7
16-G
3

9
3 N
27

XVIII. 17. 11.
R. 7.

Sic propriis consuluit
aliis Anno 1790.

7. – 16. G. 3.

MARTINI

CROMERI

VARMIENSIS EPISCOPI

POLONIA:

Siue

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS
POLONORVM LIBRI XXX.

ORATIO FVNEBRIS SIGISMVNDI PRIMI REGIS,

DEQVE SITV, POPVLIS, MORIBVS, MAGISTRATI-
bus & Republica regni Poloniæ, libri duo.

*Omnia nunc vltimò ab ipſomet Auctore recognita, ac mul-
tis locis emendata & aucta.*

His acceſſerunt recèns ad hiſtoriæ continuationem, quæ ſequens pagina de-
monſtrat, & chartæ geographicę cùm Poloniæ, Pruſſiæ Maſouiæ Ruſ-
ſiæ &c. tum etiam Lithuaniæ, Liuoniæ & Moſcouiæ,
æneis formis expreſſæ,

Cum indice rerum memorabilium locupletiſſimo.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
In Officina Birckmannica ſumptibus
Arnoldi Mylij.

ANNO M. D. LXXXIX.

Cum gratia & Priuilegio S. Cæſareæ Maieſtatis.

Adiecta

Bernardi Vapouij fragmentum, Sigiſmundi ſenioris Regis Polon. res geſtas, Cromeri deſcriptione poſteriores, continuans: nunc primùm in lucem editum.

Martini Cromeri Epiſtola ad Regem, proceres, equiteſq; Polonos, in Comitijs Varſauienſibus congregatos, florentiore ætate ab eo ſcripta & edita.

Philippi Callimachi de rebus geſtis à VVladiſlao Polonorum atque Hungarorum Rege libri tres.

Reuerendiſſimi D. Staniſlai Karnkouij, tunc Vvladiſlauienſis Epiſcopi, nunc autem Gneſnēſis Archiepiſcopi, & Primatis Regni Poloniæ, ad R.D. Martinum Cromerum Coadiutorem & deſign. Epiſcopum Varmienſem epiſtola, de modo & ordine electionis noui regis apud Varſauiam habitæ 1573.

Eiuſdem, ad Henricum Valeſium Poloniæ Regem deſign. Panegyricus.

Item, in funere D. Sigiſmundi Auguſti Regis Polonię, &c. Oratio, Reuerendiſſ. D. Ioannis Demetrij Solicouij, Archiepiſcopi Leopolienſis: tūc autem eiuſdem Regis Poloniæ Secretarij.

Probi, & Galliæ ac Poloniæ amantis viri, ad Gallos & Sarmatas Oratio. 1575.

Stephani I. Poloniæ Regis &c. imago, ære ad viuum expreſſa, cum eiuſdem elogio & vita, capitalibus litteris vnius folij pagina breuiter comprehenſa.

Reinoldi Heidenſteinij, Secretarij Regij de bello Moſcouitico, ab Stephano I. Rege Poloniæ geſto, commentariorum libri ſex.

Chriſtophori Varſeuicij in obitum Stephani primi Regis Poloniæ &c. oratio.

AD IN-

AD INCLYTVM. ET POTENTISSIMVM DOMINVM D. STEPHANVM BATOREVM, DEI GRATIA REGEM POLONIÆ &c. ET PRINCIPEM TRANSYLVANIAE,

M. Crom. Varmienſis Epiſcopi, Epiſtola nuncupatoria.

QVartùm iam prodit in lucem opus hoc noſtrum, cui initio, de origine & rebus geſtis Polonorum titulum dedimus. De quo cùm me Oporiniani Typographi poſt ſecundam editionem admonuiſſent, velle ſe id tertiùm recudere, ſi quid in eo caſtigâſsē, vt ſibi mitterem. Nihil equidem caſtigationum tūc habebam: Sed reſumpſi librum in manus: & quoâd per alias occupationes, huic ætati meæ & inſtituto vitæ conuenientiores, licuit, recognoui: nōnulla partim adieci, partim dēpſi, partim mutaui. Quæ tamē ferè eiuſmodi ſunt, vt quod ad hiſtoriæ veritatē attinet, nihil ferè à prioribus editionibꝰ varient; eam enim potiſsimùm in conſcribendo conſectatus ſum. Id adeò verum eſſe, vel illud argumento eſt, quòd nonnullorum noſtratium hominum nobilium offenſionem incurri initio, non modò æmulorum meorum obtrectationibus incitatorum; verùm etiam priuato cuidam ſuo dolori indulgentium. Sed reſediſſe iam videntur iræ, vel ſubmotis diuinitus follibus, vel temporis diuturnitate & aſſuetudine lenitæ, vel denique ſedatiori maturioriq; iudicio concoctæ. Id adeò, ſi vnquam aliàs, ante ſex certè annos in Comitijs Verſauien. luce meridiana clarius comperi, cùm me ampliſsimus Regni Senatus cum nuntijs terrarum, hoc eſt, vniuerſa Reſpub. honorificis elogijs publicè cōdecorauit: teq; fautore & authore, Rex ſapientiſsime & clemētiſsime legibus ſiue mo-

ribus,quæ ad ſummos honores capeſſendos, & ſenatoriã dignitatem obſtare videbantur,ſoluit:Poloniã honeſtis noſtris ſcribendi,& honoratiſsimas legationes obeundi laborib⁹(quod ſine inuidia dictum ſit) illuſtratam profeſſa. Sed ad rem. Sic igitur caſtigatũ opus ſuprà memoratis Typographis ſine mora miſi. Sed fefellerunt ij,aſſeruantes in tenebris complurib⁹ annis caſtigationes meas. Interim alius quidã, inſcio me,excudit opus, verùm è prima editione; & quidẽ ſcatens mendis. Quod cùm mihi diſpliceret, curaui, vt quartùm, ex vltima illa mea recognitione id ederetur:Maieſtati autem tuæ Rex ſapientiſsime & magnanime,ſecundum D.Sigiſmundum Auguſtũ Regem benigniſs.cui vita piè defuncto, tu ſecundum Hẽricum Valeſium nobiliſſimum Principem,quaſi in ſomnis regno potitum,electione libera gentis noſtræ;nonnullis magnis & inclytis principibus prælatus ſucceſſiſti: & ſororem defuncti Annam Iagelloniam fœminam lectiſſimam & pientiſs. Regum noſtrorum filiam,Regum neptem, Reginarum etiã externarum ſororem,& Cæſarum propaginem vxorẽ duxiſti:tibi,inquam,nunc id quaſi hæreditario iure nuncupandum dedicandumq́; eſſe iudicaui,vt ſit nõ modò ſummæ meæ erga te obſeruantiæ, & de mirifica in me voluntate & benignitate tua, gratitudinis qualequale nõ modò apud noſtrates, verùm etiam apud exteras nationes & lõgam poſteritatem teſtimonium;verùm etiam rerum contra contumaces, ne dicã rebelles ſubditos primùm dextrè ſimul & clemẽter,mox contra immanem & prepotentem Moſchorum magnum ducem, præclariſſimè & moderatiſſimè abs te geſtarum publicum monumẽtum. Et illos enim,cùm domare poſſes,clementer indulgendo,& ad officium reducendo ſeruaſti: & hunc præferocem tyrannum,vt rebus ſuis diffideret, & in latebras ſeſe abderet,armis illatis(pręſtãtiſſimus,& in Trãſyluanico ciuili bello antè exercitatus & felix imperator)adegiſti,

egiſti,munitioneſq; natura,arte & præſidijs munitiſſimas partim ſurreptas ab eo ante cõplures annos, & firmatas,partim denuo exædificatas,Lituanięque vicinæ obiectas cum ingenti ſtrage validorum exercituum atque præſidiorum in poteſtatem tuam redegiſti: & ad extremum tota Liuonia, ampla & fructuoſa prouincia,tibi decedere compuliſti. Quo nomine etiam M. Tuæ Polonico Lituanicoque, addo & Vngarico Germanicoq; militi fortiſs. & iniuriarum cœli patientiſſimo,vniuersè vnà cum ducib9 ſuis viris clariſs.paucis hiſce verbis gratulor; & vt vltima primis reſpõdeant, vtque ſuperbam & barbarã gentem ad genua tua procumbentem videamus, vel audiamus,ópto. Hoc igitur me adduxit,vt M. Tuæ hôc munuſculo gratularer.Mitto, quod acer & conſtans catholicæ religionis,nõ modò ſectator, verùmetiam propugnator & vindex,feroculorũ & inquietorum eius nouatorum vafros ac turbulẽtos conatus placido cõſilio,& authoritate tua frangere ſtudes,eãque cùm in noſtra Polonia magno animo & conſtanter tueri,ſed etiam in Liuonia, & in Trãſyluania tua reſtituere,& indeuicta ſiue recuperata Poloſcẽſi prouincia propagare ſatagis.Sed hæc,& quæ præterea expectantur abs te, in alijs regijs & regalibus actionibus pręclara & ſempiterna laude digna opera tua, alij ętate, ingenio & eloquẽtia florẽtiores luculẽtiùs celebrabunt,atq; adeò iam celebrant;Mihi ſeniculo ſummis ea labijs hic delibâſſe ſat eſt, ne prorſus aſſymbolus ac de pſtitis hactenus abs te regno tuo,& patrię meę chariſsimæ beneficijs ingratus eſſe videar. His igitur de cauſis opus hoc,ad regnũ laudatiſſimi Regis Sigiſmũdi ſenioris productũ à me,& tertiùm recognitum & correctum(quod plurimorum manib9 apud exteras iuxta ac noſtram nationẽ teritur)Maieſtati tuę Regię dedico,non dubitans ſtudium hoc meũ gratum ipſi fore.Quinetiam filio fratris tui ornatiſsimo iuueni, Illuſtriſs.& Reuerẽdiſs. D. Andreę Batoreo S. R. E.

tituli S. Adriani Diacono Cardinali, dignitate patri, ætate, & ſacra adoptione filio meo; qui iuuenili ſua ętate, ad præclaras virtutes patrui ſui omni conatu ſedulò enititur. Adiunxi autem deſcriptionem ipſius Poloniæ (quæ ſola Polonię nomē prius habebat) quater antehac editā. Quæ quaſi clauis eſt ad hiſtoriā planiùs, & rectiùs intelligendam. Acceſsit etiā viri nobilis & eruditi Bernardi Vapouij fragmentum, ad relictam à me D. Sigiſm. Auguſti vitæ proſecutionē pertinens: dediq; toti operi commune Poloniæ nomen. Legetis igitur ea, imò veriùs relegetis (legiſtis enim vterq; iam antea) quando eritis cōſiliorum publicorum, & iudiciorum, alijs curis & negotijs, grauioribuſq; & pijs ſtudijs vacui: Et laudatorum quorundā Regum & Principum decora ſuauiter in vobis ipſis recognoſcetis & agnoſcetis, atq; ex præteritis futurorum rationē, ſucceſſus, & euentus prouidè æſtimabitis: qui eſt vel præcipuus hiſtoriæ fructus. Nā quòd ea hortamento & exēplo Maieſt. Tuę ſint ad imitandū, nihil eſt; lōgè enim ea in omnibus actionibus ſuis ſuperiorum Principum & Regum exempla, & omniū exhortationes alacritate ſua præcurrit. Cæterùm ea, quæ Sigiſmundis patre & filio regnātibus à Polonis noſtris domi foriſq; geſta ſunt, alij elegantiori & ſublimiori ſtylo, niſi fallor, proſequūtur. Senioris tamē vitā ego ipſe breui oratione funebri cōplexus, quaſi materiam ijs relinquo. Quod reſtat, Deum precor ſedulò vnà cum grege mihi commiſſo, vt Maieſt. T. R. vnà cum ornatiſſimo nepote ipſius diutiſſimè nobis ſeruet ſaluam, incolumem, & omni felicitate florentem. Ex arce noſtra Epiſcopali Heilsberga Calend. Auguſti, Anno Domini

M. D. LXXXXVI.

AVTHOR

AVTHOR LECTORI.

Dum typographus incumbit excudendo huic operi, deceſſit è viuis Sereniſſimus & omni laude digniſſimus, & cum priſcis heroibus com parandus Rex Stephanus, cui viuenti nos id, quartùm edentes, dedi cauimus: nihilomagis conſilium dedicandi mutauimus. quo certius eſſe debet, in ſuperiori præfatione nihil datum eſſe auribus optimi Re-gis, qui in pace Chriſti quieſcat.

IN

MARTINI CROMERI ANNA-les Epigramma.

HErodotum Graij, te Liui habuêre Latini:
Hiſtoricus gentis primus vterq; ſuæ.
Sarmata Cromerum parem habet, licet impare cœlo,
Suſpectum & falsò nomine Barbariæ.
Magnanimos Lechos in apricum protulit, omnes
Romano ore, animo penè pariq; fide.
Non cedit Lechus, tibi victrix Roma, triumphis:
Non cedit noſter Liuio in eloquio.
Viue itaq;, Hiſtoriæ fama, te authore, Cromere,
Sarmatiæ antiquæ reddita vita viget.

Andreæ Schonei
Magi. Craco.

AD SI-

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM INCLYTVM REGEM POLONIAE &c.

PROOEMIVM PRIVS.

Petrus Gamratus archiepiſcopus Gneſnenſis, & epiſcopus Cracouienſis.

CVm PETRVS GAMRATVS archiepiſcopus Gneſnenſis, idemq; Cracouienſis epiſcopus vir conſilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate, & beneficentia ſingulari, partim egregio in parẽtes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonam ſtudio collegerat, florentiſsimus honeſtum ac luculentum præſidium ad vitam degendam, & ocium literarium mihi parauiſſet, poſt mortem eius retuli me totum protinus ad ea ſtudia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæque ne in ipſo quidem aulicæ vitæ curſu penitus deſerueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui ſatis, mihi ipſi (quod aiunt) & Muſis canere, ſed cœpi circumſpicere, quónam modo fructum ſtudiorum meorum ad publicam plurimorum vtilitatem referrem.

Occaſiones ſcribendæ hiſtoriæ.

Perpendebam cum animo meo, non ſolùm quid à noſtris quidem hominibus potiſsimum expeteretur, ab externis verò cupidè, & cùm nõnulla Polonici nominis illuſtratione acceptum iri videretur: ſed etiam, quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & anguſtia præſtari vtcunque poſſet. Occurrit mihi in primis hiſtoria noſtræ gentis, quæ tractata quidem eſt ante nos à Vincentio Cadlubco epiſcopo Cracouienſi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos, ab Ioanne autem Dlugoſſo, & Mathia Miechouienſi, & alijs quibuſdam Anonymis longè poſterius, noſtra verò ætate ab Ioſto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio: Verùm ita tractata, vt homines partim accuratius, partim emunctius, & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem ſermonem Vilnæ mecum familiariter habuiſſes, prius quàm ad regni gubernacula acceſsiſſes: cùm eò non modò à ſuprà memorato Petro Gamrato patrono meo, verùm etiam à parentibus tuis pręclariſsimis allegatus ad te veniſſem: Tenebam etiam, quam ego ſpem honeſtiſsimi deſiderij tui explendi tibi oſtendiſſem, cùm indicaſſem, datum quidem eſſe à patre tuo rege ſanctiſsimo & ſapientiſsimo negotium viro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioque ſingulari, Staniſlao Hoſio præceptori meo, qui nunc opera tua Varmiẽſis epiſcopus eſt, vt hiſtoriã Bernardi Vapouij, quam is ante vigintiannos mortuus imperfectam & rudiuſculã reliquit, recognoſceret, atque expoliret: ſed eum negare, id à ſe, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præſtari poſſe: & maioris autem negocij videri, alienis ſcriptis limam admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conſcribenda Hiſtoria cogitare cœpi, quæ & originem veram, & res geſtas gentis noſtræ complecteretur. Et intelligebam equidem, quid res tanta requireret. Sed cùm neque Hoſius neque quiſquam alius laborem illum ſuſciperet, ſuſcepi ego: non tam virium mearum, & ingenij, ſtylique fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumque noſtra-

Polonicarũ rerum ſcriptores.

Sigiſm. Aug. regis ſermo de hiſtoria.

Staniſlaus Hoſius, epiſcopus Varmienſis.

Autoris conſilium.

Impedimenta.

ſtratium hominum deſiderio,& publicæ vtilitati deeſſem. Verùm in proſequendo Opere plus,quàm credideram initio,difficultatis reperi. Neq; hoc dico,quod viri clariſsimi,& cum alijs præclaris virtutibus, tum integritate & honeſtate vitæ,humanitate,elegantia,lenitate & manſuetudine ornatiſsimi,Samuelis Maceouij epiſcopi Cracouienſis, & Cancellarij Poloniæ voluntate primùm,deinde tua quoque Rex benigniſsime,autoritate ad ſcriptionem,iudicia aliaque aulica negotia, & ad longa ac frequẽtia itinera tecum,legationesq́ue pro te obeundas ab inſtituto opere identidem reuocatus ſum:non has,inquam remoras mihi obiectas eſſe queror (quanquam hæ quoque diutius me ab abſoluendo opere inchoato diſtrahebant) ſed illud magis,quòd in tot ſeculorum hiſtoria quem certum ducem ſequerer,non habebam. Animaduertebam Vapouium, Decium,& Miechouienſem,Dlugoſſum potiſsimum ſecutos eſſe:illum verò nõ magnopere verſatum in externis hiſtorijs, quæ Polonica ſcribenti magno adminiculo eſſe poterant, nonnunquam perplexum eſſe, nec perpetuò ſibi conſtare,nec rationem temporum tenere :& πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, vt Græcis eſt in prouerbio,perſecutum eſſe,& operi imperfecto immortuũ, ad recognoſcendum id nihil temporis habuiſſe. Neque tamen magis reprehenſione dignum eum iudicabam ob id,quòd non omnia pręſtitiſſet, quàm laude, quòd primus maximo labore, & indefeſſo ſtudio glaciem, quod dicitur,perfregiſſet. Quamuis enim ſcripſiſſet ante eum Vincẽtius, & quidam alij,quemadmodum ſuperius attigi,ſed cõcisè admodum, nõnulla etiam fabulis,vt mihi videtur,quàm hiſtoriæ propiora. Itaque coactus ſum externas veterum iuxta ac recentiorum hiſtorias, vicinarumq; gentium annales conquirere,& peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo poſita erant omnia. Multa à ſcriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti,aut omitti,partim maleuolentia & inuidentia, vel aſſentandi,ſuaque extollẽdi ſtudio deprauari ſolere non ignoramus. Sic autem æſtuanti, tu mihi SIGISMVNDE AVGVSTE licet aliud agens ſuccurriſti : idque ſiue vltrò, ſiue viris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei,virtutiſque laude cumulatiſsimis,& erga me propenſiſsimis, Ioanne Oceſsio affini meo Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario conſultoribus:dum mihi archiuum regium recognoſcendi, & in ordinẽ redigendi prouinciam mandaſti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam in hac altera editione hiſtoriæ noſtræ lucem attulerunt,quemadmodum ſuis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc Opus noſtrum tu tibi quaſi proprium vendicabis, quod & incitator atque autor quòdammodo ad id ſuſcipiendum initio mihi fuiſti,& in eo perficiendo non ſolùm fauore tuo, verùm etiam archiuo aperiendo magnopere me adiuuiſti. Non ornabit fortaſsis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam , quam omni genere librorum inſtructiſsimam exornandæ arci Vilnenſi, ſplendidè & magnificè à patre quidẽ tuo inchoatæ,abs te verò exædificatæ quaſi colophonem addidiſti. Cognoſces tamen hic incunabula, incrementa & conuerſiones Reipublicæ noſtræ,& regni tui. Cognoſces non ſolùm Polonorum & Lituanorum tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & ſucceſſus varios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quem quæq; conſilia noſtrorum hominum atque regum exitum

Samuel Maceouius, epiſcopus Cracouienſis, & Cancellarius Poloniæ.

Ioannes Oceſius Cancellarius. Ioannes Prerembius Procancellarius. Archiuum regiũ ab autore in ordinem redactum.

Vilnēſis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius hiſtoriæ.

habuerint:ita vt quamuis abſque eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præſentium moderandorum rationem inire poſſe videaris. Et ſcitus eſt ille poetæ cuiuſdam verſiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, exterorumque maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus D. SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq; abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malim) alijs vegetiori ingenio, vberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. Nam ad alia nos iam vocat inſtitutum *Veritas huius hiſtoriæ.* vitæ noſtræ. Nihil autem hic auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſsimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed veritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ virtus, vbique *Styli attemperatio.* potiſsimum conſectati ſumus. Ita verò ſtylum temperauimus, vt Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè; intelligi tamen cùm ab alijs, tũ à noſtris hominibus, etiã qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, vt nobis nonnunquã verbis minus puris vti neceſſe fuerit, dum Lectorum captui ſeruimus. Cæte- *Barbarorum nominum inflexio.* rùm locorum & hominũ barbara nomina exẽplo veterum Græcorum & Latinorum ſcriptorum inflexìmus, ita vt Romanũ quidem ſonũ, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamẽ ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerent, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque nego- *Operis diſtinctio.* cio poſſent. Totum autẽ Opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decẽ originẽ, & prima quaſi incunabula gentis ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicæ ſub pluribus prius ac diſſidentibus inter ſe Principibus vacante regno perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladiſlai Iagellonis proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos verò cæteris quatuor regibus, vſque ad SIGISMVN- *Origo gentis Polonicæ exquiſita.* DVM patrem tuum dedimus. Operæprecium autem facturi videbamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initio diligentius perſequeremur, verumq; in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè laborauimus. Cæterùm aſſecuti ne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi Lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioríque ſiue vſu & cognitione rerum, ſiue felicitate præditis ad perueſtigandum & inueniendum verum viam aperuimus. Quod ſi cui moroſulo reprehendendis claris receptiſq; ſcriptoribus pluſculum indulſiſſe videbimur, cogitabit is, modicè & verecundè, ac non niſi neceſſariò id à nobis factum eſſe, cùm verum intelligi, & animis aliquo fortaſſe præiudicio præoccupatis infigi, nõ facile poſſe videretur, niſi falſa aut incerta refellerentur. Deus opt. max. M[tem]. T. diu ſeruet incolumem & fortunatam. Cracouiæ anno à Chriſto nato 1568.

AVTHOR

AVTHOR LECTORI
S. D.

IOannes Oporinus Baſileenſis typographus eruditus ac diligẽs certiorem me reddidit, velle ſe tertiũ recudere libros noſtros de origine & rebus geſtis Polonorum. Vnde cùm ego ſpem cõcepiſſem, victurum eſſe Opus ram vendibile, nec in eo me oleum, quod dicitur, & operam penitus perdidiſſe, rèſumpſi id in manus, eodem ſtudio, quo fui aggreſſus initio ante tertium decimum vel quattumdecimum annum: nimirum bene pro virili mea merendi de communi hominum ſocietate: recognouique diligentius, & quaſi extremam ei manum impoſui, cùm in aula pientiſſimi ac ſapientiſſimi Imperatoris Ferdinãdi legatione perpetua præſtantiſſimi Regis Sigiſmundi Augusti nomine in ſeptimum annum fungens, ocio nõ carerem. Cuius laboris maximam partem in irinere confeci ante vnum annum cum eo ipſo Imperatore ad Francofordienſem Septemuirum Electorum conuentum proficiſcens, quo filius eius Maximiliann s iam Rex Boemorum, Princeps omni genere bonorum ad miraculum ornatiſsimus, rex Rom. creabatur, & ſucceſſor Imperij deſignabaru r. Er fortè incidit tunc in manns meas Opus idem in Germanicam linguam traductum ac editum, quod mihi ad perficiendam recognitionem magis etiã calcar addidit. Præter typographi autem errata correcta, non pauca in hac editione limauit ætas, rerumque vſus maior: & exactior noticia, quæ approperata initio prodierant, quo multorum deſiderio ſatis fierer. Cumque legatione illa, & mox alia pacificandorum regum Seprenrrionalium defunctus, ad ocium me recepiſſem, reſumpſi Opus in manus irerum atque iterum, & liberiorem ei limã adhibui, primo pręſertim libro, quem totum ferè mutaui, ſiue aliter diſpoſui, ſic tamen vt argumentum & res ſubiecta maneret propè eadem. Quem laborem noſtrum non ingratum tibi fore confidimus. Adiecimus autem iudicium viri in primis eruditi Franciſci Robortelli primarij apud Parauium Veneti Græcarum & latinarum literarum profeſſoris, quod etiam nobis ad edendum denuò opus calcar addidir. Dabimus tibi, ſpero, aliquando etiam exactiorem Poloniæ deſcriptionem, duobus libris abſolutam: in qua non modò regionum rationem, naturam, cultum & prouentus, verùm etiam ingenia, mores & inſtitura inhabitantium eam populorum, formamque reipubl. cum magiſtratibus ſuis tanquam in tabula inſpicere licebit. Vale. Cracouiæ menſe Iulio. Anno M. D. LXVI.

Maximilianus rex Rō. creatus.

Commonendus autem es nobis, optime Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem ſonum vocum exprimas, vr legas:

Vu ſequenre litera conſonante medio ſono inter b & f, quomodo Gręci β pronnnciant, vt in Vuladiſlao.

Z pro c exili nonnunquam, quemadmodum à Latinis in cibo vel cera legitur: vt in Iablanez: nonnunquam aſperiore ſono, quemadmodum Germani ſz proferunr, vt in Zatnouecia. ſſ etiam aſperius ſicut Germani ſch: vt in Zauiſſa.

Ci in principio nominum pro cz. Boemorum imitatione vſurpauimus, vt in Ciapla: inrerdum etiam in medio, Sochaciouiam, pro Sochaczouiam ſcribentes.

Alicubi inter plures conſonantes vocalem interſeruimus, quo mollior eſſet vox: vr pro Mſciſlao Meſcillaus, Meſciugus pro Mſczugo.

In ſumma, ſtridores omnes & ſibilos vocum barbarorum, qui vix, aut ne vix quidem Latinis literis exprimi poſſunr, quoad potuimus, emolliuimus.

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENSIS MARTINO CROMERO S. D.

LVCAS Podoſsius auditor meus, iuuenis propter ſingu-
larem virtutem & eruditionem mihi chariſsimus,
quo ego familiariter vtor, hiſtoriam à te ſuperiore an
no editam rerum Polonicarum, non modò mihi legen-
dam tradidit, ſed etiam librum ipſum, vt ſui eſſet amo
ris erga me monimentum, dono dedit. Legi igitur ſtatim omnem, &
auidè quidem percurri. Alliciebat enim me rerum varietas ipſa: plu-
rimum verò me delectabat, ac veluti in medio curſu defatigatum re-
creabat orationis tuę ſuauitas & puritas, quam in ea deſcribenda
adhibuiſti: tam enim politè, tam grauiter, tam copioſè & eleganter
omnia es perſecutus, vt qui in eo genere tecum conferri poſsit, non vi
deam. Valde mihi probatur diſputatio illa quidem ſubtilis & docta,
quam ab initio libri habuiſti, de origine & antiquitate Slauorum,
vnde tu Polonos tuos verè ortos ſcribis. Quid verò potuit ingenio-
ſius aut acutius dici de lingua ipſa, de moribus, de commigrationibus
ipſorum, quàm quod à te dictum fuit? vt erat hoc maximè neceſſa-
rium cognitu, antequam hiſtoriam ſcriberes, ita planè in eo explican
do non recentiores modò, ſed veteres omnes mihi videris ſuperaſſe.
Nam de Gallis & eorum origine multa Liuius & Cęſar: de Germa-
nis etiam: multa de Opicis & Siculis, alÿſq; Gręcis Thucydides: ſed
omnia perpuſilla ſunt: ſi cum ÿs, quę à te veterum teſtimonio compro
bata ſcripta fuerunt, conferantur. Huc accedit quod nomina Slaui-
ca tam aptè ad ſonum Romanum redegiſti, vt nihil inconcinnum, ni-
hil durum, nihil aſperum in ÿs relictum ſit: quod te exemplo Cęſaris,
& aliorum feciſſe video, qui, vt ſatis cõſtat, Dumnorigis, Orgetori-
gis, & aliorum nomina quàm plurima ita effinxerunt, vt Romano-
rum aures non offenderẽt. Tam verò aptè efficta, prętérquam quod
gratiora nobis ſunt, etiam ad memoriam videntur eſſe firmiora: nec
tamen à communi loquendi conſuetudine ita recedunt, vt quiuis pro
uincialis ea non agnoſcat. Sed hęc leuia fortaſsis ſunt: illa multo maio-
ra. Singulorum regum Polonię res geſtas, Reipubl. formam & muta-
tionem omnem, procerum dignitatem & autoritatem, comitiorum
habendorum rationem, ſuffragÿ ius omne, legum ſanciendarum cau-
ſas, & mores omnium populorum ita explicas, vt, quod in primis hi-
ſtoricum ego efficere debere ſentio, ex tuis libris [illegible] tota Polonorũ
colligi atque agnoſci, & ad veterum philoſophorum Platonis & Ari
ſtotelis, qui de tota hac ciuili ſcientia vberrimè ſcripſerunt, normam
dÿudicari poſsit. Temporum ſeries prętereà ita conſtat vniuerſa,

cauſa

cauſę & euentus rerum, ipſarumque gerendarum ratio tam liquidò apparent, vt nihil requirere, quamuis diligens & attētus lector poſſit amplius. Laudo etiam, quòd nullam vllius actionem priuati hominis perſecutus es, quę non eſſet cum publicis actionibus coniuncta; quod video à multis noſtrę ętatis factum temere, dum aſſentari nōnullis volunt. Tu ſine aſſentatione vlla liberè omnia profers, vt & virtutis & vitÿ genus omne ac vitę cuiuſque modulus cognoſci poſſit. ἐπιφωνήματα quoque illa tam crebra: quę veteres etiam ipſi falsò exiſtimarunt eſſe hiſtorici propria, vt quale quidq; ſit ipſi iudicarent, quod vitaueris, valde probo. Sic enim Lectori ipſi, ſi bene nauus fuerit, & induſtrius, poteſtatem feciſti iudicandi, quid de quoque negocio, ac re geſta ſit ſentiendum. Habeo ego mi Cromere, comprehenſam animo quandam hiſtorię ſcribendę formam multis rationibus comprobatam, ad quam cùm tu vnus proximè accedas, non poſſum ſummum ingenium tuum, & prudentiam ſingularem non admirari. Te igitur plurimi facio, ſicuti debeo, atque vt huius meę erga te pręclarę voluntatis teſtimonium extaret aliquod (etſi cum Luca Podoßio ſępe, & Andrea Patricio, quos ego in primis amo, adoleſcentes doctos & modeſtos, collocutus eram) has ad te volui dare literas, quas ita planè legas velim, vt ab homine tui amantiß. ſcriptas.

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Aeneas Syluius.
Albertus Crantius.
Annales Ruſſorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
Antonius Bonfinius.
Appianus Alexandrinus.
Bernardus Vapouius.
Beroſus Chaldæus.
Blondus Foroliuienſis.
Cornelius Tacitus.
Eginhartus.
Eraſmus Stella.
Euſebius Cæſarienſis.
Eutropius.
Ezechiel propheta.
Franciſcus Irenicus.
Gallus monachus.
Gregorius Magnus pont. max.
H. Mutius.
Helmoldus.
Hermannus Contractus.
D. Hieronymus.
Ioannes Dlugoſſus
Ioannes Dubrauius.
Iornandes Alanus.
Ioſtus Ludouicus Decius.
Ioſephus Hebræus.
Lambertus Schaffnaburgenſis.
Luitprandus.
Martinus Gallus.
Matthias Miechouienſis.
Moyſes.
Nauclerus Tubingenſis.
Nicephorus.
Olaus Magnus Gothus.
Otto Friſingenſis.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Conſtantinus Phrygio.
Philippus Callimachus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Pomponius Lætus.
Procopius Cæſarienſis.
Ptolomeus Alexandrinus.
Radeuicus.
Sabellicus.
Saxo Grammaticus.
Sigiſmundus Herberſteinus.
Strabo.
Terentius.
Venceſlaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.
Vitichindus Saxo.
Zonaras.

PRIN-

PRINCIPVM ET REGVM POLONORVM INDEX.

Principes idololatræ.

Lechus.
Duodecim Duces ſeu Palatini.
Cracus.
Lechus II.
Venda.
Duodecim Pal. iterum.
Præmiſlus ſiue Leſcus primus.
Leſcus ſecundus.
Leſcus tertius.
Popielus ſenior.
Popielus iunior.
Piaſtus.
Ziemouitus.
Leſcus quartus.
Ziemomyſlus.

Chriſtiani.

Princeps

Mieciſlaus primus Chriſtianus anno 965.

Reges.

Boleſlaus cognomento Chrobrus ab Ottone tertio Imp. Rom. Rex Pol. appellatus, & Gneſnæ coronatus, anno 1001.
Mieciſlaus.
Cazimirus I.
Boleſlaus II. cogn. Ferus.

Principes ſiue Monarchæ.

Vuladiſlaus I.
Boleſlaus III. cogno. Criuouſtus.
Vuladiſlaus II.
Boleſlaus Criſpus.
Mieciſlaus ſenex, ter.
Cazimirus.
Leſcus Albus cum Helena matre.
Vuladiſlaus Laſconogus.
Boleſlaus Pudicus.
Leſcus Niger.

Reges rurſus.

Præmiſlus Regium titulum repetiuit, anno 1295.
Vuladiſlaus Locticus reiectus & receptus.
Venceſlaus Boemus.
Cazimirus II. cognomento Magnus.
Ludouicus Vngar. & Pol. rex.
Vuladiſlaus Iagello.
Vuladiſlaus III. Pol. & Vng. rex.
Cazimirus III.
Ioannes Albertus.
Alexander.
Sigiſmundus I.
Sigiſmundus II.
Henricus Valeſius Gallus Poloniæ & Franciæ rex.
Stephanus Batorius Vngarus rex, Tranſyluaniæ & Liuoniæ princeps.

MARTI-

POLONIAE,
LOCORVMQVE
VICINIORVM
DESCRIPTIO.
Auctore Wenceſlao
Grodeccio Polono.
Milliaria Germanica
Venedicus ſinus
SAMOGITIA
Occidens.
Vratiſlavia
RVS
Mer

LIVONIAE PA: RS.
MAGNVS
DVCATVS
LIT: VA: NI: AE.
VO: L: H: IN: IA.
PODOLIA.
MOLDA: VIAE PARS.
PONTI EVXINI PARS.
Oriens.
Kyow
Oczakow

MAGNI DVCATVS
LITHVANIAE
LIVONIAE ET
MOSCOVIAE
DESCRIPTIO.
Cum privilegio
Finlandia
Sinus posterior Liuoniæ
Sinus magnus Liuoniæ
Occidens
L I V O N I A
C V R L A N D I A
Sa: mogi: th: ia
L I T H
D V C
Riga
Reuel
Narua
Dunemund
Duneburg
Grodno
Kowno
Wilna
Troki
Memel
Niemen flu

entrio
Wologa
Vſugetia
uogardia
Twe:
ria
Mologa
Gradowsko
Graſlaw
Moſchowia
Starzece
S C O
V I
A
el:
mia
Bielſk:
ia
Moſcouia
Demetrowice
Woroten
Sferot fl.
Moſcenek
Belef
Smolenka flu
Smolenſk
Smolenſki
Nieper flu
Borifthenes
lo:
cen
ſis
Du:
cat:
us
Poloczko
Witepſk
Wiezfeza
Lucomlia
Orſza
Dubrowna
S
E
V
E
R
I
A
N
A
E
Radomel
Propetsko
Nowogrot Siewierſki
Sem flu
Rohaczow
Bichow
Burkulabow
Sklow
Horodek
Borisſow
Brodnia
Zoſlaw
V
A
T
V
S
Sores flu.
Loiowagora
Nieper flu.
Potrwio
Miliarium Germanicorum Scala
10
20
30
Ori:
ens
dies

STEPHANVS *Primus, Dei gratia* REX POLONIÆ, *Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ Mazouiæ Samogitiæ Liuoniæ, Tranſſyluaniæ Princeps, &c.*

Sic STEPHANVS *frontem vitiens oculosque gerebat*
REX, pius, et ſapiens belloq. et pace coruscans.

ELOGIVM MAGNI STEPHANI

I. POLONIAE REGIS, QVI GRODNAE, MVLTIS REBVS PRAECLARE GESTIS, PACEQVE PVBlica relicta, mortuus eſt Anno Domini *1586.* Die *12.* Decembris.

IN templo plus quàm Sacerdos.
In Repub. plus quàm Rex.
In ſententia dicenda plus quàm Senator.
In iudicio plus quàm Iuriſconſultus.
In exercitu plus quàm Imperator.
In acie plus quàm Miles.
In aduerſis perferēdis, iniurijsq́, condonandis, plus quàm (Vir.
In publica libertate tuenda plus quàm Ciuis.
In amicitia colenda plus quàm Amicus.
In conuictu plus quàm Familiaris.
In venatione ferisq́, domandis plus quàm Leo.
In tota reliqua vita plus quàm Philoſophus.

STEPHANVS R

STEPHANO PALATINO SVB JOANNE REGE TRANSI
b. XXXIII. DIE DD. COSMAE ET DAMIANI NATV
STVDIA DOMESTICO STVDIO ATTIGIT: ADOLI
TORIS, EIVSDEMQVE VNGARIAE REGIS: MATVR
LIBVS EGIT. IN QVIBVS ET CANDENTES GLOBOS,
BVS INCENDIIS PRAESENTIVS, PRIMVS INVENIT
VANIAE PRIMO AD FERDINANDVM AC MAXIM
XIMILIANVM SOLVM LEGATVS MISSVS, IN SECVND.
DITIONES PACIS CAPTVS, VLTRAQ. BIENNIVM IN
MARVM ARTIVM STVDIIS, ANTIQVORVMQ. OMNIS
SIT. POST MORTEM JOANNIS PRINCIPIS TRANS
KESSIO, QVEM JOANNES PRINCEPS SVCCESSOREM
LATVS, AD HONOREM EVM EVOCATVS FVIT. BEKE.
QVE A MAXIMILIANO IMPERATORE, AD QVEM
ARCIBVS VNGARICAE DITIONIS CAESAREAE DEDV
GAVITQVE. NON MVLTO DEINDE TEMPORE INTER
STRVENTE, AB ORDINIBVS REGNI POLONIAE IN D
IMPERATOREM ELIGENTIBVS, AB ALTERIS IPSE IN
LATVM ERAT, INGRESSVS CELERITATE EX INCERTO
RVM SEMINA PRIMO ADVENTV OPPRESSIT: REMQ.
MAM REDDIDIT: PRAESIDIVM ADVERSAE PARTIS
TIB. OBSTINATIVS PERSISTENTES PRIMVM PRAELIO
AD OFFICIVM REDVXIT. COMITIIS INDE VARSAVIAM
NORVM TEMPORE SINE CERTO ORDINE AC RATIO
DENTIA CERTISQVE LEGIBVS CIRCVMSCRIPSIT. I
BASILII F. MAGNVM MOSCOVIAE DVCEM AB O
ENNIVM ITA GESSIT, VT PRIMO ANNO POLOTIA
JESERISCIA, KOSSIANO, NESCERDA, TOTOQVE D
SAVOLOTIA, AGROQVE LVKANO VNIVERSO HOST
PTA PLESCOVIAM PER INIQVISSIMVM ANN
PACEM PETENDAM CEDENDAMQVE LIVONIA
AGRVM VELISIENSEM AMPLISSIMVM, HOSTE
FERE ANNORVM SPATIO MAXIMA CVM SANGV
RAT; IPSE TRIENNALI BELLO RECVPERARET.
NORVM TVM DOMESTICORVM HOSTIVM PARTIM

VICT

. EX POLONIAE

SILVANIAE, MATRE ANNA THELEGDI ANNO S. clɔ:
'VS, IN PVERITIA BONARVM LITERARVM
-ESCENTIAM, IN AVLA FERDINANDI IMPERA-
RIOREM AETATEM, IN BELLIS VNGARIAE CIVI-
S, NOVVM INCENDIORVM GENVS, ALIIS OMNI-
INSTITVITQVE. A JOANNE PRINCIPE TRANSIL-
MILIANVM IMPERATORES, ITERVMQ. AD MA-
DA LEGATIONE, OB TVRBATAS EO ABSENTE CON-
CVSTODIA HABITVS, TOTVM ID TEMPVS OPTI-
IS GENERIS AVTHORVM LECTIONIBVS TRANSMI-
SILVANIAE JOANNIS REGIS FILII, GASPARI BE-
M SIBI DESTINARAT, POPVLARIVM STVDIIS PRAE-
ESSIVM RES NOVAS TENTANTEM EIECIT: ITERVM-
PROFVGERAT, PROFECTVM, AC PRAESIDIIS EX
VCTIS TRANSILVANIAM INVADENTEM, FVDIT, FV-
ERIECTO, MAIORVM RERVM MATERIAM FORTVNA
DVAS PARTES DIVISIS, ALTERIS MAXIMILIANVM
IN REGNVM VOCATVS FVIT. QVOD MOX, VT DE-
TO CERTVM SIBI FECIT: MAXIMARVM DISCORDIA-
Q. PVBLICAM EX TVRBATISSIMA TRANQVILLISSI-
; EX LANDSKORONA DEIECIT: GEDANENSES IN PAR-
DIRSAVIEN. TVM ALIQVOT MENSIVM OBSIDIONE
M INDICTIS IVDICIA A NOBILITATE INTERREG-
IONE VSVRPATA FIRMAVIT: CONSILIO AC PRV-
IISDEM COMITIIS BELLVM CONTRA JOANNEM
ORDINIBVS DECRETVM, SVSCEPIT: PERQVE TRI-
IA, SOKOLA, SVSSA, KRASNA, VSVIATA, SITNA,
DVCATV POLOTIENSI: ALTERO, LVKIS, NEVELA,
STEM EXVERET: TERTIO, OSTROVIA PRIMVM CA-
NI TEMPVS EO VSQVE OBSIDERET, DVM AD
IAM VNIVERSAM, DVCATVM POLOTIENSEM AC
'EM ADIGERET, QVAEQVE ILLE TRIGINTA
VINIS AC LABORIS PROFVSIONE VIX PEPERE-
OMNIVM IN HVNC VSQVE DIEM, CVM EXTER-
IM ARMIS, PARTIM CLEMENTIA AC IVSTITIA

TOR.

MARTINI CROMERI, EPISCOPI VARMIENSIS POLONIA, SIVE DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER PRIMVS.

POLONORVM ET SLAVORVM EXORTVS ET SEDES. CAP. I.

Polonia ſitus.

PRIMVM omnium conſtat, Polonos, gentem maximam, à Sarmaticis montibus & Carpatho, ſecūdum vtrunque latus Viſtulæ fluminis, & ad Odrā (ſiue is Viadus, ſiue Gutalus eſt antiquis) verſus Septentrionem & Occaſum æſtiuum longè lateque habitare, magnā Sarmatiæ iuxta ac Germaniæ partē complexos. Quorum fines, mores, & rationē reipub. nos alio opere, quod quater iam in lucem prodijt, diligenter perſecuti ſumus. *Polaci.* Polacos ipſi ſe appellāt, atq; ita ferè etiam à vicinis & externis populis appellantur. *Polonorum nomen recēs.* Vtrumq; autem id nomen recens eſt, & vix à ſeptingentis vel octingentis annis vſurpari cœptum: quemadmodum *Ciechi.* Ciechorum quoque, quos Latini & Germani Boemos vocitant. Sunt autem eiuſdem linguæ, & conſanguinei, hi duo populi, & ab vna ſtirpe orti: quemadmodum communis omniū fert opinio. A Slauis, ſeu Slauinis, pleriq; omnes eam deriuant: ipſique eam originem libenter agnoſcunt, linguaque profitētur, Slauos ſe communi appellatione vocitantes. *Slaui, ſeu Slauini quādo.* Sed ne Slauorum quidem, & Slauinorum nomen (vtroque enim modo enunciatur) admodum antiquum eſt. Primus, quod equidē ſciam, Procopius Cæſarienſis, *Proc. de bel. Got. lib. 1. & 3.* ante mille & triginta vel quadraginta annos, de bello Gotico Iuſtiniani *Iorn. de rebus Get. & de regn. & temp. ſucceſ.* Imperatoris Romani ſcribens, mentionē eorū facit: itēque eius æqualis Iornandes Alanus. Tametſi Fl. Blōdus Foroliuienſis, *Blon. ab inclin. imp. dec. 1. lib. 1.* qui ante centum annos hiſtoriam ab inclinatione Romani imperij conſcripſit, amplius centum annis antiquiora Arcadij & Honorij tempora perſequens, Slauorum meminit. verùm Iornandes non obſcurè indicat, nomen id nouum ſuo tempore extitiſſe: quod poſtea planū faciemus. Olim quidem tempore ſuprà memoratorū ſcriptorum, Slaui, ſeu Slauini ab Iſtro ſiue Danubio in Septentrionem *Slauorū domicilia & amplitudo.* habitarunt. Indeque transmiſſo eo flumine, Myſiam, Pannoniam, Macedoniam, Thraciam, Iſtriam diuexarūt. Inter Drauum & Sauum ſiue Saum flumina, & in Illyrico ac Dalmatia conſederunt, eique regioni Slauoniæ nomen dederunt, Romanumque imperium prorſus debilitarunt, eodem Iornande & D. Gregorio *Greg. in ep. ad epiſcopos Iſtriæ.* primo eius nominis Pontifice max. teſtibus. Ne Germaniæ quidem pepercerunt. Ad eam denique amplitudinem peruenēre, vt propè dimidiam Europæ, nonnullam etiam Aſiæ partem teneant. Etenim in ea natione cenſentur non ſolū ij, qui Dalmatiā, Illyricum, Iſtriam, Carpathum, & Vngariæ mōtana tenent, Slauorumq; ſeu Slauinorū nomē peculiariter retinent: verùm etiā aliæ multæ maximæ & fortiſsimæ gentes, Bulgari, Raſcij ſeu Raſciani, Serbi, Boſnenſes, Carni, Croatæ, Ruſsi, Podolij, Volynij, Moſchi, Cercaſsi, Pietihorſci, hoc eſt Quinq; mōtium accolæ: itemque Pomerani, accolæ ſinus Venedici ſiue Balthici Albi tenus: quorum reliquiæ hodieque à Germanis Slaui, & Vindæ ſeu Vendi vocātur, *Vindæ, ſeu Vendi.* olim varijs diſtincti nominibus ac populis: vt eſt videre apud Vitichindum, & alios recentiores hiſtoricos. *Vitichind. de reb. geſt. Sax.* Denique Luſacij, Caſſubij, Sileſij, Moraui, Boemi ſiue Ciechi: & ipſi, de quibus hoc nobis inſtitutū eſt opus, Poloni. Operæ preciū igitur facturi eſſe videmur, ſi primū vniuerſæ Slauorū originē, & quaſi in cunabula perueſtigemus. Sic enim planū fiet, ab ijsne Poloni, an ab his illi, an verò aliunde vtrique, atq; etiā Boemi communem ducant originē. Quid autē Scriptores de Slauorum ſtirpe ſenſerint, iam exponendum eſt.

De Slauorum origine tres opiniones.

Cap. II.

Origines gētis obſcuræ antiquitate affectant.

NON inuſitatū eſt, vt maximæ & nobiliſſimæ quæque gentes, cū obſcuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint: vetuſtate tamen originis, & generis nobilitate, ſeu vera, ſeu ficta, ſeſe venditent: authoreſq; & conditores ſuos vel cœlo à fabuloſorum deorū ſtirpe deuocent, vel ab ipſo vſque orbis terrarum diluuio & ex arca Noe memoriter repetāt. *Romanorum origo.* Ita Romanos è paſtorum & fugitiuorum colluuie ad ſummam potentiam & claritatem euectos, Romuli ſui pœnituit,

niſi genus eius atque ſuum, ad Martem & Venerem, falſos deos, referrēt. Ita Perſæ Perſea Iouis filium: Thraces Martem, & ipſi generis ſui authorem iactatunt.

Perſarum, Thracum,

Athenienſes αὐτόχθονας, hoc eſt indigenas ſe eſſe voluerunt: itemq́ue Aegyptij, argumento animalium, quæ ſecundum Nili inundationes in limo, imperfectis etiam dū mēbris reperiuntur. Iam et Priſci Itali Aborigines ex eo ſeſe dixēre, quaſi iā inde ab initio & origine mundi ibi extitiſſent.

Athenienſium, Aegyptiorū.

Itali Aborigines.

Hebræi porrò, apud quos vt antiquiſſima, ita certiſſima eſt hiſtoria, ab Abraamo, clariſſimo & cōſtantiſſimo veri Dei cultore ortos ſe eſſe memorant: eiuſq́ue ſtirpem nón modò à diluuio, ſed ab ipſo vſque orbe terrarum condito repetunt.

Hebræorum

Ad eundem Abraamū, Arabes quoque & Saraceni, origines ſuas referunt. Galli ad Comerum, ſiue Gomerum: Iberi, ſiue Hiſpani, ad Iobelum ſeu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: autoribus Ioſepho Hebræo, & Beroſo Chaldęo, ſcriptoribus peruetuſtis.

Arabum, Saracenorum, Gallorum,

Hiſpanorum

Ioſ. antiq. Iud. lib. 1. cap 11 Beroſ antiq lib 4 & 5.

Germani ſiue Teuthones, à Tuiſcone, priſci Iani, quem eundem Noam eſſe volunt, & Ataxæ filio orſi, Mannum, Ingæuonem, Hermionem, Marſum, Grambriuium, Sueuum, Vandalum, Teuthonem, Alemānum, & alios deinceps reges & progenitores ſuos Corn. Tacito, & eodem Beroſo authoribus, longo ordine recenſent.

Germanorū origo.

Corn Tacit. de ſitu & moribus Germa.

Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum geſtarum Attilæ ſui non contenti, ab Hunore vſque, & Magore, Nemroti, ſiue Nini primi Aſsyriorum regis filijs, perpetua ſucceſsione (veráne an falſa, non diſputo) originem ſuam deducunt.

Beroſ antiq. lib. 4. & 5.

Hunnorum, & Vngarorum.

Sic denique, vt ad rem veniamus, Slauorum genus ab ipſo vſque Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conſcripſerūt. Nec id tamen vno modo. Nam alij ex Iapeto quidem Iauanum ortum eſſe, ex hoc Philaram, ex eo porrò Alanum, inde Anchiſen, inde Aeneam, inde Aſcanium, ex eo Pamphilum, hinc Reaſilinam, hinc Alanum ſecūdum, qui primus ex Aſia in Europam commigrarit. Eum verò quatuor habuiſſe filios. Ex his natu maximum Vandalum, Viſtulæ flumini, et Polonis nomen dediſſe, vt Vādali dicerentur. Hunc denique multos liberos ſuſcepiſſe, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Ruſſorum, Caſſubiorum, Sileſiorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Boſnenſium, Croatarum, Bulgarorumq́; regna condiderint. Atque hic ſubſiſtūt, quaſi aut Phædriæ aut Thraſones è Comœdijs, aut Capeti Tyberiniq́; ex hiſtorijs eis defuerint, aut comminiſci plura ipſi arbitratu ſuo non potuerint.

Slauorum origo ſecundū quoſdam.

Alij verò ridiculam fabuloſitatem, nulla neque authoritate neque probabilitate nixā, auerſati, longam quidem ſtirpis enumerationem prætermittunt: ab iiſdem tamen Iapeto & Iauano, ſed p Heliſam filium, harū gentium genus deriuant: illam rationem ſecuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios eſſe opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gentes, Dalmatęin. quam & Illyrij, ab initio, cùm à turri Babylonica in vniuerſum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cū Ionibus, Aeolibus, Hellenibus, ſiue Græcis, ac cætera Heliſæ & Iauani ſiue Ionis poſteritate cō ſediſſe, à ſupra memoratis authoribus Ioſepho Beroſoq́ue memorantur. Addunt q́ue: Iuani quoque ſiue Iani nomen, ab Ione & Iauano ductum, ei rei argumento eſſe, quo Slaui etiam nunc multum vtantur in hominibus appellandis.

Alia opinio.

[illegible]

Ian. Iuan.

In hac autem ſententia fuēre Ioānes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis, & alij quidā noſtrates. Tametſi Miechouienſis variat in eo libro quem de Sarmatijs ſcriptum reliquit: è Boemis Venceſlaus Hagecus, & qui ab eo recenſentur Pribillaus & Coſmus Boemi, Ioānes Merignola archi epiſcopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali.

Ioan. Dlugoſſ. Mat. Miech.

Venceſl. Hagec.

Alij porrò, cùm Vandalos antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Sileſij, Marchiani Brandeburgenſes, Myſnij, Caſſubij & Pomerani ſinus Codani ſiue Balthici, mariſq́; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Cherſoneſum vſque Cymbricam atque adeò ipſam quoque Cherſoneſum (quę nunc Holſatiam Ditmarſiam, ac Daniam complectitur) tenuiſſe, ex antiquioribus hiſtoricis & geographis recognoſcerēt, & eos qui poſterius ea loca tenuerunt, aut etiam nūc tenent, Slauos, Vendos ſeu Vindas à Germanis appellari animaduerterent, eoſdem eſſe exiſtimarunt Slauos ac Vandalos: cognatione nominum quæ eſt inter Vandalos & Vendos ſiue Vindas, etiam adſtipulante.

Tertia opinio

Vandalorū ſedes.

Vinde, ſeu Vendi, & Venedi.

Cumq́ue Germani homines (nam hi ferè ſunt in hac ſententia) iure ſuo, vt mihi quidem videtur, Vandalos ſibi vindicarent, ad eos Slauorum originem retulerunt: ad amplitudinem & gloriam nationis ſuæ pertinere iudicantes, ne ea Vandaliæ ac Boemiæ antiquiſſima poſſeſſione, à noua & obſcura gente Slauorum, qui nec ipſi certam originem ſuam edere poſſent, depulſa eſſe videretur, cùm Gallias per Francos & Gotos, Britaniam per Saxonas, Hiſpaniam & A-

Germanorū res geſtæ illuſtres.

fricam

fricam per Gotos atque Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eoſdem Gotos, Vandalos & Longobardos, Pannonias item & alias Orientis regiones & gentes nobiliſſimas per eoſdem populos partim vexaſſet, partim domuiſſet, ſubiugaſſet, atque tenuiſſet. Iam huic ita preiudicatæ opinioni non ſolùm neceſſe, verùm etiam facilè erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroſo & Corn. Tacito colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiſcone priſci Noę filio, poſt diluuium orbis terrarum nato, duxiſſe originem: eumque ipſum Tuiſconem, à Tanai ad Rhenum vſque regnaſſe. Hanc opinionem adſtruxit in primis Albertus

Crant. in Vand.

Crantius, qui patrum noſtrorum memoria Vandaliam conſcripſit, & in eo opere cunctas res geſtas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorum Vandalis, atque ita Germanis ſuis honorificè attribuit. Idem ſenſere Ioannes Dlugoſſus

Dlugoſſus, Matt. Miec.

& Matthias Miechouienſis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius

Bonf. de orig. & reb. geſt. Vngarorum.

quoque Bonfinius, in eo opere quod in gratiam regis Matthiæ ſcripſit de Origine & rebus geſtis Vngarorum, licet non figat ferè veſtigium, non videtur tamen ab illis in hac parte diſſentire. Nec defuit eis è vetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes: qui in eo libro,

Iornandes.

quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos ſiue Slau[illegible] Vandalorum gentem eſſe, aſſerere ipſis videtur: quàm rectè, poſtea viderimus.

Superiores opiniones falſas eſſe.
Cap. III.

SED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quemadmodum iam demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quam primo loco poſuimus, pluribus, quam ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas, duas opiniones, quæ quamuis diuerſæ, eodem tamen ferè argumẽto locorum, quæ Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici poteſt: Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdẽ eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſiue cum Vãdalis, propterea quod eorũ loca incoluerunt, atque etiamnũ incolunt: ſicut neq; Vandalis cõmunis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neque Gallis, Gotis, & Longobardis cum Italis: neque Francis cum Gallis: neque

Gentium mutationes & migrationes.

Hebræis ſiue Iſraelitis cum Chananæis; quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Longobardi Italiam, al[illegible] poſt alios: Franci Gallias, Hebræi Chananitidem, pulſis vel deletis vetuſtioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Longobardi, Hunni, Slaui & Vngari inuicem ſibi ſuccedentes inuaſerunt. Nec tamen

Pannoniæ habitatores

omnes hi populi iſdem ſunt, aut eandem habent originem: niſi fortè illam omnium gentium communem à Noa, vel Adamo etiam, ſi quis altius velit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, aut tenuêre. verùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam vltrò in alias regiones commigrant, aliqua vel cõmoditate inuitatæ, vel neceſſitate adactę, quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocenſibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus vetuſti & graues hiſtorici literis prodidêre: ita vt, quod vniuersè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerũ viçiſsitudinem

Terent. in Eunucho.

eſſe, de hac etiam commigratione populorum regnorumque mutatione verum ſit. Sed in alijs quidem gentibus facilius

Cur obſcura Slauorum origo.

id probari ac demonſtrari poteſt, ſiue quòd eæ à literis & humanitate non abhorruerunt: ſiue quòd ipſæ quidem barbaræ, vicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neque ocium ac ſtudium ad perquirendum, neque facultas ac diligentia ad conſcribendum non modò vicinarum, ſed etiam remotarum gentium res geſtas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes antiquitùs literas

Poloni & Slaui alieni à literis.

& literatos contempſerunt: ac ne ocio quidem ad ſtudia doctrinę & humanitatis abundarunt, cùm Barbari inter barbaros conſediſſent, & continentia cum finitimis bella gererent. Cumque prius obſcuri & ignobiles in vaſta barbararũ gentium colluuie latuiſſent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atque

Romani & Græci a barbaris euerſi.

Græci, apud quos literarũ atque doctrinæ ſtudia ſemper in primis floruêre, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Sueuorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremum ipſorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domeſticis perpetuis malis atque calamitatibus impediri, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res præclarè geſtas exterorum, eorum præſertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaque cùm omnis illorum temporum hiſtoria perplexa & incerta eſt, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res

Slaui ad faciendũ quam ad ſcribendũ.

 memo.

vel dicendi apsiores. memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores,& magis appoſiti, ne gloriæ quidem valde cupidi fuere. Quo factum eſt, vt non modò nihil de rebus geſtis & origine ſua comminiſcerentur, *Goti gloriosi.* quemadmodum Goti fortaſſis, & multi alij: ſed ne tenerent quidem memoria, aut poſteris ſuis viciſſim quaſi per manus traderent, ſi quid veri certique à maioribus ſuis accepiſſent. Vixdum ſexcenti, aut ſeptingenti certè anni *Slaui quando literas acceperint.* ſunt, ex quo Slauica ſiue Bulgarica gens literas vnà cum religione Chriſtiana, vel poſterius etiam amplexa eſt: nec magnopere ſanè earum ſtudium poſtea coluit, ſatiſque habuit vnuſquiſque ſenſa animi ſui alteri abſenti literis vtcunque aperire, præteritorum iuxta ac futurorum neutiquam curioſus. Sed nos ita adhuc egimus, vt oſtenderemus duntaxat, non eſſe neceſſe eandem eſſe nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs atque Vandalis. Deinceps ergo, prorſus non eandem eſſe, demonſtremus, ſi poſſumus: & quidem diſtinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Slauos non eſſe Dalmatas, neque Illyrios.
Caput IIII.

Dalmatæ & Illyrij. MVLTA de Dalmatis & Illyrijs veteres Græci & Latini Scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella *Appian. Illyr.* geſſerunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conſcripſit, cui nomen dedit Illyrico: in quo originem harum gentium, quamuis diuerſam à Beroſo, perſequitur. Sed nihil ad rem noſtram. Commemorat autem is, itemque Ptolemæus in Geogra- *Ptol. Geogr. lib 2. cap. 7.* phia, & alij ſcriptores ante & poſt eum, *Dalmaticarũ vrbium, populorum & fluminũ vetuſtũ nomina.* vrbes earum gentium, Segeſtam, Delminium, Salonem, Promonã, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderã: fluuios, Naronem & Saum, ſiue Sauum: populos Scordiſcos, Triballos, Liburnos, Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, ſicut habet eorum quæ poſterius indita, hodieque in vſu ſunt: *Noua nomina diuerſa à veterib⁹.* nempe Laice, Zagrabia, Cluz, Camenny grad, Bielograd, Nouigrad, Cremẽ, Otoc, Iablanez, Gurka, Lipa, arces & oppida: Reca & Dobra, fluuij: Craina regio, ſiue *Mutatarum gentium in Dalmatia et Illyrico argumentum.* territorium. Vnde apparet, nouam & peregrinam gentem poſt tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris conſediſſe, veteribus habitatorib⁹ vel pulſis, vel ſubactis, & pedetentim extirpatis, quæ partim antiqua retinuerit, partim noua nomina locis dederit, longè diuerſa à veteribus. Iam verò quæ rario excogitari poteſt, cur populi ijdẽ, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti ſunt, poſterius Slaui, & re- *Slaui & Slauonia.* gio Slauonia dici cœperit, ſi ab initio Slaui eam tenuêre? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen ſunt. Quòd ſi demon- *Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occupauerint.* ſtramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, alienas ſedes, armis inuaſerint & occuparint, nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonſtrandum, vnus Procopius ſuffecerit: qui cùm Iuſtiniano imperatori à commentarijs, & Beliſario duci & magiſtro militiæ eius nonnullarum expeditionum bellicarũ comes fuerit, certiſſimus eorum quæ ipſius tempore, & ſub oculis penè ipſius, acciderunt, teſtis eſſe poteſt. Is igitur de *Procop. de bello Got. lib. 1.* bello Gotorum libro primo ſic ſcribit: Martinus interea, Valentinianuſque ad Beliſarium peruenere, milites mille ac ſexcentos ducentes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæque: qui trans Iſtrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem *Idem lib. 3.* tertio ſic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Iſtrum fluuium trajcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum vim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius poſthac adeò terrori barbaris fuit, vt triennij ſpacium, & quamdiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, Barbarorum nemini vnquam id flumen licuerit Romanos cauſa inuadendi pertranſire. Quinpotius in alteram continentis partem Romani, Childibio duce, ſæpe tranſuecti, barbarorum vim maximam trucidarãt, & in ſeruitutem abduxerant. Slauinos hic vocat barbaros. Nec multo poſt, de iiſdem Slauinis, & conſanguineis eorum Antis memorans: Affatimque, inquit, tetras habent, vt qui in vlteriore lstri fluminis ripa incolunt partem. Trans Iſtrum, qui idem Danubius eſt, Slaui- *Ister, Danubius.* nos tunc incoluiſſe, ſcribit. Conſtat autem, Dalmatiam & Illyricum cis Iſtrum eſſe Romanis & Conſtantinopolitanis. Aliquanto verò pòſt eodem libro idem Procopius ita ſcribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Iſtro traiecto, Illyrios omnes ad vſque Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim ſine vllo ætatis diſcrimine in ſeruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis, deſæuiebant. Adhæc & præſidia illis in

locis

locis non pauca, & quidem prævalida, occuparunt. Et rurſus memorat idem, Slauinorum nō vltra tria millia Iſtrum, nemine obſiſtente, traieciſſe, & partim in Illyricū, partim in Thraciam excurriſſe, ac vtrobiq; Romani exercitus duces prælio viciſſe: hisque ita peractis, omnia Illyriorum Thracumque loca depopulatos eſſe, & pleraque præſidia obſidione cœpiſſe: aliàs nunquam, niſi ſemel, Iſtrum pertranſire auſos. tunc autem primùm eos agrum Romanum inuadere cœpiſſe: & captiuorum numero infinito prædaque ingenti abactis, ad priſtinos lares (nempe trans Iſtrum) ſe recepiſſe, easque excurſiones ſubinde repetiuiſſe: & Illyricis montibus ſuperatis, in Dalmatiam perueniſſe, ac multas Romanorum copias profligaſſe. Additque ad extremum, eos non incurſantium & prædas agentium in morem ea loca infeſtaſſe: verùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpiſſe, nihil hoſtile reformidantes. Atque hæc fermè Procopius. Vnde manifeſtè apparet, alios tunc à Slauis fuiſſe Illyrios ac Dalmatas. Addamus huic & Blondum, recentiorem quidem, ſed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo nonnullis D. Gregorij verbis deſcriptis hæc addit: Quanquam verò Gregorius plura de hac Slauorum in Iſtriam irruptione non ſcribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam vltra Danubium ſedes habere, & ſocerum filiumque Mauritij illis oppoſitos fuiſſe diximus, tunc primùm oram Adriatici ſinus dextri litoris occupaſſe, & ita habitationem in ea continuaſſe, vt quicquid prius Iſtria & Dalmatia dicebatur, ad tempora vſque noſtra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauritio ſucceſſit in imperio, tempora perſequens, ita ſcribit: Per id tempus etiam, imperio Conſtantinopolitano tumultibus illis in Africa & Aſia agitato, Slaui, quos oſtendimus in Dalmatiæ & Iſtriæ ora conſediſſe, quæcunque propinquis in regionibus Imperio parentia inuaſerunt: & militibus, quos Phocas præſidio impoſuerat, ſubita irruptione occiſis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis prouinciam ſubegerunt. Hinc igitur ſatis iam conſtat, ni fallor, Slauos nō eſſe Dalmatas, aut Illyrios: verùm è Tranſiſtranis regionibus progreſſos, deuictis & ſubactis, vel deletis iis populis, in Dalmatia & Illyrico conſediſſe: atque ita accommodari eis non poſſe, ea quæ de illarum gentium origine & literis memoriæ prodita ſunt. Iam igitur ad Vandalos quoque, quos Procopius Vandilos vocat, transeamus.

Blond. ab inclin. imp li. 8. prima Decadis.

Greg. ad epiſcopos Iſtriæ.

An Slaui, Vandali ſint.

Caput V.

AC tenuiſſe quidem Slauos, atque adeò etiam nunc tenere eas ſedes, in quibus olim Vandali habitaſſe memorantur, dubium non eſt. Nec de iis modò locis hoc dictum volumus, quę à Viſtula, Danubio & Albi tenus, & ſecundum mare Balthicum nunc à Polonis, Boemis, Sileſiis, Caſſubiis, Pomeranis, Vendis ſeu Vindis, Mechelburgenſibus, & Saxonibus quoque tenentur: verùm etiam de aliis quibuſdam, quæ & ipſa Vandalis à nonnullis ſcriptoribus attribuuntur. Nam & Procopius, cuius etiam dudum mentionem fecimus, à Mæotide palude Vandilos prodiiſſe, indeque fame pulſos in Francos Germanos impetum feciſſe, ſcriptū reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conſcripſit: & Iornandes memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuiſſe, quæ ab Oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitaſſe ſcribit, ab Occidente Marcomannos, à Septentrione Hermunduros, à Meridie verò Iſtrum ſiue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoque, quemadmodum inferius oſtendemus, circa Mæotim incoluêre. Quin modò quoque ad eam vſque paludem & pontum, Moſchi & Ruſſi, Slauici generis populi, pertingunt. Ad Septentrionale etiam Iſtri latus, & in Pannonia, à Dacis, qui nūc Tranſyluani & Valachi ſunt, ad Boemiam vſque, quam Strabo Buiemum vocat, aliquando Slaui habitarunt: & in Illyricum, Dalmatiam & Iſtriam Romanas prouincias infeſtarunt: quemadmodum dudum demonſtrauimus. Fatemur hæc ita eſſe. Nec tamen hinc neceſſariò colligitur, hos populos eoſdem eſſe cum Vandalis. Nihil enim prohibet, diuerſis temporibus diuerſas gentes iiſdem in locis habitare: ac vno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis eſt Sarmatia, non ab vno, v-niuſue nationis populo teneri. Conſtat autem, & Mæotidis oram longè & latè patere: & quod ea per Pontum nauibus adita, notior eſſet Græcis & Romanis: interiora verò Sarmatarum Scytharumque incognita, propter barbariem & feritatem: eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid accepe-

Vandalorū ſedes, eademq; Slauorum.

Procop de bello Vandilico.

Iornand de reb. Geticis.

Moſchici imperij termínus ad Mæotim fermè.

Strabo in Geograph. lib. 7.

Diuerſi populi etiā in vna regione habitantes.

rant, Mæotidi adſcripſiſſe, & cùm Vandalis, tum Roxanis ſiue Roxolanis atque Slauis attribuiſſe. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, ſiue Hermunduros, & Iſtrum, permagna locorum intercapedo eſt, quæ Vngariæ nomine nunc cenſetur: & cùm à Valachis, Ceculis, Saxonibus, Vngaris, tum à Slauis, eiuſdemque ſtirpis & linguæ populis Raſcijs & Morauis incolitur. Deniquetractum eum, qui ſecundùm Viſtulam, & mare Germanicum, Vandalis attribuitur, multorum populorum capacem eſſe conſtat. Facile autem eſt, cùm è ſupra memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam ſcriptoribus deprehendere, quid de diuerſis hiſce Vandalorum ſedibus ſentire debeamus: nempè, eos ſiue è Scania, ſiue à mari Balthico & Germanico, ſiue aliunde ad Mæotin prius venerint, inde quodam tempore verſus Meridiem & Occidentem profectos, inter Sarmaticos montes & Iſtrum in Iazygum Metanaſtarum finibus & in Pannonia conſediſſe, & ad extremam oram Germaniæ ſeſe extendiſſe, Francoſque bello vexaſſe: indeque in Galliam & Hiſpaniam, denique in Africam & Italiam commigraſſe: Slauos autem in loca habitatoribus vacua, vel ſemiuacua ſucceſſiſſe. Quod quidem non obſcurè Fl. Blondus oſtendit, ſcribens, Slauos in ſedes Burgundionum Vandalorumque à Stilicone concitatorum, & patria profectorum, ſe contuliſſe. Quid alibi de Polonis & Boemis idem ſcribat, paulo pòſt recitabimus. Perinfirmæ igitur coniecturę ſunt, quibus iſti adſtruere nituntur, Slauos eandem eſſe nationem cum Vandalis. Blondus quidem aliam prorſus hanc ab illa eſſe, apertè indicat. Nam quòd quidam, cùm Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Viſtula eſt, dictos eſſe velint, ridiculè hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepiſſe exiſtimant: alij verò opinantur, Vandalos Slanica lingua dici à voce vernacula, quæ ipſis ſedes mutantibus frequens in ore fuerit (Vendalei enim, apud Slauos vox eſt cohortantium ſe inuicem, vt porrò ire pergant) eiuſmodi ineptas coniecturas ne refellere quidem libet. Vandalorum quidem nomen Vanda ſeu Venda antiquius eſt. Nos certioribus longè argumentis, Polonos & Slauos, Vandalos non eſſe, probabimus. Primùm enim, mores his gentibus diuerſi ſunt. Ac Vandalos quidem ſub regibus ſemper fuiſſe, & molliſſimos atque delicatiſsimos eſſe, teſtis eſt Procopius.

Vandali vnde, & quò progreſſi.

Blond. hiſt. dec. 1. lib. 1.

Vandalus fluuius.

Vendali falſa etymologia Vandalorum.

A diuerſitate morum. Procop. de bello Vandil.

Idem verò Slauinos Antaſq; vitam duriorem, & incultã, neglectamque ducere, & ſordibus ſeſe ingurgitare, & incondita quędam tuguria longo ab inuicem interuallo habitare, & ſingulos domicilij locum ſæpe mutare, indeque Sporos à Gręcis cognominatos eſſe: nec ab vno aliquo eos regi, ſed plebeia communique libertate viuere memorat. Deinde lingua penitus diuerſa vtuntur Slaui omnes, ab ea qua Vandali vſi ſunt. Apertè id indicat Fl. Blondus, de Polonis & Boemis ita ſcribens: Incoluerant autem prius, vt ſuprà docuimus, ea loca Vandali. Quos credendum eſt, quando ad inuadendas Rom. prouincias ſunt profecti, partem gentis in patria reliquiſſe. Quare Slaui paulo poſt ſuperuenientes, ita locutiones commiſcuêre, vt ex vtraque tertiam effecerint. Ita Blondus. Conſtat ſanè inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuiſſe, eademque lingua cum eis vſos fuiſſe. Teſtes ſunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Corn. Tacitus: neque negat Crantius. Quin citat is etiam ex Methodio martyre, epiſtolam Vandalorum ad Conſtantinum Magnũ imperatorem, Germanos ſe eſſe profitentium. Quod Franciſcus quoque *a* Irenicus facit. His adſtipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiam redolent. Qualia ſunt, *b* Genſericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quaſi ex anſerum, gallorum gallinaceorum, auri, & victoriæ, opulentia deriuata: itemque Fredebaldus, Traſamundus, Gutamundus, Sigiſmundus, & alia eiuſdem modi: quorum cognata & ſimilia etiam alia Goti habuerunt, & partim *c* Burgundiones, (qui & ipſi inter Vandalos numerantur) partim ij qui nunc peculiariter Germani ſiue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum verò vocabulum ne vnũ quidem mihi quiſquam ex omni Vandalorum hiſtoria protulerit: niſi fortè illa apud *d* Crantium Lubecę, Roſtochij, Viſmariæ, Stargardi ſeu Starogradi: apud Helmoldũ, Vartiſlai & Pribiſlai, & alia eiuſdẽ modi locorum, vrbium, & principum nomina: quę nos à Slauis poſt migrationem Vandalorũ indita eſſe, in Hiſtoria ſuo loco indicabimus. Satiſne igitur argumenti eſt, Slauos, quorum lingua nihil penitus commune habet cum lingua Gotica & Germanica, Vandalos non eſſe? Hic hæret omnino Crantius, & qui eũ ſequuntur, *e* Iornandis teſtimonio abutentes: quaſi is cum Vãdalis Slauorũ

gentem

Item de bel. Go. lib. 3.

Lingua diuerſitas.

Blon. hiſt. dec. 1. l. 8.

Vandali Germani ſunt.

Eutrop. hiſt. l. 10. & 14. Paul. l. 1. c. 1. de geſt. Long. Procop. de bello Vand. Tacit. de ſitu & mor. Ger. Germ. Cran. lib. 1. Vandaliæ. a Iri. Germ. exegeſ. lib. 3. cap. 43.

b Vandalica nomina.

c Burgundiones Vandali ſunt.

d Venedicorum vrbium nomina.

e Iornan. de reb. Get.

Fri. Germ. exegeſi lib. 1. cap. 13. gentem coniungat. Franciſcus verò *f* Ire-
nicus vi veritatis victus, manus dat: quã-
uis repugnante, vt & ipſi videtur, & alibi
etiam dictum eſt, Iornande.

Slauos Germanos non eſſe.
Caput VI.

NAM quòd idem Crantius, ex vſu
Germanica lingua vſus apud Boemos & Polonos. Germanicæ linguæ non infrequen-
ti apud Boemos, addam ego, & apud Po-
lonos, & è Germanicis concionibus col-
ligit, eos Germanicam gentem eſſe: eã-
dem ratione colligat licebit, Italos vel
Latinos eos eſſe. Nam hæ quoque linguę
in vſu eſſe cœpêre, apud Polonos præſer-
tim. Hiſpanis quoque & Italis noſtra tẽ-
peſtate, ijs præſertim qui vel militarunt,
vel negociati ſunt in Germania, non in-
ſolens eſt vſus linguę Germanicæ. Ne La-
tinæ quidem olim fuit Græcis, cùm Ro-
manis parêrent: neque Romanis Græcæ.
Ergóne ijdem erunt aut Græci cum Ro-
manis, aut Itali & Hiſpani cum Germa-
nis? Non rectè hîc ratiocinatur Crãtius.
Quòd ſi Slaui Germani ſunt, vel ex Ger-
manis orti, eademque olim lingua vſi: vn-
de igitur peregrinæ, hoc eſt, Slauicæ lin-
guæ vſus, & quidem vulgatior ac frequẽ-
tior quàm Germanicæ, apud eos inole-
uit? quæ vt à Germanica, ſic ab omnium
finitimorum populorum linguis peni-
tùs diuerſa eſt. Quid quòd apud Bulga-
ros, Ruſſos, Albos præſertim, atque Mo-
ſchos, qui & ipſi Slauici generis ſunt, vel
nullus omnino, vel certè rariſſimus, & in-
ucticius eſt eius ipſius Germanicæ lin-
guæ vſus: Slauicæ autem purior, quàm a-
pud iſtos Crantij Vandalos, Polonos vi-
delicet & Boemos? Cùm magis degenera-
re ſoleãt ea, quæ lõgius abſunt à ſuo fon-
te. Fateatur ergo neceſſe eſt Crãtius, non
eſſe gentem Germanicam Slauos. Quòd
autem Germanica lingua ij vulgò vtun-
tur, inde eſſe exiſtimet, quòd vel non ex-
tirpati ſunt penitùs olim ab eis Germani,
vel certè poſterius eò coloniæ è Germa-
nia deductæ ſunt: rurſusque virtute & in-
duſtria Germanorum Slaui oppreſſi, vel
ad paucos certè redacti. quorum hoc in
ora maritima & Marchijs Saxonicis, il-
lud in Polonia & Sileſia quibuſdam tem-
poribus factũ eſſe, nos ſuis locis expone-
mus. Iã, ne ex illo quidẽ Beroſi teſtimo-
Beroſ. lib. 4. & 5. nio, quo is Tuiſconem Germanorũ om-
nium conditorem à Tanai ad Rhenum
vſque regnaſſe, & ab eo Sarmatas maxi-
mos populos conditos eſſe aſſerit, ſatis re-
ctè probatur, Slauos Germanos eſſe. Nã
De Beroſo iudicium. vt illibata ſit fides & authoritas Beroſi,
(cuius tamen, opus illud quod circum-
fertur, viri nonnulli eruditi ac diligen-
tes antiquitatis indagatores eſſe negant)
vt etiam demus Slauos Sarmatas eſſe (ſi-
cuti paulo poſt libenter dabimus) & cum
Tuiſcone in Europam profectos, in his
oris quas nunc incolunt, conſediſſe: cer-
tè non ſtatim conſequitur, eos Tuiſco-
nis poſteritatem eſſe. Neque enim neceſ-
ſe eſt, populos alicui regi ſubiectos, vel
ab eo conditos, ab eodem etiam procrea-
tos, aut eadem cum illo ſtirpe ortos eſſe.
Quin cernere eſt non modò in priſcis an-
nalibus, verùm etiam noſtro tempore,
multas gentes externi generis regibus
parêre. Legimus etiam, nonnullorum
populorum colonias ab externis ducib⁹
deductas eſſe. Iam verò Sarmatiam Be- *Sarmatiæ ſites.*
roſus ob ortu Solis Tanai fluuio, ob oc-
caſu Rheno terminat: Sarmatæ verò
Gręcorum, & Latinorum ſcriptorum te-
ſtimonio, à Rheno quidem longiſſimè
ſemper abfuerunt: vltra Tanaim autem
multum terrarum tenent, & quidem an-
tiquitùs: ita vt inde huc progreſſi eſſe vi-
deantur potius, quàm hinc illuc, cùm &
ſolum hic ſit vberius, & cœlum mitius;
& propinquior ſit Aſiatica quã Europæa
Sarmatia Babyloniæ, vnde in totum or-
bem terrarum coloniæ poſt diluuium v-
niuerſæ terræ deductæ ſunt. An non lice-
bit autem credere, vel interpretem perpé-
ram intellexiſſe, & nobis reddidiſſe ſcrip-
toris Chaldæi ſententiam, cùm in diuer-
ſis linguis, diuerſis nonnunquam no-
minibus & flumina, & loca, & gentes ap-
pellentur? vel ipſum etiam authorem dé
rebus tam procul à ſe remotis hallucina-
ri potuiſſe, & aut ignoraſſe fines harum
gentium, aut Sarmatarum nomine Ger-
manos pariter & Sarmatas complexum
eſſe? Sicuti Sarmatis quoque nonnulli
viciſſim Germanorum nomen accom-
modant. Scytharum verò nomen vſque- *Scytharum appellatio.*
quaque tranſire in Sarmatas atque Ger-
manos, teſtis eſt C. Plinius. Sarmatæ qui- *Plin. nat. hiſt. lib. 4. cap. 12.*
dem certè Germani nón ſunt, ſed ab ijs
Viſtula flumine ad ortum Solis vergen-
tes antiquitùs dirimuntur: quod ex hoc
ipſo Plinio, Corn. Tacito, Strabone &
Ptolemæo colligimus. Non igitur Van-
dali, neque Germani omnino ſunt Slaui,
neque ab ijs oriũdi, quemadmodum ne-
que Dalmatę aut Illyrij: ſed aliunde pro-
fecti, quodã tempore in Illyrico ac Dal-
matia, Vandaliaque & Germania conſe-
derunt. Quanquam de Vandalia & Ger-
mania dicemus pòſt explicatius.

Vnde autem venerint, iam per-
uestigandum eſt.

Slauos ſiue Slauinos è Sarmatia profectos eſſe.

Caput VII.

Slauorum ſedes.

ETiam quidem paulo antè Procopius & Blondus nobis oſtenderunt, eos tempore Iuſtiniani Imperatoris è Tranſiſtranis regionibus in Illyricum & alias Romanas prouincias inuaſiſſe. Cæterùm ex iiſdem & alijs eorundem & ſuperiorum temporum ſcriptoribus conſtat, ea loca prius à Pannonibus, Dacis, Iazygibus, Getis, qui iidem Goti ſunt, ni fallor, Vandalis & Hunnis habitata eſſe. Aliquanto pòſt autem, vtroſque Hunnis cedentes, Gotos quidem in Myſia Thraciaq; domicilium fixiſſe, indeq; Italiam petiuiſſe: Vandalos verò à Stilicone euocatos, in Galliam commigraſſe: denique Hunnos quoque duce Attila in Germaniã, Galliam & Italiã impetum feciſſe: indeque reuerſos poſt Attilæ mortem, à finitimis populis debellatos, & in anguſtũ redactos eſſe. Per ea ergo tẽpora Slauos illa, quæ memorauimus, vicina Danubio loca occupaſſe veriſimile eſt, ſiue concedentibus primũ Vandalis, deinde Hũnis, ſiue victis. Quanquam ante ea quoque tempora ij loca illa tenuiſſe videntur, quemadmodum paulo pòſt oſtẽdemus. Vnde autem eò progreſſi ſint, non eſt dif ficile ex eo ipſo, quem ſuperius citauimus,

Iorn. de reb. Get.

Iornande colligere. Scribit enim is, Slauinos cum conſanguineis Antis iuxta ſiniſtrum latus Alpium, quæ Daciã claudunt, in Aquilonem, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia conſediſſe. Ac Slauinos quidem à ciuitate noua & Slauino Rumunnenſe, & lacu qui appellatur Muſianus, vſque ad Danaſtrum, & in Boream Viſcla tenus commorari. Vt autem alia commemorata hîc à Iornande loca ignoremus, Alpes quidem Daciam claudentes ab Aquilone, Sarmatici montes ſunt: Viſtula autem, quam ipſe Viſclam vocat, Sarmatiam, vt antè diximus, à Germania diuidit. Danaſter verò, qui Iornandi Boriſthenes eſt, ni fallor alijs verò Tyras, qui è Sarmaticis montibus profluens, etiamnũ Neſter ſiue Dneſter ab accolis dicitur, & ipſe in Sarmatia eſt. Proinde è Sarmatia Slauinos ſeu Slauos verſus meridiem ad Danubiũ, eoque tranſmiſſo verſus Occaſum progreſſos eſſe, apparet. His conſentaneum eſt, quod ſcribit Fl. Blondus: Slauos à Boſphoro Cimmerio in Tanaim habitare ſolitos in Dalmatiam Illyricumq; emigraſſe. In eandem ſententiam ſcribit & M. Antonius Sabellicus. Iam autem peruestigandum eſt ſintne Sarmaticum genus Slaui, an aduenæ: & vnde, quandoque in Sarmatiam venerint. Id verò rectè fiet, ſi veteres Sarmatiæ populos, nobiliores præſertim, ſtylo perſequamur.

Sarmatici montes.
Viſtula fl.
Danaſter fl.
Blond hiſt. dec. 1. lib. 1.
Sabel. Enne ad. 8. lib. 2.

Sarmatiæ populi.

Cap. VIII.

A vetuſtioribus quidem Geographis & hiſtoricis Sarmatiæ populi cùm alij multi, quorũ iam exoleuerunt vel mutata ſunt nomina, tum Bulgari, Roxani ſiue Roxolani, Serbi recenſentur: quorum nonnulli etiamnum antiquas ſedes ſuas retinent: nonnulli mutatis ſedibus, nomina tamen non mutarunt. Ac Roxolanos quidem Europæos tempore Othonis Syluij Imperatoris, hoc eſt, ante annos mille quingentos Myſiam Romanorum prouinciam ad Pontum & Danubium ſitam infeſtaſſe, Cornelius Tacitus author eſt. Tenent autem ij nunc quoque ferè eadem loca, & quicquid terrarum eſt inter Carpathum montem, & Neſtrum fluuium inde orientem; Pontum Euxinum, & Mæotin paludem, qua Tanais eam influit, vſque ad glacialem Oceanum, & Sueciæ, Liuoniæ, Lituaniæ, Poloniæque fines complexi. Imo vltra Tanaim quoque in Aſiatica Europa: præter quod vicinis Mæoti paludi & Ponto Euxino locis à Tatatis ferè depulſi ſunt. Zonaras quidem (cuius opus poſt alterã huius noſtri editionem, græcè & latine in lucem prodijt) Roſſos gentem Scythicam Tauri montis accolam eſſe ſcribit. Roſſi autem ab eo, & à cæteris recentioribus græcis Roxolani & Roxani, ab alijs verò Ruſſi appellantur. Ruthenos vulgo Latinè ſcribentes & loquentes, per errorem vocant, à Ruthenis Galliæ Aquitanicæ populis nomen mutuati. Memorant Saxo Grammaticus, Albertus Crantius, & Ioannes Magnus Gotus, Gotos & Sueonas Scandiæ incolas, multa bella iam inde à priſcis ſeculis, etiam ante Chriſtum natum cum finitimis Ruſſis geſſiſſe.

Roxolani ſeu Ruſſi.
Tacitus annal. li. 17.

Moſchi quoque ſeu Moſcouitæ, vt vulgo vocantur, Ruſſis vicini, vel potius eorum ſoboles & pars, permagnam Sarmatiæ Europeæ iuxta ac Aſiaticæ partem tenent; Quos Ptolemæus Modocas & Amaxobios appellat, & Moſchorum tractum commemorat. Strabo quoque Moſchos populos Colchis finitimos eſſe ſcribit. Ruſſica & Slauica lingua ij vtuntur. Cæterum non ita pridem celebres eſſe cæperunt: Nempe ex eo ferè tempore

pore, quo poſt diuiſum in multos Principatus Ruſſorum imperium ante ducentos annos Ioannes quidam princeps Danielis filiꝰ vni illi territorio, quod à Moſqua arce nomen habet, præfuit, arcemq́; modicam & obſcuram inſtaurauit, & amplificauit; quemadmodum vir grauis ac diligens, & mihi amicus, Sigiſmundus Herberſteinus, Ferdinandi Imperatoris deſignati, et Vngarorum Boemorumq́ue regis Conſiliarius, ærarijq́ue Auſtriaci præfectus, in Moſchouia ſua, ex eius gentis annalibus, & ſermonibus, dum ter apud Principem eius Maximiliani ſenioris & Ferdinandi Cæſarum nomine legatione fungitur, compertum memoriæ prodidit.

Moſchorum Imperium quomodo dilatatum.

Cùm autem Ioannis ducis dudum memorati poſteri, adiunctis ſibi partim per connubia & ſucceſſiones, partim per fraudem, partim per vim, proximis quibuſque eiuſdem nationis atque linguæ populis, feraliter inter ſe diſſidentibus, Polovvciorumq́; ſiue Poliouuciorũ ac Tatarorum armis & crebris incurſionibus debilitatis, principatum ſuum dilataſſent: tum demum Vuladimirienſes quoque, Nouogrodenſes, Iaroſſauienſes, Thvverenſes, Mozaiſcenſes, Suſdali, Pſcouenſes, (quos nonnulli Pleſcouienſes appellant) Rezanenſes, Seuerienſes, & alij Ruſſorum populi Moſchis longè nobiliores atque potentiores, vt quique ad imperium adiecti ſunt, in Moſchorum nomen tranſiêre; ſic tamen, vt cuncti pariter Ruſſorum nomen etiamnum retineant, & libenter agnoſcant. Itaque &, maritimi Germani magis Ruſſorum quàm Moſchorum nomen, de Moſchis loquentes, frequentant: & Goticarum ac Danicarum rerum Scriptores, quod antea quoque attigimus, Gotos, & Sueonas, atque Noruegios, Scandiæ incolas, multa cum finitimis Ruſſis bella geſſiſſe antiquitùs memorant. Non eſt autem dubium finitimos eſſe Scandiæ Moſchos. Iam verò Moſchicus metropolites, alius à Kiouienſi, ac longè poſterius illo à Patriarcha Conſtantinopolitano in gratiam Ducis Moſchorum inſtitutus, Ruſſiæ metropolites, idem atque Kiouienſis cùm ab alijs, tum ab ipſo Patriarcha vocatur: & ipſe hunc titulum, velut ampliorem & auguſtiorem quàm Moſchouiæ, vſurpat. Quin ipſi quoque Moſchorum principes, Ruſſiæ totius dominatum in Inſcriptionibus ambitioſè ſibi arrogant. Cumq́; omnes principatus ſuos, quos dudum recenſuimus, & alios inſuper longo ordine enumerarint, ad extremum totius Ruſſiæ regis, vel imperatoris titulum, quaſi omnia complectentem, magna vanitate adijciunt. vnde liquet, hos, de quibus nunc agimus, Moſchos, vnum de multis Ruſſorum populis eſſe, non ita pridem ab arce & oppido appellationem mutuatum. Bulgarorum autem ſedes antiquæ, in Aſiatica Sarmatia ad Rha ſeu Volgam fluuium memorantur: quæ loca Ruſſis vicina ſunt. Inde autẽ eos Ruſſis prætereitis, vel certè ſocijs in Myſiam commigraſſe veriſimile eſt. Iornandes quidem eos cum Slauinis & Antis, Romanum Imperiũ in Europa ſuo tempore vexaſſe ſcribit: & ſupra mare Ponticum ſedes eis attribuit. Blondus Danubij accolas eos eſſe refert: is autem in mare Ponticũ influit. Iam Põponius Lætus memorat, Anaſtaſiũ Imperatorẽ duxiſſe longum murum à mari ad Selibriam, ne incurſiones Myſorotum, Bulgarorum & Scytharum Conſtantinopolitanis obeſſe poſſent. Eas autem ſedes ad Pontum Euxinum ac Danubium tenent etiam nunc Bulgari. Myſorum ex fuerunt antiquitùs. Serbos Ptolemæus in Sarmatia Aſiatica collocat. Ijdem poſtea non ſolùm Bulgaris & Raſcijs & Croatis proximi in Europa conſedêre, verùm etiam in Myſniam & vicina Albi loca peruasêre: vbi nunc quoque idem nomen, vel paululum deflexum in Sorabos, retinent.

Metropolitæ in Ruſſia duo

Moſchorum Principes Ruſſiæ totiꝰ dominatum ſibi arrogant

Ruſſorũ Septentrionaliũ populi qui Moſchorum principi parent.

Rex Ruſſiæ.

Bulgari.

Iorn. de ſucceſ. regn. Item de reb. Get.

Blond. dec. 1. lib. 9.

Põp in hiſt. Imper. Rom. lib. 2.

Serbi & Sorabi.

Venedos eſſe antiquos Sarmatiæ populos.

Capur IX.

IAM verò Venedicos montes, & Venedicum ſinum maris ad oſtia Viſtulæ, in extrema Sarmatiæ Europeæ ora Ptolemæus idem, qui ſub Traiano & Adriano Imperatoribus floruit, memorat. Additq́ue: Tenere Sarmatiam maximas gentes Venedas, per totum Venedicum ſinum; qui loca Pruſſi nunc tenent, & Liuones, ni fallor. Iornandes autem, trecentis amplius annis Ptolemæo poſterior, ad ſiniſtrum latus Sarmaticarum Alpium, in Septentrionem ab exortu Viſtulæ, Vinidarum nationem populoſam ad Danaſtrum conſediſſe, indeque ad Pontum ac Danubium extendi memoriæ prodidit. Hinc nos colligimus, eam gentem, permagnam Europeæ Sarmatiæ partem antiquitùs obtinere. Et aut relictis quodam tempore primis ſedibus, ad Auſtrum & Eurum commigraſſe

Ptol. geogr. lib. 3. cap. 5.

Iorn. de reb. Get.

autſi.

aut ſimul quicquid terrarum eſt inter mare Sarmaticum & Ponticum, ac Danubium, ditione domicilioque complexos eſſe. idque, ſiue iam inde ab initio, ſiue ſucceſſu temporum: quod eſt veriſimilius. Atque inde ſe in finitimam Germaniam ac Vandaliam diffudiſſe ante Cornelij Taciti tempora, hoc eſt, ante mille trecentos, vel propè quadringentos annos; ita vt non immeritò is dubitarit, Sarmatisné, an Germanis Venedi adſcribendi ſint. Ij quidem, qui etiam nunc Vendæ & Vindæ à Germanis, paululum contracto vocabulo, vocitantur, & proculdubio Venedarum ſunt reliquiæ, maritimam atque adeò remotiorem quoque à mari Germaniæ oram incolunt: ſed inter Germanos tamen non habentur. Et quamuis à Germanis poſtea, quemadmodum ſuo loco oſtendemus, locis illis potitis, ad paucos redacti ſint: diuerſis tamen moribus, diuerſaq; ab iis lingua vtuntur, quamuis commercijs & aſſidua conſuetudine corrupta. Vandalos eos Latinè ſcribentium & loquentium vulgus appellat: rectené, an ſecus, iā nunc expendendum eſt.

Venedos ſeu Vinidas, non eſſe Vandalos.

Cap. X.

Vendel.

ACpermagna quidem eſt nominum cognatio, ita vt Vandali à Vendis blandè ac diminutiuè, ſicuti loquuntur grammatici, Germanica lingua dicti eſſe videantur. Et his autem & illis, eadem ſerè loca ad mare Germanicum & Viſtulā Sarmaticosque montes attribuuntur ab hiſtoricis, & alijs ſcriptoribus. Quinetiam ciuitates, eius ipſius oræ maritimæ,

Vandalicæ ciuitates.

Lubeca, Hamburgū, Stralſunda, Roſtochium, Viſmaria, & ſexta mediterranea Luneburgum (ni fallor) à Germanis habitatæ, Venedicæ ab ipſis, à Latinè verò loquentibus & ſcribentibus Vandalicę nuncupantur. Vnde multi conijciunt, eādem eſſe gentē Vendos ſeu Vinidas, & Vandalos.

Corn. Tacit. de Germ.

Cornelius quidē Tacitus, vt dudū attigimus, dubitat, Germanisnè an Sarmatis Venedos adſcribat. Ptolemæus verò, Venedas vult eſſe gentem Sarmaticam.

Ptolemæus geogr. lib. 3. cap. 5.

Vādalos autem Germanos eſſe, iam ſatis, opinor, demonſtratum eſt. Porrò Iornandes, alios omnino eſſe à Vandalis Venedos & Vinidas oſtendit.

Iorn. de reb. Get.

Cùm enim Vandalos à Geberico rege Gotorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migraſſe ex ſuis ſedibus, & à Conſtantino magno Imperatore in Pannonia nouas ſedes impetraſſe narraſſet, mox Ermanarici, qui aliquanto poſt Geberichū apud Gotos regnauit, mentionem faciens, in Venedos eum arma mouiſſe & quamuis abundante multitudine, victos tamen ab eo & ſubactos eos eſſe memorat.

Vandalorū migratio in Pannoniam.

Veneti à Gotis victi.

Hîc mecum diligenter perpendant ij, qui Venedos & Vinidas eoſdem cum Vandalis eſſe autumant, verba ſcriptoris huius, de rebus ſui temporis & ſibi notis ſcribētis. Profectò ſi is eoſdem eſſe vellet Venedos cum Vandalis, non temerè mutaſſet nomina, vt illico poſt factam Vandalorum mentionem, Venedos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos eſſe memoraret. Nec mihi quiſquam obijciat, in Venedis quoque idem eum feciſſe, vt Venedos appellaret, cùm prius Vinidas dixiſſet: quos eoſdem eſſe dubium non eſt, ipſomet etiam authore atteſtante. Maior eſt enim cognatio nominum in Venedis & Vinidis, quàm in his vtriſque & Vandalis. Iam illud etiam efficacius longè argumentum eſt, non eſſe eoſdem Vinidas & Venedos cum Vandalis, quòd poſt deuictos & ad paucitatem redactos, pulſosque ſuis ſedibus Vandalos, Venedos multitudinē abundantes ab iiſdem Gotis infeſtatos & ſubiugatos eſſe ſcribit.

Vandalorū migratio.

Illud verò longè efficaciſſimum, quòd Venedos atque Slauinos, Antasque, quos in Boream ad Viſtulam, Danaſtrum, & Danubium flumina, Muſianū lacum & mare Ponticum commorari paulo antè dixerat, vbique deſæuire ſuo & Iuſtiniani Imperatoris tempore queritur. At Vandali aliquanto antè, cum res magnas in Septentrione geſſiſſent, & à Gotis victi pulſique Pannoniam Conſtantino Imperatore permittente tenuiſſent, Arcadij & Honorij Imperatorum tempore à Stilicone nouas res in imperio moliente inde euocati, in Gallias & Hiſpanias populariter migrauerant.

Vandalorū è Pannonia migratio.

Atque adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iuſtiniani armis attriti, afflicti, ac deleti ſunt.

Vandali deleti.

Quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipſo Iornande & Procopio, oculatis ferè teſtibus, confirmare poſſumus.

Paulus Diacon. de geſt. Long. lib. 1. cap. 1.

Iorn. de reb. Get. & de reg. et temp. ſucceſſ.

Procop. de bel. Vand.

Nam quod Vendi ſeu Venedi, Vandali appellantur à nonnullis, poteſt id errore factum eſſe vi deri, propter ſimilitudinem nominum, præſertim in lingua Germanica, quæ Venden & Vendeln exiguo diſcrimine pronunciat. Leue eſt autem id argumentum, eandem eſſe gentem vtranq;. Maior ſanè ſimilitudo nominū eſt inter hos ipſos Venedos, ſiue, vt à quibuſdam vocantur, Venetos, & eiuſdem nominis Italiæ popu-

Veneti.

Iberi.
populos. Itẽque Inter Iberos Hiſpanos, et
Ponticos & tamen lõgè diuerſi ſunt Ita-
lici Veneti à Sarmaticis & Germanicis, &
Populorum appellatio-nes.
Pontici Iberi ab Hiſpanis. Iam verò non
eſt inuſitatum, populos, qui aliunde aliò
cõmigrarũt, cùm à locis & regionibus no
mina ſumere: tum eorum populorũ, qui
bus ſucceſſerint, nominib⁹ appellati, quẽ
admodum ſuperius etiam memoraui-
mus. Nec longè huius rei exempla pete-
mus. Conſtat certè, Pruſſiã ab alijs, quàm
nunc, populis olim habitatam eſſe: qui ſi
Pruſſi priſci Eraſ. Stella in Boruſſia.
ue Pruſſi, ſiue Boruſſi, ſiue Boruſci (ſecũ-
dum Stellam) dicti ſunt: quorum extant
adhuc reliquiæ quædam in vicis atq; pa-
gis tractus Varmienſis & Sambienſis, lin-
gua vtentes Lituanicæ nõ abſimili. Quo-
dam autem tempore eam prouinciam
Pruſſiã qui homines in-habitent.
partim à Polonis, partim à Teuthonibus
crucigeris Marianæ militiæ adſcriptis
ſubactam & occupatam, in hoc vſq; tem
pus mixtim à Germanis & Polonis habi-
tari, deletis ferè veteribus illis Pruſsis. Ni
hilo tamen minus hi quoq; Poloni &
Germani commixti, Pruſſorum nomen
retinent. Quis autem neſcit, Gallias Gal-
lis ſiue migratione, ſiue bellorum cladi-
bus exoneratas quodam tempore, Fran-
Franci, Galli appellan-tur.
cis Germanis ceſſiſſe? & tamen hos etiam
à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani
cum Aenea profecti, in Latinorum & Ita
lorum: Goti & Alani, qui corruptè Cata
Catalani.
lani nunc vocantur, in Hiſpanorum no-
men tranſierunt. Eadem igitur ratione
credibile eſt, Venedos ſeu Vendos, eos
qui priſcorum Vandalorum ſedes occu-
patint, Vandalos appellari non deſijſſe, ſi
militudine nominum etiam ſuffragan-
Slaui cur Vinde ap-pellantur.
te. Quæ quidem erroris cauſa fuit Cran-
tio, & qui eum ſecuti ſunt, vt Iornandis
authoritate ſeſe tuerentur, quaſi is Sla-
uos Vandalorũ gentem eſſe aſſerat: cùm
ille cum Venedis eos cõiungat, vt iam de
monſtrabimus.

Slauos & Venedos cognatos eſſe.
Cap. XI.

Iorn. de re-bus Geticis.
SIC autem ſcribit Iornandes: Intror-
ſus illi (Gepidarum genti nimirũ) Da-
cia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus
emunita. Iuxta quarum ſiniſtrum latus,
quod in Aquilonẽ vergit, & ab ortu Vi-
ſtulæ fluminis per immenſa ſpacia venit,
Vinidarũ natio populoſa conſedit. Quo
rum nomina, licet nunc per varias fami-
lias & loca mutentur, principaliter tamẽ
Slauini & Antes nominãtur. Aliquanto
autem pòſt: Poſt Erulorum cædem idem
Ermanaricus in Venedos arma commo-
uit. Et paucis interiectis, proſequitur
de Venedis: Nam hi, vt initio expoſitio-
nis vel catalogo gentis dicere cœpimus,
ab vna ſtirpe exorti, tria tũc nomina red-
didère: id eſt, Veneti, Antes, Slaui. Anta-
Antæ.
rum quidẽ, quos Iornãdes à Danubio ad
Danaſtrũ extendi, & fortiſſimos eſſe eo-
rum qui ad mare Ponticum curuantur,
memorat, nomẽ iam exoleuit. Ac ſi qui-
dem Danaſter Boriſthenes eſt, vt Ior-
Danaſter fl.
nandes velle videtur, & nos ante dixi-
mus, (quem nos Neptum ſeu Dneptum
Neper.
vocamus) Valachi ac Podolij nunc ea lo
ca tenent: ſin Neſter ſiue Deneſter, vt et-
Neſter.
iam nunc ab accolis Rusſis & Molda-
uis appellatur, qui veteribus Græcis & La
tinis Tyras eſt, ſoli Valachi ab eo ad Pon
Valachi. Podolij.
tum ac Danubium extenduntur. Diuer
ſi né ab Antis, an ijdem cõmutato nomi
ne, an mixti, nunc non diſputamus. Niſi
fortè Antę ſunt potius finitimi Valachis,
ac Tranſyluanis Raſcij, Slauica & ipſi lin
Raſcij.
gua vtentes, & vtramque Danubij ripam
accolentes, etiam nunc bellicoſi, licet
à Turcis ad paucitatem redacti. Quam-
uis autem & hîc perplexior ſit Iornan-
des, non obſcurè tamen Slauinos & An-
tas non cum Vandalis, ſed cum Vini-
dis ſeu Venedis coniungit: & qui prius
Ermanarici tempore Venedi dicti ſunt,
nũc, hoc eſt ſuo tẽpore, per varias famili-
as & loca, nomina eorũ mutari, principa
liter tamẽ Slauinos et Antas eos nomina
ri: poſteri⁹ verò tria nomina, id eſt Vene-
ros, Antas & Slauos eos reddidiſſe, teſta-
tur. Ita vel õnes eos ex vna ſtirpe, vel Sla-
uos & Antas è Venedis exortos eſſe oſtẽ-
Idem de re-gno & temp. ſucceſ.
dit. Alibi autẽ Venedos prętermittẽs, Bul
garos Antis & Slauis ſocios adiũgit, Ro-
manam rempub. ab ijs ſuo tempore diue
xari memorans. Et congruunt cum his
ea quæ ſuperius de prouincijs Rom. Im-
perij Slauica inundatione afflictis, è D.
Gregorio, Blondo atque Procopio de-
ſcripſimus.

Sarmatas eſſe Slauos & Venedos.
Cap. XII.

IAM igitur ipſa quaſi Slauorum cubi-
lia inueſtigaſſe nobis videmur. Cùm
autem ij vnà cum Vinidis ſeu Venedis in
ter Sarmaticos populos numerentur, ea-
demque cum illis & cum Bulgaris, Serbis
Roxolanis ſeu Ruſſis ac Moſchis lingua
vtantur, communem etiam cum ijs om-
nibus habeant originem neceſſe eſt. Te-
nent quidem & Lituani, Pruſſi, Liuones-
que & Tartari, ſiue Tatari, (nihil cõmu-
ne cũ Slauica lingua habentes) magnam
partem Sarmatiæ: ſed aliunde eos quibuſ
dam temporibus eò immigraſſe, nos a-
libi oſtendemus. Quod de Slauis & Vene
dis nõdum perueſtigare potuim⁹. Gran-

tius

Crantius in Vandalia.

tius ſanè Vandalos ſeu Slauos, ab omni memoria regionē ſuā ad Satmaticos mōtes tenuiſſe ſcribit. Quo fit, vt Slauos & Venedos ipſos eſſe priſcos Sarmatas, vel vt Græci dicunt, Sauromatas: diſperſiſq; à turris Babylonicæ ædificatione poſt diluuium vniuerſæ terræ hominibus, has oras occupaſſe opinemur, non à Tuiſcone, ſed ab Aſarmote ſeu Sarmate, quem Moſes & Ioſephus, Hebræi ſcriptores, Iſtri vel Iectani filium, Semi nepotem, Noæ pronepotem fuiſſe memorant, nomen originemque ducentes. Peculiaria deinde nomina eos vel à locis, vel à principibus, vel ab euentu aliquo; vt fit, ſibi ſumpſiſſe: quemadmodum Græci ab vna itidem ſtirpe oriundi, alij Dores, Iones alij, vel Aeoles, Bœotij, Theſſali, Attici, Achæi, Argiui, Pelaſgi, Arcades, diſcriminis cauſa nominātur: Germani, ſiue Teuthones, partim Goti, partim Vādali, partim Longobardi, partim Sueui, partim Frāci, partim Saxones, partim Turingi, & aliter alij. Quod Iornandes Vinidis quoque, ſeu Venedis vſuueniſſe apertè indicat.

Sarmatarū origo.

Geneſ. 10. Ioſeph. antiqu. Hebr. lib. 1. ca. 14.

Græcorum populi.

Iornand. de reb. Get.

De Slauis igitur & Venedis intelligenda ſunt pleraque omnia, quæ ſcriptores hiſtotiæ Romanæ iam inde à Traiano imperatore de Sarmatis memoriæ mandarunt. Iornādes quidem, cum Imperatorem deuictis Sarmatis vrbem Nicopolim in Thracia condidiſſe, & à victoria nomen ei indidiſſe memorat. Nec tamen Sarmatici, ſed Dacici cognomen is vſurpauit. Quod ſanè argumento eſt, Daciā tunc tenuiſſe Sarmatas. Quin ſcribit idem, eos cum Quadis Pannonias, Valeriano & Galieno imperatoribus inuaſiſſe. Idipſum Euſebius quoque Cæſarienſis annotauit. Sed repreſſi ſunt ac depulſi inde à Claudio & Probo, qui poſt Galienū imperarunt. Rurſus tamen cùm Pannoniam, tum Valeriam, quæ regio inter Draunm & Sauum fluuios eſt, Conſtantij tempore eos infeſtaſſe, & in Illyrico præſidia contra eos collocata eſſe, Ammianus Marcellinus prodidit. Pomponius Lætus etiam duces limitis Sarmatici in Myſia cum copijs à Rom. Imperatoribus conſtitutos fuiſſe, eoſque tempore Valentiniani præſidē, quem ipſis Romanus Imperator dederat, expuliſſe ſcribit. Idem, Conſtantem Imperatorem in Dacia fuiſſe, pugnantem contra Getas & Sarmatas, memorat. Paulus verò Diaconus ſcribit Sarmatas anno imperij Valentiniani vndecimo ſeſe p Pānonias diffudiſſe, eaſq; vaſtaſſe: Et cum legationem ad Imperatorem miſiſſent, ipſum ei reſpondentem apud Brigitionem Quadorum

Sarmatarū bella cum Romanis.

Iorn. de reg. ac tēp. ſucceſſ. & de reb. Get.

Euſeb. in Chron.

Ammian hiſtor libr. 17. & 19.

Pompon in Rom hiſt.

lib 1. ca. 1.

oppidum ira vehementiore percitum ſubita ſanguinis effuſione & apoplexia extinctum eſſe. Quod ad eundem ferè modum Nicephorus quoq; Calliſtus & Pomponius Lœtus referunt. Brigitionem autem ſiue Brigionē Germaniç caſtellum eſſe perhibent. Vtrumque ſanè vero conſentaneum eſt, quandoquidem Quados conſtat Germaniæ populos eſſe vicinos Sarmatis, à Romanis trās Danubium repulſos. Quæ loca nunc tenent Morani & Sileſij. Extat etiamnum in Sileſia Poloniæ finitima Briga ſeu Brega oppidum, à ripa etymō retinens Polonicum.

Hiſt. Eccl. l. 11. cap. 33. Pompon in Rom. hiſt.

Eadem autem loca poſterius, atque adeò etiam per ea ipſa ferè tempora tenuiſſe Slauos & Venedos, indeque Pānoniam infeſtaſſe, & ad extremū in Illyricū, Dalmatiam & Iſtriam penetraſſe, & vbique deſæuire, ſuperius è Procopio, Iornāde, Gregorio, Blondo & Sabellico demonſtrauimus. Iidem igitur ſunt, quos hi magis iam ſibi notos, diſtinctè ac peculiariter Slauos & Venedos, illi vniuersè & in genere Sarmatas, nonnunquam & Scythas vocāt. Neque enim conſtat, hos ab illis intermedio tempore ſedibus ſuis depulſos eſſe.

Slauorū & Venedorum ſedes.

Sarmatæ Scythæ vocantur.

Tenuêre quidem partim per eadem tempora, partim prius, Hunni quoque & Vandali, & Goti, eadem ipſa loca pleraque, vel nōnulla: ſed victorijs ac dominatū magis, quàm domicilio, non vt priores habitatores inde pellerent vel extirpatent, ſed ſubigerent modò. Ac Vandali quidem partim Gotis, partim ipſis (ni fallor) Vinidis, Goti Hunnis ceſſêre. Hi verò locorum illorum potiti, victos Vinidas & Slauos, relicta (vt credibile eſt) domi imbelli multitudine, ad vlteriores expeditiones ſocios ſecum traxêre. Quod ex earum ipſarum gentium, & Romanis illorum temporum hiſtorijs non difficulter deprehenditur. Inde verò ij reuertentes, partim ad ſua ſe recepêre, partim obulas & proximas Rom. Imperij prouincias, viribus eius debilitatis, inuaſête, & ipſis quoque victoribus Hunnis poſt Attilæ mortē graues extitêre. * Cæterùm in Illyrico ac Dalmatia poſt Iuſtinianum demū Imperatorem, & annum à Chriſto nato 550. vel (vt vult Blondus) Mauritio Imperatore, circa annum Chriſti 600. ſedes certas domiciliumq; fixêre. Vandaliam verò, & eam Germaniæ partem, quam nunc maiore ſui parte Polonia & Sileſia, Morauia, Boemia, Luſacia, Marchię Brandeburgenſis & Myſnienſis, Pomeraniaque & Mechelburgenſis ditio ſecundum ſinum maris Balthicum ſeu Venedicum complectitur, aliquanto an.

Gotorū, Vandalorum & Hunnorum ſedes eadem quæ Slauorum & Venedorum.

Slauorum et Venedorum nomen quando propagatum ſit.

** Slaui. Veneds.*

ro antè, vt ſuprà oſtendimus, ij vel eiectis Vandalis ſubegerunt, vel vltrò cedentibus & Pannoniã petentibus occuparunt. Ac hi quidem Venedi, ſeu Vinidæ, & Vãdali etiam: illi verò, qui in Pannonia, Valeria, Dalmatia, & Illyrico conſedere, Slaui ſeu Slauini peculiariter appellati ſunt. Poſtea verò promiſcuè hęc nomina vſurpari cœperunt, à Germanis pſertim.

Venedi & Slaui ſeu Slauini vnde dicti ſint.

Cap. XIII.

AC Venedorum quidem etymologiam indagare neutiquã poſſumus. Neque enim loci vllius in terris, neque hominis cuiuſquam priſci nomen apud geographos vel hiſtoricos adhuc reperiuus, vnde popul⁹ ita appellari cœptus eſſe videatur. Extant quidẽ in æſtuarijs maris Germanici, ſiue ſinus Balthici, inter oſtia Oderæ fluuij, Cameuumque oppidum, ruinæ vrbis maritimæ magnæ &

Vineta vrbs.

emporio nobilis, Vinetæ: cuius mentionem faciunt ſcriptores rerum Saxonicarum. Sed ei populum potius, quàm eam populo nomen dediſſe, illud nobis argumento eſt, quòd is in Sarmatia etiamnũ ſic appellatus eſt: & inde ad illam & alias Germanię oras delatus, quemadmodum dudum oſtendimus, vrbem illam condidiſſe exiſtimandus eſt. Nec de Slauorum ſeu Slauinorum nomine quicquam cõpertum habemus, niſi quòd Iornandes Slauini Rumunnenſis, loci, ni fallor, cuiuſpiam obiter meminit. Slauoniæ quoque regionis & regni nomen nobis & ſcriptoribus ſuperiorum temporum nõ incognitum eſt. Sed Slauinus ille Rumunnenſis qui ſit, aut fuerit, ne coniectura quidem aſſequi poſſumus. Slauoniam autem à Slauis, non hos ab illa appellationem accepiſſe, ſatis opinor conſtat, cùm ex deflexione nominis, tum ex his quæ ſuprà memorata ſunt. Plerique

Slaui à Slaua dicti.

Slauorum etymologiam à Slaua, quod famam ſiue gloriam genti ſignificat, deriuant: ita vt cùm ipſi ſe Slavvnos, & Slauacos, quaſi celebres & illuſtres dicerent, à Latinis Slauini & Slaui dicti ſint. Itaque & proprijs hominum nominibus ex hac voce compoſitis, etiam nunc hæc

Nomina à Slaua compoſita apud Slauos.

natio libenter vtitur. qualia ſunt, Stanislauus, Venceslauus, Boleslauus, Suetoslauus: ſiue vt vſus obtinuit, Staniſlaus, Venceſlaus, Boleſlaus, Suentoſlaus. Eſt autem veriſimile, eos qui ad Iſtrum incoluerunt, cùm res magnas & præclaras contra Romanum imperium & finitimos quoſque gererent, à celebritate & gloria peculiare nomen ſibi ſumpſiſſe: vel ab alijs popularibus ſuis inditum obtinuiſſe, & regioni à ſe ſubactę dediſſe: atque id alios quoque poſtea propter cognationem, gloriæ participandæ cauſa, vſurpare cœpiſſe. Corrigendus autem hic eſt error eorum, qui eos Sclauos ſiue Sclauinos vocant. Qui quidem etiam in pleraque Procopij, Iornandis & Blondi exemplaria irrepſit, ab Italis, niſi fallor: quòd ij dum mollius loqui ſtudent, ſæpe i pro l proferunt: vt pro flatu, fiato: pro placet, piacet. Sic pro Slauo, Siauo. Et cùm ferè nihil interſit apud eos in enunciando, ſi quis dicat, Siauum, ſiue Sciauum, c litera interſerta: inde fortaſsis imperiti, cùm Latinè loqui vellent, vel ſcribere, non Slauum reddidere, ſed Sclauũ. Quo nomine nunc quemlibet ſeruum appellant Itali cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella geſſere: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad inſtitutum reuertamur. Igitur à Slaua, Slaui & Slauini nomen ſumpſere. Niſi quis fortè id à Slouo, hoc eſt verbo deductum eſſe malit: vt ij Slovvni & Slouaci, quaſi veraces, & dictorum ac promiſſorum tenaces appellari voluerint. Vel nunc etiam apud Polonos & Boemos in primis probroſũ eſt, promiſſum bono verbo (ſic.n.loquimur) factum ſefelliſſe: ita vt bene nati homines malint extrema quæque pati, & mortem oppetere, quàm fidem promiſſi in ſe requiri: & non modò alapis, ſed etiam ferro probrum id vindicatur. Vel hinc ergo gens hæc nomẽ accepit. Slouaci quidẽ, non Slauaci vernacula lingua vocantur. Quanq̃ non eſt magnum in ea diſcrimen in enunciando, inter Slaua & Slouo, in priore ſyllaba. Nã quòd Albertus Crãtius Slouacos, quaſi verboſos dici vult, ridiculũ eſt. Neque .n. credibile eſt, eos nouum nomen contumeliæ cauſa vſurpaſſe, aut à cognatis inditum accepiſſe. Externi ſanè linguæ eius imperiti inde re id ipſis nõ potuêre. Sed vt vt eſt, Slauorum ac Venedorũ cubilia iam tenemus: ad Polonos & conſanguineos eorũ Boemos veniamus.

Sclauos perperam dici.

Sclaui ab Italis ſerui vocantur.

Slouaci à Slouo.

Poloni & Boemi promiſſi tenaces.

Crantius in Vand.

Polonorum & Boemorum origo, ſecundum quoſdam.

Cap. XIIII.

COnuenit inter omnes, quicunque de Polonis & Boemis aliquid memoriæ prodiderunt, eos populos ab vna ſtirpe ortos, Slauorum, de quibus hactenus egimus, eſſe progeniem: & aliunde profectos, quodam tempore in his oris, quas nunc incolunt, conſediſſe. Vnde autem & quando eò venerint, non perinde con

uenit. Plerique memorãt, è Croatia pari-
Croatia. ter eos commigraſſe. Eſt autem Croatia
pars Slauoniæ, regno peculiari patrum
vel auorum noſtrorum memoria inſig-
nis: nunc Turcarum prouincia. Lechum
enim & Ciechum frarres, principes vi-
ros, apud Crapinam & Pſatos degentes,
cùm pertæſi eſſent diſſidiorũ & bellorũ
ciuilium, coadunata ſuorum hominum
& aliorum voluntariorum manu, ad q̃-
rendas nouas ſedes è patria verſus Septẽ-
trionem æſtiuumque Occaſum per ſyl-
uas & montes iter habuiſſe, donec in Boe
miam & Albim flumen peruenerint. Ibi
Ciechũ maiorem natu ſoli bonitate de-
lectatũ, cum parte multitudinis in incul-
tis & ſyluestribus locis conſediſſe: Lechũ
verò cum cęteris poſtea ad Aquilonẽ in-
de ire perrexiſſe, cumq; tractum qui Sile-
ſiam & Poloniam cõplectitur, & ipſum
ſyluestrem, & habitatoribus vacuũ tenu-
iſſe. In hac ſententia fuerunt AEneas Syl
uius Senenſis, qui poſtea Romanus pon-
tifex factus, Pius ſecundus appellatus eſt:
& ferè Boemi Poloniq; Chronographi.
Aeneas Syl. in Boem. Adijcit præter cæteros AEneas Syluius,
Ciechũ cædis perpetratæ iudiciũ fugiſſe,
eiq; fratrem Lechum fugæ comitẽ adhæ-
ſiſſe. Vnus eſt, ꝙ ſciam, inter noſtrates, at-
que is anonymos (cuius mihi copiã fecẽ-
Anonymus. re Cracouiæ ſodales Dominicani) qui ſu
prà memoratos fratres, ac tertium cum
his Ruſſum, nõ è Croatia, ſed è Pannonia
profectos, Boemiã, Poloniam & Ruſſiam
occupaſſe ſcribit. Neque verò cõuenit in
ter eos, quo tẽpore id factum ſit. Syluius
nullũ huic migrationi tempus adſcribit.
Ioan. Dubr. hiſt. Boem. lib. 1. Ne Dubrauius quidẽ Olomucenſis epiſ-
copus, cuius hiſtoria Boęmica poſt prio-
rem huius noſtri operis editionẽ ad ma-
nus noſtras puenit. Tametſi is ante Cie-
chum quoq;, Boemiam à Vandalis, eiuſ-
dem Slauicę linguę populis, habitatã fuiſ
ſe ſcribit. Noſtrates ferè, non multo poſt
Oecumenicũ diluuium opinantur eam
migrationẽ accidiſſe: quippe qui fratres
illos partim filios, partim nepotes, par-
tim pronepotes, aut non remotam certè
poſteritatem Iauani & Noe fuiſſe memo
rent. Quod itidem adſtruere par eſt eos,
q Slauos, Vandalos & Germanos eſſe vo
lunt. Non. n. ij neceſſe habent affirmare,
Polonos ac Boemos cũ ſuis ducibus aliũ-
de in has oras poſt priſcã illam Tuiſconis
migrationẽ veniſſe, ſi modò conſtare ſi-
bi volũt. Videntur tamen & ij cum Syl-
Alb. Crant. in Vãdalia. nio & noſtratib⁹ congruere, pręter Alber
tum Crantium: q Slauos & Vandalos Po
lonorum progenitores, quod prius etiã
memorauimus, regionẽ ſuam ab omni
memoria ad Sarmaticos cãpos tenuiſſe
ſcriptum reliquit. Nec tamen quiſq̃ eorũ
certum migrationis eius tempus memo-
rat, præter Venceslaum Hagecum, ſcri- *Hagecus ſcriptor Boem.*
ptorem huius ætatis Boemicum, qui im-
perante Conſtantino tertio, poſt Ieſum
Chriſtum Deum & hominem natum
anno 644. à creatione verò mundi *Boemi & Poloni quãdo venerint.*
50843. fundamenta genris Boemicæ
à Ciecho iacta eſſe, memoriæ prodidit.
Vincentius Cadlubcus licet migrationis
nullam faciat mentionem, antiquiſsimã
tamen Lechitarum gentẽ (ſic enim ipſe
Polonos appellat) in his locis eſſe oſtẽdit.
qui eos cum Gallis olim per Europam & *Vincent. in Chron. Pol.*
Aſiam ſeſe diffundentibus, & cum Alex-
andro Magno rege Macedonũ bella geſ-
ſiſſe, Craco, & Leſco, qui poſt Cracum lõ-
gè regnauit, ducibus prodidit. Quin iacta
tur à Boemis diploma quoddam eius ip-
ſius Alexandri, quo is merita Slauorum
erga ſe collaudãs, donat eis quicquid ter-
rarum eſt ab extremo Septentrione vſq;
ad fines Italiæ. Hæc ferè de Polonorũ &
Boemorum origine & aduentu, à recen-
tioribus memorantur. Nã Bernardi Va- *Vapouij hiſtoria Polo.*
pouij, qui noſtra memoria hiſtorię Polo-
nicæ opus imperfectum reliquit, ſenten-
tiam paulo pòſt exponemus.

Refutatio ſuperiorum opinionum.

Cap. XV.

SEd nobis horũ nihil ſatisfacit. Primũ *Ciechum & Lechum Iagepoſt diluuium fuiſſe.*
enim, illa de Ciecho & Lecho, eos vide
licet filios aut nepotes Iauani fuiſſe, aut
certè è propinqua poſteritate ei⁹ & Noæ
progenitos, non multo pòſt diluuium in
Boemiam & Poloniã commigraſſe, qua
leuitate prodita ſunt ſine vllo vetuſtiori
authore, eâdem creduntur. Quin cõſtat
Boemiã, & maximam partẽ Poloniæ, & *Boemia & Polon. ſines.*
quicquid terrarum eſt inter Viſtulã flu-
men, Sarmaticos montes, Bauariã, & ma
re Germanicum, vſq; ad Albis fluminis
oſtia, Germanis adſcribi antiquitùs: & an
te mille ducentos annos à Vandalis, Bo-
ijs, Sueuis, Quadis, Catis, Marcomannis,
Burgundionibus, Germanicis populis
habitatum fuiſſe. Conſtitit & illud, Po-
lonos & Boemos ſiue Ciechos Slauici ge
neris populos, qui poſterius terras illas te
nuere, lingua & origine diuerſos eſſe ab
illis quibus ſucceſſere. At enim Vincen-
tius Cadlubcus Alexandrum Magnum,
& ante eum priſcos Gallos cum Lechitis
bella geſſiſſe memorat. Quo authore? Ip-
ſe enim, cùm ante trecentos & quinqua- *Vinc. Cadlub. quando vixit.*
ginta annos vixerit & ſcripſerit, non eſt
idoneus teſtis eorum, quæ ante duo mil-
lia annorũ geſta eſſe prodidit. Diploma
verò illud Alexandri Boemicũ ficticiũ
ac ſup-

Alexādri diploma apud Boemos fictitium.

ac ſuppoſiticiū eſſe,non leuibus coniectu
ris cōuinci poteſt. Regis quidem illius tē
pore nondum notum erat,aut etiam na-
tum, Slauorum & Slauinorum nomen:
quod incognitum fuiſſe Græcis iuxtà ac
Latinis ante Iuſtiniani imperatoris tem-
pora,amplius mille annis poſt Alexandrū,
ſuperius à nobis oſtenſum eſt. Nō igitur
vel diplomate illo commenticio, vel vl-
lo alio documento probatur, tanta horū
populorum cum ſuis ducibus Ciecho &
Lecho vetuſtas. Nec tam recens autē eo-
rum origo eſt, & aduentus in has oras,

Hagecierror.

quàm vult Hagecus: cùm nos certiores &
antiquiores authores habeamus, nempe

Crant. lib. 1. Vand. Blōd dec. 1. lib. 1 & 8.

Albertum Crantium,& Fl. Blondū,Sla-
uos(quos eiuſdem cū Polonis & Boemis
linguæ & otiginis eſſe, nec Hagecus ne-
gat) Mauritio imperante, quadraginra
vel quinquaginta annis ante illud tēpus
qđ Hagecus prodidit, hæc loca tenuiſſe.

Iornand. de reb. Get.

Quin antiquior his Iornandes, qui ante
Mauritij tēpora hiſtoriam ſui temporis
ſcripſit,Slauorū & Slauinorum mentio-
nem faciens,ad ſiniſtrum latus Sarmati-
cornm montiū, & ad Viſtulam fluuium
habitare eos memorat. Atq; his ipſis au-
thoribus refutatur & illud, quod idē Ha-
gecus & plerique alij recētiores memoriç

Polonos & Boemos non è Croatia veniſſe.

mandarunt, quòd è Croatia primùm hi
populi cum ſuis ducibus in has oras adue
nerint. Et Crantij quidem verba ad eam
rem pertinentia,proximo capite, Blondi
ſuperius recenſuimus: Iornādis verò,id
ꝙ modò recitauimus,teſtimoniū de Sla-
uorum ad Sarmaticos montes & Viſtulā

D. Gregor. Procop. de bello Get. lib. 2.

ſedib9 ſuffecerit. Etenim cùm è D.Grego
rio ac Procopio,tū ex ipſomet Iornande
demonſtratur,per ea tempora, quib9 ille
Slauos ad Sarmaticos mōtes & Viſtulā
habitare ſcripſit,Dalmatiam, Illyricum,
& ea loca quæ Croatiam & Slauoniā cō-
plexa ſunt,infeſtata quidem, ſed nondū
habitata fuiſſe à Slauis. Quamuis contra-
rium aſſeueret Dubrauius, idq; leui argu
mento:nempe quòd ſacra vtriuſque Te-

Biblia in Slauicā linguam verſa, non à D. Hieronymo.

ſtamenti ſcriptura à D. Hieron. Dalmata
traducta in linguam Dalmaticam,quam
eandem ipſe vult eſſe Slauicam, extet et-
iam nunc apud Dalmatas. In quo, quem
authorem ſecutus ſit, præter vulgi opini-
onem, nō inuenio. Quid autem, ſi tranſla
tionem illam Cyrillo & Methodio, pri-
mis(ni fallor) Slauicę nationis apoſtolis,
non modò D. Hieron. ſed etiam Mauri-
tio Imperatore longè poſterioribus (qđ
nos alio loco demonſtrabimus) adſcriba
mus? Neque verò è Pannonia eos popu-
los veniſſe, valde probabile eſt: quippe
quam ante Valentis imperium à Vanda
lis, mox ab Oſtrogotis, deinde vſque ad
Martianum imperatorem ab Hunnis ha
bitatam: poſt Attilæ verò mortem ab O-

Procop. de bello Get. lib. 2. Iorn. de reb. Get.

ſtrogotis recuperatam eſſe, ex Procopio
& Iornande conſtat: deinde verò circa
Iuſtiniani tempora à Langobardis ſuba-
ctam: & poſt quadraginta duos annos ab
his ipſis in Italiā populariter cōmigran-
tibus,ſub pacto Vgris ſiue Vngaris relictā

Pau. de geſt. Lōgobard. lib. 1. & 2.

eſſe,ex Paulo Diacono cōſtat. Quod qui-
dem paulo ante Mauritij tempora factū
eſſe,dubium nō eſt:quo tempore Slauos
iam ad Viſtulam habitaſſe, dudum oſtē-
dimus. Manifeſtū eſt igitur,neque è Cro-
atia, neque è Pannonia tunc, aut etiam
prius,eos populariter veniſſe in has oras:
multo minus poſterius. Quanquam.n.re
gnauêre pòſt vſq; ad Suaten,ſiue Suatibo
lugum,ſiue Suatoplugum Marothi filiū,

Slaui regnauerunt in Pannonia.

Slaui in Pānonia, & ad vtramq; ripā Da-
nubij,ſubiugatis(vt reor)poſt Attilę mor
tem, vel in Tranſyluaniā,vicináue Trā-
ſyluaniæ loca compulſis Hunnis: quæ q
modò tenenr,Cuni,ſeu Chuni,& Cuma
ni vocantur: ſed iam tunc longe antè ha-
bitata fuit ab iiſdē Slauis Polonia. Quin

Suatoplugus. Bonf. rerum Vngar. dec. 1. lib. 9.

iſtum ipſum ſiue Suaten, ſiue Suatoplu-
gum(q poſt 740. à Chriſto nato annum,
vel,vt alij volunt, longè poſterius ab Vn-
garis ex Aſia per Daciam ac Myſiam irrū
pentibus deuictus, fugienſq; Danubij vor
ticibus hauſtus perijt) nōnulli ſcriptores
Polonum, nōnulli Morauū fuiſſe memo
rant. Slauū quidem, vel ipſa etymologia

Migrationū cauſa refelluntur.

prodit. Iam ne cauſa quidē migrationis
ab iſtis prodita nobis probatur. Nam ſi
Ciechus patrati homicidij iudiciū fugi-
tans, vt vult Syluius, ſedes mutabat:quid
cauſæ erat,cur Lechus frater inſons eum
ſequeretur? cui manenti in patria, fratris
fuga bono futura erat, ꝓpter acceſſionē
fortunarum ab illo relictarum? Aut ſi is
tantopere dilexit fratrem, vt omnem for
tunam cum eo ſubeundam ſibi eſſe duce
rer,vel ſocius & conſcius admiſſi ſceleris
pœnam & ipſe metuebat: quid multitu
do illa tanta,quanta ad occupanda duo
perampla regna ſuffecit, nō potuit ea tā
charos principes ſuos iudicio ſupplicio-
que eripere? Quomodo autē ea cū vxori-
bus,paruulis liberis, & omni ſupellectili
fugam, ad q̄ celeritate opus eſt, expediē-
bat? Deinde ſiue patratū facinus, ſiue in-
teſtina diſſidia(qđ volunt alij) migrandi
è patria cauſam eis præbebant, ſiue com-
modiores atq; patentiores ſedes ij mōta-
nis, viniferis & frugiferis relictis quære-
bant: q̄ ratio fuit tā longinquæ & incertę
peregrinationis per auios montes atque
ſyluas ſuſcipiēdæ? Cur nō potius petière

B 2 Mace.

Macedoniã, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & non incognitas ſibi, tum autem cęli clementia pariter & vbertate ſoli, & omni cultu agrorũ vrbiumq́ue præſtantes regiones? Et ſanè vſitatius eſt, gentes à Septẽtrione ad Meridiẽ, velutè rigidis ad tẽperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare.

Populi à Septentrione ad Meridiẽ ferè migrãt.

Exemplo ſunt Galli, Cymbri, Goti, Vãdali, Lãgobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Cercaſſi, Turcæ denique. Aut ſi ęſtuantib⁹ fortè Borcę flatus adlubeſcebat, cur nõ in Pannonia, vel Bauaria, & ipſis cultis ac fertilibus terris, per quarũ alterutrã iter facere neceſſe habuerunt, ſubſtitête? Quod ſi laceſſere bello hoſtũ locorum populos nolebant, qui ſcire poterant, ſi porrò verſus Occidẽtem ſolẽ, vel Septentrionẽ ire pergerent, inculta & habitatorib⁹ vacua loca ſe reperturos eſſe? Aut ſi id alicũde cognouerãt, cogitare certè ſecum poterant, ea nõ futura fuiſſe vacua & inculta, ſi excoli cura & induſtria humana poſſe putarẽtur. Hæc nunc aduerſus ſuprà memoratas opiniones dicta ſunto. Ruſſorum ſiue Roxanorum & Roxolanorũ antiquitatem ſuperius, vndecimo Capite oſtendimus. Porrò de Dubrauij aliquanto diuerſa à Blõdi Crantijq́ue ſententia, mox viderimus. Nunc prius noſtram explicemus: & quidem de Polonis tantũ, quam Boemi quoque, ſi videbitur, amplectantur licebit.

De Polonis & Lecho, vnde & quando extiterint, probabilior ſententia.

Cap. XVI.

QVid igitur certius, aut probabilius duntaxat, nos afferimus. Illud nimirũ, quòd è citatis ſuperius à nobis authoribus rectè, ac temporũ locorumq́; rationi, & receptæ conſtantique multorum ſeculorum famę conuenienter colligitur. Cùm enim conſtet, communem eſſe harũ gentiũ & nationum, q̃ Slauico & Venedico nomine cenſentur, originẽ: oſtenſũ ſit autẽ, antiquiſſimas earum ſedes eſſe in Sarmatia: inde ſiue abundante multitudine, ſiue dominãdi & plura poſſidẽdi cupiditate, ſiue vrgentibus Gotis & Hunnis, examina hominũ prodijſſe, ſedesq́; ſuas cùm verſus Meridiem in Daciam, Myſiam, Pannoniã, Dalmatiam, Illyricũ & Iſtriam vſq;: tum verſus Occaſum vltra Viſtulã in Vandalorum ſedes & Germaniã lõgè lateq́ue protuliſſe exiſtimandũ eſt.

Poloni Sarmatæ.

Antonius quidẽ Sabellicus, quemadmodũ antè memorauimus, diſertè ſcribit: Slauos à Cimmerio Boſphoro bipartitò digreſſos, partem vnam ad dexteram deflexiſſe Septentrionẽ (rectius dixiſſet Occaſum) verſus: ſciſſamq́; in duos populos, Boemos & Polonos, alterã trãſmiſſo Iſtro, ſecundum Sauũ amnem ad Dalmatiam vſq; ſedes tenuiſſe, nihil mutato nomine.

Sabell. Ennead. 8. li. 2.

Quẽ ſecutus eſt Bernardus Vapouius. Blõdus verò & Crantius velle videntur, eos, Slauos inquã, è Polonia demùm & Boemia profectos, Oriẽtales illas, quas memorauimus, Rom. Imperij prouincias inuaſiſſe. Quibus Iornandes quoq;, his lõgè vetuſtior, adſtipulari videtur: qui eos etiamdũ in patria ſua ad Sarmaticos mõtes & Viſtulã fluuiũ habitantes, Slauos ſiue Slauinos appellat.

Vapouius in proœm. hiſt. Polon.
Blond. hiſt. dec. 1 lib. 3.
Crantius in Vandal.
Iorn. de reb. Getic.

Eã autem migrationem per Iazygũ Metanaſtarum fines, vel Morauiam & Pannoniam fieri neceſſe fuit: quas & ipſas ſedes tenuiſſe Slauos quodam tẽpore, prius oſtendimus, & aliqua ex parte adhuc tenere conſtat. Secundum Sabellicũ verò per Getas, Dacas, & Myſos. Siue autẽ hæc, ſiue prior illa verior eſt opinio, in Germaniã quidẽ credibile eſt tunc eos populos progreſſos eſſe, cũ Vandali, qui ea loca tenuerant, in Pannoniã, impetratis à Cõſtantino Magno Imperatore ſedib⁹ (ſiue id ij vberioris ſoli deſiderio, ſiue neceſſitate & vi armisq́; Sarmatarũ adacti fecerũt) populariter cõmigraſſent, trecentis ampli⁹ poſt Chriſtũ natum annis: cumq́; cõmuni Sarmatarum ſiue Scytharum, ſiue quo alio nomine appellarẽtur, diſcriminis gratia diuerſis ex cauſis noua nomina ſubinde accepiſſe.

Polonorũ & Boemorum migratio.
Nominum mutatio.

Et cõmuniter quidem Venedos ſeu Vinidas & Vandalos, peculiariter autẽ alios Serbos vel Sorabos à ſtirpe, alios Boemos à regione, alios Morauos à flumine, vel à Marotho rege, alios denique Polonos vel Polanos & Polacos appellari cœpiſſe. Duplex autẽ huius nominis ratio redditur. Vel enim à Pole, quod & planiciem & venationẽ Slauis ſignificat, Polonos, quaſi Polanos & Polacos appellari volũt, propterea quòd & planã ferè apertamq́; regionem ij tenent, & apprimè tenentur venandi ſtudio: vel à conditore ac primo duce gentis Lechò ſiue Lacho, Polacos, quaſi Polachos, hoc eſt poſteritatẽ Lachi, dici autumant.

Poloni vnde appellẽtur.
Polachi.

Cui rationi ac denominationi adſtipulatur illud, quod Ruſſi & Moſchi, nec ſcio an alij quoque Slaui, præter Boemos, nõ Polonos, neq; Polacos, verùm Lachos eos in hanc vſq; diem vocant. Nec multũ ab hac diuerſa eſſe videtur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lẽgel, quaſi Lechel, vt videtur, hoc eſt, à Lecho cõditos appellant. Conuenit certè inter oẽs, Ciechum & Lechũ, ſiue Lachũ, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illũ verò apud Boemos, eorũ cognatos, primos regnaſſe. Ni-

Lechi.
Lengel.
Ciechus & Lechus fratres principes.

hil

hil autem prohibet credere, nō ſtatim initio hæc Ciechorum & Lachorum ſiue Polachorū nomina extitiſſe: recentiora enim ea videntur eſſe. Sed cùm initio gēres eç (quemadmodum ait Procoplus, de Slauis ſcribens) nō ab vno aliquo homine regi, ſed ab antiquo plebeia cōmuniq́; libertate viuere ſolitæ, poſteriori tēpore mutata certa ratione, aut aliqua neceſſitate conſilio ſuo principes habere cœpiſſent, ex eo Lachos & Polachos à Lecho, Ciechos verò à Ciecho q primi apud eos regnaſſent, vocatos fuiſſe. Quod itidem in alijs multis populis factū fuiſſe legimꝰ, vt cū aliter antea fuiſſent appellati, à claris & bene meritis principibꝰ noua nomina acciperent. Nec eſt incredibile id, qd' antiquitatis fama & cōſenſu celebratur, Lechū ſiue Lachum illū cum fratre Ciecho e Croatia in has oras veniſſe, non nouas quidem colonias deducentes: ſed ad conſanguineos populos, q iam ante loca hæc habitabant, ſeſe cōſerentes. Nec multum refert, ſuáne ſponte, an neceſſitate, nēpe pulſi, vel reformidantes vim domeſticā, id fecerint, an acciti ſint. Non eſt. n. nouum, externos homines ad principatus experi, & anteponi etiam domeſticis: præſertim ſi ij vel illuſtti apud ſuos loco nati ſint, vel rebus geſtis clari, vel virtute ingenioq́; prçſtent. Quid ſi aūt Ciechus & Lechus non peregtini ad has oras venerunt, ſed ad ſuos reuerterunt, vnde vel ipſi, vel parentes, maioresúe eorū in Croatiam profecti erant? Ab hac ſententia nō multum diſſentit Dubrauius. Scribit enim, (& ipſe de noſtro, vt reor, mutuatꝰ) Sarmatiam communem eſſe omniū gentium, quç nunc Slauinç vocentur, patriā. Nec multo poſt (vt intermedia, quæ perplexa ſunt, omittam) proſequitur idē illā Ciechi & Lechi migrationem: eos videlicet Croatia patria extorres per Pannoniā ſupetiorem ad Morauiam perueniſſe. Cumq́; eam à cognatis gentibus pridē teneri didiciſſent, ab ijs iuſſos per ſaltum Herciniū in finitimam Boemiam ſe contuliſſe, à Germanis quondam habitatā: tunc autem penè vaſtam ac deſertā, niſi quòd à paucis Vandalis, & ipſis popularibꝰ ſuis, ꝑ tuguria ſparſim incoleretur. Ab his autem eos venientes benignè acceptos, in vnum populum ſub Imperio Ciechi coaluiſſe. Nec multo pòſt Lechū fratrem, ab eo cum parte multitudinis digreſſum, ad Septentrionem, tranſmiſſis mōtibus & ſylua Hercinia, Lechitarum ſiue Polonorum gentem condidiſſe, & à ſe denominaſſe. Ita Dubrauius. Non prodit autem is tempus migtationis vtrinq́;, neque an & Lechus ad cognatos & eiuſdem linguæ populos acceſſerit. Vapouius noſter, qui & ipſe in eadē ſententia fuiſſe videtur, circa annū Chriſti 550. vult id factū eſſe. Hagecus, centū ferè annis poſterius. Nos dirimere litem hanc non habemus. Vtroque ſanè hoc tempore Slaui & Venedi Sarmatiam, Vandaliam, Dalmatiā, Illyricū, Pannoniam, & intermedias Iazygum Dacarumq́ue oras ditionē tenuerunt. Atque hæc nos de Polonorū & Slauorum, Venedorumq́ue origine, è profundis eruta tenebris, in mediū proferre habuimus: æquiſſimo animo laturi, & gratiā habituri, ſi quis certius quippiā protulerit. Nūc iam inſtituto noſtro ad Polonorum res geſtas aggrediamur, à Lecho ſumentes initium, quandoquidē de vetuſtioribus gentis temporibus, nihil compertum habemus.

Lechus quando regnauit.

Procop. de bel. Got. li. 3.

Lechi & Polachi.

Slaui è Sarmatia profecti in Dalmatiam & Illyricum.

Dubrauij ſententia.

Vapouius.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur Vandaliam permagnā Germaniæ, nōnullamq́ue Sarmatiæ partem ditione & imperio complexus, cùm vulgus promiſcuū apertos campos ſecundum flumina, lacus, riuos, & fontes pagatim & vicatim incoleret, caſtellum & oppidū ſexto à Vatta flumine milliario verſus Septentrionem, in patenti planicie ex rudi & nō dolata materia inter lacus & paludes, ad neceſſitatē magis & quale quale receptaculū, quàm ad ſplendorē atque delicias extruxit: & Gneſno, ſeu Gneſnç nomē ipſi impoſuit: à nido, quē Boemi Gniſdo, nos Gnaſdo vocamus, paulum deflexo vocabulo: ſiue quòd eo ſibi loco arx futura eſſet, quo nidus auibus ꝑ apertū aëra vagantibus: ſiue quòd aquilarū nidū ibi reperiſſet. Indeq́; inſigne boni auſpicij acceptum manſiſſe, & manere ſucceſſoribus eius principibus Polonorum exiſtimatur, alba aquila erectā expāſis alis. Fundato igitur principatu, Lechus partim Gneſnæ manēdo, partim obeundo regiones, ius dabat populo çquabile, non ex prçſcripto legum, q̄ nullæ erant,

Poloni quomodo habitarunt.

Varta fl.

Gneſna conditur.

Gnaſdo.

Aquila alba Polonorum principum inſigne.

Lechi ſtudia

læ erant, ſed ex arbitrio ſuo: hoc eſt, ex æ-
Imperium placidum.
quo & bono: imperio (ꝙ credere par eſt)
moderato vtēs, magis vt patris charitatē,
quàm domini ſeueritatem obtineret in
eos, q vltro fidem ſuā ſequerentur. Nec
enim facile liber & ferox populus aſperū,
ſuperbū, ſtolidū & impotentē tyrannum
aut initio amplexus eſſet, aut poſtea ꝑtu-
Principis reditus.
liſſet. Reditus tūc & agros peculiares nul
los habebat princeps, ſed ei cūcti ſemina-
bant & metebant, deq; omniū rerum pro
uentu fructibus ipſis vectigal pendebant.
Pecunia incognita.
Nā numus tunc incognitus erat apud Po
lonos: ſed permutatione rerum, ꝙ cuiq;
opus erat, ſibi cōparabat. Quamdiu verò
Lechus regnauerit, qd præclari bello pa-
ceque geſſerit, quosq; liberos reliquerit,
cōpertum non habemus. Aliquādiu qui-
dem poſteri eius poſt eum regnaſſe fertun
tur, ita vt natu maximus principatū cęte-
ris libenter cōcedentibus obtineret. Sed
quinam ij, quotque ſibi inuicem ſucceſſe
rint, donec ſtirps omnis deficeret, non li-
Bernardus Vapouius.
quet. Bernardus Vapouius, neſcio quē au
thorē ſecutus, vult, Lechū aliquoties cū
Germanis ſecundo ꝓlio dimicaſſe, ac de
regulo quodā ſingulari certamine victo
& interfecto opima ſpolia retuliſſe: mul
tas munitiones partim vi, partim ꝑ dedi-
tionē cepiſſe, & ad Veſerā ſeu Viſurgim
vſque imperium ꝓtuliſſe, & in eius flumi
nis ripa vrbem cōdidiſſe, eiq; ꝓpter onus
Brzemia. Brema vrbs condita.
perpetui præſidij Brzemię nomē impoſu
iſſe. Quæ etiā nunc Brema, paulū emolli-
to vocabulo, à Germanis habitatoribꝫ di
citur, ciuitas ampla & potēs. Poſteritatē
Lechi poſteri quādiu regnauerunt.
verò Lechi, ſcribit idē centū 50. fermè an-
nis regnaſſe in Polonia, nēpe ad 700. ferè
annū à Chriſto nato: multaque bella geſ-
ſiſſe cum Germanis & alijs finitimis gen-
tibus. Nec eſt horum quicq̄ incredibile.
Ij. n. tunc erant fines Polonicæ ditionis,
quos in ſemiuacuis Vandalorū migratio
ne regionibus gladij mucro terminabat.
Nā ea quæ ſequuntur apud Vapouium, è
Sax. in Dania lib. 8. Crant. in Vand.
Saxone Grammatico & Alberto Crātio
paulū immutata ſumpſiſſe is videtur: nē-
pe maris quoque fortunam Polonos tūc
feliciter tentauiſſe. Inſtructa enim claſſe,
traiectoque ſinu Venedico ſiue Balthico,
Rugiam, Fęoniā, & alias quaſdā inſulas
Dani à Polonis bello petiti, & victi.
de Danis eos tunc cœpiſſe, & cū ea gente
vario marte terreſtribus & naualibꝰ ꝓlijs
dimicaſſe. Ad extremum duce Viſſimiro,
Syuardus rex Danorū victus à Viſſimiro.
vno de Lechi poſteris, Syuardū Danorū
regem nauali pugna inſigni ab ijs profli-
gatū, pulſumq; precario regni partē ſub
annuo tributo recepiſſe, cōceſſa Polonis
Iutia Scaniaq;: filias verò eius duas capti-
uas, alterā Noruegijs, alterā Germanis vē
ditas: filiū autē Iarmericum in obſidis lo-
co aſſeruatum eſſe. Inde Viſſimitum ꝑin
cipē captiuis abundantem, duas vrbes ma
ritimas cōdidiſſe: & ex his alterā Viſſimi-
Viſſimiria, quæ nunc Vymaria.
riam, q̄ nunc Viſmaria dicitur, de ſuo no
mine, alterā Dantiſcū, ſiue Gdanū, à Da-
nis deuictis, eoq; deductis, appellaſſe: quæ
vrbs parua obſcuraq; aliquādiu, ad eum
ſplendorem poſtea peruenit, vt ſit cele-
berrimum, & non ſolùm Septētrionis &
Occidentis, verùm totius ferè orbis terra
rum copioſiſſimum, & omni genere mer
ciū refertiſſimū emporiū, portu ac tribus
oppidis ꝓmunitū. Addit idē Vapouius,
Syuardū poſtea ſeruitutis impatiētē, Viſ-
ſimiro rebellaſſe, & in pugna occubuiſſe:
filiū verò Iarmericū aliquāto pòſt è cuſto
dia elapſum, nouos motus in Dania cōci
taſſe. Verùm eos à Polonis tūc ſedatos eſ-
ſe. Horum fides penes authorē eſto. Quo
tēpore autē Dani iugum Polonorū peni-
tus excuſſerint, nō memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

CVm autē ſtirps Lechi defeciſſet, Polo
ni comitijs de cōſtituenda rep Gneſ-
nę habitis, ad neminem vnum principa-
tū deferunt: vel quòd in pari multorum
dignitate variarēt ſentētiæ, vel quòd mo
narchiæ ad tyrānidem (vt ſunt res huma-
næ in deterius mutabiles) declinātis per-
tæſi iam eſſent: Duodecim verò ex omni
procerum numero, potentes & ſpectatos
in primis viros, deligunt, q ſiue nouo tūc
populi placito, ſiue vſitato etiā ſub prin-
cipibus inſtituto, ſuæ quiſque regioni, di-
uiſa in totidē regiones tota Polonia, præ-
Voieuodæ, ſiue Palatini.
eſſent: & Voieuodæ, hoc eſt, duces belli
& copiarū, vernacula lingua dicerentur.
His reip. in pace iuxtà ac in bello ſummā
in cōmune mādant. Et rectè qdem illi in-
itio, eoq; rep. initum magiſtratum geſsêre,
legesq; pauciſſimas & ſimpliciſſimas, vt
rude illud ferebat ſeculum, nō in libris,
neq; in tabulis, ſed in animis hominū at-
que in vſu, ꝑinde atq; Lycurgus apud La-
cedęmonios quōdam, incidêre: q̄ inſtitu
ta verius dixerimꝰ. Sed pòſt aliquanto ad
Ambitio rerumpub. peſtis.
ambitionē verſi, dū ſuo quiſque nutu om
nia geri vult, & rē priuatā potentiāq; ſuā
augere ſtudet, aſſentari multitudini, eiuſ-
que licentiā alere, ſuos quiſq; ꝑ fas nefas-
que defendere & euehere, terrori eſſe ijs,
quos beneuolētia ſibi adiūgere nō poſſet.
Inde cōtentiones, ſimultates, & factiones
denique à ſtudijs partiū exortæ: inde edi-
cta & imperia ipſorū vulgo negligi cœp-
ta, rēp. ab vnius imperio ad paucorū do-
minatū dudum traductā, nec multo pòſt
eò redactā, vt rex iam ſibi quiſq; & lex eſ-
ſet,

ſet, penè funditus euerterũt. Quib⁹ rebus
cõmoti finitimi populi, Polonorũ vim
atque potentiã dudum veriti, & experti
etiã, celatum bene ad eam diẽ timore o-
dium atque dolorẽ in apertum proferen
dũ, & armis vindicandũ, nomenq́; Polo-
num delendũ, vel affligendũ certè ſibi eſ-
ſe exiſtimarunt, tã luculẽta occaſione ſe-
ſe offerente. Quãdiu verò horum duode
cim ducum imperiũ durauerit, nihil cõ-

Palatinorũ dignitas.

perti habem⁹. Manſit qdem deinceps et-
iam ſub principib⁹ & regibus, manetq́; in
hanc diẽ is ſiue honor, ſiue magiſtratus:
verùm aliquantũ reſtricta poteſtate & iu
riſdictione, & ab ijs q Latinè loqui volũt,
Palatini vſurpãtur: Quo nomine à nobis
quoq; deinceps appellabũtur. Cũ autẽ nõ
ijdẽ ppetuò fines Poloniæ fuerint, ſed ac-
ciſi aliquãdo, rurſusq́; ꝓlati ſint, ne regio
num quidẽ eadem diſtinctio, nec idẽ Vo-
ieuodarũ ſiue Palatinorũ numer⁹ mãſit.

CRACVS.

„ PErtæſi igitur malorum Poloni, q̃ ſub
„ duodecim Palatinorum imperio ag-
minatim ipſis incubuerãt, ad vnius prin-
cipatũ reſpexêre: & aliquid de deguſtata
libertate ipſi ſibi detrahere, quàm perire
prorſus malebãt. Itaque conuentu apud
Gneſnã inſtituto, poſt longã conſultatio
nem vna oẽs ſententia ad Cracum prin-
cipatum deferunt: quem noſtrates qdam
ſimilitudine nominis decepti, perperam
Gracchum appellant, Romanumq; exu-
lem fuiſſe, & ſupra 400. vel vt alij volũt,
500. annum ante Chriſtũ natum apud Po
lonos regnaſſe, fabulantur. Quo quidem
tempore, necdum Polonorum gens exti
terat: & incognitum, ni fallor, adhuc erat
apud Romanos Gracchorum nomẽ. Ac
ne ijs quidem temporibus, in q̃ nos hunc

Cracus qui, & cuias fuerit, & quo tempore.

Cracum cõijcimus, aliquem de Graccho
tũ familia ſuperfuiſſe, in Romana hiſto-
ria reperimus. Veriſimilius eſt igitur, qđ
etiam Dlugoſſus ſentit, Polonos Polonũ
potius, quàm externum ſibi regẽ creaſſe.

700. annus poſt Chriſtum natũ.

Ac Vapouius quidem, circa 700. annũ à
Chriſto nato id factum eſſe vult. Hagec⁹
verò, paulò poſterius: fingitq́; idem, Le-
chi filium Cracum ſiue Crocum hũc fu-
iſſe: verum neq; hoc, neq; item alia mul-
ta nobis probat. Siue autem Cracus vnus
de Voieuodis fuit, ſiue non, domicilium
quidẽ habebat apud Viſtulam, 13. millia-
rio à fontib. eius fluminis: vir cùm amici
tijs, copijs & facultatibus potens, tum pru
dentia, animi magnitudine, & iuſtitię at-
que integritatis opinione apud oẽs grati-
oſus, ita vt ſolus rectè dilabentem remp.

Cracus inuitus regnum ſuſcepit.

ſuſtinere & recreare poſſe videretur. Is
multũ diuq́, reluctatus, eo ꝙ perdifficile
eſſe videret rẽp. partim ciuiũ licentia &
inteſtinis diſſidijs ꝑturbatã, partim exter-
nis bellis quaſſatã reſtituere & reficere, tã-
dẽ precibus & cõtentione multitudinis,
& charitate patrię victus, reip. curã ſuſce
pit: hoſtes alios fœderibus, alios armis à
ceruicib. patrię remouit. In his Gallos, vt

Frãci à Craco repulſi.

volunt noſtrates pleriq; om̃es, ꝑ Panno
niã ſeſe magnis copijs in Poloniã inſun-
dentes, ꝓfligat atq; depellit. Vnde verò hi
Galli venerint in has oras, inueſtigare dif
ficile eſt. Nã Scordiſci ac Tauriſci Gallo-
rum populi, q Mœſis mixti, vt author eſt
Strabo, multo antè ad Iſtrũ cõſederant,
iã à Romanis primùm, deinde à Gotis, &
mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoq;,
& ipſi Gallica gens, qui Boemię, quemad
modũ ſuperiore Libro indicauimus, no-
men dedêre, multo antè iã à Marcoman-
nis Germanis, & hi porrò à Ciechis Po-
lonorũ cõſanguineis, vel pulſi, vel ſuba-
cti erant. Nec ꝑ Pannoniã certè ijs Polo-
nos adoriri neceſſe fuiſſet. Niſi fortè eos
Boemia pulſos, in Morauia vel extremis
finib. Pannonię cõſediſſe, & inde in Polo
niã inuaſiſſe exiſtimandum eſt. Aut certè
credendũ eſt, eos Francos fuiſſe orienta-

Frãci orientales.

les, quorũ regnum Auſtraſiam & Bauari
am cõplexum, ad Pannoniam & Vngari
am vſque pertinuiſſe fertur: apud quos ꝑ
ea tẽpora Pipinũ, Caroli Magni proauũ,

Pipinus Caroli magni proauus. Blondus. Sabellicus.

dominatũ eſſe, Blõdus & Sabellicus me-
morię prodidere. Illud autẽ fortaſſe no-
ſtris errandi occaſionem ꝓbuit, quòd ea
gens, cùm Gallias ſubegiſſet & inſediſſet,
priſcorum Gallorũ nomine etiam nunc
à Latinis appelletur. Sed quicunque tan-
dẽ ij fuêre populi, qui tunc Poloniam bel
lo vexauerũt, eos Cracus repreſſiſſe me-
moratur. Vincentius etiam in Carinthiã

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

cũ expeditionẽ feciſſe vult, ante ſuſceptũ
principatum: indeq́; reuertentẽ, cùm per
ſuaſiſſet Polonis, vt ſub vnius principatu,
quàm ſine principe viuere mallent, om-
nium cõſenſu principem factum eſſe. Pe-
nes authorem fides eſto. Lõgiſſimo ſanè
terrarum interuallo, Carinthia diſtat à
Polonia. Deinde verò Cracus pacatis fo-

Pacis ſtudia.

ris rebus, domi licẽtiam & audaciam per
ditorũ coercuit: iudices priuatarum con
trouerſiarum per loca conſtituit: vrbem
in læua Viſtulæ ripa in loco domicilij

Cracouia cõdita.

ſui condidit, ac de nomine ſuo Cracouiã
appellauit: eiq́; arcẽ in colle Vauelo, Vi-
ſtula eũ ab oppido tunc dirimẽte, felicib⁹
auſpicijs ſuperædificauit: q̃ regni caput,

Regia Cracouiam tranſlata. Cracouia laus.

Gneſna relicta, fecit. Quę qdẽ vrbs è par-
uis illi⁹ ſecuti initijs ſucceſſu tẽporum ad
eam, q̃ videmus, amplitudinem & ſplen
dorem, principum poſteriorum habita-
tione & fauore peruenit, vt mœnium ac

turrium firmitudine, ædificiorum publi
corum iuxtà ac priuatorum magnificen.
tia, copia rerum q̃ non modò ad ſobriũ
victum cultumq́ue corporis, verùm etiã
ad luxum & voluptatem requirũtur, de.
nique vrbanitate & elegantia ciuium &
incolarũ, cum Germanicis & Italicis vr-
bib⁹ certet: inter Poloniæ verò vrbes prin
Holophagus à Craco extinctus. cipatum teneat. Fertur etiam, immanem
beluam, quam Holophagum vocãt no.
Solin. Polyhiſt. cap. 2. ſtri, Solinus Boam, ni fallor, appellat, in
antro montis, cui arx Cracouiẽſis ſuper.
poſita eſt, cubile habentem, & viciniam
omnem deuorandis pecudib⁹, iumentis
& hominibus vaſtantem, à Craco aſtu in
teremptam eſſe, cùm corpora illi obijciẽ.
da, pice, ſulſure & fomite ſuccenſo infar.
ciri iuſſiſſet, & ignis conceptus viſcera be
luæ torruiſſet. Quod neſcio an fabuloſũ
ſit. Antrum quidem in hanc vſque diem
extat ſaxo exeſo profundum, quod Spe.
cũ draconis vocant: quod tamen etiã na.
Cracus an idẽ apud Boemos regnauerit. tura ſic extitiſſe potuit. Celebri Craci fa.
ma moti cõſanguinei Polonorum Cie.
chi ſiue Boemi, ipſi quoq; vltrò principẽ
ſibi eum aſciuerunt, vti Dlugoſſo & Va.
Dubr. Boem hiſt. lib. 2. pouio placet. Dubrauius cõtrà, eum Boe.
mum Boemorum principem a Polonis
quoque expetitũ eſſe, memorię prodidit:
neſcio quẽ ſecutus. Nã AEneas Syluius,
& Hagecus, nõ hunc, ſed alium Cracum
ſiue Crocum tunc apud Boemos regnaſ.
Crocouecia arx Boem. ſe volunt, & Crocouiam ſiue Crocoue.
ciam arcẽ in Boemia condidiſſe: morien
temq́ue eo ferè tempore, quo noſter reg.
nare cœpit, tres filias reliquiſſe (in quo cõ
ſentit cum eis Dubrauius) è quibus vna
Libuſſa ſaga paternum regnũ ſuſceperit,
aſſumpto ſibi in ſocietatem thori & prin
cipatus Præmiſlo ruſtico homine: quem
miſſi ad hoc equites in ferrea tabula ſecũ
Boemorum principum genus. dum prędictionem Libuſſę, hoc eſt, in vo
mere prandentẽ repererant: eorumq́ue
poſteritatẽ longa & perpetua ſucceſſione
per multa ſecula Boemis præfuiſſe. Ve.
rùm ad noſtra reuertamur. Cracus cùm
per multũ tẽpus bene & feliciter regnaſ.
ſet, obijt, & è cõſpectu Cracouiæ vltra Vi
Craci monumentum. ſtulam in mõte Laſſotino, aggeſto inſtar
montis tumulo, quemadmodũ manda.
uerat ipſe, ſepultus eſt. Extatq́ue in hũc vſ
que diem is tumulus, haud procul à de.
lubro, quod diui Benedicti nomine ap.
pellatur.

LECHVS SECVNDVS.

CVrato Craci funere, filius eius natu
minor Lechus, maiorẽ, cui Craco &
ipſi nomẽ erat, per ſpeciem venationis in
Lechi parricidium, & pœna. ſyluas eductũ, incautum occulrè interi.
mit: ac fortuito caſu eum perijſſe menti.
tus, ſimulatis lachrymis atq; luctu hono.
rificè ſepelit: principatumq́; ſceleratè ap.
petitũ, qui maiori natu debebatur, ſubla.
to illo ſuſcipit. Verùm aliquanto pòſt pa
tefacto ſcelere, principatu deiectus, & in
exiliũ actus eſt. Alij dolore & conſciẽtia
patrati parricidij, cùm dijs hominibusq́;
exoſus eſſet, domi eũ contabuiſſe, nullis
relictis liberis, aiunt. Vincentius, viuente *Vincentius.*
adhuc patre parricidiũ ab eo patratũ: ſed
mortuo demum patre, & iam ipſo regnã
te, ſcelus patefactum eſſe, memorat.

VENDA.

TAm gratam autem atq; iucundã ſui
memoriam Crac⁹ princeps apud Po.
lonos reliquerat, vt vtroq; filio eius, quẽ-
admodũ iam commemorauim⁹, orbati,
Vendæ filiæ ſuperſtiti, virgini, principatũ
mandarent: ea ſpe ducti, quòd præſtantẽ
aliquem & inclytũ de externis regibus,
aut principibus, cõiugio eius inuitatum,
Principem ſe habituros eſſe exiſtimarẽt.
Erat Venda venuſtiſſima puella, ita vt me
ritò vendæ, hoc eſt, hami nomen ipſi in. *Vendæ etymologia.*
ditũ eſſe videretur: quòd quaſi piſces ha.
mo, ſpecie eius contemplantes caperen.
tur. Nec ſanè feſellſſet Polonos opinio,
niſi per Vendã ſtetiſſet. Nã Ritigerus (Ri. *Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.*
togarum ferè noſtri vocãt) illuſtris & po.
tens ea tempeſtate in Teuthonibus finiti.
mis, ſiue Germanis (apud quos in vſu eſt
etiamnũ Rutigeri, ſeu Ritigeri nomen)
princeps, miſſis oratoribus coniugiũ eius
petiuit. At illa excelſi & minimè mulie.
bris animi virago, facundaq́; iuxta ac pru
dens, negare ſe cuiq̃ nupturam: principẽ,
quàm principis vxorẽ eſſe malle. Indignè
repulſam illam Ritigerus ferre: orare ite
rum atque iterum, & minas adijcere. Vbi
fruſtra ſe omnia tentare videt, coacto ex. *Teuthonicũ bellum.*
ercitu, armis negatum coniugium atque
principatũ contemptu muliebris imperij
perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cum
expeditis ſuorum copijs aduenĩẽti hoſti
ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rur.
ſus Ritiger⁹ preces atq; minas. Exprobra.
re illa armato importunam libidinẽ. Re
nunciant oratores duci ſuo eximiã puel.
læ pulchritudinem & ſapientiam, & ani
mũ ad belli dimicationẽ quàm ad nupti.
as paratiorẽ: ad hæc, permagnas & inſtru.
ctiſſimas armatorũ copias. Quibus audi.
tis, labaſcere Teuthonum animi: mone.
re & orare ducẽ ſuum, ne ſe exercitumq́;
ſuum, ꝓpter intempeſtiuũ amorem, atq;
cupiditatem ſuam, tã turpiter cõijciat in
periculum. Ingloriũ eſſe viro cum fœmi.
na certamen, etiamſi exploratam habeat
victoriam. Ni deſinat, relicturos ſe eum,
domumq́ue ſignis conuerſis reuerſuros.

Ille

Ille vbi omnibus tentatis, obſtinatos ſuo-
rum animos, & à prælij dimicatione alie-
nos eſſe videt, cùm amoris impatientiâ,
tum ignominiæ conſcientia, quòd à mu-
liere ſine vllo prælio victꝰ eſſe videretur,
mortem ſibi conſciuit. Teuthones ictis
eum Venda fœderibus, finibus Poloniæ
deceſſerunt. Hæc ita magno conſenſu à
noſtris prodita ſunt. Quænam autem il-
la gens Teuthonum fuerit, nihil comper-
ti habemus. Marcomannos ſiue Mora-
uos, vel Saxonas certè fuiſſe, ſuſpicari ni-
hil fortaſſis prohibet. Hagecus Pruſſos fu-
iſſe ſcribit. Lętata hoc ſucceſſu Venda, o-
uans Cracouiam inuehitur: mactatiſque
quamplurimis victimis, ad extremum i-
pſa dijs patrijs ſolenni ritu ſeſe deuouet,
ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne
quis aduerſus caſus felicitatem eius cōta-
minaret, proijcit. Proceres inuentum ca-
dauer eius, vno ab vrbe milliario editio-
re loco è conſpectu vrbis ſupra amnem
Dlubniam ſepeliunt, aggeſto itidē vt pa-
tri tumulo. Indeq; ſubiacens pagus Mo-
gila, hoc eſt tumuli nomen adeptus, ad-
huc retinet.

Ritigeri interitus.

Vendæ virilis animus, & mors.

Dlubnia flumen. Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POſt Vendæ obitum, cùm nemo Re-
giæ ſtirpis ſupereſſet, commutata tur-
ſus reipub. forma, à duodecim ducibus
vel palatinis iterum Polonia cuncta mi-
litiæ domiq; adminiſtrata eſſe fertur ali-
quandiu: donec ex huiuſmodi euētu rur-
ſus ad vnum principatus delatus eſt. Vin-
centius memorat, Alexandrum magnū
regem Macedonum legatos miſiſſe ad
Polonos, qui tributum ab ea gente exige-
rent: eos cùm Poloni viuos excoriaſſent,
cuteſque auro pariter & herbis infartas
ipſi remiſiſſent, Alexandrum indignatū,
permagnas copias in Poloniam immiſiſ-
ſe. A quibus cùm ea crudeliter vexare-
tur, vaſtareturq;, Poloníque ſua defenſu-
ri occurriſſent, & aliquoties profligati a-
nimos deſponderent: hominem quendā
plebeium & aurificem, Præmiſlum no-
mine, coadunata aliquanta manu volun-
tariorum militum, huiuſmodi arte ho-
ſtem circumueniſſe: nempe galeas & cli-
peos cum è tenerioribus arborum corti-
cibus & quauis alia materia magno nu-
mero fabricari curaſſe, eaque partim ſel-
le, partim litargyrio extrinſecus illita, no-
ctu è conſpectu hoſtilium caſtrorum in
extrema ſylua truncis arborum, arbuſtis
& ramis terræ infixis impoſuiſſe, vel ap-
pendiſſe ad exorientem ſolem obuerſa,
ita vt repercuſſu radiorum ſolis armati
exercitus ſpeciem eminus inſpectantibꝰ
exhiberent. Id conſpicatos hoſtes, pau-
cos tumultuariè correptis armis, contē-
ptu ſæpe victi fugatique à ſe hoſtis, quaſi
ad certam prædam procurriſſe. Et quo-
niam noſtri interea galeas & clipeos ſum-
mouerant, ſiue combuſſerant, fugere cre-
ditos eſſe: ibi illos, cùm longius in ſyluas
fugientes Polonos perſequi inſtituiſſent,
in præparatas à Præmiſlo inſidias præci-
pitatos, & conciſos eſſe. Polonos deindè
cæſorum armis indutos, ad caſtra hoſti-
lia contendiſſe, & pro ſocijs atque com-
militonibus habitos, in imparatos & nec
opinantes impetum feciſſe, magnam-
que ſtragem edidiſſe. Ad extremū re ino-
pinata perterrefactos, hoſtes in fugā ſeſe
effudiſſe: omni rerum copia referta ca-
ſtra, noſtris diripienda reliquiſſe: & inglo-
rios Polonia exceſſiſſe. Ita quidem ferè
Vincentius. Verùm Dlugoſſo id nō pro-
batur. Itaque non Alexandrum, quē nos
quoque multis ſeculis hæc tempora prę-
ceſſiſſe, ſuperius attigimus: ſed Pannonas
& Morauos is ab hoc Præmiſlo, hoc ipſo
quem modo retuſimus euentū, atque et-
iam ſtratagemate profligatos & eiectos
eſſe refert: pręter, quod vult is, exercitum
hoſtilem, cùm Polonos, qui ſeſe oſtenta-
rant, non reperiſſet, ad caſtra reuerſum
eſſe, ſecurumque liberius genio indulſiſ-
ſe: Præmiſlum deinde prima noctis vigi-
lia è ſyluis prouolantem, crapula ſomno-
que ſtratos adortum eſſe. Sed veriſimili-
us futurum erat, ſi galeis illis & clipeis dè
nocte ſuſpenſis, relictiſque ibidem pau-
cis hominibus, qui ſub exortum ſolis cla-
more ſublato, tubarumque ac tympano-
rum ſonitu, & galearum clypeorumque
illorum aſſimulatorum agitatione, exer-
citus aduentantis ſpeciem hoſtibus præ-
berent, Præmiſlus cum reliquis copijs di-
uerſa parte in caſtra hoſtium impetum
feciſſet, eoſque ancipiti periculo perter-
refactos in fugam vertiſſet. Sed vt vt ge-
ſta res eſt, illud quidem conuenit, arte ac
dolo hoſtes illos à Præmiſlo deuictos &
pulſos eſſe. Quinam autem hoſtes illi
fuerint, Dlugoſſo, quàm Vincentio, libē-
tius aſſentimur: niſi quod non explicat
is, quinam ij Pannones fuerint. Nos Vn-
garos, qui ex Aſia, vt ſuperiori Libro in-
dicauimus, egreſſi, Pannoniam tunc ite-
rum occuparant, fuiſſe exiſtimamus: eiſ-
que Morauos, vtpote victoribus victos,
militaſſe. In illa quidem tempora Præ-
miſli huiꝰ principatus incidere videtur,
nempe poſt ſeptingenteſimum & quin-
quageſimum vel ſexageſimum annum à
Chriſto nato.

Alexandri Macedonis bellum cum Polonis fabuloſum.

Præmiſlus aurifex magni animi. Stratagema

Pannones & Morani à Polonis pulſi.

Vngari ex Aſia venientes Pannoniam occuparunt.

760 Anni.

PRAE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atq;
meritum in rempub. Pręmiſlus om-
nium acclamationibus princeps renun-
ciatur: & blandum Leſci nomen, gratio-
ſum apud Polonos, ob Lechi conditoris
memoriam, oblatum accipit. Quanquã
Leſtici ety-mon.
Vincentius Leſticum, ab aſtu vult appel-
latum fuiſſe. Poſt ſuſceptum principatũ,
nullum Leſci hui⁹ inſigne factum, quod
ad laudem vel vituperium pertineat, me
moratur: niſi quòd in pace, vna illa victo
ria ſibi ſuisq́ue parta, moderatum in ſuos
geſſit principatum. Nec auſus eſt quiſ-
quam eo viuẽte, Poloniæ fines infeſtare.
Quamdiu verò regnauerit, vbi, quaq́ue
morte abſumptus ſit, non cõſtat. Liberos
quidem poſt ſe nullos reliquiſſe fertur.

LESCVS SECVNDVS.

PRæmiſlo, ſiue Leſco vita defuncto, ex
oritur noua de principatu contentio.
Cumq́; nullus appareret neque modus,
neque finis, multis ambientibus, neque
quoquam eorum alium, ſibi præferri pa-
tiente, placuit rem fortunæ committe-
re: indicto ad certam diem maculoſorũ
equorum curſu, qui primus ad metam
perueniſſet, eius dominus vt princeps eſ-
Prandnicus fluuius.
ſet totius Poloniæ. Figitur meta apud
Prãdnicum amnẽ, in aperta planicie ad
Curſus equorũ de principatu.
Septentrionalem plagã Cracouię. Status
curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpecta
culum ingens hominum multitudo: va-
ria ſtudia, ſollicita omnium, quem det e-
uentum fortuna, expectatio. Conſident
delecti iudices, & munerarij, dant ſignũ
certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam, proce-
rum & competitorum vnus, cùm ſtadi-
um vafro conſilio ſtratis clàm in ſabu-
Styli cæci.
lo ferreis hexagonis, ſiue ſtylis cæcis, qui-
bus currentium equorum pedes læderen
tur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minimè
impedito tramite primus, cæterorum e-
quis in curſu offendentibus ac ceſpitan-
tibus, ad metam peruenit. Munierat is et-
iam equi ſui calces ferreis ſoleis, vt ne of-
fenderet in ſtylis, ſi fortè eum impetu cur
rens in eos incidiſſet, cùm omnes omni-
um aliorum equi de more illius tempo-
ris ſoleas nullas haberent. Rei prorſus ig-
naris & miraculo attonitis omnibus, &
iam victorem atque principem diuini-
tùs ſibi oblatum Leſcum conclamanti-
bus, techna deprehenditur. Protrahitur
Leſcus arte victor, deprehenſa fraude truci datur.
Leſcus in medium: conuincitur: damna-
tur: cõcerpitur. Notarant commentũ il-
lud impediti curriculi, duo quidam iuue
nes tenues & obſcuri. Cũ enim, nemine
etiamdũ præſente, in ſtadio illo pedeſtri
curſu fortè certarent, ioco principatum
inter ſe pacti, offendũt in ſtylis: ſubſiſtũt:
inueſtigant rem curioſius: notant trami-
tem ſtylis vacuum. Eorum alter, equitib⁹
à carceribus procurrentibus, procurrit &
ipſe pedeſter noto iam ſibi tramite, om-
nibus effuſo riſu eũ proſequentibus. Om
nium verò equis, cùm ad ſtylos ventum
eſſet, ita vt par erat, ceſpitantibus, iuuenis
ille pedeſter primus poſt doli fabricato-
rem ad metam peruenit. Eum igitur, Le-
Principatũ obſcurus homo fortuna adeptus eſt.
ſco interfecto, principem populus omnis
ſalutat: & ne quid ad authoritatẽ ac ma-
ieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato
nomine appellatur. Atque is cum tã in-
ſperato euentu rei mirabundus atque du
Leſci ſtudia in pace & in bello.
bitabundus, principatum ſuſcepiſſet, ſe-
dulò dedit operã, ne tanto munere indi-
gnus iudicaretur. Nec modò repreſſit fi-
nitimorum vim & incurſiones, ſed qui-
buſdam etiam populis vltrò bellum intu
lit. Quantũ verò ocij dabatur ipſi à bellis
& ſerijs reip. negocijs, in exercẽda milita-
ri virtute atq; diſciplina ferè conſumere:
Certamina militaria.
varios ludos & certamina equitibus pa-
riter & peditibus indicere: certantib⁹ ho-
norifica præmia ꝓponere: ipſe arbiter at-
que iudex præſidere, & pro meritis quen-
que collaudare. Fuit autẽ in hoſpites ſplẽ
Mores digni principe.
didus & munificus: in ſuos cùm virtute
aliqua p̃ſtantes, tum egeſtate preſſos, libe
ralis: ita vt egere ipſe mallet, quàm triſtẽ
aliquem à ſe dimittere: adeuntib⁹ facilis
& comis: eorumq; potentiorum vi & in-
iurijs premebantur, acer vindex. In victu
cultuq́; corporis ſingulari parſimonia: ru
dibus & craſſis pãnis aulçorũ loco vtens:
Priſtinæ fortunæ memoria.
niſi ſi quãdo in publico dare aliquid ſplẽ
dori atq; maieſtati principatus, maximè
propter externos homines, cogebatur.
Quin ibi quoq; craſſos pannos, quib. ante
adeptum principatũ vſus eſſet, ob oculos
poni ſibi iubebat, quib⁹ admoneretur aſ-
ſiduò fortunæ ſuæ priſtinæ, & vnde ad tã
Agathocles Siculorũ Tyrannus.
tum honoris faſtigiũ euectus eſſet. Quod
non abſimile eſt illi, quod de Agathocle
Siculorum tyranno memoratur: quem,
quòd figulo patre natus eſſet, fictilia inter
aurea vaſa apponere in menſa ſolitũ eſſe
Sobrietas.
ferunt. Ab ebrietate verò Leſcus maiorẽ
in modũ abhorrebat, quòd pecudis, quã
hominis ſimiliorẽ eſſe ebriũ hominem
iudicaret. His moribus & hac moderatio
ne animi quàm diu, quibusq́; rerũ ſucceſ
ſibus regnauerit, & quomodo vita defun
Leſci mors.
ctus ſit, itidẽ atq; alia illius tẽporis incer-
Mart. Gallus.
tũ eſt: niſi fortè ad hunc Leſcũ pertinere
exiſtimandũ eſt id, quod Dlugoſſus Mar
tinum Gallum memoriæ prodidiſſe re-
fert, Lechum, ſeu Lechonẽ, vt ſcribit ille,

princi-

Caroli magni bellum cum Polonis.

principem, In prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Boemos, Saxoniam bello vexantes, eum exercitu miſerat, occubuiſſe: idque actū eſſe anno quarto vel quinto poſt octingenteſimū à Chriſto Seruatore noſtro nato, tranſlato iam ad Francos & Germanos Occidentis imperio. Quanquam Blondus Foroliuienſis, Sabellicus, Leonem Boemorum ducem ab hoc Carolo interſectum eſſe ſcribunt. Sed nullū per ea tempora Leonem apud Boemos regnaſſe comperio: ne Lechonē quidem. Apud Polonos Leſcus regnauit: quem Gallus & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem vocant. Facilis eſt autem Lechonis in Leonē commutatio. Nihil vetat credere, Polonis pariter & Boemis eū præfuiſſe. Tam Dlugoſſus autem cum Gallo, quàm Blondus & Sabellicus, Carolū eo bello Poloniæ fines depopulatum repreſſis modò hoſtibus, citò ad patrem reuertiſſe memorāt.

804. anno.

Imperiū ad Frācos tranſlatum.

Blon Dec. 2. lib 1 Sabell.

H Mutius de Germ. lib. 9.

Eginhartus in vita Caroli magni.

Eginhartus qui Caroli magni vitam cōſcripſit, eumque dominum ac nutritorem ſuum appellat, Polonorum quidem nuſquam meminit: ſed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanumq́; & Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles, moribus verò atque habitu valdè diſſimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuiſſe Carolum ſcribit, vt eas tributarias effecerit. Sabellicus verò, Slauorum, Polonorum, & Boemorum legatos Aquiſgranum cum ampliſsimis muneribꝰ ad hunc ipſum Carolum veniſſe refert, vt pax ſibi cum Gallis (quos equidē Francos fuiſſe crediderim) incolumis maneret. Verùm de his ſententiam noſtrā ſtatim aperiemus.

Sabel. Enne. 8. lib. 9.

LESCVS TERTIVS.

Leſco huic è rebus humanis ſublato, vnicus filius eiuſdem nominis ſucceſſit, uō degener à paternis virtutibus: Qui Ita ſe geſſit in principatu bello paceque, vt patrem non adæquare modò, ſed ſuperare etiam videretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius deſpecta, nouos ciebant mōtus, bella geſſit: eosque vel perdomuit, vel ad officium reuocauit: Slauis conſanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio renentibus, vt vult Dlugoſſus, & cum Orientis atque Occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatiſque ſignis cum vtroque hoſte proſperè dimicauit. Nec tamē is memorat, quinam hi fuerint imperatores. Fabuloſius autem id eſt, quod ſcribit Vincentius, C. Iulium Cæſarem tribꝰ prælijs ab hoc Leſco ſuperatum, ſororē ſuam Iuliam in matrimonium ei collocaſſe: Craſſum item Romanum cum exercitu ab eo deletum eſſe. Magis conſentaneum eſt rationi temporum, Leſcum ſuperiorem Vngaris & Slauis, promiſcuè Pannonias tunc incolentibus, contra Carolum magnum, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulū Pontificis maximi beneficio adeptus eſt, octo annis in Pannonia bellum gerentem præſtò fuiſſe, & nonnunquam bene rem geſſiſſe: ad extremum verò poſt debellatos Vngaros, propter latam illis opem, vel infeſtatam, vt vult Blondus, Saxoniam, à Carolo Caroli eiuſdem filio, bello petitum, commiſſoque prælio interſectum eſſe. Ac dum demum illud accidiſſe, quod è Sabellico ſuperius memorauimus, vt interſecti filius, de quo nunc agimus, legationem Aquiſgranum ad Carolum patrem de pace mitteret, & quidem cum muneribus: eaque munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum ſuum ornanre, appellata eſſe. Poſterius quidem certè hoc bellum cōtra Boemos ſiue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo magno geſtum eſſe, ab ijs, qui res geſtas eius quoquo modo attigerunt, memoratur. Ante Carolum verò trecentis plus minus annis vacauit Occidentis imperium. Orientis quidem imperatores nullum per hæc tempora bellum in Pannonia geſſiſſe reperio. Cum Bulgaris geſſerunt & antè, & poſt etiam, ſed in Thracia: ac non inſerentes, ſed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mæſia contra Bulgaros bellum gerentem, victum & interſectum eſſe huius Caroli tempore, ſcribit Sabellicus. Suſcepit autem Leſcus hic liberos mares, ex legitima quidem vxore Popielum: è concubinis verò Boleſtaum, Cazimirum, Vuladiſlaum, Vuratiſlaum, Otam, Barnimum, Pribiſlaum, Præmiſlum, Iaxam, Ziemianum, Ziemouitum, Ziemomyſlum, Bogdalum, Spicigneuum, Spicimirum, Sbigneum, Sobeſlaum, Viſſimirum, Cieſſimirum, & Viſlaum. Ex his Popielum in ſpem principatus liberaliter educatum, ſucceſſorem ſibi viuens deſignauit: cæteris ſacramento vt Popielo parerent adactis, occidentalem & maritimam oram omnē inter Habelam & Albim fluuios, quemadmodum Dlugoſſus prodidit, ad mare & Germaniam ſpectantē, inter eos partitus eſt. Et Boleſlao quidem natu

Poloni cum imperatoribus Rō. bella geſtere.

Vincētius.

Caroli magni bellum cōtra Polonos.

Legatio Polonorum ad Carolum magnum.

Imperium Occidentis quàm diu vacauerit.

Bulgarorum bella cū imperatoribus.

Niceph imp. à Bulgaris occiſus.

Sabell Ennea. 8. lib 9.

Leſci filij.

Leſcus ſucceſſorē ſibi deſignans Popielum.

Polonia diuiſa.

natu maximo, Barnimo atque Bogdalo
Pomerania. Pomerania obtigit: Cazimiro & Vula-
Caſſubia. diſlao Caſſubia: Iaxæ & Ziecmiano Ser-
Serbia. bia ſiue Sorabia, Vuratiſlao Rania ſiue
Rugia. Rugia, quæ nunc Myſnia eſt: quæ & ipſa
Polonicum etymon habet, à muribus.
(niſi forte ea potius inſula eſt ſinus Vene
dici, e conſpectu Stralsmidæ, & aliarum
eiuſdem littoris maritimarum vrbium,
Cherſoneſique Cymbricæ ſita: quæ etiã-
num Rugia vocatur.) Porrò Pribiſlao,
Ditiuonia, ſiue Luſatia. Cieſſimiro & Otæ ceſsit Ditiuonia, quæ
nũc Luſatia ſiue Luſitia dicitur: Pręmiſlo,
Ziemonito & Ziemomiſlo, ea quæ nunc eſt
Marchia Brandeburgenſis, à metropoli
Sgorelecia, ſiue Brandeburgenſis. Brãdeburgo: quę à noſtris Sgorelecia vo-
cata fuit. Reliquis reliqua eius oræ, ad Sa
xoniã & oſtia Albis fluuij vergentiã. De
quibus Viſlaus Mezibozum arcem, quã
Magdeburgum vrbs. nunc Meideburgum ſiue Magdeburgũ
Dalemburgum. vocant: Sobeſlaus Dale, quod Dalembur
gum: Viſsimirus Viſsimiriam, quæ anti-
Vymaria. quum nomen Viſmaria deflexum reti-
net, condiderunt. Quanquam de Viſma-
ria variat Vapouius. Nunc enim ab hoc
Viſsimiro, nunc à quodam eiuſdem no-
minis de Lechi poſteris, multo ante vult
eam eſſe conditam, vt nos quoque in Le-
cho indicauimus. Alias præterea complu
res arces & oppida ijdem duces poſteriq;
eorum ædificarunt, & vernaculis ſuis vo
Brema. cabulis appellarunt. de quibus ſunt, Bre-
ma, vt vult Dlugoſſus, in confinio Friſio
rum: (tametſi aliter ſentit Vapouius) Lu
Luneburgũ na, quam Germani Luneburgum vo-
cant, à reſplendentia: Bucouecia, quæ à
Lubeca. Germanis Lubeca vocatur: (tametſi Lu-
becæ quoque nomen Slauicam etymo-
Bacchiborũ. logiam redolet) Bacchiborum, Zue-
Zuerinum. rinum: Lubouia, ſiue Lucouia, Germani
Mechelburga. Mechelburgum, eiuſque oræ duces Me-
chelburgenſes, nonnulli verò Græcè Me
gapolenſes vel Magnopolenſes, ineptè cõ
poſito vocabulo, dicunt: item Roſtocũ,
Vrbes Polonicæ ſeu Venedicæ. Verla, Suanouum, Oſtrouia, quæ nunc
forte Cuſtrouia eſt: Ceſſinum, Marlouũ,
Bolelum, Trebeſſouum, Vologoſtum,
(Volgaſtum Germani vocant:) Ciaſny,
Slauunum, Dyminum, Lenzinum, Ilo-
uum: Starigradum, Bielogradum, Noui-
gradum, quæ Germani Stargartam, Bel-
gartam, Neugartam appellant: Sciecinũ,
Alb. Crant. quod nunc Stetinum eſt. Addit Crãtius
Vinetam & Iulinum, vrbes inſignes, quę
à vetuſtioribus quoque memorãtur. Ac
Vineta. de Vineta ſuperiori libro nobis mentio
Iulinum ſeu Volynum. facta eſt. Iulinum verò id fuiſſe exiſtima-
tur, quod nunc Volynum eſt, à bobus di
ctum, ignobile oppidum, olim vrbs ma-
gna: quemadmodum ruinæ indicant. Hę

omnes fuêre Polonorum coloniæ. Hel- *Helmol. li. 1. Chrõ. Slau.*
moldus ſanè, qui ante 400. annos Slauo-
rum Chronica ſcripſit, Mechelburgum,
Ilouum & Roſtocum à Pribiſlauo Obo-
tritorum duce (ab aliquo horum Popieli
filiorum, vt eſt credibile, oriundo) condi
ta eſſe memorat. Conſtat autem Obotri-
tos ſiue Aborritos inter Venedorũ ſiue *Abotriti.*
Vinidarum populos nnmerari, & ea in-
coluiſſe loca, quæ nunc Mechelburgenſi
& Raceburgenſi ditione ferè continen-
tur. Iam Dreſnam quoque, Lipſcum ſiue *Polonicæ coloniæ in Germania.*
Lipſiam, Myſniam, Coſtrinum, Sgorele-
ciam, & alia Myſnenſis & Brandeburgẽ-
ſis Marchiæ veteris & nouæ oppida & ca-
ſtella à Polonis conſtructa eſſe, etymolo
gia nominum argumento eſt. Venedo-
rum quidem populis ea quoque loca ha
bitata fuiſſe, dubium non eſt. Subactæ au *Slaui Septentrionales ſeu Venedi quãdo ſubacti à Germanis.*
tem atque poſſeſſæ ſunt regiones illæ po-
ſteriori tempore à Francis, Saxonibꝰ, Tu
ringis, Friſijs, & Veſtphalis, Teuthonum
populis, ſiue per ignauiam, ſiue per con-
niuentiam poſteriorum principum Po-
loniæ, cùm duces earum Leſci huius ne-
potes ab imperio ipſorum, quemadmo-
dum dicemus inferius, deſciuiſſent. Quã
quam Eginhartus, cuius dudum mentio *Eginhart. in vita Caroli.*
nem fecimus, iam inde à Carolo Magno
Slauos Vilſos ſiue Velatabos, auſtrale la
tus ſinus Codani ſiue maris Germanici
tenentes, vna expeditione ita contuſos
ac domitos eſſe perhibet, vt deinceps im
perata facere non renuerent. Verum ij,
vnus modò de multis Slauorum oræ il-
lius populus fuêre. Idem ſanè Eginhartus
ſcribit paulo pòſt, Salam fl. Turingos à
Sorabis, qui & ipſi Slaui erant, diuidere. *Serbi, ſeu Sorabi.*
Blondus addit, & Bonfinius, eo ipſo tem *Blond. dec. 2. lib. 1.*
pore Albi & Salæ fluuijs præſidia contra
Sorbienſes Slauos (ſic ille Serbos vel So- *Bonf. dec. 1. lib. 9. hiſt. Vng.*
rabos vocat) à Carolo, Caroli huius ma-
gni filio, viuente patre impoſita eſſe. Vi- *Vitich. de geſt. Sax. lib. 1. & 2.*
tichindus quoque Eginharto longè recẽ
tior, bella quædam cum Slauis eius oræ
ab Henrico I. Germaniæ rege, & filio eius
Ottone I. Imperatore geſta eſſe: eoſque
ab Oriente & Aquilone Saxonibus finiti
mos tunc fuiſſe, & non ſemel Germanis
rebellaſſe memorat: itemque Crantius *Crantius in Vandal.*
& H. Mutius. Ita vt ij à Carolo magno de
bellari cœpti, longè pòſt partim à ſucceſ- *H. Mut. de Germ.*
ſoribus eius imperatoribus & regibꝰ, par
tim ab alijs ducibus & populis Germano
rum paulatim ſubacti eſſe videãtur: ſub-
actaque loca Marchiarum, quaſi termi- *Marcha, ſeu Marchia quid.*
norum ſeu limitum nomen acceperint.
Hermoldus etiam Vertiſlauum & Pri-
biſlauum Obotritorum duces, Nicloti
filios, ab Henrico Leone, iuniori Saxonũ
duce

duce deuictos eſſe, & ex his Pribiſlauum ad Pomeranos profugiſſe ſcribit. Pagos quidem atque vicos complures Slaui in tractu illo maritimo & Luneburgenſi,& in Marchia Brandeburgenſi etiamnum colunt: communi cum Polonis lingua, quamuis Theutonicæ admixtione corrupta, vtentes. Retinent & monaſteria quædam, poſteriori tempore à Polonis ſiue Pomeranis condita, Polonicas appellationes: veluti Dobranum, Ribnicia: pleraque hoc tempore barbarico, corũ qui tueri ea debebant, ſutore vaſtata. quę ego non ſine dolore aſpexi, Roſtocum à Sigiſmundo Auguſto rege ad conuentum de pace inter ipſum, Danumque & Suecum reges, cum viro ornatiſſimo & humaniſſimo Ioanne Coſtka Gdanenſi caſtellano & Pruſſiæ theſaurario (qui deinde Palatinus Sendomirienſis, & Præfectus Marieburgenſis nuper obijt) allegatus: vbi hæc recognoui,& priori editioni attexui. Sed ad inſtitutũ reuertamur. Leſcus igitur cùm ita inter filios imperium diuiſiſſet, vita pariter atque principatu defunctus eſt.

Slauica lingua vſus in Germania.

Monaſteria.

Ioan. Coſtka caſtel. Gdā.

POPIELVS SENIOR.

SVſcepit deſtinatum à patre principatum Popielus, proceribus pariter atq; fratribus aſſentientibus, patris auique diſſimilis, ignauus atque timidus. Itaque nihil is præclari in principatu geſſiſſe memoratur. Regiam quidem & domiciliũ ſuum Cracouia Gneſnam primùm retulit: inde que non multo pòſt Cruſuiciam tranſtulit (cùm eam arcem in planicie ad lacum Goplũ, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipſe condidiſſet) vel quòd clinoſæ regionis, in qua ſita eſt Cracouia, pertæſus, apertis campis delectaretur: vel quòd ab Vngaris & Ruſſis, ferocibus populis longius, à fratribus verò propius abeſſe, tutius ſibi fore exiſtimaret. Iuuenili adhuc ætate, cùm aliquot annos regnaſſet, in morbum incidit: & priuſquã fratres fratrem viſitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem in familiaribus ſermonibus ſubinde ſolitus eſſe murium depaſtioni ſe ſuoſque deuouere. Quo malo filius eius, vt mox dicemus, abſumptus eſt.

Popieli ingenium.

Cruſuicia regia.

Cracouia ſitus.

POPIELVS IVNIOR.

PEracto ſolenni ritu Popieli funere, filius eius eiuſdem nominis, impubes etiamtum, principatui concordi patruorum procerumque voluntate inauguratur, omnibus ſubiectionem ipſi interpoſito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reique publicæ adminiſtratio delectis aliquot de numero patruorum, qui maximè idonei videbantur, mandatur. In regia ij ſedulò & ad latus principis eſſe, cauſas & controuerſias cognoſcere ac diſceptare: nec vlla in parte deeſſe reip. quoad princeps ipſe per ſe publica munera obire poſſet, ſiue adeò donec regi ſe illorum conſilijs paſſus eſt. Nam cùm is pubertatem attigiſſet, quæ maximè lubrica & procliuis ad licentiam voluptatesque ætas eſt, ſuo iam arbitratu viuere: patruorum monita aſpernari: cum æqualibus conſilia capere: conuiuia compotationesque cum iiſdem frequentare: in luſtris, choreis, luſibus & amplexibus puellarum pernoctare: deinde crapulæ ſtupríque plenus ad multam diem ſtertere: rempub. iudicia, & querimonias hominum negligere. Ad res agendas ineptus, ingenio nullo, ſtipes, caudexque: indeq; omnibus iã erat deſpicabilis, ita vt Choſtek vulgò per contemptum appellaretur, cùm diſſolutos & perditos moreſeius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè laſciui ſunt, magis etiam deformaret. Capiunt patrui cũ alijs proceribus conſilium, quonam modo tam diſſoluta illa principis ſui vita, tamque profligata licentia refrenaretur. Vxorem ei petunt eleganti forma puellam, Theutonici principis cuiuſdam filiam. Et videbatur ſanè mulier auara & ambitioſa, mariti vitam ad meliorem frugem reductura, torporemque ignauo excuſſura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, vt nihil ille de flagitijs & nequitia ſua remitteret: quibus verò vitijs antea caruiſſet, vxoris conſuetudine ea ſibi adiungeret. Nã & auarior ſact°, decreta, honores, atque magiſtratus vendebat: &, cùm virtute ac dignitate non poſſet, quotidiano rum peccatorum ſuorum ſibi conſcius, faſtu & crudelitate principatũ ſibi ſtabilire: & metui à ſuis volebat, cũ amari non mereretur. Atque hæc omnia vxore & impellente, & ſequeſtra faciebat. Quę de guſtata ſemel dominatus atque lucri dulcedine, deſpectaque viri inertia, muliebri aſtu imperium omne ad ſe tranſtulerat: maximè cùm duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem viri animum amore ſui penitùs adſtrictum teneret, & firmum perpetuumque apud Polonos dominatum ſuum fore, ſibi perſuaderet. Vnus obſtabat ſerupulus, patruorum viri ſui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate vitæ, grauitate morum, & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiam conſcientiã pertimeſcebat.

Tutores princip.

Iuuenilis ſtudia & conſilia.

Choſtek.

Auaritia & tyrannis.

Muliebris improbitas.

Muliebre cõſilium atrox.

Itaque viro eos quàm maximè poteſt ſuſpectos & inuiſos, cõfictis etiam criminibus reddit: perſuadet, illis viuis & incolumibus principatum ipſi certum firmumque eſſe non poſſe. Quem ſi retinere ipſe vellet, & liberis ſuis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipſe animi ſatis ad id facinus non haberet, ſibi mandaret eã prouinciã: illos armis atque viribus, ſe dolis inſtructiorẽ eſſe. Confecturam ſe negotium ſine vlla populi offenſione, ſiue adeò ſuſpicione. Quibus dictis, facilè ægrum atq; timidum viri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorũ illorum ratio. Grauẽ & periculoſum morbum princeps ſimulat: patruos neci deſtinatos acciri eius nomine vxor iubet. Conueniunt ſine mora: circumſtant mœſti ægrotum principem: conſolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu aſſimulabat: adeſſe vitæ ſuæ finem, diuinitùs ſibi indicatum: vxorem paruosque filios illorum tutelæ fideique etiam atque etiam commendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctibus & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipſo iubente principe. Abſumpto in his die, cũ iam ad Occaſum ſol tenderet, princeps patruos quaſi moribundus iam dimiſſurus, nomine quemq; blandè cõpellat, & in ſignum amoris & beneuolentię ſuæ erga ipſos, circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rẽ, iubet: prægustare ſe ſimulat: cæterùm ſpumam tantùm à medio extantem halitu difflat, potum ne extremis quidem labijs attingit. Cùm oẽs bibiſſent ordine, fingit ſomno ſe premi, & velle quieſcere. Diſcedunt illi, reuerenter ſalutato principe. Conceptum præcordijs hominum venenum vitalia membra occupat. Neç mora, de ſtatu mẽtis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu exanimantur. Ibi mulier re ſtatim per exploratores nunciata, cadauera inſepulta projci mandat. Inſidiatos eos vitæ neceſſarij & bene merentis principis: iuſta & euidenti deorum immortaliũ vindicta percuſſos, repentè perijſſe, diuulgat. Quanquam autem liuores corporum, & effuſa ruptis præcordijs viſcera, manifeſtum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principũ interitum apertè deplorare auſus eſt, metu tyranni nõ amplius morbum mortẽque ſimulantis. Sed non ſinit inulta eſſe diu diuinum numen ſcelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cũ ſcelerata vxore atque liberis fugientẽ quoquò verſus per aquã flammamque perſequuntur: nec clauſtra proſunt, aut abigentium ſatellitũ præſidia. Ad extremum diffugientibus omnib9, abſumptis prius filijs, deinde vxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lenta morte conſumitur in arce Cruſuicia. Ita non caſſæ ceciderũt patris eius imprecationes. In hoc tempus incidere videtur id, quod H. Mutius in annum Chriſti 823. confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici ſiue Slauici generis fuiſſe conſtat, cùm de principatu paterno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli magni filiũ, veniſſe: eoque authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum eſſe, cũ eũ magis gens illa per legatos expeteret.

Popielus patruos & proceres veneno extinxit.

Popielus cũ vxore & liberis miſerè à muribus abſumptus, perijt.

H. Mutius de Germ. li. 10. 823. annus.

Ludouicus Pius imp.

INTERREGNVM.

EXtincto, vt iam diximus, Popielo cũ vxore & liberis, conuenit magna procerum multitudo Cruſuiciam, ad creandum nouum principem. Agitata re aliquandiu, eò quod varia eſſent hominũ ſtudia, & ambitioſi quidam magnas poſt ſe traherẽt factiones, infecta tandem diſceditur. Ac dum nemo alteri paret, neq; cedit, in ſumma omnium licentia cædes & latrocinia paſſim exercebantur, & iuſtis interdum prælijs inter diſſidentes cõcurrebatur. Nec finitimæ gentes, occaſionem impunè vel proferendorum finiũ ſuorum, vel prædas agendi pretermittũt: diuexatur miſerè Polonia. Reditur ad comitia, cõſultatur diu fruſtrà. Nã non modò nõ remittuntur, ſed intenduntur etiã ſtudia partium. Non deſunt ſibi interfectorũ Popieli ſenioris filiorum filij, quaſi hereditarium principatum poſcentes. Verùm ij quaſi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperent, repelluntur. Iam tanta multitudo, quantam illuc partim vltrò, partim à potentioribus euocatam & adductam conueniſſe credibile eſt, caritate annonæ atque penuria premebatur, neque apparebat tamen, quorſum tanta contẽtio euaderet, quiue comitiorum exitus futurus eſſet: cùm ecce inſperata ſalus, diuinitùs, afflictæ Poloniæ oblata eſt. Erat Cruſuiciæ oppidanus, Piaſtus nomine, Coſſiſconis filius, ſtatura infra mediocrem, craſſis atque robuſtis artubus mediam ętatem ſupergreſſus, agello modico colẽdo & mellificio vitam ſuſtentãs, homo ſimplex & iuſtus, & beneficus in egenos, atque hoſpitalis pro modo facultatum ſuarum. Is ex vxore à ſuis moribus non aliena, cui Repichæ nomẽ erat, vnicũ filium ſuſceperat: eique viuente adhuc Popielo primã comam gentili ritu tonſurus, & nomen

Comitia de rege Cruſuiciæ.

Polonia tumultuatur.

Piaſti genus & cõditio.

Tonſura prima comæ.

men impoſiturus, amicos ad eã ceremo.
niam atque conuiuium porco mactato,
& aquæ mulſæ vaſe infuſo, inuitârat. Pri.
uſquã ſtata dies adeſſet, fortè obtulerunt
ei ſeſe ignoti duo homines habitu pere.
grino: quos ille, cũ regia excluderentur,
comiter inuitatos, hilarè domum ſuam
introduxit: inſtruxit menſam, appoſuit
affatim ex ijs quæ ad futurum conuiuiũ
præparauerat. Ibi res mira & ſtupenda ac

Miraculum

cidit. Accreuit porcina, redũdauit ex va.
ſe mulſa. Excepit Piaſtus, vaſis admoni.
tu hoſpitum conquiſitis. Iiſdemq́ue au.
thoribus nõ ciues modò & amicos ſuos,
verùm etiam principem ipſum (vt tunc
minimè faſtuoſi ac delicati erant princi.
pes) cum omni comitatu ipſius deſtinato

Beneficentia remuneratio.

conuiuio accepit. Eiſdem igitur hoſpiti.
bus ſub tempus comitiorum reuenienti.
bus & iubentibus, Piaſtus ex tenui pœnu
cellaq́ue ſua conuentum illum omnem
penuria laborantem, augeſcente rerum
earum, quæ promebantur, copia refecit.
Quo miraculo vulgato, vna voce omnes
Piaſtum non humanis ſuffragijs, ſed di.
uino iudicio principem ſibi dari concla.
mant. Fit domum eius concurſus, oran.
tium & obſecrantium, labenti reipub. vt
ſuccurrat. Recuſat ille. Tandem hoſpi.
tibus illis ſuis authoribus aſſenſus, ita vt
erat veſte & pero❚ibus ex tiliæ cortice
textis indutus, in regiam à primoribus
deducitur. Hoſpites illi perſuncti officio
ſuo, diſparuerunt. Exiſtimantur autem
ij fuiſſe angeli Dei, beneficentiam & hoſ.
pitalitatem etiam in alieno à vera reli.
gione remunerantis. Neque id magno.
pere mirabitur, quiſquis de Abimelech
rege in Geneſi, ac de Cornelio centurio.
ne in Actis Apoſtolorum non omnino
diſſimilia legerit. Alij volunt, eos Ioan.

Ioannes & Paulus martyres.

nis & Pauli martyrum, quos Iulianus Im.
perator ob Christi nomen & magnas fa.
cultates in vſus egentium expenſas ante
aliquot ſecula necauerat, vmbras fuiſſe:
itaque percontãti Piaſto nomina ſua edi
diſſe, quẽadmodũ Dlugoſſus memorat.

PIASTVS.

INauguratus principatui Piaſtus, non
mutauit cum ſtatu vitæ animũ. Quin

Piaſti beneficentia.

auctus copijs, multum ad priſtinam ſuã
beneficentiam atque benignitatem ad.
iecit: vxore non modò non dehortante,
verùm adiuuante etiam. Conquierunt
autem ſub eius principàtu hoſtium in.
curſiones: ceſſarunt & inteſtina diſſidia,
cædes & latrocinia, reuerentia magis bo.
ni & vigilantis principis, quàm armis,
ſeueritate & ſupplicijs: præſertim quòd
eum dijs curæ eſſe, & ipſorum non obſcu
ro iudicio in illa reipub. ſpecula colloca
tum, certò ſibi perſuaderent. Nihil enim

Religio efficax ad regendam remp.

æquè valet ad religandos atque deuinci.
endos hominum animos, & ad mode.
randas ſtabiliendasq́ue reſpub. quàm re.
ligio: quæ pietate & integritate principis
maximè excitatur, & continetur. Nam „
principum diligentiam & animaduerſio „
nem multi fruſtrantur ſæpe: legum etiã „
vincula vel perrumpunt, vel ſubterfugi. „
unt: diuini verò numinis, nemo eſt qui „
ſe vel prouidentiam fallere, vel vindictã „
effugere poſſe credat. Hoc ergo præſidio „
Piaſtus & bonis charus, & malis reueren
dus, & finitimis venerabilis erat, & lon.
gam principum regumq́; Poloniæ poſte.

Piaſti poſteritas.

ritatem per multa ſecula vſque ad Cazi.
mirum ſecundum, qui Magni cogno.
men adeptus eſt, propagauit. Cuius etiã
nunc quædam, licet tenues, extant reli.
quiæ, in Alberto duce Ceſſinenſium in
Sileſia, & Anna filia Conradi ducis Ma.
ſouiæ. Quæ non ita pridem cum Stanis.

Stanislaus Odrouanzus Pal. Ruſſiæ.

lao Odrouanzo Palatino Ruſſiæ, iuuene
nobiliſſimo, nupta fuit, eiq́ue filiam pe.
perit: quam nuper Ioannes comes Tarno

Ioannes Tarnouius comes.

uius, Caſtellanus Cracouienſis, vir non
ſolùm genere illuſtris, ſed etiam peritia
rei militaris & rebus bello geſtis domi ſo
risq́ue clariſſimus, ætate, conſilio ac dig.
nitate facile princeps ſenatus Polonici,
vnico filio ſuo Ioanni deſpondit. Ei ve.
rò iuuenili ętate mortuo, viduam vir cla
riſſimus Ioannes Coſtca, cuius mentio.
nem fecimus ſuperius, & ipſe viduus vxo
rem duxit. Nihil autẽ ad felicitatem Pia.
ſto defuiſſet, ſi liberos interfectorũ à Po.
pielo ducum, qui prælatum ſibi in princi
patu hominem plebeium atque humilẽ
dolebant, & parêre ei dedignabantur, ad
officium & parendi neceſſitatem redux.
iſſet. Qui ex eo tempore non modò alie.
ni à rep. Polona, ſed hoſtes etiam Polo.
nis, progenitoribus ſuis, nonnunquã fue
runt. Abominatus verò Cruſuiciam Pia
ſtus, nefario ſcelere diroq́ue interitu Po.
pieli contaminatam, Gneſnam Priſci Le

Regia Gneſnam rurſus translata.

chi regiam, domiciliũ ſuum tranſtulit:
cumq́; per multos annos ſapienter clemẽ
terq́ue regnaſſet, ſenex admodũ mortuꝰ
eſt, annum agens 120. Per hæc ſanè tem.

Piaſti ætas.

pora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus
& Trubor, dominari apud Ruſſos ſepten

Ruſſiæ principatuũ initium.

trionales cœpiſſe memorantur, partiti
inter ſe principatum, quemadmodũ Li.
bro primo ex ipſorum annalibus retuli.
mus: nempe circiter annũ 6370. à creatio.

6370. annus mũdi ſecundum Ruſſos.

ne mundi, ſecundũ ſupputationem ipſo.
rũ: qui nobis videtur eſſe à Chriſto nato
861. Apud Auſtrales verò, tres item, nẽpe

861. Ann.

Kius, Sclecus,& Choreuus, cum ſorore
Libeda,quatuor principatus fundaſſe,ac
de ſuis nominibus appellaſſe feruntur,
aliquanto antè,vt videtur. Quorũ ſtirps
cùm defeciſſet,poſt mortem Rurici, Aſ-

Kiouia condita.

coltum ac Dyrum Kiouiam vrbẽ à Kio
conditam, occupaſſe, & per Pontum in-

Ruſſorũ bellũ cũ Græcis.

uectos, nauali bello Conſtantinopolita-
num imperium vexare adortos, naufra-

Olgus.

gium feciſſe. Deinde Olgum, cui Ruricus

Igorus.

veluti propinquo, vnici filij ſui Igori tu-
telam moriens mandauerat, interfectis
illis, Kiouienſem principatum Igoro ad-
iunxiſſe,& cum Græcis bellũ geſſiſſe: cũ-
que ampliſſima dona ab ijs accepiſſet, rẽ-
duxiſſe exercitum Kiouiã, ibiq́; ſerpentis
ſeu viperæ morſu extinctum eſſe. Poſtea
quoque cum ijſdem Græcis & Bulgaris
Ruſſos bella geſſiſſe Zonaras memorat:
Et quidem quodã tempore claſſe quinde
cim milliũ nauiũ: Quæ à Græcis aliquot
prælijs profligata ſit. Monoxyla autẽ ferè

Kiouia ſedes Ruſſici imperij.

fuiſſe eas naues. Manſit autẽ deinceps im
perij Ruſſici ſedes Kiouiæ. Circa hæc ea-

H. Mut lib. 11.

dem tẽpora ſcribit H. Mutius, Ludouicũ
cognomento Balbum regem Germaniç,

Ludouicus Balbus rex. German.

Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli
Magni nepotem, aduerſus Slauos, gentẽ

Germ bellũ cum Popeli nepotibus.

irrequietam,& rapinis intentam, in Ger-
mania bellum geſſiſſe, victiſque pacẽ cer
tis conditionibus dediſſe. Principem au-
tem eorum luminibus priuaſſe, vt homo
ferox inutilis ad ciendos motus reddere-
tur. Hunc aliquem de Popieli poſteris fu
iſſe oportet. Mutius quidem nomen eius
nõ edidit. Paulus verò Cõſtantinus Phry

Raſliz dux excæcatus.

gio, Raſliz eum vocat. Sed ad inſtitutum
noſtrum reuertamur.

ZIEMOVITVS.

SVcceſſit Praſto vnicus filius Ziemoui-
tus, cuius vicaria opera viuens adhuc,
& ſenio cõfectus pater in bellis & grauiſ-
ſimis quibuſque negocijs magno omniũ
fauore & beneuolẽtia vſus erat: vir impi-

Principis virtutes.

ger, & ad rem militarẽ factus: æſtus iuxtà
ac frigoris, laboris & inediæ patiens: ſom
ni parciſſimus: victu cultuq́; corporis nõ
multum à gregarijs militibus differens:
alieni abſtinens, de ſuo munificus: facili-
tate, & liberalitate militum procerumq́;
ſtudia & voluntates tenere ſolitus: in ani
maduertẽdo, ſi quãdo neceſſe erat, lenis:
noctu excubias ipſe per ſe crebrò obibat.
His artibus atque ſtudijs ſummã ſibi ho-
minũ ſuorum charitatem cõparauerat.
Principatum poſt patrem adeptus, cõſti-
tuta primùm diſciplina militari, creato-
que magiſtro militiæ, & ordinum ducto
ribus, ex ijs, quos maximè dignos & i-
doneos nouerat, ad recuperanda ea quæ
Vngari, Moraui & Germani ſub Popieli
principatu & in interregno inuaſerant,
neque ad eam diem recuperata erant, to-
tum ſe conuertit: easque res ex animi ſe-
rè ſui ſententia confecit, eo quidem mi-
nore negocio, quòd ea tunc gentes inter

Moraui Germaniam vexarunt.

ſe belligerabant. Moraui enim bello exa-
gitati à Ludouico Balbo rege Germaniç,
poſt mortem eius, Suatoplugo rege, qui

Moraui Chriſtiani facti.

primus cum ea gente Chriſto nomen de-
dit, ductore, Germaniam vehementer
afflixerant. Contra quos Arnolphus im-

Arnolphus imperator.

perator, idemque ſucceſſor Ludouici in
regno Germaniæ, Vngaros in auxilium
euocauit: qui profligatis Morauis,& rege
eorum interfecto, cùm ſibi merita ſtipen

Vngari Moranos, ac deinde Germaniam, infeſtarunt. Morauia diuexata.

dia ab imperatore non exoluerentur, ma
gnis deinde & ipſi cladibus Germaniam
affecêre. Sic igitur diſtentis Morauis, Vn-
garis atque Germanis, facile fuit Ziemo-
uito ab ijs ſua recuperare, ac plura etiam,
de Morauis præſertim, capere, & regno
ſuo adijcere: cùm Suatoplugus, quem-
admodũ Venceslaus Hagecus memoriæ
prodidit, filium Suatoboium, è ſorore
Arnolphi ſuſceptum, iuuenem admo-
dum reliquiſſet: atque is ob impietatem
in Deum, & acerbitatem in ſanctum epi
ſcopum Methodium, Chriſtianæ religi-
onis in Slauorum natione propagato-
rem, afflictus, & ſuis exoſus, in ſolitudi-
nem & auias ſyluas ſeſe ſubduxiſſet: Vbi

Suatoboius, Moranorum rex monachus factus.

etiam pœnitentia anteactæ vitæ complu-
ribus annis religioſè peracta, vitam fini-
uit.& moriens demũ, tribus inſtituti eiuſ

Moranorum regni finis.

dẽ ſocijs, quinã eſſet, indicauit. In hoc au-
tem Suatoboio Moranorum, qui & ipſi
Slaui ſunt, regnum finem accepit, à Ger-

Ziemonitus de Pruſſ ſua recuperauit.

manis, Vngaris, Boemis & Polonis diſcer
ptum. Sic igitur proſperè ab ea parte re-
bus geſtis, Ziemonitus à Pruſſis quoque,

Pomeranis & Caſſubijs illatũ bellũ à Ziemonito.

quæ ij ſuperiori tempore de Polonis cœ-
perant, bello repetiuit. Ad extremum
Pomeranorum & Caſſubiorum, & Vini
darum ſiue Slauorum ducibus, Popieli
ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre
ſuo defecerãt, bellum intulit. Quòd qui-
dem illi, locorum difficultatibus magis
quàm viribus freti, diutius extraxerunt.
domitique eſſent ad extremum, niſi Zie-
mouitus rebus humanis, Gneſnæ mori-
ens, exemptus eſſet, altero & triceſimo
principatus ſui anno.

LESCVS QVARTVS.

MAgno, tam boni tamque bene me-
rentis de Republ. principis deſide-
rio ducti proceres, filium eius vnicum,
cui Leſco nomen erat, in principatu ipſi
ſurrogant adoleſcentulum, eique cuſto-
des & moderatores conſiliorum pri-
mores

Cæſilij rexij moder mores ignaui. mores aliquot adiungunt. Quorum incu
ria & ignauia bel[illegible] adductius Slauos ſeu
Venedos, Pomeranos, & Caſſubios à Zi-
emouito ſuſceptum, & nonnullo iam
ſucceſſu proſpero geſtum, intermiſſum
eſt. Quod ne ipſe quidem Leſcus poſtea,
cùm ad leuiſſet, vnquam proſecut⁹ eſt,
quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ a-
mantior: contentus eo, quem à patre per
manus acceperat, principatu. Quin & ip-
ſe, & filius eius Ziemomyslus, de quo
mox dicemus, habuit eos derelictui, cum
Germanis bellum gerentes. Itaque vehe-
menter ij tunc diuexati ſunt, & attriti,
Vitichindus Saxo lib. 1. Henricus Cæſar. quemadmodum Vitichindus memorat
ab Henrico Cæſare, ſiue rege Germano-
rum, qui Conrado ſucceſſit: & nonnulli
ex iis cùm deditionē feciſſent: tributarij
Brandeburgū & Grona à Germanis captæ. facti, Sgorelecia, quod Brēnaburgum ſeu
Brādeburgū Germani vocarūt, & Grona
vrbes captæ. Cumque paulo pòſt quidā
ex eis rebellaſſent, apud Lunchinos vrbē
maritimā ab exercitu & legatis eiuſdem
Poloni occidentales debellati à Germanis. regis ad internecionem profligati ſunt,
ita vt ad ducenta millia hominū eo præ-
lio perijſſe putaretur. Boemi quoq; ab eo-
Boemi tributarij Cæſaribus. S. Venceslaus dē Henrico deuicti in fide eius duce Ven-
ceslao, viro pio & ſancto, permanſerunt,
donec Boleslaus, interfecto per ſummū
ſcelus fratre Venceslao, dominatum in-
Otto Cæſar. Vitich. lib 2. & 3. uaſit, & Ottoni eius nominis primo Cæ-
ſari, Henrici filio, ſemel atq; iterum re-
bellauit, Germanos magna ſtrage vicit,
Boemiaque eiecit. Sed & ipſe tandē bello
Brandeburgum proditione receptum à Germanis. fractus, & Brandeburgum cum omni re-
gione Slauorū ſeu Vinidarum citra O-
dram, cùm defeciſſet, proditione Tugu-
miri ducis pecunia corrupti, in poteſta-
tem Cæſaris reuenit. Nec ita tamen gens
ea quieuit, & Germanorum iugum per-
tulit, quin ſubinde eis negocium faceſſe-
ret. Leſco certè Polonorum principi, &
Ziemomyslo filio nihil horū curæ fuit.
Tametſi Venceslaus Hagecus, ſubegiſſe
Pomerani à Polonis ſubacti. Leſcum hunc Pomeranos, & Polonis
adiunxiſſe ſcribit. Et fieri ſanè potuit, di-
uiſa in tot principatus ea gente, vt alij cū
Germanis bellum gererēt, alij ſubigeren-
tur à Polonis. Principatum quidem iu-
Leſci moderatio. ſtè, continenter & clementer, magna ci-
uium beneuolentia complures annos
geſſit Leſcus, vt vult Dlugoſſus: qui eum
ſenem obijſſe, & adultum filium reliquiſ-
Temporum ratio 921. ann. ſe ſcribit. Quod ſi verum eſt, pauciores
ergo Ziemouitus regnauit, aut multo
ante nongenteſimum viceſimumprimū,
vt idem vult, regnare cœpit. Nos quidem
potius deſijſſe eum tunc regnare credi-
mus: niſi Hagecum ſequi malumus, qui
Ziemouitum anno Chriſti nongenteſi-
moſexto vult obijſſe, cùm viginti annos *906.*
regnaſſet: aut noſtrum quendam anony-
mum, qui Leſcum hunc anno 913. poſt *913. Ann.*
Chriſtum natum obijſſe, & Ziemomys-
lum filium ei ſucceſſiſſe memorat. Alio-
qui non quadrabit ratio temporum ad
poſteriorem ſupputationem, quæ certi-
or eſt apud nos ex eo tempore, quo Polo-
nia religionem Chriſtianam ſuſcepit.

ZIEMOMYSLVS.

SVcceſſit Leſco patri Ziemomyslus,
probus & ipſe, lenis, beneficus, hoſpi- *Ziemomysli virtutes.*
talis, & quietis amans, quas virtutes quaſi
hæreditarias à maioribus ſuis habebat.
Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nā
cùm aliquot annis, nullos ex vxore ſuſci
peret liberos, naſcitur ei tandem filius, *Meſco cæcus natus.*
ſed cæcus. Quæ res ipſi, breui gaudio deli-
buto, maioris mœſtitię cauſa fuit: preſer-
tim cùm vxor vno illo partu edito, pàre-
re deſijſſet. Septimū annum puer attige-
rat, quo prima coma pueris gentili ritu at
tonderi, & nomen imponi ſolebat. Ad-
ſunt ad celebritatem frequentes proce-
res, epulātur cum principe mœſto, & ſor-
tem ſuam, orbitatis non ita multum
diſſimilem, deplorante, mœſti & ipſi, ac
principis vicem dolentes: cùm ecce in-
ſperata omnibus affulſit lætitia. Puer abſ- *Miraculum.*
que vlla medicorum, aut cuiuſquam om
nino ope, lucem aſpexit. Nec mora, vi-
dentem mater exultans ad patrem in
conuiuium adducit. Conuiuæ miracu-
lo attoniti, effuſo gaudio principibus,
ſibi & Reipubl. tantum bonum diuini-
tùs oblatum certatim gratulantur: fe-
ſtum diem largioribus inuitationibus,
concentibus, plauſibus, choreis, accla-
mationibus, & omni iucunditate inſtau-
rant. Puero, Mieciſlao, quaſi qui gladio *Mieciſlai etymologia.*
gloriam ſibi pariturus ſit, nomen inditū,
vt vult Dlugoſſus: is poſtea à matre & pe
diſſequis blandius, vt fit, Mieſco ſeu Mie
ciek vocitatus eſt. Vincētius eum cæcum
adhuc, cùm tonderetur, ex tumultu atq;
turbatione ominosè Mieſſcam appel- *Mieſſca.*
latum, idque nomen poſtea boni ominis
gratia in Mieciſlaum in baptiſmo com-
mutatum eſſe ſcribit. Ziemomyslus per-
acto conuiuio, ſplendidè remuneratis
ac dimiſſis proceribus, diuinos & ariolos *Arioli.*
de filij ſucceſſibus, & quid portenderet;
quód is cæcus natus, tanto interuallo vi-
dere cœpiſſet, ſciſcitatur. Reſpondent il-
li, Poloniam eius principatu illuſtratam
iri. Accurate igitur puer, & vt principe di
gnum eſt, iuſſu patris educatus eſt. Quam
diu verò Ziemomyslus regnauerit, non

conſtat ſibi Dlugoſſus, qui octo tantum
annorum principatum ei tribuir: & ad
Piaſti tamen proaui ætatem, perducto ad
maturitatem filio, perueniſſe eum, & an-
no Chriſti nongenteſimo ſexageſimo-
964. Ann. quarto obijſſe ſcribit. Venceslaus, ſupra
quadraginta annos vulr eum regnaſſe.

Sed tam hic liber vnà cum Ziemomysli,
qui mortuus Gneſnæ ſepultus eſt, princi-
patu finem habeat, alterius initium à mu
tata religione, quemadmodum par eſt,
faciemus, pauca pr.us de priſca Polo-
norum & Slauorum religione præfa-
ti.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM Polonorum & Slauorum, & religione Chriſtiana ab ijs ſuſcepta.

TOTVS quidem penè orbis
terrarum, iam inde ab ini-
tio propemodum humani
generis, poſt maximũ illud
vniuerſę terrę diluuium, fal
lacium dæmonum fraude inductus, ve-
ram vnius veri Dei religionem impio
Religiones falſæ. multorum & falſorum deorum cultu &
ſuperſtitione commutauerar: mortuos
Gradus impietatis. homines primùm propter merita & be-
neficia accepta: deinde impios dęmonas,
ementitis miraculis & prodigijs homi-
num oculis atque mentibus ſeſe inſinu-
antes: poſtea ſolem, lunam, & eximia
quæque naturæ Deique opera veneratus,
deinde verò mutis etiam animantibus,
feris, beluis atque ſerpentibus, cepis at-
que allijs: & ad extremum, nullum exi-
tum inueniente inſania, ſculptis, fictis,
pictisque humana arte ſimulacris, diui-
Chriſtiana religio. Ieſus Chriſtus. num honorem impertitus. Verùm eas
tenebras tetras & horribiles, Ieſu Chriſti
Dei hominisque benignitas, poſt multa
ſecula quaſi lux clariſſima cœlitùs afful-
gens, diſpulit, dimiſſis quoquò verſus
Apoſtoli. certis hominibus, omnium, prærer vi-
tæ integritarem, miraculorumque & in-
ſpiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, e-
genis, qui genus humanum, demonum
fallacia peſſundatum, ab errore ad ve-
ritatem, à ſcelere ad innocentiam, à ne-
quitia ad ſanctimoniam, denique à fal-
ſorum deorum innumerabili multitu-
dine, & abominandis ritib9, ad vnius veri
Dei agnitionem, & verã ſanctamque reli
gionem reducerent. Sed enim à Slauis, cæ
Slaui diutius falſas religiones retinuerunt. terisque Septentrionalis plagæ populis
diutius, quàm ab alijs gentibus, inuetera-
ta illa de multis dijs opinio & ſuperſti-
tio retenta eſt, cùm propter barbariem
& feritatem, vr equidem exiſtimo, diffi-
cilis ad eos externis hominibus eſſet a-
ditus: nec verò multum homines mili-
tiæ & bellis dediri, de religione diſqui-
rerent. Colebant itaque pro dijs Polo-
ni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præ
cipuè Iouem, Martem, Plutonem, Ce- *Polonorum & Slauorũ dij falſi.*
rerem, Venerem, Dianam: quos Ieſſam,
Ladum ſiue Ladonem, Niam, Marza-
nam, Zizililiam, Zieuanam ſiue Zie-
uoniam, vocabant. De his eadem quæ
cæteri homines ferè ſentiebant: his de-
lubra lucosque dedicabant: his ſimula-
cra & ſacerdotes conſecrabant: his liba-
banr, his immolabanr: his feſtos dies e-
pulis, choreis, plauſibus, cantibus, lu-
ſibusque varijs indulgentes, agebant.
Quem ritum feſtorum dierum Dlu-
goſſus vſque ad ſuam tempeſtatem,
aliquot poſt ſuſceptam religionem Chri
ſtianam ſeculis, perduraſſe memorat.

Solitos enim viros & mulieres, ſe- *Ludi priſci in Polonia.*
nes & iuuenes, ad luſus & choreas pari-
ter conuenire ijs diebus, quos nos Pen-
tecoſten vocamus: eumque cœtum, Sta- *Stado.*
do, quaſi gregem vel armentum, ap-
pellatum eſſe. Nec ſcio an hoc ſir, quod
Ruſſi & Lituani, præſertim in pagis, ad-
huc retinent, dum Ladonem choreas
ducentes, & manibus complodentes, in-
geminanr. Fuiſſe verò Gneſnæ ſanctiſ- *Niæ templũ Gneſnæ.*
ſimum Niæ ſiue Plutonis templum, i-
dem Dlugoſſus refert. Adhæc autem
Ziuie, quaſi tu dicas vitalis (aura nimi-
rum) Pogoda, hoc eſt, ſerenum, ſiue
temperies: Pochuiſt, quam Miechouien-
ſis auram, nos intemperiem interpreta-
mur, (indeq; Pochuiſcel à Maſouijs adhuc *Pochuiſcel.*
cæli

cæli intemperies dicitur) Polonis dijſue-
re. Sunt qui his addunt Lelum, & Pole-
lum, quos in conuiuijs & comporationi-
bus appellari adhuc audimus, eosque Ca-
Ruſſorũ dij.
ſtorem & Pollucem eſſe autumant. Pio-
runum autem, hoc eſt, ſulmen, & Stri-
bum, & Chorſum, & Mocoſſum Ruſsi
peculiariter coluêre, vt proditum eſt eo-
rum annalibus: Balthici verò ſinus acco-
læ Radogoſtum, Suateuitum ſiue ſan-
ctum Vitum, & Proue. In hoc igitur er-
rore & vana ſuperſtitione hæc natio diu
Bulgari Chriſtiani facti. 860. ann.
perſtitit. Primi Slauorum Bulgari, Nico-
lao eius nominis primo Pontifice maxi-
mo, poſt annum Chriſti octingẽteſimũ:
ſexageſimũ: hinc minus quàm triginta an
Raſcij, Serbi, Boſnenſes, &c. Suatoplugus.
nis interiectis, proximi his Raſcij, Serbi,
Boſnenſes, Croatæ, Dalmatæ, Illyrij, Sua-
toplugo ſiue Sueropilo, vt eſt apud Blon-
dum, regnante, religionem Chriſtianã,
cultumque ciuiliorem à vicinis Græcis
& Italis acceperunt. Venceslaus Boemus
ac Dubrauius Suatoplugum hunc apud
Morani. Velegradũ.
Morauos, Velegradi domicilium haben
tem regnaſſe, & cum ea gente Chriſto no
men dediſſe, eiusque opera Boriuoium
Boemi. Boriuoius & Ludmila.
Boemorum ducem & ipſum Chriſtia-
num factum eſſe, & vxorem Ludimi-
lam gentemque ſuam in eandem ſenten
900. ann.
tiam adduxiſſe, circa annum Chriſti 900.
memorat. Dlugoſſus verò tres duces Sla
uorum, Roſcislaum, Suatopolcum, &
Cocelum à Græcis Chriſtianæ religio-
nis leges accepiſſe vult, circa octingente-
ſimum annum, imperantibus in Orien-
te quidem Michaele, in Occidente verò
Arnolpho, qui pediculari morbo perijt.
Nos Blondum & Sabellicum, vtpote di-
ligentiores, & qui magis ſibi conſtant
quàm Dlugoſſum, in ſupputatione ho-
rum temporum ſequi malumus. Præcla
Methodius & Cyrillus epiſcopi.
ram autem his populis noua religione
imbuendis operam nauarunt Methodi-
us & Cyrillus epiſcopi: à quibus & illud
Slauica lingua vſus in ſacris.
perfectum eſt, aſſentiente Pontifice ma-
ximo, vt Slauis ſua lingua in ſacris vti
liceret. Aliquanto pòſt Ruſsi, imperanti-
bus apud Græcos Baſilio & Conſtantino
Ruſſi. 980. ann. Ioannes Zemiſces Imp. Conſtantinop. 6497. mundi annum ſecundum Ruſſos.
fratribus, Ioannis Zimiſcæ filijs, poſt non
genteſimum octogeſimum annum à
Chriſto nato, hoc eſt, 6497. ab orbe con-
dito, vt ipſorum annales habent, publi-
cè ad eandem religionem acceſſerunt:
cùm Volodimirus dux eorum Suentoſ-
lai, ſiue, vt alijs placet, Stoslai è concubi-
na filius, ſororem imperatorum in ma-
trimonium, & magiſtros religionis Græ-
cos accepiſſet: ac Metropoliten quidem
Kiouiæ, archiepiſcopum verò Nouo-
grodi, in alijs autem vrbibus epiſcopos à
Conſtantinopolitano patriarcha ſacris
initiatos, collocaſſet. Itaque ergo Græ-
Ruſſi Græcorum ſectam amplectuntur.
cos ritus ex eo tempore Ruſsi mordicùs
retinent. Tametſi ſcribit Zonaras, ali-
quanto antè Ruſsis à Baſilio Macedone
Zon. annal. tom 3.
Imperatore Conſtantinopolitano epi-
ſcopum miſſum eſſe, eiusque opera eos
publicè religionem Chriſtianam ſuſce-
piſſe, cùm flagitantibus ipſis miraculum,
codex Euangeliorum in ignem ab eo
coniectus illæſus manſiſſet. Sed mox eos
ab ea rurſus deſciuiſſe, illud argumento
eſt, quod Olga ſiue Helena Volodimiri *Olga.*
auia, poſtea Zimiſce, vel, vt eſt apud Zo-
naram, Conſtantino Leonis filio imperã
te profecta Conſtantinopolim, Chriſti-
ana facta eſſe, ipſorum Ruſſorum an-
nalibus memoratur. Lambertus Saffna-
Lamb. Saf. ſnaburgenſis error.
burgenſis, qui ante quingentos ferè an-
nos Chronicon rerum Germanicarum
annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960. *960.*
Ruſciæ gentis legationem ad regem Ot-
tonem primum veniſſe, orantem, vt ſibi
epiſcopus aliquis, qui religionem Chri-
ſtianam apud ſe docendo propagaret,
mitteretur: miſſumq; eſſe Adalbertum,
qui vix manus eorum effugerit. Sed hal-
lucinatur Lambertus. Niſi forte Rugiæ,
ac non Ruſsiæ, neque Ruſciæ legendum
Adalbertus epiſcopus.
eſt. Fuit enim Adalbertus non Boemus
quidem, de quo nos paulo pòſt attinge-
mus: ſed Germanus, primus Magde-
burgenſis archiepiſcopus, cum alijs
quinque epiſcopis ab illo ipſo Ottone
Slauis Saxoniam & Rugiam tunc in-
colentibus datus: quemadmodum ſcri-
bit Helmoldus preſbyter, cuius Chro-
nica Slauorum ante annos 400. ferè
ſcripta, nunc demum in lucem edita
ſunt. Qui ſi Ruſſos docuiſſet, cum Ro-
manis ij, non cum Græcis ſentirent. De
Ruſsis verò certiora ſunt, quæ ipſi de ſe
memoriæ prodidêre: qui Volodimirum
adhuc impio dæmonum cultui dedi-
tum, miſiſſe exploratores ad nonnullas
gentes ferunt, cognoſcendarum religio-
num gratia: Chriſtianamque ipſi in pri-
mis apud Græcos & Conſtantinopolita-
Poloni Chriſtiani.
nos placuiſſe. Aliquanto autem ante Po-
loni, Miecislao authore, & ipſi Chriſto
nomina dedêre. Quod quomodo &
quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſupe-
rius attigimus, cum ipſius Miecislai prin-
cipatu pariter proſequemur.

MIECISLAVS.

PEracto Gneſnæ ſolẽni ceremonia Zie
momysli funere, Miecislaus filius prin
cipatũ ſuſcepit: & iuſtè quidem admini-

ſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium, diuinorumque vaticinia, quorum ſuperiori Libro meminimus: ex quibus præclarum quiddã & eximium Poloni de

Vxores ſeptem.

ipſo ſibi vulgò pollicebantur. Vxores ſeptem barbarico more duxit: iiſque & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos. Erant iam tũc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes

Chriſtianiſmi occaſio apud Polonos.

à Boemis & Morauis, religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in miniſterio & comitatu principis, partim mercaturũ in Polonia exercentes, partim etiam in receſſibus ſyluarum & ſolitudinũ, quo liberius cultui diuino vacarẽt, degentes, Chriſtiani non pauci. His monentibus atque ſuadentibꝰ, & religionis Chriſtianæ veritatem caſtitatemque prædicantibus, poſteritatem denique & felicitatem principi, ſi eam religionem amplecteretur, pollicentibus, Miecislaus priores vxores dimittit, Dam

Dãbrovuca Boema Miecislai vxor.

brovucamque Chriſtianam, Boleslai primi Boemorum ducis filiam virginẽ, de conſilij ſententia nouo matrimonio ſibi

Boemorum ducum propago.

iungit. Libet autem hic Dambrovucæ huius ac Boemorũ ducum genꝰ paulo altius repetere. Præmislus ruſticus, Boemorum princeps, Nezamislum filium è Libuſſa ſuſceptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſſit. Hunc porrò Voien filius, quem Aeneas Syluius Vorcium vocat, excepit: poſt hũc filij Creſomyslꝰ & Vuratislaus principatũ inter ſe partiti ſunt, ita vt Creſomyslo Viſſegradenſis, Vuratislao Lucenſis ſiue Zatecenſis cederet. Huic Vulaſtislaus, illi Neclã, filij ſucceſsêre. Neclã portò, victo & interfecto Vulaſtislao patruele, & filio eius Zbislao pucro, Turingi curatoris fraude ſublato, principatũ Boemorum redintegrauit. Hunc Hoſtiuitus filius ex

Borivoius dux Boemorum primus Chriſtianã religionem fundans in Boemia.

cepit: cuius filius Boriuoius, primus Boemorum principum, cum vxore Ludimila, quemadmodum ſuperius attigimus, religionem Chriſtianam in Boemia fundauit: priuatamque vitam ſecutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui ſine liberis vita defuncto, Vuratislao minori principatum conceſsit. Hic autem è Dragomira vxore impia, & à Chriſtiana religione aliena, Venceslaũ & Boleslaum

Diuerſa educatione diuerſi fructus

filios ſuſcepit. Quorũ hunc mater, illum auia, ſuis vtraque moribꝰ conuenienter cùm educaſſet, patre mortuo ſic ij diuiſẽre dominatum, ut Auſtralẽ oram ad Albim vſque Venceslaus, inde porrò Septẽtrionalem Boleslaus obtineret. Sed cru

Venceslaus à fratre occiſus.

delis & impius Boleslaꝰ, pio ſanctoq; fratre, cui Otto Imperator diadema impo

ſuerat, per dolum interempto, redinte

Dambrouuca parentes.

grauit rurſus principatum: & ex Brena vxore Boleslaum filium, & hanc, de qua nunc agimus, Dambrovvcam ſuſcepit. Paulo aliter hæc Ioãnes Dubrauius. Sed nos Dambrovucę nuptias perſequamur. Quæ poſteaquã Gneſnã ſplendido comitatu aducta eſt, Mieſca ſiue Miecislaus

Miecislaus fit Chriſtianus.

princeps baptiſmo, vt conuenerat, ritu Chriſtianorũ initiatur, & ſubſequentibꝰ diebꝰ nuptias magna celebritate peragit, anno Chriſti nõgenteſimo ſexageſimo quinto. 965. ann. Deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorificè habitos, & ſplendidè donatos, remiſit. Mox totum

Religionis propagandæ cura.

ſeſe ad propagandam per omnem principarum ſuum religionem, hortante & adiuuante vxore, conuertit. Baſilicas nouẽ

Epiſcopa & Baſilicæ primæ in Polonia.

diuerſis locis ædificat, eaſque ſupellectili omnis generis precioſa ornat, cenſibus & poſſeſsionibus locupletat: & in diœceſes diſtributas, duas quidem ex his archiepiſcopis, nẽpe Gneſnenſem & Cracouienſẽ, reliquas verò, hoc eſt, Poſnanienſem, Smogorouienſem (q̃ poſtea Bicinenſis, ac demũ Vratislauiẽſis dicta eſt) Cruſuicienſem, quæ Vuladislauiam ſucceſſu tẽporis translata eſt, Plocenſem, Culmẽſem, Lubuſſenſem, & Camenẽtem, ſingu

Decimæ epiſcopis attributæ.

lis epiſcopis attribuit: iiſq; decimas omnis generis frugũ, de ſuis iuxtà ac nobilitatis, plebisq; agris edicto ꝑpetuo adſcribit, ita quidẽ, vt eæ decimæ poſt meſſem ab ipſis aratoribus, ad conſtitutũ locum cõuehantur. Inde autem inferioris ordinis ſacerdotibus & miniſtris eccleſiaſticis, prælatis videlicet, vt vocantur, Canonicis & parochis, ſiue parœcis, in ſua cuiuſque diœceſi certæ portiones epiſcoporũ arbitrio iure ſempiterno deciſæ & attributæ ſunt, vt eſſent ij ſocij, conſiliarij, & adminiſtri ipſorum in propagãda ac tuenda religione, cultuq; diuino. Quibus etiam pagi, prędia, & poſſeſsiones à principe, & locupletioribus quibuq; adiũctæ ſunt. Templa etiã in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe omnibus, extructa. Anonymus quidam vetuſtus rerum Polonicarum annotator verius quàm ſcriptor, Cracouiæ quoque initiò non Archiepiſcopum, ſed Epiſcopum vult eſſe conſtitutum: deinde verò Aaronem Abbatem Tinecẽſem à Benedicto papa nono primum Archiepiſcopum Cracouienſem renunciatum eſſe: eam verò prærogatiuam ſucceſſorem eius proximum, Lampertum Zulam, neglexiſſe. De Culmenſi quoque epiſcopa Dlugoſſo non aſſentior. Longè enim poſterius eam conditam eſſe,

ac

Culmenſis epiſcopa quando condita ſit.

ac de Ploeenſi quaſi deductā, certa ex-
tant monumenta literarum cùm alibi,
tum in archiuo regio Cracouienſi, quē-
admodum ſuo loco indicabimus. Niſi
fortè initio quidem à Miecislao condi-
tam, poſterius verò à Pruſsis ſubacta ea
regione deletam, ac deindeà Conrado
Maſouiorū duce denuò reſuſcitatā po-
tius quàm conditā fuiſſe, exiſtimare vo-
lumus. Vt vt eſt, tunc quidē primùm epi
ſcopæ & baſilicæ in Polonia conditæ, &
ſolenni ceremoñia dedicatæ ſunt. His

Legatus Pōtificis max.

autem rebus perficiendis Aegidius Car-
dinalis, epiſcopus Tuſculanus, Ioannis
tertijdecimi Pōtificis max. qui per illud
ipſum rempus Leoni octauo ſucceſſerat,
legatus præfuit: qui primos Archiepiſco

Epiſcopi Italici in Polonia.

pos & Epiſcopos Italici, nōnullos etiam
Gallici & Germanici generis fecit. Quod
deinceps quoq; aliquandiu factitatū eſt,
cùm noſtri rudes adhuc eſſent, & noui-
tij. Horum itaque opera, ſtudio atq; dili-
gentia religio Chriſtiana celeriter mag-
na cepit incrementa in Polonia, præſer-
tim cùm alij munerib⁹ & honorib⁹ à pio
principe, ditionem ſuam omnē eius rei

Religionis propaganda ſtudium in Miecislao.

gratia circumeunte, allicerētur: alij mi-
nis adigerentur: deorū ſimulacta vbique
in oppidis atque pagis confringerentur,
cōburerenturq;: & vani priſcę ſuperſtitio
nis ritus atque ceremoniæ abolerentur à
magiſtratibus edicto regio, conſtituta ad
eam rem publicè peragendam ſeptima
die Martij. Repræſentari autem eius rei
memoriam etiam ſua ætate Dlugoſſus
teſtatur, quòd in pagis quibuſdam ſimu-
lacra Marzanæ & Zieuoniæ contis præ-
fixa, vel (vt nos è maioribus natu didici-
mus) trahis impoſita cum quetulo & lu-

Simulacrorum demerſio.

gubri cantu vulgò in pompa geſtari, & in
paludem, vel in flumen abijci ſoleant, ea
die, quæ eſt quarta Dominica Quadrage-
ſimæ. Dū in his totus eſt Miecislaus, naſ-

Boleslaus natus 967. añ.

citur ei filius ex vxore Dambrovuca, an-
no Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſe-
ptimo, vt vult Dlugoſſus: eique apud ſa-
crum fontem aui materni Boleslai, qui
ꝑ idipſum tēpus è viuis exceſſerat, nomē
imponitur. Adulto deinde, pater viuens

Boleslai vxor Iuditha.

adhuc vxorē accepit Iudithā, Geiſæ ſiue
Ieſſæ Vngarorū principis affinis ſui filiā,
ex priore vxore ſuſceptam. Nam ea mor
tua, ſororem ei ſuam Adleidam Miecis-
laus in matrimonium collocarat: à qua

Vngari Chriſtiani facti.

perſuaſus Geiſa, cum Vngaris ſuis Chri-
ſtianam & ipſe religionem quinto poſt
Polonos anno ſuſcepit, quēadmodū Dlu
goſſus & Vapouius memorāt. Vngarici
annales nullam Adleidę huius, aut om-
nino alterius vxoris Geiſæ, mentionem
faciunt: ſed eum Chriſtianum iam antè
factum Vngaros ad ſuſcipiendam religi-
onem eandem adduxiſſe, & ex Aſcolta
Giulæ Tranſyluanorum ducis filia Ste-
phanuum filium & hæredem reliquiſſe.
Quanquam certam eius temporis hiſto-
riam Vngari non habent, nec ſatis ſibi

Bonfinius.

conſtat etiam in temporū ratione Bonfi
nius: nec nos litē hanc dirimemus. Illud
quidē conſtat, vel eodem tēpore, vel cer-
te paulo poſterius Vngaros, quàm Polo-
nos, populariter cū ſuis principib⁹ Chri-

Stephanus Geiſæ regis Vng. filius.

ſto nomina dediſſe, Stephanumq; Geiſæ
filiū à Diuo Voicecho ſiue Adalberto (de
quo paulo pòſt plura narrabimus) primis
Chriſtianorū myſterijs initiatum, vel cer
tè confirmatum eſſe, anno poſt Chriſtū

Ann. 974. hyems aſpera.

natum nongenteſimo nonageſimo. An-
no 974. narrat Dlugoſſus acrem & niuo-
ſam hyemem à principio Nouembris vſ-
que ad ęquinoctium vernum in Polonia

Dambrouuca moritur. Roſsicū bellum.

perduraſſe. Tertio autem anno pòſt, Dā-
brovvcam rebus humanis exemptam eſ-
ſe, quæ ſerto & corona redimita incede-
re, nec vnquā velare capur ſolita ſit. Pijs
autem & quietis conſilijs fere principatū
ſuum Miecislaus annis trigintaquinque
adminiſtrauit: præter, quòd cum Vulodi
miro Ruſſorum duce, ditiones ſuas inua
dente, neceſſarium bellum geſſit, ſucceſ-
ſu quidem vario, iam huc, iam illuc incli

Premislia amiſſa.

nante victoria, euentu verò nō ſatis pro-
ſpero. Nam Præmisliam, Ceruenum, &
aliquot præterea arces & oppida à Vu-

Vulodimirus Ruſſorū dux.

lodimiro capta amiſit. Quo planior au-
tem decurrat hiſtoria, non abs re fuerit,
Vulodimiri genus paucis repetere: à quo

Ruſſorum principum ſtirpe.

Kiouienſium, ac totius Ruſſiæ duces, cū
quibus multa bella noſtri geſſerunt, orti

Igorus.

ſunt. Iorus, ſiue Igor Rurici filius, Kio-
uiæ ac Nouogrodi principatum obtinēs,
multa cum Græcis Imperatoribus bella
proſpero euentu geſſit: ictoq; cum eis fœ

Dreſliani.

dere, à Dreſlianis ſiue Drevvlanis popu
lis (qui neſcio an Bulgari ſunt, à lignis vel
ſyluis ita dicti) cum grauibus tributis eos

Coroſtanum. Luitprand. rerum per Europ. geſt. lib. 5 cap. 6. Ingerus rex.

premeret, Coroſtani interfectus eſt. Lu-
itprandus, Ingerum Ruſſorum regem
(ſic enim ille eum appellat) cum ingen-
ti claſſe venientem, à Romano impera-
tore Conſtantinopolitano, nauali prēlio
victū, & magna ſtrage repulsū eſſe prodi-

Zon. ann. Græc. tom. 3.

dit. Zonaras aūt ſuppreſſo nomine ducis,
Roſſos quindecies mille nauiū claſſe vr-
bē Conſtantinopolim adortos, & à Græ-

Roſſi profligati.

cis ita ꝓfligatos eſſe memorat, vt ex omni
numero paucæ naues euaderent: atq; ita
eos poſtea laceſſendis Græcis abſtinuiſſe:

Falſò

Zonaræ lapſus.

Falſo autem is putat, Roſſos à Tauro mõte profectos eſſe. à Taurica peninſula re-

Tauroſcythæ.

ctius ſcripſiſſet. Et inde enim ij Tauroſcythæ appellari potuêre: quo nomine ipſe eos nonnũquam appellat. Poſt Iori mor-

950. ann.

tem, circa annum Chriſti 950. vxor eius Olga vidua principatum aliquandiu adminiſtrauit. Drevvlanoſque dolo vlta, Suentoſlao filio, cùm adoleuiſſet, prin-

Olga vidua Conſtantinopoli facta Chriſtiana.

cipatum tradidit: & Conſtantinopolim profecta Ioanne Zemiſce imperante, religionem Chriſtianam ſuſcepit. Suentos-

Suentoslaus

laus verò (Sphendoſtlabum Zonaras appellat) nequicquam ſuadente matre, vt ipſe quoque Chriſtianus fieret, in impietate perſeuerans, agros Bulgariæ longè lateque populatus eſt: eãque ſubegit, ſeptuaginta arcibus ſecundum Danubium captis. Reuocatus autem à matre, Piecini-

Piecinigi, ſiue Peucini, et Pacinacæ.

gos (quos Zonaras Pacinacas vocat, Vapouius Peucinos eſſe vult) eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos ditionem ſuam infeſtantes, & Kiouiam obſidentes, repreſſit. Sed ab his deinde, cùm eis viciſſim bellum inferret, cæſus eſt. Zonaras eum apud Doroſto-

Pereaslauia

lum ſiue Driſtram, capta Pereaslauia, quam ipſe Perſtlaben appellat, magna clade à Zimiſce Imperatore afflictum, & pace æquis conditionibus impetrata ad ſua reuertentem, à Pacinacis inſidijs exceptum & interſectum eſſe memorat. Adhuc autem viuens is principatum in-

Iaropolcus. Olgus. Vulodimirus dux.

ter filios Iaropolcum & Olgum, ex iuſta vxore natos, partitus erat: Vulodimirum porrò è Maluſſa concubina ſuſceptum, Nouogrodenſibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna manſit concordia inter fratres. Poſt mor-

971. ann.

tem enim patris, & annum Chriſti 971. Iaropolcus Kiouienſium dux Olgo fratri Pereaslauicenſium duci bellum intulit, incitante Suenceldo, (qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat,) quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoque ſuorum perfidia perempto, dominatum eius in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt ipſe quoque Iaropolcus à Vulodimiro per ſpeciem colloquij euocatus, ſimilem exitum habuit. Vulodimirus verò paterno principatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Ia-

Vulodimiri res geſtæ, et vxor.

zygas, quos Iazvuingos noſtri vocant, ſubegit, ac tributarios ſibi fecit. Cum Piecinigis quoque, ſiue Peucinis proſpero marte bella geſſit. Imperatoribus Conſtantinopolitanis Corſunum vrbem Põ-

Sabell. Enne. ad lib. 2.

ti, quam Cherſonam vocat Sabellicus, eripuit, ductaque in matrimonium Anna ſorore imperatorum Baſilij & Conſtantini, & religione Chriſtiana ſuſcepta, reddidit. Quibus ſucceſſibus elatus, proxi-

Ruſſi Polonorum fines infeſtarunt.

mas Polonorum ditiones adortus eſt: & quas dudum memorauimus munitiones, anno Chriſti nongenteſimo octua-

985. ann.

geſimoquinto, de ipſis cœpit, quemadmodum Dlugoſſus ſcriptum reliquit. Ruſſorum annales nullam cuiuſquam expeditionis Vulodimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Vences-

Hagecij error.

laus autem Hagecus memorat, Miecislaum viuente adhuc Boleſlao Pio Boemorũ duce, Dambrouucæ fratre, anno Chriſti 994. crebris incurſionibus Boemiam tunc infeſtaſſe, cùm Vulodimirus illas, quas dudum memorauimus, munitiones Polonorum in poteſtatem ſuam redegit. Contra quẽ cùm Miecislaus Boemis omiſſis, duxiſſet exercitũ, & bello illo Ruſ-

Boemicum bellum.

ſico diſtineretur, Boleſlaum magnas Boemorũ copias duce Craſota Suchoradio in Poloniam immiſiſſe: & cùm alias munitiones, tum Cracouiam expugnaſſe, & præſidijs muniuiſſe. Sexto demum anno pòſt, cũ Boleſlao Pio Boemorum principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu ſucceſſiſſet, à Miecislao & Boleslao filio eas recuperatas eſſe, eiectis & ad internecionem cæſis Boemis. Sed viderit Hagecus, quẽ ſecutus ſit authorem in eo, quòd Miecislaum, mitem, & quietis amãtem principem, nulla iniuria prouocatum, cum affine ſuo Boleslao bellum geſſiſſe vult. Noſtrorum quidẽ nemo quicquam eiuſmodi memoriæ prodidit. Viti-

Vitichin. de geſt. Sax. l. 3.

chindus verò etiam adiutum eſſe à Boleslao ſocero Miſicam ducẽ (ſic fortaſſis ille Mieſconẽ ſiue Mieſcam appellat) Ottonis imperatoris amicum, contra Vigmãnum, & concitatos ab eo Vuoloinos Slauos, indicat. Niſi fortè alius è Miecislao noſtro hic eſt Miſica, vnus fortè de poſteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorũ Slauorum ducem ſiue regem appellat: qui potuit & ipſe gener eſſe Boleslai Boemi, ſed fratris potius, quàm patris Dãbrouucę: ſi diligentiorẽ temporum, quibus hæc geſta eſſe vult Vitichindus, rationem ineamus. Scribunt quidẽ noſtrates Dlugoſſus & Vapouius, Miecislaum vnà cum filio ſuo Boleslao feciſſe expeditionem in Boemiam, ſed poſt Ruſſicũ illud

Boemicum bellum.

bellum, & poſt mortẽ Boleslai Pij, in gratiam filij ipſius pupilli, cui & ipſi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebant, & bona principis inter ſe diripiebant idq; bellum magna celeritate ab eo confectũ eſ-

Praga expugnata.

ſe, Praga metropoli, quæ ſola ipſi venienti

portas

portas clauſerat, expugnata, præſidioque militum aduerſus rebellionem procerũ in ea relicto. Cracouiam quidem à Miecislao & Boleſlao Polonorum principibus expugnatam & receptam eſſe: & quidem anno poſt Chriſtũ natum 1000. nẽ pe altero poſt Miecislai mortẽ, falſo Venceſlaus & Dubrauius affirmant. A Eneas verò Syluius eam ipſam vrbem per fraudem à Meſcone Polonorũ principe Boemis ereptam eſſe refert: qua de re nos paulo inferiùs in Boleſlao, ſententiam noſtrã exponemus. Nunc de Ruſſico & Boemico Miecislai bello hæc dicta ſufficiant. Cæterùm quò auguſtiorem poſteris ſuis principatum relinqueret Miecislaus, hortante ſenatu, Lampertum Cracouienſem archiepiſcopum, ſiue epiſcopum, virum doctum & eloquentem oratorem mittit ad Benedictum eius nominis ſeptimum

Diadema regium à Pontifice max. petitum. Pontificem maximum, vt regium diadema ſibi mitteret, regemque Polonorũ ſe & poſteros ſuos eſſe iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geiſæ filius, poſt defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re miſerat. Atque ille quidem

Vngarici regni principium. impetrauit: (quanquam Vngari vulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema eſſe allatum & impoſitum.) Noſtro negatum eſt, vel quòd de morte eius nunciatum eſſet: vel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eo

Polonorum mores antiqui. quòd Poloni venationibus, rapinis ac cędibus mutuis dediti, duri & immanes, contumelioſi & aſperi aduerſus tenuiores atque ſubditos, minus caſtè religionem colere dicerentur. Regnauit Miecis

Miecislai regni & vitæ finis. laus annis trigintaquinq; ferè: mortuus verò viceſimoſecundo poſt vxorem lectiſſimã & pientiſſimam fœminã defunctam, & nono poſt natum ſibi nepotem Miecislaum anno, Poſnaniæ honorificè

999. ann. ſepultus eſt Qui annus fuit à Chriſto nato nóngenteſimus nonageſimus nonus. Non videtur ſilentio prætereundũ eſſe, quòd ſub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, vt homines equeſtris ordinis in templis, dum ſacerdos apud altare pronunciat vnde recitaturus ſit Euange-

Mos diſtringẽdi gladiũ, dum Euangelium recitatur. liũ, gladios mediotenus ſtringerẽt, quaſi profitentes Euangelij & religionis defenſionem. Choro autem reſpondente, Gloria tibi Domine: rurſus reconderẽt. Diuque hic mos manſit in Polonia. Fuerunt

Donaiecim flumen. etiam hoc tẽpore in ſolitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngarię profluens, Viſtulæ apud Opatouecium oppidum miſcetur, duo monachi ſancti

Benedictus & Suiradus monachi. monia vitæ celebres: quorũ Benedictus ab Vngaris, quòd Chriſtum profiteretur, cæſus: Suiradus poſt vitam duriſſimè exactam, in monaſterio Mõtis ferrei in Vngaria, quò ambo commigrarãt, ſua morte abſumptus eſt.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGnomento Chrobry.

Boleslai initia. SVſcepit paternum principatum Boleſlaus, ſumma Polonorum omnium voluntate: quippe quos non indoles tantùm eius egregia, ſed ſpecimen etiam virtutis nec vulgare, nec vnum viuente patre ab eo editum, ſpe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perſpicacis, ad omnia cum decoro atque dignitate ſeſe accommodantis, acrimoniam: præter ſtudium laudis, rerumque & hominum militarium ſingulare: præter animi deniq; magnitudinem ſummo principe dignam, elucebat in eo rara modeſtia, verecundia, comitas, ſuauitas morũ grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, ſordes nullæ, ſed cum delectu ac iudicio paulatim ſeſe proferens liberalitas, & cæteræ mitiores virtutes, quæ magnopere adoleſcentiam commendant. Nec ſanè ſpem & opinio-

Boleslai merita erga Poloniam. nẽm hominum feſellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate, externorum principum neceſſitudinibus, & clariſſimis rebus geſtis vehementer illuſtrauit: militarem diſciplinam auxit: regni fines longè lateque propagauit: religionem ſtabiliuit, & auguſtiorem reddidit: denique feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto vitæ cultum redegit. Quæ priuſquam explicemus, operæprecium eſt paulùm ab inſtituto curſu deflectere: quò maiorem ſequenti hiſtoriæ lucem afferamus. Erat apud Boemos ſecundus ordine Pragen-

Voiecchus, ſiue Adalbertus epiſcopus, vir ſanctus. ſis epiſcopus Voiecchus, qui Adalbertus ab externis appellatus eſt, vir nobilis, & ſanctimonia vitæ, pietatiſque ſtudio clarus. Is Boemicæ pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feri-

Boemorum priſcorum mores. tatis, iniuſtitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientium Chriſtianæ profeſſioni morum pertæſus, cùm crebris admonitionibus acribuſque obiurgationibus nihil proficeret apud populum, atque adeò multos etiam infeſtos ſibi reddidiſſet, Romam primùm, ac deinde impetrato à Pontifice max. commeatu, tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Boemis, in

Adalberti iter in Vngariam. Vngariam, Razimo ſiue Gaudentio, quẽ in loco fratris habebat, & aliquot alijs viris religioſis comitantibus, profectus erat: ibique annum & amplius commoratus, Geiſa principe cum vxore fauentibus, Vngaros religione Chriſtiana non

ita pridem, nec vniuersè adhuc ſuſcepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum eius filium vel baptizauit, vt volunt quidam, vel baptizatum iam antè

Adalb. in Poloniam aduentus.

confirmauit. Inde in Poloniam iter perrexit. Acceptus honorificè à primoribus & cętera multitudine, & ab ipſo Boleſlao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà veuiebat, tum Gneſnæ in primis: & eò quidem maiore ſtudio & alacritate, quòd linguæ & ſanguinis cognatio Boemis ſuis cum Polonis intercederet. Mor-

Robertus primus archiepiſcopus Geſnenſis.

tuo verò illis diebus Roberto Gneſnenſi archiepiſcopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quemadmodum volunt noſtrates, ſufficitur. Sed nõ multo interiecto tempore, viſo nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio

Adalberti in Pruſsiam iter.

ſuſceptam ad Pruſſos, de quibus paulo pòſt dicemus, peregrinationem, ægrè dimittentibus eum principibus, perſequi-

Gaudentius archiepiſcopus.

tur: relicto pro ſe Gaudentio, ſiue Razimo archiepiſcopo. Ibi dum religionem Chriſtianam magna cum difficultate & patientia diſſeminat, à gente barbara & immani, dæmonũ & idolorum ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, veneranda myſteria peragens propè oppidum ſinus Venedici, ſiue Sarmatici, quod Fiſshauſum Germani poſtea dixêre, confoſ-

Adalberti cædes.

ſus interficitur, die viceſimatertia men-

997. annus

ſis Aprilis, anno Chriſti nongenteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea Boleslaus dux, dilata in aliud tempus vltione, à Pruſſis redemit: & minimo quidem, propterea quòd appenſum in ſtatera corpus, perexiguum ponderaret,

Miraculum.

diuina (vt creditum eſt) virtute efficiente. Tantum enim argenti, ſiue auri, vt alij volunt, barbari pacti erant, quãtum corporis pondus adæquaret. Deductum ſolenni pompa, primùm in Tremeſnenſi

Adalberti corpus Gneſnam translatum.

monaſterio collocauit: nec multo poſt ad Gneſnenſem baſilicam trãſtulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum in-

Miracula.

clyti martyris Chriſti plurimis & ſalutaribus humano generi clarere miraculis.

Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniam.

Hac igitur fama motus Otto Ruffus, ter-

Crant. lib. 2. c. 36. Vand.

tius eius nominis (quamuis Crantius ſecundum fuiſſe velit) imperator Rom. ab Italica ſiue expeditione, ſiue peregrinatione reuertens, cum permagno & ſplendido comitatu pacatus in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris venit, ſiue exoluendi voti, quod graui morbo implicatus vouerat, gratia: ſiue expiandi ſceleris cauſa, quo comitem quendam inſontem, calumnia libidinoſæ vxoris ſuæ incitatus, pro adultero indicta cauſa interfici iuſſerat. Et erant inter ſe cum Boleslao Polonorum principe paterni amici.

Boleslai ſplẽdor & munificentia.

Acceptus eſt à Boleſlao, habitusque vnà cum ſuis omnibus pluſquàm regali magnificẽtia & liberalitate: & cùm alijs ampliſſimis donis, tum abaco & inſtrumẽto menſæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum ſemper promebatur, aulæisque & veſtibus precioſis donatus. Volens autem tam ſplendido hoſpiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum conſilio, quod ſecum in comitatu habebat, regem eum appellat, ſocium-

Regni Polonici initium.

que & amicum Rom. Imperij, à tributo & omni iuriſdictione Imperatorum immunem. Ac diadema, Gaudentio archiepiſcopo ſolennes cæremonias peragente, ipſi imponit: eumque honorem ſempiternum ipſi & poſteris ipſius, in Polonia regnaturis, eſſe iubet. His adiungit hoſpitale munus, lanceam D. Mauricij: quę

D. Mauricij lancea.

in baſilica Cracouienſi, vbi ſedes eſt epiſcopi, adhuc viſitatur. Dlugoſſus etiam ſacrum clauum addit: quem tamen idem longè pòſt à Pont. max. Vuladiſlao Iagelloni miſſum eſſe ſcribit. Viciſſim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit, quod Romæ in inſula apud diui Bartholomæi ædem ab eo poſtea depoſitum eſſe fertur. Et quo arctior firmiorque eſſet inter ipſos & poſteros ipſorum neceſſitudo, Rixam Hezonis ſiue A-

Rixa Miecislao deſponſa.

zonis Erenſridi comitis Palatini Rheni filiam, è ſorore ſua Machtildi ſuſceptã, Mieciſlao regis filio, puero duodecimũ annum agenti, deſpondet Imperator. Quæ paruula aducta in Poloniã, & à ſocru educata, duodecimo demùm anno pòſt, adulta adulto Mieciſlao nupſit. Annus autem, quo hæc acta ſunt, & Bolesl-

1001. Annus

laus rex appellatus eſt, milleſimus primus à Chriſto ſeruatore noſtro nato fuit. His

Otto Imp. Romã profectus.

ita peractis, Otto Romam rurſus ad ſedandos nouos motus contendit: iisque compoſitis, ſequẽti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pontifice max. propinquo ſuo, cui Bruno prius nomen fuerat, conſtituit, vt penes certos Germaniæ principes ſemper deinceps libera electio Rom. regis ſiue Cæſaris eſſet: nimirum

Imperij Romani Electores.

tres archiepiſcopos, Moguntinẽſem, Colonienſem, & Treuerenſem: Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgenſem. Quibus poſtea rex Boemiæ ſeptimus à Rudolpho imperatore adiunctus eſt, qui paribus illorum ſuffragijs, controuerſiam dirimeret. Nec tamen prius is qui electus eſſet, Imperator appellatetur, quàm à Põtifice max. confirmatetur, & ritu ſolenni vn-

ni vngeretur, atque coronaretur. Conrado autem Sueuo imperāre, quemadmodum ſcribit Blondus, illud quoque his legibus additum eſt, vt Imperator deſignatus, priuſquam Romæ à Pontifice confirmaretur, ſiue inaugurararetur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Nō multo pòſt Otto, cū ex Italia in Germaniā reuerteretur, veneno, vt creditum eſt, extinctus, Henricum Bauarorum ducem nouo inſtituto electum, ſucceſſorem accepit, anno Chriſti

1003. Ann. 1003. Boleslaus autem nouus rex, non recuperatis ijs quę Volodimirus Dux Ruſſorum patri ipſius ademerat; pacem cum eo fecit, ad Boemicum bellum ſpectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Boemorū dux, ferox iuuenis, & futuri incogitās, de quo ſuperius in Miecislao mentionē fecimus, improbo quorūdam procerū ſuorū conſilio adductus, quòd ij non permiſſos ſe à Miecislao, Boemiā pro libidine ſua vexare dolerent, Poloniæ fines circum Cloſcum oppidū ferro & igni, prędiſque agendis vaſtabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatique illius aliquid remittens. Componitur pax. Eam non multo pòſt Boemus, repetita in Poloniam incurſione, rupit. Ibi rex læſam iterum patientiam ſuam indignatus, & grauibus ſuorum iniurijs & querelis irritatus, tumultuaria manu Boemum perſequitur: quem cùm intra regni ſui fines non eſſet aſſecutus, auctis copijs Boemiam longè lateque populatus eſt: oppida & arces partim vi expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, & Viſſegradum arcem, quò ſe dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio filio receperat, biennio obſeſſam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia vſus Cochano, & cæteris Rauitis, ſiue Verſouicijs, principe tunc inter Boemos familia. Ducem Boleslaum, ne nouos poſſet ciere motus, Boemorum ſuaſu oculis priuauit: Iaromirum filium eius, Verſouicijs in cuſtodiam aſſeruandum tradidit: ipſe, cùm præfectos, qui nomine ſuo Boemiam adminiſtrarent, partim de ſuis, partim de Boemis, quos fideles ſibi expertus erat, conſtituiſſet, præſidijſque opportuna loca firmaſſet, victorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini ſuo, qui tunc bello Gallico valde diſtinebatur, petenti ſibi deditum, cùm in cuſtodia habuiſſet aliquandiu, non modò liberum, ſed etiam equis, veſtimentis, ſatellitibus & viatico lautè inſtructum, domū remiſit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adoleſcentis: & quòd ſanctè is deieraret, ſemper ſe in poteſtate regis Poloniæ futurū. Verebatur etiam rex, ne ſi Rauitæ vel fidem erga ſe mutarent, vel populi cōſenſum reformidarent, Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipſorum cuſtodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hunc ergo alterum beneficio ſuo ſibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is poſteaquam ad ſuos peruenit, principatum ſuſcipit, regi Polono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Boemico bello Dlugoſſus, Miechouienſis & Vapouius noſtri memoriæ prodidêre. AEneas Syluius, qui poſtea fuit Pontifex max. aſſumpto Pij ſecundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Meſcone Cracouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem erептā: ipſum deinde per inducias, poſt bellum vtrinq; geſtum, & agros vaſtatos, factas, eodem ad colloquium euocatum, non ſeruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum autem eius, exceptis Verſouicijs, quos ille Vrſouicenſes, ab vrſo fortaſsis, vocat, trucidatum: Boemiam vaſtatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Viſſegradenſi, quā Iaromirus non filius, ſed frater, vt ipſe vult, ducis, è manibus Verſouiciorū necare eum volentium, populi concurſu liberatus, retinuerit. Vdelricū poſtea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico imperatore dimiſſum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præſidijs recuperaſſe, & Iaromiro fratri oculos eruiſſe: filium Prędislaum, quem ille deprauatè Bizetislaum vocat, (niſi fortè typographi hic error eſt, quòd ſecundam literam i pro r poſuit) ex Bozena ruſtica vxore ſuſcepiſſe, eumque adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuiſſe. Eā bellum inter patrem & ſocerum atque virum, propter ſe exuſcitatum, interuentu ſuo ſuſtuliſſe. Tametſi Vēceslaus Hagecus eam Ottonis, non Imperatoris, verùm Comitis Bauari filiam fuiſſe vult. Hæc fermè, tametſi non ijſdem verbis, Æneas Syluius: vir magnus quidem ille, & in magnis rebus verſatus: ſed vel Polonis ob negatam epiſcopam Varmiēſem, vt aiunt, nimio plus iniquus: vel à Boemis malè edoctus, cum quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tūc Ladislai pueri, Boemorum regis, propinqui

Marginal notes: *Blon. dec. 2. lib 3.* — *Imperij diademata.* — *Ottonis mors.* — *Hēricus Imperator I.* — *Boemicum bellum.* — *Boemia ſubacta à Polonis.* — *Praga & Viſſegradū regi Polono dedita.* — *Rauitæ, ſeu Verſouicij.* — *Boleslaus Boemus excæcatus.* — *Vdelricus dux Boemiæ Polono regi tributarius.* — *Boemi regi Polono tributarij.* — *Iaromirus dux excæcatus à fratre.* — *Aeneæ Sylu. error.* — *Predislaus Vdelrici filius.* — *Aeneas Syl. uius cur Polonis iniquior.*

ſui tutor erat,familiariter vixit . Obſer.
uate is certè aliquanto diligentius con.
uenientiam rerum atque temporum de.
buit, ſi ſcriptis ſuis fidem derogare no.
luit. Primùm. n.confundit Aeneas hanc

Polonorum expeditiones in Boemiam

expeditionem Polonorum in Boemiã
cum ſuperiori, cuius nos in Miecislao
mentionem fecimus:& nullam facit Bo
leslai Poloni,clariſſimi principis mentio
nem. Noſtri eas diſtinguunt, diſerteque
vtriuſque cauſas prodnnt : nec vllum à
Miecislao,ſiue Meſcone,bellum contra
Boleslaum affinem ſuſceptum, ſed prin.
cipatum ei puero ſtatim poſt mortem pa
tris vindicatum memorant : & quidem
eo ipſo anno, quo Miecislaus quoque
mortuus eſt. Porrò à Boleſlao rege ſuſ.
ceptum quidem eſſe bellum contra illũ
ipſum Boleſlaum, ſed prouocato iniu.
ria. Et ſanè, vt demus Syluio , quamuis
contradicente Hageco, longè pòſt quàm
Boleſlaus Boemis in principatu patri ſuc
ceſſit. Miecislaum noſtrũ obijſſe,tamque
cupidum eũ fuiſſe, vt affini principatum
per ſcelus eriperet,haud ita pridem ſuſce
pta, ac tam ſanctè, quàm oſtendimus,
culta religione Chriſtiana: eſtne credibl
le,eum ab obſidione Viſſegradenſi, te in.
fecta,dimiſſaque è manibus victoria,diſ.
ceſſurum, & Iaromiro renouandi belli,
atque eripiendæ ſibi tanto ſtudio,labore
& ſumptu petitę Boemiæ opportunitatẽ
relicturũ fuiſſe? Non conueniunt cum tã
ta cupiditate, tanta incogitantia & igna.
uia. Iam Cracouia in Polonico ſolo,à
Polono condita, & minimum quadra.
ginta milliarijs Germanicis à finibus Boe
micę ditionis tũc remota, qui eripi Boe.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorum.

mis potuit,quam illi imperio nunquam
obtinuerunt:nec ſanè potuerunt,niſi pa.
ri[illegible] interiacentem partem Poloniæ per
magnam, quæ poſtea Sileſia dicta eſt,aut

Sileſia pars Poloniæ.

Morauiam etiam finitimã obtinuiſſent?
At Sileſia quomodo aut quando Polo.
nis adempta ſit, nuſquam ille oſtendit:
nos alibi oſtendemus. Tunc autem eam
in Polonorum ditione fuiſſe iam liquere
debet ex eo,quòd Smogorouienſem ſiue
Vratiſlauienſem eccleſiam ac diœce.
ſim, quæ Sileſiam ferè omnem cõplecti.
tur, ab iſto ipſo Miecislao,quem Aeneas
Meſconem vocat,conſtitutam,& in Gne
ſnẽſi prouincia etiam nunc eſſe conſtat.

Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis.

Morauiæ verò permagnam partem à Po
lonis ſubactam fuiſſe, Arnolpho Roma
nis imperãte (qui ſunt ſexaginta plus mi.
nus anni ante Meſconis tẽpora) ipſe etiã
Syluius teſtatur, & nos ſuperius memo.
rauimus. Boemi verò poſterius in ea pe.
dem poſuêre, vel ipſo Hageco teſte: qui
hæc non vidit,cùm Syluium ſequeretur.
Quanquam illud tamen animaduertit,
non potuiſſe hæc geri à Miecislao ſiue
Meſcone, præſertim qđ ad excœcationẽ
Boleslai tertij Boemi attinet. Proinde ip.
ſe Boleslao Miecislai filio id attribuit.
De Iaromiro quoq;, & Vdelrico,& Præ
dislao, diſſentit idem à Syluio: propterea
quòd ille temporũ rationem ita cõfun.
dit, vt ipſe ſe paulo pòſt refellat. Cùm e.
nim & ipſe Vdelricũ iuuenem etiamtũ
ab Henrico imperatore, cuius tẽpora in
Meſconis principatum nuſquam inci.
dunt, liberum dimiſſum, ac non Polo.
norum regi, quemadmodum ſuperius
nos diximus, condonatum eſſe ſentiat,
mox Prædiſlaum Vdelrici filium, Otto.
nis imperatoris filiam vxorem ſibi rapu.
iſſe,eamque contumeliam Ottonem bel
lo perſecutum eſſe vult . At enim , non
Otto Henrico, ſed Henricus Ottoni deſũ
cto , & quidem priuſquam naſceretur
Prædislaus, in imperio ſucceſſit. Fratres
quidem Boleslai huius Boemi fuiſſe Ia.
romirum & Vdelricum, ac non filios, vt
vult Dlugoſſus noſter, atque etiam Ha.
gecus, non difficulter Syluio conceſſe.
rimus. Nam cùm pauciores quàm de.
cem anni, inter ſuperius illud Miecislai,
& alterum hoc Boleslai filij eius bellũ,
ſecundum eundem Dlugoſſum, interce
ſſerint, nõ eſt veriſimile, Boleslaum Boe.
mum iuuenem etiamtum, hoc bello a.
dultos iam filios habere potuiſſe. Tamet
ſi Hagecus aliter ſentit de ætate illius, in.

De Vdelrico duce fabula.

cõſtanter quidem & inconuenienter, vt
nobis videtur: de Vdelrico autem fabu.
loſè etiã, ſicut pleraque alia. Quẽ diuini.
tus liberatũ è carcere Henrici Cæſaris, &
in Boemiam delatum, ſubulci opera cũ
paucis adiutoribus Pragã, pulſo ignomi.
nioſè Boleslao rege Polono exercituque
eius cõciſo, ſe recepiſſe ſcribit. Idem ali.
quanto pòſt memorat, Boleslaum, cùm
bellum contra Vdelricum & Boemos
inſtauraret, graui morbo accœpta expe.
ditione retractum eſſe: reſumptis autem
viribus, mox proſecutum intermiſſam
expeditionem, Cloſcum obſediſſe : inde
verò coorta in exercitu eius dira peſte,
quaſi diuinitus admonitum, inglorium
ab inauſpicato bello reuertiſſe. Vno au.
tem anno intermiſſo, Morauis eum bel.
lum intuliſſe , totamque Morauiam per
uaſtaſſe: nec potuiſſe ab Vngaris inde de.
pelli, ac ne à Boemis quidem, cùm ij Mo.
rauis amicis ſuppetias iuiſſent . Ac Mo.
rauici quidem belli etiam Vincentius ac
Dlugoſſus, & alij noſtrates mentionem
faciunt, voluntque illam quoque gentẽ
tunc

Morani Poloniæ regi tributarij facti.

tunc tributariam regi Polono factam eſſe: Boemici verò iſtius alterius nemo. Et ſanè leuiuſculus in eo, ſicut in plerisq; videtur eſſe Hageens. Hęc nos, nõ ꝙ diſſimulandũ nobis eſſe in hiſtoria domeſticum aliquod ſcelus aut crimen exiſtimemus, neque contentionis ſtudio, ſed veritatis vindicandæ gratia ab inſtituto digreſſi, diſputauimus. De quibus liberum Lectori iudicium relictum eſto. Vincentius quidem noſter, & qui poſt eum, antè Dlugoſſum, Polonorum res geſtas literis mandarunt, breuiter, ſubactos eſſe ab hoc Boleſlao Boemos & Morauos, ac tributarios factos prodidêre. Vtrumque autem bellum, Boemicum ſcilicet ac Morauicum intra quintum annum poſt ſuſceptum regnum ab eo confectum eſt. Deinde anno Chriſti 1008. quemadmodum Dlugoſſo placet, Ruſſicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, ſed non minus proſpero euentu geſtum.

1008. ann. Ruſſicum Bellum.

Ruſſiæ principatum ampliſſimum Vulodimirus viuens inter duodecim filios partitus erat, & Viſſeslao natu maximo Nouogrodum, Iſaſlao Poloſcum, Stopolco Turouiam (neſcio an Tuueram potius) Iaromiro Roſtouiam. Nec multo pòſt, cùm Viſſeslaus obijſſet, tranſlato Nouogrodum Iaroslao, Roſtouiã Boriſſo, Glebo Muromum, Stoſlao Dereuos, Vuſieuolodo VVlodimiriã, Meſciſlao Torocanũ, Stanislao Smolẽſcum, Pleſcouiã ſiue Pſcouiã Sudislao, Volyniã Poſuiſdo attribuerat.

Vulodimiri filij.

Verũ ij partitione paterna non contenti, poſt mortem eius principatus inuicem inter ſe inuadebant, bellumque ciuile concitabant.

Ruſſorũ bella ciuilia.

Ex his Stopolcus, ſiue Suenropelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occupa rat, duobus fratribus Glebo & Boriſſo, quos Ruſſi in diuorum numerum poſtea retulerunt, dolo occiſis, ab Iaroſlao tertio fratre, cæſorum necem vlciſcente, ſuperatus, & Kiouienſi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit.

Gleb. & Boriſſ. ſancti apud Ruſſos.

Stopolci fuga in Poloniam.

Eius rogatu ſuſcepit impigrè Boleslaus expeditionem aduerſus Ruſſos, cùm vt exulẽ ſupplicem reduceret, tũ vt ea ꝙ̃ patri ſuo Miecislao Vlodimirꝰ eripuerat, recuperaret, & regni ſui fines cũ gloria longius proferret.

Boleslai regis expeditio in Ruſſiam.

Ingreſſus fines Ruſſiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abſtinet, quæ tamen perpaucæ munitæ erant. Nam pagis, vicis, & oppidis ferè nulla arte munitis, Ruſſi, itidem atque Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitus habitant.

Septentrionales populi carẽt vrbib. munitis.

Iamque ad Luſcenſem ſiue Volynienſem oram rex cũ infeſto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bugum fluuiũ, Iaroslaus cũ expeditis ſuorũ copijs, & magnis Varaiorum atque Pecinigorum auxilijs: quarum gentiũ memoria quoque iã extincta eſt.

Bug fluuius axiaces.

Prior rex Iamedicto Bludi Palatini Ruſſi, Iaroslao chariſsimi, irritatus, copias ſuas celeriter armatas fluuiũ traijcit: hoſtes ſubita re tumultuantes, & inſtruẽda acie impeditos adortus, magna ſtrage, quamuis acriter repugnantes, profligat: caſtra opulenta diripit: Iaroslaum fugientem perſequitur: quem vbi ſuis diffiſum, in remotiores paludes ſeſe recepiſſe accepit, Kiouiam, inſignem ea tempeſtate vrbem, cuius amplitudinem & ſplendorem ingentes ruinæ adhuc teſtantur, non longi temporis obſidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quæ vndique eò confugerat, adactam, per deditionem accepit: intactamque, theſauro tantùm principis in donatiua militum & in ſumptus belli ablato, Stopolco reſtituit.

Ruſſi profligati a rege.

Kiouia per deditionem accepta.

Diſtributo in hyberna exercitu, ipſe Kiouiæ cum paruo præſidio ſtabiliendi Stopolco principatus gratia hyemare ſtatuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, eum ſecutum & Inopinantem opprimere conatus eſt. Sed re per exploratores regi nunciata, non modò fruſtratur: ſed magna iterum occidione ſuperatus, Nouogrodum, quæ vrbs in ditione eius, patris inſtituto, erat, profugit.

Iaroslaus belli renouandi iterum ſuperatur.

Aliud autem hoc eſt Nouogrodum in ditione Scuerienſi, ab illo quod magnũ vocatur: quod quidem ad occidentẽ ſolem & Liuoniã vergens, longiſsimè abeſt à Kiouia.

Nouogrod duo in Ruſſia.

Nouogrodenſes, vt erant potẽtes & opulẽti, ducẽ ſuũ vlteriorẽ fugam, abiecta ſpe omni, meditantẽ, recreãt, cõfirmant, ſtipendio militibusque ad inſtaurandum bellum iuuant. Dum hæc fiunt, Kiouienſes pertęſi impendiorũ, tamq; diuturnę moræ regis apud ſe, milites Polonos nihil tale metuentes per omnem occaſionem clàm excipere ac trucidare, ſiue iubente, ſiue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cùm nihil amicè monẽdo proficeret, in prædam dat Kiouiam militibus indignantibus.

Kiouia direpta.

Arcẽ receptam de poteſtate ducis, & alia quædam loca opportuna præſidijs munit: ipſe cum reliquo exercitu, primoribꝰ Ruſſis compluribus, atque duabus filiabus Vulodimiri ducis in loco obſidum deductis (quarũ vnam Prædislauam, vt habent annales ipſorum, per vim ſtuprauerat) primo vere victor in Poloniam reuertitur, cùm tres columnas ferreas per-

Columnæ

Boleſlai in Boryſthene.

magnas fixiſſet in Boriſthene ſeu Nepro, ad memoriam victoriæ ſempiternã. Diſcedentẽ Iaroslaus cum valido exercitu, apud Nouogrodũ comparato, ad Bugum conſequitur: ſed tamẽ victorẽ, quamuis incompoſitè reuertentẽ, ac dilabentem iam, exercitum apertè adoriri nõ auſus benegerendæ rei occaſionẽ clam ſubſequens captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter quos potuit militibus, pauca apud eos cõcionatus eſt, quibus eos fiducia ſuperiorum victoriarũ ad delendas reliquias bis victi hoſtis inflãmaret: ſimul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, ſi pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent: & cùm præteritas victorias ſibi eripi, tum patriam cædibus & incendijs fœdati, vxores, liberos & parentes ſuos chariſſimos in ſeruitutẽ & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incenſos, & ad mortem, ſi quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos in hoſtem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initio manus conſerit: ſed vrgentibus noſtris, regeq́ue & imperatoris & militis officium faciente, pelluntur Ruſſi.

Ruſſi tertiò profligãtur.

Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita vt Bugus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Viui multi in poteſtatem venêre: capta impedimenta: relata complura ſigna militaria: dux hoſtium abiectis ducalibus inſignibus, mutatisq́ue equis euaſit.

Ruſſica hiſtoria.

Ruſſorum annales nullam neque ſecundi, neque tertij huius prælij mentionem faciunt. Sed poſt diſceſſum regis, Iaroſlaũ contra Stopolcum arma reſumpſiſſe memorant. Eum verò Pecinigorum auxilium imploraſſe: commiſſoq́ue prælio prope eum locum, vbi Boriſſus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatũ eſſe: ad extremũ, Stopolcum victum in Poloniam profugiſſe, & in ſolitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terræ hauſtũ periſſe. Verùm hæc etiam poſt tertiam victoriam, & poſteaquam Boleſlaus rex Ruſſia exceſſit, accidere potuerunt. Ille quidem victor in regnum ſuum reuectus, vota Deo perſoluit: templa complura, ſed Gneſnæ in primis, hoſtiũ ſpolijs ditauit, ornauitq́;

Donaria ex manubijs Deo dicata.

proceres & milites eos, quorum virtus maximè præclaro aliquo facinore enituit, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit:

Chrobri.

Chrobri, hoc eſt, acris appellationẽ, propter excellentẽ virtutẽ & animi magnitudinem à Ruſſis tributã, accepit: indeq́ue nouam arcẽ,

Chroberſ. arx condita.

vno à Viſlicia miliario conditam, Chrobersum nuncupauit: vſus Chabrũ Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. Monaſterium Secechouienſe ſupra Viſtulã in tractu Sendomirienſi Benedictinis ſodalibus conſtruxit, conferente patrimonij ſui partẽ Sececho Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ Polonæ, ex gente Tópororũ, à quo monaſteriũ id nomen accepit.

Secechouienſe monaſterium conditũ.

Conſtruxerat etiam idẽ rex ijſdem monachis paulo ante Ruſſicum bellũ aliud monaſterium in mõte Lyſecio, ſiue Caluo, orante & hortante Emerico, Stephani regis Vngariæ filio, viro ſancto & caſto, q lubens cũ Boleſlao propinquo vitã degebat in Polonia.

Lyſecenſe monaſteriũ.

Emericus ſanctus, Stephani regis Vngar. fil.

Atq; is portionẽ crucis Chriſti, quã Conſtantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaque ipſe pro amuleto vtebatur, in eo loco repoſuit: vbi in hanc vſque diem ſalutaria hominibus edũtur miracula.

Crucis Chriſti portio in mõte Caluo.

Hoc tempore, atq; adeò ante Ruſſicum bellum, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſex viri religione & ſanctimonia vitæ inſignes, Benedictus, Ioannes, Matthæus, Iſaac, Criſtinus, & Barnabas, duram & incultam vitam degebant in ſolitudine maioris Poloniæ, vbi nunc eſt Cazimiria oppidum:

Sex eremitæ martyres inſignes.

Cazimiria maioris Poloniæ.

ex his quinque à conſceleratis quibuſdam crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti ſunt: ſextus, qui tunc abfuerat, aliquãto pòſt ſua morte vitam finiuit. Cũ diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniã veniſſe, Hagecus exiſtimat: Dubranius poſtea cõſecutos ad Gaudẽtiũ Archiepiſcopũ veniſſe, petentesq́; in ſolitudine illa collocatos: Dlugoſſus verò, duos ex his Boleſlao regi poſtulãti, à Romualdo Camaldulenſi abbate ſancto miſſos eſſe, his deinde reliquos quatuor noſtrates in ſocietatem vitæ ſeſe adiunxiſſe, ſcribit.

Romualdus abbas ſanctus.

Cauſa autẽ ſceleris fuit, aurum, quod latrones à Boleſlao rege ipſis donatum eſſe cognouerant, ſed repudiatum remiſſumq́ue ab ipſis neſciebant. Ferunt, tuguria eorum ab ijſdem latronibus incenſa, non arſiſſe: ipſos latrones, cùm exitum ſyluę non inuenirent, regis iuſſu cõprehenſos, & ad martyrũ tumulũ alligatos, vt acerbiſſimum famis ſupplicium expenderẽt, diuinitùs cadentibus vltrò vinculis ſolutos eſſe, cùm pœnitentia patrati ſceleris ducti, ad Dei clementiam, & eorum, quos dudum necarant, patrocinium confugiſſent.

Miraculum.

Per hæc eadem tempora Turcæ, Scythica gens, Caucaſi montis accola, ſubacta Armenia, Cappadocia & Bithynia, imperiũ in Aſiã, Syriamq́; protulerunt, & Ieroſolyma vrbem anno Chriſti 1012. ceperũt. Deinde verò ex paruis pudendisq́ue ini-

Turcarũ incrementa.

Ieroſolyma capta. 1012.

tijs,ad tantam,quantam nunc cernimus, magnitudinem imperium ſuum ſucceſſu temporum perduxerunt, Chriſtianis imperatoribus & principibus inter ſe belligerantibus, & ad reſtinguendum commune quaſi incendium nō concurrentibus. Confecto,vt iā diximus, Ruſſico bello, Boleſlaus rex, ne ſui diuturno ocio torpeſcerent,& vt ea quæ Poloniæ maiorum ſuorum negligentia adempta erant, recuperaret, eo ipſo anno, cuius modò mentionem fecimus, Saxonibus bellum intulit.

Saxonicum bellum.

Saxones enim, Henrico primo Saxone rege, & filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnantibus in Germania pleramque Poloniæ oram,quam Leſcum III. inter 20. filios partitum eſſe ſuprà narrauimus, partim armis,partim proditione Tugumiri ducis,ditioni ſuæ ſubiecerant, quemadmodum ſuperius expoſuimus. In hos ergo duxit Boleſlaus,& ſub ſignis progreditur, ſperans hoſtes ad dimicationem eum prælij vētutos eſſe. Quæ poſtquam eum opinio fefellit(nam hoſtes in auias ſyluas ac impeditas paludes ſeſe abdiderant) longè lateque excurrit, rapidi torrentis in modū obuia quæque ſternens & euertens: ita vt Meideburgum, ſiue Magdeburgum, Miſna, Hiltenſeimum, Mechelburgum, inſignia oppida, exitiali illa quaſi inundatiōne & incendio Polonorum conſumerentur.

Saxonia vaſtata à Polonis. Magdeburgum. Miſna. Hiltēſeimū. Mechelburgum.

Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo ſuperius mentionem fecimus, aliquanto pòſt à Gallicis & Italicis bellis, quibus tunc impeditus abfuerat, reuerſus,inſtaurauit.

Henricus Bauarus Imp.

Porrò qui Polonici ſeu Slauici erant nominis, certatim Boleſlao, partim propter cognationem linguę & ſanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiam metu adacti, ſeſe dedebant.

Vindorū ſeu Slauorum deditio.

Ita is hoſtico vexato, vaſtatoque, cùm nuſquam in aciem prodirent hoſtes, & ſua quoque auertendorum noſtrorum cauſa ipſi exurerent, omnem illam oram latiſſimam, quæ olim à Slauis & Polonis poſſeſſa fuerat, vſque ad Albim & Salam fluuios, & Cherſoneſum Cymbricam, magna celeritate in ſuam poteſtatem redegit: Principibus Slauis & Vindis Polonici generis, qui adhuc ſupererant, Saxonum dominatu liberatis, nullum tributum impoſuit.

Cherſoneſus Cymbrica Dania.

Ac cæterà quidem eos ſui iuris eſſe paſſus eſt, ſacramento tantùm in ſua & ſucceſſorū ſuorum regum Poloniæ verba adegit & obſtrinxit, & ad ſuſcipiendam religionem Chriſtianam, quam propagare quoquo verſus in primis ſtudebat, adduxit.

Vindi religionē Chriſtianam ſuſcepēre.

Tametſi Henrici Bauari imperatoris armis eos Chriſtianos factos eſſe, apud Bōfinium Vngaricarum rerum ſcriptorem, & alios quoſdā hiſtoricos reperio. vultque idem Bonfinius, Boemos quoque & Polonos vniuersè ab eodem imperatore armis ad profeſſionem Chriſti adductos eſſe.

Bonf dec. 2. lib. 1.

Verùm facilè id ratio temporum refutat, cùm vtraque gentem longe ante hunc imperatorem, religionē Chriſtianam ſuſcepiſſe conſtet. Ille enim anno Chriſti milleſimo ac tertio imperare cœpit.

Poloni & Boemi antè Henricū imp. Chriſtiani facti.

Poſuit autem Boleslaus rex itidem in ripa Salæ tres columnas ferreas, victoriæ ſuæ monimentum,& regni Poloniæ limites.

Boleslai columnæ in Sala.

Venceslaus Hagecus, neſcio quo authore, ſcribit, Henricum Imperatorem crebris Boleſlai in Marchiam Brandeburgenſem & Saxoniam excurſionibus, durioriſque reſponſo legatis ſuis ab inſtituto eum reuocātibus, dato commotum, cum magnis copijs ingreſſum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuiſſe. Ibique duobus prælijs victorem Boleſlaum, dum pertinacius fugientes Germanos perſequitur, captum, Henricoque traditum, ingenti pecunia ſeſe redemiſſe.

Hagecus. *Falſa quædā de Boleslao Chrobro.*

Verùm viderit ille, ne imprudens is Henrico & Boleſlao accommodarit, quæ de alijs memoriæ prodita ſunt à noſtris: & quidem affingens nonnihil, ne dicā multa de ſuo, quæ nos ſuo loco attingemus. Aliorum quidem quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarunt, nemo quicquam eiuſmodi de eo ſcriptum reliquit, quod ego ſciam, præter Lampertū Saffnaburgenſem: qui tamen Henricum bis duxiſſe modò exercitum contra Polonos memorat, nimirum anno Chriſti 1015. & iterum anno 1017.

Lampert. hiſt. Germ.

niſi fortè huc detorquendum eſſe duxit Hagecus id, quod apud H. Mutium, vel alium quempiam Germanum ſcriptorem legerat: Henricum hunc exercitum duxiſſe in Boemos & Slauos, & cum his ſæpius congreſſum, ſemper victorem diſceſſiſſe, admodum exiguam ſuorum iacturam paſſum. eos verò prælio præter alia maiore poſtremò victos pacem petijſſe, & iugum admiſiſſe: Subiugatis autem Boemis, & eorum principe Boleslao, quem Mutius Bodiſlaum deprauatè vocat, apud illos iura & leges in rebus profanis ac ſacris ordinaſſe. Hæc ipſis ferè Mutij verbis relatá, viderit æquus Lector, an ad Boleslaum noſtrum & Polonos pertineant: nos ad curriculum noſtrum reuertamur.

H Mutius li. 14. Germ.

Non multo tempore pòſt hoc bellum quieti dato, aliam rurſus expeditionem Boleslaus rex in Pruſſos ſuſcepit, indignam diui Adalberti necem vlturus, & illam quoque

Pruſſicum bellum.

gentē ſuo adiecturus imperio. Fuerit au-
tem operæprecium hic paulò altius eius
Pruſſorum origo. Boruſci. gentis originem ac mores repetere. Inter
multas Sarmatiæ Europeæ gentes Boruſ.
ci à Ptolemæo in geographia ad Septen.
trionem valdè remoti ponuntur in ea o.
ra, quam nunc Liuones & Moſchi, vt o.
pinor, obtinent, vltra Cherniſcum am.
nem, Ryphæis vicini. Eos ego aliquo tē.
pore cum vicinis Alaunis ſiue Alanis ad
Meridiem & Occidentē progreſſos, ma.
gnam Sarmatiæ partem, quæ ab Oriente
Ruſſis & Moſchis cōiungitur, à Meridie
nemoribus & Hercinia ſylua clauditur,
& omnem illum ſylueſtrē tractum, qui
ſecundum Venedici, ſiue Balthei & Co.
dani ſinus litus, vſque ad Viſtulam & Oſ
ſam fluuios pertinet, tenuiſſe: & Boruſ.
ſos ſiue Pruſſos, deflexo paulum nomi.
Eraſ. Stella. ne, dictos eſſe, cum Eraſmo Stella credi.
derim. Quibus finibus nunc Liuones, Sa.
magitæ, Lituani & Pruſſi vetus nomen
retinentes, continentur, gentes imperijs
quidem & reipu. ratione nunc diſtinctæ,
Pruſſi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua vtuntur. ſed eadem penè inter ſe lingua vulgò ad.
huc vtentes, Slauicę prorſus diſſimili, ſed
quæ non paucas habeat admixtas Lati.
nas voces, corruptas ferè, & magis Italica
vel Hiſpanica nota ſignatas, quàm Lati.
na. Quanquam Teuthones & Germani
in eam oram, quæ maritima eſt, & Pruſ.
ſia ac Liuonia nunc vocatur, deuictam,
colonias poſteriori tempore deduxerūt:
Germanica lingua vſus in Pruſſia. quod ſuo loco attingemus. Hinc vſitatior
iam eſt apud eas gentes lingua Germani.
ca, quàm vetus illa & vernacula, p̄ſertim
in vrbibus & oppidis: quemadmodum &
Ruſſica in Lituania. apud Lituanos vſu venit, vt propter vici.
nitatem commerciaque Ruſſorum, & co
lonias etiam deductas, multum vtantur
ſermone Ruſſico. Nam quod Dlugoſſus
Ruſſi vnde dicti. à Pruſia Bithyniæ rege originem illius
gentis deducit, fabuloſum eſt omnino,
nec refutatione indiget. Quidam Boruſ.
Preiſſē, quaſi beireiſſen. ſos, quaſi Ruſſis finitimos, à Germanis
lingua vernacula dictos eſſe exiſtimant:
Latina verba apud Pruſſos. verène an falſo, non diſputo. Quando au
tem & quónam modo Latina lingua cū
vernacula Pruſſorum, Lituanorum, Li.
uonumque ſeſe miſcuerit, dicere non ha
bemus. Eraſmus quidem Stella Pruſſiam
Romanis armis tentatam magis, quàm
victam eſſe, memorat, Pliniumq; autho.
Strab. Geograph. lib. 7. rem citat: Negat Strabo eos Albim tranſ.
cendiſſe. Quo fit, vt cùm imperio Latina
lingua eò peruenire non potuerit. Dlu.
goſſus verò ſcribit, ciuili bello, quod in.
ter Cæſarem & Pompeium geſtum eſt,
manum quandam Romanorum deſerta
Italia, in ijs oris conſediſſe, vrbemque cō.
didiſſe, & Romoue de Romæ nomine *Romoue vrbs in Pruſſia.*
dixiſſe, eamque diu metropolim gentis
fuiſſe. Quod ſi vera eſt Dlugoſſi ſenten.
tia, ſuſpicari quis poſſet (ſi quis tamen lo
cus eſt ſuſpicioni in hiſtoria) eam Roma
norum manum, duce Libone aliquo, ad
ea litora Venedici ſinus, quæ ad exorien.
tem ſolē ſpectant, & Ruſſis finitima ſunt;
vel vi tempeſtatum appulſam eſſe, vel cer
to curſu Cæſarum tyrannorum ſæuitiā
fugientem, ſeceſſiſſe, & Liuonum appel. *Liuones.*
lationem à Libone accepiſſe, eique rei ar
gumento eſſe poteſt flumen Liba, & op.
pidum eiuſdē nominis oſtio eius in ma.
re Baltheum decurrentis impoſitum. De
inde verò propagatis finibus alios Litua.
nos magis iam corrupto vocabulo di.
ctos eſſe, alios vetus Pruſſorum nomen
retinuiſſe. Quanquam autem Pomera. *Pruſſiæ nomine etiam Pomerania & Culmēſis quandoque accipiunt.*
niæ quoque magna pars, & Culmenſis, ac
Michalouienſis ora, poſteaquam eodem
cū Pruſſis iure vti cœperunt, & in ditionē
Teuthonum Crucigerorum, vti pòſt di.
cetur, conceſſerunt, Pruſſiæ nomine cen.
ſeri cœperunt: atque ita nos quoque non
nunquam poſterius vtemur eo nomine, *Pruſſia fines.*
reuera tamen, ac propriè Pruſſia ea eſt,
quæ eſt inter Viſtulam, Deruanciam, Oſ. *Oſſa fl. Deruantia.*
ſam & Nemenem fluuios, & ſinum ma.
ris ſuprà memoratum: & à Lituanis atq;
Maſouijs, denſis ac paluſtribus ſyluis di.
rimitur. Nemenem autem eum eſſe vo. *Nemen, qui & Chronō ſiue Chronus fl.*
lunt, qui à veteribus geographis Chronō
& Chrones appellatur, Germani Meme.
lam vocant: qui in finibus Ruſſiæ ortus,
Lituaniamque & Pruſſiæ partem ſecun.
dum Samagitiam emenſus, in ſinum Ve.
nedicum, ſiue Habum Curonienſem la.
cum ſeſe exonerat. Fuit autē antiquitùs
gens Pruſſorum fĕra & bibax, lac equinū
in delicijs habens ante mellis cum aqua
deſpumationem cognitam: vxores quot
cuique libuiſſet ducere ius faſq; erat, eaſ.
que pro ancillis habere: hypocauſtorum *Balnea Pruſſorum & Lituanorū.*
ſiue balneorum vſu penè quotidiano laſ
ſitudinem, labore vel intemperantia &
ebrietate contractam, depellere, indeque
excalefacta corpora frigidæ aquæ immer
gere aut abluere, etiamnū hyberno quo.
que tempore ſolent. Corpora defuncto. *Pruſſorum exequiæ.*
rum cum precioſiſſima quaque & chariſ
ſima veſtium, equorum, & armorum ſu.
pellectili cremabant: manibus interfecti
cæde humana parentabant: Solem, lu. *Dij.*
nam, beſtias, ſerpentes, aues, aquam, ig.
nem, & neſcio quid non pro dijs cole.
bant. Criue autem vocabant ſacrorum *Criue antiſtes Pruſſorum.*
antiſtitem. His ergo Boleſlaus rex bel.
lum intulit, & per Culmenſem tractum, *Culmenſi tractu Po.*
qui Polonicæ ditionis erat, hoſtiles ter.

[illegible]tiones.

tas ingreſſus, agros vaſtat: arces nullo negocio capit & incendit: vicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaq́ue ferè natura locorum, non arte manuq́ue munita, tunc Pruſſi habebant: ſed in ſyluas atque paludes ad primum aduentum hoſtilis exercitus ſeſe occuluerant. Ex quibus cùm regionem ſuam vaſtari longe lateq́ue proſpicerent, ſupplices pacem à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & penſuros ſe deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Chriſtianæ religionis docerent. Ipſe victor recedens, in Oſſa flumine ferream columnā ponit, mille paſſibus à Rogoſno oppido, quod Germani Reghauſen vocant. Vnde vicina villa Slupi, hoc eſt, columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleſlaus quo tempore multa quæ ad religionis maieſtatem, & ad remp. belli domiq́ue adminiſtrandam pertinere videbantur, ſapienter conſtituit. Interim optatam pacem Iaroſlaus dux Ruſſorum turbauit. Is enim, dum Boleslaus his bellis, quæ modò commemorauimus, diſtinetur, Kiouienſem principatum, Stopolco fratre vno, quemadmodum ſuprà indicauimus, ſiue duobus, ſecundum Dlugoſſum, ſecundis prælijs victo, & dum ad Boleſlaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaſerat: Nouogrodenſem etiam à Prædiſlao, Iſaſlai fratris filio ſibi ademptum, receperat: Rededam Coſarorum ducem ſingulari certamine victum interfecerat, gentemq́ue illam tributariā ſibi fecerat: & quamuis à Meſciſlao fratre ſuperatus, & Kiouienſi principatu exutus eſſet, tamen fratris eiuſdē benignitate & miſericordia reſtitutus erat, quemadmodum à noſtris memoriæ proditum eſt. Nam Ruſſorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & reſtitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: Poſt atrox prælium inter fratres commiſſum, Meſciſlaum partitum eſſe cum Iaroſlao principatum Ruſſiæ, ita vt ei quicquid cis Neprum eſt concederet, ipſe Seuerienſi ditione vltra Neprum contentus. His igitur rebus cū fratre conſtitutis, Iaroſlaus bellum aduerſus Boleslaum regē magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, ſed crebris atque certis præfectorum ſuorū, & præſidij, quod in Ruſſia reliquerat, nūcijs excitus, contra hoſtem cum exercitu proficiſcitur. Ducebat & Iaroſlaus ingentes copias, in Poloniam inuaſurus. Veniunt in conſpectum apud Bugum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici ſimul vt hoſtium copias & conſilia prius cognoſceret. Sed magnam in bellis vim fortuna habet, paruiſq́ue interdum momentis permagna fit rerum atque conſiliorum mutatio: vt tunc accidit. Nā pugna inter paucos primùm lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen, quod caſtra dirimebat, orta, mox pluribus vtrinque concurrentibus incaluit. Eminus res ſagittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cùm Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Committitur acre prælium: cedere loco hoſtes, noſtri magis inſtare. Ibi dux hoſtium à ſuis impullus, fuga ſaluti ſuæ conſuluit. Tunc effuſo curſu omnes paſſim ex acie diffugiunt. Magna ſtrage cùm in prælio, tum in fuga conciſis atque debilitatis hoſtibus, rex pacem dedit ſupplicibus, tributum modicum impoſuit: captiuos omnes, quos vel hoc, vel ſuperiori bello ceperat, vel obſidum loco habuerat, liberaliter dimiſit. Hoc bellum anno poſt Chriſtum natum 1018. confectum eſt, vt vult Dlugoſſus. Non aſſentior autem ijs, qui ſiue alterum hoc bellum Ruſſicum: ſiue prius etiam, à Boleslao propter negatum ſororis Iaroslai coniugium, quam poſtea in concubinæ loco ipſi fuiſſe aiunt, ſuſceptum eſſe autumant. Nam vt faciam, principem tam temperantem, vt nō melius populis & gentibus quàm ſuis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam ætate, tot rebus geſtis clariſſimis, tantum libidini indulſiſſe, vt bello vxorem ſibi quærendam exiſtimaret. quid cauſæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq́ue bello perſequeretur, quam domi ipſe obſidis loco, vt diximus ſuperius, habebat? aut partam bello cur viduus pro concubina, ac non pro iuſta vxore haberet, cuius amore tantum exarſiſſet, & in qua ipſa nulla hærebat culpa, quòd à fratre tradita non eſſet? Sed mitto diſputationem. Pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atque gloria imperio, Boleslaus rex reliquum vitæ tempus quieti & conſtituendæ domi reipubl. dabat, duodecim vtens conſiliarijs, quos è tota Polonia probatiſſimos, & annis iudicioq́ue graues delegerat. Quos etiam, quoties animum remittere volebat, vnà cum vxoribus ipſorum menſæ ſuæ & conuiuio adhibebat: iudicia exercebat: teuuiores, dum litis finem expectant, ſumptu menſaq́ue ſua ſubleuabat. Fertur autem quadra-

Pruſſi munitionibus caruere olim.

Pruſſi tributarij Polonorum regi.

Colūna Boleſlai in Oſſa.

Iaroſlaus Ruſſorum dux.

Kiouienſis principatus à Iaroſlao occupatus.

Ruſſicum bellum.

Prælium.

Boleſlai victoria de Ruſſis.

1018 ann.

Falſa cauſa belli Ruſſici.

Boleſlai ſtudia in pace.

Conſiliarij duodecim.

ginta menſas longas exceptis minoribus
alijs, quotidie apud eũ ſolitas eſſe inſtrui,
ad quas accumbere volentibus licuerit.
Comitas regia. In itinere ſi quem ruſticum hominem,
aut alioqui pannoſum conſpexiſſet, ac-
cerſebat ad ſe vltrò, & num quid à ſe vel-
let, percontabatur. Quòd ſi is de potenti-
oris iniuria querebatur, euocatum illum
qui accuſabatur, cauſa cognita placidè
obiurgabat: ac in poſterum ne quid eiuſ-
modi committeret interminatus, ſatisfa-
cere iniuriam paſſo iubebat. Si quis autẽ
è pauperibus cauſam ipſe ſuam agere neſ-
ciebat, ei cauſidicum attribuebat, merce-
Polonorum ius æquè ſtudia. de de ſuo data. Quanquam ſimpliciſſi-
mum tunc ius erat apud Polonos, & non
ſummo iure diſceptabantur, ſed ex ęquo
& bono, aut armis nonnunquã & ſingu-
lari certamine dirimebantur priuatorũ
„ controuerſiæ. Pluris erat fortis vir, quàm
„ diſertus cauſidicus: mentiri, fallere, ca-
„ lumniari, alienum appetere, iniquam li-
„ tẽ alere, turpe & infame ducebatur. Hinc
„ maius, ac ſolum ferè exiſtebat in homini
„ bus illis laudis & bellicæ rei ſtudiũ. Hoc
rex comitate, clemẽtia & liberalitate ſua
alebat, hoc moderata ſeueritate vindica-
bat: Ruditha regina, fœmina lectiſſima, q̃
ſub alterius belli Ruſſici tempus extin-
cta eſt, mariti iram & ſeueritatem lenien
Iuditha reginæ clementia. te, & ſontium ſupplicia, deprecante. Cu-
ius clementiæ illud in primis exemplum
prædicatur, quòd nobiles quoſdam ado-
leſcentes ob latrocinium damnatos à re-
ge, occultè ſeruari inſciente rege iuſſit: a-
liquanto pòſt captato tempore, & inie-
cta eorum quaſi necatorum mentione,
vbi regem ad miſericordiam flexum vi-
dit, ſupplex cum nonnullis proceribus
adoleſcentum illorum mortem depreca
Religio Boleslai. ta eſt. Nulla autem in re Boleslaus erat
ſeuerior, quàm in contemptu religionis,
templorum profanatione, & ſacerdotũ
iniurijs atque contumelijs vindicandis:
ad quæ facinora, cùm plerique equeſtris
ordinis homines partim priſtinæ impie-
tatis conſuetudine, partim licentia mili-
tari incitati ferrentur, & decimarũ quo-
que onus detrectarent, ſacerdotesque pul
ſarent, in authores quidem pœna capitis
animaduertit, cæteros partim verberib9,
Sacerdotib9 honos habitus. partim verbis atque minis caſtigauit. Epi
ſcopos & ſacerdotes ipſe magnopere co-
lebat, & ab omnibus coli volebat: nec ſe-
debat ſtante aut veniente Epiſcopo, niſi
& ille aſſediſſet. Ab hoc etiam rege, ipſo
Militādi ratio. ſtatim initio regni, deſcripta eſt equitib9
Polonis militandi ratio per regiones at-
que ſatrapias, quas noſtri vulgò Palatina
tus ac diſtrictus vocãt: ita vt ex præſcrip-
to certum numerũ armatorum quilibet
Palatinus è ditione ſua ad expeditionem
à rege indictam educeret. Oppidanis quo
que pedites & currus onuſti commeatu
ad numerũ imperati ſunt. Sed hæc abuſu
arbitraria poſtea facta ſunt, magno reip.
detrimento: de quo nos alibi vberius ſcri
pſimus. Equorum quoque diſpoſitio & *Curſus publici, ſiue ſubvectiones.*
ſubuectio oppidis iniuncta, per quam ce-
lerrimè regi, ſi quid cognitu dignum aut
neceſſarium vſquam in regno extitiſſet,
nunciaretur, & rex viciſſim q̃ vellet, iube
ret, huius regis eſt inſtitutum. Quod qui-
dem abuſu noſtri tẽporis, valde oneroſũ
eſt oppidanis. Poduuodam vocamus lin
gua vernacula. Tametſi his aliquot an-
nis poſt priorem huius Operis noſtri edi
tionẽ, ratio eius mutata, & lõgè tolerabi-
lior, commodiorq; facta eſt, benigno Si-
giſmundi Auguſti regis cõſilio: quæ à no
bis in Poloniæ deſcriptione explicatur.
Muniuit etiam Boleslaus arces pleraſq; *Arcium munitio.*
in finibus regni, quo receptus eſſet nobi-
litati iuxtà ac plebi, ad ſubitos vicinarũ
gentium motus, & vnde furta & latroci-
nia domeſtica, excurſiones, prædationeſ-
que finitimorum reprimerentur, domi
inter ciues pax & tranquillitas præſtare-
tur: iiſque arcibus pręfectos cum modicis *Præfecturæ & redditus earum.*
præſidijs impoſuit, & certos pagos adſcri-
pſit, qui & excubias nocturnas per vices
ſeruarent, & materiam ad reficiendas, cũ
opus eſſet, eas arces comportarent, & cer
tam ſiliginis atque auenæ menſuram in
cellam arcis & alimentum præſidij ho-
ſtiatim vel iugeratim quotannis præbe-
rent. Indeque id vectigal Stroza, hoc eſt *Stroza.*
cuſtodia, eo quòd cuſtodibus expenſum
ferretur, dictum eſt. Cæterùm hominib9 *Eccleſiaſtici ordinis immunitas.*
eccleſiaſticis omnium onerum, laborũ,
& penſionum regi & reip. præſtandarum
immunitatem ſempiterno iure cõceſſit.
Ipſe rex crebrò arces & præfecturas, atq; *Regis peragratus, regno ſalutaris.*
omne regnum obibat, vt ſuperſtitiones
ritusque priſcæ religionis, ſi qui adhuc vſ-
quam extarent, penitùs extirparet, ac de
iniurijs atque controuerſijs omnium co-
gnoſceret, & quid quoque loco opus eſ-
ſet præſens mandaret: dicere ſolitus, mal „ *Præclarè dictum.*
le ſe gallina veſcentem, ſalutem atque trã „
quillitatem ſuorum tueri, quàm delicijs „
indulgentem, pati vt quiſpiã vexaretur,
aut opprimeretur. Pecuniam contemne
bat, omniaque ad decus religionis, ſalu- *Liberalitas.*
tem reip. ornamentum templorum, &
præmia bene merentium de rep. confere-
bar. Cùm autem laboribus, & contentio
ne animi confectum atque debilitatum
ſe eſſe animaduerteret, indictis Gneſnam
comitijs, Miecislaum filium ſucceſſorẽ *Succeſſor de*
ſibi

Indicia filio mandata.

ſibi ſũmo totius conuentus conſenſu deſignauit, eũque deinceps iudicijs pro ſe p̄fecit: cætera p̱ ſe ipſe adminiſtrauit. Nec multò pòſt in morbum incidit. Quẽ vbi menſiũ aliquot ſpacio inualeſcere, mortẽque appropinquare ſibi ſenſit, ſacris myſterijs ritu Chriſtianorum procurari minimè neglexit. Primores ſacri pariter ac militaris ordinis Poſnaniam, vbi decumbebat, ad ſe conuocauit. His mandata dat de concordia inter ipſos, & beneuolentia erga poſteritatem ſuam retinẽda.

Piacobarta tio.

Scorſum filio cùm de rebus priuatis, tum vt ſenatoribus ſuis honorem habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui ſtudeat: pietatem erga Deum, virtutem, iuſticiam, benignitatemque in omnes colat: ocium & voluptates tãquam peſtem fugiat. Ad extremum, multa coram omnibus de futuro ſtatu & moribus reipub. & poſterorum ſuorum ſucceſſibus quaſi diuinitùs prædixiſſe fertur, quæ rerum euentus poſtea comprobarit.

Prædictio futurorum.

His actis, dictisque, ſummo omnium dolore atque mœrore moritur: & Poſnaniæ moderata, quemadmodum viuus præceperat, pompa ſepelitur, cùm annos vigintiquinque regnaſſet, vixiſſet octo & quinquaginta. Fuitque is annus poſt Chriſtũ natum milleſimus viceſimuſquintus.

Boleslai mors.

Aetas. 1025. ann.

Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principibus Electoribus ſucceſſor datus eſt.

Conradus Sueuus imperator electus.

Fuit autem Boleslaus ſtatura mediocrem non excedente, oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modeſtiam compoſito: capillo denſo, criſpo, nigroque: victu cultuq; corporis nõ neglecto, neq; nimis tamen exquiſito.

Habitudo corporis Boleslai.

Eius morte vniuerſa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit: ita vt neque conuiuia vlla, neque choreæ celebrarentur, neque cultioribus veſtibus quiſquam nobiliũ virorum aut fœminarum ſeſe veſtiret.

Luctus publicus.

Scribit Vincentiùs, frequenter Vngaros, ab hoc rege ſuperatos, & vſque ad Danubium ſubactos eſſe. Mihi non fit veriſimile, aliquid ei hoſtilitatis cum Vngaris interceſſiſſe, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna neceſſitudine coniunctus erat. Et iam diximus, Emericum Stephani filiũ libẽter in Polonia cũ Boleslao victitaſſe: dicemusque poſteriꝰ, eiuſdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia ſalutem ſibi quæſiuiſſe. Niſi fortè Stephano regi propinquo aduerſus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præſtò fuiſſe exiſtimandus eſt.

Vngarica bella.

MIECISLAVS REX.

CVrato Boleslai regis funere, Miecislaus filius trigintaquinque annos natus, deſtinatum iam prius regnum init, frequenti procerũ & nobilium conuentu, qui ad exequias regias cõuenerant. His ſtipatus Gneſnam venit: ibiq; diadema regium ipſi & Rixæ vxori eius, Hippolytus archiepiſcopus Gneſnenſis cum alijs epiſcopis ſolẽni ceremonia impoſuit, ea die quæ Chriſtianis Pentecoſte dicitur. Inde dies aliquot feſtis epulis & conuiuijs dantur: ſparguntur in vulgus miſſilia: apparantur & in egenos atque mendicos piæ viſcerationes.

Coronatio Miecislai.

AEſtate ſequenti rex in Ruſſos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Meſcislao ducibus rebellauerant. Quas oras rex ille ditionis ſuæ fecerat, eas armis infeſtabant: Ceruenum & alias arces & præſidia Polonorum oppugnabãt: abactosque ex Polonia agreſtes complures, ad Porſum amnem nõ procul à Kiouia collocarũt, vt agros ob aſſidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miecislaus repreſſit: & multos ex Ruſſis primores compræhenſos, in arces ſuas cuſtodiendos diſtribuit: ſed Iaroslaum tamẽ ducem ad officium nõ reuocauit. Quin monarchæ is titulum, qui apud Ruſſos Iedinovuladez dicitur, poſtea Meſcislao fratre defuncto vſurpauit.

Ruſſicũ bellum

Iedinovuladez monarcha.

E Ruſſia reuertens Miecislaus pleraſque Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum viſendi gratia: filium Cazimirum ſeptennem literas doceri curat.

Boemicum bellum vix ſuſcepit, & nulla cum laude geſſit: cuius hæc fuit cauſa. Obtinebat Boemiæ principatum Vdelricus, cuius in Boleslao ſuperius mentionem fecimus. Is morte Boleslai cõfirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene fretus, tributum, quod Boleslao quotannis penſitarat, Miecislao negauit: nec eo contentus, regia præſidia per filiũ (nam ipſe cæcus erat, & iuriſiurandi religione teneri ſe ſimulabat) vndiquè deturbauit & interfecit: Morauiam, quæ tunc in Polonorum ditione erat, inuaſit: oppida aliquot cum arcibus obſeſſa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionem accepit: quorũ autoritatem ſecuta Morauia omnis, breui tẽpore in poteſtatẽ Boemi venit, Polonis vel eiectis, vel trucidatis. Qua de re nõ fuit neceſſe Haiecco citare autores Critiũ & Callimachũ, quorũ neuter de tẽporibus illis quidq ſcriptũ reliquit. His itaq; rebꝰ motus rex Miecislaus, & magnis populi clamoribꝰ & cõuicijs vix tandẽ impulſus, & ſibi iam regnoque timens, in Morauiã duxit exercitũ: & oppidum quidem nullum oppugnatione

Boemicũ bellum.

Morauia Polonis amiſſa.

rione tentauit, quippe qua Boemorũ præſidijs tenerentur: & per ſe etiam oppidani conſcientia deditionis atque defectionis, obſtinatè ea deſenſuri eſſe viderētur: ſed agris tantùm & ſuburbanis vaſtatis, magnaq́; hominum, pecudum & iumentorum præda abacta, domum reuerſus, dimiſit exercitum.

Moraniam populatus eſt Miecislaus.

Boemorũ exemplum ſecuti duces, & præfecti regij, earum regionum, quas Boleslaus de Saxonibus vindicarat, molliciem & ipſi ignauiamq́ue regis contemnunt: imperium detrectant: vectigalia regia, impendens à vicinis bellũ cauſificantes, pro ſe vſurpant, cum vicinis Teuthonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: poſtremò vbi inulta hæc eſſe vidēt, in apertam rebellionem erumpũt: & partim nouos ipſi ſibi dominatus conſtituunt, partim Romano imperio ſocios & vectigales ſe ſe faciunt: idq́; vel conſcientia defectionis, & metu regis Poloni: vel, vt Germanici ſcriptores prodidêre, vi & armis Cõradi Imperatoris ſubacti.

Vinderũ defectio.

Otto Friſing. Naucler. Tubing. H Mutius. Bonfinius.

Nam quod ijdē ſcribunt, & ſequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum imperante adhuc Henrico vſurpantem, tributumq́ue negantem, à Conrado multis & grauibus prælijs ſuperatum & ſubactum eſſe, Mieſconemq́; filium eius aliquanto pòſt eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Mieſcone pulſus fuerat, reſtitutum: Mieſconem verò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidē penè proditum, Imperatoris verò clementiam & magnanimitatē expertum, eus fidei ſeſe commiſiſſe, reuerſumq́; in Poloniam, principatum cum fratre partitum, regia dignitate ſe abdicaſſe, contentum principis nomine: Poloniam verò Imperatori tributariam manſiſſe. Longè in his aberraſſe à vero videntur.

Falſa de Boleslao & Miecislao.

Nam neque Conradus imperium viuente Boleslao adeptus eſt, neque Boleslaus præter Miecislaum ſiue Meſconē alium filium habuit, neq; diadema regium ille ipſe Boleslaus temerè vſurpauit: ſed ab Ottone tertio imperatore vltrò oblatum accepit, atq; poſteris ſuis reliquit: neque Conradus, cõpluribus alijs externis pariter ac ciuilib⁹ bellis diſtentus, ocium ad perſequendos bello Polonos habuit. Neq; verò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Romano vnquam tributarios fuiſſe, iſti vetuſtiorib⁹ & fidedignis teſtimonijs aut argumētis docere poſſunt.

Poloni nunquam fuêre tributarij Rom imperio.

Sed cum partem aliquam Poloniæ Germani, vt ſuperius meminim⁹, ſeu per deditionē, ſeu vi cepiſſent, vniuerſam ſe Poloniam ſubiugaſſe iactarunt. Hoc vnus aliquis ab alijs auditũ, vel ne ne auditum quidē fortaſſis, poſtea literis mandauit, & cæteri ſecuti ſunt. Gallus quidã, qui non ita multo poſt hæc tēpora Boleslai tertij & ſuperiorum regũ Poloniæ res geſtas tribus libris cõplexus eſt, nullam neq; de fratre Meſconis, neq; de vlla Conradi huius imperatoris expeditione in Poloniã facit mētionem: ac ne Lampertus quidē Saſſnaburgenſis, aut Hermãnus Cõtractus, quãuis propinquiores etiã illis temporibus, nec indiligentes eorum, quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebãt.

Gallus anonymus Polonicarum rerum ſcriptor.

Lãp Saſſnaburg de rebus geſtis Germ.

Herm Contractus in ſupp emento Chron.

Hermãnus quidē Luiticos, quos eoſdem Vilſos à Crantio vocari video, Slauos ſcilicet, citra & vltra Panim Caſſubiæ ſeu Pomeraniæ fluuiũ habitãtes, nõ prterijt. Quos, cùm Virbinam caſtellũ in confinio Saxoniç intercepiſſent, à Conrado deuictos, & vectigales factos eſſe memorat.

Luiticenſes Vilſi à Conrado Cæſare vectigales facti.

Ab illa autem defectione ducũ & præfectorũ regiorũ, Lubecēſis reſpub. abrogato poſteriori tēpore vnius dominatu, opibus creuit. Hinc Holſatiæ comites, hinc Mechelburgēſes, ſiue Magnopolenſes & Aldenburgici, Rugij, Pomerani, & nõnulli alij eius oræ duces & comites originē habuêre. Hinc Marchionum Brandeburgenſiũ ditio exorta, magna cepit incrementa.

Lubecenſis reſpub.

Holſatiæ comites.

Mechelburgenſis.

Rugiæ & Pomeraniæ duces.

Marchia Brãdeburgenſis.

Quanquam Lubuſſenſem & Camenenſem diœceſes poſteriori tempore detractas eſſe Polonis, argumento eſt penſio nummi S. Petri, de qua paulo inferius dicemus: quæ ijs tantùm, qui tunc Poloniæ finibus regnoq́; continebãtur, impoſita eſt. Quam Lubuſſenſis quidem diœceſis adhuc pendit: Camenenſi verò poſterius ſingulari ſedis Apoſtolicæ indulgentia, ob liberatum captiuum legatum Apoſtolicum, remiſſa eſt.

Lubuſſenſis & Camenenſis diœceſes olim in Polonia.

Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc ſeſe abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenêre: præter Pomeranos, hoc eſt maritimos, cis Odram ſitos, quibus, cùm ducem ſibi potentem quendam & factioſum inter ipſos creaſſent, intulit bellum Miecislaus, habens ſecum in exercitu Andream, Belam, & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cùm Petrus eiuſdem regis ſororis filius regnũ Vngarorum Stephano moriente inuaſiſſet, in Poloniam confugerant.

Pomeranicũ bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Cum his igitur & magnis ſuorum copijs quum ingreſſus eſſet Miecislaus in Pomeraniã, occurrit illi cum armatis Pomeranus, & in aciem ſuos educit neceſſitate magis, ne qua ſuos defectionis & noui dominatus ipſius pœnitentia ſubiret, quàm aliqua ſuarum virium fiducia.

Quan.

Quanquam nonnullam etiam bene gerendæ rei ſpem ignauia Miecislai regis ipſi dabat. Concurritur infeſtis armis, hinc ira ſtimulante, illinc conſcientia defectionis ſpem veniæ præcidente. Ad extremum inclinata acie, funduntur Pomerani, & in poteſtatem regis veniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. Nã dux in prælio occubuit. Nõnulli à Bela eũ ſingulari certamine victũ & interfectũ eſſe volũt. Pręclara quidẽ certè eo prælio virtus atq; opera Belæ enituit. Itaque generũ eum ſibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipſi in dotem dedit: cætera neglexit, nec vnquã ad recuperãda quæ amiſerat, animum adiecit. Verùm torpori ac deſidiæ ſe dedit, voluptatibus ijs, quę guſtu tactuq; percipiũtur. Aliarum etiam, præter vxorem, mulierũ contubernio vſus eſſe dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita ſuit obnoxius, vt eius maximè nutu & arbitrio regnum adminiſtraret. Quę quidem deinceps, cùm rex amentia correptus, ſui compos non eſſet, dominatum omnem regium ad ſe tranſtulit: quo maius etiam hominum in ſe & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo pòſt ex morbo illo Miecislaus, anno Chriſti 1034. & Poſnaniæ ſepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenũ atq; vxoris cõſilia plerunq; ſectatus. Quibus rebus factum eſt, vt ſuis atque externis, hoſtibus pariter atq; ſocijs eſſet contemptui: ſic vt in ſe verum eſſe comprobaret, id quod Græcis eſt in prouerbio, Heroũ filios noxas eſſe. Regnauit autem annis ferè nouem, vixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodã inſidijs exceptũ à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo ſuperſtitem fuiſſe volunt.

Pomerani victi & recepti.

Bela Gener regis Poloniæ, & Pomeraniæ dux.

Vita Miecislai.

Muliebre imperium.

Miecislaus amentia correptus.

Ann. 1034.

Miecislaus captus, & exectus à Boemis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit poſt ſe Miecislaus rex ſuperſtitem filiũ, Cazimirum: ſub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & inſolens eſt in Polonia, regione mediterranea, vt magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum ſit. Is igitur Cazimirus, ſiue iam viceſimum annum, vt placet Dlugoſſo, attigerat: ſiue paruus puer adhuc erat, vt vult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipub. curam ſuſtinere poſſe videbatur. Itaque ex vniuerſi conuentus, qui Gneſnam eade re conuocatus erat, ſententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia poteſtas relinquitur: qua abuſa mulier, pia alioqui & religioſa, quẽadmodum videri volebat, cæterùm audax & auara, varijs & grauibus exactionibus, viuo marito inſtitutis, homines magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos deſpicatui habebat: Teuthonas ſuos in conſilium adhibebat, hos ad honores & magiſtratus euehebat: hos diuitijs & poſſeſſionibus augebat, etiamſi nullum induſtriæ & virtutis ſpecimen præ ſe ferrent. Indignè hæc ferre Poloni: orare reginam, vt quorum armis atque ſanguine regnum defenderetur, & ad tantã amplitudinem, quanta regnante Boleſlao fuit, perductum eſſet, eorum maiorem quàm externorum, quamque ſuæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus ſuis vltrò concedere & indulgere, aſperioris dominatus inſuetos eſſe: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij virtutisq; ſit, maiorem, quàm gens vlla habeat, honorem habere: Sed poſthaberi ſe omnino in patria ſua, dignisq; indignos præferri non oportere. Cæterum vbi vident, orando apud reginam ſe nihil proficere, fremebant inter ſe vulgò, atque adeò palam etiam loquebantur: non ferendum eſſe viris tam graue & contumeliosum

Terræ tremor inſolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

Rixa regni adminiſtrat.

Noua exactiones, & contemptio gentis.

Polonorum obſequium erga principes ſuos.

Pol. humanitas erga exteros.

lioſum externæ mulieris inperium. Cõtemnebant viciſsim potẽtiores iuſſa reginæ, & regias poſſeſsiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque vt inter quoſque ſimultates & clandeſtina odia ante id tempus fuerant, tunc in apertam hoſtilitatem erumpebant. Comparabantur factiones, & omnia diſſidijs atq; ſeditionibus plena erant. Regina verita, ne in tanta licentia, & irritatis in ſe hominum animis, maius aliquod malum in ſe redundaret, conſilium fugæ cum filio atque Teuthonibus ſuis clàm init: regium fiſcum, in quo cùm precioſæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat. Regno excedens, in Saxoniam ſe contulit: ab imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia aſportatis, Saleſeldum, vti vult Vapouius, ſeu Magdeburgũ & Brunſuicum oppida, cum ſuis territorijs, vel emit, vel dono accepit. Cazimirum volunt nonnulli, non cum matre pulſum eſſe: verùm aliquanto pòſt, cùm ij, qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasque clientelas & factiones comparauerant, impotentius agerent, ipſum quoque ſolum vertiſſe, & in Vngariã ad Stephanũ regem propinquum ſuum profugiſſe. Deinde poſt Stephani mortem, qui anno Chriſti 1036. obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus eſt, à ſucceſſore & ſororis eius filio Petro cõmeatu & comitatu inſtructum, ad matrem in Saxoniam miſſum eſſe, nec Boemis proditum: qui ſimulatione miſericordiæ eum depoſcebant, vlturi in eo clades ab auo ipſius acceptas: & in poſterum vt ſine metu eſſent, ſibi proſpecturi. Quã enim Vincentius præterea refert neſcio cuius opinionẽ, quaſi Cazimirus hic paruulus poſt matris in puerperio mortem, clam noncrca (quæ vt necaretur infans, apud virum inſtabat) in monaſterio quodam educatus ſit: mortuoque patre cùm res reginæ odio turbatę eſſent, proditus ab eo à quo educabatur, ad paternum regnũ vocatus ſit: eam inquã opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. Apertè.n.ijs refellitur, quæ ſtatim exponemus. Profectus eſt autẽ Cazimirus Lutetiã, voluntate matris, vt ingenium honeſtis diſciplinis excoleret: inde poſt aliquot annos viſa obiter Italia, & Romualdo abbate ſancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorũ ſodalitatẽ ſe dedit, monaſticam vitam profeſſus. Reginæ & regij filij diſceſſu, quaſi lymphatico furore Polonia omnis exagitatur. Miſcentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs viæ publicæ infeſtantur: incẽduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatiſque ſignis inter ciues atque proceres concurritur: vt quiſque audaciſſimus eſt, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, veteres poſſeſſores poſſeſſionibus deturbat: trucidantur paſſim diuites & locupletes patresfamiliàs, liberi eorum elidũtur, cęſorum coniugijs atque bonis interfectores per vim potiuntur: ſtuprantur honeſtæ virgines & matresfamiliàs. In tanta vaſtitate atque confuſione, agreſtes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos ſuos inſurgunt: in nobilitatis excidium conſpirant: veteres nonnullorum iniurias & oppreſſiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate ſummaque acerbitate vlciſcuntur. Neque miniſtris ſacrorum, ac ne ipſis quidem templis, aris atque ſacris parcitur: & in priſtinam barbariem atque impietatem Polonia relapſura eſſe videbatur. In latebras ſeſe abdebant proceres & epiſcopi, erat que miſerabilis vbique rerũ facies. Nihil vſquam tutum: nihil cuiuſquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus, ſiue Maſos, qui pocillator regis Miecislai fuerat, vir potens & audax, dominatum inter ſuos in tractu Plocenſi & cõfinio Pruſſorum arripuit: confluenteque ad eum vndique magna hominum, partim vi & armis exercitatorum, partim potentiorum vim & iniurias vitantium multitudine, permagna potentia auctus eſt: & Maſoſſiæ, ſiue Maſoniæ nomen ei oræ, quam dominatu complexus eſt, dedit. Ad hæc domeſtica mala accedebant hoſtiles incurſiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia. Hinc Iatoslaus Ruſſiæ dux terreſtribus & naualibus copijs ſecundo Bugo viciniam omnem, quæ nunc Poleſſia ſiue Podlaſſia eſt, & à Ruſſis atque Lituanis tenetur, (ante aliquot tamen annos in Polonorũ poteſtatem reuenit) vſque ad eam oram quam Maſouia poſt ea tempora finibus ſuis complexa eſt, infeſtauit. Illinc Prædislaus Boemus, quum poſt Vlderici patris mortem, Iaromiro cæco patruo cõcedente, principatum ſuſcepiſſet, cum valido exercitu ferro & igni Sileſiam, quæ ſic poſterius dicta eſt, & maiorẽ Poloniam quàm longiſſimè populatus eſt: Vuratislauiam, Poſnaniam, aliaque minora oppida complura diripuit & incẽdir, nulli neque ſexui, neque ætati hominum pepercit, nec à templis impias & ſacrile-

Turbantur res in Polonia.

Rixa profugit è Polonia.

Saleſeldum Rixa emptũ.

Cazimirus in Vngariã.

1036. ann. *Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus.*

Cazimirus monachus fit.

Polonia ſtatim turbatiſſima.

Ruſticorum tumultus cõtra dominos.

Vis illata ſacris, & miniſtris ſacrorum.

Maslaus tyrannus.

Maſouia.

Ruſſi vaſtãt Septentrionalem oram Poloniæ.

Predislaus dux Boemorũ meridionalẽ & occidentalem.

Vuratislauia.

crilegas manus abſtinuit:(nam de Cracouia Syluio & Hageco non aſſentimur, reſellitq́; eos locorũ ratio) Gneſnam metropolim nec manu munitam,& habitatoribus defenſoribuſq́; vacuã primo impetu cepit: ad baſilicam eius oppidi ſpoliandam, vbi iuſſu ipſius venêre milites, all quoties irrumpere conati, ſubitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiũtur. Erat in caſtris Prædiſlai, Seuerus Pragẽſis epiſcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & ſpoliationem templi in religionẽ vertentibus, perſuaſit, non obid quod putabant omnes, ſed propter nefanda flagitia & enormia ſcelera Boemorum, cæcitatẽ illam & obliuionem ipſis accidiſſe: triduanoq́ue ieiunio diuinam iram placandam eſſe cenſuit. Quo expleto, Boemi liberè iam epiſcopo authore templum ingrediuntur, aurum & argentum omne, veſtes ſacras & omnem baſilicę ſupellectilem, itemq́ue quinque eremitarum, de quibus in Boleſlao mentionem fecimus, corpora, quæ illic à pio rege tranſlata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à miniſtris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nã Adalberti corpus iidem miniſtri in adyto templi clàm defoderãt. Quamuis Boemi eius reliquias habere ſe iactent. Qua de re ego ante paucos annos cum Ferdinando Imperatore deſignato, perpetua in ſeptimum annum legatione Siſiſmundi Auguſti regis nomine apud eum fungẽs, apud ipſum diui delubrum familiariter contuli. Sed ad rem redeo. Hanc igitur prædam aſportauit è Polonis Prædiſlaus, & in baſilica arcis Pragẽſis depoſuit: præter Criſtini, vnius de quinque illis eremitis, corpus, quod Olomucenſibus conceſſit. Atque hæc anno Chriſti 1038. acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugãtem nõ ſequimur. Nec vnquã poſtea Prędiſlaus, quæ iure belli ceperat, Polonis reſtituit: quamuis poſtulatus ea de re apud Pontificem maximũ à Stephano archiepiſcopo Gneſnẽſi, qui Polonus Polono Bozẽtæ ſucceſſerat. Grauioribus etiam fortaſſe incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affeciſſet, ni metus domeſtici belli, à Cõrado quidẽ imperatore intentati, ab Henrico autẽ filio & ſucceſſore eius illati, eum repreſſiſſet. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginę precibꝰ & muneribus adductum, ad vexandos & infeſtandos Polonorũ fines exercitum miſiſſe, Dlugoſſus memorat. Sed eũ non multum progreſſum, nec magnis dãnis illatis, cito domũ reuertiſſe, vel quòd inuitus eo ſe bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen vtcunq; ſatis eſſe faciendum putabat, vel quòd ad ſedandos motus Burgundicos, & Italicos, & Boemicum fortaſſis bellũ, auocabatur. Nec multo pòſt, vitam is cum morte cõmutauit, Henrico filio, ſicut modò attigimꝰ, Imperij ſucceſſore relicto: quẽ longe ante mortem, Cæſarem, ſiue regem Rom. ipſe de principum electorũ ſententia deſignarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quiſquã omnino, præter Dlugoſſum, mentionẽ fecit. Cæterum Pomeranos quoque defectores Poloniam tunc diuexaſſe, Gallus innuit. His tam ſæuis tempeſtatibus totos penè ſex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq́ue tam florentis dudum regni naufragium metuẽtes, vt maximè quiſque conſilio, dignitate & authoritate pollebat, remittũt non nihil de inteſtinis diſsidijs, condonant ſibi mutuò priuatas offenſas, de republica cogitationem ſuſcipiunt, req; per internuncios inter ſe communicata, comitia Gneſnæ inſtituunt. Ibi de ſumma reip. conſultatur. Et inter omnes quidẽ conueniebat, rempub. niſi ad vnũ rurſus deferatur principatus, ſaluam eſſe non poſſe. Quẽmnam verò potiſsimum deligãt, variabant ſententiæ. Nonnulli reuocandum eſſe Cazimirũ, optimè de ipſis meriti Boleſlai regis nepotem, cenſebãt: alij negabant, quòd metuẽdum eſſe diceiẽt, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, vniuerſa perderet: néue memor iniuriæ, crudelis vltor & acerbus tyrannus in ſe exiſteret. Sed cùm de proceribus atque ciuibus neminẽ deligi placeret: externi verò principes ij qui erant finitimi, partim hoſtes eſſent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domeſticis malis atq; diſſenſionibus laborarent, vicit tandem ea ſententia, quæ Cazimirũ, vbi vbi ſit, quærendũ, & placãdum, & reducendum eſſe cẽſebat. Iuuenẽ eſſe, & liberali facie, nec ſanè crudelis patris filium: facilè veniam daturum, culpam deprecantibus: indolem verò eius omnia meliora, quàm de patre mátreq́ue polliceri. Ad hęc autẽ, calamitate & exilio nõ ad ociũ & nequitiã, ſed ad induſtriã & modeſtiã eruditũ eſſe. Oratores delecti primores viri ad reuocandum eum, luculento viatico & amplis muneribus publicè contributis inſtructi, ad Rixam in Saxoniam proficiſcuntur: ei dona dant: quo in ſtatu ſit res Polona, curúe ipſi veniant, ſupplici & miſerabili oratione exponunt. Illa im-

Gneſna capta, ac direpta.

Miraculum.

Epiſcopi impietas.

Quinque eremitarũ & Gaudentij corpora aſportata à Boemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038. ann.

Roma litigatũ cũ Boemorum duce de ſpoliatione templorũ.

Cõradus imperator Poloniam vexauit.

Henricus filius Conradi ſucceſſor in imperio.

Pomerani Poloniã infeſtarunt.

Procerũ Polonorũ prudentia.

Comitia & conſultatio de repub.

Cazimirus reuocatur.

placabilis mulier, aſpernari preces : ex.
probrare eiectionem ſuam: inſultare ma
lis miſerorum : negare filium poſtulata
ipſorum facturum eſſe, ipſorum ſcele.
re eò redactum, vt calamitatis tædio, exi.
lijq́; pudore, in Gallias ſecederet, Clunia.
ciq́; vitę monaſticę ſeſe addiceret. Hoc ac
cepto à regina reſpōſo, oratores Clunia.
cum recta contendunt: inueniunt Cazi.
mirum mutato nomine Carolum, non
Cazimirus diaconus. modò profeſſum religionē, ſed iam dia.
conum. Deprecantur culpam exilij ipſi.
us, quæ tamen penes reginam ferè fuerit.
Orant, reſpiciat afflictam & penè euer.
ſam patriam : ſuſcipiat paternum & aui.
tum regnum, ab extremo interitu vindi.
candum: in eo ſolo ſpem Polonorum ſi.
tam eſſe. Qua ſi decidant, funditùs ſepe.
Cazimiri modeſtia. tiſſe. Reſpondet ille modeſtè, obortis la.
chrymis: Exilium ſuum non ipſis, verùm
arcano Dei iudicio, & nonnulli fortaſſis
parentum ſuorum culpę ſe imputare: ca.
ſum dulciſsimæ patriæ, quam ſui maio.
res florētiſsimam reliquiſſent, miſerari.
& adiutam eam omni ope & conſilio
„ uelle, ſi integrum id ſibi ſit. Nec ignora.
„ re, maioris eſſe pietatis & meriti, publica
„ adminiſtrantem multorum ſaluti con.
„ ſulere, quàm priuatum, & in ſolo loco cō
„ cluſum, innocentiam vitæ ſuæ tueri. Sed
alieni iam ſe iuris factum eſſe : datam ſe.
mel Deo, atque ijs quorum ſe poteſtati
vltrò ſubiecisſet, fidem fallere non poſſe.
Mœſti hoc reſponſo legati, ac de ſpe pro
pemodum deiecti, omnia tamen tentan.
da ſibi eſſe exiſtimant. Abbatem mona.
ſterij adeunt: eadem illa orant: muneribꝰ
animum eius mollire conantur. Ab eo
ad Pontificem max. reijciuntur. Ne eum
quidem itineris laborem & moleſtiam
Oratores Poloni Romam profecti. defugerunt. Romam è Gallijs profecti,
magna diligentia importunisq́ue precibꝰ
tandem à Pontifice maximo Benedicto,
eius nominis nono, vel à Clemente ſecū.
do, vt alij volunt, impetrant, vt Cazimi.
Votum relaxatur Cazimiro. rus monachus & diaconus, profeſſionis
& ſacramenti religione ſolutus ad regnū
maiorum ſuorum redeat, vxorem ducat,
Polonis iniuncta onera à Pontifice max. liberos procreet. Pro hoc Polonis, quo
beneficium ſedis Apoſtolicæ agnoſcant,
iniūctum primū vt de ſingulis capitibus,
exceptis nobilibus ſiue equitibus, & qui
ſacris addicti ſunt, quotannis obolus vnꝰ
in lucernam perpetuò in æde diui Petri
Numus S. Petri. Romæ arſuram pendatur: qui etiamnū
ſancti Petri numus dicitur. Tametſi Dlu
goſſus, regnante apud Polonos Vuladis.
lao Loctico, ad hanc rationem vult re.
dactam eſſe penſionē illam, cùm priꝰ tres
oboli & cribrum auenæ de vnaquaq; fa.
milia penſitari ſolerent. Deinde pręſcri.
ptū eſt, vt omnes Poloni rotunda, in mo.
rem monachorū, tonſura capillorū vtā.
tur, nec infra auriculas ritu barbarico
quiſqnam omnino comā promittat: ſe.
ſtis ſolennibus, dum ſacra peraguntur, vt
ſinguli equites faſciam lineam candidā
in modum ſtolæ, qua in ſacris vtuntur
ſacerdotes atq; diaconi, è collo ſuſpenſā
ferant. Suſcipiunt nō grauatim pręcepta
& leges Pontificis oratores, & Poloniā
omnem ad ſeruanda hæc obſtringunt.
His rebus è ſententia confectis, curricu.
lo Cluniacum repetunt, cum mandatis
Pontificijs: atque inde porrò læti Cazi.
mirum reducētes, ad Rixam, ita volente
ipſo, diuertunt. Ea cùm fruſtra reditionē
filio diſſuadere conata eſſet, ad Henricū
deinde imperatorem adeunt, orant, vt
diademata, quæ Rixa è Polonia ſublata
Contado patri ipſiꝰ donarat, propinquo
regi reddat, eumq́ue auitum ſocium & a.
micum Rom. Imperij tuendum ac defē.
dendum ſuſcipiat: Boemum ducem ab
inferendo Polonis bello cohibeat: & ad
reddenda, quæ ſuperiori tempore abſtu.
lerat, cogat. Non difficilem ſe in ijs, quæ
petebantur, Henricus præbuit. Nam & *Henrici imperatoris animus ergà Cazimirum.*
coronas reddidit, & ſexcentorum equitū
præſidium Cazimiro deducendo addi.
dit: & de Boemo, cū quo bellū tunc gere.
bat, curæ ſibi fore promiſit. Igitur auctus
comitatu Cazimirus, & plenꝰ bonę ſpei,
ſalutato Imperatore, in Poloniā cōten. *Cazimiri reditus.*
dit. Cū autē Poloniæ fines attigiſſet, effu.
ſa obuiā hominū omnis generis, ætatis at
que ſexꝰ ingēs multitudo officij gratia, le
ta ac tripudiās regem ſuū tantopere expe
titū, quaſi pręſens quoddā numē atq; ſa.
lutē ſuam fauſtis ominationibꝰ & accla.
mationibus, gaudioq́; ꝓfluentibꝰ vber.
tim lachrymis excipit: reducem gratula.
tur: certatim oēs pręteritorū veniā & ob
liuionē ſupplices petūt. Ille lachrymās et
ipſe, comiter omnes cōſolatus, ſuſpicio. *Cazimiri comitas & pietas.*
ne culpę metuq́; ſupplicij liberat. Quic.
quid factū ſit, non ſine diuino nutu factū
ꝓ ſuis fortaſſe & maiorū ſuorū meritis.
Adeſſe iā ſe, quē alio vitæ generi deditū,
& in eo acquieſcentē, tanto ſtudio expe.
tiſſent & reuocaſſent, ſalutem omnibus,
ac non perniciem cuiquam afferentem.
Confidere autem ſe viciſſim, ipſos omni
fide atque beneuolentia complexuros ſe
eſſe, boni ac vigilātis principis officio fū.
gentem. Ita denſiſſimis lęticiaq́ue exul.
tantibus hominum cateruis præcedenti.
bus & ſubſequentibus, Gneſnam honori
ficētiſſimè deducitur, anno ſeptimo poſt
quam exceſſerat.

CAZI.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

Reſtitutus igitur in paternum regnũ Cazimirus, & ſumma omnium ordinum gratulatione lætitiaq; Gneſnæ de more inũctus & coronatus, legatis exterorum principum gratulantibus, celebritatemque illam cohoneſtantibus, benigne & ſapienter reſpondit, eosque liberaliter donatos dimiſit. Mox ad reipub. vulnera ſananda animum adiecit: pacẽ publicam grauibus edictis ſanxit. & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipub. cicatricem, quàm acerbis quæſtionibus & iudicijs vulnus refricandum eſſe exiſtimabat, veteris Athenienſium exemplum imitatus, præteritorum quidem obliuionem edixit, reſtitutis modò in ſuas poſſeſſiões ijs, quibus per vim ablatas eſſe conſtabat: in poſterum verò eis qui ſe vi, cæde, latrocinio nõ abſtinuiſſent, omnem ſpem veniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non ſine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene conſtitutis, ad externa circumſpicit: & vt debilitatas regni vires externis auxilijs confirmaret, ſimulque vt poſteritati conſuleret, ampliſſimi ſenatus ſuaſu atque rogatu cũ Iaroslao Ruſſorum principe fœdus & affinitatem init, ſorore eius Maria, cuius mater Conſtantinopolitanorum imperatorum, ſicuti ſuprà memorauimus, ſoror fuerat, vxore cum ampla dote ducta. Quã ingenti pompa Cracouiam aductam iuxtà ac exceptam, Gneſnam deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit: reginam ſolenni ceremonia fecit: & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater auusq; ſuus in Ruſſia habuere, donauit: ſocietatem tantũ, & auxilia contra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxilijs, itemque ſexcentis Germanis equitibus, quos præſidij ſui cauſa ex Germania ſecum duxerat, fretus, inſequenti æſtate Maſouios infeſto exercitu adoritur. Nec ſegnius Maslaus tyrãnus, nõ parua ſuorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiã facit: Pruſſorum, quos in ſocietatẽ belli aſciuerat, auxilijs nõ expectatis. Fit acre præliũ, hinc iuſta ira, illinc veniæ deſperatione pugnãte. franguntur tandem, funduntur que Maſouiorum acies: dant manus victori regi. Dux ipſe & author belli Maslaus, nihil ſibi tutum fore inter ſuos ratus, ad Pruſſos fugit: ab his ſimul & à vicinis Slonenſibus & Iazygibus, ſiue Iazuingis facilè non modò auxilia, ſed validos exercitus contra regem impetrat, quod ipſorum rem agi diceret. Non quieturum enim eſſe regẽ ſe victo, quin ipſis quoque arma inferat: & non tantùm tributum quod pendere deſijſſent exacturum, verumetiam graues pœnas rebellionis de ipſis ſumpturum eſſe. Tuerentur libertatem, in quam ſe aſſeruiſſent: cogitarent, non eas iam Polonorũ vires eſſe, quæ Boleſlai regno floruiſſent, quibusque ipſi debellati eſſent: magnam vim hominum partim externis bellis, partim inteſtinis cædibus exhauſtam eſſe: qui ſuperſint, quique maximi bellicoſi ſint, eos ferè ſecum ſentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm conſilia communicare: in regem non optime animatos eſſe, quippe qui ocio & ſuperſtitioni in monaſterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iuſto prælio ſuperatum, quàm inopinantem oppreſſum, non incruentam tamen hoſti victoriam reliquiſſe: ipſos tantis pollere copijs, vt Poloniam omnem nullo negocio poſſint ſubigere, afflictam præſertim atque laceram, vt tunc eſſet. Ad hæc, ipſe etiam de ſuo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad ſocietatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodum videri volebat, allicit. Iazuingos autem & Slonenſes, Pruſſici tractus populos fuiſſe, Dlugoſſus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanaſtis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiſcum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediã Sarmatiam progreſſi colonias deduxerunt: ſiue diuerſi prorſus ab illis, inter Poloniam quidem, Ruſſiam atque Pruſſiam medij in extrema ora Lituaniæ habitaſſe, & acerrimi ac bellicoſiſſimi fuiſſe memorantur, donec à vicinis attriti, & ad extremum deleti ſunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ ſupereſſe in Lituania & Ruſſia diuerſa prorſus à Slauis & Litvvanis lingua vtentes. Extat etiam Slonſcum oppidum ignobile in confinio Pruſsiæ & Maſouiæ, nunc à Maſouijs habitatum. Hi ergo cum Pruſſis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico conſenſu belli totius adminiſtrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus eſt. Æſtate ſequenti Maſlaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Maſouiæ ingreſſus, facilè eam recepit.

Conſilium ſalubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cũ Ruſsis.

Dobrogneua regina Ruſſorum ſchiſmate abdicato, coronatur. Ruſsia Iaroslao duci donatur.

Maſouienſe bellum.

Maslaus victus reparat exercitum.

Maslai ſuaſio.

Iazuingi & Slonenſes populi.

Iazyges.

Pruſsicum bellum.

Boleslaus Cazimiro naſcitur.

Catebat enim prçſidijs & munitionibus.
Nec multo pòſt Cazimirus de aduentu
hoſtium cettior ſactus, adeſt & ipſe, au-
ctis numero & robore militum ſuperio-
ris anni copijs. Venientem apud Viſtu-
1043 lam Maſlaus ſpei & animorum plenus,
operitur: conſcruntur propemodum ca-
ſtra caſtris. Rex vbi copias hoſtium ſuis
longè maiores vidit, concidere animo:
Cazimiri pœnitentia. pœnitere præſentis ſortunæ atque regni:
priſtinam monaſticę vitę quictem atque
trauquillitatem animo requirere. His
curis atq; cogitationibus ſatigatum ſo-
por opprimit. Ibi per viſum diuinitùs re-
creatus & confirmatus, poſtero die pro
concione militibus viſum exponit: &
repletos fiducia diuini anxilij, alacres in
acieın educit. Nec hoſtes pugnam detre-
ctarunt. Canunt ſigna: clamor vtrinque
attollitur: nuſquam deeſt ſuis regis pro-
uidentia & adhortatio, vt duce Deo cer-
Viſum. tam victoriā amplectātur. Et ferunt con-
ſpectū eſſe in aere iuuenē auguſta ſpecie
corporis, veſte candida, cādido equo in-
ſidentem, & in hoſtiles turmas vexillum
inſerentem. Nec mora, terga vertunt bar-
Pruſſi & Iazyges profligati à Polonis. bari. Inſtant acrius noſtri ſugientibus: fit
ſtrages maxima. In eo prælio cæſa ſerun-
tur hoſtiū quindecim millia, capta duo.
E regijs pauci ſaucij, pauciores deſidera-
Cazimiri labor in prælio. ti ſunt. Rex inter primos hoſtem ſugien-
tem perſequens, vociſerando, cædendo-
que laſſus, & cruore reſperſus, ſemiani-
mis propemodū à gregario quodā mili-
te in caſtra relatus eſt: quem poſtea mili-
tatibus affecit præmijs, & in equeſtrē or-
dinem retulit. Cæterū Maſlaus ex ſuga
perpetuo curſu in Pruſſiā contendit. Ibi
à barbatis cognito euentu prælij excarni-
Maslai interitus. ficatus, in crucē actus eſt, inſultātibus, vt
„ alta teneret, qui alta petiuiſſet. Sic mali
„ cōſilij author, malè perijt. Ab hoc prçlio
Maſouia penitus in ditionē regis reuenit:
nomen tamen ſemel acceptum in hanc
diē retinet, quamuis mutatis poſtea fini-
bus. Pruſſi clade ſuorum permoti, & ve-
riti ne ſtatim ſibi Cazimirus victricia ſig
na inferret, miſsis legatis culpam rebel-
lionis deprecantur. Regi ſe & ſua ſubijci-
unt: tributa debita perſoluūt, ac deinceps
quotannis ſoluturos ſe eſſe recipiunt. Ita
Vuladislaus naſcitur. pax eis data eſt, & captiui dimiſsi. Rex
altero filio Vuladiſlao auctus eſt. Interim
autē dum hæc geruntur in Polonia, Hen
ricus imperator, cùm meditatum etiam
à patre bellum Boemis intuliſſet, ſuper-
bo Prædiſlai ducis reſponſo (quo nega-
bar ſe regi Polono redditurum eſſe ad-
emptas munitiones) magis etiam ſortaſ-
ſis irritatus, principiò quidem rem non
ſatis proſperè geſſit, ſed altero anno re-
petita maioribus viribus in Boemiam ex
peditione, victum ſractumque Prædiſ- *Boemi ab Hērico Imp. victi, ac denuò tributarij facti.*
laum grauiter multauit: & iureiuran-
do in ſua verba adactum, quas de Polo-
nis cæperat, vel ipſe in finibus Poloniæ
munierat munitiones, Cazimiro redde-
re coegit: conceſſaq; ipſi Morauia, tribu- *Morauia Boemis ceſſit.*
tum auxit, ita vt quingentas marcas, vt
vulgo vocant argenti, (quæ ſunt 250. li-
bræ) ac centum viginti boues dux Boe- *Boemorum tributum.*
mus deinceps Romano Imperatori quo
tannis penderet. Atque hoc illud eſt,
quod AEneas Syluius, & alij nonnul-
li hiſtorici ſcribunt, ab hoc Henrico Boe-
morum ducem domitum eſſe, quòd is
iniuſſu ſuo Poloniam vaſtaſſet. Neque
enim exiſtimandum eſt, Poloniam tunc
in ditione Romanorum imperatorum
fuiſſe. Nam quod addit Syluius, Sile-
ſiam Boemis ab imperatore, impoſito
tributo, traditam eſſe: de Morauia id re-
ctius accipitur. Sileſiam enim etiam
tunc in Polonorum ditione manſiſſe, vel *Sileſia in Polonorum ditione manſit.*
S. Petri numus cuius dudum mentionē
fecimus, argumento eſt. Nam eum Sile-
ſij quoque, itidem ac cæteri omnes, qui
tunc regno Polonico continebantur,
etiam nunc pendunt, & aliquanto poſt,
vt nos inferius oſtendemus, ea regio Sile-
ſia dici cœpta eſt. Adde quòd poſterius
Cazimirus rex Polonorum, cuius tem-
pora nunc proſequimur, Smogorouі-
enſem ſiue Bicinenſem cathedram &
epiſcopam, Vuratiſlauiam tranſtulit: *Vuratiſlauia vrbs.*
quæ vrbs in vmbilico Sileſiæ ſita eſt. Et
multo poſterius autem in ea Polonos re
ges & principes dominatos eſſe, multa-
que dominationis ſuę monumenta pub-
licè reliquiſſe conſtat, quemadmodum
nos ſuis locis exponemus. Rectius igi-
tur Sileſiæ munitiones Polonis tunc à
Boemo iuſſu Henrici redditas eſſe credi-
derimus. Pacato per circuitum reg-
no, Cazimirus memor priſtinæ condi-
tionis, & vitæ monaſticæ, victoriam
que contra Maſlaum atque barbaros di-
uino beneficio acceptam referens, Clu-
niacum, vbi monachus fuerat, legatio-
nem cum amplis muneribus mittit, be-
nignitatem erga ſe Dei prædicat: ſoda-
litati vniuerſæ ſe ſuosque commendat:
aliquot monachos ad ſe mitti poſtulat, *Benedictini monachi Cluniaco accitiin Poloniam.*
qui ſectæ illius quaſi colonias quaſdam
in Poloniam deducant. Mittuntur duo-
decim. His partim Tinecіam arcem, vno
à Cracouia milliario ſupra Viſtulam, cū *Tinecenſe monaſteriū*
centum amplius pagis: partim Lubēſum *Lubenſenſe*
oppi-

oppidum ad Odram ſitum, cum compluribus iridem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atque templa, eaque perampla ſuppellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecenſis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas & induſtria Cluniaci adhuc Cazimiro perſpecta erat. Atque is deinde Rachelino ſexto archiepiſcopo ſiue epiſcopo Cracouienſi vita defuncto, à ſacro eius baſilicæ collegio poſtulatus ſeptimus ſucceſſit, regis fauore & commendatione adiutus. Decimas, quæ ex agris Tinecenſis monaſterij epiſcopo Cracouienſi præbebantur, Abbati & monaſterio iure ſempiterno addixit & adſcripſit: diœceſim pſalmodijs & precationibus, ijs quæ Graduum vulgo dicuntur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & inſtituit, quæ ad religionis & reipub. inſtaurationem pertinere exiſtimabat: quæ ppetua, poſt Maſlaicum bellum fatigatam ſuperioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoque inſtauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipſius, Andreæ & Leuentæ Vngaris miſiſſe dicerentur, miſſis legatis, & refutatis Boemorũ, qui Imperatorem in Polonos irritabant, calumnijs, ſatisfecit: & contra Vngaros ipſi, Petri necem vlciſcenti, auxilia poſtea miſit. Vngari enim pulſo Petro, Abam, ſiue Ouonem, cum quo ſoror diui Stephani regis nupta erat, regẽ ſibi creauerant. Atque is ob receptũ ab imperatore Petrum æmulum ſuum, Auſtriam & Bauariam infeſtarat. Qnare irritatus Hericus, defunctus bello Boemico, in Vngariam ſemel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrũ in regnum reſtitueret. Sed reſiſtentibus Vngaris, re infecta receſſerat. Deinde verò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem et contemptum nobilitatis exoſum ſe reddiderat, Petrum, profligato & interfecto Aba, reſtituerat. Sed cùm is quoque impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosque Vngaris non modò in conſuetudine vitæ, ſed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Ruſſos tunc poſt Miecislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuere, & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere: ea conditione, vt ſibi, abiecta Chriſtiana religione, extirpatiſque ſacerdotibus & externis omnibus, priſtinam & Scythicam impietatem publicè reſumere liceret. Quod vbi factum eſt, Petrus fuga ſibi conſuluit. Sed retractus & excæcatus, paulo pòſt angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictũ ſuum de religione abrogauit, capitali que pœna ſanxit cultũ religionis Chriſtianæ. Nectamen ea re Henricũ imperatoreni placauit, quo minus is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuo contra Vngaros expeditionem faceret, vt Petri regis mortem vlciſceretur, & Vngariam Romano imperio vectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipſi miſit. Verùm id æquis conditionibus direptum eſt, vt mox in Boleſlao referemus. Scribit Bonfinius, & vetuſtior quidam Vngaricarum rerum ſcriptor, quem in plerisque ſequitur Bõfinius, Andreã hunc Boemiam, Poloniã & Auſtriam tribus cõtinuis annis infeſtaſſe, et vectigales ſibi reddidiſſe: irritarũ, vt videtur, ob miſſa contra ſe Imperatori auxilia. Cæterorũ nemo vllam huius rei mentionem facit. Hagecus verò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Verſouirijs ſiue Rauitis Boemis agrum Cloſcenſem infeſtaſſe: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & ſuſpendio necatos eſſe, Prędiſlao Boemorum duce poſtulante. Atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam diſſuadentibus Prædiſlai filijs: Vratiſlauiamque & alias vrbes Polonis à Prædiſlao redditas, ea lege, vt Boemorũ principi certum tributum quotannis indepen derent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuioſè ille, vt cætera ferè. Quomodo enim ad Cloſcum prius Poloni excurriſſent, Boemis Vratiſlauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; ſumpſit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore, Sileſiæ nomine impoſitum eſſe vult. Sed is quoque re ipſa, quemadmodum ſuperius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro perſequamur. Suſcepit autem is ex Dobrogneua vxore liberos, mares quidem quatuor, Boleſlaum, Vuladiſlaum, Mieſconem & Ottonem: fœminam verò vnam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, vino patre: Mieſco adultior iam, octauo poſt patrem anno, rebus humanis exempti ſunt. Cùm autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo menſem vnum afflictus, vbi finem vitæ ſuæ adeſſe ſenſit, proceribus liberos commendat: & ſacramentis ritè procuratus, religioſè tranquilloque animo

Aarõ archiepiſcopus Cracouienſis.

Graduũ preces in Cracouienſi diœceſi.

Cazimirus inſtaurator pacificus.

Vngarica res.

Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vng. Vngari à religione Chriſtiana defecere.

Petri regis mors.

Andreas religionẽ Chriſtianã apud Vngaros reuocauit.

Henricus Imperator bellũ infert Vngaris.

Polonorum auxilia contra Vngaros.

Bonf. rerum Vngar. dec. 2. lib. 2.

Boemorũ cũ Polonis pacis ſtatio.

Cazimiri regis liberi.

mo, quarto Calendas Decembris, extremum vitæ clauſit diem: & magno omnium mærore Poſnaniç ſepultus eſt, anno poſt Chriſtum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Nec multo poſt, Aaron Cracouienſis epiſcopus regem ſecutus eſt. Fuit autem Cazimirus procera ſtatura, forma liberali, bona & vegeta corporis habitudine, capillo denſo, promiſſa barba, cõptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & vidnas clemens & beneficus: in Eccleſiaſticos homines in primis propenſo animo: erga omnes comis, lenis & benignus: denique in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere ſolitus. Hic rex ſedem epiſcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vuratiſlauiam tranſtulit: inſula vrbi vicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum ſita, Epiſcopo & collegio ſacerdotum attributa.

1058. ann.

Cazimiri effigies, & mors.

Vuratislauienſ. baſilica.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

Conuentu apud Gneſnam inſtituto, ſumma omnium volũtate ad Boleſlaum Cazimiri filiũ natu maximum, ſolenni ceremonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus eſſe exiſtimaretur, tum quòd is adoleſcentulus, etiam tũ ſingulari induſtria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ ſtudio præditus, ad res maximas gerẽdas factus, & regno digniſſimus eſſe videretur. Ad eum primis tribus annis tres illuſtres exules cũ cõfugiſſent, magnam ei materiã ſequentium bellorum præbuerunt. Ii verò fuerũt: Izaslaus princeps Kiouienſium, Iaroſlai Dobrogneuç reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorũ ſuperius meminimus: & Iaromirus, Prędislai Boemorum principis filius. De quib9 omnibus, quo res fiat dilucidior, paulo altius repetemus. Ac primùm de Iząslao. Iaroſlaus monarcha, de quo plura ſuprà ſcripſimus, inter quinque filios, Izaſlaum, Suẽtoslaum, ſiue Stoſlaum, Vuſeuolodum, Igorum ſiue Gregorium (vt habent Dlugoſſus & Vapouius) & Viceſlaum ſiue Viſſeſlaum, Ruſſiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, viuente adhuc illo obierat. Ex his Izaſlaus, cui Kiouia, & Vuſeuolodus, cui Pereaſlauia obtigerat, Viſſeſlaum Polocenſium ducem cum duobus filijs, poſt patris mortem dolo captum, in vincula conieccerant. Per id tẽpus Polouucij, ſiue Poliovvcij, à cãpis à noſtratibus appellati, barbara gens, Ruſſis ab oriente ſole & meridie cõfines, quos noſtrates quidam Gotos, Vngarici verò ſcriptores (neſcio an rectè) Cunos ſiue Hunnos eſſe volunt, Tanai trãſmiſſo, in Vuſſeuolodi ditionẽ impetũ fecerant: cumque vnà cũ Izaſlao fratre & Ruſſorum copijs ſibi obuiã progreſſum, bis magna ſtrage profligarant: Ruſſiam longè lateque vaſtabãt, & ingẽti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Ruſſica nobilitas vinctũ Viſſeſlaum dimitti ſibi popoſcit. Cumq; id negatum eſſet, ipſa eũ per vim atque tumultum inuitis ducibus ſuis liberauit: & cum eo arcem Kiouienſem inuaſit, ac ducem eum ſibi pro Izaslao conſtituit. Izaſlaus diffiſus rebus ſuis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugoſſus & Vapouius. Ruſſorũ annales nullam faciunt Viſſeslai capti & liberati mẽtionem: nec ab eo, ſed à Stoslao Czernechouienſium, & Vuſſeuolodo Pereaſlauienſium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum eſſe volunt, paulo pòſt, quàm tres ij Smolenſcenſem principatum à morte Igori inter ſe partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerũt: ſed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijſſe, Kiouiamq; ipſi reddidiſſe memorant: atque adeò pleraq; omnia, quæ Poloni in Ruſſia præclarè geſſerunt, ſubticent, vel deprimunt. In Vngaria verò Andreas rex prouecta iam ętate, poſt Leuentę fratris mortẽ, alterum fratrẽ Belã, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, vt quẽ exilij ſocium habuiſſet, ſecundarum quoque rerum participem faceret: & cum eo ſic Vngariam partitus erat, vt ipſe quidem duas parres regni cum titulo regio, Bela verò tertiam ac ducis nomen obtinerer. Poſtea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta, filiam Henrici vxorem filio Solomoni è Ruſſa vxore ſuſcepto acceperat: ſiue ipſe duxerat, & Solomonem filium ex ea ſuſceperat (variant enim ſcriptores) & eum ipſum filium, paruulum adhuc, ſocero contendente, ſucceſſorem ſibi deſtinarat, regemque viuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum ſibi ſeni prælatum eſſe, initiò quidẽ diſſimulauit: mox collectis clã ſarcinis, cum vxore, tribus filijs & familia in Poloniam ad affinem regem ſe recepit, veritus ne quid durius in ſe fratet ſtatueret. Subolfecerat enim, eũ ſibi inſidiari. Porrò in Boemia Prædislaus princeps ex Iuditha vxore quinque filios ſuſceperat, Spitigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum, & Iaromirum. Moriens Spitig.

Boleslai II. indoles.

Bellorũ ſeminarium.

Ruſſiæ principatuum partitio.

Fratrum diffidium.

Polouucij Ruſſiam vaſtant.

Goti.

Cuni, ſiue Hunni.

Viſſeslaus è carcere liberatus.

Izaslai fuga in Poloniã.

Ruſſicorum annalium fides de Polonorum reb. geſtis.

Bela vocatus à fratre in Vngariã.

Vngariæ ducatus.

Solomõ Andreæ regis filius.

Bela fuga in Poloniã.

Boemica res Prædislai filij.

tig.

tigneum natu maximum ſucceſſorē ſibi fecerat: Iaromirum natu minimū ſacerdotio deſtinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat.

Spitignei acerbitas.

Eo mortuo, cùm Spitigneus impotenter dominatū gerere cœpiſſet, Germanos & externos omnes, & in his matrem ſuam Iuditham excedere Boemia iuſſiſſet, primoresq́ue nobilitatis Morauicæ euocatos ad ſe prehendiſſet, & per arces cuſtodiendos diſtribuiſſet,

Vuratislai fuga in Vngariam.

Vuratislaus fratris acerbitatem timens, relicta vxore, in Vngariam ad Andream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alteram Andreæ regis filiam, vltro oblatam exul duxerat. Id cùm comperiſſet Spitigneus, veritus ne ille ſoceri auxilio fretus, bellum ſibi inferret, vltro eum reuocarat. Nec multo pòſt ſupremū vitæ clauſit diem. Vuratiſlaus à Boemis ad ſuſcipiendum principatum accitus,

Morauia Marchium.

Morauiam Ottoni & Conrado fratribus totam conceſſerat: Iaromirum, itidem ac Spitigneus, exortem patrimonij fecerat: perſuaſeratq́ue ipſi, epiſcopæ ſpe iniecta, vt ſacris initiaretur.

Iaromiri diaconi fugam Poloniam.

Is igitur cùm iam eſſet Diaconus, mutata ſententia & veſtitu, in Poloniam & ipſe apud Boleſlaum regem militaturus, & rebus ſuis commodius conſulturus, paruo comitatu ſe contulit. Nunc iam ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Vuratislaus ergo permoleſtè ferens, receptum ex fuga fratri ſuo Iaromiro in Polonia patêre, veritusq́ue ne quid ille noui contra ſe Polonorum fauore & auxilijs fretus moliretur,

Boemicum bellum.

cum infeſto exercitu in fines Poloniæ ingreſſus eſt: oram eam ferè omnem, quæ poſtea Sileſiæ nomen accepit, populatus, igni ferroq́ue vaſtauit: quo nūcio ad ſe perlato, celeriter Boleſlaus cum tumultuaria manu hoſti occurrit: & inopinantem in ſylua quadam aſſecutus, reficere corpora & iumenta ſuos feſtinatione defatigatos iubet, poſtera die hoſtem aggreſſurus. Boemus regis aduentu cognito, neque dimicare cum Polonis, quorum vires non noſſet, quosq́ue locorum peritia adiuuaret, tutum ſibi eſſe ducebat: & manere eum diutius in eo loco, penuria rerum omnium nō ſinebat: tum autē verebatur, ne ſucciſione arborum, vel ab agreſtibus receptu prohiberetur.

Boemorum fuga.

Itaque fugæ conſilium cepit: à rege fallendi cauſa colloquium in poſterum diem petijt, quaſi de admiſſis ſatisfacturus. & ſecunda noctis vigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusq́ue ignibus, quo facilius excubias noſtrorum fruſtraretur, accenſis, ſilentio ſuos eduxit, & feſtinus fugam arripuit. Inſequenti die Boleſlaus, vbi hoſtem effugiſſe animaduertit, dolore atque ira percitus, aliquot dies eum perſecutus eſt, nec tamen aſſequi potuit: ſed extremos tantùm agminis, debiliores atque laſſos, excepit.

Morauia à Polonis vaſtata.

Nec mora, in Morauorum fines diuertens, villas, vicos & oppida incendit: multosq́ue mortales, nihil eiuſmodi metuentes, in agris oppreſſit, & magnam prædam abegit & abduxit. In ſequentem verò annum maius bellum parabat. Quod vbi Vuratiſlaus comperit, cùm hoſtiles vires, tum ſuorum proditionem & fratrum inſidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quod alio ſpectabat Boleſlaus, facilè impetrat,

Pax affinitate ſancitur inter Boemos & Polonos.

his quidem legibus, vt damna noſtris illata ſarciat: ſororem Boleſlai Suentochnam, tertiam vxorem ducat: alteram enim anno ſuperiore defunctam amiſerat. Suentochna, quam Suatanam Boemi vocarunt, ad ſponſum non multo pòſt à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno ſplendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vuratislao redijt: & Pragenſis, deinde verò etiam Olomucenſis epiſcopus non ſine iniuria alterius factus eſt. Per id tempus, cùm epiſcopa Cracouienſis poſt mortem Aaronis ob controuerſam ſacri collegij electionem toto biennio vacua fuiſſet,

Lampertus Zula epiſcopus Cracouienſis

tandem Lampertus cognomēto Zûla Polonus ſucceſſor electus eſt. Nec tamen is pallium de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in poſterum Cracouia archiepiſcopum habere deſijt.

Pruſsicū bellum.

Per idem tempus Pruſſi contemnentes Boleslai regis adoleſcentiam, & quòd eum Boemico bello diſtineri ſciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimā transmiſſo flumine Viſtula, repentina excurſione populantur:

Grodecum arx.

arcem Grodecum, quò ſe cum præda recipiant, muniunt: inde crebrò in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, graſſantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Boemis facta duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur: verùm difficultate expugnandi eius deterritus, eo quod naturá munitus eſſet locus, egregieq́ue à Pruſſis defenderetur, ſoluit obſidionem, in qua pluſculum temporis fruſtra conſumpſerat: fremensq́ue, quòd ſyluis & paludibus & munitione illa ſeſe tenerent hoſtes, nec vllam pugnandi copiam facerent, & ſe aliò feſtinantem diſtinerent, ante ſibi domandos eſſe, quos aperto marte non poſſet, exiſtimauit. Reducere ſe exercitum ſimulat: cæterùm in inſidijs

latebat. Pruſſi abiiſſe hoſtem rati, è latebris prodeunt, & in Poloniam excurſionem facere parant. Quod cùm Boleſlaus ab exploratoribus accepiſſet, ducit in hoſtē alacer. Priusq̃ ad hoſtē veniretur, tráſmittendus erat Oſſa fluuius, qui Poloniā à Pruſſia dirimit. Hunc primi armati incunctanter ingreſſi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quę imbribus tūc fortè excreuerant, abſorpti ſunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs, minori periculo tranarunt. hoſteſque ſecuros, & nihil talè ſuſpicantes opprimunt: & ingenti ſtrage conciſos, in poteſtatem ſuam redigūt. Gallus in Pomeranico bello id vſuueniſ ſe narrat: nec fluminis nomen prodit. Et ſanè Grodeci nomen non Pruſſicam ſed Polonicā, vnde Pomerani oriundi ſunt, ſapit originē. Ex illo autē tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus vtūtur. Pruſſicum bellum recepit Vngarica expeditio. Nam Boleſlaus rex Belæ exulis, & vxoris eius amitæ ſuæ precibus fatigatus, & perſugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandeſtiniſque nōnullorum procerum, fidem & ſtudia ſua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam ſibi eſſe tam luculentam gloriæ comparandæ occaſionem iudicans, reducere propinquos inſtituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu ſuo ducens (nam vxor & liberi in Polonia manſerant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt ſe complures Vngari, ita vt quartum ex ipſis agmen conficeretur. Nec ſegnius Andreas rex hoſti aduentanti ad Tibiſcum, ſiue Ciſſam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraque Germanorū & Boemorum auxilia ducens. Cùm.n. bellum contra ſe à Bela & Polonis parari intelligeret, miſerat Solomonē filium in Germaniā. Regnabat tunc apud Germanos poſt mortē Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cæſares quidem quartus, inter Imperatores verò tertius, cū Agnete matre: q̃ ſiue ſocrus, ſiue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratiſlaus ipſe princeps præerat. His ergo virib⁹ fretus, tranſmiſſo Tibiſco acies inſtruit: neque noſtri pugnā detrectatūt. Concurritur infeſtis ſignis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari, qui cum Andrea rege erant, premi ſuos, noſtros vrgere conſpicati, ad Belæ partes tranſeunt: nec diutius Germani & Boemi, deſerti ac proditi ab Vngaris, imperum Polonorum pariter & Vngarorum ſuſtinuêre. In fuga oppreſſi ſunt multi, capti item non pauci, & in his Vratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vuratiſlao Cōradum fratrem eius, Marchionem Morauiæ Boemicis auxilijs præfuiſſe, & captū eſſe, excæcatumq́; à Boleſlao ſcribit. Rex Andreas longius fugiens, tandē ad portas Moſoniēſes comprehenſus ab Vngaris, & malè tractatus in ſylua Boconienſi, vitam finiuit. Magna eo prælio Boleſlai virtus & ſolertia extitit. Poſt victoriā verò Belā is Albæ regię in ſede regia collocauit: victorem exercitum prēmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum ſuorum ſuaſu vxorem duxit, præſtanti forma virginem, Viſſeslai Ruſſorum principis cuiuſdam (cuius non extat nomen) filiam vnicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantiſper autem quieuit Boleſlaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum ſat erat ad apparatum belli Ruſſici, ad quod ſummo ſtudio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoque ad conſtitutum locum omni exercitu, in hanc ſententiam apud milites in concione verba feciſſe memoratur. Non ignoratis milites, compluſculos iam annos Izaslaum cognatum noſtrum, principatu ſuo paterno iniuſtè pulſum, apud nos exulare: eique reſtituendo nos hanc operam dare exiſtimatis. Nec ſanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura „ comparatum eſt, vt afflictæ principum „ fortunę, principes quamuis alienos max. „ imè ad miſericordiam moueant. Sed no. „ bis hic nos etiam ſerimus, milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplā gloriam maiores noſtri reliquerunt: & vt alios prætercam, Boleſlaus quidē proauus meus imperium hoc noſtrum Boriſthene, Albi, & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriā verò nominis Poloni iiſdem penè, quib⁹ orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc qnanto noſtro cum dedecore & imperium hoc acciſum, & gloria obnubilata ſit, quis neſcit? Equidem vix teneo lachrymas, quod ad patrēauumq́; meum hæc infamia in primis attiner. Tametſi patrem veſtra excuſat iniuria, & afflictæ nimium interregno vires. Auo veniam, niſi ſim ipſe ignauiſſimus, dare nō poſſum. Verùm enimuero eam labem à ge-

Ruſſi victi à Boleſlao rege.

Armatura leuior Polonorum.

Vngaricum bellum.

Tibiſcus fl.

Henricus tertius imp. Rō.

Prælium. Boleslai victoria de Vngaris, Germ. & Boem.

Vngari ad Belam tranſeunt.

Boemorum dux captus.

Andreæ regis fuga, & mors.

Vxor Boleslai.

Ruſſicū bellum.

Oratio Boleslai regis ad milites.

à genere noſtro detergere, Ruſſiã regno huic rurſus adijcere, columnisq; Boleſlai (quem ego vt nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrũ terminare, mihi in animo eſt. Quod vobis placere debet, milites, niſi fortè à virtute maiorum veſtrorũ degenerauiſtis. Atq; maiores quidem noſtri gẽtem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, vexarunt, debellarunt. Nos iugũ excutientem, & quidem domeſticorum noſtrorum malorũ, non ſuarum virium fiducia, non vlciſcemur? non ad officium reuocabimus? Niſi fortè vbertas ſoli illius admiranda, hominũ ingẽs opulentia, & ex rerum copia ortus luxus atq; mollicies, ab hoc bello vos deterret, milites. At ego, nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere, iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpẽ luculentę prædę nos inuitant.

Ruſſiæ vbertas & opulentia.

Plura dicere parantem, clamore interpellant vniuerſi: Duceret quò vellet, bono omine: ſe impigrè ſecututos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnã pecuniæ vim inter milites, vt quẽq; ſuperioribus bellis meritũ eſſe nouerat, aut vſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militib9, inſtructa acie triplici, Ruſſiã ingreditur: propterea quod credebat hoſtes mox ad prælij dimicationem vẽturos eſſe. Et aderat quidẽ ad Bialogrodũ Viſſeslaus dux, cũ non contemnendis Ruſſorum, Piecinigorum & Vataiorũ copijs, verùm explorata noſtrorũ multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga cõtendit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit.

Liberalitas Boleslai in milites.

Viſſeslai fuga.

Trepidare tota Ruſſia, Kiouienſes deditionem facere velle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecisſent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe vrbem, & in Græciam cũ coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant, vt parcat ciuibus atq; patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Viſſeslaũ Poloſco ſeſe continentem, nõ iam de victoria aut Kiouia, verùm de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminẽ præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret: Polonis patriam, vtcunque de ſe meritam, in ſeruitutem atque prædam ne daret. Cogitaret quàm malè olim Stopolco ſucceſſiſſet, quòd exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleſlai ſententia nihil aliud quam periculum ſe facturum eſſe, quàm verè illa de Kiouienſibus dicerentur, quaque ij voluntate in ſe eſſent, reſpondit.

Ruſſorũ ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

Mouet Boleſlaus exercitum propius Kiouiam, & Meſcislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad vrbem præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, authores ſeditionis paternique exilij ſeptuaginta comprehenſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat.

Kiouia dedita.

Contenderunt ij tamen eò, pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimum milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecunda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaſlao, partẽ exercitus cum eo contra Viſſeslaũ miſit. Atq; is fuga elapſo Viſſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt: filiumq; Meſciſlaũ, & nõ multo pòſt eo mortuo, alterũ Suentopelcũ, ſiue, vt Ruſſi habent, Stopolcum Michaelẽ, cum præſidio ibi reliquit: ipſe cũ Polonis Kiouiã reuertitur.

Poloſcũ redactum in poteſtatem.

Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cũ delectis æſtatẽ atque hyemẽ illam Kiouię peregit, amœnitate loci ac delicijs vrbis, & mulierũ venuſtate, teneritudine, & lepôre admirando captus. Præbuit autem Izaslaus vniuerſo exercitui per omne id tempus alimenta & veſtes: inſuper & regẽ perquàm honorificè, & exercitum pro meritis remuneratus eſt.

Kiouienſes illecebræ. Fœminarum venuſtas.

Exacta hyeme, maturè Boleſla9 ex hybernis mouit, & in Præmislienſem tractum, iniuriane prouocatus, an quòd ea paterna eſſet vxoris ſuæ hæreditas, an verò ſola proferendi regni cupiditate ductus, non conſtat. Ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus eſt: cętetùm Pręmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipſe veniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus, haud ita longè à Tibiſci fontibus oritur, ab reliquis verò, foſſis & aggeribus munita erat, & à magna pręterea multitudine hominum vrbanorum ſimul & agreſtium, atque nobilium, qui ex agris eò ſe cum familijs & facultatibus ſuis recęperant, defendebatur. Ad hæc, ab vno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita, & validis mœnibus turribusque expugnatu, vt illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cùm fluuium, nequicquam prohibentibus Ruſſis, vado ſatis alto trãſiſſet, oppidum ſumma vi oppugnat. Nec ſegnius defendunt Ruſſi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, noſtros oppugnationi intentos adoriuntur: ſed reprimuntur, magnaque cæde in oppi-

Præmislienſe bellum.

Præmisliæ ſitus.

Sanus fluuius.

oppidũ repellũtnt. Poſtremò vim noſtro
Præmiſlienſe oppidum.
rum diutiꝰ ſuſtinere ſe poſſe diſſiſi, deſer.
to oppido, in arcẽ ſe receperũt. Rex op.
pidũ ſumma rerũ omniũ copia diuitijsq;
in prædam datum.
refertum, quarto, poſteaquam oppugna
re cœpit, die captum in prædam dat mi.
litibus. Arcem, quia difficilis eſſe videba.
Arx obſeſſa.
tur eius expugnatio, propter multitudi.
nem defenſorũ, neque contrucidari ſuos
volebat, corona obſedit, ſperãs fame ſiti.
q́ue breui ſecam ſedendo in poteſtatem
ſuam redacturum eſſe: equites peditesq́;
quoquouerſus pabulatũ dimittit, cõmea
rum quamplurimũ in caſtra cõportare,
villarum incendijs abſtinere iubet. Ipſe
diſpoſitis cuſtodijs obſeruabat, nequid
ad obſeſſos importaretur, néue ij libera è
flumine aquatione vterentur. Nullas.n.
arx intus perennes habebat aquas. In ma.
gna difficultate, obſtinatis tamen ani.
mis, obſeſſi obſidionẽ ſuſtinebant: donec
fame ſitiq́ue enectis iumentis, & peſte in
homines graſſante, deditionẽ extremo ę.
Præmiſlienſis arcis deditio.
ſtatis tẽpore fecerunt. vitam & quę ſingu
li vno onere ſecum efferre poſſent pacti.
Rex arcem deditam quantũ poteſt reficit
& adornat, in eaq́ue hyemẽ ſequentem
commoratus eſt, exercitu in hyberna di.
ſtributo. Fuit hic annus à Chriſto nato
1069.ann. 1069. Eo tempore, cùm Bela rex Vngariæ
Bela regis Vng. interitus.
tertio regni ſui anno camerę ruina in vil
la quadã afflictus, paulo pòſt obiuiſſet, So
lomon Andreę filius ab Henrico quarto
Solomon reductus in Vngariam.
imperatore affini ſuo in Vngariã validis
copijs reducebatur: quo cognito, Geiſa,
Vuladiſlaus & Lampertus Belæ filij, ni.
Belæ filiorũ fuga in Poloniam.
hil præſidij ſibi in fluxa Vngarorũ ſuorũ
fide fore rati, ex Vngaria in Poloniã ex.
ceſſerant: & Cracouiam rectà cõtenden.
tes, à Vuladiſlao regis fratre & regina co.
miter & benignè accepti ſunt, rege tunc
apud Præmiſliã cum exercitu morã tra-
hente. Cumq́; hybernaturꝰ is eſſe in Ruſ.
ſia referretur, Geiſa relictis Cracouiæ fra.
tribus, illuc ad eum venit, opẽ eius implo
rans. Quem Boleſlaus comiter conſola.
tus, cogitare ipſe ſecum ac deinde cum
cõſilio caſtrenſi conſultare, quid faceret;
propinquosne exules atque ſupplices, in
termiſſo Ruſſico bello, reduceret, an hoc
prius conficeret. Ac conſiliũ quidem in
eam ferè inclinabat ſententiam, vt Ruſ.
ſiam prius pacandã domandamq́ue, & a.
lienam rem ſuæ poſthabendam eſſe cen.
ſeret. Cæterum regi placuit, non eſſe dif.
ferendam expeditionem in Vngariã, do.
nec Solomon regnum ſuum ſtabiliret,
Germanorumq́; auxilia acceſſeret. Igitur
æſtate proxima, cum iã matureſcerent
ſegetes, Boleſlaus rex relicto Præmiſliæ,

quantum ſatis eſſet, præſidio, in Vngariã
Vngarica expeditio.
cum reliquo exercitu & Belæ filijs, ſupe.
ratis montibus qui Poloniam & Ruſſi.
am ab Vngaria diuidunt, contendit. Cõ.
fluxit ſtatim ad ipſos non paruus Vnga.
rorum numerus. Solomon, vbi de aduẽ.
Solomõ rex in arcem ſe recipit.
tu hoſtium cognouit, Buda regia vrbe re.
licta, Moſonũ (arx ea erat munitiſſima)
ſe recepit, eo quòd inops ab externis auxi
lijs, parum præſidij ſibi contra patrueles
in Vngarorum ſuorum viribus atque fi.
de eſſe exiſtimaret. Ibi epiſcopi medios
ſeſe interponunt: Belæ filios orant, ne ſe
patriæ parricidio contaminent: Pacem
Pax inter Solomonem & Belæ filios.
deinde inter eos & Solomonem, non ab.
nuente Boleslao, qui ad intermiſſum
Ruſſicum bellum feſtinabat, componũt
his cõditionibus, vt Belæ filij regium ho.
norem cum duabus partibus regni Solo
Solomon regnat in Vngaria.
moni permittant: ipſi tertia, ducumq́ue
nomine contenti ſint. His rebus magna
omnium lætitia confectis, Boleslaum cũ
exercitu, datis de publico ampliſſimis
muneribus, dimittunt. Reuertens autem
Ruſſicũ bellum inſtauratum.
is Præmisliam, reperit Izaslaum princi.
patu Kiouienſi iterum à fratribus præte.
xtu controuerſorum finium illato bello
eiectũ. Itaque æſtate quæ conſecuta eſt, in
Volynienſium fines infeſtum duxit ex.
ercitum. Regio tunc erat diues, & om.
nium rerum propter fertilitatem agri
abundans, & oppidis caſtellisque fre.
quens: quæ pleraque omnia partim vi ca.
Volynia in poteſtatem Boleslai venit.
pta, partim dedita, citò in poteſtatem re.
gis venêre. Arces tres præcipuæ Luſcum,
Vuladimiria, & Chelma, è materia qui.
dem limoq́ue, vt pleræque omnes illarũ
regionum, conſtructæ, ſed bene munitæ,
validis Ruſſorum præſidijs tenebantur.
Ex his ad Luſcum primùm caſtra pouit,
arcem vi capere nititur: vbi ſæpius res tẽ.
tata non ſucceſſit, animi dubius delibe.
rat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem
prono animo ferebatur: itaque iudica.
bat, ea recepta facile cæteras eius oræ mu
nitiones deditionem facturas eſſe: ve.
rùm relinquere poſt ſe hoſtem integrũ,
& cæteris Ruſſis horum exemplo ani.
mos ad reſiſtendum addere, neque con.
ſultum, neque tutum fore arbitrabatur.
Itaque obſidendo ad deditionẽ adigere,
quos expugnare non poterat, ſtatuit. Ob.
Luſcum obſeſſum ac deditum.
ſeſſi ſex propemodum menſes, vim & ob
ſidionem cùm ſuſtinuiſſent, ad extremũ
freti benignitate regis, pactiq́ue liberum
cum rebus ſuis diſceſſum, arcem de.
dunt. Ibi Gregorius, ſiue Igorus dux, qui
Igorus dux regi ſe dedit.
oram illam ditione tenebat, diffiſus mu.
nitioni reliquarum arcium, miſsis pri.
mùm ad regem legatis, deinde ipſemet
veni.

veniens,impetata ſe facturum promiſit,
1074. obſides dedit, pacem impetrauit. Anno
ſequenti ad Kiouiam mouit caſtra Bo.
Vuſſeuolodus dux.
leslaus: obuium ſeſe ipſi offert Vuſſeuo.
lodus cum valido exercitu,è ſuis iuxtà ac
fraternis ditionibus collecto. Nam Stos.
lao fratre mortuo,principarũ eius ſibi ad
iunxerat:& ij qui Luſci, Vuladimiriæ &
Chelmæ in præſidijs fuerant, dimiſſi, ad
eum ferè ſeſe receperant, eoque inuitum
multa ſuadendo & orãdo impulerant,vt
prælio cũ noſtris de ſũma rei decerneret.
Rex ꝙ in primis cupiebat adeptus, acies
cõtrà inſtruit:milites paucis cohortatur,
Oratio regis ad milites.
vt optatã conficiendi illius belli occaſio.
nem,ab hoſte præter ſpẽ ſibi oblatã, elabi
è manibus ne ſinerent: & extremũ illum
eius conatum deſperatione magis,quàm
ſpe vincendi ſuſceptũ, fortiter retunde.
rent: Eundẽ eſſe,qui prius ad manus veni
re nunꝗ auſus eſſet:& ex ijs militibus ferè
collectum,qui victi prius,ac vel fuga ela.
pſi,vel deditione facta dimiſſi à ſe eſſent.
Si ipſi viri eſſe pergerent, penitus debella
tũ iri ea victoria:nec niſi præmia belli, &
ea quidem ampliſſima,ipſis reliqua fore.
Quòd ſi quid eos paululũ falleret, cogita
rent in hoſtico ſe eſſe:Ne eos quidẽ quie.
turos, quos pacatos à tergo reliquiſſent,
Ruſſorum leuitas.
vt ſunt Ruſſorum ingenia mobilia. Ad.
niterentur,ne fortuitu,ſed ſua virtute at.
que fortitudine ſuperiores victorias ade.
pti eſſe viderentur. His dictis,& clamore
crepituq; armorum alacritatẽ ſignificãte
vniuerſo exercitu,canere ſigna iubet.Co
hortatur & Vuſſeuolodus ſuos, fortiter
vt pro patria, pro liberis,pro coniugibus,
pro parentibus,pro aris & focis,ꝓ liberta
te denique dimicarent:ex eius prælij euẽ.
tu vel lætiora omnia deinceps,ſi viciſsẽt:
vel ſi, quod abſit,victi eſſent,durã ſeruitu
tem,ſummamq́ue miſeriã expectarent.
Prælium.
Congrediũtur infeſtis armis & animis in.
ſtructæ acies : incaleſcit pugna,& magis
quiſque vt hoſtẽ feriat, quàm vt ictũ ipſe
declinet, dat operam. Adſunt vbiq; ſuis
duces. Iamq; premi & conturbari Poloni
cœperant in dextro cornu hoſtiũ clamo
re,fugere noſtros vociferantiũ, magis et.
iã conſternati: cùm Boleſlaus laboranti.
bus ſubſidiũ ſubmiſit:& non modò pug.
nã reſtituit, verùm etiã hoſtilem aciem
perfregit,& cõuertit. Perturbatis ordini.
bus,fugiunt Ruſſi: Vuſſeuolodus,vbi ali
quandiu ſuos, nequicquam reuocauit,
Victoria Boleslai de Ruſſis.
in fugam ſe & ipſe coniecit. Ita plena,nec
incruẽta tamen, victoria noſtris obtigit.
Multi nanque ſaucij in caſtra relati, mil.
le propemodum deſiderati ſunt. Boles.
laus aliquantum recreato ab ea pugna ex
ercitu ad Kiouiam contendit: quam cũ
primo impetu capere non potuiſſet op.
Kiouia oppugnatur.
portuno loco caſtra metatus, oppugna.
uit vrbem iterum atque iterum:ſed nul.
lo operæprecio, imò verò non minimo
ſuo detrimento. Nam etſi locus neque
ſitũ, neque opere admodum munitus e.
rat,ſed tamẽ acriter cùm ab vrbana mul.
titudine, tum ab ijs,qui è prælio dudum
fuga elapſi eò ſe receperant, defendeba.
tur:nec à viris modò,ſed à mulieribus et.
iam atque pueris noſtri, mœnia ſubeun.
tes è ſuperiori loco iaculis omnis gene.
ris vulnerabantur. Omiſſa igitur oppug.
natione, obſidione vrbem, multitudinẽ
hominum abundantem, premere ſta.
tuit:diſpoſitisque in omnes partes cuſto.
dijs,cõmeatu oppidanos prohibet. Quod
quidem facile fuit, longum proſpectum
quoquouerſus præbente ſubiecta vrbi
planicie. Nec multo pòſt anguſtiore an.
nona vti cœpêre obſeſſi: veritiq; ne extrẽ
ma pati cogerẽtur,& ad extremum in po
teſtatem hoſtium venirent, culpam & ne
Kiouia deditur Boleslao.
ceſſitatem deprecati, vrbẽ dedunt. Boles.
laus ingrediens in portam vrbis ferro in.
tectam,gladium vibrauit, quod proauũ
item ſuum feciſſe acceperat : oppidano.
rum autem facultates atque corpora ca.
Moderatio Boleslai.
pitali edicto à militum vi atque iniurijs
& rapinis tutatus eſt. Qua clemẽtia eius,
& animi moderatione moti oppidani,in
gentia dona vltrò ipſi accumularunt. Ea
rex pleraque omnia inter milites virtu.
tis ergò collaudatos, pro meritis cuiuſq;
Ruſſia Polonis vectigalis facta.
diſtribuit. Pacata Ruſſia, vectigalia non
ſolùm pecuniæ,ſed& omnium rerum ad
victum cultumq́ue corporis pertinentiũ,
inſtituit. Izaslaum ſummæ rerum præpo
ſuit. Is porrò filios ſuos, Stopolcum qui.
dem Polocenſibꝰ & Nouogrodenſibus,
Vuladimirũ Smolẽſcijs, Iaropolcum ve.
rò Viſſegradenſibꝰ præfecit. Rex quo ma
gis imperium ſuum in Ruſſia ſtabiliret,
& quo diutius notis iam ſibi antea Kio.
uiæ delitijs atque voluptatibus perfruere
tur, hyemem illam ibi manſit. Ibi robur
Delitijs vincere victorem.
noſtrorum hominum illecebris opulen
tæ, luxurioſæ,& Græcorũ cõmercijs cor.
ruptæ ciuitatis,vt Pœnorum olim apud
Capuam,elanguit, diſciplina militaris li
centia diſſoluta, & ille victor multarum
gentium exercitus, deuictæ vrbis laſci.
uia, libidinibus & flagitijs victus eſt. ita vt
ei vinci magis propemodum,quàm vin.
cere expediuerit. Etenim plurimorũ ma.
ximorumq́ue malorum,quæ Poloniam
poſtea implicarunt, hæc victoria cauſa
& origo

Polonorum corruptela.

& origo fuit. Nam dum illi, Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine, quamuis fœda, & ſibi inuſitata prius, abſtinent, complurium vxores & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam virorum abſentiam (iam enim ſeptimũ fortè annum in Ruſſia & Vngaria militantes domibus aberant) tum aut libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipſas perferebantur, & injurijs irritatæ, flagitijs viciſſim viros & propinquos ſuos pleræque vlciſcuntur: nonnullarum etiam pudor & conſtantia partim blanditijs & falſa extinctorum virorũ perſuaſione corrumpitur, partim vi expugnatur, iuſta diuini numinis vindicta atque permiſſu. Libet hic pręclarum muliebris pudicitię exemplum referre. Margarita, Nicolai Zembocij comitis vxor, pudicitiæ ſuæ metuens, graſſante paſſim impunè flagitioſorum iuuenum licentia, in turri tẽpli Zembocinenſis, vno à Proſſouia milliario, cum duabus ſororibus per multũ tempus latuit, familia per funem alimenta ipſi ſubminiſtrante. Hæc vbi viris in hyberna renunciata ſunt, fremere multi, ad quos illa pertinebant, & indignari, cõmeatumq́ue domos viſendi à rege petere. Sed vel non admiſſi ad regem, vel ſuperbiꝰ repulsã paſſi, clàm pauci primùm ſeſe ſubduxêre: deinde plures paucorũ exemplum ſecuti, ipſi quoq; diſceſſerunt, ita vt pauci cum rege remanerẽt. Raptim is quoque cũ reliquis cõſequitur, veritus, ne Ruſſi mutatis animis, deſpectaq́ue Polonorum paucitate, opprimendi ſui conſilium inirent. Poſteaquam peruenit Cracouiam, conceptam animo in deſertores irã in apertum profert. A quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum cõfiſcatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, q̃ culpę affines eſſe videbãtur, quibusq; miſericordia & indulgentia virorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abſtractis enim & abiectis infantibus, quos è ſtupris & adulterijs enixæ erant, catulos ad vbera earum admouiſſe dicitur. Ad hæc vulgus atque plebem nouis & grauibus exactionibus premebat: ius non dicebat, nec iniurias tenuiorũ vindicabat, impeditus conſuetis voluptatibus, fœdisq́ue & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Chriſtina nobili fœmina, à Mecillao marito abducta, palam per adulterium abutebatur. His cõmotus, ita vt decuit, Staniſlaus Cracouiẽſis epiſcopus, vir pius & nobilis de Pruſſotum, quam vocant, familia, cognomento Sciepanouius, qui Lamperto defuncto paulo antè ſuffectus erat: vidẽsq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regẽ adit, & ſemotis arbitris blandè admonet, orat & obſecrat, vt illis moribus & corruptelis finem ſtatuat, ne quod grande malum ſibi ſuisq́ue & vniuerſæ Poloniæ accerſat. Peccata per ſe maxima, longè tamen maiora eſſe in rege, quàm in priuato homine: cùm ea quoque quæ in alijs leuia ſint, in eo, qui loco & honore eminet, grauiſſima eſſe videantur: propterea quòd vltrò hominum ſeſe oculis ingerant, & plurimos ſecum malo exemplo in pręceps detrahant. Quo ſublimior ſit, & fortunatior, hoc maiore vitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq́ue beneficentiam agnoſcere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina vltione de ſummo gradu in imum deturbaretur, neu denique falſas & momentaneas voluptates diris ſempiterniſq́ue cruciatibus cõmutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioq́ue inflammatus, conuitijs & maledictis ſanctum antiſtitem inceſſere: quęrere, quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæq́ue libertatem comprimeret: neque tamen quicquã eiuſcemodi in vita & moribus Stanislai, quod opportunum eſſet crimini aut reprehenſioni, comperiebat. Emerat fortè Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinẽſi, à Petrico quodam equite. Atque is Petricus accepto precio iam obierat: nec ſatis tamen Stanislaus, propter perpetuũ bellum & iuſtitium, actorum publicorum monumentis de iure ſuo ſibi eccleſięq́ue ſuæ, cui pagum illum adiungebat, cauerat. Eius rei Boleslaus ab aſſentatoribus ſubmonitus, Petrici agnatos ſubornat, qui de interuerſa hęreditate ſua legitima Stanislaum in ius vocent: auxilium ſuũ ipſis pollicetur. Illi tum autoritate regis, tum inſperati compendij ſpe adducti, iuſſa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ noſtri vulgo colloquia & generales terminos vocant, in pratis inter Soleciam, & illud ipſum Petrauinũ in papilionibus, vt moris erat antiquitus, à rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emiſſe ſe pagum, & ſoluiſſe precium affirmat: teſtes eius rei nonnullos citat. Qui cùm a rege deterriti, teſtimonij dictionem ſubterfugerent, ibi Stanislaus non iam pagi retinendi, quàm criminis depellendi cauſa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas vires atque cogitationes fidemq; excedẽs. Tridui dilatione à rege impetrata Petrauinũ cõtendit: ibi peracto cum ſa

cerdo.

Margarita Zambocia pudicitia.

Boleslai receptus è Ruſſia fugæ ſimilis.

Boleslai ſæuitia & ſcelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouienſis epiſcopi officium & animi magnitudo.

Principum exempla illuſtria.

Boleslai pertinacia.

Calumniæ occaſio.

De Petrauino lis mouetur epiſcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

cerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deiq́ue ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata, detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo vtuntur epiſcopi, tangit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij & Spirit⁹ ſancti iubet. Nec mora, attollit ille ſeſe, quaſi è ſomno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regium ſiſtitur. *Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus.* Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obſtupefactis, Petricus, Vendidiſſe ſe pagum, & precium omne accepiſſe fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniuſtè innocēti & ſancto epiſcopo negocium faceſſant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege vincit cauſam Stanislaus. A tribunali diſcedens, optionem dat Petrico, reuertine ad ſepulchrum, an diutius vita hac frui malit. Æternam ille cœleſtemq́ue malle, à qua non longius abeſſet, ſi exiguum id quicquid eſſet reliquum ſupplicij, quo anteactæ vitæ ſuæ maculas eluere adhuc deberet, ipſo petente ſibi remitteretur. *Purgatoriũ.*
His dictis, & annuente poſtulatis eius epiſcopo, ſepulchrum ſubiens, animam iterum exhalauit. Non deterruit ea res Boleslaum regē à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterū atque iterū monitus, & acrius obiurgatus ab eodē Stanislao, adhibitis etiam ſecundum præceptū Chriſti grauibus aliquot viris, furere, cædemq́ue minari ipſi cœpit. Nec ſegnius Stanislaus, vbi non reſipiſcere regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: vetat ſacra fieri tota vrbe, quo ille deteſtatione & conuitio populi, qui ſacris arcebatur, ad ſaniorem mentem reuocaretur. *Rex diris deuotus ab epiſcopo. Interdictorum ratio.* Ipſe ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta ſupta Viſtulam è conſpectu arcis ſitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis ſacerdotibus commeabat. Quod vbi Boleslaus, à ſuis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus aſſeclis & ſatellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum ſacris operantem ad deſtinatam necem ab ipſis altaribus abſtrahant. Qui introgreſſi erant, ſubito & inſolito fulgóre perculſi, ſupini cadūt: inde manibus pedibusq; reptātes ſeſe proripiunt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita ſatellitum ignauia & formidine, ipſe ſtricto enſe in tēplum irrumpit, lethaliq́ue ictu ſacroſancti epiſcopi verticem ferit, ita vt cadens cerebro parietem proximum aſpergeret. *Stanislai cædes.* Ibi ſatellites cohortati ſeſe mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerētes furori regio: & in ſubiectis pratis, canibus & volucrib⁹ laniandum diſijciunt. Dies quo hæc patrata ſunt, fuit octauus Maij, anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo nono, cùm Stanislaus vix triennium epiſcopus fuiſſet. *1079. ann.* Rege cum ſceleratis ſatellitibus poſt perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilæ inuſitatæ magnitudinis apparuiſſe feruntur, circum eum locum volitantes, corpusq́ue ſanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: *Aquilæ defendũt corpus ſanctũ.* donec moti ea re pij quidam ſacerdotes, reſumptis animis, membra diſiecta collegerunt, & ſuo ordine cōpoſuerunt, quæ eueſtigiò mirandum in modū coaluiſſe dicuntur. *Corpus diſſectum & diſiectum coaluit.* Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, vbi martyr Dei cæſus eſt, in vrna venerabundi condiderūt: quod decimo pòſt anno in arcem Cracouienſem illatum, in medio baſilicæ reconditum eſt. Quin & lucernæ permultæ in aere ſupra eum locum, vbi diſiectū erat corpus Staniſlai, nocte proxima, quę cædem conſecuta eſt, ardere a nonnullis viſæ eſſe memorantur. Fertur etiam pijs quibuſdam hominibus diuinitùs reuelatum eſſe, regnum Polonum inſequēti tempore in multas partes diſcerptum iri, quemadmodum corpus Staniſlai ſectum fuiſſet: itaq́ue per multum tempus manſurum. *Polonici regni diſſectio.* Hæc vbi Romæ nunciata ſunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis ſeptimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ ſacris interdixit: Boleslaum diris deuouit, regnumq́ue ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterum quoq; ne quem epiſcopi regem iniuſſu ſuo vngerent & coronarent, edixit. *Polonia ſacris & regio nomine interdictum à Pont. max.* Qui verò ſocij ſceleris regi fuiſſent, eos ſimul & poſteros eorum vſque ad quartam propaginem, à ſacerdotij & omnium magiſtratuum eccleſiaſticorum functionibus & emolumentis alienos eſſe iuſſit. *Interfectores qua pœna affecti.* Erant autem ij ſatellites equeſtrib⁹ & honeſtis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diē in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Druzinij, & Iaſtrembecij. Nihilominus tamen annum & amplius Boleſlaus poſtea regnauit, ſed inuiſus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita vt iam Ruſſorum principes ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent. Conſpirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conſpiratione detecta, veritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Mieſco. ne & paucis comitibus fugit. *Boleslai fuga.* Regnabat

Ladiſlaus rex Vngar.

tunc in Vngaria poſt Salomonem eiectum, & Geiſam mortuum, Ladiſlaus Geiſç frater: quos ambos à Boleſlao reductos in Vngariam fuiſſe, ſuperius narrauimus. Ab eo Boleſlaus exul ſanè quàm comiter & honorificè acceptus eſt: manſitque apud eũ aliquandiu. Verùm exagitante eũ indies magis ac magis patrati ſceleris cõſcientia, acerbo & infatigabili ſceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem ſibi ipſe conſciuit, anno poſt Chriſtum natum milleſimo octogeſimo primo: qui quidem æſtu & ſiccitate inſignis fuit. Alij volunt, cum in venatione concito equo efferatiore, in auias ſyluas delarum eſſe, canibus conſequentibus: excuſſumque, ab ijs diſcerptum, ac deuoratum. Alij verò memoriæ prodiderunt, eum clàm omnibus errabundum inter Alpes ad monaſterium quoddam perueniſſe, ibique latentem quiſnam eſſet, poſt multos labores in coquinæ miniſterio vltro & pœnitẽtia cõmiſſi parricidij ſuſceptos & exhauſtos, vitam finiuiſſe. Sed Mechouienſis ſcribit, quæ rentem ſe in illis locis, nihil eiuſcemodi comperire potuiſſe. Comperit verò ante aliquot annos iuuenis elegans & eruditus, amiciſſimus meus, Valentinus Cuſborius: qui ſe cũ Vito omni laude cumulatiſſimo Staniſlao Hoſio Varmienſi epiſcopo, nondum Cardinali, Romam proficiſcentem, vidiſſe ait in Oſſia monaſterio Carinthiæ, ſeſquimiliario diſtante ab oppido Feltkirchen, monumentum lapideum in cœmeterio poſitum, cui equus ſel la conſtratus, pulchrè inſculptus eſt, cum hac inſcriptione: Boleſlaus Rex Poloniæ, occiſor S. Staniſlai epiſcopi Cracouienſis. Conſtruxit autem Boleſlaus viuens, ac dotauit Mogilnenſe monaſterium, in eoque Benedictinos colloca-

Boleſlai interitus. 1081. ann.

Oſſia monaſterium.

Mogilnenſe monaſteriũ.

uit. Audacis & liberalis cognomentum viuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & viginti, cùm ſextumdecimum annum nõdum egreſſus regnare cœpiſſet. Fuerat autem futurus hic rex clariſſimus & feliciſſimus, ſi fortunã perpetuò cœptis ſuis adſpirantem ferre didiciſſet. Verùm ſecundis rebus elatus & inſolens, animo ſuo minus quàm oportuit moderatus eſt. Et ſanè libidini & iracundiæ moderari longè eſt cùm difficilius, tum præclarius, quàm gentibus & nationibus, quam uis feris atque barbaris, imperare. Mirari ſatis nequeo, à Lamperto Saffnaburgenſi, qui per hæc tempora vixit, & res geſtas Germanorum conſcripſit, memoriæ proditum eſſe, quòd anno Chriſti 1077. dux Polonorũ, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuiſſet, cuiusque regnum iam olim Teuthonum virtute ſubactum, atque in prouinciam redactum fuiſſet, repentè in ſuperbiam elatus, regiam dignitatem regiumque nomen ſibi vſurpauerit, diadema impoſuerit, atque ipſo die natalis Dominiã quindecim epiſcopis in regem ſit conſecratus. Atqui plus ſeptuaginta annis ante hoc tempus Polonia regem cum habuiſſet, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere deſijt. Iam verò quindecim epiſcopos Poloniã, non modò tũc, ſed vnquam omnino habuiſſe, ipſa rei euidentia falſum eſſe conuincitur. Sed iam Cazimiri, & Boleſlai filij regno, librum hunc terminemus: Quintum à ſublato regno auſpicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò ſuperiorũ ferè omnium principum claritatem, rerum geſtarum magnitudine & gloria ſua obſcurauit.

Boleſlaus audax & liberalis.

Libidini & iracundiam domare difficile.

Lamp. Saffnaburgenſ. error.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

EXACTO rege Boleſlao priuſquã ex motu illo ſeſe recolligeret reſpub. Ruſſi incunctanter arripuêre eam nouandarum rerum occaſionem: & coacto exercitu, ſubiectos Polonis agros, duce Baſilio Roſciſlai filio, ferro & igni depopulati ſunt, & cum magna præda ad ſua ſe incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, veriti ne quo grauiore etiam caſu rurſus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladiſlaum Boleſlai fratrem, quem Hermannum etiam vocatunt, qui vnus ſupererat, regnũ deferunt. Et ſuſcepit is quidem principatum: ſed tamen regẽ ſe appellari paſſus non eſt, vel quod inunctus & coronatus ſolen-

Ruſſi populãtur fines Poloniæ.

Vuladiſlaus.

Hermannus dictus.

Vuladiſlaus regem ſe dici noluit.

ſolenni regum ritu, non eſſet: vel quòd reuerſurum aliquando Boleslaum, regnumque repetiturum exiſtimaret. Principis verò & hæredis regni Polonici nomen ſibi ſumpſit: vir prudens, & virtute præditus, ad quietem autem & ocium, quàm ad bellum, propenſior, & humanitatis atq; religionis amantior, quàm gloriæ. Initio ſtatim principatus ſui Poloniam commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsque purgauit.

Hæres regni Polonorum.

Ad Pontificem maximum de tollendo interdicto, quo Polonia vniuerſa, ob necem Staniſlai epiſcopi obnoxia, ſacris ſe abſtinebat, oratorem miſit, virum eruditum & eloquentem, Lampertum, equeſtri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouienſem, quem Pontifex diuo Stanislao ſucceſſorem dedit, & ſublato interdicto epiſcopum remiſit. Vxorem deinde Vuladislaus duxit de ampliſſimi conſilij ſententia, Iuditham Vratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreę Vngarorum regis filia ſuſceptam. Mieſconem ſiue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius miſertus: aut veritus fortaſſe, nequando is ope Vngarorum, apud quos ob indolē gratioſus eſſe dicebatur, paternum regnum repeteret. Nam pater eius iam perierat, vel perijſſe duntaxat credebatur. Reuerſum in filij loco dilexit. Atque is cùm egregia indole, virtute, & comitate ſua paruo tēpore animos multitudinis mirum in modum ſibi deuinxiſſet, & optima ſpe omnes impleret, ſexto, poſteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum ſui deſideriū apud omnes reliquit. Creditumque eſt vulgo, veneno ſublatum à paternæ eius fugæ authoribus, veritis, ne quando eos, iniuriæ memor, vlciſceretur: Vuladiſlao principe & patruo, ſi non iubente, conniuente quidē certè: ne ſe aut liberos ſuos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugoſſus, non tunc perijſſe Miecislaum hunc, ſed altero demum poſt Vuladislai mortem anno, venenato poculo, vnà cum Eudoxia vxore Ruſſa, Stopolci ducis ſorore, Izaslai filia, de medio ſublatum, cùm Cruſuicienſem tractum complures annos obtinuiſſet. Affirmatque idem Dlugoſſus, vidiſſe ſe diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnenſi monaſterio confirmauit. Sed viderit Dlugoſſus, ne alius ille ſit Miecislaus, nempe Boleſlai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorū

Interdicti relaxatio.

Lampertus epiſcopus Cracouienſ.

Vxor Vuladislai principis.

Mieſco Boleslai filius extinctus.

Bonifacius.

hiſtoriæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum eſſe diximus, regem ſuum Ladislaum Polonis bellum feciſſe, quòd ij cum Ruſſis & Cunis, quos noſtri Polovucios vocāt, conſpiraſſe contra ſe dicerentur. Cùmque eos inſigni & cruento prælio profligaſſet, Cracouiam vrbem tribus menſibus obſediſſe, & fame oppidanos ad deditionem adegiſſe: deinde deditione facta, ius omne cum vrbe Polonis reſtituiſſe, admonitis, ne deinceps amicitiam cum Vngaris pridem conſtitutam violarent. Hæc an vera ſint, neſcio. Noſtri quidem, eius belli nuſquam meminerunt. Quòd ſi quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniam fecit, credibile eſt, Miecislai reducendi cauſa, quamuis nullam eius illi faciant mentionem, eam eſſe ſuſceptam, lætioreque Polonorum euentu confectam, Miecislao cum patruo æquis conditionibus reconciliato. Nam cum Ruſſis & Cunis non video quid commune tunc Poloni habuerint, vt pariter contra Vngaros arma ſumerent. Ruſſi quidem poſt exactum regnó Boleslaum, hoſtiliter etiam vexarunt Poloniam: & ipſi verò vehementer per illa ipſa tempora à Polovucijs diuexabantur, vt ex ipſorum annalibus apparet. Nec facilè crediderim, Vuladislaum nouum principem, nondū bene conſtitutis domi rebus ſuis, externo & non neceſſario bello ſe implicaſſe. Neque verò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiam Martis aleam cum Polonis ſubijſſet, ac tam diuturnæ obſidionis laborem hauſiſſet, ſi culpam omnem victis & obſeſſis remiſſurus, captamque vrbem hoſtibus liberam omnino & iure optimo condonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam autem Vuladislaus princeps habebat liberos, cùm Miecislaus hic mortu9 eſt: Sbigneum nothū, ante initum principatum è cōcubina ſuſceptum: & Boleslaum legitimū in principatu ex Iuditha vxore, cùm aliquot annis ſterilis ea fuiſſet, diuinitùs, quemadmodū creditum eſt, in gratiam ſancti abbatis AEgidij datum. Cùm enim orbitate ſua principes coniuges maiorē in modum angerentur, & Iuditha religioſiſſima fœmina aſſiduis precibus, ieiunijs, & eleemoſynis in egenos liberaliter erogādis, de prole Deum aſſiduò fatigaret, omniaque tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto epiſcopo Cracouienſi, viro in eandem ſententiam adducto, mittit oratores in Narbonensē prouinciam, ad monaſteriū diui AEgidij, vbi corpus

Cuni ſeu Hunni Polovucij.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuū Aegidiū impetratus.

Aegidij abbatis ſepulchrum.

ſancti illins viri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui ampliſsima aurea & & argentea donaria, quæ ſecum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera, principum ſuorum nomine: exponunt quid veniant, quidve poſtulent. indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, vt intuitu gratioſi ſerui ſui Aegidij, maſculam prolem concedat pijs Principibus. Triduo illo reuelatur per viſum ſeni cuidam & pio monacho, impetratum eſſe, ꝙ tanto ſtudio petitū eſſet. Dimittūtur cū ſpe certa oratores: reuerſi reperiūt Iuditham grauidam: quæ poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum eſt.

Iuditha mors.

Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum clauſit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundumque muliebrem penè omnem in vſus pauperum, & ad cultum templorum viua elargita eſt, & à marito impetrauit,

Pabiani ciſ. comitatus ecclesiæ Cracouienſi donatus. Lagouienſe territorium Vuladislauienſi. Xanſnice Tinecenſi monaſterio.

vt Croppēſem ſiue Pabianicenſem comitatū collegio ſacerdotum Cracouienſis baſilicæ, Lagouicēſe territoriū Cruſuicienſi ſeu Vuladislauienſi epiſcopo, Xanſnicenſia verò bona Tinecenſi monaſterio ſempiterno iure donaret. Non multo pòſt etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, ſenex vita defuncta eſt.

Dobrogneuæ mors. Vuladislai vxor altera.

Duxit deinde alteram vxorem Vuladislaus, ſuaſu Ladislai regis Vngarorū, Sophiā viduam, Hērici quarti Imperatoris ſororem, quę Solomonis regis defuncti vxor fuerat, honeſtè & honorificè poſt mortem viri à Ladislao rege ſancto pioque habitam: ex eaque tres filias ſuſcepit, quamuis nullos ex ea ſuſcepiſſet Solomon liberos.

Ladislaus rex Vngar. ſanctus.

Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſententia in Agmondenſi monaſterio, poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe memorat. Per hæc tempora Ruſsi, cognita Mieſconis, & vxoris eius morte, non habuēre ſatis, vexare ea, quæ erant Polonicæ ditionis,

Ruſsi in libertatē ſeſe aſſeruere.

ſed in libertatē ſeſe rurſus aſſeruēre. munitiones, quæ Polonorum præſidijs tenebantur, recepēre: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim vi eiectis, partim longa obſidione ac deſperatione nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem facere coactis. Defecere & Pomerani & Pruſsi. Niſi fortè Pruſſos hic noſtrates ſcriptores citeriores Pomeranos, qui longè poſt in Pruſsia cenſeri ceperunt, appellant. Pomeranorum quidem appellatione etiam Caſſubios complectuntur. Hos igitur Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Ruſsis, bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt, & munitiones aliquot primo aduentu recepit.

Pomeranicū & Pruſsicū bellum

Nec ſibi defuēre Pomerani: ſed cū Pruſsis pariter coniunctis viribus, magno impetu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoſte manus conſerere: Habebat eum honorem Virgini matri, cuius aſſumptionē dies ille anniuerſaria celebritate repræſentabat. Verùm laceſsitus, & iuſta penè neceſsitate adductus, eduxit ſuos in aciē. Atrox prælium in magnam diei partem, vtriſq; dubio euentu pro victoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe mutuo, inſtare cedentibus. Nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiūt: quos noſtri ira elati longius perſequūtur, magnamque in fugientibus ſtragem faciunt: qua fuſi fractique, principis poteſtati & clementiæ ſeſe ſuaque omnia permiſerunt.

Pomerani & Pruſsi victi, victori Polono ſeſe ſubdunt.

Facilè dedit ille veniam victis & ſupplicibus: arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellādi anſam dare poſſent, in poteſtatē ſuā redactas, partim pręſidijs firmauit, partim demolitus eſt. Nec diu quieuēre Pruſsi & Pomerani: ſed pręfectis à Vuladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellant iterum.

Pomeranorū & Ruſſorū rebellio.

Quam rebellionem Vuladislaus vt primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme, magnis itineribus ad fines eorum peruenit.

Pomeranicū bellū alterū.

Quos vbi munitionibus ſeſe tuentes, aut in ſyluas atque paludes abditos, pugnandi copiam non facere animaduertit, partirus exercitum cum Sececho palatino Cracouienſi, & magiſtro militię, hoſtiles terras crudelem in modum vaſtauit ac depopulatus eſt.

Drenū arx.

Reuertenti, apud Drenum nunciatur, hoſtes ſubſequi, nec longius quinque milliarijs abeſſe. Statuerant enim ij noſtros nec opinantes, animaduerſa ac deſpecta eorū paucitate, magna vi adoriri: & magna celeritate ſeſe vndique cōuolātes, collegerant. Debilitabat principis animū, hoſtium multitudo: ſed cedere nō tam iuſtis hoſtibus, quàm fugitiuis & rebellibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebant: Barbarorum rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæſuram, & Poloniæ viciſſim infeſta arma faceſſ; illaturam. Dictis in conſilio caſtrenſi ſententijs, vicit ea quæ cenſebat, occumbendum potius honeſtè, ſi ita fors ferat, quàm per ſummam turpitudinem concedendam eſſe

vltro

vltro ſæpius à ſe victis victoriam. Itaque conuerſis ſignis pugnam flagitant. Vbi in conſpectum uentum eſt, magna vociferatione, magnoq; impetu noſtri in hoſtẽ feruntur. Concurritur vtrinque infeſtis, & obſtinatis ad vincendũ aut moriẽdum animis. Noſtri peritia rei militaris hoſtium vim ſuſtinebãt: illi contrà abũdante multitudine, integros in ſauciorũ ac defatigatorũ locum ſubmittebant.

Prælium anceps.

Pugnatum eſt à manè vſque ad veſperam, neutrò inclinante victoria: niſi quod nocte prælium dirimente, aduerſarij pro victis, nemine perſequente, diſceſſere. Tantus autem erat ardor vtrinque in militibus, vt perpauci viui caperentur, ſed omnes aduerſis pectoribus vulnera mortemque exciperent. Dies, quo hæc acta ſunt, fuit pridie eius diei Dominici, qui Chriſtianis Palmarũ nomine celebris eſt. Poſtero die dilapſis hoſtibus, cõſultant noſtri, quid porrò faciãt: inſtentne perculſis & perterritis, nec vllum dent reſpirandi & & colligendi ſeſe ſpacium: an potius abacta & ablata præda, quæ ingẽs erat, domi ſeſe prius exonerent, & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, commodiore anni tempore, maiore vi hoſtem adoriantur: neque pauci multos in ſolo ipſorum inuadentes, ſæpius fortunam periclitentur. Huic ſententiæ facile omnes aſſenſi ſunt: & mouebat illud quoque plurimos, quòd ſacrum Paſchæ tempus pro foribus aderat, quo Chriſtianos impenſius cultui diuino vacare oporteret. Itaque diuerſi ex hoſtico diſcedunt.

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladiſlai.

Nec ita multo pòſt recreatis ab illa intempeſtiua expeditione iumẽtis, auctisq; tũ domeſtico, tum externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniam ingreſſus, hoſtem quærit: Quo nuſquam in apertum prodeunte, vaſtat iterum agros pagosque & oppida quàm acerbiſſimè.

Nakel.

Deinde Naclum arcem in primis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excurſiones in Poloniam faciẽdas valde opportunum, cũ primo impetu capere non potuiſſet, eo quod valido teneretur præſidio, operibus circumuallare inſtituit, vt obſeſſorum eruptiones reprimeret.

Naclum arx obſeſſa.

Vbi res mira accidit. Nocturnis temporibus lucente luna, crebrò cernebantur ab excubitoribus noſtris quaſi armatorum hoſtium acies, ex apertis campis ad ſtatiua noſtrorum adequitantes & & incurſantes: quas noſtri exciti, raptimque correptis armis, ſatis habebant à foſſis caſtrorum propellere, timore nocturnarum inſidiarum.

Spectra nocturna.

Cùm id ſæpius accideret, indignati noſtri, inquietari ſeſe, nec vſquam in apertum certamen prodire hoſtes: itaque nocte quadam, cùm itidem hoſtes adeſſe nunciarentur, fremebundi agminatim è caſtris ſeſe proripuẽre, diffugientesque caſſo labore longius perſecuti ſunt. Obſeſſi tumultu noſtrorum exaudito, & excurſione è caſtris animaduerſa, erumpunt ſubitò, & ignem in opera atq; tuguria militum ſtraminea arundineque contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis ſeſe diffundente, paucis, qui in caſtris manſerant defendẽtibus, facilè opera cum magna caſtrorum parte conflagrârunt.

Caſtra Polonorum incenſa.

Nocturnas vmbras illas fuiſſe autumant, quæ hoſtilis exercitus ſpeciem oſtentantes, Polonos ita diuino permiſſu exagitarunt, propterea quòd ſolenne omnibus Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiſcuo ac temerario eſu carnis & lactariorum, moribus & inſtitutis Eccleſiæ catholicæ cõtemptis, temerauerant.

Ieiuniũ Quadrageſimæ temeratum.

Hoc incommodo accepto, noſtri, quod hyems, quæ citius & aſperius regiones illas affligit, iã inſtabat, tuguria, quæ amiſerant, ſine quibus vim & iniuriã hyberni cœli perferre non potuiſſent, ſimul quòd terrores illos nocturnos in religionẽ verterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iuſſu regis domos diſcedũt.

Obſidio Nacli relicta.

Inſequẽti æſtate rurſus in eoſdẽ Pomeranos, & mox in Pruſſos, infeſtis animis impetum faciunt: regionesque eorum, quæ quidẽ cultæ erant, quoquo verſus quàm crudeliſſimè vaſtant, nulli neq; ſexui, neque ætati hominum parcunt.

In Pomeraniam quarta expeditio.

His igitur fatigati fractiq; malis hoſtes, publico conſilio deditionem fecerunt, miſericordiã principis ſupplices implorarunt. Ille populariter adeſſe iuſſos, grauiter caſtigat: authores rebellionis edere imperat, & in eos ſupplicio capitis animaduertit: cæterã multitudinem metu ſoluit, & iuſiurandum conceptis verbis dare ſibi iubet. Ita perdomiti Pruſſi et Pomerani ad tempus quieuerunt.

Pomeranorũ & Pruſſorũ deditio.

Secutum eſt Boemicum bellum, quod vt temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu conſopitum eſt.

Boemicum bellum.

Vuratiſlaũ Boemorum principem Henricus quartus imperator de conſilij ſententia Maguntiç regẽ appellauerat, anno poſt Chriſtum natũ 1087. eique & poſteris eius Poloniam omnem, in qua vterque ne tantillum quidem habebat, quantũ pedis veſtigio calcare poſſet, attribuerat.

Boemiæ rex Vuratiſlaus.

1087. ann.

Vuratiſlao, ac deinde Cõrado item Vuratiſlai fratre, qui poſt fratrẽ regnum ſuſceperat, intra paucos mẽſes vita defunctis, Prædiſlaus Vuratiſlai

Cõradus dux Boem.

Prædiſlaus dux.

filius cx Vngaria,vbi iuſtam patris iram fugiens exulabat rcuocatus ſucceſſerat. Neqne is tamen,ac neque Conradus,neque ſuccedentium poſt principum quiſquam, vſque ad Vuladiſlaum, regium nomẽ vſurpauit. Is ergo Prædiſlaus immemor neceſſitudinnm, quæ ipſi cum Vnladiſlao inrercedcbant,ſiue perſequẽdi imaginarij illi⁹ iuris canſa,& ſpe occupandi aliquid de Polonis,ſiue prædæ cnpiditate, Poloniæ fines cum infeſto exercitu inuaſerat,Vuladiſlao principe Pomeranico & Pruſſico bello, qnod modò expoſuimus, implicato: omnemq́ue eam oram, quæ ab Albi fluuio, & Grecio ſiue Gradecio, vt vocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum vulr loãnes Dlugoſſus, vſque ad Odram amnem pertiner,copioſam diuturna pace & abundantem, incẽdijs & popnlatione diuexauerat. Hanc iniuriã vlturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tempus cõmodè bellum gererc non poterar,proximè conſecura æſtate,

Prædiſlaus Poloniam infeſtans.

Odra fl.

1094. ann. qui fuir annus à Chriſto nato 1094. exercitum in Morauiam, Conradi principatu in vnius principis ditionem cum Boemia redactam,mittit:ciq́uc Secechum palatinum Cracouienſem, præſtantem in re militari virum, præficit. Ipſe enim aduerſa valetudine, & pedum dolore proficiſci ad eam expeditionem prohibebatur: nec ramen volebat inſtitutum bellum differre. Mandata cùm dabat Secccho proficiſcenti Vuladiſlaus, adcrar fortè Boleſlaus filins, nonum tunc agens annum, attentoq́ue animo omnia hauriebat:& in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum vnguibus, laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli gloriæq́ue cupiditare impendio exardeſcebat. Neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexns, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, oſculis & blanditijs eum exorat, vt cum Seccecho ad id bellũ mittatur. Secccho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum eſt,puer ſingula quæ fiebant curioſius obſeruare, verſari inter ordines,omnibus arridere,æſtum imbremq́ue pati,vigilare, humi cubare,vigilias cum Seccecho obequitare, aliaq́; mnlta præter ætatem facere,ſerreq́ue: ita vt indoles illa ſtudinmq́ue pueri, futuram eius magnitudinem non obſcurè portenderet. Vaſtata igni ferroq́ue aliquò vſque Morauia, & paucis hoſtiũ turmis, quæ ſeſe noſtris tulerant obuias,aliquot prçlijs ꝓfligatis(munitionũ.n.oppugnatione abſtireVuladiſla⁹ inſſerat)reduxit tum Boleslao copias Secechus, prçda onuſtas. Hagecus more ſuo fingit,Vuladiſlaum illa tã acri Prçdiſlai in ditionem ſuã inuaſione conſternatum, ſtatim auertẽdi belli cauſa oratores ad eum tributo duorum annorũ miſiſſe, deincepsq́ue perpetuò ſe & poſteros ſuos Boemorum principib⁹ vectigales fore promiſiſſe, atquc ita pacem impetraſſe. Homo ridiculus,cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire ſtudium eſt. Nec tamẽ memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladiſlao fuerit impoſitum: quod quaſi debitum etiam ſuperiori anno,dependiſſe eum ſcribit. Reuertente è Morauia Secccho & Boleſlao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec din tamen à bello feriati ſunt. Nam cũ arcem Medireciam à Pomeranis ſiue Caſſubijs quibuſdã priuato cõſilio interceptam eſſe, ex eaq́; latrocinia in ſubiectas oras, & quicunque eà iter facerent, exerceri nũciatum eſſer, difficulter quidem, ſed tamen impetrat rnrſus à patre Boleſlaus, vt ſibi cum exercitu ad recuperandã Medireciam, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerũ, & adminiſtratio belli, ipſeq́; adeò tirũculns Boleslaus, Secechi curæ fideiq́ue cõmittitur. Nec mota, operibus à caſtri ad arcem dnctis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cùm pancos defenſores partim oppreſſiſſet, partim debilitaſſet, mutilaſſetq́ue, cæteri diffiſi rebus ſuis & liberam cum ſingulis equis & ſarcinis abitionẽ pacti, arcẽ dediderũt. Recepta & refecta arce, dimiſſoq́; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vnladislaum ouantes reuertuntur. Fe„ lix admodum ſibi eſſe Vnladislaus tali „ filio videbatur. Sed fortuna, quç nihil „ ex omni parte beatum, nihilq́ue ſtabile „ in rebus humanis eſſe ſinit, felicitatem e„ ius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eũ gratia & authoritate Secechus, idq́; nonnullo ſuo merito: magnamq́; potentiam ſibi cõpararat, ita vt ex eius ferè nutu Reſpub. omnis & princeps ipſe pẽdêre videretur. Magnam ea res ipſi apud nobilitatẽ Polonã inuidiã cõciliauerat: maius ipſe ſibi indies odiũ intolerabili faſtu ſuo, & immoderato dominatu conflabat. Itaq; cõplnres ab eo bonis exuti, proſcripti, aur aliqua inſigni ininria vel cõtumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidãtes, aut neceſſarios afflictos ſecuti, ſolum verterãt. Quibus omnibus apud Boemos tutus erar receptus, Præ-

Morauia Boemia rurſus iuncta.

Secechus palat Cracouienſis.

Boleſlai pueri indoles generoſa.

Pomeranica ſiue Caſſubica expeditio.

Mieʒirʒecʒ.

Medireccia recepta.

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occaſio rerum nouandarum.

dia.

Prodidit Boemorum ducis odium in Polonos.

diſlao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris ſermonibus & querelis, vbi irarum aduerſus Secechũ, & ipſum adeò Vuladiſlaum, (quòd tantum is Secechoindulgeret) plenos eſſe, & patria ægrè carere animaduertit, odium ſuum in Polonos conceptum exatiare, damnaque ab eis accepta alieno periculo vltum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipſi ſua ſponte, impellit, nempe vt armis patriam repetant. Auxilia pollicetur: ducem quoque ſatis, vt videbatur, opportunum ad eam rem ipſis edit, Sbigneum Vuladiſlai principis filium nothum: quem pater literis à puero vtcunque imbutum, propter nouercale odium, & veritus ne qnid is poſtea negocij Boleſlao, quem poſterius ex iuſta vxore ſuſceptum in ſpem principatus alebat, faceſſeret, in Saxoniam relegarat, & monaſticę vitę addixerat. Eũ igitur è monaſterio exactũ, ducẽ ſibi exules Poloni adſciſcũt, & Vuratiſlauiam cum eo & cum auxilijs Boemorum & volũtarijs Saxonibus contendũt. Obtinebat præfecturã Vuratiſlauienſem Magnus, comes illuſtris & ſpectatæ ꝓbitatis, cui ſimultas etiam nõnulla cũ Sececho interceſſerat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi ſe & Sbigneum principis filium poſtulãtes. Nolle ſe patrię bellum facere, neque principi optimo & mitiſſimo: parentum, cõiugum, liberorum, tectorũ ac domorum ſuarũ, ipſius denique patrię aſpectu iucundiſſimo diutius carere non poſſe: vnde non ob aliquod ſcelus ſuum, neque iuſta principis indignatione, ſed per ſummam Secechi iniuriam, & impotentem ſuperbiam eiecti eſſent. Ipſum quoque Magnum, multo præſtantiorem digniorem que Sececho virum, ſcire ſe tamẽ haud penitus expertẽ eſſe illius iniurię. Ne pateretur ſe in exilio cõſeneſcere: neue ipſe deterioris dominatũ ferret, ſua que patientia aleret. Miſeraretur vel Sbigneum principis filiũ, qui Secechi opera ſuaſuq; ab oculis patris auulſus, & in monaſterium, quaſi in carcerem quendam ærumnoſum, retruſus eſſet. Cauendũ eſſe, ne homo ambitioſus eadem audacia alterum quoque principis filium circumueniat, dominatum que Poloniæ, non ex pectata etiam Vuladiſlai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atq; potentiæ neminem aptiorẽ fore, quàm principis filiũ, iuuenẽ magni animi conſilijque & Sececho infenſum. Eum igitur Magnus neceſſario illo ipſius tempore beneficio ſuo ſibi deuinciret, per quem eum locum adipiſci poſſet, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos ſe cum illo eſſe Vuratiſlauiæ, quo facilius è propinquo reuocationem à benigno & clementi principe impetrare poſſent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum poſtulatione, iuſta in ſpeciem, & honeſta, aliquantum permotus Magnus, tamen ne quid imprudens contra fidem & officium ſuum faceret, conſenſu Vuratiſlauiẽſis territorij ciuitatisque celeriter conuocato, rogat ea de re ſententias. Exoſum erat vulgo Secechi nomen: miſerebantur exulũ gentilium pleriq;, & neceſſariorum ſuorum: miſerebantur Sbignei: audierant magna eſſe principem erga ſuos indulgentia: non oportere ſeſe in patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offenſuros, ab illo autem paruam vel nullam gratiam endituros. Tum autem verebantur, ne hoſtes eos in agris experirentur, quos hoſpites & amicos recuſarent. Ita de conuentus ſententia, Magnus exulibus aduenientibus portas vrbis aperit: Sbigneum honorifice in arcem deducit, omniaque ad victum abundè ipſi ſuppeditat. Quæ cùm ad Vuladiſlaum principem perlata eſſent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratiſlauienſes ſuis verbis caſtigent, fideique & officij admoneant, eoque prætextu ocioſè & accuratè rem omnem & conſilia exulum cognoſcant. Reſponſum eſt à Vuratiſlauienſibus: Se non hoſtem, ſed filium principis recepiſſe: putaſſeque gratum id fore principi, à cuius fide non receſſiſſent, neque auelli ſe à quoquam omnino paſſuri eſſent. De exulibus autem orare vt optimus princeps, calamitoſos homines clementia ſua, redituque in patriam dignaretur, néue deſperatione ſalutis ad duriora conſilia capeſſenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: cum ne plus pateretur poſſe, quàm ipſe ſibi ſumat princeps: ne omnium voluntates propter vnum hominem, qui dominatum omnem ad ſe tranſtuliſſet, pergat offendere. Hæc miſſi, principi referunt. His addunt, parum ſe abfuiſſe, vt lapidarentur à conuentu, cùm Secechum purgare vellent. Non ceſſandũ ſibi ratus Vuladiſlaus, neque patientia ſua confirmandũ vires & auſa exulũ, raptim quãtas poteſt copias cogit: cũ ijs ipſe, quãuis infirmus, proficiſcitur. Nam Secechũ quo minus mitteret, in cauſa illnd fuit, quòd verebatur ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleſlaus tener adhuc erat, necdum aptus adminiſtrando bello: & metuebat pater, ne

Sbigneus nothus principis filius monachus.

Sbigneus dux exulũ.

Exules Polonũ repetũt.

Magnus præfectus Vuratiſlauienſis.

Sbigneus Vuratiſlauiam occupat.

Vuratiſlauienſis conuentus poſtulata à principe.

Vuladiſlai expeditio contra exules.

is à fratre, cuius ambitio & audacia iam ſeſe ipſa prodebat, inſidijs appeteretur. Itaque reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero cuſtodem, & curatorē, & quaſi magiſtrum dederat.

Voislaus pædagogus principis.

Vbi de principis aduentu Vuratislauienſes certiores facti ſunt, vniuerſa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam ſeſe ipſi effudit cum Ziroslao epiſcopo, veniam errati petens. Reſalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patens oppidum & arcem ingreditur.

Vuratislauienſibus venia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpā remiſit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleſlai pædagogum abſentem illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cū ſuis inde profugerat, & Cruſuiciam contendit, frequens adhuc ea tempeſtate & copioſum oppidum. Eum igitur Vuladislaus, dies aliquot commoratus Vuratislauiæ, perſecutus eſt: veritus, ne ille vicinorum Pomeranorum, ad nouādas res procliulum, auxilijs ſeſe cōfirmaret. Nec eū fefellit opinio. Cognito enim aduentu & conſilio Sbignei, magna mox vis Pomeranorum, ad eum confluxit: quorum illè ſuaſu atque fiducia hoſtilem prorſus animum aduerſus patrem induit.

Prælium inter patrem & filium. Goplus lacus.

Venienti, cum ſeptē aciebus inſtructis ad marginem Gopli lacus, qui Cruſuiciam in inſulæ modum ambit, occurrit. Nec mora expedit & Vuladislaus ordines: canunt vtrinque ſigna: concurrunt infeſtæ acies. Acrius multo pugnabant ipſi exules, vtpote in ſuo periculo, quàm auxiliarij. Ibi ſors gentiles etiam, neceſſarios, agnatos & fratres inter ipſos commiſit, vt manus inter ſe conſererent, ita vt neceſſe erat in ciuili bello accidere; cædunt, cæduntúrque. Ad extremum acrius inſtantibus ijs qui cum Vuladiſlao ſentiebant, fuſi aduerſarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibíque vel à perſequentibus trucidantur, vel aquis merguntur. Magna ea ſtrages fuiſſe memoratur, ita vt aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, vſibus hominum & iumentorum aliquandiu pòſt apta non eſſet. E Vuladiſlai exercitu non ita multi deſiderati ſunt: vulnerati fuêre plurimi.

Sbigneus captus. Cruſuicia direpta.

Sbigneus fuga in vrbem relapſus, viuus in poteſtatem patris venit. Oppidum quòd receptum ipſi præbuiſſet, militi in prædam conceſſum: & ex eo tempore in eam, quę etiam nunc cernitur, ſolitudinem redactum eſt. Dimiſit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneumq́ue in cuſtodiam Sceccho dedit: ipſe in Maſouiam inde diuertit. Vnde cùm Gneſnam ad baſilicæ dedicationē à Martino archiepiſcopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot epiſcopis veniſſet, eorum precibus expugnatus, veniam Sbigneo dedit: filium agnouit, & liberaliter apud ſe deinceps habuit.

Sbigneus in gratiam receptus, & Boleslao exæquatus.

Nec ita multo pòſt cum Boleſlao legitimo filio, peſſimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exęquauit, & quibus finibus vterque poſt ſe principatum obtineret deſignauit. Cui rei diſſenſio ipſorum occaſionem dedit. Nam quo tempore baſilica Gneſnenſis dedicabatur, Pomerani ſiue Caſſubij, qui Marchiani nunc vocantur Santocum arcem penè interceperant. Re enim cū paucis proditionis conſcijs conſtituta, noctu intromiſſi, cæteros arcis cuſtodes dormientes trucidare parabant.

Pomerani Santoch ab arce repelluntur.

Verùm terrore diuinitùs, vt creditum eſt, quaſi equitis armati cum ſtrepitu & impetu in ipſos incurrentis oblato, perculſi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris diſcurſant, à cuſtodibus ſtrepitu atque trepitatione excitis conciſi ſunt. Hoc facinus vlturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos miſit.

Diſſidiū Sbignei cū Boleslao.

Qui cum diſſidere cœpiſſent, nulla re memorabili geſta citò ad patrē reuerterunt. Hac igitur diſſenſione ipſorū motus pater, ac veritus, ne magis in dies inter eos odia gliſcerent, certos principatus fines vtriq; deſcripſit. Cæterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Cruſuiciā perſecut⁹ erat, Prædiſlaus Boemorum dux, ad omnem occaſionem, qua Polonis noceret, attentus, ſimul vt exulibus promiſſum præſtaret, cum tumultuaria ſuorum manu raptim in eam orā, quę ad Nyſſam fluuium eſt, prædabundus excurſionem fecit:

Boemi Sileſiam inuadunt.

Nissa fluuius.

Bardum captum & incenſum.

Bardum arcem defenſorib⁹ vacuam, vt in pace, nullo negotio cepit, & exuſſit. Aliam ipſe in rupe quadam eminenti & vndiq; pręrupta, loco opportuno celeriter conſtruxit, & Cameneciam appellauit: relictóque ibi aliquanto præſidio, cū reliquis copijs domum ſe recepit.

Camenecia arx in Sileſia.

Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòſt fama vulgatur, Boemum comparare exercitū, vt ex improuiſo Poloniā inuadat.

Rumor falſus Boemicæ excurſionis.

Contendit ſtatim Boleslaus volūtate patris, cum expedita manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & vim Boemi propulſandam: non expectandum ſibi eſſe ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniam afficeret. Adueniens nullū tumultum, nullū metū reperit apud ſuos, q Boemis & Morauis erāt finitimi. Miſſi exploratores, pacata

cata eſſe omnia apud Boemos referunt. Ibi rumor à paucis (ex inuidiáne vel odio conficius, an ex vero timore ortus, neſcio) mox tota peruaſit caſtra: vnoquoque, vt fit, addente aliquid iis, quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illã de motu Boemorum à Sececho ſparſam eſſe, vt conflato adoleſcentis temeritate bello, periculo ipſum obijceret, aut à patre duntaxat ſeiungeret: ipſe interim liberius potentiam ſuam ſtabiliret, omniaque ad inuadendum principatum, & ad exitium abſentis Boleſlai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, prępotẽs & factioſus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus neceſſitudine & affinitate ſeſe implicauerat: complures propinquos & gẽtiles ſuos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias pleraſq; per ſuos, & per ſe ipſe adminiſtrabat. Is porrò erat faſtus & ambitio hominis, & ſublatus ſecũdis rebus, & nõnullis in rempub. meritis animus, vt rem verisimilem faceret, eum in præſenti illo rerum ſuarum ſtatu acquieturũ non eſſe: neque æquo animo laturũ, vt minus valeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret ſuo merito nõ optimè in ſe animis affectos eſſe. Augebat ſuſpicionẽ & illud, quod Voislaus Boleſlao de more ad expeditionem illã comes non iuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleſlaũ in immenſum omnia ij, quorũ animos vel iniuria aliqua, vel nimia potentia Secechi offenderat, quiq; creſcere ipſi aliena inuidia volebant, & qui impenſius Sbigneo fauebant, quorum fortaſsis illud e rat commentum aduerſus Secechum. Et facilè ambitioſi adoleſcẽtis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignũ eſſe facinus, ab vno ſic omnes ludificari. Non ferendum eſſe diutius impotentem eius dominatũ, & intentas in capita principum ſuorum inſidias. Placet acciri Sbigneum, quẽ ſciebant Sececho ob relegationẽ & cuſtodiam infenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcentes aduerſus Secechũ, dato & accepto iuiurando: patrem aut exorandũ ſibi eſſe ſtatuunt, aut terrore exercitus cogendum, vt Secechũ à ſe, & ab adminiſtratione reipub. penitus amoueat. Vratiſlauiam in primis in poteſtatem ſuam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectũ eius vrbis cũ Sececho ſentire credebãt. Ibi dum cætera cõparant, venientem fortè Voislaum, rerũ omnium ignarum, vrbis aditu prohibent. Mirãti, & cauſam ſciſcitanti, proditio & inſidiæ obijciũtur.

Secechi inuidia.

Secechi opes & ingenium.

Conſpiratio contra Secechum.

Voislaus præfectura amotus.

Purgare crimen cupiẽs, non auditur. Repulſus, ad Vuladiſlaum in Maſouiã magnis itineribus cõtendit. Degebat is tunc apud Zarnouecciã, vicum ignobilem. Nec multo pòſt adſunt Boleſlaus & Sbigneus cum copijs ſuis: haud longè à vico caſtra metantur: miſſis legatis, conſtantẽ fidem & pietatem ſuam erga patrem plurimis verbis, & iureiurando aſſeuerant: inuidioſam & intolerabilẽ omnib⁹ Polonis Secechi potentiã, maximo cũ contemptu & dedecore principis coniunctã, & ad principatum iam aſpirantem, atque adeò graſſantem exaggerant: inſidias ſibi ab eo comparatas, & manifeſtè à ſe deprehenſas eſſe: orant, ne inultum ſcelus illud & læſam maieſtatem ſuam eſſe patiatur. Per omnia ſe patrem indulgentiſſimum debito honore & obſeruantia proſecuturos eſſe, eiusque dicto audientes fore. Cæterùm ſalutem ſuam, dignitatemque ipſius minimè neglecturos, & ingratum atque ſceleratum Secechum vel inuito patre perſecuturos. Idem ſecum ſentire vniuerſam Poloniam, paucis neceſſarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, vtrum ne vni malefico, qui ſe incantamentis dementaſſet, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an vnum illum Deo hominibusque exoſum, à ſe & à ſuperbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant epiſcopi aliquot & proceres è vicinioribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab iis perſuaſum eſt principi, vt filiorum poſtulata faceret potius, quàm vim & furorem multitudinis vnà cum Sececho experiretur. Reſtitui poſtea Secechum in ſuum locum, & iuuenes ei reconciliari poſſe, vbi iræ eorum paulùm reſediſſent. Itaque dat fidem princeps filijs, facturum ſe de Sececho, quod poſtulaſſent. Adeunt ipſi ad patrem adoleſcentes inermes, & læti euentu illo conſilij ſui: venerabundi patrem ſalutant, & veniam cœpti ſui non tam temerarij, quàm neceſſarij, vt ipſis videbatur, ſupplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorum ruit. Secechus conſpectum eorum declinans, diſceſſit ad arcem ſuam Secechouiam, foſſis atque propugnaculis bene munitã. Id vbi adoleſcentes cognouerũt, ſtatuunt eũ perſequi: neq; quieturi eſſe, niſi aut ſublato illo, aut è Polonia pulſo, videbantur. Non poterat id pati Vuladislaus. Itaq; nocte intẽpeſta traiecto clàm flumine Viſtula, tribus tantũ miniſtris comitatus, ad Secechum cõtendit, præſentia ſua peri-

Zarnouecia.

Legatio filiorum ad patrem principem.

Boleslaus & Sbigneus veniam à patre petũt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vuladislaum.

periculum à capite ipſius, quemadmodũ credebat, depulſurus. Nec eum ſpes fefellit. Cogniro namq; patris cõſilio, adoleſcentes mutant conſilium: partitiq; inter ſe copias, additiones à patre ſibi deſtinatas, vterque proficiſcuntur: arces primarias, eiectis Secechi partium præfectis & cuſtodibus, in poteſtarem ſuam redacturi. Et Boleslaus quidẽ facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibuſdã ſuæ ditionis munitionibus potitus eſt. Sbigneus à Ploſco repulſus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis viribus Ploſcum obſidetur. Interea Martino Gneſnenſi archiepiſcopo, ſene optimo, interueniẽte & adnitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio ſancita eſt. Qui in Ruſſiam exulatum abijt, & quamuis longo poſt tempore placato Boleſlao ab exilio redierit, nunquã tamen ad priſtinum dignitatis atque potentiæ gradum peruenit. Arces, quas occuparat Boleſlaus, patri reddidit. Interea pertæſi quietis Pomerani & Caſſubij, & cõmodam rerum nouãdarum occaſionem motibus illis Polonicis oblatam ſibi eſſe rati, Santocum arcem, noſtris ad reprimendos ipſorum motus valde opportunam, per fraudem intercipere conati ſunt: vbi dolus nõ proceſſit, ac ne aperta quidem vis, alteram & ipſi arcem è regione illins quæ à noſtris defendebatur, magna celeritate excitarũt, vnde noſtros commeatu & pabulatione prohiberent, & ipſi liberius in Poloniam incurſiones facerẽt. Quod publicone cõſilio, an priuato quorundam latrocinio factum ſit, incertum eſt. Valida certè ea fuiſſe manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladiſlaus cum iuſto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hoſtilis munitionis deterritus, re infecta receſſit. Indignè id tulit Boleſlaus excelſi animi adoleſcens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hoſtem peruenit. Pomerani ſuperioris temporis ſucceſſu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fuſos Boleſlaus in arcem, compellit: parumq́ue abfuit, quin cum fugientibus ſimul irrumperet. Repreſſi, & qui dudnm noſtros obſidebant, viciſſim obſeſſi, deſperatis rebus, incenſaque munitione ſua, ſubobſcuræ noctis ſilentio diffugêre. Celebris iam erat Boleſlai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædiſlans Boemorum princeps, auunculus ipſius, conſpectum eius expetebat. Fecit ille ſatis deſiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus eſt. Nec minuit famam veniens: paucosq́ue dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum ſibi deuinxit: & Camenecia arce, quam ſupra Nyſſam amnem à Prædiſlao munitam eſſe ſuperius memorauimus, ab eo donatus, magnisq́ue præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites diſtribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam ſibi eſſe laude & honore præcocem adoleſcentis virtutem exiſtimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere ſtatuit. Conuocati primores vtriuſque ordinis, Ploſcum ad præſtitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum ſumma vi Santocum oppugnare: nec diutius noſtri, qui erant in præſidio, hoſtiles impetus ſuſtinere poſſe dicebantur. Ibi Boleſlaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et continuato die noctuq́ue itinere, ſummo diluculo in hoſtes ſecutos ab ea parte irruit: inermes ac dormientes vel contrucidat, vel capit: pauci fuga elapſi ſunt. Ita ſumma celeritate confecto bello, victor cum longo captiuorum agmine, ampliſq́ue ſpolijs, Ploſcum ad intermiſſam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem omnesq́ue perfudit. Et mox ſolenni ceremonia ipſe primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui virtutis aliquod ſpecimen ediderant, baltheis militaribus à Vuladiſlao principe donati ſunt. Inſequenti anno Ruſſi ducibus Volodimiro Nouogrodenſium, Danide Olecho Pereaſlauienſium, Volodoro Præmiſlienſium principibus, & Iaroſlao Iaropelci filio, cum valido exercitu Poloniæ fines inuasêre, & ad Viſtulam vſque excurſionibus longè lateq́ue factis, ingẽtem prædam & magnum captiuorum nnmerum abigebãt. Hos Boleslaus tantiſper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines vno agmine euntes, & nihil hoſtile à tergo metuentes conſecutus, nocte intempeſta, dum feſſi potiq́ue dormiunt, ſublato ad terrorẽ hoſtium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quãuis longè paucioribus, re ſubita trepidãtes ſuperare. Ad fugã ſpectabãt omnes, reſiſtebat nemo: nec tamen fugæ conſilium explicabant, veriti, ne ſubducentibus aſpectũ hoſtiũ tenebris, in inſidias ſeſe præcipitarent. Impeditos cædunt noſtri: neq; captiui ceſſant, ſed ſciſſis ruptisq́ue vinculis obuios quosque vel obtruncant, vel iiſdẽ

quæ

Ploſcum obſeſſum à Sbigneo.

Secechus in exilium pellitur.

Pomerani à Boleslao adoleſcentulo victi.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Camenecia arx in Sileſia Poloniæ donata.

Pomerani iterum profligati à Boleſlao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Ruſſi ſuperantur à Boleſlao.

quæ ipſi dudum geſtarant, vinculis conſtringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero noſtrorum, ſtrage fuſi Ruſſi, temeritatis & perfidiæ ſuæ pœnas dedêre. Duces tamen noctis præſidio cum paucis effugêre. Sequenti anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus & ſecundus, Vuladislaus morbo & angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij, cùm viginti regnaſſet annos, vixiſſet propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugoſſus, opinari nõnullos, qui ante ſe ſcripſerint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum eſſe. Solenni quidem pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atque nobilitatis frequentia in baſilica Plocenſi ſepultus eſt. Mortem verò eius non eodẽ modo tulêre filij. Nam Boleſlaus quidẽ mœrori ac luctui totum ſe dedit: Sbigneus verò omnibus rebus poſthabitis, facultatibus & theſauro manus iniecit, totũ ſibi vendicans: propterea quòd is in arce Plocenſi, quæ ipſi erat deſtinata, eſſet reconditus. Tandem epiſcopis & proceribꝰ medios ſeſe interponentibus, conuenit, vt æqualem vterque partem acciperet.

1102. ann. Vuladislai principis mors.

De theſauro controuerſia fratrum.

BOLESLAVS TERTIVS, COGnomento Criuouſtus.

PErſolutis Vuladiſlao principi iuſtis, nihil eorum mutatum eſt, quæ is viuens de principatu conſtituerat. Conceſſit enim Boleſlaus Sbigneo fratri Maſouiam atque Cuiauiam, & Lencicienſem tractũ: cætera ipſe cum ſummo imperio obtinuit. Nam quod Dlugoſſus maiorẽ Poloniam, hoc eſt, Poſnanienſem & Caliſſienſem tractum, Sbigneo adiungit, nõ admodum veriſimile eſt, Vuladislaum maiorem portionem, & ipſam Poloniæ totius vetuſtam metropolim Gneſnam, quæ in maiore Polonia eſt, notho potius quàm legitimo filio attribuiſſe. Nec ſanè quicquam negocij Boleslao prius, quàm in ſuam poteſtatem paternum omnem principatum redegit, cum Pomeranis atque Pruſſis, quod paulo pòſt exponemus, fuiſſet, ſi maior Polonia cum Cuiauia & Maſouia, quæ oræ populos illos à cætera Polonia diſiungunt, in Sbignei ſortem ceſſiſſet. Tanto autem patris deſiderio Boleslaus tenebatur, vt diu lachrymis & fletibus non temperaret: geſtabatque de collo ſuſpenſam in pectus auream laminã, in qua nomen & imago patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam eius ſibi refricaret: & quicquid vel faceret, vel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia, & exaudiente patre: ita vt ſumma in iuuene exiſteret modeſtia & verecundia.

Polonia diuiſio.

Boleslai mores.

Exacto luctu annuo, ſuadẽte & orante ſenatu vxorem duxit Sbislauã Suentopelci ſiue Stopolci Michaelis (ſic eum Ruſſorum annales vocant) Kiouienſium principis filiam: non ſine indulgentia tamen Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eſſent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius ſoror germana eodem patre Volodimiro, ſed alia tamen matre orta, Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò non cohoneſtauit, ſed penè defœdauit & interturbauit, ſi euentus conatui reſpondiſſet. Etenim improba mens, malus animus, cùm fraternæ gloriæ inuideret, atque ad vniuerſum principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium. Boriuoius Vuratislai filius è Suentochna Polona vxore, tunc in Boemis poſt Prædislaum fratrem, Vngara matre natum, ſuorumque fraude occiſum, principatum tenebat. Ad eum ſe contulit Sbigneus: perſuaſit precibus & pecunia, vt ſub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Græcium arcem iam Boemi peruenerant, cùm ſubitò murmure & fremitu caſtra complẽtur, ad iniuſtum ſe bellum contra cognatos & confœderatos duci: minimè neceſſaria expeditione, nec minoribus propemodum, quàm in quos eant, Polonos incommodis, ſe ab auaro principe ſuo cõfici. Boriuoius vbi videt, alienos eſſe ab illo bello Boemorum ſuorum animos, reduxit exercitũ. Ita conatus ille primus, ſumptusq́; Sbignei tum incaſſum cecidit, niſi quòd in ſequẽtem annum bellum tamen conflatum eſt. Nã Boleslaus incurſione illa Boemorum prouocatus, primo vere coegit exercitium, eumq́ue mox duce Zelislao miſit in Morauiam. Nam ipſe ne vnà proficiſceretur, magnis precibꝰ à proceribus & noua nupta exoratus eſt: Iamq́; Zelislaus peruaſtata tripartito agmine Morauia, ingẽti præda onuſtũ reducebat exercitũ, cũ certior fit, Suentopelcũ Morauorũ ducẽ cũ magnis copijs à tergo venientẽ, non lõgius duobꝰ miliarijs à ſe abeſſe. Itaq; p̃miſſis impedimẽtis atq; captiuis, ſigna cõuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte cõſerit. Pugnatũ æquo marte aliquãdiu, plurimumq́; humani ſanguinis vtrinq; fuſum eſt, ducibꝰ vbiq; præliũ inſtaurãtibꝰ. Ad extremum neutrò inclinante victoria, vtrique mœſti & ꝓ victis ſe gerentes, illi quidẽ retroceſsêre, noſtri verò cum prçda incolumes in Poloniam ſeſe recepêre. In eo prælio Zelislaus, dũ

Boleslai vxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Grex Boemorum contra Polonos expeditio.

Poloni infeſtant Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

ducis

ducis pariter atque militis officio fungi-tur, dextram amiſit. Quē Boleſlaus princeps collaudatum pro meritis & virtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æſtate Boleſlaus ipſe trāſmiſſis mōtibus atque ſyluis, quibus ea prouincia à Polonia & Sileſia verſus occidentem ſolem diſiungitur, incurſionem in Morauiam fecit: exuſtiſque, nemine reſiſtente, plurimis vicis atque pagis, aliquanto tamen minorē prędam quàm Zeliſlaus reuexit: propterea quod agreſtes à Sbigneo, vt creditum eſt, de aduentu Boleſlai certiores facti, in montana & vaſtas ſyluas cum gregibus & armentis ſeſe occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleſlao, legatus Pontificis maximi Gualto epiſcopus Beluacenſis in Poloniam venit: adhibita que ſcelerum ac flagiciorum indagine & correctione, fauente & adiuuante principe, duos epiſcopos Gneſnenſis prouinciæ ſedibus ſuis eiecit. Qui verò ij fuerint non liquet: niſi quod Dlugoſſus alterum ex ijs Ciaſlaum fuiſſe ſuſpicatur: qui Cracouienſem ſedem permittente Boleſlao ſine authoritate Pontificis max. vſurpauerat. Geminata eſt autem Boleſlao victoriæ Morauicæ lætitia, nato filio Vuladiſlao. Quanquam contaminabant eam lætitiam Sbignei non obſcuræ machinationes, à quo exciti eſſe Boemi, ſolicitati Pomerani, dicebātur: & rem credibilem faciebat, quod ipſe cū ſuis copijs ad Boemicam expeditionem fratri præſto non fuiſſet. Diſſimulabat tamen Boleſlaus, & patientia ſanare fratrem volebat. Cæterum Caſſubios & Pomeranos è Polonia prædas agentes coercere, & inſigniter vlciſci cupiens, æſtate ſequenti in Boemos expeditionem ſimulat. Ad Glogouiam conuenire equites iubet. Inde cōuerſo itinere, per denſas ſyluas ſeptimis caſtris ad Colbergam, frequens & opulētum ea tempeſtate oppidum maritimū peruenit: & nocte in ſyluis quieti data, inſequētis diei diluculo, vadato amne, qui oppidum præterfluit, & maiore copiarū parte ad ſubitos hoſtium impetus, ſi fortè eos aduentus ſuus non feſelliſſet, ſuſtinēdos relicta, cum reliquis oppidū improuiſò adortus eſt. Iamque portas effregerat, cùm facto ab oppidanis concurſu, recipere ſe coactus eſt: veritus, ne ſui, pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonā de domibus atq; tectis operā nauare poſſent, opprimerētur. Pletiq; enim è noſtris prædæ cupidiores, ad ſuburbana diripiēda diſcurrerant. Primo tumultu dux hoſtiū, q in eo tunc oppido cōmoratus erat, in fugā ſe eiecit. Boleſla' caſtigatis ijs, quorū importuna prędę cupiditate factū erat, ne oppidū primo impetu cā peretur, maiore deinde vi & omnibus copijs oppugnationē aggreſſus, vbi caſſo labore & vulneribus cōfici ſuos ab oppidanis ſtrenuè mœnia defendētib' animaduertit, direptis & incenſis ſuburbanis, in Poloniam cum præda reuerſus eſt: paucisque diebus quieti datis, cum ijſdem copijs inexpectatus in Pomeraniam rurſus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, ſocium & conſanguineum ſuum liberaturus. Nam is propter iniuſtum & crudelem dominatum captus à ſuis, in vincula coniectus erat. Itaque præmiſſis qui Suatoborum repeterent, ipſe nō magno interiecto ſpacio cum exercitu ſubſequitur. Pomerani repentino hoſtium aduentu territi, Suatoborum dimittunt, & ad Boleſlai caſtra perducunt. Boleſlaus Suatoboro admonito officij ſui, & uō optimæ erga ſe ante eum diem fidei, ſtatim reduxit exercitum. Inſequenti anno rurſus miſſa cum Scarbimiro magiſtro militum, quem comitem palatij vocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniā, nemine prohibēte, depopulatus eſt. nam ipſe eum prædatoribus illis profectus non eſt. Haud longè tamen à Pomeranorum finibus aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam familiari ſuo ad nuptias pariter atque dedicationem templi inuitatum. Adueniens maiore lætitia explet conuiuium. Inde princeps hilarior, venatum ſe in ſyluam cum centum, non amplius, equitibus è conuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc forte raptim in Poloniam, ſua damna compenſaturi, incurſionem faciebant, cùm incidiſſet, fugere turpe ratus, manus cum hoſte, quamuis longè impar, conſeruit. Magnaque in eis ſtrage edita, dum iterū atque iterum perrumpit hoſtile agmen, deficiēte ex vulneribus equo ipſius, & vno de comitib' aliū equum ipſi ſuppeditante, vix cum triginta ſuis, inter quos & Scarbimir' erat, ſaluus euaſit, Pomeranis in ſtuporem verſis, & perſequi abeuntes nō auſis. Et mox ad ſuos peruenit, qui re cognita, correptis armis è conuiuio ad ferendam principi ſuo periclitanti opem accurrebant. Pomerani ſine mora, omiſſa inſtituta incurſione, quæ malè adhuc ipſis ceciderat, curriculo domos ſeſe recepēre. Feruntur autem fuiſſe ad tria millia. Sic temeritas principis proſperum tamen euentum habuit. In ea pugna Scarbimirus valde conſauciatus, dextrum etiam

Zeliſlaus virtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterum vaſtatur à Boleſlao.

Legatus Pōtificis max.

Epiſcopi duo depoſiti.

Vuladiſlaus filius Boleſlao natus.

In Caſſubiā & Pomeraniam expeditio Boleſlai.

Colberga.

In Pomeranos altera expeditio. Suatoborus Pomeranorum dux.

Pomerania rurſus vaſtatur.

Boleſlai periculum & fortitudo.

Scarbimirus oculo priuatus

iam oculum amiſit. Implet mox fama huius prælij atque periculi principis omnem Poloniam, multa (vt fit) veris affingens. Concurrunt ad viſendum primores: obiurgant principem periculoſæ temeritatis: orāt, in poſterum ne ſeſe, remque pub. in tantum diſcrimen præcipitet.

Senatus Principem obiurgat.

Ille contra, reprehenſionē facti ſui, quod iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus, ſi ipſis videatur, differendam eſſe cenſet: hoſtem verò, ſi vicem ſuam, cæſorumque fratrum doleant, ſecum ſtatim vt vlciſcantur, hortatur. Annuūt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapſi, quantum quiſque copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Ruſſorum auxilia: cōducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleſlao, Suatopelcum Boemorum principem cum valida equitum peditumque manu expeditionem parare in Poloniam. Erat autem is Suatopelcus, quem & Conradum dici repetio, Ottonis Morauorum ducis, cuius ſuprà meminimus, filius: qui pulſo Borinoio patruele, Boemorum principatum illis diebus inuaſerat. Atque id eo liberius faciebat, quòd magni erant motus in Germania, bellumque ciuile primùm inter Hēricum eius nominis quartum Cæſarem, & Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico viuenti à principibus Electoribus ſuffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricū, & filium eius Henticum, quem pater ipſe imperij conſortem & regem Germaniæ fecerat.

Swatopelcus ſiue Suatoplucus Boemorum dux Germanici motus.

Henr. IIII. & V. & Rudolphus Cæſares.

Is igitur Suatopelcus ſiue ſuopte ingenio, ſiue ob receprum è fuga Boriuoium Polonis infenſus: ſiue adeò à Sbigneo ſubornatus, incurſionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello diſtinetur, facturus eſſe dicebatur. Diſtrahebatur ancipiti conſilio Boleslaus, Pomeranosné prius vlciſceretur, an Boemorum excurſionem reprimeret. Hic ſalus multorum agebatur: illuc iuſtus dolor & ira pectus generoſum impellebat, veritum ne creſcerent hoſtibus animi patientia ſua. Tandem aduenientibus Ruſſis & Vngaris, vtrumque bellum perſequi ſtatuit. & Scarbimirum quidem cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipſe cum reliquis ad ſaltum Hercinium, qui Boemiam terminat, Boemis obuiam ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occurſu, quieuerunt: nec eos tunc ſibi laceſſendos Boleſlaus exiſtimauit. Scarbimirus vaſtatis, vt mandarum erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiā prodeunte, exercitum præda onuſtū reduxit.

Pomerania vaſtata à Polonis.

Mentio facta Vngarorum admonet nos: vt ne prætereamus id, quòd in ipſorum annalibus reperimus. Tradunt ij, Almū Geiſæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum à Ladiſlao patruo ſibi delatum, vltro conceſſerat, profugū, hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1106. à Polonis in Vngariam reductum, & cum patre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimiſiſſe.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus.

1106. ann.

Noſtri nullam prr hæc tempora Polonorum in Vngariam expeditionem commemorant: cæterùm ipſos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos eſſe referunt. Veriſimile eſt, eos mutuam ſibi nauaſſe operam. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus eſt, & cum Sbigneo fratre, opera Suentopelci ſiue Stopolci Kiouienſium principis, ad quem Sbigneus profugerat, in gratiā redijt.

Suentoslaua Boleslai filia.

Sequenti anno maiore vi Caſſubijs & Pomeranis bellum fecit: Iam ij malorum pertæſi, & aſſiduis agrorum ſuorum vaſtationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant: ſoli Bialogradenſes (ciuitas ea fuit in primis diues & populoſa) ferociores, cæteros quoque à propoſito auerterunt.

Caſſubicum & Pomeranicum bell.

Itaque in eos omnem belli molem confert: Sed prius tamen miſſis cum legato duobus ſcutis animos eorum tentat, album ne, quo pax, an rubrū, quo bellum excidiumque ſignificabatur, mallent. Superbius illi reſponſum dedêre, ambobus ſcutis acceptis: Sanguine Polonorum ſe ſibi candidam victoriam pacemque paraturos. Itaque Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi caſtris, actis vineis, & turribus celeriter excitatis, ſumma ope vrbem expugnare nititur. quatit murum aries: ipſe princeps periculi immemor, inter primos verſari, nec deterreri multitudine telorum hoſtilium, aut ſuorum circa ſe cadentium miſerabili interitu, quin ad portam vrbis excindendam ſuis præiret. Depelluntur tandem ſumma noſtrorum vi è propugnaculis hoſtes, noſtrique liberius eſtractis portis, cæſisque vel ſummotis, qui in introitu vrbis repugnabant, in vrbem ſigna intulerunt. Tunc demum Bialogradenſes abiectis, armis, clementiam victoris ſupplices implorant.

Bialogradū Pomeraniæ captum.

Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui ſigno dato, ab excidio & direptione vrbis abſtinere milites iubet: euocatoque & caſtigato magiſtratu vrbis & omni multitudine, dat veniam victis.

Clementia Boleslai.

Hac victoria & victoriæ moderatione accepra, Colberga, Camenum, Velinum, (quod Iulinum fuit olim, vrbs emporio nobilis, nunc oppidum ignobi-

Vrbiū Caſſubicarum & Pomeranicarum deditio.

le eſt) Coſſelinum, & aliquot præterea oppida Pomeranorum, atque Caſſubiorum in poteſtatem Boleſlai venêre. Ciarnicouum excitatis turribus maiore vi oppugnatum, dum Boleſlaus ad Boemiæ fines excurrit. Ad extremum, ſub autumnum reuertente eo, per deditionem receptum, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditum eſt, cùm is religionem Chriſtianam, à qua alieni adhuc erant Pomerani, à Boleſlao de ſacro fonte leuatus ſuſcepiſſet, & in Boleslai ſucceſſorumq; eius principū Poloniæ verba iuraſſet. Quod autem de excurſione Boleſlai ad Boemorum fines attigimus, ita ſe habuit. Cozle oppidum ſupra Odram ſitum, ad reprimendas Boemorum ſiue Morauorum incurſiones peropportunum conflagrauerat. Suſpicabatur Boleslaus, dolo Boemorum incendium id conflatum eſſe: eosque mox locum denuò munituros, & præſidio firmaturos, ni ipſe anteuerteret: nec tamen eum, quē in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatum, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere volebat. Itaque Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad inſtaurandum Cozle iret, popoſcit. At ille non modò non fecit poſtulata, verùm etiam legatis fratris ſuperbo & pleno contumeliæ reſponſo oneratis, vix manus abſtinuit. Permoleſtè id tulit, vt par erat, Boleslaus. Itaque cum paucis voluntarijs, ſumma celeritate confecto itinere, reſtaurato oppido Cozle, ac mox recepto Ciarnicouo, quòd hyems iam inſtabat, dimiſit exercitum. In Poloniam reuerſus, ad ſenatum de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Conſtabat, eum aduerſus commune placitum (quod inter fratres iureiurando interpoſito conuenerat, vt neuter ſine altero fœdus cum quoquam percuteret, & alterius hoſtem ſuum vterque duceret) cum Pomeranis fœderatum eſſe: his crebros nuncios & munera mittere, viciſſimque ab eis accipere: captiuos, ſi qui fortè de eius ditione capti eſſent, ei cōdonari. Proferebantur teſtimonia, & literæ eius interceptæ, ad Boemos & Pomeranos ſcriptæ, quibus eæ gentes aduerſus Boleslaum ſolicitabantur, ac doli in caput Boleslai concinnati aut meditati aperiebantur. Certatim quiſque in ſenatu partim hęc exaggerant: partim alia præterea, quę acceperant, aut compererant, proferunt. Cenſent omnes non eſſe ferendum diutius monſtrum illud: ſed armis perſequēdum, & aut tollendum de medio, aut certè pellendum hoſtem publicum: qui eo ſit capitalior, quod ſub ſpecie ſocietatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffiſus rebus ſuis, maluit ad clementiam & miſericordiam fratris, quam ſummam eſſe in eo nouerat, cōfugere: quam virium & armorum eius, vniuerſæ Poloniæ conſenſu nitentium, in ſe periculum facere: præſertim cùm ſuorum animos alienos à ſe eſſe intelligeret, & in Boemis atque Pomeranis parum iam ſpei reponeret. Etenim Boleslaus cū Boemis quidem pacem fecerat, Pomeranos verò fregerat: & diſtinebantur ij tunc, vt videtur, Saxonum Marchiæ Brandeburgenſis fines proferentium, Danorumque bellis. Itaque Sbigneus per Balduinum Cracouienſem epiſcopum, & Iaroslaum Ruſſorum ducem, vt vult Gallus, veniam, & Maſouiam, cætera ditione ſua Boleſlao conceſſa, impetrauit, & in poteſtate illius ſemper ſe fore ſanctè promiſit. Hoc tempore Pomeranorum manus, ſiue ea prædabūda fortè incurſionem fecerat, ſiue intentis in vnum inſidijs ad rem certam venerat, Spicimirum vicum improuiſo inuaſit. Seceſſerat eò tunc cum paruo comitatu Martinus archiepiſcopus Gneſnenſis, pius & venerandus ſenex. Atque is ad primum tumultum & aduentum hoſtilem timore ſubminiſtrante conſilium atque vires, inter contignationem templi abſconſus latuit: miniſtri verò & comites eius dilapſi, partim euaſerunt, partim in fuga ab hoſtibus capti ſunt: inter quos erat archidiaconus Gneſnenſis. Eum Pomerani quod & ſacerdos, & ſplendidè veſtitus, & magnæ oris dignitate præditus eſſet, Archiepiſcopum eſſe rati, ſpoliato raptim templo, ſecum abduxerunt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicunque archidiaconū & ſacra templi vaſa attigiſſent, domum reuerſos, cum liberis, coniugibus, propinquis, atque domeſticis familijs, vel comitiali morbo correptos ad parietes & ſaxa ſe alliſiſſe: vel in amentiam verſos partim mutuis cædibus concidiſſe, partim dentibus & vnguibus in ſeipſos ſæuijſſe. Hoc igitur malo perculſi, cauſaque mali notata, archidiaconum cum ſacris vaſis & omni inſtrumento templi Spicimirienſis conquiſito, domum remiſerunt. Hæc ita diuinitùs ad preces pij ſanctique Archiepiſcopi accidiſſe exiſtimantur. Addunt Dlugoſſus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Chriſtianam ſuſcepiſſe. His adſtipulatur Albertus Crantius, qui & ipſe Pomeranos Boleslai huius principis

Ciarnicouū à Boleslao in poteſtatem redactum. Gneuomirus Ciarnicoui dominus Chriſtianus factus.

In Sileſiam excurſio Boleslai.

Cozle oppidum exuſtū, & inſtauratum.

Sbignei contumatia.

Sbignei doli.

Clementia Boleslai erga male merentem fratrem.

Spicimirum vicum à Pomeranis direptum.

Archidiaconus Gneſnenſis captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

Pomerani religionē Chriſtianā ſuſcepêre.

Alb Crant. lib 3 ca 28. Vandaliæ.

opera Chriſtianos factos eſſe ſcribit: tam. etſi paulò poſterius. Eodē pertinet, quòd Helmoldus, Slauicarum ſui temporis rerum ſcriptor, ante 400. annos ſcriptum reliquit: Ottonem Babenbergenſem epiſcopum, inuitante pariter & adiuuante Boleſlao Polonorum duce, Pomeranos inter Odram & Poloniam cum duce Verceſlauo conuertiſſe ad Dominum. Memorat autem Laurentius Surius (cuius hiſtoria eccleſiaſtica nuper in lucem prodijt) ex vetuſto & innominato quodam authore, Ottonem hunc Sueuum, cùm adhuc eſſet iuuenis, in Polonia peregrinātem ludum literariū aperuiſſe, ac deinde à Boleſlao duce ad aulicū miniſterium adſcitum, Polonicam linguam didiciſſe. Poſtea verò Henrici Imperatoris gratia ad Babenbergenſem Epiſcopatum euectum eſſe. Ita is pietate & ſanctimonia vitæ inſignis, Pomeranis ad Chriſtianam religionem conuertendis, bonam operam nauare potuit. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos vocat Crantius, Chriſto nomina dederant, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: ſed rurſus ad priſtinam impietatem ſemel atq; iterum relapſi erant. Poſt hæc Boemicum, & ex eo Teuthonicum bellum exarſit in Polonia, ex huiuſmodi cauſa. Hērico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij, inferebatq; bellum Vngaris, ob vexatos & violatos milites, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad Aſiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionem, & recuperanda Ieroſolyma per Vngariam proficiſcebantur, & Almum Colomanni regis fratrem exulem reducebant. Ad quod bellum Boemos etiā, vtpote ſocios & vectigales Romani imperij, ſecum in exercitu ducebat. Hac tanti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus, Geiſæ filius, qui Ladiſlao patruo in regnum ſucceſſerat, à Boleſlao colloquium petijt. Loco dieque conſtituto, conueniunt principes in Sceputienſi territorio: ſocietatem inter ſe ineunt: communes amicos, communes hoſtes ſibi fore promittunt: fœdus, quo firmum perenneque ſit, noua affinitate ſanciunt. Colomannus enim Iuditham Boleſlai filiam, Stephano filio ſuo natu maiori deſpondit: Scepuſienſe territorium, quod Polonicæ ditionis erat, in dotem datum. Veniebat iam Henricus imperator cum valido exercitu contra Vngaros, Almum Colomanni regis

Henrici V. Imp. expeditio in Vngariam.

Boleſlai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

Scepuſiū in dotē datum Vngaris.

fratrem natu minorem ſecum ducens. Idque factum eſſe quinque annis antè, quam Bonfinius ſupputat, multis authoribus & argumētis docere poſſumus. Ibi Boleſlaus Vngaris, quemadmodum conuenerat, auxilia mittit: ipſe cum non contemnendis alijs copijs in Boemiam inuadit, Boriuoium & Sobeſlaum Suatopelci Boemorum principis fratres patrueles, Colomanni regis ſororis filios, exules in comitatu ſuo habens. Tametſi Vēceſlaus Hagecus velle videtur, non interfuiſſe huic expeditioni Boleſlaum. Suatopelcus Henricum ad Vngaricum bellum cū auxiliaribus copijs ſequens, Vaſconi & Mutinę procetibus ſummam rerum Boemicarum commendauerat. Hi ergo Boleſlao fines Boemiæ ingredienti cum aliquanta ſuorum manu occurrunt: initoque prælio profligati, Pragam ſe receperūt. Polonus vaſtata magna parte Boemiæ, oppidiſque aliquot captis atque direptis, incolumem & ingenti præda ditatum reduxit exercitum. Suatopelcus de domeſtico periculo certior factus, ægrè impetrato ab Imperatore fremente, & Polonis iam tunc minante, commeatu, raptim cum ſuis in Boemiam reuertit: cumque Polonos tunc vlciſci procliuè ipſi non eſſet, in ſuos iram conuertit, quaſi eorum conniuentia & proditione Boemia vaſtata eſſet. Et Vaſco quidem alter de ijs quibus princeps abiens imperium mandarat, in collegam culpam omnem transferebat. Res veriſimilis eiſe viſa eſt, eo quòd Mutina gēte Rauia ſiue Verſouicia, in Polonos ſemper propenſa, ortus erat. Itaque is cum duobus filijs, & alijs nonnullis primoribus Rauitis, & paruulis eorum filijs, iuſſu principis indicta cauſa capitali ſupplicio affectus eſt. Reliqui ex ea familia fuga elapſi, in Poloniam commigrarunt. In Vngaria nihil pręclari geſtum eſt à noſtris: ſed rebus cum Cæſare & Almo fratre amicè compoſitis, dimiſit Colomannus auxilia. Reuertentem autem à Boemica expeditione Boleſlaum duæ res aduerſæ & moleſtæ excepēre. Nam Sbislaua vxor eius vitam cum morte commutarat: Pomerani autem, ſeu Caſſubij Vſce arcem Gnevomiro Ciarnicouienſi domino vel authore, vel adiutore, per deditionem interceperant, deceptis qui in præſidio fuerant, cùm falſum de Boleſlai morte rumorem confinxiſſent, quaſi is victus à Boemis, captuſque, & Henrico Cæſari traditus eſſet. Itaque omnibus rebus poſthabitis Boleſlaus, à Boemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniam

Boemia vexatur à Polonis.

Rauitarum excidium in Boemia & in Poloniam migratio.

Pomerani Vſcē arcem intercipiunt.

Pomeranicū bellum.

niam cum paucis expeditis militibus cō. tendit, reliquo exercitu dimiſſo, vt præ. da Boemica exoneratus, ad Pomeranorum fines ſibi occurreret. Nec tamen ex. pectauit, quoad is exercitus conueniret: ſed cum paucis illis, ita vt venerat rapi. da excurſione, cædibus hominum & in. cendijs villarum, hoſtium fines vaſtauit: non quo ſic vlciſceretur eorum iniurias, ſed magis vt incolumem ſe eſſe, & mox iuſtas pœnas de perfidis exacturum, ipſis oſtenderet. Poſteaquam vniuerſus con. uenit exercitus, Velenum oppugnat. nã id quoque recepto Gneuomiro defece. rat: nec ita magno, vt Vſce, præſidio tene. batur. Iam autẽ hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: ſed cum hoſtibus, qui aliquanta manu coacta op. portunitatem inuadendorum noſtrorũ obſeruabant, ſentiebat, eosq́ue clàm per internuncios de omnibus rebus & conſi. lijs fratris certiores faciebat, & prodendi perdendiq́ue eius occaſionem quærebat. Nocte quadam caſtris clàm egreſſus, per. ſuadet Pomeranis, vt ſe duce caſtra Po. lonorum adoriantur: perfacilè eſſe quã. uis paucis multos inopinantes opprime. re. Sequuntur Pomerani. Agebat fortè in ſtatione & excubijs Boleſlaus: quod qui. dem crebrò facere ſolebat. Is re animad. uerſa, hoſtes cum tumultu & ſtrepitu in caſtra irrumpentes, cum ijs qui in ſtatio. ne erant, adoritur: ſuos in caſtris ſubita re perculſos, voce ſublata animat. Con. cidunt animis hoſtes, in inſidias præcipi. tatos ſe eſſe rati: conciduntur & capiun. tur vtrinque: pauci tegentibus eos tene. bris effugiunt. Capius eſt & Sbigneus, de. tractaq́ue galea agnitus, & ad Boleſlaum adductus, in ſequentem diem aſſeruatus eſt. Orto diẽ, refert rem Boleſlaus ad ca. ſtrenſe conſilium. Ibi alius alio acerbio. rem in Sbigneum dicit ſententiam. Sed omnium acerbiſſimam Seccehus palati. nus Cracouienſis, qui iam ab exilio reuer rerat. Is grauiſſimè in genus, mores, ingra titudinem, impietatem & perfidiam Sbi. gnei inuectus, exaggeratis quæ is in patrẽ indulgentiſſimum, quæ in fratrem man. ſuetiſſimum, quę in patriam optimè me. rentem peccaſſet, nullo non ſupplicio di gnum, & vnguibus atque dentibus, ſi fer. rum deſit, populariter laniandum ac diſ. cerpendum eſſe pronunciauit: Boleſlaũ etiam de nimia & pernicioſa ipſi totiq́ue reipublicæ facilitate & clementia obiur. gauit. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cùm ſe non explicaret, & re ma nifeſta redargueretur, non morte tamen, quemadmodum cenſebant omnes, ſed exilio à mitiſſimo fratre damnatus, in Boemiam abijt. Velenenſes vigilijs, de. fendendaq́ue arcis labore aſſiduo fatigà. ti, & deſperato ſuorum auxilio, arcem a. pertis portis dedunt. Introgreſſi milites, crebris Pomeranorum defectionibus & immedicabili perfidia commoti, in o. mne genus hominum, nullo neque ſe. xus, neque ætatis, neque ordinis diſcrimi ne, deſæuierunt, nequicquam reuocante Boleſlao, & victis parci iubente. Gneuo. mirus ad principem viuus adductus, cō minuto fuſtibus capite, iuſtas perfidię pœ nas dedit. Boleſlaus, cùm per hyemem iam nihil rectè geri poſſet, reduxit dimi. ſitq́ue exercitum. Gallus per hyemem etiam Pruſſos adortum eum eſſe memo. rat, cõcretis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præ. bet aditum alijs temporibus. Peruaſtatis. q́ue ferro & igni agris, magnam hominũ & pecudũ prædam abegiſſe, nemine ob. ſiſtente, aut pugnæ copiam faciente. Se. quenti anno, qui fuit poſt Chriſtũ natum milleſimus centeſimusnonus, Germani. cum bellum exarſit, breue quidem illud, ſed proſpero ſucceſſu, magnaque gloria Polonorum & Boleſlai principis geſtũ. Cuius hæc fuit cauſa. Adiutos à Polonis Vngaros, & vexatos retractosq́ue è ſuis caſtris Boemos ipſe per ſe indignè ferens Henricus Cæſar, magis etiam à Boemis contra Polonos incitabatur. Solicita. batur & à Sbigneo exule magnis polli. citationibus, eaq́ue ſpe implebatur, vt per Sbigneum Poloniam omnem nul. lo negocio in poteſtatem ſuam redactu. rum ſe eſſe crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduentu certatim ad ſe Polonos defecturos eſſe. Igitur ini. tio æſtatis, quæ Vngaricùm bellum con. ſecuta eſt, cum maximis copijs atque vi. ribus totius Germaniæ & Boemiæ Polo. niam, qua Saxonibus atque Turingis cõ. finis eſt, & nunc Marchiæ Brandeburgen ſis ac Sileſiæ nomen habet, ingreditur: Lubus arcem & oppidum, quæ ſedes e. piſcopi etiam nunc eſt in prouincia Gneſ nenſis archiepiſcopi, capit, & Magdebur. genſi archiepiſcopo donat, vt volunt nō. nulli. Bythomiam deinde in illo ipſo tra ctu ſitam, aliam ab ea, quæ media eſt in. ter Cracouiam & Oppoliam, tentat: ſed à Polonis audacter ex oppido erumpen. tibus repulſus, ſpei ſuæ & Sbignei pollici. tis non reſpondere euentum iniquius tu. lit, & omiſſa atque in aliud tempus reſer. uata Bythomia, ad interiora contendit: Recenum recepit: inde ad Glogouiam duxit. Iam eò Boleſlaus partem copiarũ

præ.

Velenum oppugnatum. — *Sbignei perfidia.* — *Pomerani funduntur à Boleſlao. Sbigneus excipitur.* — *Iudicium de Sbigneo.* — *Sbigneus exilio mulctatus.* — *Velenum diruptum.* — *Gneuomirus fuſte cõminuto capite interfectus.* — *In Pruſſiam excurſio Polonorum.* — *1109. ann. Germanicũ bellum.* — *Lubus arx capta à Cæſare, & archiepiſcopo Magdeburgēſi donata. Bythomia oppugnata.* — *Recenũ oppidum.*

præmiſerat, quæ hoſtem tranſitu Odræ
fluuij prohiberent, dum ipſe Ruſſorum
& Vngarorum auxilia expectat. Verùm
Cęſar iuuêro vado haud ita procul à Glo
gouia tranſducit exercitum ad nonum
Calend. Septemb. peneque noſtros vltra
Odram ſtatiua habentes oppreſſit: pau.
cos quidem milites in agris vagantes, &
magnam agreſtium pecudumque prædã
cæpit. Reliqua militum manus partim
in oppidum ſeſe recepit, partim fuga diſ.
ſipata eſt. Magna vi oppugnatur oppidũ,
frequens quidem ea tempeſtate, ſed non
munitiſſimum. Oppidani veriti, ne cap.
to per vim oppido, extrema quæque ab i.
rato hoſte paterentur, quinque dierum
inducias petunt, quib⁹ niſi ſuccurſum ſibi
eſſet, deditionem promittũt: obſides dãt
primorum ciuium liberos: ad Boleſlaum
principem mittunt, quanto in diſcrimi.
ne ſit oppidum, & quid cum hoſte con.
ſtituerint exponunt: orant, celeriter ſibi
vt opem ferat. Collaudat ille eorum con
ſilium. Affuturum ſe eſſe maturè polli.
cetur. Quòd ni affuerit ad conſtitutum
cum hoſte tempus, ſuſtinere eos porrò
impetum hoſtilem iubet. Ni faciant, de.
leturum ſe eſſe eos poſt diſceſſum Cæſa.
ris iurat. Malint ergo paucorum obſi.
dum iacturam facere, quàm vniuerſi pe.
rire. Valuit apud Glogouiẽſes plus fides
& authoritas principis, quàm priuata
pietas. Itaque biduo, quod de inducijs
erat reliquum, ad ſuſtinendam vim ho.
ſtium omni ope ſeſe comparant: turres
& mœnia quaſſa & labefacta reficiunt: la
pidum & aliorum telorum maximam
vim in turres congerunt. Adueniente
quinta die, imperator promiſſam dedi.
tionem poſcit: vbi mutatos oppidanorũ
animos videt, iratus corona oppugnat
oppidum: obſides pallijs alligare, & ad
mœnia obuerti iubet, vt dum ſuis oppi.
danorum miſericordia parcit, facilius &
liberius milites mœnia ſubeant. Sunt au.
tem pallia, aſſeres compacti, qui milites
mœnibus ſuccedentes tegunt, & à miſſi.
libus defendunt. Sed nihilominus oppi.
dani omne telorũ genus in ſuos iuxtà ac
in hoſtes congerũt. Qui propius ad mœ.
nia acceſſerant, aut ſcalis admotis mu.
ros iam ſcandebant, eos cõtis deturbãt,
lapidibus obruunt, pice & aqua feruen.
ti perfundunt, præcipitesq; agunt. Cęſar
hoſtium ſiue pertinaciam, ſiue cõſtantiã
admiratus, & ſuorum vulnera & pericu.
la miſeratus, receptui canere iuſſit. Sic eo
die & ſuccedentibus aliquot deinceps,
fruſtra tẽtata expugnatio eſt. Nec voluit

Glogouia oppugnata, & fortiter defenſa.

Glogouienſium fides & conſtantia.

Pallia.

poſtea Cæſar ſuos periculo obijcere. Per.
multos .n. fortes viros, Bauaros, Saxo.
nas & Boemos vna illa oppugnatione a.
miſerat. Ac Bauarorum quidem & Saxo
num funera honorificè domos remiſit,
Boemi verò ad Glogouiam in campis tu
mulati ſunt. Non receſſit tamen ab obſi.
dione Glogouiæ Cæſar. Iam Boleſlaus ex
pectata auxilia acceperat, validasque de
ſuo milite copias habebat: itaque propi.
us hoſtem accedit: nec tamen pugnandi
copiam, quamuis flagitantibus ſuis facie.
bat: ſed è latebris & inſidijs hoſtilem ex.
ercitum carpebat, pabulatores & alia qua
uis de cauſa caſtris egreſſos, per ſubmiſ.
ſos milites excipiebat ac trucidabat: ſæ.
pius intempeſta nocte cum clamore &
clangore tubarum hoſtium caſtris ade.
quitabat, excubias aut opprimebat, aut è
ſtationibus depellebat: interdiu quoque
nonnunquam prandentes aut quieſcen.
tes tumultuariè adoriri, perſequenti ho.
ſti cedere, recipientem ſeſe rurſus per.
ſequi, celeritate equorum ſuorum, & ho
ſtilium tarditate grauique armatura fre.
tus. Itaque neque oppugnandi oppidum,
neque reficiendi ſe, neque quieſcendi ſpa
cium hoſti dabat. Exurebat etiam circũ.
iacentes pagos, obſidebat itinera, ita vt
integras legiones pabulatum mittere ho
ſtes, & longius petere commeatum ne.
ceſſe haberent: ſępeque reuertentibus prę
da excutiebatur. Celebre his reb⁹ erat Bo.
leſlai nomen inter hoſtes, totaque caſtra
laudes & virtutes eius, compoſitis etiam
ad id carminibus perſonabant: ita vt Cæ.
ſar capitali pœna, ne id fieret, ſancire co.
geretur, veritus ne ea res formidine at-
que deſperatione animos militum ſuo.
rum deijceret. Angebatur autem ancipi.
ti malo, obſeſſo quàm obſidenti ſimili.
or. Et infectis quidem rebus ab obſidio.
ne diſcedere turpe, manere autem diu.
tius in loco periculoſum ducebat: ne nõ
mutantem caſtra exercitum peſtis, & fa.
mes, & peruigilia, propter crebros noſtro
rum inſultus cõficerent. Tandẽ vi expu.
gnare oppidũ ſtatuit. Cæterùm Suatopel
cum cũ Boemis ad ſuſtinendos noſtrorũ
impetus, ne ſe oppugnationi vrbis inten.
to, caſtra ſua adorirentur, obijcit. Et im.
pediebant nonnihil Boemi noſtrorum
conatus, tum in ſtatione illa, tum aliàs.
Verùm Suatopelci mors non parum ad.
iumenti noſtris attulit, aduerſariorum
verò animos deiecit. Occidit autem eum
Ioannes Ciſtes, eques Boemus exul, ſiue
Boleſlai conſilio, & præmio percuſſori
propoſito, adductus, ſiue proprij exilij cę.

Belli gerendi ratio.

Suatopelcus Boemus dolo interfectus.

G 3 ſorum:

ſorumque propinquorum Rauitarũ do-
lore ſtimulatus. Certè partata cęde, fuga,
nequicquam perſequentibus Boemis &
Germanis, pernici equo elapſus, magnis
præmijs à Boleſlao affectus eſt. Perculit is
caſus vehementer Cæſarem, & omnem
eius exercitum. Itaque tumultuatum in
caſtris, ac tota nocte in armis vigilatum
eſt, ne quid maius noctu noſtri aggrede-
rentur. Neque enim in vno illo tam au-
daci facinore conquietura eſſe Polono-
rum audacia videbatur. Poſtero die com
ploratione circa cadauer facta, Cæſar vt
Boemorum ſtudia & voluntates retine-
ret, permittit eis, vt principem ipſi ſibi,
quem velint, eligant. IIII Henrico & Vē-
ceſlao, & Suatopelci filijs, & Vuladislao
eiuſdem fratre patruele, quem prius Sua
topelco ſucceſſorem interpoſito iureiu-
rando deſignarant, præteritis, Ottonem
ciuſdem Suatopelci fratrem germanum
Morauiæ marchionem abſentem regna-
re iuſſerunt: à Cæſare miſſionem flagita-
runt, deducendi funeris gratia, & quod
verebantur, ne Boriuoius & Sobeslaus ex
ules, qui vel authores, vel certè conſcij ne
cis fraternæ eſſe credebantur, principa-
tum inuaderent. Ac ne Vuladislaus qui-
dem tam inſigni iniuria affectus, quietu-
rus eſſe exiſtimabatur. Et ita ſanè accidit.
Ad primum enim nunciũ fraternæ mor-
tis, principatum is occupauit. Aegerri-
mè Boemorum diſceſſionem tulit Cæ-
ſar: maluit tamen hoc ipſis concedere,
quàm vt ij, nequicquã aduerſante ſe, irrita
tis animis diſcederẽt. Boleslaus ratus Cæ-
ſarem non ſatis auſpicati belli iam pertæ-
ſum, ſimul quòd hyems inſtabat, facilio-
rem placidioremque fore, legatos ad eũ
de pace miſit. Edit ille pacis conditiones,
vt Sbigneus in principatum ſuum reſti-
tuatur, & vt Poloni tributarij ſint Roma
no imperatori. Duræ videbantur noſtris
hæ cõditiones, neq; exiſtimabãt principẽ
eas accepturũ eſſe. Ibi Henricus Cęſar am
bitioſè admodũ & arroganter oſtentans
legatis theſaurum, quem ingentem ha-
bebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit.
Erat legationis princeps Scarbicus co-
mes ex ea gente, quæ inſigne habet line-
as iunctas in modum duorum trigono-
rum æqualium, acutos angulos haben-
rium, quorum bafes ſurſum verſus pate-
ant: vel, vt planiꝰ ac rudius dicam, in mo-
dum W literæ geminæ maiuſculæ con-
nexæ. Is igitur Scarbicus ſtultam Cæſaris
iactantiam notans, annulo quem digi-
to geſtabat, in theſaurum proiecto: Au-
rum, inquit, adijciamus auro. Id dictum

Otto dux Boemus datus.

Vuladislaus principatum apud Boemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæſarem.

Henrici Cæſaris arrogantia.

intellectum Cæſar, gratias agendo exce-
pit, Habdank, inquiens lingua Germani-
ca, quod eſt, gratiã habeo. Inde familiæ
id nomen manſit, vt Habdanci dican-
tur. Ex qua familia Michael comes Lu-
benenſe monaſterium in maiore Polo-
nia paulo pòſt conſtruxit atque dotauit.
Hæc eo libẽtius commemoramus, quòd
ex hac familia fuit Ioannes Choienius e-
piſcopus Cracouienſis, & cancellarius
Poloniæ, vir clariſſimus, admirabili in-
genio, excelſo animo, maximo conſilio,
eruditione & iuriſperitia non vulgari, ra-
ra celeritate ac dexteritate in rebus agen-
dis præditus, in victu cultuque corporis
elegans & moderatus, temporis parciſſi-
mus, conſtantia verò, integritate & li-
bertate in defendenda iuſticia, & iniu-
ſticia oppugnanda ſingulari. Quibus
rebus cùm potentes & factioſos quoſdã
offendiſſet, eorum obtrectationibus mi-
nus gratioſus fuit apud multitudinem,
quàm eſſe debuit. Cæterùm regi Sigiſmũ-
do ſeniori, cuius iudicium diuinum erat,
ita fuit charus, vt inuidi quidam & inimi
ci, plus quàm filium eum diligi ab illo,
dictitarent. Atque is viueret adhuc for-
taſſe, ſi chariora ſua commoda, quàm
virtutem & rempublicam habuiſſet. Cæ-
terùm ante octo annos immaturã mor-
tem obijt, maximo noſtro dolore. Ete-
nim non in clientis, ſed in alumni atque
filij loco nos dilexit, ac de ornamentis
noſtris ſedulò cogitabat. Sed vnde defle-
ximus, reuertamur.

Habdancorũ familiæ origo.

Ioan. Choienius epiſcopus Cracouienſis, & cancellarius Poloniæ.

Reuerſi ad Boleslaum legati, man-
data Cæſaris referunt. Mirari ille confi-
dentiam Cæſaris, & iniquitatem condi-
tionum, quaſi victor victis leges impo-
neret, ac non dubia adhuc eſſet Martis
alea. Itaque quam non impetrabat pa-
cem, vi & armis extorquere pergit, ac ma
ioribus quàm prius damnis & incom-
modis hoſtem afficit, minus aptum per
ſe, abductis Boemorum auxilijs ad no-
ſtrorum inſultus diurnos atque noctur-
nos reprimendos: nec vllam ei dat lig-
nandi, pabulandi, commeatus petendi,
atque adeò è caſtris prodeundi faculta-
tem. His malis fatigati Germani, maio-
raque metuentes, aliò transferre bellum
ſtatuunt, vt loci mutatione & aura meli-
ore, & pabulatione commeatuque laxio
re vterentur. Simul autem elicere ſe no-
ſtros ad decernendum de ſumma rei vni
uerſis copijs aliqua occaſione poſſe ſpera
bãt. Soluta igitur Glogouię obſidione, ad
interiora Poloniæ & Vuratislauiam vr-
bem inſtructa acie contendunt. Inuadit

à ter-

à tergo, carpitque extremos hoſtium Boleſlaus, turbat ordines, impedit iter: nec ſuſtineri noſtrorum impetus à paucis poterat: vulnerabantur hoſtes haſtis cominus, eminus ſagittis: cùm illi conuerſis ſignis ad prælium ſe expedirent, noſtri diuerſi refugiebant, rurſusque ex interuallo iter proſequentes adoriebantur. Orabant principem noſtri pleni fiduciæ, rota vt acie cum hoſte dimicaret: ſatis ſibi eſſe animorum, ſatis virium ad apertum certamen: defungi ſe cupere ſemel totius belli labore: indignum eſſe, vaſtari agros ſuos, expugnari arces & oppida, ſe intuentibus. Quietos eſſe iubet Boleſlaus, & ad omnia paratos: ſibi curæ fore, quid facto opus ſit. Cęſar magno cum labore & cæde ſuorum ægrè in cōſpectum Vuratislauię venit.

Eſt circum Vuratiſlauiam latè patens planicies: Boleſlao locus viſus eſt peropportunus ad dimicationem prælij, & noſtris propter leuem armaturam & pernicitatem equorum, equitumque multitudinem, quàm hoſtibus cōmmodior. Itaque paucis milites cohortatus, Adeſſe tempus, quod dudum flagitaſſent: meminiſſent pollicitationum ſuarum: cogitarent in eo prælio imperium, ſalutem & libertatem patriæ verti: viri, & maioribus ſuis digni eſſe pergerent: vaſtatos agros, incēſos pagos, capta oppida, in ſeruitutem redactos agricolas vlciſcerentur: gloriam denique maiorum ſuorum, Imperatore orbis terrarum deuicto, illuſtrarent. Deinde maiore, quàm aliàs, vi hoſtes à tergo & ab lateribus laceſsit. Conuertunt illi acies more ſolito, noſtros repulſuri. Non iam tefugiebant noſtri: ſed celeriter ad ſigna & ordines, ita vt iuſsi erant, concurrentes, præter opinionem hoſtium, pugnandi copiam fecêre. Prælium fermè exoriente ſole initum, durauit vſque ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hoſtés victoria: reprimebantur noſtri equites graui illorum armatura, nec denſas peditum phalanges perrumpere poterant, ſed quaſi in murum incurrebant, maiore ſuo quàm hoſtium detrimento: iamque audacius illi viciſsim ſigna inferebant: nutabant Poloni. Verùm Boleſlaus omnia ſolicitè prouidens, vbicunque deteriori loco rem ſuorum eſſe animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, ſubſidiarias cohortes ſubmittendo, inſtaurabat pugnam. Ad extremum cohortes aliquot Sileſiorum, facto cuneo ab aperto latere curriculo in hoſtiles acies inuehi iuſsit.

Boleſlai cohortatio.

Prælium Polonorum cū Germanis.

Quod vbi factum eſt, celeriter inuadentibus noſtris in aduerſos & inopinantes, perturbari cœpêre hoſtium ordines. Noſtri alacriores, mutua ſignificatione & clamore ſeſe cohortati, inſtare vtrinque trepidantibus, nec ſpacium colligendi ſeſe dare. Acrius tamen adhuc à fronte noſtrorum impetum ſuſtinebant hoſtes. Sed vbi ſuos à tergo cedere noſtris vrgentibus reſpexêre, in fugam ſeſe omnes coniiciunt: in primiſque Cæſar ipſe, nequicquam reuocare fugientes conatus. Iamque non in ancipiti dimicatione, ſed in cæde fugientium & impedientium ſeſe noſtri verſabantur. Plurimi mortales interfecti ſunt, permulti viui in poteſtatem venêre. Atque ij honeſtè & liberaliter iuſſu Boleſlai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiam ex noſtris ceciderunt: longè plures (vt in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire neceſſe erat) vulnerati ſunt. Campus, vbi pugnatum erat, plenus cadauerum, acerbum & miſerabile ſpectaculum exhibebat. Ac noſtri quidem conquiſiti & ſepulti ſunt: Germani verò inſepulti, canibus & volucribus eſca iacuêre: Inde cū eò tāta vis canū cōueniſſet, vt difficilem tranſitū præberet iter facientibus, Caninus campus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus eſt: & in hodiernum vſque diem vtraque lingua nomen hoc, is q; ibi eſt vicus, retinet. Abeſt autē vno à Vuratiſlauia milliario. H. Murius longè diuerſum ab hoc exitum, diuerſamque item cauſam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim is ſcribit: Poſt comitia illa Aquiſgranenſium, ſequēti anno iterum Francofordiæ conueniūt principes & Imperator, deliberantq; de bello ſuſcipiendo contra Polonos, qui tributum Imperatori debitū dare recuſabant: regemq; ſibi elegerant, ipſiq; coronā impoſuerāt: qui tum Imperatoris erat ſummus contemptus. Quare cōſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante Imperatoris aduentum in caſtris eſt: pugnatur aliquoties multo vtrorūq; ſanguine: ad extremum verò vicit Imperator, militē Germano fretus, & potentia ſuā. Polonis igitur in fidē receptis, tributoque veteri aucto propter belli expēnſas, reuertitur in patriam. Hactenus Mutius: neque cum Gallo illius temporis ſcriptore, neq; cum ratione temporum congruenter. Neque enim tunc regem ſibi crearunt Poloni: ſed ante centum annos creatum; paulo ante illud tempus habere deſierūt. Sed nos cætera perſequamur. Boleſlaus tam inſigni, tametſi non incruēta, victo-

Boleſlai de Henrico Cæſare victoria.

Henrici Cæſaris fuga.

Caninus campus.

ſta triumphans, quod hyems iam ade-
rat,dimiſit exercitū ſuum : auxiliares ve-
rò Ruſſos & Vngaros pro meritis remu-
neratus, in hiberna diſtribuit. Clarius
verò, quàm ante hac, ea victoria Boleſ-
lai & Polonorum nomen apud Germa-
nos factum eſt. Itaque cùm Henricus Cæ
ſar acceptā à Polonis apud Caninū cam-
pum cladem vlciſci inſequenti æſtate
pararet, minus alacres militum animos
ad eam expeditionem habuit : & res I-
talicæ præterea eum ab illa cogitatione
auertebant. Verebatur autem, ne ſe in I-
taliam profecto, Poloni vicinā ſibi Ger-
maniam infeſtis armis inuaderent. Ad
hæc ſciebat, multos nobiles & egregios
tribunos militū,centuriones,turmarum
& alarum præfectos,quorū præclara ope
ra in illa Italica expeditione vti poſſet,
captiuos à Polonis detineri. Et pacē qui-
dem cū Boleſlao facere cupiebat :ſed of-
ferre eam vltrò,quàm dudū à ſe petitam
negarat, turpe ſibi ducebat. Tandem
cōmunes amicos ſubornauit, qui Boles
lao perſuaderent, vt ipſe eam à Cæſare
peteret,ac de voluntate ipſius illi prolixè
polliceretur. Vicit animū ſuum Boles-
laus, vt ipſe ad Cæſarem Babenbergam,
quæ vrbs eſt Franconiæ, ſplendido appa-
ratu & comitatu proficiſceretur. Adue-
niens comiter & honorificè acceptus eſt
à Cæſare. Ibi multis inter ſe ſermonibus
habitis,& cauſis offenſarū & inimicitia-
rum diſcuſſis atque ſublatis, pacem inter
ſe fecerūt æquis conditionibus. Renoua
tur vetera primi Boleſlai cū Ottone ter-
rio Imperatore fœdera, nouaq; affinitate
ſēpiterna amicitia inter ipſos principes
& poſteros ipſorū ſancitur & ſtabilitur.
Nam Boleſlaus Henrici ſororē Adleidā
vxorē duxit,& filio ſuo Vuladiſlao impu
beri adhuc Criſtinā eiuſdem Cæſaris fi-
liam paruulam deſpondit: captiuos om-
nes Cæſari liberaliter remiſit, & ab eo vi-
ciſſim oppida capta ſuperiore bello rece-
pit: peractiſque magna celebritate & ſum
ma omnium lætitia nuptijs, datis & acce-
ptis vltrò citroq; magnis muneribus, au-
cto nobilibus Germanis, nouas nuptas de
ducentibus, comitatu in Poloniam reuer
tir. Tametſi Radeuicus Friſingenſis in eo
libro, quem de Rebus geſtis Friderici Im
peratoris ſcripſit, Gertrudim Leopoldi
Marchionis Auſtriæ filiam, Henrici Cæ-
ſaris neptem, Vuladiſlao vxorem fuiſſe
memorat. Poſt Germanicum bellum,
quod dudum expoſuimus, Boriuoius
oblatam Suatopelci fratris interitu, &
Ottonis atq; Vuladiſlai de Boemiæ prin-

Boleſlaus princeps ad Cæſarem profectus pacē petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintū Cæſarē, & Boleſlaum Polonorū principem.

Boemicū bellum. & Boriuoij ꝑeditio.

cipatu contentione, occaſionem non
prætermittēdam ſibi eſſe ratus, quin prin
cipatum, vnde à Suatopelco eiectus fue-
rat, repeteret, impetrat à Boleſlao Polo-
no auxilia: & confluentibus certatim ad
eum proceribus & equitib⁹, paruo nego-
cio Pragam & Viſſegradum, caput Boe-
miæ, in ſuam redegit poteſtatem. Sed e-
uocatus à Cæſare ad cognitionem ac di-
ſceptationem cauſæ pariter cum Vula-
diſlao fratre, qui impar viribus Cæſaris
opē implorarat, in vincula coniectus eſt:
Vuladiſlaus verò Boemorum princeps
declaratus. Moleſtè autem ferens Bori-
uoij circumſcriptionem Boleſlaus Polo-
norum princeps, motusq́ue Sobeſlai fra-
tris eius, qui apud ſe adhuc exulabat, pre-
cibus, inſequenti anno, cùm Henricus
Cæſar Romam ad ſuſcipiendum diade-
ma imperatorium profectus eſſet, in Boe
mos duxit exercitum. Præmiſſis autem le
garis, poſtulat à Vuladiſlao miſſionem
Boriuoij, & vt ſe arbitro conſtitui de
principatu inter fratres patiatur. Recu-
ſat Vuladiſlaus, & ad arcendam vim Bo-
leſlai ſeſe comparat. Itaque deſperata pa
cificatione, noſter Boemiæ oram eam,
quæ cis Albim eſt, ferro & incendio va-
ſtauit: Boemumq́; ſua defendentē, com-
miſſo ad Cidlinam amnem prælio, pro-
fligatum, in fugam vertit: & mox cū ma-
gna præda & ſpolijs hoſtium, propter an
ni tempus in Poloniam ſeſe recepit. Ad
octauum enim id⁹ Octobris prælium fa-
ctum erat. Hæc & Polonos victos, & præ
da parta exutos, Sobeſlaumq́ue humero
ſaucium Boemia raptim exceſſiſſe ſcri-
bit. Sed neque Vuladiſlaus ſecundis re-
bus ſuis tā facile ſe ad conciliandū ſibi, re
uocandūque Sobeſlaū fratrē adduci paſ-
ſus eſſet: neq; Boleſlaus aduerſo ꝑlio de-
bilitatus, Pruſſos & Pomeranos mox bel
lo perſecutus eſſet. Excurrerāt ij prædabū
di in Maſouiā, vaſtatisq; raptim agris &
pagis permultis, celeriter ſe cū præda do-
mum recipiebant. Præerat tunc Maſouię
Magnus comes, quē à Vratiſlauienſi prę
fectura amotū fuiſſe, ſuperius in Vuladis
lao expoſuimus. Is tumultuaria manu fa
cta reuertētes barbaros perſecutus, & pri-
ma luce inopinantes, & poſt populatio-
nis laborem, largioreſque ex præda epu-
las altum dormientes adortus, ad inter-
necionem omnem illam hoſtilem ma-
nū deleuit, nullo de ſuis deſiderato. Ho-
ſtes autē ſexcēti interfecti ſunt, capti mil
le ducēti. Cæteri qui in proximas ſyluas
effugerāt, ſequentibus aliquot diebus ab
agreſtib⁹ excepti ac truci dati ſunt. Qain à
mulie-

Boriuoius à Cæſare captus.

1111 ann.

Boleſlai expeditio in Boemiam.

Boleſlai victoria de Boemis.

Pomeranorū & Pruſſorum excurſio in Maſouiam.

Pomerani profligati à Magno comite.

mulieribus quoque duabus fraga legentibus vnus captus,& reuinctis poſt tergũ manibus adductus eſſe memoratur. Atque hæc victoria de barbaris, Simoni epiſcopo Plocenſi, pietate & ſanctimonia vitę venerãdo ſeni refertur accepta, quod is & animauerit noſtros in hoſtẽ, & pugnantibus iis Dei opem implorare non ceſſauerit: Moyſen populi Dei ducem imitatus, cuius precibus & extenſione manuum magis quàm armis atq viribus Amalechitas profligatos eſſe, ſacris Hebręorum literis proditum eſt. Non ſatis autem pœnarum Pomeranos atque Pruſſos dediſſe ratus Boleſlaus, ęſtate ſequẽti expeditionem in Pomeraniam ſuis indixit. Conuenit exercitus ad Cruſuiciam: iamque moueri caſtra debebant, ecce clara die, in ſpectãte omni exercitu, apparuit in culmine baſilicę Cruſuicienſis formoſus iuuenis, candida veſte refulgens: cunctisque ſtupentibus deſilijt, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi vniuerſus exercitus lætus eueſtigiò motis caſtris diuinitùs oblatum ducem ſequitur inſignem victoriam ex hoſte barbaro ſibi pollicens. Vbi ad Naclum, Pomeranorum ſiue Caſſubiorum tunc vrbem facile principem, natura loci manuque munitam, ventum eſt, iuuenis ille malum aureum, quod manu geſtabat, aduerſus oppidum proiecit, ſubitoque diſparuit. Noſtri alacres partim ſchalis admotis muros ſcandere, partim portas refringere ſumma vi contendunt: parumque abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed plenior & illuſtrior ipſis de perfido hoſte victoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculſi, quindecim dierũ inducias à Boleſlao impetrant, ea lege, vt ni ſibi interca ſuccurſum eſſet, dederent ſeſe. Citeum ſuos dimittunt, qui de periculo vrbis certiores eos faciant, & auxilium petãt. Iam ingentes Pomeranorum & Pruſſorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter ſe conſultabant: fit fremitus totis caſtris ad primum nuncium Naclenſium. Deinde inito conſilio, reſpondent Naclenſibus in tempore ſe aſfuturos, opemque obſeſſis laturos. Quanquam autem quadraginta, vel vt vult Dlugoſſus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non auſi tamen aperto Marte cum noſtris, quorum virtutem ſæpe experti erant, congredi, ex inſidijs eos aggredi ſtatuunt. Amotisque equis, ne eorum hinnitu proderentur, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo, dimicarent, per ſyluas, quæ à ſtatiuis eorum ad Naclum vſque pertinebant, ſi enti agmine iter faciunt, vt incautos & inopiantes noſtros opprimerent. Nec ſanè inanis eorum conatus fuiſſet, ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorũ adorti eſſent. Dies erat Laurentij martyris memoriæ ſacra. Noſtri nihil de hoſtibus ſuſpicati, quod inducię cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei vacabant & iam ſacris peractis diſcedebant, cùm ſubirò conſpicantur hoſtes, agmina è vicinis ſyluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione caſtra complentur. Perturbat omnes non tam multitudo hoſtium, quàm quod in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hoſtium cunctatio noſtris colligendi ſeſe, arma capiendi, & ordines explicandi ſpacium dedit. Nã poſteaquam illi conſpectos ſe à noſtris animaduerterent, de prima ſpe deiecti, locum caſtris ceperunt, frontem & latera ſudibus & haſtis tranſuerſis in modum ſepis munierunt. Boleſlaus metũ hoſtium animaduerſo, paucis pro tempore milites cohortatus, in aciem educit. Loco ſe continebant hoſtes: & difficilis atque periculoſa noſtris futura erat pugna, quod & ſepes quibus impeditus erat ad hoſtem aditus, conuellendi, & foſſæ tranſeundæ, & denſa illorum iacula ſagittæque declinandæ erant. Animaduertit forte Boleſlaus nuda eſſe terga hoſtium, nec impeditum ea parte acceſſum. Itaque Scarbimiro magiſtro militiæ negocium dat, vt cùm ipſe hoſtem à fronte adortus in ſe conuerterit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auerſos imperum faciat. Quod vbi factum eſt, clamore cædeque à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hoſtes trepidatio & confuſio. Perculſis inſtat etiam à fronte Boleſlaus, perrumpit impedimenta. Hoſtes vtrinque circumuenti, & vallo illo ſuo ac ſepe impediti, fugam non explicabant. Itaque in medio maxima ſtrage cõciſi ſunt, ita vt cæſorum numerus ad viginti ſeptem millia perueniſſe dicatur. lacubus etiam & paludibus multi hauſti eſſe memorantur. Capti fuêre bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerent, operta, tumulum inſtar collis effecêre: quem Dlugoſſus ad ſua tẽpora extitiſſe ſcribit, monimentum tantæ victoriæ. Naclẽſes deſperatis rebus ſuis, deditionem fecêre: eorumque factum ſex alia oppida ſecuta ſunt. Quibus omnibus Boleſlaus Suentopelcum, vnum de proceribus & conſiliarijs

Simon epiſcopus Plocẽſis pius.

In Pomeraniam expeditio Boleſlai.

Naclum obſidetur.

Pomeranorũ caſtra expugnata.

Boleſlai de Pomeranis & Pruſsis inſignis victoria. Captiuorũ numerus.

Naclum per deditionem receptum à Polonis.

ſiliarijs ſuis præfecit, de Gryphonum ſiue Gryphium familia: hominem non tam opibus aut natalium ſplendore, quàm virture & ſcientia rei militaris clarum.

Boemicum bellum. Exarſit deinde rurſus Boemicū bellum, à Boleſlao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit, Sobeslai exulis reſtitutio. Reuocauerat quidem eum Vuladiſlaus frater poſt Polonicum bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zarecenſemque tractum ipſi attribuerat, Suatanæ matris precibus & lachrymis victus: & vim Boleſlai, cui Cæſare abſente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto pòſt, cùm non ſatis placatum & beneuolum fratris animum erga ſe animaduerteret, & à Vaſcone primo & intimo conſiliario incitari eum in ſe, ſiue certo indicio, ſiue falſa æmulorum delatione (vt refertæ ſunt æmulationibus, ſuſpicionibꝰ, obtrectationibus & calumnijs aulæ principum) didiciſſet, per inſidias eum interfecit: fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere *Sobeslaus captus & elapsus.* ab Ekenbergo Cæſareo arcis Donini præfecto dolo captus, in cuſtodia aſſeruatus eſt. *Donina arx.* Vnde, cùm negligentius aſſeruaretur, poſt vnum menſem elapſus, in Poloniam euaſit. Huius ergo rogatu Boleſlaus Polonorum princeps bellum in Boemos iterum ſuſcepit. Præmiſit autem legatos ad Vuladiſlaum, poſtulans, vltrò vt cum Sobeslao fratre in gratiam rediret, principatumque partiretur. Cui reſpondit Vuladislaus, Non eiectum à ſe eſſe Sobeslaum, neque vlla iniuria affectum: ſed ipſum ingratum & immemorē benignitatis ſuæ, fideliſſimum conſiliatium ſuum indignè interfeciſſe, & conſcientia ſceleris profugiſſe. Exulare etiam apud ſe Sbigneum, Boleslai fratrem. Eum ſi Boleslaus in partem principatus à patre attributum teſtituat, neque ſe recuſaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impetraret, Boemiam cum infeſto exercitu ingreditur: obuiaque quæque vaſtat, Cloſcum oppidum exurit, & in prædam dat militibus: nequicquam, ne id faceret, orante Sobeslao. Pro dit obuiam cum ſuis copijs Vuladislaus, *Cibina flumen.* ſua defenſurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm quòd limoſum ſolum habet, vadatu difficilis. Dat optionem Boemo Polonus, vt vel ipſe, permittente ſe, amnem traijciat, vel ſe tranſire patiatur. Neutrum Boemus accepit. Forte nubila dies & procellæ tempeſtateſque validæ proſpectum ademerant:

ibi Boleslaus paucis ad ſeruanda caſtra, et qui clamore atque ſtrepitu hoſtem à ſuſpicione auerterent, relictis, reliquum exercitum, ſecundum amnem progreſſus aliquantum, ſilenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco vbi Cibina in Albim influit. Curſuque ad hoſtilia caſtra contendens, vacua ea reperit. Ere-*Boemorum fuga.*nim Boemi, cùm tranſmiſiſſe amnem Polonos perſenſiſſent, raptim abierant. Vaſtati deinde ſunt à noſtris vltra Cibinam agri. Deficiente porrò, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, commeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neque tamen populationes intermiſit. Vbi ad ſyluas, quæ Boemiam inmodum coronæ ambiunt, peruentum eſt, nocte intempeſta clamor ab vno reme ortus, tumultu ac trepidatione, quaſi adeſſent hoſtes, caſtra compleuit. Verùm is tumultus ſtatim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè vigilans in papilione ſuo precationi vacabat, ſedatus eſt. Poſtero die ab exploratoribus cognitum eſt, Boemos ſyluas inſediſſe. Itaque re diuina facta, procuratoque ſacris CHRISTI myſterijs exercitu à ſacerdotibus, Boleslaus grauiac diſerta oratione milites ad cauendas inſidias, & ad refutandum hoſtium impetum, ſi quem in ſe reuertentes, locorum opportunitate, non viribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoque, robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum ſyluæ peruenerat, cùm ſubitò hoſtes dato ſigno è latebris proſiliunt, & quàm tumultuoſiſſimè vndique in Polonos inuadunt. Suſtinent noſtri impetum inuadentium, ſaluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hoſtem, qui fortè ante alios pugnam ciebat, manu ſua peremit. Huic proximum Derslaus pocillator: horum exemplo incenſus ardor cæterorum militum, Boemorum *Boemi repreſſi à Polonis.* vim ea parte primùm repreſſit. Nec minore alacritate alijs quoque locis noſtri non iā ſuſtinebant hoſtem, ſed referre pedem cogebant: præſertim cùm Boleslaum bene rem gerere intellexiſſent. Ibi ſignum dat receptui ſuis Vuladiſlaus: aderat enim vnà cum Sbigneo. Nec noſtri cos ſeſe recipientes initiò perſecuti ſunt, veriti ne in inſidias præcipitarentur. Vallis enim, denſitate arborū obſcura, & inſidijs apta, in quā Boemi refugiebāt, ſuſpicionē noſtris faciebat, ſimulari fugā. Ve-

rùm

rûm vbi veram illam eſſe fugã cognouê re, fugientes aliquouſq; perſecuti, extremos tamen non paucos hoſtium partim ceperunt, partim trucidarunt: repetitaq; eueſtigiò in Boemiam excurſione, quem admodum Dlugoſſus memoriæ prodidit, incolumes cũ ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Cloſcũ modò à Sobeſlao incẽſum ac direptum hoc 1114. anno, qui fuit à Chriſto nato 1114. memorat: nihil præterea. Quando autẽ, aut quo modo id in poteſtatem Boemorum venerit, non reperio. Magni per hæc tempora fuêre motus in Italia & Germania, quibus diſtentus Cæſar, ad res Boemicas animum aduertere non potuit. Etenim Romam is veniens, Paſchalem pontificem max. & aliquot purpuratos ſeu Cardinales, ſacerdotes cepit, & abductos in cuſtodia habuit: cumque hoc modo diadema Imperatorium, & alia quędam à pontifice extorſiſſet, diris ab eo deuotus eſt poſtea. Quæ res plerosque omnes Germanorum principes ab Henrico alienauit, ita vt inteſtino bello Germania Saxonibus authoribus exagitaretur, & ſacra iuxtà ac prophana vexaretur. Ipſe verò Henricus pulſo Paſchali, alium Romanis inuitis dedit Pontificem: eoque celeriter extincto, aliam ei ſuffecit: cùm Paſchali mortuo Gelaſius eius nominis ſecũdus à purpuratorum ſacerdotum collegio, ipſo inconſulto ſucceſſor electus eſſet. Sequenti anno, cùm parari rurſus in ſe à Polonis expeditionem Vuladiſlaus Boemus accepiſſet, fractus animo, de pace legationem ad Boleſlaũ mittit, Sobeſlao fratri partem principatus & obliuionem ſuperiorum offenſarũ promittit. Conſtitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyſſam fluuium: ibi pax inter fratres, & Ottonem marchionem Morauiæ patruelem, quem Vuladiſlaus paulo antè ẽ carcere dimiſerat, authore Polono certis cõditionibus atque iureiurando vtrinque dato, redintegrata eſt. Sobeſlao Gradecẽſis tractus, cum quinque caſtellis in Boemia: in Morauia verò Olomucenſis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipſum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladiſlao fratre cõceſſus: datisq; & acceptis vltrò citroque muneribus, & conuentu ſoluto, principes diuerſi diſceſſêre. Nec tamen quieuit illo anno Boleſlaus: verùm hyberno tempore cum expeditis copiis Pruſſiam ingreſſus, vicos, pagos & oppida, longè lateq; extrà populatione, ferro & igni vaſtauit: & nuſquam prodeunte ad dimicationem hoſte, magnã prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuerſa loca diſtribuit. extantque etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Pruſſorum nomen retinẽt. Sbigneus reliqua ſpe, quam habebat in Boemorum & Pomeranorum armis penitus abiecta, cùm hos quidem debellatos à Boleſlao accepiſſet, cum illis autem pacem factam eſſe ſciret, Cæſaris verò affinitate potentiorem etiam Boleſlaum eſſe iudicaret, fratris clementiam & miſericordiam ſupplici legatione rurſus tentat. Agnoſcit ac deprecatur culpam: fratris fidei atque poteſtati totum ſeſe permittit: orat ne inops egensque in exilio vitam finire cogatur, vt paululum quid ſibi in patria præ manu detur, vnde vitam ſuſtentare poſſit. Quicquid id fuerit, eo ſe contentum: & fratri, quem ipſi Deus & virtus ipſius dominum conſtituiſſet, obſequentem ſemper fore. Emollijt fregitque hæc legatio Boleſlai animũ, pronũ ſuapte natura ad miſericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquã reclamantibus proceribus. Veniẽs nihil de faſtu & vanitate ſua remiſit: ſed quem legati ſupplicem ad pedes fratris proſtratũ ſe eſſe polliciti fuerant, is cũ tubis atque tympanis incedens, præferri ſibi ſtrictum gladium de more principũ iuſſit. Diſſimulauit id quidem Boleſlaus, & comem ſe fratri præbuit: ſed tamen cœpit mox animum eius ſubire facti pœnitentia, quòd inſanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleſlai conceptum proceres, qui Sbigneo infenſi erãt, & multis verbis atq; ſuſpicionibus odium eius inflamma bãt. Nunquam eſſe quieturum illum, eoque reditum impetraſſe, vt quem aperta vi fruſtra tentatis multis, tollere de medio nequiuiſſet, dolo circumueniret: Anteuerti oportere ſceleus eius, ſi ſibi liberisque ſuis Boleſlaus conſultum vellet. His dictis eò perpellunt principem mitiſsimum, vt dẽ nece fratris quibuſdam mandaret. Faciunt illi iuſſa: iurgio de induſtria aggreſſi Sbigneum, fruſtra implorantem fratris opem, interfecerũt. Quidam non interfectum, ſed oculis orbatum eſſe, nec ita multo pòſt animi dolore vita eum deceſſiſſe memorant. Vehementer quidem Boleſlaum admiſſi facinoris, contaminataque vna illa labe exiſtimationis ſuæ pœnituit: multisque poſtea lachrymis, eleemoſynis & labori bus peregrinationũ vltrò ſuſceptarum id ſcelus eluit, quemadmodũ inferius expo nemus.

Marginal notes: *1114. ann.* — *Germaniæ motus.* — *Paſchalis pontifex cũ Cardinalibus captus à Cæſare.* — *Saxones rebellant Henrico Cæſari.* — *Boem. & Polo. principum conuentus.* — *Pax inter Boemos principes.* — *Pruſſicum bellum.* — *Sbigneus fratris miſericordiam implorat & impetrat.* — *Sbignei faſtus* — *Sbignei cædes.*

nemus. Nō multo autem interiecto tempore, poſt patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouienſem cepit: in carcerem compegit: excæcauit: ſenatu mouit: abdicare ſe vtroque magiſtratu coegit: propterea quòd iselatus rebus ſecundis & bellis aliquot ſuo ductu proſperè geſtis, omnia ſibi arrogaret, ac de principis laude virtuteq; detraheret: eumq; propinquorum, neceſſatiorum, & beneficiariorum ſuorum multitudine, & gratia populari fretus, contemneret, conuicijs & maledictis inceſſeret, & iam in apertam rebellionem euaſurus eſſe videretur. Erat autem vir magni ingenij, lingua manuque promptus, & factioſus, Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, non reperio. Atque ex eo tempore deinceps caſtellanus Cracouienſis palatino prælatus, priorem eo, & omnibus alijs palatinis in ſenatu regio locum obtinuit. Hoc tempore Maurus epiſcopus Cracouienſis, patria Romanus, mortuus Radolſum, Polonū ſucceſſorem accepit. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117. Boriuoius Boemus, Henrico impetatore ab Italica expeditione reuerrente, è cuſtodia dimiſſus, Boleslai opera & arbittio cū Vuladiſlao fratre in gratiam reductus eſt, partemque principatus Boemici ab Albi fluuio ad Meridiem vergentem, vt ſcribit Dlugoſſus, ſecundum Haiecum autem Septētrionalem, in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia ſtetit, aſſentatoribus improbis, vt fit, alterum alteri ſuſpectum & inuiſum reddentibus. Itaque non multo pòſt Boriuoius à Vuladislao ſibi metuens, ſolum vertit, & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros ſe contulit, ibique diem vitæ clauſit extremum. Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomāno patri mortuo ſucceſſerat, exercitum in Poloniam immiſiſſe, propterea quòd Poloni ipſi, patriq; ipſius ſæpe iniurij fuiſſent, & latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ violaſſent: eumque exercitum longè lateque graſſatum, cuncta ferro & igni vaſtaſſe, & abacta ingenti præda domum redijſſe. Cuius rei, pręter Bonfinium, nemo facit mentionem. Cum Boemis quidem ac duce eorum Vuladiſlao Stephanū fortuito pręlio commiſſum eſſe, quod idem Bonfinius ſubiungit, Hagecus quoque ac Dlugoſſus noſter prodidère: euentu tamen diuerſo. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, ſtatuerat Pruſſos & Pomeranos, fractos iam atq; debellatos

Scarbimirus palatinus Cracouienſis excæcatus, & magiſtratu motus propter arrogantiā.

Caſtellanus Cracouienſis Palatino prælatus.

Radolſus epiſcopus Cracouienſis.

1117. ann.

Boriuoius Boemus exul reſtitutus, & rurſum profugus.

Vngarorum excurſio in Poloniam.

1118. ann.

magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum vis atque inūdatio, quæ neque ſeri agros, neque meti paſſa eſt, neque id in Polonia modò, ſed in vicinis quoque regionibus) quieſcere eum coegêre. Præceſſerat autem eos imbres tale oſtētum, quòd cęlū totas tres horas poſt occaſum ſolis ardere viſum eſt. Per quod tempus Martinus archiepiſcopus Gneſnenſis, venerandus ſenex, mortuus, ſucceſſorem ſacri collegij ſuffragijs accepit, Iacobum Znenenſem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iatoslaus Vuladimirienſium dux, Sbiſlauæ reginę frater, Volodimiri patrui, qui Kiouienſem principatum poſt mortem Stopolci fratris occuparat, inſidias fugiens. Acceptus à Boleſlao comiter & humanè, quadriennio cum eo manſit, dum Pruſſico & Pomeranico bello Boleſlaus deſungitur: quod quidem ſequenti anno perſecutus eſt, ſedatis ventis atque tempeſtatibus, quæ poſt imbres ſuperioris anni coortæ, vehementes ac diuturnæ fuēre. Extremam autem vaſtitatem timētes Pruſſi & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumque & agreſtium multitudinem armarunt, & Boleſlao cum exercitu aduenienti occurrerunt, vltimam pręlij fortunam tentaturi, & viam ipſi ad interiora ditionum ſuarum corporibus ſuis præclуſuri. Nec noſter cūctatus eſt, quin mox cum hoſte, quāuis numeroſiore, manus conſereret. Pugnatum à primis eſt marte dubio: ibi.n. robur omne exercitus ſui hoſtes collocarāt. Vbi cedere in loco cœpēre, immittit Boleslaus perculſis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cæſis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in ſugam effuſa eſt. Parci iuſſit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorſus vacua redderetur. Itaque multo plures capti, quàm cæſi, reliqui flore omni iuuentutis amiſſo, cum oppidis & munitionibus, & rebus ſuis omnibus Boleslao ſeſe dedidêre. Reſtabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionē ſuperius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cum Pomeranis hoſtibus Polonorum ſocietatem inierat. Hic perfidię ſuæ ſibi conſcius cùm veniam deſperaret, obſtinatius in rebellione permanebat: Naclumque armis, propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur caſtris Boleslaus Naclū obſidere cœpit ad ſextum Idus Septēbris. Tentabat principis animum Suentopelcus per internūcios

Inundatio aquarū & tempeſtates.

Iacobus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Iaroſlaus Ruſſorū dux ad Polonos cōfugit cum vxore & liberis.

Pomerani. cum bellum.

Boleslai victoria de Pruſſis & Pomeranis.

Suentopelcus rebellis Boleſlao.

cios

eios. culpam deprecabatur: pecuniam & obſides pollicebatur. Sed ſurda hæc aure Boleſlaus accipiebat, eo quòd peſſimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: & vulnere, ſagittæ ictu è mœnibus accepto, irritatus erat. Sed cũ paratiores quàm initio crediderat, ad perferendam obſidionẽ hoſtes, oppugnationẽ autem oppidi, eo præſertim anni tẽpore, pdifficilem eſſe animaduerteret, fremeret verò exercitus, ne hyberno quidem tempore militiæ vacationem ſibi concedi, nec ſolùm cum hoſtibus, verùm etiam cum frigore, procellis & niuibus ſe conflictari, tandem negatam diu veniam dat Suẽtopelco & Naclẽſibus: pecuniã & obſides imperat, fuitque inter obſides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleſlaus exercitum circa Calendas Ianuarij. Verùm æſtate proxima noua Suẽtopelci & Naclenſium defectione permotus, non iam cum totis Poloniæ viribus, ſed cũ euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam contendit. Iam enim domiti plerique omnes reliqui Pomerani erant, neque cum Suentopelco ſentiebant. Adueniens Viſſegradum, arcem & oppidum, quòd à Suentopelci præſidio tenebatur, ſextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, vt ægrotos & ſaucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. In itinere quędam oppida primo impetu cepit. Naclum poſt ſuperioris anni obſidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci præſentia & induſtria magnum momentũ oppidanis ad reſiſtendum principi afferebat. Itaque plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleſlaus, eoq; maiore ſtudio & conatu ad expugnationem eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq́ue foſſis ad oppidũ admouit, defenſoresque mœnium baliſtis & omni genere miſſilium è propugnaculis ſummouebat. Nec ſegnius oppidani vim noſtrorum ſuſtinebant: & vel de ſuperioribus locis ſaxis, aqua, & pice feruenti eos qui propius ſucceſſerãt, propellebant: vel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportãdæ intentos, erumpebant. Et quidẽ non ſine magno operæ precio. Obſeruata enim noſtrorum negligentia, & venti opportunitate, cõiectaq; magna vi ſarmentorũ, butyri, picis, laridi & olei, ter turres noſtrorũ exuſſerũt: cũ Boleſlaus priorib' cõflagratis, maxima celeritate nouas ſubinde excitaret. Quartę tamen acerrimè defenſę ab incẽdio, & maiore militum cõtentione promotæ, nequicquam prohibentibus hoſtibus, mœnib' adhæsêre. Inde noſtri cominus haſtis atque gladijs rẽ gerentes, oppidanos è ꝓpugnaculis deiecêre, & in oppidum tranſcendere cœpêre. Obſtinatè tamen hoſtes ad eũ locum conglobati reſiſtebant, neque conſiſtere noſtros in mœnibus patiebãtur. Pacẽ deinde à Boleſlao poſtulant, vt excedere ipſis oppido & facultates ſuas omnes efferre liceret. Vbi id negãtũ eſt, inducias aliquot dierũ petũt: cùm ne eæ quidem cõcederentur, tandẽ deſperatis rebus, vitã modò pacti, oppidũ & Suentopelcum ducem dedũt. Quem Boleslaus mox perpetuo carceri mãcipauit. Naclo recepto, cũcta Pomerania, vt vult Dlugoſſus, in poteſtatẽ Polonorũ venit: religionemq́ue Chriſtianam bis ante ſuſceptã, & bis rurſus abiectam cũ Varcislao duce, tunc demum authore Boleslao Polonorũ principe, ſicut ab Alberto Crantio memoriæ proditũ eſt, tertiũ recepit, & hucuſq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimiſſoq; exercitu reuerſus in Poloniã, ſequenti anno nuptias Vuladiſlao filio cum Criſtina Henrici Imperatoris filia, qui tũc demum ambo puberes facti erãt, maximo apparatu fecit: quibus Stephanus rex Vngariæ, Boleſlai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Ruſſorum quidam duces interfuêre. Interfuit & Boriuoius Boemus, itemq́ue Iaroſlaus Vuladimirienſiũ dux, affinis Boleſlai, vterque fuga ſalutem ſibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autẽ poſt eas nuptias anno, Adleida Boleslai vxor, poſt decem annorum ſterilitatem, filium Cazimirum peperit. Eodem quoque anno Volodor Pręmislienſium dux, cùm ſæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec deſiſteret admonitus, à noſtris apud Vyſſokie profligatus, captus & ad Boleslaũ adductus, decies mille pondo, ſeu vicies mille marcis argenti, ſeſe redemit. Fuit etiam eodẽ anno magna caritas annonæ, arefactis ſegetibus perpetuo trium mẽſium vernorum æſtu & ſiccitate. Inſequenti anno Vuladislaus Boemorum, & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, teſtataſque rurſus venere inimicitias, cùm propter alias cauſas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem. Quinetiam coactis vtrinque copijs, prælium inter ſe cõmiſêre. In quo victus Sobeslaus ad Cæſarem, atque inde, cùm nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rurſus confugit. Et comiter quidẽ eum tunc Boleslaus accepit, & conſolatus eſt: ſed auxilium tamen diſtulit, propter Ruſſi-

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

Viſſegradũ captum.

Naclum oppugnatũ & captum.

Machina incenſa à Naclenſib'.

Suentopelcus in carcere perpet.

Pomerania tertium ſubacta à Polonis, & Chriſtiana facta.

Vuladiſlai ducis Polon. cũ Criſtina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122. ann.

Cazimirus filius Boleſlai naſcit.

Volodor Præmiſlienſium dux captus ac dimiſſus.

Annonæ caritas.

Sobeſlai Boemi fuga in Poloniam.

cam expeditionem, quã Iaroslai affinis
Ruſſicum bellum. ſui exulis cauſſa ſuſcipiebat. Quam cùm
proſequeretur, coiunxit ſecum eo apud
Pręmiſliam Colomannus dux, Stephani
Vngarorum regis frater: qui & ipſe cum
non contemnendis copijs, reducendi Ia-
roſlai cauſa veniebat: itemque Volodor
& Baſilius Præmiſlienſium duces, & Vo-
lodimirus alterius cuiuſdã Volodori fi-
lius. Itaque communibus armis & cõſi-
lijs à Polonis, Vngaris & Ruſſis illud bel-
Belſum, Cirueum, Vuladimi-rum dedita. lum gerebatur. Breuiq; Belſum, Ciruenũ
& Vuladimiria arces, & quædam aliæ ig
nobiles munitiones vel expugnatæ, vel
deditæ, in poteſtatem Iaroſlai venêre.
Inde ad Kiouiã Ruſſorum metropolim
itum eſt. Præcedebat autẽ Iaroſlaus exer-
citum, cum ſeptem millibus equitũ ab
Vngaris & Polonis attriburorum. Qui
vbi Kiouiæ propinquauit, obuiũ habuit
ex vrbe hoſtilem exercitum pedeſtrem,
cum quo conſerta pugna ſuperior eſſe
videbatur. Sed ſum miſêre ſuis oppidani
ſubſidium: itaq; inſtauratũ eſt prælium.
Iaroslaus, dum inter primos pugnam ci-
et, confoſſo ab hoſtibus equo, in terram
excuſſus eſt. Acre circa eum certamẽ fit:
hinc Kiouienſibus opprimere, inde Po-
lonis & Vngaris eripere eũ ſatagentibus.
Cedunt tandem Ruſſi, & in vrbem ſe re-
Iaroſlaus Ruſſus interfectus. cipiunt. Iaroslaus ſaucius relatus, paucis
diebus mortuus eſt. Nihilo tamẽ minus
Vngarus & Polonus Kiouiam obſidere
pergunt. Sed nõ multo pòſt re infecta diſ
Ruſſis pax data. ceſſêre, pace data Kiouienſibus, oranti-
bus Ruſſis, qui in caſtris noſtrorũ milita-
bãt, & Andrea præfecto arcis Kiouienſis.
Nam princeps ipſe Volodimirus iã inde
ab initio in vlteriorem Ruſſiã, quã Al-
bam vocant, ſe receperat, neque mœni-
bus, neq; fidei Kiouienſiũ ſeſe credens. A-
liquanto aliter hęc Vngarorũ habent hi
ſtoriæ. Bezen eæ vocant principẽ, cui hæc
opera à Stephano rege, qui nullum fratrẽ
habuerit, nauata ſit: nec vllã in ea noſtro-
rum expeditione mentionẽ faciũt. Suos,
occiſo (quemadmodum & nos expoſui-
mus) eo, qui reducebatur, murmure ac
tumultu contra regem concitato, quòd
magna ſtrage primo illo prçlio ſuſi eſsẽr,
& cum periculo expugnare metropolim
Ruſſorum iuberentur, cõuerſis ſubito ſi-
gnis, nec vlla re cum hoſte conſtituta, in
Vngariam reuertiſſe memorant. Polo-
niam quoque iterum ab eodem rege per
legatos vexarã, vaſtatamq; narrãt. Quod
nobis non admodum fit veriſimile, pro-
pterea quòd neceſſitudo & affinitas Ste-
phani cũ Boleslao, nihil hoſtile de ipſis
inter ipſos opinari ſinit. Et vt fuerit tam
fer⁹, & immemor non ſolũ humanitatis,
verùm etiã neceſſitudinũ Stephanus, quã
fuiſſe fertur, Boleslaus quidẽ noſter tam
ignauus & patiens non fuit, vt impunè
ſua vexari pateretur, præſertim cùm alijs
bellis tunc non diſtineretur: ita vt ſequen
ti anno, q fuit poſt Chriſtum 1124. nouã *1124. ann.*
in Danos expeditionẽ ſuſceperit. Eſt au- *Dania deſcriptio.*
tẽ Dania, ſiue Dacia (nã & ita appellatur)
ea regio, quæ Cherſoneſi Cymbricæ par-
tem Auſtralem, & adiacentes in ſinu Bal
theo ſiue Venedico inſulas cõplectitur.
Cauſa verò expeditionis Danicæ Boles-
lao fuit, Petrus, clara & illuſtri apud Da- *Petrus Danicus.*
nos ort⁹ familia: qui cùm ſe iuuenis in au
lã Boleslai, quæ tunc lõgè florebat apud
exteros gloria rei bellicæ, contuliſſet, ma
gna ingenij dexteritate, induſtria, virtu-
te, officio & ſuauitate motum, ad hęc cõ
mendatione regis Danorũ, citò ſe in gra-
tiam & amicitiam Boleſlai inſinuauit, ita
vt poſtea multis magnisque poſſeſſioni-
bus, & in primis comitatu Scrinnenſi,
& vxore illuſtri è genere ducum Ruſſiæ,
quæ Sbiſlauam priorem Boleslai coniu-
gem cognatione attingebat, ab eo coho-
neſtaretur. Perdidicerat autem linguam
Polonicam Petrus, & ita ſe ad mores Po-
lonorum accõmodabat, vt nemo tãta il-
la bona externo homini inuideret. Pater
verò eius Guilelmus, cui Suentoſlao no-
men noſtri dedêre, facilè princeps erat
procerũ Daniæ, & plurimùm valebat gra
tia apud Henricum regem Danorũ, præ-
fectus ab eo maximis quibuſq; regni ne-
gocijs. Cùm autem regem Abelus frater
occidiſſet, regnumq; inuaſiſſet, habebat
in poteſtate ſua theſaurum regium ingẽ
tem pater Petri. Certiorem is filium fa-
cit rerum Danicarum: admonet, vt cùm
aliquanto numero militum veniens, the
ſaurum illũ auferat, potius quàm vt is ad
manus crudeliſſimi parricidæ, & inuiſi o-
mnibus ſuis tyranni perueniat. Refert ea
de re ad Boleslaum principem Petrus.
Pollicetur is non grauatim opem ſuam,
cũ vt homini de ſe bene merẽti gratifica-
retur, tũ quòd ea expeditione & opes Po-
loniæ augere, & nominis ſui gloriã trãs
mare etiã, & ad extremos Septentriones
proferre & propagare cupiebat. Itaq; claſ *In Daniam*
ſe apud Gdanum Pomeraniæ mariti- *Boleſlai ex-*
mum oppidum ad tranſportãdum exer- *peditio, &*
citum inſtructa, diſtributoque in milites *ſucceſſus*
donatiuo, cùm primùm per anni tẽpus *eius.*
rectè potuit, naues conſcendit: & com-
moda tempeſtate vſus, improuiſus in pri
mo litore Daniæ, ad quod claſſis appu-
lerat, nemine prohibẽte copias expoſuit:
dimiſſisq; circum proceres & nobiliores
Danos

Danos nuncijs, per familiares & mini.
ſtros Petri ac patris eius, omnium Dano.
rum voluntates facilè ſibi adiunxit: cùm
profiteretur ſe vlciſcendi parricidæ tyrā.
ni, & vindicandæ libertatis Danorū cau.
ſa aduenîſſe. Tyrannus deſertus à ſuis, pro
fugit. Boleſlaus facilè potitus Dania, mu
nitiones Danis reddidit: regem eos, quē
vellent, creare ſibi iuſſit. Confectis & con
ſtitutis rebus omnibus, theſaurū & om.
nem Petri cognationem ſecum auexit: &
ſecunda nauigatione vſus, paucis diebus
in Poloniam reuerſus eſt. Fertur autem
Petri Dunini opera. ſucceſſu temporis hic Petrus ſeptuaginta
ſeptē templa diuerſis in locis in Polonia
de ſecto lap de extruxiſſe ac dotaſſe, quo.
rum pleraq; adhuc extāt: itemq; duo mo.
naſteria ijs, qui ſe Præmonſtratenſes vo.
Præmonſtratenſes monachi. cant, qui tunc primùm extiterunt: alterū
quidem puellis in Vuladislauienſi diœce
ſi in Chalino pago, quod poſtea Strelnū
tranſtulit: alterum verò viris, in ſuburba.
nis Vuratiſlauienſibus, titulo ſancti Vin.
Vuratiſlauienſ monaſteriū S. Vincētij demoliti. centij, quod Vuratislauienſes noſtra me.
moria prætextu metus Turcarum demo
liti ſunt. Florent adhuc in Polonia huius
îpſius Petri poſteri, cygno in rubro ſcuto
Labencia familia. inſigni vtentes: indeq́ue Labenciorum
nomen habet ea familia. Nōnulli etiam
Dunini. peculiariter Dunini, hoc eſt, Dani vocan
tur. Interim dum Boleſlaus Danicam ex
peditionem obit, Volodor Prēmisliensi.
um dux, cū abeſſe eū comperiſſet, imme.
mor fœderum & iuriſiurādi, quod ei Kio
uię dederat, miſſo Volodimiro filio cum
Ruſſicum bellum. exercitu vicinā ſibi Poloniam præſidio
vacuam cædibus & incendijs vaſtauit vſ.
Biecz oppidum. que ad Biecium oppidum, ingentemq́; pe
cudum, iumentorum & hominum præ.
dam abegit. Itaque reuerſus à Danica ex.
peditione Boleſlaus, & hyeme illa quieti
militum data, inſequenti æſtate bellum
Volodoro fecit. Aduenīēti occurrit im.
pigrè Volodor cū non cōtemnendis ſuo
rum copijs, & aliorum Ruſſorum princi.
pum auxilijs, vaſtationē ſuarum ditionū
prohibiturus. Cui fecit mox Boleſlaus pu
gnandi copiam: nec ille detrectauit. Con
feruntur manus: ſed vix primum noſtro.
Ruſſi victi à Polonis. tum impetum Ruſſi ſuſtinuêre. Mox in
fugam acti, nequicquam reuocante Vo.
lodoro diuerſi dilapſi ſunt. Caſtra fugiē.
tium à noſtris direpta. Ceciderede Ruſ.
ſis in eo prælio & in fuga multi fortes &
inſignes viri: inter quos præſtabāt, Nauo.
totnicus & Zaſcitnicus. Dux Volodor
Haliciam fugit, ibi vires reparatur9. Poſt
victoriam Boleſlaus liberius hoſtiles re.
giones diuexauit ac depopulatus eſt, vi.
cēque Ruſſis cum fœnore reddidit: cito.
q́ue reduxit exercitū, nulla munitionum
expugnatione tentata propter vrgētem
hyemem, quæ ſæuiſſima ac diuturna eo
anno fuit. Cracouia vrbs eo anno penit9 *Cracouia cōflagrauit.*
conflagrauit: incertū fortuitóne incen-
dio, an à Boemis clàm ſubornato, prop.
ter receptū Sobeſlaum exulem: cui Boe. *Sobeſlaus Boe. princeps.*
miam eodem anno repetenti (propterea
quòd Vuladiſlaum fratrem, terū Boemi
catum tunc potientem, periculosè ægro.
tare acceperat) Boleſlaus pecuniā & mili
tes liberaliter ſuppeditauit. Et redintegra
ta quidē pax eſt inter fratres, Suatana ma
tre interueniente. Verùm paucis illis die
bus Vuladiſlaus extremum clauſit diē,
eiq́ue Sobeſlaus in principatu, procerum
& populi fauore ſucceſſit. Quod moleſtè
ferens Otto marchio Morauiæ, cùm ipſe
Sobeslai viribus impar eſſet, Lotharij Cę *Lotharius Cæſar.*
ſaris, qui Henrico quinto paulo ante vita
defuncto ſucceſſor deſignat9 erat, opem
implorauit. Ac dedit quidem Lotharius
Saxonibus ſuis negociū inſequēti anno, *1126. ann.*
vt eum in Boemorum principatum indu
cerent: verùm is exercitus apud Chlume *Saxones profligati à Boemis.*
cium oppidum Boemiæ à Sobeſlao pro.
fligatus eſt: Vbi Otto etiam cecidit. Sobes
laus verò cum Cæſare, cui grauius tunc
à Conrado Sueuorum duce, Henrici de.
functi ſororis filio, & ipſo ad imperium
adſpirante, bellum imminebat, in gratiā
redijt, & impotentius dominari Boemis
cœpit. Fratrum enim filios, & proceres *Sobeslai crudelitas.*
nonnullos in carcerē coniecit. Hoc ipſo
autem anno Volodor Ruſſorum Prēmis
lienſium dux, in medio belli apparatu vi
ta deceſſit. Verùm filij eius Volodimirus
& Roſciſlaus exercitum à patre cogi cœp *Ruſſorū excurſio in Poloniam.*
tum, nihilo minus ad vaſtandos Polo.
norum fines immiſerunt. Sed is pauculis
pagis ad Vislocam flumen exuſtis, citò ſe *Visloca fl.*
domum recepit: non plus habens animo
rū, quàm ſui duces, qui ad eā expeditio.
nem profecti nō erat. Quieuit à bellis eo
anno & conſequentibus aliquot Boles.
laus princeps, cùm pleræq; omnes finiti.
mæ gentes partim externis alijs, partim
ciuilibus bellis diſtinerentur. Etenim Stē
phanus Vngarorū rex cū Græcis & affine *Vngari regis cum Imperatore Cōſtant. bellū.*
ſuo Cōſtantinopolitano Imperatore bel
lum gerebat. Apud Ruſſos Volodimirus
& Roſcislaus, Volodori ducis filij, belli. *Ruſſorū ducum inteſtinū diſsidiū.*
gerantes inter ſe, vires eius gentis diſtra.
hebant. Ne apud Boemos quidem quie.
tæ res erāt, quemadmodum dudum me
moraſſimus. In Germania verò & Italia *Conradi Sueui bellū cōtra Cæſarem Lotharium.*
Conradus Sueuus cum fratre Friderico
contra Lotharium Cæſarē arma ſumpſe
rant, donec victi ab eo, Bernardi Clare. *S. Bernardus.*
uallenſis abbatis, doctrina, pietate & ſan.

ctimonia vitæ clari, opera ipſi reconciliati ſunt. Rogerius autem Normannus, Innocentio eius nominis ſecundo Pontifice maximo Roma pulſo, vtriuſque Siciliæ regis titulum primus vſurpauit.

Siciliæ vtriuſq; primus rex Rogerius.

Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumque diuinum, animum adiecit. Nam baſilicam Cracouienſem, humilem etiam tum & neglectam, in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſupellectilem quoque eius veſte precioſa, auroq; & argẽto facto maiorem in modum auxit. Quin & collegium ſacerdotum ſiue canonicorũ eius baſilicæ, viginti ad veterem adiectis, amplificauit, eisque certos pagos & poſſeſsiones ipſe, Radoſſus verò epiſcopus decimas attribuit: permiſit autem pius princeps epiſcopo ius omne conferendi ea ſacerdotia, ipſiꝰ arbitratu.

Cracouienſ. baſilica à Boleſlao exornata.

Canonicatus 20. Cracouiæ additi à Boleſlao.

Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidẽ poſtea Criſpo, à capillorũ ſpecie, cognomentũ fuit.

Boleſlaꝰ Criſpus natus.

Anno Chriſti milleſimo cẽteſimo vigeſimooctauo memorat Dlugoſſꝰ Boleslaũ filio ſuo filiã regis Daniæ cum ampla dote vxorem accepiſſe. Sed quinã is filius fuerit, ille non prodit, nec nos conijcere poſſumus. Nam Vladiſlaus quidẽ natu maximus è Sbislaua ſuſceptus, habebat Criſtinam vxorem ſuperſtitem. Cazimirus autem vix ſeptimũ tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, quem ſequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaum Polonorum principem Magno Nicolai regis Danorum filio, filiã ſuam per internuncios deſpõſam, in matrimonium collocaſſe, eamq; cum exercitu & claſſe inſtructa in Pomeraniã deduxiſſe: eũdem Nicolaum regem & ipſum naualibus copijs inſtructum, occurriſſe: coniunctisque copijs Iulinum vrbem inſignem & vetuſtam eos expugnaſſe, & Varcislao duci Pomeranorum cõmuni hoſti pacem petenti dediſſe: deinde Nicolaum ſponſam filij ſecum deduxiſſe. In Daniam verò expeditionis Boleslai neuter facit mentionẽ.

1128. ann.

Danorũ regu affinitas cũ Boleſlao.

Sax. lib. 13. Dan. Crant. lib. 3. c. 29. Vand.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Poſt hæc Boleslaus, quãuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta ſacerdotum atq; egenorum impendijs atque donarionibus, iugique precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrorumque mendicorũ pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneũ fratrem facinus ſedulò expiaret, cùm alijs ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatis faciebat, niſi & laborem lõgæ moleſtęq; peregrinationis adijceret. Itaq; ſolenne Chriſtianis quadraginta dierũ ieiuniũ pane tantùm & aqua guſtandis, ciliciũ indutus, cũ exegiſſet, paucis ſacerdotibus & alijs pijs hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui ſui ſepulchrum peregrinationẽ priuati habitu ſuſcepit: atq; id iter magna ex parte nudis pedibꝰ cõfecit, nullum templum, nullũ monaſterium, nullũ egentium domicilium, neminem deniq; ſacerdotẽ aut mendicũ pręteriẽs, quin liberalitatis & munificẽtiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiunijs & ſupplicationibus vacans, commoratus, cùm in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempꝰ quieti dediſſet, vere proximo in Vngariam ad diui Stephani ſepulchrũ alteram peregrinationem inſtituit: eaq; religioſè & pedeſtri itẽ itinere obita, & quidẽ nõ ſine moleſtia, propterea ꝙ ſplẽdidè & honorificè cõtra animi ſui ſententiam à Stephano rege, genero ſuo, & à primoribus Vngaris acciperetur, ac deduceretur, Gneſnã etiam adijt ad diui Adalberti reliquias paulo antè Iacobi archiepiſcopi opera in ꝓpatulũ prolatas è latebris, in ꝗbus diu, poſt captũ & vaſtatũ à Boemis exulãte Cazimiro rege id oppidũ paucis cõcijs delituerãt: & 80. marcas auri & multas gẽmas in vrnã diui contulit.

Boleſlaus pœnas de ſe ipſe ſumit interfecti fratris.

Peregrinatio Boleslai in Narbonẽſem prouinciam.

In Vngariã

Gneſnam.

S. Adalberti reliquiæ à latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gneſnẽ.

His peractis, nõ ita multo pòſt Cazimirũ filiũ immatura morte defunctũ amiſit. Verùm eũ mœrorẽ viri, mox vxor alio filio edito mitigauit, cui Miecislao nomẽ inditum: ſenisque cognomen poſtea puero, ꝓpter grauitatẽ morũ & prudentiã, additum eſt. Alium itẽ ſequenti anno enixa eſt, qui aui materni & auunculi Cæſarũ nomine, Henricꝰ appellatus eſt. Quo quidẽ anno Boleſlaus expeditionẽ in Vngariã fecit, vt nepotes ſuos, quemadmodũ Dlugoſſus memorat, Stephani regis filios, exules cũ matre reduceret. Nã obierat Stephanus rex anno ſuperiori: & Vngari Belã cęcum, quẽ Colomannus rex patruus vnà cũ Almo patre excęcauerat, regẽ ſibi, prętermiſſis Stephani liberis, creauerãt. Ii ergo paterno regno fruſtrati, & vitæ præterea ſuæ à nouo rege, quãuis ꝓpinquo, metuẽtes, in Poloniã ad Boleslaum auum confugerãt. Motus eorum precibus & calamitate Boleſlaus, cũ valido exercitu & euocatis ex fœdere Ruſſorũ auxilijs in Vngariã contendit. Occurrit ei in Scepuſiẽſi territorio cum magnis Vngarorum & Auſtriorũ copijs Albertus Marchio ſuperioris Pãnoniæ, ſiue Auſtriæ, cũ quo ſoror Belæ regis nupta erat. Cõmittitur dutũ prælium. Tan-

Miecislaus filius Boleslao natus.

1132. ann. Henricus Boleslai filius.

In Vngariã expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Auſtriæ.

dē virtute & conſtātia noſtrorū ac ducis ſolerti diligētia in fugā aguntur aduerſarij: nec longius eos fugientes noſtri perſecuti ſunt. ita enim à principe præceptum erat. Duxit deinde ad Budā metropolim Boleſlaus: ſed in itinere certior fit, Sobeſlaum Boemum in gratiam Vngarorum excurſionem in Poloniam feciſſe, & Vu-

Sileſiā depopulātur Boemi.

ratiſlauienſem tractū ferro & igni vaſtare. Aduocato caſtrenſi conſilio conſulitur in medium, quid facto opus ſit: vicitque ea ſententia, quæ propria defendēda potius, quàm aliena vindicanda eſſe cenſebat. Itaque intermiſſo in præſens Vnga-

Boleſlaus ex Vngaria in Sileſiam cū exercitu contendit.

rico bello, Boleſlaus magnis itinerib[us] aduerſus Boemum ſua inuadentem, rectà per Morauiā contendit. Verùm Boemus cognito Boleſlai aduentu, domū ſe cum præda raptim recepit: nec anni tēpus ſpacium noſtris dabat, ingratū & perfidum hoſtem vlciſcendi. Quocirca dimiſit tūc exercitum Boleſlaus. Cæterùm æſtate, quæ conſecuta eſt, parantem eum in Boemos arma magnis precibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perſugiebant, vt cœptam potius in Vngariam expeditionem perſequeretur. Itaque Vuratiſlauiēſi conuentu & comitatu omni præſidio ad tutandos fines ſuos aduerſus vim Boemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliatibus Ruſſis Vngariam ingreditur,

Boleſlaus iterum in Vngariam ducit exercitū.

& nemine magnopere reſiſtente, atque adeò compluribus Vngaris cum eo ſe cōiungentibus, ad Viſſegradum, quò Bela ſe receperat, contendit. Interim cognoſcit, Boemos maiore vi Sileſiam rur-

Sileſia iterū vexata à Boemis.

ſus, cedentibus ſuis, qui relicti erant in præſidio, nec ſuſtinere vim hoſtium valentibus, crudeliter dinexare. Itaq; omiſſis iterū Vngaris, transmiſſiſque celeriter montibus atque ſyluis, quæ Morauiā ab Vngaria diſterminant, magnā Mora-

Morauia vaſtatur à Polonis.

uiæ partē, vt par pari referret, depopulatus eſt, vaſtatiſq; agris abacta ingenti præda in Poloniam reuertit. Nec deinceps reductionem nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem quàm pro viribus belli molem in ſe attraheret: eò quòd accepiſſet, Lotharium Imperatorē magnis precib[us] & muneribus à Bela rege inuitatum, opē ſuam illi promiſiſſe. Ali-

Vngarorum historia.

ter hæc ab Vngaricarum rerum ſcriptoribus narrantur, negant illi Stephanum regem vllos liberos reliquiſſe: nec Polonæ vxoris eius mētionem vllam faciunt: ſed Borichum è Ruſſa Colomanni regis vxore natum, ſiue is verè Colomanni fili[us] fuerit, ſiue ex adulterio ſuſceptus, prò Colomanni filio ſit habitus, eum inquā, poſt Stephani mortem à Polonorum & Ruſſorum principibus adiutū, quaſi hæreditarium regnū Vngarorum armis repetiiſſe. Nec tamē Polonos atq; Ruſſos eo bello ad prælij dimicationem veniſſe: ſed amica Belæ regis legatione & poſtulatione motos, deſerto Boricho, vti notho, populariter domos reuertiſſe. Paucos voluntarios, qui cum Boricho manſerant, ab aduerſarijs profligatos, & in his fratrē comitis Cracouienſis (ſic enim illi habent) captum eſſe. Horum vtrum verius ſit, legentium eſto iudicium. Inſequen-

1134. ann:

ti anno Boleſlaus iniurias Boemorum quàm cumulatiſſimè vltum ire cupiens,

Boemicum bellum.

validis ſuorum & auxiliariorum Ruſſorum copijs Boemiam longè lateque vſq; ad Albim flumen, ferro & incendijs omnia miſcens, peragrauit. Nam Boemus, quamuis iuſtum & ipſe haberet exercitum, nuſquam tamen cum noſtris aperto marte congredi auſus eſt: verùm ex inſidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab exercitu caſtriſque prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occaſionem bene gerendæ rei captans. Itaque noſter agris, vicis & oppidis hoſtilibus fœdè vaſtatis, cùm ad pugnam elicere hoſtē non poſſet, ingenti præda onuſtum exercitum reduxit atq; dimiſit. Nec multo poſt Boemus citato agmine eam Po-

Sileſiam depopulantur Boemi.

loniç ſiue Sileſiç orā, quæ ad Odrā eſt, aliquantiſper depopulatus, raptim ſe inde domū recepit, veritus, ne Boleſlaus reuocato, quem dimiſerat, exercitu, reditum ſuum impediret. Hoc tēpore Ruſſi cœpē-

Ruſſorum à Polonis defectio.

re nouas res moliri, eo ꝙ moleſtè ferrēt, aſſiduò ſibi milites & auxilia imperari: & ea fortaſſis opinione elati, quaſi ſine ſe Poloni gerere bella non poſſent. Author eius cōſilij Iaropelcus Vulodimiri filius Kiouienſium ptinceps erat, qui in cōuentu cæterorū principū Ruſſiæ, huiuſcemodi orationē habuiſſe perhibetur. Quā du-

Iaropelci oratio ad Ruſſos ſuos.

ra conditione Polonorū principi ſeruiamus, Principes, non eſt neceſſe pluribus verbis exponere. Nam vt vos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati eſtis, præterea multitudini quidē certè noſtrorum hominum, quæ ſeruituti aſſueta, ſine alieno dominatu rectè vitā degere non poteſt, tamen quàm acerbus ſit iſtius ſeruitutis ſenſus, videtis. Quis autē

Seruitutis incommoda.

omnino tam patiens eſt, vt & graue tributum pendere, & in alieno ſolo procul à patria, nullo ſuo cōpendio, alieno iuſſu dudùque perpetuò militare, & apertis periculis obijci ſe, aliumque expertē periculi laborum & vulnerum ſuorū prēmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc

maiorũ noſtrorũ, qui perniciosa ambitione & inteſtinis diſsidijs hoc malũ ſibi accerſiuerũt, & florentiſsimũ imperium fœda ſeruitute commutarunt: nullũm. ne nos quęremus eius mali exitum? Ego verò honeſtè mori, quàm turpiter ſeruire malim, principes: idemque de vobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores noſtri, ſuis magis quàm Polonorum armis victi, cùm ciuili & parricidiali bello mutuò ſe afflixiſſent, & alij contra alios Polonorũ opem ſuo iuxtà ac aduerſario rum malo implorasſent: hoſtes experti, quos in auxiliũ aduocarant: Nos cõiuncti & concordes id iugum non excutiemus? Quaſi verò non magis nos q̃ Boemi & Vngari, atq; adeò ipſi impotẽtes domi ni noſtri Poloni, multitudine & viribus abũdemus. Quòd ſi bene ij rem gerũt aduerſus Vngaros & Boemos, noſtrũ id eſt totũ: noſtris illi viribus valent, non ſuis: noſtra iuuentus primos & acerrimos hoſtium impetus ſuſtinet: illi ſibi cauẽt poſt principia. Quod ſi vllum vnquã fuit tempus, quo aſſerere nos nullo negocio in libertatẽ poſſemus, nũc certè id nobis fortuna, ſiue adeò Deus, qui ſanctius & rectius à nobis, quàm ab illis colitur, obtulit, cùm Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Boemico diſtinentur. Quorum neutri ſanè pares erunt, ſi noſtra ipſis auxilia detrahamus: tantum abeſt, vt noſtra pręterea arma ſuſtineant. Ego verò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad victoriam & ampliſsimũ imperiũ vos voco, ſi viri eſſe pergitis. Illi nobis ſeruierint, nobisque militauerint, q̃ nos dudum ipſis pręſtitimus, ſi vos volueritis. Et habemus ſanè cùm ad omnia obſequentẽ, tũ odio duræ ſeruitutis & Polonici nominis inflammatã multitudinem. Videte modò, ne ſtudiũ illi veſtrum, ductusq; defuiſſe videatur. Aſsẽſi ſunt omnes Iaropelco: obſtringunt ſeſe mutuò iureiurando: cõſultatur de apparatu, & de initio belli faciendi. Placuit tandẽ, celari ac diſsimulari id conſilium ad tempus, dum q̃ opportuna ac neceſſaria eſſent ad tantũ bellum comparantur. Permanauit fortè ea res, vt ſunt Ruſſorũ fluxa & infida ingenia, ad Boleslaũ: conturbabat eũ illa alieno ſuo tempore conſtituta rebellio, q ad duo maxima bella tertium nõ minus, nec ſcio an maius, ipſi accedebat. Conuocat ſenatum: exponit de intempeſtiua Ruſſorũ defectione: dicuntur ſententię. Ibi inter alios proceres Petrus Vuloſtouicius comes Xianſenſis, vir magni ingenij & conſilij, in eã ſententiã verba fecit, vt diceret, nõ maximo negocio naſcentẽ rebellionẽ opprimi poſſe, ſi caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius eſſe factu, quàm „ apertis armis: nec dedecere, ſi dolo perfi- „ dia vindicetur. Ad eamque rem operam „ ſuã pollicetur: cętera quietos eſſe iubet. Inde paucis fidis comitibus, neque tamẽ conſilij conſcijs, aſſumptis, in Ruſsiã ad Iaropelcum proficiſcitur. Exilium & fugam ſimulat: Boleslai crudelitatem in ſe & graues iniurias incuſat: fugæ perfugiũ, tutumq; latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & virtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & ſæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus ſuis exoſus factus ſit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio. gaudebat diuinitùs ſibi oblatum conſilij ſui adſtipulatorem & adiutorem. Multa de Boleslao & ſtatu rerum Polonicarum quærit, non nihil etiam de defectione ſua ſignificat. Accommodabat Petrus reſponſa ſua ad illius voluntatẽ, approbabat conſilium. Quibus rebus fidem ſibi adſtruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem ſeſe inſinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum cæteris principibus conſilio, maturare rebellionem ſtatuit. Rus fortè ſeceſſerat cum paruo comitatu, ſecutus erat & Petrus: qui obſeruata bene gerendæ rei occaſione, Iaropelcum cum paucis prandentem, ſigno dato comitibus ſuis, comprehẽdit: cõſtringit: & equo impoſitum celeriter, diſpoſitis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, ſtudium & operam Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcũ verò cuſtodiæ tradidit. Vnde intra vertentem annum, maximo auri & argenti pondere à Baſiliſco, ſiue Vaſilco fratris ſui filio redemptus, ad principatũ ſuum, data Boleslao fide, in poteſtate eius ſe fore deinceps, reuerſus eſt: in qua tamen fide fallenda patrio indulſit ingenio. Nã cùm aperta vi impa rem ſe eſſe Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit. Vt par pari referret, Vngarũ quempiam, hominẽ non ignobilem, cæterùm vafrum atq; callidum, ſubornauit, qui pro perfuga ob defenſas Stephani liberorũ partes ad Boleslaũ deferatus, captata occaſione vel vitam eius peteret, vel inſigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidẽ induſtria ſua & eloquẽtia, & bene aſſimulatis ad tẽporis officijs, ita ſe in amicitiã creduli principis breui tẽpore inſinuauit, vt ad cõſilia quę habebantur de republica, adhiberetur, ac præfectu.

Ruſſi quo modo ſubacti a Polonis.

Ruſſorum vires.

Occaſio recuperandæ libertatis.

Ruſſorum ingenium.

Petri Vuloſtouicij conſilium.

Petri Vuloſtouicij audax facinus.

Iaropelcus captus, ac dimiſſus.

Vngarus pro fuga ſe ſimulat.

Vngarus

Præfectus Viſlicienſis.

fectura Viſlicienſi donaretur. Cũ ſedatos
eſſe penit⁹ Ruſſicos motus Boleslaus exi.
ſtimaret, maiore apparatu ad Boemicum
bellum ſeſe accingebat. Hoc agentem, le-

Lotharij Cæſaris legatio ad Boleslaum.

gati Lotharij Cęſaris Rom. conueniunt:
poſtulant, vt iudicio ſiue arbitrio Cęſaris
potius quàm armis cum Boemo de iniu.
rijs diſceptet: illum Cæſaris eſſe clientem
ac tributariũ: à Cęſare ad ęqua omnia cō
actum iri, ſi legatos ad Cæſarẽ cũ ſumma
poteſtate Bolesla⁹ mitteret: aut ſi ipſe eò
proficiſci dignaretur, quod quidẽ futurũ
eſſet Cæſari gratiſſimũ. Hoc eò faciebat
Lotharius, quòd in Italiã feſtinabat, nec
volebat Boemũ Polonico bello diſtine.
ri, quo minus auxilia ex fœdere ſibi mit.

Boleslaus ad Lotharium Cæſarẽ profectus.

teret. Proficiſcitur Bolesla⁹ ipſe Babem.
bergam ad Cæſarem perquàm ſplendido
comitatu. Venerat eòdem & Boemus. Tẽ
tatur pax inter diſſidentes principes: Quę
cùm coire nõ poſſet, tamẽ ne magis irrita

Polonorum cum Boemis induciæ.

tis animis ij diſcederent, trium annorum
inducias, inſtante maximè & orante Cæ.
ſare, inter ſe paciſcũtur. Eæ verò priuſquã
finitę ſunt, pax perpetua inter Polonos &
Boemos, ſed poſt Halicienſem demũ cla.
dem, de qua paulò inſerius dicemus, inter
uenientibus vtriuſque gentis proceribus,
firmata eſt. Nugatur hic more ſuo Vẽces.

Hagecus. H. Mutius.

laus Hagecus, dum hæc non multò aliter
enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ocio
ſum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium.
Non tam comiter enim, neq; per legatos
eum egiſſe cum Poloniš, ſed bellũ in eos
comparaſſe: idque non vt Boemis cõmo.
daret, ſed quòd rebellabant Poloni, tribu
tumq; Romanorum Imperatori debitũ
à duodecim annis nõ pendebant. Eos ve.
rò bellum timentes, ducẽ ſuum cum ma
gnis muneribus Imperatori obuiam mi.
ſiſſe: atque eum in Saxonia occurrẽtem,
ad Lotharium admiſſum non eſſe, niſi
prius tributa debita ſolueret, & iuſiuran.
dum daret: Se Romano Imperatori de.
inceps dicto audientem fore. Id vtrum.
que cùm ille feciſſet, magnaque inſuper
dona dediſſet, pacem ei datam eſſe. Hu.
ius autem narrationis penes authorem
fides eſto. Multum ſanè interfuit Lotha.
rij, huiuſcemodi rumores tunc in vulgus
ſpargi. Ac noſter quoque Dlugoſſus ſcri.
bit, Lotharium à Boleſlao tributum Po.
meraniæ Rugiæque nomine, tanquam
ad Romanum imperium pertinentium,
popoſciſſe: verùm illum negaſſe, quòd
eas ſuas prouincias eſſe affirmaret. Ita cõ
ſtitutis rebus cum Cæſare, ad Italicam ex.
peditionem, pontificemque reducendũ,
ac diadema Imperiale ab eo accipien.
dum ſpectante & feſtinante, Boleſlaus
in Poloniam reuertit. Dum autem is hac
de cauſa abeſt à Polonia, Vngarus ille, cu
ius dudum mentionem fecimus, cõmo.
dam proditionis occaſionẽ nactus, & ce.
leri nuncio Iaropelcum euocat: ad ſextũ
Idus Februarij, ad Viſliciam adeſſe cum

Viſlicia oppidum.

expeditis copijs iubet. Eſt autem Viſlicia
oppidum nono à Cracouia milliario, in
rupe, quam Nidæ amnis reſtagnatio in.
ſulam facit, ſitum: ad quod non niſi per
aggerem, nec eum latiſſimum, & pon-
tes ſublicios aditus eſt. Eratque tunc tem
poris frequens & populoſum id oppidũ:
quanquam ne nunc quidem deſertum
eſt. Eò igitur Vngarus, de aduentu Ruſ.
ſorum certior factus, commigrare vici.
niam omnem cum liberis, vxoribus &
facultatibus ſuis iubet. Libenter facit iuſ.
ſa plebs pariter & nobilitas, vt ſe ſuaque
loco munito ab hoſtium armis defen.
dat. Adſunt ad condictum tempus Ruſ.

Viſlicia direpta à Ruſſis, & incenſa.

ſi: intromittuntur ab Vngaro clàm in op
pidum intempeſta nocte: ingentem vul.
gi, nullo neque ſexus neque ætatis diſcri.
mine aut miſericordia cædem edunt: op.
pidum ſuccendunt: nobiliores ac ditio.
res cum reliqua præda pecudum in mo.

Proditionis præmium.

dum curſim abigunt. Proditori Iaropel.
cus princeps præmij loco linguam præci.
dit, oculos effodit, genitalia membra ab.
ſcidit. Sic ille perfidus dignam ſceleris ſui
mercedem tulit. Oderunt enim ferè pro.
ditorem principes atque reges, quamuis
proditionem ament. Reuerſus autem è
Germania Boleslaus, cùm de Viſlicienſi
excidio, & Iaropelci perfidia didiciſſet, in
gentes aduerſus Iaropelcum & Ruſſos i.

Ruſſicũ bellum.

ras concipit. Cumque primùm per anni
tẽpus res geri potuère, nõ modò ex nobi.
litate, verùm etiam ex oppidanis & agre.
ſtibus magnum comparauit exercitum,
& Ruſſiam fremens, perinde ac leænæ vel
vrſæ rapto fœtu ſolent, ingreditur. Cùm
autem nemo ipſi prodiret obuiam (nam
Iaropelcus peccati ſimul & vitium ſua.
rum infirmarum ſibi conſcius, procul in

Vuladimirienſis ora vaſtata.

paludes atque ſyluas ſeſe abdiderat) Vu.
ladimirienſi regione omni & proximis
quibuſque crudeliſſimè vaſtatis, afflictis,
& exuſtis, cum ingenti præda reuertit in
Poloniã. Irritatus magis, quàm fractus ea
clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri
Ruſſorũ principes, de ratione belli cũ Po.
lonis gerendi conſultabant: & in eam ve.
niebant ſententiam, vt dolis aggrederen.
tur eos, quib⁹ virtute pares nõ eſſent. For.
tè fortuna optatam eis occaſionem obtu
lit. Etenim cùm comperiſſent Iaroſlaum

Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos.

Haliciensium ducem cum Polonis ſentire, & ab eo conſilia ſua prodi, principatu eum eiecêre. Itaque in Poloniam is ad Boleſlaum confugit. Nec ambigebāt Ruſſi, eum à Polonis reductum, & ſe vltum iri. Anteuertendos & fallendos ſibi eos eſſe judicanr, vt pacato agmine, tanquam in tranquillis rebus venientes ex improuiſo opprimerent potius, quàm aperta vi non ſine periculo graue bellum repellerent.

Ruſſorum fraus.

Halicienſes ſubornanr, vt ſimulato principis ſui deſiderio, à Boleſlao petant, vt eū primo quoq; tempore reducat: aiſirmēt, pœnitere Ruſſos, quòd eū eieciſſent, quippe qui offenſum Boleſlaum vehementer metuant: quieturosque eos eſſe, & culpam deprecaturos. Faciunt iuſſa Halicienſes. Eadem penè confirmant nobiles quidam Vngari, Halicienſibus finitimi, ab eiſdem principibus ad aſtruendam & perficiendam inſtitutam fraudem conducti & ſummiſſi. Habuit dictis fidem Boleſlaus, vt erat natura credulus & apertus.

Boleſlaus credulus.

Itaque iuſto quidem, ſed minori tamen, quàm pro belli magnitudine & clādeſtino apparatu Ruſſorum, exereitu Iaroſlaum reducir, nihil hoſtile ſuſpicatus.

Haliciæ ſitus.

Appropinquanti Haliciæ (quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariā à Ruſſia diuidentium, ſitū, ſalinas haber) primæ Vngarorum turmæ inſtructæ gratulabundæ occurrūt: & prætervectæ noſtros, extremum agmen claudunt: ſubſecuti deinde Halicienſes, idem & ipſi faciunt. Suſpecta ea res eſſe Boleslao cœpit. Acciroque Vuſeborio palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, ſuſpicionem ſuam cum eo communicat. Dum hæc illi inter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidijs conſultanr, ecce apparent procul à fronte Inſtructæ Ruſſorum acies, quas Iaropelcus citaro curſu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatū ſe in inſidias, & in medio hoſtium concluſum Boleſlaus videbat. Et quanquam longè imparem ſe numero hoſtium animaduertebar, ramen qui ſemper ſolitus eſſet vincere, ſatius eſſe ducebat, honeſtè occumbere, quàm fugiendo victoriam vltrò hoſti concedere.

Ruſſorū cum Polonis prælium.

Itaque inſtructis pro tempore contra vtrumque hoſtem aciebus, & paucis cohortatus milites, ſigno dato primus in imminentem à fronte hoſtem impetum facit. concurrunt infeſtæ acies: extollitur ad cœlos clamor virorum, clangor tubarum & armorum ſtrepitus. Contendunr noſtri de ſalute, Ruſſi de victoria. Iamque noſtrorum res veterani exercitus virtute, & peritia meliori loco eſſe incipiebat, ea maximè parte, qua Boleſlaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamque in hoſtibus ſtragem edebat:

Boleſlai virtus.

cùm ſubitò perturbatis ordinibus, & fugæ initio à palatino quodam, cuius nomen non memoratur, orto, ſequentibus eum qui proximi ſteteranr, magna pars exercitus Polonici in fugam coniecta eſt.

Palatini fuga.

Pugnabat nihilominus cum paucis, & ijs quidem partim ſaucijs, partim laſſis, Boleſlaus: & cùm fugere ſibi rurpe duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui inſidebar, multis vulneribus confectus atque debilitatus concidit. Ibi miles quidam obſcurus & originarius, vt ait Vincentius, ſubleuatum cum equo ſuo impoſuir: & vt patriæ magis quàm gloriæ ſuæ rationem duceret, fugaque melioribus ſe rebus ſeruaret, orauit.

Gregarij militis præclarū factum.

Sic ille tunc quadragies ſepties victor princeps (tot enim ſecundis prælijs dimicaſſe memoratur) nobiliſſimi viri fuga proditus, gregarij militis opera præſenti ſe morti eripuir.

Boleslai victoria.

Reuerſus in Poloniam, palarino quidem fugæ principi leporis pellem, colum, & fuſum dono miſit, meticuloſitatem eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad voluntarium ſuſpendium adactus eſt.

Fuga merces.

Militem verò ſaluris ſuæ authorem (nā & is fortè ſaluus è prælio euaſerat) inſignibus nobilitatis, luculenta pecunia & poſſeſſionibus remuneratus, etiam ad honores amplos & magiſtratus euexit, poſteritatemque eius omnem nobilitauir.

Virtutis præmium.

Deinde fiſcum ſuum in redemptionem captiuorum, qui permulri erant, effudit. Nec tamen omnes redimi potuêre: multi barbaris venditi, in fœda ſeruitute cōſenuerunt. Et vehementer quidem angebatur animo Boleſlaus, vt ſolent ij qui perpetuò ſecundis rebus vſi, aduerſo aliquo caſu affliguntur. Pudebar & pigebat eum ſuijpſius, quòd tantæ illius cladis culpam in ſe agnoſcebat: quippe qui nimis credulus & incircumſpectus fuiſſet: Sed tamen de labe illa delenda, & vlciſcendis perfidis Ruſſis atque Vngaris, ſedulò etiam atque etiam cogitabat.

Boleslai excelſus animus.

Et quo liberiꝰ id faceret, cum Sobeslao Boemorum principe Cloſci conuentum egit, pacemque fecit, arbitris vtriuſque populi proceribus.

Polonorum fœdus cum Boemis.

Pudore autem ac dolore ſtimulantibus, conſpectum hominum & colloquia vitabat. Quæ res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in languorem corporis & morbum incidit: qui ſenſim ingraueſcēs, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit.

Nec

Cazimirus filius Boleslai natus.

Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare ſibi ſenſit, conuocatis proceribus, qui officij cauſa vndique conuenerant, & quatuor filijs adſtãtibus, de cõcordia apud eos verba fecit: partitusque omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & ſummam rerum penes Vuladislaũ natu maximum cõſtituit, cæteros eius authoritatem ſequi iuſsit. In partitione quintum filium, qui ſuperiori anno natus erat, prætererat. Id eum proceres obliuione feciſſe exiſtimabant. Itaque admonẽt, vt ne illũ exortem patrimonij relinquat.

Polonia diuiſa inter Boleſlai filios.

Vaticinium Boleslai.

Reſpondit princeps: Iam illi quoque portionẽ ſuam eſſe deſignatã. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam eſſe eã partem currus cui homines inſident, & onera imponunt, quæ quidẽ à rotis ſuſtentatur atq; portatur? Eum igitur locũ inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; ſuo tẽpore ſuccedet. Diuinitusne id ꝙ futurũ erat præſciuerit, an vt ſolent homines ferè inſtãte morte alienati mẽte diuinare, an verò diſcerpere in plures partes principatũ noluerit, dicere non habemꝰ.

Boleslai mors.

Anni vitæ & regni Boleslai.

Nec ita multò pòſt ſacris Chriſtianorum myſterijs ritè procuratꝰ; vita exceſſit, maximo totiꝰ Poloniæ luctu, cùm regnaſſet poſt patrẽ annos triginta ſex, vixiſſet quinquaginta tres. Funus Ploſcum ſolenni põpa elatum, & iuxta patrem conditum eſt.

Boleslai figura, ingenium, & ſtudia.

Fuit autem Boleslaus hic, habitudine corporis ſatis firma, vegeta, & laborum patiente, colore fuſco, ſtatura mediocri: os ei carbunculus morbꝰ ab ineunte adoleſcẽtia diſtorſerat, atque inde Criuouſti cognomentũ habuit. Animo verò excelſo fuit, & periculorum contemptore: iuſti & æqui obſeruantiſſimus: ad iram, gratiam, miſericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduerſitatum, & ad extremum exitij cauſa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præſertim in eos, qui in re militari præſtabant, promptus: modeſtia & clementia ſingulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium nõ penitus expers, verùm belli ſtudijs longè præſtantior, ad quæ à teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem fere principatum ſuum bella gerendo exegit: miles ſtrenuus & audax: dux prouidus, ſolers, animoſus & felix, excepto vltimo illo Halicienſi prælio.

1139. ann.

Lotharij Imp mors.

Conradus Cæſar.

Obijt autem anno Chriſti nati 1139. cùm eum Lotharius Imperator vno anno anteuertiſſet: cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum, cuius mẽtionem ſuperius fecimus, ſuffecêre. Sed nos exitu Boleſlai Criuouſti claudamus hunc Librum: ſequentes quinq; ſecto ac diſcerpto in plures principatus regno bellisque ciuilibus dicaturi. Ex his autẽ proximus, Boleslai filiorum res geſtas cõplectetur.

MARTINI CROMERI,
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

Principatus multorum pernicioſus reipub.

MOrtuo Boleslao, torpor quidam animos hominũ occupauit, futurorum malorum omine, propter ſectionem regni, quam teſtamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, ſe, qui dudum ſub vnius imperio florentes & formidabiles cũctis in circuitu vicinis populis fuiſſent, deinceps diſcerptis viribus atque ſtudijs, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, conſtitutionemque paternã valiturã eſſe, fratribꝰ fratris imperiũ dedignantibꝰ, & illo immoderatius fortaſſis vtente poteſtate ſua. Neq; contentos eos fore ſua quemq; ſorte, ſed alienas inter ſe mutuo appetituros & inuaſuros, & vim ac iniuriã à ſe inuicẽ propulſaturos: atque ita ciuilibus & parricidialibus armis inter ſe cõcurſuros eſſe: quibus neceſſe eſſet tam ampla ac florentem dudum rempublicam euerti. Itaque aliquandiu triſte ſilentium omnes tenuêre, promiſcueque à fratribꝰ imperabatur, donec hj diuerſa iubendo perturbare omnia cœpêre.

Comitia Cracouiæ.

Tum demum conuentu apud Cracouiam inſtituto, cum flagitatio fratrũ, ſtudiaq; & factiones cõparatæ, ad vnum deferri vniuerſam rerum ſummam non paterentur, nec rectius quicꝙ

in men.

in mentem cuiquam veniret, neceſſariò
Boleslai conſtitutio approbatur, vt iuue.
nes certis ac definitis à patre finibus do.
minarentur: principatus verò & ſumma
belli, pacisque authoritas penes natu ma
Diuiſio regni Polonici. ximum eſſet. Partitione regni ſecundum
deſcriptionē patris facta, Vuladislao qui.
dem natu maximo Cracouienſis, Siradi.
enſis & Lencicienſis tractus, itemque Si.
leſia obtigêre: Boleslao, qui Criſp⁹ appel.
latus eſt, Maſouia & Cuiauia, Culmēſisq;
ac Dobrinēſis tractus: Miecislao Gneſnē
ſis, Poſnaniēſis, Caliſſiēſis & Pomerania:
Henrico Sendomiriēſis. Cazimirus verò
infans exors, quemadmodū pater volue.
rat, à Vuladislao curandus atque educā.
dus ſuſceptus eſt. Ita ad ſuas quiſq; ditio.
Vuladislao ſumma rerū permiſſa. nes & quaſi ſatrapias diſceſsêre, vt Vula.
dislaū tamen principē agnoſcerent, eiuſ.
que maieſtatē comiter conſeruarent: qui
iam ſextū ac triceſimum agebat annum.
1140. ann. Nā hæc anno Chriſti 1140. acta ſunt. Ex.
tincto victore ac terrore gentiū Boleslao
Criuouſto, mutataq;, vti diximus, forma
reip. non diu vicinorum arma quieuêre.
Primus omniū Sobeslaus Boemorū dux
immemor fœderum, quæ cum eo prin.
cipe & vniuerſa Polonia iuriſiurandi re.
ligione interpoſita dudum icerat, non.
Sileſia vexata à Boemis. dum exacto à morte Boleslai anno, Sile.
ſiam infeſto exercitu longè lateque popu
latus eſt, nec ea præda, quamuis magna,
contentus, ad ſubigendam omnem eam
oram animum adiecit: & quo facilius id
faciat, locum opportunum apud vicum
Coſcenum inter lacus & paludes muni-
tione & præſidio firmare adoritur. Sed
hoc molientem vindicta diuina, iuſta vi.
olati fœderis & iuriſiurandi vltione per.
culit. Nam valida febre correptus, incœ
pto deſiſtere coactus eſt: relatusque Pra.
Sobeslaus Boemus extinctus. gam, non multo pòſt inualeſcente mor.
bo, extinctus eſt. Ita bellum exoriēs repē.
tè inter initia vnius morte ſedatū eſt. Ne.
Vuladislaus Boemorum princeps. que enim Vuladislaus, Vuladislai regis
filius, qui Sobeslao patruo (filijs eius præ.
teritis) apud Boemos, in principatu ſuc.
ceſſit, ei bello vacare potuit, domeſticis
motibus prohibitus: nec noſter Vuladis.
laus acceptas iniurias, vaſtationemq; di.
tionis ſuæ vlciſci perrexit, ad inferendā,
Vuladislai Polonorum principis ambitio. quam ad propulſandam iniuriam magis
ſpectās, & inuadēdis alienis potius, quàm
ſuis defēdēdis inhians: propterea quòd
moleſtè ferret acciſum & mutilatū prin.
cipatū, ſibiq; erepta eſſe duceret ea, q̄ fra.
tribus patris voluntate cunctæq; Polonię
conſenſu ceſſerant. Aegrū ſua ſpôte eius
Criſtinæ ingenium & mores. animum vxor Criſtina ſuperba, auara &
ambitioſa mulier, & quæ Polonos oēs in
porcorum loco habebat, nec eos ad mini
ſteriū, ac vix ad cōſpectum ſuum admit.
tebat, Germanis ſuis impendio delectata,
magis etiam inflammauit, quod cū præ.
ter mores iuraque gentium ad quartam
modò partē principatus detruſum eſſe di
ctitaret, qui in vniuerſum principatū pa. *Criſtina maritum in fratres incitat.*
tri, vtpote natu maximus, ſuccedere debu
iſſet: Se Cęſaris filiam, Ceſaris neptē, ex in
clyta familia cū ampliſsima dote in ſpem
vniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nunc
verò ad exiguam ſortem cum liberis cō.
munib⁹ redigi, qui quidē poſt patris mor.
tem ad egeſtatem, indignam ſuo genere
& ipſorum ordine, redituri eſſent. Quòd
ſi ille vir eſſe pergeret, nec à morib⁹ & vir.
tute paterna degeneraret, breui ſe viſurā
eſſe domi totum regnum. Patrem eius nō
tuliſſe vnum fratrem participem imperij:
ipſum tres ferre? Quartum quoq;, vbi ad.
oleuerit, ſi ſapiat, portionem ſuam repe.
titurū eſſe. Summum illud ius & autho.
ritatem monarchiæ vmbratilem eſſe: ne.
minem ipſi obſecundaturū. Quid ſi quis
reliquorum fratrum ad ſummum illum
principatum adſpiret? Quid ſi oēs inter ſe
cōtra vnum conſpirent? Tunc verò nullā
ipſi fore ſpē ſalutis, niſi in fuga & exilio.
Præſtare ergo anteuertere, q̄ anteuerti.
Hęc eadē identidē iterādo, queritādo, fre
mendo, lachrymādo & obiurgādo, tandē
ad maturādum impiū facinus virum im.
pulit. Sed vt ſub honeſto prętextu latêret
ſcelus, & quo facilius vel adiuuāte, vel cer
tè non aduerſante multitudine ſuorum,
cogitata perficeret, ſenatum conuocat:
Queritur: Pernicioſam & exitialem eſſe *Vuladislai principis oratio in ſenatu.*
reip. partitionem principatus à patre ſuo
inſtitutam, propterea q̄ multitudo prin.
cipum cùm hoſtes ad inuadēdum auda.
ciores, tum ciues ad reſiſtēdum infirmio.
res redderet. cuius rei aliquem iam guſtū
paruo temporis ſpacio ipſi cepiſſent, ve.
xati impunè à Boemis: qui non modò cō
mouere ſe, dum penes vnum patrem ſu.
um fuit imperium, auſi nō eſſent, verùm
etiam pacis cōditiones ab eo accepiſſent.
Neque verò diu quietam eſſe poſſe ab in.
teſtinis diſcordijs atq; ciuilib⁹ bellis eam
rempub. quæ à pluribus exequato domi.
natu, non certis legibus, ſed arbitrio cu.
iuſque gubernetur. Nec diu maieſtatem „
vnius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, „
qui non modò genere, ſed viribus etiam „
& potentia vni illi pares ſe eſſe ſentirent. „
Exemplo eſſe recenti penè hominū me.
moria Sbigneum, qui licet genere impar
fratri Boleslao, tamen quod pater eū illi
ex iuſta vxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis
malis, cladibusque rempub. inuoluerit,

vt eam

vt eam euerſurus omnino fuerit, niſi iu-
ſta fratris indignatio aliquando tamen
eum de medio ſuſtuliſſet. Boemos quo-
que & Ruſſos vicinos ſuos nullam aliam
ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad ex-
cidium penè collidi, quàm quòd in mul-
tos partita ſint eorum imperia. Quocirca
vellent, iuberent, vt penes vnum ſe, quē
primogeniti prærogatiua cæteris fratrib⁹
prætuliſſet, verè eſſet regnum. Attributu
rum ſeeſſe fratribus aut definitos è fiſco
ſuo reditus, aut verò agros nonnullos &
territoria, in quibus illi vitam honeſtè
ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi
» materiam aut occaſionem habeant. Mul
» to eſſe præſtabilius, paucos quoſdam in-
» commodo ac detrimento affici, quàm v-
» niuerſos perire. His addit Criſtina (aderat

Criſtina in ſenatu.

enim in ſenatu, quo minus liberè eius in-
tuitu ſententiæ dicerentur) cùm alia quæ
videbantur, tum, ſic in ſua Germania, ſic
apud alias gentes, quę cultu vitę, ingenijs,

Primogenitorum ius apud multas gentes.

& ſapientia præcellerent, moribus at-
que legibus receptum eſſe, vt maximus
natu in bona paterna ſuccedat, cæteris
fratribus paululum aliquid præ manibus
det, vnde viuāt. Hac ſpe ſe Vuladiſlao nu
ptui datam eſſe. Deinde ſententias rogati
ſenatores, cùm ſtupefacti rei nouitate, a-

Libertas ſenatus Polonici.

liquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem
omnes, paucis à Criſtina ſubornatis exce-
pris, impium & crudele principis conſiliū
deteſtari: orare: monere: ne patris vltimā
voluntatem irritam faciat, ne vniuerſæ
Poloniæ conſenſum aſpernetur: ne leges
naturæ labefaciat. Valde eſſe diſſimile, ꝙ
de Sbigneo commemoratum ſit: illum
nothum fuiſſe, nec vllo more aut iure in
partem principatus admitti debuiſſe: hos
legitima vxore, & quidem Cæſaris filia
ortos, exortes paterni dominatus fieri re-
ctè non poſſe. Illum improbum, impu-
dentem, & iam inde ab initio in patrem
impium extitiſſe: hos liberalib⁹ ingenijs,
honeſtiſſimè educatos, ſummo eſſe pu-
dore & modeſtia, æquiſſimisque animis
ferre, & laturos porrò eſſe maximi natu
» fratris principatum. Magis autem con-
» ſultum eſſe reipub. ſi plurium ea conſilijs
» & armis coniunctis defendatur, quàm ſi
» ex vnius iudicio & propugnatione depē-
» deat. Non poſſe commode vnum omnia
» proſpicere, nec ad omnes regni partes ſuis
» opem ferētem pariter accurrere, nec om-
» nia per ſe munia principat⁹ obire. Quòd
» ſi vicaria cuiuſquam opera vtendum ſit,
» magis fidum, magisque beneuolentem
» eſſe fratri fratrem, quàm extraneum. His
& alijs dictis propemodum ad ſanitatem
reuocata erat mens principis, niſi violen
tior vxoris amor, nocturnæq; eius perſua

Vxorũ ſuaſiones exitiales.

ſiones & blanditiæ, quæ plurimum apud
vxorios viros valent, tantoque peſtilen-
tiores ſunt, quanto plus poteſt is quem »
ſuperant, præcipitem eum egiſſent. Deli- »
beraro ſcelere, tributum ſiue ſubſidium

Vuladiſlaus princeps pecuniam fratribus imperat.

pecuniarium fratribus & fraternis ditio-
nibus primùm imperat, vt eorum tenta-
ret patientiam: & ſi renuerent, iuſtum ha
beret belli ipſis inferendi prætextum. Vbi
paritum eſt, deinceps ad intercipienda,
quæ eorum ditionis erant, animum con-
uertit. Nec tamen Polonorum, quibus iā
ſuſpectus & exoſus eſſe cœperat, quosq;
alienos à cupiditate ſua eſſe nouerat, mi-
niſterio & militia vti ad eam rem auſus
eſt: ſed Ruſſorum, cum quibus materno
genere coniungebatur, auxilia clàm ac-

Vuladiſlaus fratrũ poſſeſſiones inuadit.

ciet: cum his apertè iam in fraternas diti-
ones graſſatur. Edicit, ne cuiquam Polo-
ni, præter ſe, obediant. Contumaces aut
vinculis aut verberibus coërcet, aut bo-
nis multat. Nonnullas iam fratrum mu-
nitiones & oppida cum pagis adiacenti-
bus partim per Ruſſos occuparat, partim
in deditionem acceperat, ad florentiorē
fortunam vel metu, vel (vt eſt vulgus fe- »
rè nouarum rerum, nouorumque domi- »
norum auidum) leuitate defluentibus »
paſſim hominibus. Ibi iuuenes impio fra
tris propoſito perſpecto, quid faciant por
rò cum ſuis conſultant. Animaduertunt
à bello ciuili animos popularium ſuo-
rum abhorrere: nec ipſi ſatis animorum
ad vim fratris propulſandam habebant,
propterea quòd & viribus minus vale-
bant, & quantum cuique fidendum eſſet,
neſciebant. Itaque ad miſericordiam pro
cerum confugiunt: paternorum merito-
rum, paternæ voluntatis, publicique om-
nium ordinū conſenſus de partiendo im
perio ipſos admonent: ipſorum fidei &
protectioni ſe ſuaque commendant. Ad

Boleſlai filij deprecantur fratris tyranniam.

fratrem etiam proficiſcuntur: & quoniā
caput illorum conſiliorum Criſtinam
glotem ſuam eſſe ſenſerant, ad mulieris
pedes ſeſe proſternunt: clementiam eius
ſupplices implorant. Verùm ea ſurdis au
ribus læuirorum preces accipiebat, & ſa-
lutem reip. quæ omni neceſſitudini præ- »
ponenda eſſet, cauſificabatur. Commo-

Procerum alienatio à Vuladiſlao.

uit ea res multos ex primoribus, cùm iu-
uenum miſericordia, tum metu exorien-
tis tyrannidis: cuius argumentum erat,
quòd Vuladiſlaus externum militem in
ſuos immittebat: tum autem auaræ im-
portunæque mulieris odio, quæ præter
hanc in fratres mariti ſui inclementiam,
nouis etiam exactionibus animos multo
rū offenderat. Etenim ea, cùm alia quędā

aua-

Exactiones nouæ inſtitutæ. Honoraria munera.

auarè & crudeliter inſtituerat, rũ verò illud excogitauit, vt homines oppidani & ruſticani ſtatis & ſolennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos & gallos gallinaceos, anſeres, oua, mel, auenam, porcos, triticum in cellam principis inſerrent. Quod cùm ſemel atque iterum ac tertiùm in gratiam principis non inuiti feciſſent, lege viri, vt id perpetuũ deinceps eſſet, ſanxit. Itaque impenſius iã & apertius nonnulli iuuenibus fauebant. in primis autem Vuſeborius palatinus Sendomirięſis. & magiſter militiæ, & Petrus Danus, comes Scrinnenſis: Quorum ille nonnunquã Ruſſos ex inſidijs paruis prælijs fundebat, Petrus verò monẽdo & obiurgando principem ab inſtituto auocabat, quæ res ei, ſi non exitioſa, calamitoſa quidem certè fuit. Nam Vuladiſlaus, vt omnibus de rebus cum vxore communicabat, ita de Petri quoque conſilio ac ſtudio ipſi narrauit. Excanduit ſubitò in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipſi infenſa, ex huiuſmodi cauſa. Venatũ fortè Vuladiſlaus princeps & Petrus hic in remotas ſyluas ierant: ibi totum diem inueſtigandis & perſequendis feris defatigati, ad veſperum ad focum conſtructa è ceſpite menſa, cùm ſe pane & ferina carne, & aqua fontana vtcunque refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſsẽt, Vuladislaus domeſticarum lautitiarum & mollium ſtratorum recordatus, ioco Petrum appellans: Mollius, inquit, nunc Petre vxor tua cum Abbate Scrinnenſi ſiue Suleouienſi cubat, quàm nos. Petrus contrà, vt iocum ioco retunderet: Fortaſſe, inquit, & tua cum Dobeſſo. Erat autem Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Criſtina vtebatur, ita vt muſſitaretur vulgò, eum cũ illa clàm conſueuiſſe. Tetigit id dictum principis animum: & ſermonibus quidẽ tunc iocisque finem fecit, vultu verò ne poſtea quidem ſatis diſſimulauit ſiue dolorem, ſiue ſollicitudinem: incertum, liberiorine dicto Petri offenſus, an de crimine vxoris ex verbis Petri, & ſuperioris tẽporis coniecturis, quas non tam ſcrupuloſè ad eã diem notarat, ſuſpiciones colligens. Criſtina vbi triſtiorem cogitabundumque prẹter morem virum reuerſum animaduertit, ſciſcitatur cauſam. diſſimulat aliquandiu Vuladislaus. Ad extremum victus blanditijs & importunitate vxoris, detegit ei vulnus animi ſui. Inde grauiores ea in Petrum iras concœperat, occaſionemq́; vlciſcendi eius quærebat. Quam cùm fortuna percommodam attuliſſe videretur, in eo quòd Petrus apertè cupiditati principis aduerſabatur, ibi verò inſtare violenta mulier apud maritum noctesque diesque, vt Petrus de medio tolleretur. Eo viuo, nunquam voti compotem futurum Vuladislaum. Erat enim vir ingenti ſpiritu Petrus, ſummaque potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates ampliſſimas Caliſſienſem Cruſuicienſemque tractum omnem Boleslai Criuouſti homine adminiſtraſſet, tunc autem Vuratislauienſi præeſſet. Subornat tandem Dobeſſum Criſtina, partim probri infamia irritatũ, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, vt eum quouis modo vel caperet, vel interficeret. Nõ eſt tamen auſus Dobeſſus hominem aperta vi aggredi: ſed obſeruabat tempus, quo per fraudem eum incautũ opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxæ Serborum ſiue Vinidarum duci in matrimonium collocabat, Vuratislauiæ inſigni pompa atque celebritate apparabat: cò ſe Dobeſſus quoque magno comitatu confert, ſecurumque & nihil eiuſmodi ſuſpicantẽ Petrum ſolum fortè conſpicatus, dũ miniſtri circa apparandas nuptias, & hoſpites comiter accipiendos ſatagunt, correptũ celeriter paratis & diſpoſitis ad hoc equis aſportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamque popularem: Reminiſcebatur, quo is honore apud patrem ſuum fuiſſet. Contrà ſuggerebat Criſtina, ſi incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem eum capitalemque hoſtem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari virum videt, minatur ſe ab eo diſceſſuram, vbi impunè probro proſtitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandẽ perfecitque, vt vindicta cauſa lingua Petro præcideretur, atque oculi effoderentur. Sic ei, & ſæpe multis, liberior cũ principe iocus malè ceſſit. Vixit tamen poſt eam calamitatem Petrus quinq; annos. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugoſſus memorat, ei poſtea viſum & ſermonis vſum diuinitùs reſtitutum fuiſſe, propter pietatem, qua ſumma erat. Mortuus, apud Vuratislauiam in ſancti Vincentij, quod templum & monaſterium ipſe condiderat, honorificè ſepultus eſt. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege vita defuncto, Geiſa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno ſuſcepto, Henricum Auſtriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prælio ſuperauit. Sed noſtra perſequamur. Petro tã crudeliter,

Petrus Danus dolo Criſtinæ petit⁹.

Iocus periculoſus.

Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus.

Petri Dani opes & præfectura.

Petri Dani calamitas.

Geiſa rex Vngarorum Auſtrios vincit.

liter, quemadmodū dictū eſt, afflicto mi-
nus auſi ſunt cæteri proceres volūtati ty-
ranni aduerſari. Creuerunt tamē omniū
in eum odia, quæ ſecundo fortunæ flatu
occultata, poſtea afflictis rebus eius in a-
pertum erupêre. Minus autem diſſimu-
Vuladiſlaus princeps fratres violat cum Ruſsis. lanter is iam agere, & fratres ditionibus
ipſorum pellere magnis Ruſſorum fre-
tus auxilijs, quibus Suatoslaus Vuſeuolo
di Kiouienſium principis filius, Izaslaus
Dauidis, & Vuſeuolodimirus Halicien-
ſium duces præfuêre. Iamq́ue Henricum
Sendómitia, & Boleslaum Ploſco, om-
niq́; Maſouia propulerat. Reſtabat Mie-
cislaus, ad quem fratres cæteri confuge-
Ciuile bellū inter fratres. rant. Ad eos igitur Vuladislaus in maio-
rem Poloniam cum exercitu magnis i-
tineribus contendit, in celeritate ple-
Poſnania obſeſſa. nam victoriȩ ſpem reponēs: Poſnaniam,
quæ ipſi portas clauſerat, cùm primo im-
petu capere non potuiſſet, obſidione cin-
xit. Vaſtabant interim Ruſſi agros libe-
rioribus excurſionibus: exurebant vicos
& pagos: captiuos viros ac mulieres in
ſeruitutem abducebant: diripiebant fa-
na: vimq́ue honeſtis puellis ac matronis
inferebant: ne à pueris quidem abſtine-
bant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiſ-
copus Gneſnenſis, venerabilis & pius
ſenex, excelſique animi. Is igitur cupi-
Iacobus Archiepiſcopus principem obiurgat, ac diris deuouet. ditatem & crudelitatem Vuladislai per-
oſus, & cùm optimi principis Boleslai
Criuouſti filiorū, tum patriæ indignam
& calamitoſam ſortem miſeratus, ſacro
pontificum cultu & infula, quo augu-
ſtiorem ſpeciem principi exhiberet, in-
dutus, & carpento in caſtra, & vſque ad
ipſum Vulatislai tentorium inuectus, co
miter principem nefarij cȩpti admonet.
„ Negat eſſe boni principis, patriam, à qua
„ in lucem editus, indulgenter educatus,
„ & ad ſummum honorem euectus ſit, ex-
„ ternis armis hoſtilem in modum impe-
„ tere, vexare, ac diripere. Negat eſſe Chri-
„ ſtiani hominis, fratres coniunctiſſimos
„ & obſequentiſſimos, quos tuendos ſuſ-
„ ceperit, oppugnare, & non modò attri-
„ butis à patre & vniuerſa republica ditio-
„ nibus exuere, ſed vitam etiam & ſangui-
„ nem eorum ſitire. Deſiſteret ergo cȩptis:
moderaretur diræ & inſatiabili cupidita-
ti ſuæ: & cum optimis fratribus in grati-
am rediret: Præſtare, vt eorum fideli ope
& opera aduerſus quoſuis externos ho-
ſtes vteretur, quàm vt infidis & ſitiētibus
Poloni ſanguinis Ruſſorū armis illos i-
ret perditū, & quaſi in ſua ipſe viſcera ſȩ-
„ uiter. Si homines nō reuereretur, at Deū
„ metueret, acerrimum ſcelerum omniū,
„ & maximè violatæ humanæ coniun-
ctionis & ſocietatis vltorem. Non com- “
mouit hæc Archiepiſcopi oratio, quam-
uis grauis & prudens, Vuladislaum, nec
ab inſtituto deterruit. Quod cùm vir di-
uinus animaduerteret, quaſi numine af-
flatus, è ſella aſſurgens: Quando, inquit,
humana ſimul ac diuina iura ſuperbè cō
temnis, & paterna mea monita obſtinatè
reſpuis, Dei omnipotētis, cuiꝰ vices gero,
authoritate, ſacris & Chriſtianorum ho
minū ſocietate tibi interdico, caput tuū
& omniū adiutorum & aſſeclarum tuo-
rū diris deuoueo. Deinde multa in eū &
in exercitū eiꝰ execratus, recedebat. For- *Omen malum.*
tè dum imprudentius auriga carpentum
conuertit, in columnam, quȩ tentorium
principis ſuſtentabat, extremo axe im-
pingens, mota loco columna, tentori-
um ſolo proſtrauit. Mali ominis ea res
cunctis viſa eſt. Tenuit tamen iram Vula
dislaus, nec acerbius quicquā in Archie-
piſcopum aut fecit, aut dixit: ita vt mira-
rentur omnes patientiam eius. Commo
uerat nonnullos de proceribus, qui in ca
ſtris Vuladiſlai erant, Iacobi archiepiſco
pi authoritas & execratio. Itaq; deduce-
re & ipſi à propoſito principem inſtituē-
re, ſed nullo operæprecio. Nam is diligē-
tius etiam omnia ad expugnationē Poſ-
naniæ adminiſtrare pertexit. Tamen cū *Caſtrēſis negligentia.*
nullus hoſtilis ſubeſſet metus, nec mag-
nopere è paruo oppido eruptio timere-
tur, ſecurius agebāt Ruſſi, quàm ratio ca-
ſtrorum exigit: & vel ad prædas agendas
quoquouerſus diſcurrebant, vel geniali-
bus epulis & compotationibus ludisq́ue
& luſibus indulgebant, vel his rebus gra-
uati & fatigati altum ſtertebant: in ſtati-
onibus rari, nec ij ſatis ſobrij excubabāt.
Deliteſcebant in abdito Boleslaus, Mie-
cislaus, & Henricus cum modico militū
præſidio, occaſionem bene gerendæ rei
captantes: ij poſteaquam vel ex transfu-
gis, vel è captiuis per inſidias, dum incau
tius pabulantur, exceptis, certò didicêre
de negligentia & ſecuritate aduerſariorū,
ſilēti agmine ad caſtra propius accedūt.
Oppidani è turribus procul ſuos conſpi-
cati, nec ignari quid in ſubiectis oppido
caſtris ageretur, propoſito vexillo ſignū
dant ſuis faciendi in hoſtem impetus tē-
peſtiui. Animaduertêre id vexillum prȩ-
ter morem extenſum Ruſſorum duces,
qui tunc fortè cum Vuladislao conuiua-
bantur: Rogant, quidnam rei ſit, & quid
ſibi velit vexillum illud? Reſpondet Vu-
ladislaus: Deditionis eſſe ſignum. Par-
cendum eſſe Ruſſi cenſent ſupplicibus:
Negat Vuladislaus vllum fore ijs, qui tā
obſtinatè obſidionē ſuſtinuiſſent, miſeri

I cor-

cordiæ locũ. Nec multò pòſt, exauditur
ab extremis caſtris ingẽs clamor atq; ſtre
pitus, iam intra vallũ & in cæde verſanti.
um hoſtium. Erumpunt eodem tempo.
re & oppidani, & turribus ac cæteris ope.
ribus, tugurijsque militum, è ſtipula ſtra.
mentisq; factis, celeriter ignem ſubijciũt.
Fit trepidatio & diſcurſatio totis caſtris,
pculſis re ſubita & inopinata omnib⁹, nec
quid agerent, aut quò ſe verterent, ac ne
fugæ quidem conſilium explicantibus.
Nec à vero abhorret, diuinitùs formidi.
nem illam exercitui meritò iniectã fuiſ.
ſe. Nec fuit qui ſe victoribus oppone.
ret, fuſis nullo negocio, qui ad primum
tumultum pauci & inordinati occurre.
rant. Nam ceteri vel ad ducum tentoria,
vel ad corripienda arma, vel ad ſternen.
dos equos, vel ad efferenda quæ quiſque
chariſſima habebat, feſtinabant, vel atto.
niti denique amentiũ more huc atq; il.
luc diſcurſabant. Ad extremum graſſan.
te latè vndique ferro atque incendio, ef.
fundunt ſeſe caſtris, qua quiſque exitum
Vuladiſlaus vincitur & fugatur. inueniebat. Fugientes partim trucidan.
tur ab equitib⁹, partim in Variã & Glouu
nam fluuios, qui non ita procul à caſtris
erant, compulſi merguntur. Vuladiſlaus
cum Ruſſis ducib⁹ & paucis quibuſdam
euadens, effuſo curſu Cracouiam con.
tendit. Inde quoque Ruſſi, non mul.
tum morati, nudi penè & inermes, & o.
mnium rerum egeni, domos ſeſe recepẽ.
re. Direpta ſunt copioſa & opulenta Vu.
ladiſlai Ruſſorumque caſtra. Dlugoſſus
aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim,
Boleſlaum, Mieciſlaum, & Henricũ, pri.
mo Vuladiſlai aduentu Poſnaniæ ſecum
paruo præſidio tenuiſſe, diuturnamque
obſidionem in magna commeatus ino.
pia toleraſſe, & clementiam atque miſe.
ricordiam fratris per internuncios im.
ploraſſe. Cùm autem is inexorabilem ſe
ipſis præberet, nec aliter veniam daret, ni
ſi ſeſe & ſua omnia ei dederent, dura hęc,
ita vt erant ſanè, viſa eſſe iuuenibus: &
in magna ſalutis deſperatione decreuiſ.
ſe eos, honeſtè mori potius, quàm crude.
lis victoris, & apud quem nihil ſancti eſ.
ſet, fidei ſeſe committere. Erupiſſe dein.
de aliquoties ex oppido, & nonnulla ſtra
ge in hoſtibus edita, repulſos tamen eſſe.
Deinde cùm quieuiſſent aliquandiu, qua
ſi abiecta iam erumpendi cogitatione, &
ſecuriores negligentioresque reddidiſ.
ſent eos, qui in ſtationibus & ad opera ex
cubabant, captato tẽpore, armatisq; om.
nibus qui arma ferre poterãt in ciuitate,
erupiſſe in inopinantes, eo propoſito, vt
aut vincerent, aut non inulti occumbe.
rẽt: & clariſſima illa victoria, de qua iã di
xim⁹, potitos eſſe. Ann⁹ quo hæc acta sũt,
fuit à Chriſto nato milleſim⁹ centeſimus
quadrageſimusquintus. Parſum eſt autẽ *1145. anno*
aduerſarijs ciuib⁹ iuſſu iuuenum, quoad
in ſumma illa pturbatione, & cõfuſione
fieri potuit. Magna fit ſtatim ea victoria
rerum commutatio. Defluebant omnes *Defectio Polonorũ à Vuladislao.*
paſſim à victo ad victores, & augebant eo
rum exercitum: arces & munitiones in.
terceptæ, in fidem & poteſtatem priſti.
norum dominorum vltrò redibant.
Non cõtenti autem victores iuuenes eo,
quòd fratrem ſe oppugnantem profligaſ
ſent, ſuaque omnia recuperaſſent, exter.
minare eum etiam viciſſim proprijs di.
tionibus, & principatu eijcere inſtituunt,
rati nunquam eum ad ſanitatem & mo.
deſtiam rediturum eſſe: verùm Ruſſo.
rum auxilijs fretum, bellum renouatu.
rum. Itaque æſtate ſequenti, cum eo, quẽ
ad manum habebant, exercitu, validiori
iam aliquanto, quã fuerat initio, Craco.
uiam contendunt. Quod cùm Vuladiſ. *Vuladiſlaus principatu pulſus.*
lao nunciatum eſſet, diffiſus munitioni
arcis, ſuorũque ſtudijs & voluntatibus, &
fratrũ deſperata miſericordia, qppe quos
ipſe ſupplices nulla miſericordia dignat⁹
eſſet, relicta Cracouiæ vxore ac tribus fi.
lijs, per Sileſiam in Germaniam profu.
git: Conradi tertij Cæſaris, vxoris ſuæ ſo.
brini, opem imploraturus. Cracouienſes *Cracouia in poteſtatẽ fratrum iuniorum venit.*
cùm primùm aduenientibus Boleſlao,
Mieciſlao & Hẽrico portas clauſiſſent, co
gnita principis lõgiore fuga, & conſenſu
totius Poloniæ, aperuêre: nec multo pòſt
arx etiam deditur. In qua recipiẽda ſum.
ma animorum moderatione iuuenes v. *Moderatio iuuenum victorum.*
ſi ſunt. Liberos & vxorem Vuladiſlai,
quamuis infeſtam ſibi, & quæ origo ma.
lorum illorum fuerat, ab omni iniuria
& contumelia iratorum militum atque
procerum deſcenderunt: & cum omni ſu.
pellectili in Germaniam, aut quò vellẽt,
additis præſidij cauſa, qui abeuntes dedu
cerent, dimiſerunt. Sic infelix Vuladiſ. “
laus, qui ſuaſu vxoris iniuſtè aliena con. “
cupiuerat, ſua iuſtè amiſit: & q in ampliſ. “
ſima fortuna principatusque prærogati. “
ua non acquieuerat, in exilio cum mala “
conſultrice vxore miſer cõtabuit, quẽad “
modũ inferius exponemus. Obtinuit au. “
tem principatum Poloniæ Vuladiſlaus, “
non totos ſeptẽ annos. Sub ipſum princi. “
patus eius initium, Ianicus, qui poſtea Vu
ratislauienſis epiſcopus, ac deinde archie
piſcopus Gneſnenſis fuit, Ianislausque di
ctus eſt, & Clemens, fratres germani, eque
ſtri Gryphiũ ſiue Gryffonum, vt vulgò vo *Andreouienſe monaſterium.*
cãt, familia orti, monaſteriũ Andreouiẽ.

ſe con.

ſe condiderunt: eique oppidũ ipſum Andreouiam, & ſeprem pagos de bonis ſuis attribuerunt: atque in eo Ciſterciẽſis ſectæ monachos, à Bernardo abbate ſancto conditos, è Morimundenſi Burgundiæ monaſterio euocatos, collocarunt. Impoſuerunt autem cõditores illi tributum petenne oppidanis addictis monaſterio, vr corda cæſarum pecudũ, & paucula haleca ſibi poſteriſq; ſuis memoriæ ſempiternę gratia penderent. Verùm id tributum poſtea abbas neſcio qui redemit. Addiderunt etiam Radoſſus & Gedeon epiſcopi Cracouienſes decimas quaſdam ei monaſterio: Itemq; Ianicus, poſteaquã Gneſnẽſis archiepiſcopus factus eſt, nõ modò decimis, verùm etiam duodecim pagis ad ſuperiores adiectis, id locupletauit.

Andreouienſis monaſterij tributũ.

BOLESLAVS CRISPVS

EXacto cum vxore & liberis Vuladiſlao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatiſque ſententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & ſumma rerum defertur, & quæcunque in ditione Vuladislai fuerant. Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ cõmendatus eſt. Et moderatè is clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate cõplexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum ſibi deuinxit. Nonnulla enim bona & poſſeſsiones, q̃ eius iuris fuerant, ipſis vltrò donauit & addixit: eoq; ſumma ij fide, ſummoq; ſtudio viciſsim eum defenderunt, nihil neque Ruſſorum, neq; Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæſaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nã inſtabat Vuladislaus aſsiduò, cùm apud Vuladislaũ ducem Boemorũ, ad quẽ ea de re adierat, tum apud Cęſarem, vt eorum vel authoritate in paternum principatum reſtitueretur, vel armis reduceretur. Solicitabat & Ruſſos legationibus. Verùm hi nõdum ſe ſatis è clade Poſnanienſi reſocillarant, & nolebant conſentientem Poloniam irritare, à cuius exigua quadã parte victi profligatiq; dudum eſſent. Cęſar verò & Boemus prolixè promittebant: verùm hic domeſticis motibus, ille Aſiatica expeditione, impediti, præſtare cõmodè promiſſa non potuêre. Rebus enim Normannorum in Syria, Saracenorum Turcarumq; vi inclinatis, Edeſſaque nobili & vetuſta vrbe Meſopotamiæ, quæ tũc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Chriſtianis in Aſia militantibus iniecto, Cæſar & rex Gallorum Ludouicus cum cõpluribus principibus viris & epiſcopis à Bernardo abbate Claræ vallis concitati, expeditionem in Syriam ſuſceperũt. Ne tamẽ Vuladiſlai cauſam penitus deſeruiſſe videretur Cæſar, miſit legationem ad Boleſlaum cæteroſq; fratres, vt Vuladiſlao ereptum patrimonium & principatum ſua ſpõte redderent, potius quã arma ſua experirentur. Neq; enim ſe rectè & affini, & calamitoſo ac ſupplici principi deeſſe poſſe. Cui legationi Boleslaus princeps de ſententia fratrũ & procerum ita reſpondit: Nulla à ſe fratribusque ſuis iniuria affectum eſſe Vuladislaum: ſe nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre, & ab vniuerſa republica poſſeſſionibus ac dominationibus, iam penè exutos, cùm pacem tamen nullis æquis cõditionibus impetrare poſſent, vitam defendiſſe ſuam, illùmque omnis diuini & humani iuris violatorem, fratres inſontes & obſequentiſſimos eijcientem, intolerabilemque in liberos populos dominatum vſurpantem, non tam ipſorum viribus, quàm diuina vltione euidenter perculſum, fugientemque, magno vniuerſo Poloniæ conſenſu ſempiterno exilio damnatum eſſe. Recipere eum talem, tamque iuſtè cõſenſu publico pulſum, neque ſibi tutum eſſe, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæſar id à ſe poſtularet, neuè ab inuitis extorquere pergeret, quod ſine periculo, & ſine magno malo reipublicæ facere non poſſent. Eſſe quidem tanti principis atque Cæſaris, afflictis ſubuenire: ſed ijs demum, qui immeritò afflicti eſſent. Cæterùm ad vim & iniuriam faciendam nemini opem eius patêre debere: quippe qui ab innocentia contra ſcelus, ab officio contra improbitatem, à modeſtia contra audaciam, à iuſticia contra iniuſticiam, denique à pietate contra parricidium ſtare debeat. Eſſe Vuladislaum affinem Cæſaris: ſe verò cognatos etiam: auxilium ſe ab eo ſperare, non bellum expectare, cuius nullam neq; dediſſent, neque daturi eſſent occaſionem. Habere ſe illi eum honorẽ, quẽ & cognato & maximo principi haberi par eſſet: libenterque in alijs rebus authoritati eius obſecundaturos, in vna illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cum quouis capitali hoſte, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe: & quiduis potius paſſuros, quàm commiſſuros, vt ſuo ſibi iumento, quod dicitur, malam rem aſciuiſſe, & rempublicam, quæ in fidem ſuam confugerit, prodidiſſe viderentur. Fregit ea reſponſio Conradi animũ, ita vt multũ de ſtudio ſuo in

Boleſlai Criſpi benignitas.

Vuladiſlai exulis ſolicitudo.

Conradi Cæſaris & Ludouici Galliæ regis expeditio in Syriã.

Bernardus abbas Claræ vallis.

Conradi Cæſaris legatio ad Polonos.

Boleſlai Criſpi reſponſum.

Principis officium.

Vuladiſlaũ deinceps remitteret, præſertim quòd ad expeditionem Aſiaticã totùs ſpectabat: quamuis à proceribus ſuis & Boemo, quos ſeduló vnà cum liberis & vxore præſabat Vuladiſlaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remenſi, quod Eugenius tertius pontifex maximus, initio pontificatus ſui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Criſtinæ propinquus, de principibus & epiſcopis Polonorum per legatos queſtus eſt, quòd illi quidem fratrem, hi verò dominũ ſuum contra fidẽ & iuſiurandum paterno principatu depuliſſent. Sed q̃d effecerit, nõ comperio.

Remenſe Cõcilium.

Cõradus verò Cæſar expeditionem illam ſuam Aſiaticam cũ maturaſſet, per Poloniam, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, ſtatuit iter facere, quòd & compendioſior ea via eſſet, & minus periculorũ haberet: ſimul quòd nõ diffideret, ſe Vuladiſlaum cum fratribus coràm reconciliaturũ eſſe. Et acceptus quidem eſt à Boleſlao cæteriſque fratribus per quàm honorificè & liberaliter, vnà cum Vuladiſlao Boemorum principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, ſiue Sbigneo, omniq́ue Germanorum & Boemorum exercitu, & vſque ad pontum Euxinum deductus: cæterùm de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, niſi quòd pollicitus eſt Boleſlaus cũ fratribus, ſe, cùm reuertiſſet ab illa expeditione Cæſar, quæ is vellet, facturum eſſe. Multi verò voluntarij è Polonis militię illi nomina dedêre, & cum Cæſare profecti ſunt. Alij, per Vngariam eum non ſatis compoſito agmine profectum eſſe in Thraciam, volunt. Vincentius verò crebrioribus legationibus eum de reſtitutione Vuladiſlai cum Polonis egiſſe memorat.

Cõrad. Cæſaris expeditio in Aſiam.

Boemorum principes in Aſiam militatum profecti.

1147. ann. Sub hyemem eiuſdem anni, duxit Boleſlaus cum Henrico fratre exercitum in Ruſſiã, Izaslai Kiouienſium principis, conſpiratione cæterorum principũ principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: caſtriſque apud Cemerinum poſitis, totam hyemẽ ibi conſumpſit: & nulla re memorabili geſta, propter ignauiã Izaslai, & non ſatis certam fidem Ruſſorum, in Poloniam rediit. Izaslaus verò pòſt diſceſſionem auxiliorum Luſci obſeſſus ab hoſtibus, pacem tandem ab eis impetrauit.

Ruſſicũ bellum.

Per hoc tempus Iacobus archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, Ianicum, ſiue Ianiſlaum, cui⁹ paulo antè mẽtionem fecimus, è Vuratiſlauienſi epiſcopa euocatum, Boleſlai principis ſtudio adiutum, ſucceſſorem accepit. Huic verò Vualterus, equeſtri Zadoreorum ortus familia, ſucceſſit: qui baſilicam Vuratiſlauienſem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, rituſque Lugdunenſis baſilicæ in eam induxit.

Ianiſlaus archiepiſcopus.

Vuratiſlauienſis baſilica & ritus eius.

1149. ann. Anno vno inter iecto, reuerſus ab Aſiatica expeditione Conradus, cùm nõ magnũ ibi operepretium feciſſet, magnamque copiarum ſuarum partem partim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Cõſtantinopolitani Imperatoris amiſiſſet, bellum Poloniis intulit, vt per vim Vuladiſlaum exulem in principatum reſtitueret, cùm Boleſlaus cæteriq́ue fratres promiſſorum admoniti tergiuerſarentur, quòd dicerent: Vuladiſlao reducto, ſe nouos mot⁹, noua pericula, ſummamq́ue reipubl. perturbationẽ reformidare. Verùm id bellum in ſpeciem ingens & formidabile, Boleſlai principis humanitas & ſapientia inter ipſa initia reſtinxit. Nam vt Cæſar cum validis Germanorum, Boemorum, & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, nõ deſtitit Boleſlaus cum expeditis turmis, quas de ſuis tumultuariè coegerat, omnibus locis opportunis hoſtilia itinera, pabulationes frumentationes & aquationes ex inſidijs obſeruare, & in incautos hoſtes impetũ facere, interdũ que totum exercitum reficientem ſe aut quieſcentem ſubito tumultu, & ad caſtra adequitantis exercitus oſtentatione exagitare & perterrefacere. Illis verò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim ſe cum ſuis recipiebat, nec vnquã rem fortunæ & vniuerſæ dimicationi cõmittebat. Cùm autem ad Odram ſubſtitiſſet, & caſtrametat⁹ eſſet Cęſar, eo quòd aquæ eius fluminis tũc fortè excreuerãt, & noſtri vlteriores ripas obſeruãtes difficilem traiectionem ipſi effeceraꝝt, ſimul autem è Germania noui quidam motus ipſi afferebantur, quibus ad rerum domeſticarum curam reuocabatur, accepta fide Boleſlaus in caſtra ad eum venit: factaque publica audientia, Vuladiſlai fratris facinora & peccata omnia in ſe ac cęteros fratres, & in omnes ordines reip. Polonę luculenta oratione expoſuit: neceſſariam expulſionem, iuſtamq́ue reſtituendi eius recuſationem ſuam, & vniuerſæ reipublicæ excuſauit: neceſſitudinem ſuam cum Conrado maiorem, quã Vuladiſlai cõmemorauit: ſtudia & officia ſua nonnulla in Cæſarem & Germanos modeſtè refricauit: ne cognatum & Chriſtianũ ſanguinẽ ſitirẽt, neu ſe ad extrema adigerẽt, orauit. Munera etiam nõ contemnenda Cæſari & nonnullis principibus, maximeq́ue ijs, quos gratia plurimùm valere apud Cæſarem didicerat, priuatim miſit. Ita poſcẽte Boleſlao, ſuadenti-

Conradi Cæſaris expeditio in Poloniam.

Polonorum cum Germanis bellum gerendi ratio.

Boleſlaus ad Cæſarem in caſtra venit, & bellum ſiſtit.

dentibus primoribus, ad ſua defendenda
feſtinantibus militibus, ipſo Cæſare du.
ctum iri diutius opinione ſua bellum ani
maduertente, & ad componendas res do
meſticas feſtinante, bellum illud ſtatim
ſolutum eſt: dimiſſuſque poſtridie exer.
citus, nequicquam reclamante Vuladis
lao exule, & item Boemorum principe,
non tam exulis rem agente, quàm Polo.
nis inimico. Hagecus hîc neſcio quid
comminiſcitur de Tartaris & Saracenis
vnà cum Ruſſis à Vuladislao exule con.
tra Polonos ductis, & à Boleslao victis
pulſiſque, qui vtrique populi procul tũc
aberant à Polonia. Pace cum Cæſare fa.
cta, aut vetius bello in alıud tempus dila
to, Boleſlaus & Miecislaus vxores duxêre
ſorores Germanas, Vuſeuolodimiri Ha.
Boleslai & Miecislai vxores.
licienſium principis filias: Boleslaus qui.
dẽ Anaſtaſiam, Miecislaus verò Eudox.
iam. Verùm hic, hac non ita multo pòſt
mortua, nondum exacto à primis nup.
tijs biẽnio, aliam duxit, Gertrudim Gei-
ſæ regis Vngarorum ſororem, Belæ cæci
Hẽricus dux ad Hieroſolymitanã militiam profectus.
filiã. Cæterùm Henricus cœlibem vitã ſe
cutus, ad Hieroſolymitanam militiam
cum non contemnendo comitatu profe
ctus eſt, principatu ſuo Boleslai fratris
fidei ac tutelæ commendato: cumque to
tum annum ibi commoratus, non vulga
re virtutis ſuæ ſpecimen aduerſus barba.
ros Saracenos edidiſſet, ſoſpes reuerſus
eſt. Reuertens autem in Zagoſce pago ad
Nidã amnem parœciam ac domicilium
Templarij in Poloniam deducti.
Templariorum ſodalitati, q̃ tunc bonam
in bello Aſiatico Chriſtianis nauabat o.
peram, cõdidit, & luculentis reditibus in
ſtruxit. Cũ hoc Henrico crediderim pro.
Iaxa Gryphius.
fectum Iaxam, nobilem & locupletem e.
quitem de familia Gryphium: qui cùm
in Aſia aliquando militaſſet, reuertẽs v.
Canonici ſepulchri Christi.
num de canonicis ſepulchri Chriſti Do.
mini noſtri, diui Auguſtini inſtituto vi.
uentibus, & geminam crucem rubram in
toga inſigne profeſſionis ſuę geſtantibus,
ſecum deduxit, eamque ſodalitatem in
Polonia propagauit, condito ei templo
Miechouienſe cœnobiũ.
ac domicilio in pago ſuo Miechouia, q̃
nunc oppidũ eſt, quinto à Cracouia mil.
liario, eoq; & duob⁹ itẽ alijs pagis ſodali.
tati attributis: Cui etiã Gedeõ epiſcopus
Cracouiẽſis decimas quaſdam poſterius
adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauit.
que etiam monaſteriũ virginibus profeſ.
ſionis Præmonſtratenſis, vt vocant, in
ſuburbano ſuo Cracouienſi, ſupra Viſtu.
lam, quod Zuerinecium, quaſi tu dicas
Zuerinecenſe cœnobiũ.
viuarium, appellatur. Quod nomen po.
ſteriori fortaſſis tempore accepit; cùm ibi
Caſimirus ſecundus rex viuarium cõſtru
xiſſet. Impetrauit autem Iaxa idem loco
ſubiectis hominibus à Boleslao Criſpo
principe omnium onerum, munerũ atq;
penſionum, quæ ad principem atq; rem.
publ. pertinerent, ſempiternam immuni
tatem. Sed ad inſtitutũ reuertamur. Vu.
ladiſlaus exul, quamuis deſiderio & ſpe
ſua fruſtratus iterum atque iterũ, perge.
bat tamen moleſtus eſſe Cæſari de redu.
ctione ſua: & commouebat quidem Cæ.
ſarem, cùm aſſidua flagitatione & queri.
monia, tum aſpectu ipſo miſerabili, ac tã
ta fortunæ commutatione: pudor etiam
cum indignatione mixtus Cæſarem ſti.
mulabat, quòd contemni & poſtulata &
minas ſuas, nec promiſſa præſtari à Polo-
nis principibus, maieſtate ſua indignum
iudicaret. Sed tamen exulẽ reducere non
potuit, partim aduerſa valetudine ac diu
turno morbo impeditus, partim etiam
proprijs & neceſſarijs negocijs, & nonnul
la imperij perturbatione diſtentus. Ve.
rùm quo leuius interea Vuladislaus ſer.
ret exilium, poſſeſſiones quaſdam ei de.
dit vtendas fruendas, vnde ſe & vxorem
liberoſque ſuſtentaret: adiunxit exiguas
equitum peditumque copias, cum qui.
Vulad. ſtans exul infeſtat Poloniam.
bus ille crebris excurſionibus Vratiſla.
uienſem tractum & viciniam illam om.
nem, extructis in cõfinio duabus arcibus
Nemcio & Grothecio, quò ſe tutò reci.
Nemcium et Grothecium arces in Sileſia conſtructæ, & Polonorum principi deditæ.
piebat, infeſtauit. Nõ tulit hoc Boleſla⁹.
Nam coacto exercitu ad prędatores illos
perſequẽdos, & arces euertẽdas profectus
eſt. Id vbi cognouit Vuladiſlaus, munitis
præſidio militũ arcibus, in Germaniã ſe
recepit, ſiue metu, ſiue auxiliorũ petẽdo.
rum gratia. Qui in præſidijs relicti erant
Germani ſiue Boemi, ſuſtinuerũt aliquã.
diu impetum & obſidionem Polono.
rum: tandem deficiente annona, & mor-
bis inualeſcentibus, ac deſperatis auxi.
lijs deditionem fecêre. Nec ita multò
pòſt, nempe anno Chriſti nati 1153. Conra
1153. ann. Cõradus Cæſar mortuus.
dus Cæſar mortuus, antequam Impera.
toris diadema adeptus eſſet, ſolicitudine
& metu grauis belli Polonos liberauit.
Quieuitq; tũc Polonia annis aliquot, do.
nec Fridericus cognomento Barbaroſſa,
Fridericus Barbaroſſa Cæſar.
Friderici Sueuorum ducis filius, qui Con
rado patruo in imperio ſucceſſit, petẽdo
imperiali diademate, pacandiſq;, ſeu po.
tius turbãdis rebus Italiæ & Gallię Ciſal-
pinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac
pontificibus maximis arbitratu ſuo cre.
andis atque deijciendis occupatus fuit.
Reuerſum autem in Germaniam, & con
uentũ totius Germaniæ agentem Virce.
burgi, ſiue Herbipoli, ſupplex adit Vula.
diſla⁹: orat de reductione ſua: Et quo ma.

gis eum ad misericordiã flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. idem pro eo petijt Vuladiſlaus princeps Boemorum, faſtum Polonorum & contemptionem Cęſareæ maieſtatis & authoritatis exaggerans. Idem pleriq; Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna cõſuetudine familiaris factus erat, quosque ea de re prehenſauerat. Quanquam autem rebellârant Imperatori Mediolanenſes cum ſocijs ſuis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionē de ampliſſimi Senatus ſententia decreuit. Ac legatos quidem ſtatim ex illis comitijs ad Boleſlaum principem & fratres eius miſit, qui ipſis, niſi reciperent Vuladiſlaum, aut niſi ipſi tributum, quod fortaſſe pollicebatur Vuladiſlaus, Imperatori Romano penderēt, bellum denūciēnt: ipſe verò hyemem illam in apparatu belli cõſumpſit. Reuerſi Cracouia legati, nõ diſſimile eius quod Conrado datum erat, reſponſum retulerunt: cuius ea vis erat, vt quiduis potius paſſuri Poloni principes, (qui ea de re Cracouiã ad Boleslaum conuenerant,) quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam pēſuri eſſe viderentur. Itaq; æſtate anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1158. Fridericus Imperator eum maximis Germanorum omnium atque Boemorū copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur: & ad vndecimum Calendas Septembris Odram amnem, nemine prohibente, vado tranſiuit. Nam Poloni principes, etſi non contemnendam & ipſi manum habebant, nuſquam tamen auſi ſunt apertè eam tanto ac tam valido exercitui opponere: ſed munera interſe copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura vterentur, partim in prædatores & pabulatores ex inſidijs vim faciebãt, partim villas & oppida ſua, qua iter facturum eſſe Imperatorem ſuſpicabantur, ipſi combutebãt: partim etiam munitiones deijciebant, ita vt neque progredi rectè Imperator, propter pabuli & cõmeatus inopiam, neq; veſtigium ponere firmo aliquo & munito loco poſſet. Eo noſtrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam ſuperius mentio facta eſt, atque Glogouia, non obſcura oppida, conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad veſcendum, neque vinum aut ceruiſia ad bibendum ſuppeteret, omnia itinera noſtris obſidētibus. Itaque inteſtinorum dolore labo-

Legatio Friderici Imperatoris ad Polonos.

1158. ann. Friderici Imperat. expeditio in Poloniam.

Bythomia et Glogouia exuſtæ ab ipſis Polonis.

rari vulgò cœptum, quo morbo multi mortales abſumpti ſunt: iamque non muſsitabant milites, ſed apertis conuicijs & maledictis Imperatorem inceſſebant, quòd ab eo ad inauſpicatum bellū ob rem alienam educti eſſent. Quibus rebus permotus Fridericus, ſimul quod res Italicæ diſceſſu eius turbatæ, eum ad ſe reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit. Verùm metuebat, ſi nulla pace facta retrocederet, vt ſatis tutò id facere poſſet: quòd nõ dubitabat, noſtros terga reuertentium preſſuros, & aliquam Germaniæ oram dimiſſo à ſe exercitu viciſsim inuaſuros ac deuaſtaturos eſſe. Sin pacis mentionem prior feciſſet, pro victo ſe habitum atque contemptum iri: vtrumque autem non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe „ & ignominioſum eſt, eum qui bellum „ alteri intulerit, aut pacem vltro offerre, „ aut rebus infectis retrocedere. „ Eum ſenſum Imperatoris cùm probè calleret Boemorum princeps, ſiue iuſſus, ſiue pertæſus & ipſe belli, agit cum Polonis, vt de pace ad Imperatorem mittant, aut ipſi veniant: ſperare ſe, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compoſitum. Placabiliorem enim ipſis Fridericum ſe reddidiſſe. Amplectuntur noſtri conſilium: petita acceptaque fide ad hoſtem proficiſcuntur: ibi multis vltro citroque habitis ſermonibus, pax tandem his legibus conſtituitur: vt Vuladislaus ad Sileſiæ dominatum modò reſtituatur, cæteris ſe abſtineat: & vt Boleslaus vnà cum fratribus trecentos haſtatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanenſe, ſiue Langobardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax ſit, Adleidam Imperatoris ſororis filiam Miecislaus tertiam vxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiſerat, ſuſceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad reſtitutionem Vuladislai attinet, perplexus eſt Dlugoſſus. Nam cùm reſtitutionem illam, quam poſtea Fridericus velut ſanctè promiſſam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuiſſe memoraſſet, paulo pòſt ſubijcit, Boleslaum recepiſſe Imperatori, ſe ad natalem Chriſti Dei noſtri Magdeburgum venturum eſſe, & Polonis Boemiſque diſceptatoribus & arbitris de expulſione & reſtitutione Vuladiſlai fratris vſurum: quod tamen non præſtiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in Supplemento eius libri quem Otto epiſcopus Friſingenſis illius temporis de ge-

Friderici conſultatio.

Pax inter Imperatorē & Polonos. Sileſia Vuladislao attributa. Polonorum auxilia Imperatori ad Italicum bellum. Miecislai tertia vxor filia ſororis Friderici Imperatoris.

Radeuicus hiſtoricus.

ſtis

ſtis huius Friderici Imperatoris conſcripſit, memoriæ prodidit. Et cauſam quidem belli eandem, quam nos expoſuimus, fuiſſe memorat: ſucceſſum verò & exitum aliquanto diuerſum. Ait enim, Poſteaquam Imperator in Poloniam (arte ſcilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias tranſduxit, Polonos, quamuis magna haberẽt Ruſſorum, Parthorum, Pruſſorũ & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen ſpem vitæ cõſtituiſſe: ac deſperatiõe adductos, non certo conſilio, munitiones, oppida, pagosque ſuos vaſtaſſe. Ad extremum autem peruaſtata ab hoſtibus Vuratislauienſi & Poſnanienſi ora, Boleſlaũ ducẽ ſupplicem, & imperata ſe facturum recipientem, prouolutum ad pedes Imperatoris, veniam impetraſſe: cùm iuſiurandum dediſſet, non ad contumeliam Romani imperij fratrem à ſe ſuiſque pulſum eſſe: promiſiſſetque Imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Auguſtæ verò, ſiue Imperatrici, viginti marcas auri: & obſides Cazimirum fratrem cum alijs quibuſdam nobilibus dediſſet. De Vuladiſlai verò iniuria rem ad arbitrium Boemorum & Polonorũ Magdeburgum, vt nosquoque è Dlugoſſo retulimus, reiectam eſſe. Neque tamen ſtetiſſe vlla ex parte promiſſis & iuriiurando Boleſlaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neque Imperatorem exigere, ſi prius penſitatum eſſet, neque Radeuicus commemorare, ſi tunc exactum eſſet, omiſiſſet. Pace facta cum Polonis, deduxit Imperator exercitum, & anno ſequenti expeditionem in Italiam profecutus eſt, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipſo autem

Vuladiſlaus rex Boemorum factus.

procinctu, Vuladiſlao Boemorum principi Ratiſponæ diadema impoſuit, regemque eum appellauit: quo nomine poſt Vuratiſlaum ſexaginta annis amplius nemo principum Boemorum vſus erat.

Fames in Polonia.

Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demeſſo, partim ab hoſtibus conſumpto, partim verò à noſtris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua eſt eo anno Anaſtaſia Boleſlai Criſpi vxor ex dolore partus, cùm

Boleſlai Criſpi filij.

Leſcum alterum filium peperiſſet. Nam biennio antè Boleſlaum pepererat. Du-

Boleſlaus alteram vxorem duxit.

xit poſtea Boleſlaus alteram vxorem, Helenã Roſciſlai Præmiſlienſium principis filiam, ſuaſu fratrum, cùm ii ad Adleidæ Miecislai vxoris puerperium conueniſſent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriã, opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, poſt tredecim annorum exilium. Verùm in ipſo apparatu

Vuladiſlai mors.

extinctus, & Aldemburgi in Holſatia, quæ vrbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, ſepultus eſt: ita vt non irrita ceciderit Iacobi archiepiſcopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam ſententiam, & iuſtam fratrum & patriæ violatoris vltionem immutare. Tametſi pro ditum eſt à nonnullis, vt refert Dlugoſſus, eum ad conſtitutum cum fratribus colloquium venientem, Plodeci clàm ve-

Plodecz.

neno ſublatum eſſe. Vixit autem Vuladislaus quinquagintaquinque: præfuit Polonis non totos ſex annos. Liberos reliquit maſculos tres, Boleſlaum, Miecislaum, &

Vuladiſlai filij.

Conradum, cui Laſconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: Quem quidem Conradus Imperator Fuldenſi abbati educandum dederat. Criſtina verò Vuladislai vxor, Aldenburgi in exilio

Criſtinæ mors.

conſenuit, & vitam cum morte cõmutauit. Nam filij non auſi abſente Imperatore Sileſiæ principatũ ex fœdere patri promiſſum repetere, quarto demum anno poſt mortem patris, nempe anno poſt Chriſtum natum 1163. inſtante precibus

1163. ann.

atque minis apud Boleſlaum Friderico, cùm is ab Italica expeditione capto euerſoque Mediolano reuertiſſet, reuocati, Sileſiam omnem, quę continentibus ſyluis à reliqua Polonia dirimitur, vſque ad Boemorum, Myſnenſium, Saxonumque fines

Mediolanũ euerſum. Sileſiæ ducũ origo. Sileſiæ fines & nomen.

inditionem ſuam acceperunt, ea quidem lege, vt maieſtatem ſummi principis Polonorum comiter conſeruarent, neue patris tyrannidem imitarentur. Sileſię verò nomen à confluxu multorum populorũ inditũ eſſe videtur, ſiue tunc, ſiue aliquanto prius, nẽpe poſteaquã Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cũ Boemis & Saxonibus eam oram inuaſit, ita vt Sileſij, ſiue Slezaci, quaſi conuenæ dicã-

Slezac.

tur lingua Polonica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atque hinc ferè omnes Sileſiorum duces propagati ſunt. Vt autem omnis diſſidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti ſunt, ita vt Boleſlao, qui pro-

Sileſiæ duces.

cerus ſiue altus cognominatus eſt, Vuratislauienſis tractus: Miecislao Ratiborienſis & Oppolienſis, Conrado verò Glogouienſis & Croſnẽſis obtingeret. Ex his Miecislaus inſano mulierculæ cuiuſdã amore captus, Opauiã oppidũ ipſi ſempi-

Opauia donata amicæ.

terno iure donauit. Fuit autẽ reſtitutio illa Vuladislai filiorũ curę Friderico Impęratori, cùm ob miſericordiã cognatorũ

exulum,& vt perficeret,quod ſe authore cœptum atque conſtitutum fuerat: tū in primis Boleſlai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum virtutis ſuæ ſpecimen in exercitu ipſius apud Mediolanum ediderat.

Boleſlai precors virtus.

Nam cùm eques quiſpiam vaſto corpore & gigantea ſtatura Mediolano prodiens identidem Cæſarianos contumelioſis verbis ad ſingulare certamen prouocaret, nec prodiret quiſpiam, prodijt hic Boleslaus inconſulto Imperatore, & inſcijs omnibus, non ferens vniuerſi exercitus ignominiam. Cumque infeſtis haſtis concurriſſent,effuſo ad ſpectaculum omni exercitu, obſeſſis quoque de mœnibus proſpectantibus,& vtriſque euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noſter hoſtem,humique proſtratum celeriter de equo deſiliens confecit, & cum opimis ſpolijs victor in caſtra reuerſus eſt, acclamante & applaudenre vniuerſo exercitu, & Boleslai virturē ad ſidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud ſe Imperaror habuit, & cùm alia amoris ſui documenta ei præbuit,tum in reſtitutionis fratrūque eius curam maiore, ſtudio, confecto Mediolanenſi bello incubuit. Reſtitutis Vladiſlai filijs,ſublatoque omni metu belli,Boleſlaus Criſpus princeps Polonorū, ex fratrum & fratris filiorum, conſilijque totius ſententia Pruſſis, qui iam inde à Boleslai Criuouſti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Chriſtiana deſciuerant,bellum fecit: tranſductoque Oſſam amnem exercitu,tripartito agmine ad interiora ipſorum penetrauit,ferro & incendijs omnia miſcens, & magnas prędas agens.

Pruſſicū bellum.

Ea vaſtatione moti Pruſſorum primores,cùm vires ſuas impares tāto bello ſuſtinendo eſſe animaduerterēt, quippe qui non plus decem millibus peditum,& ſexdecim millibus equitum facere poſſent, pacem ſupplices à Boleslao petunt,imperata ſe facturos pollicentur. Negat is pacem ſe eis daturum, ni ſtulta & vana multorum deorum ſuperſtitione ſeſe abdicent, & Chriſtianam religionē populariter recipiāt. Durius hoc Pruſſis videbatur: ſed tamen præſentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & ſimulacra falſorum deorū: vni vero Deo, quem nos colimus, deiecta aut deſolata pridem inſtaurant: liberos poſt deſertam religionem ſibi natos, ritu Chriſtianorum initiant.

Pruſſi religionē Chriſtianam recipiunt, & mox rurſus abijciunt.

Et quo celerius religio Chriſtiana in tota Pruſſia coaleſceret, tributum quidem exiguum Boleslaus genti impoſuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Chriſtiani facti nō eſſent, vt in ſeruitutem abducerentur,& ſub haſta venundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Chriſto, ſed magis deuitandi præſentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit Poeta quidam, mens iniurata manet. Itaque ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediēre. Neque enim firmam atque ſtabilem ſedem habere poteſt religio, vi & metu expreſſa: quæ, quamlibet foris neceſſitati ſeruiat, intus quidem in animo liberrima eſt. Vixdum circūacto anno, Pruſſi in priſtinam impietatē apertè relabūtur: ritus Chriſtianos explodūt: ſacerdotes, cæteroſque qui conſtantius Chriſtianā religionē retinebant,eijciunt: templa veri Dei profanāt. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his, quæ parrarant, paterentur, ad Boleslaum principē legatos mittunt cū donis magni precij: profitentur ſe in fide eius permanere, cæteraq; omnia iuſſa eius facturos eſſe, religionis modò Chriſtianæ neceſsitatem vt ſibi remitteret: multitudinē patrias & auitas religiones neutiquam velle, aut poſſe abijcere: & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & conſuetudine ritibus ad nouos tranſire. Leuius, quàm par erat Chriſtiano principi, violatam & neglectam ab ipſis religionem Boleslaus ferre viſus eſt, cùm ij de fide erga ipſum ſua nihil mutarent.

Religionis contemptus nō negligendus principibus.

Itaque ſic tunc legatos eorum dimiſit, vt factum eorum approbaſſe videretur, pluris faciens ſuam, quàm Dei maieſtatem: ſiue adeò muneribus, quæ ſapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. Neque cogitabat, non habere modum, neque finē remeritatem, cui ſemel habenæ impunitate relaxatæ ſint. Offendunt autem plerunque homines in eo, quod cauſæ Dei præpoſuerint: vt tunc accidit. Nam Pruſſi videntes impunè ſibi ceſsiſſe prima auſa, ſublatis animis haud ita multo pòſt, exactores principis propellunt: factaque manu valida è promiſcua hominū multitudine, Culmenſem tractum & Maſouiam nec opinātibus noſtris ingreſsi, crudeliter vaſtarunt ac diripuerūt, ingenteſque pecudum & hominum prædas abegerunt.

Pruſſorū defectio & excurſio in Culmenſem & Maſouiam.

Qua de re certior factus Boleslaus, nihil ſibi fecit reliqui ad celeritatē: quin cum paucis, quos circum ſe habebat, & quos proficiſcens ſibi adiungere potuit, militibus, auxilio ſuis accurreret. Sed iam barbari abieranr, nec eos longius ille cum paucis curſu defatigatis perſequi auſus eſt. Verùm fremens,& ſibi ipſe

ob

ob ſuperiorem conniuentiam diſplicẽs, tunc quidem ditionis ſuæ fines qualicunque præſidio aduerſus repentinas barbarorum excurſiones muniuit: cæterùm anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtum natũ

1167. ann. *Polonorum expeditio cõtra Pruſſos.*

1167. maiore vi & apparatu expeditionẽ in eos fecit. Aderãt & fratres cum inſtructis ſuorum copijs. Barbari ſceleris & perfidiæ ſuæ ſibi conſcij, deſperabant veniã, nec ſatis virium ad ſuſtinendos Polonos habere ſe iudicabant. itaque in remotas ſyluas & inuias paludes ſe cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo noſtros dolis & inſidijs circumueniant. Erãt apud Boleſlaum in caſtris Pruſſi quatuor perſugæ non ignobiles, qui ſic iam probarant fidem ſuam Boleſlao, vt ijs ducibus & conſultoribus in expeditione illa maximè vteretur: erant enim periti regionum, & retũ Pruſſicarum. Eos Pruſſi clàm per certos homines, qui & ipſi transfugas ſe ſimularãt, magnis donis, maiorib⁹ promiſſis ad pro-

Proditio Pruſſorum.

ditionẽ pellexerũt: Tempus & ratio proditionis conſtituitur. Magnam iam Pruſſiæ partem noſtri depopulati, ad ſylueſtria quædam, paluſtria, & vliginoſa loca peruenerant, quæ in ſpeciem herbida & compaſcua, limoſos abſceſſus & voragines occultabant. Circum hæc, vti conuenerat, latebat Pruſſorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulſum eſſe, magnamque multitudinem hominum cum rebus & facultatibus ſuis ſe recepiſſe affirmant: perſuadentque principi, ne prædam illã contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomiriẽſis dux Boleſlai frater ducebat, ægrè aliquãtum progreſſum eſt, dictitantibus transfugis perbreuem eſſe eam difficultatem, ibi ſigno dato ſubitò Pruſſi pedites vndique è latebris proſiliunt, & ſagittas ac omnis generis tela

Poloni proſli gati à Pruſ. ſis.

eminus in impeditos conijciunt. Poloni neque progredi iam, aut conſiſtere & ad uerſo hoſtium, neque regredi poterant, terra abcedente, & equites ac pedites armatos hauriente. Erà fronte quidem & ab lateribus acriter inſtabant hoſtes, à tergo verò noſtri extremi primorum receptum implicabant, ita vt nihil omnino virtuti loci eſſet, neque ſubmitti ſubſidia laborantibus poſſent: quin vt quiſq; ſuis opem laturus, aut hoſtem exultantem in cæde vlturus procurrerat, ita & ipſe ſe, & illos quibus ſuccurrebat, magis etiam impediebat. Eratque miſerabile ſpectaculũ, cùm noſtri ſine ordinibus progreſſi, & inopinato hoſtium occurſu aut impulſi, aut perterrefacti, terga vertebant, ſeque inuicem proterebant & proculcabant. Multi ibi mortales cæſi, longè plures voraginibus abſorpti ſunt. Pauci per cæterorum corpora ſalui ad extremum agmen, quod firmiori loco ſubſtiterat, ſeſe recepère. Ibi Henricus dux inter pri-

Hẽricus dux interfectus.

mos pugnans fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atque debilitatum eſt. Reliquas copias Boleſlaus princeps cum Miecislao fratre, nihil cunctati, in Poloniam tumultuarie reduxêre, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquiſito. Pruſſi mortuorum ſpolijs poriti, dijs ea ſuis, quibus victoriam acceptam referebant, dedicarũt. Sub finem eiuſdem anni edixit comitia Cracouiam Boleſlaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomirienſi dominatu, Henrico ſine liberis extincto, quid fieri oporteret. Poſt longam conſultationem pla-

Cazimirus Sendomirienſium dux creatur.

cuit, vt Cazimiro minimo de filijs Boleſlai Criuouſti, qui ad eam diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur. Tametſi Sendomirienſis vrbs cum territorio & alijs quibuſdam proximis oppidis, conſentiente Cazimiro, Boleſlao Criſpo conceſſa eſt, quoad viueret, quo commodius onera principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo pòſt duxit Cazi-

Cazimiri vxor.

mirus vxorem, Helenam Vuſeuolodi Belſenſium ducis filiam. Diſplicuerat id quod factum erat de Sendomirienſi ditione, filijs Vuladislai: exiſtimabantque ij, partem eius aliquam poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et iã antè alieniotibus erant animis à Boleſlao patruo, quòd is muniriones quaſdam in Sileſia, cùm eam ipſis traderet, in poteſtate ſua retinuiſſet. Reſidebant etiam in animis eorum iræ veteres, & dolor exilij, ereptique ſummi principatus, & Cracouienſis ditionis: quæ vtraque hæreditario iure ſecundum patrem ſibi arrogabant. Hæc omnia repetendi percommodam occaſionem oblatam ſibi eſſe arbitrabantur, quòd inuiſum eſſe offenſione illa & re malè atque inconſideratè geſta imperium, nomenque Boleſlai proceribus & equitibus pleriſque animaduertebant. Fortaſſe non deerant etiam, qui

Sileſiorũ duces in Boleſlaum principem côcitantur.

eos in ſpem recuperandi illa vel omnia, vel pleraque, clàm vocarent, & operã ſtudiumque ſuum pollicerentur. Itaq; apertè querebantur de iniurijs Boleſlai principis: arma bellumque ciuile non diſſimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id vbi Boleſlaus cognouit, viriũ ſuarũ & offenſionis popularis ſibi cõſcius, ac veritus, ne latius incendiũ illud diffunderetur, neu

cer.

certa finitimarum gentium fiducia rē illam iuuenes inceptarent, per proceres & cōſiliarios communes de cōponendis rebus agit: iiſdemq́; arbitris de ſummo quidem principatu, ac de Cracouienſi, itē q́; Sendomitienſi ditione poſtulata filiorū fratris modeſtè teſutauit, quòd Cracouienſem ditionē cum ſummo principatu totius Poloniæ conſenſu coniunctam eſſe diceret: principatum autem iuſtè eiecto patre eorum, ſumma omnium volūtate ad ſe delatum, & alioqui illo è viuis ſublato, ad ſe, qui illi eſſet natu proxim⁹, non immeritò attinere. Porrò Sendomirienſem ditionē rectè fratri Cazimiro datam, quem non oporteret exortē eſſe patrimonij. Eam fuiſſe mentem patris, vt is cæteris fratribus abſque liberis decedentibus ſuccederet. De Sendomirienſi nonnihil ſe voluntate eius detraxiſſe, quo rectius onera ac dignitatem principatus ſuſtineret. Idem ſe feciſſe in Sileſia, cùm fratribus cæteris, tum ſenatu vniuerſo aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare, quæ ad eam diē in Sileſia retinuiſſet, quo maiorē in ſe patrui

Cracouienſis ditio principatui addicta.

„ benignitatem agnoſcerēt. Quo iuniores
„ illi eſſent, hoc impenſius ſe, qui ſenior &
„ vſu rerum peritior ſit, rebus eorum con-
„ ſulere æquum eſſe, ne temeritate ſua, aut
„ prauis aliorū conſilijs ſeducti, eant præci-
„ pites. Ita deliniti iuuenes Boleſlai cōmoditate & facilitate, procerumque perſuaſione, conquieuerūt, & naſcens etiamdū perniciosum bellum ſuppreſſum eſt. Nō ceſſarunt tamen ſeditioſi quidam, è Cracouienſi ditione homines, equeſtris ordinis, res nouare. Etenim conſpiratione facta, cuius capita fuēre, Iaxa, cuius ſuperi⁹ mentionem fecimus, & Suentoſlaus, potentes & factioſi homines, ad Cazimirū Sendomirienſem ducem, ætate & gratia populari florentem, ſummum principatum deferebant: Boleſlaum peroſi, quòd ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera eſſe dicerent: ſimul vt Miecislao, qui ætatis beneficio Boleſlao ſuccedere debebat, viam præcluderent, de quo non optimè ſentiebant. Et egit quidem ipſis gratias Cazimirus de ſtudio ac iudicio: cæterùm principatum delatum modeſtè recuſauit, quòd negaret ſuum eſſe, fratri maiori & optimè de ſe merito principatum eripere, quē omni ope defenſum & adiutum ire deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato illi⁹ imperio vſi, ad extremum quaſi vetulum canem eum expellerent, & quidem bene merentē, & æquitate animi prudentiaque

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouienſis nobilitatis motus cōtra Boleſlaū principem.

Cazimiri moderatio & ſapiētia.

ſua potius, quàm armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Pruſſicā, qua maximè oſtenderentur, non tam temeritate eius, quàm diuino permiſſu acceptā
eſſe. Neminem neque tam fœlicem eſſe, „
neque tam omnibus horis ſapere, quin „
offendat aliquando: Perturbari etiam in- „
terdum diuinitùs conſilia principum, & „
bene conſulta malè cadere, propter pec- „
cata populi. Quòd ſi deterius etiam aliquāto principatum adminiſtraſſet, quàm adminiſtrarit, Boleſlaus, ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleſlai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratiſſimi futuri eſſent, ſi progeniem eius, tolerabiliter tamē imperantē, de principatu, quē ille maiorem in modū auxiſſet, ornaſſetque deijcerent. Se quidem non modò non fore ſociū eius conſilij & periculi, verùm etiā ſummo conatu fratri coniunctiſſimo & beneficētiſſimo opitulaturū eſſe. Ita rurſus gliſcens ciuile diſſidiū, Cazimiri grauitate & cōſtantia ſopitum eſt. Præerat tunc quartumdecimum annum Plocēſi eccleſiæ epiſcopus Vernerus, equeſtri Roſatū familia, integritate & ſanctimonia vitę clarus, & eleganter eruditus: ei per vim & iniuriā Boleſta vir potēs & violentus, ex ea familia ortus, quæ ſoleā equi cū cruce altrinſecus ſuperpoſita inſigne gerit, Craſcum pagū adimebat. Erat autē is caſtellanus Viznēſis, & oram illam Pruſſis finitimā pro Boleſlao Criſpo adminiſtrabat. Eū igitur comiter & blandè Vernerus per ſe & per amicos orat & admonet, ne vim faciat eccleſiæ. Vbi nihil proficit, in ius vocat: cauſam obtinet: in poſſeſſionem reponitur. Moleſtiſſimè id ferebat Boleſta, multaq́; maledicta in manſuetum epiſcopū ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum vicinis Pruſſis cōſuetudo: qui cùm non pauci fortè ad eum vel ius petituri, vel cōpotaturi conueniſſent, acceptos lautè, & bene potos, promiſſis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vernerū, qui tunc fortè ad Biſcupice villam ſuā venerat, cum Benaſſo fratre ſuo germano miſit. Peragunt illi iuſſa: effractiſque portis, in cubiculo dormientem epiſcopū cum Benedicto monacho Benedictenſis ſectæ trucidāt. Delituerat per eū tumultū ſub lecto epiſcopi puer cubicularius, is igitur authores ſceleris prodidit. Re cognita, archiepiſcopus Gneſnenſis *Petrus, familia Srenauius, qui Ianico nō multo antè ſucceſſerat, de conſilio & voluntate cæterorum epiſcoporū toti prouinciæ ſuæ ſacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto archiepiſcopi Bo-

Vernerus epiſcopus Plocenſis Boleſtæ fraude *occiſus.*

Boleſtæ familia.

** Petrus archiepiſcopus Gneſnenſis.*

Interdictum archiepiſcopi.

pi Boleslaus princeps, cōprehendi Boleſtam, & ex vinculis cauſam dicere apud ſe, cōdemnatumq;, in foro Gneſnēſi, vbi *[Boleſta parricida viuus exuſtus.]* hęc agebantur, exrructo rogo cremari iuſſit. Benaſſus verò poſt patratum illud ſcelus nuſquam poſtea comparuit: creditūque eſt vulgò, eum terræ hiatu abſorptum, meritum ſancto epiſcopo ſupplicium expendiſſe. Verneri corpus Ploſcum *[Miracula ad Verneri ſepulchrum.]* delatum, honorificè ſepultum eſt. Nec ita multo pòſt varijs & ſalutiferis hominum generi miraculis cœpit ſepulchrum eius celebrari. *[Lupus epiſcopus Ploceuſis.]* Cui Lupus gente Gozembius, cuſtos eius ipſius baſilicæ, ſucceſſit. Aliquot deinde annis, quibus vixit Boleslaus Criſpus, quietæ fuerunt res in Polonia, neque memoratu dignum quicquā *[Boleſlai mors. 1173. ann.]* geſtum eſt. Poſtea moritur Boleslaus, & Cracouiæ ſepelitur, anno Chriſti 1173. cū principatum Poloniæ annos 27. tenuiſſet, *[Leſcus Boleslai filius.]* vixiſſet ſex & quadraginta, relicto vno filio Leſco, cui poſterius Albi cognomen inditum eſt. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri commendauit, eumque hæredem filio ſubſtituit. Supellectilem autem omnem inter eundē fratrem, filium, & vxorē partitus eſt. *[Stephanus Vng. mortuus.]* Quo quidem anno etiā Stephanus tertius Geiſæ filius Vngarorum rex vita exceſſit, cōtinuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter poſt alte- *[Bela rex Vng.]* rum infeliciter regnū eius inuaſerāt. Huic autem frater germanus Bela tertius ſuc- *[Vladiſlaus rex Boemorum regno mouet.]* ceſſit. Porrò ſequenti anno cùm Vuladislaus rex Boemorum ſenio confectus, Fridericum filium natu maximum incōſulto Friderico Imperatore pro ſe regnū adminiſtrare iuſsiſſet, ſucceſſorem ab Im- *[Sobeſlaus dux Boemus datus ab Imperatore.]* peratore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium patruelem ſuum, quem aliquandiu in vinculis aſſeruarat. A quo cùm ſibi metueret, ſolum vertit cum vxore & liberis, & intra quartum menſem in Germania diem clauſit ſupremum. Sobeslaus autem regio nomine abſtinens, principatū paucos annos geſsit. Ac totus tunc ferè orbis Chriſtianus mutuis bellis collide- *[Veneti cum Vngaris & Græcis bellum gerunt.]* batur. Veneti quidem cum Vngaris & Orientis Imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. *[Emanuel ambit Occidentale imperium.]* Idem autem Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico Barbaroſa magnis pollicitationibus ac donis Occidētis imperium ambie- *[Thomæ Cāthuarien. archiepiſcopi cædes.]* bat. In Anglia Henricus rex Thomā Cantuarienſem archiepiſcopum, virū ſanctum, libertatem & immunitatem eccle- *[Angliæ rex regno pulſus.]* ſiaſticam defendentem cùm occidiſſet, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus *[Friderici Imp. acta.]* Imp. Langobardiam & Italiam vexabat, Germaniæque motus ab Henrico Saxonum duce concitatos compeſcebat. Verùm nos à noſtris ne longius recedamus. *[Gedeon epiſcopus Cracouienſis.]* Ante obitum Boleslai Criſpi, Gedeon gēte Gryphius, poſt Matthæum, hominem guloſum & helluonem, qui Roberto viro bono ploque Radoſsi ſucceſſori, ſucceſſerat, epiſcopus Cracouiēſis factus eſt: *[Epiſcoporū confirmatio ab archiepiſcopo.]* & ab archiepiſcopo Gneſnenſi Petro, vt tunc moris erat, aſſentiente Boleſlao, cōfirmatus. Qui poſtea Kelce oppidum in *[Kelcenſe oppidū & collegiū à Gedeone epiſcopo conditū.]* remotis ſyluis condidit, in eoque templū ſecto lapide exædificauit, & collegium ſacerdotum primariorum, quos prælatos & canonicos vocant, iuxtà ac vicariorum ibi inſtituit, cùm eis pagos ac decimas attribuiſſet. De Matthæo verò il- *[Matthæi epiſcopi Cracouien. ingluuies.]* lud memoratur: Eum Boleſlai principis nuncium, ſubſidium in ſumptus belli poſtulantem, ad latrinam duxiſſe, & ſpurcè, ibi facultates ſuas reconditas eſſe, *[Vuladiſlauiam translata ſedes epiſcopi.]* dictitaſſe. Per eadem ferè tempora Cruſuicienſis cathedra Vuladiſlauiam translata eſt ab Honoldo Italo, eius oræ epiſcopo.

MIECISLAVS SENEX.

BOleſlai Criſpi funebrib⁹ exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, ſilijsq; Vuladiſlai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe inſtituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum ſtudia in Cazimirum inclinabant, vicit tamen maior pars, quæ Miecislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, vtpote natu maiorem, nequaquam prætereundum eſſe cenſebat. Ve- *[Miecislaus mutatur moribus.]* rùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, Senis cognomen adeptus erat, ſuſcepto principatu, prouecta iam ætate, ſpes hominum fefellit. Nam conſultore malo Henrico Ketlicio vtens, initiò ſtatim aſpero & auaro dominatu hominū volūtates offendit, noua onera, noua vectigalia, & varias exactiones equi- *[Miecislai aſper dominatus.]* tibus iuxtà ac plebeis imponens, & leuibus de cauſis, velut ob cæſum vrſum aut ceruum, captúmue capreolum bonorū *[Venationes principis erant in Polonia.]* confiſcatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia oēs vbique venationes. Ad hęc, prę fectos etiam ſuos & miniſtros aulicos in poſſeſſiones & facultates aliorū graſſari aut iubebat, aut certè permittebat: neque afflictorū querimonias audiebat, ſed eos inclemētiorib⁹ dictis à conſpectu ſuo repellebat. Iudicia & alia munera publica quæſtuosè mādabat: ita *[Magiſtratuū peccata.]* vt mirū nō eſſet, plura peccari ab huiuſmodi magiſtratibus, quàm ab ipſo principe.

Ven:

Vendebant enim ij liberè quæ ipſi emerant. Audiebanrur vulgò ſuſpiria, gemitus, & querelæ calamitoſorum hominũ. *Gedeon epiſcopus corripit principem.* Quibus permotus Gedeon Cracouienſis epiſcopus, vir magni animi & cõſtantiæ, Miecislaum ſemotis arbitris adit, mixtisque cum grauitate blãditijs orat & admonet, placidè & benignè more maiorum vt regnet: contentusque vlitatis vectigalibus, & operis hominum, ne quid prætetea à libero populo exigat: abhorrere enim vehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magiſtratus ritè atque ordine idoneis hominibus mandet, neu quid iniuſtè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo oẽs eius vicarios & miniſtros peccare. Commemorabat nonnulla exempla domeſtica, vetuſtiora & recentia, quibus *Miecislai cõtumacia.* eum ab inſtituto deterreret. Sed nihil planè profecir, niſi quòd infenſum eum ſibi reddidit, & ita dimiſſus eſt, vt ſua curaret: illa ad ipſum nihil pertinere. Additque princeps: non ad cuiuſquam præſcriptum, ſed ſuo arbitratu ſe geſturum eſſe principatum. Tam ſuperbe & procaciter reiectus Gedeon, haud remiſit tamẽ ſolicitudinem ſubueniendi afflictæ patriæ, atque emendandi principis. Cùm autem apertis monitis ſuis præcluſum eſſe aditum ad anres eius intelligeret, callidè cõminiſcitur, quomodo eum ipſiuſmet *Sapiens commentum.* iudicio reuincat. Mulierẽ ſubornat, quæ ſordido & miſerabili habitu aſſumpto, vbi in conſpectum principis venit, lamẽtabili voce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecislaus, accitã, quid queratur, quidue ſibi velit, rogat. Ibi illa: gregem ſe ouium numeroſum habuiſſe, & filio cõmendaſſe, illũ porrò mediaſtinis paſcendũ commiſiſſe: eorũ negligentia gregẽ à lupis dilaniatum, ſeque ad extremam inopiam inde redactam eſſe: rogare, vt cuius culpa damnum datum eſſet, ab eo præſtaretur. Citati mediaſtini, qui pariter ſubornati venerant, negãt ſua negligentia damnum datum eſſe, verùm adoleſcentis, qui priuignus, non filius eſſet eius mulieris, culpa. Eum enim venationi deditum, feros canes alere, qui ſoluti partim ipſi gregem laniarint, partim diſiectum ac diſſipatum lupis in prædam dederint. Eum igitur damnum præſtare oportere: ſe neque canes abigere, neq; diſperſis ouibus ſuccurrere potuiſſe. Aderat & adoleſcens, crimenque in mediaſtinos referebat: ſe pręſidio gregi canes alere. Neque tamen ſatis illorum dicta refellebat. Cognita cauſa Miecislaus, cùm nonnihil cogitaſſet, condemnat matri ſiue nouercæ adoleſcentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant ſenatores principis iudicium. Ibi tum Gedeon: Iuſtè, inquit, *Gedeonis oratio liberior ad principem.* & ſapienrer indicaſti, princeps inclyte. Adoleſcens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam ſuſtinet, quippe qui eiuſmodi canes apud gregem habuerit, & relaxarit, qui non modò præſidio gregi aduerſus lupos nõ fuerunr, verùm ipſi eum vel concerpſerunt, vel certè diſſiparunt, quo magis luporum morſibus eſſet obnoxius. Verùm tunc demum iuſti & veri iudicis functus eris officio, ſi iudicatum ipſe facias: & quæ in alios ſtatuis, primus ipſe in te præſtes. In te ipſe nũc iuſtã tuliſti ſententiam: te ipſe condemnaſti. Tu namque matrem tuam, rempub. Polonam florentiſſimã dudum & ampliſſimam, affligis. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris faſtigium extulit: Tibi gregem ſnum, ſeque ipſam curandam arque tuendam cõmendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magiſtratibus tradis: tu feros canes, hoc eſt, acerbos & crudeles exactores & præfectos facultatibus & ſanguine innocentium hominum ſaginas: quorũ cæca cupiditate & aſperitate fit, tenuiores vt à potentioribus, perinde quaſi à lupis, impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda reipublicæ abs te præſtanda ſunt, quemadmodum ipſe iudicaſti, ſi non humano, at diuino quidẽ certè iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quamuis potẽs, quamuis ſapiens recuſare poteſt, aur effugere. Quanquam autem te volente ac iubenre iſta fieri, vita abs te antè acta, cuius meritò Senis cognomen iam inde à puero meruiſti, credere vetat, in te tamen omnis culpa hæret. Tu mali occaſionem das, dũ canes illos tuos non coerces, dum lupos nõ perſequeris, dum denique precio magiſtratus addicis. Reſipiſce igitur, & miſeram ſordidatamque matrem, afflictã rẽpublicam, quam florentem accepiſti, reſpice: ne eas perditum quam ſeruare debes. Si præſtare prætetita non vis, aut non potes, at in poſterũ ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem exiſtimato, per me tibi nunc vniuerſam rempublicam ad genua tua accidentem ſupplicare. Quod ſi preces eius repudias, illa quidem fortaſſe diuinitùs ſalutem & præſidium nacta fuerit: at tu vltorem Deum experiêre, ſeueriorem fortaſſe, quàm cognominis tuus Miecislaus rex, quàm Boleſlaus eius nominis ſecundus, maiores tui, quàm Vuladiſlaus frater, quàm deni-

que

que omnes quicunque vſquam auarè & crudeliter dominati ſunt, quando quidē eorum exēplis & exitu nō commoueris. Incēſus hac oratione epiſcopi Miecislaus, fremens è ſenatu ſeſe proripuit, multa Gedeoni, multa cæteris ſenatoribus, qui Gedeonis dicta approbare videbantur, minitans, & pluſculum iræ & odio ſuo indulgens. Grauior etiam deinceps hominibus eſſe pergit. Fortè is in maiorem Poloniā proficiſcebatur: eam occaſionē nacti primores Cracouiēſis Satrapiæ, cùm auctam etiam eſſe monendo acerbitatem principis viderent, & minas atque ſæuitiā eius cum animis ſuis reputarent, conueniunt certo loco, & ſecretò inter ſe de ſalute ſua & reip. conſultāt. Princeps Gedeon, amouendum eſſe principatu Miecislaum, tam præfractum & impotenter dominātem, cenſet. Eius ſentētiam ſequuntur cæteri: ſed vnus oēs premebat ſcrupulus: quem ei ſucceſſorē darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouienſis Cazimirum Sendomirienſiū ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iuſticiam, ſolertiam, vigilantiam & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiā in mandandis iudicijs & magiſtratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, ſeueritatem in puniendis ſceleribus & flagitijs etiam ſuorum miniſtrorum in primis laudat. Quàm ſit fratris diſſimilis, vel vno facto eius poſſe cognoſci. Accidiſſe aliqnādo, vt cū aulico quodā ſuo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incenſum vtrunque vincēdi ſtudio, in profundā noctem ludū produxiſſe: pertæſos deinde ludi & vigiliarū, vno iactu ſummam reliqui luſiſſe: vincentemque Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum eſſe: illumque noctis beneficio elapſum, poſtridie inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cūctis, eum capitis pœnam commeruiſſe, qui principis maieſtatem minuiſſet: Minimè gentium inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ
„ incogitans deliquiſſet: & eùm fortunam,
„ à qua damno affectus erat, vlciſci nō poſ
„ ſet, in ſe fortunę alumnum commotus eſ
„ ſet. Se magis in culpa eſſe, qui conditionis
„ ſuæ ac dignitatis oblitus, eum ad luden
„ dum prouocaſſet. Non modò igitur ſe illum abſoluere, verùm etiam ipſi gratias agere, quòd ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum principe in ſe admitteret, neu ſe ludo, aut vlli rei leui ac inhoneſtę deinceps daret. Sic igitur illum principem, ſeueriorem in ſeipſum, quàm in alios iudicem, homini à quo læſus erat, omniū iudicijs damnato, indulſiſſe. Quin & argentum omne quod ludo quæſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferendū eſſe principatum: eum iure & more Miecislao ſuccedere debere: eum fama virtutum ſuarum & gratia plurimum valere apud omnes ordines, ita vt ei nihil negocij futurum ſit, vim Miecislai, ſi is principatum repetat, repellere. Si recuſet, conſenſu ſuo & authoritate reipublicæ, cuius ipſi perſonam ſuſtineant, vel innitum cogendum eſſe, vt cauſam publicam ſuſcipiat. Huic ſententiæ cùm omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Cazimirum rectā contenderunt: eum recuſantem, & pieratem ſuam, ætatiſque fraternæ prærogatiuam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt, quòd dicerent, lōgè diuerſam eſſe rationem huius temporis à ſuperiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam conſilio & conſpiratione delarum principatum, non ſine iuſta ſugillatione violati officij in optimè de ſe meritum, & iuſtè imperantem fratrem Boleſlaum, accepturus fuerit. Nunc verò Miecislai mores atque tyrannidem publicè peroſis omnibus, neque diutius ferentibus, à publico eum conſilio rogari & flagitari, vt afflictæ & oppreſſæ patrię ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, videat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, néue ea aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atque alijs dictis vix tandem eum, vt poſtulatis ſuis annueret, impulerunt. Sic Miecislaus cùm non multū ſupra quatuor annos aſperè & impotenter dominatus eſſet, abſens principatu deiectus eſt, anno poſt Chriſtum natū 1177. Quo quidem anno cùm Alexander tertius pontifex maximus Friderici imperatoris vim metuens, ad Venetos confugiſſet, & Otto Imperatoris filius eum claſſe Pontificem repetens, à Venetis victus & captus eſſet, pax Italiæ reddita eſt. In Aſia verò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimiſſus, paulo pòſt obijt, Alexium filium puerum adhuc hęredem relinquēs. Quem cùm breui Andronicus tutor à patre datus, extinxiſſet, imperium vacās occupauit. Ad noſtra reuertamur.

Miecislai cōtumacia.

Procerum de principe conſultatio.

Cazimiri Sendomirienſiū ducis laus.

Iuſtitiæ & moderationis inſigne exemplum.

Cazimirus erlectus ad principatum vocatur.

Miecislaus quādiu principatum obtinuerit. 1177. ann.

Alexander Papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Frid. Imp. filius captus.

Emanuel Cōſtanti. Imper. captus & mortuus.

CAZIMIRVS.

Cazimirus igitur ad ineundum principatum, redigendumque in ſuam ditionem Cracouienſem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus eſt: ne non acci

tus, ſed velut inuaſor alieni, venire videretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis hominum multitudo, liberatorem & ſeruatorem eum ſalutans. Cracouienſis quoque vrbis atque arcis portæ ei apertæ ſunt, & e veſtigio nemine aduerſante rerum potitus eſt. Certior autem de excluſione ſua factus Mieciſlaus, cùm intelligeret ſummo totius conuentus Cracouienſis conſenſu Cazimirum fratrem receptum eſſe, & ita ſe comparare, vt nihil domeſticas ipſius vires atque potentiam reformidaret, ad externa ſibi auxilia confugiendum eſſe exiſtimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus neceſſitudines, pleraſque affinitatibus conſtitutas. Nam generi eius erant Sobeſlaus Boemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum ſiue Lotoringorum duces, quemadmodum vult Dlugoſſus. Ac apud Saxonas quidem Hěricum, cuius mentionem ſuperius fecimus, tunc dominatum eſſe, eundemque Norico, ſeu Bauariæ præfuiſſe reperio. De Lotaringo verò nihil conſtat: nec eum, aut quenquam alium, præter hos duos, Mieciſlao generum tunc fuiſſe Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi verò rogati, nihil tunc opis ſocero attulerunt, partim domeſticis diſſenſionibus atque bellis, partim auxilijs Imperatori mittendis in Italiam & Aſiam, quemadmodum Dlugoſſus ſcribit, impediti. Sobeſlaus quidem Boemus à Friderico Vuladiſlai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum victus, & principatu eiectus eſt. Saxonum verò dux Henricus cùm Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentem deſeruiſſet, & Germanos in eum concitaret, abſens in comitijs Germanorum damnatus ab Imperatore, dominatu ferè omni exutus eſt, vt ſcribit H. Mutius. Nam Aſiatica expeditio poſterius à Friderico comparata eſt. Deiectum autem de ſpe externorum auxiliorum Mieciſlaum, ac de recuperando principatu ſolicitum, grauior etiam caſus perculit. Otto enim filius eius natu maximus procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide patris adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus & munitionibus, ipſi eripuit: miſſiſque ad Cazimirum legatis, in poteſtate eius fore ſe, & imperata facturũ recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæque ditionis ſuæ natu minoribus filijs, è tertia vxore ſuſceptis, deſtinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternæ ditionis Ottonẽ facilè paſſus eſt: Gneſnam modò, propter veterem loci dignitatem, quippe quę metropolis Poloniæ fuiſſet, in poteſtatem ſuam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoq; proceres ſecuti ſunt, & in Cazimiri fidem ſe contulerunt. Atque is citeriori quidem Pomeraniæ, in qua Gdanum, ſiue Dantiſcum eſt, Samboriũ comitem, Zirę, quem Leſco puero fratris filio curatorem dederat, filium, vt vult Vincentius: vlteriori verò Boguſlaum, gente Gryphium ſeu ducem, ſeu comitẽ præfecit. Quorum vterque poſteriori tẽpore non pro præfecto, ſed pro domino atque principe gerere ſe cœpit, conciliatis ſibi popularium & vicinorum ſtudijs. Quanquã perplexi hic ſunt noſtrates Scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnẽ à Mieciſlao ad Cazimirum deficientem duobus præfectis gubernandam mandatam eſſe ſcribunt, iidem alibi ante hæc tempora Sobeſlaum, & filios eius Meſciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant. Boguſlaum etiã à Criuouſto Boleſlao, Pomeranis & Caſſubijs ducem datum eſſe teſtantur. Ad hæc Boguſlaum patrem & filium, duces maritimæ oræ, generos Mieciſlai, Pomeranorum verò & Rugianorum ducum filias cum eiuſdem Mieciſlai filijs nupras fuiſſe produnt. Poſterius autem Leſcum principem Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij que rerentur nimis longè ſe à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere, Suentopelco Meſciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum ſumma poteſtate mandaſſe, & Gdanenſem Succenſemque palatinos ei parêre iuſſiſſe: atque eum ipſum denique Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuiſſe. Nos hanc difficultatem ſic explicabimus. Pomeraniæ nomen latè patuit, atque etiam nunc patet, in eo tractu, qui eſt ſecundum ſinum maris Venedicum, à Viſtula flumine fermè vſque ad Cherſoneſum Cymbricam, ac Daniam, à Slauis ſiue Polonis eius oræ habitatoribus inditum: quaſi quis dicat maritimam. Eam à ſuis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuiſſe, teſtes ſunt Saxo Grammaticus Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, & Albertus Crantius: & nos etiam ſuperius aliquoties indicauimus. E quibus Varciſlaum, de Popieli fortaſſe poſteris ortum, Boleſlai Criuouſti opera cum gente ſua ad religionem Chriſtianam conuerſum fuiſſe, illi memorant. Nos etiam è Dlugoſſo & Vincentio

Marginal notes: *Mieciſlai conatus ad recuperandum principatũ.* — *Mieciſlai affines.* — *Boemici motus.* — *Sobeſlaus principatu eiectus.* — *Henricus Saxo dominatu pulſus.* — *Mieciſla' ſenex ab Ottone filio pulſus.* — *Gneſna Cazimiro conceditur.* — *Pomerani & Mieciſlao ad Cazimirum deficiunt.* — *Pomeraniæ præfecti.* — *Gdanēſis & Succenſis palatini.* — *Pomeraniæ deſcriptio et nomen.* — *Pomerania vlteriores duces.* — *Varciſlaus dux Pomer. Chriſtianus.*

centio magnam Pomeraniæ parrem,quę
cirerior eſt,abeodē Boleſlao ſubactam:
vlreriori verò adOdram flumen,vbi Ste.
tinum eſt , Boguslaum (Varciſlai illius,
ni fallimur,filium)ducem datum, ſeu ve.
rius relictum eſſe, retulimus. Hicautem
Boguslaus dux Pomeranorum à Danis victus.
Boguslaus cùm à Friderico imperatore
incitatus,Danosbello prouocaſſet,vt ſcri
bit Cranrius,ab eis victus fractusque, Vo.
logoſſum, Iulinum,Oſnam,Camenum,
& alıa nonnulla minora oppida à Danis
capta,amiſit.Cærera,vr videtur, retinuit,
cùm ſe ad Polonorum opes contuliſſet:
Boguslaus in clientela Polonorum.
in quorum fide & clientela metu Dano.
rum deinceps eriam manſit. Citerior ve.
Pomerania citerioris ducum origo.
rò à præfectis Boleslai,ac deinde filij eius
Miecıslai, cognomēto Senis,admınıſtra.
ta,cùm ad Cazimirum, vti dudum oſten
Samborius ſatrapa.
dimus, defeciſſet , ab eo Samborium ſa.
trapam ſiuè præfectum accepit: qui & ip-
Oliuenſe monaſteriū conditum.
ſe poſtea pro principe ſe geſsir, Oliuenſe
monaſterium vno ab vrbe Gdano millıa.
rio Ciſtercienſibus monachis condidir.
Leſcus deinde Cazimiri huius filius Po.
lonię principatum adeprus, Suenropelcū
Meſciugi(ſiue is Samborij frarer,ſiue alio
qui præpotēs in ea gente vir fuit)filiū,orę
illi præfecit,ad quē ij Pomerani,qui à Da.
Suenropelcus præfectus Pomer. principatum arripuit.
nis ſubacti erant,defecerunt. Quo ſucceſ.
ſu ille auctus & elatus ,contempris Polo.
norum viribus & imperio , principarum
atripuit,aur certè à patruo parteq; ſuo diſ
ſimulanrer vſurparū , apertè & ex profeſ.
ſo ſibi vendicare & gerere cœpit,& ad po
ſteros rransmiſir. Fieri autem poruit , vt
librariorum errore Meſciugi & Sambo.
rij parer Sobeslaus pro Ziroslao,qui idem
eſt Zira,apud Vincentium ac Dlugoſſum
Dlugoſſi iniuria.
legatur. Nec inuſitarum eſt Dlugoſſo tē.
porum rationem peruertere, & nonnul.
los non ſuis ritulis appellare. Quod hic
quoque accidere ei potuir,nempe vt antè
hæc tempora ducum nominıbus appel.
lanerit eos, qui poſterlus ea vſurparunt:
& generos affineſque Miecislai vocarit,
qui poſtea facti ſunt, vel eriam nunquam
Meſciugus quæſtor & gener Miecislai.
fuerunt. Vlncenrius quidem Meſciugum
dumtaxat quæſtorem & generum fuiſſe
Miecislai memotat. Recuperauêre dein.
Pomerania duobus Polonica.
de Poloni magnam Pomeranię citerioris
partem. Nec paruam Marchiones Bran.
denburgenſes interuertēre, quod vtrum.
Pomerania fines mutati.
que ſuls locis narrabitur. Vlteriorem ve.
rò partim à Saxonibus Mechelburgen.&
ijſdem Marchionibus acciſam, partim ci.
terioris detrimentis auctam,duces eriam.
num retinent : ſed ſtirpis Germanicæ, &
Romano Imperatori non ita pridem fa.
Pomerania duces clientes imperij Pol.
cti obnoxij. Fuère aliquando etiam in cli
entela regum Polonię, quemadmodum
oſtendetur inferius. Suntque modò quo.
que,Bythouiæ arcis,& Lemburgi oppidi,
ac totius illius tertiroruj nomine.Sed nos
ad noſtram hiſtoriā curſum reflectamus.
Mieciſlai exilium.
Pulſus & excluſus omni ſuo domınaru
Miecislaus, Ratiboriam cum vxore & li.
beris ſe recepit .Inde ad Fridericum impe
ratorem affinem ſuum profectus , cùm
nequicquam opem eius imploraſſer,prop
terea quòd is & Italicis tebus diſtinebatur,
& in Aſiam expedirionem parabar,reuer.
ſus, & omni auxilio deſtiturus, ad frarrıs
miſericordiam per inrernūcios conſugır.
Nec ſanè durum ſe & inexorabilē Cazi.
mir⁹ frarri calamitoſo & ſupplici,& ſum.
mo principaru ſe abdicanti, ſuamque mo
Cazimiri pietas.
dò portionem petenti, præbuır. Indignū
enim iudicabat , fratrem nihil malè vn.
quam de ſe meritum , filij ſcelere omnib⁹
forrunis exutum , exulare & egere: com.
mouebat etiam eum ingens illa ın frarre »
fortunæ murario, & inconſtans humana. »
rum rerum condirio. Itaque ad ſenarum »
de reuocando Mieciſlao , & ad domina.
Senatus principi aduerſatur.
tum ſuum reſtiruendo refert. Grauıter ſe.
narus, & non obſcuro murmure eam o.
rarionem principis excepit : petitoque ſe.
orſum ab ipſo colloquendi & conſultan.
di ſpació, obiurgat principem , quòd pri-
uarum officium publicæ ſaluti arque rrā.
quillitati anteferrer ; præſentemque pe. »
ſtem optimè de ſe merenri patriæ , ac libi »
ipſi quoque veller accerſere . Illum nun.
quam conquierurum , neque vllam recu.
perandi ſummi principatus occaſionem
prærermiſſurum eſſe: nihil de moribus &
crudelitate ſua muraturum,eiectlonis ſuę
recordatione. Deſineret ıtaque reſtiturio
nis illius menrionem facere,aut ipſe quo.
que ſibi ab ınfenſa Mieciſlao multıtudi.
ne caueret.Hoc reſponſo ſenatus deterri.
tus Cazimırus, grarias agere de tam con.
ſtanri erga ſe voluntate,neque quicquam
deinceps aperrè de reuocando Miecislao
mouere:clàm tamen,vincente miſericor
dıa & pietate, impenſius ipſi fauere , & vr
ſibi aliqua ratione proſpiceret, moneret
non aduerſante ſe id facturum eſſe. Habe
bat Mlecislaus filiam nuptam cum Meſ.
ciugo , cuius mentlonem paulo antè fe.
cimus,ſiue is oræ marirımæ princeps fuir,
ſiue ſarrapa & quæſtor Mieciſlai in Pome
ranla , quemadmodum Vincentlus pro.
dldit, qul cum Miecislao in illa demum
aduerſa ipſius fortuna generum factum
eſſe indicat. Florebat autem is opibus &
gratia populari inter Pomeranos. Eius I.
Miecislaus Pomeranorum ope ditionem ſuam recuperat.
gitur opera reconcıliatis ſibi Pomeranis;
& collecta aliquanra manu , inoplnanti.
bus omnib⁹ Gneſnam ıntercepit: nec mo.

ra, compluresalias munitiones partim vi, partim per deditionem recepit, non ignaro, verùm conniuente Cazimiro. Qui bus rebus conſternatus Otto, petita & impetrata venia, patris poteſtati ſeſe omniaque permiſit. Sic Miecislaus poſt biennium rurſus omni dominatu ſuo à patre

Otto Miecislao patri reconciliatur.

attributo potitus eſt. Cazimirus verò initio ſtatim principatus ſui, vectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus inſtituendis & exigendis Mieciſlaus offenderat, ſuſtulit: iudicia correxit: magiſtratuũ licentiam coercuit: infinitamque poteſtatem circumſcripſit: calumniatores vel exilio multauit, vel inuſta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit.

Cazimiri ſtudia digna principe.

Inoleuerat ſuperiorum principũ negligentia & conniuentia prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, vt iter facientes, quotieſcunque & vbicunque collibitum eſſet, agros atque prata agreſtium & oppidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulum, ſed etiam victum omnem ipſis imperarent, ſiue adeò ipſi effractis horreis atque cellis per vim auferrent: neque contenti quantum libuiſſet abſumpſiſſe, reliquum etiã malitiosè profundebant, diſſipabant, & corrumpebant: iumenta è paſcuis & ſtabulis, atque etiam iuncta curribus & aratris vtenda, vel potius ad curſum abutenda abducebant: eaque vel defatigata & enecta dimittebãt, vel ſi forte placuiſſent, retinebant & vſurpabant. Ad hæc, in poſſeſſiones & facultates morientium epiſcoporum, ac cæterorum ſacerdotum inuadebant, eaſque diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiſcumque facultatibus, quæ cultus diuini adminiſtris & egentibus dedicatæ erant, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniuſta, crudelia & impia, quamuis acerba miſeris hominibus & intolerabilia, tamen quia longa conſuetudine inueterauerant, legiſque vim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus erant vtilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare. Nihilominus anno Chriſti 1180. comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura ſtudioque contendit & perfecit Cazimirus, & legẽ pertulit, qua barbarici illi, & indigni Chriſtiano populo mores & abuſus omnino ſublati ſunt. Ac ne quando reſumerentur, octo epiſcopi, qui in ijs comitijs aderant, de ſynodi eam ob rem inſtitutæ ſententia graui anathemate, audiente & aſſentiente vniuerſo conuentu execrati ſunt, diriſque deuouerunt, quicunque in poſterum agricolæ cuipiam pabulum, annonam, obſonium, iumentúmue vi aut arte aliqua, præterquam ad hoſtium aduentũ denunciandum, rapuiſſet, rapiue iuſſiſſet: item qui in bona epiſcopor ũ & ſacerdotum decedentiũ inuaſiſſet, aut inuaſorem recepiſſet, adiuuiſſet, defendiſſet, quocunque is tandem eſſet genere, honore, ac dignitate, etiam ſumma præditus. Fuerẽ verò epiſcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui non multo antè Petro defuncto ſucceſſerat, Gedeon Cracouienſis epiſcopus, Ziroslaus Vuratiſlauienſis, Onoldus Vuladislauienſis, Cherubim Poſnanienſis, Lupus Plocenſis, Conradus Camenẽſis, Gaudentius Lubuſſenſis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Poſnanienſis, Boleſlaus Vuratiſlauienſis, & Leſcus Maſouienſis, duces. Deinde legati ex eo' conuentu ad Pontificem maximum, de confirmando ſalutari illo & pio decreto ſimul & conſtitutione miſſi, facilè quod petebant ab Alexandro tertio impetrarunt. Domeſticos quoque motus quoſdam per ea tempora excitatos optimus princeps placidè & ſine bello compoſuit, ita vt nulla non pars reipublicæ curata, ac melius, quàm dudum, conſtituta eſſe videretur. Obtinebant Sileſiæ dominatum certis ac diſtinctis finibus Vuladiſlai filij, quemadmodum ſuperius expoſuimus. Ex his Miecislaus forte ſua non contentus, Vuratiſlauiam Boleſlao ademerat: verùm Cazimirus inter eos pacem fecit, & Boleſlao quidem Vuratislauiam reſtituit: Miecislao verò, quo æquiori animo conquieſceret, Oſuencimenſe territorium de ſuo largitus eſt: filiumque tunc ei natum è ſacro fonte ſuſcepit, ac de ſuo nomine Cazimirum appellauit. Nam quod Dlugoſſus etiam Bythomienſe territorium Miecislao tunc à Cazimiro donatum eſſe ſcribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, ſicuti nos ex eiuſdem Dlugoſſi ſententia ſuprà memorauimus. Subdit idem Dlugoſſus, Breſtenſem, Drohicinenſem, Vuladimirienſem & Præmisliẽſem oram omnem, quæ non parua eſt pars Ruſſiæ, tunc à Cazimiro in poteſtatem redactam eſſe. Ac Breſtenſem quidem, cùm à Polonis defeciſſet, à Cazimiro mox receptam eſſe, etiam Vincentius, quo viuente hæc acta ſunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullã facit mentionem. Verùm Drohicinenſem non incredibile eſt pariter in poteſtatem Polonorum veniſſe, quippe quæ Breſtenſi proxima ſit: Præmislienſem neceſſarium etiam, ſi ad hoſtes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciã cum exercitu

Barbara procerum consuetudo lege abrogata.

Ecclesiastica bona vexata.

1180. ann. Comitia Lenicie.

Synodus Lencicia.

Execratio vim facientiũ bonis ecclesiasticis, & agreſtiũ.

Episcopi Poloni.

Zdislaus archiepiſcopus.

Sileſiorũ duces reconciliati.

Oſuencimenſe territorium Sileſiæ additum.

Ruſſiæ pars recuperata Polonis.

Breſte Lituanienſ receptum à Polonis.

Cazi-

Cazimiruspotuit, vt ſtatim exponemus, niſi per Præmisliensem terram. Cæterùm Vuladiniirionſem tractum, poſterius victis prælio Ruſſis, vt mox dicemus, cum duce Romano in fidem eius veniſſe credibile eſt. Adfuit quidem Romanus Cazimiri filio Leſco, quod ſuo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugoſſus, Cazimirum Breſte oppidum intra duodecimũ, poſteaquã id oppugnare cœpit, diem, potitum eſſe: authores defectionis capitis pœna affeciſſe: arcem ſupra oppidum extruxiſſe, eique præſidium impoſuiſſe: atque hæc anno Chriſti 1182 acta eſſe.

1182. ann. *Haliciense bellum.*

Inde porrò ad Haliciam duxiſſe exercitum, Meſciſlaum ducẽ, quaſi nothum à fratribus pulſum, reducentem. Moleſtè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortaſſis recordatione cladis apud illud ipſum oppidum Criuouſto Boleſlao regnante acceptæ: muſſitabantque, ſe ad externum & iniuſtum bellum pro notho cõtra iuſtos duces & hæredes procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cũ perferrenrur, diſſimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam ventum erat, cũ nunciatur, Vuſeuolodum Belſenſium, & Volodimirum Halicienſium ducẽ Meſciſlai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Ruſſorum auxilijs appropinquare.

Polonorum fremitus.

Tunc verò apertè noſtri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouienſem ductorem exercitus, velut authorẽ illius expeditionis: queri, ſe planè prodi hoſtibus. Contrà Ruſſi alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum, magorum & aruſpicum, quibus ea gens, quamuis Chriſtiana, apprimè dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuitijs noſtros laceſſebant.

Ruſſi magis & ſagis dediti.

Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capeſſendũ cohortatur.

Cazimiri oratio ad milites.

Eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cùm aliàs ſępenumero, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam fratrib⁹ ſuis ducibus pauci multos viciſſent atque profligaſſent: alacritatem illam inconſultæ temeritatis, conuitia verò mulieroſitatis
„ eſſe argumentum. Ipſi, qui ſe viros ſem-
„ per, quàm mulieres eſſe maluiſſent, ma-
„ nu, ferroque maledicas linguas vlciſcerẽ-
„ tur: ſeque indignos eſſe illis maledictis, di-
„ gnos maioribus ſuis Ruſſiæ domitoribus
„ oſtenderent: & manibus partim patrum,
„ partim propinquorũ ſuorum, qui ijs ipſis
„ in locis nõ virtute, ſed dolo ac proditio-
„ ne victi cecidiſſent, ſanguine perfidorum
hoſtium parentarẽ. His animatos in aciẽ educit: ac ſiniſtro quidẽ cornu Palatinum Cracouienſem præficit, ipſe verò dextrũ adminiſtrat: nec mora, ſignis canere iuſſis, pugnandi poteſtatẽ facit. Explicant & Ruſſi ſuas acies: concurritur infeſtis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittarijs, nec iam ſatis ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidiũ ſuis laborantibus ſubmittit: ſiue adeò ipſe ſatagẽs, vt ſcribit Vincentius, magno vitæ ſuæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem vix reſtituit. Reprimuntur feroces Ruſſi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Inſtant noſtri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati ſeſe mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerſo cæteri, qui dextrũ noſtrorũ cornu adhuc ſuſtinebant, terga vertũt & ipſi. Perſequũtur noſtri: maiorem longè in fugientib⁹, quàm dudum in reſiſtentibus, ſtragem edunt: permultos viuos capiunt: duces hoſtium, commutando equos euaſère.

Cazimiri victoria de Ruſſis.

Deinde reuerſi noſtri, caſtra opulenta diripiũt: Halicienſes mox deditionem fecère. Quibus Cazimirus Meſciſlaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd ſemper in fide & clientela principum Poloniæ futurus eſſet.

Meſciſlaus in Haliciensem principatum reſtitutus, in fide & clientela Polonorum principum ſe fore promittit.

Aliquãto aliter hęc prodit Vincentius. Nempe ſtatim poſt receptum Breſte, Cazimirum de aduentu hoſtium certiorem factum, diſſipatis ſuis, cũ parua manu ferociter & animoſè in multos & inſtructos impetum feciſſe, & per hoſtilem aciem cum victrice aquila penetraſſe. Id conſpicatos cæteros Polonos, & ipſos perturbatis hoſtibus inſtitiſſe: atque ita parta victoria, fugatiſque hoſtium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contẽdiſſe, eiuſque dominatum Meſciſlao ſororis ſuæ filio tradidiſſe. Dum hæc in Ruſſia geruntur, Miecislaus ſenex, iam antè ad omnem recuperandi ſummi principatus occaſionem intentus, & multa ſæpe apud ſuos de Cazimiro fratre queſtus, conatuſque clàm procerum animos ab eo alienare, ac ſibi adiungere, tunc verò abſente Cazimiro magis etiam curam atq; cogitationem ſuam omnem in id ſtudium intendit.

Miecislaus Maſouia & Cuiauia potitur.

Leſcum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramque comitem, qui curator Leſco à Cazimiro datus, Maſouiam atque Cuiauiam omnem, & Leſci conſilia gubernabat, muneribus & ingentibus promiſſis, fallacibuſque dictis induxit, vt ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutorque, reiecto Cazimiro, nuncuparetur.

Zira curator Leſci.

Miecislaus hæres à Leſco tutorque ſcriptus.

Videbat enim permultum rebus atque viribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiã & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia, curato-

ris perſuaſione, quod verebatur is, ne paulo pòſt à curatione illa, Miecislai authoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Miecislaus, conueniſſe ſibi ſecretò cum Cazimiro fratre, vt ipſe pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cùm à Ruſſica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in verba Miecislai, iubente Leſco. Id cùm accepiſſet Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere: verùm tacitus apud ſe, quidnam facto opus eſſet, cogitare. A ciuili quidẽ bello vehementer abhorrebat. Inſultare ipſi plerique proceres, quòd intempeſtiua lenitate ſua & miſericordia eò redactus eſſet, vt hoſtem experiretur, cui ipſe impenſius indulſiſſet, quemque meritò pulſum exulem pati nequiuiſſet. Ferebat autẽ hæc æquo animo Cazimirus, & quauis alia ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium ſanare, & ius ſuum recuperare malebat. Et citò ſanè manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpondit. Nam vt Miecislaus curationem Leſci ac dominatus eius adminiſtrationem iniijt, amouit veteres præfectos & magiſtratus in Maſouia & Cuiauia, nouoſque arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non pro curatore gerere ſe cœpit. Moleſtè ferebat Leſcus, negligi ſe, viuentemque dominatu ſuo penè excludi: Zira verò authoritate ſua excidiſſe ſe, & ad extremum contẽptum ſpretumque iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo & benigniſſimo principe Cazimiro alienaſſent, & vltimam patris voluntatem temerè immutaſſent. Ad hæc, quo magis inſignem illam iniuriam diſſimulabat Cazimirus, hoc magis irã & potentiam eius reformidabãt. Itaque optimum factu rati, malè conſulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Maſouijs & Cuiauijs proficiſcuntur. Fatentur peccatum: excuſant imprudenter verius, quàm malicioſè factum: deceptos ſe eſſe, & in fraudem inductos à Miecislao, quòd ei credidiſſent affirmanti, ita ſibi cum Cazimiro conſtitutum eſſe, vt ipſe Leſco hæres fieret. procidunt: errati veniam petunt: orant, & obſecrant lachrymantes, vt ſe in gratiam fidemque recipiat: deierant fore ſe deinceps ſemper in poteſtate eius, & Miecislaum cum magiſtratibus eius propulſuros. Ignoſcit Cazimirus ſupplicibus, comiter prius caſtigatis, & quòd reſipuiſſent, collaudatis. Inde Leſcum amplexatus, exoſculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda ſua reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & vix biennium poſtea vixit. Cùm

Cazimiri lenitas & manſuetudo.

Leſci pœnitentia.

autem diuturno ac perpetuo morbo exhauſtus, deſtitui ſe viribus & vitali vigore ſentiret, Cazimirum ad ſe acceerſijt, & ſe viuente Maſouiæ & Cuiauiæ poſſeſſionẽ adire iuſſit, ne quid poſtea Miecislaus turbaret. Mortuus, Ploſci à Cazimiro honorificè ſepultus eſt. Ex eo tempore Maſouia ſemper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & poſterorũ eius permãſit. Aegrè ſucceſſionem illam Cazimiri tulit Miecislaus, quod diceret, iure ſe quoque è ſemiſſe fratris filio hæredem eſſe. Sed tamen gratiam & potentiã Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde poſt Chriſtũ natum milleſimo cẽteſimo octogeſimoquinto bellum Ruſſicũ, & ex eo natum Vngaricum Cazimirũ excepit, ex huiuſmodi cauſa. Meſcislaus ad Halicienſem principatum à Cazimiro, quemadmodum dudum expoſuimus, reductus, vix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum ſe præſidij cauſa habebat, in eoſque erat propenſior, parum fidei ſuis habens, veneno ſublatus eſt, & reuocatus Vulodimirus ex Vngaria, quò ſe ex aduerſo illo Halicienſi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanũ Vuladimirienſium ducem, fratris ſui filium, à Cazimiro Polonorum principe miſſum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, verùm etiam in vincula coniectus eſt: miſſuſque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem ſuam redigeret. Venienti Andreæ magno cum plauſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati Vulodimiri eum, non ſuam rem agere: præſertim affirmante illo, Vulodimirum ponè ſe ſequi. Occupata arce, profitetur id, quod erat, non Vulodimiro, ſed ſibi ſe dominatum quæſiuiſſe. Deinde iurare omnes in verba ſua cogit. Renuentes, aut cũctantes modò capit: cęteros à rce excludit, magiſtratibus amouet: ac per ſuos Vngaros omnia adminiſtrat. Cæterùm Vulodimirus tam apertè circumſcriptus à Bela, cùm biennium ferè in cuſtodia aſſeruatus eſſet, corruptis cuſtodibus effugit, iiſdemque ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxêre mox ad eum Ruſſi, cum quibus viciniam omnẽ latrocinijs infeſtare cœpit, ingenteſque prędas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmislienſi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorũ erat, agebat.

Cazimirus Maſouiã & Cuiauiam rẽdigit in poteſtatem ſuã Leſcum mortuum.

1185. anno.

Meſcislaus dux Halicienſium veneno ſublatus à ſuis.

Vulodimirus à Bela rege Vngarorum captus.

Vngari Haliciam interuertunt.

Vulodimirus elapſus principatum Halicienſem repetit.

Non

Cazimirus Ruſſos latrocinantes reprimit.

Non tulit id Cazimirus: verùm miſſo cũ expeditis copijs Nicolao Cracouiẽſi palatino, prædatores illos perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes, quibus Polonia & Ruſsia ab Vngaria diſiungitur, propulit. Cùm autem in anguſto res ſuas poſitas eſſe Vulodimirus ſecum perpenderet, iamq́ue non tam de recuperanda Halicia, quàm de ſalute ſua cogeretur eſſe ſolicit⁹, damnabat ipſe conſiliũ ſuum, quòd Ruſſos atq; Polonos, à quibus auxilium ſperare debuerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cùm petita per internuncios fide veniſſet, facilè non modò veniam, ſed etiam auxilium impetrauit, dato iureiutando, ſe in fide & poteſtate Polonorũ ſemp̃ fore. Mittitur ad eum reducendum cũ valido exercitu Nicola⁹ palatin⁹, mirãtibus cũctis tantã in Cazimiro vel facilitatẽ, vel leuitatẽ animi, atq; temeritatem, quòd hoſtem adiutum iret, amicumq́ue regem, & quidem præpotentem bello laceſſeret. Verùm Cazimirus non tam miſericordia exulis & ſupplicis Vulodimiri cõmouebatur, quàm ꝙ ſibi ſurreptam eſſe Halicienſem ditionem per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occaſionem, Ruſsis ipſis, qui Vngarorũ dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, nõ amittẽdam ſibi eſſe iudicabat. Coniungunt ſecum noſtris Ruſsi, pariterque corona Haliciam obſident, foſsisq́; & caſtellis circummuniunt, ne quid ad obſeſſos importaretur, quos nouerãt breui difficili annona vſuros eſſe. Alacres initiò obſidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quòd propediẽ Belam regem cũ magnis copijs ad liberandum filium affore ſperabant. Sed cùm is moraretur, nec iam alimenta obſeſſis ſuppeterent, deditionem fecêre, pacti cum Nicolao palatino, vt ſibi cum rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret. Excedentibus adiunxit Palatinus præſidium militum vſque ad fines Vngariæ, ne quid hoſtile paterentur. Arx & dominatus Vulodimiro tradita ſunt. Magnam ea victoria & reſtitutione Vulodimiri laudem atque gloriã apud exteras gentes, & maximè apud Ruſſos Cazimir⁹ adeptus eſt; quòd, quem Bela hoſpitem violarat ipſe hoſtem, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna ſede collocaſſet. Hoc anno, qui fuit à natali Chriſti 1188. Hieroſolyma à Saladino potenti & bellicoſo Saracenorum rege capta ſunt, poſt octauum & octogeſimum annũ, poſteaquã in Chriſtianorum poteſtatem redacta erant. Eam ob rem Clemens tertius pontifex max. de recuperanda ea vrbe ſolicitus, cùm omnem, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoq; totius eccleſijs, epiſcopis & ſacerdotibus decimam, miſſo ad id legato, imperauit. At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obſeſſi & eiecti filij, ereptæq́ue Haliciæ, querebatur violata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore ſanxiſſent, & ad illud vſque tempus ſeruaſſent. Et iuſtum quidem in Polonos bellum maiore vi moliebatur: tunc autẽ miſſo, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulat⁹ eſt. Idem fecerunt noſtri viciſsim in Vngaria. Vaſtabantur vtrinque agri, exurebantur villæ, diripiebantur vici & oppida, miſeri agricolæ & mercatores in ſeruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre noſtri, fremere contra principẽ, violatã ab eo cum Vngaris pacẽ & amicitiam, exuſcitatumq́; minimè neceſſarium bellum perfidi hoſtis gratia: quem nõ adiutum ac reſtitutum, ſed ſupplicio, propter temeritatem vexatamq́ue Poloniam, affectum eſſe oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et diſtinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Quod tamen ipſum quoque Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptũ eſt. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Chriſtianos principes atque ciuitates, ad recuperandam Hieroſolymam, ferẽdamq́ue rebus Chriſtianorum in Aſia afflictis opem. Effecitq́ue, vt Veneti & Piſani claſſes ſuas in Aſiam mitterent, Fridericus verò Imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgũdiæ, & plurimi p̃terea principes viri & epiſcopi, ipſi p ſe cũ magnis copijs eò proficiſcerentur. Sed ea quoq; expeditione nõ multũ operæprecij factũ eſt. Nam plurimi mortales de exercitu Chriſtiano morbis, peſte fameq́ue abſumpti ſunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus verò in Armenia minore, dum ſe in flumine quodam abluit, vi fluminis & vortice correptus, extinctus eſt anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Piſanis ex eo tempore poſtea diuturnis & grauibus bellis inter ſe conflictati ſunt. Sed vnde digreſſi ſumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres vtriuſq; gentis. Quæ cũ difficilius coi-

Vulodimirus à Cazimiro reducitur.

Halicia obſeſſa à Vulodimiro.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

1188. ann. Hieroſolyma à Saracenis capta.

Decima imperata eccleſiaſticis à pontifice.

Vngaricum bellum.

Vngari cum Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Chriſtianorum expeditio in Syriam.

Friderici imp. mors.

1190. ann.

Gallorum cum Anglis & Venetorum cum Piſanis belli origo.

ret,quòd vtriq; ab alteris iniuria ſe affectós aſſeuerarent,tandē triennes induciȩ fiunt,vt interim de pace per ocium conſtitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud pleroſque proceres atq; equites illa Vulodimiri reſtitutione, & bello Vngarico. Igitur cū is fortè in Ruſſiam controuerſiarum quarūndā definibus inter Vuſeuolodum Belſenſium, & Romanum Vuladimirienſium duces cōponendarum cauſa profectus eſſet,celeriter cōtra eum conſpirarunt. Miecíſlaum accerſunt ad recipiendum amiſſum pridē principatū:& quo magis ſtudia populi in eū inclinent,fingūt Cazimirū in Ruſſia veneno extinctū eſſe. Accurrit propetè Miecislaus: recipitur à proceribus,præfectis,& cætera multitudine. Cracouiam venienti, portæ urbis aperiuntur: arcis verò aditu arcetur à Fulcone epiſcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Liſtijs, ſiue Vulpijs, qui à conſpiratione illa alieni, firmo eam arcem militum & clientum ſuorū præſidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerſo illius arcem in oppido excitauit Miecislaus, è materia duroq; robore: Bochnæ itē aliam: de quarum munitionibus aduerſariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipſe viciſſim aduerſarios impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione ſuorum, auxilia Vulodimiro, Romano & Vuſeuolodo imperat, ipſoſque duces proficiſci ſecum iubet: præterea quantum poteſt voluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit ſe cum eo Nicolaus palatinus, cum non cōtemnenda manu. Miecislaus, vbi appropinquare Cazimirū cū valido exercitu cognouit, Boleslaū filiū cum Henrico Kitlicio, qui ipſi cùm aliorum conſiliorum, tum repetendi principatum ſemper author fuerat, in præſidio nouæ arcis relinquit: ipſe in maiorem Poloniam maioris exercitus comparandi cauſa, magnis itineribus contendit. Verùm antequam ille veniret ſuis ſuppetias, Cazimirus ſumma ope adniſus, nouam arcem vel expugnauit (nam variè traditur) vel ꝑ deditionem accepit & exuſſit. Fratris quidem filio & pleriſque omnibus aduerſȩ partis militibus nō modò vitam & libertatem conceſſit, verùm etiam ampla munera largitus eſt. Qua indulgentia & clementia ſua ita ſibi cùm omnium, tum in primis Miecislai fratris animū deuinxit, vt nūꝗ is deinceps, quoad vixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cȩterū Kitlici⁹, cùm culpā illius belli ſol⁹ ſuſtineret, ſupplicioq; deſtinatum ſe eſſe intelligeret, in penetralia primarij tēpli, ꝙ Trinitatis appellatur, Cracouiæ ſe abdiderat. Sed Ruſſis victoriæ fiducia, innata auaritia ad diripiendum tēplum irruentib⁹, in turbā ſe immiſcuit, vt ignotus effugeret. Verū tumultu Ruſſorū, interuentu Cazimiri ſedato, defenſoque theſauro tēpli, Kitlici⁹ in turba agnitus & cōprehenſus, Romano duci à Cazimiro traditus eſt in exiliū deportādus. Ruſſi præmijs affecti, domos remiſſi ſunt. Cum Vngaris deinde certa pax conſtituta, ſiue adeo innouata eſt, & principum ipſorum cōgreſſu apud antiquū pagum in Scepuſienſi territorio cōfirmata, ea lege, vt obliteratis vtrinq; iniurijs, & cōdonatis inuicem offenſis, rex Vngarorū Haliciēſi ditione & Ruſſia omni ſe abſtineret, communes amicos, cōmunesq; hoſtes Vngari & Poloni haberēt: ad extremū proceres & principes ipſi donis inter ſe certarūt, cōuentumq; amicè ſoluerunt. Pacatis domi reb⁹, Cazimirus Pruſſis ijs, quos Poleſsianos vocant, ſicut ſcribit Vincētius, bellū intulit, vt cladem ſub Boleſlao Criſpo acceptā, fratriſque Hērici mortem vlciſceretur, & gentē barbaram atq; rebellem domaret. Secuti ſunt ipſum ad eā expeditionem Boleſla⁹ Miecíſlai, Boleſlaus altus, & Miecíſlaus Vuladiſlai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum ventum eſt, cautius exercitū ducere Cazimirus, inſtructaq; acie, & exploratis itinerib⁹ progredi, pabulatum & frumentatum non niſi cū armatorum præſidio mittere: omnia denique circūſpicere ne quid detrimēti per inſidias à vafro hoſte acciperet. Nec ſanè caſſa fuit ea cura atque diligentia. Obſeruabant n. noſtros ex inſidijs barbari, ad omnem occaſionē bene gerendæ rei attenti. Sed in irritū ipſis cadebāt omnes conatus atq; doli. Noſtri quácunque proficiſcebantur, incendijs atq; cædibus omnia vaſtabant, nec vlli ætati aut ſexui parcebāt, iuſta ira & memoria cæſorum ſuorum animos omniū extimulante. Quibus malis victi Pruſſi, pacem ſupplices a Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs ſuis flagitarūt: ſuperiorū annorū tributa ꝑſoluerūt: imperata omnia in poſterum ſe facturos ſanctè promiſerunt: obſides centum dederunt, primorum filios: captiuos Polonos dimiſerūt: ſigna ſuperiori bello de noſtris capta reddiderunt. Nam ad Religionē Chriſtianā, quam abiecerāt, reduci ſe paſſi nō ſunt. His legibus pacē impetrarunt. Cazimir⁹, deducto è Pruſſia exercitu, bellis omnibus vel armis, vel benignitate, ſapiētia & felicitate ſua extinctis, pacis artibus, hoc

Induciæ cū Vngaris.

Miecíslaus ſenex a minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

Cracouiæ arx clauditur Miecíslao.

Cazimirus principatum recuperat Ruſſorū auxilio.

Clementia Cazimiri.

H. Kitlicius malus conſultor in exilium miſſus.

Pax & congreſſus reges Vngariæ cum duce Polono.

Vngari Ruſſiæ dominatu ſeſe abdicarunt.

Pruſſici bellum.

Pruſſis pax data.

eſt

eſt arcibus & oppidis Inſtaurandis, moribusque & legibus ciuium emendandis reliquum ætatis tempus tranſmittere cogitabat: & magnam ſibi virtutis & ſapientiæ opinionem apud exteros iuxta atque ſuos conciliauerat, ita vt felix, & admirabilis, & omnibus ſuis charus deinceps regnaturus eſſe videretur, cùm ſubitus eum caſus humi proſtrauit. Impetrarat à Pontifice maximo Lucio ei⁹ nominis tertio,

D Floriani martyris reliquiæ Cracouiam apportata.

reliquias Floriani martyris: easq; ab Aegidio Mutinenſi epiſcopo allatas, ad ſeptimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & ſolenni ſacerdotum põpa obuiam progreſſus, reuerenter exceperat, & in ſuburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòſt

Clepariense oppidum, templum & collegium ſacrum.

in formam oppidi redactũ, Cleparia nũc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idque tẽplum ſplendida ſupellectili dotauerat, & collegium ſacerdotum canonicorum in eo inſtituerat, attributo ijs cenſu luculẽto tum de ſuo tum de Gedeonis epiſcopi beneficentia: peculiariter autẽ Præpoſito maximã partem redituum, parœciæ diui Michaelis Rupẽſis detractam addixerat, & ſumma veneratione nouum hoſpitẽm & patronum proſequebatur. Fortè dies martyris memoriæ ſacra, q̃ ad quartum Nonas Maij anniuerſaria inſtitura eſt, aduenerat. Ibi Ca-

Cazimiri pietas.

zimirus totum eum diem rei diuinę in ęde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ſere omnibus feſtis diebus ſacere cõſueuerat, neque temere eos luſibus & conuiuijs contaminabat. Inſequenti die grande conuiuium inſtruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitanit. Feruente conuiuio, exhilaratis cõuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter ſe conferẽtibus, & principis res geſtas & felicitatẽ celebrantibus, ipſe nonnulla de immortalitate animi, atque cęlirũ beatitudine, non inepta in medium propoſuit. Erat enim ab ineunte pueritia non peſſimè educatus & inſtitutus. Deinde hauſto mediocri poculo, ſu-

Cazimiri mors.

bitò concidit, & paucis horis animã exhalauit. Subitusnè morb⁹ eum inuaſerit, an venenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauſerit, incertum eſt. Nam & hoc ſermone hominum diuulgatum eſt. Nec ſanè immunis & incorrup-

Mores & ſtudia.

tus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiã aliquãdo à Fulcone epiſcopo

Fulco epiſcopus Cracouienſis.

admonit⁹ & obiurgatus ſit, vixiſſe fertur. Cætera moderatus, cãdidus, frugi & abſtinẽs, ſeuerus iuxta atq; clemẽs, bello paceque clarus, & laude dignus princeps. In fratres verò & fratrum filios ita pius & indulgens, vt multa detrimẽta, incõmoda & pericula, eorum gratia ſubiret. Diuini cultus p̃quàm ſtudioſus, multa ad ornatum templorum contulit. Monaſterium

Suleouienſe monaſteriũ.

Suleouienſe in Gneſnenſi diœceſi Ciſterciensi ſodalitati, anteq̃ ſummum principatum adeptus eſſet, in villa Ruſlai comitis, qui decedens abſque liberis, Chriſtũ hæredem inſtituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monaſterio poſtea Petrus archiepiſcopus etiam complures decimas ei⁹ rogatu adiecit. In principatu verò Floriano martyri ædem atq; collegium, vt iam cõmemorauimus, inſtituit, & Copriuunicenſe monaſteriũ ei-

Copriuunicenſe.

dẽ Ciſterciẽſi ſodalitati excitauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdãci locupletarunt, principis exẽplũ ſecuti. Fit. n. plerunq;, vt ad principis ſui »
ſtudia homines libenter ſeſe accommo- »
dent. Itaque ſub Cazimiri principatu etiã alij alia quędã monaſteria condidêre: ve-

Vanchoſcẽſ.

lut Gedeõ Cracouiẽſis epiſcopus Vãchoſcenſe in ſua diœceſi ijſdem Ciſtercienſib⁹: Vitus verò Plocẽſis epiſcop⁹, gente la-

Buſcenſe. Vitouienſe. Plocenſe.

nini⁹ Buſcẽſe in Cracouienſi diœceſi, Vitouiẽſe in Gneſnẽſi, & Plocenſe, partim viris, partim puellis Pręmõſtratẽſis ſectę:

Oliuenſe.

Oliuenſe quoq; Ciſtercienſib⁹ item monachis in Vuladiſlauiẽſi diœceſi eodem tempore à Samborio conditum eſſe, nos è Dlugoſſo ſuperi⁹ retulimus. Regnauit autem Cazimirus annos ſeptẽdecim propemodum, vixit ſex & quinquaginta. Re-

Liberi Cazimiri.

liquitque duos filios impuberes, Leſcum cui albo, à colore capillorum, cognomẽ fuit, & Conradum, & filiam Adleidã, quę ſeptimodecimo pòſt patrem anno mortua eſt, cùm caſtè religioſeque vixiſſet. Nam Boleſlaum puerum admodum vi-

1194. ann.

perę morſu extinctum, viuens Cazimir⁹ amiſit. Fuit autẽ is annus, quo mortuus eſt Cazimirus, poſt Chriſtum natũ 1194. Quarto verò pòſt mortem die in baſilica Cracouienſi ſepultus eſt, magna vxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

MAR.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

Fvnebribvs iuſtis Cazimiro peractis, nõ exiſtimarũt proceres ceſſandũ ſibi eſſe, quin primo quoque tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi foriſve, præbente occaſionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouiæ vt frequentes ad funus Cazimiri conuenerant, comitia inſtituunt. Ibi dies aliquot varijs ſtudijs atque ſententijs certatum eſt. Et Fulco quidem epiſcopus Cracouienſis, qui Gedeoni ſucceſſit, ob memoriam Cazimiri meritorum, cenſebat ad filium eius Leſcum natu maiorem deferendum eſſe principatum: Et quidem priuſquam Miecislaus ſenex, aut Vuladiſlai filij moliri aliquid poſſent. Negabat enim omnino ex re atque dignitate Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus fore, aliunde principem ſibi adſciſcere. Atque huic ſententiæ Nicolaus palatinus Cracouienſis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adſtipulabatur. Alij contra, ſtultum & periculoſum eſſe affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum eſſe, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis ſuffragijs, cui vellent, mandare more maiorum poſſent. Quod ſi valere quicquam deberet ſanguis & ſucceſsio, Miecislaum ſenem vnum de filijs Boleslai Criuouſti ſupereſſe: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius priſtinam & impotentem dominatum perhorreſcerent, eſſe proximos gradu Sileſiæ duces, Vuladiſlai principis, qui natu maximus liberorum Criuouſti fuerit, filios. Ex his Mieciſlaum Oppolienſium & Ratiborienſium ducem & vicinum ſibi eſſe, & annis prudentiaque multum valere: eum, ſi princeps renunciatus ſit, & Miecislai ſenis conatus, quem veriſimile ſit non eſſe quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, ſi qui fortè ad res nouas adſpirent, in officio poſſe continere. Quanquam autem non eſt proditum, quinam huius ſententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta eſt: viciſſetque adeò, ni Fulco eam refelliſſet, quòd diceret, referendam eſſe hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij poſthabeantur. Potentiores autem eos eſſe paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque dominatu hæreditario, quàm vtrunque Mieciſlaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem conſilij quis cauſſificetur nihil eſſe. Eſſe iam pubertati propinquũ Leſcum: nec obſtare quicquam, quin ei, dum adoleſcit, curatores & moderatores conſiliorum de ſenatu dentur. His grauiter & copioſè dictis aſſentiuntur tandem Fulconi omnes, & Leſcum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciãt. Sed interim dum is adoleſcit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & ſummi principis authoritatem eſſe iubent, ea quidem lege, ne quid illa ſine conſilio epiſcopi & palatini Cracouienſis, qui curatores pueroro & gubernatores principatus dati ſunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principẽ ſuum, ac de ſtudio erga filium eius Leſcum, primusque in verba eius iurat: & quoniam ſe cum fratre curatorẽ eius eſſe voluiſſent, eiuſmodi iuſiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propenſa in Miecislaos ſenem & Oppolienſem ſtudia ſuſpecta habens. Nec mora, iurãt cuncti, ſemper ſe Leſco principi fideles & obſequentes fore. Hæc vbi Miecislao ſeni ita vt acta erant, nunciata ſunt, exanduit maiorem in modum, non modò quòd præteritus eſſet, ſed quòd temporis etiam puncto excluſus, ne adeſſe ſibi in comitijs poſſet. Itaque & ipſe arma ad perſequendam iniuriam comparare, & ſuos, atque etiam Sileſios irritare, quòd ad creãdum communem principem, quem cõmuni totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; vocari, neq; expectati eſsẽt. Facile aũt pſuaſit Sileſiorũ ducibus vt ſecũ conſilia armaq; in cõmuni cauſa coniun-

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Leſcus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iuſiurandũ in verba principis.

Mieciſlaus iterum ad principatum aſpirat.

iungerēt: quippe quos idē ſtimularet dolor, ſurrepti quaſi p fraudem principat⁹, quē ad ſe maximos natu Criuouſti Boleslai nepotes potius quàm ad Leſcū puerū, eius quem Bolesla⁹ pater exortem & exheredem eſſe voluiſſet, filium, pertinere aſſerebant, & in cuius adipiſcendi ſpem nonnullam Miecislaus Oppolienſis iam venerat. A Meſciugo quoque genero, Pomeranorū ſiue duce, ſiue ſatrapa, auxilia Miecisla⁹ ſenex corrogauit: & è ſuis quantum potuit maximum exercitum

Bellum ciuile inter Polonos.

coegit, & magna celeritate Cracouiā contendit, ſperās terrore ſolo exercitus, abſque vlla prælij dimicatione, ſe aduerſarios & principatū ipſum in poteſtatem ſuam redacturum eſſe. Sed eū ſpes fefellit. Nā Cracouienſis palatinus cognito hoſtili aduentu, non contemnendas & ipſe copias ex omnibus regionibus, quę in ditione Cazimiri fuerant, collegit: & Romanus Vuladimirieſiū ſiue Luſcenſiū dux euocatus, non paruam Ruſſorū manum in auxilium Leſci adduxit. Iam in Cracouienſis oræ fines Miecislaus ſenex inuaſerat, & apud Moſgauam amnem ſeptimo à Cracouia milliario ſtatiua habebat: cùm hoſtes aderſe prius propemodū vidit quàm audiuit. Nondum ei Sileſiorum auxilia conuenerant. Id cū ſcirent aduerſarij, anteuertendū ſibi eſſe prælio exiſtimarunt, dum pares hoſtib⁹ eſſe poſſent: quibus vniuerſis, ſi ſe coniungerent, impares futuri erāt. Itaque inſtruunt acies, & pugnādi copiam faciūt. Nihil cunctatus Miecislaus, educit & ipſe ſuos, concurritur infeſtis animis: magno ardore vtrinque pugnatur: cerneres miſerabile ſpectaculum notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum atq; fratrum, deuoto odio, nullaque miſericordia aut reſpectu pietatis inter ſe confligētium: cadebant multi vtrinque: nemo referebat pedē: & magis quiſque ferire hoſtem, quàm declinare ictū ſtudebat. Boleslaus Miecislai ſenis filius inter primos fortiter pugnans, in conſpectu patris haſta traiectus occubuit. Romanus plurib⁹ vulnerib⁹ acceptis, Ruſſis ſuis partim cæſis partim diſiectis, ꝓlio exceſſit ſemianimis. Miecisla⁹ ipſe ſauciat⁹, cū ſeſe quinā eſſet, detracta caſſide prodidiſſet, & ſupplex vitā peteret, ſeruatus, & ex acie clàm eductus, fuga ſibi conſuluit. Tunc demū maiores Poloni ad paucos redacti, amiſſis ducibus (nam & Miecislaum cecidiſſe putabāt) pugnādi pertinaciam remiſēre. Nec minores cedentibus inſtitēre, laſſi & ipſi, debilitatiq́ue vehementer: & quòd ſatis ſibi eſſe ducebant in funeſto ciuili q;

Moſgaua fl.

Prælium ad Moſgauam.

Boleslaus Miecislai filius, occiſus.

Romanus Vuladimirienſium dux vulneratus. Miecislaus vulneratus.

bello, belli authores ſuſtuliſſe. Et ipſi... credebāt, Miecislaū in acie inter cōfertos milites prœliantē periſſe. Ita ex acie quaſi ex cōpoſito vtrinque diſceſſum eſt, cùm dubio marte à manè vſque ad veſperam propemodum pugnatum eſſet. Nec multo pòſt, Leſcianis cęſos recognoſcētibus, & ſpolia legentibus, ſuperuenēre Miecislaus Oppolienſium & Ratiborienſium dux, & Iarosla⁹ Boleslai alti Vuratiſlanienſium ducis filius cum recentibus copijs: ad quos ſe recollegēre diſperſi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixiſque ſignis quaſi victores, hand longè à loco certaminis conſedēre, cùm ij, qui ex aduerſo erant, perterriti atq; diffugiētes, pugnandi copiam facturi non eſſe viderentur. Sed non tulerunt ij intempeſtiuam Sileſiorum exultationem, cum ignominia ſua coniunctam: verùm celeriter à Gonoticio gēte Rauita, palatino Sendomirieſi, cuius agmen in ſubſidijs ſuperiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti in aciē proceſſēre. Nec Sileſij feroces pugnam detrectarunt. Certatū eſt collatis ſignis, ab his quidē, vt rem ſua mora perditam reſtituerent: ab illis verò, vt victoriam partam retinerent. Cùm ingens vtrinque cædes fieret, Gouoricius ab hoſtibus captus eſt. Quo facto, minores Poloni perturbati terga vertēre: ſed nox tamen fugientes texit. Poſtero die Sileſij, cùm Miecislaum ſenem ſaucium lectica domum referri cognouiſſent, & à maioribus Polonis atque Pomeranis ducem ſuum ſequentibus deſeri ſe viderent, nec vſq; adeò fractos profligatoſque minores Polonos eſſe animaduerterent, quin ij recollectis animis atque viribus prælium inſtaurare, aut alioqui negotium faceſſere victoribus paucis, & nō incruenta victoria vſis, domi præſertim poſſent: trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domū reuerterunt. Erat Fulco ſiue Pelca epiſcopus in villa ſua Derſanzina, variosque dē exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erāt ſecundę res Leſclanorū, triſtiores tamē etiam aliquanto, vt fit ferè, afferebantur. Itaque anxius & pēdens animi, miſſo vno de ſacerdotibus admiſtris ſuis ad locum prælij, qui duobus tantùm aberat milliarijs, rem omnē certò cognoſcit: & quod verebatur, ne Miecislaus ſenex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conſenſo equo Romanū Vuladimirienſiū ducem fugiētem curriculo inſequitur: quē cùm noctē

Prælium rēnouatur.

Gouoricius palatinus captus. Sileſij vincuntur.

Fulconis epiſcopi ſtudium.

nocte altera conſecutus eſſet, orat, vt me-
mor beneficiorum Cazimiri, liberos eius
in rebus maximè dubijs ne deſerat. Excu-
ſat ille debilitatem ſuam è vulneribus, &
partim cæſos, partim diſſipatos ſuos: nec
retineri ſe vllis precib⁹ paſſus eſt. Inde re-
uertens Fulco, cùm fratrem ſuū Nicolaū
palatinum ex fuga non contemnendas
copias collegiſſe, & perſequi hoſtes, acce-
ptamq; ignominiam detergere velle acce-
piſſet, ad eū ſe contulit, & vt Cracouiam

Fulconis cõſilium.

potius aliasq; arces opportunas præſidijs
muniret, perſuaſit: dubiā eſſe Martis aleā,
hoſtes diuerſos abijſſe: metuendum eſſe,
ne, dum alteros inſequeretur, alteri ip-
ſum à tergo adorirentur, aut ſanè vacu-
as defenſoribus munitiones inuaderent:
deinde parum eſſe animorum & roboris
in militibus, aduerſo prælio dudum per-
culſis: tum autem incertum eſſe, quan-
tum ſit fidei in ſingulis præfectis arcium,
„ atque etiam in oppidanis. Solere ple-
„ runque homines aduerſis principū ſuo-
„ rum rebus nutare, atque adeò mutare fi-
„ dem. Hæc vbi ambob⁹ iuxta placuēre, di-
ſtributis in cæteras munitiones pro ne-
ceſſitate & ratione locorum militibus, ip-
ſi cum maiore parte Cracouiā tenuēre, v-
bi vxor & liberi Cazimiri ſeſe cōtinebāt.
Quieuēre tamen per multum tempus tā
Sileſij, quàm Miecislaus ſenex, cùm quòd
nō ſatis proſperè primi conatus ipſis ceſ-
ſerant, tū quod Cracouienſib⁹ & ſocijs eorū,
quamuis malè affectis Moſgauienſi præ-
lio, neq; animos, neque vires, neque con-
ſtantiam ad defendendum Leſci princi-
patum deeſſe intelligebant. Dum in hoc
ſtatu eſt reſp. Polona, venit in Poloniam

Legatus pōtificis max. venit in Poloniam.

Petrus diaconus cardinalis, cognomēto
Capuanus, legatus à pōtifice maximo Cę-
leſtino, eius nominis tertio: habitisq; ſy-
nodis, cùm alia quædā, quæ aduerſa reli-
gioni Chriſtianæ & cōſtitutionibus eccle-
ſiaſticis in ſacro pariter & profano ordi-

Sacerdotib⁹ vxores ademptæ.

ne inoleuerāt, correxit, tum ſacerdotib⁹
imperauit, vt concubinas & vxores, qui-
bus tunc paſſim liberè vtebantur, à ſe ab-
dicarent. Quod Poloni quidem non gra-
uatè amplexi ſunt. In Boemia verò cùm

Legati apoſtolici periculū in Boemia.

idem legat⁹ hoc ipſum agerer, parum ab-
fuit quin à ſacerdotibus occideretur.
Non adſcripſiſſemus de vxoribus, cùm
non ignoremus longè antè decretis ſyno-
dorum & pontificum in toto Occiden-
te matrimonio interdictum fuiſſe pres-
byteris, diaconis, & hypodiaconis, niſi à
Dlugoſſo, viro graui, memoriæ proditū
eſſet, niſique Lampertus Saffnaburgēſis,
vir pius, idem à Gregorio, eius nominis
ſeptimo pontifice maximo, ante cētum
annos ætate ſua in Germania tentatum
eſſe ſcriberet: & eodem quidem ferè ſuc-
ceſſu, quo in Boemia Dlugoſſus memo-
rat. Conſtituit idem legatus, vt profani
homines publicè in tēplis matrimonio
cōiungerētur. Annus, quo hęc acta ſunt,
fuit 1197. à Chriſto nato. Inſequēti anno

1197. ann. Halicienſiū dux Vulodimirus mortuus.

Vulodimirus Halicienſium dux mortu-
us, nouæ expeditioni occaſionem Polo-
nis præbuit. Ambiebant dominatum Ha-
licienſem nonnulli Ruſſorum duces, &
in his facile princeps Romanus dux Vu-
ladimirienſium ſuo quodam iure ſibi eū
depoſcebat, quod & Vulodimiri fratris
filius eſſet, & bene meritū de Polonis &
Leſco principe ciuili illo bello ſe eſſe di-
ceret. Poloni cupiebant Haliciam in for-
mā prouinciæ redigere: ſed eos reſpectus
ciuilis belli nondum extincti mouebat,
vt eam Romano traderent, tributo con-
ſtituto, quod ille Polonorū principi quo-
tannis penderet. Verebantur enim, ne ſi
nulli Ruſſorum eam conceſſiſſent, om-
nes eos penitus à ſe alienarent. Quanquā
autem non ſatis conſultum eſſe videba-
tur reipub. Polonæ, Romani potentiam,
quæ non minima iam tum erat in Ruſ-
ſis, acceſſione illa Haliciæ magis etiā au-
gere, tamē offendere eum repulſa alieno
ſuo tempore, minus tutum iudicabant:
quippe qui repulſam paſſus, non modò
auxilia negaturus, verùm etiā vltrò bellū
noſtris illaturus eſſe videretur. Itaque de-
creuit frequens ſenatus, vt Romanum

Halicienſis principatus Romano duci conceſſus.

Nicolaus palatinus cum exercitu in Ha-
licienſem principatū induceret. Abhor-
rebant enim à Romano Halicienſes, cru-
delitatis eius metu. Ibi Leſc⁹ cupere cum
exercitu illo proficiſci. Pertęſum ſe eſſe

Leſci principis indoles.

mollis & ocioſæ vitæ, quam eo vſque in-
ter cœtus muliebres apud matrem exe-
giſſet: velle deinceps armatum inter ar-
matos viros verſari, & quæ principis eſ-
ſent munera, vſu condiſcere. Si adhuc ne-
quiret alium, tamen eum ſe vſum in ex-
ercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præ-
ſtarēt. Quod ſi non impetrarent, tamen
vel cum vno comite ſe caſtra ſecuturum
eſſe. Itaque approbante ſenatu, & indolē
dignam principe, & neutiquam degene-
rem à maioribus ipſius certatim extollē-
te, cum exercitu proficiſcitur, palatini
Cracouienſis cuſtodiæ cōmendatus. Vbi
in Halicienſem agrum ventum eſt, occur-
runt Halicienſes armati & inſtructi: præ-
ſenſerant enim, Romano ſe addictum
iri. Excipiunt Poloni eorum impetum,
& minimo negocio eos in fugam conij-

Ruſſi à Leſco profligati.

ciunt. Pulſi fuſique, veniam petunt: au-
ri & argenti, gemmarum, veſtium & e-

quorũ magnã vim Leſco pollicentur, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominũ imponat. Poſteaquã id non impetrarũt, imperata omnia ſe facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt, iuſſique Romano ſacramentum publicè dixerunt. Is porrò Leſco & Poloniæ principibus fidem ſuam obſtrinxit: Halicienſibus autem iuſtè & clementer ſe dominaturum eſſe ſanctè promiſit. Quod tamen poſtea nõ præſtitit. His peractis, dimiſſoque exercitu, Leſcus Cracouiam rediit.

Romanus dux iurat in verba Leſci.

MIECISLAVS SENEX ITERVM.

Mieciſlaus verò ſenex, quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad malè rẽ. tara prius eſſet ſegnior, animo tamẽ haudquaquam conquieſcebat: neque cogitationem recuperãdi iniuſtè prærepti ſibi, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cùm aperta vi peruenire ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos cõuerſus eſt. Ac primũ quidẽ Cuiauienſem orã, quæ in poteſtate Cazimiri liberorum erat, ditioni ſuæ finitimã per fraudem quarto poſtquam apud Moſgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cùm armis vindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, atque diſſenſionem palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis (quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò vſque progreſſa eſt, vt Gouoricius ſolum vertere cogeretur) maiora deinde moliri Mieciſlaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem, & palatinum fratrem eius donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem ſolicitat. Quod vbi non ſucceſ„ſit, muliebrem ſexum credulum, atque „deceptioni propter infirmitatem conſi„lij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad „Helenam Leſci matrem, penes quã tunc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcũ ritè principem creatum eſſe, neque ſe inuito certum ſtabilemq́; principatum obtinere poſſe: quẽ ipſe bis ſibi prçreptũ, omni ratione repetiturus atque vindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non vires domeſticas, non auxilia externa: Leſcum vero puerum eſſe: curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm ſecum ſentire: ſenatum in duas factiones diuiſum inter ſe diſſidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeò rẽ ipſam declaraſſe, cùm Cuiauienſem terram impunè occupaſſet. Verùm ſi ſibi ea principatũ concedat, redditurum ſe eſſe filijs eius Cuiauiam, cincturũque ipſos militari baltheo, & in filiorũ locum adoptaturũ, certosq́; ſibi ſucceſſores in principatu ipſos deſignaturũ. Et ſanè ſenẽ ſe eſſe, nec diu viuere & regnare poſſe: interim dum Leſcus aptus fieret principatui, rectius atque conuenientius eum à ſe, qui tamen de regia ſtirpe, & patruus Leſci eſſet, quã ab alienis ac ſeruis ipſius adminiſtrari poſſe. Dedignari Polonos equites atque proceres æqualiũ dominatũ, ſe & cæteros duces ducibus ortos, & regibus oriundos minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Leſci vnà cũ ditionibus paternis in diſcrimen venturum eſſe. Eius rei non obſcurũ argumentum eſſe Gouoricij cũ Nicolao diſſenſionem. Quem, quamuis in præſens potentiori Nicolao ceſſerit, credibile ſit, nõ eſſe quieturum, cum familiæ & factionis ſuæ viribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus ſit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate ſua ſi princeps factus ſit, ſedatum pacatumq́; iri, tranquillumque & florentem principatum maturè ſe eſſe Leſco relicturum. His inducta & perſuaſa credula mulier, nequicquam aduerſantibus curatoribus, ac cæteris proceribus, annuit Mieciſlai poſtulatis, modò vt is iuriſiurandi religione promiſſa ſtabiliat. Quod ille cùm ſe facturum recepiſſet, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriç conſecrata eſt, Cracouiam cũ ſplendido procerum ſuorum comitatu veniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres vtriuſque partis, ſe ea omnia, quemadmodum conueniſſent, rata firmaque habituros eſſe. Epiſcopi verò, authore Henrico archiepiſcopo Gneſnenſi, qui Zdislao defuncto, Mieciſlai contentione, nõn liberis ſuffragijs ſucceſſerat, diris caput eius deuouerũt, quiſquis aliquid eorum nõ ſeruaſſet. Ita rurſus Mieciſlaus principatu potitus eſt. Helena verò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo poſt Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus eſſet, è Boemia rediit. Hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1200. ad quintum Nonas Maij, terræ motus vehemẽs meridiano tempore excitatus, aliquot diebus conſequentibus permulta ædificia in Polonia, & in vicinia eius cõquaſſauit. Quæ res inaudita propemodum in his regionibus, prodigij loco habita eſt. Eodem anno Conſtantinopoli à Gallis & Venetis capta, Imperator Conſtantinopolitanus Alexius pulſus, Haliciam ad Romanum cõfugit: cui cũ Alexius puer à victoribus ſuffectus, & paulo poſt interfectus à ſuis eſſet, Balduinus Gallus ſucceſſit,

Cuiauia ſublata à Mieciſlao ſene.

Diſſenſio palatinorum.

Gouoricij fuga.

Mieciſlai conatus.

Mieciſlai iuſiurandum.

Henricus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Mieciſlaus principatum recuperauit.

1200. ann.

Terræ motus.

Conſtantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales coniuncti cũ Romana eccleſia.

ſit, Orientemq́, ſublato ſchiſmate Rom. eccleſiæ recōciliauit & ſubdidit. In Aſia verò Chriſtianorũ res per id tẽpus in deterius lapſæ, nec multò pòſt euerſę.

Granata à Saracenis ſubacta.

Quin Betica etiã, ſiue Granata à Saracenis ſubacta eſt.

Anglia & Hibernia Romano Pont. vectigales.

Anglia & Hibernia inſulę Rom. Pontifici vectigales factæ ſunt.

Henricus imperator Rõ.

In Germania verò Henricus imperator Friderici filius & ſucceſſor, cùm regnum Siciliæ vxoris Conſtanrię nomine recepiſſet, ac Fridericum filium trimulum Cæſarem ſiue regem Romanorũ renunciaſſet, moriẽs longam litem & controuerſiam de Imperio reliq̃t.

Germanici motus.

Philippus enim dux Sueuorũ, parruus ac tutor pueri Cæſaris non pro rurore, ſed pro Cæſare ſe geſſit, inunctusq́ue & coronatus eſt ritu ſolenni Maguntiæ. Id verò moleſtè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius pontifex max. Philippo diris deuoto, confirmauit. Inde ſtudijs partiũ creſcentibus, Germania inteſtino bello aliquandiu colliſa eſt: donec Philippo in

Fridericus ſecundus Cæſar.

terfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio ſuſcepto, pacem reſtituir.

Premiſlus Ottocarus rex Boemorum.

Ab hoc autem Philippo Præmiſlus, ſiue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili diſtenris neglectum ex interuallo tertius, ſuſcepit, & ſucceſſoribus ſuis reliquir. A Friderico autem triburi, & munerum quorundam Imperatori debitorum immunitatem obtinuit.

Emericus rex Vngarorum.

In Vngaria verò per idem tempus Emericus poſt Belæ patris mortem, cùm paruo tempore, nec ſine impedimenro An-

Ladiſlaus et Andreas reges Vng.

dreæ fratris regnaſſet, Ladislaum filium, & eo ſtatim exrincto, Andream ſucceſſorem reliquir. Sed ad noſtra redeamus.

Annum torum nequicquã Helena Miecislaum ſenem literis atque legationib⁹ crebris de promiſſis admonuerat, nũc occupationes publicas, nunc aduerſam valetudinem cauſificantem. Ad extremum ipſa eum Cracouiæ adit, eadem illa, quæ in pactis conuenerant, coram orat & flagitar. Blandis ille eam verbis & pollicitationib⁹ ducebat. Inſtare illa importunius, fidemq́ue datam requirere, & iuriſiurandi religionem violatam queri. Ibi ille nihil iam diſſimulans, ini-

Miecislaus promiſſa nõ ſeruat.

quis pactis & iureiurãdo, conrta ius gentium atque ipſius naturæ exacto, ſe reneri negat: habere ſe iure gentium & naturæ certos & ſuos hæredes, filios ex iuſta vxore ſuſceptos, & quidem iam adultos, atque maturos principatui. Eos neſas eſſe pactis vllis aur priuilegio à ſucceſſione ſibi debita excludi: & adultis filijs præteriris, alienis pueris tãtum principatũ tradi non oportere. Ita dimiſſa atq; reiecta Helena, ingenri animi ſui dolore dãnare ipſa credulitatem ſuã & præceps conſiliũ: ſerò procerum dicta & conſulta, quibus in tempore non obtemperaſſet, probare.

Helena pro filijs ſolicita.

Neq; tamen ſolicitudinẽ ꝓ filijs remiſit. Reuerſa Sendomiriam, dimiſſis circum proceres Cracouienſes, quorum prius cõſilia contempſerat, & apud quos gratam Cazimiri mariti ſui memotiam reſidere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miecislai queritur: eorum fidẽ implorat: Cazimiri merita publicè priuatimq́ue extantia commemorat: liberorũ eius pupillorum ſolitudinem, & indignã deiectionem, Miecislai fraude & ſua ſtulticia factam, deplorat. Quæ à ſe malè cõſulta eſſenr, ab eis corrigi petit, q̃ppe qui iureiurãdo ſuo ſe inauſpicatis illis pactis cũ Miecislao ſtaturos eſſe promiſiſſenr. Promiſſa etiam non leuia addit: adhac odiũ Miecislai exaggerat.

Miecislai odium.

Et offenderat is iam ſanè nõ leuiter animos procerum atque equitũ, propterea quòd nonnullos poſſeſſionibus certis & antiquis deturbarat, easq́ue poſſeſſiones ſuis quibuſdam è maiore Polonia aſſeclis & miniſtris donarat: & quòd eiſdem magiſtratus mandabat, indigenas præteriens.

LESCVS ALBVS CVM HELENA matre iterum.

ITAQVE QVASI ſublato ſigno plerique omnes proceres Cracouienſes in Miecislaum conſpirarunt. Quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouienſis idoneam, abſente tunc fortè Miecislao, occaſionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamq́ue cum Leſ-

Leſcus Cracouia potitur.

co filio celeriter accerſitos intromiſit. Reliquas deinde arces atque munitiones Cracouienſis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus vltrò, qui eas pro Miecislao tenebanr, cùm totius Cracouienſis conuentus conſenſum & conſpirationem viderenr.

Bythomia relicta à Miecislao.

Bythomia modò, vt ait Dlugoſſus, in poteſtate Miecislai manſit. quod oppidum ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Sileſiorum iam inde ab initio in eiuſmodi caſus mœnibus & præſidio munierat. Sed quomodo ea in poteſtatem eius venerit, cùm in Oppolienſis ducis ditione prius fuiſſet, non reperio. Inde poſtea excurſiones crebræ in ſubiectos agros pagosq́ue factæ ſunt.

Boleſlaus Vratislauienſium dux mortuus.

Hoc anno Boleslaus procerus, ſiue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauienſium, amiſſis intra breue ſpaciũ temporis quatuor filijs, mortuus, ſo-

Hẽricus Barbatus.

lum Henticum Barbatum hæredem reliquit,

quit. Hic pro Benedictinis monachis Ciſtercienſes in Lubēſi monaſterio collocauit, de Portēſi monaſterio euocatos: qui delicatorum malorū genus, quæ etiā num Deporta ſiue daporta vocantur, in Polonia propagarunt. Filius verò eius de quatuor natu maximus Iaroſlaus epiſcopus Vuratiſlauiēſis, Nyſſam vrbem cum territorio à patre ſibi datam Vuratiſlauienſi epiſcopæ ſempiterno iure adiunxit. Tertiùm deiectus principatu Miecislaus, non deſtitit tamen rurſus ad eū aſpirare: nec eū conatus ſefellit, & quidem iiſdem, quibus prius, artibus graſſantē. Bello enim repetere amiſſum principatum, perdifficile ſibi eſſe ducebat. Sed Helenam iterum blanditijs atque dolis aggreditur. affirmat, non per ſe ſtetiſſe, quo minus pactis ſatisfaceret: verùm per proceres Cracouienſes, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non ſiuiſſe ſe promiſſa implere: eamque eiectionis ſuę cauſam eſſe, quòd obnixius contra eorum ſententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum eſſe fidem ſuam liberare, & abſque vlla procraſtinatione Cuiauienſem tractum ipſi & filijs eius redditurum. De cæteris quoque, quæ in pactis eſſent, quibus illa vellet modis & monimentis cauturum eſſe. Quibus cùm eam emolliuiſſet, monet vt clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à ſe amoueat & releget, ſi ſibi liberiſque ſuis bene conſulrum velit: illum ſeditioſum eſſe hominē, & pro libidine ſua principes inſtituere ac deſtituere, vt ipſe alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miecislaus, vnum illum, cuius authoritatē reliquus conuentus Cracouienſis ſequebatur, ſibi ad recuperandum principatum obſtare. Nec difficulter perſuaſit mulieri omnia timenti, & omnia credēti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritabāt. Fit enim fere, vt rectè geri ſummi magiſtratus abſque offenſione multorum non poſſint. Tametſi ipſis quoque ſecundis rebus, atq; etiam rectè factis, neceſſaria propemodum comes eſt inuidia. Neque Gouoricium tantam vlciſcendi inimici occaſionem neglexiſſe credibile eſt. Factus autē certior de mulieris cōſilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita ſua & ſtudiū in illos commemorat: orat, ne ſe, famam, caputque ſuum ęmulis & inimicis ſuis prodāt: quos quidē inimicos cæpiſſet, dum ipſis fidelis eſſe ſtudet, dumque caput ſuum ꝓ eorum ſalute & imperio multus periculis obijcit. Non priuato cuiuſquā odio ſe oppugnari, ſed obſtantē vaſris Miecislai conatib⁹ & Cazimiri optimi ac de ſe bene meriti principis filiorū partes enixi⁹ defendentē, ſumma cum cōtumelia remoueri: ꝓpterea quòd ſe incolumi, circūſcribi illi, & à principatu excludi non poſsēt. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes graſſentur: ni reſipiſcerent, in ipſorum capita citò hoc malū eſſe redundaturū. Vbi videt nō commoueri precibus ſuis implacabilem mulierē, Poſnaniā ad Miecislaū, quamuis inſenſum ſibi hoſtem, contendit, ſaluti & incolumitati ſuæ proſpectur⁹: ſimul & inimicos, ingratamq; mulierem vlturus. Non ferunt contumeliā magni & illuſtres viri: ſępeq; irritati, impotētia animi ad multa ſe indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nōnunquam feruntur præcipites. Exiſtimabat autem, non ingratam Miecislao tranſitionem ſuam fore Nicolaus, quippe qui ſciret, quantum in ſe vno momenti eſſet, ad aſſequēdum & obtinendum principatum. Nec eum ſpes fefellit. Ab eo igitur veniam prætcritarum offenſarum petit, & in poſterum ei ſtudium ſuum defert. Qua fide erga Cazimirum & liberos eius eò vſque fuiſſet, eadem ſe erga ipſum fore: quantumque dudum obfuiſſet, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miecislaus, benigneq; & liberaliter habitū, & magnis ꝓmiſſis oneratum, dimiſit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensē omnem regionem in ditionem ſuam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Lubenſe monaſterium.

Deporta mala.

Nyſſa epiſcopa Vuratiſlauienſi donata.

Helena à Miecislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouienſis obest conatui Miecislai.

Nicolaus palatinus ad Miecislaum tranſijt.

Cracouienſem principatum Nicolaus palatinus reddit Miecislao.

MIECISLAVS SENEX

Tertiùm.

Atque inde iam apertè profiteri Helenæ Miecislaus, ſe pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipſius conceſſione aut ex pacto, ſed Nicolai opera principatum adeptus eſſet. Nec ſatis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauienſem tractum, quin & Viſlicienſe territorium, & tria præterea caſtella de Sendomirienſi ditione ipſis ademit: ſua illa eſſe, & ad principatum pertinere aſſeuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione vniuerſi principatus atque regni Polonici cogitantē, mors inopinata oppreſſit, ſeptuageſimum tertiū vitæ annum agentē, anno Chriſti 1202. Sepultus eſt Caliſſiæ, in templo Pauli apoſtoli memorię dicato, quod ipſe condiderat, & collegio ſacerdotum canonicorum inſtituto ornauerat. Verùm oppido temploque in alium locum poſtea translato, ſepulchrū

Miecislaus pactorū immemor.

Miecislai mors.

1202. ann.

Caliſſienſe collegiū conditum.

eius ſub diuo relictum eſt. Contulit autē is & alibi non parū ad amplificādum cultum diuinū. Nā Landenſe & Vangrouecenſe monaſteria iam inde à pulſo fratre Vuladislao cōdidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Ciſtercienſis ſodalitatis, ex monaſterio Veteris montis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: ac diplomate ſuo ſanxit, vt non niſi Colonienſes ad ea monaſteria cooptarētur & reciperētur, propterea ꝙ honorificè à Coloniēſibus habitus eſſet, cùm eò adoleſcens religionis cauſa veniſſet. Ita quidem Dlugoſſus & Miechouienſis de his duobus monaſterijs memoriæ prodiderunt. Tametſi ex diplomate ipſius Miecislai, cuius exemplum nos vidimus, non apparet ea Colonienſibus vel Germanis duntaxat ſolis eſſe attributa.

Landenſe et Vangrouecēſe monaſteria Teuthonibus attributa.

Hoſpitale Poſnanēſe.

Extruxit etiam idem Miecislaus prochodochium, ſiue hoſpitale, vt vocant, recipiendis & ſuſtentandis egenis, Poſnaniæ apud diui Michaëlis, & compluribus pagis dotauit, curam militibus ijs, qui Hoſpitalarij dicti ſunt, mandauit. Sed ijs poſtea deletis, ad eos qui S. Ioannis Ieroſolymitani appellātur, ea curatio trāslata eſt. Curator, qui vnus eſt, & regio beneficio præficitur, Cōmendator vulgo vocatur.

Coſciolenſe monaſteriū.

Coſciolenſe quoq; monaſteriū Benedictinorū in ſuburbano Caliſsiēſi, eiuſdem Miecislai opus eſſe Dlugoſſus ſcribit: itemq; Lubenſe ad Odrā amnem in diœceſi Vuratislauiēſi. Tametſi quod ad Coſciolēſe attinet, non conuenit ratio temporis. Nam octauo demū anno poſt Miecislai mortem conditum id eſſe memorat. Niſi fortè viuente eo inchoatum, tūc demum à liberis eius perfectum, vel ex teſtamento ædificatum eſt. De Lubenſi autē variat idem ſcriptor: quod ex ijs, quę ſuperius cōmemorata ſunt, deprehendi poteſt. Sed Lubinenſe opinor dicere voluit, ſupra Vartā flumē in diœceſi Poſnanienſi ſitum.

Lubinenſe monaſteriū.

Miecislai ſenis filij.

Reliquit autem Miecislaus ſenex hęredes, Ottonem & Vuladiſlaum filios. nam cæteri iam obierant. Quin & Otto nō ita multo pòſt patrē ſecutus eſt, relicto Vuladiſlao item filio impubere: cui Spuratori poſtea, propter crebræ ſputationis vitium, cognomē fuit. Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Laſconogus etiam à gracilitate crurū dictus eſt, aliquandiu geſſit.

Vuladiſlaus Spuator.

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

Comitia de creādo principe.

Miecislao ſene defuncto, in Leſcum album rurſus vniuerſi ferè conuentus Cracouienſis ſtudia prona erant, negabantq́ue locum eſſe creando principi, viuente Leſco, qui iuſtus princeps eſſet, omnium ſuffragijs creatus, ſed fraude doloq́ue Miecislai bis principatu ſummotus eſſet. Eius autem principatum diuino quoque iudicio comprobatum eſſe inuaſore Miecislao iuſta nūminis vindicta tā citò de medio ſublato. Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre epiſcopo, quorum magna tunc erat authoritas & potentia, propter ſplendorem familię, magnasq́ue neceſſitudines & clientelas, ita vt perdifficile eſſet in conuentu quippiam ijs inuitis ſtatuere. Erat autem Nicolaus infenſus Helenæ Leſci matri, ob dudum memoratam iniuriam. Ad hæc ſciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atque in amicitia Leſci & Helenæ locum obtinere. Ceſsêre tamen & ipſi conſentienti multitudini: illud verò peruicêre, vt ea demum lege Leſcus principatum reciperet, ſi Gouoricium relegaret. Miſſi ad Leſcum legati, mandata conuentus exponunt. At ille dubius animi ob adiectam de Gouoricio conditionem quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnoſum eſſe videbatur, principatum vltrò oblatum refutare, & ſubeſſe alteri malle, omnibus præeſſe cùm poſſet. Sed eijcere per ſummam iniuriam charum ſibi fidumq́ue conſiliarium, ac de ſe bene merentem, nolebat: indignumq́ue iudicabat, tam duras & iniuſtas leges ſibi dici. Cunctantem Gouoricius vltrò hortatur, ne ſua cauſa tanta commoda negligat. Malè verò Leſcum ſibi ſuiſq́ue poſteris conſulturum eſſe, ſi propter ſe vnum ſeniculum, & pauculos, atque eos incertos, dies vitæ ſuæ in aliam familiam transferri principatum ſinat. Libenter ſe pro eius commodis atque honore in exilium abiturum, pro quo vitam quoq; ponere deberet, atque cuperet. Felix ac ſempiterna poſteritatis memoria glorioſum exiliū illud ſuū fore, ſuſceptū pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Leſcum ea Gouoricij oratio, & inſignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta, in eā quidem partē, vt is ilico negaret, tāti ſe facere principatum, vt eius adipiſcēdi gratia tam fidum conſiliarium proderet, immerentemq́ue magiſtratu ſimul & patria eijceret. Principatum quidem duplici nomine ad ſe pertinere, quòd & heres Cazimiri eſſet, & à conuentu pridem electus & expetitus, nunquam ſe eo abdicaſſet. Verùm tyrannicam illam vocem, Si ius violandum ſit, regnandi cauſa violandū eſſe, non pla-

Nicolai palatini Cracouienſis implacabilis iracundia.

Gouoricij palatini Sendomirienſis pietas in principem.

Leſci albi iuſtitia, & animi magnitudo.

„cere ſibi, qui iuſto & legitimo imperio
„ſuos tegere, à patre & à maioribus ſuis di-
„dicisset. Proinde alium ſibi Cracouienſes
proceres iſtis legibus quærerent: Se in pa-
terna ditione ſua acquieturum eſſe poti-
us, quàm per ſcelus principatu potiturũ.
Et cum his mãdatis legatos dimiſit mœ-
ſtos, & palatini ſui faſtum, arrogantiam,
& impotentem iracundiam deteſtantes.
Cognita Leſci ſententia, denuò conſul-
tatur in conuentu Cracouienſi de prin-
cipatu. Diſplicebat multis iniquitas & a-
cerbitas decreti ſuperioris de relegando
Gouoricio: admirabantur Leſci virtutẽ
& excelſum vereq́ue regiũ ſpiritum, qui
carere principatu mallet, quàm inſontẽ
conſiliariũ iniuria afficere. Nicolao ſuc-
cenſebant: neque tamen mutare decre-
tum illud poterant, refragante eo, & re-
ſponſum Leſci quaſi ſuperbum & plenũ
contemptus cauillante. Nam quo clari-
us dederat Leſcus propenſæ in Gouori-
cium voluntatis documentum, eo ma-
gis potentiam eius Nicolaus reformida-
bat, contendebatq́ue ſummo ſtudio, vt
cuiuis potius quàm Leſco principatus
mandaretur: perfecitq́ue tandem, vt Vu-
Vuladiſlaus Laſconogus princeps creatur.
ladiſlaꝰ Laſconogus, Miecislai ſenis filiꝰ,
quaſi iuſtus hęres, abſens princeps renun-
ciaretur. Miſſi ad eum legati, vix, vt obla-
tum principatũ ſuſciperet, ei pſuaſerũt:
nec aliter tamen, quàm ſi Leſcus cũ om-
nino refutaſſet. Verebatur enim eius po-
tentiam, memineratq́ue patrem ſuũ ſe-
mel atq; iterum in gratiam eius à Craco-
uienſi conuentu vel deiectum, vel eiectũ.
Vuladiſlai æquitas & modeſtia.
Itaque ad Leſcum mittit: poſtulata Cra-
couienſis conuentus, & quid ipſe reſpon-
derit, exponit: negat ſe prorſus quicquam
aduerſus ſentẽtiam Leſci facturum, ad
quem longè antè delatum eſſe principa-
tum ſciret, quem q́ue inimicũ capere nol-
let: nec ſe tam cupidum eſſe, vt principa-
tus cauſa ius ſanguinis violãdum ſibi eſ-
ſe duceret. Reſpõdet Leſcus: Ea lege, quæ
ſibi à Cracouienſibus procerib⁹ diceretur,
principatum ſe accipere noluiſſe, nolle-
q́ue: nec aduerſus animi ſui ſentẽtiam fa-
ctuum eſſe Vuladiſlaum, ſi eum delatũ
accipiat. Hoc vbi reſponſum à Leſco Vu-
ladiſlaus accepit, tum demum poſtulatis
Cracouienſium legatorũ annuit, & Cra-
couiam profectus principatũ iniijt: mag-
naq́ue facilitate, humanitate & iuſtitia,
atque liberalitate etiam ſtudia & volun-
tates hominum adiungere ſibi cœpit. At
Romani Vuladimirienſium ducis tyrannis & ſuperbia.
Rom. Vuladimirienſium & Halicienſiũ
dux immemor iuriſiurandi ſui, inaudita
crudelitate nobilitatem fere omnem Ha-
licienſem, nullo non ſupplicij genere v-
ſus, extirpauerat: dictũ illud ſubinde vſur-
pans: Melle neminem, niſi interfectis *Prouerbiũ.*
apibus ſecurè veſci poſſe. Interfectorum
autem & proſcriptorum, ac metu tyran-
nidis diffugientium bona confiſcarat,
magnaſq́ue diuitias conflarat; vnde po-
tens effectus, finitimis quoq́ue ducibus
erat formidabilis, ita vt nonnullos face-
ret ſibi tributarios, & alios eijceret, alios
inſtitueret. His rebus elatus, vbi Leſcum
principatu excidiſſe accepit, contem-
nere animi eius anguſtiam, vt ipſe inter-
pretabatur, & ætatem: maioraq́ue mo-
liri cœpit. Ac primùm ex clandeſtinis
excurſionibus in Leſci ditionem ſuæ fi-
nitimam, deinde negociatorum Polo-
norum, in Ruſſia rationes habentium,
direptione patientiã Leſci tentauit. Mox
legatis eius amicè res repetentibus, duriꝰ
ac ſuperbius reſpondit, ac Lublinenſem
tractum vltro à Leſco & Conrado popo-
ſcit mercedis nomine, ob ſtipendia facta
aduerſus Miecislaum, & ob detrimenta
in prælio Moſgauienſi accepta. Sed cùm
poſtulata eius Leſcus & Conradus refu- *Ruſſicũ bellum.*
taſſent, quòd dicerẽt, deſertori, & ei qui
ex acie profugiſſet, nihil ſe debere, accen-
ſus ira, apertè iam Lublinenſem oram
latrocinio & populatione agrorum infe-
ſtabat. Cohibebat verò Sendomirienſis
nobilitas liberiores eius excurſiones, &
ex eius agris viciſſim prædas agebat. Ma-
iore deinde vi Romanus bellum gerere
inſtituit: coactoq́ue valido exercitu, non
modò Poloniam omnem animo & ſpe
complexꝰ, verùm etiam Latinorum lite- *Vrna Romani.*
ris atq; religioni (ſic enim Ruſſi nos, qui
rectè in religione Chriſtiana ſentimus, &
principatum Romani pontificis agnoſci
mus, appellant) exitium ſuperbè mini-
tans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lub- *Lublini obſidio.*
linenſem arcem toto menſe obſedit.
Sed certior factus, Leſcum & Conra-
dum copias contra ſe comparare, ſo-
luta obſidione ad eos magna fiducia vi-
rium ſuarum ad interiora Poloniæ con-
tendit, immaniter & contumelioſè in
omnem ſexum, ætatem, ſtatũq́ue, & ma-
ximè in ſacerdotes, atque etiã in innoxia
tecta ſæuiens: legatos Polonorum æqua
omnia pollicentes, cuius legationis prin-
ceps erat Vitus Plocenſis epiſcopus, (nã
de Fulcone Dlugoſſo nõ aſſentior, quip-
pe qui alienus tunc eſſet à Leſco) cum in-
certo reſponſo dimittit: Trãſmiſſoq́; par
tim nauibus, partim vado flumine Viſtu
la, apud Zauichoſtũ oppidum in ripa ca-
ſtra locat, altero à Sendomiria milliario.
Ibi cognoſcit noſtros appropinquare: ne-
que tamẽ credebat pugnãdi copiã factu-

ros eſſe. Vbi ſe opinione ſua falsū eſſe, & Polonos inſtructis acieb⁹ adeſſe videt, cōſternari ac trepidare cœpit, qđ imparato ſibi præter opinionem dimicandū eſſet. Neq; rectè explicare ordines poterat, noſtris perpetuo curſu & magna cum vociferatione irruentibus, cùm ira & indignatas belli à ſocio ac tributario duce, ac de quo Leſcus optimè eſſet meritus, illati animos ipſis adderet, præterea autem Criſtinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium inſigne eſt, palatinus Plocenſis, vir acer, & rei militaris peritus. Nam Leſcus & Conradus adoleſcentes aberant de cōſilij ſententia cum aliquanta manu præſidij cauſa addita, à longè euentum prælij expectantes, vt ſi qui durior caſus exercitum afflixiſſet, recipere ſe commodè ad tutiora loca poſſent. Romanus verò in acie inter primos verſabatur, boni ac ſtrenui ducis fungēs officio, ne manus quidē à noſtris abſtinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis vtrinque cadētib⁹, cùm noſtris ira virtusque ſuffragarentur, hoſtes verò abūdarent multitudine, & dux ipſe cohortatione eo animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes ſiſteret, conſpicati id noſtri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec ſegnius ille reſiſtit, donec ſtrage ſuorum, confoſſoque multis pulueribus equo fugæ præſidium mandare coactus eſt, equā effœtam nactus. Qua vectus cùm Viſtulam iam tranaſſet, immixtus multitudini ſuorum fugientium, à Polonis inſtantibus in turba interfectus eſt. Exercitus autem hoſtilis partim pugnās, partim fugiens ad internecionem ferè deletus eſt. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam vſque, vt vult Dlugoſſus, fugientes perſecuti ſunt. Multi in agris & in ſyluis latitantes, à ruſticis hominibus conquiſiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demerſa, perijt, partim fugā præcipitans, & in anguſto vado ſe impediens: partim ruinā faciēte ripa vlteriore, preſſa pondere multitudinis, quæ prima fugiens, tranato flumine conuerſa & conglobata cōſtiterat. Reuertentes noſtri, caſtra copioſa & opulenta diripuêre. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iuſto honore tumularunt. Verū poſtea id effoſſum Leſcus, Ruſſis flagitantibus, & captiuos omnes dimittentib⁹, ac mille marcas argenti appendentibus, reddidit, vt Vuladimiriæ in ſepulchro maiorum ſuorum ſepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionem illam in Poloniā facturus, miſſis muneribus petiuiſſe à Vuladimirienſi epiſcopo, quē Ruſſi Vuladicam vocant, vt ſe exercitumq; ſuum ſolenni precatione & omine, ſiue benedictione, vt vulgo dicimus, dignaretur. Quod cū ille recuſaſſet, affirmans, nefas eſſe Chriſtianos Chriſtianis iniuſtum bellū inferentes eo honorē dignari, indignatum Romanū, mortem ei minatum eſſe, cùm ex eo bello victor domū reuertiſſet. Illum verò cōſtanter reſpondiſſe, ſe mortem pro veritate neutiquā reformidare: neſcire autē Romanū, an ex eo bello reuerſur⁹ ſit. Vnde poſtea epiſcopus ille ſanctitatis opinionē apud vulgus nactus eſt, quaſi diuinitùs futurum belli euentū præſciuiſſet. Fertur item idē Roman⁹, nocte ea quam prælium conſecutum eſt, ſomniaſſe, magnam multitudinē paſſerum, à longe minori numero achantidum ab ea parte quæ ad Sēdomiriam vergit, aduolantium, dilaniatā eſſe. Idq; ſomniū, cū amicis manè narraret, ſenioribus atque prudētiorib⁹ triſte & mali ominis viſum eſſe. Dies quo apud Zauichoſtum pugnatum eſt, fuit ad 13. Calendas Iulij. Et quoniam is Geruaſij & Protaſij Chriſti martyrum memoriæ dicatus eſt, aram poſtea Leſcus eorum nomine in baſilica Cracouienſi dicauit. Sed eius aræ prouētus vberes vehementer acciſos eſſe ſucceſſu tēporum, Dlugoſſus memorat. Per hoc tempus Lituani, gens fera, ſylueſtris & obſcura, Ruſſorū agros prædis agendis infeſtare cœpêre. A quibus cruento prelio victi, ſubeta, reſtes & faſces frōdeos, quibus ea gēs in balneis ſudorem prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pēdere iuſſi sūt. Apud Liuones verò, cū Meinardus epiſcopus, & poſt eum Albertus, Chriſtianā religionem paulo antè propagare cœpiſſent, Albertus alter, quo facilius barbariē inde extirparet, ordinē ſiue ſocietatem, quæ militiæ Chriſti dicta eſt, inſtituit, ac tertiā partem redituum Rigēſis epiſcopę ipſi attribuit.

Prælium apud Zauichoſtum. *Criſtinus comes palatinus Plocenſis.* *Gosdouia familia.* *Romani fuga, & interitus.* *Ruſſi proſtigati.* *Vuladica e-* *piſcopus apud Ruſſos.* *Epiſcopi integritas.* *Somnium.* *1205. anno.* *Lituani à Ruſſis victi, & vectigales facti.* *Liuones ad religionem Chriſtianā adducti.* *ordo militiæ Chriſti in Liuonia.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAgnā è Ruſſica victoria virtutis & felicitatis opinionem Leſcus apud ſuos pariter atque exteros conſecutus eſt, eoq; maius ſui deſiderium in animis Cracouienſis conuentus accendit. Summis eum laudibus paſsim omnes efferebant, Vuladislaumq; ſuum præ eo contemnebant: Patrum etiam vtriuſq; merita inter ſe comparabant: & reiectum à ſe temerè & iniuſtè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichoſtēſi prælio, Nicolaus palatinus Cracouiēſis vita defunctus eſt. Itaq; ſummoto iam eo obice, qui ſolus Leſco ad

principatum obſtiterat, ſummo conſenſu conſpirāt, vt excluſo Vuladiſlao, Leſcum iuſtum principem accerſant. Acto conuentu, cui & Fulco epiſcopus interfuit, legatos cum decreto ad Leſcū mittunt.

Leſcus ad principatum reuocatur.

Nec ille, cùm vniuerſi conuentus conſenſum videret, cũctatus eſt, quin poſtularis eorum annueret, veniensq́; Cracouiam & omnes, quæ ad principatum pertinebant, munitiones nemine repugnante in poteſtatem ſuam redigeret.

Vuladiſlai Laſconogi modeſtia.

Nam Vuladiſlaus, vir modeſtus & quietis amans, cognito conſenſu conuentus, ceſsit, & Poſnaniam ſe recepit, nec vlla re poſtea Leſco moleſtus fuit. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtū

1206. ann.

natum 1206. Inſequēti anno Fulco quoque, ſiue Pelca, Cracouienſis epiſcopus, Palatini frater vita exceſsit: q ſibi & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuffragij ſecundum Archiepiſcopū in Gneſnenſi prouincia ab Innocētio tertio pontifice max. impetrauit.

Cracouienſis epiſcopi prærogatiua.

Succeſsit autem ei magiſter Vincentius, cognomento Cadlubeus, præpoſitus Sendomirienſis, genere Roſeus, vir doctus, vt tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, hiſtoriā gentis ſuæ conſcripſit: liberis collegij ſacri ſuffragijs creatus & expetitus.

Vincentius Cadlubeus epiſcopus Cracouienſis.

Perfecerat enim id collegium per Ioannē archidiaconū, vt libera ſibi deinceps eſſet electio epiſcopi, in quā ſe principes peruerſo more etiam tunc ingerebant.

Epiſcopi libera electio.

In Ruſſia deinde Leſcus princeps p legatos res quaſdam vario marte geſſit, ſiue excurſionib⁹ eius gentis in Poloniam prouocatus, ſiue ad ferendam Colomanno Vngarorū regis filio opē inuitatus, ſiue vtrunque. Neque enim cōſtat hic ſibi Dlugoſſus, & Vngarorum annales totum id bellum prætererierunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, ſecūdum Dlugoſſum, res habuit. Poſt Romani mortem, Ruſſorum ducibus, qui in magnum iam numerum exereuerant, diſſidentibus inter ſe, & alijs alios pellentibus, debilioribusque contra potētiorem aliquem, patrouum atque defenſorem ſibi accerſentibus, cùm à Poloninico nomine propter proximam ſuperioris temporis cladem abhorrerent, Colomannus Andreæ regis Vngarorum filius Halicienſem principatum adeptus eſt, à Ruſſis expetitus.

Ruſſorū duces multi, ac diſſidentes inter ſe.

Veniens autem Haliciā cum magnis copijs, ab epiſcopis, quos in comitatu ſuo habebat, ſolēni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ ſiue Haliciæ appellatus eſt: quod iam inde ab initio de ſententia Andreæ patris conſtitutū erat.

Colomannus Haliciæ rex factus.

Inſcientibus autem Ruſſis hæc acta ſunt: itaque confeſtim eorū animos à Colomāno alienārunt, ſic vt nō diuturna illi eſſet principatus illi⁹ & regni poſſeſſio. Non multo. n. pòſt, cùm ille pacata omnia ſibi eſſe crederet, partemq́; exercit⁹ in Vngariā remiſiſſet, conſpirāt contra eū Ruſſi, autore Meſciſlao, Meſciſlai illius (opinor) q à Cazimiro principe reductus, Halicienſiū dux fuit, filio, viro forti & magnanimo, ita vt & ipſe Chrobri cognomētum adeptus ſit: qui ante aduētum Colomanni Halicienſem dominatū ſibi vendicabat.

Meſciſlaus dux.

Is igitur ex Ruſſis & Polouucijs valida manu facta, Colomannū eijcit cū omni comitatu ipſius: in quo Vincētius Cracouienſis epiſcopus, & Iuo Sauli comitis filius, gēte Odrouanſus, cancellarius Poloniæ, qui & ipſe poſtea fuit Cracouiēſis epiſcopus, fuiſſe memorātur.

Colomannus Halicia pellitur.

Ac de Polouucijs quidē paulo pòſt. Cæterum quid hi duo magnates Poloni Haliciæ tunc egerint, aut cur potiſſimùm à Cracouienſi epiſcopo Colomānus vnctus, ac regio diademate cinctus ſit, non intelligimus Neque credimus tam patientes, ne dicā ignauos, tunc fuiſſe Polonos, vt nō modò præripi ſibi Halicienſem dominatum, quem armis ſuū fecerant, ab Vngaro paterērur, verùm etiam conſilio ad id ipſi auxilioq́ ſuo accommodarent.

Colomannus coronatus ab epiſcopo Cracouienſi.

Itaq; exiſtimamus, Colomannū non à Ruſſis expetitum eſſe: ſed vxore ducta Salomea, Leſci Albi ſorore, Halicieſem dominatū controuerſum in dotem, cōcedentib⁹ Polonis, accepiſſe: eoque nouā nuptam ab epiſcopo Cracouienſi, & à Cancellario ad conſtitutū locū deducta, & poſſeſſionē Haliciæ Colomanno traditā eſſe.

Colomanni vxor Salomea Leſci ſoror.

Quod cū diſpliceret Ruſſis, externi dominatus inſolētibus, & veritis ne cū principe religionē pariter, cuius tenaciſſimi ſunt, mutare cogerētur, libenter eos cum Meſciſlao, q Haliciā iure hæreditario repetebat, aduerſus Vngaros & Polonos cōſpiraſſe

Ruſſi tenaces religionis.

Nec nobis fit veriſimile, Colomannū Galatię ſiue Halicię potius quā Ruſſiæ principem atq; regē ſe dici paſſurū fuiſſe, ſi Ruſſorū conſenſu atq; decreto cōmuni accitus fuiſſet. Longè. n. clarius atque ſplendidius Ruſſiæ totius, q̄ vni⁹ ciuitatis Halicię, nomē erat. Nec planè diſſentit ab hac noſtra ſententia Dlugoſſus. Mox enim poſt eiectionem Colomanni, ſubdit, eodem anno Salomeā ipſi nupſiſſe. Quàm aptè verò cum ſtrage ad turpi fuga cohæreat nuptiæ. Inuertiſſe igitur ordinem rei geſtæ videtur Dlugoſſus, vt nonnunquam aliàs. Sed vtut eſt, ſequēti quidem anno Leſcus Colomāno cum exercitu Haliciam repetenti, non cōtemnenda miſit auxilia.

Poloni mittunt auxilia Colomanno contra Ruſſos.

Colligebat & Meſciſlaus ingentes copias: coniungebant

enim ſe cum eo Volodimirus Rnrici, Roſeislaus Dauidis, & alrer Roſcislaus Meſcislai, ducum filij: educebat & valida Polouuciorum auxilia: qui propriũ etiã dolorem interfecti ſuperiori anno ducis ſui vlciſci in Vngaris cupiebãt. Primo aduenru recepêre Vngari & Poloni Haliciam: communitaque diligentius arce, & Colomanno cum vxore & imbelli multitudine in ea relicto, hoſtibus aduẽtantibus obuiam progreſſi, prælium commiſerunt. Ne difficulter Poloni, qui dextrum tenebant cornu, Ruſſos loco mouerunt, fugientesq́ue lõgius perſecuti ſunt. Quin in altero quoq; cornu iam ad Vngaros inclinabar victoria. Ibi Meſcislaus cum Polonucijs eos à tergo adortꝰ, facilè ſecuros diſſipauit, & magna ſtrage ꝓfligauit. Maiorem etiam in Polonis ſine ordine reuertentibus, ſtragem edidit, cùm vexillum eorum eaptum erexiſſet. Accurrentes.n.ad id, à Polouueijs pariter & Ruſſis conuerſis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionẽ deletus eſt. Colomannus autem à victoribꝰ in arce diu obſeſſus, tandem ſame & ſiti adactus, deditionem ſecit, & annum ferè totum vnà cum vxore Salomea in cuſtodia aſſeruatus eſt à Meſciſlao. Deinde Andrea patre ſatagente per legatos, dimiſſus eſt: cõuenitq́ue inter regem & Meſciſlaũ, vt Maria Meſciſlai filia, Belæ filio regis natu maiori nuberet, poſt triennium autem Meſciſlaus Haliciam Colomanno redderer. Quod cùm ille feciſſet, nõ multo pòſt Colomannus à Daniele Romani filio rurſus exactus, & à patre lõgè pòſt, ab Aſiatica, vt viderur, expeditione reuerſo, reſtitutus, cùm vlx triennium paeatum regnum obtinuiſſet, Incertum venenóne an morbo extinctus, vacuam Haliciæ poſſeſſionẽ, & belli materiã Ruſſis reliquit. Ex eo tempore Vngari reges Ruſſia prorſus exciderunt: nihilo tamen minus Galatiæ & Lodomerlæ (Vuladimiriam fortaſſis corruptè ſic vocantes) reges deinceps appellari voluerunt, propterea quod vtrunque principatum Romanus, cui ſuccedebat Colomannus tenuiſſet. Elati victoria illa tam inſigni Ruſsi, adiunctis etiam Lituanis, erebris excurſionibus Poloniam vexarunt, & afflixerunt. Qua re motus Leſcus, Suliſlaum Caſtellanum Sendomiriẽſem cum expeditis copijs ad vaſtandam viciſſim Ruſsiam miſit. Cui cùm occurriſſent Ruſsi, magna clade profligati ſunt: cæſi multi, capti nõ pauciores: inrer quos quinque fuêre duces, Suentoſlaus Meſciſlai, eius opinor, q cum Vuſeuolodo Romani patre & viro ſororis ſuç de Vuladimiriẽſi principatu bellum geſsit, filius: Georgius, Iaroſlaus, Volodimirus, & Conſtantinus: qui ad Leſcum adducti, & ab eo aliquandiu in vinculis habiri, poſtea dimiſsi ſunt. Poloni verò magnam prædã runc è Ruſſia retulernnt. Fnit autẽ hic annus à Chriſto nato 1211. Quo comeres deeem & octo diebus menſis Maij, coma in orientẽ obuerſa apparuit, futurorum malorum, quç ſtatim Sarmatiam vtranque afflixerunt, prodigiũ. Aliquandiu poſtea taeito quaſi conſenſu pax ſuit inter Polonos atque Ruſſos. Cuius & illa non minima cauſa fuit, quòd Ruſsi anno ſequenti nouum dirumq́ne hoſtem nacti ſunt, qui vires eorũ deinceps penitus attriuit, & multas alias Chriſtiani orbis gentes magnis & acerbis calamiratibus atque eladibus inuoluit, ae penè funditus euertit. Tartari enim, Scythiea gens, ſiue à flunio, ſiue à multitudine nomen habens, quod ipſa quoq; vſurpat. Vſus Tartaros propter Tartaricã immanitatem eos dici obtinuit. Hi ergo eũ antè vltra Caſpium mare, & intra Imaum montem ad orientem ſolem obſcuri ignotiq́ne Græcis iuxtà ac Latinis habitaſſent, circa annum Chriſti 1202. vel, vt alij volunt, 1188. finibus ſuis egreſsi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui ſeruierant, Aſiam penè omnem victores longè lateq́ue peruagati, & Rha ſiuç Volga flumine tranſmiſſo, ad occidentem progreſsi, vicinis Ruſſorum Polouucijs bellum intulerunt. Habitarunt autem Polouucij campeſtria ad Tanaim fluuium & Mçotidem paludem loca: indeq́ue (vt noſtra fert opinio) finitimorum Ruſtorum & Slauorũ lingua Polouucij ſiue Poliouuci non valde diuerſo à Polonis & Poliacis nomine appellati ſunt. Goti ij fuiſſe exiſtimantur. Nec ſcimus, an ipſi Fragos ſiue Fragios à libertate ſeſe vocarunt, & à Ruſsis etiam vocatl ſunt. Extat quidem in Ruſsicis annalibus hoc nomen gentis, ea ipſa ferè loca, & Tauricam Cherſoneſum obtinentis. Quamuis autem ij perpetui Ruſſorum hoſtes eſſent, neceſsirate tamen adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuêre Ruſſi rogantibus in cõmuni periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne ſeſe eo bello implicarẽt, contra ius gentium interemêre. Cõmiſſo prælio victores Tartari magna ſtrage Polonucios & Ruſſos fudêre & fugauêre. Fugientes autem Ruſſos ipſi etiã Polouucij excepêre, & ſpoliatos trucidauêre. Munitiones dein Polouuciorum expugnarat: ipſi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæorim ora cũ Taurica Cherſoneſo à Tartaris habirari cœpta. Deinde Ruſsi debellati & ſubacti ſunt, ita

vt non

Ruſſorum victoria de Polonis & Vngaris.

Colomannus captus cum vxore.

Colomannus Haliciam recuperauit.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari ſibi vendicant.

Ruſsi à Polonis profligati.

Ruſſorũ duces capti.

1211. an. Cometes.

Pax inter Polonos et Ruſſos.

Tattari, ſeu Tartari.

Polouucij.

Polouucij et Ruſsi a Tartaris victi.

Tartarorum ſedes.

Ruſſi Lituanis vectigales.

vt nō modò tributa ipſis penderent, & iuſſa facerent, ſed etiam ſeruis antè ſuis Lituanis prædæ eſſent. Quod ſuo fortaſſis loco attingemus. Nūc noſtra perſequamur.

Leſcus ſtudia pacis amplexus.

Nullum deinde Leſcus quoad vixit bellū geſſit, pace & ocio impenſius delectatus. In pace verò iuſtè, clementer & moderatè principatum adminiſtrauit: ædificiā publica partim collapſa inſtaurauit, partim noua excitauit.

Iudicia principis.

Obibat autem cunctas regiones ditioni ſuæ ſubiectas, cauſasque & controuerſias hominum omnibus in locis ipſe per ſe cognoſcebat & iudicabat: in ſontes, & maximè in ſycophātas ſiue calumniatores animaduertebat:

Calumniatores coercuit.

oppreſſos potentiorum iniurijs vindicabat. In Pomeraniam verò cùm veniſſet, atque eadem illa, quæ alibi, ageret, rogatus à Pomeranis, quòd longius ij ſeius à principe nō ſine magno incommodo atque impendio petere quererentur, quēadmodum ſuperius attigimus,

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.

Suentopelcū vniuerſæ Pomeraniæ præfecit, & ampliſſimam poteſtatem atque iuriſdictionem etiam in Palatinos, qui tunc duo erant, nempe Gdanenſis & Succenſis, & in cæteros magiſtratus ipſi conceſſit. De reditib⁹

Pomeraniæ vectigal.

autem totius Pomeraniæ 1000. marcas ſiue 500. pondo argenti quotānis fiſco principis Polonorum vt penderet conſtituit, & iureiurando in ſua poſterorumq; ſuorum principum Poloniæ verba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu ſeruauit, quemadmodum poſterius exponemus.

Leſcus fratri Maſouia & Cuiauia ceſſit.

Maſouiam verò & Cuiauiam Leſcus de conſilij conuentusque ſententia Cōrado fratri minori in ſortem patrimonij conceſſit, comitijs eam potiſſimum ob rem Sendomitiæ habitis. Deinde duodetrigeſimum agens annum, rogatu procerum

Grimiſlaua Leſci vxor.

vxorem duxit Grimiſlauam Iaroſlai vnius de Ruſſorum ducibus, quem captiuum habuerat, filiam anno Chriſti

1220. ann.

Boleſlaus Pudicus.

1220. Ex qua anno ſequenti Boleſlaum filium, qui poſtea Pudicus appellatus eſt, ſuſcepit, in arce Cotcinenſi editum: deinde filiam Salomeam. Neque memorabile quicquam præterea eſt in principatu Leſci huius, quamuis diuturno, præter mortem eius: quam priuſquam perſequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, non indigna memoratu, breuiter exponemus. Henticus Barbatus dux Vuratiſlauienſium ex Heduigi vxore, filia Bertholdi ducis Carinthiæ & marchionis Morauiæ, fœmina lectiſſima, Hēricum & Conradum, cui Criſpo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat:

Henric⁹ Barbatus diuidit principatum inter filios.

ſed tamen partitus inter eos dominatum pater, vxoris ſuaſu minori quidem Luſaciam & Lubuſſenſem tractum, Henrico verò maiori reliqua omnia cum Vuratiſlauia aſſignauerat.

Luſacia & Lubuſſenſis tractus in ditione Polonorum.

In qua partitione cùm Conradus non acquieſceret, bellum fratri fecit, nequicquam diſſuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior ſibi defuit: ſed coacto & ipſe tumultario exercitu, obuiam fratri prodijt.

Bellum inter fratres.

Pugna commiſſa in loco cui nomē Studnicia, inter Legniciam & Goltbergam, Henticus victor extitit. Contadus cùm ſe ex fuga Glogouiam ad patrem recepiſſet, ſalutem conſecutus eſt. Verùm non ita multo pòſt in Tarnauienſi ſaltu venationi vacans, & feram agitans, lapſo equo ceruices fregit.

Conradi interitus.

Fertur autem Heduigis diuinitùs filij interitum præſciuiſſe.

Heduigis ſanctimonia.

Tā enim religioſa & pia fuit ea mulier, & ſanctimonia vitæ præſtans, vt Prophetico ſpiritu à Deo dignaretur.

Trebnicienſe monaſteriū conditum.

Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicienſe monaſteriū tertio à Vuratiſlauia milliario maximis ſumptibus exædificauit, & puellis Ciſtercienſis ſectæ attribuit.

Trebnicienſis monaſterij prouentus.

Addixit autem Heduigis, indulgente viro, illi monaſterio oppidum ipſum Trebniciam, & complures pagos ſuos dotales, ita vt in mille hominum alimenta reditus eius ſuffecturi eſſe viderentur. Quod exemplum ſecutus Nicolaus Henrichouius, vir nobilis & locuples, qui Hērico Barbato à ſecretis fuit, & ipſe patrimonium ſuum omne Ciſtercienſibus monachis, aſſentiente Henrico Barbato, donauit:

Henrichouienſe monaſterium.

extructoque eis monaſterio in pago ſuo Hērichouo, ipſe quoq; ibi religionem profeſſus, vitam peregit. Tantum verò tunc pacatis rebus vigebat in Polonis religionis amplificandæ ſtudiū, vt eo potiſſimum inter ſe certarent. Nam & Miecislaus Vuladislai filius, dux Oppolienſis & Ratiborienſis,

Ribnicienſe monaſteriū.

Ribnicienſe monaſterium Præmonſtratenſis ſectæ puellis condidit ac dotauit: quod poſtea filius eius Cazimirus, quem vnicum reliquit, Ciarnouanſum tranſtulit.

Cracouienſi baſilicæ ſupellex et decimæ à Vincentio epiſcopo donatæ.

Et Vincentius Cracouienſis epiſcopus, cùm baſilicæ Cracouienſi, cuius ſupellex vniuerſa, tacto de cœlo ærario conflagrâtat, multa contuliſſet, decimasque nonnullas collegio eiuſdem baſilicæ in diſtributiones quotidianas, & in lucernam, quæ perpetuò in templo arderet, addixiſſet,

Vincentius abdicauit ſe epiſcopa.

epiſcopa ſe abdicauit, nequicquam aduerſante principe, ac diſſuadente collegio ſacerdotum, & in Andreouienſi monaſterio reliquos quinque vitæ annos religiosè exegit, cùm decem annis epiſcopus fuiſſet.

Iuo epiſcopus Cracouienſis.

Huic verò Vincentio qui ſucceſſit, Iuo Sauli filius, cuius etiam ſuperius mentio.

mentionem fecimus, Romam profectus,
Dominicanorum ſodaliũ ſecta Cracouiã inducta.
ac Dominici Calagutitani, qui tunc nouę ſectæ & ſodalitatis, qnam à ſtudio concionandi Prædicatorum vocant, autor florebat, doctrinam vitamq́ue admiratus,
Iacinctus in diuos relatus.
Iacicum ſiue Iacinctum gentilem ſuum de territorio Oppolienſi canonicum Cracouienſem atque tres alios de comitibus ſuis, à Dominico inſtitutum vitæ illius edoctos atque profeſſos, Ctacouiam ſecũ reduxit: nouæ ſodalitati primariũ in vrbe
S. Trinitatis monaſteriũ.
Cracouienſi templũ, ꝙ Trinitatis nomine appellatur, attribuit: copioſam ſupellectilẽ templo dicauit: victum veſtitumq́; ſodalibus ſuppeditauit.
S. Mariæ tẽplum Cracouiæ.
Parœciã verò inde ad templũ virgini matri Dei Mariæ dicatũ, ob id tũc à ſe conſtructũ, tranſtulit. Cõplura deinde eidẽ ſodalitati cœnobia in Polonia cõdita ſunt. Quin Kiouiã quoq; & Haliciã ea paulo pòſt colonias ſuas deduxit. Sed non potuit eã diu ferre Kiouię dux Volodimirus, veritus ne ab ea Ruſſi ſui à ſchiſmate & ritibus Græcorum abſtraherentur. Idem Iuo Cacicenſe etiam monaſteriũ Ciſtercienſibus monachis cõdidit: nec multo pòſt Mogilam locum à Vẽdæ reginæ tumulo dictum vno à Cracouia milliario ſupra Viſtulã id trãſtulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac ſenio debilitatis Prochodochium, ſiue hoſpitale, vt vulgò vocant, in ſuburbano ſuo Cracouienſi, Prandnico dicto, exædificauit, pagosq́ue ac decimas quaſdam in alimẽta attribuit, eiusq́;
Hoſpitalarij de Saxia.
hoſpitalis curam & adminiſtrationẽ hoſpitalarijs fratribus, qui ſe de Saxia vocãt, mandauit. Poſterius autem incommoditatẽ loci, ab vrbe & frequentia hominum remoti, cùm animo ſuo perpendens, Cracouiam id tranſtulit, extructis nouis ædibus atque tẽplo, quod Spiritui ſancto dedicauit.
S. Spiritus prochodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Quo tempore etiam parœciã vicinam, ſanctæ Crucis dictã, in vrbe, & alteram in pago ſuo Biſcupicenſi, altero ab vrbe milliario, illis ipſis hoſpitalarijs iure
Sendomirienſe monaſteriũ Domin.
ſempiterno addixit. Sendomiriæ quoque idem epiſcopns Dominicanis fratrib⁹ ſiue prædicatoribus monaſterium erexit. Tãetſi variat Dlugoſſus. Nam ab Adleida Leſci ſorore monaſterium illud conditũ eſſe, alibi memorat. Quæ tamen aliquanto ante inuectam eam ſectam in Poloniã, vt ipſe vult, obijt. Niſi fortè pecuniã eius teſtamento relictam Iuonem in ædificationem monaſterij impendiſſe exiſtimandũ eſt, ita vt ambo, hic opera, illa ſumptu cõditores illius monaſterij fuiſſe videantur.
Meſtouienſe & Dlubnenſe monaſteria.
Idem Iuo etiam Meſtouienſe atq; Dlubnenſe monaſterium, & Derzanſnenſem, Vuauurincicenſem, Dalecticẽſem, & ſan-

ctí Pauli apud Sendomiriam parœcias cõ
Parœciæ quædam.
didit. Iam Henricus archiepiſcopus Gneſnenſis Theodorici ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona filins, bonam & ipſe in hoc pietatis ſtudio nauauit operam.
Eccleſiaſtici ordinis exẽptio à iuriſdictione iudicum profanorum.
Perſecit enim diligentia & autoritate ſua, vt principis atque omnium ducum procerumq́; Polonorum conſenſu, & vniuerſi conuẽtus cõſtitutione, ſacer & eccleſiaſticus ordo omnis cum adſcriptitijs etiam & ſubditis ſuis ab omnium profanorũ iudicũ, etiam ducum atque ipſius ſummi principis iuriſdictione prorſus liber eſſet, ita vt ne per exceptionẽ quidem vllam, aut reconuentionem pertrahi ſacrorum miniſtri ad vllum profanum, ſiue laicũ, vt vocant, forum poſſent. Eamq́ue conſtitutionem Põtificis max. & ſedis apoſtolicæ autoritate confirmauit.
Sacerdotibus vxores ademptæ.
Sacerdotes verò omnes ex decreto ſynodi à ſe cõuocatæ, vxores & cõcubinas, quas retinebãt adhuc plerique poſt edictum legati pontificij, abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto.
Legatio nata.
Hic etiã obtinuit à ſede apoſtolica archiepiſcopis Gneſnenſibus perpetuæ legationis munus. Mortu⁹ deinde eſt anno Chriſti 1219. cùm decem & nouem annis eccleſiæ illi præfuiſſet.
Vincẽtius archiepiſcopus. Inundatio, fames, peſtis in Polonia.
Cui Vincẽtius ſucceſſit. Biennio pòſt denſi atque continentes per totam æſtatẽ imbres ingenti aquarum inundatione vehementer Poloniã afflixẽre: plurimos pagos atque vicos euertêre atque abripuêre: ſegetes hybernas vaſtauẽre: vernam ſementem fieri paſſi nõ ſunt. Conſecuta mox eſt hyems acris & horrida. Inde fames & peſtis poſtea totũ triennium ſæuientes, maximã vim pecudum, iumentorũ atq; hominum abſumpsêre:
Iuonis epiſcopi beneficentia.
in his tantis malis, Iuonis epiſcopi beneficentia egentibus paſſim expoſita, permultis ſaluti fuit. Et ſanè mirum eſt tunc lõgè minores, quã nunc ſunt, reditus epiſcopę, ſuffeciſſe tamen pio & benefico epiſcopo in tot tantosq́; ſumptus, in cultum diuinum & ſubleuationẽ egentiũ, vt par fuit, collatos. Verùm diuinæ benignitatis fuit, vt liberaliter ſeminanti vber meſſis proueniret. Moderati verò ac temperantis epiſcopi, vt paruo contentus, diſpenſatorẽ non dominũ ſe eſſe meminiſſet. Sed inſtitutum noſtrum vrgeamus. Maſouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatũ Leſcus Cõra
Conradi ſegnitia.
do fratri, quemadmodũ iam ante dixim⁹, cõceſſerat. Sed quoniã is iuuenis admodũ erat, & ocio, deſidiæ, voluptatibusq́ue deditus, Criſtini palatini Plocenſis grauiſſimi & clariſsimi viri, cuius etiam ſuperius meminimus, nutu & arbitrio pleraque omnia adminiſtrabat. Et rectè is ſanè ſe gerere: domi ſcelera ſeuerè coercere: foris

Pruſ.

Pruſſis, & Lituanis finitimis formidabilis eſſe, ita vt vulgò iam ab exteris magnus Maſouiæ palatinus vocitaretur. Inuidēte ipſi eam gloriam atque autoritatem multi, atque in his Ioannes Ciapla, Scholaſticus Plocēſis, & cancellarius ducis, cæteris impenſius. Itaque is ſedulò Criſtino apud Conrādum obtrectabat, & inuidiā odiumque omni ratione conflabat. Admonebat crebro Conradum Criſtinus officij ſui: & cum remiſſiorem & nequiorē in dies fieri animaduerteret, in frequenti quoq; ſenatu fortè acrius obiurgârat. Eā igitur occaſionem exoptatam æmuli eius cupidè arripuêre, irarumque ſua ſponte Criſtino Conradum magis etiam irritârunt, multis falſis criminibus in eum confictis, & in primis, quòd is ad dominatū Maſouiæ aſpiraret, & Cōradi vitæ inſidiaretur. His incitatus Cōradus, Criſtinū in vincula coniecit, deinde excęcauit, poſtremò necauit, & liberos eius proſcripſit: optimè merentem peſſime remuneratus. Verùm

Inuidia & calumnia in aulis principū regnant.

Criſtini palatini cædes.

„ non nouū, neq; inuſitatum hoc eſt apud
„ principes: apud quos fere plus loci eſt pdi-
„ tis palponibus, aſſentatoribus, atque calū-
„ niatoribus, q̄ recta monentibus.

Sed non impūnè id ſcelus Cōradus abſtulit. Nā vbi ſublatum de medio Criſtinū, quem Deū vocabant, Pruſſi accepêre, reſumptis animis in ditionem Conradi incurſarunt: & Chelmnenſis quidem, ſiue Culmenſis tractus magnā partem, palatini eius loci (cū is puellæ cuiuſdam Pruſſæ amore captus eſſet) proditione in poteſtatem ſuam redegerunt. In Maſouiā verò progreſſi, maximis eam affecêre incommodis, ferro & igni longe lateque graſſantes, ita vt Ploſcū etiam oppidum, Maſouię caput exurerēt. Nam arx cum baſilica in ea ſita, iam antè fortuito cōflagrarat incendio, quo ſupellex baſilicæ, perquàm ſplendida abſumpta eſt. Ad quæ incommoda illud etiam acceſſit Maſouiæ, quod cathedra Plocenſis poſt mortem Goſlai bienniūm epiſcopo caruit, cum plures pariter à diſſentiente collegio electi eſſent. Quibus malis adact⁹ Cōradus, cum Pruſſorum excurſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, Cruce ſignatos milites in auxilium cōtra barbaros Chriſtiani monachi ſectæ Ciſtercienſis opera vndequaque euocauit. Inter quos facilè principes erant Leſcus Poloniæ & Henricus Sileſiæ duces: complures epiſcopi & multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cùm Chelmnēſem ſiue Culmenſem & Lubauienſem tractum, Maſouię ſuperiori tempore, ni fallor, à Pruſſis detractum, in poteſtatem ſuam redegiſſet, Chriſtianum ibi primum Epiſcopū pontificis Max. authoritate cōſtituit, quo per eum barbari ad religionem Chriſtianam adducerentur: eiq; & ſucceſſoribus eius Epiſcopis Pruſſiæ (ſic enim tunc appellati ſunt, qui deinde Culmenſes dicti ſunt) partem tractus Chelmnenſis, in quo fuerunt munitiones, Grudentum, Vapicum, Coprinum ſiue Copriuunū, Villiſazum, Colnum, Ruch, ſiue Ruth, Kiſſinum, Glemboki ſiue Profundum, Turnum, Pin, Ploth ſiue Ploch, Poſtolſco, Coualeuo, Belcz, Colman, Oſtrovvith, Neuir, Bobroth, VVenzino, Mileſzeuo, Oſieczno, Plovvans, Iablono. Eas igitur cum omnibus villis & pagis attinentibus, & iure ducali epiſcopo illi & eccleſię iure ſempiterno donauit: & præterea centum pagos. In reliquo autem Culmenſi territorio dimidiam partem ducalium prouētuum, & in arce ius curiam ſibi & fratrū ſuorum collegio conſtruendi ipſi cōceſſit. Adſcripti ſunt autem teſtes (vt hanc quoque antiquitatis memoriam ne prætermittamus) hoc ordinē. Gothardus Cācell. Maſouiæ, Nicolaus Cancell. Cracouiæ, Arnoldus Maſouienſis, Marcus Cracouien. Iacobus Sendomiriæ, Derſco Vratislauiæ Palatini, Pacoslaus Craconiæ, Mcſtuinus Sendomiriæ, Hoſtaſſius Visliciç, Clemens Plocenſis, Theodorus Cruſuicię, Mauricius Vuladislauiēſis, Sobesla⁹ Vuratislauienſis, Stephanus Boleslauienſis, Petricus Legniciæ Caſtellani. Adiecit etiā Gedeon Plocēſis Epiſcopus, aſſentiente ſacro collegio Carnouum & Papouiā cū omnib⁹ eius orę pagis ſeu villis ſuis, & omni iure ꝓfano iuxta ac eccleſiaſtico q̄ habebat in tractu Culmēſi; atq; etiā decimas, ijs bonis exceptis, q̄ tunc Sileſię dux Hēricus obtinebat. De his portò ꝓmiſit, vt inter eū & epiſcopū trāſigeretur. Id adeò anno Chriſti 1222. Louicię actū eſt, vti videre eſt ex diplomate à Cōrado & Gedeone vnà cū Capitulo ſupra memoratis, pariterq; à Leſco Poloniæ, & Hērico Sileſiæ ducib⁹, Vincentio Archiepiſ. Gneſnenſi, Cracouienſi, Poſnanienſi, Vuratislanienſi, Lubuſſenſi & Cuiauienſi epiſcopis cōſignato. Vnde licet colligere, archiepiſcopum quoque ac cęteros epiſcopos Conrado cōtra barbaros adfuiſſe. Acceſsêre poſtea cōplura alia bona ei ipſi eccleſiæ, partim vendita, partim donata à pijs hominibus: Quæ pleraque Teuthones Crucigeri deinde per vim & fraudem interuerterūt & occupârunt. Sed nos ex diuerticulo ad inſtitutū reuertamur. Igitur ita tūc Conradus Pruſſicum bellū geſſit. Nec tamē ab illo Cruce ſignato exercitu perdomari Pruſſi potuerūt. Itaq; Cōradus inito

Pruſſi Culmenſem tractum in poteſtatem ſuā redegêre, & Maſouiā vaſtauêre.

Ploſcum incenſum à Pruſſis.

Plocenſis epiſcopa bienniū vacauit.

Cruce ſignati in Pruſſos immiſſi.

Chriſtianus epiſcop. Culmenſis.

Culmenſi epiſcopo bona & reditus.

Teſtes aſcripti in priuilegio donationis & fundationis epiſcopa Culmenſis.

con-

conſilio, & miſſa ad Albertum archiepiſcopum Rigenſem legatione, ſodales ſiue fratres militiam Chriſti profeſſos, qui rubri enſis imaginē cum cruce in pallio inſutam geſtant, è Liuonia euocauit: eisque Dobrinenſem tractum inter Camenizā & Culmenizam riuos attribuit, vt ſibi cōtra Pruſſos præſtò eſſent. Verùm ij quoq; vno prælio, quod biduo duraſſe memoratur, obtriti à Pruſſis ac deleti ſunt, ita vt quinque ſoli euaderent: qui & ipſi Dobrino repudiato in Liuoniā ſeſe receperunt.

Liuonienſes milites Chriſti contra Pruſſos euocati.

Dobrinenſis tractus.

Liuonienſes milites deleti à Pruſſis.

Dum hæc ita geruntur, Leſco principi nouus hoſtis exortus eſt ex huiuſmodi cauſa. Suppetias is Conrado fratri cōtra Pruſſos, quemadmodum dudum memoraui, miſerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius gente Gryphius, equeſtri, nec ſanè obſcuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cùm aliter quàm ipſis & genere eorum dignum erat, ſe geſſiſſent, cæterique fuga eorum proditi occubuiſſent, reuerſi, ignominia notati, & magiſtratibus amoti ſunt à Leſco, Iuonis epiſcopi & Hoſtaſij comitis Odrouanſiorum, aduerſæ factionis, ſuaſu & conſilio. Permoleſtè tulit eam notam, familiæ ſuæ inuſtā Marcus palatinus Cracouiēſis, (nam Gryphius & ipſe erat) itemque Andreas magiſter & canonicus Cracouienſis, ſuprà memorati Ioannis frater. Itaque cùm clàm contra principem cum cæteris ſuæ factionis cōſpiraſſent, Marcus palatinus ad Hēricum Barbatum profectus, perſuaſit homini, vt ad principatum, iure optimo ad ſe pertinērem (quippe qui natu maximus tunc eſſet in familia Criuouſti Boleslai monarchæ) ſibi vendicandum adſpiraret: operam ad id ſtudiumque ſuum, & maximæ partis procerum equitumque Cracouienſis conuentus, quibus exoſus ſit Leſci dominatus, prolixè ipſi deferens, affirmāsque cum nullo negocio voti compotem „ fore. Henricus (vt eſt ingenium hominū, „ quod opes, honores & eminentiam attinet, „ inſatiabile, & facilè ſperat, creditque „ quod optat) paſſus eſt ſibi perſuaderi ab homine, quem illuſtri familia ortum, ac ſummo honore fungentem, gratia & authoritate plurimum valere in conuentu Cracouienſi nouerat. Itaque facta de ſuis manu ſatis valida, ſpei plenus, fruſtra reclamante vxore Hednigi, Cracouiam cōtendit. Neque Leſcum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis latuēre. Itaq; exercitum quātum poteſt maximum cōtrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accerſit. Iam ad Dlubnlam amnem vno à Cracouia milliario Henricus cum ſuis

Ioānes Gryphius ignominia notatus.

Hēricus Barbatus ad inuadendū principatum concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiēſem principatum.

Dlubnia fl.

copijs peruenerat, cum de apparatu & exercitu Leſci maiore quàm ſuo, cognoſcit, & maiorem longè quam Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiſcendi principatus reperit. Nec auſus rem præ[illegible] periculo committere propter non obſcurum pauorem ſuum, ad Leſcum miſit, tempus locumque & modum colloquij petens. Non abnuit Leſcus, pacis & ipſe amans. Conueniunt vtrinque pari numero procerum & ſtipatorū, erecto inter caſtra tentorio. Aderat autē & Conradus. Ibi multis vltrò citroque ſermonibus habitis tandem Iuonis epiſcopi opera maxime pax componitur inter duces. Henricus iure ſuo, ſi quod haberet ad principatum, ſeſe abdicat. Vtrique verò, nunquam ſe alterorum bonis & poſſeſſionibus inhiaturos, ſed commoda honoremque alterorum inuicem curaturos defenſurosque eſſe paciſcuntur. Deinde inuitatus Cracouiam à Leſco Henricus, octo dies ſplendide & honorificè acceptus atque habitus, qui hoſtis venerat, amiciſſimus diſceſſit. De Marco palatino nihil memoriæ proditum eſt, quid factum ſit. Sed veriſimile eſt, ei Leſcum Henrici opera reconciliatum eſſe. Nam poſt Leſci mortem in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo habitus eſt, interfuit, & vxori filioque Leſci non defuit. Eodē tempore maior quoque Polonia non immunis fuit ab inteſtinis diſſidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nondum egreſſus ex ephebis, æqualium ſuorum ſuaſu & conſilio liberati à tutela patrui Vuladislai Magni, ſiue Laſconogi, & partiti eum ſecum dominatum flagitabat. Cùm non impetraret, coacta clàm aliquanta manu, Caliſſiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Laſconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobilium iuxtà ac ruſticanorum accurrit: arcem obſidet, non inſtructam ad longam obſidionem perferendā. Quintumdecimum diem iā durabat obſidio, cùm commeatus obſeſſos deficere cœpit. Quocirca qui in præſidio erant, vitam & incolumitatem pacti, arcem Laſconogo dedidēre. Porrò Sputator per noctem cū ſeptem tantùm comitibus effugit, & ad Leſcum principem Cracouiam, deinde in Vngariam ſe recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquanto antè acciderant. Poſt hæc Vuladislaus idem Sputator ſocietate & affinitate clàm per internūcios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita, quòd filiam eius Helingam ſiue Helenam

Pax & fœdus inter co[illegible] principes.

Vuladislaus Sputator Caliſſiam intercepit.

lenam vxorem ducebat, monachi habitu clam in Poloniam rediјt, & Suentopelci ope Vſce arcem, cùm duorum fluminũ Noteſij & Guidæ allapſu & ambitu, tum manu quoque munitiſsimam intercepit, indeque ſubiectas ac vicinas oras vexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnẽſe monaſteriũ diripuit: complures equites, qui cũ Laſconogo ſentiebãt, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs non obſcuris iuuenibꝰ in primis adiutoribus vtẽs. Hæc vbi accepit Laſconogus, validum ex omni dominatu ſuo conſcribit exercitum: arcem Vſce, cùm difficilis eſſet expugnatu, obſidione cingit, caſtella pluribus in locis extruit: vnde diſpoſiti in ſtationibus milites obſeruarent, ne quid ad obſeſſos importaretur, néue iterum Vuladislaus Sputator manus ſuas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murum nequicquam quatit. Vbi hàc non proficit, diuturna obſidione & fame ad deditionem obſeſſos adigere ſtatuit. Cumque ad medium menſis Iulij à primo vere duraret obſidio, nec obſeſsi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpêre agi in exercitu. Rari, atq; inermes ferè, atque ebrij quoque in ſtationibus apparere. In caſtris etiam pauci ac diſſoluti obuerſari. Hoc animaduerſo, hi qui obſidebantur, alere etiam ipſi data opera ſimulato metu obſidentiũ negligentiam. Die quadam cùm infrequentes admodum ſtationes & infrequentia caſtra ſupernè conſpexiſſet Vuladiſlaus Sputator, celeriter inſtructis in arce ordinibus, cohortatusque paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaque nullo negocio ſtatione hoſtium, ad caſtra curriculo contẽdit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis, ſtragem edidit, donec Laſconogus retractis & animatis ſuis, globoque facto, in cæde exultantes repreſſit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & palatinum Poſnanienſem, Dobrogoſtium Laſconogus amiſit. Quo incõmodo conſternatus, poſtero die obſidionem ſoluit. Diſcedentẽ Sputator magna iam fiducia ſuarum viriũ ſecutus eſt, & multi ad eum à Laſconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Laſconogi fecerat, deficiebant. Poſnania quoque & Caliſsia, primaria oppida, non grauàte ſeſe ei venienti dedidêre. His tam ſecundis generi ſui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cùm alioqui magnis opibus & facultatibus terra marique partis, & gratia populari tumeret inſolentior factus, a Leſco principe magnopere contendit, vt ſe ducis, ſiue principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, & ſempiternũ id ſibi poſteriſque ſuis eſſe iuberet vt ij tamen ſummo Polonorum principi obtẽperarẽt. Conceſſiſſe id auum eius Criuouſtum Boleslaum in inferiore Pomerania & Caſſubia Boguslao gentili ſuo. Refutauit poſtulata Suẽtopelci Leſcus. Qua repulſa ille accenſus, ad defectionem ſpectare cœpit, neque penſionem annuam de more Leſco miſit. Leſcus igitur cùm conſilium eius non modò hominum ſermonibus, verùm etiam rẽ ipſa deprehendiſſet, communicato cum Henrico Barbato conſilio, Ganſauã, quæ villa eſt Tremeſnenſis monaſterij prope Znenam in maiore Polonia ſita, vniuerſæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quę dies Martini ſancti epiſcopi memoriæ dicata eſt, indicit, quaſi de republica ac de componendis inteſtinis ducum maioris Poloniæ diſſidijs: re vera autem, vt Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, ſine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus, & vltro in principem inſidias intendit vnà cum Vuladiſlao genero: quòd eius quoque iuxtà ac ſuam rem agi, nec minus illius, quàm ſuo periculo comitia illa inſtitui diceret, & ad ſpem ſummi principatus adipiſcendi eum incitaret. Conuenêre ad præſtitutũ locum atque diem Leſcus princeps, Henricus Barbatus, Cõradus, Vuladislai duo, Laſconogus & Sputator duces, archiepiſcopus Gneſnenſis, Cracouienſis, Vuratiſlauienſis, Vuladiſlauienſis, Poſnanienſis & Lubuſſenſis epiſcopi, & electus nuper Plocenſis, magnusque procerum numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: miſſiſque ſubinde per ſpeciem excuſandæ ſuæ moræ hominibus ſtatum omnem comitiorum cognoſcebat, & occaſionẽ peragendi cogitati facinoris captabat. Cũ triduo de pace inter Vuladiſlaos actum atque tractatum eſſet, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quòd totius conuentus ſententiæ eò inclinabãt, vt ipſe & Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detrimentis cum Sputatore illatis ſatisfacerent, quartaque dies curandis corporibus data eſſet, ad balneum ſe Leſcus & Henricus contulêre. Ibi Suẽtopelcus cum expedita ſuorum manu adeſt: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuerſoria ac tentoria proxima irrumpens, obuios quoſque, rei nouitate attonitos, facile aut remouet, aut obtruncat: Leſcum quærit: ad balneum, vbi eum eſſe acceperat, contendit. Interim exaudito tumul-

Vſce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.
Noteſius fl. Guida fl.
Vſce arcis obſidio.
Drobogoſtius Palat. Poſ. occiſus. Vuladislaus Laſconogus victus.
Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.
Suentopelci præfecti immoderata ambitio.
Suentopelci defectio.
Comitia apud Ganſauam.

mul.

multu certior factus Leſcus de hoſti[illegible] aduentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum pleriſque ſuis perſequitur: illum vnum ſe potiſſimum petere, in vno illo capite omnia ſibi poſita eſſe dictitans. Vbi effugere Leſcus inſequentium & prementium ſe manus non potuit, conuerſo equo & reuocatis fugæ comitibus, cùm aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis reſtitiſſet, fortiter dimicãs apud Marcincouum

Leſcus interfectus à Suentopelco.

pagum occubuit. At qui ad perſcrutandũ in balneo principem deſcenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam deſperauerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot vulneribus debilitatum proſtratumque, Peregrinus Veiſemburgius, vnus de

Henricus Barbatus a Peregrino Veiſemburgio protectus & ſeruatus.

aulico ipſius comitatu, corporis ſui obiectu protexit, confoſſusque & conciſus deficiente vita ſuper iacentis domini ſui corpus ſe proiecit. Percuſſores rati vtrunque exanimem, diſceſsere, & recolligendi ſui ſpacium Henrico conceſsêre: qui raptim furtimque Vuratiſlauiam delatus à ſuis, haud ita multo pòſt ſanitati priſtinæ reſtitutus, & poſteros Peregrini liberatoris ſui magnis muneribus & honoribus proſecutus eſt. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato 1226. ſecundum Vincentium: vel, vt vult Dlugoſſus, 1227. Ex eo tẽ-

1227. ann. Suentopelcus dux Pomeraniæ eſſe cœpit.

pore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere ſe cœpit. Leſci verò corpus Cracouiam relatum, in baſilica magna omnium comploratione ſepultum eſt. Regnauit autem Leſcus à morte patris annos triginta tres propemodũ, cum puer admodum ad principatum euectus eſſet. Sed in his trigintatribus annis Miecislaus quidem duos ferè, Vuladiſlaus verò filius eius tres annos, quibus ſummoto Leſco principatum obtinuêre, ſibi vendicant. Per hoc tempus Pruſſis Maſouiam vehementer vexantibus & vaſtantibus, inops conſilij Conradus dux, habito conuentu ſuorum, tandem Chriſtiano epiſcopo ſuggerente & ſuadente,

Teuthonicorum S. Mariæ ordo.

fratres ſiue ſodales Teuthonicos, & ipſos piam contra barbaros militiam ſub titulo S. Mariæ profeſſos (qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti erant) per eum ipſum Chriſtianum Roma acciuit: Chelmnenſemque ſeu Culmenſem tractum, &

Culmenſis tractus Teuthonibus conceſſus iure beneficij. Pacta Conradi cũ Teuthonibus fratribus.

quicquid terræ eſt inter Viſtulam, Mocram, atq; Dezuanciã flumina, eis tradidit: his legibus, vt contra Pruſſos ſedulò & ſummis viribus bellum gererent. Vbi verò eos domuiſſent, Culmenſem quidem tractum redderent: cætera vero quæcunque de barbaris cepiſſent, arbitrio bonorum virorũ ex æquo ſecũ, ſeu cum poſteris ſuis partirẽtur: Polonis ne quam vim aut iniuriam facerent, néue hoſtes eorum receptarent, aut vllo fauore proſequerentur: contra barbaros autem, & a religione Chriſtiana alienos, vt ipſis, cùm opus fuerit, præſtò eſſent. Si quid horum tranſgrederentur, pœnæ, quæ contra ingratos eſt ex iure gentium, ſubiacerent: hoc eſt, beneficia accepta amitterent. Hæc ita inter Conradum & ſuprà memoratos fratres Crucigeros, quorum tunc Herman-

Hermannus de Salza primus Magiſter Teuthonicorum in Pruſſia.

nus de Salza ſummus magiſter erat (ſic illi ducem ſuum appellant) conuenêre, & a Gregorio nono pontifice max. approbata & confirmata ſunt: quæ nos e libro vetuſto Germanica lingua ſcripto, q in arce Lubauienſi aſſeruatur, viri pietate iuxtà ac doctrina & integritate ſumma præditi Staniſlai Hoſij, dudum Culmenſis, nũc

Staniſlaus Hoſius epiſcopus Varmienſis.

iam Varmienſis epiſcopi beneficio eruta & ſubminiſtrata, bona fide hîc inſeruimus. Nam pacta ipſa publicis literarum monumentis cõſignata, partim iniuria temporum & negligentia noſtrorũ amiſſa, partim fortaſſis etiam ſtudio Crucigerorum ſuppreſſa periêre. Friderici quidem ſecun-

Friderici ſecundi Imperatoris diploma.

di Imperatoris diploma ſub bulla aurea diligentius iidem Cruciger aſſeruarunt quo ille confirmauit ipſis poſſeſſionẽ terræ Culmenſis, & quicquid ij de Pruſſis poſtea capturi eſſent, itemque terram quam eis Conradus dux Maſouiæ deinceps adhuc donaturus eſſet inter Pruſſiam & nouam Marchiam: quaſi verò imperium aliquod atque iuriſdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuiſſet vnquã. Ac terram quidem illam, quæ eſt inter Pruſſiam & nouã Marchiam, ſiue ea Cuiauia, ſiue Pomerania eſt, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Cul-

Dobrinum donatũ Crucigeris.

menſem tractum & Maſouiam attingit eis, iure hæreditario filijs ſuis & vxore aſſentientibus, conceſſit. Vxor autem eius fuit Agaphia Ruſſa, ſiue ea eſt Agapia, ſiue Agathia potius. Etenim Ruſſi † Græcũ, hoc eſt th, quaſi ph ſiue f pronunciant: vt

† quomodo Ruſſi pronunciẽt.

eſt videre in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs ſimilibus. Ot[illegible]ni noſtri vocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem ſuperius fecimus. Adiecit etiam militibus illis Crucigeris Guntherus epiſcopus Plocenſis, Gedeoni paulo antè mortuo ſuffectus, villam cum

Crucigeris donata.

inſula magna in eo ipſo territorio, item que decimas ad epiſcopam ſuam pertinẽtes ex iis agris, quos Germani agricolæ colerent. Quin & collegium Vuladislauienſe ius ſuũ omne in villa Viſtineis conceſſit, accepta à duce Conrado compen-

penſatione. Atque hæc ferè ſuprà memo-
1228. ann. rato anno Chriſti 1228. acta ſunt. Libet au
tem hîc adſcribere nomina & ordinẽ te-
ſtium, quibus præſentibus ſupra ripã Vi-
ſtulæ ex aduerſo Ploſci hæc confecta, ac
diploma conſignatum eſt. Michael epiſ-
ſcopus Cuiauiẽſis, Mikul archidiaconus,
magiſter Ioannes Dobroſlaus, magiſter
Petrus, canonici Plocenſis eccleſiæ, Gotar
dus cancellarius, Gregorius ſuccancella-
rius, Ioannes abbas beati Alberti Plocen-
ſis, Venceſlaus abbas, Gerardus præpoſi-
Cirnenſis. tus, Petrus prior Cirnenenſis eccleſiæ, Bo-
guſſa Palatinus Maſouiæ, comes Arnol-
dus, Cerhegus iudex, Abraam pincerna,
Martinus dapifer, Vitus caſtellanus de
Plonsk, Matthæus caſtellanus de Raci-
anz, Seguta dapifer, Barta ſuccamera-
rius, Adalbertus caſtellanus antiquę Vu-
Neſſouia Crucigeris donata. ladislauiæ. Biennio porrò interiecto Neſ-
ſouiam arcem cum tribus pagis in ditio-
Culmẽſis epiſcop⁹ ſua donauit Teuthonibus Crucigeris. ne Cuiauienſi, Cõradus addidit: Chriſti-
anus verò epiſcopus omnia, quæ ab eodẽ
Conrado in tractu Culmenſi acceperat,
præter ducenta aratra, & quinque prædia
eis conceſſit: modium tritici, & alterum
ſiliginis de ſingulis aratris in omni agro
Culmenſi ſibi & poſteris ſuis epiſcopis
quotannis dari pactus. Paulò aliter hæc à
Dlugoſſo memoriæ prodita ſunt: ſed nos
vetuſta ſcripta ac diplomata, q̃ poſt Dlu-
goſſum noſtra memoria in archiuũ regi-
um è Pruſſia relata ſunt, quorũque exem-
pla etiam in codice vetuſto deſcripta in
arce Heilſbergenſi extant, ſecuti ſumus.

Ita Crucigeri Teuthones fixis primùm
Dobrini domicilijs, Conrado Landisber-
gio duce, quem Hermannus de Salza ipſis
præfecit, magiſtrumque appellauit, Maſo
uiorum & Polonorum defendendorum,
& Pruſſiæ barbaris eripiendę prouinciam
ſuſcepêre: & mox primam in terra Cul-
menſi munitionem in ripa Viſtulæ exci-
târunt, eamque Fogelſangum ab auium *Fogelſang caſtellum.*
cantu, Germanica lingua, dixêre. Inde ve-
rò Maſouijs adiuuantibus, & voluntarijs
multis vndique pietatis ergò accurrenti-
bus, barbarorum excurſiones reprimere,
& ipſorum agros pagosque viciſſim infe-
ſtare cœperũt. Toruniam deinde, Riſem- *Torunia.*
bergam, quæ eadem Prabuta eſt, & alias
quaſdam arces & oppida non ignobilia
paucis annis munierunt. Rogouiam ve-
rò, quod Rogoznum eſt, & Culman, & a- *Rogozno.*
lias quaſdam à barbaris munitas ſiue in- *Culma ſiue Chelmno.*
terceptas, in poteſtatem ſuam redegerũt,
& paruo tẽpore magna in illis oris incre-
menta ceperunt. Per hoc ipſum verò tem *Frider. 2. Imper. expeditio in Syriã.*
pus Fridericus Imperator ſublatis æmu-
lis, poſt vexatam Italiam, vix adactus à
Gregorio nono pontifice maximo, expe-
ditionẽ in Syriam ſuſcepit. Sed nihil me-
morabile ibi geſſit, niſi quòd Ieroſolyma
à Sultano ex pacto recepit, regemque eius *Frideric⁹ Imper. rex Ieroſolymorum.*
vrbis ritu ſolẽni appellari ſecurauit. Mox
reuerſum Italici motus excepêre: quos il-
le quidem placidè compoſuit, ſed Ieroſo-
lyma non multo pòſt amiſit. Titulum ta-
men eius regni etiam poſteri & ſucceſſo-
res eius retinuêre. Sed nos ad noſtra.

MARTINI CROMERI,
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

NVLLAM quidem prope-
modum vim & authoritatẽ
Leſci Albi principatus inter
cæteros duces Polonorũ ha-
buit: nec ferè is in quenquã,
niſi in ſuæ ditionis homines, perinde at-
que cæteri, poteſtatem exercebat: ſuáne
id ignauia & anguſtia animi, an illorum
contumacia, an verò vtroque, non quæ-
Monarchia elanguit. rimus. Cæterùm pòſt mortem eius ma-
ior etiam confuſio & perturbatio conſe-
cuta eſt, ita vt vix aliquod ſummi princi-
patus, & communis reipublicę veſtigium
in Polonia extaret. Nã cùm Boleſlaus Le-
ſci fili⁹ puer admodum eſſet, necdũ aptus
adminiſtrando per ſe principatui, exclu-
di eum quidem à principatu non placuit:
ſed de eius tutela ac de ſumma rerum ni- *De tutela Boleſlai & adminiſtratione principatus cõtrouerſia.*
hil conſtitui publico conſilio potuit, cũ
proceres inter ſe diſſentirent, & nonnul-
li Conrado Leſci fratri fauerent, & iure
patruum pupilli tutorem eſſe debere aſ-
ſeuerarent: alij verò, quorum multo ma-
xima pars erat, vnà cum Grimislaua Bo-
leſlai matre, & Marco Cracouienſi, at-
que Pacoſlao Sendomirienſi palatinis,
profligatos Conradi mores peroſi, atque
ſæuitiam reformidantes, ad Henricum

Barbatum, ducem Vratiſlauienſium, tutelam pueri, & adminiſtrationem principatus deferrent. Neque verò illi liberis comitiorum ſuffragijs rem permiſère, ſed armis ac per vim, quaſi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro ſe vterque vſurpare aggreſſi ſunt. Itaque comparatis vterque magnis viribus, in Cracouienſem oram inuaſère. Et arcem quidem Cracouienſem Grimiſlaua cum liberis obtinebat: Henricus verò maiore quàm Conradus celeritate vſus, & procerum fauore fretus, duas extemporè munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit, alteram ad Mezibozum: easque validis militum præſidijs muniuit, vt inde aduerſariorum conatus retunderet, tractumque illum omnem in poteſtate ſua teneret, nec facilè intercludi à ſua ditione poſſet. Porrò Conradus recum Teuthonicis Crucigeris, vti modò expoſuimus, conſtituta, omnia ſibi in eo poſita eſſe exiſtimabat, ſi nouas munitiones & præſidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienſes ſibi reſiſterent. Itaque ad Scalenſem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Hẽricus: durum prælium cõmittitur. In quo multis vtrinque cadentibus, Præmiſlus quoque Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerſo caſu fractus Cõradus, receptui canere iuſſit, & pro victo abijt. Nec multo pòſt ad alteram munitionem duxit, quaſi mutaturus cum locofortunam, & acceptam ignominiã deleturus. Verùm ibi quoq;, cùm eum Henricus cõſecutus eſſet, apud Vuroceiriſſum pagum eodem, quo prius, ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem, in ſyluas & montes proximos, inde verò in Maſouiam ad redintegrandum exercitum ſe recepit. Hẽricus verò debellatum iam credens, & quod hyems inſtabat, vt tempori agricolæ ſementem facere poſſent, dimiſit exercitum. Ipſe verò ſine vllo metu cum paucis comitibus in Cracouienſi tractu verſabatur. De quo certior factus Conradus à ſui ſtudioſis, improuiſus eum expedita manu aduolat: Henricumque in Spitcoulcenſi villa diuinæ rei vacantem capit, & in Maſouiam aſportat. Hoc poſtea quam accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum poteſt maximum conſcribit exercitum, ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, vt credibile eſt, præſcia, viri eõ filium illud de principatu adipiſcẽdo nõ probarat, tunc quoque dubios euẽtus belli ſecum reputans, & ſanguinis Chriſtiani

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum duces.

Præmiſlus Conradi filius occiſus.

Conradus bis victus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum virũ liberat, & pacem inter cognatos duces componit.

atque cognati profuſionem, quæque bellum conſequi ſolẽt calamitates & nefanda ſcelera perhorreſcens, iuncto curru in Maſouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens deieſtandi atque parricidialis belli incendiũ ſapientia ſua reſtinxit. Eius enim precib⁹ atque ſuaſu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimiſit: duaſque neptes Henrici ex Hẽrico filio, filijs ſuis Cazimiro & Boleſlao vxores deſpõdit. Henricus autem tutela Boleſlai & adminiſtratione principatus, iureiurando interpoſito, ſe abdicauit. Exinde Conradus, nequicquam renitente Grimiſlaua, Boleſlai nomine principatũ apud minores Polonos adminiſtrare cœpit. Per quod tempus Præmiſlus ſiue Otrocarus rex Boemorum vita defunctus, Veneeſlaum filium, quem viuẽs deſignauerat, ac diademate cinxerat, ſucceſſorẽ reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tempus fuère. Nam Vuladiſlaus Laſconogus poſt ſolutã illam Vſcenſis arcis obſidionẽ, de qua ſuperius mentionẽ fecimus, ſimileinq; fugæ receptum, coadunatis nouis copijs, & vicinorũ auxilijs, recuperare amiſſa, & vlciſci fratris filiũ ſtatuit. Nec ille ſegnior, quãuis inferior tunc viribus (quippe qui ſoceri auxilia dimiſiſſet) ad reſiſtendũ patruo occurrit, & ſuperioris tẽporis ſucceſſu cõfiſus, temerè magis quàm animosè pugnandi copiã fecit, cõmiſſoque prælio fuſus, viuus in patrui poteſtatẽ venit. Verùm aliquãto pòſt, cuſtodum fauore elapſus, ad Suẽtopelcum ſocerum profugit. Quem non modò armis atque copijs inſtruxit Suentopelcus, verùm etiam ipſe profecutus eſt. Ad primum autem aduentum eorum Laſcono gus ſuis diffiſus, quos propẽſiores in Sputatorem eſſe animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametſi ſuperatum prælio nonnulli volunt) ceſſit, & Ratibori. am ad Cazimirum ducem ſe recepit. Vbi cùm in quartum annum exulaſſet, multique è maiore Polonia, quos vel Sputatoris tædium cœperat, vel æs alienum, ſceleriſue conſcientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conueniſſent, aut per internuncios ſua ei ſtudia ſignificaſſent, magna ſpe rurſus ad recuperandum dominatum ad ſpirare cœpit. Sed eum fortuna in ipſo curſu deſtituit. Facta enim aliquanta manu Gneſnam, cùm ea venienti portas clauſiſſet, oppugnare adortꝰ eſt, ſperans non illos modò oppidanos, ſed & pleroſque alios, atque etiam nobilitatẽ ad ſe defecturam. Verùm vbi fruſtra duos mẽſes in obſidione Gneſnæ cõtriuit, neq; quit.

Affinitas inter Maſouios & Sileſios duces.

Veneeſlaus rex Boem.

Vuladiſlaus Spuiator pellitur.

Vulad. Laſconogus eijcitur.

Gneſnã obſeſſa.

quiſquam omnino per id tempus ad eum deſciuit, & Vuladiſlaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs aductare nunciatum eſt, ſoluta obſidione mœſtus abijt: nec multo pòſt mœrore confectus, Srodæ vitam cum morte commutauit, & in Lubinenſi monaſterio, vel (vt alij volunt) Ratiboriæ ſepultus eſt, vir propter libidines & fœdos mores ſuis exoſus.

Vuladislai Laſconogi mors.

Hic autem Vuladislaus Stolpenſem ditionem in Pomerania incuria ſua, vel ſanè domeſtico bello implicatus amiſit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, vi ſubiugatam. Ita quidem Dlugoſſus, inconuenienter, vt videtur, ijs quæ alibi ſcripſit. Nos verò quid ex alijs Scriptoribus ea de re acceperimus, ſuperius in Cazimiro attigimus. Cęterùm per hoc tempus illa ipſa Pomeraniæ pars ſuperbam & iniuſtam externi regis dominationem indignè ferens, ad Suentopelcum Pomeranorum dominum ſiue ducem tranſijt. Nullos autem Vuladislaus Laſconogus reliquit liberos. Itaque eius morte vniuerſa maior Polonia in ditionem Vuladislai Sputatoris recidit.

Pomerania Slupenſis ſiue Stolpenſis amiſſa, & à Suentopelco recepta.

Reperio tamen Boleslaum Leſci filium à Vuladislao (ſed Laſconogone an Sputatore, incertum eſt) anno Chriſti 1228. adoptatum eſſe. Cuius adoptionis diploma ſub ipſius Vuladislai ſigno ac titulo extat in baſilica Cracouienſi.

Boleslaus Pudicus à Vuladiſlao adoptatus.

Sputator verò Dei benignitati ſucceſſus ſuos acceptos referens, vt aliquod grati animi documentum in propagando cultu diuino ederet, Olobocenſe monaſterium Ciſtercienſis ordinis virginibus condidit, & locupletauit. Quanquam Virbenta quoque eques Clementis filius nonnihil contulit.

Olobocenſe monaſterium.

Donauit item hic ipſe Vuladislaus, quemadmodum Dlugoſſus memorat, eccleſias Gneſnenſem & Poſnanienſem, & oppida pagoſque earum, etiam quos in poſterum eccleſiæ illæ acquiſituræ eſſent, vacatione omnium laborum atque munerum, & immunitate penſionum, quæ principibus ducibúsue debentur: ad hæc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atque adeò ipſorum principum iuriſdictione omnes, quicunque in ditione illarum eccleſiarum eſſent, liberauit.

Gneſnenſis et Poſnanienſis eccleſiarum immunitas & prærogatiua.

Quanquam hoc prius iam in vniuerſa Polonia Henrici archiepiſcopi opera in conuentu effectum eſſe diximus.

Eccleſiarum Polonicarũ immunitas.

Fecit etiam idem Vuladislaus poteſtatem archiepiſcopo Gneſnenſi & epiſcopo Poſnanienſi monetam cudendi, & venandi in ſyluis atque bonis ſuarum eccleſiarum: quod antea nemini præter principem licebat.

Moneta cudenda, et venandi ius.

Crobiam quoque amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum, Poſnanienſi epiſcopo donauit.

Crobia epiſcopo Poſn. donata.

Quæ quidem largitiones inuidiam ipſi, iniuſtus verò & ſuperbus dominatus odium etiam apud pleroſque omnes proceres conflarunt, ita vt in eius expulſionem coniurarent, & Henrico Barbato, quem propter Ganſauienſem proditionem & vulnera hoſtem Vuladislao eſſe ſenſerant, accito, ſe dominatumque omnem dederent.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Nec auſus eſt Vuladislaus Henrico cum valido exercitu venienti ſeſe opponere, diffiſus viribus ſuis, & voluntatibus militum. Sed Bnino atque Sremo arcibus, quòd non ſatis munitæ eſſent, crematis, Gneſna verò firmo præſidio munita, ad Suentopelcum ſocerum confugit.

Bninum & Sremum arces incenſæ, & refectæ.

Henricus verò munitionibus pleriſque omnibus atque oppidis facilè potitus, Bninum quoque & Sremum refecit, & præſidia opportunis locis impoſuit, eiſque Botiuoium nepotem ſuum ex filia Adleida, Dipoldi marchionis Morauiæ filium, præfecit.

Botiuoius nepos Henrici ducis.

Ipſe reliquas copias domum reduxit, domeſticóne aliquo bello reuocatus, an vindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & adminiſtrationis principatus gratia, non conſtat. Vindicauit quidem certè vtrumque, priuſquam ad ſubiuganda reliqua, quæ in fide Vuladislai perſtiterant, reuerteretur. Nam vt Conradus dux Maſouiæ, concedente & abdicante ſe Henrico, quemadmodum ſuperius narrauimus, pro tutore & principe gerere ſe cœpit, Iuo epiſcopus Cracouienſis, ſiue Henrici voluntate, ſiue ſua ſpõte & metu odioque Conradi, cui aduerſatus erat ſedulò, profectus ad pontificem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adoleſcens in Academia Pariſienſi coniunctè & familiariter vixerat, acceptuſque ab eo Peruſiæ honorificè, relaxationem per vim exacti iuriſiurandi Henrico impetrarat.

Polonia minoris motus.

Iuo epiſcopus ad Pontificem profectus.

Abſolutio à iureiurando.

Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono ſtudio pariter cum matre ferebatur, ſiue adeò ſui iam iuris eſſe cupiebat. Hæc vbi non obſcuris indicijs atque ſignis intellexit Conradus, Boleslaum vnà cum matre per ſpeciem colloquij euocatum capit: Cirſcumque, quæ arx eſt in Maſouia, aſportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata ſententia, ſuaſu Vuladislai Sputatoris, & Marci palatini Cracouienſis opera, in Secechouienſe monaſterium,

Boleslaus Pudicus captus à Cõrado, & elapſus.

Cerſch arx.

rium, quod in tractu Sendomirienſi ſu-
pra Viſſulam ſitum eſt, eos tranſtulit, &
aſſeruari iuſſit. Ipſe verò cum nonnullis
ducibus finitimis, & cum nouis hoſpiti-
bus ac defenſoribus Crucigeris, expeditio
Pruſſia vaſtata à Maſouijs et Crucigeris. nem in Pruſſiam fecit, hoſtilemque regi-
onem longè & latè igni ferroque vaſta-
uit. Dum autem Conradus eo bello diſti-
netur, interim Boleſlaus cum Grimiſla-
ua matre, opera abbatis Nicolai Franci,
pa[illegible] corruptis, partim inebriatis & ſo-
pitis cuſtodibus, intempeſtæ noctis ſiletio
diſpoſitis clam equis effugit, Zauichoſto-
que & Sendomiria potitus, nō auſus eſt ta
men vſquam in ſua ditione conſiſtere,
propterea quòd præcipuis arcibus Conra
dus Maſouios ſuos præfecerat: ſed in Sile-
ſiam ad Henricum profectus eſt. Venien-
tem humaniſſimè, vt par erat, Henricus
accepit, & conſolatus eſt: comparabatque
exercitum, quo eum reduceret, Conra-
Cracouienſis nobilitas alienatà Conrado. dumque eijceret. At Cracouienſis con-
uentus ordines, cognita Boleſlai fuga, &
apparatu Henrici, non obſcurè illis faue-
re, & in Conradum conſpirare. Erat in
Sendomirienſi tractu Boleſlaus Conra-
di filius, ſiue à patre, ad Pruſſicum bellum
proficiſcente, ne quid fortè ipſo abſente
nouaretur, cum imperio relictus, ſiue tūc
primùm accepto de fuga Boleſlai Pudi-
ci (iam enim ſic eum appellemus, quo di-
lucidior fiat hiſtoria) ac de motu Sendo-
mirienſium atque Cracouienſium nun-
cio, aduolârat: nihil enim de eo certi ha-
Boleſlai Maſouij crudelitas. bemus. Is igitur facta manu ſuorum,
crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis
eſſe didicerat, imo verò promiſcuè, nul-
loque amici & inimici diſcrimine cædi-
bus & incendijs debacchabatur: & Viſli-
ciæ belli ſede conſtituta, in Cracouien-
ſem oram populabundus excurrebat. Por
rò aduerſarij Viſlicienſe territorium vi-
Henrici Barbati expeditio in minorem Polon. ciſſim infeſtabant. Venit tandem cum va
lido exercitu Henricus, Boleſlaum Pudi-
cum ſecum ducens: ac decedentibus me-
tu Maſouijs, magno omnium ordinum
conſenſu atque alacritate ſuſceptus eſt, &
Cracouienſem Sendomirienſemque o-
ram omnem facilè in ſuam redegit pote-
ſtatem. Et quoniam permagnos ſumptus
fecerat, paternus autem Boleſlai theſau-
rus à Conrado direptus erat, Cracouien-
Hēricus principatum obtinet. ſem quidem ditionem vnà cum princi-
patu ſummo, permittente Boleſlao, Hen
ricus ſibi retinuit, Sendomirienſem ve-
rò ei conceſſit. Cùm autem is non ſatis
tutò ſe in vicinia Conradi eſſe exiſtima-
Scala Praginenſis arx. ret, Scalam Præginenſem arcem cum ter
ritorio in Cracouienſi tractu, ab Henri-
co, vbi cum matre vitam degeret, impe-
trauit, & quinquennium fermè ibi vſque
ad Henrici obitum exegit. Atque eo qui-
dem anno, qui fuit poſt Chriſtum natū
1234. Conradus à Pruſsica expeditione *1234. anno*
reuertens, ſatis habuit exortum domi in-
opinatum bellum propulſare. Siquidem
Miſnenſis Marchio, cùm ipſe quoque
piæ aduerſus barbaros Pruſſos militiæ no
men dediſſet, Ploſcum arcem eius inter- *Ploſcū à Miſnenſi intercepta & recuperatum à Conrado.*
ceperat, Incertum cupiditaténe ductus,
an iniuria prouocatus. Sed eum Conra
dus cum filijs mox eiecit, multis de exer-
citu eius cæſis, multiſque cum baſilica in
quam confugerant, crematis. Inſequen-
ti verò æſtate Conradus in Henricum ar-
ma mouit, & proceres Cracouienſes at-
que Sendomirienſes nequicquam ad de-
fectionem ſolicitauit. Cùm autem om *Cōradi expeditio in Cracouienſem oram.*
nes à ſe alienos eſſe animaduerteret, ad
mouens exercitum propius Cracouiam,
Scarbimirienſe & Prandocinenſe tem-
pla, & monaſterium Andreouienſe com-
muniuit, præſidijſque firmauit. Deinde *Cracouia obſidetur.*
Cracouiam oppugnare adortus, in radi-
ce montis, cui arx impoſita eſt, & ad mœ-
nia vrbis caſtrametatus eſt, templumque
diui Andreæ, quod tunc ſuburbanum e-
rat, caſtelli loco communiuit, primus
Polonorum auſus Deo conſecrata tem-
pla impijs armis profanare. Habebat qui-
dem Henricus magnas copias, ſed tamen
vniuerſæ dimicationis diſcrimini rem
non committebat, facilius & minori in-
commodo bellum ducēdo debellari poſ-
ſe Conradum exiſtimās, propterea quòd
ſibi domi bellum gerenti rerum omni-
um copia ſuppetebat, hoſti verò longius
frumētari & pabulari, aut domo ſuppor-
tare cōmeatum non ſine periculo neceſſe
erat, cùm ſubinde diſpoſitę ab ſe turmę ex
inſidijs in pabulatores & frumentatores
impetum facerent. Qui verò in præſidio
Cracouiæ erant, omnes oppugnantium
conatus fruſtrabantur. Itaque Conradus *Conradus rebus infectis diſceſſit.*
his difficultatibus implicatus, vaſtatis a-
gris, incenſis pagis & villis, non modi-
co etiam viciſsim detrimento accepto,
in Maſouiam redit. Neque tamen præ-
ſidia de quatuor, quibus diximus, locis
deduxit. Verùm ea pòſt Henricus, extru-
ctis & munitis è regione caſtellis, in an-
guſtum redegit. Illud verò quod in tem-
plo diui Andreæ erat, longa obſidione ad
deditionem compulit, & aduerſarios in-
columes decedere permiſit. Agi deinde *Pax inter duces.*
à proceribus de pace cœptum, conuentū-
que vt Henricus iuxtà atq; Cōradus tute-
la & principatus gubernatione ſe abdica-
rent,

rent, præſidia deducerent: ac Boleslai Pudici, qui iam pubeſcebat, arbitrio permitterent, verum ipſe ſibi curatorem ſumeret, cuius conſilijs in adminiſtrando principatu niteretur. Facta poteſtate eueſtigiò iis patruo præterito, Henricum ſibi delegit. Moleſtè id tulit Conradus, verùm tamen præſidia ex pacto deduxit. Et deſponſas pridem filijs ſuis Henrici neptes, Conſtantiam quidem natu maiori Boleslao, Gertrudim verò Cazimiro vxores accepit, partitus inter eos, ac tertiū Ziemouitū dominatū ſuum, quibus quiſq; poſt ſe dominaretur, ne quid diſſidij ſe defunctо inter eos oriretur. Ipſe verò quoad vixit, nihilominus omnia adminiſtrauit. Vnde fit veriſimile, poſt Mieſconis, ſiue Mieciſlai cui Coſſiſconi cognomentum fuit, interitum hanc diuiſionem factam eſſe, quamuis de eo poſterius Dlugoſſus meminerit. Scribit autem, eum cùm Cuiauiæ dominatum à patre accepiſſet, & inopum, viduarum ac pupillorum bona diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis iouitatis præberet, ab ingenti multitudine murium inuaſum, & fruſtra naui fugientem, muribus etiā per aquas eum perſequentibus, miſerabiliter perijſſe, exemplo futurum poſteris, ne ſe rapinis, iniurijs & ſanguine miſerorum hominum ſaginent.

Mieſco Coſſiſco dux à muribus abſumptus

Hoc tempore Cazimirus dux Oppolienſium & Rariborienſium Mieciſlai filius vita exceſſit, & Mieciſlaum atque Vuladiſlaum filios ex Vencellaua vxore ſuſceptos reliquit. Quorum Mieciſlaus cùm Iuditham Cōradi Maſouiæ filiam vxorem duxiſſet, ſine liberis decedens, fratrem habuit ſucceſſorem.

Cazimiri Oppolienſis mors & filij.

In Vngaria verò Bela eius nominis quartus Andreæ patri in regno ſucceſſit.

Bela quartus rex Vngariæ.

Facta pace cum Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouienſis & Sendomirienſis titulo abſtineret, tamen ſuo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleſlao accipiebat, vt ſumptus in bellum factos compenſaret. Et rectè vtiliterque multa de conſilij ſententia conſtituit: leges quaſdam improbas & peſtilentes, quę auxiliares, virginales, & viduales dicebantur, ſuſtulit: meliores nonnullas ſanxit: eccleſiarum immunitates confirmauit: magiſtratus bonis & induſtrijs viris mādauit: in maleficos & calumniatores ſeuerè animaduertit.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

Opatouiā verò oppidum cum ſexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorū ditione fuerat, Lubuſſenſi epiſcopo iure ſempiterno adiunxit, & addixit, aſſentiente Boleſlao. Quin & in Sileſia Borcum oppidū & territoriū, & in maiore Polonia poſtea Cazimiriam, cum quatuordecim pagis atq; decimis, eidem epiſcopo donauit.

Opatouia Lubuſienſi epiſcopo donata

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Quod quidem ille miſeratione epiſcopi feciſſe videri poteſt, propterea quòd ei Lādigrauius neſcio quis aliquanto prius arcem Lubuſſenſem cum oppido intercepiſſet, quemadmodum Dlugoſſus memorat. Idem autē non multo poſt prodit, à Villebrando Magdeburgenſi archiepiſcopo eā ipſam munitionē expugnatā eſſe, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Roman. olim cum Criuouſto Boleſlao bellum gerente, eam captam, & eccleſiæ ſuæ donatam eſſe diceret. Verùm ab Henrico Pio poſtea, cùm is patri Barbato ſucceſſiſſet, recuperatam eſſe.

Dlugoſſi perplexitas.

Quæ quidem inter ſe non ſatis congruunt: niſi hanc archiepiſcopi Magdeburgenſis inuaſionem in Lubuſſum ad ſuperius tēpus retrahamus, eandemq; eſſe putemus cū illa Landigrauiana, qui archiepiſcopo eam munitionē quæſiuiſſe, vel ſibi quæſitā, illi ex pacto tradere potuit: at verò poſt priorem illam interuerſionē ab Hērico Barbato recuperatam fuiſſe exiſtimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum commemorauimus, epiſcopo Lubuſſenſi in compenſationem dediſſe, ſtatimq; eam rurſus amiſiſſe. Nunc quidem oppidum id eſt in ditione marchionis Brandeburgenſis. Fieri autem potuit vel librariorum, vel ipſius Dlugoſſi errore, vt Landigrauium ſcriberet pro marchione, quem Germani Margrauium vocāt. Cæterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idē Dlugoſſus vigintiſex annis ante illa Landigrauij tempora, Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgenſi illud ipſum territorium vendidiſſe, & ex eo tempore à Polonia alienatum fuiſſe ſcribit. Quo quidem tempore necdū Henricus patri ſucceſſerat, nec ſcio an iam tum vxorem habuerit. Quin vnicum is filium reliquit moriens, Henricum, non Boleslaum. Sed non vnum hoc eſt Dlugoſſi peccatum in huius temporis hiſtoria. Sic enim ferè hic omnia confudit & implicauit, vt in veritate & ordine rerū explicando, Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus ſit. Verùm de Lubuſſi alienatione nos inferius ex eodem Dlugoſſo referemus. Nunc ad curriculum reuertamur, ſi pauca prius de Iuone epiſcopo prętermiſſa reſumpſerimus. Is igitur cùm in contentionē de loco cum Laurentio Vratislauienſi epiſcopo (qui poſtea ex roſarum odore deceſſit) in ſynodo prouinciali veniſſet,

Cracouienſis & Vratisl. epiſcoporum contentio de loco.

Laurentius epiſcopus roſarum odore extinctus.

nec ei, quamuis probāti ꝓrogariuā ſuam ſedis Apoſtolicæ diplomate, Vuratiſlauienſis cederet, profectus iterū ad Pontificem max. quo tempore Conradus dux Maſouiæ principatum adminiſtrare cœpit, quemadmodū ſuperius attigimꝰ, metropoliticam dignitatem Cracouiēſi eccleſiæ, quam Lampertus Zula epiſcopus ante centum quinquaginta annos negligentia ſua amiſerat, recuperauit.

Cracouienſi epiſcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retēta.

Verùm cùm Romam religionis ergò Peruſia (vbi Pontificem conuenerat) profectus eſſet, reuertens æſtate media, æſtu & itineris labore confectus, in morbum incidit: ex quo non multò poſt prope Mutinam deceſſit, cùm duodecim annis epiſcopus fuiſſet.

Iuonis epiſcopi Cracouienſis mors.

Cuius corpus poſtea Cracouiam à Dominicanis fratribus relatū, & in ipſorum templo conditum eſt. Nec poſtea curæ fuit ſucceſſoribus eius epiſcopis, vt metropoliticum honorem reſumerent. Pallio quidem margaritis diſtincto etiam nunc ij ſacris operantes, more archiepiſcoporum vtuntur. Niſi fortè hoc ſolùm ius pallij tunc impetrauit Iuo. Apud baſilicam ſanè nullum extat eius rei monumentum. Vacauit autem Iuone mortuo, cathedra Cracouienſis biennio, propterea quòd Viſlaus Coſceleeius canonicus gente Zabauius, & magiſter Andreas Gryphiꝰ Scholaſticus Marci palatani Cracouienſis filius, qui cum Iuone in Italiam profectus erat, de ea litigarent: hiç quidem prouiſione Pōtificis max. ille verò legitima electione nixus.

De Cracouienſi epiſcopatu lis.

Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, vt Viſlao eam Pontifex adiudicaret: Andreas verò poſtea poſt Petrū Plocēſis epiſcopus factꝰ eſt.

Viſlaus epiſcopus Cracouienſis.

In interregno autem illo, vt ita dicam, baſilica Cracouienſis fortuito incēdio in turri, quæ ex teſtamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato conflagrauit. Quam Viſlaus poſtea inſtaurauit, & alteram quoque excitauit.

Cracouiēſis baſilica arſit.

Nunc iam ad maiorem Poloniam reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleſlai & principatu cum Cōrado belligeratur, Botiuoius, qui ab eo cum præſidio in maiore Polonia relictus erat, cçpit abuti poteſtate ſua.

Polonia maioris motus.

Etenim cū fines bonorū epiſcopi & eccleſiæ Poſnanienſis inuaderet, nec alijs iniurijs abſtineret, ac Paulꝰ epiſcopus Poſnanienſis ex cōdicto Sremū ad eum veniſſet, vt certorum hominum arbitrio ijs de rebus cū eo tranſigeret, captꝰ ab eo, & in vinculis habitus eſt.

Boriuoij impotentia & cædes.

Paulus epiſcopus Poſnanienſis captus.

Verū non impunè ei ceſſit violaſſe ſacroſanctam epiſcopi maieſtatem. Nam & epiſcopus, cùm fortè euaſiſſet, è cœtu Chriſtianorū eum eiecit, & Vuladiſlaus Sputator cū ꝓdatoria manu, qua agros aduerſariorū & oppida vexabat, noctu à cuſtodibus in arcē Sremēſem intromiſſus, ipſum cū Sēdiuoio, nobili & potēti equite, multiſq; alijs militibus, q ad primū tumultū nō diffugerant, obtruncauit, arcemq; ne receptaculum deinceps hoſtibus ſuis eſſet, exuſſit.

Vulad. Sputator Sremēſem arcē recepit.

Tametſi Dlugoſſus velle videtur, alium ab illo, cuius ſuperius mentionem fecimus, hūc fuiſſe Boriuoium, Polonum equeſtri familia ortū. Henricus cognitis ijs, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouienſibus rebꝰ eò cōuerſus, vt Vuladiſlaū reprimeret, neq; vllam ei munitionē, ex qua bellū renouare poſſet, reliquā faceret, exercitum conſcribit, & ad Gneſnam, q̄ adhuc Vuladiſlai pręſidio tenebatur, ducit.

Henrici Barbati expeditio in maiorē Poloniam.

Materia ferè & roboribus Gneſna munita erat antiquitus, ſed egregiè tamen à militibus Vuladiſlai defendebatur, multique oppugnantium, cùm ſub mœnia ſucceſſiſſent, ſaxis atq; alijs telis, aut contis etiam ſupernè icti cadebant.

Gneſna oppugnata nec tamē expugnata.

Erumpendo item ſæpius obſeſſi, obſidentes magnis incommodis afficiebant, ita vt iam ſegnius munia ſua obirent, & machinæ quædam ad expugnationē excitatę (quas tamen bombardas fuiſſe, quæ poſterius inuentæ ſunt, credere non libet) ſuóne vitio collapſæ, an hoſtium vi diſiectæ, ruinam fecēre. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Sileſicæ ſuę ditionis res componendas reuocatus, ſoluit obſidionem, & ad extremas ditionis ſuæ Sileſicę oras contendens, in itinere apud Croſnam grauiter ægrotare cœpit: nec multo pòſt ritè ſacris myſterijs procuratus, diem clauſit extremum anno Chriſti 1238.

Henrici Barbati mors. 1238. ann.

Cuius corpus ad Trebnicienſe monaſterium ab Henrico filio, cui Pio cognomen datum eſt, relatum, honorificè ſepultū eſt. Nam Heduigis vxor in illo ipſo monaſterio degens, neq; ægrotū viſere, neque mortui funus deducere, aut obuiam ei prodire voluit, ne quo rerum humanarum cōmercio animus eiꝰ à diuinis auocaretur.

Heduigis res humanas deſpexit.

Quinetiam cæteris, viris iuxta à mulieribus plangentibus & lamentantibus, ſola moderatè coniunctiſſimi mariti mortē tulit, impium eſſe voluntati diuinæ aduerſari, dictitans. Ac ne viuētem quidem illum ſępe adijt, niſi fortè vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim conſenſu totos ferè triginta annos diſiūcti & cōtinentes vixēre.

Henrici Barbati cū Heduigi vxore continentia.

Ex quo tempore Henricus barbam promiſit, atque inde Barbatus vocitatus eſt.

Henricus quare Barbatus dictus eſt.

Eo defuncto, adſpirare rurſus Vuladiſlaus ad amiſſum dominatum cœpit. Sed abhortentibus ab eo volun-

lun-

luntatibus omniū, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq́; ſuam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cùm apud ſocerum eſſet in Pomerania: & paucis diebus moritur, relictis Præmislao & Boleſlao, qui poſtea Pius dictus eſt, filijs. Corp⁹ eius Poſnaniam relatum, permittente Hērico Pio, in baſilica (nam ita mandârat moriens) ſepultum eſt.

Valadiſlaus ſpinator moritur. Valadiſlai filij.

Poſt eius mortem Naclenſe & Vſcenſe territoria cum arcibus ſuis in fide filiorū eius permanſêre. Gneſna verò deditione facta in poteſtatem Hērici venit. Cęterum Conradus Maſouię dux, Henrici morte rurſus in ſpem Boleſlai Pudici fratris filij opprimendi erectus, vexare ditiones eius clandeſtinis latrocinijs, ac mox etiam apertis excurſionibus cępit. Ad cuius conatus reprimēdos Boleſlaus, vt externa quoque auxilia ſibi adiungeret, ad Belam quartum Vngarorū regem legatos miſit: cuius legationis principes fuêre, Clemens Clementouius caſtellanus, & Ianuſſius palatinus Cracouienſes: noua cum eo fœdera icit, ſiue adeo antiqua firmauit: filiam eius Kingam, quæ & Cunegundis dicta eſt, anno Chriſti 1259. vxorem duxit, puellam moribus & ſanctimonia vitę nobilem. Dos ei quadraginta millium mercarū fuit. Tali autem coniuge beatus Boleſlaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata poſtea conſenſu mutuo religione, ambo perpetuam vouêre continētiam. Hinc Boleſlao Pudico cognomē inditū.

Henricus Gneſna potitur. Conradus vexat terrā Boleſlai fratris filij. Boleſlai fœdus & affinitas cū Bela Vngarorū rege. 1259. ann. Cunegundis vxor Boleſlai Pudici. Coniuges cō tinentes. Boleſlaum vnde vocatum ſit Pudicum.

Poſt hæc autem fœdera & nuptias Cōradus Boleſlaum bello laceſſere auſus non eſt. Verùm Bydgoſtiam arcē in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipſum & Henricum bello vigente à Suentopelco Pomeranorum domino intercepta erat, in poteſtatem ſuam redegit. Nec tamē quieuit Suētopelcus: quin poſtea tumultuaria excurſione Inouuladiſlauiam oppidum, compluresq́ue pagos circumcirca ferro & igni depopulatus eſt. Porrò à Pruſſis quietior iam erat Conradus. Nā ij Crucigerorum & voluntariorum quorundam Teūthonū ducum, atq; etiam Pomeranorū armis fracti, & in anguſtū redacti erant.

Bydgoſtia intercepta, & recepta. Suentopelcus Cuiauiam depopulatur. Pruſſorū vires fractæ à Teuthonibus.

Cæterū domi nō perinde tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali ſua ſibi temeritate & furore præcipiti, falſa ſuſpicione inflammato, acceſſiuit. Profect⁹ erat Cazimirus filius eius Vratiſlauiam, vt ſponſam & affines ſuos viſeret: captusq́ue cōſuetudine ſponſæ, diutius ibi, neque quam reuocante patre, commoratus eſt. Suſpecta res ea Conrado, vt eſt fere ſuſpicax & ſollicita tyrannis, eſſe cœpit, verito, ne quod filius cum Henrico ſocero (viuebat enim adhuc) contra ſe & fratres ſuos conſilium iniret. Neque enim adhuc Hērico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecum cōiuncto, credebat. Erat cum Cazimiro Ioannes Ciapla iuris peritus, Vuladiſlauienſis & Plocenſis Scholaſticus, atque Ducalis cācellarius, cuſtos & moderator adoleſcenti à patre datus. Eū igitur Conradus, quaſi conſcium, ſiue adeo authorem conſiliorū filij, literis reuocauit: captumq́ue cauſa nō cognita in carcerē coniecit, ac mox quęſtionib⁹ ſubiectū, eodem furore in patibulum egit. Cuius cadauer cùm Dominicani fratres (quos Ploſcum Conradus ante aliquot annos, cōdito eis monaſterio, induxerat) depoſuiſſent, & Chriſtiano ritu funus deducerēt, Agathia Cōradi vxor mariti furori ſuffragata, ereptū, & in plauſtro duobus bubus contumeliæ cauſa vectū, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monaſterium Dominicanorum ex aduerſo baſilicæ erecta, iterum appendi iuſſit.

Ioannes Ciapla Scholaſticus Plocēſis à Conrado ſuſpenſus.

Nec tamen deterriti ſunt fratres Dominicani, quo minus iterū id deponerēt, atque honorificè ſepelirent. In quo quidē euidenter diuina iuſtitia apparuit, ſcelesta & ſacrilega tyranni manu ad vltionem patrati prius à Ioãncillo ſceleris vlta, propterea quòd is iniuſtæ & nefariæ Criſtini palatini necis author, aut ſanè incentor fuerat. Et ſanè huiuſmodi ferè ,, ſunt ſuſurronum ac delatorum, quibus ,, aulæ & aures principum patent, exitus. ,,

Calumniā pœna.

Hoc verò Conradi facinus, & patratum in ſacerdotem Dei parricidium Andreas Plocenſis epiſcopus, Marci palatini Cracouienſis filius, vindicare auſus non eſt, ne quid & ipſe à tyranno pateretur. Cæterùm Petr⁹ archiepiſcopus Gneſnenſis, cui⁹ genus & familia nō memoratur, re cognita maiore animo vniuerſæ Plocēſi diœceſi ſacris interdixit. Quamobrē excanduit quidē primùm Conradus, verū pòſt ad ſe reuerſus agnouit culpā, & Lēci eiam ad archiepiſcopū, vt ille iuſſerat, venit: de admiſſo ſcelere ei⁹ arbitratu ſatisfecit: Louiciam villā cum circumiacentib⁹ ſyluis ſanè q̃ vaſtis archiepiſcopo Gneſnenſi ſempiterno iure donauit, ea lege, vt is Plocēſis canonici ius ſemper obtineret, & marçam auri duci Maſouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet.

Interdictum archiepiſcopi in Plocenſi diœceſi. Conradi pœnitentia. Louicia archiepiſcopo donata. Archiepiſcopus Gneſnenſis canonicus Plocenſ.

Hæc nos quidem è Dlugoſſo ferè. Cæterum dum opus quartæ huic æditioni præparatur, vir non vulgari eruditione præditus, Stanislaus Craſinius iureconſultus & Archidiacon⁹ Cracouienſis, Frãciſci

Stanislaum & Franciſcum Craſinios fratres.

ciſci Procancellarij Regni, ac deinde Epiſcopi eiuſdem eccleſiæ, amiciſſimi noſtri, nõ ita pridem vita defuncti frater, cõmunicauit nobiſcũ, excerpta quædã lectorũ à ſe authenticorum diplomatum Innocentij ſecũdi Papę, Cazimiri magni regis, & Ziemouiti Troideni Maſouiæ ducis. Inde è pontificia quidem bulla comperimus Louiciam cum decimis, villis, incolis, venatione, & omni prorſus iuriſdictionc ſeculari amplius centum annis ante hoc tempus Archiepiſcopo Gneſnenſi attributam, & ab ipſo pontifice confirmatam fuiſſe. Cazimirus verò magnus memorat, ſe vidiſſe literas Honorij tertij Papę, quibus is ad petitionem Leſconis Cracouiæ (verbis diplomatis vtor) Conradi Maſouiæ, Vuladislai de Caliz, & Cazimiri de Opolie ducũ, iura, libertates & poſſeſſiones Louicienſis diſtrictus terrę Maſouiæ confirmat, ipſumq́ue diſtrictum cum omnibus villis & poſſeſſionibus ab omni iuriſdictione & dominio quorumlibet principum penitus liberat. Vnde cõiecturã capimus, cùm Ius Louicienſis territorij longè ante Conradum ducem & cædem Ciaplæ ad Archiepiſcopũ Gneſnensẽ ptinuiſſet, & à ducibus Maſouię locorũ illorũ dominis, nihilominus p vim is dominatus vſurparetur, Conradum Ciaplæ Scholaſtici cæde, ditiſque Petri Archiepiſcopi perculſum, tum demũ Louiciã ipſi Archiepiſcopo diplomate ſuo ex integro donaſſe, eaq́; ꝓrſus deceſſiſſe. Atque id aliquanto ante, quàm nos dudum, Dlugoſſum ſecuti, retulimus factũ, & ab Honorio petentibus cum Conrado ducibus dudum memoratis donationẽ illam, diſſimulata eius cauſa, confirmatã eſſe. Ante hoc enim tempus, quod modò perſequimur, Honorius & duces illi, excepto Conrado, viuere deſiernnt, quemadmodum ſuis locis indicauimus. Porrò Troidenus longè poſt, ampliatis Archiepiſcopo territorij Louicienſis immunitatibꝰ & prærogatiuis, villam inde pro ſe & ſucceſſoribus ſuis in ducatu Sochacio uienſi in ſignum dominij, concedente Iaroslao Archiepiſcopo, ſe detraxiſſe, & penſionem anniuerſariam vnius marcæ auri, ſiue tredecim marcarum groſſorum, pro qualibet marca 48. groſſos computando (ſic enim habet diploma) ſibi & filijs atque nepotibus ſuis dependendam impoſuiſſe teſtatur, Sed eam penſionem Cazimirus tertius Rex in perpetuum Archiepiſcopis remiſit & abrogauit. Verũ nos ad Conradum & curriculum noſtrũ reuertamur. Non ſolùm autem Archiepiſcopo Gneſnenſiq́; eccleſiæ, verùm etiam Vuladiſlauienſi & Plocenſi is multa largitus eſt. Atque ita Archiepiſcopus interdictum ſuum relaxauit, & Conradus dux à delegatis Pontificis maximi Gregorij IX. epiſcopo Vuratislauiẽſi, & Scholaſtico Cracouienſi à crimine abſolutus eſt, cũ ea quæ archiepiſcopo, & Vuladislauienſi atque Plocenſi epiſcopis receperat ac donarat, vnà cum filijs ſuis confirmaſſet. Id adeò 1240. Chriſti anno actum eſt. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ ſodalitati diui Franciſci Aſiſinatis, nouo tunc inſtituto viuenti, Praga accitæ, condidit: itemq́ue Pompo ſecundus magiſter Crucigerorum Toruniæ: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouienſis gente Gryphius, qui Cedro vulgò appellatus eſt, in pago Sciricio monaſterium Ciſtercienſibus monachis excitauit & locupletauit: qđ in Ludimiro hęreditario pago Carpatho mõte ptiꝰ ędificauerat: verùm trãsferre coactus eſt, quòd locus ille in confinio Vngarorũ ſitus, infeſtus eſſet latrocinijs. Cuius monaſterij reditus Vislaus & Prendota epiſcopi Cracouienſes attributis decimis quibuſdam auxerunt. Bronisſius etiam comes gente Vienauius, cuius inſigne eſt caput biſontis, in pago ſuo hęreditario Goſcicouo in Poſnanienſi diœceſi ijſdẽ Ciſtercienſibus monaſteriũ condidit, quod Paradiſi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè, Breſcenſe etiam monaſterium ſupra Viſtulam quinto à Cracouia miliario, Præmonſtratenſibus monachis ab Iuone epiſcopo Cracouienſi conditum, poſſeſſionibusq́ue ac decimis dotatum eſt. Conſecutum eſt deinde tẽpꝰ, quo Polonia tota, dudũ inteſtinis motibus atque ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiã barbaratumq́ue gentium quaſi inundatione quadam noua, miſerabiliter diuexata & afflicta eſt. Tartari nanque Ruſſia, quemadmodum ſuo loco narrauimus, peruaſtata, & maxima ex parte ſubiugata, anno Chriſti 1240. Sendomirienſem tractum in Polonia Ruſſiæ finitimum magno impetu inuaſerunt, exuſtaq́ue arce Lublinenſi omnem illam regionem vſque ad Viſtulam longè lateq́; depopulati, Zauichoſtum etiam arcem in ripa Viſtulæ ſitam, incenderunt: indeq́ue in Ruſſiam reuerſi, depoſita tuto loco prędа, quam ingentem abegerant, & aſportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuerſi ſunt, tranſmiſſoq́; Viſtula flumine glacie concreto, Sendomiriam expugnauère: Copriuuicẽſe mo

nalte.

Louicia quã ao Archiepiſcopo Gneſnenſi donata.

1240. ann.

Franciſcani ſodales.

Pompo ſecũdus Magiſter Teuthonicorum in Pruſſia.

Sciricienſe monaſteriũ.

Paradiſi monaſterium.

Breſcenſe monaſteriũ.

Tartari Poloniam vaſtant.

Zauichoſtũ incenſum.

Sendomiria expugnata.

[illegible] monaſterium direptum.

naſteriũ, quod etiam Pocr'uunicenſe appellatur, diripuere: vtrobique præter cines magnam agreſtium & nobilium multitudinem, quæ illuc confugerat, vnà cum monachis interfecere: progreſsique longius nemine prohibente per Viſliciam Scarbimiriam vſque, quod oppidum ſeptem milliaribus abeſt à Cracouia, peruenere. Inde veri in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis generis præda onuſti, ingentem etiam hominum vtriuſque ſexus forma & ætate florentium, multitudinem loris adſtrictã in morem pecudum præ ſe agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleſlaus princeps Cracouiæ ſimul cum matre, nuſquã auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere. Cęterũ Vulodimirus palatinus Cracouienſis coacta aliquãta manu inſecutus abeuntes, apud Turſcum pagũ vno à Polanecia oppido miliario ſtatiua habentes, ex improuiſo adortus eſt, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio, ſtragē edidit. Verùm poſtea Tattari animaduerſa noſtrorum paucitate, facilè multi paucos, & multa cæde fatigatos, ſuperarunt, & cæſis nonnullis, reliquos in fugã verterunt. Neque tamen longius inſequi fugientes auſi ſunt, veriti ne in inſidias præcipitarentur. Interim autem dũ pugnabant Tattari, captiui diſciſſis vinculis in proximas ſyluas effugerunt. Porrò Tattari ſua ſtrage perculſi, metuentesque ne maioribus noſtrorum copijs opprimerentur, raptim atque tumultuariè ſeſe recipientes, & ſaucios atque ęgrotos abijciẽtes, prope Secechouiam in magna ſylua. q̃ Stremech dicitur, aliquot dieb' delituere, vt inſequẽtes fallerẽt. Inde poſtea in Ruſſiã rediẽre. Nec multo poſt auctis maiorẽ in modũ copijs, irarum pleni in Poloniã reuertẽre. Et cũ apud Sēdomiriã biduò ſtatiua habuiſſent, quo plura populationib' cõplecterentur, in duos ſe diuiſere exercitus. Ac pars quidē Lencicienſē & Cuiauiēſem orã duce Kaidano vaſtarũt, cũ reliquo verò exercitu Battus ſummus eorum dux & imperator, Sendomirienſem tractum verſus Camionam fluuium & Iliſzam ſiue Ilzam arcē & oppidum epiſcopi Cracouienſis infeſtauit. Vnde & Batti viam haud longe ab eo oppido nuncupari, Dlngoſſus memorat. Tametſi Bonfinius in libris de rebus Vngaricis, Battum per id tempus cum longè maximis copijs in Vngariam expeditionem feciſſe ſcribit: Peiam verò ab eo cum parte exercit' miſſum ex Ruſſia, in Poloniam excurriſſe, ac deinde per Sileſiam & Morauiã in Vngariam ad ipſum veniſſe. Satis quidē cõſtat, Tattaros Batto & Kaidano ducibus per idem tempus Vngariã omnem cum finitimis Raſcia, Boſna, Croatia & Bulgaria toto triennio cædibus & incendijs deuaſtaſſe, Bela rege profligato, & in Dalmatiã fugato. At proceres & equites Cracouienſes & Sendomirienſes, non ferentes chariſſimam patriã, ſe inſpectantibus tam crudeliter vaſtari, parentes, vxores & liberos ſuos dulciſſimos omni genere contumeliæ affectos, vel miſerabiliter trucidari, vel in fœdam ſeruitutem abduci, villas atque penates incendi, religiones ſanctiſſimas atque templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & ſanguine ſacerdotum pollui, Chriſti Ieſu Dei & hominis corpus cœlitib' venerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, ſimul autem conflictu Turſcenſi animati, facta manu Tattaris apud Chmelicum pagum, non longè à Sidlouia oppido occurrunt, eo quidem propoſito, vt vel corporibus ſuis viam ipſis ad vlteriora obſtruerẽt. Tattari vbi de aduentu Polonorum cognouerũt, duas acies inſtruunt: quarum altera magno cum clamore in noſtros aduenientes procurrens, vt mos eſt genti, prælium commiſit: altera in ſubſidijs erat, vt laborantibus ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pauci erant, ſimplicem aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnam capeſſebant. Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vulodimiro palatino & Clemente caſtellano Cracouienſi tenebant. In dextro autem Pacoſlaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius caſtellanus Sendomirienſibus ſuis præerãt. Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum Tattari multis fortibus viris amiſsis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepẽre, noſtris alacriter inſtantibus, & debellatũ eſſe credentibus. Ibi verò denuo inſtauratur præliũ. Tattari integri & recentes feſſis & faucijs ſuccedũt. Noſtri primo ſucceſſu freti, extremũ conatũ faciũt, vt aut plena victoria potiãtur, aut verò honeſte pro patria mortem oppetãt. Tandē amiſſis ducib' & fortiſſimis quibuſq; militib' ad paucos redacti terga dedēre, & itinerum notitia ſyluisq; tecti, euaſere. Ceciderũt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & præſtantes, Criſtinus Sulcouicius, Albert' Stẽpoci', Nicolaus Viroui', Zemeta, Grambina & Suliſlaus. Factũ eſt aũt hoc prælium decimaoctaua die Martij. Cõtinebat ſe per id tẽpus Boleſlaus Pudicus cum Grimiſlaua matre & Kinga vxore in arce Cracouienſi. Sed accepto nũcio de clade ſuorũ, in

Tattari ad Scarbimiriã vſq. prædas agendo progreſsi.

Poloni apud Turſcum à Tattaris funduntur.

Captiui Tattarorum elapſi.

Tattari iterum [illegible] partiti [illegible] Poloniã peruaſtant.

Battus dux Tattarorũ.

Batti via.

Peta Tattar. dux.

Captiuitas Vngariæ [illegible] triennio vaſtata à Tattaris.

Polonorum clades apud Chmelicum à Tattaris accepta.

Boleſlai, Pudici fuga.

in Vngariam cum famil:a & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerũ profugit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia a barbarorum furore ſibi ducens. Sed cùm Vngariam quoq; maior etiam vis eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquandiu commoratus eſt.

Pienina arx.

Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniã diffugerũt. Tenuiores verò in ſyluas, montes & paludes ſeſe abdiderũt. Porrò Tartari poſt Chmelicenſem victoriam ad Cracouiam cõtenderunt, quòd eam vrbem caput Polonię, ac domicilium principis eſſe didicerant: & cùm vacuam defenſorib⁹ reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templũ tamen diui Andreæ nomine dicatum duabus turrib⁹ munitũ, quod etiam tũ extra oppidũ erat, egeni ac debiles, q in id ſe receperât, interfectis ſupernè cõplurib⁹ barbaris, qui propius acceſſerãt, defenderũt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione tẽpli voluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendum.

Cracouia incenſa à Tartaris.
S. Andreæ templũ defenſum.

Sed in Sileſiam ingreſsi, cũ diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore raribus apud Ratiborià flumen traiecerunt. Seruabat ripam vlteriorem Miecislaus dux Ratiborienſium Cazimiri filius eum parua manu. Is igitur in eos, qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (valente enim ea re ipſi, iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente, ceſsit, & Legniciam ad Hẽricum Pium, Barbati filium, qui ibi coge bat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe cõiunxit.

Sileſia à Tartaris vaſtata.
Tattarius ſaudi periit.

Tattari verò continuato curſu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt: verùm id incẽſum repererunt. Oppidani namque cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerãt: milites verò, qui in præſidio arcis erant, vacuum, ne hoſtibus prædæ vel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tattari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imperati eſſe viderentur, [illegible] inde ſimilis fugientibus a[illegible] vt poſtea compertum eſt, oſtento perterriti, quod fuit huiuſmodi.

Vuratislauia incenſa.
Tattari ab arce Vuratislauienſi re fugerunt.

Cieslaus vnus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouienſis, Romæ dì ui Dominici vitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vuratislauienſi apud diui Adalberti, & ad primũ tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tattarorum, omneque territorium ingenti atque terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt, & Legniciam, vbi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerant, contenderunt, auctis viribus ſuorum aduentu, quos in Lencicienſem & Cuiauienſem tractum excurſionem feciſſe, ſuperius memorauimus. A' quibus etiam Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptũ, & monachæ omnes, præter tres, quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuêre, Buſcoeum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperunt.

Miraculum.
Vitouienſe monaſterium direptum.
Buſcoenſe monaſterium.

At Henricus aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato à ſacerdotibus ſacris myſterijs exercitu, eo quidẽ animo, vt aut vinceret, aut fortiter pro aris atque focis, & pro populo ſuo dimicãs occumberet: non modò non deterrente, ſed etiam atque etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præſcia, tamen diuinæ voluntati repugnare nefas eſſe ducebat. Quinq; autem agminibus exercitus eius conſtabat. In primo erant cruce ſignati ex varijs gentibus, ſummi Pontificis autoritate & cohortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goltbergenſibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi marchionis Morauiæ filius. In ſecundo erant maiores Poloni & Cracouienſes nonnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vulodimiri palatini Cracouiẽſis frater. In tertio erat Miecislaus dux Ratiborienſis & Oppolienſis cum ſuis copijs. Quartum tenebat Pompo magiſter Pruſsię cum ſuis Crucigeris. In extremo erat ipſe Henricus cum flore militiæ Sileſieæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidem Tattari fecerunt. Eſt ſub Legnicia planicies ſpacioſa ad Nyſſam amnem, quę Bon⁹ campus dicitur. In ea igitur concurrunt acies, primique crucee ſignati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnam ineunt, & primos barbarorum præcurſores facile fundunt. Verùm illis

Henrici exercitum.
Prælium cũ Tattaris ad Legnicam.

ſiue

ſiue pulſis, ſiue de induſtria cedētibus(et.
enim fugiendo pugnare genti maximè v.
ſitatum eſt)primum illud agmen cruce
ſignatorum prodnctum longius à ſuis,&
à multitudine barbarorum circundatū,
denſo imbre ſagittarum obruitur,ita vt
pauci inde euaderent : Magna ſiquidem
ex patte nudi erant. Tametſi ne loricæ
quidem,aut thoraces,aut galeæ ſatis vim
Tattaricarū ſagittarum ſuſtinent. Ibi &
Boleslaus dux inter primos pugnās ceci.
dit.Succedit alterum agmen ex duobus
iunctū,cui dux Oppolienſis & Sulislaus
præerant. Atq; id facto impetu in hoſtes
in cæde primorum exultantes, magnam
ſtragem edidit, cùm baliſtarij contra ſa.
gittarios eorum conſtitiſſent.Quod ani.
maduertentes Tattari, duo item agmina
ſuis laborantibus ſuccurſura ſubmittūt.
Neque tamen ſegnius noſtri pugnam
cient,donec quiſpiam de exercitu Tatta.
rorum eques ab latere noſtris ex impro.
uiſo apparēs,Polonica lingua,vt fugerēt,
identidem vociſeratus, eos conturbauit,
& in fugam conuertit, orto fugę initio à
Miecislao Oppolienſi,qui vocem illam
amici eſſe,ſaluti ſuorum conſulentis,
quaſi iam reliqua agmina à barbaris de.
leta eſſent, credidit. Ibi Henricus nihil ſu.
orum ſtrage fugaque deterritus,extremo
agmine cum Crucigeris coniuncto , fu.
gientes inſequentium Tattarorum impe
tum excipit:inſtauratoq; pręlio , Tatta.
ros viciſſim premit . Succurrit & Battus,
ſiue Peta ſuis vehemēter debilitatis. Cer.
tatur vtrinque totis viribus pro victoria:
exæquataq; rurſus aliquandiu pugna,tan
dem Henrici res virtute militū, meliore
loco eſſe cœperāt. Ibi Tattari fugam neu
tiquam ſimulatam capeſſunt. Inſtant no.
ſtri ſugientibus. Erat in extremo illo ag.
mine inter alia ſigna vexillū inſigne, cu.
ius pictura X literæ figurā præ ſe ferebat:
in cuſpide verò imago erat tetra nigraq;
capitis humani barbari. Id igitur vexillū
cū ſignifer vehementius quateret, fumū
atq; nebulam denſiſſimā & fœtidiſſimā
exhalabat. Ea nebula non modò aſpectū
barbarorum noſtris adimebat,verùm e.
tiam odore teterrimo eos enecabat, totū
q; adeò exercitū nouitate & miraculo rei
ſtupefactum perturbauit . Incantationi.
bus id quibuſdam Tattari effecerant;
quibus iuxtà ac ariolationibus atque di.
uinationibus cæteris cùm alias,tū in bel.
lo plurimum vtuntur, ex humanis etiā
extis de futuris euentib⁹ cōiectare ſoliti:
Tunc verò barbari, vbi noſtros trepidare
ſenſerunt, cohortati ſeſe mutuo, impre.
ſſionem in eos faciunt: perturbatisq; or.

Tattari fugiendo pugnant.

Sagittæ Tattarorū penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Strategema.

Sileſiorū & Polonorum fuga.

Tattari vincunt Polonos magica artis præſidio.

Tattari magica arte maliū vtuntur.

dinibus in cæde verſantur : in qua Pōpo
magiſter Crucigerorum cum fortiſsimis
quibuſq; ſuorum occubuit. Diffugiunt
cæteri ex acie, præter eos, qui circum du.
cem erant. Nam is turpe ratus fugere,nō
inultus mori volebat. Ad extremum ta.
men, cùm aliquandiu ſortiter pugnans
hoſtium vim ſuſtinuiſſet, perſuaderi ſibi
paſſus eſt, vt ſe melioribus reb⁹ ſeruaret:
perruptisq; hoſtilib⁹ cuneis, quatuor tan.
tùm comitantibus, nēpe Sulislao, de quo
ſuperius, Clemente palatino Glogouien.
ſi, Conrado Conradi, & Ioanne Iuani fi.
lijs nobilibus & fortiſsimis viris, iam pe.
riculum euaſurus eſſe videbatur, cū ſubi.
tò fortuna conatum eius deſtituit . E.
quus enim, cui inſidebat, multis vulneri.
bus in prælio acceptis, debilitatus conci.
dit. Et quanquam Ioannes alium ipſi à
cubiculario eius petitum ſubminiſtra-
rat , tamen dum inſequentes & obuios
barbaros ferro ſummouet, & in premen
tem ſe maximè Tattarum ſublato bra.
chio gladium vibrat, ab alio quodam ha
ſta ſub aſcella ictus, moribūdus de equo
defluxit. Ibi barbari inconditum clamo.
rē attollūt, deductumq; per manus Hen.
ricum ad alterū baliſtæ iactū, capite ple.
ctunt, & cadauer nudum detractis armis
& veſtimētis relinquunt. Tres quoq; illi,
qui eum fugientem comitati ſunt, pug.
nantes cecidêre. Nam Ioannes impoſito
in alium equū duce, ferro per medios ho
ſtes viam ſibi atq; duci patefaciens, ſauci.
us cū duob⁹ miniſtris vix euaſit. Quem cū
nouem Tattari pertinacius ad vnum mi
liariū perſequerentur, nactus Luſmāniū
quendam, & ipſum cū duobus fugientē,
conuerſus & eius ope fretus, octo de per.
ſequentibus ſe Tattaris peremit, nonum
captiuum abduxit. Tantus autem eo prę.
lio interſectorum Chriſtianorum nume
r⁹ fuit, vt ſingulis ſingulæ auriculæ à Tat.
taris præciſæ, nouē ingentes ſaccos exple.
rēt. Inter quos in primis clari Poloni fuê
re, Stephan⁹ Virbenius cum Andrea filio,
Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Tho
mas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Hen.
rici caput haſtæ infixum Tattari ad arcē
Legnicienſem(nam oppidum noſtri iā
antè cremarant) accedentes prætulerunt;
deditionemq; eos qui in præſidio cū libe
ris Henrici erant, poſcebant. Quam cū ne
garēt illi, vaſtatis per circuitum villis at.
q; pagis, receſſerūt ad Othmuchouū. Vbi
cū quindecim diebus ſtatiua habuiſſent,
Ratibotienſem oram repetita excurſio.
ne vaſtarunt: octoq; dies ibi commorati;
In Morauiam inuadunt. Quam cū nemi.
ne prohibente, & Venceslao rege in Boe.

Pompo magiſter Crucigerorū Pruſſianorum occiſus.

Henrici fuga, et cædes.

Poloni Ioannis fortitudo.

Strages magnitudo.

Legnicia arx defenſa.

Tattari Morauiam infeſtarunt.

mia deliteſcente, amplius vno menſe vſ-
que ad Auſtriæ & Boemiæ fines crudeli-
ter diuexauiſſent, in Vngariam ſuperatis
montibus atque ſyluis peruenerunt. At
Henrici cadauer inuentum.
Henrici corpus poſt diſceſſionem Tarta-
rorum inter cadauera ſex digitorum in
læuo pede argumento Anna vxore indi-
cante, inuentum, cum alijs nonnullis no-
bilioribus Vratislauiam deductum, &
in ſancti Iacobi, quod monaſteriũ Fran-
ciſcanis ipſe inchoauerat, Anna verò vx-
or poſtea cõſummauit, honorificè ſepul-
Heduigis conſtantia.
tum eſt. Cæterum Heduigis mater, quæ
monaſterij Trebnicienſis munitioni diſ-
fiſa, Croſnam vnà cum grege monacha-
rum & Anna nuru ſub aduentum barba-
rorum ſe receperat, nihil nũcio cladis &
interfecti filij commota eſt. Quin mona-
chas & nurũ lamẽtantes & pectora plan-
gentes comiter cõſolata, minimè deiecto
vultu gratias egit Deo, quòd eius mune-
re talem filium peperiſſet, cuius ipſa vi-
uentis pietatẽ ſummã in ſe experta ſem-
per eſſet, quique ad extremum pro reli-
gione & populo ſuo vitam alacer proie-
Omen infauſtum.
ciſſet. Fertur autem, cùm Henricus exer-
citum Legnicia contra Tartaros educe-
ret, ſaxum grande è culmine templi vir-
gini Chriſti matri dicati ante pedes eius
decidiſſe, ita vt parum abfuerit quin eum
extingueret. Quę res infauſti ominis vul-
go iudicata eſt. Henrico Pio cæſo, Boles-
lao Pudico nuſquam comparente, oppi-
dis, vicis atque pagis ad vaſtitatem reda-
ctis, nobilitas Cracouienſis & Sendomi-
rienſis deteriora etiam timens, quòd ſine
principe & Magiſtratibus eſſet, inito con-
Boleslaus Caluus ad principatum vocatur.
ſilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio na-
tu maximo principatum detulit. Atque
is princeps factus, ſtatim magiſtratus cre-
auit: pleriq; enim tempeſtate illa Tarta-
Clemens de Ruſcia palatinus Cracouienſis.
rica deſiderati erãt, Clementemq; Ruſe-
cium Sulislai filium gente Gryphiũ Cra-
couienſem palatinum fecit. Permoleſtè
tulit Conradus dux Maſouiæ alienum ſi-
bi, Cazimiri principis filio Leſci albi fra-
tri, in principatu prælatũ eſſe. Itaque col-
loquium à Suentopelco Pomeranorum
duce petijt: fœdus cum eo percuſſit: auxi-
liaque ab eo contra Boleslaum Caluum
impetrauit. Nam ipſe Suentopelc⁹ nega-
uit ad id bellũ ſe poſſe proficiſci, alijs cu-
ris & occupationibus diſtentum, de qui-
bus paulò inferi⁹ memorabim⁹. Interim
autem dum Conradus in apparatu belli
occupatus eſt, Tartari ex Vngaria per Sce-
Tartari Poloniam populantur, et Cracouiam diripiunt.
puſienſem tractum excurſione rurſus fa-
cta in Poloniam, Cracouiam inexpecta-
ti aduolarunt: direptiſque vrbis reliquijs
& maiore quàm prius cęde hominum fa-
cta, cum ingenti prędã in Vngariã per O-
ſuencimenſe territoriũ citi reuerſi atque
ibi tres annos commorati ſunt. Cõradus
Conradus Maſouiorum dux principatum inuadit.
verò dux omnib⁹ ad bellũ ritè cõparatis,
accitisq; Pomeranorũ auxilijs, in Sendo-
mirienſem, ac deinde in Cracouienſem
tractum duxit exercitum: & facilè muni-
tiones omnes, opera Zegotæ gente To-
porij, eiusq; familiæ & clientiũ, dedenti-
bus ſeſe vltrò omnib⁹, in ſuã redegit po-
teſtatẽ. Cæterùm Clemẽs Palatinus Cra-
couienſis, & alij qui cum Boleslao Caluo
ſentiebãt, cùm impares eſſent conatibus
Conradi reprimendis, Scalenſem arcem
valido pręſidio tenuerunt. Nec eos Con-
radus oppugnare tunc adortus eſt: ſed
Cracouiam veniens, arcem muniuit: cõ-
ſtitutisq; rebus, in Maſouiã redijt. Adue-
nit mox Boleslaus Caluus cum exercitu
ſuo, & Germanis mercede conductis, re-
cuperaturus ereptum principatum. Cùm
autem Cracouienſem arcem expugnare
niteretur, re cognita ſuperuenit iterum
Conradus cũ maioribus copijs, cũ quibus
Boleslaus Caluus congredi non auſus, in
Sileſiã ſe recepit. At Cõradus Scalam ad-
Scala arx Conrado dedita.
mouit exercitũ. Nec mora, Clemens pa-
latinus deſtitutũ ſe ope Boleslai cernens,
petita impetrataque à Cõrado venia, ar-
Conradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat.
cem ei dedidit. Potitus iam omni princi-
patu Cõradus, cũ belli ſumptibus exhau-
ſtus eſſet, grauia mox vectigalia & exa-
ctiones, non modò oppidanis & agreſti-
bus, verùm etiã equeſtri & ſacro ordini
impoſuit: ac ne ocio ad res nouãdas inui-
tarentur, in reficiẽdis veteribus, & extru-
endis nouis munitionibus acerbè vulgus
exercere cœpit. Quę, poſt tãtas clades atq;
Fames in Polonia.
calamitates à Tartaris illatas, famemque
grauẽ cũ pergrauia & intolerabilia omni-
bus viderentur, magnum odium Conra-
do conflarunt. Redierat is fortè in Maſo-
uiã. Ibi proceres Cracouienſes clàm de e-
ijciendo ipſo conſilia ineunt: nonnullos
Boleslaus Pudicus reuocatur.
cõſcios, qui Boleslaum Pudicum perqui-
rant, dimittunt. Atque is de voluntate &
ſtudio ſuorum certior fact⁹, reditum pa-
rabat, ac de Vngaris auxiliarem manum
cogebat. Porrò Conradus cùm alienatos
eſſe à ſe Cracouienſis & Sendomirienſis
conuentus animos accepiſſet, ac de conſi-
lio reuocandi Boleslai Pudici, & eijcien-
di ſui perſenſiſſet, properè accurrit cum
non contẽnendo comitatu ſuorũ: diſſi-
Comitia Scarbimiria. Cracouienſes proceres et equites capti à Conrado, et elapſi.
mulatoq; conſilio comitia apud Scarbi-
miriam indixit. Ad q̃ cùm frequẽtes pro-
ceres & equites conueniſſent, capiuntur
quidam ex eis nobiliores, qui cõtra eum
ſentire videbantur, & in Maſouiam vin-
cti abducũtur. Cæterùm Clemens palati-

nus

nus cautior,& aduentum Conradi celerē comitiaq́; illa æſtate media pręter morē indicta ſuſpecta habens, cum Sulcone & Theodoro fratrib⁹, & alijs nonnullis ad Boleslaū Pudicū, qui in Pienina arce in Vngarię finib⁹ad eū diem latuerat, profugit. Nec ſanè multo pòſt prima die mēſis Auguſti illi qui in Maſouiā abducti erāt, fractis cōpedibus, intēpeſta nocte cū euaſiſſēt, omnē ſuorū multitudinē palàm cōtra Cōradum concitabāt. Eorū reditu cognito Clemēs palatin⁹ confeſtim aduolat, & facta manu, cōiunctisq́; virib. Cracouiā in poteſtatem ſuā redigūt eiecto Conradi præſidio. Subſequitur Boleslaus Pudicus cū vxore. Cui veniēti ingens multitudo hominū omnis ordinis, ætatis & vtriuſq; ſexus exultans atq; gratulabūda obuiam ſeſe effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota epiſcopo Cracouiēſi, gente Odrouāſio, cognomento Bialaciouio, qui nuper Vislao Coſcelecio defuncto ſucceſſerat, denuo iurāt in verba principis. Quo cōſenſu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt. Factus aūt certior Conrad⁹ de defectione minorū Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itinerib⁹ Cracouiā accurrit: cumq́; videret Boleslaum Cracouienſis arcis munitione (neq; enim ſpacium cogendi exercitus habuit) ſeſe cum præſidio cōtinere, obſidere eum cœpit: & quòd longius ductam iri obſidionem, neq; ſatis virium ſe ad bellum in hoſtico gerendū habere ſentiebat, templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerſo arcis in eodē colle ſitū, tūc extra munitionē erat, nunc intra arcem eſt, caſtellorum loco vallis atq; foſſis cōmunitis, cōmendataq́; cura exercitus & obſidionis Boguthæ equiti Cracouienſis territorij, ſecū ſentienti, in Maſouiam, vt mox maiores copias adduceret, receſſit. Nec mora, Bogutha mutata fide de templis præſidia deduxit, obſidionemque ſoluit. At Conradus coadunato maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Poſnanienſi & Miecislao Opolienſi ducibus, Lituanisque item & Iazygibus, ſiue Iazuingis barbaris, tractum Sendomirienſem populabūdus ingreditur. Ac de Lituanis quidē, quinam ſint, ſuperi⁹ memorauimus. Iazyges verò ſiue Iazuingi eiuſdē cum Lituanis linguæ, vt volūt nonnulli, eorūdemq́; morum & religionum fuêre, & ad Auſtrum extremas Lituaniæ ſyluas Poloniæ finitimas incoluêre. Quæ regio à noſtris Poleſſe ſiue Podleſſe, quaſi ſylueſtris & ſubſyluana vocatur: alij verò Podlaſſe, quaſi Lachis, hoc eſt, Polonis finitimā à Ruſſis dici volūt: cuius caput eſt Drohicinū oppidum. Gens bellicoſa admodū, cōtemptrixque mortis: verùm pugnādi cupiditate & pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta eſt à noſtris, quēadmodū inferius exponem⁹. Ipſe quoq; Cōradus cū ſuis Maſouijs eam inimicā & infeſtam expertus eſt. Quod vel è diplomatis eius quibuſdā per hoc ipſum tempus, quod nunc perſequimur, editis cōſtat. Quorū diplomatū copiā mihi fecit nuper vir ampliſs. Iacobus Vchanius Gneſnēſis archiepiſcopus, ad eā familiam, ad quam ea pertinēt, genus ſuum referēs. Teſtatum enim ijs facit Conradus, ſe aſſentientibus filijs ſuis villā Sluzeuum immunē cum quibuſdā prærogatiuis donaſſe Gotardo comiti Lucæ filio, propterea quod is nauiter & animosè cum Pruſſis, Lituanis, & Iazuingis dimicans, ſępiē duces Iazuingorū captiuos abduxiſſet, ſibique repræſentaſſet: qui ſinguli ſeptingētis marcis argenti puri ſeſe redemerint. Sed ad curriculū reuertamur. Fuerūt etiam Dacis & Pannonibus finitimi Iazyges Metanaſtæ, neſcio an ijdem cū his, & an illinc huc, an verò hinc illuc aliquādo commigrarint. Extātque etiam nunc eorum reliquiæ ad Tybiſcū fluuiū in cāpeſtribus Vngariæ. Hos igitur populos Cōradus dux tūc contra Boleſlaum exciuit. Nec Boleslaus committendum ſibi exiſtimauit, quin ſua defenderet. Itaq; magna celeritate quātum potuit exercitum comparauit, in quo erant & Vngari: & ad Suchodolum pagum Conrado occurrens, quāuis eſſet viribus longè inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit ſanè iuſtiori cauſæ Deus, hominūq́; preces pro Boleslao paſſim ſupplicātium exaudiuit. Cōmiſſo enim prælio, numeroſus ille Cōradi exercit⁹ cum ducib⁹ ſuis à Boleslao fuſus, & in fugam actus eſt. Victorq́; victoria moderatè vſus neq; fugiētes longius perſecut⁹ eſt, & ſaucios benignè recreauit, & captiuos dimiſit. Cuius quidē moderationis fructum mox cōſecutus eſt. Etenim ſtatim reliqui de nobilitate Sendomirienſi, qui Cōradi partes ad eam diem pertinacius tutati erant, vnà cum munitionibus quas obtinebant in poteſtatem eius venêre. Conradus verò, qui Prendotæ epiſcopo Cracouienſi extrema quæque dudum comminatus erat, quòd ipſo authore eiectum ſe eſſe non ignorabat, turpiter vict⁹ in Maſouiam ſe cum Cazimiro filio cęteris domos ſuas dilapſis, recepit. Boleslaus recuperatis omnib⁹ quæ abſens amiſerat, Cracouiā reuertens ingēti omnium gratula-

Boleslai Pudici reditus.

Prendota epiſcopus Cracouiēſis.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Cracouiēſis arcis obſidio.

Bogutha defectio.

Cōradus bellum infert Boleslao.

Iazyges ſiue Iazuingi qui hā fuerunt.

Poleſſe ſeu Podlaſſe.

Drohicinū opp.

Iacob Vchanius Gnes. Archiepiſcopus.

Gotardi comitis virtus.

Iazyges Metanaſtæ.

Prælium apud Suchodolium.

Boleslai victoria & moderatiō.

Conradi fuga.

tione exceptus eſt. Nec in maiore Polonia poſt Tattaricum bellũ quietę res fuere. Nam poſt interfectum Henricum Pium à Tartaris Boleslaus Caluꝰ filius eius natu maximus, cùm dominatum ſuſcepiſſet, grauis nobilitati & cæteræ multitudini eſſe cœpit: atque externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat. In hos perparcus & reſtrictus, in illos munificus & liberalis, ita vt honores quoq; & magiſtratus eis mandaret: & quòd ſine modo familiaritate eorum delectaretur, in conſilium quoque eos adhibebat.

Boleslaus Caluus propter propenſionem in externos exoſus fuit.

Malè hæc res Polonos proceres habebat. Itaq; queſti inter ſe de faſtu ducis, & contemptione ſui, celeriter contra eũ authoribus Bogumilo palatino Poſnanienſi, Cecundo Gneſnenſi, Thoma Poſnanienſi caſtellanis & Domaratho iudice conſpiratunt: & conuentu apud Poſnaniam acto, Præmislaum & Boleslaum Vuladiſlai Sputatoris filios, bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos ſibi conſtituunt.

Maioris Polonorum defectio à Boleslao Caluo. Bogumilus palat. Poſnan.

Vuladiſlai Sputatoris filij.

Commorabãtur autem ij in arce Vſcenſi, quam de patrimonio ſolam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, vna excepta, cui Præmentæ nomẽ: cuius præfectus in fide Boleslai Calui perſtabat. Quam tamen haud ita multo pòſt nobilitas expugnauit.

Naclum à Suentopelco interuerſum.

Præmenta arx expugnata.

Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquiſſimo animo Boleslaus Caluus, ſuadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, poſterius filium ab eo dominatu fruſtra auocauerat: & tunc nepoti, ne iniuſtè iuſtis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, perſuaſit. Quin is poſteriori tẽpore affinitatem etiam cũ Præmislo contraxit, collocata ei in matrimoniũ ſorore ſua Elizabetha, vna de quinque. Verùm id poſt mortem Heduigis actũ eſt. Vixenim vno anno ea poſtea vixit, altero poſt filium defuncta: qui fuit à Chriſto nato 1243. ſeptimo Idꝰ Octobris.

Boleſlaus Caluus æquo animo tulit ſe electum è maiore Polonia.

Heduigis ſancta mors. 1243. ann.

Corpus eius, quod croceũ, dum vixit, propter rationem victus durtam atque tenuem, aſſiduaque ieiunia fuerat, poſt mortem inſolito ſplendore coruſcaſſe fertur, Deo perhibẽte teſtimonium ſanctimonię & pietati eius. Quanquam tertio demum & viceſimo anno pòſt, à Clemente pontifice maximo in numerum ſanctorum, examinato bene ac diligenter negocio, relata eſt. Sepulta eſt autem Trebniciæ.

Heduigis in diuos relata.

Crucigeri quoque Teuthones eodem tempore, hoc eſt poſt Tattaticam illam inũdationem, cùm Pomponi apud Legniciã interfecto Henricũ de Vida magiſtrũ ſuffeciſſent, non modò Pruſſiã bello quęſitam, ſed etiam ea, quæ initiò à Conrado duce acceperant, pene amiſerunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello.

Suentopelci bellum contra Crucigeros Pruſſienſes.

Nam cùm ij inuitati à Conrado contra Pruſſos cum barbaris bellũ varia fortuna geſſiſsẽt, nũc victores, nunc victi, & arces atque oppida quędam ipſi cõdidiſſent, quædã de hoſtibus cepiſſent, atque ex his nonnulla turſus amiſiſſent, & quodã tempore vi barbarorũ magna ſtrage victi cæſiq; in arctũ redacti eſſenr, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opẽ ferẽtibus magna ex parte Pruſſos debellatos domuerũt, & ad recipiendam religionem Chriſtianã adegerunt.

Crucigerorum res geſta in Pruſſia.

His eorum ſucceſsibus inuidens Suentopelcus, ſimul autem ſibi a domi natui ſuo metuens, Pruſſos clàm partim ad bellũ, partim ad defectionẽ atq; rebellionem ſollicitauit: & quo magis eos ſibi obnoxios, & Crucigeris infeſtos & irrecõciliabiles hoſtes redderet, perſuaſit ijs, qui Chriſtiani iam facti erant, vt religionem Chriſtianam, quã inuiti ſuſceperant, rurſus abijcerent: Germanosq́ue & Polonos omnes, qui vel negociabãtur apud ipſos, vel etiam domicilia in Pruſſia fixerant, conſtituta certa die trucidarẽt.

Pruſſorum defectio à religione & Crucigeris.

Quæ cùm illi impigrè peregiſſent, munitionesq́ue omnes, prætet Balgam & Elbingam, interfectis vbique præfectis & præſidijs, in poteſtatem ſuam redegiſſent, Suentopelcum belli ducem creant, eiq́ue parituros ſe eſſe recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confeſtimq́ue obſeſſis terreſtribus iuxtà ac fluuialibus itineribus, quicunq; Crucigericarũ eſſent partium, ſiue in Pruſiam proficiſcerentur, ſiue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactiſq; celeriter Pruſſorũ atq; Pomeranorum ſuorum copijs, Culmenſem tractum omnem ferro & igni vaſtauit.

Balga & Elbinga munitiones retenta à Crucigeris. Suentopelcus à Pruſſis bello præficitur.

Vbi ad quatuor millia hominũ partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, ſiue Chelmnum & Razinum arces, quibus potiri non potuit, reliquit. Neque eum authoritas Guilelmi epiſcopi Mutinenſis (qui poſtea fuit Sabinenſis) legati Apoſtolici ab incepto deterruit.

Razinũ arx.

Quidẽ legatus Pruſſiam à Crucigeris eorumq; adiutoribus cruce ſignatis ad illud tempus ſubactam, atque adeò ſubigendam etiamdum, mandato & authoritate Innocentij eius, nominis quarti Pont. max. tribus diœceſibus, nempe Varmiẽſi, Sambienſi & Pomeſanienſi tunc diſtinxit, Culmẽſi

Pruſſia epiſcopa.

in ſuo ſtatu relicta. Eamq; diſtinctionem Innocentius ipſe confirmauit. Quamquã Varmienſis matrix baſilica poſt decimũ ſeptimum annum demum ab Anſelmo primo eius Epiſcopo in ciuitate Brunſ-berga cõdita eſt, & collegio prælatorum vt vocant, & Canonicorum cohoneſtata. Atque inde Epiſcopi eius diœceſeos, Brunsbergenſium appellationẽ aliquandiu retinuerunt. Poſtea verò ea Fraumbergã vnà cum collegio tranſlata eſt. Harum rerum monumenta extant diplomata Heilsbergæ in codice (cuius antea mentionem fecimus) deſcripta. Sed nos ad Crucigeros reuertamur. Fungebatur tunc apud eos magiſtratu, quem illi Marſalcum vocant, Ditrichus, ſiue Theodoricus. Is igitur conuocato conſilio, conſultat quid facto opus ſit. Inconſultum ac temerarium videbatur, in prælijs dimicationem cum Suetopelco venire, cuius vires Pruſſis & Pomeranis cõiunctis maiores erant, quàm vt à ſe tunc ſuſtineri poſſent. Itaque placuit omnibus, vt munitiones ſuas defenderẽt, & per omnem occaſionem Suentopelci terras viciſsim infeſtarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Crucigerorum ditioni finitima, arte & præſidio bene munita, vbi theſaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ eſt ante tertium nonas Decembris, cum vigintiquatuor armatis, admotis ſcalis, & cuſtodib9 partim interfectis, partim captis, intercepit: theſaurum, in quo diuæ Barbaræ (illuſtris Antiochenæ, cuius celebre eſt nomẽ apud Chriſtianos an alterius cuiuſpiam, incertum eſt) corpus erat, aſportauit, arcemque accito & impoſito præſidio ſuo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obſidionem relicta, cum reliquis in Crucigerorum ditionem excurſionem fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Conradi filio, quem Ditrichus, haud falsò conijciens euenturum id quod euenit, in auxilium acciuerat. Conſeruntur manus: vincitur & fugatur Suentopelcus. Neque contenti victores præſenti victoria in Pomeraniam etiam inuadunt. Coniunxit ſe cũ eis Præmiſlus dux maioris Poloniæ, precibus Crucigerorum euocatus. Quã quidem expeditionem eo lubentius ſuſcepit, vt ſuam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno vlciſceretur. Nec ſatis habuerunt agros, vicos atq; pagos populari, Viſſegradum etiam vrbem expugnatunt. Deinde motis ad Naclum caſtris,

Zartauicia arx à Crucigeris intercepta.

Crucigerorũ victoria.

Præmiſlus dux maioris Poloniæ.

Viſſegradũ captũ à Crucigeris.

arcem per deditionem recipiunt, & Præmiſlo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaque metuens, pacem cum Crucigeris dudum memorati Guilelmi legati opera facit, datis obſidibus Meſciugo ſiue Meſtuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs viris. Captiui vtrinque dimiſſi ex pacto. Zartauiciam verò vt Suentopelco redderent Crucigeri, adduci nequiuêre. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo poſt violato fœdere, vocatiſque in auxilium Pruſſis Culmenſem regionem ingreſſus, crudeliter eam vaſtauit. Non tulere Crucigeri eam vaſtationem, & cùm prohibere non poſſent, reuertentem tamen hoſtem adoriri, & prædam excutere ſtudebant. Sed erat inter eos diſſenſio. Ditrichus enim antiquus Marſalcus, cùm ſuas vires impares hoſtilibus eſſe iudicaret loci opportunitatem, quo hoſtem inuaderet, quærebat: volebatq;, vt apud Reuſinam paludem, quæ Pruſſis & Pomeranis tranſeunda erat, in extremos impetũ facerent, cùm primi in tranſeunda palude impediti eſſent: cui prudentiores facile aſſentiebantur. Improbabat hoc conſilium nouus marſalcus Berlinus, vtpote ferocior, & minus vſu rerum peritus, quòd diceret, prædam ſibi abactum erepturumque iri, ſi extremum agmen inuaderent. Vicit huius ſententia. Quare aperto campo vltra Oſſam reuertẽtes hoſtes cõſecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum cõtemnebat. Nec magno negocio ſuperantur, & ad internecionem cæduntur, ita vt vix viginti ex eo numero euaderẽt. Quin & alterum agmẽ in auxilium ſuis ſuperueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata victoria lætus, cum ingẽti præda domum reuerſus eſt. Subornat deinde Remcam aduocatum, & nõnullos alios oppidanos Culmenſes, magnis polllicitationibus illectos, vt obſides ſuos, qui in arce Culmenſi aſſeruabantur, ſolutos ſibi remitrant. Sed prodito conſilio, proditores in arcem intromiſſi non ſunt. Obſides verò noctu clam Zartauiciam deportati ſunt, quæ arx firmo tenebatur præſidio Crucigerorum. Animaduertẽs autem Suentopelcus dolos ſuos nõ procedere, ſubornat qui Culmenſe & Zartauicenſe oppida incenderent. Ipſe verò cũ Pruſſis in Cuiauiam excurſionem facit, eamque longè lateque ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Crucigeris contra ſe veniſſet. Neque authoritate legati Apoſtolici, ac ne

Naclum receptum & Præmiſlo redditum.

Meſciug.

Pax inter Suentopelcum et Crucigeros.

Suentopelcus Culmenſem agrum hoſtiliter vaſtat.

Conſilium ſalubre & inutile.

Crucigeri victi à Suentopelco.

Cuiauia vaſtatur.

interdicto quidem ab inſtituto dimotus eſt. Quin irritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataque arce, quã Zantir appellauit, ſupra Viſtulam in tractu Culmẽſi, ſeu Pomeſanienſi nauigationes & cõmercia Polonorum cum Crucigeris prohibebat, nauesque diripiebat. Quibus malis fracti Crucigeri, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoq; obſidem remitti ſibi poſcebat. Facile intelligebãt Crucigeri, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, ſi filium Suentopelco remiſiſſent. Itaq; in Pannoniam ſuperiorem, quæ iam Auſtria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adſeruandũ commendarunt. At Suẽtopelcus priore non contentus, alteram quoque arcem, cui Suece nomen eſt, in ripa Viſtulæ citeriore, vbi vorticoſiſſim' amnis eſt, ædificat, fruſtra prohibentibus Crucigeris, & aliã arcem Puterborgum ex aduerſo ædificare orſis. Nam à cœpto poſtea deſtitêre. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Auſtriæ, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ auctis copijs, in Pomeraniam excurſionem fecerunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentem prædam abigebãt, cùm in eos Suentopelcus, accitis properè Pruſſis (nam ipſe cũ ſuis adoriri eos auſus nõ eſt) impetum facit. Et auxiliares quidem, qui cum præda antecedebant, hoſtium vim non ſuſtinentes funduntur, fuganturque. Extremum quoque agmen Cazimiri & Crucigerorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martin' Cruſuicienſis ſignifer cohortatione ſua pugnam reſtituit. Cumque neutra pars referret pedem, pars Auſtriorum è primo agmine retrò ad ſuos ſe recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum ſuis dimicantes incidit, hoſteſque auerſos adorta, cùm anceps illis eſſet dimicatio, in fugam vertit. Adueniens autem Opiſſo abbas Meſſanenſis ab Innocentio quarto pontifice max. Gregorij noni ſucceſſore legatus, pacem inter Suentopelcum & Cazimirũ & Crucigeros redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurãdo, quod nihil deinceps commune cum Pruſſis habiturus eſſet. Quib' factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum abſoluit. Sed iam miſſis Crucigeris & Pomeranis, ad Boleslaum noſtrum reuertamur. Cõradus dux Maſouiæ pòſt Suchodolenſem cladem de vlciſcendo Boleſlao Pudico ſedulò cogitabat: & cùm imparem ſe ei' viribus videret, Lituanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem, in Sendomirienſem oram ſibi proximam tunc vſque ad Viſtulã inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atque hominum prædam è Lucouienſi, & Secechouiẽſi territorio abigebãt. Nec aberat Conradus cum ſuis, cæde & incendijs in obuia quæq; ſæuiens. Coegit & Boleſlaus exercitum, quantum anguſtia tẽporis patiebatur, querelis & lachrymis ſuorum fatigatus, & aduerſus Conradum duxit, ſua defenſurus, & illatum bellum propulſaturus. Commiſſaque apud Iatoſſinum pagum pugna, vincitur, & multis cæſis captisque, fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomirienſem nobilitatem inuaſit. Quocirca metu & præſenti periculo conſtricta, deſperato Boleslai principis auxilio, Conrado ſeſe dedidit. Et parci quidem tunc iuſſit Conradus cęteris omnib'. Solas epiſcopi Cracouienſis poſſeſſiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atque ea calamitate Kelcenſe, Cunouienſe, atque Tarzecenſe, quod nunc Bozentinenſe dicitur, territoria in tractu Sendomirienſi tunc adflicta ſunt. Nam Secechouienſe barbari iam deuaſtarant. Hac iniuria commotus Prendota epiſcopus Conradum velut inuaſorem eccleſiaſticorum bonorum, incendiarium, & ſacrilegum, publicè anathemate atque diris deuouit. Quas Fulco ſiue Pelca archiepiſcopus Gneſuenſis cum vniuerſa ſynodo, ea de cauſa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quaſdam in Sendomirienſi tractu. Verùm eas non ita multo pòſt Boleslaus deiectis eius præſidijs recepit, cùm Conradus curſim in Maſouiam, excurſione Pruſſorum excitus, diſceſſiſſet. Barbari enim ſiue à Suentopelco incitati, ſiue ſua ſponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, vt vult Dlugoſſus, operæ indignati, ſiue adeò iuſto Dei opt. max. iudicio mala in authorem conuertentis, in Maſouiam ipſo abſente excurſionem fecerant, ad Cechanouiam vſque oppidum progreſſi. Quanquam non impunè illud eis ceſſit facinus. Nam à Cechanouia reuerti cum ingenti pręda incipientibus ad tertiũ Idus Iulij, Maſouij Lencicienſesq; equites iuxtà atq; agreſtes manu facta occurrerunt, & prælio inito, nongentis cæſis, captis ducentis, reliquos excuſſa præda in fugam præcipites egerunt. Exuſtum eſt autem Ploſcum oppidum vacuum habitatoribus, quòd ij ſub aduentum hoſtium in arcẽ confugerant: ſed ea ne, an anteriore quadam barbarorum excurſione, non liquet. Nec diu moratus Conradus,

Zantir arx condita.

Suece arx condita.

Puterborgũ arx.

Pomerani victi à Crucigeris.

Legatus Põtificius Opiſſo abbas

Lituanorum & Iazygum excurſio in Poloniam.

Boleſlaus Pudicus victus fugatur à Conrado & barbaris.

Sendomirienſis nobilitas Conrado ſe dedit.

Epiſcopi Cracouienſis poſſeſſiones vaſtata à Conrado.

Conradus anathematizatus

Pruſſi Maſouiam vaſtarunt.

Pruſſi profligati à Maſouijs.

Ploſcum incenſum.

repul.

repulſis barbaris,expeditionem aduerſus
Conradi expeditio contra Boleſlaum Pudicũ.
Boleſlaum renouauit vnà cum Cazimi-
ro filio,& Miecislao genero duce Oppo-
lienſi: & in Cracouienſem oram duxit ex
ercitũ. Cõtinebat ſe Boleſlaus in arce Cra
couienſi,non auſus iterũ prælio rem cõ-
Cracouia obſidetur.
mittere. Itaq; è regione arcis Cõradus ca-
Rudaua fl.
ſtra metatus eſt,quo loco Rudaua amnis
Viſtulæ miſcetur:eumq; locum foſſis, ag
geribus,caſtellisq; muniuit. Et quod obſi
dio longior fore videbatur,vno à Craco-
uia miliario ſupra Viſtulã nouam arcem
Tinecenſis arx.
muniit in eo colle, in quo monaſterium
Tinecẽſe ſitũ eſt. Aliam itẽ apud Lelouiã
Lelouia.
oppidum decimo à Cracouia miliario.
Et hanc quidem Miecislao commenda-
uit,illam verò ſuo firmauit præſidio. His
actis in Maſouiam reuertit. Poſt cuius
diſceſſum Boleſlaus Tinecenſem arcem
Tinecenſis & Lelouienſis arces receperata.
in ſuam redegit poteſtatem. Quo cogni-
to ij quoque qui in caſtris ad Cracouiam
relicti erant,deceſſêre,veriti ne & ipſi ex-
Miecislaus Oppolienſis obijt.
pugnarentur. Et paucis diebus illis Mie-
cislao mortuo Lelouienſis quoque arx
Boleſlao dedita eſt. Ita paruo negotio
omnes Conradi conatus,labores,atque
ſumptus in irritum tunc reciderunt. Nec
Conradus Maſouiorum dux obijt.
multo pòſt is extremum vitæ clauſit di-
em, relictis tribus filijs ſuperſtitibus, Bo-
leſlao, Cazimiro, & Ziemouito, anno
1247. ann.
Chriſti nati 1247. Cùm autem Boleſla-
Boleſlaus Conradi filius moritur.
us paucis diebus patrem ſecutus eſſet,Ca-
zimirus non acquieſcens in Lencicienſi
& Cuiauienſi dominatu, quẽ ipſi viuens
pater attribuerat,Siradiam, Spicimirum,
& Roſpram arces inuaſit,& fratrem cum
vxore Gertrudi captum in vincula con-
Boleſlai Pudici ſtudiũ.
iecit. Boleſlaus verò Pudicus à morte Cõ
radi pacem nactus,collapſa & vaſtata bel
lo inſtaurare, deprauataque corrigere in-
ſtituit,magnamque mãſuetudinis & pro-
bitatis laudem etiam apud exteros adep-
tus eſt. Qui ſtatus rerum minoris Polo-
niæ hoc fuit admirabilior,quòd non mo
dò cætera Polonia, verùm etiam tota pe-
nè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vn-
garia quidem Bela rex,poſteaquam Tar-
tari exceſſerunt, nihil antiquius habuit,
quàm recollectis afflicti regni viribus,
Fridericum Auſtriorum ducem vlciſci,
propterea quòd is ſibi ſub tempeſtate illa
Tartarica tria territoria, & argenti auri-
que permultum violento pacto extorſiſ-
Vngaria vexata ab Auſtrijs.
ſet, Vngariamque, nihilo mitior Tarta-
ris, populatus eſſet. Commiſſo autem
Fridericus Auſtriæ dux occiſus.
prælio Fridericus occiſus eſt. In Boemia
verò Præmislus Venceslaum patrem re-
gno ſpoliauit. Sed mox captus ab eo, ac
dimiſſus, in Morauiam illo iubente con-
Italia ſtatum
ceſſit. Porrò Fridericus Imperator Itali-
Guelfi & Gibellini.
am infeſtabat, factionesque Guelforum
& Gibellinorum, ſumpto à Piſis initio,
in ſingulis ferè vrbibus tunc excitatæ, diu
poſtea ipſam exercuerunt & afflixerunt.
Cumque Innocentius pontifex Frideri-
cum à cœpto reuocare nõ poſſet, coacto
Friderico abrogatum imperium in concilio.
Lugduni concilio imperium ei diris de-
uoto abrogauit: Germanosque principes
concitauit, vt Henricum Lantgrauium
Germania motus.
Turingiæ diuæ Elizabethæ filium, ſucceſ-
ſorem ei abſenti crearent: quamuis ipſe
Henricus Caſar.
Fridericus, poſt Henricum filiũ captum
Conradus Caſar.
& mortuum, Cõradum alterum filium
ſucceſſorem ſibi deſtinaſſet, regemq; Ro-
manorum appellaſſet. Cùm autem Hen-
Guilelmus Caſar.
ricus Turingus apud Vlmam interfectus
eſſet, Guilelmum Holandiæ comitem ij-
Friderici Imperatoris mors.
dem principes regem appellarunt. Nec
multo pòſt Fridericus quoque profliga-
Entius Friderici F. capitur.
to à pontificijs exercitu,& Entio filio ca
1250. ann.
pto, in Apulia perijt anno Chriſti 1250.
Sed mittamus externa. Nec in maiore
Polonia & Sileſia quietæ res tunc fuêre.
Belli verò principium illud fuit in Sile-
ſia. Henricus pius dux Sileſiæ à Tartaris
interfectus,ex Anna vxore, Ottocari pri-
Henrici Pij filij.
mi regis Boemorum filia quatuor reli-
quit filios, Boleſlaum cognomento Cal-
uum,Henricum,Conradum, & Vuladis-
laum. Ex his duo poſtremi & natu mini-
mi ab Heduigi auia ſacerdotio deſtinati,
& in Italiam miſſi, literis nauabant ope-
ram: & Conrado quidem Bambergenſis
epiſcopa, Vuladislao verò Salisburgenſis
archiepiſcopa promiſſa erat. Itaque reli-
qui duo fratres de Annæ matris & conſi-
lij ſententia dominatum paternum in Si-
Sileſiæ principatum diuiſio.
leſia inter ſe partiri ſuut, ita vt Boleſlao,
cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauien
ſis, Henrico verò Legnicienſis tract⁹ ſorte
obtingeret: & ne duo illi minores omni-
no exhæredes eſſent, Conradus quidem
Henrico in Legnicienſi, Vuladislaus ve-
rò in Vuratislauienſi Boleſlaò conſors
accederet. Verùm paulo pòſt Boleſlaus
Diſſidium inter fratres.
cupiditate ductus, quòd Legnicienſem
portionem meliorem eſſe iudicaret, Con
radumque fratrem, qui in ea conſors Hẽ-
rico factus erat, iam hypodiaconum, por
tionem ſuam petiturũ non eſſe exiſtima-
ret, repudiato Vuratislauienſi dominatu
Legnicienſem vſurpauit, Henrico verò
Vuratislauienſem conceſſit. Atque hic to
mes poſtea ciuiliũ & parricidialium bel-
lorum inter ipſos fuit, quemadmodum
ſuo loco exponemus. Tunc autem Boleſ-
laus Caluus pœnitentia ductus, quòd ma-
ioris Poloniæ dominatum à Præmislo
& Boleſlao Vuladislai Sputatoris filijs
præripi ſibi ſuadente auia paſſus eſſet, ad

Copanicia arx.

Poloniæ maioris diuiſio.

recuperandum cum adſpirare cœpit: arcemq; nouam Copaniciam ſupra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Illam enim Præmislus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Caliſſieſem quidem tractum à Proſna amne ad Præmentam arcem, & inde ad Vartam fluuium, & Moſinam arcem, & Sepnum paludem fratri conceſſerat, Poſnanienſem verò & Gneſnenſem ipſe obtinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Pręmislus & Boleslaus fratres copias cōparabant. Sed proceribus vtriuſque partis interuenientibus pax inter affines duces conſtituta eſt, his quidem legibus, vt Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Medireciam, & Sbanſinum (quam arcē non ita pridem condiderat) daret: ille verò nouā munitionem demoliretur. Nec multo pòſt Barnim⁹ Caſſubiorū & Slanorū dux, ſiue is à Sāborio, ſiue à Boguslao, ſiue aliunde ortus fuit, Santocū ſibi vendicare, & cum exercitu oppugnare adort⁹ eſt. Et facilè quidem paucis arcem defendētibus expugnaſſet, ni ꝓperè ei Præmiſlus ſuccurriſſet. Nec mora Boleslaꝰ quoque Caluus ad ferendam ſuis opē accurrit. Quorū amborum vires metuens Barnimus, ab obſidione receſſit. Boleslaus autem vt Pręmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lenciciensis atque Cuiauienſis, vt cum alterius iniuria dominatū ſuum amplificaret, Landenſe territorium in tractu Caliſſienſi inuaſit, monaſteriumque eiuſdem nominis ſupra Vartam fluuium ſitum præſidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Caliſſienſis deiecto Cazimiri præſidio mox recepit: diſiectisque propugnaculis, monachis reſtituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, nō modicum ſuorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, violatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Crucigeris iecrat, cùm ſubitò cū Pruſſis in Crucigerorum ditionem irrupiſſet, multosque mortales apud Golubum incautos oppreſſiſſet, in Cuianiam quoque impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros ſibi deuinciret, ſuorūque inopiā releuaret. Anguſtiore enim annona Pomerani iuxtà atque Crucigeri tunc vrebantur. Itaque magna clade Cuiauiam affecit, plurimisq; interfectis hominibus abſque vllo ſexus ac ætatis diſcrimine, incēſis villis atq; pagis, permagnam prædam aſportauit. Quanquam ea præda à Crucigeris excuſſa eſt, cùm Suentopel⁹ reuertens ex itinere munitionē, quam tunc illi è regione Chriſtburgi arcis muniebant, expugnare adortus, commiſſoque prælio ſuperatus eſſet. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, ſed reparato exercitu mox ad Chriſtiburgum rediit: cumque præmiſſi ab eo præcurſores à decurrentibus ex arce Crucigeris reiecti, tumultuoſius ad reliquum agmen ſe reciperent, exercitum omnem in fugam cōuerterūt. In qua dum ſe mutuo præcipites in Viſtulam impellunt, multi de exercitu Suētopelci periere. Freti autem hoc ſucceſſu Crucigeri, vicissim Pomeraniam excurſione facta, maiorem in modum vaſtauerūt. In Pruſſiam quoque ij qui Balgæ & Elbingæ in præſidijs erant, populabundi excurrēre. Sed cùm præda onuſti reuerterentur, in inſidias à barbaris præparatas incidêre. Vbi cùm propter iniquitatem loci & circumfuſorum barbarorum multitudinem neque recipiendi ſe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eſſet, hoſtibus ſeſe, fruſtra diſſuadentibus Magiſtro & Marſalco, dedidêre, & ad vnum oēs trucidati ſunt. Qua clade vehementer eorum vires attritæ ſunt: ſed recreatæ non multo pòſt Germanorum principum auxilijs: atque ita recreatæ, vt non modò reprimerent ij feroces & exultantes barbaros, verùm etiam perdomarent magna ex parte, vſque adeò, vt quinque conuentus, nimirum Pomeſanus, Erminius ſiue Varmienſis, Pogeſanus, Barthenus, & Nactaginus ſiue Nactanginus ſubacti, religionem Chriſtianam reciperent. Suentopelcus quoque cùm iam ſenio cōfectus eſſet, his Crucigerorum ſucceſſibus, & authoritate Iacobi Leodienſis archidiaconi legati Apoſtolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio pontifice maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum vt pontifici à Friderico Imperatore vehementer exagitato & afflicto aliquid ſubſidij corrogaret &, corraderet. Itaque conuocata Vratislauiam epiſcoporum ſynodo impetrauit, vt quinta pars redituum eccleſiaſticorum ex tota Polonia in trienniū ei decerneretur. Relaxauit autē tunc Polonis patrē ieiunij eius, quod eſt ſolenne cūctis Chriſtianis ante Paſcha. Nā cùm id totis nouem hebdomadis veteri inſtituto vulgò ſeruarent, indulſit, vt eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ. Per eadem tēpora Sileſia, Boleslao Caluo authore & incentore ciuilib⁹ bellis ardebat. Nam cùm Cōradus refutato ſacerdotio à Boleslao fratre, pręter ſpē eius, portionem Legnicienſis dominatus ſibi deſtinatam repeteret, Vuladislaus verò archiepiſ-

Pax inter maiores Polonos & Sileſios.

Sbanſinum arx cōdita.

Barnimus Caſſubiorum dux.

Santocū oppugnatum.

Santocū maiori Poloniæ adiunctum.

Lādenſe monaſteriū captum, & receptum.

Golubum.

Suentopelcus Culmenſem & Cuiauiam infeſtat.

Suentopelcus bis victus à Crucigeris Pruſſienſibus.

Pomerania vaſtata à Crucigeris.

Crucigeri ad internecionem profligati à Pruſſis.

Pruſſorū conuentus quinque regiones à Crucigeris ſubactæ, & Chriſtianæ factæ.

Pax inter Pomeranos & Crucigeros.

Legatus pontificius Iacobus Leodienſis archidiaconus.

Synodus Vratislauiæ. Subſidium pontifici ab epiſcopis Poloniæ decretum.

Ieiunij quadrageſimalis moderatio.

Sileſiæ motus, & bella inter fratres.

piſcopus factus.partem ſuam in Vuratiſ-
lauienſi non peterer, Boleslaus ad Vura-
tislauienſem, quem prius contempſerat,
redire velle cœpit. Negante Henrico,ex-
ercitum coegit: è Germania mercenari-
um militem acciuit: Vuratislauienſem
Henrici fratris ditionem armis atque flā-
mis infeſtauit: Neimarco oppido cum
templo & hominib⁹ incēſo, Vuratislauiā
contendit. Nouis tunc mœnibus Vutatiſ
lauia muniebatur, & iure Teuthonico ci-
uitas inſtituebarur. Et tamen trimeſtrem
Boleslai obſidionem ſuſtinuir,obſidētesq́;
que crebris eruptionibus exagitatos, re in
fecta diſcedere coegit, cùm Hēricus im-
par fraternis viribus, ad prælij dimicatio-
nem prodire non eſſet auſus. Redijt mox
Boleslaus cū maioribus copijs & fruſtra
tentata iterum Vuratislauiæ expugnati-
one, vaſtatis lōgè lateq́; agris atque pagis,
cùm munitiones Hērici præſidijs tenerē-
tur ac defenderentur, reduxit exercitum
triſtior, quod duabus expeditionib⁹ ſump
tuoſis nullum tantis ſumptibus dignum
operæprecium feciſſet. Sed tamen tertiā
deinde adiecit. Et cùm ne ea quidem ex
ipſius animi ſententia ceſſiſſet, nec habe-
ret vnde ſtipendia debita mercenarijs mi-
litibus diſſolueret, infeſtare ij latrocinijs
ditionem eius cœpêre: inde odiſſe eū iam
ſui ac deſerere. Qua re adactus, ſupellecti-
lem omnem ſuam in ſtipendia militum
diſtraxit: & cùm ne ita quidem eis ſatisfa-
ceret, arces eis quaſdā & poſſeſſiones hy-
pothecæ nomine habendas dedit. Deni-
que Lubuſſenſe territorium Brādenbur-
genſibus marchionibus Ioanni & Otto-
ni oppignerauit. Atque ex eo tempore
id in Saxonum poteſtatem venit. Cùm au
tem Boleslaus inops egēsq́ue, & ſuis exo-
ſus, nec ſatis compos mentis oberraret,
ab Henrici militibus exceptus, & Vuratiſ-
lauiam adductus, fratris benignitate &
& miſericordia ſtatim dimiſſus eſt. Nec
illa tamen lenitate & manſuetudine frā-
terna, cupiditas & feritas Boleslai victa
eſt. Quin is Legniciam reuerſus, noua ad-
uerſus fratres conſilia cū animo ſuo, & cū
externis militibus (cū ſuos à ſe alieniores
eſſe animaduerteret) agitabat: neq; Con-
rado portionem ipſius, quemadmodum
receperat dudū Vuratislauiæ, reddebat:
& cū pecunia indigeret, Zythauiā & Gerli
ciam oppida ſuis quibuſdam hominibus
oppignetauit. Hinconē Mitſonis caſtel-
lani Croſnēſis filium, qnod magnas pa-
ter ei⁹ facultates habebat, vt pecunia mul
taret, cepit. Quib⁹ rebus magis etiā aliena-
tis ab ipſo animis omniū, Croſnenſe ter-
titoriū & arx cum alijs finitimis ad Con-
radū ab eo defecit. Sed cùm is cōparari ſi-
bi à Boleſlao fratre inſidias cōperiſſet, ne
que ſatis viriū ad reſiſtendū ei ſe habere,
ac in Henrico quoq; parum ſpei ſibi reli-
quum eſſe cerneret, ad Prēmiſlum Poſna
nienſium & Caliſſienſium ducē ſupplex
confugit. Quem benignè accepit Præmi-
ſlus, & bene ſperare iuſſo, ſororem ſuam
Salomeam ipſi deſpondit: nuptijsq́; Poſ-
naniæ celebratis, Thomam caſtellanum
Poſnanienſem, & Thomiſlaum pincer-
nam cum filio gente Nalencios, quos in
vincula quaſi contra ſe conſpiraſſent cō-
iecerat, archiepiſcopo Gneſnenſi, epiſco-
po Poſnanienſi, & alijs proceribus, qui ad
nuptias conuenerant, rogantibus, dimi-
ſit. Reuera autem illi ea re animum Præ-
miſli offendiſſe exiſtimabantur, quod fa-
ctum eius improbabant, cùm is abſque
conſilij ſententia Gneſnenſem tractum
Boleſlao fratri pro Caliſſienſi adempto
dediſſet. Poſt nuptias autem illas Præmi-
ſlus mox ad Henricum & Boleſlaum le-
gationem miſit, poſtulans vt ij Conrado
fratri iuſtam pattem patrimonij conce-
derent. Ac Henricus quidem negauit à
ſe repetendam eſſe Conradi portionem,
ſed à Boleſlao: & cum eo acturum ſe ea
de re pollicitus eſt: Boleſlaus verò durius
reſpondit: Conradum ſacris initiatum
iure patrimonij repetendi excidiſſe. Quo
circa Præmiſlus cum exercitu ſuo, fratris
q́ue Boleſlai Legnicienſem tractum in-
greditur, Conradum ſecum ducens: &
magna celeritate arcem Bythomiam ſi-
ue in veteribus ruinis, ſiue alio quodam
opportuno loco ſupra Odram non pro-
cul à Glogouia excitauit, & turribus, ag-
geribus, foſſisque muniuit: turmasq́ue a-
liquot & cohortes Conrado attribuit,
cum quibus ille finitimas oras Boleſlao
Caluo ſubiectas tamdiu vexaret, quoad
ius ſuū ab ipſo conſequeretur. Et paucis
quidem diebus debellatum erat, ſi ad ex-
tremum fortuna Conradi cœptis reſpon
diſſet. Nam Boleſlaus Caluus dum incau
tius fortè aduerſariorum copias & nouā
munitionem ſpeculatur, comprehen-
ſus ab aduerſarijs in ſtatione excubias a-
gentibus, & in cuſtodia à Conrado habi-
tus, ad quamuis iniquas cōditiones addu
ci potuit, niſi corruptis cuſtodibus euaſi-
ſſet. Dum autem Præmiſlus cū fratre Bo-
leſlao Sileſico bello occupatus abeſt, Bar-
nimus Caſſubiorum & inferioris Pome-
raniæ dux arcem Drenum, quam Germā
ni Dreſnam vocant, noctu ſopitis cu-
ſtodibus intercepit. Sed eam Præmiſlus
poſt vnum menſem expugnatam rece-
pit; hosteſq́ue in præſidio repertos capti-
uos

Neimarcū. *Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.* *Boleſlaus à ſuis ſuis ob iniurias, & mēte captus.* *Lubuſſenſe territorium Marchionibus oppigneratum.* *Boleslaus captus à fratre, & dimiſſus.* *Zythauiā. Gerliciā.* *Croſnenſes ad Conradum defecēre.* *Salomea Cōradi vxor.* *Nalencij in vincula coniecti.* *Conradus portionē patrimonij bello repetit.* *Bythomia condita, vel inſtaurata.* *Boleſl. Caluus iterū captus & elāpſus.*

uos abduxit. Sbanſinum quoque tunc à latrunculis è Lubuſſenſi arce excurrentibus interceptũ, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cùm ij fortè in gregem quendam incidiſſent, eumq́ue abigere vellẽt, paſtor gregis direptionem deprecatus, prçmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbanſinum ea erat, quæ à tribus tantùm habitaretur, & à ſuccedentibus ſibi quotidie per vices vicinis ruſticis cuſtodiretur, facilè ipſos capere poſſe, ſi ruſticano cultu quaſi ad cuſtodiam venientes, ianitores fallerent. Itaque introgreſsi, ianitores cõſtrinxerunt, & arce potiti ſunt. Qua de re cũ Prçmislus nocte ſequenti certior factus eſſet, poſtero die aulico tantùm comitatu ſuo ſtipatus, cæteris ſequi iuſſis, feſtinus ad Sbanſinum accurrit, & oſtentata ſpecie obſidionis ad deditionem adegit prçdones illos, vitam tantùm pactos. Redegit autem hic ipſe Præmislus tunc in ſuam poteſtatem Rudenſe, ſeu Velunenſe territorium: quod cùm ad maiorem Poloniam pertineret, Miecislaus dux Oppolienſis & Ratiborienſis interceperat, quo tempore Hẽricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulſo Vuladislao Præmisli & Boleslai patre, inuaſit. Ad quod recuperandũ Prçmislus huiuſmodi occaſione vſus eſt.

Rudenſe ſeu Velunẽſe territorium receptum à Præmiſlo.

Miecislao ſine liberis defuncto, Vuladiſlaus frater germanus, legitimus hæres fuit. Is, cùm vxori Miecislai Iudithæ Conradi ducis Maſouiorum filiæ dotem quingentatum marcarum argenti, & alterum tantum quod contradotem vulgò, elegantiores verò Donationem propter nuptias vocant, de more atque iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus eſt cum fratre & curatore eius Cazimiro, vt loco illius pecuniæ Rudenſe territorium ipſi daret, cuius poſſeſſionem nõ ſatis certam firmamq́ue ſibi eſſe intelligebat. Traditioni certa dicta eſt dies.

Vuladiſlaus dux Oppolienſium.

Quod cùm reſciſſet Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem (vnde iam Vuladislaus præſidiũ deduxerat, relicto cum aliquot comitib⁹ præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis vltrò in fidem & poteſtatem eius venit. Nec multo pòſt aduenêre, qui à Cazimiro ad accipiendam poſſeſsionẽ miſſi erant: ſed cùm didiciſſent, à Præmislo Rudã teneri, re infecta receſſêre. Neque poſtea Vuladislaus ea de re aduerſus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam verò Henrico duci Vuratislauienſium, qui Iuditham poſterius vxorem duxit, numerauit. Alio quoque incommodo idem Vuladislaus paulo antè affectus eſt, à Brunone Olomucenſi epiſcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratiborienſe armata manu aggreſſus, cum templis & monaſterijs exuſſit. Ab arce ſiue repulſus, ſiue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc ſertur) placatus, receſsit.

Ratiboria incêſa ab epiſcopo Olomucenſ.

MARTINI CROMERI,

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

CAETERVM in minore Polonia cùm pacatum iam principatum Boleslaus Pudicus obtineret, anno Chriſti 1252. ſalis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario inuenta ſunt. Vnde vberes principi reditus acceſſêre. Kingæ, ſiue Cunegundis vxoris Boleslai pietati & ſanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, verùm etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Exciditur autem id etiam nunc altiſsimis & latè ſub terra patentibus puteis, ſiue ſpecubus, ſupernè egeſta humo, ſolidum duritie lapidea, molesq́; ingentes trochleis, equorum, vel hominum opera circumactis extrahuntur, nonnullæ cryſtalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoque columnæ miræ magnitudinis exciſæ, fornices è ſale itidem excauatos, & contignationes ſpecuum cum omni ſuperiacentis terræ mole, & oppidũ ipſum ſuperędificatum villaſq́ue ſuſtentant. Aqua item è puteis illis hauſta, in ſal candidũ excoquitur. Aliquãto poſt etiã apud Veliſcã vno ac dimidio à Cracouia milliario ad eundem modũ id excindi & excoqui cepit. Cum hoc metallo ſimul alius quoq; theſaurus ingens & incõparabilis extitit Cracouiæ. Nam D. Stanislaus martyr Chriſti, & epiſcopus quondam Cracouienſis, ſatagente Boleslao principe, & epiſcopo Cracouienſi

1252. ann. Salinæ Bochnenſes.

Cunegundis vxoris Boleslai pietas & ſanctimonia.

Velicenſes Salinæ.

D. Stanislaus martyr in diuorũ numerum relatus.

Pren.

Prędota, ab Innocentio quarto pontifice max. de ampliſsimi collegij ſententia, re diligentiſsimè iterum atq; iterum examinata, in numerum ſanctorum relatus eſt, centeſimo demũ & quinto ac ſeptuageſimo anno poſt mortem, qui fuit poſt

1253. ann.

Chriſti natalem 1253. In qua re perficienda cùm nõ minima difficultas eſſet, propter tantam temporum intercapedinem & vetuſtatem, vno atque altero miraculo diuinitùs edito, ſublata eſt omnis du-

Miraculum.

bitatio. Primùm enim Reginaldus Hoſtienſis epiſcopus vir grauiſsimus, & ſumma in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduerſabatur, ſubito grauiſſimoq; morbo correptus, & aliquot dies nóctesq; afflictus, nocte quadam in lecto vigilans, virum quendam auguſta ſpecie, cultu pontificali perquàm ſplendido ſibi adſtantē, nomenq; ſuum & morbi illius cauſam edentem cùm vidiſſet and iſſetq;, impetrata venia è veſtigio ſanitati reſtitutus eſt: eodemque puncto temporis ad Pontificem cunctis rei miraculo ſtupētibus profectus, viſum ei ſuum, ac tã ſubitam valetudinis mutationem ordine enarrauit: nempe Stanislaum epiſcopum ſibi paulo antè appáruiſſe, & ab eo clemēter obiurgatum ſe eſſe, quòd vnus maximè ipſi aduerſaretur: morbumq; ſuũ ſubitò depulſum eſſe, cũ de ſententia deceſſurũ ſe eſſe polliceretur. Itaq; orare atq; hortari pōtificem, vt ſublata omni comperēdinatione ſanctum epiſcopum in album martyrum adſcribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocētius rem tam diu comperendinatam tandem ad ſextum Idus Septembris Aſiſij in baſilica diui Franciſci memoriæ dicata ſolenni ceremonia peragere ſtatuit. Ea verò die illuceſcente cũ ipſemet ſacris operaretur, ecce in baſilicam infertur adoleſcens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus proſequente. Ibi pōtifex humi proſtratus Deum orat, vt iuuene illo ad vitam reuocãdo ſanctitatem ſui martyris Stanislai luculentius declaratet. Vix pauca elocutus

Miraculum.

erat, cùm viuus atq; ſanus exurrexit, qui erat mortuus, quaſi de ſomno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus rite peractis ipſe pontifex è ſuperiore loco pro concione grauem & luculentum ſermonem habuit de vita ac meritis Stanislai: eiuſque memorię diem anniuerſarium ad octauum Idus Maij, quo die cæſus eſt, dicauit. Deinde anno ſequenti Prendota epiſcopus Cracouienſis ſacri corporis eius reliquias ſolenni pompa de ſe- pulchro leuauit, & hominum venerationi expoſuit. Interfuère verò ei celebritati archiepiſcopus & epiſcopi Poloniæ quicunque per valetudinē potuêre, itemque Gerardus Ruſſorũ, & Vitus Lituanorum epiſcopi. Nã & hi ad religionē Chriſtianam iam accedebãt, & illi ad ſocietatem eccleſiæ catholicę ſeſe adiunxerãt, quod vtrũq; mox plenius exponemus. Adfuêre etiam cum Boleſlao Pudico, Pramiſlus Poſnanienſium, Cazimirus Lenciciensium atq; Cuiauienſium, Ziemouitus Maſouiorum, & Vuladiſlaus Oppolienſium duces, & Opiſſo iterum legatus Apoſtolicus: præterea ſacerdotum, abbatum, monachorum, nobiliũ, & promiſcui vulgi non modò ex Polonia, ſed etiã è Sileſia, Morauia, Boemia & Vngaria tãta multitudo, vt vrbs non exigua eam nõ caperet, ſed in cãpis ea ſub diuo gregatim diuerſari cogeretur. Præceſſit autem anno vno celebritatem illam ingens aquarum inundatio in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus ab Aprili menſe vſq; ad viceſimam quintam Iulij delapſis, ita vt campi, agri, ſyluæq; nauigabiles eſſent. In Maſouia verò præterea Lituani Viznenſem oram vaſtarunt. Tertio deinde anno Lublinenſem quoque tractum depopulati ſunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorũ dux Mēdoc⁹ ſiue Mindacus, qui Crucigerorum armis debilitatus, & in anguſtũ redactus, anno Chriſti 1252. religioni Chriſtianæ initiari cũ ſuis aſſenſus eſt, & Samagitienſem, Veiſenſem, Curonienſem, & Iazygũ ſiue Poleſſenſem tractum donaturum ſe eſſe Crucigeris promiſerat, vt imminenti ab ipſis exitio ſeſe eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus eſt à ſummo Pontifice, & à Rigenſi archiepiſcopo atque Culmenſi epiſcopo ſolẽni ritu diademate cinctus. Verùm non multò pòſt ſtabilitis rebus ſuis, neque Crucigeris promiſſa præſtitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Chriſtianorum regionibus prædas agebat, vt tunc è Lublinenſi, pòſt ex alijs, quemadmodum ſuis [illegible] exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleſlaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit cauſa. Poſt interfectum, Auſtriæ ducem Fridericum Præmiſlus, ſiue Ottocarus Venceſlai Luſci regis Boemorum filius Auſtria potitus erat, ducta in matrimonium ſorore Friderici Margaritã iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imper. filio nupta erat. Ac Styriam quoque & Carinthiam ac Hiſtriã idem Ottocarus ſibi adiunxerat:

Ruſſorum epiſcopus catholicus. Lituanorum epiſcopus primus.

Opiſſo legatus apoſtolicus in Poloniam iterum.

Inundatio.

Lituanorum excurſio in Maſouiã & Poloniam. Lublinenſis arx incenſa.

Lituani religionem Chriſtianam accipiunt, & abijciunt.

Mindacus Lituaniæ rex creatur.

Morauicum bellum. Venceſlaus Luſcus rex Boemiæ. Auſtria & Styria in ditione Boemorum

iunxerat: quod eo faciliꝰ fuit factu, quòd imperiũ in Germania tunc vacabat poſt mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue ſpacium rem poris extinctis. Huic igitur Ottocaro cũ

Bela rex Vngariæ Auſtrijs bellum infert.

Bela rex Vngarorum bellum facere vellet, & virium ad id ſatis non haberet, Boleslaum generum Cracouienſem principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè Vẽceslaus rex poſt Miecislai Ratiborienſium & Oppoliẽſium ducis mortem, cũ is nullos reliquiſſet liberos, Opa-

Opauia à Boemis occupata.

uiã occuparat, & Nicolao filio ſuo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, vt in gratiam ſoceri manum Boemorum diſtineret, Opauiamq́ue Poloniæ rurſus adiungeret, in Opauienſem oram cum

Opauienſis tractus vexatus à Polonis.

exercitu ingreſſus, ferro & incendijs eam longè lateq́ue vaſtauit, magnamq́ue prædam abegit: nec tamẽ Opauia potitus eſt. Ne Bela quidem operæpretium viſum fecit. Quin à Morauis fuſus fugatusq́ue eſſe fertur. Venceslaus Hagecus & ſuperiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excurſionis Polonicæ ad Opauiam nullam prorſus facit mentionem. Nu-

Hagecii nugæ.

gatur autem de auxilijs à Venceslao rege miſſis Cracouiam contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vuladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, verùm à Præmislo repudiatus ſit. Sed nos Hagecũ animo ſuo indulgere ſinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao liberior fuit excurſio Lituanis in Poloniam.

Venceſlaus rex Boemiæ mortuus. Ottocarus regnat apud Boemos.

Vẽceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium, qui & ipſe Ottocarus dictus eſt, ſuccesſorem accepit: cũ quo Bela pacem fecit. In Sileſia verò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomienſi armis infeſtabat. Quem quo expeditius adiuuaret Præmislus ſocer dux ma-

Præmislus cũ fratre redit in gratiam.

ioris Poloniæ cũ Boleslao fratre, quẽ iniuria, quẽadmodũ ſuperius cõmemorauimus, affectũ, in carcerem etiã quaſi inſidi-

Fulco archiepiſcopus. Poloniæ maioris noua diuiſio.

atorem cõiecerat, in gratiã à Fulcone archiepiſcopo reductus eſt: ac denuò dominatũ cum eo, cõuentu apud Gezum acto, partitus, Gneſnam, Caliſſiam, Rudã ſeu Velunũ, Pyſdros, Srodã, Bninum, Biechouiàm, Gezum & Pobiediſcos ei cõceſſit. Poſnaniã cum cæteris munitionibus ac territorijs ipſe retinuit. His ita tranſactis in Vuratislauiẽſem regionem duxit exer-

Præmislus dux Sileſiam infeſtat.

citũ, & omnem eam oram, quæ eſt circa Oleſniciã Sytzoulam, Trebniciã, & Cerequiciã oppida, vſq; ad Vidauã amnẽ vno à Vuratislauia milliario, deinde & vltra Odram vadaro flumine depopulatus eſt, propterea quòd Henricus dux Vuratislauienſis neque ipſe partẽ patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Adhęc, non ſoluebat Præmislo quinquaginta marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiuſdã Germani captiui re fide iuſſerat. Templis tamẽ & monaſterijs, & poſ-

Præmiſli religio.

ſeſſionibus eorum atque hominibus eccleſiaſticis omnino manus abſtinuêre milites edicto Præmisli. Erat tunc Vuratislauiæ Opiſſo legatus ſummi Pontificis, exiſtimabatq́; contumeliam fieri ſedi Apoſtolicæ, quòd ſe præſente & penè inſpectãte Vuratislauienſem oram Præmislus infeſtaret. Itaque ſacris ipſi & omnibus qui ſub ditione eiꝰ erãt, interdixit. Sed mox poſtulante Præmislo interdictum illud abrogauit, veritus, ne ad ſummum Põtificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis transgreſſus eſſet. Pax deinde & concordia inter Sileſios fratres, epiſcopi Vuratislauienſis & aliorum procerum interuentu componitur: & Glogouienſis dominatus Cõrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, cõceditur: Conradus obſides & captiuos dimittit. Alijs item, qui prius ex pacto dimiſſi erant, æſtimationes capitum remittit. Dum hæc ita geruntur in Sileſia, Mendocus dux Lituanorum abiecta religione Chriſtiana, quam ſimulatè ad tempus ſuſceperat, infeſtior indies Chriſtianis vicinis erat. Coactoq́; è ſuis Lituanis pariter

Lituanorum excurſio in Maſouiam & Pruſſiam.

atq; Pruſſis idẽ ſentientibus valido exercitu, in quo triginta millia armatorũ cenſebantur, Maſouiam omnem crudeliſſimè vaſtauit: pagos & oppida quàm plurima, & caput gentis Plocenſem arcem

Plocẽſis arx incenſa.

defenſoribus vacuam, incẽdit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorũ prędã domum remiſſa, in Crucigerorum ditionem eodem furore inuaſit: eaq́; peragrata & exuſta, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæterã verò prædam permagnam abegit. Crucigeri non auſi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc ſeſe continuêre. Poſtea verò anno Chriſti 1255. ad-

1255. ann. Boemorum ducis et aliorũ Chriſtianorum expeditio in Pruſſiam. Ermeland, Varmia.

uenientibus Ottocaro duce Boemorum, necdum .n. diadema regium ſuſceperat, marchionibꝰ Brandenburgenſi & Morauiæ, Pragẽſi, Olomucẽſi & Ermẽliẽſi (qui fortè Varmienſis fuit, quem etiamnum Teuthones à ditione ſiue diœceſi Ermolandenſem vocant) epiſcopis, cum magnis copijs, magnaq́ue item multitudine crucis militiam profeſſa, aucti viribus &

ani-

animis, viciſſim Pruſſis bellū inferūt: & illis ad ꝓlij dimicationē nuſq̄ prodeuntibꝰ, ferro & igni in obuia quæq; deſæuiunt.

Sābienſis terra ſubacta à Crucigeris, & ad religionē chriſtianā adacta.

Quibꝰ malis adacti hi, q Samensē ſiue Sābienſem regionē incolebant barbari, in poteſtatē Crucigerorū venêre, & religionē Chriſtianā ſuſcepêre. Et ne facilè ij rurſus deficerent, duas ibi arces Crucigeri cū ſocijs condidêre, pręſidijsq; firmauêre.

Pregla fl.

Regius mōs, ſiue Kynixberga arx condita.

Brūsberga.

Quarū altera ad Preglā fluuium & ſinum maris Balthei ſita, Kynixberga lingua Germanica, quaſi regiꝰ mōs: altera Brunſberga, q̄ aliquandiu poſtea fuit ſedes epiſcopi Varmienſis, appellata eſt. Hęc quidē ob honorē & memoriam Brunonis epiſcopi Pragenſis, ſiue Olomucēſis, vt vult Hagecꝰ atq; Dubrauius, illa verò Ottocari regis Boemorū: q̄ poſtea tribus oppidis peramplis ac ſplendidis adiunctis, & portu maris amplificata, magiſtri quodam tēpore fuit, nūc ducis eſt domiciliū.

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

Cùm autem Ottocari huiꝰ & Kynixbergę mētio facta ſit, operæpreciū eſt Aeneæ Syluij errorem, quē nōnulli alij ſecuti ſunt, redarguere: q Ottocarū hūc omnes eas regiones, q̄ inter Boemiam & mare Baltheum ſunt, imperio ſuo ſubieciſſe, deuictisq; Tattaris Kynixbergā arcem & oppidū in Pruſſia condidiſſe ſcribit. Quæ ipſiné de ſe Boemi finxerint, an Aeneas gratiā ab ipſis inire voluerit, nō cōſtat. Rem quidē ipſam ab Aeneæ narratione diuerſam, quemadmodū ſe habuerit, ſeries hiſtorię noſtrę & conſequētium cum præcedentibꝰ conſenſus, euidenter oſtendit, ita vt pluribus hic verbis triplicem Aeneę errorem coarguere neceſſe nō ſit: nempè de ſuperatis ab Ottocaro in Pruſſia Tattaris, qui eò tūc nō peruenêre: de ſubactis intermedijs populis, nempè Sileſijs & Polonis, vel Saxonibus & Pomeranis: & quod ſuum ille omnino aliquod in Pruſſia bellum geſſerit, ſuisque viribus confecerit. Aut dicat AEneas, quomodo & quando Boemi rurſus Pruſſiam, & interiacentes illas ꝓuincias amiſerint.

Brandeburgum in Pruſſia conditū.

Conditum eſt etiā eodem fere tempore Brandeburgum in eadem Pruſſia, in memoriam Ottonis marchionis Brandēburgenſis. Et tamen marchiones ſibi Pruſſiam eam ob rem non vendicarunt. Sed nos ad inſtitutum reuertamur. Pacem fecerat cum Crucigeris Suentopelcus Pomeranorum dux, vt ſuperius narratum eſt. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Etenim miſſo clam cū expedita manu filio, quē obſidem pace facta à Pruſſis receperat, Naclum arcem Pręmiſli nepotis ſui, cōſcio & adiuuante vno de cuſtodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod vbi Præmiſlo nunciatum eſt, quantū poteſt cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonici, tanquam ad reſtinguendum commune incendiū. Boleſlaus quidem Pudicus mille armatorum, Ziemouitꝰ autem dux Maſouiæ octingētorum. Porrò Boleſlaus Pręmiſli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauię, ipſi ſuas copias ad eam expeditionem adduxêre.

Nacli obſidio.

Cum his igitur ad Naclū contendit Pręmiſlus. Et cū arx ſitu arteq; munitiſſima, egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis eſſet eius expugnatio, aliā è regione eiꝰ ad occidentem ſolem ſumma celeritate excitauit, eiq; importato copioſo commeatu præſidium impoſuit, quātum ſufficiebat ad vexandos, & quaſi in obſidione continendos hoſtes, qui in præſidio antiquæ arcis erant.

Noua arx e regionē Nacli.

Quo facto dimiſit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ vtrinque ex arcibus eruptiones, & conflictus Marte vario. Alteram deinde Præmiſlꝰ cum Boleſlao fratre & Cazimiro fecit expeditionem in Pomeranos: & omiſſa Nacli expugnatione, noctu ſilenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauienſi, vt videtur, & Maſouienſi, in quam ſe magna multitudo Pomeranorum cū facultatibus ſuis propter bellum contulerat, contendit:

Racianzum triplex.

eamq; antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primū tumultum cuſtodibus, verùm inopinata re perculſis, & quaſi capta iam arce diſcurſantibus, ac de ꝓpugnaculis ſeſe ꝑcipitantibus, incendio conſumpſit.

Racianzū incenſum.

Poſt cuius diſceſſum Suentopelcus cum exercitu nō contemnendo, hoſtibꝰ ex noua arce obſiſtere non auſis, in Naclum perrupit, & cômeatu importato, ſuos laborantes victus inopia, confirmauit. Deinde omnē conatum ad nouam arcem vel capiendam vel euertendā cōuertit.

Noua arx fruſtra oppugnata.

Primumq; quo minore ſuorum periculo quod volebat efficeret, ſarmenta & pinguia ligna in foſſas, quibꝰ arx munita erat, comportari iubet, vt ea ſtrue incenſa arcem cremaret. Magna vi lignorum multo labore à militibus coaceruata, cùm ij plura etiam è remotioribus ſyluis petitū iuiſſent, erumpunt præſidiarij, ſubiectoq; igni, id quod iam comportatum erat materię, ſine vllo arcis periculo comburūt. Hoc primo conatu fruſtratus Suentopelcus, vi arcē expugnare nititur: factaq; è clipeis teſtudine, milites eiꝰ ſiccas foſſas tranſgrediūtur, & ſub ipſa propugnacula ſubeunt: atq; alij ignem ſubijciunt; alij

aſcijs & ſecuribꝰ ligneos arcis parietes ꝑrūpere conātur. Sed ſaxis & magnis molibus ſupernè deiectis, iaculiſq; vehemētius afflicti, viginti deſideratis, compluribus vulneratis irrito cœpto receſſerūt. Nec tamen deſtitit Suentopelcus ab incœpto. Cumq; aperta vi noua arce potiri non poſſet, ad dolos ſe conuertit. Reducto enim domum exercitu, auctoq;, ſtarim reuertitur, nec longè ab arce in cōualle quadam in inſidijs cōſidit: ſuis in antiqua arce noctu per fidum internuncium, quid fieri velit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmodum iuſſi erant, decurrunt, & aduerſarios ad pugnā prouocant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugā ſimulant: inſtant Poloni fugientibus, ita in inſidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad vnum partim cæſis, partim captis, Suentopelcus victoriæ ſigna præ ſe ferens, ad nouam arcem accedit: deditionem poſcit. Reſpondent ij, qui erant in præſidio: Plures in arce ſupereſſe qui de fraudulentis victoribꝰ pœnas expetituri eſſent. Videns autē Suētopelcus omnes ſuos conatus in irritū recidere, difficulterq; ſe Naclum retinere poſſe, ad pacem cum Pręmiſlo faciendā inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone vno de Crucigeris, qui Suentopelcum & Præmiſlū materno ſanguine attingebat, interueniente, coiuit. Cōuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per ſententiam Poponis ex compromiſſo latam Præmiſlo Naclum reddidit, Præmiſlus verò Suentopelco pro impēdijs & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti, certis penſionibꝰ exoluturū ſe eſſe, nouē obſidibꝰ nobilibus datis, cauit: & exoluit poſtea. Captiui vtrinq; dimiſſi: Pax perpetua mutuo iureiurando firmata eſt, ita vt neuter alterius ditionem vnquā inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circūacto, Pręmiſlus 36. annos natus, pridie 9. Iunij immatura morte extinctus, & Poſnaniæ ſepultus eſt. Mitiſſimus ſui tēporis princeps, & prudēs: iuſticia autē & animi moderatione in iudicando tāta, vt eiꝰ iudicium victus atq; victor ex æquo probarēt. Ebrium aut iratū eum nemo vidit. Vſq; adeò verò addictus fuit religioni & cultui diuino, vt per tēpus quadragenarij ieiunij cilicio ſuper nudum corpꝰ, & vino diluto admodū, aut inſipidiore ceruiſia vteretur. Nocturnis tēporibus cū dormire putabatur, ꝓlixæ precationi vacabat. Porrò qua die cœnā Chriſti vltimā anniuerſario ritu recolimꝰ & repręſentamus,

Poloni funduntur à Suētopelco.

Pax inter Suentopelcū & Præmiſlum

Xyna oppidum.

Præmiſli mors & laudes.

Sobrietas & animi moderatio

Pietas & religio principis.

duodecim pauperū pedes reuerēter abluere, exterſoſq; deoſculari, & pauperes ipſos veſtire quotānis ſolitꝰ eſt. Ouāſcēſe monaſteriū Ciſtercieēſis ſectæ puellis ad Vartā fluuium condidit. Srodicenſe verò Dominicanorū Poſnanſā tranſtulit: Gneſnenſe etiam Xenodochiū, ſiue hoſpitale ſepulchri Chriſti militibꝰ cōtulit & cōmendauit, & prępoſito Miechouiēſi ſubiecit. Præter multas autē alias pias largitiones, Gneſnēſi quidē eccleſiæ Cirnelinum pagū, Poſnaniēſi verò Bucū donauit, non ſine inuidia & offenſione procerum. Plurimis alijs laudibꝰ eum cumulari à Baſcone annaliū ſcriptore, cuſtode Poſnaniēſi Dlugoſſus memorat. Sed eiꝰ Baſconis ſcripta nos nō vidimus. Reliquit autem Pręmiſlus quatuor filias, Cōſtantiā, Veronicā, Ofcā ſiue Agathiā, & Euphemiā, ex Elizabetha vxore ſuſceptas, & filiū poſthumū poſt quartum mēſem natum: cui paternum nomē inditū eſt. Eodem anno, q̄ fuit poſt Chriſtū natum 1257. Iacicꝰ ſiue Iacinctus diui Dominici inſtitutū vitæ profeſſus poſt exhauſtos multos labores in Polonia & Ruſſia pro religione Chriſtiana, de exilio huiꝰ vitę in cęleſtē domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septemb. Qui multis poſt mortem annis interiectis propter ſanctimoniam vitæ actæ & miracula, noſtra memoria in numerum ſanctorū relatus eſt. Non omnino tunc Sileſia ab inteſtinis motibus immunis erat. Etenim Boleſlaus Caluus cùm dolore amiſſæ Glogouiæ percitus, tum bello ſuperiore exhauſtus, vt iram ſimul & cupiditatem ſuam expleret, facinus aggreſſus eſt impium & ſacrilegum. In epiſcopum enim Vuratiſlauienſem Thomam templum Gorcenſe dedicantem, & Boguſalum præpoſitum, & Heccardum canonicū, cum Teuthonibꝰ ſatellitibꝰ ſuis manus iniecit, captoſq; ad ſubuculam vſque expoliauit, & in arcem Vulai, atq; inde Legniciā deportauit. Poſcebat autem eos decem millia marcarum. Quæ cùm non darent, coniecit eos in tetrum carcerem conſtrictos compedibus. Qua re cognita Fulco archiepiſcopus Gneſnenſis Lenciciam ſynodum cōuocauit, ac de ſynodi ſententia Boleſlaum Caluum diris deuouit. Vuratiſlauienſi verò omni diœceſi ſacris interdixit. Deinde (cū nihilo magis dimitteret captos Boleſlaus) pontificem maximum Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit, & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Reſcripſit ille archiepiſcopo, vt Poloniā omnē ad arma contra Boleſlaū ſumēda

Ouāſcēſe monaſteriū conditum.

Baſco annaliū ſcriptor.

Præmiſli liberi.

Præmiſlus poſthumus natus.

1257. ann.

Iacincus monachus ſanctus.

Boleſlai Calui facinus impium.

Vuratiſlauiēſis epiſcopus in vincula cōiectus.

Vulai arx.

Boleſlaus Caluus excōmunicatus.

Crucis

Crucis militia promulgata vnà cum cæteris epiſcopis concitaret. In eandem ſententiam Magdeburgenſi quoque archiepiſcopo de concitandis Germanis reſcripſit. Sed interim Thomas pertæſus diri carceris, duobus millibus marcarũ, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœceſim ſuam, vnà cum præpoſito & canonico ſe redemit. Conſcijs fratribus Henrico & Conrado Boleſlaum hæc patraſſe creditũ eſt, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinueruntq́; mordicus tam ipſi, quàm poſteri eorũ id, ꝙ tunc ab epiſcopo per vim expreſſum eſt. Neque verò vno illo ſcelere Boleſlaus contentus fuit. Nam Præmiſlo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrẽ per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus eſt. Sed hoc non itidem ſucceſſit. Certior enim factus Cõradus de inſidijs fratris, cùm Legniciam ab eo doloſè ad conuiuium vocaretur, cũ expedita manu profectus eſt: & reliquis in ſylua propinqua Legniciæ latêre iuſſis, cum paucis expeditioribus veniẽs, à Boleſlao ſimulati officij cauſa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conſpicit loca ſuperiora ab armatis teneri, anteuertit meditatũ fratris facin⁹: captũq́; cũ, metu perculſis omnib⁹, aſportauit, & in cuſtodia habitũ aliquãdiu, atq; ea, q̃ ab epiſcopo Vratiſlauiẽſi emunxerat, pecunia multatũ, poſtea dimiſit. Sic Boleſlaus laqueo, quẽ alteri tetẽderat, ipſe ſe implicauit. Anno ſequenti terræ mot⁹ vehemẽs Poloniã cõcuſſit, & animos hominum ꝓpter raritatem rei nõ metu tãtũ, verùm etiã religione impleuit, velut magnorum malorum, q̃ mox conſecuta ſunt, ꝓdigium. Nã & ciuilib⁹ bellis mox agitata, & barbarorũ excurſionib⁹ afflicta eſt. Ciuiliũ bellorum Cazimir⁹ dux Siradienſis Lẽcicenſis, & Cuiauiẽſis cauſa fuit: cui⁹ inexplebilis cupiditas eò ꝓgreſſa eſt, vt Ziemouito fratre in vincula cõiecto, quẽadmodum ſuperi⁹ memorauimus, Siradiẽſem tractũ, cuius hæreditas ſecũdum Boleſlaũ fratrem iure ad vtrũque peruenire debebat, ſolus occuparet: Lãdenſe territoriũ, vnde pri⁹ à Boleſlao Pio duce Caliſſiẽſi depulſus erat, iterum inuaderet: itẽq́; Racianzu epiſcopo Vladiſlauiẽſi auferret: ꝙ tamen poſt reddidit, cùm ei litem intendiſſet epiſcop⁹: Lelouienſe verò territoriũ Boleſlao Pudico adimeret, munita vel præſidio firmata arce in colle ſupra oppidũ. His igitur

Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vratiſlauienſi diœceſi.

Boleſl. Caluus à fratre captus.

1259. ann. *Terræ motus.*

Cazimiri ducis cupiditas & ſcelera.

Ziemouitus frater captus. *Siradia prærepta.*

Lãdenſe territorium inuaſum. *Racianzum captum.*

Lelouia intercepta. *Lelouiæ arx munita.*

de cauſis primus omniũ Boleſla⁹ Pius Caliſſiẽſiũ dux in eũ arma ſumpſit, inita ſocietate cũ Varciſlao Boguſlai filio, Caſſubiorum & Stolpenſium Pomeranorum duce, ꝙ is Suẽtopelco, cui⁹ tũc gener Cazimirus fact⁹ erat, propter iniurias quaſdam inſenſus eſſet. Obtinebat Boleſlaus etiam Poſnanienſem dominatum, vtpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaque cõſcripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq́; cum Varciſlao viribus Cuiauiam vaſtabund⁹ ingreditur. Inouuladiſlauiam arcem cùm primo impetu capere nequiuiſſet, obſidione cinxit. Non habebat Cazimir⁹ exercitũ, & Inouuladiſlauiæ cæterisq́; munitionibus ſuis metuebat. Itaq; conſiliũ ex re capit. Legatione ad Boleſlaum miſſa, bellum deprecatur. Landenſe territorium redditurũ ſe ipſi eſſe ꝓmittit, arcẽque, q̃ in eo præſidij cauſa cõmunierat, demoliturum. Secut⁹ fidem ei⁹ Boleſlaus, obſidionẽ ſoluit, exercitũq́; dimiſit. Sed Cazimir⁹ non modò nõ præſtitit Boleſlao q̃ receperat, verum etiam Caliſſiẽſem tractum viciſſim inſequẽti anno populatus eſt, cùm de clade Varciſlai, cui Boleſlaus ex fœdere auxilia miſerat, in Pomerania, cognouiſſet. Proficiſcebatur tunc Boleſlaus Caliſſia Poſnaniam, cùm de excurſione Cazimiri nũcium accepit. Nec mora, cum ſolo comitatu ſuo aulico reuertens, 30. tantùm equitib⁹ in itinere collectis, & agreſtibus, quos hoſtes damno affecerant, ſequentib⁹, in ſylua cui Soleciæ nomen eſt, nõ procul ab Opatouico archiepiſcopi pago, hoſtilẽ exercitum cõſequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq́; ꝑturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multò, quàm erant inſequẽtium ſe copias (ꝓpterea quod ſylua longiorẽ proſpectum adimebat, clàmantiũ verò ſonitum ampliorem reddebat) eſſe credentibus, vniuerſum agmen in fugã agit, prædam excutit, & cùm alios quoſdam ex hóſtib⁹, tum Martinum Cuiauiẽſem palatinum ſaucium, captiuos abdũcit. Nec tamen clade hàc affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòſt Hercaboldum Gneſnenſem (quanquã is mendosè fortaſſe Gneſnenſis pro Poſnanienſi Dlugoſſo appellatur) Nicolaum Caliſſienſem palatinos, Simonem ſacerdotem Hercaboldi fratrẽ, & alios nõnullos ex nobilitate ꝑ ſpeciem colloquij euocatos, cepit, vt captiuorũ cõmutatione palatinum ſuum recuperaret. Deinde Pacoſſum oppidũ, ꝙ in Boleſlai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Inde

Varciſlaus Caſſubiorũ dux.

Cuiauia infeſtata à maioribus Polonis.

Inouuladiſlauia obſeſſa.

Caliſſienſis regio vexatur.

Boleſlai audacia & victoria.

Mart. palatinus Cuiauienſis capitur.

Palatini Poſnanienſis & Caliſſ. capti.

Pacoſſum oppidum captum.

que Caliſſienſem oram liberius infeſtabat ibi tunc Boleſla⁹ Pudicus, & Ziemouitus Cazimiri frater, vt & Boleſlao ſub uenirent, & ſuo quoq; nomine Cazimirum vlciſcerentur, coniunctis cum Boleſlao Pio viribus, Lencicienſem tractũ crudeliter vaſtant, arcem ædificant, & commeatu copioſo implent, ac Ziemouito commẽdant. Fractus hiſce incommodis, metuq; maiorum Cazimirus, inducias duorum menſium petit, æqua omnia ſe eſſe facturum promittit iureiurando dato. Sed eluſis ducibus, amotoq; præſenti periculo, nõ ſeruauit fidem. Itaque inſequenti anno Boleſlaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante verò Cazimiro, nõ prius deduxit, quàm ille arce Landenſi & Pacoſſo præſidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus neceſsitate fecit, cũ alio quodam infortunio maximo multatus eſſet. Nam duo filij eius, Leſcus, cui Nigro cognomẽ fuit, & Ziemomyslus, è priore matrimonio ſuſcepti, veneno, vt aiebant, à nouerca appetiti, vt verò credere par eſt, iuſta Dei vindicta incitati, Siradienſem atque Lencicienſem ditionem abſente patre, proceribus cum omni nobilitate fauentib⁹ occuparũt: & Leſc⁹ quidem Siradienſem, Ziemomyſlus verò Lencicienſem obtinuit. Ita q aliena iniuſtè appetebat, ſua turpiter amiſit. Atque hi tunc ſanè ciuiles motus in Polonia inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, atque liberos extiterunt. Dum autem hi ſic inter ſe bellum gerũt, ecce Tattarorum ingens vis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam ſeſe per Ruſſiam menſe Decembri effudit, Ruſſis ipſis adiutoribus atque ductoribus, nec ſcio an authoribus etiam, fortaſſis vt Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant. Itaque ſumma celeritate vſi, & Lublinenſem oram, q̃ à Lituanis ſuperiori tempore vaſtatam, tunc à Daniele Ruſſorũ rege, arce capta, turriq; rotũda, & præſidio munita occupatam prætergreſſi, in interiorem Sendomiriẽſis tractus impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monaſterium Zauichoſtenſe, quod Boleſlaus Pudicus nuper condiderat, & vigintiquinq; pagis dotatum puellis diui Franciſci, ſiue diuæ Claræ, quod perinde eſt, vitæ inſtitutum profeſſis attribuerat diripiunt, itemque id, quod in Lyſſecio ſiue Caluo monte ſitum eſt. Sẽdomirienſe oppidum incendũt: arcem, nullo reſpirandi ſpacio defẽſoribus dato, die nocteque oppugnant, verum nullo operæpretio. Nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis vicina nobilitas, & oppidani atque agreſtes multi cum vxoribus, liberis & fortunis ſuis, ad primum aduentum hoſtium eò confugerant. Ibi Ruſſorum duces, Leo & Romanus, Danielis filij, & Baſilius frater, q in caſtris Tattarorum erant, primùm per internuncios, deinde per ſe ipſi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, vt ſi ſe, arcemque ſeruatum ire velit, ad Tattarorum duces in caſtra veniat: & imperata ſe facturum profeſſus, paruo ſe, arcemque, & omnem multitudinem redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi: ſe hæc ita cõfecturos eſſe. Credidit præfectus, Ruſſos Chriſtiani ſanguinis miſericordia commotos, quemadmodũ præ ſe ferebãt, illa ſuadere & recipere. Confirmabant autem promiſſa ſua impetratis aliquot dierum inducijs. Itaq; præfectus cum Sbigneo fratre & primoribus ex nobilitate ad caſtra hoſtiũ, quẽadmodum cõuenerant, proficiſcitur: duces barbarorũ, vt erat edoct⁹ à Ruſſis, adorat: de ſalute ſua & arcis ſupplex agit. Barbari in ſupplices impetũ faciũt, ſpoliatos & verberatos immaniter obtruncãt. Et confeſtim ſublato clamore, effuſo curſu in arcẽ, nihil tũc eiuſmodi expectantib⁹ defenſoribus, inuehuntur, & pmiſcua cæde in perterritos & latebras q̃rentes graſſantur. Matronas tantũ & puellas formoſiores ad contumeliam & explendã libidinẽ (vt eſt gens libidinoſiſſima) adſeruarunt. Defeſſi aũt cędendo, reliquum vulg⁹ hominum gregatim in Viſtulã impulerunt. Tãta verò cędes in arce tunc facta eſſe dicitur, vt ſanguis cęſorum ad Viſtulam vſque defluẽret. Incenſa arce barbari nulla mora interiecta verſus Cracouiam Ruſſis ducibus itineris cõtendunt, & vrbẽ defenſorib⁹ vacuam incendunt, valetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleſlaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria in Vngariam cum vxore (mater enim anno ſuperiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in ſyluas ſeſe abdiderat, partim munitionibus arcium ſeſe defendebat: & Cracouienſem quidem arcem Clemens palatinus tutatus eſt. Tattari verò cædibus & incendijs vſq; ad Bythomiam in Oppolienſi tractu impune prouecti, poſt alterum ſiue adeò tertiũ menſem præda onuſti in Ruſſiã reuerterũt. Annus autem, quo hæc geſta ſunt, fuit poſt Chriſtũ natum 1260. Tametſi Dlugoſſus etiam præcedẽti anno de eadem

Lencicienſis arx munita, & Ziemouito tradita.

Landa & Pacoſſum Boleslao Pio reddita.

Cazimirus à filijs Siradia & Lencicia pulſus.

Tattari vaſtant Poloniam.

Lublinum à Ruſſis interceptum, & turris munitum.

Zauichoſtenſe monaſterium conditum, & mox direptum.

Sendomiria incenſa.

Ruſſorum dolus.

Adoratio principis apud Tattaros.

Sendomirienſis præfectus à Tattaris occiſus.

Sendomirienſis arx capta & incenſa.

Tattari libidinoſi.

Strages ſanguinis.

Cracouia iterum incenſa à Tattaris.

Boleſlai fugam Vngariam.

Arx defenſa.

1260. an.

Tat-

Tattarorum excurſione,& ſtrage Sendomirienſi memorat. Niſi fortè bis nunc Tattari in Poloniam excurrerũt. Quod quidẽ inde fit credibile, quòd priorem illam ſub brumam initio mẽſis Decembris factam eſſe ſcribit idem. Nam eam, qua Sendomiria capta eſt, æſtatis initio accidiſſe conſtat ex eo, quòd in hodiernum vſque diem ſtrages illa quaſi martyrum Chriſti, anniuerſaria celebritate poſtridie Calendas Iunij, Sendomiriæ magno populi concurſu recolitur, magna Alexandri quarti pontificis max. indulgẽtia cumulata ac dedicata.

Martyrum dies Sendomiriæ.

Per hæc tẽpora Michael Palæolog⁹ imperiũ Cõſtantinopolitanũ, pulſis Gallis cũ Balduino Imperatore poſt annos quinquagintaocto, vel (vt alij volunt) tres & ſexaginta, Græcis reſtituit: nec multo pòſt in Lugdunẽſi cõcilio cõcordiã inter Græcos & Latinos tredecies ſciſſam & refectã, redintegrauit.

Conſtantinopolitanũ imperium Græcis reſtitutũ. Græci cum Latinis coniuncti.

Siculũ verò & Neapolitanũ regna, quæ poſt Friderici Imperatoris mortẽ Manfred⁹ filius eius nothus inuaſerat, Clemẽs quartus põtifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. A quo Mãfredus, & mox alio prælio Corradinus, Friderici è Conrado filio nepos, interfectus eſt.

Siculum & Neapolitanũ regna ad Gallos tranſlata.

Manfredus & Corradinus occiſi.

Tattarorũ autem duces quidam in Aſia religionẽ Chriſtianã ſuſceperũt, & magnas res in Syria & Perſia ſocijs Armenorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu geſſerunt. E quibus vnus Caſſanus, ſucceſſoribus ſuis Perſarum regibus nomen dedit.

Tattari Chriſtiani.

Perſarum reges à Caſſano Tattaro originem & nomen habent.

Quod autem Ruſſorũ regis mentionem dudum fecimus, ita ſe res habuit. Poſt mortem Colomani Vngari Halicienſium regis, Daniel Romani ducis filius aduerſæ factionis ducibus vel domitis, vel in ſuam ſententiam adductis, magnam potentiã & moñarchiã ferè in Ruſſis Auſtralibus vſurpabat. Et quò maiorem ſibi authoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem legatum apoſtolicum in Poloniã miſſa, cùm promitteret ſe cum Vniuerſa gẽte ſua ad Romanæ & catholicæ eccleſiæ ſocietatẽ ſiue vnitatem acceſſurum, & Chriſtianas regiones aduerſus Tattaros, qui iam ingentẽ formidinem omnibus principib⁹ Chriſtianis incuſſerant, defenſurum, nomẽ ac diadema regiũ ſibi & poſteris ſuis, nequicq̃ diſſuadente Opiſſoni Prendota epiſcopo Cracouienſi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm conſecutus id quod concupierat, fidem & iuriſiurandi religionem violauit, & in priſtinũ errorẽ relapſus, nõ modò non defendit à barbaris Chriſtianos, verùm etiã cũ Tattaris, vt iam diximus, pariter infeſtauit, mox etiã cum Lituanis.

Daniel rex Ruſſorum.

Ruſſorũ perfidia.

Nã cum eis Suat nonẽ ſororis filiũ, cũ magna manu ad populãdam vaſtãdamq́; Maſouiã miſit.

Suarno dux Ruſſ.

Qui celeritate vſi, Ziemouitũ ducẽ cùm Cõrado filio & aulico comitatu in Iaſſouuſco prædio ſecurè ruſticantẽ, cepẽre, & ſupellectilem eorum omnem diripuẽre. Et Ziemouitum quidẽ Suatnó barbarica crudelitate interfecit, Conradum verò Mindacus, cui ceſſerat, ſeruauit, precioque accepto poſteà dimiſit.

Ziemouitus Maſouiorũ dux interfectus.

Conradus redemptus.

Tunc autẽ his patratis, Maſouiam penè omnẽ duce orbã Ruſſi cum Lituanis põpulabũdi peragrarunt.

Maſouia vaſtata à Ruſſis.

Non tulẽre Maſouij, duces ſuos circumuentos eſſe, & patriam vaſtari. Itaque facto agmine equites pariter & agreſtes hoſtib⁹ obuiã prodeunt: & quãuis longè impares viribus, tamẽ indignatione animos miniſtrãte, apud Dlugoſcdlũ pagum impetũ in eos faciunt, & magnã quidem in eis ſtragem edunt, ſed ad extremum abundante hoſtium multitudine ſuperãtur, & fugam capeſſũt.

Maſouij victi.

Hac elati victoria barbari, Cuiauiæ quoque magnã partem depopulati, incenſis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegẽre.

Cuiauia vexata à barbaris.

Miſeratus autem acerbam illam cladem Maſouiæ Boleſlaus dux Caliſſienſis, & precibus Gertrudis Ziemouiti vxoris exoratus, venit cũ exercitu in Maſouiam, copioſum commeatum & fabros ſecum ducens: releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocẽſi, quæ ab hoſtibus exuſta fuerat, refecta, & munita, & viduæ liberisq́; eius Boleſlao & Conrado tradita, diſceſſit.

Plocẽſis arx inſtaurata.

Reuertuntur deinde æſtate ſequenti Lituani in Maſouiam, & non reſpondẽte eorum cupiditati atque ſpei præda lõgius progreſſi, tranſmiſſo flumine Viſtula, Louicienſe territorium, quod Archiepiſcopo Gneſnenſi à Cõrado primo Maſouiorum ducẽ donatum, eſſe memorauimus, ferro & incendijs vaſtarunt.

Louicienſe territorium vaſtatũ à Lituanis.

Grãues autem iã admodum non modò Maſouiæ, ſed & Boleſlai Pudici ditionibus Lituani eſſe cœperant, ni diuinitus auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorũ motus reſpirandi ſpacium noſtris dederũt. Etenim Mindacus Lituanorum dux à Stroinato fratris filio per inſidias dormiẽs cùm filijs interfectus eſt, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futur⁹ erat, aut mitior in Chriſtianos. Mox enim initio principatus ſui Maſouiam circa Cituinũ depopulatus eſt, captaq́ue Orſimouia arce mares quidem puberes trucidauit, impuberes verò cremauit: porrò fœminas cum cætera præda capti-

Mindacus Lituanorũ rex interfectus.

Orſimouia arx.

uas abduxit. Sed citò ſcelerum ſuorum pœnas dedit. Nã à Voiſalco Mindaci inrerfecti filio ſu pſtite, qui monaſticę vitę inſtirutum apud Ruſſos profeſſus erar, & à Theophilo eiuſdẽ Mindaci cõſobrino venationi vacãs capt⁹, excruciatus, atque necatus eſt. Nec ita multo pòſt Voiſalc⁹ Lituanorũ dominatu porit⁹, à Leone Danielis Ruſſorum regis filio ꝑdolũ interſectus eſt. Dum hæc ita turbãtur in Lituania, nõ putauit Boleſlaus Pudicus ꝑermitrẽdam ſibi eſſe illam occaſionẽ, qnin Iazygas finitimos & infeſtos ditionib⁹ ſuis vlciſceretur. Itaq; duxit in eos exercitũ, & quidem cõpoſito agmine, inſtructaq; acie incedebat. Neq; enim dubitabat eos, vr erat gentis ad moriẽdum iuxta ad vincendum pertinacia, ad pugnam q̃uis iniquã ſibi occurſuros eſſe, neq; paſſuros, vt ſe inſpectantibus regio ſua vaſtaretut. Nec ſanè opinione ſua falſus eſt. Nã vt is fines eorum ingreſſus eſt ad 22. diem menſis Iunij, adeſt mox omnis multitudo barbarorũ Conatho duce ad depellendum bellum parata, & vix præuiſa à ſpeculatoribus noſtris illuceſcente ſole ad ſtatiua noſtrorũ magna alactitare conrendir. Educit ſuos Boleſla⁹ in aciẽ: cucurritur infeſtis animis: cumq; aliquot horis Marte dubio pugnatũ eſſet, tandẽ ſuperãte noſtrorũ multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemque inter primos pugnam cientẽ amittunt. Nihilo tamẽ magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad intetnecionem vſqne cæſi ſunr, adeò vt ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum ſit. Regione eorũ deinde potit⁹ Boleſla⁹, exiguas gentis reliquias Chriſtianam religionẽ ſuſcipere, capitali pœna in cõtumaces ſancita, coegit: & ne regio vaſta & inculta maneret colonias eò deduxit. Ab Vrbano aũt 4. põtifice maximo impetrauit mãdatũ ad Atchiepiſcopum Gneſnẽſem, vt nouũ genti præficeret epiſcopũ, cui⁹ exemplum extat apud Dlugoſſum. Verùm id fortaſſis tune ad rem collatũ non eſt. Nunc ſanè tract⁹ ille eſt in diœceſi Lucenſi, ſeu Luceotiẽſi: q̃ epiſcopa Ludouici regis ſtudio & opera poſterius condita eſt. Annus hic fuit poſt Chriſtum natũ 1264. quo poſt cometæ rrimeſtrem apparitionẽ peſtis acerba in pecora & pecudes in Polonia graſſata eſt. In Pruſſia verò Crucigeri aduerſa fortuna vſi penè deleti ſunt à barbaris. Magiſtrũ quidem Helmericum, q Conrado Landigrauio Turingię ſucceſſerat, cum Theodorico Marſalco in ꝑlio quo dã amiſerũt. Inſequẽti anno Ruſſi, duce Suarnone, magna vi in Sendomitienſẽ otã populabũdi inuaſẽre. Sed à ꝓceribus Sendomirienſib⁹ cum nobilitare & agreſtibus ꝑręter opinionem occurrenrib⁹, et impetum in palantes facienrib⁹, inſigni clade ꝓfligari, & cæſis capriſq; mulris, & præda omni excuſſa, in turpem fugã acti ſunt. Irritatus autem vehemẽtius q̃ ſolebat Boleſlaus excurſionibus Ruſſorum, eas pariter & Ziemouiti cædem vltum ire cupiens, anno ſequenti expeditionẽ in Ruſſiam ſuis indicit. Ad Ropcice oppidum conuenire omnes iuſſi. Summa rerum & adminiſtratio belli Petro palatino Cracouienſi commiſſa. Nam Boleslaus ipſe ad eam expeditionem profect⁹ non eſt. Verùm precationibus & ſupplicationibus cum Kinga vxore vacans exercitus ſui curam & protectionem Deo commendabat. Petrus verò ſuſcepto exercitu hoſtilem regionem ingreſs⁹, prudenrer & accuratè omnia agere, inſtructis ordinibus caurè progredi, ſpeculatores quoquo verſus dimittere, caſtris loca opportuna capere, excubias in omnes partes ſetuare, neq; pabulatores, frumentatotes, & lignatores abſque firmo armatorum præſidio caſtris emittere: non ignorans, cum vaſro hoſte ſibi rem eſſe. Nihil autem niſi de caſtrenſis conſilij, & maximè Ioannis Sendomirienſis palatini ſententia faciebat. Non multum in hoſticum progreſſis Polonis apud Pietam, hoc loco nomen eſt, occurrir Suarno dux (nã Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingenres Ruſſorum & Tattarorum in auxilium euocatorum copias ducẽs: nec longè à noſtris caſtrametatus eſt. Et eo quidẽ die quieuẽre noſtri. Sequenti verò, qui erat decimuſnonus Iunij, quòd eo die proſperè contra eoſdem Ruſſos apud Zauichoſtum ante complures annos dimicatum erat, educit ſuos in aciem Petr⁹, diei illius victoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primùm Poloni baliſtis, hoſtes arcubus pugnabant. Sed quoniã eo pugnãdi genere meliore loco erat res hoſtium, expeditiori genere armorum plures de Polonis vulnerantium, magno mox impetu Poloni in hoſtiles acies inuehunrur, & cominus haſtis atque gladijs rem gerunt. Nec mora, ſuperiore loco noſtrorũ res eſſe cœpit. Referũt pedem hoſtes, inſtãt noſtri. Nitebatur reſtituere pugnã Suarno. Sed cùm nihil ageret, in fugam ſe cõijcit. Hic verò vniuerſa acies hoſtium conuertitur, & muruò ſeſe impellit & impedit. Cædũt noſtri terga fugiẽtium, & plu-

Voiſalcus Lituaniæ dux interfectus.

Iazyges à Boleslao Pudico victi ac penè deleti. Conath dux Iazygũ interfectus.

Iazygũ reliquiæ ad religionẽ Chriſtianã adactæ.

1264. anno. *Peſtis in Polonia.*

Crucigeri afflicti à Pruſſis.

Ruſſorũ excurſio in Poloniam.

Ruſſi pulſi.

Ruſſorũ bellum.

Ropcice oppidum.

Exercitus ducendi ratio.

Danielis regis mors.

Ruſſi & Tattari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

& plurimos abiectis armis viuos capiũt, & plena potiuntur victoria, direptisque opulentis castris, & agris maiorem in modum vastatis, victores in Poloniam reuertuntur. Ita verò vires & animi Ruſſorum ea clade fracti ſunt, vt ij permultis deinceps annis nihil hoſtile contra Polonos molirentur. Porrò Boleſla9 abundè contentus te præſtiſſe ea victoria feroces Ruſſos; ipſe quoque quieuit, benignus & mitis princeps: cuius cum vxore precibus à Deo impetrata eſſe illa victoria exiſtimata eſt, magis quàm humanis viribus parta, de tanta ſcilicet hoſtium multitudine, vt quadruplo ea noſtros excederet. Quin & illud memoratur, oráſſe Kingæ aſtitiſſe duos viros candidatos, & futurũ belli euentum prædixiſſe. Atq; ij Geruaſius & Protaſius martyres, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatũ eſt, fuiſſe crediti ſunt.

Precum piarũ efficacia.

Maſouia à Lituanis & Pruſsis vaſtata.

Brandeburgenſe bellũ.

Vaſtata eſt hoc anno ruſſus à Lituanis & Pruſsis Maſouia, Boleſlao & Conrado ducib9 munitiones tantùm defendẽtibus. Sub idem tẽpus Boleſlaus dux Caliſsienſis cum Conrado marchione Brãdenburgenſium, de Sãtoco bellũ, quanquam incruentum, geſſit. Cuius originẽ perplexè Dlugoſſus attigit. Nam cùm Boleſlaum Conrado marchioni Conſtantiam Præmisli fratris filiam deſpondiſſe, & Santocum in dotem dediſſe memoraſſet, quinto pòſt anno ſcribit idẽ, Santocum à Polonis negligentius cuſtoditum, à Saxonibus interceptum eſſe, & Cõrado traditum. Atq; id moleſtè ferentem Boleſlaum, exercitum duxiſſe ad recuperandam arcẽ. Sed intercedentibus vtrinq; proceribus, conueniſſe inter duces, vt Boleſlaus Santocum, Cõradus verò Drenum, ne pdonibus & publicè pacis turbatoribus eſſent receptui, demolirentur. Duplex hic peccatum eſt. Nam ſi Santocum in dotem datum fuit Cõrado prius, quomodo poſtea vel ab eodẽ interceptum, vel à Boleſlao, qui dederat, armis repetitũ eſt? Deinde qd in Drenum Conradus iuris habuit, quũ ante aliquot annos in poteſtate Præmiſli Boleſlai fratris fuiſſe, & ab eo recuperatũ eſſe, cùm à Caſſubiorum duce interceptũ fuiſſet, idẽ Dlugoſſus ſcribit? Nos in ea re quid ſequamur nõ habemus. Non ſtetit autem pactis Boleſlaus. Sed cum exercitu fabrisq; reuertens, magna celeritate caſtellum intra ambitum ruinarũ arcis Santocẽſis muniuit: cõmeatum importauit, & pſidium impoſuit. Quo cognito Marchio, poſt perfectam munitionem

Conradus marchio Brandeburgenſium.

Santoci & Dreni arcis dirutæ.

Drzen.

atque diſceſſum Boleſlai, cùm exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè voti compos factus eſſet, quod propugnacula recẽs excitata infirmiora erant, quàm vt ſuſtinere vim oppugnantium diutius poſſent, ni citò Boleſlaus ſaluti ſuorum, q in præſidio erant, conſulens, miſſa ad Cõradum legatione, ſeruatũ ſe eſſe pacta recepiſſet. Nec mora, deducto præſidio demolitus eſt arcẽ. Ita tunc bellum illud inter initia reſtinctũ eſt. Fatale hoc tempus ducib9 Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henric9 tertius Vratiſlauienſis dux veneno, vt creditum eſt, extinctus eſt, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impubetibus. Quorum tutelam Vuladiſlaus patruus, archiepiſcopus Salisburgẽſis paucis annis, quibus ſuperſtes fuit, geſſit. Deinde Salomea Halicienſis regina Boleſlai Pudici ſoror, cùm poſt mortem Colomãni virt integra in Zauichoſtẽſi monaſterio, deinde in Scalenſi (nam eò id Boleſlaus tranſtulerat) ſanctè piéque vitã exegiſſet, natu iam grandior defuncta eſt, & funus Cracouiam ad diui Frãciſci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus poſt mortem ſeruatum, ſuauem odorem ſpiraſſe, & oleum ſudaſſe, quo inuncti ægroti conualuerint. Iiſdem diebus Cazimirus quoq; Cuiauienſis & Lẽcicienſis dux obijt, q moriens Leſcũ filium, cui Nigro cognomẽ fuit, Siradienſem ditionẽ retinere paſſus eſt, vt ab eo fuerat occupata: reliquas verò Ziemomyſlo Leſci germano, cui Suentopelci filiam Salomeã deſponderat, cum trib9 alijs, nẽpe Cazimiro, Vuladiſlao cui Loctico, quaſi cubitali propter breuẽ ſtaturam cognomen fuit, & Ziemouito ex altero matrimonio ſuſceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidẽ Lencicienſis obtigit: Cuiauienſẽ verò Ziemomyſlus & Vuladiſlaus inter ſe diuiſère, ita vt, Vuladiſlao Breſtenſis tractus cederet, Ziemomyſlo Vuladiſlauienſis, ſeu vetius Iuniuuladiſlauienſis: Vuladiſlauienſis enim in epiſcopi ditione eſt. Manent autem ex eo tempore diſtinctæ Satrapiæ, Breſtenſis & Iuniuuladiſlauienſis. Dobrinenſem verò Ziemouitus obtinuit, quam vel promiſſo tenus acceperant, ac nõ re ipſa obtinuerant Crucigeri, vel certè reddiderãt Cazimiro poſt lõgas cõtrouerſias: quas extitiſſe inter eos, argumento ſunt arbitria & cõpromiſſa, q̃ extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Chriſti 1233. editum, Culmenſis tantũmodo terræ cõceſ-

Hẽricus Vratiſlauienſium dux obijt.

Vuladiſlaus archiepiſcopus Salisburgenſis.

Salomea Halicienſis regina mortua virgo ſancta.

Scalenſe monaſterium Zauichoſto tranſlatum.

Cazimirus Cuiauienſiũ dux moritur. Cazimiri filij.

Leſcius Niger Siradienſium dux.

Lõcticus cur vocatus Vuladiſlaus.

Cazimirus Lencicienſium. Ziemomyſlus Iuniuuladiſlauienſium. Vuladiſlaus Breſtenſium.

Ziemouitus Dobrinenſium.

ceſſionem à Conrado patre factam Crucigeris approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monaſterium Dominicanis in Breſte oppido.

Suentopelci ducis Pomeranorum obitus. Suentopelci filij.

Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorū dux eodem anno mortuus eſt ætate decrepita. Reliquit autem quatuor filios, Meſtuinum ſiue Meſciugum, Varciſlaum, Samborium & Ratibotium.

Suentopelci præceptum.

Quib⁹ moriens præcepit, vt bello Crucigeris inferendo, quoad poſſent, abſtinerent: Polonos verò duces omni ratione & beneuolentia ſibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores magnis ſe poſtea calamitatibus implicarūt.

Apoſtolica ſedes vacat tribus annis.

Per idem tempus Clemente eius nominis quarto pontifice ſancto & religioſo vita defuncto tribus ferè annis ſedes Romana vacauit, propter ambitionem ac diſſidium Cardinalium. Porrò Ziemomyſlus Cazimiri filius Iuniuuladiſlauienſem dominatum adeptus, deſpicatui ſuos habere cœpit: cum Crucigeris, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius viuere, eorum arbitratu omnia agere, & conſilijs niti. Quibus rebus offenſa nobilitas, muſſitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremùm eo non mutante mores, Boleſlao Caliſſienſium duci ſeſe dedidit.

Bydgoſtia Boleſlao Caliſſienſi tradita. Berda fl.

Qui iam Bydgoſtia ſupra Berdam fluuium ſita Theodorici Pruſſi proditione, qui poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam à Cazimiro Ziemomyſli patre ei arci præfect⁹ fuit, potitus erat. Cùm autem ſpe premij fruſtratus eſſet proditor, à famulo, ſicut ipſe iuſſerat, interfectus, proditionis pœnam exoluit.

Boleſlai cum Ziemomyſlo tranſactio.

Exorauit poſtea Boleſlaū Ziemomyſlus, vt ſua ſibi redderet, donato ei territorio Cruſuicienſi, placatáq; nobilitate, quòd reciperet, nihil ſibi cōmune deinceps fore cū Crucigeris. Diſſidium autem illud Ziemomyſli cū ſuis anſam dedit Lituanis, vt Cuiauiam populatentur. Quod ſanè fieri non potuit, niſi percutſa prius Maſouia.

1269. ann. Culmēſis epiſcopi cū Plocenſi tranſactio.

Hoc anno, qui fuit à Chriſto 1269. longa inter Plocenſem & Culmenſem epiſcopos controuerſia arbitrio epiſcopi Vuladiſlauienſis & magiſtri Crucigerorum ſublata eſt, ita vt Culmenſis pagum Otechouū, ac trecenta iugera ſiue mâſos inculti adhuc agri in territorio Lubauienſi daret Plocēſi epiſcopo, pro decimis & poſſeſſionib⁹, quas ille ſibi in Culmēſi diœceſi, præter eas, quę illi ipſi eccleſię donatę erāt, vendicabat.

Brandeburgenſe bellū.

Eodē autem anno bellū inter Boleſlaum ducem Caliſſienſem & Saxonas, ſiue marchiones Brandeburgēſes, recruduit, ex huiuſmodi cauſa.

Otto marchio Brandeburgenſis. Sulentia arx condita.

Otto marchio Conradi frater cupiens Santocenſe territorium in poteſtatem ſuam redigere, arcem Sulentiam, inter Lubuſſum & Medireciam comportata celeriter domo materia, extruxit, & argilla altrinſecus, ne incendio eſſet obnoxia, cōtexit. Id vbi Boleſlaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinio Poloniæ munitam eſſe, tamen quia in ſuo ſolo eam Otto muniebat, oppugnatione quidem eius abſtinuit, ne prior fœdus rupiſſe argueretur: cęterùm Medireciam ipſe viciſſim foſſis & ligneis propugnaculis munire cœpit.

Medirecia arx munita.

Necdum perfecta erat munitio, cū Otto cum expedita manu aduolans oppidum diripit, & incendit, arce tentata potiri non potuit. Certior eatum rerum factus Boleſlaus, hoſtem diſcedentem cū expeditis, quos ad manum ſubitò habere potuit, perſequitur: & cùm conſequi eum intra fines ſuæ ditionis non poſſet, Lubuſſenſe territorium per circuitum vaſtauit: deinde ad Sulētiam arcem expugnandam reuertitur.

Sulētia expugnata & incenſa.

Nec mora, milites facta è ſcutis & clypeis teſtudine, munitionem ſubeunt, dimotaq; ſecuribus argilla, ignem ſubijciunt. Qui ſubminiſtratis alimentis mox arcem omnem, nequicquam reſtinguere conantibus Saxonibus corripuit, & cum præſidiarijs pariter abſumpſit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis ſeſe eripiētes, viui in poteſtatem noſtrorum venēre. Ad extremum noſtri teſtinctò igne prædam ambuſtam diripuêre. Ita tunc Boleſlaus Ottonem vltus, reduxit copias ſuas. Sequentis autem anni initio, cū Boleslaus Caliſſienſis Cracouiam, vt viſeret Boleſlaum Pudicum, profectus eſſet, non prætermiſit eam occaſionē Otto: ſed magna celeritate vſus, quamuis hyberno tempore, Santocenſem arcem ligneis propugnaculis, vallis, foſſis, cōmeatu, & præſidio muniuit.

Santocū reſtauratum.

Reuertens autem Boleſlaus, vbi pacta cum Conrado inita ex profeſſo temerata eſſe comperit, ipſe quoque Drenum inſtaurauit, & intra octauum diem munitionē perfecit, impoſitoque præſidio diſceſſit.

Drenum refectum, & à Saxonibus interceptū.

Sed aliquanto pòſt, cùm noſtri negligenti⁹, vt ſolent, arcem cuſtodirent, à Santocēſi præſidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita eſt.

Portēta & prodigia. Pueri 36. vno partu editi.

Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouienſi quidem regione honeſta quædam matrona Margarita Virboslai comitis vxor triginta ſex pueros viuos vno partu edidit, viceſima die menſis Ianuarij. Sexta verò die Decembris crepuſculo no-

lo nouus & inſignis ſplẽdor in figuram crucis efformatus, coelitus nõ modò vrbem, ſed omnem circumcirca regionẽ illuſtrauit. Caliſiæ intra octauam diem natali Christi natus eſt vitul⁹ cum duobus caninis capitibus, atque dentibus, & ſeptem pedibus vitulinis: capitum autẽ maius quidem antrorſum in loco ſuo, minus verò retrorſum ad caudam ſitũ erat. Ab eius cadauere canes atque volucres abhorruêre. In Sileſia verò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyſſam fluuios triduo ſanguine pluiſſe dicitur. Præcedenti quoque anno ferebantur viſæ eſſe in aere armatorum acies inter ſe concurrere. Aeſtas eius anni tota fere continentibus pluuijs, & inſolita aquarum inundatione nõ modò ſegetibus, verùm etiam pecudibus & iumentis, pagisque & oppidis plurimum incommodi attulit. Hęc cùm ingentem terrorem animis hominum incuſſiſſẽt, ſupplicationib⁹ & ſacrificijs publice procurata ſunt. Conſecuta ſunt autem cùm externa quædam aduerſa noſtris bella, tum domeſtici motus. Quæ ordine exponemus. Inſequẽti anno, qui erat poſt Chriſtum 1271. Boleſlaus Caliſſienſis Sãtoci occupatione atque Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauienſium & Ziemomyſli adiutus, bellum fecit marchionibus Brandeburgenſibus: & cùm illi ad prælij dimicationem non deſcenderent, munitionibus ſeſe defendentes, vaſtato Santocenſi agro, ad Soldinum duxit: & ſcalis admotis oppidum cœpit, diripuit, & incendit, magnamq́ue prædam abegit. Reuerſus Cruſuicienſe territorium Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, at cem demolitus. At in Sileſia parum abfuit, quin Boleſlaus Caluus Conradum fratrem caperet in Boleſlauice oppido ſecurum. Sed tamen effugit is, de hoſtili aduentu fratris in ipſo articulo factus certior. Oppido autem Boleſlaus potit⁹ eſt. Duxit autem Conradus vxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Miſnẽſis marchionis filiam, quæ cum Corradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat: cum qua nõ multo poſt, Croſnam, Greifenſteinum, & Prinum oppida, quæ ei dotal a conſtituerat, amiſit. Nam cùm poſt mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ poſſeſſionẽ eorum bonorum adijt, & Magdeburgenſi archiepiſcopo ea decem millibus marcarum vendidit. Sequenti deinde anno, bellum quod à Boleſlao Caliſſienſi cũ Brandeburgenſib⁹ marchionibus gerebatur, in Pomeraniam trãſlatum eſt ex huiuſmodi cauſa. Poſt Suentopelci mortem, bellũ ciuile inter filios eius Meſciugum & Varcislaũ exortum erat. In eo cùm firmiores eſſent partes Meſciugi, Varciſlaus ab eo captus, nec multo poſt è cuſtodia elapſus, Conradi marchionis Brãdeburgenſis opẽ implorauit, iuſtã remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cùm autem pignoris loco Gdanum ei tradidiſſet Varcislaus, paucis dieb⁹ illis in ipſo apparatu belli mortẽ obijt. Repetit a Cõrado Gdanũ Meſciugus: negat ille ſe redditurum, ni ſibi ſumpt⁹ in bellum facti, quos permagno æſtimabat, exoluantur. Magna tũc ſanè erat potentia marchionum, vt eſt etiamnum, ita vt lõgè imparem viribus ſe illis eſſe Meſciugus nõ ignotaret. Venit aũt ipſi in mentem belli, ꝙ Boleſlaus Caliſſienſis cũ iiſdẽ marchionibus gerebat. Itaq; miſſa legatione, nõ difficulter impetrat à Boleſlao, vt ſecum aduerſus cõmunes hoſtes arma cõiũgat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitũ Boleſlaus, & iunctis cũ Meſciugo copijs, ad Gdanenſem arcẽ admouit. Nã ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tẽtata deditione, & pulſata machinis arce nullo operepretio, nona deinde die factis teſtudinib⁹ ex aſſerib⁹, Poloni audacius ſuccedũt ſub ipſa mœnia & ꝓpugnacula, preſertim cũ defenſores à ſagittarijs eminus vulnerarẽtur: & alij quidẽ cõuellunt & reſcindunt munitionẽ, vtpote ligneam: ignẽ alij ſubijciunt, alij ſcalis admotis mœnia ſcandunt: & quamuis ſupernè cum pice & aqua feruẽti ꝑfunderentur, tum ſaxis & alijs telis obruerẽtur, tamen ꝑtinaciùs vrgẽtes oppugnationẽ, ad extremũ, cùm hoſtib⁹ tela deficerẽt, vi irrũpunt, & ira odioq́; inflãmati, magnam cædẽ exercent in Saxõnibus, & arce potiuntur. Nõnulli hoſtiũ in editiorem turrim euaſerant: verùm ij quoque cum arcem à noſtris teneri cõſpicarentur, vitã tantùm pacti, proiectis armis ſeſe dedidere: q cõpedibus vincti in ſeruitutem abducti ſunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecẽre. Equibus paucos quoſdam, qui impenſius fauerant Saxonibus, vita & bonis mulctauit Meſciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos, Scrobotouum & Vitominum Vladiſlauienſi epiſcopo donauit. Boleſlaum vero honorifice habitum & remuneratum cum exercitu dimiſit. Qui domum reuerſus, quatuor menſiũ ſpacio militibus ad quietẽ dato;

tur-

Monſtrum.

Inundatio inſolita.

1271. ann. Brandeburgenſe bellũ.

Soldinũ captum & incenſum.

Cruſuicienſe territorium Ziemomyslo redditũ diruta arce.

Boleſlauice oppidum à Conrado fr. raptum.

Croſna, Greifenſteinum, & Prinum à Polonis alienata. Prz.m.

Diſsidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datũ marchioni Brandeburgenſi.

Bellum contra marchiõnẽ in Pomerania.

Gdanenſis arx expugnatur.

Oppidum dedit.

In Marchiã Polonorum expeditio. Præmiſli dux Poſnanienſium tyrocinium.

turſus contra Marchiones expeditionẽ ſecit, eique expeditioni Præmiſlum iuuenem fratris filium, ſextumdecimum annum agentẽ, præſecit, adiunctis quorum conſilio faceret omnia, Predipelco palatino Poſnanienſi, & Ioanne Caſtellano Caliſſienſi, grauibus & prudentibus viris, & peritis rei militaris.

Strelce arx condita, & mox capta & incenſa.

Dreno præterito vaſtatur longè lateq; hoſtilis regio, quę cis Odram eſt, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnatur, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atque tecta: nonnullis tamen, deprecante Præmiſlo, vita conceditur. Abigitur magna prę da. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitum dimitteret, cognoſcit, Drenum arcem paruo hoſtium pręſidio teneri, Caſſubiosque, qui in caſtris eius militarant, domum abeũtes nauigio primam portam arcis incen diſſe. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit, & Saxonib⁹

Drenum receptum.

deditionem facientibus, arcem recepit, præſidioque communiuit. Dedititios verò liberos dimiſit, datis qui eos deducerent, ne quam vim à noſtris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuêre. Sex deinde totis annis vtrinque ab armis ceſſatum eſt, pacéne facta, an inducijs, an pertæſis belli ducibus cõquieſcentibus nihil compertum habemus. Interea verò minor Polonia quaſi viciſſitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo epiſcopo Cracouienſi, gente Polucoſio, Iaſci ſiue Ioannis comitis Premencouij filio, qui cùm canonicus Cracouienſis, & Boleslai Pudici ſecretarius ſiue cancellari⁹ eſſet, Prendotæ epiſcopo mortuo, à collegio ſacerdotũ elect⁹, ſucceſsit. Is enim

Pauli epiſcopi Cracouienſis contaminata vita & improbitas.

ſuæ dignitatis immemor, cùm totus voluptatibus, venationi & libidini deditus, & ſubditis ſuis grauis, aduerſus principem verò Boleslaum contumax eſſet, nec precib⁹ & monitis, neq; collegij ſui, neque principis flecteretur, & prætereа monacha quadam de Scalenſi monaſterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouienſi prædio degens ab Ottone & Zegota iuuenib⁹, equeſtri Toporo

Paulus epiſcopus captus, & Siradiã aſportatus.

rum familia ortis, captus, & Siradiã deportatus, à Leſco Nigro in honeſta cuſtodia menſem vnum ſeruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodũ exitus rei cõprobauit, vel iuſſu, vel permiſſu. Sed

Interdictum Archiepiſcopi.

cùm Ioannes archiepiſcopus Gneſnenſis omni prouinciæ ſuæ ſacris eam ob rẽ interdixiſſet, conuitijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus dimitti eum

Paulus epiſcopus dimiſſus.

iuſſerat, & in gratiam cum eo redierat, cùm ducenta pondo argenti ipſi appendiſſet. Nec tamen conquieſcebat Paul⁹:

Pauli epiſcopi conatus improbi.

verùm in hoc erat totus, vt Boleslaum vlciſceretur, & cum Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi

Conſpiratio [illegible] [illegible] contra principem.

quoque factioſorum hominũ animos in principem concitabat, in primis verò eorum, qui cùm ſua turpiter prodegiſſent, & ad inopiam redacti, aut etiam æ-

Nouarum rerum cupidi [illegible] eſſe ſolent.

re alieno oppreſſi eſſent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia ſcelera pœnas metuebant, ſiue adeò mulctati iam erant, aut etiam in pace cupiditatibus ſuis minus commodè ſatisfaciebant. Ferè enim eiuſcemodi homines res nouas cupiunt, ducemque fortuitu oblatum cupidè ſequuntur. Incenſis autem complurium animis, nec occaſio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum ſiue Ottocarum regẽ Boemorum & Boleſlaum Pudicum inimicitiæ, propter ſurreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac ſecerat quidem cũ Ottocaro pacem Bela paulo ante mortem ſuam, cùm in Morauia malè rem geſſiſſet. Sed Stephanus filius eius ſuſce-

Stephanus 4 poſt Belã patrem apud Vngaros regnat, & Boemis bellum facit.

pto paterno regno bellum redintegrauit. Quod vt maiore vi gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam venerat, & cũ eo fœdus paternũ renouârat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chunos ſiue Hunnos magnis incommodis Boemos affecit. Quibus adductus Boemus, vt Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia tranſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleſla⁹. Igitur anno Chriſti 1273. ad conſtitutũ tẽ

1273. ann. Boleslai Pudici conuentus cum rege Boem.

pus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique procees Boleslao fauẽtes cum ipſo ſimul aberant, maturant defectionem illam aduerſus Boleslaum, offenſionis cauſam prætexentes, quòd is ſe inſcijs, nec de cõuentus ſententia Leſcum Nigrum, du-

Leſcus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.

cem Siradienſem propinquum ſuum, hæredem nuncupaſſet. Erãt & aliæ quędam cauſæ, quæ bonos etiam viros non paucos infenſiores Boleſlao reddiderãt: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam calumnias in iudicijs

Iudiciorum prauitas & corruptela.

regnare patiebatur, quib⁹ implicati ſimpliciores, multi graues mulctas dependere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque verò vſquequaque incorruptus iudex ferebatur eſſe Boleſla⁹.

Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.

Ad hęc autem onerosus erat nobilitati,

propter

propter crebras venationes, eo quòd & canes principis alere,& equos atq; ſubuectiones ipſi prębere omnib9 paſſim,quacunq; iter faciebat,neceſſe erat. His igitur de cauſis complures ei infenſi erant, ſperabantq́ue mutatione principis defũctum ſe iri malis illis. Itaque conuenticulo habito,Paulo authore ad Vuladislaũ,ducem Oppolienſiũ mittunt,principatumq́; ei deferunt. Animaduertebat quidẽ Vuladiſlaus difficulter ſe tũc viuẽte Boleſlao Pudico principatu potiri poſſe.Sed quoniã ſenex iam erat Boleſlaus, nec vllos habebat liberos, & alienas eſſe ſciebat à Leſco multorũ voluntates,vel in poſterum vtile id ſibi fore iudicabat, ſi tunc oblatum principatum nõ refutaret.Itaq, cõuentum illum omnem ad ſe Oppoliam venire iubet,vt ibi ea res iure iurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iuſſa & frequentes Oppoliã proficiſcantur. Nihil horũ latebat Boleslaum.Soluto igitur conuẽtu Opauiẽſi rebus infectis, & inducijs tãtùm in viginti annos cum Præmislo factis,feſtinus ad ſedanda domeſtica mala reuertitur,& proficiſcentes Oppoliã aduerſarios incompoſitos & inopinantes cum aulico ſuo procerũq́ue comitatu apud Bogucinũ pagum altera die Iunij menſis adoritur.Nec illis animus ad defendẽdum ſeſe defuit.Cõmittitur atrox pugna,nemine referente pedem.Ad extremum Boleslao ceſſit victoria, ſed nõ incruenta tamẽ.Plurimi ibi mortales exceptis ferè aduerſo pectore vulneribus vtrinq; cecidêre,ſed multo plures tamẽ ex aduerſarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliẽſem ducem euasêre. Bona cæſorum & profugorũ partim cõfiſcata,partim inter victores diſtributa ſunt. Oppreſſa coniuratione ſiue adeò bello ciuili,paucis diebus Lituani in Lublinenſem oram excurſionem ſecêre, magnãq́ue prędam auexêre,nemine prohibente. Nam vires minoris Poloniæ Bogucinenſi illo prælio vehementer attritæ erant. Creditum eſt autem, à Paulo epiſcopo barbaros etiam tunc excitos eſſe, vt cęſorũ apud Bogucinum ſanguini parentaret. Tantam aũt eius audaciã,tamq́ue ſceleratum animum diuina clemẽtia paululum tũc repreſsit nouo & inuſitato modo. Nam cùm Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitùs increpitus eſſe fertur, huiuſmodi verbis:Væ tibi Paule epiſcope:Melius tecum actum eſſet,ſi natus non fuiſſes. Atque hanc vocem à ſeptuaginta hominibus tũc eum circumſtantibus auditam eſſe. Monachus etiã quiſpiam per quietẽ vidiſſe dicitur lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana voce exclamantem: Væ tibi Paule epiſcope,quoniam cepiſti, & occidiſti. Hoc quoque cùm ille renunciante monacho accepiſſet, expauefactus, fertur ſcelera ſua maiorem in modum deploraſſe. Dumq́; ſolus in cubiculo fletibus indulget, rurſus talibus dictis compellatum eſſe memorant: Ne timeas Paule epiſcope: Age quod lubet,ſeptimo deinde anno morieris. Atque eum reſpondiſſe: Optimè ſecum acturam eſſe Diuinam miſericordiam, ſi ſibi ſeptẽ annorum ſpacium ad expianda pręterita peccata concederet. Has quoque voces ab ijs, qui ad fores cubiculi obſeruabant exauditas eſſe.Credibile eſt autem, Sathanæ eas fuiſſe, primùm deſperationem, deinde ſecuritatem illi & maiorẽ licentiam ingerentis. Refrenauit tamẽ ille aliquatenus audaciam ſuam quamdiu vixit Boleſlaus. Neque verò multa Lituanis excurſio illa fuit. Nam dum illi Lublinenſem oram populantur,Poleſſenſis eorum ditio & Pruſſia viciſſim à Maſouijs & Cuiauijs vaſtata eſt. Reſumpſerant enim vires tũc Pruſſi cũ Lituanis cõiuncti, magna ſtrage profligatis aliquoties Crucigeris, & munitionibus eorum quibuſdam expugnatis, & ſolo æquatis. Boleſlaus verò Pudicus iratus Vuladiſlao duci Oppolienſiũ, quòd ſuis nouas res molientibus fauiſſet, exercitu cõſcripto, accerſitisq́ue à Boleſlao Caliſſienſi & Leſco Siradienſi ducibus auxilijs, Oppolienſem & Ratiboriẽſem oram omnem infeſto agmine depopulatus eſt, ita vt ſuburbana quoque primariorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladiſlaũ potuit. Sed carpſit is tamen ex inſidijs hoſtes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incõmodis. Maius vtrinque in ſequentem annum bellũ parabatur: contrahebãtur auxilia, cõſcribebantur milites mercenarij. Sed gliſcẽs bellũ Boleſlai Caliſſiẽſis opera conſopitũ eſt. Nihil autẽ illo & ꝓximo deinde anno memorabile vſquam in Polonia geſtũ eſt, præter contracta & cõciliata quædã ducum matrimonia. Nã Præmillus iunior dux Poſnanienſis ſextumdecimum annum iam egreſſus, vxorem duxit Lucardem Henrici, ſiue, vt alij volunt, Nicolai Slauorum ſeu Vinidarũ ducis filiam, neptem Barnimi Sceciensium ducis ex filia, ſuadente Boleſlao patruo, q nullos adhuc ſuſceperat liberos ex Iolenta ſiue

Nobilitatis onera.

Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliẽsem deficiunt.

Polonorum cum Boemis induciæ.

Boleslai Pudici victoria contra defectores.

Lituani Lublinensem oram populantur.

Paulus episcopus diuinitus admonitus.

Polessensis terra & Prussia vastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesiacũ bellum.

Præmislii Posnaniensis ducis nuptiæ.

ſiue Helena Belæ regis Vngarorũ filia, ſorore Kingæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Boleſlaus verò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde viri contumelia propter pellicem offẽſa, pedeſtris paternam domum redijt.

Griffina Leſci Nigri vxor.

Porrò Leſcũ Siradienſem cum Griffina vxore Roſcislai Bulgarorum ſiue Ruſſorum, vt vult alicubi Dlugoſſus, ducis filia Boleslaus Pudicus Siradiam profectus in gratiam reduxit, cùm illa accuſata publicè viri frigiditate, detractaq́ue vitta matronali reſumptoq́ue virginali cultu corporis totos quatuor annos ſeſe ab eo ſeiunxiſſet.

Portenta.

Duo verò portenta illo biennio in Cracouienſi territorio extitiſſe memorantur. Puer dentatus eodem, quo natus eſt die, diſtinctè & articulatè locutꝰ eſt, donec religioni Chriſtianę initiatus, & dentes, & ſermonis vſum amiſit.

Vaticinium infantis.

Aliꝰ verò ſemeſtris in vrbe Cracouienſi prolocutus, Tattaros aduenturos, & Polonorum capita præciſuros eſſe prædixit. Rogatusq́ue, diuinitùs id ſe ſcire, & ſibi quoque illud malum impendêre reſpõdit. Quod poſt duodecimum annum euenit, quemadmodum ſuo loco exponemus. Non libet autem & miraculum ſilentio præterire, quod illo tempore multis teſtibus accidit.

Rapacis & iniuſti hominis ſupplicium.

Homo quidam ſplendidus equeſtris ordinis, ſed violentus & rapax, & ſuis iuxtà ac alienis hominibus grauis, cùm grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religioſis quibuſdã viris, vt ad Dei clementiam confugiens, animæ ſuæ ſaluti conſuleret, negauit ſibi veniæ locum relictum eſſe. Iam enim diuino iudicio traditum ſe eſſe dæmonum poteſtati. Nec mora, audiuntur à circumſtantibꝰ vehementium verberum, & percuſſionum ſtrepitus. Apparent in corpore ægroti, fœdi liuores atque vibices, ita vt omnes obſtupeſcerẽt. Inter hæc ille infelix nullã vocem, nullumq́ue gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit, hic orſus ſupplicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: vt eſſet exemplo ijs, qui ex aliorum incommodis ſtudent ſua commoda parare.

1276. ann. Ladislaus rex Vngarorum.

Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Hunnus apud Vngaros poſt Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infenſior etiam patre eſſet, cum Rudolſo Cæſare, qui poſt diuturnam diſſenſionẽ principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem ſocietatem belli inijt. Fuerat quidem Rudolfus hic comes Habſpurgenſis Ottocari ſtipendiarius & Marſalcus, ſiue Magiſter curiæ. Sed cùm ille imperatorium decus ſibi delatum ſuperbius aſpernaretur, ad hunc id delatum eſt à principibus electoribus.

Rudolfus Cæſar bellũ infert Boemo.

Faciebat autem imperator deſignatus bellum Ottocaro, in verba ſua iurare dedignanti: ſimulq́ue repetebat ab eo Auſtriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras ſecundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, vt vocant, & caducæ hæreditatis ad Imperium deuolutas eſſe diceret.

Sileſici inteſtini.

Poſt id tempus Sileſia rurſus inteſtinis diſſidijs exagitari cœpit, materiã ſubminiſtrante inuidia. Grauiter ferebãt & duces, & proceres, Croſnã, Prinũ, & Greifenſteinum Conradi culpa in externorum poteſtatem recidiſſe. Sed neque Conradus ipſe, neque frater eius Boleſlaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterant. Nam decem millia numûm aureorum archiepiſcopo Magdeburgenſi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratiſlauienſis, Henrici tertij fratris eorum filius, q̃ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat.

Croſna redẽpta ab Henrico Vuratiſlauienſi.

Itaque ſuaſu procerum ſuorum redemit is territoria illa.

Inuidia.

Quæ res inuidiam ipſi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaꝰ. Et cùm Henricum circumuenire decreuiſſet, miſit ad eum legationem ſub ſpecie repetendæ portionis hæreditarię, ſecundùm mortem Vuladislai fratris, qui archiepiſcopus Saliſburgenſis fuerat, re uera autem ſolicitandorum quorundã Vuratislauienſiũ procerum cauſa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum veneno ſuſtuliſſe erat ſuſpicio.

Henricus quartus dux Vuratislauienſis captus à Boleslao patruo.

Leben arx.

Diſſimulato autem dolo, cùm ad omnẽ occaſionem attentus eſſet, ruſticantem fortè Henricum in villa ſua Ielce, & nihil tale metuentem miſſis ſatellitibꝰ cepit, & in arcem Lehen deportatum, aſſeruari diligenter iuſſit, donec aliquid ab eo violentis pactis extorqueret.

Henricus Probus.

Charus erat ſuis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptꝰ eſt: itaq́ue eum deinceps nos iam appellabimus.

Sileſiorũ inteſtinũ bellum.

Quocirca de liberando eo conſilia ineunt: exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico Cracouienſi & Sendomirienſi, Boleslao Caliſſienſi, Præmislo Poſnanienſi, & Vuladislao Oppolienſi, indignitate rei motis magna auxilia impetrant. Diſplicebat & Cõrado Glogouienſi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque miſit & ipſe Vuratislauienſi

uienſi conuentui auxilia contra fratrē. Verùm Boleſlaus explorato Vuratiſlauienſium apparatu, magna celeritate Saxonas, Miſnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratiſlauienſem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienſes ſuas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolciū & Procianum in planicie congreſſi exercitus, magno ardore committunt prælium: & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conſpecta ſuorum & cæſorum ſtrage, & pugnantium paucitate, vno tantum comitatus milite, clam ſe ex acie ſubduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imperatoris fungens officio, nutantes ſuos confirmabat, laborantibus ſuccurrebat, & nō modò inſtaurauit prælium, ſed etiam victor magnam in hoſtibus ſtragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius vtrinque pugnatum eſt. Captus eſt in eo prælio Præmislus dux Poſnanienſiū. Clade hac percuſſus Vuratislauienſis cōuentus, Ottocari ſiue Præmisli Boemorum regis opem implorat. Et cùm antehac Croſnenſe territorium Ioanni Brādeburgenſi marchioni hypothecæ nomine quatuor millia marcarum ab eo mutuati tradidiſſent, ne Boleslaum Caluum aduerſum ſe adiuuaret, tunc porrò Cloſcum dant Ottocaro, vt afflictis Henrici rebus ſubueniret, quòd & armis ille tunc multum valebat, & authoritate apud ſororis filium Boleslaum Caluum meritò valere debebat. Dant autem ea lege, vt id poſt obitum Ottocari in Henrici ducis ſui poteſtatem recideret. Itaque Ottocarus cùm ademptas ſibi à Rudolfo Cæſare terras, quarū ſuperius mentionem fecimus, bello repetere neceſſe haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum: ſed iniquis Hērico conditionibus, nempe vt is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forū, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Geſuindiſdorfum (oppida ea ſunt) iure ſempiterno daret. Accepit tamen eas cōditiones Henricus, vt ſe & Præmislum vinculis liberaret. Cum autem euaſiſſet, recuperauit a Marchione Croſnam, numeratis ei ſex millibus marcarum. Nam duo millia is Henrici cauſa falſo expenſa referebat. Capit verò Henricꝰ, & in carcerem compegit ſuos nonnullos ex equeſtri ordine, quod cum Boleslao ſenſiſſe dicerentur. Eodē anno Lituani cum Pruſſis peruaſtata Maſouia, Culmenſique & Cuiauienſi tractu, Lencicienſem quoque crudeliter depopulari, ingentem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuiſſe memorantur. Tunc quoque prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initium noui anni eſt, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus reſplenduit, principis mortem, quod re poſtea comprobatum eſt, portendens. Memoratur autem & ſpectrum quoddam tunc in eodem Cracouienſi tractu apparuiſſe. Lacum enim quendam peramplum infeſtatione dæmonum, piſcationibus & vſibus hominum exemptum fuiſſe. Ad eum hyberna glacie concretum vicinos cum ſacerdotibus vexilla, cruces, & reliquias ſacras, quibꝰ vis dæmonū propulſaretur, ferentibus, piſcandi gratia conueniſſe. Immiſſo autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piſcatoribꝰ tres piſciculos, altero nihil niſi rete conuolutum, tertio denique monſtrum horrendum caprino capite, & in ſpeciem ignis ardentibus oculis extractum eſſe. Territis autem ac diffugientibus cunctis, ſpectrum illud ſub glaciem ſeſe immerſiſſe, ac toto lacu diſcutiens terribilē ſtrēpitum ac ſonitum edidiſſe, afflatosque ab eo nonnullos homines fœda vlcera retuliſſe. Reſumpſit æſtate ſequenti Boleslaus Caliſſienſis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduerſus marchiones Brandeburgenſes ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vaſtanti autem ei hoſtilem regionem cis Odram occurrit Otto Longus marchio Ottonis tertij filius cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibuſdam auxiliaribus apud Soldinum. Commiſſoq; prœlio facilè funditur, fugaturque, vtpote viribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium ſe continuit. Boleslaus verò omnem oram cis Odrā victor peruagatus ac depopulatus, dimiſit exercitum, & intra anni decurſum febri extinctus eſt, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic viuens tres arces, Dupinum, Neſluſſum, & Boleslaueciam in territorio Velunenſi. Cōdidit & monaſterium Gneſnæ puellis diui Franciſci, ſeu diuæ Claræ inſtitutum vitæ profeſſis. Conſecutus eſt autē ſub finem eiuſdē anni ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicꝰ dux Cracouienſis & Sendomirienſis, & Cracouiæ apud diui Franciſci, quod monaſterium ipſe condiderat, ſepultus eſt: benignus & religioſus princeps, & in egentes, cultumque Dei, ac miniſtros eiꝰ muni-

Boleslai Calui fuga.

Henrici filij fortitudo.

Præmislus dux Poſnanienſium captus.

Croſna marchioni Brandeburgenſi oppignorata.

Cloſcū Boemorum regi traditum.

Pax iniqua in Sileſia.

Croſna redēpta.

Pruſſi & Lituani Maſouiam, Culmenſem,

Cuiauienſem, & Lencicienſem vaſtant.

Prodigium.

Spectrum.

Brandeburgenſe bellū.

Marchio Brandeburgenſis victus à Polonis.

Boleslaus Pius dux Caliſſienſis obijt.

Dupinum, Neſluſſū & Boleslauecia arces condita.

1279. ann. Boleslai Pudici mors.

D. Franciſci cœnobium.

munificus. Cuius illa extant in Cracouienſem epiſcopum, & eccleſiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius conſignata, quibus cunctos ſacri ordinis homines, eorumq; adſcriptitios omni pręſus onere ſeruitutis atq; penſionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni ſuorum iudicũ & magiſtratuum, ſuaque ipſius iuriſdictione exemit. Epiſcopũ autem omnino ducali iure in bonis ſuis eſſe iuſſit, modò vt ſemel quotãnis principem hoſpitio acciperet, ſubuectionesque ipſi vt præberet, quãdo ei vſuueniret per epiſcopalia prędia iter facere. Ad hæc fecit poteſtatẽ ſingulis p̄latis, vt vocant, & canonicis baſilicę Cracouienſis, ſenos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos vellent ab expeditione bellica eximendi, miniſterij ſui cauſa: inferiorum verò eccleſiarũ collegijs dimidium eius numeri. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicenſe monaſterium ſupra Nidam amnem Præmonſtratenſib⁹ virginibus. Cracouiæ item apud ſancti Marci, ei ſectæ mendicantium, quæ vocatur de Pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem verò Cracouienſem iure Saxonico, ſiue Magdeburgenſi, quod etiam Sredenſe & Teuthonicum vocãt, quo pleraque oppida & vici & pagi vtũtur in Polonia, ſtabiliuit. Regnauit autem Boleſlaus hic, ſeu vixit potius poſt mortẽ patris quinquaginta duos annos. Mortem eius Kinga vxor, virgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd ſe coniugij vinculo tandem liberaſſet: ac mox vnà cum ſorore Iolenta, quæ poſt mortem mariti Boleſlai Caliſſienſis ad eam ſe contulerat, diſtractis & in vſus egenorum diſtributis cunctis facultatibus ſuis, diui Franciſci profeſſioni & inſtituto vitæ ſeſe addixit: & veterem Sandeciam, nequicquã refragantibus & renitentibus proceribus, cõmigrauit: ibiq; reliquum tempus vitę in monaſterio à ſe & viro ſuo condito peregit. Non multo autem ante hos duos tertius quoque Boleſlaus Legnicienſium dux, cognomento Calu⁹ & Rogatca, è viuis exceſſit, Henrico, Boleſlao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boemorum rex in Auſtria commiſſa cum Rudolfo Cęſare & Ladiſlao rege Vngarorum pugna, proditione ſuorum occubuit. Succeſſit autem ipſi in regno Venceſlaus filius, quinq;, aut certè non plus 8. annos natus. Tutelam pueri Otto marchio Brãdeburgenſis, Boemis grauis, adminiſtrauit. Tunc igitur Henricus Vratiſlauienſium in Sileſia dux Cloſcum iure ſuo recepit. Atque hoc verius eſt, & ijs quæ ſupra memorauimus magis conſentaneũ, quã quod ſcribit Ioannis Dubr. Polonũ eo tractu à Rudolfo donatum eſſe, propterea ꝙ is Ottocaro militans, cum prodidiſſet, è prælio ſe ſubducens cum Milota præfecto Morauię. Rudolfus quidem poſt eam victoriam in Boemia nihil ſibi iuris vſurpauit, Albertum modò filium Auguſtæ Vindelicorũ, in conuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originẽ duxerũt, ij qui deinceps illis regionibus præfuêre vſq; ad noſtra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hiſpanorum, Indorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac Ferdinandũ Cæſarem, ſeu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorũ inclytos. E quibus Maximilianus natu maxim⁹ à patre Ferdinando, cùm ego regia legatione apud eum fungerer, rex Rom. & ſucceſſor deſignatus, illo intra vertẽtem annum defuncto: hoc biennio, dum hæc à nobis recognoſcuntur, Imperij gubernacula ſuſcepit, princeps ſingulari elegantia, comitate, humanitate, cõplurium linguarum peritia, & prudentia præſtans.

Sed iam ita Nonum hunc librum finiemus, & ad curriculum noſtrum reuertemur.

Cracouienſis eccleſiæ ac diœceſeos immunitas prærogatiua.

Crizanouicenſe monaſterium.

Cœnobium D. Marci.

Cracouienſis vrbs iure Teuthonico vti cœpit.

Boleſlai Pudici ætas.

Kinga princeps cum ſorore Iolenta monaſticam vitam amplexa.

Sandecenſe monaſterium.

Boleſlaus Caluus ſeu Rogatca Legnicenſis dux obijt.

Rudolphus Cæſar.

Ottocarus ſecundus Boemorum rex occiſus in prælio.

Venceslaus rex Boemorum.

Cloſcum Sileſiæ redditum.

Dubr. li. 17. hiſt. Boem.

Auſtriæ ducum & archiducum origo.

Carolus V. Imperator.

Ferdinandus Cæſ. & rex.

MAR-

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

SVCCESSIT Boleſlao Pudico in principatu Cracouiẽſi & Sendomiriẽſi Leſcꝰ Niger, ex fratre ipſiꝰ patruele ortus: quem ipſe ſibi Boleſlaus ſucceſſorem deſignarat, quiq; ſiue viuente adhuc illo, ſiue iam mortuo, Cracouiam cum vxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iuſta perſoluerat.

Nec tunc ſanè quiſpiam ipſi aduerſatus eſt, bello à Ruſſis ingruente: cuius metus locum atque ſpacium contentionibus & nouandis rebus non dabat. Nam

Leo Ruſſorum dux.

Leo princeps in Ruſſorum ducibus, Danielis filius, poſt Boleſlai mortem media hyeme in Lublinenſem oram cum ingenti Ruſſorum, Tattarorum, & Lituanorum exercitu inuaſerat: eaque peruaſtata Sendomirienſem quoque tractum ferro & igni infeſtabat.

Ruſſorũ cum Tattaris & Lituanis excurſio in Poloniam.

Sed cum Varſius Cracouienſis caſtellanus, & palatini duo Petrus Cracouienſis, & Ioannes Sendomirienſis, repreſſerunt, cùm ei ſe apud Goſlice pagum, altero à Sendomiria miliario cum parua manu temerè quidem, ſed tamen euentu proſpero, oppoſuiſſent. Commiſſo enim prælio tertia die Februarij, cùm noſtri magno animo impetum in Ruſſos feciſſent, cæſis primis, magna trepidatio cæteros inuaſit, ſic vt abiectis armis terga verterent, & auxiliares barbaros ſecum inuoluerent.

Ruſſi cũ barbaris ſuperati à Polonis.

Qui tamen, quòd fugiendo pugnare conſueuerunt, repreſſo gradu reſtiterunr noſtris paululum. Sed mox & ipſi, deſerti à Ruſſis, inſtantibus noſtris in veram fugam acti ſunt. Fugientes longius perſecuti noſtri magnam ſtragem edidêre. Cæſa feruntur eo prælio hoſtiũ ad octo millia, capta duo: militaribusq́ ſignis ſeptem noſtri victores potiti ſunt. Cætera multitudo amiſſa præda euaſit. Non contentus autem ea victoria Leſcus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita vt ad triginta equitũ, peditum verò duo millia peruenirent, & in Ruſſiam duxit, vt Leonem vlciſceretur: qui nõdum reſumpto è ſuperiore clade animo, in penitiora Ruſſię ſeſe recepit. Quo circa impunè Leſcꝰ hoſtilem regionem ad Leopolim vſque (quæ arx cum oppido ab iſto ipſo Leone condita eſſe, & nomen ſumpſiſſe videtur) peruagatus, direptis exuſtiſque multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentius ſeruatę ac defenſæ erant, captis & euerſis, ingentem prædam abegit: in qua ad quatuor millia hominum fuiſſe, cęſa verò ad quinque millia feruntur.

Ruſſia vaſtata à Polonis.

Leopolis à Leone condita. Lauoen.

1281. ann.

Sequenti deinde anno, qui fuit 1281. Leſcus contra Vuratiſlauienſem ducem Hẽricum quartum, qui Probus dictus, re poſtea longè à probitate abfuit, expeditionem inſtituit ex huiuſcemodi cauſa.

Hẽricus Probus nomine, non re.

Hẽricus hic, quẽ dico, Boleſlai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibuſdam, quẽadmodũ ſuperiꝰ dictum eſt, mulctatus, induxerat & ipſe in animum ſuum facinus probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmiſlum maioris Poloniæ, Henricum Legnicienſem Boleſlai Calui, & Henricum Glogouienſem Cõradi filium duces, ad conuentum & colloquium, quaſi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cæperat, & Vuratiſlauiam deportatos aſſeruabat, vt aliquid viciſſim ab eis iniuſtis pactis emungeret.

Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.

Indignè id ferre Leſcus, qui vocatus & ipſe vnà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excuſatione vſus, non venerat. Ac Præmiſli maximè vicem dolens, cùm crebris literis arq; legationibus nihil ęqui ab Henrico impetrarer, armis illum vindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cũ Meſciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribꝰ Polonis & Pomeranis ad cõdictum locũ conuenienribus, triplici agmine Vuratiſlauienſem Henrici ditionẽ aggreſſus, acerbè eam diuexauit vſq; ad Vuratiſlauienſia ſuburbana, maiotibus Polonis maximè ob captum ducem ſuum in agreſtes & oppidanos culpę expertes, & in innoxia tecta ſæuientibus. Nec tamen his malis, aur lachrymis & conuitijs ſuorum Henricus cõmotus eſt, vt vel pro-

Leſcus bellũ infert Henrico Vuratiſlauienſium duci.

propulſaret illatum bellum, & miſerabilem ſuæ ditionis vaſtationem prohiberet, vel captos duces dimitteret, ac ſe ſuosque præſentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratiſlauienſi ſe cōtinebat. Peruaſtata omni ota Vuratiſlauienſi, & abacta luculenta prǽda Leſcus auxiliates dimiſit, & ſuas copias domũ reduxit. Capti verò duces pertæſi vinculorum, eius, in cuius poteſtate erant, arbitratu ſe redemère. Ac Præmiſlus quidem Rudenſe ſeu Velunenſe territoriũ ipſi conceſsit. Legnicienſis verò & Glogouienſis quinquennio ſe ipſi cum triginta haſtatis militaturos eſſe dato iureiurando receperunt, obſidibusque cauerunt. Per idem tempus Siculi trucidatis vna hora per omnes vrbes ex composito Gallis omnibus à Carolo ad Petrũ Arragonenſem defecerunt, & Gallum regem Hiſpano cōmutarũt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos ſeminarium fuit. Pruſsi verò Crucigerorum ditionem vehementer afflixerunt, & longè lateque ferro & igni graſſati, Chriſtiburgum, Marieuerderum, Zantirum, Clementiam, ſiue Plementiam, & Grudentum arces de ipſis cæperunt ac diruerũt. Inſequẽti anno Lituani cum Iazygum reliquijs ſubita excurſione Lublinẽſem gionẽ tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt. Iura tunc de more Leſc' reddebat Cracouiæ, cùm de barbarorũ excurſione certior factus eſt. Nec mora, omiſsis rebus omnibus arma corripere his qui circum ſe, quiq; in itinere erãt equitibus, & ſe ſequi iuſsis, magnis itineribus in Lublinenſem otam peruenit. Sed hoſtes iam præda onuſti receſſerãt. Itaque angebatur animi, quòd ſibi hoſtem vlciſci, ſuosque, qui captiui abducebantur, vindicare procliue non eſſet. Neque enim cum parua manu longè maiorum hoſtium multitudinem per ignotos ſibi, illis verò notiſsimos ſyluarum & paludum tramites abeuntes perſequi audebat. In hoc æſtu animi cùm eum ex labore itineris & in ſomnia fatigatum ſopor inuaſiſſet, expergefactus deinde poſtero die lætus, ab archangelo Dei Michaële in ſomnis confirmatũ ſe, & ſponſione certæ victoriæ perſequi barbaros iuſſum eſſe, pro concione militari expoſuit. Quo ſermone animatis militibus, & impedimentis cùm commeatu ponè ſe ſequi iuſsis, ipſe cum expeditis arma tantùm & aliquot dierum cibaria ferentibus, recentibus abeuntium hoſtiũ veſtigijs inſiſtit, & inter Naruam & Nemenẽ flumina tertiadecima die Octobris eos cōſequitur. Neq; enim illi præda impediti, celerius iter facere potuère. Perculſi ſunt inopinato Polonorũ aduẽtu barbari, φ neq; paucos, neque imbelles atq; timidos tam lõgè perſecuturos ſe fuiſſe ſuſpicabãtur. Sed tamẽ arma citò expediunt, authorib' maximè Iazygib', qui ſumma erant audacia. Inuehũtur in eos noſtri vna & ſimplici acie, φ & locus ſyluis cinctus anguſtus, & exiguæ copiæ, quippe quę ſex millia equitũ vix continerẽt, diducere manum in plures acies non ſinebant. Non ſegniter & illi primos noſtrorũ impetus excepère. Sed in pugnam intentos captiui ſuorum ſigna conſpicari, fortuitu oblatis telis à tergo adoriuntur. Intermes quoq; & fœminæ clamore ſublato ſuos animabant, & hoſtibus terrorẽ incutiebãt. Quin & canes, quos ſecum ducebant barbati, & qui dudum lætiore vlulatu aduenientibus noſtris gratulati viſi erant, ſæuis morſib' barbaros ipſos impetebant. Itaq; ancipiti malo perturbati, effuſa fuga proximas ſyluas petũt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuo ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequẽdi finẽ fecit. In eo plio reliquiæ Iazygũ, qui pertinacius noſtris reſtiterant, & a ſuſcepta religione defecerãt, penitus deletę ſunt. De Lituanis quoq;, q quatuordecim millia bellatorũ expleuiſſe dicebantur, non multi euaſerũt. Complures enim qui effugerãt, partim pudore, partim timore ſuorũ, mortẽ ſibi cōſciuère. De noſtris, quod mirum cuiq; ac diuini numinis opus videri debet, ne vnus quidem deſideratus eſt. Leſcus recuperata omni prǽda, & cumulata etiã hoſtium cæſorũ ſpolijs, victor in Poloniã reuerſus, Lublini templũ, monimentũ victoriæ ſuæ condidit: ac diui Michaëlis, quẽ in ſomnis victoriã ſibi pollicẽtẽ viderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitũ ab externis hoſtibus parta, ciuiles motus Leſcũ exceperunt. Sendomirienſis enim conuentus Ioanne palatino & Criſtino Caſtellano eius oræ authoribus, cũ quib' & Paulus epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo deſecit, & Conrado Maſouiæ duci accito ſeſe munitionesq; ſuas ſubdidit: nec vinci beneficijs & ſecundis rebus Leſci potuit, vt conceptũ in eũ iam inde ab initio odiũ deponeret. Verũm Leſcus hoc ſic abire paſſus non eſt. Nã coacto tumultuario exercitu de Cracouienſi ditione & aulico ſuo comitatu, in Sendomirienſem otam

Velunenſis terra Herico Vuratiſlauienſium duci conceſſa.

Sicilia à Gallo ad Hiſpanum defecit.

Sicula veſpera.

Pruſsi multa de Crucigeris ceperunt.

Lituanorum excurſio in Lublinẽſem oram.

Somnium.

Narua fl.

Nemenes.

Leſci Nigri inſignis de Lituanis & Iazygibus victoria.

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomirienſes deſectio à Leſco.

oram contra Conradum profectus eſt. At ille de aduentu Leſci certior factus, cùm ſe non ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe manum ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens confeſtim ſe cum maioribus copijs reuerſurum. At Leſcus magna animi moderatione & manſuetudine vſus, proceres authores defectionis deſtitutos à Conrado, facile ſibi reconciliauit: per quos conuentum omnem vnà cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcensque ciuile bellum ſapienter oppreſſit. Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia vſque adeò, vt multi de plebe cum vxoribus & liberis præſens malum euitaturi, in Vngariam atque Ruſſiam commigrarent. Sed vtrobique pro ſalute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam operti ſunt. A Ruſſis quidem tributi nomine Tartaris in ſeruitutem traditi, ab Vngaris verò, Hūnis barbaris venundati. Per hoc tempus Philippus epiſcopus Firmanus legatus pontificius ex Vngaria venit Cracouiā. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorum rege Ladiſlao in vincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Hunnas pellices poſt leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipſe quoque rex pòſt ab Vngaris ſuis in honeſta cuſtodia aſſeruatus aliquandiu, ad extremum ab Hunnis, quorum conſuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. E Polonia verò legatus in Pruſſiam contendit, & controuerſiam inter Meſciugum Pomeranorum ducem & Crucigeros diremit. Etenim Varciſlaus Meſciugi frater, cùm ſe ad Crucigeros contuliſſet, eorum vitę inſtitutum amplexus, patrimonium ſuum ipſis donarat. Eius exemplum ſecuti alij duo fratres, & ipſi bona ſua eiſdem Crucigeris addixerunt, honeſtum victum quoad viuerent ab eis cum familia ſua pacti. Ac donationes quidem illas legatus reſcidit. Cæterùm Meſciugum induxit, vt Gneuenſe ſiue Meuenſe territorium ipſe donaret Crucigeris. In quo mox illi arcem condiderunt, præſidioque firmarunt, Puterburgum demoliti. Sequenti anno menſe Octobri rurſus Lituani per Lucouienſe territorium in Sendomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine reſiſtente. Namq; nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc

Cōradi ducu Maſouij fuga.

Leſci benignitas & moderatio.

Fames in Polonia.

Legatus pontificius in Poloniam & Pruſſiam.

Ladiſlai Vngarorum regis nequitia, improbitas, & interitus.

Pomerani duces Crucigeris ſua donarunt.

Gneuenſe territorium donatū Crucigeris.

Gneua arx condita.

1233. ann.

Lituani Sendomirienſem agrum vaſtant.

Leſcus Cracouię iudicia, quę colloquia noſtri vocant. Quamprimum vero de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant ex equeſtri ordine, cæteriſque ſine mora ſequi iuſſis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hoſtem perſequitur. Sēdomirienſis autem conuentus nobilitatem ſimul & ruſticanos homines, præmiſſis veredarijs de aduentu ſuo certiores facit, & occurrere ſibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, vbi haud longè ſe ab hoſtibus abeſſe ſenſit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hoſtem animat, vt viri eſſe pergerent, & coniugibus ac liberis dulciſſimis, propinquis, neceſſarijs, atq; etiam agricolis ſuis, qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebātur, ſubuenirent. Cæſos ſenes atque paruos pueros, vaſtatos agros, incenſas villas, pagos & oppida, direpta fana, violata ſacra nauiter vlciſcerentur, & inſignem ſuam patriæque communis ignominiam, vel cum vitæ ſuæ diſcrimine vindicarent. Honeſtiſſimum eſſe pro patria, » & pro aris & focis dimicantem occumbere. » Gloriæ quàm vitæ bonos forteſq; » viros cupidiores eſſe debere. Non pro- » uenire autem magnam atque ſolidam » gloriam ſine magnis periculis. Neq; ta- » men eò ſe hæc dicere, quòd de virtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculoſum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eoſdem enim eſſe, quos anno ſuperiori intra ipſorum iam fines penè ad internecionē, nullo de ſuis amiſſo, profligaſſent, quiq; furtis modò & clandeſtinis latrocinijs vicinos infeſtare ſoliti, virtute & arte bellica nihil valerēt. Irent ergo alacres, cæſiſque ſuis eorū ſanguine parentarēt, & captiuos opem ſuam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore ſpe & fiducia diuini auxilij Dei contemptorem hoſtem adorirentur, cōfeſſione eos peccata expiare, & ſacroſancta euchariſtia communire ſe iubet. Atque ipſe princeps ſanè quàm religioſè hoc fecit. Pręſenſère aduentum Polonorum barbari, & anni ſuperioris fortunā reformidātes, in proximas ſyluas in Lucouienſi territorio ſeſe ſubducunt, atq; ibi de ſalute ſua conſultant. Syluis ſeſe diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant: nec adeò tutum ſibi receptū eſſe animaduertebant, eo quòd experti iam noſtrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniā perſecuturos ſe eos eſſe certò ſibi per

Leſci oratio ad milites.

Lituanorum conſultatio.

ſuaderent. Nec in armis magnam ſpem habebant. Sed tamen hoc ſibi tentandū extrema penè adducti neceſſitate conſtituunt. Itaque relictis in ſylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præſidio ſarcinis, captiuiſque arctius colligatis, ne ſibi rurſus à tergo negocium facerēt, magno impetu & cum clamore incōdito in noſtros feruntur. Perturbauit nōnihil noſtros primus eorum aſpectus, propterea quòd præter omnē expectationem ad ſe contendere eos videbant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine iſ ſuperabant. Sed tamē hortātē duce, & inſtruente acies, cirò animos reſumpsêre. Duas autem is incurſantibus hoſtibus acies obiecit: quarum alteri Zegota Cracouienſis, alteri Ioannes Sendomirienſis palatinus præerat. Ipſe in omnes partes oculos & totū corp⁹ circumferre, ac ſollicitè circumſpicere, quid quaque in parte gereretur, vt ſicubi laborantes ſuos cōſpiceret, mox ſubſidia ſummitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus viguit: Sed virtute noſtrorum, quaſi firmo muro obiecto, ſtatim refractus eſt. Primi, qui cum Cracouiēſi palatino, & aulico Leſci comitatu cōcurrerant repreſſi, ad fugā ſpectare cœperunt. Quo animaduerſo cęteri quoq; conuerſi ſyluas petiuerunt. Inde porrò continuato curſu quoquouer ſum diffugerunt. Poloni depoſita in ſyluis præda potiti ſunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros, quicunq; in ſylua delituerant, conquiſitos trucidarūt. Reuertentesque magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti ſunt. In Paulum epiſcopū Leſcus Lituanicarum illarum excurſionum, atq; item defectionis Sendomirienſis cōuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas neceſſitudines & clientelas in tractu Sendomirienſi, & cū barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Leſco verò iam inde ab initio propter captiuitatē ſuam infenſus erat, ita vt non incredibile eſſet, cùm nobilitatem Sendomirienſem ab eo cōcitatam fuiſſe, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Leſcum inuiſum apud omnes, ſuis quenque damnis & publica indignitatę acuente redderet. Itaque captus is eſt iterum à ſatellitibus Leſci, & Siradiam deportatus. Dimiſſusque deinde maiorem immunitatem bonorum ſuorum eccleſiaſticorum, & in Derzanzna pago quicquid ad ducem pertinebat, caſtellano & palatino, deca-

Lituani iterum victi à Leſco.

Paulus epiſcopus turbator iterū captus.

Derzanzna epiſcopo Cracouienſi donata.

noque & Scholaſtico Cracouienſi arbitris, à Leſco accepit. Nā tria millia marcarum argenti, quæ & ipſa ſoluere Leſcus debuerat, remiſit. Extat ea de re diploma Leſci in baſilica Cracouienſi. Inſignis eſt hic ipſe annus & alio inſolenti facinore. Etenim Lucardis Præmiſli ducis maioris Poloniæ vxor à pediſſequis ſuis iugulata eſt. Nec expers huius culpæ Præmiſlus, quòd ne quæſtionē quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet; habitus, & vulgari carmine notatus eſt: Quod carmen ſua ætate Dlugoſſus vulgo cantari ſolitum eſſe memorat. in quo oratio fœminæ illius repræſentetur orantis maritum pro amore coniugali, & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ne vitam ſibi adimat, ſed vel vna ſubucula tectam in domum paternam ſe remittat. Cauſa verò huius parricidij Præmiſlo ea fuiſſe fertur, quòd nullos ex ea ſuſciperet liberos. Quaſi,, verò id in arbitrio ſit cuiuſpiam, ac non,, diuinitùs concedantur liberi. Sed non,, inultum id ſcelus tulit Præmiſlus. Quāuis enim alteram vxorem duxiſſet non multo poſterius, Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduerſitatibus fuit obnoxius. Inſequenti enim anno Henricus dux Vratiſlauienſium Caliſſienſem arcem proditione Sendiuoij præfecti traditam ipſi eripuit. Oppidum enim paulo antè fortuito incendio cōflagrarat. Erat hic Sendiuoius Ioannis palatini Poſnanienſis filius iratus Præmiſlo, quòd ab eo in mandandis magiſtratibus & honorib⁹ præteriretur. Eniſus eſt quidem Præmiſlus arcem vi & armis in poteſtatem ſuam redigere, ſed repulſus à præſidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus eſt ea conditione, vt pro Caliſſienſi arce Olobocenſe territorium Henrico daret, & arcem ei ſuis ſumptibus in eo exædificaret. Quā arcem tertio pòſt anno maiores Poloni vi expugnatā in Prę. miſli poteſtatem redegerunt. Neque eā tunc Henricus armis vindicauit, ſed dolos verſabat in pectore: ad quos ita fact⁹ erat, vt ne à ſacris quidem rebus & ſacerdotibus manus abſtineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iuſta diuini numinis vindicta poſtea alienis, cùm ſuo hærede careret, reliquit. Atque vt prætermittamus, quod Caliſſienſis arcis proditorem Ioannem cum Beniamino neſcio quo equite in carcere aliquādiu tenuit (q min⁹ etiam dignum facto ſuo præmiū tulêre) illud

Lucardis Præmiſli vxor iugulatâ.

Caliſſia Henrico Vratiſlauienſium duci prodita.

Olobocenſe à Polonis recuperatum.

Henricus Probus ad dolos falſus.

qui-

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ vſurpata ab Henrico duce.

quidem certè deteſtabile eius facinus ſilentio prætereundum non eſt, quod in eccleſiam Vuratiſlauienſem, & in epiſcopum eius Thomam ſecundum Thomæ illius, quem Boleſlaus Caluus in vinculis habuerat, ſororis filium patrauit. Etenim permagnam vim pecuniæ ipſi, & vniuerſo ordini eccleſiaſtico eius diœceſeos præter ius & morē in bellū, neſcio an illud, qđ cum Præmiſlo de Caliſſien ſi dominatu gerere volebat, imperauit.

Othmuchouia arx.

Quæ cū non daretur, arcē epiſcopi Othmuchouiam, & Nyſſam oppidum, ac deinde cætera omnia epiſcopi & ſacri ordinis bona inuaſit: mox & decimas omnes vſurpauit. Nec ea reddere epiſcopo per honeſtos & graues oratores, ac poſtea per ſe ipſum flagitanti voluit: ſuperbeq; inſuper & minaciter reſpondit. Erat tūc archiepiſcopus Gneſnenſis Iacobus, gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto poſt vndecim annorū vacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; Pōtificum maximorum mutationē fauore & arbitrio Martini quarti pontificis (electione collegij Gneſnenſis poſthabita) ſucceſſor datus.

Iacob' Suinca archiepiſcopus Gneſnenſis nō per electionem.

Is igitur ſynodo Lenciciæ coacta, de eius ſententia Henricū ducem communione Chriſtiani populi vnà cum ſocijs & fautorib' ſceleris & ſacrilegij excluſit: Vuratiſlauienſi verò ciuitati & omnib' locis, quæ in ditionem Henrici erāt, ſacris interdixit.

Interdictum ac diræ Archiepiſcopi cum ſynodo in Henricū.

Cui decreto paritū eſt ab omnibus, præter Franciſcanos fratres, pluris facientes emolumēta ſua & fauorem ducis, quàm diſciplinā eccleſiaſticam.

Franciſcani ſodales interdictum contempſēre.

Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico cauſa fuit. Irritatus enim, epiſcopū & ſacerdotes omnes ditione ſua eiecit.

Epiſcopus cum ſacerdotibus eiectus è Vuratiſlauienſi ditione.

Qui quócunq; in Poloniam cōmigrabant, humanè & benignè recipiebātur. Epiſcopus autē cùm in concilio Lugdunenſi de vi & iniuria Henrici nequicquam queſtus eſſet, ꝑpterea quòd ille iam prius aures concilij falſis criminationibus per legatos occuparat, reuerſus mœrens Rariboriā ſe cōtulit: vbi à Cazimiro duce Vuladiſlai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus eſt.

Lugdunenſe concilium.

Cazimirus dux Ratiboriensium.

Quo factum eſt, vt æquiore animo exilium illud ſuum in quintum vſque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nā is & nobiles quoſdam bonoſque viros de ſuis, à quibus reprehenſus erat de ſcelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expoſtulauit, quòd inimico ſuo receptum præberet: minaſq; adiecit, ni cum pelleret. Quę cū à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitū, & Ratiboriam obſidione cinxit.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum epiſcopi & ſacerdotum exulum.

Nam Cazimirus viribus eius impar arcis munitione ſe continebat. Cum aliquot dies duraret obſidio, murmurare contra epiſcopum & cęteros ſacerdotes exules plebs à victu imparata, & præſertim ij, quorum bona in agris atque villis diripiebantur, & qui ea formidabāt, quę victis captiſque vrbibus ab irato hoſte accidere ſolent. Qua re cognita epiſcopus collocutus cum ſuis, indignum eſſe ait, vt ſua paucorum exulum cauſa, bene merita de ſe ciuitas periculum ſubeat, aut vllo prorſus afficiatur incommodo ac detrimento. Præſtare, vt ipſi ſoli vel capitibus ſuis iram tyranni exatient, quàm tot inſontes & bene merentes hoſpites ſuos eodem ſecum exitio inuoluant. Induit deinde ſacras & pontificales veſtes, nonnulloſque de ſacerdotibus, quemadmodū ad ſacra peragenda ſolent, indui iubet. Ita ſpectabilis cum venerando illo cœtu vrbe egreſſus, ad hoſtilia caſtra profectus eſt.

Thomas epiſcopus Vuratisl. ad hoſtem ſacratis veſtibus egreſſus, irā eius fregit.

Venientes à lōgè conſpicatus Henricus, attonitus & quaſi numine afflatus de papilione exiliit, & obuiam procurrens, ad pedes epiſcopi ſeſe abiecit, & culpam ſupplex deprecatus eſt: auguſtius quiddā humana ſpecie in vultu epiſcopi contemplatus. Benignè eum humo epiſcopus attollit, amplexatur, & exoſculatur non ſine lachrymis, certamque veniam, ſi eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam, pariter ingrediūtur. Ibi ſemotis arbitris inter ſe in gratiā redeūt, cum Henric' redderet quæcūq; epiſcopo, eccleſijs & vniuerſo ordini ſacro ademerat, & ꝓ pceptis emolumētis ſatisfacturū ſe eſſe, ad hæc āpla munera & immunitates eccleſię largiturū reciperet.

Henrici ducis cum Thoma epiſcopo tranſactio.

Quibus peractis ſoluit obſidionē, & ab Archiepiſcopo vinculo excommunicationis liberatus, interdictumq; ſublatū eſt. Vt autē referret gratiā ꝓ hoſpitalitate Cazimiro Thomas epiſcopus, collegium ſacerdotū canonicorū in arce Ratiborienſi inſtituit, eique decimas quaſdam de ſuis attribuit.

Ratiboriæ collegium ſacerdotū inſtitutum.

Porrò Hēricus poſteriori tempore templū ſanctæ Crucis in inſula Vuratiſlauięſi è regione baſilicę cōdidit, & collegium ſacerdotū, datis de ſuo luculētis reditib', inſtituit.

S. Crucis templum & collegium ſacerdotum Vuratislauiæ.

Quin ętiā cū ex vxore, Ottonis Lōgi marchionis Brandeburgenſiū filia nullos liberos ſuſciperet, Vuratiſlauiā ipſam cū omni territorio eccleſiæ & epiſcopo Vuratiſlauięſi ſēpiterno iure donabat, niſi epiſ-

Varatiſlauiæ donatio refutata ab epiſcopo.

copus eam donationem abnuiſſet. Dum hæc ita gerūtur in Sileſia, nec in minore Polonia quietæ res fuêre, turbante maximè Paulo epiſcopo Cracouiēſi, & omnium odia in Leſcum ducem, quo captiuitatem ſuam vlciſceretur, inflāmante. Quod malum euſque progreſſum eſt, vt iam non priuata paucorum cōſpiratione, ſed publico procerum atque nobilitatis conſilio Conradus Cirnenſium

Polonia minor ad Conradum Maſouiū à Leſco deficit.

Maſouiorum dux ad ſuſcipiēdum principatum accerſeretur. Cui cum exercitu venienti Varſius Caſtellanus, & Zegota palatinus, Cracouienſis, Ioannes Sendomirienſis palatinus, & Criſtinus Caſtellanus cum Paulo epiſcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriā obuiam progreſſi ſunt, & in verba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiēſi & Sendomirienſi dominatu omni tunc potitus eſt. Sola reſtabat Cracouia, in qua ſe Leſcus cum vxore continebat. Nec tamē explicabat rationem, quo modo eam in tanta contra ſe omnium conſpiratione retineret. Nā & ij qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo ſe ſubducebāt, veriti ne ſibi fraudi eſſet, à publico vniuerſi conuē

Cracouia in fide Leſci permanſit.

tus conſilio diſſentire. Deſertus ab omnibus, ad Cracouiēſis ciuitatis, cuius ſtudia non aliena eſſe à ſe animaduertebat, miſericordiam confugit. Eius fidei atq; tutelæ Cracouienſem arcem commendauit. Ipſe cum vxore, vel vt alij volunt, vxore Cracouię relicta, in Vngariam ad Ladiſlaum regem confugit. Suſcipiunt arcis defenſionem Cracouienſes ciues. Et quoniam difficultet ſe arcem & vrbem pariter tutari poſſe exiſtimabant, cùm quòd humiles erāt vrbis muri, nec bene inſtructi propugnaculis, tū quod diſtracta multitudo imbecillior futura erat ad ſuſtinendam vim aduerſariorū, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta vrbe commigrant in arcem cum vxoribus, liberis, & facultatibus ſuis. Cognita Cracouienſium ciuiū voluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de ſententia poſſe credebant: & non modò impunitatem illius cœpti, ſed etiam maiora à Conrado, quàm à Leſcō præmia ipſis pollicentur, ſi conſenſum vniuerſi conuentus ſecuti, Conrado ſeſe & arcem dedāt: ſin recuſent, minas adijciūt.

Cracouienſium ciuiū fides & conſtantia.

Nihil neque blanditijs deliniti, neq; minis territi Cracouienſes ciues, reſpondēt legationi procerum: Non licere ſibi fidem & iuſiurandum Leſco ſemel datū violare. Re integra in conſilium illud ſe non eſſe adhibitos: ne nunc quidem ad id acceſſuros, cùm eius rationem probabilem reddere non poſſent. Scirent proceres, quid agerent: ſe omnia chariſſima, & vitam ipſam priꝰ amittere, quàm fidem frangere decreuiſſe. Quę cùm Cōrado & proceribus renūciata eſſent, irritati & multum frementes, ad Cracouiā caſtra admouent. Cumq; perdifficilem ſibi eſſe intelligerent arcis & armis & cōmeatu bene munitę expugnationem, vrbem vacuam incendunt, vt vel ſic ciuium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiam præſenti priuatorum cuiuſq; malorum aſpectu frangerent. Sed nihilo tamen ſegnius illi arcem defendebant. Quanquā

Tattari Vngariam vaſtarunt.

autem vaſtarāt paulo antè Tattari Trāſyluaniam & Vngariam vſque ad Peſtum totos tres menſes, tamen impetrauit Leſcus à Ladiſlao rege non contemnenda Vngarorum & Hunnorum auxilia, & cum ijs iam aduētabant, eo quidē celerius, vt arce Cracouienſi ſubueniret. Id vbi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis ſignis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen vinci-

Raba fl. Conradus victus à Leſco & fugatur.

tur: diſſipatoq; longè maiori, quàm Leſcus habebat, exercitu, in Maſouiam vſq; profugit, veritus ne alienatis à ſe aduerſo prælio voluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in poteſtatem Leſci veniret. Sic euentus tunc oſtendit, vter iuſtius arma ſumpſiſſet. Leſcꝰ moderatè vrēs victoria, captiuos omnes dimiſit, pͤcribus culpam deprecantibus, veniam dedit: deinde Cracouiam veniens, Vngaros & Hunnos liberaliter remuneratos remiſit: Cracouienſibus ciuibꝰ gratias egit: vrbem accuratius muniuit: eiuſque

Cracouiæ vrbis regimen Teutonibus mandatum.

regimen Teuthonibꝰ, qui fidem ipſi præclarè ſeruaſſent, proprium deinceps attribuit. Quod ad noſtra vſque tempora durauit. Habitu quoque & cultu cor-

Leſcus cultu Teutonico vſus.

poris cum eis conformato, quanti eos faceret, oſtendit. Hęc anno poſt Chriſtum natum 1285. geſta ſunt. Quo etiam Boles-

1285. ann. Maſouij Ruſſiam, Ruſſi Maſouiā populantur.

laus Maſouiorum Plocenſium dux, Cōradi frater, Ruſſiam, ſiue adeò quæ Ruſſi in tractu Lublinenſi & Poleſſenſi de Polonis capta tenebant, repentina excurſione populatus, cùm onuſtus præda domum reuertiſſet, mox idem incōmodum à Ruſſis accepta damna vlciſcentibus, in ditione ſua viciſſim pertulit. In-

Goſtininū à Cōrado ſurreptum.

ſequenti verò anno Conradus frater eius Goſtinino, quod in ditione Vladiſlai Loctici erat, per fraudem potitus eſt. Cùm enim nonnullos de ſuis eò prodēdæ arcis cauſa ſubmiſiſſet, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiſo ad

uenien-

uenientibus, ij ſubornati erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado conceſſerunt, plus ſexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis: quos cum reliqua præda abegerũt. Non tulit eã iniuriam Vuladiſlaus: Verùm tumultuaria manu facta, ſilenti agmine ad Ploſcum contendit: noctuque aggreſſus arcem, vigilibus cæſis facilè fit voti compos. Deinde procerum vtriuſque partis opera pax fit inter duces, redditis inuicem quas interceperant, arcibus, damnisque Vuladiſlao perſolutis. Nec tamen impunè abijt Maſouijs, alienæ rei manus admouiſſe. Eodem enim anno ab ijſdem Lituanis, quos in Goſtininenſe territorium immiſerant, graui excurſione vexati ſunt, & Sochaciouia Ploſcumq; arces negligentius cuſtoditę, capię, & exuſtę. Pruſſiam tunc nouo vermium genere per æſtatem infeſtatam fuiſſe ferunt, qui caudis cancrorum prædiri, quoſcunque aculeo pupugiſſent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legnicienſium, Boleſlai Calui filius, obijt. Sequenti verò Leſcus diſſimulato propoſito, per ſpeciem Lituanici belli Cõrado bellum intulit. Vaſtarant Lituani cum Pruſſis Dobrinenſem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinumque oppidum magna hominum ſtrage ędira diripuerant, & incenderant, cùm inexpectati die Dominico, vacante diuino cultui multitudine, irrupiſſẽt. Fratris igitur iniuriam vlciſci ſe velle cùm ſimulaſſet Leſcus, comparato cùm de ſuis, tum de voluntarijs cruce ſignatis non paruo exercitu, in Maſouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni, nemine reſiſtente, vaſtauit, & cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo receſſit, & ſecundæ res aduerſis commutatæ ſunt, ne impunè ferret, Deum & homines feſelliſſe, & prætextu pietatis irę ſuæ impenſius indulſiſſe. Itaque & tunc, licet nemine perſequente, complures tamen de ſuis in traiectu fluminis amiſit, & mox ad finem eiuſdem anni cunctæ eius terræ longè latequè à Tattaris peruaſtatæ ſunt, & ipſe fuga in Vngariã conſulere ſibi coactus eſt. Nam Tattari fame domeſtica ſtimulati, p Ruſſos & cum Ruſſis primùm in Lublinenſem orã & in Maſouiã delati, locuſtarũ in modũ eas regiones, cædib9 & incẽdijs nuſq̃ abſtinentes, depopulati ſunt. Inde porro diuertẽtes, Sendomirienſẽ tractũ, & nonnullam partem Siradienſis, eadẽ crudelitate peruagati, fruſtra tentata Sẽdomiriæ expugnatione, Lyſecenſis monaſterij, quod S. Crucis dicitur, direptione, ſuaſu Ruſſorum penitus abſtinuerunt: & ad Cracouiam pridie natalis Chriſti populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cùm nonnullos fortes viros amiſiſſent, & Leſcum ducem cum vxore & primoribus in Vngariam profugiſſe didiciſſent, maiore licentia & furore in pagos & oppida vſque ad Carpathum montem debacchati, Sandecenſe tamen monaſterium, pauore, vt creditum eſt, diuinitùs immiſſo, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga: nam cum duabus ſororibus, Iolenta, & Conſtantia, quæ Danielis, Ruſſorum regis vxor fuerat, & cum vniuerſo cœtu monacharum, quæ ad ſeptuaginta fuere, ad hæc cum magna ſacerdotum & equeſtrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitiſſimam, ac vnum tantùm, & eum quidem peranguſtum aditum habentẽ, ſeſe receperat. Tandem ſatiati cædibus atque præda barbari, in Ruſſiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tunc abegiſſe dicuntur è Polonia, vt cùm eam apud Vuladimiriam recognoſcerent, & partirentur inter ſe, vnum & viginti millia innuptarũ puellarum cenſa eſſe dicãtur. Eas enim libidinis cauſa ſeruant maximè. Prouectiores tum viros, tum mulieres, itemque paruos pueros immaniter trucidant. Ne Ruſſi quidem, quamuis ſocij tributarij, prorſus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari exceſſuri è Ruſſia, vt eſt malicioſum genus hominum, & incantationum atque veneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæſorum cordibus, & præſentiſſimo veneno imbutis, & verub9 ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ venenatę vſu immedicabilib9 morbis correpti, miſerabiliter extincti ſunt, cũ ſerius mali cauſa animaduerſa eſſet. Nihil acerba illa cũcti dominatus ſui vaſtitas animum Leſci emollijt: quin is reuerſus ex Vngaria, in ſequentem æſtatem expeditionẽ contra Cõradum ducẽ Maſouię rurſus parare cœpit. Sed cũ ſegniorẽ ad eam eſſe cerneret Cracouienſem & Sendomirienſem nobilitatem, Matthæo Siradienſi palatino mandat, vt ipſe cũ Siradienſi, quæ minus calamitatis à Tattaris pertulerat, in Maſouiã populabũdus excurrat. Fecit iuſſa palatin9: & iã pmultis vicis pagiſq; vaſtatis, præda onuſtus reuer-

Ploſcũ à Vuladiſlao interceptum. — *Pax inter Lituanos & Plocenſes.* — *Lituani Maſouiã vexãt.* — *Sochaciouia & Ploſcum arces incenſa.* — *In Pruſſia vermes venenoſi.* — *Bernardus Legnicia dux obijt.* — *Dobrinum à Pruſſis incenſum.* — *Maſouia Ciruenſis à Leſco vaſtata.* — *Tattari Poloniam vaſtant cũ Ruſſis.* — *Lyſecenſe monaſterium intactum.* — *Cracouia it tata à Tattaris.* — *Sandecenſe monaſterium intactum.* — *Pienina arx.* — *Tattarorum præda.* — *Puellarũ captiuarum numerus.* — *Ruſſis ſocijs etiam nocuẽre Tattari.* — *Tattari mali venefici.* — *Maſouia iterum vaſtatur à Siradienſibus.*

reuertebatur, cùm eum Conradus, qui ditionem ſuam ſiue ob imbecillitatem virium, ſiue ex induſtria vaſtari paſſuſerat, cum valida equitum & ruſticanorum manu occultis itineribus ſecutus, viceſimaquinta die Iunij in finibus Maſouię adipiſcitur: & ſecurum incautumq́; exercitũ ex improuiſo adortus, non leui ſtrage fudit ac diſsipauit.

Siradienſes fuſi et præda exuti à Maſouijs.

Matthæus palatinus Siradienſis occubuit.

Palatinus cum paucis ſortiter dimicãs, occumbere, quàm fugere maluit. Præda omni Cõradus potitus eſt. At Leſcus his aduerſis rebus & ſugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit: quo ſenſim tabeſcens vltima demum die Septembris anni ſequentis, qui fuit poſt Chriſtum natum 1289. vitã cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorificè ſepultus eſt: bonus & moderatus princeps, & felix, ſi extrema cum primis contexuiſſet. Quod tamen improbitati & perfidię aliorum magis quàm ipſi imputandum eſt.

Leſci Nigri mors.

1289. ann.

Donauit hic epiſcopo Cracouienſi iure ſempiterno decimam de omnibus metallis, in cuiuſcunque ſolo eſſent, intra ipſius diœceſim.

Decima ex metallis epiſcopo Cracouienſi donata.

Præceſsit autẽ Leſcum Ziemomyslus frater, dux Vuladislauienſium, non toto biennio, relictis tribus filijs, Leſco, Præmiſlo, & Cazimiro de Salomea filia Suentopelci ſuſceptis. Tametſi Dlugoſſus nullos eum liberos reliquiſſe memorat.

Ziemomysli ducis Vuladislauienſis mors, & filij.

Hoc ãnno Cazimirus Oppolienſium dux Henrici fortè Vuratislauienſium ducis vim & arma timens, Venceslao Boemorũ principi & ſucceſſoribus eius ſeſe cum dominatu & liberis ſuis ſubdidit.

Oppolienſis principatus addictus principi Boemorum.

Quod Henricus quoque Vuratislauienſis aliquanto prius, viuente adhuc Ottocaro rege, feciſſe memoratur.

Vuratislauienſis item.

Quãquam hic, cùm nullos liberos reliquiſſet, non Boemorum principem, ſed cognatum hæredem habuit.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Leſci Nigri mortem cõſecutum eſt, vſq; ad reſumptum atque renouatũ à Præmislo duce maioris Poloniæ regnũ, interregnũ nobis appellare viſum eſt, propterea quòd Cracouienſem dominatum, penes quẽ ſummus Poloniæ principatus poſt exactum regem Boleſlaum ſecundum & intermiſſum regnum per multos annos mãſerat, nemo tunc vnus obtinuit. Quanquam enim ad extremũ Boleslaus Pudicus & Leſcus Niger, imò & Albus ferè Boleſlai pater duces Cracouienſes nihil omnino authoritatis & iuriſdictionis in cæterorum ducum ditionibus habuerunt, nos tamen quo minus perturbata eſſet ſeries hiſtoriæ, eos quoque in principum ſiue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps verò pluribꝰ de Cracouienſi dominatu contendentibus, cũ penes neminẽ vnum ſumma rerũ eſſet, interregnũ id tempus vocare collibuit: ꝙ iam proſequimur. Leſco Nigro ſine liberis vita defuncto, Cracouienſis, Sendomiriẽſis, atq; Siradienſis dominatꝰ in medio erant, quos alius iure agnationis ſibi vendicabat, aliꝰ gratia populari ambiebat, alius vi & potẽtia vſurpabat. Primùm omnium Vuladislaus Locticus Leſci mortui frater, eodẽ patre, ſed alia matre prognatus, Siradienſem dominatum, ſeiungentẽ ſeſe à reliquis, & vltrò ſe ipſi ſubdentem occupauit: ad cæteros quòque adſpirabat.

Vuladislaus Locticus Siradienſem dominatum occupauit.

Verùm Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus proceres ac equites comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo epiſcopo authore & ſuaſore, Boleslaum ducem Plocenſem, Cõradi fratrem, principem creauẽre, poſthabito Conrado, cui ſe bis antea viuente Leſco ſubiecerant: propterea ꝙ is remiſsius & ignauius tũc agere viſus, oblatum ſibi principatum non retinuiſſet, & quòd ipſi poſtea cum Leſco ditionem eius vaſtaſsẽt, veriti ne memor eſſet acceptæ iniuriæ.

Boleſl. Plocenſis acciturad principatum.

Accitus igitur Boleslaus, poſſeſſionem principatus adit, Cracouiamq́ue ſolenni pompa deducitur. Nec multo pòſt Henricus dux Vuratislauienſium, omiſſa Boemia, ad cuius principatum procerum quorũdã conſpiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouienſibꝰ ciuibus clàm accerſitus, cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè potentes erant, portas vrbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre.

Henricus Vuratislauienſis Cracouia potitus.

Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculſus, quippe qui ſpe quieti principatus potiũdi cum nõ maximo, & ad celebritatem & ſplendorem, quàm ad bellum inſtructiore comitatu venerat, ex arce Cracouienſi ſe proripuit: & nequicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Maſouiam redijt: dictitans, ſe nõ ad bellum, ſed ad pacatũ principatũ ſuſcipiendũ, accerſitũ veniſſe.

Boleslaus deſeruit principatum.

Poſt diſceſſum Boleſlai, arx quoq; Cracouienſis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita eſt. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præſenti conſilio, legationem ad Henricum mittunt: leges quaſdam ipſi, ſi apud ſe domi-

nari

Henricus principatum adeptus.

nari vellet, præſcribunt. Quas cùm ille accepiſſet, princeps renũciatus eſt. Nec tamen diuturna ei poſſeſſio principat⁹ fuit.

Vuladisl. Locticus principatum bello petit.

Vuladiſlaus enim Locticus, iam Siradienſis dux, indignum ducens, alienũ fratri ſuo Leſco ſucceſſorem in principatu quæſitum eſſe, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lencicienſis, & Conradus ac Boleſlaus Maſouij cum ſuis per ſe ipſi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis Cracouiam primo vere contendit ad deijciendum Henrici præſidium. Redierat Henricus in Sileſiam, relicto Cracouiæ præſidio.

Sileſiorum expeditio cõtra Vuladiſlaum.

Factus autẽ certior de conſilio & apparatu bellico Vuladiſlai, cùm ipſe ægrotaret, Henricum Legnicienſem Boleſlai, & Præmiſlum Sprotauienſem Conradi filios patrueles ſuos, & Boleſlaum Oppoliẽſium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vuladiſlaus, ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias eis occurrit:

Seueria oppidum.

& prælio commiſſo, multis vtrinque cæſis ad extremum Vuladiſlao ceſſit victoria.

Vuladiſlaus victis Sileſios.

Præmiſlus Conradi Glogouienſis ducis filius, adoleſcens admodum interfectus, Boleſlaus Oppoliẽſis ſaucius captus eſt. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam & Suetnicium Vuladiſlaus Sileſios fudiſſe fertur. Victor Cracouiam profectus, cùm proceres & equites plerique omnes in fidem eius venirẽt, apertis portis receptus, omnium cõſenſu & acclamatione princeps renũciatus eſt.

Vuladiſlaus princeps renunciatur.

Sed hic item non diu poſſeſſionem principatus retinuit. Hẽricus enim Vuratiſlauiẽſis non deiect⁹ Seueriẽſi clade, præſertim quod ciues nonnulli Cracouienſes clanculum ſpem eius alerẽt, nouum rurſus exercitum Cracouiam cum Henrico Legnicienſi (ipſe enim adhuc decumbebat ægrotus) tranſmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem ſibi reliqui faciens, cùm nocte intempeſta ad Cracouiam acceſſiſſet, in vrbem à cõſcijs recipitur.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Clamore ſublato à Sileſijs, vt fieri ſolet capta vrbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atq; tenebræ incerta omnia, & longè quàm erant formidabiliora reddebant. Erat in vrbe cũ præſidio Vuladiſlaus, verùm inopinato tumultu perterritus, cùm neque numerum, neque genus hoſtium exploratum haberet, proditionemque metuens ad Franciſcanos ſodales ſe recepiſſet, vbi ſuos paſſim per vicos & plateas cædi, & ſe quæri didicit, ſumpto monachi habitu, de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit.

Vuladiſlaus Cracouia pulſus.

Qui verò partium eius fuerãt in vrbe, reperti ab aduerſarijs partim necati, partim capti ſunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem Epiſcopus expers fuit, quòd impenſius Vuladislao fauiſſet.

Paulus epiſcopus captus.

Deinde in agros & villas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuiſſe exiſtimabantur, ferro & igni ſæuitum eſt. Quibus malis adacti cæteri, certatim in poteſtatem Henrici redierunt.

Hẽrico principatus recuperatus.

Henricus conſtitutis vtcunq; rebus Cracouiæ, & valido præſidio impoſito, epiſcopo ac cæteris captiuis dimiſſis, propere in Sileſiam reuerſus eſt, quòd Henricum Vuratislauiẽſem veneno à ſuis, vt creditum eſt, ſubminiſtrato animam agere, ſiue adeò mortuum iam eſſe accepiſſet.

Hẽrici mort.

Veniens autem Vuratislauiã poſt mortem eius, multorum ciuium & procerum ac militum fauore vrbe & arce, ac dominatu denique omni Vuratislauienſi potitus eſt, elapſo per fugam Conrado patruo, Glogouienſium duce, quẽ defunctus dux teſtamento hæredem in eo dominatu inſtituerat.

Henricus Legnicienſis Vuratislauia potitus.

Nam Cracouienſem & Sendomirienſem ditionem, cùm ipſe nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit.

Henrici Vuratislauienſis teſtamentum.

Præmislus ſucceſſionibus ſuis [illegible].

Quem per idem tempus Meſciugus etiam Pomeranorum dux, cùm vxorem quidem habuiſſet, ſed monacha quadã pro concubina abuſus fuiſſet, fratribus ſiue iam extinctis, ſiue iuſta vindicta preteritis, ſucceſſorem ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in verba eius adegit: & intra quartum annum mortuus, vacuã ipſi Pomeraniæ poſſeſſionem reliquit.

Pomerania Præmislo donata.

Morte atque teſtamento Henrici cognito, vrbs & arx Cracouiẽſis Præmislo ſeruatur: Sendomirienſem verò dominatum Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiã Cracouiẽſi cogitabat, cùm noua & inopinata res obiecta rationes eius omnes cõturbauit.

Cracouia Præmislo ſeruata.

Etenim Gryphina Leſci Nigri vxor, ſiue pertæſa belli ciuilis, ſiue ne dotalibus bonis à victore eijceretur verita, miſſis clã legatis ad Venceslaũ Ottocari & Kunegundis ſororis ſuę filiũ, Boemorũ ducẽ, donauit ei Cracouiẽſẽ & Sẽdomirienſẽ dominatũ, quẽ ſibi à Leſco marito donatũ eſſe, cõfictis diplomatis affirmabat.

Gryphina donat principatum Venceslao Boemo.

Non refutauit quãuis caſſam & inanẽ donationẽ Venceslaus, cupid⁹ proferẽdi imperij: quippe qui etiã ſuperiori anno Nicolaũ fratrẽ ſuũ nothum, per iniuriã Opauiẽſi dominatu eiecit, & Vuratislauiẽſem principatũ Hẽrici ducis morte vacuum, à Rudolfo

Opauia Boemo quæſita.

dolſo Cæſare ſocero ſuo impetraſſet. Tametſi poſſeſſionem eius non adijt. Itaq; anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtū natum 1291. cùm ipſe motibus quibuſdam domeſticis, & morte Rudolfi, ac noui Cęſaris electione, cuius par cum cæteris electorib9 ius paulo ante obtinuerat, impediretur, Tobiam Pragenſem epiſcopū cum exercitu in Poloniam adeūdæ poſſeſſionis gratia miſit. Poterat Præmiſlus Cracouiam defendere ac retinere, ſed quia cum Vuladiſlao quoq; rem ſibi fore videbat, ne duplici bello pariter ſeſe implicaret, & vt exorientem Vuladiſlai potentiam, quam ſuſpectam habere cœperat, validiori hoſte ipſi obiecto reprimeret, deducto pręſidio ſuo Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiēſis in poteſtatem eorum venit. Ad Sendomirienſem deinde animos adijciunt: ac Viſlicia primùm per deditionem potiuntur, deinde Oblecomum arcē prope Viſtulā ſitam vi capiunt. Sendomiriam verò oppugnare adorti, à Vuladiſlao cæſis captiſque compluribus, & plurimis vulneratis, ignominioſè repulſi ſunt. Itaque inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti pręſidio, & abducta ſecum Gryphina, ne ſententiam ſuam de donatione mutaret, in Boemiā ſe receperunt. Ibi Vuladiſlaus, re apud Sendomiriam feliciter geſta erect9, munitiones aduerſariorum armis aggreditur, & expugnat: Viſliciam deiecto hoſtium pręſidio recipit. Inde ad Cracouiam progreſſus, omnem circumcirca regionem, atque adeò ſuburbana etiam ipſa vaſtat ac diripit. Nec tantum animorum & virium habebant Boemi & noſtri qui cum eis ſentiebāt, vt liberiores Vuladiſlai excurſiones reprimerēt. Itaq; ad Venceſlaū mittunt, vt ſibi ſubueniat. Mittit ille eis rurſus Tobiam epiſcopum cum mediocri manu, vt eos vtcunque confirmaret, & vel inducijs cum Vuladiſlao bellum ſuſpenderet, ſi cohibere eū nequiret. Sed is cùm neq; virib9 Vuladiſlao parē ſe eſſe cerneret, neq; ferocem & indomitum animū eius flecteret, mox in Boemiam reb9 infectis rediјt. Cum autem vexare Cracouienſem oram Vuladiſlaus non intermitteret, crebris ſuorum nuncijs & querelis excitus Venceſlaus, ipſe per ſe ſequēti anno expeditionem in Poloniam fecit, & Ottonem Longum Brandeburgenſem marchionem, tutorem aliquando ſuum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotētes duces iunctis copijs per Oppoliēſem tractum poſt medium menſem Auguſtum Cracouiā aduenerunt: & accepti honorificentiſſimè, aliquot ſeptimanis ibi de ratione belli cum Vuladiſlao gerendi conſultarunt, cùm ille quieſceret interim, & hōſtium conſilia obſeruaret. Tandem in Siradienſem eius ditionem impetum faciunt, eamq; liberiore excurſione depopulantur. Habebat quidem exercitum Vuladiſlaus, ſed nuſquam tamen ad vniuerſæ rei dimicationem veniebat: verū ex inſidijs vexabat hoſtes, & ſæpe quieſcentes, & corpora curantes, quam tumultuoſiſſimè ad caſtra adequitans exagitabat: pabulatores & frumentatores & lignatores è latebris ſubitò proſiliens excipiebat, ita vt ij poſtea nuſquam è caſtris abſque forti equitum peditumque pręſidio prodire auderent, & in caſtris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorem Vuladiſlaus incuſſerat. Quare nō diu morati, oppido Siradienſi exuſto, arce verò in paluſtri loco ſita, ne tentata quidem, Cracouiam, atque inde mox domos ſuas reuerterūt gloriabūdi, quaſi magnum operæpreciu feciſſent, quòd pagos aliquot & oppidum neq; manu, neque ſitu munitum incendiſſent. Nec ita multo antè Lituani, duce Vithene per ſyluas Maſouiæ conniuente Boleſlao duce profecti, in Cuiauiam impetū fecerant: ac Breſtenſe territorium depopulati, magnam prædam abegerant. Annus hic inſignis eſt etiam morte Kingę, ſiue Kunegundis vxoris Boleſlai Pudici, ſanctæ & religioſæ fœminæ. Quæ nulli9 vnquam viri experta concubitum, poſt mariti mortem diſtributis in vſus egenorū, & in cultum diuinum facultatib9 ſuis, in Sandecēſi monaſterio plus duodecim annis durā exegit vitam. Sanctimonia verò eius multis & ſtupendis miraculis cùm ab ea viuēte, tum poſt mortē ad ſepulchrū eius editis diuinitùs cōprobata fuiſſe, à Dlugoſſo memoratur. Sanctam fęminam improbus epiſcopus Cracouien. Paulus cōſecutus eſt: qui cū alijs ſtudijs minimè dignis epiſcopo, tū venationi ſic fuit dedit9, vt venatorem, quod feram imprudens à caſſibus repulerat, venabulo transfigeret. Accepit autem is ſucceſſorem Procopium præpoſitum Sendomirienſem & canonicū Cracouienſem, quem Dlugoſſus Ruſſum de gente Cuſſorum, & Gryphinæ propinquum, ac Leſci Nigri cancellarium fuiſſe memorat. At in Sileſia per eadem tēpora Conradus dux Glogouienſis bellū aduerſus Henricum Legnicienſem animo verſabat ob interuerſum Vuratiſlauien-

Margin notes:
1291. ann.
Boemorū expeditio in Poloniam.
Cracouia in poteſtatē Boemorum venit.
Viſlicia potitur Boemi.
Oblecomum arx.
Boemi repulſi à Sendomiria.
Viſlicia recepta à Vuladiſlao.
Vuladiſlaus Cracouienſē orā infeſtat.
Pragenſis epiſcopus cū exercitu iterum in Poloniam venit.
Vencislai Boemorū principis expeditio in Poloniam cū marchione Brandeburgenſi.
Siradienſis tractus diuexatur.
Siradie oppidum exuſtum.
Lituani Cuiauiam populant.
1292. ann.
Kunegundis principis mort.
Caſtitas.
Religio.
Pauli epiſcopi mores & homicidium.
Procopius epiſcop. Cracouienſis.
Sileſici motus.

uienſē dominatū. Et cū impatē ſe illi eſſe virib⁹ intelligeret, incautū dolis circūuenire ſtudebat, & clādeſtinis nocturniſq; incurſionib⁹ & latrocinijs ditiones ei⁹ vexabar. Deinde fratrē germanū Hērici Boleslaū Suidnicienſiū ducē felicitati fratris inuidentē, in ſocietatē belli aſciuit. Videns autē Henricus bellum à Conrado patruo contra ſe magno ſtudio comparari, cùm non paruam Vuratislauienſis conuētus partem illi fauere non eſſet neſcius, ad eundem fratrem Boleslaū mittit oratu, vt arma ſecum aduerſus Cōradum cōiungat: ignarus pactorū, quæ ille prius cum Cōrado pepigiſſet. Cauſificatur Boleslaus tenuitatem facultatū ſuarum. Tādem acceptis ab Hērico duobus territorijs, Iauorienſi & Stregomenſi, iuſiurandū dat, ſe ipſi non deſuturū. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonit⁹ pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nūc illud cauſari. Dat ei rurſus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankenſteinum, & Strelinū. Nihilo tamen ille magis fidē promiſſis pſtitit. Porrò Cōradus cùm animaduertiſſet, nō optima fide ſecū agere Boleslaum, à quo ſperarat dolo captum iri Henricū, quemadmodū cōuenerat, Luticū vnum de familiarib⁹ & cōſiliarijs Hērici, gente Habdancū, donis & pmiſſis ad proditionē heri induxit. Erat hic Lutic⁹ in intimis Hērici, et magnis ab eo beneficijs affect⁹: ſed patrē ei⁹ Pacoslaū gratia & fauore principis inſoleſcentē, Hēricus capite plecti iuſſerat, qpis homicidij reus, crimē, fruſtra diſſuadente ipſo iudice, gloriabund⁹ fateretur. Lenierat tamē eū Lutici dolorē Henric⁹ poſtea, collatis in eū plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæſū patrē profeſs⁹, iureiurādo dato pſuaſerat Hērico, ne qd ob eā rē de fide ſua dubitaret. Hæc nō ignota Cōrado erant. Itaq; cū faces Lutici animo ſubderet, ac malè curatū vuln⁹ refricaret, effecit vt pl⁹ apud eū valeret vetus dolor, q̄ tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odrā haud longè ab arce Vuratislauiēſi corp⁹ curabat Henric⁹, aduolat eò Lutic⁹ cū armatis: Hēricumq; pmonitū quidē de aduentu ſuo, ſed nihil tale ſuſpicantē, nudū è balneo extrahit: & vili palliolo tectū, atq; equo impoſitū cōtinuato nocte dieq; curſu Sanduoithū, qd' in ditione Cōradi erat, aſportat. Inde vinct⁹ Glogoniā pductus, in anguſtū vas ferreū cōcluditur. In eo duo erāt parua foramina, alterū quo cibū ſumeret, alterū quo aluum purgaret. In eo vaſe ſex totos mēſes aſſeruatus neque ſedere, neq; iacere potuit. Ad extremū eò redactus eſt, vt iam tabeſcente corpore, ſanies & vermes

Iauoria, Stregomum, Reichembachū, Franceuſteinum & Strelinum duci Suidnicienſi donata.

Pacoslaus cadem ſaſſus plectitur, quā non gratuito apud ducē.

Luticus Pacoslai filius Henrici dominum ſuū dolo capit.

Crudelitatis exemplum.

de ſcapulis & femoribus eius ſcaturirent. His malis victus tandem: numeratis Cōrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datiſque Namislouienſi, Beroltouienſi, Crucibergenſi, Bycinenſi, Cunceſtatenſi, Roſembergēſi, Hainouiēſi, & Boleslauicenſi territorijs dimittitur. Nec tamen poſtea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo conſūptus eſt, quintus eius nominis Vuratislauienſium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Hērico & Vuladislao. Quorum tutelam nō prius Boleslaus patruus ſuſcipere voluit, orāte patre, quàm Sobota arx ſibi data eſſet. In minore autem Polonia poſteaquā Venceslaus Boemus vaſtata, quemadmodum expoſuimus, Siradienſi ora receſſit, vt cum Adolpho Cæſare, qui Rudolfo ſucceſſerat affinitatem cōtraheret, Vuladislaus Locticus rurſum ſubiectam illi ditionē Cracouienſē infeſtabat, & magnis incōmodis præſidiarios Boemos vaſtationē agrorū phibere volentes afficiebat. Verū Tattarica rabies Sēdomiriēſem orā crudeliter depopulata vires ei⁹ debilitauit. Hoc adeo 1293. anno accidit. Inſequēti verò Vithenen Lituanorū dux, quāuis magna ſtrage paulo antè in Pruſſia fuſus à Crucigeris, & vix fuga elaps⁹, cū millequoctingētis equitib⁹ clā per Maſouiā traductis, ex inopinato Lēcicienſē tractū inuaſit. Oppidū Lēcicienſe atq; templū propter celebritatē quampiā plenū hominib⁹ diripuit & incēdit, agroſq; vaſtauit. Reuertētem cū pda Cazimir⁹ dux Loctici frater cū tumultuaria manu ppè Sochacouiam oppidū, vadato Bzura amne, conſecut⁹ eſt, collatiſq; ſignis magnam in barbaris ſtragem edidit. Sed ad extremum in confertiſſimos hoſtes audacius proiect⁹, & interfectus, victoriam hoſti conceſſit. Nam ducis caſu conſpecto cæteri terga vertêre. Tantam verò prædam hominū abduxêre tunc barbari, vt viginti capita ſingulis cæderent. Succeſſit autem Cazimiro ſine liberis defuncto in Lencicienſi dominatu Vuladisla⁹ frater. Eodem anno Conradus dux Maſouiæ Cirnenſis morte abſumptus, cùm nullos haberet liberos Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòſt Crucigeri Viznā arcem in Maſouia expugnarunt & exuſſerunt, quòd ea receptaculum eſſet Lituanis, excurſiones in ipſorū ditiones & in Poloniam facientibus, cùm Boleslaus crebrò à Crucigeris, ne id fieri pateretur, fruſtra eſſet admonitus. Magnus enim ei fuit cū Lituanis vſus, ita vt vxorē quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iā Decimo libro finis eſto. Vndecimi vero initiū à reſumpto regno ſumatur.

Boleſlaus Glogouienſis dux Henricū ...

Henrici Vuratislauienſium ... morbo ... mors, & liberi.

Boleſlai tutela ...

Sobota arx.

Adolphus Cæſar.

Vuladislaus Locticus infeſtat Cracouienſem orā.

Tattari Sēdomirienſem tractum depopulant.

1293. anni

Vithenē dux Lituanorum vaſtat Lencicienſem tractum

Lencicia incenſa.

Bzura flu.

Cazimirus dux Lencicienſium in prælio caſus.

Lencicienſis dominatus Vuladislao accreuit.

Conradus Maſouiorū dux obijt.

Vizna à Crucigeris exuſta.

Boleslai Maſouij vxor Lituana.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

PERTAESI malorum Poloni proceres, q̃ Poloniam diſcerpto in multos principatus regno miſerandum in modum afflixerant, reſpicere ad regnum & vni⁹ dominatum cœpêre. Cui rei tempus etiam ipſum optatam occaſionem afferebat. Etenim Præmislus, Præmisli Poſnanienſium ducis filius poſthumus, vir acer, & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem ſol⁹ obtinebat: In marchia Brandeburgenſi & in Pomerania præclarum virtutis ſpecimen ſuperiori tempore dederat: Pomeraniæ acceſſione auctus, Henricique Vuratislauienſis teſtamento Cracouiẽſium & Sendomirienſium princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facilè ſperabatur & externa bella à Poloniç ceruicibus depulſurus eſſe, & cæteros duces ad officium reductur⁹, & cum dignitate regium nomẽ laturus. Etiam Cracouienſis conuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelſo animo Præmislus, regnumq́; ducentis quindecim annis apud Polonos intermiſſum non modò nõ aſpernabatur, ſed appetebat etiã & ambiebat. Igitur anno Christi 1295. indictis Gneſnã, vetuſtã totius Poloniæ metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimumoctauum annũ agens: & mox viceſimaſexta die Iunij ſolenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca archiepiſcopo Gneſnenſi accepit, adſtantibus Ioanne Gerbiſſo Poſnaniẽſi, Ioanne Romca Vuratislauienſi, Goslao Plocenſi, & Conrado Lubuſſenſi epiſcopis. Nam Procopius Cracouienſis, vel iam erat mortuus, vel certè ægrotabat. Vislaus autem Vuladiſlauienſis, incertum qua de cauſa, abſuit. Porro Culmẽſis à Crucigeris prius in ordinem redactus erat; tunc autem, vt nihil li prorſus commune cum Polonis haberent, à Gneſnenſi archiepiſcopo abſtractus, Rigenſi ſubiectus eſt. Conuentus autem vniuerſis, qui erat frequentiſſimus atque celeberrimus, cum palatinis & caſtellanis gratulans, fauſta omnia nouo regi acclamauit, & feſtis epulis ludiſque indulſit. Suſcepto regno Præmiſlus mox cogitationes ſuas omnes eò cœpit intendere, vt Poloniam vniuerſam pacaret, & in concordiam priſtinam vnumq́ue corpus redigeret. Ac primùm omnium, offenſos ob præſumptum à ſe regnum cęterorum ducum animos blandis & modeſtis legationibus demulcere, & ad reſtinguenda mutua odia, ac diſſidia inteſtina componenda cohortari inſtituit. Deinde externis bellis ſedandis tollendiſque manum admouit, quo facilius laxatæ exhauſtæque ſuorum vires reficerentur & coaleſcerent. Et quoniam Crucigerorum Pruſſienſium vicinitatem ſuſpectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiſcendo Gdano (quod ipſi propter portus cõmoditatem ac transmarina commercia fructuoſius multò, quàm tunc erat, fieri à ſe poſſe intelligebant) quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum adſpirare ſenſerat, munire Gdanum orſus eſt. Tam præclaros autem conatus, eius mors immatura præcidit ſeptimo vel octauo regni ſuſcepti menſe. Mortis eius authores marchiones Brandenburgenſes fuiſſe exiſtimãtur: qui veterib⁹ odijs incitati, & potentiam vicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ acceſſione auctam veriti, ac de Santocenſi territorio, qđ Polonis pridem ſurripuerant, metuentes, cùm eum per dolum de medio tollere ſtatuiſſent, locum atque tempus ad peragendum facin⁹ idoneum nacti ſunt, cùm ille feſſum reipublicæ curis atque negocijs animum apud Rogoſnũ Polonicum in vicinia marchię Brandenburgenſis relaxaret, quòd continentes ei loco ſyluæ iucundas venationes præbebant, tempore etiã ad id inuitante, quo vulgo, more ex priſca, vti arbitror, Liberalium ſeu Bacchanalium ſuperſtitione, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi ſecurum & incautum opprimerent, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Conſtantia Præmisli ſorore ſuſceptis, & valida ſuorum manu nocturno itinere per ſyluas & auia profecti, dilucu-

lo eius

Præmisli ope.

Polonorũ regnum quàm diu vacauerit.

1295. ann.

Præmislus rex creatus Gneſnæ.

Culmẽſis epiſcopus Rigẽſi archiepiſcopo ſubiectus.

Præmisli regis ſtudia.

Crucigerorũ vicinitas Polonis ſuſpecta.

Gdanũ munitur.

Præmislus inſidijs marchionũ Brandeburgẽſiũ ſublatus.

Rogoſnũ in Polonia eſt alterũ in Culmenſi.

Bacchanalia.

Cineris dies.

lo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario ritu cinere capitibus aſpergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationẽ profitentur, armatis locum circundant, rati omnibus qui circũ regem erant lõga vigilia & crapula pridiana ſopiris, nihil ſibi negotij fore in peragendo ſcelere. Expergefactus tamẽ primo tumultu Præmislus, nec ſubita & inopinata reconſternatus cum paucis qui euigilarant, in hoſtes ad ſe veniẽtes, neſciens quinam, quamque multi eſſent, inſiluit: & multis ſtrenui fortisq; viri operibus in eos editis, cùm vnus omninm telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt noſtri: attollũt ſemianimen regem Saxones, & equo imponnnt, vt eum ſecum abducerenr Sed cùm agitationem nullam ferre poſſe videretur, pugionibus immaniter confoſſum reliquêre.

Præmisli mors.

Volunt nõnulli, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Zarẽbas quoſdam & Nalencios (equeſtres eę ſunt apud Polonos familiæ) cædis Præmisli, ſi non adiutores, conſcios certè quidem fuiſſe, quòd ſeueriorem eum vindicem ſcelerũ & inhoneſtas parandæ rei familiaris rationes reſrenantem non ferrent: manſiſſeque patrati ſceleris notam In his familijs, vt neque rubris veſtibus vti, neque inter equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret, vſque ad id prælium, quo Cazimirus ſecundus rex cum Ruſſis cõflixit.

Zarembæ et Nalencij Præmisli necis conſcij.

Corpus Præmisli Poſnaniam relatum, in baſilica cum maioribus eius conditum eſt. Creditur autem vxori peremptæ nece ſua pœnas dediſſe. Poſteritatem quidem, vt concupierat, non reliquit, pręter vnicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam.

Præmisli filia.

Per idem ferè tempus Procopius Epiſcopus Cracouienſis mortuus Ioannem Muſcatam artium liberalium magiſtrum ſucceſſorem accepit.

Ioannes Moſcata epiſcopus Cracouienſis.

Condidit autem Præmislus xenodochium ſiue hoſpitale in ſuburbano Caliſſienſi, Poſnaniæ verò cœnobium puellis ſodalitij Dominicani. Porrò Cracouienſi epiſcopo dimidiam decimam, quæ viceſima eſt, redituum de ſalinis Cracouienſibus iure ſempitérno donauit.

Cracouienſi epiſcopo decima ſalinarum donata.

Cui donationi deinde Venceslaus Boemus alterum tantùm adiecit, ita vt deinceps epiſcopo non viceſima, ſed decima penderetur. Auulſerunt poſtea marchiones Brandeburgenſes ab eccleſia Poſnanienſi præpoſiturã, vt ita loquar, Santocenſem, peramplum ſacerdotium.

Præpoſitura Santocenſis.

Cuius erat iuriſdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Noteſſium amnes. Conferendæ autem eius poteſtàs penes epiſcopum Poſnanienſem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinenſi eccleſiæ adiunxêre. Controuerſia diu Romæ agitata, à duobus epiſcopis, tandem à tertio Ioanne cognomento Lozia neglecta eſt. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à marchionibus Brandeburgenſibus & Miſnenſibus adempta, indeq; nouam Marchiam vult eſſe conſtitutam. Nec abhorret à vero. Nã de Pruſſis ipſi non aſſentimur. Niſi forte Pomeranos Pruſſorum nomine appellauit.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX deſignatus.

SVblato Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, quo dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Poſnaniam conuenerunt. Iniecta eſt à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciġeris impendêre videbatur, viro forti & potenti potius quàm imbelli puellæ regnum mandare ſuadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potiſſimùm idoneus viſus eſt: quippe qui & bellis compluribus geſtis acer, atque peritus rei militaris eſſet, & non parum roboris domeſticis ſuis opibus ad teneras adhuc regni vires eſſet adiecturus, cùm Siradienſem, Lencicienſem, & Sendomirienſem tractum omnem, & Cuiauienſis magnam partem ditione teneret, Cuiauienſiumque ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipſi eſſe crederentur.

Vuladislai Locticus potentia, & rei militaris peritia.

Huc accedebat, quòd Hedinigim Boleslai ducis Caliſſienſis filiam habebat in matrimonio. Quare cùm per eum maximè Polonia tot imperijs diſcerpta, rurſus in vnum corpus coaleſcere, dignitatemque ſuam & amplitudinem priſtinam recuperare, & aduerſus finitimos defendere poſſe videretur, magno conſenſu eum regem creant. Et in verba noui regis omnes iurant. Volentique arcium & munitionum omnium poſſeſſio traditur.

Vuladislaus Locticus rex creatur.

Diſtulit tamẽ is, incertum qua de cauſa, ſolennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, ſed hæredis regni Polonici vſurpauit.

Hæres regni Poloniæ.

Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, ſuſceptus eſt ſummo cum honore ab omnibus, etiam à Leſco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus eſt, Gdanumque iam tunc obtinebat.

Leſcus Gdanum occupauit.

Hoc amoto, ne quid abſente ſe turbaret, ſecumque abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præ-

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniā ſe contulit, & Boemorum præſidia fautoreſq; crebris excurſionibus vexauit. Tametſi p̄ter munitiones, quas præſidijs Boemi tenebant, haud fere quicquam in fide ipſorū permanebat. Fauebant Sileſij fermè Boemis, & ad cæteras oras Poloniæ aditū eis prębebant, Vuladiſlaum verò regem aſpernabantur. Itaque in eos tunc expeditionē fecit Vuladiſla⁹: Sileſiamque longè & latè depopulatus, luculentam prędam nemine prohibente auexit. Siquidem diſſidebant ipſi inter ſe Sileſij. Boleslaus enim Suidnicienciū dux ſuſcepta tutela liberorum Hērici fratris ducis Vuratiſlauienſiū & Legniciēſium, moliebatur bellum aduerſus Conradum patruum Glogouienſiū ducem, quòd is Henricum fratrem ſuum fœdo tetroque carcere ad mortē adegiſſet, magnaq; parte bonorū mulctaſſet. Verùm gliſcēs bellū, inter ipſa initia ſopitū eſt inter agnatos, veritos ne inter ſe belligerātes tertio p̄dæ eſſent, cū Conrad⁹ duo territoria, Boleslauecēſe & Hainouienſe ex pacto Boleslao reddidiſſet. Quorum Hainouienſe quidē Cozonouia arce munitum, poſtea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauecēnſe verò retinuit, & in eo Clicendorſiam arcem condidit. Idemq;, cùm diuitijs abundaret, Bregam, Nemciū, & Grorcouiam oppida muniuit. Et Vuratiſlauienſes imperium ſuū detrectantes quodā tempore oſtentata obſidione eò adegit, vt mœnium vrbis altitudinē ad quatuor cubitos demolirentur: Boemū quoque bellū ſibi propter Vuratiſlauienſem principatū intentantē, ad Landishutam intrepidè cum exercitu obuiā progreſſus, ab inſtituto deterruit. Nec diu poſt pacificationem illam cum Boleslao, Conradus Glogouienſis ſuperſtes fuit: à quo collegiū ſacerdotū ope Thomæ epiſcopi Vuratiſlauienſis accedente Glogouiæ inſtitutū eſt. Secutus eſt eū Boleslaus: qui primus ſubditis ſuis & Hērici fratris filiorū exactiones inauditas ante eū diem in Polonia impoſuit, nobilitatemque ex cenſu pro magnitudine poſſeſſionū & tedituū deſcripto militare iuſſit, cùm vititim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicienſiū, Henricum Iauorienſium, & Boleslaum Sambicenſiū ſiue Monſterbergenſiū duces. Conradus verò Glogouienſis Henricū & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri ſucceſſit, Conradus verò gibboſus Stinauienſis dux, præpoſitus Vuratiſlauienſis fuit: Vocatus autem ad archiepiſcopā Saliſburgenſem, cùm in itinere apud Viennam accepiſſet, ceruiſiæ vſum ibi non eſſe, repudiata archiepiſcopa reuerſus eſt. Homo ſtolidus, ſi nihil aliud eum mouit. Quaſi verò ne frumentū quidem ibi naſceretur, nec poſſet illuc tantopere cōcupitæ ceruiſiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem à fratre compedibus vinctus eſt. Vnde ſuorum vi & ope liberatus: paruo tempore vixit. Poſt mortem autem eius Henricus frater omni dominatū Glogouienſi potitus eſt. Per hoc demū tempus Vencesla⁹ Boem⁹ cum Iuditha vxore, quæ paulo pòſt obijt, Pragæ ritu ſolenni regium diadema ſuſcepit. At Vuladiſla⁹ Loctic⁹ poſt Sileſicā illam expeditionem, in maiorē Poloniā cum copijs profectus, quieti ſe & ocio voluptatibuſq; dedit. Quæ res ei pernicioſa fuit. Etenim milites in bellis rapto viuere aſſueti, ne in pace quidē ab iniurijs atque vexationibus tenuiorum & eccleſiaſticorū bonorum direptionibus, ingenuarumq; matronarum & virginum ſtupris ſibi tēperabant. Eam licētiā ille non modò non coercebat, ſed indulgētia magis etiā alebat. Cętera quoq; boni & vigilātis principis munera negligentius obibat, muliercularū amorib⁹ irretitus, ita vt externi quoque & finitimi Saxones pleraſq; Poloniæ & Pomeranię oras impunè latrocinijs infeſtarēt. Quibus de rebus cùm fruſtra admonitus & reprehenſus eſſet aliquoties ab Andrea Poſnanienſi epiſcopo, cumq; nihilo minus eccleſiaſtica bona vexarentur, epiſcopus toti diœceſi ſuæ ſacris interdixit. Et quamuis ſatisfecerit epiſcopo Vuladiſlaus, tamē odiū eius ita altè radices egit in animis hominū, vt cōuentu apud Poſnaniam habito, regnum ipſi, abſenti tunc fortè, & in minorem Poloniā profecto, poſt tertium annum abrogarent: Henricoq; Glogouiēſi, qui id ambiebat, & alijs ſuæ ſtirpis ducibus pręteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiā tūc munitiones quaſdā in tractu Cracouienſi, & nemo potētior hoſtis obijci Vuladiſlao poſſet. Id autem anno Chriſti nati 1300. factū eſt. Quo anno Romæ Iubilens, imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pōtifice maximo primùm inſtitutus eſt. Per hæc tempora Lituani cū reliquijs Pruſſorū aſſiduis excurſionib⁹ Crucigeros in Pruſſia & Liuonia affligebāt. Nihilo tamē magis ij inſectandi ſuos epiſcopos, & in bona munitioneſq; eorū inuadendi ſtudiū remiſerūt. Itaque & Fridericū Darbatenſem epiſcopū eiecerūt, & Rigēſem archiepiſcopum, Ioannem patronum ſuum, quo

Sileſijs bellū facit Vuladiſlaus rex.
Sileſiorū ducū diſſidia.
Cozonouia arx.
Clicendorſia arx.
Brega, Nemciū & Grotcouia oppida muniūtur.
Vuratiſlauienſium cōtumacia coercita.
Conradus Glogouienſis mortuus.
Glogouienſe collegium.
Boleſl. Suidnicenſis obijt.
Militādi ratio iuſſa.
Boleſl. Suidnicēſis filij.
Cōradi Glogouiēſis filij.
Cōradus archiepiſcopā
Salisburgēſem repudiauit propter ceruiſiam.
Cōradus cōpedus a fratre
Venceslai coronatio apud Boemos.
Vuladiſlai incuria & ignauia.
Militum licētia.
Vuladiſlaus Loct cum amoribus deditus.
Interdictum epiſcopi Poſnanienſis.
1300 ann.
Iubileum inſtitutum.
Lituani cum Pruſſis Crucigeris graues.
Crucigeri in Liuonia epiſcopis graues.

quo facilius Rigam i... auferrent in vincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quiſ... iam obſcuro loco natus apud Turcas dominatum arripuit, & res magnas geſſit, ac poſteris ſuis regnum & nomen re...quit.

Ottomanus Turcarum rex primus.

VENCESLAVS REX.

ACcitus igitur ſplendida legatione Venceslaus, adfuit ſine mora, Gneſnæque de more à Iacobo archiepiſcopo inunctus, ac regio diademate redimitus eſt: & mox Poſnaniā profectus, procerū ſuaſu vxorem duxit Rixā, quæ & Elizabetha dicta eſt, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum ſuum apud Polonos ſtabiliret. Deinde dimiſſis quoquouerſum copijs cum Hērico ſiue Hincone Berca Dubio, omnia q̄ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in poteſtatē ſuam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Ruſſi tempus aduenisse rati, quo rāquam in vacuam finitimę ſibi Poloniæ poſſeſſionem impunè poſſent inuadere, dum Vuladislaus deſertus ferè à ſuis de retinendo, ſiue adeò recuperando regno laborat. Venceslaus verò nouus rex ſtabiliendo eo, & rēdigendis domi in poteſtatem ſuam ijs, qui imperium eius adhuc detrectabāt, occupatus eſt, magnis copijs Sendomirienſem tractum infeſtârunt: & longè lateque peruagati, capta & incenſa arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cū ingenti pręda domū ſe receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excurſione eorū nuncius perferretur. Per idem ferè temp⁹ Lituani Dobrinum depopulati ſunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vuladislaum perſequi, quàm Ruſſos vlciſci. Verū Vuladislaus cautus atq; callidus, nuſquā pedem figere, nemini ſe credere, omnes habere ſuſpectos, in ſyluis & ſolis locis latitare, locumq; ſubinde mutare, famem cœlique inclementiā patienter ferre, & clàm procerum animos pertētare. Quos vbi partim alienos à ſeeſſe, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius cōſenſum metuere, decretū que comitiorū præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Boemo ſpoliat⁹ eſt, abiecta ſpe recuperandi regni, & inſidias aduerſariorū declinans, in Vngariā ſeceſſit. Inde porrò Romā priuati habitu profectus, facinora ſua duriore pœnitētia expiauit. Deinde reuerſ... in Vngariā, Amedei palatini Vngariæ hoſ...itio vſus eſt annis aliquot, occaſionem expectās, qua regnum ereptū repeteret. At Vēceslaus rex ſubactis omnibus, quæ in ditione ei⁹ fuerant, Goſtinunum quoque & Ploſcum adortus eſt. Sed re infecta, agris tantum vaſtatis, è Maſouia ſeſe recepit. Nec tamen memoriæ proditum eſt, quæ ipſi cauſa vel inuadēdæ Maſouiæ, vel re infecta inde diſcedēdi fuerit: niſi fortè cū initio Maſonij regē eum agnoſcere noluiſſent, armis belloque territi, & in poteſtate ei⁹ fore ſe profeſſi, eum placarūt. Conſtitutis autem rebus ſuis in Polonia, relictisq; præfectis Boemis, penes quos rerum ſumma eſſet, in minore quidē Polonia Nicolao duce Opauienſi, in maiore Fricio Sileſio: in Cuiauia verò Taſſa Viſſemburgio, in Boemiam redijt: ſiue quia prouiſo ſibi op⁹ eſſe putabat, ne quid ſe abſente Albertus dux Auſtrię, & nouus Cęſar victo & interfecto Adolpho turbaret in Boemia vel Morauia: ſeu quia peſtis Poloniam infeſtare ceperat: ſeu quia Vngari quoque, poſt Andreę cognomento Veneti, qui Ladislao ſucceſſerat, mortē, regem eum ſibi expetebant. Quanquam enim miſerat eis Bonifacius pōtifex Carolum Martellū adoleſcērulum Caròli Galli Siculorū regis filium, ex Vngara matre natū, viuente adhuc Andrea, ſed non omnes cū eo ſentiebant. Multis diſplicebat exemplum, regē à Pontifice accipiendi. Nec tamē ipſe Venceslaus delatū ab Vngaris regnum ſuſcepit: ſed filiū ſuum Venceslaum duodecim annos natum eis regē dedit. Nec multo pòſt repudiantem cōtrouerſum regnū, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab iiſdē accitus & coronatus, à Ladislao palatino Trāſyluaniæ captus eſt: nec dimiſſ⁹, donec & ipſe regno ſe abdicauit. Poſt id temp⁹ Venceslaus Poloniam nunquam aſpexit. Fuerunt autē eo regnante quietę res in tota Polonia, pręter q̄ minores Poloni, cùm vetuſta Lublini ereptione, tū noua in Sendomirienſem orā excurſione, de qua dudum diximus, irritari, vltro expeditionem aduerſus Ruſſos ſuſceperūt. Cuius non ignari Ruſſi, magnum & ipſi coegerunt exercitum, Lituanorumque ac Tattarorū auxilia ſibi adiunxerūt, & apud Lublinum noſtris aduenientib⁹ occurrentes, pugnādi copiam fecêre, freti multitudine ſua. Nec noſtri quamuis longè pauciores, pugnam detrectarunt, & ſumma ope adnixi, victos hoſtes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea ſtrages Ruſſorū & barbarorū fuit: fuiſſetque maior, ni propinqua arx Lublinenſis receptum eis præbuiſſet. Tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſſi enim à noſtris: cùm eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcente, vt fit in magna hominum multitudine dedi-

Venceslaus Boemus coronatur Gneſnæ, et Rixā Præmisli regis filiam vxorē ducit.

Vuladislaus bonis omnibus ſpoliatus.

Ruſſi Sendomirienſem agrum vaſtarunt.

Corcinenſis arx incenſa à Ruſſis.

Dobrinū vaſtatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Amedeus palatinus Vngariæ.

Goſtinunum & Ploſcū à Boemo oppugnatur.

Boemi Polonis præfecti.

Albertus Cæſar.

Peſtis in Polonia.

Vngarorum reges.

Minor Polonorū expeditio contra Ruſſos.

Ruſſorū Tattarorum & Lituanorū ...à Polonis.

Lublinenſis arx per deditionem recepta à Polonis.

deditionem fecêre. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimũ & quinquaſimũ, ni fallor, annum, poſteaquam à Ruſſis capta erat, à Polonis recuperata eſt. Condidit autẽ

Sandecia cõdita. Sandetz. Biala fl. Crempac mons.

Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialę fluminum, ſub Carpatho monte, quem Crempacum noſtri vocant. Et erat quidem ager ille in ditione epiſcopi Cracouienſis, verùm Venceslaus eum

Biecz arx et oppidum.

Biecienſi arce & oppido, quod & ipſum in confinio Vngarorum ſitum, nomen Vngarico quàm Polonico ſimilius habet, commutauit: Parœciæ tamen conferendæ poteſtatem penes epiſcopum reliquit. Cuius rei monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugoſſus memorat. Nobis quidem id videre non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiuſdem temporis vidimus, quo is arcem & territo-

Ploche arx epiſcopo Cracouienſi donata.

rium Ploche prope Sandeciam epiſcopo Cracouienſi donauit. Cœpit deinde noua ſpes recuperandi regni affulgere * Vuladislao, cùm Polonis exoſa iam eſſe inciperet Boemorum ſuperbia & auaricia, & Venceslaus Vngarico bello ſeſe implicaſſe videretur pro Venceslao filio.

Vuladislaus regnum repetit.

Harum rerum cùm nõ ignarus eſſet Vuladislaus, arripuit oblatam occaſionem & Amedei hoſpitis ope adiutus in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum cõtendit. Adueniens ex improuiſo Pel-

Pelciſca arx eccleſiæ Cracouienſis.

ciſcam arcẽ, quę in ditione eccleſię Cracouienſis tunc erat, Visliciæ imminentem occupat. Mox Boemorum præſidium Vislicia, fauentibus ciuibus deturbat.

Vislicia. Lelouia.

Deinde Lelouiam arcem & oppidum in ſuam redegit poteſtatem. Hinc iam omnis vicinia vi & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam nõ ita multo pòſt Venceslaus, vt fortè Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragę morbo correptus, vel veneno, vt exiſti

Venceslai regis mors.

matum eſt, appetitus, lenta tabe abſumptus eſt, nono Calendas Iulij, anno Chri-

1305. ann.

ſti 1305. Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco eſſe cœperũt. Nec magno is negocio agreſtium ſerè opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis vndique Boemorum præſidijs, recepit. Tunc demum primores cum plèraque omnĩ nobilitate Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus fortunam ſecuti, cum Vuladislao ſe coniungunt, & ad ſubigendas Cracouienſis oræ munitiones ducem eum ſequuntur. Iam verò & Ioannem Muſcatam Cracouienſem Epiſcopum Vuladislaus ſibi recon-

Biecz arx ab Vngaris capta.

ciliauerat, cùm ei Biecienſe territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus ſuis capta redditurum ſeeſſe promiſiſſet. Ve-

Cracouiã recepit Vuladislaus.

nienti cum exercitu Cracouienſes ciues Alberto aduocato authore portas vrbis aperuêre. Nec mora, arcem quoque Boemi dedidêre, cùm tardius ipſis ſubueniret iunior Venceslaus (qui patri hæres in Boemia ſucceſſerat) & victus atque commeatus inopia preſſi, longiorem obſidionem ſuſtinere nõ poſſent. Fecit tandem

Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.

anno ſequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum vſurpabat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomuci, quæ vrbs primaria eſt Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quieſcens interfectus eſt, à ſuiſne, an

Venceſlaus interfectus.

ſubornatis ab Alberto Cæſare percuſſoribus, ne tum quidem in recenti ſcelere certò ſciri potuit. Vtrumque ſane fama vulgatum fuit. Ex eo tempore Boemi

Boemorũ regum ſtirps defecit.

externos reges & principes habere cœperunt. Ac primùm quidem ad Henricum

Boemorum principes poſt Venceſlaum tertiũ.

ducem Carinthiæ, cum quo Venceslai iunioris ſoror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum ſtatim Albertus Cæſar expulit, & Rudolfum filium ſuum cum Rixa ſiue Elizabetha regina vidua matrimonio cõiunxit, & principẽ eis dedit. Qui cùm paulo pòſt Pragæ obijſſet, Boemi Henricũ reuocarunt. Alterũ filiũ Fridericũ Albert⁹ Cæſar eis inuitis præficere volebat: ſed in ipſo apparatu belli à Io-

Albertus Cæſar interfectus.

anne Rudolfi fratris ſui filio interfectus eſt. Nec tamen Henrico diuturnus fuit

Henricus ſeptimus Cæſar.

principatus. Peroſi enim hominis mores Boemi, ab Alberti ſucceſſore Hẽrico Cæ-

Ioannes rex Boemorum.

ſare eius nominis ſeptimo, Ioannẽ filiũ Lucemburgenſem comitem, Elizabethę Venceslai regis iunioris ſororis maritũ, ſibi regem dari poſtularunt, & impetrarunt, & ritu ſolenni regnare iuſſerunt. Hęc omnia intra ſextum annum peracta ſunt poſt mortem Venceslai.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

Morte autem eius vulgata apud Polonos, tunc verò Boemi, qui iam antè alienatas eſſe à ſe Polonorum vo-

Boemi Polonia exceſſere.

luntates perſenſerant, ſibi proſpicere, ac de præſidijs vndique decedere. Noſtri verò, quos ad eum diem metus Boemorum continuerat, in poteſtatem Vuladislai veniunt: & habitis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuentuum conſenſu Vuladislaus iterum rex creatur. Poſnanienſis modò & Caliſſienſis aberant, quod abhorrerent ab imperio Vuladislai, priſtinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & veriti, ne is

gra-

grauius in ſe animaduerteret, quod eum prius eieciſſent. Itaque à cætera Polonia ſeſe tunc ij ſegregarunt, atque Henrico duci Glogouienſi Conradi filio, quod ex ſorore Præmiſli natus erat, ſubdiderunt. Quod quidē diſſidium in cauſa fuit, quo minus tūc Vuladislaus coronaretur, cū diadema ac reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarētur, & Archiepiſcopus, ſine quo non fit coronatio, in ditione Henrici eſſet. Tametſi vacua tunc fuit rurſus annis aliquot ſedes metropolitica poſt obitum Iacobi Suincæ archiepiſcopi, propter diuturnam Cardinalium diſſenſionem in creando pontifice maximo poſt Benedictum vndecimum, qui Bonifacio octauo ſucceſſerat, & quòd ad extremum Borislaus electus archiepiſcopus, confirmatus tandem à Clemēte quinto, qui Bonifacio ſucceſſit, antequam Auinione diſcederet, extremum vitæ clauſit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit ſucceſſorem. Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: verùm illo nuſquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones modò defendente, vaſtatis per æſtatem aduerſariorum agris, villis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Poſnanienſis palatinus, deſcendit: & Gdani ab vniuerſo Pomeranorum conuentu iuſiurandum accepit, quòd in poteſtate eius futuri ſemper eſſent. Præfecit autem Præmiſlum & Cazimirum duces Ziemomysli fratris filios toti Pomeraniæ, Gdano excepto: quod pariter cum arce Boguſſæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani ſilenti agmine per ſyluas progreſſi, in maiorem Poloniam excurſionem fecēre, Caliſſiam & Stabiſſinum oppida incendēre, & omnem circumcirca regionem vaſtauēre, & ingentem prædam diſſimulantibus Maſouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij Baſilica Cracouienſis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit, cùm ex ea parte vrbis, quæ circum ædem omnium ſanctorum eſt, fortuito incendio ardente carbo ardens vento delatus in tigno baſilicæ plumbo tectæ inhæſiſſet. Sed baſilica dirutis veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet formam & amplitudinem poſt quartumdecimum annū reædificata eſt à Nankero epiſcopo Sileſio nobili, gente Oxio, qui Ioanni ſucceſſit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & epiſcopo, verùm

Maiores Poloni Henrico Glogouienſi ſeſe ſubijciunt.

Metropolitica ſedes vacat.

Ianislaus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Vuladislaus Henrico duci bellum facit.

Pomerani iurant in verba Vuladiſlai.

Gdano præfectus Boguſſa.

Lituani maiorem Poloniā vaſtant. Caliſſia & Stauiſſinum oppida incenſa.

1306. ann. Cracouienſis arx & baſilica arſit.

Nancerius epiſcopus Cracouienſis. Collecta ſex contributio

etiam vniuerſo ordine eccleſiaſtico, qui eſt in diœceſi Cracouienſi: ad hæc ſemeſtribus fructib⁹ omnium ſacerdotiorum, quæcunque per illud tempus vacare contigit, in eum vſum conuerſis. Non diu verò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. Author nouorum motuum fuit Petrus cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ ſiue Suanzæ palatini Gdanenſis filius, qui quanto plus poſſidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cùm repulſam à Vuladislao in quibuſdam poſtulatis paſſus eſſet, conſilium cæpit nefarium prodēdæ marchionibus Brandeburgenſibus patriæ, patre ſi non impulſore, certè non inſcio. Nec difficile hoc ipſi erat peragere, cùm & dignitas inter Pomeranos maxima eſſet eius familiæ, & nouem arces Petrus in ſua poteſtate haberet. Sed proditis, re nōdum matura, eius cōſilijs, aduolat Vuladisla⁹, captūque Petrū Cracouiā ſecū abduxit. In quē ſi minus lenis fuiſſet, minus fortaſſis poſtea negocij cùm ipſe, tū poſteri eius habuiſſent. Sed erat in fatis, vt Polonia Crucigerorum armis exagitaretur. Dimiſit enim eum non multo pòſt Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cùm ij ſe obſides pro fratre obtuliſſent. Atque ij quoque, cùm negligētius adſeruarentur, breui euaſerunt; & ad Petrum carceris ignominia & meditati ſceleris infamia irritatū, ſed de ipſorum tamē ſalute ſollicitū peruenientes, omnem ei dubitationem ſuſtulēre. Acciti Ioannes & Voldemar⁹ tutores ei⁹ marchiones, cum exercitu Pomeraniā ingreſſi ſunt. Nec mora, pleraſque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepēre, partim expugnauēre, adiuuante Petro cum fratribus, neceſſarijs & clientib⁹. Ad Gdanum deinde caſtra admota ſunt. Et oppidani quidem, cùm magna iā ex parte Teuthones eſſent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas vrbis aperuerant. Arcem tenebat Boguſſa iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ ſe perfidia Petri non contaminarat. Is igitur veritus, ne obſeſſi extrema pati cogerētur, neue aut moleſtia diuturnæ obſidionis fracti, aut largitione corrupti, hoſti arcem dederent, cūm Nemira honeſtiſſimo equite maximis itineribus ad Vuladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq́ue Sendomiriæ, de ſtatu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanenſis arcis edocet, opemq́ue eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui ſe eis affuturū eſſe auxilio. Sed quia tardi⁹ id fore iudicabat Boguſſa,

ad inſtaurationem templi Cracouienſis.

Palatinus Gdanenſis.

Pomerania marchionibus prodita.

Petrus cancellarius Pomer. proditor capitur, & dimiſſus.

Gdanenſes dedūt ſe marchionibus.

Boguſſa fidei.

quàm præſens neceſſitas poſtulabat,ſi tùc primùm indici vniuerſæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet,præſertim ætate iam declinante, ſuggerit Vuladiſlao,vt Crucigerorum Pruſſienſium opera ad defendendum arcem vteretur,tantiſper dum ipſe commodè bellū aduerſus Saxonas cōparare poſſet. Erāt vicini Gdano Crucigeri,ſemperq́; ferè in armis erāt,& facultatib⁹ abundabāt.Ad hæc Polonorum ſe amiciſsimos eſſe, ita vt iure optimo eſſe debuerant,præ ſe ferebant.Itaque approbat Bugoſſæ conſilium Vuladislaus: extemploq́; Bugoſſa ipſe cum regijs mādatis ad magiſtrum Crucigerorum proficiſcitur.Dato cōcilio,commemorat Polonorū,& maximè Vuladislai maiorum in Crucigeros beneficia: ꝓ ijs vnā illā gratiā poſtulat,vt arcem Gdanēſem aduerſus Saxonas defendendam ſuſcipiant.Non immemorem, nec ingratū fore erga ipſos Vuladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, conſtituernut cum Boguſſa, vt dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum vnum ſuis ſumptibus defenderent,deinceps verò poſt exactum annum quæcunq́; impendia facerent,vt ea Vuladislao expenſa referrēt: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa ſibi eſsent. Damnorum verò,ſi qua acciperent, nulla ratio duceretur.Erant pacta amica,dignaq́; religione & profeſsione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ ſe ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti,magnam vim commeatus ſecum importarunt. Ac munera domiciliaq́; cum Pomeranis,quem admodum conuenerat, partiti, non habebant ſatis defendere munitionem,ſed crebris eruptionibus hoſtē laceſſebāt,ita vt is in oppidum ſe recipere cogeretur, & ad extremum inſtante hyeme obſidionē ſolueret, relictoq́; in oppido aliquanto præſidio diſcederet.Verùm id quoq́; nō ita multo pòſt expugnatū,& præſidium interfectum eſt,ac de autoribus defectionis ſumptum ſupplicium. Etiam nō magnopere opus erat adiutoribus ac defenſoribus Crucigeris: verùm tamen alebāt ij metum Pomeranorum, & ſubinde plures armati in arcē ſubmittebantur.Cùm autem ſuperiores iam ſe eſſe Pomeranis animaduerterent, ferocius ſeſegerere,ac ſæpe cum illis iurgari atque rixari: ad extremùm apertius totam ſibi arcem vendicarunt,& primores nobilitatis Pomeranicæ,ipſumq́; præfectum arcis Buguſſam in carcerem compegerunt. Qua neceſsitate adductus Boguſſa noua pacta cum ipſis iniuit, nimirum vt totam arcem ipſis concederet, ipſi verò eam Vuladislao ad primam eius petitionem deinde redderent,cùm is impenſas belli eis exoluiſſet.Suſpicabantur quidem Pomerani ſubeſſe dolum his pactis.Sed quid facerent? Vis eis & iniuria,atque adeò præſens exitium ante oculos obuerſabatur. Itaque cuncti arce exceſſerunt.Qua re ad Vuladislaum Craconiam perlata,cœpit eum pœnitere conſilij, de accidēdis in auxilium contra Saxonas Crucigeris. Videbat enim ſe lupis, quod dicitur, oues cōmendaſſe,& non ſublatum, ſed duplicatum ſibi eſſe bellum, duosq́; ſe pro vno hoſtes cæpiſſe. Ac tum demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante, Crucigeros ad interuertendum Gdanum aſpiraſſe: nec multo diſsimili cupiditate, quamuis diſsimili arte, Michalouiēſem ditionem Culmenſi ac Dobrinenſi finitimam vſurpaſſe. Acceperant eam hypothecæ nomine à Leſco duce Cuiauiæ, ac domino Viſſegradenſi (hoc. n. titulo is in diplomate ſuo vſus eſt) datis ei mutuò trecentis marcis Torunenſibus, quibus ille ſe in bello Vngarico à Vēceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Crucigeris cum Leſco, vt ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure ſempiterno Crucigerorū fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Leſcus eum fratribus pecuniam intra cōſtitutum temp⁹,nō acceptarunt tamē eam illi, deguſtata ſemel poſſeſſionis & vtilitatis dulcedine, iam hoc,iā illud cauſificantes, donec aliquanto pòſt Leſcus neceſſitate adductus, acceptis inſuper ab eis ducētis ſexaginta duab⁹ marcis, dominatu illo, & iure ſuo omni ſeſe abdicauit. Hæc tum ſecum de Crucigeris Vuladisla⁹ reputabat. Nec tamen ſpem penit⁹ omnem de fide eorum abijciebat. Exiſtimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen ſi ipſe in colloquium cum eis veniret, facilè authoritate ſua ad æquas conditiones rem perduci poſſe. Alebant illi hanc ſpem eius blandis reſpōſis, quo maiore vi ac diuturnitate temporis Gdani poſſeſſionē ſibi ſtabilirent. Tandem conſtituto loco atque tempore conueniunt rex & magiſter Crucigerorum Henricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauienſi cum primoribus vterque ſuis. Ibi Vuladislaus exorſus, lōga oratione cum magiſtro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum ſuorum expoſtulat: beneficia maiorum ſuorum in ordinem Crucigerorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam ſibi referant, quàm gratis boni[...]

Perniciosum consilium.

Gdanēſis arcis defensio commendata Crucigeris Prussiensibus.

Pacta Crucigerorū cū Bogusſa de defendenda arce Gdanēſi.

Gdanum recuperatum.

Gdanensem arcem Crucigeri in suā redegerunt potestatem.

Bogusſa cū præfectis arcis Pomeranis captus à Crucigeris.

Michalouiensem ditionem quomodo adepti sint Crucigeri.

Crucigerorum pacta cum duce Cuiauiæ.

Vuladislai cum Crucigeris expostulatio.

bonisque viris, & eximiam pietatem atq; religionem nomine & habitu profitentibus dignum ſit. Atq; vt ingrati, iniuſti, atque impij eſſe vellent, fidem quidem certè vel vnicum, vel maximum ſocietatis humanæ vinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè violarent, ſeruare eos debuiſſe. Ad hæc Magiſter nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæque exprobratione commotus, placidè & modeſtè reſpõdet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai feciſſe. Metuentem enim ne Pomeranorum inſolentia, ſuorumque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iuſſiſſe, quam retinere ipſi per ſe non poſſent. Paratum autem ſe eſſe eam reddere, ſi impendia ſibi perſoluerentur. Aequum eum poſtulare Vuladislaus ait, & edere impendiorum ſummam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum groſſorum (genus eſt Boemici numiſmatis, quarta parte noſtratẽ groſſum excedens) poſcit. Negare Vuladislaus iuſtam eſſe eam æſtimationem, bonorumque virorum arbitrio in ea ſtare velle. Recuſare id magiſter, & quantum edidiſſet poſcere. Ingens tunc ea ſumma fuit in magna annonæ vilitate. Itaq; re infecta, & irritatis magis animis diſceditur. Crucigeri omnem iam Pomeraniam animis complexi, maiore vi bellum comparabant. Augebat autem eis ſpem potiundæ eius, quòd ſciebant, Vuladislaum ciuili aduerſus Henricum bello de maioris Poloniæ poſſeſſione diſtineri: & à Lituanis inſuper non minus ipſius, quã aduerſariorum ei⁹ agros infeſtari. Nam excurrerant ij ſuperiori tempore depopulabundi non modò in Caliſſienſem oram iterum, ſed etiam in Siradienſem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipſi verò Crucigeri proſperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebãt. Temporis igitur opportunitate ſibi vtendum rati, anno Chriſti 1310. magnas è Germanis ſuis copias conducunt, cum marchionibus Brandeburgenſibus fœdus iciunt, ea lege, vt ij retinerent, quicquid ſuperiori bello in Pomerania occupaſſent: Gdanũ verò, Derſauiam, & Suece munitiones in ripa Viſtulæ ſuas ſibi bello quærendas concederent. Et ſanè facilè eſt de alieno eſſe munificum. Deinde Crucigeri ad Gdanenſe oppidũ, quod in poteſtate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, caſtra admouent, eo potiſſimùm tempore, quo plurima cõmultitudo hominum vndiq; ad mercatum & anniuerſarias nũdinas cõfluxerat, hoc eſt, primis Auguſti menſis diebus. Idque eo maximè conſilio fecere, vt ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates ſuas eò importarat, pecuniam in ſtipendia militum & in cæteros vſus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum ſtrenuè, plurimumque negocij in expugnando eo habituri eſſe videbantur Crucigeri, ni proditio interueniſſet. Etenim nocte quadam hoſtes à ciuibus quibuſdam Teuthonici generis aperta porta intromiſſi, oppidum cæperunt, ingentemque cædem hominum omnis ordinis, ætatis atque ſexus ediderunt, vt eo crudelitatis exemplo reliquos à defenſione cæterarũ munitionum deterrerent. Nec in vlla cuiuſpiam munitionis expugnatione plus Polonici ſanguinis effuſum eſſe proditur ab vllis barbaris, quã tunc à religioſis illis, & Polonorum beneficiarijs effuſum ſit. Gdano potiti, ad Derſaniam, quæ Tyſciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & villarum, hominumque cædibus abſtinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuiſſe, ſuperius memorauimus. Is igitur de aduentu hoſtium factus certior, ad caſtra eorum cũ Vincentio decano Gneſnenſi proficiſcitur, quod nõ parua ei erat cum Crucigeris & Magiſtro conſuetudo. Sperabat enim eos ſua cauſa ſuſceptum bellum depoſituros eſſe, propterea quòd meminerat, prolixè eos ſibi fratriq; ſuo de ſtudio & beneuolentia ſua polliceri. Admiſſus in conſpectũ Magiſtri & Commendatorum (nam ſic ipſi vocant eos, qui rectius legati vel præfecti dicerentur) ſupplicis habitu, Magiſtri erga ſe fratrẽque Præmislum beneuolentiam atque pollicitationes commemorat. Eius hortatu ſe adminiſtrationẽ Pomeraniæ ſuſcepiſſe. Nihil vnq̃ hoſtile, ſed bonã vicinitatem, & auxiliũ ab eo ſperare iuſſos. Orat deinde, vt pollicitationum ſuarum & officij memor eſſe velit, exercitumque deducat. Si quid ipſe fraterue ſuus aut Pomeranorũ quiſquã, aut patruus denique ſuus Vuladislaus in eum, vel in ordinem Crucigerorũ deliquiſſet, cumulatè ſatisfacturos eſſe. Superbè & improbè ei Magiſter reſpondit, faſſus ea, q̃ ille commemorarat: verùm eò id ſe feciſſe, quod ipſos, quàm potentiorem vicinum habere mallet. Nunc ſe, quàm illos, Pomeraniã obtinere malle. Sibi ſe eſſe amiciorem;

Magiſtri Crucigerorum reſponſum.

Lati groſſi ſiue Pragenſes.

Lituani Caliſſienſem et Siradienſem tractum vaſtant.

1310. ann. Crucigerorum fœdus cũ marchionibus.

Pomerania bello petita à Crucigeris.

Gdanenſes nundinæ.

Gdanenſis vrbs prodita Crucigeris.

Crucigerorum crudelitas.

Tſczeuu.

Commendatores Crucigerorum.

Cazimirus dux ſupplex Crucigeris.

Magiſtri ſuperbum & improbum reſponſum.

ciorem, quàm ipſis. Verùm eam tamen
ſe eis gratiam facere, vt eis præſidium de-
ducere, & res ſuas ſaluas auferre liceat:
aut ſi id nollēt, ſeſe ſuaque defenderent.
His dictis, menſam apponi iubet: inuitat
hominem comitesq; eius comiter. Dum
illi prandent, interim exercitus Crucige-
ricus arcem obſidione cinxit. Peracto
prandio, cū Cazimirus nihil æqui à Ma-
giſtro impetraret, & in arcem cum ſuis
reuerti vellet, videt aditum obſeſſum ab
hoſtib. Mittit ad Magiſtrum, qui eum ad-
moneant, præter officium & ius gentium
id ſibi factum videri, quod interim dum
ipſe de pace agit, arx obſeſſa ſit, & ipſe ab
ea excludatur. Reſpondet Magiſter, Er-
raſſe Cazimirum, qui exiſtimarit, ſe cum
tanto exercitu ad quietem ſomnumque
capiendum eò veniſſe, vllumque tem-
pus vacuum à rebus gerendis intermiſ-
ſurum eſſe donec Pomeraniam in ſuam
redigat poteſtatem. Si ſibi ille auſcul-
tare vellet, arcem ſibi, deducto præſidio,
rebusque exportatis, traderet. Ibi Cazi-
mirus cùm ſciret arcem non ſatis muni-
tam eſſe aduerſus tantam vim hoſtium,
neque commeatu inſtructam, conſilium
cæpit neceſſarium dedendæ arcis: ſaluiſ-
que rebus & hominibus ad Præmislum
fratrem in Succenſem arcem ſe contulit.

Derſauia diruta Crucigeris.

At Crucigeri Derſauia incenſa vlterius
progreſſi, Nouum, Choiniciam, & alia
quædam ignobilia oppida partim per de-
ditionem acceperunt, partim expugnata
exuſſerunt. Deinde ad Succe caſtra mo-
uerunt, quæ vna erat arx reliqua in Po-
merania, natura arteque bene munita, &
ad ferendam longiorem obſidionem in-
ſtructa, quòd in eam ſe Præmislus & Cazi
mirus duces, & Pomeranica nobilitas
omnis, quæ ſupererat, cum copijs & facul
tatibus ſuis contuliſſet. Quod cùm intel-
ligerēt Crucigeri, maiore cum ad expug-
nationem eius animos intendere cœpe-
runt: excitatisque machinis aliquot, mœ-
nia arcis, quæ lignea ſed limo oblita erāt,
quatere inſtituerunt. Ac duob9 patibulis
è regione arcis poſitis, exitium obſeſſis, ni
arcem dederent, minabantur. Quo verò
maiorem terrorem eis incuterent, quoti-
die aliquot homines ruſticanos captos
appendebant. Facile autem omnes alios
Sitfridus quiſpiam Commendator, opti-
mus ſcilicet pietatis & humanitatis præ-
ceptor (nam & hoc ſibi nomen vendicāt)
crudelitate anteibat: qui quotidie com-
pluribus funibus atq; reſtibus in equum
impoſitis, deuouebat nō prius ſe ſumptu-
rū eſſe cibū, quàm omnes illos funes atq;
reſtes in ſuſpēdendis Polonis ſiue Pome-

Choinicia et Nouum oppida capta.

Succe arx obſeſſa & oppugnata.

Siffridi Commendatoris nostra improbitas.

ranis expendiſſet. Verùm hanc eius plus
quàm barbaricā immanitatem iuſta nu-
minis vindicta diutius impunè graſſari
paſſa non eſt. Etenim quadā die cùm ad
focū adſtaret, furijs derepentè exagitatus,
in ignem ſe proiecit, & ſic Infelix, qui per
multos iniuſtè perdiderat, iuſtè perijt.
Nihil tamen Crucigerorum illa crudeli-
tas minæque eorum, qui in præſidio erāt,
animos à defendēda arce & obſidione p-
ferenda retardabat. Crucigeri cùm ani-
maduerterēt ſedendo ſe tēpus terere, &
aperta vi nihil proficere, ad dolos ſeſe cō-
uertunt. Andream Cedrouiciū quempiā
de Pomeranis, auro corrumpunt, vt arcē
ſibi proderet. Is autē nocte quadam chor-
dis catapultarum, & baliſtarum, quibus
noſtri maximè hoſtium vim eminus re-
primebant, ſuccisis, ad Crucigeros tranſ-
fugit: & quid egerit, exponit. Igitur po-
ſtero die Crucigeri magna fiducia turres,
quas excitarant, ad mœnia arcis propius
prouoluunt ab ea parte, quæ interrupto
fluminis ambitu liberiorē præbebat ad-
itum. Noſtri cùm ſummouere hoſtem,
ſolito ferocius vrgentē oppugnationem,
vellent, reperiunt baliſtas & catapultas
redditas eſſe inutiles. Re noua perculſi,
tamen oblatis fortuitu telis extremum
conatum faciunt: & partim contis mœ-
nia ſcandentes hoſtes detrudunt, partim
ſaxis & molibus deiectis audacius ſucce-
dētes obruunt, ita vt receptui canere ma-
giſter cogeretur. At noſtri periculo illius
diei admoniti, ac veriti, ne grauius in ſeà
Crucigeris capta arce cōſuleretur, miſſo
caduceatore mēſtruas inducias à Crucige
ris impetrarunt, deditionem pacti, ni ſibi
intra id temp9 ſubueniretur. Vuladislaū
de omnibus rebus certiorem faciunt: niſi
celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de ſe,
ac de arce, docēt. At ille cū domi quietas
res non haberet, Andream Roſpirenſem
caſtellanū cum aliquanta manu in auxi-
lium Pomeranis proficiſſi iubet, vt bellū
modò duceret. Verùm is negligentius a-
gens, neq; auſus per hoſtilem exercitum
in arcem perrumpere, priuſquā conſpex-
iſſet hoſtem, retrò abijt. Finitis inducijs,
cùm nulla ſpes auxilij obſeſſis oſtentare-
tur, poſt ſeptuageſimum obſidiōis diem
excedunt arce Præmislus & Cazimirus
duces cum Bogumilo præfecto arcis, &
Ottone Lexico caſtellano, atq; omni præ
ſidio, armisque & facultatibus ſuis, & ad
Vuladislaum profecti, humanè ab eo re-
creati ſunt. Ita tunc Succenſem arcem
ſimul & omnem Pomeraniam Vuladiſ-
laus amiſit, dum de maiore Polonia ſibi
adiungēda ſollicitus eſt. Etenim cœperat
iam

Siffridi interitus.

Andream Cedrouicius proditor.

Andreas Castellanus Roſpirenſis timidus.

Succe deditur.

Pomerania ſubacta à Crucigeris.

iam maiores Polonos Hērici tædium,ꝙ
contēni ſe ab eo,& iura inſtitutaq́; maio.
Maiores Poloni in fidē Vuladiſlai veniunt.
rum ſuorū violari viderēt. Itaq; conuen.
tu Gneſnę habito,deſerto Hērico,in Vu.
ladislai fidem & poteſtatem reuenerant.
Quod cùm accepiſſet Hēricus, Ioannem
Biberſteinum comitem cum exercitu ad
Poſnanienſes præſidium recipiunt.
reuocādos ad officiū Polonos miſit. Cui
venienti Poſnaniam ciues,authore Pre.
meco quodam, portas vrbis aperuére,
Silesiorū in ſacerdotes acerbitas.
præſidiumq́ue accepêre. A quo in præla.
tos & canonicos, domosq́ue eorum in
inſula ad baſilicam ſitas, ſæuitū eſt,quòd
cum Vuladislao ſentirent: & Nicolaus
cognomine Samotula archidiacon⁹ Poſ.
nanienſis interfectus eſt. Ad cætera verò
ſubigenda pergenti Biberſteino, Dobro.
goſtius Samotulius, cognomento Par.
uus, Thomislai palatini Poſnanienſis iā
defuncti filius,gente Nalencius, cùm Po.
lonis occurrit: initoq́ue prælio multis v.
trinque cæſis, ad extremum victoria poti
Sileſij eiecti à Polonis.
tus eſt. Inde præſidium Sileſiorum Poſ.
nania eiectum: in ciues,quòd Henrico fa.
uerant, & occaſionem malorum,quibus
ſacerdotes affecti ſunt, præbuiſſe videban
Poſnanienſiū pœna.
tur, ea pœna ſancita, ne liberi eorum in
collegia baſilicarum ſeu cathedrarum e.
piſcopalium cooptarentur,reciperentur.
Henricus à Boleslao victus & mortuus.
ue. Nec ita multo pòſt Henricus domi à
Boleslao duce Vuratislauienſium, Hen.
rici quinti filio, bello laceſſitus & profli.
gatus, ex mœrore cùm ęgrotaſſet,quinto
Idus Decembris mortuus eſt, relictis qua
Henrici filij. Glogouienſis dominatus diuiſio.
tuor filijs. Qui ſic inter ſe partiti ſunt pa.
trimonium, vt Henrico Zeganenſis, Con
rado Oleſnicenſis, Ioanni Stinauienſis,
Pręmislo verò natu minimo Glogouien
ſis dominatus cederet. Ad maiorē verò
Poloniam ij ne aſpirauêre quidem. At.
que ex eo tempore pacatam eam tenuit
Cazimirus filius Vuladislao natus.
Vuladislaus: ſuſcepitq́ue eodē anno Ca.
zimirum filium, ex Heduigi vxore natū
Fames in Polonia.
pridie Calend. Maij. Inopia quoque &
fame, ex imbribus & inūdatione aquarū
orta, laboratum eſt eo anno in Polonia,
& nonnullis alijs regionib⁹. Subacta om.
ni Pomerania, non depoſuére tamen ſol
licitudinē Crucigeri, veriti ne bello à Po.
lonis ea, conſtitutis domi rebus, repetere
tur. Quocirca vt ſibi poſſeſſionem ei⁹ ſta.
bilirent, colloquium à Vuladislao, ma-
giſter Carolus, qui Henrico ſucceſſerat,
petiuit. Nec renuit Vuladislaus, ſperans
pactis aliquibus (quod malebat quàm ar.
mis) recuperare ſe à Crucigeris amiſſam
Poloni regis colloquium cum crucigeris apud Breſte.
Pomeraniam poſſe. Itaque anno ſequen.
ti præſtituto die apud Breſte Cuiauienſe
oppidum conueniunt. Ibi Magiſter gra.
uiter à Vuladislao accuſatus, paucis ad
excuſationem facti ſui dictis, magnis pre.
cibus ab eo proceribusq́ue Polonis con.
tendit, vt Pomeraniam ſibi & ordini ſuo
iure ſempiterno concederent, certam au.
ri & argenti ſummam, & Neſſouiam ar.
cem cum Orlouo & Murinouo pagis vi.
ciſſim à ſe acciperent. Ad hæc quadragin
ta haſtatorum auxilium ad quæuis bella
Polonis contra quemuis hoſtem Cruci.
gerorum ſtipendijs militatura promittit:
addit etiam, peramplum monaſterium,
quibuſcunque monachis vellet Vuladiſ.
laus, pro ſalute eius maiorumq́; eius con
diturum ſe eſſe. Quaſi verò fraude quæſi.
tis, aut per vim raptis muneribus place.
tur Deus. Offenſus hac oratione Magi.
ſtri Vuladisla⁹, quòd irrideri etiam ſe vl.
trò ab eo exiſtimabat, indignabundus &
minitabundus diſceſſit. Magiſter verò re.
pulſam paſſus, vt aliquem tamen dunta.
xat in ſpeciem iuſtum titulū ſceleri ſuo
prætexeret, à marchionibus Brandenbur.
genſibus Ioanne & patruo, tutoreq́ue e.
Pomeraniā emunt Crucigeri à marchionibus Brandenburgenſibus.
ius Voldemaro decies mille marcis lato.
rum groſſorum eandem Pomeraniam,
de cuius inuaſione eos dudum depule.
rat, emit, eamq́ue emptionem ab Henri.
co Cæſare ſibi & ordini ſuo confirmari
Riga erepta Archiepiſcopo, & Crucigeris addita.
curauit. Nec diſſimili ſcelere Liuonien.
ſes quoque Crucigeri eodem ferè tempo
re Rigam vrbem atque territorium ar.
chiepiſcopo, à quo ante centum & qua.
tuor aut quinque annos ſimili de cauſa
in Liuoniam inducti erant, per ſummā
iniuriam eripuêre. Qua de re cùm Romę
lis pl⁹ octoginta annis ducta eſſet, tādem
Bonifacius nonus Rigam ordini Cruci.
gerorum, quindecim milibus aureorum
Crucigerorū facinora.
acceptis, addixit. Multa præterea nefaria
vtrique Crucigeri in Pruſſia & Liuonia,
ac Lituania quoque deſignabant, vnde
appareret eos delendæ potius, quàm pro.
pagandæ apud barbaros religionis Chri.
ſtianæ curam habere. Quæ literis Clemē
tis quinti pontificis max. quibus cogniti.
onem earum rerum Ioanni archiepiſco.
po Bremenſi, & magiſtro Alberto cano.
nico Rauennati delegauit, prolixè ac di.
ſertè deſcripta ſunt. Quarum literarum
exemplum extat apud Dlugoſſum & in
Templarij deleti.
codice Heilſbergenſi. Per idem ferè tem.
pus Templariorum ordo potens & ipſe
ac locuples, per vniuerſum orbem Chri.
ſtianum, quaſi dato à Pontifice ſigno è Vi
ennenſi concilio, deletus eſt, ob nefan.
da quædam ſcelera, & prauas de religio.
ne opiniones: bonaq́; eorū Rhodienſibus
D. Ioānis militib⁹ attributa. Sed nos no.
ſtra perſequamur. Quo minus autem ſta.
tim Pruſſiēſes Crucigeros Vuladislaus vl

citceretur, ſuaque ab iis erepta recuperaret, ciuilibus quibuſdam motibus, & Cracouienſis ciuitatis defectione impeditus eſt. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauienſi illo colloquio digreſſus, viſit, ciues Cracouienſes, Alberto aduocato authore, Boleſlao Oppolienſium duci ſeſe ſubiecerunt, accitumque in vrbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladiſlai permanebat, adiuuerunt. Sed cùm ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, quia ad rem certam venerat, poſſet, aduocati domū in ipſis mœnibus vrbis prope portam, quæ à diuō Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleſlaus cum ſuis occupauit. Qua de re certior factus Vuladiſlaus, nihil ſibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuaſorem contenderet. Legatos tamen ad Boleſlaum præmiſit, qui de tam inſigni iniuria cum eo expoſtularent: monerentque eum, vt ſua ſponte excedere, quam arma ſua experiri mallet. Paruit monitis Vuladiſlai Boleſlaus, cùm non ignoraret, eum cum magnis copijs ſubſequi, deductóq; de domo aduocati præſidio, vrbe exceſſit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, ſecuti, in Sileſia deinceps Boemiaque exulauerunt. Profugorum bona Vuladiſlaus aduenienſ in fiſcum ſuum redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis atque tabernis ademit: primatios quoſdā ciues, vt exemplo ſuo terrori deinceps alijs eſſent, diris ſupplicijs affecit, partim equis diſcerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præſidioque ſuo muniuit. Ciuitati verò ius omne creandi ſenatus, & ex eo octonos in ſingulos annos eligendi, penes quos adminiſtratio vrbanarum rerum eſſe ſolet, abſtulit, & in palatinum tranſtulit, vt vel ita ſuperbiam & rebellionem ciuium in poſterum reprimeret. Inſimulatus eſt etiam Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis cōſcius fuiſſe illius defectionis: quod eo facilius creditum eſt, quòd eſſet Sileſius. Itaque multis pòſt incommodis affectus eſt à Vuladiſlao: captum quoq;, & in cuſtodia ſeruatum referunt. Biecenſe quidem territorium ei non reddidit Vuladiſlaus quemadmodum promiſerat. Atque ex eo tempore id in regum poteſtate manſit. Quin ad Miechouienſē quoq; præpoſitum omnis culpę expertem, ſerpſit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & vberem ei Vuladiſlaus ademit, propterea quòd eius vſumfructū Albertus aduocatus præpoſiti frater habebat. Nec ita multo pòſt Boleſlaus Oppolienſis è vita exceſſit. Maſouiæ quoq; dux Boleſlaus eodem anno, nempe 1313. mortuus, Ziemouitum & Troidenum filios è Lituana vxore ſuſceptos, & Venceſlaum ſeu Vanconē è Boema heredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore vi veneni eucharistia dati extincto, Principes electores per contentionem duos crearunt Cæſares, Fridericum Auſtrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis diſtinuerunt. Quieuit tūc annis aliquot, incertum qua de cauſa, Vuladiſlaus: nec ad vindicandam Pomeraniā animum adiecit. Niſi fortè fames in cauſa fuit, quæ anno Chriſti 1315. ac deinde anno vno interiecto iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, vt nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis vulgò abſtineretur: ac ſi Dlugoſſo credendū eſt, vt parētes in liberos, & hi viciſſim in illos ſæuirent. Quam famem, vt par erat, dira peſtis conſecuta eſt. At Crucigeri augeſcente in dies cupiditate, vt ſolet in iis, qui intercute morbo laborant, ſitis, ne ſacris quidē ac Deo dicatis bonis, iniuſtas manus abſtinuère. Sed vt antea Culmenſem eccleſiam occuparant, & à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtractam, Rigenſi ſubiecerant, ita tunc in Pomerania poſſeſſiones ac prædia eccleſiarum inuaſère: decimas è ſuis arationibus ſacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum verò in pecuniarias penſiones commutarunt, & ita diminuerunt, vt ex manſo ſiue laneo (modus hic eſt agri aliquot iugera continens) quaterni tātùm groſſi penderentur. Quibus rebus factum eſt, vt derelicti haberentur, ac deinde malignè à Crucigeris ſupprimerentur multa ſacerdotia. Iniquius hæc tulerunt archiepiſcopus Gneſnen. & Vuladiſlauienſis atque Poſnanienſis epiſcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: itēque Ioannes Ploeen. cui etiam ex territorio Michalouien. decima negabatur. Et cum hoc quidem Carol⁹ Magiſter tranſegit ea lege, vt ſeptem annis immune eſſet id territorium à pēſione decimę: poſt eos verò nonaginta marcas Torunen. epiſcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri verò cū tenaciores eſſent iuris ſui, Magiſtrum, Commendatores, & cęteros Crucigeros publicè in templis execrabantur, & locis quibuſdam ſacris interdixère. Verùm contemnebant eam

diſcipli-

Cracouienſes ciues ad Boleſlaum Oppolienſem defecerunt.

Aduocati domus Cracouiæ.

Cracouia recuperata à Vuladiſlao rege.

Aduocatia Cracouienſis Cracouienſes ob defectionē puniti.

Senatus electio tranſlata in palatinum.

Ioannes epiſcopus Cracouienſis captus.

Biecenſe oppidum non redditum epiſcopo.

Lentcouice pagus præpoſito Miechouienſi ademptus.

Boleſla Oppolienſis mors

Boleſlai Maſouię mors & liberi.

1313. ann.

Henricus Imperator veneno ſublatus.

Fridericus et Ludouicus Cæſares.

Fames & peſtis horrenda in Polonia.

Crucigerorū iniquitas in eccleſiaſticos.

Manſus ſiue laneus quid.

Decimæ vſurpatæ, & ſacerdotia ſuppreſſa à Crucigeris.

Crucigeri excommunicati.

diſciplinã, religioſè ſemp à bonis pijſq; hominibus obſeru tam, Crucigeri, prętextu prouocationis ad Põtificem max. Qua re adducti epiſcopi, communicato

Polonorum legatio ad Pontificem max.

cum Vuladiſlao rege conſilio, Gerardũ Vuladiſlauienſem epiſcopum, in cuius diœceſi eſt pleraque omnis Pomerania, ad Ioannem eius nominis viceſimũ ſecundum pontificem max. qui tunc demum poſt duorum annorum triũque

Cathedra Petri plus duobus annis vacans.

menſium vacationem Clementi quinto ſucceſſerat, miſerunt, vt nõ modò de eccleſiaſticis bonis ac decimis, verùm etiam de erepta per ſummam iniuriã Pomerania, regis & vniuerſæ Poloniæ nomine Crucigeris litem intẽderet: Simul

Corona iterum petita Polonis à Pontifice.

autem vt relaxationem interdicti Gregorij eius nominis ſeptimi, quo is poſt necem D. Staniſlai Epiſcopi Regio honore Polonis interdixerat (quemadmodum ſuo loco memorauimus) impetraret. Exiſtimabant enim eum inauſpicato Præmiſlum iniuſſu Pontificis vſurpaſſe. Non latuit conſilium Polonorũ Crucigeros: & ne id procederet, omni ope enitendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Itaque miſerunt & ipſi ad Pontificem, qui noſtrorum conatibus obſiſterent, litemq; quantum poſſent, ducerent. Regnabat

Ioannes rex Boemorum.

tunc apud Boemos Ioannes, cuius mentionem ſuperius fecimus: nec ſolũ Boemorum, ſed & Polonorum regis nomen quaſi hæreditarium ſecundum Venceſlaum ſibi vendicabat. Eum igitur etiam promiſsis & muneribus induxêre Crucigeri, vt Vuladislao negociũ faceſſeret, & ne regnum ei decerneretur, ſumma ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cùm opus haberẽt

Pomeraniis tributum impoſitum.

grandi pecunia, tributum Pomeraniæ toti imperarunt binos groſſos in ſingulas marcas: vnde triginta millia marcarum redacta eſſe dicuntur. Ad hæc eie-

Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.

ctas naufragio mèrces in mari lege Rhodia vſurpare cœperunt. Quibus rebus factum eſt, vt toto fermè quadriennio nihil aliud impetrater Gerardus à Pontifice, quàm vt cognitió cauſæ inter Polo-

Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Crucigeros.

nos & Crucigeros Archiepiſcopo Gneſnenſi, Poſnanien. epiſcopo, & abbati Mogilnen. delegaretur: Quòd verò ad regnum attinet, vt non impediret Pontifex, quó min⁹ Poloni iure ſuo vterẽtur. Nam apertè Vuladislao regnum decernere noluit, cùm quod neceſſe nõ eſſet, tum ne Ioãnem, & ſocerum eius Philippum regem Francorum offenderet. Secreto tamen voluntatis ſuæ ſignificationem Gerardo dedit. Eamque Gerardus literis ſuis regi deſcripſit: ipſe verò Auinione, vbi tunc degebat Pontifex, mãſit, ſuam cum Crucigeris litem perſequens. Cùm igitur ſententiam Pontificis cognitam haberet Vnladiſlaus atq; proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad viceſimam diem Ianuarij menſis, Vuladiſlaus cũ vxore Heduigi in baſilica Cra

Vuladiſlaus cum vxore Cracouiæ coronatur.

couien. tunc primùm inſtaurata & conſummata ab Archiepiſcopo & cæteris epiſcopis ritu ſolenni coronatur anno Chriſti 1320. Atque ex eo tempore ius co

1320 ann. Regni inſignia Cracouiam translata.

ronandi reges, atque ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam, propter amplitudinem ſplendoremque vrbis, & plurimas maximasque commoditates, translata ſunt. Nec multo pòſt Vuladiſlaus rex E-

Elizabetha Vuladiſlai regis filia Carolo regi Vngarorum nupſit.

lizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis viduo in matrimonium collocauit, & Budam ad ſponſum cum ſplendido comitatu miſit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad perſequendam litem contra Crucigeros. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Breſte Cuiauienſe ius dicentium. Sed tamen refutata à iudicibus friuola appellatione, (cùm cauſam ſuam Vuladiſlaus plurimorum fide dignorum, ſacri pariter & profani ordinis hominum teſtimonijs luculentè probaſſet) dãnati ſunt:

Crucigeri damnati ...

& Pomeraniam regi reddere, ac cẽtum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expenſa numerare iuſſi. Cùm autem non parẽrent rei iudicatæ, anathemate icti ſunt, ita vt nuſquã ijs præſentibus ſacra fieri liceret. Per id

Dobrinum vexatum à Lituanis.

autem tempus Lituani impunè Dobrinum rurſus & Maſouiam depopulati ſunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Sileſia parricidialibus ducum ſuorum bellis exagitata & labefa-

Sileſiorum ducum inteſtina bella.

ctata eſt, & ad extremum libertate partim vendita, partim per vim aut fraudẽ amiſſa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Polonæ detrimento, nec minori ſuo malo ac dedecore. Author

Sileſiæ à Boemis interitus ſa cauſa.

eorum malorum Boleſlaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vratiſlauienſium & Legnicienſium fuit: cuius auaricia maximam dedit Iõanni Boëmorum regi vel dolo interuertendæ, vel per vim ſubigendæ Sileſiæ oc-

Boleſlaus Vratiſlauienſium dux prodigus & auarus.

caſionem. Cùm enim adoleuiſſet hic ipſe Boleſlaus, & amoto á tutela Boleſlao patruo Suidnicienſium duce, per ſe ipſe paternum dominatum adminiſtraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offenſi cæteri fratres, cùm & ipſi iam adoleſcerent, maturius patri-

R mo-

Diuiſio do-minarum in-ter fratres.
monij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vuratiſlauienſis, Legnicienſis, & Bregenſis. Quæ cùm inæquales eſsēt, placuit, vt cui Bregenſis, quæ minima erat, fors obtigiſſet, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legniciēſis quidem trigintaduo millia marcarum, Vuratiſlauiēſis verò octo & quadraginta. Non tentata ſorti-

Bregenſium dux Boleſlaus.
tione, Bregenſem vltro Boleſlaus accepit, illectus pecunia, qua in ſumpt⁹ quotidianos indigebat. Reliquis verò duo-

Henricus Vuratiſlauienſis.
bus ſortitis, Henrico quidem Vuratiſlauienſis, Vuladiſlao verò, qui iam hypodiacon⁹ erat, Legniciēſis obuenit. Cùm autem vterque præſenti pecunia, quam fratri Boleſlao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à ſuis hominib⁹ mutuam accepit & exoluit, Vuladiſlaus verò Boleſlao Legnicienſe territorium cū oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cùm tenui admodum fortuna eſſet, malo vſus conſilio,

Vuladiſlai latrocinia.
vexare & ſuam & Boleſlai ditionem latrocinijs & populationibus inſtituit, vt Boleſlaum ad remittendam ſibi pecuniam, reddendamq́ue Legniciam adigeret. At ille abundans viribus, cùm fratris conatus improbos aliquoties repreſſiſſet, ad extremum eum cœpit, & in vincula coniecit. Deinde, proceribus interuenientibus, cum eo pacificatus eſt ea conditione, vt quingētas ei marcas quotannis ex omni ditione Legnicienſi pénderet. Quibus pactis, quamuis iureiurādo firmatis, non diu ſtetit Vuladiſlaus: verùm infeſtare rurſus latrocinijs inſtituit Boleſlai ditionem ex Horniſberga

Horniſberg arx.
caſtello cuiuſdam equitis. Dumq́ue incautius prædas agit in Bregenſi ditione, á ruſticis captus cum viginti ſocijs, & ad

Vuladiſlaus Legnicenſis in carcerem coniectus.
Boleſlaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus eſt. Vbi cùm vnum annum aſſeruaretur, in furorem actus eſt: dimiſſusq́; poſtea miſericordia fratris; egens vagusq́ue, nec ſatis compos mentis vixit: & in Maſouiam profectus, Boleſlai eius oræ ducis filiam vxorē duxit. Conrado deinde Oleſnicenſiū duci bellum fecit Boleſlaus Bregenſis, quòd in eius ditione ferme erant oppida ea, quæ auus ipſius Cōradus dux Glogouiēſium ab Hērico patre ſuo iniquis pactis, quēadmodum ſuprà memorauimus, extorſerat. Cumq́ue regionem omnē Oleſnicenſem peruaſtaſſet, eò adegit Conradum, vt is icto fœdere, Namiſlouiam, Berolthouiam, Cruciburgū, Bycynam & Cunceſtadiam oppida ſibi traderet: viciſſim autem ipſe ei Boleſlaus, miſeratus egeſtatis eius, Volauiā & Lubenſium donauit. Neq; tamen hæ tantæ acceſſiones inopiam Boleſlai releuarunt. Sed

Boleſlai prodigalitas.
cùm omnia tāquam in barathrū quoddam, aut in pertuſum dolium caderent, homo ſumptuoſus ac prodigus tantum æs alienum cōtraxit, vt Nemcienſe territorium Bernardo Suidnicienſiū duci, Hainouiam verò & Goltibergam Vuratiſlauienſibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cœpit parandarū opum conſilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos maſculos haberet liberos, cōtendit, vt ſibi Vuratiſlauienſem dominatū concederet; Legnicienſem verò à ſe acciperet. Quod cùm negatum eſſet, facile æger ſua ſponte animus eius à Ioanne Boemorū rege in deteriorē partem impulſus eſt. Parebant iam Oppolienſ. Ra-

Oppolienſis, Ratiborienſis, Ceſſinenſis, & Bythomienſis duces Boemo ſubditi.
tibor ienſ. Ceſſinenſ. Bithomien. duces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti. Emerat & Cloſcū Ioannes Rex à Boleslao Zambicēſium ſiue Monſterbergenſiū duce: vnde cùm pro-

Cloſcum à rege Boem. emptum.
ximas Sileſiæ oras latrocinijs per ſuos infeſtaret, eò rem perduxit, vt Frācſteinum quoq; à Nicolao filio Boleslai par-

Francſteinū emptū à rege Boem.
uo emeret. Ad Glogouiam deinde cùm animum adieciſſet, fauentibus ciuibus magna iam ex parte Teuthonibus, neq; Præmiſlum eorum ducē vel blanditijs vel precio ad ſe pellici, ac ne vi quidem perpelli poſſe animaduerteret, veneno

Præmiſlaus Glogouienſis veneno ſublatus.
eum ſuſtulerat. Cumq́; Præmiſlo Henricus & Ioannes fratres pariter ſucceſsiſſent, & Conrado tertio fratri Strinauiam conceſsiſſent, paruo negotio rex à Ioanne, qui conſcius fortaſſe necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia nu-

Glogouiam rex Boemorum in ſuam redegit poteſtatem.
merata acceperat: & mox corrupto Hērici præfecto, reliquum etiam in ſuam redegerat poteſtatem. Tametſi recepit aliquanto poſt paternam portionē Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipſe Henricus ſe-

Hēricus Zaganenſis mortuus.
nior nō diu calamitati illi ſuperſtes fuit. Hæc ergo cùm haberet iam in Sileſia Ioannes rex, totiusq́; regionis ſibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq́; Bregēſis & Legniciēſis auaritiā atq; egeſtatē ſuis fraudibus maximè opportunā eſſe iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eū ad inferēdum Henrico Vuratiſlauienſiū duci bellum perpulit. Quare clandeſtinis primùm

Bellum inter fratres.
incurſionibus Boleslaus Vuratiſlauienſem orā latrocinatoris in morē vexauit, deinde apertis virib⁹ infeſtare adort⁹ eſt.

Ioannis regis Boemorum vafrū ingenium.
Agebat hoc quidem Rex, vt fratrū diſsidijs res ſuas in Sileſia ſtabiliret, cōmiſſoſ-

que

que inter ſe vt facilius opprimeret, aut verò alteri ferendo opem & illum ſibi obnoxium faceret, & alterum ſubiugaret: ſed cum prima hæc ſpes fefellit. Henricus enim, cùm fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tamen ſatis non poſſet, ad Vuladiſlai regis Polonorum auxilium confugit, eiusque fidei ſe ac dominatũ ſuum omnẽ tradidit. Ac facilè ſanè Vuladiſlaus Boleſlai conatus fregit, metuque proprij periculi eũ compeſcuit: quo facto, vir bonus Henricum ſua ſibi habere iuſſit, vt ſorores nubiles elocaret. Id vbi cognouit Ioãnes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum deſperarat, noua ſpe erectus, dolis ſibi agendum eſſe duxit. Henricum per ſpeciẽ arduorum & arcanorum negociorum ad ſe accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingẽtibus promiſſis, & odio denique inimici fratris tandẽ induxit, vt ſibi Vuratislauienſi dominatu cederet: Cloſcumque, quoad viueret, vtendum fruendum à ſe acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico perſuadendam vſus proceribus & ciuibus Vuratislauienſibus, quorum conſilijs Henricus vtebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non multò pòſt Hainouienſe & Goltibergenſe territorium, quæ Vuratislauienſis ſenatus hypothecæ nomine à Boleslao duce poſſidebat, per iniuriam ei ademit, dignamque nauatæ ſibi ab ipſo in adipiſcẽdo dominatu operæ gratiam retulit. Expoſtulauit cũ eo de prærepta Vuratislauia Boleslaus, fœderisque & iuriſiurandi, quod ſibi inuicem dederant, ne quid alter contra alterum moliretur vnquam, eum admonuit. Commemorauit etiam ſua merita & beneficia, quòd eum difficilimo eius tempore eiectum à Boemis omni ope adiuuiſſet. Sed ea expoſtulatione tantum profecit, vt Ioannes propinquiorem ſe ſibi eſſe, quàm illi reſpõderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in poteſtatẽ ſuam redigendas animum adijceret. Ad quam rem nõ defuit ei, quaſi diuina quadam virgula oblata occaſio. Vuladislaus enim tertius Boleslai frater, quem excluſum Legnicienſi dominatu in Maſouia vxorem duxiſſe ſuperius diximus, diſſipata dote, reuertẽs in Sileſiam, Legniciam Ioanni vendere ſe velle oſtendit, literasque Legnicienſiũ exhibuit, quibus illi ſe ad Vuladislaum iure ꝑtinere, & in poteſtate Regis Boemi libenter fore oſtendebãt. Deliberandi ſpacium Ioannes cœpit, interim Boleslaum ad ſe accerſit, & quæ ſecũ Vuladislaus egerit ipſi exponit, & literas Legnicienſium commonſtrat. Addit deinde: Si Legniciã ipſe retinere velit, in ſua & Boemorũ fide atq; clientela ſemper ſe fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciã & cætera omnia amiſſurũ. Quo metu ꝑculſus ille, imperata fecit, eò redact⁹ inopię, vt filios quoq; ad extremũ Vuratislauienſib⁹ mercatorib⁹ oppigneraret. Sed cùm vxorem, q̃ regis Boemi ſoror fuit, amiſiſſet, & alterã bene dotatã Cracouia duxiſſet, releuatus aliquantulũ, ipſe quidem Bregam ſeceſſit, filijs verò Venceſlao & Ludouico Legniciẽſem dominatum ingenti ære alieno grauatũ conceſſit. Verum poſt Legnicienſis conitẽtus, collata in commune pecunia, omne id exoluit. Poſt hæc reliqui quoq; duces Sileſiorum, nempe Glogouienſium, Zeganenſium, Oleſnicenſium, Stinauiẽſium & Falkembergẽſium vltrò in ditionem Boemi regis conceſſêre, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis libertatem ſuam Boemis prodidêre. Miliciam verò arcem epiſcopi Vuratislauienſis idẽ rex Ioannes per vim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu poſt Nankerus epiſcopus & anathemate regem præſentem ſenatumque Vuratiſlauienſem regis adiutorem deuouit, & ipſe cum omnibus presbyteris & monachis Vuratiſlauia exceſſit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidnicienſium dux gener Vuladiſlai regis, & poſt eum filius eius vnicus Boleſlaus aliquandiu poſtea in fide & ſocietate Polonorũ permansêre. Retinet etiamnum pleraque omnis Sileſia veſtigium vetuſtæ originis ſuæ à Polonis deductæ, penſionem, quam S. Petri numum vocant: cuius antea mentionem fecimus. Quæ quidem per illa ipſa Sileſicæ defectionis tempora eò redacta eſt, vt numus tantùm æreus, quem obolũ vocamus, in capita quotannis pẽderetur, cùm anteà tres oboli & cribrũ auenę in ſingulas familias pendi ſoleret. Per idẽ temp⁹ Luſatia quoq; regno Boemorũ acceſſit, cùm Henricus dux Furſtẽbergenſis ius ſuũ omne in ea regi cõceſſiſſet. Quod itidẽ fecit etiã in Lubuſẽſi ditione; & Francofordia ad Oderam. Sed nos Sileſios deinceps deſeramus, niſi ſicubi neceſſe erit ꝑpter lucem hiſtorię inſtitutæ: iamq; ad Vuladiſlaũ reuertamur, quẽ tot tantæq; difficultates ſimul implicarãt, vt ſingulis explicãdis vix par eſſe poſſet. Nam ſolicitũ eũ fa-

Vuratislauienſis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

Vuratiſlauia potitus eſt rex Boemorum.

Perfidia pœna Hainouia & Goldiberga Vuratislauienſibus adempta.

Legnicienſis dominatus in clientelã Boemorũ regis venit.

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Legniciẽſes æs alienũ ſui ducis diſſoluerunt.

Reliqui duces Boemo ſeſe ſubdidêre.

Militia arx epiſcopi intercepta à Boemis.

Ioannes rex diris deuotus.

Nancerus epiſcopus Vuatislauia exceſſit.

Suidnicenſes ſoli in fide Polonorum permanſere.

Sancti Petri numus per Sileſiam.

S. Petri numi ratio mutata.

Vuladiſlai regis Poloni difficultates & conſultatio.

ciebat erepta à Crucigeris Pomerania, & auulſa à Boemis Sileſia: poſtremò crebræ Lituanorum in Poloniam excurſiones intendere eum animum ad illa bella non ſinebant. Itaque incertus conſilij deliberabat q̃d faceret, & quò ſe primùm verteret. Videbat Crucigeros non modò non acquieſcere in Pomerania, ſed Dobrinenſi quoq; tractui inhiare: quem redactum penè in ſolitudinem à Lituanis, ipſe nuper à Vuladiſlao duce Ziemouiti fratris filio acceperat, cōceſſa ei quo ad viueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos eſſe cum Crucigeris Boemos, vt ab eorum ſocietate auelli non poſſent, præſertim cùm Sileſia in ditionē ſuam redacta nuper ineſcati, in ſpem totius Poloniæ occupandæ per eos venirent. Vterq; per ſe ſatis validus & potens hoſtis erat, nec tamen alter laceſſi poterat, quin cum vtroque dimicatio futura eſſet. Iam Saxones quoq; Brandeburgenſes lingua & fœdere cum Crucigeris coniuncti, nō defuturis ipſis eſſe videbantur: & alioq imminebāt ipſi quoq; Poloniæ per omnē occaſionē, & qua vi, qua fraude fines eius carpebant. Intēto autem in hæc bella Regi, vel prodenda erat Polonia Lituanorum populationib⁹, vel certè relinquendo ad excurſiones eorū arcendas prǽſidio militum diſtinendæ minuendæq; vires, q̃ ne integrę quidem aduerſus alios illos hoſtes admodū ſufficiebant. Aſſiduis.n. excurſionib⁹ iam has, iā illas oras Poloniæ Lituani vexabant. Ac per illud ipſum tempus etiam Poltouiā epiſcopi Ploſcenſis oppidum ac centum triginta pagos in Maſouia diripuerant, & incēderant. Neq; verò facilè ij domari poterant, cùm neque foris dimicandi copiam facerent, ſed rapta præda fugerent, & domi fluminum obiectu ſyluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarū ſolitudinum vaſtitate tuti eſſent: ita vt ſi quis eis bellum inferret, ei non magis cū hoſte fugaci & inſidioſo, quàm cum viarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame confligendum eſſet. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, ſi fortè ij mitigari vlla ratione, & in ſocietatem pertrahi poſſent. Ad quam rem perficiendam nonnullam ſpem illud faciebat regi, quòd communes ſibi cum illis hoſtes Crucigeros eſſe nouerat. Aſſidua namque bella Crucigeri cum Lituanis varia fortuna gerebant. Quam ſententiam cùm frequens ſenatus comprobaſſet, mittūtur ad Gediminum principem gentis, ſiue magnum Ducem, quod nomen à Ruſſis acceptum, à Lituanis quoque vſurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio vxorem petant: nec domtem aliam ab egeno principe, quàm captiuorum omnium Polonici generis miſſionem poſtulent. Non grauatè Gediminus legatorum poſtulatis annuit: initaq; cum Polonis ſocietate, ſine longa procraſtinatione ſponſam cū eis miſit. Quæ ingentibus omnis conditionis, ſexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religionemque Chriſtianam à Nankero epiſcopo edocta, & ſacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu ſolenni Cazimiro ſextumdecimum annum agenti nupſit, anno Chriſti 1325. Atque ex eo tempore Polonia, magna ex parte vaſtata & inculta ſuperioribus bellis & populationibus barbarorum, populoſior & [illegible]tior eſſe cœpit, dimiſſis ac deductis quoquouerſus agricolis, qui ex captiuitate redierāt. Pace & ſocietate cum Lituanis conſtituta, maiore iam fiducia ſtudioque in Crucigericum bellum Vuladiſlaus rex cœpit incumbere: primumque Maſouios & Saxonas Brandenburgenſes, qui vtrique fœderati erant Crucigeris, ab eorum ſocietate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere inſtituit. Quocirca miſſo in Maſouiam exercitu è Cracouienſi & Sendomirienſi nobilitate comparato, ferro & igni eam longè lateque vaſtauit, & oppidum Ploſcenſe incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per ſe ipſe in Marchiam Brandenburgenſem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Ruſſorum auxilia ſecum habens: & ad Frācofordiam cum infeſto exercitu progreſſus, cùm nemo contra prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abſtinuit, populationes verò in omnes partes exerceri iuſſit: incenſiſque plurimis pagis atque vicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem inde abegit. Crudelius in eo bello ſe geſsêre barbari, & magnam hoſtium cædem fecerunt, matronas atque virgines contumelioſè conſtuprarunt: delubra ac templa paſſim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & præclarum monachæ cuiuſdam facinus: Quæ capta à Lituano quopiam, cùm ad ſtuprum traheretur, rogauit eum ne ſibi vim faceret: mercedis autem loco promiſit, ſe eum edocturam eſſe, qui corp⁹ eius vulnerati nullo vnquā ferro poſſet. Quod cùm diſcere illo percuperet, iugulum ei for-

Dobrino rex Vuladiſlaus potitus.

Boemorum cum Crucigeris ſocietas.

Poltouia direpta & incenſa. Poltouſck.

Lituanorũ domandorũ difficultas.

Gediminus magnus dux Lituanorũ.

Polonorum cum Lituanis fœdus.

Cazimirus Vuladiſlai regis filius Lituanam vxorem duxit.

Dos Lituanæ ſponſæ.

1325. anno

Poloni Maſouiam populantur, & Ploſcum incendunt.

In marchiã Brandenburgenſem expeditio Vuladiſlai regis cum Lituanis.

Frãcofordia ad Oderam.

Lituanorũ crudelitas.

Monachæ facinus memorabile.

ei fortis puella præbuit, vt in ſe eius rei periculum faceret. Credulus ille ſtricto gladio caput ei⁹ amputauit. Sic illa barbari libidinem eluſit, ſtuprumque turpe morte honeſta euitauit. Dimiſſi Lituani, per Maſouiam prædabundi domũ reuertêre.

Lituani Maſouiam vaſtant.

Nõ tulit autem vaſtationem illam Lituanorum Andreas quidam eques Maſouius. Verùm maiore ira inflãmarus, facin⁹ audax & memorabile aggreſſus eſt.

Andreæ audax facinus.

Nam cùm ſe inter barbaros inſinuaſſet, Dauidem præfectum Gartinenſem, inſignem inter Lituanos virũ, in medijs caſtris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euaſit.

Lituanorum in Marchiã excurſio.

Sequenti item anno Lituani in Marchiam excurſionem fecêre, & cùm cædibus & incendijs in obuia quæq; deſæuiſſent, prędam raptim abegêre. Crucigeri verò cum Venceſlao Maſouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt.

Couale arx capta et incenſa à Crucigeris.

Non putauit ſibi diutius differendum eſſe bellum in eos Vuladiſlaus, qui ne Pontificis quidẽ maximi authoritate, vt Pomeraniam ſibi redderent, commouebantur, quin etiam veteres iniurias nouis cumulabant. Itaque in ſequentẽ annum, qui fuit milleſimus trecenteſimus vigeſimusoctauus, expeditionem toti Poloniæ in Crucigeros indicit: à Carolo rege Vngarorum genero ſuo nõ contemnenda auxilia impetrat: à Lituanis item atque Ruſſis finitimis.

1328. ann. Pruſſicum bellum.

Cum quibus omnib⁹ copijs hoſtium fines ingreſſus, Culmenſem tractum omnem vſque ad Oſſam amnem flammis, cædibus, & populationib⁹ peruaſtauit: nec tamen elicere hoſtes in aciem è munitionibus, in quas ſe abdiderant, potuit. Munitionum verò oppugnatione prorſus abſtinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erãt: vt ſunt ferè hæ gentes, quæ ad Septẽtrionem habitant.

Septentrionales populi expugnãdarum munitionum imperiti.

Dimiſit deinde auxiliarios: ſuis verò pręcepit, vt Maſouiam infeſtarent. Quod cùm factum eſſet, non multo pòſt excurrerunt viciſſim Crucigeri cum Maſouijs in Cuiauiam. Quò cùm properè noſtri accurriſſent, collatis ſignis funduntur hoſtes: & Maſouij quidem cum duce ſuo Venceſlao diffugerunt: Crucigeri verò fortiter dimicãtes, ad internecionem vnà cum Commendatore Torunẽſi cæſi ſunt.

Crucigeri et Maſouij victi a Polonis.

Hoc anno Nankerus epiſcopus Cracouienſis ad epiſcopã Vuratiſlauienſem lite duorum competitorum per ſeptem annos vacantem tranſlatus, Cracouiæ ſucceſſorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate vltrò datum, cum quo adoleſcens Bononiæ familiaritatem contraxerat.

Nancerus è Cracou. epiſcopo ad Vratiſlauienſem tranſijt. Ioannes Grotus epiſcopus Cracouienſis.

Inſequenti anno Ioannes rex Boemorum à Crucigeris in auxilium vocatus, cum grandi exercitu vere ineunte in Pruſſiam aduenit, & cum Crucigeris ſe coniunxit.

Ioannes Boemorum rex in Pruſſiam cũ exercitu venit.

Arx inde Dobrinenſis diu & acriter oppugnata & labefactata deditionem tandem fecit, dedẽte præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono palatino Lencicienſi: eiectiſque Polonis, Crucigerorum præſidio, concedente Boemo munita eſt.

Dobrinum deditum, & Crucigeris traditum.

Vexabant tamen noſtri, carpebantque hoſtilem exercitum, & ex inſidijs in pabulatores & prædatores crebrò impetum faciebant: commeatum quoque, q̃ Viſtula ſupportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed ad vniuerſæ rei dimicationem, cùm eſſent longè impares, non veniebant. Itaque hoſtes motis ex Dobrino caſtris, tranſmiſſoque Viſtula flumine, Vuladiſlauiam oppidum adorti, primo impetu cœperunt, & exuſſerunt: & ab epiſcopi quidem ſacerdotumque cæde abſtinuêre, cæterum edixerũt eis, ne quod omnino ædificium ibi denuò excitarent.

Vuladiſlauia capta & incenſa.

Cechocinenſe quoque territorium, quod in ditione epiſcopi erat, abſtulêre.

Cechocinẽſe epiſcopo Vuladiſlauienſi ablatum.

Erat autem tunc epiſcopus Vuratiſlauienſis Mathias Golancieuius, cognomento Paluca, Slauunici caſtellani Nacienſis filius, gente Toporus: qui Gerardo Auinione mortuo à Pontifice max. ſuffectus fuit. De cuius prodigioſo ortu illud memoratur, Matrem eius duodecim filios vno partu edidiſſe: verùm ex ijs vnum illũ vixiſſe, reliquis mox vt nati erant mortuis.

Prodigioſus partus 12. filiorum.

Deinde in Maſouiã pariter ingreſſi Boemi & Crucigeri, eamque crudeliter depopulantes, eò adegêre ducem gentis, vt ſe Ioanni quaſi iuſto Polonorum regi ſubijceret. Quiſnam verò is dux fuerit, Dlugoſſus non memorat: ſed Venceſlaum fuiſſe indicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuo regio: quibus ille teſtatur, Venceſlaum à ſe Maſouiam, & præſertim Plocenſem, Viſſegradenſem, & Goſtininenſem iure feudi, vt vocant, obtinere.

Maſouiã Plocenſis in ditionem Boemorũ venit.

Dum autem iuſti videri volunt Crucigeri, ne iniuſtè ac per vim Pomeraniam vſurpaſſe dicerentur, perfecerũt precibus atq; precio apud Ioannem regẽ, vt ſibi Pomeraniam iure ſempiterno donaret. Cuius donationis exemplũ eſt apud Dlugoſſum.

Pomeraniã Crucigeris donata à rege Boemorũ.

Dobrinum quoq; idẽ ipſe Ioannes quatuor millibus & octingentis ſexagenis (ſic.n. appellat) Pragenſibus eiſdem Crucigeris ſe vendidiſſe con

Dobrinũ venditum.

ſignatis literis teſtatur: his quidem legibus, vt eos priuilegio pōtificio à penſione decimarum ex eo territorio liberet, nec aliter pacē faciat cū Vuladiſlao, qui ſe aſſerit regē Cracouiæ (vt eius verbis vtamur) quàm ſi is, itemq; Ziemouiti fratris eius filius omni iure terrę Dobrinēſis ſeſe abdicarit. His peractis, ingruēte hyeme reduxit Ioānes exercitū, & ſtulta vanitate de ſubactis, & ad religionē adactis barbaris triūphauit. Dubrauius cū Hageco memorāt eum grandi pecunia, nēpe quadraginta millib⁹ numū aureorū Loctico inducias vēdidiſſe. Aeſtate verò ſequēti, matureſcentib⁹ ſegetibus cōuenit rurſus magn⁹ Germanorū & Boëmorū militū mercenariorū numer⁹ ad Crucigeros: & cōiuxerant ſe cū eis Liuoniēſes quoq; iam inde ab initio. Cum quib⁹ copijs illi facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Viſſegradum Cuiauienſe & Naclum arces vi, ſed non ſine magna ſtrage ſuorum cępēre, & exuſsēre. Nam Radeouiā noſtri cremarant, ne capta, receptaculū eſſet hoſtib⁹ ad excurſiones. Apud Racianzum epiſcopi Vuladiſlauiēſis arcem diutius morati ſunt, & multos fortes viros in oppugnatione eius arcis amiſerūt, quod à multis ea nauiter defendebatur: ad extremum tamen ea quoq; potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus ijs, qui in arce erāt, aquam ſuppeditauerat. Itaque ibi maiorē exercuére crudelitatē in omne gen⁹ hominum, vt vulnera ſua cędēque ſuorū vlciſcerentur. Paucos de nobilitate, cùm ira iā deferbuiſſet, viuos ſeruarunt: in quibus erant inſignes, Suentoſlaus frater epiſcopi, & Vincentius caſtellanus Starogrodēſis. Quos omnes epiſcopus quadringētis marcis pecuniæ redemit. Ad hæc vt bona ſua recuperaret, pepigit idem cū Crucigeris vt ſenos modò groſſos annuos in māſos decimæ nomine tam ipſe, quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeraniēſibus agris acciperent. Qua re vehemēter acciſi ſunt reditus Vuladislauienſis epiſcopæ. Tandem vbi aduētare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorum, Auſtriorum, atque Lituanorum auxilijs Crucigeri accepere, omiſſa oppugnatiōe alienorum, ad ſua defendenda redierunt. Poſteaquam autem hoſtium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmenſi iuſſit: nec vllum crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In tranſmittendo Deruancia flumine aliquātum difficultatis fuit. Nam vada eius ripaſque Crucigeri caudicibus ac ſudibus per longum ſpacium impedierant, ipſiq; in vlteriore ripa caſtra metati, tranſire noſtros prohibebant.

Crucigerorū cum Boemis alijsq́; in Poloniam expeditio.

Viſſegradum & Naclum capta & incenſa.

Radeouia incenſa.

Racianzum captum.

De decimis Pomeranicis tranſactio.

Vuladiſlaus cū exercitu ingreſsus in Pruſsiam.

Deruancia fluuij traiectio.

Rex facta ibi aliquot dierū mora, inuentoq; vado liberiore ad moliendam Lubiciam, cū animaduerteret quò ſe cunq; ipſe verteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occulte propè id vadum reliquit: ipſe cum cætero omni exercitu aduerſo ab eo loco itinere, verſus Brodniciam ire pergit: conſequūtur hoſtes, nihil de fraude ſuſpicari. Ibi noſtri, vt iuſſi erant, è latebris prorumpentes, vadum præſidio vacuum ſuperant, fumoque ſignū dant ſuis. Quo viſo Rex citato agmine retrò vnde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauioribus vtebantur equis hoſtes, itaque non potuêre tempori ad vadum noſtris occurrêre: aduentantiumq; vim ij qui primi de noſtris tranſmiſerant, fortiter ſuſtinuêre, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Crucigeri inopinata re perculſi, ceſsêre noſtris pugnandi copiam facientibus, dilapſique in munitiones ſeſe recepêre. Ibi verò noſtri effusè agros pagoſq; hoſtiles vaſtarunt: villas, vicos, & ſuburbana munitiorū oppidorum, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerunt. Deinde præmiſſa in Poloniā præda omni, Dobrinenſem oram ingreſſi ſunt: & arce Dobrinenſi tentata, cū eā egregiè tutantibus Crucigeris capere nō poſſent, re infecta redeuntes, quicqd erat reliquū in Culmenſi tractu vſq; ad Oſſam amnē ferro & igni abſumpsêre: Pruſſia vltra Oſſam, quæ iam magna ex parte Crucigeris parebat, erat reliqua. Quam cùm noſtri intactā dimiſſuri non eſſe viderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Crucigerorū, qui Grudenti ſiue Gruzanzi erant, de pace vel inducijs cum Vuladiſlao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ ea cōditione, vt Dobrinenſem arcem atq; tractum & Bydgoſtiam Crucigeri Vuladiſlao mox redderent. De Pomerania verò Carolus Vngarorum & Ioannes Boëmorum reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduersus caſus vnà cum vxore & liberis pene perculit. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputāuit: filios verò eius pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexêre. Mox parricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum regiorū membratim diſſectus

Grudziadz.

Induciæ inter Polonos & Crucigeros.

Caroli Vngarorum regis periculum.

eſt

eſt. De cauſa ſceleris variant authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidē voluntːalij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre ipſa conſcia & conciliatrice illatū, vlciſci eum voluiſſe memorant. Non ita multo poſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſiū Valachorum palatino temerè bellum intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, vix cum paucis effugit. Rebus cum Crucigeris conſtitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliaq; dimiſit. Illi porro liberati præſenti metu, minus iam pacem cupereːnec Boemum ad arbitrandum de Pomerania, ſicut conuenerat, adducere, cum Carolus rogatu Vuladiſlai præſto eſſet. Paruo deinde momento, vt fit, ad renouandum in ſequentem annum, qui fuit 1331. bellū impulſi ſunt. Comitia Vuladiſlaus rex æſtatis initio apud Chencinos habuit. In ijs cum alia nonnulla de republica ſalubriter de ampliſſimi conſilij ſentētia conſtituit, tum quòd graue ſibi & periculoſum bellum cum Crucigeris impendere non ignorabat, ætatem que ſuam ingraueſcentem, & vires laboribus & aduerſis reb⁹ attritas & afflictas conſiderabat, Cazimirum filium vnum & viginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, vt fama nominis eius non tam facilè ſe Boemi & Saxones commouerentːad hæc vt tuto is eſſet, ſi quid aduerſi ſibi in Pruſſico bello accideret.

1331 ann. Chencinēſia comitia Chencini.

Cazimirus regis Vuladiſlai filius maiori Poloniæ præfectus.

Grauiter tulit Vincentius Samotulius ſiue Pomeranius (vtroque enim modo cognominatus eſt) palatinus Poſnanienſis, gente Nalencius, præfecturam illā ſibi ademptam eſſe, ignominiæ loco id ducens. Simul autem verebatur, ne priuatus, inuidia & odio populari cōflagraret, cum non vſquequaq; inculpatè magiſtratum geſſiſſet. Itaque ira & metu peſſimis conſultoribus vſus, clam ad Magiſtrum Crucigerorum Marieburgū profectus eſt & cauſis aduētus ſui expoſitis, monenti ſua ſponte bellū aduerſus Polonos facilè perſuaſit, vt in maiorē Poloniā expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna præda potiri, ſed & munitiones pleraſque, & Cazimirum regis filium ſua ſuorumque opera facilè in poteſtatem poſſent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marſalcus & Otto Luterbergius de ſententia Vincētij omnia facere iuſſi ſunt. Qui traiecta apud Totuniam Viſtula profecti, parum abfuêre, quin Breſte & Vladiſlauiam ex improuiſo caperēt, ni citato curſu armorumq; & vexillorū forma proditi, ab ipſis vſque portis cōcurſu noſtrorum cum ignominia, ducentis amiſſis, repulſi eſſent. Nec eis tunc vacabat oppugnationi oppidorum iuſiſtere, ad aliud longè maius facinus profectisːcuius peragēdi ſpem omnem in celeritate, noſtrorumque ſecuritate ponebant. Itaque magnis & occultis itineribus in maiorem Poloniam perueniūtː& capta primo impetu exuſtaque Slupcia Poſnanienſis epiſcopi oppido, cōtinuato itinere Pyſdros contendunt, in quo oppido Cazimirum eſſe didiceranːmagnoque impetu adorti oppidum non munitum, facilè eo potiuntur. Sed euentus eorum ſpei non reſpondit. Paulo enim ante Cazimirus de aduentu hoſtium factus certior, cū paucis comitib⁹ oppido ſe eiecerat, & in proximam ſyluam receperat. Quamobrem irati Crucigeri, ac dolore amiſſæ prædæ, cuius cauſſa maximè venerant, incenſi, omni crudelitate in oppidanos deſæuieruntːdireptumque oppidum cū templis, & ſacris iuxta ac profanis rebus omnib⁹ exuſſerūt. Deinde viciniam omnem cis & trans Vartam ferro & igni depopulati ſunt. Atque inde cū maxima prǫda retro, vnde venerāt, abiêre. Probauit ea expeditione Vincentius fidem & operam ſuam Crucigeris. Itaque & tunc pro nauata opera muneratus eſt, & maioribus promiſſis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos eſſe cœpit, ſic vt eius arbitrio multa in eo bello gererētur. Cùm autem maior militum numerus ex interiore etiam Germania & Liuonia ad eos confluxiſſet, rurſus eadem æſtate vexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorū populationibus erat, ſtatuuntːeò ſcilicet adacturi Polonos cladib⁹ domeſticis, vt ſibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiam præterea lubentes concederēt, pacemq; redimerent. Profecti igitur compoſito & pacato agmine per Cuiauiam, quod eam reuertentes ſuæ ditionis facere deſtinabant, in Lencicienſem tractum infultum faciunt, arcem vi capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter vaſtant. Deinde in Caliſsienſem oram iter flectuntː qua omni peruaſtata, oppido tamen potiri non ſunt, non ſine cade inde reiecti. Vbi cùm quinque dies commorati, Ioannem Boemorum regem fruſtra expectaſſent, progreſſi longius populando, Gneſnam, Znenam, Naclum, Srodam, Pobediſca, Clecicum, Coſtrinum oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exuſſerunt, ne templis quidem & monaſterijs ſacriſque rebus ſacrilegas manus abſtinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupi-

Vincentius Samotulius tranſfugit ad Crucigeros.

Crucigerorū expeditio in maiorem Poloniam.

Slupcia incenſa.

Pyſdri capti & incenſi.

Cazimiri fuga.

Crucigeri in Poloniā rurſum.

Lencicienſis arx capta & incenſa.

Gneſna, Znena, Naclum, Sroda, Pobediſca, Clecicū, Coſtrinū oppida direpta & incenſa.

dè quæſitas,ſed occultatas à miniſtris rẽ-
pli,non inuenêre.Hagecus memorat,re
gem Boemorum hoc anno primùm in
Langobardiam,mox aditis Gallijs, con-
tra Auſttios magnis Vngarorum & Po-
lonorum auxilijs adiutos,proſpero vbi-
que ſucceſſu expeditionem feciſſe: inde
Lucemburgum & in Gallias iterũ profe
ctum eſſe. Et quaſi hoc parum eſſet, ad-
dit Ioannes Dubrauius tertiam quoque
contra Fridericum Myſnenſem expedi-
tionem,inter duas ſuperiores interiectã.
Sed horũ fides penes authores eſto. Nos
ad Crucigeros reuertamur. Qui deinde
in Siradienſem tractum impetum fece-
runt, & pari celeritate vniuerſum per-
currentes, ferro & igni cuncta vaſtarũt.
Quo incẽdio,Siradia, Vneouia, Vartha,
Stauus, Shadecum oppida cum arcibus
conflagrarunt.Nec matronarum & vir-
ginum,etiam Deo dicatarum,pudori vſ
quam parſum eſt. In direptione autem
Siradienſis monaſterij cùm præſes ſoda
litatis, quem Priorẽ vulgò vocant, Her-
mannum Elbingenſem commendatorẽ
Elbingæ cognitum agnouiſſet, cædemq́;
innocẽtium hominum,qui eò cũ facul-
tatibus ſuis confugerant,atque direptio
nem monaſterij ſui ſupplex deprecare-
tur,Pruſſico verbo, Nepreſt, quod eſt,
non intelligo,ab eo reiect⁹ eſt. Quaſi nõ
ſatis eſſet re ipſa barbarum eſſe,niſi & lin
gua id profiteretur. Ad Caliſſiam dein-
de expugnandam reuertêre: ſed amiſſis
nonnullis militibus,poſt paucos dies re
infecta diſceſsêre. Eſt enim permunitũ
id oppidũ,non tam arte quidem, quàm
ſitu & natura loci,nempe à Proſna flumi
ne latius,vt in magna planicie,reſtagnã
te ambitum.Hinc Coninenſe oppidum
& territorium vaſtarũt.Porrò qui apud
Nezamyſlum lacum & Gluſſinũ oppi-
dũ habitabant, equeſtres pariter & agre
ſtes munito loco ſe cum vxorib⁹,libetis
& familijs,cum gregibus & armentis &
cęteris facultatibus ſuis continebant:du
ctaque foſſa longa ad ſeptem miliaria,
& lacu in eam immiſſo,aditum ad ſe ho
ſtibus præcluſerant.Qua re cognita Cru
cigeri magnitudine pđæ allecti,tria mil-
lia equitum ad expugnandum locũ mit
tunt.Quibus venientibus noſtri cũ pau-
cis turmis à Rege ad huiuſmodi caſum
ſubmiſſis,ad aggerẽ intrepide occurtũt:
conſertoque prælio, fuſos & impeditos
ingenti ſtrage interficiũt,ita vt pauci ad
modum manus noſtrorum lõgè agilio-
ribus equis vtentium effugerent. Quin
& alijs locis opportunis eos palantes, &
liberius prædas agentes noſtri excipie-

Siradienſis tractus vaſtatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus & Shadecũ arces & oppida incẽſa.

Nepreſt.

Caliſſia defenſa.

Caliſſiæ ſitus.

Coninum vaſtatum.

Crucigerorum ſtrages apud Nezamyſlum lacum.

bant atque trucidabant. Neque enim lõ
gè Vuladiſlaus rex cum non cõtemnen-
dis ſuorum copijs aberat, ſed nuſquam
certo loco figebat pedem, nec audebat
prælio rem cõmittere,non ignarus,quã
rum eſſet robur Germanicarum phalan
gum & cataphractorũ equitum.Diſcru-
ciabatur autem ſummopere, videns pa-
triam chariſſimam tam immaniter va-
ſtari, flagrantes & fumantes circumqua-
que pagos & oppida,& innumerabilem
penè hominum omnis generis atque or
dinis multitudinem partim cæſam,par
tim captam.Augebat dolorẽ eius, quòd
neque opẽ vllam rebus ſuis tam calami
toſis afferre, neq; hoſtẽ vlciſci procliue
ſibi eſſe arbitrabatur.Cũ igitur inops cõ
ſilij,animũ in omnes partes verſaſſet, v-
na tandẽ via vtriuſq; rei expediendę ipſi
ſe oſtendit:nimirũ, vt Vincentiũ ſibi re-
conciliaret, eiuſq́; proditione vel circũ
ueniret hoſtes, vel conſilia eorũ pertur-
baret.Intelligebat enim, quantum in eo
momenti Crucigeri ponerent. Itaq; ſe-
cretò per internũcios eum hortatur, vt
afflictæ ac penè perditæ patriæ miſerea-
tur,impunitatem admiſsi pollicens: Ad
dit alia, quæ ad flectendum placandũq́;
eius animum valitura eſſe iudicabat.
Nec malè ipſi conſilium hoc cecidit.Su-
bijt enim animum Vincentij patrati ſce
letis pœnitentia. Reputabat ſecum dili-
gentius, quantam infamiæ ſempiternæ
notam nomini ſuo inuſtam ad poſteros
eſſet tranſmiſſurus. Itaque proditione
proditionis memoriã obliterare, & re-
centi beneficio priorem iniuriam ob-
ſcurare ſtatuit: conſtitutoque tempore,
nocte quadam per ſpeciem explorato-
ris è caſtris Crucigerorum egreſſus, ad
Regem venit, veniam ſupplex petijt, &
impetrauit. Deinde cum ad conferen-
das cum hoſte manus animat. Docet in
tanta multitudine plurimam eſſe fœcẽ
hominum inermium & imbellium. Si
noſtri viri eſſe pergerent,& in inopinan-
tes impetum facerent, fore vt vel pertur
batos opprimerent, vel certè fracta pri-
ma hoſtium acie, cæteri neque vim no-
ſtrorum ſuſtinerent, & in fuga ſe inuicẽ
impedirent. Sibi verò eas partes ſumit,
vt hoſtem ab omni ſuſpicione prælij a-
uerſum fallat: ac deinde intẽtum in pu-
gnam, à tergo cum ſuis adortus, noua re
perturbet. His ita conſtitutis, in caſtra
Crucigerorum reuertitur: nihil à Polo-
nis periculi ipſis eſſe renunciat: Regem
pauidum & conſcium virium ſuarum
non diutius exercitũ tenere, aut laceſſe-
re eos ſtatuiſſe. Quod vbi accepêre Cru-

Phalanx & cataphracti Germanorũ.

Vincentius Samotulian reditum gratiam cum Rege.

cigeri,ſublata ſpe prælij, cùm ſatis iam
debacchati in Polonia eſſenr,& ingentẽ
prædam vix traherent,ad hæc imbribus
& frigoribus autumnalibus vrgerẽrur,
reuerti in Pruſſiam incipiunt.Et quoni-
am præda grauioribus & impeditis len-
ti⁹ progredi neceſſe erat,Ottonem Brũſ-
dorfiũ cõmmẽdatorem magnum,& Ru
ſſum Plauium cũ expeditiori parte copi
arum ad expugnandum Breſte ex itine-
re præmittunt. Iam extremum agmen

Plouuce pagus clade Crucigerorum nobilis.

ad Bleuum ſiue Plouuce pagum prope
Radeouiam peruenerat,vbi larè patens
eſt planities,ita vt opportunior is locus
ad prælium eſſet noſtris equitatu maxi-
mè valentibûs,quàm hoſti, cùm ſubitò
illuceſcente die, ij qui extremas ſerua-
bant excubias in exercitu Crucigerorũ,
renunciant in caſtra, Polonorum exer-
citum adeſſe.Non creditum eſt narran-
tibus,Vincentio maximè ſibi ea explo-
ratiora eſſe affirmante,donec ſtrepitus
aduentantium,& hinnitus equorum ex
audiri cœptus eſt.Nam conſpectum dẽ-
ſa nebula adimebat:& tamen non cre-
debant noſtros,quos penitus contemp-
ſerant, rem vniuerſæ dimicationi com-
miſſuros:ſed abeuntium modò iter ſoli-
tis adequitationibus & particularib⁹ cer
taminibus impedire conaturos. Vbi ve-
rò aciem ad dimicandum inſtructam
cum ſignis adeſſe ſenſêre, tunc demum
tumultuari,& ad arma conclamare pri-
mores: perturbari re noua cætera mul-
titudo,cùm vix armandi ſe ſpatium ha-
berent,qui pridiana crapula & ebrieta-
te grauari & ſopiti,claſſico expergefacti
erant,& ſemiſomnes,quidnam rei eſſet
alius alium percontarentur . Inſtructis
tandem vtcunque primis ordinibus in
aciem prodeunt:cathenisq; per balthe-
os primorum & anteſignanorum immi
ſſis,ordines & phalangem colligant, ne
perrumpi & perturbari ab equitibus no
ſtris poſſet,Rex parumper impetum ſu-
orum inhibuit, donec nebula, quæ in-
certa omnia reddiderat,reſideret:atque
interim milites graui oratione ad pug-
nam incitauit:quæ huiuſmodi fuiſſe fer

Vuladislai regis ad milites concio.

tur.Non vos later, milites, cum quibus
nobis hoſtibus res ſit,nempe qui benefi-
ciarij ſunt maiorum noſtrorum, acciti
in hæc loca,& liberaliter inuitati, vt eis
auxilio eſſent contra vicinos barbaros.
Nunc ij ingrati & impij pro maximis be
neficijs parricidialia arma in nos cõuer-
têre. Pomeraniã nobis ſutripuere veri⁹
quàm eripuêre,itemq; Cuiauiã pene om
nem,reliquæ etiã inhiant:neq; hoc ſatis

Crucigerorum crudelitas & impietas.

illis eſt.Cernitis iam omnẽ fere Poloniã
crudeliter ab eis vaſtatam, populatos a-
gros, incenſos pagos,euerſa oppida,ara
tores veſtros ignominioſè necatos , pa-
rentes,coniuges,liberosque veſtros dul
ciſſimos vel cæſos,vel in fœdam & con-
tumelioſam ſeruitutem abſtractos: quo
rum quidẽ ploratus & eiulatus miſerabi
les exaudire poteſtis. Adſunt enim pro-
pè,& ꝓditi fidem veſtram incuſant:im-
plorarent , ſi vos adeſſe intelligerent.
Quid ego commemorem profanata ac
direpta templa Dei opt.max.& monaſte
ria ? abreptas ab ipſis aris & adytis ad in-
ceſta ſtupra monachas? reſperſa ſangui-
ne innocentium hominum & ſacerdo-
tum,qui pro veſtra ſalute & incolumita
te hui⁹ regni ſacra faciebant, veneranda
Chriſti Ieſu myſteria ? Hæc vos pati po-
teſtis milites? tam ferrei eſtis, vt vos ve-
ſtrarum coniugum,ſororum, & filiarũ
ad ſtupra trucium Teuthonum aſſerua
tarum nõ miſereatur? tã duri, vt nõ par-
uorum liberorum & fratrum veſtrorũ
miſera conditione moueamini ? quos
Germani milites cauponibus,lanijs, co-
quijs & meretricib⁹ in intima Germania
in perpetuã ſeruiturẽ addicẽt. At ſacra
tã indignè & cõtumelioſè attrectata fer-

Polonorum pietas.

te nõ debetis:acrius ac prõptius pro his
ſemper maiores veſtri, quàm pro libe-
ris & coniugibus,nedum pro facultati-
bus ſuis dimicarunt. Quid vero? credi-
tis conſceleratos hoſtes malis noſtris iã
ſatiatos , modum vllum cupiditati &
crudelitati ſuæ poſituros eſſe ? Non fa-
cient profectò,niſi vos ſedibus veſtris o-
mnino propulerint , aut ſanguinẽ ve-
ſtrum prorſus exorbuerint,nomenq; ex
tirparint:Niſi vos fugit gentis immani-

Germani olim humanis hoſtijs deos placantes.

tas, humanis hoſtijs olim deos placare
ſolitę.Sed ne ego virtuti veſtrę diffidere
videor, qui vos tam diligenter in hoſtẽ
tam trucem incitare inſtituerim : quaſi
verò non per me ſteterit hactenus,ne cũ
eo manus conſereretis . Fateor equidẽ,
ad hanc vſque diem obſtitiſſe me ſedu-
lò vobis prælium poſcentibus , & vel
hoſtium ,vel ſi ita ſors tuliſſet, veſtro ip-
ſorum ſanguine patriæ flagrantis incen
dia reſtinguere cupientibus.Sed melio-
ribus rebus & minori diſcrimini vos ſer
uaui, milites . Neque enim ſemper a- „
perto Marte bella gerenda eſſe exiſti- „
mo. Arte doloque vtendum, vbi impar- „
ſis viribus. Plurimum etiam momen- „
ti habent temporum & locorum oppor „
tunitas. Ita ſæpe maximos hoſtium ex- „
ercit⁹ à paucior ib⁹ noſtris fuſos profliga
toſque reperiet,qui veterum reminiſci
velet.Nũc ita nobis inſtructa expeditaq;
ſunt

ſunt omnia, vt diuina iuſtitia, quæ procul dubio ſauebit iuſtiori cauſę, & veſtra virtute fretus, confidam in manibꝰ nos habere victoriam, daturosque nobis ilico perfidos & impios hoſtes condignas ſcelerũ & audaciæ ſuæ pœnas. Primùm enim certũ exploratumque habeo, multitudine eos nobis pręſtare, non viribus. Quanquam ne multitudine quidẽ iam ſuperant. Nuper enim florem ipſum & robur exercitus ſui ad ſubigendam reliquam Cuiauiam præmiſerunt. Fex fere imbellis cum captiuis, ſarcinis & impedimentis manſit. Neque par illis nobiſcum dimicatio eſt. Illi enim mercede conducti fere, & alienum bellum belligerantes, & multorum ſcelerum ſibi cõſcij, minus ſtudij minusque animorum ad prælium afferent. Vos pro ijs rebus, quæcunque homini ſunt chariſſimæ, & pro patria ipſa iuſta & pia arma ſumpſiſtis. Tum autem ſecuri hi dudum, & ſoluta omni diſciplina militari re noua & inexpectata conturbãtur. Auditis enim clamorem illum diſſonum & inæqualem, timoris argumẽtum. Aſpicitis curſitationem trepidationemque ad ſigna concurrentium, imo verius fugam circumſpectantiũ. Poſtremò ita nobis conſtitutum eſt, vt eos in pugnam intentos, ſi modò primum veſtrum impetum ſuſtinebũt, alius & inopinatus hoſtis à tergo inuadat. Vincentius is eſt palatinus quondam Poſnanienſis, cuius ope & cõſilio in primis nituntur. Is namq; iuſtas iras veſtras hoſtium capitibꝰ placare, & nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres, pugnam capeſſite, totque millia captiuorum fratrum, liberûm, coniugum, & aratorum etiam veſtrorũ vindicate: cæſos vlciſcimini, fumantesque adhuc pagos & vicos veſtros inuiſo cruore reſpergite, imperium & libertatem veſtram defendite: quæ vtraque in diſcrimen veniunt, ſi quid fortè, quod omen Deus auerrat, titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorem, & ſcelerum atque flagitiorum, contaminatorumq; ſacrorum ſuorum & religionis ſacroſanctæ vltorẽ inuocate. Hæc elocutus, vbi alacres & incitatis animis pugnam poſcentes aſpexit, & iam nebula reſidere cœperat, canere ſigna iuſſit. Prima de quinque acies aulicorum, quæ erat firmiſſima, magno impetu & infeſtis animis in hoſtes inuehitur. Excipiunt illi qui contra conſtiterant non impigrè.

Aulicorum acies.

Deinde cæteræ acies concurrunt præter ſubſidiarias. Pugnatur vtrinque ſumma contentione, neque quiſquam pedẽ referebat. Adeſt omnibus locis Vuladiſlaus ſuos animans, & feſſis integros ſubmittens: ipſe indefeſſus, quamuis effœto & ſenili corpore. Feruefcẽte autem prælio cùm Vincentius adhuc nuſquam apparet, ſubuereri iam rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumſpiciebant & milites, memores promiſſorum regis: cùm ille à tergo hoſtium, ſublato clamore cũ ſuis impetum in extremos auerſos, quemadmodum cõuenerat, fecit. Ibi verò turbari illi re noua percuſſi, primi quoque exaudito poſt ſe clamore ac tumultu reſpicere, & ſciſcitari inter ſe, quidnam id eſſet. Inſtant noſtri acriꝰ reſpectãtibus & remiſſius pugnantibus. Nec mora cæſis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt.

Vincentij Samotulij proditio.

Fit longè maior fugientium ſtrages, quã quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanq; dolori iracundiæq; Poloni indulgebant, vt neminem viuum ſeruarent. Et iam plena victoria potiti eſſe videbãtur, cùm ecce longo interuallo, vtpote diſcuſſis iam prorſus nebulis, nouas copias hoſtium effuſo curſu aduenire aſpiciunt. Erant autem ij, quos ad Breſte capiendum præmiſſos eſſe diximus: qui certiores facti de noſtrorum aduentu, ſuppetias ſuis veniebant. Ibi Vuladiſlaꝰ captiuis aliquot nobilioribus cum præſidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori ſuccumberẽt, neu ſibi partam victoriã eripi ſinerent, mox in venientes impetum facit, ne quod eis clade ſuorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines ſeſe immiſcẽte perturbatis, colligẽdi ſeſe ſpatium daret. Nec par ſuperiori prælium illud fuit. Non enim vim noſtrorum recenti victoria ferocium hoſtes ſuſtinuêre. Itaq; paruo negocio vertũtur in fugam. Nec tamen multi euadere potuêre, graui armatura & longo curſu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui etiam laboris impatientibus. Cæſa feruntur his duobus prælijs hoſtium viginti millia. Tametſi Dlugoſſus ſupra quadraginta milia refert. De noſtris quingenti, vel, vt apud alios reperio, triginta tantùm de ꝑmiſcua multitudine, ac duodecim de nobilioribus cecidêre. Inter quos inſignes fuêre ſigniferi duo, Zegota Morauicius Cracouienſis & Criſtinus Oſtrouius Prendotæ caſtellani Cracouienſis filius, Sendomirienſis: & Iacobus Suinſcius, vel, vt alij habent, Shumſcius caſtellanus Zarnouienſis. Dies quo hæc geſta ſunt, fuit 27. Septembris, qui translatis di

Crucigeri vincuntur.

Pugna inſtauratur.

Victoria geminata.

Strages Teutonum.

ui

ui Stanislai oſſib⁹ feſt⁹ eſt apud Polonos.
Et quoniam ferè ad veſperū pugnatum
erat, reliquum diei illius, & nox ſequens
curandis & reſiciendis corporibus data
eſt. Poſtero die cæſorum, quem dixi, nu-
merus recognitus, & ſpolia lecta ſunt.
Vbi rex obequirans, fortè cōſpicatus eſt
vnum de ſuis, hominem equeſtris ordi-
nis multis vulneribus debilitatum, re-
ſupinato corpore iacentem, & ilia per
vulnus effluentia manibus cohibentē:
conuerſusque ad comites, Quàm mag-
nus hic eſt, inquit, huius viri cruciatus.
» Reſpondit ille: Maiorem eſſe eius, qui

Vicinus malus.

in eodem pago malum vicinum habe-
at, qualem ipſe expertus ſit. Rex contra,
Bono, inquit, animo es. Iſtoc ego te ma-
lo liberabo, ſi vixeris. Et ſublatus cura-
tusque, totum pagum amoto malo vi-
cino regia munificentia adeptus eſt: in-
ſuper præclarum virtutis teſtimonium
conſecutus, ad poſteros trāſmiſit, vt ſtē-
ma eius familiæ, quæ tres haſtæ in mo-

Ielitorum familia.

dùm ſtellæ tranſuerſæ ſunt, Ielitorum,
hoc eſt, ilium nomine appelletur, cùm

Kozleroghi.

prius Kozleroghi ab Hirci cornibus di-
ceretur. Fuit autem is Florianus cogno-

Vincentius Samotulem priſtino honori reſtitutus.

mento Shari. Vincentius palatinus ob
nauatam bene operam, non modò im-
punitate donatus, verùm etiam abroga-
ta infamia priſtino honori reſtitut⁹ eſt.
Sed non impune ei ceſſit hoſtes in patri-

Vincentij Samotulij cædes.

am induxiſſe. Inſequenti enim anno cō-
ſpiratione nonnullorum equitū, quos
ira & dolor amiſſarum rerum chariſſi-
marum in eum ſtimulabat, interfectus
eſt. Statuerat Vuladiſlaus curſum illius
victoriæ mox proſequi, ſed cum Boemi
cū Sileſijs ab ea cogitatione auerterunt.

Boemorū expeditio in Poloniam.

Qui cùm primùm cladis ſociorum nun-
cium acceperūt, rati Vuladiſlaum poſt
victoriam illam in Pomeraniam, & in
Crucigerorum ditionem ducturum eſ-
ſe exercitum, cū ſubitarijs copijs in ma-
iorem Poloniam fecerūt inſultum, Poſ-
naniamque obſidere cœperunt, vt auer-
ſo rege Crucigeri reſpirare poſſēt. Quod
cùm accepiſſet Vuladiſlaus, mutato cō-
ſilio, ad propulſandū nouū bellū cum v-
niuerſo exercitu contendit. Nec tamen
hoſtē adeptus eſt. Nā is cognito Vuladiſ-

Boemi repulſi.

lai aduentu, in Sileſiam præpropere ſe re-
cepit. Nec eū tunc Vuladiſla⁹ perſecut⁹
eſt, quod & hyems iā inſtabat, & quies dāda
erat militib⁹, vt vires in ſequentē æſtatē
refocillarent. Ferunt quidā, è Boemis &
Sileſijs apud Poſnaniam cecidiſſe ſupra
ſeptingentos, præter foſſores, qui in cu-
niculis opus faciebant. Aliquanto aliter

Ioannes Dubrauius.

narrat hæc Ioannes Dubrauius, & quidē
nullo, quod ſciam, authore. Nempe Io-
annem regem à Pruſſis euocatum in Po-
meraniam primùm duxiſſe exercitū, vt
ea quæ Polonus ibi intercepera t, Magi-
ſtro reſtitueret. Quo facto, ad populan-
dam Poloniam cū Pruſſis cū contendiſ-
ſe, vt vlciſceretur incōmoda à Polonis
circum Opauiam vaſtatis agris nuper
data. Peruaſtatis autem impunè circum
Poſnaniā agris, cùm nemo ipſi occurre-
ret, Craconiam obſediſſe. (quaſi non lō-
gius ea abſit à Poſnania, quàm Olomu-
cia à Cremeſirio, vel Vyſcouia, cùm ta-
men abſit ferè ſexaginta milliaribus Po-
lonicis.) Et quamuis fame premeretur exer-
citus eius, non prius tamen diſceſſiſſe
ab obſidione, quàm rex Polon⁹ quadra-
ginta millibus nummûm aureorum in-
ducias ab eo redemit. Sic Dubraui⁹. Quę
quàm ſint veriſimilia, cuiuis facile eſt iu-
dicare. Tentata eſt deinde pax inter Vu-
ladiſlaū & Crucigeros, Carolo & Ioāne
arbitris. Quæ tamen non conuenit, Cru-
cigeris Pomeraniam non reddentibus.
Et paucis pòſt diebus ij cùm è Germania
nouis copijs aucti eſſent, Cuiauiam qua-

Crucigerī Cuiauiam populati.

tuordecim diebus ad finem Nouembris
populabundi infeſtarūt. Nec multo pòſt
initio noui anni, nihil morati aſperitatē
hyemis, iterum, ſed maiore apparatu, in
eandem Cuiauiam ingreſſi, Breſte oppi-

Breſte obſeſſum & deditum.

dum obſederunt, rati fame ſe oppida-
nos ad deditionem compulſuros. Sed
cùm fruſtra tres menſes in obſidione
inſumpſiſſent, ea die, qua vniuerſus
Chriſtianus orbis ſalutarem Chriſti Ie-
ſu mortē anniuerſario ritu recolit, quæ
Paraſceue dicitur, ſumma vi oppidum
oppugnār. Nec ſegnius noſtri defendūt:
verùm quatriduano labore defatigati,
tandem quinto die oppidū dedunt. Alij
ſeptimo obſidionis die deditum id eſſe
memorant, cùm die cœnæ Domini ho-
ſtes id obſidere cępiſſent. Crucigeri im-
poſito ibi præſidio, ad Inouuladiſlaui-
am caſtra mouerunt, eamque mox de-
dentib⁹ oppidanis acceptam, itidē pręſi-
dio munierunt. Progreſſi vlteri⁹, Gneuu-
couiam arcem oppugnāt. Erat in ea Ca-
zimirus dux, Vuladiſlai fratris filius. Is
igitur pactus cum hoſte, vt ſibi ſuiſque
res ſuas aſportare liceret, ipſe inſpectan-
tibus & permittentibus Crucigeris, arcē
incendit. Et cum miſerabili illo ſuo
Cuiauienſis nobilitatis comitatu ad Vu-
ladiſlaum regem profect⁹ eſt. Ignobilio-
ra deinde oppida ſeu vicos Crucigeri fa-
cilè in poteſtatē ſuā redegēre. Pacoſium
arcem Albertus Coſcelecius palatinus
Breſtēſis egregiè tutatus eſt, & nō paruis
incom-

incommodis hoſtes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinenſis oræ poſſeſſionem ſibi ſtabilirent Crucigeri, demoliti Breſte vetus, munitiore id loco condiderunt, & arces quaſdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladiſlaus maturas ſegetes, & Vngarorum auxilia expectauit. Quæ cùm conueniſsẽt, per Maſouiam in Culmenſem tractum medium duxit exercitum. Et hoſtibus prælij ſuperioris euentu pauidis, & pugnam detrectantibus, vaſtare eorum regionem longè lateque cœpit. Excitus autem quoquouerſus collucentibus pagorũm & vicorum ſuorum incendijs cædibusq́ue agreſtium Lutherus magiſter, decernere prælio cum rege cupiebat: verum Commẽdatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore conſilio vſus, caduceatorem ad regem miſit, & cùm æquas pacis conditiones accepturum ſe eſſe reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus conſtitutis rex, ne nihil tantis copijs ſumptibusq́; dignum egiſſe videretur, vtq́ue Sileſios, qui ſuperiore anno Poloniæ arma intentarant, vlciſceretur, in Sileſiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciente quinquaginta & amplius munitiones hoſtium cæpit, & incendit. Coſtenum, quod oppidum cũ arce inter ſtagna & paludes ſitũ, valido hoſtium præſidio tenebatur, obſidione cinxit. Irridebant obſidionem noſtrorũ ij, qui erant in præſidio, fiſi viribꝰ ſuis, & ſitu arcis. Itaque motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim cũ exercitu) audacius cum ea manu, quam circum ſe habebat, ad mœnia progreſſꝰ, vi expugnare munitionem adortus eſt. Quod cõſpicatus reliquus exercitus, ducem ſecutus, non prius oppugnare arcem deſtitit, quàm ea per vim potitꝰ eſt. Quo facto mox oppidani ſeſe dedidêre. Sæuitum eſt autem in præſidiarios atrociꝰ, quòd non pauci de noſtris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Coſtenum rurſus in poteſtate eſt Polonorum. Extremum id operum Vuladiſlai regis fuit. Reuerſus enim ab eo bello Cracouiam, donatisq́ue ac dimiſſis auxiliarijs, languere cœpit. Ac ſenſim inualeſcente morbo, vbi imminere mortem ſibi ſenſit, ritu Chriſtiano ſacris Chriſti myſterijs participauit: deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus aſſidentibus languida voce commendauit, & vt eum poſt ſe regem crearent, rogauit. Ipſum verò ad colendam iuſtitiam & clementiam in ſuos, & ad perſequendos bello ingratos CruciCruciigeros, recuperandaq́; ea, quæ illi à regno ſuo abſtraxerant, adhortatus eſt. Poſt hæc ad ſextum Idus Martias anno Chriſti 1333. inter ſuorum lamentãtium manꝰ animã exhalauit, & in baſilica Cracouienſi ad læuam aræ maximæ ſepultus eſt. Cuius extat adhuc monumentũ. Fertur corpus eius pluribus poſt mortẽ diebus inſepultum, dum ſolennes exequię parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxiſſe. Regnauit autẽ ab eo tẽpore, quo diademate cinctus eſt, annis 13. & paulo ampliꝰ: princeps ſingulari patientia & manſuetudine animi præſtãs, & adeuntibus perfacilis: ſtatura perbreui: cæterùm manu promptus: virtute verò tanta, & animi magnitudine vſq; ad decrepitam ętatem varia fortuna exercita, vt cùm maximis regibus rectè cõparari poſſit. Ac eo quidẽ magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Poloni Culmenſem tractum inſeſtant.

Induciæ annuæ inter Polonos & Crucigeros.

Polonorum expeditio in Sileſiam.

Coſtenum captum.

1333. ann. Vuladiſl. Locticimori.

Vuladiſlai virtutes.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENTO MAGNUS, REX.

IVSTIS funebribus Vuladiſlao ritè peractis, habita ſunt comitia Craconiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierũt vt Cazimiro regnum poſt patrem mandaretur, auxilia ipſi cõtra quemuis hoſtem pollicentes. Et facilè ij quod poſtulabant impetrarũt, cùm abſq; eo omnium procerum pariter & equitum voluntates eòdem inclinarẽt. De vxore noui regis ſcrupulus iniectus eſt. Negabat enim Heduigis Cazimiri mater, ſe regina ſuperſtite eã coronari debere. Tamen exorata à filio ceſſit. atq; vt iniectum ſcrupulum prorſus demeret,

Comitia Craconiæ.

Vngari oratores.

Heduigis regina monaſterium ſeceſsit.
ret, Sandeciam antiquãm ſecedens, diui
Franciſci inſtitutum viræ profeſſa eſt.
Itaque Cazimirus vnà cum Anna vxore
re xxv. die Aprilis in baſilica Cracouien
ſi ab Ianiſlao Archiepiſcopo ſolenni ri-
Cazimirus cum vxore coronatur. Ioannes Melſtinius moderator regis.
tu inunctus diadema accepit. Datꝰ eſt au
tem ei iuuenilium conſiliorum mode-
rator Iaſcus, ſiue Ioannes Melſtinius, ca-
ſtellanus Cracouienſis, vir grauis & pru
dens, & amans reipubl. Et quoniam vi-
debat Cazimirus omnem penè Poloniã
Crucigerorum armis, atq; domeſticis la
trocinijs, quæ patre regnante impunita-
te increbuerãt, attritam, domeſticis ma-
lis priusq̃ externis manus admouit. Et
Induciæ cũ Crucigeris.
cum Crucigeris quidẽ inducias fecit, per
quas perpetua pax ſupra memoratis Vn
garorũ & Boemorum regibꝰ arbitris cõ-
poneretur. Adiectum in pactis, vt magi-
ſter Crucigerorum Breſte oppidum Zie
mouito duci Maſouiorum Cirnẽſium,
aut Matthiæ Vuladiſlauienſi epiſcopo
tenendum concederet, qui id pace fir-
mata Cazimiro traderent: ſin minꝰ coiſ-
ſet pax, magiſtro redderẽt. Verùm in eo
magiſter fidem non ſeruauit. Nihilo ta-
men minus manſêre induciæ: quibꝰ du-
rantibus, diligenter vbiq; prędones & in
feſtatores publicarum viarum perquiſi-
ti, exquiſitisq; ſupplicijs affecti ſunt. Ne-
que quicq̃ præterea memorabile eo &
ſequẽti anno in Polonia geſtum eſt, niſi
Nix ſub finẽ Aprilis.
ꝙ xxiij. die Aprilis intra annum à coro-
natione regis ingens nix decidit, quæ cũ
quinq; dies duraſſet, ꝑter omnium expe
ctationẽ, eximiam fertilitatem agris at-
1335. ann.
tulit. Inſequenti verò anno, qui fuit 1335.
Locuſtæ.
tãta vis locuſtarum peruagata eſt, vt vo-
lantes ſolis aſpectum hominibus adime
rent: humi verò ſtratæ equorum vngu-
las altitudine ſuperarent: q̃ depaſtæ ma-
tureſcentes ſegetes, anguſtiorem anno-
Cazimirus rex in Vngariam profectus.
nã fecêre. Nouemb. demum menſe eiuſ
dem anni pax inter Cazimirum & Cru-
cigeros arbitrio Caroli & Ioãnis regum
Pax inter Polonos & Crucigeros.
Viſſegradi in Vngaria facta eſt, iniquior
Cazimiro, ꝙ Ioannes homo callidꝰ atq;
diſertus ſatagens ꝓ Crucigeris Carolũ
in ſuã ſententiã adduxiſſet, aduocati ma
gis q̃ arbitri functꝰ officio: id quòd depre
hẽdere eſt ex eius ipſius literis ad Theo-
doricum magiſtrum ſcriptis. Accepit ta
men eam pacem Cazimirus, plus quàm
dignum erat quietis & ocij cupidus. Fuit
autẽ in cõditionibꝰ, vt Crucigeri Pome-
raniam cõcedente rege retinerent, atq;
etiã Neſſouiẽſem arcẽ in Cuiauia ſupra
Viſtulam, nẽpe vt vtranq; ripam & nau
lum in poteſtate ſua haberent, eodẽ iure
quo Culmensẽ atq; Torunenſem tractũ
olim à maioribus Cazimiri accepiſſent.

Dobrinenſem verò & Cuiauiã, ne ea qui
dem portione excluſa, q̃ ad Cazimirum
ducẽ, Ziemouiti filiũ ꝑtinebat, regi red-
derent, ac decẽ millia florenorum pro
dãnis datis annumerarẽt. Etſi in decreto
nulla fit mẽtio eiꝰ pecuniæ: ſed ex diplo-
mate pontificio, quo cognitio cõtrouer
ſiarum inter regem & magiſtrum certis
iudicibus poſtea, cùm nõ ſtarent pactis
Crucigeri, delegata eſt, apparet, id quoq;
conueniſſe. Profugis autem vtriuſq; par
tis, vt liceret ad poſſeſſiones derelictas
reuerti, vel vẽdere eas arbitratu ſuo. Du
brauius cum Hageco memorãt, inter ip
ſos quoque reges Polonum & Boemũ *Pacta inter Boemum & Polonum reges conuenta.*
Vngari arbitrio tunc pacta conueniſſe,
vt Polonus Boemo ius omne in Sileſia
concederet: Boemus verò ne regis Polo
norũ appellationẽ deinceps vſurparet,
ac ius tributi à Polono rege exigendi vt
remitteret, acceptis à Carolo quingẽtis
libris auri puri puti. Ac de his quidẽ cõ-
ditionibꝰ cõſentiunt: de illa verò diſſen- *Boemicorũ ſcriptorum diſſenſio.*
tiunt, ꝙ Dubrauiꝰ illud quoque conue-
niſſe ſcribit, vt Polonus Boemo pecuniã
debitam (pro redempta pace, opinor) ex
olueret: Hagecus contra, viginti millia
marcarum Polono à Boemo numerata
vult eſſe, ne quid iuris in Vuratiſlauienſi
ditione, & in omni Sileſia & Oppoliẽſi
ſibi vendicaret. Addit idem, ſocietatem
tunc ab omnibus tribus regibus contra
Ludouicum Cęſarem initam eſſe: ꝙ Du
brauius prætermiſit: vultq; idem, & qui
dem ſolus, hæc omnia viuente & pręſen
te Loctico confecta eſſe. Aliquid ho-
rum tunc actum eſt, mortuo quidem
Loctico: cæterùm tributum illud, cu-
ius & Bonfinius facit mentionem, vnde
aut quando Boemo natum ſit in Polo-
nia, non poſſunt oſtendere iſti, ſi vltima
cum primis aptè & conuenienter volũt
contexere. Proſpectum eſt etiam tunc,
quid fieri oporteret aduersꝰ turbatores
pacis; permiſſumque, ſi quid eiuſmodi
ſuboriretur, ne haberent neceſſe, præſto
eſſe ſuo vtrique regi, qui pacẽ turbaret.
Sponſalia quoq; pacta interuenerunt in
ter reges. Cazimirus enim deſpondit E-
lizabetham filiam Ioanni Henrici Baua
riæ ducis filio, Ioannis regis, nepoti, im-
puberem impuberi, cum dote quinque
millium ſexagenarum Pragenſiũ. Qui-
bus Boemus ſeptem millia & quingen-
tas de ſuo addebat. Sed hæc per legatos
acta eſſe videntur in Boemia: nec diu ra *Crucigeri pactis conuentis cũ Polono non ſteterunt.*
ta fuerunt. Soluto conuentu, nõ tamen
reddebant ex decreto & pacto Cuiaui-
am Dobrinumque Crucigeri Cazimi-
ro, quamuis approbaſſet is ſententiam
regum ex compromiſſo latam, niſi etiã

diſertè vnà cum ſenatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurādo dato Pomerania, Culmenſi, & Michalouienſi tractibus à ſe & poſteris ſuis prorſus abdicaret. Quod cùm ille ad ſenatum & comitia retuliſſet, omnibus indigna res viſa, poſt tam iniquum arbitrium nouas etiam durioresq́; pacis leges ab hoſte perinde atq; victore ſibi ferri. Itaque bellum malle, quàm tam iniquam & ignominioſam pacem. Cùm autem de ratione belli gerendi conſultaretur, placuit non inferre id quidem: ſed ſi inferatur, propulſare: atq; eadem Pontificē maximum primo quoque tēpore de vi & iniurijs Crucigerorum, propter religionem ad eius iuriſdictionem pertinentium, referre. Legatus ad eam rem curandam miſſus Ioannes Grotus Slupecius epiſcopus Craconienſis, qui nequicquā inficientibus negotium aduerſarijs, magna cura ac diligentia tandem perfecit apud Benedictum eius nominis duodecimum pontificem maximum, vt is Galardum Titulenſem præpoſitū, & Petrū Geruaſium Anicienſem canonicum legatos & iudices ea de re in Poloniam & Pruſſiam mitteret: qui Polono regi Cuiauiā ac Dobrinū reddi, & decem millia florenorū adiudicata numerari à Crucigeris curarent: de cæteris verò controuerſijs cognoſcerent. Crucigeri verò, vt prætextum aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorum decreto, neq; Pontificis mandatis parendi haberēt, perfecerūt apud Ludouicū Cæſarē, cui tunc neq; cum regib⁹, neq; cum Pōtifice conueniebat, vt is Magiſtro Theodorico Aldēburgio & vniuerſo ordini grauiſſima pęna adiecta Interdiceret, ne cuiusquā præcepto quicquā de ijs terris, quas ab imperio haberēt, cuiquā concedant, néue apud vllos iudices de ijs diſceptent, pręter aſſenſum ſuū. Cùm autē iudices à Pōtifice delegati Varſauię cognoſcendæ cauſæ aliquādiu operā dediſsēt, refutata friuola detrectatione & prouocatione Crucigerorum, anno Chriſti nati 1336. adiudicarūt Cazimiro & Polonis Pomeraniā, Cuiauiā, Dobrinensē, Culmenſem & Michalouienſem ditionē. Crucigeros autē ad centū nonaginta quatuor millia & 500. marcas Polonicas pro dānis datis, itemq́; ad mille ſexcētas marcas, impenſarū nomine condemnarunt: ad hæc vt ij tēpla & monaſteria in Polonia ſuperiore bello direpta & exuſta inſtaurarent, cumq́; iudicata nō facerēt, anathemate deuoti ſunt, & factis interdictum omnib⁹ locis, quæ in ditione eorum eſſent, & ad quæ quiſpiā eorum perueniſſet. Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, niſi quòd Lituani crebris excurſionibus Maſouiam, quamuis affinitate ducum ſibi coniunctam depopulati ſunt. Tametſi non omnes illę excurſiones proſperè eis ceciderūt. Nam anno 1337. cum direptis Cechanouia & Poltouia oppidis cū copioſa prę da incompoſito agmine, vt ſolent, reuerterentur, ingruentibus ex inopinato Maſouijs, cùm trepidi mutuò ſe in traiectu Naruæ fluuij impellerent & impedirent, plurimos de ſuis partim cæſos, partim impetu & altitudine fluminis abſorptos, & prædam omnem amiſere. Nec cōtra Crucigeros quidem ſatis proſpera fortuna tunc vſi ſunt. Libet autem inſigne quoddam facin⁹ eorum commemorare. Cùm Crucigeri Germanorum quorūdam principum auxilijs adiuti agros eorum infeſtarent, & arcem Pullen obſediſſent, barbari qui erant in præſidio, deſperatione retinendæ arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & vxores ſuas, ac ſeipſos ad extremum in eam coniecerunt, ne viui in poteſtatem hoſtium venirent. Quid interim Cazimirus rex egerit, non conſtat. credibile tamen eſt, eum ſtudia pacis, ad quæ factus erat, coluiſſe: arces & oppida muniuiſſe: leges partim nouas condidiſſe, partim veteres correxiſſe, iudiciorum rationem emendaſſe. Huius enim regis ea ſunt maximè opera in Polonia: quæ certè vno & altero anno perfecta non ſunt. ſed hæc pluribus perſequemur inferius. Vnum quidem nunc eſt commemorādum, quod propriè huius tēporis eſt: quod is cū nullos ex Anna vxore liberos ſuſciperet, præter vnā filiam, ſucceſſorem ſibi in regno deſignauit, indictis ad eam rem comitijs Craconiā ad viij. diē Maij anno Chriſti milleſimo trecēteſimo trigeſimo nono. Vbi re in cōſultationē ſenatus poſita, quamuis alij Ziemouitū, alij Ianuſsium duces Maſouiorum, alij verò Vuladislaū Opolienſem mallent, quòd omnes hi è vetuſta regum Poloniæ proſapia oriundi eſſent, perpicit tamen Cazimirus, vt omnium ſentētiæ in Carolū regem Vngarorū ſororis ſuæ virum, & filios eius inclinarent, refutatis aliorū, qui diſſentiebant, ſententijs: quod diceret, Sileſios quidē defectione ad Boemos, indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Maſouijs autem nihil dignitatis & amplitudinis regno acceſſurum eſſe, cùm ij ſtipendiarij, ſocij & vaſalli, vt vulgari verbo vtamur, Polonorū ſint. In neutris verò ſatis fore viriū & pręſidij cōtra hoſtes. Porrò Caroli filios Ludouicū & Stephanū pręclarę indolis

Legatus Cazimiri regis ad Pontif.

Delegati Papæ de controuerſijs Polonorum cum Crucigeris.

Ludou. Cæſaris interdictum.

1336. ann.

Decretū contra Crucigeros.

Crucigeri anathemate deuoti.

Lituani Maſouiam vaſtarunt.

1337. anno.

Lituani Cechanouiā et Poltouiā diripuere.

Narua fl.

Lituani fuſi.

Lituanorum facinus forte.

Cazimiri regis ſtudia.

1339. ann.

Cazim. ſucceſſorem ſibi deſignauit regem Vngariæ.

lis iuuenes matre Polona ortos, ac tanti regis filios, amplificaturos eſſe regni maieſtatem: nec eis defuturas eſſe Vngarorum opes, ſiue ad defendendos, ſiue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi ſententia, conuentuque dimiſſo, mox Viſſegradum in Vngariã

Cazimirus in Vngariã profectus. Fœdera inter Vngaros & Polonos.

ad Carolum ſe contulit Cazimirus cum ſplendido procerum & equitum comitatu. Ibi fœdera inter vicinos duos populos renouata & confirmata ſunt, & pacta cum rege & regijs filijs de ſentẽtia totius cõuentus Polonici inita. Eodem autem anno Cazimirus vxorem Annam

Anna regina muſicis et luſibus dedita.

amiſit, mulierem luſibus & choreis ſupra modum deditã, & muſicos, qui voce, flatu, & pulſu canendo eam oblectarent, quócunq; iter faciebat, circumducere ſecum ſolitam. Sequentem annum Ruſſia meridionalis ſubacta, & in ꝓuinciæ formam redacta inſignem facit. Fuerat ea quidem olim in ditione regum & principũ Polonorum, quemadmodum ſuperiorib⁹ libris expoſuimus, Boleſlaorũ maximè armis ſubiugata: ſed cũ ſuos tamẽ duces indulgentia noſtrorum haberet, pedetentim deinde iugum excuſ-

Ruſſia Auſtralis quando à Polonis defecit.

ſit eo potiſſimùm tempore, quo Polonica reſpub. multis dominatib⁹ diſcerpta, mox etiã ciuilib⁹ atque adeò parricidialib⁹ bellis concuſſa ac euerſa propemodum, neq; ſpacium, neq; vires ad coercẽdos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremũ paulò antè hæc tempora, in quibus nũc verſamur, cùm maſcula progenies Danielis regis liberorũ, quorũ ſumma erat in Ruſſis authoritas & potẽtia, defeciſſet,

Ruſſia à Lituanis occupata.

Lubartus Gedemini Lituanorum ducis fili⁹, cùm Vuladimirienſium ducis filiã vxorem duxiſſet, omni eo tractu Ruſſię, q Lituanis finitimus eſt, Ruſſis ducib⁹, quorũ ꝓpter multitudinem atq; diſcordias extenuatæ erant vires, vel deuictis, vel in deditionem acceptis potitus eſt. Nam cætera Ruſſia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam vergit, in Boleſ-

Boleſl. Maſouius dux Ruſſorum.

lai, qui Troideni Cirnenſium Maſouiorum ducis filius fuit, ditionem cõceſſit, quòd ei Maria Ruſſa matre de genere ducum Ruſſorum edito, legitima ſecũdum auunculos ſucceſsio deberi videretur. Nec tamen hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi enim Ruſſi intemperantia eius, & ſororum, vxorum, filiarumque ſuarum ſtupris, ſiue grauioribus exactionibus, ſiue ob magiſtratus externis mandatos, ſeu denique propter diuerſitatem religionis ſiue rituum, veneno eum de medio ſuſtulere.

Boleſlaus veneno extinctus.

Quod vbi accepit Cazimirus rex, ratus veniſſe tempus, quo Ruſſiam maiorum

Cazimiri in Ruſſiam expeditio.

ſuorum negligentia amiſſam, facilè in poteſtatem ſuam poſſet redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo procerũque ſuorum comitatu coadunato ſtipatus, menſe Aprili magnis itineribus in Ruſſiam contendit: Leopolim caput gentis circunſidit. Nec longum tempus interceſſit, cùm ſeſe arcemque ſuperiorẽ &

Leopolis Cazimiro dedita et incẽſa.

inferiorem, atque oppidum Ruſſi dedidêre, illud vnũ pacti, vt retinere ſibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri & argenti, gemmarum, precioſarũ veſtium, & reliquæ ſupellectilis, vetuſta Ruſſorum ducũ gaza, in ijs arcibus reperta eſt: in qua inſignes erant duę cruces aureæ, plurimis & precioſis gemmis

Theſaurus Leopoli inuentus.

diſtinctæ: quarũ altera portionem ligni, in quo Chriſt⁹ Ieſus pepẽdit, incluſã habuit: quæ extat etiamnũ in baſilica Cracouienſi: itemq; duo diademata cum ſella, & veſte auro gemmisq; rigente. Quã gazã Cazimirus reuertẽs in Poloniã ſecum aſportauit, & arces ipſas, vtpote ligneas concremauit, ne earũ fiducia Ruſſi rebellarent, cùm ipſi diſtrahere in præſidia earũ copias ſuas exiguas nõ ſatis tutum ſibi eſſe exiſtimaret. Tantiſp autem cõmoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione vniuerſali, copiæ ad certũ locũ conueniũt, ruſ⁹ cũ ijs copijs ad ſubigendã reliq̃ Ruſſiam reuertitur inſtante iã meſſe, nulloq; negocio Pręmiſlia, Sanoco, Halicia, Trebouulia,

Ruſſia à Polonis ſubacta.

Lubaciouia, Tuſtano, cæteriſque omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita vt ad Cremeneciã vſque arma circumferret. Quam tamen ex pacto cum Iauunuto, Keiſtuto, & Lubarto Lituanis ducibus Gedimini filijs, eiuſdemque nepo-

Cazim fœdus cum Lituanis ducibus.

tibus duobus Georgijs Narimũdi & Coriathi filijs inito penes Narimundi filiũ ad tẽpus ſequeſtratã eſſe paſſus eſt. Vuladimirienſem verò, Luſcenſem, Belſenſ. Chelmenſem, & Breſtenſem domina-

Ruſſia Lituanica dimiſſa.

tus ad biẽnium intactos eis reliquit. Cauebat enim, ne ſibi ad cætera ſtabiliẽda impedimento eſſẽt. Hoc autem pactum paulo pòſt, Iauunuto ſummo principe & natu maximo inter filios Gedimini ab Olgerdo & Keiſtuto fratrib⁹ capto ac de principatu deiecto, Olgerd⁹ idẽ, cùm ipſi ſucceſſiſſet, renouauit. Extat eius ex-

Olgerdus princeps Lituaniæ.

emplum in archiuo regio Cracouienſi: in quo enumerãtur arces, quas Lubart⁹ in Volynia, quaſue Keiſtutus in Poleſſẽſi tractu retinebant: additur etiã, qď rex & Lubartus mutuam ſibi opem ferre debebant. Si quid autem controuerſiæ inter ipſos exoriretur, vt ea regis Vngari arbitrio decideretur. His ita geſtis rex cõuentu Ruſſorum habito, in formã ꝓuin

ciæ Ruſsiam à ſe ſubactam redegit: Palatinos, caſtellanos, præfectos, iudices, & alios magiſtratus Polonorum more inſtituit, Ruſſosq; eodem cum Polonis iure eſſe iuſſit.

Ruſsi exæquati cũ Polonis iure & prærogatiua.

Neque deinceps cõſilio publico ea pars Ruſsię à Polonis deſciuit. Cæterùm Lituani rurſus duce Keiſtuto Maſouiam depopulati ſunt.

Lituani Maſouiam vaſtarunt.

Per hoc tẽpus Ianislaus archiepiſcopus Gneſnenſis extrema ſenectute defunctus ſucceſſorem accepit Iaroslaum Scotnicium, gente Bogorium.

Iaroslaus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Nancerus epiſcopus obijt.

Nankerus quoq; Vuratislauienſis epiſcopus religioſiſsimus, & continentiſsimæ vitæ veneno, vt creditum eſt, extinctus, Prędislaum Pogorelecium gente Crimalium, Bononiæ tũc ſtudijs doctrinæ vacantem, ſucceſſorem accepit. Qui cum Ioanne Boemorũ rege de iniurijs eccleſiæ Vuratislauienſis põtifice maximo arbitro tranſegit. Cumq; Grotcouiã arcem & oppidum à Boleſlao Bregenſium duce emiſſet, & eccleſiæ Vuratislauiẽſi adiũxiſſet, ei⁹ nomine in fide & clientela regis Boemi ſe vnà cũ ſacro eiuſdem eccleſię collegio eſſe foreq; ſemper, profeſſus eſt. Cætera eius eccleſiæ libera manſerũt.

Vuratislauienſes ſupplices epiſcopo.

Idẽ autem epiſcop⁹ Vuratislauienſem ſenatum nudis pedib⁹ & capitibus, diſcinctumque, & pallijs depoſitis ad ſe venientẽ, & ſatisfacientẽ, pro eo, ꝙ in Nankerũ epiſcopum & eccleſiã deliquerat, deprecante Carolo marchione Morauiæ, in gratiã recepit: arſitq; nõ multo pòſt tota Vuratislauia.

Vuratislauiæ incendium.

Reuers⁹ à Ruſſico bello Cazimir⁹, cũ luctũ annuũ poſt mortẽ Heduigis matris expleuiſſet, viduus ad vxorẽ ducẽdã rurſus animũ appulit. Deſpondit autẽ ei Ioannes rex Boemorũ filiã ſuã Margaritã viduã (q̃ cum Palatino Rheni nupta pri⁹ fuerat) icto contra quoſuis hoſtes fœdere. Cùm autẽ ea defuncta eſſet ante nuptias, fœdus quidẽ cum Ioanne & Carolo ei⁹ filio marchione Morauiæ confirmauit ea lege, vt Ioannẽ in loco patris, Carolũ verò in loco fratris vterini haberet: cæterùm regẽ Vngarorũ & Boleslaũ ducem Suidnicienſium clientem ſuum nominatim exciperet: quib⁹ ſe deeſſe poſſe negauit, ſi eis Boemus bellũ faceret. Extant apud Boemos ei⁹ fœderis diplomata, anno Chriſti 1341. Pragæ conſcripta, (quorũ exempla nos vidimus) apud nos nõ extant. Hoc aũt ita conſtituto, vxorẽ duxit Cazimir⁹ Adleidã, ſiue Heduigim, Henrici Heſſorũ Lãtgrauij filiã cũ dote 2000. ſexagenarũ Pragẽſium (ſic enim in pactis ſcriptum eſt) promiſſa. Quæ cum eſſet deformior, mox eam deſpicatui habere cœpit: & concubinarum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atque faſcinatus, ſegregatam à ſe in Zarnouecẽſem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret.

Cazimiri libidines.

Zarnouecia arx.

Anno ſequenti ad funus Caroli regis cohoneſtandum, conſolandamq; ſororem in Vngariam profectus, mox ad voluptates & libidines ſuas rediit.

Carolus rex Vngarorum moritur.

Quæ quidem ſic animum eius emollierunt atque demẽtarunt, vt paternorum præceptorum dignitatisq; ſuæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Crucigeris acciperet potius, quàm erepta ab ijs bello repeteret. Ad quod quidẽ gerendum ſatis virium, præſertim acceſſione Ruſſiæ, habere videbatur. Lite enim cum eis ad extremum perducta, quẽadmodum ſuperius commemorauimus, cùm ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, vt iudicata ſoluerẽt, non difficulter Cazimirus conceſsit petentibus, vt iure omni quodcunq; à maiorib⁹ ſuis Poloniæ principibus haberet in Pomerania, Culmenſi & Michalouienſi ditione, ſeſe poſteroſque ſuos abdicaret: ac de ſigillo etiam, quo diplomata regia ſignãtur, Pomeraniæ nomẽ eraderet, quo Cuiauiã ac Dobrinenſẽ ditionẽ ab eis reciperet.

Cazimiri regis trãſactio cum Crucigeris.

Itaq; cõſtituto cũ Magiſtro eorũ congreſſu Inouuladislauiæ ad xxij. diẽ menſis Iulij, comitia quoq; ſuis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Caliſiæ verò nõ modò regis, verumetiã Ziemouiti Viſnenſiũ, Ziemouiti Cirnẽſiũ, & Boleſlai Plocenſiũ Maſouiorũ ducum, procerum itẽ quorundam Polonorum, & ciuitatũ nonnullarum diplomatis conſignata eſt. Epiſcopi neque vt ſignarent, neq; vt approbarẽt adduci vlla ratione potuêre, quorum authoritatẽ cæteri ꝓceres & ciuitates ſecutæ ſunt. Annus autẽ quo hæc acta ſunt, fuit 1343. 1343. ann.

Tam damnoſa pace facta recuperataque Cuiauiæ ac Dobrini poſſeſſione, Cazimirus reliquo eius æſtatis & autumni tempore Henrico Zeganenſium duci bellum intulit, & quidem magnis viribus, eo quod verebatur, ne Ioannes Boemorum rex ſuppetias ei veniret.

Cazimiri expeditio in Sileſiam.

Cauſa belli fuit, vt recuperaret Vuſchouenſe territorium, quod Teuthones Freiſtatenſe vocant, ab Henrico duce Glogouienſi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulſum. Donarat autem Ioannes Stinauienſis dux mortis cauſa Boemo id oppidum: itemque Stinauiam, Goram, & Lubinum. Vnde ſit veriſimile, Ioãnem de alieno liberalem fuiſſe, vel eo mortuo Henricum oppido potitum eſſe. Vbi ad oppidum ventum eſt, quaſſatis aliquot diebus deiectiſque muris, captum id eſt, nequiequã defendentibus Sileſijs: quos capi rex iuſſit, & bona eorũ militib⁹ diripien-

Vuſchoua capta.

pienda cōceſſit: cæterùm oppidanis parſum eſt, & cùm alia, tum cudendæ monetæ ius, quod à duce acceperant, conceſſum & relictum. Inde progreſſus, Stinauiam cœpit ac diruit, agrumque circumiacentem depopulatus eſt. Inde porrò ad Zeganū cùm duceret exercitum, Hēricus dux ſupplici legatione ad eum miſſa, ac deinde in caſtra ipſe cum fratribus ſuis Conrado, Ioanne & Præmiſlo venire iuſſus, pacem æquiſſimis legibus impetrauit, Vuſchouenſis tantùm territorij iure omni ac vendicatione à ſe abdicata. Ita bellum illud paucis diebus ſolutum eſt. Hoc ipſo anno comperio trāſactionem quandam inter hunc ipſum regem & Carolum marchionē Morauię regis Boemi filiū Neuburgi in Sileſia ad Pentecoſten factam eſſe, qua remiſit Cazimirus Carolo decem millia ſexagenarum groſſorum Pragenſiū, quæ ipſi mutua dederat: itemque alias pecunias literis obligatas (verba ſunt diplomatis) & quod idem Verinco (de quo mox plura) debebat, regi autem ſoluturum ſe eſſe alio diplomate receperat. Collocauit etiam eodem anno Cazimirus filiam ſuam Elizabetham è priore vxore ſuſceptam in matrimonium Boguſlao duci vlterioris Pomeraniæ ſiue Stecinenſium, quos Germani Stetinenſes vocant. Societatemque cum eo & fratribus eius Barnimo & Varciſlao inijt his legib⁹, vt fœderati mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autē contra Crucigeros, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eoſq; intra menſem, ex quo eſſent admoniti, mitterent, vel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione vtrique auxiliaribus cōmeatū & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autem ſibi quiſq; proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ, vt redderentur ei cui adēptæ fuiſſent. Quæ verò ad neutros pri⁹ pertinuiſſent, captę inter ſocios diuiderentur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorum ducum cum Polonis fuit, non minus metu Crucigerorum, quam affinitate cōciliatum. Dos autē puellæ fuit viginti millia ſexagenarum Pragenſium, præter cæteram ſupellectilē & paraphernā peramplam ſanè & ſplendidam. Viciſſim autem Boguſlaus duûm milliū ſexagenarū prouētus annuos nouę nuptæ ꝓmiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februarij ſequentis anni magna pompa celebratę ſunt. Quo quidem anno magna vis locuſtarum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tattarorum copiæ in Ruſſiam & Poloniam

Strinauia diruta.

Pax cum Zeganenſi duce.

Pomeranorum ducum fœdus cum Polono rege.

Dos regiæ filiæ.

Locuſta in Polonia.

Tattarorum excurſio in

inundauēre, à Daſcone, quem rex Prę mislię præfecerat, & Daniele Oſtrogio; & nonnullis alijs Ruſſis res nouas molientibus euocatę. Nam ij nacti tempus; quo rex Cazimirus longiſſimè aberat, Crucigerorum colloquijs, Sileſico bello, & filię nuptijs occupatus, miſſis clàm legatis, admonuēre Tattarorum principem ſiue Cęſarem, ne tributariam ſibi Ruſſiam à Polonis occupari pateretur: Non defuturā ipſi fidem ſuam operamque polliciti. Habebant autē ei inuiſum Polonorum imperium, cùm quòd non libenter ferè externis parent homines; tum quòd ſectæ ritibusque ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbant enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicam eccleſiam tranſire, pluresque in dies honoribus & alijs præmijs à rege oſtētatis inuitari. Ab his igitur exciti Tattari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſſia; in Poloniam magna vi contendunt. De quorum aduētu cùm tempori Cazimirus à ſuis è Ruſſia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam ei profectus; poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, trāſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, non auſus cū lōgè maiorib⁹ copijs manus conſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcubus velitatum eſt. In qua velitatione Albertus palatinus Sendomirienſis, gente Habdācus ſagitta ictus cecidit. Tattari fruſtra tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ magno cum tumultu populabundi, & ferro atque igni obuia quæq; vaſtantes per Lublinenſem tractum retro abière. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatā, expugnare potuêre. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quodnā id bellū fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, non reperio. Nec ſanè Maſouij confines vſquam ſunt Sileſijs. Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorum rex cum Carolo filio marchione Morauiæ, & Ludouic⁹ Vngarorū hyberno huius anni tempore magnis viribus, ſed ſucceſſu non ſatis pari apparatui Crucigeris opem ferentes feciſſe memorantur. Inſequenti autem intulit Ioannes bellū Poloniæ, Zeganenſi bello, cuius paulo ante meminimus, prouocatus, cùm Hēricus dux opem eius imploraſſet; ſeque & ſua omnia ei⁹ fidei dediſſet. Ac tanto quidem ardore animi id fecit rex ſeniculus, laboribusq; confectus, cùm alterum quoque oculum iam amiſiſſet, vt

Ruſſiam & Poloniam.

Albertus palatinus Sendomirienſis à Tattaris cæſus.

Maſouiorum cum Sileſijs bellum

Lituania vexata ab Vngaris, & Boemis, & Crucigeris.

Ioannes Boemorum rex Polonia bellum infert Polonis.

§ 3 tunc

tum deinde libenrer ſe moriturum affirmaret, cū Cracouiæ muros manu victrice palpaſſet. Sed cū ſpes ſua fefellit. Er venit is quidem per Opauiēſem, Ceſſinenſem, & Oſuencimenſem tractum in conſpectum Cracouię, cum maximis Boemorum, Sileſiotum atque Teuthonum copijs, biduoque apud Cirinum pagum abbatis Mogilenſis caſtra habuit. Sed noſtris neque frumētari, neq; pabulari liberè eum ſinentibus, neque tamē pugnandi copiam facientibus, veritus, ne in anguſtum redigeretur, ſiue cōmeatu, vt ſcribit Aeneas Syluius, deficiente, ſiue metu Vngaricorū auxiliorū Polonis à Ludouico nouo rege Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, vt vult Antonius Bonſinius, ſoluit obſidionem: bipartitoque agmine, quo plura populationibus complecteretur, exercitum reuerti iuſſit: ipſe cum paruo comitatu pceſſit. Et vnum quidem agmen verſus Ilcuſſum, alterum autem verſus Lelouiam abijt. Quod vbi didicêre noſtri ab exploratoribꝰ, bipartito & ipſi hoſtes abeuntes cōcito curſu inſequuntur: & hos quidē apud Bialam pagum, illos verò apud Pogoniam adepti, vtroſque magno impetu à tergo adoriuntur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam vertūt. Pauci famæ & honoris amantes reſumptis animis inſultū noſtrū pauliſper ſuſtinuêre. Verū ij quoq; paruo negocio, vtpote pauci & pturbatis ordinibus, fuſi fugatiq; ſunt. Cecidêre in vtroq; prelio & fuga de primoribꝰ Boemis, Zagiz, Ptarſco, & Alio Strambergius, ſeu Sternbergius: captus Hinco Dubius: multi pręterea de inferioribus ordinibus cæſi, captique. Captiui Cazimiri iuſſu benignè curati ſunt: diu tamen captiuitatem pertulêre. At Ioannes rex accepto à fugiētibus ſuis cladis nūcio, mœſtus in Boemiā redijt: noſtri verò cum victoria non cōtemnendam prædam reportarunt. Palma rei bene geſtę Prendotę Galcę gente Odrouanzo data. Itaq; magnis præmijs & militari balthco à Cazimiro is ornatus eſt. Topori verò Hinconis nomen ab Hincone Boemo capto deinceps vſurpare cœperunt. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtū natū 1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipſe non regias copias à Polonis profligatas eſſe, verùm alias quaſdam, quas tunc proceres quidam Boemi regi ſuo in auxiliū adducebant. Exceſſiſſe tamen ſtatim Ioannē è Polonia magno incōmodo accepro. Cauſam autē belli huiꝰ vult idē præbuiſſe Polonos, propterea quòd Opauienſem tractū priores infeſtaſſent, dum Boemo, qui Suidnicīēſium ducem bello premebat, par pari referre ſtudēr. Conatus eſt enim Ioannes rex Suidniciēſem ducē Boleſlaū Bernardi filium, q vnꝰ inter duces Sileſiorum cū Polonis adhuc ſentiebat, ſubige, reoppugnauitq; Suidniciā: ſed repulſus inde, Lādishuram cæpit, nec multo pòſt rurſus amiſit, cùm Boleſlaꝰ armatos curribꝰ prætextu merciūdeuectos eò clā immiſiſſet, prçſidiūque Boemorū partim interfeciſſet, partim expuliſſet. Dlugoſſus Suidnicienſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Boemis illatum eſſe velle videtur. Extat autem exemplum diplomatis, à Conrado duce Olſnenſi, Henrici, ni fallor, fratre hoc anno confecti, quo is teſtatū facit, ſe Gorā, Stinauiā, Freiſtadiam, & alia quędā eiuſdem oræ Ioanni regi oppigneraſſe quinq; millibꝰ marcarū Polonicarū in bellū contra regē Cracouiæ (hoc.n. verbo vtitur) ab eo impenſis. Neutrū autē bellū perſecutꝰ eſt Ioannes, cū ſtabiliēdi Carolo filio imperij ſtudio, tū morte præpeditꝰ. Principes enim electores, Clemente ſexto pont. max. & Philippo Francorū rege adnitenribꝰ, filium ipſius Carolū Morauię marchionē Ludouico Cęſari viuenri adhuc, ſed podagrico ac diris deuoto, per id tēpus ſuffecerunt. Nec diu poſtea vixit Ioannes. Nā cū Philippo Francorū regi affini ſuo ſuppetias cōtra Anglos iuiſſet, inclināte ad Anglos victoria in aciem ſe produci iuſſit, ibique interfectus occubuit. Perfecit is apud Pontificē maximū, vt Pragæ deinceps eſſet archiepiſcopꝰ, q ius haberet coronandi regis. Succeſſit autē Ioanni in regno Carolꝰ filius Cæſar. Nec multo poſt Ludouicus quoque Cęſar perijt. Quo imperante in pleriſque Italiæ vrbibus noui tyranni extitêre. Qui poſtea ducū & marchionū titulis, indulgentibus pontificibꝰ, ſeſe cohoneſtarūt. Per idē tēpus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiā, vt Andreæ frartis Neapolitanorū regis mortem vlciſceretur. Nā cū Ioanna vxor, eademq; cognata ſtrangulauerat, & Philippum Tarentinū principem, & ipſum cognatum thori regnique conſortem fecerat. Quibus exactis Ludouicus regnum in ſuā poteſtatē redegit. Nec multò poſt adnitente Pontifice maximo, Ioannæ id certo pacto reſtituit: illa verò Auinionem vrbem Narbonenſis prouincię Pōtifici in loco mercedis iure ſempiterno donauit, pfrictaque ſemel fronte, totam ſeſe libidinibꝰ dedit. Interim in Poloniam nihil memorabile geſtū eſſe proditur, pter pacē

Cracouia obſidio. — *Boemi profligati à Polonis.* — *Prendota Galca.* — *1345. ann.* — *Suidnicienſiū duci bellum illatum à Boemis.* — *Landiſhura amiſſa & recaperata.* — *Carolus Cæſar & rex Boemorum.* — *Ioannis Boemorum regis mors.* — *Pragēſis archiepiſcopus.* — *Carolus rex Boemorum.* — *Ludou. Cæſaris mors.* — *Italiæ tyranni.* — *Ludouici regis Vngarorum expeditio in Italiā.* — *Ioanna regina Neapolitana ſceleſta & libidinoſiſſima.* — *Regnū Neapolitanū Ioannæ conceſſit Ludouicus.* — *Auinio donatur Rom. pontifici.*

nquam

nouam inter Cazimirū & Carolum Cęſarem Namiſlouiæ compoſitam. In qua conuenit etiam, ne noſter à Boemo debitum repeteret. Leges etiā in comitijs Viſlicienſibus ſcriptæ ſunt, quibus palatinorum & iudicū infinita poteſtas certis cancellis coercita eſt, vt ne ex moribus aut è libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & alijs adminiſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigeretur: mulctæq́; quas iudices arbitratu ſuo dicebãt & exigebant, definitæ. Ad hæc ſublatus mos barbatus iuriſiurandi conceptis verbis dandi, in quo ſi quis verbo lapſus eſſet, atq; adeò titubaſſet, cauſa, quamuis iuſta, cadebat. Nec illud ſanè ſilentio prætereundum eſt, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conſcelerati quidam homines ſacrilega cupiditate adducti, ſanctiſsimum corpus Chriſti ſub forma panis reconditum cum ferculo ſuo è tēplo Omnium ſanctorum memoriæ dicato ſuffurati eſſent, atq; id ferculum nō aureum, vt crediderant, ſed æreum inauratum eſſe comperiſſent, apud Bubalum, ſiue Bauolum pagum ſuburbanū, qui erat in ditione collegij baſilicæ Cracouienſis, in cœnoſam paludem id irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atque faculis dies noctesque aliquot perpetes colluſtratus eſt. Id miraculum cum ad epiſcopum perlatum eſſet, neq; cauſa tamen eius patêret, poſt indictum triduanum ieiunium epiſcopus eò cum ſolenni pompa ſacerdotum & ſupplicationibus profectus eſt: repertamq; ſanctiſsimam Eucbariſtiam ingēti cum veneratione eò, vnde ſublata erat, retulit. In eo verò loco, vbi ea reperta eſt, Cazimirus inſequenti anno auguſtum templum titulo corporis Chriſti decoctis lateribus ædificauit: ſucceſſuq́; temporis peramplum ſpacium muro complexus, nouum oppidum condidit: & Cazimiriam de ſuo nomine appellauit. In quo monaſterium etiam aliud excitauit ſodalitati eremitarum Auguſtinenſium. Mortuus eſt eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus trecenteſimus quadrageſimus ſeptim⁹, Ioannes Grothus Epiſcopus Cracouienſis: qui præter voluntatem Vuladislai regis Nankero ad Vuratiſlauienſem epiſcopam propter iram & contumeliam eiuſdem regis tranſeunti ſucceſſor datus erat. Ei verò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio ſurrogatus eſt. Qui cùm regio nomine legationem obiret ad Pontificem maximum intra verteñtem annum Auinione mortuus, ſucceſſorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium gente Roſcum, decanum Cracouienſem, qui comes ipſi fuit itineris. Fuit autem Grothus vir excelſi & conſtantis animi, ita vt Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scarbimiriam condentem authoritate eccleſiaſtica, deſiſtere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, vt eo oppido condito Scarbimiria, quæ eſt in ditione præpoſiti Scarbimirienſis, deſereretur. Quin & patrocinium eiuſdem præpoſituræ, vt ita dicā, concedente rege ſibi & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis vēdicauit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex expeditionē in Ruſsiā, vt eā quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus vſurpabant, regno ſuo adijceret: magnaq́; fœlicitate vſus, vna æſtate expugnatis arcibus Luſeo, Vuladimiria, Breſte, & Chelma, cæteris in deditionē acceptis, Volyniam omnē, Belſenſemq́; & Breſtēſem tractum in poteſtatem ſuā redegit: Ruſſos duces deditionem facientes retinere ſua iuſsit, primarijs modò munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior quietiorq́; ipſi eſſet Ruſsiæ poſſeſſio, quoniam Vngarorum reges ad ſe eam pertinere antiquo iure, ſicuti ſuprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, aſſentiente etiā Stephano fratre Ludouici duce Slauonię ac Dalmatiæ tranſegit, & cōtra Cruцigeros ſocietatem inijt. Atq; eundem Ludouicum certum ſibi ſucceſſorem in regno Polonorum deſignauit, ſi ipſe ſine maſculis liberis decederet. Quòd ſi Ludouicus quoq; nullos maſculos liberos relinqueret, Ioānes Stephani fratris eius filius rex Polonorum eſſet. Miſit autem tunc Ludouicus matrem ſuam in Poloniam, vt ſuo nomine iuſiurandum à Polonis acciperet. Reuerſus aūt à Ruſſica expeditione Cazimirus, & ſecundis reb⁹ laudibusq́; hominū inſoleſcēs, neq; de libidinibus quicquā remiſit, ſed palā cōcubinas Opocini & Creſſouię alebat: & cùm à Bozenta epiſcopo Cracouienſi officij ſui admoneretur, non modò non reſipuit, ſed etiā ſubiectos ipſi homines in territorio Sendomirienſi per Ottonē Pilecium gente Toporū, palatinū & pręfectum eius loci indebitis tributis & laboribus vexauit. Porrò cū his de rebus epiſcopi Poloni Pontifici maximo indicaſſent, isq́ue moneri cum ſuo nomine vellet, Martinus cognomento Bariſcā vn⁹ de vicarijs canonicorū baſilicę Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in fluentē Viſtulę demergi ab eo iuſſ⁹ eſt.

Leges Cazimiri regis.
Iuriſiurandi barbarus mos ſublatus.
Bauolus pagus.
Miraculum.
Templū corporis Chriſti Cazimiriæ.
Cazimiria cū templo condita.
1347. ann.
Petrus epiſcopus Cracouienſis.
Bozenta epiſcopus Cracouienſis.
Socolnici oppidum.
Scarbimirienſis præpoſitura.
1349. ann.
Ruſsicum bellum.
Volynia, Belſenſis, Chelmēſis & Breſtenſis prouincia à Cazimiro rege ſubacta.
Cazim. tranſactio de Ruſsiacam Vngaris.
Ludo. rex Polonorum deſignatus.
Poloni iurarunt in verba Ludouici regis.
Cazim. flagitia & ſcelera in presbyterum. Opocinum. Creſſonia.
Marti. Bariſca demerſus iuſſu Cazimiri.

Cazimirus iterum excõmunicatus ab epiſcopo. *Peſtis in Polonia.*

Verùm non diu ſcel⁹ id diuina maieſtas inultũ eſſe ſiuit. Nam & rex diris deuot⁹ eſt à Bozenta epiſcopo, & peſtis acerba, quam epidemiam Græci vocant, quaſi nos dicamus popularẽ, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit, tanta vi graſſata, vt pagos atque oppida hominibus vacua redderet. Ac initiò quidem triduana febris ardens cum ſputo ſanguineo miſeros mortales paſſim abſumebat: deinde verò in quintum prolata diem, carbũculis & apoſtematibus enecabat. Quanquam autem arcano id fiat Dei optimi maximi iudicio, & ab hominum intelligentia abſtruſo, tamen non nouum, neque inuſitatum eſt, pro principum peccatis ſubiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniã ſolùm peſtis ea tũc vexauit, ſed vniuerſum ferè orbem terrarũ peruagata eſt. Creditum autem eſt vulgò, eam à Iudęis infectis veneno fontibus, effectam eſſe. Itaq; exquiſitis ſupplicijs ij nullo neque ſexus, neq; ætatis diſcrimine per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus ſpoliari ſunt. Increbuêre tunc per vniuerſum ferè Chriſtianum orbem greges virorũ pariter ac mulierum nudis supernè vmbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium ſeſe, diuinamq; clemenriam miſerabilibus vocibus implorantium, vexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoq; ij tunc venêre ex Vngaria. Sed cùm ea ſiue religio, ſiue ſuperſtitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitus immunis eſſe deprehẽderetur, pœnis coercita & extincta eſt. Neque tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin vbi peſtis conquieuit, Lituani ob ereptã ſiue præreptam Ruſsiam irritati, quamuis graui bello à Crucigeris, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorum auxilia, premerentur, ramen crebris excurſionibus Sendomirienſem tractum penè omnem vaſtarunt, fuſis fugatiſque noſtris, ſi qui fortè obijcere ſeſe ipſis auſi ſunt. Ruſsiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Ruſsis fidem mutantibus, & præſidia Polonorum eijcientibus, in poteſtarem ſuam redegerũt. Vuladimiria, Chelma, Belſo, & Breſte, quam arcẽ Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populabantur. Habet enim Breſte ſitum verſus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum vtranque arcem nouis muris & pręſidio Polonorum munitam eſſe cognouiſſent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnẽ ferro & igni fœdè vaſtarunt. His tot tantiſque detrimentis excitus tandẽ Cazimirus anno Chriſti 1351. cõparatis magnis copijs, vnà cum Ludouico Vngarorum rege in Ruſſiam rurſus expeditionem fecit: victiſque leui prælio Lituanis, ac duce eorum Luberto (quanquam variat Dlugoſſus, & Keiſtutum hoc loco, non Lubartum nominat) capto, arcem tractumque omnẽ Vuladimirienſem recepit, exercitumque dimiſit hyeme appetente, ſiue adeo remittẽte, vt vult Bonfinius. Nam is hyeme congelatis paludibus, lacubus & fluminibus, & non in Ruſſia, ſed in Lituania bellum hoc geſtum eſſe memorat. Lubartus autem cùm religionẽ Chriſtianam ſuſcepturum ſe eſſe vnà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multo poſt è captiuitate euaſit. Verùm dimiſſusne à rege, an cùm negligentius aſſeruaretur, cuſtodias fruſtratus, non ſatis liquet. Fidem certè fefellit, fœdusq; ictum ſtatim rupit. Vnde fit veriſimile, dimiſſum eſſe icto fœdere, vt alibi Dlugoſſo placet. Ingreſſus autem cũ tumultuaria manu in Ruſſiam, & Vuladimiriam ex improuiſo adortus, in ſuam poteſtatem redegit, direptamque incendit. Atque ita omnem illum tractũ Ruſſiæ dudum à Cazimiro ſibi ereptũ, recuperauit. Haliciã hic Dlugoſſus memorare videtur pro Vuladimiria: ſed librarij fortaſſis id mendum eſt. Longè enim abeſt à Lituanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitam quidem eſſe bello poſthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem Dlugoſſus refert. Quando verò eam amiſerint, poſteaquam ſemel ea tunc potiti ſunt, alibi non prodit. Infeſtarunt deinde ijdem Lituani Sendomirienſem tractum vſque ad Zauichoſtum. Nec deerãt de noſtris, qui ſe barbaris duces ad vaſtãdam patriam præberent. Inter quos inſignes à Dlugoſſo memorantur, Petrus Pſonca gente Ianinius, & Otto Scecarouici⁹ de Topororum familia: qui locorum & rerũ periti, clam excurſiones Lituanorũ dirigebant, & noſtrorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ eſſent inſidię, aut vis noſtrorum, præmonebant. Fortè fortuna Petrus à barbaris in interiorem Poloniam excurrere deſtinãtibus, ad exploranda vada Viſtulæ præmiſſus, inuẽtum vadum & infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notatum Lituanis renunciauit. Paulo poſt cùm piſcatores ad eum locum naui culis aduecti ſtipites infixos animaduertiſſent, id quod erat

Iudæi trucidati. *Flagellantes ſeſe.* *Lituani Sendomirienſem tractum vaſtarunt.* *Ruſſi à Polonis ad Lituanos deficere.* *Belz.* *Bugus fl.* *Leopolis munita à Cazimiro.* *1351. anno.* *Ruſsicum bellum.* *Lubartus dux captus & elapſus.* *Lituani Sendomirienſem agrum populati ſunt.* *Pſonca & Scecarouicius proditores.* *Piſcatorum fraus.*

erat ſuſpicari,euulſos eos non longè in
profundiori & vorticoſo flumine infi-
xerunt.Nocte intempeſta Lituani, quo
facilius noſtros fallerẽt, & incautos trãs
flumen opprimerent,ad Viſtulam veni
entes,ſecundum ſigna monſtrante Pe-
tro traijcere incipiunt:& non pauci qui
primi ex agmine in flumen ſe præcipita
uerant,eius altitudine & vorticibus ab-
ſorpti vnà cum equis perierunt. Id vbi
duces animaduertère,dolum ſubeſſe ra-

Petrus Pſon ra proditor ſtrangulatus

ti,Petrum quaſi proditorem in ripa ca-
pite plexerunt: maioresque inſidias ve-
riti,interdiu latitantes, nocturnis itine-
ribus receſſerunt. Fertur autem poſtea

Proditorum bona confiſcata.

Iagello,cum eſſet rex factus, tam Petri,
quàm Ottonis bona propter illud faci-
nus confiſcaſſe. Ac Sciecarouice quidẽ
vix extremo tandem vitæ tempore ma-
gnis procerum precibus exoratus, Zacli
cæ Tarloni Ottonis nepoti reddidiſſe:
Criſſonouum verò, quod Petri fuiſſet,
Lublinenſi præfecturæ adiunxiſſe. Tat-

Tattari Podoliam populati.

tari quoque per idem tempus ab Olger-
do vno de ducibus Lituanorum euoca-
ti Ruſſiam inferiorem, quæ Podolia di-
citur,quæ & ipſa in Cazimiri regis diti-
one iam erat, depopulati ſunt. His tot
tantiſque calamitatibus admonitus Ca-
zimirus,tandem admiſſum in ſacerdo-
te necando ſcelus lachrymis & auſteri-
ore vita expiare inſtituit: miſſoque Al-
brico ſiue Alberto cancellario Dobri-
nenſi, abſolutus,& ſocietati eccleſiaſti-

Cazimirus abſolutus.

cæ à Clemente ſexto pontifice maximo
reconciliatus eſt.Simul autem impetra-

Decima decimarum regi donata à Pontifice.

uit,vt ſibi decima decimarũ ab vniuer-
ſo ordine eccleſiaſtico totius Poloniæ
quadriennio in ſubſidium aduerſus bar
baros Lituanos atque Tattaros confer-
retur: itemque, ne Vuratiſlauienſis ec-
cleſia à Gneſnenſis archiepiſcopi iuris-
dictione abſtracta, Pragenſi, quemad-
modum contendebat Carolus Impera-
tor & rex Boemorum,addiceretur. Re-

Eccleſiaſtica immunitas Cracouienſis diœceſeos.

ſtituit autem tunc Cazimirus eccleſiæ
Cracouienſi immunitatem ademptam,
cùm quæ ad aſcriptitios eius & agreſtes
pertinebat,tum quæ ad conuectionem

Decimarum cõuectio & venditio.

& venditionem decimarum, rapinasq́;
earum coercendas. Ad hæc poſſeſſiones

Radlouienſia & Vſſeuenſia bona reddita epiſcopo.

& prædia Radlouienſe,Vſſeuenſe,cate-
raque in regione ſubmontana, quæ per
vim occuparat,epiſcopo reddidit. Qua-
rum rerum extant eius diplomata in ba

Templa à Cazimiro extructa.

ſilica Cracouienſi.Condidit etiam com
plura templa,partim cocto latere, par-
tim ſecto quadroque lapide: in quibus
ſunt,Sendomirienſe, Viſlicienſe, Sidlo-
uienſe,Strobnicenſe,Zagoſcenſe,& Gar-
gouienſe.Multaq́; prætetea ad placan-
dam diuini numinis iram pia & præcla-
ra opera tunc edidit.Extat in archiuo re
gio conſpiratio ſiue confœderatio no-
bilitatis maioris Poloniæ contra quem-

Maiorum Polonorum conſpiratio.

libet hominẽ, excepto rege,anno Chri-
ſti 1352. facta & conſcripta,atq; vno & vi-
ginti ſignis conſignata,à qua excludun-
tur furti & latrocinij publici rei.Pro-
mittuntq́ue conſpiratores, ſe non pro-
hibituros,quo min' pecudes & iumẽta
ſua pignorentur.Quod ſi regem vel præ
fectũ non exorauerint, ſoluturos quic-
quid id fuerit, propter quod pigneratio
facta erit. Vnde autem nata ſit, & quid ſi
bi voluerit,quóue pertinuerit ea conſpi
ratio,non liquet,niſi quod iniurijs for-
tè & aſperitate præfecti regij expreſſa eſ-
ſe videri poteſt. Inde quietæ res domi fo
tisq́; complures annos fuêre. Cæterùm
Pruſſiã Lituani crebris excurſionib' in-
feſtârũt. Per quod temp' Polonia pacis
artib' magna cura ſtudioq́; regis efflorụ
it, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ
incrementa accepit. Quæ priuſquam ex
ponimus, libet rem miraculi loco habi-
tã,quæ tunc in Polonia accidit,non præ
terire. Anno Chriſti 1353.cum Marti', A-
prilis, & Maius vltra mediũ verno ac pe
ne æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſe
getes perduxiſſent, coorto derepẽtè acri
frigore & gelu, nix duos cubitos alta ter
rã operuit, & in ſextum vſque diẽ dura-
uit. Qua ſoluta poſtea, cùm corruptas eſ
ſe ſegetes omnes exiſtimarent, tanta pręṣ
ter ſpem vbertas frugũ, quanta vix vnq̃
aliàs fuit. Interceſſerut etiam hoc anno
pacta quædã inrer Carolum Romano-
rum & Boemorũ,& Cazimirũ Polono-
rũ,reges, quib' Carolus abdicauit ſe iu-
re omni,quod vſurpabat in Plocẽſi prin
cipatu & Maſouia. Cazimirus autẽ vici
ſim Bycinã & Cruciburgum ei cõceſſit:
Aſſenſus eſt etiã, vt Boleſla' Suidnicien-
ſis & Iauorienſis dux, collocata Carolo
in matrimoniũ Anna Henrici fratris fi-
lia, principat' ſuos quaſi dotales cauſa
mortis ei donaret, ſi nullos ipſe mares li
beros relinqueret. Anno deinde 1355. miſ *1355 annũ.*
ſi ad Ludouicũ regem Vngarorũ legati
nomine toti' Poloniæ, retulerũt diplo-

Ludouici priuilegium Polonis datũ de nouis exactionibus damniſque in bello acceptis.

ma eius, quo is recepit, nunq̃ ſe neq; po-
ſteros ſuos vllũ tributum aut exactionẽ
vlli ordini Polonorũ neq; ſacro, neq; p-
fano imperaturos, neq; iter faciẽtes one
ri cuiq̃ omnino futuros. Prętereà dãna
ac detrimẽta in expeditionib', q̃ fiunt vl
tra fines regni accepta, militãtib' exolu-
turos. Acceſſit eodẽ anno Maſouia ad

Maſouia Poloniæ redintegrata.

ſocietatẽ cæterę Poloniæ, & regię autho
ritati ſeſe ſubdidit. Quod vt planiùs fiat,
paulo altì' quædã de Maſouiorũ ducib'
repe-

repetẽda, ac de profundis tenebris, quã-
Maſouiorum ducum genealogia.
tum licebit, eruenda ſunt. Conradus & Boleſlaus, de quibus in Boleſlao Pudico multa memorauimus, Ziemouiti ducis Maſouiorum filij fuêre. Ex his Conradus cùm ſine liberis deceſſiſſet, Boleſlaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Praiſlaua Ruſſa, ſiue Lituana priore vxore duos filios, Ziemouitum & Troidenum, è Boema verò Vanconem, ſiue
Maſouia diuiſio.
Venceſlaum ſuſcepit. Hi poſt mortem patris Maſouiã ita inter ſe partiti ſunt, vt Ziemouito Cirſcum, Raua, Liuum, Goſtininũ: Troideno Varſauia, Sochacioüia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum: Vanconi verò Plocenſis tractus cederet. Ex his Ziemouitus vnicum ſui nominis filium ſucceſſorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleſlaus & Cazimirus nati ſunt: quorum Boleſlaus Ruſſiæ principatum adeptus, quemadmodum ſuperius expoſuimus, veneno extinctus eſt: Cazimirus verò patri ſucceſſit. Porrò Vanconi vnicus itidem filius Boleſlaus hæres fuit. Atque hi omnes
Maſouij in fide & clientela regis Polonorum.
clientes, & vt ita dicam, feudatarij Cazimiri fuêre: quanquam non comperio, ſuáne ſponte regis authoritatem ſecuti, an vi ſubacti ſint. Illud quidem in pactis fuiſſe conſtat, Si quis eorum nullos mares liberos reliquiſſet, vt ei rex hæres eſſet. Itaque cùm primus omnium Boleſ-
Plocenſis ditio in poteſtatem regis venit. Ploſcum munitum.
laus Plocenſis orbus vita deceſſiſſet, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemq́; Plocenſem cocto latere muniuit. Nec multo poſt duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipſam arcem hypothecæ nomine ipſi addixit. Neque tamen diu ſuperſtes is ipſe dux Cazimirus fuit. Anno enim 1354. extremum vitæ clauſit diem, nullis & ipſe relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploſcum, & ditionem eius omnem in ſuam redegit poteſtatẽ. Supererat Ziemouitus, qui ſibi legitimã ſucceſſionem ſecundum fratres patrueles vendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Boemos, vel ad Crucigeros deficeret, fraternamq́ue hæreditatem bello repeteret, ita cum eo conſtituit, vt ei totius
Pacta Cazimiri regis cũ Ziemouito Maſouiorum duce.
Maſouiæ dominatum traderet, dũmodo ille non hæreditario iure, ſed regia munificentia, & in feudum, vt vocant, ſe eum habere, regisq́ue maieſtatem ſe cum poſteris ſuis comiter conſeruaturum, & contra quoſuis hoſtes, barbaros iuxta atque Chriſtianos, auxilio ſemper Polonis affuturum, neque cum quoquã fœdus vllum inconſulto rege icturum, ſolenni ritu & iureiurãdo profiteretur.

Cui rei dies dicta eſt Caliſſiæ ad ſextum Cal. Ian. anno Chriſti 1355. Itaque venit eò ad regem ex condicto Ziemouit⁹ cũ Nicolao Plocẽſi epiſcopo, & magna caterua procerum & equitum Maſouiorum, & publicè vexillum ad pedes regis proiecit, & in verba eius poſterorumq́; regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate ſubiectionem ſuam teſtatus eſt, cuius diplomatis exemplũ extat apud Dlugoſſum, ex archiuo regio deſcriptum.
Maſouij iurant in verba regis Poloni.
Quo illud etiam cautum eſt, vt illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum accepta rex nemini ſolueret: Plocenſem autem tractum omnem, quoad viueret, retineret. Porrò ſecundum mortem regis in ditionem Ziemouiti is vnà cum Viſſegrado & Plonſco eodem iure, quo cætera, recideret. Quoniam autem Elizabetha Vanconis quondã vxor, tunc verò vidua, pleraq; mariti ſui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cum Zie-
Poſtrema cum Vanconis vxore.
mouito rex tranſegit, vt poſt mortẽ viduæ, ea quidem quæ cis Viſtulam erant Ziemouito: ea verò quæ vltra flumen, ſi bi primum, ac poſt ſuam demum mortem eidẽ Ziemouito cederẽt. Hæc tunc ſic acta atque tranſacta ſunt. Interceſsẽre tamen poſt inter hos principes nonnullæ bonorum commutationes. Facit quidem Dlugoſſus & alterius Ziemouiti Viſnenſium ducis, qui & ipſe ſubſcripſit pactis Pruſſicis, mentionem: itemq́; Ianuſſij ducis Maſouiæ. Sed vndenam ij orti ſint, aut quem hæredem Ziemouitus hic reliquerit, quamue partem Maſouiæ Ianuſſius obtinuerit, & quando mortuus ſit, quem deniq; ſucceſſorem habuerit, neque ille prodidit, neque ego inuenio. Nunc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cùm Poloniam atq; Ruſſiam partim bellis ſuperioribus & excurſionibus barbarorum, partim peſtilentia exinanitam, minus cultam, minusq́; populoſam eſſe cerneret, Teuthonici generis hominibus ſiue acciris, ſiue vltro
Germani incolæ Poloniæ.
venientibus agros attribuit: quorũ non exiguæ reliquiæ in ſubmontana & Vngaris finitima regione & Ruſſia in hodiernum vſque diem manent, vtentes lingua craſſiore, ac non diſſimili ei, qua in Sileſia, Morauia, Boemia, & Pruſſia vulgò vtũtur. Indeq́ue ſumpta nomina pagis & oppidis à ſe conditis vel habitatis indiderunt. Qualia ſunt Lemberga, Lãdeshuta, Pilſna, Gorlicia, Freiſtadia, Hicinum, quod Germani Ticinum vocãt, Roſemberga, & alia eiuſdem modi. Eorum cura & opera Polonia frequentari, & cultior eſſe pagis & oppidis cœpit. Sunt enim ij frugaliores ac diligentiores in

res in reparanda ac tuẽda, & laurius habitãt. Fuit autem in eos & in cæteros oppidanos & agreſtes propenſior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus vel exactionibus, aut vllis iniurijs præfectorum ſuorũ, ſiue adeo procerum atque nobilitatis premi paſſ⁹ eſt, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuſcemodi auſi eſſent: ita vt vulgò ruſticorum ſiue plebeiorum rex vocaretur.

Plebeiorum rex.

Nec ipſos modò Teuthonas iure ſuo Saxonico ſiue Magdeburgenſi vti permiſit: ſed ſuis quoque Polonis, nobilitate excepta id indulſit. Quoniam verò ab ijs iudicijs ad Magdeburgẽſe tribunal prouocabatur, non ſine quadã ignominia Poloni nominis, & magno ſumptu ac diſpendio litigantium; ſuſtulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouienſi ſupremum & prouinciale iudicium Teuthonicũ conſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferiorib⁹ iudicibus ex tota Polonia fierent.

Iudicij Teuthonici ſupremi inſtitutio Cracoviæ.

Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris aduocatus cum ſeptẽ ſcabinis (ſic enim appellari eum quæſitorem cum iudicibus vſitatum eſt) quos magnus procurator arcis legit. Ab eo quoque iudicio ad regem eſt prouocatio. A quo extrema cauſæ cognitio binis ſex oppidorum ſiue ciuitatum decurionibus ſeu conſulibus delegatur.

Sex ciuitatum iudiciũ.

Ab his non eſt prouocatio. Sunt autem ex ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochnia, Veliſca, Cazimiria, & Ilcuſſum. Tametſi receptum eſt poſterius, vt rex ipſe etiam, ſi velit, de ijs prouocationibus cognoſcat. Habent autem ſupra memorati ſeptem indices cũ quæſitore ſuo ab eodem Cazimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum: neque iudicari à quoquam niſi à rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus poſſunt. Ita tunc Cazimirus populoſiorem cultioremque externis colonis Poloniam reddidit: & ne ii cum indignitate ſua ac totius reipublicæ ius aliunde petere neceſſe haberent, prouidit. Coercuit etiam ſuccreſcentia rurſus latrocinia, vnius maximè ſplendidi & potentis viri ſupplicio.

Borcouicius palatinus latro. Napiuonum familia.

Fuit is Mathias Borcouicius, ortus equeſtri Napiuonum familia, palatinus Poſnanienſis, vir impiger. Qui cùm prædones clam receptaret, quos punire debebat, conſuetudine turpis lucri captus, ducem ſe ipſis deinde præbuit. Quæ res cùm ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus & obiurgatus, ab incœpto deſiſteret, captus eſt Caliſſiæ, cùm eò forte ad regem veniſſet: & in Olſtinenſem arcẽ deportatus in tetro & obſcuro carcere inedia vitam finiuit. Cuius mortẽ cùm Ioannes frater vlciſci velle diceretur, iuſſu regis interfectus eſt. Bona eorum, in quibus erãt Coſminum & Zacia munitiones, cõfiſcata ſunt.

Coſminum & Zacia confiſcatã.

Filius verò Mathiæ profugus, cùm ex marchia Brandẽburgenſi in Polonos mercatores atque equites poſtea graſſaretur, quodam tempore in oppido Roſrazouo ab agreſtib⁹ trucidatus pœnas dedit. Fuère, vt habet Dlugoſſus, qui exiſtimarent cauſam tã diræ mortis Mathiæ palatino fuiſſe, qđ de ſtupro reginæ inſimulatus eſſet. Sed quænã ea regina fuerit, Dlugoſſus non memorat. Secunda quidem Heduigis; cũ quindecim annis in Zarnouecia caſtello quaſi relegata, honeſtè tamẽ & lautè habita, vixiſſet, ad extremum biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta eſt, & paulo poſt è viuis exceſſit.

Heduigis reginæ mors.

Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouienſiũ ducis filiam, Poſt cuius nuptias anno ſequenti, illud quod diximus ſupplicium de palatino Poſnanienſi ſumptum eſſe Dlugoſſ⁹ memorat.

1358. ann. Eccleſiaſtici ordinis cum equeſtri controuerſia in Cracouienſi diœceſi compoſita.

In ſequẽti anno controuerſiæ quędam de iure decimarum, de iuriſdictione eccleſiaſticorum iudicum, de viſitationibus & exactionibus archidiaconorum, præpoſitorum, & parœcorum, de nouis parœcijs inſtituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de ſemeſtribus vacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nankero epiſcopo in inſtaurationem baſilicæ Cracouienſis vſurpabãtur, inter Bozentã epiſcopũ Cracouienſem, & nobilitatẽ Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroſlao cognomento Bogoria Gneſnenſi archiepiſcopo, extinctæ ſunt, & Lublineuſis, ac Secechouienſis territorij homines, propter vaſtitatem ex Tartarorum & Lituanorum crebris incurſionibus immunitate decimarum ſpacio triginta annorum donatæ. Statimque illis ipſis dieb⁹ Cazimir⁹ ignominioſam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priuſquam perſequimur, explicanda eſt origo gentis, ſi quid modò certi è tãtis tenebris eruere poſſumus.

Daciæ deſcriptio.

Dacia ſecundum veterem geographorũ deſcriptionem, Tyra fluuio, quẽ nos Neſtrum vocam⁹, ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Ruſſia & Podolia eſt, diuidi ſcribitur: ab occidente ſole Iazygas Metanaſtas finitimos habet: ab Oriente Hieraſſo, quem Pruthum nunc dici opinor, & Iſtro ſiue Danubio fluuijs ab inferiore Mœſia; quæ nunc Bulgaria eſt: à Meridie verò eodẽ Danubio à ſuperiore Mœſia, quæ

nunc

nunc Boſna & Seruia eſt, diſiungitur.

Dacia à Traiano Imp. ſubacta. Eutropius.

Ea poſt multa bella cum Romanis geſta, ad exrremum à Traiano Imperatore, quemadmodum ſcribit Eutropius, ſubacta, & in formã prouinciæ redacta eſt. Cùm autem bellis ſuperioribus exhauſta eſſet, infinitas hominũm copias ex toto orbe Romano idẽ princeps ad agros vrbesque colendas eò tranſtulit. Sed tamen haud ita multo pòſt, ſub Galieno, ac deinde ſub Aureliano Imperatorib' barbari eam vindicarunt. Deinde Gothi eam ſub Gratiano principe poſſederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum

Valachorum origo.

Valachorum lingua.

& barbarorum, commercijs & connubijs commixtorũ, Valachi orti, lingua noua ex veteri ſua barbata & Romana confuſa ac corrupta vtuntur. Permulta tamen retinent Latina verba. Tametſi Ruſſicam quoque & Slauicam linguã in vſu habent, ſiue propter vicinitatem

Slauica lingua vnde apud Valachos.

& commercia, ſiue quod à Slauis ea quoque regio, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæotido palude & Ponto vsque ad Adriaticum mare pertinentes, ſubacta fuit: quemadmodum Libro primo oſtendimus. Nec totam tamen ea gens Daciam tenet. Eſt enim pars eius occidua Trãſyluania, Vngarorum prouincia, quæ ab Vngaris Saxonibus, Ceculis, & ipſis quoque Valachis nunc habitatur. Ripenſem verò Raſcij incolunt.

Valachorum mores.

Sunt autem Valachi gens dura, bellicoſa, & fraudulenta. Vnde verò & quando Valachi dici cœperint, non comperio.

Valachi vnde dicti.

Vulgaris quidem eſt opinio, ſed nullo veteri authore nixa, à Flacco quopiam ſiue præfecto, ſiue domino eos nomen hoc accepiſſe vt primùm Flacci, mox corrupto á finitimis barbaris vocabulo Vulaſſi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atq; Slauorum lingua non modò hi populi, verùm etiam omnes qui ſunt Italici generis Vulàſſi & Vuloſſi dicuntur: quod ipſum etiam argumẽto eſt, Italicam hanc gentem eſſe.

Valachorum ſtudia.

Agros non magnopere colũt Valachi, ſed armentis atque gregibus alendis fere victitant, eo quod optimis paſcuis abundet eorum regio. Inde fit fortaſſe, vt noſtris aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur: Quorum maximam ac penè infinitam vim non modò finitimis Ruſsis atqne Vngaris, verũ etiã Polonis, Pruſſis, Sileſijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq; quotannis ſuppeditant.

Religio Valachorum.

Religionem Chriſtianam colũt, Græcorum ritu. Obſcura & ignota penè vſque ad hæc tempora, quæ nunc perſequimur, ea gens fuit. Primumq; hoc nomen in Vngarorum hiſtoria reperio tẽpore Caroli regis: qui anno Chriſti 1330. contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam vocant, Latinè palatinum dici vſus obtinuit, bellum geſſit.

Voieuoda. Valach.

Moldauia.

Vocatur etiam Moldauia hęc ipſa regio, à flumine, an aliunde, nondum ſatis compertum habemus. Poſteriori quidem tempore gens vna in duos dominatus ſecta, nominibus quoque diſtingui cœpit, ſic vt ij, qui ad Orientem & Septentrionẽ vergunt, & Podolię finitimi ſunt, Valachorum nomen retineant: qui verò Meridionale Tranſyluaniæ latus attingũt, Multani à noſtris, à cæteris verò Tranſalpinenſes vocentur. Nonnulli hos propriè Valachos, illos Moldauos appellant.

Tranſalpini ſiue Multani.

Valachicum bellum, eiusque cauſa.

Huic ergo gẽti huiuſmodi de cauſa bellum fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro qnamuis natu minori, tamen propter liberalẽ indolem & morum ſuauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaqne nullo negocio dominatum occupauit. Excluſus dominatu Stephanus, ſimul & inſidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit, & cùm ſe in poteſtate & clientela eius fore profiteretur, facilè ab eo impetrauit, vt ſe ad paternum dominatum vi & armis reduceret. Igitur Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſſia exercitum non contemnendum, initio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano miſit. Nec malè Polonis ea ſuccedebat expeditio principiò. In velitationibus enim & particularibus certaminibus fere ſuperiores euadebant. Petrus vbi ſe imparem eſſe animaduertit eorum viribus, ad dolum ſe conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clam per internuncios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam Ingreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny à ſoli ſterilitate vocatur.

Ploniny.

Eam igitur Petrus cum ſuis inſedit, & qua noſtri iter facturi erant, arbores ſuccidit, ita vt truncis tamen vtcunque hærerẽt. Vbi noſtri indaginem illã ingreſſi ſunt, ibi coorti ex inſidijs Valachi, arbores ſucciſas vi impellunt ab extremis orſi, ita vt cæteræ mutuò ſeſe impellerent.

Poloni à Valachis contrucidati.

Qua ruina noſtri ſic obruti ſunt, vt qui obtriti & extincti non ſunt, viui tamen fere, debilitatis & colliſis membris, in hoſtium poteſtatem venirent. Pauci de extremo agmine ſalui euaſêre. Capta

ſunt

ſunt in eo conflictu tria vexilla magna, Cracouienſium, Sendomirienſium, & Leopolienſium: ſigna minora militaria ſeu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Srenauiorum, Habdancorum, Polucoſarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad ſe perlata mœſtus, ac de proditione exulum queſtus, de redimendis captiuis ad hoſtem miſit, & facilè impetrauit. Fuerunt autem inter eos maximè inſignes Nauoius Tencini⁹ Andreæ palatini Cracouienſis filius: & Sbigneus Oleſnicius Sbignei cius, qui poſtea fuit epiſcopus Cracouienſis & Cardinalis preſbyter, auus.

Nauoius Tencinius. Sbigneus Oleſnicius.

Cladem Valachicam alia non minor domeſtica poſt vnum annum conſecuta eſt è peſtilentia: quæ cùm per populos latè ſerperet, Poloniam quoque ſex menſibus autumnalibus & hibernis afflixit, ita vt in oppidis atque pagis dimidiam fermè partem hominum abſumeret. Cracouiæ quidem viginti millia mortuorum cēſa ſunt. Magis autem ea in nobiles & locupletes, quã in vulgus graſſata eſt.

Peſtis.

Crucigeri verò ope Ludouici marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Cæſaris, Lituaniam tribus excurſionibus vehementer tunc afflixerunt, Keiſtutũque ducem Gedimini filium cæperunt. Sed is commutatione captiuorũ liberatus eſt: nec multo pòſt iterum ac tertiùm capius, cuſtodias fruſtratus euaſit.

Lituania vaſtata à Cruciegeris. Keiſtutus Lituanus ter captus à Cruciegeris.

1361. ann.

Anno ſequenti, qui fuit 1361. Cazimirus rex miſſis Auinionem ad Vrbanum quintum pontificem max. Innocētij ſucceſſorem oratoribus, impetrauit, vt in Ruſſia cathedra metropolitica, Cracouiæ verò ſiue adeò Cazimiriæ noua academia inſtitueretur: id quod Carol⁹ Imperator & rex Boemorũ Pragæ iam fecerat. Atque illud quidem perfectum eſt eodem anno, primuſq́; archiepiſcopus Leopolienſis fuit Criſtinus, homo equeſtris ordinis, quanquam non memoratur cui⁹ gētis fuerit, à Gneſnenſi archiepiſcopo præſente rege conſecrat⁹.

Pragēſis academia. Archiepiſcopatus in Ruſſia inſtitutus.

Academię verò cœptum opus, magna parte ædificiorum conſequentibus annis magno ſumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non eſt, Cazimiri morte intermiſſum. Inuidêre ipſi fortaſſis fata hanc gloriam, vt integra ſolidaque Vuladislao Iagelloni maneret:

Academia Cazimiria inchoata.

Præterea repullulans rurſus inter epiſcopum Cracouienſem & regem, ſacrumq́; & profanum ordinem controuerſia de iure decimarum & interdictorum, eodē anno arbitrio Iaroslai archiepiſcopi Gneſnenſis, qui tunc fortè Cracouiēſem diœceſim viſitabat, ex compromiſſo ſedata eſt. Cuius decreti exemplum extat in conſtitutionibus regni & ſynodalibus vulgò editis. Hoc eodem anno Vuratiſlauia fortuito incendio conflagrauit.

Vuratiſlauia arſit.

In ſequens annus annonæ penuria & fame apud Polonos & vicinos populos inſignis eſt.

Fames in Polonia.

Ac veris quidem tempore lætæ ariſerunt ſegetes: Iunio verò menſe tempeſtates & aquilones cum pluuijs coorti florem ſegetum decuſsére, & iam enaſcentia grana corrupêre. Itaque fame vulgò laboratum eſt: quod malum tamen regis beneficentia & ſolertia nō ſine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atque horreis ingens vis frumenti è ſuperiorum annorum vbertate reliqua: id frumentum rex externis quidem ac ditioribus ſuis iuſto precio vendi iuſſit: plebs verò egena partim commutatione rerum frumentum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem tempore complures arces & oppida muris, vallis, atque foſſis munita ſunt: piſcinæ, aggeres, & aquæ ductus multis in locis facti.

Munitio arcium & oppidorum.

Atque inter cætera alueus à Cracouia Bochniam vſque per quinque miliaria duci inſtitutus, quo deriuata ac immiſſa aqua ex Viſtula, ſal, ligna, ac cæteræ merces vltro citroque nauibus vel ratib⁹ portarentur. Verùm is alueus perfectus non eſt. Redegit autem & pecuniam non modicam Cazimirus è frumento venditio. Quæ ſplendori ei⁹ anno ſequēti nō minimum ſuffragata eſt in nuptijs neptis, filię Boguslai ducis Stecinenſium: de qnib⁹ breuiter commemorabimus.

1136. ann.

Inimicitiæ erant inter Carolum imperatorem & Boemorũ regem, & Ludouicum Vngarorum, qui gener Caroli fuerat, leuibus quibusdam iniurijs, vt fit inter vicinos populos, excitatæ, ſed conuicio Caroli ſic auctę, vt bellum vtrinque magnis viribus appararetur.

Inimicitiæ inter Carolum Imp. et Ludouicum regem Vng.

Ludouicus Cazimirum cum Ruſſorum ac Tartarorum auxilijs, & per eum Sigiſmundum Danorum regem, Boguslai propinquum in ſocietatem belli pertraxerat. Carolus Boemiam, Morauiam & Germaniam omnem ad arma concitabat. Hoc vbi accepit Vrbanus pont. max. de pace cum vtriſque diligenter egit per legatum ſuum, Ioannem quempiam ſodalem Frãciſcanum, virum prudentem & eloquentem: qui cùm impigrè iam ad Carolum, iã ad Ludouicũ & Cazimirum recurreret, illumque eò adduxiſſet, vt ſatisfacturum ſe eſſe aduerſarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, verùm etiam affinitatē cōfecit, nempe vt Carolus imperator neptem Cazi-

Legatus pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

miri regis, Elizabetham Boguslai filiam, quartam vxorẽ duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicienſium ducis filiam, per quam Suidnicienſem domi. natum ſibi & ſucceſſorib⁹ ſuis Boemorũ regibus quæſiuir, paulo antè morte ſublatam amiſerat, cùm Venceslaum filium ex ea ſuſcepiſſet. Nuptijs dictus loc⁹ Cracouię ad Liberalia, quod Carniſpriuium vulgò vocanr. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigiſmundus Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerſo Iſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Ruſſiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Ziemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicienſium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppolienſium, & Boguslaus cum ſponſa filia.

Regum & principum conuentus Cracouiæ.

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

Ad extremum venit Carolus cum ſplendido comitatu. Cui veniẽti omnes principes atque reges cum Cazimiro Cracouia ad vnum miliarium obuiam profecti ſunt, & non modicum ſpacium pedibus progreſſi, quod idẽ facere Imperatorem cognouerant, amicè inter ſe cõſalutarunt. Cùm autẽ vrbi appropinquaret Carolus, ſpõſam cum patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiã habuit: deductuſque cum ingenti pompa, in arce, Cazimiro petente, diuertit, cæteris in vrbe hoſpitia diſtributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iuſſu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificẽtiſſimè habiti ſunt, durantibns vſq; in viceſimum diem nnptijs & cõuiuijs. Et cùm abundè omnia ad nutũ ſuppeditarẽtur hoſpitib⁹ regiorum ꝓcuratorum atq; diſpenſatorum prouidentia, tamẽ ne qnid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro ſeu circo vrbis collocata ſunt, alia vini, alia auenæ plena, vnde ſumerent quantum quiſque vellet. Præerat aũt procuratoribus ac diſpẽſatorib⁹ omnibus regijs Verincus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Cazimirus ꝓpter ſingularem induſtriam atque dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat, & omnium conſiliorum ſuorum non modò participem, ſed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cùm eſſet ditiſſimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quã ſplendidiſſimè adminiſtrare, ſed vt ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet. Imperatori, regibus, ducibus & proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt: in primis autem regi ſuo Cazimiro, ita vt quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere ſempiterno inter reges icto, ac iureiurando firmato, & miſſis inter ſe vltrò citroq; ampliſſimis muneribus, domos quiſque ſuas diuerſi diſceſſerant ad fines vſque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus nepti in dotem centum millia florenorũ. Infeſtata eſt etiã deinde hoc ipſo anno Polonia peſte populari. Sequentis verò anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, vt feras quoque beſtias in ſyluis & volucres extinguerer. Adiecit deinde Cazimirus animum ad recuperandam eam partem Ruſſiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Ruſſorum magis, quàm vi Lituanorum amiſerat, indictaque toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduerſus Ruſſos & Lituanos profectus eſt. Cùm autẽ Belſenſium fines primùm attigiſſet, venit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato rege imperata facere pollicitus, impetrauit, vt ditionem illam ſuam retineret. Itaq; ibi nihil hoſtile noſtri fecêre. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma arce de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Nam Lubarto petenti veniam dare noluit. In Volyniã deinde ſiue Vuladimirienſem tractum exercitum promouir: & cùm nemo pugnandi copiam faceret, Luſcũ, Vuladimiriã, & Oleſcum arces vi in ditionem ſuã redegit: cęteras per deditionem accepit. Atq; ita Lubarto eiecto oram illam omnem ſubactam ac tributariam factam, Alexandro duci Michaelis Coriathi filio, Gedimini nepoti, attribuit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luſcũ & Vuladimiriã ipſe retinuit, præſidiaque ijs arcibus impoſuit. Deinde ſucceſſu temporis Vuladimiriam, cùm lignea fuiſſet, latericio mnro muniuit. Et Alexander quidẽ in Cazimiri fide perſtitit: Georgi⁹ verò ambigua fide aliquoties poſtea rebellionem tẽrauit. Porrò Lituani nunq̃ deinde, quoad vixit Cazimirus, neq; Ruſſiã, neq; Poloniam infeſtarunt, eo quod ſatis habebãt negocij cum Crucigeris, & quòd præſidia contra eos opportunis locis rex collocarat: Maſouiam ſemel duce Keiſtuto impunè depopulati ſunt, ad Poltouiam vſque prouecti. Quo oppido direpto incenſoque, quippe quòd munitum non eſſet, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam ſe cum facultatibus ſuis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio ſubijcientibus. Neque memorabile vllnm Cazimiri regis factum poſt ſubactam Ruſſiam quatuor illis an-

Nuptiarum apparatus.

Verinci Germani dignitas ac magnificentia.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Peſtis.

Hyems aſpera.

Georgius dux Belſenſium.

Chelma Ruſſica capta.

Volynia ſubacta & Alexandro tradita.

Luſcum & Vuladimiria arces Polonorum præſidijs munitæ.

Vuladimiria muro confirmata.

Maſouia vexata à Lituanis.

Poltouia incenſa.

nis,

nis, quibus poſtea vixit, memoratur niſi
Cum Lubuſſenſi epiſcopo tranſactio.
quod cum Petro quoque Lubuſſenſi e-
piſcopo, quem bonis quibusdam ſpolia-
rat, tranſegit, ea lege vt epiſcopus Lubuſ-
ſenſis bona, quæ antiquitùs intra fines re-
gni Polonici iam inde à tempore Henri-
ci Barbati ducis habebat, retineret, regẽ
autem dominum & patronum ſuum ag
noſceret: & quòd comites Dreni ipſi quo
Comites Dreni & Santoci dedunt ſe regi Polon. Cazimirus rex in Pruſſiam profectus.
que cum ea ipſa arce & Santoco ſe in di-
tione Cazimiri & regum Polonorũ an-
tiquitùs eſſe, ac deinceps fore iurati pro-
feſſi ſunt: itemque quòd id[illegible] magna
parte Poloniæ peragrata, in Pruſſiam ſe
contulit cum pacato comitatu, viden-
di Marieburgi aliarumque arcium &
oppidorum cauſa, quæ Crucigeri frequẽ
tia & permunita, & bene cõſtituta habuẽ
re, vt ad eorum exemplum Poloniam
etiam magis cultam redderet. Vbi perhu
manè & honorificè à Crucigeris, quocun
que adijt, acceptus eſt. Quin & inimici-
tias cum Carolo imperatore ſuſcepit,
idque ſiue ſua ſpõte & aliqua iniuria pro
uocatus, ſiue Ludouici regis Vngarorum
gratia: qui hoc ipſo tempore bellum, Ca-
rolo indixiſſe, & Morauiam infeſtaſſe
memoratur. Extat quidem in archiuo
Cazimiri cũ Ludouico fœdus contra Imperatorẽ 1369. ann.
Cracouienſi fœdus & ſocietas Cazimi-
ri cum Ludouico anno Chriſti 1369. di-
ſertè contra Carolum Imperatorem &
regem Boemorũ inita. Nec illud ſilen-
tio prætereundum eſt, quòd per hoc tem
Bythomienſium metallorũ interitus.
pus metalla Bythomienſia plumbi cum
argento intermixto feracia euanuerunt,
poſt interfectos crudeliter ab oppidanis
publico cõſilio duos ſacerdotes, Petrum
parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipſi
erat à ſacris concionibus. Neque hac mo
Bythomienſium pœna ob interfectos ſacerdotes.
dò pœna Bythomienſes facinus illud lu-
erunt, ſed etiam ab epiſcopo Cracouien-
ſi interdicto perculſi, & honore omni pri
uati ſunt, damnatique, ne qui ex poſteri-
tate eorum deinceps ſacris initiarentur,
aut vlla ſacerdotia obtinerent. Sed ab in-
terdicto & cæteris pœnis poſt biennium
demum apud Pontificem max. permag-
no ſe redemerunt. Erat autem tunc epi-
Florianus epiſcopus Cracouienſis. Bozentinũ arx & oppidum.
ſcopus Cracouienſis Florianus Morſci-
us gente Ielitius, Caſtellani Sendomiri-
enſis filius, poſt Bozentam, qui Bozenti-
no arci, & oppido nomen dedit, amiſſo-
que viſu obijt. Sub hoc ipſum tempus
Boleslaus dux Suidnicienſium & Iauori
enſiũ mortuus Carolum Imperatorẽ &
regẽ Boemorum affinem ſuum ex pacto
hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod
reliquum fuerat, Boemorum regno ad-
iectum eſt. Sed iam Cazimiri mors ſty-
lum noſtrum ad ſe reuocat. Anno igi-
1370 ann.
tur Chriſti milleſimo trecenteſimo ſep-
tuageſimo cùm hyemẽ Cracouiæ Cazi-
mirus exegiſſet, vere appropinquante in
maiorem Poloniam profectus, per æſta-
tem ibi commoratus eſt. Deinde autum-
no inde diſcedens, in Sendomirienſi
tractu & in Ruſſia venationibus hyber-
num tempus dare decreuerat: iamque
Prædboriam, quod oppidum in Sira-
Prædboria.
dienſi tractu eſt, peruenerat, cùm eum
grauis caſus afflixit. Fortè enim ad ſex-
Cazimiri casus.
tum Idus Septembris, qui dies Mariæ Dei
matris natalis anniuerſario & ſolenni ri-
tu à Chriſtianis celebratur, venatum in
proximas ſyluas, fruſtra diſſuadentibus
nonnullis pijs hominibus profectus erat:
vbi dum cupidius ceruum fugientem im
pedito loco & inter vepres perſequitur,
labente magno cum impetu equo, quo
vehebatur, vehementer homo ſenex &
carnoſus conquaſſatus eſt, ita vt febre ex-
agitaretur. Relatus autem Prædboriam,
& citò medicorum ope releuatus, Sen-
domiriam contendit. Vbi cùm ſpretis
medicorum præſcriptis, intemperanti-
us viueret, & piris, malisque, ac cæteris
fructibus, quos locus ille producit exi-
Sendomirienſium [illegible]
mios, ſeſe ingurgitaret, balneisque ni-
mium vteretur, in febrim recidit. Ne-
que tamen tam acris ea fuit, quin rheda
vehi poſſet, medicis Cracouiam profiſci-
ci ſuadentibus, quòd ibi faciliorem eſſe
medicationem dicerent. Itaque Sendo-
miria Chrobranos profectus, cùm ex agi-
Chrobr[illegible]
tatione itineris grauiore æſtu vrgeretur,
frigidam aquam præter ſententiam me-
dicorum bibit. Atque inde maiores flam
mas concepit. Quibus medicorum arte
mitigatis, lectica in Coprziuunicenſe mo-
naſterium delatus ſuccollantibus auli-
cis, octo dies ibi quieuit. Releuatusque
aliquantulum, iter inſtitutum proſecu-
tus eſt. Oſſeci autem cùm alterius de me-
dicis Matthæi permiſſu mulſam bibiſſet,
rurſum deterius habere cœpit: ſed tamen
Corcinum atque inde poſt aliquot dies
pridie Calendas Nouembris Cracouiam
delatus, languebat magis. Quærit deinde
ex medicis, num iam Cracouiam perue-
niſſent: tacitè eos admonens promiſſo-
rum, quibus ei Cracouiæ certam quo-
dammodo ſanitatem erãt polliciti. Dein
de eos rogat, vt verè ac liberè ſibi dicant,
an de vita ſua deſperarent. Sed ijs, vt ſo-
lent, bonã ſpẽ oſtentantibus, nihilomi-
nus cũ deſtitui ſe viribus animaduerteret, ac
cito epiſcopo Cracouiẽſi Floriano, ac Vu
Vladislaus dux Oppolienſis.
ladislao duce Oppoliẽſi ſororis ſuæ nepo
te, quem Ludouicus rex Vngarorum il-
lis ipſis diebus ad viſendum eum miſerat,
itemque inſignioribus nonnullis de cœ-
tu ſacro baſilicæ Cracouienſis, ad hæc &

aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana reli-
gione, vti Chriſtianum decet, mori ſe
Teſtamentū Cazimiri regis. profeſſus eſt: teſtamentumque condidit,
quo multa multis cùm ſatellitibus, tum
nothis filijs ſuis, plurima Cazimiro
Scecinenſium Pomeranorum duci lar-
girus eſt: quædam etiam Gneſnenſi &
Poſnanienſi baſilicis. Cracouienſi verò
crucem illam inſignem, quam Leopoli
deporrarat, cum incluſa portione ligni
crucis Chriſti. Duabus verò filiabus è ter-
tia vxore ſuſceptis, ſtragulam veſtem om
nem ac dimidium aureæ, argenteæ, & gē-
meæ ſupellectilis: reliquum autem eiuſ-
dem ſupellectilis matri earū vxori ſuæ
legauit, adminiſtrationemq; ſiue execu-
tionem teſtamenti Ioanni Streleio, co-
gnomento Suchyuilco, decano Craco-
uienſi & Cancellario regni commiſit.
Cazimiri mors. His ritè peractis, ſacris myſterijs de more
procuratus Nonis Nouemb. vitam cum
morte commutauit: ac terria die poſt, in
baſilica Cracouienſi ad dextram aræ ma-
ximę honorificè ſepultus eſt. Vbi extat ad
huc eius monumentum cū imagine ſcul
pta in marmore. Regnauit autem Cazi-
mirus annos trigintaſeptem, vixit ſexa-
ginta: pacis quàm belli artibus & operi-
bus clarior: vnde etiam Magni cogno-
Magni cognomentum vnde. mētum ſolus hic inter Polonorum prin-
cipes non tam virtute bellica & victorijs
meruiſſe videtur, quàm operibus magni-
ficis, & plurimarum artium & oppido-
rum munitione, & quòd omnium ſum-
morum pariter & infimorum hominū
erga ſe beneuolentiam ijſdem, quibus col
legerat, virtutibus, hoc eſt, iuſtiria, facili-
tate, humanitate, elegantia, & clementia,
ad extremum retinuit. Etenim ad glori-
am quidem plus valent bellicæ virtutes:
præſens verò hominum beneuolentia le
nioribus his virtutibus facilius compara
tur. Magis illas ferè homines admirātur,
ſed has gratiore memoria perſequuntur.
Tametſi bellicæ quoque gloriæ non ex-
pers fuit cùm alibi, tum in Ruſſia maxi-
mè: quam à maioribus ſuis amiſſam, ma-
iore felicitate, quàm ſudore recuperauit.
Nōnulli à corporis habitu & ſtatura Ma-
gni cognomentum ei datum eſſe volunt.
Cazimiri virtutes & præclara facta. Hic princeps inextricabiles iudiciorum
laqueos reſecuit: leges barbaras & ini-
quas, quoad tunc potuit, vel ſuſtulit, vel
correxit, adeuntibus facilis & comis: que-
rimonias etiā infimorum benignè & pa-
tienter audiuit: tenuiores à potentiorum
vi & iniuria vindicauit, ſic vt ęquior ple-
bi, quā nobilitati eſſe videretur: captos ab
hoſtibus ſuos promiſcuè redemit: ne cui-
quam oneri eſſet, cauit: ſeueritate, vt me-
dici ſolent vſtionibus & ſectionibus, non
niſi neceſſario vſus eſt: Poloniam ſupe-
riorum temporum bellis & alijs calami-
tatibus vaſtam & infrequētem, populoſi-
orem reddidit, & ad meliorem cultum
redegit, maximè indulgentia in agreſtes,
ac Teuthonum colonijs deducendis. Ar-
Arces & oppida munita à Cazimiro magno. cium verò & oppidorum in Polonia ple-
rorumque omnium munitiones, ac tem-
pla lateritia, eius ſunt opera. Hic enim
Cracouienſem arcem exornauit, cuius
tamen exornationis vix iam vlla extant
veſtigia: Cazimiriam Viſtula diſiunctam
à Cracouia, Veliſcam, Scauinam, Ilcuſſū,
Bendinum, Lelouiam, Sendomiriam,
Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opo
cinum, Vauelniciam, Lublinum, Caliſ-
ſiam, Pyſdros, Stauiſſinum, Velunnm,
Coninnm, Petricouiam, Lēciciam, Ploſ-
cum, Inouulozū, Leopolim, Sanocum,
Croſnam, Cichouum oppida & caſtella
mœnibus cinxit. Arces Poſnanienſem,
Caliſſienſem, Sendomirienſem, Lubli-
nenſem, Leopolienſem vtranque, Pyſ-
drenſem, Siradienſem, Velunenſem, Lē-
cicienſem, Colenſem Plocenſem, Nepo-
lomicenſem, Sidlouienſem, Prædborien
ſem, Breſnicenſem, Boleslauecenſem, O-
ſtreſſouienſem, Premiſlienſem, Landiſ-
coronenſem, Bendinenſem, Lelouien-
ſem, Sorſtenenſem, Ocecenſem, Crepi-
cienſem, Secechouienſem, Solecenſem,
Zauichoſtenſem, Corcinenſem, Coninē-
ſem, Naclenſem, Velenenſem, Medire-
cenſem, Cruſuicienſem, Zlotorienſem,
Bydgoſtiēſem, Lubaciouiensē, Treboun-
lienſem, Halicienſem, Tuſtanenſem,
Opocinenſem, Priſſouienſem, Rauēſem,
& Viſſegradenſem, vel denuò muniuit,
vel vetuſtas refecit. Templa verò præter
Templa à Cazimiro condita. ca, quæ ſuprà enumerauimus, Nepolomi
cenſe, Corcinenſe, Solecenſe, Opocinen-
ſe, Lapſiceuſe, & in arce Cracouiēſi duo,
quorum alterum ſancti Michaëlis, alte-
rum Sancti Georgij nomine dedicatum
eſt: è conſpectu verò eiuſdem arcis Ru-
penſe diui Stanislai cæde nobile, itemque
prochodochium ſiue hoſpitale Strado-
mienſe condidit. Præterea Corcini, Pe-
tricouiæ, Caliſſiæ, & Lenciciæ monaſte-
ria: quibus omnibus amplam & luculen-
tā ſupellectilem ad cultum diuinum ac-
cōmodā attribuit. Mogilenſe quoq; mo-
naſteriū imperfectū conſummauit: Baſili
cā etiā Cracouienſem exornauit. Eius e-
tiam opus ſunt tabernæ mercatorum &
propolarum in circo Cracouienſi. Fuit
& viuarium ſub arce Craconienſi ad Vi-
ſtulam: cuius veſtigia ſe vidiſſe Mathias
Mechouienſis paulo antè noſtra tempo-
ra memorat. Locus etiamnum vetus no-
men retinet, Zvuerzinez dictus lingua *Zuuerzinecz.*
ver.

vernacula: Ziemonitum Maſouiorum
ducē, epiſcopo Poſnanieñſi vt decimas de
noualibus agris reddi in ſua ditione iube
ret, condemnauit. In ſumma, publica re
gis huius acta, & opera pleraque omnia
laude digna ſunt: ac eo quidem magis,
quòd diſſimilem habuit ſucceſſorem. Cę
Vitia Cazi miri.
terùm domeſtica vita fuit impurior: in
cibo potuque intemperans: in libidines
verò ita proiectus, vt præter greges con-
cubinarum, cum quibus magis, quàm cū
iuſtis vxoribus conſueuerat, Boemā quā
dam Rochicianam, captus eius pulcritu
dine, in loco iuſtę vxoris haberet, pro-
miſſa ei conceptis verbis (cùm aliter poti
ri ea nō poſſet) fide matrimonij, interue-
niente abbate Tinecenſi thyara ornato:
quem mulier epiſcopum Cracouienſem
eſſe credidit. Sed eam deinde cùm caluā
& ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, &
Iudææ cuiuſdam Heſter conſuetudine v-
ſus eſt, de qua Nemiram & Pelcam filios
ſuſcepit. Nam filias natas, vt in Iudaica
religione permanerent, matri indulſit.
Iudæorū prærogatiuæ in Polonia vnde ſint.
Huius Heſter opera gens Iudaica mag-
nas prærogatiuas in Polonia à rege adep-
ta eſt, cùm nouas, tum quas ipſis olim Bo
leſlaus dux Caliſſienſis in ſua ditione cō-
ceſſerat. Quin & periculi illius, quod Ca
rolus rex Vngarorum cum vxore & duo
bus filijs à Feliciano intentatum adijt, Ca
zimiri huius libidinem in cauſa fuiſſe ex
iſtimant. Itaque iuſta pœna diuinitùs af-
fectus eſſe videtur Cazimirus, quòd nul-
los poſt ſe mares liberos reliquit. Quam-
uis aūt tam libidinoſus ipſe eſſet, tamen
continentes ſacerdotes ſingulari fauore
proſecutus eſt. Quòd ſi induſtria dexteri
tateque etiam præditi eſſent, multum eis
vtebatur: & quāuis plebeij & obſcuro lo-
co nati eſſent, nobilibus eos non modò
exæquabat, verùm etiam anteponebat.
Curabat autē, vt omnes ſacerdotes, quo-
ad fieri poterat, ſacerdotia ſua per ſe ipſi
præſentes adminiſtrarent. Statura proce-
ra fuit & corpulentus, capillo denſo & *Effigies Cazimiri.*
criſpo, promiſſa barba, voce ſonora, ſed
balbus aliquantulum. Cazimiro etiam
regnante, vt ne pios homines ſuis laudi-
bus defraudemus, Mathias Golancieui-
us, gēte Toporus epiſcopus Vuladiſlaui-
enſis, qui 42. annos epiſcopi munere fun-
ctus eſt, baſilicam Vuladiſlauienſem no *Vuladiſlauienſis baſilica noua.*
uam condidit in oppido, cùm prius ſub
arce fuiſſet. Aliud item templum Vitalis
martyris memoriæ dicatum in eodem
oppido conſtruxit: arces Vuladiſlauien-
ſem & Racianzum cocto latere muni- *Vuladiſlauia & Racianzum arces munita ab epiſcopo.*
uit: deinde ſenio confectus, & viſu orba-
tus, Sbilutho propinquo ſuo præpoſito
eiuſdem baſilicæ, epiſcopam conceſſit.
Quanq̄ poſtea pœnituit eū facti, cùm nō
pro meritis ab illo tractaretur. Iaroſlaus
verò Scotnici⁹ gente Bogorius, archiepi-
ſcopus Gneſnēſis permulta pręclara mo
numēta reliquit, quę aptius infrà recenſe
buntur. Per hoc tēpus Cruciġeri Pruſſien
ſes atq; Liuoniēſes, & Lituani mutuis po
pulationib⁹, & munitionum euerſionib⁹
inter ſe certabant: nonnunquā etiam ad
man⁹ veniebant, & quidem Marte vario.
In Germania verò Heluetiorū ſiue Sui-
tenſiū ſocietas, ante ſeptuaginta ferè an- *Heluetiorū incrementa.*
nos inſtituta, per iniurias principū, quib⁹
ij ciuitates affligebant, magna cœpit in-
crementa. Sed iam Librū hunc vnà cum
Cazimiri regno finiamus: ſequentesque
externi generis regibus dedicemus.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

IAM inde à Lechó conditore vſque ad mortem Cazimiri ſecundi, ſemper Polonia ſui generis reges atque principes habuit, Venceſlao Boemo, de quo in ſuperiore Libro pertractauimus,, excepto. Deinceps verò, cū Cazimirus rex moriens, nullos mares liberos reliquiſſet, ad hoc vſque tempus, quo hæc ſcribimus, exteri apud Polonos
Exterui reges.
regnarunt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum ſua poſteritate, quæ in hunc vſque diem durat atque regnat. Quæ tempora dū perſequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges vſquā alibi geſſerunt rationem expectabit. Quā quam enim per reges atque principes hiſtoriam ducimus, tamen inſtituti noſtri eſt, non tā vitas regum ipſorum atq; principum, quàm res geſtas Polonorum perſequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox ſcribere aggrediemur, ſiue in Vngaria, ſiue in Italia, ſiue vſquam alias geſſit,

quęque ij, qui poſt eum in Polonia regnarunt, quę quidem ad Polonicam hiſtoriam non pertinebunt, vix & obiter attingemus. Lituanicas verò res à tempore Iagellonis regis, quòd cōiunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omitiemus, niſi ſi q̄ erunt, quæ minus ad nos pertinere videbuntur. Hæc ſemel præfati, iam ſuſceptum opus à morte Cazimiri ſecundi regis proſequamur.

LVDOVICVS VNGARORVM ET Polonorum rex.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Ziemouitus dux Maſouiorum à Ioāne filio, quem hac de cauſa miniſterio regis addixerat, illico Ploſcum, Rauam, Viſſegradum, Goſtininum, & Sochacouiam arces in ſuam redegit poteſtatem, dedentibus eas vltrò pręfectis, cùm quòd ſciebant ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo redempti erant. *[Ziemouitus Maſouiorū dux munitiones quaſdam occupat.]* In vtraque etiam Polonia & in Ruſſia poſt vulgatam mortē regis noui quidam motus exciti ſunt à finitimis. Nam Haſſo ſiue Heſſus quiſpiam Ottonis marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæſaris, præfectus, cùm didiciſſet proditione triū Saxonum, qui in præſidio Santoci erant, arcem eam à paucis cuſtodiri, & à commeatu imparatam eſſe, præfectumq́ue eius Sendiuoium Virium caſtellanum Bninenſem abeſſe, *[Sendiuoius.]* cum tumultuaria agreſtium ferè manu eò accurrit, arcemq́ue oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Sleſſinio impigro iuuene, qui ceſſantibus Saxonibꝰ proditoribꝰ cum paucis ſuis arcem defendebat, vigilijs & labore confecto per deditionem accepit. *[Santocū Polonis ereptū.]* Ex alia verò parte Lubartus Lituanus cum Keiſtuto fratre & expeditis copijs Vuladimirienſem arcem in Volynia, poſteaquā primo impetu capere nō potuit, circunſedit. *[Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.]* Præerat arci Petraſſius Turſcius de ſatrapia Lēcicienſi. *[Petraſsius Turſcius.]* Is quāuis diutius obſidionem ſuſtinere potuiſſet, tamen Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iuſſerat, Cracouiam profecto, cùm necunde quicquam opis expectaret, ferocitate & minis Lituanorum territus, arcē ligneam veterem, quā tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus valido præſidio firmauit. Nouam verò, quam Cazimirus duobus annis magna cura ſumptuq́; cocto latere muniuerat, neque tamen conſūmauerat, diruit, & ſolo æquauit. Inde in Lublinenſem atque Sendomirienſem tractū excurſionē fecêre ijdē barbari, magnasq́; p̄das egēre. *[Lituanorum excurſio in Poloniam.]* Ac inter alia Lyſſecēſe ſiue Calui mōtis monaſteriū diripuêre. *[Lyſſecenſe monaſteriū direptum.]* Vnde cùm inter aliā prædā portionem crucis Chriſti auro incluſā aſportarēt, & ad fines Polonię ꝑueniſſent, memorabilis res accidit. Plauſtrū enim, quo crux cū cętera præda vehebatur, nulla vi neq; iumentorū neq; hominū loco moueri potuit: quin ſubitò cōcidebāt exanimati homines, equi & boues, quicunq; id plauſtrum attigerant. *[Miraculum.]* Obſtupefacti re noua Lituanorū duces, cùm ex Ruſſo quopiā miraculi & cladis ſuæ cauſam cognouiſſent, mox crucē cum Chorabala quodā nobili captiuo, libertate donato ad locū ſuū remisêre: ipſi cū reliqua præda domos ſuas ſalui peruenêre. Neq; enim erat qui noſtros ad arma cogeret, vt fit ſoluta diſciplina omni morte principis. Nā Ludouicus rex Vngarorū, quē Cazimirus multo antè ſucceſſorem ſibi deſignarat, *[Ludouici regis electio.]* licet mox de morte auunculi certior factus eſſet, tamen continuit ſeſe domi: & quorſum cōſilia Polonorū vergerēt, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata ſententia alij regnū mandarēt. Erant enim ſuperſtites duæ filiæ Cazimiri: Erat & Cazimirus Scecinenſiū dux, nepos ex filia: Erant etiā Cuiauienſium & Maſouiorū duces propinqui & neceſſarij. Matrē tamen ſuam Ludouicus Cazimiri regis ſororē celeriter in Poloniam præmiſit. *[Elizabetha regina Vng. venit in Poloniam.]* Nec ita multo pòſt venerūt ad eum Viſſegradū è comitijs Polonorū oratores, Florianꝰ epiſcopus Cracouienſis, & Ioannes Strelcius cācellariꝰ Poloniæ, *[Polonorum oratores ad Ludouicum.]* rogantes vt primo quoq; tempore in Poloniam veniret, regnumq́; deſtinatum ſuſciperet, ac præſentia ſimul & impendētia pericula depelleret. Audita ille legatione, aliquandiu, quid faceret, deliberauit. Cunctanti cùm & noſtri orādo, & Vngari proceres ſuadēdo inſtarent, tandē reſpōdit: Nō ſatis intelligere, neq; hos quid ſuadeāt, neq; illos quid petāt. *[Sapiens dictum.]* E neutrorū enim id re fore: ſicuti ne duobꝰ quidē gregibꝰ expediat, vnum habere paſtorē. Satis & abundè eſſe negotij, vni populo præeſſe. Duas Reſpub. vix vlla ratione ſine alterutrius, ſiue adeò vtriuſq; malo & incōmodo ab vno adminiſtrari poſſe. *[Regna plura non bene ab vno adminiſtrari.]* Ita tūc Ludouicus. Sed tandē victꝰ precibꝰ oratorū, annuit. Bōfinius, audita morte Cazimiri auunculi, ſtatim eū ingenti delectu habito in Poloniā ꝓfectum eſſe, regnūq́; teſtamēto legatum à ꝓceribus & legatis populorum petiuiſſe, & facilè impetraſſe ſcribit. Venientē proceres Poloni cū frequenti nobilitate ad Sandeciā obuiā progreſſi excepêre, & Cracouiam deduxêre. *[Ludouici regis aduentus in Poloniā.]* Ibi rurſus armatę ciuitatis occurſu honorificè cōſalutatꝰ eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Cancellario, an teſta-

man.

mentũ Cazimiri regis ratũ eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Sed admonitus ab iis qui proximi de ſenatu aderant, multum detrimẽti eam rem Poloniæ allaturam eſſe propter profuſas donationes & legata Cazimiri, & quòd de fide quoque ſcripturæ teſtamẽti dubitaretur, ad ſenatum ea de re per Vuladiſlaum Opolienſium ducem retulit.

De Legatis Cazimiri iudicium.

Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras quidem omnes donatiões valere, de ea verò, qua Sceciñenſi duci Siradienſis, Lencicienſis (quam poſt mortem Ziemouiri auunculi ſui Cazimirus recuperauerat) ac Dobrinenſis ditio, itemque arces Cruſuicia, Bydgoſtia, Vulotouũ, & Valcia cum ſuis territoriis donabantur, itemq; de ea, quæ fiebat nothis filiis Cazimiri, apud terreſtres iudices, quos vocant, diſceptandum eſſe cenſuit.

Iudices delegati.

Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis, & Vilcieus Naborouius ſubiudex terræ Cracouienſis lecti iudices, re bene perpenſa, decreuerunt eas donationes irritas eſſe debere, quòd non de ſententia ſenatus factæ, valde damnoſæ eſſent reip. Cui decreto ſenatus rogatus à rege ſubſcribere noluit. Et ſanè in vtranque partem res erat perdifficilis de Sceciñenſium duce. Nam ſi is omnibus iis, quæ ſibi donata erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet: cauendumque erat, ne fretus ea potẽtia, regnum inuaderet: ſin repulſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Imperatore, cũ quo ſoror eius nupta erat, expectandum *.

Tranſactio Ludouici cũ duce Pomeranorum.

Quocirca ita cum eo tranſegit Ludouicus, vt is in Dobrinenſi tantùm ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, & Valcia acquieſceret, cætera regi relinqueret.

De coronatione controuerſia.

Quibus rebus tunc peractis, rurſus de coronatione regis ab archiepiſcopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt, quod ij cõtendebant, vt ea Gneſnæ more veteri fieret. Sed Ludouicus proximorum regũ Vuladiſlai aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re ſecuturum ſe eſſe dixit.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

Quo reſponſo ſedatis maioribus Polonis, decimoſeptimo die Nouembr. ab Iaroſlao archiepiſcopo Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro Lubuſſenſi epiſcopis in baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum rex nouus euulſit: imò pluſetiam accendit, cùm non modò diſſimilis eſſet Cazimiri, ſed ne adiri quidem à noſtris ſine interprete poſſet: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere videretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperãda ea, quæ ſuperiori tẽpore à Polonia

Ludouicus rex Polonicarum rerũ negligens.

auulſa erant, verùm etiam enormem donationem adijceret, qua Vuladiſlao duci Oppolienſium, Vngariæ palatino, Oſtreſſouienſem & Velunenſem tractum omnem, qui Rudenſis olim dictus eſt: itemque Olſtinenſe, Crepicienſe, & Bobolicenſe territoria in ſatrapia Cracouienſi: adhæc Breznicienſe in Siradienſi donauit.

Ludouici profuſa donatio, Oppolienſium duci facta.

Sed tamen tum ab hoc ipſo Vuladiſlao, tum à Cazimiro Sceciñenſi (quã quam de Vuladiſlao variat Dlugoſſus) ſolenne iuſiurandum accepit, quòd perpetuò in poteſtate ipſius & regum Poloniæ deinceps futuri eſſent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accreſcerent, ſi ij nullos mares liberos relinquerent.

Pomeranici & Oppolienſis ducis iuſiurandũ regi Pol. datũ.

Exequias deinde magnificentiſſimas & ſumptuoſiſſimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti baſilicæ Cracouienſi oblatum atque donatum eſt, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu & eiulatu ingens defuncti regis deſiderium teſtata eſt, præſertim quòd cum eo ſucceſſionem regum ſuorum vetuſtiſſimã à Piaſto vſque propagatam, extinctam eſſe cerneret, regnumque ad externum regem perueniſſe, qui longè abfuturus eſſet. Quod cùm Ludouicus animaduertiſſet, veritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occaſionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam, & conſtituto ibi iudicio, perfecit vt non ex iuſta vxore natæ, atque exhæredes pronunciarentur.

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

Quod adeò ingrati hominis facinus nõ ſine iuſta diuini numinis vindicta factum eſſe videri poteſt, vt filiæ Cazimiri paternarum libidinum & ſtupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Poſtea tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita eſt. Vt verò poſtulatis maiorum Polonorum ſatisfaceret Ludouicus, in maiorem Poloniam poſt paucos dies profectus eſt, & biduum Gneſnæ cõmoratus, paratum ſibi in baſilica Gneſnẽſi ſoliũ aſcẽdere noluit, affirmãs id neque ſibi, neq; Polonis decorũ fore, vt coronationem Cracouiæ peractam quaſi in dubium reuocarent. Deinde Cracouiam reuerſus, cùm animos Polonorum vexatione, violẽtia, & rapinis Vngarorum offendiſſet, neque de recuperando Santoco & Vuladimiria conſilij quicquam iniuiſſet, mox in Vngariam rediit, Tranſalpinenſium Valachorum Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commiſſa.

Vngarorum violentia.

Elizabetha regina administratione regni commiſſa.

Nec mora, cũ duob' exercitibus Valachiã Tranſalpinẽſem ingreſſus, alterũ

qui-

quidem in ſyluis circumuentum ab hoſtibus amiſit, cum altero victor deſectores in ſuam redegit poteſtatem: & ne tã facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinũ oppidum quod fortè Zuuerinũ Slaui dixêre, inſtaurauit, præſidioq́; firmauit.

Ludouicus Tranſalpinã recuperat. Seuerinum

Interim Elizabetha mater eius in Polonia muljebri vſa conſilio iuuenes & imperitos homines in ſenatum allegit, compluresq́; bonos & graues viros magiſtratibꝰ mouit, & nihili homines atq; aſſentatores eis ſuffecit. Ac inter alios in primis Prædiſlaus Goluchouius palatinus Caliſſienſis vir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq́; Otto Pileciꝰ ſucceſſor datus eſſe memoratur. Quã rem ægrè tulêre maiores Poloni, & parêre Ottoni, quamuis & genere & virtute præſtanti, detrectabant, propterça quòd nullas is habebat poſſeſsiones in maiore Polonia, atq; ita contra leges præfecturã obtinebat. Sed tamen homo ſplendidus & liberalis, vt quemq; de nobilitate factioſiſsimum & ſibi maximè aduerſarium eſſe nouerat, ita os eius comitate & munificentia ſua primũ obſtruxit. Sic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptũ. Sed cùm ora illa Poloniç finitimorum latrocinijs infeſtaretur, neq; Otto domeſticis opibus, quas ibi nullas habebat, compeſcere ea poſſet, & nobilitas vulgo eius odio militiã detrectaret, ceſsit inuidiæ, & pręfectura ſe abdicauit.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

Cui Sendiuoius Subinius indigena ſucceſſor datus eſt. Neq; is tamen ſatis prædonum vim & furta coercuit. Peſtilens hic, itemq́; ſequens annus Polonis fuit.

Sendiuoius Subinius præfectus maioris Poloniæ. Peſtis.

Prodigiũ etiã inſigne Poſnaniæ accidit. Baſilica enim cũ adhærente ſibi turre dextra de cœlo tacta eſt, ita, vt perrupto culmine & angulo turris, parua fiſſura facta in fornice in ſacellum regiũ fulmen penetraret: ac cæteris rebꝰ intactis, ſolas Præmiſli regis & Rixę vxoris eius imagines confringeret.

Prodigium.

Inſequẽs annus nihil ferè memorabile habet, præter quædam de Iaroſlao archiepiſcopo: nempe quòd is Ziemouitum Maſouiotum ducem eccleſiaſtico interdicto perculit, eoq́; adegit, vt duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eò quòd Petraſsius Criſtini palatini Plocenſis filius bona eius eccleſiaſtica in Maſouia iubente vel certè conniuente Ziemouito latrocinio infeſtaſſet, vexaſſetq́;.

Ziemouitus Maſouiorũ dux diris deuotus, quod nõ coerceret bonorũ eccleſiaſticorũ inuaſores.

Nec multo pòſt ſenio confectus & oculis captus Iaroſlaus, cùm ſupra triginta annos archiepiſcopus fuiſſet, Nicolao Coſſutouio pręposito Gneſnenſi propinquo ſuo archiepiſcopam cõcedere ſtatuerat. Sed cùm is improuidè ſine regia commendatione & collegij Gneſnenſis conſenſu Auinionem ad Gregorium vndecimũ pontificem max. ea de re ſe contuliſſet, infecto negocio inanis redijt. Neque tamen Iaroſlaus dimittendæ archiepiſcopę cogitationem depoſuit: ſed Ioannem Suchyuilcum iuris canonici Doctorem cuius antea mentionem fecimus, ſororis filium ſucceſſorem ſibi legit.

Iaroſlaus cæcus abdicauit ſe archiepiſcopa. Ioannes archiepiſcopus Gneſnenſis.

Verùm is quoq; pluſculum negocij in conficiẽda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius cauſam Ludouico apud Pontificem max. Ad extremum tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, voti cõpos factus eſt. Iaroſlaus verò Pomeranicis & Opatouicenſibus poſſeſſionibus ac decimis in ora Caliſſienſi indulgentia Pontificis max. ad vſum ſuum retentis, in Landenſe monaſterium ſeceſsit, & biennium ferè ibi exegit. Deinde pertæſus monaſterij Caliſſiam commigrauit, vbi intra vertentem annum vita exceſſit.

Iaroſlai mors.

Permultum hic archiepiſcopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: aulas archiepiſcopales Gneſnæ, Lenciciæ, Veluni, Caliſſiæ conſtruxit.

Louicia, Opatouicum, Vneouia & Camenũ arces condita.

Louicienſes reditus primus ita auxit, vt cùm antea cenſus duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret.

Louicienſes reditus.

Aedificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſſiæ, Curelouiæ, Opatouici, & Vneouiæ: vbi & collegium ſacerdotum inſtituit, & monaſterium Benedictinis condidit, ac Tinecenſis abbatis iuriſdictioni id ſubdidit.

Vneouienſe collegium.

Dotauit idem nouã parœciam in oppido nouo Crepicienſi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iuriſdictionem ſibi poſteriſq́; ſuis archiepiſcopis in ea parœcia, in Cracouienſi diœceſi ſita, vſurpauit, conniuente Bozenta epiſcopo Cracouienſi, qui dotare eam noluit. Iſtiuarta enim amnis eo loci Gneſnenſem & Cracouienſem diœceſes dirimit.

Fines diœceſeon

Memoratur etiã de eo illud excelſi animi facinus, quòd cùm iuuenis adhuc Bononienſis academię rector eſſet, tranſtulit inde academiam ſua autoritate propter Britannum ſiue Anglum quẽdam ſcholaſticum à magiſtratu vrbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactum eſt.

Iaroſlai archiepiſcopi magnus animus.

Fertur autẽ Iaroſlaus mandaſſe moriens, vt cadauer ſuũ non oſtio, ſed pertuſo pariete in baſilicã ſepeliendũ inferretur, ꝙ non ritè neq; ordine archiepiſcopũ ſe factum eſſe diceret.

Iaroſlaus nõ ritè factus archiepiſcopus.

Hæc de Iaroſlao ſuffecerint: quę omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gra-

Sigiſmundo Carolo filio Ludouicus rex filiam ſuam deſpōdet.
Marchia Brādeburgenſis à Carolo Imperatore empta.

gratiam rediijt,ac filiam ſuam natu maio
rem Mariam filio ei⁹ Sigiſmundo,è quar
ta vxore ſuſcepto, paruulo etiātū deſpon
dit, & in aula ſua ipſum educauit. Pater
verò marchiam Brandeburgenſem ab
Ottone Ludouici filio ipſi emit: cùm au-
tem duas filias ex Elizabetha Stephani
Boſnenſium reguli filia ſuſceptas, duo-
que regna haberet Ludouicus, vtrique fi-
liæ viuens cupiebat proſpicere, ita vt al-
tera apud Vngaros regnaret, apud Polo-
nos altera. Ac apud Vngaros quidem iā
vni proſpexiſſe videbatur: de altera au-
tem ſolicito, fortuna ſiue conſilium ta-
lem occaſionem obtulit. Poſcebat is Po-
lonos vectigal, quod regiū & poradline,
quaſi raſtrale dicitur, duodenos groſſos
latos, & ſingulos modios ſiliginis & aue-
næ in laneos, quemadmodum antiquitùs
pēdi ſolitum erat. Negabant proceres ſa-
cri pariter & profani ordinis, quòd ab eo
Poloniam immunem factam eſſe libera
litate Cazimiri dicerent. Cumque ille ad
monitus à nonnullis, promiſſam modò,
non etiam datam eſſe à Cazimiro immu
nitatem illam argueret: ſolutum enim
eſſe id vectigal quoad vixerit Cazimirus,
randem eò rem deduxit per internunci-
os, vt ſi alterutrum de filiabus ſuis regna-
re deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſ-
ſe reciperent, binos tantùm groſſos quo-
tānis deinceps in laneos pénderent, qui-
bus regem agnoſcerent: ab reliquis penſi-
onibus & oneribus, quæ regibus ac duci-
bus antiquitùs debebantur, cuncta nobi-
litas, eique ſubiecti homines perpetuam
vacationem & immunitatem haberent,
præterquam ſi rex nouam arcem conde-
ret, aut veterem tempore belli reficeret,
tunc demum vt nobilitatis ſubditi cum
regijs opus facerent. Accepêre conditio-
nem Poloni. Atque inde in hodiernum
vſque tempus manet vectigal hoc ita im-
minutum regi. Tametſi epiſcopi tunc ne
id quidē ſuos agricolas pēdere paſſi ſunt,
defendētes mordicus Boleslai Pudici &
Cazimiri magni remiſſionē. Cuius qui-
dē remiſſionis Cracouienſi duntaxat ec-
cleſiæ factæ, extant diplomata vtriuſque
principis in baſilica Cracouiēſi. Monaſte
riorū verò adſcriptitij, præfectis regijs exi
gentibus, & conniuentibus epiſcopis ali-
quādiu totam veteri more péndere coa-
cti ſunt. Illa quoque in pactis fuêre, ne
Rex magiſtratum ſiue honorem vllū per
petuum ſupprimeret, néue externo cui-
quam conferret, ac ne præfecturam qui-
dem arcis cuiuſquam aut oppidi, quæ
iuriſdictionem adiunctam habeat: imò
ne indigenæ quidem illuſtri, ducum ge-

Poradline vectigal imminutum.
Polonorū equitū immunitas & libertas.
Poloni alterutram de filiabus Ludouici regnū ſibi deſtinarūt.
Epiſcoporū ſubditi immunes à poradlino vectigali.
Cracouienſis eccleſia immunitas.
Honores & magiſtratus ne ſupprimātur.
Externi & illuſtres ad honores & magiſtratus

nere orto. Hæc ita tunc conuenêre Caſ-
ſouiæ anno poſt Chriſtum natum 1374.
Nunc iam nouos motus, quibus Polo-
nia deinceps exagitata eſt, perſequamur,
paulo altius repetito principio. Ziemo-
myslus Vuladislaj Locтici frater tres fi-
lios moriens reliquit: qui ſic patrimoni-
um inter ſe partiti ſunt, vt Pręmislo Byd
goſtia cederet, Leſco Inouuladislauia,
Cazimiro Gneuucouia. Ex his ſolus Ca-
zimirus liberos reliquit, Elizabetham &
Vuladislaum, cognomento Album. At-
que Elizabetham quidem cùm Caroli re
gis Vngarorum vxor Loctici filia educan
dam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stepha
nō in matrimonium collocauit: de qua
Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecun-
da Ludouici regis vxor fuit. Vuladislaus
verò cùm patri & Præmiſlo patruo, con-
cedente rege Cazimiro, ſucceſſiſſet, cau-
ſamque de vi & alieno agro vſurpato
quodam tempore apud eundem regem
dicere iuſſus eſſet, furore percitus teme-
rè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam pòſt
vllis precibus recuperare à Cazimiro po-
tuit. Poſtea Gneuucouiam quoque, acce-
ptis mille florenis, regi conceſſit: & pere-
grè profectus, cùm per multa loca perua-
garus eſſet, tandem Ciſtercium veniens,
monachus factus eſt. Nec multo pòſt mu
tato conſilio, Diuione in Burgundia Be-
nedictinorum ſectæ ſeſe addixit, & com-
plures annos ibi commoratus, & ſororis
Cazimirique regis liberalitate ſuſtenta-
tus eſt. Cùm igitur proceres quoſdam de
maioribus Polonis nouarum rerum cu-
pidos pœnitere externi regis & abſentis,
muliebriſque dominationis cœpiſſet, cō
municato clàm inter ſe conſilio legati-
onem ad acciendum Diuione Vuladis-
laum misêre, quòd nemo eo propinqui-
or Cazimiro & Vuladislao regibus agna
tus viueret. Ac facilè is, vt erat leuis, in ſpē
& cupiditatem adipiſcendi regni addu-
ctus eſt. Quoniam autem diaconus iam
erat, Auinionem ad Pontificem maxi-
mum obtinendæ indulgentię ſiue diſpen
ſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ
ſe expectare iuſſis. Et quamuis nihil à Pon
tifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque
de legatorū ſuaſu, dimiſſis eis, in Vngari-
am diſſimulato ꝓpoſito ad affinē regem
profectus eſt: apud quem reginę propin-
quę ſuę magnis precib⁹ perfecit, vt ad Pon
tificem max. ꝓ ſe legationē mitteret, quo
ſibi mutato ordine, & abiecta profeſſio-
ne poſſeſſiōes & principatū obtinere lice-
ret. Sed repulſam etiam tum paſſus clàm
ſe cū quatuor tantùm comitibus ex Vn-
garia ſubduxit, & veniens Inouuladis-
laui:

non admiſſenus.
1374. anni.
Ducum Cuiauienſium propago.
Ludouici ſecunda vxor.
Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.
Bydgoſtia in poteſtatē regis redacta.
Gneuucouiā empta.
Vuladislaus monachus accerſitur ad regnum.

Vuladiſlaus dux res nouas molitur in Polonia.

lauiam arcem ex improuiſo occupauit. Et mox oppidanos acceitos in verba ſua iurare iuſſit. Inde G cuucouiã, eadẽ celeritate vſus, in poteſtatem ſuam redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cæpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cùm necem præfecto ſub arcem adducto minaretur, ni ea ſibi dederetur. Ita tribus arcibus vno die potitus, cùm voluntarij multi ad eum concurrerent, ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcẽ oppugnare adort⁹, tertio die in deditionẽ accepit.

Sarleſ arx.

Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cùm perlata eſſent, celeriter Ludouicũ regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſimulque facta nõ contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladiſlai cõtendit.

Subinius præfectus obſtat conatibus Vuladiſlai ducis.

Obſeſſa primùm Inouuladiſlauia, cùm nihil eſſet ſpei in Vuladiſlao, deditionem fecit. Qua re permotus Vuladiſlaus, ſimul & ab ijs qui cum eo ſe coniunxerant, deſertus, reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sẽdiuoio clementiam & munificentiam regis. Qua diutius expectata cùm fruſtraretur, & inopia premeretur, rurſus eadem, quæ prius moliri ſuadentibus & incitantibus quibuſdam improbis inſtituit.

Vuladiſlai noui conatus.

Sed cùm Sendiuoius præfectus conſilia eius ſenſiſſet, ratus, ita vt erat, Scripinium ſororis ſuę virum, quem Zlotoriæ pręfecerat, ſenem inertem & ebrioſum, inſidijs eius maximè opportunum eſſe, amouere eum à præfectura volebat: verùm ab eo & ſorore ſua, ne id faceret, exoratus eſt. Ad hunc ergo fallendum ſubornat Vuladiſlaus piſcatores, qui eũ allato Torunia vino inebriarent. Quod cùm factum eſſet, ſopito eo pariter & cuſtodibus, vt ferè ad exemplum heri familia ſeſe componit, nocte intempeſta miſſa à Vuladiſlao manus ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumque cępit: ſed Scripinium propinqui poſtea mille florenis redemère.

Scripinius per ebrietatem Zlotoriam amiſit.

Hinc rurſus magnis egẽtium, ære alieno oppreſſorum, & facinoroſorum hominum concurſus ad Vuladiſlaum factus eſt. Inter alios etiam Vlricus Bo cæ Drenij, qui ſuperiori tempore inopem Vuladiſlaum facultatibus ſuis ſuſtentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitumque manu in auxilium ei veniens, Racianzum arcem epiſcopi ex itinere capere nixus eſt: ſed repulſus ab ijs, q in arce erant, Gneuucouiã oppugnauit: & fauentibus atque adiuuãtibus oppidanis, arcem incendit, præfectumque arcis Gerardum Sloneuium viuum in poteſtatem ſuam redegit, quem Sendiuoius poſtea magno redemit.

Gneuucouia incenſa.

Inſeſtabat autem Vuladiſlaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrocinijs vſque adeò, vt Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis reprimere eum non poſſet. Itaque & Iaſcus ſiue Ioannes Cmithia gẽte Srenauius præfectus Siradienſis cũ nobilitate Siradienſi ad reſtinguendũ gliſcens incendium profectus eſt.

Iaſcus Cmithia.

Verũ eius currus, & impedimenta cùm alia via ſubſequerẽtur, à Vuladiſlao intercepta ſunt, Iaſcus tamen nihilo ſegnius cum Bartholomæo Veiſemburgio præfecto Breſtenſi coninnctis copijs, Vuladiſlao ad vexandos Inouuladiſlauiẽſes numeroſam magis quàm bellicoſam multitudinem ducenti apud Gneuucouiam occurrit, conſertoque prælio, facilè eum fudit fugauitque. Nactus autem nauiculam Vuladiſlaus fugiens Viſtulam traiecit, & in Zlotorienſem arcem ſe recepit.

Vuladiſlaus dux victus.

Et quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitione Iaroſlai Sluzeuij ad arcendas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihilo minus p̃das ex vicinia. Quare maiore vi Sendiuoius contra eum bellum gerere inſtituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs ſumere arma iuſſis, accitoque etiam in auxilium Cazimiro Stecinenſium duce. Ab his copijs Vuladiſlaus in arce Zlotorienſi oppugnatus ac circunceſſus aliquandiu, non modò ſuſtinuit obſidionem, verùm etiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præteruectæ ſilẽtio caſtra obſidentium, non modò eos qui longius à caſtris egreſſi erãt, excipiebant, verùm etiam extrema ſtatiua inſeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, & ſummouebant. Earum verò machinarum opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladiſlao prodiderat, alter, cui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres captus ſuperiori tempore à Vuladiſlao. Cùm autem hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quàm diu ſuſtineri non poſſe propter cõmeatuſ penuriam videbat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cæpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam deprehenſa, ſubiectus quæſtionibus, rationem & ordinem omnem meditatę proditionis aperuit.

Hanco proditionẽ molitur.

Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladiſlaus Hanconis generum ad hoſtes cum mãdatis ipſius de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cùm glo

riam

tiam captæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirum quidē ducem cæteroſq; proceres cōſilium ſuum celauit, ipſe verò intempeſta nocte, quēadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu ſine vllo ſtrepitu ad arcem acceſſit: patefactaq; porta, cùm iam vigintiſex milites immiſiſſet, antequam ipſe cum cæteris ingreſſus eſt, milites Vuladiſlai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabant, celeriter cratem portę impendentem deiecēre: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo equites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vſcēſis dominus oppreſſi ſunt. Nec mora, illuſtrata ignibus arce, vigintiſex illi qui primi ingreſſi erant, ſaxis & iaculis vndique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius, tot fortibus viris amiſſis triſtis mœrenſq; in caſtra redijt. Illuceſcente verò die fremens ob acceptam ignominiam, totis viribus arcem oppugnauit vſque ad veſperā, nec tamē capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinenſium dux ſaxo per caſſidem ictus in capite, non diu poſtea vixit. Poſtero die cum Vuladiſlaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm antè arcem molitore ac genero eius, itemq; ijs, quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit, & ad regem in Vngariam miſſus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuueouienſi territorio accepit. Adhæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus eſt. In qua aliquantiſper commoratus, Diuionem redijt: ibiq; reſumpto monachi habitu, vitam finiuit. At illi, qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerāt, partim voluntarium ſibi exilium indixēre, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas dedēre. Aliquanto aliter Albertus Crātius hæc de Vuladiſlao duce, quem & ipſe Album vocat, ac toti Poloniæ vult præfuiſſe, commemorat. Sed quorſum attinet omnes omniū opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici regis mater, exceſſerat è Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: ſed nō ita multo pòſt pœnitentia ducta, indulgente eodem in Poloniam redijt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouienſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulq; renunciarunt, compertum ſe habere Lituanos de inuadenda vaſtandaq; Polonia conſilium iniiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſſit, filium

Cazim. Scecinenſiū Pomeranorum dux interfectus.

Vuladiſlai exitus.

Alber. Crantius.

Elizabetha in Poloniā redijt.

Muliebris ſtultitia.

enim ſuum tam longis grauibusq; manibus prędītum eſſe, vt ad ſolum nomen eius non modò Lituani, ſed & cunctę in circuitu nationes contremiſcant. Nec mora, Lituani cū valida manu è Lituania & Ruſſia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter vaſtitatem, Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt ad Sanum & Viſtulā flumina populabundi & vaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita vt plurimi mortales de nobilioribus quoq; & locupletioribus vel in fuga, vel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerentur. Itaq; permagna ea barbarorū præda fuit: quā integram, nihil vſquā hoſtile paſſi, abegēre. Quanquam per idem tempus ipſi quoque à Crucigeris Pruſſienſibus domi ſuę magno incommodo affecti ſunt, ſex territorijs Samagitiæ vna atq; altera excurſione peruaſtatis. Neq; tamen Elizabetha quicq de luſib⁹ & chorçis atque ſymphonia, quib⁹ mulier octogenaria nimiū indulgebat, clade illa mota remiſit, donec eā præſentius aliud malū perculit. Vngari qui cū ea venerāt, domeſtica cōſuetudine fœnum atq; auenam, cū Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatum cuiuſpiam vſum importaretur, paſſim diripiebant. Id Prędborius Brezius nobilis adoleſcens ne ipſe quoq; pateretur, familiam ſuam armatam ante domum ſuam, quæ ad portā vrbis Cazimirienſem ſiue Bochnenſem dictam ſita erat, obſeruare iuſſit. Ibi cùm Vngari in fœnum, quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij verò miniſtri prohiberent, iurgium atq; prælium inter Vngaros & Polonos ortū eſt. Quod cū concurſu vtrinq; ſuis opem ferentium atrocius fieret, miſſus a regina Iaſcus ſiue Ioannes Cmitha, præfectus Cracouienſis ad ſedandum tumultum, ſagitta Vngarica in turba in ceruicem ictus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi neceſſarij & familiares eius furentes, facto vndiq; concurſu in Vngaros coorti, magnam cædē fecēre, non eorū tantùm, q ſe in tumultu illo obtulerāt, ſed eorū quoq; qui in hoſpitijs ac diuerſorijs inuenti ſunt. 160. Vngari eo die trucidati feruntur. Atq; ij modò ſalui fuerunt, qui in arcem effugere potuēre. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa fuit. Annus quo hęc acta ſunt, fuit poſt Chriſtū natū 1376. Paruo aūt interiecto tēpore Elizabetha mœſta in Vngariā reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolariū necis paternę pfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregori-

Lituanorum excurſio in Poloniam.

Samagitia vaſtata à Crucigeris.

Elizabetha muſicis & choreis dedita.

Vngarorum violentia & rapina.

Prædborius Brezius.

Iaſcus Cmitha interfectus ab Vngaris.

Vngarorum cædes Cracoviæ.

1376. ann.

Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.

Pontifex Auinione Romam migrauit.
Turcæ Græciam inuaſerunt.

Gregori⁹ pontifex eius nominis vndecimus, cùm cathedram & curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annũ Auinione Romam retuliſſet, accepiſſetq́;, Turcas Amurathe duce, traiecto nauibus Genuenſium Helleſponto, plurimas Græcorum & Conſtanrinopolitani Imperatoris (à quo contra rebelles principes in in auxilium ex Aſia prius euocati erant) vrbes cæpiſſe, magnaq́; ſtrage Bulgaros, Serbos, & Albanos profligaſſe, Italiæ metuens, vndique ſubſidia corrogabat. Itaq;

Legatus pontificius in Poloniam.
Synodus Vneouienſis.

& in Poloniam ea de re legatũ miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum. Qui coacta Vneouiæ ſynodo epiſcoporum, vix illud impetrauit, vt bini groſſi de vniuſcuiuſque marcæ prouentu ſacerdotiorum in ſumptus eius belli conferrentur. Quoniam autem epiſcopus Vuratiſlauičſis Prædisla⁹ Pogorelius paulò antè exceſſerat, relicta magna pecunia, præter

Cõtributio.

contributionẽ redegit legat⁹ ex illa hæreditate 30000 aureorũ, & inſuper 8000 annua pact⁹ eſt ponrif. è rediritb⁹ eius epiſcopæ, donec aliquis Prædislao ſucceſſor daretur. Cui⁹ renunciationem ſiue ap̄pbationẽ ob id Pont. in vij. annũ diſtulit.

Vuratiſlanienſis epiſcopatus vacatio.
Præfecti Poloniæ.

Sequenti anno Ludouicus nouos pręfectos in Polonia de ſententia matris inſtituit: in maiore quidem Polonia Domatatum Pirſchnicium, translato Cracouiã Sẽdiuoio Subinio. In Cuiauia verò amotis Bartholomęo Veisemburgio, & Bartholomæo Socolouio Petraſſium Malochã: propterea quòd hic quidem plnris, q̃ illi, præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus verò multis Vngaris in cæde ſuprà memorata ſaluti ſuiſſet. Quoniam autẽ Ludouicus excurſionibus Lituanorum in Poloniam, & Belſenſium ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domatato ex Vngaria reuertenti mandatis ad epiſcopos, & vniuerſum ordinem eccleſiaſticum totius Poloniæ, ſubſidium ab eis, & ab eorum agricolis ad pium bellum contra barbaros hoſtes petiuit.

Subſidiũ ab eccleſiaſtico ordine regi negatum.
Ruſſicũ bellum.

Negatum eſt, veritis epiſcopis ne munificentia illa ſua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequi inſtitutum bellum perrexit Ludouicus: indictaq́ue toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sẽdomiriam conuenire iuſſis, ipſe cum nõ contemnenda Vngarotum manu tranſmiſſo Carpatho per Sanocum rectà Sendomiriam profectus eſt Ibi conuentu habito, recenſitiſq́ue copijs, cùm abundaret virib⁹ & multitudine, partem exercitus, in qua erat Cracouienſis & Sendomirienſis nobilitas cum Sendiuoio, ad recipiendã Chelmam miſit: ipſe cum reliquo

Sanocum.

Chelma recepta.
Graboueciã.
Grodlum.
Scuoloſſum.
Belſum.

ad Belſum caſtra mouit. Ac Sendinolus quidem intra octauum diem Chelma potitus, Grabouecciam quoque & Grodlum & Scuoloſſum munitiones cæpit: deinde ad regem Belſum adhuc obſidẽtem reuertit. Erat enim arx ea natura loci petmunita: itaque fame rex præſidiarios ad deditionem compellere decreuetat. Venit interim in caſtra regis Keiſtutus dux Lituanorum, ex hoſte pacificator factus: & his legibus pacem impetrauit, vt Georgius dux ſeſe Belſumq́; regi dederet, ac Lituani captiuos omnes Polonos redderẽt. Quę cùm impleta eſſent,

Georg dux Ruſſorum regi ſeſe et Belſum dedidit.
Ludouici facinus.

Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus delinitus, non modò Belſum ei reddidit, ſed etiam Lubaciouiam, & centum marcas annuas in ſtipendium è ſalinis Bochnenſibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atque clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Fortaſſis autem & illud adiumento fuit Georgio atque Lituanis, quòd orto inter Vngatos atque Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiam vulnetato, ad ſeditionem & cædem res ſpectare cœperat.

Iurgium inter Polonos et Vngaros.
Pieſchouaſcala Petro Safranecio donata.
Topororum vexil.

Itaque Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum arce Pieſchoua ſcala mitigauit, exercitum verò, ne quod maius malum iritatis vtrinque animis excitaretur, ſtatim dimiſit. Septem vexilla tunc habuiſſe ſola Topororum familia fertur. Bis poſtea rurſus Ruſſiam à Litnano duce vexatam eſſe, biſq́ue eiectis barbaris à rege pacatam Bonfinius memorat. Cùm autem ipſi vber & fertile ſolum Ruſſiæ placuiſſet, & frequentari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, miſſa ad Gregorium eius nominis vndecimum pontificem maximum legatione, effecit vt duę ibi cathedræ epiſcopales, nimirũ Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ verò archiepiſcopalis inſtitueretur.

Epiſcopatus in Ruſſia conditi, Præmiſlienſis, Vuladimirienſis, qui nũc Luceorienſis eſt, ſiue Luceorienſis.
Halicienſis archiepiſcopatus Leopolim tranſlatus.

Ita quidem Dlugoſſus ſcribit. Scd ſi prius metropolis Leopoli conſtiruta fuit, quemadmoduni nos ſuperi⁹ ex eiuſdem Dlugoſſi ſententia prodidimus, epiſcopalem Haliciç conſtitutã eſſe oportet. Vna enim archiepiſcopalis eſt in Ruſſia, & ea quidem Leopoli. Nos initio Leopoli epiſcopalem cathedram regnante Cazimiro inſtitutam fuiſſe exiſtimamus. Neqne enim archiepiſcopus vſq̃ inſtituitur, qui nullum in ditione ſeu prouinciá ſua epiſcopum habeat: ſicuti tunc in Ruſſia nullus fuit: ſed cùm Lodoulci opera plures epiſcopę fierent, metropolim Haliciæ conſtitutam eſſe, quæ poſtea Leopolim translata ſit, epiſcopatu Cameneciam trãslato. Cæterùm quo-

Camenecenſis epiſcopa-

niam

niã propenſiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quã in Polonos, Vngaris adiungere Ruſſiam inſtituit, Polonis, à quibus ſubacta fuerat, ademptam.

Ruſſiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppolienſium Ludouici beneficentia iure hæreditario donata, ita vt iam dux Ruſſiæ vulgò appellaretur, & ipſe hunc titulũ vſurparet.

Vuladislaus dux Ruſſiæ. Dobrinenſis & Bydgoſtienſis tractus Vuladislao pro Ruſſia datus. Bydgoſtienſis Viſſegradenſis olim. Gneuucouia.

Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladiſlao Dobrinẽſem ditionem atq; Bydgoſtienſem, quę antiquitùs Viſſegradenſis vocata fuit, excepta Valcia & Slochoula territorijs, q̃ nuper Cazimiri Seccinenſium ducis morte ex pacto receperat: itẽq; Inouuladiſlauiã, Gneuuconiã, Zlotoriã, & Sarleium, quę à Vuladiſlao albo duce, quemadmodum dudum memorauimꝰ, redemerat. Et ea quidẽ lege hæc ei dedit, vt ſacramento adactus, in fide & cliẽtela, quod Feudum vulgò vocant, regum Polonorum ſemper eſſet, et ad ſolos maſculos hæredes ea transmitteret. Ruſſicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris attribuit. Recẽſet autem Bonfinius Emericum Agrienſem epiſcopum, Georgium Zuderem cũ fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Ruſſiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suſpecta & moleſta ea res de Ruſſia Polonis fuit: ſed muſſantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec ſanè tũc in promptu erat, quid ea re facerent abſente rege, aut quomodo voluntati eius refragarẽtur. Quin alia magis præſentia mala eos à ſenſu illius, quod in diem diſferebatur, auertebant:

Poloniæ mala ob abſentiam regis.

Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum: debilior prędæ erat potentiori: vis, non ius valebat: iudicia vel ſilebãt penitus, vel potentiorum iniuriæ contra tenuiores ſuffragabantur, propterea quòd nemo vnus vindex legum, ſcelerumque vltor erat, quẽ cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, ſed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud videri faciebãt, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaque de præfecturis Ruſſiæ patienter tunc latum: de domeſticis verò incommodis crebris literis atque nuncijs, & querimonijs multorũ cum rege actum. Quibus ille commotus, cùm ipſe non veniret in Poloniam, ꝙ negaret aurã Polonicã ſe ferre poſſe, Vuladiſlaum Oppoliẽſem pro ſe gubernatorem & vicarium miſit.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ.

Et erat quidem id nõ ingratũ plebi ac tenuioribus. Cæterùm nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Viſliciæ, altero verò Gneſnæ actis, negarunt ſe homini, quem ipſi ſibi principem non conſtituiſſent, parituros eſſe, propterea ꝙ id contra leges & inſtituta maiorum ſuorum eſſet.

Conuentus Viſliciæ & Gneſnæ. Poloni non parent exter[n]o

Atque cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem miſſi, facillè effecerũt, vt is Vuladiſlaum reuocaret.

Legatio Polonorum ad regem.

Verebatur enim, ne Poloni ea offenſa ad res nouas incitarentur. Interim autẽ dum hæc ita fiunt, vectigal, quòd raſtrale ſuperiꝰ appellauimus, & quod ad duos groſſos à Ludouico redactum eſſe diximus, dimidium eius, quod antiquitùs pendebatur, iuſſu regis ab eccleſiaſticorum agrorum cultoribus exigi cœptũ eſt, hoc eſt, ſeni groſſi, & ſinguli modij ſiliginis & auenæ in manſos ſiue laneos, negantibꝰ exactoribus regijs, gratiam illã, quæ nobilitati facta eſſet, etiã eccleſijs & ſacro ordini factã eſſe. Debere aũt eccleſiaſticos homines æqui boniq; facere, quòd dimidium ferè eius vectigalis ſibi ſuiſq; agricolis remittatur. Quod ſi recuſent, integrum ſe veteri more exacturos: ita enim ſe à rege in mãdatis habere. Quocirca Ioannes archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodum Caliſſiam conuocauit:

Synodus Caliſsiæ.

vnde legati in Vngariam miſſi Florianus epiſcopus Cracouiẽſis, ac Dobrogoſtius decanus, impetrarunt, vt eodem iure, quod ad illud vectigal attinet, cum nobilitatis bonis eccleſiarum bona cẽſerentur.

Raſtrale vectigalis moderatio ex agris eccleſiaſticis.

Hæc vſq; ad annum Chriſti 1378. octo annis regnãte Ludouico in Polonia acta ſunt, eo ferè ordine, quo hîc à nobis cõſcripta ſunt.

1378. ann.

Per quod tempꝰ Lituani & Crucigeri mutuis ſe excurſionibꝰ & cladibus vehemẽter afflixerũt:

Crucigerorũ cum Lituanis bellum.

& Carolus Imperator extremo anni tẽpore vitam cum morte commutauit, cùm aliquanto antè Venceſlaum filium natu maiorẽ adoleſcẽtulum regẽ Boemis deſignaſſet: ac deinde, redẽptis magno principibus electoribus, Cæſarem feciſſet.

Carolus Imperat. obijt. Venceſl. Cæſar & rex Boemorum.

Conſtituit is vniuerſi cõuentus Boemici conſenſu & pacto iurato, vt regnũ illud eſſet deinceps hæreditariũ in maſculos dũtaxat, ſublata fœminarum ſucceſſione, quam ipſam quoq; prius ſanxerat. Epiſcopum autem Olomucẽſem, ac ducem Opauienſem à poteſtate & iuriſdictione Marchionis Morauiæ fecit immunes. Hoc eodem aũt anno & ſequentibus aliquot non vſquequaq; tranquillæ res fuerunt in maiore Polonia. Quanquam publico conſilio nullum bellũ geſtum eſt: ſed priuatis viribꝰ & latrocinijs propemodum cùm à Polonis finitimi populi, tum ab iſtis Poloni infeſtati, & vis vi vltrò citroque propulſata eſt. Pri-

V mùm

mùm enim Borcouij Pomerani homines equeſtris ordinis Valcienſes oppidanos ita vexarũt, vt cùm oppidum id fortuito incendio conflagraſſet, aliò ciues commigrare populariter voluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cum expedita ſuorum manu ingreſſus in Pomeraniam, Borcouios, peruaſtatis eorum prædijs, vicis atque pagis, coercuiſſet.

Sendiuoius Virius Pomeraniam infeſtat.

Deinde Sendiuoius Virius caſtellanus Bninenſis gente Nalencius ditionem Suatobori Sceciñenſium Pomeranorum ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamen matre) defuncto ſucceſſerat, igni ferroque depopulatus eſt, adiutus ope Ioan. Ciarnicouij iudicis Poſnanienſis fratris ſui filij. Cauſa verò hoſtilitatis denũciatę hęc fuit, ꝙ Sendiuoius Cazimiro duci cum Ottone Brãdeburgenſi marchione bellum gerẽti aliquandiu cum numeroſa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita ſtipendia perſoluebat. Suatobor⁹ verò vaſtatione agrorum ſuorum cõmotus, coacto de ſuis iuſto exercitu, accitisq; Stargardenſium, & aliarũ maritimarum ciuitatum auxilijs equeſtrib⁹ & pedeſtribus Poloniæ fines ingreſſus, ad arcem Zlopenſem, quæ erat Ioannis Ciarnicouij, caſtra metatus eſt.

Zlopum oppugnatum.

Poſtero die non ita multo pòſt ortum ſolis arcẽ vi capere adortus, vſque ad veſperũ caſſo labore ſuos defatigauit, niſi quòd nõ paucos fortes viros aridas foſſas ſub teſtudine tranſgreſſos, & aſcijs ac ſecuribus munitionem perfringere conatos, ſaxis telisquẽ ſupernè obrutos amiſit. Induciæ deinde in ſequentẽ diem factæ interueniente Suliſſio Vedelio ſepeliendorum interfectorum cauſa. Quibus ſepultis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obſidione diſceſſit, bipartitoq; agmine circumiacentes pagos exuſſit: nec multo pòſt pacem cum Sendiuoio fecit, cùm ei debitorum ſtipendiorum pariter ac damnorũ nomine ſatisfeciſſet. Nec tamen diu frui optata pace Suatoborus potuit.

1380. ann. Vedelius infeſtat Pomeraniam.

Etenim anno ſequenti, qui fuit 1380. Ioãnes Vedelius cùm à Ioãne Ciarncouio arcẽ ac territorium Zlopenſe hypothecę nomine vtendum fruendum accepiſſet, facta de aſſeclis ſuis ac de Zlopenſibus Tuſnenſibusq; aliquanta pedeſtri equeſtriq; manu, in Sceciñẽſium fines excurſionem fecit, ratus impunè id facin⁹ ſibi fore, propterea quòd ſciebat Suatoborum alio bello cum Brãdeburgenſibus, & alijs Pomeranis gerendo diſtineri. ſed eum ſpes feſellit. Reuertentem enim cum luculenta præda è Piricenſi ora abacta, Suatoborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ cõſecutus eſt. Et poterat quidem Vedeli⁹ cum ſuis in arcem Zlopenſem propinq̃ euadere, ſed cùm prędã partam nollet amittere, nihil motus paucitate ſuorum, qui ruſticani ferè & oppidani erant, manus cum longè validiori hoſte cõſeruit, pœnasque temeritatis dedit.

Poloni à Pomeranis victi.

Cecidêre in eo prælio de Polonis 450, centum in propinquo lacu ſubmerſi periêre. Nec tamen Pomeranis incruenta ceſſit victoria.

Bombarda inuenta.

Per hoc tempus (quod certè ſilentio prætereundũ non eſt) machinã æneam, q̃ à ſono terribili bombardam vocant, certiſſimo vitæ & virtutis humanę exitio Germanus homo apud Venetos excogitauit.

Elizabethæ ſenioris reginæ mors.

Ziemouiti Maſouiæ ducis mors & liberi.

Inſequẽs annus Elizabethæ ſenioris reginæ matris Ludouici regis, & Ziemouiti Maſouiorum ducis morte inſignis eſt. Ac Ziemouitus quidẽ moriens, duos filios Ioannem & Ziemouitũ è priore vxore Nicolai Opauienſiũ ducis filia ſuſceptos hæredes reliquit, ita vt Ioanni Varſauiẽſis, Ziemouito Plocenſis ditio cederet. Ex altero autem matrimonio Zambicenſium ducis filiæ Henricum filium & duas filias ſuſceperat. Atque ex his alteram Vuladislao Oppolienſi, alteram verò Cazimiro Sceciñenſi, ac deinde viduam Henrico Bregenſi Ludouici filio in matrimonium collocarat, Henricum verò ſacris initiatum Plocenſem & Lencicięſem prępoſitum fecerat.

Hẽricus præpoſitus Plocẽſis & Lencicienſis.

Et Lencicienſem quidem non ſine vi & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id ſacerdotium archiepiſcopus Gneſnenſis contulerat. Nam & poſſeſſiones eius ſacerdotij manu armata inuaſit, & Louiciam cum exercitu obſedit: nec prius ſoluit obſidionẽ, q̃ Pelca Hẽrico ius ſuum conceſſit.

Ziemouitus vxorem occidit.

Porrò matrẽ hui⁹ Henrici Ziemouitus, cũ in eam deperiret, per ſatellites iugulauit, ꝙ adulterij inſimularetur. Sed cũ poſtea facti vehemẽter pœnituit, cùm nihil certi de crimine eius cõperiſſet, liberosq; ex ea ſuſceptos ꝑſimiles ſibi eſſe cognouiſſet.

Ziemouiti mores.

Fuit autem Ziemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus: eoq; grauior ſuis, dum crebris exactionibus exhauſtum profuſo ſumptu ærarium replere cogitur. Multa ab ineunte ætate eccleſijs largitus, prouectior factus, eas vexauit & afflixit. Atque ob id diris non ſemel deuotus, & anathemate perculſus eſt. Hunc ſecutus Dobeslaus cognomẽto Sovuca Plocẽſis epiſcop⁹, ſucceſſorem accepit Sciboriũ archidiaconũ approperata electione, metu ducũ Maſouiorũ, ne ij fratrem ſuum collegio ſacro inuito obtruderẽt. Nec mora cõfirmat⁹ is eſt à Ioãne archiepiſcopo: eaque con-

fir-

firmatione non contentus, Romam excurrens, aliam ab Vrbano pontifice obtinuit. Cæterùm Ludouicꝰ rex matre defuncta cùm aſſiduis & grauibꝰ Polonorum querelis fatigaretur, vt reipubl. Polonæ conſtituendæ, iudiciorumq́ue aliquam rationem iniret, Budam eis comitia indixit ad mediã Quadrageſimam. Erat res noua, multaq; ſecũ ferebat incommoda, ac etiã pericula proceribus atque nobilitati, & vniuerſæ reipubl. ad exteras oras per tanta locorum interualla euocari. Frequentes tamen proceres eò profecti ſunt, frequẽtiores multo ex alijs ordinibus quos priuatæ iniuriæ, factaque ſpes iudicij regij excitarat. Multa ibi variaque de adminiſtratione reipubl. abſente rege, ac de ſumma iudiciorum iactata. Ad extremum de ſententia regis paucis approbantibus ſumma rerum Polonicarum iudiciorumque tribus, nẽpe Zauiſſæ Curoſuãció gente Roſeo epiſcopo Cracouienſi, qui nõ ita pridem Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao caſtellano Cracouiẽſi Zauiſſæ fratri germano, & Sẽdiuoio Subinio palatino Caliſsienſi & præfecto Cracouienſi mandata. Iudicia verò nulla ibi exercuit Ludouicus, verùm omnia ad vicarios illos ſuos, ſiue triũuiros (nihil enim vetat eos & hoc nomine appellate) reiecit. Ad hæc autẽ fecit poteſtatem Zauiſſæ epiſcopo omnium magiſtratuũ & honorum, quicunq; vacaturi eſſent, exceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia cõferendorum. Ita cõuentꝰ ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinenda fruſtrati, mœſti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicendo edictis, cùm obire Poloniam, à Cuiauia & maiore Polonia orſi, cœpiſsẽt, noua, ſed tamẽ falſa ſpe ruſ rꝰ animos hominũ erexerũt. Et audierunt ij quidem in compluribꝰ oppidis magno hominũ cõcurſu querimonias & cauſas multorum: ſed nuſq̃ ius dixerunt, omnibꝰ Caliſſiã ſe ſequi iuſſis, ꝙ eò Zauiſsã epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant, venturum eſſe ſperabant. Nam is profectus nõ erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioannem Naſsichouicium, archidiaconum Cracouiẽſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſerat. Hoc autem reſponſo accepto, omnis illa querentium multitudo maledictis inceſſens regem atq; triumuiros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona eccleſiaſtica. Nam Vuladislaus quidẽ dux Oppolienſium vetuit in Dobrinenſi tractu decimas dati Plocẽſi epiſcopo. Inſuper ab agricolis eiuſdẽ epiſcopi quaternos & vicenos groſſos in laneos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeslao epiſcopo, interueniente Ioanne archiepiſcopo Gneſnẽſi, & Sbiluto epiſcopo Vuladislauiẽſi in arce Zlotorienſi cũ eo in gratiam redijt, ac de omnibus iniurijs ſatisfecit. In maiore verò Polonia cũ Bartholomæus Chotelius (niſi fortè Chotetius potiꝰ apud Dlugoſſum legendũ eſt) qui etiam Coſminius appellatꝰ eſt, cùm is igitur viciniam omnem latrocinio infeſtaret ex arce ſua Odalanouia, Domaratus præfectus eiꝰ oræ nobilitate arma capere iuſſa mandato regio expeditionẽ contra eum fecit. Ibi vulgꝰ equitum crudeliter admodum in bona Gneſnenſis & Lubuſſenſis eccleſiarum debacchatum eſt: Bartholomæo verò petenti pax data his cõditionibus, vt regi arcem territoriumq́ue omne traderet: æſtimationem verò eius, hoc eſt, decẽ & octo millia florenorum acciperet, deducta tamẽ inde ea pecunia, q̃ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòſt, Vncouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis à Bernardo Garbouio intercepta eſt. Pręerat ei arci Pelca Bernardi frater præpoſitus Curelouienſis: qui initatus ad conuiuium à Petraſſio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauienſi, rixa de venationibus cum Nicolao caſtellano Lẽcicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed ne Caſtellanus quidem fugiens manus miniſtrorum Pelcæ euaſit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior eſſet ad ſuſtinẽdam vim & obſidionem, ſi qua alicũde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcẽ importauit, hominum quãtum potuit in ſocietatem adſciuit, & cum his theſaurum Archiepiſcopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiſcopo reddidit, q̃ impunitatem facti ſimul ac direpti theſauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petraſsio Malocha, & quibuſdã alijs proceribus interuenientibus, pactus eſt. Receptam arcem Archiepiſcopus Petro & Nicolao frattibus tenendam & adminiſtrandam commiſit. Inſequentem annum 1382. aliquot primorum epiſcoporum & regis mors, ſubſecutiq́; morꝰ nobilem faciut. Primum enim pridie Idus Ianuarij Zauiſſa epiſcopus Cracouiẽſis in prædio ſuo Dobrouoda, ſeu repẽtino & vehemẽti morbo, ſeu de ſcala lapſus, cum aceruũ fortè ad cõſtuprandã ruſticanã puellã aſcenderet, (variat.n. fama) extinctꝰ eſt. Cuius funus cum põpa militati à Dobeſlao patte, & Creſlao fratre ca-

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia. Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis.

Poteſtas conferendi honores & magiſtratus epiſcopo data.

Plocenſi epi-

ſcopo iniuria.

Bartholomæi Chotetij latrocinium.

Odalanouia regi quæſita.

Vncouia intercepta & reddita. Pelca præpoſitus Curelouienſis occiſus.

1382. Anno.

Zauiſſa epiſcopi mors pudenda.

ſtellano Sẽdomirieſi elatum eſſet, ferũt
noctu in baſilica Cracouienſi, vbi ſepul-
rus eſt, exauditos eſſe ſtrepitus & hinni-
tus equorum diſcurſantium, dæmonũ-
que voces vociferãtium: Proficiſcamur
meretricatum. Et mirum eſt, ſed multo-
rum ſermonibus ac teſtimonijs celebra
tum, hoc ita fere vſu venire in hac baſi-
lica, non modò poſt funera nonnullo-
rum clarorum hominum, vt aliqua ter-
riculamenta exiſtant, verùm etiam vt
principum, epiſcoporum, atque etiã pr-
latorum, vt ita dicã, & canonicorum ꝓ-
pinquæ mortes ſignis quibuſdam præ-
nuncientur. Inſtituit autem hic epiſco-
pus in baſilica Cracouiẽſi collegium q̃-
dam ſacerdotum, quos Manſionarios
vulgò vocant: alioqui profanis negocijs
& voluptatibus magis, q̃ diuinis reb⁹ ad
dictus. Præfuit Cracouienſi eccleſiæ an-
nis duobus & dimidio. Succeſſit autẽ ei
Ioannes Radlicius regius medicus & cã
cellarius Poloniæ, Ludouici regis fauo-
re adiutus. Zauiſſam poſt alterum men
ſem Nicolaus Curnicius Poſnanienſis e-
piſcopus ſecut⁹ eſt, carcinomate morbo
in genitalibus membris biennio, ac dein
de febre quartana & gutturis atq; linguę
exulceratione tãta, vt vſum ſermonis a-
mitteret, afflictus, & ad extremum extin
ctus: homo garrulus, contenſioſus, & a-
mans litium. Et intra paucos dies Ioan-
nes quoque archiepiſcopus Gneſnenſis
deceſſit, vir dexteritate ingenij, pruden-
tiaq; cõmendatior vulgo, dum priuatus
vixit, quàm in magiſtratu, præcipiti i-
racũdia, in eccleſiaſticos homines dictis
ac factis cõtumelioſus, nec ſatis acer de-
fenſor & vindex ſacerdotũ & bonorũ ec
cleſiaſticorum. In agnatos plus æquo ꝓ-
penſus. Diripuerunt aũt ij ſupellectilem
omnẽ & facultates defuncti: quin & bo-
na archiepiſcopalia vexauerũt, & Vneo
uiam vix tandem ſucceſſori eius Bozen-
tæ, gente Seligio, reddidẽre. Porrò Zie-
mouitus Plocenſium dux, cùm Archie-
piſcopum defunctum eſſe vita accepiſ-
ſet, facta manu pagos archiepiſcopales
populatus eſt, Louiciamque obſedit. Le
gato autem Gneſnenſis collegij Andreę
Cercteſi epiſcopo, q vicarius ſiue à ſuffra
gijs erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſ-
citãti reſpõdit: Ad ſe pertinere, vt bona
Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis ꝓ-
fecta eſſẽt, obtineret, dum cathedra illa
vacat. Neq; tamen id ſe poſtulaturum
fuiſſe, ſi Louiciam canonicus quiſpiã,
ac non inimicus ſuus Derſlaus Iuenius
caſtellanus Gneſnenſis teneret. Quo re-
ſpõſo accepto, maturauit collegium no
ui Archiepiſcopi electionem. Electus eſt

Cracouienſis baſilica prærogatiua.

Ioannes Radlicius medicus epiſcopus Cracouienſis.

Garruli & contẽtioſi epiſcopi ſupplicium.

Ioannis Archiepiſcopi mors & mores.

Archiepiſcopi bona direpta.

Bozenta archiepiſcopus.

aũt Dobrogoſtius Nouiduorius iurecõ-
ſultus, cantor Gneſnẽſis ac decanus Cra
couienſis, gente Nalẽcius. Quo poſtulan
re ſoluit Ziemouit⁹ obſidionem. Sed tñ
Archiepiſcopã Dobrogoſtius tunc adep
tus nõ eſt, aduerſante ipſi Ludouico re-
ge, quod cum Ziemouito, vt ſibi in reg-
no Poloniæ ſuccederet, fauere Domara
ri præfecti delatione accepiſſet. Cùm aũt
Dobrogoſtius præter ſententiã regis Ro
mã ad Pont. max. vnà cum Nicolao Poſ
nanienſi epiſcopo deſignato profectus
eſſet, Taruiſi ambo à Venetis à Ludoui-
co ſubornatis capti ſunt, ac detenti ali-
quandiu. Bozenta verò Seligius, qui re-
gius procurator Cracouię fuerat, ab Vr-
bano vj. pontific. max. qui Gregorio ſuc
ceſſit, Archiepiſcopus renunciatus eſt.
Poſnanienſis verò epiſcopus Ioãnes co-
gnomẽto Cropidlo Boleſlai Oppolien-
ſium ducis Vuladiſlai fratris filius, ado-
leſcens admodum factus eſt. In vtroque
perperã Vrbanus Ludouico regi peten-
ti gratificatus eſt, vt in ſchiſmate, quo
tunc eccleſia differebatur, fauorem eius
ſibi adiũgeret, ſiue adeò retineret, & be-
ne meriti gratiã referret. Miſerat enim
Ludouicus eo poſtulante Caroli fratris
filiũ cum exercitu in Italiã, vt Ioannam
reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æ-
mulus Vrbano à Gallis Cardinalibus ex
citatus erat Clemẽs vij. vlciſceretur. Per
idem tẽpus Ludouicus rex cùm langue-
re ſe, ac ſenſim viribus deſtitui ſentiret,
vt viuens adhuc res filiarũ ſtabiliret, in-
dixit Polonis comitia ſub finẽ Iulij Zuo-
lenum, ſiue Zolium, quod oppidum eſt
in Scepuſio. Quo cùm frequens ſenatus
conueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in
regno Polonorum, Mariam filiam natu
maiorem cum Sigiſmũdo ſponſo eius,
marchiõe Brandeburgẽſi, Caroli Imp.
& regis Boemorum ex Elizabetha nepte
Cazimiri regis filio, xiiij. annũ tunc agẽ-
te. In quorũ verba proceres Poloni, iuſſu
Ludouici ſtatim iurarunt. Eundẽ ne aũt
Sigiſmundũ Vngaris & Polonis, an hũc
quidem Polonis propter vicinitatẽ Mar
chię Brandeburgẽſis, Guilelmum verò
Auſtriorum ducẽ Leopoldi filium, cui
minorem natu filiam Heduigim vxorẽ
deſtinarat, Vngaris ꝓpter ſimilem cau-
ſam atque commoditatem regem dare
voluerit, nõ cõſtat. Soluto conuentu Zo
lieſi profectus eſt Sigiſmundus in Polo-
niam cum primoribus, & non contem-
nenda Vngarorum manu ad ſedandos
inteſtinos motus, & adeundã viuẽte ad-
huc ſocero regni poſſeſſionem. Veniẽs
autem in maiorem Poloniã Coſminũ ar
cem & oppidum, itemque Nabyſice &
Coſmi-

Dobrogoſtio electo archiepiſcopo rex obſiſtit.

Bozenta archiepiſcopus.

Schiſma in eccleſia.

Ludou. rex Carolum fratris filium cũ exercitu miſit in Italiã.

Polonorũ comitia in Scepuſio.

Sigiſmundus rex Polonorum deſignatus.

Sigiſmundi aduentus in Poloniam.

Coſminecciũ caſtella Bartholomæi Chotecij, fo[illegible]tè q[illegible]is [illegible]troc[illegible]nari nõ intermitteret, in p[illegible] [illegible] redegit. Odala nou[illegible] vero cir[illegible]. Nam eam Bartholomæus poſt pr[illegible] obſi[illegible]ionem ex pacto n[illegible]n rradi[illegible]t. Deinde cum aliò [illegible]ſtinaret [illegible] iſim[illegible] ſus, nouis pactis cum Barth[illegible] [illegible] initis, in Ma[illegible]ouiam contendit, vt Z[illegible]mo[illegible]iti[illegible]m d[illegible]em detrectãrem, per vim ſacram[illegible]to a[illegible]geret. Nam Ioannes frater eius vltrò iam id fecerat. Itaq; vaſtare ditionem Ziemouiti Sigiſmundus cœpit. Interim Ludouicus rex xiij. die Septembr. Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, vitam finiuit. Mortẽ eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigiſmundus, omiſſo in præſens Ziemouito, Poſnaniam ſe recepit: Ludouici verò fun⁹ Albam regiam, vbi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa elatum eſt. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidẽ xij. annis, apud Vngaros verò vno & quadraginta: vixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis atq; labris, capillo barbaq́; criſpa, ſereno vultu, humeris parum incuruis. Morib⁹ verò ita temperatis fuit, vt foris bella acriter & excelſo animo gereret, domi placabilitate & iuſticia pacẽ coleret: vtrobiq; prudẽtia & animi moderatione ſingulari eſſet: in cõtumaces ſeuer⁹, in ſupplices clemẽs: maleficio iuxta ac beneficio ſuperari ſe nõ patiebatur: in doctos viros fuit ꝓpenſior. Nã & ipſe ſtudia bonarũ literarum atq; artiũ libẽter coluit: nec ferè quicq̃ inconſulta aſtrologiâ ſolitus erat auſpicari. Pietatis atq; religionis ita fuit obſeruans, vt nõ in poſtremis duceret, Iudæos & Cunos falſorum deorum cultores ad Chriſtianam religionem adducere. Quod in Cunis quidẽ aſſecutus eſt: Iudæis autem cũ neque minis, neq; præmijs propoſitis perſuadere poſſet, omnes proſcripſit. Plebis non minorem q̃ nobilitatis curam geſſit. Itaq; nonnunquam diſſimulato habitu vicos & oppida perluſtrauit, vt cognoſceret, quid de publicanis & exactorib⁹, iudicibus & magiſtratib⁹ ſuis, ac de ſe denique vulgus hominum diſſimulandi neſciũ ſentiret, multaq́; ex huiuſmodi ſermonib⁹ in ſe ſuiſq́; caſtigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Boſnenſes, Serbos, Croatas, Tranſalpinosq́; ad officium reduxit: Valachiam ſiue Moldauiam cũ Bogdano palatino in clientelam accepit: Dalmatiam Venetis eripuit: In Italia nonnulla bella geſſit. Quibus negocijs diſtentus, non potuit tantam, quantam res poſtulabat, curam rebus Polonicis impendere.

Maſonia vaſtata à Sigiſmundo.
Ludou. rex mortuus.
Ludouici effigies & mores.
Ludouic ſermones hominum de ſe captauit.
Ludouici res geſtæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

Diuulgata morte Ludouici regis, Vngari, qui Ruſſiæ pleraſque præfecturas, quemadmodũ ſuprà memorauim⁹, ab eo obtinebant, Cremeneciã, Oleſcum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatinum arces cum territorijs ſuis Lubarto Lucenſium duci, magna vi auri & argenti ab eo accepta, prodidêre. Sed neſcio, an Sniatinum pro Rathno ſiue Rohatino, apud Dlugoſſium pérperam ſcriptum ſit. Sniatinum enim lon[illegible]ius abeſt ab eo tractu & Lituanis: Rathnũm verò eſt inter enumeratas modò arces, lõgaq́ue fuit de ea iuxta ac de cęteris inter Polonos & Lituanos controuerſia, quẽadmodũ ſuis locis fortaſſis attingemus. Nec tamen eam proditionẽ impunè tulêre Vngari. Etenim à regina Vngarorũ Elizabetha Ludouici vxore infamia notati, boniſq́; multati, & partim capitali, partim tetri carceris pœna dãnati ſunt. At in Polonia cũ Sigiſmund⁹ marchio rex iam eſſet deſignatus, non magna re magna facta eſt volũtatum cõmutatio. Poſtularunt ab eo proceres cum frequẽti nobilitate, vt Domaratum à prefectura maioris Poloniæ amoueret. Quod cũ ille negaſſet, omnis illa multitudo, quæ ad eum confluxerat, domos dilapſa eſt. Profectus autem Poſnania, Gneſnã venit: acceptusq́; à Bozẽta nouo archiepiſcopo honorificè, ſolennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiá diuertit. Ibi denuo maiorum Polonorũ legatione de amouendo Domarato ſolicitatus, cũ durius & minaciter reſpõdiſſet, ſic animos eorum à ſe alienauit;

Ruſſia ab Vngarum præfectis Lituanis prodita. Volynia in poteſtatẽ Lituanorum redacta.
Proditores pœna affecti.
Sigiſmundus cur contemptus ſit à Polonis.

Miloslauia. vt mox conuētu apud Miloslauiam habito legationem mitterent ad minores Polonos, vt ij conuentum ſecum pariter ac ſtatu reipublicæ, ac de nouo rege apud Radomſcos agere vellent. Obſecundatum eſt. *Comitia Radomſcij de nouo rege creando.* Lecti de proceribus atq; nobilitate minoris Poloniæ conſtituto loco cum maioribus Polonis ad viceſimam quintam diem Nouembris cōuenére, eoque inclinabant plurimorum ſententiæ, vt Heduigim Ludouici natu minorē filiā Ziemouito Maſouiorū Varſauienſiū duci vxorē cum regno darēt. Tuebātur Sigiſmundi partes Bozēta archiepiſcop⁹, ac Domaratus præfect⁹ maioris Polonię. Itaq; res ad cōtentionem & altercationē venerat. Tandē ita decretū eſt, vt memores pactorū cum Ludouico initorum, & iuriſiurādi ſui eſſent, neque progeniē Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de genere Ludouici regem crearent, qui in Polonia præſens per ſe ipſe regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem verbo tacitè Sigiſmūdus excludebatur, qui Vngariam ſimul obtinere cupiebat. Altera deinde *Comitia Viſlicia.* comitia minorum Polonorum Viſlicię ad ſextam diem Decembris habita: quo viciſſim legati maiorum Polonorū venerunt. *Sigiſmundus venit ad comitia.* Venit & Sigiſmundus marchio cum Bozenta archiepiſcopo, ac Domarato præfecto, ne deeſſet cauſæ ſuæ. *Oratores Elizabethæ reginæ.* Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores Stephanus Agrienſis, & Ioannes Chanadienſis epiſcopi. Atque hi facta dicendi poteſtate, gratias egerūt Polonis, quòd fidem datam Ludouico de filiabus eius ſeruarent: idemque deinceps etiam vt facere pergerent, hortati ſunt. Deinde poſtularunt, ne ſentētiam præcipitarent, neu quem prorſus regē ſibi ſumerent, donec à regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, vtram in Vngaria, vtram in Polonia regnare vellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita eſt, quòd cū decreto Radomſcenſis conuentus, & cum voluntatibus omnium ferè congruebat. Itaque in eam ſententiam itum eſt: Placuit autem alia comitia Siradiam ad viceſimam ſextam diem Februarij ſequētis anni indici, & ibi certum à regina reſponſum expectari, nequicquam deprecante Sigiſmundo. *Sigiſmundi offenſa apud Polonos.* Offenderat enim is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos, cùm cibum ſumpturus eſſet, patiebatur: & ꝙ ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Boemo contulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens, Cracouiam diuertere voluit. Sed eum Doberslaus Curoſuancius caſtellanus Cracouienſis nō intromiſit: *Sigiſmundus excluſus Cracouia.* veritus, ne eam vel dolo, vel vi acciris mox ex Vngaria militib⁹ in poteſtatem ſuam redigeret, indeque promiſſis & largitionibus proceres & nobillitatem ſollicitaret, & ſibi iungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam redijt. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam venit, reperit Mariam ſponſam ſuam ab Vngaris iam, non reginam, ſed regem renunciatam & coronatam. *Maria regiō diademate coronata ab Vngaris.* Sed ibi quoque maiores etiam motus eum excepêre, alienata ab eo ſocrus voluntate, ſiue vt ipſa cum filia arbitratu ſuo regnaret, ſeu qua alia iuſtiore de cauſa. *Sigiſmundus ingratus etiam ſocrui.* Quæ res ipſum quidem & ſponſam eius in extremum periculū adduxit, ſocrui verò exitio fuit. Etenim cùm mulieres arbitratu Nicolai Garę palatini regnarent, eumq; & neceſſarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio rege è Gallijs accerſendo clàm conſilia caperēt, *Nicol. Garā palatinus Vngariæ.* moti indignitate rei pleriq; proceres Carolum Neapolitanū regem, Ludouici defuncti regis fratris filium ex Italia euocarunt. *Carolus ab Vngaris ad regnum vocatur.* Cuius aduentu cognito, Mariā ferunt cum Sigiſmundo nuptias acceleraſſe, ceſſiſſe tamen Sigiſmūdum ex Vngaria in Boemiam, metuētem Vngarorum inſidias, quemadmodum ſcribit Bonfinius. *Sigiſmundus exceſſit Vngaria.* Carolus verò partim dolis, partim aperta vi regnum adeptus, haud multò pòſt reginæ ſenioris opera interfectus eſt. *Carolus rex Neapol. & Vngar. in terfectus.* Quo facinore perpetrato mulieres ſecuræ omniū ad inferiores partes regni, & verſus Croatiā iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatię, quem illi Banū vocant, *Horuatus Banus Croatiæ.* Caroli, cui ipſe ſtuduerat, mortem vlturus, impetum in reginas fecit: trucidatisq; palatino & Blaſio Farcaſſo Caroli interfectore, ac cæteris diſſipatis, Elizabetham quidem in profluentē demergi iuſſit, *Elizabethæ reginæ mors.* Mariam verò aliquandiu aſſeruauit. *Maria in cuſtodia aſſeruata.* Ad extremū Sigiſmundo Budam venienti, & bellum contra ſe comparanti, eam remiſit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigiſmūdus apud Vngaros regnare cœpit. *Sigiſmundus quando adeptus regnum apud Vngaros.* Hæc de Vngaricarū rerū ei⁹ & poſterioris tēporis ſtatu ſerie vna paulo prolixius hîc perſequi libuit; quo planior nobis hiſtoria noſtra decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla ſpes regni Polonici Ziemouito Maſouiorum duci: *Ziemouitus Maſouius ad regnum adſpirat.* ꝗ Bartholomęus Cothecius homo audax & factioſus auxit, cum ad eū veniſſet, operamque ſuam & fidem ei pollicitus eſſet. *Bartholom. Chotecius.* Viſum eſt autem, facilius eum voti compotē fore, ſi quas munitiones

nitiones Poloniæ in poteſtatem ſuā redegiſſet: itaque ad eam rem profectꝰ Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Caliſſiam arcem noctu intercipere conatꝰ eſt. Etiam quiſpiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immiſſaque ſerra, capax hominis foramen faciebat, & alij murum aſcendere nitebantur, cùm exauditus eſt à vicino piſtore ſtrepitus, excitique vigiles, ſaxis alijsq; telis fortuitu oblatis hoſtem ad irruptionem intentum supernè ſimul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus, munitionem ſuam Coſminecium, non ita pridem à Sigiſmundo marchione captam, recepit: Chotecíam item præſidio cōmuniuit, & Proſna amne tranſmiſſo Coſminū contēdit. Verùm illinc à p̄ſidio Domarati præfecti repulſus, Parſcū Michaëlis Thomaſſij munitionem octo diebus obſedit: eoque dominum loci adegit, vt is deſerto Domarato, in partes ſuas tranſiret. Maiora autē in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat odio Domarati, ꝙ ille (verisne criminibus, an inuidia hominum, neſcio) tantum ſibi vulgò conflarat, vt publico placito nobilitas pleraque omnis parêre ei detrectaret. Quin cùm is ſatisfacere in Vislicienſibus comitijs minoribus Polonis arbitris vellet, reſponſum eſt: Non aliter ſatisfacturū eſſe, quàm ſi magiſtratu abiret. Auxit verò maiorem in modum odium eius, fama, quod in Saxonibus, Boemis & Caſſubijs copias comparare diceretur, quibus aduerſariorum contumaciā reprimeret, & vinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coërceret. Quæ cōſilia eius vt præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincētio de Kempa palatino Poſnaniēſi arma ſumpſit, Bartholomæumq; cū Maſouijs adiutoribus ſibi adiunxit. Primumq; medio Ianuario ad Pyſdros itum, & oppidum poſt tertium diē per deditionē acceptum eſt. Arx deinde poſt triduū dedita, ſaluis dimiſſis, qui in præſidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibꝰ. Inde ad Caliſſiam caſtra mota ſunt. Sendiuoius verò Suiduua caſtellanus Naclenſis cum parte copiarum Poſnaniam miſſus, vt eſſet præſidio illi oppido, ne quid hoſtile à Domarati præſidio, quod in arce cùm Predipelco Staſſeuio Meditecenſi caſtellano erat, pateretur. Miſerant enim Poſnanienſes ciues ſimul & alij quidam oppidani publicè legationē ad Vincentium palatinum, quòd in poteſtate eius futuri eſſent, ſi cōtra vim Domarati defenderētur. Aduenienti autē Caliſſiam Vincētio oppidani portas oppidi aperuēre. Arx à Domarati præſidio, cui Ioannes Lenco'tinius Lencicienſis caſtellanus præerat, tenebatur. Nā ipſe Domaratus in Saxonas, Caſſubios & Pomeranos exercitus cōparandi cauſa profectus erat. Obſeſſa eſt igitur arx Caliſſienſis, cùm eſſet expugnatu difficilis, excurſionesque factæ in agros & pagos aduerſariorum. Dum autem obſidetur, aduenit Conradus Oleſnicenſium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio caſtellano Gneſnenſi Domarati fratre, in auxilium euocatus. Verùm vbi vidit aditum arcis à Vincentio interceptū eſſe, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio domū redijt. Cæterùm apud Poſnaniam remiſſius cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò quādā in oppido è regione arcis caſtelli loco munierat, ad prohibendas hoſtium in oppidum eruptiones. Exteriore verò porta, quæ in agrum vergit, ij qui in arce erant, liberioribus excurſionibus aduerſariorum & eccleſiaſtica bona depopulabantur. Porrò Suiduuæ minus liberæ erant magisque damnoſæ excurſiones. Nec alibi res quietiores fuēre à factione Domarati: quæ Naclum, Labiſſinū, Pacoſſum, Medirecjam, Sbanſinum, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam atces atque caſtella obtinebat, & ex his viciniam omnem armis infeſtabat. Erant autē in partibus Domarati inſigniores Grimala Oleſnicius Coſtrinēſis, Andreas Suiradouius Camenenſis caſtellani, Virbenta Smogulecíꝰ, Theodoricꝰ Margoniniꝰ, propinqui & neceſſarij eiꝰ, præter eos quos paulo ante commemorauimꝰ. Fuitq; miſerabilis tunc facies maioris Poloniæ, cū nullꝰ pene locꝰ, nulla cuiusq̄ poſſeſſio, nemo neq; vir, neq; fœmina extra munitiones & p̄ſidia vtrinſque partis vexationū, direptionum, & aliorū malorum, q̄ bellum ſecū trahit, exors eſſet. Nā quicunq; ab alteris ſtetiſſet, alterorū iniuriæ erat obnoxius. Neq; mercatores & inſontes agricolæ expertes illarū calamitatū erāt. Adhæc peſtis popularis eo ipſo anno Poloniā, ſicut multas alias regiones, infeſtauit. Aduenit deinde Domaratꝰ cū externo milite, bellum illatū depulſurus: metatusq; caſtra in Pietricouice Suiduuæ p̄dio, Vurōcos & Samotulos oppida diripuit. Quæ cū Suiduua ad exploratoribꝰ didiciſſet, Bartholomæū Chotecium, & Sremēſem caſtellanū cū ſuis copijs clā aſciuit, noctuq; cū his ad Domarati caſtra cōtendit. Præmonitus quidem erat de aduētu Suiduuæ Domaratus: verùm de Bartholomæo & Sremē-

Caliſſia ſeu caſia.

Domarati odium.

Bellum ciuile Polonorū.

Vincentius Kempius palatinus Poſnanienſis.

Conrad Oleſnicenſium dux.

Peſtis.

Paroçci & Samotuli oppida.

 ſica-

ſi caſtellano nihil ſuſpicatus, contempto Suiduua, quem paruā manū habere nouerat, quieſcere ſuos iuſſerat. Illuceſcente verò die xv. Februarij hoſtes ab ijs, qui in ſtatione fuerant, magna celeritate adeſſe nunciantur. Trepidatur totis caſtris, nec ſatis ſpacij ad expedienda arma frenandosque equos fuit. Neque verò caſtra munita erant. Itaque Domaratus cum ijs, quos primùm ad manū habere poterat, obuiam hoſti progreſſus, non inſtructis ordinibus manus cum eo conſerit. Et paruo negocio diſſipatis ſuis, in fugam actus eſt. Fugientes Suiduua longo eſt ſpacio perſecutus. Fortè Virbēta Smoguletius trans Vartam amnem cum centum haſtatis equitibus & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hoſtium ad oppugnanda caſtra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati veniebat. Cùm autem comperiſſet Domaratum profligatum eſſe, nihil ea clade ſuorum deterritus, concito gradu aduerſus hoſtes tetendit, palāteſq; per agros, dum fugientibus inſtāt, nactus, magnam in eis ſtragem edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longius Domaratum perſecutus, victor captiuis ſpolijsque onuſtus reuertebatur. Cognitoque ſtatu ſuorum perturbato, nihilominus contra nouū hoſtem ire pergit. Sed conſpecta cominus multitudine conſternatus, proſpicere ſibi quemque iubet. Ipſe in Oſtrorogum caſtellum Derslai Grocholæ caſtellani Santocenſis concitato equo profugit, & vix perſequentium ſe Virbentæ ac Domarati, qui iam ſeſe ex fuga recollegerat, manus euaſit. Magna vtrinque ſtrages hominum variante fortuna fuit. Oſtrorogum deinde Domaratus acriter vſque ad veſperū oppugnauit: ſed cùm nouas hoſtium copias in auxilium Suiduuæ aduentare falsò accepiſſet, ſoluit poſtero die obſidionem, & in Obornicos oppidū copias ſuas deduxit: indeq; quicquid loci inter Poſnaniam, Bucū, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infeſtauit. Inſtabat iam tempus præſtitutum comitijs. Quapropter Elizabetha regina, vt in Viſlicienſibus comitijs anni ſuperioris conuenerat, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula & incommoda ciuilis belli denunciantibus, Veſprimienſem epiſcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris miſit Siradiam, qui Polonos de voluntate ſua certiores facerēt. Hi reginæ mādato proceres atque nobilitatē iuriſiurandi religione, quo ſe Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigiſmundo ſponſo eius obſtrinxerāt, primùm ſoluerunt: deinde poſtularunt, vt regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorum deferretur, ſed vt ea tamen, vbi ad proximum paſcha in Poloniam deducta atque coronata eſſet, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno viroq; ætatem, in Vngaria apud matrem educaretur. Re in conſultationem poſita, variæ dictæ ſunt ſententiæ: & aberat non contemnenda pars ſenatusatq; nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello diſtenta. Itaque placuit comitia ad xxviij. diem Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter diſſidentes agi.

Lecti ad eam rem Spitco Melſtini⁹ Cracouienſis, Sendiuoius Subinius Caliſſienſis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis caſtellanus & Creſlaus Sciucouius, viri graues & prudentes, cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem cōſcriptis. Qui cùm ad Caliſſiam acceſſiſſent, imperarunt præfecto arcis Ioanni Lencoſſinio, vt ſibi arcem traderet: nec ille renuit. Quanquam non conſtat hic ſibi Dlugoſſus: Nam aliquanto inferius poſt conſtituras inducias obſeſſam tamen eſſe nihilominus Caliſſiam à factione Bartholomæi, quæ eadem Vincentij palatini Poſnanienſis fuit, memorat. Niſi fortè paruit legationi Vincentius, non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincenti⁹, vt ea Ioannis Caliſſiēſis caſtellani fidei committeretur. Inde reuerſi Cracouienſis & Caliſſienſis palatini, in Vngariam ad reginam profecti ſunt: ſed qua de cauſa, non proditur. Reliqui verò duo legari Poſnaniam profecti, aduocatis diſſidij capitibus & Radimi tantùm amnis interlapſu dirēptis, inducias vſque ad viij. Calend. Iulij, qui dies diui Ioannis Baptiſtæ natalis eſt, inter eos confecerunt ea lege, vt arces Domaratus in poteſtate ſua retineret. Frequentes deinde proceres atque equites Siradiam ad conſtitutam diem conuenêre, & omnium penè ſententiæ in Ziemouitum Maſouiorum ducem inclinatæ erant, vt ei cum Heduigis Ludouici regis filiæ coniugio regnum mādarent. Aduenerat etiam Vuladiſlaus dux Oppolienſium, cum quo Ziemouiti ſoror nupta erat, non ſine ſpe aliqua adipiſcendi regni, propterea quod propinquitate Cazimirum regem attingeret. Is igitur Ziemouiti fautoribus obnixè refragabatur: ſed parū abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorum ſenatorū autoritas interueniſſet. Fauebat & Bozēta archiepiſcopus Ziemouito. Atque ei ro-

Domaratus profligatus à Suiduua.

Suiduua victus & fugatus à Smoguletio.

Oſtrorogum caſtellum.

Obornici oppidum.

Bucum.

Comitia Siradiæ.

Oratores Vngari ad comitia.

Poloni ſolui religione iuriſiurandi Mariæ & Sigiſmūdo dati.

Comitia prorogantur.

Minorum Polonorum legati ad maiores.

Sczucouius.

Poloni oratores ad reginam.

Siradienſia comitia.

Vuladiſlaus dux Oppolienſium ad regnum adſpirat.

roganti, placetétne regnum Ziemouito mandari, magna acclamatione vniuerſus cõuentus aſſentiebatur. Sed vnus homo oratione ſua mox omnium voluntares conuertir. Iaſcus is fuit, ſiue Ioãnes Tencinius Voinicienſis caſtellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouienſis, filius: qui impetrato ſilentio, in hanc ſententiam verba feciſſe dicitur. *Ioannis Tencinij oratio.* Non equidem conſenſum iſtum & iudicia veſtra reprehendo, proceres: nec à Ziemouito alieno ſum animo. Sed videte, ne quam infamiæ labem nominI noſtro Polono aſpergamus. Ego ſi integra ea nobis res eſſet, liberaque prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantibus amplius deli-
» berandum eſſe cenſerem. Periculoſa eſt
» enim in re qualibet incõſulra feſtinatio:
» & pręceps conſilium ferè pœnitentia ſe-
» quitur. Nũc verò cùm mortui regis Ludouici filiæ fidem noſtram obſtrinxerimus, perpendite cum animis veſtris diligentius, an ea præterita rectè nobis regẽ creare poſſimus. Equidem fallendi iuriſiurandi nunquã vobis autor ero. Quòd
» ſi quiſpiam eſt in hoc cœtu, qui religio-
» nem illam iuriſiurandi, ſanctiſſimum
» ſocietatis humanæ vinculum, paruipen
» dat, ab hoc mihi liberè diſſentire liceat.
Neque enim ego ita ſum inſtitutus, vt aut homines fidem meam ſecutós mentiendo, aut Deum mentium inſpectorem, quem volens ſciensque iuriſiurandi teſtem adhibui, peierando fallam. A vobis quoque patres, & à genere noſtro talem mentem, ſeu verius amentiã, Deus vt auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cędibꝰ & inteſtinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod ſentio. Differendam ego hanc de creando nouo rege conſultationẽ adhuc eſſe cenſeo. Adſunt hic oratores ſenioris reginæ: quæ mandata, ſiue adeò poſtulata ad nos attulerint, nõ ignoratis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudico. Nõ mutare vos id, ꝙ ſemel cum Ludouico rege veſtro iureiurãdo daro conſtituiſtis. Liberatos autẽ à Sigiſmũdi marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quòd Polonia tãdiu rege orba in maximo verſerur diſcrimine, petere vos etiam atq; etiam à regina ſeniore, vt Heduigim filiam primo quoque tẽpore ad vos mittat, diadema ritu ſolenni ſuſcepturam, & nuptutã viro ſibi nobiſq; graro, & cum eo regnum adminiſtraturam. Quòd niſi illa ad proximè venturam Penrecoſtẽ deſiderio veſtro ſatisfecerit, tum demũ teſtati, non per nos ſtare, quo minus pacta conuẽta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Ziemouitum, ſiue quem aliũ videbitur, regem creabimus. Neque enim eouſq; cunctantem, ne dicam ludificantẽ nos reginam expectare debemus, dum funditùs in eri-mus. Cunctis ſententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretũ factum eſt. *Comitiorum decretum.* In quo illud adiectũ eſt, vt Heduigis adueniens, ſi regina eſſe vellet, reciperet ſe de cõſilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum viro manſuram: & ſummo ſtudio annixuram eſſe, vt Velunenſem Dobrinenſemq; tractum, & in Ruſſia quicquid Poloniæ detractũ eſſet, recuperaret. Et cũ hoc reſponſo oratores Vngari dimiſſi ſunt, ſolutusq; cõuentus. Inſtante autẽ Pẽtecoſte frequẽtes proceres atq; equites Sãdeciam, qua Heduigim reginam deſignatã venturã eſſe ſperabant, honoris illius cauſa ꝓfecti ſunt. Sed illa ad cõnſtitutum tempus non venit. Cæterùm palatinus Caliſſienſis cum mandatis Elizabethæ veniens, moram eius excuſauit, quòd diceret, èam cupiẽtem Polonorum votis ſatisfacere, Caſſòuiam vſq; perueniſſe: inde porrò cõmodè progredi non potuiſſe, imbrium vi & inundarione aquarũ prohibitã. In hoc tamen eam eſſe, vt periculo ſe commiſſura ſit potius, quàm vt ipſorum voluntates offendat. Orare autẽ, quod ſine incommodo ipſorum fiat, vt ipſi Caſſouiam ad ſe veniant, & melius atque certius præſentes cum præſenre omnibus de rebus cõnſtituãr. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine domos reuerſa, primores de ſenatu, nempe Dobeslaus Curoſuãcius caſtellanus, *Poloni primores Caſſouiam profecti.* Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, Iaſcus Tarnouius Sendomirienſis, Vincentius Kempius Poſnanienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palarini, ac Domaratus caſtellanus Poſnanienſis, & præfectus maioris Poloniæ Caſſouiã profecti ſunt. Ibi noua pacta cum regina inita ſunt; nimirum vt ad terrium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini epiſcopi memorię ſacra eſt, Heduigis in Poloniam veniret, ac de ſententia amplissimi conſilij matrimonium iniret. Quod ſi ea deinde nullis liberis relictis decederet, vt Maria ſoror cum ſua poſteritate ipſi in regno Polonorum ſuccederet, viciſſimq; idem ius eſſet Heduigi ſecundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita ſempiternum fœdus inter Vngaros ac Polonos ſancitum. *Fœdus Vngarorum cũ Polonis.* Interea Ziemouitus dux ex actis Siradienſium comitiorum, & nõ obſcuris plurimorum procerum ſtudijs in magnam ſpem adipiſcen-

piſcendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis ſuis equitibus archiepiſcopo ac Bartholomæo Coſminio comitantibus Cracouiam contēdit, eo conſilio, vt Heduigim ex Vngaria venientem, ſi potiri cōiugio eius aliter nō poſſet, vi raperet. Nec eius aduētus cum tam inſigni comitatu latêre Cracouienſes ciues potuit. Quapropter in vrbem

Ziemouitus dux Cracouiam non intromiſſus.

intromiſſus nō eſt, veritis ciuibus, ne per vim eam occuparet: ſed in ædibus præpoſiti Cleparieſis, quas Bozenta archiepiſcopus, cùm adhuc eſſet præpoſitus eius templi ædificarat, diuertit. Nec ibi diu perſtitit. Nam cùm ſuſpectum ſe eſſe Cracouienſibus intelligeret, veritus, ne qua in ſe eruptio ex vrbe fieret, poſtri

Corcinum Noua ciuitas.

die Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, ſe recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Caſſouienſis conuentus exitum præſtolatus, in maiorem Poloniam præpropere abijt, vt maiorum Polonorū ſtudia propenſiora in ſe, quàm minorum, reti

Spitco Melſtinius.

neret, augeretque Spitconi verò Melſtinio maximè infenſus, quod aduerſari eum ſibi accepiſſet, oppidum eius Xianzum incendit. Creditum eſt autem aduentum Heduigis propter inſidias Ziemouiti euitandas tamdiu protogatum fuiſſe. Ille verò poſteaquam animaduertit nihil ſe dolis proficere, ad apertam vim conuerſus eſt: miſſoque Abraamo palatino Plocenſi, & Creslao Dobeslai Cruſuicienſis caſtellani filio, cum expe

Cuiauiam Ziemouitus redegit in ſuam poteſtatem.

ditis copijs, pleraſque omnes Cuiauiæ munitiones in ſuam redegit poteſtatē, Petraſſio Malocha præfecto, & caſtellano Breſtenſi, qui Cruſuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obſcura ſtudia in Ziemouitum Stiborius Moſcicius ſucceſſor datus erat ab Elizabetha, ſerò tamen is ex Vngaria venit, occupatis iā à Ziemouiti exercitu arcibus. A Breſtenſibus modò oppidanis crudelitatem Ziemouiti formidantibus receptus eſt: ſed non multo poſt excedere oppido coactus, cùm à Maſouijs circumſeſſus eſſet. Accepto per deditionem oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis mul

Lencicia Ziemouito dedita.

tati: Lencicia quoque per eundem Petraſſium præfectum in Ziemouiti poteſtatem venit. Igitur acceſſione Cuiauiæ & Lenciciæ auctus animo viribusq; Ziemouitus, apertè iam regnum ſibi vendi

Siradia comitia.

care: indictiſque vniuerſæ Poloniæ comitijs Siradiam ad quintamdecimā diē Iunij cædes & incendia cōminari ijs, qui dicto audientes non eſſent. Aduenére Nicolaus Vuladiſlauienſis, & Stiborius Plocenſis epiſcopi, & Bozenta archiepiſcopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Ziemouitus ab ar

Ziemouitus rex Polonorum renunciatur.

chiepiſcopo rex renunciatur, acclamantibus qui aderant ex equeſtri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues viri diſſuaſiſſent. Conuentu ſoluto, Ziemo

Caliſsia obſeſſa à Ziemouito.

uitus Caliſſiam cum exercitu contēdit, arcemque cum oppido obſedit. Ibi ſe cū

Conradus dux Oleſnicenſium

eo coniunxit Conradus dux Oleſnicenſium, cum trecentis haſtatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedēte Bartholomæo, ſibi pactus. Quin ipſi

Poloniæ maioris motus.

quoque maiores Poloni per idem tempus rurſus nouis motibus agitabantur. Nā Coſtrinēſis & Camenēſis caſtellani, & Virbenta Smoguletius facta manu

Znena oppidum.

Znenam archiepiſcopi oppidum natura loci munitum capere conati ſunt: ſed oppidanis petentibus dierum aliquot inducias, dum archiepiſcopum dominū ſuum ea de re conſulerent, conceſsêre. Atq; interea Gembice oppidum, quod

Gembice direptum.

in Ziemouiti partibus erat, diripuêre. Bendimirus verò Radicius eiuſdē facti

Camenum interceptum.

onis homo Camenum oppidum & arcem archiepiſcopi per deditionem intercepit, cùm archiepiſcopum à regina proſcriptum, ſolum vertiſſe affirmaret. Porrò archiepiſcopus numeratis quadragintaquinque marcis latotum groſſotum, donatiſque inſuper decimis Palucenſibus, Znenam liberauit. Quo facto eius illecti Abraam palatinus Plocenſis, & Slauecus vexillifer Maſouiæ, qui Cuiauiam cum præſidio tenebant,

Queciſſouum direptum.

Queciſſouum oppidum eiuſdem archiepiſcopi cum circumiacētibus pagis depopulati ſunt. Et iuſtè fortaſſis hæc ma

Archiepiſcopi pœnæ.

la tunc in Archiepiſcopum ingruerunt, quòd & cathedram illam excluſo alio, qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorum decretorumque comitialium immemor, priuato conſilio ad Ziemouitum tranſierat. Neque hic tamen malorum finis ei fuit. Nam Domaratus caſtellanus Poſnanienſis, qui iam præfectus maioris Poloniæ eſſe deſierat, ſucceſſore accepto Peregrino Vengleſſinio Floriani epiſcopi Cracouienſis fratris filio, ex Vngaria reuerſus, cū ſocero ſuo Alberto palatino Cuiauienſi ſocero & Grimalà & Virbenta gētilibus ſuis Zne

Znena interuerſa.

nam ad eum venit: callidoque commēto perſuaſit, vt Grimalæ & Virbētæ Znenam ad tempus obtinendam cōcederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigiſmundo genero eius hoſtem publicum iudicatum eſſe diceret: miſſoſque ab his ad ſummum Pontificem, qui amoueri eum ab archiepiſcopa peterent, quod cū

Zie-

Ziemouito ſenriens, perduellis & iuriſiurandi ſui fœderumq; publicorũ prævaricator eſſet. Pactus eſt tamẽ ab eis Bozenta archiepiſcop⁹, vt nihil hoſtile cuiquam facerent, neque vllam poſtea impendiorum rationem ducerent. Per idẽ tempus Glogouičſium duces Henricus & frater eius rati commodam ſe nactos eſſe occaſionem recuperandæ Vuſchouæ in interregno, dũ maior Polonia ciuilibus bellis ardet, ſumptis armis oppidum id vi capere adorti ſunt: ſed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagati ſunt.

Vuſchouenſe territorium vaſtatum.

Hos igitur vt reprimeret Peregrin⁹ præfect⁹ maioris Poloniæ, ſimulq; vt Caliſsię obſeſſę opẽ ferret, delectũ habere inſtituit. Sed paucis conuenientibus & nomina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantum eccleſiæ Poſnanienſis, & Lubinenſis monaſterij depopulatus eſt. Adhæc Thomiſlaum Viſſotam cum fratre, quòd Poneciam Conrado Oleſnicenſium duci dediſſent, cępit, & in vincula cõiecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incẽſam à Sileſijs præſidiarijs aduentum eius nõ ferentibus inſtaurauit, non ſine preſſura & calamitate agreſtium adſcriptitiorum Poſnanienſis eccleſiæ, qui circum Crobiam atq; Dolſcum ſunt.

Ponecia arx incenſa à Sileſijs, à Polonis inſtaurata.

Alterum deinde delectum apud Vinecium epiſcopi Poſnaniẽſis pagum agere inſtituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Coſminius diſturbauit, cùm ex inopinato impetum in eos feciſſet, oppreſſosq; armis & eqs exuiſſet ac nõnullos captiuos abduxiſſet.

Idẽ, qui Odalanicum & Conteleuſe fine Chocienium.

Hęc cũ ad minores Polonos apud quos quieta erãt omnia & in Vngariã perferrẽtur, minores qdem Poloni fratrũ vicẽ doluère: & indictis Cracouiã ad 8. Cal. Aug. qui dies diui Iacobi apoſtoli memoriæ dicat⁹ eſt, comitijs, exorariſque Ziemouito duce, & Bozẽta archiepiſcopo, vt ad ea comitia venirent, de pace totius Poloniæ & concordia cum eis diligenter egère.

Comitia Cracouiæ.

Vix tãdem inducias bimeſtres confecère.

Induciæ.

Tametſi perſtitit nihilomin⁹ in obſidione Caliſsiæ Bartholomæus, magniſq; incõmodis circumiacentes pagos & oppida contemptis inducijs affecit, donec à Ziemouito veniente abſcedere & quieſcere iuſſus eſt.

Coſminius turbator.

In Cuiauia quoq; præfecti & legati Ziemouiti aduerſariorum bona nihilo ſecius vexabant. Porrò Elizabetha regina Sigiſmundum marchionem generum ſuum, atque Demetrium Strigonienſem archiepiſcopum cum duodecim millibus armatorũ in Poloniã miſit, ad coercendũ Ziemouitũ & factionẽ eius, pacandãq; maiorẽ Poloniam.

Vngarorum expeditio in Poloniam.

Tranſmiſſo autem Sigiſmundus Carpatho monte, apud Sandeciam ſtatiua habuit. Quò cùm proceres Cracouienſes & Sendomirienſes ſiue vltrò, ſiue euocati ad eum cõueniſſent, diſceptatũ eſt, an Ziemouito bellũ inferri fas eſſet, ꝙ alij negarent violãdas eſſe inducias, alij contra iã ab ipſo priore violatas eſſe cõtenderent. Vicitq; hæc poſterior ſentẽtia. Quapropter ſumpsère & ipſi cũ Vngaris contra turbatorẽ publicæ pacis arma. Per Radomienſem igitur oram pacato agmine in Maſouiã pariter Poloni & Vngari duce Sigiſmũdo ingreſſi ſunt, & Ziemouito nuſquam faciente pugnãdi copiã, ditionem eius omnem acerbè igni ferroq; vaſtarunt.

Maſouia vaſtatur.

Cæterùm Ioannis fratris eius ditione abſtinuère, propterea ꝙ is quieſcebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de regno inita. Per idẽ temp⁹ præfectus maioris Poloniæ fiducia propinqui exercitus ſuarum partiũ erectus; facta aliquanta manu cũ Vincentio palatino Poſnanienſi, Detslao Oſtrorogo cognomento Grochola Santocẽſi, Sendiuoio Suduua Naclẽſi caſtellanis, Arnoldo Valdouio, & nonnullis alijs ad Znenam caſtra poſuit, ꝙ archiepiſcopus cum Ziemouito ſentire videretur. Sed repulſi ab oppido, in agreſtes & ſuburbana ſæuierunt: raptaq; præda Gneſnam profecti, domos archiepiſcopi & ſacerdotũ diripuère: Naclenſe territoriũ, quod à Domarati factione tenebatur, vaſtauère. Domaratiani aũt viciſſim, cùm pręter Lecnum oppidum prędas agerẽt, oppidanos ad excutiendam prædam effuſos perſecuti, oppidũ id cæpère & incendère.

Gneſnæ domus ſacerdotũ direptæ.

Lecnum oppidum incenſum.

Porrò Drogoſſius Chrobrius præfectus Siradiẽſis Volboriam arcem epiſcopi Vuladislauienſis, conniuente Henrico canonico Vuladislauienſi, qui tunc ei poſt mortem Sbiluti epiſcopi præerat, intercepit, oppidanoſq; & agreſtes finitimos vexauit, ratus; his malis eò ſe adacturum eſſe collegium Vuladislauienſe, vt fratri ſuo Nicolaò epiſcopam mandaret.

Volboria arx intercepta.

Sed eum ſpes fefellit. Nam Troiano præpoſito Poſnanienſi & canonico Vuladislauienſi ea mandata eſt. Tametſi Vrbanus ſextus pontifex maximus reiecta ea electione, Ioãnem Cropidlonem Oppolienſis ducis filium, de Poſnanienſi epiſcopa trãslatum Vuladislauienſem fecit.

Ioãnes Cropidlo Vuladiſlauienſis epiſcopus.

Cæterùm Sigiſmũdus peruaſtata Maſouia, in Cuiauiã duxit exercitũ, & Breſte vndecim dieb⁹ obſedit. Induciæ deinde ſemeſtres cũ Ziemouito vſq; ad paſcha factæ interuẽtu Vuladislai Oppoliẽſiũ ducis. A quo Doma-

Sigiſmundus Cuiauiã vexat.

Breſte obſeſſum.

Induciæ.

ratus

ratus, cùm ſtudium ſuum operamq́; Sigiſmundo probare vellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agēs, apud Inouuladislauiā non leue detrimentum acceperat, quòd per ditionem eius ipſo inuito Cuiauiam infeſtaſſet. Interfuit autem illis pactis etiā archiepiſcopus: & cùm è Sigiſmūdo cognouiſſet, ſe falſis terroribus à Domarato circumuentum eſſe, vt Znenam neceſſariorum & gentilium eius fidei cōmitteret, diſcedente Sigiſmundo popoſcit eos, vt eam ſibi redderent. Negantibus autē illis, & impendiorum ſolutionem contra pacta conuenta repoſcentibus, conſtituta re clàm cum magiſtro ciuium & primoribus oppidanis, adueniens receptus eſt in oppidum: & eiectis vi Saxonibus Pomeraniſque præſidiarijs, Iarandū decanum Gneſnenſem oppido præfecit. Dū hæc ita geruntur turbāturque in Polonia, Lituani occaſionē bene gerēdæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Maſouiam inuaſêre: Drohicinū arcem, q̄ Ioannes dux Maſouiorum Keiſtuto duci ſocero ſuo ciuili bello occupato non ita multo antè vnà cum Melnico, Camenecia, & Suraſſo interuerterat, obſidione vallauêre. Fortè tunc aberat præfectus arcis Saſsinus magiſter curiæ, ſiue, vt vulgò dicunt, Marſalcus ducis. Hic igitur vbi de periculo arcis, in qua nihil ipſe pſidij reliquerat, accepit, cum ſubitaria triginta haſtatorū & ſexaginta baliſtatiorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hoſtes in arcem perrumpens, receptus eſt à ſuis. Qua eius audacia barbari de ſpe potiūdæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Ruſſi quidam, à quibus ora illa ferè habitabatur, proditionem cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in ſtationes hoſtium ſeſe dimiſerunt. Lituani arcem flagrantem ſumma vi oppugnarunt, ne quod ſpacium noſtris reſtinguendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hauſti incendio, partim hoſtilibus telis necati ſunt. Præfectus verò cum paucis reliquis, omni ope deſperata viuus in poteſtatem hoſtium venit. Turbauerat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad conſtitutum tempus ipſis non mittebat. Itaque fruſtra expectato Nouembri atque Decembri menſe, poſt initium noui anni 1384. Sendiuoius Subinius palatinus Caliſſienſis & præfectus Cracouiēſis de ſententia epiſcopi & aliorū procerū Cracouienſis cōuentus cum nobiliſſimorū quorumq; adoleſcentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam vſque Dalmatiæ profectus eſt. Statum rerum Polonicarum, & poſtulata procerū diligenter expoſuit, minaſque precibus adiecit. Petebat autem ab ea, vt quàm primum Heduigim ad breue tempus in Poloniā mitteret, coronatam mox ipſi remiſſum iri pollicebatur, vt cum ipſa eſſet, donec adoleſceret. Obſideſque ad eam rem nobilium filios, quos ſecum adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliam ex alia excuſationē quærere, ambiguiſque reſponſis Sendiuoium ducere. Quib⁹ rebus exacerbatus ille iram non obſcurè præ ſe ferre, velleq́; diſcedere. Quod vbi regina animaduertit, vèrita ne is, in cuius poteſtate erat Cracouia, reuerſus turbas cieret, Iaſcum ſiue Ioannem Tarnouium caſtellanum Sendomirienſem ad occupandam arcem Cracouienſem miſit: Sendiuoium autem diſcedere vetuit. Non latuit Sendiuoium reginæ conſilium. Itaque vnum de comitibus fidelem curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentum anteuerteret, curàretque, ne arx ipſi dederetur, etiam ſi ipſe extrema pateretur. Ipſe verò clàm ſeſe Iadera euoluens, ferè intra viginti quatuor horas ſexaginta milliaria bene longa, vt ſunt Vngarica, crebrò mutando equos emenſus, Cracouiam laſſus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit. Indixerant Lelouiam comitia minores Poloni ad ſecundam diem Martij: ſed adueniente Sendiuoio Radomſcos ea tranſtulêre, vt maiores quoque Poloni ad ea propinquitate loci inuitati venirent, & in commune de repub. conſuleretur. Et frequētes ij conuenêre, cùm de legatione & reditu Sēdiuoij cognouiſſent. Vbi cū multa de ſuperbia & fruſtratione Elizabethę, de ſedandis inteſtinis diſſidijs, ac de nouo rege ereando tractata eſſent, neq; tamen creatio noui regis malorum finem allatura eſſe videretur, propterea quòd neque foris pacem ob violata pacta cum Ludouico inita, neque domi quietem in tantis animorum atque ſtudiorum diſſenſionibus habituros ſe eſſe iudicabant, ad extremum placuit, vt reginę animum adhuc leuiore legatione pertentarēt, ſi forte legati humilitas, quę magnam offenſionem & alienationem animorum ſignificaret, pertinaciam reginæ frangeret. Deinceps verò, ne quis omnino ad eam neque publicè, neq; priuatim proficiſceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, vt Heduigim Cracouiæ tandem ſiſteret, ſi regnare eam in Polonia vellet. Ni faceret, aliter ſibi proniſuros eſſe. Hæc vt ita rata manerent, iure-

Znena recuperata ab Archiepiſcopo.

Lituani Maſouiam populantur.

Drohicinum obſeſſum.

Drohicinū incenſum.

1384. ann. Sendiuoius Subinius in Dalmatiam excurrit.

Reginæ conſilia.

Sendiuoij velox iter.

Comitia Radomſcen.

Senatusconſultum.

iureiurando mutuo ſe obſtringunt. Miſſus cum his mandatis Prędiſlaus Vauelius equeſtri familia nonilluſtri, commouit reginam, ita vt Sigiſmundum generum ſuum viris, equis, armisque inſtructum ad gubernandam Poloniam, tantiſper dum adoleſcit Heduigis, mitteret. Quod vbi apud Polonos proceres percrebuit, indignati ludibrio ſe eſſe fœminæ, eiusque & Vngarorum arbitraru ſibi præfectos atque adeò dominos imponi, & Sigiſmundum peculiariter peroſi, exercitum contrahũt, & Sandeciam contẽdunt. Inde Lubouuliam ſiue Liblium, quæ tunc Vngaricæ ditionis erat, legationem ad Sigiſmundum mittunt: monent, ne ſe inuitis in Poloniam veniat. Si aliter faciat, pro hoſte ſe eum habituros eſſe. Itaque repreſſit gradum Sigiſmundus: ſed illud viciſſim impetrauit à Polonis, vt nonnulli de primoribus ad ſe venirent, ac de rebus quibuſdam ſecum conſtituerent. Miſſi Spitco Melſtinius, Sẽdiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius. A quibus illud modò impetrauit Sigiſmundus, vt aduẽtus Heduigis ad Pentecoſten vſque expectaretur. Author expectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigiſmundus receperat, liberaturum ſe eſſe nobiles illos adoleſcentes, qui poſt fugam ipſius Ladera detenti in cuſtodia aſſeruabantur: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neque tamen præſtitit promiſſa Sigiſmundus, propter motus fortaſſis illos Vngaricos, quorum ſuperius mentionem fecimus. Interim rurſus non quieſcebat maior Polonia: certatumque eſt mutuis cædibus atque captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & caſtella quędam magna vi oppugnata: inter quę Bythinum fuit Nicolai Lodij ſiue Lozij caſtellum. Qui quòd in Domarati partibus erat, obſeſſus in eo & oppugnatus eſt à Vincentio palatino, Peregrino præfecto Poſnanienſi, & Suiduua caſtellano Naclenſi. Verùm ij non paruis incommodis in oppugnatione acceptis, re infecta diſceſſerunt, pagos tamen adiacẽtes diripuerunt, & incenderunt. Induciæ deinde inter diſſidentes factiones factæ. Quas cùm Suiduua & Viſſota Curnicius contemptu Domarati ſeruaturos ſe eſſe negarent, magnis incommodis à Domaroto affecti ſunt, direptis eorum oppidis Cazimiro & Samotulis cum adiunctis pagis. At verò Cracouienſes & Sendomirienſes proceres ad octauã diem Maij, quemadmodum conſtituerant, conuentum rurſus egêre apud Sandeciam, Heduigisque aduentum pręſtolabãtur. Sed

Sigiſmundus monitus ne veniat in Poloniam.

Poloniæ maioris motus.

Bythinum caſtellum oppugnatum.

Induciæ.

Cazimirum & Samotulis oppida direpta.

Sandecia conuentus.

cùm ea nõ veniret, placebat rurſus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius diſſuaſiſſet, quòd diceret, aut ſe mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutum iri, ſi cùm cõſtituiſſent, & reginæ denũciaſſent, neminem ſe deinceps neque publicè, neq; priuatim ad eam proficiſci paſſuros eſſe, nouam legationem mitterent, contemptumque iri eam legationem. Itaque placuit in commune, vt mittenda legatione pariter & creando rege ad tempus adhuc ſuperſederent. Sendiuoius verò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium iuuenum detẽtio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, vt Heduigis in Poloniam veniret. Comitati ſunt eam Demetrius tituli ſanctorum quatuor coronatorum presbyter Cardinalis & Archiepiſcopus Strigonienſis, & Ioannes Chanadienſis epiſcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduẽtus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cracouiam accurrêre: & qui tempori aduenerant, venienti vſque ad fines Vngariæ obuiam profecti ſunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac ſplendida aurea, & argentea, & ſtragulæ veſtis ſupellectili, qualis decebat tanti regis filiam Idibus Octobris, qui dies ob id memoriæ Diuæ Heduigis Legnicienſis apud Polonos feſtus eſt, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta Archiepiſcopo ſolẽni ritu inuncta & coronata eſt, magna omnium lætitia & fauſta acclamatione: regnique ampliſſimi adminiſtratio teneræ puellæ commiſſa. Lenitum erat in animis Polonorum regis deſiderium ꝓpter ſuaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum verecundia; modeſtia; prudẽtia, decentique ſuauitate coniunctos: quarum virtutum non vulgare condimentum erat, forma corporis eximia. Nec grauatim viri muliebri imperio pariturì eſſe videbãtur; niſi ad domeſticas procerum inter ipſos diſſenſiones ſedandas, & externorum bellorum impendentium motus parum authoritatis & præſidij fore in puella iudicaſſẽt. Nec ſatis in tuto reginæ pudor illa ætate, illaque forma, & neceſſaria cùm viris conſuetudine ſine coniugio futurus erat. Ad hæc poſteritati quoque proſpiciendum erat. Itaque noua cura procerum animos inceſſit, de adiungendo reginæ marito, qui regiam dignitatem & molem rerum maximarum rectè ſuſtinere poſſet. Deſtinarat quidẽ Ludouicus rex adhuc viuens generum ſibi & ſucceſſorẽ ſiue in Vngaria, ſiue in Polonia

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

Heduigis coronatur.

Heduigis mores & forma.

De rege conſultatio.

Vilelm. dux Auſtriæ.

Vilelmum Auſtriorum ducem, & puerum admodũ in aula ſua educârat, promiſſo ei Heduigis filiæ matrimonio. Sed non magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui propter paternũ principatum, longo ſpatio & interiectu terrarum diſtantem à Polonia, longius aliquãdo à regno abfuturus eſſet: nec multum opis princeps tenui fortuna & potẽtia domeſtica Poloniæ in rebus dubijs afferre poſſet. Dum autem diutius de re tanta conſultatur, commodùm aduenerunt oratores ab Iagellone, magno duce Lituanorum. Cuius genus explicãdum nobis eſt prius, quàm cætera proſequimur.

Lituanorum ducum ſtirps & propago. Gediminus.

Erat apud Vitenen magnũ Lituanorum ducẽ magiſter ſtabuli Gediminus, vir ambitioſus & excelſi animi, qui interfecto domino ſuo, dominatum inter ſuos arripuit, & latè propagauit, nõnulla parte Ruſſiæ partim vi & armis, partim pactis ſibi adiũcta.

Gedimini filij.

Huic ſeptem fuêre filij, Montiuidus, ſiue Moniuidus, Narimũdus, Olgerdus, Iauunutus, Keiſtutus, Koriatus, & Lubartus: filiæ itẽ aliquot, de quibus vnã Cazimirus II. rex Polonorum vxorẽ duxit, quẽadmodum ſuperi⁹ expoſuimus.

Lituaniæ diuiſio inter filios Gedimini.

Inter filios viuẽs adhuc Gediminus dominatum partitus eſt in hũc modum, vt Moniuido Kernouia & Slonimum, Narimundo Pinſcum de Ruſſis vel bello partũ, vel pacto quæſitum, Olgerdo Creua, Keiſtuto Troci, Coriatho Nouogrodecum, Iauunuto verò Vilna obueniret. Nam Lubartus cùm Ruſſam vxorem Vuladimiriẽſium ducis filiam, quemadmodũ ſuperius memorauimus, duxiſſet, ac ſocero hęres factus eſſet, nullam inter fratres ſortem accepit.

Olgerdi & Keiſtuti amicitia.

Ex his Olgerdus & Keiſtutus coniũctiſſimè inter ſe vixêre, & vegetiora nacti ingenia, moleſtè tulerunt, penes Iauunutum nihili hominem principatum eſſe. Itaq; hi duo poſt mortem patris, Iauunuti Vilna ac de principatu deturbandi conſilium capêre, diemq́ue patrandi ſceleris inter ſe conſtituêre.

Olgerdus Vitepſcum dotale accepit.

Obuenerat etiam Olgerdo in Ruſſia Vitepſcenſis dominatus, cũ vnicam ducis eius oræ filiã vxorem accepiſſet. Itaq; cùm eò profectus eſſet, nõ venit ad cõſtitutam cum Keiſtuto diem.

Keſtutus Vilna potitur. Iauunutus capitur a fratre.

Keiſtutus, vt conſtitutum erat, cum non contemnẽda manu improuisò Vilnam adueniẽs, arcẽ vtramq; occupauit. Iauunutus inter primum tumultum elapſus, in ſylua à Keiſtutanis ꝑquiſitus, captus, & Vilnam reductus, in vincula à fratre coniectus eſt. Aduenit paulò pòſt Olgerdus.

Præclarum certamen.

Ibi præclarũ inter coniunctiſſimos fratres certamẽ fuit de principatu non ambiendo aut vſurpando, ſed recuſando. Keiſtutus Olgerdo velut natu maiori concedebat: Keiſtutũ viciſſim Olgerdus ſibi eum habere iubebat, quẽ ei fortuna virtusq; obtuliſſet.

Fœdus inter Olgerdum & Keiſtutũ.

Tãdem ſic inter eos cõuenit, vt Iauunuti portionem inter ſe partirentur, principatus tamẽ cum Vilna penes Olgerdum maneret: neuter alterius ditionem inuaderet: ſed vterq; alterius commoda, perinde ac ſua, curaret. Si quid ſeu bello, ſeu quauis alia ratione deinceps vteruis quæſiuiſſet, ex æquo vt cum altero partiretur. His conditionibus fœdus inter eos ictum, & iureiurando mutuò ſancitum.

Zaslauienſis dominatus.

Iauunuto verò Zaslauienſis tractus in Ruſſia fraterna miſericordia datus.

Olgerdus princeps, ſeu magnus dux Lituaniæ.

Potitus principatu Olgerdus, multa cum finitimis Crucigeris Pruſſienſibus, atque Liuoniẽſibus bella vario Marte geſſit, quæ ꝓſequi hic nobis neceſſe non eſt.

Olgerdi vxor & filij.

Suſcepit autem è Maria Ruſſa vxore Thuucrẽſium ducis filia duodecim filios, Iagellonẽ, Skirgellonem, Suitrigellonẽ, Boriſſum, Coributhũ, Vigundum, Corigellonẽ, Narimũdum, Languinum, Lubartũ, Andreã, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximum dilexit pater, quòd eſſet præclara indole, ſucceſſoremq́ue ſibi in principatu annuente Keiſtuto fratre deſignauit.

Iagello princeps deſignatus.

Habebat & Keiſtutus ſex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuilum, Sigiſmundum, Voidatum, atq; Dougotum.

Vitoudus.

Sed Vitoudum & ipſe ſucceſſorem ſibi prę cęteris deſignauit, quòd is & effigie, & virtutibus, & vigore animi expreſſius patrem referebat. Inter hos duos, Iagellonem inquã & Vitoudũ patrueles, ſumma erat animorum & voluntatum coniũctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Chriſti 1381. Iagello paterno principatu, ſauente Keiſtuto, potitus eſt. Erat apud eũ gratioſus in primis Voidilo quiſpiam ruſticanæ & obſcuræ ſortis homo, callidus & impiger:

Voidilo ex humili fortuna erectus.

qui cũ primũ piſtrinam apud Olgerdũ exercuiſſet, & induſtriam ſuã probaſſet principi, cubiculari⁹, ac deinde pocillator ei factus eſt, fuitq́ue in intimis Olgerdi, quoad is vixit. Neq; Iagello quicq̃ de paterna beneuolẽtia in eũ diminuit: quin ſororẽ ei ſuam in matrimoniũ collocauit. Quæ res non leuiter Keiſtutũ offendit. Id vbi animaduertit Voidilo, veritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculũ adiret apud principẽ affinem, criminari Keiſtutum apud Iagellonẽ inſtituit: eoq́; conſilijs ſuis iuuenẽ perpulit, vt is clàm fœdus cum Crucigeris Pruſſienſibus aduerſus patruum iniret.

Iagellonis fœdus clandeſtinum cõtra Keiſtutũ.

De eo fœdere Keiſtutus Oſterrodenſis commendatoris, qui filiã eius Ioanni Maſouiorum duci nuptam

de ſa-

de ſacro fonte ſuſceperat, ꝓditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari pa

Iagello bellū infert Polocenſibus rebellibus.

truelis crimina diluēte quieuit, donec la gello bellū contra Polocēſes impetium ſuum detrectantes ſuſcepit. Quo cùm ei magiſter Liuonienſium Crucigerorum ſuppetias veniſſet, tūc verò ſublata omni dubitatione Keiſtutus, contractis ra-

Vilna à Keiſtuto intercepta.

prim copiis Vilnam inuaſit, & in poteſta tem ſuam redegit. Accitoque Vitoudo filio (neque enim is arma contra amicū cæperat) deprehenſa fœderum monumenta oſtendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnā modò Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam & Vitepſcum retinere

Voidilonis exitus.

eum paſſus eſt. Voidilonem verò ſuſpēdio necauit. Sed non multo pòſt, dum Keiſtutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, ſiue vt Lituanorum annales habent, Nouogrodum Seuerienſe oppugnat, Iagello non

Iagello Vilnam recuperauit.

modò Vilnam proditione recepit, verùm etiā Trocos oppugnatos ꝑ deditionem accepit. Deinde nouos vterq; compararunt exercitus: Keiſtutus è Samagitis ferè, Iagello è Pruſſis & Liuonibus. ille vt recuperaret Trocos, hic vt defende ret. Sed cùm in conſpectum veniſſent, antequam infeſtis ſignis concurrerent, Iagello Keiſtutum & Vitoudū per ſpeci-

Keiſtutus captus, & in carcere necatus. Vitoudus in cuſtodia ſeruatus.

em colloquij ad ſe vocatos cæpit: & Keiſtutum quidem cathenis vinctū, & Creuam miſſum in carcere necauit. Vitoudus verò Vilnæ in cuſtodia diutius aſſeruatus, neque Lituanorum, neq; magiſtri Pruſſienſium Crucigerorum, neque fratrum & patruorum deprecationib⁹ liberari potuit. Poſtea Creuam miſſus, & morti deſtinatus, vxoris miſericordia doloq; liberatus eſt. Nam ea cùm liberā haberet commeandi ad virum poteſta-

Vitoudi vxoris amor coniugalis & virtus.

tem, nocte quadam commutato cum vna de duabus pediſſequis habitu veſte muliebri indutum eduxit. Emiſſus ille in Maſouiam ad Ioannem ducem affinem ſuum, atque inde in Pruſſiā ad Cru

Vitoudi fuga in Pruſſiam.

cigeros confugit. A quibus obiurgatus primùm, quod aduerſo demum tempore ſuo ſocietarem ipſorum expeteret, deinde benignè recreatus, & bene ſperare iuſſus eſt: Iagello verò dominatu pacato potitus. Quanquam enim fecerunt Crucigeri cum Samagitis, qui Vitoudo non obſcurè fauebant, impetum in Lituaniam, Trocosque munitionem expugnarunt: ſed mox inde eiecti à Iagellone è Ruſſia reuerſo, ad ſua ſeſe receperunt. Hęc altius repetere libuit, tum propter Iagellonis genus, tum vt lucem afferremus hiſtoriæ, quam deinceps de Lituanicis & Pruſſicis bellis, quaten⁹ ad inſtitutum noſtrum pertinere videbuntur, perſequemur. Nunc ad intermiſſam ſeriem narrationis reuertamur. Ab hoc

Iagellonis legatio ad reginam & Polonos proceres.

igitur Iagellone miſſi oratores Skirgello & Boriſs⁹ fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnenſis perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugiū eius regnumq; dotale principi ſuo petiuerunt, multa magnaq; pollicentes, q̃ad amplitudinē reipublicæ Polonæ, & ad incrementū religionis Chriſtianæ pertinere videbantur. Nō ſurdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita eſt. Cæterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propoſitæ oratorib⁹ cauſæ, quam ob rem non impetrarent, quibus de reb⁹ veniſſent, nimirum ꝙ Chriſtianæ cum barbaro nuptæ eſſe non licere, & ꝙ pacta iam quædā cum Vilelmo Auſtriorum duce de matrimonio prius

Conditiones futuri matrimonij.

interceſſiſſent, adiecta ducentorū millium florenorum pactione, ni pactis conuentis ſtatū eſſet. Ad hæc oratores reſpōderunt: Quòd ad religionem Chriſtianā attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Chriſtiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Chriſtiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius myſterijs de more initiatus non ſit. Sed quòd multis principibus viris petentibus hactenus negauerit, id eum Heduigi & matrimonio eius daturum eſſe, vt ſe pariter & fratres, & gentem ſuam omnem Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus. Illa verò ducenta millia ipſum etiam præſtaturum, & ſi neceſſe ſit, exoluturum eſſe, theſaurosq; ſuos omnes & maiorum ſuorum in Poloniam importaturum, & Lituaniam Poloniæ adiuncturum, vt eodem deinceps cum ea imperio cēſeatut. Permouebant hæc magnopere Polonorum animos. Magna videbatur fore ad amplitudinem regni Lituaniæ acceſſio. Perutile non modò pacem, verùm etiam auxilium eius gentis adiungere, cuius hoſtiles excurſiones, quibus magna pars Poloniæ ſuperiori tempore ad vaſtitatem redacta eſſet, perdifficulter cohiberentur: præclarum & glorioſum nomini Polono, ſi eius opera Lituania religionem Chriſtianam ſuſciperet. Verùm tamen nihil præter ſenioris reginæ ſententiam his de rebus ſtatuendum eſſe viſum eſt. Ad q̃uam Heduigis etiam prouocabat, cùm aliter procerum poſtulationem rectè refutare non poſſet. Itaque ad Elizabetham ora-

Lituani oratores in Vngariam profecti.

tores in Vngariam ire iuſſi: miſſique cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauicoſtenſis caſtella-

nus, Vulodic⁹ Ogrodenecius pincerna ſiue ſuppincerna, vt vulgò vocāt, Cracouienſis, & Criſtinus Oſtrouius præfectus Cazimirienſis, optatum reſponſum retulēre. Reſpondit enim eis Elizabetha: Si id Poloni ex re ſua publica fore exiſtimarent, non remoraturam ſe eſſe eorum commoda, neque religionis Chriſtianæ incrementa præciſuram. Nec multo pòſt in Croatiam cum altera filia tendēs, ab Horuato Bano de medio ſublata eſt: quemadmodum ſuperius memorauimus. Hoc reſponſum Elizabethæ cùm in Poloniam relatum eſſet, de vniuerſi conſenſus ſententia (in quo tamen pauci aderāt de maiore Polonia, ſiue quod Ziemonito ferè fauebāt, ſiue quòd inteſtino bello diſtinebātur) Lituani oratores dimiſſi, & Vulodic⁹ atq; Criſtinus ſuprà memorati, itemque Petrus Safranecius, & Hincia Roſcouicius (neſcio an Rogouius) legati ad Iagellonem cum eis miſſi ſunt, vt eum ad coniugium Heduigis & regnum Polonorum vocarēt, & ſecum adducerent, ſi is ſuprà memoratas conditiones accepiſſet, & iureiurando ſuo ſtabiliſſet: vna inſuper adiecta, de recuperandis iis, quæ in eum diē à iuriſdictiōe Polonorū regum quoquo modo exciderant. Cum Ziemouito autem transegit regina, his conditionibus, vt is munitiones in Polonia ſub interregno captas redderet, ac pro iis decem millia ſexagenarum Pragenſium ab ipſa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia ſibi numeraretur: captiui vtrinque dimitterentur liberi: De iniuriis intra inducias vltrò citroque illatis & acceptis delecti vtrinque arbitri arbitrarētur: pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Ziemouitus iniuerat, eſſet irritum: denique Mogilnenſe monaſterium idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hæc ita fiunt, interea Vilelmus Auſtrius certior factus de ſtatu rerum Polonicarum, ac de propenſa Heduigis reginæ erga ſe voluntate, ſiue eius ipſius nutu, vt creditum eſt, à Gneuoſſio Daleuicio gēte Stregomio ſuccamerario Cracouienſi (cui ſeſe illa concredebat) ne ipſe ſibi deeſſet admonitus & adductus, cum ſplendido comitatu & apparatu magnisque diuitiis Cracouiam inopinat⁹ aduenit. Sed arcis ingreſſu Dobeſlai Curoſuancii caſtellani Cracouienſis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in vrbe diuertit. Conuenitque cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Franciſci luce clara, aulico ſuo virorum & puellarum comitatu ſtipata, & choreis induſit. Quin fama etiam ſeu vera, ſeu falſa vulgatum eſt, eam cōſummandi cum illo matrimonii, priuſquam Iagello veniret, tanta cupiditate flagraſſe, vt cùm ille thalamo eius arceq; arceretur, ipſa portā arcis clauſam effringere, & in vrbe optatis nuptiis cū eo defungi tētarit; niſi Demetrius Goraius theſaurarius regni ei diſſuaſiſſet. Intelligens autē Vilelm⁹ apertè ſibi Polonos proceres aduerſari, ſimul de aduentu Iagellonis certior factus, poſt aliquantā moram clàm ſeſe euoluit Cracouia, depoſitis apud Gneuoſſium theſauris, quos ſecū apportarat. Vnde Gneuoſſius poſtea multas amplasque poſſeſſiones ſibi comparaſſe exiſtimatus eſt: ſed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter diſtractæ ac dilapidatæ ſint. Aduentabat iam cum fratrib⁹ Iagello, & cum magno comitatu Lituanorum. Sed ei Heduigis nupturā ſe non eſſe præ ſe ferebat, Vilelmi amore capta: cui ſe à patre deſponſam eſſe, eodēque lecto paruulam cū paruulo cubuiſſe aſſeuerabat. Ab Iagellone verò eò magis abhorrebat, quod eum breui ſtatura, deformem & barbarum barbaris moribus eſſe accepiſſet. Negabant proceres, valere id matrimonium, quod inter impuberes contractū eſſet. De Iagellone autem orabant reginam, vt maiorem reipub. & ſanctiſſimæ religionis propagādæ, q̄ ſuarum voluptatū rationem duceret. Vbi emollitus eſt muliebris animus, cùm multiplici perſuaſione & precibus, tū legatione Zauiſſę Oleſnicii, qui ad contemplandā ſpeciem moresq; Iagellonis per ſpeciem ſalutādi miſſus, vtraq; commodiora opinione in illo eſſe renunciarat, tum demū pauci proceres ei obuiam profecti ſunt: in quibus principem locum Spiteo Melſtinius palatinus Cracouienſis obtinebat. Qua re magnam is apud Iagellonē gratiā iniit: plures eum Cracouiæ cum regina expectarūt. Aduenit autem Cracouiā Iagello duodecima die Februarii, anno Chriſti 1386. qui fuit quartus poſt Ludouici mortē, habens in comitatu ſuo cùm alios cōplures duces atq; proceres Lituanos atq; Ruſſos, tū Boriſſum & Suitrigellonem fratres germanos, & Vitoudum patruelē. Iam enim eum ſibi recōciliauerat, & è Pruſſia reuocarat, conceſſo ipſi Grodnenſi dominatu, Breſte, Drohicino, Melnico, Bielſco, Suraſſo, Camenceia, Volcouiſco oppidis atq; territoriis, pactus ſibi fidem & obſequiū eius, ita vt is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Lituanorum annales

etiam

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Conditio adiecta.

Regina pacta cum Ziemouito Mazouio.

Vilelmi Auſtrii aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingreſſu excluſus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Gneuoſſii Daleuicii opes.

Heduigis alienus animus à nuptiis Iagellonis.

Iagello venit Cracouiam.

1386. ann.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo tunc datã eſſe à Iagellone memorãt. Sed certiora ſunt quæ nos ab ipſo Vitoudo literis mandata & cõſignata in archiuo regio vidimus. His igitur comitatus Iagello venit. Adueniens, in thalamo Heduigim reginã magna cũ admiratione eximiæ formę ei⁹ ſalutauit: poſtridie verò perampla ei donã cum Vitoudo, Boriſſo, & Suitrigellone miſit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni & Quartidecimi libri finem nobis faciat.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

De origine & moribus Lituanorũ ſcripſim⁹ in ſuperioribus libris, quantum quærẽdo inueſtigare, & è ſitu obſcuritatis magis quàm vetuſtatis eruere potuimus. Nuc de religione pauca, quæ ad rem pertinent nobis repetenda ſunt ante, quàm Iagellonis regnum ſtylo perſequimur. Ad hęc vſque tempora, fuit gẽs Lituanica priſcæ multorum deorum, ſeu verius dęmonum ſuperſtitioni dedita. Quin & ignem pro deo colebat, & cũ in celebrioribus locis atque oppidis perpetuum aſſeruabat. Fulmini quoque, quod Percunum vocabat, diuinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quaſdam arbores in ſyluis ſactoſanctas habebat, ita vt violare eas ferro nefas eſſet: nec impunè erat tale quicquam auſis. Nam violentia dęmonum vel interibãt ſubitò, vel membro aliquo capiebãtur. Viperas item atq; ſerpentes diuinitatis non exortes eſſe credebat, & alebantur ij quaſi lares quidam familiares in ſingulis domibus atque familijs; lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratque inauſpicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex ijs occidiſſe, aut violaſſe. Erat autem apud eos quotannis ſolenne ſacrificium ſub initium menſis Octobris poſt collectas fruges, ad quod frequentes cum vxoribus liberis & ſeruitijs conueniebant, ac toto triduo epulabantur de ijs quæ dijs mactarant & obtulerant. E bellis etiam reuertentes manubias, & vnum aliquem de captiuis eximium victimę loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum precioſiſsima ſupellectili, qua viui maximè vſi erant, & cũ equis & armis cremabãt, & ad buſta propinquorum lacte, melle, & mulſo parentabant. Hos igitur errores cæteraſque omnes ſuperſtitiones Iagello, priusquam cũ Heduigi matrimonium iniret, vnà cum fratribus & proceribus, atq; vniuerſo comitatu ſuo, exceptis ijs, qui iam apud Ruſſos initiati erãt, abdicare iuſſus, xiiij. die menſis Febru. à Bozenta archiepiſcopo, & Ioanne epiſcopo Cracouiẽſi ſacro fonte ablutus, & Chriſtianæ religioni initiatus, Vuladiſlai nomen accepit, & mox matrimoniũ cum regina ſolẽni ritu contraxit: Lituaniãq; omnem cum Samagitia, & ea parte Ruſſiæ, quæ in ditione ipſius; fratrumque & patruelium eius erat, Poloniæ iure ſempiterno adiunxit, & in vnum corpus redegit, iureiurando interpoſito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele duce Zaſlauienſi, & Lubarto pro ipſo his ipſis de reb⁹ reginæ & procerib⁹ Polonis fidẽ ſuam obſtrinxêre, & obſidum loco fuêre. Quarto autem die pòſt vnctus ab archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam vetus in Vngariam à Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem ſolenni pompa deductus, in foro poſito ſolio collocatus; iuſiurandum à Cracouienſibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoque & Ruſſi duces atque proceres, qui tunc aderant, in verba regis & reginæ iurarunt: conſignatisque diplomatis in fide & clientela ipſorũ & regni Polonici ſe cum ditionibus ſuis deinceps ſemꝑ fore promiſerũt. Idem poſtea cęteri quoque fecerunt. Extantque in archiuo regio ea diplomata ſub titulis & ſignis Demetrij Coributhi Nouogrodẽſium Seuerianorum ducis; & octo ducum procerumque eiuſdem ditionis pro Coributho fideiubentium: Skirgellonis, Alexandri Vigundi Kernouienſis, Theodori Lubarti Lucenſis & Vuladimiriẽſis, Baſilij Pinſcenſis, Vuladimiri Kiouienſis, Simonis Languini filij, quem rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ; Mi-

Lituanorum ſuperſtitiones.

Dij Lituanorum.

Serpẽtes pro dijs habiti.

Sacrificium ſolenne.

Humana victima.

Funerum ritus.

Iagello baptiſatus Vuladiſlai nomen accepit.

Lituania, Samagitia & pars Ruſsiæ adiuncta Poloniæ.

Fideiuſſores & obſides.

Vuladiſlaus Iagello coronatur.

Corona Polonica in Vngariam aſportata.

Lituani & Ruſsi duces iurant in verba regis & reginæ.

chaelis filiorum, ducum. Indultumq́ue eſt conuiuijs, choreis, & luſibus complures dies. Per quos dies magiſter Crucigerorum Pruſſienſium Conradus Celner, ſpreta inuitatione regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hoſtiliter in Lituaniam vacuam tunc ducibus & militibus duplici agmine inuaſit: & longè latéque eam depopulatus, Lucomliam arcem vi cæpit, & Andream Iagellonis fratrem apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſum, quo authore & cóncitatore expeditionem illam in Lituaniam ſuſceperat, cum præſidio in ea reliquit. Cui ſe Polocenſes quoque dediderunt. Ruſſorum hiſtoria non à Pruſſienſibus, verùm à Liuonienſibus Crucigeris Andream hunc adiutum eſſe memorat. Quod ſanè probabilius eſt: quandoquidem viciniores ij ſunt Poloſco & Lucomliæ: extantq́ue in archiuo literæ induciarum anno ſequenti inter Lituanos & Liuones cóſtitutarum. Niſi fortè & hi & illi operam Andreæ nauarunt. Id quod indè non malè colligitur, quòd noſter Dlugoſſus memorat, Crucigeros duplici agmine Lituaniam tunc infeſtaſſe. Eodem autem tempore ex compoſito Ruſſorum Smolenſciorum dux Suentoslaus Lituaniam & ipſe circum Vitepſcum & Orſam vexauit, & Meſcislauiam oppugnauit. Hæc vbi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cum Lituanis, & cum Polonis voluntarijs in Lituaniam miſit, qui feſtinantes cùm Crucigerorum exercitum Lituania exceſſiſſe didiciſſent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ præſidio, receperunt. Inde ad Meſcislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in poteſtatem ſuam redegerunt: Suentoslaoq́ue interempto, filium eius Georgium iurare in verba Vuladislai & Skirgellonis iuſſum, Smolenſcijs præfecerunt. Poloſcum quoq; recuperarunt, ac de authoribus defectiõis pœnas ſumpſerunt. Dedit & Andreas dux poſtea temeritatis ſuæ pœnas toto triennio in arce Chencinenſi ſqualore carceris confectus. Cæterùm rex ipſe Iagello perfectis ritè ſolẽnibus regni ſuſcepti ceremonijs, ad pacandam maiorẽ Poloniã animum intendit: profectuſq́ue eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorum minorũ Polonorum, Poſnaniæ Paſcha ſacrum peregit: & Grimaliorũ atque Nalenciorum familias capitalibus odijs inter ſe diſſidentes, cũ ducibus ſuis Domarato & Vincentio palatino, de quibus ſuperius multa commemorauimus, in concordiã redegit. Bona eccleſiaſtica à quibuſcunq; per vim ſiue dolum occupata erant, iuſtis dominis reſtituit: Bartholomæum Coſminium prædonicã exercentem, & venire ad ſe recuſantem, proſcripſit: Odalanouiã verò arcẽ eius in ſuam poteſtatem redegit: Ioannem Venetium gente Plomenium, iudicem terreſtrem, vt vocant, Poſnanienſis conuentus, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiſcatione bonorũ & carcere puniuit. Cùm autem Gneſnam veniſſet, & cõmeatum, ſeu ſtationem, vt vocant vulgò, à Collegio eiũs baſilicæ petiſſet, nec impetraſſet, fertur more barbarico pigneraſſe facultates adſcriptitiorũ eccleſiæ: ſed cũ eam ob rem ſacris ciuitati interdictum eſſet à Nicolao Stroſbergo prępoſito & vicario Archiepiſcopi, Poſnania orto, reprehenſus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iuſſit. Ibi illa ſuſpirãs: Pignora quidem reddemus, inquit, agreſtibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placidè Vuladislaus compoſuit. Autumnus totus cum æſtate his rebus conſtituendis datus. Hyeme & ſub ſequẽtis anni initium Vuladislaus nouus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus vnà cum regina in Lituaniam ſe contulit: Archiepiſcopum Gneſnenſem & multos ſacerdotes ac pios homines ſecum duxit. Ziemouitus etiam & Ioãnes Maſouiorum, & Conradus Oleſnicenſium duces eum comitati ſunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerũt eò Skirgello Trocenſium, Vitoudus Grodnenſium, Vulodimirus Kiouienſium, & Coributhus Nouogrodenſium duces, fratres principis, & infinita equitum plebiſq́ue multitudo. Ibi de religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum deorum & omni ſuperſtitione diligẽter actum, ipſo rege maximam ei rei nauante operam, non ſolùm hortando & orando, & præmijs inuitando, ſed etiã docendo, cum noſtri ſacerdotes linguæ imperiti eſſent: ipſe autem Ruſſicam callens, Polonos loquentes intelligeret. A Egrẽ gens barbara maiorũ ſuo rum religiones relinquebat. Sed cũ iuſſu regis ſacer ignis extinctus, templum araque eius diruta, & adytum, vnde oracula

Marginal notes:

Crucigeri Lituaniam populantur.

Lucomlia capta.

Andreas regis frater.

Polocenſium defectio.

Smolenſciorũ dux Suẽtoslaus Lituaniam infeſtat.

Lucomlia recepta.

Smolenſcij à Lituanis & Polonis ſubacti.

Poloſcum receptum.

Andreas dux in carcerem compactus.

Vuladislaus rex in maiorem Poloniã profectus.

Grimalij & Nalẽcij reconciliati.

Eccleſijs bona ſua reddita.

Barth. Coſminius proſcriptus.

Odalanouia regi quæſita.

Iudex cruentus punitus.

Commeatus ſeu ſtationes ab eccleſia ſtica regi negata.

Heduigis reginæ pietas.

Lituanorum conuentus.

Vuladislai Iagellonis ſtudiũ propaganda religionis Chriſtianæ.

Ignis ſacer extinctus, et luci ſucciſi.

cula à ſacerdote edebatur, euerſum Vilnæ eſſet, necatiq́ue ſerpentes, & ſuceſſi luci nulla cuiuſquā læſione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum verò barbari vanitate ſua agnita, alacriores ad principum ſuorum religionem facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum vocatur, & orationem Dominicam, pio rege nullum laborem ſubterfugiēte, edocti, Chriſtianis myſterijs de more initiati ſunt. Sed cùm immenſi laboris eſſet, ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic honor habitus: reliquum verò vulgus turmatim diſtributum, aqua luſtrali ſiue ſacra à ſacerdotibus conſperſum eſt, vnumq́ue nomen cuiq; turmæ tam virorum quàm mulierū inditum. Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis veſtiuit, cùm ad eum diem gens illa conficiendarum carnium rerum ignara eſſet, ſed aduectitijs tantùm nobiliores vterentur: nam vulgus agreſte peronibus magnā ex parte etiam nunc vtitur, & lineis veſtibus pelliceisq́ue tunc vtebatur.

Vladislaus rex euangelista & catechista ſuo ſum officio. Baptiſatio Lituanorū.

Lituanorum veſtitus.

Baſilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque ſacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiſcopo conſecrata eſt, inſtitutuſq́ue in ea epiſcopus, Andreas Vaſſilo Polonus gente laſtrembecius, de Franciſcanorum ſodalitate, qui Elizabethæ reginæ à confeſſionibus fuerat. Septem prætereà paroeciæ à rege conſtitutæ dotatæq́ue, Volcomitienſis, Myſſogolenſis, Nemencinenſis, Mednicenſis, Creuenſis, Obolcenſis, & Hainenſis. His omnibus templis regina plurimā ſupellectilē ad cultum diuinum accomodā largita eſt. Remiſſa deinde regina in Poloniā Vuladislaus rex totum annum propagandæ in Lituania religioni Chriſtianæ vacauit, plurimaq; loca per ſe ipſe obiuit. Dobrogoſtium verò Poſnanienſem epiſcopum ad Vrbanum pontificem allegauit, eique ſe dicto audientem fore ſolenni regum Chriſtianorum more promiſit. Deinde Vitepſcum & Poloſcum profect⁹, nouos motus ſedauit, ſumpto de ſeditioſis ſupplicio. Inde Vilnam reuerſus, Skirgellonem fratrem pro ſe ſummæ rerum apud Lituanos præfecit: legem condidit, ne Ruſſis & catholicis matrimonium inter ſe contrahere liceret, niſi Ruſſus vel Ruſſa à ſuis ad noſtros, hoc eſt à Græcis ad Latinos tranſiret. Aliam item, qua bona eccleſiaſtica omni onere, labore, penſione, & iuriſdictione principis & profanorum

Vilnenſis epiſcopa & baſilica condita.

Paroeciæ primæ Lituanicæ.

Hedvigis reginæ pia munificentia.

Vitepſcum et Poloſcum pacata.

Skirgello Lituaniæ præfectus à rege.

Lex de matrimonio diſparium in religione.

Eccleſiaſtica immunitas.

quotumuis liberauit: Quam ſtultè abrogare conantur ij, qui poſteriores immunitates ſuas ſaluas eſſe volunt. Sorori Alexandræ Ziemouito iuniori Maſouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomienſem ditionem nouo affini in dotem promiſit. Reuertens autem in Poloniam, per Ruſſiam iter fecit, Cteslaumq́ue Curoſuancium caſtellanum Sēdomirienſem Luſco præfecit: Leopoli Pettum palatinum Moldauiæ ſiue Valachiæ cum proceribus ipſius ſolenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam accepit, cùm ij ab Vngaris ſub interregno defeciſſent. Nec diu poſt diſceſſum regis quietæ res fuerunt in Lituania. Cùm enim eſſet æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelſi animi vir, deteriori parēte, nec ſtare promiſſis regem, aut reſpondere ſpei meritiſque ſuis animaduerteret, nec ignoraret etiam Skirgelloni homini feroci, & lingua manuq́ue prompto, & qui per ebrietatem compotores ſuos plerunque ferro peteret, viciſſim ſe ſuſpectum eſſe, metuens eius inſidias, Grodno & Breſte arcibus ſuis valido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem ducem ſororis ſuæ maritum cum Anna vxore profugit: inde ad Ziemouitum eius fratrem ſe contulit. Sed cùm ab vtroque malignius tractaretur, in Pruſſiam ad Crucigeros cōtēdit. A quibus comiter acceptus & habit⁹ eſt, quòd ij per eum facilè ſe Samagitia & Lituania potituros eſſe ſperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, adminiſtrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lituania Crucigerorum Pruſſienſium pariter & Liuonienſium armis vexata eſt, & in duas factiones; quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuiſa, inteſtinis diſſidijs laborare cœpit. Veritus autem rex, ne Vitoudus Vilna Ruſſorum impenſius ipſi fauentium proditione per inſcitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, miſit eò Nicolaum Moſcotouium procancellariū Poloniæ cum mediocri militum Polonorū præſidio, & apparatu bellico, vt arcem vtranq; tueretur. Icerat quidē Vitoudus fœdus cum Crucigeris, & ſpe potiundæ Lituaniæ ab eis onerabatur: ſed cùm ſuſpectam eorum fidem ſiue vana ſuſpicione, ſiue coniecturis quibuſdam habere cœpiſſet, clàm ſibi per internuncium Vuladislaum regem, proditio-

Alexandra regis ſoror cum Ziemouito Maſouio nupta.

Luſci præfectus colonus.

Valachia in fidem regis Poloni venit.

Lituanorum ducum diſſenſio.

Vitoudi fuga in Maſouiā, & mox in Pruſſiam.

Lituania vexata Pruſſis & Liuonijs.

Nicolaus Moſcorouius cū exercitu in Lituaniam miſſus.

Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lituaniam:

nem Ruſſorum & Lituanorum metuentem, reconciliauit: & accepta ab eo ſpe adipiſcendi principatus, ſiue magni ducatus, vt vulgò dicunt, in Lituaniam inſcientibus Crucigeris reuertit, & in itinere tres arces eorum Samagitis confines, Iurgenburgum, Mergenburgum, & Nauanzium vel Neihauſum fortè, cùm velut ſocius & amicus intromitteretur, cæpit & exuſsit, præfectis & præſidiarijs militibꝰ Crucigerorum partim cęſis, partim in ſeruitutē abductis, vt aliquo tamē cum munere ab hoſtibꝰ ad ſuos rediret. Cū aūt ſpē ſibi datam à rege diutius duci videret, conſilium cæpit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verùm fraude intempeſtiuè detecta, ſpe fruſtratus, in Pruſsiam, reconciliatis ſibi per literas & internuncios Crucigeris, ſeſe recepit, indeque biennio Lituaniam cum auxilijs eorum inſeſtauit. At in Polonia lites & ſimultates inter regem & reginam ſuſpicionibus quibuſdam ac ſuſurronum delationibus excitatę eouſque increuerāt, vt non longè eſſent à diſsidio, ni primores interceſsiſſent. Conuenit tandem, vt delatores vtrinq; ederentur. Editus Gneuoſsius Daleuicius ſuccamerarius Cracouienſis, qui ſanctiſsimam fœminam Heduigim reginam clàm apud maritū regem probri inſimularat, quòd diceret, abſente illo Guilelmum Auſtrium ſecretò Cracouiam veniſſe, & aliquot diebus cum regina conſueuiſſe. Qua de re ſatisfecit regina regi iureiurando: cæterùm in Gneuoſsium iudicium de infamia Viſliciæ in conuentu procerum inſtitutum eſt. Ibi accuſatus, damnatuſque, cùm nō probaſſet quæ dixerat, nec dixiſſe ſe negare poſſet, ex decreto iudicij mentitum ſe eſſe clara voce & latratu ſubter ſcamnum edito profeſſus eſt. Eſt autem ea grauiſsima apud Polonos & infamiæ plena mendacij retractatio, quę fit publicè latratu canino adiuncto. Ita ſublata omni ſuſpicione, amor coniugalis inter regem & reginam redintegratus eſt. Per illud tempus cùm Bozenta archiepiſcopus Gneſnenſis eſſet mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodū prius Poſnanienſem, ac deinde Vuladislauienſem ſedē inuaſerat, Gneſnenſem etiā neq; ſuffragijs collegij, neq; regis cōmēdatione adiutus, vnius de duobꝰ, qui de Pontificatu maximo tunc contendebant, authoritate inuadere conatus eſt. Sed rege aduerſante neq; Gneſnenſem adeptus eſt, & Vuladislauienſi excidit, Henrico Legnicienſi duce ſucceſſore accepto. Cùm autem pertinacius de archiepiſcopa litigaret Cropidlo, captus à

Crucigerorū arces à Vitoudo exuſtæ.

Vitoudus iterum tranſit ad Crucigeros.

Lituania à Vitoudo vexata.

Simultas inter regem & reginam.

Gneuoſsius Daleuicius infamia notatus.

Mendacij obtrectatorū pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo archiepiſcopa exclusus à rege, et Vuladislauienſem epiſcopā amiſit.

Cropidlo c

Sbigneo Brezio marſalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regiſq; iuſſu dimiſſus, inopem vitam aliquot annis egit, donec Camenenſis epiſcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio ſucceſſore eius ad Archiepiſcopam translato, Vuladislauienſis iterum rege indulgente factus eſt. Bozentæ autem Dobrogoſtius Nouiduorius epiſcopus Poſnaniēſis, qui Cropidloni Vuladislauiam translato ſucceſſerat, voluntate regis ſucceſſor datus eſt. Fecit deinde Vuladiſlaus rex anno Chriſti 1390. expeditionem in Lituaniam, vt gliſcens inter Lituanos, & Ruſſos ſtudio partium diſſidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excurſiones arceret: cuius iuuandi gratia Crucigeri Pruſſienſes exercitum in Germania comparabant. Tenebantur Vitoudi præſidijs arces Breſte, Camenecia Poleſſenſis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excurſiones. Eas igitur arces primùm rex in poteſtatem ſuam redigere adortus, Breſte intra decimum diem cœpit, & Hinciam Rogonium equitem Polonum cum præſidio ibi collocauit. Inde, cùm Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatuſque penuria miſsionem efflagitaſſent, cum aulico ſuo comitatu & paucis voluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam caſtra mouit, captamque nullo negocio arcem Zindrami Maſconicij equitis Poloni fidei commendauit. Inde porrò, nihil paucitate ſuorum ac dubia Lituanorum & Ruſſorum fide deterritus, tranſmiſſo Nemene fluuio, ad Grodnum caſtra metatus eſt. Ibi conuenêre ad eum Skirgellonis, Vulodimiri, & aliorum Lituanorum ac Ruſſorum ducum atq; procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus vero Nouogrodenſium Seuerianorum dux cum Ruſsis de religione ſentiens, per ſe ipſe cum inſigni equitatu in caſtra regis fratris venit. His copijs Grodnum, cùm non facilè vi caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoudum, nec ignorabat is, Grodnenſes diuturnam obſidionē ferre non poſſe. Properè igitur cum non parua Pruſſorum, & Crucigerorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenem è regione arcis caſtris poſitis, nouam arcem in aggeſto de terra tumulo munire inſtituit. Verùm nihil ea re obſeſſi releuabantur. Et iam inferior arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intermiſſo cœpto opere, ferream is cathenam nauibus

piſcopum captum.

Dobrogoſtius archiepiſcopum Gneſnenſis.

1390. ann. Vuladiſlaus rex ducit exercitum in Lituaniam.

Breſte capta.

Camenecia capta.

Grodnum obſeſſum.

Vitoudus cū Crucigeris.

uibus deuectam per flumē ad arcem de-
ligauit, eaque continuatis nauibus in flu
mine pontem iūxit, quo facilius laborā-
tibus ſuis ſubueniret, commeatum ſup-
portaret, ægros atq; ſaucios ad ſe tranſ-
ferret, & pro his recentes ſubmitteret.
Contra id opus regij milites ingentes pi-
ceas ſiue pinaſtros in ripa ſuccisas, & in
amnem deiectas ſecundo flumine impu
lerunt: q̄ impetu rapidi amnis celeriret
delatæ cathenam perruperunt, nauesq́;
nonnullas cum hominibus obluctanti-
bus attriuerunt ac demerſerunt. E qui-
bus vnus quiſpiam Germanus in vlteri-
orem ripam ad regia caſtra, fruſtra in-
clamantibus ſuis, vt in vndis periret po-
tius, quàm in hoſtium poteſtatem veni-
ret, enatauit. De quo rerum hoſtilium
ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti au-
tem nocte Vitoudus cum ſuis deſperata
deſenſione arcis fugienti ſimilis diſceſ-
Grodnenſis arx capta. ſit, & arx poſt quinquageſimum obſidi-
onis diem in ditionem regis venit. Nec
Obſidentium patientia. ſanè multo leuior ea obſidio obſidenti-
bus, quàm obſeſſis fuit. Tāta enim com-
meatus pabulique penuria ij quoque
preſſi ſunt, vt vix ater ac de ſiligine pari-
Panis Lituanicus. ter cum ſpicis molita factus panis (quali
etiamnum vulgus Lituanorum ferè vti-
tur) militibus ad veſcēdum ſuppeteret:
equis verò frondes arborum ac vetus pa
lea de ruſticanis tugurijs detracta, ac per
quatuordecim miliaria petita pabuli lo-
co eſſet. Ab ea Grodni deditione Vula-
dislaus profectus in maiorē Poloniam,
Pomeranorum duces in fidem & clientelam regis Poloni veniunt. Varcislaum ducē Pomeranorum Sceci-
nenſium ritu ſolenni iuratum, in fidem
& clientelam ſuam atque regni, & in ſo-
cietatem contra Crucigeros Pruſſienſes,
accepit. Extat enim in archiuo regio di-
ploma Varcislai hoc anno cōſcriptum:
quo is profitetur, ſe iuſiurandum eo no-
mine regi & regno dediſſe: idemq́ue Bo-
guslaum fratrem facturum eſſe Pyſdris:
& pro tertio fratre Baruimo itidem pro-
miſſurum eſſe, promittit. Recipit etiā ſe
Naclum regi eſſe redditurum, recepta
Bydgoſtia conceſſa Pomeranis ducibus. ab eo Bydgoſtia. Extat & alterum diplo-
ma omnium horum trium fratrum bi-
ennio antè conſcriptum & cōſignatum;
quo ij redditā ſibi eſſe à rege Bydgoſtiam
reſtatum faciunt, certumq́ue modum
auxiliorum & muniorum vti cliētes pa-
trono, regi pollicentur. Quomodo au-
tem Naclo potiti fuerint, quòd redde-
bant, & Bydgoſtia, quam repetebant rur
ſus amiſſam, exciderint, nihil cōpertum
habemus: niſi fortè in interregno ac ci-
uili bello maiorum Polonorum, muni-
tiones illas interceperant: aut Naclum
quidem interceperāt, Bydgoſtiam verò
poſt mortem Cazimiri itidem ducis Po-
meranorum Scecinenſium, ſiue fratris;
ſiue propinqui ſui iure ſucceſſionis ſibi
vendicabāt. Superius enim memoraui-
mus, eam inter alia ipſi à Cazimiro ma-
gno teſtamento legatam, & à Ludouico
conceſſam, rurſusque poſt mortem eius
recuperatam eſſe. Interea verò dum rex
expeditione Lituanica occupatus fuit,
fertur Heduigis regina alterum de Polō
nis exercitū comparaſſe, & Iaroſlauiam,
Pręmisliam, Grodecum, Haliciam, Tre-
Ruſſiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina. bouuliam, ſuperiorē Leopolim, & alias
quaſdam arces in Ruſſia meridionali in
poteſtatem ſuā redegiſſe, eiectis Sileſijs
& Vngaris, quorum fidei arces illæ à Lu
douico rege olim commendatæ erant.
Matureſcentibus autem ſegetibus, cùm
Lancaſter Hērici regis Anglorum filius
cum permagna Anglorum, Frācorum;
Teuthonumq́; volūtariorum manu in
Pruſſiam pię contra barbaros militiæ o-
piniōe veniſſet, triplici agmine in Litua-
Crucigeri Lituanis bellum inferūt. niam itū eſt, Vitoudi vindicandi reſtitu-
endiq́; prætextu, reuera autem vt Litua-
niam ſibi Crucigeri ſubiugarent. Duce-
bat autem vnum agmen Vitoudus, alte-
rum magiſter Liuoniēſium Crucigero-
rum; tertium ipſe dux belli Conradus
Valerodus magiſter Pruſſiēſium. Apud
Cauuna oppidum. Cauunam, quod oppidum in confluēte
Nemenis & Viliæ fluuiorum ſitum eſt,
eæ copiæ cōuenēre. Inde ad Trocos per-
Troci incenſi. uentum, & oppidum id crematum eſt.
Hinc ad Vilnā caſtra mota. Ibi regij ho-
Lituani fuſi à Crucigeris. ſti aduenranti occurrēre: commiſſoque
prælio terga dedēre, multis fortibus vi-
ris amiſſis: inter quos clari maximè ſuē-
re duces, Simō Iauuuuti, Glebus Suetoſ-
lai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vil
Arx Vilnenſis inferior, incenſa à proditoribus Ruſſis nenſis inferior, quam Curuā vocant, vix
dum obſeſſa à proditoribus Ruſſis & Li-
tuanis ſuccenſa eſt. E quo incendio cùm
ſeſe Corigello frater regis ſubduceret,
Corigello dux captus & occiſus. ab hoſtib⁹ exceptus, & capite plexus eſt.
Cætera multitudo omnis in ea arce par-
tim abſumpta incēdio, partim ferro ho-
Strages Lituanorum. ſtili crudeliter cæſa. Ad quatuordecim
millia hominū ibi perijſſe exiſtimantur.
Vilnēſis arx ſuperior à Polonis defenſa. Superiorem arcē Poloni cum Nicolao
Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut
clade ſuorū & conflagratione arcis infe-
rioris, aut minis hoſtium & oſtētatione
capitis Corigellōis, ac ne acerrima qui-
dem oppugnatione, qua pars muri non
exigua deiecta erat, ad deditionē cōpel-
li poterāt. Veriti autē proditionem, ipſi
inter ſe cuſtodias ac cætera deſendendæ
arcis munia, ſubmotis Ruſſis atq; Litua-
nis, partiti ſunt. Loca deiecti muri vel hu
mo fimoq́ue opplebāt; vel corijs pecu-
dum

dum & iumentorum laxè prætendebant,& ſic tormentorũ ictus eludebant: denique corporib⁹ ſuis hoſti irrumpere conanti aditum obſtruebant. Skirgello quoque regius frater, noctu ferè cũ ſuis Lituanis & Ruſſis erumpẽs non paruis detrimentis atq; cladibus hoſtes afficiebat. Cùm autem tres menſes plus minus arx irrito labore obſeſſa & oppugnata eſſet, primis demũ Octobris diebus hoſtes magna non modò profanarum, ſed & ſacrarum ędium vaſtitate,& inermiũ hominum atque infantium cæde perpetrata, ab obſidione diſceſsêre. Nõ paucos tamẽ & ipſi fortes viros in ea obſidio ne deſiderauêre. In his fuit Algard⁹ comes Hoenſteinẽſis. De ducibus aũt hinc

Narimũdus et Totiuilus duces interfecti.

Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periêre: hic quidem tormento ex arce ictus, ille verò in ſingulari certamine victus, captus & pedibus ex vlmo iuſſu Vitoudi ſuſpenſus, & ſagitta riorum ſpiculis confectus. Depopulatus

Vitoudi excurſio altera in Lituaniã.

eſt deinde finitimam Pruſſiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetenſi,& præfecto Inſterburgenſi, qui bus hoc negocij datum erat à Magiſtro. Porrò Vuladiſlaus rex opem laturus afflictæ patriæ mẽſe Nouembri cum mag-

Vuladiſlai expeditio in Lituaniam.

no apparatu armorum, commeatuq́ue copioſo venit in Lituaniam,& nutantes dubioſq́ue Ruſſorum & Lituanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum veſtium, quarum permagnam vim ſecum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moſcorouius præfectura ſe abdicabat propter Skirgellonis ſuperbiam & crudelitatem, hoſtiumq́ue potentiam, & Ruſſorum atq;

Ioannes Oleſſnicius.

Lituanorum fluxam fidem, Ioannẽ Oleſſnicium Polonum gente Dembnium ſucceſſorẽ rex ei dedit. Skirgellonẽ verò vt Vilna amoueret, Kiouienſi oræ præfecit. Drohicinenſẽ tractum cum Drohi

Drohicinẽſis tractus Ioanni Maſouiorum duci donatus.

cino, Melnico & Bielſco arcibus Ioanni ſeniori duci Maſouiæ hæreditario iure donauit, pactus vt is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autem ei⁹ nomine dux regi præſtaret, quod alij duces in Lituania præſtent. Deinde hyeme rex in Polo

Cum Sileſijs induciæ.

niam reuertit. Cum Sileſijs ducibus, Hẽrico Glogouienſi atque Stinauienſi, & Conrado Oleſſnicenſi & Cozlenſi inducias pepigit ea cõditione, vt ij Caliſſiã ad ſe venirent, ac de cõtrouerſijs atq; damnis datis ſecum tranſigerent. Vnde apparet, ipſis aliquid diſſidij cum Polonis interceſſiſſe. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lituaniã deinde milites in ſupplemẽtum, commeatũ, atque arma Oleſſnicio rex tranſmiſit. Aeſtate ſequenti rurſus Vitoudus cum

Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat.

Crucigeris ad Vilnam duxit exercitum ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skirgello,(quem inde amotum eſſe nõdum cognouerant) faciendæ inductus. Cognito verò aduentu hoſtium Oleſſnicius præfectus, vrbem ne receptaculo eſſet hoſtibus cremauit, ſeptiſq; de viridi robore extructis, aditum ad arces impediuit,& in venientes hoſtes ad ædẽ Virginis matris intra mœnia vrbis, quam Franciſcani ſodales obtinent, impetum fecit: nulloque de ſuis amiſſo in arcem ſe recepit. Animaduerſa noſtrorum audacia, deſperataqne ob amotum Skirgel lonem proditione Vitoudus & Crucigeri paucis diebus ſoluerunt obſidionem: & ne nihil egiſſe viderentur, reuertẽtes,

Vilcomiria & Nouogrodecum oppida incenſa.

Vilcomiriam & Nouogrodecum caſtel la ſupra Vilnam fluuium à Skirgellone condita vi cæpêre,& incendêre, interfectis noſtrorum præſidijs. Duabus deinde alijs excurſionibus eadem æſtate Lituaniam populati, Mednicos & Velza-

Medniki & Velzani vici exuſti.

nos in Samagitia exuſsêre. Hyeme verò ad Caununam, quæ regio præſidio tene-

Caunuum obſeſſum.

batur, profecti tres munitiones in circuitu excitarunt, Neigardum, Metemburgum & Ritteruerderum. Et hæc quidẽ extrema Vitoudo cum ſuis conceſſa: reliquas verò duas Crucigeri ſuis præſidijs firmarunt,& ex his ſubiectam oram infeſtarunt. Porrò Ioannes Oleſſnicius vt hoſtium conatus reprimeret, Alexandrum Vigundum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas muni tiones miſit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, ſed mox infecta re diſceſſit, cùm prope abfuiſſet, quemadmodũ poſtea cognitum eſt, vt id caperet. Cæperat iam Vuladiſlaum eius belli ſatietas propter Polonicas occupationes, quib⁹ diſtinebatur,& magnitudinem ſumptu-

Commeatus Lituanis è Polonia ſuppeditatus.

um. Cogebatur enim per omne id bellũ frumento, larido, leguminibus & pecudibus ſubmittendis non modò prẽſidiariorum, ſed & Lituanorum ipſorũ nobilium atque popularium inopiam releuare, ne regionem hoſtilibus excurſionibus peruaſtatam,& alioqui incultam tunc ferè atque ſterilem deſererent, & hoſtibus occupandam permitterent, néue ipſi ad eos deficerent. Itaque Henri-

Hẽricus dux deſignatus epiſcopus Plocenſis.

cum Ziemouiti Maſouij filium, qui Plocenſis epiſcopus poſt Sciborij mortẽ deſignatus erat, ſubornat, vt ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus

Vigund dux veneno extinctus.

erat veneno per eos dies Alexander Vigundus regis frater, qui propter induſtriam atque dexteritatem in rebus agendis

dis & mores minimè barbaros regi charus fuerat,& Bydgoſtiam Inouuladislauiamq́ue ab eo acceperat, & Vuladislai Oppolienſium ducis filiam vxorem duxerat,ſed nullos ex ea reliqt liberos. De cuius morte Vitoudus vulgò inſimulatus eſt.

Vitoudus ergo reconciliatur.

Hoc igitur extincto,facilius de pàce inter regem & Vitoudum conuenit, cùm rex ei principatum ſiue magnum ducatum, poſthabitis fratribus germanis ſuperſtitibus, pollicitus eſſet, cùm quòd ilios ignauos & venationibus mòdò atque ebrietati deditos eſſe cerneret, tum vt ſe moleſtia belli Lituanici, & metu inſidiarum Vitoudi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladislao reconciliauit: & ipſe iã hypodiaconus repudiato ſacerdotio filiam Vitoudi Ringalam vxorem duxit. Sed paucis diebus veneno extinctus, temerati voti pœnas dedit.

Henricus Maſouiæ hypodiaconus, vxore ducta veneno ſublatus eſt.

Qua re cognita Bonifacius pontifex, cũ Plocenſe collegium ſacerdotum alium ſibi epiſcopũ eligere cũctaretur, Mamphiolum propinquum ſuum epiſcopum dedit Plocenſibus.

Plocenſibus epiſcopus à Pontifice datus.

Sed cùm is poſſeſſionem epiſcopæ adipiſci non poſſet, aduerſantib^9 ducibus ſacroq́; & equeſtri ordine, Iacobũ Corskeuiũ ſiue Curduanouiũ equitem Polonum, iureconſultum & auditorem palatij Apoſtolici, in locum eius ſuffecit.

Iacob Tortkenius auditor palatij Apoſtolici.

Atque hic quoque ægrè receptus eſt. Vitoudus autem reb^9 ſuis cum Vuladislao ex animi ſui ſententia cõpoſitis, Crucigeros atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero caſtello ſecũ cõmorantes comprehendit, & incenſo caſtello vinctos in Lituaniã abduxit.

Vitoud. Crucigeros damno & clade afficit.

Abeuntem Crucigeri è reliquis duobus caſtellis perſecuti, & adorti, paruo negocio fuſi fugatiq́; ſunt,& caſtella à Vitoudo vi capta,& exuſta. Veniens autẽ Vilnam Vitoudus cum captiuis, & nõ contẽnenda pda parta de Crucigeris, honorificè ab Oleſſnicio, quẽadmodũ rex iuſſerat, acceptus eſt.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finem menſis Iulij ꝓperè in Lituaniã profect^9, apud Oſtrouum Vitoudũ cum ſuo comitatu ſupplicẽ obuium habuit: & clemẽter eũ cõſolatus, cum Skirgellone in gratiã reduxit, cùm ei rex promitteret, ac diplomate etiã caueret, ſe Vilnã, Vitepſũ, Mereciam & Gartenã arces ipſo inſcio nemini traditurum eſſe. Vbi Vilnã vẽtum eſt, ibi rex Vitoudum amoto de pfectura Oleſſnicio, ſummæ rerum apud Lituanos atq; Ruſſos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum ſemper futur^9 eſſet.

Vitoud princeps, ſeu magnus dux Lituanorũ creatur.

Vitoudus in rat ia verba regis Polonorum.

Hoc idem Anna vxor eius pro ſe & pro marito ſpopondit,& literis conſignatis cauit. Id adeò anno Chriſti 1392. actum eſt. *1192. ann.*

Nec tamen conceſſus Vitoudo principatus, pacem Lituanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli à rege poſthabiti eſsẽt. Ac Suitrigello quidem cùm minus animi & virium haberet, ad Crucigeros profugit, & Lituaniã cum eis vltrò in Vitoudũ incitatis, crebris populationib^9 diuexauit.

Suitrigello ad Pruſſos tranſijt.

Lituania vaſtatur à Crucigeris.

Per quod quidẽ tempus Suraſſum, Gartenã, & Stramelã arces Crucigeri de Lituanis cępêre. Skirgello verò maiore animo & opibus prędit^9, ex æmulatione & iurgijs ad teſtatas cum Vitoudo inimicitias venit. Quorum malorũ ſedandorum cauſa rex rurſus cum regina anno ſequenti in Lituaniam contendit, Skirgellonem, adiecto ei Cremenecenſi, Starodubenſi, & Starotrocenſi tractu, placauit. In poſterum ſi quid noui diſſidij inter eos ortum eſſet, conuenit, vt reginæ arbitrio ſtaretur. Ita quidem Dlugoſſus, & poſt eum Miechouienſis. Verùm extant Vitoudi literæ, qubus is teſtatum facit, ſe cum Skirgellone in gratiam rediiſſe, ſocietatem cõtra quemlibet, excepto rege Polonorũ, iniuiſſe. Ac ſe quidem Kiouienſem dominatum armis quærere, ipſique & hæredibus eius iure ſempiterno tradere debere: Vuladislaũ verò regem, ſe aſſentiente, Cremeneciam, & Stoſcum eidem donaſſe, propterea quòd is patrimonio in gratiam ſuam ceſſiſſet. Lituanica hiſtoria hic Skirgellonis mentionẽ nõ facit: ſed Coributhũ fratrẽ eius detrectantẽ imperiũ Vitoudi cõparato exercitu cum Vitoudo conflixiſſe: victumq́; Nouogrodecum, vbi vxorem & liberos habebat, fugiſſe, & cum his, expugnata arce, à Vitoudo captum eſſe.

Coributhus cũ vxore & liberis captus à Vitoudo.

Atq; hinc nata eſſe videtur ſponſio Alexandri Rezanenſium ducis pro Coributho regi facta, & literarũ monumẽtis, quæ extãt in archiuo regio, ſignata, cũ eũ rex è vinculis liberaſſet. Nec multo pòſt Andreas quoq; frater eius, qui Chẽcinis aſſeruabatur, dimiſſus eſt, Vitoudo & alijs quibuſdam ducibus intereuenientibus, regiq́ue pro ipſo fideiubentibus.

Andreas dux dimiſſus.

Theodorus verò dux Vuladimirienſis dominatũ Seueriẽſem tunc à rege accepit, promittens conſignatis etiam literis, in fide & poteſtate regis ſemper ſe futurum eſſe.

Theodorus dux Seueriẽſis iurat in verba regis.

Ita conſtitutis rebus Lituanicis, rex & regina in Poloniã reuertêre. Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatã eſſe Lituanica ꝓdit hiſtoria, Vitepſcũ verò per deditionem receptum eiecto Suitrigellone, qui Theodo-

Orſa capta.

Vitepſck reſceptum

dorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege poſt mortem matris præfectũ excluſerat, & per dolũ interfecerat. Atq; hęc fortaſſe Suitrigelloni cauſa ad Pruſſos fugiendi fuit. Occurriſſe autem Viroudo eam expeditionem faciẽti duces Odruſcenſes: Smolenſcenſem verò Vitepſcum veniſſe, & omnes profeſſos eſſe, ſe in poteſtate ipſius ſemper fore.

Odruſcenſes & Smolenſcenſes duces ſubditi Vitoudo.

Vere autem proximo eundem Vitoudum Ziromiriam & Kiouiam in poteſtatem ſuam redegiſſe: amotoq; Vuladimiro duce, Skirgelloni eam, ſicuti promiſerat, tradidiſſe: à Skirgellone vero Cercaſſos & Suinigrodum munitiones captas eſſe.

Skirgello dux Kiouiæ. Cercaſſi & Suinigrodũ.

Nec multo pòſt ipſum ad venationem profectum, à monacho quodam Ruſſo Metropolitæ vicario ad villam inuitatum, venenatoq; poculo de medio ſublatum, in Pieciaris honorificè ſepultũ eſſe.

Skirgellonis mors.

Pieciari.

Sunt autem Pieciari ſpecus vaſtiſſimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorũ ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſſegradenſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert. Proſequitur deinde Lituanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium: Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte vaſtaſſe: ipſum verò Smolẽſcũ contendiſſe, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouiſſe, & alium Smolẽſcijs præfeciſſe: eoque ad Vitoudum veniſſe Baſilium ducem Moſchorum generum, & honorificè ac liberaliter acceptũ eſſe, ac dimiſſum.

Ioannes dux Kiouienſiũ. Rezania vaſtatur.

Baſilius Moſchorũ dux, gener Vitoudi.

Tattaros deinde à legato Vitoudi Olgerdo duce, profligatos, cæſis tribus eorum ducibus, quibus Podolia tributum pendebat: Theodórum autem Coriathi filium Podoliæ ducem, imperium Vitoudi detrectantem victũ, captumque, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatẽ redactam eſſe. Poſtea verò Vitoudũ Vuladislao regi petenti partẽ Podoliç cum ſuprà memoratis arcibus cõceſſiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis.

Tattari profligati à Lituanis.

Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Poloniæ vendita.

Hæc ita bona fide è Lituanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, vel erraſſe, vel data opera ſeriem rei deprauaſſe videtur ſcriptor, quiſquis ille fuit. Primùm enim vt demus Lituanis, eã oram Podoliæ Tattarorum incurſionibus deſolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eiſdemque arces ſuprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: viciſſim illi nobis concedant oportet, id quod ſuperius expoſuimus, Ruſſiã meridionalem & Podoliam vſque ad Cameneciam, à Cazimiro magno Polonorum rege ſubactam eſſe: idque nos non leui cõiectura collegimus, ſed pactis ipſorum ducum Lituanorum, inter quos fuit Georgius vnus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lituanica hiſtoria memorat, comprobauim⁹.

De Podolia verior hiſtoria.

Podoliã non à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactã eſſe.

Deinde cùm vt quæque ora ad regnum adiũcta eſt, ita eius oræ palatinus in ampliſſimo ſenatu regio locum tenet, Podoliæ palatin⁹ Belſenſem præcedit. Iam autem hoc tempore, cuius res geſtas nũc perſequimur, Belſenſis tractus in ditione Polonorum erat: imò ſequenti, aut certè tertio anno pòſt, Ziemouito Maſouiorum duci à rege donatus eſt. Ad hęc, ſicut cæteræ Ruſſiæ, quæ in ditione Polonorum regum tunc erat, ita Podoliæ quoque Vngaros rex Ludouicus præfecit, ſicuti nos ſuprà memorauimus. Et extãt in archiuo regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quæ arx eſt in Vngaria, paulo pòſt hæc tempora ſcriptæ: quibus teſtatum facit, ſe cum Vuladislao rege Polonorũ tranſegiſſe, & cum Podolia ipſi ſeſe in fidem & clientelam tradidiſſe. Poſtremò extat exemplum diplomatis ipſius Vuladislai regis ſub titulo & ſigno Alberti archiepiſcopi Gneſnenſis, ex ipſo exemplari deſcriptum, quo rex indicat, Camenecenſem arcem ac territorium Vitoudo & hæredibus eius in Feudum, vt vocant, à ſe dari, idque anno Chriſti 1394. factum eſſe. 1394. ann.

Quod quidem tempus congruit cum eo, quo ſcriptor ille eandem Cameneciam cum cæteris eius oræ arcibus Vitoudum per vim cæpiſſe memorat. Quo fit, vt ſit veriſimilius, Vitoudũ, cùm partem Podoliæ eam, in qua eſt Ziromiria, & Cercaſſi, in poteſtatem ſuam redegiſſet, Cameneciam quoque de Vngaro duce partam, precario tamen à rege, vt quæ ad regnum pertineret, obtinuiſſe. Reliquum verò eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoque retinuiſſe.

Crucigeri vexant Lituaniam.

Per hoc autem tempus Crucigeri Pruſſienſes incitante Suitrigellone Lituaniam crebris excurſionibus longè lateque vexarunt: munitiones etiã nonnullas cęperunt, & caput gentis Vilnam tentarunt ſpe ſubornatæ per Ruſſos monachos proditionis & incendendarũ arcium: ſed cùm ab vno ex ipſis detecta eſſet proditio, ſumptũque de conſcijs ſupplicium, Crucigeri re infecta receſſerũt.

Vilna oppugnata.

Erant quidem ad manum Lituanis non contemnenda Polonorum, partim à rege miſſorum, partim voluntariorum auxilia: ſed nuſquam tamen ad vniuer-

ſam

ſam prælij dimicationem cum hoſte vẽtum eſt. Satis habuêre noſtri ex inſidijs hoſtiles vires carpere, nonnunquam etiam ipſi in hoſtilem agrum populabundi excurrêre. Quo factum eſt, vt non minus incommodi acceperint Cruciferi, quàm intulerint. Dum hæc ita geruntur in Lituania, rex & regina ſtudijs pacis occupati, muros arcis Cracouienſis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis vigilũ, quos Burgrabios vocãt, ſtipẽdia auxerunt: & vt ſingulos equites ſagittarios in prõptu ſemper haberent, iniunxerunt. In ſuburbano etiã Cracouiẽſi ſeptẽtrionali, & in ora Clepariæ oppidi monaſterium titulo ſanctæ Crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ ſectæ Praga accitos, q Slauica lingua ſacris operarentur, collocarunt. Quanq̃ autẽ templum id atq; monaſterium conſummatũ nõ eſt, morte Heduigis reginę intermiſſum, cantatum tamẽ ibi, & ſacra facta Slauica lingua vſq; ad ſuam ætatẽ Dlugoſſus memorat. Aliud item monaſterium in eodẽ ſuburbano occiduo, titulo ſãctę Marię in arena Carmelitis ſodalib⁹ mendicantib⁹ condidêre. Pſaltarum quoq; ſiue pſalteriſtarum collegium in baſilica Cracouiẽſi ijdem inſtituêre, attributo eis de ſalinis ſalario Sub idem tempus Ioanne, cognomento Paruo, epiſcopo Cracouienſi mortuo, ſucceſſor à collegio deſignatus eſt Setegius ſiue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina poſtulantibus Bonifacius nonus põtifex maximus, Ioanne reiecto, Petrum Viſſum iureconſultum præpoſitum Vuladiſlauienſem & cancellarium reginæ, equeſtri Brogorũ ſiue Aceruorum familia ortum, non optimo conſilio epiſcopum fecit. Sed luit is pòſt ambitionis ſuæ pœnam. Venit per ea tempora in Poloniam Sigiſmundus rex Vngarorum viſendæ Heduigis reginæ cauſa. A qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & poſt longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimiſſus, in Vngariã reuertit. Id adeò poſt Mariæ reginæ, quę Sigiſmundi vxor, Heduigis verò ſoror fuerat, mortem factũ eſſe, ratio temporum argumẽto eſt. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negócij Sigiſmundo Croatas, Boſnẽſes, Bulgaros, Valachos, atque Tranſalpinos, mulieris & externi regis imperium aſpernatos, exhibuiſſe: armiſq́ue ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuiſſe, Stephanum verò vtriuſque Valachię palatinum denuò rebellaſſe. Interim aũt dum eũ bello perſequitur Sigiſmundus, Mariam reginam obijſſe: coq; cognito, Vuladiſlaum regem Polonorũ cum valido exercitu in Vngariam inuadere conatum eſſe, vt Heduigis vxoris nomine hæreditarium regnum in poteſtatem ſuam redigeret: ſed occurrente ſibi ad fines Polonię Ioanne Canyſa Strigoniẽſi archiepiſcopo cum armata manu, cœpto deſtitiſſe. Extant etiam in archiuo regio diplomata fœderis cũ Mircio Tranſalpinæ Valachię palatino fœderato regis Vngarorum à Vuladiſlao paulo ante hoc temp⁹ icti: quo cautum eſt, ne alteruter altero inſcio Vngarorum regi bellum inferat: inducias verò aut fœd⁹ ab altero ictũ vterque vt approbet. Inde fortaſſis ortum eſt illud colloquium Sigiſmundi cum Heduigi nõ officij gratia, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſed de ſtabiliẽdo regno ſuo apud Vngaros: quos ille ſibi iam inde ab initio infenſos, in Heduigim verò vti iuſtã hæredem Ludouici regis propenſos eſſe non ignorabat: vt ea delinita & aſſentiente, tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus epiſcopus Vuladiſlauienſis in fidem Vuladiſlai regis conceſſit. Vltrone autem, an vi adactus, non cõperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit, niſi quòd veriſimile eſt, cùm Cuiauiam rex & regina Ziemouito Maſouiorum duci hypothecę nomine tradidiſſent, cum quoq; cum Cuiauijs Ziemouiti fidem ſecutum fuiſſe. Tametſi extãt literæ Ziemouiti quarto demũ anno pòſt ſcriptæ, quibus is teſtatum facit: Decẽ millia ſexagenarum, quarum nomine Cuiauiam oppigneratam tenuerit, à rege & regina ſibi ſoluta eſſe: nec tamen adijcit, reddatne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extãt enim Vuladiſlai Oppolienſium ducis literæ per hæc tempora ſcriptæ, quib⁹ ille Cuiauiæ quoque ducem ſe nominat, ita vt eã dotis nomine in pignus accepiſſe à Ziemouito videri poſſit. Habebat enim ei⁹ filiam Agathiam matrimonio. Niſi fortè quod Inouuladiſlauiẽſe territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (vt faciũt vulgò principes) ſeſe vocitabat. Fecit quidem per illud ipſum tempus rex bellum huic Vuladiſlao. Nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuiſſe eius belli incõmodis, præſertim cùm in Dobrino id gereretur. Quin regi tũc aduerſus Vuladiſlaum Cuiauij militarunt. Cauſæ autem belli regi hæ fuiſſe memorantur, vt ſe religione iuriſiurãdi, quod initio regni ſui dederat de recuperãdis iis, quæ ſuperiori tempore à Polonia auerſa erant, exolueret, & Vuladiſlaum detrectantem imperium ſuũ coerceret.

Cracouienſis arx firmata. *Burgrabij.* *Templa circa Cracouiam.* *Sacra Slauonico ſermone.* *Electio epiſcopi abrogata.* *Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis.* *Sigiſmundi regis Vngarorum aduentus in Poloniam.* *Rerum Vngar. Decad. 3. lib. 2.* *Vuladiſl. rex conatur Vngariam inuadere.* *Mirc. Tranſalpinus palatinus fœderatus regni Polo.* *Vuladiſlaus epiſc. Vuladiſl. in verba regis.* *Vulad. dux Cuiauiæ.* *Vuladiſl. regis bellum cũ Vuladiſl. duce Oppolienſi.*

Y Nam

Nam neque reddebat ille, quæ prodiga Ludouici regis donatione, quemadmodum ſuo loco expoſuimus, acceperat, neq; iuſiurandũ dabat, ſe illarũ ditionũ nomine in fide & poteſtate regis Polonorum iure Feudi, vt vocãt, ſemper fore: in quo rex acquieturus erat. Quinetiam cõtemptim atq; ſupbè legatis regijs reſponderat, ac tumulis etiã cõpluribus excitatis ditiões illas ſuas ad Zitnũ oppidũ ab reliqua Polonia diſiunxerat.

Zitno oppidum.

Ad hęc Inouuladislauiẽſe, Tuſſnẽſe, atq; Tucholiẽſe territoria rege incõſulto Heduigi filiæ, q̃ cum Alexãdro duce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem Conrado Valrodo atque ordini Crucigerorum Pruſſienſium primùm Zlotoriã ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignerauerat.

Dobrinũ oppigneratum Crucigeris.

Quo facilius autẽ eum incautũ rex opprimeret, cum quinq; modò conſiliarijs (quinam verò hi fuerint, non ꝓditur) rem communicauit.

Conſiliũ regis cum quinque conſiliarijs.

Tranſactio regis cũ Ziemouito.

Cum Ziemouito iuniore Maſouiorum duce genero ſuo, & affine Vuladislai, de quibuſdam controuerſijs, ſiue eæ fuerunt de Cuiauia, ſiue de dote ſororis ſuæ, quod veriſimilius eſt, bona eius conditione aſſentiẽte regina trãſegit: & Belſenſem, Lubaciouienſẽ, Buſcenſẽ, Grabouienſẽ, Grodlenſem, Seuoloſſenſẽ, & Lopatinenſem præfecturas iure ſempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus, vt eas non niſi regno Polonico ſubiectis hominibus vendere poſſet: expeditiones bellicas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconſulto inferret.

Ruſſiæ pars magna Ziemouito Maſouiorum duci data.

His ita ꝓuiſis, & indicta toti Polonię expeditione, Criſtinum Oſtrouium caſtellanum Sendomirienſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum præmiſit: ſiue vt Vuladislaum à ſuſpicione propinquioris belli auerteret, ſiue vt duplici bello vires eius diſtineret: ipſe cum reliquo exercitu, cùm ſe Criſtinum ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinum caſtrametatus, tertio die eã arcem expugnauit.

Criſtinus Oſtrouius.

Olſtinum expugnatum.

Ad cæteras deinde arces, partitus cũ Spitcone Melſtinio palatino Cracouienſi copias, aduentu Ziemouiti & Ioannis ducũ Maſouiorum auctas, properè diſcurrit, ne quod perterritis recolligendi ſe ſpacium daret, intra vij. diem Crepicia, Velunũ, Oſtreſſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta.

Arces in deditionem acceptæ.

Monaſteria Cienſtochouienſe & Velunenſe ſuburbanum haud multo antè à Vuladislao duce condita, vnà cum poſſeſſionib⁹ ſuis edicto pij regis intacta ab huius belli clade manſêre.

Cienſtochouienſe monaſterium.

Reliqua erat vna arx Boleslauecia, loco arteq; munita, ſupra Proſnam flumẽ ſita. Quæ quia armis, ꝑſidio & cõmeatu, ſecundo flumine importatis abũdabat, ſeptem annis obſidionẽ pertulit.

Boleslauecia ſeptem annis obſeſſa.

At Criſtinus caſtellan⁹ Sẽdomiriẽſis, vt primùm Dobrinenſem orã attigit, adiunctis ſibi Cuiauijs, Bobrouunicos arcẽ circũſedit: ſed cũ accepiſſet magiſtrũ Crucigerorũ Pruſſienſiũ Conradum contra ſe cũ validis copijs aduentare, ſoluit obſidionẽ.

Poloni Dobrinum infeſtant.

Ipſe verò Vuladislaus dux è Sileſia regias ditiones latrocinantis in modũ infeſtauit, & mercatorum Polonorũ ad Vuratislauienſes nundinas proficiſcẽtium merces & facultates cũ currib⁹ diripuit.

Vuladiſlaus dux latrocinia exercet.

Confluebant enim ad eũ è Polonia multi, partim qui ſuis bonis profuſis, alienis inhiabant: partim qui rei capitalis damnati aut proſcripti erant, aut conſciẽtia ſcelerum ſuorum profugerant. His igitur irritatus rex, in ditionẽ eius paternã cum exercitu impetũ fecit: caſtella quædam & oppida cæpit: agros pagosq; depopulatus eſt: & Oppoliam primatium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit.

Oppolienſis tractus vaſtatus à rege Polonorum.

Et implorauit quidem Vuladislaus dux Venceslai Cæſaris & regis Boemorum opem: ſed non impetrauit, propterea ꝙ icerat is paulo antè fœdus cum rege Polonorum, quo 600. haſtatorũ, ac totidem baliſtariorũ auxilia contra quẽuis hoſtem, cõtra rebelles autẽ ſubditos ſocietatẽ principes hi ſibi inuicẽ promittebant.

Vuladisl. regi fœdus cũ Vẽceslao Cæſare & rege Boemorum.

Quanquã exceperat Venceslaus Electores Imperij, Vuratislauienſem epiſcopũ atq; ciuitatem, duceſq; Polonos & Sileſios Boemorum clientes: verùm catenus modò, vt ne neceſſe haberet cõtra eos Polono auxilia mittere. Cùm igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vuladislaus dux Cõrado Oleſnicenſium, & Bernardo fratre Nemodliẽſiũ, ſiue Falkembergenſium ducibus deprecatorib⁹ ad Vuladislaum regẽ miſſis, vt vult Dlugoſſus, pacem impetrauit his conditionibus, vt ablata mercatorib⁹ bona reſtitueret: rex verò Lublineciã, & Strelce arces, & pręterea neſcio q̃ caſtella & oppida de ipſo capta, iure belli retineret.

Vuladislaus dux cum rege reconciliatur.

Quę mox Spitconi Melſtinio vtẽda fruenda dedit. Cęterùm extat in archiuo regio trãſactio Boleslai & Bernardi ducũ Oppolienſiũ, & fratris ipſorum Ioannis (Cropidlonis nimirũ) epiſcopi Camenẽſis cũ Vuladiſlao rege ſub Oppolia, defuncto interim, vt videtur, Vuladislao facta, & nouem ſignis ſignata: qua diſertè cauetur, vt illi ipſi duces Oppoliam, Glogouiam (minorem videlicet) Strelce ac Domarazũ arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, ſicut Vuladislaus patruus ipſorũ tenuiſſet: prouiderent autẽ ne qd nocu-

Lublinecia et Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

Oppolienſiũ ducum cum rege Polonorum tranſactio.

cu-

cumēti inde regi Poloniæq; inferretur: captiui vtrinque vt redderētur: Boleslauecia, q̃ à præſidio Vuladiſlai defuncti Agathię vxoris eius nomine tenebatur, ne quid cōmeatus vel auxilij cōtra regē ſubmitterent: curarēt aūt vt arx ea nemini alij, q̃ regi Poloniæ dedatur: de Oleſno verò & Lublinecia ne quid negocij faceſſerent Spiteoni Melſtinio. Omnia tamen hæc vt ita fierent, ne quid iuris regi Boemorum derogarent. Fideiuſſerunt autem pro ſuprà memoratis ducibus cuncta hæc rata firmaq; fore, Venceslaus epiſcopus Vuratiſlauienſis, Ludouicus Bregenſium, Conradus Oleſnicenſium & Cozlenſium, & Præmiſlus Opauienſium duces, promittentes cum rege ſe futuros eſſe contra illos, ſi quid fefellerint. Magiſtrat⁹ verò vrbani Oppoliæ, Glogouię, Strelcæ & Crepicię pro miſerūt ſe ſine vlla tergiuerſatione oppida illa ſua regi certisque proceribus Polonis ab eo deſignatis dedituros eſſe, ſi ſuprà memorati duces ſui pactis non ſteterint. Hæc nos, quàm Dlugoſſum ſequi malumus. Oppignerauit autem poſtea Melſtinius Lublineciam, Oleſnum & Gorzouum Præmiſlo duci Ceſsinenſium; & filijs eius Boleslao & Præmiſlo mille marcis Pragenſibus. Eiusq; rei monimentum extant literæ ab ijſdem ducibus conſignatæ. Dlugoſſus autem memoriæ prodidit Vuladiſlaum regem ea bona reddidiſſe Bernardo ſuprà memorato Oppolienſium duci, cùm is Heduigim filiam Melſtinij vxorē duxiſſet, ac Boleslaueciam regi Vuladiſlai ducis defuncti vxor reddidiſſet. Hoc ipſo autem anno, nempe 1396. Sigiſmūdus rex Vngarorum, cùm Turcæ duce Baiazete Amurathis filio Thracib⁹, Græcis, & Macedonib⁹ deuictis, Myſos, hoc eſt, Bulgaros & Raſcios vexarent, & Vngaris abſtraherent, coadunato è varijs gentibus Chriſtiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapſus tamen, traiecto naui Danubio Conſtantinopolim fuga delatus eſt: & inde aliquanto pòſt Rhodum, ac deinde in Dalmatiam & Vngariam reuerſus. Interim autem Turcæ anno ſequenti Vngariæ prouincias ferè populati ſunt: cumq; Sigiſmūdus rex perijſſe putaretur, Vuladus Trāſalpinæ palatinus, & comes Seuerinenſis, ſiue Zuuerinenſis, cum ditione ſua in fidem & clientelam Vuladiſlai regis Heduigisq; reginę Polonorum, vti hæredis Vngariæ vltrò conceſſit. Alij præcedenti anno funeſtū illud Chriſtianis prælium commiſſum eſſe prodidère. Militauerūt autem in eo

Lublinecia Oleſnum duci Ceſsinenſium oppignorata.

1395. ann.

Sigiſmūdus rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Vulad. Trāſalpinæ palatinus in fidē & clientelā regum Polonorū venit.

bello contra barbaros etiam Poloni voluntarij, & nōnulli ex ijs fortiter dimicātes occubuère. In quibus nobiles in primis fuère Baſilius caſtellanus Viſſegradenſis cum Rolando filio, & Thomas Calſcius. Sciborius verò Sciboricius gēte Oſtoius fugiēs cū rege, & Vngaris, cū nauim ingredi non poſſet, inſequentib⁹ Turcis, ita vt erat armat⁹, in Danubium ſe proiecit, & enatauit, charusq; poſtea Sigiſmundo regi fuit. Inſequenti anno Vuladiſlaus rex iratus Crucigeris Pruſſienſibus, q̃ ij violato fœdere arma contra ſe ſumpſiſſent, Dobrinumq; improbè interuertiſſent, ſimulq; (& magis quidem fortaſſe) q̃ Lituaniam infeſtare nō intermitterēt, & magnā Samagitiæ partem occupaſſent, bello eos perſequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello pręcerum Polonorū animi, q̃ non ignorabant ſe vniuerſam Germaniā in ſe concitaturos eſſe. Itaq; re in cōſultationem poſita, cùm maxima pars ſenatus quietā conſilia magis probaret, placuit vt conuentus cū Crucigeris ijs de rebus Inouuladiſlauiæ ageretur, ad eumque cōuentum vt regina modò cum proceribus proficiſceretur: verebātur enim, ne rex dolore acceptarum in Lituania iniuriarum exacerbat⁹, aſperiore aliquo dicto intempeſtiuum bellum exuſcitaret. Neque tamen ſic æqui aliquid à Crucigeris impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excuſationes, noſtrorumq; patientiam eludere, vt ſibi diuturnitate tēporis poſſeſſionē Dobrini firmarēt. Ibi Heduigis reprehenſa eorū cùm præſenti auaritia & fœderis atq; iuriſiurandi violatione, tū ſuperiorū tēporum ingratitudine & impietate, qua in patronos ſuos Polonos vſi erāt, diſertèque quaſi fatidico ore adiecit: Se qdē viuēte nihil eos aduerſi pro illis auſis paſſuros eſſe: poſt mortē verò ſuam maximis incōmodis atq; cladibus ſuis illa omnia expiaturos. Ita tūc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello, Inouuladiſlauia diſceſſum eſt. Hoc autē anno Vitoud⁹ expeditionem illam in Tartaros, cuius paulo antè è Lituanica hiſtoria mentionē fecimus, feciſſe memoratur: ac tribum vnam Tartarorum, quam illi Ordam vocāt, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partemq; captiuorū regi & procerib⁹ Polonis dono miſiſſe: Reliquos in media Lituania ſupra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocauiſſe. Qui manēt ibi vſque in hodiernū diem, boni ac diligentes patresfamiliâs, & virtutis priſcæ armorumq; non immemores: ritus autem patrios Mahometicę ſuperſtitio-

Sciborius Polonus armatus Danubiū tranauit.

Conſultatio de bello Crucigeris inferendo.

Cōuentus reginæ cū Crucigeris.

Heduigis reginæ vaticinium.

Vitoudi expeditio prior contra Tartaros.

Orda.

Tartari in Lituania collocati.

Y 2 nis

nis adhuc ſeruāt. Tametſi negant ij ſe à Vitoudo ſubactos, verùm ciuili bello domo pulſos, ſiue adeò in auxiliū cōtra Crucigeros à Vitoudo euocatos, in Lituaniam vltrò veniſſe, & in eo, quem incolunt, loco à Vitoudo ſibi conceſſo domicilium fixiſſe. Cui rei argumento eſt illud, ꝙ ij in hanc vſq; diē liberi legibus ſuis viuunt, ex æquo cum Lituanis magni ducis imperium agnoſcētes. Verùm vtut eſt de ijs, victorē quidem certè exercitū è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidē per legatū id bellum geſſiſſe fertur. Ineſcatus autē hac victoria, & re bene geſta, annū quidem vnum quieti & cōparādis maioribus copijs dedit. Quo anno Sigiſmundus rex Vngarorum Cracouiā ſiue viſēdi regis & reginę, vt vult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliēdi cauſa, magis etiā alienatis ab eo poſt cladē illam Nicopolēſem Vngarorum animis, & non obſcurè nouas res molientibus, iterū veniſſe fertur. Et ſanè pepigit is tūc cū Vuladislao inducias ad annos ſexdecim.

Sigiſmūdus rex Vngar. venit Cracouiam.

1399.ann. nos ſexdecim. Inſequēti verò anno Vitoudus, nequicquam diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionē fecit in Tattaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate glorię cupidi nomina dedêre. Multi Heduigis reginę aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis authoritate de procinctu retracti ſunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioannis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius Oſtrorogus, Dobrogoſtius Samotulius, Ioānes Glonaci⁹ palatinus Maſouiēſis, Ioānes Dābrouius, Varſius Michonius, Socha Plocēſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouiēſis, ac domin⁹ inferioris Ruſſiæ ſiue Podoliæ, q̄ ei Vuladisla⁹ rex ante duos annos fruſtrà reclamāte regina cū ꝓceribus donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, vt accitus à rege ad quoduis bellū cum auxilijs præſtò eſſet.

Contra Tattaros altera Vitoudi expeditio.

Nobiliores Poloni qui ad bellū Tattaricum nomina dedêre.

Podolia Spitconi Melſtinio donata ſiue oppignerata.

Recenſitis apud Kiouiā copijs Vitoud⁹ bonæ ſpei plen⁹ Scythiā cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tattaros Tamerlanes, humili quidē loco natus, verùm ſcientia rei militaris & felicitate eò potentię prouectus, vt duodecies cētena millia hominū haberet in exercitu, ac Turcis profligatis, imperatoreq; eorū Baiazete capto, & in ferrea cauea ferę in modū ſecū circūuectaret, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia & Aegypto incredibili celeritate vaſtatis, orbē terrarū terrore ſui nominis impleret. Iāq; tranſmiſſis Sula & Pſola fluminib⁹ ad cāpeſtria Tattariæ, & ad Vorſclam amnē Vitoudus nemine repugnāte peruenerat, cū Edigam vnū inter duces Tattarorū potentiſſimū Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuiū habuit.

Tamerlanes princeps Tattarorum maximus.

Baiazetes Turcarū princeps à Tamerlane captus, & in cauea circūuectus.

Sula fl. Pſola fl. Vorſcla fl.

Ibi conſternatis noſtrorum animis reginæ monita in mentē veniebāt. Itaq; ſuadente maximè Spitcone, de pace cū barbaris agi placuit. Neq; illi pacē aſpernabantur. Verùm id maiorū natu conſilium quaſi timidū ferociores pleriq; cùm reprehēderēt, re vniuerſę dimicationis diſcrimini commiſſa, vicerunt barbari, non incruenta quidē victoria. Quod ni multitudine abūdaſſent, virtute noſtrorum ſuperati fuiſſent. Cecidêre de noſtris plurimi, nec inulti tamē. In his fratres regis Andreas & Demetri⁹ Coributhus, & alij nouē duces Lituani & Ruſſi: pauci viui capti. Vitoudus cū Suitrigellone patruele, Oſtrorogo & Samotulio, cùm inclinari aciem ſuorū cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtini⁹ cùm ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiū indulgentia, cui virtutem & prudentiā ſuam inter colloquēdum de pace probarat, ſaluus eſſe poſſet, inter cōfertiſſimos hoſtes honeſtiſſimè occumbere maluit, quemadmodū ipſe optarat & prædixerat Paulo Sciucouio. Nam is ipſi pacem ſuadenti timorem, & amorē venuſtæ vxoris exprobrarat: & tamē ipſe dictis, q̄ factis fortior, primus ꝓpemodū fugam inijt. Nec diu Tamerlanes ei victoriæ ſuperſtes fuit, eo ipſo anno extinctus.

Tattarorum victoria de Lituanis & Polonis.

Duces caſi à Tattaris.

Vitoudi fuga.

Melſtinij mors præclara.

Tamerlanis mors.

Porrò Tattari continuantes curſū victoriæ in Podoliā & Volyniam populabundi vſq; ad Luſcū excurrerūt. Kiouiēſes tamē tribus millib⁹ rublorū oppidum agrūq; ſuū, ne vaſtaretur, redemerūt. Cōtinet autē in ſe rublus apud Ruſſos & Lituanos centum groſſos.

Tattari Ruſſiam vaſtarunt.

Rublus.

Sub idem ferè tempus Heduigis regina filiam Elizabetham Bonifaciam primo partu enixa eſt, eiq; poſt tertium diem extinctæ nec ipſa diu ſuperſtes fuit: & in læua parte baſilicæ Cracouienſis ante aram maximā ſepulta eſt, elata magnificētiſſimo funere, multorum regū & ſummi pontificis Bonifacij noni ſplēdidis legationibus celebrato. Tametſi non ad exequias, verùm ad leuādam de ſacro fonte prolem regiam, rege ipſo inultante ex miſſæ erant. Fuit autem Heduigis ſingulari pietate & ſanctimonia vitæ prædita, ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena, ocij iuxta ac alienorum à ſuo ſexu atq; dignitate negociorum fugiens, tempus omne ſuum vel diuino cultui, vel lectioni eorum, quæ ad picta-

Heduigis reginæ mors & laudes.

pietatem moresque ſormandos pertinerent, vel denique audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miſerabilium hominum querimonijs impertiebat. Facultates verò ſuas, quas ampliſſimas è paterna domo ſecum aduexerat liberaliter in vſus egentium, in cultum diuinum, & in publicas vtilitates expendebat. Ac præter ea, quæ ſuperius cōmemorauimus, viuens atas duas in baſilica Cracouienſi dotauit: Pragæ verò domum peramplam Lituanis, qui honeſtis diſciplinis operam darent, ſiue emit, ſiue condidit: poſſeſſionesq́; peramplas, vnde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ vulgò dicta, Dlugoſſi temporibus hæreticorū furori intacta vnà cum poſſeſſionibus ſuis fuit. Sed ad noſtram memoriam non permanſit. Moriens verò Heduigis quicquid habuit reliquum in ſupellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandam Cracouiæ & cōſummandam Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus vltimæ voluntatis ſuæ, Petro epiſcopo, & Ioanne Tencinio caſtellano Cracouienſi. Donauit etiam baſilicæ Cracouiēſi veſtem ad ſacra peragenda ſactam, margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam. Duo anni tempora, Quadrageſimam & aduentum Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit. Delicias, pompas, & oſtentationem diuitiarum contempſit, ita vt cùm propinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculū regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur, ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe: nec inſciā eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectiꝰ ſe vilitate & neglectu mundani faſtus diuinæ benignitati, quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius poſtea fuiſſe edita.

Lituanorum collegium Pragæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVSDECIMVS.

IVSTIS reginæ peractis, Vuladislaus rex mœſtiſſimus, ac de retinēdo regno addubitans, quòd non ignorabat ſe externum vxoris nomine apud liberrimam gentem eò vſque regnaſſe, in Ruſſiam ſeceſſit: cogitabatque vltrò regno ſe abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quàm vt vi & armis ſumma cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem primores Poloni placidè conſolati confirmarunt, cùm ei ſtudia ſua in poſterum quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amiſſa vxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebāt ei rei remediū, quòd ipſa etiam Heduigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirum vt Annam Vilelmi Ciliæ comitis filiam, cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundam vxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazimiri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vuladislao. Quocirca miſſi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius caſtellanus Sremēſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulêre, ſimulque ſponſam ad ſedecimam diem Iulij mēſis anni ſequentis Cracouiam adduxêre. Et cùm ea nullius linguæ prçter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priuſquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis ſuo Polonorumq́; nomine renouauit: vbi promiſſum eſt, & literarum monumentis cautum, vt ſi Vitoudus ſine liberis decederet, in regis & regni Polonici poteſtatem reciderent omnia quæcunque is poſſediſſet, vnà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigiſmundo Vitoudi fratri cedere deberet, ea quidem lege, vt is tamē regi & regno ſit ſubiectꝰ: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoudi, q̄ poſt eius demum obitum ad regē atque regnū redire deberent. Hæc adeò anno Chriſti 1401. acta eſſe, literis ea de re tūc conſcriptis & cōſignatis conſtat. Reuertens autem rex è Litua-

Vuladisl. cogitat regnū relinquere.

Secundæ nuptiæ Vuladislai.

Rex in Lituaniam profectus

Pacta cū Vitoudo & Lituanis renouata.

1401. ann.

Litnania, quoniam à nuptijs propter deformitatem ſponſæ abhorrebat, proceribꝰ Polonis interuenientibus mēſe Februario apud Biecium oppidum cū Cilienſibꝰ proceribus conuentum habuit, nouiſque pactis initis, ſeu prioribus cōfirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater Cazimiri regis filia, & Vitoudꝰ cū Anna vxore interfuêre. Coronationē verò nouę reginę in ſequentē annum dilatā eſſe Miechouienſis refert. Per hæc fermè tēpora Academia Cracouiēſis ex teſtamēto Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis cōdita eſt: duę domus ſiue collegia excitata, alterū philoſophis & theologis in platea, q̄ Iudęorū tunc fuit, nunc diuę Annæ nomine nūcupatur, alterum iurecōſultis & medicis, quà ex vrbe ad arcē itur. Tametſi medici cum philoſophis ſeſe coniunxêre. Accitiq́; magiſtri & doctores omnis generis è Pragēſi academia, cenſusq́; his in perpetuū attributi à rege è ſalinis & telonio, & adiūcta ſacerdotia omnia apud diui Floriani, p̄ter præpoſiturā, vt vocāt. Auctior deinceps ea ipſa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorū ipſorum beneficentia reddita, magnopere quodā tempore ſtudijs dialecticis, mathematicis, philoſophicis, atq́; theologicis efflornit. Quietę tunc res erāt in Polonia, eoq́; florebāt pacis ſtudia. Nōn itē alibi. Apud Boemos quidē & Germanos Venceſlaus Cęſar totū ſe cōpotationibꝰ, luſibus & nequitiæ dabar, ita vt cùm de arcis cuiuſdam ſuæ conflagratione nuncium accepiſſet, rogaſſe dicatur, An cella vinaria incēdio ſuperfuerit. Proinde ita contemptibilis erat, vt primùm à Pragenſibus ciuibꝰ caperetur, & aliquot mēſibus aſſeruaretur: inde verò cùm euaſiſſet, iterum à proceribus quibuſdam Sigiſmundo fratre conſcio captus, Vlennā cuſtodiendꝰ deduceretur: inde quoq́; cùm elapſus eſſet, à principibus Electoribus Imperio amoueretur: & Robertum palatinum Rheni Bonifacio nono pontifice maximo approbante ſucceſſorem non inuitus acciperet. Infeſtata eſt ētiā tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia verò à Myſnenſibꝰ & Morauis marchionibus, incitante Sigiſmūdo. Ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigiſmūdus rex, dum fraterno regno inhiat, ſuū penè amiſit: captus quidem & ipſe eſt à ſuis Vngaris, ob ſeueriorem in aduerſarios ſuos animaduerſionem, poſt Nicopolenſem cladem, & filijs Nicolai Garę in cuſtodiam traditus, in arce Socloſenſi adſeruatus eſt, Ladiſlaus verò rex Neapolitanꝰ, Caroli interfecti filius, in locū eius ſuffectus, & ex Italia euocatus: Qui tamen cùm in Dalmatiā perueniſſet, inde Neapolim reuerti neceſſe habuit, ſiue pulſus à Sigiſmundo; cùm is è cuſtodia dimiſſus eſſet, ſiue ad cōprimendos nouos motus ſuæ gentis reuocatus. Iam & Galeatiꝰ Vicecomes dux Mediolanēſium totam ferme Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæſarē magna mercede & promiſſis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam ſe recepit. Porrò tota reſpubl. Chriſtiana duos tunc habebat pōtifices iā inde ab Vrbano & Clemente. Nā Clementi Galli Cardinales, & qui cum eis ſentiebanr, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Aragonēſem, Vrbano verò Itali Bonifacium nonum, eoq́; per hoc tēpus defuncto Innocentiū ſeptimum, & huic mox Gregorium duodecimum ſuffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij ſequebantur. Ipſi Pōtifices ſe inuicem execrabantur, & pro ſchiſmaticis habebant, & ſtudia principum multa indulgendo, & cōniuendo ſibi cōparabāt: & tamen ꝓ ſe vterq; concordię in eccleſia redintegrandæ, vel cum iactura pontificatus dignitatisq́; ſuæ ſe ſtudere, iureiurādo etiā interpoſito & chirographis præ ſe ferebāt. Ita tunc perturbatus erat omnino ſtatus Chriſtiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia. Itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile geſtùm eſſe memoratur, pręter, quòd perduellium quorundā vias publicas infeſtantiū latrocinia tunc Vuladiſlaꝰ rex coercuit, expugnata paulicum ſuū comitatum Ciorſteno arce, q̄ illis receptaculo fuerat. Fuêre autē latronum illorū principes, Grotꝰ Slupecius de Rauiorum familia, & Ioānes Rogala, quod etiā equeſtris familiæ nomen eſt, caſtellanus Vuladiſlauienſis. Quorum hic quidem captus multis annis carcerem pertulit, donec in Zauiſſij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille verò euaſit: ſed arx eius Conari in tractu Sendomirienſi diruta eſt. Latrocinādi verò occaſionē ei dederat prior proſcriptio ob cædem Ioannis Oſſolinij caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibus agri præbendæ Sendomirienſis, q̄ filius Oſſolinij obtinebat, patratam. Vlricus verò Dreni hæres Vuladiſlai regis & regni poteſtati ſeſe ſubdidit ea lege, vt ſi decederet ſine liberis, arx ea regi cederet, præfectique arcis deinceps etiam ipſo viuente in verba regis iurarent. Per idem tempꝰ apud Poſnaniā, cùm diuinū

Chriſti

Marginal notes:

Vuladiſlai regis ſecundæ nuptiæ.

Academia Cracouienſis condita.

Quibus diſciplinis potiſſimum floruerit Cracouienſis academia.

Venceſlaus imperator bis captus, et ab imperio amotus.

Robertus Cæſar.

Boemia & Morauia vexata.

Sigiſmūdus rex captus ab Vngaris.

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitum.

Galeat. dux Mediolanenſium.

Schiſma in eccleſia Chriſti.

Ciorſtenum arx expugnata ab autore Vuladiſlao rege.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Conari arx diruta.

Drenſ arx regi dedita.

Chriſti corpus in ſpecie panis,(quemadmodũ antiquiſſimo totius eccleſię Chriſtianæ ritu & ipſius Chriſti & Apoſtolorum eius inſtituto in tẽplis publicè vulgò diſtribuitur)ab infelici quadam muliercula ore ſublatum, vt Iudæis ad ludibrium venderetur, mutataq; ſentẽtia in pratis ſuburbanis eius vrbis abiectum eſſet, miraculis quibuſdam inſignibus proditũ eſt,& repertum.Itaq; templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & ſanctiſſimi corporis Chriſti titulo dedicauit.Tarnouiæ verò collegium ſacerdotum Petrus epiſcopus Cracouiẽſis Ioanne domino loci palatino Sendomirienſi petente,& redituũ partẽ de ſuo conferente inſtituit. Per hoc ipſum tempus Dobrogoſtius ſiue Bonanẽtura archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, ſucceſſorem accepit Nicolaum Curouium gente Srenauiũ:qui Vuladislauiẽſem quoq; epiſcopã, vnde transferebatur, fauente rege toto biennio ſimul retinuit. Anno ſequẽti,qui fuit à Chriſto nato 1403. Valachiæ palatinus Alexander,& mox Roman⁹ Petri filius,cùm è poteſtate & vinculis Suitrigellonis à rege liberatus eſſet,iurati vnà cum conſiliarijs in verba regis,in poteſtate eius atq; regni ſe eſſe, foreq; profeſſi ſunt:Romanus verò etiã ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Pruſſis atq; Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum verò Pomeranorum ducẽ rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, vt quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret.Porrò Vilhelmus marchio Miſnẽſis fœdus & ſocietatem cum eodem rege pepigit: itemq; Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt,ne alteri contra alteros regibus ſuis opitulentur.Ad regem quoque Vuladislaum ijdem Vngari poſt de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis miſère: ſed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat,quid his fœderibus cauſam præbuerit: niſi fortè odiũ Vngarorũ, & perpetratũ facinus in regem ſuũ Sigiſmundum. Sed magno ſtudio Vuladislaus de liberãdo eo laboraſſe fertur, ita vt regnũ quoq; à procerib⁹ Vngaris ſibi oblatum contẽneret. Quin Sandeciã profect⁹ eſt, vt ꝓpinquitate loci terrorẽ Vngaris obijceret. Euaſitque tunc Sigiſmundus miſericordia nobilis matronæ, cui⁹ filijs in cuſtodia tradit⁹ erat. Nõ parũ autẽ & Scibori⁹ Sciborici⁹ eques Polonus ipſi cõmodauit, ꝓpterea quòd armis Polonorum & Boemorum ſuperiores Vngariæ partes Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, compluresq; aduerſariorũ munitiones in ſuam poteſtatem redegit, & proceres quoſdã captos in vinculis habuit: & cùm neruo belli, pecunia inquã, deficeretur, à Vuladislao rege decẽ millia marcarum Polonicarũ accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ ſimul cum veteri hæreditario iure ad Sigiſmũdum pertinebat, ipſi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuo. Quanquã tunc non niſi quatuor millia ei numerata ſunt: nec de reliqua pecunia poſtea numerata, neq; de poſſeſſione Marchię regi tradita, quicquã inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorum cum Smolenſcijs rurſus rebellibus bellum gerebat, fretusq; Polonorũ auxilijs, arcem Smolenſcum, in quã ciues & nobiliores quique vxores, liberos, & fortunas ſuas contulerant, aliquandiu obſeſſam & oppugnatam amiſſis compluribus fortibus viris Polonis, vi cæpit, magnasque opes in ea repertas partim Vuladislao regi tranſmiſit, partim militibus, vt quiſq; meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras verò arces in deditionẽ accepit, & principatum omnẽ in formã ꝓuinciæ redegit. Dux in Vngariam profugit, & in miniſterio Sigiſmũdi regis vitã finiuit. Cum Crucigeris quoq; Pruſſienſibus & Liuonienſibus bellũ paruo tempore intermiſſum, Suitrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamẽ hoſtibus ditionem ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: verùm Liuonienſes cum præda reuertẽtes veſtigijs clàm ſecutus, cùm ij diuerſi domos abijſſent, agros eorum viciſſim longè lateq; vaſtauit, pagos vicosque incendit: ac Zuuinã munitum oppidum, quod à flumine nomen habet, ac Germanis Duneburgum eſt, vi cæpit atque diripuit: arcem verò oppido imminentem in deditionẽ accepit: incenſiſq; arce pariter & oppido cũ ingenti præda in Lituaniam ſe recepit. Nec multo pòſt rurſus Lituania hinc à Pruſſienſibus, illinc à Liuoniẽſibus Crucigeris vehementer peruaſtata eſt, multique mortales in ſeruitutẽ abacti: quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vuladislaus rex afflictæ patriæ vicem miſeratus, Suitrigellonem fratrẽ exulem è Pruſſia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi cõtraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cũ Vitoudo noui diſſidij ſeminariũ relinqueret, Podoliam ei quinq; milibus marcarũ Pragenſium à filijs Spitconis Melſtinij redemptam, conceſſit: itemque Striuin, & Zidaciouiam in Ruſſia, Sidlouiam, Stob-

Chriſti corpus in pratis Poſnan. repertum.

Templũ corporis Chriſti in ſuburbano Poſnanienſi

Tarnouiæ collegium ſacerdotũ inſtitutum.

Nicol. Curouius archiepiſcopus.

1403.ann.

Valachiæ palatinus iurãt in verba regis.

Miſnenſe fœdus.

Vngarorum procerũ cum Polonis fœdus.

Vuladisl. regis ſtudium erga Sigiſmundum.

Sciborij Sciborigij fides erga Sigiſmũdum regem

Noua Marchia Vuladiſlao regi oppignerata.

Smolenſcij ſubacti à Vitoudo.

Smolenſciorũ dux profugus.

Crucigeri Lituaniam infeſtant.

Zuuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incẽſa.

Lituania rurſus vexatur à Crucigeris.

Suitrigello reuocatus è Pruſſia.

Podolia & præfecturæ quædam in Polonia Suitrigelloni attributæ.

niciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è ſalinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis animum Suitrigellonis ſanauit. Conuentum deinde rex cum Pruſſicis Crucigeris apud Racianzum epiſcopi Vuladislauienſis oppidũ ad Pentecoſten anni ſequentis habuit: vbi ſic

Pax & pacta cũ Crucigeris Pruſſiẽſibus.

de pace conuenit, vt rex quinquaginta millia (licet quadraginta ſint apud Dlugoſſum) florenorum Crucigeris exolueret, Dobrinumque & Zlotoriam reciperet: verùm vt ratas tamen Magiſtri donationes atque largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno cum eis cõuẽta rata eſſe iuberet: deinde vt Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia verò Crucigeris cederet: ipſi verò vt omni iure qđ habebãt in Lituania, ſeſe abdicarent: nec paterẽtut hoſtilẽ aliquẽ exercitum per ditiones ſuas in Lituaniã tranſire, neq; ipſi per eam ſine permiſſu regis copias ſuas ducerent: neque receptarent proſcriptos è Lituania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: denique vt liberã mercaturam atq; ſocietatẽ haberent inter ſe Lituani atq; Pruſſi. His autem conditionibus implendis annuũ tempus conſtitutum. Sic neceſſaria magis, q̃ ſpecioſa pace facta, Vuladislaus

Vuladisl. rex Toruniam profectus.

rex inuitatus à Magiſtro Toruniã cum magna parte procerum diuertit, triduo que ibi manſit, ſplendidè & magnificè accept⁹: per quos dies ſimulachro equeſtris pugnæ inter Teuthonas & noſtros edito, cùm ſuperiores illi ferè eſſent in eo genere, in quo ſunt exercitatiſſimi, ad

Dobesl. Oleſſnicius.

extremũ tamen Dobeslaus Oleſſnicius vnus de noſtris palmam & brabium obtinuit. Dum autem Vuladislaus obequitans, ſitum, munitionem, atque ædificia

Rex perfuſus à muliercula. Vuladislai clementia.

vrbis contemplatur, ſordibus culinæ à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera perfuſus, mulierculæ morti ob id deſtinatæ impunitatem impetrauit. Inde diſcedens in maiorem Poloniam diuertit, æſtateque ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis (qui tunc primùm haberi propter nouam rem cœperunt)

Comitia Corcini.

Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad xj. diem Nouembris indixerat, venit: perfecitq; precario, vt ſibi redimẽ-

Agraria ſiue iugeralis contributio noua decreta.

di Dobrini cauſa agraria cõtributio noua omnium ordinum conſenſu extra ordinẽ decerneretur, nempe deni groſſi in laneum ab agreſtibus tantùm & oppidanis cultum. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum groſſorũ, q̃ Raſtralem appellauimus, coniuncta,

Summa exactæ pecuniæ.

ad centũ millia marcarũ tunc redacta eſſe memorãtur. At nunc quãdo longè cultior atq; populoſior eſt Polonia, longè minus ex ea contributione cõficitur.

Vuladislai cum Venceſlao Boemorum rege cõgreſſus apud Vuratislauiam.

Vuratislauiã deinde rex ſplendido plus q̃ quinque millium equitum comitatu profectus eſt, cum Venceslao rege Boemorũ, illo poſtulante, congreſſurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quãuis ſtupidus, cœnoq; voluptatum penitus immerſus, ſe de ſumma rerum periclitari: bis captus, & ab imperio amotus

Venceslai regis Boemorũ fortuna.

erat: palàm ab eo Sigiſmundus frater, vt ſibi regno Boemorum cederet, contendebat, & non obſcurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Auſtriç Morauiam infeſtare videbatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduerſariorum Venceslaus, & regnum ſuum ſtabiliret, regis Poloni amicitiam & ſocietatem certo fœdere ſibi adiungere ſatagebat. Itaque aduenientẽ perhumanè lauteq; accepit, non ſine admiratione opum eius: ita vt etiã Sbigneo Brezio

Marſalci Poloni comitatus.

cum ſexcẽtis equitib⁹ antecedẽti, regem in eo comitatu adeſſe ratus, extra vrbẽ obuiam prodiiſſe dicatur. Octo diebus

Acta inter Polonos & Boemos.

de fœdere inter conſiliarios regum tractatum eſt, & eò res propemodum perducta erat, vt Boemus Polono Sileſiam omnem redderet, Polonus illi viciſſim cum quadringentis haſtatis equitibus, quoties opus eſſet, præſtò eſſet. Sed vel indigna res viſa eſt Polonis proceribus, Boemis eſſe obnoxios, vel certè Ioannes Smiritius cõſilio & authoritate præſtãs inter Boemos ſuperueniẽs rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Crucigeris. Etenim cum expedita manu clàm in Maſouiam ingreſſi, Ioannem ducẽ Citnenſiũ nihil hoſtile ſuſpicantẽ in prædio quo-

Ioannes Maſouiorũ dux captus à Crucigeris.

dam, ſiue apud Zlotoriã arcem, quam tũc ligneam ædificabat, cæpêre, & equo impoſitum, ac ſubter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incẽſa ſecum abduxêre: non multo pòſt tamen à rege de violato fœdere admoniti dimiſerũt. Dimiſſus, paulo pòſt in eam curam diligenter incubuit, vt nouum prælatorum & canonicorum, & item vicariorũ col-

Varſauiæ collegiũ ſacerdotum inſtitutum.

legium in templo & parœcia Varſauiẽſi inſtitueretur. Et inſtitutũ id eſt ab Alberto Iaſtrembecio Poſnanienſi epiſcopo, cùm Ioannes dux luculentos reditus de bonis ſuis, ac de decimis à Plocẽſi epiſcopo permutatione quadam acquiſitis vtrique illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia ſacerdotia, ſuppreſſis veterib⁹ titulis, addixiſſet. Anno à Racianzenſi cõuentu circũacto, alter

Gneuncouienſis conuentus cũ Crucigeris.

cõuentus Gneuncouiæ à rege & Crucigeris de perficienda pace inchoata habi

tus

tus eſt. Ibi noua res à Crucigeris oblata,
negociũ omne infecit. Poſtulabant ij, vt
Rex Pomeraniæ nomen in inſcriptio-
nibus & ſigillis ſuis nõ vſurparet, quem-
admodũ cum Cazimiro rege multo an-
tè conuenerat. Negabat ille, conſiliarijs
Pax cum Crucigeris infecta.
diſſuadentibus. Itaq; Crucigeris Dobri-
num non reddentibus infecta pace diſ-
ceſſum eſt. Tametſi extãt in archiuo re-
gio literę Conradi magiſtri, hoc ipſo tẽ-
Pecunia pro Dobrino numerata à rege.
pore ſcriptæ: quibus teſtatũ facit, quin-
quaginta millia Vngaricorum floreno-
rũ pro Dobrino & Zlotoria ſibi nume-
rata eſſe. Et ſanè ſcribit Dlugoſſus, non
multò pòſt bello conflato, primum om
nium Dobrinum à Crucigeris oppugna
tũ eſſe. Quo fit, vt conueniſſe tunc pacẽ,
Dobrinumq; redditum eſſe Polonis, ve-
rius ſit. Alterius quidem conuẽtus cum
eiſdẽ Crucigeris à Vitoudo acti deterior
euentus fuit. Nã is cùm ægrè ſe aduerſus
Samagitia conceſſa Crucigeris
Samagitæ detrectãtes Crucigerorũ dominatum.
potentiam & vim eorũ defenderet, ceſ-
ſit ipſis Samagitia. Detrectabãt quidem
Crucigerorum imperiũ Samagitæ, &
nocturnis incurſionib⁹ atq; inſidijs præ-
ſidium eorum affligebãt: Vitoudumq;
obſecrabant, ne ſe immanibus Teutho-
nibus proderet: ſed vincebat vtilitatem
neceſſitas. Itaque iuſſu principis obſides
dedêre Crucigeris. Quo faciliùs verò
eos Crucigeri in officio continerẽt, tres
arces in Samagitia condidêre. Duas ſu-
Neuaza fl.
Dubeza fl.
Suitrigello iterum ad Pruſſos fugit.
pra Neuazã fluuium, tertiã verò in con-
fluente Nemenis atq; Dubezæ. Profuge-
rat iterum in Pruſſiã Suïtrigello ſpe to-
tius Lituaniæ per Crucigeros potiundę:
ſed Podoliã nihilominus præſidijs ſuis
tenebat. Itaq; conuentu Gneuucouienſi
Podolia rex dedita in ditionem Polonorum.
ſoluto, Rex eò profectus, omnem eam
cum arcibus in deditionem recepit, or-
to à Camenecia ciuitate initio: præfectu
ramq; eius oræ Petro Saffranecio Polo-
no mandauit. Ab Alexandro Valacho-
Valachia palatinus cũ proceribus iurant in verba regis Camenecia.
rum palatino, iam inde à duobus annis
ſibi addicto, & cõſiliarijs eius Camene-
ciam euocatis ſolenne iuſiurandum, ꝙ
in fide & clientela ſua; reginæ ac filiorũ,
& regni Polonici permanſuri eſſent, ac-
cepit. Quanquam idem anno ſuperiori
Romanus palatin⁹ & ipſe fecerat: cuius
rei extant monumẽta in archiuo regio
vtriuſq; diplomata. Vnde credibile fit,
inter ſe de principatu contendiſſe. At in
maiore Polonia Thomas Vẽgleſſinius
caſtellanus Sendomirienſis & pręfectus
Drahimum arx recuperata à Polonis.
maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab
ijs, qui religioſam militiã D. Ioannis no-
mine profitẽtur, interceptã, quatriduo
expugnauit: eiectoq; præſidio in poteſta
Moſchicum bellum Vitoudi.
tem ſuã redegit. Vitoudus verò pacem
nactus à Crucigeris, eodem anno, qui
fuit 1406. tranſmiſſo Vgra flumine pri-
Vgra fl.
mam fecit in Moſchos expeditionẽ, ſiue
proferẽdorum finium gratia, ſiue iniu-
ria prouocatus à genero, duce gẽtis Ba-
Moſci.
ſilio. Parua & obſcura initiò gẽs Ruſſo-
rũ fuère Moſchi, quẽadmodum Primo
libro indicauimus: ſed iam tũc acceſſio-
ne finitimarum gẽtium, partim ſucceſ-
ſionibus iuſtis adiunctarum, partim vi
vel fraude ſubactarum, nõ parua incre-
menta cæperant. Nec tamen elici ad pu-
gnã potuère. Peruaſtata igitur longè la-
teq; eorum regione, Vitoudus præda o-
nuſtus in Lituaniam redijt. Fuerunt ei
expeditionis illi⁹ ſocij complures de no
bilitate Polonica, qui præda hoſtili ma-
gnopere ditati ſunt. Maiore is vi poſt-
ea in id bellum anno vno intermiſſum
incubuit, fretus maioribus Polonorum,
Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.
quibus Sbigneus Brezius marſalc⁹ præ-
fuit, & Crucigerorum auxilijs: & vſque
ad Occam fluuium populabundus per-
uenit. Quo minus autem fluuium trãſ-
mitteret, Suitrigellonis patruelis armis
prohibitus eſt. Nam is ſeu leuitate qua-
dam ingenij ſiue, inuidẽtia ſtimulatus,
Branſco & Starodubo arcibus, quæ in
Seueria Vuladislai regis beneficẽtia ob-
tinebat, incẽſis, ad Baſilium hoſtem Vi-
toudi transfugerat, bonamq; illi naua-
Suitrigello Moſchus adeſt contra Vitoudum.
bat operam, exercitum Vitoudi ex inſi-
dijs & iniquis locis laceſſendo. Atque
hinc poteſt colligi, Suitrigellonẽ aut nõ
ad Crucigeros profugiſſe paulo ante id
tempus, ſicuti nos dudũ è Dlugoſſi ſen-
tentia narrauimus, aut certè ex formu-
la fœderis cum Vitoudo icti ab eis exa-
ctum ſiue excluſum, cum hoſtibus eius
Moſchis ſeſe coniunxiſſe. Impetrauit tã
dem à Vitoudo pacẽ Baſilius ęquis con-
ditionibus. Qua conſtituta Vitoudus
properè equos permutando in Litua-
niam ad vxorem (vt erat in Venerẽ pro-
nus) contendit. Exercitus verò eius ſine
Lituanicus exercitus incommodis affectus.
imperio & ordine ex Moſchouia dece-
dens, cùm per vaſtata dudum à ſe & ab
ipſis etiã Moſchis loca iter faceret, fame
afflictus & magnis incõmodis propter
cæli intemperiẽ in vliginoſo ſolo affe-
ctus, & à Tattaris etiã, quos Moſchus vel
ut cliẽs patronos in auxiliũ acciuerat, à
tergo & ab laterib⁹ incurſantibus vehe-
mẽter vexatus eſt. verũ ij tñ virtute Polo
Moſchi cum Tattaris victi.
norũ atq; Crucigerorũ pedeſtri magis q̃
equeſtri pręlio victi pulſiq; ſunt. Poloni
amiſſis armis & eqs reuertẽtes, liberalita
te regis abũdè recreati. Lituanica hiſto-
ria nullã belli cuiuſq̃ à Vitoudo contra
Moſchos ſuſcepti mentionẽ facit: & q-
Rezania à Vitoudo vaſtata.
dem trans Occã nõ Moſchica, ſed Reza
nenſis ditio eſt, quã à Vitoudo vaſtatam

eſſe

eſſe conſtat: quæ quamuis nũc Moſchorum duci pareat, tũc quidem ſuum adhuc habebat ducẽ, Olgum nomine. Per hoc rempus Iacobus Cobilenius gente Grimalius, Nicolaus Chrãſtouius Stregomius, & Andreas Tẽcinius Toporus de adulterio Annæ reginæ inſimulati ſunt. Et Chrãſtouius quidem ſolum vertit: Cobilenius verò triẽnio in arce Leopolienſi in carcere aſſeruatus eſt: Tencinio, quòd minùs ſuſpectus eſſet, nihil actum. Obiurgatus autem rex à ſenatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudiciũ in delatores inſtaurauit: vbi Clemens Moſcorouius caſtellanus Viſlicienſis & præfectus Cracouienſis delator editus, publicè & ſolenni ritu dicta ſua retractauit, & mendacij ſe ipſe dãnauit.

De ſtupro reginæ inſimulati.

Moſcorouius caſtellanus Viſlicienſis de mendacio damnatus.

Paulò autẽ antè Cracouiæ vulgò in Iudæos impetu cõcitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus illo ipſo Moſcorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, ſæuitum eſt: direptæ & incẽſæ eorum dom⁹: ſerpſitq; per plateas aliquot etiam in Chriſtianorum tecta incendium. Quin & ædes D. Annæ, circum quam tunc erant Iudæorum domicilia, cõflagrauit: Academiæ domus, quam Collegium maius vocant, ægrè à ſtudioſis iuuenibus deſenſa. Magnã autem Chriſtiani in Iudæorum pueris, quibus parſum erat, educandis, & Chriſtiana religione imbuendis, curam impẽdêre. Adulti quoque, qui cædi ſuperfuêre, pleriq; vltrò Chriſtiani facti. Inuidia opum fraude & vſuris quæſitarũ, & opibus aucta licẽtia, ac ſcelera flagitiaq; impunita, ipſis cladis illius cauſæ fuêre.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Cracouiæ incendium.

Porrò in Lituania poſt Moſchicã illam expeditionem, qua vires Lituanorũ vehementer attritæ erant, Crucigeri nullum cupiditati ſuæ modum ſtatuentes, nouas inimicitiarum atque belli cauſas quærere, neq; iniurijs abſtinere. Quibus rebus adduct⁹ rex Vuladiſlaus, cum ad pacem quamuis iniquã pronior, quàm ad iuſtum bellum eſſet, conuẽtum cum Vltico Iuningo magiſtro Crucigerorũ Pruſſiẽſium apud Cauunam oppidum egit. Sed nihil æq à feroci homine, & ex manſuetudine aliena maiores ſpiritus ſumente impetrare potuit: amicè tamẽ miſſis vltro citroq; muneribus diſceſſũ eſt, Crucigeris bellum, quod meditatũ nondum maturauerãt, diſſimulantib⁹. Nec diuturna tamẽ ea diſſimulatio fuit.

Conuentus regis et Magiſtri Crucigerorum apud Cauunam.

Nam vt reuertit rex in Poloniã, 20. naues frumento onuſtas è Cuiauienſibus horreis ſuis ſecũdo flumine Viſtula ad mare miſit, vt inde porrò aduerſo Nemene in Lituaniam ducerentur, ſubuẽturus genti ſuæ, inopia ex tenui prouentu frugũ tunc laboranti. Eas naues Crucigeri intercepêre.

Naues Polonicæ cũ frumento interceptæ à Crucigeris.

Miſſi ad eos repetitũ res legati, Nicolaus Curouius archiepiſcopus Gneſnẽſis, Nicolaus Michalouí⁹ Sendomirienſis, Ianuſſius Tuliſcouius Caliſſienſis, & Vincẽtius Granouius Naclenſis caſtellani, re inſecta rediêre, cauſificantibus & cauillantibus Crucigeris, arma ijs nauibus contra ſe barbaris ſupportata eſſe.

Polonorum legati ad Magiſtrum.

Mox & alteram iniuriã adiecêre. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam violarunt, & merces eorum diripuerũt.

Mercatores Lituani interfecti à Crucigeris.

Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello perſequi Crucigeros adortus, Rumboudũ marſalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam miſit: præſidia Crucigerorũ, quæ erãt cum Michaele Cochmeiſtero præfecto ſiue aduocato nouæ Marchiæ, vel cæpit, vel interſecit, vel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Crucigerorum imperio abhorrẽtem, in ſuam ditionem redegit.

Samagitia recepta à Vitoudo.

Venêre deinde anno ſequenti, Obornicos ad regem legati Crucigerorum, queſtum de erepta Samagitia, captiſq; & cæſis ibi præſidijs ſuis: & cùm bello ſibi tantã iniuriam vlciſci neceſſe eſſet, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderẽtur, quærebant ij à rege, eſſétne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladiſlaus, qd faceret: ſi deeſſet Vitoudo, Crucigeris eum atq; patriam ſuam planè prodebat: ſin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in ſe & Poloniam, cõmodiorem prædas agentibus & bellantibus, q̃ Samagitia eſt, attrahebat: & abhorrebãt ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad ampliſſimum conſilium atque comitia rem integram reiecit, neque certi quicquam legatis tunc reſpõdit. At illi elati ſuperbia & impatiẽtia, & proteſtati, nõ à ſe, verùm à rege fœdera violari, minabundi diſceſsêre.

1409. ann: Crucigerorũ legati ad regem.

Comitia deinde rex Lenciciæ ad 17. diem Iulij habuit. Inde cùm omnia priùs experiri, quàm ad arma venire, in commune placuiſſet, tres legati ad Magiſtrũ miſſi, iidẽ qui prius, vltimo excepto. Poſtulabant hi à Magiſtro, vt conuẽtu conſtituto amicè cum rege de rebus omnibus iniurijs tranſigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium eſſe dominatũ Lituaniæ. Excandeſcere Magiſter, & moram pati nolle, cõfeſtimq; arma ſe Lituaniæ illaturũ eſſe minari. Ibi Archiepiſcopus non ferẽs Magiſtri ſuperbiam: Deſinas, inquit, nos bello terrere: Si arma contra Lituanos cæperis, viciſſim arma noſtra domi tuæ ſenties. Quod dictum in man

Comitia Lẽciciæ.

Poloni oratores ad Crucigeros.

Magiſtri Cõradi, oratio.

datiſne

datiſne Archiepiſcop⁹ à rege acceperit,
an bili percitus inconſideratius protu-
lerit, incertum eſt: optatum quidem cer
tè Magiſtro accidit. Quocirca ſtatim is
ſubiecit: Bene ſe rem habere: cū ſententi
am regis teneat: caput ſe potius petitu-
rum, quàm pedes, & culta magis, quàm
inculta, agros vberes potius, quā ſyluas
& ſolitudines. Ita tūc legati impatientia
bellū approperatū eſt. Nec mora, dictis
facta Magiſter adiecit. Dimiſſis enim le-
gatis, ad mediū Auguſti menſis cū exer-
Dobrinū captum & incenſum.
citu Dobrinum magna vi oppugnatum
cæpit & incēdit: Polonos qui arcē defen
debāt, vnà cū præfecto arcis Iacobo Plo-
Ripinum & Lipnū oppida direpta. Sæuitia Crucigerorum.
minio capitali pœna affecit. Inde Ripi-
num & Lipnū oppida primo impetu cap
ta vaſtauit, magnaq; in oppidanos & a-
greſtes crudelitate debacchat⁹, ne tene
ræ quidē ætati & muliebri ſexui peper-
cit. Inde motis ad Bobrouunicos caſtris
Bobrouunici deditι.
arcē oppugnare orſus, in deditionē acce
pit: quāuis defendi ea diuti⁹, arte, pſidio &
cōmeatu munita, potuiſſet. Quare prefe
Varciſlaus Gotartouicius proditionis dānatus cū alijs compluribus.
ctus arcis Varciſla⁹ Gotartouicius de Liſ
ſorum familia fœdū carcerē poſtea re-
gis decreto ptulit. Cæteri verò equeſtris
ordinis, q in præſidio fuerāt, infamia no
tati. Tametſi ea infamia Bartholomæus
Plomycouius virtute infamiā deleuit.
Plomycouius vnus de his anno ſequēti,
cùm multa fortis viri opera in plio Gru
neualdenſi edidiſſet, ſeſe liberauit. Nun
quā tamen poſtea ſatis compos rationis
fuit, cùm ſemel dolore infamiæ de ſtatu
mentis dimot⁹ eſſet. Zlotoria deinde a-
Zlotoria dedita.
criter oppugnata, poſt octauū diē in de-
ditionē Crucigerorum venit, cùm ma-
gna pars defenſorum ictu baliſtarum &
bōbardarum interfecta eſſet: reliqui ca-
ptiui abducti, cùm de commutatione
captiuorum poſtea cum Vitoudo con-
ueniſſet, tamen Crucigerorum perfidia,
cùm ij ſuos recepiſſent, dimiſſi nō ſunt.
Bydgoſtia prodita.
In Bydgoſtia expugnanda cùm pluſcu-
lum laboris ſentirent, propterea quòd
arx ea munitior erat, per proditionem,
corrupto præfecti vicario, quem Burgra
blum vocant, ea potiti ſunt. Quo cogni-
to præfectus arcis Thomas Vengleſſni-
us, qui etiā totius maioris Poloniæ præ-
fectus erat, abſens magno mœrore con-
fectus, non ita multo pòſt vita exceſſit;
& ſucceſſorem Vincentium Granoui-
Vincentius Granouius præfectus maioris Poloniæ.
um caſtellanum Naclēſem accepit. Rex
vbi hæc crebris certiſque nuncijs acce-
pit, minimè ceſſandum ſibi ratus, expe-
ditionem & ipſe toti Poloniæ, Ruſſię &
Lituaniæ contra Crucigeros indixit: mi
nores Poloni cum Ruſſis ad Volbori-
am, maiores ad Lenciciam conuenire
iuſſi. Quod vbi factum eſt, recenſito a-

Polonorū expeditio cōtrà Crucigeros.
pud Radeouiam exercitu, ad Bydgoſti-
am ſub finem Septembris caſtra admo-
uit, arcemque obſedit. Ibi Magiſter, cùm
rētinere ſe eam poſſe diffideret, Conra-
dum Oleſſnicenſiū ducem ad regē cum
his mandatis miſit, vt rex Venceſlaum
regem Boemorum de Bydgoſtia, ſecum
pariter arbitrum caperet. Quanquam
autem hoc ille agebat, vt apparatum re
gium eluderet, non abnuebat tamen
Vuladiſlaus, ſi non modò de Bydgoſtia,
verùm etiā de cuncto Dobrinēſi tractu;
atq; adeò de omni controuerſia Magi-
ſter illum ſibi arbitrum ferret. Iā enim
hyems appetebat, nec Vitoudus cum Li
tuanis veniebat, miſſoq; excuſandi ſui
cauſa ad regē nūcio, inducias ſuadebat.
Dū cunctatur Magiſter conditionē obla
Bydgoſtia recepta à Polonis.
tam à rege accipere, Bydgoſtia poſt octa
uum diem à Polonis expugnata, & mox
refecta, præſidioq; munita eſt. Magiſter
ad Suece ſuos cōuenire iuſſerat: quod v-
bi rex cognouit, partē copiarum ſtatim
Pruſſi apud Suece malè accepti.
eò miſit: pulſi diſſipatiq; q primi de ho-
ſtibus conuenerant, & caſtris exuti. In-
terea interuenêre oratores regis Vences
lai, Cōradus ſenior dux Oleſſnicēſium,
& Ienco Vuratiſlauienſium ac Suidni-
Induciæ inter Polonos & Crucigeros.
cenſium præfectus: bellumque, inducijs
vtriuſque partis conſenſu vſque ad vice
ſimamquartam diem Iunij ſequentis
Venceſlao regi Boemorum arbitrium delatū.
anni conſtitutis diremêre, vt interea Vē
ceſlaus de tota controuerſia inter diſſi-
dentes arbitraretur. Quo nomine ſena-
tus regi⁹ vulgo malè audiuit, quaſi cor-
ruptus à Crucigeris non ſatis decoras ſi-
bi inducias confeciſſet. Ita tūc ab armis
diſceſſum eſt. Quanquam Sigiſmundus
Coriburus frater Vitoudi, cùm nihil ad
huc de inducijs compertum haberet, è
Lituani Pruſſiam vaſtarunt, & tria oppida incenderūt.
Lituania excurſionem fecit cum Litua-
nis in Pruſſiam: ac tribus oppidis hoſti-
libus, plurimiſq; pagis direptis & incēſis
magnam prædam reportauit. Quos vt
Lituania vlciſcim vexata à Crucigeris.
vlciſcerentur Crucigeri, qui excuſatio-
nem ignorantiæ non accipiebant, men-
ſe Martio anni ſequentis clàm per auias
1410 ann:
ſolitudines atque ſyluas tacito agmine
Netupa fl.
progreſſi, tranſmiſſo Netupa amne, & ſta
tione Lituanorum apud Iaſcrum, pro-
dente eam fumo, oppreſſa, in Volcouiſ-
cos improuiſò impetum fecêre, multos
que mortales, qui ad rem diuinam feſtò
die conuenerant, vico incenſo, captiuos
abduxêre. Vitoud⁹ verò cū ſeptē millia-
Vitoudus in ſyluam ſeſe abdidit.
ribus ab eò locò abeſſet, ac de aduentu
hoſtium certior fact⁹ eſſet, raptim in in
teriores ſyluas cū vxore ſeſe abdidit, do
nec diſceſſiſſe eòs cognouit. Sub initiū
Concilium Piſanum.
autem huius belli Pruſſici concilium
Piſis in Herruria apertū eſt, extinguendi
ſchiſ-

ſchiſmatis cauſa, quod ſupra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de ſũmo pontificatu contendentibus, rempublicam Chriſtianam afflixit. Ad id concilium Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis profectus eſt: cæteri verò epiſcopi Polonici, itemque academia Cracouienſis, collegium Plocenſis baſilicæ, quæ tunc epiſcopum non habebat, & abbas Tinecenſis legatos miſêre. Sed non modò non oppreſſum, ſed auctum etiã ibi ſchiſma eſt, cùm duobus, nempe Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunenſi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus eſt, nequicquã reiectis tertius Petrus Cretenſis de ſodalitio Franciſcano pontifex creatus eſſet, Alexandri quinti nomen adeptus. Cauſa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cùm ſanctè vterque promiſiſſet ſe redintegrãdę eccleſiæ gratia abiturum eſſe pontificatu, vbi id Cardinales poſtulaſſent, ludificabantur eos, qui fidẽm ſuam ſecuti erant, ac ne veniebant quidem ad concilium. Secutus eſt autem Vuladiſlaus rex concilij authoritatem, cùm ſuperiori tempore Gregorium pro pontifice habuiſſet. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari Ioanne Huſſo, & Hieronymo Pragẽſi authoribus cœpit, vicinasque Morauiã, Sileſiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim peſtifero nouæ hæreſeos veneno afflauit, partim cædibus & incẽdijs exercuit, & multis magniſq; incommodis vehementer afflixit, ab ambitione & contentione ſcholaſtica orto initio: rege Venceslao non modò non cõpeſcente, ſed compendij ſui cauſa alente etiam contentionem, cùm dictaret, anſerem (hoc enim Huſſi cognomen apud Boemos ſonat) aurea ſibi oua párere. Ac ſuppreſſit quidem vtcunque incendium id oriens Sbinco Archiepiſcopus, quoad vixit: ſed cùm ipſi Albicus medicus homo auarus ſucceſſiſſet, nec multo pòſt, emptam Archiepiſcopam auariori etiam Contado Veſtſalo vendidiſſet, atque is muneris ſui negligens, pecuniam modò cùm ad propinquos ditandos, tum ad res ſuas dubias auarè corraderet, ac miſerè comparceret, diffudit id ſeſe longè lateque, fomentum ſubminiſtrante diſſidio pontificum, & crucis militia, quæ iuſſu Ioannis viceſimitertij pontificis cõtra Ladislaum regem Neapolitanum per totum orbem Chriſtianum, venia peccatorum omnium propoſita, concitabatur. Grauiter enim edictum illud pontificium, ac deinde vitia ſacerdotũ Huſſus, vt erat diſert⁹, ſecundo populo inſectatus eſt: & hoc quaſi gradu facto mox cùm ſacrum ordinẽ inuiſum vulgò reddidiſſet, Ioannis Vicleffi Angli hæretici praua dogmata vnà cũ Hieronymo diſſeminare cœpit. Quorum ſucceſſu inuitati Iacobellus & Petrus Myſnenſes Germani, nonnihil & ipſi de ſuo ad ea dogmata adiecêre: Inde vires ſumente multitudine, duceſq; improbos nacta, coitiones non modò contra magiſtratũ Pragenſem, ſed etiam contra regem ipſum vulgò haberi, & res gladijs, non verbis geri, boniſque eccleſiaſticis manus admoueri cœptæ: mox omnia ſumma & ima permixta, iuraq; humana ac diuina euerſa, ita vt neq; Venceslaus rex, amiſſis ſemel per incuriã & conniuentiam habenis regni, ſubuenire perditis rebus potuerit: ac ne Sigiſmũdus quidem frater eius, cùm ei mortuo ſucceſſiſſet, quãuis multa conſilio pariter & armis contra cõtumaces tentaſſet. Sed nos ad noſtra redeamus. Reuerſus à bello Pruſſico Vuladislaus per maiorẽ Poloniam, apud Nepolomice comitia habuit. His peractis, legatiſq; ad Vẽceslaum regem ad tractandum de pace cum Crucigeris deſignatis, mox Breſte Lituanicũ contẽdit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi ſecretò, ſolo Nicolao Trãba præſente, conſtituit. Inde in Ruſſiam diuertens, venationibus vacauit, confectamq; biſontium, onagrorũ atq; ceruorum magnam vim, & ſale conditam, ſecundis fluminibus Narua & Viſtula Ploſcum tranſmiſit. Inde porrò ſequentis anni initio per Chelmenſem, in Lublinẽſem & Sendomirienſẽ tractum reuectus, nuſquam venationes intermiſit. Inde cùm eum Hermãnus comes Cilię frater patruelis Annę reginę viſiſſet, ac de congreſſu cum Sigiſmũdo Vngarorum rege inſtituẽdo confeciſſet, Ruſſia ac Podolia ruſus curſim peragrata, poſt Paſcha Sandeciam pariter cum Vitoudo aduenit, quò iam complures proceres iuſſi conuenerant. Expectabat etiam Keſmarci Sigiſmũdus. Nec tamen conuenerunt reges. Sed miſſus à Vuladislao cum nonnullis proceribus Polonis ad Sigiſmundum Vitoudus de ſtabiliendis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, q̃ in 16. annos olim pactæ erãt, id reſponſi accepit: Si Vuladislaus bellum Crucigeris faceret, Sigiſmundũ eis deeſſe nõ poſſe. Etenim Roberto Cęſare per id tempus vita defuncto, aſpirabat is ad Romanum imperium, quod & conſecutus eſt. Quamobrẽ gratiam Germanorum principũ, apud quos gratioſi

erant

Boemici motus.

Huſſitæ ſectæ initium & incrementum.

Venceslai regis auaritia. dam.

Epiſcoporũ auaritia.

Huſſi fauor apud Boemos excidi-

Ille pontificio.

Ioannes Vicleffus hæreſiarcha.

Comitia Nepolomicia.

Rex in Lituaniam.

Venationes Ruſsica.

1410. ann.

Hermannus Comes Ciliæ.

Vitoudus à rege ad Sigiſmundum in Vngariã miſſus.

Sigiſmundus fauet Crucigeris. Roberti Cæſaris mors.

Sigiſmundus precium redemptionis à Crucigeris.

erant Crucigeri, aucupabatur. Quin ipſi Crucigeri quadraginta millia numûm aureorum ei promiſerât, ſi Polonis bellum indixiſſet. Cæterùm ad pacê componêdam operam ſuam regi pollicitus eſt Sigiſmundus. Cum Vitoudo autem ſecretos ſermones abſq; arbitris habuit, quibus eum ad ſe allicere, & à fide ac ſo-

Sigiſmundi Regis Vngarorum artes.

cietate Vuladislai, ſpe regni Lituaniei iniecta auocare conatus eſt. Verùm Vitoudus dolis Sigiſmundi intellectis, inſalutato eo diſceſſit. Sed intra vnum milliarium conſecutus eum Sigiſmundus, honorificè, magnis donis muneratum, dimiſit. Nec celauit is Vuladiſlaũ de Sigiſmundi cõſilijs atq; artibus: quibus etſi tunc captus non eſt, poſtea tamẽ irretitus fuit, quemadmodum ſuo loco dicemus.

Monaſterium Sandecenſe.

Condidit autem per hoc tempus Vuladislaus rex Sandecię monaſterium Præmonſtratenſib᷒, quos vocant, monachis, abbatiq; eius curam propinqui prochodocij mandauit. Ad bellum deinde Pruſſicum ſummo ſtudio cępit incũbere, ſpe pacis Crucigerorum improbitate, & iniquitate Venceslai prius quam moreretur, præciſa.

Venceslai Bohemorum arbitrium inter Polonos & Crucigeros.

Nam is cũ arbitrium inter diſſidẽtes ex compromiſſo ad ſe delatũ recepiſſet, vt erat homo nihili, & voluptatibus atq; ebrietati penit᷒ immerſus, ne cognita quidẽ cauſa, de ſentẽtia Iodoci marchiõis Morauiæ ita pronunciauit, vt nullam prorſus neque iuſtitiæ neq; ęquitatis rationem duceret, & ineptiſſimè quæ extra controuerſiam erãt adiungeret, vt Poloni ſcilicet non niſi ex Occidentalibus oris regẽ ſibi deinceps peterent. Dobrinenſem autem tractũ, vt ipſe vno anno obtineret, atque interim deliberaret, vtri parti eum adiudicaret. Quæ ſententia cum Germanica lingua à Scriba recitari inciperet, noſtri diſceſsêre, negantes ſe Germanicæ concioni propter linguę imperitiã intereſſe velle.

Iodocus marchio Morauiæ infenſus Vuladislao regi.

Erat autẽ Iodocus inſenſus Vuladislao, propterea quòd is æmulum ipſius Procopiũ contra ipſum armis adiuuiſſet. Deſperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimiſſis in oẽs partes literis reſtibus alligatis, quæ ex eo reſtiũ nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit.

Reſtes.

Pruſſicum bellum.

Ne quid autem abſente ſe, & in Pruſſicum bellum intento Sigiſmundus turbaret, quemadmodum præ ſe ferebat, Ioannem Scecocinium caſtellanum Lublinenſem & præfectũ Sandecenſem generẽ Odtonanzum cum omni Sciricienſis atque Biecenſis oræ nobilitate ad tutandam illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicum ſuum comitatum, vt ſe ad bellũ compararent, dimiſit: militem mercenariũ cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metãdorum caſtrorum, & inſtruendarã acierum peritis è Boemis atq; Morauis de ſententia Sbignei Brezij marſalci (alijs aduerſantibus, & ſumptuum magnitudinem, dubiamque & infirmã externorum militũ fidem cauſificantibus) acciuit: cùm Sbigneus diceret, victoribus quidẽ illis victos hoſtes ſtipendia penſuros eſſe: ſi verò victi fortè eſſent, pro cæſis captisq; nõ fore qui ea peterẽt: fidelem autem operam eos nauaturos eſſe in conſpectu eorum, apud quos ſtipendia facerent, dimicantes, & infamiã ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari metuẽtes.

Ioannes Scecocinius & Odronanzus Sciricienſis & Biecenſis nobilitas relicti in præſidio contra Vngaros.

Centuriones & rei militaris periti accerſiti è Boemia.

Mercenarij milites externi an vtiles ſint.

Miſit tamen iterũ Vuladislaus legationem ad Sigiſmũdum regem, eumq́, & fœderũ, & promiſſi de tentãda pace inter ſe & Crucigeros admonuit. Et prolixè quidẽ ille promiſit, ipſum ſe ad Crucigeros eã de cauſa profecturũ eſſe: ſed mutata ſententia Nicolaum Garã Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonum Trãſyluaniæ palatinos, & Georgiũ Kerſdorfiũ Sileſium legatos miſit in Pruſſiam, non tam pacis tractandę, quàm quadraginta milliũ florenorũ à Crucigeris emungendorum cauſa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, & in Pruſſiã vſq; eius iuſſu atq; ſumptibus deducti ſunt. Nihilo tamen magis remittebat is inſtitutam expeditionem.

Legati Sigiſmundi ad Crucigeros.

Erant in aula & miniſterio Sigiſmũdi complures Poloni equeſtris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauiſſius cognomẽto Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani gentẽ Sulimæi, Thomas Calſcius Roſeus, Albertus Malſcius Nalcricius, Dobeslaus Puchala Vienauius, Ioãnes Broglonius Grimalius, & Scatbicus Gorſcius Habdãcus, qui propter præclara merita ſuã non contemnẽdas facultates & poſſeſſiones in Vngaria beneficentiã eius regis adepti erant. Qui omnes vbi regẽ ſuum Vuladislaum ad Pruſſicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundum ad violandũ cum eo fœdus pronum eſſe ſenſerũt, relictis poſſeſſionibus, & ingentibus Sigiſmũdi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaum ſecuti ſunt. Nec malè eis poſtea reſpondit Vuladislai gratitudo & liberalitas.

Polonorum equitum factum laude dignum.

Proficiſcens autem is ad bellũ Pruſſicum, Nicolaum Curouium archiepiſcopũ Gneſnenſem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunque iter faciebat, profuſa in egenos largitione vtebatur. Cùm autem Slupiam, quod oppidum epiſcopi Vuladislauienſis ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitũ

Archiepiſcopus gubernator Poloniæ.

Slupa oppidum.

eſt, perueniſſet,biduo ibi commoratus,
diluculo ad ædem ſacram ligno crucis
Religio Vuladislai regis.
Chriſti celebrem in excelſo monte poſi
ram pedeſter aſcēdebat, nec niſi veſperi
ad ſumēdum cibum in oppidum deſcē-
debat,cùm totū diem precarioni flexis
genibus in templo vacaſſet.Iam induciȩ
cum Crucigeris expirarant, Poloniqúe
equites, quos rex de aulico comitatu
ſuo ad præſidiū Inouuladiſlauiæ,Breſte,
& Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli
Poloni vexant Pruſsiam.
fecerant,incenſis compluribus pagis in
ripa Viſtulæ, Magiſtro Crucigerorum
cum legatis Sigiſmundi non ſine pertur
batione animi inſpectante. Sed furore
eius mitigato,legati decem dierum in-
Induciæ.
ducias,per quas de pace ageretur,rurſus
confecerunt.Quæ quidem induciæ, ta-
metſi nihil per eas de pace actum eſt,ta-
men ex re noſtrorum fuêre, quod non-
dum copiæ ad conſtitutum locum con-
uenerant. Cùm autem eæ apud Cirnen-
ſcenſe monaſterium conueniſſent, na-
uali ponte iūncto,qui multò ante ad eū
vſum apud Cozinicios ſaltus paratus e-
rat,Viſtulam cum impedimentis,curri-
bus & bombardis tranſmisêre,& in vlte
Vitoudi exercitus.
riore ripa caſtra poſuêre. Eò Viroudns
cum Lituanicis ac Tattaricis copijs ad-
uenit.Neque verò is ſuos tantùm Litua
nicos Tattaros adduxit, ſed Zauolgēſes
ſiue Tranſuolganos etiam,quos per hy-
emem vnà cum liberis & vxoribus eam
ob rem ſuſtētarat.Exactis inducijs, cùm
ne tentata quidē pax eſſet,Ioannes Bro-
glouius,quem rex præſidio Bydgoſtien
ſi præfecerat,cum non contemnēda ſu-
orum manu noctu in Succenſe territo-
rium ingreſſus,inſidias opportuno loco
poſuit:ipſe verò poſtridie cū paucis cir-
cum arcem & oppidum populabundus
hoſtes elicuit,& ſimulata fuga in inſidi-
Polonorum prima de Crucigeris victoria.
as induxit:vbi à fronte & à tergo circū-
uenti,omnes ad vnum partim cæſi, par-
tim capti ſunt. Quo cognitò Crucigeri
Henricum Plauenium commendatorē
Succenſem cum præſidio tueri oram il-
lam iuſſerunt. Venerūt deinde in caſtra
regis legati Sigiſmundi,& perſpecta vo-
luntate regis ad pacem æquis conditio-
nibus componendam inclinata, ad Cru
cigeros reuerterunt.Fuerunt autem cō-
Pacis conditiones à Polonis propoſitæ.
ditiones à rege editæ, vt Crucigeri Do-
brinenſem ditionem ſibi redderent: Sa-
magitia abſtinerent,de damnis verò vt
Sigiſmundus arbitraretur.Nec eas tamē
Crucigeri accipiebant, indignum rati,
ab hoſte armato,ac ditiones ſuas inſeſtā
re cuiuſque modi cōditiones accipere:
quaſi victoriam in manibus haberēt.Cū
autem nihil reſponſi rex ab Vngaricis le
gatis acciperet,miſit ad eos Petrū Corſ-
bocum equitem, vt de Crucigerorū ſen
tentia certior fieret. Re in conſultatio-
Crucigeri bellū quàm pacem cupidiores.
nē Crucigerorum a Magiſtro poſita,fre-
mere omnes,& bellum quàm pacē mal-
le:vnus ab omnibus commendator Me
Menenſis commendatoris conſilium.
uenſis comes Vendenſis,annis & vſu re
rum prudētior,diſſentiebat,pacem ſua-
dens,& communem eſſe Martem, dubi
umq; euentum belli dictitans. In quem
Tetingeri ferocia.
Vernerus Tetinger Elbingenſis commē
dator grauius inuectus: Poteras,inquit,
cum iſto animo domi manere,& ægro
torum fratrum curam gerere . At ille:
Ego, inquit,quæ recta & vtilia iudico,in
medium conſulo:ſed tamen ſi his aliter
videbitur,ita me Deo propitio gerā, vt
genere meo dignū eſt:Tu vide, ne ſis di-
ctis ferocior, quā factis fortior. Interce-
pit rixam commendatorum Sciborius,
pacemq; enixiꝰ ſuadere cœpit. Sed eum
quoq; Magiſter increpuit:Polonꝰ, inqui
ens,cùm ſis Scibori, quæ in rem Polono
rum ſunt, loqueris. Interea dum hæc fi-
unt,promouebat caſtra Vuladiſlaus, &
quodam tempore ex cōpoſito hoſtium
aduentum nunciari iuſſit,vt inopinato
tumultu negligentiam & ſecuritatem
Vucra fl.
ſuis excuteret.Cùm autem ad Vucram
amnem caſtra haberet(qui locus Maſo-
uiticȩ quidē ditionis erat,ſed eum tunc
Crucigeri datis duci mutuò quinq; mil
libus marcarum Pragenſium hypothe-
cæ nomine obtinebant) ibi Lituani at-
que Tattari non ſecus ac in hoſtes om-
nem crudelitatem , nulla neque ſexus
neque ætatis miſeratione, exercuêre.
Rex à nobilitate grauiter obiurgatus de Lituanorum ac Tattarorum licentia.
Qua de re grauiter reprehenſus rex à
primoribus Polonorum,cùm ſe ij cum
omni nobilitate Polonica tam impla ca
ſtra deſerturos eſſe minarētur, captiuos
omnes ſolui iuſſit,ac dimitti. Motis au-
tem ex eo loco caſtris, cùm primùm ho
ſtium fines attigit, expandit acies in latè
patenti planicie , acceptumque manu
Aquila Polonorum principū inſigne.
ſua vexillum maximū, (cuiꝰ inſigne eſt
alba aquila coronata hiante roſtro,& ex
tenſis alis)explicat, ſuſpiranſq; & lachry
Vuladislai regis oratio pia.
mabundus ſonora voce ita fatur . Deus
Opt. Max. non modò factorū atque di-
ctorum, ſed & cogitationū omnium co-
gnitor,tu mihi teſtis es locupletiſſimus,
me inuitum ad hoc bellum cū Chriſtia-
nis qualibus qualibus, Chriſtianis tamē;
gerendū deſcendere,maximis & intole-
rabilibꝰ Crucigerorum iniurijs prouoca
tum,& officio meo adductū, vt populos
abs te curæ & fidei meæ concreditos de
rapacibus & cruentis eorum manibus,et
infandis contumelijs vindicem. Tu no-
ſti , conſilia pacis me nunquam defu-
giſſe,

giſſe, & vel iniqua pace iuſtum bellum redimere cupiuiſſe, ſi quem religioſi homines inſatiabili cupiditati, & irreligioſę ſuperbiæ ſuæ modum ſtatuere voluiſſent. Sed quando nihil apud eos manſuetudine & patientia vix priuato homini, nedum principi conſentanea; proficio, tuæ iuſtitiæ fiducia iuſta piaque arma ſumpſi, tuisque auſpicijs vexillū hoc nunc explico. Tu quæſo iuſtiori cauſæ faueto, & ſanguinē Chriſtianorum hominum, qui immaniter hactenus à Crucigeris trucidati ſunt, quosque hoc bellum vtrinq; abſumet, ab illis, qui bello cauſam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecêre deinceps Vitoudus, & Maſouij duces, & proceres tam Poloni quàm Lituani.

Bogarodizo pean D. Adalberti.

Deinde Poloni abſterſis lachrymis, carmen patrium, ſiue pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum epiſcopū ferunt, cecinêre. His peractis, quæſitus eſt, cui ſumma adminiſtratio totius belli ſecundum regē committeretur. Detrectantibus aurē tātum onus maximo cum periculo cōiunctum Boemis & Morauis, qui ſcientia rei militaris præſtare in primis videbantur, ad Zindramum Maſcouicium enſiferum Cracouienſem, ortum ex ea familia, cuius inſigne ſol eſt, munus id defertur. Erat is quidem ſtatura parua, ſed ingēti ſpiritu, & ingenio ſolertiaq; nō vulgari. Huic adiuncti cōſiliarij, Vitoudus, Criſtinus Oſtrouius caſtellanus Cracouienſis, Ioannes Tarnouius Cracouienſis, Sendiuoius Oſtrorogus Poſnanienſis, Nicolaus Michalouius Sendomirienſis palatini, Nicolaus Tramba præpoſitus apud S. Floriani & procancellari⁹, Sbigneus Brezius marſalcus, & Petrus Saffranecius magiſter cubiculi, ſiue ſuę camerarius, vt vocant, Cracouienſis.

Zindramus Maſcouicius dux belli delectus.

Conſilium caſtrenſe.

Luterberga oppidum.

His conſtitutis, ad Luterbergam hoſtile oppidum, quod iam noſtri ſuccenderāt, caſtra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum ſupplicio diſciplina militaris in exercitu ſancita eſt. Dira ac deteſtanda ſcelera Lituani atque Tattari in excurſionibus atq; populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atque virgines conſtuprabant, infantes diſſecabant, templa cum ſacris diripiebant, & quodam loco ſanctiſſimum Chriſti Ieſu corpus, quod in templis de more apud Chriſtianos aſſeruatur, de argenteo ferculo profanè in terram abiecerāt. Id vbi reſciuêre noſtri, fremere cuncti: & ni plectantur ſacrilegi, militiam ſe deſerturos eſſe populariter minari. Hoc clamore & fremitu cōmotus rex, authores ſceleris perquiri iuſſit. Inuenti duo Lituani, Vitoudi iuſſu ipſi ſibi patibulum excitarunt, & ſuis vterq; manib⁹ barbaro, ſed patrio tamen more, ſeſe ſuſpēderunt, obiurgantes ſeſe mutuò, ne ſua cunctatione iram principis in ſe magis accenderent: quaſi is atroci⁹ etiam aliquid in eos poſſet ſtatuere. Nec ferè tale quippiam poſtea deſignatum eſt, territis cunctis duorū ſupplicio. A Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce ſuperpoſita ad Rubicouum lacū eſt, haud procul à Deruancia flumine, caſtra mota. Vnde cùm pabulatū nōnulli de noſtris excurriſſent, quinquaginta equos hoſtiū, qui in flumine adaquabantur, ſeſſoribus deiectis cæpêre: & cum his reuertentes, eminus conſpecti, cùm ſpeciem hoſtiū [illegible]ē tantium præbuiſſent, tumultum in caſtris conciuêre. Sed mox is reſedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum eſt publicè regis iuſſu, ne quis abſq; commeatu caſtris egrederetur, neue in caſtris tuba vteretur, pter vnum regium tubicinem. In mouēdis autem caſtris hęc ratio inſtituta, vt ad primum regij tubicinis cantum cuncti ſeſe armarent: ad ſecundum, equos ſternerent & frenarent: ad tertium verò vt Marſalcū cum regio vexillo minore præcedentē compoſiti ſuo quiſque ordine ſequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, ppterea quòd haud procul caſtra habebāt Crucigeri, traiectu fluminis noſtros prohibituri, cuius vtramque ripam & alueum denſis ſtipitibus & ſudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis rex, ne ſuos in extruendo pōte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aſpera & mōtoſa loca itinere, prope Zialdouiam oppidum caſtra metatus eſt. Venit eò ad regem Fricius Reptius Sileſius cum mandatis legatorum Sigiſmūdi regis: & quādo fruſtra de pace apud Crucigeros tentatum eſſet, bellū Vuladiſlao Sigiſmūdi nomine in ſecreta magiſtri militiæ & octo conſiliariorum audientia, denunciauit. Soli autem regi ſecretius in aurem inſuſurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur. Quadraginta enim millium aureorum à Crucigeris emungēdorum cauſa eàm factam eſſe: animauitq; eum, vt ne conſerere manus cum Crucigeris, quorum vires longè eſſent inferiores, reformidaret. Dimiſſus cum eo reſponſo, quo Vuladislaus Sigiſmundo extremā pro compluribus maximisq; ſuis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & vltionem diuinam in caput ei⁹, qui prior

Lituanorum impium facinus.

Polonorum pietas.

Supplicij ſumendi mos apud Lituanos.

Curetnicum oppidum.

Rubicouus lacus.

Druanza fl.

Tumultus in caſtris.

Edictum regium ad diſciplinam militarem pertinens.

Zialdouia oppidum.

Sigiſmūdus rex bellum Polonis indicit.

fœdus rumpebat, imprecatus eſt. Vbi in
caſtra Crucigerorum rediȷt Fricius, cer-
riores eos fecit de caſtris regijs. Credide-
ranr enim ij Polonos atque Lituanos ſu
bito pauore perculſos, fuga diſſipatos
eſſe. Nec multo poſt ab exploratoribus
nunciatum eſt, Polonos Dambrouunũ,

Dambrouunũ oppidum direptum & incenſum.

quod Gilgemburgum Teuthones voca
runt, oppidum frequens & opulentum,
& lacu in orbem fere circumfuſo, & ſpiſ
ſo muro munitum expugnaſſe, direptũ-
que incendiſſe, & verſus Marieburgum
iter intendere. Quo nuncio accepto

Crucigerorũ ferocia.

Ctucigeri ira perciti vociferari, indigni
ſlimum facinus impunè ab his ditiones
ſuas vexari, quibus ipſi prius Pomera-
niam atque Dobrinum eripuiſſent, &
quorum regionem ferro & igni quodã
re[...]pore longè lateq; peruaſtaſſent: nec
ferendum amplius, quin de ſumma re-
rum cum Polonis primo quoque tem-
pore decernerent. Itaque in hoſtem ſe
duci flagitabant. Neq; Magiſter abnuir.
Rex cùm altero quoque die apud Dam
brouunum expugnatum ſtatina habuiſ-
ſet, captiuosq́ue omnes, exceptis Cruci-
geris religionem profeſſis, benignè re-
laxaſſet, prædaq; & commeatu copioſo
exercitũ ditaſſet, tertia die, hoc eſt quin-
ta decima menſis Iulij, facto duûm mil-
liarium itinere, inter fruteta & nemora
prope Gruneualdum & Tannebricum
pagos caſtra metatus eſt. Fuerat nox præ
cedẽs rempeſtatibus inquiera, ſed apud
Crucigerorum, quàm noſtrorũ caſtra
longè inquietior, ita vt eorum tentoria
diſijceret: manè autem validiores venti
flare cœperant. Quam ob rem cùm rex

Rex rei diuinæ vacare ſolitus.

non facta re diuina præter morẽ caſtra
mouiſſet, apud Gruneualdũ demum e-
recto tẽtorio rei diuinę vacauit. Interim
ei nunciarur ab exploratoribus, alio ſu-
per alium accurrentibus, hoſtes adeſſe.
Ad extremum veniens ipſe Vitoudus,
nunciat hoſtes in conſpectu eſſe: Ni ma-
turetur, in imparatos impetũ daturos.
Nec tamen auelli rex ab altaribus, do-
nec ſacra peragerentur, potuit. Et fuit ſa
nè res in periculo, ſi hoſtes aciebus no-
ſtrorum nondum inſtructis ilico ſigna
intuliſſent. Sed ne id facerent, diuinitùs,
vti creditum eſt, impediti ſunt, veriti, ne
quid fraudis & inſidiarum noſtri nemo
rum opportunitate occultarẽt. Interea
cõmodè à Zindramo & Vitoudo acies
inſtructæ: læuum cornu Poloni, dexrrũ

Signa Polonorum & Lituanorũ.

Lituani tenuêre Quinquaginta fuêre ſi-
gna Polonica, Lituanica quadraginta.
In prima acie robur totius exercitus &
veterani milites collocati. Iamq; pugnę
ſignũ à rege poſcebatur, & ſinguli bini,
terniq; inter duas acies procurrẽtes cũ
pari numero hoſtium manus conſere-
bant: & rex iam peractis ſacris armatus
in aciem prodibat, imbellemq́ue ſacer-
dotum & ſcribarum turbam in caſtris
relinquebat, cùm ex hoſtili acie duo ca-
duceatores progreſſi, quod mandata ad

Caduceatores Crucigerorum.

regem à Magiſtro ferre ſe ſignificabant,
ad regem deducti ſunt. Hortabantur au
rem ij regem Magiſtri nomine, ne ram
cunctanter & meticulosè pugnã iniret:
& quo incunctantius id faceret, duos
gladios ſtrictos & cruẽtos (quemadmo-

Gladij miſsi regi à Magiſtro.

dũ carmen vulgare de prælio hoc cõpo
ſitũ, quod in hanc vſq; diẽ exrat, habet)
ei & Vitoudo obtulêre, vt vel ijs aduer-
ſus Crucigeros vterẽtur. Ne quam verò
anguſtiarũ ad explicãdos ordines excu-
ſationẽ necterenr, néue inter nemora la
titarẽt, cõceſſurum ipſis eſſe Magiſtrum
plus campeſtris ſpacij. Hæc tam ſuperba
mandata dum caduceatores exponunt,
interea Crucigericus exercitus, vr fidem
dictis eorum præſtaret, non modico in-
teruallo retroceſſit. Rex (nam Vitoudus
aberat Lituanicã aciem obequirans) cõ-
municato cũ his, quos circa ſe, quemad-
modũ diximus, habebat, cõſilio, placidè
& modeſtè caduceatoribus reſpondit.

Regis modeſtum reſponſum.

Quamuis armorum ſatis habeat in exer
citu, accipere ſe tamen in Dei nomine
gladios cõtumeliæ cauſa ab hoſte miſ-
ſos: atq; ita accipere, vt omen victoriæ,
quam ſibi armorum traditio portẽdat.
Nunquã ſe quidem à pace abhorruiſſe:
ſed quando bellũ mallent Crucigeri, &
ſanguinẽ Chriſtianũ tantopere ſitirenr,
ſperare, mãſuetudini ſuæ & iuſtiori cau
ſæ diuinũ auxiliũ affuturũ, ac de illis cõ-
dignas crudelitatis atq; ſuperbiæ pœnas
expetiturũ. Omnem autẽ eam rẽ vnà cũ
electione cãpi ſe diuinæ ſapientię & iu-
ſtitię cõmittere. Accepti gladij, in ęrario
regio in hãc vſq; diem aſſeruãtur. Cadu
ceatores autẽ alter Sigiſmũdi regis, alter
Stecinenſium ducis inſignia præ ſe fere
bant. Mox Vuladiſlaus paucis pro tẽpo-

Rex exceſsit ex acie.

re milites adhortatus, excedens ex acie
(nam ita viſum erat proceribus atq; cõ-
ſiliarijs, vt is aliquo loco cũ delecta ma-
nu, quæ ipſi cuſtodię & præſidij cauſa at-
tributa erat, extra diſcrimẽ prælij conſi-
ſteret) canere ſigna iuſſit, ſimulq́; exerci-
tus omnis alacer patriũ pæana cecinir.

Prælium.

Editiore loco Crucigeri conſtiterant:
inde cùm duas bombardas dato loco
eiaculari eſſent, nec vllo tamen ferè de-
trimento noſtros affeciſſent, per decliue
cum infeſtis ſignis decurrêrunt. Occur-
rêre & noſtri aduenientibus. Commiſ-
ſum vtrinque ſumma vi prælium ita

vt fra-

vt fragor ſonituſque armorum procul exaudiretur. Iamque ad vnius ferme horæ ſpacium pugna durauerat, & neutro tamen inclinabat victoria, ibi Crucigeri animaduertentes debilius eſſe dextrū cornu noſtrorum, in quo Lituani, Ruſſi atque Tattari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim inſtructi erant, cum aliquot alarum ſubſidijs maiorem in id impetum dedêre, eo conſilio, vt eo pulſo, totis viribus læuum, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirētur. Nec vanus omnino conatus hic fuit. Statim enim res noſtrorum in ea parte deteriore loco eſſe cœpit, Lituanis atque Tattaris ſenſim pedē referentibus: & ad extremum, cùm ad vnius iugeri ſpacium tamen vtcunque hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, in fugam, nequicquam reuocante Vitoudo, effuſis. Néc ij ſiſti vllo modo potuêre, ſed perpeti fuga plerique in Lituaniam contendentes, actum eſſe de vniuerſo exercitu renunciarunt. Soli Smolēſcij Ruſſi, qui ſub tribus ſignis in eodem cornu conſtiterant, fœditatem fugæ deteſtati, eximiæ virtutis laudem meruêre, & vna turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu ſeſe coniunxêre. Alia ibi erat rerum facies: noſtri enim acerrimè dimicantes, vexillum regium, cuius ſignifer fuit Martinus Vurocimouicius vexillifer Cracouienſis, ab hoſtibus deiectum, ſumma vi connixi, recuperarunt. Ibique primùm inclinari cœpit hoſtilis acies. Inſtabant noſtri perturbatis: & commodùm leni pluuia delapſa, puluis, qui longiorem aſpectum adimebat, reſederat. Affuêre quidē (ſed poſt tempus fermè) ij qui Lituanos à dextro cornu pulſos longius perſecuti erāt: & ni confuſi iam fuiſſent ſuorum ordines, reſtituiſſent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & ſuorum ꝑturbatione conſternati, & ſine ordine inuecti, non diu Polonorum impetum ſuſtinuêre. Erat extremum agmen Crucigerorum ſub ſexdecim ſignis, quod nōdum prælij fortunam tentauerat, in quo Magiſter & primores Crucigerorum erant. Id vbi ſuorum fortunam cognouit, circūduci cœptum, vt ab latere noſtros inuaderet. Fortè in ea parte rex cū globo ſuo & minori vexillo conſtiterat, euentum pugnæ expectans: ratusq; in ſe aciem illam dirigi, Sbigneum Oleſſnicium ſcribam in aciem ad ſuos miſit, vt cohortes aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbaſſa gente Nalencio, negante id fieri commodè poſſe, ne ſpeciem fugientiū exhiberent, & hoſtibus perculſis quidē, ſed non deuictis terga obijcerent: retulit, nullùm in acie cuiuſquam imperiū exaudiri. Ibi rex cùm experiri nihilominus fortunam prælij cuperet, retent⁹ eſt ab ijs, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & vexillum minus, ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur, occultatum. Interim Luſacius quidam Dipoldus Kikericius miles ſtrenuus, totum corpus armis tectus, ex hoſtili acie procurrens, regem & ipſum armis inſignem infeſta haſta petere videbatur. In eum & rex viciſſim haſtā direxerat: ſed Sbigneus Oleſſnicius inermis cum ſemifracta haſta præcurrens, vt vel ſuo periculo regium periculū auerteret, ab latere vibrata haſta de equo Dipoldum deiecit: deiectū rex haſta in frontem reuoluta caſu caſſide apertam, ferire ſatis habuit. Sed regij ſatellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adoleſcentis facinus: quod rex poſtea magnis donis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, cùm ille ſacris initiari cogitās, baltheū militarem abnuiſſet. Iam noſtri totam hoſtilem aciem, ſeu quæ initio contra ſe conſtiterat, ſeu quæ actis in fugam Lituanis poſterius acceſſerat, ingenti ſtrage fractam profligarant, cùm illum fortè cuneum ſub ſexdecim ſignis procul aſpexêre: & primùm quidem Lituanos eſſe è fuga reuerſos credidêre: deinde cū error Dobeſlai Oleſſnicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à noſtris illata ſunt, & auctus is erat acceſſione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadē ibi fortuna fuit: victi hoſtes non maximo negocio. Cæſis enim primoribus, qui primi pugnam inierāt, facilè reliqua multitudo, cùm nihil iam ſpei opiſque vſquam cerneret, in fugam acta eſt. Fugientium terga noſtri prementes, eodem impetu caſtra iunctis carris atq; curribus munita cæperunt, & plurimos ibi mortales ira nihil penſi faciente contrucidarunt, ita vt inde torrens ſanguinis longius profluxiſſe memoretur. Sed vinum id fuit, ſanguine cæſorum tinctū. Nam cùm noſtri captis caſtris ad prædā verſi eſſent, & magnam vini copiam, vt in opulentis ac delicatis caſtris, reperiſſent, auidius eo ſe, vt q æſtu ac labore diuturno & vulneribus confecti impenſe ſitirent, ingurgitare cœperant. Quare ne à continuanda victoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum contraherent, diſſectis regio iuſſu vaſis, vinum inter cæſorum corpora profluens, ſpeciem ſanguinis

Lituanorū fuga.

Smolenſcienſium virtus.

Vexillū regium recuperatum.

Rex non permiſſus pugnam inire.

Sbignei Oleſſnicij virtus.

Crucigeri victi à Polonis.

Caſtra capta.

præbuit. Neq; verò longiore fuga multi hoſtium euaſêre. Nam fugientes quoquouerſus noſtri perſecuti ad aliquot milliaria partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco paluſtri aliquot turmæ latitãtes armorum ſplendore proditæ, abiectis armis pecudum in morem noſtris præ ſe agentibus in caſtra compulſæ ſunt, paucis, qui primùm reſiſtere auſi erant, interfectis. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinquaginta millia, in quibus Magiſter & commẽdatores omnes, paucis exceptis, fuére: capta ad quatuordecim millia, vt prodidit Vapouius, ſigna militaria relata vnum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam videri debet. Nam ad cẽtum quadraginta millia hoſtium fuiſſe, autores habeo. Et ſanè omnis ferè Germania tunc autoribus Crucigeris in exitium Polonorum conſpirauerat. Sileſiorum item & Slauorum, ſiue Pomeranorum, qui ad mare Balticũ & Cherſoneſum Cymbricam accolunt, duces in conſanguineorum ac progenitorum ſuorum perniciem deuoti, armis Crucigeros viriſque iuuerunt. Ex his Conradus Albus Oleſſnicenſis, & Cazimirus Scecinenſis, qui ſoli per ſe ipſi cum auxilijs affuerant, viui capti: multi item alij inſignes & illuſtres viri: caſtra opulẽta direpta. Ibi magna vis tædarũ ad incendia Poloniæ, magna catenarum, funium, & compedum ad vinciendos noſtros comparatarũ, malo dominorum ſuorũ reperta. Vlrici Magiſtri torquem cum cruce aurea gemmis precioſis diſtincta Mſciugus Scrinnius ad regẽ attulit, à gregario milite ſuo, qui eum interfecit, detractum. Fertur autem à multis, ex vtroque exercitu per omne tempus prælij conſpectus eſſe in aëre vir venerandus pontificali habitu, dimicantes noſtros confirmans, hoſtibus verò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus epiſcopus Cracouienſis fuiſſe exiſtimatur. Quin & ea nocte, q̃ prælium hoc præceſſit, oſtẽtum in cælo circa lunam, euentum prælij portẽdens, multis teſtibus apparuiſſe memorant. Monachum enim cum rege aliquandiu depugnaſſe: & ad extremum, monachum victum, „ ac cælo deturbatum eſſe. Nec ſanè no„ uum & inuſitatum eſt, futuros maxima„ rum rerum euẽtus oſtentis & prodigijs „ quibuſdam, ſiue cæleſtium conuerſio„ num efficientia, ſiue ſanctiſſimarũ men„ tium, quos Angelos vocamus, ſiue im„ purorum dæmonum, caliginoſum hûc „ ac terræ vicinum aërem incolentium „ miniſterio, non ſine diuino tamen nu„ tu, editis ſignificari. Et affuit ſanè Polonis non obſcurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tattarorum, Ruſſorum, & Lituanorum ſtragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidêre: inter quos Iacubouius gente Roſeus, & Imbramus Ciulicius gente Ceuinius maximè inſignes fuêre. Nonnihil fortaſſe momenti ad victoriã noſtris & Boemi Morauique mercenarij, ſed imprudentes, attulêre. Nã ij cum vno vexillo, cuius ſignifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, ſiue metu, ſiue auro Crucigerorum corrupti, ſub initium pugnæ ſeceſſerant. Conſpicatus aũt eos in ſylua Nicolaus Tramba procãcellarius, cum ex acie iuſſu regis in caſtra cũ cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos in aciẽ redire cõpulit, in ductorem ſuum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit ac deſpicatus ob id factum, vt ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, ſpeciem noui exercitus hoſtibus præbuêre, terroremq; addidêre. Dum autem noſtri poſt victoriam pertinacius hoſtes fugientes perſequũtur, rex cum impedimẽtis ſubſecutus, haud lõgè à loco prælij verſus Marieburgum fixit tentoria, & ad veſperum ſuos cum ſpolijs & magna captiuorũ multitudine reuertẽtes, ingenti lætitia in caſtra recepit. Ibi defeſſa totius diei labore, æſtu & inedia corpora, cibo potuque, ac deinde ſomno curata ſunt. Quo quidem factum eſt, vt complures ſaucij in loco certaminis neglecti, nocturni cæli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Inſequenti die ſacris in primis Deo ſolenni pompa peragendis, hymniſq; iuſſu regis vacatum eſt. Hinc cæſorum funeribus cura impenſa: collectaque Magiſtri Vlrici & principum Crucigerorum (inter quos comes Vendenſis erat, qui ita, vt prædixerat, fortiſſimè dimicans occubuerat) corpora, & curribus impoſita Marieburgum tranſmiſſa ſunt à rege, mortẽ hoſtium ſimul & humanarum rerum viciſſitudinem pijs ſuſpirijs & lachrymis proſequente. Relata deinde ad regem capta ſigna, & captiui omnes exhibiti, ac ſecũdum nationes diſtincti atque deſcripti. Ac cæteri quidem omnes ſponſione militari, vt ſe ad diem ſancti Martini Cracouiæ ſiſterent, à Sbigneo marſalco, & Petro Saffranecio ſuccamerario Cracouienſi obligati, iuſſu regis domos dimiſſi ſunt, dato etiam pro cuiuſq; conditione viatico:

Cæſorum et captiuorum numerum. Magiſter occiſus.

Crucigerorũ copia.

Oleſſnicenſis & Scecinẽſis duces capti.

D. Staniſlaus Polonis dimicantibus adfuit. Oſtentum.

Iacubouius & Ciulicius interfecti.

Boemorum ſeceſſio.

Nicolaus Tramba.

Zarnouius Boemus infamis muliebris virum.

Regis pietas & humanitas.

tico: Cazimirus verò Scecinenſium, & Conradus Oleſſnicenſium duces, Chriſtophorus Kersdorſius Sileſius, Venceſlaus Duninus Boemus,& quicunque erant de Crucigerorum ordine, in Poloniam miſſi,per arces aſſeruandi diſtributi ſunt. De duobus modò, Marquardo Salisbachio commendatore Brãdeburgenſi,& Sumbergio,nequicquam deprecante rege,à Vitoudo ſumptum ſupplicium:quod ij in colloquio quodã prope Caunnam, matri eius probrum obieciſſent,& tunc captiui nihil de faſtu ſuo diminuiſſent.

Vitoudi ira.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Dimiſſi autem in Poloniam veredarij cum nuncio victoriæ & literis ad archiepiſcopũ,epiſcopos, ac præſides Academię,& ad ſenatum Cracouienſem à rege ſcriptis,celeriter cunctã Poloniam immenſa lætitia repleuêre.Quã obrẽ ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habitæ,diesque iduum Iulij menſis tam inſigni victoria memorabilis,quo dimiſſio,ſiue diuiſio Apoſtolorum Chriſti repræſentatur, inter ſeſtos relatus.

Diuiſionis Apoſtolorũ feſtus dies.

Triduo verò in ijſdem ſtatiuis noſtri manſêre non optimo conſilio, & contra ſententiam eorum, qui magnũ in re militari vſum habebãt,quibus placebat,continuari curſum victoriæ, neq; vllum recolligendi ſeſe ſpacium dari hoſtibus.Si mox ad Marieburgũ eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur,paruo negocio arcem eam capi poſſe.Ea verò capta, omnes Crucigerorum munitiones in poteſtatem regis & Polonorum venturas eſſe.Er ſanè ita eueniſſet. Perpauci.n. eam arcem ſeruabant,atque ij victis & ad internecionem cæſis ſuis inopes animi & cõſilij partim de deſerenda arce, partim de deditione cogitabant:donec tertio die Hẽrici Plauenij Succenſis commendatoris, qui ad præſidium eius oræ relictus prælio non interfuerat,aduentu confirmati ſunt.

Poloni noſtri nẽre vti victoria.

Henricus Plauenius Marieburgũ præſidio firmauit.

Adduxit autem is quinque millia hominũ, ex omni vicinia collecta. Porrò legati Sigiſmũdi regis cùm de clade Crucigerorũ, & nece Magiſtri Mariebutgi cognouiſſent,acceptis Gdani reliquis viginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magiſter annumerari iuſſerat, ad regẽ ſuum reuerſi ſunt. Acceperãt noſtri, qui ad præſidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vanſoſſio gente Toporo, palatino Caliſſienſi, & præfecto Naclẽſi relicti à rege erãt,nonnihil incommodi à Michaele Cochmeiſtro aduocato nouæ Marchiæ tertio die ante Grunewaldenſe prælium,cùm in hoſticum populabundi excurriſſent:eiusque rei culpa in præfecto hæſit, qui noſtris acriter cum hoſte obuio dimicantibus primus fugam inijt:ſed percommodè accidit, quod de ea clade poſt victoriam demũ in caſtris regijs cognitum eſt. Debilitaſſet enim proculdubio noſtrorum animos,ſi ante conflictum nunciata eſſet.

Poloni incõmodo affecti à Crucigeris. Mathias Vãſoſsius pal. Caliſsienſis.

Mouit deinde caſtra rex:& cùm oppida quædam cum arcibus, nempe Hohenſteinum,Morangum,Preiſmarcum,Zirgonum in deditionem accepiſſet,repertamque copioſam ſupellectilem Crucigerorum in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demum caſtris ad Marieburgũ peruenit,& poſtridie oppidum expugnauit: parumque abfuit,quin eodem impetu arcem quoque caperet,noſtris refugientium è capto oppido terga premẽtibus.

Hoenſteinũ, Morangum, Preiſmarcũ, & Zirgonũ oppida in deditionem accepta.

Marieburgũ oppidum captum.

Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo ambitu eſt,veriti hoſtes,ne ſi vndique ea eodem tempore oppugnaretur,diducti, & rareſacti pauci ſufficere defenſioni non poſſent,pontem quo Nogatus, qui Viſtulę pars eſt,iungebatur,exuſſerunt, vt ab ea duntaxat parte,qua flumen arcem alluit,ſecùri eſſent.

Nogatus fl.

Arx deinde diſtributo in terna caſtra exercitu obſideri à noſtris cœpta:quorum vna Poloni in ſuperiori parte,altera Lituani in inferiore,tertia verò inter vtroſque iuteriecti ad Meridiem Ruſſi & Podolij obtinebant:bombardisque diſtributis, & nonnullis in templo oppidi, alijs in ea parte vbi pons fuerat, trans flumen collocatis, vtrinque quaſſata mœnia.

Marieburgẽſis arx à Polonis obſeſſa.

Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur,pleraque omnis nobilitas Pruſſica,Culmenſis,& Pomeranica,cum quatuor epiſcopis,Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Sambienſi, vltrò in

Pruſſia ferè omnis in deditionem accepta.

poteſtatem regis venit: arces quoque & oppida in deditionē accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelmum ſiue Culma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſcioū ſiue Derſauia, Nonum, Brodnicia, Brādeburgum, Copriuunum ſiue Engelsberga, Grabinum, Vēceslauum, Golubum, Grudentum, Allenburgum, Oſterroda, Nidburgū, Zialdouia, Scythnum, Curētnicum, Brathianum, Coualle, Hamerſteinum, Bythouia, Lemburgum, Holandia, Piſcaria, Rogoznum, Stuma, & Tucholia. Sed Elbingenſium maximè ſtudiū in Polonos enituit: qui Vernerum Tetingerum commendatorem ſuum, hominem dictis quàm factis ferociorē, ex arce, quò ſe ex prælio Grunenualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemque regi dediderunt. Eam verò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis fidei commendauit: repertaq; ibi centū vaſa partim aurea, partim argētea, & bona fide ab eo miſſa accepit. Nobilitatem verò omnem & oppidanos, cùm in verba ipſius inraſsēt, ſuo ſibi iure vtrumq; ordinem viuere permiſit.

Vrbes Pruſſicæ.

Elbingenſium ſtudiū erga Polonos.

Ex his verò arcibus atq; oppidis Kynixbergam & Holādiam Vitoudo duci, Oſterrodam & Nidburgum Ioanni, Zialdouiam & Scythnum Ziemouito, Maſouiorum ducibus, Bythouiam verò & Hamerſteinum, itemque Sipelbeinum, Fridlandiam, & Balgēburgum, (Falkenborgum fortaſſis) ac dimidium Slochouię Boguslao Stolpenſium duci conceſſit. Coniunxerat quidem ſe Boguslaus hic anno ſuperiori cum Crucigeris, prioris pacti cum rege oblitus, verùm pari leuitate ijs deſertis, poſt pugnam Grunenualdenſem, ad regem in caſtra venit, & in fide atq; clientela eius Polonorumq; ſe fore deinceps, ſuisq; impēdijs contra Crucigeros & quemuis alium hoſtē intra fines maioris Polonię, extra verò, regis ſtipendijs perinde atque alij clientes militaturum eſſe, ſolenni iureiurando interpoſito, conſignatoque diplomate promiſit, Vngaros modò excipiēs, quarenus ij ab ęquis conditionibus pacis nō abhorrerent. Ac de his omnibus etiam ſubditi ipſius Pomerani, pro ipſo fide iuſſerunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò enumerauimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimiſit, cùm ipſe Boguslaus cum ſuis eiusque ſubditis de ſiſtendo eo quò rex iuberet, fide iuſſiſſet. Ceteras verò arces inter proceres & eqtes Polonos, ne Boemis quidē prætéritis, pro meritis cuique diſtribuit. Ciuitati verò Gdanenſi dimidium omnium emolumentorum

Largitio regis in Pruſſia.

Boguslaus Pomeranorū Stolpenſium dux cum ſuis iurat in verba regis Polonorum.

Gdanenſi ciuitati donata à rege.

molę farinarię, agrumq; vnius milliatij ſpacio circum vrbē (exceptis eccleſiaſticis & priuatorum hominū peculiaribus bonis, & pratis ad arcem pertinētibus) aliasq; item certas villas, & liberā in mari piſcationem per duo milliaria in parte Orientali portus, denique parœciæ primatiæ, ſcholæque, & campanaturarum, vt vocant, conferendarum ius donauit. Reliquæ erant arces Radinenſis, Gdanenſis, Plochouia, Suecenſis Brandeburgenſis, Balga, Ragneta, & Troipeda ſiue Memela, quæ hoſtium præſidijs tenebantur. Ex his Gdanenſis, ne quid aduerſi à noſtris pateretur, pacto de deditione, cùm primùm Marieburgo rex potitus eſſet, facienda, ſeſe liberauit. Dū autem cōtinuatur Marieburgi obſidio, quadā die obſeſſi, cùm negligentius ſtationes à noſtris ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupêre: ſed mox concurrentibus noſtris, non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt: quos noſtri temerè prouecti, vſque ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaq; facilè eum hoſtes in noſtros incautius ſuccedentes impulerunt, eaq; ruina non paucos oppreſſernnt: Fuerunt in ea ſtatione ij, qui ſub Dobeslai Oleſſnicij, Cmithæ Viſnicij, & Gryphium vexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plaueni à rege colloquium: adueniēsq; in caſtra cū fratre & paucis Boemis atq; Siſleſijs ſupplicis habitu, ità apud regē verba feciſſe perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauiſſimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil eſt quòd vel tua victricia arma incuſemus, vel fortunæ ſuccenſeamus: penes nos ipſos huius cladis atq; omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa eſt. Nos iniuſtè tua appetiuimus, atq; diuexauimus: nos ſtultè manſuetudinem & patiētiam tuam contempſimus: nos denique te grauiter læſum, & tamē æquiſſimas pacis leges ferētem ſuperbè aſpernati ſumus. Itaque iuſta diuini numinis vindicta abs te, tuoque inuicto exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed iam ſatis abundè pœnarum tibi Deoque vltori dedimus, non modò exercitibus noſtris ad internecionem deletis, verùm etiam ducibus & authoribus horū malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa noſtra, exiguæ miſerorum Crucigerorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiuſdem eſt virtutis, rex inclyte, Parcere ſubiectis, & debellare ſupbos. Nouimus te Chriſtianum principem eſſe, & clementiæ

Incommodū apud Marieburgum è Polonis acceptum.

Planenij oratio ad regem.

mentiæ magis atq; bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam quæ ſortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos atq; iacentes ptoteras? Ne leones quidē atq; vrſi, id facere dicuntur. Quid tibi ſeu cōmodi, ſeu voluptatis noſtrū afferet excidium? Multa fateot, in te tuosque Lituanos atq; Polonos peccauimus. Verùm quo maior eſt culpa noſtra, hoc illuſtriot erit clemētiā tua. Neque nos tamē tibi omnē victoriæ fructū eripim⁹, neq; incolumitatē impudenter petim⁹. Pomeraniā, Culmeusē & Michalouiēſem tractū, & ſi quid aliud de Polonis ſiue bello, ſiue qua alia ratione q̄ſiuimus & vſurpauimus, tibi vt habeas, per nos licebit. Pruſſiam modò, quam olim noſtti maiores, dum Maſouiam atque Poloniā illo præmio inuitati defendūt, iuſtis armis & ſanguine ſuo barbaris eripuête, nobis concedas, per te ſalutarem Chriſti Ieſu mortem, & ſanctiſſimæ mattis eius Mariæ nomen, ſub cuius ſignis nos militamus, togamus & obſecramus. Maiori tibi tuiſq; Polonis & Lituanis vſui poſthac fuerimus in extremo illo tettæ angulo relicti, quàm ex hiſce ſedibus noſtris penitus eiecti & extetminati. Variè hæc oratio Plauenij à

Conſultatio Polonorum

cōſilio regio excepta eſt. Flexerat enim nonnullos ad miſericordiam, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipſa æquitate conditionū atq; poſtulatorum, perpendentes ſecum fortunæ inconſtantiā, & terum humanatum varietatem: alij verò ſecundis tebus elati, præſentiſque fortunæ curſum proprium ac perpetuū ſibi pollicentes, præſertim quòd innata genti Teuthonicę ſiue magnitudo animi, ſiue ſupetbia vetiſimile faciebat, nō niſi ab extrema deſperarione tā demiſſam atque ſupplicem orationem ptofectam eſſe, incumbendum eſſe perculſis, extirpandumq́; penitus ex illis otis germen improbum & inſatiabile: ne, quæ tunc neceſſitate cōcederet, mox reſumptis viribus per vim atque fraudem vſitatā repeteret. Et videbatut Matiebutgum, vbi tunc ſumma rerum etat, diuturnam obſidionem tolerare nō poſſe. Vicitq́; hęc in ſenatu ſententia: in quam

Reſponſum Plauenio à rege datum.

Sbigneus Brezius marſalcus Plauenio reſpondere à rege iuſſus: Accipere eum à victore conditiones pacis, non domo afferte debuiſſe, dixit: aut ſi afferret, non ea ſanè victotibus eum cōcedere opottete, quæ ipſorū & olim fuiſſent, & nunc denuò iure belli atq; deditione facta eſſent: Marieburgum potius, & quæ alia in poteſtate ſua habetet, dederet, ac tunc demū clementiam victotis imploratet.

Offenſus hoc reſponſo Plauenius, cùm aliud inſtanti nō teddetetut: At ego, inquit, æquiſſimas vobis & vltrò expetendas conditiones attuliſſe me arbitrabar:

Plauenij reſponſum magnanimum.

Sed quando aliter vobis & tegi veſtto videtur, Marieburgū cæteraſq; munitiones, quas adhuc retinemus Ctucigeri, prius quàm ego dedā, extrema quæq; experiar: & reſpiciet iam nos, vti ſpero, deinceps magis ptopitius Deus, quādoquidem irā & offenſionē eius ruptione fœderis & ſuperbia noſtta contractam, partim ſupplicijs noſttis, & mottibus eorū; qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demiſſa & ſupplici hac petitione noſtra ſatis, vt opinor, expiauimus. Et cum his dictis, multa Deum rerū omnium arbitrum & inſpectorē teſtatus, in arcem ſe recepit. Neq; irritę fortaſſis eæ Plauenij ptecces Deo accidetūt. Nā ex eo tempore minus ptoſperæ noſtris tes eſſe, tetroque relabi cœpête. Paucis diebus, quib⁹

Fortuna Polonorū mutata.

hæc acta ſunt, ſtatio Velunenſiū pulſa, bombardæ deiectæ, & alia quædā patua incōmoda accepta. Nec multo pòſt Hermannus Liuonienſiū Crucigerorū magiſtet clàm cum quingentis militibus in Pruſſiam aduenit, occaſionem bene gerendæ tei captans: qua quidē non difficulter per fraudē potitus eſt. Nā vt Rex

Liuonienſis magiſter Pruſſienſibus in auxilium venit.

de aduētu eius cognouit, Vitoudū cum ſuis, & cū duodecim vexillis Polonorū cōtra eum miſit. In quē cum Vitoudus apud Paſſariā amnē vltra Holandiā oppidum impetū facete vellet, ille ab armis ad dolos cōuerſus, colloquio Vitoudi ſecretò impetrato, perſuaſit ei, vt ſuam potius, q̄ Polonorū rem agetet: Samagitarū Sudorūq́; oras pactis ſecum & cū Crucigeris ineundis ſibi pacaret atque ſtabiliret. Itaq; eo authote Hermannus cætera manu apud Balgā & Btandeburgum telicta, cū quinquaginta equitibus ad Regē in caſtra, atq; inde permittente Rege in a tcē obſeſsā, quaſi ſequeſter deditionis, vel arbiter pacis peruenit: Plaueniū & obſeſſos cōfitmauit, cū eos de volūtate Vitoudi certiores feciſſet: ac de ratione pſequēdi, ſi op⁹ ſit, belli, & amiſſa recuperādi cū eis cōſtituiſſet. Quibus

Hermanni magiſtri callidum conſilium.

peractis, pace infecta diſceſſit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullā facere pacis mentionē: à noſtris verò factā ita accipete, vt quas ipſe prius cōditiones tulerat, abnueret. Vitoud⁹ verò & ipſe miſſionē à rege flagitabat, & eum ad ſoluendam cœptā obſidionē inducebat. Verū hoc tamē nō pſuaſit, illud partim precib⁹, partim odio, multa cauſificādo, poſt natalē demū ſanctiſſimę Marię impetrauit. Mox & Maſouiorū duces indulgen-

Vitoudus à caſtris diſceſſit.

Maſouij ad

te Re-

cos diſceſſe re.
te [illegible]ege diſceſsêre. Interim dum hæc ita
Paræci Gdaneñ. fraus.
fiunt, parœcus Gdanenſis ſenex admo-
dum, quaſi moleſtias obſidionis diutius
tolerare non poſſet, ex arce Marieburgẽ
ſi, noſtris permittentibus, & nihil frau-
dis ſubeſſe ſuſpicantibus, ætatique & ſa-
cerdotio honorem habentibus exceſſit,
& inter ſupellectilem ſuam triginta mil
Aurei nobiles ſiue duplices.
lia aureorum numûm duplicium, ſiue
nobiliũ, vt vulgò vocantur, ab Henrico
Plauenio accepta ſecum exportauit: &
Gdanenſi, Slochouienſi & Succenſi cõ-
mendatoribus, vt ij mercenarium mili-
tem inde conducerent, diſtribuit. Sed lẽ
tius id erat, quàm vt ſuſtineri poſſet tam
diu obſidio: quæ difficilis iam atque mo
leſta eſſe Boemis mercenarijs, propter
frumenti penutiam dyſenteria vulgò af
flictis, incipiebat. Itaque ij priuato conſi
lio per Ioannem Socolum Boemum, &
ipſum in caſtris regijs militantem, de
arce dedenda cum Rege conſtituebant,
incolumitatem & quadraginta millia
Proditio refutata à Polonis.
florenorum pacti. Sed re ad ſenatum te-
lata, turpe viſum noſtris, auro & prodi-
tione hoſtilium munitionum potiri vi-
ctores dudum, & ferrum in manibus ha
bentes. Ita reiecti Boemi. Falſo deinde
rumore in caſtris regijs percrebuit, Sigiſ
mundum Cæſarem cum valido exerci-
tu in Poloniã inuaſiſſe. Quo commoti
Andreæ Tẽcinij conſilium.
noſtri miſſionem à rege flagitabant: &
ſuadebant id Regi complures proceres,
in primis autem Andreas Tencinius ca-
ſtellanus Voinicienſis, non ferens pul-
chræ & iuuenculæ vxoris, quemadmo-
dum Dlugoſſus memorat, deſiderium.
Pruſſorum fidele conſilium, & ſtudium erga regem.
At ve[…]primores nobilitatis ciuitatum
que Pruſſicarum & Pomeranicarũ, quæ
poſt victoriam Grunealdenſem ad re-
gem defecerant, ſedulò diſſuadebant, ac
ne præcipuum illius victoriæ fructum
Marieburgi expugnationem omitteret,
orabant. Ni faceret, omnia mox rurſus
Crucigerorum fore, quæ in poteſtatem
eius dudum veniſſent: excuſantiq; regi
inopiam pecuniæ in ſtipendium, ſuade-
bant vt tributum ſibi imperaret. Cùm
ille in nouo imperio, nouis dedititijs o-
neri eſſe nollet, fuêre qui ſuaderent, vt
arces atque oppida earum regionũ mer
cenarijs militib⁹ debiti ſtipẽdij nomine
pignori daret. Ne id quidem probauit,
veritus ne milites illi ciuibus graues eſ-
ſent, neu qua ſiue ab his, ſiue ab illis pro
ditio fieret. Itaque repudiatis ſalutarib⁹
conſilijs, quorum autor præcipuus erat
Nicolai Trãbæ conſilia.
Nicolaus Tramba procancellarius, non
modò verbis, ſed etiam lachrymis ſua-
dens, nequaquam cœpto deſiſtendum
Obſidio Marieburgenſis ſoluta.
eſſe, ad tertium decimum Calendas O-
ctobris incenſis ſtatiuis, & mediocri au-
licorum comitum præſidio cũ Andrea
Andreas Brochocius.
Brochocio gente Oſſorio, Stumæ ad in-
feſtandam oram Marieburgenſem re-
licto, ab obſidione diſceſſum eſt. Iucun-
dum id fuit ſpectaculum obſeſſis: qui eò
iam inopiæ redacti erant, vt vix paucu-
los dies Henricus Plauenius ab eis impe
trauerit, ne ſeſe arcemque regi dederẽt:
quod diceret exploratum ſe habere, ſo-
luturos eſſe obſidionem Polonos. Ni fa-
cerẽt ante quintumdecimum diẽ, tunc
demum milites arbitratu ſuo arcem de-
derent. Quo minus autem lætus diſceſſ⁹
ille diſcedentibus noſtris eſſet, non ma-
Omen infauſtum.
xima res effecit: nempe quod equus re-
gius, qui dudum alacriter hinniens, ter-
ramque ſcalpens vngula adſtiterat, dũ
rex eum abiturus conſcendit, ſubitò ex-
animatus concidit. Quæ res mali omi-
nis vulgò eſt habita. Diſcedens autẽ rex,
Radinũ per deditionem acceptum.
Radinum arcem permunitam, in qua
obſidenda & oppugnanda pars exerci-
tus à prælio Grunealdenſi fruſtra tem-
pus triuerat, in deditionem accepit, cũ
iam eam milites facto impetu portaque
effracta fere cœpiſſent. Quindecim ibi
Crucigeri inſignes reperti, & in Poloni-
am captiui abducti ſunt: reliqua multi-
tudo nihil aduerſi paſſa. Arx Ioannis So
coli Boemi fidei commendata. Eoque
mox Toruniæ, quò regem ſecutus erat,
veneno à ciue quodam Torunenſi ex-
tincto, Dobeſlao Puchalæ & Alberto
Malſcio pariter rex cuſtodiam ei⁹ man-
Socoli liberi regis impendio educati.
dauit. Socoli verò paruos filios propter
merita patris honeſtè & liberaliter edu-
cari Cracouiæ iuſſit. Non ceſſabat inte-
Henricus Plauenius Magiſter Crucigerorum creatus.
rim Henricus Plauenius, qui iam Magi-
ſter Crucigerorum factus erat: ſed vndi-
que cõtrahebat exercitum, acceptis mu
tuò in ſtipendium centum millibus flo-
renorum à ciuitate Gdanenſi, quæ iam
Gdanenſes ad partes Crucigerorum ſeſe rurſus inclinãt.
rurſus in fidem Crucigerorum inclina-
uerat: totidemq; & inſuper quindecim
millibus à Venceſlao rege Boemorum,
cùm ei bona Chomentouienſia, quæ or-
do Crucigerorũ in Boemia habebat hy-
pothecæ nomine tradidiſſet. Et quæ pri
ma manus è vicinioribus oris conuene-
rat, ea Michaële Cochmeiſtro, aduoca-
Tucholia arx obſeſſa à Crucigeris.
to nouæ Marchiæ, duce Tucholiã arcẽ
obſedit. Nam oppidani primo aduentu
hoſtium deditionem fecetũt. Neſſouiæ
tunc rex erat, cùm hæc ad eum perlata
ſunt. Neque is expediebat, quomodo cũ
his, tum alijs ſuis, qui ſimilem fortunã
ab hoſtib⁹ expectabant, ſuccurreret, va-
ſtationemq; ditionis ſuæ prohiberet.
Aulici equites in præſidium miſſi.
Centũ modò vel paulo plures haſtatos
de aulico ſuo comitatu, & ipſos neceſſa-
riam

riam miſſionē flagitantes, precibus promiſſisq́; adduxit, vt cum ſuis quiſq; miniſtris, quibus merebat, Tucholiã præſidij cauſa proficiſcerētur: quibus Petrus Miczuuecius gente Stariconius, præfectus eſt.

Petrus Mież zuuecius.

Sendiuoius Oſtrorogus, Dobrogoſtius Samotulius, & Martinus Labiſſinius, voluntarij militarunt.

Opportunè autem Sendiuoius Oſtrorogus palatinus Poſnanienſis, & Dobrogoſtius Samotulius caſtellanus cum ſuis cohortibus & nōnullis maioribus Polonis, & Martinus Labiſſinius palatinus Breſtenſis è vicinia cū his ſeſe coniunxêre. Atque hæc manus omnis, ſeu quòd aditu Tucholiæ intercluſa eſſet, ſeu qua alia de cauſa Coronouiæ (ꝙ oppidū neq; arte, neq; natura munitum haud longè abeſt à Tucholia) ſubſtitit.

Coronouia oppidum.

Cuiauienſis ac Dobrinēſis nobilitas in præſidia diſtributa.

Cuiauienſem verò atq; Dobrinenſ. nobilitatē rex Brodniciæ, Breſte, Ripini & Nacli in præſidijs eſſe iuſſit, ad tuendas eas munitiones, arcendaſq́; hoſtium excurſiones. Ipſe Inouuladislauiæ cū exiguo comitatu manſit: & quidē damnās conſiliū ſuum de ſoluta obſidione Marieburgi, dimiſſoq́; exercitu, cū alia ſuper alia aduerſa ipſi renunciarētur. Nā & Oſterroda, Nideburgum, Zialdouia arces per eos dies ab hoſtibus receptæ ſunt, & Stanislaus Charbinouius Sulimçus, ac Nicola⁹ Synouetz Stariconius, cùm de pręſidio Coronouienſi deceſſiſſent, aduenientes perterruerāt regem, ꝙ dicerent præſidium in magno eſſe periculo.

Oſterroda, Nideburgū & Zialdouia arces à Cruciger is receptæ.

Stanislaus Charbinou⁹ & Nicolaus Sinouetz.

Erant enim in propinquo iam ſatis magnæ vires hoſtium cum Michaele Cochmeiſtro. Atque ij quidem, vt de aduētu & paucitate noſtrorum cognouerunt, paucis ad obſidionē Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prędam Coronouiam contenderūt, vt noſtros nec opinantes opprimerent. Et ſanè aſpirare initiò conatibus eorum fortuna viſa, tamen non ad extremum vſq; reſpōdit. Etenim cùm exploratores Polonos incautius progreſſos excepiſſent, & ex his callidè & conſtāter omnia eleuantibus, exiguam modò promiſcuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam eſſe didiciſſent, cōtemptim, turbatisq́; ordinibus ex equis delapſi, latrocinantium in morem impetum fecêre in oppidū. Noſtri vbi adeſſe hoſtem ſenſêre (& fortè tunc prandebant) tumultuariè correptis armis ad monaſterium in crepidine mōtis ſupra Berdam amnem ſitum intrepidè ſeſe recollegêre, celeriterq́; aciem inſtruxêre.

Berda flu.

Quod cū præter expectationem hoſtib⁹ accidiſſet, curriculo ſeſe ad equos ſuos recepêre, atque his conſcenſis retroceſſêre: idq́; ſiue re inopinata perculſi, ſiue certo conſilio, vt equites noſtros à peditum auxilio longius abducerent. Et ſanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus inſtitêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites conſequerētur. Vbi ad Lanſcum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, vno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium vulneribus peruentum eſt, ſubſtitêre Teuthones in colle quodam editiori, & raptim ordines inſtruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecêre. Erant enim vtrinque milites & numero, & virtute, & ſcientia rei militaris ferè pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte qua Poloni conſtiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne ſimul cum hoſte & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciem aduerſus collem erexerunt. Prius verò quàm ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad ſingulare certamen prouocans. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scycius, gente Doliuius obtulit. Concurſum infeſtis haſtis: victus atque captus à Polono Sileſius, non leue de euētu vniuerſi prælij omen atque præiudicium ſuis vterque attulit.

Singulare certamen. Scyzuis.

Prœliū apud Coronouiā.

Confeſtimq́; ſublato vtrinq; clamore ſigna collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm conſtiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quaſi ex compoſito pugna vtrinq; intermiſſa, diuerſi paulum retrocedunt, ſaucios ſummouent, vulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi equisque ocioſè abſtergunt.

Pugnæ intermiſſio ſemel atque iterū.

Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita vt colluderium, non infeſtis odijs concurrentium agmina videri potuerint. Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrant prælium, nō minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt vtrinque multi: nec tamē in alterutram partem inclinat victoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur, & reſpiratur. Reſocillatisque, ſicuti prius, viribus, tertiò concurritur, obſtinatis vtrinque ad vincendum, vel moriendum animis. Ibi Ioannes Oſtrouicius cognomento Naſſianus, gente Toporus, adacto equo vexilliferum hoſtilem obtruncat, vexillumq́ue, quo vno totus eorum exercitus (itidem atque noſter) vtebatur, abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriore loco eſſe cœpit. Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi

Cruciger i vincuntur à Polonis.

verò

verò illi metu pudorem ſuperãte auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientiũ terga noſtri: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia. Captorum numerus non memoratur: non exiguus tamẽ fuit. Inſignior hæc victoria ſuperiore illa Grunenaldenſi habita eſt, propterea quòd maiore contentione & labore parta eſt, & ꝙ ita ea vires atq; animi Crucigerorum fracti ſunt, vt per multos annos poſtea nunquã auderent rem vniuerſæ dimicationi cõmittere. Parta eſt autem decima die Octobris. Sequẽti die ſpolia à noſtris lecta, humatiq; qui ceciderant. Deinde motis caſtris Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti, Inouuladiſlauiam ad regem cum lõgo captiuorũ ordine peruenẽre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: cõpluribus, quorũ illuſtriora merita eſſe cõſtabat, perampla munera data ſunt. Captiuis verò lautè inſtructa cœna: qua peracta, ſermonẽ apud eos rex de Crucigerorum ſuperbia & iniuſtitia, ac de ſua mãſuetudine & æquitate habuit: illosq;, quòd iniquiori cauſæ fauiſſent, clementer obiurgauit. Deinde benignè conſolatos, & militari ſponſione vt ſeſe certo loco ad præſtitutã diem ſiſterent, obligatos omnes dimiſit: excepto Michaele Cochmeiſtro duce exercitus, quem aliquandiu poſtea in arce Chencinẽſi in vinculis habuit. Nihil tamen conſternati animis ex ea clade ij, ꝗ ad obſidionẽ Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenẽre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos oſtentantes, magna ſtrage ſe deuiciſſe noſtros apud Coronouiam illis teſtificantib⁹ mentiti, perſuaſerunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atq; præſidij, vt arcem ſibi dederet. Augebatur autẽ indies Crucigerorũ exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniã excurſionẽ facturus eſſe videbatur. Id ne accideret, celeri cõſilio prouidendum ſibi eſſe rex Vladiſlaus exiſtimauit. Quocirca nouam expeditionem Poloniæ, excepta ea, quæ minoris nomine cenſetur, atq; Ruſſia, indixit. Nec ſegniter ea manus Bydgoſtiam, vt à rege imperatum erat, conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius ſuccamerarius Cracouienſis ſub ſignis duodecim ad Tucholiã duxit. Præmiſſiſque ſexcentis baliſtarijs, qui prædas agendo, vaſtandoq; ſubiectam Tucholiæ oram, hoſtem elicerẽt, ipſe cum reliquo exercitu opportuno loco in inſidijs ſubſtitit.

Humanitas regis erga captiuos.

Mich. Cochmeiſter captus.

Tucholia dedita Crucigeris.

Noua expeditio in Pruſſiam.

Petr. Saffranecius dux exercitus.

Simulatq; conſpexẽre equitatũ Polonicum per agros palantem hoſtes, cõtempta eius paucitate, cùm pertinaci⁹ eum fugam ſimulantem inſecuti eſſent, in paratas inſidias præcipitati ſunt. Quas cũ maturè animaduertiſſent, pedẽ retulẽre. Ibi noſtri tardius, ꝗ res poſtularat, ſigno dato, paucióres aduerſus plures coorti ex inſidijs, vſq; ad portas oppidi fugientes perſecuti ſunt: & quonia agilioribus equis vtebantur, multos ex illis partim interfecẽre, partim viuos cẽpẽre, & caſtris hoſtium, quę ante oppidũ poſita erant, vacuis potiti ſunt. Nõ pauci oppido, ne noſtri ſimul irrũperẽt, excluſi, inconſideratè in vndas ſeſe præcipitantes, merſi ſunt. Fuẽre inter captiuos inſignes quinque ductores ordinum, tres Boemi, vnus Sileſius, & vnus Luſacius. Porrò Ioannes dux Monſterbergenſis, & Eberardus epiſcopus Virceburgenſis, qui & ipſi voluntarij in caſtris Crucigerorum militabant, fuga euaſerunt. Quod ſi maturius noſtri ex inſidijs conſurrexiſſent, creditum eſt, & oppido & arce eos potiri potuiſſe. Sed ſiue imperitia, ſiue inſidias & ipſe metuens Saſtranecius, tardius ſignum dederat. His ad viceſimam octauam diem Octobris geſtis, captiuiſque ad regem miſſis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniuſſu regio domos dilapſus eſt, propter tempus anni, cuius rei magis, quàm bello gerendo, commodum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, ſponſione, dimiſit. His verò cladibus permot⁹ Plauenius magiſter Crucigerorum, non auſus denuò fortunã aduerſus regẽ tentare, in interiorem Pruſſiã reliquias profligati exercit⁹ deduxit: & Stumam arcem aliquandiu obſeſſam, in deditionem accepit, noſtris, qui in præſidio eius arcis erant, propter incẽdium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obſidionem ferre non valentibus, & vt ſibi ſaluis rebus ſuis abire liceret, pactis. Eam deditionẽ Motangi quoque deditio ſecuta eſt. Inde ad Radinũ caſtra mota, circumſeſſãque ea arx ſex ſeptimanis Sed cùm in ſpẽ Toruniæ Gdanique per deditionem recipiendi Magiſter veniſſet, ſoluta obſidione, ſaucijsque, quorum non exiguus erat numerus, cum præſidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas vrbes profectus eſt. Quo diſcedente, Poloni accitis celeriter his, qui erant in præſidio Brodniciæ, impetum fecẽre in oppidum: expugnatumq; paruo negocio, diripuere & incendẽre. Nõ parum autẽ & ibi noſtros fortuna iuuit. Erat in porta op-

Crucigerorum profligatio Polonis.

Monſterbergenſis dux in fuga.

Stuma per deditionem recepta à Crucigeris.

Motangum deditum.

Radinũ arx obſeſſa, nec expugnata.

Radinum oppidum receptum & incenſum à Polonis.

ta oppidi, quę ad arcem ſpectat, ſita bombarda. Ea, cùm hoſtes cõferti aperta porta in noſtros fortè erupiſſent, à ſacerdote quodam temerè ſuccenſa, non modicam in ſuis ſtragem edidit, de noſtris tres modò extinxit. Quo factum eſt, vt illi perculſi, dolumque ſubeſſe rati, abiectis armis viui ferè in poreſtatem noſtrorum venirent. Temperatum eſt autem à cæde ſupplicium. Porrò Torunenſes & Gdanenſes ciues aduentante Magiſtro cum exercitu, miſerunt ad regem, vt ſibi celeriter opẽ ferret, quòd ipſi per ſe oppida ſua defendere nõ poſſent. Sed cùm præter opinionem eorum accidiſſet, vt rex tempori ſe illis affuturum eſſe promitteret, nec mora eò contenderet, rurſus ei legationẽ obuiã miſêre Gneuu eouiam: Se iam neceſſitate adactos, deditionem cum Magiſtro pactos eſſe. Itaque rex dimiſſis contra ſententiam multorum legatis ſaluis, quòd diceret teſtatum ſe cunctis facere velle, non ſuam illis, ſed ſibi illorum fidem defuiſſe, Inouuladiſlauiam ſe recepit. Magiſter acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunenſem nequicquam oppugnauit. Nam ea ſtrenuè à præſidio regio defenſa eſt. Rex Gneſnam ad ſepulchrum diui Adalberti, & Poſnaniam ad ædem ſanctiſſimi corporis Chriſti, votorum, quæ antè prælium Grunualdenſe nuncuparat, exoluendorum cauſa profectus, equeſtrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaq; manus ductu Sendiuoij Oſtrorogij palatini Poſnanienſis Nouum oppidum vi cæpit & exuſſit: Pomeraniamque omnem, omiſſa arcium & oppidorum oppugnatione, longè lateque ferro & igni vaſtauit. Dum hæc ita geruntur in Pruſſia & Pomerania, interea Sigiſmũdus rex Vngarorum, vt Vuladiſlaum à Crucigerico bello auerteret, promiſſiſque, ob quę quadraginta millia florenorum à Crucigeris acceperat, ſatisfaceret, Sciborium Tranſyluanienſem palatinum cum duodecim vexillis Boemorum, Morauorum, & Auſtriorum (nam Vngari fœdera ſibi cum Polonis conſtare cauſati ſunt) miſit ad vaſtandam ſubmontanã Poloniam, cùm iam noſtri, qui ad præſidium eius oræ relicti à rege erant, hyeme ingruente domos dilapſi eſſent. Sed celeriter tamen ij ad primum nuncium concurrentes, hoſtem præda ex agro Sãdecenſi capta grauem, abeuntem perſecuti ſunt, & non procul à Bartfa ſiue Bardeouia adepti, magnoque impetu adorti, profligarũt. Maior pars hoſtilis exercitus vel cæſa, vel capta à longè paucioribus noſtris. Quanquam ne noſtris quidẽ incruenta fuit victoria. Iamq; ad fugam ſpectare cœperant, niſi Bohunek, Caſpar, & Dalibor ductores ordinũ, fugam inhibuiſſent, præliumq; reſtituiſſent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agrienſis epiſcopus cũ fratre, exules Vngari, Spitcolaroſlaius, Ioannes Sciecocinius caſtellan⁹ Lublinenſis, & Ioannes Valachus Chmelici⁹. Et vaſtauit ea manus deinceps repetitis excurſionibus finitimã Polonis Vngariam. Hęc de nouo ex Vngaria illato bello vbi ad regẽ Inouuladiſlauiam reuerſum perlata ſunt, veritus ne quo grauiori incommodo Sigiſmundus Poloniã ſe abſente afficeret, ſimul autem quòd permoleſta & perdifficilis erat viris eqs que hyberna militia, mittit ad Magiſtrũ de inducijs. Conſtituta colloquio dies Racianzi in Cuiauia ad octauam diem Decembris. Interea verò noſtri penultima Nouẽbris memorabili rurſus victoria de Liuonibus potiti ſunt. Hermann⁹ Magiſter Liuoniẽſium Crucigerorum non contemnendas copias militũ è Germania & Boemia in Pruſſiam adduxerat: iiſque apud Golubũ relictis, ipſe cũ paucis equitibus Marieburgum, vnde ratione belli cum Pruſſienſib⁹ Crucigeris conſultaret, profectus erat. Id cùm comperiſſent noſtri, qui Ripini & Bobrounicis in præſidijs erant, auſi facinus audax, ductore Dobeſlao Puchala, ad hoſtem viris armiſque longè ſuperiorem contendêre: inſidijsq; apto loco diſpoſitis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, ſub Golubo ſeſe oſtendêre. Quos hoſtes correptis armis auidius perſecuti, locum inſidiarum incautè prætereuecti ſunt. Ibi conſurgens Puchala cum toto agmine à tergo eos adortus, præteritos & incompoſitè fugientes vſque ad oppidum inſecutus eſt. Oppidani, vbi id animaduertêre, veriti ne patentibus portis noſtri permixti ſuis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauſerũt. Ita excluſi oppido hoſtes, cùm cæderentur paſſim in medio, proiectis armis ſupplices noſtris ſeſe dedidêrunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cæperãt, fuiſſe proditur. Verùm illi re inopinata perculſi, alium longè maiorem exercitum noſtrorum in ſyluis latuiſſe credi derant. Ripinum tandem captiui cùm appulſi eſſent, ingẽti cum dolore ac pudore errorem ſuum cognouerunt. Inde porrò Breſte ad regem trãſmiſſi, ſub militari ſponſione omnes dimiſſi ſunt,

Torunẽſes et Gdanẽſes ad Crucigeros defecêre.

Torunenſis arx defenſa.

Nouum oppidum captũ à Polonis, et incenſum.

Pomerania vaſtata.

Sigiſmundus rex Polonia fines circum Sandeciã populatus eſt.

Vngari noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos.

Bartfa, ſiue Bardeouia.

Sigiſmundi copia profligata à Polonis.

Vngaria fines vaſtati à Polonis.

Crucigerorum exercitus victus à Polonis.

Dobeſlaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Curouienſibus modò, quòd fidei tenaces non eſſent, & ijs qui religionem profeſſi erant, retentis. Conuentus deinde inter regem & Crucigeros habitus: verùm in eo tamen de inducijs non conuenit.

Induciæ menſtruæ.

Poſterius autem ex menſtruæ tantùm per Petrum Saffranecium confectę ſunt. Quibus durantibus rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radoſſice oppidum cum regina congreſſus, excitisque denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Crucigeris bellum poſt noui anni initium reuertit.

Radoſſice oppidum.

Vitoudus quoque cum Lituanicis auxilijs Vuladiſlauiam ad eum venit, eiusque conſilium de circumuallanda Torunia, vbi Magiſter & primores Crucigerorum erant, ſpe pacis iniecta, mutauit: perſuaſitq́; vt in ſylua quadam caſtra haberet.

Vitoudi malum conſilium.

Interea de pace in inſula Torunenſi agi cœptum. Fortè accidit, vt induciæ expirarent, & conſenſu mutuo in longius tẽpus prorogarentur. Sed eiũs rei ignarus Ioannes Broglouius præfectus Bygoſtienſis præſidij, cùm permagnum numerum equorum hoſtilium apud Pappouiam eſſe didiciſſet, traiecta cum quadraginta modò equitibus Viſtula, & facto impetu ex improuiſo in antemurale Pappouiĉẽſe, equos ibi ſtabulantes abegit, & antemurale incendit.

Pappouiæ antemurale dereptũ & incenſum.

Qua re Toruniam ſubitò nunciata, emiſſi ſunt non pauci equites, qui eum perſequerentur. Hoc animaduerſo Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Viſtulam iuſſis, ipſe cum duodecim modò equitibus perſequentes ſe hoſtes ſuſtinuit, non auſos ſenſim cedentem pertinacius ſequi metu inſidiarum. Receptꝰ deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumen traiecit.

Pax & trãſactio regum cũ Crucigeris.

Pax deinde victoribus quàm victis iniquior, inſtante maximè Vitoudo, proceribus verò Polonis regi diſſuadere non auſis, confecta eſt: cuius hæc potiſſima fuêre capita, vt Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij viuerent, Crucigeri concederent, ducentaq́; millia florenorum Pragenſis pecuniæ intra annũ vertentẽ tribꝰ penſionibus numerarent: Ziemouito autẽ Maſouiorum duci Zauucrẽſe territoriũ redderent: Rex Crucigeris, quæ de ipſis bello ceperat, remitteret: Dobrinum ſibi haberet: captiui omnes inuicem vti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuerſijs, ſeni viri vtrinque delecti arbitrarentur. Quòd ſi inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio ſtaretur.

Conditiones pacis.

Complexi ſunt autem hoc fœdere rex quidẽ duces Stolpenſium & Maſoniorum: Magiſter verò Sigiſmundum regem Vngarorum, ſi is vellet: interim autem, dum de eo non conſtat, ne ei Polonis bellum faceret. Hæc tam iniqua noſtris pax, ſtipulatione vtrinque interpoſita, cùm Magiſter Henricus in caſtra regis veniſſet, firmata eſt, & mox captiui omnes ſponſione ſoluti. Munera deinde inter principes vltrò citroq́; miſſa. Vitoudo autem ibi rex, inconſulto ſenatu Polonico Podoliæ dominatum, amoto à p̃fectura Petro Vulodico Charbinonio, vtendum fruendum conceſſit, non ſine magno Polonorum incommodo.

Podolia Vitoudo conceſſa.

Dimiſſoque deinde exercitu in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Ruſſiam contendit, cum Alexandro palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente ſuo nouam contra Sigiſmundum regem Vngarorum ſocietatem inijt, Sniatinumq́ue & Colomeiam, & omnem tractum Pocucienſem Ipſi oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, ſiue ciclis argenti.

Vladisl. rex iter in Ruſſiam.

Pocuce oppigneratum Palatino Valachiæ.

Eodemq́ue anno Stephanus, cùm Alexandro ſiue extincto, ſiue pulſo in principatu ſucceſſiſſet, miſſis à regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipſius itidem vt maiores ſui fuiſſent, ſe fore, & vbi accitus ab eo fuerit, venturum, ſolenneq́ue iuſiurandum daturum, neque repetiturum vnquam Pocuce, ſed præſentem cum præſenti rege arbitratu ipſius de eo tranſacturum eſſe promiſit.

Stephani palatini Valachiæ promiſſa.

Quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuo extant, ſatis conſtat. Vnde ſanè colligitur, Pocuce vel non fuiſſe traditum Alexandro, vel certè mox receptum à rege. Alioqui cur pactus eſſet Stephanus id ſe repetiturum non eſſe? Tranſactum autem eſſe de ea ditione, argumento eſt diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipſum extat in archiuo, redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus opera Zauiſſij nigri apud Vngarorum iuxta ac Polonorum regem gratioſi, effectum eſt, vt primores Poloni & Vngari ſimul apud Nouam villam conuentum de pace inter reges redintegranda agerent: ſed ea non confecta, octo menſium inducias tantùm conſtituerunt ea lege, vt Polonis cum Crucigeris pax rata maneret.

Polonorum cum Vngaris conuẽta & pacta.

Quòd ſi eam Poloni nouo bello rupiſſent, illæ quoque induciæ cum Sigiſmundo & Vngaris irritæ forent: ſin Crucigeri priores id facerent, Sigiſmundus ſeſe deinceps ab amicitia & ſocietate eorum ſeiungeret. His ita compoſitis, rex per Chelmenſem oram ſub initium veris in Lituaniam ſeceſſit. Ad Ioãnem verò põtificem,

Rex in Lituaniam profectus.

qui

qui Alexādro quinto mortuo ſucceſſit,
oratores miſit, Andream Laſcarem præ-
Oratores Poloni ad Pontificem mittuntur.
poſitum Vuladislauienſem, Martinum
Vurocimouicium vexilliferum Craco-
uienſem, & Sbigneum Oleſſnicium ſecre-
Dona Pontifici miſſa.
tarium ſuum cum pamplis donis, nem-
pe quatuor patinis, duob⁹ crateribus mag
nis aureis, tribus veſtibus ſabellinis, & cul
citra item ab altera parte è pātherarum,
ſeu verius luporum ceruariorum, ab al-
tera ex armellinorum pellibus conſuta,
obedientiam ſuam ipſi delaturos, poſtu-
laturosque, vt Pōtifex declararet, ipſum
iuſtè bellum contra Crucigeros ſuſcepiſ-
ſe: & quicquid rerum ſacrarum è templis
Pruſſicis per id bellum ablatum eſſet, re-
ctè in Polonica templa diſtributum eſſe:
deinde, vt ipſi Pōtifex crucis militiā cō-
tra Tartaros concederet. Ac cætera qui-
dem impetrata ſunt: extremum hoc ne
impetraretur, illud obſtitit, quòd eiuſdē
modi militia contra Ladislaum regem
Neapolitanum ab ipſo Pōtifice promul-
gabatur: & obſtabant Polonis Sigiſmun-
di regis & Crucigerorum oratores, veri-
ti fortaſſis, ne cōtra ſe rex vterētur illis mi-
litibus. Sub id tempus Iacobo Halicienſi
archiepiſcopo, & Alexandro Camene-
cenſi epiſcopo mortuis, huic quidem An
dreas neſcio quis. illi verò Nicolaus Trā
Nicol. Tramba Lāpol. & Gneſnenſis archiepiſcopus.
ba procancellarius, rege petente à Ioan-
ne vigeſimotertio, vno de tribus de pon-
tificatu maximo contendentibus, ſucceſ
ſores dati ſunt. Quanquam Tramba eo-
dem ipſo anno ad Gneſnenſem archie-
piſcopatum, præter collegij Gneſnenſis vo-
luntatem (quod Albertum Iaſtrembeci-
um epiſcopum Poſnanienſem poſtula-
rat) translatus eſt, ſecundum mortem
Nicolai Curouij archiepiſcopi: qui cùm
in Ruſſia regi è Lituania reuertenti, ab
Nicolai Curouij archiepiſc. mors.
ipſo euocatus occurreret, caſu equi col-
liſus & extinctus, iudicio regis & Vitou-
di ſeſe ſubtraxit. Nam regina ei crimen
intenderat, quaſi ipſam de ſtupro ſollici
taſſet. Reliquit autem is permagnas diui
tias: quas Petrus frater eius cum alijs fra-
Archiepiſcopi facultates direpta à fratribus.
tribus & agnatis diripuit. Trambę verò
Ioannes Keſſouius in Halicienſi ſucceſ-
ſor dat⁹: qui archiepiſcopatum illam poſt-
Halicienſis archiepiſcopo Leopolim tranſlato.
ea Leopolim trāſtulit. Venit deinde rex
Cracouiam pedeſter religionis cauſa in-
cedens: vexillaq; & ſigna militaria vnum
Signa militaria Crucigerorum in baſilica Cracouienſi appenſa.
& quinquaginta de Crucigeris capta ad
ſempiternam tam inſignis victoriæ me-
moriam in baſilica ſuſpendit, quæ in hāc
vſque diem extant. Haud multo pòſt in-
Rex in Lituaniam venit.
de diſcedens in Lituaniam, partem hye-
mis in venationibus exegit. Sequētis aūt
1412. ann.
anni, qui fuit 141[illegible]. initio propere Craco-
uiam reuertit, de aduentu Herneſti ducis
Auſtriorum certior factus. Cum quo af-
finitatē iunxit, collocata ei in matrimo-
nium Cimbarca Ziemouiti Maſouiorū
ducis & ſororis ſuæ filia. Aduenerat &
Venetorū legatio Polonos contra Sigiſmundum euocant.
Venetorum legātio, quingentorum ha-
ſtatorum ſtipendiū regi pollicens, ſi Si
giſmundo bellum facere pergeret. Iam
erat creatus Cæſar Sigiſmundus: faceſſe-
Sigiſmundus Cæſar cū Venetis bellum gerit.
bant autem ei negocium Veneti in Dal-
matia. Ipſe verò à Ioanne pontifice in I-
taliam & ad liberādam de manu Ladiſ-
Roma à Ladislao rege capta.
lai regis Neapolitani Romam, ſuſcipien
dumque diadema imperiale inuitatus,
Forojulianam Venetorum ditionē infe-
ſtabat. Auerti igitur eum Veneti, ac diſti
neri bello Polonico volebant. Sed nihil
impetrarunt. Cauebant enim proceres
Poloni ne vetuſta cum Vngaris fœdera
violarentur. Et cùm ſenſiſſet id agi à Ve
netis Sigiſmundus, miſit & ipſe legatos
ad Vuladislaum regem, Brandam Car-
dinalum presbyterum, & Sciborium pa-
latinum Tranſyluanorum, de renouan-
do fœdere, aut certè de conuentu & col
loquio. Conuentus ad certam diem Lu-
Regum Pol. & Vng conuentus Lubl.
bouuliam ſiue Liblium impetratus. Pri-
or Anna regina eò profecta eſt, Barbarā
ſororem, quę cum Sigiſmundo nupta e-
rat, viſum. Rex deinde, qui Sandeciæ ſub
ſtiterat, ſecutus, Boleslao duci Maſouiō,
& Sigiſmūdo Coributō patruele, & mul-
tis proceribus Polonis deducentibus. Ve
nienti Sigiſmundus obuiam prodijt v-
nà cum vxore vſque ad iugum montis.
Atque ibi ſeptem diebus tentata nequic-
quam inter proceres regum pace, cùm
diſcedere iam Vuladislaus vellet, ad ſe-
cretum colloquium ſemotis prorſus ar-
bitris à Sigiſmundo inuitatus, blanditijs
eius & ingentibus pollicitationibus expu
Pax inter reges conſtituta.
gnatus, tandem homo minimè malus
in gratiā cum eo pactis iureiurando mu-
tuò firmatis redijt. Erat aūt in pactis, vt Si
Pacta ſecretò conuenta et ſocietas inter Vngarorum & Polonorum reges.
giſmundus cum Vuladislao & Vitoudo
duce contra quoſuis hoſtes, & in primis
ad extirpandos Crucigeros arma coiun-
geret: ac Pruſſia quidem eiectis Cruci-
geris inter reges pro portione copiarum
De Pruſſia.
vtriuſque ad id bellum adductarum di-
uideretur: Pomerania verò, Culmenſis,
& Michalouienſis integrè Vuladislao
Poloniſque, quorum fuiſſent olim, cede
rent. Porrò de Ruſſia, Podolia & Vala-
De Ruſſia et Valachia.
chia, quæ iuris Polonici & tunc erant ſi-
ne controuerſia, & antiquitùs fuerant,
vt nulla fieret mentio aut controuerſia,
quoad ambo viuerēt, & quinq; annis p-
ximis poſt obitum ei⁹, q prior de ipſis ob-
ijſſet: Valachi duntaxat Sigiſmūdo cum
Turcis bellum gerenti, mandato Vula-
diſlai, vt eſſent auxilio, ſi ipſi Vuladislao

& Polonis tunc non militarent. Quòd ſi dicto audientes nō eſſent, ambo ſimul reges eos bello perſequerentur, ditionē que eorum ſubiugatam, certis finibus inter ſe partirentur: tamē vt ea nihilominus ſub conditionem ſuprà memoratā quinque annorum poſt mortem alterius caderet. De priuatis verò hominum inter ipſos iniurijs conſtitutum in poſterum, vt Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam ſiue Leiciam referrent: & quaterni vtrinque deſignati omnium controuerſiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertendi in ſontes poteſtatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conuenêre. Publicè verò ne qua mentio Pruſſiæ & Crucigerorum fieret, Sigiſmūdi precibus perfectum eſt: quòd is diceret, Minimè ſibi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Crucigerorum legati: quibus ſeorſum prolixè omnia pollicebatur, vt aliquid rurſus ab eis emungeret. Quo factum eſt, vt caput illud de Pruſſia diplomatis à regibus & proceribus eorum conſignatis diſertè non inſereretur: ſed in genere modò caueretur, vt reges contra quoſuis alterutrius hoſtes, nemine prorſus excepto, fœderati inter ſe eſſent, ac ne aſſenſu quidem alter alterius hoſtibus & rebellibus faueret: quin vterque alterius incommoda pro viribus præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc ſolùm perfecit Sigiſmundus, verùm etiam cùm Vuladiſlaum ſub ſpecie venationum lōgius in Vngariam ſecum, nequicquam reclamantibus conſiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, extraxiſſet, perſuaſit homini ſimplici & credulo, vt ſe iudicem & arbitrum, propitium quidem, vt videri volebat, controuerſiæ cum Crucigeris per compromiſſum ſumeret: promittēs, idē facturos Crucigeros, & iudicato parituros: ni facerent, vim ſuam experturos. Iam enim rurſus Vuladislaus non obſcurè ptæ ſe ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam penſionem ex pacto Torunenſi ad præſtitutam diem ſibi non ſoluiſſent. Cùm autem iudicium id Sigiſmūdus ſanè quàm libenter aſſentientibus Crucigeris inſtituiſſet, varias nectebat moras, vt cùm Vuladislaum ſpe pacis duceret, tum Crucigeros obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos cauſificatus, cognitionem cauſæ proceribus quibuſdam Vngaris delegauit. Interim aduenêre iterum legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis

De priuatorum controuerſijs diſceptando.

Sigiſmundi Cæſaris calliditas.

Pacta publica Sigiſmūdi cum Vuladislao.

Arbitriū inter Polonos & Crucigeros Sigiſmūdus Cæſar ſibi ſumpſit.

æquiſſimis conditionibus conficiendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quòd nihil æqui Veneti afferebant, nec reddebant Sigiſmundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladislaus Budæ commoratur, venit eò fortè ad ipſum ſplendida legatio Tattarorum cum muneribus, magna auxilia, ſicubi opus eſſet, ei pollicens. Honorificentiſſima hæc erat ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, vt eadem Sigiſmūdo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſſis legatis, ludis ac deinde venationibus vacatum eſt. Vbi cùm Vuladislaus bubalinis caſeis recentibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo vſus, in profluente Danubij de more gentis ſuæ diutius ſeſe abluiſſet, febrim contraxit. Ab ea verò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & ampliſſimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atque Ceſſinenſem oram in Poloniam reuertit, quinto demum menſe, poſteaquam Vngariam ingreſſus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſceptrum, & pomum aurea, & Boleslai Chrobri gladius, inſignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam aſportauerat, verita ne Poloni mutata ſententia alium ſibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens publicè ſibi præferri iuſſit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomirienſem & Chelmenſem tractum profectus, ſupra Bugum fluuium prope Rubeſſouum oppidum cum Vitoudo de omnibus, quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis, magna neceſſariorum caterua ſtipatus, quòd ab eo de Cracouienſi epiſcopa in Poſnaniēſem, quaſi delirus & inutilis Alberti Iaſtrembecij epiſcopi Poſnanienſis & cancellarij regni ambitione detrudebatur: ſed nihil impetrauit. Et aduerſa is quidē vſus eſt valetudine, ex quo ex cōcilio Piſano, & lōgiore ad ſepulchrum Chriſti peregrinatione reuerterat, ſtupore quodam & lethargo afflictus: ſed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in diſſidio Pontificū Rex quæ volebat obtinuit. Non fuit tamē ſine metu poſtea Iaſtrēbeci, propinquis Petri ad omnē occaſionem intentis, qua eū de medio tolleret. Dimiſſo deinde Vitoudo Ruſſiam Rex obibat. Quò cū legati Sigiſmundi regis ad eū veniſſent, octoginta millia ſexagenarum Pragenſium ab eo mutua acceperūt, oppignerato ipſi

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuerūt.

Tattarorum legatio ad Vuladisl. Budā profecta.

Vuladisl. ægrotans in Vngaria.

Inſignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Petr. Viſſus è Cracouienſi ad Poſnanienſem epiſcopatum detruſus.

Albertus Iaſtrēbecius epiſcopus Cracouienſis per ambitionem factus.

Scepuſienſis pigneratū regi Polono.

ipſi Scepuſienſi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen Scepuſia excepta. Atq; ex eo tempore Scepuſium in ditione Polonorum eſt, vſque in hanc diem. A Crucigeris autem ea pecunia ſumpta eſt: quibus Sigiſmundus eam mulctam irrogarat, ꝙ pactis in inſula Torunēſi cum Vuladiſlao initis nō ſatis feciſſent. Ita quidē habet Dlugoſſus. Verùm nos reperimus in archiuo literas Ioannis xxiij. pontificis maximi, quibus is poſtulat à Vuladiſlao, vt proroget Crucigeris tempus numerandæ pecuniæ, quam ij ex pacto ipſi deberent. Vnde nobis veriſimile fit, in pactis Torunenſibus de ea pecunia numeranda, Crucigeris cum rege conueniſſe, licet literis pactorum id incertum nō ſit. Quin extant teſtimonia Benedicti Macrini, cui Sigiſmundus delegerat arbitrium, & in rem præſentem in Pruſſiam & Lituaniam cum miſerat: qui teſtificatur Vuladiſlaū quidē & Vitoudū iudicatū feciſſe, Crucigeros verò minimè. Inde antē apparet, Sigiſmundū iudicaſſe quidē tūc inter diſſidētes. Quid autem iudicarit, nō liquet, præter quòd Vuladiſla⁹ & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidêre Magiſtro Crucigerorū diplomata ſuper Samagitia: tametſi Heduigis regis filia teſtata eſt, ſe ei traditioni aduerſari.

Crucigeri non paruerunt decreto Cæſaris.

Samagitia im datā Crucigeris.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVSOCTAVVS.

RVSSIA peragrata in Poloniam Rex reuertit: paucisque diebus Nepolomiciç exactis, in Lituaniam rurſus ſeceſſit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiosè mitis fuiſſe memoratur, ita vt initio Februarij flores & olera in religione frigidiſſima exiſterēt. Verno atque æſtiuo tempore Poloniam is rurſus ferè omnem peragrauit. Poſnaniam autem cùm veniſſet, Petrum epiſcopum in delubrum ſeuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus eſt, quod eum ſede Cracouienſi præcipitanter eieciſſet. Apud Grodlum deinde ſupra Bugum amnem Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: conceſſumque ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus eccleſiæ Romanæ & catholicæ ſeruarent, ijſdem vt inſignibus, & imaginibus, ijſdemq; prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, vterentur: præterquā vt deinceps quoque iuſſu magni ducis arces conderent, vias publicas reficerent, tributaque ſolita penderent: ſenatum autem & magiſtratus more Polonorum haberent: nec tamen honores & magiſtratus alienis ab eccleſiæ Romanæ inſtitutis mandarentur: ducem, quando vſus poſtularet, non niſi de ſententia regis & ampliſſimi conſilij Polonorum legerent: viciſſimque Poloni, vt ne inſcijs & inconſultis duce & ſenatu Lituanico regem ſibi crearent, comitijs communibus quoties opus eſſet, vt ea Lublinum vel Parſouiam, vel alias quò videretur mutuo conſenſu indicerentur: ordo item eccleſiaſticus vt eodem iure ijſdemque prærogatiuis, quibus in Polonia vteretur. Hæc omnia proceres Lituani, libertatem & prærogatiuas nobilitatis adepti approbarunt, & literarum monumentis conſignarunt. Soluto conuentu, quia peſtilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniā rex ſeceſſit. Inde porrò in Samagitiam profectus, gentem eam quæ nōdum falſorum deorum cultum penitus abdicarat, magno ſtudio, magnaque cura, extinctis ſacris ignibus, ſucciſis lucis, necatisque ſerpentibus & alijs ſacris animalibus, ad religionē Chriſtianam cōuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens, non modò pij regis, verùm etiam doctoris & Apoſtoli fungens officio, ſuggerētibus ſacerdotib⁹ noſtris, q̄ diceret, quęque faceret, cùm ipſi barbaros loquentes non intelligerēt, nec ab eis viciſſim intelligerentur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Chriſtianam ſuſceperunt, per vnum natu maximum apud regē profeſſi, ſe quos in eum diem deos coluiſſent, velut infirmos & ignauos deſerere, & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege victi & profligati eſſent. Cùm autem nonnulli adhuc, ſi reſuſcitare ignem extinctum è calidis fauillis poſt regis diſceſſum poſſent, relapſuri eſſe in priſtinum errorem viderentur, & hæc inter ſe muſſitarent, ſubſtitit ibi rex diutius quàm ſtatuerat, locumque ignis largiore aqua inundari iuſſit. Epiſcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs continetur Samagitia) vt ijdem

Hyems calida.

Rex veniam petijt ab epiſcopo.

Conuentus Polonorū et Lituanorū apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

Samagitia ad Religionē Chriſtianā conuerſa.

Samagitæ falſos deos abdicant.

Epiſcopa Medniceñſis ſiue Samagitiæ inſtitut.

canoniel Mednicenſes eſſent, inſtituit.
Quanquam hęc quarto demũ anno pòſt
à Ioanne archiepiſcopo Leopolienſi & Pe
tro Vilnẽſi epiſcopo conſummata ſunt.
Tunc autem rex præfecto genti Keſgel.
lone nobili Lituano, & religionis curã in
primis in rudi populo gerere iuſſo, in Li.
tuaniam, atque inde porrò poſt anni ſe.
quentis initium in Poloniam, & in Cuia.
uiam ad conſtitutum cum Crucigeris a.
pud Slonſcum conuentum contendit.
Iã ſummũ apud Crucigeros magiſtratũ
Michael Cochmeiſter gerebat, amoto &
in carcerem cõiecto Henrico Plauenio,
ſiue propter ꝓfuſas largitiones, ſiue pro.
pter inuidiam, ſiue quod à Michaele am
bitioſo & feroci homine, quaſi Polonis
impẽſius faueret, inſimulatus eſſet. Quo
comperto, Vlricus Henrici frater com.
mendator Gdanenſis metuens & ipſe ſi.
bi, clàm ad regem perfugit. Fugiſſet Hen.
ricus quoque è cuſtodia, re clàm per inter
nuncios cum rege compoſita, niſi eum
Ioannes Cropidlo Vuladislauienſis epiſ.
copus, cum quo fortè rex ea de re ſecretò
cõmunicarat, prodidiſſet. Pace cum Cru
cigeris tentata, ſed non confecta, cauſa ve
rò tota à Strigonienſi archiepiſcopo de.
legato Sigiſmundi Cæſaris iniquiſſimè
diſceptata, cùm Crucigeri iniurijs nullũ
modum ſtatuerent, mercatoresque Poſ.
nanienſes Gdani, direptis eorum merci.
bus crudeliter interfeciſſent, & per ſub.
ornatos homines, quemadmodum fe.
rebatur, multa oppida & pagos in Po.
lonia incendiſſent, latrocinantiumque
in morem è Dobrinenſi & Polonia fini.
tima prædas agerent, & captos homines,
nõ modò plebeios, verùm etiã equeſtres
in patibulum agerent, cumque ad extre.
mum ſub ſignis populabundi in Dobri.
num excurriſſent, ac ſubito pauore turba
ti diffugiſſent, nouam in eos expeditionẽ
rex Polonis, Ruſſis, atque Lituanis cun.
ctis indixit. Dum aũt bellum id ad orna.
tur, ipſe maiorẽ Poloniã percurrit. Fortè
tunc Petrꝰ Viſſus epiſcopꝰ Poſnaniẽſis lẽ.
to morbo cõfectus obijt. Quod ni obijſ.
ſet, reſtitutꝰ fuiſſet authoritate Cõſtantiẽ
ſis cõcilij ad Cracouienſẽ epiſcopam, Al.
berto deiecto: ſed profuit Alberto mors
eiꝰ, vt faciliꝰ à cõcilio, rege petẽte, veni.
am impetraret. Etenim tribus tunc de põ
tificatu maximo contendentibus, & Ioã
ne Huſſo turbas ciente in Boemia, Sigiſ.
mundus Cæſar magno ſtudio, labore &
curſitationibus perfecit, vt conſilium
œcumenicum conſenſu Chriſtianorum
principum, & primorum eccleſiaſticorũ
apud Conſtantiam Germanorum aperi.
retur: quod quidem durauit in quartum

Keſgello Sabmogitiæ præfectus.
1414. ann.
Conuentus regis cũ Crucigeris.
H. Plauenius magiſtratu amotus, & in carcerem coniectus.
Vlricus Plauenius cõmẽdator Gdanenſis ad regem perfugit.
Cropidlo epiſcopus arcanum regis prodidit.
Crucigeri Polonis iniurij.
Albertus Iaſtrembecius ægrè epiſcopatum Cracouienſem retinuit.
Conſtantienſe concilium.

annum. In eo cùm alia multa reipubl.
Chriſtianæ ſalutaria cõſtituta ſunt, tum
Huſſus hæreſiarcha condemnatus & ex.
uſtus, & poſt eum Hieronymus Pragen.
ſis. Ad extremum autem ſublato diſſidio
cùm tres illi pontificatu partim amoti
eſſent, partim vltrò ipſi ſe abdicaſſent,
Martinus eius nominis quintus ponti.
fex creatus eſt. Verũ hæc & externa ſunt,
& poſterioris temporis. Tũc autem cùm
collegium Poſnanienſe petiſſet à rege, vt
ſibi epiſcopum arbitratu ſuo legere lice.
ret, non abnuit is: ſolusque in conſilium
ſacerdotum reuerẽter ingreſſus, impetra
uit, vt de quatuor à ſe editis (inter quos
fuit Alexander ducis Maſouiæ filius, è ſo
rore eiꝰ natus) vnus legeretur epiſcopus.
Lectus eſt abſens magno omnium con-
ſenſu Andreas Laſcaris Goslauicius de.
canus Cracouienſis, & canonicus Poſna.
nienſis, gente Gozembius: qui tunc fortè
legatꝰ à rege cum tribꝰ alijs ad Sigiſmun.
dum Cæſarem de cauſa Crucigerica pro
fectus erat. Aegrè tamen is decreto col.
legij cum voluntate regia coniuncto aſ.
ſẽſus eſt, vir bonus, & nõ ignarus quantũ
onus in ſe ſuſciperet. Cuiꝰ ſimiles perpau
cos fortaſſe illa ętas habuit: noſtra vnum
quod ſciam, habet. Quo libentius tam
rarum integritatis & modeſtiæ exem.
plum commemorauimus. Iam ingentes
copiæ ex omni Polonia, Ruſſia, Lituania
& Maſouia cum ſuis ducibus Volboriã
conuenerant. Tartarorum etiam non
contemnenda auxilia Vitoudus addu.
xerat. Erat & mercenariorum militum
ex Boemis atque Sileſijs non exiguus nu
merus. Ad hæc Sileſiorum duces Bernar
dus Oppolienſis, Ioannes Ratiborienſis,
Boleslaus Ceſſinenſis, Conradus Oleſſni.
cenſis, Venceslaus Zeganenſis, Ioannes
Lubinẽſis, Conradus Albus Cozlenſis,
& Venceslaus Opauienſis auxerant exer.
citum regium. Quin & Lacicus Crauari
us præfectus Morauiæ vnum vexillum
militum in auxilium regi miſerat: ita vt
tantus ille eſſet exercitus regius, quantus
non modò ad Pruſſiam, ſed ad magnam
orbis partem perdomandã ſufficere poſ.
ſe videretur. Itaque rex non moratus di.
utius, in terram hoſtilem eum duxit, in.
ſtructum inſpectãtibus legatis hoſtium,
qui ſiue ad auertendum bellum, ſiue ad
ſpeculandum vires noſtrorum vene.
rant. Verùm non ita magnum operæ.
precium cum tantis copijs factum eſt.
Oppida modò & caſtella quædam ig.
nobilia partim vi expugnata, partim
in deditionem accepta, partim vacua
delapſis habitatoribus occupata, dire.
pta & exuſta. Inter quæ fuêre Nidbur.
gum,

Andreas Laſcaris Poſnanienſis epiſcopus electus rege præſente, vix aſſenſus eſt.
Pruſſicũ bellum.
Duces Sileſij in exercitu regio.
Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.
Oppida Pruſſica à rege capta.

gum, Hoenſteinum, Alleſteinum, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, Biſſouiſuerderum, quod noſtrates Biſcupecium appellāt, & Crucіburgum. Nā ab Helſbergæ obſidione Ioannes Vatmienſis epiſcopus, cuius ea arx eſt, precibus regem auertit. Holandiæ obſidio cùm in longum extractum iri videretur, omiſſa eſt. Et nonnihil ibi incommodi Lituani, cùm incautius prædas agerent, accepêre. Capti ab hoſtibus Butrim magiſter curiæ, ſiue marſalcus Vitoudi, Mikita, (ita Ruſſi Nicetam vocant) & nonnulli alij. Peruaſtati tamen agri longè lateq́; nemine obuiā ꝓdeunte. Cùm aūt Chelmi, ſiue Culmę, atq; Torunię oppidorū dedendorū regi nonnulla ſpes facta eſſet, eò moturus erat caſtra, ni eum Magiſter Crucigerorum vafro conſilio eluſiſſet, aliò auertiſſet, ſubornato homine cum literis, commendatoris Brodnicienſis nomine ad ſe confictis, quibus perſcriptum erat, arcem Brodnicienſem à commeatu tormentiſque bellicis imparatam, longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſe. Quæ literæ, capto & excuſſo tabellario, cùm fidem feciſſent noſtris, hoc perfecerunt, vt eius arcis potiundæ ſpe conatus meliores fruſtrarētur, vireſque noſtrorum non hoſti magis, quàm ſibijpſis propter difficultatem annonæ graues, inerti obſidione languidas & inutiles redderēt. Nam Brodnicia, prçterquam quòd natura arteque permunita eſt, valido hoſtium præſidio tenebatur, & commeatu armiſque abūdabat. In eius igitur obſidione rex cum omni exercitu totum menſem fruſtra conſumpſit. Inde Vitoudus, nequicquā retinente rege, nō ſine animi eius offenſione diſceſſit. Et iam morbus vulgò in corpora militum ex panis penuria graſſari cœperat. Cōtinuabat tamen rex obſidionem, dimiſſiſque quoquouerſus frumentatoribus cum præſidio armatorum, frumentum in caſtra comportabat. In eos cùm quadam die hoſtes, ad omnem occaſionem rei bene gerendæ intenti, impetum feciſſent, longè plures à paucioribus fuſi fugatique ſunt, ſexaginta captis, ducentis deſideratis. Venit interim ad regem legatus pontificis maximi Ioannis xxiiij. Ioannes Lauſanēſis epiſcop⁹: qui facilè impetrauit à rege deſidis & famelici belli (ſic enim vulgò appellatum id eſt poſtea) iam pertæſo, vt duorum annorum induciis cum Crucigeris conſtitutis, Conſtantienſis concilij iudicio cauſam & controuerſiam ſuam omnem cum Crucigeris permitteret. Itaque rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniam, de ampliſſimi conſilij ſententia legatos ad concilium miſit, Nicolaum archiepiſcopum Gneſnenſem, Ioannem Vuladislauienſem, Iacobum Plocenſem epiſcopos, Andream Laſcarem electum Poſnanienſem, Ioannem Tuliſcouium Caliſiēſem caſtellanum, & Zauiſſium Garbouium cognomento Nigrum, virum clariſſimum. Polliceba tur autem Sigiſmundus, non defuturū ſe ibi eſſe cauſæ regiæ cōtra Crucigeros, eiq́; viciſſim rerum Vngaricarum curā commendauit. Idemq́; fecit concilium illud, ſcriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. Nā cùm Turcæ Vngariam infeſtarent, Boſnamq́; à Sigiſmundo prius recuperatam, ipſi iterum eriperent fuſis profligatisq́; Vngaris, Vuladislaus miſſa ad Turcas graui & minaci legatione, ſex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris proceribus liberatis, confecit. Pacem quoque perpetuā confeciſſet, ni Pipo Florentinus comes Themeſſienſis temerè omnia turbaſſet, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace venienti tutū ad Vngaros acceſſum præſtructurus anteceſſerat. Proſperè tamen poſtea rem contra Turcas geſſit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, abſente Sigiſmundo, eosq́; Boſna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Ruſſiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniatini cùm eſſet in Ruſſia ad Penteceſten anni ſequentis, venit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & ſplendida nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus: adoratoq́; publicè rege, & vexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis verbis iureiurando, in fide & clientela eius atq; Polonorum ſe foreſemper promiſit, & perampla munera ei dedit, ab eoq́; viciſſim accepit. Venit & ab Imperatore atque Patriarcha Conſtantinopolitanis legatio, frumentarium ſubſidium petens. Vehemēter enim Turcæ Thraciā infeſtabant & premebant. Quorum princeps Mahometes recuperatis in Aſia ijs, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, Imperij ſedem Pruſa Adrianopolim trāſtulerat: & iā tranſalpinos Valachos vexabat, Conſtantinopolique ac toti Græciæ ferox imminebat. Vuladislaus rex inopia laborantibus Conſtantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pōtici, qui in ditione Polonorū tunc erat, frumentū admenſus eſt. Sniatino in Lituaniam rurſus diuertens, viginti millia

Varmienſis epiſcop ſupplex regi.

Lituani incommodo affecti à Pruſſis.

Vafrum conſilium Magiſtri.

Brodnicia arx munita, fruſtra obſeſſa à Polonis. Vitoud. è caſtris diſceſſit.

Pruſſi à Polonis fuſi. Legatus Pōtificius ad regem.

Famelicum bellum.

Induciæ duorum annorum.

Conſtantienſi concilio cōtrouerſia Pruſſica diſceptatio permiſſa.

Vuladisl. curam geſſit Vngariæ, Sigiſmundo abſente.

1415. ann. Palatin. Valachiæ Alexander iurat in verba regis Polonorum.

Legati Conſtantinopolitani Imperatoris ad regē Polonorum.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

lia matcatum Pragenſium, quadraginta veſtes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno ſequenti cùm

Anna regina moritur. *Conuentus Lituanorum cum Crucigeris.*

Annam reginam mortuam Cracouiæ ſepeliſſet, rurſus in Lituaniam profectꝰ, apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris Pruſſienſibus pariter atque Liuonienſibus de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua conſtituēda cōuētum egit. Sed Crucigeris intolerabili faſtu tumentibus, neq; vllam æqui aut iniqui tationem ducentibus, re infecta diſceſſum eſt. Augebat autem eis ſpiritus, vt creditum eſt, ſocietas cum Tattaris inita, qua eos ad vaſtandos Ruſſiæ fi-

Tattari Ruſſiam vaſtant.

nes excitârant. Nec multo poſt ingens vis barbarorum duce Ediga in Kiouienſem tractū improuisò effuſa, ferro ignique omnia crudelitet depopulata eſt. Vrbem quoq; ipſam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo tempore ea ſplendorem priſtinum nunquā recuperauit. Arce quidem, ſumma vi oppugnata hoſtis potiri non potuit. Rex pro eo quod hoſtes bello perſequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate ſua, ducta in matri-

Rex Elizabetham Pileciam vxorem tertiam duxit.

monium Elizabetha Pilecia Ottonis palatini quondā Sendomirienſis filia, vidua prouectæ iam ætatis, & complurīū virorum thoros experta. Quæ virgo propter magnirudinē dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto poſt ab alio quodam Morauo itidē etepta, & interfecto priori raptore in loco iuſtæ vxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio caſtellāno Naclenſi gente Toporo, deſpōdente Spitcone Melſtinio propinquo, nupſerat: perq; eam Granouius ſeſe in familiam Leliuiorum inſernit. Siue autem intempeſtiuo amore & conſuetudine eius mulieris captus, ſiue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo ſe tam impari mattimonio implicauit, magnam cettè nomini ſuo inſamiam nō modò apud ſuos, vetùm etiam apud extetos aſperſit: ita vt concilium quoque ea ſama, tradu centibus Crucigeris, impleret. Huc acceſſit, ꝙ Chriſtianorū inſtitutis inceſtū id erat cōiugiū, cū illa regi in loco ſororis eſſet, ꝑpterea ꝙ is à matre eiꝰ de ſacro fonte leuatꝰ erat. Sed inſtāte rege cōciliū indulgenter legirimas eſſe iuſſit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginam quoque eam ritu ſolenni fecit, necquicquam aduerſantibus nonnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Oſtrorogo palatino Poſnaniēſi.

Elizabetha coronata.

Quoniam autem ea ab archiepiſcopo Leopolienſi Ioanne Reſſouio coronata etat, veritus Nicolaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui tunc in concilio Cōſtantienſi propter ſplendorem gratioſus erat (ita vt ſummus pontificatus ad eum, ſi Dlugoſſo credimus, deſerretur, ſi eum ſuſcipete voluiſſet) ne ſibi poſteriſq; ſuis archiepiſcopis Gneſnēſibꝰ ea ꝓrogatiua coronādi reges & reginas præriperetur, obtinuit apud Cōcilium, vt archiepiſco-

Archiepiſcopus Gneſnenſis fit primas.

pꝰ Gneſnēſis deinceps Poloniæ & Lituaniæ primas ſit. Ea verò eſt dignitas Eccleſiaſtica Archiepiſcopatu eminentior, à Primate regni diuerſa. Perſecit autem idem cum collegis ſuis, vt Ioannes quiſ-

Ioannes Falchembergius carcere punitus propter famoſum libellum.

piam Falchembergius ſodalis Dominicanus decreto concilij in tettum carcerem compingeretur, quòd ſubornatus à Crucigeris ſatyram ſiue famoſum libellum in Vuladiſlaum regem, & in omne Polonum nomen conſcripſerat. Cùm verò mitius cum eo poſtea Martinus eius nominis quintus pontiſex maximus, cui Nicolai archiepiſcopi fauor ad pontificatum nō parum ſuffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis au-

Prouocatio à Pontifice ad concilium futurum.

ſi, ad futurum concilium, quod in decimum annum indicebatur, ptouocarūt. Verùm ſatisfecit eis deinde Pontiſex authoritate Patrum adductus. Cæterùm libellus ille famoſus Lutetiæ atchiepiſcopo oblatus erat, cùm eius vrbis doctores academiæ conuiuio accepiſſet. Etenim Sigiſmundo Cæſari ad conciliandum concilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorum & Anglorū reges proficiſcenti, comes itineris vnà

Poloni Oratores cū Cæſare miſſi in Gallias. *Induciæ cū Crucigeris.*

cum Tuliſcouio & Zauiſſio de concilij ſententia adiunctus erat. Prorogauit deinde Vuladiſlaus rex inducias cum iiſdem Crucigeris in aliud biennium, Cæſare & rege Francorum Carolo petentibus. Et anno ſequenti, qui fuit 1418. ruꝛ-

1418. ann. Lituanorum conuentus cum Crucigeris.

ſꝰ apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris de pace conuentum egit, deductis ſecum primoribus Polonorum. Vnde cùm te infecta diſceſſiſſet, dimiſſiſque proceribus ipſe cū paucis apud Vigtos, ſyluæ id nomen eſt, venationi vacaret, parum abſuit, quin in Raſtemburgen-

Inſidiæ in regem intentæ.

ſis cōmendatoris inſidias incideret. Sub idem tēpus Vitoudus amiſſa paulo ante

Vitoudi vxor altera.

Anna vxote, alteram duxit Iulianam viduam, priotis materteram. Atque id matrimonium inceſtum Ioannes Cropidlo epiſcopus Vuladiſlauienſis, qui etiam regem ſortè in Lituaniam ſecutus etat, præter diſciplinam eccleſiaſticam iunxit, cùm Petrus Vilnenſis, vt id faceret, nequaquam adduci poſſet. Ita plurima ſibi plerunque præter ius & æquum

per-

„ pmittunt homines excelſo loco nati. In ſequēti anno cùm rex in Poloniam reuertiſſet, venêre ad eum legati Martini pontificis maximi, Iacob⁹ Camplus Spoleranus, & Fernandus Hiſpanus Lucenſis epiſcopi, de pace cum Crucigeris conficienda poſtulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius voluntate ad pacem propenſa, in Pruſſiam inde ad Crucigeros contenderunt.

Legatio pontificis Maximi ad regē Poloniæ.

Quorum corrupti muneribus, cùm monumenta ad cauſam ipſorum pertinentia inſpexiſſent ac deſcripſiſſent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Crucigerorum rogatu atque ſumptibus venerāt) regis cauſam incognitam temerè teſtimonio ſuo damnarunt. Qua de re grauiter poſtea rex cum Pontifice queſtus eſt. Ac fecit is deinde regi poteſtatem producendi documenta cauſæ ſuæ.

Legatorum mala fides.

Dimiſſis autem legatis pōtificijs, rex Caſſouiam profectus eſt, ad colloquium à Sigiſmundo Cæſare inuitatus: ibiq; blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Crucigeris ex compromiſſo de contumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus, quos ſecum duxerat, proceribus, & ad extremum, vt certa tamen formula, certoque die id compromiſſum adſtringeretur ſuadētib⁹: quorū princeps fuit Albertus epiſcopus Cracouienſis, idemque Cancellarius Poloniæ.

Vladisl. regis congreſſus cum Sigismundo. Compromiſſum regis Vladislai credulitas.

Albertus epiſcop. Cracouienſis, et cancellarius Poloniæ.

Recuſabant autem id compromiſſum Crucigerorū legati, qui tunc ibi aderant, ſiue adeò recuſare ſe ex compoſito ſimulabant. Qua re Cæſar vehementer, vt videri volebat, irritatus, arma ſecum Vuladislao contra eos coniuncturum iureiurādo interpoſito pollicitabatur. Qua de cauſa remittere ei Vuladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepuſiumque mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei diſſuaſiſſent.

Sigismundi Cæſaris aſtus & vanitas.

Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniam reuerſus, magna cura bellum aduersus Crucigeros apparauit. Miſit & Cæſar epiſcopum Paſſauienſem imperialem curiæ Cancellarium, & Ioannem comitem de Herdek Cracouiam, vt in ſpeciē arma & cætera ad Pruſſicum bellum neceſſaria exercitui ſuo cōpararent. Quibus lautè à rege ſumptus ſuppeditati ſunt.

Legati Cæſaris ad Vuladislaum.

Sed ij cū ſupra quadraginta dies Cracouiæ manſiſſent, vltróne an reuocati, incertum eſt, in Vngariam ad Cæſarem reuerterunt. Redijt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius marſalcus, qui ad deducēda à Cæſare auxilia relictus erat, vanitate Cæſaris perſpecta. Lactatus inanibus Cæſaris promiſſis Vuladiſlaus, tamen inſtitutam in Pruſſiam expeditionem non remiſit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, vt in aliud tempus id bellum differretur. Iā copiæ omnes Volboriam conuenerant, Indeque per Maſouiam progreſſæ ad fines hoſtium peruenerant, cùm venit ad regem in caſtra Bartholomæ⁹ Capra archiepiſcopus Mediolanenſis, legatus à Cæſare dirimendi eius belli cauſa.

Legatus Cæſaris.

Et confecit is quidem rurſus, adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis maximi authoritate, duorum annorum inducias, cùm compromiſſi ſui regem admonuiſſet, & aliud ei ex aduerſo reſpondens ipſe à Crucigeris attuliſſet. Præfinita autē compromiſſo dies ad viij. Idus Ianuarij, quā Epiphanias Chriſtiani dicimus.

Induciæ inter Polonos & Crucigeros.

Itaque Irritus tantus Ille conatus atque apparatus belli fuit, non ſine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromiſſo incuſantium. Verùm eam culpam rex in Cācellarium reiecit. Quamobrem magno Is omnium odio deflagrauit.

Apparatus belli irritus.

Alberti epiſcopi Cracouienſis odiū.

Cum Erico autem Daniæ, Sueciæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eiuſque conſiliarijs publicè à Vuladislao & Vitoudo In caſtris tunc ictū eſt fœdus & ſocietas, cùm contra alios vtriusque partis hoſtes, tum nominatim contra Crucigeros, ea lege, vt etiamſi vteruis principum ab eo fœdere vellet diſcedere, ſubditi tamē ipſius eo nihilo minus tenerētur, Ne tamē vteruis altero inſcio Crucigeris, vel cuiq̄ omnino bellū Infertēt. Excepti ſunt aūt à Vuladislao & Vitoudo Sigiſmund⁹ Cæſar, & Vēcesla⁹ rex Boemorū, ꝓpter priora cū ipſis fœdera.

Danicū fœdus.

Reuertēs aūt ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiā in maiorē Poloniā diuertit: Poſnania verò Srodā ꝓficiſcentē aduerſus caſus ꝑculit. Nam ſub veſperum cùm ſerenum eſſet cœlum, ſubitò atris nubib⁹ obductum eſt: vnde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmē magno fragore decidens quadrigas carpento, quo rex vehebatur, iunctas, duosque ſtipatores regios, itemque Poſnanienſis & Sendomirienſis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos vnà cum regio, cui cubicularius quidam haſtam regis fērens, inſidebat, vno ictu interfecit: aurigæ & ſeſſoribus equorum nihil actum, niſi quod cubicularij veſtis diſcerpta eſt.

Fulminis impetus in comitatum regium.

Rex cùm aliquandiu exanimat⁹ iacuiſſet, tandē reſpirauit, cæterà ſoſpes, præter quòd ſurdaſter paucos dies, & modico manus dextræ dolore affect⁹ fuit.

Rex exanimatus.

Vulgò creditū eſt, ꝓpter inceſtū matrimoniū diuinit⁹ eo terrore correptū fuiſſe. Per illud temp⁹ Ediga princeps Tattarorū miſſa legatione

cum

cùm alia quædam acerbè in Cæſarem dixiſſet, tum fœdus & amicitiã eius refutaſſet, ita accẽderunt Cæſarẽ, vt eos violato iure gentium in profluentem demergere voluerit, niſi eum qui proximi aſſidebant epiſcopi & principes à tã præcipiti & nefario conſilio auertiſſent. Sine reſponſo autem ij dimiſſi ſunt. Nec ita multo pòſt Cęſar miſſis duobus legatis ad regem, correcturum ſe eſſe pollicitus eſt, quòd non maliciosè, verùm imprudenter Crucigerorũ fraude circumſcriptus deliquiſſet. Verùm ne in eo quidem ſeruauit fidem, cùm Vuladislaus rurſus epiſcopum Cracouiẽſem & marſalcum ea de re ad eum miſiſſet.

Sigiſmundi Cæſaris præceps iracundia.

Relata deinde re ad ſenatum, parendúmne eſſet iniquiſſimo decreto Cæſaris, an eo ſpreto inferendum bellum Crucigeris, placuit ad tempus quieſcere & expectare, ecquam priores Crucigeri, non parẽdo decreto Cæſaris, iuſtam belli occaſionem darent. Nec ea diu expectata eſt.

Conſultatio Polonorum.

Cùm enim ij duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæſaris ad certam diem numerare deberẽt, nec ſatis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coſcelecius palatinus Vuladislauienſis, & Sbigneus Oleſnicius ſecretarius argentũ ꝙ in ſupplemẽtum auri dabatur, nõ acceperunt: dieq́; lapſa, teſtati priores Crucigeros iudicatum nõ feciſſe, diſceſsêre. Quę res apprimè grata & exoptatà regi Poloniſq́;, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamẽ aliquandiu poſtea res fuêre inter Polonos & Lituanos atque Crucigeros.

Crucigeri non faciunt ſatis decreto Cæſaris.

Cæterùm domi in comitijs Lencicienſibus ad viceſimamquintam diem Iulij parum abſuit res à pernicioſa ſeditione & cæde. Infenſa erat Elizabetha regina Alberto epiſcopo Cracouienſi, cùm quod is matrimonium ſuum cum rege in primis improbabat: tum quod Ioanni filio ſuo, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non ſignabat. Cùm autem ea non ignoraret, infiniti compromiſſi culpam à rege in Albertum epiſcopum, Tuliſcouium caſtellanum Caliſſienſem, & Sbigneum Brezium marſalcum, quos etiam alieniori bus credo à ſe animis eſſe sẽtiebat, reijci, mulier vindictæ cupida, vrgebat eam occaſionem, regemq́ue in eos aſſiduò
„ incitabat: & vt ſunt efficaces fere apud
„ viros mulierum ſuaſiones atque pre-
„ ces, quæ noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regem perpulerat, vt Alberto indicta cauſa Cancellarij munus abrogaret. Id quidem perfecit, vt in tres illos iudicium publicum in comitijs inſtauraretur.

Comitia Lencicienſia turbulenta.

Regina cur infenſa Alberto epiſcopo Cracouienſi.

Et mortua quidem eſt regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquã regis ipſius, lætitia, quam ſplendidior veſtitus omnium teſtatam faciebat.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata.

Iudicium tamen nihilo minus in epiſcopum & reliquos duos, quos diximus, inſtitutum eſt. Ibi cùm propinqui & clientes Petri Viſſi epiſcopi veteris iniuriæ memores, frequentes Alberto inſultarent, & Bartholomæus Vulodicus gẽte Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, cauſam aduerſus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur; non tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numeroſa turba ſtipatus aduenerat. Creſcebat iniurijs & conuicijs mutuis tumultus, & ab vtriſque ad arma ſumenda, acciendosq́; ſocios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum ſe ſubduxit. Quod ni mox porta arcis clauſa, & pons ſublatus eſſet, multum ibi ſanguinis effuſum eſſet.

Iudicium in epiſcopũ Cracouienſ. & alios duos proceres.

Iurgium in comitijs.

Repreſſa tandem eſt à primoribus, gliſcens ſeditio, rexq́ue reconciliatis reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis opera & induſtria.

Rex reconciliatus epiſcopo, &c. Ioannis Tarnouij authoritate.

Conſultatum deinde eſt de republica, & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem ſuam reciperet. Nam ij victo pulſoque Sigiſmundo, ad Vuladiſlaum regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in ſenatu, placuit, vt rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreſes, quæ variè totam Boemiam infecerant, & propter inteſtina gentis diſſidia factionesq́ue diuerſas, & quod inimicus capiendus erat Sigiſmũdus Cæſar, ad quem regnum illud iure pertinere videbatur: nec apertè tamen id refutaret, ſed ambiguos legatos dimitteret, vt eo metu Sigiſmundus in officio contineretur.

De regno Boemico ſuſcipiendo conſultatio.

Soluto conuentu, venêre deinde Boemorum legati: quibus queſtis de Sigiſmundi ſuperbia & acerbitate, regnumq́ue Vuladiſlao deferentibus, reſponſum eſt: Regem vicem eorum dolere, ipſum quoque multis inſignibus iniurijs à Sigiſmũdo affectum, vt meritò Boemis, pro tam propenſis eorum in ſe ſtudijs, auxilio aduerſus eũ eſſe deberet: ſed quoniam res magna eſſet ac difficilis, quam poſtularent, nolle eum quicquam de ea ſine Vitoudi fratris conſilio ſtatuere. Hoc reſponſo accepto pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta eſt: cæteris Nepolomiciæ manẽdi locus datus, ſumptusq́;

Boemorum legatio ad Vuladiſlaũ regem. Reſponſum regis Boemis datum.

ſuppe:

ſuppeditati, ne in vrbe propter hæreticorum præſentiam ſuperſederi ſacris neceſſe eſſet. Indictis deinde rurſus comitijs Nepolomice ad vndecimam diem Nouembris, legati Boemorum (iam enim & ij qui ad Vitoudum ierant, reuerſi erãt) non præciſa apertè ſpe ſuſcipiendi à Vuladislao regni dimiſſi ſunt. Reuerterunt autem ij poſt inſequentis anni initium, repertoque rege vnà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius poſtularunt, adijcientes: ſic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum viribus, & Crucigerorum & Sigiſmundi communis hoſtis iniurias vlciſci poſſe. Quod ni faceret, Boemis ſubactis, ne Poloniam quidem ab iniuſtis Sigiſmundi armis tutam fore. Quod ad religionẽ attineret, omnia ſe moribꝰ & inſtitutis Eccleſiæ catholicæ remiſſuros eſſe, quatuor capitibus exceptis: quę ipſa à Sigiſmundo quoque concedi ſibi poſtularant, ſed repulſam acceperant. Erant autem ea capita: Vt ſub ſpecie panis & vini Euchariſtiam ipſis vulgò accipere liceret: vt libera eſſet cuiuis verbi Dei prædicatio: vt publica eſſet facinorum correctio: & vt prædia cæteraque bona Eccleſiaſtica, quæ eccleſijs & ſacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd ſi Vuladislaus regnum illud abnueret, vt Vitoudus id ſuſciperet. Diu eos Vitoudus ſuſpenſos tenuit, oſtẽtata nonnulla ſpe, vel Sigiſmundi vlciſcendi cauſa ſe id non recuſaturum. Tandemque ad decimumoctauum Calendas Septembris Lublini certum eis reſponſum regis pariter ac ducis nomine datũ eſt. Cuiꝰ ea fuit ſententia. Licet ambo grauiter à Sigiſmundo læſi ſint, non eſſe tamen ſibi in animo, improbitate cum eo certare. Scire ſe, Boemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigiſmundum fratrem pertinere: Meminiſſe fœderum, quæ cum ipſo ſibi cõſtent, qua muis non eadem fide vtrinque ſeruentur: Religionem etiam ſibi eſſe, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe, vt eis Sigiſmundum & Pontificem maximum & Eccleſiam catholicam, à qua deſciuiſſent, reconciliarent. Quòd ſi patiatur Sigiſmundus alium eos habere regem, ſiue adeò non patiatur, modò vt illi in viam rectæ religionis & ad ſocietatem vniuerſæ Eccleſiæ redire velint, reipublicę Chriſtianæ cauſa alterutrum de ipſis, ſi ita Pontifici max. videatur, non eſſe recuſaturum, quo minus id regnum ſuſcipiat. Dimiſſa cum his mandatis Boemorum legatione, miſit rex legatos ad Sigiſmundum Cæſarem, Ioannem Tarnouium palatinum Cracouienſem, & Sbigneum Oleſſnicium ſecretarium: qui commemoraris modeſtè ſuperioribus Vuladiſlai in eum beneficijs, illiuſque viciſſim in Vuladislaum iniurijs, perſtare tamen Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterentque ab illo, vt cum Boemis in gratiam redire, Eccleſiæque reconciliare clementer eos vellet. Si ille pateretur, vtranque rem Vuladiſlao curæ fore, & vel armis, ſi aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius ſocietatemque Eccleſię catholicæ redacturum eſſe: modò vt poſtea viciſſim Sigiſmundus cum ipſo contra Crucigeros ſecundum pacta conuenta tandem arma coniungeret. Eius autem rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vuladiſlai vt eſſet tantiſper, quoad Sigiſmundus fidem ſuam apud eum liberaſſet. Grata hæc fuit legatio Sigiſmundo, maioraque is vltrò Vuladiſlao, quàm quæ poſtulabant legati, obtulit, nimirum coniugium vnicæ filiæ ſuæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura eſſent, aut verò Agathiæ viduæ, quæ cum Venceslao rege fratre ſuo nupta fuiſſet, ſi magis par coniugium ipſi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigiſmundi. Ei verò viduæ dotem fore Sileſiam, & centum millia florenorum. Hæc cùm legati à Cæſare ad regem retuliſſent, miſſus eſt inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, vt cum eo rẽ omnem communicaret. Res autem ipſa reiecta eſt ad comitia Nepolomicenſia. Inde Zauiſſius Niger de ampliſſimi conſilij ſententia ad Sigiſmundum de Agathiæ matrimonio conficiendo miſſus, cùm Cæſarem in expeditione Boemica occupatum ſequeretur, eoque ab hæreticis profligato in proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in poteſtatem ipſorum venit: Pragamque ductus, per longum tempus in cuſtodiam habitus eſt. Et poterat quidem ante obſidionem oppidi euadere: ſed extrema quæque pati, quàm ſocios ſuos, & milites Cæſaris deſerere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur. Dum hęc fiunt, Vuladislaus rex cũ Friderico marchione Brãdeburgẽſi, qui cùm eſſet Burgrabius Norembergenſis, Marchiam à Sigiſmundo Cæſare dono acceperat, ſiue emerat, affinitatẽ iunxit, deſpõſa filio eius natu maximo Friderico vnica filia ſua Heduigi. Atq; is cũ impubes etiã tum eſſet, in aula regia deinceps ab Elia theologo decano

Scndomi

Comitia Nepolomicia.

Boemorum legati iterũ ad regem.

Boemorum poſtulata ad religionem pertinentia.

Reſponſum Boemorum oratorib. datum.

Vuladiſlaus rex & Vitoudus repudiãt oblatum regnum Boem.

Poloni oratores ad Sigiſmundũ Cæſarem.

Sigiſmundi reſponſum & pollicitationes.

Comitia Nepolomicia.

Zauiſſius orator regis captus a Boemis.

Marchia Brandeburgenſis quomodo ad Burgrabios Norembergenſes peruenit.

Fridericus marchioni Vuladiſlaus filiam deſpõdet.

Sendomitienſi, & Petro Chelmio honeſto equite, honeſtè & liberaliter educatꝰ eſt. Conuenerat enim inter affines, aſsentiente ſenatu Polonico (Cracouiæ verò hæc agebãtur, quò Fridericꝰ ſenior ea de re aduenerat) vt ſi Vuladiſlaꝰ nullos mares liberos ſuſciperet, regnũ Poloniæ poſt eius mortẽ dotale Fridericus gener, etiãſi ante nuptias moreretur ſpõſa, acciperet: Marchiãq; paternã ſuam ditionẽ, quæ detrimẽtis Poloniæ creuiſſet, iure ſempiterno eidem rursꝰ adiũgeret, quemadmodum Dlugoſſꝰ prodit, tametſi hoc in pactis ſponſalibus diſertè cautum non eſt. Si quas verò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centũ milliũ aureorũ Vngaricorũ puellæ dos eſſet, intra duos annos poſt cõſummatũ matrimoniũ exoluẽda: quæ tamen, Heduigi defuncta, ad regẽ & regnum rediret, ſi Fridericus ex ea nullos liberos ſuſcepiſſet. Quod ſi Fridericus dote non accepta è viuis excederet, Heduigis tamen nihilo minꝰ, quoad viueret, in Marchia certorũ prædiorum atq; bonorum ducentis millibus aureorũ æſtimatorũ vſufructum haberet. Pollicebatur autẽ Fridericus pater Vuladiſlao magna aduerſus Crucigeros auxilia, quoties opꝰ eſſet. Sed ea cùm ex pacto paulo poſt poſcerẽtur, negauit in eum annum ſe mittere poſſe, perſuaſitque regi, vt in ſequentem annum bellum Crucigericum differret, quod diceret, initurum ſe eſſe rationem vt Crucigeri vltrò imperata regis facerent, & vel culinarium eius currum ducerent. Acceſſit etiam, ni fallor, ad prorogãdas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc cauſa inter regem & Crucigeros, Paulo Vuladimirio cuſtode & canonico Cracouienſi negocia regis Romæ gerente, diſceptabatur. Et venit quidem ſequentis anni, qui fuit à Chriſto 1422. initio legatus Pontificis Antonius Zenus iuriſperitus, vir integer & incorruptiis, ſiue ad componendas res inter diſſidentes Polonos & Crucigeros, ſiue ad cognoſcendam diligentiùs cauſam, & audienda vtriuſque partis teſtimonia, deſcribẽdaq; monimẽta. Secutus autem is eſt regem in Lituaniã. Nam ibi tunc ille inconſulto ſenatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Ruſſa, cui Sophiæ poſtea nomen fuit, Andreæ Kiouienſium ducis & ſororis Vitoudi filia, celebrabat. Id verò matrimonium ſine dote Vitoudus, nequicquam aduerſantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit; vſus illa occaſione, quod Zauiſſio capto, nihil ad eam diem cum Cæſare conſtitutum erat.

Pacta publicè conuenta inter regem & marchionem Brandeburgiſem.

Friderici Marchionis ingentia promiſſa.

Induciæ cũ Crucigeris.

Paulus Vuladimirius.

1422. ann.

Legatus Apoſtolicus Antonius Zenus.

Quartam vxorem ducit Vuladiſlaus

MARTINI CROMERI,
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER DECIMVSNONVS.

REuertenti è Lituania regi legatus ducis Montenſis ſiue Bergenſis occurrit, orãs vt eum ducem rex in fidem & clientelã ſuam ſuſciperet. Sed ei reſpõſum eſt: Neq; regi, neq; duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinem commodò eſſe poſſe. Eſt enim is dominatus ad Rhenũ in interiore Germania. Cùm autem eſſet rex in Polonia, popoſcit ordinẽ eccleſiaſticum quinque millia florenorum, quę ei Pont. max. exigendã cõceſſerat. Verùm ea de ſynodi ſententia negatã ſunt, ne quid eiuſcemodi in conſuetudinem veniret, & quod nullum tunc rex bellum aduerſus hæreticos Boemos gerebat. Nã in eum vſum Pont. eam exactionem indulſerat. Bellum deinde regi cum Crucigeris præter omnem opinionem exarſit. Nauiter operã dabat cauſæ diſceptãdæ Zenus legatꝰ, & iã finis induciarũ appetebat. Egit ergo is cũ vtriſq; de prorogãdis inducijs: eoq; rẽ perduxerat neutris recuſantibꝰ, vt eæ cõuenirẽt, ni fraus Crucigerorũ deprehẽſa eſſet. Offenſꝰ enim iniquitate Cæſaris Vitoudus, Sigiſmundũ Coributhũ fratrem cũ non contẽnendis Polonorũ & Lituanorũ copijs in Boemiã ad recipiẽdum ac defendendũ aduerſꝰ eum gentis illius regnũ haud multò antè miſerat, ſi non annuẽte, certè non aduersãte rege. Id cùm ægerrimè ferret Cæſar, Crucigeros ad inferẽdum Polonis bellũ incitabat: & vt facilius incautos fallerẽt, ſuadebat vt inducias nõ abnuerẽt, illa cõditiõe in pactis adiecta; vt eatenꝰ eæ firmæ eſsent, quatenus ipſi quid aliud ſiue à Pont. max. ſiue à Cæſare in mandatis non haberẽt. Ea de re cũ Cæſar aliquot hominibus habitu mędicorum ornatis literas ad Magiſtrũ Cruci-

Dux Montẽſis non ſuſceptus à rege in clientelã.

Contributio à Pontifice conceſſa regi, à clero negata.

Prouſicã bellum.

Coributhus cum exercitu in Boemiã profectus.

Sigiſmundi Cæſaris cõnatus.

cigerorum perferendas dediſſet, vnæ
ex his inter veſtes mendici apud Coni-
nium fortè mortui inuentæ, dolum de-
rexerunt. Itaque cùm Crucigeri in indu-
cijs Pontificis [illegible] Cæſaris autoritatem
diſertè exciperent, re infecta, & argura
euidenter à noſtris Crucigerorum frau-
de, irritatisque animis, diſceſſum eſt, bel
lumque magna celeritate & ingenti ani
morum ardore comparatum. Intra pau
cos dies cūctæ copiæ è Polonia, Ruſſia,
& Lituania, quò iuſſæ ſunt, conuenêre.
Interim autem Zenus cùm cognitioni
cauſæ apud Vuratiſlauiā inſiſteret, man
dato Pontificis importunitati Cæſaris

Antonij Zeni integritas.

conceſſo reuocatus eſt. Suſpecta enim
eius fides & integritas Crucigeris eſſe
cœperat. Ingreſſus autem rex hoſtilē ter-
ram, compoſito agmine, perinde ac ſi
hoſtes in conſpectu eſſent, incedebat: &
habebant ij ſanè ſupra triginta millia e-
quitum pariter atque peditum, commiſ
ſurique erant rem vniuerſæ dimicatio-
nis diſcrimini, ne vaſtari ſua ſub oculis

Conradus Nencius.

ſuis paterentur, niſi Conradus Nencius
Sileſius vir ſcientia rei militaris præſtās,
temeritatem eorum qui cum tanto exer
citu pauci dimicare vellēt, redarguiſſet.

Regius exercitus.

Erant enim ſupra centum millia bella-
torum in caſtris regijs. Itaque Crucigeri
mutato conſilio ad tutandas munitio-
nes dilapſi ſunt, relicta aliquanta manu
ad prohibendum noſtris Deruanciæ am
nis tranſitum. Sed ea facilè à noſtris pul-
ſa eſt, cæſis captiſque compluribus. Cir-
cum caſtella deinde & oppida noſtri ar-
ma circumtulère: Fridecum, quod Vam

Vambreznū olim ſedes epiſcopi Culmenſis.

breznum noſtri vocant, vbi domiciliū
erat Culmenſis epiſcopi, & Golubū op-
pida cæpêre, diripuêre, & incēdêre. Duę

Golubum oppidum & arces duæ.

Golubo arces imminebant: ex his inferi-
orem præſidiarij milites Crucigerorum
ipſi incenderunt, quo facilius ſuperiorē
defenderēt, & equos ſuos, ne prædæ Po-
lonis eſſent, interſecère. Sed ſuperiore
quoque Poloni, cùm machinis eā quaſ-
ſaſſent, per deditionem potiti ſunt. Præ-
ſidiarij omnes, qui ſupra quadringentos
fuerunt, cum quindecim Crucigeris in
vincula coniecti. Ibi dum rex caſtra ha-

Legatio Cæſaris ad regē Valadislaū.

bebat, venit ad eum Corbauienſis epi-
ſcopus legatus à Cæſare, petens, vt Cori-
buthū è Boemia reuocaret: Crucigeros
ne bello vexaret: ſi quid ij deliquiſſent,
iure cum eis apud Cęſaris tribunal, cui il
li ſubiecti eſſent, ageret: Quod ſi iniqui-
tate ſententiæ Cæſaris offenderetur, Cæ-
ſarem, ſi quid eiuſmodi eſſet, correctu-
rum eſſe. Si qua alia iniuria læſum ſe eſſe
à Cæſare arbitraretur, Polonis & Vnga-
ris proceribꝰ rē diſceptandā ſecundū fœ
dera permitteret. Ad hæc ſic ei reſponsū

Reſponſum regis.

eſt. Quod ad Crucigeros attineret, Regē
ſatis perſpectā habere fidē & æquitatem
Cæſaris: pariturū tamen eum fuiſſe eius
decreto iniquiſſimo, niſi Crucigeri prio-
res id contēpſiſſent. Deinde prorogatu-
rū quoq; nihilominꝰ inducias cum eis fu
iſſē, ni ſubleſtam fraudem ex literis Cæ-
ſaris deprehēdiſſet. Illud etiā quale eſſet,
quod is opera ſua Antonij Zeni legati
pontificij incorrupti viri iudicium inter
cepiſſet? Itaque oportere regē armis ſua
repetere, quando aliter non poſſit. Cori-
buthū non regis iuſſu in Boemia cū exer

Vitoudi reſponſum.

citu eſſe. Intulit mox Vitoudus: A ſe eū
illuc miſſum eſſe, vt Cæſaris iniurias &
violata fœdera vlciſceretur: futurūq; ibi
eſſe deinceps etiā, vt intelligeret Cæſar,
quos homines ſub ſpecie amicitiæ dolis
falleret. Cum his reſpōſis dimiſſus lega-
tꝰ. Non intermittebāt interea noſtri po-
pulabūdi hoſtiles agros longè lateq; di-

Valachorum auxilia ad bellum Pruſſicum regi miſſa.

ſperſi infeſtare. Fortè quadringēti Vala-
chi expediti (tot enim Palatinꝰ regi in au
xiliū miſerat) ſub Marieburgo prædas a-
gebāt. In eos Crucigeri magno numero
ex arce effuſi, impetū fecerūt. Valachi ve
nientiū cōtra ſe hoſtiū multitudine ani-
maduerſa, in proximā ſyluā ſe recipiūt,
ex equis deſiliūt, nō inſueto genere pug-
nādi pedeſtres inter cōdenſas arbores ſe
ſe defenſuri. Deſcēdunt & Germani, vt
latitātes, quemadmodū opinabātur, è la
tebris extraherēt. Sed mox dēſo ſagitta-

Valachorum victoria de Pruſſis.

rū imbre obruti, cæſis captiſúe primis,
fugā capeſſunt. In fuga quoq; à perſequē
tibꝰ non paruā cladē accepêre. Victores
Valachi cū præda & captiuis in caſtra re
uerſi ſunt. Alia quoq; non minore clade
per idē tempꝰ Crucigeri inter Orlouiam
& Murinouiā pagos profligati ſunt ab

Andreas Brochocius.

Andrea Brochocio præfecto Breſtēſi, nō
magis viro forti, quā pio atq; religioſo.
Erat is cū Mathia Labiſſinio Breſtēſi, &
Ioanne Coſcelecio Inouuladiſlauiēſi pa
latinis, & cū omni nobilitate Cuiauienſi
relictus à rege ad præſidium eius oræ
cum imperio, ne qd à Crucigeris ibi mo
ueretur. Indignati verò palatini, ſibi
eum prælatum eſſe, domos cum clien
tibus ſuis per ſpeciem comparandi cō-
meatus receſſerant. Perſtitit in caſtris
Brochocius, nihil ea diſceſſione deter-
ritus, diligentiuſque ſeruabat excubias
quoquouerſus diſpoſitas. Erant in præ-
ſidio Neſſouiæ octingenti equites Cru-
cigerorum: ij vt incautos Polonos op-
primerent, ſilenti agmine circumuecti,
à tergo, vbi nullas rebantur ſeruari ex-
cubias, noctu eos adorti ſunt. Sed non
fefellêre tamen. Et primas quidem excu

bias ſecuras oppreſsêre: verùm à ſecundis ad tertias, & inde in caſtra clamor perlatus, Brochocium cum ſuis exciuit. Armis raptim correptis, hoſti ſepta caſtrorum conuellere iam incipienti intrepidè occurſum eſt: commiſſoq́; prælio (& lucebat fortè luna) ceſſit noſtris victoria: diſſipati fuga hoſtes, cùm per ignota ſibi loca ſyluasq́; errarent, agreſtib9 prædæ fuêre per ſubſequētes dies. Magnuſq́ue fuit numerus captiuorū, in quibus commendatoris Torunenſis vicarius, ac duodecim Crucigeri fuerunt. Nam commendator ipſe fuga elapſus eſt. Rex Golubēſi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schoneſee vocant, caſtra mouit: & In arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipſi Crucigeri ſuccenderant. Captus cum paucis Dobrogoſtius. Camenēſis caſtellanus, per cuius incuriam Drahimū haud multo antè interceptū erat à Germanis militibus in Pruſſiam contendentibus. Tametſi intra paucos dies arx ea à noſtris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cùm eſſet inter præſidiarios hoſtium, Polonos clàm noctu caſſibus venatorijs in arcem ſuſtulit: à quibus mox præſidium hoſtile deiectum eſt. Paulus perpetuo cenſu donatus à rege in ſalinis Veliſcenſib9. Omiſſa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Crucigeros non contemnendas copias coegiſſe. Quanquam nō habebant ij in animo, aperto prælio manus cōſerere, ſed occaſionem & opportunitatem rei bene gerendæ captabant. Contra hos ergo ſedecim Polonorum, totidemq́ue Lituanorum vexilla miſit. Sed priuſquam in conſpectum ventum eſt, hoſtes aduentu noſtrorum cognito; fuga dilapſi ſunt. Rex cùm peſtem graſſari Toruniæ accepiſſet, contagionem metuens, mutato conſilio, vaſtatis modò ſuburbanis, in Culmēſe territorium exercitum reduxit, vt id ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſuam redigeret. Interea Crucigeri, & ipſi inauſpicati belli pertæſi, & nobilitatis oppidanorumq́; ſuorum clamoribus & querimonijs defatigati, legâtos ad eum de pace miſerunt. Non difficulter impetratum: pacis leges ſupra Oſſam fluuium & apud Melnum lacum in caſtris cōſcriptæ: inter quas erāt præcipuæ, vt rex Galardi & Petri iudicum à Pōtifice maximo delegatorum decretum: Magiſtri verò Crucigerorum, Pruſſienſium quidem Paulus, Liuonienſium verò Sifridus pacta Torunēſia, & Sigiſmūdi Cæſaris decreta duo ex cōpromiſſo lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta & materia aſportata, rex haberet, itemq́ue dimidium Viſtulę & nauli apud Toruniam: Crucigeris verò redderet, quicquid de ijs tunc cæpiſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod ſi vtriuis bellum renouare vellent, vt ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Crucigeri numerare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mādatum non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Crucigerorum Magiſter literis ſuis comprobauit. Nec tamē rata fuêre. Nam diſcedente rege, nō impleuerunt Crucigeri promiſſa, ita iubēte Cæſare. Vnde cùm irritatio animorum inter principes maiores motus parturire videretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris expetiuêre. Nec difficulter impetrarunt, vt ad Keſmarcū oppidum delecti à rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, vt ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar & rex conuenirent, & proceribus Vngaris & Polonis arbitris quēadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis diſceptarent: Crucigerorum quoque legati cum luculentis mandatis vt adeſſent. In eo verò conuentu cùm Nicolaus Tramba Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus Iaſtrembecius, quamuis reluctans, rege authore datus eſt. Poſt eum verò Sbigneus Oleſſnicius aduerſante primùm, deinde verò fauente & adiuuante Vitoudo (nā in Lituania tunc rex erat) Cracouienſis epiſcopus factus eſt. Congreſſi deinde Cæſar & rex ad præſtitutam diem apud Stareſolum, ſiue antiquam villam, cùm de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouarunt: Crucigeri quoque pacta conuenta apud Melnum lacum ſeruare iuſſi, dicto audientes fuerunt, & controuerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuentu cum Poloniſ apud Neſſouiam inſtituto, explicarunt. Reuocatus deinde eſt à rege Coributus è Boemia, vbi non contemnendas vires habuerat, & authoritatē ſibi apud Boemos, præter Ziſcæ factionem comparauerat: Pragenſem ciuitatē lenitate cum ſeueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Æneas Syluius, redegerat: arcemq́ue munitiſſimam, cui Garliſteine nomē eſt, ſex totos men-

Neſſouiens ſes præſidiarij fuſi à Brochocio.

Coualouia Schoneſee.

Drahimum captum & receptum.

Crucigeri pacem petūt à rege, & impetrant.

Pacis apud Melnum factæ conditiones.

Pax infecta iuſſu Cæſaris.

Vngarorum & Polonorum procerū conuentus apud Keſmarcum.

Albertus Iaſtrembecius archiepiſcopus Gneſn.

Sbigneus Oleſſnicius epiſcopus Cracouien.

Sigiſmundi Cæſaris & Vladiſlai regis congreſſus.

Pax renouata inter Cæſarem & regem.

Cum Cruciferis pacta nouata.

Coributus è Boemia reuocatus.

 ſes ſtu-

ſes fruſtra obſederat, & cum Sigiſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicauerat. Reuerſus inde, cùm Dobrinēſem dominatum à Polonis non impetraret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum ſibi odiū apud regem & proceres conflauit. Miſſi deinde à rege Sbigneus deſignatus epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogus palatinus, & Dobrogoſtius Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius ad regūdos fines cum Crucigeris in Samagitiam, certis ſignis Samagitiam à Crucigerorum ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno geſtum, niſi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartēſib⁹ rege abſente leges quaſdam condidêre. Inſequenti autem anno, duodecima die Februarij, Sophię reginæ diadema ſolenni ritu impoſitum eſt. Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara vxore: Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Ieroſolyma religionis ergò iter habebat: Branda cardinalis cognomento Placentinus legatus Pontif. maximi: Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit: Ludouic⁹ Bauarorum, Ziemouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Maſouiorū: Bernardus Oppolienſium, Boleslaus Ceſſinenſium, Ioānes Ratibotienſium, Cazimirus Oſuencimenſium, Venceslaus Oppauienſium, duo Conradi albus & niger Cozlenſium, Venceslaus Zeganenſium, Sigiſmundus Coributus Vitoudi frater, duces: itemq; Elbingenſis & Torunenſis commendatores nomine magiſtri Crucigerorū Pauli Ruſdorfij cohoneſtarunt. Vitoudus venire noluit, neſcio qua de cauſa infenſior reginæ factus. Tentatū eſt in illo cōuentu à principibus de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpenſium Cæſaris neceſſatio in matrimonium collocanda, cùm Vuladislaus non obſcurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea deſponſa erat, animum præ ſe ferret, propterea ꝙ is auxilia nulla ex pacto ipſi ad bellum Pruſſicum miſerat. Sed nihil tamen ea de re impetratum eſt, diſſuadentibus regi proceribus, fidemque rebus omnibus potiorem ducētibus. Diſſuaſit & Vitoudus abſens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cùm res tota ad eum à rege reiecta eſſet, Cæſarque & reges ad ipſum ea de re oratores allegaſſent. Acceſſit etiam Pontificis autoritas poſtea, qui Fridericum è ſua familia Columnē-

Fines regun tur inter Pruſſiam & Samagitiam.
Comitia Varta abſente rege.
1424 ann.
Sophia regina coronata.
Principum conuentus Cracouiæ.
Legatus Apoſtolicus.
Rex alienat à Friderico marchione.
Marchiones

ſi originem ducere profitebatur. Effectum autem eſt in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, vt rex Vuladislaus Cæſari præter voluntarios, qui certatim crucis militiam à Pōtifice promulgatam amplectebantur, quinq; millia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nōnulla in ſecretis colloquijs. Poſt quintumdecimum tandē diem reges & principes liberaliſſimè & magnificentiſſimè habiti, ſuas quiſque domos diſceſsêre. Vuladislaus rex Viſliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conuenit, petens, vt quando ipſe Vitoudusq; nollēt, Coributum ſibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis induſtriam, virtutem ac diligentiā ſuam. Non modò negatum, ſed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæreſim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes eſſent. Profectus eſt tamē iterum ad Boemos Coributus rege inſcio cum aliquanta facinoroſorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum cōfluxerat. Quamobrem ſuſpicionem Cæſaris, multorumq; præterea vitare Vuladislaus non potuit, quamuis promiſſa equitum auxilia duce Petro Mezuuezio Cæſari miſiſſet. Quin ea quoque auxilia, cùm per Morauiam iter facerent, & ſuſpecta ſe eſſe ijs, quibus ſuppetias ibant, haud obſcurè animaduerterent, oppidiſque excluderentur, verita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus eſt Vuladislao filius pridie Cal. Nouembris, ingenti patris lætitia: & poſt quartum demum menſem religioni Chriſtianæ ritu ſolenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimonię Pontificis maximi, Cæſaris, Venetorum & Mediolanenſium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis, Vitoudus verò argenteas cunas centum pondo puero miſit. Remiſit autem viciſſim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit poſtea legatus pontificis Latinus Vrſinus Cardinalis epiſcopus Hoſtienſis, afferens regi dono vnum de clauis, quibus Chriſtus Ieſus author ſalutis noſtræ cruci affixus fuit. Acceptus eſt ſummo cum honore veniens Cracouiam, multitudine omni cum ſacerdotibus & monachis obuiam effuſa: clauusque ſacer voluntate regis in baſilicam Cracouienſem illatus: vbi in hanc vſque diem aſſeruatur. Nihil præterea memorabile geſtum duobus illis annis, pro-

Brandeburgenſes gētiles Columnenſium.
Coributus ad regnum à Boemis vocatur.
Boemorum repulſa.
Coributus ad Boemos profectus.
Vuladislaus mittit auxilia Cæſari contra Boemos.
Vuladislao filius Iagello loco natus.
Legatus pontificius in Poloniā. Clauus ſacer.

propterea quod peſtis Poloniam & Lituaniam peruagata eſt, ira vt rex cum regina & Vitoudo in ſyluis degere cogeretur. Vbi cùm vacaret venationi, caſu crus fregit, in quo curando menſes aliquot Craſniſtauiæ abſumpſit. Anno verò milleſimo quadringenteſimo vigeſimoſexto, ad Pentecoſten Lenciciæ comitia habita ſunt. Ad ea rex per Maſouiam proficiſcens, Ziemouitum ſeniorem ducem in gratiam recepit, cùm is ipſi primùm per filios, deinde per ſe ipſe ſatisfeciſſet de eo, quod inſimulat⁹ erat, quaſi in poteſtate regis eſſe nollet. Cui quidem ſuſpicioni Staniſlaus Pauulouius archidiaconus Plocenſis occaſionem dederat, cùm is fortè anno ſuperiori in ſynodo Lencicienſi, in qua de viginti millibus florenorum regi Pontificis maximi iuſſu ab ordine eccleſiaſtico inferendis fruſtra actũ eſt, negaſſet mandatum illud pontificium ad Plocenſem diœceſim pertinere, quod in ea ac in tota Maſouia rex nihil prorſus iurisdictionis haberet. Atque id de ſententia ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multo poſt Iacobo epiſcopo mortuo, Plocenſis epiſcopus deſignatus erat, dixiſſe videbatur. In comitijs verò Lencicienſibus permiſſum Crucigeris, importuniſſimè efflagitante Vitoudo, vt molestrinam Lubicenſẽ, quã ex pactis conuentis demoliti erant, inſtaurarẽt. Miſſi ea de re legati ad Vitoudum Sbigneus epiſcopus Cracouienſis, Domaratus caſtellanus Biecẽſis, Petrus Saffranecius ſuccamerarius Cracouienſis, & Nicolaus Dreuicius ſcriba regius, ducem de temeritate promiſſi & importunitate grauiter obiurgarant. Præ ſe ferebat enim Vitoudus, niſi id precibus ſuis datum eſſet, ſe Dolangenſe territorium in Samagitia ad mare vergẽs Crucigeris donaturum eſſe. Alia res magna in ijſdem comitijs à rege tentata, ſed nõ impetrata eſt: cùm iſ promiſſa eam ob rẽ in ſuperioris anni comitijs Breſtenſibus non præſtaret. Promiſerat autem, confirmaturum & aucturum ſe eſſe nobilitatis prærogatiuas, ſtationes eccleſijs & monaſterijs remiſſurum, Cuiauienſes autem auenæ penſione liberaturum, ſi filium ſuum anno ſuperiore natum, regem poſt ſe deſignarent: conuenerátq́; vt ijs de rebus rex in proximis comitijs diplomatis in ſingulos tractus ſiue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato, ſuaſu Cæſaris, conſilio, cùm negaret id ſe facturum eſſe, conſurgens omnis ſenatus, diploma ſuum, quo regi de filio promittebat, à Sbigneo epiſcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptũ, magno cũ fremitu ac tumultu rege inſpectante concerpſit. Sic re infecta cõuentus ille ſolutus eſt. Alia tamen via rex id quod cupiebat, poſtea perfecit, cũ ſingulos ſenatores priuatim, quemadmodũ Cæſar monuerat, prenſaſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet: itemq́; à ciuitatibus, & pleriſq; conuentib⁹ nobilitatis, præſertim Ruſſiæ & Podoliæ. Perpauci de procerib⁹ reperti, q maiorẽ reipublicæ, quàm priuatorũ commodorũ ſuorũ & gratiæ regiæ rationẽ ducerent. Natus autem eſt eo anno regi alter fili⁹ Cazimir⁹, & intra annũ vertẽtem mortuus. Porrò Vitoud⁹ cõducto è Polonia magno numero mercenariorum militũ, fecit eodem anno expeditionem in Pſcouenſes Ruſſos, liberos tunc, ſed poſtea in ditionem Moſchorum redactos. Nec ea expeditio ſatis proſpera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iuſta de cauſa ſuſcepta eſſet, perennib⁹ fere pluuijs madente humo per ſe etiam vliginoſa, ita vt neq; progredi cõmodè exercit⁹, neq; pabulari poſſet. Ad extremũ tamẽ Pſcouenſes magna vi auri & argenti infecti pariter & ſignati pacẽ redemerũt. Vuladiſla⁹ verò per idem tẽpus de nobilitate Ruſſica ditionis Polonicæ, quæ vergit ad Meridiẽ, quinq; millia equitũ duce Ioãne Cobilenio gente Grinialio præfecto Sanocenſi in auxilium Sigiſmundo Cæſari contra Turcas miſit. Qui ad Brailouum vſq; (quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluuiorum in extremis Moldauiæ ac tranſalpinæ Valachiæ finibus fuit) longum iter emenſi, duos menſes in eo loco campeſtri vnà cum Valachis (qui & ipſi ex fœdere iuſſu regis præſtò fuerunt) caſtra habuêre, dum Cæſarem vltrà conſtitutum tempus expectant. Vbi verò Boemicis rebus impeditum venturum non eſſe intellexerunt, pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertêre. Detrectarant nonnulli de Ruſſis eam militiam, propterea quod quinæ marcæ in haſtas ex Ludouici regis ſanctione ipſis non dabãtur: Eos rex carcere diuturno coercuit, & bonis multauit. Sed remiſit poſt omnibus multam rogatu procerũ. Aduocatiam modò Croſnenſem retinuit. Mortuus eſt eodem anno Ziemouitus dux Maſouiorum relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem ſic inter ſe paternum dominatum partiti ſunt, vt Ziemouito Rauenſis, Vuladiſlao Plocenſis, Cazimiro Belſenſis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, ſacris initiatus epiſcopus

Valadiſlaus rex crus fregit.

1426. ann.

Ziemouito Maſouiæ rex recõciliatus.

Synodus Lencicia.

Comitia Lencicia.

Lubicenſis moleſtrina.

Vitoudi temeritas & importunitas.

Valadiſlaus laborat, vt filius ſuus infans rex deſignetur.

Senatus regi factum mitigat.

Cazimirus filius Valadiſlai natus & moritur.

Vitoudi bellum in Pſcouenſes.

Ruſſi & Valachi in auxilium miſſi Cæſari contra Turcas.

Serethus fl.

Ruſſi contumaces coercentur à rege.

Ziemouiti ducis Maſouiorum mors & liberi.

Alexander Maſouius Tridentin.

Episcopus & Cardinalis. Cimberca Friderici tertij Cæsaris mater.

Tridentinus, poſtea Cardinalis presbyter fuit. De filiabus verò Cimbarca Erneſto Auſtriorum duci nupſit, de qua Fridericus tertius Cæſar natus eſt: Euſemia Venceſlao Ceſſinenſium: Cunilia Boguſlao Stolpenſium duci: quarta Oſca, quæ eadē Agathia eſt, Michaëli duci, qui Sigiſmundi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Laſcaris quoq; epiſcopus Poſnanienſis eodē anno mortuus, longam & pernicioſam ſucceſſoribus, Miroslao Nalencio iureconſulto ac datario Apoſtolico, & Stanislao Ciolco procācellario regni litem reliquit: cùm hic ſacri collegij ſuffragijs, & regis authoritate, ille Pontificis prouiſione niteretur: & Miroslaus quidem cōſecratus, poſſeſſionem tamen bonorū adire inuito rege non potuit. Stanislaus verò omnia bona epiſcopi in poteſtate ſua habuit, quanquam non niſi poſt biennium epiſcopus à Pontifice renunciatus, Miroſlao vita defuncto. Laſcatem haud multo pòſt Ioannes Pella Vuladislauienſis epiſcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni ſucceſſerat, ſecutus, Ioānem Saffranecium decanū Cracouienſem & Cancellarium regni habuit ſucceſſorē.

Lis de Poſnaniensi episcopa.

Rex contemptis prouiſionem pontificiam.

Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis.

Inſequēs annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ memorabilis eſt. Eius verò author Vitoudus fuit: qui ſiue odio reginæ, ſiue cupiditate regni, quam apertius poſtea præ ſe tulit, ſtimulatus, ſeu denique rumoribus hominū vulgatis permotus, augente ſuſpicionem in decrepita regis ætate tertio, quod inſtabat, reginæ puerperio, cùm omnibus minimè ma li regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, vt in pudicitiam reginæ inquiteret, induxit. Captæ duæ puellæ pediſſequæ reginæ, Catharina & Elizabetha, ſorores Sciucouiæ, quæ omniū eſſe conſciæ exiſtimabantur, terrore tormentorū adhibito, cōfeſſæ ſunt de libidinibus reginæ: ſed verène, an falsò, in certū eſt. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere conſueuiſſet, Hincia Rogouius, Petrus Curouins Lautentius Zaremba, Petrus Craſca, Ioannes Coneſpolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres vltimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta cauſa in carcerē cōiecti, proceribus, qui cum rege Grodlum (vbi hæc agebantur) à Vitoudo euocati venerant, partim gratia, partim metu aſſentientibus: pediſſequę in Lituaniam relegatæ, maritos ibi poſtea nactæ ſunt. Regina non audita plena mœroris ex tam inſigni infamia Cracouiam remiſſa eſt. Remittebatur in Lituaniam aſſeruanda in cuſtodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis, cuius magna tunc erat authoritas, diſſuaſiſſet. Is enim, cùm id à rege clàm agi ex apparatu cnrruū, & mox ipſius confeſſione cognouiſſet, percontatus eſt regem, Quid pueris ex ea natis facturus eſſet? Cumque rex, ſecum eos fore, & in ſpem regni educatum iri, reſpondiſſet. Apage, inquit Tarnouius: tunc reges nobis relinquere vis, quos ipſe, dum matrem ipſorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis? Cæterum ſenatus frequens eò rem perduxit, vt regina ſe ſuo ipſius, & ſeptem honeſtarum & nobilium fœminarum iureiutando purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina Nicolai Michalouij Sendomirienſis palatini vxor: Cochna, quæ eum Iacobo Coneſpolio Siradienſi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Maſouiæ, palatinis: Anna, quę cum Sbigneo Brezio mar ſalco: Clichna, quæ cum Nauoio Mocriſcio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumi louicij iudicis vxor: & Helena Corca virgo. Iudicium deinde in Ioannem Straſſum à regina efflagitatum eſt, quod is princeps hunc de ipſa rumorem apud Vitoudum & Germanos ſparſiſſe diceretur: atque is neque confeſſus, neque conuictus, cùm ſe etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradienſis, cui rex cognitionem eius cauſæ mandarat, iureiurando purgaſſet, & accuſatores ad ſingulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus eſt Sendomiriæ: vbi parum abſuit, quin fumo & vapore prunarum illatarum enecatetut. Sed hoc poſterius mortuo demum Vitoudo accidit. Tunc autem non multo poſt regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quiſpiam Boemus inſignis aſtrologus. Hic infantem recens natum longæuum, ſed infelicem fore, Poloniamque multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex aſtris prædixit: fratrem verò eius Vuladiſlaū clariſſimum atque victorioſiſſimum futurum: & ni fata longiorem ei vitam inuiderent, multis gentibus imperaturū. Quæ vtraque euentus poſtea comprobauit. Poſt hæc reginæ infamia, conquieuit. Sed tamen res ea diſſidij, quod deinceps inter regem & Vitoudum accidit, ſeminarium fuit. Id verò diſſidium gliſcens, Sigiſmundus Cæſar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cùm enim ſuboleſeciſſet, ſubiratum eſſe regi Vitoudum, con-

Inquiſitio in pudicitiam reginæ.

De reginæ adulterio rei.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis.

Regina purgata.

Ioānes Straſſus ob infamiam latam reginæ in carcerem cōiectus.

Andreas Cazimirus filius Vladislao regi natus.

Vaticinium aſtrologicum de filijs regis.

Sigiſmundi Cæſaris maleuolentia.

conciliandum eſſe cum ſibi exiſtimauit, de cuius conſilijs regem pendere non ignorabat, vt vel committeret eos inter ipſos, vel facilius ipſe regem minimè malum circumſcriberet. Itaq; colloquium vtriuſq; expetiuit. Verùm id, Turcico bello implicat⁹, in tertium annum diſtulit. Duxit autē exercitum in Turcas inſequēti anno, quo Golubeciā arcem à Raſciano quodā Turcis, cùm ipſe emere eam nollet, paruo vēditam, recuperaret: ſiue adeò, quo belli Turcici prætextu ceſſationē ſuam à bello Boemico Martino Pontiſ. Max. id vrgenti, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, excuſaret. Sed priuſquam ad congreſſum cum hoſtibus veniret, retrò ſe trāſmiſſo raptim Danubio cū magna parte exercitus ad tutiora loca in Trāſſyluaniam recepit, proditis hoſti reliquis, quos naues capere nō potuêre: in quibus fuit Zauiſſius Niger præfectus Scepuſienſis, de Boemorū captiuitate dimiſſus. Qui ſubmiſſum à Sigiſmūdo lēbum aſcendere noluit, malēs fortiter occumbere, q̄ turpiter ſocijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertiſſimos hoſtes irruit, & multis præclaris operibus editis, ad extremum cōglobatis circa eum Turcis viuus captus, & cum pro magno munere ad tyrannum vir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis inſignis duceretur, controuerſia inter duos barbaros orta, quod vterq; captiuum ſibi vendicabat, ab imbecilliori defecto capite interfectus eſt: vir in omni vita belli pacisq; artibus clariſſimus, & ſempiterna memoria dignus. Per idē verò tempus Vitoudus fretus Polonis militibus, quos multos circū ſe & præſtantes habebat partim volūtarios, partim ſtipendio propoſito euocatos, Nouogrodēſibus Ruſſis Piſcouenſium vicinis, libero populo prætextu controuerſorum finium bellum intulit: ſuperataq; præter ſpem eorum difficultatē itineris, cùm ad Opoſcam caſtra haberet, ſupplicibus & ingētia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis inſignes in primis, Cazimirius dux Maſouiorum, Vincentius Samotulius caſtellanus Medirecenſis dux copiarum, Iacobus Cobylenius, Ioānes Cizouius, Meſciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Mathias Vſcius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguiſſe autē in primis in toto illo exercitu diſciplina militaris memoratur, Vitoudi ſeueritate ſancita: p̄ter quòd confecto bello, & tunc & aliâs ſolebat is relictis copijs in hoſtico, domum præcurrere. Vnde cùm ſine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed vnde digreſſi ſumus, reuertamur. Ex illo igitur inauſpicato bello Turcico reuerſus Cæſar, Vuladiſlaum regem incuſabat, quòd is promiſſa ſibi auxilia non miſiſſet (quæ tamen ille ſuperiori anno fruſtra miſerat) & maiori in eum odio exardeſcens, vrgere conſilium illud ſuum de adiungēdo ſibi Vitoudo, colloquiumque efflagitare. Nec difficulter id impetrauit. Dies dicta cōuentui apud Luſcum; ad ſextam diem Ianuarij ſequentis anni. Interea filij Ziemouiti Maſouij ſuperiore anno defuncti venientes ad regem Sendomiriā ſolenni ritu in verba eius iurarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum dux Varſauienſium vita exceſſit. Cùm autem cōueniſſent Luſcum Cæſar cum Barbara vxore, rex & Vitoudus, actum eſt aperta fronte de mutuis offenſis, ac de Moldanis maximè. Poſtulabat Cęſar ex formula fœderis; vt rex & Vitoudus Moldaniam ſecum pariter ſubiugarēt; & partirentur: propterea quòd nemini ſatis fida ea gens eſſet, & quòd ſibi ad Turcicum bellum dudum præſtò non fuiſſet. Negabat Vuladiſlaus, id ſe facturum paſſurumue eſſe: parêre enim ſibi Moldanos antiquitùs. Nam quòd ſuppetias Cæſari non veniſſent, ipſius, non illorum eſſe culpam. Veniſſe enim vnà cum Ruſſis, & expectaſſe fruſtra ſuperiori anno. Et ceſſit quidem in ea re Vuladiſlao Cæſar: cæterùm ſecretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatē enim cum eo inijt, ac diadema regiū ipſi pollicitus eſt, vt eum cum Vuladiſlao Poloniſque committeret. Non abnuebat Vitoudus, homo ambitioſus, & ingentis ſpiritus: ſed negabat, ſibi inuito Vuladiſlao accipe licere. Itaq; ad Vuladiſlaum callidè & blādè affectata a Cæſare & vxore eius via: perfectumque eſt, vt is cohoneſtādæ patrię gratia nō renueret; ſi ſenatus Polonicus aſſentiretur. Ad ſenatū verò cùm res relata eſſet, & pręſens ipſe Vitoudus hoc ſic cōcedi peteret, dicendisq; ſentētijs, quo minus liberè dicerentur, nō optimo exemplo intereſſet, princeps Albertus Iaſtrēbecius archiep. Gneſnenſis lōgis verborum ambagibus vſus, nihil tamē certi ſtatuebat. Poſt hūc Sbigneus Oleſſnicius Cracouienſis epiſcopus pręfatus: Indiguiſſe rē tantā longiore deliberatione, grauiſſimis verbis Vitoudi præſentis conſiliū reprąhēdit:

Vuladiſlaum Vitoudi conſilijs mouebatur.

1428. ann. Turcici belli ſocis Sigiſmundus Cæſar, euentu nō ſatis proſpero.

Zauiſſij Nigri præfecti Scepuſienſis mors.

Nouogrodēſes pacem à Vitoudo redemerunt.

Maſouij duces iurant in verba regis Polonorum.

Ioannes Varſauienſium dux moritur.

Cæſaris cum Iagellone et Vitoudo cōuentus apud Luſcum.

De Moldauis contentio inter principes.

Sigiſm. Cæſaris ſecreta pacta cum Vitoudo.

Vitoudus admiſſus in ſenatum Polonicum.

Senatus cōſultatio de regno Vitoudi.

Sbignei ſententia fortis.

pactorum connentorum quæq; rex, quęque ipſe cum Polonis ſanctiſſimo iureiurando interpoſito olim firmaſſent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxiſſent, admonuit. Turpē eſſe prudēti ſeni, & ſaturo glorię principi intempeſtiuam illam ambitionem, quæ magnas ſecum clades atq; calamitates Lituanis iuxta ac Polonis importatura eſſet. Cogitaret Vitoudus, venenatam eſſe illam offam, & exitiale munus, quod ſibi à deuoto & cōmuni hoſte Cęſare offerretur: nō hoc illum agere, vt eum ꝙhoneſtet, ſed vt diſſidium inter eum & Vuladiſlaū faciat, & quos coniunctos nullo incommodo poſſit afficere, diſiunctis ac diſſidentib⁹ omne malorum genus inuehat. Reputet ſecum ingentia Polonorum & Vuladiſlai beneficia magis, quàm recentes & inſidioſas Cæſaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neq; cum ipſo, neq; cum Vuladiſlao amicitiam coluiſſe: pacta conuenta toties itrita feciſſe: ſub ſpecie beneuolētiæ vel maximè ſemper nocuiſſe. A Polonis verò Lituanos omnium rerum egenos, & aduerſus Crucigeros ægrè ſeſe tuentes in ſocietatem receptos, & ad regnum, poſthabitis claris & potentibus alijs principib⁹, vocatos: Polonorum armis atque ſanguine inexplebilem Crucigerorum crudelitatē à ceruicibus eorum depulſam eſſe: ipſum à Vuladiſlao præ germanis fratribus principatū Lituanorum adeptū, regni etiam adminiſtrandi moderatorē ferè magis quàm participem adhiberi. Vafrum illud Cęſaris cōſilium multo antè ſibi notum fuiſſe: ſed non ſe credidiſſe, Vitoudum tanta prudentia præditum, vnquā eo captum iri. Rediret ad ſe, neq; pateretur, tot res tantasq; in eam diem à ſe præclarè geſtas, & ſempiternam ſui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum excepit

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis, grauiq; oratione & ipſe rem illam & conatum Vitoudi exaggerauit: Hos frequens ſenatus magno conſenſu ſecutus eſt. Itaq; repulſam paſſus Vitoudus, iratus fremensq; foras ſe proripuit, minitans, quando ſic ipſis videretur, alia id ſe via tamen aſſecuturum eſſe.

Rex à ſenatu obiurgatus.

Correptus deinde rex à ſenatu, ꝙ tam facilis atque credul⁹, hoſtē ſuum in regno in perniciē ſuam reiq; publicę Polonæ graſſari pateretur. Ni ſibi caueret etiā atque etiā futurum eſſe, vt mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Luſco frequētes diſcedūt: quos rex proxima nocte ſecutus eſt.

Cæſaris diſceſſus.

Cęſar paucos dies cum Vitoudo cōmoratus, veritusq; ne quem in ſe dolum Poloni offenſi intēderent, ꝓperè in Vngariam redijt.

Legatus pōtificius ad regem & Vitoudum.

Venerat autem Luſcum ad regē & ad Vitoudum Andreas Conſtantinopolitanus, theologus de ſodalitio Dominicano, magiſter palatij Apoſtolici, legatus Pontif. max. poſtulās, vt ij vel pacatis conſilijs & pactionibus, vel armis Boemos ad rectam teligionē pacemque reducerent.

Boemi Sigiſmundo Cæſari & finitimis Germanis graues.

Pergraues enim ij erant Cęſari, & vniuerſę Germaniæ ſępe magnos exercitus profligarant: Sileſiam, Miſniam, Auſtriam, & cęteras finitimas regiones infeſtabant & ſubigebant, ita vt Sigiſmundus Alberto genero ſuo Auſtriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hæreticis vindicaret: Ziſcā cæcum hoſtium ducem, quē armis vincere non poterat, ingentibus promiſſis ad ſe pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter diſſidium regis atque ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum aſſentatores (quibus plenæ ſemper ſunt principum aulæ) vt cœptam rem peragerer.

Lituani oratores ad Polonos.

Itaque miſit is Gaſtoudum palatinū Vilnenſem, & Romboutum marſalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequētes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi conſilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum ſiue volentibus, ſiue nolentibus Polonis regem fore.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Ad eam legationem qui reſponſum Vitoudo referrent Sbigneus epiſcopus, & Nicola⁹ Michalouius palarinus Sendomirienſis de ſenatu miſſi, cùm eum fœderum & iuriſiurandi, ac temerarij pernicioſique incœpti admonuiſſent, ac ni deſiſteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros aſſeuerarent, Ille in Vuladiſlaū culpam reiecit: ab eo ſe detrectantē ad id impulſum eſſe. Non fore autem è dignitate ſua, ſi rem ſemel inſtitutam, leuiter remitteret. Nec ſanè remiſit: quin per internūcios promiſſum à Cæſare diligentius exigebat, incitātibus maximè

Crucigeri inimici Polonis.

Crucigeris, qui nullam incommodādi Polonis imo & Lituanis, occaſionē etiā in pace ꝓtermittebant, fœdusq; & ſocietatē fraudulētam cum Vitoudo inibāt. Id vbi apud Polonos increbuit (nam & literę & nuncij aliquot intercepti erant) conuenêre proceres ad regem Sendomiriam ad natalem diuę Mariæ (nam eum diem ibi rex, ſicut obitus ſiue aſſumptionis eiuſdem Viſlicię libenter peragebat)

Polonorum legatio ad Vitoudum.

decreta iterum legatio ad Vitoudum: cui⁹ principes fuêre Sbigneus epiſcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis. His datum in mādatis, vt ſi aliter animum Vitoudi à propoſito flectere nequeant, Polonorū regnum, con

ceden-

Poloniæ regnum Vitoudo oblatum.

cedente Vuladiſlao: ad eum deſerrent, vt, quando tam appetens eſſet regni, ab amicis id potius, quàm ab hoſtibus acciperet. Cęterum ſperarintne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduerſando frangere non poterant, an ſeuera id egerint, impendens à tanta illa conſpiratione exitium patriæ quoquo modo propulſare cupientes, certum non habemus. Vuladiſlaus quidem non tam altos, ſeu potius tumidos ſpiritus nact⁹, & priſtinum ingenij ſui, quantuluſcunq; is fuit, vigorem ætate magis ac magis indies hebeſcentem, ac propemodum iā extinctum, vireſq; defectas ſentiens, nō grauatè Vitoudo longè vegetiori ſolertioriq; regnum concedebat, cuius iam ipſe ſatur & penè pertæſus erat: & filios paruos, regnoque adminiſtrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamē id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum eſſe haud ita multò pòſt, intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogeſimum annum exceſſerat.

Vitoudi ætas.

Huc accedebat non aliena à Vitoudo plerorumque procerum Polonorum voluntas, munificentia eius conciliata. Ipſe quoque Vuladiſla⁹ per multum tempus eius conſilijs maximè in omni re nixus, ita ei⁹ authoritatem indulgentia ſua apud Polonos auxerat, vt illum magis quàm ſe reuererētur.

Vitoudi authoritas apud Polonos.

Flexiſſet hęc talis oratio quamuis pręfractum & pertinacem Vitoudi animum, niſi ꝓceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, vt largitiones eius in ſe aſſentando magis augerēt, clam eum per internuncios hortati eſſent, vt perſiſteret in propoſito.

Proditio in ſenatu Polonico.

De quibus etiam cognouerat, priuſquā legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque reſpondit is: Nolle ſe eſſe tam impudentē & impium, vt Vuladiſlaum regno ſpoliaret: cæterum cœpto per omnium gentium atque principum ora vulgato, & cuius author ſibi Vuladiſlaus fuerit, deſiſtere, turpe ſibi & indecorum videri. Nihil ſe aduerſus regē & Polonos moliri. Sed ſi quod bellum ſibi ab eis inferatur, omni conatu propulſaturum.

Vitoudi reſponſum.

Dum aūt aliquot dies ibi commorātur legati, allatus eſt Vitoudo à Cæſare draco affabrè factus, pignus ſocietatis, expetitumque ab eo iuſiurandū de ſeruanda ſocietate certis legibus. Ac draconem quidē pro hoſpitali munere, non pro pignore ſocietatis accipere ſe reſpōdit: iuſiurandum verò nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & ſeuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidē longè, q̄ collega liberius. Itaq; illum amplis donis Vitoudus honorauit, ſiue quòd beneuolētiorem ſibi eſſe crederet, ſiue vt Sbigneo egrè faceret: cum Sbigneo verò expoſtulauit, quòd ſolus deſiderio ſuo aduerſaretur, Tarnouio collega non aduerſante.

Cæſaris legatio ad Vitoudum.

At Sbigneus perſpectā habens fidem & integritatem Tarnouij, reſpondit incunctanter: ſe quoq; ipſi aſſenſurū eſſe, ſi Tarnouius aſſentiretur. Ita Vitoudum refellit vir excelſi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto deſtitit.

Oleſſuicij atque Tarnouij integritas & cōſtantia.

Dum hæc ita fiunt, conſtituēre Poloni proceres cum Vngaris, vt certo loco, certoq; die ſimul conuenirent, ac de reſarcienda regum ſuorū amicitia toties interrupta inter ſe tractarent. Sed neq; ad conſtitutam, neq; ad comperendinatam diem Vngari affuerunt.

Conuentus Polonorum cū Vngaris.

Omnia verò tentabat rex, vt ne conſilium Cæſaris de coronando Vitoudo procederet. Itaque & ad Pontificem max. queſtum ea de re miſit. Et ille verumq; miſſis literis ab inſtituto dehortari conatus eſt.

Legatio Vuladiſlai regis ad Pōt.

Intelligens autem Vuladiſlaus, quorſum Cęſaris & Vitoudi conatus & moliimina, & noua cum Crucigetis Pruſſienſib⁹ atque Liuonienſibus fœdera inita ſpectarent, anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtū natum milleſimus quadringenteſimus trigeſimus, comitijs Iedlinam (pagus hic eſt in tractu Radomienſi venationib⁹ tātum nobilis) indictis, vt Polonorum voluntates beneficijs ſuis, ſibi liberiſq; ſuis obſtringeret, regnique ſucceſſionem alteri de filijs ſuis, vtrum ipſe pòſt ederet, ſtabiliret, veteres priorū regum ac principum donationes & immunitates confirmauit: permulta equeſtri ordini, nonnulla etiam eccleſiaſtico, pauca oppidanæ ruſticaneq; plebi indulſit, ac de penſionibus & oneribus remiſit.

Vitoudi fœdus cum Crucigeris.

1430. ann.

Comitia Iedlina.

Vuladiſlaus cōfirmat Polonis priorū regum beneficia, & noua largitur.

Quę quidē his ferè capitibus continentur. Honores & magiſtratus ſacri iuxta ac profani vt non niſi indigenis in ſuo cuique tractu mandentur: neque quicquam eorum cuipiam, priuſquam vacet, promittatur: Arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, neué externo committantur.

De honorum & magiſtratuū collatione.

Eccleſiæ & monaſteria cum ſuis præſidibus vt penſionū, quas ſtationes ſiue procurationes vocant, immunitatem prorſus habeant:

De eccleſiarū immunitate.

Equites vt abſque vllo ſtipendio regni fines per ſe ipſi defendant: ſi extra fines ad bellum proficiſci iubeantur, quinas marcas in haſtam ſtipendium accipiant: Quòd ſi fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps vt pro eo nihil debeant:

De defenſione regni & expeditione extra fines.

Si prælium intra fines cōmiſſum ſit, capti vt à rege redimātur: extra fines vero etiam damnia ac detrimen-

De redēptione captiuorū. De ſolutione damnorum.

De captiuis. menta exoluantur: Captiui hoſtes vt eorum ſint ſerui, à quib⁹ capti fuerint: pro vnoquoque autem rex, ſi velit, duos florenos ei q cepit, numeret: *De Moneta.* Monetam nequam rex, niſi de ſententia ſenatus, cudat: *Nobilitatis ſubditorū immunitas.* Equitum aratores & adſcriptitij vt immunes ſint ab omni frumēti iuxta ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere regi præſtādo, excepta raſtrali penſione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea tamen *Sculteti & oppidani immunes à raſtrali penſione.* ſculteti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani, agros colentes, vt immunes ſint, itemq́; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: *Nobiles quā do capi poſſint.* Equeſtrem hominē indicta cauſa ne liceat prehēdere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij voluntarij, ſtupri virginum & matronarum, latrocinij, & ijs qui vadimonium promittere nollent, aut nō poſſent: *De bonis nobilium.* Bona item ne rex cuiquam equiti abſq; iudicij authoritate auferat. *De recuperatorib⁹ ſiue commiſſarijs.* Ad fines regundos recuperatores, quos cōmiſſarios vulgò vocant, qui in rem præſentem veniant, ne cuiquam neget: *De mulctis.* De controuerſijs ſi qui pendente lite amicè inter ſe compoſuerint, vt ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ verò mulctæ à litigātibus debebuntur, vt ipſe eas rex per ſe, vel per quæſtores ſiue procuratores ſuos exigat, neque cuiquam exigendas donet: *De actuarijs ſiue notarijs terreſtribus.* Actuarij ſiue notarij terreſtres, vt vocantur, vt ipſi per ſe adſint in omnibus iudicijs, nec vicarijs, niſi neceſſaria cauſa impediti, vtātur: & eos autem vicarios, vt integræ famæ apud præſides iudicij edant: Ruſſi vt eodem penitus iure ſint cum Polonis, auenæ ſ modò penſione Vuladiſlao, quoad vixerit, ſalua: *Cuiauienſibus ac Dobrinen immunitas promiſſa.* Cuiauij quoque, ac Dobrinēſes poſt decem annos deinceps vt ab auenæ penſione immunes ſint. Hæc tunc à rege cōceſſa publicè, & literarum monumentis conſignata: receptumq́ue ei viciſſim de *Poloni regis Vuladiſlai filium regē ſibi deſignant.* alterutro filio, (vter aptior regno adminiſtrando fore videretur,) rege creādo, & cùm adoleuerit, & prærogatiuas atq; beneficia ſuperiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. *Cōfœderatio Polonorum cōtra turbulentos & fautores hæreticorū.* Obſtrinxit etiam vniuerſus cōuentus ille fidem & honorem ſuū quiſque, ſe pro hoſte habiturum, quiſquis cōmuni illi placito aduerſari, aut turbas aliquas tumultumque in regno ciere vellet, aut conſpiraret vlla de re, aut hæreticis denique & hæreſibus faueret. Atque hæc deinceps quoq; ternis comitijs Poſnaniæ, Breſte, ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita ſunt à proceribus & nobilitate. Extant in archiuo diplomata conſignata. Quo demum tempore diploma regis ſupra memoratum ſcriptum reperio. *Legatio regis & Polonorū ad Vitoudum.* Miſſi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus epiſcop⁹ tertium, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege ſatisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, Traductum ſe eſſe ab eo apud Pontificem maximum, & alios principes Chriſtianos. Ad hæc, vt fœderum eum admonerent iterum atq; iterum, & ad ſanam mentem reducerēt. *Vitoud. conatus.* Rebellionē.n. moliens, nouo ſacramēto Lituaniā omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic eſt.n. ambitio, vt modum prorſus neſciat, ſi ſemel ei habenas laxaueris. His reſpōſum à Vitoudo datum, quo ille ꝑ ſe ferebat, Non nouandarum, ſed ſtabiliendarum rerū ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incaut⁹ ab hoſtibus opprimeretur, propterea quòd accepiſſet petiuiſſe à rege Boemos, vt ſe per Poloniam in Pruſſiam & Lituaniam exercitū ducere pateretur: ac de eo ſe præter morē à rege celatū eſſe. Rex vbi nulla ratione Vitoudum de ſentētia deduci poſſe animaduertit, ſimulq́; maturari coronationē ꝑſtituta ad decimumſextū Calendas Septēbris die didicit, negocium dat Ioāni Ciarncouio ſuccamerario Poſnaniēſi, nobili & impigro homini, *Ioānes Czarncouius.* vt ad cōfinia Poloniæ & Marchiæ Brādeburgēſis, vbi poſſeſſiones ipſe luculentas habebat, obſeruaret, atq; internuncios Cæſaris & Vitoudi per Pruſſiam vltro citroq́; cōmeantes interciperet. Nec malè ſucceſſit Ciarncouio negociū. Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuēſem, & Sigiſmundum Rothum Sileſiū, à Cæſare ad Vitoudum proficiſcentes cæpit, excuſſosq́; incōſultè dimiſit: *Legati Cæſaris capti & excuſſi à Zarncouio.* ſcripturas autē ab eis ablatas ad regem attulit. Miſſi autē ij erant, vt Vitoudo dubitationē omnē eximerent. *Legatio Cæſaris ad Vitoudum.* Dubitabat enim is, an Cęſar, ſiue vt vulgò loquūtur, rex Romanorum, q Imperatoriū diadema nōdum adeptus eſt, poteſtatem habeat noui regni inſtituendi: ſimulq́; vt diplomata Cęſarea, quib⁹ in Lituania regnum cōſtituebatur, & Vitoudus rex creabatur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatū iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quædam mandata de fœderibus & ſocietate Pruſſienſium atq; Liuonienſiū Crucigerorū aduerſus Polonos. His cognitis rex Ciarncouium ſplēdidè ꝑ meritis remuneratum, & amplioribus pollicitationibus oneratum ad inſidēdas diligētius vias remiſit. Propediē enim Germanorum, Vngarorū & Boemorum legationes ſplendidæ cum diademate à Cęſare ad Vitoudum profectu-

ræ-

ræ erant. Sed cùm Ciarncouius aduerſa
valetudine præpeditus, vacare ei rei nō
poſſet, nobilitas omnis maioris Polo-
niæ, Sēdiuoio Oſtrorogo palatino & prę-
fecto, Dobrogoſtio Samotulio caſtella-
no Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio pa-
latino Vuladiſlauienſi ducibus nemine
iubente quaſi ſublato ſigno armata ſyl-
uas apud Turagorā inſedit, dimiſſis quo-
quouerſus ſtationibus & exploratorib⁹,
vt quocunque opus eſſet, etiam ad extre-
mum Oceanum Germanicum, cuncta
accurreret, vel cum longè maioribus co-
pijs pro patriæ tranquillitati & honore
decernere parata. Iam Frācofordiā, quæ
ſupra Odrā eſt, legati pręteregreſſi erant,
cùm obſideri vias omnes à Polonis ac-
ceperunt: & non auſi periculo ſeſe com-
mittere, cùm duos menſes fruſtra expe-
ctaſſent, ad Cæſarem reuertêre. Non o-
miſêre tamen Poloni longiorem cuſto-
diam: quę cùm ſuſpecta eſſet Crucigeris
ſuorum ſibi conſiliorum & conatuum
conſcijs, miſit Paulus Ruſdorfius magi-
ſter perquiſitum ab ijs, hoſtéſne eos, an
amicos ducere deberet? Reſponſum eſt:
Nihil eius referre, ſi ipſi intra fines ſuos
armati rerum ſuarum curam habeant.
Si bellum illaturi ſint, indicturos id eſſe
prius. Aegerrimè hæc tulit Vitoudus, v-
bi reſciit: ſed tamen dolorē apud hoſpi-
tes ad celebritatem inuitatos, ſedulò diſ-
ſimulauit, & ad finem vſq; Septēbris eos
apud ſe retinuit. Fuerunt autem ij, duo
magiſtri Crucigerorū Pruſſiēſium & Li-
uonienſium cum primoribus cōmenda-
toribus: Moſchorum, Tuuerenſium, &
Odoiouienſium Ruſſorū duces, & prin-
cipes Tattarorum. Fortè tunc anthracē
morbum ſiue ex angore animi, ſeu quā
alia ex cauſa Vitoudus contraxit: neq;
tamen quicquam de ambitione ſua de-
traxit. Cùm autem inuitis Vuladiſlao
& Polonis voti ſe compotem fieri poſſe
deſperaret, arte ſibi tentandum eſſe du-
xit, quod aperta vi peragere non pote-
rat. Sciebat Vuladiſlaū haud difficulter
exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lituaniam;
cuius viſendę deſiderio teneri eū noue-
rat, extraxiſſet. Quòd ſi q forte proceres
Poloni cum eo veniſſent, eos quoq; vel
blanditijs deliniri, vel muneribus corrū-
pi, vel terrore deniq; compeſci poſſe. Ita-
que miſſo in Poloniam legato, pręterita
excuſat: iam ſe omnem de regno cogita-
tionem depoſuiſſe oſtentat: in Lituaniā
regem ad venationes inuitat. Cupiebat
rex ire in Lituaniam: ſed ſuſpecta erat
proceribus, qui cū eo Lublini tunc erāt;
Vitoudi inuitatio, tamq; repentina mu-
tatio. Nouerant ei⁹ ingenium, nouerāt
ſpiritus, & coniunctā his pertinaciā. Ali-
quid eū doli nectere ſuſpicabantur. Sed
ſanari rurſus animum eius poſſe regis
præſentia & ſermonibus nō deſperabāt.
Quare mittūtur cum rege cùm alij qui-
dam proceres, tum Sbigneus epiſcopus,
cuius neq; prudentia facilè circunſcri-
bi, neq; integritas corrumpi, neq; conſtā-
tia frangi à Vitoudo poſſet: quemq; rex
reuereretur, vt ne quid pręter ſententiā
eius faceret. Non ignorabat hæc Vitou-
dus. Itaq; cùm regem & cæteros omnes,
qui cum eo veniebant ab extremis fini-
bus Lituaniæ comiter & liberaliter ac-
ciperet, vnum Sbigneum negligebat. V-
bi Vilnam peruentum eſt, inſtabat regi
Vitoudus orando, ne ſibi regium diade-
ma inuideret. Negabat ille, licere id ſibi
concedere Polonis reclamantibus, eaq;
de cauſa Sbigneū ſibi in Lituaniā profi-
ciſcenti adiunctum eſſe comitem, ne qd
præter ſententiā eius faceret. Illum pre-
henſandum, & quoquo modo expugnā-
dum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneū,
qui eum orent ſuo nomine, & ingenti-
bus promiſſis onerent, ne ſolus honori
ſuo aduerſetur. Si dimoueri de ſentētia
nequeat, vt exiſtimationi tamen ſuæ vt-
cunque conſulat, & ſimulari momētō
temporis coronationem ſinat. Acceptū
diadema ſtatim ſe depoſiturum eſſe. Si
pertinacior ne hoc quidē concedat, prō
hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manib⁹
pedibusq; adnixurum, vt epiſcopa deij-
ciatur, quemadmodū Petrus Viſſus an-
tea deiect⁹ eſſet. Immot⁹ ad hæc omnia
Sbigne⁹ renunciari Vitoudo iuſſit. Dig-
niſſimum eū ſibi videri regio diadema-
te, & ſummis quibusque honoribus. Ve-
rùm ſaluis fœderibus & iuriſiurandi re-
ligione aſſequi id eum non poſſe. Quo-
circa ſuadere ſe, deſineret id cupere,
quod ei nō honorem, quemadmodum
ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſem-
piternam pariturum, Poloniæ verò &
Lituaniæ pręſens exitium approperatu-
rum eſſet. Ne erret, nō honoris eius gra-
tia id ei ſuadere Cæſarem & Crucigeros;
deuotos & ſempiternos non magis Po-
lonorum quàm Lituanorū hoſtes: ſed
vt duos cōiunctiſſimos populos, qui cō-
iuncti graues ipſis eſſent, diſiūctos com-
miſſosq; inter ſe inteſtinis atque ciuili-
bus propemodùm bellis debilitent at-
que deleant: idque Cęſarem vulgò iactā-
re dictitantē ſe os in medium duorum
canū conieciſſe, ob quod ij ad mutuum
vſq; interitū concertaturi ſint. Poneret
ergo Vitoudus modū inconſideratę &
intempeſtiuæ ambitioni. Non conueni-
re ætati & prudentiæ eius; vt ſenienlus
capu-

Maiorū Polonorum ſtudium.

Magiſtri Crucigerorū legatio ad Polonos.

Reſponſum Polonorum.

Inuitati à Vitoudo ad celebrationē coronationis.

Vitoudi morbus.

Vitoudi callidum conſilium.

Sbignei oleſnicij virtus.

Vitoudi ad Sbigneū allegatio.

Sbignei oleſnicij reſponſum.

capulo proximus nullos habẽs liberos, quib⁹ regnum relinquat, tam cupidè ꝑ fas & nefas ad id aſpiret. Se quidem neq; precib⁹ emolliri, neq; largitione corrũpi, neque minis deterreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati ei⁹ aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidẽ, virtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiã & omnes theſauros Vitoudi. Mirari verò ſe magnopere, quòd is Petri Viſſi, eiuſq; deiectionis mentionem facèret, q̃ ſine ſua regisq; infamia commemorare nõ poſſet. Neque id ſe reformidare. Alia iã eſſe tempora, & minus turbulenta, minus que deprauata, quàm tunc erãt cæca plurium de pontificatu maximo contendẽtium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, verùm etiam vitæ diſcrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei credidiſſet: neq; falſurum eſſe vnq̃ eius expectationẽ. Atq; ita quidẽ Sbigneus, non ſine magna ipſi⁹ Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita vt ipſe deſperatione vitę ſuę cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, vti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex vbi animaduertit viuere eum diutius non poſſe, Sbigneũ & cæteros Polonos proceres in Poloniã amandauit, quòd intelligebat ijs præſentib⁹ Suitrigellonem fratrem ſe Lituanis ducem, queadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cũ rogaretur ab Iuliana Vitoudi vxore, vt ſupellectilem ſuam gazamque inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, vt eam ad cultum diuinum cõuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus verò, cùm ſe viribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & verè Chriſtianum ſe mori teſtatus, veniam ſuperiorum ad miſſorũ à Vuladiſlao petiuit, & Lituanos ei cõmendauit, petens vt acta donationesq; ſuas ne reſcinderet. Nec multo pòſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cùm 80. annum exceſſiſſet: princeps impiger, & vegeto ingenio: abſtemius in omni vita, nihil ꝑter aquam bibere ſolit⁹: in victu temperãs: temporis perparcus, ita vt ſupra menſam iudicaret, & reſpõſa legatis daret: cæterum in Venerẽ procliuior: in externos liberalis: ſuos verò metu magis, quàm beneficentia in officio cõtinere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus, qualẽ apud Trocos in tẽplo depictum vidimus. Habebat autẽ in more, vt procuratores bonorum ſuorũ rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rurſusque præficeret.

Rex Polonos à ſe amandat.

Vitoudi mors, mores, & effigies.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS.

POST mortem Vitoudi, ſuſpenſi animis Lituanorum & Ruſſorum proceres hærebant, quidnam ſe fieret. Supererat Coribut⁹ Vitoudi frater: ſed aberat, Boemorum furori ducem ſe præbẽs: nec vllum pręclari ingenij ſpecimẽ in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudũ metuens ad Sigiſmundũ Cæſarẽ aliquãto antè profugerat, & Vitoudo indulgẽte in Lituaniam redierat, homo erat nihili, ebrioſus, & præcipitis iracundię, ſed tamen liberalitate multorum ſibi animos conciliarat: in primis autem Ruſſi ei fauebant, propterea quòd [illegible]a ſecta non alieno eum animo eſſe exiſtimabant. Sed tamen ſenſum regis, penes quem rerum Lituanicarum ſumma erat, non tenebat. Poſteaquam verò perſenſerunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc verò certatim omnes ad eum concurrẽre, ſtudiaque ei ſua probare velle, ita vt ingens circa regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello ingenti turba ſtipat⁹: elatusque fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdẽ primarias arces occupauit, & ꝑ duce gerere ſe abſque authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatoribus frigidam, quod aiunt, ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorum regis, fraternæque neceſſitudinis, contumelioſius eum tractare: carceris & exilij veteris memoriam refricare: veniſſe tẽpus dictitãs, cùm vlciſci eum probè poſſet: Polonos, qui cùm rege erant, aſperi⁹ appellare: internuncios, qui à rege in Poloniam quiùe ex Polonia ad regem mittebantur, excutere, epiſtolasque refringere.

Suitrigellonis mores.

Ruſſorũ ſtudia erga Suitrigellonẽ.

Suitrigel apud Lituanos principatum arripuit.

Suitrigellonis impotentia animi.

gere. Plus eius amentia atque temeritate, quàm ſuo periculo rex commouebatur, & quantum poterat, furorẽ eius & inſolẽtiam lenitate & comitate ſua mitigabat. Placatiorque is iam futurus eſſe videbatur, cùm res noua oblata denuò furorem eius accendit.

Podoliorum praclarum facinus.

Podolij primores, nimirũ Paulus epiſcopus Camenecenſis, vir humili quidem loco natus, verùm generoſi ſpiritus, Riſco Kerdeiꝰ, Theodoricꝰ, Michael & Mirſilo fratres Buciacij, & Cruſſtna Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertũ palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoudi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarũ, euocatum ad colloquium cœperant: arceſque Cameneciam, Smotriciam, Scalã, & Cieruonigrodum occuparant, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerant, vt regi eam & Poloniś reſtituerent, et ne in ditione Lituanorum ea deinceps eſſet. Id vbi factum reſciuit Suitrigello, homo violentus & impotens, fremere in regẽ, & maledictis cũ Polonosq; inceſſere, palamque vincula aut necẽ p̃ſentibus intentare, ita vt excubare omnes die noctuq; circum regiã neceſſe haberent. Et non deerat noſtris, quãuis paucis, animus, nõ modò ad defendẽdum ſeſe atque regẽ, ſed etiam ad inuadẽdum ac trucidandum Suitrigellonẽ. Sed rex ſiue quòd ſibi metuebat, ſiue quòd Suitrigellonem impensè diligebat, ſeu denique quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incremẽtis & amplitudini impenſius fauebat, inconſultis omnibus aſſenſus eſt de Podolia,

Podoliã rex concedit Suitrigelloni. Lituanorum promiſſa.

Suitrigelloni, recipienti vnà cum proceribus Lituanis, regi ſe eam bona fide redditurũ eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lituanos nõ conuenerit: ac deinde ius ſuum perſecuturum atque repetiturum: eaque de re Zaclicã Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis miſit, qui eam Michaeli Babæ Ruſſo Suitrigellonis nomine recipiẽdam, & obtinendam traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes,

Andreæ Tenciniij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.

Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius cuſtos Sendomirienſis, cui rex annulum ſuum ſignatorium, cãcellario & procancellario abſentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ ſcripſère Michaeli Buciacio, qui Cameneciam obtinebat. Regẽ extrema neceſſitate adactum Podolia Suitrigelloni cedere: Sed ſi ipſe communi patriæ ſimul & honori ſuo conſultum vellet, nõ modò nõ pareret mãdatis regijs, verùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Has literas, quoniam palàm ferrĩ nequibant, Suitrigellone omnes iter capeſſentes excutiente, conuolutas ceraque contectas, vt ſpeciem cerei præ ſe ferrent, Zaclicæ puero omnium inſcio, paucula pecunia præ manu ei data, dedẽre: vt is cùm primùm Cameneciã veniſſet: cereũ illum Buciacio p̃fecto redderet, atque hæc verba adderet: vt ſi errare ille nollet, ex eo cereo vnà cũ magiſtratu vrbano lumen quæreret. Cùm autem puer bona fide omnia feciſſet,

Michael Buciacij factũ.

miratus Buciacius, quid ſibi cereus ille, & ambigua mandata vellent, non de nihilo tamen omnia illa eſſe ſuſpicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in cuſtodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lituania, cognouère tandem Poloni referente Ioanne Oleſſnicio marſalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera poſt reconciliationem à Suitrigellone regi donata in theſaurum Polonicum inferre iuſſus erat, quo in ſtatu regis ſui res eſſent: & iure quidem optimo ei aduerſa, quæ accidiſſent, accidiſſe cuncta cenſebant: verùm aliud tamen ſuccenſendi & reprehendendi eius tempus fore rati,

Polonorum procerũ ſtudium erga regem

de liberando eo ſecluſa omni mora agendum ſibi eſſe exiſtimarunt.

Peſtis in Polonia.

Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in omni ferè Polonia, ſed nihilo tamen ſegnius comitijs Vartam ad ſextam diem

Comitia Vartæ, abſente rege.

Decembris indictis frequentes conuenerunt. Re diligentius in conſilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictumque, vt ad medium Ianuarij apud

Decretum de rege liberando. Vepres ſl.

Kianos pagum ſupra Veprum amnem armati omnes præſtò eſſent. Tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeundam deſignati Sbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vuladiſlauienſis epiſcopi: Sendiuoius Oſtrorogus Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis palatini. Sed ij cùm Varſauiam vſque progreſſi eſſent, mandato regis nunciantis liberum ſe iam eſſe, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartenſibus comitijs acta ac decreta eſſent, liberũ ac reconciliatum ſibi regem dimiſit.

Pontificis maximi ſtudium de liberando Vuladiſlao.

Ne pontifex quidem maximus Martinus quintus prætermiſerat ad Sigiſmundum Cæſarem & ad Suitrigellonem de liberando Vuladiſlao ſcribere, cùm deſineri eum in Lituania celeri nuncio accepiſſet. Eiuſdem autem Vartenſis conuentus decreto cura regiorum liberorũ educandorum & inſtituendorum magiſtro Vincentio Corho Dembenio cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Riterſcio equiti mandata eſt.

Educatores regiorum liberorum.

Pòſt inſequentis anni principium rex per Chelmenſem tractum è Lituania reuerſus, Sendomiriæ

Comitia Sendomiriæ.

comitia habuit. Ibi cũ de Suitrigellonis inſolentia ſiue amentia plenius cognitũ eſſet vulgò, afferretur q́;, etiã munitiones & caſtella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumſeſſam (cuius tamẽ obſidio noſtrorum virtute nõ ſine ſtrage Lituanorum ſoluta rurſus erat) Trebouulienſem & Leopolienſem orã excurſionibus & populationibus diuexari, damnabãt omnes præceps & peruerſum regis conſiliũ: & bellum aduerſus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex,

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

vt legatione prius ad eum miſſa res tepeterentur. Miſſi Stanislaus Poſnanienſis, & Ioannes Chelmenſis epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtẽſis palatini, cũ his mandatis, vt Suitrigello caſtella, quæ in Podolia cæpiſſet, redderet. Luſco & Volynia decederet, ad regem ad certã diem veniret, ab eoque principatũ Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuaſiſſet. Aliter neceſſe fore Polonis cum rege ius ſuũ armis perſequi.

Suitrigellonis ferox reſponſum.

Ferocius his reſponſum eſt à Suitrigellone. Nihil enim eorũ, quæ poſtulabantur, faciebat: & aſſeuerabat, ſe quicquid egiſſet, agerétue, rectè & iure optimo egiſſe & agere. Quin etiam reliquã Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius poſtea p Baſilium ducem Ruſſum, cognomento Craſni, apud regẽ ab eo repetita. Interea dum hæc fiunt, venit ad regem Coributus cũ cæteris Boemorũ hæreticorum,

Coributus Orphani.

q poſt mortẽ Ziſcæ cæci Orphanos ſeſe dixêre, ducibꝰ: qui Boemiã ſiue pulſi, ſiue vltrò excedẽtes, cùm Luſariã diuexaſſent, Sileſiam quoq;, belli ſede Gliuiciæ poſita, longè lateq́; vaſtabãt: oppida hoſtiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atq; monaſteria, ſacerdoteſque & monachos potiſſimùm barbarico furore debacchabãtur, Ziſcæ ducis ſui im-

Ziſcæ cæci immanitas.

manitatem ſecuti: qui quaſi viuens parum inſaniſſet, moriẽs cutem ſibi detrahi, eamq́ue timpano induci iuſſit: fore pollicens, vt ad eius timpani ſonũ animis conciderẽt ipſorũ aduerſarij. Cum his autem coniunxerat ſeſe Coributus, captus, & mox pulſus à Pragẽſibꝰ, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad regẽ venerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouienſis, qui errores ipſorũ diſputando refellerent. Rex ipſe ſimpliciore oratione vſus.

Regis oratio ad hæreticos.

Quanta rerum omnium perturbatio ſecuta apud eos ex mutata & perturbata religione eſſet, cõmemorauit: vt florentiſſimum quondã Boemorũ regnum ad interitũ properaret, ſublatis magiſtratibꝰ ſacris iuxta ac pfanis, euerſis oppidis & munitionibus, cæſis vel fuga dilapſis optimatibus, cõſtupratis honeſtis matronis atq; virginibus, coniugijs nobiliſſimarũ fœminarũ in agreſtes homines & in infimã fecem plebis vulgaris, agris partim hoſtiliter vaſtatis, partim furore quodã ipſorum cultorũ deſertis, profanatis, direptis, ac dirutis tẽplis, abrogatis ſanctiſſimis ceremonijs, ſacroſancta religione cõtaminata, ac tam varijs, portentoſis & abominandis opinionibus diſcerpta, vt nemini propemodũ cum altero conueniret, deniq; peruerſo rerũ omniũ, atq; naturę ipſius ordine. Quę omnia, ni maturè reſipiſcerent, præſens & extremũ exitium conſequi neceſſe eſſet. Quòd ſi his rebus cõmouerentur, pollicitabatur ſe perfecturum, vt æquis conditionibus res eorum cõponeret. Sed ſurdis auribus Boemi hæc accepêre. Neque enim facile eſt, cũ impetu ruẽtes ſemel in præceps, ſiſtere, aut in viam reuocare. Quoad autẽ ij ſubſtitêre Cracouię, ceſſatum eſt à ſacris

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos.

interdicto Sbignei epiſcopi, conſecratũque ab eo chriſma in Mogilenſi monaſterio. Itaq; propter ſolennes Paſchæ di-

Rex Cazimiriam hæreticos eiicit.

es Cazimiriam Boemi cum Coributo à rege eiecti ſunt fremẽtes in epiſcopum, alia quoq; de cauſa ipſi infenſi. Nã cùm paulo antè Lechnicenſe monaſterium in finibus Vngarorum diripuiſſent, Sbigneus facta de clientibus propinquis &

Epiſcopus etiam armatus hæreticis reſiſtit.

amicis ſubitaria manu, reuertentes perſecutus erat: & paucos, qui agmen raptim ſeſe recipiens cõſequi non poterãt, exceperat. His ergo de cauſis Coributus indignãs, coram rege cũ Sbigneo iurga-

Coributi minæ contra epiſcopum.

tus eſt: diſcedenſq́; Cracouia cũ cæteris, nõ modo ipſi, ſed tẽplo etiã ac diuo Stanislao ſublata manu cõminatus eſt. Verùm eę minæ diuinitùs mox irritę cecidêre. Reuertẽtes enim, cũ Gliuiciã à Cõrado albo Oleſſnicẽſiũ duce p proditionem captã, direptam & incẽſam, ſuoſq́; magna ſtrage cęſos reperiſſẽt, ad paucos

Boemi minaces profligati.

redacti, & rerũ omniũ egeni in Boemiã receſſêre. Ab ijs autẽ & Poloni eqtes latrocinari cũ didiciſſent, quodã tempore Cienſtochouiẽſe monaſteriũ, ꝙ propter peculiarẽ Virginis matris cultum, & frequentiſſimas non modò Polonorũ, ſed etiam vicinorum Vngarorum, Morauorum, Bœmorũ, Sileſiorum, Saxonũ, Pruſſorũ, atq; Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertũ eſſe credebatur, diripuêre: atque vt patrati ſacrilegij ſuſpicionem à ſe in Boemos hære-

ticos auerterẽt, imagini virginis matris, quæ vulgò magna religione colitur, vulnus inflixêre. Sed minorem opinione prædam reperêre: meritasque ſacrilegij pœnas intra illum ipſum annum expendêre. Fuerunt autem authores ſceleris Iacobus Nadobni Rogouius gente Zialoſſius, & Ioãnes Cutopatua gente Srenauius. Dimiſſis Boemis cum Coributo Vuladislaus rex Biecium profectus, bellum in Suitrigellonem parabat. Eò venit ad ipſum Ludouicus commendator Tornnenſis legatus à magiſtro Crucigerorum, deferens eius operam ad cõponendas res inter diſſidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaq; poteſtas vt id ageret. Tametſi ſecretò aliud actũ eſſe Dlugoſſus memorat: nempe poſtulaſſe regem à magiſtro, vt Suitrigelloni faueret: ſeque expeditionẽ faciente in Ruſſiam, vt ipſe Poloniã armis infeſtaret. Citatq; idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatꝰ latè manarit: quem nos vnà cum ipſo Dlugoſſo neq; affirmamus, neq; refellimus. Miſit deinde rex Ioannem Brezium Lutici filium ſcribam ad Suittigellonẽ, vt eum ad ſaniorem mentem reuocaret. Sed eũ Suitrigello excãdeſcens contra ius gentium violauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem, motiſq; caſtris, ad Grodlũ oppidũ ſupra Bugum amnẽ 12. dies ſtatiua habuit: & maiores Polonos tardius venientes, & hoſtiliter penè in ſuos quacunq; iter faciebant graſſantes, expectauit. Deinde Bugum amnem traiecit. Interim vulgus omne eius oræ cũ iumentis, pecudibus & facultatibus ſuis in denſas paluſtreſq; ſyluas ſeſe abdidit. Aduenit & Suitrigello cum ſex ferè millibus armatorũ, arcemq; Lucenſem armis, cõmeatu, præſidioq; muniuit. Certatum eſt deinde leuibus aliquot prælijs cum hoſte: in quibus omnibꝰ noſtri vel nullo vel paruo incõmodo accepto ſuperiores fuère. Senco dux Ruſſus occisꝰ: captiui nõ pauci ad regem adducti: incẽſa Vuladimiria: peruaſtatum Vuladimirienſe territorium, quod rex Theodoreto ſiue Feiduſconi duci Ruſſo fratris filio donauit: qui dux nõ multo pòſt mortuus regem fecit hæredem. Nõ intermittebat tamen rex Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regem breui inde ad aliud bellũ à Crucigeris, cum quibus fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditare, & neglecta diſciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Stytum fluuium, qui Luſcum alluit, difficili ac profundo vado tranſmiſit, cùm Suitrigello pontẽ diſiecisſet, vlterioremq; ripam fruſtra ſeruaſſet. Videns autem is ſe valde imparem eſſe tanto exercitui, incenſo Luſco oppido, arce verò Iurzæ Ruſſi fidei commẽdata, ne tentata quidem prælij fortuna fugã inijt. Ducẽ ſuum ſecutæ copiæ, diuerſæ & ipſæ dilapſæ ſunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæſi captiq;. Inter captiuos inſignes maximè fuère, Rumboudus marſalcus Lituaniç, & Gaſtoudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cùm ſpopõdiſſet regi, eos Cracouiam, cùm rex iuſſiſſet, venturos eſſe. Creditus eſt autẽ & Suitrigello cecidiſſe, cùm veſtis eius cruenta inter cætera ſpolia reperta eſſet. Cecidêre tamen de Polonis quoq; nonnulli nobiles & fortes viri, dum incautius Tattaros, qui in caſtris Suitrigellonis militabant, perſequuntur. Alia quoq; per eoſdem dies victoria de eodem hoſte Belſenſem tractũ vexante Polonis parta eſt. Nã eò ſex millia hominum rex cum Cazimiro duce Maſouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Ruſtiæ ad præſidiũ ſuis miſerat. A quibus Oleſcum arx, cùm capi poſſet, tamen in poteſtate Bogdani Rohartinij Ruſſi, qui ad Suitrigellonẽ nulla neceſſitate adactus perfugerat, ꝑfectutamq; eius arcis ab eo, confiſcatis à rege bonis ſuis, adeptus erat, relicta eſt, ea cõditione, vt eam regi redderet, cùm is Luſco potitus eſſet. Obſeſſa eſt deinde à toto exercitu arx Lucẽſis, & oppugnata etiam: ſed remiſsè admodum, atque ſegniter, indulgentia quadam regis, vti creditum eſt. Et cùm pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta eſſet, fruſtra tamen impetus factus eſt. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obſeſſis datæ à rege fruſtra diſſuadentibus cõſiliatijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta ſunt: ſaxa, & alia miſſilia congeſta: & aqua importata, cuiꝰ hauſtu à noſtris arcebantur præſidiarij. Deinde iterum quoque idem factum nõ ſine murmure totius exercitus. Fuère tamen inter proceres & conſiliarios regios, qui noctu clàm cum obſeſſis colloquia habere, & arma eis commeatumque ſuppedirare ſoliti eſſe dicerentut. Et probri loco id obiectum eſt poſtea Laurentio Zarembæ caſtellano Siradienſi à Staniſlao Zuuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, vt ipſe exiſtimabat, commento noſtros ab inſtituto deterrere aggreſſus eſt, confictis literis nomine principis Tattaro-

Cc 2 rum

Crucigerorum legatio ad regem Polonorum.

Vuladisl. cõmendat Crucigeris Suitrigellonem.

Suitrigello legatum regium violauit.

Bellum contra Suitrigellonem.

Grodlum op.

Bugus fl.

Maiorum Polonorum licentia.

Senco dux occiſus.

Vuladimiria incenſa.

Feiduſco dux.

Suitrigel fœdus icit cum Crucigeris.

Stirus fl.

Luſcum oppidum incenſum.

Suitrigellonis fuga.

Rumboudus & Gaſtoudus Lituani capti.

Lituani iterum victi in Belſenſi tractu.

Oleſcũ arx.

Lucenſis arx obſeſſa.

Induciæ damnoſa.

Proditores in exercitu Polonico.

rum ad regem, vt is Podoli‹a›m Suitrigelloni à ſe donatã redderet. Cæterùm vbi is commentum id ſibi non procedere animaduertit, legationem de pace ad regem miſit, ſiue ex animo id agens, ſiue ducendi belli, & obſeſſis ſubueniendi cauſa ſimulans. Intelligebat enim Polonos belli ob aduentantem hyemem, graſſantemque in equos luem pertæſos, domos reuerti cupere: & ipſe Tattarorum & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Ruſſiam & Poloniam infeſtaret, ſpectabat. Conuênit, vt proceres vtrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter ſe tractarent.

Suitrigello pacem poſtulat.

Interea dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum prodentibus eam Ruſſis defenſoribus ab hoſtibus capta & exuſta eſt, Chelmenſisque ora diuexata.

Rathnũ proditione captum & exuſtum.

Sed eos Ciolcus præfecti Chelmenſis vicarius, ſiue ſuppræfectus cum centum triginta non amplius hominibus facto in ſecuros animosè impetu, vltus eſt, ita vt trecentos ex eis interficeret, quadraginta viuos caperet.

Lituani fuſi in Chelmenſi territorio.

Ad Cremeneciã quoque eodem tempore bene res à noſtris oram eam depopulãtibus geſta eſt. Cùm enim hoſtes in noſtros paucos cõſultò per agros palantes, ex arce decurriſſent, excepti inſidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis vel cæſis, vel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu Luſci obſidio, & maioribus odijs, quàm viribus inter obſidẽtes & obſeſſos certabatur.

Lituanorum clades apud Cremenecium.

Lituani & qui cum eis ſentiebant Ruſſi quoſcunque Polonici generis & Latinorum, vt ipſi dicunt, rituum in arce repererant, exquiſit‹is› ‹ſ›upplicijs in propugnaculis, vt inſpectarẽt noſtri necabant, & omne genus contumeliæ in noſtros iactabãt, ſiſi incantationibus, quibus gens ea valde vtitur, & magicis artibus: quarũ profeſſores Iudęi, cũ alia quædã abominanda faciebant, tum captiuum quendam Polonum eleganti forma infixo in iugulum cultro mactarunt: hauſtumque ſanguinem, & inteſtina vitaliaque membra extracta, & in minuta fruſta conciſa prunis impoſuerunt & adoleuerunt: eoque ſuffitu impias & ſacrilegas precationes adhibẽtes, omnes arcis angulos luſtrarunt.

Ruſſorum ſæuitia.

Ruſſi incantationibus dediti.

Impius ritus luſtrandi.

Sæuiebant & Poloni viciſſim in Ruſſos quoſcunque ceperant, vt par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: ſed eam Suitrigello approbare noluit, niſi Crucigeri quoq; & Valachi fœderati & ſocij ſui pacis eius legibus continerentur. Vtroſq; enim in ſocietatem adſciuerat, eoque magnis muneribus illectos adduxerat, vt & Crucigeri violato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Ruſſiam finitimam armis infeſtarent.

Crucigeri Cuiauiã ac Dobrinũ infeſtãt. Valachi Ruſſiã & Podoliã.

Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Sniatinenſi, Halicienſi & Camenecenſi agro capta reuertentes, Ruſſi regij Buciacijs fratribus ducibus è caſtris regijs curriculo profecti & conſecuti, magna ſtrage fuderunt, prædamque excuſſerunt. Alexander quidem palatinus dux & author belli fuga elapſus eſt: verùm non multo pòſt, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt.

Alexander palatinus Valachorũ extinctus.

Nec diſſimili, ſed pro numero tamen aliquanto minore clade Crucigeri quoque Crainenſem oram vãſtãtes affecti ſunt ab agreſtibus Cuiauijs ac Dobrinenſibus, Ioanne Iarogneuio gẽte Orleio, Bartholomæo Viſſemburgio Nalẽcio, ac Dobrogoſtio Colinio equeſtris ordinis ducib9, cùm ij accepto domeſticæ calamitatis nuncio, præpeti curſu è caſtris domum contendiſſent. Neque parſum eſt arma abijcientibus.

Crucigeri profligati à Polonis.

Theodoricus modò marſalcus Liuonienſis, & ſeptem commendatores capti cum quatuor vexillis, Cracouiamque ad regem miſſi, omnes præter Theodoricum in carcere vitam finierunt.

Crucigeri inſignes capti.

De vniuerſo autem agmine illo, in quo ſeptingenti Liuonienſes equites, præter cæteram Torunenſium, Succenſium, Tucholienſium, Slochouienſiumque equitum pariter & peditum manum, fuêre, pauciſſimi equeſtres ferè euaſerunt. Nam reliquus Crucigerorum exercitus peruaſtata longè lateque Cuiauienſi ac Dobrinẽſi ora, viginti quatuor oppidis (in quibus pręcipua fuêre Inouuladiſlauia, Vuladiſlauia, & Neſſouia Toruniæ æmula) & plurimis pagis direptis & incenſis, arceque Neſſouiẽſi præſidio munita, incolumis & præda onuſtus domum reuerterat.

Oppida incenſa a Crucigeris.

Neſſouienſis arx præſidio firmata.

Illos vberioris prædę ſpes ab Iodoco Tucholienſi commendatore oſtenſa longius prouexerat. Et quidem non ſine magno compendio, niſi id ſanguine ſuo exoluiſſent. Nec mirum cuiquã videri debet, tantum detrimenti vna illa excurſione acceptum eſſe. Propoſuerant enim Crucigeri præmia incendiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorum verò ſingulas.

Incendiarij conducti a Crucigeris.

Munitioribus autem oppidis & arce Neſſouienſi proditione Nicolai Tumigralæ Siecouij, quem rex ad cuſtodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erãt: Breſte fruſtra tẽtarũt.

Tumigrala proditor.

Sed ad Luſcũ reuertamur. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone non conueniret, inducijs interceptum eſt bellum, vt poſtridie Calend. Februa-

Induciæ cũ Suitrigellone.

Februarij ſequentis anni in conuētu Parſouienſi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, ſolnta eſt Luſci obſidio, dimiſſusque exercitus. Ac rum demū Cuiauiēſes illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiuſdem oræ equites curſu omnia præuertentes, & cū agreſtibus coadunati; illam, quam dudū commemorauimus, de Crucigeris victoriam adepti ſunt. Miſerant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs ſic inter ſe factis, legationem ad Crucigeros, vt ne Poloniam bello vexarent: ſed tardius ea peruenit, cùm iam hoſtes ſatis in homines omnis ordinis atque ætatis, & innocua tecta debacchati, præda graues domum reuerterentur. Illud Crucigerico illo bello animaduerſum, variè ſuſpicādi hominibus anſam dedit, quod Maſouiorum fines intacti prorſus ab omni vi hoſtium fuerunt. Rex verò à Luſco diſcedens, in Chelmenſi ora aliquādiu ſub ſtitit: per quod tempus Ruſſi Volynienſes nullum genus crudelitatis omiſerūt in noſtros, qui ibi poſt pacem factam & diſceſſum regis cum mercibus omnis generis Lucenſibus venum expoſitis, ſiue alia quauis de cauſa remanſerant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunque Ruſſici rirus non eſſent, impiè & immaniter exuſta & euerſa ſunt. E Chelmenſi deinde rex Leopolim profectus eſt: quo cùm ingens Cuiauienſium ac Dobrinenſium equitū multitudo confluxeret, opem & ſubſidium regis afflictis & perditis Crucigerica incurſione rebus ſuis atq; ſuorum implorās; magna in cūctos & profuſa benignitate vſus eſt, nonnullos præſente pecunia ſubleuans, nonnullis verò poſſeſſiones de ſuo largiens: eumque non illius modò, ſed & cuncti ſuperioris temporis immēſis donationibus ſeſe & ærarium ſuum exhauſiſſet, ſupereſsētque adhuc multi, quibus ipſis cum liberis & vxoribus etiā ſubuento opus eſſet, eccleſiaſtica bona illis dilārgiri cœpit, vt per hyemem dun taxat eorum vſufructu ſuſtentarentur. Perniciosi exempli res ea viſa antiſtitibus. Itaque Albertus archiepiſcop⁹ Gneſnenſis, & Sbigneus epiſcopus Cracouiēſis cum primoribus eccleſiarum ſuarū ſacerdotibus properè ad regem excurrerunt, tā iniuſtas donationes eius repreſſuri. Et archiepiſcop⁹ quidem ſubmiſſi⁹ fruſtra orabat regem: Sbigneus verò maioris animi & conſtantiæ vir, grauius in eum inuectus eſt, iniuſtas illas alienorū bonorum donationes reprehendens: ni cœpto deſiſteret, grauiore ſe in eum cenſura & animaduerſione vſurum eſſe minitans. Excuſantique neceſſitatem, & piam calamitoſorum hominum commiſerationem, adiecit: Nihil ea commiſeratione & miſericordia opus futurum fuiſſe, niſi ipſe calamitatem illam tam multis inuexiſſet. Vulgò enim iactari, ab eo ipſo Crucigeros quieſcentes excitatos eſſe. Quod ſi id verum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertem, propterea quod iuſtum aduerſus ingratum & ſceleratum fratrē bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam indulgentia ſua duxiſſet, commeatumque & arma obſeſſis Lucenſib⁹ ſubminiſtraſſe diceretur. Inducias quidem certè, per quas illi ſeſe recrearent, bis eis contra omnium ſententiam conceſſiſſet. Ita tunc Sbigneus: quanquā nihil cuiquam rex in Cracouiēſi diœceſi, præter quædam Miechouienſis monaſterij, donarat, Sbigneū reueritus. Atq; id ipſe tum commemorabat. Sed nihil tamen ea tes animum Sbignei mollijt, non tam ſuam, quàm publicam eccleſiaſtici ordinis cauſam agentis. Reuerſus deinde rex eſt in Poloniam ad comitia; quæ Nepolomiciam ad vndecimā diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brādeburgenſi deſponſam, immatura morte defunctam amiſit. Creditum eſt vulgò, veneno eam à nouerca ſublatā eſſe; ne quo filijs ſuis impedimento ad regnū adipiſcendum eſſet: propterea quod ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria; proneptis eſſet. Rex quoq; ipſe æquiori, quā par erat animo mortē eius tuliſſe viſ⁹ eſt: Poſt initium verò inſequētis anni Lublinū is magna procerū caterua ſtipat⁹ profectus eſt: proceresq; omnes, excepto Alberto archiepiſcopo, Parſouiā ad conuētum cū Suitrigellone agēdum tranſmiſit. Verùm ij cùm diu fruſtra Suitrigellonē moras nectentē expectaſſent, re infecta diſceſſerūt. Erat autē apud Suitrigellonem Ludouic⁹ commēdator Torunēſis, qui hoc agebat ſedulò Crucigerorū nomine, ne pax cū Polonis coiret. Rex de ſtatu reipublicæ, ac de impedentibus vndique periculis anxi⁹, ad viceſimamtertiā diē Aprilis Siradię comitia habuit. Ibi Vuladiſla⁹, maior natu regis fili⁹ regni ſucceſſor à patre deſignat⁹, totiusque cōuentus ſuffragijs approbatus eſt. Cōſtitutum eſt etiam; vt ſi plura ſimul bella ingruiſſent; cæteris omiſſis ad tempus; in id quod eſſet grauiſſimum, toto conatu & cunctis viribus incumberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ copiæ nulli rectè ſuſtinēdo ſatis eſſēt. Nicolaus

Maſouiorū ditiones expertes inctō moderum belli.

Vuladiſlai beneficentia in calamitoſos.

Calamitoſi. immiſſi à rege in bona eccleſiaſtica.

Rex ab epiſcopis obiurgatus ob largitionem eccleſiaſticorum bonorū. Sbignei epiſcopi libertas dicendi.

Comitia Nepolomicia. Heduigis Vuladiſlai regis filia mortua.

1432. anni.

Conuentus Parſouianus ſucceſſu.

Comitia Siradia. Vuladiſlaus Vuladiſlai filium regem Poloniæ deſignat.

Tumigrala proditionis damnatur.

laus verò Tumigrala proditionis, cuius ſuperius meminimus, ibi damnatus eſt: quamuis neceſſitate, cùm nullas ad reſiſtendum hoſti vires haberet, eò adductus eſſe pleriſq; videretur. Vucieleius

Vucieleiofa milia.

is gente fuit, cuius inſigne eſt latruncularia tabula. Nuptias deinde rex Emiliæ Maſouiorum ducis & ſororis ſuæ filiæ, Boguslao Stolpēſium duci in matrimonium collocatæ, ſplendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniã, Pabianice quod oppidũ cum omni territorio ſacri collegij Cracouiēſis baſilicæ eſt, legati Boemorum hæreticorum

Boemorum hæreticorũ oratores ad regem.

conuenerunt, auxilia contra Crucigeros pollicentes, & Coributo regē reconciliantes. Ad hæc Baſileenſis cōcilij propenſionem erga ſe nunciantes. Etenim

Baſileēſe cōcilium.

indixerat Baſileam Martinus pontifex anno ſuperiori cōcilium, eiq́; ſuo nomine Iulianum cardinalem diaconũ præfecerat: cumq́ue interea vita defunctus, Eugenium eius nominis quartum ſucceſſorem accepiſſet, nihilominꝰ patres, qui conuenerant, Sigiſmũdo Cęſare authore id proſecuti ſunt, & cùm alia multa ad ſalutē reipublicæ Chriſtianæ pertinentia faciebant & ſanciebant, tum ad Boemos Egræ conuentum agentes miſerant oratores, qui eos blandè in viam reuocarent, aut certè ad congreſſum & colloquium amicè inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hæc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant. Grata fuit ea legatio regi & proceribꝰ, bellũ in Crucigeros molientibus. Quare comi-

Boemi admiſſi ad ſacrorum communionem à rege & epiſcopis.

ter & lautè legati habiti ſunt, & aſſentientibus archiepiſcopo & epiſcopis, qui tunc aderant, ad ſactorum communionem admiſſi. Perfuncti verò legatione, cùm reuerterentur, & Cracouiam cōtra præceptum regis ex itinere diuertiſſent, ceſſatum eſt à ſacris mandato epiſcopi

Interdictum ſacris Cracouiæ propter Boemos.

licet abſentis, adſtipulāte vniuerſo cœtu ſacerdotum, & theologorum, & iureconſultorum, quos Vicarius epiſcopi ea de re conuocarat. Cōtumelioſum id viſum Boemis: regi verò (qui tamē futurum id diuinauerat) & cæteris epiſcopis permoleſtũ fuit, q̃ Sbigneus vnus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebant etiam magis iram regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Ruſſiæ, & Petrus Corsbocus, q Boemos honoris cauſa iuſſu regis deduxerant. Itaq;

Rex iratus Sbigneo epiſcopo.

excanduit is in epiſcopum, & venienti ad ſe Visliciam, dextram beneuolentiæ ſymbolum nō porrexit: quin aſperioribus etiam verbis eum increpuit, & Petri Viſſi fortunam ei comminatꝰ eſt. At ille imperterritus reſpondit: Fauorem ſe, non offenſam regis meritum arbitrari,

Sbignei oratio ad regē.

quòd ſolus & ſalutis & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eiꝰ, & maximè Crucigeris cùm aliàs, tum in Baſileenſi concilio ꝓſcinderetur, optima fide curam haberet, prouideretq́ue omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur. Et cùm de religione agitur, „ neque regis, neque cuiuſquam omnino „ vultum atq; minas ſe reformidare, quin „ id faciat, quod rectũ eſſe intelligat. Au- „ thoritate archiepiſcopi & cæterorum epiſcoporum nihil ſe in hac parte moueri, habentē adſtipulatores diuini humaniq́; iuris profeſſores. Petri Viſſi calamitatem deſineret rex cōmemorare, quæ non tam innocenti epiſcopo, quàm iniurioſo regi ignominioſa accidiſſet. Neque verò ea ſe terreri: paratum non modò quaſuis contumelias pro religione, verùm etiam exilium atque mortē ſubire. Cùm autem rex ſubijceret, Se quoq; diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententiæ authores habere, acciti primores academiæ Cracouienſis, & cum his commiſſi Ioannes Saffranecius Vuladiſlauienſis, Ioannes theologus Chelmenſis epiſcopi, & Vuladislaꝰ Oporouiꝰ pontificij iuris peritus, procācellarius regis, qui poſtea Vuladiſlauiēſis epiſcopus fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neque tamen penitus regis ira in Sbigneum reſedit: admonitusq́ue is eſt ab Ioāne Tarnouio palatino Cracouienſi, vt ſibi diligēter caueret. Subornatos .n. eſſe à rege, qui eũ de medio tollerent. Et egit quidē

Sbignei magnus animus contēnens periculo.

gratias palatino Sbigneꝰ: ſed nihil tamē ea nocte, in quam ſibi periculum cōparatum eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit: In eodem cubiculo, eodē lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteq́ue intempeſta cum vno ſacerdote & puero lumen præferente ad matutinas precationes ad templũ adijt. Neque aduerſi quicquã ei accidit, quòd vel rex mutaſſet conſilium, vel vanus ille terror fuiſſet. Nec multo pòſt, ſacerdotē hæreticum, q ad regē venerat, idē Sbigneus eiecit, vir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus. Venit autem eòdem ad regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum & Armeniorũ regis, mediterraneo

Cypri regis legatio ad Vuladiſl. regē Poloniæ.

mari per Propontidē & Pōtum Euxinũ, atque inde aduerſo Danubio aduecta in Moldauiã, & inde porrò terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Ruſſiã & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marſalcus Cypri donis regi & reginæ oblatis connubiũ Heduigis regię filię, regis ſui

filio,

lio, ac ducenta millia aureorū numûm ipſi regi mutua petebat, beſſemq́ue, hoc eſt duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratū, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniā ſe rex habere aſſiduis bellis exhauſtum negauit. Miſit deinde Vuladislaus Laurentiū Zarembam caſtellanum Siradienſem legatum in Lituaniam, admonēdi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autem, vt Lituanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatē eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret:

Rex Lituanos in Suitrigellonē concitat.

Sigiſmūdumq́ue Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neq; irritus hic conatus fuit. Cognita enim voluntate regis Lituani cum Sigiſmundo conſpirantes, aduerſus Suitrigellonē apud Oſſmianos tunc agentem arma ſumūt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Ruſſiam, ab Ioanne Moniuido de inſidijs premonitus: cupideq́ue receptus eſt, cùm à ceteris Ruſſis, tum à Smolenſcijs: indeq́; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Lituaniam vexauit.

Suitrigellonis fuga.

Suitrigello vexat Lituaniam.

Vxorem verò eius Ruſſam Tuuerenſium ducis filiam Sigiſmundus cæpit, Lituaniamq́; omnem in poteſtatē ſuam redegit. Deinde ad regē miſit oratum, vellet iuberet, ſe principem eſſe Lituaniæ. Miſſi in Lituaniam ſeptem de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, vt iureiurādo interpoſito reciperet: Se in fide & cliētela regis, qui ſupremi ducis Lituaniç titulum retinebat, & Polonorum, ſemper futurū: coſd[illegible]rum eis amicos hoſteſq́; habiturum, ſuiſq́ue ſtipēdijs eis militaturū: cum Suitrigellone & Crucigeris nullum fœdus contra regem & Polonos ſeruaturum: Oleſcum, quod tunc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlum, Rathnū, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliā, quæ in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoque eſſe paſſurum: diadema contra ſententiam Polonorum ne vltrò quidē oblatum à quoq̃ accepturum: neminē aliū quàm regem & liberos eius in principatu ſucceſſorem relicturum: Michaelem verò filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocēſi tantùm dominatu & patrimonio: & quidē fidē & ſubiectionē regi regnoq́; profitentes: ijs verò, ſi abſque ſuis hæredibus decederent, regē & regnum hçredes fore: Volyniam quoad viueret, ſibi conceſſam & adiunctā, quēadmodum & Vitoudo conceſſa eſſet, ſe mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuerſuram eſſe.

Sigiſmundus dux Lituanorum à rege præficitur.

Pacta Lituanorum cum Polonis.

De feudo.

De ſocietate & fœderibus.

De Podolia.

De regno.

De ſucceſſione.

De Volynia.

Hæc omnia Sigiſmundi ipſius, & filij Michaelis, ſenatuſq́; Lituanici, & vniuerſæ nobilitatis conſenſu approbata & accepta, & vnis atq; alteris literarum monumentis conſignata ſunt. Quibus ritè peractis Sbigneus epiſcopus princeps legationis regiæ gladium, principatus inſigne, Sigiſmundo regis nomine publicè tradidit.

Principatus inſigne.

Interſuit his omnibus Ludouicus commendator Torunenſis cum tribus collegis à Paulo magiſtro Crucigerorum ad ineundam nouam cum Sigiſmundo, poſteaquā Suitrigello principatu eiectus erat, ſocietatē miſſus. Atque is enixe ſtuduit infecta reddere quæcunq́; à Polonis proceribus agebantur, adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lituanum, hominem ingenioſum & callidum, quippe qui multas Chriſtiani orbis regiones peragraſſet. Sed irriti tamē ij conatus fuêre: iuſſiq́; Crucigerorum legati, velut hoſtes, Lituaniæ finibus ſtatim excedere.

Crucigerorum conatus.

Georg. Butrim.

Compoſitis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandam rex animum intēdit. Et miſerat quidē eò nōnihil copiarum: ſed in Oleſci obſidione tempus exterebant, & minores erant, q̃ vt Podoliam, cuius nonnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis præſidijs tenebantur, ſubigere poſſent. Itaq; ipſe Leopolim profectus eſt, vt ex propinquo rectius è re nata rebus conſuleret.

Oleſci obſidio.

Ibi Lucēſi conuentui ad priores immunitates adiecit, vt nobilitatis ſubditi nōniſi aduenienti ad id territorium regi commeatum & ſtationes prębèrent. Templa Ruſſorū ne vaſtarentur, neq; cogeretur quiſquā tranſire ad religionē catholicā.

Lucenſium priuilegium.

Fortè per eos dies Oleſcum expugnatum erat. Eas igitur victrices copias nouo ſupplemento auctas ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit. Nec magnò ex negocio in poteſtatem redactæ ſunt. Bratiſlauiā verò arcem, ne noſtri ea potirētur, Theodoretus ſiue Fedco Oſtrogius dux Ruſſus partium Suitrigellonis vir ſtrenuus & bellicoſus, vnà cum oppido incendit.

Podolia recepta à Polonis.

Bratiſlauia incenſa.

Fedco dux Oſtroginus.

Habebat is quidem circa ſe nō contemnendā manum. Sed nuſq̃ aperto marte cum noſtris rē gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidijs verò noſtros laceſſens, ſæpe fuſus fugatuſq́ue erat. Cùm autem hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu vagantem adipiſci & perdomare difficile eſſet, tempuſq́ue anni hybernum bello gerēdo minimè aptum eſſet, reuertebantur noſtri. Reuertētes Fedco occultus ſequebatur, oportunitatē & occaſionē rei bene gerendæ captans: & nō

minimũ anxerat vires ſuas auxilijs Valachorum, Tattarorum & Beſſarabum, ita vt numero noſtros longè vinceret.

Motaqua fl.

Motaqua amnis eſt, qui in Neſtrum ſiue Tyram influit, limoſus & latè reſtagnans, ac per ſylueſtria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Quam certo loco noſtri virgultis conſternebant, vt firmior facta tranſitum præberet reuertentibus. Eo igitur alio itinere præcurrens Fedco; occultus & ſyluis tectus cum exercitu in vlteriore ripa conſedit. Iam pars noſtrorum anguſto tramite impeditum locũ tranſiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta ſequebãtur: cùm ſubitò ille magno cũ impetu, clamore, ac diſſono tubarũ, tibiarũ tympanorũq; cantu & ſtrepitu inuectus, nec opinãtes primos adoritur.

Polonorum cum Ruſſis prælium.

Trepidi noſtri re noua & inexpectata, cũ neq; ad extremum agmẽ receptus daretur, nec ab eo magna auxilij ſpes affulgeret, tamen impetum hoſtiũ vtcunque ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, vbi ſuorum periculum animaduertêre, nihil cũctati, contempto omni periculo, partim per conſtratam viam, euerſis & in cœnum deiectis carris, partim per infirmiorem amnis reſtagnãtis glaciẽ ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerunt, & prælium inſtaurârunt. Superabant tamen multitudine hoſtes, perturbatosq; noſtros & ſine ordine pugnãtes premebãt: pars etiam, quaſi parta iam victoria ad diripiendos carros diſcurrebat: deplorata res noſtrorũ erat, cùm ſubitò quaſi diuinitùs eis auxiliũ affulſit.

Kemlicius inſtaurat pugnam.

Kemlicius quiſpiam tribunus militum cum 100. equitibus pabulatum præceſſerat. Is cùm è clangore tubarũ, & fragore armorum pugnari eminus cognouiſſet, inſtructa ſubitò acie, ſublatoq; maximo clamore in auerſos & prælio intentos hoſtes impetum fecit. Qua re & illos vehementer perturbauit, & noſtris animum addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur hoſtes: & qua fugę patebat exitus, diſſipantur.

Ruſſi victi.

Fugientibus inſtitêre noſtri vſq; ad mediam ferè noctem, quæ tunc ſublustris erat, & cùm neminem viuũ ſeruarẽt, magnam hominum ſtragem fecerũt, duodecimque ſigna capta retulerũt: dux ipſe fuga euaſit. De noſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à Leopoli nõ minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamẽ quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt vltimo Nouembris, cùm rex in templo, vbi tunc totos dies tranſigebat, diuinam opem ſedulus imploraret, non ignarus cũ quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſſet, rumor de victoria ſparſus totam vrbem impleuit.

Rumor celer.

Nec autor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana lætitia exultaſſe homines viderentur. Poſtero deinde die certo nũcio res omnis, vt geſta erat, cognita eſt, gratiæq; actæ Deo, ac dona à rege miſſa militib9. Nec multo pòſt cumulata eſt regi ea lętitia, profligato à Sigiſmundo duce apud Oſſmianos inſigni ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſſis, Tattaris & Liuonienſib. collecto: de quo ad 10. millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidẽ pernici fuga crebro mutando equos euaſit.

Suitrigello fuſus & fugatus à rege.

Sigiſmũdus monimentum victoriæ templũ & collegiũ ſacerdotum apud Oſſmianos poſtea inſtituit.

Oſſmianenſe collegium.

Hac gemina victoria rex lætus, Leopoli diſcedẽs, Cracouiã ad comitia, ad natalem Chriſti indicta, venit: & ouãs pedibus vrbẽ ingreſſus, apud complura templa feſtas ſupplicatiões obiuit, priuſquã arcem aſcẽderet.

Comitia Cracouiæ.

In comitijs deinde de Pruſſico bello agi cœptũ, reſq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecũdam dominicam Quadrageſimæ Sendomiriã indicebantur, reiecta.

Comitia Sendomiriæ.

Eò porro aduenerunt oratores è concilio Baſileẽſi, quod Eugenius pontifex cùm ab initio approbaſſet, Ferrariã transferebat, atque adeò diſſoluebat.

Baſileenſis concilij oratores ad regem.

Conciliũ contrà, abrogare põtificatum Eugenio nitebatur.

Concilij cum Pontifice diſſidium.

Quanquam obſtabat Sigiſmũdus imperator, vt gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulò antè diadema imperatorium ritu ſolẽni acceperat.

Sigiſmũdus Imperator fauet.

Poſtulabat autem ea legatio, vt rex cum omnibus populis ſuis concilio aduerſus pontificẽ faueret, & vt vexandis bello Crucigeris ſuperſederet, concilioq; cauſam illam omnem cognoſcendam & arbitrandã permitteret. Cui reſpõſum eſt. Non abhorrere à pace regẽ, ſi à Crucigeris ipſi ſatisfieret.

Reſponſum regis oratoribus concilij.

Porrò de ijs, quæ pterea oratores poſtulabant, diligẽtius eum conſultaturum, ac deinde miſſurum legatos ſuos ad cõcilium cum certo reſponſo. Ita dimiſſi oratores concilij, in Pruſſiam ad Crucigeros, vt eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterùm in comitijs de cogitatione & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tametſi gerendi eius ratio nõ expediebatur, propterea quòd rex ſenio confectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lituanorũ, Ruſſorum atq; Valachorũ auxilia, cùm eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ

eſſent, partim à fide regis deſciuiſſent, de futura erant. Itaq; tertia comitia armatorum ad diem ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indicēda, & Boemorū hæreticorum auxilijs vtendū eſſe, quāuis refragantibus epiſcopis, decretum eſt. Nec ita multo pòſt, conuentu inter noſtros atq; Crucigeros opera oratorū concilij de pace fruſtra inſtituto, cùm Crucigeri quindecim dies vltra cōdictū expectati non venirent, euocati Boemi à rege, duce Ciapcone præſtò fuêre: coniunctiq; cū maioribus Polonis, quibus Sendiuoius Oſtrorog⁹ iuſſu regis præerat, nouā Marchiā Crucigerorum imperio ſubiectā crudeliter vaſtarūt, duodecimq; oppida munita partim vi, partim ꝑ deditionē cæperunt: quæ quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quā Teuthones Ernisbergam dixêre, excepto: quod quoniā erat munitiſſimum, præſidio firmatum eſt, quo facilius omnis ea regio in fide regia contineretur.

Noua Marchia ſubacta à Polonis.

Choſſno oppidum à Polonis munitum præſidio.

Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lituanorum coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus eſt, & ingentem prædam inde aſportauit. In Ruſſia verò Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum ducem Ruſſum Suitrigellonis partium, qui Luſcum nō ita pridem interceperat, profligauit atque cæpit. Vbi ſtatuta armatorū comitiorum dies aduenit, frequens conuentus ſciuit, vt rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui verò vniuerſo, & ſummæ rerum præfectus eſt Nicolaus Michalouius gente Roſcus caſtellanus & præfectus Cracouienſis. Huic rex dedit in mandatis, vt hoſtiles regiones longè lateq; vaſtaret: munitionum oppugnationibus abſtineret. Retinuit autem ſecum nonnullos de ſenatu graues & grādæuos viros, cum quibus quacunque de re ad ſe referretur, conſultaret.

Liuonia à Lituanis vaſtata.

Noſſus dux victus & captus à Kerdeio.

Coli comitia armata.

Nicolaus Michal dux exercitus Polonici.

Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, non diu mandatorum regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni cum Boemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergam oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choinicia obſidebant: quoniam autem conſultiſſimum videbatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquum exercitū Michalouius: facileque perſuaderi ſibi ab Oſtrorogo paſſus eſt, vt cœptam Choiniciæ obſidionem proſequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præſidio & omni apparatu belli inſtructiſſimum. Vbi in longius temp⁹ obſidionē eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo ex improuiſo in oppidum irrūperetur. Verùm is non altè ductus, priuſquam perduceretur, ſubſidente ſabuloſo ſolo obrut⁹ eſt. Tētata deinde vi & impetu oppugnatio, exiccata foſſa oppidū ambiente. Sed inde quoq; multis vulneribus acceptis, re infecta diſceſſum eſt, cùm primi Boemi in tutum ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona, propter multitudinem, & vias ab hoſtibus inſeſſas, noſtri vtebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaq; ſerò regiorum mandatorum recordati, cū totos duos menſes in obſidione Choiniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabūdi progreſſi ſunt: ꝓtergreſſiq; nōnulla opp. direpto Pelplinēſi monaſt. magnificentiſſimè ædificato, & opulēto, ad Tiſciouū ſiue Deruaſiā peruenerunt.

Choinicia obſeſſa à Polonis.

Lues equorum.

Pomerania vaſtatur.

Pelplinenſe monaſterium direptum.

Præceſſerāt & prætererant oppidum Boemi, q primas ſtationes ſeruabant, & loca metādis caſtris capiebant. Poloni verò quo minus in ſuburbana prædandi cauſa diſcurrerent, cohiberi à ducib⁹ nequiuêre. Erat in oppido validū hoſtium præſidium. Nam ij quocūq; admoturos eſſe noſtros ſuſpicabantur, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta noctu eò contrahebāt. Id igitur præſidium occurrit noſtris ex extrema ſuburbana: ſed tamen quo minus ea incenderentur, ꝓhibere nō potuit. Itaq; latè vagante incendio in oppidum ſe hoſtes receperūt. Nec mota, aduerſo ac vehementi vento flante vrbana quoq; ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui vllo cùm hoſtium ipſorum, tum ad extremum etiā noſtrorum conatu potuit. Sic oppidum longè munitius & opulentius q̄ Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam, q̄ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorū ſupra decem millia fuiſſe dicuntur.

Derſauia incenſa.

Ex his quicū que Boemici generis fuerunt, Ciapco reuertēs, vt ſibi cōdonarentur, impetrauit. Traditos, grauiter, ꝙ Teuthonib⁹ cōtra Polonos eiuſdē ſecū linguæ & originis militarēt, corripuit, pyraq; ingēti extructa exuſſit. Eius exēplum ſecut⁹ Ioannes Straſſus Bialaciouius piratas ſeu nauticos homines in ergaſtulo concluſos, quorū non exigu⁹ numerus inter præſidia Crucigerorū fuit, circumiecta palea & arida materia ſuccendit. Et effregerunt ij quidē ergaſtulum ligneum: ſed cùm effugere vellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorum repreſſit, ignemque reſtinxit. Matronis verò & puellis captiuis iuſtus honor habitus: adhibitaque publicè cuſtodia,

Ciapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ combuſti.

Fœminis captiuis honor

ne quid

Habitus à Polonis.

ne quid in eas cõtumelioſè à quoquã fieret: factaq; diligẽti cõquiſitione, ne qua priuatim à quopiã occuleretur, omnes ad Viſtulam deductæ, traiectæq; nauib⁹, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omneſque eis omnia bona precari: ſuis verò, qui longè eſſent, fuiſſentque in populanda Polonia diſſimiles, mala impreca ri. In templis, monaſterijs, & rebus ſacris noſtri nõ eadem abſtinentia vſi ſunt. Sed plus hic valuit ira & dolor immaniſſimè direptorum à Crucigeris in Cuiauia templorum. Itaque Oliuenſe quoque monaſterium paulo pòſt direptum & incenſum eſt. Inde ad Gdannm caſtra mota, quatriduoque in conſpectu eius vrbis ſtatiua habita: per quos dies omne id territoriũ peruaſtatum, munitio portus lignea diſiecta.

Oliuenſe monaſterium incenſum.

Equites cùm ad marem veniſſent, longius in ſalum atque fluctus ludibundi & grarulabundi ſibi inuicem, quòd mare infeſtis armis attigiſſent, procurrêre. Feruntur etiam Boemi marinam aquam hauſtã lagunculis domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis vſq; ad mare Pomerania reuertentes noſtri alio itinere, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram vaſtabant. Cùm autem apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt. Et Boemi iã præceſſerant, vt ſe in Polonia reficerẽt. Dũ colloquũtur inter ſe primores, pauci de noſtris iuniores temerè impetum in arcẽ fecêre: eoſq; prægreſſos exercitus omnis, cùm eſſet ſine imperio, quaſi dato ſigno ſecurus eſt. Capta momẽto arx, & direpta, & improbitate cuiuſdam militis incẽſa eſt. Captiui ad vnum omnes trucidati, furore militum ob interfectũ in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcẽte. Permoleſtè id factum, dũ de pace agitur, tulêre Crucigeri. Sed noſtris iniuſſũ id ſuo, & tamẽ iure belli, neq; pace, neque induciis adhuc cõſtitutis, factum defendentib⁹, accelerat æ ſunt induciæ trium menſium.

Poloni exercitum latitia, quòd ad mare peruenisſent.

Iaſenecia arx capta et incenſa.

Induciæ.

Interim autem ad Calendas Decembris, vt in conuentu Breſtenſi de conditionibus pacis conſtitueretur. Captiui Crucigerorum nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, dimiſſi: tenuiores & gregarij vel commutati, vel binis florenis redempti. Noſtri munitiones in noua Marchia q̃ſitas retinuêre, pacti nihil mnnire interim, nec reficere. Mirũ autẽ eſt, tum demum Crucigeros de pace & inducijs q̃ diligẽtiſſime egiſſe, cum noſtri peruaſtata omni Pomerania (ita vt ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes intacti relinquerẽtur) domũ reuerterent. Senſerant fortaſſis nutare incõmodis affectas plebes. His peractis exercitus omnis accepta à Michalouio miſſione, ſuam quiſq; domum dilapſus eſt. Sed Boemorum primores Pyſdros ad regẽ, vt erat ab eo prę ceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati ſunt. Neq; verò labis quicq̃ tunc noſtri ex eorum conſuetudine contraxêre: qnin odiſſe magis eorũ fœditatem & impietatem cognitam cœpêre.

Poloni non corrupti conſuetudine Boemorum.

Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Sceceinenſis cũ rege icit, veteri, quemadmodum credere par eſt, violato: quo recepit ſub fide & honore ſuo vnà cum primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum eſſe Crucigeris aduerſus Polonos: neque paſſurum eſſe qnenquam, qui contra eos arma ſumpſerit, ꝑ ditionem ſuam trãſire. Hoc fędere icto, & Boemis dimiſſis, rex in Sendomirienſem rractum ſe recepit, fugiẽs peſtẽ, quæ maiorem Poloniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Saffranecius epiſcopus Vuladiſlauienſis abſumptus, Vuladiſlaum Oporouium decanum Cracouienſẽ & procancellarium regni, rege ſuffragãte, ſucceſſorem accepit.

Fœdus cũ duce Pomeraniæ Scecinẽſi.

Peſtis in maiore Polonia.

Cùm autem Rex eſſet Priſſouiæ, venit ad eum Boem⁹ quiſpiam ſacerdos hæreticus à Chriſtiano aſtrologo, nuncians, vt mortem propè ſibi imminentem caueret. Id cùm ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus epiſcop⁹ Cracouienſis veritus, ne quid de religione hæreticus ille regi ſuaderet, grauiter obiurgauit regem, q̃ neminem de conſiliarijs ad audientiã Boemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemũm neqne de religione, neqne de republica ſecum locutum eſſe: ſed tamẽ coactus eſt eum primo quoq; tempore inſtante Sbigneo dimittere, propterea quòd ſpargebat is vulgò praua dogmata.

Prædictio mortis regiæ.

Non multo antem pòſt cometes nõ obſcurus, plus quàm vnum mẽſem pernox, face ad Occidẽtem verſa apparuit: regiæ mortis, vt vulgò tũc creditum eſt, poſtea euentus comprobauit, prænuncius.

Cometes.

Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini epiſcopi memoriæ dicatum indixerat: eò venit Elias Alexandri palatini Moldauię deſuncti filius à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opẽ implorans, & in fide clientelaque regis & filiorum eius ac Polonorũ ſe fore ſem per ſolenni iureiurando recipiẽs. Conſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lęeiciam vſq; regẽ ſequens, & poſtulans, vt ipſi poti⁹ quã fratri omnibus inuiſo, rex faueret. Fore & ip-

Comitia Nepolomicia.

Elias palatinus Moldauiæ in aſſam venit regis.

& ipſum perpetuò in fide & cliẽtela Polonorum, quemadmodum patet maioresque ipſius fuiſſent. Offenſam autem à patre paulò ante mortem contractam damnaque data Podolijs, vt ipſi rex condonaret. Habebat quidem Elias in matrimonio ſororem germanam Sophiæ reginæ: ſed tamen re in conſultationem ſenatus poſita, placuit, vt Stephanus, in quẽ ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureiurando in verba regis & regni Polonici, retineret Valachiam, tractumque Sepinenſem cum Chocimo, Ceciuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure ſempiterno reciperet. Eliæ verò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ poſſeſſiones à rege in Polonia datæ ſunt. Sed cùm in his ille non acquieſceret; & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum vxore & liberis vixit. Stephanus verò, ſicut conuenerat, Sociauiæ ſolenne iuſiurandum legatis regijs exigentibus dedit, promiſitque etiam, ſe, cùm iuſſus fuerit, in Ruſſiam venturum, & iuſiurandum illud coram iteraturum eſſe: & vt gratiam referret regi, non ita multo poſt Tattaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſſit: Bratiſlauiam, quæ inſtaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præſidio tenebatur, interceptam regi reſtituit. Ex ijsdem comitijs miſſi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Breſtenſem agendum cum Crucigeris. Verùm ex eo cõuentu infecta pace, & irritatis animis, incertum qua de cauſa, diſceſſum eſt. Lenciciæ rex euentum illius conuentꝰ expectabat. Vbi rediêre ad eũ legati è conuẽtu, de bello agi cœptũ: viſumq́; eſt, non expectandã eſſe æſtatem; ſed quamprimũ immittendũ in terras hoſtiles exercitũ. Expeditiora fore omnia cõcretis glacie fluminibꝰ atq; lacubꝰ; quibus abundat Pruſſia. Vna res difficultatẽ faciebat, quod pecunia regi deerat in ſtipẽdium, & prope abfuerat res à ſeditione ſuperiore æſtate apud Choiniciã, fremẽte vniuerſa nobilitate cõtra proceres, quod ij bellũ extra fines Poloniæ ſine ſtipẽdio decreuiſſent: receperãtq; illi nunquã id ſe deinceps admiſſuros eſſe. Inuentꝰ tandẽ modus eſt eius difficultatis explicãdę, vt Palatini ſuę quiſq; ditionis nobilitati de ſtipẽdio ſoluendo cauerẽt. Hęc vbi didicêre Crucigeri, miſſis mox ad regẽ legatis, quas antea repudiarãt conditiones vltro accepêre, in 12. annos pacti inducias. Adiectũ, vt ad natalẽ Virginis matris diẽ ſequẽti anno apud Slonſcũ de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marſalcus Crucigerorũ Liuonienſiũ ex pacto dimiſſus, ſiue adeò ſpõſione militari ſolutꝰ: dimiſſus enim erat, cum de ſiſtẽdo eo, quũ rex iuſſiſſet, Suitrigello quoq; cauiſſet: ac Theodoricus Buciatius præfectus Camenecenſis pro eo receptus. Captus hic à Fedcone duce Camenecẽſem agrũ & ſuburbana vaſtante, cũ paucitate prędatorum contempta temere in eos erupiſſet, & in paratas inſidias incidiſſet, Magiſtroque Liuonienſi petenti à Suitrigellone donatus erat. Neque enim quieſcebat Suitrigello cum Ruſſis: ſed cum ipſe per ſe auxilia Liuonum habẽs, Lituaniam tũ per Fedconem & Noſſum duces Ruſſiã regiam æſtate præterita Crucigeris incitãtibꝰ infeſtarat, illa occaſione vſus, quod noſtri Pruſſico bello diſtinebantur, & quod is Sigiſmundum ducem Lituanorum inuiſum iam eſſe pleriſq; Lituanis acceperat. Et ſumpſerat Sigiſmũdus paulo ante ſuppliciũ capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocenſi, & Rumboldo ſupremo marſalco Lituaniæ authoribus conſpirationis, quæ in eum comparata eſſe dicebatur. Itaque liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus eſt, Sigiſmundo habente quidẽ & ipſo exercitum, ſed non ſatis ei fidente, propter neceſſarios & propinquos interfectorũ procerum: opportunis modò locis exercitum hoſtilem is carpebat. Itaque nõ multum operæprecij tunc fecit Suitrigello, niſi quòd Vilnam, Trocos & Lidã oppida immunita exuſſit: Breſte Ruſſicum per Fedconẽ & Noſſum duces obſedit: nec difficulter eo potitus eſſet, propter commeatus inopiam, dubiamque Ruſſorum fidem, niſi Maſouios arma iuſſu regis ſumpſiſſe, & aduentare eò renũclatum eſſet. Tattaros quoq; magnis donis ad vaſtandam eam oram Ruſſiæ, quæ Sigiſmũdo parebat, concitarat. Verum ij cùm aliquouſque progreſſi, Sigiſmũdum in clientela regis Polonorum eſſe accepiſſent, mutata ſtatim ſententia in Kiouienſem & Ciernicouiẽſem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabũdi excurrerũt. Inſequẽs annus 1434. Vuladiſlai regis morte inſignis eſt: Ac initio quidẽ eius anni in Lituaniã is rogatu Sigiſmũdi ducis profectus, Krincos peruenit. Inde verò ſtabilito Sigiſmũdi principatu, magniſq́; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, venit: & comitia ibi per tempꝰ quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad conciliũ Baſileẽſe deſignati ſunt, qui & vniuerſi regni perſonã

ibi

Pacta cum Steph. palatino conuenta. Sepinenſis terra donata Valacho. Eliæ palatini deductio.

Tattari fuſi & repreſſi a Stephano Moldauiæ palatino.

Conuentus Polonorum Breſte cum Crucigeris.

Conſultatio de ratione belli.

Fremitus nobilitatis Poloniæ apud Choinicium.

De ſtipendio ſoluendo nobilitati cautio.

Induciæ 12. annorũ cum Crucigeris.

Theodoricus Buciatius captus & liberatus.

Suitrigello infeſtus Lituaniæ & Ruſſiæ.

Sigiſmundus inuiſus Lituanis.

Moniuidus & Rumboldus proceres Lituani, læſæ maieſtatis damnati.

Tattari à Suitrigellone euocati, ipſius ditionem vaſtant.

Rex in Lituaniã profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad concilium Baſileenſe.

ibi ſuſtinerent, & Sigiſmundi imperatoris, Crucigerorumq; obtrectationes & criminationes, quæ aduerſus Vuladiſlaum regem iactabantur, refellerent, ac de vniuerſa cauſa cum Crucigeris diſceptarent. Fuerũt autem principes eius legationis Sbigneus Cracouienſis, Staniſlaus Poſnanienſis, epiſcopi, Ioannes Coneſpolius cancellarius regni, & Nicolaus Laſſocius decanus Cracouienſis. Non putauit autẽ Sbigneus prætermittendam ſibi eſſe occaſionem caſtigandi regis, priuſquã peregrè proficiſceretur. Itaque in illo ipſo conſeſſu ampliſſimo grauiſſimis verbis id egit, in hanc ſententiam locutus: Non recuſare ſe iniunctũ legationis on⁹ pro honore ac dignitate patriæ ſimul & regis: ſed non poſſe tamẽ, quin regem quibuſdam de rebus pro officio ſuo, priuſquam proficiſcatur, admoneat. Vereri enim ſe, vt eum reuertens è concilio ſuperſtitẽ reperiat, quippe qui tam grandis natu eſſet, & profligatis iam viribus. Neſcire etiam, quonã pacto pleraſque Imperatotis & Crucigerorum criminationes in ipſum diluat. Nã & ipſum ſe, & alios pleroſque omnes in illo cõſeſſu animaduettere in eo nonnulla reprehenſione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe virtutes relucere: ſed non carere eum & vitijs, quibus virtutum illarum ſplendor obſcuretur: qualia ſint, quod ipſo vel iubente vel permittente multis per iniuriam, aut certè ſummo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quod oppreſſi à potentioribus non vindicentur: quod calamitoſorum hominũ cauſæ non audiantur atque decidantur, ipſo in profũdam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti ſomno abſumente. In itineribus etiam pergrauem eum eſſe eccleſiaſticis iuxta ac equeſtribus hominibus, oppidaniſque & agricolis, propterea quod aulicum ſuum comitatum à rapinis, ſtupris & iniurijs non cohibeat: ſubuectioneſque & procurationes præter ius & æquum acerbè & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum poteſtatem feciſſe: eam verò perleuem cudi magno reipublicæ detrimento. Superſtitiones verò eius quaſdam ex priſco dæmonũ cultu retẽtas, quas ipſe quoq; non ignoret, reticere ſe pudore præpeditum. Egiſſe ſe his de rebus pleriſque omnibus cũ ipſo primùm quidem ſemotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuiſſe: verùm quando in eam vſque diem nihil profeciſſet, in ampliſſimi conſilij conſeſſu id ſibi facere neceſſe fuiſſe, vt quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat cohiberet. Quod ni hæc quoque profutura eſſent, acerbioribus deinde medicamentis ad ſanandum eum vſurum eſſe. Licere quidem ſibi non minus quàm alijs diſſimulando, vel etiam aſſentando gratiam eius aucupari, ſed memorem ſe eſſe officij ſui, & nullo neque metu, neq; gratia deſerturũ eſſe ſtationem, in qua ſe Deus & rex ipſe, ſenatorem & epiſcopum conſtituiſſet. Pluris ſe facere incolumitatẽ patriæ, quàm omnia quæ vulgò concupiſcantur: & pro magnis regis in ſe beneficijs, antiquiorẽ ſibi eſſe eius ſalutem, quàm præſentem & aſſentãdo quæſitam gratiam, quæ tamen certa & ſtabilis eſſe non ſoleat. Non poterat ſe diutius rex tenere, quin ſermonem eius interrumperet, ira fremens atque lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs ſenatoribus cum archiepiſcopo ipſo primate & moderatore conſilij tacentibus, vnus tã acerbè in ſe inueharur. Ibi aſſurgens cũctus ſenatus, eandem omnium eſſe ſententiam, & illam epiſcopi Cracouienſis orationem, ſuam eſſe profeſſus eſt. Quo audito rex accenſus magis, è conſilio ſe ſe proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad ſe reuerſus, impenſius Sbigneum poſtea coluit: & corrigere ea, quæ ille reprehenderat, ſtuduit. Albertus verò archiepiſcopus, etiam gratias egit Sbigneo, quod maiore fiducia, quẽadmodum diui Staniſlai ſucceſſore dignum erat, regis peccata corrigere aggreſſus eſſet. His ita actis, & conuentu ſoluto, rex Cracouiam profectus eſt, vt inde porrò in Ruſſiam proficiſceretur, iuſiurandũ à Stephano palatino Moldauorum promiſſũ ipſe coram ritu ſolemni acceptur⁹. Dum autem itineri ſe accingit, nunciatũ eſt, Fridericum quempiã Ruſſum ducem exulẽ cum non cõtemnẽda Boemorum manu arcem nouam prope Ciorſtenũ munire inſtituiſſe, vnde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id vbi rex accepit, miſſo confeſtim aulico comitatu ſuo, manũ illã diſſipauit: deinde iter inſtitutũ ingreſſ⁹, cùm Grodecũ (oppidi id nomẽ eſt in Ruſſia) perueniſſet, inter prandendũ valida ſebri correpť eſt. Quam inde accidiſſe exiſtimatũ eſt, quod nocte præcedẽti, quæ præter temp⁹ anni frigida fuit, in ſyluis diutius luſciniæ cantu ſeſe de more oblectans, cœli intemperiem pertuliſſet. Vbi vitæ ſuæ finẽ adeſſe ſenſit, ſa-

Sbigneus epiſcopus regem obiurgat.

Vuladiſlai vitia.

Senatus Polonus conſentit.

Candor archiepiſcopi Alberti.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecum oppidum.

Cauſa morbi.

Extrema acta Vuladislai regis. ſit, ſacris myſterijs procurari ſe poſtulauit: offenſas omnibus remiſit, ſibiq́; viciſſim ab omnibus remitti petiuit: teſtamẽtum condidit: ſi quid cuiquam per iniuriam abſtuliſſet, reddi iuſſit. Filios proceribus præſentibus atq; nobilitati cõmendauit: ac Vuladislanm quidem diligentius. Nam eum teneriꝰ diligebat. Sbigneo verò epiſcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipſe in omni vita ſua habuerat, dono miſit, veniam ſuperiorum omnium admiſſorum ab eo petens, & animam ſuam liberosq́; ſuperſtites ei cõmendans. *Vuladislai Iagellonis mors.* Deinde pridie Cal. Iunias ſeptimodecimo die poſteaquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, cũ regnaſſet annos duodequinquaginta, & tres ferè mẽſes. Nã quãtum vixerit, non conſtat: Vitoudo quidem natu maior fuit. *Liberalitas ſiue prodigalitas Iagellonis.* Tanta autem fuit liberalitate & munificentia, vt non modò fiſcum exhauriret, verùm etiam magnam partem regiarũ poſſeſſionum etiam immerentibus, & maximè venationũ ac cæterarũ voluptatum ſuarũ, quanquam non inhoneſtarũ, aſſeclis & miniſtris dilargiretur, ac tota interdum ſingulis hominibus donaret territoria: ſic vt qnodam tempore Martinus quintus pont. max. prodigalitatẽ eius inhibendã ſibi eſſe duceret, dato ad archiepiſcopũ Leopolienſem mãdato, vt donationes eius reſcinderet. *Munitionum negligentia.* Arces & vrbes neq; nouas condidit, & vetuſtas neglexit. *Chelmenſis & Kiouienſis epiſcopatus inſtituti.* Baſilicas Chelmenſem atq; Kiouienſẽ in Ruſſia inſtituit, & epiſcopis attribuit. Ex his ad Chelmenſem Ioannẽ theologũ ſodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eiꝰ Lublinẽſem tractũ omnem à Cracouienſi diœceſi abſtrahere, & Chelmenſi adiungere conatus eſt: *Lublinẽſem tractũ Sbigneus ab epiſcopatu Cracouienſi auelli paſſus non eſt.* perficere tamen id, conſtanter aduerſante Sbigneo Cracouiẽſi epiſcopo, nequiuit. *Lublinenſe monaſteriũ.* Monaſteriũ quoque præter ea, quæ ſuperius cõmemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: *Cazimiria* in Cazimiriẽſem verò Cracouiæ viciniã parœciam canonicos diui Auguſtini inſtitutũ profeſſos *Canonici regulares.* induxit: Gneſnenſe, Sẽdomirienſe & Viſlicienſe templa Græca pictura decorauit. *Venationum ſtudium.* Venationũ ſine vllo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præſertim biſontes, in prælatos & canonicos, Academiæq́; ac ciuitatis Cracouienſis præſidẽs & magiſtratus partiri ſolitus: in peregrinos hoſpitalis & munificus. Nullũ quãuis exiguum munus aſpernabatur: nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à ſe, ferè dimidiũ eius quod petiſſent, largiebatnr. Itaq; duplum petebant, qui ſimplum auferre cupiebant. *Lenitas.* Offenſarũ immemor: ad ſupplicia de ſontibꝰ ſumenda lentus: aſſentatoribꝰ ac delatoribꝰ autem libenter accommodabat: cultui diuino apprimè deditꝰ: *Ieiunia.* ieiuniorum diebus pane & aqua ferè vtebatur. *Superſtitiones.* Superſtitiones quaſdam ab ineunte ætate imbibitas, ad extremũ vſque retinuit: in quibꝰ illa fuit, quòd quotidie priuſquam prodiret in publicum, ter ſeſe in gyrum vertebat, & ſtipulam ter cõfractã in terrã abijciebat. *Victus.* Abſtemius in omni vita ſua, nec niſi aquæ potu vſus: cæterũ cibi appetentiſſimus fuit, itemque balnei, ſic vt alternis diebus eo vteretur: nonnulli quotidie vſum eſſe ferũt. *Cultus corporis.* Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè veſtibus vſus. Amalis abhorruit, vt ne odorem quidẽ eorũ ferret. *Effigies.* Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & faſtigiato: oculis nigris, paruis, & inſtabilibꝰ: ceruice lõga, voce graui citaq;. Corpus eius magna põpa Cracouiã relatum, & intra mẽſem in baſilica Cracouiẽſi magno procerum atque nobilitatis concurſu funus celebratum eſt. Extat eiꝰ ſepulchrũ in media ferè baſilica ad dextrũ latus, à Sigiſmundo rege nepote eius, paulo ante noſtrã memoriã magnificè inſtauratũ. Ac de Iagellone quidẽ hæc nobis ſcripta ſunto. Deinceps de Vuladislao, eiꝰ filio ꝓſequemur.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS PRIMVS.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

IAM Sbigneus cæteriq́; legati ad concilium miſſi, Poſnaniam peruenerant, cùm de morte Vuladislai regis nunciatum eſt. Hoc igitur nuncio accepto, conueniunt mox Poſnaniam frequentes proceres & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: *Maiores Poloni cũ Sbigneo epiſcopo Vuladislao regnum decernunt.* initoque conſilio, ex eius ſententia Vuladislao natu maiori defuncti regis filio regnum decernunt, eique ſolenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij ſtatuunt: & ad Sigiſmundum magnum ducem Lituanorum, vt ad eam celebritatem vel ipſe

adſit, vel legationē mittat, oratores mit.
tūt. Moleſtè hoc maiorum Polonorum
præiudicium minores tulēte: ſed tamen
quia Sbigneus epiſcopus Cracouiēſis, ho
mo ſuarum partium, autor eius fuerat,
& ex rep. eſſe maximè videbatur, ne qua
diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret,
in eandem & ipſi ſententiam decretum
fecerunt. Dies modò ad octauum Cal.
Auguſti protogata eſt, quo maiore ac
ſplēdidiore pompa omnia fierent. Erant
in equeſtri ordine duo nobiles, factioſi,
ac turbulenti iuuenes, Spitco Melſtinius,
ac Derslaus Rithuianius Martini Lenci.
cienſis palatini filius, agnatus Alberti ar
chiepiſcopi Gneſnenſis. Quorū hic qui.
dem ingentem theſautum ab archiepiſ.
cōpo magno patruo ſuo clàm paucis cō.
ſciјs (inter quos ipſe quoq; fuit) defoſſum,
paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleſ.
lai ducis Maſouiorum filiæ inſano amo.
re captus, paruo tempore decoxerat: ſed
magnas tamen ſibi prodigalitate ſua cli.
enteias compararat: ille verò patris pala.
tini quondam Cracouienſis, & maiorū
ſuorum opibus & imaginibus tumens,
nullò neque honore, neque magiſtratu
auctum ſe eſſe indignè ferebat. Cùm igi.
tur vterque res nouare cuperet, & vterq;
magnas poſt ſe iuuentutis cateruas tra.
heret, conuenticulum Opatouiæ ad ter.
tium Idus Iulias cōmunicato cum ſuis
conſilio inſtituêre. Ibi omnium vna erat
ſententia. Malè tantum regnum puero
committi, cuius ætatę & regina mater,
ſuperba mulier, & primores ad domina.
tum abuſuri eſſent: aliter de repub. con.
ſtitui oportere. Cōfirmabat autem id in
primis Gouorcus Chrobranius homo ſe
nex, multa ex vetere memoria ad rem fa
cientia commemorans. Reuerterat iam
Sbigneus cum Coneſpolio cancellario,
reuocatus ex itinere reliquis duobus le.
gatis inſtitutum iter Baſileam proſequē.
tibus. Ab eo igitur Sophia regina non ig
nara conſiliorū Spitconis atque Derslai,
impetrauit, vt Opatouiā proficiſceretur,
turbulentaque iuuenum conſilia diſſi.
paret. Non fuit gratus aduentus eius iјs,
qui conuenerant. Sed tamen ille ſingula
ri patientia vſus, & in conſilium admiſ.
ſus, graui & prudenti oratione plurimis
perſuaſit, vt abiecto nouandarum rerū
ſtudio, ne quid diſſidij alieniſſimo tem.
pore in Polonia exuſcitarent, præſertim
quòd res iam integra non eſſet, Vuladiſ.
lao defuncti regis filio ante aliquot an.
nos in comitijs ſummo omnium conſen
ſu rege iam deſignato. Ita conuentus il.
le re infecta nequicquam frementibus ſe
ditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec ta

Minores Polonis ægrè aſſentiuntur tamen maioribus.

Spitco Melſtinius.

Derslaus Rithuianius.

Conuenticulum Opatouiæ.

Gouorcus Chrobranius.

Sbigneus episcopus diſſipat conſilia iuuenum.

men ij quieuerunt, nacti plures ſententię
ſuæ adſtipulatores. In quibus præcipui fu
erunt Abraam Sbanſcius iudex Poſnani
enſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nā
cùm frequentes vndique proceres ac e.
quites Cracouiam ad præſtitutam diem
conueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus,
quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſ.
ſe, impuberi diadema imponi: in diſcri.
men autem adduci libertatem & præro.
gatiuas equeſtris ordinis, magno labore
& ſanguine maiorū ſuorum partas, illa
impuberis regis coronatione. Neque e.
nim rectè ab impubere iuſiurandum da.
ti poſſe. Quod ſi id in aliud tempus diffe.
ratur, difficulter exactum iri ab eo, qui iā
rerum potiatur. Verùm hic quoque ſcru
pulus à maioribus natu exempt' eſt, pro.
ducto à Sbigneo codice è baſilica Craco.
uienſi, in quo effigies Cazimiri magni
regis impubes depicta erat. De iureiuran
do autem regis reiecta res ad pubertatem
ei': interim aūt placuit, vt Sophia mater,
& primores ſacri pariter & profani ordi.
nis pro eo fideiuberēt, nec eum prius ad
gubernacula regni admitterēt, quàm iuſ.
iurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi
iam turbatores illi videbantur, cùm in
ipſo coronationis articulo nouas conci.
uerunt turbas, vociſerantes, ne ſibi inui.
tis paucorum conſpiratione rex impone
retur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamē
liberè ferri poterant, factioſis illis alter.
cando tempus extrahentibus, vt præteri.
ret dies & interim ipſi plures de nobilita.
te ad ſe pertraherent: ij porrò quib' magis
placebāt quieta cōſilia, vt tędio diuturnę
moræ domos dilaberentur. Quod vbi à
primoribus animaduerſum eſt, Ioannes
Oleſſnicius cognomēto Glonacius mar.
ſalcus è ſenatusconſulto pronunciauit
ad nobilitatem, vt quibus placeret Vula.
dislaum coronari, in dextram diſcede.
rent: qui aliter ſentirēt, in læuam. Id vbi
factum eſt, vna voce omnes Vuladislaū
regē eſſe iuſſerunt. Melſtinius verò cum
Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem lo.
cum contradicturi conſcenderant, tur.
piter deturbati ſunt. Nō abſtinuit tamē
maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum
in Marſalcum. Verùm ille rogatu proce
rum patienter ea tunc tulit, ne inſtitutū
negocium impediretur. Nec mora, coro
natio regis in baſilica ritu ſolēni peracta
eſt, ſole ad veſperum declinante: poſtri.
die in vrbem deſcēſum ad recipiendum
ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec
tamen aſcendit tunc rex in præparatum
ſibi in foro ſolium, contentione orta in.
ter epiſcopos ac duces Maſouiorū, quòd
proximum regi locum vterque ſibi ven.
dicarent.

Abraam Sbanſcius.
Ioānes Straſſus.

Controuerſia de coronatione & iuramento regis noui.

Factioſi turbas ciunt.

Vuladislaus tertius rex coronatur.

Epiſcoporum & Maſouiorū ducū de loco certamen.

dicarent. Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus de ratione adminiſtrandæ reipublicæ. Multorumque ſentẽtiæ in Ziemouitum ducem Maſouiorum inclinabant, vt is gubernator regni eſſet. Erat enim vir bonus, & magno conſilio. Sed vicit plurium ſententia, metuentium ne is dominandi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus regem & rempublicam moliretur: & indignum viſum eſt, ad eum ſummã rerum Polonicarum deferre, qui in cliẽtela Polonorum eſſet. Itaq; placuit, in ſingulis ſatrapijs ſiue palatinatib⁹ ſingulos prouiſores, in Cracouiẽſi verò propter monetariam officinã duos ex ijs qui ſummis in rep. honoribus non fungerentur, conſtitui: qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſque fines negocia publica regio nomine adminiſtrarent. Sed ne quid tamen noui in rep. niſi ex ampliſſimi conſilij decreto ſtatuerent. His quinquagenæ marcę annuę in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſſica & Podolica nobilitas cum Polonica omni iure exæquata eſt à nouo rege, non ſine murmure multorum, qui remitti illa quoque Ruſſis ægrè ferebant, quòd neceſſe eis fuit antiquitùs quandocunque & quocũque rex iuſſerat, ſine vllo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq́ue ſiliginis modios, & quaternos groſſos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, qđ à patre & ſenatu illam exæquationem promiſſam eis eſſe cõſtabat. Inceſſit deinde cura conſiliaris conſtituendæ reipublicæ atque pacis. Multæ vndique difficultates impendebant. Cum Crucigeris adhuc pẽdebant induciæ, nec dum pax certa confecta erat. Sigiſmundus quoque imperator ne quid ex inueterato in Polonos odio, violataq́ue ſæpius cum Iagellone amicitia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Sileſij poſt mortem regis finitimas ſibi oras Nicolao Corificio cognomento Seſtrenecio duce latrocinijs infeſtabant. Ne domi quidem vſquequaque quietæ res erant, nouatoribus illis, quos dudum memorauimus, nobilitatem aduerſus eccleſiaſticum ordinem ob repreſſos conatus ſuos concitantibus, & ius decimandi cenſuræq́ue eccleſiaſticæ, ſiue excommunicationis in controuerſiam reuocantibus. His de rebus omnibus frequenti ſenatu actum. Et ad Sigiſmundum quidem imperatorẽ miſſi legati, Coneſpolius cancellarius, & Oleſſnicius marſalcus, quò æquioribus cõditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Auſtriorum generi imperatorij nouo regi, fratriq́ue eius petere iuſſi ſunt. Sed reiecta res ab Imperatore, vt prius diſſidiorum cauſæ conuentu inſtituto ſummouerentur, eiq́ue rei conſtituta dies ad Pẽtecoſten inſequentis anni. Quod autem tunc nihil impetratum eſt, in cauſa fuit illud, quòd Imperator tutelam regis, & gubernationem regni ſperabat & ambiebat, legatosq́ue largitione & pollicitatione fruſtra tentarat, vt eum ſibi honorem publicè vel ſimulatè deferrent, repudiaturo honeſtius, quàm diuulgarat. In eam autem ſpem adduxiſſe eum ferebatur Ioannes Gamratus præcurſor ante legatos miſſus, qui cum his mandatis venire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouienſi ei nunciarat. Cum Crucigeris conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem diuæ Mariæ: ſed vtrinque re infecta diſceſſum, propterea quod in expectatione erant Crucigeri, quonam modo ſuccederet Liuonienſibus, qui Samagitiam & Lituaniam cum Suitrigellone tunc bello infeſtabant: & iam noſtri diſcedentes Breſte Cuiauienſe peruenerant, cùm eos commendator Oſterrodẽſis conſecutus eſt, de pace poſtulans. Fefellerat enim Crucigeros euentus Samagitici belli. Nã Liuonienſes præda onuſti à Samagitia reuertentes, In ſylua quadam ſucciſis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaq́ue ſtrage profligati erant. Atque id noſtri quoque eo ipſo puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatæ ſunt tamen induciæ ad tertium Nonas Maias inſequentis anni, & de alio conuentu conſtitutum. Cùm Sileſijs quoque Bendini conuentus actus eſt ipſis poſtulantibus, propterea quòd Criſtinus Cozeglouius caſtellanus Sandecenſis damna paſſus à prædonibus Sileſijs, cum fœnore ipſis vicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Sileſia interceperat. Renouata pax his conditionibus, vt Nicolaus Cotificius turbator pacis vnà cum ſocijs ſuis vtrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem vt compenſarentur. Deinceps verò ſi quod latrociniũ ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis perſequendum vt præſtò eſſent ij quoque ipſi, à quorum parte id extitiſſet: nec diu tamen hæc à Sileſijs obſeruata ſunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam verò cùm Suitrigello infeſtaret, ac Theodoretum

Ziemouitus dux Maſouiorum.

Prouiſores inſtituti in Polonia.

Ruſſica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica. Ruſſorum onera.

Pericula Poloniæ impendentia.

Nicolaus Cotificius.

Nobilitas contra eccleſiaſticum ordinem fremit.

Legatio Pol. ad Sigiſm. Imperatorẽ.

Sigiſmundus tutelam Vuladiſlai regis expetiuit.

Ioannes Gãpratus.

Petrus Saffranecius palatinus Cracouienſis.

Conuentus cum Crucigeris.

Liuones profligati à Samagitis.

Induciæ prorogatæ.

Criſtinus Cozeglouius vltus eſt Sileſios, & Gliuiciam capit. Pacta cum Sileſijs.

Fedco dux captus.

ſiue Fedeonem Neſuiſſenſem ducem cæpiſſet, repreſſus eſt à noſtris ducibus Vincētio Samotulio, & Michaele Buciacio, receptusq; & liberatus Fedco, Bratislauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxque rurſus concedente rege eas, quoad viueret retinendas recepit, cùm ſe vnà cum poſteris ſuis Sbaraſſum, Viniciā, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & cliētela eius & Polonorum fore ſolenni iureiurando profeſſus eſſet: promiſiſſetque, non niſi iuratis in verba regis atq; regni præfecturas & cuſtodiam illarum arcium ſe mandaturum eſſe.

Bratislauia & Cremenecia & reliquæ munitiones [?] regi deduntur.

Porro domi diutius res agitatæ inter ſacrū & profanum ordinem, conuentumque ſæpius, neq; tamen conuenire quicquā inter partes poterat, Melſtinio, Sbanſcio & Straſſo omnia turbantibus. Temperatum tamen eſt à vi, metu interdicti eccleſiaſtici. Ad extremum pedetentim turba omnis conquieuit, compluribꝰ ex ijs, qui ſigniferi erant illarum turbarum, iuſto Dei iudicio, quemadmodum creditum eſt, intra breue tempus extinctis: cæteris verò religione & metu perculſis.

Aduerſarij ordinis eccleſiaſtici extincti.

Illud autem in contentionem venerat, quòd cupiebant profani valere conſtitutionem Iaroslai archiepiſcopi, qua ſanciebatur, vt qui agri ex illo tempore coli cœpiſſent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea conſtitutio per vim expreſſa eſſe ferebatur. Præterea, quem agrum quiſque eques agreſti & adſcriptitio depulſo ſibi ipſe coleret, vt inde parœco ſuo decimam penderet, quamuis alij prius ea pendi ſolita eſſet. Sed neutrum extortum: illud modò conceſſum, vt quoſcunque agros eques coleret, ex his canapale ne ſolueret, neque conueheret ſuo curru decimam: neque delectum in ea ſacerdos haberet, niſi data opera vicioſum frumentum ab equite relinqueretur.

Cauſa diſſidij inter ordines.

Nobilitati prærogatiua conceſſa à ſacerdotibus.

Aliud quoque equitum minoris Poloniæ inteſtinum inter ipſos diſſidium mortuo Spitcone palatino Sēdomirienſi, de conferendis honoribus in conuentu Viſlicienſi diuerſis partium ſtudijs excitatum, ſedatum eſt, cùm eſſet conſtitutum, vt vacantes honores ijs, qui eſſent gradu proximi cōferrentur. Itaque Ioannes Cizouius, qui caſtellanus Sendomitienſis erat, palatinus factus eſt. In eius verò locum caſtellanus Lublinenſis ſuffectus, & ſic alijs alij deinceps ſucceſſerunt: Biecenſem verò caſtellaniam Clemēs Strelcius cognomento Vātropca alter de prouiſoribus Cracouiēſis tractus, nobilitatis ſuffragijs adeptus eſt. Verùm hæc duo extrema inſequenti ferè anno, q fuit à Chriſto nato 1435. acta ſūt.

Conſtitutio de honoribus diſtribuendis.

1435. ann.

Conuentus deinde rurſus cum Crucigeris apud Breſte Cuiauienſe & Sluzouiam eodem planè, quo ſuperiori anno, euentu actus eſt, Crucigeris itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & noſtrorum facilitate abutentibus, & ad octauū Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Elia Valacho petitum ab eius fautoribus: nec tamē impetratum. Sed poſt paucos dies is ſiue pręfecti cōniuentia, ſiue cuſtodum negligentia euaſit, & miſcere Moldauiā ciuili bello adortus eſt.

Conuentus cum crucigeris irritus.

Eliæ Valachi fuga.

Autumno verò Suitrigellonis exercitus cum auxiliaribus Crucigeris Liuonienſibus inſigni ſtrage in Lituania à Polonis duce Iacobo Cobilanio in auxiliū Sigiſmundo duci à rege miſſis, & Michaele Sigiſmūdi magni ducis filio ad Vilcomiriā profligatus eſt: multi mortales capti, multi cæſi: multi Suentæ fluuij vndis, vbi commiſſum eſt prælium, extincti. Ibi robur omne Liuonienſiū cū magiſtro & marſalco cōcidit. Captus eſt in eo prælio Sigiſmundus Rotus Sileſius is, qui à Cęſare ad Vitoudum proficiſcēs, à Ioanne Ciarnicouio captus, & ſub militari ſpōſione dimiſſus fidē fregerat: itemque Coributus, qui paulo antè è Boemia, vbi negligi iā ſe animaduerterat, per Pruſſiam cum auxiliaribus Boemis & Sileſijs reuerſus, cum Suitrigellone ſe coniunxerat. Vterque in profluentē demerſus. Tametſi de Coributo fama variat. Nam & veneno in medicamentum infuſo à Sigiſmūdo duce extinctum eſſe vulgatum eſt. Suitrigello verò cum paucis Ruſſis effugit. Sed ex eo tēpore Smolenſcū, Orſam, Poloſcum, Vitepſcum, & Ruſſiam ferè omnem, victoris fidem ſecutā, amiſit.

Suitrigello & Liuones victi à Polonis & Lituanis.

Sigiſmundi Roti fidefragi interitus. Coributi mors.

Ruſſi à Suitrigellone ad Sigiſmundum magnum ducem Lituaniæ defecerunt.

Miſerat interim dum hęc in Lituania geruntur, Sigiſmundus Imperator legationem ad Vuladislaum regem, vt bellum inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quem ipſe vanis promiſſis ad id bellum cōcitarat, metueret. Ei legationi, pti vſquam de exitu belli Lituanici cognitū eſſet, reſponſum eſt. Libenter id facturū fuiſſe regem, ſi integrum eſſet: verùm credere eum, illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet autem ceſſiſſet victoria, eum difficiliorē fore ad ęquas conditiones pacis. Necdum legati diſceſſerant, cùm de victoria Sigiſmundi allatum eſt. Quo minus poſtea negocij fuit cum Crucigeris in conficienda pace perpetua, cùm ij fracti animis duriores etiam conditiones acciperent. Inſequenti anno ad Pentecoſten proceres Vngarorum & Polonorum apud Keſmarcum conuen.

Sigiſmundi Imperatoris legatio ad Vuladislaum regem.

Vngarorum procerum & Polonorum conuentus apud Keſmarcum.

Pax redintegrata inter Vngaros & Polonos.

uenerũt: ſublatisq́ue diſſidiorum cauſis, pacem inter reges ſuos fecerunt. Qua cõfecta, miſit rurſus Vuladiſlaus rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius ſibi fratriq́ue poſtulans. Nec ille abnuit, ſed in aliud tempus, quo eſſet belliciscuris & negocijs Boemicis ſolutior, eam rem reiecit. Iam enim pertæſum erat Boemos proceres ciuesq́ue Pragenſes malorum, quę ex diſſidio domeſtico, ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis indies pullulabãt. Inter quos deſertores ſacrificuli potiſſimũ prætextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat ſæuiebant. Nam cùm inter eos de religione & ritibus ſacrorum nõ conueniret, vt fit vbi ſemel à legibus & inſtitutis maiorum priuata paucorum temeritate diſceſſum eſt, alij in alios leuem credulamq́ue multitudinem concitabant, ita vt plurimum ſanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magiſtratus in vrbibus & oppidis è profligatiſſimorum hominum libidine inſtituerẽtur ac deſtituerentur: quin ad ſupplicia quoque raperentur: vrbes denique & oppida diriperentur.

Boemorum incommoda ex diſſidio religionis.

Sacrificulorum impotẽs dominatum.

Quæ cùm explorata haberet Sigiſmundus, nihil curæ ac diligẽtiæ prætermittebat, quo eos, q̃ quietis & ocij cupidiores eſſe videbãtur, ſibi & Eccleſiæ catholicæ recõciliaret. Ad quam rem conficiendam concilij Baſileenſis ope & authoritate vſus eſt.

Sigiſmundi Imper. ſtudium pacandæ Boemiæ.

Ac indultus quidem eſt eis à cõcilio promiſcuus vſus Euchariſtiæ ſub ſpeciebus panis & vini, vbi is iam inoleuiſſet: ea tamen lege, ne diuerſum vſum improbarent, aut interdicerẽt, ſub vtraq; autem ſpecie Chriſtum totum ſumi crederent: & profiterentur. neu ſe ab Eccleſia catholica in cæteris ritibus dogmatibusq́ue ſeiungerent.

Communio ſub vtraque ſpecie Boëmis conceſſa à cõcilio Baſileenſi.

Quibus rebus ita trãſactis, publicè ab ea gente Sigiſmundus per hoc ipſum ferè tempus, quod perſequimur, rex appellatus eſt: ingreſſusq́ue Boemiam, ad pacandas res animum intendit. Nec diu poſtea vixit. Neque Vuladislaus bis reiectus, vrgere deinceps deſideriũ ſuum de vxore eo viuente pertexit.

Sigiſmundus rex Boemorum appellatus.

Portò inter Moldauos fratres diſſidium tunc rex per legatos compoſuit, partitus inter eos dominatum, ita vt inferior & maritima ora, quam Beſſarabiam vocant, in qua Bialogrodum arx eſt, & Kilia Stephano, ſuperior verò hoc eſt, Occidentalis, & Ruſſis vicinior, cum Sociaua metropoli, Eliæ cederet.

Moldauia diuiſa.

Qui quidem Elias incunctanter Leopolim veniens, in verba regis præſentis, & habitu regio præſidentis vnà cũ proceribus ſuæ partis iurauit, vexilloq́ue ritu ſolenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omnium deinceps regum Poloniæ ſemper ſe fore, & contra quoſuis hoſtes ſumma ope ipſis affore ꝓfeſſus eſt. Quo facto rex eum ſubleuatũ exoſculatus eſt: procerib⁹ verò Moldauis dextram dedit, tributũq́ue centum equorum, totidem, ſiue vt volunt alij, quadringentorũ ſericorum pannorũ, quæ Camchæ vulgò vocãtur, totidem boũ, ac ducẽtorum curruũ Viſonis ſiue Vſionis (piſcis id prægrandis nomen eſt, cuius ferax eſt Danubius) in ſingulos annos impoſuit.

Elias palatinus Valachiæ iurat in verba regis Leopoli.

Moldauorũ tributum.

Vſo piſcis.

Quanq̃ piſces bouesq́ue muneris tantum loco tũc ab eo regem accepiſſe, nonnulli prodiderũt: Scepinenſem verò tractũ, diplomaq; paternũ, quo is tract⁹ Stephano donabatur ex pacto ab eo recepit in cõpẽſationem damnorũ, quæ Alexãder pater eius in Colomeienſi & Sniatinẽſi præfecturis dederat. Tãetſi eo demũ anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tract⁹ Ioãni Cyzouio caſtellano & præfecto Cracouiẽſi, & Petro Odrouanzo palatino & pręfecto Ruſſiæ à Marilia ſiue Maria vxore Eliæ & præfecto Chocimẽſi traditas eſſe reperio.

Scepinenſis tractus regi & regno reſtitutus.

Porrò Halicienſis arcis poſſeſſionem Eliæ, quoad viueret, rex cõceſſit. Cuius precibus adductus Ioannem Odrauanzum, Leopolienſem archiepiſcopum eſſe poſt Ioannem Reſſouiũ paulo antè mortuũ iuſſit, amoto Syluestro Sciechouio, qui iã paulo antè à collegio electus erat.

Halicienſis arx Valachò conceſſa ad tempus.

Ioannes Odrouãzus archiepiſcopus Leopolienſis.

Oſtẽdebat & Stephanus, miſſa ad regem legatione cum ampliſſimis donis, & cõmemoratione ſtudij meritorumq; ſuorum erga ipſum recentiũ, ſimile iuſiurandum ſe velle dare, cùm diu id pri⁹ facere diſtuliſſet. Sed neſcio cur ſiue ipſe diſtulit, ſiue reiectus eſt: niſi fortè ſatis eſſe viſum eſt, quod is Eliæ fratri palatino fidem ſuam Bialogrodi obſtrinxit: Sed poſt quattuor demum annum & ipſe, & Elias frater iterum cum vniuerſo ſenatu ſuo in verba eiuſdem regis iurarũt.

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

Stephani palatini iuſiurandum.

Sub finem anni pax cum Crucigeris Pruſſienſibus & Liuonienſibus Breſte Cuiauienſi facta eſt à rege: qua cautum eſt fide & iureiurando principum inter cætera, vt fœdus Crucigerorum cũ Suitrigello ne eſſet irritũ: epiſcopis & eccleſijs Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Crucigerorum ſaluæ vt eſſent atq; liberę fructus præteritorum duorum annorum in teruerſi, ad Paſcha proximum vt iis à Crucigeris reſtituerentur: epiſcopo Vuladiſlauienſi mille ducenti aurei pro domo Gdanenſi diruta ſoluerentur: Nouã marchiam & Choſnum rex Crucigeris, ipſiq; viciſſim Neſſouiam ac dimidium traiectum Viſtulæ apud Toruniam regi redderent, & nouem millia florenorum &

Pax Breſtẽſis, & pacta cum Crucigeris.

quingentos aureos numerarent: Iaſeneciam retinerēt: nec fraudi eſſet cuiquam, à ſuis dominis ad hoſtes defeciſſe: finium regundorum ratio certa præſcripta. De controuerſijs dirimendis conuenit, vt quotannis bini vtrinque delecti arbitri certo loco conuenirent: ſed ita, vt Polonos magiſter, Pruſſienſes rex ederet. Atque hæc pacta conuenta noui reges, duces atque magiſtri intra annum vertentem à creatione ſua, conſiliarij verò atque ſubditi decimo quoque anno ſolenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atque ciuitates cauerent ſibi inuicem, non fore ſe dicto audientes dominis ſuis, ſi ij contra hæc pacta venire vellent: idque impunè fore, principes ipſi ſuis quiſque ſubditis intra certū tempus cauerent. Quod quidem fecerūt poſtea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiſcopis. Nam & Albertus Iaſtrembecius Gneſnenſis archiepiſcopus eodem autumno vitam cum morte commutauit: cui collegium illius eccleſiæ Vincentium Cotum Dembenium gente Doliuium, cuſtodem Gneſnenſem, & pędagogum regium, ſucceſſorem dedit, nequicquam aduerſantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladiſlaum Vuladiſlauienſem epiſcopum, velut ordine & gradu proximum, cum Sbigneus Cracouienſis tenueret, ſufficere Alberto voluerant.

Vincentius Dembenius archiepiſcopus Gneſnenſis.

Superiori autem anno Ioannes Lubenius cognomento Slezus Præmiſlienſis epiſcopus mortuus, Nicolaum Chranſtouium gente Stregomium regis & procerum voluntate, ſummoto Franciſco Orecio decano Leopolienſi & canonico Præmiſlienſi, quià collegio electus erat, ſucceſſorem accepit.

Nicolaus Chranſtouius epiſcopus Præmiſlienſis.

Sequēs anno nulla re memorabilis eſt, niſi quòd cum Sigiſmundo Lituanorum principe de Suitrigellone reconciliando per principes Senatus Polonici, legatos à rege miſſos fruſtra actum eſt. Commouerat enim Suitrigello regem ſenatumque ad miſericordiam ſupplici habitu adueniens, & Luſcum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod nō multo pòſt rex Sigiſmundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, vt eo mortuo in ditionem regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. Dougerdus verò cùm creatus eſſet palatinus Vilnenſis, iuſiurandum dedit, ſe poſt Sigiſmundi magni ducis mortem non niſi Vuladiſlao & ſucceſſoribus eius regibus Polonorum arcem Vilnenſem traditurum eſſe.

De Volynia pactum Vilnenſis palatini iuſiurandum.

1438. an.

Inſequenti anno, qui fuit 1438. non vſque adeò quietæ res fuêre domi foriſque. Etenim Spitco Melſtinius partim inueterato in Sbigneum epiſcopum (quòd conatibus ſuis ad nouandas res intêris obſtitiſſet) odio, partim etiam nouo (quòd de hæreſi Boemica exagitaretur) inflammatus, bona eius Vſſeuenſia Melſtinio arci ſuæ propinqua armata manu inuaſit atq; diripuit: caſtellum intercepium præſidio muniuit. Citatus aūt à rege velut publicæ pacis turbator in gratiā cum Sbigneo rediit, eùm ei cōmunium amicorum arbitrio ſatis feciſſet. Quæ tamen gratia diuturna non fuit.

Spitco Melſtinius Vſſeuenſe caſtellum epiſcopo intercepit.

Sbigneus Spitco reconciliantur.

Ea verò, ni fallor, cauſa fuit vtriuſque ordinis proceribus, vt in comitijs Corcinenſibus menſe Aprili habitis ſanctè ſe obſtringerent, pro perduelle habituros, quiſquis iudicia contemneret, armiſque priuato conſilio ſumptis ius ſuum perſequeretur: & quiſquis hęreſim vllam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiam minores Poloni frequentes cōſtituerunt inter ſe, prouiſoribus ſiue curatoribus regijs deinceps non parêre, dominatus eorum pertæſi, ſiue adeò indignum eſſe rati, à paribus regi.

Comitia Corcinenſia.

Conſilium contra perſequentes armis ius ſuum & fautores hæreticorum.

Prouiſores amoti a minoribus Pol.

Vixdum hoc malum conquieuerat, cū ſubitò aliud exortum eſt. Derſlaus Rithuianius auctus opibus & animo ex direptis facultatibus propatrui ſui Alberti archiepiſcopi ſuperiori anno defuncti, validam peditum equitumque manum coegit. Accitusque ad regem, negauit ſe quicquam contra rempublicam moliri. Dimiſſus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & ſcalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiuſmodi ſuſpicantibus: deinde Oſueneimenſem tractum omnem in ditionem ſuam redigere adortus eſt, & magnum vicinis Sileſiorum ducibus terrorem incuſſit.

Derſlaus Rithuianius Zatoriam intercepit.

Etiam Sigiſmundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morboque confectus obierat. Moleſtum tamen regi ſenatuique fuit, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, vicinum & amicum principem, eamq; oram, quæ promptuarium quoddam eſt Cracouiæ, à ſuis vexari.

Sigiſmundi Imperatoris mors.

Nec tamen reuocati ſe Derſlaus à cœpto paſſus eſt, donec, dum incautius ſtatiua habet, fuſus fugatusque à Sileſijs, regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex verò non prius eam Venceſlao Oſuencimenſium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorum ſe vnà cum Præmiſlo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps ſolenni iureiurando ſpopondit, & Berualdum caſtellum infame latrocinijs ipſi conceſſit. Dederant autem ei tumultui cauſam duces ipſi Sileſii, qui cùm latè propagati patrimonia ſua in tenues portiones diduxiſſent, neque commodè & pro di-

Oſueneimenſes duces in fide & clientela regis Pol.

Berualdum accepit pro Zatoria.

gnitate

gnitate inde ſuſtentare ſe poſſent, rapto viuere neutiquam turpe aut ignominioſum ducebāt: & cùm aliàs in mercatores viatoresque graſſabantur, tum poſt pacem haud multo antè cum Polonis factam, Velunenſe territorium nouo latrocinio infeſtarant: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba cæteraque Velunenſi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos di lapſi ſunt. Sic ergo tunc Vuladiſlaus Sileſios vltus eſt. Quo fit, vt minus moleſtè factum illud Rithuianij tuliſſe videatur. Boemicum deinde bellum exarſit, neq; ſpacio temporis diuturnum, neque exitu funeſtum. Cuius hæc fuit cauſa. Sigiſmundus Imperator moriens, cùm animaduertiſſet Barbaram vxorem ſuam de regno magis, quàm de vita ſua ſollicitam, cum primoribus Boemorum clandeſtina conſilia conſerre, Albertum generum ſuum ducem Auſtriorum Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladiſlaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam videre malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta eſt. Neque ſatis conſtat, an ita Sigiſmundus ipſe iuſſerit. Poſt Sigiſmundi mortem nihilo minus Boemi in duas factiones diuiſi, partim Albertū, quē Vngari iam ſibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vuladiſlai regis fratrem ad regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnum Cazimirus, magna & ſaniore ſenatus Polonici parte nequicquā diſſuadente: cæterùm iunioribus, & prouiſoribus ſiue curatoribus regni, compendij ſui cauſa, quemadmodum creditum eſt, in primis ſuadentibus. Itaq; miſſi in Boemiam ad adeundam poſſeſſionem regni nomine Cazimiri Sendiuoius Oſtrorogus Poſnanienſis, & Ioannes Tencinius Sendomirienſis Palatini, cum non contemnendis copiis, vel vt habet Bonfinius, cum duobus tantùm millibus equitum, pacato agmine per Sileſiam iter fecerunt. Cum his ſeſe non exiguus Boemorum numerus coniunxit, ita vt ad quatuordecim millia eſſent in eo exercitu. Vaſtabatque is aduerſariorum agros. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamque ſolenni ritu diadema ſuſceperat. Quin coegerat etiam longè validiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. Cum eo igitur obuiam hoſtibus prodiit. Cazimiriani ne iniquo loco cum longè potentiori hoſte pugnare cogerentur, ad Thaborum oppidum foſſis & curris

Sileſij Polo niam latrocinijs vexarunt.

Laurentius Zaremba Sileſios vlt tus.

Barbara Imperatrix capta.

Albertus rex Vngar. Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnum vocatus ſenatu Pol improbante.

Polonorum expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

caſtra communiunt. Nec Albertus caſtra oppugnare auſus, non longè & ipſe caſtra ſua metarus eſt. Crebris excurſionibus & leuibus certaminibus haud leuia vtrinque damna accepta. Cùm autem Cazimiriani, quo tutiores eſſent ab ictibus bombardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum ſe recepiſſent, dimiſit Albertus exercitum. Nam difficili & ipſe pabulatione atque annona iam vrgebatur, & perdifficilis erat oppidi operibus præſidioq; permuniti oppugnatio. Cazimiriani quoque nullo operæpretio facto numis exhauſti, & amiſſis equis, Boemia exceſſerunt. Verùm id priuſquā Vuladiſlaus rex factum reſciret, quoniā de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniam omnem ad bellum Boemicū exciuit: & qua proximus patebat aditus Cracouia proficiſcenti, in Sileſiam cum infeſto minorum Polonorum exercitu ingreſſus longè lateque eam vaſtauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Sileſia fecêre. Cauſę autem vexandæ Sileſiæ hæ fuerunt, quòd Sileſij partes Alberti ſequebantur, & quòd latrocinijs Poloniam infeſtare non intermittebant: ad hæc adulterina moneta cudenda & importāda non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaque vi metuq; adacti Venceslaus Oſtauienſium & Ratiborienſium, Boleſlaus Glogouienſium & Oppolienſium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppolienſium duces; & nobilitas Bregenſis, fœdus cu Vuladiſlao & Cazimiro icerunt, Cazimirumq; electum regem Boemorum acceptarūt, pollicentes tum demum ſe in verba eius iuraturos eſſe, vbi is diademate à Boemis redimitus fuerit: de falſa quoque moneta inhibenda receperunt. Oſuencimenſium verò duces Venceslaus, Præmiſlus & Ioannes, primi omnium ſpoponderunt, ſe contra Cazimirum nemini affuturos eſſe. Quòd ſi aliorum Sileſiorum voluntates in eum inclinarent, ſe in verba eius iuraturos eſſe. Hæc tunc acta in Sileſia. Inde verò in Boemiam rex progredi, & ſuis opem ferre parabat. Sed cùm de ſtatu rerum Boemicarum apud Opauiam è palatino Sendomirienſi è Boemiā reuertente, cognouiſſet, exercitum dimiſit, domumq; rediit. Non fuerūt in ea expeditione Ruſſi & Podolij, clade domeſtica, quam inſignē eius ætatis initio à Tattaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam abſentes obruerētur vertiti. Excurrerāt enim Tattari populabundi in Podoliam, ingentemq; prædā abigebant. Recedētes eos cùm Podolij valida manu

Poloni re infecta Boemia exceſſerunt.

Vuladiſlai regis expeditio in Sileſiam.

Sileſiorum pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Tattari Podoliam vaſtarunt, & Podolios profligarunt.

manu facta perſequerentur, in limoſam quandam paludem ex metu recipere ſe coegerũt: ignariq́ue locorum, adactis equis impetum in eos fecerunt. Stabãt cõtrà inſtructi Tattari æquiori loco, eminusq́; imbrem ſagittarum in noſtros cũ cœno conflictantes iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculſi primi, extremis, vt retrocederent, ſibique explicandi ſeſe ex illa difficultate locum darent, ſignificabant. At illi actum eſſe de ſuis rati, in fugam ſe prorſus coniecerunt. Nec Tattari occaſioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auerſos obſtinatè perſecuti, magna ſtrage profligarunt, neminem viuum ſeruantes. Ibi pleraque omnis nobilitas & firmamẽtum Ruſſiæ

Michael Buciacius à Tattaris interfectus.

cum Michaele Buciacio pręfecto ſiue Palatino Podoliæ concidit, ita vt crebris deinceps excurſionibus Tattari omne millam regionem abſque metu peruaſtarent. Non eſt autem prætereundum egregium fortis viri facinus, toleran-

Ioannis Vulodici patientia.

tiæq́ue exemplum ſingulare, Ioannes Vulodicus gente Sulimæus multis vulneribus confectus, cúm inter cadauera iacens à victoribus deſpoliaretur, ita cõpreſſit vitalem ſpiritum, vt cum barbarus caligas de pedibus eius non ſine vulnere reſcinderet, digitumq́; cũ annulo præcideret, tamen nullam doloris atq; ſenſus ſignificationem edidit, & incredibili patientia vitã ſeruauit. Vidiſſe eum ſe poſtea cum illis notis Dlugoſſus memorat.

Albertus Cæſar.

Per illud tempus Albertus rex Cæſar à Germanis principibus appellatus eſt. Quem honorem vix, ac non niſi aſſentientibus Vngaris, quibus promiſerat ſe eum non eſſe ſuſcepturum, ſuſcepit. Barbara verò ſocrus cùm ei cunctas poſſeſſiões, quas dotales in Vngaria Boemiaq́; habebat, cõceſſiſſet, ac duodenûm millium aureorum penſionem anniuerſariã ab eo accepiſſet, dimiſſa ab eo, ex Vngaria in Poloniã commigrauit: &

Barbara Sigiſmundi Imp. vxor in Polonia Sendomirienſi præfectura à rege donata eſt.

Barbara Imperatricis nequitia.

à Vuladislao rege perhumanè atque honorificè accepta, Sendomiriẽſem arcem cum præfectura & omnibus emolumẽtis ad vtendum, fruendum & habitandum, quoad viueret, accepit. In Boęmia tamen eam nequiter, libidinosè, ſine vlla religione & ſpe futuræ vitæ reliquum ætatis exegiſſe, vitaq́ue defunctam, in arcè Pragenſi in ſepulchris regum ſolenni pompa à Georgio Podiebradio gubernatore cõditam eſſe, Vngaricarũm & Boemicarum rerum ſcriptores Dlugoſſo poſteriores, memoriæ prodidêre. Eodem anno confirmatum eſt Vuladislao regnum in comitijs Petricouienſibus menſe Decembri habitis: amoti-

Comitia Petricouia.

Prouiſores abrogati.

q́ue ab adminiſtratione curatores ſiue prouiſores, cùm rex iam quintum decimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus eſt) attigiſſet, ac iusiurandum ſolenne dediſſet. Sigiſmundo magno duci Lituanorum renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis ſtabilitus principatus regio diplomate. Monetæ probandæ qui præeſſent in ſingulis ciuitatib⁹ deſignati: Valdè enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum valuit, præterquam in minore Polonia & Ruſſia. De pace deinde inter Cæſarẽ & regem agi cœptũ.

Tutelæ finiendæ tempus legitimum apud Polonos.

Iusiurandum regis.

Lituanorum cum Polonis pacta renouata.

Monetæ probandæ magiſtri.

Non conueniebat tunc inter Eugeniũ papam & concilium Baſileenſe. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat, quo iã Ioannes Palæologus Imperator, & Ioſephus patriarcha Conſtantinopolitani cum complurib⁹ Gręcis epiſcopis ea ipſa de cauſa appulerant. Concilium verò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium Pontificem creabat. Et concilium tamen & Pontifex per oratores de pace inter Cæſarem & regem Polonorum componenda diligenter egerunt, quo commodius ſublato inter hos principes bello, Græcis atque Vngaris ſubueniretur. Vtriſque enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: Tranſalpinenſem Valachiam vectigalem ſibi fecerat: ac per illud ipſum tempus Raſciã & Serbiam vectigales regum Vngarorũ ditiones affligebat: Singidunũ ſiue Sinderouiam, vel Smiderouiam, quemadmodum noſtrates vocant, vrbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albam appellant, ſitam obſidebat & oppugnabat: nec ſuccurrere ſocijs Cæſar commodè poterat Polonico bello diſtentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidẽ. Iam enim refrixerãt ſtudia Boemorum in Cazimirum: Sileſij verò Alberto marchione Brandeburgenſi duce accepto à Cęſare, crebris populationibus, quemadmodũ ſcribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam vexabant: ſiue adeò, vt vult Bonfinius, vexare parabant. Itaque ex illis ipſis comitijs Petricouienſib⁹ quatuor de primoribus Polonis legati miſſi ad Cæſarem Vuratislauiam, quò is venerat e Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, vt poteſtas fieret Boemis denuò, quem vellent, regem creandi. Id eo lubentius faciebant noſtri, quòd Cæſar ſecretò pollicitus eſſe dicebatur archiepiſcopo principi legatiõs Polonicæ, daturũ ſe Cazimiro Boemiã in dotẽ cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, variante Cæ-

Concilium Ferrariam ab Eugenio reuocatum.

Græci veniunt ad concilium.

Baſileenſe concilium Eugenio pontificatum abrogauit.

Oratores Eugenij & Baſil. concilij ad Cæſarem & reg.

Raſcia & Serbia à Turcis afflictæ.

Smiderouia obſeſſa.

Sileſij Poloniam infeſtant.

Polonorum legatio ad Albertum Cæſarem.

ſare

ſare conditiones pacis, Teuthonū quorundam conſilio & maleuolentia. Nā ipſe vir bonus erat, & pacis amans. Diſcedentes autem legati infecta pace, precibus legatorum Pontificis atque concilij ægrè reuocati ſunt. Namyſlouiæ denuo tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea cōuenit: induciæ modò quadrimeſtres, per quas commodi⁹ pax conficeretur, conſtitutæ. Atque id anni milleſimi quadringenteſimi trigeſimi noni principio actum eſt. Quo quidē anno pax foris fuit: domi turbæ quædam, ſiue nouaudarum in religione rerum ſtudio, ſiue eccleſiaſtici ordinis odio & inuidia, ſiue vtroq; excitatæ, paucorum ſupplicio ſedatæ ſunt. Corcinū ex compoſito, quemadmodū vult Dlugoſſus, indicta erāt comitia poſt Paſcha. Et iam rex peragrata maiore Polonia & parte Ruſſiæ, eò venerat: conueniebant & proceres: cùm Spitco Melſtini⁹ facta clam non contemnenda manu equitū aſſeclarum, agreſtibusque ſuis armatis apud Piaſcum maiorem pagum ſuæ ditionis, in oppidum improuiſus irrupit: & impetu facto in diuerſoria Vuladiſlai Vuladiſlauiēſis epiſcopi, & Nicolai Laſocij decani Cracouiēſis ſummo manè, quieſcentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemque monaſterio fecit, cùm ibi Ioannem Concſpolium cancellarium, & Ioannem Oleſſnicium marſalcū, qui ibi diuerterāt, non inueniſſet. Commodum enim ſeſe ſubduxerāt, præmoniti à quibuſdam Spitconis ſocijs, quod eū infenſum ipſis eſſe nouerāt: quippe qui conatibus eius antea reſtitiſſent. His patratis, ex oppido ſuos eduxit, & e regione oppidi, vbi Nida reſtagnans Viſtulæ miſcetur, caſtra curtib⁹ & foſſis munire cœpit. Sed priuſquam ea perficeret, coadunati omnes, qui circum regem erāt, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeſlao Sciecocinio inermes fere in armatum fecerunt: commiſſoque prælio, cùm Spitconē ipſum inter primos pugnam cientem interfeciſſent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi ſanguinis fuſum eſt. Parci enim rex agreſtibus, qui inuiti dominū ſecuti erant, iuſſerat. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulſi, ſubmerſi ſunt. In Spitconem palpitantem adhuc iudicium inſtitutum: damnatusque perduellionis triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapſtinum arx eius in ditionem regiam redacta: Melſtinū verò vxori eius deprecanti conceſſum. Quin & iudiciū decretūq; ſuum rex proceribus ſupplicātibus, ne quid factū eius poſteris obeſſet, clemēter reſcidit, quod is amentia deliquiſſe diceretur. In Sbigneum verò epiſcopum conatus illos ſuos maximè intēdiſſe Spitco exiſtimat⁹ eſt, partim propter litem quandā priuatā ex affinitate ortam, partim etiam, quod diris deuotus, & ſenatu abſtinere iuſſus erat ab eo propter hæreſim. Sed vim eius Sbigne⁹ præmonitus, ad comitia nōn veniendo declinauit. Vulgò etiā creditum eſt, quē admodum Dlugoſſ⁹ memorat, ſuaſu & inſtinctu Sophiæ reginæ Spitconē facinus illud aggreſſum eſſe. Sed in quē, aut quam ob rē id illa intenderit, cōiectura aſſequi non poſſum. Non minores in maiore Polonia per idē temp⁹ motus erant, Abraamo Sbanſcio cōcitante. Fauebat & hic Boemorū ſectæ, Boemosq; ſacerdotes hæreticos domi ſuæ alebat, per quos virus in populū ſpargeret: Orthodoxis verò ſacerdotib⁹, & epiſcopo Poſnanienſi Stanillao Ciolco infeſt⁹ fuerat, ita vt is Cracouiā commigrare cogeretur. Eo verò defuncto, & Andrea Bninio ſucceſſore ei dato, magis etiā inſaniebat Abraamus. Et perculit quidē eum anathemate Andreas epiſcop⁹: ſed cùm ea via nihil proficeret, vi coercere nouatores adort⁹ eſt. Coactos enim nōgentos ampli⁹ equites de propinquis & cliētibus ſuis ad Sbanſinum arcē duxit, dediqúe ſibi quinq; Boemos ſacerdotes coegit. Quos inſtaurato Poſnaniæ iudicio publice cremauit. Nec multo pòſt Abraamus ipſe mœrore, ira & pudore cōfectus perijt. Sic incēdium illud peſtilens haud leuiter iam gliſcēs in maiore Polonia, virtute epiſcopi reſtinctum eſt. Habuit autē hic Andreas in epiſcopa cō petitorē Nicolaum Laſocium decanū Cracouienſem, quem bona pars collegij Poſnaniēſis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat. Sed tamē Andream prætulit Pontifex infēſus Laſocio, quod legatus regio nomine in Baſileenſi concilio, cùm ibi de abrogando ipſi pontificatu ageretur, fuiſſet. Hoc anno Stanislao Pauulouio epiſcopo Plocenſi mortuo, Paulus Gizicius ſcholaſticus Cracouienſis & canonicus Plocēſis ſucceſſit, confirmatus à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi, propterea quod de Eugenij pōtificis max. à concilio delecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori verò Nicolaus Setaphinus præfectus ſalis, & nonnulli alij de ſenatu vrbis ob importatam adulterinam monetā populari inuidia penè deflagrarūt. Quod ni conſpi-

Induciæ Poloniorum cū Cæſare. *1439. ann.*

Comitia Corcini.

Spitco Melſtinius interfectus & perduellionis damnatus.

Rapſtinum arx Spitconi adempta.

Spitco cur Sbigneo fuerit infenſus.

Abraamus Sbancius fautor hæreticorum.

Stanislaus epiſcopus Poſnanienſis Sbancio.

Andreas Bninius epiſcopus Poſnanienſis Sbanſinum adortus armis propter hæreticos.

Nicolaus Laſocius electus Poſnan. ſed non confirmatus.

Paulus Gizicius epiſcopus Plocen. ab Archiepiſcopo confirmatus.

Cracouiæ incendium.

Cracouiæ tumultus conteſtatur.

conſpirationem hominum ſubodorati, in arcem properè fugiſſent, cæſi eſſent tumultu & concurſu populi. Gliſcêtem ſeditionem Sbigneus epiſcopus repreſſit, coniectis reis ſenatoribus in carcerem, & poſt aliquot ſeptimanas deſidenteira hominum dimiſſis. Ad Pêtecoſten eiuſdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipſis abſentibus quicquam confectũ.

Conuentus Vngarorum cũ Polonis.

Reiecta res ab congreſſum ipſorum regum. Qui antequam contingeret, Albertus Cæſar ad expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio inſtituerat, reuertens, dyſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, vitam finiuit. Poſt cuius mortem Vngari recta ſecum ratione perpendentes, in quantis eſſent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & regis ſui vxore Elizabetha conſilio, ad Vuladiſlaum regem Polonorum regnum vnà cum ipſius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametſi prægnans tunc erat Elizabetha: ſed neque certum erat, marem ne paritura eſſet, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare. Miſſi publicè ad acciendum Vuladiſlaum è Polonia Ioannes Signienſis epiſcopus, Matco ſiue Marhias Talonci⁹ Dalmatię & Croatię præfectus, quem Banum illi vocant, Emericus Marcellus magiſter curiæ regiæ, Ioannes Perenæus maior, & Ladiſlaus Palocius, mẽſe Februario inſequẽtis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam venerunt, & poſtulara totius Vngariæ Vuladiſlao regi expoſuerũt.

Alberti Cæſaris mors.

Vngari Vuladiſlaum regem Pol. ad regnum vocant.

Oratores Vngarorum in Poloniã.

Conſultatio ſenatus Pol. de regno Vngarorum.

Re in conſultationem ſenatus poſita, variabant ſententiæ ſenatorum, diſſuadentibus multis, difficultatemque duorum ampliſſimorum regnorum adminiſtrãdorum, & Turcici belli magnitudine exaggerantibus: alijs cõtrà rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam eſſe cenſentibus, neque prodendam barbaris cum florentiſſimo regno ſalutem & amplitudinem reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſſimo quodã propugnaculo niteretur: & præſtabilius autem conſultiusque eſſe, Polonos Vngarorum armis atq; periculo cõtra Turcarum vim ſeſe tueri, quàm illo quaſi intermedio pariete ſublato, per ſe ipſos omnem maximi ac difficilimi belli molem ſuſtinere. Pronior in eam partẽ erat Vuladiſlai anim⁹, vt regno ſuo paterno cõtentus eſſe vellet, cùm propter illas quas paulo antè expoſuim⁹ cauſas, tum quòd adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Sed tamen ceſſit plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum imperatoris legatio, quæ viuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniamque & centum millium armatorum auxilia Vuladiſlao contra Albertũ deferebat. De conditionib⁹ deinde cum Vngaris tractatũ. Côueniebat iã legatis, toti⁹ côuẽtus Vngarici & reginæ mãdata diſertè ꝑferentibus, vt ſi Elizabetha regina ex Alberto Cæſare maſculũ poſthumum peperiſſet, eum Vuladiſla⁹ ad Boemorum regnum adipiſcendũ adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos trãſmitteret. Quòd ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum vt Alberti poſthum⁹ in Vngaria ipſi ſuccederet. Hęc dum ita cõſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria veredarius cum literis ad legatos, quibus ſcriptum erat, vt re infecta redirent, eo quòd regina filium peperiſſet. Verùm non putabant id legati ex digni tate ſuæ gentis fore: & habebant in eum quoque euentum diſerta mandata, vt etiãſi regina marem peperiſſet, nihilominus Vuladiſlao regnum deferrẽt. Abiecerat eo nuncio rex omnem de ſuſcipiẽdo eo regno cogitationem: ſed tamen vict⁹ eſt legatorũ perſeuerãtia. Tum demum Turcarum legationi quę aliquot menſes Cracouiæ expectarat, reſponſum à rege datum eſt, Regnum ſibi ab Vngaris delatum eſſe. Quòd ſi Amurathes amicitiã ſuã expeteret, Vngariam ne infeſtaret, ſocijs & clientib⁹ Vngarorum Raſcijs redderet, quæ ademiſſet. Nã is poſt expugnatam Smiderouiam, alias etiam quaſdam Raſſiorum munitiones partim viuente, partim defuncto iã Alberto ceperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duob⁹ ad deducendum regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt. Ac Prenæus quidem apud Sariſſam arcem ſuæ ditionis regem veniẽtem hoſpitio acceptuꝛus ſubſtitit: Mathias verò & Emericus ad reginam dolorem & ira diſſimulantem, cõtenderunt: eiuſque iuſſu comprehenſi, & in vincula cùm omni comitatu ſuo coniecti ſunt. Id vbi Sendinoi⁹ Oſtrorogus palatinus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cãcellarius qui legati à Vuladiſlao ad reginam miſſi erant, accepẽre, omiſſa, Simonis Agrienſis epiſcopi ſua ſuꝫ legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vuladiſlao ſtudent. Nihil tamẽ hæc Vuladiſlaũ mouebant, vt de murarer ſententiã. Quin aliud quoque lõgè mai⁹ impedimẽtũ fortuna ei obiecir Nã ꝑ eos dies, quib⁹ iter adornabat in Vngariã nũciũ accepit è Lituania, Sigiſmũdum

Turcarũ legatio ad Vuladiſlaũ regem.

Pacta Vuladiſlai regis cũ Vngaris.

Vngari oratores reuocantur è Polonia.

Ladiſlaus poſthumus Alberti Cæſaris filius.

Turcica legationi reſponſum à rege datum.

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.

Poloni oratores ad reginam.

Vngarorum diuerſa ſtudia.

Sigiſmundus dux Lituanorum à ſuis interfectus.

dum ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominantem, conſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſſi ducis Ciartorienſis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lituanorum procerum, apud Trocos interfectum eſſe, permultorumque maximè Samagitarum ſtudia in Michaelem filium eius inclinare: Suitrigellonem verò Luſcum proditione rurſus in poteſtatem ſuam redegiſſe. Magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eosque Ioannes interfector vnà cum Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortꝰ eſſe fertur. Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad menſam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea vel non venerat illo euntecubitum, vel de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. Eius igitur vnguium ſcalptura ad oſtium cubiculi aſſimulata cõiurati intromiſſi, ducem nihil tale ſuſpicantem trucidarunt. Deſiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis præſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen is de ſua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadam, aut metu & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe videretur. Cazimiro verò fratri recipiendæ, pacandæ & gubernandæ ſuo nomine Lituaniæ negocium dedit. Ingreſſurum autem iter poſt medium Aprilem ingẽs aquarũ inundatio, ſoluta tũc primùm niue & glaciẽ, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems fuerat, magnaq́; niuium vis ante medium Nouembrem delapſa, ad illud vſque tempus durarat. Neque verò bene ſuperiore æſtate fruges prouenerant, ita vt hominibꝰ vulgò folijs atque teneriorib frõdibꝰ arborum & radicibꝰ herbarũ veſci neceſſe eſſet. Pecudes verò & iumenta vetuſtis tuguriorũ ſtramentis detractis ægrè ſuſtentata: indéque magna vis morbi paſſim graſſabatur. Cũcta hæc agminatim cõcurrentia, ominoſa vulgò habita, regẽ tamen minimè commouerũt. Itaque inſtitutũ iter adornãs, in minore quidẽ Polonia & Ruſſia Ioannẽ Cyzoniũ caſtellanũ Cracouienſem, in maiore verò Albertũ Malſciũ palatinum Lẽciciẽſem vicarios pro ſe reliquit: præfectos Cracouienſem, Poſuaniẽſem & Podolienſem neſcio qua de cauſa mutauit: & in Cracouiẽſi quidẽ præfectura illum ipſum Cyzouium Ioanni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaũ Curoſuanciũ Stanislao Oſtrorogo, in Camenecẽſi verò Theodoricum Buciacium Petro Polaco ſuffecit. Porrò Scepuſium Sbigneo epiſcopo Cracouienſi, vt inde debitum pro argẽto cælato ſignatoque cuius non modicum põdus ab eo mutuatus erat, ſibi deduceret, commẽdauit: Boleslao duci Maſouiorũ præcepit, ne Drohicinẽſem tractum, quẽ poſt interfectũ Sigiſmundũ Lituanorũ ducẽ ex fœdere vetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmũdo renouato, occuparat, cuiquã cõcederet.

Cazimirum fratrem rex Lituaniæ pro ſe præfecit.

Inundatio.

Aduerſa omnia regi in Vngariã iter paranti.

Hyems aſpera.

Fames.

Peſtis.

Gubernatores Poloniæ.

Præfecti primarij mutati.

Scepuſium Sbigneo epiſcopo commendatum.

Luſcum à Suitrigellone interceptum.

Trocẽſis arx à duce Ciartorienſi occupata.

His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tẽpore cõſtitutis, cũ magnificentiſſimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ ſplẽdidiſſimo & iuſti exercitꝰ ſpeciẽ præ ſe ferẽte in Vngariã ꝓfectus eſt, præmiſſoq́; Simone Roſgonio epiſcopo Agriẽſi, Vincẽtio Samotulio caſtellano Medirecẽſi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tẽcinio, Budã in poteſtatem ſuam redegit. Quod quidẽ peropportunè accidit. Paulò pòſt enim Vlricus comes Ciliæ reginæ Elizabethę propinquus cũ 500. equitibus eã ob cauſam à regina miſſus venit. Sed cũ cognouiſſet à Polonis arcẽ & vrbem teneri, ad reginã ſe vacuus recepit. Illa verò certior facta de omnibꝰ, filium ſuũ Ladislaũ nondũ quadrimeſtrẽ, ſublato Alba regia diademate D. Stephani, à Dionyſio Zecho cardinali & archiepiſcopo Strigonienſi, p̃ſentibꝰ & aſſentientibus Benedicto Iaurinenſi epiſcopo, Vlrico comitẽ Cilienſi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao Friſtacio, Stephano Roſgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiſcopi, coronari curauit. Poſteaq̃ Budam venit Vuladislaus, magnaq́; nobilitatis & procerũ (in quibus & archiepiſcopꝰ Strigoniẽſis, & Ladislaꝰ Gara fide publica accepta fuẽre) multitudo ad eũ conuenit, huiuſmodi concionẽ ꝑ interpretẽ habuiſſe fertur. Aliũ ego, proceres & viri Vngari, aliũ longè q̃ video, regni huiꝰ ſtatũ me reperturũ eſſe ſperaui. Credebã.n. ſũmo omniũ ordinũ hominũq́ue cõſenſu me accitũ eſſe, vt vobis volẽtibꝰ imperarem, Turcarumq́; arma ab Vngaria depellerẽ. Itaq́; omiſſis rebꝰ Lituanicis, quę meã p̃ſentiã nũc maximè requirebant, deſiderio veſtro & precibꝰ legatorũ veſtrorum ſatisfeci, & meum ad vos aduẽtum maturaui. At nũc aduenieñti alia ſe mihi rerum facies offert. Nõ idẽ eſt ſenſus omnium: diuerſa ſtudia: habet inter vos non paucos nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud quàm ciuile bellum inter vos propediem expectandum eſt? Eiꝰ ego vobis author cauſaque eſſe nolo, Vngari. Abundè regno paterno contentus ſum. Vos, me nihil obſtante, quouis modo cõmodis veſtris & quieti, ſalutique publicæ diligenter etiam atq́; etiã ꝓſpicite: mei verò nullã ducite rationem. Hæc elocuto rege, ſecedũt in cõſilium Vngari, admirãtes regis modeſtiam,

Vulad. profectio in Vngariam.

Buda redacta in poteſtatem Vuladiſlai.

Ladiſl. poſthumus infans coronatur ab Vngaris.

Archiepiſcopus Strigon. & Ladiſlaum Gara fide publica ad Vuladiſl. veniunt.

Vuladiſl. regis oratio ad Vngaros.

deiliam, & excelſum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omniũ ſententia gratias regi egit,

Reſponſum ab Vngaris Vuladiſlao datum.

quod parris clariſſimi & optimi regis veſtigijs inſiſtens religionem Chriſtianam defendere in primis ſtuderet, quẽadmodum ille propagare ſtuduiſſet, plurisque publicam ſalutem, quàm ſuam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, vt ſuſceptum ſemel ſumma omnium cum lætitia & ſpe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quod crediderit, publico omnium ordinum conſenſu id ad ſe delatum eſſe: permanere autem illum conſenſum, optima atque etiam neceſſaria ratione nixum. Paucos ſiue muliebri conſilio ſeductos, ſiue dominãdi alieno nomine cupidos, cum regina mutaſſe ſẽtentiam, & alieniſſimum ab illo tempore de infante coronando conſilium iniuiſſe: ſed eorum conatibus improbis ſe cunctos vſque ad ſanguinem obſtaturos eſſe.

Vuladiſlaus ab Vngaris rex renũciatur & attollitur.

Ne quam verò ei dubitationem relinquerent, ſtatim cuncti in verba eius iurarunt, orſi ab Dionyſio archiepiſcopo: ſublatumque de more gẽtis in humeros Vuladiſlaum, acclamante populo, regẽ renũciarunt. Viſſegradum deinde itum eſt, vbi aſſeruari ſolebat diadema, quod diui Stephani ferebatur. Verũ id regina inde clàm omnibꝰ ſurripuerat.

Ladiſlai Garæ periculũ.

Quare parum abfuit, quin Ladiſlaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi concerperetur. Captus quidem eſt: ſed mox regis beneficio liberatus, cum is in Poloniã ſtatim rediturum ſe eſſe minaretur,

Vuladiſlai fides.

ni ſibi Ladiſlaꝰ, qui fidem ſuam ſecutus eò veniſſet, condonaretur. Decretum autem eſt, vt Viſſegradenſis arcis præfecturam deinceps non niſi Polonus obtineret.

Viſſegradenſis præfectura Vincentio Samotulio mandata.

Itaque Vincẽtio Samotulio Medirecenſi caſtellano tunc ea mãdata eſt.

Vuladiſlai coronatio.

Regi verò diadema de caluaria S. Stephani detractum ad xvj. Cal. Aug. ſolenni ritu apud Albam regiam ab archiepiſcopo Strigonienſi impoſitum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quiſpiam obſcuræ ſortis indicauit magnã auri vim ab Elizabetha regina ſibi oblatam eſſe, vt Vuladiſlaum regẽ ferro, vel veneno de medio tolleret. Id ſiue verũ fuit indicium, ſiue ementitum ſpe maioris muneris, Vuladiſlaus irremuneratum

Regis clementia & Vngarorum in proditorem.

prætermiſit atque diſſimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam ſuſcepti ſceleris inureret. Vngari verò indicẽ ignitis forcipibus immaniter dilaniatum diſſecuerunt. Coronatione ritè peracta rex Polonos proceres, qui ſe in Vngariam deduxerant, dimiſit. Ex his Sbigneus epiſcopus

Sbigu. Cardinalis deſignatus.

nouo Cardinalis preſbyteri honore tam ab Eugenio pontifice maximo, quàm ab Amadeo Allobroge, ſiue Sabaudo duce,

Amad. dux à concilio Baſileenſi Pontifex maximus creatus.

quem concilium Baſileenſe amoto Eugenio ſuffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertẽs, magna omnium gratulatione exceptus eſt. Tametſi in itinere apud Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo,

Sbignei periculũ apud Keueſſum.

iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eiꝰ cæſus eſt, vulnerati complures. Oppidani verò multorum ſanguine & nece, dimidijque oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt.

Conuentus minorum Polonorum Corcini.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt.

Ingens tributum decretum regi in ſubſidium à minoribus Polonis.

In eorum verò ſtipendia vt agricolæ duodenos groſſos in laneos penderent: Sculteti & equites, qui nullos haberent adſcriptitios, octjnos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur.

Marca.

Cæterùm qui equites per ſe ipſi eam militiam obire vellent, vt & ipſi & adſcriptitij eorum ab omni penſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſariũ id ſubſidium, propterea quòd Vngari apertius iã factiones alere cœperant,

Vngarorum fluxa fides.

& partim regi, partim reginæ ſtudebant. Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibꝰ habitata: nõ contemnendo externi militis mercenarij pſidio duce

Ioan. Iſcra.

Ioãne Iſcra Boemo in fide reginæ cõtinebãtur. Ab his aduerſariorũ agri vexabantur, munitiones etiã partim expugnabãtur, partim pproditionẽ intercipiebãtur.

Ladiſl. Gara cum archiepiſcopo Strigonienſi deficiunt à Vuladiſlao.

Ab altera quoq; parte Ladiſlaꝰ Gara malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato vnà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & validum exercitum contraxerat. Contra eum rex non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatum Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manum habuit Vngaros voluntarios,

Nicol. Priſtacius.

Nicolao Friſtacio, ſiue Vilachio, vt habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: & certam ſibi victoriam pollicentem, inſigni ſtrage profligauit.

Ladiſl. Gara fuſus fugatusque, & à Cæſare captus.

Ladiſlaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed nõ ita multo poſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueliã Germanis principibꝰ ſucceſſor datꝰ erat, captus, ſeptuaginta milibus florenorum ſe redemit, cùm reginam ſecutus in Auſtriam veniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clemẽtia permagnam apud Vngaros gratiam inijt, Slauo

niã.

Slauonia & Croatia in poteſtatem Vuadiſlai redacta.

niamq́; & Croatiã, miſſo illuc Nicolao Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium verò & Huniadem ampliſſimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatię Banum, hunc verò Trãſyluaniæ Voieuodam ſiue palatinum fecit: deinde verò etiam Themeſſienſi & Seuerinenſi præfectura auxit.

Ioannis Huniadis genus, honores & res geſtæ.

Inde primùm Ioannis Huniadis, quem & Coruinum, à vico in quo natus eſt, appellauêre quidam, nomẽ celebre eſſe cœpit: cùm is antè clarus nõ fuiſſet, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimarũt. Ab eo quidem Huniadũ arcẽ in extrema Tranſyluaniæ õra cõditam eſſe, & inde cognomen ipſum accepiſſe ęxiſtimãt. Deinde verò cũ nauiter rem gereret Huniades, Turcasq́; Vngariã infeſtãres aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiã Magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vuladiſlao. Dum ita diſſident inter ſe Vngari, ne Boemi quidem quieti fuêre.

Boemorum diſſidium in creando rege

Edictis enim Pragam noui regis creandi cauſã comitijs, cùm interim Elizabetha Alberti Cæſaris vxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Boemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorum de ſe regum Alberti filium, Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem, prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptã regno adminiſtrando ætatem pueri, inteſtinaque diſſidia cauſati, ad Albertũ Bauarorum ducem regnum deferebãt: quorum ſententia vincebat.

Albert. Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.

Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cæſare, ne Ladislao poſthumo paternũ regnum præriperet, pręmonitus, non accepit oblatum. Ad Fridericum Cęſarem deinde itum eſt, vt is regnũ vel ipſe ſuſciperet, vel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adoleſcat, adminiſtraret.

Frid. Cæſar & regnũ & adminiſtrationẽ Boemiæ recuſauit.

Vtrumque negauit: ꝙ neq; eum, quẽ omni ratione defenſum ire debeat, iniuria afficere ſibi conueniret, neq; tam negocioſum pauperq́; regnũ alieno nomine gerere vellet. Ad Ladislaũ potius Boemi hæreditariũ regnum deferrẽt, & gubernatores ipſi ſibi legerẽt, penes quos foret ſumma rerũ, quoad rex adoleſceret.

Ladiſl. poſthumus rex Boemiæ deſignatus.

Meinard. & Ptaſcõ gubernatores Boemiæ.

Fecêre iuſſa Boemi: deſignatoq́; rege Ladislao ad Meinardũ & Ptaſconẽ primores ſummam adminiſtrandi regni detulerunt: quorũ hic erat hęreticus, ille rectè de religione ſentiebat. Nec tamẽ ceſſabãt domeſtica latrocinia. Nõ multò pòſt extincto Ptarſcone, cõſpiratione idẽ ſentientiũ Georgius Podiebradius prętextu adminiſtrationis dominatũ arripuit: Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorẽ in poteſtatẽ ſuam redegit. Nec multo pòſt Meinardus extremum clauſit diẽ non ſine veneni ſuſpicione. Vires ſũpsêre hæretici autore Rochezana pſeudarchiepiſcopo. Hęc de Boemicis rebus obiter hîc modò cõmemoraſſe ſuffecerit. Dũ ita res turbãtur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cũ plerisq; primorib⁹ minoris Poloniæ, & ducibus Maſouiorũ Cazimiro & Boleslao, accepta de ærario regio pecunia, ſplẽdido comitatu ꝓ gubernatore in Lituaniã profectus,

Cazimirus magnus dux à Lituanis creatus eſt.

Vilnæ dux magnus à Lituanis renunciatus eſt, nequicq̃ reclamantibus Polonis, & fœdera, regisq́; aduerſam voluntatẽ reſtantibus. Sed plus valuit apud Lituanos præſens metus. Verebantur enim, ne, ſi vicarius modò ducis eſſet Cazimirus, Michael Sigiſmundi cæſi filius Samagitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatũ arriperet, pœnasque mortis paternę à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos iam noui motus extiterant, & Smolẽſcia plebs in primis tumultuata ſumptis armis præfectos ſuos cum nobilitate profligarat, & eiecerat, arcem in poteſtatem ſuã redegerat, & Georgium Meſciſlauienſiũ ducem, dominum ſibi adſciuerat.

Smolenſcenſes nouantes à Cazimiro cohibentur.

Sed Cazimirus nouus dux cum ſubitario exercitu exuſto oppido, ingentique cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur cauſa ſiue prætextus fuit Lituanis, creandi ſibi magni ducis præter ſententiam regis, & contra pacta cõuenta cum Polonis. Petiuit tamẽ à rege poſtea per legatos diligenter Cazimirus, vt factum Lituanorum approbaret: ſed non modò non impetrauit, verùm etiam vehemẽtius eum irritauit, quòd neque exẽplum regi placebat,

Michael Sigiſmundi filius patrimonio ſpoliatus à Cazimiro. Bielscũ, Melnicũ, ac Drohicinum Cazimirus Maſouijs eripuit.

& Michaelẽ Cazimirus patrimonio omni exuerat, & Bielſcum, Melnicum, ac Drohicinũ cum omni eo tractu Boleslao Maſouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo ſuo Ioanni ab Iagellone regę olim donatas, ſed à Vitoudo deinde ereptas, poſt Sigiſmundi demũ obitum ex pacto occuparat. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, niſi ꝙ minorum, ac deinde maiorum etiam

Poloni auxilia mittunt in Vngariam.

Polonorum & Ruſſorũ auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim ex voluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi, Ioãne Oleſſnicio caſtellano Sendomirienſi, Petro Odrouanzo palatino Ruſſiæ, Gregorio ſiue Riſcõe Kerdeio palatino Podoliæ, Ioãne Sennenio prefecto Sendomiriẽſi, Derslao Rithuianio, Laurẽtio Zarẽba

caſtellano Siradienſi, Nicolao Scora iudice Poſnanienſis regionis, & nonnullis alijs viris nobilibus in Vngariã, nequicquam prohibente Iſcra, ad regem venerunt. Quorum opera, ductu Tencinij, in ea quidem parte, quæ Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores ferè partes regis fuerunt, Poſonienſis arx obſidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ pręſidijs tenebãtur, partim per vim, partim per deditionẽ extrema adhuc hyeme receptæ ſunt: Vlric⁹ comes Ciliæ capt⁹: in ea verò ora,

Diuerſa fortuna regis Valadisl. in Vngaria.

quæ ad Poloniã vergit, diuerſa fortuna regis ſuit, ita vt ab obſidione Caſſouiæ re inſecta diſcedere Poloni cogerẽtur, Keſmarcũ amitterẽt: Scepuſienſem etiã orã, quę in ditiõe Polonorũ eſt, & à Sbigneo epiſc. tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinetiã obſideret. Nec tamẽ eò rex arma cõuertere ab Vngaris permiſſ⁹ eſt, ſiue propter graſſantẽ peſtẽ, ſiue quod ij veretẽtur, ne pertæſ⁹ tã negocioſi ac turbulẽti regni, in Poloniã, propinquitate

Peſtem Val. contempſit.

loci inuitat⁹, ſeſe ſubduceret. Peſtẽ tamẽ ita is cõtẽpſit, vt quãuis plurimi paſſim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi per uaderet, nihilo tamen minus verſaretur in publico, regiaque obiret munia.

Polon conuẽtus cũ Lituanis irritus.

Apud Parſouiam verò Poloni proceres cum Lituanis conuentum egère: fruſtraque, Lituanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleſlaum Maſouiorum ducem, & Michaelem Sigiſmundi ducis filium tentarunt.

Moſchicum bellum.

Per quod tempus Moſchorũ dux adiunctis ſibi Tattaris Caſanenſibus excurſionem fecit in Lituaniam, Veſmenſemque tractum ferro & igni depopulatus eſt. Quem vt vlciſcerentur Lituani, ipſi quoque viciſſim ditionem eius longè lateque vaſtarunt, & ingentẽ prædã abegerũt, Moſchosq́; ſe inſecutos cõmiſſo prælio fuderũt, Cazimiro interim Smolẽſci euentũ belli expectãte.

1442 ann. Sileſia vexata à Pol.

Sequẽti anno maiores Poloni facta manu Sileſiã finitimã depopulati ſunt: ac duo caſtella Gorzouũ & Cecerinũ expugnarũt & incẽderunt, vlti crebra Sileſiorũ latrocinia.

Velunenſes vexati à Vratislauienſibus.

Vexatũ eſt tamẽ poſtea nihilominus territoriũ Velunenſe à Vratiſlauiẽſib⁹, duce Haſenemero, ſiue Zaiezo Auſtrio, Vietuſſouũq́; oppidum cũ caſtello incẽſum, ac domin⁹ eius Vieruis capt⁹.

Tattari vaſtant Podoliam & Ruſſiam.

Podoliam verò atq; Ruſſiã Leopolim vſq; ingentia Tatrarorũ examina impunè ferro igniq́; vaſtarunt, & infinitam penè captiuorũ multitudinem cæterãque prædam abegerunt.

Vindica.

Reuertẽtes Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu inſecutus, magna ſtrage afflixit, multosque captiuos liberauit: ſed ad extremũ hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtiſſimam cum ſuis omnibus mortẽ oppetijt. Rex vbi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos &

Valad. regis profuſa liberalitas.

Ruſſos proceres profuſe magis quàm liberaliter non modò pecunia de reditibus Polonicis proueniente, verùm etiã cẽſibus, poſſeſſionibus, ac totis pfecturis præter leges Polonorũ ſiue donatis ſiue hypothecæ nomine addictis, atq; etiam alienis bonis perperam per imprudentiam attributis remuneratos dimiſit. Ex his Petrus Odrouãzus palatinus Ruſſiæ & præfectus Leopolienſis cum ſuis Ruſſis properè reuertens, cùm Agriæ à Simone epiſcopo lautè acceptus eſſet, à Boemis, qui Caſſouiæ erãt in præſidio, ſummo diluculo duce Telepho in oppidum

Petrus Odrouãſus captus in Vngar.

improuiſo irruentib. captus eſt, curruſq́; eius direpti. Sed Boemos cum præda raptim ſeſe recipientes cõſecuti noſtri pariter cũ comitatu epiſcopi, ad internecionem penè ceciderunt, ſuaque omnia præter ipſum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiſerat. Sed eum tamẽ

Iacob Zuder.

præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit, defectioniſque ſuæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hoſtium viui in poteſtatem noſtrorum venêre: inter quos fuit ipſe

Telephus captus.

Telephus. Hi omnes Simoni epiſcopo traditi, non multo poſt ab eo, icto cum Iſcra fœdere, & affinitate firmato dimiſſi ſunt. Sub idem ferè tempus Nicolaus Ciaica Brozoneciæ, & Nicolaus Comorouius Podolinetiæ in Scepuſio præfecti cum parua manu noctu Eperiaſ-

Eperiaſſum direptum & incenſum à Polonis.

ſum oppidum, quod modico Iſcræ præſidio tenebatur admotis ſcalis ingreſſi, raptim direptum incenderunt. Quo properè cognito Iſcra cum expeditis equitibus eos abeuntes inſecutus, facilè fuſis,

Pol. fuſi ab Iſcra.

vel cæſis, vel captis paucis, qui cum ducibus hoſtem à longè conſpectum temerè expectarant, prædam ferè omnem recepit, Ciaicam & Comorouium duces cæpit, & ad Brozoueciam admotis caſtris,

Brozonecia arx altera arſit, altera Iſcræ dedita.

altera arce ſiue ſortuito incendio, ſiue ſubiecto à quopiam igni exuſta, altera per deditionem potitus eſt. Quocirca ſubſidiarias aliquot cohortes Sbigneus cardinalis ad tenendum Scepuſium mittere ex Polonia coactus eſt. Aeſtatis huius initio duo legati pontificij in Vnga-

Legati Cardinal. duorũ Pont. ad Valad. regem.

riam ad regem iiſdem de cauſis venerũt: ab Eugenio quidẽ Iulian⁹ Cæſarin⁹ cardinalis epiſcop⁹ Sabinẽſis: à Felice verò & cõcilio Baſileẽſi Alexãder Ziemouiti Maſouiorũ ducis & Alexãdræ regiæ

Alex. Maſouius Card.

amitæ

amitæ filius, patriarcha Aquileiẽſis, epiſcopus Tridẽtinus, & Cardinalis preſbyter tituli S. Laurentij in Damaſo nón ita multo antè ab ipſò Felice creatus. Atq; hic quidem vt Felicis, ille verò vt Eugenij authoritatem rex cum ſuis omnibus ſequeretur, poſtulauit. Iuſtior Eugenij cauſa Vngaris viſa eſt, quippe q̄ Græcos etiã & Armenos adſtipulatores haberet qui concilio Ferrariã ab eo cõuocato, & propter peſtem Florẽtiam tranſlato interfuère. Adfuit & Iſidorus Kiouienſis ac totius Ruſſiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis quoniã Academia Cracouienſis authoritatem concilij defendebat, & nõ modò Sbigneũ Cracouienſem epiſcopum, ſed etiam Vincẽtium archiepiſcopum Gneſnenſem Cardinalis preſbyteri honore ornarat Felix, tutius viſum neutrum, donec diſſidium illud maneret, pro Pontifice maximo agnoſcere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha.

Concilium Florẽtinum.

Quæ relicto in Auſtria, ac Friderici Cæſaris tutelæ commẽdato Ladislao puerulo eum ſacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes ſuas ſecutos in fide cõtineret: egit & de ſuſcipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum regina ſecretis conditionibus compoſita eſt, cùm ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani veniſſet, moresque & virtutem ſuam, ac dignitatem oris ei probaſſet. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dyſenteria ac dolore matricis mortua, rurſus infecta eſt, defendentibus nihilo ſegnius partes Ladislai poſthumi, ſeu verius ſuam rem agẽtibus, & nullo amici & inimici diſcrimine omnia infeſtantibus ijs, qui in ſuperiore Vngaria cum regina ſenſerant. Iactatum eſt vulgò, reginam veneno ſublatam eſſe. Bonfinius quidẽ eam Budam ad regem veniſſe, & inde Iaurinũ reuerſam, poſt tertium diem torminibus ventris ingenti regis dolore extinctã eſſe, ſcriptum reliquit. Neque verò in perſuadendò bello Turcico plꝰ difficultatis ſenſit Iulianus, cùm non tam vtilitas inferre bellũ barbaris, q̃ neceſſitas illatũ ab ijs depellere, & amiſſa recuperare ſuaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngaticorum diſſidiorũ, ciuiliſq; belli, infeſtabat teliquum Raſciæ, atq; Tranſyluaniã: Bielogradum obſederat, & ſumma vi oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogoſtium Oſtrorogum, & Lúcam Goreanũ Polonos oratores ſuos poſtulaſſet ab eo, vt ab obſidione diſcederet, & pacem fœduſq; dudum vltrò expetitum ſecum ſanciret, ille tamen ferox amandatis Smiderouiã oratoribus, continuauit obſidionem in ſeptimum menſem. Nec niſi maxima ſuorũ ſtrage adactus ab ea receſſit. Ac ne tunc quidẽ demiſit ſpiritus. Quin dimittens oratores regios, ijs demum legibus pacem ſe daturum eſſe reſpondit, ſi ſibi reliquũ Raſciæ & Bielogradũ traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia Pontificis Max. & quorundam principũ Christianorum auxilia.

Pax inter regem & reginam in Vngaria.

Elizabetha Imperatrix mortua.

Bielogradũ à Turcis fruſtra obſeſſũ & oppugnatum.

Ad hæc aũt Vngarorum ſpes per ſe ipſæ iam inde ab initio in Vuladislaũ erectæ, rebus ad eam diem aduerſus eundẽ hoſtem auſpicijs eius proſperè geſtis augebantur. Nã præter id quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter diſcedere coactus erat, Ioãnes Huniades regis huius auſpicijs eoſdem barbaros tribus inſignibus prælijs, vno apud idẽ Bielogradum, altero in Tranſyluania, tertio apud Vaſcapum in finibus eiuſdem Tranſyluaniæ per illud ipſum tẽpus vicerat, & magnis cladibus affecerat: Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſſimũ cum filio interfecerat: Sciabadinum alterum Baſſam trepidè fugere coegerat. Cõmouebat etiam regẽ & Vngaros Stephani ſiue Georgij Deſpotæ Raſciæ & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis vtraq; ditióne à Turcis exútus, & filijs duobus captis, exectis, & excœcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria ſuſtentabatur, & cùm publicè cunctis ſupplicabat, tum priuatim ſingulos proceres prenſabat, vt in ſuum dominatum reduceretur. Ad extremum ſuperba Turcarum tyranni Amurathis legatio in illud forte conſultationis tempus coniecta, omnium animos vehemẽter accendit. Afferebat aũt ea pacem vel inducias Vngaris, ſi tributũ tyranno quotannis penderent, aut Bielogradum (quod Nandor Albam, & Albam Græcam vocãt, olim Taurunũ fuiſſe exiſtimatur) traderẽt. In quã ſpem barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus, illorũ vires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ ſtatũ ſecũ reputans, & grauiora metuẽs, adduxiſſe exiſtimatus eſt. Itaq; procerũ animis ad bellũ inclinatis, comitia Budam ad Pentecoſten anni ſequentis, qui fuit à Christo nato 1443. à rege indicuntur. Ibi bellum vno omnium conſenſu decernitur. Mittũtur oratores ad Fridericũ Cæſarem, & ad alios principes Christianos, & ad Crucigeros Pruſſiẽſes atq; Liuoniẽſes nominatim in hoſtes Christiani nominis militiã ꝓfeſſos, petitum auxi-

Tres victoria de Turcis per Huniadem parta.

Steph. Deſpotes Raſcia & Albania pulſus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vuladislaũ regem.

Comitia Vngarorum Buda.

1443 ann.

Bellum contra Turcas decretum.

Christianorũ principum auxilia fruſtra implorata.

auxilia ad tam piã, ac toti Chriſtianę reipublicæ ſalutarem expeditionem. Sed nihil vſquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæſare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduerſus barbaros per omnes nationes Chriſtianas pronunciari iuſſit. Inde aliquantulus voluntariorum militũ, ſiue adeo promiſcuæ multitudinis numerus confectus eſt: quem Iulianus legatus, cruce pro vexillo vtẽs, duxit. Poloni regi ſuo non contemnẽda auxilia miſêre. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam cõcuſſæ ac deiectæ ſunt. Viceſimaſecũda die menſis Iulij Buda caſtra mota ſunt: tranſmiſſoque apud Salſum lapidem Danubio ad hoſtiles terras peruentum. Capta & incenſa in Raſcia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his inſignis in primis Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuiſſe volunt. Vbi ad Morauam fluuium, aliũ ab eo qui Morauiæ nomen dedit, ventum eſt, cùm didiciſſet rex ab exploratoribus, in propinquo eſſe hoſtium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorum militum, in quibus & Poloni erant, contra eos miſit. Qui cùm intempeſtæ noctis ſilentio improuiſo in ſtatiua eorum impetum feciſſet, magna ſtrage ad internecionem hoſtes profligauit. Cæſa ferũtur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraque omnis, quemadmodum Bonfinius memorat, partim per vim, partim per deditionem, ob linguæ & ſtirpis cognationem Polonorum opera potiſſimùm in poteſtatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentũ eſt. Altiſſimi & celebratiſſimi apud Poëtas & Hiſtoricos, Græcos præſertim, montes Macedoniam atque Thraciam à Myſis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Raſcij, Serbi, Albani, & Bulgari ſunt, ſeparant, nec niſi duobus locis peruij, altero ad Pontum Euxinum, & in Thraciam vergente, altero in Macedoniam perangusto ac difficilimo tramite, ſed propiore à caſtris regijs: & inſederat iam eum penè infinita vis Turcarum duce Carambeio propinquo tyranni, præfecto copiarum Aſiatico, ſiue Beglerbeio Natoliæ, ab Amurathe ad prohibendum noſtris tranſitũ poſt primam illam cladem tranſmiſſa. Edixerat autem Amurathes Carambeio prorſus ne manus cum noſtris conſereret: cuius tamen ille edicti, animaduerſa noſtrorum paucitate, tenax non fuit.

Terræ motus

Sardica Sophia vrbs capta à Vladislao.

Turcæ ad Morauam profligati.

Montes Macedonici.

Sed noſtris ad montes appropinquantibus pridie natalis Chriſti Dei noſtri impetum fecit in regis exercitum. Neque rex detrectauit pugnam: victoſque & fuſos barbaros, duce ipſo Carambeio capto in montes compulit: & rupem, in qua ſtatiua habebant, vſque ad veſperũ ſumma vi fruſtra oppugnauit non ſine ſuo incommodo, ita vt ipſe quoque, licet armatus, aliquot ſagittas aduerſo pectore exciperet. Ita quidem ferè Dlugoſſus noſter & Philippus Callimachus. Antonius verò Bonfinius aliter paulo hoc prælium literis prodidit. Scribit enim is, exercitum regis, cùm propè clauſtra montium perueniſſet, partim difficultate tranſitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, miſſionẽ nequicquam reclamante Huniade ac deprecante Georgio Deſpote efflagitaſſe. Ac regem quidem cũ cætero omni exercitu conuerſis ſignis reuertentem, vno die præceſſiſſe. Huniadem verò cum expeditis lentius ſubſecutum, quo tutiorem tranſitum regi præſtaret. In eam manum Turcas impetum feciſſe, & fuſos fugatoſque eſſe, priuſquã rex cum cæteris copijs opem ſuis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu hoſtes fugientes ad montes inſecutum eſſe. Ita Bonfinius: qui neſcio an aſſentati Huniadi in gratiam Mathiæ regis filij eius, cui ſuos illos de rebus geſtis Vngarorum libros dicabat, voluerit. Vtcunque res acta eſt, ſatis conſtat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauaſſe, non ſolùm equites, verùm etiam pedites, cùm ij immixti equitibus hoſtilium equorum inguina ſuffoderẽt, equitibuſque ipſis crura præciderẽt. Poſt hanc victoriam orabat regem magnopere Georgius Deſpotes, ne reduceret exercitum, priuſquam Raſciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam ſibi reſtitueret: ac centũ millia numũm aureorum ei dabat. Sed vile eſt in fame, „ aurum, nec adduci vllo modo exercitus potuit, diutius vt illic maneret, equis & hominibus vulgò fame tabeſcentibus. Quoniam autem oſtentabant ſe à tergo proficiſcentibus Turcæ, veritus rex inſidias, aut vim aliquam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem ſuperflua, vel de hoſtibus capta, vel à ſuis deſideratis relicta, in terram infodit: cætera verò impedimenta & hoſtium ſpolia, quæ oneri futura erant militibus, exuſſit, magniſque itineribus Bielogradũ peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continuato itinere Budam attigit, & nudis pedibus vrbem ingreſſus, ſigna

Turcæ iterũ victi. Carambeius Baſſa et dux Turcarum captus.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

Fames in exercitu.

hoſtium

hoſtium in æde Virginis matris nomine dicata affixit. His in vniuerſum orbem Chriſtianum celeri ſama vulgatis, frequentes à pleriſque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Conſtantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes tam inſignem victoriã regi gratulabantur, & ad proſequendũ incœptum bellum eum cohortabãtur, pollicentes auxilia. Nominatim autem pontifex Eugenius cum Venetis, Genuenſibus, & Philippo duce Burgundionũ claſſem ad prohibẽdum Turcis ex Aſia traiectum deferebant. At verò Poloni proceres miſſis publicè & priuatim legatis, verè & ipſi gratulabantur tam felices ſucceſſus regi ſuo: obteſtabantur autem eum, vt vno illo periculo defunct⁹, ne ruſſus difficillimi & longinqui belli fortunam tentaret: ſed in Poloniam vt primo quoque tempore veniret, ac benemerentis patriæ ſaluti atque tranquillitati etiam atque etiam conſuleret. Nã & Tattari crebris excurſionibus Podoliam atque Ruſſiam infeſtabãt, & Lituani cum duce ſuo Cazimiro bellum aduerſus Boleſlaum Maſouium ob occupatum Drohicinẽſem tractum apparabãt, & verò è Sileſia magna belli moles conſpiratione principum exiſtere videbatur, ex huiuſmodi principio. Sbigne⁹ Cardinalis & epiſcopus Cracouiẽſis vt eccleſiam ſuam locupletaret, emerat à Venceſlao Ceſſinenſium duce territorium ſiue ducatum, vt vocãt, Seuerienſem ſex millibus marcarum Pragẽſium: Sed in adeunda poſſeſſione difficultas ei à Nicolao Ratiborichſiũ duce obiecta eſt. Eum verò dum noſtri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bello perſequuntur, fortè contagio & incõmoda belli Boleſlaum Oppolienſium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à noſtris res repetebat: Ni redderentur, bellum denunciabat. Et adiuturi cũ cæteri Sileſiorum duces, vt erant fere cognati & affines inter ſe, videbantur. Hæc igitut præſẽtia pariter & impẽdentia mala vt rex aduẽtu ſuo ſedaret & auerteret, Poloni magnopere inſtabant. Quod ſi is Turcico bello tamen abduci nõ poſſet, certè ne quid ſe incõſultis de eo ſtatueret. Hæc optimi regis animũ in diuerſa diſtrahebãt. Hinc dulcedo deguſtatæ gloriæ, & cohortationes maximorũ Chriſtiani orbis principũ: illinc Polonorũ, quib⁹ quantũ deberet intelligebat, preces & impendentia pericula, cogitationes ei⁹ differebãt. Vicit tamẽ cauſa toti⁹ Chriſtiani orbis publica, inſtãte maximè legato Põtificio. Cæterum ne Polonos omninò deſpicatui ac derelictui habere videretur, pollicetur ad Pẽtecoſtẽ ſe in Polonia futurũ, & de ampliſſimi cõſilij ſentẽtia rempublicã conſtituturũ eſſe. Vngaris verò ad diẽ S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iſcra quoque aduerſæ factionis princeps euocat⁹, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres poſt reginæ mortem omnes iam in fide & poteſtate regis erant. Ibi pactis cũ Iſcra & factione Ladiſlai pueri inducijs, bellum in Turcas ſummo omniũ ordinũ conſenſu decernitur: oppidanis atq; agreſtibus pecunia in ſumpt⁹ belli, quia ærarium regiũ nullum erat, imperatur. Dant vltrò nomina piæ militię Ioannes Varadiẽſis, & Simon Agriẽſis epiſcopi. Peractis comitijs regem in Poloniã iter adornantẽ Vngari proceres ſummo ſtudio atq; cõtentione retinuêre, veriti, vt à Polonis deſideriũ eius non ferentibus rurſus dimitteretur. Quæ res nõ paruo Polonis cõſtitit. Nam Boleſla⁹ Oppolienſis poſteaquã cognouit, regẽ Turcico bello implicatũ, in Poloniam venturũ non eſſe, maiore cõfidentia mercatores Cracouiẽſes ad nundinas Vuratiſlauiẽſes proficiſcẽtes diripuit: atq; id damnũ ad ducẽta millia aureorũ numûm æſtimatu eſt. Quę res cùm regi in Vngaria renũciata eſſet, quietos eſſe iuſſit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellũ id cõparatur, de pace à Turcis agi cœptũ eſt cũ Georgio Deſpote Raſciæ, & Ioanne Huniade per ſpeciẽ redimẽdi Carãbeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorũ numeratata ſunt Deſpotæ. Quo verò proniorẽ ad pacem redderet Huniadẽ Deſpotes, promiſit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigiſmũdi & Alberti Cæſarum, partim Vuladiſlai regis munificẽtia nactus erat. Cupiebat autẽ pacem Amurathes propterea, quod non ignorabat quanto cõſenſu & quanta mole Chriſtiani principes contra ſe bellũ pararent, & ſatis iam anno ſuperiore ſolius Vuladiſlai vires magno ſuo malo expertus erat. Adhæc aliud ei pergraue bellum in Aſia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis viribus incumbere, pace cum Vuladiſlao facta, cogitabat. Nec Vuladiſlaus neque Vngari ab honeſta & gloriæ plena pace abhorrebant, ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipſis pacem ſoliti: & nihil dũ conſentaneum promiſſis de claſſibus & naualibus ſocijs Venetis ac Genuenſibus afferebatur. Segedinum igitur profectus rex, non intermiſſo tamen apparatu belli, quo facilius hoſtem in ſuas

Legationes Principum Chriſtianorum ad Vuladiſlaum.

Polonorum conſilium.

Tattari Podoliam infeſtarunt.

Sileſiorum motus.

Seuerienſis dominatus à Sbigneo Cracouienſi epiſcopo emptus.

Regis deliberatio.

Comitia Vngarorum Budæ.

Induciæ cũ Ladiſlai parte.

Boleſlaus dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit.

Turcæ pacẽ poſtulant à Vuladiſlao.

Segedinum.

conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferētes in auguſto Vngarorum & Polonorum conſeſſu audiuit: pacemque petentibus, ſiue adeò inducias decem annorum dedit his legibus, vt Amurathes Golubeciā, Synderouiā ſiue Smiderouiā, Zarnouiam, Cruſſoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, Srebernicum, Oſtrouiciam, Surinū, Coſnicum, Coperhanum, Procopiam, Laſcoueciam, Zelenigradum arces, totamque Raſciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Deſpotæ Raſciæ fuiſſet, ac duos filios Deſpotæ captiuos redderet: ad eaque implenda pauci dies cōſtituti.

Induciæ decem annorū grauibus cōditionibus Amurathi conceſſæ. Munitiones Raſciæ & Albaniæ.

Interim allatæ ſunt literæ à Frāciſco cardinali Veneto præfecto claſſis pontificiæ, & aliarum ſociarum claſſium præfectis, itemque ab Imperatore Conſtantinopolitano, quibus nunciabatur, Amurathem omnes ferè copias ſuas in Aſiam ad Carmanicum bellum traduxiſſe: mareque ſocijs claſſibus teneri. Maturaret rex expeditionē: neq; occaſionem tam cōmodam, tamque luculentam Græciæ liberandæ, & Europæ vindicādæ elabi ſibi è manibus ſineret. Pollicebantur autem ij, ſe præſtaturos eſſe, ne Turcæ in Europam rurſus traijcerēt. Palæologus autem terreſtres etiam copias & ſocietatē belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem fruſtra dudum diſſuaſerat, tunc vero ad omiſſum bellum ſumma cura atque diligentia regem incitare: belli præmia longè ampliora quàm pacis in immenſum attollere: neceſſitate expreſſam pacem, quę diuturna futura non eſſet, eleuare, ac temporis cauſa ſimulatā dicere. Argumento eſſe, quòd lapſo iam tempore, tamen promiſſa à barbaris non implerentur. Quod ſi maximè nulla per eos mora in tradēdo fieret, priora tamen cum Pontifice, duce Burgūdionum, Venetis & Genuenſibus fœdera, & ſocietatē pij belli initam magis valere oportere. Quòd ſi qua religione rex teneretur ne iuſiurandum barbaris datum violaret, illo ſe eum metu Pontificis maximi authoritate prorſus liberare.

Abſolutio à iuramento.

Hæc identidem agendo & inculcādo, tandem perpulit iuuenem, vt nouo ſacramēto ſe cūm proceribus ad proſequendum bellum Turcicum obſtringeret, cedente de priore ſententia etiā Huniade, Bulgarici regni promiſſione illecto. Non placebat hoc regis de violandis pactis conſilium Polonis proceribus, qui abſque eo quoq; regem illo bello tunc implicari moleſtè ferebāt, & pacis nuncio dudū exhilarati erant.

Poloni non probant conſilium regis de violandis pactis.

Itaque cùm primùm hæc acceperūt comitia Petricouiæ inſtituunt: ad viceſimam quintam diem Iulij, legationem ad regem decernunt.

Comitia Petricouiæ.

Sed eos ille anteuertit, miſſo ad conuentum Ioanne Cruſcinio cuſtode Cracouienſi, qui indicaret, regi omninò cōſtitutum eſſe Turcicum bellum perſequi, iuberetq; Polonos auxilio eſſe Boleslao Maſouio aduerſus Lituanos & Cazimirum, ſi bellū id æquis conditionibus dirimere non poſſent.

Mandata regis ad Polonos.

Iā enim Cazimirus ad Drohicinum caſtra poſuerat. Habebat & Boleslaus exercitū genere militum hoſtili nō imparem: in quo multi de Polonica nobilitate voluntarij militabant.

Bellū inter Lituanos & Maſouios.

Nec Michael Sigiſmūdi ducis filius & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus ſoceri allaturus eſſe videbatur, propterea quòd complures de Lituanico exercitu cum eo clàm ſentire, commiſſoque prælio tranſituri eſſe ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala ſuccamerarius Sendomirienſis, & magiſter militiæ Maſouiticæ fortunam prælij abſente Boleslao experiri volebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atque ibi eo petente, è ſententia regis decretum eſt, vt Lencicienſes, Cuiauij, ac Dobrinenſes arma pro eo ſumerent.

Decretum de iuuandis Maſouijs cōtra Lituanos.

Præmiſſi tamen ad Cazimirum Vincētius archiepiſcopus Gneſnenſis, & Ioannes Oleſnicius palatinus Sendomirienſis, cùm pacē nequirent, inducias & controuerſiæ totius reiectionem in aduentum regis confecerunt. Sed mox ipſis inter ſe ducibus de re tota ita conuenit, vt Boleslaus Cazimiro omnem illam cōtrouerſam ditionem, excepto Vēgrouienſi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragēſium ab eo acciperet.

Tranſactio.

Nec ad amuſſim tamen Cazimirus ea pacta ſeruauit. Mox enim & Vengrouienſe territorium Boleslao eripuit.

Cazimirus Vengrouiam Maſouijs eripuit.

Legati verò, qui ad regē deſignati erāt, vbi de Gruſcinio cognitum eſt, regem iam iter ingredi, reuocati ſunt. Miſſæ tamen publicè ad eum illa ipſa de re literæ per veredariū. At ille poſt medium Septembris Segedino caſtra mouit non ſatis alacer, nec ſpe optima, propterea quòd violari à ſe fœdera & iuriſiurādi religionem non cogitare non poterat.

Expeditio Vladislai contra Turcas.

Iā enim Turcæ & filios Deſpotæ, & munitiones promiſſas reddiderant: & animaduertebat, quàm longè minores copias, q̄ pro magnitudine belli, & quàm ſuperiore expeditione duxiſſet, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Chriſtiani orbis nationibus nō occurrebāt, pacis conuētione decepti. Ad

Exercitus Vladislai exiguus.

hæc

hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, ꝙ eorum ſpei liberalitas regis minus reſpōdebat, commeatu accepto diſceſſerunt. Cuius rei inuidiam

Nicolai Laſocij tenacitas

Nicolaus Laſocius, qui fiſcū regis adminiſtrabat, ſuſtinuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouēbris rex cum omni exercitu apud Orſauam Danubiū traiecit.

Conſilium regis.

Erat conſiliū eius, vt Callipolim ad oram Helleſponti ſitam, vbi erat ſtatio claſsis Italicę, rectà duceret, & ibi ſe cum maritimis copijs cōiungeret. Atq; eò, ſi cōpendioſo maximè itinere peruenire vellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficiſci eum neceſſe erat. Quoniam autem iter illud difficilimum, quemadmodum ſuperius cōmemorauimus, per montes tranſitum habet, nec muniri paucitas exercitus ꝓficiſcentis obiectu curruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pōtum Euxinum exercitus iter habuit.

Nicopolis metropolis Bulgariæ.

Ad Nicopolim, quę metropolis Bulgariæ eſt, viceſimoſexto die cùm perueniſſet, venit ad regem Vuladus, qui & Dracula, palatinus Tranſalpinæ Valachiæ veniam petens, quòd neceſſarium cum Turcis fœdus ſuperiori tēpore iciſſet.

Vuladus ſiue Dracula palatinus Tranſalpinenſis.

Viſaq; paucitate exercitus regij, in quo vix quindecim millia equitum, pedites verò longè pauciores, & ij ferè cruce ſignati erant, cùm reditum regi perſuadere nequaquam poſſet, quatuor millibus ſuorum hominum duce filio exercitum eius auxit: ipſe verò domum reuertens, duos equos perniciſſimos, duoſque iuuenes viarum peritos in aduerſum belli euentum ei dedit.

Thraciæ vetera monumenta.

Vbi ad fines Thraciæ, multorum clariſſimorum & admirabilium ſignorum atq; monumētorum; à vetuſtis Imperatoribus poſitorum (quæ barbari demoliri erant) veſtigijs etiam tum viſendæ, peruentū eſt,

Edictum regium.

propoſuit rex edictum, vt milites à Chriſtianorum templis manus abſtinerent: itemq; vt Turcę liberè & ſecure ſaluis rebus ſuis, munitionum præſidijs decederent: eiuſq; edicti exēpla per Turcas captiuos quoquo verſus dimiſit. Hinc deditæ nonnullæ munitiōes:

Petreſſum & Sumenū arces expugnata.

Petreſſum verò & Sumenū, quæ Pezechium & Sunium vocat Bonfinius, cùm nō dederentur, vna die ſumma vi expugnatæ ſunt. Vbi præclarum in primis eximiæ virtutis ſpecimen duo

Ioannes Tarnouius Leſcus, Bobricius.

Poloni equites Ioannes Tarnouius, & Leſcus Bobricius, vel Vngaricorum annalium teſtimonio, edidère, dum alter Sumeni portas duobus vulneribus acceptis refregit, alter Petreſſi murum primus aſcēdit. Interim Amurathem cum

Turcicus exercitus.

quadraginta, vel vt Bernardus Vapouius ſcribit, centum, ſiue, vt Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauibus ex Aſia traieciſſe allatū eſt, ſiue conniuentibus Venetis & Genuēſibus mercede corruptis, ſiue cùm commeatus comparandi cauſa è cuſtodia deceſſiſſent. Nec tamē hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cùm noſtri ad

Varna.

Varnam, quam Dionyſiopolim dixère veteres, oppidum mox clade ſua nobile futurum, quod iam in deditionem receperant, caſtra haberent, poſt ortum ſolem hoſtes adeſſe ab exploratoribus nūciatum eſt. Laborare ex apoſtemate pedis rex cœperat. Itaque Huniades militibus prælium poſcentibus, ita acies inſtruxit.

Acies Chriſtianorum.

Sub ipſis radicibus mōtium, qui ad Varnam terminātur, lacus ſinui maris continens vallem mille paſſuum ſpacio latam in medio inter ſe & mōtes relinquit. In ea igitur valle arcuatam Huniades aciem direxit: ac dextrum quidē cornu montibus continens Deſpotę, Trāſalpinis, Iuliano legato, Varadienſi & Agrienſi epiſcopis, & Frācobano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Polonis attribuit: ſiniſtrum ipſe ſibi deſumpſit: regem media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, q magno pugnantibus munimento ab lateribus & atergo ſolent eſſe, in extremo cum imbelli multitudine, relicti ſunt, propterea quòd intra eos multorum ignauia facilè latère diceretur. Ita inſtructa acie ad duo millia paſſuum hoſtibus obuiam itum eſt: deinde ſignis defixis

Triſte omē.

(quæ tamē ſubita tēpeſtas in tranquillo coorta concerpſit) ad tres horas hoſtes expectati.

Conflictus apud Varnā.

Apparuerunt ij pòſt, ab extremis collibus in dextrum cornu noſtrorum inuehentes: nec eorum impetum noſtri ab ea parte, equis inſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Trāſalpiniſq; illicò diſſipatis, ſuſtinuerunt: fuſi fugatique per montoſa verſus Galatam ad decem ferè millia paſſuum.

Galata. Vuladislai virtus et audacia.

Meliore fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata ſigna, & ad quatuor millia paſſuum ſubmoti nō ſine cæde barbari, inſtabili ferè genere pugnæ vtentes. Inde ad opem ferendam ſuis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè vim barbarorum ſuſtinebant, rex reuertens, inde quoque hoſtes in fugam egit, ita vt ij diſſipati Thraciam trepidatiōe implerent, quaſi deletis iam omnibus ſuis copijs. At rex fuſo fugatoque iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum pha-

langem, In qua Amurathes ipſe erat, & in quam ſe Baſſa ſiue dux Aſiaticus ex fuga recipiebat, temerè cũ paucis, iiſq; Polonis maximè, intuectus, cùm ab Huniade ſiue perſequente adhuc hoſtem fuga tum (vt Vngari & Turcę ipſi) ſiue fugiente cum dimidia parte exercit⁹ (vt noſtri prodidêre) nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & ſe genereq; ſuo indignum eſſe duxit: neganti eius eſſe, qui bellum inferret, fugere. Itaque cùm magnam inter confertos hoſtes pugnãs ſtragem faceret, atque Aſiaticum Baſſam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfeciſſet, ad extremum ſub veſperum iam equo ab Ianizeris confoſſo perijt, princeps longiore vita & immortali gloria digniſſimus. Aliquãto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de inſtructa quidem acie regia non diſſentit ferè ab ijs quæ nos memorauim⁹, niſi quod Huniadem cum Valachis Trãſalpinis nullum ſibi certum locum ſumpſiſſe ſcribit, intentum ad ſubueniendum, ſicubi ſuos laborare conſpexiſſet. Cæterum in conflictu eos qui in dextro cornu erant Vngaros denſo ſagittarum imbre à Turcis eminus laceſſitos, ſubijſſe temerè non ſeruatis ordinibus in aduerſos colles: indeq́ue, aucta hoſtiũ multitudine, depulſos in vallem, cùm aliquandiu dimicaſſent, tandem diſſipatos eſſe: & epiſcopos quidem fugiẽtes perijſſe, legatum verò cum Deſpote & Frãcobano ad munitionem currum ſeſe recepiſſe, ibiq́ue ancipiti pugna aliquandiu dimicatum eſſe, donec Leſcus Bobricius, qui audendo hortandoque, vim hoſtium potiſſimum ſuſtinuerat, multis vulneribus confoſſus cecidit. Ibi verò cedentibus iam Vngaris, in caſtra impetum factum eſſe à Turcis. Id animaduertẽtem regem cum Huniade accurriſſe, hoſtemq́ue feroce ad duo millia paſſuum ſubmouiſſe. Reuerſos deinde diuerſis locis pugnam ſuorum reſtituiſſe, & omnem barbarorum equitatum in fugam egiſſe. Inde noſtros ad prædam verſos, fortè in camelos onerarios incidiſſe: eorum aſpectum & odorẽ inſuetum equos non tuliſſe, nec regi aut retineri à ſeſſoribus potuiſſe. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem perueniſſe. Ibi cruentum fuiſſe prælium. Et iam Turcæ penitus ad fugam ſpectabant, cùm noſtros partim camelorum occurſu, partim falſa inter fecti regis fama perturbatos conſpexẽre: ibi verò cohortati ſeſe mutuò Ianizeri inſtaurant prælium. Huniades vero viſa ſuorum perturbatione & fuga, regem nequicq̃ inter confertiſſimos hoſtes pugnam cientem reuocare conat⁹ eſt. Ad extremum is excuſſus ab equo ſaucio, Ianizerorum telis obrut⁹ eſt. Huniades cùm regis occiſi cadauer recuperare nõ poſſet, omnibus diffugientibus, ipſe quoque cum paucis Valachis meliori ſe fortunæ ſeruauit. Ita ferè, quamuis plurib⁹ verbis Callimachus. Nec barbari equitatu deſtituti perſequi fugientes Vngarôs atque Tranſalpinos, ac ne currus quidẽ & caſtra vſque ad tertium diem inuadere auſi ſunt. Nox enim pugnãtes adhuc opprimens, incertam eis fecerat victoriam: & inſidias autem timebant. Tertio demum die caſtra, immaniter trucidatis ægrotis & faucijs, direpta. Iulianus cardinalis fugiens, à Tranſalpino nauiculario, cùm per Danubium veheretur, ꝑpter aurum quod ſecum ferebat, occiſus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in valle quadam à latronibus ſpoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conſpectum, & cum exprobratione pfidiæ increpitum, perijſſe ſcribit. De Polonis duo rantùm ex eo prælio euasêre, Ioannes Reſſouius, q poſtea Cracouiẽſis epiſcopus, & Gregorius Sanocius, cui⁹ modò meminimus, qui Leopoliẽſis archiepiſcopus fuit. Cecidêre autem inſignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus atque Staniſlaus Zauiſlij Nigri filij. De omni exercitu, qui viginti millia pugnatorum nõ exceſſiſſe exiſtimatur, vix quintam partem eo prælio deſideratam eſſe, & tamen vix tertiam euaſiſſe, multo pluribus in cœno ac longa fuga abſumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, vt vult Dlugoſſus noſter: ſecundum Bonfinium autem ſupra triginta millia (cùm fuiſſent ſexaginta) periêre. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmenſis epiſcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouienſis, & præpoſitus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathoſſinius poſtea mirabiliter euaſerunt. Duodecim verò alij ingenui adoleſcentes Poloni Adrianopoli, cùm ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam ſecreti, & in cubiculum tyrãni deducti eſſent, in necem eius coniurarunt: peregiſſentq́ue facinus preclarũ, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo à Bulgaro, quem vnum ſocium conſilij adhibuerant, proditi eſſent. Atque

Baſſa Aſiaticus à rege interfectus.

Valadiſlai regis interitus.

Turcarũ timor poſt victoriam.

Iuliani cardinalis mors

Polonorum ſtrages.

Exercitus vtriuſq. magnitudo, ac deſideratorũ numerus.

Polonorum captiuorum eximia virtus.

que ij tamen, vbi rem palam eſſe cognouerunt, ne tyranni ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxij, obditis oſtio peſſulis armati inter ſe concurrerunt, & mutuis vulneribus fortiter conciderunt. Accidit autem clades hæc
1444. ann. anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoquarto, Regni verò Vulàdislai in Polonia quidem vndecimo, in Vngaria verò quinto, cùm is viceſimum ætatis ſuæ annum vixdum egreſſus eſſet.

Vuladislai regis effigies, mores & ſtudia. Fuit autem Vuladiſlaus hic procera ſtatura, facie fuſca, ſed honeſta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientiſſimus, abſtemius, iuſticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiã in hoſtes ſingulari, liberalitate propemodum nimia, animi verò magnitudine tanta, vt nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo, quod conſultò inſtituerat, auelli ſe pateretur. Denique ſumma in eo fuerunr omnia, quę maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidẽ, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam geſſit, eiusque regni non modò ærariũ in alienam rem exhauſit, verùm etiã reditus profuſis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata eſſet apud Polonos eius memoria, conſequẽtia tempora effecetunt.

MARTINI CROMERI,

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege. POSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primum rumore, deinde & ſermonibus eorum qui fuga euaſerant, percrebuit, ingens mœror atq; luctus mentes omnium peruaſit. De rege ipſo, viueretne, an perijſſet, certũ ſciri non poterat. Non deerant tamen in Vngarii, qui euaſiſſe eum, & vel Conſtantinopolim, vel Venetias, vel in Moldauiam, vel in Trans alpinã perueniſſe affirmarent: nonnulli etiam in Raſcia ſiue in Albania cum exercitu incolumem eſſe dictitabant. Et quanquam varietas ſuſpecta eſſe poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec reſidere ſenſim & languescere ea fama cœpit. Tunc verò miſſi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Reſſouius & Aegidius Suchodolius perquiſitum regem, nihil tamen explorati retulêre.

Silesiorum cum Polonis offenſæ mutuæ compoſitæ. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleſlao ducibus Oppolienſium publicè pacti ſunt Glogouiæ: quæ argumento ſunt, orto à latrocinijs & iniurijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum eſſe. Conuenit autem, vt captiui vtrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, vt liceret ex Oppolienſi agro commeatum petere: Duces verò illi ne cui aduerſus eos opem ferrent, neúe ſuos homines ferre paterentur, ac ne tranſitum quidẽ præberent per ditionem ſuam latruncu lis & hoſtibus Polonorum: Si quid iniuriæ damniúe datum eſſet alteris ab alteris, de eo bini vtrinque arbitri certis locis conuenirent ac deciderent. De vniuerſa autem controuerſia vt Vuladiſlai regis, ſi is reuerſ[9] eſſet, arbitrio ſtaretur, ſi cum Polonis proceribus duces rem nõ compoſuiſſent. Promittebant enim ob id venturos ſe eſſe in Poloniam. Cũ Vuratiſlauienſibus quoq; ciuibus & Namyſlouienſibus & Nouoforenſibus tertio poſt anno decennes induciæ factæ ijſdem ferè cõditionibus. Porrò Opauienſium, Ratiborienſiũ, Ceſſinenſiũ, Oſuencimenſiũ & Toſcenſiũ duces eo ipſo anno Cracouiam cùm veniſſent, pacem & cõcordiam cum regibus & regno Polonorũ redintegrarunt. Vnde ſatis euidẽs eſt, non leues offenſas tunc Polonis cũ vniuerſa Sileſia interceſſiſſe ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello diſtentus erat. Quæ tamen magna ex parte ſopitæ ſunt, incetto adhuc rumore de morte eius.

Cæterùm vbi cognitum eſt, Vngaros alium ſibi regẽ, Ladiſlaum poſthumum Alberti Cæſaris filium nondum quinquennem, creaſſe, *Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.*

Poloni quoque ad xxiij. diem Aprilis inſequentis anni poſt amiſſum regem, Siradiæ comitia perquam frequẽtia de rege creãdo habuêre: Atq; ibi in Sbignei cardinalis ſententiam, quamuis aduerſantibus nonnullis, qui expectãdum adhuc cenſebant, decretum factum eſt, vt *Comitia Siradiæ de nouo rege creando.*

Cazi-

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Cazimiro Vuladiſlai fratri regnum mādaretur. Facilimè & æquo animo fratrē fratri ceſſurum, ſi is vel poſt aliquot annos reuerteret. Miſſi legati, quos epiſcopi ediderunt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eū, re tota ſuſpenſa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad xxiiij. diem menſis Auguſti indicebantur, euocarēt ad conſultandum in commune, & conſtituendum de Republica Polona rege orba. Et Polonorū quidem legatos illè abſque certo reſpōſo dimiſit: ſuos verò ad conuentum Petricouienſem cū his mandatis miſit: Debilitatum ſe ægritudine, ex aduerſo caſu fratris, venire eò non poſſe, & inopem eſſe conſilij: præter quod immatura ſibi ea de ſurrogando rege conſultatio videretur. Se quidem, dum adhuc incerta eſſent omnia, neque regnum, neque adminiſtrarionem vllam ſuſcepturum eſſe. Videri autem ſibi, vt ij deinceps quoque ſummæ rei præeſſenr, quos Vuladiſlaus in Vngariam diſcedēs, vicarios & gubernatores reliquiſſet. Non acquieuit in eo reſponſo conuentus. Itaque placuit, vt octo principes ſenatus ad Cazimirum proficiſcerentur, ac diſertè ad regnum ſuſcipiendum eum vocarent. Si renueret, aut cunctaretur, alium ſibi quæſituros eſſe. Neque enim tutum ſibi eſſe, neque conſultum reipublicæ, diutius principe carere. Perſtabat in ſentētia Cazimirus, ſiue quod dè fratris vita nō deſperabat, ſiue quod Lituani proceres ægrè eum à ſe dimittebant, lenis, ne dicam lenti imperij dulcedine deguſtata, ac veriti, ne absente eo Michael Sigiſmūdi filius dominatum arriperet, interfectique patris pœnas à ſe expeteret: aur ſi cui alij principatus à Cazimiro mandatus eſſet, ne is profuſas ipſius donationes in ſe retractaret. Adhæc Luſcum & Podoliam in ſuā ditionem redigere cupiebant. Id autem, ſi regnū ſuſciperet Cazimirus, cōmodè fieri non poſſe iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos ſtare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduerſum eſt, actum eſt cum eis diligenter: ſed nihil impertatum. Itaq; diſcedebāt re infecta legati, teſtati ſeſe Polonumq; nomen omne functum eſſe officio ſuo, quod paternum fraternumq; regnum Cazimiro detuliſſent: deinceps aliter ſibi proſpecturos eſſe. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniā legatos anteceſſerat, filium, vt ſaniore conſilio vteretur, nequicquam obſecrabat. Quem vbi obſtinatum vidit, à legatis impetrauit, vt referre illi de re tanta

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Polonorum legatio ad Cazimirum.

Lituanorum conſilium de retinēda Cazimiro.

Regina ſtudium mouens bendo ad regnum filio.

ad Lituanorum & Ruſſorum connentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij ſequentis anni, qui fuit poſt Chriſtū natum 1446. eum certum reſponſum Polonis daturū eſſe. Ita dimiſſi legati. Vbi tempus id aduenit, frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiam conuenit, venēre ſex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem poſtnlātes. Qnod ni fieret, bellum cōminantes, propterea quod Cazimirus armis ius ſuum perſecururus eſſet: quem tamen dicebant in principatu Lituanorum acquieſcērem, regnū non appetere. Irritati hoc reſpōſo Poloni, alium regē creare ſibi ſtatuunt. Sed cùm ad rem ventum eſt, pœnitentia nonnullorū mentes ſubijt, metuentium ne graues inde motus exiſterēt. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lituanos diſſidio, minimè defuturos eſſe occaſioni vexandæ & infeſtandæ Poloniæ. Quare placuit rurſus rem in tertium menſem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Miſſi ad id Pradiborius Coneſpolius Sendomirienſis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladiſlauienſis caſtellani, qui authores comperendinandi in ſenatu fuerant, nihilo æquius reſponſum retulerunt. Itaque ad viceſimam octauam diem Martij cū frequens ſenatus Petricouiam conuenisset, cunctusque, quo religioſius reipublicæ conſuleret, ſacris Chriſti Ieſu myſterijs procuratus eſſet, inita de rege creando ſuffragia, ea tamen cōditione, vt Cazimiro etiam runc acceptandi reg ni locus relinqueretur. Perſuadebant enim ſibi complures, mutaturum eum eſſe ſententiam, vbi intelligeret, alium regem creatum eſſe. Et epiſcoporū quidem ſententiam ferè in Fridericum marchionem Brandeburgenſem, qui iam antè gener & ſucceſſor Iagelloni regi deſtinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Ploecenſem epiſcopum, qui ad alterutrum de ducibus Maſouiorum Vuladiſlaum vel Boleſlaum regnum deferebat: hunc ſecuti Ioannes Cizoqius caſtellanus, Ioānes Tencinius palatinus Cracouiēſis, Lucas Gorcanus palatinus Poſnanienſis, & maior pars ſenatus, & pleraque omnis nobilitas; Boleſlaum regem edebant. Itaq; in hanc ſententiam ſenatuſconſultum factum, & Boleſlaus à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi rex renunciatus: deſignatiq; quinque de primoribus oratores ad eū, ſi Cazimirus anrè Pentecoſten mutatæ voluntatis ſignificationem nllam daret. Ibi Cazimirum, cùm de ijs quę Petricouiæ

1446. ann.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Suffragia de nouo rege.

Boleslaus Maſouius rex à Polonis creatus.

couiæ acta erant, celeriter certior ſactus eſſet, pœnitere vehemenrer conſilij ſui cœpir: nec modò ſperatum regnū ſe amiſiſſe dolebat, verum etiā de principatu Liruanorū, ac de vita deniq; in periculū ſe vēturum eſſe propediē augurabatur.

Cazimirum pœnitet non ſuſcepti regni.

Non ignorabar, impigrū eſſe Boleſlaū, & ſibi merito ſuo inimicum: Michaēlē verò hoſtē itidē ſuum, generū eius eſſe: in eumq; rurſus Lituanorū & Samagirarum ſtudia inclinata eſſe, alienaris à ſe animis, quod moleſtè ferrent, Gaſtoudi arbitratu ſibi impari: & meminerat aliquoties iā inſidias à cōiuratis capiti ſuo & ferro & veneno comparatas eſſe, eriā ab ijs quos chariſſimos & intimos habuerat: in quibus Sueſta quiſpiam Ruſſus fuit: quem tantopere dilexit Cazimirus, vr in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, ſi ſecundis rebus ſuis ſepties tamen petitus, ægrè inſidias depuliſſer, quid futurum eſſet aduerſis? Itaq; conſultores ſuos, & ipſos per ſe peccatum ſuum agnoſcentes, reprehēdebat: & ad matrem ſecretò miſit, petens, vt erratum ſuum, ſi quo modo poſſet, corrigeret.

Gaſtoudi potentia & authoritas.

Sueſta Cazimiro chariſſimus.

Cazimirus Lituanorum & Ruſſorū inſidijs petitus.

Nec ſegniter ea proceres atque nobilitatem pro filio prehenſauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, vt cōuentum apud Belzice agerent, indeque Petrum Curouium caſtellanum Sandecenſem ad Cazimirum mitterenr. Is vbi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quæ frequēs Cracouiam conuenerar, renunciabar, reclamante Spigneo, & nōnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebāt, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, ſoli ſine cæteris Polonis de re tanta ſtaruerent.

Minorū Polonorum ſtudia in Cazimirum. Sbignei graue iudicium.

Itaque reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationē ſibi deſumpſir. Ar illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipſi quoq; rurſus animos inclināt, & abrogara Boleſlai electiòne, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, vt ad penultimā diem Septembris Parſouiæ, ſiue vſquam alibi in finibus Lituaniæ intèr Breſte & Parſouiam conuentum ſecum ageret.

Legatio Polonorum ad regem.

Deinde & minores Poloni ad XVIII. Calen. Septembris Corcini conuentum rurſus egerunt, & Colenſe decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratriſq; Cazimiri profuſa liberalitate poſſeſſiones nacti, verebantur, ne Boleſlaus regnum adeprus irritas eas faceret. Et fit ferè, vt priuaræ res publicis præferantur. Conueniunr ergo frequentes proceres ad conſtitutam diem Parſouiam. Cazimirus verò diu fruſtra expectatus, & admonitus vr veniret, negauit vllam ſe ſignificationem, voluntaris ſuæ de ſuſcipiendo regno, aut de conuentu pariter inſtiruendo dediſſe Petro Curouio: ſed matris & quorūdam Polonorum procerum ſibi amicorum precibus adductum ſe Breſte veniſſe. Si quid ſecū Poloni agere vellent, illuc ad ſe venirent.

Cazimiri tergiuerſatio.

Nimia runc erat noſtrorum hominum parientia, & miſera propemodum conditio, qui barbaricum faſtum & ludificationem tam æquis animis ferrenr. Et ramen miſerunt ij ſex de primoribus ad eū Breſte. Nam vniuerſos proficiſci nō placuit, ne qua vi ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguā Lituanorum atq; etiam Tattarorum manum ſecum habere.

Legatio ad Cazimirum.

Eam verò conditionem ille legatis tulit: Nō alirer ſe ſuſcepturum regnum, niſi Podolia, Luſcum & Oleſcum Liruanis redderentur. Quam cùm noſtri non aceiperent, & re infecta recedere pararent, inſuſurrarunt nōnulli de noſtris Cazimiro, in manu ei fore ſuſcepto regno, vr p ſe ipſe ſaceret ea, q̄ tunc aliunde poſtularet. Ira patrē ei⁹ Melſtinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo deniq; eas ipſas ditiōes cōceſſiſſe. Placuit Cazimiro cōſilium.

Cazimirus conditiones fert Polonis.

Improbum conſilium.

Sic tādem Polonorū deſiderijs aſſenſus eſt, & ad 8. demum Calend. Iulij ſequentis anni in Poloniā ad ſuſcipiēdum regnū venturū ſe eſſe recepir. Mox autē, quemadmodū Dlugoſſius memorat, Lomazos & Polubice à p̄fectura Parſouienſi & à Polonia abſtraxit, & adiunxit Lituaniæ.

Cazimirus ſuſcipit regnum.

Nō mulrò pòſt Nicolaus & Venceſlaus Ratiboriēſiū, & Boleslaus Ceſſinēſium duces aduenientes Cracouiā, pacē cum Polonis reddira Sbigneo epiſcopo Cracouienſi Seueria, fecerunt.

Pax cū Ratiborienſi & Ceſſinenſi ducibus.

Per eadē rempora Ioānes Huniades in Vngaria magnas res geſſit. Nō multò enim poſt Varnenſem cladem, cùm à Tranſalpinenſi palatino Dracula, à quo ex aduerſo prælio fugiens captus erar, dimiſſus eſſet, coacta valida armarorum manu Turcas Raſciam infeſtantes ad Sauum fluuium nocturnò prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, vt in interregno, imminentem, peruaſtata ditione eius ad deditionem cōpulit. Inde cùm ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus eſt Ladislaus puer, veniſſet, omnium conſenſu prorex ſiue gubernator factus Tranſalpinenſem Valachiā cum infeſto exercitu ingreſſus eſt: vaſtariſq; agris Draculam cum vno filio cepit & inter-

Tranſalpina Valachia ab Huniade vaſtata.

interfecit, alterum vita & libertate donauit: regem à Friderico Cæſare, vbi educabatur, bello repetijt: & Auſtriam, Styriam, Carinrhiamque vexauit: nec tamen peruicit, vr Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem flagitantibus is miſſus eſt. Itaque ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita ſimili quodam ſaro tria hæc regna tunc, vt aliâs nonnunquam, erãt. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

Georgius Podiebradius gubernatur Boemia.

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447. ann.

IGitur anno Chriſti 1447. Cazimirus inſigni Lituanorũ & Ruſſorũ comitatu ſtipatus, viceſimaquinta die Iunij, quemadmodum cõuenerat, venit Cracouiam: inſequenti die ritu ſolenni coronatus eſt: tertia de more caſtellano Cracouienſi coronam, Palatino ſceptrum, Poſnanicſi verò palatino pomũ, & Sendomirienſi gladium præferentibus in forum vrbis ad recipiendum ab oppidanis iuſiurandum deſcendit. Ibi priuſquã præparatum ſibi ſolium aſcenderet, controuerſia inter epiſcopos ac duces Maſouiorũ Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno ſuperiori obietat) de loco, vtri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta coegit. Ceſsêre tamen poſtea duces epiſcopis. Accidit autem res ominoſa inter ſolẽnes ceremonias. Nam cùm de pagis aliquot Tineccnſi monaſterio ſubiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inuſitatã procurationem ſiue ſtationem eſſent, mulieres ruſticanæ pecudes ſuas ſecuræ, eiulatibus & lamentis non ſine moleſtia & fremitu omnium templum impleuerunt. Monaſterium quoque Mogilenſe, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuito incendio conflagrarat. Conſultatum deinde eſt, vtrum de duobus rex Pontificem Max. agnoſceret: Felicémne, à quo oratores ea de re aderãt: an Nicolaum quintum, qui Eugenio mortuo, dudum à collegio Cardinalium ſuffectus erat, & literas ad regem miſerat. Hunc agnoſcere placuit: miſſique ad eum legati Viſſota Gorcanus, præpoſitus Poſnanienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Caliſſienſis, regis obſequium ei detulerunt, impetraruntque decem millia florenorum in ſubſidium contra Tattaros: quæ ordini eccleſiaſtico in Polonia imperata ſunt: itemque facultatem conferendi nonaginta ſacerdotia, quæcunque in prouincia Gneſnenſi vacatura eſſent, & ad ius ſummi Pontificis pertinerent. Petierãt autem ij regio nomine decimam deciniæ, & ius omnium ſacerdotiorum in tota Polonia conferẽdorum, & penſionem ſiue denatium S. Petri. Sed ea negãta ſunt. Nec multo pòſt Felix certis cum Nicolao pactis interuenientibus pontificatu ſe abdicauit, & concilium Baſileẽſe ſolutũ eſt. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimiſſiſque, & extra portã honoris cauſa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus eſt: & cùm eſſet Caliſſiæ, venit ad eũ Michael Sigiſmundi Lituanorũ ducis filius: ſupplexque & proſtratus ad pedes eius, tedi ſibi paternã hæreditatem petiuit: nihil tamen æqui impetrauit. Poſnaniam vbi rex aduenit, tota vrbs fortuito incẽdio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in ſontes ſupplicio cápitis animaduertit. Lublinum quoq;, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzũ oppida eodem anno arſerũt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomęi memoriæ ſacrum habita: in quibus leges quaſdam rex de ampliſſimi conſilij ſententia condidit: pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: miſſiſque ad eos viciſſim legatis, iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis exegit. Rogatus autẽ à proceribus, ne quid eorum, quę in Polonorum ditione eſſent aut fuiſſent, Lituanis concederet. Proficiſcẽs in Lituaniam, vt graues & prudentes viros de Polonico ſenatu ſecum duceret: Theodorico Buciacio præfecto Podoliæ, qui arces quaſdã à Lituanis interceptas recuperarat, vt veniam daret: omnia de Lituanorum, quos ſecum habebat, cõſilio negauit, & properè in Lituaniam ſeceſſit. Quo quidem facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus, vt furtis & latrocinijs non modò vias publicas, ſed pagos etiã ac domos equeſtrium hominum, & oppida infeſtarẽt, rege interim in Lituania venationibus aſſiduis vacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaque impunitate creuit licentia, adeò vt noſtri quoque nõ pauci de nobilitate latrociniorum ſocietatem cum Sileſijs & Vngaris inirẽt, præfectis Regijs & ſenatoribus nonnullis ſi non fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi item pagi in ora Velunẽſi direpti & incenſi: Bendinum quoque oppidum dolo captum & exuſtum. Sequenti anno *1448. ann.* ſub

Caſimirus rex coronatur. *Maſouiorum ducum controuerſia cũ epiſcopis de loco.* *Caſimiri Maſouiobiſtæ.* *Epiſcopi ducibus antepoſiti.* *Mogilenſis monaſterij incendium.* *Legatio Caſimiri ad Nicolaum Pont. Max.* *Poſtulata regis à Pont. reiecta.* *Schiſma ſublatum.* *Michaelis Lituani rex pulſo.* *Poſnania arſit.* *Oppida exuſta.* *Comitia Petricouiæ.* *Poſtulata Polonorum à rege negata.* *Theodoricus Buciacius.* *Latrocinia.* *Caſimirus Poloniam negligens.* *Grabouia oppid.* *Bendinum oppid.*

Comitia Lublini cũ Lit. Lituanorum postulata.

ſub finem Maij comitia cum Lituanis apud Lublinum habita ſunt. Poſtularunt Lituani, vt ſibi æquo iure fœdera cum Poloñis eſſenr, vtque caput illud, quo Lituania Poloniæ Vuladiſlai Iagellonis diplomate adiungitur & inſeritur, de fœdere tolleretur: itemq́;, vt Podolia, Oleſcum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ prærer Ius ſibi adempta eſſe aſſeuerabant, redderētur. Ad hæc vt commodè & placidè Poloni reſponderent, neque Lituanorum animos à ſe alienarent, rex petiuit. Re in conſultationem poſita, reſponſum eſt:

Polon. reſpõſum.

Commodiorem viam ad retinēdos Lituanorum animos non eſſe, quàm vt ij Ruſſiq; omnes Polonorũ regno atq; no miſſe, abrogato principatu ſuo, cēſeri ſe deinceps velint. Quod cũ illi abnuerēt, tũc demũ ad poſtulata eis reſpõſum eſt: primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladiſlao rege & Viroudo cõſtituta ac deſcripta eſſe: nec eſſe quod querantur de iniquitate fœderum Lituani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti eſſent. Non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitus ea labefacerent.

Podolia iure Polonici.

Podoliam à Caziṁiro magno rege ſubmotis Tattaris quæſitã, & Camenecia, Chaceno (neſcio an Chocimo potius) Cecinis, ſiue Cieciuno, Bacota, Medibozo arcibus, & quibusdam alijs caſtellis muniram, à Ludouico deinde poſſeſſam, ad Iagellonem quoque vnà cum regno perueniſſe. Ab eo primùm Melſtinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad temp' precario conceſſam eſſe: mortè autem Vitoudi ad ius Polonorum redijſſe, prouidēte etiam ipſo Vitoudo paulo ante obitum, & ſacramento præfectos adigente, vt non niſi regi eam traderent. Idque ita factum eſſe.

Luſcum iure Polonici.

Nam de Oleſco, Vetlis, Lopatino, Luſco, & Grodlo, extare etiam apud ſe diploma Sigiſmundi magni ducis Lituanorum, teſtatum facientis, ea ad Poloniam pertinere. Super eſſe etiam Inter ipſos, qui hæc ita ſe habere meminiſſent. Ita tunc reſponſum Lituanis, conuentusq́ue ſolutus eſt.

Legat. põtifi cum ad regē.

Venerat eò Baptiſta Camerinenſis epiſcopus legatus à Nicolao pontifice max. & auream roſam dono regi attulerat. Nullum autem honorem ei Cracouiam venienti Academiæ præſides habuére, propterea quod affirmarent, non Nicolaũ, ſed Felicem iuſtũ eſſe põtificem, quippe qui Eugenio ritè amoto à concilio Baſileenſi ſuffectus eſſet. Necdum enim de ceſſione Felicis increbuerat. Peractis ſiue ſolutis comitijs, Cracouiã rex adijt. Vbi paucos dies commoratus, cum legatum pontificiũ dimiſiſſet, & inducias cum Sileſiorum ducibus in vnum annũ prorogaſſet, in Ruſſiam profectus eſt ad ſedandos motus Moldauicos.

Moldauici motus.

Stephano & Eliæ fratribus palatinis vita defunctis, huic quidem Romanus, illi verò Petrus filij in dominatu ſucceſſerant: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariã pro Ladiſlao rege gubernabat, ope fretus Romanum eiecit.

Huniades gubernator Vngariæ.

Erat autem Romanus cõſobrinus Cazimiri regis. Eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter diſſidentes patrueles componere volebat. In itinere autē certior fit, Romanum veneno ſublatum eſſe: itaque accelerauit iter, Ruſſosq́ue Præmiſlienſes, Leopolienſes, Belſenſes, Chelmēſes, & Podolios arma ſumere, & ſe ſequi iuſſit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandum in verba regis, quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cùm eſſet rex, venit ad eum matertera, Romani extincti mater cum ductis equitibus Valachis. Ac equites quidem is, fide eorum commēdata, præſenti pecunia ſubleuauit: materteræ verò Colomeiam cõceſſit.

Colomeia palatinæ conceſſa.

Cameneciam deinde cùm veniſſet, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus eſt.

Legatio Cazimiri regis ad palat. Valachiæ.

Inde legatos ad Petrum palatinum miſit Petrum Odrouanzum palatinum Ruſſiæ, & Prædibotium Conieſpolium caſtellanũ Sendomirienſem, & præfectum Præmiſlienſem, cum his mandatis, vt ille ad ſe veniret, atque in verba ſua iuraret: Michaëlē verò Sigiſmundi ducis filium profugum vt ſibi traderet. Nam is cùm inſidiari capiti ſuo regem intelligeret, è Lituania in Maſouiam ad ſocerum, inde in Pruſſiã: & cùm ne ibi quidem tutò eſſe poſſet, in Sileſiam, ad extremũ in Valachiam profugerat. Et ad præſtandum quidem iusiurãdum venturum ſe eſſe Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaëlem verò qui ad ſe confugiſſet, vt proderet, neque ex fide ſua, neque ex dignitate regis fore reſpondit: ſed iuſſu tum ſe, deinceps vt is finibus ſuis excederet. Itaque ad Tartaros is deinde profugit. Non expectauit autē rex Petrum: ſed miſſis ad eum quatuor legatis Chocimi promiſſum iusiurandum abſens ab eo conſiliarijsq́ue & nobilitate Moldanica accepit: quo diſertè illud cauebatur, irrita fore eſſeq́ue fœdera, quæ Petrus & Valachi cum quibuſuis hominibus atque principibus prius iciſſent.

Valachi cum palat. iurant in verba regis Polon. & ſemm.

Quibus verbis Vngari potiſſimum deſignabantur. Ipſum autem palatinum venturum eſſe ad regē intra

treſ menſes poſteaquam accitus fuerit, datumq́; iuſiurandum in verba eius iteraturum. Miſſis autem Chocimum legatis rex ipſe properè in Liruaniam, vt tempori ad comitia Nouogrodecenſia adeſſet, ſe recepit. Venerat autē ad eum Tattarorum principis legatus Camenecciam, auxilia cōtra Petrum Valachum pollicens: eumq́; rex cum ſecretis mandatis dimiſerat. Vix autem in Lituaniā ad conſtitutū locum venerat, cùm

Tattari Podoliam vaſtarunt.

Tattari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi ſeſe diffuderunt, ferro & igni cuncta vaſtantes. Quos tamen palatos Theodoricus Buciacius p̄-

Buciacius Tattaros vexauit.

fectus Podoliæ cum expedita manu impeditis in locis aliquoties adortus, non leuibus incōmodis affecit, multosq́ue captiuos liberauit. Reuertentes autem

Tattari comiter accepti à Lituanis.

Tattari, à Iurza Ruſſo ſiue Lituano ad Brariſlauiā comiter accepti ſunt. Vnde aucta eſt vulgò ſuſpicio, eos ſiue à rege, ſiue à Lituanis ſubornatos, Podoliam vexauiſſe. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiſcopo Gneſnēſi mortuo

Vuladislaus Opotouius archiepiſcopus Gneſnēſis fit.

Vuladislaus Opotouius epiſcopus Vuladislauienſis à maiore parte collegij in gratiā regis ſuffectus eſt. Ei verò in Vuladislauienſi epiſcopa, Nicolaus Laſo-

Nicolaus Laſocius inuito rege epiſcopus factus, poſſeſſione excluſus eſt.

cius à Nicolao Pontifice maximo contrą volūtatem regis, qui Ioanni Gruſcinio fauebat, ſucceſſor datus eſt. Nec tamen poſſeſſionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus eſt Laſocius. Anno autem ſequenti peſte apud Camerinum de viuis ſublatus, liberam

Nicol. Laſocij laus.

Gruſcinio epiſcopam reliquit: vir ingenio, ſolertia, doctrinaq́; ſingulari: cuius etiam conſilio Ioannes Huniades multum vſus eſſe fertur. Quoniam autem Huniadis mentio facta eſt, libet cladem eius, quam hoc anno à Turcis accepit, paucis attingere. Is igitur cùm accepiſſet Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma ſumere decreuiſſe, vl-

Vngarorum expeditio contra Turcas.

trò cum vigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hoſti in Bulgatiam ad Scijtnizam fluuiū proceſſit, adiunctis ſibi in ſocietatem belli palatino Tranſalpinenſi, & clariſſimo Albanenſiū principe, quem Turcę San-

Sanderbeius. Raſcia Turcis ſubdita.

derbeium appellârunt. Nam Georgius Raſciæ Deſpotes cùm poſt Varnenſem cladem dominatum ſuum Amurathis munere recuperaſſet, fidem daram barbaro ſeruauit. Nec tamen Albanenſis ad condictū locum tempusq́; occurrit. Triduo ibi à manè vſque ad veſperum infeſtis armis dimicatum eſt. Ad extremum ſuperante hoſtium multitudine

Vngari victi à Turcis.

defatigati Vngari ſuccubuêre. Nec tamen Turcis incruenta ceſſit victoria, Triginraquattuor millia barbarorū in ijs p̄lijs cecidiſſe feruntur, Chriſtianorū verò ferè octo millia. Huniades fuga ſaluti ſuæ conſuluit: ſed cùm in Deſpotæ

Huniades captus à Deſpote Raſciæ.

manus incidiſſet, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimiſſus eſt, dato pro ſe obſide Ladislao filio. Quem tamen paulò pòſt comminatione belli repetitum recepit: Deſpotæq́ue contra Turcas, ditionem eius propter dimiſſum ſe infeſtantes, cum exercitu præſtò fuit, &

Turca fugati ab Huniade.

inopinato aduentu ſuo perterritos hoſtes in fugam egit. Nec diu poſtea vixit

Amurathis mors.

Amurathes. Moriens Mahometi filio, quem viuens ſucceſſorem ſibi deſignârat, Imperium reliquit. Sed nos noſtra

Mahometes Turcarum princeps.

1449. ann.

repetamus. Inſequenti anno cùm Michael dux profugus, Starodubum, Nouogrodum Seuerièſe, & nōnullas alias

Seuerienſis ducatus in Ruſſia à Michaele occupata, à rege recuperata eſt.

munitiones in Ruſſia Moſchis finitima auxilio Tattarorum intercepiſſet, tumultuariasq́; regis copias fudiſſet, maiore mole rex contra eum arma mouit: eiectoq́ue eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina & Sbigneus cardinalis miſſis in Vngariam Ioanne Zagoranio magiſtro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugoſſo maiore canonico Cracouienſi legatis regio nomine, pernicioſum inter Ioannem Huniadem & Ioannem Iſcram bellum, Polonis quoque

Huniades cũ Iſcra Polonorum opera reconciliati.

propter vicinitatem (nam in Scepuſienſi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum menſe rex in Poloniam ad comi-

Comitia Petricouienſia.

tia Petricouienſia reuertit. Vbi magna exorta eſt inter p̄ceres de prærogatiua loci & ſententię dicendæ controuerſia, propter Sbigneū epiſcopum, cui à duo-

Contentio de loco inter Cardinalem & archiepiſcopum.

bus pontificibus prius cardinali preſbytero deſignato, Nicolaus paulo ante inſignia eius honoris miſerar. Nā illo in ſenatū veniente, Vuladislaus archiepiſcopus, ne principē locum amitteret, cū omnibus maiorum Polonorū proceribus, qui & ipſi prærogatiuam illam ad minorem Poloniā à ſe transferri nolebāt, diſceſſit. Maiore enim dignatione

Cardinalis dignitas.

eſſe cenſetur Cardinalis quilibet, q̄ epiſcopus & archiepiſc. atq; etiā patriarcha. Rex nihilominus cū ijs, qui manſerant, ſenatum habuit, Friderici Cæſaris lega-

Friderici Cæſaris legatio ad Caſimirum.

tionem pro Vuladislao Maſouiorū duce propinquo ſuo poſtulantem, vt rex eum Rauam atq; Belſum ſecūdum fratres abſq; liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & cauſam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. Expoſtulatunt poſtea grauiter cum rege

maio-

maiores Poloni, de ſenatu ſe abſentibus habito: & vt archiepiſcopus principem in ſenatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id ſibi in manu eſſe: quando ſic viſum ſit Pontifici, authoritati eius ſtari oportere. Ad extremū, ne quo obſtaculo cōtrouerſia illa eſſet reipublicæ, exoratus Sbigneus Perricouia diſceſſit. Idemque fecit archiepiſcopus.

Card. & archiep. è comitijs deceſſerunt.

Liberius deinde habita ſunt conſilia de republica, quibus nonnulla ſalutaria ſtatuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuêre, cùm rex proceribus petentibus ſolenne iusiurandum (quod ritè & ſecundum leges regnum adminiſtraturus eſſet) dare, & regum ſuperiorum acta, conſtitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim cōceſſa, rata habere (ne quid Lituanis ſuis derraheret) recuſarct.

Cazimirus recuſauit iusiurādum dare Polonis.

1450. anno. Conuentus minorū Pol.

Sequenti anno, nempe 1450. veris inirio conuentū rex egit Cracouiæ cū ſolis minoribus Polonis, de inquirēdis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimq; Petrus Saffraneccius vulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquiſitionem vulgò haberi. Verùm Ioānes Teneinius palatin° Cracouienſis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem diſſuaſit: non quod faneret is furibus & prædonibus, ſed quod agi quicquam, & ſtatui publicè cum rege nollet aduerſ° vniuerſæ Poloniæ conſenſum.

Petrus Saffranecius de latrocinio ſuſpectus.

Ioannes Teneinius palat. Cracouienſ.

Conuenerat enim inter proceres ſuperiorib° comitijs, ne pro iuſto rege Cazimirum haberent, quoad is iusiurandum, quod à ſe petebatur, præſtitiſſet. Quanquam ſolent etiam plerumque proceres pluſculum ſanguini ſuo & neceſſarijs indulgere, quo maiorem ſibi potentiam comparent.

Pol. noluerunt pro rege habere Cazimirum, donec iusiurādum ipſis daret.

Itaque ſoluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoque ipſi Saffraneccius inſidias tendere dicebatur. Miſit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conefpolium cum exercitu Ruſſorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rurſus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Moldauorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui ſe nothum Alexādri palatini filium eſſe præ ſe ferebat, dominatum apud Valachos, quaſi hæreditario iure ſecundum fratres legitimos ad ſe pertinētem inuaſit. Supererat adhuc paruus Eliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iuſſu regis à Ioanne Sennenio Oleſcio, Bogdanusque eiectus. Sed cùm Sennenius copias reduxiſſet, Bogdanus, qui in montana ſe abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui cum Alexandro ſentiebāt, bona pollicebatur, Alexandrū rurſus eiecerat. Ac deliberatum quidem eſt in conſilio regio, an rex Moldauiam omnino ſubigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexādro puero bonis in Ruſſia.

Conſultatio Pol. de Moldauia redigēda in formā prouinciæ.

Sed res magnæ difficultatis viſa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum vicinitatem, qui Bulgariam & vlteriorem Danubij ripā tenebāt. Conſultius viſum, vt alienis viribus & alieno periculo tam potentem hoſtem à ſe arcerent. Itaque Odrouanzus cum Coneſpolio, Valachis ipſis petentibus & opitulantibus, reducere iterum Alexādrum iuſſi ſunt. Atque hi tripartito agmine Moldauiam ingreſſi ſunt: Alexander enim Moldauos, Theodoricus Buciacius Podolios, cæteros verò Ruſſos Odrouanzus & Coneſpolius ducebant. Bogdanus imparē ſe eſſe hoſti animaduertens, in nemora ſeſe cum ſuis abdidit. Ac de pace tamen cum noſtris, dolos nectens, per internuncios egit: impētrauitque ea lege, vt Alexādri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Moldauiæ præeſſet, regique ſeptuaginta millia, quemadmodū Dlugoſſus ſcriptum reliquit, vel vt Bernardus Vapouius habet, ſeptem millia modò Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & certos pecorum greges quotannis penderet.

Pax cū Bogdano pal. Valachiæ.

Moldaui vectigales regi Pol.

Pace facta reuertebantur noſtri. Ibi Bogdanus circumductis ſuis per compendioſos calles, ſyluam apud Craſne pagū qua iter habebāt noſtri anguſto & impedito tramite, inſedit.

Bogd. fraus.

Sed ea de re edocti noſtri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi vocant, qui ſumma fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cum præſidio Moldauorū duce Burculabo & ala Podoliorum præmiſſis, ipſi expediti prælij fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honeſtè poti° occumbere, quàm turpi & fugę ſimili receptu perfido hoſti incruentā victoriā concedere, ſtatuunt.

Burculabus.

Cōplures tamē de exercitu iniuſſu prefectorū clàm ſe cū impedimentis ſubduxerūt. Sexta die Septēbris Bogdan° cū expedito agmine apparuit. Nec noſtri quāuis cōſternatis Valachis, qui cū Alexādro erant, pugnā detrectarunt. Equitatu noſtri, peditatu hoſtis pro loci opportunitate abūdabat: ſed eū tamē

peditatū equitatu texerat. Equeſtri pugna conſerta,& acriter inhærentibus noſtris, hoſtes cedentes, & huc atque illuc diſſipati peditum aciem oſtendêre. Nec eo ſegnius tamen à noſtris,quamuis iniquo genere pugnę,dimicatum eſt.Cadebant fortiſſimi quique de noſtris,qui in prima acie pugnā ciebant, & iam inclinari cęperat tota acies,cùm Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus,cum præſidiaria illa ſua manu adueniens,noſtris animum addidit, hoſtium verò ferociam & exultationem repreſſit, territosque in fugam vertit.Ita noſtri inſperata & cruenta victoria potiti ſunt.Multos enim fortes viros amiſêre:atque in his principes Odrouāzum palatinum,& Michaelē Buciaciū. Pugnatum eſt à manè vſque ad veſperū. Hoſtes fuga diſſipatos quatriduo Burculabus in ſylua conquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlorum, oppidi id nomē eſt,ſeſe recepit. Noſtri quamuis victores, valde tamē debilitati,& maiorem ex amiſſis fortibus viris dolorem, quàm ex profligatis hoſtibus lætitiam capientes,ſatis tunc habebant domū reuerti. Odrouanzum palatinum Ioannes frater archiepiſcopus Leopolienſis paucis diebus ſecutus eſt, mœrore confectus:cui Gregorius homo plebeius è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magiſter, cuius ſuperius meminimus,ſucceſſit.Nō multo pòſt Tartari,vbi de ſtrage Ruſſicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Ruſſiam vſque ad Grodecum oppidū & fines Belſenſium populabundi excurrerunt : parūque abfuit, quin Vuladiſlaum ducem Maſouium, Belſenſem dominatum ſecundum fratris mortem obtinentem, & venationi tunc vacātem,caperent:abactaq; ingenti hominum,pecudum & iumentorum præda,incolumes ad ſua ſe recepêre.Inde ingens mœrot atque luctus, ac metꝰ etiam geminato malo, non modò Podolios atque Ruſſos, verùm omnes Polonos afflixit, cū nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingruiſſet,ſuccurreret, rege in Lituaniam commorante,& conuentum cum Lituanis de Podolia & Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidem ora quietæ res fuêre per id tēpus. Nam Præmiſlus dux Toſcenſium coacto exercitu Seueriam epiſcopi Cracouienſis arcem oppugnauit: reiectus verò inde cū ignominia,tractum illum omnem diuexauit. Sed eum Sbigneus cardinalis coadunatis aliquantis copijs vltus eſt vſque adeò, vt eum ad petendam pacem, & ſatisfaciendum de damnis datis adigeret.

Moldaui Valachi fuſi fugatique.

Petri Odrouanzi & Michaelis Buciacij mors.

Barlorū opp. Moldauiæ.

Gregorius Sanocius archiepiſcopus Leopolien.

Tartari Ruſſiam & Belſenſem populantur.

...uerſia hoſte ...a à duce ...ſſeſſa.

Sbigneus ...nalis ducem Toſ... ...ſum ...ſcit.

Ad Pentecoſten demum ſequētis anni rex Petricouiam ad comitia venit: ibi actum rurſus de Sbigneo cardinali ipſo abſente.Nam eum rex, ne veniret, exorauerat: ſancitumque, vt is quidem principem in ſenatu locum obtineret: deinceps verò ne quis eum, atque legationis etiam Apoſtolicæ perpetuæ honorem rege & ſenatu inconſultis peteret aut vſurparet. Cracouiam deinde rex veniens, conuentum minorum Polonorū egit.Ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Poſnanienſis, Nicolaus Scora caſtellanus Caliſſienſis,& Laurentius Zaremba caſtellanus Siradienſis & præfectus Velunenſis nomine omnium maiorum Polonorum adfuêre. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrocinijs.Sed inquiſitionem nobilitas pleraq; abnuebat. Nec ea ſanè magnopere opꝰ erat,ſi rex in eos modò, quorum publica erant ſcelera animaduerteret, infameſque latronum receptu munitiones Berualdum & Velcinum in poteſtatem ſuam redigere voluiſſet. Velcinum Gelſ Sileſius, Berualdum Vulodicus Scrinnius vnà cum Catharina vxore latrocinans tenebat. Clauſum eſt autem à rege mercatoribus Polonis iter, & interdictum exportatione mercium Vratiſlauiam & in Sileſiā propter noua telonia ibi inſtituta: interdictumque externis mercatoribus,& præſertim Norimbergenſibus Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd noſtris victus quærendi rationes præriperent. Cum Boleſlao verò Oppolienſium duce rurſus prorogatæ induciæ. Cæterùm cùm rex iuſiurandū ſolēne poſceretur, impetrauit vt ea res differretur tantiſper,donec communis cum Lituanis conuentus ageretur. Atque is Parſouiam ad penultimam diem Auguſti indictus eſt. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinū minorum Polonorum cōuentu, vt ſeni groſſi in laneos pro neceſſarijs vſibus reipublicę cōferrētur: eiuſque pecuniæ quæſtores atq; diſpēſatores Cracouiēſis & Sendomirienſis palatini cōſtituti. Ibi Sbigneus arrepta occaſione,grauiter regē increpuit cùm de alijs quibuſdā peccatis, tum de Michaēlis Sigiſmundi ducis filij iniuria,& indigna ſupplicis repulſa; ob q̄ minꝰ ei proſperè cadetent omnia. Cumq; eum de ſentētia nō dimoueret, Deū teſtatus eſt, eum reum fore omnium, quęcunq; hominibus ac ditionibus ipſius aduerſa euentura eſſent. In Ruſſiam inde per Sendomiriā rex iter habuit. Venit autē ad cū Sendomitiā Dauid Muſtaphæ Amutathis

1416. ann. Comitia Petricouiæ.

De Cardinale & legatione conſtituta.

Conuentus Cracouiæ.

Latrocinia.

Vratiſlauiā ne proficiſcantur cum mercib. mercatores Poloni. Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.

Parſouiæ conuentus Polonorum & Lituanorum.

Sbigneus epiſcopus regem obiurgat.

Dauid Turca profugus.

rathis Tutcatum principis non ita pridem defuncti fratris filius:qui pulſus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat,& religionem Chriſtianam ſuſceperat:tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat:& à Cazimiro petebat, vt ſibi per eius ditiones rranſire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & ſplendida inſuper munera à rege accepit: ſed cùm ad Iſtri oſtia perueniſſet, Mahometemque poſt Amurathem patrem apud Turcas ſine controuerſia imperare didiciſſet, per Poloniam in Vngariam rediјt, & ibi conſenuit. Samboriæ cùm eſſet rex Cazimirꝰ, legatio Sophiæ reginæ & procerum Polonorum eum conſecuta eſt, rogans & admonens, vt ne Luſcũ à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat. Idem contendebãt, qui præſentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parſouienſia integram eam rem reiecit:& cupere ſe quidem Luſcũ Polonis adiungere, affirmauit, ſed prouidendum eſſe etiam atque etiam, ne Lituani ea re alienarentur. Veuit etiam

Maria palatina Valach.

eò Maria Eliæ defuncti Valachorum palatini vxor cum Alexandro filio, regis opem aduerſus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones, quas retinebant in Moldauia, Andreas Odrouanzus pręfectus Leopolienſis tueri iuſſus eſt. Comitia deinde Parſouiæ habita. Ad quæ Lituani non veniebant, niſi fides publica ipſis à Polonis daretur. Verùm ea negata ne quid fœderibꝰ derogaretur. Tandem rex obuiam eis egreſſus Lomaſos vſque, ſecum eos adduxit. Gaſtoudus tamen venire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorum poſtulata in eo conuentu fuerunt cùm de Podolia, Luſco; & cæteris eiuſdẽ oræ munitionibꝰ, tum de corrigendis fœderibus, quod ea ſe inſcijs non ſine contumelia ſua, & obnoxiæ ſeruitutis teſtificatione conſcripta eſſe dicerent. Itaque in eandem quoque ſententiam eis à Sbigneo cardinali cunctæ Polonię nomine reſponſum eſt; refutatumq́; euidentiſſimè illud, quod illi ſe inſcijs fœdera conſcripta eſſe aſſeuerabant. Nam & Mathias Vilnenſis epiſcopꝰ, & alij proceres Lituani negare non poterant, ſe ea poſteriꝰ approbaſſe; & iureiurãdo ſuo confirmaſſe, ſimulq́; de Podolia, & cæteris quæ ſibi vindicabant, profeſſos eſſe, ad Polonorum ius ea pertinere. Sumerent tamen ijs de rebus quos vellent ſiue iudices ſiue arbitros, vel regem denique ipſum commu-

Andreas Odrouanzus Alexandrũ Valachũ tueri iuſſus.

Conuentus Polonorum cũ Lituanis Parſouiæ.

Fides publica negata Lituanis.

Gaſtoudus.

Lituanorum poſtulata refutata.

nem principem, ne quam querendi anſam, neu quod diſſidij fomenrum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acceperunt. Ne vetò irritatis animis diſcedere tur, placuit in annum integram remi dif ferri ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu ſoluto rex in Lituaniã ad venationes ſeceſſit, rerum Valachicarum cura Ioanni Gijzouio caſtellano & præfecto Cracouienſi, Petro Samorulio Poſnaniẽſi, & Prædiborio Conieſpolio Sẽdomirienſi caſtellanis mandata, Polonicis verò quaſi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equitum Velunenſium cæde à Ioanne Gels prædone in conflictu quodam patrata. Tametſi potuit rex habere nonnullam excuſationem, peſtis vitationẽ:quæ grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quamuis magnus eſſet vndiq; Cracouiam hominũ concurſus Iubilæi gratia, quem Nicolaus 5. pontif.max.ad ſpacium vnius anni poſt peractum Romanum, Cracouiæ, Gneſnæ, Leopoli, & Vilnæ conceſſerat ea lege, vt quiſque dimidium eius, quod in itinere Romano impenſurꝰ eſſe videretur, in capſam publicè ad id paratam imponeret. Ex ea verò pecunia vt dimidium regi in ſumptꝰ belli contra Tattaros gerẽdi cederet: de reliquo dimidio dimidium Sophia regina in dotem egẽtium puellarum auferret, reliquum verò pontifici pro inſtaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cùm grauis vulgò eſſet ea æſtimatio, ad quartam redacta eſt. At illi, qui ad componẽdas res Moldauicas deſignati erant, dum moliũtur, interea Bogdanus à Petro Alexandri ſenioris notho filio (qui & ipſe ſibi ius in dominatu Moldauiæ vendicabat, & fœdus atq; ſocietatẽ cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolũ interfectꝰ eſt. Nec multo poſt, ipſum quoq; Alexandrum idẽ ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus eſt:feciſſetq́; adeò, ni ſe ille ſubduxiſſet. Reuerſus autem cum præſidio Polonorũ Alexander, nihil tamen propter hybernũ tempꝰ anni, & quòd Petrꝰ in interiora ſeceſſerat, agere potuit. Venit per id tempꝰ ad regẽ Philippi Burgũdionũ ducis legatio, auxilia vel pecuniariũ ſubſidiũ ad bellum Syriacũ contra Soldanũ Aegypti & Syriæ regẽ petens. Sed ei reſpõſum eſt, regẽ ſatis negocij habere, vt Tattarorum, qui & ipſi barbari ſint, vim à ſuis propulſet: tantũ abeſſe vt quietos laceſsẽdos ſibi eſſe putet. In Vngaria verò per idẽ tempꝰ Huniades gu-

Sileſij Velunenſem oram vexarunt.

Peſtis.

Iubilæum in Polonia.

Pecuniæ Iubilæi diſpenſandæ ratio.

Bogdanus Valachus interfectus.

Petrus dominatum inuaſit.

Philippi Burgundionum ad Cazimirũ regẽ legatio.

bernator Ioannem Iſcram, Caſſouiā & alias quaſdam in ea ora munitiones obtinentē, & ſibi dicto minus audientem, cùm inſidijs fruſtra appetiſſet, aperto bello adortus, monaſteriū, quod ille ꝓſidio munierat, obſidione cinxit. Sed Iſcra coadunato raptim de Boemis & Polonis quatuor milliū armatorum exercitu, laborantibus ſuis, deditioneq; Huniadi ſuperbè recuſanti offerētibus ſuccurrit. Commiſſo autē prælio, & obſeſſis tempeſtiuè erumpentibus, victus & magna clade affectus eſt Huniades cum ſexdecim millibus Vngarorum.

Huniad. ab Iſcra victus.

1452. ann.

Suitrigello obijt.

Luſcū Lituani occupauerunt.

Anni ſequentis, menſe Februario Suitrigello dux moriens Luſcum Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficij, & Polonorum beneficij: cùm illorū opera arcem illam atq; ditionem amiſiſſet, horum verò beneficio recuperaſſet, ac iureiurando ſeſe & præfectos ſuos nobilitatemq; omnē obſtrinxiſſet, mortuo ſe non niſi Polonis parituros.

Michael dux moritur.

Et eodē ferè tempore Michaël Sigiſmundi ducis filius apud Moſchos exulans veneno opera Lituanorū procerū, vt creditum eſt vulgò, in poculum inſuſo, extinctus eſt. Vtriuſq; corpus Vilnam relatum, honorificè à rege ſepultū eſt. Hos paucis diebus Petrus Chranſtouius epiſcopus Pręmislienſis præceſſit.

Polon fremitus aduerſum regem.

Magni inde motus in Polonia extiterunt, fremebantq; vulgò in regē tum ob Luſcum ipſo conniuente, atq; adeò aſſentiēte, vt creditum eſt, interuerſum, tum ob epiſcopā Præmislienſem Nicolao Blaſcouicio homini externo, nempe Sileſio, delatam. Habitaq; ſunt nonnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atque Ruſſis.

Legati Pol. ad regem.

Inde Ioannes Oleſſnicius palatinus Sendomirieſis, & Albertus Michouius caſtellanus Zauichoſtenſis publicè ad regem de Luſco, de Præmislienſi epiſcopa, ac de iureiurando exigendo allegati, ex itinere reuocati ſunt, cū caſtellan⁹ Cracouiēſis, rege volente & iubente Luſcū interceptū eſſe, affirmaſſet, ne conteptul eſſet ne illa legatio:

Pol. conatum contra regis ſententiā.

decretumq;, vt minores Poloni atq; Ruſſi Vuladimiriā à Lituanis nuper exuſtā reficerent, ꝓſidioq; firmarēt, & Luſcū quocunq; modo poſſent, in poteſtatē ſuam redigerēt. Sed irritum tamē decretum id fuit metu offenſæ regię, & ꝙ negligūtur ferè, q̄ à multis pariter curāda ſuſcipiūtur. Pręceptū eſt autē theſaurario & ſalinarū pręfecto, ne quā arma Luſcum, quamuis mandante rege, mitterēt. Hæc vbi regi renunciata ſunt, grauiter in Sbigneum cardinalem, & palatinos Cracouienſem atq; Sendomirienſem exarſit,

Querela regis apud conuentū maiorū Pol. de minoribus.

queſtum de ijs ad maiorū Polonorū conuentum miſit, quaſi illi regnum ſibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent. A proceribus autē petiuit, vt Sendomiriam ad Pentecoſten vindicādæ contumeliæ & ignominiæ ſuæ cauſa ad ſe venirēt.

Conuentus Sēdomiriæ.

Venēre Ioannes Vuladiſlauienſis epiſcopus, Lucas Gorcan⁹ Poſnaniēſis, Nicolaus Sarleius Breſtenſis, & Boguslaus Inouuladislauiēſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non vocati nominatim: ſed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, videbātur, à conſilio excludebantur. Nec tamen rex voti compos factus eſt, cùm omnibus conſtaret, illos quos rex accuſabat; immeritò ac falsò delatos eſſe. Vbi venit Cracouiā, venerunt & illi quadam die in conſilium, & grauiter cum eo expoſtularunt, quód aſſentatoribus aures accōmodaret, vt ſe pro hoſtibus traduceret, atq; infamiæ notam ſibi ſtuderet inurere.

Primores minorū Pol. expoſtularunt cū rege.

Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea ꝗ ſibi obijcerentur. De corrigenda quidē inutili atq; praua regni adminiſtratione, ſe ꝓ officio ſuo egiſſe, & conſilium captaſſe, neceſſarium magis, quàm vtile reipublicæ. Si quid ſecus fiat, quàm rex vellet, penes ipſum eius rei culpā eſſe, qui nec ipſe peccata ſua multa magnaque corrigeret, neq; ſalutaribus monitis obſecūdaret.

Regis facta reprehenſa.

Ocio, venationibus, epuliſq; vacantē eum aſſiduò, neq; cauſas afflictorum hominū cognoſcere, neq; de quiete atq; tranquillitate publica cùm à barbaris hoſtibus, tum à latronibus pręſtanda conſilia inire: Superiorū regum acta, conſtitutiones & prærogatiuas ſuas cuique ordini benignè datas, nō modò nō approbaſſe adhuc toto quinquēnio, ſed labefactare etiā per ſummam multorū iniuriā: Creberrimis & grauiſſimis ſubuectionib⁹ miſeros oppidanos & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis & monaſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equorū exigere: nuper adeò externo homini, ſuis longè dignioribus præteritis, Præmislienſem epiſcopā deſtinaſſe: Lituanis totum ſeſe dedere, Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculum & in familiarem vitæ conſuetudinem admittere: cum illis ſeria iocoſque miſcere: in illorum vſus atque amplitudinem Polonicum ærarium reditusque exhaurire: illis denique Luſcum & Podoliam à Polonorum iure abſtrahendā permittere, atque adeò fauorem opemq; ſuam ad id

Sbignei epiſcopi grauitas & libertas in dicendo

ad id impertiri. His de rebus plerisque crebro cum à ſe & priuatim & publicè admonitum, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus verba faciebat, nec tamen correxiſſe peccata. Itaq; deinceps abſtinere ſe velle conſilio regio, ne eius peccata approbare videretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pupillorum & viduarum cauſis vel cũ periculo vitæ ſuæ defuturum. Subiecerũt Cracouienſis & Sendomirienſis palatini, eandem ſuam eſſe ſententiã. Et cum dicto omnes de conſilij loco exceſſerũt, cæteris conſiliarijs, qui aderãt, tacitè eorum ſententiam ferè approbãtibus, ſed rege iritato mutire non auſis. Venerant ad regem nonnulli duces vicini; aderãt & aliorum legationes: quibus ſtudebat eum dare audiẽtiam, primoribus ſenatus in conſilium non venientibus. Itaq; actum cum his eſt, vtrinq; vt omnia, etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiam ad 24. diem menſis Auguſti indicebantur, penderẽt. Ita illis delinitis, auditæ ac dimiſſæ ſunt legationes.

Tattarorum excurſio in Podoliam.

Non multò pòſt Tattari improuiſa in Podoliam excurſione facta, propterea quòd ſtationes & excubiæ à Theodorico Buciacio prętermiſſæ erant, permagnã prædam abegerunt,

Rouum caſtellum captum.

& Rouum caſtellum quod noſtra memoria Bona regina inſtaurauit, & Barum appellauit, ceperunt.

Conuentus regis cũ magiſtro Cruciferorum.

Rex in maiorẽ Poloniam, & inde Neſſouiam profectus, Ludouicum Erlichauſium magiſtrũ cum epiſcopis & primoribus Cruciferorum ad ſe veniẽtem lautè & magnificè accepit, viciſſimque ab ipſo Toruniam inuitatus eſt. Interea Boleſlaus dux Oppolienſium non tam abſentia regis, quàm mutua eius cum proceribus offenſione ac diſſidio fretus, validã militũ manu è Boemis, Morauis, & Sileſijs conducta, bellum Poloniæ indixit:

Polonia à Sileſijs vaſtata.

Seuerienſem & Velunenſem tractum hoſtiliter vaſtauit. Id vbi rex cognouit, ſumere arma Polonos iuſſit. Sed nemo obtemperauit. Itaq; ipſe quidem Siradiam ad comitia cõtendit: aulicum verò comitatũ ſuum, ne tamen negligere prorſus res Polonicas videretur, ad reprimendã vim hoſtium ad oram Velunenſem miſit. Sed ea manus nulla re memorabili patrata, nonnullis peſte, q̃ in Sileſia & finitima Polonia tũc graſſabatur, abſumptis, ad regẽ redijt.

Induciæ cũ duce Oppolienſi.

Et commodum Boleſlaus de pace miſit. Igitur factæ ſunt cum eo rurſus vnius anni induciæ, interim vt de pace accuratiꝰ ageretur.

Comitia Siradia.

Lituanorum legatio.

In comitijs verò eadẽ, quæ pridẽ, cãtilena à Lituanorũ legatis ſuperbè & non ſine minis repetita. Eiq; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando & cõfirmatione importunius actũ.

Secretum conſilium.

Itaq; is in anguſtum redactus, cum octo primoribus conſiliarijs ſecretũ cõſilium habuit:

Regis excuſatio, quòd nõ præſtaret promiſſa.

& cùm aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo atque defectione Lituanorum poſtulatis Polonorũ ſatisfacere, annũ vnum impetrauit, vt interea Luſcum & primarias Lituaniæ munitiones in poteſtatẽ ſuam redigeret, theſaurũq; Lituanicũ in Poloniam trãsferret. Tametſi admonebat Sendomirienſis palatinus Oleſſnicius, vidẽdum eſſe, ne rex Polonos vana ſpe & pollicitatione lactaret:

Cautio regis.

eoque ſyngrapha ſiue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omnium illorũ ſignis obſignatum, archiepiſcopo aſſeruandum concreditum eſt: atque ita conuentus ille ſolutus.

Tattari Ruſſiam peruaſtarunt.

Sub illud verò tempus Tattari rurſus in Podoliam populabundi vſque ad Leopolim excurrerunt: & cùm ſe recedere ſimulaſſent, reuerſi quater, eos qui ex latebris ad meſſem prodierant circũuentos, in miſeram ſeruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cijzouium caſtellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouiẽſes in Ruſſiam ad reprimẽdam cum Ruſſis atque Valachis efferatam rabiem barbarorum proficiſci iuſſit, ipſe in Lituaniam, quamuis dira peſte afflictam, ad venationes ſeceſſit. Sed dum noſtri ſeſe comparant, Tattari præda onuſti diſceſsêre.

Lituani Tattaros in Ruſſiam immiſerunt.

Compertum eſt autem, à Lituanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim ij Radiuilum Hoſticouitiũ cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miſerunt.

Tattarorum ciuile bellũ.

Sed is cùm fortè in id tempus, quo Sadachmetes citeriorum Tattarorum dux cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus eſt, incidiſſet, excuſſus & exutus à victoribus, nudus dimiſſus eſt: Sadachmetes verò fugiens cum nouem filijs, & familiaribus ſiue purpuratis,

Murzæ & Vlani apud Tattaros.

quos Murzas & Vlanos illi vocãt, in Lituaniam, tanquam ad amicos, ſeſe recepit. Sed cum ſpes ſua feſellit.

Sadachmetes Tattarus à Lituanis in cuſtodia habitus.

Nam captus à Lituanis, & cùm paulò pòſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus Cauunę in cuſtodia vſque ad mortem aſſeruatus eſt, vt ea re hoſtem eius Ecigerem in amicitia continerent. Neque Cracouienſis ora à belli cladibus tunc immunis fuit.

Sileſij Poloniam vexarunt.

Etenim Præmislus Toſcenſium, & Ioannes Oſuencimenſium Sileſiorum duces coactis nongentis mercenarijs militibus equeſtribus atque pedeſtribus, finitimam ſibi oram

Poloniç impunè populãdo longè lateq́; peruagati ſunt, nacti occaſionem commodam, quòd ſine vllo præſidio tũc ea loca eſſent, proceribus cum nobilitate ob ſæuientem Cracouiæ & circumquaque peſtem partim dilapſis, partim extinctis. Cauſa verò belli fuit, bellũ aliud inter Petrum Saffranecium & Vulodicum Scrinnium de Berualdo geſtum: cuius incommoda vt à finibus ſuis duces illi propellerent, duo millia florenorũ Saffranecio promiſerant. Itaque Saffranecius cùm ſua cauſa id bellum motum eſſe intelligeret, è Maleſſo caſtello de illis capto, & Bendino ditiones eorũ cum centum equitibus totidemq́ue peditibus viciſſim infeſtauit, vſq; adeò vt homines tributo pacem vulgò redimere cogeret. Et iam duces etiam ipſos tædiũ eius belli cœperat, propterea quòd ſtipendijs exhauſti erant. Quamobrem pacem à Saffranecio petiuerũt & impetrarunt his legibus, vt profiterentur, iniuſtè ſe Poloniæ bellũm intuliſſe: captiuos dimitterent: & ſupra duo millia prius promiſſa, octingentos florenos ipſi annumerarent. Ille verò Maleſſum eis viciſſim redderet. Atque hęc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Præmiſlo verò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factę, propter hyberni cœli, quo hæc gerebantur, inclementiam. Nec tamen is fidem ſeruauit. Nanque mercatores Cracouienſes Vuratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòſt diripuit. Per idem tempus, cùm Fridericus Cæſar altero diademate præter morem, ac tertio de more vnà cum noua nupta Leonora regis Portugalliæ filia Romæ à Nicolao pontifice, fauentibus cunctis Italis, coronatus in Auſtriam reuertiſſet, neque redderet Auſtrijs, Vngaris & Boemis Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiſcẽs promiſerat, obſeſſus ab ijs Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eum è tutela ſua, Auſtriaque ceſſit. Nec multò pòſt miſſi ad Ladislaũ in Boemiam à Cazimiro rege Polonorum legati Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus, ac Derslaus Rithnianius præfectus Sendomirienſis Elizabetham ſororem eius petitum in matrimonium, optatum reſponſum retulerunt. Nec tamen pacta ſponſalia tunc confecta ſunt, ſed reiectum id Vuratiſlauiam, quò Ladislaus è Boemia ſeſe venturum promittebat. Nec ſcio, an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias, verùm ad cohoneſtandam coronationẽ Ladislai miſſi, iniuſſu regio matrimonij & affinitatis mẽtionem fecerint, vel ipſi vltro ea de re compellati ſint. Eoq́; nihil tunc effectum, & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcens cuncta gerebat legatio paulo pòſt ad Cazimirum venit, animum eius de nuptijs exploratura, quemadmodum ſcribit Vapouius. Hoc anno cùm Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoq́; fœdere, quod cum Conſtantinopolitano Imperatore cõſtitutum habebat, in ora Propontidis ſumma celeritate arcẽ excitaſſet, claſſemq́; armaſſet, qua Græcos quaſi obſeſſos teneret, ne libero mari vterentur, Nicolaus pontifex Iſidorum metropoliten Kiouienſem, legatum miſit Conſtãtinopolim: qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Ruſſis ſuis quod ſe cũ Latinis in concilio Florentino coniũxiſſet, pulſus Romam reuerterat. Cùm autem is metu Turcicę claſſis penetrare eò non poſſet, ad Alphonſi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opẽ confugit. Habebant ij tunc pariter claſſem inſtructam aduerſus Soldanum AEgypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus, Turcarũ claſſe deuicta ac diſiecta, ad Imperatorẽ Conſtãtinopolim deductus eſt. Nihilo tamen minus Mahometes inſequenti anno eam vrbem obſedit, & acriter oppugnauit, & poſt quinquageſimum obſidionis diem Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cepit, & imperatorẽ Conſtãtinum Palęologum fortiſſimè dimicantem ad portam vrbis interfecit. Nec multo pòſt Getlucæ, cùm cognouiſſet eum ab imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs affectũ fuiſſe, iuſtam proditionis mercedem diro ſupplicio exoluit: ſedemq́ue imperij Cõſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tattari improuiſo in Lucenſem & Oleſcenſem oram excurſionem fecerũt, & ad nouem millia captiuorum, ingentẽq́ue aliam prædam abegerunt: ijdemq́; iterũ ad Paſcha aucti numero, Trebouulieñſem agrũ depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioãnes Laſſcius Zincouienſis, Ioannes Niemez, quo nomine Poloni Germanũ appellant, Laticiouienſis, & Mathias Medibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædamq́ue omnem excuſſerunt. Trecenti cùm è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate noſtrorum animaduerſa ſeſe recollegiſſent,

Peſtis. — *Saffranecius Sileſiam infeſtauit.* — *Maleſſum caſtellum.* — *Pacta Saffranecij cũ Sileſijs ducibus.* — *Mercatores Cracouiẽ. direpti à duce Toſcenſi.* — *Fridericus Imperator bis Romæ coronatus.* — *Frider. idem obſeſſus in noua ciuitate.* — *Ladislaus rex ſui iuris factus.* — *Legatio Cazimiri ad Ladislaũ regem Vngar. & Boem.* — *Ladislai regis & Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.* — *Turca Carmaniam & Cõſtãtinopolitanum imperium ſubegerunt.* — *Iſidorus Ruſſus cardinalis legatus ad Imperatorẽ Conſtãt.* — *Iſidorus cardinalis pulſus à Ruſſis.* — *Turcica claſſis diſiecta à Chriſtianis.* — *Cõſtantinopolis capta.* — *Proditionis iuſta merces.* — *Turcici imperij ſedes Conſtãtinopolim tranſlata.* — *1453. ann.* — *Tattarorũ excurſio in Ruſſiam.* — *Laſcy.* — *Tattari ad internecionem cæſi à Ruſſis.*

ſent, poſtero die denuò cum noſtris manus conſeruêre. Sed ij quoqne non reſumptis prorſus ex rrepidatione nocturna ſuorumque ſtrage animis, paruo negotio fuſi. Reliquias fuga diſſipatas Brariſlauienſes exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt, ita vt ne vnus quidem euaſiſſe exiſtimetur.

Alexander palat. Moldauiæ tuetur in verba regis Pol. abiectus.

Per hoc tempus Alexander palatinꝰ Moldanorum cum paternum dominatum adiuuantibꝰ Polonis recuperaſſet, in fide regis atque Polonorum ſemper ſe fore iureiurando coram legatis regijs dato, & litteris conſignatis, vnà cum cõſiliarijs ſuis profeſſus eſt, & ſocietatem belli totis viribus contra Tattaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit. Per idẽ tempꝰ Vuladiſlaus archiepiſcopꝰ Gneſnẽſis, qui Oporouiam arcem muniuit, vita defunctus, Ioannem Sprouium gẽte Odrouanzum præpoſitum Sendouirienſem, canonicum Gneſnenſem, & ſcribam regiũ accepit ſucceſſorẽ, cùm plura ſuffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiã regis tuliſſet.

Oporouia arx. Ioan. Sprouiꝰ Archiep. Gneſ. electus.

Tametſi Vapouius ſcribit, Strempinio magis fauiſſe regem: ſed à ſenatu perſuaſum poſtea, Spronium, vti digniorem, ipſi prætuliſſe. Archiepiſcopum Mathias Vilnenſis, & Paulus Camenecẽſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt.

Comitia Parſouiæ.

Menſe Iunio rex apud Parſouiam Polonorum ſimul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamẽ Lituani proceres nõ adfuerũt, inſidias neſcio quas cauſificãtes: legationem modò miſêre, quæ vſitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq́ue Podolia & Volynia cantilenam occineret.

Lituanorum legatio.

Refelluntur Lituanorum poſtulata.

Proferebant noſtri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuis ipſorum argumentis Lituanos refellebant, quod ij dicerẽt oppigneratam Viroudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliã quadraginta millibus aureorũ fuiſſe. Vel inde enim liquidò conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoudo vnà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſſione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue regem, ſiue pontificẽ maximum, ſeu quem alium principem vellent. Tattarorum principem ſiue Cæſarem illi edebant. Quod cùm indecorum, atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa eſt legatio, vt intelligerẽt Lituani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt autem à rege & nonnullis conſiliarijs, vt in aliud tempus res tota adhuc reijceretur. Sed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vnladiſlai & Boleſlai Maſouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Pruſſicarum, & Magiſtri, totiusque ordinis Crucigerorum.

Ticocinum et Gonianzum à Lituanis intercepta.

Maſouij Ticocinum & Gonianzum oppida, à Lituanis intercepta, repetebant: Pruſſi aduerſus iniurias & impotentem dominatum Crucigerorũ opem regis implorabant.

Pruſſi regis opem implorant contra Crucig. rat.

Crucigeri cõtra, ne rex aduerſus fœdera Pruſſis adeſſet, poſtulabant. Reſponſum eſt Pruſſis & Crucigeris, Regem veluti Chriſtianũ principem diſſidia nolle alere. Si eo arbitro vti vellent, non recuſaturum. Maſouijs durius rex inconſulto ſenatũ & non ſine cõminatione reſpondit.

Rex obiurgatur à Sbign. & ſenatu.

Quocirca grauiter à Sbigneo cardinali obiurgatus eſt: Non eſſe regium, aſperioribus dictis aut factis quenquam lædere. Inter apes quoq; regem aculeo carere. Maſouios duces, non modò non contumeliosè, ſed honorificè accipi oportuiſſe, quippe qui ſocij & conſanguinei Polonorum, & propinqui regis ipſius eſſent. Ad hæc, cauſam illam ad vniuerſam Poloniam attinere. Non paſſuram eam, ſocijs atque adeò ſibi iniuriam illã fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri ſenatores, & gratias ei egerunt. Itaq; moderatior poſtea rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmãdis actis ſuperiorum regum & principum cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit.

Lituanorum contumacia aduerſus regem.

Admonuit regem contemptꝰ Lituanici, cùm quod vocati ab eo ad comitia non venirent, tum quod alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu ſuo agerẽt. Admonuit & periculorum atque inſidiarum, quibus ab eis identidem appetitus eſſet.

Polonorum obſequium.

Contra, Polonorum fidem, ſtudia, obedientiam, atq; etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitq́ue, vt his viciſſim quàm illis propenſiorem ac magis propitium rex ſeſe exhiberet: hisꝙ quam illis fidelioribus atque beneuolẽtioribus conſultoribus vteretur: illorũ contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum ſe vigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam ſperaret. Se volentes lubentesque ipſi dicto audientes eſſe: etiamſi fortuna paginam verteret, ſe nihil de ſuis erga ipſum ſtudijs mutaturos eſſe. Illos, qui ſecundis ipſius rebus tam infidi eſſent, quales futuros eſſe ſperare deberet reflãte fortuna? In hãc fermè ſententiã cæteri quoq; omnes multa dixêre. Audiuit hæc rex ſubtriſtis demiſſo capite, & crebra ex imo pectore trahens ſuſpiria. Hæc ita quidem

dem Dlugoſſus de Parſouienſibus comitijs memoriæ prodidit: idéque Ioannem Oſuencimenſiũ ducem ſuperiori anno neceſſitate adductum, cùm arx Oſuencimẽſis à noſtris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus tranſactione facta, arcẽ certis cõditionibus dedidiſſe memorat. Sed extant in archiuo regio pacta ipſius Ioannis cum proceribus Poloniæ hoc demum anno non Cracouię, ſed Parſouię, & quidem abſente rege cõuenta: quibus ille recepit arcem Oſuencimenſem, quæ tunc obſidebatur, ſe intra certos dies caſtellano & præfecto Cracouienſi traditurum eſſe, & ad regem in Lituaniam profecturum veniæ petendę, dedendique ſe ſe ipſi gratia. Quòd ſi repulſam ab eo paſſus fuerit, ſe ei mille & octingentos aureos partim mutuò ſibi datos, partim in ſtipendia militũ & bellum expẽſos, ad medium menſem Auguſtum exoluturum eſſe: ac tum demũ vt ſibi arx ſua redderetur. Deinde rex, ſi vellet, iniuriam ſuam ſuorũque perſequeretur. Quod ni ad eã diem exoiueret, poſt id tempus pro damnis quoq; deligendorum vtrinque arbitrorũ arbitrio regi ſatisfaceret, priuſquã ſibi arx redderetur. Quòd ſi ipſe è viuis excederet, pacta hæc ad Venceslaũ fratrẽ Zatorienſium ducem pertinerent. Quas cõditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiã recepit. Parſouia Petricouiã ad alia comitia ad diem natalẽ diui Ioãnis Baptiſtæ indicta itum eſt. Ibi fortaſſis acta ſunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugoſſus Parſouię acta eſſe prodidit. Ibi quidem prolata eſt ab archiepiſcopo regis promiſſio diplomate conſignata, poſtulatumque à rege, vt ei promiſſioni tandem ſatisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, reſpondit ille: Non licere ſibi aduerſum priori iuriiurando, quod Lituanis dediſſet, iuſiurandum dare: daturum tamen, ſed vti regem modò Polonorum, non etiam vti Lituanorum principem. Captioſum, ſicuti reuera erat, id iuſiurandum viſum eſt. Itaque inſtare proceres vnà cum Sophia regis matre, vt captione illa rex abſtineret: & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempublicam per ſe ipſe diligentius [ad miniſtraret: Lituanos à ſuo contubernio amoueret: quatuor viros de primoribus Polonorum ſenatoribus publicè deſignandos ſemper in conſilium adhiberet, ac de illorum ſententia cuncta ageret ac decerneret: quæ verò præter ſententiam ipſorum acta vel decreta forent, vt irrita eſſent: ſtationes & ſubuectiones vti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius

Oſuencimenſis dux Parſouiam profectus.
Oſuencimenſis ducis pacta cum Polonis.
Comitia Petricouiæ.
Polonorum poſtulata à Rege acerbiora.

non eſſe expectaturos, quin ſibi reiq; ſuę publicæ aliter proſpicerent: dictisque facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò ſeſe obſtrinxerunt, neutiquam deſuturos eſſe patriæ reipublicæ. His tandem tam importunis poſtulatis atque etiam minis motus Cazimirus, iuſiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera poſtulata remiſerunt, ſiue adeò in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ægrorum regis animum exacerbarent: ſimul ſperantes eum tempore ſanatum iri: Præmiſlo Toſcenſi è ſenatuſconſulto induciæ in biennium conceſſæ: itemque Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppolienſibus ducibus. In nonum vſque diem tunc durauêre comitia: quod quidem velut nouum & inuſitatum Dlugoſſus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cùm in tertium, interdum in quartum & quintum etiam menſem durant. Rex Petricouia diſcedens, paucoſque dies Cracouiæ cõmoratus, in Lituaniam ſeceſſit. Ratus autem Ioannes dux Oſuencimenſium abſente eo obiatam ſibi eſſe occaſionem recuperandi arcem Oſuencimenſem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Cu. ropatuua regio nomine obtinebat, facta manu ſubitaria, eam adortus eſt. Sed repulſus à noſtris cum ignominia, ruinas vetuſtæ arcis, cui Voico nomen fuit, refecit, indeque latrocinio vexare Poloniam cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atque ſuos comitatus duce Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi ad obſidendam eam arcem miſerũt: & facilè ea per vim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui voluntarij ad eam militiam concurrerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet. Interea pax data Ioanni petenti ea conditione, vt accepto certo precio, de quo tunc conuenit, omni prorſus ditione Oſuencimenſi regi Poloniſque cederet. Sic tandem Oſuencimenſis regio longo quaſi poſtliminio in ditionem Polonorum redijt: nobilisque omnis eius oræ ſequentis anni initio ſolenni iureiurando fidem ſuam regi & regno obſtrinxit. Quanquam ne poſtea quidem quieuit Ioannes, donec repetitis identidem pactis, aucto que pretio poſt tertium annum ius omne ſuum regi conceſſit. Per hæc tempora maiores in Pruſſia motus à nobilitate & ciuitatibus contra Crucigeros extiterunt, cùm Imperator Fridericus, quem iudicem partes ſibi ſumpſerant, illos non modò nõ vindicaſſet ab intolerabilibus impotentium dominorum iniurijs & contumelijs

Polonorum proceres cõfœderatio.
Iuſiurandum regis Poloniæ datum.
Comitiorum nouum decret.
Oſuencimenſis arx fruſtra tentata à Ioanne duce.
Voicum arx inſtaurata.
Oſuencimenſis principatus redijt in poteſtatem regni Pol.
1454. ann. menſis conuentus iura-Oſuencij ant in verba regis Polon.
Friderici Imperatoris arbitrij inter Pruſſos & Crucigeros

melijs & tyrannide, verùm etiam confœderationem ipſorum aduerſus eos publicè initam, decreto ſuo abrogaſſet, nobilitati quidem pœnam, prærogatiuarum ſiue priuilegiorum omnium amiſſionem, ciuitatibus verò ſexcentorum millium florenorum mulctam irrogans, atque ita duriori ſeruituti illorum eos addicens. Itaque illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, coſpiratione inter ſe facta, pleraſque omnes munitiones & oppida ſex & quinquaginta in poteſtatem ſuam, eiectis Crucigeris, redegerunt: miſſaque ad regem ſplendida legatione, ea omnia, ſeque, & omnem Pruſſiam, Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem terram ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa eſt.

Pruſſi ſe & munitiones ſuas regi Polon. dedunt.

Nuptiæ Caſimiri regis cũ Elizabetha Alb. Cæſaris filia.

Nam rex ad nuptias in illud tempus cõſtitutas feſtinabat: quò etiam frequens ſenatus (quo inconſulto nihil de re tanta ſtatuere poterat) cõuenturus erat. Nona die Februarij noua nupta Cracouiam ſplendido comitatu aduenit, à rege ipſo vnà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millium aureorum numûm fuit promiſſa, ea conditione, vt ea penes regem remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſſiſſet. Nec tamen ea numerata eſt. Rex verò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus & Velicienſibus conſtituit.

Contẽtio inter Card. & Archiep.

Poſtridie contentio inter Archiepiſcopum & Sbigneum cardinalẽ fuit de nuptiali ceremonia, vter eius adminiſter eſſe deberet: quòd ille Archiepiſcopus & primas, hic cardinalis & Cracouienſis epiſcopus, vbi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem, vt Ioanni Capiſtrano eum honorem deferrent. Erat autem is Italus non ignobilis de ſodalitio Franciſcanorum, qui ſe Obſeruantes & Bernardinianos appellant; doctrina, facundia & ſanctimonia vitæ pollens; vſque adeò vt multis miraculis eam comprobaret. Suſceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratiâ: & cũ in ea re apud Boemos non multum profeciſſet, à Sbigneo cardinali accitus, annò ſuperiori Cracouiam effuſa obuiam omni penè ciuitate cum ſacerdotibus & epiſcopo atque ipſo etiam rege & regina, aduenerat: & poſita in foro, ac deinde hyberno tempore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina virtute ſanabat: autorque fuit Sbigneo, vt cœnobium omnium primùm in Polonia ſuo ſodalitio ſub arce ad Auſtralem portam vrbis conderet.

Ioan. Capiſtranus Franciſcanus vir ſanctus in Polon. venit.

Cœnob. D. Bernardini.

Huic ergo tunc datum eſt negocium, nouos coniuges ritu ſolenni coniungẽdi. Sed cùm is neque Polonicam, neque Germanicã linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionẽ adiudicaret, Sbigneus vtriuſq; linguæ peritus cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus verò ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Poſt hæc Pruſſorum legati, quorum princeps Ioannes Baſenus erat, in ſenatum introducti, facta audientia prolixè expoſuerunt, quà improbitate, & quibus artibus Crucigeri Pomeraniam & Michalouienſem tractum olim Polonis intercepiſſent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Maſouiam, cæteramq; Poloniam parentem ſuam ferro & igni debacchati, in ſolitudinem ferè eas oras redegiſſent: quàm inſidam incertamque pacẽ cum Polonis colerent, ſemperque coluiſſent: deinde quàm acerbo, crudeli, cõtumelioſo, & impotenti dominatu in ſe vſi eſſent, atque etiam tum vterentur: commemorabant eorum rapinas, ſtupra, & libidines in vxores, liberoſque ſuos è complexibus maritorum atque parentum abſtractos. Quòd ſi qui contra mutire auſi eſsẽt, in eos verbera, vincula, & ſexcenta tormentorum genera, capitis deniq; ſupplicia deprompta eſſe.

Pruſſorum querelæ de Crucigeris.

His tot ac tantis malis vt occurrerent, ſe confœderationem quandam, quam ligam vocabant, inter ſe feciſſe. Eam verò à duobus Magiſtris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Crucigeris præerat, abrogari cœpiſſe, & Imperatoris Friderici opem contra ſe quaſi rebelles ſubditos imploraram eſſe. Ad eum ſe legationẽ ſplendidam purgandi ſui, Crucigerorumque accuſandorum cauſa miſiſſe: legatos ſuos per Morauiam iter facientes à latrunculis, quos Crucigeri ſubornauiſſent, captos, & in vinculis aliquandiu aſſeruatos, & ad extremum dimiſſos, ad Imperatorem perueniſſe. Ibi cùm is ex compromiſſo iudicium inſtauraſſet, nihil æqui ſe impetrare potuiſſe, eoque re adhuc integrâ iudicem illum recuſaſſe. Nihilo tamẽ minus inſtantibus aduerſarijs, & legatis principũ Germanorum, quos ij corrupiſſent, adiuuantibus, non modò abrogatum eſſe fœdus ſuum,

Confœderatiõ Pruſſorum.

Pruſſorũ legati capti.

Pruſſi indicẽ Fridericũ imperatorem recuſarunt.

ſuum, verùm etiam ſexcentorum millium florenorum mulctam ſibi dictam eſſe: atque adeò infamia ſe notatos, & libertatè priuilegijsq́ue ſpoliatos, ſeruorum aut pecudum in morem tam impotentibus dominis addictos eſſe, & ab ijs deinde trecẽtos morti deſtinatos. Eam tyrannidem ſe diutius ferre non potuiſſe: ſed ſumptis armis Crucigeros eorumq́ue magiſtratus & præſidia ex oppidis, vrbibus, atque arcibus pleriſque omnibus eieciſſe, neq; deinceps

Pruſsi Polonos pro iuſtis dominis agnoſcunt.

in poteſtate eorum fore. Scire autem ſe probè, à Polonia ſe, orasq́ue illas à ſe cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per vim ac per ſummam iniuriam auulſas fuiſſe: non ignorare, Crucigeros initiò Polonorum beneficio in illis oris conſediſſe. Ad illorum igitur, qui & Crucigerorum patroni, & iuſti domini ſui eſſent, opem ſe ſupplices cõfugere, eisq́ue ſe ſuaq́ue omnia dedere: orare, ne ſe in extréma ſua neceſſitate deſpicerent, neue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem eſſe, quòd Poloni vererentur, ne ea re

Crucigeri fœdera cum Polonis violarunt.

fœdera cum Crucigeris violarent. Iam ab illis prius violata eſſe, cũ ciues Choſnenſes, propterea quòd ij ſe vrbemq́ue ſuam bello adacti Polonis dediderant, contra quàm in pacificatione conuenerat, capitis ſupplicio affeciſſent, & noua fœdera cum Lituanis aduerſus Poloniam dudum iciſſent. Non voluntate Crucigeros, neque pacis colendæ ſtudio, ſed vi à ſe adactos, pacem cum Polonis feciſſe, & in eam diem ſeruaſſe. Se enim cunctam ſuperiorum bellorum molem, dum illi Marieburgenſis arcis mœnibus ſeſe ferè continent, ſuſtentaſſe: defeſſos autem & exhauſtos, ad pacem illos impuliſſe. Non aliena Polonos occupaturos, verùm ſua recepturos eſſe, quæ ipſis ſedes Apoſtolica aliquoties adiudicaſſet: ſpondere autem ſibi fortunam regis, & Polonicæ gentis virtutem, illa omnia è ſententia ſua ipſorumq́ue proceſſura eſſe. Nec ſe ſibi defenſoribusq́ue ſuis eſſe defuturos. Huiuſmodi ferè fuit Pruſſorum oratio. Relata re ad ſenatum. Vera eſſe quæ dicebantur à Pruſſis, omnes recognoſcebant: meminerant multi, Crucigeros

Crucigeri quomodo ſe geſſerint contra Polonos.

quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupiſſe: & ad extremum, vt Pontificis maximi & Baſileenſis concilij authoritate id ſibi facere liceret, elaboraſſe: ciues Choſnenſes, propterea quòd ſe regi in bello dediderant, contra pacta & iuſiurandum ſuum immaniter interfeciſſe: commercia cum Polonis capitali ſupplicio Pruſſis interdixiſſe. Memorabant ſeniores, eos cum hoſtibus Polonorum conſilia & arma ſocia non ſemel coniunxiſſe, Polonisq́ue pium aduerſus barbaros bellum diuerſa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infeſtaſſe: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem eſſe. Hæc tunc in ſenatu commemorabantur: ſed tamen de acceptanda deditione variabant ſententię. Cenſebant multi: Non-

Senatus Polonici varia ſententia de recipiendis Pruſsis.

nulli, quorum princeps Sbigneus fuit, diſſuadebant: alij verò ad comitia rem integram reijciebant: cuius ſententiæ Tencinius palatinus Cracouienſis author erat. Nec deerat ſuis ex altera parte Crucigerorum legatus, theſaurarius

Crucigeri non deſunt ſibi.

eius ordinis, qui ad cohoneſtandas regias nuptias miſſus, quinquaginta millia florenorum ad corrumpendos proceres Polonos ſecum attulerat. Atque is cùm vniuerſos publicè fœderum admonebat, tum priuatim ſingulos orando & pollicendo prenſabat. Ad extremum clientes ac vectigales regi Polonisq́ue Magiſtrum atque Crucigeros in futurum omne tempus fore promittebat. Quo circa quindecim plus minus dies conſultando abſumpti ſunt. Legati Pruſſorũ vbi cõperendinari rẽ animaduertêre, contẽderunt à rege, ne differret: alioq; ſe alios dominos & patronos ſibi quæſituros eſſe, qui obuijs, quod aiant, vlnis tam luculentam conditionem accepturi eſſent. Apparebatq́ue eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos eſſe. Nam is cupere id ſe ſignificabat. Interim afferebatur è Pruſſia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri. Magiſtrum & Cruci-

Crucigerorum res minus proſperæ.

geros in anguſtum redactos, Marieburgi & Srumæ ferè munitionibus ſeſe tueri: Brodnicĩã arcem, ne in aduerſariorum poteſtatem veniret, Ioanni Coſcelecio Inouuladislauiẽſi palatino à commendatore ſiue præfecto traditam eſſe. Nam oppidum in fide Crucigerorum manſit. His igitur impulſi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & inſperatam occaſionem recuperandi ea, quæ maiores ſui olim amiſerant, vix vnquam poſtea redituram, ſibi elabi paterentur, deditionẽ Pruſſorum accepère: tametſi præuidebant nonnulli motus

Pruſsi à Caſimiro rege Polon. in fidem accepti.

bellorum qui inde conſecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipſas colliſuri eſſent: verebanturq́ue quorſum tanta illa & inopinata proſperitas ad extremum euaderet. Theſaurarius vbi acceptam eſſe deditionem didicit, abſque mora Cracouia diſcedens,

in Si-

In Sileſiam, indeque in Miſniam & Saxoniam, mercenarios milites conductū contendit. Prius tamen aculeum, & veluti ſeminarium quoddā inteſtini mali atque diſſidij, quo diſtinerentur noſtri, immiſit, cùm Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factioſum, & latronum, ſarum atque ſicariorum, vt inquit Dlugoſſus, ſocium & fautorem, donis promiſſiſque clam corrupiſſet, vt bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Et facilè id erat perſuadere homini turbulento, & huiuſmodi rebus aſſueto, & qui ſe ob id regi boniſq; omnibus inuiſum eſſe intelligeret. Nō latuit hoc regem atque proceres. Verùm nōnullis res viſa incredibilis. Alij porrò diſſimulando ſanatum iri inſaniam eius iudicabant. Miſſi extemplò in Pruſſiam Andreas epiſcopus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius, iuſiurandum ab vniuerſa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in verba regis datum acceperunt. Epiſcopi in aduentum regium dilati ſunt: arces, quibus rex iuſſerat, traditæ. Quanquam Torunenſes, Elbingenſes, Gdanenſes, & Kynixbergēſes, ſiue Regiomontani ciues, eas, quæ vrbibus ſuis imminebāt, diruerant. Quæ res neque noſtris, neq; Pruſſicæ ipſi nobilitati placuit: ſed neq; aduerſandi, neque factum reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgenſis nouam Marchiam, quæ Caſſubiæ pars fuit antiquitus, detrectantem & ipſam Crucigerorum imperium, in deditionem accepit, miſſaque ad regē legatione, vt cum bona eius venia id fieret, petiuit, auxilia contra Crucigeros pollicens. Sed nihil certi reſpōſum eſt, propterea quod Stolpenſium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & ſuo quodam iure ſibi vendicabat, & in clientela & fide regis fore ſe vnà cum ditionibus ſuis, duoque millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum reſponſum datum. Tametſi Vapouius, Marchionem occupatione Caſſubiæ, quæ iuris fuiſſet Polonici antiquitus, abſtinere iuſſum eſſe ſcribit. Ni faceret, vi & armis depulſum inde iri. Vngarorum quoque & Boemorum rex Ladiſlaus eam ditionem iure quodā ſuo repetebat. Miſit deinde rex legatos ad Ladiſlaum quidem Nicolaum Chranſtouium tribunum Cracouienſem, ad Imperatorem verò apud Ratiſponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pontificem maximum Ioannem Brezium Luteci filium iureconſultum, qui factum ſuum defendērent, & Crucigerorum querelas refellērent: ipſe Breſte Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his conſtituit, vt Liuonienſium auxilia tranſitu in Pruſſiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Ruſſis aduenêre. Decretum autem ibi eſt, vt rex Toruniam ſe conferret pacandæ Pruſſiæ cauſſa: Cuiauios atque Dobrinios, ſi opus eſſet, ad aulicum comitatū ſuum in auxilium Pruſſorum, qui tunc Crucigeros Marieburgi & Stumæ, & in Brodnicienſi oppido ipſi per ſe ſimul & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto obſidebant, adiungeret.

Petrum Saffranecium redemptum à Cruciger. latrocinio turbas Polon.

Pruſſi iurant in verba regis.

Arces à primarijs ciuit. Pruſſiæ dirutæ.

Noua Marchia à Frid. Brādeburg. occupata.

Frid. march. & dux Pomeran. legationes ad regem Cazim.

Legationes à Cazim. rege ad regem Vng. & Boemiæ, ad Imper. & ad Pontif.

Comitia Lēcicia.

Cruciġ. obſeſſi à Pruſſ.

Maſouij verò duces fruſtra iterum à rege & Lituanis ſua ibidem repetiuerūt, quāuis omnes copias ſuas regi ad Pruſſicum bellum pollicerentur. In Pruſſiā deinde itum eſt, magna & ſplēdida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu ſolēni iuſiurandum in verba Cazimiri & ſucceſſorum eius regum Polonorum, tribus palatinis in ſua quoque ſatrapia præeuntibus. Epiſcopi quoque tres, nempè Arnoldus Culmenſis, Gaſpar Pomeſanienſis, & Nicolaus Sambienſis, cum ſuo quiſque ſacerdotum collegio in verba regis iurarunt, abiectoque regis permiſſu, cultu Crucigerico, veterem habitum Diui Auguſtini regulam profitentium reſumpſerunt. Quartus Franciſcus Varmienſis apud Crucigeros Marieburgi erat: ſed collegium tamen eius vnà cum cæteris iuſiurandum dedit. Ladiſlai deinde regis legati Boemi Ioannes Bernſtenius ſiue Roſembergius, & Sdencus Coſtca (nam Chranſtouius nihil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum rege, quod ſuo rege inconſulto Pruſſorum deditionē ſecus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepiſſet: poſtularuntque vt Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad conſtituendum de rebus Pruſſicis: quarum cura magnopere ad regem Boemorum pertineret, quod & patronus Crucigerorum eſſet; & Pruſſiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brādeburgenſis fratre germano à Crucigeris in deditionem accepiſſet. Interim autem, vt Cazimirus obſidiones inſti-

Maſouiorum preces irritæ.

Epiſcopi Pruſſici iurant in verba regis Polonorum, et cultum Crucig. abijciūt.

Varmienſe colleg. iurat in verba regis.

Ladisl. Boemiæ regis legatio ad Cazimirum.

Crucig. dedidere Pruſſiā Ladisl. regi.

tutas ſolueret, belloque Crucigeris inſerendo ſuperſederet. Ridiculè ſuperba & arrogans noſtris viſa eſt ea legatio, neque à miti ac ciuili Ladiſlai ingenio profecta: id quod paulo poſt ſecreto ipſorum legatorum indicio compertum eſt. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc ſumma rerum apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaque ad eam nihil aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum nunquam recepiſſe Ladiſlao, quod ipſo inſcio Pruſſos in deditionem accepturus non eſſet. Ad cætera eum per ſuos legatos reſpõſurum eſſe. Ita dimiſſi Boemi, nec permiſſi Marieburgum ad Crucigeros ire. Ladiſlaus verò cùm è legatis ſuis reuertentibus legationis ſuæ ſummam, reſponſumque Cazimiri cognouiſſet, Ioannem Rabſtenium ad eum properè miſit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obſtaturum ſe eſſe, quo minus ille omni Pruſſia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctiſq;. Itaq; miſſi in Boemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, vt volũtatem illam Ladiſlai confirmarent. At Cazimirus comitia Pruſſorũ apud Grudentum habuit: ibi tributũ ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, vnde emerita ſtipẽdia Boemis mercenarijs, quos primo motu Pruſſi acciuerant, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſſique ij ſunt, ſiue quod ambiguæ fidei eſſe viderẽtur, ſiue quod nimio conducti eſſent. Nam ſex & viginti florenis in tres menſes equiti numerabantur. Id adeo neceſſitas Pruſſis expreſſerat, ne militari præſidio nudi à Crucigeris opprimerentur, & vt ij ſecum potius contra Crucigeros, quàm cum illis contra ſe eſſent. Pro Boemis verò aulicum ſuum comitatum rex ad continuandam obſidionem Marieburgi miſit, præfecto ei Ioanne Sciecocinio præfecto Lublinenſi. Decretum eſt etiam, vt ſedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti à conſilijs regi eſſent, qui cum eo de republica Pruſſica conſultarent, ſummoque iudicio præſiderent: itemque vt arces & munitiones epiſcoporum atque eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initio deditionis Craconiæ ipſis a rege datæ erant: qui bus Pruſſi cum Polonis quaſi in vnum corpus redacti ſunt, nimirum vt corum conſiliarij cum Polonis pariter in comitijs de republica conſultarent, ad honores & magiſtratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterum ſuo quiſque iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſſico, ſeu denique Polonico, viuerent: quę bona quiſque antiquitus ſiue priuatim, ſiue publicè obtinuiſſet, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimque id quod librale, ſeu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo duo oboli à quibuſuis mercibus in marcam Pruſſicam exigebantur, & penſio ea, quæ à Polonis principibus in Pomerania olim inſtituta, Narzas ſiue porcus vulgò vocabatur, remiſſa & ſublata: merces naufragio eiectæ, iis quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ (Nam eas antea Crucigerorum præſides iniuſtè vſurpabant) honores & magiſtratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum vſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis conceſſum. Finito verò bello vt Toruniæ modò & Gdani regio nomine ſumptuque ea cuderetur: Mercatoribus verò poteſtas facta eſt quoquouerſus in Poloniã cum mercibus proficiſcendi, eaſque deponendi, & vænum exponendi vbicunque vellent. Ad extremum Ioannes Baſenus, vicari⁹ regis & gubernator, cùm rex abſuturus eſſet, conſtitutus: Gdanẽſi verò ciuitati, cùm ea ſplendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipſius accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum mercatum remiſſus: moletrinæ omnes vrbanæ, & inſula minor adiacens, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex ſibi excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duũm millium aureorum ciuitati, vnde Crucigeris ſexaginta aureorum millia quotannis proueniſſe ſcribit Vapouius, impoſuit: itẽque vt ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi vnà cum omni comitatu ſuo aulico præberet: pro arce verò diruta vt magnificum palatium ſibi in vrbe, horreumque ſiue granatium, & ſtabulum cocto latere exædificaret.

Georg. Podiebradius.
Alia Lad. legatio.
Legatio Cazim. ad Lad.
Comitia Pruſſorum Grudenti. Tributum decretum.
Stipendium equeſtre ingens.
Ioan. Sciecocinium præfectum Lublinenſis.
Conſiliarij Pruſsici.
Munitiones eccleſiaſticæ nobilitati cõmiſſæ.
Pruſſor. vnio cum Polon.
Prærogatiuæ & priuilegia Pruſſ.
Funtzol ſublatum.
Narzas.
Naufragæ merces.
Externi ab honoribus excluſi.
Moneta.
Mercatura.
Ioan. Baſenus gubernator Pruſsiæ.
Inſula minor.
Gdanenſes quid regi debeant.
Gdanenſium reditus publici.

MAR-

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

Legationes Pontificis & Imperatoris ad Caſimirum.

CONVENTU Gruděriho ſoluto Toruniā rex rediijt, cùm quinque legaros è comitijs Ratiſponenſibus, Pōrificis maximi, Imperatoris, principum Electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauarorū ducum, acrorius Germaniæ nomine ad ſe veniro cognouiſſet. Arque ij cùm in ſenatū inrroducti eſſent, perebāt à rege, vr Crucigeris dara venia, ſi quid deliquiſſent, Pruſſiam omnem redderer: atq; ad bellum Turcis inſerendum, recuperandāque Conſtantinopolim arma ſecum & cum cæteris Chriſtianis principibus cōiungerer. Imperarori & Germanis curæ eſſe res Pruſſicas, & earum cauſa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Mœnum ad tertium Calēdas Octobris indixiſſe. Rex, quo diutius Germanos bellum conrra ſe molientes ſuſpenſos teneret, nihil aliud reſponſi legatis dedit, quàm ſuos ſe legatos ad illa ipſa Francofordienſia comitia de rebus ijs miſſurum eſſe. Perebanr deinde legari, vr ſibi ad magiſtrum Crucigerorum adire liceret: arque vt rex Marieburgi, Strumæ & Brodniciæ obſidionem ſolueret. Sed neutrum impetrarunt. Sabellinis aurem veſtibus honorificè munerati dimiſſi ſunt. Non multo pòſt ij, qui Srumæ in præſidio erant, fame inualeſcente, ira vr quinquaginta de eis perirēt, arcem regi cum apparatu bellico dederunr, vitam modò & res ſuas ſaluas pacti. Er quinquaginra quidem ex ijs Marieburgum ad ſuos ſe receperunr macie tabeque luridi, centum reliqui, in quibus eranr quatuor Crucigeri, in caſtris regijs manſerunt. Apud Marieburgum verò cùm obſeſſi in noſtros erupiſſent, cruenta pugna coorta, hoſtes magna ſtrage in arcem compulſi ſunt. Ac longè maior ea fuiſſet, ni hoſtes fugientes puluis rexiſſet. Gdanenſes verò nauem pice, reſina, ſulfure, & eiuſmodi ignis alimenris plenam, ſupernè, in ponrem Marieburgenſem ſecundo Nogaro impulerunt: ſed magno tamen conatu hoſtium pons incendio correptus, ſeruatus eſt. Iam verò & ipſi inrer ſe præſidiarij milites iurgio propter ſcortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducemque ſuū interfecernnt. Nō ceſſabar interim rheſaurari⁹ Crucigerorū in Germania: ne Magiſter quidē Germanic⁹: atq; is bona & reditus ſuos diſtraxit, vt ſocijs in Pruſſia laborantibus celeriter opē ferrer. Iraq; ab his duobus octo millia mercenariorū militum, pedirum parirer & equirū è Germanis, Boemis & Sileſijs cōſcripta, ac Balraſſare & Rodolfo Zeganenſiū ducib⁹, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus per nouam Marchiam in Pruſſiam miſſa ſunr. Et iā Planenius Boemus, Crucigerorū & ipſe ſtipēdia merens, cum mille equitibus à Choinicienſibus in vrbem receprus erat: magnaq; Polonis dāna agros vaſtando intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauienſis præfectus Slochouienſis ac Tucholienſis cum mille ducentis equitibus, & ſeptingenris peditibus ferociam eius repreſſiſſet. Hæc vbi cùm amicorū admonitu è Germania, rum exploratorum relatione à noſtris cognita ſunt, rex maiores Polonos ſolos arma ſumere, & ad Choiniciā præſtò eſſe iuſſit. Adfuêre ferociores quàm armariores, ac diſciplinæ militaris expertes, per ſuorum agros nō ſecus quàm per hoſtiles rapinis, incendijs, ſtupris & ſacrilegijs debacchantes. Venientibus ad Cerequiciā alrero à Choinicia milliario rex occurrit: rumultuanresque, ac de prærogatiuis & iuribus ſuis intempeſtiuè flagitanres vix ſedauit, & in ſeptē turmas diſtribuit: inſtructosque ad Choiniciā, quò hoſtes conrendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperira illa & minimè obſequenti multitudine hoſti pugnandi copiam facerer: ſed pareretur eū Choiniciā ingredi. Ibi eum facilè quaſi retibus & caſſibus concludi, & cōmeatus inopia fameque ſinè ſanguine citò expugnari poſſe. Breui enim omnem eius arcis cōmeatum à tanta multirudine exhauſtū iri. Aut ſi tandem committere prælio rem vellet, quod maiores Poloni poſcebant, aulicum comitatum à Marieburgi obſidione, aut verò Ioannem Ciarncouiū caſtellanū Gneſnenſem, & Ioānē Vedeliū cum quinque millibus, quæ ad præſi-

Reſpōſum regis.

Struma regi dedita.

Res geſta apud Marieburgum.

Planenius. Res geſta apud Choiniciam.

Maiores Poloni ad arcendos hoſtes edicti cū tumultuantur, ſuaq; infeſtant Cerequiciā.

præſidium, ni fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Diſſuadebat Ioannes Conecſpolius cancellarius de aulico comitatu, ne obſidione remiſſa hoſtes releuarentur. Aſſeuerabant maiores Poloni in ſe ſatis virium eſſe, vſque adeò, vt vel aurigarum ſuorum flagellis hoſtes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex ceſſit, præſertim cùm de paucitate hoſtium intellexiſſet: neque enim procul ij aberāt. Fortè autem ſpeculatores vtriuſque partis in ſe inuicem inciderunt: commiſſoq́, prælio, noſtri non incruēta victoria potiti ſunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cùm hoſtes aduentare dicerentur, rex acies inſtruxit, eaſque regendas atque ducendas Lucæ Gorcano Poſnanienſi, Staniſlao Oſtrorogo Caliſſienſi, Nicolao Sarleio Inouuladiſlauiēſi palatinis, atq; Derſlao Rithuianio caſtellano Roſperiēſi, nobilibus quidē illis hominib⁹ & potentibus, verùm in arte militari non magnū vſum habentibus, cōmiſit, cū id vltro ſibi depopoſciſſent, & ſuū id eſſe officiū contenderent. Sub veſperū tandē hoſtiles acies apparuêre. Abceſſit noſtris prior illa alacritas & ferocitas cōſpectò hoſte, cœperūtq; trepidare ij, qui nunquā armatas acies aſpexerāt. Duces Poloni ad iniquū locū & limoſum, vbi equi cōmodè circūagi non poterāt, inſtructū exercitum deduxêre, & in conſertos hoſtiū ordines impetū fecêre. Et fauit quidē initiò noſtris fortuna. Turbati primi hoſtiū ordines: Zeganenſium dux alter inrerfectus, Bernardus Sumbergius viuus captus. Sed mox acrius connixi hoſtes ſparſos & ſine ordine pugnantes noſtros repreſſerunt. Ibi trepidari & concurſari temerè à noſtris cœptum eſt. Submittebant tamen duces laborātibus ſubſidiarias cohortes, exæquataq; erat pugna, cùm ſubitò extremum agmen, in quo rex erat, nulla euidenti cauſa expauefactum, in fugam ſe coniecit, nequicquā retinente & reuocante rege. Quo cōſpecto, ij quoque qui in prima acie pugnabant, fugientes ſuos ſecuti ſunt. Perſeuerabat rex cum paucis inſtaurādo pugnam. Quod niſi vi ab ijs, quibus eius cuſtodia mandata erat, abſtractus eſſet, viuus in hoſtium poteſtatem veniſſet. Hoſtes victores caſtris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia currū fuêre potiti ſunt, nec tam grauis, quàm ignominioſa ea clades noſtris fuit. Vix ſexaginta deſiderati: in quibus inſignes fuêre Petrus Sciecocimus procancellarius, Nicolaus Morſcius vexillifer Sendomirienſis, Ioannes Zauiſſij Nigri filius præfectus Colenſis, & Ioannes Rizinluſ: capti trecenti triginta, inter quos nobiliſſimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes Felix Tarnouiūs, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes Melſtinius, Sendiuoius Lezenſcius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodeneci⁹ fuêre. Sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine ſecum reputata, cū euadere poſſēt, ſiue adeo iā euaſiſſent, reuerſi hoſtib⁹ ſeſe dedidêre. Captiui Marieburgum deducti, ac duri⁹ habiti, maxima pars interiêre. Mortuos ne ſepultura quidem crudi & immanes hoſtes dignati ſunt: ſed equis tractos, in profluētem abiecêre. Eius verò cladis culpā opinione hominum ducum imperitia, qui neq; idoneum prēlio locum cepiſſent, neq; ſuiorē equitatum ad turbādos & perrumpendos hoſtiū ordines præmiſiſſent, neque quicquam omnino prouidiſſent, ſuſtinuit. Sed fortaſſe fletibus & eiulatibus ſacerdotum, monachorum, viduarū, pupillorū & agreſtiū, quorū facultatib⁹ maiores Poloni ad id bellū proficiſcētes crudeles & ſacrilegas man⁹ adiecerāt, id ſuppliciū expenſum eſt. Sunt qui regijs facinoribus eam cladē acceptā referant: atq; id poſtea Sendiuoio cuidam theologo canonico Gneſnenſi, homini pio & religioſo, diuinitùs reuelatū eſſe, eumque ad regem veniſſe, & aſſurgere, ſtareque iuſſo dum Dei mandata audit, ſemotis arbitris magna Dei beneficia, & ipſius ingratitudinē peccataq; exprobraſſe: & ni mutaret mentē, grauiora cōminatum eſſe. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ ſuſpecta erat multis, clade hac non maxima expiata eſt. Cruciferi obſeſſi, vbi de ſuorū ſucceſſu certiores facti ſunt, nimia lætícia, quaſi debellarum iam eſſet, exultauêre: ſolus marſalcus vir prudens triſtior, vereri ſe dixit, ne plus illa victoria victoribus, quàm victis mali afferret. At Pruſſicæ inſigniores ciuitates miſſis ad regem Neſſouiam, quò ſe receperat, legationibus, hortatæ ſunt eum, ne vno illo aduerſo caſu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem ſemel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atque corporibus ſuis ipſi ad extremum vſque non defuturos. Rex collaudatis eis reſpondit, irritatum ſe magis eſſe clade illa, quàm fractum. Curaturum autem ne lætícia illa hoſtibus diuturna eſſet. Soluit deinde obſidionem Marieburgi, eaſque copias accitas ad ſe, in præſidia arciū ac cæterarū munitio-

Duces copiarum.

Praliū apud Chomiciam.

Zeganenſis dux occiſus. Sumbergius captus.

Polon fuga & clades.

Cazim regis fortitudo.

Caſi & capti nobiliores.

Crucifer. inhumanitas.

Cladis acceptæ cauſa.

Cazim. rex à Sendiuoio canon. Gneſnenſi correptus.

Marſalci Crucig. prudentia.

Pruſſicarum ciuitatū ſtudium erga regem.

Arces Pruſſicæ Polonis commiſſa.

nitionum diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis, propterea quod Pruſſi minns diligenter eas ſeruabant: &nuper adeò Stumenſes & Preiſmarcenſes oppidani contempta paucitate præſidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Baſenorum familiares erant, ad hoſtes defecerant.

Stuma & Preiſmarca ad Cruciferos defecere.

Ad hæc Derſauia & Gneuum, quam Meuam Germani vocant, oppida in ripa Viſtulæ ſita aduenientià Choinicia exercitui Cruciferorũ vltrò portas aperuêre.

Gneui Derſauiaque deditio.

Id igitur malum ne latius ſerperet, vt ſunt ferè mentes hominũ ſecundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces & oppida quæ præſidijs muniuit, & mercenarium militẽ è Sileſia, Morauia & Boemia acciuit: & verò Poloniam reliquam, Ruſſis & Podolijs ad ſubitas Tartarorũ excurſiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit.

Polon expeditio in Pruſſiam.

Inſtabat quidem hyems, veruntamen impigrè patitum eſt. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Pruſſiæ. At Cruciferi glorioſi vniuerſam Germaniam ſama victoriæ ſuæ in immenſum extollenda impleuerunt: Pruſſos verò dimiſſis quoquouerſus nũcijs, venia & impunitate propoſita, vt ad ſe turſus à rege deficerent, ſollicitabant. Sed ſurdis hæc auribus canebant: nec præter Sambienſem epiſcopum quiſquam inuentus eſt, qui fidem illis haberet.

Sambienſis epiſcopus ad Cruciferos defecit.

Atque is porrò perbenignè ſcilicet ab eis acceptus eſt. Mariebutgum enim venientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis, quas ſecum apportarat, Magiſter exuit.

Eccleſiaſtica ſupellex conflata à Cruciferis.

Inde verò, & ex imaginib⁹, aliaque ſupellectili ſacra aurea & argentea vndique comportata & conflata exiguam quandam partem emeriti ſtipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitãtibus ſoluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus eſt, niſi ad Liberales dies, quod Carniſpriuium vulgò vocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones ſuas captiuosque in poteſtatem eorum tradicurum ſe eſſe.

Cruciferorũ pactum cum mercenarijs militibus.

Tametſi non multum ij operæprecij fecêre, neſcientes vti victoria. Receptis enim oppidis illis, quæ ſuperius cõmemorauimus; Marieburgi deſides multum temporis contriuerũt: Ne noſtri quidem multo plus egerũt: Nam cùm omnes copiæ conueniſſent; tranſmiſſo apud Toruniam nauali põte Viſtula, ad Laſſinum ductæ ſunt; atq; ibi in ſylua vno milliario ab eo oppido totũ ferè menſem inertes ſtatiua habuêre.

Laſſinũ opp.

Duo tantùm oppida, Prabuta & Nekiſalca, capta ſunt.

Prabuta & Nekiſalca opp. capta à Polonis.

Interea qui ad Boemorum regem legati miſſi erant, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Boemica legatio ſecuta eſt, petens vt Cazimirus ad diem Nonarum Decembrium Vuratiſlauiã veniret, & arctius cum Ladiſlao rege fœdus iceret: deinde controuerſiam quãdam permagnam de finibus inter ipſum & marchiones Miſnẽſes ex compromiſſo dirimeret: poſtremò vt ipſe quoq; omiſſo bello cum Cruciferis, compromiſſũ faceret, omnemq́; cauſam Ladiſlao arbitrandam permitteret.

Ladiſlai regis legatio ad Cazimirum.

Excuſauit Cazimirus, ſe ab incœpto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen primores de ſenatu. Miſſi archiepiſcopus Gneſnenſis, caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gneſnenſis: tamen controuerſiam illam cum marchionibus non diremerunt, dictitantibus ijs, ſe regi Polonorum, ac non alij cuiquã arbitrium controuerſiæ ſuæ compromiſſo permiſiſſe. Dimiſit deinde rex nobilitatem hyberni belli pertœſam medio Ianuario ſequẽtis anni, cùm ea duodenos groſſos de ſingulis iugeribus in ſtipendium mercenariorum militum promiſiſſet, hoſte non ſaciente pugnandi copiam.

Ingerale tributum.

Rex quoque ipſe, præfectis, Culmenſi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ verò Petro Samotulio caſtellano Poſnaniẽſi, inferiori verò Pruſſiæ Ioanne Colda Boemo, & omni mercenario milite ijs parêre iuſſo, in Poloniam diſceſſit: atque inde in Lituaniam profectus, nouos quoſdam motus à Gaſtoudo excitatos ſedauit: & vt Lituani ſocia cum Polonis arma aduerſus Crucigeros cõiungerent, quod detrectarãt, perfecit: ibique veris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tũ Tartarorũ ducis Ecigeris fœderati: qui ipſi auxilia cõtra Crucigeros pollicebatur, & vt Podoliã atq; Volyniam ſe viuente rex arcibus & oppidis contra impotentiã liberorum gẽtiſque ſuæ muniret, ſuadebat.

Gaſtoudus turbat in Lituania.

Ecigeres Tartarus amicus Cazimiro.

Se enim ſenuiſſe, illos autem quietis & ocij impatientes eſſe. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & epiſcopus Cracouienſis cũ Sendomiriæ quadrageſimam ferè omnem arctiore abſtinentia peregiſſet, ac die Palmarum nomine apud Chriſtianos celebri publicè ſacris operat⁹ eſſet; ſequenti verò die Coneſpolij cancellarij exequias peregiſſet, ex laſſitudine morbũ contraxit: cruoremq́; exputans præfocato anhelitu poſtridie, quæ prima dies Aprilis erat, vitam cum morte

Spigneí Cardinalis & epiſcopi mors & laudes.

commutauit, cùm triginta duos annos epiſcopus fuiſſet, vixiſſet ſex & ſexaginta: vir magnus, pupillorum & viduarũ patronus, in egenos liberalis, eccleſiæ vindex atque defenſor acerrimus, reipublicæ ſtudioſus & conſtans aduocatus, minarum periculorumq́ue contemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium canonicorum ſacerdotum cum prælatis inſtituit: facultates ſuas omnes egenis & ſtudioſis adoleſcẽtibus, & Acad. eccleſijs itẽ & monaſterijs, ꝓpinquis prçteritis, teſtamẽto legauit. Inde domus perãpla, quæ Ieruſalem vocatur, ſtudioſorũ contubernio Ioannis Dlugoſſi cura ſtudioq́ue exædificata Cracouiæ, exteraq́; omnia voluntate eius ſuprema conuenienter impleta. Succeſſorẽ accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, nõ tam regis fauore, quàm vniuerſi ſacri collegij ſtudio deſignatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcenſi & canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarunt. Arx non ſine labore defenſa eſt. Gneſnæ quoque aliquoties de cœlo tacta baſilica, globusq́ue de faſtigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo Calixtus tertius in pontificatu ſucceſſit. Sbigneum ſepteni ferè menſibus præceſſit Boleſlaus dux Maſouiorum, prudẽs, modeſt⁹, & religioſus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleſlaum & Ioannem, duasq́ue filias, Annam & Sophiam, ſuperſtites reliquit. Nihil interim in Pruſſia memorabile geſtum eſt, niſi quòd leuibus aliquot prælijs certatum eſt: in quibus omnibus ferè noſtri ſuperiores fuêre. Zialdouia oppidum Slaueci Humbouij Maſouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in poteſtatem hoſtiũ venit. Sed non multo pòſt Ioannes Colda id recuperauit, direptumq́ue incendit, intromiſſus ab oppidanis, cùm habitum commendatoris Elbingenſis aſtimulaſſet, multosq́; Crucigerorum milites ibi peremit. Duo verò oppida Kynixbergæ, vetus & noua vrbs in inferiore Pruſſia Crucigeris portas aperuêre: tertium, cui Cnipouiæ nomen eſt, in fide Polonorũ permanſit: atque id hoſtes circumſedêre. Parum autem abfuit, quin vetus quoque Torunia, quò nonç ciues dubię fidei Tencluius compulerat (duo enim ſunt oppida muris foſſisq́; diſtincta) per proditionem duorũ primariorum ciuiũ & parœci, atque ſodaliũ dominicanorũ in poteſtatem hoſtium veniret. Iamq́; eò Magiſter Bernardũ Sumbergium & quoſdam alios milites, quaſi aliud acturos præmiſerat, & ipſe cum tribus millibus hominum armatorum veniebat, cũ ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt, ſumptumq́; ſupplicium de proditoribus. Ita Magiſter irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hęc tunc in Pruſſia rege abſente acta. At rex rebus Lituanicis compoſitis Petricouiam ad comitia menſe Maio venit. Vbi cùm Pruſſorum in fide regia perſtantium legatis inſtantibus de Pruſſico bello conſultaretur, non viſum eſt expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, magno incommodo hyberna ſuperiore afflictis, & quod ſatis virium erat in mercenario milite aduerſus eas copias, quas tunc habebant hoſtes. Sed pecunia deerat, vnde militi pterita ſimul & futura ſtipẽdia ſoluerẽtur. Quã obrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionib⁹ ſeſe tueri ſatis habebat, neq́; obſeſſæ ab hoſtibus Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur parãda cũ ageretur, placuit, agreſtib⁹ 12. groſſorũ in iugera penſionẽ rurſ⁹ imponere. Verùm id alteris demum comitijs ad 24. diem Iulij indictis ægrè perfectum eſt: ſimulq́ue decretum, vt, ſi opus eſſet, ad vnicos reſtes, hoc eſt, ad vnicum regis mandatum, (cùm alioqui tribus intra menſtrua ſpacia ſeſe conſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit,) nobilitas omnis certo loco præſtò eſſet ad bellũ in Pruſſia proſequendum. Nihilo tamẽ minus ſegniter bellum à rege adminiſtrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hoſtium ſpem iniecerant, ſi emerita apud Crucigeros ſtipẽdia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionũ reliquarũ: quas iã concedentibus ex pacto Crucigeris in poteſtatem ſuam redegerãt. Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladislauienſem, & Ioannẽ Rithuianium præfectũ Sendomirienſem ad eos allegerat. Verùm tergiuerſabantur, & extrahebant rem ij milites, qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obſidio: prouiderantq́ue diligenter hoſtes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obſeſſos importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppidum alluit, tignis & roboribus impediuerant. Rex vbi obſeſſos in extremo diſcrimine eſſe accepit, miſſa aliquãta pecunia militibus, iuſſit vt illico laborantibus ſubuenirent. Verùm dum id fit obſeſſi non ferentes longiorem mo-

Sandeciæ nouæ collegium ſacrũ inſtitutum.

Thomas Strempinius epiſcopus Cracouien. electus. Cracouia arſit.

Calixtus tertius papa. Boleſlai ducis Maſouiorum obitus & liberi.

Zialdouia Crucigeris dedita & recuperata.

Kynixberga vetus & noua ad Crucigeros defecit. Cnipouia dein obſeſſa, at tandem per deditionẽ accepta à Crucigeris. Torunia prope prodita.

Comitia Petricouiæ.

Comitia iterum.

Reſtes vnicæ.

Legati miſſi in Pruſſiam.

Prægola ſ

moram, deſperato omni auxilio ſeſe dedidêre: ſed Zeganẽſium duci ſuperſtiti, non Magiſtro. Quo ſucceſſu elati Teuthones milites, minus iam ſecum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex verò amiſſione Cnipouiæ perturbatus, veritusque ne cęteræ ciuitates illius exemplo à ſe deficerent (& ſanè de Gdano atquę Torunia rumor ſparſus erat) expeditionem toti Poloniæ ſub autumnum edixit, & ad confirmandos Pruſſorum animos legationem miſit. Nec illi mutabant fidem: nonnulloſq; primores ciues in oppidis, quos Crucigerorum partibus fauere perſenſerant, capitis ſupplicio affecêre. Aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Pruſſia, Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt. Rati autem hoſtes occaſioni ſe deeſſe non oportere, ad Fridelandiam exercitum admonerunt. Præerat ei oppido Scubela quiſpiam Boemus cum præſidio. Is vbi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligentia, ad ipſa vſque mœnia oppidi pertingere eos paſſus eſt: deinde ſubitò bombardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos diſploſis, nõnulla clade, maiore verò perturbatione eos affecit. Confeſtimq; in trepidantes cum ſuis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum viuos cepit. Cæterum expeditio illa intempeſtiua neque cupide ſuſcepta eſt à noſtris, & lentior multo fuit, quàm par erat. Adfuerunt quidem nõnulli maturius: ſed dum cæteros expectant, magnam frumenti vim ex agris Cuiauienſibus raptam in caſtra, quaſi ibi hybernaturi eſſent, conuexerunt: quam poſtea motis caſtris incẽderunt. In itinere etiam quoquouerſus eccleſiaſticis & regijs bonis parſum non eſt. Rex Breſte præceſſerat: quo cùm proceres Poloni ad eũ conueniſſent, flagitantibus ſtipendiũ militib⁹, inita ratio eſt parãdæ pecuniæ, neq; honeſta, neq; vtilis, ſacra eccleſiarũ vaſa ac donaria conflandi, archiepiſcopo, & Vuladiſlauienſi Poſnanienſiq; epiſcopis aſſentiẽtibus. Quod cùm in tribus diœceſibus, quarum epiſcopi conſenſerant, factum eſſet, ſola ſex millia florenorũ redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nihil ablatum eſt, non permittente epiſcopo. Cùm autem cunctæ copiæ conueniſſent, apud Toruniã nauali ponte Viſtulã traductę ſunt. Interea Fridericus marchio Brandeburgẽſis ad Magiſtrũ Crucigerorũ cum quingentis cataphractis equitibus profect⁹, & cõplures dies ibi cõmoratus, relicto apud hoſtes equitatu, ad regem in caſtra venit, petens vt ſe arbitro rex cũ Crucigeris pacem faceret. Id verò non ex animo faciebat, ſed vt aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regem ſenſit, reuerſus ad Crucigeros, regi renunciari iuſſit, optimas, & vltrò ipſi expetendas, meritiſq; eius maiores conditiones ſe allaturum eſſe. Itaque condicta ad Coſcelecium pagum die, miſſi à rege Ioannes epiſcopus Vuladiſlauienſis & Cancellarius Ioannes Tencinius Cracouienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Hincia Rogouius caſtellanus Siradienſis, vana fuiſſe Friderici promiſſa compererunt. Poſtulabant enim Crucigeri, vt rex omni Pruſſia (quo nomine Pomeraniam quoque, & Culmenſem & Michalouienſem complectimur) ſibi decederet: tum demùm, quocunque vellet iudice ſecum diſceptaret. Increpitus à noſtris Fridericus, quod non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egiſſe videretur, pollicebatur, Crucigeros Culmenſem & Michalouienſem regionem noſtris conceſſuros, ac impenſas belli ſoluturos eſſe. Quas conditiones cùm non acciperent noſtri, re infecta diſceſſum eſt, ferocioribus factis Crucigeris quingentorum cataphractorum equitũ acceſſione, quos Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat. Itaque intermiſſum ſpe pacis belli ſtudiũ reſumptum eſt. Eodemque itinere, quo ſuperiori anno, ad Laſſinum non optimo conſilio caſtra mota ſunt. Prætergreſſ⁹ autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obſidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: ſed quadringenti Crucigerorum equites præter caſtra noſtrorũ, in quib⁹ nulla erat militaris diſciplina, in oppidum ingreſſi, eos confirmarunt, ſtrenuèque oppidum defenderunt. Itaque obſidione in Nouembrem menſem extracta, cùm maiore pene obſidẽtes, quàm obſeſſi inopia premerentur, neque commoda eſſet frumentatio & pabulatio tanto exercitui dilapſis agreſtibus, in quos noſtri nulla iniuria ſe abſtinebant, & frumento maturè ante aduentum noſtrorum in munitiones conuecto, ſerò conſilium ſuum rex damnauit. Et niues autem pluuijs mixtæ, ventique acriores iumenta & homines deſuetudine militiæ molliores affligebãt. Igitur ſoluta obſidione rex dimiſit exercitum domuitionem flagitantẽ quarta fermè parte equorum amiſſa. Cuius diſceſſu ipſi quoque regiarum partium Pruſſi lætati ſunt. Neq; enim mino-

Cnipouia deditur.

Polon. expeditio in Pruſſiam.

Crucigerorũ clades apud Fridelandiam.

Polon. licentia.

Eccleſiaſtica vaſa cõflata à Polon.

Strempinij epiſcopi factum animoſum.

Frider. marchio fauet Crucigeris.

Conuentus de pace apud Coſcelecium.

Laſſinũ fruſtra obſeſſum à Polon.

Diſciplina militaris neglecta apud Polonos.

ribus, nec ſcio an maioribus etiam damnis & incommodis ab eo, quàm ab hoſte, agri eorum affecti erant, ita vt ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Pruſſia, latrunculi è Sileſia

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stoſſus latrocinantur in Polonia.

Ioãne & Cauuca Sueborouijs fratribus Polonis, & Georgio Stoſſo Motauo ducibus in agrum Ileuſſenſem & Slanúcouienſem impetum fecerunt, raptaque cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua

Slanucouia incenſa.

exhauriebatur, & Slauucouia propter iniuriam, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incenſa, Velunenſem quoque agrum vexarunt, & Kempnum arcem natura loci munitam, agre-

Kempnum arx capta & recepta.

ſtium cenſum domino afferentium habitu ingreſſi, ceperunt, & Virsbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx poſtea obſeſſa diu à Velunenſi nobilitate, & cohorte archiepiſ. & epiſcopi Poſnaniẽſis, latrunculis pacto excedentibus recuperata eſt. Cauſa latrocinandi eis fuerũt emerita pridem in Pruſſia ſub rege ſtipendia: quę cùm non ſoluerentur ob inopiam ærarij: illi ex ꝓfeſſo quouis modo ea ſe à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & magnus ad eos egentium & perditorum hominum numerus ex omni vicinia conflu-

Vuladiſlai ducis Plocenſis mors & liberi.

ebat. At in Maſouia Vuladislaus dux Plocenſis hectica febre, quam illi familię hæreditariã fuiſſe Dlugoſſus memo-

Maſouijs ducibus hectica peculiaris.

rat, exinanitus, per eos dies vita exceſſit, Ziemouito, & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè mentionem fecimus, filij adulti, & gerendis rebus ma-

Paulus Gizicius epiſcopus Plocenſis gubernator Maſouiæ.

turi erant. Itaque Paulo Gizicio Plocenſi epiſcopo totius Maſouiæ adminiſtratio mandata publicè, quoad pueri adoleſcerent. Atque is benè & cum laude ſe geſſit non ſine ſumptu ſuo: & mores quosdam legesque barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarumque exigendarum ſuſtulit. Rex dimiſſo exercitu, apud Grudentum cum ſenatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium, cenſebant plerique de iunioribus, penſionem duodenum groſſorum agri colis imponendam eſſe, ſuis quidem atque nobilitatis ſimplam, regijs verò & eccleſiaſticis duplam: ad hæc vt eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos con-

Decretũ iniquum de tributo eccleſiaſticis impoſito retractatum.

ferret. Atq; in eam ſententiã decretum factũ, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatũ eſt non ſine profanæ tyrannidis infamia, & eccleſiaſtici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanisque legibus conceſſa eripiebatur.

Comitia Petricouiæ.

Tametſi retractatum id decretum eſt in comitijs Petricouienſibus inſequentis anni principio, contendentibus epiſco-

1456. ann.

pis: decretumque, vt æſtate ſequẽti publica in Pruſſiam expeditio maturè poſt Pentecoſten fieret. Nec tamen ea facta eſt, propter anguſtiam rei frumentariæ & pabuli, ex largioribus imbribus & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opꝰ eſſe viſum eſt, propterea quòd debellatum iam eſſe videbatur, cùm noſtri, quibus id negocium mandatum erat, cum hoſtium militibus de dedendis munitionibus & red-

Tranſactio Polonorum cum Crucigerorum militibus.

dendis captiuis decidiſſent, equitibus ſeptenos & ſeptuagenos florenos, peditibus verò dimidium eius emeritorum apud Crucigeros ſtipendiorum nomine ſolutum iri pacti, vrgentibus maxi-

Pruſſorum ſtudium erga Polonos.

mè Pruſſis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de cauſa rex ipſe etiam in Pruſſiam excurrerat. Itaq; alteris

Comitia iterum.

comitijs ad 6. Idus Septemb. Petricouiã indictis, de pecunia parãda à noſtris cõſultatum eſt: nam in ærario regio prorſus nulla erat. Placuit autem vniuerſo

Tributum ingens.

conuentui, vt rex pariter, & eccleſiaſticus, equeſterque ordo vniuerſus dimidium annuorum cenſuum conferrent, ne honorum quidem & magiſtratuum fructibꝰ exceptis: oppidani verò ſoli, iuxtà ac mobilium bonorum æſtimatione facta, vt binos groſſos à marca penderent: agreſtes verò ſingulos groſſos in capita mariũ & fœminarum: cæterùm equeſtres homines, qui nullos haberẽt agricolas & adſcripticios neque cenſus, vicenos quaternos groſſos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta eſt: ſed maio-

Conuentus Colenſis et Corcinenſis.

res quidem Poloni in Colenſi, minores verò in Corcinenſi demum conuentu denuò inſtituto, decretum id approbarunt, lectis quæſtoribus, qui eam pecuniam ex republica diſpenſarent. Cæterùm eccleſiaſtici ad ſynodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò ſiue vſitatæ æſtimationis dimidium contribu-

Epiſcoporũ munificentia in bellum Pruſſicum.

erunt. Quanquam Cracouienſis epiſcopus vltro tres quartas, cæteri verò epiſcopi iuſtas cenſuũ pariter ac decimarũ pecuniariarum dimidias contulerunt. Cùm autem ne hæc quidem ſuffectura eſſent, aurum inſuper & argentum ſa-

Cracouienſis baſilicæ argentum regi negatum.

crum è Cracouienſi baſilica à rege importunè flagitatum, ſed ab epiſcopo cõſtanter negatum eſt: placatuſque rex quinque millibus florenorum epiſcopi & ſacri collegij fide à mercatoribus mu

tuò

tuo acceptis, vt rex ea poſtea ſolueret. Miſſi ſunt etiam legati è comitijs Petricouienſibus in Podoliam, qui arces armis, cōmeatibus, & propugnaculis munirent, & iuſiurandum à præfectis earū exigerent: propterea quòd eam Lituani miſſa ad regem legatione repetebāt, admonentes cum iuſiurandi, quod ſibi profecturus ad ſuſcipiendum regnum dediſſet. Ni faceret, non toleraturos ſe eſſe diutius eam iniuriā. Addebant autem eis animum Crucigeri fœderati.

Podolia munitur contra Lituanos.

Lituanorum legatio ad regem asperior.

Crucigeri fœderati cū Lituanis.

In Moldauia verò per id tempus Alexandro palatino veneno ſublato à ſuis, Petrus, cuius mentionē ſuperius fecimus, populi fauore ſucceſſit: miſſiſq; ad regem oratoribus aliquoties, tandem à diſtento tot ſimul curis & negotijs aſſenſum impetrauit. Ita quidē Dlugoſſus de Petro hôc memorat: ſed nos è diplomate Moldauico, Ruſſicis ſiue Bulgaricis literis & verbis cōſcripto, quod extat in archiuo regio Cracouienſi, cōperimus, anno ſecundum Ruſſicā ſupputationem 6963. ab orbe condito (qui eſt poſt Chriſtum natū milleſimus quadringenteſimus quinquageſimusquintus) Petrum Palatinū Valachorum in verba regis iuraſſe, Andrea Odrouanzo palatino Ruſſiæ cum alijs quibuſdā proceribꝰ Polonis id iuſiurandū exigēte & recipiente: & auxilia regi regnoq; more maiorum ſuorum cōtra quoſuis hoſtes promiſiſſe: matri verò ſuæ Mariæ regis amitæ poſſeſſionem territorij Seretskiragenſis, ſiue fori Seretij confirmaſſe, vſque ad aliam tranſactionem cum rege. Vnde apparet, alium hūc eſſe Petrum Eliæ filium, Alexandri verò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus, hoc anno hunc ipſum palatinum vnà cum conſiliarijs ſuis miſiſſe oratorem ad principē Turcarum Mahometem, vt pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is poſt ſubactum Conſtantinopolitanum imperium vehementer vexabat Valachiam: & diſtinebantur tunc Poloni bello Pruſſico, ne ſocijs & clientibus opem ferre poſſent.

Petrus pal. Moldauiæ iurat in verba regis.

Valachi tributarij Turcis facti.

Valachia infeſtata à Turcis.

Nihil enim non agebant Crucigeri Teuthones, vt eam prouinciā nuper amiſſam recuperarēt: ac per illud ipſum tēpus Brathianum arcem munitam in Culmenſi tractu, cùm Ioānes Treſca præfectus abeſſet, præſidiarijs militibus corruptis receperāt. Brodniciam verò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non ſine ſtrage repulſi ſunt. Porrò Torunenſis plebs intemperantia, vt credibile eſt, noſtrorum militum irritata, in Crucigerorum partes propenſior, claues portarum vrbis magiſtratibus ſuis ſibi aduerſantibus, ſeditiōe coorta, ademit. Verùm Gdanenſis ciuitatis decuriones accitis properè regijs militibus de proximis præſidijs cum tumultū ſedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehenſis, & ſeptuaginta ex ijs, qui capita ſeditionis fuerant, cæſis. Multis autem in locis commiſſis inter Polonicos & Crucigericos milites leuibus certaminibus, Crucigerici vbiq; inferiores fuêre.

Brathianum proditione captum.

Torunenſis plebis motus à Gdanenſibus compreſſus.

Per idem tempus magiſtratus vrbis Cracouienſis Nicolaum Turſcium presbyterum & Nicolaum Gnoinium & ipſum ſacris initiatum, furti reos ſiue inſimulatos captos, & quæſtionibus examinatos noctu clàm capitali ſupplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati ſacris interdictū eſt, donec epiſcopꝰ à rege exoratus, 300. florenis mulctæ nomine à magiſtratu vrbano acceptis id interdictum ſuſtulit. Inuaſerant autem illi duo, alter quidē in ſcholaſtriam, alter vero in canonicatum Cracouienſis baſilicæ: quorū ſacerdotiorū ſuperſtites erāt poſſeſſores. Neq; rex necis eorum imperatæ ſuſpicione caruit.

Turſcius & Gnoinius ſacris initiati, necati à ſenatu Cracouienſi.

Interdictum Cracouiæ.

Senatus Cracouiēſis multam ab epiſcopo propter animaduerſionē in ſacerdotes.

Comitijs Petricouiēſibus, quemadmodū diximus, peractis rex auctus filio Vuladislao nequicquam retinētibus Polonis proceribus, & vt Pruſſicas res prius cōficeret flagitantibus, in Lituaniā ad ſedādos motus ibi concitatos profectus eſt. Etenim Lituani pleriq; abſētia regis offenſi, & Podoliæ ſibi adiungēdæ cupiditate incēſi, alium ſibi principē creare conſtituerāt, Simonē Kiouienſium ducem, Olelconis filium. Eorū principes erant Gaſtoudus Simōis ſocer, Georgius dux Oſtrogienſium Ruſſus, & Alexander quiſpiā humili loco natus, ſed ſingulari regis gratia in ſublime euectus. Nā Moniuidus cum ſuis propinquis & gentilibus, & nōnullis alijs regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgētia & largitionibus ſuppreſſit magis in præſens, quā ſedauit. Culpa omnis in Gaſtoudo hæſit, qui legationē illam ad regē cætero conuentu inſcio conflârat: & tamen impunè ei fuit.

Lituani res nouas moliuntur.

Moniuidus.

Gaſtoudus.

Gdani quoq; per id tempus promiſcua multitudo tumultuata eſt autore Martino Coga, obſcuro quidem, ſed ingenioſo, & factioſo homine, & Crucigerorū rebus fauēte. Cauſa ſeditionis fuit, quòd regij milites ſuburbana eius oppidi incenderāt, & quòd rex in Lituaniā ſeceſſerat: vnde colligebatur, & iactabatur vulgò, ei res Pruſſicas curæ nō eſſe. Antiquis ergo magiſtratibꝰ quaſi aduerſarijs amotis, nouos creant: Dum

Gdanenſium ſeditio ab Vdalrico Cerrunca ſedata.

Mart. Coga turbator.

Magiſtratus à plebe mutati.

Dum autem gliſcit ſeditio, Vdalric⁹ Ciruonca Boemus præfectus præſidij Marieburgenſis data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes diſſidentes reduxit, & in fide regia continuit, oſtendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis ſtare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata eſſet, & ſine quibus ægrè ſeſe ſuſtentare poſſet, quàm ſuperbis & crudelibus Crucigeris ſeruire. Miſit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regē, oſtendens in quanto diſcrimine eſſent res Pruſſicæ: & vt magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium ſtudioſus eſſe cœpit, magnaque beneuolentia, cùm noſtri ad redimēdas à militibus Crucigerorum arces nondum ſatis parati eſſent, diem nu-

Pol. & Gedanenſiū legationes ad regem.

merandæ pecuniæ protogauit. Miſère deinde maiores Poloni palatinum Breſtēſem ad regem in Lituaniam: miſère & Gdanenſes, orantes, vt is quàm primùm ad componendas res Pruſſicas adueniret. Nec tamen quieſcebat Coga, donec Ioannes Ciarncouius caſtellan⁹

Vuladislauienſis epiſcopus gubernator Pruſſiæ.

Gneſnenſis, qui Vuladiſlauienſi epiſcopo prō gubernatore in Pruſſiam à maioribus Polonis miſſo vnà cum Caliſſiēſi caſtellano adiunctus erat, Gedanum venit. Cuius aduentu legitimus magiſtratus authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio ſumpta fiducia, capitale ſupplicium de Coga ſumpſit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt.

Cometes.

Annus hic menſtrua pernoctis cometę

Turcarum clades apud Bielogradū.

apparitione inſignis eſt: quam Turcica clades apud Nandor Albam à Ioanne Huniade, & Ioanne Capiſtrano ducib⁹, quemadmodū ſuperius attigimus, irrogata, & Mahometis imperatoris turpis

Polon. virt⁹ bello Turcico

fuga conſecuta eſt. Vbi non ignobilis fuit ſexcentorum Polonorum Capiſtranum ſecutorum opera. Nec ita multo

Huniadis & Capiſtrani mors.

poſt Huniades & Capiſtranus vitam cū morte commutarunt. Inſequenti anno

1457. ann.

Huniadis filius Ladiſla⁹ perduellionis

Ladiſlaus Huniadis filius ob interfectū comitē Ciliæ, capite plexus.

inſimulatus, cùm Vlricum Ciliæ comitem inſidiatorē ſuum interfeciſſet, capite pœnas luit: Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege La-

Mathias captus.

diſlao ductus: Ioannes item Varadinenſis epiſcopus, & complures alij de pro-

Mulieris magnus animus.

ceribus Vngaris in vincula cōiecti. Mater Ladiſlai & Mathiæ magnanima mulier non fletibus & lamētis induſit: ſed arma contra regem pro filijs ſumpſit: maiuſque facinus ira ſuadente auſura, ac Turcas in auxilium accitura erat, niſi res interuentu aliorum procerum compoſita fuiſſet. Sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladiſlaus rex in

Ladislai regis mors.

ipſo nuptiarum apparatu Pragæ obijt, ſiue ex repentino morbo, ſeu veneno clam à Georgij Podiebradij vxore miniſtrato. Dira quidē tormina ſenſit moriens: & medici Germani, poſteaquam Boemia exceſſerunt, vulgarunt non obſcura veneni hauſti ſigna in eo apparuiſſe. Mortis cauſam ei fuiſſe exiſtimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offenſionem vel metū. Etenim non

Ladiſlaus infenſus hæreticis.

obſcurè Ladiſlaus iniquior & infenſior erat hæreticis, eorumque cœtus & ſacerdotes, & in primis Rochezanā pſeu-

Rochezana.

darchiepiſcopum amicum Podiebradij aſpernabatur. Et ſanè adeptus eſt regnū

Georg. Podiebradius Boemorū rex.

poſt Ladiſlaum Georgius Rochezanæ & factionis eius opera, poſthabitis Friderico imperatore, Sigiſmundo & Alberto Auſtriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro autem rege Polonorū,

Vilelm. dux Saxoniæ.

& Vilelmo duce Saxonum iure hæreditario nominibus vxorum & liberorum ſuorum regnum id petentibus. Vilelm⁹ enim maiorem natu ſororem Ladiſlai defuncti in matrimonio habebat. Namque Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non niſi poſt comitia publicè audita eſt: idque aſtu Georgij factum. Vnga-

Mathias rex Vng. creatus & redemptus.

ri Mathiam Huniadem annos decemſeptem natum authore Michaële Saladino, ſiue Zilagio (ſic eum vocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinque, ſiue, vt vult Bonfinius, viginti millibus armatorum ad regia comitia venerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladiſlao prius quàm mors eius diuulgata eſſet, Georgius ſignatis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde ſperans compēdium. Qua ſpe fruſtratus non eſt. Quin

Mathias cum Georgio fœdus & affinitas.

& filiam ſuam ei deſpondit, fœduſque & ſocietatem cum eo inijt. Et Vngari autem, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus noſter, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli poſtulata, non ſibi, ſed Vuladiſlao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adſtruentium, repudiarunt: Qui Carolus filiam ſuam, eam, ni fallor, quam Ladiſlao dudum deſponderat, vxorem cum ſumma dote pollicebatur. Vexa-

Peſtis.

uit autem tunc peſtis Vngariam, eiusq; contagio etiam in finitimam Poloniā proſerpſit. Hæc autem pleraq; hoc quidem anno, quem nunc perſequimur, inchoata, ſequenti verò peracta ſunt. Sed ad noſtra redeamus.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS ET VICESIMVS.

1457. ann.

VERE nouo prioris illius anni, nempe 1457. rex Cazimirus flagitātibus Pruſſis atque Polonis è Lituania in Poloniam ad Petricouienſia comitia venit: atque inde ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, vt, quoniam pecunia deerat in ſtipēdium mercenarijs militibus, ipſa Slochouiam, Succe ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuēdas ſuſciperet: deinde in Pruſſiam, Gdanumq́; diuertit. Vbi à Carolo Danorum rege exule, pedeſtri extra vrbē progreſſo, ſalutatus, & à Gdanenſib⁹ comiter & ſplendidè acceptus eſt: exolutaque militibus hoſtium conuenta pecunia, nempè quater centum ſeptuaginta ſex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atque Derſauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cum magiſtro Crucigerorū & commēdatoribus rex tutò vſque ad fines Poloniæ deduci iuſſit. Nam qui exteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cùm reliqua ad conſtitutum tempus ſibi ſoluta non eſſet, in fide Crucigerorum authore Bernardo Sumbergio manſerunt. Maximè verò rex à Gdanēſibus ad exoluendam eam pecuniam triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus eſt. Nec ſtudium Vdalrici Cieruoncæ præfecti præſidij Marieburgēſis erga regem obſcurum fuit: cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præſtitutam diem reliqua pecunia ſibi non numeraretur. Itaque quinquaginta ſex millibus florenorū in Succe, Golubo, Preiſinarca, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis rex eum muneratus eſt: & mox in duarū ex his primarum præfecturarum poſſeſſionē eum miſit: Marieburgo quoque eum præfecit: ipſe Bydgoſtiā ſe recepit. Obſidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. Iamque tātùm fames apud obſeſſos inualuerat, vt vix paucos dies obſidionem toleraturi eſſe viderentur: ſed noſtri ſine vlla diſciplina militantes, nequicquam vetante ac deprecāre magiſtro militiæ Prendota Lubeſſouio, domos dilapſi ſunt, authore Ioanne Crōno Cotificio corrupto ab hoſtibus. Atque ob eam rem is poſtea capite damnatus eſt à rege. Per eoſdem dies malè à Dobrinenſibus quadringentis ferè domi pugnatū eſt contra octingentos hoſtes, qui ex Zialdouia excurſionem fecerant. Atque ij vaſtata ora Dobrinenſi non contemnendam prædam abegêre. Apud Sipelbeinum quoque oppidum in inferiore Pruſſia, quòd à Crucigeris obſeſſum erat, infeliciter noſtri ab obſidione hoſtem depellere tentarunt. His igitur ſucceſſibus erecti Crucigeri, ad recuperationem Marieburgi adſpirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atque etiam equites, qui in arcis præſidio cum Cieruonca erant. Itaque conſtituta cum eis proditione Bernardus Sumbergius cum expedita manu adueniens noctu in oppidum receptus eſt, præſidiariosq́; regios ſine vllis excubijs per domos diſperſos, & ſomno oppreſſos concidit: nonnulli tamē in tumultu nocturno in arcē euaſerūt. Cieruonca tumultu oppidano excit⁹ hoſtē ad arcē cōcurrentē lapidibus & omni telorū genere ſupernè repulit. Cùm autē dies illuxiſſet, crebræ fiebant ex arce in oppidum globorum è bōbardis proiectiones, ita vt nemo in propatulū impunè prodire poſſet. Sed in domibus ferè latitabant hoſtes, perfractiſque parietibus inter ſe commeabāt. Veriti autem, ne qua ex arce eruptio in ſe fieret, foſſa & aggere ab arce oppidum interſepſerūt. Quod cùm perfeciſſent, traiecto Nogato in Zolauam ſiue inſulam maiorem impetū fecerunt, vt eam depopularentur, aut in poteſtatē ſuam redigerent. Fortè eodem Lubeſſouius cum reliquijs diſſipati exercitus, & auxilijs Gdanēſium, Marieburgo ſuccurſurus, ſub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus, eius milites vbi nec opinantes in hoſtem longè validiorem, quippe qui octingentorum numerum excederet, incidêre, metu perculſi, ad naues reſpectabant. Sed Lubeſſouius ſtricto gladio pro hoſte ſibi futurum minitatus, quiſquis ad fugam ſpectaret, fugam eorū inhibuit, & caſtra ſecūdum aggerem inſulæ metatus

Marginal notes (left): *Comitia Petricouiæ.* — *Maiorum Polonorum expeditio in Pruſſiam.* — *Carolus Danorum rex exul.* — *Marieburgum, &c. regi deduntur.* — *Gdanenſium munificentia in regem.* — *Vdalricus Cieruonca honoratus à rege.* — *Prendota Lubeſſouius dux exercitus*

Marginal notes (right): *Poloni dilapſi ab obſidione.* — *Cotificius proditionis damnatus.* — *Dobrinenſes fuſi à Crucigeris.* — *Marieburgi proditio [illegible]* — *Lubeſſouij virtus.*

ratus eſt, ita vt à tergo aggere, à fronte verò curruum obiectu tutus eſſet.

Polonorum victoria de Sumbergio.

Sumbergius deſpecta eorũ paucitate caſtra adoritur: defendũt illi acriter: cùm ecce in ipſo feruore pugnæ quadringenti armati Stargrata in auxilium noſtris aduenêre. Inſtauratur prælıũ maiore vi, bisq́ue pedem referre coacti hoſtes, tertiùm redintegrato prælio victi, perpeti

Neitichum opp.

fuga Neitichum, atque inde Marieburgum ſe receperunt, octoginta de ſuis amiſſis, & Sumbergio duce vulnerato.

Culma prodita Crucigeris ſine Sumbergio.

Nihil tamen is de officio remiſit: quin per illos ipſos dies Culma ſiue Chelmno oppido potitus eſt, proditione Boemi cuiuſdam: qui cùm prius ſtipendia feciſſet in caſtris regijs, vxorem opulen

Gilauia dedita Crucigeris.

tam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præſidio, quod pabulatũ exierat, excluſo, in poteſtatem Crucigerorum venit. De hac tam varia, & maiore ex parte aduerſa fortuna noſtrorũ cùm regi renunciatum eſſet, perfecit apud

Maiorum Polonorum expeditio in Pruſsiam.

maiores Polonos, vt in centenas marcas annui cẽſus ſingulos haſtatos equires mitterent. Ciuitatibus pedites imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuêre: eaq́; Marieburgum ductore

Sciborius Chelmski præfectus maioris Poloniæ.

Sciborio Chelmski præfecto maioris Poloniæ miſſa ſunt. Atque is exercitus vnà cum auxilijs Gdanenſium & Elbingenſium ſatis habuit hoſtes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnã ab hoſtibus potuit, ne ſuburbanis quidẽ Torunenſibus incenſis. Dum hæc ita gerũtur in Pruſſia, ne Cracouienſis quidẽ ora quieta fuit.

Sucborouiorum latrocinium. Zebrace mons.

Cauuca & Ioannes Sucborouij fratres cum ea quã coëgerãt latronum manu montem, cui Zebrace nomen eſt, prope Oſuencimum caſtello communierant: atque inde viciniam omnem latrocinijs vexabant. Pluribus autem indies tanquam in ſentinã quãdam confluentibus, in quibus & Ioãnes erat, qui dux Oſuencimenſiũ fuerat, alium quo

Vapenna mons Dopſice & Mislouice oppida Oſuẽcimum propè captum.

que montem, qui Vapẽna dicitur, prope Dopſice, itemq́ue Mislouice caſtellum communierũt: parumq́ue abfuit, quin Oſuẽcimum quoque in ſuam poteſtatem redigerẽt, octo de ſuis, qui capti in arce aſſeruabantur, ſumma turri potitis. Qui v[illegible]cederent, non vi, ſed precio ducẽ[illegible]n aureorũ perfectum eſt à præfecto arcis Ioanne Synouecio.

Minorum Polonorum expeditio contra latrones Eccleſiaſtica bona vexatis.

Vix autem ſub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti ſunt, vt contra latrũculos illos arma ſumerent. His verò ſumptis, amicos quidem affixerũt, in eccleſiaſtici ordinis bona fructusq́ue quà proficiſcebãtur impetum facientes: hoſtibus verò nõ nocuerunt, ſed cùm Mislouice aliquãdiu obſédiſſent, facto fruſtra aduerſus caſtellũ impetu, irrito cœpto & proterue diſceſſerunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amiſſis, centum ſauciatis. Sexaginta millia bellatorum in ijs caſtris cẽſa eſſe Vapouius memorat. Penes authorem fides eſto. Rei malè geſtæ culpa in proceres nonnullos, quaſi cũ hoſtibus ſenſiſſent, vulgò coniecta eſt. At ij viciſſim contumaciam equitum, ac diſciplinæ cõtemptum incuſarunt. Nec mora, noſtris ad ſua dilapſis, Ioannes dux Oſuencimenſis Clo

Clobuſcum direptum et incenſum.

buſcum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam noſtri defendendi ſua rationem inire coacti ſunt, partitis inter proceres muneribus: nempe vt Ioãnes quidem Ciſzouius caſtellanus Cracouienſis Scauinæ, Ioannes Tencinius palatinus Ilcuſſi, Prædiborius verò Coneſpolius caſtellanus Sendomirienſis Lelouiæ cum præſidijs eſſent: militibus

Stipendium è ſalinis numeratum iniuſſu regio.

ſtipendium de ſalinis conſtitutum rege inconſulto duodeni groſſi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idẽ tempus tumultus & incommodi exors fuit.

Tattari Podoliam populati.

Nam Tattari populabundi improuiſo in eam oram incurſionem fecêre. In eos Bartholomæus Buciacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Laſſcio ſuc

Laſcz.

camerario & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit. Sed prior tamen eos ipſe animaduertit. Duo erãt eorum agmina: in maiore vulgus erat promiſcuum, in minore eximij bellatores. Verũ noſtri in maiore robur omne eius militiæ eſſe opinati, facto in id nocturnu impetu quo terribiliora omnia hoſti facerent, facilè id fuderunt & conciderũt. Tumultu exaudito alterum agmen loco ceſſit. Poſtridie illud quoque adoriri noſtris placuit nocturna victoria ferocibus, ratisq́ue minus cum illo negocij ſibi fore. Et ſanè non malè auſus illi eis ſucceſſiſſent, ſi incunctanter, quemadmodum cenſebat Laſſcius, in perturbatos impetum feciſſent. Sed dũ

Rufforum anceps cum Tattaris pugna.

cunctantur, barbari paucitate eorũ cognita, animos reſumpſerunt, & in orbem noſtros trepidãtes & conglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio concluſerũt, & ad internecionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora victores populatione omiſſa ad ſua ſe receperunt, veriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos nouus & recẽs hoſtis inuaderet. At rex Cazimirus conſtitutis, quemadmodum diximus, rebus Pruſſicis, Petricouiam

ad

ad comitia ad viceſimamquartam diē Nouembris indicta profectus eſt. Sed cùm ibi nihil de republica ob infrequentiam ſenatus ad reprimendam latronum vim intenti, conſtitutum eſſet, alij conuētus Coli & Cotcini acti ſunt: & in his decretum, vt agrarium tributum duodenûm groſſorum è laneo agreſtibus imponeretur, vnde ſatis fieret ijs, quibus emerita in Pruſſia ſtipendia ſoluta non erant.

Tributum in agrale.

Præfectura Cracouienſis, amoto ob ingtaueſcentem ætatem Ioanne Cijzouio, Nicolao Pienanſco Vitouicio mandata eſt auctis reditibus, quo nnmeroſiotem familiam pacandarum, & à latrocinijs purgandarum viarum cauſſa poſſet alete.

Cijzouius amotus à præfectura Cracouienſi.

Satisfactum deinde ijs, qui latrocinio & bello emerita ſtipendia repetebant: caſtellaque ab eis dedita, diruta ſunt regis volūtate, ne deinceps etiā latrocinantium eſſent teceptacula. Nobilitati verò Oſuencimenſi latrunculorū vexationib⁹ afflictæ à rege clementer ſubnētum eſt.

Caſtella latronum diruta.

Conuentu ſoluto rex vnà cum tegina, vti ſolebat, in Lituaniam ſeceſſit: indeque ad Calēdas Maias inſequentis anni Petricouiā ad alia cōitia redijt. Vbi cū de expeditione in Pruſſiā cōſultaretur, ac decerneretur, venit Ioannes Iſcra ex Vngaria, hortans regem, vt regno Vngarorū hæreditario vxoris ſuæ iure animum adijceret, neq; occupari id à Mathia homine nouo pateretur, ſtudium & operā ad id ſuā ei pollicens. Et retinebat is adhuc munitiones quaſdā in Vngatia.

1458. ann. Petricouiæ comitia.

Cū autem intelligeret, Pruſſicum bellū ei rei impedimēto eſſe, cōponēdi aut intercipiēdi ei⁹ partes ſibi ſumpſit, rege pacē nō abnuēte. Ne Crucigeri qnidē abhortere à pace videbātur: & ſperabat Iſcta facili⁹ etiā fore negociū, ꝙ Boemorū mercenariorū armis, quorū ductores ſerè neceſſarij & familiares ſui eſſent, tunc res Crucigerorū maximè nitebatur. Sed eum ſpes feſellit. Elati enim hybernis ſucceſſib⁹ paulo ſecūdiorib⁹ Crucigeri, iniqua poſtulabāt.

Iſcra pacis ſequeſter inter Polonos & Crucigeros.

Quocirca præciſa ſpe pacis, vniuerſæ regni copię regis edicto ad Gneuucouiam cōuenēre: inde Viſtula nauali ponte tranſmiſſo, ad Papouiam caſtrametatæ ſunt.

Polonorum expeditio in Pruſſiam.

Interceperāt fraude eam atcem hoſtes, atque inde Torunēſem agrum vehemēter infeſtabant. Sed ea permunita erat, nec ſine multorum peticulo à noſtris expugnari poſſe videbatur. Cęterum lixæ & calones atqne promiſcuū vulgus temerè & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugnandæ àrcis atdore & ſpe inflammauit.

Papouia intercepta à Crucigeris.

Itaque facto impetu, portaque effracta, cùm iam caperetur arx, hoſtes magnis clamoribus victotū miſericordiam implorarunt: exauditique à Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, penes quem ſumma in exetcitu ſecundum regē poteſtas erat, minore porta à caſtris auerſa emittebantur.

Petrus Samotulius dux exercitus.

Sed parum abſuit, quin ipſe quoque Samotulius ab irata multitudine violaretur, ob Sbigneū Iauorium Dobricium, atque Dauidem Boemum caſtrorum metatorem in oppugnatione arcis interfectos furente. Fremit⁹ quidē aduerſus regem & procerçs ingens fuit, cùm ptoptet emiſſos hoſtes, tum quòd proceres nonnulli miſſis miniſtris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparant. Quare ſubiecto igni à multitudine arx tota cū omni copia & com pluribus ſatellitibus procerum, qui pertinacius cellas defēdebāt, cōflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoſte inſtaurarentur, tege iubente diruti. Ac triduo ibi ſtatiua habita ſunt.

Papouia capta, incenſa, ac diruta.

Inde ad Culmam ſiue Chelmnū mota caſtra. Nec tamē tētata eſt eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidē & ſpacioſum eſt, & neque arte, neq; natura munitum: ſed eò vndiq; hoſtium copiæ confluxerāt. Ad Matiebutgū verò itum eſt. Quod cùm Betnard⁹ Sūbergius Culmæ intellexiſſet, nocturno itinete anteuertere eò noſtros cū expedita manu inſtituit: pfeciſſetq; id adeò ni tota nocte erraſſet. Ctro die, vbi ſe in noſtros incidiſſe animaduertit, fuga ſibi quemq; conſulere iuſſit: diſſipatos perſecuti noſtri, non leui ſtrage affecerūt, cæſis captiſque multis. Subergius ipſe euaſit quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatū tamen iacturam fecit.

Ad Matiebutgum deinde noſtri caſtra poſuêre: ac deſides ibi tempus triuêre, ludificantibus eos ſpe pacis hoſtibus: ad qnam conficiendam Iſcra ſequeſtrum ſe interponebat.

Marieburgum oppidū obſeſſum.

Per quos dies Nouum oppidū Pomeraniæ dimiſſo Polonotū præſidio, quaſi ſuis viribus ſe tuiturum eſſet, hoſtile accepit.

Nouenſes ad Crucigeros defecerunt.

E diuturna verò eodem in loco apud Marieburgum mora (nā in duos menſes extracta eſt obſidio) fœtore, & pabuli victusq; inopia regi⁹ exercitus afflict⁹ eſt: ita vt 800. homines, equorum autē 7. millia fame & peſte intetīrēt. Eam ob rē fremete multitudo, & facto agmine ad regis tētorium orare, vt vi ſe oppidum nō munitiſſimū capere pateretur, aut verò obſidionē ſolueret: cùm vtrumq; ſuaſu procerū quorundā negaretur, neglıgētius omnes munera

Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

belli obibant, ſolutaque diſciplina, neque cuſtodias & excubias ſeruabāt. Creuit hoſtibus audacia, ita vt ij erumpentes leuibus incommodis noſtros afficerent. Inde coorta maior indignatio: quā auxit clamor hoſtium, auro ſe redemiſſe, ne oppugnarentur, è mœnibus vociferantium. Et ſanè deprehenſi ſunt non nulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius procancellarius eam infamiam vulgò ſuſtinuit: & niſi fuga ſe ſubduxiſſet, violatus eſſet à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hoſtibus viginti mēſium confectæ ſunt ea conditione, vt intra id tempus octoni vtrinque arbitri pacis apud Culmam cōuenirent: inter quos ſi non conueniret, vt Alberti ducis Auſtriæ ſummum eſſet arbitrium. Interim autem Marieburgenſe oppidum Iſcra ſequeſter obtineret, ac vtri parti id adiudicaretur, traderet: aut ſi infecta pace diſcederetur, Crucigeris redderet. Dum autem hæc fiunt, vniuerſa nobilitas moræ longioris impatiens iniuſſu regio domos diſceſſit, orto à Ioanne Oſtrouicio, cognomento Naſſlano, diſcedendi principio. Quocirca rex quoque ſuffecto in præfecturam Marieburgēſem pro Cieruōca Sciborio Chelmio, diſcedentem exercitum ſequi coactus eſt, nequicquā retinentibus Pruſſis, & in primis Gdanēſibus, qui ei in quatuor millia militum ſtipendium, ſi apud Marieburgum manere vellet, pollicebantur, proſpera fortuna vſi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati. Sed vxoris deſideriū regi fuit antiquius, vt ait Dlugoſſus: quæ quidē per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibique legatos Georgij Podiebradij noui regis Boemorū audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Crucigeros, regniq; ſucceſſionem Cazimiro, quæ ſecūdum Ladiſlaum regem hæreditario iure ad vxorem liberosque ipſius proximos Ladiſlai cognatos permaneret, pollicentes. Georgium procerum precibus victum regnū ſuſcepiſſe, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iuſtos hæredes rediturum. His reſponſum eſt, Regem fœdus & amicitiam cum Boemis ſemp coluiſſe. Cupere verò, vt mutuū ab eis fieret. Non commeruiſſe eum, vt cum vxore & liberis ſuis hęreditario regno excluderetur. Atq; eam iniuriam eum ad eam vſque diē patiēter tuliſſe. Quod ſi deinceps Boemi officijs & beneuolentia certare cum eo vellēt, non ingratum experturos. Georgium non male feciſſe, facturumque eſſe, ſi aliquam Cazimiri liberorūque ei᷒ rationem in ſuſcipiendo regno duxiſſet, ſique legitimis hæredibus id relinqueret. Cauſa verò tam modeſtæ & ſubmiſſæ legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, itemque Sileſios & Luſacios alienis à ſe animis eſſe, ꝓpterea quòd cum Rochezana ab eccleſia & religione catholica non obſcurè diſſentire videbatur: & cū Morauiā obiret paulo poſt acceptum ab Vngaris epiſcopis, quos Mathias rex miſerat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipſi clauſerat. Eam cùm ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obſidiſſet, Auſtriorū Archiduces Iglauiēſibus præſtò fuêre, & Morauiam infeſtauêre. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obſidionem continuauit, tum Fridericum imperatorē in arce Viennenſi ab Alberto fratre & ciuibus Viennēſib᷒ obſeſſum liberauit. Quanquam hoc alij poſterius factū eſſe autumant. His igitur difficultatibus implicat᷒, ne maiore belli mole pregrauaretur, Cazimirum regem, qui perſequi ſe velle ius vxoris & liberorum ſuorum non obſcurè præ ſe ferebat, tali legatione placandum atque ductandum ſibi eſſe exiſtimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij ſequenti anno Petricouiç habita. Vbi de pace ac de bello cū Crucigeris conſultatum eſt. Increbuerat enim, Crucigeros his cōditionibus pacem facere velle, vt centum millia florenorum impenſæ bellicæ nomine regi numerarēt, viginti millium tributum quotannis penderent, duo vexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterēt, & vt ſinguli Magiſtri in regis verba iurarent: Pruſſiam verò cunctam ſibi haberent iiſdē finibus, quibus ante id bellum habuiſſent. Probabat magna pars ſenatus has conditiones: ſed Pruſſorū legatio commodùm adueniens orabat regem atque ſenatum, ne ſe in fidē ſuſceptos; immanibus Crucigeris ad exquiſitos cruciatus & in teterrimam ſeruitutem proderet. Elbingæ ſe connentum egiſſe, nouoque fœdere ſeſe obſtrinxiſſe: extrema omnia pati malle prius, quàm in Crucigerorum impotentium dominorum poteſtatem redirent. Erant & in ſenatu regio, qui ſenſerent, non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, ſocios deſerere, ſuaque olim amiſſa, nuperque recuperata, rurſus prodere aut vēdere.

Non

Ioannes Brezius de proditione ſuſpectus.

Induciæ viginti menſium.

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgenſis.

Gdanenſium ſtudium in Polonos & regem.

Georgij Boemorum regis legatio ad Cazimirum.

Georgius rex Boem. hæreſi infectus, inuiſus Morauis, Sileſijs, & Luſacijs.

Iglauia obſeſſa à Georgio.

Fridericus Imper. obſidione liberatus à Georgio.

1459. ann. Comitia Petricouiæ.

Conſultatio de pace cum Crucigeris.

Pruſſorum legatio.

Non diuturnam pacem eo precio redimi:ſed perpetuo tum hoſtium vires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumque, Non eſſe deſerendos prodendosúe Pruſſos. Verùm de ratione proſequẽdi belli ad particulares conuentus reiectum eſt. Nobilitas enim Polona præterita expeditione vehemẽter offenſa, & pecuniarium ſubſidium negabat, & militiam in poſterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat, propter nimiam atque pernicioſam equitum licentiam. Interea rex in Lituaniam cum regina excurrit: indeque reuertens, ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum poſt initium æſtatis adfuit: & vt expeditio in Pruſſiam pro modo facultatum decerneretur, ab ipſis impetrauit: nempe, vt de centum marcarum cenſu annuo vnus eques haſtatus mitteretur: oppidani verò regij vt peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuère minores Poloni, & emendari pri⁹ quædam in rege & magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus ducti ſunt à rege nonnulli, quorum inſtinctu hæc fieri videbantur. Sed tamen eorum pertinaciæ datum eſt, vt ad Calendas Septembris Petricouiã rurſus comitia vniuerſæ Poloniæ indicerentur. Miſſi verò octo de proceribus, quemadmodum cum Crucigeris conuenerat, in Pruſſiã ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Neſſouiam venirent, neque noſtris Culmam veniendi luculentam ſecuritatem præſtarent. Itaque fecerunt maiores Poloni ſatis promiſſis ſuis, vt expeditionem in Pruſſiam facerent. Verùm nullum ij operæpretium fecerunt: agros modò ſociorũ vtcunque tutati ſunt per æſtatem: ſub autumnum autem domum non expectata miſſione remearũt. Per quod temp⁹ mercenarij milites in inferiore Pruſſia inſignem de Crucigeris victoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magiſter viuus in poteſtatem eorum veniret. Præda non contemnenda parta, ita vt viceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rurſus agi cœptum à Crucigeris. Per quod tempus renouatis inducijs, Lubauia Crucigerorum præſidium accepit, cùm ad eam diem in partibus regis fuiſſet. Ad Gneuum verò complures naues frumẽtum & ligna atque aſſeres è Polonia Gdanum portantes ab hoſtibus interceptæ ſunt. Quæ cum à rege repeterentur, reſpondit Magiſter, iniuſſu ſuo à militibus id factum eſſe, neque eos imperium ſuum exaudire: atque adeo pacis quoque arbitriũ penes eos eſſe. Clementer rex ageret, & ordinem Crucigerorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti menſis venit ad regem Lenciciam Vuratiſlauienſium & Namyſlouienſium legatio, deditionẽ oppidorum ſuorum offerens, quod ſub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cætera Sileſia eſſe nollent. Cõmendata eſt eorum pietas & religio: ſed aliter ſibi proſpicere iuſſi ſunt: Cazimirum eos tueri non poſſe Pruſſico bello implicatum: ſi pacem cum Crucigeris fecerit, tunc demum recipi eos poſſe. Et ſuſtinuerunt ij quidem vnà cum epiſcopo ſuo & ſacro ſacerdotum collegio aliquandiu bellum à Georgio illatum non feliciter: ſed poſt à legatis pontificis max. Pij ſecundi, Aeneæ Syluij pri⁹ dicti, qui per id tempus Calixto ſucceſſerat, in eam credulitatẽ adducti, quod Georgius ab Eccleſia catholica & pontifice maximo alienus futurus deinceps non eſſet, trium annorum inducias cũ eo fecerunt, vt interim ſui iuris: deinde verò, ſi is in religione catholica perſtaret, pontificisque maximi maieſtatem conſeruaret, ſolenni ceremonia in verba eius iurarent: ſed vt præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita ſunt. Ad quæ Cracouienſis tractus legati ſiue nuncij venire detrectarunt, niſi fides publica à rege ſibi daretur. Acceperant enim, regem aulicum ſuum & procerũ quorundam, quibus fidebat, comitatum in armis eſſe iuſſiſſe. Nam erat is admonitus, conſilia contra ſe ab illis inita eſſe. Erat res noua & inaudita: ſed tamen, ne qua maior turba & ſeditio exuſcitaretur, datum hoc illis eſt. Principes eius legationis erant Ioannes Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Ioannes Tarnouius, & Ioannes Melſtinius. Impetrata verò dicendi poteſtate in frequenti cõnſeſſu Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc ſentẽtiam ad regem verba feciſſe fertur: Ingentem animis dolorẽ haurimus, Rex inclyte, quod nos immerentes ac tibi addictiſſimos pro hoſtibus ducis, & armatum præſidium contra nos cõparaſti. Nemo eſt noſtrûm, atq; adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quẽ odiſſe aut metuere debeas: omnes te ſummo ſtudio & obſequio proſequimur, ſemperq; proſecuti ſum⁹. Verùm dura neceſſitas, & impẽdens exitiũ nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare,

Nobilitas Polona detrectat bell.

Maiores Poloni expeditionẽ in Pruſſiam decreuerunt.

Minores negarunt.

Crucigeri victi.

Induciæ.

Lubauia defecit ad Crucigeros.

Induciæ violatæ.

Magiſtri excuſatio.

Vuratiſlauienſium & Namyſlouienſium deditio repudiata à Cazimiro.

Aeneas Syluius papa.

Vuratiſl. & Namyſl. pietas & ſolicitudo.

Comitia Petricouiẽ.

Cracouienſ. nuncij nõ niſi ſub fide regia ad comitia venere.

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

tare,

tare,non quo aliquid contra te molire
mur,ſed vt ſaluti & incolumitati no
ſtræ, liberorum noſtrorum, & longæ
poſteritati,ſimulque dignitati reipub.
noſtræ calamitoſæ tandem aliquando
proſpiceremus. Quod ſi roges, quid id
mali,aut vnde eſt? Vndénam cenſes? ni
ſi vnde minimè ſperabamus, & vnde
minimè decuit: Abs te, inquam, tuiſq;
magiſtratibus, quorũ etiam culpa om-
Præfectorũ regiorum iniuria. nis in te redũdat. Tui præfecti non mo-
dò ius non reddunt petentibus viduis
atque pupillis, verùm etiã per ſummã
iniuriam & potentiam nos fratresque
noſtros opprimunt: bonis indicta cau-
ſa ſpoliant: vinculis, vulneribus, & om-
ni contumelia afficiunt: Quemadmo-
dũ nuper poſt edicta hæc iam comitia
Sigiſmundo Laticinio & Virzbentæ Sẽ
nicio ab Ioãne Curopathuua præfecto
Chelmenſi vſuuenit. Atque hæc tamẽ,
quod priuata ſunt, & ad ſingulos perti-
nent, leuiora ducimus: illa multo gra-
uiora & acerbiora, quæ te conniuente,
imo verò indulgẽte Lituani in nos de-
Lituanorum in Polonos peccata. ſignant. Nempe quod Luſcum & om-
nem illam fertilem oram Ruſſię nobis
interceperunt: pagos nonnullos à Par-
ſouienſi territorio abſtraxerunt: Podo-
liæ quaſdam munitiones occuparunt,
reliquis etiam imminent: Maſouiorũ
ducibus ſocijs noſtris & clientibus tuis
duo territoria Gonianzum & Vengro-
uiam eripuêre. Hæc te authore facere
eos neceſſe eſt: non facerent ſanè, aut
certè non impunè facerent, ſi aliũ regẽ
haberemus. Tu eorum temeritatem &
audaciam indulgendo alis, adeoq; pro
uexiſti, vt non modò contra Crucige-
ros ſocia nobiſcum arma ex fœdere nõ
coniungant, neque gratiam nobis pro
vindicata ſibi Samagitia referant, ſed
ſuperbè tuum quoque Imperium iam
detrectent. Nec tamen hæc te mouent,
quo minus bonis & facultatibus huius
regni tam ingratam Lituaniã ornes &
augeas. Quòd ſi merita vtriuſq; populi
recta ratione perpẽdas, reperies iniuſtè
Lituan. dubia fides erga dominos ſuos. & indigniſſimè hæc abs te fieri. Illi neq;
tibi, neq; patri tuo vnquam ſatis fideles
fuére: & cũ iure veſtro eis imperaretis,
cõtra vtrunq; non ſemel pernicioſa cõ-
ſilia iniêre: ferro & veneno vitam vtri-
Polon merita in famuliam Iagellonicam. uſq; appetiuêre. Nos verò illum quidẽ
obſcurũ & ignotum, & anguſtè domi-
nantẽ, ad ampliſſimum coniugiũ & flo
rentiſſimũ regnum vltrò acciuimꝰ, &
in vniuerſum terrarum orbẽ celebrem
reddidimꝰ: Samagitiã & magnam par-
tẽ Lituaniæ à Crucigeris ereptã armis
noſtris atq; ſanguine reſtituimꝰ: fratrẽ
tuum Vuladiſlaũ non tantùm ad Polo-
nicũ, verùm etiã ad Vngaricũ regnum
fauore & impẽdijs atq; opibꝰ noſtris e-
ueximus. In te verò quales fuerimus, tu
ipſe teſtis es locupletiſſimꝰ. Atq; vt alia
præterea, Pruſſicum quidẽ bellum per
tot annos in hanc vſq; diem & armis &
facultatibꝰ noſtris noſtrorumq; pro te
impigrè ſuſtinuimꝰ. Pro his meritis iſta
nobis abs te refertur gratia, vt Litua- *Polonica ob-*
nos exuuijs noſtris veſtitũ & ornatum *pro in Litua*
eas? Iam ne illa quidem leuia ſunt incõ *niam expor-*
moda, quod & ipſe leuẽ monetã cudis, *tata.* *Moneta.*
& adulterinã importari aliunde per-
mittis: & furũ latronumq; examina im- *Latrocinia.*
punè in nos & noſtros graſſari pateris?
Quæ facilè tu, quemadmodũ debes, no
bis quieſcentibꝰ reprimeres, niſi regia
bona & reditus perperã diſſipaſſes. Ad
hæc procurationibꝰ quoq; ſiue ſtationi *Stationes.*
bꝰ nimiũ oneroſis nos & homines no-
ſtros vehemẽter exhauris: afflictos à po
tentioribꝰ non modò non vindicas, ſed
ne audis quidẽ quiritãtes. Hæc & alia a-
cerba immeritò abs te accidũt Rex cle-
mẽtiſſime fratribus noſtris, quos obſe-
quẽtiſſimos & ſtudioſiſſimos tui sẽper
expertꝰ es. Ea vt tandẽ corrigas muteſq;
ſummopere per nos abs te petũt. Refer
hanc gratiã benemerentibꝰ: redde no-
bis, quæ Lituani te indulgente ademe-
rũt: moneta leui cudẽda abſiſte: adulte-
rinã ſummoue: immoderatas ſtationes
circũſcribe: magiſtratuũ impotentiã &
petulantiã refrena, & vigilantiã excita,
vt vias publicas, regnũq; omne pro de-
bito ſuo, furtis & latrocinijs purgẽt: Po
loniæ cõmoda & ornamenta ne mino
ris facias, quàm Lituaniæ. Quod ſi im-
petramus, nullꝰ nobis labor, nulli ſum-
ptꝰ pro tuis cõmodis, & ad nutũ tuum
graues erunt: ac ne ſanguini quidem &
vitæ noſtræ pepercerimꝰ. Sin repulsã
ferimus, nihil eſt quod extra ordinem
à nobis expectes. Atque ita tibi perſua-
deas, nos neque in Pruſſia tibi ſine legi-
timo ſtipendio militaturos eſſe, neque
pecuniæ quicquã collaturos, conferri-
ue paſſuros. Ita fermè Rithuianius. Mo
deſtè ad hæc à rege, culpam à ſe remo-
uente, reſponsũ eſt: ſed tamẽ re infecta
comitia ſoluta ſunt, maioribus quidẽ
Polonis ſenûm groſſorũ de iugero pen
ſionẽ non abnuentibꝰ, minorum verò
legatis negãtibus factã ſibi eſſe poteſta-
rem à nobilitate alicuius oneris ſuſcipi
endi. Itaque alia rurſus comitia ad ſex-
tam diem Decembris eodẽ edicta. Vbi
cũ regis ſenatuſq; placito viginti de pri *Viginti viri*
moribꝰ, qui de rebus cõſultarẽt ſtatue- *delecti reip*
rẽtq; delecti eſſent, & rex correcturum *constituen* *da cauſa.*
ſe eſ-

ſe eſſe deinceps peccata à nobilitate ſibi obiecta,& omnia in quibus homines vulgò offenderêt , recepiſſet , agraria duodenum groſſorũ exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunque lucrum ſectarentur, in annum impoſita: ab eccleſiaſtico verò & equeſtri ordine octaua pars cenſuũ promiſſa regi in ſtipendia militantium in Pruſſia.Ibi etiam præfectura Marieburgenſis amoto neſcio quamobrem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coſcelecio palatino Inouuladiſlauienſi, & Prendotæ Lubeſſouio à rege mandata eſt: fortaſſis vt alter territorio reditibuſque regijs, alter præſidio militari præeſſet. Inde etiam Iacobus Sennenius Gneſnenſis & Cracouienſis præpoſitus orator ad nouum põtificem Pium ſecũdum à rege miſſus, vt ei de more gratularetur, & obſequiũ regium profiteretur. Impetrauit autem is, vt remitteret pontifex Pruſſis diras atque excommunicationes, quibus eos ad parendum Crucigeris adigebat. Petebat idem de transferendis ex Pruſſia in Tenedon inſulam Crucigeris. In quo eũ omniũ ferè Chriſtianorũ principum oratores diligenter adiuuabãt, propterea quòd Mahometes Turcarũ Imperator Corinthum vrbem Græciæ nobiliſſimam,& Lemnum atque Mitylenem inſulas paulo antè ceperat,& Peloponneſo Eubœæque Imperatorum fratrum diſſidio fretus imminebat. Verùm id impetratum non eſt,impenſius indulgente Crucigeris & Germanis põtifice iã inde ex quo in aula & miniſterio Friderici Imperatoris fuerat.Quorum fortaſſis opera & odio in Polonos perfectum eſt, vt is nunquam de Polonis bene ſentiret:quod è ſcriptis eiꝰ cuique deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto cõtra Pruſſos promulgato impetratum tunc eſſe à Pontifice ex ijs apparet, quę legatus eius Hieronymus Cretenſis archiepiſcopus poſtea geſſit in Polonia & Vratiſlauiæ, quæ ſuo loco exponemus:verùm in legati potius poteſtate poſitum fuiſſe, vt cùm in rem pręſentem veniſſet,faceret quod maxime ex re fore exiſtimaret. Septembri verò menſe Crucigeri non contemnendam cladem acceperunt apud Paſſenheimum oppidum inferioris Pruſſiæ. Nam cùm contra id,quod in inducijs conuenerat,oppidanos eius oppidi regias partes ſecutos ad defectionem ſollicitarent, illi re cum præfecto præſidij regij Michaele cognomento Sromothni cõmunicata, mitti ſibi præſidium à Crucigeris poſtularunt. Miſſi quingenti equites cũ valido peditatu. Ac cæteri quidẽ foris manere iuſſi, trecenti modò equites intromiſſi,ab armatis noſtris, quos Michael ex alijs præſidijs ad eam rem deduxerat,facilè conciſi ſunt. Dolo animaduerſo, reliquũ agmen,cùm ſuis in oppido clauſis opitulari non poſſet,fuga ſibi conſuluit. Vernum huius anni tempus ventorum vehementia, & aquarum è ſolutis niuibꝰ & imbribus bimeſtri inundatione corruptis ſegetibus, non parum incommodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertũ filium peperit. Inſequentis verò anni initio conuentum Poloni cum Boemis egerunt Bythomiæ, Præmislo Ceſſinenſium duce controuerſiam de regno Boemico inter reges cõponere, & offenſiones inter Polonos & Sileſios tollere ſtudente. Sed tamen re infecta inde diſceſſum eſt, niſi quòd alius conuentus ad octauũ Calẽdas Iulias in idẽ oppidum condictus eſt:ad quem Boemi non adfuerunt, offenſi multis oppidorum & villarum ſuarum incendijs,à Cazimiro rege & vxore eius, quemadmodum opinabantur,ſubornatis. Id vbi accepit Cazimirus, non putauit ſibi committendum eſſe,quin ſe vxoremq; ſuam Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipſæ Pruſſico bello durante intempeſtiuæ accidebant, quàm quòd ſe vxoremque ſuam pro incendiarijs vulgò traduci permoleſtè ferret. Ac ea de cauſa Iacobum Dembenium caſtellanum Malogoſtenſem,& Albertũ Garſcium legatos ad eũ miſit, qui ſe & verbis & prouocatione ad ſingulare certamen, militari more purgarent. Qui cũ iuſſa feciſſent,nec inueniretur quiſquã, qui aſſeuerare ſparſum illũ de rege & regina rumorem audiret, Georgiꝰ quoque nunquam Id ſe de tantis principibꝰ credidiſſe affirmauit.Sic ei ſatisfactum cùm eſſet, peractus eſt intermiſſus conuentus,& pax, fœdus atque amicitia inter reges cõſtituta ea cõditione, vt neuter alterius hoſtes vlla ope adiuuaret. Solus Pont.max.religionis cauſa à Cazimiro exceptus eſt. De Maſouia quoq; & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipſi faceſſeret. Adiectum, vt vno anno exacto, reges ipſi cõfirmãdæ amicitiæ gratia apud Glogouiã congrederentur,& ibi de dote Elizabethæ reginæ non exoluta inter ſe trãſigerẽt. Fuêre autem ad eam rem miſſi à Cazimiro Stanislaus Oſtrorogus Caliſſien-

Telonium annuũ inſtitutum.

Octaua cenſuum ab eccleſiaſticis & equitibꝰ. Marieburgo præfecti Ioannes Coſcelecius, & Prendota Lubeſſouius.

Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.

Pruſſi abſoluti à pont. max.

De Crucigeris transferendis tentatum.

Pius pontifex æquior Germanis quàm Polonis.

Crucigerorum clades apud Paſſenheimum.

Annonæ difficultas.

Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.

1460. ann. Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.

Cazimiri legati ad Georgium Boemiæ regem.

Pax inter Cazimirum & Georgium.

Maſouia.

ſiſ palatin⁹, Ioan Brezius Luteci filius ꝓ
cācellarius, & Ioan. Dlugoſſus canonic⁹
Cracouien. & cuſtos Viſliciēſis. Creditū
eſt autē opera Crucigerorū & Bernardi
Sūbergij ſubmiſſos fuiſſe incendiarios
illos Boemię: ſparſumq́; vulgò rumorē,
quaſi à rege & regina Polonorū ob interuersū
hæreditariū regnū iratis id factū
eſſet. Idq́; eò feciſſe Crucigeros, quò
facilius ipſi bellū cū Polonis haberēt, ſi
eos Boemico quoq; bello implicaſſent.
Nihil enim intentatū ij relinquebāt, qđ
ad perniciē Polonorū pertinere exiſtimarēt.
Nec abhorret à vero, Albertū archiducē,
vt vulgato hoc verbo nobis vti
liceat, Auſtriorū, itemq́; Ludouicū Bauarorū
ducē, & legatos pont. max. Hieronymū
Cretenſē Archiep. & Franciſcū
Toletanū Aſtigiēſem Archidiac. Vuratislauiēſib⁹
Georgio regi recōciliandis
operā dantes, ab ijſdē Crucigeris ſubornatos,
miſſis eiuſdē anni initio ad Cazimirū
legationibus arbitriū omnis inter
ipſum & Crucigeros cōtrouerſiæ dirimēdæ
ſibi popoſciſſe, quo facilius eum
ſpe pacis ſecurū & incautū fallerent. Cazimirus
autē Alberto, qui prim⁹ ea de
re miſerat, nō grauatè ꝑmiſit, vt amicè,
ſi poſſet, inter partes cōponeret. Cæterum
de re vniuerſa cōpromiſſum facere
abnuit, ne illū pro amico inimicū caperer,
cōmemorans qua fide ſe Sigiſmūdus
Cęſar quondā in eiuſdē modi re geſſiſſet:
Ludouico & legatis pontificijs reſpōſum,
Regē poſtulata eorum facturū
fuiſſe, niſi Albert⁹ id arbitriū occupaſſet.
Erant autē ſuſpecti regi legati pōtificij
de ſtudio in partē aduerſariā, quòd
hic quidē Crucigerorū cauſam Romæ
pri⁹ egiſſet, ille verò à mercatorio quæſtu
ad ſacerdotiū nuper tranſlat⁹ eſſet.
Fœdus tamē ictum cum Bauaro, itemq́;
cū Conrado Albo Oleſnicēſium duce:
cū quo diſſidij nonnihil, propter Iniurias
quaſdā vltrò citroq́; illatas, Polonis
interceſſerat. His dimiſſis in Ruſſiā Cazimirus
nondū exacta hyeme iter inſtituit.
Id autē apparanti nunciatur, Valciam
arcē proditione Ioann. Vedelij præfecti
à Gaſpare Noſtiuicio & Crucigeris
interceptā eſſe. Boriuoiū autē Scrinnium
gente Labencium cum non contemnenda
mann è Ziuecia & Vrimōte,
Turzagoram noſtri vocant, Dobſice oppido
impendente, ſubiectam oram latrocinio
infeſtare. Et latrociniū quidē
Boriuoij rex per Nicolaum Pienlanſcū
ſuccamerarium & præfectum Cracouienſem,
& Petrum Comorouium cum
aulico ſuo comitatu & Sciricienſi nobilitate
miſſos, expugnato vtroq; eius præ-

Crucigerorum artes.

Legationes pontificis & Principum ad Cazimirum.

Alberto archiduci Auſtriæ permiſſa pacificatio cum Crucigeris.

Legati pontificij ſuſpecti Polonis.

Valcia intercepta à Crucigeris.

Boriuoium Scrinnium latrocinatur. Ziuecia, Turzagora.

ſidio, celeriter ſuſtulit, aut poti⁹ repreſſit.
Valciam verò maiores Poloni recuperare
iuſſi, obſiderunt quidem arcem,
ſed non multo pòſt ab obſidione re infecta
receſſerunt. Rex in Ruſſiam profectus,
Ezigerē Tattarorum Imperatorē,
& Stephanum Moldauorum palatinū
per legatos auxilia contra hoſtes popoſcit.
Promiſſa vtrobique alacriter. Peragrata
verò Ruſſia Breſte ſupra Bugum
amnem cum Lituanis conuentū egit:
animos eorum ad occupandam armis,
cùm Poloni Pruſſico & Boemico, vt rebantur,
bello diſtinerentur, Podoliam,
procliues ſanauit. In Poloniam verò reuertens
Maio menſe, Sendomitiæ cum
minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cū
maioribus conuentus egit. Conſultatū
de ratione belli gerendi cum Crucigeris,
miſſusq́ue exercitus ad recuperandam
Valciam. Porrò cū monachis Lubinēſibus
conſtitutum, vt ne abbatem
niſi à rege approbatum, haberent. Inde
adeò hic mos inoleuit poſterius in cæteris
quoque monaſterijs totius Poloniæ,
vt noui abbates aſſenſum regis requirant.
Per eoſdem dies Marieburgenſes
oppidani, quatuor ferè menſes à noſtris
obſeſſi, oppidum, quòd propè iam
aberat vt cuniculis actis caperetur, Ioanni
Coſcelecio præfecto arcis dediderunt.
Recepto oppido, de tribus modò
oppidanis, qui defectionis authores fuiſſe
dicebantur, capitale ſuppliciū ſumptum:
milites præſidiarij in vincula cōiecti:
cæteræ multitudini parſum eſt. Dū
Valcia à noſtris obſidetur, Bernardus
Sumbergius tria millia equitum peditumq́ue
Germanorum & Boemorum
per marchiam Brandeburgēſem Crucigeris
in Pruſſiam adducere, & propè iā
adeſſe, velleq́; Valciam primùm obſidione
liberare, nunciatur. Ibi Iacobus Debeni⁹
dux regiarum copiarum veritus
ne ſe hoſtes vtrinque, aduerſum pariter
& auerſum adorirentur, ſoluta obſidione
in æquiorem locum hoſti aduentanti
obuiam proceſſit. Sed priuſquam
is appropinquaret, milites Germani &
Boemi, cùm Francofordiā ad Odram ſitā
perueniſſent, ac de deditione oppidi
Marieburgenſis accepiſſent, domos dilapſi,
ducem cum quingentis modò militibus
deſeruêre. Cum his autem ille iter
inſtitutum proſequens, & noſtrorū
occurſum obliquo tramite declinans,
cōfectis vni⁹ diei noctiſq́; itinere 12. milliarijs,
& 100. equis, qui laborē tanti itineris
nō ferebāt, amiſſis, ad Choiniciā
peruenit. Quo intellecto ij q in præſidio
Valciæ fuerūt, nocte arce incēſa eum ſecuti

Valcia à maioribus Polonis obſeſſa.

Lituanorum comitia.

Abbates ſine aſſenſu regio non accipiuntur.

Marieburgū oppidum per deditionem receptum à Polonis.

Iacobus Debenius dux exercitus.

Crucigerorū copiæ dilapſæ.

Valcia recepta.

cuti

cuti ſunt. Atq; is Gdanū contendēs, munitionē Gdanenſium vno ab vrbe milliario oppugnare adortꝰ eſt, collocatis opportuno loco inſidijs: ratus, id ꝙ accidit, Gdanēſes ſuis, q in præſidio erāt, opē laturos. Itaq; illi incōpoſito agmine ruētes, in inſidias præcipitati, & non contēnenda clade repulſi ſunt, 60. amiſſis, 200. captis, inter quos duo cōſulares fuêre.

Gdanēſes incōmoda affecti à Sūbergio.

Nonnullam rebus Crucigerorum acceſſionem aduentus Sumbergij, ſecundumque illud prælium fecit. Mox enim Golubum oppidū proditione in hoſtium poteſtatem redactum eſt: in quo non pauci Dobrinenſes equites vnà cū facultatibus ſuis capti ſunt: arcem Cieruōca defendit. Pulcū item quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine, certam pecuniam Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eiſdem interceptum: Bielaui oppidum toto anno obſeſſum: Bartenſteinenſes oppidum ſuum dedidère: Suece arx ſuperior permunita in ripa Viſtulæ fraude ab hoſtibus intercepta eſt: quos ad centum vſq; captiuus quidam, qui ibi aſſeruabatur negligentius, callibus in altum ſuſtulerat: Dobrinenſis orane vaſtaretur, vectigalis hoſti facta.

Golubū proditū Crucig.
Pulcū interceptum.
Bielaui opp. obſeſſum.
Bartēſteinū deditum.
Suece arx intercepta.
Dobrinēſes vectigales Crucig. exercitui.

Porrò Ericus dux Sceciņenſium Pomeranorū propinquus & fœderatus atque ſocius regis, quē haud ita pridem rex, Caliſſiam ad ſe cùm veniſſet, nō exiguis donis affecerat, nulla læſus iniuria, nulla vi a dactus, violata fide & iureiurando Lemburgum oppidum & Bythouiam arcem fidei ſuæ commiſſa à rege, hoſtibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lemburgenſibus viris iuxta ac mulieribus, pueris atque puellis, & precium pro redimendis tredecim quibuſdam captiuis (quā cauſam deditionis Ericus præ ſe ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus.

Ericus Sceticenſiū dux Lemburgū & Bythouiam Crucig. dedidit.
Lemburgenſes redimere ſeſe voluerunt, ne dederētur Crucigeris.

Neque noſtris tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quizinū & Fraumburgum oppida ab ijs noctu intercepta ac direpta: vnde tanta præda miles ditatus eſt, vt ducenti floreni in capita cederent: duobus iuſtis prælijs victi fuſique hoſtes apud Paradiſenſe monaſterium, & cōpluribus amiſſis in fugam acti. Ita varia noſtrorum atq; hoſtium fortuna eo anno bellatum eſt in Pruſſia.

Quizinū & Fraumburgum capta à Polonis.
Crucigeri bis fuſi à Polon.

Septembri menſe exceſſit è viuis Thomas Strempinius Cracouienſis epiſcopus, vir ſingulari memoria, & pietate magna præditus. Moriens vtenſilia quædā non parui precij baſilicæ Cracouienſi, Louiciēſi verò templo mille florenos pro inſtituēdo collegio ſacerdotū, quos Manſionarios vulgò vocāt, reliquit. Porrò librariā ſupellectilē in Gneſnēſem, Poſnanienſē, Vneouienſē & Louicienſem eccleſias, & in Academiā Cracouienſem partitus eſt.

Strempinij epiſc. Crac. mors & teſtamentum.

Eo mortuo tres de epiſcopa magno & reip. incōmodo, & authoritatis eccleſiaſticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioſo ambitionis exemplo aliquandiu contenderunt. Nam vbi dies electioni dicta aduenit, miſit rex ad collegiū ſacerdotum, ad quod electio Epiſcopi iure, & more antiquo pertinebat, vt Ioannem Gruſciniū Vuladiſlauienſem epiſcopū & Cancellarium regni, ſibi optarent epiſcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præſentium, ac totidē abſentium tulit ſuffragia: reliqua duotū & viginti, quibus antiquior fuit regis iuſſione libertas & religio, in Ioānem Breziū procancellarium regni cōcurrerūt.

De Cracou. epiſcopa contentio.
Ioan. Gruſcinius.
Ioan Brezi⁹.

Verùm hic regijs minis deterritus, electionē ſuam repudiauit, Vuladiſlauienſis epiſcopæ adipiſcēdæ ſpe acceptа. Certa iam ſpe erat de Cracouiēſi epiſcopa Ioan. Gruſcinius, cū Iacobus Sennenius Dobeſlai palatini Sendomiriēſis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gneſnēſis & Cracouienſis præpoſitus, à Pontifice maximo, apud quem ante annū legatione regis nomine functus erat, epiſcopus Cracouienſis renunciatus eſt, cedētibus nomine Thomæ Strēpinij quibuſdam, quos ille paucis antè mortem diebus ad peragendum id Romæ inſcio rege procuratores nuncuparat.

Iacob. Sennenius.

Id vbi rex accepit, fremere in Sennenium, qui ſine ſua authoritate in regno ſuo Epiſcopus eſſe vellet: petentēq; per amicos & propinquos, magnos & nobiles viros, nō modò reijcere, verùm etiā proſcribere vnà cū fautoribus & receptatotibꝰ eius adortus eſt, epiſcopo Vuladislauienſi, & Ioanne Brezio: itēque Ioanne Pilecio Cracouiēſi, Luca Gorcano Poſnaniēſi, Staniſlao Oſtrorogo Caliſſienſi palatinis, & Ioanne Rithuianio marſalco regni incitantibus. Nec deerat ſibi Sennenius. Nam & initiatus eſt ſacris epiſcopalibus à Gneſnēſi, Cracouiēſi, & Vratiſlauienſi ſuffraganeis, quos vocant, epiſcopis in arce paterna Pinciouienſi, & à Pontifice acerrimum & pœnale, vt vocāt, mandatū, quo diris deuouebātur ij, qui eū ꝓ epiſcopo Cracouiēſi non reciperēt, impetrauit. Verū ab eo mādato vniuerſū ferè collegium Cracouiēſ. baſilicę regio iuſſu & minis inductū, ad Pontif. ipſū, ſiue ad futurū vniuerſale conciliū ꝓuocauit: ſacris tamē pleriq; omnes canonici abſtinuêre. Pauci quidā ex eo collegio, & omnino

Pinciouiēſis arx.

ex ordine eccleſiaſtico pōtificiam, quā regiam autoritatem antiquiorem ducentes, cū Iacobo ſenſerunt: inter quos primarij fuêre, Demetrius Sennenius Iacobi frater, Scarbimirienſis præpoſitus, Dlugoſſi duo fratres, Derslaus Crizanonius, & Nicolaus, canonici Cracouienſes. Quibus ſacerdotiorū reditus à Nicolao Pienianſco ſuccamerario & p̄fecto Cracouienſi regis mādato adempti ſunt: itemque Pauli Glouinij decani, qui negocia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus Cracouienſis, qui Sennenium conſecrârat, Cracouia abeſſe iuſſi: Crizanouius verò domo ab apparitorib⁹ præfecti extractus, & per mediam vrbē foras eductus eſt eo veſtitu, quo canonici in templo vtūtur: nempe veſte linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus murium Ponticorū indutus, quod Almucium vulgò vocāt. Qua re magnam in ſe populi ſpectantis commiſerationem, gemituſque de acerbitate regis commouit. Idem tribus alijs inferioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino vacantibus. Reliquum collegium iure iurādo à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſſionē bonorum epiſcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienianſco præfecto Cracouienſi, & alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladiſlauiēſis epiſcopi, regio vel iuſſu, vel permiſſu, occupata tenebatur. Dlugoſſi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuancijs, epiſcopi Vuladiſlauiēſis propinquis rege inſpectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Vantropeç, gente Oxij pietas & magnitudo animi ſilētio prætereunda non eſt: qui iuſſus à rege in bona ſacerdotum cupiditati ipſius aduerſantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sēnenius ipſe obſideri in arce Pinciouienſi à rege iuſſus, Melſtini ſe cum Ioan. Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioanne Melſtinio receptus, nequicquā vetante rege, ne perduellē ſuum & hoſtem publicum ſeruaret. Sed ad Pruſſicum bellum reuertamur. Cùm igitur Cruciġeri aduentu Sūbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodū ſuprà memorauimus, acceſſione, non tam viribus, quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrum popularentur, rex menſe Decembri Lencicïam, atq; inde initio noui anni, qui fuit

Sacerdotum bona inuaduntur iuſſu regio, & ipſi Cracouia pelluntur.

Cracouienſium Canonicorū cultus.

Iuſiurādum exactū à collegio ſacerdotum.

Epiſcopalia bona occupata à profanis.

Dlugoſſi domus direpta.

Stanislai Vantropca religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melſtinius contē[?]ptis regis mādatis.

1461. poſt Chriſtū natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit: ibique Februario menſe comitia habuit, veritus, ne ſi ea Petrico uiæ, quēadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cùm infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lituaniam profectus, ad ferias Paſchæ Vilnæ Lituanorum comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu verius in aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, vt aut ipſe ſecū maneret, aut Simonem Olelcouicum Kiouienſium principē in magni ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit. Paucíſſimi affuêre. Itaq; neque ibi quicquā ſere actum. Cracouiam deinde cùm excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſſicum bellum proſequendum profect⁹ eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eodem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto mēſe ægrè conuenit. Interim Cruciġeri Sipelbeinum & Raſtemburgū & Bielauos oppida, & Morungum arcē obſidêre. Neque rex obſeſſis opem tulit: ſed peiore vſus conſilio quorundam procerum, qui à Cruciġeris corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniam ſigna conuertit, vt Fridlandiam & Choiniciam reciperet, & Ericum Scecinenſium ducem vlciſceretur. Iactarunt certè Cruciġeri: Se auro, non ferro effeciſſe, ne noſtri obſeſſis ſubuenirent. Cæterùm præſidiarij milites, qui Sipelbeini erāt, eruptione in obſidētes hoſtes facta, magna ſtrage eos repulerunt, caſtriſque eorum potiti ſunt. Porrò apud Raſtemburgum ciuiū Magiſter ſimulata p̄ditione parum abfuit quin Magiſtrū Cruciġerorū in p̄paratas inſidias induceret. Fraude à quodam de comitib⁹ Magiſtri animaduerſa, & Magiſtro ciuiū ante oppidum confoſſo, non modò eius oppidi, ſed & Morungi obſidio ſoluta eſt. Ne noſtri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præſidijs erant, ceſſarunt. Sed cum Elbingēſibus ciuibus Ioanne Scalio Boemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum tranſportati in Sambiam, regionē eam ferro & igni longè lateque populati ſunt, & ingentē prædam inde aſportarunt: quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupiſſent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouiæ quartum filium

1461. ann.

Comitia Breſtenſia.

Lituanorum comitia & poſtulata.

Conuentus Sēdomirianus.

Oppida à Cruciġeris obſeſſa.

Cruciġerorū clades apud Sipelbeinū.

Elbingenſes cum Polonis Sambiam populati.

lium

Alexander filium Caſimiro natus. Andreæ Tencinij cædes.

lium Alexādrum peperit. Paucis verò diebus antè, Andreas Tēcinius vir vetuſtate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ concurſu ac tumultu vrbanæ multitudinis in æde diui Franciſci memoriç dicata oppugnatus, effractisque foribus in adyto ſeu ſacrario inuentus, immaniter trucidatus eſt. Interfecti cadauer per mediam plateam, quæ fratrum dicitur, in forum contumelioſè tractum, luto oblitum, & pugionibus confoſſum, ambuſtaque barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum eſt. Amici & miniſtri eius nocte dieque inſequēti cùm ſe in turri templo adiuncta ſtrenuè defendiſſent, ad extremum vitam pacti, in ciuium poteſtatem venerunt, deductique in curiam tertia die, reconciliati multitudini vrbanæ incolumes dimiſſi ſunt. Filius Andreæ cùm in ſurno apud viduam quandam delituiſſet, noctu ex vrbe ſaluus euaſit. Cauſam verò huic malo Andreas ipſe præbuit, cùm fabrum armorum, quòd arma ſibi ad bellum proficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet. Potuit quidem euadere initio ſtatim coorientis tumultus, reginæ nuncio, vt ſe in arcem ſubduceret, admonitus, niſi turpe duxiſſet, cedere furori concitatæ multitudinis. Et ſanxerat quidem regina Elizabetha octoginta milliū marcarum pœna in ſequentem diem vt quieſceretur, donec ipſa cauſam cognoſceret: ſed vicit pœnç metum ira dolorq́; non tam priuatæ iniuriæ, quàm publicæ, vt opinabantur, contumeliæ. Hæc res in caſtra renūciata, cùm leuius quàm pro atrocitate ſui ferri à rege videretur, vehementi indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expeditionem illā obeuntis. Nam & infrequēs erat exercitus, & non niſi Derſlaus Rithuianius palatinus Sendomirienſis, & Euſtachi9 Sprouius Ioan. archiepiſcopi Gneſnenſis frater, gentilicia vexilla erexerāt. Et verò diſplicebat ferè cunctis illa belli gerendi ratio, quod ab hoſtibus auerſum in ſuos conuertebatur.

Ioannes Amor Tarnouius.

Excitatus ab omni exercitu Ioannes Amor Tarnouius caſtellanus Sandecenſis graui oratione apud regē atrocitatem cædis Tēcinianæ exaggerauit, excuſſitq́; regi & ſenatui regio lachrymas. Rex peracerbū ſibi eſſe illum Tencinij caſum teſtatus, cauſatusq́; bellum, quo minus tam atrox facinus tunc vindicare poſſet, non inultū fore cùm promiſiſſet, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectis exercitui Petro Samotulio caſtellano Poſnaniēſi, maiotisq́; Poloniæ præfecto: & Ioann. Zaremba caſtellano Siradiēſi, & præfecto Velunenſi,

P. Samotulius et Ioan. Zaremba duces exercitum.

Naclēſe territorium ſuæ ditionis, propterea quòd tributum hoſtibus penderet, acerbè vaſtauit.

Naclenſe territorium tributarium Crucigeris, vaſtatum à Polonis.

Deinde admotis ad Fridlādiam caſtris, oppidū ſeptē dies obſeſſum, octauo cùm oppugnare adortus eſſet, in deditionē accepit, facta abeundi cū rebus ſuis poteſtate hoſtium præſidio.

Fridlandia recepta.

Inde verſus Choiniciā progreſſus, ad mille paſſus ab oppido 15. dies in ſtatiuis nullo operæprecio conſumpſit, niſi quòd per eos dies pars quçdā exercitus adhibitis Tattaris Lituanicis, qui circiter 600. erant, in ditionem Erici Scecinēſium ducis populabunda excurrit, & vaſtatis igni, quæ obuia & immunita fuère, luculentam prædā auexit.

Tattari Lituanici.

Reuertētes noſtros conſecuti hoſtes, & maiore vi adorti, magna ſtrage ab ijs profligati ſunt. Captiui regi traditi, cætera præda militibus ceſſit.

Pomerani Scecinenſes vexati & profligati à Polonis.

Quo facto Sophia Erici vxor, mulier præſtāti forma, & liberali ingenio, ſuauiq́; eloquio ꝑdita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinenſis, in caſtra regis ſupplicis habitu veniens, regē marito ſuo placatū reddidit.

Sophia Scecinenſium dux regem exorauit.

Feruntq́; Cazimirum, formā & prudētiam eius admiratū, pœnituiſſe aliquatenus, quòd eam olim nō contemnēdum principatum, & magnā vim auri ab auo Erico ſeniore rege Daniæ pro dote afferētem vxorē non duxiſſet. Rege apud Choiniciam tam diu ſtatiua habente, fremere cūcta nobilitas, cùm ꝙ autumnalis cæli intēperies, mixtæq́; niuib9 pluuiç vulgo ꝑmoleſtæ eſſēnt: tum ꝙ ſe fruſtra tempus terente in Pomerania, Crucigeri in diuerſa parte nauiter rē gererēt, Morāgumque, Sipelbeinū, & Raſtēburgum maioribus viribus denuò obſiderent.

Nobilitatis fremitus in regem.

Exaudiebātur que vulgò voces puerorum, malū conſiliū regi acclamāntium.

Rex puerorum clamoribus exagitatus.

Quare inito conſilio, cū deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, nobilitasq́; omnis in ſtipēdium dnûm milliū militū, quæ mox in Pruſſiam contra hoſtes mitterentur, viceſimam redituū ſuorū annuorum partē (procerib9 onus id recuſantibus) cōtuliſſet, & in ſequētem annū tributū duodenûm groſſorū in iugera ſciuiſſet, ſub finem Septemb. dimiſit rex exercitum:

Tributum decretum.

Idq́; eo incunctantius fecit, quòd ad ſeditionē & ciuile bellum res vergere videbatur, maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum aſperè & auarè gerentem magiſtratum fremētibus,

P. Samotulius inuiſus maioribus Polonis.

illoque

illoq̃ue contrà neceſſarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgoſtiæ dies aliquot, dum mercenarium militem,

Petr. Duninus dux mercenariorum militum.

dato ei duce Petro Dunino Prauucouio ſuccamerario Sēdomiriēſi, in Pruſſiam tranſmittit, commoratus, acerbū de morte Sophiæ reginę matris ſuæ nūcium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt, vno & quadraginta annis, poſteaquam Vuladiſlao regi nupſerat, exactis: mulier religioſa, magnanima, ſed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profuſa: quo factum eſt, vt nō modicum æs alienū relinqueret: quod moriens, vt fili⁹ diſſolueret, mandauit.

Sophia reginæ ſenioris mors & mores.

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

Extant ampla eius donaria, veſteſq́ue ſacræ magni precij in baſilica Cracouienſi, & in delubro, quod magnificè à fūdamentis excitatum, & omni apparatu ſacrorum, collegioq́ue octo ſacerdotū inſtructū, ac ſanctiſſimæ Trinitati dicatum baſilicæ adiunxit: in quo etiam ſepulta eſt. Duninus accepto à rege exercitu, Succe arcem ſuperiorem in Pomerania aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi nobilitate, & ab altera parte à Gdanēſibus nauali apparatu obſeſſam, adueniens in deditionem recepit.

Succe arx à Polonis & Gdanēſibus recuperata.

At hoſtes diſceſſione noſtrorum aucti animis, Morangum, Sibēlbeinum & Raſtēburgum, itemq́ue Bielauos toto anno obſeſſos in Pruſſia præfectis dedentibus in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſeſſis non auſo.

Crucigerorum ſecundæ res.

Braunsbergenſes eiecto regio præſidio cum Ioann. Scalio Boemo præfecto, Paulum epiſcopum Varmienſem cum Crucigeris ſentientem receperunt: & cùm id Scalius intēpeſta nocte recuperare conatus eſſet, parum abfuit quin in hoſtium poteſtatē veniret.

Braunsbergenſes Polonos eiecerūt.

Fridlandenſes idem conati, cū aliquoties à noſtris, qui in præſidio relicti erant, non ſine cædibus repreſſi eſſent, ad extremum hoſtibus clàm accitis primo diluculo portas vrbis aperuêre, eorumq́ue ope præſidiarios incautos contrucidarunt.

Fridlandenſes præſidiū regium trucidarunt.

Stargarta ſiue Starigradum in Pomerania a tribus è magiſtratu vrbano proditum.

Stargarta prodita Crucigeris.

Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculùm fuêre, ſtudijs multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Crucigeros inclinantibus, & illis multos ad proditionē ſolicitantibus cùm per alios, tum per duos quoſdā Carthuſios monachos de Paradiſenſi monaſterio: fuiſſetq́; perfecta proditio, ſi ad conſtitutum cum proditoribus tempus Crucigeri adfuiſſent.

Carthuſij monachi Crucigerorum rebus ſtudēt.

Deprehenſi proditores pœnas dedêre. Brodnicia quoque oppidum in Culmēſi tractu negligentius cuſtoditum à Nicolao Coſcelecio palatino Inouuladiſlauienſi, interceptum: arx verò propugnaculis circumquaque extructis arctius obſeſſa eſt.

Brodnicia arx obſeſſa à Crucigeris.

In quam tamen modicū præſidium cum non copioſo item commeatu à Dunino ſubmiſſum, vi per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem. At Cazimirus Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi conſumpſit. Inde Corcinum ad comitia, ad ſextam diem Decemb. edicta, ſe contulit.

Comitia Corcini.

Ibi auditæ legationes Ezigeris Tattarorum principis, Georgij Boemorum regis, & Friderici marchionis Brandeburgenſis. Tattari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, ſocietatem & auxilia contra quoſuis hoſtes regi pollicebantur, quamuis à Lituanis ſe ad inuadendam Podoliam ſolicitari dicerent.

Tattarorum legatio.

Boemi cōgreſſum cum ſuo rege Glogouiæ ad Cal. Maias, & arbitrium vniuerſæ cōtrouerſiæ, quæ Cazimiro eſſet cum Crucigeris, regi ſuo poſtulabant: quod Crucigeros quoque non abnuere dicebāt.

Boemorum legatio.

Brandeburgenſes principem ſuum ſuſpectum, quòd ſentiret cum Crucigeris, purgabant, operamq́ue & ipſi ſuam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tattaris actæ gratiæ, miſſaq́ue ſplendida dona. Boemi abſq; certo reſponſo dimiſſi, Cazimirū per ſuos legatos reſpōſurum ſe eſſe. Nec ita multo poſt Stanislaus Oſtrorogus Caliſſienſis palatinus, & Ioannes Tarnouius caſtellanus Sandecenſis ad Georgium miſſi cū his mandatis, vt ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Crucigeris faceret arbitratu ſuo, modò ne Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem ditiones Polonis abiudicaret.

Cazimiri legatio ad Georgium Boemum.

Brandeburgenſi verò exprobatæ iniuriæ, commemorataq́; in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Boemis coniungere ſe aduerſus eum in animum induxiſſet: de pace cum Crucigeris ſi ſe interponeret Marchio, non inuito rege facturum eſſe.

Marchionis Brandeburgenſis legatio.

Legatis dimiſſis iudiciū contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinij inſtitutum eſt. Atque ij citati, cùm non ſiſterent ſeſe, eo quòd beneficio Cazimiri ſecundi regis cautū ſibi eſſe dicerent, vt non niſi Cracouiæ coram rege cauſam vnquam dicerent, abſentes ad capitalem pœnam, & octoginta

Iudicium regium de cæde Andreæ Tencinij.

ginta millia marcarum damnati ſunt. Peractis comitijs, ad finem anni rex Cracouiam profectus eſt. Ibi inſequentis anni initio inſtauratum in arce in ciues Cracouienſes iudicium iure Polonico, illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè vtuntur, prouocantibus. Sera enim ea prouocatio ſiue exceptio tunc eſſe dicebatur, omiſſa priore iudicio Corcinenſi. Pronunciata ſententia contra ciues. Sed nihil tunc actum ijs, qui fide regia ſeſe ſtiterant. Cæterùm paucis diebus miſſi in vrbem Nicolaus Scora Gaiouius Caliſſienſis caſtellanus, & Nicolaus Pienianſcus præfectus Cracouienſis quatuor è ſenatu vrbano, totidem de plebe, & magiſtrum lictorum ad pœnam depopoſcerunt. Dediti & iureiurãdo Ioannis Rabſtinij ſiue Tencinij, interfecti Andreæ filij, ſecundum leges patrias rei peracti, ſex tunc in arce (ne qui nouus motus exiſteret, ſi in vrbe id fieret) capitib⁹ plexi ſunt: tres reliqui vita donati à Ioanne Rabſtinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabſtinenſi aſſeruati ſunt, donec res cum Tencinijs tranſacta eſt. Iaroſlao Sarleio vni de dãnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabſtinium adluiſſet, veniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniç familiç reſtincta eſt ſanguine, quã quam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doiſuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga ſaluti ſuæ cõſuluêre. Sed nonnullorum tamen pœna ſanciri placuit, nè plebs temerè ſe à turbulentis hominibus concitari pateretur: magiſtratusq́ue ne id fieret, ſumma cura vt prouiderent. Sex item millia florenorũ ſenatus Cracouienſis Ioanni caſtellano Cracouienſi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidẽ Derſlai Rithuianij palatini Sendomirienſis & Iacobi Dembenij theſaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sennenij precibus eò res perducta eſt, Tencinijs dimidium multç ſiue vadij à regina editi, hoc eſt quadraginta millia, poſcentibus. Acriter interim obſidebatur Brodnicia à Crucigeris. Itaque miſſi ad regẽ ab equeſtri Pruſſorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Baſenus palatinus Culmẽſis, Otto Machuicius, & duo ſenatores Gdanenſes Philippus Biſſouius & Ioannes Marpurgius, petiuerũt ab eo, vt Pruſſicarum rerum maiorem curam ſuſciperet, arcemq́ue munitiſſimam & nobiliſſimã Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot menſium obſidionẽ toleraret, ne in poteſtatem hoſtium venire pateretur: permultum in vna illa arce momenti eſſe ad retinendam Pruſſiam, & confirmandos Pruſſorum animos. Conſultiſſimè autem eum facturum eſſe, ſi quàm primùm in Pruſſiam ipſe cũ exercitu veniret, ac Marieburgi degeret. Si pecunia careret, Pruſſos ciſã ſiue acciſam (triburum ceruiſiarium ſic appellant) ac redituum ſuorum dimidium collaturos eſſe, atque adeò facultates ipſorum, & fortunas omnes in poteſtate regis fore. Si eſſet remiſſior, videret ne ditiones ampliſſimas atque opulentas magno labore & ſudore, multo ſanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hoſtis recuperatas, nõ ſine ſummo dedecore rurſus amitteret, ſeq; in fidem receptos, tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus ſui, & quantũ mercenariorum militũ ſtatim cogere potuit in Pruſſiam ad liberandam obſidione Brodniciam ad Duninum præmiſit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obſeſſis non ſuccurrebat, hoſtium vires reformidans: qui ad famã noſtrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione ſeſe tuebantur. Itaque obſeſſi, cùm diutius inopiam & famem ferre non poſſent, menſe Februario vitam resq́ue ſuas vt ſibi auferre liceret pacti, arcem Crucigeris dediderunt. Per id tempus Ziemouitus Maſouiorum Plocẽſium, & Vuladiſlaus Rauenſium atq; Belſenſium duces Vuladiſlai filij continuatis penè funeribus elati ſunt, à Gothardo Ribenio caſtellano Sochaciouiẽſi gẽte Raduanio ſiue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere voluerant, veneno, vt vulgò creditum eſt, de medio ſublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de ſucceſſione inter cognatos eorum, & regem certatum eſt. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro ſe quiſque defunctorum ditiones ad ſe trahebant. Erant autẽ fœminæ proximç Catharina & Agathia ſiue Oſca amitæ defunctorum: quarũ Catharina Michaëli Lituano duci, qui blãdius Michaluſco dictus eſt, matrimonio iuncta, vidua tunc erat: Agathia cum Ceſſinẽſi duce nupta, Venceſlaũ & Præmiſlum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatem petebant. Petebat & Margarita ſoror patruelis defunctorum Ziemouiti filia, Conradi nigri Oleſſnicenſium

An. 1462.

Ius Polonicũ de cade.

Cracouienſ. ciues capitale pœna damnati & mulctati.

Pruſſ. legatio ad regẽ.

Ciſa.

Pruſſ ſtudiã erga regẽ & liberalitas.

Brodnicia arce potiti Crucigeri.

Ziemouitus & Vuladiſlaus Maſouiorum duces veneno ſublati.

De ſucceſſione in Maſouia & Belſenſi controuerſia.

ſium ſiue Cozlenſium ducis vxor. Iam & Cõradus, Cazimirus, Boleſlaus, & Ioannes Boleſlai Varſauienſium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes: tamen quia mares, ad ſe iure bona eorũ pertinere aſſeuerabant. Rex verò quod mortui duces nullos ſuos hæredes maſculos reliquiſſent, iure feudi caduci ditiones illas ſibi & regno ſuo vẽdicabat. Ac Belſenſes quidẽ donatione Iagellonis haud ita pridẽ à regno auulſi, nõ difficulter Andrea Odrouanzo palatino Ruſſiæ & præfecto Leopolienſi, & Ioanne Curopãtuua ſuccamerario Lublinenſi & præfecto Chelmenſi authoribus in verba regis iurarunt. Plocẽſis verò cõuentus priuato propriorum ptincipum dominatu delectatus, authore Paulo epiſcopo Plocenſi regis imperiũ, præſertim cùm Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam ſupetius commemorauimus: deinde quod ea mulier & ſterilis eſſet, Conradum de Varſauiẽſibus ducibus natu maximum, ducẽ ſibi aſciuit, attributis Catharinæ nonnullis poſſeſſionibus. Rauenſis tamen & Goſtinẽſis conuentus Grotho Nouomeſcio authore Catharinam cum non contemnenda manu ad ſe venientem repulerunt. His auditis Rex Louiciam contẽdit, indeque Ioannẽ Vuladiſlauiẽſem, & Andream Poſnanienſem epiſcopos, Lucam Poſnanienſem, & Petrum Lencicienſem palatinos, & Ioannem Tarnouium caſtellanum Sandecenſem, viros primarios ad Plocenſem nobilitatẽ allegauit: à qua cùm nihil aliud impetratum eſſet, Lenciciam ex conſtituto connentum ad ſextũ Nonas Maias edixit. Eò cùm pauci quidam de Plocenſi conuentu, nec ij primores cũ Barbara Boleſlai quondam Varſauienſium ducis vxore tunc vidua conueniſſent, re infecta diſceſſum eſt. Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum epiſcopum, ac cæteros Plocenſes proceres, ni vim ſuam experiri vellent, nominatim adeſſe iuſſit. Interim autem, quoniã Rauam & Goſtinũ Catharina vi ſubigere aggreſſa erat, ab armis vt diſcederet. His actis rex Glogouiam ad conſtitutũ cum Georgio Boemorũ rege congreſſum profectus eſt. Quibus diebus Lencicia poſt diſceſſum regium cõflagrauit. Nec ita multo ante, Cracouia horrẽdo incẽdio in cœnobio Dominicanorum ſodalium è fornace alchymiſtica, quẽadmodum vulgò iactatum eſt, orto atſerat, ita vt dimidia ferè pars vrbis ad meridiem & occidentẽ ſolem vergens abſumeretur. Eius antẽ incendij culpa partim in acerbitatem regis aduerſus Iacobum Sennenium, & cum eo ſentientes ſacerdotes (quorum decimas quo que rex diripi iuſſerat) partim in cædẽ Andreæ Tencinij in æde ſacra irreligiosè patratam vulgò relata eſt. Glogouiam aduenienti Cazimiro Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratiſlauienſi & Olomucenſi epiſcopis, & quatuor ducibus Sileſiorum ſplẽdidò & ambitioſo apparatu ad vnum milliarium occurrit. Vicẽre tamen noſtri magnificẽtia & multirudine, in ſex turmas deſcripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus eſt: Georgius in curia vrbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum eſt: adiectum, vt id ad mortem vtriuſq; eſſet ſtabile. De Oſuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecia, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs Boemus Polono ne faceſſeret negocium: Polonus verò à Boemo dotẽ Elizabethę vxoris ſuę nomine vt ne repeteret. De iniurijs mutuis & cõtrouerſijs delecti vtrinque proceres, alternis vicibus in Polonia & Sileſia certis locis cõuenientes diſceptarent. Proximus conuentus regum, ſi quis deinceps futurus eſſet, vt in Polonia ageretur. Ad extremum ſocietas contra Turcas inita, promiſſaque auxilia mutua, vtri bellum à barbaris illatum eſſet. De rebus Pruſſicis nihil actum, tergiuerſantibus Crucigeris, ſucceſſu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Lndouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum incitans, & contra Crucigeros auxilia viciſſim pollicens. Cui quid reſponſi datum ſit, non liquet. Reges ita conſtitutis rebus, & miſſis vltro citroque hoſpitalibus muneribꝰ, diſceſſerunt, Georgio Polonorum opes & ſplendorem admirante, nec auſo vnquam Cazimirũ ad conuiuium inuitare, eò quòd prior ipſe ab eo inuitatus, acceptusque magnificentiſſimo appatatu, pro dere paupertatem ſuam nolebat.

Belſenſes in verba regis iurarunt.

Plocenſes alieni à rege Polonię.

Rauenſes & Goſtinenſes regis fidem ſecuti.

Legatio regis ad Plocẽſem conuentum.

Comitia Lẽciciæ.

Lenciciæ & Cracouiæ incendium.

Cazimiri & Georgij regum conuentus Glogouiæ.

Pacta regũ Polon. & Boem.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

Polonorum ſplendor.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSQVINTVS.

CAZIMIRVS Glogouia diſcedēs Poſnaniam diuertit: vbi cùm tribus ſeptimanis ſubſiſteret, Crucigerorū præſidiarij Choinicieſes in *Paluci regio.* Palucos populabūdi excurrerunt. Noſtri quoq; in nouam Marchiam excurrerant: ſed ab hoſtibus profligati, pauci *Polonorum strages.* fuga euaſerunt. Nec mora Inouuladiſlauiam rex contendit. Inde miſſis agreſtibus cum præſidio aulici comitatus ſui, ſegetes hoſtium in Culmēſi tractu ſuccidi iuſſit. *Prodigia.* Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuiſſe memorātur. Quadam die ſole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tendere viſam eſſe: caput verò ſiue caluam diui Stanislai aliquoties dum in ſolenni ſupplicatione circumfertur, ſudaſſe. Cōſecuta ſunt domi quidem latrocinia. *Latrocinia.* Boriuoius enim *Letaua arx.* Scrinnius & Vulodicus ex Letaua mille hominum manu facta & rupe quadam inter Volcum & Zaros, quam Sola *Sola flu.* fluuius alluit, munita, Oſuencimenſem oram omnem infeſtarunt. Quos Pienanſcus præfectus Cracouienſis, excita rurſus Siricienſi nobilitate, conductiſq; paucis militibus mercenarijs, cùm ſe cum Petro Comorouio & Prędiſlao Dmoſicio, hoc è Scepuſio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxiſſet, non modò à latrocinijs cohibuit, ſed in munitione illa, quam Bucouecíam dixêre, obſeſſos aliquādiu (cùm Boriuoius ex Oſtrauia ipſis non ſuccurreret) fame ad deditionem compulit, vitā modò & veſtimenta pactos. *Bucouecia v. Achamlatronum.* In Pruſſia verò cùm Crucigeri nauiter rem gererent, rex vt eorum audaciam reprimeret, Toruniam ſe contulit, indeque aulicos ſuos equites cū Petro Dunino, & mercenario milite Varmienſi baſilicæ ſiue Fraūbergę obſeſſę ab hoſte pręſidio ſummiſit. *Fraumberga ab obſidione Crucigerorum liberata.* Cuius aductu Magiſter Crucigerorum conterritus, & aleam pugnæ periclitari non auſus, deſertis caſtris fugiens ſoluit obſidionem. Noſtri caſtra hoſtilia diripuêre. Nonnihil fortaſſe momenti hoſtibus ad fugam attulit, quòd agrum ſuum Sambienſem a Gdanenſibus Habo circumuectis acerbè vaſtari acceperant. *Gdanenſes Sambiam vaſtarunt.* Et ferè agreſtibus eius oræ hoſtilis conſtabat exercitus. Itaque retineri ij nequiuerunt, quin ad ſua defendenda dilaberentur. Rex interea Toruniæ commoratus, & à Torunēſibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Neſſouienſi degentem viſebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hoſtium. Is cùm è vicinis agris ſubinde prædas ageret, quadam die ſuos nauibus traiecto flumine Viſtula, noctu ad Neſſouiam iuſſit excurrere. Non ita multò ante rex id oppidum in gratiam Torunenſium in ſuperiorem ripā tranſtulerat: *Neſſouia translata.* cæterū domus, quæ in veteris oppidi loco relictæ erant, vici ſpeciem præ ſe ferebant. Eum igitur vicū cùm hoſtes noctu incendiſſent, trepidatum eſt à noſtris, qui ibi diuerterant, nihil tale ſuſpicātibus. Mox abiecto metu Tattari cū perpaucis aulicis ad perſequendum hoſtem emiſſi, & naues repetentem amolientemque aſſecuti, magnam ſtragem gladijs ſagittiſque ediderunt, *Crucigerorū clades.* & nauibus cunctis potiti ſunt: ſex modò viui cum duabus nauibus de omni illo numero euaſerunt. Porro Duninus hoſtibus à Fraumberga depulſis, Gdanenſemque agrū populatione infeſtātibus, ipſe quoque copias ſuas eò traduxit. Neq; ſatis habuit hoſtem liberioribus excurſionibus prohibere, ſociósque defendere: *Pomerania vexatur vtrinque.* ſed in hoſticum progreſſus, Stargartenſium, Bythouienſium, Lemburgenſium & Puſcenſium, quæ territoria non ita pridem in hoſtium poteſtatem venerant, fines ferro & igni vaſtare adortus eſt. Eſt autem Puſcenſe territorium in ſpeciem iſthmi, longius in mare, vexilli militaris figuræ procurrens. Hoſtes vbi noſtros prædæ cupiditate lōgiꝰ ad iniqua loca inter ſtagna & lacus prouectos animaduertêre, validā & ipſi manū, deducto e proximis ſuis munitionibꝰ præſidiario milite, agreſtibusq; arma ſumere iuſſis, coegerūt, opportunitate locorū cōtra noſtros vſuri. Idq; eo maiore fecêre fiducia ꝙ cōmodū Friciꝰ Raunechiꝰ Auſtrius, & Caſpar Noſtiuiciꝰ Sileſiꝰ nouos milites e Germania & Sileſia ipſis adducētes aducherāt.

His igitur copijs coadunatis,occurrere noſtris parabant: tramiteſque omnes, ne quà noſtri ex anguſtijs effugere poſſent,ſuccifis quoquo verſus arboribus, interſepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eũ, vt periclitantibus actutum ſubueniat,orẽt. Nec mora rex Albertum Gorſcium cum reliquo comitatu ſuo ac Tattaris Lituanicis ad ſuccurrendum ſuis mittit. Id vbi duces hoſtium cõpererunt, minore parte in caſtris aduerſus Duninum relicta, ipſi cum maiore ac delecta ripam Viſtulæ, qua Gorſcium traiecturum eſſe exiſtimabant,inſedcrũt, vt eum, prius quàm ſe cum Dunino coniũgeret, opprimerent. Sed Gorſcius deflexo itinere,alibi liberè fluuiũ traiecit. Vbi id intellexerunt hoſtes, omiſſo Gorſciò, propius ad Duninum caſtra mouerunt, vt eum priuſquam Gorſcius cum eo ſe coniungeret,ad pugnam elicerent:aut certè in anguſtijs concluſum,excluſo Gorſcio obſeſſum tenerent. Nõ ignorabat Duninus de aduentu ſuorum: exploratũ etiam habebat, longè maiores eſſe hoſtium vires,quàm ſuas. Itaque non minus de auxiliaris illius, quàm de ſui exercitus periculo ſollicitus,noctu hoſtes in ſe intentos fallere, ac per deuias ſyluas euadere ad Gorſcium decreuerat. Id ne facere poſſet, hoſtes diligẽter cauerãt,tranſitu omni,quemadmodũ diximꝰ, impedito. Mutato igitur cõſilio, ferro per medios hoſtes viã ſibi ad ſuos aperire ſtatuit: inſtructáq; equeſtri acie, qua peditẽ contegebat, in hoſtes contendit: Alacres & illi pugnã capeſſunt, magna ſpe victoriæ. *Stulta adiuratio.* Et ita ſe authore Noſtiuicio inuicem adiuratãt ac deuouerant,vt qui de ſuis pedem retuliſſet,ſine omni tergiuerſatione pro ſeruo regi ſeſe dederet. *Pauli Iaſenij audacia.* Vbi ad cõgreſſum ventũ eſt, Paulus Iaſenius gẽte Goſdouius aulicus regius armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, haſtas hoſtiũ in noſtros intẽtas auertit. *Prælium & victoria Polonorum de hoſtibus apud Puſcum.* Eodẽq; momento noſtri inopinata re perturbatos ſumma vi adoriũtur: & mox vel confractis, vel abiectis haſtis, gladijs vtrinq; res geritur. Pugnatur acriter: audacia noſtri, hoſtes multitudine ſuperabãt. Cũq; totas tres horas dubio Marte pugnatũ eſſet, vtrinq; quaſi ex cõpoſito diſceſſum eſt. Mox recreatis paululũ viribus vtrique non ad pugnam, ſed ad perſequendum alteros contendunt, vtrique alteros victos diſceſſiſſe rati. Occurſu muuo inſtauratur prælium, rurſuſq; vna hora dimicatũ eſt, donec ſauciato Fricio ductore exercitus, & peditibꝰ noſtris aſſiduo baliſtarũ ictu dextra hoſtium latera ferientibus, retrocedere ſenſim ij cœperũt. Sed mox reuocante & ſiſtẽte Fricio, redintegrabatur pugna, ſi quod noſtri trepidantibus recolligendi ſeſe ſpaciũ dediſſent. *Fricius cæſus.* Interim dũ ciet pugnam, animatque ſuos Fricius, interfectus corruit. *Noſtiuicij fuga.* Ibi tũ effuſa fit fuga hoſtium cum altero duce Noſtiuicio, iuriſiurãdi paulo antè dati, & ab omnibus exacti, immemores. Pedites deſperata lõgiore fuga, pars in caſtra ſeſe recepẽre: pars ea prętergreſſi,ſtagna lacuſq; propinquos petiuẽre. Noſtri pernicitate equorũ freti,fugientes perſecuti,magnam cædem edebãt. Vbi ad caſtra hoſtilia peruentũ eſt, ibi nonnihil difficultatis noſtris obiectũ erat. Etenim hoſtes ea,qua parte ſtagno non tegebãtur, foſſa & ſudibꝰ acutis foras obuerſis munierãt. Sed cupidis victoribus nõ facilè quicquã obſtat. Noſtri enim præuertendos ſibi eſſe hoſtes perterritos, priuſq̃ ad caſtrorũ defenſionem accurrerẽt, rati, admotis calcaribus cæcorũ in morem in ſudes obiectas ruebant: confoſſiſq; equis nõnullis,tãdem contextum ſudiũ perfregerũt, *Caſtra hoſtium capta.* & vno impetu caſtra ceperũt, atque diripuerunt, quindecim bõbardis maioribus, ducẽtis curribus armis,impedimẽtis,& cõmeatu referta. Interim equites hoſtiũ caſtra ſua ꝑteruecti,plurimi euaſẽre. Ala vna in locũ deiectu arbotũ à ſe ſeptũ delata, nec inueniens exitũ,à noſtris cõciſa eſt. *Cæſorum et captorum numerus.* Cęſa eo die hoſtiũ duo millia, capti ſexcenti,& maior propemodũ q̃ pro numero noſtrorum ſtrages edita. De noſtris centũ gregarij militẽs ceciderunt. De nobilioribus rãtũ Hector Chodoraſius deſideratus eſt: ſed pauci reperti, qui ſaucij non eſſent. Duninus in fœmore & in manu vulnera accepit. Ad Puſcũ hoc præliũ cõmiſſum eſt quinto decimo Cal. Octobris. Triduũ poſt in iiſdẽ ſtatiuis humando cæſos,& ſaucios curãdo cõſumptũ eſt. *Erici Pomerani perfidia.* Per quos dies Ericꝰ Stolpenſiũ,Pomeranorũ dux fortunã,vt credebat,ſequutꝰ, mutata fide qnam Cazimiro regi, impetrata per vxorẽ venia dudum dederat, cum ſexcentis equitibus grauis armaturæ ad caſtra Crucigerorum contendens, cùm profligatum eorum exercitũ accepiſſet, raptum ſeſe ex itinere domum recepit:non paucos tamen extremi agminis à noſtris inſequẽtibus partim captos, partim trucidatos amiſit. Honoratus eſt à rege victor exercitꝰ: Petrꝰ Duninus, Paulꝰ Iaſenius, Venceſlaus

Ne-

Neborius, Nicolaus. Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugoſſus tertius canonicorum frater, & triginta alij virtutis ergò militaribus donis in-

Polonorum victoria de Crucigeris.

ſignibus ornati. Eodem illo tempore tribus alijs in locis proſperè item dimicatum eſt à noſtris: apud Iaſenecium pagum, & apud Piſſiam flumen in Maſouia, vnde propinquarum hoſtiliũ munitionum præſidiarij milites prædas agebãt. Et apud Suece. Apud Elbingam quoque non multo pòſt nauali prælio hoſtes à noſtris profligati ſunt. Prorogatum autem eſt à rege militibus ſtipendium, cùm eccleſiaſticus ordo decreto Caliſſienſis ſynodi ſubſidium ei in ma-

Contributio.

iore quidem Polonia vicenûm groſſorũ, in minore verò ſenûm de prouẽtu vniuſcuiuſque marcę argẽti cõtuliſſet. Sub finẽ Octobris Vdalricus Cieruon-

Vdalricus Cieruonca in carcerem coniectus.

ca Boemus, cùm à Georgio rege eius gẽtis carcere, in quẽ biẽnio in gratiã Crucigerorum compactus erat, Cazimiro poſtulante emiſſus eſſet, Golubũ oppidum noctu ingreſſus, in poteſtatem ſi-

Golubum receptum.

am redegit, hoſtili pręſidio ſatis valido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni ſubiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale ſupplicium ſumpſit. His ſucceſſibus magna rurſus animorum inclinatio in regias par-

Comitia Petricouia.

tes facta eſt. Ad comitia deinde Rex Petricouiam ad vndecimam diem Nouẽbris edicta ꝑfectꝰ eſt. Pauci eò de minoribus Polonis incertum quam ob cauſam conuenêre. Venêre autem Conradus Maſouiorum Varſauienſium dux cum matre Barbara, & Catharina amita, Michaluſconis Lituani ducis quondam vxore, & Paulo Plocẽſi epiſcopo, comitatu octingentorum equitum: itẽque Conradus Niger Oleſſnicenſium dux, Plocenſem & Belſenſem principatum cognationis iure ſibi vendicantes.

Iudicium de Plocenſi & Belſenſi ditione.

Dati à rege recuperatores ſiue iudices: Stanislaꝰ Oſtrorogus palatinus Caliſſiẽſis ꝑ ſummo iudice, Grothus verò Cazimirius pro ſuccedaneo, quem ſubiudicem noſtri vocant, iudicio præſidere iuſſi: his adiuncti palatini & caſtellani aliquot pro aſſeſſoribꝰ. Inſtaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuianius marſalcus, & duo iuriſcõſulti negabant legitimæ cognatorum ſucceſſioni locum eſſe in deditícijs ſeu feudalibus, vt vocant bonis, cuiuſmodi eſſet cuncta Maſouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: ſed regẽ optimo iure defunctis ducibus deditícijs, qui nullos mares liberos relinquerent, ſuccedere. Refellebant id Conradi Varſauienſis cauſidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis ſecundo rege Maſouiorum duces è deditícijs penitꝰ exemptos eſſe. Cõtra regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem ſine aſſenſu ampliſſimi conſilij tantum de cõmodis & iure regi detrahere potuiſſe. Iuraſſe autẽ poſt in verba regis Ziemouitum, Cazimirum, Ioãnem, & Vuladiſlaum duces. Atque ita diſceptata cauſa iudices ſecundum regem pronũciarunt, Maſouijs iudicium illud fruſtra iã detrectantibus, & ad Pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, poſſet, & vellet iuri ſuo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Auſtrio-

Fœdus cum Alberto duce Auſtriæ.

rum archiduce fœdus ictum ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ vxoris ſuę ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs geſtum eſt, propter ſenatus infrequentiam: niſi quòd Hieronymus

Legatus pontificius.

Cretenſis archiepiſcopus, legatus pontificius, cuius ſuperius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, ſub finem comitiorum adueniens, ad pacẽ cum Crucigeris faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus eſt publicè: priuatim autem ſolo archiepiſcopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regẽ conatus eſt. Implorarat enim is procul dubio opem Pontificis, cùm rege obſtante adipiſci epiſcopam non poſſet. Miſerat etiam rex rogatu & ſumptu Gruſeinij ad pontificem oratores Ioannem Rithuianium marſalcũ regni, & præfectum Sendomirienſem, & Mathiam Racianzum iuriſconſultum & canonicum Vuladillauienſem, qui Sennenij conatus impedirẽt. Et grauibus ij quidem criminibus eum accuſabant, & ambitioſum, regi, populo, & eccleſiaſtico ordini inuiſum, ſeditioſumq́ue reum agebant: quòd vi Thomam epiſcopum ad concedendam ſibi epiſcopam adegiſſet, in eamq́ue per vim inuaſiſſet: in qua inuaſione propinquus eius Andreas Tencinius magnus vir, & facilè princeps ſenatus Polonici populi Cracouienſis concurſu interfectus eſſet, literasq́ue Sennenij Mantua, cùm legatione regio nomine fungeretur, ad regem ſcriptas, quibus incuſabat is Pontificem, quaſi plus ęquo faueret Crucigeris, producebant: & ampla Pontifici munera regio nomine, ac Friderici Imperatoris & Georgij Boemorum regis commendaticias literas attulerant. Nihil tamen aliud à Pontifice impetratũt, quàm vt is huic ipſi legato

ſuo cauſam illam cognoſcēdam delegaret, atque interim Sēnenio epiſcopo adminiſtrarione interdiceret. Itaque egit diligenter Cretenſis cū rege pro Sennenio, aſſeuerans epiſcopam ſemel à ſe de Apoſtolica ipſi collatam, inuito adimi iure non poſſe. Sed rege aſſeueranre, malle ſe regno excidere, quàm illum pati eſſe epiſcopum: legatoq; viciſſim vociferanre, præſtate vt tria regna pereant, quàm ius & authoritas eccleſiæ perrurbetur, re inſecta, & irritatis vtrinque animis diſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, vt rex alia comitia eódem ad decimam ſeptimā diē Ianuarij ediceret: interim vterq; ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, vt ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladiſlauienſem epiſcopam Iacobus Sēneni⁹ trāsferretur. Et mox legatus explorata regis volunrate de pace, ad Crucigeros in Pruſſiam contendit: nec tamen vltra Breſte Cuiauienſe progreſſus, per literas & internuncios cū Magiſtro Crucigerorum de pace egit. Rex verò diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtini poſſeſſionem adijt: & hanc quidē præfecturam Nicolao Gutenio, illam verò Grotho Nouomeſcio pocillatori eius tractus (Cieſnicum vocant) quoad viuerent confirmauit: poſſeſſiones etiam quaſdam vtriq; hæreditario iuſe donauit, propterea quòd horum duorum opera potiſſimum ditiones illæ ipſi adiunctę eſſent. Archiepiſcopo verò Gneſneſi marcā auri Louicię nomine Maſouijs ducib⁹ Sochacioui ę quotānis pendi ſolitam, in omne deinceps rēpus remiſit. Quibus peractis, Radomiam ad reginam vxorem ſe cōtulit. Per id demum tempus Viēnenſes ciues tumultu ciuili ob ſex ſenatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mēſibus obſedērūt: & Georgium Boemorum regem cū exercitu liberandi eius cauſa venientem, inſidijs exceptum in ſuburbanis Alberto Friderici fratre duce profligarunt. Pax deinde facta ea cōditione, vt Fridericus Maximiliano filio principatum illum cōcederet, eiuſque tutelam Albertus patruus gereret. Frideric⁹ vr gratiam referret Georgio, filios eius duces Munſterbergēſium in Sileſia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Moldauorum in verba Cazimiri regis abſenris iuraſſe, & promiſiſſe, præſenti quoque idem iuſiurandum ſolenni ritu ſe daturum eſſe intra duos vel tres mēſes, cùm enocatus fuerit. Alius ne aurem ſit hic Stephanus ab illo, quem ſuperius iuraſſe narrauimus, aut ſi idem, cur iuſiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: niſi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes ſuas huic cōtrarias, colligi rectè poteſt, eum intermedio tēpore mutaſſe fidē, & ad Vngarum deſciuiſſe. In quo ſuffragati nobis videtur illud, quòd proceres & cōſiliarij ipſius pro ipſo, quaſi cui ipſi ſides nō haberetur, ſpopōderunt, quòd eū deinceps in fide regis Poloni & officio retēturi eſſent. Poſt initiū inſequentis anni Cazimirus Petricouiā ad præſtitutā comitijs diē redijt. Adfuit frequēs ſenatus, & Hieronymus legatus Pōtificius, itemq; Iacobus Sēnenius cū triginta modò comitib⁹ accepta fide regia. Aduenêre & Cōradi cæterorumq; fratrū Maſouiorum ducū Nicolaus Boglevius Varſauiēſis palatinus, Vincentius Gizici⁹ marſalcus ducū, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iuriſconſulti: Lituanorū verò procerū Totiuil & Cuzek. Ac Sēnenius quidē, quamuis ad genua regis clementiam eius implorans accidiſſet, & omnia tentaſſet, nihil tunc imperrauit, aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm illum aut quenquam omnino non electū in regno ſuo ſe inuito epiſcopū eſſe paſſurum. Itaque ceſſit Sēnenius pertinaciæ eius, & epiſcopam Gruſcinio conceſſit, acceptis ab eo quatuor millibus florenorum, quos liti expēſos ferebat, & nōnulla parte bonorū epiſcopaliū, duob⁹ annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, præterlapſis. Quo facto, ijs quoque ſacerdotibus, qui cum eo ſenſerāt, ſacerdotiorum ſuorū fructus reſtituti ſunt. Ioannes Grnſcinius Cracouiēſis epiſcopus deſignatus, in Vuladiſlauienſi ſucceſſorem accepit Ioānem Lutecū Brezium procancellarium regni: quorum triū ambitio & pōtificiā authoritatē in Polonia debilitauit, & electioni liberæ vim attulit: ita vt ex eo tēpore ea ſiſblata ſit, ac vmbra modò eius quedā penes ſacra collegia remanear, nō ſine grādi non modò eccleſiaſticæ authoritatis, verùm etiā religionis & reip. iactura. Etenim donec liberæ ſacrorū collegiorū ſiue capitulorū, vt vulgo loquūtur, electioni in creādo epiſcopo loc⁹ fuit, fuit tamē aliqđ bonorū & malorū, dignorū indignorūq; diſcrimē, cū ſacerdotes ſumptis rcuerēter tremēdis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrēt ſuffragia. Virtute, doctrina & pietate tūc ambiebatur, pluſq̃ fautorib⁹, aut neceſſariorum precibus, aut mulierū blandi-

Regis cum legato alter catio.

Tributum Louicia nomine remiſſum archiepiſcopo.

Fridericus Imperator obſeſſus à Vienneſibus.

Georgius Boemus profligatus.

Maximilianus dux Auſtria.

Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauia pal. iurat in verba regis Polon.

Stephani defectio.

Comitia Petricouia. 1463. ann.

Iacobus Senenius ceſſit epiſcopa.

Ioannes Gruſcinius epiſcopus Cracouienſis.

Epiſcoporum electiones liberæ.

» blanditijs atque lachrymis, aut ſplen-
» dore comitatus, aut apparatu conuiui-
» orum, & compotationibus aut cōmen-
» datione generis & familiæ, aut aſſenta-
» tione, & ſacerdoti indecoris miniſte-
» tijs, aut etiā largitione. Vigebat igitur

Quales olim epiſcopi.

diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi per-
mittebāt ij, qui epiſcopi fieri cupiebāt:
» ſeruiebant famæ & exiſtimationi: & nō
» modò reprehenſionem collegarū, ſed
» etiam ſiniſtram cuiuſuis ſuſpicionē ca-
» uebāt. Epiſcopi verò facti, nihilominus
» pro fratribus ducebant collegas dudū
» ſuos: in conſiliū eos de rebus maiorib⁹
» adhibebant, plurimumq́; reuerebātur:
» & officiū ſuū nauiter faciebāt, memo-
» res quid sole[illegible] ſeriò dato iureiurā-

Epiſcoporū dignitas & authoritas.

do recepiſſent. [illegible] aulas principū quo-
ties veniebant (veniebāt autem rarius,
nec tam ſua ſuorumúe quàm publicæ
» vtilitatis gratia) de via ipſis decedeba-
» tur, aſſurgebatur, omniſque honos ha-
» bebatur, & quaſi numinibus quibuſdā
» tantùm non ad genua procumbebatur
» ab ipſis etiā principibus. Porrò in cōſi-
» lijs de rep. in iudicijs, in defendendis ac
» vindicādis bonis & hominibus eccleſi-
» aſticis, pupilliſq́; & viduis, deniq; in ad-
» monēdis & corrigendis nō modò infi-
» mis & mediocribus, verùm etiā primo-
» ribus, atq; adeò regibus ipſis liberæ erāt
» eorū voces & ſententiæ, ſingularis dig-
» nitas, ſumma autoritas. Non inhibebat
» vocem accepti beneficij memoria, non
» ſpes futuri. Nec eleuabat authoritatem
» dicentis aut arguentis ambitio, & con-
» ſcientia audientiū: nec metus aut inſci-
» tia dignitatem deprimebat. Non erat
» neceſſe epiſcopo & ſacerdoti pro fori-
» bus cubiculi regij inter ſcurras & vilia
» vētris mancipia aſſidere: nec ſannas &
» ſcommata leuiſſimorum quorumque
» ferre: non turpiter & indecorè adulari
» & adblandiri non modò elegātioribus
» iſtis cubiculi & menſæ regiæ admini-
» ſtris, vt aliquam tamen ij vel ioco men-
» tionem abſentis apud regem facerent:
» verùm etiam ſatellitibus, ianitoribus,
» ne dicam etiam horum amicis & con-
» cubinis, matellionibus, morionibus, ac
» cæteræ fæci aulicæ, atq; ipſis deniq; ca-
» tellis principū. Itaq; florebat tunc reſp.
» florebat religio, florebat ordo eccleſia-

Scholæ ſacerdotum ſeminaria.

ſticus, florebāt ſcholæ & Academiæ ſa-
cerdotū & epiſcoporū ſeminaria: ſplen

Principū aulæ quales olim, & quales nunc.

deſcebant templa: aulæ verò principū,
horum præceptis & exemplis inſtitutę,
vrbanitatis, virtutis, fortitudinis, prudē
» tiæ, modeſtiæ, & pudoris erāt officinæ,
» nō faſtus, ignauiæ, ebrietatis, libidinū,
» temeritatis, impudētiæ, & omnis nequi

tię & impietatis ganeę ac barathra. Nūc »
ſublata electione, hæc & multo plura »
alia mala bonis illis ſucceſſerunt, & in »
domos ac familias, atq; adeò in ipſa in- »
tima cubicula epiſcoporum, nedum in »
profanorum principum aulas inuaſe- »
rūt: ſimulq́; dignitas ſacerdorum inde- »
corè emerendo & emendo fauore etiā »
abiectiſſimorum hominum viluit: labe »
factata eſt authoritas: nutat, ne dicam, »
ruit, Reſpublica: religio proſtrata penè »
concidit. Quæ omnia principes non tā »
epiſcopis debent imputare & ſacerdoti »
bus, quàm ſibijpſis, qui nuncupandorū »
epiſcoporum ius ſactis collegijs ereptū »
vſurparunt. Nam vt nihil perperam ij »
faciant, nihil affectioni cuiquam indul »
geant, ſed eadem illa omnia, quę iurati »
ſacerdotes in electionibus epiſcoporū »
habere ſolent, ob oculos habeant: certè ».
longè facilius vnus aliquis, & is quidē »
alienis fere oculis & auribus ſentiens &
iudicans, errat & fallitur, quàm multi
graues, acuti, & multarū rerum periti:

Principes alienis oculis & auribus ſentiūt.

& aliud is plerunq; ſpectat, quàm quod »
potiſſimum ſpectandum eſt in deligen- »
do epiſcopo: & verò expeditius eſt, vnū »
quàm multos corrumpere. Tametſi »
magna, ne dicam præcipua huius rei
culpa eſt penes Pontifices maximos,
mea quidem ſententia: qui niſi electio-

Electionum ſublatarum culpa penes Pontif. max.

nes collegiorum primi labefactare ag- »
greſſi eſſent, nunquam eò audaciæ re- »
ges prouecti eſſent. Sed nos inutili de-
ploratione omiſſa, ad rem redeamus.
Sic igitur de epiſcopa Cracouiēſi tunc
actum eſt. Maſouij nihil & ipſi impe-
trarunt. Petebāt autem, ne ducibus ſuis
rex moleſtus eſſe pergeret de Plocenſi

Maſouiorū poſtulata.

ditione, aut certè externis & à ſuſpici-
one alienis hominibus cauſam cognoſ
cendam & iudicandam permitteret. Fe
rebantq́; regi iudicem Fridericum mar
chionem Brandeburgenſium, vel Al-
bertum archiducem Auſtriorum, vel
Ludouicū ducem Bauarorū. Lituanis
Podoliam, Belſenſem, Oleſcenſem, &
Rathnenſem tractus non ſine commi-

Lituanorum poſtulata.

natione belli repetentibus nihil aliud
reſponſum eſt à ſenatu, quàm miſſum
iri ea de re legatos ad conuētum eorū.
Et mox legati deſignati Staniſla⁹ Oſtro
rogus palatinus Caliſſienſis, & Ioannes
Rithuianius marſalcus regni. Porrò in
Pruſſiam bellū ſiue expeditio decreta
eſt. His peractis Cazimir⁹ Radomiā ad
vxorē, & inde cū ea in Lituaniā ꝓfectus
eſt. Quē cōſecuti legati ſenat⁹ Polonici,
poſtulata Lituanorū in cōuentu Vilnę
diſertè refutarūt. Sed cū Lituani nō ac-
quieſcerēt, rex cauſā ad conuentum cō

munem Parſouiam indicendum reiecit. Legatus verò Pontificius Petricouia diſcedens, in Pruſſiam à præſidio militari regis iuſſu ad magiſtrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res noſtris erant in Pruſſia. Nam prætet ea quæ ſuperius cõmẽmorata ſunt, apud Vormitham, quam Ornetam noſtri vocant, Pauli epiſcopi Varmienſis (qui violata iuriſiurandi religione ad Crucigeros deſciuerat) milites vnà cum aulicis magiſtri præſidiarijs cùm per proditionem noctu capere id oppidum conſtituiſſent, proditi ab illo ipſo, qui oppidi proditionem ipſis promiſerat, & à Ioanne Scalio præfecto præſidij regij præparatis inſidijs intromiſſi, ad vnum omnes aut capti, aut trucidati ſunt, quotquot ingreſſi erant. Nam qui in extremo agmine fuêre, ne multitudo hoſtium noſtros pauciores prægrauaret, excluſi & inopinato periculo perterrefacti in propinquos lacus glacie concretos diffugerunt: ruptaque fragili etiam tum glacie demerſi periêre. Apud Scãpe item oppidum agri Dobrinenſis trecenti equites hoſtiles è præſidio arcis Brodnicienſis prædatum profecti, ab Vlrico Cieruonca, qui Golubi erat, profligati ſunt, ita vt perpauci fuga euaderent: capti ex his octoginta. Arx verò Slochouia ne proditiõe in hoſtium poteſtatem veniret, pręſidiariorũ Pomeranorum opera ſeruata eſt. Vladiſlaus caſtellanus & præfectus Naclenſis illius etiam arcis præfectus erat, eamque abſens Georgij cuiuſdam ſculteti nobilis gente Topori, fidei commendarat. Is igitur Georgius, cùm prodendæ arcis cõſilium cepiſſet, præſidiarios milites, quos conatibus ſuis aduerſaturos eſſe ſuſpicabatur, per ſpeciem commeatus ex hoſtico importandi emiſſos, arce excluſerat, & (veréne an falsò, nõ liquet) præfecti iuſſu id feciſſe dictitabat: nec niſi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus ſuſpectos habebat, ſecum reliquerat. Hi vbi eum pactiones cum hoſtibus de prodenda arce inire animaduertêre, ſiue inuidia & auaricia incenſi, ſiue officij & fidei ſuæ memores (non enim conſtat) comprehenſum eum in fundum turris concluſerunt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is violata fide omnes eos capitali affecit ſupplicio. Quod factum variè ſuſpicandi occaſionem hominibus præbuit. His igitur ſucceſſibus noſtrorum moti Crucigeri, pacem afferentem legatum Pontificium cupidè acceperũt. Promiſcua verò multitudo cùm virorum, tũ matronarum & puellarum belli & penuriæ cæterorumque incommodorũ bellum conſequẽtium pertęſa, lachrymare gaudio, ac deſiderio pacis legatum magiſtratúſque ſuos ſupplex obteſtari, vt exoptatam eã ſibi quibuſuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni ſe prorſus perditum ire vellẽt. Ibi legatus per interpretẽ, quemadmodum prodirum eſt, laudare & cõfirmare conſtantiã populi: hortari, deinceps quoq; vt in fide Crucigerorum permaneret: regem Polonoſque carpere: & cũ iniquitatem cauſæ eorum exaggerare, tum mores fidei, religionis & humanitatis expertes repreh[illegible]: ſtudium ſuum erga Crucigero[illegible]ibus modis teſtatũ facere: deniq; certam perpetuamque pacem, aut duodecim duntaxat annorum inducias ipſis, quaſi regẽ quò vellet adducturus eſſet, certò polliceri. Ita confirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breſte tres legati ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miſerat. Fuerunt autem ij Ioannes Vladiſlauienſis, Andreas Poſnanienſis epiſcopi, Stanislaus Oſtrorogus Caliſſienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis, Nicolaus Coſcelecius Breſtenſis palatini, Sẽdiuoius Ciechel prępoſitus conuentus Clodauienſis, Ioannes Dambrouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Racianzus doctores, partim theologi, partim iuriſconſulti. Ad conſtitutam diẽ, hoc eſt, ad Calendas Maias conuentũ, indeque infectis rebus diſceſſum eſt, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiuſmodi cauſa. Veniebant legati à ciuitatibus Torunenſi, Elbingenſi, & Gdanenſi. Eos legatus pontificius ingreſſu oppidi & cõuentu prohiberi oportere contẽdebat, quod eas ciuitates, ſimulque cæteros Pruſſos, qui cum Polonis ſentiebant, ipſe ſiue adeò Põtifex diris deuouiſſet. Contra Poloni, iniquiſſimũ id eſſe præiudicium affirmabant, & ab inſtituta re alieniſſimum. Admiſſi igitur ſunt legati fruſtra reclamante legato apoſtolico. Mox ille toti oppido ſacris interdixit. Verùm id interdictum Poloni contempſerunt orto initio à militibus, qui per ſpeciẽ ſupplicationis ob rem bene geſtam à ſuis apud Heilgebeilam, oppidumque id à Scalio captum ac direptum, facto concurſu ad templa, nolarũ ſiue campanarum pulſu, feſtoque cantu oppidum impleuerunt. Ibi verò furere legatus: vociferari non modò ſe, ve-

Crucigerorum clades apud Vormitham.

Scampe.

Slochouiæ periculum.

Pacis deſiderium apud Pruſſos.

Legati iniquitas.

Conuentus Polonorum cum Crucigeris de pace.

Pruſſi propter interdictum ſubmoti à legato, à Polonis admiſſi ſunt ad conuentum.

Legati iniquitas.

verùm etiam pontificis & ſedis apoſtolicæ authoritatem contemni. Nec ceſsê re furori eius Poloni, grauirer in eum innecti per Oſtrorogum; quòd cùm pacificaroris perſonam ſuſtineret, nihil minus quàm paci ſtuderet, ſed claſſicũ etiã caneret. Cuius rei clariora etiã documenra proferebãtur eius literæ ad Crucigeros à noſtris interceptæ. Ira tũc iritatis animis diſceſſum eſt. Et legatus quidem Cracouiam, vbi controuerſæ epiſcopæ ſequeſter & adminiſtraror à Põtifice conſtitutus erat, proficiſci cupiens, cùm prohiberetur à Polonis, Vurarislauiam ſe conrulit: indeque miſſis ad regem in Lituaniam lireris, queſtus eſt de Breſtenſi cõtumelia, in Vuladiſlauienſem epiſcopum potiſſ. culpam conferens. Quòd ſi rex agi de pace nihilominus à ſe vellet, extra fines Poloniæ locum conſtitueret, quò tutius aduerſarij venire poſſent. Et hæc quidem oſtenrans, Pruſſos & Pomeranos Vuratiſlauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Crucigerorum pertrahere omni ratione conatus eſt, minis etiam intentatis. Quin mulierib. marirorum cõſuetudine & cõtubernio inrerdixit ijs, quæ mariros à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is veniſſet in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixiſſe Dlugoſſus memorat. Miſit ramen poſtea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rirhuianium marſalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconſultum & canonicum Sendomirienſem poſtulatum, vt Interdictum ſiue diras, quibus Pruſſis regias partes ſecuti indicta cauſa deuoti erant, relaxaret, & æquiorem ſe in componenda pace præſtaret. Verùm illo non niſi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare volente, acceprum id à rege non eſt, nec ipſe in Poloniam deinceps venit. Tametſi Bernardus Vapouius veniſſe eum, omnia prolixè pollicentem, infectaque pace receſſiſſe, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs, quæ Dlugoſſus, cuius tempore hæc acta ſunt, ſcribit: nempe miſiſſe eũ poſtea ad regẽ, denuò depoſcentem ſibi pacificandi ipſius cũ Magiſtro prouinciam: miſſoſque viciſſim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconſultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent: Regem non abnuere, modò vt is Pruſſos interdicto abſoluat, Poſnaniamque veniat. De damnis & impendijs penes eum fore arbirrium, ac de cæteris, modò vt Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem tractum

Legatus non admiſſus Cracouiam.

Legatio regis ad legatum pontificis.

Poloni retinerent. Cumque ille non remitteret de interdicto, Romã eum reuertiſſe Vurarislauia. Hac æſtate quingenti noſtrares Ruſſi milires, Caſenſium ſtipendio conducti, permiſſu regis, cùm ad defendendam eam vrbem aduerſus Turcas proficiſcerentur, apud Bogum amnem à Lituanis & Volynijs deleti ſunt ex huiuſmodi cauſa. Bratiſlauiam Lituanicæ ditionis oppidum cùm ij perueniſſent, excitara temerè cũ oppidanis rixa, vnum ex ijs fortè fortuna interemerunt: cumque gliſcere in ſe magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negocio inde ſeſe euoluerent, oppidanis incendio reſtinguendo occupatis. Præfectus erar arci Michael dux Ciartorienſis. Is dolore ſimul & ira incenſus, cum tumulruaria manu noſtros abeunres perſecutus, quater in eos impetum fecit: quaterque non ſine clade ſuorum repulſus, affluente ex toro territorio oppidanorum & agreſtium, qui propter Tattarorum vicinitatem bellicoſi & in armis probè exercitati ſunt, multitudine, vada ſuprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis ſtipitibusque impediuit: indeque rurſus ſubducẽs ſeſe, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrociſſimè trucidauit, ne ſupplicibus quidem parcens. Quinque ſoli ex omni eo numero fuga elapſi ſunt. Præda omnis, qua hoſtis potitus eſt, triginta millibus florenorum æſtimata. Sic vrbs illa nobilis Genuenſium colonia, Theodoſia, quemadmodum volunt, olim dicta, fruſtrara noſtrorum ope & præſidio, non multo pòſt à Turcis ſubiugata eſt. Mouerat autem Caſenſes ad comparandum præſidium Turcarum vicinitas, & infinita imperij proferendi cupido: quippe qui in ipſo huius anni initio Leſbon inſulam, & mox Boſnam regnum florẽs opibus & munitionibus in ſuam poteſtatem redegiſſent, regemq; Stephanum cũ primaria arce Iaice in deditionem acceptum, cõtra fidem datam ad palum alligauiſſent, & ſagittis confixiſſent, exprobrãte ipſi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immẽſa vis in theſauris eius reperta erat, perire, quàm ad defendendum ſeſe & ſuos, eo vti maluerit. Ex eo verò tempore Ianizeri, quæ phalãx eſt Turcica, Slauica lingua vulgò vti cœpêre, triginta millibus ex captiua iuuentute Boſnenſi in eum ordinem allectis. Longè proſperiores ſuc-

Ruſſi auxiliares Caſenſium deleti à Lituanis & Volynijs.

Caſſa à Turcis capta.

Lesbos inſula & Boſna à Turcis ſubacta.

Stephani Boſnenſium regis auari interitus.

Ianizeri.

ceſſus tunc habuerũt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære cõducti Felice Paniouio gente Goziembio, & Ioanne Sreſcouio Doliuio cognomento Albo ducibus in Vngaria militabant. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendã Turcarum excurſionem è Boſna factã miſſi à rege illo cum ſeptingentis alijs equitibus Vngaris, miſerti Chriſtianorum, qui ad ſeptem decem millia vtriuſque ſexus in fœdam ſeruitutem à barbaris abigebantur (cùm Vngari multitudine hoſtiũ expaueſacti diffugiſſent) obfirmatis ad vincendum aut moriendũ animis prima noctis vigilia, ne paucitas ſua conſpecta hoſtibus animum adderet, in barbaros impetum fecerãt: reſiſtentibuſque acriter Turcis quinquies pugnam redinregrarunt. Sic tota nocte pugnatũeſt. Die verò illuceſcẽte cùm barbari paucitatem eorum conſpexiſſent, cohortati ſeſe inuicem, & in duas acies diuiſi, à fronre parirer & à tergo adoriri eos ſatagebant. Verùm hoc parãtibus Poloni captiuorum clamore animati, actius inſtabant. Aberat haud longè Raſcianorum turma expectans euentum prælij, vt cùm victoribus ſeſe coniũgeret. Ea igitur cum meliore loco rem Chriſtianorum eſſe animaduertiſſet, inuecta eſt & ipſa in Turcas. At illi deſperatis rebus, Sauum amnem propinquum effuſa fuga petiuère. Et commodùm naues ad tranſportandos eos adnauigarant. Itaque abiectis equis & armis tumultuariè ad naues ꝑfugiebant: è quibus tamen paucæ incolumes in vlteriorem ripam eiectæ ſunt, cæteræ pondere inſilientium depreſſæ ac demerſæ periêre. Fuêre autem quatuor millia Turcarum ſelectorum in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorum opera, præclara, ſed inſperata prorſus victoria de barbaris potitus eſt. Nã Vngari in fugam effuſi, ad vnum eos omnes perijſſe diuulgarant: Quos rex inſigni ignominia notauir. Polonis verò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui ſolus cũ ſexdecim familiaribus ſuis cum Polonis perſeuerarat, perampla dona largitus eſt. Et mercenarijs militibus externis è Polonis, Sileſijs, Morauis, Boemis, atque Germanis cõſcriptis poſtea multum vſus eſt. Nec multo poſt in Tranſyluania iterũ eoſdem hoſtes itidem per legaros profligauit. Cumq́ue Nicolaum Ftiſtacium, & alios quoſdam æmulos ſuos, qui Fridericum imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarant, commoditate ſua & magnis promiſſis ſibi

Poloni de Turcis victoria ad Sauũ fluuium.

Raſcianorũ dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

Mathias mercenarijs militibus vſus.

Turcæ victi in Tranſyluania.

Mathias æmulos ſibi reconciliat.

reconciliaſſet, & cũ Friderico poſt duo prælia diuerſo euentu depugnata pacẽ feciſſet, ac diadema ſacrum, quod Elizabetha regina olim ſuſtulerat, ſexaginta millibus numûm aureorum ab eo redemiſſet, comparato in ſequentem annum maiore exercitu ad depellenda arma Turcica, recuperandamq́ue Boſnã animum adiecit. Per eos dies, ſiue adeò ſub ipſum tempus comitiorum Petricouienſium Paulus Giziclus epiſcopus Plocenſis, cùm tres & viginti annos illi eccleſiæ præſuiſſet, è viuis exceſſit: & in Poltouienſi templo, quod ipſe exædificarat, & lauto canonicorum ſacerdotũ collegio inſtituto ornarar, ſepultus eſt. In locum aurem eius Sciborius Gozacicius canonicus à collegio eius baſilicæ (tribus, de quibus ipſe vnus erat, facta per compromiſſum poteſtate legendi epiſcopi) ſuffectus eſt, repudiatis mandatis & nuncijs regijs, qui Iacobo Sennenio ſtudebat. Cazimirus verò rex facturus expeditionem in Pruſſiam, è Lituania profectus, menſe Iunio venit Lẽciciam. In eum enim locum copijs omnibus, vt conuenirent, edixerat. Ibi cũ de conſiliarijs nonnullis, qui primi ei occurreranr, cognouiſſet, fremere ob eam expeditionem equeſtrem ordinẽ, comitia Corcinum edixit ad quintam diem menſis Iulij: eoq́; ipſe profectus, poſt octo dierum conſultationem decreto omnium conſeuſu ſenûm groſſorum è laneo, itemq́ue è caupona & molerrina certo tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiã indictis, expeditionem remiſit: mercenariorum verò militum aliquantam manum in Pruſſiam ad capiendum Gneuum miſit, motus querelis Pruſſorum, qui minus libera nauigatione in Viſtula vtebantur, quod à præſidiarijs eius arcis & oppidanis infeſtarẽtur. Ipſe verò in maiorem Poloniã ſeſe contulit. Cũ autem Gneuum egregiè defenderetur ab hoſtibus, ita vt ij crebrò decurrentes non parum damni noſtris obſidẽtibus inferrent, cepêre noſtri conſilium longiore & ſecura obſidione hoſtes ad deditionem compellendi. Itaque nequicquam prohibentibus Crucigeris circũuallarunt arcem vallo ſiue ſepibus limo oblitis, turreſq́ue & propugnacula opportunis locis excitarũt. Nam fluuio ne quid obſeſſis importaretur, Gdanenſes claſſiarij obſeruabãt, quibus arx illa potiſſimum incommodabat. Sed ij dum aliena oppugnãt, ſua vrbe penè exciderunt proditione paucorum ciuium, quorum capita erant Mathias Schim-

In Turcas bellum comparat.

Poltouienſe collegium inſtitutum.

Sciborius Gozacicius electus Plocenſis epiſcopus.

Comitia Corcini.

Expeditio tributo redempta.

Gneuum obſeſſum.

Gdanũ prope proditum.

Schimnan iureconſultus, & Georgius Cocus: qui ſub ſpecie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium non paucos iam hoſtiles milites in vrbē receperant. Nec procul ab vrbe Magiſter Crucigerorum cum mille quingentis equitibus aberat, vt conſtituta cū proditoribus die ad tertium Idus Iulij ex improuiſo irrumperet. Sed detecto ab vno ex cōiuratis ſcelere, euocari in curiam proditores per ſpeciem conſultādi de reb⁹, captique & conuicti, capitali ſupplicio affecti ſunt. Schimnani tamē profeſſioni honor habitus eſt. Nā is in cuſtodiam epiſcopalis iudicis, quē Officialē vocant, traditus, & epiſcopi Vuladiſlauienſis iuſſu poſtea dimiſſus, ad Magiſtrū profugit. Milites item hoſtiles in vrbe deprehēſi, partim capitis pœnas luerūt, partim in profluentē demerſi ſunt, partim diuturni carceris moleſtias pertulēre. Magiſter verò ſpe fruſtratus, ad opitulandum ſuis Gneui obſeſſis animum conuertit: naueſque viginti militibus bene inſtructas Kynixberga emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtula nauigaturas. Sed re cognita noſtri cum Gdanēſibus claſſiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, vt ait Vapouius, vno ab Elbinga milliario hoſtibus occurrerunt, commiſſaque nauali pugna, victoria potiti sūt. Mille hoſtes deſiderati, capti ſexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad quintumdecimum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto Hēricus Plauenius commendator Elbingenſis, & Bernardus Sūbergius, qui cū terreſtrib⁹ copijs in maiore inſula aduenientē ſuorū claſſem expectabant, in diuerſa dilapſi ſunt. Nec multo pòſt Holandiam oppidū Plauenius in poteſtatem ſuā redegit, accit⁹ & receptus ab oppidanis, cùm ij præſidiarios noſtros populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen noſtri & duas turres cum porta oppidi ad arcē vergente retinuère. Nec mora Petrum Duninū à Gneui obſidione in auxiliū accerſiuère. Qui cùm noctu cū equitatu aduolaſſet, Plauenius cum ſuis incenſo pluribus in locis oppido raptim ſeſe euoluit. At noſtri reſtincto celeriter incendio, oppidum recuperarūt, & in nōnullos ciues capitali ſupplicio animaduerterūt. Nonis verò Octobribus Liuoniēſium claſſis eodem conſilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs, qui in præſidio Nideburgi, Paſſenheimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingēſibus ſeſe cōiunxerant, itidem prope Elbingam profligata eſt: cęſiſq; cōpluribus hoſtibus, duę naues maiores cū ducētis militibus, & cētū equis hoſtilib⁹ captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſſia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocenſi ditione rurſus actū cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducū Maſouiorum. Qui cùm bonorum virorū arbitrio controuerſiā componi, aut externos ac minimè ſuſpectos iudices ſibi ferri, ac deniq; Italicæ cuipiam Academiæ cauſam decidendā permitti à regē poſtularent, nihil horum impetrarūt. Reiecta eſt tamen res ad alia comitia, quòd Maſouij duces aduerſam valetudinē cauſificabātur. Venerat eò & Cōradus Niger iterum. Sed cùm ei rex iudices de more ferret, re infecta receſſit. In Pruſſiā vniuerſalis expeditio decręta eſt. Quoniā verò Turcarū terror capta ſuperiore anno Cafa animos cunctorum peruaſerat, miſſi in Podoliam, Ioannes Tencinius caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomiriēſis, & Andreas Odrouāzus Ruſſię palatini, vt Camenecią arcē, quę Theodorico Buciacio oppignerata cū toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in ſumma fiſci inopia bouem in laneum vltro pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia ſub finem anni per Radomiam in Lituaniā ſe recepit. Quieuerat ea gens per omne tēpus belli Pruſſici, nec à Polonis in ſocietatē eius belli pellici potuerat: ſed quorſum id euaſurum eſſet, ocioſè ſpectauerat. Tunc verò longioris moræ impatiens, non inconſultum ducebat, Podoliā armis repetere, Polonis adhuc Pruſſico bello diſtentis. Eos igitur motus animorum rex aduētu ſuo repreſſit. Cęterùm comitia quæ communia Lituanis cū Polonis Parſouiam ad diem Purificatiōis ſanctæ Mariæ, qui eſt poſtridie Cal. Febr. edixerat, ad ſextum Idus Septemb. quæ dies eiuſdē Virginis matris natalis eſt, reiecit, veritus ne qua in conuentu maior animorū iritatio fieret: cui excitādæ inter diſſidentes, quamuis leuis occaſio ſufficit. His ita cōpoſitis vere nouo inde reuertēs poſt mediū Aprilē Cracouiā venit. Senatū vrbis tribus millibus florenorū multauit ꝓpter Iudæos paulo antè iniuria affectos à militib⁹ piam in Turcas militiā profeſſis. Etenim Pius eius nominis II. pontif. max. ſubactarū à Turcis ea tēpeſtate gentiū Chriſtianarū calamitatē miſerat⁹, & à cęteris, qbus idē ho ſtis

De doctore non iudicarunt Gdanēſes.

Crucigeri fuſi in Habbo.

Holandia Crucigeris dedita & recepta.

Liuonienſis claſſis profligata.

Comitia Petricouiæ.

Maſouiorū ducum poſtulata.

Polonorum pauor ob captam Cafam.

Camenecia redempta & munita.

Podoliorū ſtudia.

Lituanorum conatus.

1464. anno

Cracouiēſes ciues multati propter Iudæos.

Mantua concilium.

Crucis militia contra Turcas.

ſtis imminebat, periculum propulſare cupiens, edicto Mantuam conuentum cūctos Chriſtianos principes atque populos ad pium bellū crucis vexillo propoſito cohortabatur & inuitabat, ipſe eius belli dux futurus. Ac de principib⁹ quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgūdionū, & Chriſtophorus Maurus Venetorum duces eam militiam publicè profeſſi erant: Cazimirus Polon⁹ ne idem faceret, Pruſſicꝫ bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedêre, ita vt ij propè duodecim millia hominum conficerent. Eorum igitur cruce ſignatorū militum nonnulla pars dum coit & inſtruit ſeſe Craconiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paſchæ, re inter ſe communicata in Iudæos impetum fecit: effractiſque domorū foribus facultates eorū diripuit, ac ne cæde quidem abſtinuit. Cæſi ex vtroqꝫ ſexu Iudæi triginta fermè: cæteri in vicinam Ioannis Tēcinij caſtellani Cracouienſis domnm confugerunt. Eam quoque creſcēte tumultu poſtridie expugnaſſent, niſi Ioannes Gruſcinius epiſcopus, & Iacobus Dembenius præfectus vrbis, idemque Theſaurarius regni cum cohortibus ſuis aulicis, & ſenatu ac multitudine vrbana licentiam atque furorem eorum repreſſiſſent, Iudæoſque in arcem deduxiſſent. Multatus tamen ſenatus eſt. Mox ante finē eiuſdē menſis rex Corcini minorum Polonorum conuentum habuit: Quibus, cùm duodenûm groſſorū tributū ſciuiſſent, vnde mercenarius miles in Pruſſiam cōduceretur, remiſſa eſt expeditio. His ita cūſtituris, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore repreſſo, in maiorem Poloniam contendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam eſſe, non communicato ſecum conſilio. Sed tamen ipſi quoque conuentu à rege ad octauū Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quod neque militare ſine minoribus Polonis volebant, & ſecundæ noſtrorum res in Pruſſia minimè id ſequi rere videbantur. Nam poſt clades illas hoſtium, quas ſupra memorauimus, cōtinuata à noſtris in alterum annū Gneui obſidione, obſeſſi ad extremam rerum omnium inopiam ac deſperationem ſalutis ſuæ redacti, cùm inutilem bello multitudinem oppido eieciſſent, & à noſtris ea rurſus in oppidum compulſa eſſet, poſtridie Natalis Chriſti, q̄ dies D. Stephani memoriæ ſacra eſt, arcem ſimul & oppidum dedidêre, vitā, & quicquid ſuarum rerum quatuordecim currib⁹ poſſent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno cōmmēdatore Vdalrico Eiſenhoueno, & Nicolao Veiſembachio Bauaro ducibus in præſidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à noſtris deducti ſunt. Ex oppidanis magiſter modò ciuium, & alius quidam conſul, qui Crucigeris impenſius fauerāt, ſiue eiecti, ſiue vltrò exceſſêre, vnius menſis ſpacio ad diſtrahenda bona ſua à noſtris impetrato. Per eoſdem dies Ioānes Scalius Boem⁹ Hoeſteinum, quod à Polonis Holſtincum ſiue paruum Olſtinum, oppidum Crucigericæ ditionis, ex improuiſo intercepit. Porrò qui Fridlādiæ fuerunt in præſidio milites Crucigerorum, cùm ſibi ſtipendia non ſoluerentur, hoſtiliter direpto & incenſo oppido diſceſſerunt. Bernardus verò Sumbergius eadem de cauſa, & quòd valde accíſas eſſe vires Crucigerorum animaduertebat, cum rege pact⁹ eſt, vt quæ tunc præſidijs ſuis tenebat, deinceps quoque, quoad bellū illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet: cum ijs verò, qui Crucigericarum eſſent partium, nihil ſibi commune eſſe duceret: bello verò finito, iuſta mercede à rege accepta præſidia deduceret: munitiones quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam vrbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Crucigeros afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperūt. Erat oppidum id in ditione epiſcopi Camenenſis. Verùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur epiſcopus facta clàm aliquāta manu, acceptiſque à Crucigeris ſeptingenrorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, vt nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanenſibus fœderatis facti certiores de conſilio epiſcopi, receptiſque in vrbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere tranſmiſſis, hoſtem ſcandere muros incipiētem adorti fuderunt, & ad internecionem cæciderunt. Sic igitur attritis Crucigerorū viribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Pruſſia, præſertim quòd expeditiones publicas nullo ordine nullaque diſcíplina militari, ſed ſumma licentia conſtantes, ſocijs & amicis magis quàm hoſtibus damnoſas eſſe animaduerterent: quòd neque principis imperiū ſatis exaudiebatur, & nihilo

Iudæi direpti Cracouiæ.

Tributum à minoribus Polonis decretum maiores ægrè tulere.

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Hoeſteinum magnum interceptum à Boemo.

Fridlandia incenſa à præſidiarijs.

Sumbergij pactum cum rege.

Crucigerorū clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incommoda.

nihilo magis in ſociorum, quàm in hoſtiũ agris à vi & iniuria temperabatur. Hue accedebat, quòd epiſcopus & ſenatus Lubecenſis Polonis iuxta ac Crucigeris conſentientibus componendę inter bellãtes pacis arbitrium ſibi deſumpſerant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis ſibi de Roſtocenſium, Viſmarienſium, & Luneburgenſium ſenatu ſingulis: Rigenſium verò ac Darbatenſium binis. Cõuentu Colenſi peracto rex Breſte diuertit: Toruniam verò ad diſceptandam atq; tranſigendam cauſam ſuam Pruſſicam miſit loãnem Lutecum Vuladiſlauiẽſem epiſcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Poſnanienſem, Staniſlaum Oſtrorogum Caliſſienſem, Sendiuoium Lenzenicium Siradiẽſem, Petrum Opporouium Lenciciẽſem, Nicolaum Coſcelecium Inouuladiſlauienſem, Scibo rium Baſenum Culmenſeẽ palatinos: caſtellanos, Hinciam Rogouium Sendomirienſem, & Nicolaum Ciarnicouiũm Gneſnenſem: Secretarios, Ioannem Dlugoſſum ſeniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadeeum: quorum poſteriores duo iuris canonici conſulti fuêre. De nobilitate Pruſſica quatuor, Ottonem Maquitiũ, Mathiam Tolcam, Nicolaum Pilauiũ, & Nicolaum Zialouium. De ciuitatum verò decurionibus ſiue conſulibus, Torunenſis quidem quatuor, Elbingenſis autem duos, Gdanenſis verò quatuor, & quintum parœcum eius vrbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à magiſtro & ordine Crucigerorum adſuêre Iodocus epiſcopus Oſſilieſis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingenſis Commẽdator, Gerardus Melengradus Marſalcus Liuonienſis, Georgius comes Hennebergenſis, Andreas Peper decanus Darbatenſis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomeſaniẽſis, tres hi iureconſulti, Vilelmus Eppingenius Oſterodenſis, & Vilelmus Schundelus Aſſeradenſis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauienſis, & Ludouicus Lubauienſis præfecti: duo conſules Regiomontani, itemque duo Reualienſes è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum, & vno ac dimidio menſe tractatum, ad extremum infecta pace diſceſſum eſt. Cõuenerat iam, vt Polonus Pomeraniam, Culmenſem, Michalouienſem, & Elbingenſem tractum totũ haberet: reliquam interiorem Pruſſiam Crucigeris relinqueret: De Marieburgo intra triginta annos proximos, vt iudicio, arbitrio, pactoúe tranſigeretur: interim autem in poteſtate regis arx ea maneret. De illis verò conditionibus conuenire non potuit, vt magiſter ac totus ordo Crucigerorum in verba regis Poloni iurarent, ſemperque deinceps in fide & clientela eius eſſent. Rex verò vt militibus Crucigerorum emerita vndecim annorum ſtipendia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præſidio munitionum earum, quæ ipſi tradebantur. Nam neq; hoc Poloni, neque illud Crucigeri acceptabant. Creditum eſt autem ſiue maleuolẽtia Brandeburgenſium & Miſnenſium marchionum, & aliorum quorundam Teuthonum principum perfectum fuiſſe, difficiliores vt eſſent Crucigeri, metu offendendi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania poſſidebant. Et venerant ij in ſpem potiundi Torunia per proditionem nonnullorum ciuium, quam Henricus Plauenius, dum ibi de pace agitur, inſtruxerat. Soluto igitur conuentu illo Turonenſi, bellum inſtauratur à rege Breſte commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce Crucigerorum præſidio. Id quoniam in ripa Viſtulæ ſitum eſt, eam habebat opportunitatem, vt fluminis traiectum liberum hoſtibus præſtaret, noſtris verò nauigationem impediret. Ad hæc ager ſylueſtris abundabat materia, vallis & machinis faciendis, & alijs belli vſibus apta. Id igitur primùm adoriri, & in poteſtatem redigere placuit. Miſſus eò cum peditatu Thomas ſiue Thomiez quiſpiam vir maioris animi, quàm conſilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo ſe iuſſus erat coniungere, ad Nouum caſtrametatus eſt. Hoſtes noſtrorum paucitate animaduerſa, coadunati celeriter è proximis præſidijs impetum in eos fecere. Quanquam autem non improuiſum id noſtris acciderat, tamẽ vim hoſtium non ſuſtinuêre. Fugientibus naues regiæ non procul in Viſtula ſtantes ſaluti fuêre. Centum aut paulo plures ex omni numero deſiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuariè Nideburgo; cui præerat, & Sarnouia militibus, præſidiarios Crucigerorum, qui erant Zialdouiæ, prædam agentes è Maſouia profligauit, prędamque excuſſit. Zialdouiam deinde Conradus dux Maſouiorum Varſauienſiũ obſidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex verò ignominia apud Nouũ accepta commotus, Ioannem Synouecium,

Lubecenſes arbitri pacis inter Polonos & Crucigeros.

Pax infecta.

Conditiones pacis reiectæ.

Germani pacem infectam.

Thomiez.

Polonorum clades apud Nouum.

Crucigeri fuſi.

Zialdouia capta à Maſouijs.

cium, & Paulum Iaſenium cum aulico ſuo comitatu eò miſit: Duninum quoque cum Pruſſis & equitatu, & item peditatu recollecto eòdem inſtit contendere, vt munitione potirentur. Nec tamen per vim ea capi potuit, valido præſidio & natura loci defendente. Cæterùm obſidio in ſequentem annum extracta eſt. Porrò Puſcum Gdanenſes cũ totos ſex menſes terra mariq́; obſediſſent, per deditionem in poteſtatem ſuã redegerunt. Rurſus igitur Crucigeri pa eis mentionem iniecere, ſiue quo liberius Toruniæ proditionem conficerẽt, ſiue reuera pacis cupidi, quòd non admodum lætis ſucceſſibus tunc vterentur, & oppidani agreſteſq́;, atq; adeò equites quoq; cum iurgio defectionisq́; denunciatione pacem flagitarent. Miſſus eam ob rem à rege Ioannes Dlugoſſus in Pruſſiam, cum gubernatore & primoribus trium ciuitatum apud Marleburgum & Stumam colloquia habuit. Et videbantur Crucigeri accepturi eſſe conditiones illas, quæ ipſis Toruniæ latæ erant, quemadmodum ipſe Dlugoſſus ſcribit. Poſtulabant autem, vt rex primores conſilij ſui cum ſumma poteſtate Marieburgum ad conficiendam pacem mitteret. Verùm id propter peſtẽ in iis locis graſſantem factum non eſt. Quin cùm Breſte quoq; id malum inſeciſſet, rex inde Clodauiam, ac deinde Leuiciam ſeſe recepit. Vbi aliquot ſeptimanas cum regina, quæ filiam Sophiam Cracouiæ menſe Maio enixa erat, commoratus, indeq́; Petrkouiam profectus, ad medium Octobrem comitia quindecim dierum habuit. Venerãt eò ex condicto Conradus Maſouiorum Varſauienſium, & Conradus Oleſſnicenſium ſiue Cozlenſium duces, de ſuc ceſſione diſceptaturi. Sed eùm res ſubinde tentata per amicam tranſactionẽ non procederet, reiecta eſt cauſa Oleſſnicenſis quidem ducis ad Pentecoſtem ſequentis anni, Maſouij verò ad proxima regni comitia, cùm quòd peſtis con tagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaſerat, tum quòd inconſultum regi videbatur offendere duces illos aduerſo iudicio, bello Pruſſico nõdum confecto. Petricouia Parſouiam itum eſt ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Chriſti prius dilata, rurſus ad diem S. Martini memoriæ ſacrum diſtulerat, communia futura Polonis & Lituanis. Et frequentes quidem vtriq; proceres aduenẽre: ſed cùm Lituani Parſouiam ad Polonos, hi contrà Breſte ad illos ve nire detrectarent, Lomazis tandem cõuentum eſt. Neq; ibi tamen quicquam actum, propter vici incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annũ dilata eſt. Rex dimiſſo conuentu in Lituaniam cum regina ſeceſſit. Et quoniã Vilnã quoq; peſtilentia infecerat, Grodni manſit aliquandiu. Deinde Cauunam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud autem tempus, quo Parſouiæ habita ſunt comitia, Henricus Plauenſius inſtructa, vt ſupra dictũ eſt, Toruniæ proditione, cum mille armatis noctu ad vrbem acceſſit ſecundũ flumen, qua parte auerſa ab hoſtibus ſecuriores erant oppidani atque vigiles. Iamq́; præteritis piſcatorum ſuburbanis domicilijs, & antemuralibus ſuperatis, taciti ſcalas mœnibus admonebãt hoſtes, cùm à vigilibus illuceſcẽte iam aurora animaduerſi, & ſtrepitu clamoreq́; tumultuantium & cõcurſantium deterriti, relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepêre, veriti ne loci iniquitate & eruptione ciuium opprimerentur. Tametſi ita conſternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, vt magis ad fugam, quàm ad arma cuncti ſpectarent: potueritq́; vrbs capi primo impetu, ni fortuna ipſius, ſeu potius propitiũ numẽ hoſtibus panorem inieciſſet. Sed non multo pòſt ijdem meliore fortuna vſi ſunt apud Carniſſinum Maſouiorũ arcẽ: tametſi non diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interceptam arcem circumuallarunt, priuſquam hoſtes commeatum importarent. Itaq; ſtatim eam per deditionem recuperarũt. Per idem tempus Vngari Scepuſienſem tractum, qui in ditione regis Poloni eſt, populabundi peruagati ſunt, authore Emerico Diaco gubernatore, ſine fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates ſeptẽ millibus florenorum contributis publicè pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: niſi fortè crucẽ ſignatorum militum licentiam & iniurias vlciſci voluẽre. Cũ enim Pius Pontifex max. in ipſo procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus eſſet, intermiſſa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria vagantes, ſcelere & rapinis nõ abſtinebant, & Vngaros agreſtes & oppidanos vectigales ſibi fecerant. Exarſiſſet autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in ſequẽtem annum, Prædiſlao Dmoſicio præfecto Scepuſienſi Vngaros vlciſci ſatagente, niſi conſiliarij quidam regij, & in primis

Nouum obſeſſum à Polonis.

Puſcum à Gdanenſibus obſeſſum, & per deditionem receptum.

Peſtis.

Comitia Petricouiæ.

Conuentus Lituanorum cum Polonis irritus.

Torunia propè capta.

Carniſſinum arx capta, & recepta.

Vngari Scepuſium vaſtarunt.

Pij Pontificis max. mors.

Cruce ſignati vexãt Vngariam

mis Iacobus Dembenius theſauratius & præfectus Cracouienſis diſſuaſiſſent, cenſentes rege inconſulto nihil eiuſmodi attentari oportere, præſertim cùm alioqui Vngari bello Turcico, & Boſna recuperanda diſtinerentur. Commodũ autem & Mathias rex Vngarorum miſſis in Poloniam literis pollicebatur ſatisfactionem, ſi quid à ſuis peccatum eſſet. Recepit autem tunc is in deditionẽ Iaice arcem, & vigintiſeptem oppida Boſnæ & Raſciæ à Turcis occupata.

Boſna à Mathia rege recepta.

Hoc anno Ioanni Sprouio archiepiſcopo Gneſnenſi ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius: huic autem in epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus: ei verò in Vuladiſlauienſi Iacobus Sennenius à Paulo ſecundo Pontifice maximo, qui Pio ſucceſſit, rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium rege itidem commendante Chelmenſem epiſcopum creauerat.

Ioannes Gruſcinius archiepiſcopus, Ioannes Lutecus epiſcopus Cracouienſis.

Paulus ſecundus Pont. max.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSSEXTVS.

1465 ann.

SEQVENTI anno, qui fuit milleſimus quadringenteſimus ſexageſimuſquintus, noſtri varia fortuna vſi sũt in Pruſſia. A quibus cùm Nouũ arcta obſidione premeretur, Caſpar Noſtiuicius laturus obſeſſis opem, ſexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos, Choiniciæ verò luculẽtum ſtipendium ſeipſis numeraturum eſſe pollicitus. Eorum non paucos hyemis aſperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos ſubſiſtere coëgit. Reliqui verò cùm peruenisſent Choiniciam, nec ipſis numeraretur promiſſum ſtipendium, fremẽtes dilapſi ſunt, noſtris, qui ad arcendos eos è compluribus præſidijs conuolarant, non inſectantibus diſcedentes. Qua re cognita obſeſſi Calendis Februarij, magiſtro nequiequam deprecante, & auxilium pollicente, oppidũ dedidêre: & liberè abire permiſſi quò vellent, quinquaginta tribus curribus res ſuas aſportarunt. Non quieuit & Magiſter. Quam enim circa ſe habebat manum, in territorium Gdanenſe, ſiue inſulam minorem immittens, acerbèeam ferro & igni diuexauit, prædamque ingentem Stargartam importauit, quo rectius ibi ſui noſtrorum obſidionem, quam expectabant, ſuſtinerent. Cùm autem non ſoluerentur noſtris emerita ſtipendia, Nouo recepto, dilapſi Poloniam latrocinijs infeſtare cœperunt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinenſem montem Viſtulæ imminentem duce Mikeſſo quodam occupauit. Inde in Maſouiorum & Cuiauienſium agros excurrens, & in prætemauigantes impetum faciens, prędas agebat. Alij verò cum Thomiezo, Storzo, & Bucouio bonis eccleſiaſticis, templorumq́; & monaſteriorum Gneſnenſis diœceſeos ſupellectili è Labiſlino imminebant. Qui facilè mille equitum numerum explebant, exceptis peditibus. Verùm vtrique authoritate & placidis ſermonibus atq; muneribus, hi quidem ab Andrea Poſnanienſi, illi verò à Iacobo Vuladiſlauienſi epiſcopis deliniti, cùm hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepiſſent, quieuêre. Mons verò Dobrinenſis, propterea quòd permagnam habebat opportunitatem incommodandi noſtris ſi ab hoſte occuparetur, Nicolai Zialinij præſidio firmatus eſt, collata publicè in ſtipendium pecunia. Quæ res tardius animaduerſa, tam malè habuit hoſtes, qui erãt in præſidio Neimarci, vt rixarentur inter ſe, alius in alium culpam neglectæ commoditatis reijciẽtes. In qua rixa duodecim ex ipſis deſiderati eſſe dicuntur. Hęc per hyemem geſta in Pruſſia. Vere ſequenti rex feſtis Paſchæ diebus apud Grodnũ exactis, reginam cum maiore parte comitatus aulici Corcinum præmiſit. Ipſe cum paucis Leopolim excurrit, quòd Ruſſi opem eius contra vim & iniurias Andreæ Odrouanzi palatini & pręfecti Leopolienſis implorasſent. Sed cum is paulo antè obijſſet, ac Ioannes frater ei hæres eſſet, illud modò actum eſt, vt Ioannes præfecturis omnib⁹ amoueretur accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipſi præfecturas illas addictas tenebant. Cùm autem pecunia rex careret, placuit Ruſſis Leopolienſibus, Podolijs, Haliciẽſibus, & Belſenſibus duodenos groſſos in laneum, & ſingulos bo-

Cruciferorũ copia dilapſa.

Nouum Polonis deditũ.

Gdanenſe territorium vexatum à Cruciferis.

Latrocinia in Polonia ob nõ ſoluta ſtipendia militum.

Nicolaus Zialinius.

Andrea Odrouanzi mors.

Ruſſica præfectura redempta ſtipe ab ipſis Ruſſis collata.

ues in focum ſiue familiam ob eam rẽ conferre. Ex vtraq; penſione viginti millia florenorum redacta, Ioanni Odrouanzo numerata ſunt. Ita Leopolienſis & Zidaciouienſis præfectuꝫ cum Glinianis redemptę: Samboria relicta, cùm ad eam quoq; redimendam pecunia nõ ſufficeret. Ruſſicis rebus ita vtcunq; aliquot dierum ſpacio compoſitis, Corcinum rex diſpoſitis equis contendit ad

Comitia Corcini.

comitia ad duodecimam diem Maij edicta. Quò ex minore quidem Polonia & Ruſſia frequentes conſiliarij conuenerunt: è maiore verò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanieñſis, Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Sciborius Chelmius ſuccameratius Poſnanienſis legati cum libera poteſtate miſſi. Quindecim diebus in cõſultando conſumptis,

Maiores Polonimilitãt, & tributum ſciſcunt.

placuit vt maioris Poloniæ nobilitas in Pruſſiam expeditionẽ ſtatim faceret, Choiniciam circũuallaret, donec mercenarij milites, quibus deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eamque ob cauſam illi ipſi maiores Poloni ſenos tantum groſſos, cæteri verò alterũ tantum in emerita iuxtà ac deinceps merenda ſtipendia ante medium menſem Iulium conferrent. His conſtitutis

Cracouia incendium.

Cracouiam ſe rex recepit. Cuius non exigua pars cum æde diui Franciſci memoriæ ſacra non multo antè ad quintum Cal. Maias: Stradomia verò tota, excepto templo ac cœnobio ſodalitij Bernardiniani ad ſeptimum Idus Aprilis conflagrarat. Aduenerunt eò Pruſ-

Pruſſorum legatio ad regem.

ſorum legati, Gabriel Baſenus palatinus Culmenſis, ac trium ciuitatum ſinguli conſules, narrantes nobilitatem & primores ciuitatũ Crucigeris ſubiectarum apud Neringam peninſulam, quæ

Neringa peninſula.

Habum lacum à mari diſterminat, conuentum ſecum habuiſſe: pacem impenſè cupere, & quaſuis tolerabiles conditiones nõ abnuere. Exhauſtos enim penitus, ad extremam miſeriam redactos eſſe tam diuturno bello. Poſtulabãt igitur, vt rex gubernatori cum conſilio poteſtatem pacis conficiendæ faceret. Id rex cum conſilio ſuo collocutus, negauit. Spem modò pacis illis facere, tempuſque & locum de ea tractandi conſtituere eos iuſſit. Tractationem verò & arbitrium pacis conſiliarijs regni, quos ad eam rem in tempore miſſurus eſſet, reſeruauit. Cum his mandatis Pruſſi dimiſſi, liberaliter à rege donati ſunt. Di-

Sileſiorum dona.

miſſi itẽ Sileſij principes vicini, Præmiſlus Ceſſinenſium, Ioannes Ratiborienſium, Præmiſlus Toſcenſiũ, Venceſlaus Zatorienſium, Ioannes Gliuicenſiũ, & Ioannes Ribnicẽſium, qui in baptiſmo regiæ filiæ Heduigis tũc natæ (q̃ quidem intra annum vertentem obijt) ſuſceptorẽs adfuère. His peractis, rex diſcedens Cracouia, Caliſſiã profectus eſt ad conuentũ cum Conrado Oleſſnicenſiũ duce ad 7. Cal. Auguſti conſtitutum. Nihil tamen etiã tunc de ſucceſſione tranſactum. Sed res integra ad finẽ Septemb. reiecta, vt ibi tunc duorum conſiliariorum regis Boemi arbitrio trãſigeretur. Inde rex Cazimirus Breſte in Cuiauiam ſe contulit, paci Pruſſicæ componendæ è propinquo affuturus, vel bello operã daturus. Ibi comperit, Vuladiſlaum Damoborium caſtellanum, & præfectum Naclenſem, quingẽtis equitibus, quibus Nicolaus Piotrouius, Iacobus Creſa, & Ioannes Bucouius p̃erant, coadunatis, pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipẽdio, hoſtilia in regem regnumq; machinari, ob nõ exolutą ſtipendia, in Pruſſia emerita. Angebat ea res regem, vt quæ maximè: dolebat reſpirationem dari, animoſq; reddi Crucigeris, quos iam ferè deſponderant. Itaque actum cum Damoborio, vt cœpto deſiſteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac via nihil profectũ eſt, bello ſtatim p̃ſequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibuſdam in locis p̃ſidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manũ habebat, Naclum & Damoborzum, q̃ loca ab illis tenebantur, obſidere parabat. Id vbi animaduerterunt illi, mutata ſententia miſerunt ad regẽ, imperata ſe facturos pollicentes. Iuſſi venire Inouuladiſlauiam ad regẽ primores, accepta fide venerũt: culpãq; publicè deprecati, & ad pedes regis proſtrati, nõ modò veniam cũctis impetrarunt, ſed etiã pecuniam emeritorum ſtipendiorum nomine acceperunt, ac denuò regi nomina dederunt, & ad Stargartã oppugnandã ſub ſignis Pauli Iaſenij miſſi ſunt. Damoborius verò loco ac dignitati ſuæ reſtitutus. Interea res Crucigerorũ in Pruſſia paulò meliore loco

Vladiſlaus Damoborius perduellis cum alijs veniam impetrauit.

eſſe cœperant. Nam & in Maſouiẽſem agrũ duce Mẽzico Boemo Zialdouiẽſi p̃fecto excurrentes, nobilitatẽ eius oræ fiducia multitudinis incautius in ſe irruentem in inſidias induxerant, & non contẽnenda ſtrage apud Cechanouiam profligarant: & naues Torunenſiũ atq; Gdanenſiũ multis mercibus onuſtas apud Quizinũ ſiue Mariæuerderũ exceperãt: & ad Derſauiã nobilitatem Pruſſicã, q̃ in præſidio eius oppidi erat, (cùm ad pugnam direptione ſuburbanorũ elicuiſ-

Maſouiorũ clades apud Cechanouiã.

Naues Torunenſium & Gdanenſium captæ.

Crucigerorũ res proſpera in Pomerania.

licuiſſent) contectis equitatu peditibus re inopinata perturbatã, ſex hominibus cęſis, octoginta captis in vrbẽ repulerãt: & apud Gneuũ quinq; & quinquaginta ꝑſidiarios milites cõportandi ex agris cõmeatus cauſa egreſſos, & ab aratoribus dãno affectis proditos, Stargarta effuſi, intercluſo ad oppidũ & arcem reditu, viuos exceperãt: & poſtridie eius diei arcem, cũ ex interceptis literis vacuam eſſe præſidio didiciſſent, oppugnarant: cepiſſentq́; adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Pruſſus cũ paucis ſtrenuè eã defendiſſet, ſubeuntẽq́; hoſtẽ supernè coniectis lapidibus remoratus eſſet, donec periculo cognito ſexaginta equites Marieburgo, & ſeptuaginta pedites Gdano miſſi aduenêre. Ibi tũc hoſtes receſsêre ſuburbanis direptis. Sed nihilominus oẽm eam oram vſq; ad Gdanenſiũ ſuburbana ſubitarijs excurſionibus ſubinde infeſtabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpenſiũ Pomeranorũ ducis trecenti equites, ꝙ is tunc vnà cũ epiſcopo Camenẽſi, cũctisq́; ſuis denuò ſocius & fœderatꝰ regis factus erat. Sed ibi minus proſpera fortuna vſi, profligati à duce ac deleti ſunt, perpaucis viuis ſeruatis, & in carcerẽ compactis. Cùm igitur è Starigrado ſiuẽ Stargarta potiſſ. ij q̃ regiarum erãt partiũ in Pomerania infeſtarentur, eò duxit Iaſenius exercitum iuſſu regio, duabusq́; turribus excitatis ad oppidum id aſſedit, ita, vt paterẽt nihilominus obſeſſis liber exitus & reditus. Quo factũ eſt, vt Iaſenius eorũ inſidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm vrbe egreſſi, cũ ſub veſperã noſtrorum ſpecie & habitu aſſimulato ad mœnia accederent, contraq́; ij, q̃ in oppido erant, ex cõpoſito erũpentes, quaſi in hoſtes impetũ facerẽt, Iaſenius fortè tunc obequitans rem cõſpicatus, mittit ad eos, q̃ noſtrorum ſpeciem præ ſe ferebant, vnũ de ſuis comitibus ſciſcitatum quinam eſſent. Reſpondent illi, ſe Derſauienſes eſſe, & ex hoſtico reuerti. Id verũ eſſe credens Iaſenius, gratulabundus ad eos procurrit: cõprehenſusq́; cũ duobus comitibus, in oppidũ ductus, & in cuſtodia aſſeruatus eſt. Tãtaq́; hoſtes eo capto lætitiæ ſigna dedêre tympanorũ nolarumq́; crepitu ac ſonitu, vt debellaſſe ſibi viderẽtur. Sed vana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinꝰ in locũ eius ſuffectus à noſtris, obſidionẽ cõtinuauit. Intereà verò conuentũ rurſus à noſtris in Neringa cùm Crucigeris pridiè Cal. Septem. ac de pace tractatũ per quinq; dies arbitro Paulo Varmienſi epiſcopo electo, q̃ neutrarum erat partiũ. Sed re infecta diſceſsũ eſt. Illud modò cõuenit Magiſtro poſtulante, vt poſt alterũ menſem denuò eodẽ in loco, vel inter Marieburgũ & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionẽ Crucigeri facerent. Tametſi recipiebant ij, ſi Marieburgum ſibi redderetur, ſe cum tota Pruſſia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnendam pecuniã cõtinuatis aliquot annis ei annumeraturos eſſe. Verum non accipiebant noſtri hanc conditionẽ, ſiue ꝙ per magno ſibi arx ea conſtitiſſet, empta à militibus: ſiue ꝙ inde perfacilè Crucigeri, quamuis leui occaſione arrepta, bellũ renouaturi eſſe viderentur, ꝙ & permunita & ꝓopportuno loco ea ſita eſſet. Sic igitur è Neringa diſceſſum tunc eſt. Conuẽtum deinde Kynixbergæ ſeu Regiomonte Magiſter habuit. Vbi cùm nobilitas & Regiomontani ciues grauis ac diutùrni belli pertæſi, non ſolùm ei ſumptus in bellũ deinceps negarent, verùm etiam, niſi pacẽ cum Polonis faceret, ab eo ſe defecturos ſignificarent: ſex & viginti ex eis, quos maximè aduerſari voluntati ſuæ cognouerat, in arcẽ euocatos cõprehendi, & ſex primarios interfici iuſſit: cæteros verò ꝑ præſidia diſtribuit aſſeruandos, donec prægrandi ære ſe redimerent. Nec poſtea quenq̃ ad conſtitutũ cum noſtris conuentum miſit. Nec tamen interea de belli ſtudio curaq́; vtrinq; remiſſum quicq̃ fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradum ſeſe collegerat, noſtris, vt ſuprà memoratũ eſt, oppidum id obſidentibus: hoſtibus verò nauiter & impigrè defendentibus, ita vt anguſtiore propè annona obſidentes, q̃ obſeſſi vterentur, propterea ꝙ è vicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari noſtri poterant, omni frumento & pabulo cũ re pecuaria tempeſtiuè in oppida è remotioribꝰ quoq; locis cõportato & coacto. Et excipiebantur aũt ab hoſtibus, q̃ circumiacentia oppida, nimirũ Choiniciã, Fridlãdiam, Hamerſteinum, Bythouiã, Lemburgum, Oſiecum, Keſſouũ præſidijs tenebant. Quo factũ eſt, vt Gothardus dux exercitus cũ non exiguo expeditorũ militum numero cõparandi cõmeatus cauſa Derſauiã proficiſci neceſſe haberet. Id vbi obſeſſi è transfuga quodam Gdanenſi cognouêre, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnarunt. Sed ea noſtri egregiè defenderunt, ita vt eos longè ſuperantes multitudine quater vallo ac turribus ligneis magno cũ impetu ſuccedẽtes, vix tandẽ permultis amiſſis, longè pluribus

Martinus Brzenius Gnenum defendit.

Stolpenſium dux cum Polonis ſentit: & Crucigericos milites profligat.

Starigradũ Pomeraniæ obſeſſum à Polonis.

Paulus Ieſenius captus à Crucigeris.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus epiſcopus Varmienſis pacis arbiter.

Pacis conditiones à Polonis repudiatæ.

Pruſſi à magiſtro Crucigerorum puniuntur ob deſiderium pacis.

Res geſtæ apud Stargardtam.

Crucigeri caſtra Polonorum oppugnãt & repelluntur.

ſauciatis, in oppidum recipere ſeſe cogerent. Nihilo tamen minus infeſtabãt ij deinceps quoq; vias, & ne quid rerum venalium in caſtra Polonica importarentur, prohibebant: ſæpeq; inter occurſantes ſibi mutuò particularia certamina cõmittebantur. Quin cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis cõfligendũ fuit. Sed vicit oẽm eã difficultatem ipſorũ conſtantia, ne ab obſidione diſcederent. Quæ quidem in ſequentem æſtatẽ vſq; ꝑdurauit. Dum hæc ita geruntur in Pruſſia, Cazimirus rex Inouuladiſlauia Caliſſiam ſe recepit ſub finem Septembris, ibiq; cum Conrado Oleſſnicenſium duce & Margarita vxore eius per Iodocũ Vuratiſlauienſem epiſcopum, & Vilelmũ Roſembergium iuniorẽ arbitros à rege Boemorũ miſſos, tranſegit ea conditione, vt ille quatuor annorũ ſpacio viginti millia aureorum numũm à ſe acciperet: ſucceſſione omni in Maſouia & Belſenſi vnà cũ vxore ſua ſeſe abdicaret: dotemq; poſt mortem Annæ vxoris Vuladiſlai Maſouiorũ ducis defuncti ne repeteret. His ita conſtitutis, Poſnaniam rex Conrado & vxore eius comitantibus profectus eſt: dimiſſisq; ijs, Pruſſorũ legationẽ audiuit. Petebat ea, vt arx Mariebutgenſis gubernatoris & nobilitatis fidei cõmitteretur. Reſponſum eſt: Regem id ſine comitiorũ regni decreto, & conſilio ciuitatum Pruſſicarum, q̃ plurimum ad emendam eam arcem cõtuliſſent, rectè facere non poſſe. His dimiſſis Poſnania diſcedens ad medium Nouembris Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde ꝑ Lenciciam & Radomiam in Lituaniam ꝓfectus eſt. Conuenit eũ ibi Ludouicus patriarcha Antiochen⁹ ab Ezigere Tattarorũ principe, apud quem pont. max. & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertens. Sũma aũt legationis illius hæc fuit, vt Ezigeres Mahometen Turcarũ Imperatorem à bello Chriſtianis inferendo reuocaret: ſi id nõ poſſet, bellum ipſi inferret, Pontifice & Imperatore Rom. ſtipẽdia pollicentibus, ac nunc quoq; ꝑampla dona mittentibus. Quoniã aũt eiuſmodi reſponſum à barbaro acceperat, vt is in bello Turcis inferendo è conſilio & voluntate Cazimiri fœderati & amici ſui pendêre ſe oſtenderet, literasq; ad Cazimirũ ea de re daret, quibus ei faciebat poteſtatem, quicquid ipſi videretur de bello Turcico conſtituendi ſuo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouic⁹, vt rex Chriſtianus Chriſtianos adiutos vellet, quãdo id in poteſtate eius eſſet. Debere hoc eum cõmuni religioni atq; pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, q̃ ad mediũ menſem Martiũ Petricouiã edicebat, hominẽ ſine certo reſpõſo dimiſit: ac de more venationibus vacauit.

Tranſactio Cazimiri cũ duce Oleſſnicenſium.

Pruſſica nobilitatis legatio ad regẽ.

Conuentus maiorũ Polonorum Coli.

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tattaros.

Ezigeris Tartari amicitia cum Cazimiro.

Anno inſequenti poſt medium Ianuariũ archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodũ apud Lenciciam habuit. Ibi Sendiuoio Lenzenicio palatino Siradienſi, & Michaële Laſocio præfecto Lencicienſi oratoribus regijs petentibus, decretũ eſt ſubſidium regi ad bellũ Pruſſicum è tributo ſacerdotũ, in Cracouiẽſi quidem diœceſi ſenûm groſſorum, in cæteris verò duodenûm in marcã argenti ſecundum vſitatã æſtimationẽ ſiue papalẽ vt vocant taxã. Varietatis aũt cauſa fuit, indulgentior in alijs diœceſibus, q̃ in hac æſtimatio redituum ſacerdotaliũ. Menſe Feb. Liuones ſeptingenti equites pariter & pedites Crucigeris ſuis in Pruſſiã ſuppetias euntes, cùm Samagitiã attigiſſent, nec progredi ꝑ ſyluas poſſent impedita à Samagitis deiectione arborum locis opportunis via, verſus mare iter inſtituêre. Quod Samagitæ euenturum cùm prouidiſſent, foueas ꝑaltas iam antè in ea parte foderant, ſarmentisq; contexerant. In eas igitur Liuones media, frigore & pauore vrgentibus, imprudẽtes præcipitati, contrucidati ſunt. Pauci cùm ex inſidijs ad lacum euaſiſſent, rupta fragili glacie nihilominus periêre. Duo tantùm ex omni numero viui ſeruati: è quibus cognitum eſt, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Pruſſiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perijſſe. Iiſdẽ diebus Paulus epiſcopus Varmienſis cùm animaduerteret res Crucigerorum inclinatas eſſe, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum ſe deinceps fore profeſſus, arcium & oppidorum ſuorum adeundorum poteſtatẽ fecit regijs militibus, q Pallenheimi, Nideburgi, & Vormithæ in ꝑſidijs erãt, vt non ſolùm ea tuerentur, ſed etiã communẽ iam hoſtẽ inde infeſtarent. Quæ res Magiſtro peracerba accidit, magisq; ſeriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad mediũ menſis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rurſus actum eſt cum Conrado Varſauienſium duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cùm pactionibus tranſigi res non poſſet, Conrado Belſenſem modò tractum remittente, rege verò nihil præter Viſnẽſem concedẽte, iudicium verò Pruſſico bello durante intempeſtiuum fore videretur, reiecta res eſt ad alia comitia. Actũ eſt

1466. ann.

Sacerdotaliũ reditnum inæqualis æſtimatio.

Liuonũ clades in Samagitia.

Paulus Varmienſis epiſcopus in partes regias concedit.

Comitia Petricouiæ.

Ioannes Pienianſcus archidiaconus Gneſnenſis adulterij & homicidij reus.

eſt & de Ioanne Pienjanſco archidiacono Gneſnenſi Nicolài ſuccamerarij & præfecti Cracouiẽſis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varſauienſis fuerat filia, Iacobi Boglevij vxore, ſtupri conſuetudinem habuiſſe, eaq́; conſcia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necaſſe arguebatur: literæq́; eius ad mulierẽ, quibus patrandi ſceleris ratio deſcripta erat, à Ioanne Boglevio palatino Varſauienſi fratre interfecti proferebantur. Cauſa verò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidẽ apprehenſam occiſi frater palatinus dimiſerat Franciſcanorum obſeruantiũ precibus victus: de Pienianſco verò cùm archiepiſcopus Gneſnenſis ex ſynodi, vbi etiã hæc res acta fuit, ſentẽtia ſupplicium ſumere cauſa cognita debuiſſet, vel remiſſiõ fuerat, vel prehendere eum nõ potuerat. Placuit igitur toti conuentui, vt negocium daretur p̃fectis regijs prehendendi, & Archiepiſcopo ſiſtendi Pienianſcum. In mulierẽ verò vt moribus & legibus animaduerteretur. Sed & mulier in Pruſſiam ad Menzicum Boemũ profugit, & Pienianſcus apud neceſſarios delituit.

Pienianſcus ſacerdotijs priuatus.

Sacerdotijs quidem à pont. max. priuatus eſt. Nec multo pòſt, facta aliquanta manu nobilium quidem genere, ſed moribus & luxu perditorum

Pienianſcus latrocinatus captus à patre, & epiſcopo in carcerem traditus.

iuuenum cùm latrocinari cœpiſſet, ab ipſo patre, maius aliquod dedecus labemq́; generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, epiſcopo Cracouienſi in cuſtodiã traditus, in arce Ilzeuſi aliquandiu in carcere aſſeruatus eſt.

Pienianſci pater ſupplicium expendit ſacerdotibus.

Ita tũc infamia & calamitate filij pater expẽdit ſupplicium ſacerdotibus, in quos immerẽtes manus iniecerat. Quin ipſe quoq; præfectura Cracouienſi amotus eſt. Ad extremum duodenûm groſſorũ in iugera tributum in comitijs ſcitũ eſt.

Pruſſorum legatio ad regem.

Affuêre autẽ legati Pruſſorum petẽtes, vt rex Marieburgum cum aliquãtis copijs quamprimum veniret, hac ratione facilimè bellum confecturus, ꝙ pleræq; ciuitates ſubiectę Crucigeris ad eum defectura eſſe dicerentur: & eius rei cauſa binorum groſſorum penſionem & acciſam, vt vocant, in vnum annum ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus conuentu, Breſte rex, Archiepiſcopo, Vuladiſlauienſi epiſcopo, Poſnanienſi, & Siradienſi palatinis, & Petro Gaio Caliſſienſi Caſtellano occurrẽtibus ac deducentibus cõtendit. Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præſidiariorum equitum & peditum, Melſacum capituli Varmienſis oppidũ, ſed tunc Crucigericarum partium intercepit: militesq́; ſexaginta, qui erant in præſidio, viuos in poteſtatẽ ſuam redegit.

Melſacum captum à Polonis.

Perturbauit ea res Magiſtrum, vt q̃ maximè, ita vt de Regiomonte is iam periclitari videretur. Certior enim factus erat, Gdanẽſes tranſportatis claſſe copijs Sambiam adoriri & infeſtare ſtatuiſſe: eoq́; copias & ipſe ſuas Regiomontem cõtraxerat, quas hoſtibꝰ opponeret. Ex his itaq; tria millia peditum pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melſacum miſit, ratus Polonos paruo præſidio relicto inde diſceſſiſſe: & verò non ignorans eos, rebus præſertim ſecundis, ſecuros eſſe ſolere, ita vt qua id arte, quaq́; facilitate cepiſſent, eadẽ rurſus amittere poſſe viderẽtur.

Poloni rebus ſecundis ſecuri.

Plauenius igitur ſilenti agmine profectus, nocte intempeſta oppidum diuerſis quatuor locis aggreditur: Iamq́; vna porta refracta, ſigna inferebat. Sed cùm Poloni partim aduerſi nauiter obſiſterẽt irrumpentibus, partim supernè in ſubeuntes ſaxa deijcerẽt, ducentis amiſſis, in tutum ſe recepit.

Plauenius à Melſaco & Holandia repulſus.

Poſtero die vt acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendensq́; ad Holandiã duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna vſus, plures etiam milites amiſit. Nec magis proſperæ tunc erant res Crucigerorum in Pomerania.

Polonorum victoria apud Oſiecũ.

Oſiecum caſtellum obſidebant Poloni, ligneo caſtello è regione excitato. Hoſtes ſuccurrere ſuis laborantibus volentes, nõ contemnendam manum Choinicia & Starigrado eò miſêre. Cui aduenienti obuiam progreſſi Poloni, pugnæ copiã fecêre. Nec mora in fugam acti hoſtes, perpauci tamen euaſêre, pluribus in fuga q in prælio trucidatis. Cæſorum ſpolijs noſtri potiti ſunt. Id vbi viderunt obſeſſi, incenſo caſtello natando profugerunt. Noſtri verò accurrentes incendium reſtinxerunt, caſtellumq́; in poteſtatem ſuam redegerunt.

Oſiecum incenſum & ſeruatum.

Fortè etiam ij, qui Vartemburgi, quod oppidum epiſcopi Varmienſis eſt, in præſidio fuerunt hoſtes cum noſtris, qui Reſſam tenebant, congreſſi, non leui ſtrage profligati ſunt.

Crucigerorũ ſtrages apud Reſſam.

At Ludouicus magiſter, quoniam magnam earum cladium partem Pauli Varmienſis epiſcopi tranſitioni ad regias partes acceptã ferebat, vt eum vlciſceretur, cum ſexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros oppidorum eius Brunsbergæ, Vormithæ, Heilsbergæ, Reſſæ, Guteſtadię, & Melſaci percurſat, & ſegetes conculcat, non ſine acerbo dolore oppidanorum, & fremitu in

Crucigeri vaſtant Varm.

epiſcopum, ꝙ cùm pacati in mèdio belli ſtrepitu ad eam diem fuiſſent, tranſitione eius ad regem iritatis Crucigeris hoſtilia pati cogerentur. Erat quidem in præſidijs eorum oppidorum & aliarum vicinarum munitionum non exiguus regiorum militum numerus cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: ſed exacerbatis præſenti & inſueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij ſeſe continebant, veriti ne prodcuntes excluderētur. Increpiti verò regijs literis atq; nuncijs, prodiêre tandem conſtituto ad conueniendum loco. Quo cognito Magiſter Bartteinum ſe cum copijs ſuis recepit. Ibi noſtri viciſſim liberius hoſtiles agros peruagati, ſegetes & ipſi conculcarunt, & in villas igne deſæuierunt. His diebus Cazimirus rex cùm accepiſſet literas à Rudolpho epiſcopo Lauantinenſi, qui ſcribebat, ſe venire legatum à Pōtifice maximo ad componendam pacē inter ipſum & Crucigeros: miſit ad eū Vuratiſlauiam, vbi ſubſtiterat, Ioannē Dlugoſſum indicans, pacem ſe non abnuere, modò ille bona fide pacificatorèm ſeſe interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretenſem archiepiſcopum, qui regi, ac ſi filius eius eſſet, operam ſuam pollicitus, cùm ad Crucigeros profectus eſſet, redemptus ab ijs calice aureo, Cretenſis, vt eſt in prouerbio, Cretizauiſſet, bellumque non modò non reſtinxiſſet, verum etiam vltrò iam ferè conquieſcens reſuſcitaſſet cùm alijs factis, & improbis ac verſuris conſilijs ſuis, tum quòd Pruſſis regiarum partium interdictum non relaxaſſet. Si nihil eorum hic haberet in animo, veniret bono omine, fauere ſe ei, vt præclarā cōpoſitæ pacis gloriā referret. Prolixè ille omnia pollicit⁹ eſt: Se diſſimilē Cretenſis illius fore. Inter Fridericum quoq; imperatorem & Mathiam regem Vngarorum non ita pridem pacem ſe feciſſe, in eaq; conficiēda incorruptum ſe præſtitiſſe, ita vt incuſaretur ab Imperatore, quaſi homo Germanus in Vngaros, quàm in ſuos propenſior fuiſſet. Venerunt ijſdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Pruſſiæ, & Gabriel palatinus Culmenſis Baſeni fratres cum legatis nobilitatis Pruſſicæ & trium ciuitatum, orantes, vt Rex Marieburgum tandem accederet, ac tam diuturno bello, quo ipſi penitus iam exhauſti eſſent, finem imponeret. Fore enim, cùm eò acceſſerit, ipſiq; hoſtium metropoli Regiomonti propius bellū oſtentarit, vt ad eum ciuitates quædam

Rudolphus epiſcopus Lauantinenſis legatus apoſtolicus.

Hieronymi Cretenſis archiepiſcopi ingenium et fides.

Fridericus imperator cū Mathia rege Vngar. reconciliatus.

Pruſſorum legatio ad regem.

deficiant, & Crucigeri ad quaſuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora poſtulata de Marieburgo, & alijs arcibus fidei ſuę cōmittendis. Non debere minus certam & probatam eſſe regi fidem ſuam, q̄ externorum: & minore autem impendio eas arces ſeruari à ſe poſſe, quàm ab externis, quorum inſatiabili auariciæ explendę neq; ærariū, neq; facultates ſuæ ſufficiāt, & verò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc voce & geſtu aſperiori exaggerantes, addebant minas: Niſi ratio precum ſuarū duceretur, fore vt aliter ſibi proſpicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, & quotquot ipſi aderant in cōſilio, quòd quorum vindicandorum cauſa tārum cùm pecuniæ, tum ſanguinis profunderetur, ij liberatoribus ſuis etiam leges ferrent. Sed diſſimulata tamen temporis cauſa offenſione, comiter eis reſponſum eſt: Regem maturè affuturum eſſe Marieburgi, ibiq; de illis & omnibus rebus cum Pruſſis conſtituturum: Ante meſſem autem cum exercitu eò proficiſci commodè non potuiſſe, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimiſſis Pruſſis rex Inouuladiſlauiam profectus eſt, quo magis accelerarent iter milites, cùm Regem in itinere eſſe audirent. Ibi eum conueniunt legati Stolpenſium ducis Erici. Gratulabantur ij Regi ſaluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipſumq; adeò ducē præſentem affuturum, ſi Rex ipſe foret in exèrcitu. Deinde percōtabantur, Choiniciámne & alias Pomeranicas munitiones is oppugnaturus eſſet, an Marieburgū profecturus. Poſtremò poſtulabāt apertè quidē, vt redimere duci Lēburgum & Bythouiā munitiones à Crucigeris ſibi adēptas liceret: cupere hoc eius ſubditos, & pecuniā in eam rem cōtuliſſe: ipſum vero cum hoſtibus deciſiſſe iam octo millibus florenorum, & captiuis eorū reddēdis. Tectius verò & obiter agebant, Si fortè dux de Choinicia, Stargatra, ſiue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hoſtib⁹ regijs aliqua cōditione poſſet, vt ipſi cū bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & cliētela Polonorū futuro. Ad tā vafrā legationē, quippe q̄ non obſcurè indicaret Ericum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud reſponſi datum eſt, quam vt dux ipſe poſt quintamdecimam diem Bydgoſtiam ad Regem veniret, de illis, quæ poſtulabat, coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hoſtibus numeraret, néue

Stolpenſium ducis legatio ad Regem.

ca-

captiuos redderet: ferret potius aliquãtiſper adhuc detrimentum amiſſarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne vires hoſtium receptis captiuis, conductiſq́; illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgoſtiam deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nũcium accepit.

Slochouia fraude intercepta.

Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Siſſouicium nobilem & copioſum Pomeranum è ditione Henrici ducis, domi ipſius captũ, in arce aſſeruabat, quoad ſe magno ære redimeret. Et inſinuarat is iam ſe in familiaritatẽ præfecti, ita vt liberius in arce diuerſaretur. Erãt ibi in præſidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Siſſouicius clàm de proditione pactus, cùm cognitam haberet anguſtiam rei frumentariæ in arce, vltrò pollicitus eſt domo aliquantã vim farinæ. Dimiſſus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onuſtos adduxit. His verò quaternos expeditos pedites quaſi cuſtodiæ & præſidij cauſa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromiſſus, præfectũ arcis, & quos de militibus fidos ipſi eſſe arbitrabatur, adiuuãtibus ex cõdicto Pomeranis præſidiarijs comprehendit, & in imam turrim detruſit, arcemq́; in poteſtatem ſuam redegit. Vehemens erat ſuſpicio, ſi non iubente, certè non inſciente Erico duce facinus illud ab ipſius hominibus patratum eſſe: eoq́; ſpectaſſe videbatur pars illa legationis eius, qua petebat, vt ſibi habere liceret per regem munitiones, ſi quas facto aliquo in poteſtatem ſuã redegiſſet. Itaq; increpiti legati eius, qui nondum dimiſſi erant: miſſusq́; ad ipſum à rege, qui de fraude & perfidia cum eo expoſtularet: minasq́; adijceret, ni Slochouia redderetur. Ad ipſum quoque Martinum Siſſouicium miſſus alius de reſtituenda arce, nil niſi bona verba retulit. Quo tempore Choinicia quoque duces hoſtium aderant, pecuniam Martino grandem pollicentes, ſi ſibi arcem traderet. Atq; ij reuerti alio tẽpore iuſſi ſunt. Venerat & Dinis primarius Friderici marchionis Brandeburgenſis conſiliarius cum quadraginta equitibus, quaſi ſocium ſe Martino ad defendendam arcem offerens, vt intromiſſus arce potiretur. Verùm intromiſſus non eſt. At rex cùm conuocaſſet conſilium, omiſſo Marieburgo & Regiomõte, Choiniciam adoriri, necquicq̃ reclamantibus Pruſſis, ſtatuit, quo militibus hoſtium, qui è Germania & Boemia deducebantur, tranſitum intercluderet, Poloniamq́; maiorẽ ne hoſtilib' excurſionibus exponeret. Ad hęc aũt Slochouiã quoq; facilius ſe recuperaturũ eſſe ſperabat, ſi propius exercitum admoueret. Hoſtes qui Starigradi in præſidio erant, vbi cognouerunt regem in ea or. tunc bellum gerere decreuiſſe, diuturna obſidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnibus quà patebat exitus noctu ſilenti agmine exceſſêre: & equites quidẽ ſparſim Choiniciam contendêre: parumq́; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cum Felice Panienio ſeu Pniouio, quẽadmodũ habet Vapouius, ad Choiniciã præmiſſi erant, inciderent. Pedites verò in Zantiram vicum ſe recepêre, templumq́; Viſtulæ imminens, vnde nauigantes infeſtarent, muniuêre.

Zantira.

Poſterò die oppidani dilapſis defectionis authoribus compotes ſui facti, Gothardo Radlinio ſeſe dedidêre.

Starigradũ deditum.

Quo nũcio exhilaratus rex, alacrior ad obſidendã Choiniciam comitatũ ſuum aulicũm, Dunino & Synouecio ducibus miſit.

Choinicia à Polonis obſeſſa.

Quibus & proceres, qui aderant Bydgoſtiæ, ſuos comitatus adiunxerũt: ipſi Bydgoſtiæ cũ rege manſerunt. Ludibrio primùm fuit hoſtibus ea obſidio, abundante oppido defenſorum multitudine, & ꝙ noſtri vno in loco cæteris partibus oppidi liberis, caſtra metabantur. Vbi verò foſſis atq; ſepibus cingi oppidum cœptũ eſt, erumpere frequentes, & inuadere operi intentũ militem, globosq́; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremũ imbutis veneno ſagittis vti, ac temerè vagãtes, vt ſolẽt, Polonos inſidijs excipere. Nec paruis incommodis noſtros afficiebant, donec ſubmiſſis à rege Lituanis ac Tartaris equitibus liberiores eorũ excurſiones inhibitæ ſunt. Interea Slochouiam rex fortuna adiuuãte ſexto, poſtea q̃ amiſerat, die recuperauit.

Slochouia recuperata à Polonis.

Excurrerãt eo quadraginta pedites Ioãnis Coſcelecij palatini Inouuladiſlauienſis, ſiue vt fortunam tentarent, ſiue vt aliquid è ſubiectis agris raperent. Eos Martinus Siſſouicius ex arce cõſpicatus, omnibus militibus, quos in præſidio habebat, deductis pſequi inſtituit. Sacerdotes tantũ duo cũ ludimagiſtro & aliquot ſcholaſticis adoleſcẽtibus in arce remanſerant: qui quamuis Pomerani, tamen benignioribus vſi Polonis, pmoleſtè ferebant, eos per dolũ arce excidiſſe.

Sacerdotum & ſcholaſticorum gratitudo erga Polonos.

Hi ergo ſolitudinẽ nacti, occaſionẽ referẽdi gratiã bene meritis nõ negligendam ſibi eſſe rati, portas arcis ſuperioris occluſêre, oſtioq́; turris refracto, Georgium Dambrouium cum ſexdecim ſocijs caſſibus venatorijs ſubmiſ-

ſis extraxêre, & cum his pariter clamo-
rem ſuſtulêre. Quo conſternati Pome-
rani, cùm in arcem ſe recipere vellent,
ſubeuntesq́; ſaxis supernè deiectis arce-
rentur, foris verò à quadraginta illis pe
ditibus ſignificatione eorum, qui in ar-
ce erant, animatis peterentur, correptis
& conſcenſis celerrimè equis Dambro
uij, q in inferiori arce ſtabulabantur, in
Stolpēſem ditionē profugerunt. Remu
nerati ſunt à rege ſacerdores & ſchola-
ſtici. His cognitis Fridlādēſes & Hamer
ſteinēſes eiectis hoſtium p̄ſidijs regi ſe-
ſe & oppida ſua dedidere: qui ꝓpter ſæ
uitiā & aſperitatē præfecti ſui Vuladiſ-
lai Damoborij caſtellani Naclēſis defe-
cerant. Deiecerunt hæc magnopere
magiſtri & Crucigerorum animos, qui
in ſpem potiundæ Slochouiæ, quæ am-
plitudine & munitione Mariebnrgo
non multum cedit, veneranr: & Ger-
manis principibus, à quibus ad eam di-
em vanis auxiliorum promiſſis lactati
erant, inter ſe diſſidentibus, nihil ſpei ſi-
bi reliquū eſſe in poſterū videbant: me-
tuebantq́; ne id quicquid habebāt reliq
in Pruſſia, per vim aut p voluntariam
deditionem Pruſſorum amitterent. Ita-
que conuentu Regiomonte habito, cū
non ſatis tutum eſſet aliorum cuiq̄ pa-
cis mentionem facere, nonnullis ob id,
quemadmodū ſuperius dictum eſt, ſup-
plicio affectis, primus ipſe magiſter Lu-
douicus ſententiā dixit: in quam ab om
nibus itum eſt, nimirum vt pax cum Po
lono conficeretur, ſi minus æquis, at to-
lerabilibus dūtaxat conditionibus. Miſ-
ſuſq́; è veſtigio ad regem Bernardus Sū-
bergius, tempus locumq́; colloquio de
pace habendo petiuit. Nihilo ferociorē
ſecundæ res regem fecerāt: & iā antè o-
ſtenderat is legato Apoſtolico, non ab
horrere ſe à pace. Sed nō placebat ei ta-
mē, inconſultis ſuis cū hoſte quicq̄ con
ſtituere. Ad quintamdecimā ergo diem
iuſſus eſt redire Sumbergius reſpōſum
accepturus. Eo ſic dimiſſo, cœpit mox
regē finiendi belli cupidum pœnitere,
quòd rē integrā ad Pruſſorum arbitri-
um retuliſſet. Poſſe enim eā infici. Itaq́;
mutata ſententia, miſſi ad Sumbergium,
q aſſentiri regem eius petitioni iudica-
rent, locumq́; ac tempus certum collo-
quij cum eo conſtituerēt: Indeq́; rectà
Marieburgū ad conuētum Pruſſorum
ire pergerent: cauſas mutati conſilij re-
gij de eo ꝙ is Marieburgum, vt promiſe
rat, non veniret, redderent: de tēpore &
loco cōſtituti colloquij certiores eos fa
cerēt, & ad id colloquiū inuitarēt. Con
uenit, vt ad diē natalē Dei matris Mariç
rex Toruniç, magiſter cū ſuis Culmç eſ-
ſent: ij verò, q de conditionibus collocū
turi ac tractaturi erāt, Culmēſes medio
ferè vtrinq́; ſpacio cōuenirent. Nihilo
tamē ſegnius cōtinuabatur à noſtris ob-
ſidio Choiniciæ: & quo celerius ea ope-
ribus circūuallaretur, ſpesq́; omnis au-
xiliorum, & facultas euagandi obſeſſis
p̄ciderétur, euocatæ à rege è maiore Po-
lonia & Cuiauia operæ ac ruſticani ho-
mines cum ligonibus, ſecuribus, & alijs
eiuſdē generis inſtrumētis nō parcebāt
diurno ac nocturno operi. Non leuiter
autē extimulabat Polonos obſeſſorum,
q ferè Sileſij erāt, ferocia, eo ꝑtinacior,
quo minus eis aduerſus ꝓgenitores ſu-
os Polonos, q̄ Crucigeris & Germanis
cōueniebat. Neq́; verò leue momētum
addidit Erici Stolpenſium ducis ꝑfidia.
Qui cum Bydgoſtiā ad regē illis diebus
veniſſet, & cùm omnia ſocij & fœderati
officia, tum operā ſuam efficacē ad cō-
ficiendā deditionē Choiniciæ regi ſan-
ctè pollicendo detuliſſet, honorificè ha
bitus, donatus, dimiſſus, & Choiniciā ꝓ-
fectus, lōgè diuerſum egerat. Indeq́; di-
ſcedēs, miſſo denuò ad Choinicienſes p̄-
fectos nuncio ſacerdote quodā, non re-
gi, ſed ſibi Choiniciā tradi aliqua mer-
cede poſtulabat. Verùm is ſacerdos ex-
cuſſus à noſtris, ad oppidum admiſſus
nō eſt. His igitur de cauſis feſtinabant &
ſatagebant noſtri. Et faciebat eis potiun
di ſpē, quod nullo flumine importari in
oppidū cōmeatus poterat. Dum hæc ge
runtur in Pruſſia, Georgius Boemorū
rex miſit aliquantā manum equitū pari
ter atq́; peditum cōtra Vratislauiēſes,
qui ipſi dicto audientes non erāt, duce
Sciborio Touaciouio Morauo: qui ſiue
iuſſu regis ſui, qui ſucceſſibus Polono-
rum angebatur, ſuaq́; intereſſe putabat,
vt ij q̄ plurimùm haberenr negocij, ſiue
propria temeritate excurſione facta in
Poloniam, Cienſtochouiam oppidum
& monaſterium, circumiacētesq́; pagos
diripuit, falſo p̄textu, quaſi rex Polonus
Boemis quibuſdā, q tunc in illo exerci-
tu militabant, emerita in Pruſſia ſtipen-
dia non exoluiſſet. Præmonitus ea de
re fuerat à nonnullis Morauis & Sile-
ſijs æmulis Touaciouij Iacobus Dembe
nius p̄fectus Cracouienſis, cui rex abſen
te ſe curā minoris Poloniæ cōmiſerat:
ſed malo cōſilio vſus ipſe q dē cum par
te copiarū, quas raptim coegerat, Oſ-
uencimi ſe continuit: Prædislaum ve-
rò Dmoſicium præfectum Scepuſien-
ſem cum expeditis ad reprimendum
Touaciouium miſit. Qui tardius moli-
tus, occaſionem opprimendi hoſtem
incautum

Fridlandenſes & Hamerſteinenſes regi ſeſe dedidere.
Damoborij ſæuitia.
Cruciger pacem petit.
Sileſij valdè inimici in Polonos.
Erici Stolpenſis perfidia.
Boemorum excurſio in Poloniam.
Cienſtochouia direpta.

incautum, & ſecurè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna compotatione indormientem amiſit. Ita Touaciouius incolumis ſeſe cum ſuis recepit, & Namyslouienſem agrũ diuexauit. Nec auſus adoriri Vuratislauiam, in Morauiam reuertit. Expoſtulauit ea de re cum Georgio Cazimirus per internnncium caſtellanum Malogoſtenſem: Sed ille negauit quicquam eius ſuo iuſſu factum eſſe. Conuentus deinde inter reges per internuncios conſtitutus, vbi de iniurijs & controuerſijs tranſigeretur, Bythomiæ ad diem S. Andreę memorię ſacrum. Hoc igitur tumultu Sileſico, motus Rudol-

Legatus pon tificius.

fus legatus cùm ad pacificationẽ Pruſſicã acciretur à rege, reſcripſerat ſe venire ad diem ſtatutã non poſſe. Verùm diſceſſione Boemorum repentè pręter opinionem ſolutus metu, ad viceſimãſextam diem Auguſti Toruniam paucis poſt regem horis venit: ac die natali Marię rege cũ proceribus ſuis pręſente apud ſodales Franciſcanos ritu ſolenni ſacrã fecit. Poſtridie verò mandata Pontificis expoſuit, regemq́; ad pacem cohortatus eſt. Reſpõſum eſt: Regem, quamuis iuſtum bellum ſatis proſpero ſucceſſu gereret, victoriamque penè in manibus haberet, facilem tamen fore ad faciendam pacem, & in æquis conditionibus acquieturum eſſe. Crucigeri aliquandiu expectati ſunt, quod legatũ in Sileſia impeditum, non venire acceperãt. Vbi verò ij venêre, placuit, apud Neſſouiam potius, q̃ apud Culmeſeam conuentũ agere ſub papilionibus. Nam Toruniã Crucigeros intromittere noſtris viſum nõ eſt, ſuperioris temporis periculo admonitis. Per eos dies hoſti-

Zantira præ ſidium ex pugnatum

le pręſidiũ, q̃ Zantirę erat, à Tomezo & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgenſi expugnatũ eſt. Ad medium verò

Crucigerorũ res aduerſa apud Choiniciam.

Septembrẽ apud Choiniciam cùm ex oppido erupiſſent hoſtes, commiſſo cũ noſtris p̃lio in oppidũ reiecti ſunt. Nec multo pòſt prandentibus noſtris rurſus erumpentes, cùm aliquot horis ſtrenuè dimicaſſẽt, multis amiſſis terga verterũt. Inſtare noſtri fugientibus. Hoſtes veriti ne [illegible] ſuis noſtri ſimul irrumperent, clauſis celeriter portis oppidi, permultos de ſuis excluſerunt: qui partim cæſi, partim capti, partim cũ in foſſam aquæ plenã armati ſeſe præcipitaſſent, ſubmerſi ſunt. Nec multo pòſt noſtri ſagittis ignẽ iaculati noctu oppidũ incenderũt, ita vt quarta pars eius cũ frumento conflagraret. Quo victa tandẽ eſt hoſtium pertinacia, miſſisq́; in caſtra Vdalrico Eiſenoueno magno cõmendatore, & Ioãne Zalio, vitã fortunasq́; pacti, neq; vnq̃ contra Polonos arma ſe

Choinicia Polonis dedita.

ſumpturos eſſe ſanctè iurati, redditis receptisq́; viciſſim captiuis, inter quos erat Paulus Iaſenius, oppidũ cum bombardis & omni apparatu ac inſtrumẽto bellico ad quartũ Cal. Octobris dediderunt: & lachrymantes Lẽburgum p̃fecti, poſt octauũ diem illud quoque op-

Lemburgũ & Bythouia Stolpenſium duci dedita.

pidum atq; Bythouiã Erico Stolpẽſi, acceptis ab ipſo octo millibus florenorũ, captiuisq́; receptis reddiderunt. Victor exercitus Toruniã ad regẽ veniens, facta mutua gratulatiõe benignè & liberaliter habitus eſt, Choinicienſes autẽ

Choinicienſes impunitate donati.

oppidanos rex impunitate donauit, q̃uis cuncti oppidum ſolo ęquandũ eſſe ſuaderent. Iiſdem diebus mons Neſco

Neſcomons expugnatus à Maſouijs Vucraſ.

ſupra Vucram amnem, quẽ hoſtes pręſidio firmarãt, p̃fligatis quadraginta militib⁹, qui inde in Maſouiã populabũdi excurrerant, à comitatu aulico Conradi ducis expugnatus eſt. Hæc nunciata Crucigeris, incredibilia videri primò, terrendiq́; ſui cauſa à noſtris conficta. Sed vbi vera eſſe cõperêre, pronioribꝰ animis ad pacẽ inclinari cœpêre, veriti ne Pruſſia cũcta à ſe deficeret. Poſt multorũ igit[illegible] dierũ colloquia tractatusq́; cum noſtris habitos, legato Pontificio ſumma fide, cura, ſtudioq́; adnitente, & rege nihil de ſua facilitate remittẽte, & peſte, quæ Toruniæ inualeſcebat, celerẽ diſceſſionem ſuadente, tandem decimanona die menſis Octobris optata diu pax confecta: in ſcriptum redacta:

Pax inter Polonos & Crucigeros Toruniæ facta.

legati aetriũ tabellionũ manibus ſuſcripta: à rege, Magiſtroq́; Toruniam accito, & vtriuſque conſiliarijs obſignata eſt, & in domo publica, q̃ Geldam vo-

Gelda.

cant, rege & Magiſtro cum ſuis congregatis, à legato q̃dẽ Germanica, à Vincẽtio verò Kelbaſſa ſecretario regio Polonica lingua publicata, & vtriuſq; partis aſſenſu & ſolenni iureiurando approbata eſt. His aũt conditionibus ea cõuenit, vt Polonus Culmenſem & Michalouienſem ditionem, & Pomeraniã omnẽ, ad hæc Marieburgũ, Stumam, Chriſtiburgũ, Elbingam ac Tolchemitã arces & oppida cum ſuis territorijs, & iure ſyluatico, q̃ Vualdampt Teuthonicè

Vualdampt.

vocatur, & ſex pagis, qui ad arcem Holandiam p̃tinuerunt, iure ſempiterno obtineret: Neringam itẽ peninſulã, exceptis duobus pagis cũ prædio: qui Crucigeris propter cõmodiorem in Habo lacu piſcationem relicti ſunt. Reliquũ quicq̃d eſt in Pruſſia vt Magiſter cũ Crucigeris ſibi haberẽt, ea q̃dẽ lege, vt ſemper

Crucigeri in fide & clientela regis Polon.

per ſint in fide & clientela regum Polonorum, idque ſolenni iureiurando qcunq; Magiſter ordinis deinceps vnq̃ creatus eſſet inrra ſexrũ menſem per ſe ipſe ad regem veniens profireretur: ſeruaturus omnia quæ tunc cõueniſſent, neque vlla tergiuerſarione aut relaxatione cuiuſquam ſiue abſolutiõe à iureiurando, ne vltrò quidem oblata vſurus: eſſetque is princeps & conſiliarius regni, & ad læuam regis primum locum in conſilijs & conſeſſibus publicis haberet. Primi quoque Commendatores, quos Magiſter ederet, vt & ipſi conſiliarij regis eſſent: atque ita Magiſter, & ordo, cum tota Pruſſia, & quicquid ij poſtea bello, vel quouis alio modo de barbaris quærerent, cum Polonis arctiſſimo vinculo coniungerentur, & & in vnum corpus coaleſcerent, neque cuiuſquam omnino in terris, prærerquam regis Poloni maieſtatem, authoritatem, ac iuriſdictionem (ſalua Ponr. max. eccleſiaſtica ſua iuriſdictione) agnoſcerent. Ei verò contra quẽuis hoſtẽ adeſſenr, nec cũ in aduerſis iuxtà ac in proſperis deſererẽr. Ad profeſſionẽ ordinis vt patêret aditus Polonis, & alijs regiæ dirionis hominib⁹ dũmodo ij dimidia parte Teurhonas ne excederent, eorũq; etiã in magiſtratib⁹ & curationibus mandandis ratio haberetur: Magiſter verò ne rege inſcio quauis de cauſa amoueretur. Quòd ſi quę munitiões intra fines vrriuſuis ab alrero adhuc tenerẽtur, vt anre octauũ Cal. Iulij bona fide redderentur: ſin à quoquã alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, vẽditiones, & alię quæuis alienationes bonorũ ab occupatore, in cõmodo ac damno alterius bello duranre factæ, ne ratæ eſſent: Profugis & exulibus equeſtris ordinis poſſeſſiones ademptæ, vt reſtiruerentur. Plebeis verò eæ modò, quæ anre initium conuenrus illius venditæ non eſſenr. Cæterùm pro venditis liceret pretium renumerare. Omnibus autem vt perduellionis ac defectionis noxa remitteretur, Culmenſis eccleſia amotis religioſis Crucigeris vt ad ius marricis ſuæ Gneſnenſis merropoleos rediret, eiuſq; epiſcopam Vincentius Kelbaſſa, ſimulque Pomeſanienſem haberer. Eo verò morruo, Pomeſanienſis eccleſia in Crucigerorum dirionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bona eccleſiaſtica vtrinque ſuis eccleſijs redderentur. Capriui item vtrinque dimitterentur. Viæ publicæ vt eſſenr liberæ more veteri. Telonia ſiue portoria noua ne qua vtrinque

Magiſter Crucig. princeps & conſiliarius Polon. cum primoribus cõmendatoribus.

Pruſſia cum Polonia coniunctio.

Poloni recipiendi inter Crucigeros.

Culmenſis epiſcopa Gneſnenſi metropoli ſubiecta.

Pomeſanienſis relicta Crucig.

alreris imperarentur. Hæc ita rata firmaq; eſſe vt omnes epiſcopi, duces, palatini, caſtellani, Commendarores, equites, ciuitates iureiurando inrerpoſiro iuberent. Er quamuis aurhoritate legati ponrificij confecta, conſtirura & ſtabilita eſſent, mitterẽt tamen nihilominus rex & Magiſter orarores ad Pontificẽ, & ab ipſo approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterent, adiectis in violarores pœnis. Hunc igirur runc exitum bellum Pruſſicum tredecim annis varia fortuna geſtum habuir. Omnibus rirè peractis ad ædem Virginis marris nomine nuncupatam itum eſt, Deoque actę gratiæ. Reliquum diei feſtis epulis & conuiuijs darum. Rudolſus legatus tã pulchrę pacis confectę meritam apud omnes laudem tulit: qua conrentus, ampliſſima dona à rege miſſa reſutauir. Conſiliarij modò regij rirulum honoremq; cũ penſione ſiue ſalario ducẽrorum florenorũ in ſingulos annos, quoad viueret, in ſalinis Bochnenſibus attributam accepit, & Vurariſlauiam ſe recepit. Magiſtro irem Ludouico, & ijs, qui cùm eo erãr primarijs viris, Hẽtico Plauenio, Gerardo Melengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, Bernardo Sũbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Crucigeris cubicularijs Magiſtri perampla prò cuiuſque conditione à rege data munera. Cumq; is egere admodum Magiſtrum cõperiſſet, præter priora dona, quindecim millia florenorũ ei vltrò dono promiſſir in emerira ſtipendia militũ, quo facilius Pruſſia excedentibus illis rercearerur. Remiſit etiam ipſi in viginti annos neceſſirarẽ mittendorũ ex pacto auxiliorũ, excepro ramen bello Turcico, ſi id Polonis inferretur. Viciſſim autẽ Magiſter Polonis in ditione ſua fundos & poſſeſſiones habentibus tribura, operas, & quæuis alia onera in viginriquinq; annos remiſit. Miſſi deinde orarores Romã, à rege quidem Vincentius Kelbaſſa deſignarus epiſcopus Culmenſis & Pomeſanienſis, & Ioannes Oſtrorogus iurecõſulrus & caſtellanus Medirecẽſis: à Magiſtro verò Ioannes Vinclerus iureconſultus: quibus mandatũ, vt Pontifici maximo gratias agerent, Rudolfi induſtriã, fidem, integritarem, ſtudium atque diligentiam commendarent, & apicẽ honoris Cardinalirij pro meritis ei pererent. Sic igirur ille vberrimũ eſt virtutis & laborũ ſuorum fructũ conſecutus: quos eo alacrius exhauſir, quod Vuratiſlauia in Pruſſiã proficiſcẽs viſo

reli-

Rudolfi integritas.

Rudolfus cõſiliarius regis.

Caſimiri munificẽtia in Magiſtrũ & Crucigeros.

Legatio ad Pontificem max.

Rudolfi epiſcopatus.

religioſæ cuiuſdam virginis Veronicæ Cracouiẽſis apud baſilicã Vuratiſſauienſem per multos annos cõmorantis animatus erat. Quę illa videre ſibi viſa eſt corã throno Dei gladium vtraque parte acutũ cõfringentem: quo ſignificabatur, eũ bello Pruſſico finem impoſiturũ eſſe: id quod euentus rei comprobauit. Non omnibus tamẽ ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Pruſſi moleſtè ferebant, tantũ relinqui Crucigeris in Pruſſia, vt facilè ij reſumptis virib⁹ bellũ inſtaurare poſſent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant adhibiti, multa cauillabantur: & milites ſpem ſtipendiorum faciendorum ſibi præciſam eſſe moleſtè ferebant, & Lituani dolebant, ſe occaſionẽ recuperãdæ, quemadmodũ exiſtimari volebãt, Podoliæ, dũ Poloni Pruſſico bello diſtinentur, amiſiſſe. Iã verò Georgius rex Boemus, qui magnã retinendi, & ad poſteros ſuos tranſmittendi regni Boemi ei ſpem in eo bello collocarat, eo finito impenſius ſibi liberiſq; ſuis metuere à Cazimiro rege incipiebat, quod eius regni hæreditatẽ ad ipſum filioſq; ipſi⁹ per Elizabethã vxorem regis Vngarorũ atque Boemorum filiam & ſororẽ pertinere intelligebat: ſeq; exoſum eſſe apud ſuos, eos pręſertim, qui in recta religione permanebant, non obſcurè animaduertebat: neq; ignar⁹ erat, Cazimirum ad bellũ ſibi inferendũ cùm ab alijs Chriſtianis principib⁹, tum à Pont. max. incitari. A quo etiam per id tẽpus ipſe iudicio Romæ inſtaurato, hæreſeos & perfidiæ dãnatus, omni regio, ducali & marchionali honore non in præſens modò, ſed etiã in futurum tempus vna cũ liberis ſuis priuabatur: & ſubditis ei⁹ indulgebatur, vt ei parêre neceſſe non haberent. Et egerat quidẽ cum Cazimiro de ſuſcipiendo regno Boemico Rudolfus legatus quàm diligentiſſimè, Torunia diſceſſurus: pollicebaturq; ipſi non ſolùm ſubſidium Pontificis, verùm etiam Sileſiæ & Luzaciæ ditionem, quàm primùm arma contra Boemos ſumpſiſſet, aut aliquem de filijs ſuis cum exercitu miſiſſet: verùm Cazimirus eam conſultationem ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atque omni diſſidio regũ de regno Boemico fabulatur Antonius Sabellicus, ſcriptor alioqui diligens, ſolã, vt arbitror, famam popularẽ & rumores Riui alti ſecut⁹. Quõ res ipſa ſatis refellit. Nobis id obiter admonuiſſe ſufficiat. Dimiſſo legato & Magiſtro, Cazimirus ad quintũ Calen. Nouẽbris Torunia profectus, quoniam peſtis totam ferè Poloniam peruaſerat, apud Cozinicios ſaltus aliquandiu venationi vacauit. Interea Ioannes Sraneus collectis duobus millibus mercenariorũ militum; ne nihil ageret finitis ſtipendijs, Pelciniciam oppidũ in tractu Stolpenſi occupauit: nec multo pòſt Drahimũ arx regia ab eo, qui Pelciniciæ pręfuerat, intercepta, Regis autem iuſſu ex pacto reſtitutio vtrinque facta eſt.

Pax quibus ingrata acciderit.

Georgius rex à Cazimiro liberis ſuis metuit.

Georgius rex damnatur in hæreſeos & regno priuatur.

Cazimirus ad bellum Boemicum incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata. Drahomium à Pomeranis.

MARTINI CROMERI,

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSSEPTIMVS.

1467.

IN ſequentis anni initio, ipſis adeò Cal. Ian. nat⁹ eſt regi apud Cozinice Sigiſmũdus filius pacata Pruſſia, bono quodã omine conficiendarum reliquiarũ belli Pruſſici, qđ Crucigeri ſucceſſu tẽporis renouarunt. Sub finẽ verò eiuſdem menſis rex in Lituaniã profectus eſt: duobuſq; penè menſibus ibi exactis, in Poloniã reuertens, ad tertiam diẽ Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi poſtulantibus legatis Crucigerorum, quorum magiſter Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, ſolenni iureiurando confirmata eſt, conſtitutæ etiam res reliquę Pruſſiæ, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magiſtratuum atque honorum ratio, nobilitatis atque ciuitatũ legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingenſi in Marieburgenſem commutato, Sciborius Baſenus eo honore cohoneſtatus eſt: caſtellanus verò eiuſdem loci ſiue Elbingẽſis Fabian⁹ Maulus factus: palatinus Gdanẽſis, ſiue, vt nũc vſus obtinuit, Pomeraniæ Otto Maquici⁹: caſtellanus aũt Gdanenſis Nicola⁹ Pilauius: deniq; caſtellanus Culmẽſis Ludouic⁹ Mortãgius creati: Palatinus enim eiuſdẽ loci, qui ſecundũ epiſcopos primus eſt in ſenatu Pruſſico, Gabriel Baſenus viuebat adhuc. Audita eſt etiam Nurduuuladl·

Sigiſmundus filius Cazimiro natus.

Comitia Petricouien.

Gubernator Pruſſiæ ſublatus.

Culmẽſis palatinus in Pruſſia eminentia.

dunuladi noui Tauricanorum Tattarorum principis, qui Ezigeri patri ante ſeptem menſes extincto ſucceſſerat, legatio, fœdus & amicitiam paternam cum Cazimiro, eiusq́; ditionis hominibus cõfirmans, & auxilia cõtra quoſuis hoſtes pollicens. Conſultatum deinde de exoluendis ſtipendijs militum toto Pruſſico bello meritis, quorum permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Deciſum cum equitibus quidem octonis florenis in ſingulos annos, cum peditibus verò quaternis. Quę ſumma ad bis centum & ſeptuaginta millia florenorum perueniebat: eaquè intra duos annos & ſemis exolui promiſſa eſt. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra menſem promiſſi. Neque quicquam operæprecij tunc factum eſt, per totos ſeptemdecim dies, propterea quòd nobilitas pleraque omnis in Corcinenſi & Sredenſi conuentibus renuerat tributum agratium in eam rem petitum. Itaque placuit nouos conuẽtus Coli quidẽ ad diem Sancti Iacobi, Corcini verò ad diem ſancti Laurẽtij, quò ex Colenſi maiores Poloni aduenirẽt, inſtitui. Aegrè autem milites in eo acquieſcebãt, Vuladiſlao Damoborio caſtellano Naclenſi homine turbulento & ſeditioſo in primis animos eorũ ſollicitante: qui dudũ Slochouiam intercipere adortus, & ſpe ſua fruſtrat⁹ ex agro arci illi ſubiecto prædas egerat: milites arcis præſidiarios fide data euocatos, perfidè trucidarat: Naclenſi territorio pecuniã imperarat: Gneſnẽſis eccleſiæ bona populat⁹ erat: & adulterinũ numũ cudere inſtituerat: nec in futurum tempus quieturus eſſe videbatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladiſlauienſi palatino ortus, & ſenator regius eſſet, tamen ſponſores dare iuſſus de quieſcendo, cũ non daret, captus & Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi & præfecto maioris Poloniæ traditus, Caliſſiamq́; ductus, eius iuſſu capitali pœna affectus eſt. Ita vnius ſupplicio repreſſa tamen ſunt vt cūq; latrocinia, quæ iam increbeſcere cœperant, ita vt Ioannes Reſſouius canonicus Cracouiẽſis & præfectus Corcinenſis Petricouia domum reuertẽs in itinere direpta, quam ſecum vehebat, ſupellectili ſua & regia, caperetur. Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiani icti Cazimirum admonens, ne proceribus Boemis & Vratiſlauienſibus perduellib⁹ Georgij faueret. Conuenerant enim⁹ vnum in locum proceres Boemi nobiliſſimi quique, & cum his Budeouicenſis, Pelſnenſis, & omniũ ferè Morauiæ Sileſiæque ciuitatum legati: Georgiumque tergiuerſantem de religione, nec præſtãtem quod iureiurãdo interpoſito receperat, pro rege deinceps habituros ſe non eſſe conſtituerant, & in aliquem de filijs Cazimiri, vtpote de ſtirpe regum ſuorum natis, animis inclinati eſſe videbantur. Itaque anteuertẽs eos Georgius (quod fit plerumque, diligentius vt curentur ea quæ ab vno, quàm quæ à multis curantur) pactorũ conuentorũ Cazimirum admonebat. Huic reſponſum eſt: A Caziмiro quidem fœdus ſeruari, & ſeruatum eſſe: à Boemo verò id violatum videri. Satisfieri ab eo de damnis datis & iniurijs oportere, ſi deinceps quoque fœdus integrum eſſe vellet. Ita ſpes tamẽ aliqua oſtenſa trepidanti. Nec multo pòſt ſolutis iam comitijs adfuère & aduerſatiorum, hoc eſt orthodoxorum Boemorum legati, quorum Sdenco Conopiſcius ſiue Sternbergius Burgrabius Pragenſis princeps erat, petentes, vt Cazimirus regni Boemici, quod ipſi liberiſque ipſius certa quadã ſucceſſione deberetur, curam ſuſciperet: neque id à ſcelerato, perfido, & hæretico inuaſore occupari pateretur. His reſponſum: Nihil iam tunc de re tanta ſtatui rectè poſſe conuentu dimiſſo. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæſus Pruſſici vt qui maximè. Nec tamen ſucceſſionis iure ſe & liberos ſuos abdicare volebat: verùm ſpectabat quò fortuna diſſidentium Boemorum inclinatura eſſet. Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Budeouice inſigne ſecundum Pragam oppidum, quinque conſulibus, qui cum Georgio ſentiebant, de medio ſublatis, ſibi adiunxerant: & verò Vratiſlauiẽſes, quo Georgium diſtinerent, facta è mercenario milite & vrbana multitudine manu, oppida & munitiones ſibi vicinas, in fide illius manentes infeſtabant, Frãcheſteinumque cœperant. Sed viciſſim obſeſſi à Boemis & Saxonibus auxiliari bus, ſuperuenientibus, dum intus inter ſe temerè tumultuatur, oppido per ſcalas capto exciderunt. Ac equites quidẽ fuga euaſerunt: pedites verò ad quatuor millia partim cæſi, partim capti. Miſerant autem Georgio Vilelmus Miſnenſium ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandeburgenſiũ non contẽ-

Tartarorum legatio & fœdus cũ rege.

Tranſactio cum militibus de emeriti ſtipendijs.

Vuladiſlai Damoborij improbitas & cædes.

Ioannes Reſſouius præfectus Gorcinenſis captus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Boemorum procerum cõſilia contra regem Georgium.

Boemorum legatio ad Cazimirum.

Boemici motus.

Vratiſlauienſium clades apud Franckeſteinum.

contēnenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circumſpiciebar Cazimirus. Peractis autem comitijs Petricouia profectus Nepolimiciam diuertit. Ibi oratores ſuos reſponſum Pont. max. referentes audiuit. Nihil ij certi retulerūt, præter quòd Culmenſis eccleſia amoris Crucigeris in priſtinum ſtatum reſtituta, & Gneſnenſi archiepiſcopo denuò addicta eſt. Cōfirmatio verò pacis Pruſſicæ, & relaxatio interdicti in Pruſſos regiarum partium promulgati Rudolſo Lauantinenſi epiſcopo miſſa, præſcriptumque, qua lege ea regi traderet. Tametſi Culmenſis quoq; eccleſię reſtitutio eidem Rudolſo mādata fuiſſe videtur. Qui ad quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronenſi Franciſcano hæreſeon inquiſitore, & Petro Ercleo decano Aquenſi cubiculario Pontificio recens Roma miſſis regē ad ſuſcipiendum, & à neſario & hæretico occupatore vindicandum regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorū Chriſtianorum principum opem & ſubſidia promittebat: diplomataque Pontificia proferebat, quibus ea demum conditione poſtularis regijs ſatisfacere iubebatur, ſi is bellum Boemicum ſuſciperet. Et cōmodum proceres Boemi, qui Georgio aduerſabantur, miſerant & ipſi ad Cazimirum, è conuentu Iglauienſi Eliam adminiſtratorem Lutomyslienſis epiſcopæ, orantes vt aut ipſe regnum id ſine longiore comperendinatione ſuſciperet, aut aliquem de filijs vel eum mille equitibus regem ſibi mitteret. Suis viribus regnum ſe ei vindicaturos eſſe pollicentes. Ad extremū tergiuerſante Cazimiro, poſtulabat Rudolſus, ne tamen is pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatū regio honore à Pontifice: ſed pateretur piam crucis miliriam cōtra eum in ditionibus ſuis promulgari. Offendit ea legatio regem & proceres Polonos, qui tūc ipſi aderāt in conſilio, propterea quòd pax cum Crucigeris in dubium reuocari, prætextusq; renouandi belli ipſis pręberi videbatur, propter adiectam conditionem. Itaque res integra ad conſultationem conuentus Corcinenſis, qui tunc inſtabat, reiecta: conuentusq; ipſe propter incommoditatem loci, & peſtē circumquaque ſæuientem Cracouiam translatus eſt: & ad eū maioris Poloniæ pceres propter nouam illā cauſam euocati vix ad mediū Auguſti tandē, nō omnes tamē, conuenēre. Quindecim ferè diebus conſultatum eſt. Ad extremum placuit agi gratias Pontifici & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisq; eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eūm tunc propter infrequentiā ſenatus, cuius conſilijs & auxilijs vſurus eſſet, rectè non poſſe: differri rem ad alia comitia oportere: Curæ autem regi fore, vt bellum ciuile inter Boemos gliſcens dirimatur: Georgius in viam redeat, & in poteſtate ſit Pōtificis max. Quo minore verò negocio ea cōfici poſſint, operæ precium eſſe, vt aliquātiſper à publicādo Pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abſtineatur. Cum hoc reſponſo dimiſſus Rudolſus Vuratislauiā reuertit. Petro verò Ercleo Romā reuertenti adiunctus Ioannes Sempinius eques Polonus, qui de cōfirmatione pacis Pruſſicæ ſine conditione rurſus ageret. Cui mandatū & illud eſt, vt peteret quo Vincentius Culmēſis epiſcopus Paulo Varmiēſi per eos dies peſte ſeu veneno, vt creditū eſt, extincto ſucceſſor daretur: quamuis Nicolaus Tungenus canonicus eius eccleſiæ Vormiræ, ſiue in pago eius territorij Tungen, à quo cognomen accepit, ortus, qui Romę tūc erat inter ſcriptores Apoſtolicarum literarum, ritè à collegio baſilicæ illius electus eſſet. Sed ne Sēpinius quidem quicquam impetrauit. In Boemiam verò miſſi legati Stanislaus Oſtrorogus palatinus Caliſſiēſis, Iacobus Dēbenius theſaurarius, & præfectus Cracouienſis, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouiēſis. In Pruſſiam autem ad conſtituēdas res Iacobus Sēnenius Vuladislauienſis, Vincentius Kelbaſſa Culmēſis epiſcopi, & Ioannes Coſceleeius palatinus Inouuladislauienſis: qui ſubortas cum Crucigeris nonnullas controuerſias diremerunt: & quamuis ægrè, pfecerūt tamē, vt de promiſſis Magiſtro à Rege quindecim millibus florenorum duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mēſibus exactis Cracouiæ, in Lituaniam receſſit. Iam enim totam ferè Poloniam, Ruſſiam & Maſouiam peſtis popularis peruaſerat. Ibi Nicolao Vilnenſi epiſcopo ſub finem Septēbris defuncto Ioannem Loſſonicium Vilnenſis ciuis filiū, qui tūc erat Lucenſis epiſcopus, huic verò Martinum Creſſouiciū gente Gryphiū ſucceſſorē deſtinauit: Nicolao verò Camenecenſi, q & ipſe ad mediū Octobris peſte extinctus erat, Nicolaū Golambicum gente Gryphiū: ſed cum is paulo pòſt in itinere à latronibus interfectus eſſet, Nicola-

Culmenſis epiſcopatus in priſtinum ſtatum reſtituta.

Legatio pontificis max. ad Cazimirum regem.

Boemorum procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri reſponſio.

Legatio Cazimiri ad Pōtificem.

De Varmienſi epiſcopatu controuerſia.

Legatio Polonorum ad Boemos.

Legati in Pruſſiam.

Peſtis in Polonia.

casionem ei præbuit. Summiſſis enim hominibus prima noctis vigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidum pluribus locis incendit: ipſeque ſtatim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi ſeſe ſpacium nō dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omiſſa defendendi ſui cura, quà quiſq; poterat, ex oppido ſeſe eijciebant. Nec vllus planè ab his quidem fugæ, ab illis verò cædis modus fiebat, quoad in Trāſyluaniam peruentum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus vulneribus acceptis, relictis impedimentis cum reliquijs diſſipati exercitus, per ignotos montium tramites Valacho quodam duce euaſit. Vias enim Stephanus ſuccisis arboribus impedierat, & obſederat. Hic tūc belli illius exitus fuit. Miſerat autem Moldauus Cazimiro regi Vilnam dona de hoſtium ſpolijs victoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum conſilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quieſcebat poſt tam inſignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorum è mulcta Trāſyluanienſium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protaſius, neq; id falſo, aſſeuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha ſextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen Protaſij rogatu inditum eſt. Poſtquam autem diſceſſit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & conſtantia in ſeruando fœdere, ac de ſtudio ac opera nauata in reconciliandis Boemorum animis. Pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipſi Pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorū, ſed & alij Chriſtiani principes aduerſus eum concitabantur. Purgaturum eum eſſe ea, de quibus inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturum: cuius etiam filium aliquem de ſententia Boemorum procerum ſucceſſorē ſibi præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullum eſſet regni apud liberam gentē, ſed ſingulari quadam omnium Boemorum, in Cazimirum propenſione, & linguæ cum Polonis communione. Eaq; de re conſtituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atq; hæc nō ſincerè, neq; ex animo fiebant & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſſitate exprimebantur, quo Cazimirum à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Mathiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitū in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ pleriſq; omnibus vltrò ſeſe ipſi dedentibus in Boemiam infeſta ſigna inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi reſpōſum eſt poſtridie. Cazimirum libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepſque facturū eſſe, modò ille verè & bona fide ageret. Rectè autē & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus conſulturos eſſe Georgium & Boemos, ſi nō niſi de filijs Cazimiri regem ſibi ſumant. Cum hoc reſponſo dimiſſus eſt legatus Georgij. Nec mora, legati ijdē qui ſuperiori anno fuerant, ad componendas res Boemicas iterum proficiſci iuſſi ſunt, Dlugoſſo excepto, cui quòd rex liberorum ſuorum curā & inſtitutionem mandarat, Nicolaus Scopus Oſuencimenſis caſtellanus ſuffectus eſt. Verum ij feruente maximè contra Georgium bello, quod ipſi à Mathia Vngaro maximis viribus inferebatur, tentata, ſed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo ante Vuratiſlauienſium epiſcopum factum Laurentius Ferrarienſis, epiſcopus acceſſerat) pacificatiōe, caſſo labore fatigati reuerterūt. Ad Stephanum verò in Valachiam miſſi Dobeslaus Biſtouius caſtellanus Belſenſis, & Staniſlaus Tencinius Ioannis caſtellani Cracouienſis filius, vt eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempuſq; cum eo conſtituerent, vbi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurādum regi daret. Conuenit: Renouatum eſt fœdus cum promiſſione mutuorū auxiliorum, adiectis his conditionibus: Ne Moldauus inſciēte & inuito Rege cuiquā bellum faceret: Rex verò ne receptaret hoſtes eius, qui ad Palatinatū adſpirarent. Ipſe Rex dimiſſis legatis ſub finem Iunij Cracouia profectus, Pruſſis vt ad ſe accederet, orantibus Viſliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: ſubſidium ad exoluenda Pruſſica ſtipendia poſtulauit. Quod nō abnuebat quidē nobilitas, verùm ſine maioribus Polonis ſciſcendum ſibi eſſe non putauit. Quare placuit binos è ſatrapijs ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouienſia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi poteſtatem habe-

Stephani Valachi victoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex vulneratus fugit.

Transylvani mulctati à Mathia.

Fridericus filius Cazimiri natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in poteſtatem Mathiæ regis venit.

Legati Polonorum ad Boemos.

Ioannes Dlugoſſus regiorum liberorum præceptor.

Rudolfus Vuratiſlauienſis epiſcopus.

Legatio ad Stephanum palatinum Valachiæ.

Fœdus Polonorum cum Stephano Moldauo.

Legati ſiue nuncij terreſtres ad comitia mandati recepti.

berent. Atque hoc tunc primùm fieri cœptum ſic inoleuit poſterioribus temporibus, vt ſine ijs legatis ſeu nuncijs terrarum (ſic enim vocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem vlla ferri poſſe videatur: auctusq́; eſt, & ſubinde etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas verò eorum inſtar Tribunitiæ apud Romanos, vel Ephororum apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantum ij noſtra tēpeſtate arrogare ſibi cœperunt, vt nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri vellent, & in ſenatum, atque adeò in Regem ipſum cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies ambitione de religionis quoque Chriſtianæ dogmatibus, ritibus ac ceremonijs diſceptare, & non accipere, ſed ferre leges ſacrorū aggreſſi ſunt. Aluerūt autem hanc eorum licentiam, eóque magnitudinis ſenſim prouexerunt partim reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo conſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos prehenſare, & epulis largitioneq́; ſibi adiungere, & quócunq; libuiſſet incitare, & quaſi tibias (quod quoſdam ex ipſis iocari ſolitos eſſe conſtat) inflare adorti: idq́; ſiue vt gratificarentur, ſiue vt ægrè facerēt regibus, ſiue vt potentiam ſuam ſtabilirent, æmulosq́; ſuos deprimerent, aut vlciſcerētur ſeu denique vt per eos ſubornatos, quiduis perficerent, quod apertè per ſe ipſi vel aggredi non auderent, vel efficere non
» poſſent. Eſt quidem ſalutare admodum
» in republica, eſſe cuſtodes libertatis cō-
» munis: cæterùm prouidendum eſt etiā
» atque etiam, ne quod ad ſalutem com-
» paratum eſt, abuſu vertatur in pernici-
» em: metuendumq́; eſt, ne infinita illa
» poteſtas, & in licentiam erumpens li-
» bertas, non tam publicam fortaſſis vtili-
» tatem ſpectans, quàm priuatæ alicuius
» vnius, vel paucorum libidini & cupidi-
» tatibus, vel denique auræ populari ſer-
» uiens, & regere magis, quàm regi ſata-
» gens, proſtrata & euerſa regia maieſta-
» te, & authoritate ſenatoria, ſummam
» reipublicæ confuſionem & barbaram
» quandam exitialemq́; ἀναρχίαν, vt Græci
» vocant, Polonis aliquando pariat, aut
» certè graui & acerba tyrānide finiatur.
Quorum vtrumuis eo quidem propius impendêre videtur, quo iuniores & imperitiores rerum, eoque audaciores ad id munus obeundum legi, ſiue adeò ipſi ſeſe vltrò ingerere cœperūt, cedentibus impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, vt quiſque grauitate, vſu rerum, & ſapientia maximè pollet. Quod vtinam non in conſultando quoque vſu veniret, vt non id plerumque obtineat, quod grauiſſimis aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſſimis, clamoſiſſimis, & minaciſſimis placuit. Quod quidem magnos & ſapientes in hac republica viros non ſine magno animi dolore queri nonnunquam audiuimus. Sic Romanam rempublicam ampliſſimam quondam & florentiſſimam Tribunitijs furoribus exagitatam, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſam: deinde ſeditionibus, ciuilibuſq́ue bellis quaſſatam, cùm in paucorum dominatum, ac mox ſub vnius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris domique afflictam ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſam corruiſſe. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutū curſum reuertamur. Conuentu Visliciensi dimiſſo Rex Colum profectus, n[illegible]orum quoque Polonorum conuentum egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Relecta res ad alium conuentum eodem loco ad xx. diem Septembris inſtituendum. Itaque Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad 3. Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt, & lautè atque honorificè habitus, quoad ibi manſit, per totos ferè xxx. dies. Et purgarant iam ei Gdanēſes literis atque nuncijs crimē, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in vrbe, ac deinde Marieburgi conuentu Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus vix eò rē pduxit, vt in octo annos tributū, quod Ciſam vocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis quarta pars illis ipſis ciuitatibus in publicos vſus, reliquæ vero tres Regi in ſtipendia militum cederent: deinceps verò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum eſſet, ſibi haberent: aliunde verò quicquid proueniret, regi annumeraretur. Sed Gdanēſes præterea quinq; millia florenorum de regio prouētu detrahere permiſſi ſunt, quæ tunc regi mutua dederant. Triginta quoq; millia eis remiſſa ſunt, quæ an-

anniuerſa-

Marginal notes: Nunciorum poteſtas. — Romana Reſpublica Tribunitijs furoribus euerſa. — Gdanenſes ſtudium & liberalitatem erga regem. — Gdanenſes [illegible]. — Pruſſi tributū in octo annos ſciſcerunt. — Regis & Gdanenſium [illegible].

niuerſarijs penſionibus per quindecim illos annos non ſoluerant. Ipſi contrà, Gdanenſe, Derſauienſe, & Puſcenſe, territoria, quæ oppignerata tenebant, regi condonato debito reddidêre. Miſit aũt inde Rex legatos ad intercipiendũ bellum inter Fridericum marchionẽ Brandeburgenſem & Pomeranorum ducẽ Ericum paulo antè exortum. Ericus enim cùm ei Fridericus auxilijs Miſnenſis, Mechelburgenſis, & Brunſuicenſis ducũ, & archiepiſcopi Magdeburgenſis adiutus grauis eſſet, oratores primùm, deinde vxorem ad regem miſerat, opẽ eius implorans, & ſubiectionem ſuam cum ſuis omnibus ipſi deferens, ſi fœdus eum non moueret. Fortè dimiſerat exercitum Marchio, cùm ad eum legati regis venêre. Itaq; facilè inducias inter diſſidentes confecerunt, illiq; Cazimiro regi arbitrium controuerſiæ ſuæ detulerunt. Marieburgũ deinde ſe Rex contulit. Henricum Plauenium Magiſtri vices gerentẽ cum Marſalco & aliquot commendatoribus Crucigerorũ ad ſe venientes benignè accepit, q; poſtũlabant pleraq; omnia conceſſit. Nideburgum oppidũ, quod ad eã diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios conuentus cum Crucigeris Elbingæ agendos, quibus duodeni vtrinq; delecti viri controuerſias vltrò citroq; ſuborientes diſceptarent, ac deciderent, conſtituit, de iure acceptando regno Boemorum ſi abſq; bello id adipiſci nõ poſſet, conſilium ab eis accepit: deniq; ad maturandum noui Magiſtri electionẽ eos hortatus, quinq; millibus florenorũ donatos dimiſit. Deinde Pruſſis magiſtratus in comitijs regni dudum creatos ſtabiliuit, aliosq; inſuper adiecit tres regundorum finium præſides, quos Succamerarios vocant, qui & ipſi locum & ſententiæ dictionem in ſenatu habent. Iudicia quoq; nobilitatis cõſtituit, creatis iudicibus in ſingulis territorijs. Itaq; conſtitutis rebus Pruſſicis Marieburgo diſcedens, per Culmẽſem oram ac Toruniam Petricouiam contendit, quò ad IX. diem Octobris comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Marieburgi commoratus eſt, cometes inter orientem Solem & Septentrionem quindecim diebus apparuit. Quo extincto, ſtatim alter illuſtrior etiam totidẽ diebus ad Occaſum viſus eſt, inſignium malorum mortalibus impendentium prodigia. Et ſanè permultum ſanguinis humani hoc anno ꝓfuſum eſt in inferiore Germania, cum Carolus dux Burgundionum Leodienſes, qui dominum ſuum epiſcopum ſororis ipſius filium ceperant, & in vincula coniecerant, expugnaſſet, amiſſisq; in oppugnatiõe quadraginta millibus hominum, vrbem eam penitus excidiſſet, & ſolo æquaſſet. Plurimis autem in locis maximæ inundationes aquarũ permagnam annonæ caritatem effecerunt. Comitijs inſtitutis Petricouiæ, primùm omniũ de Vuladiſlao Damoborio ab vxore & propinquis eius, qui complures erãt in ſenatu regio, actum. Querebantur eum per iniuriam indicta cauſa cęſum eſſe, eiusque facti inuidia omnis, rege aſſeuerante, iniuſſu ſuo cæſum, in Petrum Samotulium abſentem conferebatur. Data enim opera ob eam ipſam cauſam is non venerat. Itaq; citari ad futura comitia iuſſus eſt. Ita tunc turba conquieuit. Introductus deinde in ſenatum Baltaſar canonicus Vuratiſlauienſis a Rudolfo epiſcopo & legato pontificio miſſus oratum, vt rex interdictum eccleſiaſticum contra Georgium Boemum, & crucis militiã promulgari in ditionibus ſuis pateretur. Hunc ſubſecutus eſt Georgij legatus, iuſtam ſui regis contra rebelles cauſam defenſans, & q̃ ſummiſsè is Pontifici maximo ſeſe exhiberet, quamque libenter deſiderio conſilioq; Cazimiri in paciſcendis inducijs obſecundaſſet, commemorans, ex eóq; lõgè deteriore loco res illius eſſe cœpiſſe. Orare ite Cazimirus amicum, eiuſdemque cum ſuis Polonis linguę regnum, diripi & euerti ſineret: ſed magis ferret opem, Pontificemque Georgio placatum redderet. Vtrique reſponſum: Regem oratores ad Pontificem de rebus illis miſſurum eſſe, eisque mandaturum vt ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam ad Georgium diuerterẽt, & vtrique ſententiam eius renunciarent. Inſtauratum eſt etiam ibi iudicium inter regem & Conradum ducem Maſouiorum natu maximum, & amitam eius Catharinam, quæ cum Michaluſcone nupta fuerat, apud recuperatores, ſiue iudices à Rege editos, Pruſſici belli intuitu eouſque dilatum: adiũdicataque ſunt Regi Sochaciouienſe, Vyskitcenſe, Viznenſe, Plonenſe, Plocenſe, & Zauucrenſe territoria. Tractatum item de ſubſidio publicè ad exoluenda Pruſſica ſtipendia conferrendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere, nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decembri inſtitui placuit. Ibi demùm ægrẽ perfectum eſt, vt agrariuin tribu-

Legatio Cazimiri ad Marchionem Brandeburgenſem.

Crucigeri primarij ad regem veniunt.

Nideburgũ Crucigeris redditum.

Succamerarij in Pruſſia pars ſenatus. Iudices nobilitatis in Pruſſia.

Cometes duo.

Leodium euerſum.

Caritas annonæ.

Comitia Petricouiæ.

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Maſouia regi adiudicata.

Tributum a grariam partim agreſtibus, partim dominis ſoluitur. Annona caritas.

tributum duo[illegible]denûm groſſorum ſciſceretur: [illegible] [illegible]uius dimidium agricola, tantũ[illegible] [illegible]em dominus eius ſolueret ne agreſtes nimis prægrauarentur. Laborabatur enim paſſim magna inopia & caritate annonæ propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuêre de nobilitate, qui oneris illius partem cũ ſuis hominibus ſuſtinerent. Inſequenti anno Cazimirus rex ſub finẽ Ianuarij Cracouia diſcedens in Ruſſiam contendit, menſemq́; vnum & ſemis Leopoli exegit, Stephanum Moldauiæ palatinum expectans, vt ab eo fidelitatis iuramentum ex conſtituto acciperet. Verùm ille cùm alia multa, tum Turcicæ & Vngaricæ incurſionis metum cauſificatus, re vera aut falsò nonnullorum regiorum conſiliariorum indicio, ne à rege caperetur, deterritus, tunc non venit: iuſiurandum tamen Ioanni Muziloni palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroſlauio ſuccamerario Præmiſlienſi legatis regijs ad ſe miſſis dedit: recepitq́; poſtea ſe Camenceciam, vel Colomeiam, vel Sniatinum ad regem venturum eſſe, modò vt duobus menſibus antè dies certa ſibi præſtitueretur. Adfuit autem Mengligeris noui Tattarorum principis, qui Nurdulabo ſeu Nurduuulado maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio, fœdus & amicitiam & auxilia cõtra quoſuis hoſtes regi deferens. His de more cum donis & gratulatione dimiſſis, conſtitutiſque pro tempore rebus Ruſſicis, Rex ad finem Aprilis Cracouiam redijt: ſtipendiorum Pruſſicorum partem ex pacto diſſoluit: legationem procerum Boemorum, Morauorum ac Sileſiorum cũ Eccleſia catholica contrà Georgium ſentientium (cuius princeps erat Ioannes Zaiecius) audiuit. Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto valida cruce ſignatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaq; poſtulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat ſine arbitris apud villam Orſiciam prope Olomutium congreſſos: & fortaſſis ea conueniſſet, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiã miſſos eſſe ſuprà memorauimus, niſi legati pontificij & proceres Vngari atque Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertiſſent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factæ. Nec mora, Mathias Boemorum regem ſe renunciari Olomutij paſſus eſt: profectusque in Sileſiam ac Luzaciam, fidelitatis iuſiurandum à ducibus & ciuitatibus partim vltrò oblatum, partim terrore expreſſum accepit. Hoc igitur factum ſuum Boemi proceres Cazimiro iunc excuſabant, cunctatione eius & neceſſitate adactos id ſe feciſſe: ſimulque rogabant, vt rex rectè de religione ſentiens ſibi potius faueret idem ſentientibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Poloniſque amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum relata re per primam occaſionem ad ampliſſimum conſilium, cuius copiam tunc non haberet, Boemis reſponſurum eſſe. Neque enim placebat regi in vtramuis partem runc ſententiam ſuam aperire. Non diſſimulauit is tamen lætitiam, cùm ei renunciatum eſſet filium ſuum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorum, qui cum Georgio ſentiebant, ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe, oratoribus ſuis Staniſlao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus indiciarum cum Mathia factarum ſciſcitatum miſerat, ipſoque Georgio cum tribus filijs præſentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Boemicæ auditu iniucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, ſuadebatque ei, vt ſi ipſi Praga & Carlofteinum mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatam conditionẽ. Fieri enim poſſe, vt cũ Mathia æquis conditionibus tranſigeret. Dimiſſa legatione Boemica Rex in Lituaniam cum vxore iter habuit, Radomiæque de ratione depellendi belli, ſi quod fortè ſibi à rege Vngarorum inferretur, cũm conſiliarijs, qui frequentes eò conuenerant, conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgij & Boemorum, qui in partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per illud tempus cum Mathia rege actum eſſet, & ad Cazimiri legationes reſponſa referebat. Deinde Vuladiſlao regio filio natu maximo regnum ſecundum Georgium deferebat, his conditionibus: vt id Georgius quoad viueret retineret: Cazimirus eum in gratiam Pontificis maximi reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: vxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magiſtratus & honores attributi, vt ſalui eſſent: Ludmilam Georgij filiam Vuladiſlaus vxorem duceret. Quibus de rebus cùm ad conſilium relatum eſſet, variabant ſententiæ Senatorum. Plures tamen erãt, qui regnum armis & ſangui-

Stephan⁹ palatinus Moldauiæ iurat in verba regis Poloni.

Tattarorũ principis legatio.

Boemorũ orthodoxorum legatio ad Cazimirum regem.

Cruce ſignati contra Boemos.

Mathiæ & Georgij regum congreſſus.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatur.

Vuladis. Cazimiri filius rex Boemorũ deſignatur.

Ioan. Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij & Boemorum ad Cazimirum.

Conditiones cum regno oblata à Boemis Vuladiſlao.

ne

ne parandum, ſocietatemq; & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuins ſententiæ principes erant epiſcopi: quibus etiam ſacrorum interdicto vti placuit propter legatos hæreticos præſentes. Verùm de hac ſententia contentione aliorum conſiliariorum facilè ſe deduci paſſi ſunt. In quo conſtantius fuit collegium baſilicæ Cracouienſis, cùm iidem oratores redeuntes Cracouiam diuertiſſenr. Tota enim vrbe à ſacris ceſſatum eſt, qnoad Boemi diſceſſernnt. Viſum eſt deinde ſenatui cum rege, denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni.

Interdictum ſacris ob hæreticos.

Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Staniſlaus Vanrropca Sandecenſis caſtellani ire Iuſſi.

Legati in Boemiam.

Ad controuerſias verò cum Vngaris diſceptandas & componendas deſignati, Ioannes epiſcopus Cracouienſis, Ioannes Tencinius caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Craconienſis, bis caſſo labore defatigati ſunt, non venientibus Vngaris.

Legati ad tractatum cum Vngaris.

In Pruſſiam verò Iacobus Sẽnenius Vladiſlauienſis, & Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas, & componendas controuerſias, ne qua Crucigeris noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia tege clàm ad res nouandas incirari. Contendir ſanè Fridericus ſiue in gratiam Mathiæ, ſiue aliqua alia de cauſa cùm per literas atque oratóres, tum per ſe ipſe Romam profectus, ne Pontifex maximus pacem inter Polonos & Crucigeros Toruniæ compoſitam approbaret.

Friderici Imperatoris & Mathiæ regis conſilia contra Cazimirum & Polonos.

Mathias verò ſatagebat Cazimirum quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cùm ipſe minus ſecundo rerum ſucceſſu contra Georgium tunc vteretur, poſt captum per proditionem Victorinum eius filium. Erat enim ab Hentico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumque Boemorum animos à ſe abalienarat: nonnulli etiam ex ijs, qui cum eo ſentiebant, extincti erant.

Mathiæ regi aduerſa res.

Et verò Stephani Moldauorum palatini geminata excurſione in Tranſyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, ſed cladem quoq; duplicem acceperat.

Steph. Moldaui excurſiones proſperæ in Tranſyluaniam.

Cazimirus ita conſtitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luſcum in Lituaniam cœptũ iter peregit, & apud Grodnum cum Lituanis connentum egit. Per quos dies Tattari Zauolgenſes, hoc eſt, qui vltra Volgam ſiue Rha fluuiũ habitant, Maniaco duce cùm Boryſthenem trãſmiſiſſent, tribus agminibns factis in Lituaniam, Podoliam, & Moldauiam ſeſe infudernnt.

Tattari Zauolgenſes Lituaniã, Podoliam, & Moldauiam populantur.

Ac in Lituania quidem ſiue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circũ Cremeneciam, Zithomiriam, Cuſminios, Zudouiam, & Vuladimiriam impunè depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lituanis propter pancitatem reſiſtere non auſis. Præmonuerat quidem tegem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: verùm pauci tamẽ Lituani quamuis iubente rege accurretant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum, retrocedentibus Tattaris, cùm ad Trebonuliam iuſtus Polonornm & Ruſſorum exercitus Raphaële Iaroslauiò Leopolienſi, & Paulo Iaſenio Belſenſi & Chelmenſi præfectis ducibus præſtò eſſet. In Valachia verò ter, opportunitate locorum vtentibus Valachis cnm Stephano palatino, profligati Tartari retroceſſerunt, filio ducis amiſſo.

Tattari ter à Stephano in Valachia profligati.

Quem captuui, cùm à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus præſentibus centum legatis diſſecari, & mox ipſos quoque legatos palis ſuffigi iuſſit, vno excepto, quem truncato naſo & anribus nuncium rei geſtæ ad Maniacnm remiſit.

Stephani crudelitas in legatos.

Ad comitia deinde Petricouienſia ad initinm menſis Octobris edicta rex profectus, iuri dicnndo & legationibus exterorum principum audiendis ac dimittendis vacauit.

Comitia Petricouia.

Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius, commodum à Pontifice maximo reuerſi, expectationi hominum literis ex itinere ſcriptis, quaſi ómnia rectè confeciſſent, de ſe concitatæ non reſponderunt. Nam neque pacem Pruſſicam Pontifex confirmauit, neque Vincentium Kelbaſſam Varmienſem epiſcopum eſſe iuſſit. Quin etiam queſtus eſt de Cazimiro, quod hæreticis fauere videretur, eo quòd neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus ſuis promulgari pateretur.

Pontifex offenſus propter Cazimirũ.

De regno verò Boemico cùm Mathiæ regis legati ſeſe oppoſuiſſent, legatum Pontifex miſſurum ſe eſſe dixit, qui cauſam veriuſque diligenter cognoſceret. Introducti deinde Boemi orarores Georgianæ factionis, ſuperius expoſitas conditiones iterum occinentes. Quibus reſpon

Legatio Boemorum.

ſum eſt: Regem nihil niſi de ſententia Pontificis maximi de regni Boemico ſtatuere velle, cuius legatum indies operiretur. Poſt hos auditi quinque legati Friderici marchionis Brandeburgenſis, quorũ princeps erat Fridericus epiſcopus Lubuſſenſis: & Erici Stolpenſiũ Pomeranorũ ducis vnus, verũ catus & vafer. Contēdebant illi, Stolpenſiũ duces marchionibus Brandeburgenſibus eſſe obnoxios, & vt vulgò loquuntur, vaſallos ſeu feudatarios: proferebantq́ imperatoria diplomata, quibus id confirmabatur. Ex aduerſo negabat hic, cuiquam eſſe aut fuiſſe obnoxios, exceptis Polonorum regibus, Poloniæ namque fuiſſe partem vniuerſam Pomeraniam. Eius autem controuerſiæ principes illi Cazimirum regem arbitrum ſumpſerant. Verùm is audita cauſa, in aliud tempus arbitrium diſtulit, difficultatem & perplexitatem cauſatus. Doctoribus verò academiæ Cracouiēſis mandauit, vt eam diligenter examinarent, iudiciumq́; ſuum explicarent. Videtur autem magis offenſionem vtriuſq; vitaſſe: eoq́; Sciborium Chelmium iudicem tractus Poſnanienſis ad eos allegauit, qui vel amicè diſſidium illud componeret, vel inducijs bellum inter eos gliſcens interciperet. Voluit etiam tũc marchio Cazimiri filiam filio ſuo ex altera vxore nato per eoſdem oratores vxorem accipere. Nec is abnuit, ſed negocium id in aliud tempus reiecit. Sub finem verò comitiorum, quæ in quadrageſimum diem extracta erant, aduenit Hēricus Plauenius Magiſter Crucigerorum Pruſſicorum recens creatus cum duobus Commendatoribus, & iuſiurandum fidelitatis regi ſolenni ceremonia dedit, proximusq́ue regi ad læuam aſſedit: honoratusq́ue à rege peramplis muneribus, cùm in Pruſſiam redijſſet, paucis dieb⁹ apoplexia extinctus eſt. Poſtremò deſignati in ſenatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem Staniſlaus Viſlicius: in Boemiam Staniſlaus Vantropca Sandecēſis, & Nicolaus Scopus Oſueucimēſis caſtellani: in Vngariam ad proceres Ioannes Vantropca canonicus Cracouiēſis: in Moldaniam Ioannes Rithuianius marſalcus regni: ad Tartarorum verò principem Zborouius. Peractis comitijs initio Decēbris, rex cum regina in Lituaniam profectus eſt. Per id tempus cõcretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines vſq; ad Ciliam atrociter depopulati ſunt, neq; Vngaro rege, neq; Imperatore ſua defendentibus. Primis aũt diebus anni ſequentis, nempe 1470. Cazimirus eadem illa hyemis commoditate vſus, Poloſcum, Vitepſcum & Smolenſcum, quæ loca totos ſexdecim annos non viſerat, pleriſq; Lituanis proceribus comitantibus adijt: cõſtitutisq́; rebus Lituanicis, primo vere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Foroliuienſem epiſcopum legatum Pontificium ad ſe venientem audiuit. Excuſabat autem is Pontificē, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non poſſet, propter Mathiam Vngarorum, cuius inſignia extarent merita in ſedem Apoſtolicam, & rempublicam Chriſtianam arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæſitum auferri non oportere: ſed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterque contra Georgium hæreticum & hoſtem eccleſiæ arma ſumeret. Addebat etiam: Habere ſe in mandatis, vt ad Mathiam quoque adiret, ſi quid commodare Cazimiri rationibus poſſe videretur. Venit eódem legatus Imperatoris Friderici Raphael Leſcinius eques Polonus, verùm complures annos in miniſterio Imperatoris verſatus, eique inter paucos charus: homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & inſidias à Mathia rege comparatas, quarum ergò Teuthoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam ſingulari, & penè paterna beneuolentia, compluribusq́ue officijs & beneficijs, inter quę & illud erat, quòd eius opera & cõmendatione cum nonnulla Cazimiri ſuggillatione coniuncta Pontifex Mathiæ regnum Boemorum detuliſſet, de ingratitudine & ſuperbia eius queſtus eſt, quòd is, dum Fridericus abeſſet Italiam obiens, Baumkircherum, & quoſdam alios Auſtrios ad rebellionem & infeſtandam Auſtriam concitaſſet, eoſq́ue in fidem ac defenſionem ſuam ſuſcepiſſet. Proinde nihil commune deinceps Imperatorē cum eo habere velle. Monere autem Cazimirum, vt & ipſe ab eo ſibi caueret, vtpote vafro homine, fraudulēto, & cupido. Porrò quade re Cazimirus Staniſlaum Viſlicium oratorem ad Fridericum miſiſſet, hoc eſt, de fœdere & amicitia, ipſum quoque Fridericum idem cupere: quin etiã ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipſum oratores cũ luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi.

Marchionis Brandeb. cũ duce Pomerania controuerſia.

Pomerania duces Polonis obnoxij.

Cazimir arbiter controuerſia.

Comitia 40. dierum.

Crucigerorum Magiſter H. Plauenius iurat in verba regis Poloniæ.

Legationes Polon. ad externos principes.

Turcæ Vngariam & Slauoniã populantur.

1470. ann.

Legatio Pontificis ad Cazimirum regem.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum Raphael Leſcinius.

Friderici Imperatoris cum Mathia diſſidium.

Mathias regis ingenium.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorẽ.

gi. Nec mora Derslaus Rithuianjus Sendomirienſis, & Stanislaus Oſtroſogus Caliſſienſis palatini ad Fridericum proficiſci iuſſi, vt accipienda Vuladiſlao regis filio vxore Kunegundi filia Friderici, dandaque viciſſim ipſi, aut certè filio ipſius Maximiliano vna de regijs filiabus, affinitatem vltrò citroque, & fœdus contra Mathiam iungerent: quo fœdere diſertè cautum eſſet, vt Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos in conſequendis Vngarorum & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt.

Fœdus Friderici Imperatoris cũ Cazimiro Polonorum rege.

Quod tamen rex cum ſenatu non probauit, propterea quòd in eo Fridericus ſe regem Vngariæ ſcripſerat: quæ res regiorum liberorum iuri derogatura eſſe videbatur. Conuenerat autem, ne vterque ad alterius regna ac dominatus aſpiraret. Reportarunt etiam promiſſionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethæ Cazimiri vxori ex Auſtria debebatur.

Legatio Cazimiri ad Georgiũ Boemũ.

Ad Georgium item miſſi Iacobus Dembenius cancellarius regni, & Staniſlaus Sidlouecius caſtellanus Zarnouienſis, poſtulaturi, vt is Vuladislao Cazimiri filio viuens regnum traderet. Iuſſi etiam ijdem cum proceribus Boemis Mathiæ partes ſequentibus agere de reconciliatione, cùm Georgij partes meliore loco iam tunc eſſent.

Georgij res meliores.

Habebat enim Is non contemnendum exercitum, & Gradiſcum diuturna obſidione liberauerat: in Tirnauienſem agrum Vngariæ viciſſim excurrerat: Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthnenſia metalla vexantem, raptim ſeſe non ſine ignominia & incommodo recipere compulerat: & verò Sileſiam præſidijs vacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhauſta eſſet, longè lateque infeſtabat, ita vt Sileſiorum duces atque ciuitates vaſtationem agrorum ſuorũ magno redimere cogerentur, & Mathiæ denunciarent, ſe rebus ſuis aliter proſpicere oportere, ni ille ſibi maturè opem ferret.

Gradiſcum. Tirnaua.

Vndecim autem ſeptimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato Pontificio in Ruſſiam cum iuſto propè exercitu trium millium hominum contendit, vt à Stephano Moldauo promiſſum iuſiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Tranſalpinæ Valachiæ palatino cauſificatus, non venit: ſed miſſis oratoribus atque literis ſuo & procerum ſuorum ſignis ſignatis, ad Calendas Maias anni ſequentis venturum ſe eſſe promittebat.

Valachorum Moldaui atque Tranſalpini bellum.

Interim autem vt rex bellum ſuum cum Radulone interciperet, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Cazimiro, verenti ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauiæ conciliaret. De aduentu quoque Stephani conſtitutum, vt ſine omni excuſatione adeſſet intra ſextum menſem, ex quo à rege acciretur. His ita actis Corcinum rex rediјt, & minorum Polonorum conuentum egit.

Comitia Petricouiæ.

Inde Petricouiam ad comitia ad viceſimamoctauam diem Octobris edicta ire perrexit. Ibi cùm ſubſidium ad exoluenda ſtipenda popoſciſſet, quod erat caput comitiorum, obiecta eſt maiorum Polonorum infrequentia, & Ruſſorum petitio, vt ſibi contra Tartarorum incurſionem proſpiceretur: denique quòd ad eam diem rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus ſuis datas, diplomate ſuo non confirmaſſet. Recuſabat enim id rex, ſeu verius tergiuerſabatur in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quæ detracta de Polonorum regno poſſidebant, cogeretur. Eò namque ſpectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potiſſimùm.

Priuilegia Polonis à Cazimiro confirmata.

Verùm vbi ille diploma quod poſcebatur, conſignatum exhibuit, ſiue adeò promiſit, colonis quidem duodenum groſſorum in laneum, oppidanis autem in domos pro portione tributum impoſitum eſt.

Crucigerorũ magiſter Henricus Richtẽbergius iurat in verba regis Poloniæ.

Nouus deinde Magiſter Pruſſicorum Crucigerorum Henricus Richtembergius Henrico Plauenio repentina morte extincto apud Montem regium ſuffectus, Petricouiam cum veniſſet, in ſenatum introductus, in verba regis iurauit. Cum Varſauienſibus etiam ducibus tractatum de Plocenſi, Rauenſi & Goſtinenſi dominatu. Ac Plocenſis quidem eis concedebatur, ſi à rege eum iure clientelæ, ſiue Feudi, vt vocant, acciperent, & viginti millia florenorum, quæ Conrado Oleſnicenſium duci rex numerarat, renumerarent. Sed cùm ij conditiones haſce non acciperent, ad alia comitia res dilata eſt.

Cum Maſouijs tractatum.

Datum etiam eſt reſponſum legato Pontificio, petitumq́; ne Pontifex priorem de regno Boemico ſententiam, qua id Cazimiri liberis iure ſucceſſionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid deniq; præcipitanter ageret, donec regij legati cum nouis mandatis ad eum venirent.

Legatio Cazimiri ad Pontificem.

Iuſſiq́; eo proficiſci Michaël abbas Lyſſecenſis, ſiue Caluimontis, & Iacob⁹ Dembenius cancellarius regni & præfectus Cracouienſis. His mandatũ, vt confirmationem pacis Pruſſicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterũ

at-

atque iterum peterent: Ad Georgium *Ad Georgiũ regem.* ex itinere diuerterent, eumq́ue cum ſuis hortarentur, vt reſipiſceret ab hæreſi, & in poteſtate Pontificis eſſe vellet, ac de regni ſui ſucceſſore ſtaret promiſſis. Videbatur enim is mutata ſententia Mathiæ id deſtinate. In Pruſſiam verò miſſi Iacobus Vuladiſlauienſis epiſcopus, Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſienſis, & Ioannes Coſcelecius Inouula diſlauienſis palatini, exortas controuerſias diſceptarunt. Solutis comitijs rex cum regina Poſnaniam voti à regina nũcupati apud ædem corporis Chriſti exoluendi cauſa iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, vt tributum agrarium & ipſi ſciſcerent perfecit. Inde porrò Radomiam ſe contulit, & ad finem *1471. ann.* anni ibi ſubſtitit. Initio verò noui anni in Lituaniam cum regina de more ſeceſſit. Vbi ſolito diutius immoratus eſt, rebus componendis vacans. Nam *Liuones Lituaniam infeſtant.* & Liuones Magiſtro ſuo vita functo ſexdecim Lituanorum pagos diripuerant, *Kiouienſiũ motus.* & apud Kiouienſes poſt mortem Simonis Olelcouitij ducis nõ ſatis quietæ res erant. Etſi enim reliquerat Simon filium & filiam, eoſq́ue paruulos moriens regi per nuncios commendarat, cùm ei equum & arcum, quibus contra Tattaros bella pro ipſo gerens vſus erat, dono miſiſſet: Rex tamen Lituanorum ſuaſu in formam prouinciæ *Kiouienſis principatus in formam prouinciæ redactus.* Kiouiam redegit, & Martinnm Gaſtoudum Lituanum Kiouienſibus præfectum, ſiue palatinum dedit. Aliqui indignum ducentes, patére homini neque illuſtri, neque conſentienti ſecum de religione, & Lituano, quæ gens tributaria maioribus ſuis fuiſſet, Gaſtoudum aduenientem bis non recipiebãt: à rege autem petebant, vt Michaëlem Simonis fratrem, qui Nouogrodenſibus tunc regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ ſectæ, denique vel de filijs ſuis aliquem ſibi præficeret. Ad extremum tamen cùm regem à propoſito non dimouerent, Gaſtou- *Liuones pacem petunt à Cazimiro.* dum acceperunt. Liuones verò creato nouo Magiſtro, Lituanis miſſa ad regem legatione, ſatisfecerunt, pacemq́ue inſtaurarunt. His ita peractis Cazimirus reditum in Poloniam maturauit, vt liberorum ſuorum rebus in Boe- *Boemicarũ rerum ſtatus varius.* mia conſuleret. Varij nanque ſenſus animorum & motus in Boemis tunc erant. Nam Sileſij duces Polonis finitimi bello ciuili inter ſe decertabant. Cæteri verò cùm ob reprobam monetam & ſæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè vexabantur, Mathiam odiſſe cœperant. Boemi verò alterius factionis grandibus promiſſis & muneribus à Mathia ineſcati, diuturniq́ue belli pertæſi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, faciliorem q́ue indulgentiam Pontificis maximi per eum ſperantes, quàm ſi regis Poloni filium regem accepiſſent. Quin & Geor- *Georgij regis inconſtantia.* gius ipſe Mathiam ſucceſſorem iam nõ abnuere videbatur, quòd ei quoad viueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Sileſiæ vel Morauiæ marchionem facere deſtinabat. Ad hæc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, ſpes oſtentabatur, eius morte ad Georgij liberos regnum Boemorum rediturum eſſe. Ad has autem conditiones, neceſſitate magis, quàm voluntate pertrahebatur, propterea quòd & Vngaro- *Vngarorum procerũ animi alienati à Mathia rege.* rum ſuorum animos Strigonienſi archiepiſcopo & Quinqueccleſienſi epiſcopo authoribus à ſe alienatos eſſe intelligebat: & Turcæ ſubacta ſuperiore *Turca Eubœam ſubigunt, Vngariam infeſtant.* anno Eubœa inſula (quam Necropontum ſiue Nigropontum nunc vocant, ab vrbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Tranſalpinam Valachiam, Croaciam & Dalmatiam vſque ad Zagrabiam ter excurrentes, immaniter depopulati erant. Idemq́ue identidem, ni reprimerentur, facturi eſſe videbantur, ita vt vereri Mathias cogeretur, ne dum alienum regnum appetit, ſuum amitteret. Quocirca permittente Georgio Boemi vtriuſq; factionis Polnam conuenerant: confeciſſentq́; rem, inclinatis ad pacem vtrinq; animis, niſi Iacobus Dembenius & Michaël abbas oratores Cazimiri Romam proficiſcẽ- *Poloni oratores Mathiæ res infeſtiũt.* tes forte fortuna interueniſſent: admonitoq́ue Georgio cum ſuis fidei & conſtantiæ, vt res integra in reditum ſuum differretur perſuaſiſſent. Quibus vix Boemiam egreſſis, Georgius tumore pedum in reliquum corpus peruadente, vitam cum morte commutauit. Eius morte cognita Mathias cum nouem fe- *Georgij regis mors.* rè millibus armatorum Poſonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiſciũ cum duobus millibus in Boemiam præmiſit, vt Boemos ſuadendo ac territando in partes ſuas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui regis cauſa inſtitutis, neutiquã conue- *Boemorum diſſenſio in creãdo rege.* niebat. Nam alij Polonum, alij Vngarũ, alij Cæſarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filiũ malebant: ij potiſſimùm, qui ab externo rege hæreſis ſuæ metuebant. Pollicebantur autẽ ij

ſibi

ſibi Alberti Marchionis Brandeburgenſis auxilia: qui cum ſoror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum ſpectarent, quòd redimi ab eo regia & eccleſiaſtica bona poſſe exiſtimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam verò Albertus Miſnenſis marchio ſibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quaſi opem laturus Boemis, ſi quis vim facere eis vellet. Re vera autem ſuum negocium gerebat.

Legationes Cazimiri ad Boemos.

His omnibus de rebus Cazimirus partim adhuc in Lituania, partim in Poloniam reuertens certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vurocimouicium, deinde Dobeſlaum Curozuancium equites ad Boemos allegauit, iuris ſui promiſſiq; ipſorum admonens. Aderanr & Mathiæ oratores epiſcopus Agrienſis, & palatinus Tranſyluanienſis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremum ad Cuthnenſe oppidum comitiis, quo liberiora eſſent, tranſlatis, viceſimaquinta die Maij Vuladiſlaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis renunciatur, quamuis reclamantibus Ioanne Roſembergio, Stencone Conopiſclo, & Henrico Gradecio proceribus, qui Mathiæ ſtudebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragenſi ciuitate vtraque præſtantes viri, qui Vuladiſlaum primo quoque tempore accirent è Polonia. Fruſtratus enim ſpe ſua Mathias, nullo crudelitatis genere à Boemis & Morauis abſtinebat. Quin & Albertus marchio Miſnenſis exercitus ſui fiducia grauis eſſe Boemis cœperat. Nec deſperabat adhuc de regno, propterea quòd Vuladiſlaus id ſuſcepturus eſſe negabatur. Verùm is coorto in ſe Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amiſit, incenſo oppido cum metallis raptim ſeſe cum ſuis recepit. His ergo de cauſis Vuladiſlaus maturare profectionem ſuam in Boemiam rogatus, acceptis à patre ſeptem millibus equitum, ac duobus peditum, ductoreque exercitus Paulo Iaſenio, viceſimaquinta die menſis Iulij Cracouiam egreſſus eſt, deductus à patre bidui itinere. Fuêre autem in comitatu eins inſignes, Nicolaus epiſcopus Camenecēſis, Vincentius Ennenſis, & Paulus Laodicenſis, à quibus Pragæ diadema ritu ſolenni ſuſcepit: Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſienſis, & Nicolaus Cutenius Lencicienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus præceptor. Proficiſcenti ſex duces Sileſiorum ſeſe adiunxêre. Apud

Vuladisl. Cazimiri filius rex Boemorum creatus.

Boemia vexatur.

Miſnenſis Marchio fugatus à Boemis.

Vuladisl. in Boemiā proficiſcitur. Paulus Iaſenius dux exercitus.

Cloſcum autem obuiam venientibus Boemis proceribus, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit, & omne æs alienum, quod Georgius cōtraxerat (quod quidem ad trecenta millia florenorum aſcendebat) imprudentius in ſe ſuſcepit, pacatamque regni poſſeſſionem adijt, Mathia domeſticis incommodis, & motibus Vngarorum procerum reuocato. Nam ij, poſteaquam Vuladiſlaum regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum eſſe acceperunt, quòd ſecretis conſilijs aliquandiu agitauerāt in apertum proferentes, miſerunt & ipſi legatos ad Cazimirum, alterum eius filium Cazimirum regem ſibi dari petentes, quod ferre diutius Mathiæ tyrannidem non poſſent. Quod ni faciat Cazimirus, vel à Turcis auxilium ſe petituros eſſe. Sumptus autem belli ſe præbituros eſſe poilicebantur. Nec ſpreuit eorum poſtulata Cazimirus, Cāzimirumque filium cum non contēmnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam miſit: Derslaum Rithuianium palatinum & præfectum Sendomirienſem, Ioannem Tarnouium Voinicienſem, Staniſlaum Vantropcam Sandecenſem, Staniſlaum Sidloucicium Zarnouienſem caſtellanos, & alios quoſdam præſtantes viros comites ipſi adiunxit: & Paulo Iaſenio è Boemia reuertenti mandauit, vt e Morauia rectā in Vngariam contenderet, & cum Cazimiro copias ſuas coniungeret. Ipſe eum pater Sandeciam vſque deduxit. Maturè de his procerum ſuorum conſilijs factus erat certior Mathias apud Bernam ſtatiua habens. Itaque nihil ſibi reliqui fecit ad feſtinationem: & quaſcunque habuit in Morauia Sileſiaque copias, in Vngariam contraxit: primores nonnullos à ſe alienatos, partim terrore exercitûs, partim ingentibus promiſſis ad ſe reuocauit. Eos ſecuti cæteri, dum tardius mollitur & venit Cazimirus, vacillare & ipſi, vt eſt mos gentis, fidemque mutare. Itaque adueniens Cazimirus præterita Calloūia ſiue Coſſicia, quæ à Palatino Tranſyluanienſi & Emerico Diaco Scepuſienſi Comite occupata iam erat, ad Orſanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam: quæ in ditione Strigonienſis archiepiſcopi erat, ſtatiua habuit. Neq; quiſquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum venit, præter Quinqueccleſienſem epiſcopū qui & ipſe ſtatim Strigoniū, vnde venerat, ſe recepit. Mathias verò cum ſex-

Vngarorum procerum defectio à Mathia rege.

Vngari Cazimiri filiū accerſunt.

Cazimi profectio in Vngariam

ſexdecim millia hominu m in exercitu haberet apud Budam, occurrens aduentanti Cazimiro, trium milliarium ſpacio ab eo caſtrametatus eſt. Nec tamen pugnæ copiam Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxta ac Polonotum, quorum non paruus erat numerus in caſtris eius, fidem ſuſpectam haberet: in agreſtibus verò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum ſic vtrinque tempus teritur, venit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemannus Slechthus canonicus Colonienſis, cubicularius & nuncius Sixti, eius nominis quarti Pontificis maximi, qui per illud tẽpus Paulo ſecundo vita defuncto ſucceſſerat. Hortabatur autem regem ad pacẽ cum Vngaro faciendam. Id adeò, ſiue quòd Mathiæ Pontifex conſultum ire cupiebat, ne regno excideret, ſiue quòd eum à Turcico bello auerti moleſtè ferebat: ad quod ſuſcipiendum Paulus ſecundus eum incitarat: permotus amiſſione Eubœæ, Tranſyluaniæq́; & Vngariæ Tranſiſtranæ, Croaciæ, ſiue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Iſtriæ vſq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miſerabili populatione, incendijs, & innumerabilium hominum in barbaricam ſeruitutem abactione, cui nullum neque modum, neque finem faciebat Iſaacus Turca Boſnæ præfectus, quem ipſi Sendiacum Slauico, ni fallor, verbo vocãt. Non difficilẽ autem in eo ſe Cazimirus rex Pontifici præbuit, & vtriuſque partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non reſpondere ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum procerũ filij ſui res in Vngaria. Et cum hoc reſponſo dimiſit Tilemannum, in Vngariamque proficiſcenti Ioannem Vantropcam canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filium & Vngaros proceres comitem adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt, mercenatij milites, qui externi ferè erant, è caſtris Cazimiri iunioris apud Nitriam poſitis dilabi cœpêre, ob non ſoluta ſtipendia. Quorum diſceſſione moti primores exercitus, perſuaſerunt Cazimiro, vt relicto ad præſidium Nitriæ Iaſenio cum quatuor millibus, ipſe cum reliquis copijs in tutum ſe reciperet, prius quàm ab hoſte, qui auctis copijs adeſſe nũciabatur, obſideretur. Qui quidẽ receptus effuſæ fugæ fuit ſimilimus. Non enim cõſtitêre noſtri, donec Gilauiam peruenẽte. In itinere ad ſexaginta quadrigas, quæ ſequebantur fugientes amiſêre, ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derſlaum Rirhuianium potiſſimum fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita eſt, propterea quòd ij proficiſcentes in Vngariam, ſoluta prorſus diſciplina militari, non modò à vi & rapinis ſacrorum iuxtà ac profanorum, ſed etiam à ſtupris puellarum & matronarum, & omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi non temperauerant. Atq; hæc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Sciborius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis: Mathias Mednicenſis, ſiue Samagitiæ vno anno hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius, à collegio baſilicæ Cracouienſis per compromiſſum electus, ſucceſſit: Sciborius verò, propter collegij Plocenſis diſſenſionem, tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & viginti erant, qui ferebant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconum, ſex Cazimirum Boleſlai Varſauienſium ducis filium canonicum, totidem Andteam Opporouium iureconſultum, ipſum quoq; canonicum, & Gneſnenſem archidiaconum, quem Rex per Nicolaum Chtanſtouium vexilliferum Cracouienſem commendabat, epiſcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis victus, in gratiam Cazimiri competitoris iure ſuo, quod erat potiſſimum ceſſit. Opporouius vt idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare controuerſia inter duos diſceptanda Romam delata eſt. Ibi verò Rege pro Opporouio, Friderico autem Imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſecundum Cazimirum decem & octo annos natum pronunciatur: Opporouio verò in gratiam Regis Varmienſis epiſcopa: ſummoto & in Camenenſem tranſlato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed poſt quatuor demũ annos Cazimirus ſacris epiſcopalibus initiatus eſt: homo nihili, & miniſtri cuiuſdam obſcuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. Inſequens annus à cometæ ſiue pogoniæ apparitione ſumpſit exordium: qui paruus quidem in ſe, verùm longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens vago & incerto curſu nũc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem, nunc ad occidentem Solem, caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit, magnorum malorum, quæ cunctam ferè Europam proximis tribus annis peruaſerunt, & maximè peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ prodigium. Cazimi-

Legatio Põtificia ad Cazimirum regem Polonorum

Sixtus papa.

Turcarum excurſiones.

Sendiacus.

Cazimiri receptus in Vngaria.

Polonorum licentia.

Ioannes Reſſouius epiſcopus Cracouienſis.

Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo.

Cazimirus dux epiſcopus Plocẽſis.

Andr. Opporouius Varmienſis deſignatur.

1472. ann.

Cometes.

zimirus iunior dies aliquot Gilauiæ cõmoratus, Roſembergæ item aliquor

Petro Comorouij liberalitas erga Cazimirum.

apud Petrum Comorouium, non eam tantùm arcem, ſed & Licauam, & Orauam & Gradecum, quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus, ipſi concedentem, nuſquam ſecurè pedem figens in Poloniam ſe recepit: iuſſusq́; à patre Dobſiciæ tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere, aliquantiſper ibi quaſi in ſeceſſu manſit,

Cazimiri verecundia.

pudore acceptæ ignominiæ lucem & conſpectum hominum fugitans; & ne patris dolorem, quem ille peracerbum hauſerat, aſpectu ſuo exacerbaret.

Iaſenij receptus ex Vngaria.

Iaſenius verò nec ipſe mulrũ Nirriæ commoratus, per rempus induciarũ, quas quindecim dierum cũ Marhia pepigerat, rrecẽtis modò miliribus in arcis præſidio relictis inde exceſſir. Quem Marhias violata fide inſecutus, adoriri tamen auſus non eſt caurè incedentem, & ad prælij dimicationem paratum obfirmato ad honeſtè moriendum animo prius, quàm turpirer fugeret, aur ſeſe dederet. Cùm autẽ is Vngaria exceſſiſſet, Mathias quatuor loca quæ Polonorum præſidijs tenebantut, per dedirionẽ facilè recuperauit. Stropcouia ſola ptoprer vicinitatem à Polonis rerenta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, quòd non habebar vnde militibus ex Vngaria reuerſis, & merita ſtipendia flagitantibus, diſſolueret,

Cazimiri regis Polon. egeſtas.

nõ modò ærario in Pruſſicum bellum, & ſumptuoſas illas duorum filiorum in Boemiam & Vngariam expeditiones exhauſto, verùm etiam pleriſq; prędiorũ, præfecturarum, metallorum, & vectigaliũ fructibus ac rediribus oppigneratis & alienatis, ita vr ne in quotidianum quidẽ victum ſumptus ei ſuppeterent. Eò factum eſt, vt milites, quibus non numerabanrur ſtipendia, vias publicas latrocinijs infeſtarent,

Milites latrocinantur.

& in bona ſacerdotum inuaderent, nõ ſolùm obuia quæq; agenres & ferenres, verùm etiam abſtruſa perſcrurarẽs. His incommodis Rex vt obuiam irer, ad medium menſis Martij comitia Petricouiæ habuit. Sed de ſubſidio in ſtipendia nihil imperrauir. Reiecta res ad Colenſem & Corcinenſem cõuentus. Ibi demũ duodenûm groſſorum in laneũ triburũ ei ſcitũ eſt.

Eccleſiaſtici ordinis benignitas erga regem.

Sacerdoralis verò ordo Gneſnenſis, Cracouienſis, Vuladiſlauienſis, & Poſnanienſis diœceſeon haud contẽnendo ſubſidio ipſum iuuit, omnibus dimidios reditus ſecundum veterem æſtimationem conferentibus, præter Cracouienſem diœceſim, in qua propter exquiſitiorem æſtimationẽ octonideni groſſi in marcas collati ſunt.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Miſſus deinde à conſiliarijs regijs Caſtellanus Sandecenſis ad Vngaros proceres de pace ſiue inducijs inter reges conficiendis. Quanquam autem inſoleſcebat proſperis rerum ſucceſſibus Mathias, eosq́; ipſe apud exteros quoquouerſus miſſis literis in immẽſum glorioſus attollebat, & archiepiſcopo Strigonienſi & Quinqueccleſienſi epiſcopo contra datam fidẽ mortem accelerauerat,

Epiſcopi à Mathia contra fidem datam morte mulctati.

annuas tamen inducias, per quas de pace ageretur, conceſſit Turcici belli metu.

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Quod tamen impendens Huſancaſſanus Perſarum rex, illato Turcis graui bello, auertit.

Turca bello vexati à Perſarum rege.

Nam Trapezuntem & Sinapolim vrbem cæpit, & Aſiam minorem penè omnẽ ferro & igni vaſtauit. Oblatas aurem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquioribus quibuſdam condirionibus, breuiori ſpacio tẽporis terminauit, non niſi ad diem D. Ioannis Baptiſtæ natalem duraturas, vt interim de pace inter reges, non excluſo eriam Boemo Olomuciæ per legatos agererur. Quod ramen ob temporis breuiratem fortaſſis factum non eſt. Interim aduenit in Poloniam legarus Põtificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cũ Vngaro faciendam, & ſuſcipiendũ bellum contra Turcas: ad quod & ipſe Huſancaſſanus eum per oratores ſuos incitabat.

Legatus põtificius Cardinalis ad regem Pol.

Huſancaſſani legatio ad Polon.

Nec abnuebat longiores inducias & pacẽ Cazimirus: verùm Mathias cognita eius inopia, nactusq́; ipſe per vim atq; tyrannidem (captis nonnullis proceribus, nonnullis verò ſublatis) permagnas diuitias, & ſolutus in eum annum Turcici belli metu difficiliorem ſe prębebat. Quin & pax cum Friderico Imperatore ipſi conſtituta ferociorem eũ fecerar.

Pax inter Fridericum & Mathiã.

Iraq; legatus Pontificius cũ aliquãdiu Cracouię, deinde Corcini, quo rex Cracouia peſtem fugiens ſeceſſerat, ac Sandeciæ hæſiſſet, in Vngariamq́; internuncios ſuos miſſitaſſet, re infecta, ſiue adeò dilata, Vuratiſlauiam diſceſſit. Rex verò conuenru minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiam profectus comitia regni totius ad Calen. Nouemb. habuir: magiſtrarus & honores nonnullos diſtribuit: ſubſidium ſenûm groſſorum in laneum impetrauit, nouem de primoribus conſiliarijs legatos ad conuentum Nyſſæ cum Vngaris & Boemis de pace ad inirium Februarij inſtituendum (ſic enim inter reges denuò conuenerat) deſignauit: oratoribus Vuladiſlai Boemorum regis audi-

Mm tis,

diris, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præſidium ei miſit. Inuaſurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus: vbi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq́; cæteras munitiones, quaſcunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem repoſcebat. His peractis Poſnaniam rex cum regina voti ſoluẽdi gratia pro fectus eſt. Inde in Pruſſiam ad res nouas ſpectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmienſi epiſcopa, & ad Camenenſem transflatum eſſe à Pontifice maximo ſuperius diximus, & partim ſua ipſius cupiditate, atque dolore præreptæ epiſcopæ incitante, partim alijs Pruſſis, qui Polonis honores in Pruſſia mandari permoleſtè ferebant, quemadmodum creditum eſt, ſubornantibus, animum verò ei addentibus aduerſis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agreſtium numero ad eos confluente, epiſcopam Varmienſem inuaſerat, partim expugnatis non ſine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Heilsbergę quidẽ oppugnatione hæſit, & propè quingentos homines de ſuis, quos ebrietas audaciores fecerat, amiſit. Hinc factum eſt, vt faciliùs bellum illud (quod ſacerdotale etiam nunc appellatur) à legatis regijs Iacobo Vuladislauienſi epiſcopo, & Nicolao palatino Lencicienſi interciperetur ea lege, vt de controuerſa epiſcopa ſtaretur ſententiæ Pontificis maximi. Nec tamen prætereà quicquã operæprecij tunc fecit rex in Pruſſia. Contendebant ſanè Pruſſi, vt non niſi ſibi arcium præfecturæ mandarentur. Nec id abnuebat rex, ſed pecuniam eos poſcebat, quã ijs qui eas obtinebant, debita ſtipendia diſſolueret. Quod cùm Pruſſi recuſarent, ad Pentecoſten res dilata eſt. Venerunt autem Toruniam ad regem oratores Chriſtierni Danorum regis, poſtulantes vt Cazimirus filiam marchionis Mantuani è ſorore vxoris ipſius Chriſtierni, & Alberti marchionis Brãdeburgẽſis ſuceptam, filio ſuo Vuladislao regi Boemorũ deſpõderet. Res ad ipſum Vuladiſlaum reiecta. Vexata eſt hoc autumno tribus Turcarum excurſionibus omnis ora Illyrici, circa Sauum flumen, itemq́; marchia Slauonica, Hiſtria, & Forum Iulij vſque ad caſtellum ſancti Danielis, nemine reſiſtente.

Mathia exercitum in Boemia. Victorinus dux à Mathia dimiſſus.

Pruſſici motus. Nicolaus Tungenus epiſcopam Varmienſem inuadit.

Danica legatio ad regem Polonorum.

Turcarum excurſiones.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSOCTAVVS.

1473. ann.

POST initium verò noui anni Cazimirus rex cũ Elizabetha regina Torunia diſcedẽs, per Goſtinum & Varſauiam in Lituaniam iter fecit: ad medium Quadrageſimam Vilnæ Lituanorum conuentum egit: vbi ſenûm groſſorum Prægenſium tributum in aratra ipſi decretum eſt. Per id tẽpus Poloni, Boemi, & Vngari proceres cum Marco cardinali apud Nyſſam conuentum egerunt. Tametſi Mathias rex vir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præſidio teneretur, indeque vicinus circumquaque agri Vngariæ vexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem ſpectare videbatur. Apud Bernã enim Morauiæ cum quatuor millibus militum ſtatiua agens, Boemorum animos è propinquo ſollicitabat, Sileſioſq́; duces inter ſe committebat: & perfecerat, vt Ribnicenſi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi verò oppugnarẽtur: captique fuiſſent, niſi Iacobus Dembenius, regis iuſſu cum tumultuaria manu in ditiones obſidentium impetum feciſſet. Quo factum eſt, vt pacto res inter duces componeretur, ea lege, vt obſeſſum quidem oppidum in Dembenij, captum verò in Cropacij iunioris (qui homo equeſtris in ditione ducis Ribnicenſis erat) poteſtate eſſet quoad inter reges diſſidium componeretur. Sed tamen magna legati Pontificij cura ac diligentia vix eò res perducta eſt poſt ſex ſeptimanarum diſceptationem, vt ad medium Auguſti menſis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros qui-

Conuentus Polonorum, Vngarorũ & Boemorum procerum Nyſſæ. Mathia res gerit conatus.

Ribnicenſis dux à cæteris Sileſijs bello petitur.

Pacta inter reges Nyſſæ conuenta.

quidem & Polonos octonos, Boemos verò ſenos ex vtraque parte inſtituerentur, Polonus rex Stropcouia præſidium deduceret, Vngarus & Boemus ſuarum vterque partium Boemis iuſiurandum relaxaret: ipſi reges in propinquo eſſent: Polonus quidem apud Oſuencimum, Boemus apud Cloſcũ, Vngarus verò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è cõuẽtu ad eos referri poſſet: Quòd ſi qua de re inter delegatos & inter ipſos reges non conueniſſet, Carolus Burgundionum dux, aut ſi is nollet, vel non poſſet, Francorum rex arbitrio ſuo controuerſiam dirimeret. Ita tunc diſceſſum. Quo liberius autem vacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate Pontificia pœnis in violatorẽ adiectis prorogáuit.

Induciæ prorogatæ.

Quæ vbi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerũ affuit: Offenſi enim erant diſtributione honorum ſuperioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipſis videbatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius caſtellanus Voiniciẽſis, Dobeſlans Cmitha Lublinenſis, & Sranislaus Vantropca Sandecẽſis viri clari immeritò prçteriti eſſe exiſtimabanrur. Itaq; Radomiæ ad Pentecoſtẽ alia comitia inſtituta ſunt: vbi delinitis offenſorum procerum animis, de actis conuentus Olomucenſis diſputatum eſt. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cùm e Vuladiſlai legato Alberro Socolouio cognitũ eſſet, approbaſſe ea Boemos, & ægeitas autem Cazimiri, ac maior etiam Vuladislai (cui tunc paret decem millibus aureorum in vſus quotidianos ſubuenire neceſſe habuit) perpenderetur, ne Poloni quidem ſibi repudiandas eſſe eas conditiones duxerunt. Itaque deſignati ad Opauienſem conuentum legati, Ioannes Cracouienſis, & Iacobus Vuladislauienſis (qui eo ipſo anno Ioanni Gruſcinio Archiepiſcopo Gneſnenſi vita defuncto ſucceſſit) epiſcopi, Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſiẽſis palatini, Dobeſlaus Cmitha caſtellan⁹ Lublinẽſis, Ioã. Rithuianus regni marſalcus, Sbigne⁹ Oleſſnicius procancellarius, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis. Stropcouia deducto præſidio Nicolao Perenæo reddita. Ad Pruſſos miſſus quiſpiam, qui regem excuſaret, quòd ad conſtitutum tempus in Pruſſiam non veniret. Ad Fridericum verò Imperatorem allegatus Adam decanus Poſnanienſis, vt ab eo regni Boemorum, quod iure Feudi, vt vocant, Imperatori Romano eſt obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, eaque lege ſocietatem cum Friderico contra Mathiam vtriuſque nomine ſanciret: adderetque, Moldauum quoque ei bello pro ſua parte non eſſe defuturum, dummodo ipſe Imperator Mathiam ſumma vi adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, ſed id neceſſitate quadam adductus, nec ſatis æquis conditionibus feciſſe videbatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui ſe Fratres vocabant (erant autem ij cruce ſignatorum militum reliquiæ) Auſtriam grauiter infeſtabat: & rebelles Auſtrij, quorum princeps erat Baumkircheri à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occaſionem vlciſcendi Mathiæ captare Fridericus exiſtimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res eſt ad Imperialia comitia Auguſtam Vindelicorum ad Calendas Septembris edicta. Ad quæ miſſi oratores, à Polono quidem Paulus Iaſenius, & Staniſlaus Curoſuancius canonicus Cracouiẽſis: à Boemo verò Burianus ſupremus cubicularius, & alij duo. Cùm autem ij neque Imperatorem, neque principes electores Auguſtæ reperiſſent, ſex prope menſes apud Albertum marchionem Brandeburgenſem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem ſanciebat, vnica filia eius Maria filio ſuo Maximiliano cum ſucceſſionis pacto deſponſa. Tametſi in irritum tunc omnia illa pacta reciderũt, propterea quòd Carolus Mathiam Vngarum fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòſt, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrenſium, ad quos Maria ſe contulerat, fauore & ſtudio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus eſt nuptijs: & Burgundiam, acciſam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selãdiam, & Arteſiam in dotem accepit. Hac igitur de cauſa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni vix ad Paſcha inſequentis anni reuerterunt, optatum reſponſum referentes. Cæterum Cazimirus

Comitia Petricouiana.

Vuladisl. regni egeſtas.

Legati Poloni ad Opauienſem conuentum.

Stropcouia [illegible] reddita.

Legatio Casimiri ad Imperatorem Fridericum.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

Fratres, ſiue acephalus exercitus.

Auſtria infeſtata Mathiæ regis opera.

Friderici Imp. conuentus cum Carolo duce Burgundiæ.

Carolus Burgundiæ dux occiſus.

Maria Maximiliani vxor.

Burgundia Flãdria etc. quando ad Auſtriacã familiam peruenerint.

mirus appropinquante die conuentui Opauienſi præſtituta, Oſuencimum cum ſex millium fere hominum comitatu ſeſe contulit. Conuenerant enim ad eum complures Voluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tartari Lituanici. Vuladiſlaus quoque Boemorum rex apud Cloſcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim ſtudia & voluntates integritate & benignitate ſua iam ad ſe allexerat, præſertim cum non gratis eos iureiurando ſoluiſſet, oſtendens pluris ſe publicam pacem atque tranquillitatem, quàm priuata ſua cōmoda facere. Quod quidem eo plauſibilius erat, quòd Mathias cùm idem, quemadmodum conuenerat, ſuis feciſſet, mox pœnitentia ductus grauius iuſiurandum ab eis exigebat: & recuſantibus extrema quæque minabatur, palamque teſtabatur, ſe eorum fidei negocium ſuum non eſſe crediturum. Quare cùm Poloni, & Boemi partium Vuladiſlai maturè Opauiam conueniſſent, à Mathia præter Albertum epiſcopum Veſprimienſem Vngarum, & Albertum Coſtcam Boemum nemo affuit. Vngaros autem alia quoque res remorata eſt. Ad paucos redacti fratres acephali in Auſtria: & partim Eicingeri armis fracti, partim calce ſali & farinæ immixta extincti, reliqui in Vngariam ſeſe receperant, & ſiue quòd emeritis apud Mathiam ſtipendijs fraudabantur, ſiue vt egeſtatem ſuam releuarent, eam oràm Vngariæ, quæ ad Poloniam vergit (Poloni enim ferè erant) armis longè latèque infeſtabant, munitis & præſidio firmatis Modragora & Bucouecia caſtellis. Iam verò & Nicolaus Perenæus Stropcouiam eis conceſſerat. Sic igitur rebus domi turbatis tardabant Vngari proceres. Poſt viceſimam demum diem expectati aduenêre. Aduenit & Rudolfus Vuratiſlauienſis epiſcopus cum tribus conſulibus eiuſdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoque conuentu factum eſt, cùm duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optarum tamen Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium; cui ſe ſtaturos eſſe inconſultò promiſerant, peruentura non eſſet, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore viderentur. Ita tunc Opauia pace infecta diſceſſum eſt. Nec ceſſabant fratres, de quibus ſuperius diximus, Vngariam vexare. Ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter ſiue per vim, ſiue per proditionem in poteſtatem ſuam redegit, milites præſidiarios in vincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præſidij præfectus, euaſit in Poloniam, fugáne elapſus, an dimiſſus, non conſtat. Non multò pòſt is Croſnę interfectus eſt, & interfector eius Cazimiri regis decreto ſiue iuſſu à ſupplicio & reatu abſolutus. Bucoueciam deinde adortus Mathias, ea quoque per deditionem Barziorum trium fratrum, qui præerant præſidio, potitus eſt: milites prȩſidiarios arma ad ſe in caſtra deportare, & fuſtibus ignominiæ cauſa armari iuſſos (ita proditores armari debere memorans) cum ſingulis modò veſtibus emiſit, ſponſione à nobilioribus accepta, ne vnquam contra ſe, ne pro rege quidem ſuo & patria militarent. Quocirca comprehenſi hi ſunt poſtea Cazimiri iuſſu, & in carcerem compacti ob tam indignam ſponſionem. Neque hoc ſolum incommodum eo anno Polonia pertulit: ſed æſtu quoque & ardore vexata eſt vſque adeò, vt aluei fluminum plerorumq; areſcerent. Viſtula etiam apud Toruniam eſſet vadabilis: ſyluæ ſaltusque radicitus arderent: ſegetes, vernæ præſertim, ſqualerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba vorato inteſtinis interirent: Incendia quoque vrbium, oppidorum & villarum crebra extitêre. Stradomia quidem ad viceſimam ſextam diem Iulij penitus conflagrauit: poſtridie verò coorto in cœnobio virginum apud ſancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcenſis dicitur, & proxima canonicorum arſit: arx ægrè defenſa. Conflagrarunt etiam Veliſca, Coninum, Belſum, Chelma, Lubomlia: prætereà baſilica Lencicienſis cum vicinis domibus archiepiſcopi & ſacerdotum, itemque Mogilenſe monaſterium: obijt verò Ioannes Gruſcinius archiepiſcopus Gneſnenſis, cùm Cracouiam à rege euocatus veniſſet, repentina correptus amentia, ita vt neque ſacramentorum in extremo vitæ articulo more Chriſtiano particeps fieret, conſentaneum exactæ vitæ exitum conſecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouienſis diœceſis grauiter, vt ſuprà memoratum eſt, diuexata erat: Auaritiæ verò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus ſtudij, ſeu verius cupiditatis fructum qualem oportuit,

viuens

Cazimiri regis comitatus. — *Vuladislai regis Boemiæ indoles.* — *Mathias rex post conuentum non seruat.* — *Conuentus Opauiensis.* — *Fratres Austria eiecti.* — *Fratres acephali Vngariam infestant.* — *Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.* — *Modragora & Bucouecia potitur.* — *Barzij fratres, quomodo habiti a Mathia.* — *Sponsio turpis.* — *Æstus & siccitas.* — *Oppidorum in Polonia conflagratio.* — *Ioannes Gruscinius archiepiscopi mors & vita.*

Gruſcinior. diſſidium.

viuens non decerpſit. Nam eo demum defuncto de Coſmino, quod grandi pecunia mercat⁹ erat, inter Bartholomęum caſtellanũ Sendomirienſem, & Nicolaum cognomento Coſmidrum fratres eius germanos certatũ eſt. Exequias quidem nõ admodum honorificas habuit, dedignãtibus eum hoc honore ſacerdotibus tam Cracouienſis, ꝙ Gneſnenſis baſilicæ, in qua ſepultus eſt. Succeſſor autem ei rege poſtulante à Pontifice deſignatus eſt, priuſquam dies electioni prętitutus aduenisset, non ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sẽnenius. Huic verò in Vuladiſlauienſi epiſcopa ſuffectus gentilis & neceſſatius eius Sbigneus Oleſſnicius procancellarius regni. Clemens quoq; Kiouienſis epiſcopus homo plebei⁹, ſed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthũ equeſtri apud Lituanos familia ortum ſucceſſorem accepit. Tattari verò Meſcenecẽſe territorium Kiouię vicinum depopulati, ad ſeptingentos homines captiuos abegerut. Per idem tẽpus Turcę è Boſna excurrentes, omnem ferè Styriã & Carinthiam depopulati ſunt. Cæterùm in Aſia minore ſiue Armenia bis collatis cũ Huſancaſſano ſignis inſigni ſtrage victi ad quinquagintaſex millia militum, & cẽtum quinquaginta tribunos militares, qui Subbaſſæ vocãtur, amiſêre. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator fuga euaſit. Mox ſaniori vſus cõſilio, munitis inter montium anguſtias caſtris, obiectu bombardarũ hoſtium ferociã non ſine magna eorum ſtrage repreſſit. Vbi & Huſancaſſani filius deſideratus eſt. Inſequẽs annus Polonis quietus nõ fuit. Mathias enim rex, cùm contra acephalos ſiue fratres proſperè rem geſſiſſet, quemadmodum paulo antè memorauimus, ꝙ eos à Cazimiro ſubornatos contra ſe fuiſſe ſuſpicabatur, ſiue adeò compertũ habebat, nihil moratus hybernũ anni tempus exercitum ſex millium hominum duce Thoma Tarcio in ſubmontanã Poloniæ oram immiſit, collocato in ſylnis Poloniam ab Vngaria diſiungẽtibus præſidio, vt ſeſe tutò inde recipere poſſent. Pręmoniti quidẽ noſtri fuerant tempeſtiuè de hoſtium conſilio; ſed nihilo magis ſibi proſpexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni vaſtabant. Smigrodum oppidum noctu ſcalis admotis cæperũt: arcem verò ictibus bombardarum quaſſatam per deditionem acceperũt, & nouis propugnaculis foſſiſque munierunt. Direpti ſunt ea excurſione & Incenſi vici ſiue oppida, Iaſlum, Broſtecum, Colacice, Friſtatum, Dembonecia, Duclia, & Pilſna (quæ tũc opulenta erat) & propè ducenti pagi: indeq; captiuorum ingens numerus in Vngariã abactus. In ſenes verò & pueros ferro ſæuitum eſt. Croſna oppidum, quamuis parum abſuerit quin proderetur, nauiter tamen defenſum: itemq; arx Goleſſia Tinecenſis abbatis. Muſlinã verò epiſcopi Cracouienſis propter paucitatem defenſorum ex pacto dedita. Inſpectabat ferè hanc regni ſui vaſtationem Cazimirus rex, Viſliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod ſibi ſuisq; ingenere didicerat, depellendo conſultans. Vbi ſenũm groſſorum tributũ in laneum impetrauit: militiã ſiue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tũc erat, ꝓ modo facultatum ſiue redituum cuiuſque fieri debere decreuit: homicidij pœnam increbeſcentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites auxit, vt qui eques volens ac data opera equitem interfeciſſet, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centum & viginti marcas pecuniæ proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem ſubmontana quidem Polonia ab Vngaris ita vexatur, Viſliciæ verò à rege & ſenatu de republica conſultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene geſta contra Radulonem Tranſalpinæ palatinum: quẽ Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quaſdã munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cæperat, theſaurumq; & vxorem cũ duabus filiabus ipſius inde aſportarat. Attulerunt autem ij nuncij regi viginti octo militaria ſigna de hoſte capta. Hos verò triduo cõſecutus eſt alius, qui celerem regis opem implorabat: quod diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amiſſas recuperaſſe: Moldauiamq; ingreſſum, obuia quæque ferro & igni vaſtare. Itaq, celeriter miſſi ſunt oratores Dobeſlaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace vel inducijs dirimerent. Michaëli verò Buciacio præfecto Sniatinenſi mandatum, vt ſine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret ſuppetias: Polonica verò omnis nobilitas ad arcendum bellum Vngaricum apud Opatouecium præſtò eſſe iuſſa. Verùm ſegnius ea conueniebat, mandata lenis, ne dicam lenti regis paruipendens, ſolutaq; diſciplina militari, partim tardius domo ſeſe expediebat, partim in vicinis ſacer-

Iacobus Senenius archiepiſcopus Gneſnenſis.

Tattari Ruſſiam vexarunt.

Styria & Carinthia à Turcis vaſtata.

Turcæ à Perſis victi.

Mahometi fuga.

1474. ann.

Vngari ſubmontanam Poloniam populantur.

Smigrodum captum.

Oppida ſubmontana incenſa.

Croſna.

Comitia Viſlicia.

Bellice expeditionis ratio.

Homicidij pœna ſtabilita.

Moldaui victoria de Tranſalpino parta.

Auxilia Moldauo à rege Polono miſſa.

Polonorum nobilitatis licentia.

dorum poſſeſſionibus immorabatur, non modò conſumens repoſita, verùm etiam domos ſuas aſportans, ita vt non minus incommodi à ſuis, quàm ab hoſtibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cunctanteſque crebris nuncijs emiſſis fruſtra conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs vltrò citroque miſſis conuentum inter ſe de componenda pace inſtituerunt. Diſceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri ſeſe alteris credebant: & Mathiæ fides non modò noſtris, ſed ipſis etiam Vngaris ſuſpecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in ſuo exercitu, & Oſualdum Zagrabienſem epiſcopum vnum de pacificatoribus per eos dies Liuociæ ſiue Liblij, quaſi impenſius fauentes Polonis cepiſſet. Ad extremum, cùm Vngari ex antiqua villa, Poloni è Sramouice conueniſſent, viceſimaprima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, vt munitiones interceptæ & captiui vtrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo vt triennes induciæ eſſent: quas ſi quis regū violare vellet, ſubditi eius ne ei dicto audientes eſſent: aliorū verò quiſquis eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ eſſent induciæ. Hoc verò facilior fuit Mathias ad æquas conditiones, quòd Tranſyluanienſes à ſe alienatos Cazimiro ſeſe dedere velle acceperat. Et miſêre ij quidem ad eum legationem, ſe ſuaque dedentes, & pecuniam, equos ac milites contra tyrannum pollicentes: ſed tunc demum ea aduenit cùm regi de pace confecta renunciatū eſt. Quocirca infectis rebus mœrens ea diſceſſit. Adhæc Mahometes Turcarum imperator cum valido exercitu Boſnam inuaſerat, & Iaice arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulſus cū ignominia, demerſis in profluente bombardis abſceſſit, de aduentu Mathiæ factus certior. His tunc de cauſis Mathias cum Polonis & Boemis pacem ſiue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ nō fuerunt. Nihilo minus enim is hoſtilem aduerſus vtrumq; regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum epiſcopum atque Pruſſos ac Sileſios incitauit, in Vuladiſlaum verò quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum veneno extinguerent. Deprehenſum eſt venenum, confeſſi ſontes cùm quæſtionibus ſubiecti eſſent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vuladiſlao ſentiebat, infeſtare & ſubigere non intermiſit. Sed hæc paulo pòſt animaduerſa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapſa eſt: Vngarus verò rex nihilo magis quieſcebat cum ijs copijs, quas habebat: ſed Petrum Comorouium locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, vlciſci inſtituit: nulloque negocio ſeptem arces eius, in Vngaria quidem ſitas, verùm Poloniæ & Sileſiæ finitimas ex inopinato adortus, in poteſtatē ſuam redegit, dedentes eas defenſoribus vacuas ipſo Comorouio, & in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis ab eo octo millibus florenorum: In Sileſiam verò duo millia militum cum Ioāne Bielico Sileſio miſit in auxilium Venceſlao duci Ribnicenſium, qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio ducce Cozlencium bello vexabatur. Ac receſſit quidem Henricus ab obſidione Pleſnæ, quæ Pelcinæ, Vngarico exercitu aduentante: Cæterùm Venceslaus quoque cùm non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clauſit: & Oſuencimum ad Iacobum Dembenium palatinum Sendomirienſem & præfectum Cracouienſem, qui ibi erat cum præſidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Vēceſlai, Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit ea lege, vt liceret Venceſlao ad Mathiam adire, & admiſſi veniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Oſuencimēſe populabundi, qui à Polonis profligati ſunt. Per id tempus venêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Perſas, alter ad Moſchos tranſitum petentes. Non grauatè conceſſus eſt. Ab Huſancaſſano verò Perſarum rege Catharinus Zenus, & ipſe Venetus, trienio apud eum legatione functus affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam ſuſcipiendum. Atque id quidem publicè. Secretò verò filiam Huſancaſſani natu maiorem è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij ſuſceptam vni alicui de Cazimiri filijs vxorem deferebat, dotalemque Græciam cum Conſtantinopoli promittebat, ipſius Huſancaſſani armis vindicandam, & cum filia ſimul tradendam. Cōtra Vngarum quoque copias & impendia belli pollicebatur. Sed vana & leuis ea legatio viſa eſt: neque aliud quicquā ei reſponſum eſt, quam, Regē per ſuos legatos Huſancaſſano reſpōſurum eſſe.

Exarſit

Mathiæ regis tyrannis, & ſuſpecta fides.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Boemos.

Tranſyluanienſes ad Cazimirum deficientes non ſuſcepti.

Turca obſidione Iaicæ repulſi.

Mathiæ regis doli.

Petrus Comorouius ſeptem arcibus à Mathia rege ſpoliatur.

Sileſij duces commiſſi.

Pelcina in Mathiæ poteſtatem redacta.

Latrunculi Vngarici à Polonis profligati.

Legatio Venetorum ad Perſas & Moſchos.

Perſica legatio ad regem Polonorum.

Huſancaſſani promiſſa.

Zeganenſiũ dux Ioannes bellũ infert Polonis.

Exarſit mox aliud bellum in maiore Polonia, ſubornante, vt creditum eſt, Mathia excitatum. Ioannes enim Zeganenſium dux natura amens, & poſt interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganenſem quidèm dominatum Miſnenſibus marchionibus vendidit: alieni verò appetens collectis quatuor millibus militum è promiſcua opiſicum & agreſtium colluuie, tranſmiſſo Odra fluuio, ad Vnſchouam, quã Freiſtadiam Germani vocant, duxit, bonæ ſpei plenus, propterea quòd & bombardas Vuratiſlauienſibus iuſſu Mathiæ regis commodatas habebat, & proditionem in oppido inſtruxerat. Ac incenſum quidem eſt ſub eius aduentum duodecim locis oppidum: ſed oppidanorum virtute ac diligentia ſtrenuè defenſum, reſtinctaque incendia.

Vnſchoua incenſa ac defenſa.

Quo facto Zeganenſis dux omiſſo oppido, in quo capiendo euentus ſpei eius non reſponderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis villis atque pagis cultum percurſans, ferro & igni vaſtauit. Deinde caſtris à Glogouia non longè poſitis, prædas agebat è vicinis oris Poloniæ. Neq; quiſquam Polonorum inhibere hoſtiles illas excurſiones ſatagebat, ne priuata quidem ſua calamitate irritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & veternus quidam omnes occuparat.

Petrus Gunicius interfectus.

Vnus omnium Petrus Gunicius gente Pruſſus, maiore animo quàm conſilio, cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit: fuſoſque & fugatos cùm improuidè ad caſtra vſq; perſecutus eſſet, coortis vndiq; hoſtibus concluſus in medio, & oppreſſus, vti forti & generoſo viro dignum erat, non inultus cum omnibus ſuis ſocijs cecidit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Poſnanienſis, & Staniſlaus Oſtrorogus Caliſſienſis palatini, & Mathias Moſſinius præfectus maioris Poloniæ duodecim milia hominum de maioribus Polonis: ſed apud Coſtenum & Vuſchouam deſidebant, fumantes quoquouerſus pagos inſpectantes, & ploratus vlulatusq; captiuorum tantum non exaudientes.

Coſtenum oppidum.

Nec modò nõ ibat obuiam hoſtibus tanta illa multitudo, verùm etiam hoſtilia & atrociora propemodum quàm hoſtes ipſi in ſuos patrabat. Nam direptionibus ſacrorum iuxta ac profanorum, pulſationibus agreſtium, incendijs, virginum & nuptarum ſtupris, deniq; nullo nõ ſcelere graſſabatur. Quo factum eſt, vt ſexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supra memoratorũ tamen procerum poſſeſſionibus hoſtes pepercerunt: indeq; orta ſuſpicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuiſſe. Nullus autem fuiſſet hoſtilium illarum excurſionũ modus neq; finis, niſi dux Zeganẽſis in oppugnatione Copaniciæ, dũ temerè ſeſe incendio munitionis miſcet, ambuſtus & ſemianimis ſublatus eſſet: vnde poſtea neq; valetudinẽ, neq; vigorẽ animi recuperare potuit. Eo demum caſu ducis ſui exercitus ille cõſternatus, dilapſus eſt.

Zeganenſis dux ambuſtus. Copanicia arx.

Erat eo tẽpore Cazimirus rex Toruniæ cõponendis rebus Pruſſicis intentus. Nicolaus enim Tungenus fauentibus & incitantibus, & clàm adiuuãtibus Pruſſis cùm alijs, tum conſulibus Gdanẽſibus, quibus permoleſtũ erat, Polonũ Pruſſis præfici epiſcopũ, cùm pleraſq; alias epiſcopales munitiones obtineret, reliquas quoq; nẽpe Heilsbergã & Seburgũ per dolũ in poteſtatẽ ſuã redegerat, nihil moratus promiſſa ſua de expectãdo iudicio Põt. max. cuius etiã diras appellationibꝰ & alijs artibus homo vafer eludebat: nec ſe ſiſtebat à rege euocatus, neq; dimittebat exercitũ.

Tungeni epiſcopi conatus.

Sed prius quàm operæprecium vllũ faceret rex, è Pruſſia in Poloniã ſeſe recipere coactus eſt, cum propter peſtem Toruniæ & in omni ea ora inualeſcentẽ, tum vt Sileſiorum vim reprimeret. Quamobrem ad medium menſis Iunij Petriconiç comitia habuit. Affuerũt ibi oratores Vuladiſlai Boemorum regis, Polonorũ opem cõtra Vngarũ Morauiam & Sileſiã infeſtare non ceſſantẽ implorantes. Itaq; miſſa ſunt filio à rege viginti quatuor millia aureorũ in ſubſidiũ belli.

Comitia Petricouiæ. Boemica legatio.

Cõtra Sileſios verò, qui & Poloniam ſubinde vexabant, & plerique à Vuladiſlao alieni, Mathiæ partes ſequebantur, eique poſt creatum à Boemis regem Vuladiſlaum, Vuratiſlauienſibus authoribus nouo ſacramento ſeſe obſtrinxerant, placuit rem geri totius regni expeditione: iuſſæq; omnes copiæ ad medium Auguſti mẽſis apud Meſtouiam conuenire.

Sileſii in Vngaros propenſi. Bellum Sileſiacum. Meſtouia opp.

Inſtituta etiam tunc eſt noua ſatrapia ſiue palatinatus in tractu Lublinenſi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta parte de Sendomirienſi, cuius iuriſdictio amplior eſſe viſa eſt, quam vt eius moles commodè ab vno palatino ſuſtineri poſſet.

Lublinenſis palatinatus inſtitutum.

Rex conuentu ſoluto Corcinũ diuertit, ad bellũ ſeſe apparaturus. Interim ei nũciatur, Podoliam atq; Ruſſiã à Tartaris duce Aidoro Ezigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum vtilium prouidit, ac ne premonuit quidem Podolios, vt ſibi proſpicerent. Itaq; factum eſt, vt à

Tattari Podoliã & Ruſſiã depopulantur.

ſeptem ferè millibus Tattarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraſſum tractus, centum ferè milliarium longitudine, latitudine verò triginta, cædibus & incendijs miſerabiliter, nemine reſiſtente, vaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis vacantes opprimerentur, & in barbaricam ſeruitutem pecudum in morem abigerentur, Lituinouia munitio exureretur, Sbaraſsũ arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: vxor verò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & vnus de tribus filijs natu minimus. Dunaiouiam oppidum ſuum Gregorius archiepiſcop' Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt. Pomorzanos verò Suinca vir generoſi animi cũſex modò ſocijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu, ſed nihil aliud perfecerunt, quàm vt Tattari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut valetudinem ſequi feſtinantes non poterant, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Ciartoriſcius, & Martinus Gaſtoudus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis non contemnendas Lituanorum copias, verùm ex Polonis non expectatis dilapſæ ſunt: iactatumque vulgò eſt, Tattaros à Lituanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glinſcio duce, excitos fuiſſe: idque etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantem iniuſſu ſuo id factum eſſe. Et comiter autem ipſos acceptos eſſe à Lituanis, cùm ſe per eorum fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicum bellum intentus, ad conſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardius conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita vt commodum belli gerendi tempus prætérlaberetur, fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur. Quorum pertinacia ægrè victa, ſexta demùm & vicesima die Septembris rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tattaris & Lituanis, ita vt ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præſidijsque firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſſis diuexauit: tranſmiſſoque apud Chrapcouice Odra, vadabili tunc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratiſlauiam contendit, vbi à Mathia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atque Boemi, inducias poſtulantes: verùm in congreſſum Vuladiſlai filij res dilata eſt. Herneſti quoque marchionis Miſnenſium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuêre. Nec abhorrebat à pace Cazimirus. Sed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olauiam Polonus caſtra habebat, quarto à Vuratiſlauia milliario: nec ignorabat Mathias cum cũi aliàs minus cautum eſſe, tum ſpe pacis componendæ ſecurius ac remiſſius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratiſlauia, vt Polonos pabulationi intentos adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna viſa eſt. Cùm enim tota nocte exercitus ille ambulaſſet, oriente Sole apud Zuanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam vertit. Accurrunt Tattari è propinquo. Quibus viſis, redit & fugientibus virtus in præcordia: inſtauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à caſtris hæc gerebantur) ſummittit ſuis auxilio comitatum ſuum aulicum cum Paulo Iaſenio theſaurario: ipſe cum reliquo exercitu ſubſequi feſtinat. Hoſtes vbi aſpexêre vires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos in inſidijs latitantes incipiunt: ſed illi quoq; fuga ſuorum conſternati, fugæ & ipſi mandarunt præſidium: nec prius conſtitêre, quam Vuratiſlauiam peruenere. Debellatum tunc fuiſſet pro culdubio, niſi Ioannes Rituianius caſtellanus Sendomirienſis & Marſalcus regni, ductorq; vniuerſi exercitus Polonici noſtros in hoſtium tergis hærentes præpropere ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei militaris reuocaſſet. Quin & ab hoſte corruptum eum fuiſſe iactatum eſt, verène an falſo, non

Lituinouiã exuſta. Sbaraſſum captum.

Dunaiouia.

Pomorzani. Suinca.

Tattari à Lituanis contra Polonos exciti.

Nobilitatis Polonicæ contentio.

Mathiæ regis legatio ad Cazimirum.

Miſnenſium Marchionum legatio.

Mathiæ regis exercitus fuſus fugatusque.

Ioannes Rituianius dux copiarũ Polonicarum.

non liquet: niſi quòd in re vtrinq; tam inopinata non videtur locus fuiſſe corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexaginta nobiliores, in quibus fuêre Vilelmus Bernſteinius Boemus, Petrus Huguicius Sileſius, & Paulus Caruatus ſiue Croata Vngarus. Poſt hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commiſſum, oratores Miſnenſes, non diu commorati in caſtris Polonicis, quòd intempeſtiuum eſſe putarent de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt. Illud ſolum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganenſe territorium infeſtari à ſuis pateretur. Quarta demùm & viceſima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit, viginti millia pugnatorum habens in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & conſanguineos exercitus peracta, ad Vuratiſlaniam itum eſt: & in conſpectu vrbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctiſque caſtris aſſedêre. Communierat autem & Mathias caſtra ſua ad vrbem apud monaſterium ſancti Vincentij, vt è re nata poſſet conſilium capere. Inde tacitus ſpeculabatur, quid reges incœptarent, cum ſuſpirijs & vulſione capillorum dictitans, facilè ſe totum orbem terrarum imperio ſuo ſubiugaturum eſſe, ſi tantas taleſque haberet copias, quantas & quales contra ſe hoſtes ſui adduxiſſent. Cæterùm ij deſides & inertes tempus terere, & nihil in medium conſulere. Suadebant quidem nonnulli, vt reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore aliò deriuata, ſiccarent, traductaque parte copiarum vndique vrbem obſidione cingerent. Sed & hoc, & omnia ſalubria conſilia in irritum cadebant opera vnius cuiuſpiam conſiliarij, à Mathia, vt creditum eſt, corrupti, in cuius conſilijs maximè reges acquieſcebant, cùm ipſi conſilio non multum valerent. Atque is quinam fuerit, Dlugoſſus non memorat. Agri modò & pagi vaſtabâtur, diſcurſantibus quoquouerſus Polonis Boemiſque ſine certo duce ac ordine. Cumque in eodem loco diutius caſtra eſſent, & villæ ac moletrinæ circumquaque improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuaſit, peſtis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cereuiſia, ſed permagno venibant. Nec tamen veniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam vim paratam habebant: aut ſi veniebat, nemo erat, qui eam curam ſuſciperet, cùm omnes viæ calleſque à Polonis, qui in Vngari exercitu [in]cendia contra regem & populares ſuos faciebant, inſiderentur: à quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita vt plenæ eſſent captiuorum turres & ergaſtula Vuratiſlauienſia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & cõtemptus imperij regij atque magiſtratuum, ex quo ſe cum Boemis coniunxerant. Antè enim aliquid tamen diſciplinæ ſupererat, cũ tres homines equeſtris ordinis ob raptam è templo cum vaſe argenteo ſacroſanctam euchariſtiam, iuſſu regio, inſpectante vniuerſo exercitu cremati eſſent. Sed id quoq; iam deprauantibus noſtros Boemis pro piaculo haberi deſierat. Quanquam autem ceſſabant humana iudicia, diuinitus tamẽ haud impunita mansêre tam barbarica & abominanda ſacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam caſtrorum partem abſumpſit, nequicquam ſatagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hauſti ſunt: repertaque ſunt in ſemiuſtulatis curribus fercula ſiue vaſcula ſanctiſſimorum religionis Chriſtianæ myſteriorum. Mathias vbi animaduertit tãtum illum Polonorum & Boemorum cum ſuis regibus torporem & inſcitiam, deſpicere eos, quos initio plurimum reformidarat, cœpit: miſſiſq; in Poloniam expeditioribus copijs, cũ quibus Oppolienſis quoq; & Cozuchomenſis duces ſuas coniunxerant, Siradienſem oram omnem, & maiorem Poloniam infeſtauit, & vehementer afflixit, nemine repugnante. Agreſtes quidem apud Boleslauceciam opponere ſeſe venienti hoſti auſi, paruo negocio fuſi ac diſſipati ſunt. Apud Clobuſcum tamẽ, qui eò excurrerãt ex Oppolienſi ditione, ab agreſtibus & oppidanis profligati ſunt. Arx Medirecia excurſione illa in hoſtiũ poteſtatem venit, dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio. Ob quod facinus is poſt finitũ bellum patrimonio multatus eſt à rege. Hęc cum ita fierent, & fames peſtiſq; in caſtris Polonorum & Boemorum ingraueſceret, & ineptum bello gerendo tempus hybernum vrgeret, de pace inter reges agi cœptũ eſt. Congreſſi bis in patenti campo tres reges, viceſimaprima demùm die Nouẽbris nihil aliud inter ſe cõſtituêre, q̃ vt delecti ab vnoquoque conſilia-

Boemorum exercitus.

Mathiæ generoſum animum.

Regum inertia.

Sacrilegi puniti.

Caſtrorũ Polo. et Boem. incendium.

Polonia vexata Vngaricis copijs.

Oppolienſes fuſi apud Clobuſcum.

Medrecia arx in Mathiæ poteſtatem redacta. Sendiuoium Zidouium bonis mulctat.

tij

rij quaterni Vuratiſlauiæ conuenirent. Quod cùm factum eſſet, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit: quæ ſatis æquis conditionibus conuenire potuiſſet, niſi Elizabethæ reginæ Poloniæ faſtus, & pertinax odium obſtitiſſet. Nam ea Mathiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neq; regio, neq; ducali genere ortus eſſet, generum aſpernabatur: & quòd patrui ſui fratriſq; inimicus fuiſſet auerſabatur, ita vt nullis perſuaſionibus de ſententia dimoueri poſſet: indulgebat autem ei pluſculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta menſium conſtitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, vtrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenum Mathias in eo fœdere cum ſua cauſa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladiſlaum filium dimiſit: ipſe per Poſnaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorũ ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratiſponenſis epiſcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquãdiu, quoad ipſe ex Sileſia rediret, expectare eos iuſſerat. Petebant ij Georgio ducis ſui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: ſed Radomiæ demùm, quò is ad natalem Chriſti diem feſtinabat, res confecta eſt. Mathias verò dimiſſis ad Chriſtianos principes & Pontificem max. literis ſolita vanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere ſe penitus maximos exercitus potuiſſe iactauit, niſi Chriſtianus Chriſtianorum miſertus eſſet. In Vuratiſlauienſes verò & nonnullos Sileſiorum duces maiore licentia mox debacchatus eſt. Indulſit enim militibus, vt non modò ex agris ſociorum liberè prædas agerent, verùm etiam in Vuratiſlauienſiũ facultates graſſarentur, vxoreſq; & liberos eorum ſecum abducerent. Gliuicenſium verò ducem captum in cuſtodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq; Venceſlaum Ribnicenſem. Inuaſit & Oleſſnicenſem dominatum: idemq; Ceſſinenſi feciſſet, niſi Premiſlus dux conſilio eius maturè explorato, Polonorum præſidio ſeſe premuniſſet. Neq; verò induciarum tenax fuit. Statim enim Firſtenſteinium munitionem in Sileſia oppugnare adortus: verùm inde ab aulico Vuladiſlai comitatu fœdè repulſus eſt. In Morauia verò tres munitiones, redemptis auro defenſoribus earum, in poteſtatem ſuam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Sileſius epiſcopus Præmiſlienſis, cùm illi eccleſiæ tribus & viginti annis præfuiſſet, ſacris eo die operatus, quòd ſe languere ſentiret, in lectum ſe compoſuit, & obdormiuit in Chriſto. Cui cùm collegium ſacerdotum eius eccleſiæ legitimè inſtitutis comitijs ſucceſſorem dare vellet, à rege per Spitconem Iaroſlauium palatinum Leopolienſem ſiue Ruſſiæ vetitum eſt: fuitque ſine epiſcopo ciuitas illa fermè três annos, donec Andreæ Opporouio Varmienſi epiſcopo, rege petente, commẽdata eſt à Pontifice, vt inde ſe tamen ille ſuſtentaret, qui Varmienſi epiſcopatu potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahometes Turcarum imperator cum Radulonẽ palatinum Tranſalpinæ Valachiæ, quẽ contra Stephanum Moldauum adiuuerat, pulſumq; reſtituerat, in fidem ſuam accepiſſet, tributariumq; feciſſet, miſſis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoq; ſubigere adortus eſt, nihil moratus hyemis aſperitatem. Verùm is exercitus anni ſequentis initio ad ſedecimum Calendas Febr. à Stephano palatino, qui vix quadraginta, vel vt alij volunt, triginta millia habebat ex omni ſuorum hominum, agreſtium ferè, Tranſyluanienſium item atq; Czeculorum, quos paulò antè vi & armis ab Vngarorum regno auulſerat, multitudine coacta, inſigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnẽ & Racoueciam paludem profligatus eſt. Centũ viginti millia in Turcico exercitu fuiſſe dicũtur. Nec prius fugã ſtitêre Turcæ, quàm Danubium tranſmiſerunt, perſequentibus fugientes Valachis, & vſque ad laſſitudinem trucidantibus, vel in paludem ac Danubium impellentibus. Itaq; ex tanto numero pauci euasêre. Quin & ij, qui viui in poteſtatem hoſtium venerant, Stephano iubente omnes, præter paucos inſigniores, interfecti ſunt. Baſſæ quatuor in eo prælio deſiderati: ſigna militaria capta centum & amplius. Nec tamen Moldauo incruenta ceſſit victoria: quin eius acies multitudine hoſtium prægrauata inclinare iã cœperat, niſi ipſe inter primos animosè pugnans pugnam reſtituiſſet. Permagnum autem cùm ad victoriam, tum ad maiorem hoſtium ſtragẽ momentum ipſi attulit, quòd oẽm circumcirca regionem longè lateq; in primo Turcarum ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc enim factum eſt, vt in magna cõmeatus & pabuli penuria Turcæ iuxtà ac equi ipſorũ debilitarẽtur. Moderatè aũt Stephanus illa ſua fortuna vſus eſt, ſoli Deo victoriã acceptã referẽs, ac to-

to

Conuentus regum. — *Elizabetha regina filiã ſuã Mathiæ nuptui dare nolens.* — *Cazimiri erga vxorẽ indulgentia.* — *Induciæ.* — *Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.* — *Mathiæ regis vanitas.* — *Mathiæ crudelitas.* — *Gliuicenſis ac Ribnicenſis duces capti & mulctati à Mathia.* — *Mathias inducias violat.* — *Firſtenſteinium.* — *Præmiſlienſis epiſcopo vacante.* — *Tranſalpina in poteſtatẽ Turcarum venit.* — *Moldauia vaſtata à Turcis.* — *1475 ann.* — *Stephani palatini Moldauiæ victoria de Turcis.* — *Cæſi à Stephano ſubacti.* — *Stephani moderatio animi.*

to q natriduo deinceps omni, præter panem & aquam, cibo abſtinens. Ad Cazimirum deinde in Lituaniam, quò is poſt initium anni ſeſe receperat, nuncios cum quatuor primorib⁹ captiuis, ſex & triginta militaribus ſignis, & parte manubiarum miſit: & quoniam facilè intelligebat, non eſſe quieturum Mahometē, petiuit vt rex cũ exercitu in Ruſſiam propius accederet, vel ſolo nominis ſui terrore Turcam repreſſurus, & iuſiurandum fidelitatis eouſq; dilaturum à ſe accepturus. Plurimos autem agreſtium Stephanus fortitudinis ergò in equeſtrem ordinem tranſtulit. Ad Mahometem quoq; ipſum legationem cũ donis miſit queſtum, ditiones ſuas à latrunculis ex Turcia profectis infeſtatas eſſe, eamq; manum à ſe profligatam meritas pœnas ſibi dediſſe: petebatq; vt reliquos ex eo numero, qui euaſiſſent, ad ſupplicium ſibi Mahometes dederet: quandoquidem credibile eſſet, iniuſſu eius factum eſſe, quicquid factum eſſet. Pontifici quoque maximo, & Vngarorum regi dona miſit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communem Chriſtiani nominis hoſtem implorans. Adnixus eſt tamen Mathias gloriam illius victoriæ in ſe transferre, dimiſſis quoquouerſus literis, quibus iactabat à præfecto ſuo Stephano palatino Turcas profligatos eſſe. Nec multo antè tamen ipſe non contēnendam cladem ab illo ipſo præfecto, quemadmodum videri volebat, ſuo acceperat, cùm ſex millia Vngarorū Maierbalaſſo duce ad vaſtandam Moldauiam miſiſſet. Nec ita multo pòſt aduenit ad Cazimirum Iſaacus Trapezuntius Huſancaſſani legatus ad ſuſcipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde verò eum benigno reſponſo dimiſſus, ad cæteros principes Chriſtianos eadem de re acturus profectus eſt. Non intermiſit Stephanus nuncijs alijs poſt alios ad regem miſſis auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et ſuadebant quidem Lituani, vt rex tam inſigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculũ, Moldauiam ſumma ope defenderet potius, quàm ea amiſſa, ſeu verius prodita, de reliquo ſuo dominatu dimicaret. Nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Poloniei quidem ſenatus preces atq; monita idem ſuadentis, cùm ad quintam diem Iulii Lublinum ad eum non infrequens conueniſſet, & quindecim diebus ea de re conſultaſſet.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

Mathiæ vanitas & iactantia.

Vngari à Stephano profligati.

Perſica legatio ad regem Polon.

Conſiliũ Lituanorũ & Polonorum.

Vbi Derſlaus Rithuianius palatinus Cracouienſis, & Ioannes Rithuianius caſtellanus Sedomirienſis, & Marſalcus regni approbantibus cæteris, grauiter in regem inuecti ſunt, quòd per ipſius, patriſq;, & fratris eius negligentiam & conniuentiam Polonorum regnum, quod ipſi florentiſſimum accepiſſent, non modò ab hoſtibus, verùm etiam ab ingratis ſocijs, & malè fœderatis Lituanis, quos ipſe in poteſtate haberet, miſerabiliter afflictum & acciſum eſſet. Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tũc effectum eſt, quàm vt mitteretur ad Mahometē orator Martinus Vurocimouicius dapifer Cracouienſis, poſtulatum & monitum pro vetere amicitia, quæ inter Polonorum ac Turcarum reges conſtaret, ne ille Moldauiæ, quæ in ditione regis Poloni eſſet, bellum facere pergeret. Aliter coactum iri Cazimirũ bellum ſuis illatum ſumma vi propulſare, qui nunq̃ quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci ſe paſſus eſſet, vt Turcas bello laceſſeret. Si quid Stephanus in Mahometem peccaſſe videretur, cõmunium conſiliariorum arbitrio, cauſam cognoſci oportere. Nec defuturum eſſe Cazimiru, quin ſubditum dominus ad ſatisfaciendu læſo adigeret. Cum his mandatis & munere, veſte videlicet ſabellina, cuius orā margaritæ exornabāt, miſſus Vurocimouicius, & varijs impedimentis viſus in itinere, vix intra vertentē annum ad Mahometem peruenit. Interea verò Mahometes ſeptuaginta nauiũ claſſe in Tauricam Cherſoneſum miſſa, Tattaris verò cum equeſtribus copijs prçſtò eſſe iuſſis, Capham ſiue Caphatam vrbem maritimam munitiſſimam Genuenſium ditionis, celebri emporio nobilem, terra mariq; obſedit: & quamuis rejecti eſſent ab oppidanis Tattari, tamen intra ſextum diem in poteſtatem ſuam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis inſtructa. Capta vrbe, nobilitas cum vxoribus & liberis, ipſiſque proditoribus, & Mengligere Tauricanorũ Tattarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui ſiue fortuito eò tunc venerant, ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in vrbem ſe receperant, Conſtantinopolim tranſlata: plebs dimidia parte facultatum multata, in ſuis ſedibus aliquandiu relicta eſt: poſtea tamen & ipſa aliò traducta. Moldaui mercatores, legati, & exploratores centum ſexaginta omnes trucidati. Vna tamen nauis,

Rithuianij in regem inuecti.

Cazimiri legatio ad Mahometē Turcarũ Imper.

Capha à Turcis capta.

Tattarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

quæ

quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſſimos contumeliæ & libidini barbari tyranni deſtinatos, & luculentam ſupellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris ſegregata, ac Turcis viginti quatuor, qui præſidij cauſa in ea fuêre, partim per ſpeciem aquandi emiſſis, partim interfectis, Kiliam appulſa, in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus venit. Capha, & arcibus caſtellisque circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eamque vrbem ad oſtia Tyræ ſiue Neſtri fluuij in pontum Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tattaris expugnauit, vt vult Bernardus Vapouius: Quam non multò pòſt Turcis ac Tattaris diſcedentibus Stephanus recuperauit. Tametſi Dlugoſſus, cuius ætate hæc acta ſunt, imminere tantùm ei vrbi tunc Turcas cœpiſſe memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem ſe eſſe hoſtiũ viribus ſentiens, in montium & ſyluarum latebris ſeſe continuit: munitiones verò; quo diſtineret hoſtem, præſidijs firmauit. Hæc cùm celeri nuncio ſcribæ cuiuſdam regij, qui ad Mengligerem Tattarum allegatus erat, in Poloniam perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuaſit, non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſſia vaſtaretur. Conſultatumq́; eſt aliquandiu de bello Turcico incomitijs Corcini ad initium Iulij menſis inſtitutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma ſumere, ac tam potentem hoſtem laceſſere, redituumq́; Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belſenſem, & Andream Boriſſouium præpoſitum Lenciciensem & canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactumq́; ab eo nouũ fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentũ. Id verò ea de cauſa potiſſimum, quòd Vngarus vltrò auxilia pollicens, pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies cùm ingens vis imbrium decidiſſet, tantum inundauit Viſtula, vt Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret: pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatẽ inueheret. Quod quidem eo portentoſius fuit, quòd toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas, vt non modò apud Ploſcum, ſed etiam apud Toruniam vadabilis eſſet pediti Viſtula. Pridie verò Calendas Aprilis eiuſdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradienſem & Lencicienſem oram atque Maſouiam per idem tempus locuſtarum vis ingens ex Vngaria, Morauia & Sileſia adueniens peruagata, non modò ſegetes atq; prata, verùm etiam arborum frondes depaſta eſt, continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinẽ, & alterum tãtum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter ſe nõnunquam, & ſolis aſpectum denſitate ſua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus ſex ſeptimanis apud Corcinum de repub. conſultando exactis, quinq; conſiliarios de primoribus vtriuſq; ordinis, & quatuor ſecretarios canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſium ad regundos fines cum Vngaris, & controuerſias diſceptãdas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus indnciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoq; ipſæ ſtabilirentur. Neque enim ſatisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis ſuperioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excuſatione vſi, ad eum conuentum non venêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionẽ cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hoſtem, extremã oram Vngariæ ingreſſus: ſed tamen perſequi eum longius auſus non eſt, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionẽ in citeriore ripa Saui excitatam, quinque millium militum præſidio, vnde liberius in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non ſine magna ſtrage ſuorum expugnauit, & mox in interiorem partem regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multo pòſt reuerſi Turcæ, vſq; ad Vatadinũ populabũdi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora cis Tybiſcum ferro igniq; peruaſtata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt & abegerunt. Sed ad noſtra reuertamur. Dimiſſo igitur conuẽtu Corcinenſi, legatisq́; ad Scepuſienſem iterum deſignatis, Cazimirus ad decimum octauum Calend. Octob. Cracouiam egreſſus vnà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Geogio Bauarorum duci Ludouici filio deſponderat, Poſnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Caliſſienſi atque

Bialogrodũ ſiue Moncaſtrum expugnatum vel tentatum.

Polonorũ pauor ob ſubactam à Turcis Beſſarabiam.

Comitia Corcini.

Legatio regia ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in verba regis Polon.

Inundatio.

Cracouia incendium.

Locuſta.

Vngarorum expeditio in Turcas.

Turcæ Vngariam populantur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorum duci nupta.

que Lenciciensi palatinis, & compluribus alijs claris & ſplendidis viris atque matronis, ad ſponſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò ſponſus cum amicis, verùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiā profectus eſt. Siradiæ deinde Cazimirus rex cōſiliariorum conuentum habuit ad diem diuo Martino ſacrum ea potiſſimum de cauſa, vt ſibi publicè ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis filio deſponderat) & in apparatum nuptialem conferretur. Ac non eſt quidem negatum: ſed reiectum ad arbitrium minorũ Polonorum, qui non conuenerant. Ne denuò quidem ij ad diem diuo Nicolao ſacrum euocati, venêre, non ignari quamobrem accerſerentur. Ita nihil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex quod reliquum erat anni partim Pyſdris partim Coli commoratus, cùm de Sochaciouienſi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladiſlai Maſouiorum ducis defuncti vxor fuerat, trāſegiſſet, ſub initium Februarij inſequētis anni cum non contemnendo procerum & mercenariorũ militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna in poteſtatem ſuam redegit. Anteuerterant quidem eum Ioannes & Boleſlaus duces Varſauienſes, fauente pleraq; omni nobilitate eius oræ arcem occupaturi: ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcē peruenerat, aditu prohibuit. Cùm igitur cogitatum facinus eis non ſucceſſiſſet, orare regem inſtituerunt, ne ſe hęreditate ſua defraudaret: ſed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochaciouia in ditione regis permanet. Vngari verò & Poloni proceres cū apud antiquam villam cōgreſſi eſſent, inducias inter reges ſuos redintegrarunt, cùm inter eos conueniſſet, vt Mathias Cazimiro Smigrodum, epiſcopo autem Cracouienſi Muſſinam redderet: epiſcopus verò ne prædones ibi receptaret. Cum Moldauorum palatino vterq; rex duorum annorum inducias vt ſeruaret: Ad vtrum autē Moldauia pertineat, vt alio conuentu inter proceres diſceptaretur. Ad res deinde Pruſſicas rex animum intendit, permoleſtè ferens Nicolaum Tungenum inuito ſe in Varmienſem epiſcopam inuaſiſſe, & cū Vngaro ex profeſſo ſentire. Videbaturq; res ad rebellionem totius Pruſſiæ ſpectare, quòd & proceres nonnulli Pruſſi, & Gdanenſes ciues in primis Tūgeno nō obſcurè fauebāt: & verò magiſter Crucigerorū cū eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari ſecreta colloquia habuiſſe ferebatur. Ita Cazimirus maturè Sochaciouia ꝓfectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breſtetamē, Neſſouiæ, Toruniæq; nullo operæprecio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea venit ad eum Toruniam Vlricus magiſtri marſalcus & legatus, ſuſpicione magiſtrum purgans. Ipſe deinde magiſter Henricus Richrenbergius ad mediū menſis Maij Marieburgum, quò rex iam ad finem Aprilis venerat, acceſſit: acceptus perhonorificè prodeuntibus obuiā ac deducentibus duobus epiſcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò ſe regi purgare inſtituit, & nouum iuſiurandum, ſi poſceretur, obtulit: cōtra Tungenum conſilio & auxilio ſe regi non defuturum eſſe promiſit. Sed tamen benignè dimiſſus à rege, quod promiſit non præſtitit, varias moras & excuſationes nectens. Penultima die menſis Iulij Cracouiæ tectum ædis ſacrę, quę à diuo Franciſco nomen habet, dum ſacrificium in ſumma ara peragitur, fulmine ictum conflagrauit, eodemq; ictu imago Chriſti Dei noſtri crucifixi ſculpta, in medio Chori edito loco ſita, cōminuta eſt, lapides ſiniſtri parietis templi abraſit, aliquot homines afflati: è quibus tamen vnus tantùm de ſodalitate Franciſcana mortuus eſt. Res prodigij loco habita. Vt autem eam commemoraremus, admonuit nos illud, ꝙ centeſimo anno poſt, dum nos quartæ editioni opus hoc præparamus & recognoſcimus, nō multū diſſimile quiddam in eodem templo accidit. Nā Anno 1576. die 25. Menſis Maij, pomeridiano tempore, fulmen horribilem ſonitum edens, intactis tegulis & fornice, itidem imaginem crucifixi in medio tēpli defixam contriuit, & in nihilum redegit, titulo, qui cruci de more affixus erat illæſo. Aliam quoq; crucem in vertice vexilli ad aram maximam ſiti cōminuit. Conſecuta ſunt hoc quidem recens, rebellio Gdanenſium & bellum ei vrbi à rege Stephano, non ſine honoris præfatione nominando, illatum, & aliquot menſibus clementi exitu finitum: illud verò Pruſſici motus, quos dudum memorauimus, & mox memorabimus. Ea quidem ipſa Gdanenſis ciuitas ſeditione turbata eſt, plebe con-

Conuentum conſiliariorũ Siradiæ.

Sochaciouia in poteſtatē regis Poloni venit.

1476. ann.

Maſouij duces à Sochaciouia repulſi.

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Pruſſici motus.

Henrici magiſtri Crucigerorum ſuſpecta fides.

Templum S. Franciſci fulmine ictum conflagrauit.

Fulmen imaginem Crucifixi in medio templi contriuit.

Gdanenſium rebellio.

Gdanẽſ. ſeditio.

trà magiſtratum furente. Sed eam ſeditionem rex Cazimirus miſſis illuc Iacobo archiepiſcopo, & Ioãne Rithuianio marſalco ſedauit. Elbingæ deinde conuentum Pruſſorum contra Nicolaum Tungenum inſtituit. Sed infecêre conſilia eius Gdanenſes: & res Valachicæ & Podolicæ eũ in Poloniam reuocabant. Redierat enim à Mahomete Turcarũ imperatore Martin⁹ Vurocimouicius, renunciabatque, in Bulgaria apud Varnam ſe eum cum ingentibus copijs in Valachiam cõtendentem reperiſſe: expoſitiſq; mandatis regijs, reſponſum ab eo accepiſſe, illum poſtulata regis facturum fuiſſe, ſi ea apud Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepiſſet: Tranſalpinenſium Tattarorumq; ſibi vectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud ſuſcepiſſe: eis deeſſe nõ poſſe: daturum tamen etiamtum pacem Moldauo, ſi is tributum ipſi pendetet, captiuos remitteret, Kiliam vrbem ad [illegible] Danubij ſitam (quæ neſcio an A[illegible] ſit integro vocabulo) Beſſerabibus reſtitueret. Quas conditiones cùm Stephanus palatinus Moldauiæ non acciperet, Mahometem nauibus tranſmiſſo, & ob dubiam fortunam belli quinque pontibus iuncto Danubio, Moldauiæ infeſta ſigna intuliſſe. Ab alia verò parte Tattaros quoque eam infeſtare: quibus dum obuiam it cum ſuis copijs Stephanus ſpacium tranſmittendi per ocium Danubij Turcis datum eſſe. Hæc fere Vurocimouicius referebat. Conſequebantur autem eum ipſius Stephani nuncij alij poſt alios nunciantes regi, Tattaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatoſq; vſque ad Boryſthenem, prędа omni, impedimentis, & veſtibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euaſiſſe. Contra Turcas verò non ſatis virium eum habere, nec audere eis aperto Marte reſiſtere. Ipſum ditionem ſuam longè lateq; vrere, ne progredi longius hoſtis poſſit propter pabuli & commeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores neceſſario longius à caſtris progredientes ex inſidijs carpere, & excipere: verùm à fronte pariter & à tergo ab hoſtibus circundatum, diffugientibus ſuis, ipſum quoque melioribus rebus ſeruare ſe coactum eſſe. Et quamuis propè triginta millia hoſtium trucidata ſint, tamen leuiculum videri id detrimentum in tanto exercitu. Moldauos verò non pluribus quàm ducentis eo cõflictu amiſſis,

Mahometis reſponſum legato Cazimiri datum.

Turca ac Tattari Valachiam infeſtarunt.

Stephani legatio ad regem Polon. Tattari profligati à Stephano palatino.

Turcarum ſtrages in Valachia.

tamen ſiue diffiſos viribus ſuis, ſiue aduerſa fortuna alienatos à Stephano, ſibi quemq; priuatim proſpicere: nihil in commune conſulere. Sed facilè eorum animos & ſanari & recreari poſſe vel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd ſi fortè Moldauia regi minus eſſet curæ, at de Podolia & Ruſſia eſſet ſollicitus. Periculum enim eſſe, ne Turcæ peruaſtata Moldauia in eas oras continuata populatione excurrerẽt. Quod quidẽ ita accidit. Percu[illegible]ata enim omni Moldauia, Sociauia & Chocimo, alijsq; munitionibus fruſtra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot vicos ignobiles atque pagos exuſſerunt. His igitur cognitis, Cazimirus Ruſſiam omnem, Podoliam, & Belſenſem tractũm arma ſumere, & cum Paulo Iaſenio theſaurario, & Belſenſi Chelmenſique præfecto ad Moldauiæ fines ſine mora præſto eſſe iubet: ipſe omiſſa in præſens rerum Pruſſicarum cura, ſororeq; Elizabetha vidua, quæ cum Henrico Stolpenſium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipſis diebus cum filio Bogufalo ſiue Boguslao viſendi ipſiùs gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimiſſa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Auguſti menſis Petricouiam, quò edixerat comitia acceſſit. Ibi conſumptis nequicquam in conſultatione de republica ac defendenda ſeu vindicanda Moldauia tribus hebdomadibus, nihil vtile conſtitutum eſt. Neque enim accommodatum eſſe videbatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Ruſſi cum Iaſenio cùm diutius apud Camenecíam & alijs in locis Podoliæ ſtatiua habuiſſent, neque tranſgredi ſine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus vellent, neque domos iniuſſu regio diſcedere honeſtum putarent, non minoribus damnis omnem eam oram affecerunt, quàm ſi hoſtilis exercitus eam peruaſiſſet. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum verò Coli ad medium Septembrem inſtituti. Et Corcini quidem rege ipſo per ſe poſtulante quaternorum groſſorum tributum agrarium ſcitum eſt: maiores verò Poloni labefactationem iuris publici cauſificati ſunt, quòd Mathias Moſinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatũ Caliſſienſem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, ſalutata regina, quæ Radomia illuc venerat, in Ruſſiam ad Belſum vſque progreſſus eſt, vt fama aduentus ſui ſuos

re-

Turca etiã Podoliam vaſtarunt.

Ruſſorum expeditio in Turcas.

Cazimiri ſoror.

Bogufalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouia.

Podolia à Ruſſis diuexata.

Præfectura maioris Poloniæ cum palatinatu.

recreatet, Turcaſque reprimeret. Nec mora exceſſerunt ij Moldauia, ſiue metu regis Poloni aduentantis, ſiue peſte pariter & fame afflicti, ſiue quòd hyems appropinquabat. Non parum verò momenti illud quoque Mahometi ad maturandum reditum attulit, quòd

Claſſis Turcica naufragium.

claſſem, quæ ſupplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectam amiſit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Tranſalpini, quàm Turcæ ipſi Moldauis incommodarunt: quippe qui & locorum peritiores eſſent, & lingua eadem vterentur. Iidemq; Turcarum inopiam commeatu de ſuis agris ſupportando ſubleuarunt.

Mathiæ regis vanitas.

At Mathias rex Vngarorum, vbi cognouit Mahometem ſe cum exercitu è Moldauia recepiſſe, hinc quoque vanam gloriam compendiumque apud Italos aucupatus eſt, abuſus hominum credulitate. A ſe enim pulſum Turcam turpiter fugam cæpiſſe, literis diuulgauit: excidiumque eius pollicebatur. Quam vanitatem eius alebant apud

Mathias literatos colit.

exteras gentes viri literati, munificentia eius deliniti, res geſtas eius ſcriptis ſuis in immenſum attollentes. Qua quidem re illud ſanè perfecit, vt Pon-

Subſidiũ ab Italia Mathiæ regi miſſum.

tifex maximus cum omnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanenſium, qui imponi ſibi paſſus non eſt, bis centum millia aureorum ipſi in ſubſidium conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & ſtudium Vngaro maximè adiumento fuit.

Beatrix altera Mathiæ regis vxor.

Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipſis diebus Mathias alteram vxorem duxerat. Sed non multo pòſt Vngari vanitas redarguta eſt. Ad medium enim Octobrem

Turcæ Carnioliam, Carinthiam & Styriam populantur.

Turcæ facta è Boſna excurſione Carnioliam, Carinthiam & Styriæ partem vehementer vaſtarunt, prædamque ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipſo Mathia ſupra Danubium paulo infra Smiderouiã extructas, & quinque millium militum præſidio firmatas, quatuor quidem expugnarũt, quintam verò per deditionem acceperunt, ipſo Mahomete cum maioribus copijs haud longè ſucceſſum rei expectante.

Frider. Imperator bello perduelles ſuos perſequitur.

Porrò Fridericus Romanorum Imperator ſuſpicatus Turcas à Mathia in ditiones ſuas immiſſos eſſe, ſimulque ratus oblatam ſibi occaſionem perduelles ſuos, illius fœderatos, vlciſcendi, delectu ſuorum habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vladiſlao rege acceptis, nihil retardatus hyemis aſperitate munitiones ipſorum perduellium partim per vim, partim per deditionem recepit. In æſtatem verò maius bellum contra Vngarum apparabat:

Friderici legatio ad Cazimirum.

miſſoque oratore ad Cazimirum Raphaele Leſcinio Polono, ad ſocietatem belli eum contra communem hoſtem inuitabat. Huic Boemorum rex ſuam & ipſe legationem eadem de re adiunxit. Quæ Vilnam profecutæ Cazimirũ, quò ſe, non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, receperat, mandata expoſuêre. Habebat autem is exploratum de ho-

Mathiæ hoſtilis animus in Cazimirum & Polonos.

ſtili Mathiæ contra ſe animo, & ſubdolis machinationibus: nimirum quòd ille Moldauo abalienandi eius à Polonis cauſa auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet:

Comorouius ad defectionem ſollicitatus à Mathia.

Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem cum Alexandro filio ad ſe accitos de Berualdi, Ziueciæ, & Seſlarorum munitionum Polonicarum deditione ſollicitaſſet, promittens eas, quas ipſi in Vngaria ademerat, ſe redditurum eſſe, cum Crucigeris

Mathiæ fœdus cum Crucigeris.

Pruſſienſibus fœdus clandeſtinum pridem inchoatum, in nuptijs ſuis confeciſſet, promiſſiſque auxilijs, ad violandam pacem & bellum faciendum eos concitaret, atque in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet. Hæc igitur cùm explorata haberet Cazimirus, ad mediũ Aprilem anni inſe-

1477. ann.

Comitia Petricouienſia.

quentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipſeque ſubſequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus in tempore affuit. Re ad ſenatum relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quónam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd inane erat ærarium: nobilitas verò neque militare gratis vltra fines regni volebat, neque tributum ſciſcebat. Itaque reſponſum eſt oratoribus, regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tattaros, Crucigeroſque, atque ipſos etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe mittere. Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem

Legationes Polonicæ.

Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus, ad Boemum verò Ioannes Dreuicius, ſcriba ſiue ſecretarius regius oratores miſſi ſunt. Ac Boemo quidem pater tria millia aureorum dono miſit in ſubſidium, comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia. In

Legati cum exercitu in Pruſſiam miſſi.

Pruſſiam verò ac Marieburgum præſidij cauſa miſit idem Petrum Dunimum caſtellanum Siradienſem & præfectum

Lęciciēſem,& Ioannē Bialum, quo verbo album Poloni vocant, cum ſexcētis equitibus, & quadringentis peditibus mercenariis, vt Pruſſos in officio continerent, ſuſtinerentq́; Crucigerorum impetum, ſi quem facerent in regiā ditionem, tantiſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretur. Nō modò enim incertis rumorib⁹ iactabatur, Crucigeros ad rebellionem ſpectare, cum Vngaro per crebros internuncios fœdus & ſocietatē inire, Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippū Biſſouium conſulem Gdanenſem, & nonnullos alios regiæ ditionis in eorū partes inclinare, ſed certis etiam indicijs & literis interceptis conſilia eorum deprehenſa erant. Sollicitabantur etiam ab eis ad defectionem duces Maſouij: nec admodum ij abhorrete à tam nefario facinore videbantur propter offenſam, niſi conſiliarij quidā grauiores à cōcepto ſcelere eos reuocaſſent. Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſſione in Pruſſiam. Multorū enim animi ſanati ſunt, multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas quidē Pruſſica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitū menſis Iunij acto, ſacramento ſe obligarunt, à Polonis nunquā defecturos. Si quod aūt bellum exoriretur, ſe pro illis arma ſumpturos: agreſtes quintum quenq; expedituros. Ciuitates verò ſingulæ militum certum nnmerum promiſerunt. Iā verò & ij, qui in ditione Crucigerorum erant, conuentu inſtituto ſtatuerunt inter ſe, non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellum Polonis ij facere vellent. Itaque non commouerunt ſeſe tunc Crucigeri, præſertim quòd neque Vngarus quicquā eorum, quæ conuenerant præſtabat. Coëgerat is quidem in Sileſia quinq; millia mercenariorū militum: atq; is exercitus priuſquam educeretur quópiam, permagna licentia in ſocios circumquaq; non modò prædis agendis, verùm etiam incendijs, ſtupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, ſiue vt ſua tueretur, ſiue vt quoſuis Mathiæ conatus impediret, non multo minores copias è Boemia miſſas opponebat. Quatū aduentum cū non ſuſtineret ille Sileſienſis exercitus, in Vngariam ſeſe raptim euoluit, ſiue vt ſibi cōſuleret, ſiue (quod credibilius eſt) quòd à Mathia acceſſeretur. Perduelleſne autē Imperatoris, fœderatos ſuos dudum ab Imperatore eiectos, vindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finitima ab illo metuerit, incertum eſt. Duxit quidē & Vuladislaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatū in Auſtriam, ab Imperatore accitus: verùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quòd ſatis habebat Cæſar Auſtriam pacaſſe, ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendiū tanto exercitui. Octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore ſolenni ceremonia vexillo, quo ſe clientē Imperatoris Romanī profitebatur, in Boemiam ſe cū omnibus copijs ſuis recepit. His igitur cognitis Crucigeri quieſcebāt. Nec parum & illud inquieta eorum conſilia turbauit, quòd Magiſtrum per id tēpus amiſêre. Ac ſuffecerunt ij quidē defuncto Martinum Truchſeſſum, quem interdum Treſlerum Dlugoſſus vocat, cōmendatorem Oſterrodenſem, pridie Nonas Auguſti habitis Regiomonte comitijs: nec abhorrebat is à bello: ſed cū Fridericus Imp. minacibus literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Pruſſia. Non itē in Polonia. Nouo enim conuentu poſt comitia Petricouiēſia Corcini inſtituto, fremere nobilitas & proceres in regē, nec velle tributum ab eo petitū ſciſcere, aut omnino ad conſilium de republica accedere, ꝓpterea quòd rex Derſlao Rithuianio palatino Cracouienſi poſt obitum Ioānis Pilecij ad caſtellaniam eiuſdem vrbis prouecto, Ioannem Rithuianium, qui fuerat caſtellanus Sendomirienſis, ſucceſſorem in palatinatu Cracouienſi dederat cōtra leges, quibus cauetur, ne vni plures magiſtratus honorésve mandētur, cùm idem Marſalcus regni eſſet. Iā verò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros cōſtans fama increbeſcebat. Et res minimè contemnenda eſſe videbatur, propterea quòd arces & poſſeſſiones eius in faucibus Sarmaticorum montium, qui Poloniam ab Vngaria dirimunt, ſitæ, ſi ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipſi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter ſalſarum aquarum abundantiam reditūs regios è ſalinis imminuturæ eſſent. Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe, quem ad eum diem è Polonia petere neceſſe habebant. Subornati igitur ſunt à rege, qui ægrum Comorouij animum ſanarent. Ad extremum Spitco Iaroſlauius Leopolienſis ſiuè Ruſſiæ, & Staniſlaus Vantropca Belſenſis palatini, ad eum profecti, perſuadere ei conati ſunt, vt arces illas cum poſſeſſionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipſe tenebat, accepta: damnorum, quæ ſe

Polonæ

Pruſſi ad res nouas ſpectant.

Maſouij ad rebellionem ſollicitati.

Nobilitatis & ciuitatū Pruſſicarum ſtudium erga Polonos.

Mathiæ rogatu exercitum fugatum è Sileſia.

Vuladis. rex Boem à Friderico Imp. inueſtitum.

Mart. Truchſeſſus magiſter Crucigerorum.

Crucigeros Imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus nobilium Polonorum in regem.

Nicolaus Comorouius ad defectionem ſpectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Polonæ reipublicæ cauſa accepiſſe prætexeret, æſtimationem, bonorum virorum arbitrio permitteret. Quibus rebus cum nihil apud eum proficeretur, miſſus Iacobus Dembenius palatinus Sendomirienſis, & præfectus Cracouienſis cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquageſimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seſlaros verò Marco Ratoldo addictos reſtituit. Tunc demum Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinusque ſuum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus eſt. Ex eò quidem vſque inflexerat regis clementiam, vt ipſi alia bona in territorio Chelmenſi pro ademptis illis dare vellet: verùm ille ſuperbè eam conditionem aſpernatus, & in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Ea verò deſtitutus, in Poloniam rediit, & Craſnoſtauienſe territorium à Cazimiro ægrè impetrauit. Mathias enim tunc irritatus à Friderico, cùm eum exercitum dimiſiſſe cognouiſſet, nequicquā diſſuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & cōtra Turcas potius, qui Vngariā tunc populabantur, ire cohortantibus, in Auſtriam fecit expeditionem, eamque totam quanta quanta eſt, ad fines vſque Bauariæ peruaſtauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipſis Auſtrijs ferè dedentibus, in poteſtatem ſuam redegit: Viennam obſedit & oppugnauit: ſed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præſidio, eruptionibus non ſine magna ſtrage repulſus eſt, Friderico Imperatore apud Syriam vrbem ſe continente, & Boemorū Polonorumq́; opē fruſtra implorāte. Iam enim hyems appetebat. Miſit quidē ei Cazimirus in ſubſidium decem millia aureorum per Andream Boriſſouium cognomento Roſam, præpoſitum Lencicienſem: ſed ea Cæſar non accepit, ſiue quod pauxillum id eſſet, ſiue ob ſpem pacis, cui componendæ non modò Pontificij & Venetorum oratores, verùm etiam Vngarorum proceres nauabant operam: idque hoc enixius, quòd triginta millia Turcarum per id tempus excurſione facta in forum Iulij, omnem eam oram vſq; ad Canniglianum Venetiæ oppidū miſerandum in modum vaſtarunt, deleto Venetorum præſidio, quod ipſis ad Sontium ſiue Liſontium amnem duce Hieronymo Nouello oppoſuerāt. Tardius tamen ea pax, nec niſi Vngaro tempeſtatibus hybernis & niuibus reiecto ex Auſtria, conuenit: & quidem non ſatis honeſtis Friderico conditionibus: nempe, vt is ſe omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici verò faſces, & quod vocant feudum, Mathiæ conferret: eidemq́; pro munitionibus interceptis in Auſtria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum poſtremæ non fecit ſatis. Quo factum eſt, vt Mathias diutius munitiones Auſtriacas, non inuitis Auſtrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cùm alio bello occupatus fuiſſet Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem Moldauiæ palatinus vltrò ſumptis armis Tranſalpinam infeſtauit, Radulonem ſiue Draculam palatinum eius ortæ à Coronenſibus ſiue Braſſouienſibus ciuibus proditum cæpit: eiectisq́; Turcarum præſidijs Cipuliſſam vnum de ſuis purpuratis genti præfecit. Quin & Totruſſienſe territorium, quod in ditione Turcarū erat, ferro & igni vexauit, ſalinasq́; fructuoſiſſimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis, vir in ſtudijs humanitatis & bonarum literarum non mediocriter verſatus, verùm libidinoſus, cùm ſanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt: cuius vitam Philippus Callimachus Florentinus deſcripſiſſe dicitur. Poſt quem plus quàm duobus annis vrbs illa caruit archiepiſcopo. Boleſlaus autem Maſouiorum dux Annam vxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belſenſis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxiſſet, eadem leuitate, qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à viro plebeio vxorem nefario matrimonio ſibi coniunxerat: ea verò defuncta, ac ducali pompa ſepulta, alteram non minus obſcuram puellam, Alexij cuiuſdam filiam vxorem ſibi adſciuit.

Margin notes: *Berualdū et Ziuecia arces deſtructæ.* — *Comorouius bonis exutus Cracouiā mittitur à rege & accipit.* — *Mathias totā Auſtriam ferè ſubegit.* — *Vienna obſeſſa.* — *Cæſar ſubſidium Friderico Imperatori miſſū contra Mathiā.* — *Turcæ forū Iulij infeſtarunt, & Venetorum copias profligarunt.* — *Pax inter Fridericū et Mathiam.* — *Stepha. Moldauiæ res geſta contra Tranſalpinos et Turcas.* — *Gregorij archiep. Leopolienſis mors.* — *Archiepiſcopa Leopolien. vacans.* — *Maſouiorum ducum diſpar connubia.*

Nn 3 MAR

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSNONVS.

CAZIMIRVS rex amplius quatuor menſibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouēbris inde diſcedens, & lignum crucis Chriſti in monaſterio Calui mōtis de more veneratus, Radomiæ

ann. 1478.

reliquū anni tempus, & ſequentis principium exegit. Ibi verò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimam diē Ianuarij comitia edixerat, ſe contulit.

Comitia Petricouiæ.

Nec tamen vllum operęprecium ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequèntiam conſiliariorū, tum quòd ne nouus quidem magiſter Crucigerorum, quamuis euocatus promiſiſſet, veniebat, vt ſecundum pacta in verba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè ſpectare is reſerebatur. Cumq; ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Crucigeris impendebat, & ad continendos in officio Pruſſos ſumptu opus eſſet, & in eum vſum tributum agrarium ſciſceudum eſſe pletiſq; omnibus videretur, aliquot temeratij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt.

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium.

Priuilegium autem ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomirienſem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret. Qui contra faceret, pro hoſte publico, & læſæ maieſtatis reo haberetur. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouienſis perſecit, cùm ex teſtamēto Derſlai fratris caſtellani Cracouienſis paulo antè mortui præfecturam illam à Vuladiſlao tertio rege illi oppigneratam, gratis regi reddidiſſet. Conuentu dimiſſo rex in Pruſſiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerū legationem ſecretam, defectionem à Mathia pollicentem, ſola regina arbitra & interprete audiuit.

Vngari proceres defectionē a ſuo rege meditantur.

Nec tamen ei quicquam certi reſpondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxam expertus. Breſte deinde in Cuiauia Pruſſorū conuentum egit, eoq́ue magiſtrum rurſus fruſtra euocauit: Cæterùm Pruſſorum ſuorum animos confirmauit: Sbigneum Vuladiſlauienſem epiſcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgēſem præfecturam à Ioanne Coſcelecio in Petrum Duninū Siradienſem caſtellanū tranſtulit.

…ladiſlaui …s epiſcop… …s guberna… …r Pruſſiæ.

Petrus Duninus præfectus Marieburgenſis.

Inde verò profectus, Lituanicum Breſte adijt: ibiq; conuentu Lituanorum ad medium menſem Martiū inſtituto, principatus illius rebus proſpexit. Vicarium verò pro ſe de duobus filijs præſentibus vtrumuis petentibus illis relinquere noluit, quamuis Albert° tacitis lachrymis cupere id ſe non diſſimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarū imperatoris orator cum nō cōtemnendis muneribus, Tattarorum quoq; principis Nurdnuuladi legationem ſecū ducens, amicitiam & ſocietatem petitum amborum nomine: adijciens: Tattarum Mahometis authoritate eò adductum eſſe.

Turcica & Tattarica legatio ad Caſimirum de pace.

Quibus reſponſum eſt: Regem libenter accipere, quæ ſibi deferrentur, ſuosq́; oratores ad vtrunq; confirmandi fœderis cauſa miſſurum. Quid autem Mahometem ad petendum fœdus tunc adduxerit, non reperio: niſi fortè rès aduerſæ, cladesq́ue ſuperiori bello Moldauico terra marique acceptæ: & quòd non ſolùm eius, quem Stephani clientis ſui iniuriam vltum ire credebat, ſed plerorumque omnium Chriſtianorum principum ſocia arma, coniunctasq́ue vires metuebat. Audiebat enim eos dudum diſſidentes, in gratiam redijſſe ſtudio belli communi conſilio & iunctis viribus ſibi faciendi. Turcarum ac Tattarorum legatis dimiſſis Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecoſten edicta. Interim epiſcopus Vuladiſlauienſis conuentu Pruſſorum Grudenti poſt Paſcha inſtituto, nouo eos iureiurando, vltrò ab eis oblato, te[illegible] & regno obligauit.

Pruſſi denuò iurāt in verba Polon.

Id biſne, hoc videlicet atque ſuperiore anno ſactum ſit, an Dlugoſſus lapſu memoriæ repetierit, neſcio. Ad Magiſtrum verò quinq; legati miſſi, qui eū fœderis admonerent. Verùm ille nihil motatus ſalubria monita, non modò non venit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum cōtra regem adornabat, non tam ſuis viribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum vanis pollicitationibus, ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quo maiorem haberet belli faciendi opportunitatem,

Crucigeri bellū in Polonos renouant.

Brod-

Brodnicia Culma & Starigrodum à Crucigeris redempta.

Brodniciam & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmenſis de Ioanne Sumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipēdijs, quæ Bernardus bello ſuperiore meruerat, & rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præſidijs firmauit, ipſe cum exercitu ex agreſti ferè multitudine coacta apud Oſterrodam aliquādiu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt vt ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Pruſſia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actū in illis comitijs, niſi quòd importatio

Salinæ Pincenſes in Polonia.

ſalis exotici in Poloniam vetita eſt, propterea quòd apud Pincum in maiore

Legatio Cazimiri ad Mathiam regem.

Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent. Ad Mathiam verò miſſus eſt Staniſlaus Vantropca palatinus Belſenſis poſtulatum, ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Crucigerorum defenſionē ſuſciperet, fœderi, quòd antiquitùs inter Vngaros & Polonos conſtitutum;

Ad Pontificem max.

nec ita pridem renouatum intercederet, repugnantem. Porrò ad Pontificem maximum Ioannes Goſlubius iureconſultus & canonicus Poſnanienſis allegatus eſt, queſtum de Balthaſare de Piſcia nuncio ipſius, qui apud Vuratiſlauiam degens, Vuladiſlao quidē Boemo

Cazimiro & Vuladislao regibus interdictum ſacrum.

vt heretico, Cazimiro autem vt fautori hæreticorum in gratiam Mathiæ ſacris interdixerat. Etſi enim ineūte vere pax inter Mathiam & Vuladiſlaum per vtriuſque cōſiliarios apud Bernam ſiue

Pax Bornenſis inter Vngaros & Boemos irrita.

Brunnam Morauiæ conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelſnā, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos præſidij ſui contra Burianum Vuladiſlai cōpiarum ducem proſperè

Res Boemica.

geſta elatus, ſimulque tumultu Pragenſis ciuitatis contra legatos ſuos Varadinenſem epiſcopum, & palatinum Trāſyluanienſem temerè concitato irritatus, bellum inſtaurabat, pacem illam irritam eſſe dictitans, quippe quæ nec ſuo

Legatus Pōtificius belli fautor.

iuſſu, nec authore Pontifice, aut legato eius cōfecta eſſet; cui & legatus ipſe Gabriel monachus, epiſcopus Agrienſis, recēs cardinalis creatus frigidam ſuffundebat, & inſanientem ſua ſponte, magis etiam concitabat: fruſtra retinentibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belſenſis Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Mathia retulit: Eum fœderatis ſuis deeſſe rectè non poſſe. Sed ſi Ca-

Mathiæ reſponſum legato Cazimiri.

zimirus bello contra Crucigeros abſtineret, habere Mathiam vias, quibus Crucigeri ad officium reuocentur, & ipſe fœderis iureiurādo cum eis ſanciri religione ſoluatur. Hac igitur de cauſa

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

miſſi ad eum denuò legati Ioannes Dlugoſſus, & Staniſla' Marſalcouicius, qui exquirerent, quænam illa eſſent, quæ Mathias tectius ſignificaſſet. Ac nihil ij quidem eiuſmodi comperetunt: pernegabat enim Mathias, ſe tale quicquam Cazimiro renunciari mandaſſe. Cùm autem animaduerterēt, magnas copias ab eo cōparari quibus partim Poloniā infeſtaret, partim Crucigeros adiuuaret, conſtituerunt cū eo, vt ad initium menſis Febr. regum vterq; conſiliarios ſuos Olomuciam omniū controuerſiarum cōponendarū paciſq; inſtaurandæ cauſa mitteret, interea verò vtrinq; ab armis diſcederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmienſe ditione cæpiſſet. Verum diſplicuêre vehementer hæc pacta Polonis, iniuſſu ſuo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Pruſſiam miſerat: atque is Crucigeros quieſcentes

Bellū Pruſſicum.

adhuc laceſſere vetitus, Varmienſem oram infeſtabat. Præſtò tamen fuit Tūgeno Magiſter cum aliquantis agreſtium magis quàm militum copijs. Sed noſtris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum ſe recepit. Quo facto, liberius vaſtata eſt Varmia: ac ne Sambienſi quidem agro pepercit miles: munitioneſque aliquot de Tongeno receptæ ſunt. Ad hæc auxiliares Vngari copiæ ſeptem millium militum, quę ductu Zeloni Boemi ſub ſpecie ferendæ opis Ioanni duci Zeganenſium contra Albertum marchionem Brandeburgenſem, per Pomeraniam

Mathiæ regis copiæ bis à Marchione Brandeburgenſi fuſæ, & aditu Pruſſiam prohibitæ.

ad Crucigeros penetrare nitebātur, bis à marchione magna ſtrage profligatæ erant. Quibus rebus perculſi Tungenus ac Magiſter, de pace cum Sbigneo Vuladiſlauienſi epiſcopo, Paulo Iaſenio theſaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgenſi regijs magiſtratibus tractare cœperant. Sed ſtatim cœpto deſtiterunt, vbi de ictis inter reges inducijs, quibus ipſi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen deſtitit regius exercitus à populatione Varmiæ munitionumque oppugnatione. Per id tempus Tattari

Tattarorum excurſio in Podoliam.

domeſtica egeſtate penuriaque adacti, in Podoliam incurſionem facere tentarunt. Sed cùm exceptorum per iuſidias hominum indicio competiſſent,

adeſſe Spitconem Iaroſlauium Leopolienſem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos cum non contemnendo equitatu, diſceſſione ſimulata in ſyluis aliquandiu delituêre, & mox ſecuris noſtris ad Bratiſlauiam excurrerūt: oppidum incenderunt: parumque abfuit, quin & arce potirentur: ſed reiecti tamen, cum magna præda ſeſe receperunt.

Turcarum excurſio in Carinthiam.

Eodemque tempore Turcę in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ eſt inter Malburgettum, Villacum & Saliſburgum, acerbè depopulati ſunt: longiuſque progreſſi fuiſſent, niſi eius oræ

Drauus fl.

homines ad pontem Draui fluminis cō curſu facto eis obſtitiſſent, pontemque interrupiſſent: vbi mille trecenti ferè Chriſtiani cęſi ſunt. Per omne autem id tempus poſt ſolutum conuentum Petricouienſem Cazimrus cum vxore partim Radomię, partim Sendomirię, partim Corcini & Cracouiæ commoratus

1479. ann.

eſt. Inſequentis demum anni die duo-

Comitia Petricouię.

decima Petricouiam rurſus ad comitia profectus eſt.

Mathię legatio ad Cazimirum.

Illuc venit ad eum legatus Mathiæ regis Iaroſlaus Ciarnohorius, poſtulans, vt conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumque ipſe veniret. Fore id ex re ipſius pariter & Vuladiſlai filij, minoreque negocio res Pruſſicas componi poſſe. Quod ſi tempus illud locuſque ipſi non placeret, mutaret arbitratu ſuo. Sed bellum tamē Pruſſicum interim intermitteret. Quod quidem idēridem repetitis legationibus Mathias vrgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Heilsbergam primariā epiſcopij arcem permunitam Poloni obſi-

Tungeni aduerſæ res in Pruſſia.

debant: Tungenus verò rebus ſuis diffiſus, ad Magiſtrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri ſperaret, nec ſibi expedire videret aliquid ei laxamenti cōcedere, iuſſit tamen exercitum ſuum ab Heilsbergæ obſidione diſcedere, & omni bel-

Cazimiri legatio ad Mathiam.

lo abſtinere. Ad Mathiam verò tres legatos, Raphaelem Iaroſlauium marſalcum, Paulum Iaſenium theſaurarium regni, & Andream Roſam præpoſitum Lencicienſem, cum ſumma poteſtate miſit, vt de conuentu cum illo conſtituerent, & ſpem ipſi facerent, facilè & Magiſtrum veniam, & Tungenum aliam epiſcopam, duaſve pro vna impetraturum eſſe, ſi pax coiret. Deceſſerat enim paulo antè de ſtatione vitæ Vincē-

Epiſcoporum mortes.

tius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopus, & perpetuus adminiſtrator Pomelanienſis, nobilis Polonus gente Nalēcia: quē Andreas Bninius Poſnanienſis, & Paulus Grabouius Chelmenſis propè continuatis funeribꝰ ſecuti ſunt: hic quidē plus quàm quatuordecim, ille vero duobus & quadraginta annis & ſex menſibꝰ in epiſcopa exactis. Ac de Poſnanienſi quidē fuêre competitores Vriel Gorcanus Lucæ palatini Poſnanienſis filius, Gneſnenſis & Poſnanienſis præpoſitus, & cancellarius regni, cui collegium Poſnanienſe adminiſtrationē epiſcopæ vacātis cōmiſerat, & Staniſlaus Curoſuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiſcopo interueniente collegium Poſnanienſe regiam authoritatem in eligendo

Vriel Poſnanienſis epiſcopus.

Vriele ſecutum eſt: qui etiam promiſſum regis aliquanto antè habuiſſe dicitur. Reliquæ aliquādiu ſine antiſtitibus fuêre. Obtulerat igitur ſeſe occaſio trāſigēdi de Varmienſi epiſcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multis cum Mathia & conſiliarijs eius colloquijs habitis, tandem conſtituerunt, vt ad Pentecoſten Mathias duos epiſcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis inſtituendum mitteret: Magiſter verò Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus ipſi adeſſent, & cōmuni Vngarorum & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacē, quo facilius aſſiduas Turcarum excurſiones reprimere poſſent: nec deerat ſuadendo & orando Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerū & Pontificiarum partium iuuādarum ſtudio. Ardebat enim tūc inteſtino bello Italia ſciſſa in duas factiones: quarū

Italici motus.

in altera erant, Sixtus Pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & reſpublica Senēſium: in altera verò Veneti, Florentini, & Mediolanenſium dux: quæ Gallorum quoq; regem in ſuas partes pellexerat, & quinquaginta ferè caſtella Pontifici ademerat: tantoq; odio inflammata in id bellum incumbebat, vt Veneti, ne Turcico bello

Veneti à Turcis pacem redimunt.

impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara ſiue Scodra vrbe Epiri ſiue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ ſanguiniſq; profuderant, eis tradita. Quo verò debilior erat altera factio, hoc ardentius Mathiæ opem expetebat. Eius igitur belli intuitu Mathias ad pacem cum Cazimiro faciendam propenſior tunc eſſe videbatur.

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgenſi nupſit.

Interea Cazimirus peractis comitijs Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgenſis filio natu minori deſponderat, Francoſordi-

am

am, quæ ad Odram eſt, ad ſpōſum cum ſplendido ſexcentorum equitum comitatu & apparatu tranſmiſit: ipſe nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum ſeparatim inſtitutis, duodenûm groſſorum tributum impetrauit: Radomiamque ad reginam profectus, vſque ad Pentecoſten ibi manſit. Inde Petricouiam redijt, Siradiamque nonnullos conſiliarios miſit: vbi Magiſter quoque Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Pruſſię cōſiliarij affuêre. Sed cùm ad viceſimam diem fruſtra Vngaros expectaſſent, Petricouiam ad regem venerunt.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

Ac Tungenus quidem ad pedes regis proſtratus veniam impetrauit, permiſſusque habere Varmienſem epiſcopam, cum rege ipſe pariter, & quæ præſens aderat legatio collegij ſacri eiuſdem eccleſię pacto ſempiterno conſtituit, vt omnes deinceps epiſcopi, primores ſiue prælati, vt vocant, & Canonici illius baſilicæ intra certum tempus poſteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis verbis fidem ſuam regi Polono obſtringant, & præſtò ſint ipſi, quoties opus fuerit contra Crucigeros: aduocatus quoque epiſcopalis vt & ipſe in verba regis iuret: nec præficiatur quiſquā ei muneri, niſi regis Poloni, aut eccleſiæ eiuſdem ſubditus.

Varmienſis eccleſia pacta cum rege Poloniæ.

Cæteri verò homines, qui ſunt in ditione epiſcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant: prouocationem ad regem vt habeant: collegium ſacrum vt non niſi gratum regi epiſcopum ſibi deligat. Sed hæc eligendi epiſcopi ratio poſtea mutata eſt. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòſt ipſe Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgenſi, quemadmodum conuenerat, promiſſum impleuit. Magiſter verò vanis Mathiæ promiſſis, clandeſtiniſq; literis & nuncijs lactatus, difficiliorem ſe præbebat, affirmans, Cutem ſibi detrahi ſe paſſurum eſſe prius, quam in verba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum venerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradienſi, & inducijs cum Magiſtro ac Tungeno prorogandis poſtulans. Pendebat enim tunc Mathias ex euentu eius conuentus, quem cum Vuladiſlao Boemorum rege apud Olomuciam de pace inſtituebat; eoque conuentu ſe diſtentum præ ſe ferens prorogationem conuentus Siradienſis, & induciarum à Cazimiro petebat.

Mathiæ & Vuladiſlai regum conuentus Olomucenſis.

Nec ſanè difficilē hic ſe in eo, quod poſtulabat ille, præbuit: miſſiſque ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, & Ioanne Baſeno Marieburgenſi, quem nunc Elbingenſem vocant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram conuentum diſtulit, & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, vbi regina erat cum liberis, ſeceſſit, Magiſtro relicto Petricouiæ.

Conuentus et induciæ prorogatæ.

Ibi enim dilatum conuentum expectare ipſi viſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſſiam pace infecta reuerti. Interea pax inter Vngarum & Boemum præſentes Olomucij coiuit, iniquioribus Boemo conditionibus.

Pax inter Vngarum et Boemum.

Verſabatur enim is in magnis anguſtijs propter motus & ſeditiones domeſticas & inſidias, partim Mathia ſubornante, partim Georgij Podiebradij filijs, & turbulentis Calixtinorum concionatoribus incitantibus, in caput ſuum intentas. Conuenit autem, vterque vt rex Boemiæ appellaretur: ſed Vuladiſlaus ſola Boemia contentus eſſet, Mathias Morauiam, Sileſiam & Luſaciam obtineret quoad viueret. Poſt mortem autem eius, ſi Boemus prouincias illas à ſe abalienatas recuperare vellet, quadringenta millia florenorum Vngaricalium regi & regno Vngarico, & ſi quid præterea in redimenda bona oppignerata impenſum eſſet, perſolueret. Si tamen Boemi eundem ſibi cum Vngaris regem crearent, nihil vtroque nomine ſolueretur. Paulò aliter hæc narrat Ioannes Dubrauius.

Dubr. Boemicæ hiſt. lib. 31.

Non vidit is fortaſſe diploma pactorum tunc conuentorum: cuius exemplum nos vidimus. Pace autem facta, cùm nihilo magis appareret in Polonia Mathiæ legatio, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum, quo ſe contulerat, ſecutus eſt. Eò tandem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Venceſlaus Becicouius Boemus legati à Mathia venerunt, regemq; ſuum excuſarunt, quod bello Turcico implicatus Siradiam cōſiliarios ſuos ad conſtitutam diem non miſiſſet.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

Satagebant autem ij magnopere Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd ſe in verba regis Poloni nunquā iuraturum eſſe, Deo & homini fidem dediſſe diceret: Proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læſum ſe eſſe præ ſe ferebat. Quæ cùm omnia clariſſimè refutata eſſent, oratores Vngari eū à pertinacia reuocabant, denunciabantque apertè: Nō oportere eum deinceps vllam rerum ſuarum ſpem in Mathia collocare: Barbarico bello illum diſtineri,

neri, neque commiſſurum eſſe, vt iniuſtam cauſam tueretur. Iam verò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum, ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur nō tam flexus, quàm fractus, deceſſit tandem de pertinacia: & nona die Octobris pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſubiectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, præeunte verba Ioanne Cracouienſi epiſcopo. Idem fecère, qui cū eo venerant, primores Crucigerorū, & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris verò omnium ordinum, qui tunc aberant, promiſſum, quòd & ipſi ad eundem modum iuraturi eſſent legatis regijs præſentibus. Iurarunt & regij conſiliarij, qui recens in ſenatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe.

Crucigerorū magiſter Martinus cū ſuis iurat in verba regis Polon.

De Brodnicia verò, & Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis conuenit, vt is eas munitiones ad diem diuo Martino ſacrum Regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis co bello, quod cum Nicolao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & ordini daris, quaterni à rege Magiſtroque, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur. Soluitque eo nomine poſtea rex Magiſtro mille quingentos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magiſtrum icti placuit, vt vtrinque ad diem poſtridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vratiſlauienſem epiſcopum tranſmitterentur, & ab eo præſente Ioanne Laſocio Scholaſtico Gneſnenſi, ſcriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur. Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia Vngari oratores & Magiſter cum ſuis honorificè à rege accepti ac donati, diuerſi diſceſsère. Nec ita multo pòſt rex in Lituaniam cum regina & liberis feſtinauit, Ioanni epiſcopo, Iacobo Dembenio caſtellano & præfecto Cracouienſi, & Paulo Iaſenio caſtellano Sendomirienſi commiſſa cura tranſigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Pruſſica ſtipendia paſſim, & maximè in eccleſiaſtica bona hoſtiliter graſſabantur, à nullo ſcelere & flagitio ſibi temperantes. Is enim tunc erat Lituanicarum rerum ſtatus, vt regis præſentiam vehementer requireret. Nam Ioannes Moſchorum dux ſubacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque caſtellis finitimæ Ruſſiæ, quæ Alba dicitur, magnoque Lituanorum duci parebat, in poteſtatem ſuam redactis, reliquæ Ruſſiæ & Lituaniæ vehementer imminebat.

Tranſactio regum cū Magiſtro.

Pax inter Vngar. & Polon.

Militū graſſatio ob non exoluta debita ſtipendia.

Moſchorum dux Nouogrodum & magnā partem Albæ Ruſſiæ ſubiugat.

Amplum quidem is principatum à maioribus ſuis acceperat: verùm Tattaris, qui trans Rha ſiue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium vſqueadeò, vt legaris Tattaricis, atque etiam veredarijs tributum petentibus, vel alia quauis de cauſa venientibus, cum equis veherentur, dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus eſt Tattaris gratiſſimus) poculum venerabundus porrigeret: ſi qua gutta inde in iubam equi deſtillaſſet, eam lamberet: Interpreti legenti literas Imperatoris ſelectam veſtem Sabellinam ſubſterneret: ipſe cum proceribus eas legi auditurus genua flecteret: nec vllum tyranni imperium detrectaret, etiamſi bellum cōtra Chriſtianos, fœderatos, aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet. Hanc tam duram ſeruitutem Ioannes vir magni animi & acer cùm ferre non potuiſſet, vxore Græca magis etiam hominem incitante ſumptis armis excuſſerat: finitimos etiam Ruſſorum principes cōſanguineos ſuos aſtu magis quam armis ſubiugarat: & longius ad occidentem Solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem ampliſſimam & opulentiſſimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum nummûm, quemadmodum vult Vapouius, ſiue ciclorum, vt ſcribit Dlugoſſus, quos Rublos vulgò vocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lituanorum ope deſtitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorumque facultates omnes abſtulerat: reliquis verò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiſcopi ærarium auro, argento, gemmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos congeſtarum refertiſſimum ac ditiſſimum ſpoliarat, ſolumque aurum, argentum & gemmas, atq; vniones trecentis curribus aſportarat. Nam qui cæteram ſupellectilem portabant currus, fuerūt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moſchus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuerſa parte orbis terrarum diſtinetur, ademerat, omnemque adeò Ruſſiam & Lituaniam animo complexus erat.

Moſchi Tattarorum tributarij & ſeruitij.

Equini lactis potus apud Tattaros.

Ioannis Moſchorum ducis res geſtæ.

Ruſſi finitimi ſubacti à Moſcho.

Nouogrodū magnum Lituanorū magno duci tributarium.

Nouogrodū captū à Moſcho.

Nouogrodenſis præda ingens.

erat. His ergo rebus prouiſurus Cazimi
rus, in Lituania tunc ſolito diutius com
moratus eſt. Et quamuis Lituani proce-
res bello repetere amiſſa optimum fa-
Cazimirus à Moſchico bello abhorret. ctu eſſe cenſerent, maluit ille tamen
quietis cōſilijs cum feroci Moſcho rem
componere, quòd eum tanta acceſſio-
ne diuitiarum atque prouinciarum, nu
meroſis, & bellandi aſſiduitate exerci-
tatis, & memoria partarum victoriarū
præſidentibus copijs abundare, ſuos ve-
Lituani imbelles facti. rò longa deſuetudine armorum imbel-
les & effœminatos eſſe diceret: merce-
nario milite contra tam potentem ho-
ſtem bellum geri oportere: cuius è Po-
lonia & vicinis gentibus tam celeritet
Induciæ Lituanorum cū Moſchis. educendi ſibi copia non eſſet. Itaque a-
liquot annorum inducias cum eo pa-
ctus eſt. Hæc tunc in Lituania. Per id
tempus autumni Turcarum centum
Turcæ Tranſyluaniam infeſtant. millia, deductis ſecum Tranſalpinis au
xiliatibus Tranſyluaniam ingreſſa, ad
Sobinouiam ſiue Cibinium vrbem ca-
ſtra poſuêre. Præſenſerant eorum ad-
uentum Vngari, & ad defendenda ſua
ttipartito cum totidem ducibus accur-
rerant: Fortè in vnum agmen, cui Ste-
Baſſa. phanus Bathorus præerat, Turcæ inci-
dêre. Stephanus vbi ſe in arcto poſitum
pugnam detrectare, & cum reliqnis du-
obus ſuorum agminibus coniungere
non poſſe animaduertit, facit tamē eos
certiores de neceſſitate dimicandi ſibi
obiecta: & militibns ſnis voluntario iu-
reiurando ſeſe obſtringentibus, quòd
morituri prius quàm fugitnri eſſent, ar-
Prælium Vngarorum cū Turcis. ma expedit. Committitur acre prœlium
tribus fermè horis. Iamq; Vngari præ-
grauante Turcarum multitudine refer
re pedem cœperant, & ægrè eos ſiſtebat
Bathorus, obteſtans pariter & obiurgās,
& recentis iuriſiurandi admonens, cùm
ecce duo reliqua agmina, in quibus e-
rant aulici regij & Raſcij, citato curſu
inuecta in latus hoſtium impetum fece
Turcæ victi ab Vngaris. runt. At illi re improuiſa conſternati, a-
liquandiu tamen conuerſis equis reſti-
terunt: ad extremum verò conturbati
& impulſi fugam fecerūnt. Ibi tunc ma-
gna fugientium ſtrages edita eſt. Nemi-
nem enim, præter quinquaginta inſig-
niores captiuos, Vngari viuum ſerua-
bant. Nec tamen incruenta ceſſit eis vi-
ctoria. Cecidêre multi fortes viri, in qui
Knes. bus nobiles in primis Paulus Knes, quo
nomine Slaui ducem & ſacerdotem ap-
pellant, & Iaxitius Raſcius ductores ag-
minum: quorum opera maximè victo-
riam illam tam prçclaram & omni çuo
memorabilem Bathorus, quanquam &
ipſe ſaucius, Mathiæ retulit. Ille enim
graui pedum dolore impeditus, in Vn- *Mathias podagricus.*
garia decumbebat, vſque adeò afflictus,
vt paſſim diuulgaretur, enm extremū
clauſiſſe diem, veneno ſublatum. Sed
probauit is anno ſequenti ſe viuere, Au *Auſtria vexata à Mathia & Vngaris.*
ſtriam per Thomam Tatcium popula-
tus, & Racheſburgo oppido per vim po
titus, cùm à Turcis, ad alia bella, quem-
admodum ſtatim exponemus, auerſis,
ocium & quietem nactus eſſet, cum Po-
lonis autem & Boemis pacem feciſſet.
Eum verò annum & conſequentes ali- *anni 1480.*
quot Cazimirus rex iam grandæuus,
cum vxore & liberis in Lituania vena-
tionibus vacans conſumpſit: neq; me-
moratu dignum quicquam tunc in Po-
lonia, pace per circuitum parta, accidit,
præter quòd Ioannes Dlugoſſus cano- *Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus, & Archiepiſcopus Leopolienſis deſignatus obijt.*
nicus Cracouienſis non multo antè de-
ſignatus archiepiſcopus Leopolienſis,
viuere pariter & annales Polonicos
ſcribere deſijt, vir nobilis gente Vienia
uius, virtute & conſtantia ſumma, eru-
ditione & facūdia, vt illis temporibus,
non vulgari, & induſtria ac dexteritate
in rebus gerendis ſingulari præditus.
Quas ob res, quamuis Cazimirum re-
gem Sbignei, ac deinde rurſus Iacobi
Senneuiorum ornamentis impenſius
ſtudendo grauiter offendiſſet, ita vt ſa-
cerdotiorum fructibus ſpoliaretur, Cra
couia à præfecti apparitoribus cōtume-
lioſè eijceretur, proſcriptusq; de vita pe
riclitaretur, poſtea tamen idem rex plu-
rimum eius opera in obeundis legatio-
nibus maximi momenti atq; dignitatis,
& in erudiendis liberis ſuis vſus eſt. Vn-
de ditatus inſignia reliquit beneficen-
tiæ ſuæ pietatisq; monumenta. Sed quò
niam extat vita eius, ſiue à Philippo Cal
limacho, ſiue à quopiam alio diſertè ac
diligenter conſcripta, ſatis ſit obiter
hæc paucula de eo perſtrinxiſſe. Annò *anno 1482.*
dehinc tertio ad medium menſis Iunij
peſtis atrox ex Vngaria proſerpens, Cra *Peſtis dira.*
couiam, omnemque minorem Polo-
niam inuaſit. Sequenti verò anno ma-
iorem quoque Poloniam, Maſouiam,
Pruſſiam, ac Boemiam peruaſit, & plu-
rimos mortales abſumpſit. Inter quos
inſignis fuit Simon Lipnicienſis, eccle- *Simon Lipnicienſis.*
ſiaſtes diſertus, Bernardiniani ſodalitij
ad meridianam portam Cracouiæ de-
gentis, homo plebeius quidem, & obſcu
ro loco natus, ſed probitate & ſanctimo
nia vitæ clarus. Ad cuius ſepulchrnm
poſtea complures ægroti priſtinæ ſani-
tati reſtituti eſſe memorantnr. Quod
quidem de Cazimiro quoque Cazimi- *Cazimiri ſancti principis mors & ſanctitas.*
ri regis filio, non modò conſtanti fa-
ma, ſed etiam certis grauibusq; teſtimo

nijs

nijs affirmatur: qui Simonem hunc intra vertentem annum conſecutus eſt, apud Vilnam tabe conſumptus, & in baſilica eius vrbis à patre ſolenni pompa ſepultus: & ipſe ſanctitatis opinione clarus. „ Fertur autem is tam caſtè & continenter vixiſſe, vt medicis concubitum ſuadentibus ſi ſanus eſſe vellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Chriſtianæ transgredi maluerit: longè aliter ſentiens, quàm multi mortales corruptiſſimo hoc noſtro ſæculo, qui neq; pœnitendum, neq; pudendum ſibi eſſe ducũt in cœno libidinum volutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperantq́; nonnulli nobiliores etiã rapto viuere. In quibus Chriſtophorus Saffranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominũ è Peſcouaſcala arce vias publicas infeſtabat, mercatoresq́; Cracouienſes complures copioſos & honeſtos Lublinum ad nundinas proficiſcentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus, & cùm proſcriptionem contẽneret, circumuentus & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt. Ita pacatiores tamen factæ ſunt viæ.

Chriſtophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus.

Nec Boemia interim, & Praga præſertim à domeſticis motibus quieta fuit, ſchiſmaticis & profligatis ſacerdotibus atq; cõcionatoribus in abſentes epiſcopos, Cardinales, & Pontificem maximum, mox in præſentes monachos, & magiſtratus vrbanos, ac in regem denique populũ concitãtibus, ita vt is in aula vrbana oppugnaretur & obſideretur, & inde ſub noctem clam traiecto flumine in arcem, quam S. Venceſlai vocant, ſubducere ſeſe cogeretur. Quam ex eo tempore munire cœpit. Sed nos noſtra proſequamur.

Boemia & Praga ab improbis concionatoribus turbatur.

In Ruſſiam deinde Cazimirus rex iter fecit, vt à Stephano Moldauorum palatino pridem promiſſum, ac diu dilatum fidelitatis iuſiurandum ritu ſolenni acciperet, ipſomet palatino, qui ad eam diem varijs cauſificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiuſmodi cauſa. Imminebant tunc toti orbi Chriſtiano Turcarum arma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius inſulæ vehemẽtiſſimè oppugnarat: ſed non expugnarat tamen, magna cum ignominia & ſtrage reiectus. In Appulia verò Beſtiã, & alia quædam ignobilia oppida vi cœperat ac delerat: Hydruntum autem præſidio firmauerat: indeq́; eam oram omnem longè lateque ferro & igni vaſtabat. Vtrumque hoc bellum per legatos

Turcarũ varia huius tẽporis bella.
Turcæ à Rhodo reiecti.
Appulia vaſtata.
Hydruntum captum.

geſſerat, ipſe eodem tempore cum tertio exercitu in Syriam profectus erat. Sed in itinere propè Nicomediam extinctus, laxamentum ijs, quibus terrori fuerat, attuliſſe morte ſua videbatur, propterea quòd Turcæ ſciſſi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filiis eius fauebant, belloq́; ciuili impediti erant: ita vt ij, qui Hydrunti erant in præſidio, cùm ab Italis ad reſtinguendum illud quaſi commune incendium duce Alſonſo Ferdinandi regis Neapolitani filio principe Calabriæ accurrentibus premerentur, omni ope ſuorum deſtituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Chriſtianis operam Vngari, quos Mathias rex affini ſuo in auxilium miſerat, nauarũt, vtpote exercitati bellis Turcicis. Videbatur itaq; reſpiratura eſſe aliquantiſper reſpublica Chriſtiana, ipſis inter ſe Turcis belligerantibus, cùm Zizimus, quem alij Selimum vocant, à Baiazete prælio ſuperatus ad Sultanum Aegypti ſe recepit, cumq́; opibus & auxilijs eius fretus, bellum atq; prælium inſtauraſſet, iterum victus Rhodum profugit. A Rhodienſium verò militum magiſtro ad Innocentium octauum pontificem maximum, qui Sixto ſucceſſerat, Romã trãſmiſſus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendẽte abductus, in itinere vitam finiuit, veneno, vt creditum eſt, extinctus Alexandri ſexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto ſucceſſerat.

Mahometis mors.
Turcarũ ciuile bellum.
Hydruntum receptum.
Vngarorum virtus.
Zizimi Turcæ fuga, captiuitas & mors.
Innocentius octauus Papa.
Alexander ſextus Papa.

Baiazetes igitur pacem domi nactus, vt ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas vlciſceretur, anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo octuageſimoquarto, in Beſſarabiã & Moldauiam terra mariq́; expeditionem fecit: Kyliam, quam Lithoſtomon Græcis veteribus dictam eſſe quidam autumant, & Moncaſtrum ſiue Bialogrodum vrbes munitiſſimas, illam ad Danubij, hanc verò non ad Boryſthenis, vt vult Paulus Iouius, ſed ad Tyræ, ſiue Neſtri oſtia ſitam, non ſine magna ſtrage ſuorum in poteſtatem redegit, Moldauiamq́; omnem eo ipſo & ſequẽti anno peruaſtauit: ſubegiſſe Iouius memorat, ſed falſo: quod ſtatim planum fiet. Ceſſit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cùm ei longè imparem ſe eſſe animaduerteret: tutioribusq́; & impeditioribus locis, vt eſt montoſa & ſyluoſa ea regio, ſeſe continuit, Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in verba eius iuraturum ſe tandem eſſe. Non putauit Cazimirus negli-

Baiazetes imper. Turcarum.
ann. 1484.
Kylia & Bialogrodũ vrbes captæ à Turcis.
Pauli Iouij error.
Moldauia peruaſtata à Turcis.
Valachia ſines.

Cazimiri cũ Stephano Valachico. gligendam ſibi eſſe illam occaſionem deuinciendi & ſubiungendi ſibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros vicißet, magniſq; incommodis affeciſſet, ſuum vero imperium ad illud tẽpus detrectaſſet. Licet autem facilè conijceret, ſtabile firmumque non fore id, quòd non verè & ex animo ageretur, ſed temporis modò cauſa ſimularetur, conſultius tamen & cum minori periculo ſuo ſuorumque coniunctum eſſe ducebat, cum illo & per illum deuotos vniuerſi Chriſtiani nominis hoſtes à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Moldauis, omnem grauiſſimi belli molem in ſeipſum deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis inferendi ſibi belli occaſionem daret, nõ temperaturos tamen eos ſibi eſſe exiſtimabat ab inuadenda & infeſtanda Ruſſia, Podolia & Lituania, ſi Moldauiam ſubegiſſent, & illum quaſi intermediũ parietem diruiſſent: ac vel ipſos Valachos infeſtiſſimos ſibi fore, quòd ope ſua deſtituti, in barbari tyranni poteſtatem redigerentur. Denique vel ſola fama aduentus ſui Moldauis quidem animos ad defendendum ſeſe ſuaq; redditum, Turcis verò terrorem incuſſum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Moldauiæ ſubigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Igitur ſub initium autumni anno

1485. ann. Chriſti 1485. Leopolim rex contendit; eoque Ruſſica & Podolica nobilitas omnis euocata ipſi præſtò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis voluntarij partim officij, partim ſpectaculi gratia illuc ad eum confluxère, equis armiſq; bene inſtructi, ita vt viginti millium equitum bello aptorum numerũ comitatus ille expleret. Cum eo porrò Neſtro ſeu Tyra amne apud Haliciam tranſmiſſo, Colomeiam ad conſtitutã cum Stephano diem ſeſe contulit, & in latè patenti campo caſtrameratus eſt: Nec multo pòſt Stephanus quoq; cum inſigni procerum equitumque caterua affuit. Peruicerat autem is, ne in propatulo ea ceremonia fieret. Proinde in tentorio regio ſublime ſolium præparatum erat: in eo rex ornatu regio ſedebat, adſtantibus conſiliarijs. Stephanus vbi appropinquauit equo præſtanti vectus, ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equitatu regio cingente tentorium: deſiliensq; à primoribus regij conſilii obuiam prodeuntibus ad regem introductus eſt, vexillum ſigno terræ Moldauiæ exornatum manu tenens: & adorato, vt mos eſt gentis, rege, vexilloq; ad pedes ſedentis abiecto in genua procidit. Interea ſolutis ex compoſito funiculis, qui tentorium ſuſtinebant, detectoq; tabernaculo: quę fiebant intus cũctis longè lateq; patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, ſolenni ceremonia conceptis verbis iuſiurandum dedit; ſe cum vniuerſa Moldauia in fide & clientela Cazimiri & ſucceſſorum eius regum Poloniæ ſemper fore, nec alium quẽquam, præter ipſum, dominum agniturum eſſe: contra quoſuis hoſtes ipſi ſummis viribus præſtò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipſum initurum, neq; hoſtile quicquam contra eũ & Polonos moliturum: præmoniturũ etiam, ſi quem moliri quippiam eiuſmodi præſenſerit: pacem deniq; bellumq; cum nemine iniuſſu regis facturum eſſe: Quibus quidẽ verbis extremis Mathias rex Vngarorũ, qui & ipſe Moldauiæ dominatum ſiue patrocinium ſibi vendicabat, tacitè deſignabatur. Extat ea de re in Archiuo regis diploma Stephani, ab ipſo & quatuordecim conſiliarijs eius conſignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & ſuperbus multorum populorum regumque victor neceſſitate adactus regi Polono collum ſubdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad oſculum admotus, menſæq; adhibitus cum tredecim ſuæ gentis primoribus, & perhumanè acceptus eſt: deniq; hoſpitalibus donis ornatus, in Moldauiam ſe recepit, tribus millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis: quibus Ioannes Carncouius cognomento Polacus præfuit. Quod cognomen is peregre, cùm in caſtris Sigiſmundi Cæſaris militaret, de patriæ nomine adeptus eſt: vir fortitudine, animi magnitudine, bellicis artibus, & ſolertia præſtans: Staniſlai Carncouij noſtri dudũ Epiſcopi Vuladiſlauien. nũc iam Gneſnen. Archiepiſcopi & Primatis Poloniæ, doctrina, prudentia, & pietate ornatiſſimi, magnus patruus: Ioãnis verò itidem Vuladiſlauiẽ. olim Epiſcopi (qui ei mortuo Cracouiæ. monumentũ poſuit) patruus. Poſteriori quidem tempore Polacus ab Ioanne Alberto Rege Cazimiri huius filio, pro meritis ſuis ad Glogouienſem in Sileſia & Medirecen. præfecturas euectus, & in ampliſſ. Senatum regni allectus; Landenſis, ac deinde Gneſnen. Caſtellanus fuit. Cuius nomen à quodam Sileſiorum annalium ante aliquot annos editorum compilatore,

Stephanus pal. Moldauiæ cum ſuis iurat in verba regis Cazimiri.

Ioan Carncovvki cognomento Polacus.

Staniſlaus Carnkovvki Archiepiſcopus Gneſnẽ.

Sileſiorum Annalium cõpilator.

Oo tore,

jore, immeritò proſcinditur. Non placuit homini Polonicæ nationis obtrectatori, vel neceſſarijs eius, Polonus præfectus, ſeuerus præſertim, officij militariſq; diſciplinæ & pacis publicæ cuſtos vigilans, acerq; vindex. Quo magis ex iſtimationi mortui cõſultum hic à nobis oportuit. Sed ad curriculum noſtrũ reuertamur. Ex eo tempore Stephanus

Polonorum auxilia Stephano Valacho data.

Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad diſcrimen quidem vniuerſæ dimicationis cum Turcis non venit, ſed particularibus certaminibus eos vehementer exercuit, & ſæpe non ſine ſtrage fudit, fugauitque, Moldauis, qui & ipſi æquè ac Turcæ leuiore armatura vtebantur, animosè in eos procurrentibus, & cùm premerentur, ad Polonorum ſigna agmenq; extremum ſeſe recipientibus, & cum ijs pariter hoſtem ferocius in ſe inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamẽ principatum ſuũ Stephanus, quamuis mutilum. Exceſsêre enim

Turcæ à Stephano fatigati.

Beſſarabia.

Turcæ Moldauia, Kyliam tamen & Bialogrodum præſidijs firmarunt: tractumque illum maritimum quem Beſſarabiam vocant, in poteſtatem ſuã tunc redactum, in hanc vſq; diem obtinent. Cazimirus conſtitutis rebus Valachicis, in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quaſi vacatione ætatis vtens manſit: Fridericum filium natu minimum ſtudio & authoritate ſua ad epiſcopam Cracouienſem ſecundum Ioannem Reſſouium tunc mortuum euexit: quod quidem anno Chriſti 1488. factum eſt.

Fridericus epiſcopus Cracouienſis.

1488.ann.

Tattaricum autem bellum per Iohannem Albertum filium geſſit. Infeſtabat ea gens crebris incurſionibus, magniſq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Ruſſiam ſiue vltrò, egeſtatiſq; ſiue ſubleuãdæ gratia, ſiue à Turcis in Moldauia iritatis Incitata.

Tattarorum excurſiones in Poloniam & Ruſsiam.

Fumabant longè lateq; non modò villarum & pagorũ, ſed etiam vicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricã ſeruitutem agreſtes iuxtà ac nobiles viri, matronæ & puellæ: ſenes verò ac pueri longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares immaniter trucidabantur: & miſerabilis erat omnino rerum facies. Excitus tandem ſuorum querimonijs, clamoribus, conuicijs, & commiſeratione Cazimirus anno 1489. cùm celeri nuncio Tattaros tranſmiſſo apud Tauane Boryſthene, Podoliæ & Ruſſiæ imminere accepiſſet, Ioannem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus ſui contra eos miſit: ac Ruſſicæ & Podolicæ nobilitati, vt cũ eo ſeſe coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens.

1489.ann.

Tauane.

Cùm autem cognouiſſet Ioannes Albertus, Tattaros ſolita celeritate vſos, rapta præda raptim recedere, curriculo ſecutus eorum veſtigia, per nota viarum ac tramitum cõpendia ducentibus Podolijs, ad Copeſtrinum vicum peruenit. Ibi certior ſit ab exploratorib⁹ & captiuis, Tattaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæſares ſiue Cearos illi vocant, reuertentes, partim haud longè abeſſe, partim aliquanto interuallo ſubſequi.

Copeſtrinũ.

Relictis igitur cũ exiguo præſidio ſarcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis curſu equis ſequi non poterãt, in id agmen hoſtium quod anteceſſerat, maiori animo quàm conſilio à tergo impetũ fecit. Tattari à longè, vt in patenti planicie, noſtros aduentantes conſpicati, diduxère agmẽ cõuerſis equis, vt eſt mos gentis: denſumq; ſagittarum imbrem ſurſum verſus eiaculati, equos pariter & equites supernè conſauciabant, donec præpeti curſu inuectis noſtris res cominus gladijs geri cœpit: ibi verò impares noſtris armatioribus, in fugã conuerſi ſunt: quam tamen obiecta cœnoſa palus impediebat. Itaq; multi in prælio, longè plures in fuga cecidêre: capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum conſtitiſſe memoriæ proditum eſt à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæſitãtibus, pedeſtres euasêre.

Polonorum de Tattaris geminata victoria ductu Ioannis Alberti.

Præda omnis à noſtris recuperata, & captiuis exuuijſq; hoſtium cumulata eſt. Nec mora, ad cæteros, qui ſequebantur, noſtri retrò contendêre: fortè fortuna ij improuiſo aduenientes impedimentis noſtrorum apud Copeſtrinum relictis potiti erãt: & cùm ibi aquæ mulſæ, qua ferè in potu vtuntur Ruſſi & Podolij, aliquantum reperiſſent, ex itinere ſitientes largius ſeſe ingurgitabant, diffugiſſe noſtros rati.

Aqua mulſa.

Id cùm noſtri cognouiſſent, in comeſſabũdos & ebrios facto derepentè impetu, quaſi in pecudum cæde ad laſſitudinẽ vſq; verſati ſunt. Dux quoque hoſtium alter correptis armis tentatoq; nequicquam cum paucis inordinatis Marte cecidit. Decem millia equitum in hoc agmine fuiſſe Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euaſiſſe. Sunt qui ad Sauoranũ flumen, quod in Bogum influit, hæc geſta eſſe memorent.

Sauoranum flumen.

Non quieuêre tamẽ poſtea Tattari: ſed cùm rurſus in Podoliam populabundi hyberno tẽpore excurriſſent, niuibus, quæ plurimæ tunc ceciderant, impediti, rurſus inſigni ſtrage à noſtris tumultuariè coadunatis profligati ſunt. Nouẽ millia equitum

Tattari rurſum fuſi.

quitum fuiſſe feruntur. Verùm hæc vi-
ctoria poſterius, neq; Ioãnis Alberti du-
ctu parta eſt. Tunc autem Ioannes Al-
bertus re bene geſta, & lectis hoſtium
ſpolijs victor ad patrem reuertit. Ex eo

Ioannes Albertus Cazimiri filius clareſcit.

clarus charuſq; cunctis haberi cœptus,
militibus pariter & captiuis reducibus
virtutem, dexteritatem & prudentiam
eius prædicantibus. Quæ res magno ip-
ſi adiumento fuit ad regnum Vngaro-
rum adipiſcendum, niſi fortuna nouer
ca in medio curſu eũ deſtituiſſet: quod
mox perſequemur, ſi paucis prius attige
rim⁹, q̃ hoc ipſo anno acta ſunt: nempe

Cazimiri fœdus cum Baiazete.
Nicolaus Firleius.

quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Ba
iazete Turcarum imperatore per orato
rem ſuum Nicolaum Firleium gente
Leopardiũ, qui poſtea caſtellanus Cra-
couienſis, & dux exercitus Polonici fu-
it, hac lege, ne quid altet alterius ditio-
nibus & hominibus incommodaret.

Polonia & Boemiæ regum ſocietas contra Mathiam.
Mathias regno inquietudo.

Cum Vuladiſlao quoque filio Boemo-
rum rege denuo ſocietatem contra Ma
thiam Vngarotum regem inijt. Erat e-
nim Mathias quietis impatiens: & cũ
multa de Vuladiſlao partim bello, par-
tim iniquo fœdere quęſiuiſſet, plura in-
dies appetebat, duceſque Sileſios Ioan-
nem Zeganenſem, & Henricum Mun-
ſterbergẽſem duriſſimis pactis ad dedẽ-
das ſibi munitiones Zeganum, Sprota-
uiam, Cozuchouiã, Suebodinum, Grũ-
bergam, Polcouiciam, Vartembergam
& Francheſteinum, adegerat: cõtra Fri-
dericum imperatorem, cui Vuladiſlaus
cliens imperij rectè deeſſe non poterat,

Auſtria infeſtata ab Vngaro.

bellũ inſtaurabat: Auſtriam infeſtabat,
& multas eius munitiones in poteſtatẽ
ſuam redigebat: quin Boemiæ quoque
imminere videbatur, & in Vuladiſlai
caput Boemos quoſdam ſicarios com-
paraſſe dicebatur. Vuladiſla⁹ igitur om-
nia domi foriſque ſuſpecta habens, &
in paupere regno tamen alienò quoq;
nomine valde obæratus, cũ ſe Mathiæ
viribus imparem eſſe, Fridericum verò
non modò nihil opis afferre ſibi poſſe,
verùm etiã ope ſua indigere cerneret;
ad patris arma recurrendum ſibi eſſe
putauit. Nec ille abnuit ſocietatẽ, cùm
filij, tum ſua ipſius cauſa. Nouerat enim
inquietum Mathiæ ingenium. Sed inſe-
quenti anno is omnes eos periculo &
metu liberauit. Et intulit is quidem bel-
lum Auſtrijs: exercitum Friderici impe

Mathiæ res geſtæ in Auſtria.
Vienna capta.

ratoris fudit: munitiones Auſtriæ ple-
raſque, & in his caput gentis Viennam
in poteſtatem ſuam redegit: Nonam ci-
uitatem obſedit. Verum dum ea obſide

Mathiæ regis mors.

rur, ipſe Viennæ apoplexia extinct⁹ eſt.
Funus eius raptim & minimè regali põ-
pa Albam regiã, vbi regũ Vngarorũ ſe-
pultura fuit, ab Vngaris elatũ. Quo co
gnito Maximilianus Friderici imperato
ris filius, quẽ paulo antè pater principi-
bus electoribus aſſentiẽtibus Cæſarem
ſiue regẽ Rom. appellarat, & Aquiſgra

Vienna & Auſtria recuperata à Maximiliano.

ni coronarat, cũ exercitu aduolans, Vi-
ennã & omnem Auſtriam in poteſtatẽ
ſuam redegit, & patri reddidit: nigram
legionem, reliquias Mathiani exercitus

Tirolenſis comitatus.

fudit ac diſſipauit: mox Tirolenſem co-
mitatũ, q à Venetis infeſtabatur, donati
one Sigiſmũdi patrui ſibi adiũxit. Mors
Mathiæ regis, noui, quanquam nõ diu-
turni, nec atrocis belli inter Vngaros &
Polonos cauſa fuit. Quod quidẽ ex inte-
ſtino Vngarorum procerum inter ipſos

Vngarorum diſſidium in creando rege.

diſſidio coortũ eſt. Nam ij diuerſis ſtu-
dijs partim ad Vuladiſlaum regem Boe-
morum, partim ad Ioãnem Albertum
alterum Cazimiri filium, de quo du-
dum mentionem fecimus, regnum de-
tulerunt. Nec deerant qui Maximilia-
num Cæſarem regnare vellent. Erant
etiam, qui externos reges faſtidiẽtes, Io-
annem defuncti Mathiæ nothum filiũ,
quem blandè Hanſelicum vocabant, re
gem appellabant. Non repudiauit Ioan

Bellum inter fratres.

nes Albetrus oblatum regnum, inuitan
tibus & orantibus, qui ipſi ſtudebant,
Vngaris, patre verò ſuadente, & ſump-
tus præbente. Sed Vuladiſlaus accitus à
ſuis fautoribus celeriter cum tumultu-
arijs Boemorũ copijs adfuit: & Budã ca

Beatrix regina Vuladiſlao fauet.

put regni fauore Beatricis reginæ (quæ
iam inde ex quo Vuladiſlaus Olomucij
cum Mathia conuentum egit, aſpectu
eius capta erat, tunc autem nuptiarum
eius ſpem conceperat) pulſo Hanſeli-
co occupauit. Id cùm didiciſſet Ioan-

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

nes Albertus, accepto à patre exercitu,
in quo duodecim millia hominum
mercede conductorum numerabãtur,
ſub ſignis in Vngariam ingreſſus eſt: &
Sobinouiam, Eperiaſſum, & alia quæ-
dam oppida, quæ ipſi Budam conten-
denti in itinere occurrebant, in dediti-
onem accepit. Caſſonia verò vrbs & ar-
te munita, & valido aduerſariorũ præ-
ſidio munitior, & commeatu bene in-
ſtructa venienti portas clauſit. Non
viſum eſt eam Ioanni Alberto præteri-
re, ne hoſtis à tergo relinqueretur, néue
cæteræ munitiones eius exemplo, noui

Caſſonia obſeſſa à Ioanne Alberto.

regis imperium detrectarent. Itaque
obſideri ea, & bombardis è Polonia ad-
uectis oppugnari cœpta eſt, ſed nullo
operæprecio. Ab extrema æſtate in me
diam hyemem extracta eſt obſidio. In-
terim tentata eſt pax inter fratres ab Io-
anne Vardinenſi, eodemque Olomu-

cenſi epiſcopo, viro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirum, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit. Sed nihil impetrauit. Vuladiſlaus verò, cùm primores Vngaros pleroſq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ theſaurum regium in poteſtate ſua habebat, ad ſe pellexiſſet, exercitum ad reprimendos fratris conatus miſit. Cùm autem in propinquo eſſent duo exercitus, cœptum eſt ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ cõmittere. Conſtitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladiſlaum, Ioannes Albertus verò patrem conſuleret, ac de conditionibus pacis inter diſſidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus ſoluta obſidione Eperiaſſum ſe recepit, & Vngari diuerſi abiêre. Erat Cazimirus tũc in Lituania, ad repetenda bello ſua, quę Moſchi interuerterant, ſeſe comparãs. Etenim poſt Nouogrodum magnum ſubactum Ruſſorum Seuerièſium principes vltrò ad Moſchos defecerant, nõ maxima re offenſi: nempe quod cùm Vilnam veniſſent, ad regem quodam tempore intromiſſi non ſunt: cumque vnus quiſpiam ex ijs importunius vrgeret, ac digitum foribus paululum adapertis inſeruiſſet, ianitor eum attractis vehementius foribus preſſit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata ira principum: quin ij rectà ad Moſchorum ducẽ profecti, eius imperio ſe ſuaque omnia ſubiecerunt. Siue autem hæc fuit cauſa defectionis, ſiue illa potius, quòd deſpicatui ſe eſſe Lituanis animaduerterent, ac de religione rituq; ſacrorum ab illis quidem diſſentirent, cum Moſchis verò conſentirent, illa tamen occaſione permoti meditatum fortaſſis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moſchici belli cauſa fuit. Et tamẽ maiore euehendi filij, quàm recuperandi amiſſa ſtudio incenſus, ira etiam in alterum filium, velut nimio plus cupidum & in ſe ingratum ſtimulante, pacẽ Ioãni Alberto diſſuaſit, ac proſequi eũ cœptum bellum iuſſit, adfuturum ſe ipſi cum validis copijs, ac Tartarorum auxilijs, cùm primum res Lituanicas compoſuiſſet, pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionem pacis, & quod per inducias anguſtiore annona & pabulo vtebantur, dilapſis: & tamen ei patris authoritatem ſecuto inchoatum bellum proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur inducijs, cùm primùm per

Seuerienſiũ Ruſſorum defectio ad Moſchum.

1491. ann.

tempus anni ſequentis potuit, proxima quæq; is populabundus vexabat, vaſtabatq;, donec Vuladiſla[us] querelis ſuorũ, quorum agri vaſtabantur, motus, octodecim millia peditũ pariter & equitũ ex Vngaris atq; Boemis coadunauit. Maturandũ autem is ſibi eſſe duxit, quò patris aduentũ prçuerteret, quem ſibi infeſtum, graue bellũ comparare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioãnes Albertus habebat, dilapſis cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus aduentantis magnitudine, turpe eſſe ducebat & inutile, intra munitiones ſeſe continentẽ obſidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliarijs Germanicis abſentis & ęgrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus ſuos, vt pugnantes, & non inulti, ſicuti viros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitãtes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos eduxit. Dato vtrinq; ſigno pugnæ, ad manus ventum eſt: ſtrenuè ſe gerebant Albertiani, primoſq; hoſtium loco mouerant: ſed pręgrauante multitudine repreſſi, multis fortibus viris amiſſis ceſsêre tandẽ. Dux ipſe cùm fruſtra aliquandiu inſtaurare prælium conatus eſſet, duobus equis in ardore pugnæ amiſſis, tertio quoq; grauiter ſub ventrem ſauciato, vix tandem Eperiaſſum euaſit. Parum autẽ abfuit, quin à duobus Boemis inſequẽtibus caperetur, cùm fracto gladio, quo ſe tueretur non haberet: ni Crupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi gladium porrexiſſet: quo quidem ille vtrumque hoſtem transfixit. Vuladiſlaus de euentu pugnæ certior factus à ſuis, non obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm de victoria ſua: miſſiſque ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus, vt Vngariam is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in verba ipſius iuraſſent, iuriſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Zelonagoram, Suebodinum, Goram, Croſnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toſcum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaque omnia ditione teneret vnà cum liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet tantiſper, quoad rex factus non eſſet. Verùm vt ferrent tamen homines eorum locorum onera publica ex æquo cum Vngaris: dux autem ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea verò dũ hęc prçſtantur, Eperiaſſum, is & Sobino

Prælium inter fraternos exercitus.

Ioannis Alberti infortunium & fuga.

Crupſcius.

Vuladiſlai regis pietas.

Pacta inter fratres.

Glogouienſis, Opauienſis, & Carnouienſis dominatus in Sileſia Ioanni Alberto conceſſi à fratre.

uiam

uiam retineret. Quòd ſi Vuladiſlaus nullis relictis liberis decederet, Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros. Nemini autem fraudi eſſet, cum eo côtra Vuladiſlaum ſenſiſſe. Ad hæc, vt ijs, qui Mathiæ regis tempore exulaſſent, liber ad ſuos patêret reditus. Denique captiui vtrinque vt redderentur, itemq; munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac Vuladiſlai regis, & qnindecim procerum Vngarorum ſignis conſignata, extant in archiuo regio Cracouienſi. Extant & aliæ literæ, quibus idem rex tributa ſiue exactiones, quæ ſibi publicorum onerum nomine ex ijs locis Sileſiæ quæ fratri conceſſerat, pendi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus in Poloniam ſe recepit. Vuladiſlaus autem antequã dimitteret exercitum, Hanſelicum quoque cum non contemnendis Valacho-rum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiã Cæſarem, qui & ipſe ex pacto Friderici patris (quod ille tamen Mathiæ armis adactus repudiauerat) regnum Vngariæ ſibi vendicabat, & Albam regiam cæperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem vxorem duxit.

Hanſelicus, & Maximilianus Cæſar victi à Vuladiſlao.

Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduerſa Ioannis Alberti pugna, & quòd is ſaluus tamen euaſiſſet, bello Moſchico inducijs in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, vt acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bello deleret: id adeò, ſiue quòd nihildum de tranſactione filiorum inter ipſos cognouiſſet, ſiue quòd eam tranſactionem non probaret. Tametſi abſque eo non deerant ei cauſæ redeundi in Poloniã, nempe vt Annæ filiæ, Boguſlao Sceccinenſium Pomeranorum duci deſponſæ, nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Ruſſis opẽ ferret. Nam ruſticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis & Ruſſis Pocucenſibus decem millium hominum exercitu, Ruſſiam infeſtabat, ſi non concitante, conniuente quidem certè Stephano palatino Moldauiæ. Tametſi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, vir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & repreſſit, multitudinemq́ue illam promiſcuam diſſipauit. Cœperat tamen Mucha poſterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed eum ad mulierem quandã Ruſſam, in quam deperibat, clanculum ſubinde commearet, obſeruatus & captus à Ruſſis nobilibus, Cracouiam ad regem miſſus eſt, ibiq́ue in carcere vitam finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cm Trocos vnius diei itinere perueniſſet, languere cœpit: & inualeſcente morbo, vbi animaduertit ſupremum vitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo Vuladiſlaum filium exhæredauit. Deinde ſacroſanctis Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptis, menſe Iunio animam exhalauit, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimoſecundo. Inde funus eius in Poloniam ſolenni põpa elatum, in baſilica Cracouienſi ſepultũ eſt. Nec multo pòſt pars vrbis ad Occidentem ſolem vergens cum ea domo academiæ, quam collegium maius vocant, fortuito incendio conflagrauit: dira q; lues & peſtis pecudum atque pecorum Poloniam peruaſit. Aliquanto autem ante mortem regis poſt medium Decembrem tres ſoles in meridie viſi ſunt: deinde cometes duûm ferè menſium ſpacio poſt Occidentem ſolem apparuit, prodigia, vt creditum eſt, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinque, vixit ſexaginta quatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Boſnam & Vngariæ fines infeſtarent, & Sabaciam arcem quam Rex Mathias de ipſis receperat, obſiderent, Vuladiſlai noui regis auſpicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati ſunt.

Induciæ Cazimiri cum Moſcho.

Anna filia Cazimiri Boguſlao Pomeranorum duci nupſit.

Mucha Ruſſiã infeſtat.

Nicolaus Chodecius.

Mucha captus & extinctus.

Cazimiri regis mors. 1492. ann.

Cracouiæ incendium.

Peſtis.

Prodigia.

Turcæ reiecti à Sabacia obſidione.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER TRECESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

CAZIMIRO ſepulto, ad medium Auguſtum Petricouiam noui regis creandi cauſa itum eſt. Ibi varia fuêre ſtudia procerum in regis defuncti filios abſentes partita. Ioanni Alberto fauebant plerique pro-

Polonorum Procerum diſſidium in creando rege.

 pter

Ioannis Alberti indoles.

pier ætatis prærogatiuam, & ſpecimen virtutis bello Tattarico editum. Nonnulli, elatiore animo & ſupercilio eius offenſi, partæ de Tattaris victoriæ Vngaricum bellum aduerſo euentu geſtum opponebant: illam virtuti militum & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptum ferentes. Hi verò partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus & liberalitate prædito, partim Sigiſmundo iuniori regnum deſtinabāt. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, ſub vnius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & expedire id maximè regno videbatur. Iam autem Lituani patris morientis iuſſu, quemadmodum

Alexander magnus dux Lituanorum factus.

dictitabāt, Alexandrum ducem ſibi creauerant. Reſellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta veniſſe, qui inconſulto ſenatu Polonico ducem ſibi creaſſent: indignum eſſe, Polonos in rege creando eorum ſequi ſententiam, quibus ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lituaniā, Ioannes Albertus Sileſiā à Vuladiſlao fratre aſſentientibus Vngaris & Boemis proceribus pacto promiſſam cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum

Sigiſmundi indoles.

ac deſtinatum eſſe: & vegetioris autem animi eum eſſe, & generoſioris indolis. Huius autem ſententiæ authores erant Raphael Iaroslauius marſalcus regni, ac Tencinij, quos ſequebatur cuncta Topororum familia. Idem ſentire videbatur Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus Gneſnenſis, qui Iacobo Sennenio ſucceſſerat. Tametſi creditum eſt, eum hoc quidem præ ſe tuliſſe, re vera autem Ioanni Maſouiorum duci ſtuduiſſe: cum quo fixis in patenti cam-

Ioannes dux Maſouiorum ad regnum Polon. aſpirat.

po tentorijs ſtatiua habebat. Non obſcurè enim Ioannes, velut vetuſto regum Polonotum ſanguine oriundus, regnum ambire videbatur: & mille equitibus comitatus vnà cum fratre Cōrado ad comitia venerat. Res ad vim ſpectare videbatur, inſolentius & ferocius ſeſe gerentibus Maſouijs. Quo com-

Elizabetha reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum

petto, regina Elizabetha mille ſexcentos equites ære ſuo Cracouię raptim conductos ad Fridericum filium epiſcopum Cracouienſem, & cæteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidij cauſa miſit. Ex his complures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant. Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperunt Ioannis Alberti partes. Cumque frequens ſenatus in aulam regiam, vbi Fridericus diuertebat, conueniſſet, & Fridericus archiepiſcopo non veniente, comitijs præſideret, viceſima ſeptima die menſis Augu-

Ioannes Albertus rex Polon. creatus.

ſti Ioannes Albertus rex renūciatus eſt, non magis procerum ſuffragijs, quàm populi foris circum comitium ſtantis clamore adiutus. Cracouiam deinde reditum eſt: ibique de more nouus rex à Sbigneo archiepiſcopo ritu ſolenni vnctus, diadema ſuſcepit. Et quoniam nō ſatis ſecurus erat ab ijs, qui ipſi in adipiſcendo regno aduerſati erant, ſiue adeò quòd vlciſci ipſe eos cogitabat, &

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladiſlai fratrum regum.

potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladiſlao fratre Vngarorum & Boemorum rege ſecretò fœdus icit per oratores: quo diſertè cautum eſt, vt mutuam ſibi opem ferrent reges cōtra rebelles ſubditos. Nam & hic erat ſuis contemptui: Verùm non ita mul-

to pòſt, nempe poſt inſequentis anni 1493 ann.

Sbignei archiepiſcopi Gneſnenſis mors.

principium Raphael Iaroſlauius marſalcus, & Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus, principes eorum qui Ioanni Alberto aduerſati erant, obière, angori animi, quemadmodum creditū eſt, confecti. Tametſi Sbigneus grandęuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt.

Fridericus Cardinalis archiepiſcopus & epiſcopus Cracouienſis.

Ei ſucceſſor Fridericus epiſcopus Cracouienſis rege fratre poſtulante ab Alexandro ſexto pontifice maximo datus eſt, ita vt idem epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoque honore cumulatus. Adeò verò mites fuère ſoles anni illius initio vſque ad medium Februarium, vt arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nonoſque fœtus excluderēt. Subſecutum eſt

Intemperies cœli.

autem frigus intenſum diebus quindecim, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta rex paucos menſes Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille ſexcentorum e-

Regium comitatus: aulicorum. Venetorum legatio ad regem Polō.

quitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit. Quò venerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis Turcarum principis, vtrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem prætereà, qui

Albania vaſtata à Turcis.

bus Baiazetes Albania per illud ipſum tempus peruaſtata, captoq; Dirrhachio vrbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas ſuſcipiendum

Turcica legatio ad pacem petit à rege Polon.

regem cohortabantur. Turca verò per amplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat, ſiue quòd vires Polonorū eo bello, quod cū Moldauis geſſit, exploratas reformidabat: ſiue quòd prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtineretur. Facile enim cōijciebat, Ioannem Albertum, niſi fœdere & iuri-

iuran

iutandi religione adſtringeretur, non defururum eſſe Vuladiſlao fratri & Vngaris: quorum ditiones proximas ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo pòſt ſanè eo ipſo anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Baſſa in Croatiam, & vſque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croàtis obuiam ſibi progreſſos inſigni ſtrage profligarunt.

Turcæ Croatiam depopulant, Vngaros profligarunt.

Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ cauſa fuiſſe videtur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetiſne, an Turcis gratificaretùr. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc inſitum gloriæ regniq́ue propagandi ſtudium, & vlciſcendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti cupiditas impellebant.

Ioannis Alberti ingenium.

Ad bellum autem proclinior cùm Turcicas vires ſecum perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & ſocijs auxilijsq; ſibi opus eſſe. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Tutcis vexabãtur, & Vuladiſlaus fratèr. Cum his igitur primùm de bello Tureico communicare ſtatuit. Nam Fridericus imperator ſenio morboq;, quem cãcrum vocant Medici, cõfectus, reſecto crure, per idipſum tempus Viennæ obierat.

Friderici Imperatoris mors.

His ita maturo conſilio apud ſe conſtitutis, vix tandem intra vertentem annum legationem Turcicam rex dimiſit, trium annorũ inducias cum Baiazete pactus iureiurando vtrinq; interpoſito.

Induciæ cum Turcis.

Deinde cũ Vuladiſlao fratre apud Liblium ſiue Leuociã conuentũ egit, Sigiſmundo & Friderico fratrib⁹ natu minorib⁹; & Friderico marchione Brandeburgenſium ſororis ſilio comitatus.

Congreſſus regum fratrũ apud Liblium.

Ibi publicè quidem redintegratum eſt fœdus inter Vngaros & Polonos. Secretò verò actũ eſſe dicitur inter ſolos fratres ſemotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Moldauia, ac Sigiſmũdo fratre in locum eius ſurrogando.

Fœdus & pacta regũ.

Sed rumor deinde ſiue verus, ſiue celandi conſilij gratia confictus, vulgò ſparſus eſt, infectis rebus diſceſſum eſſe. Soluto fratrũ conuentu, Cracouiam ſe Ioãnes Albertus recepit: ibiq; legationẽ Turcicam alterã, q̃ tũc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos q̃dẽ dies vltima die Iunij atrox incendiũ ad eam portam, quæ Noua appellatur, poſt occaſum Solis graſſatum maximã vrbis partem, q̃ ad Septentrionem & occidentem Solem vergit, cum tectis turrium & mœniũ atq; templis abſumpſit.

Cracouia incendium.

Poſt quod tempus Iudæorũ domiciliũ, qui eouſq; ſparſim in vrbe habitarant, graſſanteq; incendio illo à militibus excuſſi ac direpti erant, Cazimiriam trãſlatum eſt in ripam Viſtulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnaſio deſtinarat, & exędificare cœperat. Vbi etiamnũ frequentes admodũ degunt.

Iudæorũ domicilium Cazimiriam translatum.

Sub finem Septemb. Tattari Tauricani ſiue Præcopenſes in Podoliam & Volyniam populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum ſuum comitatũ ad reprimendos eos miſit: q quum ſe cum mercenario milite, qui tũc paucus publico ſtipendio ad p̃ſidium regni cõductus erat, cõiunxiſſet, impigrè Tattaros cum grandi hominũ, iumentorũ, pecudũ, & omnis generis præda reuertẽtes perſecutus eſt, & ad Viſnoueciam caſtellũ Volyniæ aſſecutus, hoſtem non fefellit.

Tattari Podoliam & Volyniã populantur, & Poloni ſuperant apud Viſnouecia.

Excepère enim Tattari incurrẽtium in ſe noſtrorũ impetũ, celeriterq́; paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem non temerè veniebant, verùm ſagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremũ victoria potiti ſunt, multis claris & fortib⁹ viris cæſis: in quibus p̃ſtantes fuère, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouini⁹.

Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occiſi.

Per eos aũt ipſos dies duo portenta Cracouiæ extiterũt. Mulier enim quædam in platea, q̃ à ſancto Spiritu nomen habet, infãntem exanimem peperit, cuius dorſo ſerpens viuus inhærebat, arrodens ac depaſcens cadauer. Altera verò in ſuburbana villa, cui Nigræ nomen eſt, ad decimum Cal. Nouemb. monſtrum edidit cęterà quidem humana figura, ſed collo & aurib⁹ leporinis, & vno grandiore inteſtino totum ventrem occupante, diducto ritu ſpirans.

Monſtra ſeu portenta.

ann. 1495.

Sequenti anno nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes ſiue Ianuſſius Maſouiorum Plocenſium dux cœlebs in humanis eſſe deſijt.

Ioannes Maſouiorũ dux obijt.

Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocenſem iure feudi, vt vocant, ad ſe deuolutum, regno adiunxit.

Plocenſis ditio Poloniæ adiuncta.

De reliqua verò Maſouia, Ciruenſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi, Zacrocimenſi, Cechanouienſi, Lomzenſi, & Nouiduuorẽſi territorijs diſtincta, cùm Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, vt is Cirnenſem quidem dominatum ſocius & fœderatus regum Polonorũ vnà cum poſteris ſuis maſculis tantũ iure ſempiterno obtineret: regi cõtra quoſuis hoſtes præſtò eſſet: ipſo inſcio cum nemine fœdus iceret, nec pecuniã vllam ſubditis ſuis imperaret: reliquas verò ſatrapias ſiue p̃fecturas ipſe modò, quoad viueret, habe-

De Maſouia tranſactio regum Polon.

ret;

ret, pòſt obitũ eius ad regem regnumq́; rediturras. Idq́; ira ratum fore, ipſe pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumq́; primoribus Lublinum veniens ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm id vix tandem poſt alterum annum elapſum præſtitit. Inundauit eodem anno ſupra modum Viſtula fluuius æſtate media, validis imbribus auctus.

ann.1496.

Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.

Ne ſequens quidem annus habet quicquã magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater virginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio in matrimonium collocauit: & tranſactionem regis cum Conrado Maſouiorum duce in comitijs Petricouienſibus factam, quemadmodum dudum memorauimus.

Philippus Callimachus.

Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors nõ ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuſcus, orator & poëta non inelegans, & acri ingenio præditus, verſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pontificis max. Deinde verò cùm ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios viros eruditos amicos Callimachi, ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſſiſſet, Callimachus Cazimiro adhuc regnante in Poloniam profugit, & pro ꝓceptore regijs filijs fuit. Cùm aũt in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eum gratia & conſilio valuit, vſq; adeò, vt cũ Ioannes Albertus rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus & honores mandarentur, & res pleræq; omnes publicæ & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem ſibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cùm is legationem regis nomine apud Venetos & Pontificem maximum obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit.

Callimachus legatione functus regio nomine.

Sed rurſus eo reuerſo non tam reſedit, quàm diſſimulata eſt, quoad ille vixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia decretaque eius vendere ſiue
„ creditus, ſiue inſimulatus eſt. Et ita ſanè
„ hoc fit, vt ij qui principem, aut aliquem
„ tamen gratiæ locum apud reges & mo-
„ narchas obtinent, difficulter inuidiam
„ & obtrectationes hominum vitare poſ-
„ ſint: quibus nonnunquam perculſi è
„ ſummo gradu in imum decidunt. Ne-
„ que enim facere poſſunt, quin multos
„ offendant, dum quibuſdam prodeſſe
„ ſtudent. Et illos autem quos euexe-
runt, æmulos plerunque experiuntur, „
præſertim ſi vel externi ſint, vel genere „
opibúſue inferiores, vel auari denique. „

Peſtis.

Hyems acerrima.

Perijt autem Callimachus fluxu ventris exinanitus initio menſis Nouembris, quo tempore peſtis ex Vngaria & Sileſia proſerpens, Cracouiam & minorem Poloniam inuaſit: Quæ cùm hyeme, quæ fuit aſperrima, conquieuiſſet, æſtate ſequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem vſq; longè lateque graſſata, plurimos mortales abſumpſit. Commodùm tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunque militiæ nomina dederunt, ei ſubduxit: niſi quòd ijs, qui peſtem effugerant, gladius tamẽ hoſtilis non vſquequaque pepercit.

Valachicum bellum.

Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam ſuperius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas Chriſtianis omnibus formidabiles, hoſtes ſibi deſtinabat, idque ſiue pio reipublicæ Chriſtianæ iuuandæ ſtudio, ſiue vt Vladiſlai patrui necem vlciſceretur. Tametſi iactatum eſt vulgò, & creditum, eum Moldauiam ſubigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ ſe tuliſſe: & ne vltrò tam potentem hoſtem laceſſere videretur, curaſſe per ſubornatos homines, vt ſibi renunciaretur è Podolia, Turcas infeſto exercitu Moldauiam & Podoliam petere: quod quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quòd induciarum finis iam inſtabat.

Cõradus Maſouiorũ dux iurat in verba regis Polon.

Cùm igitur apparatum belli permagnum feciſſet, & à Conrado Maſouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, ſolenne fidelitatis iuſiurandum accepiſſet, ipſum quidem expeditione bellica tunc inſtante liberauit, auxiliares modò copias vt ſibi mitteret,

Ioannes Tiſenus Magiſter Crucigerorum.

Alexandrum autem magnum ducem Lituanorum, & Ioannem Tiſenum Magiſtrum Crucigerorum Pruſſienſium, qui Martino defuncto ſucceſſerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem o͂em regni Maio menſe ad Leopolim ſibi præſtò eſſe iuſſit:

Legatio regis ad palatinum Valachiæ.

ad Stephanum quoq; palatinum Moldauorum legatos miſit, qui ipſum ad ſocietatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tũ Kyliæ & Bialogrodi recuperandi ſpe inuitarent. Ipſe cũ Sigiſmundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Premiſliæ ſubſtitit aliquandiu, dũ copię conuenirent.

Creslaus Curoſuãcius epiſcopus Vladiſlauienſis.

Ibi eum Creſlaus Curoſuancius, cancellarius, & illo ipſo tempore poſt obitũ Petri Moſſinij, ſine Bni-

nij epiſcopus Vuladiſlauienſis deſignatus, ſuo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab inſtituto reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & ſacerdotem ſacrorum, non belli curam gerere iuſſit. Se vel ſubuculam ſuam crematurum eſſe, ſi eam conſilij ſui conſciam eſſe ſciret. Hinc ſanè nati ſunt, vel confirmati duntaxat ſermones hominum, quibus iactatum eſt poſtea ſeu vero, ſeu falſo rumore vſque ad noſtra tempora, expeditionem illam ſuaſu Callimachi à rege ſuſceptam fuiſſe, quo feroces minus morigeræ ſibi, diuinaque & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ ſpiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet.

Ioannis Alberti tyrannicum dictum & conſiliũ.

Porrò ij, qui in Moldauiam miſſi erant, renunciarunt regi: Exoptatiſſimum id bellum Stephano contra barbarum cùm totius Chriſtiani nominis communem, tum ſuum peculiarem hoſtem accidere: itaque non defuturum eum eſſe commeatu exercitui regio ſuppeditando: quin & vires eum ſuas cum rege coniuncturum eſſe, vbi is ad hoſtium fines & Danubium peruenerit. Nam vt prius id faciat minimè expedire, ne Turcas & ſocios eorum Tranſalpinenſes intempeſtiuè in ſe prouocaret. Verène autem hoc ita exiſtimarit, an cauere ſibi hoc prætextu voluerit, ne à rege circumueniretur, incertum eſt. Iam quidem & ipſe perſenſerat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios ſubmonentibus, contra ſe exercitum illum à Polono rege duci, vt is ſe amoto Sigiſmundum fratrem Moldauiæ præficeret. Sic enim Liblij clàm inter fratres conueniſſe. Quod quidem eo ſtudioſius vulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduerſus regem Polonum irritarent: idque partim quòd moleſtè ferrent, ſecretiori conſilio ſe à regibus excluſos fuiſſe, partim quòd Moldauiam bello illo à ſua clientela prorſus abſtractam iri videbant. Venerat enim vſu ſuperiori tempore aliquoties, vt Moldaui poſteaquam ſemel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in diſſenſione domeſtica de principatu, vel Turcici belli neceſſitate adducti, vel denique, vt eſt dubia gentis fides, Vngarici regis clientelæ denuò ſeſe addicerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obſeruabat, quid conſilij Ioannes Albertus caperet. Quem vbi comperit recenſitis copijs, motisque à Leopoli ſub finem Iunij caſtris, non verſus Cameneciam, quà compendioſior via eſt ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq; ditionem, iter inſtituere, ſed ad Pocnce oram deflectere, ibi magis etiam cœpit ſibi proſpicere: miſitq; tres legatos, viros gentis ſuæ primarios ad regem ſciſcitatum, amicus ne an hoſtis Moldauiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuiſſet poſſe, eum longè maiori compendio & expeditiore via ad fines Turcarum peruenire: ſeq; exercitũ eius & commeatu adiuturum, & vbi hoſtium fines attigiſſet, copijs ſuis aucturum eſſe: ſin ſibi bellum inferret, daturum ſe eſſe operam, vt eum illati pœniteat.

Stephani Palatini reſponſum.

Vngari Stephanum contra Polon. regem incitant.

Moldauorũ defectiones ad Vngaros.

Stephani legati ad regẽ.

Hac tam ſuperba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehendit, & Leopolim aſſeruandos miſit: ipſe non expectatis Lituanorum, Pruſſorum & Maſouorũ auxilijs, cum infeſtis ſignis Moldauiam ingreſſus eſt: & omnibus rebus poſtpoſitis, interiora & caput gentis Sociauiam potiſſimum petiuit, ſperans Moldauos non modò terrore tanti exercitus, verum etiam acerbum Stephani dominatum pertæſos, & alioqui dominos crebrò mutare ſolitos, vltro ad ſe defecturos eſſe. Eoq; captiuos omnes quicunq; à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat.

Legati violati.

Ioannis Alberti conſilium.

Cæterùm cùm Sociauia Stephani præſidio firmata venienti portas clauſiſſet, quaternis caſtris in conſpectu arcis poſitis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus eſt. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuiſſe exiſtimati ſunt, cùm curruum eſſent ferè triginta millia. Ne bombardę quidem noſtris defuère. Sed quantumcunq; ex muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo fimoq; oblitis reficiebant. Itaque cùm in longum duceretur obſidio, Stephanus collecto è ſuis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs inſtituit. Nec tamen in apertum prodibat vſquam è nemoribus, ſed ex inſidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamẽ ferè, impetum faciebat: maiores copias, atq; Tranſyluanorum, Cæculorũ, Tranſalpinenſiũ, Beſſarabum, Turcarũ ac Tartarorũ, quos partim p̃dæ, partim ſubiectionis ſuæ ſpe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam infeſſis vijs, ne commeatus noſtris è Ruſſia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis

Sociauia nequicquã obſeſſa & oppugnata.

Polonicus exercitus.

Stephani Palatini conatus.

Moldauorum fruſtrati noſtri, cùm difficultatem belli circumſpicerent, penuriãq; annonæ & pabuli, vt in tanta multitudine hominum & iumẽtorum, ſentire inciperent, nec Moldaui ad prælij dimicationem venirent, minus alacres eſſe, & fremere in regem: reputare ſecũ ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portenderant: nempe quòd boues ducẽti, qui à Leopoli motis caſtris poſt exercitum agebãtur, ſubita tempeſtate diſiecti erant, nec recolligi omnes potuêre: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu modici fluminis collapſus, merſuſque perijt. His igitur de cauſis miſſionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neque Lituani, neque Maſouij veniebant: Pruſſorum verò Magiſter Tifen Leopoli ægrotus decumbebat: vbi etiam extremum vitæ diem clauſit. Accedebat eò quòd ipſe quoque Stephanus pacem petebat, Vladiſlao rege Vngarorum deprecatore & pacificatore vtens. Nec tamen conſtat, veréne id fecerit, an ſimularit, quo noſtros tantiſper, dum copiæ ſuæ conuenirent, ducetet, & ab oppugnatione Sociauiæ auerteret, quam in extremo diſcrimine verſari didicerat. Miſit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, ſuadens & poſtulans, vt is pacem daret Moldauo, ne deſperatione ſalutis & rerum ſuarum ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorumque vires acceſſione copiarum ſuarum augeret. Tametſi ſuam in eo rem Vngari proceres agere videbantur, quo Stephanum omnia pollicentem cum tota gente ſibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus in illo ſtatu rerum, cùm febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi ab Vngaris legatis paſſus eſt. Et cùm de cõditionibus pacis non conueniret, induciæ conſtitutæ ſunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumque iter in certum diem. Cùm autem cognoniſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere velle, quàm veniſſent, ſiue quòd breuior ea via eſſet in Poloniam, ſiue quòd agri à populationibus intacti faciliorem commeatum exercitui præbituri eſſe viderentur, admonuit regem per internuncios, conſultius eum facturum, ſi eadem via, qua venerat, exercitum reduceret. Non tam planam eſſe illam alteram, quæ ad læuam vergeret, ſed ſyluarum denſitate, & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam. Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in anguſtijs negocium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quòd homo vafer & infidus ſibi ſuiſq; hoc conſilio proſpicere putabatur, vt integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum eſt quà placuerat, nullo ordine: nec abſtinebant noſtri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis caſtris ad Bucouinam peruẽtum eſt. Sylua eſt fagina dẽſa duûm miliarium ſpacio lata, Bucouinam ab arborum genere vocant, anguſtam habens & præruptam inter aſpera ſaxa monteſq; viam. Quam cùm vna die cunctæ copiæ tranſire non poſſe viderentur, ad introitum eius rex caſtra metatus ſubſtitit. Ac maiores quidem Poloni cũ impedimentis ſuis præire iuſſi, ſyluam ſine vllo impedimento emenſi ſunt. Altera die rex præmiſſis bombardis & curribus, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſecutus eſt, carpento vectus propter aduerſam valetudinem. Ponè ſequebãtur minores Poloni cum Ruſſis incompoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuri. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad mediũ ſyluæ impedimenta regia peruenerant, cũ ecce agreſtes Valachi pedites vndiq; ex inſidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderãt, arboribus, viam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferẽdam ſuis opem poſſent. Nec mora ipſe Stephanus cum validis equitũ peditumq; copijs improuiſus adeſt; & ingenti cum clamore extremum noſtrorum agmẽ à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur noſtri re inopinata perturbati: & expediũt quidẽm arma & vim hoſtiũ certatim pro ſe quiſq; animoſè ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur: nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ latè reſonantes magis etiam ſonorum atq; terribilem reddebant. Ad extremum vrgente hoſte noſtri in caſtra ſua, à quibus non procul abſceſſerant, ſeſe recepêre. Ibi quoque premente hoſte conſtipati & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant: deſperatáq; ſalute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis vociferatione implorabãt. Hoc acrius inſtabãt hoſtes: donec rex cognito ſuorũ periculo, aulicũ equitatũ ſuum armis viriſq; florentẽ ſuppetias ire laborantibus iuſſit.

Poloniens exercitus detrectat bellum.

Oſtenta cladis.

Tifen Magiſter Crucigerorum Leopolis moritur.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Ioannis Alberti aduerſa valetudo.

Induciæ cũ Stephano.

Moldaui feri & indomiti.

Bucouina ſylua.

Polonorum clades apud Bucouinam ſyluam.

Qui

Qui cùm nihil ſibi reliquum ad celeritatem diligentiamq; recurrendi feciſſet, ſyluam egreſſus, tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hoſtem in ſe conuertit. Inſtauratur prælium. Interim ij, qui in caſtra compulſi in extremo periculo fuerunt, ſpacium nacti, qua quiſq; poterat elapſi, relictis impedimentis trepidè per ſyluam ad primum agmen euasêre: quò rex quoque iam perueneerat. Nec diu ſuſtinuêre Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulſi diſiectiq; terga dedêre. Noſtri ſummotis fortiter, nec ſine ſtrage hoſtibus, abſq; vllo impedimentô cœptum iter per ſyluam peregerunt, victoresq; ad regia caſtra peruenerunt. Poſtero die rex cum toto exercitu in iiſdem ſtatiuis mâſit, expectâs, ſi quis fortè de ſuis in ſylua delituiſſet, vel aberraſſet. Recognitis copijs, complures de nobilitate Polonica & Ruſſica deſiderati ſunt, partim cæſi, partim capti. Et Stephanus quidē pluſq̄ barbarica crudelitate vſus, quotquot in poteſtatē ſuam redegerat, oēs incōſpectu ſuo trucidari iuſſit: quos aūt Turcæ aut Tattari cœperant, in ſeruitutem abegerunt. E quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij aliquanto poſt poſtliminio reuerſi ſunt. De Odrouanzo palatini Ruſſiæ filio dubitatum eſt à pleriſq;, etiam dum vixit. Poſt decimum octauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, vt creditum eſt, lætitia geſtiente receptus, & ad poſſeſſionem paternorum bonorum admiſſus, ignauam ac degenerem vitam deinceps crapula & compotationibus aſſiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis vero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebât, ſimilis. Compoſito deinde agmine noſtri motis à Bucouina caſtris progreſſi ſunt, pridiano periculo admoniti. Nec ſanè quieuerunt hoſtes, qui in opportunis locis carptim eos laceſſerent, vexarentque, non modò pabulantes & adaquantes, verùm etiam in caſtris quieſcentes. Nocte quadam obſeruato venti vehementioris flatu herbas arentes cum frutetis haud procul à caſtris ſuccenderunt. Coorta flamma vento impellente magis ac magis caſtris propinquabat, affeciſſetque noſtros grandi incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas caſtris herbas deſecuiſſent & ſummouiſſent, atque ita ignem adrepentem ſtitiſſent. Semper tamen plus incommodi ipſi accipiebant Valachi, quàm inferebant, præterquam

Stephani crudelitas.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.

Odrouanzus ſubdititius.

Moldaui infeſtant Polonicum exercitum.

quòd ſexcentos equites Maſouios ad internecionem penè deleuerunt. Tunc primùm ij veniebant à Conrado duce ex fœdere in auxilium regi miſſi. Quod vbi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos miſit, priuſquam cum rege ſeſe coniungerent. Apud Sepnicium vicum in eos impetum fecerunt hoſtes. Nec Maſonij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum eſt acerrimè: ſed prævalente hoſtium multitudine circumuenti Maſouij, & concidi ſunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium cum omnibus copijs ſuis inſedit, vt noſtros tranſitu prohiberet. Quò cùm perueniſſent noſtri, commiſſa pugna dimicatum eſt vtrinque totis viribus. Sed virtute Polonorum repulſi, & non contemnenda ſtrage affecti hoſtes, in auia nemora ſeſe abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cùm minus commodè valeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo ſtatiua habuit: per quos dies noſtri longè lateque quoquouerſus prædas egerunt. Interea rumor caſtra peruaſit, ingentes hoſtium copias aduentare, regemq; clàm deſerto exercitu ſubducere ſeſe velle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur, & raptim ſarcinas componebant, equorumque dorſis alligabant, turpem fugam relictis curribus & impedimentis cæteris parantes. Nox inſtabat, omnia formidabiliora perturbatis reddi tura, tectaque ignauiam ad fugam ſpectantium. Itaque neceſſe habuit rex; quamuis æger & languens, & ipſe hominum conſpectui ſeſe repræſentare; & Sigiſmundum fratrem circum primores mittere, falſum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigiſmundus impigrè fecit, totam illam noctem accenſis funalibus caſtra obequitans, & cùm obuios quoſque benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita ſedatus tamen eſt tumultus, repreſſaque fuga. Sequenti die cùm caſtra iam rex mouere vellet, ſuperuenerunt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexandro magno duce eius gentis miſſi: regemq; & exercitum omnem ſpe meliore & lætitia impleuerunt. Quid aūt cauſæ fuerit, cur ipſe Alexander cū fratre, ſicuti cōuenerat, ſocia arma non cōiunxerit, aut equi-

Maſouij cæſi à Valachis.

Prutus fl.

Rumor tumultu complet caſtra regia.

Sigiſmundi diligentia.

Lituanorum aduentus.

equitarum illum auxiliarem duntaxat tempori non miſerit, diuinare non eſt neceſſe. Ipſe quidem cum exercitu valido apud Bratiſlauiam arcem ad Bogũ flumen per omñe illud tẽpus belli Valachici hæſit, arcẽ inſtaurans & muniens.

Bratiſlauia inſtaurata.

Petiuerunt autem à rege Lituani, vt ſe in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: ſed ille non permiſit, aduerſam valetudinem ſuam cauſatus, propter quam maturare reditum cogeretur. Cumq; Sniatinum copias reduxiſſet, tranſmiſſo Neſtro amne dimiſit exercitum: ipſe Leopolim lento itinere vectus, tantiſper ibi acquieuit, donec morbo liberatus eſt. Inde poſtea Cracouiam reuerſus, quaſi rem bene geſſiſſet, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impenſius indulſit. Ferturq; quodam tempore cũ noctu in vrbe vno aut altero fortaſſis miniſtro comitatus abſq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidiſſet, exorto temerè iurgio vulnus accepiſſe: ex quo laborauerit aliquandiu, ita vt immemor conditionis ac dignitatis ſuæ, plaga illa non ſine dolore & rubore officij ſui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis vtilium rerum ſuis quicquam prouidit, negligens acceptę in Moldauia ignominiæ, cladiſque: nec memor, quòd Stephanum animoſum & ferocem hominem irritaſſet. Quæ res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atq; Ruſſis deinceps cauſa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipſo iniuriam, bellumq; ſibi immeritò illatum vlciſci ſatagens, primo vere inſequentis anni cum expeditis ſuorum Valachorum, Turcarumq;, ac Tattarorum copijs in Podoliam & Ruſſiam inuaſit: & prætergreſſus Leopolim arcem vrbemq; munitam, ad Canciugam oppidum, & Viſlocnm amnem longè lateq; populabundus excurrit, & ingentem toti Poloniæ terrorem incuſſit, nemine ad arcendum hoſtem neq; parato, neq; animato: ſed cunctis ad fugam ſpectantibus, & non modò in munitiones, verùm etiam in auios montes atq; ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales vtriuſq; ſexus, & omnis ætatis atq; ordinis à perſcrutantibus cunctâ hoſtibus & fugientium veſtigia perſequentibus extracti, in miſerabilem ſeruitutem abducti ac diſtracti ſunt, ita vt Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia Ruſticis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta eſſe tunc feruntur cum innumerabili gregum, armentorum, & omnis generis præda. Premiſlia, Radimnum, Iaroſlauia, Præuorſcum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilibus pagis direpta & incenſa. Vnum operæprecium tunc à noſtris factum eſt, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septẽtrionali turribus, propugnaculis, pinnis, vallo, foſſaq;, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificentior effecta eſt, ſubmotis etiam lõgius pleriſq; ſuburbanis ædificijs, quæ mœnibus vrbis è propinquo imminebant. Neq; verò hic tunc Ruſſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tattari præda apud Tauricam depoſita, menſe Iulio iterum immani excurſione eaſdem regiones diuexarunt. Quibus incommodis & conuicijs hominũ rex motus, nobilitate omni Polona arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter ſibi præſtò eſſe iuſſa, ipſe Cracouia relicta eòdem ſeſe contulit. Sigiſmundus enim frater in Vngariam ad Vladiſlaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt noſtri, hoſtes præda onuſti ad ſua ſe recepêre. Quo cognito noſtri quoq; dilapſi ſunt, cum non multo minore quàm hoſtes damno & incommodo Sendomirienſem tractum affeciſſent, præter quòd abigendis tamen ac trucidãdis hominibus abſtinuêre. Rex quoque Cracouiam redijt. Per quod tempus ad Caziniriam apud Iudæos vitulus biceps natus eſſe memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda verò in medio dorſi exiſtente, ac duobus tantùm pedib⁹ à dextro latere pminẽtibus. Mali portentum id eſſe creditũ eſt. Nec ita multo pòſt ſub finem Nouemb. ſeptuaginta millia Turcarum per Valachiam in Ruſſiam ſeſe effuderunt, omnem eã oram, quæ ad Neſtrum & circum Haliciam, Zidaciouiam, Drohobiciam & Samboriam eſt, ferro & igni vaſtantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum vllum ſibi ſtatuiſſent, nemine ſeſe ipſis obijciente, niſi cœlitùs Deo, ſicut creditum eſt, miſerante populum ſuum repreſſi, atq; adeò oppreſſi eſſent. De repentè enim intenſum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, vt circumſepti vndiq; Turcæ neq; regredi poſſent. Et inſolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumẽtis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis pleriſq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoque ſupra quadraginta millia alſiſſe & obriguiſſe memorantur. Multi reperti po-

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Ioannis Alberti periculum nocturnum.

Valachi Ruſſiã populant.

ann. 1498.

Canciuga opp.

Viſlocus fl.

Captiuorum ingens numerus.

Oppida incenſa.

Cracouia munitio.

Ruſſia à Tattaris vaſtata.

Sigiſmundus in Vngariã profect⁹.

Poloni ſua populant.

Portentum.

Turcæ Ruſſiam vaſtantes hyberna tempeſtate deleti.

poſtea, qui interfectis equis in vteros eorum exenteratos calentes etiamtum ſeſe illatebrauerant, ſed nullo operæprecio. Statim enim calor artus vita & ſanguine deſtitutos deſerebat. Reliqui cùm ſeſe vtcunque tamen explicaſſent, & in Moldauiam euaſiſſent, à Stephano palatino & Valachis Polonorum in ſequentinm habitum mentitis, & locorum opportunitate vtentibus, diuexati & contrucidati ſunt, ita vt vix decem millia Iſtro tranſmiſſo ſalua euaſerint. In religionem hæc res ceſſit Turcis, ita vt ſibi perſuaderent, gentem Polonam atque Ruſſam diuinitùs defendi & vindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello ſibi laceſſendam & infeſtandam eſſe exiſtimarunt. At reges Polonus & Vngarus, & Lituanorum dux Alexander domeſticis periculis admoniti, quo munitiores eſſent in poſterū contra vim tam potentis hoſtis, miſſis inter ſe vltro citroque legatis fœdus inter ſe icerunt, quo cautum eſt de auxilijs mutuis & ſocietate cōtra Turcas, & alios quoſuis hoſtes, qui ipſorum alicui fœderati nō eſſent: de periculis imminentibus vt ſe inuicē præmonerent. Neque vnus quiſpiam cæteris incōnſultis cum Turcis pacem faceret, bellumúe gereret. Qui contra feciſſet, ei ne deberentur auxilia: Moldauus vt in clientela Vngarorum eſſet: Tranſalpinenſi palatino contra Turcas fœderati ne deeſſent: de alijs conditionibus fœderis, ipſi inter ſe principes congreſſi conſtituerent: de priuatorum autem controuerſijs dirimēdijs cōſiliarios ſuos quiſque delegarent. Hæc ita tunc conuenē-
1499.ann. re anno poſt Chriſtum natum 1499. Videtur autem & ſimultas, ſiue adeo diſſidium gliſcens inter eoſdē fratres tunc fuiſſe compoſitum: cuius cauſam non comperio. Ac ne diſſidium quidem Vapouius memorat. Siue autem de hereditate paterna id extitit, ſiue quòd in bello Moldauico Alexander quidem præter fœderis perpetui legem promiſſum q; ſuum Ioanni Alberto defuit, Vladiſlaus verò fauiſſe etiam Moldauis viſus eſt: extat ſanè in archiuo Cracouienſi mandatum Vladiſlai, quo is poteſtatem fecit legatis ſuis redintegrandæ ſuo nomine cū Ioanne Alberto concordiæ. Vnde rectè colligitur, diruptā eam fuiſſe. Extat & renouatio pactorū inter Polonos & Lituanos, tam per ipſos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac

Pactorum inter Polonos & Lituanos renouatio ac declaratio.

magni ducis: nempe vt neutri alteris non vocatis principem ſibi eligerent & crearent. Quod quorſum attinebat fieri tunc, niſi controuerſia & offenſio quædam inter principes ac populos interueniſſet? Sigiſmūdo verò quarto fratri Vuladiſlaus Glogouienſem & Opauienſem ditiones in Sileſia conceſſit iiſdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius conceſſerat, & inferiori ſuperiorique Sileſiæ eum præfecit. Vbi preclaram is operam ſubiectis & vicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem pòſt etiam inferioris Luſaciæ Marchionatum idem Vuladiſlaus ipſi adiecit, & portionem ſuam paternæ hæreditatis donauit. Cum Stephano quoq; palatino Moldanorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta eſt: fœdūſq; ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigiſmūdi ducum nomine: quo profeſſus eſt Stephanus, omnem culpam & iniurias a rege ſibi clementer condonatas, ac dominatum Moldauiæ relictum eſſe: & contrà quoſuis hoſtes totis viribus ſemper præſtò ſe ipſi futurum eſſe promiſit. Cautum eſt etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris reciperentur: Palatino autem ipſi ſi exulare contingeret, vt tutus pateret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde diſceſſus, auxiliaq; darentur, recuperarē ſuā cupienti: ipſe autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præſtò vt eſſet: aut ſi non poſſet per ſe ipſe, filium cum copijs mitteret: Turcis verò contra ipſos ne opitularetur, niſi extrema vi adactus. Cæterùm ipſe contra eos à fœderatis defenderetur: de hoſtibus & periculis præmonerent ſe inuicem principes. De iniurijs mutuis ſubditorum, & controuerſijs, Camenecenſis, Cernechouienſis, & Chocimenſis præfecti ſimul cognoſcerent: de grauioribus verò controuerſijs inter ipſos præfectos, iudices à principibus delegarentur: cōmercia vtrobiq; vt eſſent libera. Hæc ita, vt tunc conuenêre, literis mandata, extat in Archiuo arcis Cracouienſis. Quin & Ioannes Moſchorū dux de pace, amicitia & ſocietate tunc ad regē Polonum miſiſſe & impetraſſe, à Vapouio memoratur. Quid autem in eo ſpectarit, tanto ſpacio terrarum diſiunctis Polonia & Moſchouia, non intelligo. Nec multo pòſt ipſe etiā Turcarū imperator Baiazetes, cū de confœderatione tot ac tantorum principum cognouiſſet, inſignem legationem ad Ioannem Albertum regem de pace vel inducijs

Sigiſmundus dux Glogouiæ & Opauiæ, & vtriuſque Sileſiæ præfectus, & Marchio Luſaciæ.

Sigiſmundus Latrocinia ſuſtulit è Sileſia.

Stephani palatini cū Polonis & Lituanis fœdus.

Moſchorum dux Ioannes amicitiam & ſocietatē iungit cum rege Polon.

Baiazetes Turcarum imperator de pace ad Ioannem Albertum miſit.

 proro-

prorogandis miſit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne pluribus ac diuerſis bellis eodem tempore implicaretur.

Turcarum bellum cum Venetis.

Nam Venetos bello terra mariq; adortus erat: & claſſe quidem Aegæum & Ionium mare & Peloponneſum, quæ in ditione eorum erat, infeſtauit. Venetiſq; nuſquam pugnæ copiam facientibus Methonam, Iuncum & Coronam vrbes obſeſſas, & oppugnatas aliquandiu per vim ademit. Terreſtri autem itinere ad octo millia equitum in ditionem eorum immiſit. Qui cùm ſecundum mare per Iſtriam & Forum Iulij populabundi in Venetiam procurriſſent, omnem eam oram, quæ eſt circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruiſium ſiue Taurifium, crudeliter vaſtarūt: & præter agreſtes eius oræ plurimos Venetos nobiles meſſis & vindemiæ gratia ruſticantes, multos itē Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Pruſſoſq; vtriuſq; ſexus religionis ergò

Iubilæum anno 1500. ann.

Romam ad Iubileum à Pontifice max. in ſequētem annum edictum illàc proficiſcentes exceperunt, & in miſerabilem ſeruitutem, nullo accepto incommodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete petierūt, & ad ſpacium centum annorum & vnius diei certis conditionibus impetrarunt. Sed id poſterius actum eſt. Tunc autem dubio adhuc euentu belli, cùm non ignoraret Baiazetes Venetos rerū ſuarum ſatagere, & cùm ab iis, tum à cæteris Chriſtianis principibus, atq; etiam à Pontif. max. regem Polonum & Maximilianum Cæſarem contra ſe concitati, conſilio & comitate, miſſa ad Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum ſibi eſſe duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio reſponſum regis Poloni expectauit. Neque enim explicabat is, quid faceret: ꝓpterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipſe vltrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli, iac domeſticas quaſdam difficultates, & præſertim inopiam ærarij, & res Pruſſicas, de quibus mox dicemus, ſecum expendebat. Nec ignorabat, conſultaſſe quidem Germanos cum Cæſare in comitijs Vormacienſibus de bello contra eundem hoſtem ſuſcipiendo: ſed eorū

Maximilianus bellum cū Helnetijs.

conatus domi conflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus præpediri. Atdebat enim tunc bellis inteſtinis iuxtà

Italici motus.

atque externis vniuerſa Italia: Pōtifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenſes, Genuenſes variè inter ſe belligerabantur, & externa auxilia circumſpiciebāt.

Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.

Galli Hiſpanos regno Neapolitano, Ludouicum verò Sphortiam, quē Cęſar, filio fratris eius Ioanne Galeatio ſummoto, ducē appellarat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autē & ſocijs eius Maximilianus Cæſar in auxilium euocabatur. Hæc tunc ſecum reputabat Ioānes Albertus: & verò gemina Tauricanorū Tattarorum incurſione diſtractus, conſultandi cum proceribus ſpacium non habuit.

Tattari Ruſſiam & Poloniam vaſtant.

Tattari enim ſub tēpus meſſis hibernarum frugum magno impetu per Volyniam effuſi in Ruſſiam & Poloniam circum Belſum, Craſniſtauiam, Turobinum, Craſnicū & Lublinum vſq; ad Viſtulam immaniter omnia vaſtabant, ꝓdas agentes, & in imbecillam ſenum puerorumq; ętatē ferro, in tecta autem igni ſæuiētes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu ſuo & voluntatijs tumultuatiè coadunata, ad hoſtem contēdit. Sed cùm eum ꝓda onuſtum raptim ab euntē aſſequi non poſſe videretur, Cracouiam Auguſto menſe rediit. Quo tēpore ſuperuenit Caſpar Callienſis epiſcopus

Legatio Pontificia ad regem Polon.

legatus Alexandri ſexti eius nominis pont. max. ad Turcicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, ꝗ Crucis ſeu Cruciatam vocant, facultatē ad id bellum ipſi pariter & Vngaro regi, ſimulq; Iubilæum, & poteſtatem decimæ de cunctis eccleſiaſticis redditibus in ſuo vtriuſq; regno in ſubſidium eiuſdē belli exigendæ afferens. Tardius autem is venit, ꝙ prius in Vngariam cum ijſdem mandatis diuertiſſet.

Decima negata regi.

Ac decima quidem à noſtratibus epiſcopis & collegijs ſacris negata, ſed vſitata contributio pro ea decreta eſt, quæ tunc ad tria

Contributionis eccleſiaſticæ ſumma Iubilæi pecuniæ ſumma.

millia florenorū vix peruenit: Iubilæus verò ꝓmulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit.

Tattarorum altera excurſio.

Nec ita multo pòſt Tattari præda depoſita, electi eius dulcedine menſe Septēbri reuerſi ſunt: effuſiuſq; etiam non modò eaſdem oras, ſed Ruſſiæ quoq; Auſtralis & Lituaniæ partem depopulati ſunt: ac circum Landiſhutam, Lezeiſcum, Zauichoſtū, Opatouiam, & Breſte Lituanicum prædis actis, nulloq; accepto incommodo, ingentem hominum, pecudum, & iumentorū vim abegerunt: quę eo maior & opulentior fuit, ꝙ intacta aliquādiu ea loca ab ipſorum incurſionibus fuiſſent. Erant in Ruſſia nonnullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro

Petrus Myſcouius.

Myſcouio præfecto Leopolienſi, publico ſtipendio quòd è tributo agrario ceu reuiſiarioq;, & cenſu oppidorum collatum

tum erat, merentes: quæ locis opportunis vel à tergo abeuntẽ hoſtem carpere ac differre, quoad rex cũ maioribus copiis conſequeretur, potuiſſe videbãtur. Sed nuſquam ex hoſti ſeſe oſtentarunt. Rex quidem cũ paucis equitibus, quos raptim ad manũ habere potuit, egreſſus Cracouia, milites Cruce ſignatos à Callienſi epiſcopo, qui nondum diſceſſerat, ſubſequi ſe iuſſit. Verùm ij pòſt diſceſſum regiũ correptis armis bacchantium in morẽ ducibus religioſis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorũ domicilia Cazimiriæ impetum fecêre, & fortunas eorum diripuêre, & viginti plus minus Iudæos trucidauêre. Inde cũ ſub ſignis per pontẽ Cracouiam tenderent, clauſis portis vrbis excluſi, regẽ ſecuti ſunt. Ne tũc quidẽ operæprecium vllum aduerſus Tattaros factum. Rex enim vbi exceſſiſſe cum præda hoſtes cognouit, ipſe quoque è Ruſſia inglorius Cracouiam ſe recepit. Inſigni calamitate & vaſtitate tunc illæ barbarorum excurſiones Ruſſiam & Poloniam affecêre. Portenderat autem hæc mala cometa, decẽ & octo diebus ante primam Tattarorũ incurſionem conſpectus. Quin & arcis Cracouienſis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomẽ habet, paulo ante fortuito incẽdio conflagrarat. Et fuit ſanè æſtas illa tam calida & arida, vt ad medium Iunij fruges in Polonia paſſim demeterentur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna vſa eſt. Etenim Ioãnes magnus dux Moſchorum, quis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorũ in matrimoniũ collocaſſet, augẽdi tamẽ imperij cupidior, quàm fœderum obſeruantior, Ruſſiæ totius dominatũ Berezina flumine tenus auito & proauito quodam, vt videri volebat, iure à genero repetebat, elatus acceſſione earum ditionum, quas Cazimiro regnãte à Lituanis partim bello, partim defectione Ruſſorum abalienarat. Coadunato igitur ingenti exercitu, cùm alia q̃dam territoria, per deditionem acceptis magis, quàm expugnatis eorum munitionibus, in poteſtatem ſuam redegit, tũ Smolenſcenſem oram vaſtauit. Alexander cùm neq; virium, neq; animorũ ſatis contra tam potentẽ hoſtem in ſuis eſſe animaduerteret, miſſo Poſnaniam theſaurario cum pecunia, non contemnendas equitũ & peditũ copias è Polonis, Sileſijs, Boemis & Morauis mercede conductis conſcripſit, eisq; Ioannem Polacum præfecit. Quæ cùm ſub finem autumni demùm, pluuijs increbeſcentibus & frigore geluq; iam inualeſcente ad Smolenſciorum fines perueniſſent, nec hoſtem ibi reperiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſſæ, Lituania hoſtilem ferè in modũ diuexata exceſſerunt. Sigiſmundus Herberſteinus, Slauus genere, vir plurimarum rerũ & regionum in obeundis legationibus peritiſſimus, ac diligentiſſimus indagator, cùm paucis annis pòſt, legatus à Maximiliano Cæſare ad Baſilium principem Ioannis huius, de quo nunc ſcribimus, filium in Moſchouiam penetraſſet, paulò aliter hæc in Cõmentarijs rerum Moſchouiticarum memorię prodidit, Moſchorũ, vt videtur, ſermone cõperta. Memorat is, Moſchum iniuria generi cõmotum, quòd is filię ſuę Helenę Ruſſici ritus delubrum in arce Vilnenſi, quemadmodũ conuenerat in pactis ſponſalibus, non extruxiſſet, tres exercitus tribus diuerſis locis in ditionem eius immiſiſſe. Lituanos verò, cùm vni ex his duce Conſtantino Oſtrogio Ruſſo occurriſſent, commiſſo ad Vedroſſum amnẽ prælio in inſidias præcipitatos diſſipatosq; eſſe, ac ducem exercitus & cõplures de primoribus Lituanis captos, & in tetro carcere aliquãdiu aſſeruatos: Drohobuſſum, Toropezum, & Bielam arces à Ruſſis hoſti deditas: Branſcũ quoq;, palatino eius loci ſortè fortuna à Tattaris Caſanẽſibus, qui Moſcho militabant, excepto, in poteſtatem redactum: ad extremum duos duces Seuerienſium Baſilios patruelei, qui magno Lituanorũ duci ad illud vſq; tempus paruiſſent, Moſcho ſe & ſua dediſiſſe. Alexandrum deinde captiuis tantùm ex pacto receptis, cum ſocero pacem feciſſe. Hæc ille, non vno, vt videtur, anno acta, aliud agens, non habuit neceſſe tẽporibus diſtinguere, ac diligentius omnia perſequi. Non abhorret autẽ à vero, Alexandrũ ſuas hoſtileſq́ue vires metiẽtem, vel aduerſo prœlio duntaxat admonitũ, mercenarium militem conduxiſſe: & hoſtibus ad ſua reuerſis, inſtante hyemę ad gerendũ bellũ inepta dimiſiſſe. Vapouius quidẽ & Mathias Miechouienſis, illius tẽporis ſcriptores, ita, quemadmodum nos memorauimus, de hoc mercenario milite, ſcriptum reliquerunt. Sic tunc Lituania diuexata eſt. At Ioannes Albertus rex in Pruſſiam iter & expeditionem parabat, quo ordinem Teuthonicorum Crucigerorum cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina matre poſtulante, Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tifeno Leopoli mortuo in magiſtratu ſuffectus

Iudæorum bona direpta à cruce ſignatis militibus.

Cometa.

Cracouienſis arcis incendium.

Meſſis præmatura.

Helena Moſcha Alexãdri ducis Lituani vxor.

Moſchus Lituanis bellũ infert.

Smolenſcenſis ager vaſtatus.

Lituania à mercenarijs militibus vexata.

Sigiſmũdus Herberſteinus.

Lituani à Moſchis victi.

Vedroſſus fl.

Cõſtantinus Oſtrogius dux captus.

Munitiones à Moſchis in poteſtatem redactæ.

Seuerienſium deditio.

Pax cum Moſcho.

Fridericus Magiſter Cruciferorũ detrectat iurandũ.

ctus eſſet, detrectabat is tamen iurare in verba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligenter expenſis rex cùm comitia Petricouiam ad initium ſequẽtis anni edixiſſet, de ſententia ampliſſimi conſilij inducias quinq; annorum Baiazeti cõceſſit, legationemq́; eius magnificè donatam tandem dimiſit.

1501. ann. Comitia Petricouiæ. Induciæ quinquennes cum Turca.

Venerant ad eadem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmatis principis Tattarorum Zauolgenſium. Ac illi quidem Eliam Petri qui ante Stephanũ palatinus fuit, filium proſugum ex fœdere depoſcebãt: quòd is affectare domi natum diceretur: Tattari verò nunciabant, principem ſuum legatione regis & Alexandri magni ducis Lituanorũ euocatum contra Mahometkereium Præcopenſium ſiue Tauricanorũ principem adeſſe cum centum millibus equitum: traiectisq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs non ſine magno labore, apud Mæotim paludem primùm conſediſſe: deinde longius progreſſum ad Boryſthenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos, vt inter ſe icto fœdere, & iunctis viribus cõmunem hoſtẽ adoriretur.

Valachica legatio.

Tattarica legatio.

His actæ gratiæ, fœduſq; ictũ multa ceremonia, & iureiurando interpoſito: quod quidem Tattari more ſuo dederunt, aqua ſtrictis frameis infuſa & ſorpta, mala imprecantes ei, qui fœdus violaſſet. Miſſa principi à rege munera, & inita belli ſocietas. Sed dum noſtri atque Lituani moras nectunt, Mahometkercius coactis magnis copijs cùm nõ multum Sachmati viribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, vltrò hoſti obuiam iuit. Commiſſo acri & cruento prælio victus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus eſt. Nec noſtri poſtea victorem ſocium iuuandum ſibi eſſe duxerunt, ſiue quòd ipſe per ſe id bellum confecturus eſſe videbatur, ſiue vt barbari ipſi ſeſe mutuò ancipiti bello conficerent, vel debilitarent propterea quòd ne ſocijs quidẽ ipſis barbaris fides habenda eſſe videretur.

Fœdus regis Polon. cum Tattaris. Tattarorum iuſiurandum.

Tattarorum inter ipſos bellum. Tauricani Tattari victi.

De Stephani autem poſtulatis cùm aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem inſontem & ſupplicem, dirum & immane videbatur: ſeruare autem æmulum infidi ſocij, quem is metuere & cauere neceſſe haberet, non inutile quidem Polonis erat, ſed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus eſſe putabatur, atque adeò legati id minabantur. Nolebat autem rex ad Pruſſiam ſpectans illum à tergo inimicum relinquere. His ita diſputatis, deditus quidem non eſt Petrus, verùm capitè plexus inſpectantibus legatis. Et ne iniuſtè id factum eſſe exiſtimaretur, vulgatum eſt, crimen falſi in literis regijs eum commiſiſſe.

Petrus profugus capite plexus.

Dimiſſis legatis, & conuentu ſoluto, rex cùm nonnihil temporis apparatui belli Cracouiæ dediſſet, poſt medium Aprilem in Pruſſiam contendit. Toruniam cùm perueniſſet, ad Fridericum Magiſtrũ legatos miſit hortatum, vt is ſua ſponte officiũ faceret potius, quàm Polonorum vim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, ſed varijs excuſationibus rẽ extrahebat, quo ſe interim Maximiliani Cæſaris, & aliorum Germanorum principum omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium auxilijs confirmaret.

Legatio regis ad Magiſtrum Cruciferorum.

Dum eunt redeuntq́ue legati, Ioannes Albertus rex apoplexia vitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in baſilica arcis honorificè ſepultum eſt, matre funus proſequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus ſtatura proceriore, colore ſubfuſco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarũ & præſertim hiſtoriæ ſtudioſus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non vulgari: aulicum comitatum nõ infra mille ſexcentos equites alere ſolitus: in venerem procliuior, cœlebs tamen extinctus eſt, cùm ferè nouẽ annos regnaſſet.

Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

ALEXANDER REX.

IVSTIS funebribus Ioanni Alberto perſolutis, itum eſt Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiſcopo Gneſnenſi, qui idem epiſcopus Cracouienſis, & presbyter Cardinalis erat, indicta.

Comitia Petricouiæ.

Conſultatumq́ue aliquandiu variantibus procerum ſententijs, & ſtudijs in reliquos Cazimiri filios diuiſis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladiſlaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, & maiore vi cõiunctis trium populorum viribus contra barbaros Turcas ac Tattaros, & quoſuis alios hoſtes defenſurum eſſe dicerent. Et præmiſerant iam ij priuato conſilio, Petro Cmitha marſalco regni authore, Petrum Myſcouium palatinum Lencicienſem, & Nicolaum

De rege creando varia ſententia.

Petrus Cmitha marſalcus regni.

um Vuroblonium canonicum Cracouienſem ad ipſum,qui ſtudia ſua ipſi deferrent,& ad ſuſcipiendum regnum eum inuitarent. Alij verò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed vicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnum ducem Lituanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos,qui Vuladiſlao ſtudebant:oſtendebantque, neque Vuladiſlai prioris, neque Ludouici tempore expediuiſſe Polonis,eundem cum Vngaris regem habere. *Non expedire eundem eſſe Vngar. & Polon. regem.* Negociosum eſſe in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter vicinos Turcas, ita vt rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſſit: Polonis item præſenti rege opus eſſe,magniſque incommodis atque cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam. Contrà, Lituaniam perpetuò fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam,& quaſi in vnum reipublicæ corpus redactam, ab ea diſiungi,& quaſi amputari prorſus inutile eſſe. *Lituanorũ coniunctio cum Polon. vtrique vtilis.* Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorũ viribus attuliſſe. Et quemadmodum ij ſine Polonis nihil præclari vnquam geſſiſſent, gerantve, ſic à Polonis quoque,ſicubi Lituani abfuiſſent, non magnum operæpretium factum eſſe, ex quo ij ſeſe cum ipſis coniunxiſſent: Vel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe. Commodùm autem Lituani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis, Ioannes Zabrezinius princeps marſalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis,ac totius ſenatus Lituanici ad eligendum cum Polonis ſecũdum præſcriptum fœderis regem, & iurandum in verba eius,confirmandumque & renouandum antiqua fœdera. *Lituanica legatio ad comitia Polonorum.* *Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.* Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſatunt, rumoremque ſparſerunt, Alexandrum cum exercitu aduentare:& publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro conſentientibus proceribus Lituanis conſignatam exhibuerunt. Extat vtrumque diploma, ſimul & mandata ipſius Alexandri, & vigintiquinque procerum Lituanorum in archiuo regio Cracouienſi. Adhibita eſt autem in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum: nempe quòd è Polonis & Lituanis vnus deinceps debet eſſe populus ſub vno rege: rex autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium vnum ſit ambobus populis, & ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus:moneta par atque ſimilis: fœdera antiquitùs ab vtriſque icta, ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magiſtratus, ſenatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurenr in verba regis non ſemel tantùm, ſed quoties à conſiliatiis Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ vtriuſque populi ſimul & eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo vtrobique exerceantur:nulla verò vtrinque occaſio dirimendæ coniunctionis captetur. His igitur actis & conſtitutis Alexander rex renunciarus eſt, *Alexander rex creatus.* miſſiſque ad eum Breſte oratores principes ſenatus, Andreas Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Ioannes Lubrantius epiſcopus Poſnanienſis, Andreas Samotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tatnouius, cognomento Sramus Lublinenſis palatini, iuſiurandum ab eo & proceribus Lituanis de ſeruandis pactis conuentis exegerunt, & regnum ei detulerunt. *Polonorum legatio ad Alexandrũ.* *Iuramentũ Alexandri regis electi.* Nec longa mora interpoſita,maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus,ſuſcipiendi diadematis gratia. Verebatur enim,ne quid Vuladiſlaus frater fautorum ſuorum conſilio moliretur. Ac di miſerat quidem Vuladiſlaus nuncios cum literis ad pleroſq; principes Chriſtianos de oblato ſibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorum ſuperius mentionem fecimus. Sed eos nuncios celeriter reuocauit, cùm accepiſſet, Alexandrum fratrem regem à Polonis creatum eſſe:factumque moderatè tulit. Collaudauit etiam Polonos,quòd Lituanos, gentem magnam & bellicoſam denuò ſibi adiunxiſſent. *Vuladiſlai modeſtia.* Dum autem præſtitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgẽſium Tattarorum principis. Quæ introducta in ſenatum,adorato de more gentis rege,incuſauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cùm ij Sachmatem cum ingentibus copiis tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Taurricanos Tattaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarentur cum eo ſe coniungere, & communem hoſtem non tam viribus ſuis, quàm natura loci, & peninſulæ latibulis fidentem adoriri: paterenturque ſocios & amicos *Tattarorum Zauolgenſium legatio ad Poloniæ regem.*

vaſtis & incultis locis hærentes hyber-
ni cœli inclementia, pabuli & cõmeatus
inopia, & fame vnà cum equis confici.
„ Verendum eſſe, vt Tattari, gens alioquì
„ ferox, nec ſatis morigera ſuis principi-
„ bus, mala conſultrice fame ſtimulante,
„ in officio contineri poſſint. Hæc ita bre-
uiter prolocuti, reſponſum in hanc ſen-
tentiam accepêre: Regem celebritate
coronationis peracta, maturaturum eſ-
ſe expeditionem, & cum Polonis & Li-
tuanis ad Boriſthenem præſtò futurum,
operamq́ue daturum, ne Sachmatem
cum ſuis tam longinquæ ac diuturnæ
expeditionis pœniteat. Hac ſpe onerati
legati, additis hoſpitalibus donis, q̃ do-
mino ſuo ferrent, dimiſſi ſunt ſine mo-
ra. Interea verò Sachmatis vxor, inediæ
Tattarorũ à ſuo principe defectio.
& frigoris impatiens, cum maiore parte
copiarum eius in Tauricam transfugit.
Qua virium acceſſione fretus Taurica-
nus princeps Mengligeres, ſiue Mendli-
kereins, qui Mahometkereio fortè de-
ſuncto, vel ſuperiore pugna cæſo ſucceſ-
Zauolgenſes Tattari à Tauricanis profligati.
ſerat, duxit in hoſtem: commiſſoque in
patentibus campis ſub Kiouia prælio, vi
ctum ingenti ſtrage Sachmatem in fu-
Sachmatis Tattari fuga & captiuitas.
gam vertit. Sachmates diſſipatis ſuis,
cum trecentis modò equitibus Bialogro
dum ſiue Moncaſtrum profugit. Vbi
cùm ſubſtitiſſet aliquandiu inops conſi-
lij, & à Turcis in gratiam Mengligeris
inſidias parari ſibi perſenſiſſet, per va-
ſtas Podoliæ ſolitudines Kiouiam ſeſe
recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit.
Circumuentus enim à palatino ſiue præ
fecto loci, Vilnam tranſmiſſus eſt: ibi-
q́ue regis aduentum operiri iuſſus, cùm
aliquoties fugere conatus eſſet, retractus
è fuga, diligentius aſſeruatus eſt. Hunc
exitum Tattaricum illud bellum habu-
Alexander rex coronatus.
it. Alexander xij. die Decembris à Fri-
derico fratre in baſilica Cracouienſi ri-
tu ſolenni inunctus & coronatus eſt.
Nec multò pòſt Sigiſmundus frater ipſi
gratulaturus aduenit, itemq́ue Ioannes
Venetorum legatus.
Baduarius Venetorum legatus. Menſe
autem Februario ſequentis anni He-
1502 ann.
Helena regis vxor non coronata.
lena regis vxor è Lituania venit. Nec
tamen diadema de more reginarum
ipſi impoſitum eſt, propterea quod Græ-
corum ſchiſmati dedita ab inſtituto ec-
cleſiæ Romanæ & catholicæ abhorre-
ret. In Lituaniam deinde rex initio
Frider. cardinalis gubernator Poloniæ.
menſis Maij cum ea ſe recepit, Fride-
rico cardinali fratre vicario, guber-
natoreq́; regni pro ſe conſtituto. Acce-
perat enim, Moſchos bellum contra Li-
tuanos reparare. Nec ita multo pòſt, De
metrius Ioannis magni ducis filius, affi-

nis Alexandri cũ valido exercitu adfuit, *Smolenſcum oppugnatum a Moſchis.*
& ad Smolenſcum caſtra metatus eſt: fru
ſtraq́ue tentata arcis expugnatione, re-
duxit exercitum, cùm Alexandrum re-
gem cum magnis copijs aduentare acce
piſſet. Pax deinde, ſiue adeò ſex annorũ
induciæ inter ſocerum & generum con- *Induciæ.*
ſtitutæ, ea lege, vt captiui modò redde-
rentur. Conſtantinum tamen ducem *Conſtantini ducis reditus.*
Sigiſmundus Herberſteinus memorat
ante pacem factam elapſum eſſe, dimiſ-
ſum è vinculis, cùm ſimulatè fidem ſu-
am Moſcho obſtrinxiſſet, agroſq́ue &
poſſeſſiones in Moſchouia ab eo acce-
piſſet. Per idem fere tempus Tattari Tau *Tattarorum excurſio in Poloniam.*
ricani cùm Podoliam, Ruſſiam & Sen-
domirienſem tractum populabundi per
uagati, Reſſouiam, Iaroſlauiam, Radi-
mnum, Belſum, Dauniciam (quæ fortè
Donaiouia eſt) tranſmiſſoque Viſtula
flumine Opatouiam, Lagouiam & Cu-
nouiam oppida diripuiſſent & exuſſiſ-
ſent, ad Pacianouiã vſq; peruenêre. Inde *Ioannes Vapouius.*
cùm Ioãnes Vapouius, q erat in miniſte
rio Friderici cardinalis, aliquãta manu
ſagittariorum in aditu eius vici ſiue op-
pidi ipſis ſeſe oppoſuiſſet, & nõ contem-
nendi exercitus ſpeciem oſtendiſſet: re
uocarunt gradum onuſti præda omnis
generis: & ferro ignique in obuia quæ-
que, quæ abigere vel aſportare commo-
dè non poterant, crudeliter debacchati.
Proceſſit quidem ipſis obuiam Frideri-
cus gubernator cum quingentis equiti-
bus, & peditum aliquanta manu tumul-
tuaria, cætera nobilitate Corcinum ſe
ſequi iuſſa: verùm dum ea tardius moli-
tur, Tattari in tutum ſe cũm præda rece-
pêre. Triginta millia equitum fuiſſe per
hibentur. Eo ipſo anno induciæ, viuen- *Induciæ cũ Turcis firmatæ.*
te adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete
Turcarum imperatore dudũ cõſtitutæ,
per Nicolaum Firleiũ Dambrouicium,
qui tunc præfectus Lublini erat, confir-
matæ ſunt. Infeſtauit autem tunc ea gẽs
Boſnam, & regiam gentis la... obſe-
dit, & acriter oppugnauit. Contra quem
exercitum cùm Vuladiſlaus rex Vnga-
rorum expeditas copias miſiſſet, com-
miſſo prælio, cum æquo Marte ali-
quandiu dimicatum eſſet, ad extre- *Turcæ victi ab Vngaris.*
mum Turcæ fuſi & fugati ſunt. Nec
tamẽ Vngaris incruenta ceſſit victoria.
Nec ita multo poſt idem Vuladislaus
nexu matrimonij, quo ſe cum Beatri-
ce regina conſtrinxiſſe dicebatur, Pon-
tificis maximi authoritate ſolutus, cum
Anna puella de Candale Vaſconum, *Vuladisl. rex Vngariæ & Boemiæ vxor.*
quæ illuſtris eſt in Gallijs familia, ſo-
lenni pompa nuptias celebrauit. Mox
Tur-

Turcicū ditio ab Vngaris vaſtatum.

Turcas vltutus, Petro Ioza palatino Tranſyluaniæ, & Ioanne ſiue Hanſelico Mathiæ regis notho filio ducibus, exercitum in Raſciam ſiue Boſnā Turcicæ ditionis viciſſim immiſit, multiſque vicis & oppidis ad Bodon vſque nobile emporium in ripa Danubij ſitum vaſtatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Baiazetes quidem Perſico tunc bello diſtinebatur: quod tamen per legatos ſiue Baſſas non ſatis proſpero ſucceſſu gerebat, ipſe propter pedum dolorem Adrianopoli & Conſtantinopoli manſitans. Quas ob cauſas inuiſus factus militibus, facilè poſterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus eſt, venenoque, vt creditum eſt, extinctus. Sed nos noſtra perſequamur. Inſequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curoſuancij Vuladislauienſis epiſcopi, & Conradi ducis Maſouiæ continuatis propè funeribus memorabilis eſt. Fuit Fridericus procera ſtatura, aſpectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & aſſiduis compotationibus in fumo & ſordibus cum gregalibus ſuis quibuſdam marceſcens: & ad extremum morbo Gallico confectus eſt, teſte Mathia Miechouienſi medico. Vnum illud nominis ſui monimentum in baſilica Cracouienſi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis precioſis gemmis diſtinctam contulit. Ei ſuffecti ſunt voluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gneſnenſi ſede Andreas Boriſſouius cognomento Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Bernardino Vilcico in Leopolienſi ſucceſſore accepto: in Cracouienſi verò Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris: quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, vulgaribus officijs demeruiſſe dicitur. Porrò Creslaus in epiſcopa quidē Vincentium Prærembium epiſcopum Præmiſlienſem ſucceſſorem accepit. Patruus is fuit Ioannis Prærembij viri ornatiſſ. & amiciſſimi noſtri, qui cùm aliquot annis magna cum laude Procancellarius, & mox Archiepiſcopus Gneſnenſis fuiſſet, poſt obitum me ſocio apud pium Imperatorem Ferdinandum legationem, immatura morte non ſine noſtro dolore deceſſit. In munere autem cancellariæ Creſlao Ioannes Laſcus præpoſitus Scarbimirienſis, & canonicus Cracouienſis: quem rex in Lituaniam proficiſcens, cùm neque cancellarius, neque procancellarius ſequeretur, ſecum duxerat, & à ſecretis habebar, propterea quòd ſcriba primùm, deinde cancellarius Creslai epiſcopi cùm fuiſſet, in cancellariæ negotijs benè exercitatus habeteтur. Prærembio verò in epiſcopa Præmiſlienſi Mathias Dreuicius: Qui etiam in procancellarij munere antè ſucceſſerat. Conradus verò Maſouiorum dux Ioannem & Staniſlaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnenſi tantum ditione ius ſuccedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precario obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur. Nec tamen reddebantur, Anna vxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè paſſus eſt, pactus cum Anna & proceribus, ne id ſibi regnoque fraudi eſſet, donec controuerſia decreto comitiorum decideretur. Verùm tranſacta res eſt amicè in comitijs Petricouienſibus, indultumq́; pueris, vt quibus finibus parer eorum Maſouiam tenuiſſet, ipſi quoq; retinerent, & poſtetis ſuis maſculis tantùm relinquerent: orbi autem ipſi inter ſe ſuccederent. Vbi maſculi hæredes defeciſſent; tum demum rex Polonorum totam Maſouiam reciperet, gentemque ſuis legibus viuere permitteret: puellis, ſi quæ ſupereſſent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri perueniſſent, tum demum vt pacta hæc diplomatis ſuis approbarent, & in verba regis iurarent: interim autem matre dominatum omnem adminiſtrarer. Atque hæc ſequenti demum anno conuenêre. Illa autem æſtate Tattari Tauticani Podoliam & Ruſſiam rurſus hoſtili incurſione vexarunt, à Stephano palatino Moldauorum, vt creditum eſt, concitari. Ipſe quidem immiſſo in Ruſſiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Neſtrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce vocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiuſmodi, ſubegit: ſiue, vt ipſe dictitabat, de ſua ditione iniuſtè prius detractum, recepit. His rebus, atq; adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus menſis Octobris venit, ibique comitia procerum habuit. Placuit, vt in æſtatem proximam milite mercenario res contra Moldauos gereretur, & Pocuce reperetetur. Eiuſdem autem

Perſarum ac Turcarum bellum.

Baiazetes à Selimo filio pulſus regno et extinctus.

1502. ann.

Friderici cardin. mors & mores.

Andreas Roſa archiepiſcopus Gneſnenſis.

Bernar. Vilcicius Leopolienſis.

Ioannes Conarius epiſcopus Cracouienſis.

Vincentius Prærembius epiſcop. Vuladislauienſis.

Ioannes Prærembius Archiepiſcopus Gneſnenſ.

Ioannes Laſcus cācellarius Poloniæ.

Math. Dreuicius, epiſcopus Præmiſlienſis, et procācellarius.

Conradi Maſouiorum ducis mors & liberi.

Tranſactio regis cū Maſouiæ ducib.

Tattari Ruſſiā populant.

Pocuce à Moldauis interceptum.

Comitia Lublini.

exercitus terrore Tattarorum excurſiones repreſſum iri videbantur. In ſtipẽdium verò decreto comitiorum imperata eſt pecunia oppidanis & agreſtibus vſitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam ſe contulit, & ibi hybernauit. *1504. ann.* Vere proximo exercitum è mercenario milite conſcriptum in Ruſſiam miſit: ipſe verò poſteaquam pluuiæ, & inſolitæ fluminum inundationes remiſerunt, in Pruſſiã profectus, iuſiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. *Pruſſi iurãt in verba regis Alexandri.* Fridericus verò Magiſter Pruſſiæ orientalis cognito aduentu regio ad conſanguineos ſuos in Saxoniam & Germaniam ſe recepit, ne vel iurare in verba regis, vel improuiſi belli molem imparatus ſuſtinere neceſſe haberet. Sed ne Germania quidem tunc domeſtico & inteſtino bello vacabat. Etenim inter Maximilianum Cæſarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium bellum conflatum eſt propter ereptam Alberto duci Cæſaris affini Bauariam. *Mediolanenſis belli initium inter Germanos, Gallos & Venetos.* Quin aliud quoq; bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani tunc exortum eſt, cùm Gallus Venetis non tam ſocium regem adiuuantibus, quàm ſuam rem agentibus, capto Ludouico Sphortia duce dominatum illum iterum in poteſtatem ſuam redegiſſet, ſiue adeò cum Venetis partitus eſſet. Recuperarat enim eum prius amiſſum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de cauſis Magiſter Crucigerorum apud Germanos ſuos nihil tunc opis inuenit. *Moldauia infeſtata à Polonis, & Pocuce recepta.* Per id tempus Moldauia infeſtata & vexata eſt à noſtris, ita vt Stephanus è munitionib9 Pocucẽſibus præſidia deducere coactus ſit, præſertim cùm ipſe grauiſſimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòſt extinctus eſt, vir magnitudine animi, aſtu, peritia rei militaris, & rebus cõtra Turcarum, Vngarorum & Polonorum reges, ac Tattaros feliciter geſtis omni æuo memorabilis. *Stephani palatini mors, et res geſtæ.* Cui Bogdanus filius luſcus in dominatu ſucceſſit. *Bogdanus palatinus Moldauiæ.* Noſtri ſatis habuerunt Pocuce recuperaſſe. Tattari verò cùm non ignorarent in propinquo eſſe regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exauoratus eſt, ſiue quòd eo nihil opus erat, Moldauis atque Tartaris quieſcentibus, & vt videbatur, deinceps etiam quieturis, ſiue quòd deerat pecunia, ita vt ne emerita quidem ſtipendia militibus exoluerentur. Quo factum eſt, vt ij agminatim in Cracouienſem otam reuecti, cùm ne Cracouiæ quidem ſpes vlla pecuniæ è theſauro regio numerandæ oſtenderetur, in bona & poſſeſſiones epiſcopi & abbatum hoſtilem penè in morem inuaderent, & inde rapto ſeſe ſuſtentarent, donec rex è Pruſſia rediit: quod quidem ſub finem æſtatis factum eſt. *Cracouienſis ora infeſtatur à militibus.* Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem vſque rege ex arce inſpectante arſit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. *Cazimiria cõflagrauit.* Peractis Petricouiæ Polonorum comitiis, conſtituriſque rebus Polonicis & Maſouiticis, Alexander rex inſequentis anni initio Breſte, quò Lituanis conuentum edixerat, cõtendit, vt eius quoque gentis res turbatiores componeret. *1505. ann.* Principẽ gratiæ locũ ex ea gente apud eum obtinebat Michaël Glinſcius dux Ruſſus, vir elati animi, magnasque in Lituania opes & potentiam atq; clientelas, Ruſſorum præſertim eiuſdem linguæ & religionis hominum, ſibi comparatat. *Michaelis Glinſcij dux cū potentia & inuidia.* Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Ruſſis non ſatis æqui: formidabantque, ne per occaſionem is Alexandri orbitate contempta Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad ſuos Ruſſos transferret. *Lituanorũ motus.* Quin etiam iactabatur vulgò, veréne an falsò, incertũ eſt, Michaëlem principatum affectantem Alexandro inſidias ſtruere. Non latebant hæc Michaëlem: & homo gratia principis impotentior ſui, non modò non diſſimulabat quicquam, ſed apertas cũ æmulis ſuis inimicitias gerebat, & in odiũ principis eos adducebat. Nec defuit ei occaſio. Fortè Alexander præfecturam Lidenſem, Lituano quodam amoto, Andreæ Droſdæ Michaëlis conſanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum abſens mandata dederat, vt eum in poſſeſſionem eius præfecturæ mitterent. Id illi odio Michaëlis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occaſione Michaël cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertum Taborum epiſcopum Vilnenſem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocenſem, Staniſlaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Staniſlaum Kiſcam ducem exercitus, quaſi cõtumaces rebelleſque, ſubinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, vt is ſecretis conſiliis de nece ipſorum agitaret. Cùm autem in media Lituania nihil eiuſmodi propter magnas eorum clientelas, & cõmunem gentis Lituaniç dolorem tutò aggredi poſſe videretur, Breſte, quod oppidũ in cõ-

finio

finiò Poloniæ ſitum eſt, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem ſibi iratum eſſe: & erat res plena ſuſpicionis, quòd Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta eſſent, aduenêre tamen, ſed ingreſſu arcis abſtinuêre. Tandem ſuaſu Ioannis Laſci cancellarij Polonici rex aliquantiſper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocenſi amouit, dato ei ſucceſſore Nicolao Radiuilo: Albertum verò epiſcopum Vilnenſem cum cæteris, qui idem ſentiebant, ſenatus ingreſſu excluſit. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgenſium Tattarorum princeps: cui rex magna & ſplendida equitum caterua ſtipatus ad quinque millia paſſuum obuiam progreſſus eſt, & comiter ac lautè eum accepit, compoſitiſq; rebus Lituanicis ad conuentum Polonorum Radomiam ſecum duxit. Vbi introductus in ſenatum, grauiter & magna libertate regem & conſiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos incuſauit, quòd ab iis contra Tauricanos Tattaros in auxilium penè ab Hircano vſque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, deſtitutus deinde, ac planè proditus, amiſſis partim per defectionem, partim aduerſo prælio maximis, quas adduxerat copijs, nihilo tutiorem apud ſocios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: ſed contra iuriſiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud vſque tempus in cuſtodia, & quaſi in carcere detentus ſit. Sed Deus (inquit, ſublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regiſque cauſam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iusque iurandum violatum vlciſcetur. Ad extremum orabat, vt ſibi liberè diſcedere, & ad ſuos reuerti liceret. Reſponſum eſt regio nomine: Immeritò ipſum de rege & conſilio eius queri: ipſum ſibi ſua culpa, quicquid illud mali eſſet, conciliaſſe: quippe qui cùm validum & florentem exercitum haberet, hoſtemque viribus longè inferiorem ſecundo prælio fudiſſet fugaſſet. que, in campis Klouienſibus ignauus deſidere, & ſociorum agros, fœdere & iuriſiurandi religione neglecta, rapinis vexare, quàm vrgere victoriam, expulſoque hoſte, Tauricæ imperium ſibi adiungere maluerit: aut ſi id ei viſum non ſit, potuiſſe eum certè tralecto ſurſus Boryſthene è Moſchi ditione prædas agere, & exercitum inopem ſuſtentare tantiſper, dum Poloni & Lituani veniunt. Ne fœminam quidem vxorem ipſius mariti, nedum exercitum domini ignauiam illam ferre potuiſſe. Seipſum igitur potius, quàm quenquam alium incuſaret. Ad hæc plurimum eum Polonis & Lituanis incommodaſſe, quòd ſua culpa neglectis eorum conſilijs de infeſtanda Moſchouia, defectione ſuorum vires hoſtium auxerit. Sic refutatæ ſunt Sachmatis querelæ, & retorta in eum culpa. Obnoxius deinde is rogare, vt in Scythiam remitteretur: reparaturum ſe eſſe exercitum, & reliquias profligati collecturum: transfugas quoque, vbi ſe incolumem eſſe cognouerint, ad ſe reuerſuros. Ita fore, vt plus regi commodare dimiſſus, quàm retentus poſſet. Non ſatis conſultum fore noſtris videbatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatum, qui tunc etiam, cùm ſui iuris non eſſet, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior eſſe, & in feſtior fore non immeritò credebatur: Ita acquieturos tamen eſſe noſtros, barbaris inter ſe commiſſis. Placuit igitur, ipſo aſſentiente, fratrem quidem eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, & Nogaienſes Tattarorum conſanguineos ſuos contra Tauricanos concitaturum: ipſum verò Sachmatem Trocos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret. His ita conſtitutis, Kozacus accepto à rege viatico, in Scythiam contendit: Sachmates verò à Lituanis proceribus Trocos reductus, liberiore viuendi ratione vti permiſſus eſt cùm, de diſſet fidem, ſe inde fugiturum nō eſſe. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomienſia comitia, vt opera Polonorum regem ſibi reconciliarēt. Sed non potuêre tamen ij quicq̃ aliud impetrare, q̃ vt rex data ipſis repulſa publicè, ſecretò Polonis polliceretur, ſe illos in gratiam recepturum eſſe, cùm ad Lituaniā acceſſerit. Dimiſſis Lituanis atq; Tattaris, reliquum tempus comitiorū iudicijs & conſultationibus de defenſione regni contra ſubitarias hoſtium incurſiones datū eſt. De equeſtribus quibuſdam, qui latrocinia exercuerāt, ſumptum ſupplicium. Ac Oſuchouius quidem & Miſouius gladio percuſſi: Ruſtinouia verò fœmina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis virili, vt erat prehenſa, ſuſpēdio necata eſt. Ad defenſionem

Sachmates Tattarus in Poloniam ductus.

Comitia Radomiæ. Sachmatis libertas in dicendo.

Nogaienſes Tattari.

Lituani ſupplices regi reiecti.

Ruſinouia ob latrocinium ſuſpendio necata.

Tributum à minorib. Polonis ſciuum.

nem verò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm groſſorum in ſtipendium mercenariorum militum ſciuêre: maiores autem id abnuêre.

Tempeſtas ingens.

Per quod tempus decimanona die Maij tempeſtas horrenda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruſcantibus inter denſas nubes fulguribus, grandinem inſtat oui gallinacei demiſit, qua frondes arborum craſſiores etiam decuſſæ, tectaque domorum perfracta ſunt: turris vna arcis fulmine percuſſa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit.

Alexander paralyſi affectus.

Nec multo pòſt rex Alexander vigore membrorum in vna parte ſoluto, quem morbum paralyſin Græci vocant, Radomia Cracouiam poſt medium Iunium apportatus eſt.

Bogdani Moldaui legatio.

Quo ſubſecuta eſt eum legatio Bogdani Moldauorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Poſtulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ ſororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thyſmeniciam & Ceſſybieſos territoria regi reddebat. Ipſene autem ea poſt mortem patris Polonis ademerit, vt memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum vult Miechouienſis, retinuerit: an verò quæ non habuerit quidem in poteſtate, ſed quaſi ſua repetere poſſe & velle videbatur, donanda ſibi eſſe duxerit, non ſatis conſtat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipſe non poterat: vt benignitate illa, quæ nihilo ipſi conſtabat, regis & Polonorũ ſtudia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricam fœdi ac luſci hominis connubium: nec tamen repulſa iritare placebat hominem, & ex amico hoſtem facere. Itaque pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio verò ambiguum reſponſum datum.

Nogaienſes Tattari.

Per idem tempus legati Nogaienſium ducum, (neque enim vnum ij principem habent) octoginta equitum comitatu in Lituaniam aduenêre, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad vlciſcẽdum hoſtem Tauricanum ipſi pollicentes.

Tauricanorũ Tattarorum legatio.

Nec multo pòſt Mengligeris ſiue Menglikereij Tauricani principis legatio ſubſecuta eſt, ſuadens & poſtulans, ne Lituani proceres Sachmatem hoſtem principis ſui dimitterent, ſed aſſeruarent in cuſtodia, quemadmodũ patruum ipſius Mengligeris, quoad vixit, aſſeruaſſent. Percuſſurum ſe eſſe fœdus cum rege, necvnquam deinceps in ditiones eius inuaſurum. Vtiliorem autem fore Lituanis & Polonis amicitiam ſuam, quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatem ſera, & propter debilitatas atque adeò afflictas vires infirma auxilia eſſent expectanda. His vtrinque auditis Lituani proceres neutram in partem quicquam ſtatuerunt, ſed rem integram ad regis aduentum reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaienſibus. Qui cùm duci ſe pollicitationibus Lituanorum ſuſpicaretur, conſilium fugæ cum legatis & equitatù, quem circum ſe habebat, clàm inijt, effuſoque curſu dies & noctes iter continuabat: ſed occurrentibus per cõpendia viarum Lituanis, retractus ex fuga, ac diligentius deinde aſſeruatus eſt.

Sachmates è fuga retractus.

Tattarorum excurſio.

Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lituaniæ vexatione abſtinuerunt. Nam è Minſcenſi territorio prædas extremis diebus Auguſti menſis egerunt: quo factum eſt, vt Lituani anno ſequenti Vilnam muro cingerent.

Minſcum.

Vilna muro cincta.

Elizabetha regina mors & pietas.

Sub excurſionem autem illam Tattaricam tertio Calendas Auguſti Elizabetha regina Cracouiæ extremum vitæ diem clauſit: fœmina lectiſſima, & inſigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in baſilica Cracouienſi, vbi ſepulta eſt in delubro ſanctæ Crucis: quod ea viuens à fundamentis exædificauit, omnique apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauit, & cenſibus domoq; in octo presbyteros & nonum miniſtrum collatis dotauit. In diui quoque Michaëlis templo in eadem arce ſito totidem presbyteris, qui cantando & ſacris operando aſſiduo cultui diuino inſiſterent, cenſus attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauiſſet, indulſit ei tamen rex filius, vt non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, ſed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lencicienſem, Radomienſem, & Predecenſem præfecturas partem bonorum, quæ nihilo minus titulo donationis propter nuptias à marito rege vtenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & concederet, quo illa bonis ijs matre viuente vteretur frueretur quoad nuberet, vel cœlebs decederet: poſt mortem verò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iuſtis funebribus matri peractis Alexander, cùm ope medicorum à morbo releuatus eſſet, Calendis Octobribus Lublinum profectus eſt, & anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1506. initio comitia Polonorum

ann. 1506.

Comitia Lublini.

tum habuit. Certatum ibi, ac diſceptatum eſt inter proceres profani ordinis, & epiſcopos de ordine & ratione ſedendi in ſenatu regio, ac de expeditionibus bellicis.

Contentio procerũ cum epiſcopis de prærogatiuis loci & immunitatis.

Contendebant proceres, vt epiſcopi alterum latus regis ſibi concederent, alterum vel dextrum ſanè ipſi tenerent: deinde vt bona eccleſijs addicta, perinde ac ea, quæ nobilitatis eſſent, publica belli onera ſuſtinerent. Tuebantur epiſcopi prærogatiuas ſuas, quòd vtrique regio lateri aſſidendi ius ipſi, & militiæ vacationem eccleſiaſtica bona antiquitùs haberent. Poſt longam altercationem rex tandem controuerſiam ita diremit, vt epiſcopis & eccleſijs prærogatiuæ ſuæ ſaluæ manerent.

Eccleſiaſtici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

Conſtitutum deinde, vt à rege noua moneta argentea cuderetur, & vſitatum tributum ab agreſtibus & oppidanis in ſtipendia militum, qui ad fines Ruſſiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocucenſi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ ſororis compos non factus, quòd regina puellæ mater, ipſi aduerſata eſſe diceretur, vbi cognouit reginam eſſe mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miſerat. Sed cùm puella negaret ſe ipſi nupturam, ira percitus, Pocuce cum infeſto exercitu inuaſerat: & cùm nullum ibi eſſet regium præſidium, nec validæ munitiones, paruo negocio in poteſtatem ſuam redegerat.

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in ſuam redigit poteſtatem.

Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Ruſſiam miſſa, Pocuce ſub ſignis ingreſſa ſunt: profligatisque ac depulſis ſexcentis Valachis præſidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amiſſum, recuperarunt. Deinde Moldauiæ fines infeſtis incurſionibus vexarunt. Vbi duo Struſſi fratres adoleſcentes nobiles & bellicoſi, decus Ruſſicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cùm in longè plures Valachos fortè incidiſſent, audacius quàm par erat cum eis congreſſi, à multitudine hoſtium oppreſſi ſunt.

Struſſi fratres interfecti.

Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius verò dum fratri laboranti per medios hoſtes animosè inuectus fert opem, ſuffoſſo equo ad terram defluxit, ibique captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inſpectante capite plexus eſt. Sed non inulta mors eorum Valachis manſit. Poſtridie enim eius diei noſtri hoſtem victoria recenti exultantem conſecuti & adorti, magna ſtrage vlti ſunt. Cæſus præfectus Chocimenſis: Copacius verò dux exercitus Valachici fuga elapſus eſt.

Valachi fuſi à Polonis.

Nec tamen memorant Miechouienſis & Vapouius, quinam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum eſſe colligimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuo. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò miſiſſe, ipſisque cum eo conueniſſe, vt Elizabetha Bogdano nuberet his legibus, vt is ad Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritus cum aulico ſuo comitatu accederet: in Moldauia item vt templa, ſacerdotes, & vnus epiſcopus Romani ritus inſtituerentur: Romanus pontifex Bogdano poſtulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus vt eſſet, & cum cæteris Chriſtianis principibus contra barbaros bellum ſuſciperet.

Pacta Alexandri regis cũ Bogdano.

Nec tamen hæc pacta rata fuêre. Adactusque poſtea bello Bogdanus, Sigiſmundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc poſtea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinenſibus, quemadmodum dictum eſt, peractis in Lituaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaienſium atque Tauricanorum Tattarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moſchorum è viuis exceſſiſſe, gentemque in motu eſſe, ita vt ipſi commoda occaſio recuperandi ea, quæ Ioannes Lituanis ademerat, oblata eſſe videretur.

Ioannis Moſchorũ ducis mors, et res geſtæ.

Feliciſſimus fuit Ioannes: Tattarorum iugum excuſſit: complures & magnos principatus paruo vel nullo negocio imperio ſuo adiunxit: cum Stephano illo magno Moldauorum palatino affinitatem & amicitiam contraxit: Caſanenſes, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos partim ſubiugauit, partim tributarios ſibi fecit: cum vicinis Sueonibus ſiue Suetijs, Liuonibus, atque Finnis proſpero ſucceſſu bella geſſit: Lituanis ſupra ſeptuaginta arces & caſtella ademit.

Moſchi Tattarorum iugum excuſſere.

Caſanenſes. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.

His igitur de cauſis formidabilis Lituanis fuit quoad vixit. Quanquam pleraq; hæc omnia per legatos geſſit. Inſtituto gentis maximus natu filius in principatu patri ſuccedit. Sed cùm is viuente adhuc patre obijſſet, ſuſceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herberſteinus prodidit, Ioannes grauis annis ſucceſſorem ſibi deſignarat. Deinde verò ſuaſu ſecundæ vxoris Græcæ mutato con-

Moſchicus principatus hæreditarius.

conſilio, Gabrielem filium ex ea ſuſceptum, qui poſtea Baſilius appellatus eſt, ei prætulerat, Demetrium verò in vincula coniecerat. Moriens autem rurſus Demetrio è carcere producto prærogatiuam ſuam reſtituerat, culpam admiſſam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moſchos expectabantur. Sed eos rex in Lituaniam veniens celeriter cõpreſſos eſſe cognouit. Gabriel enim, ſiue Baſilius Ioannis defuncti ducis filius

Baſilius Moſchorum dominatum inuaſit.

compacto in carcerem Demetrio dominatum occupauit. Omiſſa igitur, ſiue in aliud tempus dilata rerum Moſchicarum cura Alexander cùm Mengligeri gratificari ſtatuiſſet, quo eum ſibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaienſibus Vilnam adduci ad ſe iuſſit, inſtaurato-

Sachmates Tattarus carcere damnatus ab Alexandro rege.

que iudicio violati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius aſſeruandum miſit nequicquam deprecantem, & conteſtantem, minimè placatum iri Lituanis & Polonis ſua captiuitate & miſeria Mengligerem. Cæteri Tattari per munitiones, & caſtella Lituaniæ diſtributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòſt enim legatis Mengligeris domum reuerſis, menſe Maio quinq; millia expeditorum Tattarorum è Taurica eruperunt, & Podo-

Tattari Ruſſiam, Podoliam & Lituaniam populati.

liam, Ruſſiam atq; Lituaniam longè lateque crudeliter vaſtarunt: & præter aliam prædam ingentem ad centum millia hominum in barbaricam ſeruitutem abegerunt: plurimos vicos atq; pagos exuſſerunt, & in imbecilliorem ſenum ac puerorum multitudinem immaniter ferro ſæuierunt. Languebat

Alexandri aduerſa valetudo.

rex, ab empirico quodam medico, ſeu verius impoſtore, qui ſe, Polonus cùm eſſet, Græcum mentiebatur, balneis & ſudoribus magis etiam debilitatus. Pro-

Lituanorum inteſtina odia.

ceres verò Lituani mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, ſuum quiſque negocium agebant, nec vllam habebant curam reipublicæ. Tat-

Tattari iterũ Lituaniã vaſtant.

tari tam felici ſucceſſu illecti diſtracta præda, quam retulerant, paruoq; interuallo quieti dato, mox auctis viribus menſe Auguſto denuò in Lituaniam irruperunt: & cùm ad Cleſcum oppi-

Nemenis fl. fontes. Soltanus.

dum haud longè à fontibus Nemenis fluuij ſitum conſtipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (ſic illi principis filios vocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipſi receptum habituri eſſent, cæteri ad viginti millia turmatim quoquo verſus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde verò diſcedens cum vxore & ſupellectili ſua vniuerſa, Lidam, quæ

Lida.

arx duodecim milliarijs à Vilna abeſt, peruenerat. Ac Miechouienſis quidem eum aduentu Tattarorum excitum, cùm negarentur Lituani, niſi rex ipſe loco ſe mouiſſet, ad arma concurſuri eſſe, nequicquam diſſuadentibus medicis, eò ſe vehi iuſſiſſe memorat, ne vel in extremo halitu ſuis deeſſet: Vapouius verò eum in Poloniam iter habuiſſe ſcribit, quò iam Sigiſmundum fratrem

Sigiſmundus à fratre ad regnum accitus.

è Sileſia euocauiſſet, vt conceſſis ei habenis regni, ipſe rebus gerendis propter ingraueſcentem & inſanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reliquũ tempus vitæ tranſmitteret. Sed quocunque tandem conſilio Vilnam reliquit, Lidæ cùm eſſet, ecce adeſt vnus quiſpiam nuncians Tattaros populabundos vix vnius diei itinere abeſſe: ſe ſagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorùm ægrè effugiſſe. Parum fidei habitum eſt nuncio. Proinde Michaël Glinſcius, qui regem comitabatur, Raſcios equites aliquot, quos ad manum habebat ſtrenuos, dimiſit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cùm in turmam Tattarorum inciderunt: conſertaq; intrepidè pugna, nouem ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam verterunt, & præfixa haſtis occiſorum capita ad dominum ſuum retulerunt. Trepidatum eſt circa regem vehementer. Placuit deinde, vt is moleſtia itineris & quaſſatione maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinſcius verò cum Staniſlao Kiſca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quæ aduentu Tattarorum audito ad regem confluebat, hoſti obuiam iret. Miſſus etiam, qui Sigiſmundum regis fratrem celeriter acciret. Siue enim viueret rex, ſiue moreretur, & ſiue vincerent Lituani, ſiue vincerentur, præſente eo videbatur opus eſſe. Ac rex quidem continuato die nocteq; itinere, Alberto epiſcopo Vilnenſi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Laſco cancellario Polono cum regina deducentibus, vix trahens ſpiritum Vilnam reportatus eſt. Michaël verò Glinſcius, cũ Kiſca ſubito morbo correptꝰ eſſet, nõ ignarus moris Scythici, quãuis nõ plus ſeptẽ millibus equitũ aggregaſſet, accelerandum ſibi ratus eſt in hoſtem ad Cleſcũ deſidentem, priuſquam cuncta agmina, quæ diuerſa & palantia prædas agebant, eò ſeſe recollegiſſent. Erat propè ſtatiua hoſtilia, qua Lituani veniebant, amnis non magnus, neque profundus, ſed limoſus, & ob id ægre vadabilis.

Eius

Eius ripam vlteriorem Tattari, cùm Lituanos contra ſe aduentare cognouiſſent, inſederant, ac denſo ſagittarum imbre Lituanos tranſitu prohibebant. Habebant Lituani ſecum bombardas aliquot. Eas cùm exoneraſſent, hoſtem à ripa ſummouerunt: & comportatis è vicino frondibus ac virgultis, amneque conſtrato in vlteriorem ripam cùm euaſiſſent, magno impetu in hoſtes irruerunt. Peropportunè autem in primo agminum congreſſu equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu duce Sendiuoio Ciarnicouio palatini Poſnanienſis filio Vilna accurrentes, è propinquo colle Tattaris ſeſe oſtendêre. Cumque armis fulgentes frontem latius diduxiſſent, ac tympanis atque tubis vehementius inſonuiſſent, & longè maioris, quàm pro numero exercitus ſpeciem præ ſe tuliſſent, Lituanis quidem animum addidêre, hoſtibus verò terrorem incuſsêre. Itaque ſtatim ij terga dedêre. Nec ſegnius inſtabant Lituani fugientibus, nec vllum recolligendi ſeſe ſpacium dabant. Fortè palus erat cœnoſa, qua barbari conſtipati adhuc fugiebant. In eam cùm vrgentibus à tergo Lituanis compulſi eſſent, plurimi cœni voragine hauſti ſunt: nec pauciores reſtitantes ab inſequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis, ægrè euaſêre. Glinſcius magnam non ſolùm egregij ducis, verùm etiam ſtrenui militis laudem ex ea victoria reportauit, tribus equis ſub eo confoſſis. Neque tamen hac ille victoria contentus fuit. Sed reductis ad hoſtium ſtatiua copijs, tacitus ibi conſedit, operiens donec cæteri, qui prædatum longè lateque excurrerant, caſus ſuorum ignari ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & ſucceſſus. Poſt quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, vt quique primi venerant, excepit, & magna ſtrage concîdit: ita vt viginti millia barbarorum tunc illis prælijs cæſa, totidem equi capti memorentur. Præda omnis excuſſa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex deſperata ſalute, & teſtamento condito, ſumptisque ritu Chriſtiano ſacris myſterijs, animam agebat, cùm ei de victoria ſuorum nunciatum eſt. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas ſtillantibus tacitus amiſſo iam vſu linguæ gratias agere Deo viſus eſt. Nec mora animam exhalauit, die decimanona menſis Auguſti, quadrageſimum ſextum annum agens, cùm non totos quinque annos regnaſſet in Polonia. Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septêtriones conſpectus portendit. Quin & globus igneus clariſſimus quadam nocte ſuper turrim curiæ ſenatoriæ Cracouiæ decidiſſe viſus eſt. Fuit Alexander ſtatura mediocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, viribus corporis atque lacertis validis: Verùm ingenio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine voluptate ſua fortibus viris & militaribus, atque aulicis benignè facere ſolitus: cantoribus etiam, citharœdis, atque tibicinibus impendiò delectatus eſt. Prodigum potius quàm liberalem fuiſſe multi exiſtimauere, ita vt in tempore eum deceſſiſſe dicerent, priùſquam Poloniam & Lituaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignerauit. Eraſmum Ciolcum hominem plebeium, quemadmodum creditum eſt, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, valdè familiarem habuit: eumque ad epiſcopam Plocenſem euexit, & opera eius fideli & induſtria in obeundis apud Pontificem max. & Cæſarem legationibus ſemel atque iterum vſus eſt. Certatum eſt de funere Alexandri. Ioannes enim Laſcus cancellarius Cracouiam id efferre ſatagebat, aſſeuerans ita ipſi quoq; regi placuiſſe. Contrà Lituani proceres Vilnæ iuxta Cazimirum fratrem ſepelire regem volebât. Nec iniuſtam eius conſilij ſui cauſam habere videbâtur. Cùm enim abeſſet Sigiſmundus regis defuncti frater, verebantur, ne dum ipſi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michaël Glinſcius homo factioſus, & recenti victoria magis etiam elatus, Lituaniæ dominatum adiuuantibus Ruſſis ſuis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pōpa funeris apparatur, Sigiſmūdus dux, cùm de morte fratris in itinere nuncium accepiſſet, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigiſmundi animus ſuſpicionum, non modò ex rumore vulgari, ſed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinſcio, quaſi principatum affectaret. Auxerat ipſe etiam tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu illo tam numeroſo. Nec plures ducentis equitibus Sigiſmundus ſecum habebat: ſed

Poloni aulici.
Sendiuoius Ciarnicouius.
Tattari à Lituanis apud Cleſcū profligati.
Glinſcij virtus.
Cæſorum numerus.
Alexander regis mors.
...gura, & mores.
Cometes.
Alexandri prodigalitas.
Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocēſis.
Sigiſmundi cū Glinſcio congreſſus.

non poterat commodè & eum dignitate congreſſum eius declinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculum ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſe purgauit, & ſtudium obſequiumq; ſuũ ipſi detulit. Ac deleuiſſe oẽm ſuſpicionẽ ex animo eius ſibi viſus eſt: cùm ille ei viciſſim, ſeu verè, ſeu tempo ris cauſa omnia de ſe pollicerctur. Frequentes deinde affuêre cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnamq; principem deduxêre. Nec multo pòſt funus regium ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus ſepultum. Per quod tempus Vuladiſlao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna vxore, quæ ſtatim poſt id puerperium obijt, natus eſt anno vno poſt Elizabetham filiam: quam pater poſtea, propter deſideriũ vxoris amiſſę, Annam vocari voluit.

Sed nos emenſi id, quod nobis propo ſueramus, curriculum, hic curſum inhibeamus: poſtea fortaſſis per ociũ id, quicquid ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad metam decurſuri: aut, quod mali mus, alij lampada tradituri. Interea viſum eſt nobis hic apponere funebrem orationem, Sigiſmundo regi, qui Alexandro fratri ſucceſſit, à nobis poſt obitum eius conſcriptam, qua vitam & regnum eius regis compendioſè complexi ſumus, vt ſit ea commentarij vice ijs, qui res geſtas Polonorum poſterioris temporis vtcunq; noſſe, aut ipſi accuratiore ſtylo & ordine hiſtorico perſequi volent.

Libri trigeſimi & vltimi Finis.

SERE-

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGITIAE, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo clementiſſimo Martinus Cromerus.

IN publico & acerbiſſimo omnium noſtrûm luctu, quem tecū pariter, Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctiſſimi regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidem ſententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſſimè & laudabiliter inprimis ab eo actæ, & religiosè exactæ atq; poſitæ vitæ, beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni recordatio. Qua in parte cùm ego, pro meo de multis bene merendi ſtudio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multis annos in Rep. hac noſtra, & in aula eius Regis verſati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis III. proficiſcerer, ſcripſi ei primus omnium funebrem orationem, ſiue laudationem: qua vitam eius penè omnem, resq; geſtas illuſtriores nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non verbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè virium opus futurum erat) complexus ſum: vt eſſet commentarij vice interim, donec ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ, ſiue, quod malim, à doctiori atq; diſertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multo florētius & belli & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cū dignitate perſecuturi. Equidem, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè & ornatè volentibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi verò in primis inclyte Rex, orationem hanc dicare volui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: vt ſi quidem placebit, nonnulla ſi non cum voluptate, certe cum leuatione deſiderij paterni domeſtica decora recognoſcas, & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit, melioribus des id negocium, vt ne cum eorum qui nunc viuunt, mortalium memoria ſapientiſſimi & optimi patris tui laudes intermoriantur. Quanquam viuent eæ (niſi me vanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam, quàm nos gratiore & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, vt fauſta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe velit, & lætioribus indies ſucceſſibus id cumulet, ac diutiſſimè incolume fortunatumq; præſtet.

Hiſtoria Polonica ab authore cōſcripta.

Cracouiæ 15. Calend. Decembr.

M. D. XLVIII.

MARTINI CROMERI

ORATIO IN FVNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS SIGISMVNDI, EIVS NOMINIS PRIMI, POLONORVM, LITVANORVM, RVSSORVM, PRVSſorum & Maſouiorum Regis, &c. 1548. Cal. Aprilis defuncti.

INTEMPERANtius fortaſſe, Sigiſmūde Auguſte Rex inclyte, & vos Patres ampliſſimi ac cæteri viri vndequaq; ornatiſſimi, abuti facilitate & patientia veſtra videor, qui locum hūc auguſtum apud vos hoc tempore verba facturus conſcenderim, nihil neque conſpectum conſeſſumq; iſtum veſtrū ampliſſimum reueritus, neq; rei, de qua dicendum eſt, magnitudine deterritus. Neq; ego ita ſum hebes, vt non intelligam, quid & quantum ſit, quod nunc à vobis expectatur: neq; ita mihi ipſe placeo, vt non perſpiciam, quid à me præſtari queat. Quòd ſi Alexander ille magnus rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate geſſit,
Alexandri Magni delectus pictorū et ſculptorū. neq; pingi ſe niſi ab Apelle, neq; fingi niſi à Lyſippo, præſtātiſſimis ſuæ ætatis artificibus paſſus eſt, quanto acumine, quàm varia doctrina, quàm ſolido iudicio, qua memoria, quàm vbere denique & illuſtri eloquentia eſſe oportet
Propoſitio. eum, qui de optimi, fortiſſimi, ſapientiſſimi, clementiſſimi & pientiſſimi regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Ruſſia, Pruſſia, Samagitia, & Maſouia omnis mœſta & pullata celebrat, laudibus & vita omni, verè & pro meritis eius dicere velit? Et effigiem quidem cuiuſpiam aptè ſeu pingere, ſeu fingere non maximi eſt ingenij, neq; laboris, ac ne operæprecij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta: neque magnopere cuiuſquam refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaúe ſtatura quiſque fuerit, qui inter homines eſſe deſijt.
Animorum habitudines exprimere difficile. Animorum habitudines vitamq; omnem non cuiuſuis eſt neq; exactè perſpicere, neq; dicendo aptè & ad viuum exprimere.
Vtilitas ex laude bonorum. Magnorum autem virorum, & excellenti virtute præditorum laudes celebrare, apprimè vtile eſt vitæ hominum, & neceſſarium, vt & illis, quoad fieri poteſt, pro meritis ſuis gratia referatur, & cæteri habeant, vnde virtutis & laudis exempla petant, & quo ad benemerendum de ſuis incitentur.
Sigiſmundi regis virtutes. Tantæ ſunt aūt huius optimi regis virtutes, vt ſummis pariter ac imis abūdè excēplorū ad vitam rectè & honeſtè inſtituendam ſuppeditēt: tanta in nos & in patriam hanc noſtram communem merita & beneficia, vt ea ſempiterna immortalitatis laude conſecrari à nobis oporteat.
Autoris excuſatio. Neq; tamē is ego ſum, qui id me rectiſſimè & cùm excellentibus ſanctiſſimi illius regis virtutibus, tum perpurgatis veſtris auribus dignè facere poſſe confidam. Abſit hęc à me arrogantia. Non adeò effrōs demensq; ſum: intelligo nullam in me eſſe doctrinam, nullum dicēdi vſum & exercitationem, nullum excellēs ingenium, nullam deniq; memoriam. Quę nam verò tanta eſt cuiuſquā eloquentia? in quo tantum flumen lectiſſimorum verborum? in quo tāta vis, & vt ita dicam, fulmen ſententiarū? in quo deniq; tanta memoria & pronunciandi dignitas, vt clariſſimis optimi regis virtutibus atq; meritis par eſſe poſſit? Sed ſi lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panē hoſpitibus apponemus? Et, ſi auro, gēmis, precioſaq; veſte caremus, ne malo quidem cotoneo, vel ſcypho aquæ ex præterlabenti amne hauſtæ gratitudinem animorum noſtrorum ſanctiſſimæ huius regis animæ oſtendemus? Vetus eſt prouerbium, eos qui thura non habēt,
Inſtituta laudandi cauſa. mola ſalſa litare. Certè vel cum periculo priuatæ temeritatis & impudentiæ nō eſt prodenda cauſa publica: neq; cōmittendum eſt, vt dum ſinguli pudori noſtro cōſulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tā bene meriti regis prętermiſſo, ingratitudinis (ne dicam impietatis) reprehenſionem apud hos ornatiſſimos magnorū principum oratores, & apud oēs gentes, quæ humanitatem colūt, meritò incurramus. Audēdum eſt igitur, & eo quidē maiore fiducia, quòd ijs de rebus dicendum eſt, quæ vobis pleriſq; omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores ſunt: nēpe quas vidiſtis ipſi ferè, & meminiſtis, & quarum (vt ait Poëta)
Vergil. pars magna fuiſtis. Ita enim futurū eſt, vt me rudi & inculto, ſed plano tamen

ſer-

ſermone capita modò rerum attingente, cætera vos ipſi diligentius recognoſcatis, & grata, vt par eſt, memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quæ ſola ſunt laudabilia, primùm externa, deinde corporis, poſtremò animi eius bona ſuccinctè perſequar. Quod dum facio, vos mihi quæſo, viri præſtantiſſimi, benignos vos & attentos præbeatis.

Partitio.

GEnus paternum Sigiſmundi à Cazimiro eſt, Vuladiſlai Iagellonis filio. Nemo eſt autem ſic hoſpes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non ſit auditum de Iagellonia familia, quæ iam ſupra centum & quinquaginta annos apud nos regnat, a Lituanorum ducibus ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladiſlao nomen bono veroque omine, quaſi qui gloria potens futurus eſſet, maiores noſtri indiderunt. Is cùm Lituaniæ & magnæ partis Ruſſiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum vnà cum coniugio religioſiſſimæ virginis Heduigis demortui Ludouici regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibuſdam alijs procis, accitus, religioni Chriſtianæ ſeſe, & cunctam ſimul Lituaniam addixit, ditionesque ſuas omnes Poloniæ fœdere ſempiterno adiunxit: in curanda, & à prodigioſis dæmonum ſuperſtitionibus ad veri Dei cultum conuertenda gente ſua agreſti & barbara permultum laboris, operæ, ſumptuumque impendit. Nec indecorum ſibi duxit præpotens rex, doctoris & apoſtoli munere fungi apud rudem & vilem plebeculam, cùm noſtri ſacerdotes eius linguæ penitus eſſent imperiti. In Boemis quoque ad ſanitatem priſcamque religionem à multiplici errore, quo ſe, ab Ioanne Huſſo ſeducti implicarant, reuocandis, non parum operæ ſumpſit: cumque pertinaciores eos eſſe animaduertiſſet, regnum ab eis delatum repudiauit. Sileſios quoſdam, & Ruſſos duces domuit. Crucigeros Teuthonas non modò Lituaniæ inhiantes, verùm etiam Poloniam ipſam parentem & nutricem ſuam crudeliter & impiè laniantes, clariſſimis aliquot victorijs repreſſit: victis fractiſque pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim ſingulari lenitate & manſuetudine, ad remittendas offenſas perfacilis, & ſupra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipſe conſueuiſſet. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigiſmundi Imperatoris, tum Vitoudi & Suitrigellonis proximorum ſuorum, de quibus erat bene meritus: Per quos factum eſt, vt in adminiſtrando regno pluſculum haberet negocij. Huic decrepita valde ætate, cùm duodequinquaginta annos regnaſſet, vita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta vxore Sophia Ruſſa Kiouienſium ducis filia ſuſceperat, maior natu Vuladiſlaus in regno ſucceſſit, is qui Vngarorum quoque regno ſuſcepto, & profligatis ſumma cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hoſti pacem petenti formidabilis, cum animoſiore quàm validiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter confertiſſimos hoſtes dimicans certam propemodum victoriam cum vita pariter amiſit: cùm vndecim fermè apud nos, apud Vngaros verò non totos quinque annos regnaſſet. Poſt hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigiſmunde Auguſte auus, regnum hoc ſuſcepit: cui peruaſtata à Tartaris (tametſi profligatis ſemel atque iterum) Podolia & Ruſſia, & amiſſus per defectionem ad Moſchos dominatus Seuerienſis, ac domeſtici motus, ſeu verius offenſæ voluntates multorum, propterea quòd Lituanis pluſculum indulgeret, maliſque conſultoribus vteretur, non parum de paterna fœlicitate detraxêre. Pruſſiam tamen & Pomeraniam per deditionem recepit. Crucigeris fœderum non tenacibus poſt tredecim annorum bellum ſupplicibus, & iureiurando in verba ſua & poſterorum ſuorum regum Poloniæ adactis, relicta parte Pruſſiæ pacem dedit, Moldauorum palatinum bellicoſiſſimum Stephanum in clientelam accepit, & in conſilio ſuo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris & Boemis vario Marte bella geſſit: filios ſex, & ſeptem filias ex Elizabetha Alberti Cæſaris filia, Ladiſlai Vngarorum & Boemorum regis ſorore, fœmina honeſtiſſima, & religioſiſſima, ſuſcepit. Ex his viuens Vuladiſlaum natu maximum Boemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris reges dedit. Sed vtroque hoc diſſenſione partium deſerto, Vngariam quoque cum Boemia Vuladiſlaus obtinuit. De quo nati Ludouicus quidem filius, bimulus viuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo in vtroque regno ſucceſſiſſet, iuuenis admodum Turcico bello ante vnum & viginti annos apud Mohatium miſerabiliter perijt. Anna

Iagellonia ſtirps. — Vuladiſlaus Iagello. — Vuladiſlai etymon. — Heduigis regis Ludouici filia. — Lituanorum ad Chriſtum conuerſio. — Iagello ſtudio in propaganda religione. — Boemi. — Vuladiſlai regis geſta. — Iagello credulus & candidus. — Vitoudus. — Suitrigello.

Iagellonis filij. — Vuladiſlaus rex Vngar. et Pol. apud Varnam à Turcis occiſus. — Cazimirus rex. — Pruſſia per deditionem Polonis adiuncta. — Crucigeri in verba regum Pol. — Moldauus cliens Polo. — Vxor & filij eius ſex, & filiæ ſeptem. — Vuladiſlaus Vngar. & Boem. rex. — Ludouicus rex.

Anna ſoror eius, et vxor Ferdinandi regis Rom. &c.

Ferd. Cæſ. liberi.

verò filia cum Ferdinando rege Rom. qui poſt Ludouicum apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus ſuperſtitibus relictis, anno abhinc altero parturiens diem clauſit extremum. Atque hæc paucula de Vuladiſlao, eiuſq; progenie. De cæteris verò Cazimiri regis filijs, Cazimirus quidem iuuenis caſtiſſimus atque religioſiſſimus, in Lituania immaturam mortem obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama, quam complura miracula ad ſepulchrum eius edita confirmant. Ioannes Albertus poſt patrem octo & amplius: deinde hunc ſecutus Alexander quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptũ regnum, quàm regnans fœlicior: hic à Moſchis apud Vedruſios victus, eoſdem apud Opoſcam, Tartaros verò Tauricos apud Cleſcum paucis ante mortem diebus inſignibus prælijs profligauit. Vterque extincti properè, credo vt digniori cederent. Poſt hos Sigiſmundus hic noſter natus eſt. Hunc ſecutus Fridericus, ſacris initiatus archiepiſcopus Gneſnẽſis, ſimulq; epiſcopus Cracouienſis, & S. Romanæ eccleſiæ presbyter cardinalis fuit.

Cazimirus filius Cazimiri ſanctus.

Ioannes Albertus rex Polon.

Fridericus cardinalis.

Filiarum Cazimiri deſponſatio.

Porrò filiarum Cazimiri duæ Immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorum, Sophia Friderico marchioni Brandeburgenſi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonũ, Elizabetha verò (patre mortuo) Friderico Legnicienſium & Bregenſium Ducibus matrimonio iunctæ fuêre, & omnem penè Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illuſtrium virorum & mulierum, quas enumerare perlongum eſſet, nobis deuinxêre. Hoc igitur Sigiſmundi genus compluribus, quemadmodum videtis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Is autem ab ineũte primùm pueritia vnà cum alijs fratribus ab honeſtiſſima & religioſiſſima matre ſanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus viris eruditis, probis, grauibus & pijs ad virtutem in primis & pietatem, cultumque diuinum inſtitutus, in literis quoque non contemnendos progreſſus fecit: ita vt latinè ſcribentes & loquentes ſine interprete intelligeret, nec incommodè ipſe ea lingua vteretur. Germanicam verò, cuius propter finitimos atque etiam incolas Germanos, non exiguus eſt vſus apud nos, exactius didicit. Porrò in diuinis ſcripturis ita fuit exercitatus, vt multa inde ſenior meminiſſet, ac ſæpe eas in ore haberet, non ad ſcurrilem iocum, aut ad curioſam diſceptationem, vt nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, ſed ſeriò, & ad moderandas actiones, vitamque omnem: eoque timorem Dei, iuſticiam & virtutem maximè ſemper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate aſſuefactus fuerit. Nec ſcio, an ad vitam ſic vel ſic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus & inſtitutus, quàm quo modò natus ſit. Solent enim plerunque etiam bonæ & generoſæ indoles praua, atque adeò negligentiore quoque educatione deprauari: vitioſam verò naturam ſæpe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigiſmundus, adoleſcens ſingulari indole, modeſtia, manſuetudine, grauitate & induſtria, quæ res maximè ætatem illam commendant, magnam ſibi non modò noſtrorum hominum, ſed etiam extremorum, Vngarorum inquam, Boemorũ, Sileſiorum & Germanorum, cum quibus tunc viuebat, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre poſt patrem iuuenis in Vngariam ad Vuladiſlaum alterum fratrẽ ſe contuliſſet, ibi ea dignatione fuit, vt Vngari & Boemi magis eum propemodũ, quàm regem ſuum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libenter ſtarent. Vſque adeò maiorem vim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, conſtantiæ & modeſtiæ opinio, quàm regium ſceptrum. Itaque magno omnium fauore Glogouienſem & Opauienſem dominatum, & ſummam vtriuſque Sileſiæ præfecturam à Vuladiſlao fratre oblatum accepit, adeoq; charus ac venerandus fuit Sileſijs, vt nunc etiam eius imperium grata & iucunda memoria proſequantur. Quid illud, nónne ingens eſt bonæ exiſtimationis & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cùm regnaret iam in Polonia, à Suecis poſt eiectum Chriſtiernum regem, & item ab Vngaris atque Boemis poſt miſerabilem Ludouici fratris filij interitum, vt illa quoque regna ſuſciperet, expetitus eſt? Neque deterrebat Suecos tanta terræ mariſque intercapedo, quanta à nobis diſiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta con-

Educatio Sigiſmundi.

Linguarum peritia.

Plus vſus ſacrarũ literarum.

Educationis bonæ vtilitas.

Adoleſcentia Sigiſmundi.

Fauor Sigiſmundi apud Vngaros & Boemos.

Glogouienſis & Opauienſis dominatus, & ſuprema præfectura Sileſiæ.

Regna ei oblata, ſed non accepta.

conuenta cum Maximiliani Imperatoris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principum potentia, ſi Sigiſmundus delatum ſibi regnum ſuſcipere voluiſſet. Quin etiam maritimarum ciuitatum commune eum ſibi patronum & præſidem expetinit. Apud ſuos verò quàm gratioſus fuerit, vel illud permagno argumento eſt, quòd Ioanne Alberto rege mortuo prælatus fuiſſet proculdubio in regno maiori natu Fratri Alexandro cunctorum ſuffragijs, niſi plus publica quies atque tranquillitas, & vetuſta cum Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera valuiſſent. Iam verò quantum ei honorem ſummi quique Principes habuerint, redite quæſo mecum paulisper in memoriam. Primùm enim Maximilianus Cæſar nō minoris animi quàm prudentiæ princeps, dudum hoſtis acerrimus, poſt celebrem illum congreſſum Viennenſem eo ipſum honore proſequutus, ea charitate complexus eſt, vt in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Baſilio magno Moſchorum duce ictum reſpueret, ac non modò non defenderet contra Sigiſmundū Crucigeros in Pruſſia, quos defendendos ſuſceperat, verùm etiam auxilia ei contra illos, ſi quid noui molirenrur ſuo, nepotumq́ue ſuorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Gratioſus apud Polonos.

Amicitia & fœdus cum Maximiliano imper. Viennenſis cum Cæſare congreſſus.

Huius verò nepos Carolus, qui nunc latè & feliciter imperat, nónne hunc Sigiſmundo honorem habuit, vt inclytæ huic reginæ Bonæ vxori eius coniunctiſſimę Barenſem principatum, quem poſt obitum matris eius in poteſtatem ſuam redegerat, redderet, ipſum ſocietate ſua, & aureo vellere vltrò dignaretur? ſæpe honorificentiſſimam eius mentionem faceret? neq; vnquam Crucigeris militibus & alijs Germanis bellum contra eum flagitantibus indulgeret? Adeſt hic vir clariſſimus Staniſlaus Laſcus palatinus Siradienſis, haud ita pridem apud illum potentiſſ. Imperatorem legatione functus. Adſuit item viti præſtantes, Petrus Opalenius caſtellanus Gneſnenſis, Staniſlaus Borgins decanus Cracouienſis, Nicolaus Myſconius regiæ menſæ ſtructor. Vellem adeſſet etiam vir eruditiſſimus Ioannes Dantiſcus epiſcopus Varmienſis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude ſuperioribus temporibus obierunt. Ex his cuique licet diſcere, quantopere ille princeps maximus & grauiſſimus Sigiſmundum regem obſeruarit. Quid frater eius Ferdinandus Cæſar & rex potentiſſimus? nónne plurimum eum & amauit, & coluit? nónne eius arbitrio controuerſiam ſuam cum Ioanne rege de regno Vngarorum permiſit? Non dico, quibus verbis & rebus præterea ſæpenumero idem rex quanti Sigiſmundum faceret, declarauit. Poſſem autem non vano rumore accepta referre, ſed quæ cùm de grauibus viris accepi, tum ipſe explorata habeo, cùm nuper ad illum à te rex Sigiſmunde Auguſte, & à paretibus tuis cum Nicolao Radiuilo viro illuſtri & acuto Lituaniæ ſummo marſalco allegatus eſſem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigiſmūdi noſtri mortem proſecutus, quantoq́ue ſtudio pariter & apparatu exequias ei in maxima principum Germaniæ celebritate feciſſe dicitur. Vt autem & Gallorum regem Franciſcum, qui anno ſuperiore deceſſit, Iulium ſecundum, Leonem decimum, Clementem ſeptimum, & hunc qui nnnc præſidet, ſapientiſſimū Paulum tertium pontifices maximos prætercam, quorum illuſtriā habiti huic Regi honoris documenta commemorare poſſem: vt magnorum item & grauium nonnullorum Germaniæ principum perhonorifica de ipſo elogia, quæ ipſe his auribus audiui nuper, omittam, Barbari quoque eum præ cæteris regibus & monarchis reueriti ſunt. Quo enim rege cultior & populo ſior fuit Ruſſia & Podolia? hoc eſt, quo rege quietiores fuêre Tartari, prædis & rapto alioqui viuere ſoliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate ſua elati, omnes homines atque gentes præ ſe contemnunt? An non Solimannus bellicoſiſſimus & feliciſſimus Imperator cum eo perpetuum fœdus percuſſit, & religiosè coluit? negare id alijs poſtulantibus, aut ad tempus modò concedere; nec admodum ſuperſtitiosè ſeruare ſolitus. Annon Valachis ac Tattaris vectigalibus ſuis, ne Sigiſmundi Regis ditiones infeſtarent, edixit? An non idem huic etiam eius filio Sigiſmundo Augnſto per Petrum Opalenium, & Ioannem Ocesſinm caſtellanum Biecenſem viros ornatos pacem & amicitiam in gratiam patris promiſit? An non eiuſdem intultu filiam eius Iſabellam reginam viduam, nepotemq́; hâctenus incolumes eſſe barbarus tyrānus paſſus eſt? qui ne ad Moldauiam quidē adſpiraſſet, niſi cum intempeſtiuæ, ne quid aliud dicā, diſſen-

Amicitia cū Carolo V. Imperatore.

Staniſlaus Laſcus.

Petrus Opalenius, Stan. Borck. Nicolaus Myſconius.

Amicitia cū Ferdinando rege & Cæſare.

Nicolaus Radiuilus & Martin. Cromerus oratores ad Ferdinand.

Amicitia cū maximis regibus & pontificibus Rom.

Barbari Sigiſmundum reueriti.

Ioannes Ocesſinus orator ad Solimannum.

Turc. Imp. Iſabella regina Vngar.

ſiones noſtræ animaſſent. Iam Selimus Solimanni huius pater ferox, & in patrem etiam ſuum impius, Sigiſmundi amicitiam ſplendida legatione olim expetiuit. Nimirum admirabantur in eo cuncti virtutem, grauitatem & conſtantiam ſingularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorum ſpacio in tanta orbis terrarum perturbatione fœlicius eo regnauit?

Regnum florens & pacatum.

Quis regnum ſuperiorum regnm infœlicitate diuexatum ac deformatum, aut pacatius adminiſtrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tam ſecunda fortuna, tantaque celeritate confecit? Commemorantur à veteribus ſcriptoribus Cyrus Perſarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatiſſimi reges.

Reges & duces inclyti.

Celebrantur Alcibiades, Conon, Themiſtocles, atque Timotheus Athenienſium: Ageſilaus, Pauſanias, Lyſander Lacedæmoniorum: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal & Aſdrubal Carthaginenſium: Romanorum verò (vt multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæſar, clariſſimi Duces & Imperatores. Ne noſtrorum quidē Boleſlaorum & Vladiſlaorum obſcura eſt gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus victorias propemodū adæquarunt: partim etiam aliquonſq; à fortuna euecti, in medio curſu deſtituti, & ad extremum ſæuis eiuſdem procellis obruti ſunt.

Comparatio Sigiſmundi cum clariſſ. principibus.

At Sigiſmundnm noſtrum ab initio ad finem vſque ſecundo flatu fortuna proſecuta eſt. Cum quibus verò bella is geſſit?

Bella Sigiſmundi.

Nempe cum potentiſſimis Moſchis, ferociſſimis Tattaris, acerrimis Valachis; fortiſſimis Germanis, cum Turcis denique vel ipſa victoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium validos exercitus, vel inſignibus prælijs vicit & profligauit, atque adeò deleuit etiam, vel caſtris exuit, vel denique regiones earum impunè vaſtauit. Quaſdam etiam domuit.

Victi ab eo Tattari diuerſis prælijs.

Atque vt à Tattaris perpetuis noſtris hoſtibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluſcum, tribus prælijs duce

Cõſtantinus Oſtrogius dux.

Conſtantino Oſtrogio principe omnium ſeculorum memoria digniſſimo ad internecionem penè cecidit. Deinde apud Viſnoueciam vigintiquatuor millia, cùm ſe per Ruſſiam populabunda diffudiſſent, ſexies fuſa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum rota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouienſi,

Nicolaus Camenecius.

& eodem Conſtantino ducibus profligauit, cùm noſtri ſex millium equitum numerum non excederent, de quibus vix centum eo prælio deſiderati ſunt: hoſtium verò multo minor pars pernici fuga euaſit. In Moldauia quoque ante multos annos à Bogdano palatino huius regis auſpicijs & armis ijdem hoſtes graui prælio victi ſunt. Nec illæ ignobiles victoriæ ſunt, quæ apud Voronouiam Ioāne Camenecio, apud Buſcum Staniſlao Lanſcoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Secigneuio, atque iterum palatino Kiouienſi, in Volynia Conſtantino & Oſtaphæo ter, apud Ociacouiam hoſtilem arcem eodem Oſtaphæo & Prædiſlao Lanſcoronio ducibus quæſitæ, & quæ in Podolia Trebinij, quæque apud Camenecium & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij viri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belſenſis eſt, dnctu, & fratrū eius Alexādri & Procopij, ac Bernardi Prætficij Sileſij opera partæ ſunt.

Ioannes Camenecius. Stan. Lanſcoronius. Iacobus Secigneuius. Oſtaphæus. Vradiſlaus Lanſcoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Prætficius.

Nam leuiora cum iiſdem Tattaris apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis proſperè item geſta certamina, ſciens volenſque prætereo, ne ſim longior. Tot enim fere ſunt, quot excurſiones ea gens rapaciſſima & famelica, & vel è flamma, quod dicitur, cibum petere ſolita, in ditiones huius regis ipſo regnante fecit. Perraro enim impunè id abſtulit. Quid illa apud Canioniam in Lituania ante vnum & viginti annos, nónne omnibus ſeculis eſt memorabilis victoria, qua vigintiſex millia Tattarorum eodem illo Conſtantino duce parua manu profligatā ſunt?

Bella cum Turcis geſta.

Cum Turcis nullum hic rex apertè bellum geſſit: ſed tamen aduerſus eos, cùm vel è Podolia prædas agerent, vel Valachis opem ferrent, vel denique noſtros circum Bialogrodum quod & Moncaſtrum vocant, populabundos inſequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædiſlao Lanſcoronio regis huius auſpicijs proſperè, dimicatum eſt.

Præd. Lanſcor.

Bis contra eoſdem in Vngariam Ludouico regi miſſa auxilia: quo vtroque tempore vtinam prius quidem viro illuſtri & incomparabili Ioanni comiti Tarnouio, earum copiarum ductori, poſterius verò Gnoinio obtemperatum eſſet.

Ioannes Tarnouius comes. Gnoinius.

Vterque Turcica arma vireſque periclitatus erat in Podolia, cùm illi inde aliquoties prædas

Tarnouij laus.

prædas egiſſent. Sed magis Tarnouius, cuius præclata virtus enituit, quo tempore Turcæ ad tredecim millia Podoliam & Ruſſiam ad Leopolim vſque & fines Vngariæ ferro igniq́; vaſtantes, tria millia plus minus de ſuis, particularib⁹ aliquot prelijs ſuſi, amisêre. Quod ſi idem robur animi ſuiſſet in eo, penes quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Auſtria ante quindecim niſi ſallor annos, noſtratium trium millium opera & virtute in primis penè ad internecionem deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigiſmundo regnante, tamen non publicè, neq; Sigiſmundi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris & Germanorum ſtipendijs militarunt. Moldauos porrò dolis atque artibus vſitatis fretos, & clade noſtrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinam ſyluam accepta, Turcarumq́ue ac Tattarorum auxilijs feroces magna

Moldaui victi.

non modò felicitate, verùm etiam celeritate rex idem vicit, ac domuit: cæſiſq́ue eorum copijs, vaſtatis lōgè lateq́ue

Bogdanus Valachus victus.

agris, ſenatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voicuodam & Palatinum vocāt, reſtituentem prædam, quam paulo antè in Ruſſia ceperat, in verba ſua iurare coegit: & amiſſam maiorum ſuorum culpa Pocuce ab eo recepit. Noſtra verò memoria, cùm Petrus palatinus rebellaſſet, Pocuceq́; rurſus inuaſiſſet, primùm ſex millia hoſtium apud Guoſdeciam arcem, ac mox vigintiduo millia apud Obertinum pagum vix à quatuor millibus noſtrorū duce hoc Ioanne comite Tarnouio, viro clariſſimo & primario bellatore, inſigni & inopinata clade profligata ſunt: erepta cum bombardis cætera impedimenta: Palatinus ipſe ſaucius vix fuga euaſit. Nec tamen ad officium redijt, donec poſtea in arce Chocimenſi obſeſſus, & ad extrema redactus, ſolenne vnà cum proceribus & cuncta nobilitate ſua regi iuſiurandum dedit.

Res cum Cruciferis Temboniis geſta in Pruſſia. Nicolaus Firleius exercituum ſupremus capitaneus.

Porrò cum Germanis Pruſſiam ſibi vēdicantibus, quo tempore tu Sigiſmunde Auguſte natus es, bellatum quidem variè, ſed nunquam, niſi proſperè à noſtris dimicatum eſt. Nempe à Nicolao Firleio Palatino Sendomitienſi, tum ſupremo copiarū Capitaneo multis in locis: Apud Pruſmarcum, Seburgum, Guteſtadiam, ſiue Gutſtatum, Brunſbergam, Reſſam & Raſtemburgum à

Iacobus Secignouius.

Iacobo Secignouio: apud Piſſiam à Staniſlao Maſouiorum duce: in ſinu Varmienſi ſiue Habo laeu nauali prælio à Gdanenſibus: bis apud Bartenſteinum: ſępius à Prædiſlao Lāſco ronio & Ioāne

Lanſcoron. Ioannes Zaremba. Alexander Ilouius. Vide hiſtoriā Bernardi Vapouij.

Zarēba palatino Caliſſienſi: apud Heilſbergā ab Alexandro Ilouio: apud Gdanum item & Elbingam, cū eas vrbes adorti eſſent, à ciuibus ſuſi & profligati: ad extremū tot cladibus & inedia, vigilijs & iugi noſtrorum equitū vexatione fracti, & ad paucos redacti, Pruſſia exceſsêre. Quid ego de Moſchis loquar? Qui vel p̄cipuam gloriæ & victoriarū materiā huic regi præbuêre.

Victoria Moſchis parta. Ioannes Boratinus.

Apud Poloſcum olim quidē ſeptem millia hoſtium à Ioanne Boratinio viro acri & animoſo interfecta: deinde verò tredecimo abhinc anno, cū ij, Lituaniam nō amplius decem & octo milliarijs à Vilna metropoli hyberna excurſione depopulati reuerterentur, mille extremi agminis, quos ſolos Lituana nobilitas cum aulico regis comitatu tumultuariè accurrens aſſequi potuit, trucidati. Superiori etiā quodam tempore in interiore Lituania p̄dabundi magnum ſuorum numerū, & prædam, quam abigebant, Lituanis inſequentibus amisêre. Iā apud Starodubum quoq;, Radogoſtiam, & Smolenſcum, vicem eis reddētibus Lituanis, & fines eorum populantibus aliquoties, ductu Georgij Radiuili

Georgius Radiuilus.

caſtellani Vilnenſis non ſine magnis cladibus p̄fligati ſunt. Apud Orſam verò cùm primum Sigiſmundus regnare cœpit, ne expectare quidem noſtros, dū Boryſthenem tranarent, ſuſtinuêre, experti vim eorū in vna & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: verùm dilapſi, cùm vaſtari ſua vltra Veſmam etiam atq; Drohobuſum cernerent, denuò coadunati ad cētum millia, ne adoriri quidem ter mille noſtros mercenarios milites cū paucis Lituanis longius à caſtris regijs ad Smolenſcū poſitis progreſſos auſi ſunt, Magnis verò incommodis affecti, Moſiro, Turouia, & alijs quibuſdam munitionibus, quas dudum Michaël Glinſcius ad eos perſugiens intereeperat, redditis, commutatiſq́; captiuis quinquaginta nobilioribus ac ſenatorij ordinis; quos de Lituanis Alexandro rege victo apud Vedruſios ceperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuêre fiducia longè pòſt cùm Radogoſtiam, ac deinde Ioanne Tarnouio noſtros ducente, Homiam & Starodubum arces à noſtris partim vi captas, partim in deditionem acceptas amisêre. Et Starodubum quidē, cum quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eius arcis præſidio: virtute longè pauciorum mili-

tum

tum noſtrorum, & ſulfurati pulueris ignisque adiumento expugnatum & euerſum eſt. Neque verò ij tanto temporis, hoc eſt, plus quàm viginti annorum interuallo, quantum inter Orſenſem pugnam, & hoc extremum Starodubenſe bellum interceſſit, abiectos ſemel ſpiritus recipere potuêre. Orſenſem autem illam celeberrimã, & cum omnibus ferè omnium gentium atque ſeculorum victorijs comparandam victoriam quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera ſoli lumen adderem. Quis enim eſt qui neſciat? illo prælio Conſtantino Oſtrogio principe & Ioanne Suirzouio ducibus octoginta millia Moſchorum bellatorum, qui omnem noſtrum exercitum non modò proterere poſſe videbantur, verùm etiam Boryſthenem tranare paſſi, pecudum in modum flagris abigere in Moſchouiam deſtinarant, ingenti ſtrage interfecta eſſe (itavt deſideratorum numerus ad quadraginta ferè millia peruenifle, vel certè duo & triginta millia ſuperaſſe dicũtur) Ductores eius exercitus viros illuſtres, omnemque ſena tum gentis, & ſupra quater mille captiuos viuos in poteſtatem veniſſe: direpta caſtra opulentiſſima: ducem ipſum Baſilium bellatorem exercitatum, & contra Tattaros & alias gentes finitimos victorioſum, vſque ad regiam ſuam Moſquam profugiſſe: atque ibi amplius centum & viginti milliaribus bene longis à loco conflictus, tamen vix tutò ſe ſubſiſtere poſſe credidiſſe? Tantus verò tunc pauor Moſchorum animos occuparat, vt Smolenſcum, Seuerienſe Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Ruſſorum partim hoc ipſo rege regnante, partim ſuperioribus temporibus in poteſtatem hoſtium venerant, deſertas tunc ac vacuas defenſoribus nullo negotio recuperare noſtri potuerint, ſi proſequi ſtatim victoriam per tempus anni quiuiſſent. Atque hæc qui dẽ ſunt bellica huius regis decora præcipua. Nam leuiora multa prætereo, nẽ anxiè & minutatim cuncta exquirere & perſequi videar. Quæ quidem hoc ſunt admirabiliora, quo magis inopinata: vtpote in ſumma ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparibus viribus geſta: ita, vt bene cum noſtris agi videretur, quoties non plus duplo hoſtium multitudo excederet. Has tot ac tantas victorias tanta imparitate copiarum quæſitas, nihil mirum eſt (vt eſt rerum humanarum conditio varia & inſtabilis) ſi quæ clades interpolarunt. Sed quotnam, & quantulæ ſunt eæ? Vna apud Socalum à Tattaris temeritate Ruſſicæ nobilitatis accepta, vbi quatuor fortaſſe millia noſtrorum à quadraginta millibus Tattarorum loci opportunitate vſorum defatigata veriùs quàm ſuperata, non incruentam hoſtibus victoriam conceſſêre. Noſtri mille ducenti deſiderati, barbarorum verò cæſa quatuor millia. Itaq; raptim ij cũ præda quamuis victores, retroceſſere. Altera apud Serethum amnẽ, cùm ppauci noſtri in hoſtico palãtes à Valachis circũfuſis oppreſſi ſunt. Vbi tamen non plures ducentis noſtri periêre. Nam cũm peruaſtata longè lateque circum Pſcouiam, ſiue Pleſcouiam Moſchonia ab oppugnatione Opoſcæ valido hoſtium præſidio reiecti ſumus, ignominia illa verius quàm clades fuit, ductorum inſcitia & incuria accepta. Amiſſa verò magna pars Albæ Ruſſiæ Michaelis Glinſcij hominis ambitioſi, & Alexandri regis gratia inflati proditioni, & Ruſſorum atq; præſidiariorum militum perfidiæ imputanda eſt. Porrò apud Ociacouiam, cùm vir in primis ſtrenuus Nicolaus Senauius eò vſque cum mille, opinor, equitibus priuato conſilio populabundus excurriſſet, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tattarorum contracta. Hæ ſunt vniuerſæ clades, quas Sigiſmundo regnante accepimus: Quæ omnes vna aliqua ex his, quas ſuperius percurrimus, victorijs abunde expiatæ & compenſatæ ſunt: nec ſcio, an quaſi næuuli quidam formoſum corpus, vel nubeculæ meridianum ſolem, tot illas clariſſimas victorias illuſtriores reddidère. Bellone autem tãtùm clarus, an etiam pace Sigiſmundus fuit? Imo verò pace, quàm ſemper expetiuit, clariſſimus. Teſtantur id tãtæ opes & facultates hominum noſtrorum, tam opulenta cum externis commercia, tantus ſplendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs & victu, cultuque corporis, tum in ſermone & moribus, quanta nũquam ante hũc regem in Polonia fuit: loquuntur leges diligentius aliquanto conſcriptæ: clamant tot arces inſtauratæ, tot exornata templa Dei optimi maximi tam ſplendide & magnifice exædificata, publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Poſnania, Leopolis, Varſauia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam vrbes atque emporia: tam denique culta & habitata Ruſſia, Pruſſia,

Orſenſis de Moſchis memorabilis victoria.

Ioannes Suirzouius.

Baſilius Moſchorum princeps.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinſcius.

Nicolaus Senauius.

Pacis ſtudium.

Splendor & elegantia Polonorum.

Leges.

Arces inſtauratæ, et templa.

Vrbes opulentæ ſub Sigiſm.

Regiones bene cultæ.

ſia, Lituania & Podolia: quæ regiones antea ſylueſtres & incultæ, aut ſuperiorum temporum conditione deſertæ magna ex partē iacuerant.

Theſauri regii.

Quid ego priuatos Sigiſmundi theſauros, & ærarium ſine vlla cuiuſquam iniuria in extremos reip. vſus aſſeruatum? quid tot actantas poſſeſſiones à maioribus eius oppigneratas, ab ipſo verò redemptas commemorem? Hæc eò ſunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius, quoſdam ante eum reges quotidianis ſumptibus interdum defectos eſſe.

Zatoria & Maſouia recuperata.

Iam verò non minima eſt & illa felicitatis acceſſio, quòd eo regnante Zatorieſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimum fere annum ad corpus & compagem Poloniæ rediuerunt:

Pruſſia & Pomerani in clientelam accepti.

Pruſſia recuſatum diu, & aliquoties excuſſum iugum accepit: Pomerani Stolpenſes ad intermiſſam aliquandiu huius regni ſocietatem & clientelam iureiurando adacti reuenêre.

Coniugia.

Porrò in commemorandis coniugijs & liberis, quæ nō exigua felicitatis humanæ pars eſt, diutius me immorari neceſſe non eſt.

Barbara vxor religioſiſſ.

Permulti ſunt in hoc cœtu, qui priorem eius vxorem Barbaram Stephani comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſium palatini, cuius ductu nōnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarūt, filiam, Ioannis poſtea regis Vngarorum ſororem fœminam ſanctiſſimam & pientiſſimam, nouerunt. Quæ quidem maximam illam Orſenſem de Moſchis victoriam aſſiduis diurnis ac nocturnis precibus cum lachrymis, & profuſa in egenos beneficentia, aſperioreque cultu corporis & ieiunio coniunctis à Deo impetraſſe exiſtimata eſt. Quę quàm coniunctè cum viro vixerit, magno & longo mœrore, & vberi fletu, ac penè muliebri eiulatu poſt mortem eius indulgentiſſimus rex teſtatus eſt.

Altera vxor Bona Sphortia.

Hac immaturè intra tertium annum amiſſa, alteram ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanentium ducis & Iſabellæ Aragoniæ filiam:

Alfonſus rex Aragonum.

cuius auus maternus Alfonſus eius nominis ſecundus Neapolitanorum rex, cùm ſtirpis antiquitate, tum Aragoniorum ac Siculorum regum ſtemmate (de qua Carolus quoque & Ferdinandus ſummi monarchæ maternum genus ducunt) ſua virtute fuit clariſſimus.

Franciſcus Sphortia dux Mediolani.

Paternus verò proauus Frãciſcus Sphortia Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis geſtis fundauit, filius, cùm plurima & grauiſſima bella cum maximis principibus, potentiſſimis populis, & præſtātiſſimis bellatoribus per omnem Italiam proſperè geſſiſſet, nominiſque ſui gloria ac terrore eam impleſſet, à Philippo Maria Mediolanenſium duce Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotalique Mediolanenſium principatu dignatus eſt. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram vxorem Sigiſmundus rex accepit. De qua, quoniam præſens adeſt, graui dolore & mœrore amiſſi dulciſſimi mariti, quemadmodum cernitis, proſtrata, nihil dicā amplius, niſi quòd

Bonæ reginæ fides & obſequium.

triginta fermè annos cum eo nupta, tāti ea fecit maritum regem, vt his extremis aliquot annis ægrotantem, & viribus planè deſtitutum, non coniugali charitate, ſed ancillari penè miniſterio ſine omni faſtidio curaret.

Sigiſmundus plurimum indulſit Bonæ.

Quo factum eſt, vt plurimum ei viciſſim rex amantiſſimus indulgeret.

Heduigis filia.

Harum verò duarum vxorum è Barbara quidem Heduigim filiam ſuſceptam fœminam lectiſſimam Ioachimo marchioni Brandeburgenſi Electori Romani imperij matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea auctus eſt.

Quatuor filiæ Sigiſm. è Bona.

Iſabella regina Vng.

E Bona verò maximam natu filiam Iſabellam, fœminam excelſo & regio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum affini iā prius ſuo nuptui tradidit: nepotemque ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole puerum ſuſcepit. Quæ matrona complures iam annos poſt mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas tres, Sophiam, Annam & Catharinam virgines ſpectatiſſimas, magnorumque regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amiſſi patris miſerabiliter lamētantes, & humi abiectas videtis, elocare ipſi, ita vt optabat, datum non eſt.

Filius Sigiſm. Aug. puer coronatus.

Filius verò vnicus hic Sigiſmundus Auguſtus puer etiamdum decimum agens annum paterno regno, ipſius opera ſtudioque ante decem & octo annos inauguratus:

Elizabeth prima Sigiſ. Aug. vxor.

pòſt iuuenis factus vxorem accepit voluntate patris Elizabetham Ferdinandi Rom. Vngarorum ac Boemorum regis filiam natu maximam.

Elizabethæ laus.

In qua muliere genus cum forma, forma cū comitate & manſuetudine, hæc cū probitate, probitas deniq; cum pietate (q̃ ipſi paterna & materna virtus fuit) certabat: ita vt neſcires, q̄d in ea potiſſimū admirareris. Quæ vtinā vixiſſet diutius, & editis ſocero optatis ac ſui ſimilibus nepotibus felicitatē eius perfeciſſet, tranquillitatemq; huius regni ſtabiliuiſſet. Sed nō merebantur hoc, opinor, noſtra ſcelera: Nūc ad Sigiſmundum redeo:

redeo. Nonne igitur hoc ſingularis cu-

Nobilitas Sigiſ regis & felicitas.

iuſdã felicitatis fuit, rege parre, parruo, auoq;, matre verò Cæſaris filia, & magni regis ſorore ortum eſſe? rres frarres, & vnius ex his filium reges vidiſſe? regem & ipſum ſupra vnum & quadraginta annos rranquillè felicirerq; regnaſſe? Summis principibus venerabilẽ, hoſtibus formidabilem, cæteris admirabilem, fuiſſe? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanirate, eleganria & gloria longè florentius, quàm acceperar, reliquiſſe? Filiam reginam, alteram verò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuiſſe? Filium deniq; regem ſecum & poſt ſe feciſſe? morienrẽ permagnum ſui deſiderium bonis omnibus reliquiſſe? Nonne hęc (inquã) ei præclariſſima, & longæ poſteritati memorabilia in hac vita conrigerunt? Arq; hæc ramen pleraque omnia, exrerna ſunt bona, in quibus forruna plurimum ſibi vendicat: ſed ab eo ramen ra-

Bona corporis forma.

rione & conſilio moderara ſunr. Quid ego nunc formam & ſtaturam eius, robur cuiuſuis honeſti laboris pariens, dignitarem oris, dignamq;, vt air Poera ſummus, imperio faciẽ depingã? Quòd ſi facere maximè velim, non poſſim. Prius enim ferè hæc in eo ætare ingraueſcente marceſcere cœperunr, quàm ego in hanc lucem prodij: ſed ramẽ permanſerunt in eo etiam affecta iam ætate non obſcura earum rerum veſtigia.

Robur & vires.

Roboris quidem & virium eius argumenta, fractæ inrer manus non ſemel florenriore ætate ferreæ equorum ſoleæ, rupti funes canapei craſſiores, inrẽſæ manu baliſtæ, diſcerpri luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus naru, qui hæc fieri ab eo viderunt, prædicanrur. Arq; hæc leuiora fortaſſe cuiquam videantur. Cæterùm illa non in poſtrema bonorum parte numeranda ſunt,

Sanitas.

ſanitas quæ ipſi perpetua ferè ante extremam ſenecturem fuir: inregriras & ſolida compago membrorũ, quæ afflictas morbo vires facile recuperabat: vigor ſenſuum, qui ad exrremum vſque eum non deſtiruit: firma melioribus præſertim annis memoria: deniq; acu-

Ingenium.

men ingenij, quo fratres maioresq; ſuos longo inreruallo anreiuit. Sed & hęc omnia, vt ſint magis propria hominis, quàm illa ſuperiora, ramen ad corpus ferè, quę deterior pars hominis eſt, pertinenr: nec magna laude & admirarione digna ſunr, quippe cum quibus naſcamur, quæq; in poreſtare noſtra non ſint, & ingenuo cum ſeruis, vrbano cũ ruſticis, nobili cum plebeis, regi cum mediaſtinis & baiulis, deniq; bono viro cum improbis ſint communia. Ac ne mutæ quidem pecudes penitus horum bonorum expertes ſunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illuſtriora ſpectanrur.

Vigor ſenſuum in quibuſdam pecudibus.

Viribus quidem ab vrſis & leonibus, agilitare à ceruis & biſontibus, longæuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſſis ab equis & pauonibus, ſanitate à piſcibus, ſenſuum vigore » à lyncibus, aquilis, canibus, vulturibus: » induſtria & ingenio quodam modo ab » elephanris, vulpibus, & apibus: ſic alijs » rebus ab alijs fortaſſe ſuperamur. Cæterùm in animo vera hominis & propria laus eſt. Corpus enim partim inſtrumẽtum, partim domicilium, partim etiam carcerem & ergaſtulum animi ſapientiſſimi homines eſſe voluerunr.

Bona animi. Laus propria hominis eſt in bonis animi.

Animum ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui verò molliſſimè ſenſerunr, partem quidem hominis, ſed longè dereriorem corpus eſſe dixerunt: in animo omnem hominis excellenriam & principatum collocarunt. Quocirca his quæ externa, quæq; corporis bona dicuntur, ita obirer tranſcurſis, ad eas, quæ ſunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis, laudes tranſeamus. Quas dum quanra maximè breuitate poterimus perſequimur, quæſo, vt benignè & attenrè, quod feciſtis, adhuc audiaris.

Virtus & virtutum partes.

Virturem, ſummã animi, atque adeò hominis perfectionem, quicunq; rectè philoſophati ſunt, dixerunt: eiuſque virtutis prudentiam, fortirudinem, remperantiam atq; iuſtitiã quatuor partes & quaſi fontes quoſdam, vnde officium, & omnis honeſta & laude digna actio manaret, eſſe voluerunr. Quænam ergo ex his in hoc præſtanriſſimo Rege deſiderata eſt?

Laus Sig. è virtutibus. Prudentia.

Prudenriane? quæ ex prærerirís & præſenribus ea quæ deinceps euentura ſint, colligit: cauſas rerum vider: rectè de rebus iudicat: ſibi ſuiſque in longum proſpicir: impendentia mala ſapiẽter auertir. At ea ſumma & admirabilis in eo fuit. Argumenro eſt, bene & cum approbarione cunctorum, quoad ei per ætarem arque morbum licuir, adminiſtrata, & inter tot vndiq; inminẽtes hoſtes per tot annos incolumis conſeruara Reſpublica.

Gentes & leges variæ.

Nam quis ſapientius eo, ſiue ex legibus & moribus noſtris, ſiue ex æquo & bono ius dixit? Nihil cum varieras legum atque morum, quibus alijs equeſtris ordo, alijs oppidani, alijs agreſtes, deinde diuerſis Poloni, Lituani, Maſouij, Pruſſi, Sileſijque vtuntur, nihil diuerſa & pugnantia nonnunquam ſenato

natorum iudicia, quo minus ius ſuum cuique tribueret, perturbarũt. Accidit interdum, vt poſt dictas à ſenatoribus ſentẽtias, vltima ipſius ab omnibus diuerſa, & tamen omnium eſſet æquiſſima. Porrò in conſilijs de repub. nihil temerè & inconſultò faciebat, cuncta ad publicam non partis, aut ordinis huius vel illius, ſed omnium vtilitatem referens, fortunę quàm minimum ſeſe ſuaque permittens, ac tuta conſilia lubentius, quàm callida & periculoſa ſemper ſecutus.

Conſilia quæ tuta.

Bella, in quibus fortuna plurimum dominatur, nunquam appetiuit: nec niſi neceſſariò & graui iniuria prouocatus ſuſcepit: & ita quidem, vt ab illa comici Poëtæ ſententia non diſcederet: " Omnia prius experiri, quàm armis ſapientem decet. Itaq; à quietis conſilijs nunquam, ne inter media quidẽ arma, & rebus ad nutũ fluentibus bahoruit.

Regna oblata repudiata.

Regna à Suetis, Vngaris & Boemis (quẽadmodum ſuperius dixi) delata recuſauit, ne ſe patriamq; ſuam nouis & periculoſis bellis implicaret. Moldauos ſubiugare ob rupta crebrò fœdera cũ poſſet, noluit: ne vel illi deſperatione adducti Turcis ſeſe dederent, vel redacta in prouinciæ formam Moldauia, & amoto quaſi obice, ipſe difficilimum cũ potentiſſimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur.

Moldaui cur non ſubacti.

Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Chriſtiani nominis hoſtes expeditione abhorreret: ſed quòd ſuas illorumque vires iuſta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neque ſuum eſſe, neque vnius planè cuiuſquam principis, tam validum hoſtem, qui Aſiæ, Africæ, Europæque magnam partem ditione teneret, florentiſſimũ Græciæ imperium euertiſſet, Caramanos, Cilicas, Syros, Aegyptios, & neſcio quas p̃terea gentes vna ætate ſubiugaſſet, denique latiſſimè dominanti Perſarum regi grauis eſſet, debellare. Coniungenda eſſe Chriſtianis principibus arma, ſi hoſtem illum à ceruicibus ſuis vellent depellere.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Cum ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter ſe digladiari, ac totum penè orbem Chriſtianum plus quàm ciuilibus bellis ardere, omni honeſta ratione ſemper Turcicum bellum declinauit, & Ludouico, fratris filio, Vngarorum & Boemorum regi ſedulò idem ſuaſit. Qui iuuenis ſi parrui, quàm ferociorum quorundam conſiliariorum ſuorum conſilijs obtemperare maluiſſet, oblatamque à Turcis pacem accepiſſet, ſeu verius ipſis expetitam dediſſet, viueret fortaſſis adhuc, neque munitiſſimum Chriſtianorum regnorum propugnaculum Vngariam ſecum vna perdidiſſet.

Diſſuaſor belli Turcici.

Conſilium Sigiſmundi à Ludouico rege Vng. neglectum.

Hæc ſanè fuit cauſa, cur apud pientiſſimum & Chriſtianiſſimum regem Sigiſmundum nihil valuerunt Iulij ſecundi, Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad ſuſcipiendum contra Turcas bellum incitantium.

Pontificum exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem ſapientiſſimus rex tempus illud cùm Chriſtiani principes reſtinctis inteſtinis bellis, reconciliatiſque inter ſe animis, ad inferendum Turcis bellum conſpirarent: plurimumque in id operæ, laboris & ſumptuum impendit, ſiue quãdo cum Maximiliano Cæſare congreſſus eſt, ſiue cùm miſſis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad Pontifices maximos, veluti præſides & moderatores Reipublicæ Chriſtianæ legationibus, accuratè ac diligenter ea de re egit.

Bellum Turcis communi rerum conſilio & ope inferendũ.

Cumque regni eius initio nonnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet, non niſi annuas inducias Baiazeti Solimani huius auo petenti dare voluit. Ea verò ſpe fruſtratus, ſæpè diuinauit, nunquam id ſe viuente euenturum eſſe, vt Chriſtiani principes aduerſus communem illum hoſtem vires coniungerent. Intelligebat enim, quouſque nonnullarum nationum mutua inter ipſas odia proceſſiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorum conſenſu ad impediendos pios conatus auellerent.

Baiazetes pacem petit à Sigiſmundo.

Quid illud? cùm principes Chriſtiani complures, quos nominare neceſſe non eſt, ſub Clemente pontifice in ſuum fœdus contra Carolum imperatorem partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentię metu initum, pertrahere eum non potuerunt? Aut cùm nuper primarij Germaniæ principes affines ferè ipſius, & præpotens illa tot opulentorum populorum contra eundem Imperatorem & fratrem eius conſpiratio pellicere eum in ſocietatem ſuam nequiuit: ne eatenus quidem, vt vel pecuniæ nonnihil mutuò daret affinibus, & conatus illos tacitè approbaret, vel denique ne ſuos homines ſtipẽdiis eorum militare prohiberet? Cuius tamẽ rei non leuem ei excuſationem dabant, libertas & inſtituta noſtra. Non modò autem nihil eorum fecit, ſed etiam diſſuadere conatus illos, & pacificatorem ſeſe interponere conatus eſt.

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum. Smalcaldicũ fœdus.

Atque vtinam ei obſecundatum eſſet: non tam vaſta quibuſdam locis neque tam exhauſta paſſim eſſet pecunijs

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

iuxtà ac viris Germania: & liberi adhuc
principes quidam retinerent domina-
tus ſuos ampliſſimos. Sed fortaſſe ſic
Deo viſum eſt, vt faſtum & contumaci-
Germanorũ contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.
am prætextu libertatis Euangelicæ cō-
tra ſanctiſſimas leges & inſtituta maio-
rucōtra antiquiſſimũ vniuerſi Chriſtia
ni orbis cōſenſum, & contra legitimos
magiſtratus ſuos impiè ſeſe efferētem,
retunderet. Cùm igitur hæc vel faceret
vel recuſaret optimus rex Sigiſmũdus,
nonne magna fuit illa eius prudentia,
cum fide amicitię & conſtantia coniun
cta? Quid? cùm Ioāni regi bis affini ſuo,
Erga Ioannem regem Vngar. quomodo ſe geſſerit.
ne regnum Vngarorum Ferdinando
Maximiliani nepoti iam prius deſtina-
tum, ſuſciperet, diſſuadere fruſtra ſtu-
duit? aut cùm ei profugo exilij quidem
locum apud ſe indulſit, vt aliquid ne-
ceſſitudini & calamitati eius tamen da-
ret, auxilia verò contra eundem Ferdi-
nandum negauit? aut cùm pacem inter
eos cōponere magna cura inſtituit? Cer
nebat nimirum ſapiētiſſimus princeps
à longè, quantum mali intempeſtiua il-
Intempeſtiua Ioannis ambitio ad regnum.
la Ioannis ambitio Vngaris aduectura,
quantisq; malis & calamitatibus non
modò florētiſſimum illud regnum, ve-
rùm etiam finitimas ei regiones inuo-
luturum eſſet bellum illud, inter duos
de regno conflatum. Iam in reuocandis
Gdanum pacatum.
ad officium Gdanenſibus quodam fu-
Crucigeri eiecti è Pruſſia.
rore multitudinis ad rebellionem con-
citaris, & in eijciēdis è Pruſſia Crucige-
ris Marianis tam cupidis, tamq; contu-
macibus, vt nunquam ab eis Polonia &
Lituania quietæ eſſe poſſent annon ma
gno & exquiſito conſilio vſus eſt? Ne
illud quidem eius conſilium ſapientia
caruit, quo, cùm hinc à Moſchis graui
bello diſtineretur, inde Crucigeri non
leuius bellum ei oſtentarent, Maximili
anus verò Imperator infenſus ipſi ad-
huc, & hos, & omnes quoſcunque poſ-
ſet, in eum, & in perniciem Polonorũ
Stipendium Tartaris ſtatutum.
concitaret, Tartaris donatiuum ſiue ſti
pendium conſtituit, non modò vt ab
aſſiduis eorum incurſionibus ditiones
ſuas alijs, quēadmodum dixi, bellis im-
peditas liberaret, verùm etiam vt eorũ
opera in vexandis ac diſtinendis Moſ-
chis, & alijs hoſtibus ſuis paruo redem-
pta vteretur. Qua re tantum profecit,
vt & Moſchos ad petendam pacem adi-
geret, & tam culta & habitata ſit, quàm
nunquam ſub fratribus, patre & patruo
eius fuit, Podolia. Quàm ſolidum verò
Iudicium in distribuendis honoribus & magiſtratibus.
fuit eius iudicium in mandandis hono
ribus & magiſtratibus, & in allegendis
in ſenatum viris idoneis, quoties id ei
arbitrio ſuo facere per quoſdā importu
niores, quibus impenſius indulgebat, li
cuit? Atq; hoc id admirabiliꝰ eſt, quod
difficile eſt nō peccare in hac parte ma-
ximis quibusq; regibus & principibus,
propterea quòd alienis ferè & oculis, »
cernunt, & auribus audiunt, Iam peculi »
aris illa eius in omnibus dictis & factis
cunctatio, ne ipſa quidem ſua commē-
datione caret. Nimirum ſapientis eſt, ni
hil temerè, nihil præcipitanter, ſed om- *Cunctator Sigiſmūdus.*
nia conſultò ac deliberatè agere. Sic e- »
nim cauemus, ne cuius nos dicti aut fa- »
cti pœniteat. Itaq; celebratur etiamnũ »
literarum monumentis non ignobilis
populi Rom. Imp. Fabius Maximus, de
quo vulgatus eſt ille Poetæ cuiuſdam
verſiculus:

V[illegible] homo nobis cunctando reſtituit rem. *Ennius.*

Atq; hactenus de prudentia Sigiſmũ
di regis nobis dictum ſit modò. Cuius
quidem ipſi cauſa fuit timor Dei cum
lacte nutricis, vt ita dicam, imbibitus. I-
nitium enim ſapientiæ, quemadmodũ *Timor Dei principium*
ſapientiſſimi reges Dauid & Salomon *ſapientiæ.*
inquiunt, eſt timor Domini. Fortitudi-
ne verò, & magnitudine animi, quanta
hic rex prędituꝰ fuerit, quàm impiger ad
propulſanda, & ſuſcipienda pro ſalute
& incolumitate ſuorum bella, quàm
continens earum rerum, quæ maxime
in hac vita expetendę eſſe vidētur (qua-
lia ſunt regna & imperia) ſatis iam, opi-
nor, intellexiſtis ex his, quæ ſuperius di- *Fortitudo*
xi. Quin ex illo quoque magnitudinem *& magnitudo animi.*
animi eius intelligere licet, quòd Pruſ-
ſico bello, cùm terrore non modico ad
uentantium è Germania auxiliorum
meliore rurſus loco res Crucigerorum
eſſe cœpiſſent, nihil de conditionibus
pacis hoſti prius à ſe oblatis mutare vo-
luit: aut quòd, cùm ipſi Lituaniæ poſſeſ- *Constantia.*
ſionem poſt mortem Alexandri fratris
adeunti de nouis quorundam Lituano
rum moribus renunciaretur, non eſt
deterritus, quo minus inſtitutum cum
pauco comitatu aulico iter proſequere
tur. Et cùm deinde Michaëlem Glinſci- *Michael*
um ducem Ruſſum, qui ad dominatũ *Glinſcius.*
aſpirare dicebatur, cum valido equita-
tu aduentare cognouiſſet, neutiquam
turbatus eſt animo. Venientē cùm tran
quillo vultu & comiter accepiſſet, cun-
cta ei ſcelerata conſilia (quod Michaël
Ipſe poſtea faſſus eſſe fertur) e pectore
excuſſit. Tantum eius animi magnitu-
do in graui & conſtanti aſpectu relu-
cens apud hominem factioſum & po-
tentem Alexandri regis nimia gratia
inſoleſcentem, ac dominandi cupi-
ditate incenſum valuit. Sic feroces ali-
oqui canes ad moloſſorum aſpectum
pro-

proijcere ſeſe, & adulari cauda ſolent. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis cum ſuis regibus & Viennam ad Maximilianum Cæſarem proficiſci, fideique eius, quem Poſonij in conſtituto congreſſus loco diu fruſtra expectarant, credere ſeſe ob non leues ſuſpiciones dubitantibus ipſe non ſanè amicum ad eam diem expertus Cæſarem, *Fiducia.* permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæſare, author fuit? *Animus in lætis & aduerſis conſtans.* Porrò æquabilitate animi in vtraque fortuna tanta fuit, vt neque ſecundis rebus diffluerET, neque aduerſis frangeretur. A ſuperbia & faſtu ſemper alienus, aditu & affatu facilis fuit. *Tolerantia.* Aeſtus, frigoris, inediæ, & laboris patientiſſimus: quippe qui *Educatio minimè delicata.* ab ineunte ætate molliciei delicijſque minimè aſſuefactus eſſet, craſſioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipſe ſolitus erat, enutritus. Morbos, & alia vitæ incommoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad ſectionem digiti pedis, ſacro, vt medici dicunt, igne inflammati, nihil eſt planè commotus. Porrò cùm arx hæc conflagraſſet, illa de re tantum angebatur animi, quòd dubitaret tantiſper ſe deinceps victurum eſſe, donec eam inſtauraret. Publica ſuorum incommoda depellere, dámnaque vindicare non libenter neglexit. *Iniuriarum obliuio.* Priuatas verò ſuas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta inſolentiorum hominum ita contempſit, vt nunquam vindicaret, nec eſſet ob id deinceps ad beneficentiam in huiuſmodi homines reſtrictior. Iam verò *Temperantia.* temperantia & moderatione non modò cum laudatiſſimis omnium gentium regibus & principibus, verùm etiam cum priſcis philoſophis, quorum ſeuerior & accuratius inſtituta fuit vita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil inſolentius, nihil diſſolutius & flagitioſius vnquam dictum aut factum. Fuit in eo vultus æquabilis, & ad ſeueritatem compoſitus, inceſſus lenis, ſermo perpaucus & grauis, ſale tamen & lepóre non inurbano neque petulanti nonnunquam temperatus. A ſordibus ſemper abhorruit, ſed frugali tamen victu, & cultu corporis elegantiore, quam ſplendidiore vſus eſt, præter quando externos homines & legatos ad ſe admiſſurus erat. Nam tunc auguſtiore habitu commendare Maieſtatem ſuam ſtudebat. Eademque de cauſa ſplendidius, quàm quiſquam maiorum ſuorum, habitare inſtituit.

Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è vita noſtrorum hominum priſtina barbarie, *Ciuilitas Polonorum.* ciuilitatem, mũditiam, elegantiam & ſplendorem cum dignitate conſectari paſſim cœpimus. Itaque longè alia nunc eſt facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. *Sobrietas.* Sobrietatem verò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad ſenectutem vſque patris auique inſtituto planè abſtemius, & aquæ potor fuit: *Abſtemius Sigiſmũdus.* ingraueſcẽte verò ætate medicorum ſuaſu vinum bibere didicit: ſed ita tamen, vt nunquam eum quiſquam ebrium viderit. *Edacitas.* Edacior quidem, & libidinoſior natura fuit, verum in vtroque tamen magnopere ſibi imperabat: cùm prægrauatum ſe ſentiret, ipſe ſibi cibum ſubducere ſolitus. Quod verò ad Venerem attinet, cœlebs quidem viridiore ætate laxius aliquanto vixit, & liberius: *Libidines moderatæ.* nec tamen alienos thoros contaminauit, nec vim cuiquam honeſtæ & pudicæ intulit: *Pudicitia.* neque fœdius quicquam, quod honeſtæ aures abhorreant, admiſit, & verò illos lubricæ ætatis lapſus multis clariſſimis virtutibus compenſauit atque contexit. Maritus verò coniugij fidem ſanctè ſeruauit. *Verecũdia.* Verecundia ſumma, & penè virginali, quoad vixit, fuit. Nudum ſe aut neceſſitati naturę ſatis facientem, non niſi à perpaucis interioris cubiculi miniſtris conſpici paſſus eſt. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione eſſent, non ſine rubore ſolitus. A probris, maledictis, & acerbioribus verbis, quamuis iratus, omnino ſibi temperauit. Quanta verò fuit huius optimi regis modeſtia? *Modeſtia.* qui cùm acri & ſolido eſſet cùm in iudicando, tum in conſultando iudicio, & neque gratia, *Confidentiã caruit.* neque odio facilè deduci ſe ab æquo & bono pateretur, tamen nihil ferè maius vnquam ſine conſilio ſenatus fecit, aut ſtatuit: ac nonnunquam de recta ſententia ſua conſenſu ſenatus adductus deceſſit, ne pertinax eſſe videretur: quod ingens eſt & pernicioſum plerunque in principe vitium. Fiunt enim multa interdum iniuſtè & inutiliter, atque etiam temerè, & cum multorum exitio ab ijs, qui ſibi plus quàm cæteri ſapere videntur, dum iudicio ſuo freti aliena conſilia aſpernantur. Iam illud nonne magnæ fuit modeſtię ſimul & grauitatis, quòd aduerſantem ſæpe deſiderijs ſuis vel vtilibus, vel certè non pernicioſis Reipub. *Moderatio erga nobilitatem.* nobilitatem æquo & moderato animo pertulit: neque vi quicquam inuitis extorquere

torquere aggreſſus eſt, neq; intemperatiorem cuiuſquam in ſe petulantiam acerbius vltus eſt: ne tum quidem, cùm

Leopolienſes turba.

apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigioſa tempeſtate diuinitùs diſturbati ferociorem eum facere potuerũt. Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, voluit.

Studium nobilitatis er gaeum.

Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius modeſtiæ cõſenſu & obſequio multitudinis atq; conſiliariorũ
„ concessa ſunt. Ita nimirum ſæpe plus
„ impetrat modeſtia, quàm exprimit im-
„ perium & violentia, præſertim ab homi
„ nibus ab humanitate & ingenua liber-
„ tate non alieniſſimis. Ab eo verò, quẽ

Conſtantia.

ſibi in omni vita propoſuerat, modo neque cupiditate vlla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduerſitate & ægritudine animi, neq; lætitia deniq; & voluptate (quæ res tranſuerſos ferè rapiunt homines) facilè vnquã auocatus eſt, & abſtractus.

Quales animi recreatio nes.

Porrò ſi quando animum grauibus & continentibus reip. occupationibus, lapſum, & quaſi fatiſcentem recreare & relaxare voluit, equitationibus, ac ceruorũ, onagrorum, aprorum, vrſorũ & biſontiũ venationibus (quod ſtudium ipſi gẽtilitium atq; hæreditarium fuit) non ſine vtili & ſalubri corporis & virium, atq; etiam induſtriæ exercitatione id facere ſolitus eſt: interdum etiam equeſtrium certaminum atq; ludorum ſpectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus ſordidisúe luſibꝰ, mimis itẽ, & hiſtrionibus, & morionibus non libenter vacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modeſtia dicam. Reliqua eſt nobis vna maxima & præclariſſima virtus eius, q̃ eiuſmodi eſt, vt neq; veſperugo, neq; aurora ſit magis admirabilis, quemadmodũ

Ariſt. 5. Ethic. Iuſtitia. Prou. 16.

inquit Sapiens quidam: Iuſticia, inquã, qua firmãtur ſolia, vt ait ſapientiſſimus rex Solomon, ſtabiliunturq́; regna: quæ quidem vel maximè in hoc rege reſplẽduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum eſt ſolium eius, regnumq́ue ſtabilitum. Nam ſiue æquabilitatem & æquitatem

Aequitas in iure dicẽdo.

eius indicendo iure tam diuerſo & vario, quàm eſt in hoc regno, ſpectes, ſiue grauitatem & conſtantiam inter diuerſas ſenatorum, & nonnunquam pugnãtes inter ſe ſententias, ſtudiaq́; ad gratiam vel odium (vt fuit) inclinantium, ſiue

Labor.

laborem & patientiam in exercendis iudicijs, quoad ei per valetudinẽ licuit, & audiẽdis etiam infimorũ hominum querimonijs, eſt quòd admireris, nedum laudes. Admiranda eſt & illa e-

Continentia Sigiſm.

ius continentia, quòd nemini vnquam eo regnante, quamuis luculentas, quãuis amœnas poſſeſſiones regijs vicinas habere obfuit: quin illi ſi vicinum, quàm proceres quoſdã, cũcti maluiſtis.

Fides eius in promiſſis & fœderibus.

Quid ego fidem eius cùm in promiſſis, tum in fœderibus & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis ſpectatam, prædicem? Commemoraui nonnulla ſuperius, quæ ad hanc rem pertinent: nẽpe, quòd ad diſſoluendam cum Cæſaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci ſe nunquam paſſus eſt, ne à neceſſarijs quidem & affinibus. Promiſſi verò quàm tenax fuerit, poſſem hic, ſi neceſſe eſſet, locupletiſſimos eius rei teſtes citare nonnullos viros ampliſſimos, q partim hic adſunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è viuis exceſſerunt: quibus quo minus p̃ſtaret ſemel promiſſa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuicijs, neq; lachrymis cuiuſquã flecti potuit.

Sinceritas.

Nihil in eo fallax aut multiplex: aperti verò & ſimplices fuêre mores pariter & ora-
tio. Et quoniã ea quæ Reipub. continet, „
tuetur, & florentes facit, iuſtitia pœna „
& præmio, ſeueritate & clementia ma- „
ximè conſtat, de his quoque pauca dicamus. Vtrunque ille quidem coluit: nec dum alterum ſequitur, neglexit alterũ:

Seueritas & lenitas.

ſed cùm intelligeret, liberis & minimè malitioſis populis ſe imperare, & ſatis magnam pœnam ſceleri & ignauiæ inſtitutis maiorum noſtrorum eſſe propoſitam, infamiam inquam, & odium bonorum virorum, ad ſæueritatẽ quidem & expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſſior, nec niſi neceſſario, quẽadmodum ad ſecandum vrendumque medici, ad hoc deſcendebat:

Cazimirienſes puniti.

Vt cùm Cazimiriẽſes aliquot decuriones ob cædẽ nobiliũ quorundam tumultu cõcitatæ multitudinis patratã ſupplicio capitali affecit, ne q̃ maius malum inde exiſteret, & vt illi exemplo eſſent in poſterũ magiſtratibus multitudinẽ temerè concitantibus, concitatamúe nõ refrenantibus:

Gdanenſes ſeditioſi puniti.

cùm Gdani de capitibus ſeditionis vrbanæ ſupplicium ſumpſit. Denique, cùm dux adhuc Sileſiæ regionem illam

Purgata à latrocinijs Sileſia.

omnẽ latrocinijs, quibus infamis erat iam inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio, ac mox Vuladiſlao regnãtibus geſta ſunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudant, tum Sileſij quoque etiamnum grata memoria proſequuntur.

Clementia Sigiſm.

Ad clementiã verò fuit propenſior, ita vt cùm aliquando eam ob rem, neſcio à quo viro ſenatorio reprehenderetur, vrbaniori reſponſo re-

preſ-

preſſiſſe illam eius reprehenſionem fe- rtur: Qui ſcis, inquiens, à quónam ſe- » ueritatem iſtam exordirer? Illud opi- » nor innuens, neq; illum culpæ exortem » fuiſſe, & ad multa nonnunquam con- » niuendum eſſe Rempub. adminiſtranti. Proinde multos capitis reos vita donauit, nonnullis inuſtam iure infamiã ſuſtulit: nullius propemodum bona cõfiſcauit: confiſcata etiam ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proſcriptos reuocauit: ſine accuſatore quidem & in

Clementia erga Gdanenſes.

dicta cauſa neminem damnauit. Gdanenſibus vilis plebeculæ impetu ab officio diſcedentibus, nihil ferè de priſtina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla ſunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit: authores modò ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit. Hoſtibus ſupplicibus libentiſſimè veniam dedit, ita, vt vel de medio victoriarum curſu non grauatè retrahi ſe ad veniam reconciliationemq́; pateretur. De

In Crucigeros clementia.

Valachis quidem iam diximus. In Crucigeros verò debellatos iam ferè quàm clementer ſe geſſit? Quod niſi fidẽ eorũ ſuſpectã habuiſſet, non modò ſiuiſſet eos retinere quæ habebant adhuc, ſed ablata quoq; iure belli, eis, ni fallor, reddidiſſet. Magiſtrũ quidẽ eorũ Albertũ marchionem Brandeburgẽſem ſototis ſuæ filium expectatione & aduentu auxiliorum è Germania variè tunc, vt quàm leuiſſimo verbo vtar, ſecum agentem (dabit mihi veniam princeps ampliſſimus, vulnus ſuũ neceſſariò reſtricanti, & beneficentiſſimi in ſe auunculi memoriæ hoc non inuitus, vti ſpero, donabit) retinere ea, quæ ante bellũ illud habuerat, & partim iure belli amiſerat, partim amiſſurus eſſe videbatur, omnia iuſſit, &

Albertus marc. in Brandeburgenſis dux in Pruſſia factus.

honore auxit, Magiſtri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occaſionem tolleret, cõmutata. Deniq; hæreditarium ei fratribuſque eius Cazimiro & Georgio in ma-

Pruſſia in feudum conceſſa Marchionibus.

res duntaxat liberos principatum illũ conſtituit. Hęc an non maxima ſunt documenta clementię, hoſtem, quem minimè eſſe decuerat, & hoſtem pertinacem, penè deuictum & fortunis ſpoliatum, meliore quàm fuiſſet dudùm, cõditione in ſocietatem & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd

Clementia in victos Germanos milites.

Germanos milites contra ſe militãtes, velitationibus & leuibus noſtrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, vigilijs, vulneribusq; confectos, delere cùm poſſet, noluit? Captiuos, quorum plenæ erant turres & ergaſtula in maiore Polonia & Cuiauia, ſine vllo precio liberos, atque adeò veſte & viatico donatos dimiſit: Cuius clementię benignitatisque ſuæ maximum, niſi fallor, fructum cepit: nempè, quòd per tot annos deinceps eo regnante in Pruſſiam & contra Polonos, Germani, quamuis ſedulò ſollicitantibus Crucigeris, arma non ſumpſerunt: non tam viribus & fortuna regis, vt equidem credo, deterriti, quàm beneficentia victi. Sæpenumero enim, ij qui aliquando victi fractique ſunt, contra victores ſe- » ſe recolligunt. At quos victos ſeruaris » ac iuueris, eos beneficij pariter & fortu- » næ ſuæ recordatio priſtinos ſpiritus re- » cipere non tam facilè ſinit. Neque il- » lud minus eſt, nec ſcio an longè maius » clementiæ Sigiſmundi argumentum, quòd cùm permagna libertate, cui re-

Libertas in repub. Polona.

ges atq; monarchę pleriq; omnes infenſi & infeſti ſunt, reſpublica noſtra conſtituta ſit, nunquam eam infringere conatus eſt, quamuis impellentibus ad id quibuſdam & immoderatiore hominum licentia aliquando prouócante. Verùm cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate rex optimus maluit: Quòd ſi qui reprehendunt, ijdem ſanè reprehẽdant, quòd amari à ſuis, quàm timeri, & patrem ſe, quàm dominum haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerum ſimultates atque diſ-

Simultatum ſedator.

ſenſiones ſemper ſedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata cõmoda ſua, quam Rempub. pluris faciunt, ſolent. Nec eæ tantum (proh do-

Simultates procerum.

lor) his extremis eius temporibus inter quoſdam inualuiſſent, magno iuſtitiæ & iuris dicundi impedimento, ſcelerum impunitate, & periculo maloq; Reipub. dum ea quaſi plauſtrum diſparibus ac diuerſis iumentis, auriga ceſſante, aut nequicquam laborante, diſtrahitur ac diſcerpitur: non inualuiſſent, inquam, diſſenſiones tam peſtilentes, ſi ſenium & perpetuus ferè mor-

Senium Sigiſmundi.

bus conſuetudinem & authoritatem priſtinam retinere eum ſiuiſſet. Quo fit, vt ipſi meritò venia danda ſit, ſi non per omnia eum, quem debuit, quemque florẽtiore ipſius ætate tenuerat, curſum Reſpub. priſtino illo ſenſuum, animi & memoriæ vigore in eo deficiente, tenuit. Aetatis hæc, viri Poloni & Lituani, non illius culpa eſt. Ille quidem præclarius virtutibus ſuis, atque ſuperioris temporis adminiſtratione & felicitate hæc, ſi qua fuerunt, extremi tẽporis incomoda penitus (ſi modò vos

æquiores & gratiores, quàm malignio-
» res haberi mauultiſ) obſcurauit. Nemi-
» nem vnquam mortalem inuenietis,
» qui omnes numeros fœlicitatis abſol-
» uat. In chariſſimis quoque parentibus,
ſuauiſſimis vxoribus, dulciſſimis libe-
Senio confectum dat quid. ris, atque adeò in ſeruis quoque veſtris
multa quotidie vos ferre neceſſe eſt, ni
ſi humanitatem exuere prorſus velitis.
Quæ enim iſta eſſet iniuſticia & immanitas, atque adeò impietas, ſi liberi parentem ſuum, à quo progeniti, liberaliter educati & inſtituti, ſemper indulgẽter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, ſumma deníque omnia conſecuti eſſent, ad extremum propter olentem animam, mucidaſque nares, addo etiam, ſi libet, proprer neglectam rem familiarem abominarentur, aut etiam grauius incuſarent, ſuperiorum omnium beneficiorum obliti? Non eſt hoc veſtri moris, neque ingenij, viri Poloni: qui non penitus malos reges (nedum bonos & bene meritos) grara memoria proſequi ſoletis. Verùm ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Fuit igitur in Sigiſmundo, quemadmodum videtis, ſingularis clementia & priuatim & publicè. At fuit is reſtrictior in benemetentes de ſe ac repub. Fuerit ſanè.
Cur minus largus fuit. Sed quis hoc ei vitio vertat, ſi bene ſecum reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius poſſeſſiones pleraſq; & bona regia: egẽtes quoſdam reges, ne in quotidianos quidem ſumptus pecunia ſuppetenre:
Sumptus. non ſolutas à patre, ab ipſo verò exactas omniũ, niſi fallor, ſororum dotes: dotatas duas filias, tres etiã reliquas dorandas, & pro dignitate ſua regnique elocandas: perſoluta militibus ſuis & externis ſupra ducenta millia florenorũ meritorum apud Ioannem Albertum & Alexandrum fratres ſtipendiorum nomine debita: denique complura bella non ſine magnis impendijs geſta, & alia prætetea impendentia? Hæc quiſquis recte ſecum perpendit, ſimulque cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia patrem, fratresque, atque etiam maiores eius nonnunquã impulerit, æquior multo in hac parte Sigiſ-
Magnificentia Sigiſm. mundo erit. Et tamẽ nihil is præter miſit, quod ad ſplendorẽ regni & patriæ, dignitatemq; ſuam & magnificentiam pertinere exiſtimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetam: vt redemptos à barbaris captiuos, reſtitutas res, ne belli cauſa eſſenr, potenti hoſti à noſtris prædabundis ablatas: ſenas nuptias magnificentiſſimo apparatu factas, conſtructas aliquot locis, & pro veteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos: vt hæc, inquam, prætercam, arces quidem, Ca-
menecenſis in Podolia, Leopolienſis, Sendomirienſis, Corcinenſis, Vilnenſis, Cracouienſis (& hæc quidem bis) & aliç quędam inſtauratę & munitę: com *Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.*
paratæ & inſtructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequentes legationes ad externos principes miſſæ, & ab eis viciſſim venientes ſplendidè ac liberaliter acceptæ atque dimiſſæ, permagno ei conſtiterunt. Sumptuoſus verò & *Bombardæ.* *Legationes.*
ille fuit ſplendidiſſimusque cum Cæſare Maximiliano, & Vladiſlao ac Ludouico regibus apud Viennam congreſſus: quo Polonorum & Lituanorum nomen, obſcurius antehac, & inopiæ, inertiæ, barbarieique opinione contemptibile apud exteras gentes, illuſtrius & admirabilius eſſe cœpit. Poſt hos tot tanroſque ſumptus, non in luxum, delicias, & voluptates priuatas profuſos, ſed ad vtilitarem, ſalutem, decus & ornamentum reipub. factos, non eſt ſanè reprehendendum, nec ſcio an *Regum congreſſus Viennæ.*
valde laudandum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis neceſſitati, & futuris reipub. vſibus (ut filiarum dotes taceam) vtiliter ſeruiturum: belliq́ue, ſi quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum. Et tamen cum hoc ſibi propoſuiſſet, ne in priuatos quidem benignitatem & munificentiam ſuam clauſit: & fortes, doctos, ac ſapientes viros, aut quauis alia ratione vtiles reipub. eùm donis, tum honoribus & alijs beneficijs proſequutus eſt. Vt enim lite raros homines noſtrates pariter & externos, quorũ vel opera honorificè in rebus magnis vti ſe poſſe exiſtimabat, vel ſcriptis & præconijs ſuum populorumque ſuorum nomen illuſtratum iri ſperabat, vt eos igitur omittam, ac de fortibus viris aliquot modò inſigniores commemorem, nonne Conſtantinum Oſtrogienſem ducem peramplis beneficijs auxit? nonne Oſtapheio plebeio, aut obſcuro duntaxat homini, ſed in Tattaricis bellis exercitatiſſimo & vigilantiſſimo cùm aliàs, tù poſt obſeſſam aliquandiu, & oppugnatam à Turcis atque Tattaris, ab eo verò ſtrenuè defenſam arcẽ Cercaſſiam permagnum honorem habuit, & multa largitus eſt? Quid Nicolaum Senauium, ſcientia & vſu rei militaris præſtantem virum, excellentis virtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc eſt honoris gradũ euectum? Quidue virũ *Aerarium non inane.* *Beneficentia.* *Conſtantinus dux.* *Oſtapheius.* *Senauius.*

omni

omni laude cumulatiſſimũ, Ioannẽ comitẽ Tarnouiũ, *[Tarnouius.]* cùm alijs non obſcuris beneficijs ornatum, tum ad ſummũ dignitatis faſtigium euectum, euidentibusque grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cùm ſiue à Moſchico bello & Starodubo euerſa, ſiue à deuictis apud Oberrinum Moldauis reuerteretur, ab ipſo ornatum, & honorario munere, *[Honorarium publice decretum Tarnouio.]* publico totius Poloniæ conſenſu cohoneſtatum, commemorem? Viuunt hi duo, & adſunt, & hæc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametſi longè maximum hi virtutis præmium, ſempiternam rerum à ſe geſtarum gloriam, quæ eos nunquam deſtituet, arbitrantur. Taceo Bielſcium & Lacium *[Bielſcius & Lacius Moſchi transfugæ.]* Moſchos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis poſſeſſionibus donatos, ingenij, fidei & ſcientiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigiſmundus ne in hac quidem parte reſtrictior. Aut ſi quando tandem fuit, non ſua voluntate, ſed neceſſitate, idque ingraueſcente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoque vel potiſſima pars eſt iuſticiæ, quæ cum cœlitibus hominum quaſi ſocietatem quandam tuetur, pietas inquam, & religio, *[Pietas & religio Sigiſm.]* de hac quoque iam tandem poſtremò loco mihi dicendum eſt. Conſultò autem in hunc eam locum ſeruaui, vt quę reliquas omnes virtutes in ſe continet, & quaſi germina quædam ex ſe emittit, hominisque felicitatem perficit, eadem nobis huius optimi regis perficiat laudationem. Abſque hac enim cæteræ virtutes, imagines virtutum & vmbræ ſunt verius, quàm virtutes: neque laudabiliter omnino & beatè ſine pietate in Deum, quamuis rebus ad vota fluentibus viuitur. Qua autem pietate fuerit, quamque ſanctè & religioſè Deum optimum maximum hic rex coluerit, ſi alia nulla eſſent, ea quæ hactenus perſecuti ſumus, ſatis magno eſſent argumento. Neque enim ita ſe ille tum in adminiſtrando regno, tum in omni vita geſſiſſet, neque tantus euaſiſſet, neque tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter vix potuimus, aut ipſe, aut ditiones eius cumulatæ fuiſſent, niſi Deum propitium habuiſſet. *[Regni felicitas ex cultu Dei.]* Veriſſimum enim illud eſt, quod eſt in Epiſtola diui Iacobi Apoſtoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum ſupernè deſcendere à patre luminum. Eum verò nemo propitium habere poteſt, niſi qui agnoſcit, reueretur & colit, omnemque fiduciam ſuam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominum non deficient vllo bono. *[Pſal. 33.]* Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt ſicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. *[Pſal. 124.]* Cùm igitur Sigiſmundo tot illa tantaque bona in omni vita ſuppetierint, quis negabit eum Deo curæ fuiſſe? Vt enim non fallitur, ita neque fallit Spiritus ſanctus, qui per Dauidem olim locutus eſt: Quoniam rex ſperat in Domino, & in miſericordia altiſſimi, non commouebitur. *[Pſal. 20.]* Et quæ præcedunt: Deſiderium cordis eius tribuiſti ei: præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus ſe, omnibus inuocantibus ſe in veritate: *[Pſal. 144.]* Voluntatem timentium ſe faciet, & preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe. Sed quoniam impijs quoque nonnunquam proſperè multa in hac vita cadunt, *[Impiorum proſperitas.]* eluceatque in eis etiam aliquando nonnulla imago virtutis atque probitatis, age videamus, num qua alia ratione pietatem huius regis oſtendere poſſimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim inſtaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magniſque donarijs, & precioſis vtẽſilibus ad ſplendorem ſimul & vſum cultus diuini regali munificentia exornata. *[Templa magnificè culta, extructa, & ornata.]* Atque vt Vilnenſem baſilicam, & Rupenſe ſiue Scalcenſe fanum, & quædam alia, quæ nunc in mentem non veniunt, prætercam, hoc quidem certè delubrum pulcherrimum & ſumptuoſiſſimum baſilicæ huic adiunctum, ſeu verius iniunctũ; quod ſepulchrum & monumentum ſuum ille eſſe voluit, cum inſtituto iugiter & concinnè Deum colentium ſacerdotum collegio ferit oculos noſtros, & quodam auguſto ſplẽdore perſtringit. Huic verò baſilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis neſcit, quàm ſedulò is, dum per ætatem & morbum potuit, *[Sedulitas in templo.]* & quàm religioſè ſacris cultuique diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neque loci incommoditate, neque occupationibus retractus? Quid ego precum eius aſſiduitatem, quid feſtorum dierum ieiuniorũque intemeratam obſeruantiam commemorem? *[Obſeruantia ieiuniorum eccleſiaſticorum.]* in quibus omittẽdis vix valetudinis gratia, atq; id extremis demũ aliquot annis medicorũ ſuaſu, & epiſcoporum hortatu ſibi indulſit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extre-

Externus cultus Dei.

mum vſq; halitum conſtanter & mordicus retinebat. Externi hi ſunt cultus rituſq́;,fateor,neq; in his cardo religionis noſtræ vertitur. Vera & interior pietas in mentibus & voluntatibus noſtris penitus incluſa eſt. Ita ſanè. Sed cùm ea ſoli Deo perſpecta & explorata ſit, tamen his externis ſeſe nobis prodit & exerit: vt ſic luceat, ſecundum authorem ſalutis noſtræ CHRISTVM, lux noſtra hominibus, vt ij videntes opera noſtra bona, celebrent & glorificent patrem noſtrum cœleſtem. Bona eſt enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthęum magnopere hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit.

Tob 12.

Math. 6.

Eleemoſyna Sigiſm.

Quid verò prolixam Sigiſmundi in egenos, quorum victus veſtituſq́; parandi rationes vel morbus, vel ætas, vel calamitas aliqua, vel deniq; arctioris & addictioris Deo vitæ profeſſio impediuiſſet, beneficentiam & liberalitatem perſequar? Eadem opera lucem hanc diurnam accenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorum turmas, non modò templum hoc, verùm etiam vias & plateas complentium, & orbitatem ſuam tam benefico rege amiſſo miſerabiliter deplorantium.

Conſtantia in fide & religione Catholica.

Illa verò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus & cæremonijs ſacroſanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei miniſtrorum commodis præclara voluntas & conſtantia, in iſta præſertim noſtri temporis licentia, & iſto nouarum rerum, quo nunc leuiſſimi quique homines flagrant, ſtudio, ſeu verius pruritu, nónne maximũ eſt ſingularis pietatis argumentũ? Vidit enim ſapiẽtiſſim⁹ rex, in religione noſtra nihil melius, nihil exactius hoc tẽpore à quoquã inueniri poſſe, quàm ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorumq́; ſucceſſoribus proximis, ſanctiſſimiſque patrum Concilijs conſtitutum, & publico Chriſtiani orbis conſenſu tot ſeculis retentum eſſet.

Eccleſia & doctores antiqui.

Math. 14.

Didicerat, non hic, aut illic, & in angulis omnino Chriſtũ quærendum eſſe: neq; vniuſcuiuſquam eſſe, arbitratu ſuo verba & inſtituta Dei interpretari: ſed eccleſiam, eccleſiam inquam, in qua certa eſſet ac perpetua, vt inquiunt vetuſtiſſimi, ſanctiſſimi & grauiſſimi doctores, Irenæus, Cyprianus & Auguſtinus, tot ſeculis continuata epiſcoporum ſucceſſio, columnam eſſe & firmamentum veritatis. In ea ſola dari ſpiritum veritatis, qui vt author, ita interpres quoq; ſit ſacræ ſcripturæ, non diſſenſionis, verùm pacis Deus. Quo quidem illis carere neceſſe eſſet, quibus inter ipſos non cõueniret, & qui ne ipſi quidem ſinguli ſibi conſtarent, ſed omni vento doctrinæ quaſi nebulæ turbine exagitatæ circumferrentur.

1.Timot. 3

1.Corin. 14.

Ephes. 4.

Ritus Chriſtiani in moriente.

Iam verò illa, quòd moribundus ſacra Chriſti myſteria ritu Chriſtiano expetiuit, & venerabundus accepit, quòd ſe totum Deo religioſis verbis & ſuſpirijs commendabat, quòd in eius clementia & miſericordia fiduciam ſuam omnem collocabat, quæ & iſti nouatores euidentiſſima, niſi fallor, veræ pietatis indicia iudicant, nónne certa ſunt piè & religioſè exactæ vitæ teſtimonia?

Epilogus. Virtutes Sigiſm. in ſpeculum Principibus poſita.

Cùm igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigiſmundus, nihil mirum, ſi iuſtus quoque, clemens, magnificus & benignus: ſi temperans, moderatus, pudicus, & modeſtus: ſi fortis, conſtans, patiens, & excelſo animo: ſi præteritorum memor, præſentium ſagax indagator, futurorum acutus coniector, & vtilium publicè priuatimq́; diligens & ſapiens prouiſor fuit. Non mirum, ſi in hac breuitate vitæ humanæ, magniſque laboribus viuendo octogeſimum ſecũdum annum attigit, ſi viribus & valetudine plerunque firma fuit, ſi ſenſuum ingenijq́; vigorem ad extremum penè retinuit. Non mirum, ſi gratia & authoritate apud ſuos pariter & externos, ſummos iuxtà ac infimos valuit: ſi ampliſſimum regnum, elatis poſt patrem duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix & victorioſus, pace multa beatus, vxoribus & liberis non infortunatus, ditionum aliquot acceſſionibus locupletior, tã bene, tã quietè, tam feliciter, tantoq́; bonorũ omniũ fauore vno & quadraginta annis id adminiſtrauit, & florentius multo, quàm acceperat, non degeneri, vti confidimus, filio reliquit.

Aetas 82. annorum.

Pater patriæ Sigiſm.

Non mirum deniq;, ſi ſempiternum optimi & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, niſi me vanũ fallit augurium, apud lõgam poſteritatem celebris inclytuſque rex retinebit: quippe qui ſuperiores oẽs principes & reges noſtros non modico interuallo poſt ſe reliquerit. Nam quæ in ſingulis illis ſingula laudabilia fuerũt, ea hic vnus omnia cõplexus eſt: Boleſlai Chrobri, vt ab hoc potiſſimum ordiar, ſolertiam & magnificentiã: Cazimiri monachi pacis & inſtaurandæ patriæ ſuperiorũ temporũ iniuria afflictæ ſtudiũ: Vladiſlai eius filij mãſuetudinem: Boleſlai

Polonor. regũ virtutes.

Cri-

Criuouſti victorias: Criſpi prouidentiam: Miecíſlai ſenis grauitatem: Cazimiri horum duorũ fratris iuſticiam: Leſci albi excelſum animum: Boleſlai pudici religionem ac temperantiam: Leſci nigri moderationem animi: Vuladiſlai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduerſis patiẽtiam: Cazimiri magni in ornãdo & muniendo regno ſtudium atque diligentiam: Iagellonis aui, ſi non in propagando, certè in amplificando cultu diuino pietatem, laborem & munificentiam: Vuladiſlai patrui magnanimitatem & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offenſarum perbreuem memoriam: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatẽ. Has, inquam, omnes omnium illorum virtutes ſolus Sigiſmũdus non modò æquauit, ſed ſuperauit etiam: ita, vt nulla cuiuſquam eloquẽtia, nedum infantia noſtra ſatis dignè & promeritis eũ laudare poſſit. Sed iam ipſum ex augusto illo mauſoleo, in quo heri reconditus eſt, nos, quibus præfuit, alloquentẽ audiamus.

Sigiſ. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

Quàm iuſtè, quamq́; moderatè vobis viri Poloni (liceat enim mihi vos omnes imperio coniunctos vno nomine appellare) imperauerim, & quãta felicitate regnum hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, vos ipſi probè noſtis: aut ſi qui per ætatem intelligere & iudicare adhuc non potuiſtis, è maioribus natu bonis & grauibus viris diſcẽre poteſtis. Pro his meritis meis iure meo illud à vobis poſtulo, vt ſi quid vnquã imprudẽs offendi, id vel humanę imbecillitati, vel ætati meæ cõdonetis: quam verò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulciſſimis referatis, morte mea pupillis.

Pathetica filij commendatio.

Filiũ hunc meum vnicum, quem ipſi vobis regẽ, mihi ſucceſſorem me volente & poſtulante iampridem deſignaſtis, eodem quo me, aut maiore etiam, ſi poteſtis, ſtudio proſequamini, conſilijs adiuuetis, conſentientibus animis atque viribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum ſuã rẽ agunt, veſtram agere videri volunt: & tamen aliud alibi præ ſe ferunt, vtrinq; vt gratiam ineant, & opes potentiamq́; ſuam augeant & ſtabiliãt. Cernitis qualia nunc ſint tempora, quouſque domi progreſſa ſit multorum audacia, quanta huic regno & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè vobis prouidendũ eſt, ne non modò imperiũ veſtrum & reſp. verùm etiã libertas & vita veſtra veſtrorumq́; in extremum diſcrimen veniat. Id verò ita demum rectè prouidebitis, ſi ſublatis omnino factionibus, diſſidijs & ſimultatibus mutuis, amore & officio erga vos inuicem, erga regem verò veſtrum ſtudio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, vt qui nunc formidoloſi nonnullis videmini, formidabiles vicinis veſtris hoſtibusq́ue ſitis.

Conſilium regni.

Verba Sigiſ. ad filium.

Ad te verò, fili chariſſime, hæc mea eſt oratio. Illo autem habitu, illoq́ue vigore hæc tu Sigiſmunde Auguſte patrem tecum loqui exiſtimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas ſceptrumq́ue traderet. Nihil eſt quod te vnà cum matre, & ſororibus tuis, puellis lectiſſimis, propter mortem meam tantopere excrucies fili. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, vitæ, gloriæq́ue ſatur, non dico mortuus ſum, ſed ad beatiorem vitam regnumq́ue melius migraui. Vt autem veſtro quoque & horum omnium tempore id factum eſſe videatur, ſecundum Deum in te, fili, maximè ſitum eſt. Tibi mi fili deinceps, & mater, & ſorores & verò reſpublica maximè curæ eſſe debebunt. In te ſpes omnes omnium, quas fruſtrari te æquum non eſt, ſitæ ſunt. Nonnihil quidem nobis debet Polonia: ſed nos illi multo plus. Quippè quæ nos ſibi, maioreſq́ue noſtros poſthabitis quibuſdam illuſtrioribus & elegantioribus, atq; etiam potentioribus fortaſſe reges aſſumpſit, & ſumma fide, ſtudio, obſequioq́ue coluit. Te, quemadmodum ipſe noſti, puerulum etiam tum regio diademate inſigniuit. Ad cuius igitur ſalutem atque dignitatem viciſſim te voluntatem tuam, ſtudia & conatus omnes adiungere in primis æquum eſt.

Aures pij patris monita.

Id verò ita demum rectè facies, ſi omnibus te æquabilem, familiarem verò non niſi grauiſſimis & ſapientiſſimis quibuſq; præbebis: ſi nullius ius & innocentiam neque gratia, neque odio cuiuſquam opprimi ſines: & in iudicijs exercendis non quis, aut cuius cognatus, neceſſarius, vel cliens quiſque ſit, ſed quàm iuſtam cauſam habeat, attendes: ſi tenuiores à vi & iniurijs potentiorum vindicabis: ſi honeſtatem voluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: ſi nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus abſque conſilio ſenatus quicquam ſtatues; cum iuuenibus verò & iuuenili ardore prædiris conſilia non temerè communicabis: ſi aſſentatoribus aures non accommodabis (Blandum enim eſt ma-„
lum, ſed peſtilens in primis regnis at-„
que regibus aſſentatio) ſi diſſenſiones„

bro-

ordinum,& ſimultates procerum inter
ipſos authoritate tua penitus extirpa-
bis:ſi deniq; pietatem atque religionem
ſanctiſſimam ſedulò & ex animo coles,
neq; ab inſtitutis maiorum, & iam inde
ab exoriente religione Chriſtiana apud
omnes gentes recepto,& ad noſtra vſq;
tempora tranſmiſſo retentoque cultu
Dei Opt.Max.venerandisq; ceremonijs
atq; dogmatibus te cuiuſquam vel inſi-
dioſis blanditijs,aſſentationibus & ille-
cebris auocari,vel importunitate auel-
li ſuſtinebis. Harum rerum omnium
exempla domeſtica habes ſatis, niſi fal-
lor,illuſtria. Non ignoras fili,quo ſuc-
ceſſu,qua fœlicitate, quantaque gloria
nos tamdiu regnauimus. Id nos totum
Deo Opt.Max. quem ſedulò riteque co
» luimus,acceptum referimus. Exiſtima-
» re autem debes,neq; regnum,neq; quic-
» quam omnino ſanctum & inuiolabile
» eſſe poſſe, vbi religio labefactatur. His
tibi vijs, fili ſuauiſſime, ad laudem, ad
beneuolentiam hominum, ad ſalutem
tranquillitatemque ditionum tuarum,
deniq; ad decus & immortalitatē graſ-
ſandum eſt. Hac certus eſt, & exploratus
pijs principibus ad cœlum aditus. Hæc
tecum Sigiſmunde Auguſte, pater: illa
rex veſter vobiſcum, viri Poloni. Reli-
quum eſt, vtriq; vt ſanctiſſimis & ſalu-
berrimis monitis eiusq; præclara erga
vos merita aſſidua pietate & grata me-
moria ſemper proſequamini, omnesq;
pariter eum, vti debemus, viuorum &
mortuorum Deo, apud quem nemo ſa-
tis iuſtus & inſons eſt, aſſiduis precibus
commendemus. Viciſſim ille in cœlis,
vti ſperamus, pro nobis orabit: & quo-
rum ſaluti & incolumitati omni ratio-
ne, quoad vixit, conſuluit, ijs ne nunc
quidem, omni iam rerum terrenarum
cura & moleſtia ſolutus, ſtudium
ſuum in placando Deo Opt.
Max. deeſſe patie-
tur.

FINIS.

SAN-

Regis Sigiſmundi Primi Epitaphium.

Sigiſmundus in hoc iacet ſepulchro,
Quod viuens ſibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus vetus propago,
Geſtis, iuſticia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;
Et tot magnificis vbiq; paſſim
Structuris, vt in hac pateſcit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probè per omnes
Inſignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honeſti,
Et prudens, ſapiens, pius, modeſtus.
In cunctis ratione ſemper vſus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem tranſijt hinc bis octo luſtris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè ſicut in hoc agebat, hoc ſic
Eſt iam tempore mortuusq; ſanctè,
Chriſtus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus ſuperûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decemb. Coronatus 1507. vigeſimaquarta Ianuar. Mortuus 1548. prima April.

Ioannes Dantiſcus Epiſcopus Varmienſis, Domino ſuo benemerenti non ſine lachrymis poſuit.

ALIVD EPITAPHIVM MARTINO Cromero authore.

SIGISMVNDVS REX ipſe de ſe:

Ciuibus externiśq; mea eſt clementia nota,
Conſilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè laceſſit
Teutho, Liuo, Moſchus, Turca, Scytha atq; Getes:

MARTINI CROMERI
DE SITU POLONIAE, ET GENTE POLONA
LIBER PRIOR.

Polonorum origo.

IN ijs libris, quos triginta de origine & rebus geſtis Polonorum conſcripſimus, oſtendimus, Polonos gentem eſſe Slauicam, & Sarmaticã: Quæ quodam tempore è Sarmatia progreſſa, tranſmiſſo Viſtula flumine, in ijs Germaniæ locis, quæ prius Venedi & Vandali tenuerant, conſederit, fineſq; domicilij & imperij ſui verſus occaſum & Septentrionem longè lateq; protulerit, ita, vt à Sarmaticis montibus in Septentrionem quidem ſecundum vtrãq; ferè eius fluminis ripam, in occaſum verò ſecundum dorſum Herciniæ ſiluæ, quo Boëmia clauditur, atque inde porrò quo ſecundum Albim fluuium, ad eius ipſius, atque adeò vſq; ad Viſurgis ſeu Veſeræ oſtia, & ſinũ Venedicum ſiue Baltheum, quicquid terrarũ eſt, eius generis ditione teneretur. Ac vniuerſè quidem eos populos Slauos, ſeu Slauinos ſeſe dixiſſe: A finitimis verò cùm Venedos, ſeu Vinidas, tum Vandalos etiam, eorum, qui prius ea loca incoluerant, populorum nominibus appellatos eſſe: Peculiariter verò, eos, qui verſus occaſum Germanis erant viciniores, partim Sorabos, partim Obotritos, Lutitios, ſiue Lutzitios, Vinulos, Ranos, Vilzos, Rugios, Vetalabos, Retareos, Licicauitos, Heueldos, Vuloinos etiam: quod nomen cum Polonorũ nomine cognationẽ habet, dictos eſſe. Quos omnes Slauicæ nationis atq; linguæ fuiſſe, & partim domeſticis tirannorum ac ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorũ Saxonum, & Germanorum ditionem nomenq; poſtea tranſiiſſe memoriæ proditum eſt. Polonorum autem nomen vernaculum an commune fuerit horũ omnium, an peculiare vnius cuiuſdam populi: & vetuſtumne, an recentius, nõ liquet. Ante ſeptingentos quidẽ annos, nuſquam in annalibus vllis externis id inuenio. Nec vnum eius etymon memoratur, quemadmodum alibi oſtendimus. Nonnulli enim à Lecho, ſeu Lacho duce Polachos, quaſi poſteritatem Lachi dictos eſſe: Alij verò à campeſtri planicie, quam incolunt, vel à venationibus, quibus impenſius delectantur, Polacos & Polanos, mutataq; vna litera Polonos, & ab ijs regionem Poloniam appellari volunt. Eius autem non ijdem ſemper fines fuêre. Nam Ruſſiæ permagnam partem cum Podolia ſubactam, & Pruſſiæ nonnullam, & Poleſſenſem tractum barbaris Iazigibus ſiue Iazuingis ademptum quodam tempore, Poloni ſuo adiecerunt imperio. Præter illa autem dudum memorato tum à me populorum occidentalium detrimenta, poſteriori tempore Sileſia ferè omnis Polonis ſeſe ſubduxit, & Pomeraniæ Caſſubiæque reliquæ magna pars detracta eſt. Deceſſerat & Ruſſia Podoliæq; pars magna, & Volynia, & Poleſſenſis tractus, Culmenſis quoq; ac Dobrinum, & Maſouia ferè. Sed hæ prouinciæ his duobus, non amplius, ſeculis recuperatæ ſunt: Recuperata eſt etiam nonnulla pars Sileſiæ & Caſſubiæ, Pomeraniæq; ea, quæ nunc Pruſſiam continetur. Rurſus tamen Lituani, ſecuris fœdere & ſocietate ipſorum Polonis, Poleſſenſem tractum ferè omnem, & Volyniam, & magnam partem finitimæ ei Ruſſiæ, & Podoliæ auorum noſtrorum memoria, regibus vel fauentibus, vel conniuentibus, ad ſe reuocarunt, quemadmodum ſuo loco expoſuimus. Sed ij populi nuper adeò extremo regni Sigiſmundi Augusti tempore, cùm hoc opus nos ad finem perduxiſſemus, relictis Lituanis, vltro in ius & ditionẽ Polonorum æquo fœdere prorſus venerunt. Quin & Lituani ipſi, exemplum ſecuti, ſeſe cũ Polonis, renouato & ampliato antiquo fœdere, coniunxêre. Inſtituta tamen ſua, & magiſtratus, & Iuriſdictionem peculiarem retinuere. Cæterùm nos, quemadmodum illa ſuperius recenſita Poloniæ detrimenta in hac deſcriptione præteriuimus, ita modo commemoratas acceſſiones cuiuſpiam alius operi reſeruamus, alijs iam diſtenti ſtudijs, & occupationibus. Nec Liuoniam attingimus, cuius à viciuis principibus miſerè diſcerptæ maxima pars ante pauculos annos in ditionem eiuſdem regis venit. Ne Pruſſiam quidem ducalem exactiùs deſcribemus. Licet enim

Poloniæ priſci fines. *Populorum nomina.* *Polonorum nomen.* *Poloniæ fines aucti & presſi.* *Lituani ſe cũ Polonis coniunxere.* *Quæ non de ſcribuntur hic Polonia.* *Pruſſia ducalis.*

enim ea Inſtis armis repreſſa ac domita, ex fœdere maieſtatem regis Poloni à centum amplius annis comiter agnoſcat, neque linguam tamen, neqne inſtituta & leges Polonorum accepit. Sed deletis penè priſcis Pruſſis, à Germanici ſanguinis hominibus habitatur & regitur: ea parte excepta, quæ finitima eſt Maſouiæ: Quæ à Polonis colitur antiquitùs, & Polonici fere iuris olim fuit. Nec citerioris autem Pomeraniæ partem eam, in qua eſt oppidum *Lemburgũ & Bythouia.* Lemburgum, & arx Bythouia, complectemur, propterea, quòd ea beneficio regum ſupetiorum in ius ducum vlterioris Pomeraniæ tranſijt. *Pomeraniæ duces Vaſalli regis Poloniæ.* Quo nomine ſunt tamen & ipſi beneficiarij regis Poloni, iurantque ritu ſolenni in verba eius, *Pruſſ. dux & magiſtri Vaſalli Polonorum.* quemadmodum & dux in Pruſſia, & ante eum noſtra memoria creatum, Magiſtri cum primoribus ordinis Crucigerorum, ſeu Teuthonicorum Sanctæ Mariæ militum, cùm eius prouinciæ dominarentur, iurabant. *Valachia & partes eius.* Valachiam quoque prætermittemus: quæ fuit & ipſa intra hos ducentos annos in clientela regum Polonorum, *Hiſt. lib. 15.* ſed ſuis legibus, ſua lingua, ſuiſque ducibus vtens, qui Voieuodæ ſeu palatini dicuntur. Qui duo ptimùm fuêre, Tranſalpinenſis, & Moldauicus quorum hic à noſtratibus peculiariter Valachiæ Palatlnus dicitur: ille verò Multanicus. *Beſſarabia.* Verùm extitit poſtea tertius Beſſarabicus ad pontum Euxinum, diuiſo inter *Hiſt. lib 3.* fratres principatu Moldauico. Ac Beſſarabia quidem iam pridem ſubacta eſt à Turcis: *Valachia in clientela Polonorum.* Reliquarum autem duarum Palatini & ipſi iam dedititij ſunt eiuſdem gentis, patrum, auorum, & proauorum noſtrorum memoria in verba regum Polonorum, nonnunquam Vngaricorum quoque, & ipſi iurare ſoliti.

Polonia ſitus geographicus. Nunc igitur Polonia, quæ quidem vno regno & iure continetur, quatenus à nobis deſctibitur, ſecundum longitudinē terræ habitabilis, è ſententia geographorum, & in primis ſecundum deliniationem amici mei Venceſlai Grodecij, à tricesimo octauo gradu, ad quinquageſimum ſecundum, vel tertium (incerti ſunt enim in illa ſolitudine Scythica fines eius) ab occaſu æſtiuo verſus ortum hibernum obliqna protenditur, *Longitudo. Milliaria Polonica & Ruſſica.* amplius quàm per ducenta milliaria Polonica: quorum vnum quodque quatuor Italica in ſe continet. Tametſi Ruſſica & Podolica ſunt aliquanto longiora. Quin certis literarum monumentis doceri poteſt, Ociacouiam arcem ad oſtium Boriſthenis 54. gradu longiiudinis ſitam aliquando in ditione Polonotum regū fuiſſe. *Latitudo Poloniæ.* Latitudo autem Poloniæ, quà maximè Orientalis, & quà Occidentalis eſt, triginta plus minus milliariórum eſt. Et Occidentalis quidem habet imam poli eleuationem quinquaginta duorum ſummam 54. grad. & 40. ferè minutorum. orientalis verò ſummam quidem 51. fermè, imam autem graduum. Pocucenſis tamen Ruſſiæ tractus à quadrageſimo octauo incipit. Cæterùm in medio, quà latiſſimè centum milliarijs patet Polonia, & cũm in meridiem paululum recuruatur, tum in ſeptentrionem magis ad mare Baltheum ſeu Venedicum, & ſecundum extremam oram Maſouiæ dorſo prominet, imam quidem poli eleuationem habet in ora Scepuſſij quadragintanouē grad. ſummam verò in litore maris, & in Puſcenſi ora quinque fermè, & quinquaginta: *Figurá.* ita vt figura eius intenſi arcus ſpeciem præ ſe ferat: cuius neruus paululum reductus, ad meridiem & occaſum hibernum quadamtenus ſpectet, exterior verò curuatura in ſeptentrionem, & ortum æſtiuum obuerſa ſit. *Poloniæ regni amplitudo.* Quòd ſi quis nouas acceſſiones Poleſſiæ, & ei confinis Ruſſiæ, Volyniæ, Podoliæ, & Liuoniæ, Pruſſiamque ducalem, & Lituaniam cum ſua Samogitia, & Ruſſia alba Moſchis finitima (quæ omnia iam vno regno continentur) annumeret, multò longius & latiùs verſus orientem ſolém, & ſeprentrionem ea patebit. Ad Nieprum enim ſitæ ſunt arces & oppida, Kiouia, Caniouia, & Circaſſi, vltra 54. gradum longitudinis. Pruſſiæ verò ducalis & Samogitiæ latus Septentrionale quinquageſimum ſextum, finitimæ autem Ruſſiæ albæ 57. gradum latitudinis attingit. Porrò continens his Liuonia, quatenus cum duce nouo Curonienſi, ſiue Curlandicō *Curonicũ dux.* (qui partem eius nonnullam obtinet) regis Poloni Maieſtatem agnoſcit, 61. gradum excedit. Atque ita longitudo regni Polonici à finibus Marchiæ Brandeburgenſis ad Nieprum ducta recta linea non minus 240. milliaria complectitur, ſi 15. milliaria vni gradui reſpondent: Latitudo verò ab ora Pocucenſi ad Pernauiam Liuoniæ ducenta plus minus. *Finitimi Poloniæ populi.* Cingitur autem Polonia, ſicut eam nunc circumſcribimus, ab occidente ſole incipientibus, Marchia Brandeburgenſi, & Pomerania vlteriore: A Septentrione mari Venedico & Sarmatico: Cuius aduerſa lirora tenēt Sueones ſiue Sueti. Inde Pruſſia ducali, eiq;

continente Lituania in ortum ęſtiuum ferè vergente. Hinc porrò campeſtribus Scytharum ſiue Tartarorum ſolitudinibus prorſus Orientalibus, & flexa in Euronothum Bialogrodenſi Turcarum ora. Inde verò planè Auſtrali Valachia ſiue Moldauia: Deinceps Vngaria, & in Africum & occaſum hybernum obuerſa Sileſia Boëmicæ ditionis, ad Marchiam pertinente.

Limites Polon.

Et à Sileſia quidem, & Marchia, & Pomerania vlteriore, & Lituania paluſtres denſæque ſiluæ eam ferè dirimunt: Mare à Suetia: Ab Vngaria verò ſylueſtrium montium cacumina: itemque ab Occidentali parte Moldauiæ. Nam à reliqua Moldauia, quæ in ortum & ad Pontum vergit, Neſter fluuius eam & finitimam ei Podoliam diuidit: Idemque, niſi fallor, limes eſt eius, ipſius Podoliæ cum Bialogrodenſi Turcarum ora, vt Nieper & Ponti Euxini ſinus cum Tartaris Ociacouienſibus: Aut certè cum vtriſque incertus is eſt, vt diximus, propter vaſtitatem, & ſolitudinem. E qua ſolitudine penſitant tamen opiliones Turcici regi Polono vectigal paſcuorum nomine. Pruſſia verò ducalis ſic eſt implicata regiæ (hoc enim nomine à ducali ſeiungenda eſt) difficulter vt queant diſtingui. A Maſouia ſiluæ eam dirimunt.

Poloniæ partes & ſatrapiæ.

Partes inſigniores Poloniæ ſunt, Maior & minor Polonia, Ruſſia, & Pruſſia regia, Podolia, Maſouia, & Cuiauia. Quæ & ipſæ deinde ſatrapijs, vel, vt vulgo loquuntur, palatinatibus, ac territorijs ferè diſtinctæ ſunt.

Maior Polonia. Poſnanien. & Caliſſien. ſatrapiæ.

Maior Polonia duas ſatrapias, nimirum Poſnanienſem, & Caliſſienſem complexa, Occidentalis eſt Sileſiam, Marchiam, Pomeraniamque vlteriorem meridionali, occiduo, & Arctoo latere attingens. Magis autem ad Occidentem vergit Poſnanienſis ſatrapia, Caliſſienſis contrà ad ortum & ſeptentrionem: qua parte ſunt Paluci, Craina, & Caſſubia, tractus terræ non contemnendi.

Paluci, Craina, Caſſubia.

Minor Polonia. Cracouien. Sendomirien. & Lublinen. ſatrapiæ.

Minor Polonia orientalis eſt, Cracouienſi, Sendomirienſi, & quæ huius pars quondam fuit, Lublinenſi ſatrapijs definita, hoc ipſo ordine quo nunc ſunt enumeratæ, verſus Aquilonem & ortum æſtiuum ſitis. Quæ à ſeptentrione Maſouiæ & Poleſſenſi tractui; qui dudum Lituanicæ ditionis erat, ab ortu Ruſſiæ, à meridiè verò Vngariæ, & Sileſiæ finitima eſt. Sunt autem Satrapiæ Cracouienſis partes, tractus Sciticius, & Submontanus, vterq; Scepuſio & Vngariæ finitim⁹.

Sciticius & Submontanus tractus.

Ac Sciticius quidem ad occidentem vergens, Cracouię vicinior eſt: Submõtanus verò Ruſſiæ & Sendomirienſi ſatrapiæ iungitur. Lublinenſis item ſatrapiæ pars eſt Poleſſe reliquum, quod à Lituanis detractum non fuit, vtrunque à ſiluis ita dictum verius, quàm Podlaſſe dialecto Ruſſica, quaſi Poloniæ finitimum. Niſi quis fortè Podlaſſe Polonis ſubiectũ interpretari malit.

Poleſſe ſeu Podlaſſe.

Sileſiæ pars ea, quę adhuc eſt Polonicæ ditionis, ſic implicata eſt Cracouienſi ſatrapiæ, vt ab ea magna ex parte ambiatur. Satrapiam ea nullam habet: Sed in Cracouienſi ferè cenſetur: Habet autem tria territoria, Oſuencimenſe, Zatorienſe, & Seuerienſe, quorum duo priora ſuperiori tempore ſuos habuerunt duces: Nunc præfecturæ Regiæ ſunt. Seuerienſe eſt in ditione Epiſcopi Cracouienſis. Meridionale & Occidentale latus eius ipſius Sileſiæ: cætera tenet Sileſia Boëmicæ ditionis, nempe Ceſſinenſis, & huius pars quondam Pelcinenſis, Ratiborienſis item & Opolienſis principatus, ſiue ducatus, vt vocant.

Sileſia Polonicæ ditionis.

Ab ortu vero hiberno Scepuſienſem tractum vix & modicè ea attingit. Eſt autem Scepuſium non exiguus terræ tractus, olim cùm Polonici iuris eſſet, ad Vngaricum traductus: de quo alibi ſuis locis attigimus.

Scepuſienſ. tractus.

Hiſt. lib. 9. & 17.

Deinde verò nonnulla pars eius, cum tredecim oppidis & arce Liblio, ſiue Lubouulia rurſus Polono regi certo pacto ab Vngaricis Regibus addicta eſt, atque etiamnunc ab eius præfecto, & eius nomine adminiſtratur Cracouienſi ſatrapiæ, tractuique Sciricio verſus meridiem adiacens. Inter minorem verò & maiorem Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ ſunt Satrapiæ, Siradienſis, Lencicienſis, & Rauenſis, nullum commune nomen habentes.

Siradienſ. Lencicien. & Rauen. ſatrap.

Quarum prima ad meridiem & Sileſiam, Lencicienſis & Rauenſis ad ſeptentrionem vergunt, Maſouiamque attingunt. Harum autem occidentalior eſt Lencicienſis. Nonnunquam eæ tres vnà cum Cuiauia, imò & Maſouia, maiori Poloniæ, ſicut Ruſſia & Polonia minori, accenſentur.

Maioris & minoris Poloniæ appellatione quæ contineantur.

Cuiauia verò ab ortu Maſouiæ & Rauenſi ſatrapię, à meridie Lencicienſi & Caliſſienſi iungitur. Continet autem in ſe duas ſatrapias, Breſtenſem, quæ magis ad ortum, & meridiem vergit, atque Inuuladiſlauienſem, ſiue Iunivuladiſlauienſem, quę magis eſt occidua & ſeptentrionalis.

Cuiauia. Breſten. & Iuniuuladiſlauien. ſatrapiæ.

Cuius non exigua pars eſt Dobrinum, vltra Viſtulam, ab oppido ſic dictũ, latere orientali confine Maſouię: ſeptẽtrionali verò Pruſſiæ.

Dobrinum.

Maſouia quo-

Maſouia.

quoq; eodem latere Pruſſiam, Orientali Lituaniam & Poleſſenſem tractũ, & verſus ortum hibernum Poloniam minorem, eiusq; ſatrapiam Sendomirienſem, Meridionali verò Rauenſem attingit.

Plocenſis & Maſouiæ ſatrapia.

Duabus ſatrapijs diſtincta, Plocenſi nimirũ, quæ Occidentalis eſt, & ea, quæ peculiariter Maſouiæ nomen retinet, propterea quòd diutius ducum ſuorũ (de Polonorum principum ſtirpe oriundorum) dominatu ſegregata, poſtrema omnium noſtra memoria defecta ducibus, ex pactis, & iure feudi, vt vocant, Poloniæ redintegrata eſt. Quæ quidem Orientalis eſt. Rauenſis quoq; ſatrapia quondam pars Maſouiæ fuit, ſuosq; duces habuit, ſicut & Plocenſis, & pleræque omnes.

Pruſſia regia, & eius ſatrapiæ.

Pruſſia Regia præter meridionale latus, quod iam eſt expoſitum, ab occaſu vlteriorem Pomeraniã confinem habet. A ſeptentrione ſinu Baltheo ſeu Venedico, ſiue Codano: Ab ortu Pruſſia ducali cingitur.

Culmenſis Marieburg. & Pomerã. ſatrap.

Tribus autem ſatrapijs diſtincta eſt, Culmenſi, Mariebnrgenſi, & Pomeranica. Quarũ hæc occidentalis eſt. Reliquæ duæ Viſtula flumine ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmenſis ad meridiem ſpectat, Marieburgenſis verò ad ſeptentrionẽ.

Varmia.

Varmia, & ipſa pars eſt Pruſſiæ Regiæ, ad Aquilonem ſeu Euroaquilonem vergens, ducali ferè vndiq; cincta, & ab ea quodam tempote maiorem in modũ acciſa: Marieburgenſem quoqne ſatrapiam contingit: Nec in vlla ſatrapia cenſetur, ſubiecta epiſcopo ſuo, & ſacro Eccleſię eius collegio, Regis Poloni Maieſtatem agnoſcentibus.

Michalouienſis tractus.

Michalouiẽſe autem territorium, eſt in ſatrapia Culmẽſi Maſouiæ ac Dobrino finitimum olim pars Maſouiæ.

Pruſſia ducalis.

Ducalis Pruſſiæ (vt eam quoq;, quo magis perſpicua ſit hæc Poloniæ deſcriptio, hic obiter attingamus) præter Regiam Pruſſiã, limes eſt à ſeptentrione mate Sarmaticum cum Lacu Curonienſi, & ora Liuoniæ. Ab ortu Samogitia, cæteraque Lituania: A meridie verò Maſouia. Satrapiam ea nullam habet: præfecturas permultas.

Pruſſia vetus eius diuiſio.

Olim Pruſſia priuſquã ſub iugum Chriſti miſſa eſt, alios fines habuit, & aliter diuiſa fuit. Fuit aũt ea decẽ regionibus ſiue tractibus deſcripta: videlicet Pomeſanienſi, in qno eſt Marieburgum, Chriſtiburgum, Qui Zinũ ſiue Marieuerderum: Pogeſanienſi, in quo eſt Elbinga & Hollandia: Erminio ſiue Varmienſi, qui retinet etiamnunc in lingua Germanica vetus nomen, & Ermeland vocatur: Natangino, vbi eſt Balga, Brandemburgum, Cruciburgũ: Sambienſi, in quo ſunt mons regius ſiue Kœnixberga & Lochſtete: Nadrauenſi, quo Tapelauuca, Inſterburgum, & Vonsdorfia continentur: Salauenſi, in quo eſt Ragneta & Labia: Sudino, qui & ipſe nomen ſuum retinet, & ad aquilonem ortumque ęſtiuum inter vtrumq; Habum & mare longè prominet: Bartheno, quo Raſtenburgum, Bartheſteinum, & Reſla ſiue Reſelia continentur: & Salindo, qui neſcio an is ſit, in quo Galindas populos ponit Ptolemęus. In his Sudinus tractus fuit primarius, opibus & viribus maximè pollens, ita vt ad ſex millia equitum, peditũ etiam ingentem numerum conficeret. Cęterorũ quilibet minimum ter mille equites, peditum verò decem millia conficere potuit, ſi vera ſunt ea, quæ nos in vetuſto quodam libro Germanica lingua ſcripto legimus. Cæterum Culmenſis tractus & Pomerania, Poloniæ non Pruſſiæ partes fuêre. Sed nos cætera proſequamur.

Ruſſia Regia, ſiue rubra.

Ruſſia, quam rubram nonnulli vocant, latere occidentali minori Poloniæ iungitut. A ſeptentrione Ruſſiam albam, & Volyniam habet: Ab Auſtro Vngariam, eiusq; populum Ceculos, & nonnullam Moldauiæ partẽ attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia ſiue Valachia, qua Podoliæ quoq; iũgitur, magis eſt Orientalis Ruſſiæ. Continet Ruſſia duas ſatrapias, nẽpe Belſenſem, quæ ad Volyniam & Lituaniam vergit, & eam, quæ peculiariter Ruſſica & Leopolienſis dicitur, auſtralem magis & orientalem: Niſi quod Chelmenſis tractus eius non exiguus ad ſeptentrionem, etiam vltra Belſenſem prominet, & Poleſſię finitimus eſt.

Podoliã.

Reliquum aũt orientale latus eiuſdem Ruſſiæ, ac totius Polonici regni claudit Podolia, ab Aquilone & Euro albæ Ruſſiæ, à cætero ortu vaſtis campis Tattaricis atque Turcicis, vt diximus, à meridie verò Moldauiæ continens: Totaque vna ſatrapia cenſetur, quam Podolicam vocant. Olim Podolia & Ruſſia tam ea, quæ nunc Poloniæ pars eſt, quàm ea, quæ eſt in ditione Lituanorum & Moſchorum, ſuos habuit duces,

Ruſſi ducis.

quemadmodum luculentius oſtendimus in hiſtoria:

Hiſt. Pol. lib. 3.

Quorum ſtirps cùm latè propagata eſſet, partim ipſa ſeſe inteſtinis diſſidijs atq; ciuilibus bellis confecit, partim à Polovucijs, qui Goti fuiſſe videntur, ac Tattaris extirpata, partim Polonorum & Lituanorum adiuncta eſt imperio, partim in nomen & ius de ſe ortorum Moſchorum rranſijt.

Polovucij Goti.

Extant etiamnunc permulti, duca-

le nomen, ſed pleríque nudum propemodum & inane retinentes: Inter Polonos verò nulla ducum ſupereſt memoria. Hi nũc ſunt Poloniæ, quatenus hic eam deſcripſimus fines: hæ partes. Eſt autẽ regio tota ferè plana & aprica, maximè quà ad occidentem ſolem & ſeptentrionem vergit, & quæ penitus orientalis eſt Podolia, ac vel nomine ipſo decliuitatem præ ſe fert, vicinorum Moldauiæ, Ruſſiæ, & Vngariæ montanorũ intuitu Minor Polonia itidem atq; Ruſſia, quo propiùs accedit ad fines Vngariæ, hoc magis mõtana eſt, & ſylueſtris. Quo longius autem inde recedit, eò lenius decliuis eſt, magisq; culta & meliore gleba. Tametſi in meditullio quoq; Sendomirienſis ſatrapia aliqua ex parte leniter montoſa ſeu verius cliuoſa eſt. Pruſſia pleraq; omnis excepta Marieburgenſi ſatrapia, qua ad Habum & mare vergit, collibus molliter & ad fertilitatem, amœnitatemq́ue commodè diſtincta eſt. Itemq; pars nonnulla Cuiauię. Montes Sarmatici, qui Poloniam & Ruſſiam ab Vngaria dirimunt, ardui & ſylueſtres, non ignoti ſunt etiam veteribus Geographis & Hiſtoricis: & in his celebris eſt in primis Carpathus, quem nos Crempacum, ni fallor, vocamus: Alij Bieſciadi, Modra, Turza, Vapienna, vernacula lingua appellari, externis ignoti ſunt. In meditullio verò minoris Poloniæ Lyſecius eſt, quaſi tu dicas caluum, ſiue caluaſtrũ, in quo monaſterium eſt S. Crucis nomine ignoq; celebre: & Vauelus, atce Cracouienſi, quàm ſuo ipſius nomine nobilior; & is, in quo ſitum eſt Cienſtochouienſe monaſterium, quem clarum latinè Monachi, ni fallor, incolę appellauêre. Sylueſtris ſanè fuit ſuperioribus temporibus pleraq; omnis Polonia: Ex eóne autem tempore, ex quo habitari cœpit, an poſtea peſtium, bellorumq́; incommodis eò redacta, non liquet. Sed Sigiſmũdi ſenioris, filijq́; eius Sigiſmundi Auguſti optimorum & mitiſſimorum, ſapientiumq́; regum ſtudio diuturnam pacem nacta, nunc vbique diligenter excolitur, frugum leguminumq́; ferax, & pratis abundans. Nec tamen deeſt etiam nunc ſyluarum copia. Neq; enim eæ penitus exciduntur & extirpantur, partim propter paſcua & mellificia, partim propter ædificiorum materiam, & & ligna mitigando frigori vtilia ac neceſſaria, partim etiam propter ſaxoſi, vel arenoſi ſoli ſterilitatem. Sunt autẽ ſyluæ pleræque piceæ, quernæ, faginæ, & abiegnæ: Ac piceæ quidem ferè in planis & arenoſis locis, abiegnæ & faginæ in montanis, quernę in vtriſque, ſed vberiore gleba præditis. Multæ ſunt etiam in planis iuxta ac montanis locis mixtim omni genere arborum refertę, & paſcuis opimæ. Ex his abietes, tiliæ, piceæ, quercus, apum aluearijs grauidæ fiunt, materiamq́ue ædificijs nauium ac domorum, malis, tabulis, & vaſis aptam, vt & taxi & terebinthi, ſuppeditat. Quercus & fagi etiam paſtum vberem porcis feriſq́ue præbent: Omnes autem focorum, & fornacum, furnorumq́ue ignibus alimenta ſubminiſtrant. Tanta eſt enim vis frigoris in his regionibus interdum, vt radicitus areſcant arbores, & aqua ex æditiori loco effuſa, priuſquàm terram contigerit, in glaciem concreſcat. Lacus quidem & paludes & flumina duobus tribuſue menſibus hibernis, nonnunquam autem vel in quintum ac ſextum vſque glacie cõcreta, non modò peditibus, verùm etiam equitibus & curribus ac plauſtris, quamuis oneratis, multis ſimul longo ſpacio peruia & ſecura præbent itinera. Equidem quodam tempore vltima die menſis Martij Viſtulam in Maſouia per firmam adhuc glaciem cum curru & quadrigis, & aliquot equitum comitatu tranſiui. Hac etiam præterita hyeme in Pruſſia glacialis piſcatio in lacubus poſt initium Nouembris cœpta, durauit per totum Martium: gelu autem per totum Aprilem. In tanta autem cœli intemperie pomaria tamen ſunt non infrequentia, & fructuoſa, ad Viſtulam præſertim, & in ſuburbanis Cracouienſibus, Sendomirienſibus, Varſauienſibus, Torunenſibus, Gdanenſibus: Elbingenſibus item, Fraumburgenſibus, Velſcenſibus & Bochnenſibus, licet remotioribus à Viſtula, totoque tractu ſubmontano atq; Sciricienſi. In quibus pirorum, malorũ, prunorum, perſicorum, ceraſorum, & nucum bonitas & varietas certat cum Vngaricis & Italicis. Sunt & vites, quarum vuæ in minore Polonia eſui quidem non inſuaues ſunt, pręſertim ſi æſtas & autumnus temperiem ſuam ſeruent: ſed vinum inde expreſſum acerbius, vbi defecatum eſt. Aliquanto ſuauius & copioſius exprimitur apud Croſnã Sileſiæ in finibus maioris Poloniæ. Apud Toruniam quoque in Pruſſia vineæ coli cœpẽte non infeliciter, vt audio. Neque negat ſolũ Polonicum caſtaneas, mora, cotonea, ficus, amigdalas, peponnes, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias hortenſes Italiæ deli-

Solum Polonicarum quale.

Podolia vnde dicta.

Montes Polon.

S. Crucis monasterium.

Cienſtochouienſe monaſterium in Clara mõte.

Polonia vbertas.

Syluarum copia.

Frigoris & gelu vis.

1553.

Pomaria.

Vineæ.

delitias,& palatinariũq; lænocinia,ſi ad
hibeatur culturę diligẽtior, & à gelu cu
Metalla. ſtodia. Nec metalla foſſiliaq; deſunt in
montanis:plumbi quidem intermixto
argento apud Ilcuſium, Slauucouiam,
Chranouiam, & Nonágoram oppida
ſatrapiæ Cracouienſis,& in finibus Sile
ſiæ:Argenti viui apud Tuſtanũ in Ruſ-
ſia: Aeris & Lazurij, & plumbi item a-
pud Chencinos:Ferri plurimis in locis
ſylueſtribus: Nitri apud Viſliciam & a-
Salinæ. libi:Salis apud Bochnam & Veliſcam in
ſatrapia Cracouiẽſi,& apud Haliciam,
Colomeiam,Solum(quod quidem à ſa
le nomen habet)& alijs compluribus in
locis Ruſſię. Ac in Ruſſia quidem id ex
aqua ex profundis puteis hauſta deco-
quitur,& partim in modum farinæ vel
niuis minutum relinquitur, partim in
fruſtula cõformatur:In tractu verò Cra
couienſi, partim lapidea duritie ſolidũ
inſtar ingentium ſaxorum & rupiũ in
ſubterraneis ſpecubus, altè lateq; exca-
uatis, & villas, templa, oppidaq; ſuper-
ædificata ſuſtinentibus, ferro excindi-
tur,comminutumq; deinde,& mola tri
tum, ad vſus hominum accõmodatur;
partim & ipſum ex aqua iniectis lapi-
dei ſalis fruſtulis & quisquilijs, quæ ſe-
cantibus id abradũtur,decoquitur.Co-
lor lapidei in maſſa liuidus eſt ferè, ac
luto reſperſus. Candidum, & in modũ
criſtalli pellucidum rarius eſt. Tritum
candet aliud alio magis. Coctum verò
deſpumatis ſordibus candidiſſimũ red
ditur, niui non diſſimile. Fertur in ſali-
nis Bochnenſibus reperiri quiddã pici
concretæ ſimile, quod vocant carbun-
culũ:Quod tritum & epotum ſoluat al-
uum.Ibidem exaudiuntur nonnunquã
canum,gallorũ,& aliorum animalium
aſſimulatę voces in profundiſſimis ſpe-
cubus:idq; mali & incommodi alicuius
imminẽtis portentum vulgò habetur.
In maiore quoq; Polonia apud Pincum
ſalinæ ſunt, verùm tenuiores. Sunt etiã
in confinio Oſuencimẽſis territorij &
Scepuſij aquæ ſalſæ, vnde ſalem coctũ
vidimus regi exhibitum.Salinæ tamen
Lacus ſalis nullæ ſunt. Porrò in deſertis Podoliæ,
in Podolia. & Boriſtheni vicinis locis lacus eſt, cu-
ius aqua ſereno & ardente ſole in ſoli-
dum ſalem concreſcit, ita vt homines
cum iumentis & curribus in eo,tanquã
in glacie, verſentur, ſectumq; in fruſta
arbitratu ſuo auehant. Quamprimum
autem pluit,ſoluitur illa glacies non ſi-
ne periculo inſiſtentium. Apud Biezzũ
Vitreolum. verò ſiue Beciam oppidum in ſubmon
tana regione, vitreolum effodi,ac in vi-
ridem lapideamque duritiem deco-

qui nuper cœpit: Copper vuaſſer, hoc
eſt, æris aquam Germani, & noſtrates
item appellant. Antiquitus autẽ id con
ficitur ad æris metalla in Scepuſio. Mar
mor quoque & alabaſter quibuſdam
locis effodiuntur. Eſt in maiore Po-
lonia prope Sremum oppidum collis,
vbi (res incredibilis, ſed a multis confir
matur) ollæ, amphoræ, cacabi, aliarum- *Ollæ ſponte*
que figurarum vaſa fictilia ſpontè naſ- *naſcentes.*
cuntur,& ſub terra effodiũtur mollia;
in aërem autem prolata dureſcunt. Vi-
di vnum atque alterum, quod inde eru
tum eſſe dicebatur, rude, nec ſatis bene
conformatum. Porrò in mari Sarmati- *Succinum.*
co Pruſſiam alluente colligitur ſucci-
num(Ambram etiam externi vocant)
Quod fluctibus appulſum ad litora, ho-
mines nudi obuiam euntes paruis reti-
bus excipiunt & extrahunt, molle pri-
mùm, ſed mox in aëre dureſcit, torno-
que ac ſcalpro variè conformatur. In
lacubus quoque nõnullis à mari remo-
tioribus id reperitur: vt in Pruſſia Epiſco
pæ Varmienſis, modicum tamen. Quin
& in editioribus locis foſſa altius hu-
mo fertur inueniri. Spumáne maris cõ-
creta id ſit, an ſuccus & gúma arboris,
an quippiam aliud, non eſt huius loci
diſputare. Eſt ſanè leue & pellucidum:
Eſtque fuluum & candidum: Candido
maius precium. Ferunt, ſi incendatur,
odore eius venenata necari. Viſuntur
in nonnullis fruſtulis formicæ, muſcæ,
culices & alia inſecta, non arte, ſed vel
opificio naturæ, vel fortuitis caſibus in
cluſa. Aquis irrigua eſt pleraque omnis
Polonia, ſed fluuios nauigabiles non
multos habet: Pręcipui ſunt Viſtula, Do *Fluuij Polõ.*
naiecius, Sanus, Vieper quaſi quis dicat *nauigabiles.*
Porcum, Varta, Noteſſius, Neſter, Pru-
tus, Bugus, Bohus ſiue Bogus, Pripetius,
Narua, Dreuancia. Nam Odra, in con- *Odra.*
finio Morauiæ & Sileſiæ exiſtens, & per
hanc ſecundum Poloniæ limitem, per-
que Marchiam ac Pomeraniam vlteri-
orem permeans, infra Stecinum in Ve-
nedicum ſinum decurrit. Olim intra
fines Poloniæ tum oriebatur, tum de-
currebat. Nieper Ruſſiam albam, eique *Nieper.*
confinem Podoliam alluens, longo tra
ctu in pontum Euxinum apud Ociaco-
uiam munitionem Tartaricam ſeſe ex-
onerat, ortus in Moſchouia. Boriſthe-
nes is eſt veteribus Græcis & Latinis,
omnium ſcriptorum conſenſu, præter
Bernardum Vapouium. Qui ſimilitudi
ne nominis, vt credibile eſt, adductus, *Berezina.*
Boriſthenẽ vult eſſe Berezinam: qui in
Nieprum ab æſtiuo occaſu influit, mi- *Viſtula.*
nor eo & ignobilior. Viſtula in Ceſſiã

ſ o:a è Sarmaticis montibus exoriens, verſus æſtiuum occaſum & ſeptentrionem primùm, mox verſus orientem aliquantisper, deinde à Sendomiria verſus ſeptētrionem rurſus per minorem Poloniam decurrit. A Varſauia verò ruiſus ad occaſum æquinoctialem, & mox æſtiuum flexus, Maſouiam interluit: Dobrinumq; à reliqua Cuiauia dirimit. Vbi autem Pruſſiæ fines attigit, in ſeptentrionem reflexus, deinceps mediam eā diuidit. Supra Marieburgum autem in duos alueos præaltis aggeribus obiectis ſectus, inſulam inſignem

Zulaua. & fertilem, quam Zulauam maiorem vocant noſtri, efficit, & nomen amittit. Ac ſiniſter quidem alueus, qui maior eſt Leniuuca, dexter verò Nogatus vocatur: Quorum hic in Habum lacū tribus oſtijs, ille verò duobus partim in eundem Habum, partim in mare infra Gdanum ſeſe exonerat, longitudinis quidem gradu 41. latitudinis verò 54. Fontes autem Viſtulæ ſunt longitudinis itidem 41. gradu, latitudinis 49. minuto 20. Fluens autem amplius centum milliarium Polonicorum ſpacio

Flumina Viſtulam influentia. Viſtula, Solam, Premſam, Scauam, Rabam, Donaiecium Viſlocam Ropa auctam, Nidam, Sanum, Vieprum, Pilciam receptis Dreuicia & Volboria, Bſuram, Naruam cum Bugo, Dreuanciam, Berdam, Oſſam, & Motlauiam minora flumina excipit: & Oſuencimum,

Vrbes oppida & arces ad Viſtulam ſitæ. Zatoriam, Cracouiam, Caſimiriā, Sendomiriam, Varſauiā, VVyſſegrodum, Ploſcum, Vladiſlauiam, Toruniā, Culmam, Grudētum, Quizinum, Nouum, Gneuum ſiue Meuam, Marieburgum, Derſauiam, & Gdanum vrbes & oppida non ignobilia præterfluit. Arces itē Lipoueciam; Tineclam & Mogilā monaſteria, Nepolomice, Corcinum, Zauichoſtū, Soleciam; Secechouiā & Ceruenſcū Monaſteria, Zacrocimum, Viſſegradum, Sochaciouiam, Dobrinū, Bobrovunicos, Racianzum, Sluzouiam, Dybouiam, Nicſſouiam, Starigradū, ſiue Althauſum, & Suece, & adhęrētes eis

Donaiecius. vicos alluit. Donaiecius (quod nomen paruum Danubiū ſignificat) ex eiſdem Sarmaticis iugis non longè à Viſtulæ fōtibus paulò orientalior exortus, per Sceptiſiū & Submontanum tractum decurrit, Sorſtenumq; & Muſſinam, & Melſtinum arces & Sandeciam oppidum, vbi

Popratus. Poptuto augetur, præterlapſus, nō longè ab Opatouecio vico Viſtulæ miſce-

Sanus. tur. Sanus è Bieſciadis iugis lōgitudinis gradu 44. latitudinis 48. minuto 30. naſcens, & verſus ſeptentrionem & occaſum æſtiuum profluens, poſteaquā Liſcum, Sobenum, Sanocum, Brozouiā, Prȩmiſliam, Radimnum, Iaroſlauiam, Lezeiſtum, Ruſſiæ arces & oppida prætergreſſus eſt, Viſlocumq; alium à Viſloca, & viarum minores fluuios in ſe recepit, apud Sendomiriam oppidum longitud. grad. 44. ferè, latitud. 50. minuto 30. Viſtulam & ipſe ſubit.

Varta. Varta apud Cromolouiam ſatrapiæ Cracouienſis oppidum ortus, longitudinis gradu 40. minut. 50. latitudinis gradu 50. minuta 30. per Siradienſem ſatrapiam, & maiorem Poloniam verſus occaſum æſtiuum ferè decurrit, Olſtinum, Cenſtochouiam, Meſtouiam, Siradiam, Vartam, Vneouiam, Colum, Coninum, Pyſdros, Sremum, Curnicum, Poſnaniam vrbem, Obornicos, Stobniciam, VVroncos, Siracouiām, Mezichodum oppida & vicos cum adiunctis arcibus, & Landiſbergam veteris Marchiæ prȩterfluens, Nyrumque, VVreſniam, Velinam, Proſniam, Obram, & Noteſſium minores fluuios excipiens. Et Apud Coſtrinum oppidum in Odram è Sileſia occurrentem, influit longitud. grad. 37. latitud. 52. minut. 50.

Noteſſius. Noteſſius verò apud Cruſuiciam Cuiauiæ oppidum è Goplo lacu exiſtens, & ipſe per maiorem Poloniam verſus occaſum hibernum means, Pacoſſum ambit, Labiſſinum, Naclum, Pilam, Vſce, Drenumque arces & oppida præterlabitur.

Neſter ſiue Tyras. Neſter, quem Tyram veteribus vocari volunt, in Ruſſia è Sarmaticis iugis non longè è Tybiſci & Sani fontibus ortus, initio verſus Aquilonem profluit, deinde ad ortum conuerſus, Briſticiam, Lipam, Seretum Ruſſicum, alium à Valachico, Sbrucium, Smotricium, Vſciam, & Moraquam ignobiliora flumina abſorbet, & Zidaciouiam, Haliciam, Ceſſibieſos, Cernonum, Chocimum Valachiæ, & alia quȩdam oppida præterlapſus, infra Pocuce: Podoliam à Valachia longo ſpacio diuidit: Ad extremum deflexo non nihil in meridiē alueo, ſuper Bialogrodum vrbem Scythicam, ſiue Tureicam, quæ & Moncaſtrum dicitur, in Pontū Euxinum, ſiue continentem ei Obidouum lacum influit longitud. gra. quinquagelimo tertio, latitud. quadrageſimo ſeptimo, minut. 30.

Bugus. Bugus in Ruſſia & ipſe non longè ab Oleſco oppido, lōgitud. grad. 46. latitud. 49. exoriēns, & primùm in occaſum, mox in Septentrionem ſecundum occidentale latus Volyniæ tendens, poſtremò ad occaſum reflexus, vbi Poleſſenſem tractum (receptis

ceptis

ceptis Rata, & Muchauecio fluuijs) emenſus eſt, & Buſcſi, Grodecum, Grodlum, Lubomliam Ruſſica, Brzeſteq́; Ianouiam, Melnicum, Drohicinum, Poleſſenſia, & Cameneciam Maſouiticam oppida prætergreſſus eſt, apud Serocium vicum longitud. grad. 43. latitud. 52. minut. 40. Narua à ſeptentrione & ortu æſtiuo è Lituania profluenti ægrè miſcetur, nigrorem ſuum retinens aliquãdiu: Nec multo inferius victor Narua apud Nouidvvorum oppidum Viſtulam ſubit. Eſt autem peculiaris Naruæ natura, ſicut & Dlugoſſus annotauit, quod non fert venenoſa animalia, vſque adeò, vt ſerpentes, qui nauibus Bugo delatis adhæſerint, edito ſibilo refugiant, cùm primùm aquam eius fluminis attigerint. Pripetius in Chelmenſi tractu è palude nõ lõgè à Lubomlia exiſtẽs long. gradu 47. latitud. 50. præter occiduum & ſeptentrionale latus Volymiæ diuerſus à Bugo per Ruſſiam albam longo ſpacio verſus Orientem ſolem progreditur, & cùm nonnullis alijs, tum Styro, Turo, Slucio, Suislocio grandibus fluuijs auctus, Nieprum ſiue Boriſthenem ſupra Kiouiam ſubit, lõgitud. grad. 51. latitud. 53. ferè. Bohus autem, ſiue Bogus è palude ortus in finibus Podoliæ longitud. grad. 49. latitud. 49. minu. 30. itidem per Ruſſiam albam meridionalior longo terratum tractu ad ortũ extremum: ad extremum deflexo in meridiem curſu, & ipſe in Boriſthenem non longè ab oſtijs eius longit. grad. 55. lat. 48. ſeſe exonerat. Prutus è iugo montium Sarmaticorum long. grad. 46. minut. 50. latitud. 47. minut. 30. verſus aquilonem in Pocuce delapſus, & Colomeiam Snlatinumq́; præterlapſus, inde per Valachiam ſiue Moldauiam primùm orientalis, deinde auſtralis verſus Bulgariam in Danubium decurrit, longit. grad. 52. lat. 45. In Pruſſia verò Alla ſiue Alna, & Paſſaria, non longis inter ſe ſpatijs orti, verſus ſeptentrionem fluunt: Et Paſſaria quidem infra Olſtinecium, ſiue Hochſteinum (vt vocant Germani) ducale oppidum exiſtens, Morango, Libſtadia, Brunsberga, & Helgebeila, oppidis præteritis, Habum lacum ſubit, long. gradu 42. min. 30. latitud. 54. Alla verò ſupra Alleſteinum S. Collegij Varmienſis arcem & oppidum, cui etiam nomen dedit, oriens, præteritis Vartemberga, Guteſtadia, Heilsberga, ſiue Alleſberga Varmienſibus, & Bartheſteino, Sipelbeino, Fridelandia, Allemburgo ducalibus oppidis, apud Velam Pregolæ, ab ortu hyberno per ducalem

Narua unde noſticeris. *Pripetius.* *Bogus.* *Prutus.* *Fluuij Pruſſiæ.* *Paſſaria.* *Alla. Alleſteinũ.* *Pregola.*

Pruſſiam decurrenti, miſcetur, & cum eo infra Kœnixbergam, hoc eſt, Regium montem, vrbem longitud. grad. 43. latitud. 54. Habo lacu recipitur. Dreuantia verò non ita longo ab ijs interuallo oriens, diuerſoque meatu verſus Auſtrum fluens ſupra Toruniam à Viſtula excipitur. Atque hæc de fluminibus nunc ſufficiant. Lacubus piſcoſis in primis abundat Pruſſia. In his nominatiſſimũs eſt Habus, cuius modò mẽtionem fecimus: quem etiam recens mare vulgò vocant. Ad quindecim milliaria in longitudinem inter Gdanum & Regium montem vrbes ſecũdum mare patens, & ab eo anguſta inſula, quæ Neringa appellatur, diſiunctus: In latitudinem verò duo milliaria plus minus. Ac Elbingam quidem vrbem non longo ſpacio adſpicit, eique portum efficit, eiuſdem nominis flumine nauigabili influente. Tolkemitam verò, Frauuberga, (cui baſilica Varmienſis in modum arcis munita impendet) Balgam, Brandeburgum, & Fiſhauſum oppida & arces alluit, receptiſque, vt dixi, Viſtula & Prægola, & alijs minoribus fluminibus, apud Lochſtete arcem mari miſcetur. Hoc aliquanto amplior lacus alter eſt eodem nomine, cognomento Curonienſis, in Pruſſia ducali, in quo ſunt oſtia Nemenis fluuij (Memelam vocant Germani) per Lituaniam defluentis. Inter hos duos Habos & mare peninſula eſt, quæ & ipſa Neringa, ſed Curonienſis appellatur, arces & oppida continens. Secundum hos eſt Druſnus ſiue Drauſenus lacus in Marieburgenſi ſatrapia, vnde Elbinga flumen profluit: Partecinus Lubñus, Renſina, & Vieciniuns in Culmenſi: In Pomeranica verò Stuorzonagaci, quaſi quis ſtratum vel factum aggerem dicat, inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam oppida, ſeptem milliarium ſpacio longus, quinque latus: Vnde Berda fluuius profluens, per Crempſcum, Lubonum, & Charſicouum minores lacus in Viſtulam influit infra Bydgoſtiam. Nec ignobiliores his ſunt Vſdice, Lubſcus, & Oſſiecinus in eodem tractu: Alij minores. Sunt & in Varmienſi dirione non pauci. Præcipui verò Dadaius, Zainus, Vadangus, Piſſia, Blanke, quaſi albus, Sinſer, Lingenaus, Lemanglus, Ellingus, Plaucicus, Vulpingus, Clebergus, Coſnicns, Obelus, Marangus, & alij complures. Sunt & in ducali Pruſſia multi & grandes, quos omittimus. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos, piſcoſoſque. In qui-

Dreuantia. *Lacus Habus.* *Neringa inſula.* *Habus Curonienſis.* *Drauſenus lacus.* *Elbinga flumen.* *Berda f.* *Varmienſi lacus.*

Sſ 4

Goplus. quibus Goplus princeps eſt, quinq; milliaria patens in longum, ſemis in latũ: Secundum hunc ſunt Blendnus, Pouizus, Sleſinus, Sanns, Piednicia, Niezamyſlus, Volnieſca, Lomunice, Pcieuus, Lubſtouus, Drauuſcus, Noblun, Tulangus, Ielen, & Lednicia, in cuius inſula Gneſnenſis baſilica initio cõdita fuiſſe, indeq; proptet difficilẽ aditũ, in eum, in quo nunc eſt, loeum ttanslata eſſe putatur, qnemadmodum Dlugoſſus memorat. In Cuiauia verò Tur, Lanſcus, Bielſcus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: Et in Dobtinẽſi tractu Gorznus, Mocouus, & Scampſcus, minores aliquanto ſuperiotibus. Pro lacubus minor Polonia, Sileſia, Ruſſia, ac *Piſcina.* Podolia piſcinas habent arte manuq; factas petmultas & grandes. Non carent tamẽ & lacubus, Lublinẽſis maximè & *Biale lacus.* Chelmenſis ttactus. E quibus Biale, hoc eſt, Albus, per antiphraſim ſic dictus, p̄tereundus non eſt: Cuius aqua Aprili & Maio menſibus fuſcos reddit lauantes: Piſces aũt pinguiſſimos profert, q braſmi, à noſtratibus aũt Cleſcij vocantur. *Crinice lacus.* Eſt & in Belſenſi lacus Crinice, non amplus, verùm ptofund⁹. De quo illud memorabile annotauit itẽ Dlugoſſus, qđ certis tẽporibus altero vel tertio quoq; anno cũ mugitu fluctus attollens exhauritur propè ad fundum vſq;, aquis vicini montis canernas ſubeuntibus: Atq; ibi tunc facilè prehẽduntur piſces in aqua vadabili. Poſt dies aliquot ea refluit. In cæteris lacubus, atq; etiam in maio- *Piſcationes hybernæ.* tibus piſcinis & fluminibus hiberno tẽpore cõmodiores ferè ſunt piſcationes, q̃ æſtate, pertuſa certis interuallis glacie, retiq; per maius fotamen in aquam immiſſo: quod longis funibus ad perticas alligatis hominũ equorumúe opeta longo ſpacio in diuerſum tractum, coëuntibus rurſus piſcatoribus alio foramine piſcibus refertum extrahitur. Sũt aũt eadẽ geneta piſcium in lacubus & *Piſcium genera.* piſcinis. Vttobiq; enim ſunt lupi, ſiue lucei, ptaſmi, petcæ, rhombi (ſi modò ſic appellandi ſunt ij, quos nos Cataſſios dicimus) ſuml, ſendacij, cirtæ, ſiue cettæ, à delitijs, ni fallor, apud Germanos nomẽ ſottitæ, tineæ, anguillæ, ruboeuli, carpones, quos teginas vocãt Itali, Latini Cyprinos, quemadmodũ vult Ioannes Dubrauius Olomucenſis Epiſcopus. Tametſi minus frequẽtes hi ſunt in lacubus, quàm in piſcinis: In quas patuuli tanq̃ in viuaria ſtudioſè includuntur. Ferunt etiam lacus nonnulli eos, quos ſuluſzas & ſielauas noſtrates, Germani Marenas vocant. Piſcis eſt dulcis & ſapidus, aleci ſimilis: Flnuiatiles verò ſunt cùm ijſdẽ ferè omnes, tum delicati in primis, *Piſces fluuiatiles.* truta, barbo ſiue mullus (Paruenã vocant) fundulus, occulata, quæ lãpreda quoq; dicitut, aloſa, ſiue borbocha, cuius iecut potiſſimum eſt in delicijs, à noſtratibus Mientus vocatur: Itemq; Lipiẽ, ſliz, berzana, veleia, iaſdez, & quæ bialariba, hoc eſt, albus piſcis à noſtratibus appellatur: quibus latina nomina dare non habemus. Quanquam quid vetat Alberti Magni, & aliorum ſcriptorum, qui eiuſmodi res perſecuti ſunt, exemplo, eos vernaculis nominibus ad latinum ſonum confotmatis appellare? Quod in ſupetioribus quoq; nonnullis factum eſt. Caneris & anguillis abundat in primis Nida fluuius Pinciouiam, Viſliciã, & Nouam ciuitatem ptæterfluens. Anguillis etiam & Stintis Habus, & alij nõnulli lacus Pruſſici. Marinis piſcibus nõ admodum abũdat ea regio. Nobiles aũt præcipuè ſunt halcces, quos haringas *Halecum copia.* Germani vocant, quotum ſale conditorum maximus eſt vulgò vſus in tota Polonia, atq; adeò in Lituania quoq;, Boëmia, Sileſia, Morauia & Vngaria. Tanta eorum copia eſt. Sed in Pruſſia pauci prehenduntur: A Cymbrica autẽ Cherſoneſo, & Scandia, & ex Oceano Germanico plurimi & optimi nauibus eò importantur. Pomuchlæ non deſunt, neque paſſeres. Salmonem ſiue eſocem, *Salmones et Sturiones.* & ſtutionem inter marinóſne, an fluuiatiles numetem, neſcio, Vtrobique quidem prehenduntur: Sed è mari ſurſum fluminum certis tempotibus enatant, tranſilientes obſtacula. In quibus etiam inſidioſis capſis collocatis capiuntur. Tanto ſunt autem ſuauiores, quanto longius à mati & Habo receſſerint. Quin vniuersè piſces ij, qui in fluuijs iuxta ac lacubus & mari victitant, ſapidiores ſunt in fluuijs, quàm in mari vel lacubus capti. Non eſt hîc prætereunda quarundam aquarum non vulgaris natura. Eſt in Scepuſio riuus ex ar- *Aquarum mira natura.* duis montibus ptofluens, cuius guttæ in lapideam duticiem conctescũnt, ita vt ex ijs ſponte exiſtant fulcra ſuſtentantia canales, quibus riuus ille ad moletrinas deducitur. Eſt & fons ſiue lacus peſtilentem aquam & vaporem emittens, cuius non modò guſtn, ſed etiam afflatu animalia & aues necantur. Sunt etiam nonnullis in locis Poloniæ *Thermæ.* ſcaturigines tepidarum aqnarum, ſulfuris & aluminis odorem redolentiũ, quibns ſcabies & vlcera hominum & iumentorum curantur. Sed nos ab aquis & aquatilibus ad terreſtres animantes

ttanſ.

Ferarum copia. transſeamus. E ferarum animanrium genere ſert hæc regio copiam leporum, dorcarum, ſciurorum: cuniculorum quoque alicubi: Ceruorum etiam, & aprorum, & vrſorum, & luporum nonnullis in locis. In primis autem Nepolomicenſis & Radomienſis ſaltus nobiles *Biſontes ſiue Zubr.* ſunt Ceruorum venationibus. Et horũ autem, & Onagrorum atq; Biſontium Pruſſia ducalis, eiq; finitima Maſouia ferax eſt, & inprimis Podolia: vbi agminatim in campis non modò hæ feræ, verũ etiam ſeri equi paſcuntur. Eſt autem biſons prægrandis, verùm perniciſſima fera, magnis & introrſus leniter incuruis cornibus nigris armara, quibus equum cum ſeſſore correptum in ſublime identidem iactat, & arbores mediocri craſſitudine euertit. Magnitudinis eius illud quoque eſt argumentum, quod in capite eius inter cornua, duo imò tres etiam homines poſſunt conſidere. Habet villoſum & hiſpidum corium, & ſub mento palearia. Caro eius ſale condita in delitijs eſt magnatibus & principibus. Cornu ſonorum, & ob id venatoribus in vſu eſt. zubrum ſeu zambrum vocãt noſtrates: Imò & Græci recentiores: O- *Onager & Alce, Loſi.* nager verò los appellatur. Alcem hanc eſſe volunt: De qua ſcribunt Plinius, & nonnulli alij ex veteribus. Fera eſt longis cruribus, & auribus, aliquanto maior equo, colore ceſio & ſuſco, mas capite cornuto: Cuius vngula poſteriorum crurum, ſi Autumni initio ſpiranti adhuc deſecentur, expetitur, comitiali præſertim morbo laborãtibus ſalutaris. *Caprea.* Ferunt etiam capreas montana loca Vn- *Vrus ſiue Thur.* gariæ finitima. Cæterùm Vri, hoc eſt, boues ſylueſtres, quos nos thuros dicimus, in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Vyskitcos extant. Et harum quidem ſerarum carnes aptæ ſunt humano eſui: Cultui *Panthera.* verò pelles ſubminiſtrant panthera, ſiue is eſt lupus ceruarius (Ris appellatur à noſtratibus) maculoſis ventre & pedibus: quæ partes maximè in precio ſunt. *Mardures.* Martes, ſine Mardures, quas cunas dicimus, vulpes, lupi, Roſomaci, Lutræ itẽ *Caſtoris natura.* & caſtores amphibia. Atque horum, caſtorum, inquam, caudæ etiam inter delicatos cibos, & pro piſcibus habentur, reliqua carne inutili propemodum. Extruit aũt ſibi hoc animal cubile ligneũ in marginibus fluminum & lacuum, cameris compluribus alijs ſuper alias diſtinctum, ac ſecundum incrementum aquæ domicilium mutat, ita vt cauda natante reliquum corpus in ſicco maneat. Pellem habet in dorſo hiſpidam, ſed mollem: vnde fimbriæ fiunt exornandis veſtibus hibernis & pileis. Vrſo- *Vrſorum volæ.* rum quoq; volæ cum digitis eſitantur: pelles etiam ſtragulæ veſtis vſum præbẽt. Quin & amicire his ſamulos cœperunt ij, qui feroculi videri volunr. Cuniculi, lepores, & ſciuri cultui iuxta ac eſui apti ſunr. Sunt etiam in Podolia animalia ſciurorum vel cuniculorum magnitudine, in cauernis degentia, varias & maculoſas pelles habentia, quæ & ipſæ ad veſtitum & pallia fœminarum expetuntur. Crzecicos vulgò vocãt. Omni autem genere ſerarum magis abundat Lituania propter vaſtitatem ſylueſtrẽ. De biſontium venatione ſcire operæpre- *Biſontium venatio.* cium eſt, quòd in campis Podolicis ſegregati ex agmine ſinguli ab equitibus ſagittarijs ordine in gyrũ diſpoſitis conficiuntur. Vnus enim poſt alium feræ adequitantes, iaculantur, citatiſque equis refugiunt. Efferata autem illa ictu & vulnere, refugientem inſequitur. Interim ferit eam alius. Quem illa rurſus priore dimiſſo inſequitur, donec defatigata labore & vulneribus concidat. In ſyluis verò ij deprehenſi opportuno aliquo loco deiectu arborum à ruſticanis hominibus ad id coactis, quaſi intra ſepes includuntur, plures etiam quàm ſinguli, ita vt effugere inde non poſſint. Deinde extructa ex tempore principi & magnaribus ac fœminis cauea ſiue tabulato editiori, ex quo tuto ſpectare poſſint, venatores cum venabulis ad ſuam quiſque arborem diſponuntur. Mox ab equitibus ſtrepitu & clamore, admiſſuque canum fera excitata è vepretis in medium propellitur. Quæ à venatore poſt arborem latente, vt cuique maximè appropinquarit, venabulo petitur, efferataq; ictu, arborem, cuius obiectu ille ſe tegit, cornibus petit, & cùm arbor ſit gracilior, quam vt ambobus cornibus in eam poſſit impingere, fronte ac toto corporis niſu in eam incũbit, cornibus vtrinq; prominentibus. Vrget interim ſemel adactum in præcordia ferrum venator, ſenſim cedens appetenti ſe feræ, ac circum arborem giranti: nec deſunt canes grandiores morſibus adiuuantes, donec ea exanimata vel defatigata prorſus concidat. Quod ſi venator ictum fruſtratus ſit, aur minus opportunè intulerit, aut à fera etiam correptus & proculcatus fuerit, aliquis è vicinioribus rubrum pannum feræ obiectat. Hoc enim colore maximè efferatur. Ibi ea dimiſſo priori, hunc petit recipientem ſe ad ſuam arborem, & ab eo feritur & conficitur. Linguæ eius contactus vitatur, qua longius exerta attra-

hit

Vrſorum venatio.

hit ad ſe hominem, ſi vel extremā veſtis eius oram cōtingat. Eſt enim ea ſcabra. Vrſi verò, quamuis prægrandes, & iam viui capiuntur, reti implicati, venatoribus compluribus ſimul accurrentibus, & ligneis furcis caput pedeſque feræ ad terram deprimentibus, donec ea fune conſtringatur. Conſtricta in arcam ligneam concluditur, ita, vt ſe commouere nequeat, & auehitur. Vnde poſt, vbi libitum eſt, ad ſpectaculum, & vrbanā vel campeſtrem venationē emittitur. Si autem colligatur, vt vno tractu funis ex arca prominentis ſoluatur. Vidimus aliquando in ſpectaculo equulum, & quidem caſtratum, cum Vrſo prægrandi commiſſum. Qui ex interuallo accurrens obuerſo tergo calcibus vrſum petebat, & refugiebat, vrſo ad ſtipitem, laxiore tamen fune alligato. Sed alia perſequamur. De iumentorum genere bobus & equis abundat Polonia: camelis, aſinis & mulis caret. Aliunde ij nonnūquam adducuntur, ſed non durant. Ouium item & caprarum ferax eſt: Auiū quoque magnam habet copiam. Prætet altiles autem, nempe gallos gallinaceos,

Animalia domeſtica. *Aues.*

domeſticos iuxta ac Indicos, (qui nuper adeò inuecti ſunt) anſeres, anates, & columbas, iu delitijs hæ ſunt: Pygargus, quem quidam Biſtardam vocant, eò quod tardior ſit propter molem corporis, & vix à terra euolet, pauo, grus, cygnus, perdix, bonoſa, coturnix, ſturus ſiue ſtarnus, & quæ Cietrzevv & Cieciorca, & Gluſſetz, quaſi ſurdaſter, à noſtratibus vocantur. Et vt rapaces aquilas, falcones, accipitres, miluios, vultures, niſos, ardeas, & multas alias mittamus, minorum quoq; auicularum aptarum eſui ingens eſt copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in ſolis ferè Iouicienſibus campis cum niue exiſtit ac diſparet, auicula, paſsere non multo maior: quam à

Sniegula. *Pardua.*

niue Sniegulam vocamus. Turdus rarior eſt, itemq; Pardua, quam ita vocamus nomine vernaculo, quando latinum non habemus. Auis eſt ſylueſtris, gallina nō multo minot, in campis Ruſſicis & Podolicis.

Coturnices Ruſſica.

In ijſdem reperiuntur coturnices virentibus pedibus, quarum eſus ſpaſmum inducit. Ex auibus maiores atq; teneriores ſub hyemis initium

Auiculæ redeunt.

gregatim auolant, vereq; nouo redeūt: Nonnullæ minores, velut hirundines & Cypſeli, implicitis inter ſe pedibus & alis conglobatæ in lacus, paludes, & piſcinas ſeſe immergunt, ac vere nouo emergunt, & explicantes ſeſe euolant. Hiberno quidem tempore retibus extractæ à piſcantibus ſine vllo ſenſu & motu, & ad ignem admotæ, vel in hypocauſtis calidis poſitæ reuiuiſcunt, & euolant, ſed ſtatim læſæ frigore, vel ignis calore atque vapore inſolito emoriuntur. Cæteræ hyemis tolerantiores, in ſyluis, vel circum domos & villas vitā degunt. Nec plura nunc de ſitu, vbertate & omni deſcriptione Poloniæ.

Lingua Polonica.

Genti Polonæ ſicut originem, ita & linguam communem eſſe cum Boemis, Ruſſis, Moſchis, Croatis, Morauis, Sileſijs, Caſſubijs, Bulgaris, Raſcijs, Serbis, Illyris, & vniuerſo nomine Slauico ſeu Venedico alibi expoſuimus.

Hiſt. Pol. lib. 1.

Tametſi dialectis ea tam varia eſt, vt nonnulli ex his populis ægrè & vix ſe inuicem intelligant. Cæterùm ab alijs omnibus linguis ea prorſus diuerſa eſt: Niſi quod multa inſtrumentorum, operum, & aliarum rerum ad opificia & communem vitam pertinētium vocabula à finitimis, & priſcis, ni fallor, incolis Germanis mutuata eſt.

Germanica lingua vſus in Polonia.

Sunt hodieque non modò mercatores & opifices Germani multi ſparſim in vrbibus habitantes, verùm oppida penè tota & pagi pleni vtentiū lingua Germanica in Submontana regione, eiq; finitimis Ruſſia & Scepuſio, itemque in extrema ora maioris Poloniæ, deductis eò, ſicut & in Sileſiam & in Pruſſiam, quodam tempore Germanorum colonijs, & multis de plebe compendij ſui cauſa ſubinde immigrātibus. Quin & equeſtres quædam familiæ antiquitùs è Germania ducunt originem. Cui rei argumento ſunt ſtemmata ſiue inſignia, & eorum nomina. Sed iam ij, atque etiam oppidani & pagani diuturnitate temporis ac domicilij, & connubijs magna ex parte in Polonos tranſierunt. Libenter autem & Poloni propter multum vſum & commercia cum Germanis condiſcunt linguam Germanicam.

Latinæ linguæ vſus.

Libentius etiam Latinam, propter ſacrorum ritus & ſacerdotia, ſcribēdiq; vſum, qui vulgatiſſimus fuit antiquitùs hac lingua cùm in priuatis ſcripturis & epiſtolis, tum in actis publicis, ac diplomatibus, mandatis, edictis, decretiſq; principum, & omnium iudicū & magiſtatuum. Eſtq; etiamnunc, aliquanto tamen minus, in vſu. Noſtrâs enim lingua neq; tam copioſa eſt, quàm aliæ, neq; ſctiptu lectuq; facilis. Sed Pruſſiæ incolæ, cum maxima ex parte Germani, aut è Germanis oriundi ſint, in conſcribendis actis iudiciorum Germanica lingua magis vtuntur vulgò, mixtim Polonica & Germanica loquentes. Priſci Pruſſi, quorum pertenues adhuc extant reliquiæ, peculiarem habue-

buerunt habentq; ab vtraq; penitus diuerſam. In Ruſſia, meridionali præſertim, iam fere vſitatior eſt Polonica dialectus, quàm vernacula, ex quo gens ea Polonorũ ceſſit imperio, Polonis propter vbertatem ſoli & militiam aduerſus Tattaros libenter ibi figentibus domicilia. Sunt etiam in Ruſſia Podoliaque

Armeni. Armeni, mercaturam exercentes:

Hebræi. Hebræi verò longè frequentiores, etiam in cætera Polonia, præter Pruſſiam, ſparſim oppida & vicos incolentes. Vtrique ſua lingua vtuntur: ſed & Polonica, vel Ruſſica: Hebræi verò paſſim & Germanica. Penetrarunt & Itali mercatores atq; opifices in vrbes primarias noſtra ferè memoria: Eſtque nonnullus eius linguæ vſus etiam apud Polonos elegantiores. Libenter enim ij peregrinantur in Italia. Pagis autem & vicis po-

Polonorum habitandi ratio. tiſſimùm, atq; etiam oppidis gens Polona antiquitùs habitat: quibus ferè caſtella & arces adiunctæ ſunt, domino-

Vrbes Polon. rum & præfectorum domicilia. Vrbes munitas atq; cultas non multas habet.

Cracouiæ deſcriptio. Princeps eſt Cracouia in minore Polonia, regum & regni domicilium: Quæ cùm ædificiorum priuatorum iuxta ac publicorum ſplendore atq; munitione, tum rerum omnium ad victum cultumq; corporis pertinentium, & mercium exoticarum copia, emporio, magnis ad vitam degendam commoditatibus, hominumque frequentia, ciuilitate, & elegantia facilè primum locũ obtinet, & cum claris Germaniæ Italiæq; vrbibus certat. Germanis autem mercatoribus abundat antiquitùs. Neq; caret Italis. Habet opportunitatem Viſtulæ fluuij, quo piſces, ligna, & omnis ædificiorum materia, & alia quædam è vicina Sileſia importantur. Nonnulla etiam cùm alio, tum in Pruſſiam deportãtur, & inde merces exoticæ reportantur. Habet item ſuburbana ampla & frequentia, & cùm hortis atq; pomarijs delicatis, tum viuarijs piſcium & prædijs culta, ac temperie cœli amœna. Adiuncta ſunt ei duo oppida: à meridie quidẽ

Cazimiria. Cazimiria; ponte ligneo iuncta interlabente Viſtula. Eſt tamen intermedius vrbi & ponti continens viculus, cui no-

Stradomia. men eſt Stradomia. Quem flexus Viſtulæ tria latera ambientis, & influentis in

Rudaua. eum Rudauæ occurſus facit inſulam. A ſeptentrione verò pomerijs vrbis conti-

Cleparia. nens eſt Cleparia, non tamen cincta mœnibus, vt eſt Cazimiria. Habet & ar-

Arx Cracouien. cem peramplam Cracouia, à latere Auſtrali in colle ſeu rupe, Viſtulæ & Stradomiæ imminentem, mœnibus turribusq; munitam, & magnificis regiæ ac baſilicæ, in qua ſedes eſt Epiſcopi, duorumq; præterea delubrorum, & aliarũ priuatarum domuum ædificijs exornatam. Regiam quidem Sigiſmundus rex ſenior noſtra memoria in eam, quę nũc viſitur, formam, amplitudinem & ſplẽdorem redegit. Habet Academiam quo *Academia Cracouien.* que omnium diſciplinarum atque doctrinæ ſtudijs & profeſſione florentem. Olim tamen, quàm nunc honeſtis diſciplinis, & frequentia præceptorum iuxta ac ſtudioſorum florentiorem, cùm principes viri ornamentis patriæ magis fauerent ac ſtuderent, necdum vel Luteraniſmo infectæ, vel ferro Turcico diuexatæ, & fermè ſubactæ eſſent gẽtes finitimæ. Sita eſt autem vrbs ea non procul à finibus Sileſiæ, Vngarię & Ruſſiæ, longitudinis quidem gradu 42. latitudinis verò 50. Secundum hanc ſunt haud ignobilia oppida in eadem minore Polonia ac diœceſi Cracouienſi, Lu- *Lublinum.* blinum, triceſimo ſexto milliario verſus ortum æſtiuum, longitudinis 45. ferè, latitud. amplius 51. gradu: non ſpacioſum quidem, ſed bene exædificatum, & externarum gentium Chriſtianarum iuxta ac barbararum, emporio nobile: Deinde Sendomiria, Sandecia, Tarnouia, Biezzum ſiue Becia, Viſlicia, Ilcuſſum & Oſuencimum in Sileſia. In maiore Polonia Poſnania vrbs eſt, æmula *Poſnania.* Cracouiæ, quinquaginta milliarijs ab ea diſtans; longitudinis quidem gradu 39. lat. verò 52. minut. 30. itidem commercijs & emporio Germanorum exculta. Quæ & ipſa Academiam, opera & ſumptibus Ioannis Lubrantij epiſcopi noſtra ætate fundatã, ſed à ſucceſſoribus eius neglectam habet. Nunc tamen ea cura & munificentia Epiſcopi Adami Co- *Adam Conarius epiſcop. Poſnan.* narij inſtauratur. Habet & arcem, & baſilicam ſedemq; epiſcopi cum oppidis Srodca & Valiſſeuo, interlabente Varta flumine diſiunctã. Secundum hãc ſunt oppida Caliſſia, Gneſna, vetuſtate & Archiepiſcopi ſede baſilicaq; nobilis, Vuſchouua, quã Freiſtadiam Germani vocant, Coſtenum, & Slupcla epiſcopi. In Ruſſia Leopolis longitud. grad. ferè 46. *Leopolis.* latitud. 49. ſita, quinquageſimo à Cracouia milliario. Vrbs eſt ſatis munita, duas arces adiunctas habens, emporio, ciuiumq; elegantia & humanitate florẽs, ac ſede alterius Archiepiſcopi, & duorum epiſcoporum, nempe Armenici atque Ruſſici non ignobilis. Sunt etiam oppida Præmiſlia & Croſna: Quorum *Præmiſlia.* Præmiſlia arce munita, & duobus epiſcopis, latino ſiue catholico, & Ruſſico

Chelma.

cohoneſtata eſt. Chelma quoq; itidem duos habet Epiſcopos: ſed propter oppidi ſeu vici immuniti infrequentiam, Tatiaricasq; excurſiones catholici Epiſcopi cathedra Craſnoſtauiam tranſlata eſt.

Camenecia.

In Podolia Camenecia eſt, vrbs cum arce, natura loci manuq; permunita, triginta milliarijs bene longis diſtās à Leopoli verſus ortum hybernum, longitudinis gradu 49. fermè, latitudinis verò 48. minut. 30. Habetq; & ipſa ſuum Epiſcopum.

Varſauia.

In Maſouia Varſauia eſt longitud. 43. lat. 52. grad. & minut. 20. pari ferè ſpacio, hoc eſt, quadraginta milliarijs à Cracouia & Poſnania.

Ploſcum.

Deinde Ploſcum baſilica nobile & epiſcopo, eiuſq; epiſcopi oppidum Pultouia cum arce, & Lomza. In Cuiauia ſunt, Breſte,

Vuladislauia

& Vulàdislauia ſedes & oppidum epiſcopi, cum arce, quā Staniſlaus Carncouius Epiſcopus nuper ſplēdidiorē, & magis habitabilem reddidit.

Gdanum ſiue Dantiſcum.

In Pruſſia verò Gdanum ſiue Dantiſcum, octogeſimo fermè à Cracouia milliario, à Poſnania verò quadrageſimo, à mari vno fermè: longitud. quidem gradu 41. minut. 30. latit. verò 54. minur. 20. vrbs eſt è tribus oppidis coagmentata, portu, naualibus, & horreis nobilis: copia & varietate mercimoniorum partim maritimorum ex toto occidente & ſeptentrione, partim terreſtrium ex diuerſis mundi partibus, & fluuiatilium, maximè Viſtulæ præterlabētis opportunitate abundans, munitione firma, ciuium & conuicinarum induſtria ac diligētia culta. Quæ anno ſuperiori, dum opus hoc primum editur, rebellis facta, virtute & dexteritate fortiſſimi prudentiſſimiq; regis Stephani poſt inſignem cladem & diuturnam obſidionem clemēter in deditionem redacta eſt.

Tornnia.

Gdano proxima dignitate nunc eſt Tornnia, viginti quatuor milliarijs introrſum verſus Poſnaniam & Cracouiam ab eo diſtans, & in ripa Viſtulæ ſita, longit. gra. 41. lat. 32. duobusq; oppidis diſtincta. Olim emporio & omnibus rebus florentior. Sed Gdani incrementa eam non paruis detrimentis affecêre, & infrequentem reddidêre.

Culma.

Quod ipſa itidem Culmæ pri⁹ vſu venerat: Quæ ciuitas ea dignatione fuit antiquitùs, vt ab ea cætera omnis Pruſſia, atq; etiam Maſouia pleraque jus peteret:

Ius Culmenſe.

Quod inde etiamnum Culmenſe dicitur. Viguerunt in ea non ita pridem etiam bonarum literarum ſtudia. Nunc ea pro amplitudine ſua infrequens eſt admodum: Cumque ſuperiori tempore in ditione Regia fuiſſet, nunc paret epiſcopo: qui inde nomen habet. Tametſi cathedra eius eſt in oppido Culmeſea, vno milliario inde diſtante.

Elbinga.

Elbinga etiam Pruſſiæ vrbs eſt gemina, permunita & copioſa: niſi quod eius quoq; luminibus, vt ita dicam, officiunt, ab altera parte Gdanū, ab altera Regius mons ſiue Kœnixberga, vicinæ, & maiore commoditate portuum copioſæ vrbes.

Regius mōs, ſiue Kœnixberga.

Eſt autem Regius mons, ducalis Pruſſiæ caput, tribus oppidis & arce magnifica noſtraq; memoria etiam baſilica & ſede Epiſcopi Sambienſis inſignis: terreſtri quidem itinere decem octo milliarium, per Habum verò aliquanto minore interuallo à Gdano diſtans, long. gradu 43. latitud. 54. minut. 50. Prægola flumen oppida interſecat, & vno fermè milliario infra ea in Habum influit. Minoribus item oppidis frequens eſt admodum vtraque Pruſſia, & quidem nec incultis, nec immunitis.

Marieburgum.

In regia, primarium eſt Marieburgum, cùm ipſum per ſe mœnibus turribusq; permunitum, tum arce ampliſſima & munitiſſima nobile, ſitum ad Nogatum brachium Viſtulæ, ſexto ab vrbe Gdano milliario: Propter adiacentis autem inſulæ, cuius mentionem ſupra fecimus, vbertatem glebæ, pagorumq; frequentiam & cultum, copioſum & frequens. Ea verò inſula in paluſtri olim reſtagnantis Viſtulæ ſolo operibus & præalti ac firmi aggeris obiecta ad vtrunq; fluminis brachium effecta, magno hominum labore non ſine periculo ab inundatione defenſatur. Maior ea vocatur.

Minor.

Minor autem appellatur, continens ei ad occidentale Leniucæ latus, & ad Motlauiam Gdanumque pertinens planicies: & ipſa paluſtris olim. Nunc autem foſſarum ductibus exculta & facta compaſcua.

Heilsberga.

Marieburgo nō multum vlla recedit Allesberga, ſiue Heilsberga, epiſcopi Varmienſis domiciliū.

Fraumberga.

Cathedra enim ſupra Fraumbergam eſt, quemadmodum ſuperius attigimus.

Brunsberga.

Initio verò, Brunsbergæ ea fuit collocata. Quod ipſum quoq; oppidum geminum, permunitum, frequens & copioſum eſt, ita vt inter primarias vrbes Pruſſiæ numerari queat.

Staniſlaus Hoſius Cardinalis.

Quàm nuper vir ampliſſ. Staniſlaus Hoſius, S. R. E. Cardinalis & Varmienſis Epiſcopus vnà cum ſacro eius ipſius Eccleſiæ collegio ſtudijs literarum atq; doctrinę nobiliorem reddidit, nobis adiutoribus, & in religione catholica conſeruat, collegio religioſo eorum hominū, qui de ſocietate Ieſu vocantur, in ea collocato.

Oppida Pruſſ.

His oppidis non multum cedunt Guteſtadia, Alleſteinum, Reſla, ſiue Re-

felia,

Vormita, Melſacum, Vartemberga, Se-
burgum in eodē tractu ac diœceſi Var-
mienſi. In Pomerania, Tncholia, Cho-
inicia, Stargarta ſiue Starigrodum, No-
uum, Gneuu, Derſauia. In reliqua Pruſ-
ſia, Neimarcum, Brodnicia, Struma,
Grudentum, Lubauia, Razinum, & in
ter hęc interiectum ducale, Quizinum,
quod Germani Marieuerder vocant,
Pomeſanienſis epiſcopa. non ita pridem ſedes Pomeſanienſis e-
piſcopi: Cuius diœceſis inſulam quo-
que maiorem, & Stumenſe territori-
um complectebatur. Nunc ea caret e-
piſcopo. Hæc omnia oppida & ipſa per
ſe mœnibus cincta ſunt, & ferè arces
validas & benè exædificatas, ſed vetu-
ſtas, adiunctas habent. In cætera quo-
que Polonia non infrequentia ſunt op-
pida (aut ſi vicos appellare malum⁹) ple
raque ſine vllis mœnibus, nec niſi lig-
neis ædificijs, præter templa & caſtella,
ſiue arces adiunctas. Sunt item arces
Arces Pol. in editioribus locis & rupibus extru-
ctæ, nullis adiunctis oppidis: Melſti-
num, Tencinum, Landiſcorona, O-
grodenecia, Lipouecia, Olſtinum, Pil-
cia, Sorſtenum, Soben, Ocecium, Viſ-
Monaſteria. nice. Sunt & monaſteria ad munitio-
nem pariter & commoditatem habita-
torum exædificata, & vicis pagisve nō
longè diſtantibus frequētata: Tinecen-
ſe, Mogilenſe, Miechouienſe, Andre-
ouienſe, Breſcenſe, Sciricienſe, Stanan
ticenſe, Copriuunicenſe ſiue Pocrivu-
nicenſe, Lyſſecenſe, Cienſtochouien-
ſe, Vitouienſe, Sulcouienſe, Landen-
ſe, Lubinenſe, Ceruenſcenſe Paradiſen
ſe, Mogilnenſe, Tremeſnenſe, Sececho
uienſe, Vangrouecenſe: & Sarnouicen-
ſe, Pelplinenſe, Oliuēſe, Zucouienſe in
Pruſſia. Pagi plerique omnes ad lacus,
Pagi. riuos, & flumina ſiti ſunt, ſparſim dupli
ci, vt plurimum, ordine diſiectis agreſti
um domicilijs. In his caſæ ſunt ligneę
vel luteę, humiles, pleręque omnes ſtra
mentis, nonnullæ aſſerculis intectę, prę
ter prædia domosq; dominorum, quæ
ampliores ſunt & cultiores. In Pruſſicis
tamen pagis agreſtes Germani minus
incultè habitāt: Oppidani verò cultius
etiam lateritijs fere domibus interie-
ctu trabium firmatis, & ad omnem cō-
moditatem inſtructis: Quæ tamen ple-
ræque ſtramentis tectæ ſunt: nonnullæ
lateritijs tegulis. Vrbes longè ſunt culti
Vrbes quales. ores, niſi quòd habent domos anguſti-
ores. Cæterę verò Poloniæ vrbes prima
riæ laxioribus domibus, nec minus cul-
tis habitantur. In quibus cū Germani
mercatores ſuperiori ætate lateribus &
lapidibus eleganti⁹ ædificare cœpiſſent,
nunc Poloni quoq; eodem ſtudio tenē
tur, illosq; ſuperare contendunt: nec in
vrbibus modò, ſed etiam in villis lau-
tius habitare ſtudent, Italorum ferè o-
pificum opera & induſtria. Hypocau- *Hypocauſta.*
ſtorū permagnus eſt vſus maiore par-
te anni in tota Polonia, præter Caſſubi-
am, & Pruſſiæ partem quandam: vbi a-
greſtes per hybernum tempus accenſo
in medio domicilij foco, cum pecudi-
bus, iumentis, ac cæteris animalibus &
auibus domeſticis in ſordibus, fœtore,
atq; fumo (licet non deſint ampla fuma
ria) vitam degunt: ſicut & in Samogitia,
& alijs ad Septentrionē vergentibus re-
gionibus. Quanquam hypocauſta quo-
que, agreſtium duntaxat pleraq; fumo-
ſa ſunt, (vt quæ furnis ad coquendos ci-
bos & panes intus extructis calorem ex
cipiant, & fumarijs magna ex parte ca-
reant) Et anſerum, anatum, gallinarum
que cum pullis ſuis, ac ouicularū quo-
que, capellarum, vitellorum ac ſucula-
rum, propter hibernū gelu, admiſſu &
receptu ſordida. Balnearum item ex-
calfactarum frequens eſt Polonis v- *Balnea.*
ſus æſtate iuxtà ac hyeme ad abluenda
& leuanda ſudore corpora. In quibus
mares ſeorſum lauant à fœminis. Ve- *Polonorum Veſtitus.*
ſtium genus neque vnum eſt, neque
certum, aut ſuum cuique ordini, con-
ditioni, ætati & generi hominum. Exo-
ticis delectantur plurimi. Fœminæ paſ-
ſim cum alio cultu vario, tum virorū a-
miculis vtuntur. Quanquā id nouū eſt.
Reticulis tamen, aut lineis velis ſiue
flāmeis ex capita integunt. Puellæ an-
tiquitus nuda capita ſertis aureis, gem-
matis vel ſericeis, vel floreis, vel herba
ceis redimitæ progrediuntur in propa-
tulum: Sed nunc eæ, atque etiam matro
næ pileis ſericeis, pellibus ſuffultis, iti-
dem ac mares fere tectæ incedunt. Vi- *Victus ratio.*
ctus genti antiquitus vulgo & in plebe,
agreſti præſertim & vicana, ſuccidia, la-
ctarijs, piſciculis, oleribusq; potiſſimū
cōſtat. Nūc multi veruecina quoq;, & vi
tulina, & bubula carne victitāt: Quarū
carniū fora in pagis quoq; apud tēpla &
parœcias feſtis diebus inſtituūtur. Vrba
nis, atq; nobilitati vict⁹ eſt dapſilior: Et
iam lautior etiā, mēſęq; cùm altilibus,
tum feris animalibus auibusq;, & piſci
bus lautis inſtructæ: In quibus permag-
nus eſt aromatū, neque exiguus ſaccari
& aliorum exoticorum condimento-
rū vſus: Nec olerib⁹ exquiſitis eæ carēt.
Nec deſunt bellaria, aliæq; lautitiæ cū
domi natæ, tum exoticæ. Triticei panis
viniq; vſus no ita pridē inoleuit apud e-
legantiores. Nunc quidē vtroq; multū

vtitur etiam vulgus in conniuijs: Viuo quoque præſertim in minore Polonia vicina Vngariæ & Morauiæ. Nec obſtat precium. Cęterum ſiliginei panis, & cereuiſiæ ꝓmiſcuus eſt vſus in tota Polonia.

Cereuiſia.

Fit autem cereuiſia in Pruſſia quidem ex ordeo, in cætera verò Polonia etiam è tritico minutatim molito ſeu confracto, & aqua decocto cum lupulo. Admiſcetur nonnũquam tritico ſiligo, vel ſpelta, vel auena.

Medo ſiue aqua mulſa.

Mel quoque itidem cum lupulo aqua decoctum in frequenti vſu eſt: Ruſſis præſertim & Podolijs, apud quos permagna eſt apũ & mellis optimi ex dictamo & alijs beneolentibus herbis ac floribus collecti copia. Nec Pruſſis & Maſouijs mel deeſt: Qui & ipſi itidem id decoquunt. Medonem vulgò vocant. Solet autem is conditi Varſauiæ peculiariter ſucco è ceraſis, rubive malis expreſſo, aut aromatibus: & pro ratione condimentorum, Kerſtrangi, Malinlei, ac Troinici nomen accipit.

Corporum habitudo.

Color hominum ferè candidus eſt: capillus flauus, vel magis albicans: ſtatura mediocris, aut mediocrem paulo excedens, habitudo corporum ſucculenta. Niſi quòd fœminis, & maximè puellis nobilioribus, vrbanisque ſtudium eſt, vt ſe reddant curatura iunceas, quemadmodum inquit ille.

Terentius.

Alioqui formæ atque teneritudinis non magna ab ijs adhibetur cura. Fucare autem faciem & capillos tingere, indecorum habetur. Sed eſt in viris iuxtà ac fœminis naturalis quędam formæ bonitas, ingenuo rubore tincta.

Ingenia & mores Pol.

Ingenia Polonorum ſunt aperta & candida, & falli, quàm fallere magis apta: non tã irritabilia, quàm placabilia: minimè proterua aut pertinacia: imò valde tractabilia, ſi commodè ac placidè tractentur. Exemplis autem in primis ij commouentur: & ſunt principibus & magiſtratibus ſuis ſatis morigeri. Ad comitatem, ciuilitatem, benignitatem & hoſpitalitatem prompti, ita vt ignotos & externos non modò libenter ſuſcipiant hoſpitio, ſed etiam inuitent, & omni officio proſequantur: & non modò ad conuictum atq; familiaritatem quorumliber faciles, verum etiam ad mores & imitationem eorum, cum quibus viuunt, externorum præſertim, flexibiles.

Hoſpitalitas & ciuilitas Polon.

Iuuentutis laxior eſt paulò & neglectior educatio: Sed ea naturæ bonitate compenſatur.

Educatio.

Ad Scholas quidem & magiſtros mittere mares liberos, & latinis literis teneram ætatulam imbuere, omnibus, pauperibus iuxtà ac diuitibus, nobilitati ac plebi, oppidanæ pręſertim, ſtudium eſt.

Poloni latinæ linguæ ſtudioſiſſimi.

Multi pœdagogos domi alunt. Itaque ne in medio quidem Latio quis reperiat tam multos vulgò, cum quibus latinè tamen loqui poſſit. Puellæ quoque nobiles & vrbanæ vel domi, vel in monaſterijs vernacula, imò & latina lingua legere & ſcribere diſcunt: Adultiores, puellæ quidẽ reiſam. culinariæ pręſertim & pecuarię curandæ, lanificioque ſeu linificio potius, atque textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent: Mares verò agriculturæ vel opificio cuipiam, vel mercaturę, vel magiſtratuum & procerum, ſacerdotumúe opulentiorũ miniſterijs & affectationi ſeſe addicunt. Multi domi cum parentibus vitam degunt, eoſque in re familiari curanda ſubleuant, ac decedentibus eis, patresfamilias facti, rem ſuam agunt. Complures libenter peregrinantur, diſpendiorum reifamilias negligentes, egeſtatisque & omnium, quæ peregrinantes conſequuntur, incommodorum tolerantes.

Peregrinationes Polonorum.

Externa enim magis, quàm domeſtica admirantur. Itaque linguas earum gentium, ad quas peruenerint, cupidè & facilè diſcunt. Quin etiam in victu cultuq; corporis, & moribus noui aliquid peregrè afferre ſtudent, indeque elegantiæ laudem quærũt. Quod iã ad opiniones quoque de religione proſerpſit. Sunt autem docilia hominum ingenia, & valent quocunque intenduntur: Sed alienis inuentis perdiſcendis ea magis accommodant, quàm vt noui aliquid ipſi excogitent, & excellere magnoperè vlla re ſtudeant.

Polonorum ſtudia.

Id adeò fit, ſiue quod vni alicui arti & ſtudio nõ libenter ſeſe addicunt, ſed multa noſſe cupiunt: ſiue incuria, ſegnitie, laborisque fugitatione, quæ pleriſq; in rebus peculiaris eſt huic gẽti: præſertim quòd homines, ad quorũ vſum ferè liberalia iuxtà ac mechanica ſtudia referũtur, mediocritate contenti, exquiſitã artificum & operũ pręſtantiam non magnoperè requirũt: Seu deniq; quod ditiores ocio, delitijſque ſeſe dedunt, relicta tenuioribus ingenij & induſtriæ exercitatione: Hos verò cùm ſit difficile, vt ait Philoſophus, egentem bene operari, præſidijs vitæ comparandis diſtineri, & alienis nonnunquam ab ingenio ſuo ſtudijs & negocijs implicari neceſſe eſt.

Ariſtoteles.

Atque vbi, quod ſatis eſt, cõpararint, & ipſi ferme ſuperiorum ſimiles euadũt, vel reiſam. tuẽdę cura, litiumq; anfractibus, vel potentiorũ cõſectatione diſtrahũtur, idq; ſiue ambitionis ſtimulis incitati, ſiue quo ſe ſuosq; certo aliquo præſidio ab

alio-

aliornm iniurijs & contumelijs vindicẽt. Neſcio enim quomodo fit, vt ad vitæ cōmoda &ornamenta non modò comparanda, ſed etiam tuenda non ſatis præſidij ſit, hac noſtra præſertim ætate, in, ſolis animi & ingenij bonis, & in legibus ac iure communi. Non ram autem ad artes mechanicas tractandas Poloni apti eſſe videntur, q̃ ad ſtudia doctrinæ. Niſi fortè illas contempsêre potius, quàm aſſequi nequiuêre. Externis quidem pleriſque opificibus antiquitùs vſi ſunt, & vtuntur etiam nunc non paucis. Bonarum literarum atque doctrinæ ſtudia accuratiùs conſectantur, in primis ij, qui his præſidiis ex humilitate ſordibusque domeſticis emergere cupiunt, aut qui ſua vel parentum voluntate ad ſacerdotium animos adijciunt. Seueriores autem diſciplinas ad noſtra vſque tempora potiſſimùm conſectari ſunt Poloni. Non defuêre nobis ſanè ſuperioribus temporibus inſignes mathematici, aſtrologi, dialectici & philoſophi, atque etiam theologi, ij præſertim, qui vocantur Scholaſtici, cùm inſtituta Cracouiæ antè centum ſeptuaginta annos Academia, magiſtri eius generis Lutetia Pragaque acciti, admitationi eſſent vulgo, & primoribus, atque ipſis etiam regibus. Humanitatis & linguarũ erudirarum ſtudia diu neglecta iacuêre: Nec ſolùm apud maiores noſtros, verùm & alibi, fatali quadam temporum conditione. Proinde non erat, vnde noſtrates ea diſcerenr poſt acceptas cũ religione Chriſtiana literas, & cultum vitæ mitioris. Quo factum eſt, vt illi quoque, qui tunc docti habebantur, & erant, nihil propemodum literis mandatẽnt, nec in publicum ſibi edendum eſſe ducerent, ſi quid fortè exercirandi ſui, aliorumue docendorum cauſa conſcripſiſſent. Neqne ſanè expedita erat edendi ratio, cũ careret Polonia typographis. Ita doctorum virorum memoria cum ipſis paririer extincta eſt. Nũc certè, poſteaquam animaduerſum eſt; in precio eſſe linguarum, eloquentiæ, humanitatiſque ſtudia, cupidè ea quoque noſtrates amplexi ſunr, ſed ad vſum ciuilem & vulgarem magis, quàm ad gloriam. Non defuêre tamen noſtra hac ætate, neque nunc deſunt, cùm in ſtudijs humanitatis & eloquentiæ, tum in omni genere doctrinæ magni quidam & excellentes viri, qui cùm commoda vitæ honeſtiſſimis diſciplinis, & gloriæ, ſiue vtilitati publicæ poſthabuiſſeut, eò euaſerũt, vt admirationi ſint, ſi nō ſuis, certè externis, incorruptiùs iudicantibus. Sed eos recenſere nunc neceſſe non eſt. Nec medicinam poſthabent, poſteaquam ea vulgatis delicariore & laxiore victus ratione morbis, in precio eſſe cœpit. In alijs minus elaborant, propterea quòd minus ea conducere videntur ad commoda & ornamenta vitæ comparanda. Non eſt enim nouũ, plurimos mortales hunc finem ſtudijs laboribuſque ſuis ſtatuere, patteſque ſimiles illius habere, de quo canit poëta quidam: *Sæpè parer dixit, Studium quid inutile rẽtas?* Rem porrò familiarem diligentius curare non ita pridem, & eodem prope tempore, quo bellorum incommodis vacui, luxum, ſplendoremque conſectari cœpimus. Sed in ea minor eſt vulgo parta tuendi ac diſpenſandi, quàm acquirẽdi diligentia. Maiores quidem noſtri comparandis diuirijs non magnopere incubuêre, ſatis habenres, ſine magna cura & labore, vnde in diem propemodum, ſi non lautè, non durè quidem certè, nec parcè cum ſuis viuerent. Itaque tranquilliores tunc res domi erant. Minus appetebatur alienum: Minus erat litium: Minus iurgiorum atque cędium: Minus fraudium & periuriorum. Maior autem erat fratrũ & agnatorum, cognatorum affiniumque Inter ipſos concordia, & beneuolentia. Maior non modo parentum, ſed etiam quorumnis natu grandiorum reuerentia. Perrara finium regundorum iudicia. Hercìſcundæ verò familię nulla propemodum. Cęterorum enim cognatorum, aut Vicinorum natu maiorum interuentu & interceſſione componebatur, ſi quid vlla de re exortum erat controuerſiæ, quod ipſi inter ſe vicini vel neceſſarij tranſigere familiariter nequiuiſſent. Res militaris quoniam cùm inſtituro gentis, rum temporum quadam conditione in honore fuit ſuperioribus atque adeò omnibus ferè ſeculis, extitêre multi virtute bellica præſtantes viri, maximè noſtra memoria, non ita pridem extincti. Et quamuis in diuturna pace & ocio, extanr etiamnunc nonnulli. Nec emarcuit vulgò in Polonis vigor ille animorum, laudiſque bellicæ ſtudium, ſi qua ſe vſquã offerat idonea virtutis exerendæ occaſio. Meditationem & exercitationem viri ſapienres requirunt. Idque ideò fortaſſe, quia deſunt virtnti ſua præmia, & quod ignauo ocio & conuiuijs pluſculum indulgetur. Ad hæc autem, & feſtas epulas conueniunr plerunque vicini & neceſſarij inter ſe ad vnum ali-

Doctrina ſtudia. — *Academia Cracouien.* — *Eruditio.* — *Ouidius.* — *Rei familiaris cura.* — *Temporum diuerſa ratio.* — *Controuerſiarum tranſactiones.* — *Rei militaris ſtudium.* — *Conuiuia.*

liquem viri ſoli, vel pariter cum fœminis. Nec turpe habetur, puellas quoque intereſſe, & earum cõlloquia, cõuiuia, choreasq; à iuuenibus frequẽtari, parentibus earũ cognatisve natu maioribus pręſentibus: Atq; ita plurima conciliantur matrimonia. Nec raro in eiuſmodi conuiuijs ſimultates & inimicitiæ abolentur, & vel diſſolutæ, vel nutantes amicitiæ redintegrantur. Quanquã intẽperantioribus compotationibus interdum cruentæ quoq; pugnæ inter conuiuas amicos & neceſſarios accẽduntur, iurgijs plerunque inter viliora ſeruitia coortis. Potantibus enim dominis, nec illa à poculis arcentur. Quin illiberalis conuiuator habetur, cui curæ non eſt, vt ſeruitia conuiuatũ benè paſta ac pota ſint. Quo fertiliores enim ſunt hæ regiones, eò magis indulgẽt homines vulgò crapulæ prolixioribusq; conuiuijs, & compotationibus, ita vt multi cũ ſolum ducant fructum laborum atq; diuitiarum ſuarum. Vigent autem paſſim inter mares compotationes ad ęquales hauſtus non ſolùm in conuiuijs, verùm etiam in cauponis, ad quas vulgus compotãdi cauſa conuenire ſolet: Eoq; prouecta eſt hæc licẽtia, vt quod profeſtis diebus partum eſt, feſto die potando ferè prodigatur. Atq; Inde fit, proſerpente potandi etiam profeſtis diebus & ocij conſuetudine, & inertia, vt anguſtiore re familiari vtantur multi: præſertim cũ nemini curæ ſit, quid priuatus quiſque gerat negotij, vnde & quomodo ſeſe ſuſtentet: & fructuoſa ſit autem dominis & magiſtratibus illa potandi licẽtia. Etenim non exigua & tributorũ & & vectigalium publicorum iuxtà ac priuatorũ portio e cauponis corrogatur. Exoleſcit tamen ſenſim apud honoratiores illa ad æquales hauſtus potandi cõſuetudo, eorum ſtudio, qui apud eas gẽtes, quę humanitatem ſtudioſius colũt, peregrinati ſunt. Sed lautitia in victu potuque magis ac magis indies inoleſcit. In cultu quoque corporis, veſtiumque numero, varietate, ac precio maior luxus exiſtit. Nec ſolùm exoticis pannis & pellibus, verùm etiam ſerico, & purpura veſtiri, & argento, auro, margaritis, gemmis exornari mos inoleuit, inferioribus quibuſque pręſtantium genere, honore, vel facultatibus exempla cupidè amplectentibus, nullis autem legibus ſumptuarijs modum in victu cultuque corporis cuiquam ordini aut homini præſcribentibus.

Compotationum commoda & incommoda.

Luxus Polonorum.

Aequales hauſtus.

Quo planiora autem & abſolutiora ſint omnia, quæ de gente Polona perſequimur, ordines & genera hominum deſcribamus: Quæ deſcriptio reipublicæ quoque fundamenta cõtinebit. Diſtinguitur populus Polonus partim genere, partim ex religione ſumpto vitæ inſtituto. Ac genere quidem in equeſtrem ordinem ſiue nobilitatem, atque plebem diſtribuitur: Religionis autem inſtitutio in ſacrum & profanum ordinem. Liceat autem nobis eum, qui ſacrorum atque ſacrorum adminiſtrationem non habet, profanum appellare, vulgò eccleſiaſticum & laicum, vel ſpiritualem & ſecularem ſtatum & ordinem vocitant. De his poſterius: Nunc de nobilitate & plebe. Nobilitas Polona ad regimen atque defenſionem cæteræ multitudinis regioniſque ſegregata eſt. Atq; inde qui ſunt huius ordinis, antiquitus milites, nunc equites ferè ab equeſtri militia cui ſunt obnoxij, à latinè loquentibus & ſcribentibus appellãtur: Vernacula autẽ lingua Schliachta, à generis nobilitate, mutuato, niſi fallor, à Germanis vocabulo, (quaſi geſchlechter) vocantur, & Ziemianie, quaſi agrarij, vel, vt vulgò interpretantur terrigenæ, à terra & agris, quos ferè colunt & habitant antiquitus, hæreditarios, precióve, ſeu principis beneficio partos. Habet autem nobilitas multas & magnas prærogatiuas, quæ partim regum & principũ munificentia firmatæ ſunt, partim moribus & inſtitutis inualuẽre: Quæ magna ex parte ſparſim opportunis locis huic, & hiſtorico operi à nobis inſertæ ſunt. Regi quidem ea ſoli ferè ſubiecta eſt. Iudicatur tamen ad præſcriptum legum & à magiſtratibus regni & regijs, quemadmodum poſteriore libro oſtendemus. E cęteris, priuatis pręſertim, nemo nobilitatem cum agris & pagis ſubiectã habet, niſi fortè in Ruſſia antiquitus, & priſco ducum gentis iure. Habet etiam Cracouienſis Epiſcopus in Seuerienſi ditione: Habet & Varmienſis, eiuſque ipſius Eccleſię collegium: Quin & Plocenſis Præpoſitus: Et alij fortaſſe. Licet tamen homini nobili ſiue equiti ſcultetiam, vt vulgò vocant, ſiue aduocatiam, in bonis alienis paganis iuxtà ac oppidanis voluntate domini obtinere: (De Scultetijs autem & Aduocatijs poſteriore libro dicemus) Licet etiam priuati conditione in vrbem vel oppidum cuiuſlibet commigrare, ſaluis perſonæ ſuæ prærogatiuis, niſi is decus nobilitatis amittat. Nobilitas porrò genere cenſetur, & meritis, adiuncto vitæ inſtituto. Habentur enim nobiles, quorum maio

Ordines & ſtatus hominum.

Profanus.

Nobilitas

Milites & equites.

Ziemianie Terrigenæ.

Nobilitatis prærogatiuæ.

res

ges aut parentes virtutis ergò in eum ordinem allecti, militiæque adſcripti, & gentilicio ſigno donati ſunt, quiue ipſi hęc meruêre virtute ſua. Sed præſtabilius habetur, nobilē natum eſſe, quàm factum. Naſci autem nobilem patre ſimul & matre nobilibus oportet legitimo coniunctis matrimonio. Quanquā nec plebeia mater liberorum nobilitatem minuit, dummodo pater ſit nobilis.

Nothi.

Nothi quamuis nobilibus & illuſtribus orti, non cenſentur in familijs, neque nobilitatis prærogatiuis fruuntur.

Nobilitas à quo, & quo modo conferatur.

Conferendi porrò huius decoris, hoc eſt, nobilitatis, poteſtatem ſolus habet princeps: Idque vel ſuo ipſius iudicio & beneficio facit, vel interueniente teſtimonio, & quaſi adoptione clarorum & principum alicuius familiæ virorum, ſtemma & gentem ſuā cum eo, qui ita creatur nobilis, communicantium. Eiuſmodi tamen creatis nobilibus obtinere & poſſidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non licet. Sed poſteritas eorū pari cum alijs natis equitibus iure eſſe incipit.

Nobilitatis amiſſio.

Amittitur porrò nobilitas decreto principis, ob admiſſum dedecus, & atrox aliquod facinus. Contaminatur etiam, & abdicatur quodammodo, ſi quis deſertis militię & agriculturę ſtudijs, ſordidum quæſtum faciat arte mechanica, vel tenuiore, & minutioribus menſuris ac ponderibus vtente mercatura, & cauponatione.

Nobilitas æqualis.

Eſt autem pari dignatione Polonica omnis nobilitas: Nec eſt vllum in ea patritiorum comitumue diſcrimen, exæquata quodam tempore omnium conditione. Nuper adeò paucis quibuſdam, parētum, vel ipſorummet amplitudine atque meritis, & principum beneficio

Comites.

Comitum decus denuo partum eſt.

Duces.

Ducū, qui peculiares haberent dominatus vel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polonos, quàm id, quod à Boleſlao Kriuouſto principe propagatum fuit, cùm is principatum inter liberos diuiſiſſet. Verùm id iam defecit. Ruſſi habuerunt antiquitus ſuos duces, habentq́; etiamnū ij, qui dudum Lituanicæ ditionis fuêre, aut ſunt etiamnū, & Volynij: Neque enim ſubactis, vel in deditionē acceptis ea prærogatiua adempta fuit. De Pruſſorum & Curonienſium ducibus pòſt attingemus.

Gentes & familiæ nobiles vnde appellatæ ſunt.

Multæ ſunt autem nobilitatis Polonæ gentes, & quaſi tribus, non locis, & regionibus, verùm ſignis quibuſdam gentilitijs, quæ arma & inſignia vocant, eorumq́; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes & familias cognominibus & agnationibus diſtinctas complectuntur. Verbi gratia, Leliuiorum gens, cuius ſignum eſt, noua luna supernè ſtellam inter cornua continens in cæleſtino ſcuto, Tarnouiam, Pileciam, Melſtiniā, & alias nonnullas honeſtas & amplas familias comprehendit. Signa verò gentilitia, ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ, quemadmodum Topororum ab aſcia, partim ab euētu, vt Ielitiorum à viſceribus tranſfixis appellationem habent: Plurimorum ratio obſcura eſt. Niſi fortè à primis conditoribus gentium ea ſumpta ſunt.

Cognomina nobilitatis vnde & qualia.

Neque enim olim, vt nunc, ab arcibus, villis & pagis, quibus dominabantur equites: Sed vndelibet ſumpta aut indita nomina, ad longam poſteritatē, amiſſo etiam vel commutato patrimonio, rectè tranſmittebant. Qualia ſuperſunt etiamnunc multa cùm alibi, tum in Submontano & Scitricienſi tractu, & in Ruſſia. Vt ſunt Herborth, Dunin, Iordan, Gladis, Pienianſcus, Pirſchala, Omita, Farureius, & alia eiuſdem generis. Nunc malunt plérique dè arcium, oppidorum & pagorum nominibus deflexa paululum per denominationem inski ſiue ki voce appellari. Ea verò deflexio vel adiectio ſyllabæ à latinè loquentibus & ſcribentibus in ius commutatur, ita vt à Choina Choinski, & pro eo latinè Choini⁹, à Craſne Craſinſki, & pro eo Craſinius, à Laſco Laski appelletur: Cęterùm pro eo non Laſcius, ſed Laſcus dicitur. Quod nos in hiſtoria ſecuti ſumus, perſpicuitati orationis & externorum auribus inſeruiētes. Idem veteres hiſtoricos græcos & latinos in barbaris nominibus factitaſſe animaduertimus. Interdum autem ſine hac deflexione vel adiectione, arcis vel oppidi, vel pagi nomen, vnde quiſque ortus, vel cuius dominus eſt, cum præpoſitione de, vel à, vel ab, vel in, cognominis loco vſurpatur, à magnatib⁹ præſertim & clarioribus: ita vt verbi gratia, in Tencin, vel à Gorca, vel de Felſtein, quis appelletur. Obſeruaturque in his vulgò diſcrimen quoddam, non magis à Polonis quàm à Germanis & Boëmis: qui itidem vtuntur huiuſcemodi appellationibus. In enim præpoſitionem ijs fere attribuūt, qui domini ſunt locorū: cæteras etiam ijs, qui inde duntaxat orti vel oriundi ſunt, etiamſi ibi non habeant, vbi pedem figant.

Signa ſiue inſignia nobilitatis Polonię.

Gentilitiorū autem ſignorum, quæ quidem quęrendò inueſtigare potuimus; appellationes hæ ſunt: In quibus enumerandis ordinem primarum literarum & ver-

naculæ linguæ ſonum ſeruabimus. Abram ſiue Valdorff: Amadei: Bialina: Biberſtein: Bodulia: Bogotia: Boitza: Brog: Bozeſtado: Buincia, ſiue Buincza: Byliny: Ciolcke: Copaczina: Coumia: Cielantconia: Coruitz ſiue Bies: Choleua: Cotfitz: Corab: Corciak ſiue Corczak: Dābroua: Dambroua altera: Dembno: Doliua: Dolenga: Drzeuizca. Druzina: Drija: Dzialoſſa: Godzciemba: Goſdoua: Grabia: Griph, quod & Suieboda: Gryzima: Grzimala: Habdanc: Herburthova: Helm: Ianina: Iaſtrzembiec: Ielita, ſiue Koſſarogi: Iednorozec: Iunoſſa: Korſboc: Kerdei: Labentz: Lariſſa: Leliua: Liada: Leuart ſiue Leopardus: Lodzia: Lzauia: Lis, quod & Murza: Mozela: Morskicot: Mandroſtca: Nalencz: Nieſobia: Nieczuia: Nouina: Oliua: Oſmarog: Odrouvāz: Oſtoia: Orlia: Olobog: Ouada: Oxa: Pilaua: Pirzchala: Poualia ſiue Ogon: Poboze: Pogonia: Polucoſia: Pravnda: Pomlā: Przeginia: Prus: Prus alterum: quod & Nauilki: Proſnia: Raua: Raduan: Roza: Rogala: Ruchaba: Rolia: Scheliga: Slepouuron: Socolia: Seruicaptur: Schilde: Staricon: Starza: quod & Oſſoria: Strzemien: Strzegomia: Sternberg: Srenaua: Sulima: Svvirczek: Sirocomlia: Schumberg ſiue Cotfitza: Svuinca: Tarnaua: Topor: Topacz: Trzaski: Tramby: Varnia: Vieniaua: Vvczelie: Vieruſſoua: Venzik: Vadvua: Vierzinkova: Zabava: Zadora ſiue Plomien: Zagrobia: Duorum nomina nō tenemus, Ea ſunt albæ aquilæ anterior pars dimidia à capite cauda tenus, erecta, cum duabus ſtellis à tergo: Et quinque roſæ albæ in quincuncem collocatæ. Vnde, ſimul & ex gente Iaſtrzembecia ego maternum genus duco: Pater verò meus è Pirzchalia & Oſmarogia. Nihil autem vetat his noſtrum quoque adiungere, quo me vnà cum fratribus meis, & omni poſteritate noſtra optimus Rex Sigiſmundus Auguſtus ornauit, dimidiam aquilam pectore tenus, naturali colore, extenſis alis, laurea corolla circum collum redimitam in rubro ſcuto impartitus. Cui Ferdinandus Romanus Imperator electus immortali memoria digniſſimus, cùm legatione apud eum eiuſdem regis nomine in ſeptimum annum fungerer, gentilitium Auſtriacæ familiæ ſuæ ſtēma, rubram in albo ſcuto teniam per tranſuerſum ductā ſubdidit, & duo nigræ Imperialis aquilæ capita galeæ coronatæ ſuperpoſuit. Cur autem minus liceat cuipiam à ſe parto, quàm ab alijs relicto decore gaudere? Et hactenus quidem de nominibus gentium Polonæ nobilitatis nobis dictum ſit. Signa, origines, familiasque deſcribere, longum & operoſum eſſet, ne dicam infinitum.

Authoris ſtemmata & inſignia.

Antiquitus ſparſim nobilitas in agris habitat, in ſua quiſque villa, vel caſtello, vel arce, rem familiarem operis & laboribus adſcriptitiorum ſuorum vel mercenariorum curās, & agricultura, gregum, armentorum, & apiariorum fructu, itemque venatione & aucupio non modò ſuſtentans ſeſe cum domeſticis ſuis familijs, verùm etiam honeſtas diuitias comparans vendendis ijs, quæ ſuperſunt vſui domeſtico, quæque deſunt inde viciſſim comparādis. Matres autem familias, & puellæ nobiles lanificium, & linum, canabumque, & rem pecuariam tractantes non dedecet vendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari & fructibus eius ſuperſunt vſui domeſtico. Quin & culinæ curam eæ gerunt, exceptis illuſtrioribus & ſenatorijs, quæ hæc pleraque dedignantur, aut pediſſequarum opera peragunt. Iter facientes, fœminæ quidem carpentis, vehiculis, aut curribus vehuntur: Mares verò vel ijſdem, vel equis potius: pedeſtrem incedere per viam, longiorem præſertim, minus honorificum vulgò habetur: niſi paupertas neceſſitatem imponat. Iam autem lautiores & elegantiores de nobilitate in vrbibus domicilia figere, villis & ruſticis prædijs relictis, incipiunt. Prodeuntem in publicum nobilem virum iuxtà ac fœminam aſſeclis maribus, fœminam verò etiam puellis pediſſequis ſtipari, honorificum habetur. Et in eum vſum alit quiſque domi ſuæ famulitium pro modo facultatum: idque ſimili figura & colore veſtium, non ſine ſumptu & luxu veſtiri vſitatum eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut vehentem herum famuli honoratiores non niſi per vrbem, vel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidem primarij pedeſtres iuxtà ac equeſtres, medij ferè inter aſſeclas mares incedunt, honoratioribus antecedentibus, cætera verò turba cum pueris ſubſequēte. In cætera nobilitate aſſeclæ omnes heros ſequuntur. Matronas autē & puellas nobiles mares quidē antecedunt, fœminę ſubſequūtur, prçter filias, & quç in filiarū loco habētur, & ſorores puellas, quæ ſecundū anteambulones proximè matrē vel ſororē præcedunt. Spectatur aūt in famulis & pediſſequis

Nobilitatis habitandi ratio.

Fœminarum ſtudia.

Comitatus.

Famuli & pediſſequæ.

quis cũ vſus ad miniſteria, tum ſtatura, forma, elegantia & genus. Nec deeſt copia equeſtrium ac nobilium iuuenum, qui vel ſtudio ciuilitatis, prudentiæq́ue vſu rerum comparandæ incitati, vel tennitate fortunarum adacti, vel præſidij contra vim potentiorum ſibi ſuiſque comparandi cauſa, non modò in magnatum & epiſcoporum, ſacerdotumq́; ac doctorum clientelas, verùm etiam in parium, ac tenuiorum inferiorumq́; nonnunquam, eorum præſertim, qui magiſtratus gerunt, aut aliquo ſunt numero in aula principis, aut opibus, induſtria, eruditione, gratiaue populari valent, aſſectationem & miniſterium parua, vel nullo mercede à parentibus & propinquis traduntur, vel ipſi ſeſe addicunt. Duratq́ue ea ſeruitus, quoad vtrique, hero, inquam, & ſeruo ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum & amicorũ liberos pio quodam & honeſto iuuentutis educandæ ſtudio vltrò ſibi in familiaritatem & miniſterium adſciſcunt. Ad eundẽ modum & fœminæ fœminis famulantur. Nec pudendum aut dedecori affine eſt genus hoc ſeruitutis, ſed liberale & ſociabile: Nec rara eſt in eo viciſſitudo, ita vt eum quis habeat in miniſterio, cuius parentibus ipſe ſeruiuerit: Honeſtaq́ue habetur hæc iuuentutis equeſtris educandę ratio, æquabilitatẽ quandam etiam in æqualibus fortunis continẽs: Et multos ex humili loco ac tenui fortuna non modò ad mediocres, verùm etiam ad ſummos nonnunquam honores, ampliſſimasq́; facultates & opes ipſorum virtus, herorumq́ue beneficentia prouehit: idq́ue maximè cõciliandis luculentis coniugijs, vel ſacerdotijs.

Nobilitatis ſtudia. Honeſtatis magna ſemper à nobilitate ratio habita eſt. Fraudem facere, promiſſum fallere, peierare, mentiri, probroſum & infame ſemper habitũ eſt, atq; etiamnunc habetur, quamuis in maiore, quàm olim, habendi ſtudio & licẽtia. Quòd ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obijciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis viro, non tam legibus & magiſtratuum iudicio & authoritate, quàm ferro manuq́; vindicatur. Diſſimulare quidem probroſum habetur. Loci tamen ratio ducitur.

Plebs. Plebeis minor eſt cura dignitatis, atq; pompoſę ambitionis, exceptis vrbanis fœminis, quæ & ipſæ bene cultæ, & vna aut altera pediſſequa comitatæ incedere ſtudent: Vita autem laborioſior & ſolicitior tam mulierum, quàm virorum, nullo ferè ſexus diſcrimine, niſi qđ fœminæ opificia non exercẽt, neq; vecturam, neq; negociandi gratia peregrinãtur. Vicina tamen oppida intra fines regni adeunt, domiq́; negociãtur. In judicio ſtãdi ius nõ habent.

Plebeij qui. In plebe aũt numerãtur, quicũque nobiles ſiue equites non ſunt, ſiue ſint agricolæ, olitores, apiarij & pecuarij, ſiue opifices & operarij, ſiue caupones, propolæ, vectores, & mercatores, & ſiue in agris, quemadmodũ ſuperius attigimus, pagis, atq; vicis vitã degãt, ſiue in oppidis & vrbibns. Ac vrbes quidem & oppida à mercatoribus, opificibus, & propolis habitantur. Vici autem & pagi, & ſuburbana prędia ab aratoribus, olitotib9, pecuarijs & apiarijs. Caupones verò, molitores, operarij, vectores, iumentorumq́; locatores, vtrobiq; ſunt.

Vrbanorum & agreſtium diſcrimen. Sunt autem aliquanto meliore & liberiore conditione vrbani & oppidani, q̃ agreſtes. Ac cenſum quidem annuũ vtriq; dominis ſuis penſitant, verũ agreſtes & vicani pleriq; oẽs, operas pręterea gratuitas ad colẽdos eorum agros, & alios vſus domeſticos, nõ ſolũ manuarias, verùm etiam cum iumẽtis ipſi, per ſe, vel per mercenarios & operarios ſuos præſtant. Nec aliò cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita vt videantur eſſe glebæ adſcriptitij, nec multum à ſeruis differant, præſertim vt nunc ſunt tẽpora.

Cmetones. Cmiecie ſeu Cmetones vulgò vocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani, qui hortos colunt.

Chlopi. Vtrique Chlopi appellantur: Quam appellationẽ, velut probroſam, non fert nobilitas. Habent ſanè in eos domini vitæ neciſque poteſtatem: præter eos, qui ab ineunte ætate literarum ſtudijs, ſacrorumq́ue miniſterio ſeſe addixerunt. In plebe vrbana non deſitnt, qui rem lautiorem per famulos & vicarios adminiſtrantes, ipſi ocio, honeſtioribus ſtudijs, vel delitijs vacant. Multi lautius & ſumptuoſius victitant: Atque inde creſcunt rerum precia, & non pauci ex ijs ad egeſtatem rediguntur. Et hactenns quidem de nobilitate & plebe. Iam de ſacro ſiue eccleſiaſtico ordine. Quod vt planiùs fiat, de religionibus prius pauca attingamus.

Religio & pietas Polonorum. Chriſtianam religionem Polona gens, abiecto ſemel impio dæmonum cultu, ſexcentis amplius annis conſtanter retinet, religioſeq́ue colit, hæreticarum nouationum inſolens & impatiens ante noſtram ætatẽ.

Hæreſes in Polonia. Nuper adeò noſtra memoria Lutherana primũ, mox etiã Berẽgariana ſeu Caluiniana labes à mercatorib9 & bonarũ literarũ ſtudioſis iuuenibus, leuitate animorũ & curioſo ſtu-

dio nouitatis inductis peregrè inuecta, multorum animos infecit. Quod olim etiam de Huſſitica & Vicleſica extremis Vuladiſlai Iagelonis regis, & primis filiorũm eius Vuladiſlai, & Cazimiri temporibus (cùm horum iuxtà ac illius ætas contemneretur) vſu venire cœperat. Sed principum & epiſcoporum virtute, authoritate, ſtudio, ac diligentia, cæterorumq́ue procerum pietate, grauitate, & conſtantia malum altius radices agere permiſſum non eſt. Itaq; retinuerunt ij tunc cum priſca religione etiam dignitatem authoritatemq́ue ſuam, & rempub. Quæ qui nunc viuũt, vtinam poſteris etiam ſuis relinquant. Iam autem non ſolùm illæ, quas dudum memoraui, verùm etiam Picardorum, Anabaptiſtarum, Arianorum, Pnuematomachorũ, Trideitarũ, Photinianorum, Ebionitarum, Recutitorum, & neſcio quæ non peſtes, proh nefas, Poloniam, laxatis ſemel licẽtiæ habenis, agminatim inuadunt, & prætextu, ſeu verius abuſu libertatis, præeuntibus nonnullis de nobilitate, ſibi quiſque religionis magiſter, atque adeò rex & lex eſſe incipit. Sed hæc alibi prolixius deplorauimus.

Prussorum religio.

Pruſſi aliquanto poſterius Chriſto nomina dedêre: Citius autem & cupidius Lutheranum dogma amplexi ſunt, vrbani præſertim, & qui ſunt Germanici ſanguinis, propter mercatorum & opificum Germanorũ frequentiam & commercia, & lectionem librorum importatorum è Germania. Quum enim ea colluuies hominũ quaſi ad pileum vocata, ſemel eccleſiaſticæ diſciplinæ iugum excuſſiſſet, à magiſtratibus ſiue timore, ſiue peruerſa animi inductione, & ob iuſiurãdum præceptoribus ſuis in Germania datũ, eodem inclinatis, imò redemptis etiam, non modò non repreſſa eſt, ſed magis etiam confirmatur & incitatur. Multi tamen adhuc pia maiorum inſtituta retinent, præſertim vbi magiſtratus officium ſuum faciunt, alienum non vſurpant.

Masouiorum pietas.

Maſouij tenaciores antiquæ religionis & pietatis, à profanis nouationibus fermè abhorrent.

Russorum religio & schisma.

Abhorrent etiam Ruſſi. Græcos autem hi ſequuntur, quos ab initio religionis magiſtros habuêre, & cum ijs à nobis, hoc eſt, à Romanæ & catholicæ eccleſiæ conſenſu ſeſe per ſacrilegum ſchiſma præcidunt tanta pertinacia, vt nihil commune habere velint cum latinis.

Latini.

Sic enim nos appellant, qui in cultu diuino publicè latina lingua vtimur, & cũ ſapientiſſ. & ſanctiſſ. maioribus ipſorum Græcorum iuxtà ac noſtris ſummam Romani pontificis dignitatem & authoritatẽ in vniuerſo Chriſtianorum populorum cœtu agnoſcimus. Nec in multis præterea à nobis ij diſſentiunt: & quidem ritibus & inſtitutis eccleſiaſticis magis, quàm dogmatibus religionis. Vulgant autem diuortia, quamuis leui de cauſa. Plurimi tamen ex ijs, ex quo tempore Polonorum ditione tenentur, ad nos & Romanæ eccleſiæ ſocietatem & inſtituta tranſierunt, eodemq́ue cum cęteris Polonis iure ſunt.

Armeni.

Armeni oppida quædam Ruſſiæ Podoliæq; incolentes, ſuis & ipſi ritibus ſuaq́ue lingua in ſacris vtuntur. Non abhorrent ij tamen, ſicut accepimꝰ, à Romana eccleſia & Rom. pontifice: Quin principatum eius in vniuerſa Chriſti eccleſia agnoſcunt.

Iudæi.

Hebræi verò, quibus aliunde pulſis, Ruſſię & Lituaniæ, ac totius ferè Poloniæ oppida referta ſũt, ſuã retinẽt religionẽ: niſi fortè ſuperſtitio vel impietas ea potiùs dici debet.

Tartari.

Feruntur etiam Tartari Ceremiſſi in vno aut altero oppido Podolię ſuis vti ritibus & impietate Mahometana, quemadmodũ & Lituanici. Quorum in delubro apud Trocos nihil præter pileum turbinatum, qualibus vulgo ea gens vtitur, in ſuggeſto editiore poſitum ante multos annos aſpeximus. Sed mittamus barbaros incolas, cum falſis ſuis religionibus, & ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Sacer & ecclesiasticus ordo.

Tam apud Ruſſos igitur, & Armenos, quàm apud Polonos, qui Chriſti Dei, ac magiſtri inſtitutis conuenienter pietatem colunt antiquitùs, certus eſt ordo eorum hominum, qui religioni ſacriſq́ue peculiariter moderantur & inſeruiunt, non generẽ, ſed eorum, penes quos eius rei poteſtas eſt antiquitus, & iam inde ab temporibus apoſtolicis (Epiſcoporum inquam) authoritate, ſegregatione, & initiatione ſiue conſecratione à cætera omni multitudine diſtinctus: quem ſacrum & eccleſiaſticum & ſpiritualem dici ſupra memorauimus. In quo non modò epiſcopi & ſacerdotes, verùm etiam cæteri ſacrorum adminiſtri, & monachi monachęq́ue cẽſentur, è plebeio iuxtà ac equeſtri ordine allecti. Vtriſq; enim antiquitus tam inde ab initio patuit aditus ad hunc ordinem.

Plebei arcentur à nonnullis honoribus & ecclesiasticis.

Patrum demum, aut auorum noſtrorum memoria ab epiſcopalibus non tã functionibꝰ, quàm ſedibꝰ, & primarijs quarundam opulentiorum baſilicarum, ſiue eccleſiarum, vt vulgò vocant, cathedralium honoribus, quæ prælaturæ & canonicatus dicuntur, plebei (theologis,

logis, iureconſultis, & medicis aliquot
excepti) excludi cœpêre. Quod iamad
Abbatias quoque & monaſteria (vbi ex
profeſſo mundana omnia abdicantur)
Sacri ordinis diſtinctio. inducitur. Secernitur etiam ſacer ordo
veſtitu & cultu corporis à cætera mul-
titudine: Sed & inter ſe non modò à cæ-
teris ſacerdotibus epiſcopi, & ab vtriſ-
que monachi, verum etiam ipſæ inter
ſe monachorum & monacharum ſectę
partim figura, partim colore veſtium,
partim toto vitæ inſtituto diſtinguun-
tur. Quæ quoniam communia ſunt Po-
lonis cum cæteris Chriſtianis populis,
perſequi hic prolixius neceſſe non eſt.
Proinde diſtinctis ordinibus, reliquam
reiſam. Polonicæ rationem paucis con-
Res numaria. cludamus. In magna rerum omnium
copia, vt fit, maior aliquanto fuit ſupe-
rioribus temporibus, quàm nunc eſt, ar
genti & auri, reique numariæ penuria,
præſertim cùm auri & argenti metalla
nulla extarent, & minus nota eſſent no-
ſtris maioribus tranſmarina mercimo-
Moneta. nia. Neque proprium habebant nu-
mum Poloni, ſed externis & maximè
Boëmicis vſi ſunt aliquandiu. Cœpit
deinde ante ducentos, ni fallor, annos à
Cazimiro magno rege æs & argentum
Aureus. ſignari ad exemplum Boëmorum. Au-
reos verò numos primus omnium Si-
giſmundi Auguſti pater noſtra memo-
ria ſignauit, bonitate & pondere Vnga-
ricorum. Tametſi Alexandri quoq; fra
tris eius aureum numum vidimus. Sic
autem creuit iam auri precium, vt pro-
pè duplo carior nũc ſit aureus numus,
quàm fuit auorum noſtrorum memo-
ria. Id adeò, partim propter luxum, &
crebriorem auri vſum, exportationem
que ad exteros, partim quia deterior
nunc eſſe fertur reliqua moneta, cùm
ponderis diminutione, tum æris admix
Groſſus. tione. Eſt autem ea multiplex. Ac groſ-
ſus quidem argenteum numiſma eſt
cum admixto ære, olim viceſima octa-
ua, nunc, quinquageſima ſecunda vel
tertia, imò iam quarta & quinta pars au
Copa. rei Vngarici, ſexagenæ ſiue copæ ſexa-
Marca. geſima, marcæ quadrageſima octaua,
Florenus. floreni triceſima, fertonis duodecima,
Ferto. *Scotus.* ſcoti verò dimidia. Sic vulgò dicuntur
pondera ſiue genera, quibus pecuniam
numeramus & computamus. Sunt &
Medians. minores groſſo numi. Medians qui-
dem groſſi dimidium, nona ferè parte
ſuperans cruciatum Germanicum, ſed
Solidus. iam exæquatus. Solidus tertia pars
Ternarius *Obolus.* groſſi, ternarius ſexta, obolus verò de-
cima octaua. Atque hi quidem nunc æ-
rei ſunt inalbati: Superiori tempore
habuerunt admixtum argentum, vt e-
iamnunc habent groſſi & mediantes.
Argentei verò ſunt trigroſſus ac ſegroſ-
ſus, hic quidem ſex, ille verò tribus groſ
ſis æſtimatione par. Vtrumque primus
ſignauit Rex Sigiſmundus ſenior, ſed
iam pauci extant: Exportantur enim,
& conflantur ab auaris Iudæis, mercato
ribus, & argentariis apud gentes finiti-
mas. Permagnus eſt autem etiamnunc
apud nos vſus externę monetæ, quę pro
mercibus vndelibet importatur. Mag- *Mercimonia.*
na ſunt enim nunc, ſi vnquam alias, Po-
lonis variarum rerum cum cæteris gen-
tibus commercia: Quanquam commu-
tatione mercium permulta peragun-
tur. Exportantur autem in primis, ſili- *Quæ exportantur.*
go, triticum, ordeum, auena, & alia le-
gumina, linum, lupulus, coria boum, ſe
bum, aluræ, mel, cera, ſuccinum, pix, ci-
nis, mali, aſſeres, cæteraque materies fa-
bricandis nauibus, & ornandis domi-
bus apta: Cereuiſia quoq;, & herba quæ-
dã tingendis lanæ & ſerico idonea. Iam
verò & boum, veruecum, & equorum
permagna vis non modò finitimis, ve-
rùm etiam remotioribus populis ſuppe
ditatur. Ac equi partim propter perni-
citatem, & laboris, incommodorumq;
tolerantiam, partim propter mollio-
rem inceſſum à remotioribus etiam po
pulis expetuntur. Importantur autem *Quæ aliunde importantur.*
viciſſim aliunde panni non modò ſeri-
cei & aurei, ſed etiam lanei lineiq; ſubti
liores, aulæa, tapetes, & alia parietum, e-
quorum, & hominum ornamenta, quo
rum opificia minus exquiſita ſunt apud
Polonos, licet non deſit materia, & alijs
gentibus ſuppeditetur. Margaritæ item,
& gemmæ, & pelles ſabellinæ, pantheri-
næ, ſiue lupiceruariæ, hermellinæ, mar-
durinæ, murium ponticorum, vulpi-
næ, lupinæ, vrſinæ, & aliarum ferarum,
quarum maiorem copiam producunt
interiores Septentrionis Orientiſque
ſyluæ. Huſiones quoque ſiue Mariani,
& haleces, & alia ſalſamenta, & ven-
to vel ſole durati piſces marini. Ad hæc
argentum, æs, orichalcum, & chalybs
cum facta, tum infecta. Boum etiam
copiam auget vber paſcuis Valachia,
ſiue Moldauia, & Beſſarabia: ſicut e-
quorum Vngaria. Vina plurima ex ea-
dem Vngaria & Morauia: Ex Auſtria,
Rhetia, Slauonia, Italia, Creta, &
Græcia importantur etiam, ſed pau-
ciora. Gdanum autem Renenſe &
Gallicum & Hiſpanienſe, Canarien-
ſe quoque, & Creticum nauibus adue-
hitur. Porrò aromata, & varia edulio- *Aromata.*
rum condimenta atque cupediæ, quæ
vna

propemodum ſumma reipub. Iraque nunc regnum & reſpubl. Polonorum à veteri Lacedęmoniorum, vel huius tẽporis Venerorum reipubl. ratione non multum differt. Ius creandi regis penes Senarũ eſt, de quo paulo pòſt dicemus.

Regis electio.

Atque id etiam equeſter ordo ſibi vendicare cœpir, ita vt tum demum in eo ratum ſit ſenatus iudicium, ſi aſſentiatur cætera nobilitas. Non temerè ramẽ diſceditur à ſtirpe regia maſcula, ſi qua extar.

Iuſiurandum regis.

A nouo rege iuſiurandum exigitur in hanc ſententiam: Quod ſecundum leges & inſtituta maiorum regnaturus ſit, & ſuum cuiq; ordini & homini ius priuilegiumq́ue & beneficium, à prioribus regibus collatum, ſaluum cõſeruaturus, neque de regni finibus & bonis quicquam diminuturus, quin amiſſa etiam ab alijs pro virili ſua recuperaturus. Viciſſim autem ſenatus omnis in verba eius iurat. Inauguratur autem (ſi tamen hoc verbo vti fas eſt) olim quidẽ

Coronatio.

in Gneſnenſi, nunc verò in Cracouienſi baſilica ritu ſolenni Chriſtianorum ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ſacris operante, ac duobus proximis epiſcopis: vnctusq; inter ſcapulas ſacro oleo ante aram maximam, vbi etiam ſacroſanctã Euchariſtiam venerabundus accipit, & corona aurea redimitus, accepto in dextram ſceptro, & in leuam pomo aureis, in editiore ſolio ex tempore præparato collocatur, omnibusq; ritè peractis coronatus in regiam reducitur. Poſtridie pompa itidem ſolenni coronatus in forum vrbis equo vehitur, ſenaroribus equeſtribus, epiſcopis quidem ponè ſequentibus, profanis verò antecedentibus longo ordine. E quibus rres primores pomum, ſceptrum, & ſtrictũ gladium proximè ei præferuur. Ibi erectum ex tempore rabulatum ſublime cum ijs pedeſter conſcendit, & in editiori ſolio collocatur. Sedenrem ſenatus paulò inferior ordine circum ſidet. Deinde aſſurgens ille, verſus quatuor mũdi partes gladium vibrat, rurſumq; reſidens, eius contactu ſiue leni ictu inrer ſcapulas cuiuſque nobiles & equites auratos creat: quod perinde eſt, ac ſi baltheo militari donet. Vrbani autem & oppidani magiſtratus in verba noui regis iurant. Inde ritè peractis omnibus; in arcem cum eadem pompa reditur, & feſtis epulis indulgetur.

Regina coronatio.

Nec multo diuerſa eſt reginę inauguratio: quæ fit pręſente, deducente, & poſtulante pro ea rege. Deducit autem eam coronatam etiam ad forum rex ipſe quoque coronatus cum ſimili pompa. Scd non iuratur in verba reginæ, nec ei defertur vlla poteſtas aut iuriſdictio.

Vectigalia principum.

Vectigalia principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuère, quàm nunc ſunt. Penſitabanr enim ei omnes agreſtes & adſcriptitij quotannis tributum poradline,

Poradline ſiue raſtrale tributum.

quod nos raſtrale dicere poſſumus (Regale etiam vocatur) in iugerum, ſeu laneum & manſum, vt vulgò vocant, duodenos groſſos, & quidem latos ſiue Pragenſes:

Groſſi Pragenſes ſiue lati.

qui dimidio eos, qui nunc ſunt in vſu, groſſos vernaculos excedunr. Quin ſi bonitatem & pondus argenti ſpectes, quadruplo, quemadmodum earum rerum periti affirmãt, melior tunc erat groſſus, quam nunc eſt. Penſitabant & alias quaſdam cùm numarias, tum pecuarias, frumentarias, auenarias, & aliatum rerum penſiones: nec modò agricolæ, ſed & oppidani: Quin & equites ſiue milites non penitus immunes erant. Et iumenta autem hi ei, quacunque iter faciebat, alij ſecũdum alios ſuppeditabant, & canes cum venatoribus eius alere neceſſe habebãt. Ne monaſtica quidem & alia eccleſiaſtica bona initio prorſus erant libera ab huiuſmodi oneribus ac rributis: Quorum appellationes videre licet in vetuſtis principum diplomatis:

Penſionum priſcarum nomina.

Nempe prze vuod, povuos, ſtroza, ſtan, povuoloue, targoue, Croua, podvuody, Voginia, Narzaſ, ſep, podvuotovue, Opoliæ. Liberæ aurem principi erant vbiq; piſcationes atq; venationes: Alijs non eranr, ne in ſuo quidem cuiquam fundo, abſque peculiari principis indulgẽtia. Mulctæ quoque maleficiorum principi dependebantur. Quæ cùm ita eſſent, cumque permagna eſſet rerum omnium ad victum pertinentium vilitas, & necdũ maririma cum externis populis commercia extitiſſent, aut vulgata eſſenr; non diſtrahebantur fruges, & alij fructus prædiorum principis, quæq́ue ex penſionibus in cellam eius comportata erant, neque ad vnum aliquem totius regni locum (quod non ſine graui agreſtium preſſura futurum erat) conuehebantur: ſed in præfecturis aſſeruabanrur.

Princeps Polonum obibat, & quaſi ret

Cumq; ad officium principis pertinere exiſtimaretur, non deſidem & vni alicui loco affixum hærere, ſed obire omne regnum, & fines eius tueri, & omnium vſibus ſeſe exponere, querimonias afflictorum audire, ius dicere, tenuiores à potentiorum iniurijs vindicare, quoquo is venerar cum equitatu & comitatu ſuo aulico, eius præfecturæ fructibus & prouentibus alebarur, quoad ei manere ibi libuiſſet, opuſúe eſſet, ſiue

quò-

quoad horrea cellęq; ſufficerent, ſeu de niq; deſcriptis cuique præfecto pro ratione præfecturæ, & prouentuum certis temporum ſpacijs. Atque hoc illud eſt, quod ſcriptores quidam externi rerum Polonicarum imperiti ante noſtram memoriam in eam partem acceperunt, & literis mandarunt, quaſi rex Polonus egeſtatis cauſa regnum ſuum obire perpetuò neceſſe habeat, quo à ſuis hominibus quaſi precario ſuſtentetur. Cæterùm poſtea cùm principes vel certo ſe loco continere, vel bellis diſtenti peregrè diutiùs abeſſe cœpiſſent, diſtrahi cœpêre fructus prædiorum, qui præfectorum cum ſua cuiuſque familia moderatis vſibus ſupereſſent. Remiſſæ ſunt deinde principum beneficentia ſacro & equeſtri ordini, & vtriuſq; adſcriptitijs & ſubditis pleræq; omnes penſiones & onera. Nunc ſanè equeſtris & eccleſiaſtici ordinis homines nihil regi penſitare neceſſe habēt. Ac ne oppidani quidem eorum, aut agreſtes adſcriptitij, præter binos groſſos vernaculos de manſo, ſiue laneo (quæ idem ſunt) pagano, & eo quidem ſolo, quem adſcriptitius ipſe ſibi colit. Nam qui ſacerdotibus & equitibus coluntur, itemq; ſuburbani & ſculretorum (de quibus poſt attingemus) agri ab ea quoque penſione immunes ſunt. Ne ſubſeruiunt quidem principi ſacerdotum & equitum homines agreſtes & oppidani, præterquàm ad arces tempore belli reficiendas, atq; etiam nouas, ſi id è ſenatuſconſulto fiat, condendas. Non ita pridem abbates & Præpoſiti monaſteriorum certas penſiones, quę Stationes vulgò dicuntur, regi denuò penſitare cœperunt. Adſcriptitij quoq; ipſorum ad colendos principi agros, ſubuectiones, & penſiones quaſdam frumentarias reuocantur, quo præfectorū regiorum præſidio tutiores ſint ab iniurijs improborum. His autem exceptis, ſoli præfecturarum adſcriptitij in ſuis quiq; præfecturis agros colendo, & vectigalia penſitando rem familiarē principis ſuſtinent: Quę nunc tamen aliquāto exquiſitius curatur, quàm olim. Habet is etiam è metallis mediocre vectigal. In ijs autem conductitiarum operarum vſus eſt: Quarum impenſa deducta, reliquum cedit principi. Omnium verò metallorum in Polonia fructuoſiſſimæ ſunt ſalinæ. Sed habet in ijs equeſter ordo hanc prærogatiuam, vt in vſum ſuum domeſticum ſtatis anni temporibus aliquāto minoris emat ſalem, quàm cæteri homines. E telonijs quoq; mercium & vectorum prouenit vectigal principi. Cæterorum hominum nemo ius vllum habet inſtituendi & exigendi telonij, præter peculiarem regis indulgentiam: idq; ob neceſſariam extra ordinem refectionem viarum, pontium, & aggerum. Cæterùm naulum à traiectu fluminum in ſuo cuiq; ſolo inſtituere licet. Duplex autem eſt telonium: vetus & nouum. Ac vetus quidem exile eſt, quod ab ijs penditur, qui intra fines regni negociantur. Nouum verò maius aliquanto, quod boum, equorū, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, ſebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earum, quæ aliundè importantur nomine penſitatur. Vtriuſq; immunitatem habent eccleſiaſticus & equeſter ordo, modò ne mercaturam quis exerceat, hoc eſt, venum ea exportet, quæ ipſe aliundè emerit, ac non de ſuo pararit. Si quis tamē boues emptos ſuo pabulo & frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac ſi domi eius nati ſint. Publicè quoque ciuitates nonnullæ habent immunitatem veteris telonij. De nouo fuit ſuperiori tempore controuerſia inter equeſtrem ordinem atq; regem. Hæc igitur nunc ſunt perpetua principis vectigalia: Quæ diſtrahere, aut addicere cuipiam iure hęreditario rex, Alexandri regis lege prohibetur. Atque ea lex neglecta poſt, & ante paucos annos acerbius reuocata, multos conturbauit, & non exiguos motus excitauit: qui nondum prorſus ſopiti ſunt. Extra ordinem nihil à quoquā, niſi fortè à Iudæis, regi penſitatur. Ex his autem vectigalibus is cum domeſtica familia ſua ſeſe ſuſtentat: inde comitatui ſuo aulico ſtipendia præbet: inde in legationes, dotes, & elocationes filiarū, arcium præſidia, & ſartatecta, viarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia bene merentium de ſe ac de republ. & in alios vſus impendit: Inde & ſenatoribus ferè, ac magiſtratibus publicis, & nonnullis ſacerdotijs certi ac perpetui reditus antiquitùs conſtituti ſunt, partim pietate & beneficentia principum attributi, partim accepto in vſus neceſſarios precio venditi. Et hactenus quidem de principe ſiue rege ac vectigalibus eius. Iam de legibus. Legum ſcriptarum nullus fuit vſus apud Polonos vetuſtioribus temporibus: Nec vllæ extant antiquiores ijs, quas Cazimirus magnus rex condidit: Quæ ſanè pauculæ ſunt. Nec multæ ijs à ſucceſſoribus eius adiectæ ſunt. Extremis demum ferè temporibus Sigiſmundi ſenioris, & regnante filio eius

Si-

Margin notes: *Error quorundam ſcriptorum.* — *Vectigalium immunitatio.* — *Cmetones.* — *Raſtrale ſiue regale tributum.* — *Operæ ſubditorum ſacerdotalium & equeſtrium.* — *Stationes. Abbatum et præpoſitorum monaſteriorum.* — *Metalla.* — *Nobilitatis prærogatiua in ſalinis.* — *Telonia.* — *Telonium vetus & nouum.* — *Alienationes regi interdictæ Alexandri R. ſtatuto.* — *Impenſa principis.* — *Leges Polonorum.*

exarſit, & longius progreſſus eſt pruritus & libido nouarum legum condendarum, & antiquiorum mutandarum. Quo fit, vt hæ propemodum exoleſcant, nouæ autem vix, aut ne vix quidem inoleſcant. ſed vtræque, hæ quidem nouitate, illæ verò vetuſtate ſua in contemptum vulgò veniant, maxima reipublicæ pernicie. Earum autem condendarum poteſtas eſt ſimul penes regem, ſenatum, & nuncios nobilitatis, nec niſi in comitijs. Statuta regni vocantur. Priſcis temporibus viua lex erat Rex ſiue princeps: Qui cùm vnus in tam amplo regno omnia neque præſtare, neque prouidere, ac ne iudiciorum quidem difficultates rectè explicare poſſe videretur, & lubricus autem procliuisque ad tyrannidem gradus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat, adhibiti ſunt ei Senatores ſiue Conſiliarij, qui & conſilia actionesque eius ad ſalutem reipubl. & iudicia ad iuſtitiæ & ęquitatis trutinam dirigerent, & monitis conſilijsque ſalubribus, quaſi viuis quibuſdam legibus pro re nata cùm animum eius informarent, tum poteſtatem modificarentur. Hic eſt Senatus Regius, multò amplior modò, quàm olim, certo hominum numero conſtans, quos Senatores & Conſiliarios regni appellamus. Qui non niſi inrati ad hoc collegium, & ad cõſilium admittuntur. Et perpetuum eſt hoc munus, quoad viuit quiſque, certis annexum honoribus & magiſtratibus, partim eccleſiaſticis, partim profanis. Sunt aũt in Senatu antiquitus, Archiepiſcopi duo, ſeptē epiſcopi, Palatini quindecim, Caſtellani quinq; & ſexaginta. Archiepiſcopi ſunt, Gneſnenſis in maiore Polonia, Leopoliēſis in Ruſſia. Epiſcopi verò, Cracouienſis in minore: Poſnanienſis in maiore Polonia: VVladiſlauienſis in Cuiauia & Pomerania, qui tamen iam à certo tempore Poſnanienſem loco anteit: Plocenſis in Maſouia: In Ruſſia Præmiſlienſis & Chelmenſis: Camenecenſis in Podolia. Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati ſunt, eum perpetuò ſeruant in ſenatu, dicendaque ſententia, & in publicis celebritatibus. De Pruſſicis ſuo loco dicemus. Sunt quidem præterea tres Ruſſici, & Gręci ſchiſmatis epiſcopi in Ruſſia, quos ipſi Ruſſi Vvladicas vocant, nimirum Leopolienſis, Præmiſlienſis, & Chelmenſis: qui vnà cum ſectatoribus ſuis, & alijs Ruſſicis itidem epiſcopis, qui ſunt in ditione Lituanica, à Kiouienſi metropolita, & à Patriarcha Conſtantinopolitano, quod ad religionem & initiationes attinet, dependent. Habent & Armeni ſuum epiſcopum. Sed neque hic, neque Ruſſici pertinent ad regium conſilium. Superioribus ſeculis, cùm latiùs paterent verſus occidentem ſolem fines Poloniæ, Vvratiſlauienſis quoque & Lubuſſenſis epiſcopi, & Camenenſis in ſenatu ſua loca habebant: Atque etiam nunc duo priores in prouincia Gneſnenſi cenſentur. Et noſtra memoria habuit vterque certa bona in Polonia. Nunc Camenenſis epiſcopatus in ducum Pomeraniæ, Lubuſſenſis in Marchionum Brandeburgenſium faucibus, Vvratiſlauienſis in regum Boëmiæ ditione eſt. Secundum epiſcopos in Senatu ſunt Palatini hoc ordine: Cracouienſis & Poſnanienſis, alternis vicibus inter ſe priora & poſteriora habentes loca & ſuffragia: Deinde Sendomirienſis, Caliſſienſis, Siradienſis, Lencicienſis, Breſtenſis, Vvladiſlauienſis, ſiue Iunivuladiſlauienſis, Leopolienſis ſiue Ruſſiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belſenſis, Plocenſis, Maſouiæ, & Rauenſis. Caſtellani, Cracouienſis, Voinicienſis, Sandecenſis, & Biecenſis in ſatrapia ſiue Palatinatu Cracouienſi: Poſnanienſis, Medirecenſis, Rogoſnenſis, Sremenſis, Prȩmentenſis, Criuinenſis, & Santocenſis in Poſnanienſi, Sendomirienſis, Viſlicienſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Polanecenſis, Cechouienſis in Sendomirienſi: Caliſſienſis, Gneſnenſis, Landenſis, Naclenſis, Biechouienſis, Camenenſis in Caliſſiēſi: Siradienſis, Roſpirenſis, Spicimirienſis, Velunenſis & Conarienſis in Siradiēſi: Lencicienſis, Brezinenſis, Inovulodenſis, & Conarienſis alius in Lencicienſi: In Breſtenſi, Breſtenſis, Cruſuiciēſis & Coualiēſis: In Iunivuladiſlauienſi, Iunivuladislauiēſis, Bydgoſtiēſis, & Conarienſis item alius, itemq; Dobrinēſis, Ripinenſis, & Slonenſis in terra Drobinenſi: In Ruſſia, Leopolienſis, Præmiſlienſis, Halicienſis, Sanocenſis, & Chelmenſis: In Podolia vnicus Camenecenſis: In Lublinenſi item Lublinenſis: In Belſenſi Belſenſis: In Plocenſi Plocenſis, Racianzenſis & Siepecenſis: In Maſouia Cyrnenſis, Viznenſis, Varſauienſis, Viſſegradenſis, Zacrocimenſis, Ciechanonienſis, & Liuenſis: In Rauēſi Rauenſis, Sochaciouienſis, & Goſtinenſis: In Sileſia vnus Oſuencimenſis, Palatinum ea non habet. Ex his Caſtellanis, qui primi in vnaquaque ſatrapia modò à nobis enumerati ſunt, cum inter

Conſiliarij ſiue Senatores regni.

Senatorum generatim numerus.

Archiepiſcopi.

Epiſcopi.

Senatorum numerus & ordo recentior ad calcem operis adſcriptus eſt.

Ruſſorum Epiſcopi.

Palatini.

Caſtellanorum ordo.

Vu ſe

ſe ſeruant ordinem, quo palatinos recenſuimus, excepto Cracouiẽſi, qui ex quodã tẽpore palatinos oẽs loco ſuffragioq́ue anteit. Voinicienſis item & huic proximus Gneſnẽſis prærogatiua quadam inter Caliſſienſem & Siradienſem Caſtellanos interiecti ſunt. Cæterorum hic eſſe legitimus ordo exiſtimatur, vt Rauenſi, qui ſuperiorum extremus eſt, proximus ſit Sandecenſis: deinde Medirecenſis, Viſlicienſis, Biecenſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Landenſis, Sremenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Velunenſis, Præmiſlienſis, Halicienſis, Sanocenſis, Chelmenſis, Dobrinenſis, Polanecẽſis, Præmentenſis, Criuinenſis, Cechouienſis, Naclenſis, Roſpirenſis, Biechouienſis, Oſuencimenſis, Brezinenſis, Cruſuicienſis Bydgoſtienſis, Camenenſis, Spicimirienſis, Inovulodenſis, Coualienſis, Santocenſis, Sochacionieuſis, Goſtinenſis, Viznenſis, Varſauienſis, Racianzenſis, Siepercenſis, Viſſegrodenſis, Ripinenſis, Zacrocimenſis, Ciechanouienſis, Liuenſis, Slonenſis: extremi tres Conarienſes: in quibus primum locum is, qui eſt in Siradienſi ſatrapia, medium qui in Lencicienſi, vltimum qui in Inovuladiſlauienſi, obtinet.

Voinicien. & Gneſnen. Caſtellanorum loca.

Sunt item in Senatu Magiſtratus quidam & adminiſtri principis, quos officiales regni vocant: Nempe Mareſcallus, ſiue Mareſalcus, qui magnus dicitur Cãcellarius, Procancellarius ſiue Vicecancellarius, ac theſaurarius. Eſt etiam vnus de magiſtratibus aulicis, ſeu curiæ principis, Mareſalcus curiæ: Putantur etiam duo præfecti ſeu Capitanei, nempe maioris Poloniæ, & Cracouienſis ad conſilium pertinere: Sed perrarò vſu venit, vt ij nõ aliquo alio honore Senatorio præditi ſint. Horum autem omnium magiſtratuum loca & ſuffragia in conſilio ſunt ſecundum Caſtellanos eo, quo hic à nobis cõſcripti ſunt, ordine. Niſi ſi quo alio eminentiori honore ij cohoneſtentur: Quod fit plerunque.

Magiſtratus pertinentes ad conſilium publicum.

Hoc igitur conſilium publicum apud Polonos, & Senatus regius ſiue regni, ſex & nonaginta conſiliarijs conſtans: Quorum alij vocantur maiores, alij minores conſiliarij. Sunt autẽ maiores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, primarij aliquot ſatrapiarum Caſtellani vſque ad Siradienſem fortaſſis: Cæteri omnes minores: qui poſterius in conſilium adhiberi cœperunt: & excluduntur nonnunquam à conſilijs ſecretioribus. In hoc ſenatu cenſentur etiam Pruſſici conſiliarij. Verùm de his & omni republ. Pruſſica ſeparatim poſteriùs perſequemur. Acceſsêre nuper (poſteaquàm hæc nos cõſcripſimus) & Lituanici cùm antiqui, tũ quos Sigiſmũdus Auguſtus Rex ad numerum eorum adiecit. Eos quoque alij loco reſeruabimus.

Conſiliariorum numerus.
Diuiſio.

Porrò Secretarij admittuntur quidem & ipſi iurati in Senatũ, ſed vt auditores modò, & quaſi ſeminarium quoddam ſenatus: Neq; locum habent in conſeſſu conſiliariorum, neque dictionem ſententiæ. Ex his autem vnus primi ſiue maioris Secretarij nomen & honorem obtinet, de quo plura paulò poſt: Duo referẽdarij ſiue ſupplicum libellorum magiſtri ſunt. Putantur & ſuccamerarij aditum habere ad locum habendi ſenatus, claudendi & aperiendi oſtij cauſa, idque in ſuo tantùm quiſq; territorio. Iam & Senatorum, primariorum præſertim, filios adoleſcentes admitti in Senatum nõ inuſitatum eſt. Quanquam ſolent & ij ſacramento adigi in numero ſecretariorum, quo liberius interſint conſilijs.

Secretarij.
Referendarij.

Conuocantur autẽ Senatores à principe ad conſiliũ, præſentes quidem quoties opus eſt: qui verò longius abſunt, nõ niſi arduis de cauſis, vtpote ad comitia, vel celebritatis alicuius gratia, nimirum ad nuptias principis, ſeu liberorum eius, aut ſi quis ſocius & obnoxius regno dux in verba principis iuraturus ſit. Cum ijs verò, qui adſunt, princeps pro re nata conſultat. Niſi fortè res grauior ac difficilior incidat, quæ plurium conſilio & conſenſu ſit explicanda, velut de indicendis comitijs. Tunc enim abſentes ſinguli per epiſtolas regias conſuluntur, maiores præſertim.

Conſilij conuocandi ratio.

Atque hæc de genere, numero, ordine & officio ſenatorũ ſiue conſiliariorum regni ſuffecerint, ſi vnum illud addiderimus, quòd ſubſeruiunt ij quoq; principi & reipubl. quoties opus eſt, domi quidem in iudicijs cùm alijs, tũ recuperatorijs, quas commiſſiones vulgò vocamus, foris autem in legationibus obeundis, aut ſi quid aliud publicè cum dignitate peragendũ eſt. Cùm autem ij certis magiſtratibus & honoribus præditi ſint, habent etiam præter commune ſenatorium munus, curamq́; totius reipubl. peculiaria officia pro diuerſitate magiſtratuũ ſiue honorũ attributa. Ac Archiepiſcopi quidem & epiſcopi officia quæ ſint, nemini Chriſtiano incognitum eſt: Nec vllum ij peculiare habent In Polonia, præ cæteris nationibus: Niſi quod Archiepiſcopus Gneſnenſis perpetua quadam Pontificis Max. legatione fungitur, & legatus natus ſedis apoſtolicæ appellatur,

Senatorum communia officia.
Archiepiſcopus Gneſnenſis legatus natus.

tur. Quo nomine ampliorem habet iuriſdictionem: de qua ſuo loco attingemus. Habet etiam primatis honorē ab eadem ſede apoſtolica, abſque eo, quòd eſt antiquo gentis inſtituto, & prærogatiua primas regni, & princeps ſenatus.

Primas.

Proinde penes eum eſt poteſtas indicendi comitia, conuocandi ſenatum, ſenatuſque conſulta definiendi & edicendi abſente rege, & regno vacante.

Palatini officium.

Palatini munera ſunt, eſſe ductorem copiarum ſuæ ſatrapiæ in expeditionibus bellicis: indeque nomen habet lingua vernacula, vt Voieuoda dicatur, quaſi dux belli, ſiue copiarum.

Voieuoda.

Palatinus autem dicitur Romanorum imitatione, apud quos ſub imperatoribus nō obſcurum erat nomen honoſque comitum palatinorum. Porrò in pace palatini eſt, in ſua cuiuſque ſatrapia conuentus nobilitatis inſtituere, iiſque, & iudicijs præſidere: precia rebus venalibus præter tempus comitiorum & belli imponere: ponderum & menſurarum curam gerere. Iudæorum quoque patrocinium & iudicia ad palatinum pertinent.

Caſtellani officium & nomen.

Caſtellani quaſi legati ſunt Palatinorum, ductoreſque & præſides nobilitatis ſub ſuo quiſque palatino. Appellantur autem Caſtellani etiam vernacula lingua mutuato à latinis vocabulo, à caſtellis ſiue oppidis, eorumque territorijs, quæ ſingulis ſingula habent attributa: nō quod dominatum, iuriſdictionem, aut curationem in eis habeant, ſed legationem tantùm bellicam, cuius modò fecimus mentionem: plerique etiam certos reditꝰ anniuerſarios: Indeq; ſuā quiſq; denominationē ſumit, videlicet, vt Voinicienſis vel Sremēſis, vel alius cuiuſpiā loci Caſtellanus vocetur. Vocātur etiā per ſæpe nomine vernaculo domini, loci appellatione in ki vel ski ſyllabam deflexa, verbi gratia, pan Poſnanski, pan Ploskl.

Caſtellani Cracouienſis prærogatiua.

Solus autem Cracouienſis Caſtellanus, præter nomen & reditus, nihil habet commune cum alijs: Sed liberum is honorem habet, abſq; vllo prorſus munere, præter commune Senatorium.

De Palatinis & Caſtellanis lex.

Tam Palatinum autem, quàm Caſtellanum lege eſſe non licet quenquam in ea ſatrapia, in qua nullum proprium habet fundum, ſeu bona terreſtria.

Dignitarij.

Vocanturque ij vtrique vulgò cōmuni vocabulo dignitarij, quaſi dignitate & honore præditi, addito ferè ſatrapiæ, ſeu terræ nomine.

Officiales ſiue magiſtratus regni.

Magiſtratus verò ſiue officiales regni ab officijs & functionibus quibuſdam publicis, quibus funguntur ad vniuerſā rempublicam pertinentibus, hanc ſumunt communem appellationem. Nam peculiaria eorum nomina ſuperius iam indicauimus: Quibus ſingulis REGNI nomen adiungitur, vt verbi gratia, Mareſalcus, & Cancellarius regni dicatur, eodemque modo cæteri. Officia verò ſingulorum hæc ſunt.

Mareſalci regni officia.

Mareſalcus quidem magiſter eſt aulæ regię, & adminiſter conſilij publici, penes quem ius eſt conuocandi ſenatum iuſſu regis, vel primatis, præſtandi ſilentium & audientiam, faciendi poteſtatem dicendæ ſententiæ, legatos externos introducēdi, eijciēdi è conſilio eos, qui ad id non pertinēt, pronunciandi decreta regia in cauſis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum ſenatus conſulta, moderandi pompis publicis, hoſpites illuſtres ſuſcipiendi: compeſcendi motus inquietorum atq; turbulentorum non modò circum ſenatum & in publico, ſed etiam in priuatis principis cęnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilij ſiue hoſpitij regij, vel comitiorū admittuntur, denique in comitijs & in comitatu regio diuerſoria diſtribuendi, & imponendi rebus venalibus precia: vnde etiam vectigal ſeu tributum forale ipſi prouenit. Mareſalci etiā eſt in aulicum regis comitatum & adminiſtros menſæ regiæ, aliorumque munerum aulicorum (profanos præſertim) iuriſdictio, cenſura & animaduerſio: eoque geſtat is in publicis cōuentibus, & regi in propatulum prodeunti præfert erectum ſceptrum ligneum, ſiue baculum.

Cancellarij & Vicecancellarij officia.

Cancellarius & Vicecancellarius, nominibus & loco diſtincti, ſed poteſtate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epiſtolis, & alijs ſcripturis regijs conſcribendis atque ſignandis, quæque ad eum mittuntur accipiendis, & legendis preſunt. Itaque in poteſtate ſua habent ſigna regia, Cancellarius quidem maius, Vicecancellarius verò minus. Authoritas eorum eo vſque patet, vt multa inconſulto principe ſignare: quæ verò contra leges eſſe videntur, iubenti illi negare poſſint. Dant etiam reſponſa regio nomine, & quibus de rebus conſilium haberi debet in ſenatu proponunt: denique ſenatus conſulta, regiaque & comitialia placita ac decreta literis mandāt, & in publicum edunt. Sunt etiam ij cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ab vrbanis & oppidanis, præfectorumque iudicijs, ad regium tribunal deuolutorum: Secretarijs, ſcribis, ſacerdotibus, concionatori-

bus, & cantoribus aulicis ceremonijſque eccleſiaſticis moderãtur: is præſertim, qui eſt de ſacro ordine. Lege enim, quamuis non antiqua, alterutrum ex ijs ſacti, alterum profani ordinis eſſe oportet, cùm antiquitus ſoli ferè ſacerdotes eo munere fungerentur. Sunt autem ij in proxima expectatione honorum ſui vterque ordinis. Sed neque ſacerdoti cum epiſcopa, exceptis Præmiſlienſi, Culmenſi, Chelmenſi, & Camenecenſi, neque profano ſiue ſeculari cum vllo palatinatu vel Caſtellania retinere munus hoc licet, præter peculiarem indulgentiam, aut conniuentiam: Eſt autem vſitatum, vt de Vicecancellario fiat Cancellarius propter loci & ſententiæ dicendæ prærogatiuam. Theſaurarius ipſo nomine indicat munus ſuum. Eſt enim promus & condus theſauri regij, ſymbolorum ſiue inſignium regni, quæ ſunt, corona, pomum, ſceptrũ, & gladius, ſupellectilis & redituum, regiorum, ſcripturarumque & monumẽtorum publicorum: author & moderator quorumuis quæſtorũ, curatorum, atque diſpenſatorum principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magiſter, ſtipendiorum tã militarium, quàm aulicorum ſolutor: reddendæ principi rationi obnoxius. De Mareſalco curiæ, & præfectis, referendarijs, & ſecretarijs dicemus poſtea.

Theſaurarij officium. Regni ſymbola.

Duces exercituum ſiue capitanei.

Numerantur etiam inter Magiſtratus & officiales regni, duo duces exercitus: quorũ alter generalis & ſupremus exercituum regni capitaneus, alter cãpi ductor, ſeu campeſtris Capitaneus dicitur. Ac ille quidẽ dux eſt & moderator belli ſecundum principem, & vicarius principis. Ducit exercitum, capit locum caſtris, acies inſtruit, dat ſignum pugnæ & receptus, commeatus & annonę curam in bello gerit, precia rebus venalibus imponit, ponderibuſq; & menſuris earum modum ſtatuit, & in deliquẽtes animaduertit. Campeſtris verò, huius eſt quaſi Vicarius à principe datus, excubiarum potiſſimùm explorationumque curam gerit, & mercenarijs militibus, illo præſertim altero abſente, præeſt. Neuter tamen in ſenatu locum habet: Quin temporarij eſſe perhibentur, neque inter magiſtratus regni habiti ſuperioribus temporibus. Longè minus autem alij quidam, qui & ipſi noſtra ferè memoria pro magiſtratibus regni haberi & appellari cœpêre. Neque tamen in Senatu locum habent, neq; functionem vllam ad vniuerſum regnum pertinentem: Ii verò ſunt, gladifer, pocillator ſiue pincerna, ſtructor menſæ, quem inciſorẽ vocant, dapifer, ſubdapifer, magiſter culinæ, qui dapibus apparandis & cocis regijs præeſt. Et certè autem ijdem ſunt terreſtres Cracouienſis ſatrapiæ, aut ea ſola de omnibus nullos habet. Itaq; nos quoque de ſententia peritiorum inter terreſtres honores & magiſtratus eorum officia exponemus. Dicuntur autem terreſtres honores & magiſtratus, qui non vniuerſi regni, ſed terrarum atq; ſatrapiarũ ſunt peculiares. Officia terreſtria vulgò appellantur: & his qui pręditi ſunt, officiales terreſtres.

Magiſtratus quidam alij.

Officiales ſeu magiſtratus terreſtres.

Sunt autẽ ij Succamerarius, Capitaneus, gladiſer, vexillifer, pincerna, ſubpincerna, inciſor, ſubdapifer, dapifer, tribunus, iudex, ſubiudex, notarius, theſaurarius, venator, agaſo ſiue equorum curator. Habentq; certas ſuas functiones ſiue curationes antiquitus in ſua quiſque ſatrapia ſiue tractu, ac terra, vt vulgò loquũtur: quarum quęlibet olim, diſcerpto in multos dominatus regno ſuum ducem habuit. Eius autem hi fuerunt adminiſtri peculiares. Nunc magna pars ſolũ nomen nudumq; honorem retinent. Quales ſunt gladiſeri, pincernæ, ſubpincernæ, inciſores, dapiferi, ſubdapiſeri, ac theſaurarij: niſi quòd in extraordinarijs iudicijs, quas commiſſiones vocãt, regijs mandatis ſubſeruiunt, & in colloquijs aſſident. Tametſi etiãnunc ii peculiaribus ſuis muneribus fungi rectè poſſe exiſtimantur in ſuo quiſq; tractu, à quo denominationem habet, quoties eum princeps adit: Nempe vt gladifer Poſnanienſis in Poſnanienſi ſatrapia gladiũ ipſi præferat in ſolenni pompa: pincerna poculũ adminiſtret: inciſor ſiue ſtructor menſam apponat: dapifer dapes inferat: ſubdapifer dapiferum cum ſceptro ſeu baculo præcedat, ſubpincerna potus curam gerat, theſaurarius cõdus ac promus pecuniæ ſit ac ſupellectilis eius. Cęteri ſanè funguntur etiãnunc ferè ſuis muneribus. Ac vexillifer quidẽ in bello vexillum præfert exercitui ſuæ ſatrapiæ: Tribunus cuſtos eſt arcis in ſuo quiſq; tractu, durante bello: Itaque vacationem habet militiæ: Venator venationibus & ſyluis præeſt: Agaſo equitio ſiue armento equorum: Iudex cauſis & cõtrouerſijs priuatis nobilitatis diſceptandis & iudicandis præſidet vnà cum ſubiudice: qui eius eſt ſocius, non vicarius, loco tantũ inferior. Notarius ſcriba eſt & actnarius iudicij: Sed habet ipſe quoq; in iudicijs ius dicendæ ſententiæ, conſuetudine magis quàm legum præſcripto. Cæterùm Succamerarius

Gladifer.

Pincerna.

Inciſor ſiue ſtructor. Dapifer.

Subdapifer.

Supremi cerna.

Theſaurarius.

Vexillifer.

Tribunus.

Venator.

Agaſo.

Iudex.

Subiudex.

Notarius ſiue ſcriba.

Succamerarius.

(vt

(vt eius partes poſtremo loco explicemus, licet honore omnib⁹ his anteeat) olim fortaſſis præfuit cubiculo & cubicularijs principis in ſua quiſque terra: Nunc regendis modò finibus agrorum ac bonorum terreſtrium præeſt: Quem itidem atque iudicem, ſubiudicem, & notarium iuratum eſſe oportet. Habetque is ad id munus obeundum vicarios, & ipſos iuratos in ſingulis territorijs

Camerarij.

ſingulos, qui camerarij vocantur, ſiue cubicularij, propterea fortaſſis, quòd antiquitus miniſtri cubiculi principis ad id munus legabantur à ſuccamerario. Nunc is eos ſibi legit arbitratu ſuo ex equeſtri ordine eiuſdem territorij, & iureiurãdo adigit, mutatque quoties vult.

Succamerarium Cracouienſis.

Cracouienſis Succamerarius præ cęteris ea pręrogatiua præditus eſt, vt ſalinarũ eius ipſius tractus arbiter ſit & inſpector. Capitaneorũ officia ſtatim exponemus. Cęterùm hi, de quibus modò egimus, non oẽs in omnib⁹ ſatrapijs ſunt, neque in ſingulis ſinguli.

Officiales Cracouien. ſatrapia.

Et Cracouienſis quidem ſatrapia ſuccamerarium, gladiferum, dapiferum, tribunũ, iudicem, ſubiudicem & notarium habet ſingulos:

Poſnanien.

Poſnanienſis cæteros quidem habet itidem ſingulos, Succamerarios verò, iudices, ſubiudices, & notarios binos. Habet enim hoſce terra Vvſchouenſis peculiares, quæ à Polonia quodam tempore ſeiuncta fuit.

Sendomirienſis.

Sendomiriẽſis ſatrapia cęteros quidem & ipſa ſingulos habet, pręter tribunũ, quẽ etiã Priſſouienſe territorium non ita pridẽ ſuum habere cœpit.

Caliſſien. Siradien.

Caliſſiẽſis item eoſdem omnes habet ſingulos. Siradienſis ſtructore & ſubdapifero caret: gladiferum, pincernam, dapiferum, habet ſingulos: ſuccametarios, vexilliferos, iudices, & notarios binos. Habet enim hos Velunenſe territorium ſuos, ex quo tẽpore auulſum fuit à Polonia, ſicut arbitror. Tribuni item duo ſunt in eadem

Lencicien.

ſatrapia, Maior & minor. Lencicienſis gladiferum, ſtructorem, & ſubdapiferum non habet, cęteros habet ſingulos.

Breſtenſis. Inovuladiſlauienſis.

Itemque Breſtenſis. Inovuladiſlauienſis verò gladiferum vnum habet, ſtructorem & ſubdapiferum nullum: Reliquos omnes binos. Habet enim Dobrinenſis terra peculiarem ſuccamerarium, vexilliferum, pincernam, dapiferum, tribunum, iudicem, ſubiudicẽ,

Ruſſica.

& notarium. Ruſſia quinos habet ſuccamerarios, vexilliferos, pincernas, dapiferos, tribunos, iudices, ſubiudices, & notarios: Nẽpe Leopolienſem, Præmiſlienſem, Sanocenſem, Halicienſem & Chelmẽſem: gladiferum, ſtructorẽ, & ſubdapiferum nullum.

Podolica.

Podolia itidem nullum de his tribus: Reliquos verò ſingulos, exceptis tribunis, quos duos habet, Camenecenſem atq; Trebovulienſem.

Lublinen.

Lublinenſis ſatrapia gladiferum, ſtructorem, & ſubdapiferũ nec ipſa habet: vexilliferum, pincernam, ac dapiferum ſingulos, cæteros binos. Lucouienſe enim territorium peculiares habet ſuccamerarium, tribunum iudicem, ſubiudicem, & notarium.

Belſenſis.

Belſenſis ſuccamerariũ, vexilliferum, pincernam, dapiferum, iudicem, ſubiudicem, & notariũ habet ſingulos, cæteros, non habet.

Plocenſis.

Plocenſis ſuccamerariũ, pincernam, dapiferum, ac tribunum ſingulos, Iudicem verò & ſubiudicẽ notarios binos (Habet enim hos Zavucrenſe territoriũ ſuos) Structore ac ſubdapifero ea ſatrapia caret:

Rauenſis.

Rauenſis verò ſtructore item & gladifero: Subdapiferũ vnum habet: reliquos autẽ ternos, territorijs diſtinctos, videlicet Raueuſem, Goſtinenſem, & Sochaciouiẽſem. Maſouia iudices habet vndecim, totidẽ quot territoria: Nimirum Cyrnenſem, Viznenſem, Varſauienſem, Nurenſem, Vyſſegrodenſem, Zacrocimẽſem, Ciechanouienſem, Lõzenſem, Oſtrolencenſem ſiue Zembrouienſem, Rozanenſem, & Liuenſem: Subiudices & notarios totidem: Succametarios vno min⁹: Zẽbrouienſe enim territorium eo caret: Pincernas atq; dapiferos octonos. Rozanenſe enim & Liuenſe, atque item Zembrouienſe territoria hos non habent: Vexilliferum ne Lomzenſe quidem: Subdapiferum autem neque hæc ipſa, neque Nurenſe, neque Viſſegrodenſe: Porrò ſubpincernas & theſaurarios totidem, quot ſubdapiferos habet Maſouia, nempe quinque: Subpincernam item Rauẽſis ſatrapia habet: Breſtenſis verò theſaurariũ: Cætere omnes neutrum: Magiſtrum culinæ nulla præter Cracouienſem, ſi modò non regni is eſt. Agaſonem nulla, præter Ruſſiam: Venatores ſolæ Cracouienſis, Poſnanienſis, Siradienſis atque Lencicienſis ſingulos: Sendomirienſis verò & Maſouitica binos. Hæc quidem Viznen. & Lomzenſem: Illa verò Sendomirienſem & Radomienſem. Habẽt & Oſuiencimenſis & Zatorienſis terræ ſuos iudices ſingulos: Habet etiam Seuerienſis ab epiſcopo. Cæterorum terreſtrium magiſtratuum nullum habet Sileſia, præfectis ſiue capitaneis exceptis:

Capitanei ſiue præfecti.

De quibus iam dicẽdum eſt. Capitaneus, quem pręfectum rectè dixerimus addito nomine arcis, cui præeſt, cuſtos eſt ac defenſor non ſolùm arcis regiæ,

 vè-

verùm etiam pacis atq; tranquillitatis publicæ in ſua quiſq; pręfectuta, quam à virutam debet præſtare & vindicare, & furibus latronibusq; repurgare. Itaq; iuriſdictionem coercionemq; habet latè patentē, non modò in agreſtes & oppidanos, verùm etiam in equeſtris ordinis homines: Qua de re accuratius ſuo loco tractabimus. Adhæc omnium aliorum iudicum, eccleſiaſticorũ iuxtà ac profanorum ſententias ad extremũ executioni mãdat, ſi executores alij nolint, vel non proficiant. Gerit etiam curam commodorũ & redituum principis, qui ex re familiari, ac cēſibus & penſionibus oppidanorum & agreſtiũ proueniunt. Et omnino arces, & villæ, ſeu ruſtica prædia cũ ſuis ſartis tectis, & oppida pagiq; principis in ditione præfectorum ſunt.

Cracouien. præfecti priuilegiũ.

Solus omnium Cracouiēſis præfectus licet ampliſſimam iuriſdictionē habeat, tamen ſartorũ tectorum arcis, & redituum principis curam non habet.

Magnus procurator arcis Cracouienſis.

Eſt enim magnus procurator ei⁹ arcis, qui vtrunq; hoc onus ſuſtinet. Nã Poſnanienſis præfectus licet maiores etiam prærogatiuas & iuriſdictionē in

Maioris Poloniæ generalis Capitaneus.

tota maiore Polonia obtineat, atq; ob id generalis maioris Poloniæ capitane⁹ vocitetur, curat tamen ſatta tecta arcis Poſnanienſis duntaxat, & reditus regios eiuſdem territorij. Cætera enim territoria iuriſdictioni eius ſubiecta, habēt ferè ſuos curatores, quos etiam minus propriè præfectos appellamus: de quib⁹

De præfectorũ leges.

poſt agemus. Oportet autem præfectũ eſſe equeſtris ordinis, agros & fundos proprios in ea ipſa præfectura, cui pręficitur, habētem. Neq; externo autem, neque regio vel ducali genere orto conferri præfecturam fas eſt. Nec duas cuiquam habere licet: Ac ne vnam quidem, primariam duntaxat & iuriſdictione præditam, cum primaria Caſtellania vel Palatinatu eiuſdē ſatrapiæ, Poſnanienſi & Cracouienſi exceptis: In quibus non idem ius eſt. Ne Sileſicæ quidē

Vicecapitaneus.

cadunt ſub hanc legem. Habet præfectus quilibet ſuum vicarium, quem Vicecapitaneum vel burgrabium vulgò vocant: Nos ſubpræfectũ fortaſſis non ineptè dixerimus, penes quem eſt vicaria præfecturæ totius poteſtas, & rerum iudicatarum executio. Habet & alterũ adminiſtrum ſtatorum, ac certis tempo-

Iudex caſtrenſis.

ribus peragi ſolitorum iudiciorũ, quē iudicem caſtrenſem dicunt. Vtrunque arbitratu ſuo creat & abdicat: Sed vtrũque iuratum itidem, atq; ipſum præfectũ, & ex equeſtri ordine eſſe, certaq; bona terreſtria in ea ipſa præfectura habere oportet. Nec eundē iudicē & ſuppręfectum, terreſtrémve & caſtrenſem iudicē eſſe fas eſt. Habet itē pręfectura quęque actuarium iuratũ, quem notarium

Notarius caſtrenſis.

caſtrenſem nominat. Nõ ſunt aũt ſatrapijs, verùm arcib⁹ ac territorijs ferè, quæ diſtrictus vocantur, diſtinctæ præfecturæ: Nonnullæ etiã complura territoria in ſe complectũtur. Sunt verò hæ totius

Præfecturæ totius Poloniæ.

Poloniæ præfecturę: In maiore quidem Polonia vnica generalis, Poſnanienſe, Coſtenſe, Vvſchouen. Caliſſiēſe, Gneſnenſe, Pyſdrenſe, Coninenſe, Kcinēſe, & Naclēſe territoria cõplexa: In minore autē Cracouiēſis, quæ præter primariũ, alia tria territoria, videlicet Proſſouiēſe, Xianzenſe, & Lelouienſe in ſe continet. Præter eã ſunt, Sandecenſis & Biecēſis p̄fecturæ cum iuriſdictione. In Sendomirienſi verò ſatrapia ſunt: Sēdomiriēſis, Radomienſis (Stenzicenſe quoq; territoriũ dudum complexa,) quod iã peculiarem præfectũ habet. Corcinēſis, quæ & nouæ ciuitatis dicitur, Chencinenſis, Opocinenſis, Pilſnenſis. In Lublinenſi eiuſdem nominis præfectura eſt, & Lucouienſis. In Siradienſi Siradiēſis, quæ Schadcouienſe quoque & Radõſcenſe & Petricouiēſe territoria annexa habet: Velunēſis itē & Oſtreſſouiēſis. In Lencicienſi vnica eſt, tria habēs territoria, nimirum Lencicienſe, Brezinenſe, & Orlouiēſe. In Cuiauia Breſtēſis, Cruſuicienſe item & Couahenſe, & Prędecenſe territoria adiuncta habens: Iuniuladiſlauienſis cum annexo Bydgoſtienſi territorio: & Bobrovunicenſis, Dobrinenſe, Ripinēſe, & Lipnenſe territoria complexa. In Ruſſia Leopolienſis, Pręmiſlienſis, Sanocenſis, Halicienſis, Chelmēſis, & Craſnoſtauiēſis. In Podolia Cameneсēſis atq; Trebovuliēſis. In Belſenſi ſatrapia Belſenſis, Buſcenſis, Grodlēſis, & Grabenecēſis. In Plocēſi vnica cũ tribus alijs territorijs, Zavucrenſi, Mlauēſi, Srenēſi ſiue Srenſcēſi. In Maſouia Cyrnēſis, Viznēſis, Varſauiēſis, cui Nurēſe quoq; territoriũ paret, Vyſſegrodēſis, Zacrocimēſis, Ciechanouiēſis, Lõzēſis, Rozanēſis (in qua eſt & Macouiēſe territoriũ) & Linēſis. In Rauēſi verò ſatrapia tres p̄fecturæ ſunt, Rauēſis, Goſtinēſis, & Sochaciouienſis. In Sileſia ſunt Oſuiencimēſis & Zatorlēſis.

Præfecturæ ſiue territoria, ſiue tenutæ.

Præter has p̄fecturas ſunt & aliç de ſuperiorib⁹ ferè detractæ, q̃ peculiariter, quãuis min⁹ latinè, tenutæ, earũq; p̄fecti tenutarij vulgò vocãtur: q partim nõ habēt ſua territoria, partim habent, verũ ſine vlla iuriſdictione in nobilitatē. Nã ea eſt penes veros p̄fectos, quib⁹ ex tenutæ volũtate

Re.

Regia ꝑpter vtilitatē, vel aliqua alia de
cauſa detractę ſunt. Sunt aūt ij tenutarij
curatores modò regiorū prædiorū atq;
redituum, & caſtellorum plebiſq́; ſubie-
ctæ, non diſſimili cōditione magni pro-
curatoris arcis Cracouienſis. In ijs leges
eæ, quæ de pręfecturis dudū commemo-
Præfecturarum reditus & administratio. ratæ ſunt, locum non habent. Omnium
aūt præfecturarum reditus partim ex a-
gricultura, & re pecuaria, partim è molis
frumētareis & ſyluis, partim è cenſibus,
& pēſionibus agreſtium & oppidanorū
proueniūt, & vel certo pacto præfectis
locantur à principe, vel eorum fidei cō-
mittuntur, ita vt rationibus reddendis
obnoxij ſint. Condonantur etiam inter
dū ob eximia merita. Oppignorari quo-
que præfecturas non inuſitatum eſt, eas
præſertim, q̄ iuriſdictione carent, quæq́;
non ſunt primariæ cuiuſq; ſatrapiæ. Sed
ita demum id legitimum eſt, ſi rata re-
dituum portio quotannis de capite de-
ducatur. Quod cùm in deſuetudinē ab-
ijſſet ſuperiori tempore, comitiorum
decreto nunc reuocatum eſt. In ijs verò
præfecturis, quæ iuriſdictionem habēt,
ſi vſus reipub. oppignerationem requi-
rat, etiā aſſenſu ſenatus comitiali opus
Sendomirienſis præfectura priuilegium. eſt. Sola Sendomirienſis priuilegio quo
dam neq; oppignerari, neq; locari per-
petua locatione poteſt. Habēt & epiſco-
Præfecti alij præter regios. pi, & proceres, atq; equites locupletio-
res nonnulli arces & pręfectos ſuos: Sed
hoc nominē principi nequaquā obno-
xios. Habet arx Cracouienſis peculiari-
Burgrabij Cracouienſes. ter decem cuſtodes, qui burgrabij, ſum-
pto à Germanis vocabulo, appellantur,
ſine vlla poteſtate, præfecti authoritati
obnoxios: Qui pacis iuxta ac belli tem-
pore nocturnas atq; etiam diurnas, quā
do opus eſt, excubias per ſe, vel per admi
niſtros ſuos ſeruant: Habentq́ue militię
vacationem: & eo nomine ambitur
id munus à multis, & à rege confertur.
Zupparij ſiue ſalinatores. Salinæ & alia metalla habent ſuos cura
tores & adminiſtros iuratos, & rationi-
bꝰ reddēdis obnoxios. Præeſt aūt ſalinis
Bochnēſibus & Veliſcenſibus, earumq́;
adminiſtris & operis vnꝰ ſalinator, quē
Zuppariū Cracouiēſem vocāt. Ruſſicis
item vnus, quē Ruſſicū appellant. Et eſt
honorata hęc vtraq; curatio. Sed neq; in
regni, neq; in curiæ, neq; in terreſtribus
magiſtratibus numeratur: Quemad-
Telonæ. modum neque telonæ, ſiue quæſtores
teloniorum, neque tributorum atque
Exactores tributorum. exactionum publicarum exactores. Et
ij verò vtrique rationibus reddendis
obnoxij ſunt. Telonæ quidem, ſi non
redemerint telonia: Quod faciunt ple-
runque. Hos omnes in hunc locum ter-
reſtrium magiſtratuum conijcere li-
buit, propterea quòd eorum curatio-
nes ad præfectorum officia nonnihil
accedunt. Scribam quoque ſiue notari- *Notarius theſauri.*
um theſauri regij nihil vetat his adijce-
re, quem rex ipſe edit, ac theſaurario vi-
carium adiungit. Eſt & ſcriba caſtren- *Scriba caſtrenſis.*
ſis, quem etiam notarium campeſtrem
vocant, mercenariorum militum con-
ſcriptor, & ſolutor ſtipendiorum. Sunt *Officia curiæ.*
etiam à terreſtribus magiſtratibus non
multum diuerſa miniſteria quædam in
aula principis, quæ officia curiæ dicun-
tur. Quorum adminiſtri terreſtrium
plerorumq; & regni officialium (quo-
rum ſunt cognominis) quotidianis mi-
niſterijs in aula principis funguntur, fi-
demq́ue ſuam principi ad ſuum quiſ-
que miniſterium iureiurando obſtrin-
gunt. Sunt aūt ij: Mareſalcus, Theſau-
rarius, ſeu Vicetheſaurarius, Succame-
rarius, Referendarij duo, pincerna, ſtru
ctor mēſæ, ſubdapifer, dapifer, magiſter
culinæ, & præfectus curruum. Nuper e-
tiam his acceſsêre, Vexillifer, ac ductor
aulicæ militiæ. Qui omnes addito no-
mine curiæ, à ſuperioribus magiſtrati-
bus & officialibus cognominibus ſuis
diſtinguuntur: Nempe vt Mareſalcus
curiæ, theſaurarius curiæ, atque eodem
modo alij dicātur. Nec ſcio an & Secre- *Secretariorū officia.*
tarij in hunc ordĭnem referri debeant,
licet nullum peculiare certumq́ue mu-
nus attributum habeant, ſed ad nutum
principis præſto ſint in obeundis eius
nomine legationibus, in ſcriptionibus
& lectionibus publicarum & Regiarum
ſcripturarum, in acciendis ac deducen-
dis ad regem, vel in ſenatum illuſtribus
hoſpitibus & legatis principum, in ex-
quirendis & referendis ſententijs ægro-
rorum, & à conſilio abſentium prima-
riorum ſenatorum, in recognoſcendis
pro principe locis, factis, & cauſis cōtro
uerſis, regiorum præſertim hominum
& adminiſtrorum inter ipſos, vel cū ma
giſtratibus ſuis, & ſi qua ſunt alia hone-
ſta, & cum dignitate coniuncta miniſte-
ria. Numerus eorū certus non eſt. In his
eminet vnus, qui appellatur pimus ſeu
maior Secretarius. Is abſentiū Cancella *Primi Secretarij officium.*
riæ præſidiū vicem ſupplet in aula & co
mitatu principis: Nec tamen, vt illi, ge-
ſtat ſignū regium, ſed quoties opus eſt,
petito ab ipſo annulo ſignatorio tam di
plomata publica, q̄ epiſtolas ipſo præ-
ſente ſignat. Quòd ſi is quoq; abſit, pera-
git ea quiſpiam de cæteris Secretarijs,
quem princeps iuſſerit. Habet autē pri-
mus quoq; Secretarius ſecundum Can-
cellarium & Vicecancellariū pręrogati

uam capeſſendi honores publicos & magiſtratus, qui vacauerint: In arbitrio tamen regio poſitam. Habet & locum honoratum ſupra omnes officiales terreſtres & aulicos, excepto Mareſalco.

Mareſalci curiæ.

Mareſalcus curiæ abſente Mareſalco regni agit omnia, quæ illius muneris ſunt: A præſente etiam ſocius adhiberi ſolet ac debet ad ea, quæ ſunt maioris momenti peragenda, præfertque cum eò pariter principi erectum ſceptrum.

Theſaurarij curiæ.

Theſaurarius item Theſaurarij regni abſentis vices gerit, adhiberturq; & ipſe à præſente ad pleraque omnia.

Succamerarij.

Succamerarius, eſt magiſter cubiculi atq; cubiculariorum puerorum, aliorumq; domeſticorum principis adminiſtrorum: Sub cuius poteſtate eſt ſupellex ad lectum & cubiculum principis, cultumque corporis pertinens. Ianitoribus quoq; idem præeſt.

Referendariorum.

Referendarij, ſupplicum libellorum magiſtri ſunt, & querimonijs hominum audiendis, Cancellariæque, vt verbo legis vtamur, referendis præſunt. Quinetiam in litibus vrbanis diſceptandis præſto ſunt eidem Cancellariæ, eiuſque permiſſu exponunt regi cum conſilio cauſas & controuerſias litigantium. Nuper adeò ſententias quoque rogari cœperunt in regijs iudicijs. Sunt autem duo pari poteſtate, alter eccleſiaſtici, alter profani ordinis. Ductores copiarũ, magiſtri ſtabuli, magiſtri culinæ, & præfecti curruum quæ ſint officia, ipſa eorum nomina ſatis oſtendunt. Cæterorum munera iam ſunt explicata in terreſtribus officijs & curationibus. Eadem enim ſunt horum, atque illorum: Sed cedunt hi illis præſentibus in ſua cuique ſatrapia ſiue terra. Hæc autem omnia honorata ſunt miniſteria:

Alia miniſteria aulica.

Minus illa, interioris cubiculi ſeruatoris, curatoris lecti, atq; diſpenſatoris. Cæterùm ſtipẽdiarij & aulici principis equites, Concionatores, & ſacrifici, quamuis honorato ſint loco, tamen inter officiales nõ cenſentur: Multò minus ſtipatores ſiue ſatellites, cubicularijque, & pueri: Sed perpetui ſunt adminiſtri principis, & præſto ſunt ipſi iter facienti, & quouis loco manenti. Ac ſacrifici quidem per vices operantur ſacris quotidie præſente rege, Canunt etiam feſtis diebus, benedictionesque & gratiarum actiones ritu Chriſtiano ad menſam eius peragunt. Concionator ſacris concionibus fungitur.

Aulici equites.

Aulici verò (ſic enim vocantur) equites equis ſtipendia merent, præſidij honoriſque regij cauſa, & equeſtrem eum vel curruleum equeſtres ferè comitantur. Qui equitatus numeroſus eſt atque ſplendidus, nobili iuuentute conſtans: In qua ſunt complures magiſtratibus & officijs non modo aulicis, verùm etiam terreſtribus præditi. Ei verò Mareſalci moderantur. Cæteri miniſtri non habent neceſſe equos alere. Itaque pedeſtres prodeuntem in publicum principem deducunt. In ſolennibus tamẽ pompis non inuſitatum eſt, vt equites quoque aulici pedeſtres equeſtrem principem antecedant. In longioribus autem itineribus ij, qui equis non merent, vel regijs, vel oppidatim ſuppeditatis, vel conductitijs equis aut curribus vehuntur.

Stipatores ſiue ſatellites.

Ex his ſtipatores, præſidij cauſa ſunt circum principem: Quod tamen recens eſt in Polonia: ſed auget maieſtatem principis.

Cubicularij & pueri.

Cubicularij & pueri præſto ſunt ad quæuis domeſtica miniſteria. Sed cubiculariorum peculiaris vſus eſt in acciendis in ſenatum & ad regem conſiliarijs, & perferendis quoquo verſus, literis, mandatis, edictiſque regijs. Quam ad rem oppidatim & vicatim eis mandato principis equi ſubminiſtrantur: Quæ ſubuectiones, & lingua vernacula poduodæ vocantur:

Curſus publicum ſeu poduoda.

Curſum publicum latini vocant. Incedentem in publico principem, aulici quidem antecedunt, ſtipatores prælongis ſecuribus more peditum Germanorum armati latera eius cingunt, Cubicularij vero cum pueris ſubſequuntur: Sed ita, vt & aulici proceribus atque ſenatoribus profani ordinis, & cubicularij puerique epiſcopis ac ſecretarijs eccleſiaſtici ordinis proxima principi loca honoris cauſa concedant: Niſi fortè regem regina ſequatur. Tunc enim epiſcopi quoque & ſecretarij cum proceribus antecedunt: Reginam vero longus ordo ſequitur nobilium matronarum & puellarum. Hæc igitur eſt ratio vniuerſæ aulæ & comitatus regij.

Viliora miniſteria.

Mitto enim cantores, abaci cuſtodem, mapparium, canum venaticorum curatores, dimenſorum diſtributores, ianitores, tibicines, tubicines, opifices, & alia viliora miniſteria: Quæ magna eſt turba, & ſumptibus principis alitur. Et quoniam omnia perſequimur: Volumus quidem certè:

Reginæ comitatus.

habet etiam regina ſuum comitatum, nec modò puellarũ & matronarum, quæ in gynæceo ſunt, ſed etiam puerorum cubiculariorum, & aulicorũ, & in his peculiares adminiſtros ſiue officiales.

Magiſter curiæ. Magiſtra curiæ. Cãcellarius ſiue ſecretarius.

In primis magiſtrũ curiæ, qui omnibus præeſt, Reginamq; prodeuntem cum ſceptro antecedit: & magiſtram curiæ, matronam gynæceo moderantem. Deinde Cancellarium,

vel

vel Secretarium: Cuius ſunt munera, literas nomine reginæ conſcribere, & ſignare, & legere, & compellantibus eam reſponſa dare. Quod quidem neſcio an cum magiſtro curiæ commune habeat. Eſt autem & hic diſcrimen inter Cancellarium & ſecretarium, quòd hic non geſtat ſignum reginæ, ſicut ille: ſed ab ea, quoties opus eſt, vtendum accipit.

Adminiſtri reginæ.

Habet regina etiam theſaurarium ſuũ, & pincernam ſiue pocillatorem, & ſtructorem menſæ, & ſubdapiferum, & dapiferum, & culinæ ac ſtabuli magiſtros ſingulos: Itemq; diſpenſatorem, abaci cuſtodem, mapparium, & ianitores eodem, quo regij ſunt honoris diſcrimine: Quibus omnibus victus, veſtitus, & mercedes à rege præbentur. Indidem ipſius quoq; reginæ mẽſa inſtituitur, res veſtiaria, mundus muliebris, & iumenta comparantur. Quod ſi ea regi ſuperſtes ſit, vidua de ſuo, ac de fructibus & reditibus eorum bonorum, quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſſimi conſilij ſententia attribuerit, ſeſe cum vniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat. Atque hæc de magiſtratibus regni, terreſtribus, & aulicis nobis decurſa ſunto.

Eccleſiaſtici honores & magiſtratus.

De eccleſiaſticis magiſtratibus, honoribus, miniſterijs & curationibus, quales ſunt ſecundum Archiepiſcopos & epiſcopos, ſuffraganeorum, abbatum, præpoſitorum, Decanorum, Archidiaconorum, ſcholaſticorum, cantorum, cuſtodum, cancellariorum, vicariorum in ſpiritualibus, officialium, commiſſariorum, miniſtrorum, priorum, cuſtodum ſiue guardianorum, pœnitentiariorum, parœcorum, quos etiam plebanos vocant, nõ eſt operæprecium hic nos perſequi: Ne de collegijs quidem, canonicorum, monachorum, & monacharum, fratrum conuentualium, vicariorum, pſaltarum, manſionariorum, & ſi qua ſunt alia. Neque enim peculiare quicquam habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus Chriſtianis, neque ad rempubl. pertinent, exceptis Archiepiſcopis & epiſcopis, & ſi quibus fortè præterea peculiariter quædam reipub. munera, quorum ſuperius mentionem fecimus, mandantur.

Eccleſiaſtici ordinis dignatio.

Magnus tamen, vt par eſt, honor eis & omnibus ſacerdotibus habetur ſolo ſacerdotij nomine: Maior etiam olim habebatur: id quòd è vetuſtioribus literarum monumentis deprehenditur. Omnes autem ij epiſcoporum & Archiepiſcoporum poteſtati & iuriſdictioni ſubiecti ſunt, præter, ſi qui pontificis maximi, cuius eximia poteſtas eſt, authoritate exempti ſunt.

Plebs Polonica.

Plebes vrbanæ, oppidanæ, vicanæ, & agreſtes pa̋rtim principi parent, partim proceribus & equitibus: partim certis ſacerdotijs attributæ ſunt. Reguntur autem à ſuis quæque dominis, eorumq; præfectis ac procuratoribus, ex æquo & bono ſiue ex arbitrio magis, quàm certis legibus. Quanquam non carent tamen ſuo quoque iure: Quod non eſt vnius modi, quemadmodum poſterius oſtendemus.

Plebei magiſtratus.

Præter dominos autem, eorumq; præfectos & procuratores, habet plebs quæque oppidatim, vicatim, & pagatim ſuos magiſtratus. Ac in pagis quidem

Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius.

ſcultetum, ſiue aduocatum hæreditarium vocant, qui eſt quaſi deductor ac defenſor coloniæ: qui vel ipſe per ſe, vel per vicarium ſuum, quem & ipſum aduocatum, ſeu iudicialem, vocant, cum

Aduocatus iudicialis.

adiunctis aliquot ex aratorum numero

Scabini.

ſcabinis (ſic appellantur iudices, ſiue aſſeſſores iudicij) ius dicit. In ciuitatibus autem & oppidis & vicis præter hos, ſunt etiam conſules. Ita vocamus eos,

Conſules ſiue decuriones.

qui à veteribus decuriones appellãtur: penes quos eſt ciuitatis cuiuſque gubernatio & cuſtodia: in delinquentes animaduerſio: publicorum commodorũ adminiſtratio, curaque ædificiorum & ſartorum tectorum publicorum. Inter

Magiſter ciuium.

eos autem vnus præſidet magiſter ciuium, quem vulgò proconſulem vocitant, qui eos, quoties opus eſt, conuocat, & in conſilium adhibet. Nam ſen[illegible]ora ſine illis ipſe gerit. Conſulum non idem eſt vbiq; numerus. Habẽt item ſin-

Magiſter contuberniorũ.

gulæ opificum ſocietates & contubernia in qualibet ciuitate & oppido ſuos magiſtros, & his adiunctos aliquot ſeniores. In maioribus vrbibus ſunt eti-

Aediles.

am ædiles vnus & alter de numero decurionum delecti, pecuniæ publicę quæſtores, & ſartorum tectorum curatores. In oppidis verò & vicis cõmuniter hæc à decurionibus curantur. Hos magiſtratus in oppidis præſertim, iuratos eſſe oporter, præter aduocatos hæreditarios: Nullos aũt cõmunes magiſtratus pagi inter ſe, neq; ciuitates habẽt. Hæc de plebeijs magiſtratibus.

Magiſtratuũ creandorum ratio.

Creandorum magiſtratuũ, & honorum mãdandorũ in Polonia nõ vna eſt ratio. Olim epiſcopi ex

Epiſcoporum electio.

præſcripto ſacrorum canonum à collegijs primariorum ſacerdotum, quę capitula cathedralium eccleſiarũ vulgò no-

Nominatio.

minant, legebantur: Nunc princeps, vmbratili quadã electione illis relicta, aut ne relicta quidem, ſolus arbitratu ſuo edit epiſcopum, & pontifici max. cõmendat, (quod fiebat etiã à collegijs) vt eius

authoritate approbetur, præficiatur, & ab alijs epiſcopis cõſecretur. Cœperũt autem ſic editi ſiue nominati indulgentia vel conniuentia quadam admitti ad conſilia publica, priuſquam approbentur à pontifice: Non item ad functiones ſacras, & iuriſdictionem eccleſiaſticam, & adminiſtrationẽ bonorum. Sed à morte epiſcopi collegium ſacrũ diſtributis inter ſe curationibus bona vacantia adminiſtrat: Excepta Gneſnenſi diœceſi, quę peculiarem habet Oeconomũ, etiam viuente Archiepiſcopo. Ius autẽ dicit in ea iuxta ac in alijs diœceſibus vacãte ſede vnus aliquis, quem collegium adminiſtratorem temporatium renunciauerit. Abbatum & præpoſitorum eligendorum ius collegia monachorum hactenus retinnêre: Sed iam vix retinent, ab epiſcopis primùm, deinde à regibus etiam labefactatum & violatum. Ad electionem quidem certè Regius aſſenſus, & epiſcopi authoritas accedat oportet. Cæterùm in ſodalitijs & conuentibus fratrum mendicantium neutrum horum requiritur. Ne in inferioribus quidem & quaſi vicarijs locupletiorum monaſteriorum curationibus, quas ferè præpoſituras vel prioratus vocant. Prælati & canonici eccleſiarum cathedralium partim à pontifice max. partim ab ipſarum epiſcopis alternis mẽſibus creantur. Primariorum tamen ſecundum epiſcopos in vnaquaque eccleſia prælatorum, & nonnullorum canonicorum edendorum, ſiue commendandorum, &, vt vulgò loquuntur, præſentandorum ius regi conceſſum eſt pontificum ſuperiorum indulgentia. Indultum eſt idem ius etiam priuatis quibuſdã, præſertim epiſcoporũ curatoribus, in alijs quibuſdã ſacerdotijs. In parœcijs verò & alijs minorib⁹ ſacerdotijs vſitatum & legitimum eſt, vt ius edẽdi ſit penes eos, vnde profecta eſt dotatio cuiuſq; ſacerdotij, vel in quorũ bonis id, prouentusq́; eius ſiti ſunt, ſic tamen, vt penes epiſcopum ſit approbatio editi, & reprobatio, ſi non ſit idoneus: aut ſi plures pariter edantur, dijudicatio. Quod de illis quoq; qui à rege, vel alio quopiam profano commendãtur, ſiue præſentantur intelligendum eſt. Vocantur autem patroni vſitato iuri pontificio nomine, collatores etiã vulgò, qui ius hoc edendi, ſiue præſentandi habent: Quibus inuitis obtrudi ſacerdotem ſiue beneficiarium per legem non licet, ne pontificis quidem maximi authoritate: niſi ij ſeſe indignos eo iure reddiderint, aut intra tempus legitimum vti eo neglexerint. Obtruſo pœna eſt proſcriptio. Quæ ſic obiter, & præter inſtitutum propemodum hic nobis perſtricta ſunto. Ad proprios reipubl. Polonæ magiſtratus reuertamur. Palatinos & Caſtellanos, & reliquum omnem Senatum regni princeps legit, & iureiurando obſtringit ſibi & regno ſiue reipubl. Idem confert præfecturas, cæterosq́; omnes magiſtratus, honores & miniſteria publica. Sed in magiſtratibus regni illud receptum eſt, vt non niſi in comitijs renuncientur. In iudice verò & ſubindice, & ſcriba ſiue notario terreſtribus ita eſt adſtricta legibus poteſtas principis, vt nobilitas eius ſatrapiæ ſiue territorij, cuius iudex, vel ſubiudex, vel ſcriba deceſſit, conuentu inſtituto authore & præſide palatino, quatuor patresfamilias equites eligat: de qnibus princeps vnum, quem vult in locum vacantem ſurrogat. Abrogari verò magiſtratus, aut honor vllus nemini poteſt, niſi per maximam vel mediam capitis diminutionem, hoc eſt, libertatis, ciuitatiſúe, ſiue nobilitatis & bonæ famæ amiſſionem: aut ſi quis alium magiſtratum honoremúe adeptus ſit, quẽ cum priori retinere iure non poſſit. Ipſe ſe quiſq; abdicare arbitratu ſuo poteſt. Pręfectura, & metallorum, teloniorumq́ue curatione princeps amouere quẽlibet, quando vult, poteſt, niſi cui ipſe promiſerit, ac diplomate cauerit, vt ad certum tempus, vel quoad vixerit amoueri nequeat. Aulico item magiſtratu & miniſterio amouere quenq; regi licet. Non temerè tamen id facit, nec ferè ſine nota ignominiæ: niſi lex iubeat. Exactores tributorum annui ferè creantur à rege, vel comitiali placito. Plebeios magiſtratus partim domini, vel præfecti creant, partim ipſi ſibi ciues & oppidani legunt, præter Craconiam, vbi Palatinus ius legendi ſenatus habet, abrogandi non habet: Nec niſi morte, aut maxima mediáue capitis diminutione honoris amittitur: Ex omni etiam numero viginti quatuor conſulum, quotannis octo, quos vult, Palatin⁹ rebus gerendis præficit, quos præſidentes vocãt: de quib⁹ certo ordine ſinguli fiũt magiſtri ciuiũ in ſex hebdomadas. Nec multùm diuerſa eſt ratio conſulum in alijs quibuſdam ciuitatibus & oppidis: Niſi quòd præfecti in ſuæ quiſq; ditiõis oppido vnũ aut alterum legendi facultatem habent. Cazimiriæ, Clepariæ, & Proſſouiæ magnus procurator arcis Cracouienſis, cùm in legendis conſulibus, tum in alijs rebus præfecti vicem obtinet.

Oeconomus Gneſnenſis. — *Adminiſtrator.* — *Sacerdotiorũ collatio.* — *Abbatum electio.* — *Sacerdotiorum collatio* — *Senatus & magiſtratuũ equeſtrium creandorum ratio.* — *Iudicis, ſubiudicis, & notarij electio.* — *Magiſtratus & honores perpetui.* — *Plebeiorum magiſtratuũ creatio.* — *Cracouienſis conſulum creatio.*

Idem

Iudicum iuris ſupremi creatio.

Idem aduocatum & ſcabinos iuris ſupremi Theutonici ſiue Magdeburgenſis leg[illegible]r. Cæteros autem ſcabinos, ipſi con[illegible]es ſiue decuriones in ſua quique ciuit[illegible] & oppido le[illegible]nt, & ſacramento adigunt. Cracouiæ aduocatum quoque iudicialem. Cæterum Sculretus ſiue aduocatus hæreditarius in quouis oppido, vico atq; pago ſemel à domino conſtirutus magiſtratum hunc obnoxium ipſi domino ad equeſtre miniſterium, reiq; publicæ, ad expeditionem bellicam, etiã ad hęredes tranſmittit. Quin & in externum transferre aſſentiente domino poteſt. Eſt tamen ius faſq; domino amouere ſculretum, & aduocatũ hæreditarium contumacem aut inutilem, perſoluto ipſi pretio, quod habet inſcriptum in diplomare, vel ſecundũ æſtimarionem emolumentorum atq; ædificiorum. Niſi quid enorme & priuatione dignum is commiſerit. Quo quidem iure multi ſic aburi cœpêrę ad augenda commoda ſua, vt ſcultetis & aduocatis hæreditarijs ſine vlla culpa eiectis prorſus, vel in ordinem redactis, agros eorum prædijs ſuis adiunxerint, iudicijs verò iudiciales aduocatos arbitratu ſuo præficiant.

Sculretus ſiue aduocatus hæreditarius.

Reditus magiſtratuum.

Reditus magiſtratuum regni exigui, terreſtrium verò & aulicorum nulli, ferè ſunt. Ne vrbanorum quidem & oppidanorum, & agreſtium vlli ferè certi ſunt. Honorem Poloni ſatis amplum & luculentum virtutis & honeſtorum laborum præmium eſſe duxerunt, etiam ſine compendio: quod minus generoſi animi magis plerunq; conſectantur. Sunt tamen certæ mercedes, & quaſi ſportulæ, quæ iudicibus iudiciorumq; adminiſtris penduntur à litigantibus. Primores aliqnot Palatini & Caſte[illegible]ni, mediocres tamen habenr reditus, partim ex agris & prædijs, partim e ſalinis, vel telonijs, ſiue alijs quibuſdam penſionibus à principe antiquitùs in omne rempus attributis.

Epiſcoporum & aliorum ſacerdotum reditus.

Epiſcopi nonnu[illegible] peramplos habent, vnde non modo ipſi commode & cum dignitate viuere, & ſenatoria munera lautè ſuſtinere, verùm etiam inferioris ordinis ſacerdotes, ſocios & adminiſtros ſuos rectè alere ac rueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate adminiſtrare, & egenis denique liberaliter ſubuenire queant. Habent etiam decimas omnium ſegetum publico principum ac totius Poloniæ conſenſu iam indę ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ attributas, & alijs quibuſdam pẽſionibus poſtea vel cumulatas, vel commutatas: indeque cum alijs quibuslibet ſacrorum adminiſtris, tum parœcis, prę latis, & canonicis certas portiones antiquitus ſegregarunt. Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim priſcorum itidem principum & regum, partim priuatorum munificentia adiecta.

Priſcorum Pol. diuini cultus augendi ſtudium.

Ne abbatum quidem, ac cæterorum ſacerdotum, primariorum præſertim, quos prælatos vocant, & monaſteriorum, atque etiam parœcorum pijs & honeſtis vſibus malè proſpexit ſimilis pietas & beneficentia. Ipſi etiam ſuperiorum temporum epiſcopi, abbates, & ſacerdotes ſucceſſoribus & poſteris ſuis permultum addiderunt, patrimonia ſua, vel emptà aliundè bona, cenſu ſue ſacerdotijs adiungendo, templorumque ſplendorem, ædificiorum atque donariorum omnis generis magnificentia augendo, quo auguſtiorem cultum diuinum redderent. Atque hæc omnia cum ipſis adeò perſonis eccleſiaſticis maiorum legibus ac principum benignitate immunia ſunt à pleriſque omnibus muneribus & oneribus publicis. Quo prolixior autem fuit hominum in ordinem ſacrum munificẽtia ſuperioribus temporibus, hoc erant abundantiores & ipſi, qui de ſuo liberales erant, licet minus curæ laboriſque rei familiari impenderent.

Benignit. Dei in pios.

Nunc paſſim in alienas donationes ac decimas inuaditur longè maiore auaritiæ rapacitatisq; infamia, quàm egeſtatis releuatione. Atq; id rentatur etiam (proh nefas) placito & authoritate comi[illegible]iorum publica, qua refrenari potiùs talis priuatorum hominum temeritas & iniuſtitia deberet: vt fuir refrenata antiquioribus conſtitutionibus & magiſtratuum ſeueritate laudabiliter iuxta ac vtiliter. O tempora: ô mores. Nos ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Multi tamen è ſacro ordine nullos habent certos reditus: ſed partim Epiſcoporum & opulentiorum non modò ſacerdotum, verùm etiam profanorum ſtipendijs, partim cęteræ mul[illegible]tudinis quotidiana beneficentia & quaſi ſtipe vitam ſuſtentant. Quales ferè ſunt etiam ii, qui vocãtur mendicantium conuentus, ſiue collegia. Sed nos honorum & magiſtratuum omn[illegible]e ratione explicata, ad iudicia tranſeamus.

Iudicia.

Eorum autem ratio varia & perplexa eſt in Polonia. Habet ordo eccleſiaſticus, quemadmodum & apud alios Chriſtianos populos, ſua, quibus cæteri quoque homines, nobiles pariter ac plebeij obnoxij ſunt aliquatenus in ijs præſertim cauſis, quæ cũ religionis, aut perſonarum, rerumúe ſa-

Eccleſiaſtica iudicia.

ſacrarum ratione aliqua ex parte connexæ ſunt: Quales ſunt, de inſtituris & ritibus religionis, quæq́; his aduerſantur de impietate, hæreſi, ſchiſmare, magia, incantarionibus, fœnore, ſacerdotiorum cauponarione, quam Simoniam vulgò vocanr: Itemq́; de decimis, & fundis, & quibuſuis cenſibus ac reditibus eccleſiaſticis, de cæde, vi, & iniuria ſacris initiato homini, reiue, aut loco ſacro, ſeu ſacerdotij fundo illara. Ad hæc de iure parrocinij ſiue patronatus, quod vocanr, & de ſacerdoriorum iure quæuis cõtrouerſiæ, item quæ de iure marrimonij & naralium, & de miſerabilium egentiumq́; perſonarum iniurijs, quæq́; ex obligatione in foro eccleſiaſtico facta, oriuntur. Teſtamentariæ cauſæ profanorum hominum in hoc æquè ac profanis foris diſceptantur, dũmodo extra iudiciũ reſtamenta ſint cõdita. Aliter enim, in eo foro diſceptãtur, in quo ſunt cõdita. Niſi quid forrè legatũ ſit pietatis ergò, & ad piã cauſam, vt vulgò loquuntur, hoc eſt, templis, eccleſiarúmue miniſtris, aut egenis: Quæ cauſa propria eſt eccleſiaſtici iudicij. Eſt aũt iudiciorũ eccleſiaſticorũ ſumma penes epiſcopos: quorũ vices gerũt ij, quos vocãt vicarios in ſpiritualibus, Cancellarij, & officiales: Inter quos vnus, q eſt primarius, generalis appellatur: Cæteri foranei. Ab epiſcopis, eorumq́ue vices gerentibus prouocatio eſt ad Archiepiſcopos: Et ad Gneſnenſem quidem ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo: Idq́; eo nomine, quòd ille eſt legarus perpetuus, ſiue, vt vulgò loquuntur, natus ſedis apoſtolicæ. Pertinent autem ad eius prouinciam hi Epiſcopi: Cracouienſis, Vuladiſlauienſis, Poſnanienſis, & Plocenſis in Polonia, Vuratiſlauiẽſis in Sileſia Boëmicæ dirionis: Lubuſſẽſis in Marchia Brãdeburgẽſi, Vilnẽſis in Lituania: & Mednicieẽſis in Samogitia: Olim Culmẽſis quoq; in Pruſſia, & Camenẽſis in Pomerania ſub eo fuêre. Sed auulſi ſunt poſtea. Ad Leopoliẽſem verò, Præmiſlienſis, Chelmẽſis, Camenecẽſis, Lucẽſis, ſiue Luceorienſis, arq; Kiouienſis. Extrema tãdem prouocatio eſt ad pontificem max. antiquiſſimo Chriſtianæ religionis inſtituto. Omnes aurem iudices eccleſiaſtici iudicãt, ſiue adeò iudicare debent è præſcripto eccleſiaſticorum & pontificiorum canonum: Et præter diras ſiue cẽſuras & interdicta eccleſiaſtica, hab[illegible]nt ius quoddam coërcendi ſontes, in ſui quidem ordinis homines laxius, in profanos autem reſtrictius, ita vt contra hos ad executionem rerum iudicararum, vrbanorum, ac terreſtrium magiſtraruum opem ad extremum implorare neceſſe habeanr. Nec ij iure eis deeſſe poſſunt, aut debent. Habent & profani inter ſe nobiles iuxta ac plebeij ſua iudicia: quibus ſacris initiatum aut ſacerdotio præditum præeſſe non licet. Ac nobilitas quidem terreſtribus iudicijs peculiariter ſubeſt: quæ à iudice, ſubiudice & notario terreſtribus exercentur, alibi quidem quater, alibi ſexies quotannis, alibi verò ſingulis menſibus: Niſi fortè iudex, ſubiudex, aut notarius deſit: aut bellica expeditio, vel comitia, colloquiáue (de quibus paulò pòſt dicemus) interueniant. Tunc enim ſilent iudicia nobilitaris, non terreſtria modò, ſed & alia. Sunt autem in qualibet ſatrapia ſiue palarinatu certa oppida, in quibus ius hoc dicitur nobilitati, in eo ipſo territorio bona agroſq́ue habenti. Nec euocari quenquam è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua receſſerit. Cæterùm qui nulla habet bona terreſtria, conueniri hoc iure non poreſt. Ne ſacerdos quidem, exceptis cauſis finium regundorum, & adſcripritij alieni profugi, cæſi, vel vulnerati: aut ſi vllo alio, quàm ſacerdotij nomine bona terreſtria poſſideat. Oppida verò ac territoria iudiciaria hæc ſunt: In Cracouienſi quidem ſatrapia Cracouienſis arx, Proſſouia, Xianzum, Lelouia, Biezzum, Cichouia, in quo oppido & Sandecenſe territorium iudicarur: In Poſnanienſi, Poſnania, Coſtenum, & Vvſchoua: In Sendomirienſi, Sendomiria, Radomia, Opocinum, Chencini, Viſlicia, P[illegible]a: In Caliſſienſi, Caliſſia, Gnezna, Py[illegible]i, Coninum, Keina, Naclum: In Siradienſi,! Siradia, Schadcouia, Petricouia,! Radomſci, Item Velunia & Oſtreſſouia: In Lencicienſi, Lencicia, Brezini, & Orlouia: In Breſtenſi, Breſte, Cruſuicia, Couale, & Prædecia: In Inovuladiſlauiẽſi, eiuſdem nominis oppidum & Bydgoſtia: Itemq́; Dobrinum, Ripinum, & Lipnum: In Ruſſica, Leopolis, Præmiſlia, Sanocum, Halitia, & Chelma: In Podolica, Camenecia, ac Trebovulia: In Lublinenſi, Lublinum, & Lucouia: In Belſenſi, Belſum, Buſcum, Grodlum: In Plocenſi, Ploſcũ, Plonſcum, Bielſcum, Racianzum, Zavucrze, Mlavua ac Srenſcum: In Maſouia, Cyrſcum, Vizna, Varſauia, Nur, Viſſegradum, Zacrocimum, Ciechanouia, Lomza, Zembrouia, Rozanum, & Liua: In Rauenſi Raua, Goſtinum & Sochaciouia. In Sileſia verò Oſuiencimenſe

Eccleſiaſtici fora cauſa.

Iudices eccleſiaſtici.

Archiepiſcopi Gneſnenſis iuriſdictio.

Executio rerum iudicatarum ab eccleſiaſticis iudicibus.

Terreſtria iudicia.

[illegible]

Iudiciorum terreſtrium loca.

ſe & Zatorienſe territoria ſuos vtrunque peculiares habet iudices, qui cum delectis de nobilitate ius dicunt, præfecto præſidente. Ad eundem modum & Seuerienſis Epiſcopi Cracouienſis ditio ſuum habet. Olim in Sileſia ipſi duces in ſua quiſque ditione iudicijs præſidebant.

Terreſtris iudicij cauſæ.

His iudicijs diſceptantur pleræq; omnes cauſæ nobilitatis priuatæ ciuiles, quemadmodum loquuntur iureconſulti, ac ciuiliter inſtitutæ. Regundorum finium controuerſia hoc ipſo quidem iudicio primum diſceptatur inter equites, vel inter equitem & ſacerdotem:

Succamerarij iudicium.

Sed ad extremum ac Succamerarium terreſtrem remittitur: Qui in rem præſentem veniens, ipſe per ſe, vel per vicarium ſuum camerarium illius territorij eam definit, certiſque metis atque ſignis fines controuerſos deſignat. Atque hæc eſt vnica Succamerariorum iuriſdictio.

Commiſſariorum iudicia.

Cæterùm ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia, non apud terreſtre & Succamerarij iudicium ea diſceptatur, Sed princeps equite poſtulante edit recuperatores aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus ſiue officialibus eius ſatrapiæ, in qua eſt controuerſia: quos commiſſarios appellamus. Inter quos etiam Succamerarius eſſe ſolet: Qui in rem præſentem venientes iudicium id peragunt. Idem fit, ſi ſacerdotalis fundus & ager cũ regio controuerſos fines habeat: Niſi quod epiſcopus quoq; eius diœceſeos editis à principe recuperatoribus vnum aut alterum de ſuis adiungit. Eademque ratio eſt petendi recuperatores à principe in cauſa herciſcundæ familiæ, ſiue diuidundæ hæreditatis inter fratres & propinquos. Quanquam hoc iudicium etiam præfectus exercere poteſt.

Capitaneorum, ſeu præfectorum iuriſdictio.

Criminales verò cauſæ de ſtupro, incendio, latrocinio, & vi armata alienis ædibus illata ad præfectorum ſiue capitaneorũ in ſua cuiuſque præfectura iudicium pertinent. Ciuiles item, quæcunque aduerſus eos equites inſtituuntur, qui certos agros & bona terreſtria nulla habẽt; & qui, licet habeant, obligatione tamẽ ſua ei foro obnoxios ſeſe fecerunt, aut merent publica ſtipendia; aut ſacris initiato homini damnum vel iniuriam intulerunt, aut alienum adſcriptitium detinent; aut obſtaculis deniq; liberam fluuij nauigationem impediuerũt; aut ſi quis executionem rei iudicatæ prohibeat. Dicit autem ius præfectus in arce, aut alio loco publico ſuæ quiſque præfecturæ ſexta quaque ſeptimana per ſe ipſe, vel per vicariũ ſuũ iudicem caſtrenſem. Atque hæ ſunt iudicij caſtrenſis cauſæ.

Caſtrenſe iudicium, & officium.

Officij verò ſunt, rerum iudicatarum executio: viduarum de bonis dotalibus eiectarum, & aliorum ſpoliatorum reſtitutio: Itemque in deprehenſos in ſcelere, & recenti, vt dicunt, crimine, aut ſi quis rem alienam apud ſe deprehenſam non reddat domino repetenti: Adhæc in turbatores conuentuum & iudiciorum, & qui vetitis armis vtuntur: in tolerantes cenſuras eccleſiaſticas vltra annum, in iniuſtos teloniorum exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus profanorum hominum derogant, aut profanos præter ius ad forum eccleſiaſticum euocant, animaduerſio. In quibus cauſis quouis tempore cuiuis quærenti præſto eſſe debet præfecti authoritas per ſeipſum, vel per ſuppræfectum ſuum: Cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non dicat. Denique furti ſuſpectos prehendendi, reoſque iudicandi, & ſupplicio afficiendi ius habet præfectus & ſuppræfectus eius. Equeſtres tamen non niſi eos, qui iter ab eodem crimine damnatis editi, & in album furum relati ſunt.

Regij iudicij cauſæ.

Porrò ſtatus controuerſiæ, hoc eſt, cùm de genere cuiuſquam ambigitur, & eæ cauſæ; quæ infamię, confiſcationis bonorum; vel capitis pœnam (præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe expoſuimus) annexam habent, atque etiam de cæde equitis, ad ſolius principis iudicium pertinent. De quibus is in comitijs demum cum ſenatu cognoſcit. Præter, ſi maleficium in loco domicilij principis ipſius, & ſub aſpectu eius patratum ſit. Tunc enim, ſi author recenti & calenti, quod aiunt, facinore comprehendatur, abſque citatione princeps eum ipſe per ſe, vel per Mareſalcum iudicat. De perſonalibus verò cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis, quæ alioqui ad forum terreſtre vel caſtrenſe pertinent, princeps itidem quouis loco ac tempore cum ijs, quos ad manum habet conſiliarijs citatum iudicat.

Citatio poſt curiam.

Quę citatio curialis, & poſt curiam vocatur. Sed eius vſus ita reſtrictus eſt, vt ea in minore Polonia contra eũ, qui in maiore tantum agros ac domicilium habet, non valeat: neque contra.

Regij terminorum.

Id autem iudicium regiorum terminorum nomen habet. Vbi etiã in pręfectos & adminiſtros ſuorũ bonorũ & redituũ; quod ad munera eorũ pertinet, quicunq; & vndecũq; ij ſint, princeps ipſe ſibi, inſtigatore, vt vocant, officij petente, & cuiuis poſtulanti ius dicit: Ac de prouocationibus

quoque ab officio caſtrenſi ad ſedelatis cognoſcit. Iniuſtus tributi publici exactor, etiam apud epiſcopum, palatinum, vel caſtellanum loci rectè conuenitur. Belli autem & expeditionis publicæ tempore, cùm ſilent omnia ſupra memorata fora, penes principē eſt ius omne, & iudicium eorum, quę in caſtris & in ipſa expeditione flagitioſè aut ſceleratè admittuntur. De iniurijs quidem, damniſque datis in expeditione bellica palatini vel caſtellani cuiuis querenti contra ſuæ quiſque ſatrapiæ, vel territorij homines ius dicūt. Si quis autem non pareat, principi deferunt. Ab omnibus porrò iudicijs nobilitatis prouocatio eſt ad principē: Niſi quòd ex, quæ fiunt à terreſtribus iudicijs, in colloquijs ferè prius diſceptantur. Appellatur autem colloquium, peculiare palatini cū dignitarijs, vt vocant, ac terreſtribus magiſtratibus iudiciū: Quod ſemel quotannis autumni tempore in qualibet ſatrapia ſiue palatinatu exerceri debet, prouocationem à terreſtribus & caſtrenſibus eiuſdem ſatrapiæ iudicijs diſceptandarum cauſa. Quod etiam terminos generales vocant. Vbi & alienationes, & obligationes bonorum terreſtrium rectè fiunt. Ab hoc itidem ad regem eſt prouocatio. Sileſij ſoli colloquiorum vſum non habent, neque principem, ſed vicinorum duorum triumúe principatuum iudicia appellant, in eiſque acquieſcunt. Verùm id quoque iam exoleſcit, pleraque omni nobilitate in ius terreſtre Polonicum ſeſe transferente. Fuit aliquando in comitijs facta mentio inſtituendæ in Polonia nouæ iudicum decuriæ, quæ de omnibus prouocationibus abſque prouocatione cognoſceret, quale eſt in Gallia, quod parlamentum vocant. Sed non placuit, ſummam iudiciorum cuiquam, præter principem concredere. Quo fit, vt principe plurimis & varijs iudicijs diſtento, & alijs multis & grauibus tam ampli regni negocijs diſtracto, lites in multos annos comperendinenrur, non ſine dolore & querimonia multorum, præſertim augeſcente indies cupiditate hominum, nullaque aut exigua certè temerè litiganti, & prouocanti, & iniuſto iudici pœna imminente. Vnde capitales exiſtunt inter neceſſarios quoque & cognatos inimicitiæ, cędes innumerabiles patrātur, coactiſque hominibus, & iuſtis propè exercitibus nōnunquam cōfligitur, dum offenſus longa iudicij comperendinatione, armis ius ſuum quiſque perſequi

Exactores iniuſti vbi conueniātur.

Iuriſdictio bellica.

Appellationes ſeu prouocationes.

Colloquia & generales termini.

Sileſiorū prouocationes.

Iudiciorum comperendinatio.

actueri contendit. Sed ad prouocationes redeamus. Earum duplex eſt ratio: Eſt enim appellatio, qua inter litigantes ſolos diſceptatur inſténe an iniuſtè iudicatum ſit. Motio verò eſt, in qua iudex à quo prouocatū eſt, neceſſe habet tueri ſententiam ſuam, vt ſi iniqua & legibus aduerſa fuerit, ipſe pudefiat, mulcteturq;. Quod tamen iam fermè exoleuit. Vtrobiq; autem regio vel colloquiorum iudicio iniuſtum decretum reſcinditur, vel corrigitur, vniuerſaque cauſa diſceptatur ac dijudicatur, etiamſi ab interlocutoria ſentētia prouocatum ſit. Tametſi non temerè admittitur eiuſmodi prouocatio. Cognitionum quoque principis de prouocationibus non vna eſt ratio. Nam de ijs, quæ fiunt à colloquijs, non niſi in comitijs cum frequēti ſenatu cognoſcit. Ad eundem modum de ijs etiam, quæ fiūt à terreſtribus iudicijs. Nam de ijs quoque rectè à rege cognoſcitur in comitijs, ſi prius ea inſtituantur, quàm colloquia. Itaque indiſcriminatim prouocari ſolet ad colloquia, vel ad comitia. De cæteris verò prouocationibus, quæ fiunt ab alijs iudicijs, etiam extra comitia cognoſcit is cum ijs cōſiliarijs, quos ad manum habet, quouis tempore & loco: ſed tamen intra fines regni modò. Foris enim nemo equitum ſiſtere ſe principi neceſſe habet vlla ex cauſa, exceptis fiſcalibus. Tam in comitijs autem, quàm extra ea in iudicijs regijs adhibentur in conſilium etiam ſupplicū libellorum magiſtri, ſiue Referendarij: Itemque iudex, ſubiudex, & notarius eius ſatrapiæ ſiue territorij, in quo iudicium exercetur: præter, cùm de prouocatione ab ipſorum iudicio facta cognoſcetur: Habentque ij poſtremi omnium dictionem ſententiæ. Atque his ferè foris atque rationibus nobilitatis iudicia peraguntur. Nam barbaricus ille mos, & à religionis Chriſtianę inſtitutis alienus, prouocandi aduerſarium ad ſingulare certamen, & ferro vſque ad necem vel deditionem de iure & iniuria, veroque & falſo decernendi, nihil habet commune cum iudicio. Quod tamen noſtra memoria ſemel tantùm à Sigiſmundo rege ſeniore admiſſum eſt. Cùm autem liberrimus ſit nobilitati Polonæ armorū vſus, ad iudicium tamen terreſtre & caſtrenſe, & ad comitia nemini armato venire licuit antiquitus: Nunc ea lex propemodum obſoleuit. Ecce autem, dum nos hoc opus, typographo alteram editionē parāte, recognoſcimus, prodijt in lucem

Appellatio.

Motio.

De prouocationibus vbi cognoſcatur.

Referendarij, iudex, ſubiudex, & notarium terreſtres in iudicijs regijs.

Duellum ſiue ſingulare certamen.

cem noua forma ſupremorũ iudiciorũ, in proximè præteritis comitijs Varſauienſibus promulgata & edita. Iudicatur autem nobilitas ſuis legibus, quę paucę ſunt, & conſtitutiones vel ſtatuta regni

Statuta regni, & Maſouiorum.

vocantur (Tametſi Maſouij peculiaria habent) vel moribus, vel ex æquo & bono, ſiue adeò iudicum opinione. Magnam autem in ijs iudicijs vim habet exemplum, & res in ſimili cauſa à principe iudicata: Permagnam item, ne dicam nimiam, iuſiurandum.

Res iudicata.

Preco ſiue miniſteriales terreſtris.

Magnus eſt etiam vſus preconum, quos miniſteriales terreſtres appellant, magnaq́; eis fides habetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano & põtificio. Sed ſunt ij ferè illiterati, plebei, & ruſticani homines, palatini vel delegati cuiuſpiam Regij arbitrio, nec ſemper exquiſito delectu creati. Verùm in omni ferè functione ſua vnum aut alterum equitem teſtem adhibeant oportet. Actori nulla eſt pœna, ſi cauſa cadat, vel eam non proſequatur: Ac ne litis quidem impenſas reus ſoluit. Reus condemnatus ſi iudicatum non ſoluat, multatur & pigneratur.

Executio rerum iudicatarum.

Condemnatur autem actori in ciuili cauſa, quanticunque is litem iureiurando interpoſito æſtimauerit. Licet tamen iudici ante iuſiurandum eius æſtimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ, reus condemnatur in duplum: quod perlucrum appellant: Prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplum ad certam diem non exoluerit, præfecti regij eius territorij, in quo reus bona vel domicilium habet, opem actor implorat: Ex decreto autẽ præfecti bona rei poſſidenda ei traduntur, adiecta certa multa, quod vadiũ vocant, ſi is prohibuerit. Sin iterum id fecerit, duplicatur multa: Sin tertium, triplicatur, quæ vadia duplicata & triplicata appellãtur. Quæ tamen ſublata iã ſunt, Et poſt interpoſitum vnum vadiũ, reus ſi pergat eſſe contumax, proſcribitur. Proſcriptus verò, ſi vi ſeſe nihilominus ſuaq́ue tueatur, cuncta illius præfecturæ nobilitas contra cũ armatur. Ac ipſe quidem prehenditur, bona verò eius à præfecto poſſidentur, donec de reditibus eorum, non modo iudicatum, ſed multæ etiam & vadia ſoluantur.

Nobilium prehenſio.

Indicta verò cauſa, hoc eſt, nõ citatum, neq; conuictum equitem, qui modò agri aliquid habeat, prehẽdere nulli magiſtratui ac ne principi quidẽ licet, præter furem à ſeruis pœnæ inter conſcios & complices ter editum, aut in maleficio quouis deprehenſum, aut qui ſatiſdare nolit, vel nõ poſſit. Præfecto remiſſiori in executione rei iudicatæ pœna eſt, abrogatio præfecturæ: Niſi fortè eã oppigneratam teneat. Tunc enim centum marcarum multa ipſi à principe irrogatur, detrahenda de ſumma eius capitali, quoties officium ſuũ non fecerit.

Capitanei negligentiæ pena.

Oppidanis verò & plebeis magiſtratibus equitem etiam in ſcelere deprehẽſum ſine præfecti authoritate iudicare omninò fas non eſt. Sed ſufficiant hæc nunc de iudicijs nobilitatis. Neq; enim omnem iudiciorum rationem & formã perſequi hic nobis propoſitum eſt.

Plebis iudicia.

Habet plebs peculiaria iudicia, in pagis quidẽ ſimpliciſſima, q̃ vel ab aduocatis iudiciarijs, vel ſcabinis, vel à ſcultetis, vel à præfectis ſiue dominis, eorũue procuratoribus & adminiſtris ſine ſtrepitu & figura iudicij exercentur.

Ruſticana.

Vrbana.

In vrbibus verò & oppidis exactiora ſunt: Quibus equites quoq;, qui in ijs domicilia & ius ciuitatis habent, ſunt obnoxij in cauſis ciuilibus duntaxat. Ea verò partim penes aduocatum & ſcabinos, partim penes decuriones ſiue conſules & magiſtratũ ciuium ſunt, partim etiam penes magiſtros conruberniorum. Conſules ac magiſtri contuberniorum ſine ſtrepitu & figura iudicij iudicant, hi quidem ſinguli cum adiunctis ſibi primoribus ſiue ſenioribus de leuioribus cauſis, ſui quiſque generis opificum:

Magiſtrorũ contuberniorũ iudicia.

Conſulum iuriſdictio.

Conſules verò de quibuſuis, Proprietatis modò & poſſeſſionis rerum ſoli, & hæreditatis, itemque capitalibus atque ſanguinarijs exceptis: Quę ad ſcabinorum & aduocati iudicium peculiariter pertinent.

Scabinorũ iudicia.

Parui momenti cauſas etiam magiſter ciuium ſolus cognoſcit. A quo itidem, atque à magiſtris conruberniorum, ad conſeſſum conſulũ eſt prouocatio. Ab his porrò ad Regẽ. Inoleuit tamen multis in locis mos, vt prius præfectus, vel qui præfecti loco eſt, appelletur. Atq; inde demum ad Regẽ prouocetur. Idq; de regijs modò oppidis intelligendum eſt. Nam quæ alij cuipiã ſubſunt, in ijs prouocationes fiunt ad eorũ dominos: Ab ijſq; ſine prouocatione iudicantur.

Nobilitatis & ſacerdotũ oppida non ſubſunt iuriſdictioni regiæ.

Sed ſi quis aduerſus eum, qui ipſi non ſubeſt, iniuſtè iudicauerit ſiue per ſe, ſiue per vicariũ & procuratorem ſuum, vocari poteſt eo nomine in ius, cui eſt obnoxius. Porrò epiſcoporum & aliorum eccleſiaſticorum hominũ ſubditis opem ſuperioris (nempe epiſcopi, vel archiepiſcopi, vel põtificis max.) contra vim & iniuriam dominorum ſuorũ implorare licet. In iurato autem iudicio (ſic enim vocatur id cui ſcabini cum aduocato iurati prę-

Iuratum iudicium.

 ſident)

ſident) accuratior ſeruatur proceſſus iudiciarius. Exerceturq́; id ferè inter cõcities quintodecimo quoque die, niſi is feſtus ſit: Externis verò & hoſpitibus poſtulãtibus, quoties opus eſt, exponitur. Atque hoc quidem emptum dicitur, illud expoſitum. Eſt & tertium genus iudicij huius, quod magnum vocant, ac tertiatis anni temporibus ob grauiores cauſas magiſtro ciuium præſidente exercetur. A iurato autem iudicio legitima eſt prouocatio ad aliud quoddam iudicium primariũ vrbium. Quod quidem duplex eſt, itidem ac leges, quibus oppidani & agreſtes ferè vtuntur. Neq; enim iiſdem ij cum nobilitate legibus tenentur. Ac in Maſonia quidem, vbi ius Culmenſe viget, ad Varſauienſem, vel Plocenſem, hinc porrò olim quidẽ ad Culmenſem, nunc autem ad Torunenſem in Pruſſia magiſtratum, atq; inde demum ad regem prouocatur. In cæteris verò partibꝰ Poloniȩ, vbi iuris Teuthonici Magdeburgenſis vſus eſt, olim ad Magdeburgenſem ciuitatem prouocabatur. Sed Cazimirus magnus rex aliud quoddam iudicium in arce Cracouienſi inſtituit, quod iuris ſupremi Teuthonici ſiue Magdeburgẽſis appellauit. In quo aduocatus cum ſeptẽ ſcabinis, magno procuratore eiuſdem arcis præſidente, nõn tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quatumuis ciuitatum & oppidorum iudicijs. Inde verò prouocatio eſt ad aliud iudicium, quod ſex ciuitatum dicitur. In quo eiuſdem Cazimiri inſtituto bini certorum oppidorum decuriones ſiue conſules Craco uiam conuenientes in arce ius dicunt ſine prouocatione. De quo in hiſtoria fuſius perſecuti ſumus. Cognoſcit autem princeps de prouocationibꝰ ijs, quę ab vrbanis & ruſticis iudicijs veniunt, & omninò de cõtrouerſijs plebeiorum ſuæ ditionis atque etiam de querimonijs aduerſus prȩfectos ſuos, vbi libet, etiam extra regnũ, & cum quibus vult conſiliarijs. Sæpè etiam conſiliarijs & Referendarijs, aut Secretarijs earum cognitionẽ delegat, ſed ita, vt ipſe tamen ad extremum ijs referentibus ſtatum controuerſiæ, decernat: pręſertim ſi cauſa ad equitẽ pertineat. Soli Cracouienſes ciues hoc prȩditi ſunt priuilegio, quòd à Senatu vrbano non niſi ad principem eſt prouocatio, & quod eius, itemque Cazimirienſis & Clepatienſis ciuitatum cauſæ ab eo non niſi Cracouiȩ iudicantur. De quo diſceptare nõ eſt huius loci. Habẽt & ſculteti ſiue aduocati hæreditarij pagorum & oppidorum nonnullis in locis inter ſe peculiaria iudicia. A quibus item ad ius ſupremum Teuthonicum, & Inde ad ſex ciuitates, vel ad principẽ prouocatur. Iure autem ſuo quiſq; iudicatur, pręter, quod cauſæ cædis & vulnerum Polonico tantùm iure iudicantur, Quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine cõprehenſus, cędem capitis luit ſupplicio. Poſt interpoſitam verò viginti quatuor horarum moram, ad certam & lege conſtitutam capitis æſtimationem damnatur: quæ diuerſa eſt equitis ac plebeij: Pro plebeio capite partim domino eius, partim liberis & hæredibus cæſi cedit multa: Pro equeſtri verò, ſolis liberis & hæredibus exoluitur. Equiti tamen pro equitis cæde vltra multam pœna eſt etiam carcer annuus. Sed Maſouiorum legibꝰ carceris pœna ſoluitur is, qui profugus annum totũ exulauerit. Cęterùm plebeio equitem interfeciſſe, capitale eſt, niſi tranſigat cũ actore. Vulnerum certæ ſunt æſtimationes. Fit autem contẽptu harum pœnarũ, & capiẽdę ex multa pecuniȩ, vt crebreſcãt magis indies iurgia cædesq́;. Executio rerum iudicatarum contra oppidanos & vrbanos penes magiſtratũ eſt in ſua quemque ciuitate, aut ſi is negligat, domini, vel præfecti auxiliũ imploratur. Et hactenus quidem de iudicijs. Comitiorum ratio nobis deinde exponenda eſt. Duabus autem de cauſis ea habentur: propter conſultationes de republ. & propter iudicia. Cùm enim Polonis, quẽadmodum ſupra memorauimus, ea potiſſimum forma rei publ. placuiſſet, in qua penes vnum quidem eſſet iudiciorum, & rerum omnium in bello & in pace ſumma, ſed vt is rerum agendarum & iudicandarum conſilia cum compluribus conſiliarijs communicaret: hi porro cùm propter alias functiones publicas, tum etiam propter curam rei ſuæ familiaris, ad latus principis aſſidui eſſe nõ poſſent, placuit, vt ij ad certum locum & diem conuocarentur à principe, ad exercenda cum ipſo iudicia, conſiliaque de republ. capienda. Hæc ſunt comitia publica: Quæ etiam generales regni conuentus vocant. Qui olim ſimplicioribus & melioribus ſeculis bidui vel tridui ſpacio peragebãtur. Augeſcentibus deinde iudicijs & rebus agendis, extrahi cœpêre in longius tempus comitia: Sic tamen vt pro re noua & inſolita annotarit Ioannes Dlugoſſus, in nonum diem ea extracta eſſe. Atque hæc fuit vetuſtorum comitiorum ra-

Prouocationum & legũ ratio quibus oppidani vtuntur.

Culmẽſe ius.

Magdeburgenſe.

Iudicium iuris ſupremi Teuthonici.

Sex ciuitatum iudiciũ.

Hiſt. lib. 12. De prouocationibus ab vrbanis iudicijs vbi princeps cognoſcat.

Cracouienſis ciuitatis priuilegium.

Scultetorum iudicia.

Homicidij iudicium & pœna.

Executio vrbanorum iudiciorum.

Comitiorum ratio.

Comitia vetuſta.

ratio. Poſteriori tempore, hoc eſt auorum ferè noſtrorum memoria cum vniuerſa nobilitate, & vna de omnibus ciuitate Cracouienſi cõmunicata ſunt comitia: cœperuntque adhiberi legati nobilitatis, ſiue, vt vulgò loquũtur, nuncij terrarum, hoc eſt, ſatrapiarum atq; territoriorum, & ciuitatis Cracouienſis, principio quidẽ vnam ob rem, quẽadmodum in hiſtoria ex Dlugoſſo retulimus: Nempè ſciſcendi in bellum tributi cauſa. Deinde verò, cùm ſiue incuria principum, ſiue conſiliariorum conniuentia, multa, quę ad ſalutem & amplitudinem reipubl. pertinebant, negligi, & nobilitatis prærogatiuæ minui viderentur, ad alias etiam conſultationes de republ. accedere cœperunt, non vt conſiliarij, ſed vt monitores principis atque conſiliariorum, & cuſtodes libertatis, & prærogatiuarum nobilitaris, ac legum publicarum. Laudabile ſanè & ſalutare in primis genti Polonæ (ſi eò rectè vtatur) inſtitutum, & ad optimè conſtitutarũ olim rerump. Romanæ & Lacedæmonię mores accedẽs: Quarũ in altera Ephori, in altera tribuni plebis principũ & potentium libidini, inertiq; & inutili adminiſtrationi reipub. obiecti erant. Nunc igitur ſine nuncijs terrarũ non habentur legitima comitia. Atque eam ob rem quoties ea debent inſtitui, indicuntur prius à rege nobilitati conuentus, quos vocãt particulares, ad certos dies certaq; oppida: Maioribus quidem Polonis, hoc eſt Poſnaniẽſis & Caliſſienſis ſatrapiarum equitibus Srodã: Cracouienſi verò ſatrapię Proſſouiam: Sendomirienſi Radomiam: Siradienſi Schadcouiam, excepto Velunenſi tractu, qui ſuum peculiarem conuentum Veluni habet: Lencicienſi Lenciciam: Cuiauijs Radeouiam: Dobrinenſes tamen ſeparatim Ripini cõueniunt: Ruſſis Viſnam, præter Chelmenſes, qui & ipſi Chelmæ ſuum habent: Podolijs Cameneciam: Lublinenſi ſatrapiæ Lublinum: Belſenſi Belſum: Plocenſi Razianzum in eodem tractu: Maſouijs Varſauiam, Rauenſi nobilirati Rauam: Sochacouienſi Sochacouiam: Goſtinenſi Gambinum. His igitur locis (niſi iuſta cauſa obſtet) nobilitas cum conſiliarijs & magiſtratibus terreſtribus, ſiue, vt vulgò loquuntur, cum dignitarijs & officialibus eiuſdem ſatrapiæ, vel tractus ad templum conuenit, & implorata ſacro publico ope diuini numinis, legationem regiam audit, vbi, quando & quibus de cauſis opus ſit haberi comitia: Deinde præeuntibus cõſiliarijs legatos

Nuncij terreſtres. *Hiſt. lib. 77.* *Conuentus particulares.*

ſuos ſiue nuncios deligit, eiſq́ue vel peculiaria dat mandata ad comitia, vel vniuersè poteſtatem facit curãdi ea, quęcunque in commune è republ. fore videbuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negocium, & litem in comitijs. Finitur nũciorum poteſtas vnicis comitijs. Nec idem ſanè eſt in omnibus ſatrapijs eorum numerus: Verùm pro numero territoriorum eſſe debere exiſtimatur. Nuncijs ita creatis in particularibus cõuentibus, mox inſtituuntur alij conuentus, quos generales vocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Coreini, quæ etiam Noua ciuitas nuncupatur. Et ad hunc quidem Cracouienſis, Sendomirienſis, Ruſſicæ, Podolicæ, Belſenſis, & Lublinenſis ſatrapiarum, Ad illum verò reliquarum proceres, & nuncij recens creati, ac de nobilitate qui volũt, cõſtituta itidem à principe die conueniunt, auditiſq; iterum mandatis regijs, mandata nobilitatis, & quæ poſtulat vſus reipubl. inter ſe conferunt. Atque inde itur ad maiora comitia. Quo vbi conuentum eſt, re ſacra ſolenni itidem in templo publicè peracta, itur ad aulam. Ibi principe & conſiliarijs in corona conſidentibus, aſtantibuſq; ponè ſecretarijs & nuncijs, Cancellarius vel Procancellarius principis nomine proponit in medium, quibus de rebus in commune conſuli operæprecium ſit. Deinde conſiliarij, ab Archiepiſcopis & Epiſcopis orſi, ordine dicunt ſententias. Hinc nuncij petitã à rege venia ſecedunt in aliud conclaue, iiſdem de rebus inter ſe conſultaturi. Reuerſique ſiue eadem, ſiue alia die, per vnum aliquem exponunt id, quod ipſis in commune viſum eſt, quid probent, quidúe requirant. Nonnunquam pluribus mandant, ſi plura ſint negocia proponẽda, vt ſuum quiſque ediſſerat: Non modò enim iis de rebus, quæ principis nomine propoſitæ ſuêre, ſed etiã ſi quid aliud ipſis in mentem venit de republica poſtulant, vel admonent. Id verò ſi eſt eiuſmodi, vt conſultationẽ requirat, & ab eorum functione non alienum eſſe videatur, dicuntur etiam de eo ſententiæ à ſenatoribus, excluſis nuncijs: interdum etiam non excluſis. In omnibus autem conſilijs poſtremus omnium dicit princeps. Et quod ei placuit, decreti comitialis & legis habet vigorem, dummodo prioribus legibus, nobilitatiſque aut ſacri ordinis prærogatiuis ne aduerſetur. Tunc enim refragari placito principis non ſolum ſena-

Conuentus generales. *Comitia regni.*

 tui

tui,ſed etiam nuncijs fas eſt.Itaque in e-
iuſmodi conſultationibus ſuſpendit ſe
rè ſententiam ſuã Rex,donec inter nun
cios & ſenatores,maiorémue cotũ par-
tem conueniat.Sed hoc iam aliter mo-
dificarum eſt.Cætera autem conſilia de
republica,quæ legibus diſertè excepta-
non ſunt,nec prærogatiuis nobilitatis
præiudicant,cum ſenatu ſolo princeps
communicat. Quemadmodũ iudicia
quoq; cum eo ſolo exercet, minimum
biduo vel triduo ſingulis hebdomadis
per tẽpus comitiorum. Sed interdum
ea delectis aliquot è ſenatu delegat. At-
que ij quotidie ferè,feſtis diebus excep-
tis, iudicant. Verùm ab his quoque aſ-
ſeſſoribus(ſic enim vocantur ij iudices)
ad regem prouocatur. Atque ij ſtatum
controuerſiæ cuiuſque, decretumq́ue
ſuum in conſeſſu reliqui ſenatus expo-
nunt. Sententias tamen denuo non di-
cunt.Publicarum inter ſacrum & mili-
tarem ſiue equeſtrem ordinem contro
uerſiarum arbitrium atque tranſactio
penes Regem eſt. Comitia quotannis,
niſi quod ſortè impediat, inſtitui vſita-
tum eſt.Nihil tamen prohibet,quo mi-
nus vel rarius, vel crebrius inſtituãtur.
Crebrius quidem vt id fiat, requirit iu-
diciorum & prouocationum diſcep-
tandarum multitudo:Tãetſi extrahun-
tur ea nonnunquam in quartũ & quin-
tum,ac ſextum ferè menſem.Locus cer
tus comitijs habendis olim nullus erat.
Sed vbi principi collibuerat, etiam ſub
dio, & in territorijs, ea peragebantur:
Poſtea lege in vnum concluſa ſunt
oppidum, in vmbilico ferè & meditul-
lio totius Poloniæ ſitum Petricouiam.
Sed iam ea inde noua lege in gratiã Li-
tuanorum Varſauiam tranſlata ſunt.
Poteſt tamen Rex aſſentiente ſenatu, iu
ſta aliqua de cauſa alibi quoque ea inſti
tuere.Nec illud prætermittendum eſt,
Quòd initio comitiorũ nunciis nobi-
litatis ſingulis certa pecunia in victum
de publico numeratur.Senatoribus nõ
item. Cæterùm non veniẽti ad comitia
ſenatori ſine iuſta cauſa, lege multa ir-
rogatur: Sed ea vix vnquam à rege exi-
gitur. Habet eccleſiaſticus quoque or-
do in Polonia ſua comitia :quæ ſynodi
græco,ſed latinis non inuſitato nomine
appellantur.Quarum cauſas & vniuer-
ſam rationem e iure pontificio petat,
qui volet. Hic illud modò annotandũ
eſt,quòd licet Archiepiſcopus Leopo-
lienſis ſuam habeat prouinciam à Gneſ-
nenſi diſtinctam, tamen & ipſe,& ſocij,
vel, vt vocãt, ſuffraganei eius epiſcopi,
Gneſnenſis Archiepiſcopi authoritatẽ
agnoſcunt,cùm in prouocationibus &
iudicijs,tum in Synodis.Ad quas ab illo
euocantur.Eſt autẽ ius,mosq;, Petrico-
uiæ,Lenciciæ,aut Louiciæ prouincialẽ
ſynodum tertio quoque anno, niſi res
maiorem celeritatem aliumue locum
epiſcoporum conſenſu poſtulet, inſti-
tui: & adhiberi in conſilium abbates &
præpoſitos monaſteriorum,& collegio
rum ſacrorum primariorum(quæ capi
tula cathedralia vocantur)legatos bi-
nos, vel ſingulos duntaxat. Sed nos à
ſynodis & comitijs ad bellum tranſea-
mus.Id autem in hac gente à nobilitate
geri vſitatum & legitimum eſt antiqui-
tus:Quæ cuncta equeſtris militat,quem
admodum antea diximus, idque pro
modo bonorum & redituum facere de
bet. Sed cùm nulla publicè inſtituta
ſit bonorum æſtimatio, modus hic fi-
dei cuiuſque creditus, labente in de-
terius diſciplina & fide, arbitrarius fa-
ctus eſt,non ſine reipubl. totius incom-
modo & iniuria.Arbitrarium eſt & ge-
nus armorum. Tenuiores,& qui equũ
alere non poſſunt, pedeſtres militant.
Sculteti quoq; ſiue aduocati hæredita-
rij, & quicunq; fundos terreſtres hære-
ditarios habent, non ſunt immunes à
militia. Multatur aũt agris & bonis om
nibus, ſi quis paterfamilias à bello abſu
erit, aut filium adultũ,fratremue, qui
ipſe ſeparata bona,& militandi neceſſi-
tatem non habeat, pro ſe nõ miſerit.Cę
terùm pupillis impuberibus,ęgrotis,ſe-
nio cõfectis,& viduis per neceſſarios &
famulos militiam obire licet. Habent
autem vacationem militiæ tribuni ter-
reſtres,præfecti arcium in finibus regni
ſitarum,vicarij cæterorum præfectorũ
iuriſdictionem habentium, Vicecapita
nei & Burgrabij,& qui reipub.cauſa ab-
ſunt. Habet item ordo cunctus eccleſi-
aſticus, præter eos ſacerdotes, qui bona
terreſtria hæreditario, ſeu alio quouis,
quàm ſacerdotiorum iure & nomine
obtinẽt. Euocatur ad bellum nobilitas
antiquo more, dimiſſis quoquouerſus
per præfecturas literis ſigno regio con-
ſignatis : Quæ deinde in pertica reſti-
alligatæ (vnde reſtium nomen acce-
perunt) à præconibus ſiue miniſteria
libus terreſtribus ad dignitarios & offi-
ciales, ſiue magiſtrat⁹, primoresq́; nobi-
litatis cuiuſq; præfecturæ ſublimes &
conſpicuæ circumferuntur, & in foris
vrbium & oppidorum alta voce publi-
cantur.Ter autem id fieri oportet inter
polatis quaternis ſeptimanis : Niſi de-
creto comitiali tempus id accidatur, bi
næq́ue teſtes coniungantur. Poſt ter-
tias

Iudicia comitialia.

Controuerſiarum inter eccleſiaſticum & equeſtrẽ ordinem arbiter Rex.

Comitiorũ locus.

Synodi ſacerdotum.

Gneſnen. Archiepiſcopi prærogatiua.

Belli gerendi ratio.

Pœna nõ militantium.

Militiæ immunitatem qui habeãt.

Reſtes ſeu reſtium literæ.

tias demùm reſtes domo ſe quiſq; mo-
uet ad ſuæ ſatrapiæ conuentum ad cer-
rum locum certamq́ue diem indictum.
Inde porrò authore ac ductore palati-
no cum ſui quiſq; territorij Caſtellano
ad conſtitutum à principe propè fines
regni locum pacati proficiſcuntur. Ve-
rùm hoc quoq;, vt alia nonnulla rectè à
maioribus inſtituta, augeſcente indies
equitum licentia, conniuentiaq́; magi-
ſtratuum, in deſuetudinem abijt, mag-
no non modò ſacerdotalium, verùm e-
tiam regiorum, & ipſius nobilitatis præ
diorum, & adſcriptitiorum incommo-
Bellicæ leges. do damnoq́;. Neceſſe autem habet prin
ceps equeſtris ordinis homines ab hoſti
bus in bello captos redimere, ac damna
amiſſorum equorum, quæ ij extra fines
regni acceperint, exoluere. Captum ve-
rò hoſtem, nobilem præſertim, is qui ce
pit, principi tradere debet, acceptis pro
eo duobus florenis. Vſu venit nonnun-
quam, vt hæ copiæ diuidātur à principe
de ſententia ampliſſimi conſilij: Ac cæ-
teris quidem aduerſus hoſtem profici-
ſcentibus, vnius aut alterius ſatrapię no
bilitas, vel plurium, ſi opus ſit, ad præſi-
dium eius oræ, vnde item belli aliqua
eſt ſuſpicio, relinquatur. Hæc eſt apud
Polonos belli gerendi ratio: Hoc robur
militiæ, in equitatu ſitum. Hæ ſunt opes
& vires gentis: hæ copiæ, externis penè
incredibiles, & cum quibuſuis maxima
rum gentium opibus ac diuitijs compa-
randæ: Quibus olim principes Poloni
res magnas & præclaras geſſerunt, non
domi modò illata bella propulſando,
ſed foris etiam hoſtes vlciſcendo, fines
imperij longè lateq; proferendo, & ami
cis atq; ſocijs ſuccurrendo. Sed cùm ab-
uterentur ij nonnūquam obſequio no-
bilitatis, eamq́; crebrorum ac diuturno
rum, minimeq́; neceſſariorum bellorū
incommodis exercerent, lege cautum
eſt, intra hos ducentos annos, vt ne li-
Bellica expeditio non indicitur ſine comitijs. ceat regi bellum facere ſine comitijs &
aſſenſu ampliſſimi conſilij: & vt nobili-
tas fines quidem regni quoties & vbi o-
Nobilitatis officium. pus eſt, abſq; vllo ſtipendio tueri neceſ-
ſe habeat, non ſine principe tamen, præ-
terquàm in interregno. Cæterùm extra
fines ne ad vllam militiam educi poſſit
inuita, niſi acceptis à rege in quemli-
bet haſtatum equitem quinq; marcis,
quod perinde eſt hoc tempore, ac quin-
que coronati Gallici vel Italici. Pedita-
tus nullus eſt ferè apud Polonos præter
mercenarium, ſi quem princeps condu
Oppidanorū munia in bello. xerit. Mittunt quidem ei oppidani cur-
rus commeatu onuſtos cum peditibus:
Verùm is peditatus non multus eſt, &

ſternendis muniendisq́; vijs, quàm ar-
mis tractandis accommodatior. In ex-
trema tamē neceſſitate & grauiori bel-
lo, euocata ad expeditionem nobilita-
te, oppidani quoq; & agreſtes decimum
quenq; peditem decreto comitiali ar-
mant & expediunt. Cùm autem lentior
ſit expeditio hæc vniuerſa, & nonnun-
quam ciuibus & amicis magis, quàm
hoſtibus incommodare ſoleat, excogi-
tata eſt ratio conducendi militis mer- *Mercenarij milites.*
cenarij pedeſtris & equeſtris ad ſubita-
rias Tartarorū, & aliorum hoſtium ex-
curſiones reprimendas, expugnandas
munitiones, & alios militares labores
ſubeundos aptior & promptior. Quæ
copiæ pariter cum decanis, centurioni-
bus, turmarum & cohortium ductori-
bus, tribuniſq́; militaribus ab alterutro
duce exercitus longè laxiori poteſtate,
& ſeueriore diſciplina, quàm in expedi-
tione publica reguntur: Eſt aūt ſtipendi- *Stipendia equitum & peditum.*
um trimeſtre in equitem quidem ſenū,
in peditem verò quaternorum floreno
rum antiquitùs conſtitutum. Perexigu-
um id ſanè eſt, niſi in magna alioqui re-
rum omnium ad victum paſtumq; per-
tinentium copia & vilitate, longè leui-
us etiam precium rebus venalibus belli
ca lex imponeret, & charitas patriæ, ſtu-
diumq́; bellicæ virtutis & gloriæ, & ſpes
adipiſcendorum publicorum honorū
magis, quàm vlla merces iuuentutem
multitudine & ocio abundantem ad fa
cienda ſtipendia excitaret. In hoc verò
ſtipendium publicè confertur pecunia,
tributo; quam exactionem vulgò vo- *Tributa ſiue exactiones.*
cant, agreſtibus ac oppidanis, regi iuxta
ac nobilitati ſubiectis, imperato. Quo il-
li non inuiti agrorum domorumq́; ſua
rum vexationem redimunt: ſi modò re
dimunt, mercenariorum etiam militū;
non contentorum ſtipendijs ſuis, licen-
tia & rapacitate indies magis ac magis
progrediēte, & nec ſacerdotum, nec no
bilitatis, atq; adeò neq; regis ipſius bo-
nis abſtinente. Id autem tributum ex a-
gris quidem in laneum ſeu māſum (cer
tus agri modus is eſt) ex oppidis vero o-
ſtiatim penditur. Quinetiam venalis cu
iuſlibet potus nomine in oppidis iux-
ta ac in pagis penſitatur. Pendunt & mo
litores de moletrinis quiddam: & ſcul-
teti ſiue aduocati de ſuis agris, itemque
equites ij, qui nullos habent adſcripti-
tios, & plebei, qui neque domos, ne-
que agros habent, & arte aliqua, vel o-
pera ſua victitant. Doctores, magiſtri,
& ſcholaſtici, & qui literarum doctri-
næque ſtudijs vacant, immunes ſunt:
Eſt & aliud quoddam tributum, in

magna neceſſitate aliquando plebi vniuerſæ, exceptis ſcholaſticis, imperatum:

Capitale.

Quod quia de ſingulis capitibus pendebatur, capitale dictum eſt. Imponit nonnunquam & ipſa ſibi nobilitas cum rege & proceribus tributum de agris, vel de cenſibus ſuis penſitandum, ſi vſus & neceſſitas poſtulet. Non niſi in comitijs autem hæc tributa ſciſcũtur ac decernuntur, & quidem conſentientibus conſiliarijs pariter & nuncijs terreſtribus.

Eccleſiaſtici ordinis immunitas.

Cæterùm eccleſiaſticus ordo vnà cum bonis & hominibus ſuis iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ non modò militiæ perpetuam, ſicuti ſuperius attigimus, vacationem, ſed tributorum etiam publicorum immunitatem habet in Polònia. Verùm ipſe ſuperiori tempore oppidanos & agreſtes ſuos tributis, quæ cæteris imperantur, vltrò reipubl. gratia ſubiecit. Nunc iam pro lege habetur, vt quoties regijs & equitum ſubditis tributum imperatur, nec hi exortes ſint. Penſitant ipſi etiam nonnunquam ſacerdotes cũ Epiſcopis rogati, vrgente neceſſitate, & charitate patriæ ſuadente, de ſuis ſacerdotijs certam redituum ſuorum portionem. Quam penſionem contributionem appellant. Eius verò decernendæ ius eſt penes ſynodum prouincialẽ. Exigendæ verò penes eos, quibus epiſcopi cum primario ſuo collegio in ſua quiſq; diœceſi mandauerit. Superiorũ autem illorum tributorũ, quæ plebi atque etiam nobilitati imperantur, exactio plerunq; regis arbitratu, nonnunquam de ſenatus atque nunciorum ſententia per ſatrapias compluribus imponitur: Nec diutius id munus durat, q̃ ipſum tributum. Diſpenſatio penes regem ferè & theſaurarium regni manet. Nonnunquam tamen & ipſa alijs comitiorum decreto mandatur. Nuper adeò, excogitata eſt noua ratio comparandæ in defenſionem regni militemq́ue mercenarium pecuniæ. Rex enim benigniſſ. Sigiſmundus Auguſtus quartam partem reddituum regiorum in eum vſum perpetuò reipub. conceſſit.

Quarta regiorum reddituum.

Quæ pacis tempore in fiſcum, in arce Rauenſi conſtitutum, deponitur. Atque hæc habuimus in præſens, quæ de ratione belli, ac de vniuerſa repub. Polonica in medium afferremus. Si quid præterea requiritur, è receptioribus comitialibus cõſtitutionibus petatur.

De Pruſſia.

Pruſſia Regia nobis reliqua eſt, quæ quamuis eodem cum Polonis regno contineatur, tamen quia peculiare conſiliũ publicũ, peculiares leges, peculiaria iudicia & comitia, ærariumq́; & belli gerendi rationem à reliqua Polonia diuerſam habet antiquitùs, de his nunc ſeparatim perſequamur. Nec abs re fortaſsè fuerit ſi de ducali quoq; obiter attingam⁹. Igitur ea pars Pruſſiæ, quæ nunc ducalis dicitur, ex eo tẽpore, ex quo deuictis barbaris populis ſub iugũ Chriſti miſſa eſt, ſimul cum epiſcopis ſuis Sambienſi & Pomeſanienſi ad noſtra vſq; tempora ordini Teuthonicorum Crucigerorũ, qui ſe de hoſpitali S. Mariæ militię Hieroſolymitanæ dixêre, paruit.

Ducalis Pruſſia.

Cuius ordinis præſes Magiſter generalis, ſocij verò adminiſtrationis, & præfecti territoriorum præceptores & commẽdatores appellati ſunt. Qui cùm pro amicis & ſocijs, Polonorum hoſtes facti eſſent, armis eorum adacti quodam tempore, vnà cum epiſcopis in verba regis Poloni iurarunt, & aliquandiu maieſtatẽ eius comiter conſeruarunt. Sed cùm id deinde aliquoties, & ad extremum noſtra memoria Alberto Marchione Brandeburgenſi Magiſtro, viro excelſi animi, & rei militaris perito, authore detrectaſſent,

Albertus Marchio Dux in Pruſſia.

Sigiſmundus rex ſenior, vt ſe & poſteros ſuos illa perpetua defectionũ bellorumq́; moleſtia liberaret, & Poloniæ Lituaniæq́; tranquillitatem maiorẽ prçſtaret, fractis ijs bello, & ad neceſſitatẽ deditionis redactis, & partim decedentibus è Pruſſia, partim habitu & religione abiecta manentibus, illum ipſum Albertum ſororis ſuæ filium ſingulari clementia pro Magiſtro Ducem in Pruſſia iuſſit eſſe, hæreditariumq́ue principatum ipſi cum fratribus, & poſteris eorum maribus attribuit, ea lege, vt ij in verba regis Poloni ritu ſolenni iurarent: cum centum equitibus haſtatis, quoties & vbi vſus poſtularet, ei militarent: & in ſenatu regni locum haberent itidem, ac Magiſter habuiſſet.

Pruſſia feudalis facta.

Extant pacta cõuenta. Ex eo igitur tempore pars illa Pruſſiæ ampla & copioſa, duarumq́ue epiſcoparum ſuppreſſione auctior, ſub duce eſſe cœpit, ſummam omnium rerum poteſtatem, regi tamẽ Polono obnoxiam, habente, & arbitratu ſuo conſiliarios ſibi legente, & præfecturas, magiſtratusq́; mandante. Vtinam quidem is ſacra intacta reliquiſſet. Nec plura nunc de ducali Pruſſia.

Regia Pruſſiæ reſpubl.

Regia verò, ex quo a Crucigerorum imperio ad Polonum nomen (vndè ferè detracta erat) ante centum annos ſeſe recepit, recepta ea quidem eſt à Polonis in ſocietatem iuris, & reipublicæ, ſed leges tamen ſuas & inſtituta à Teuthonibus ferè hauſta, vel poſt ſubactos &

fer-

fermè extirpatos priſcos & barbaros Pruſſos, deductione coloniarum è Germania importata retinuit. Conſilium quoq; à ſenatu regni ſeiunctum obtinuit. Habuit etiam initio ſuum gubernatorem, à rege datum. Sed poſtea ſuppreſſus eſt hic magiſtratus. Regiam autem appellamus, quę Regi Polonorum immediate (vt vulgari verbo vtar) ſubiecta eſt. Cuius partes primariæ ſunt, Culmenſis, Marieburgenſis, & Pomerania citerior. His annumeratur etiam Varmienſis epiſcopa. Quæ licet Epiſcopo ſuo & collegio ſacro ſiue Capitulo prorſus Immediate ſubiecta ſit, nec omnia cum ſuperioribus eius partibus habeat cōmunia: quemadmodum paulò pòſt explicabimus, nō ſegregat tamē ſeſe à Regia, priuilegijs ſuis vtens fruens.

Hiſt lib 27. Leges Pruſſorum.

Vtitur autem omnis fermè Pruſſia, ducalis iuxta ac regia, iure municipali, qđ Culmenſe vocatur. Quod tamen non ſatis certum eſt in hāc vſq; diem. Eruitur id quidem è tenebris, & colligitur, ſed nondum in lucem prodit. Solæ Elbingenſis, Brunsbergenſis, & Fraumburgenſis ciuitates Lubecenſe amplexæ ſunt, vel ſecum fortaſſis attulêre. Et quoniam vtrunq; id paucis capitibus continetur, in cæteris recurritur ad Saxonicum & Magdeburgenſe: indeq; etiā ad Romanum, quibus de rebus neq; Culmenſi aut Lubecenſi, neq; Magdeburgenſi & Saxonico iure, neq; plebiſcitis ciuitatum, aut conſtitutionibus regijs cautum eſt. Dedit enim conſtitutiones & leges quaſdam ſapiētiſſimus rex Sigiſmundus ſenior, partim toti Pruſſiæ Regiæ, partim Gdanenſi ciuitati peculiariter. Easq; auxit optimus eius filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm in ea vrbe eſſet anno poſt Chriſtum natum 1552. Quibus conſcribendis nos adfuimus. Non ita pridem etiam cùm idem rex comitiali decreto clariſſimos & prudentiſſ. aliquot ſenatores ad Elbingenſem & Gdanenſem ciuitates corrigēdorum quorūdam erratorum, & abuſuum cauſa cum ſumma poteſtate delegaſſet, condiderunt ij leges nonnullas, rebus, locis, atq; temporibus accommodatas. Quas nuper is, qui fuit princeps eius legationis, vir ampliſſimus, Staniſlaus Carnconius Vvladiſlauienſis Epiſcopus in lucem edidit.

Culmenſe ius.

Lubecenſe.

Magdeburgenſe & Saxonicum.

Regiæ conſtitutiones.

Staniſlaus Carnconius Epiſcopus Vuladislauienſ.

Vectigalia Regia non ampla ſunt in Pruſſia: Eaq; prouentiunt potiſſimum è ciuitatum penſionibus, agris, & prædijs inſulanis, & præfecturis: Quarum tamen pleræq; donationibus, venditionibus, & hypothecis in impēdia bellorum ſuperioribus temporibus acciſæ, aut prorſus alienatæ ſunt. Quod itidē alijs quoque vectigalibus in ciuitatū ius tranſlatis factum eſt. Verùm ea detrimēta crebris tributis, populariter in gratiam regis ſcitis vel decretis ſuperiori tempore compenſabātur.

Vectigalia Regia Pruſſica.

Metallorum ea regio ferax non eſt: Fruges non malignè profert, & linum, & lupulum: eaſq; merces trans mare mittit. Mittit & materiā fabricandis nauibus & vaſis, exornādiſq; domibus aptam, & cerā, & cinerem, & bubula coria, imò & carnes. Sed hæc ei ferè ſuppeditat Ruſſia, Samogitia, & Lituania: Quin & frugum, & aliarum rerum ad victum pertinentium maiorē copiam eędem regiones, & Maſouia cæteraq; Polonia ratib⁹ & nauibus fluuiatilibus ſubminiſtrāt. Accipit autem ea viciſſim tranſmarinis commercijs vina, oleum, aromata, ſaccarum. ſal, & alia condimenta menſarum, telam item & pannos laneos iuxta ac ſericeos, & quas pręterea mittit Luſitania & India diues cupedias: Eaq; omnia Polonis & Lituanis Pruſſia tranſmittit.

Naſcentia in Pruſſia. Pruſſorum commercia.

Hinc eſt vulgò ſimul & nobilitati res lautior, veſtitusque, & habitatio cultior. In victu quidem frugalitas priſca adhuc fermè retinetur. Vtinam cōpotationes eſſent moderatiores. Sed eſt id commune vitium Septentrionalium populorū. Eæ tamē compotationes Pruſſis ordeacea cereuiſia craſſiore fermè peraguntur. Vini non magnus eſt vſus.

Pruſſorum viuendi ratio.

Diſtinguuntur Pruſſi, itidē ac Poloni, ſacro & profano ordine: nobilitate ac plebe. Sed paulò meliore eſt conditione plebs in Pruſſia, quàm in reliqua Polonia. Eodē quidem cum nobilitate iure, & iiſdem legibus vtitur, prærogatiuis modò quibuſdam inferior: per quas tamē plebeij neque à bonis terreſtribus, neq; ab honoribus & magiſtratibus, neq; à ſacerdotijs, neq; à conſilio publico arcētur. Nec nobilitas modeſta & frugalis eos dedignatur. Quin decedit ea quoque vnà cum ſacro ordine nonnihil de immunitate ſua reipubl. & concordiæ gratia.

Nobilitas & plebs Pruſſica.

Sacerdoribus iuſtus honos habetur, à catholicis præſertim. Monachi & monachæ, cùm noſtra memoria præſultore Luthero domicilia ſua reliquiſſent, manent ea etiamnunc propemodum vacua & ruinoſa, aliquot exceptis: quæ ſanè infrequentia ſunt, & incolentes ea contemptibiles.

Ordo eccleſiaſticus in Pruſſia.

Regis poteſtas in Pruſſia minus eſt reſtricta, quàm alibi. Senatus cōſtat duobus Epiſcopis, tribus Palatinis, totidem Caſtellanis, totidem Succamerarijs, & tribus prima-

Senatus ſiue conſilium Pruſſiæ.

marijs Ciuitatibus: quarum non mediocris eſt potentia. Earum verò bini conſules legati ſiue Nuncij pro ſingulis habentur, & alternis dicunt ſententias. Epiſcopi ſunt, princeps, ſenatus, & moderator, Varmienſis. In qua epiſcopa me Pius eius nominis quintus pontifex max. vltrò petente D. Sigiſmundo Auguſto Rege, ampliſſimo Cardinali Staniſlao Hoſio (ipſo libentiſſimè aſſentiente) ante ſex annos Coadiutorem, vt vocant, dedit, ſucceſſoremque deſignauit, & collegium ſacrum acceptauit. Sed reuertamur ad inſtitutum. Eſt ergò princeps ſenatus Pruſſici Varmienſis Epiſcopus: Huic proximus

Varmienſis & Culmenſis epiſcopi.

Culmenſis, qui olim eū anteibat. Quorum hic Teuthonum Crucigerorum opera quodam tempore de Gneſnenſi prouincia detractus, Rigenſi addictus fuit, vehementer accīſus redditibus, & epiſcopa, eccleſiaq; in ditionem ordinis ipſius redacta: Ille verò, Varmienſis inquam, initio quidem Rigenſis Archiepiſcopi metropoliticam authoritatem agnouit, Nunc verò multis annis in nulla prouincia cenſetur, & ſoli ſubeſt in rebus eccleſiaſticis Romano pontifici: Magiſtri & ordinis dominatum nunquam agnouit, amicitiam & ſocietatem, cùm & ipſe plerunq; Germanici eſſet ſanguinis, libenter coluit: nec ſine malo ac detrimento ſuo, & eccleſiæ ſuæ. Ad regnum verò Poloniæ poſt reliquam Pruſſiam peculiaribus pactis cum rege Cazimiro initis ſeſe adiūxit. Vladiſlauiēſis Epiſcopus haber

Vladiſlauienſis etiam Pomeraniæ Epiſcopus.

nō contēnēdas poſſeſſiones in Pomerania. Atq; ea tota fermè in diœceſi ipſius eſt, indeq; Pomeraniæ quoq; Epiſcopi titulū is vſurpat, ſed ad Pruſſicū cōſiliū non pertinet. Palatini ſunt, Culmenſis, Marieburgenſis, qui ante hac Elbingenſis dictus fuit, & Pomeranicus: Caſtellani, Culmēſis, Elbingenſis, & Gdanenſis: Succamerarij itidem atq; Palatini: Ciuitates, Torunenſis, Elbingenſis, & Gdanenſis, in ſingulis ſatrapijs ſiue palatinatibus ſingulæ, eundem ordinem ſeruantes inter ſe in conſilio, quem ſui Palatini. Hoc eſt concilium Pruſſicum. Cōſiliarios terrarum Pruſſiæ vocant: Quos & ipſos more aliorū

Varmienſis Epiſcopi iuramentum.

iuratos eſſe oportet. Varmienſis tamē Epiſcopus diuerſam ab alijs iuſiurandi rationem & formulam pacto præſcriptam habet. Nam is, ſi Rex eſt in Pruſſia, ipſo præſente: Sin minus, nonnullis magiſtratibus Pruſſicis ad id delegatis in arce Marieburgenſi, præeunte verba aliquo Epiſcopo, iurat. Ciuitatum delegati iniurati ad conſilium admittuntur, aliquóne priuilegio, an per abuſum, neſcio. Habent autem con

Conſiliarij Pruſsiæ ad Senatum Regni pertinent.

ſiliarij Pruſſici ſua loca, & ius dicendæ ſententiæ in ampliſſimo totius Regni Polonici conſilio. Verùm ea loca ante aliquot annos poſt auctum Lituanorum acceſſione ſenatum aliqua ex parte variata ſunt, ita tamen, vt nihilominus Epiſcopi inter Epiſcopos, Palatini inter Palatinos, Caſtellani inter Caſtellanos conſideant. Ad calcem operis huius ea ſingula ſecundum nouam conſtitutionem comitialem inter alios notata ſunt. Palatinorum iuriſdi-

Palatinorum poteſtas.

ctio & authoritas in Pruſſia maior eſt, quàm in cætera Polonia: Penes eos ſunt multæ, & ſupplicia delinquentiū, rerumq; iudicatarum executio. Tranquillitatem quoq; publicam in agris & extra vrbes ij præſtant. Caſtellani & Succamerarij eodem ſunt iure, quo in Polonia. De Epiſcopis paulò poſt dicemus. Præter hos autem magiſtratus, ha

Magiſtratus Pruſsici.

bent Pruſſi theſaurarium, præfectos arcium, ſiue capitaneos, gladiferos, iudices, & ſcabinos: verùm ij non pertinent ad conſilium. Theſaurarius eſt,

Theſaurarius.

qui pecuniam omnem & rationes à præfectis & adminiſtris regiorum bonorum & prouentuū atq; etiam tributorum publicorum exigit, & vel ipſe adminiſtrat, vel theſaurario Regni tradit. Olim is Oeconomus fuit ſeu procurator Marieburgēſis. Gladiferos ſin-

Gladiferi.

gulos habent Culmenſis & Pomeranicæ ſatrapiæ. Iudices nouem ſunt. In Cul-

Iudices.

menſi quidem & Marieburgenſi ſatrapijs ſinguli: in Pomeranica verò ſeptē, nempe totidē, quot territoria. Sunt au-

Pomeraniæ territoria.

tem ea, Slochouienſe, Tucholiēſe, Suecenſe, Derſauienſe, Zucouienſe, Puſcēſe, & Mirachouienſe: Habentq; ſinguli iudices in conſilio ſcabinos iuratos aliquot. Præfecti, arcium & redituum re-

Præfecti.

giorum in ſua quiſq; præfectura curā & adminiſtrationem habent: Iuriſdictionem nullam fermè habent, præſertim in nobilitatem, neq; in oppidanos amplam: In agreſtes ampliorem. Solus

Marieburgẽ. præfectus.

Marieburgenſis neq; redituum regiorum curam gerit, neq; in agreſtes iuriſdictionem habet: arci modò præeſt, eiuſq; præſidio: quod perpetuum eſt. Cæterum conſtitutione quadam, amplio-res is cæteris præfectis & magiſtratibus prærogatiuas habet, velut generalis locū tenens Regis in Pruſſia. Redditũum verò & ſubditorū regiorum, & ſartorum tectorum eius ipſius arcis curatio nem habet theſaurarius. Igitur primaria

ria totius Pruſſiæ præfectura Marieburgenſis eſt: Cui Polonus antiquitus præficitur: Nunc primus de Pruſſis, è Polonia tamen oriundus, ei præeſt, vir vigilantiſſimus, & omni genere virtutum ornatiſſimus, mihique amiciſſimus, Ioannes Coſtka, nuper, Palatinus Sendomirienſis à Rege Henrico creatus. Secundum hanc in eadem ſatrapia ſunt hæ præfecturæ, Stumenſis, Gneuenſis, Nouenſis, & Stargardenſis ſiue Starigrodenſis. In Culmenſi, Brodnicienſis, Grudentina, Radinenſis, Golubenſis, Rogoznenſis, Brathianenſis, Coualienſis, Coprivunenſis: In Pomeranica, Slochouienſis, Succēſis, Tucholienſis, Derſauienſis, & Puſcenſis. Torunenſem verò, Elbingenſem, & Gdanenſem præfecturas ciuitates ipſæ ſibi regia indulgentia, & ex pacto vendicarunt, & per magiſtratus vrbanos adminiſtrāt. Epiſcopi cum collegijs ſuis ſuos & ipſi habent arcium atq; territoriorum præfectos & burgrabios, ſuosque iudices, & aduocatos, & oppidanos magiſtratus. Habent & Cancellarios, & officiales ſuos in cauſis ecclesiaſticis vterque Epiſcopus. Habent enim vtranq; iuriſdictionem & ampliſſimam poteſtatem in ſuos. Varmienſis quidem epiſcopa in nulla cenſetur ſatrapia: Vno autem, & non interpolato ambitu in modum principatus bona certis finibus peculiariter circumſcripta, & arcibus atq; oppidis exculta habet: Eaq; ſic diuiſa, vt duas partes Epiſcopus, tertiam collegium ſiue capitulum obtineat. In his vtriq; ſubiectam nobilitatem habent, & liberam iuriſdictionem, ab omni Regiorum magiſtratuum iuriſdictione exemptam. Præterea pertinet etiam Elbingenſis ciuitas cum ſuo territorio ad Varmienſem diœceſim: Quamuis iam aliquamdiu hæretica labe infecta conniuentibus regibus, & ſuffragantibus nōnullis magiſtratibus, ab eccleſiaſtica Epiſcopi iuriſdictione ſeſe ſubtrahere nitatur. Bartena quoq; terra & Natangia ante 200. annos eiuſdem epiſcopi iuriſdictioni ſubiectę fuiſſe, & ſupra ſex millia manſorum tunc Epiſcopo Varmienſi per fraudem & iniuriam Cruciferorum detracta eſſe memorantur. Subditi epiſcopi & collegij Varmienſis eodem, quo cæteri Pruſſi iure municipali vtuntur: Sed habent etiā peculiaria, inter ſe autem cōmunia inſtituta: Quæ Lands ordnung, hoc eſt, terræ conſtitutiones vocant. Conuentus etiam communes habent. Ad eos autem nobilitas, ciuitates, & ſculteti cum liberis (de quibus poſtea dicemus) euocati, pro ſe quiq; binos vel plures etiam è ſingulis territorijs procuratores ſiue legatos mittunt, ijs de rebus, quæ in conſultationem veniunt, cum epiſcopo & legatis collegij conſtituturos. Cęterum ea nobilitas omnis, & aduocatus, & ciuitates, præter iuſiurandum, quo partim in epiſcopi, partim in ſacri collegij verba iurāt, nouo quoq; Regi, ac deinde decimo quoq; anno ei ipſi ex pacto fidē ſuā obſtringunt. Tametſi de 10. anno in deſuetudinem abijt, ſublata cauſa, hoc eſt, pacatis prorſus rebus Pruſſicis, & extirpato ordine Teuthonicæ militiæ. Iurāt etiam ſacerdotes, quando certum aliquod ſacerdotium adipiſcuntur: Primarij tamen, qui prælati & Canonici cathedr. appellantur, intra menſem, poſteaquam in id collegiū cooptati ſunt. Eos autem pontifex quidem max. creat, collegiū verò vnà cum Epiſcopo eligit alternis menſibus: Excepto Præpoſito, qui à Rege editur, ſiue præſentatur, ab epiſcopo præficitur. Sed neque is, neque cæteri tres prælati locum & ſuffragium habent in collegio, ſiue capitulo, niſi ſint etiam canonici. Culmenſis eccleſiæ collegium ad quatuor canonicos redactum eſt. Qui ſinguli à cæteris vnà cum epiſcopo cooptantur. Ipſe autem epiſcopus à ſolo rege deſignatur, à pontifice max. creatur. Cæterum Varmienſis ex pacto recentiori è quatuor canonicis indigenis à rege propoſitis, vnus ab eius ipſius eccleſiæ collegio deligitur: deinde hic quoque à pontifice renunciatur, & confirmatur. Ac tum demum ſacris pontificalibus ad præſcriptum eccleſiaſticorum canonum initiatur. Magiſtratus terreſtres in Pruſſia quoque, itidem ac in Polonia, à rege creantur: Iudex tamen ex aliquot à Palatino cum dignitarijs & cætera nobilitate de conſeſſu ſcabinorum delectis, ab eo editur: Scabini ſoli à palatino cum cæteris dignitarijs illius loci creantur. Sunt autem & Pruſſici magiſtratus omnes perpetui, præter præfectos: qui regis arbitratu mutari poſſunt, niſi beneficio ac diplomate regio ſibi proſpexerint. Ciuitates à decurionibus ſeu conſulibus, & quidem Germanicæ linguæ & ſanguinis (Polonos enim pro externis habent, & neq; ad artes mechanicas perdiſcendas admittūt) regūtur: Quorū nō idem vbiq;, certus tamē eſt numerus: Et ipſi ius habent cooptādi, quos volūt, in ſua collegia, quoties vacat locus, eoq; maiores ſunt dignatione & authoritate, quando volunt, & obſequentiorem habent plebem. His præſident magiſtri ciuiū, à de-

Ioannes Coſtka palatinus Sendomirie.

Præfecturæ Pruſſicæ.

Varmienſis diœceſeos ius & prærogatiua.

Canonicorū & Prælatorum Varmienſis creatio.

Epiſcoporū creatio.

Magiſtratuū Pruſſicorum conferendorū ratio.

Ciuitatum Pruſſica rū magiſtratus & adminiſtratio.

Conſules.

decurionibus, ac de numero ipſorum delecti, & ipſi, itidem atque decuriones perpetui, in primarijs quidem vrbibus quaterni, in cæteris verò oppidis bini, per vices annuum gerentes magiſtratũ. Habent item ſingulæ ciuitates iuratos
Scabini. iudices, ſiue ſcabinos, qui à decurionibus ſine conſulibus leguntur: Et ipſi autem perpetui ſunt, niſi fortè in numerũ cõſulum cooptentur. Neq; enim eundẽ conſulem & ſcabinum eſſe licet, præter Elbingam & Brunsbergam: vbi pars cõſulum loco ſcabinorum iudicia exercet. Cæterum vnus è conſulibus eis præ-
Scultetus. ficitur, quem ſcultetum vel iudicem vocant. Primariæ tres ciuitates etiam præfectos habent ſingulos, vt dudum me-
Burgrabij ciuitatum. morauimus, quos vocant burgrabios, & eos quidem annuos ferè: Qui tranquillitatis vrbanę, ac totius territorij curam gerunt, cauſasq; priuatarum iniuriarum & ſanguinarias iudicant, & pro ijs multas irrogant. Hunc ſolum magiſtratum rex in ciuitatibus creat, ſed nõ niſi vnum è ſex vel octo è numero conſulum eiuſdem ciuitatis ab ipſo collegio delectis, ijdem autem conſules ex omni ciuium numero, Gdani quidem centum viros, alibi verò pauciores deli-
Capita multitudinis. gunt, qui ſint capita multitudinis, & quaſi tribuni plebis: cum quibus communicant nonnunquam conſilia de republica, & ex ijs cognoſcunt poſtulata plebis. Vitantur enim coitiones multitudinis, propter externorum omnis generis hominum frequentiam, nequando in ſeditionem erumpant, vt nonnunquam
Iudiciorum ratio. factum eſt. Iudicia nobilitatis iudices terreſtres cum ſuis ſcabinis, præſidente palatino, bis quot annis exercent incertis oppidis. Infamiæ tamen cauſa, & ſtatus controuerſia, itidem ac in Polonia, ad regis iudicium pertinet. A terreſtribus iudicijs prouocatio eſt ad conſilia-
Iudicia vrbana. rios Pruſſię: inde verò ad Regem. In oppidis verò iudiciaria poteſtas ferè omnis eſt penes cõſules, exceptis paucis cauſis, quarum mentionem dudum fecimus, & ſi quæ ſunt aliæ ad burgrabios vel palatinos pertinentes: Sed eam ipſi conſules, quod ad priuatorum hominum inter ipſos controuerſias attinet, cum iurato iudicio, cuius mentionem dudum
Prouocationum ratio. fecimus, communicarunt. Ab eo verò iudicio in primarijs quidem ciuitatibus ad conſules ciuitatis cuiuſq;, in cæteris autem oppidis ad cõſilium totius Pruſſiæ: inde porrò vtrinq; ad regem prouocatur. Rex verò de quibuſuis prouocationibus vbilibet, & cum quibus vult cognoſcit. Plerunq; etiam cognitionẽ delegat Cancellarijs & iureconſultis. Alioqui priuatum neminem è Pruſſia regi euocare licet, exceptis ijs cauſis, quæ ſunt fiſci, & iudicij regij propriæ. Magiſtratus terreſtres iuxtà ac vrbanos euocat de ijs duntaxat, quæ in magiſtratu perperàm & præter officium ſuum egerint: vel, ſi mauult, conſiliarijs Pruſſicis eas delegat, in comitijs cognoſcendas.
Delegat etiã vel ijſdem, vel quibus vult, *Commiſſaria*
cauſas fiſci ſui, finium regundorum cũ *iudicia.*
ſuis bonis, ac diuidundæ inter fratres & cognatos hæreditatis: Quaſuis item alias ab alijs ordinarijs iudicibus per prouocationem ad ſe deuolutas. Comitia *Comitia*
bis quotannis habentur in Pruſſia ſtatis *Pruſſica.*
temporibus, Maio quidem menſe Marieburgi, Septembri autẽ extremo Grudenti. Ex iuſtis tamen cauſis ea quoq; loca mutari poſſunt. In ijs comitijs à conſiliarijs de repub. in commune conſultatur, ſiue vltro, ſiue ex præſcripto regio: de prouocationibus terreſtrium & oppidanorum iudiciorum, cognoſcitur: & omninò iudicia vel à rege delegata, vel ſi qua ſunt alia, exercentur. Cum ducalibus quoq; Pruſſis, ſeu ducis ipſius legatis nonnunquam Elbingæ ex fœdere, vel Marieburgi, conſtituta certa die, cõuentus habentur, & conſultationes de legibus, & alijs rebus communibus, & controuerſis. Non ita pridem in Pruſſia
quoq; nuncij nobilitatis & minorum ci *Nuncij.*
uitatum in comitijs adhiberi cœperũt, tributi ſciſcendi cauſa: cuius decernendi poteſtatem neq; rex, neq; conſiliarij ſoli vſurpant. Ad regni quoq; comitia nuncij nuper adeò mitti cœperunt. Sci-
ſcitur autem cereuiſiarium tributũ ple- *Tributum*
runq; in vſus publicos, vel in gratiam *apud Pruſſos accisa.*
regis: vocaturq; id vulgò ciſa vel acciſa. Nonnunquam etiam de cenſibus, agris, domibus, bonis, & facultatibus, æſtimatione facta, certa portio penſitanda de-
cernitur. Varmienſis epiſcopæ ſubditi *Varmienſiũ*
nihil habent negocij cum comitijs. So- *libertas.*
lus ijs intereſt, & præeſt Epiſcopus, ac deinde de ijs, quæ ibi conſtituta ſunt, ad peculiarem cõuentum ſuorum refert: de tributo præſertim. Nec temerè ij diſſentire ſolent ab epiſcopi ſui & conuentus Pruſſici ſententia. Nihil tamen vetat, ipſos quoq; arbitratu ſuo, authoritate epiſcopi & Capituli præeunte, peculiares leges, &, vt vocãt, ordinationes ſibi condere, tributumq; ſciſcere. Quinetiam magiſtratus primariarum ciuitatũ non rarò imperant ciuibus ſuis tributum peculiare, & operas, aliaq; onera in vſus publicos vrbium ſuatum, adhibitis ca-
pitibus plebis. Portus maris tres habet *Portus Pruſſia.*
Pruſ-

Portus Pruſſiæ. Pruſſia, Regia quidem Gdanenſem & Elbingenſem, Quorum hic in Habum lacum, ille rectà in mare procurrit: ducalis verò Regiomontanum ſiue Kœnixbergenſem, quà Prægola fluuius in Habum influit. Atq; hic quidem cum portorijs & omni iuriſdictione & impẽdijs in ducis, duo verò reliqui in ipſarũ ciuitatum, quibus adiacent, & magiſtratus poteſtate ſunt. Verùm is tamen, magiſtratus inquam, ſine permiſſu vel mãdato regio claudendi & aperiendi portus poteſtatem non habet. Quod de tributo quoque decernendo itidem nuper conſtitutum eſt. Quod ad bellum *Belli ratio apud Pruſſos.* attinet, ſi qua vis hoſtilis ingruat Pruſſiæ, domeſticis communibusq́ue plebi cum nobilitate viribus depellitur. Ac nobilitas quidem cũ proceribus equeſtris militat, Sculteti itẽ & liberi: (Quos *Liberi.* ita vocant, propterea quod & ipſi ab operis & laboribus, quos ruſticani dominis ſuis præſtant, gratuitam immunitatem habent, medij quodam modo inter nobiles & ruſticanos agricolas: Ferunt tamen nonnulla onera extra ordinem) Ciuitates equitatum atque peditatum ſuppeditant: Ruſticani peditatum tantùm. Hæc ante inſtitutam coadunationem (quæ necdum maturuiſſe videtur) de Pruſſia, & in vniuerſum de Polonia nobis παρέργως, quod aiũt, καὶ ἀμαθέστερον ſunt expoſita. Quæ cùm ciuib⁹ noſtris, tum externis non ingrata fore ſperamus. Sic autem fiet, vt minus peregrinentur in hiſtoria noſtra.

OPERAE precium nobis viſum eſt, coronidis loco hic adijcere nomenclaturas & ordinem ampliſſimi Senatus Regij, quemadmodum in comitijs Lublinenſibus ante quatuor annos conſtitutus eſt, & nonnihil ab antiquo (quem priore libro receſuimus) mutatus, poſteaquàm Lituani ſeſe cum Polonis penitus coniunxere, & in vnum reipublicæ corpus coaluere. Qui tamen ordo non tam accuratè in conſeſſu, quàm in dicendis ſententijs, & ferendis ſuffragijs ſeruatur.

SENATORVM REGNI POLONIÆ

CVM CONIVNCTIS EI DITIONIBVS DIGNITATES ET ORDO, SECVNDVM CONSTITVTIONEM COmitialem Lublinenſem, anno M. D. LXXVIII. editam.

Archiepiſcopi duo.

Gneſnenſis.
Leopolienſis.

Epiſcopi 13.

Cracouienſis.
VVladiſlauienſis.
Vilnenſis. } alternatim.
Poſnanienſis. }
Plocenſis. } alternatim.
Varmienſis. }
Luccorienſis
Præmiſlienſis
Samogitiæ ſiue Mednicenſis
Culmenſis
Chelmenſis
Kiouienſis
Camenecenſis.

Palatini cum quibuſdam alijs eximijs inter eos interſertis 35.

Caſtellanus Cacouienſis.
Palat. { Cracouienſis.
Poſnanienſis.
Vilnenſis.
Sendomirienſis. }
Caſt. Vilnenſis.
Palat. { Caliſſienſis.
Trocenſis.
Siradienſis. }
Caſtel. Trocenſis
Palat. Lencicienſis
Capitaneus Samogitiæ
Palat. { Breſtenſis
Kiouienſis
Iunivvladiſlauienſis
Ruſſiæ
Volynenſis
Podoliæ
Smolenſcenſis
Lublinenſis
Polocenſis
Belſenſis
Nouogrodenſis
Plocenſis
Vitepſcenſis
Maſouiæ
Poleſſenſis ſiue Podlaſſenſis
Rauenſis
Breſcienſis
Culmenſis
Mſciſlauienſis }

Marieburgenſis

Palat. { Braſlauienſis
Pomeraniæ
Minſcenſis.

Caſtellani maiores 30.

Poſnanienſis
Sendomirienſis
Caliſſienſis
Voinicienſis
Siradienſis
Lencicienſis
Samogitię
Breſtenſis
Kiouienſis
Iunivvladiſlauienſis
Leopolienſis
Volynenſis
Camenecenſis
Smolenſcenſis
Lublinenſis
Polocenſis
Belſenſis
Nouogrodenſis
Plocenſis
Viteptcenſis
Czernenſis
Poleſſenſis ſiue Podlaſſenſis
Rauenſis
Breſcienſis
Culmenſis
Mſciſlauienſis
Elbingenſis
Braſlauienſis
Gdanenſis
Minſcenſis.

Caſtellani minores 49.

Sandecenſis
Medirecenſis
Viſlicienſis
Biecenſis
Rogoznenſis
Radomienſis
Zauichoſtenſis
Landenſis
Sremenſis
Zarnouienſis
Malogoſtenſis
Velunenſis
Præmiſlienſis
Caliſſienſis
Sanocenſis
Chelmenſis
Dobrinenſis
Polanecenſis
Præmentenſis
Criuinenſis
Czechouienſis
Naclenſis
Roſpirenſis
Biechouienſis
Bydgoſtienſis
Brezinenſis
Cruſuicienſis
Oſuienzimenſis
Camienenſis
Spicimirienſis
Inovulodenſis
Coualienſis
Santocenſis
Sochaciouienſis
Varſauienſis
Goſtinenſis
Viſnenſis
Raciaznenſis
Siepreenſis
Viſſogrodenſis
Ripinenſis
Sakroczimenſis
Ciechanouienſis
Liuenſis
Slonenſis
Lubaciouienſis
Conarienſis in Siradienſi Palatinatu
Conarienſis in Lencicienſi
Conarienſis in Iunivvladiſlauienſi.

Officiales Curiæ 10.

Mareſalcus Regni Poloniæ
Mareſalcus Lituaniæ
Cancellarius Poloniæ
Cancellarius Lituaniæ
Vicecancellarius Poloniæ
Vicecancellarius Lituaniæ
Theſaurarius Poloniæ
Theſaurarius Lituaniæ
Mareſalcus Curiæ Polonicæ
Mareſalcus Curiæ, Lituanicæ.

FINIS.

BER-

BERNARDI VAPOVII FRAGMENTVM,

SIGISMVNDI SENIORIS REGIS POLONIÆ, RES GESTAS, CROMERI DESCRIPTIONE POSTERIORES, CONTINVANS.

Nunc primùm in lucem editum.

COLONIÆ AGRIPPINAE
In Officina Birckmannica, ſumptibus
Arnoldi Mylij.
ANNO M. D. LXXXIX.
Cum gratia & Priuilegio S. Cæſarea Maieſtatis.

THOMAS DE PLAZA
S. STEPHANI CRACOVIAE
PAROCHVS, CANONICVS VISLI-CIEN. LECTORI S.

QVANDOQVIDEM Reuerendiſſ. Dominus D. Martinus Cromerus Epiſcopus Varmien. patronus meus ſingularis, triginta libros ſuos de origine & rebus geſtis Polonorum duntaxat ad Alexandri Regis mortem perduxit, (tametſi ijs orationem funebrem de fratre & ſucceſſore eius D. Sigiſmundo primo à ſe conſcriptam, quæ in parte hiſtoriæ cenſeri poteſt, adiunxit) extent verò etiam Bernardi Vapouij annales conſcripti, qui longiùs, nempè ad triceſimum regni eius ipſius Sigiſmundi annum progreſſus eſt; viſum eſt è re ſtudioſorum & cupidorum cognoſcendi eius temporis res geſtas fore, ea quæ apud Cromerum relicta ſunt complere, ac fragmentum illud Vapouij, quod reliqua proſequitur, vltimæ huic caſtigatiori Cromeri editioni apponere. Fuit autem Vapouius hic Eques Roxolanus, Cantor, & Canonicus Cracouienſis, & Secretarius Sigiſmundi Regis, homo literatus, in mathematicis autem diſciplinis inprimis verſatus: ſenex anno domini 1535. ſcribere ſimul, & viuere deſijt. Cuius fragmentum è lituris non paruo labore erutum, à Reuerendiſſ Domino Epiſcopo Varmien. mihi miſſum cũ legerem, mutilum, & nihilominus quædã, quæ tamen Cromerus ipſe viderat, in eo deſiderari animaduerti: Quam ob cauſam non mediocriter fui ſollicitus. Cœpi igitur inter homines aliud exemplar cum quo hoc noſtrum Varmienſe conferrem, quærere: tãdem peropportunè acciderat, vt cum Illuſtr. & Magnifico Domino Nicolao Firlei de Dambrouicza Caſtellano Biecenſi, Regni Poloniæ Referendario, Nouæ Ciuitatis Corczyn & Cazimirienſi Capitaneo, homine vt in rebus gerendis multum verſato, ita hiſtoriarum ac ſuperiorum temporum ſtudioſiſſimo, colloquerer. Multis itaq; vltrò citroq; dictis, feceram mentionem hiſtoriæ Vapouianæ: cuius ille fragmentum, inde incipiens, vbi Ioannes Dlugoſſus finem ſcribendi fecit, deſcriptum ſe habere dixerat. Exhilaratus itaq;, Firleanum exemplar cum meo Varmiẽſi contuli, ac quæ in noſtro deerant, (quamuis nihilominus & in illo nonnulla deſiderabantur) hiſtoriæ ſerie prorſus intacta, ſuppleui ac emendaui, additis meis etiam marginalibus annotationibus. Spero itaq; non ingratũ legentibus, nec inutile hoc quidcunq; eſt futurum: cùm præſertim neque meliora, neque certiora de illis temporibus habeamus; & quod plerique neque viſum neq; lectum magnificè allegare ſoleant. Rectius ne autem ij faciant, quã qui cùm pleraq; omnia aliunde mutuati ſint, & ipſis etiã alienis verbis deſcripſerint, impudenter & iniuſtè pro ſuis edunt, authoribus ipſis ſilentio præteritis, aliorum eſto iudicium. Tu Lector optime operam & ſtudium hoc noſtrum boni conſule. Cracouiæ Calendis Ianuarij. Anno Domini M. D. LXXXVI.

BER-

BERNARDI VAPOVII DE RADOCHONICE FRAGMENTVM, RES GESTAS POLONORVM CROMERI CONTINVANS, NVNC PRIMVM IN LVcem editum.

Sigiſmundus Dux Lituaniæ declaratum.

FVNEBRI exequiarũ (nimirum Alexãdri regis) pompa abſoluta, Sigiſmundus Caſimiriades, optimatum ac purpuratorum Lituaniæ, in magnum eius gentis ducem eſt declaratus, ac demum ſolenni cæremonia eius gentis more, quod fœlix fauſtumq; foret, ſublimatus, die Octobris viceſima, anno virginei partus, quingenteſimo ſexto, ſupra Milleſimum, poſt magnam ſub ſidere Cancri erraticarum ſtellarum ſynodum regno Poloniæ per Alexandri regis ex humanis deceſſum vacante. Eius regni optimates indictis pro regia electione Comitijs, Petricouiæ frequentes conuenerũt.

1506.

Carpebantur hic magnates Lituani, qđ regia electione non expectata, priores ipſi Sigiſmundum in magnum ducem ſublimaſſent, contra veteris totiens repetiti fœderis, inter Polonos & Lituanos antea ſanctiſſimè icti, cùm ipſi non alium, niſi quem Poloni prius regẽ declaraſſent, in magnum ducem ſublimare debuerãt, vt hæc duo dominia perpetua inter ſe vnione gauderent. Quia tamẽ Vuladiſlaus Vngariæ & Boẽmiæ rex, ex filijs Caſimiri natu maximus, ius ſuum Sigiſmundo fratri ad regnum auitum ac paternum ceſſerit, per Oſualdũ Carlacium legatum, eo nomine ad Comitia regalia miſſum, & Sigiſmundus Princeps, vt in paterno reſideret ſolio, digniſſimus ab omnibus eſt iudicatus, ipſe omnium magnatum ſuffragijs, nemine diſcrepante, ob egregiam indolẽ, inuicti animi robur, atque prudentiam iam antea Sileſiana gubernatione perſpectã, Poloniæ rex eſt declaratus.

Sigiſ. Rex. Polon. electus.

Sigiſmundo rege promulgato, incredibile dictu eſt, quanta lætitia populi geſtierint, ſpe de eo haud dubia concepta, qđ regnum, tot barbarorum excurſionibus attritum, eſſet in integrum reſtituturus, atq; etiam ampliaturus. Legati inde qui ei regnum deferrent, atq; etiã in Poloniam deducerẽt, deſignati, Vincentius Præmpski, Ioannes Lubranſki, Matthias Dreuicius, regni Vicecancellarius, Vuladiſlauienſis, Poſnanienſis, & Præmillienſis epiſcopi, nec non Andreas de Samotuli, Ioannes Tarnouius Poſnanienſis, & Belſenſis Palatini: quibus adiunctus eſt Ioannes de Lasko regni Cancellarius.

Oratores ad Sigiſmundum in Lituaniam miſſi.

Sigiſmundus princeps ad electionis ſuę famam Vilna mouens, ad regni Poloniæ fines appropinquauerat. Legati verò regnum deferentes, ornatiſſimo multorum equitum comitatu in Lituaniam euntes, Sigiſmundum in Melnico ſupra Bugum amnem offenderunt; eiq; regnum paternum & auitum detulerunt. Quorum poſtulationi Sigiſmundus princeps haud grauatè annuens, regnum delatum multa alacritate ſuſcepit, legatosque Poloniæ regali munificentia condonauit. Cum quibus nihil moratus, Poloniã ingreſſus, Viſlam flumẽ apud Coſinice tranſmittens, ad regiam Poloniæ, anno humanæ ſaluris ſeptimo ſupra quindecies Centeſimum, menſe Ianuario Cracouiam peruenit. 1507.

Venientem, omnium ordinum homines multa lætitia ac hilaritate excepêre. Reboabat bombardarum vis ingens, ignes locis multis accenſi tota nocte collucebant, fauſtis omnia ſtrepebant acclamationibus & cantilenis. Nouus rex vrbem ingreſſus, in arcem primùm deductus, vbi dum Coronationi neceſſaria parantur, aliquandiu quieuit, & die quarta & viceſima Ianuarij in tẽplo D. Staniſlai martyris auguſtiſſimo humeros ſacro criſmate inunctus, medijs ſacrorum cerimonijs per Andream Roſam Metropolitam Gneſnenſem, regio diademate, alijsq; regalibus inſignibus eſt adornatus. *Sigiſ. mũdi coronatio.*

Eam Sigiſmundi regis fauſtam coronationem Archiepiſcopi, & alij regni Poloniæ Antiſtites cum multis illuſtribus viris, Regumq; ac diuerſorum Principum oratoribus purpuratisq;, præſentia ſua honeſtarunt: omnes lautitijs præbitis hoſpitaliter accepti. In ſequenti die Sigiſmundus rex coronatus, ac regalibus indumentis conſpicuus, tot purpuratis præeuntibus ac ſequentibus, eximio vectus equo, ex arce regia in ciui-

tatem deſcendit,conſcenſoq́;,quod ante vrbis prætorium erectum erat, ſublimi ac ornatiſſimo ſuggeſto,iuramentũ fidelitatis & obedientiæ, quod homagium vocant,à ſenatu & populo Cracouienſi primùm ſuſcepit, vbi pleroſque militari balteo præcinxit, & cùm aliquandiu in Maieſtate reſediſſet,donis à Conſulibus vrbis crateribus aureis & argenteis egregiè fabrefactis receptis, eodem quo venerat ſplendore & pompa in arcem eſt reductus. Hi dies compluſculi lautiſſimis conuiuijs, militaribus ludicris, & multa inter feſta bachanalia lætitia traducti, principeſque hoſpites & aduenæ, legati quoque regum atque heroum vaſis aureis & argenteis precioſis,ex auro, oloſerico, pellibusq́; delicatis,veſtibus,equis generoſis,nummis aureis, & alijs id genus largitionibus, regali magnificentia donati expediti ſunt. Per id tempus Sophi potentiſſimus Perſarum ac maioris Armeniæ rex, Huſſancaſſani magni nepos, celebri victoriarum fama contra Sultanum AEgypti, nec non contra Bayſetum Turcorum Imperatorem ferebatur. Enimuerò ante Sigiſmundi regis fauſtam coronationem, cum Sultano Syriæ & Aegypti atrociſſima bella geſſit, cum quo collatis ſignis aliquoties congreſſus ingẽtes Mamalucorum exercitus cruento prælio ſuperauit, fudit, fugauit,ac caſtris exuit, quibus prælijs victor, maximam Arabiæ Petreæ partem ſibi vendicauit. Nec multò poſtea, tranſmiſſo Euphrate Syriam ingreſſus, eam terram fœdè eſt populatus. Pace inde cum Sultano Aegypti per legatos compoſita, in Turcum Bayſetum totis regni ſui viribus cõuerſus,mox poſt ſuſceptum à Sigiſmundo rege diadema, bis eadẽ æſtate in Armenia minore primũ,& inde in Cappadocia ingentes eius copias ſuperauit, Turcoq́; exercitum reparante tertia ſub bruma vice cum fudit fugauitq́;, vt Bayſetus ex Aſia minore,quæ Natolia vocatur,in Græciã concedere ſit coactus. Sigiſmundi regis coronatione peracta, quia Turci Tartari ac Valachi ab oriente ſole regno imminebant,nouus rex optimatibus regni & Prouinciarum legatis conuentum Cracouiæ indixit, in quo de regni a barbaris hoſtibus defenſione comprimis agitatum. Decretum frequenti ſenatu, vt agrorum coloni iugeratim per groſſos biſſenos contribuerent. Antiſtites regni cum clero, prætereà nobiles & oppidani, certam prouentuum ſuorum quotam conferrent: Sancitumq́;, vt milites mercenarius ex collata pecunia conduceretur, ac in Podoliam ad Tyrangetas, vbi plurimum erat periculi, mitteretur. Et quia Bogdanus Palatinus Moldauiæ res nouas moliri, & delectum militum facere nunciaretur, ex eo Cracouienſi conuentu Stephanus Telecins Vladiſlai Vngariæ & Bohemiæ regis legatus, ad eum in Moldauiã eſt miſſus, qui ipſum regis vtriuſq́; nomine ſub grauiſſima belli denunciatione admoneret, à bello regno Poloniæ eodemque auito & paterno inferendo abſtineret. Rebus prætereà Poloniæ exigentibus, legati in Vngariam miſſi, Poſnanienſis epiſcopus, Marſchalcus regni, Cancellarius regni, & Chriſtophorus Sidlouecius. Cæterùm in Polonia eo anno pacata erant omnia, ſed Lituaniæ magnus Ducatus inteſtinis magnatum diſſidijs laborauit. Enimuerò dux Michaël Glinski ob ingentes quos alebat ſpiritus, & opibus & clientelis potens, per Ioannem Sabreſinski magnum Lituaniæ Marſchalcum, crimine læſæ Maieſtatis ſugillabatur, palamque affectati principatus Lituanici reus arguebatur. Ea affectus ignominia Michaël, coram Sigiſmundo rege obiectum crimen diluere, contra æmulum Sabreſinski conqueri ac obteſtari, innocentiam ſuam purgare non deſtitit, iuſtitiam cum homine ſibi infeſtiſſimo adminiſtrari, & eius cohibere petulantiam ſuppliciter orauit; ſi ipſe ambitioſi criminis reus compertus eſſet, capitali ſe afficeret ſupplicio, nec pateretur ignominioſam ducere vitam, quauis morte duriorem. Hæc Sigiſmundus, dum neutrum offendere vult, obaudire, rem in longum trahere, ad Senatum Lituanicum, tam magni momenti, vt erat, negocium reijcere. Michaëli Glinski, qui Principis iñ ſperatam indignationem multis indicijs ſe incurriſſe cognoſcebat, mora omnis longiſſima videbatur, menteque & animo acerbius cruciabatur. Rex, vt erat natura patiẽtiſſimus, nolebat quicquam præcipitanter agere, ſed omnia ſilentio regebat. Tanto magis Michaël elatiſſimæ mentis homo angebatur, vel tunc potiſſimum cùm ad ſecretius principis cubiculum per contemptum non admitteretur, cogereturq́; ſubinde foribus præſidere, cùm apud Alexandrum regem omnes fores omni tempore ei antea patuiſſent, rem inſolitam cum infami ignominiæ nota vlterius ferre non valens, ad Vuladiſlaum Vngariç & Bohemiç regem Budam eſt pro fe-

Bellum Perſicum cum Turco.

Comitia Cracouiæ.

Michael Glinſcius Lituaniæ dux iñ offenſa.

Glinſcius ad regem Vngariæ profectus nihil obtinuit.

fectus, eo conſilio, vt datis ad regem fratrem, nec non ad regni Poloniæ magnates literis, eorũ commendatione ex tam acerbiſſima ambitioſæ ſuſpicionis moleſtia extricaretur. Sed cũ apud Vuladiſlaum regem eſſet etiam ſuſpectus, nihil ab eo impetrare aut obtinere potuit, mœſtuſque inde in Poloniam, & demum in Lituaniã ad amicos redijt: cum quibus quid potiſſimum agere deberet, ſecretis cõuenticulis agitare non deſtitit. Interea temporis Baſilius magnus Moſcouiæ dux, q ſupra fontes Tanais apud Amadocas latè imperitat, fines ſuos ad meridiem ampliare volẽs, triginta millium equitum exercitu cõparato, limites Lituaniç apud aras Alexandri magni & Smolẽsko, aperto marte inquietare cœpit, & ſe Sigiſmundo Poloniç regi ex confeſſo hoſtem declarauit. Ad famam magni ac periculoſiſſimi belli Sigiſmundus Cracouia excitus, in Lituaniam ſe proripuit, Vilnamque Metropolim veniens, Lituanicam omnem militiam ad arma concitauit, & Bereſina flumine (quoudam Boriſtenes erat, & nebrio inferius commiſcetur) cum omnis copijs tranſmiſſo, in Odruſijs campis caſtra fecit. Tauricanũ quoque ſeu Prçcopenſem Tartarum, magnis ad eum miſſis muneribus ſubornauit, vt diuerſa parte Moſcouiam inuaderet, rebuſque Lituanicis auxilio foret. Nec erant eius Tartari, qui octuaginta equitũ Scytharum millia ſagittariorum ex equis in campum educere conſueuerat, cõtemnenda auxilia. Quibus Sigiſmundus rex ſecretè ordinatis, omnium copiarum præfectis mandauit, attentè prouiderent, ne Reſpublica Lituana ab hoſte Moſcouita aliquid acciperet detrimenti, ipſe caſtris in bono ordine poſitis, Vilnam verſus ſe recepit, eo cõſilio, vt ob belli Valachici ſuſpicionem in regnum Poloniæ rediret, & rebus regni periclitantibus ſuccurreret. Ad famam regij exercitus, qui in Odruſijs campis inter Bereſinam & Nebrium amnes caſtra poſuerat, Moſchouitæ conſternati, cum omnibus copijs Lituania exceſſerunt, Lituani poſteaquàm hoſtes retro abijſſe cognonerũt, & ipſi ob commeatus inopiam & ſeruẽtiorem æſtum militibus & iumentis intolerandum, ſoluunt exercitum. Vix domum redierunt, cùm per trepidos nũcios allatum eſt, Baſilium magnum Moſchorum ducem cum maioribus longè copijs rediſſe, Miſciſlauiamque atque Criciouium caſtella, à Smolenſko bidui itinere ad orientem ſolem ſi-

Belli Moſchouitici initium.

Moſchi iterũ dant Lituaniã.

tas, obſidere atque oppugnare, vererique ne ſi ita laborantibus caſtellis propere ſuccurratur, in hoſtium veniant poteſtatem. Ad eum nuncium Sigiſmũdus rex Polonico obmiſſo itinere, eadem æſtate Lituanorum gentem rurſus ad arma commouit, mandauitque copiarum præfectis, vt magnis profecti itineribus Miſciſlauiam & Criciouium caſtella apud Soſam amnem, qui ab altera parte in Nebrium ſe exonerat, obſidione comprimis liberarent. Lituanicarum copiarum duces extemplò imperata faceſſunt, cũ omni exercitu Bereſinam & inde Nebrium amnes traijciunt. Iam haud procul ab hoſtium caſtris aberant, cũ illi pugnam detrectantes impedimentis multis relictis, caſtellorum obſidione ſoluta, fugientibus ſimiles retro abierunt. Lituanicarum copiarum duces caſtella ſua obſidione liberaſſe contenti, bruma etiam exeunte autumnus inſtabat, & ipſi verſis ſignis domum redierunt. Præcopenſis quoq; Tartarus bona Moſchouiæ parte citra fontes Tanais depopulata, multo antea copias Scythicas cum præda in Tauricã reduxerat. Et hæc anno primo, quo Sigiſmundus rex eſt rerum potitus, à Lituanis ſunt geſta. In regnum inde Poloniç Sigiſmundus rex ſub bruma ſe accingere cœpit, & Vilna profectus, anni ſequentis initio Cracouiam eſt ingreſſus, quo ad eum edicto Cõuentu ex proceribus & purpuratis frequentes conuenerunt. Complures dies de regni defenſione conſultando abſumpti: cùm nunciatum eſt Lituaniam Michaëlis Glinſki ad Moſchouitas defectione tumultuari. Ille ſiquidem, poſteaquam affectati principatus crimen diluere non poſſet, & regem Sigiſmundum ſibi indignari ſuſpectumque eſſe comperit, in alteram erupit rebellionem, omnia extrema tentare ſtatuit. Primumque cum Baſilio magno Moſcouitatũ duce per ſecretos agit internuncios, exercitum in Lituaniam mittat, eique magnam eius terræ partem cum Smolensko ſe daturum pollicetur; orat vt pulſis Sigiſmundi regis præſidijs, Vilnaque Metropoli vi aut deditione in poteſtatem redacta, eius auxilio & beneficio Magnum Lituaniæ ducatum aſſequatur. Baſilius Magnus dux rei bene gerendç nactus occaſionem, exercitum Sexaginta millium equitum comparat, Danieleque Scena, & Iacobo Zachariæ, omnium copiarum ducibus conſtitutis, eos in Lituaniam ſub ſignis ire iubet. De tam valido Moſcouitarum exercitu

Moſchi fugiunt.

Tartari Moſchouiam vaſtarunt.

1508.

Glinſcius ad Moſchum deficit.

Michaël Glinski poſteaquam factus eſt certior, iam non occultè, vt antea, in Sigiſmundum regem & æmulos magnates, qui conatibus ſuis obſtare videbantur, ſed apertè hoſtilia moliri cępit. Cōprimiſq; in Ioannis Zabrzeſinski curiam apud Grodno, nil tale ſuſpicātis, viri opibus & auctoritate primarij, intempeſta nocte impetum facit, effractiſque cubiculi foribus, quieſcētem ac medijs ſtratis extractum, crudeliter obtruucat. Quo infando facinore patrato, comparato ex ſuis clientelis & coniuratis iniſto ſatis exercitu, cuius pars longè maxima Roxanici generis hominū erat, Baſilio duce fratre pro viribus iuuāte, Vilnam Metropolim & alias regias vrbes & arces per nuncios & literas ad defectionem ſollicitare eſt auſus, & pro magno Lituaniæ duce ſe gerere, nominate & ſcribere cæpit. Apud Pripetium amnem, haud procul à Kiouia tumultum primum excitauit, & arma oſtentauit, ac Moſti ad ripam eius amnis ſitum oppidum regio inde pulſo præfecto intercepit; Vbi diuini penè honores vt principi ei exhibiti ſunt. Græcanici ritus Clerus & religioſi cum ſacris obuiam egreſſi eum reuerenter excepère: quo loco valido firmato præſidio Sluczko fruſtra oppugnauit. Enim verò eius dux ſtrenuè ſe defendit. Motis hinc caſtris ad Minsko propetauit. Inter eūdum aliquot oppida immunita deditione accepit: & pleroſq; proceres & nobiles Lituanos iuramento fidelitatis ac ſubiectionis ſibi obſtrinxit, & pro magno Lituaniæ duce ſe coli iuſſit. Ad Minſco inde caſtra admouit, & eam arcem regio firmatam pręſidio obſidere ac oppugnare cœpit. Ad eā aduerſam ac periculoſam tumultuantis Lituaniæ famam, Sigiſmundus rex nequaquam deſedit, ſed rebus regni compoſitis ſolutoque Cracouienſi conuentu, Equitum Cataphractorum Polonorum quinq; millia incredibili celeritate ſtipendio inauctorat Nicolaum Firleium Lublinēſem Palatinum omnium copiarum ducem creat, cumque Lituaniam verſus præcedere imperat; ipſe cum numeroſo coque ornatiſſimo aulicorum equitatu ſubſequitur: quem in Breſte Lituanico aſſecutus, cum ibi recenſuit, & ſigna militaria diſtribuit, ac per Slonim in Nouogrodek ſub ſignis ire iuſſit, vbi aliæ Lituanorum copiæ quæ partium eranr Sigiſmundi Principis, mandato eius conueniebant. Hi, & alij qui dubiæ erant fidei, certatim caſtra regia ſplendido equitatu adaugebant. Accurrerāt etiam Lituanici Tartari ſagittarij ex equis, aliquot expeditiſſimæ equitatus turmæ. Talis conflatus erat exercitus, vt Sigiſmundus rex cum omni Moſcouitarum potentia congredi ac vincere non dubitaret: nullaque fortiſſimo regi cura maior intererat, quā ne hoſtes pugnam detrectarent, aut ſe non expectato retro abirent, ſumptuſq; immenſus ad tātum bellum factus, in nihilum recideret. Ad famam regij aduentus & Polonicarum copiarum, ingens in Lituania facta eſt animorum mutatio: etenim complures Michaëlis caſtris deſertis ad regia vltrò transfugiebāt. Moſcouitanus exercitus penitiora Lituaniæ ingreſſus, haud procul à Bereſina amne caſtra fecerat, quo conat⁹ Michaëlis Glinski tenderēt, & occaſionem rei bene gerendę expectādo. Michaël vero Inſperato regis Sigiſmundi acceſſu cū ingētibus copijs conſternatus, Minſcenſis arcis obſidione ſoluta, Bereſinā verſus ad Moſcouitana caſtra cum ſuis cōpijs ſe recepit, & eis pſuadere cœpit, vt collatis ſignis cū rege Sigiſmundo congrederentur, copias eius extenuādo, & Moſcorum potentia & vires inuictas extollendo, magnaq; victoriæ præmiā oſtentando. Quibus nihil moti Daniel Scena, & Iacobus Zachariæ duces exercitus, non ſe ad dubij martis certamina, ſed terræ Lituaniæ occupationem, & arciū expugnationes miſſos eſſe reſponderunt. Et quia fama erat Sigiſmundum regē cum magnis copijs frementem frendentemque aduentare, & iam haud procul abeſſe, Moſcouitani duces motis repentè caſtris Nebrium amnē verſus retro abire ceperunt: Michaële Glinski vt gradum ſiſterent, & ſe ad certam memorabilis pugnæ victoriā præpararent, fruſtra orante ac obteſtante: quos Michaël ſequi coactus eſt, vrendō vaſtandoque omnia, commeatus & pabula corrumpendo, & puteos aquaſq; venenando, equorum cadauera, pecora & iumēta in eos proijciendo. Moſcouitæ continuatis itineribus ad Orſam arcem, qui regio tenebatur pręſidio peruenerunt, vbi Nebrium amnem præ feſtinatione laborioſè tranſmiſerunt, & mille circiter paſſus à flumine caſtra fecerunr, regium ibi præſtolaturi aduentum. Non minori celeritate Sigiſmundus rex abeuntes hoſtes eſt inſecutus. Enimuerò inſequenti die Menſis Iulij decimooctauo cum omnibus & ipſe copiis ad Orſam peruenit. Locatiſque in Nebrij amnis ripa, qui caſtra vtraque dirimebat, tormentis bellicis, & bombardarum

Ioannes Zabrzezinski interfectus.

Glinſcius ducatum Lituaniæ inuadit.

Rex in Moſcouitam cum exercitu mouet.

Nicolaus Firleius ſupremum exercituum Capitaneum.

bardatũ globis hoſtẽ inceſſebat. Erant pleriq; ex Polonis q̃ nãdo in alteram flũminis ripã penetrarant, Moſcouitasque inſperato tranſitu deceptos, hinc & indè incautos carpebant & obtruncabãt. Accenſum fuiſſet haud dubiè maius certamẽ, ni Sigiſmũdus rex ſole in occaſum vergente ſigno receptui dato, ſuos q̃ flũmen tranſiuerant, in caſtra reuocaſſet: corpora interea omnes per noctem curare, arma tamen non deponerẽ, ac ad aleam vniuerſi certaminis ſub ortum ſolis ſeſe præparare imperauit. Incredibili alacritate ea vox ab omnibus excepta eſt, venturam lucem omnes ſummis votis exoptarunt, nec ſine tędio pugnãdi ardentes deſiderio expectarunt. Peditibus iniunctum, pontes, quibus exercitus traduceretur, per Nebrium amnem ſtruerent: omnia ſumma fiebant diligẽtia & celeritate, nec minori cautiſſimi regis ſollicitudine, qui hinc inde diſcurſando, & ad omnes caſus prouidendo, ea die tota ieiunus, non niſi caſtris communitis hora noctis tertia cibum ſumpſerit. Tanta fuit inuicti ac magnanimi regis cum hoſte, quãuis copiarum magnitudine longè præſtabat, congrediendi auiditas.

Moſcouitarũ fuga.

Moſcouitæ poſteaquàm ipſum Sigiſmundum regem adeſſe per exploratores cognouerunt, viribus diffiſi ſuis, vel quia à Baſilio magno duce, ita in mandatis acceperant, vt cũ rege præſente nequaquam congrederentur; deſperatis rebus, impedimentis omnibus, iumentis & militibus, qui pręe debilitate ſequi non poterant, in caſtris relictis, ſecunda noctis vigilia per nemora & paludes, per æqua & iniqua, quò quemq; ſors tulit, fugere cœperũt: nec niſi quindecim ea nocte emẽſis Germanicis milliaribus, equis iã in curſu deficientibus conſtitêre, tantus pauor & trepidatio Moſcos occupauerat. Illuceſcẽte die, Sigiſmundus rex hoſtium fugæ ignarus, ſigno pugnæ propoſito exercitum traijcere amnem mandauit, cùm renuntiatum eſt, Moſcouitas rebus omnibus relictis fugam arripuiſſe. Nec hic multum rex moratus, caſtris hoſtium direptis, citeriore Nebrij amnis ripa paludinoſo & ob hoc difficilimo itinere, Smolẽsko verſus cũ toto exercitu iter intendit.

Pontium, fluminum & lacuum multitudo in Lituania & Moſcouia.

Mirum videri poteſt, trecentis quadraginta pontibus, quatuor & viginti leucarũ ſpacio regias copias, ab Orſa ad Smolensko traductas eſſe, frequentibus amnibus intercurrentibus, & in Nebrium ſe exonerantibus, adeò illa regio lacubus & paludibus ſcatet. Sigiſmundus rex Nebrio cum omnibus copijs tranſmiſſo, & caſtris in eminenti colle ante Smolensko poſitis, magnam exercitus partem ad diuerſas terrę Moſcouiæ partes immiſit. Vaſtata eſt Moſcouia hoſtiliter per fortes Polonos & Lituanos Drohobuſium verſus & Veſinam: quæ arx ad flumen eiuſdem nominis poſita, medio fermè eſt ſpacio inter Smolenſkum & Moſquam Metropolim. Hinc pręda ingens relata Kiſka Lituanicarũ copiarum dux, Moſcouiam penitiorem audacter ingreſſus, eam terram ferro & igne fœdè eſt populatus. Iam præda onuſtus redibat, cùm per exploratores, qui celeribus vecti equis præcurrerant, equitum Moſcouitarum centum millia Polonos ac Lituanos abeuntes inſequi nunciatum eſt.

Lituanorum fuga ex caſtris.

Ad tantarum copiarum famam in caſtris Lituanicis trepidatum eſt, adeò vt dena Lituanorum equitũ millia, caſtris noctis ſilentio relictis gradu accelerato retro abierint. Poloni in medio deſtituti, turpe fugere rati (tria ſiquidem dũtaxat millia eorũ erant) venientes Moſcouitas intrepidè expectare ſtatuunt. Caſtraque & ſe arctiore curruum circumactu communiunt.

Moſcouitarũ pauor & fuga.

Haud diſpar pauor & trepidatio Moſcouitas inuaſit: qui ad ſolam Polonici nominis famam & ipſi retro fugere cæperunt: tantusque (mirabile dictu) exercitus turpi fuga dilapſus eſt. Poloni poſteaquã Moſcouitas fugiſſe per celeres exploratores cognouêre, ea Moſcouiæ parte depopulata, cum opulenta præda ouantibus ſimiles, ad caſtra regia, quæ apud Smolenskum caſtellum, & aras Alexandro magno dicatas fixa erant, nullo accepto incommodo, incolumes magna omnium gratulatione redière. Lituani caſtrorum deſertores, turpi tunc ignominia ſunt notati;

Conſtãtinus dux Oſtrouienſis.

Conſtantino Oſtrouienſi duce viro bellica laude famigeratiſſimo, ſimilem eis fugam ex aduerſo Vedruſienſi prælio, & durã eius apud victores tunc Moſcos captiuitatem nihil obſcurè exprobrante, teſtatus ſtatariæ pugnæ Lituanos minus eſſe habiles: Sigiſmundo etiam regi conſuluiſſe, ne ſolis Lituanorum copijs confideret, aut ſalutem ſuam abſque mercenario Polonorum milite eis committeret. Polonorum exercitus ſummis in cœlum laudibus ferebatur, quod tot & tanta Moſcouitarum agmina, pectore intrepido expectaſſent, vincereque fortiter pugnando, aut in ipſo veſtigio mori conſtituiſſent.

Moſco à rege pax oblata, ſub conditionibus.

At Sigiſmundus fortiſſimus rex, gloriæ ſuę ſatis ſe feciſſe exiſtimans, quod tãta Moſcouitarum agmina cum duce Michaële Glinski perduel-

duellione improbo ex finibus Lituaniç
ciecißet, Moſcouiamque diuerſis locis
atrociſſimè peruaſtaſſet, Et quia ſub Mē
ſe Octobri bruma vt in Aquilonari re-
gione aſperior imminebat, ſtatuit exer-
citum in hiberna reducere, & vt Baſilio
magno Moſcouiæ duci oſtenderet, fini-
bus ſuis, qui Dei benignitate ampliſſimi
eſſent, & à Carpato Vngariæ monte ad
Alexandri magni aras protenderētur,
Sapia cancellarius Lituaniæ. ſe eſſe contentum, per Sapiam terræ Li-
tuaniæ Cancellarium, pacem ei vltrò
obtuſit, ea lege, vt Michaël Glinski eius
belli auctor, cum Baſilio fratre, omni
cognatione ſua, alijs eius coniuratis per
petuò extorris eſſet, Turoblium, Moſti,
& alias arces, quas ſub initio rebellio-
nis occupauerat, reſtitueret. Inſuper
vt Lituani Gregorius Bartoſlauitius, il-
luſtres terræ Lituaniç viri, & alij qui A-
lexandri regis tempore aduerſo Vedru
ſienſi prælio, cum Conſtantino Oſtro-
uiēſi duce (qui ex carceribus ipſe ſtupen
do miraculo non multo antea effuge-
rat) capti eſſent, & in Moſqua Metropo
li arctius detinerentur, libertate dona-
rentur ac dimitterentur. Ad eum nun-
cium Baſilius magnus dux Moſcorum
exhilaratus, oblatas pacis conditiones
libens ſuſcepit, captiuos Lituanos cir-
citer quinquaginta ex duriſſimis vincu
lis ſolutos liberè dimiſit. Et Michaëlem
Glinski ad Moſti, Turobliū & alias ter-
ræ Lituaniæ arces reſtituendas compu-
lit, cognationem præterea omnem Mi-
Cognatio Michaelis Glinſcij in Moſchouiam abducta. chaëlis Glinski ad ſe in Moſcouiā per-
petui exilij locum accerſiuit, miſitque
haud multo poſt dum Sigiſmundus
rex Vilnæ eſſet, Oratores ſplendido co-
mitatu inſignes viros gentis ſuæ prima-
rios, qui captiuos reducerent, arces ca-
ptas reſtituerent, Baſilium ducem Mi-
chaëlis Glinski fratrem, cum omni co-
gnatione in Moſcouiam abducerent,
fœdus ictum ſancirent, & ſacroſanctis
iuramētis firmarent. Incredibile dictu,
quo planctu & dolore Baſilius dux Mi-
chaëlis frater cum vxore illuſtri ex Ser-
borū ſuperioris Miſiæ gente fœmina &
liberis, alijsque qui partium erant Mi-
chaëlis Lituania exceſſerint. Euſtachi⁹
Euſtachius Daſcouitius in gratiā regis receptus. Daſcouitius vir Scythicis bellis exerci-
tatiſſimus cum ducentis fermè ſuæ for-
titudinis viris, Conſtantini Oſtrouiēſis
ducis & aliorum magnatum interceſ-
ſione, à Sigiſmundo clementiſſimo re-
ge, noxa omni dimiſſa, vita & fortunis
donatus, in gratiam eſt receptus. Sed
hæc aliquanto poſtea.

Sigiſmūdo rege à Smolensko redeun
te, Tartarorum Scytharū aliquot millia
eruptionem in Lituaniam feciſſe, & *Tartarorum in Lituaniā irruptio.*
iam Pripetium amnem tranſiuiſſe alla-
tum eſt; qui trifariam diuiſi, eum regio-
nis tractum, qui Slucenſi arci adiacet, v-
rebant, vaſtabantque. Rex, vt huic quo-
que malo iret obuiā, Conſtantinum du
cem cum octo equitum millibus ex iti-
nere miſit, qui Tartarorum impetum
reprimeret, & prouincia expelleret. Cō
ſtantinus nihil moratus, in hoſtem ma-
gnis itineribus contendit, Cum quibus,
vt erant ſparſi, locis aliquot manus con
ſeruit, & ad ſatietatem cecidit. Partem
alteram Tartarorū Poluſius Roxanus
vir manu promptus & audax, fudit fu-
gauitque: in tertium Scytharum agmē,
Lucas Morauus ducentarum Polono-
rum peditum præfectus incidit: qui ho-
ſtium occurrentium multitudine mi-
nimè conſternatus, orbiculari curruū
circumactu caſtra communiuit; oppug
natus eſt à barbaris, abundante multi-
tudine pertinaciter, ſed pedites ſalutem
ſuam æneis pixidibus tuentes, ſe & exi-
gua caſtra egregiè protexerunt, Tarta-
ris propemodum quingentis plumbeis
ſulphureo puluere globulis excuſſis,
trucidatis. Tartari ſuorum clade con-
ſternati, relicta, quam in eo terræ tractu
corraſerant præda, in fugam ſe proripu
erunt. Quos Slucenſis dux fugere con-
ſpicatus, ex arce cum celeri ſuo equita-
tu erumpens, magna clade affecit. In fu
ga ex eis cæſi multi, alij in altas paludes
incidentes, cum equis iam curſu defici-
entibus hauſti periēre. Sigiſmūdus rex
ad Diui Martini diem Vilnam ingreſ-
ſus, ob rem contra Moſcouitas ac Tar-
taros eo anno bene geſtam, indictis ad
omnia templa & aras ſupplicationibus,
Deo Optimo Maximo gratias egit, &
laudes decantari multa omnium hila-
ritate mandauit. Militibus inde pro dig
nitate ac meritis cuiuſque, qui egregi-
am eo bello Moſcouitano operam na-
uauerant, donatiuum regali munificen
tia exhibuit. Et hæc acta ſunt feliciter
anno regni ſui ſecundo, humanæ verò
reſtaurationis quingenteſimo Nono, 1509.
ſupra Milleſimum annum. In ſequenti
Menſe Ianuario Baſilij magni Moſco- *Pax cum Moſco firmata.*
uiæ ducis Oratores Vilnā ad Sigiſmun-
dū regē venerunt, ſummi poſt principē
in Moſcouia apud Amadocas viri, equi
tum octingentorum comitatu, qui pa-
cem iam antea per Sapiam terræ Litua-
niæ Cancellarium tractari cœptam, ac-
ceptis datisque vtrinque ſacroſanctis iu
ramentis confirmarunt. Quo facto Mo
ſcouitę quinquaginta eo bello capti, in-
ter quos erant pleriq; illuſtres eius gētis
viri,

viri, relaxati & legatis traditi ſunt. Sub quo tēpore ex Lituanis purpuratis plerique, qui Michaelis Glinski fuiſſe factionis, & cum eo occultè ſenſiſſe ſuſpecti erant, iuſſu regio in poteſtatem redacti, attentius ſunt cuſtoditi, quos inter Gaſtoldus erat. Phtetko Theſaurarius, Michaël Regij ſtabuli Magiſter, & Knyeſic' illuſtrium ſamiliatum viri; tres præterea ex regijs aulicis inſigniores, Vilnę in priuatorum domibus ſunt cuſtoditi, alij in Troki miſſi. Per id tempus, quo Sigiſmundus rex caſtris apud Smolensko poſitis, cōtra Moſcouitas belligerabat,

Maximilianus Rex Rom.

Maximilianus Romanorum rex comparato exercitu, in Italiam ſe accingebat, eo propoſito, vt Imperialem coronam à Iulio eius nominis ſecundo Romano pontifice acciperet, & inſignibus imperialibus adornaretur. Quod vt nō aſſequeretur, Ludouicus Galliarū rex, qui tunc Mediolanum ditione tenebat, & Veneti omnibus Italiæ aditibus præcluſis, & magnis exercitibus obſtitêre. Eodemque anno Goriciam & alia trigintaſex Caſtella in foro Iulio Maximiliano regi eripuerunt. Tridentum etiā obſidione tētarunt, ſed ob validum intus præſidium expugnare non potuerunt. Maximilianus poſtea bellico ſumptu exhauſtus, ob ærarij inopiam, triennales inducias à Venetis per Oratores popoſcit & obtinuit.

Ludouicus in Regem Vngariæ & Boemiæ corronatur.

Anno eodem, Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ rex bim' per Thomam Strigonienſem Metropolitam in Alba regali in Vngariæ regem patre VVladiſlao præſente eſt coronatus, & anno ſequēti vndecima die Martij Pragę in regem Boēmię per Staniſlaum & Ioannem Turzones Olomucenſem & VVratiſlauienſem Antiſtites. Pater VVladiſlaus rex, propter ſurgētia poſt mortem bella, ita fieri voluit, & ad Optimatibus regni vtriusque, precibus & muneribus obtinuit. Sub quo tempore complures Poloni ac Lituani negociatores pellium Sebellinarum gratia ſub fide publica in Moſquam iuerant, cumque ad Moſquam Metropolim ad mercatorum hoſpitium diuertiſſent, caſu fortuito incendium ex eo publico diuerſorio erupit, quo maxima ciuitatis pars conflagrauit.

Poloni negociatores à Moſco malè tractati.

Quo facto, Baſilius magnus dux, ratus fraude vrbem à mercatoribus incenſam eſſe, pleroſque ex eis gladio percuſſit, alios auro argento & fortunis omnibus ſpoliauit. Ad quadraginta aureorum millia id damnum ęſtimatum. Negociatores Poloni ac Vilnenſes fidem ſibi publicam violatam fruſtra ſunt conqueſti. Sub eo tempore

Ioannes Turzonis obitus.

Ioannes cognomēto Turzo nobilis Scepuſienſis, Conſul & ciuis Cracouienſis, apud Riuulum dominarum in Vngaria, locum auri feraciſſimum, vita deceſſit. Leuocię in Scepuſio ad ſepulchra maiorū ſitus eſt. Fuit hic ab initio fortunæ mediocris, proceſſu tēporis ad cognitionē ſeparationis auri & argenti ex cupro mira ſolertia & ſumptu ꝑuenit, ꝙ plenæ eius Metalli igne ſoluti fornaces ante vrbē Cracouienſem Aethnę inſtar ardentes, planè teſtabantur, ea arte ad immenſas ipſe peruenerat opes, vt cum quouis opulentiſſimo omnium terrarum negociatore conferri poſſet. Viſuntur domus eius Cracouię, inſano ſumptu extructæ. Apud Vngarię & Poloniæ reges multa pollebat gratia, quo factum eſt, vt ex natis aliquot, duos ad duos Epiſcopatus extulerit, tertio nepotem adornauerit Sigiſmundus, hic erat Varadienſis in Vngaria Antiſtes: Ioannes filius natu maior ad VVratiſlauienſem Epiſcopatum eius opera eſt promotus, Staniſlaus ad Olomucenſem: vir literarum doctrina & omni genere virtutum præditus. Per id tempus Cracouienſem ad auſtrum ſuburbium quod Stradomia vocatur, omnibus abſumptis domibus, incendio conflagrauit.

Stradomiæ conflagratio.

Aedes ſacræ ægrè defenſæ non ſine vrbis Cracouienſis, aduerſo flante vento, periculo.

Tumultus Pragenſis.

Pragæ in Bohemia ob raptū formoſæ fœminæ inter VVladiſlai regis aulicos Vngaros & ciues Bohemos gladijs decertatum eſt. Viceni ex Vngaris eo tumultu interfecti. Ea cauſa VVladiſlaus rex ciues aliquot in poteſtatē redactos, capitali affecit ſupplicio. In Lituania Sigiſmundus rex Poloniæ Moſcouiticis reb' per Oratores citro vltroque miſſos cōpoſitis, ex Vilna diſcedēs, ad Polonorum procerum Conuentum Petricouiam ſe cōtulit. In quo rebus regni ſui pro defenſione à barbaris hoſtibus ritè cōſtitutis, Cracouiam ad prima Veris ſigna ſe contulit.

Petricouien. conuentus.

Vbi de noua nupta & regni ſucceſſore conſilia agitare cœpit. Placuit multorum commendatione, ob formæ elegantiam ac venuſtatem Anna Mechelburgenſis ducis filia, pro qua in connubiū expetenda, Sigiſmundus rex Ioannem Lubranski Antiſtitem Poſnaniēſem, Ioannem Laski regni Cancellarium, & Chriſtophorū Sidlouecium, qui primum gratiæ locū apud principem obtinebat, & ad ſummos poſtea euectus eſt honores, ad ducem patrem virginis miſit, procandæ puellæ gratia, ornatiſſimo multorū equitum comitatu.

Chriſtophorus Sidlouecius.

Iam Oratores iter ingreſſi

gresſi Poſnaniam peruenerāt, cùm per trepidos nuncios allatum eſt, Bogdanū Moldauiæ Valachię Palatinum, Turcorū ac Tartarorum auxilijs freiū, magno belli apparatu Podoliam Ruſſiamque vaſtare, vrere, populari, tumultu omnia & terrore bellico replere, cum fuga & trepidatione prouincialium. Hoc triſte nūcium effecit, vt Sigiſmundus rex nouæ nuptæ poſthabitis conſilijs, nuptiarumque apparatu, totus bello Moldauiæ incumberet. Reuocatiſque ex Poſnania, qui Mechelburgam ibant, legatis, edictis per totum miſſis, nobilitatem omnem quę regem ad bella euntem impendio ſequi tenetur, ad arma cōcitauit, vt apud Leopolim Ruſſiæ Metropolim in Peucis, ſub vitæ ac bonorum omnium amiſſione, vniuerſi equis armisque egregiè inſtructi, ſtatuto tempore ſeſe repręſentarent, imperauit. Ipſe rex bombardas & alia tormenta bellica diſponere, peditatum conſcribere, & quę vſui ad tam magnum & periculoſum bellum erant neceſſaria, inſtruere non deſtitit: omnia bellico feruebant apparatu. Videbat ſiquidē prudentiſſimus rex, ſibi non cum ſolis Valachis aſſiduis vicinorum bellis exercitatiſſimis, ſed etiam cum auxiliaribus Turcorum ac Tartarorum copijs rem futuram. Interea Bogdanus Moldauiæ Palatinus per Tyram amnē, nūc Neſter eſt, omnibus copijs apud arcem Chocimiam tranſmiſſis, Cameneciam ciuitatem cum arce, locum natura & ſitu munitiſſimum ac inexpugnabilem, quam Smotticius amnis potentiſſima atque ardua valle circumfluit, comprimis arcta obſidione tentare eſt auſus. Sed cū hic tempus fruſtra tereret, motis inde caſtris, alia atque alia munita loca ſollicitare atque oppugnare cœpit: Oppida, pagos & horrea, vt in fertili Podoliæ regione ampliſſima, quæ in aperto abſque munitione & præſidio poſita erāt, incēdio abſumit. Ad Haliciam inde regiam quondam ſedem ad Tyram amnem ſitam caſtra tranſtulit: cuius rei timore præſidiarij milites, qui in arce erant, & nobiles qui eo confugerant, oppidum contiguum aduerſo flante vento concremarunt. Bogdanus huc Palatinus cū toto exercitu ſuperueniens, tormenta bellica & bombardas contra arcem explicare iuſſit, quas prę́ſidiarij milites & nobiles ex arce magno impetu & audacia in ſtationes Valachorum decurrentes, compluribus ex eis trucidatis abſtraxerunt, & in arcis foſſas detruſerunt, in arcemque recurrentes eam ſtrenuè defenderunt. Bogdanus Palatinus Valachiæ arcis captura ob validū intus præſidium deſperata, Leopolim verſus iter intendit, & vaſtādo vrendoque omnia Leopolim peruenit, & duplici muro, foſſatis ac frequentibus propugnaculis munitiſſimam, arcta obſidione cingit, maiores etiam bombardas ex aduerſo contiguo monte intendit, quibus ciuitatē impetijt. Qua parte planicies eſt, ea vrbem Valachi oppugnare ſunt aggreſſi, non ſine tamen cruēta eorum cæde, præſidiarijs militibus & ruſticis cum falcibus ex vrbe egredientibus, & intra vrbis foſſata manus cū Valachis conſerentibus. Triduum hic apud mœnia eſt decertatum, quoad maior Bogdani Palatini bombarda intenſiſſimi globo tormenti ex vrbe iaculati rupta ac confracta eſt, Magiſterq́; tormentorum bellicorum qui aſtabat vno eodemque ictu ſit interfectus. Eo acerbiſſimo caſu Bogdanus conſternatus, omni potiūdæ vrbis ſpe deſtitutus, quarta obſidionis die motis repente caſtris, obſidionem ſoluit, & ab vrbe retro abijt. In reditu, Rohatinum oppidū parum viriliter defenſum expugnauit, oppidumque cum templo quod illic multis donarijs aureis argenteisque ſatis opulentum erat, ſpoliauit, campanas auexit. Raphaëlem Haliczki ei⁹ loci dominum cum fratre & oppidi incolis populariter migrare iuſſis, ſecum in Moldauiam abduxit, qui ad famam Regij aduentus cum tota regni potentia & ingentibus copijs accelerato gradu abibat. Enimuerò Sigiſmundus rex poſteaquam Camenecium, inde Haliciā, poſtremò Leopolim per Bogdanum Palatinum & Moldauos oppugnari accepit, Cracouia die Menſis Auguſti quarta mouens terribili belli apparatu in Valachum perfidū fremens frendensque ferebatur. Apud Leopolim hoſte non reperto, militari facto delectu omnibuſque recenſitis copijs, quæ ad ſexaginta equitum bellatorum millia ſe extendebant, Nicolaum Camenecium Cracouienſem Palatinum, vir bellica laude præſtantiſſimum, eis præfecit, vtque Valachiam Moldauiam ſub ſignis ingreſſus ferro & igne depopuletur imperauit. Ipſe rex ob æſtuantem febrem, quæ eum ex nimio fructuum eſu corripuerat æger Leopoli decūbere eſt coactus, non ſine incredibili dolore, quod huic bello prę languore intereſſe non potuerit. Deſiderabat VVladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ rex tantam belli tempeſtatem per legatos a Moldauia auertere,

co

Bellum Valachicum.

Camenecia à Valacho obſeſſa.

Leopolis obſidetur à Valachis.

Nicolaus Camenecius Capitaneus generalis.

eo potiſſimum prætextu, ne Valachia per Polonos porrò euerſa, eiusque gentis viribus fractis, ad eam terram occupandam Turcis facilior daretur aditus, viaque barbaris hoſtibus ad Vngariam Poloniamque inuadendam latè pateſceret. Plus tamen ita & iuſta Sigiſmundi regis indignatio valuit, quàm preces aut perſuaſio fratris. Hoc tamen VVladiſlai regis legatio effecit, vt Sigiſmundus rex Moldauiam non euerſurum, ſed duntaxat caſtigaturam, ob arma in ſe temerè mota regi fratri ſit pollicitus. Nicolaus Camenecius Cracouienſis Palatinus omnium copiarum dux, poſteaquã cum toto exercitu Tyram ſeu Neſtrum amnem tranſmiſit per Pocuciã Tranſtiranam regionẽ, regni Poloniæ prouinciam, pacato agmine ad Colomiam vſque ad Snatinum trãſiuit, hinc ad Ciarnouecium Moldauorum oppidum ad Prutum amnem ſitum, cũ omnibus copijs peruenit, vbi citra flumen Prutum curribus omnibus & impedimentis relictis, ne aliquam rebus gerendis motam afferrent, Cibarijs tamen in dies certos pro ſe cuique ſecum accipi iuſſis, cum expeditiſſimo exercitu, ſub ſignis Moldauiam eſt ingreſſus, quam partitò ad diuerſas partes leuiotis armaturæ equitatu, ferro & igne atrociſſimè populati cœpit: Oppida & villarum tugutia, horrea denique incenſa latè fumabant: Cędes, pauor, fuga, & trepidatio vbique. Equitum turmæ leuioris armaturæ ad partes Moldauiæ penitiores emiſſæ, longè & latè ad Crolovv & Cutnari vſque populationem extenderunt; non ętas, non ſexus profuit cuiquam, cruore Valachiæ madebant omnia Ciarnovuce, Scepincæ, Dorohunium, Botuſany, Tiraſovuce, Stepanovuce, Choczim; & alia pleraq; oppida cum villis & curijs Palatini excidio data. Ipſe Nicolaus Camenecius omnium copiarum dux cum grauiore armatura compoſito agmine, ad congreſſum paratiſſimus, ſenſim procedebat: ad Sociauiam vſque Moldauię Metropolim eius belli terror penetrauit. Bogdanus Palatinus in tam fœda ac miſerabili terræ ſuæ vaſtatione dolore acerbiſſimo torquebatur, nec tanti regis potentiæ aperto marte ire potuit obuiam, in deuia nemora & ſyluas cũ omni militia ſua confugerat: rei tamen bene gerendæ occaſionem quærebat, & in redeuntes Polonos præda onuſtos, extremaque agmina impetum facere diſponebat. Redibat peruaſtata Moldauia regius exercitus, pręda onuſtus viceſima die, ab eo quo primùm Poloni Valachiam ſunt ingreſſi. Tanto tempore Sigiſmundus rex de ſuorum ſucceſſu nihil acceperat non ſine incredibili tædio. Poloni Moldauia excedentes ad Tyram amnẽ peruenerunt, quem maioris primùm Poloniæ armata nobilitas, inde minoris per ocium tranſmiſit. Mercenarij milites equitatum & peditum robur exercitus, nec non aulicorum regiorum florentis militię, quibus Tvurovuki vir bello exercitatiſſimus, & audax præfuit, poſtremo loco ad traijciendum flumen ſeſe præparabant: cùm repentè Moldaui ex inſidijs propinquorum nemorum cum Turcis ac Tartaris, quorum aliquot erant millia, conſurgentes horribili ſublato clamore in Polonos, nil tale ſuſpicantes, impetum fecerunt. Exceperunt irruentem in ſe hoſtem Poloni animo intrepido. Pugnatum eſt acerrimè, cæciderunt vtrinque plurimi, marte adhuc ancipiti, quòad Poloni Cataphracto equitatu & viribus præualere cœperũt. Victa eſt hoſtium pertinacia, Valachorum, Turcorum, ac Tartarorum acies apertè inclinare cœpit, poſtremò fuſi fugatiq; ſunt. In fuga cæſi plurimi; capti ex gentis illius primoribus, qui ordines duxarunt, triginta: ex alijs inferioris ordinis aliquot centena: Ex quibus Nicolaus Camenecius, Cracouienſis palatinus, omnium copiarũ dux quinquaginta gladio percuſſit, in vltionem & recompenſam Polonorũ totidem quondam apud Trebouuliam arcem per Stephanum Moldauiæ palatinum captorum, & apud Podhaice aliam arcem pari modo abſciſſa gladio ceruice peremptorum. Eorum interitũ hodie tumulus editus è terra congeſtus teſtatur: quo aliquando Nicolaus Camenecius conſpecto illachrimans, votũ vouiſſe fertur, non prius ſe quieturum, quoad totidem Valachos pari mortis genere trucidaret: quod tunc ea inclita apud Tyram amnem victoria exſoluit. Capti ſunt illuſtres ex Moldauis viri Mathias Logophetus Cancellarius, Kyerſa magnus diſpenſator; Petrika & Dobroſtephus, qui cum alijs captiuis & hoſtium exuuijs ad Sigiſmundum regem Leopolim ſunt deducti. Vbi pientiſſimus rex laudes Deo decantari, & ſupplicationes omnibus templis fieri Deo Opt. Max. pro præſtita victoria gratias agens, fieri mãdauit. Incidit hæc omni æuo memorabilis victoria, in diui Franciſci diẽ, quartam Octobris, qui propterea inter feſtos ab eo tẽpore apud Polonos haberi eſt cœptus, veluti

Valachi exercitum Polon. inuadũt.

Valachi victi.

Feſtum S. Franciſci.

veluti ipſe, cuius die res tã præclarè ge-
ſta eſt,& ad tam inclitam victoriam, vt
pium eſt credere, nonnihil contuliſſet.
Sigiſmundus victorioſiſſimus rex,cuius
auſpicijs tam proſperè cõtra Moldauos
depugnatũ eſt, ex Leopoli mouens vi-
ctorem ſoluit exercitum, & Cracoui-
am veniens,vota,quæ pro victoria nun
cupauerat diuo Staniſlao martyri reg-
ni ſui patrono,exoluit:& donaria preci
oſa in eius auguſtiſſimum templum in-
tulit. VVladislaus Vngariæ & Boemiæ
rex toto eo bello, inter regem fratrem
& Bogdanum palatinũ per Oſualdum
Carlacium, & Bornomiſſam oratores
citrò vltroq; miſſos, pacẽ ſollicitare nõ
deſtitit:quæ poſtremò Bogdano palati-
no caſtigato ac pręlio victo,cõſecta eſt,
ea lege, vt Bogdanus omnem ſacram
ſupellectilem quam ex ſpoliatis tem-
plis neſariè compilauerat cum captiuis
& rebus alijs omnibus quæ extarent re-
ſtitueret,damna incendijs & vaſtatione
illata hinc inde ſunt compenſata, etſi
Poloni Moldauis longè maiora intule
rint. Nec mulro poſtea Bogdani Pala-
tini Oratores ad Sigiſmundum regem
Cracouiam venerunt,veſtes ſacras,præ
terea cruces,calices & aliam ſacram ex
auro & argento precioſam ſupelle-
ctilem in pulcherrimi triumphi ſpeci-
em publicè ferentes , vt Sigiſmundus
rex de Moldauis hoſtibus gente ſacri-
lega runc triũphaſſe videretur, ſpectan-
tibus diuerſorum regum & principum
legatis, cum ſtupore & admiratione,
quod tam ferox & præpotens hoſtis,re-
bus bello ablatis redditis, pacem tam
ſuppliciter: petieritquæ ei data eſt ea le-
ge, vt Sigiſmundo regi & regno Polo-
niæ contra Scythas Tartaros omni tem
pore foret auxilio, regiosque duces in
Podolia auxiliatibus copijs iuuaret.
Viciſſim ſapientiſſimus rex contra eos
hoſtes,neceſſitate ingruente,opem Bo-
gdano ferre eſt pollicitus,cũ etſi Schiſ-
maticus ritus Græcanici,Chriſtiani ta-
men nominis eſſe cenſeretur, & rebus
regni ſui expediret, Chriſtianum po-
tius quàm barbarum principem Mol-
dauiam obtinere. Aduenerunt haud
multò poſtea Iulij eius appellationis
ſecundi Ro.Pontificis, nec non Maxi-
miliani Rom.Regis,ac aliorum regum
& principum chtiſtianitatis legati, qui
Sigiſmundo inuictiſſimo regi, proſpe-
ra omnia precati,de Valachica victo-
ria publicè ſunt congratulati. A Iulio
Pontifice Iacobus cognomento Piſo
venerat, qui vltra fauſtæ in Moldaui-
am expeditionis ac inclitæ victoriæ gra
tulationem Sigiſmundum regem con-
tra immaniſſimos Turcos VVladiſlao
Vngariæ & Boemiæ rege ſibi in commi
litium aſſumpto, eſt exhortatus, aſtru-
ens Pontificem Rom.& alios Chriſtia-
nos reges ac principes ad tam piam ac
neceſſariam expeditionem, terra & ma
ri eſſe accinctos, flagitabatque vt ipſe
ſacræ per terrã militię ac omniũ copi-
arum ducatũ aſſumeret. Nulli hoc con
uenire magis quàm ſibi, qui cum barba
ris gentibus,& eis quidem potẽtiſſimis
Turcis, Tartaris ac Moſcouitis aſſidua
bella gerat, morem eorũ pugnandi pro
bè norit. Ob id faciliorem de eis quam
vllus alius piorum principum victori-
am aſſequi poſſe, immenſam ad hoc au
ri vim pientiſſimus Pontifex polliceba
tur. Sigiſmundus verò rex ſacræ mili-
tię ducatum nequaquã aſpernabatur,
immo omnib⁹ votis precabatur, vt hæc
tã pia ac neceſſaria expeditio inchoare-
tur, ac ad effectum deduceretur, operã
oẽm ſuam duri Martis inexhauſtos la-
bores & ſanguinem ipſũ, ſi opus foret,
ad tantum bellum pollicitus, ſed princi
pum Chriſtianorum contentiones ac
diſſidia ſagacem eius mentem intertur
babant, inter amicos magnates identi-
dem teſtatus. Cazimiri regis tempore &
fratrum regum plures tales fuiſſe Ro.
Pontificum exhortationes, nunquam
tamen ob principum Chriſtianorum
diſcordias ad effectum deductas eſſe,&
de hac Iulij Pontificis ſe addubitare aſ-
ſerebat, vererique ne omnia in irritum
reciderent. Nec fuit falſus vates ſapien
tiſſimus rex, qui propterea Pontificio
nuncio nullo certo dato reſponſo, peri
culoſiſſimi belli conſultationẽ ad VV-
ladiſlaum Vngariæ regem, fratrem na-
tu maiorem reiecit, reſponſumq; in ali-
ud tẽpus dare diſtulit. Quamuis Iulius
Pontifex omnium poſt Petrum Bario-
næ Pontificum maximus, ingentem au
ri argentiq; vim congeſſiſſet, ac Turci-
cæ expeditionis deſiderio pl⁹ nimio fla-
graſſet, ſæpius me auſcultante teſtatus,
nihil ſe magis à cœleſti numine aſſidu-
is votis precari, quàm vt in auguſtiſſimo
Agios Sophiæ templo Cõſtantinopoli
Miſſam ſibi decantare cõcederet, opta-
batq; cõpoſitis manibus, vt ad hoc pera
gendũ vitam ſibi concederet longiorẽ:
quod mihi ſuæ tunc ſanctitatis Cubicu-
lario ſatis conſtabat, & feciſſet haud du
biè ſatis tã pio deſiderio optimus Põti-
fex, ſi ei per tumultus Italicos & inteſti-
na Chriſtianorum principũ bella licuiſ-
ſet, quæ ſummo ſtudio ad fata vsq; no-
uiſſima extinguere ac cõponere ſatage
bat.

VVladislaus Vngariæ rex pacem fecit inter regem Polon. & Valachum.

Conditiones pacis.

Oratores ad regẽ venerũt, ad bella Turcis inferenda hortantes.

Iulij Pont. max. legatio

Sigiſ. Regis reſponſum oratoribus datum.

Vapouius Cubicularius Pont. max.

bat. Nec multò poſtea in humanis eſſe deſijt, Pontificatus ſui anno decimo: poſtquam Romandiolam cum Rauenna, Ceruia, Arimino, Piſauro, Ceſena, Forliuio, Imola, Bononia, Regio, Mutina, Mirandula, Parma, & Placentia, maximas ac opulẽtas ciuitates, pulſis inde tyrannis, qui eas occupatas detinebãt, Apoſtolicæ ſedi magna virtute ac maximis exercitibus recuperaſſet, vt ſi vrbem Romã excipias, plus ipſe aliquanto ſucceſſoribus Pontificibus moriens reliquerit, ſi ea tueri ſciuiſsẽt, quàm ipſe ab initio initi Põtificatus ſit adeptus. Defuit ad ſummam eius fœlicitatem amœniſſima Padi fluminis & p hęc muniltiſſima vrbs Ferraria, quam toties armis repetitam aſſequi non potuit.

Maximiliani regis Rom. oratores.

Sed ad Sigiſmundum regem redeamus. Ad quem Maximiliani qnoque Rom. regis Oratores venerunt, Vitus de Furſt & Ioannes Kuchenmeſter legũ doctores. Hi poſt honorificentiſſimam victoriæ Moldauiæ ampliſſimis verbis congratulationem, à Sigiſmundo rege flagitarũt, vt pro rerum Prutenicarũ compoſitione aliquot ex regni proceribus Poſnaniam ad Ioannis Baptiſtæ diẽ mitteret, qui cũ Pruſſiacæ militiæ Cruciferis congreſſi, ſubortã pro perpetuæ pacis obſeruantia cõtrouerſiam ex bono & æquo componerent. Cui petitioni Sigiſmundus rex in Maximiliani regis gratiam haud grauatè annuit. Eo tẽpore quo in Moldauia belligeratũ eſt,

Tartarorum inter ſe pugna.

Tauricanus ſeu Pręcopenſis Tartarorũ Cęſar, Tanai cũ ingentibus copijs tranſmiſſo Scythiam ingreſſus Nogaienſes Tartaros in vaſtis cãpis ſub tẽtorijs Nomadum more agẽtes hoſtiliter inuaſit, Nogaienſes aduentu hoſtium minimè conſternati, vim vi repellentes ſumptis repentè armis cum hoſte cõgreſſi Tauricanos Tartaros, duobus Cæſaris Nepotibus media pugna trucidatis, magno prælio ſuperarunt, ac in fugam verterunt. Præcopenſes Tartari, qui Podoliam incurſare ac vaſtare conſueuerãt, ſuæ ſibi cladis conſcij aliquandiu quieuêre. At Baſilius magnus Moſcouitarum dux,

Pleſcouia à duce Moſcorum capta.

Pleſcouiam, liberam populoſam ac opulentam ciuitatem in finibus Liuoniæ ſitam, arte aggreſſus, erepta libertate, eam ſuæ ſubiecit poteſtati, Antiſtite ritus Græcanici & primoribus eius vrbis ad ſe ſub prætextu amicitiæ in Moſquam prius euocatis. Quibus in poteſtatem redactis campanam maximã quæ Cõſilij vocabatur, & qua populus ad tumultus & arma concitabatur, primùm ex turri excelſa depoſuit, & ciuitatem alioquin ampliſſimam cùm tota prouincia & arcib⁹ circiter triginta muratis, præter alia ignobilia caſtella, miſſo exercitu ſibi ſubiecit, quo facto ciuium ſeptem millia cum coniugibus ac liberis inde ſubduxit, & in Moſqua Metropoli collocauit. Sub eo tempore Iacobus Sidlouecius regni theſaurarius, vita deceſſit, cui Andreas Coſcelecius in quæſtura eſt ſurrogatus. Et erat anni 1510.
decimi initium ſupra quindecies centeſimum. Quo anno, menſe Febtuario, regni Poloniæ procerum conuentus Petricouiæ Sigiſmundo rege præſidente

Comitia Petricouiæ.

eſt celebratus, ex quo Oratores ad VVladiſlaum Vngariæ regem, & eius regni optimates in negocio Turcicæ expeditionis, & reſpõſo Iulio Pontifici dando decreto ſenatus ſunt miſſi, Ioãnes Laſki regni Cancellarius & Nicolaus Firlei Palatinus Lublinenſis. Superuenit non multò poſtea regis Daniæ legatus, ad Elizabethæ virginis ſororis regis explorandã venuſtatem, ac in cõnubium pro regis Daniæ filio procandã. Sed illa longinquos ad Boream pertæſa thalamos, ſæuientisq́; maris horrens iactationem & pericula, connubiũ recuſauit.

Congreſſus cum Cruciferis Poſnaniæ.

Aduenerat D. Ioannis Baptiſtæ dies, ad quem legati regum & principũ Poſnaniam conuenire debebant, pro pace & concordia inter Sigiſmundum Poloniæ regem & Pruſſicæ militiæ Cruciferos tractanda. Ad præfixum tẽpus Maximiliani Romanorum regis, VVladiſlai Vngarię, & Sigiſmundi Poloniæ regum, necnon Friderici ex Saxoniæ ducibus Pruſſiaci ordinis ſummi Magiſtri legati venerunt. Aderant legum doctores, qui de partium iuribus inuicẽ diſceptarent. Iob Pomeſaniẽſis epiſcopus Crucifericæ legationis princeps:

Conditiones pacis à Cruciferis propoſitæ.

Pomeraniæ & Pruſſiæ terras, quæ oſtijs Viſlæ amnis adiacent, & in ora Sarmatici maris ſitæ ſunt, à Sigiſmundo rege & regni proceribus tanquam indebitè poſſeſſa repetebat: Secundò, Ne Pruſſiaci ordinis Magiſter & Cruciferi iuramentum, fidelitatem, & obedientiam regibus Poloniæ præſtare tenerẽtur, nec eũ in dominum recognoſcerent flagitauit. Tertiò, Ne idem ordinis Magiſter & Cruciferi vlla bella etiam contra barbaros infideles cum Sigiſmundo rege & alijs eius ſucceſſorib⁹ adire tenerẽtur: Quartò, vt Polonorum nullus ad Crucifericę militię ordinẽ aſſumeretur. Hic articulus ſoluto riſu & cachinno a Polonis exceptus per contemptum, deliberatione nulla facta, in eum facilè cõſenſêre. Tria ſuperiora capita ad Cruciferorum

iniqua poſtulata, quoniam per ea pacis
perpetuę fœd' aperte infringebatur ac
violabatur, à legatis Polonis vt indigna
ac iniuſta reiecta, ac magnis rationibus
exploſa. Cōſiliarij & legati Poloni quo-
rū princeps erat Ioannes Laski Gneſ-
nenſis Metropolita regni Poloniæ iura
ad Pomeraniæ & Pruſſiæ tertas, mulris
argumētis ac diplomaribus quibus per-
petuę pacis fœdera contiuebantur, cla-
riſſimè, copioſè, ac multa grauitate de-
ducta, Sigiſmūdi regis & Senatus regni
nomine petijt, vt poſt tot annorū atro-
ciſſima ac cruētiſſima bella, tot vrbiū &
caſtellorū miſerabiles ruinas, pax perpe
tua inter Cazimirum Poloniæ regem,
nec nō Magiſtrū ordinis ac Cruciferos
Pruſſiæ olim ſanctiſſimè icta, ac iura-
mētis ſacroſanctis roborata, rata ac fir-
ma maneret, inuiolabiliterq́; ſeruare-
tur, petijtq́, iuxta ꝑpetui fœderis formu
lam vſu receptā, vt Fridericus Pruſſiacę
militiæ Magiſter debitum fidelitatis &
obedientię iuramentum, quod aliquot
prædeceſſores ſui continua ſeriè abſq;
vlla tergiuerſatione vltrò feciſſent, Si-
giſmundo regi præſtaret, ni potentiſſi-
mi regis iuſta in ſe arma cōcitare ac ex-
periri malit, magno Cruciferorum pe-
riculo, ne eorū reliquiæ ex Sambia ex-
tremo Pruſſiæ angulo, Polonorum ar-
mis, contra Cruciferos ſemper feliciter
motis, procul pellantur, ac exterminen
tur. Poſt hæc irritis altercationibus cō-
plures dies abſumpti, Polonorum lega
tis regni ſui cauſam ſtrenuè ac magnis
rationibus tuētibus, vt facile appareret
Magiſtrum ordinis & Cruciferos cau-
ſam fouere iniquam. Ad hoc tandem
decurſum eſt, vt Fridericus Magiſter or
dinis & Cruciferi, perpetui fœderis exe
cutionem ad annos viginti, & cùm id
obtinere non poſſent, ad annos decem
ſuſpendi peterent: Sed cùm id quoq; eis
à Polonis legatis conſtanter negaretur,
regum ac principum legati nullo facto
fine, re infecta diuerſi ex Poſnania abiē-
re, resq́; ꝑpterea ad arma ſpectare vi-
debatur. Conuentu Poſnanienſi finito,
Achilles de Graſſis Epiſcopus Modœ-
cenſis, Rotę auditor, Pōtificius legatus,
cui cauſa Prutenica à Sede Apoſtolica
ſpecialiter cōmiſſa fuerat, ſerò ſuper-
uenit, conuentumq́; Poſnanienſem ne
glexit, vel ob itineris longinquitatem,
vel quia tardius eam prouinciam ſuſce
piſſet. Sigiſmundum tamen regē adijt,
& Iacobi Piſonis legationem repetijt:
expeditionis contra Turcam cū VVla-
diſlao Vngariæ & Boemiæ rege cōmu-
nicato conſilio, & iunctis viribus ineun

Polonorum conſiliariorū reſponſum.

dæ, conſultatum eſt frequēti ſenatu, an
contra Paiaitem Turcarum Imperato-
rem Græciæ atq; Aſiæ dominum, vici-
num ac præpotētem hoſtem arma mo-
uenda eſſent: plerisq; cenſentibus Sigiſ-
mundo regi glorioſum futurum, ſi ex-
peditioni ſacræ ac omni æuo memora-
bili contra immaniſſimos Turcos inter
eſſet, maximè ſi terra & mari exercitib⁹
& claſſibus Chriſtianorum principum
aggrediēdi eſſent, quo facto indubitata
ſperanda eſſet victoria. Alij diuerſum
cenſebant, contra hoſtem ferociſſimū
præpotentem, ac vicinum nil temerè
mouendum eſſe, cùm facilius arma ſu-
mantur, difficilius deponantur, & hoc
non in tuo, ſed in hoſtis ſitum ſit arbi-
trio: Chriſtianorum principum expedi
tionem contra Turcos toties per mul
tos Pontifices ſollicitatam, ab acceſſas
æmulationes eſſe incertā, regibus Chri
ſtianis inuicem diſſidētibus, & Italia to
ta tumultuante, quorum ſera eſſent au-
xilia & fortè nunquam ſperanda, ſi po-
tentiſſimus Turcorū Imperator in Po-
lonos in medio deſtitutos, atq; Vngaros
omnē belli impetum conuerteret. Hæc
poſtremò tenuit ſententia, vt legati ad
VVladiſlaum regem mitterentur, ad e-
ius regis & regni Vngariæ magnatum
explorandam voluntatem, & quale po
tiſſimùm ſuper ea Turcica expeditione
Iulio Rom. Pontifici dandum eſſet re-
ſponſum, vt in rei tanti momenti reges
fratres pari ac vnanimi conſilio niterē-
tur. legati qui in Vngariā erāt deſignati
Ioannes Laski regni Cancellarius, & Ni
colaus Firlei Palatinus Lublinē. Achil-
li de Graſſis Pontificio legato, qui po-
ſtea ſupremo ordini Antiſtitum Cardi-
nalium eſt aſcriptus, reſponſum, Sigiſ-
mundum regem de Turcica expeditio-
ne cum VVladiſlao Vngariæ rege, & re-
gni ſui proceribus conſultaturum &
per propriū nuncium Pontifici Rom.
reſponſurum. Cū hoc Achilles de Graſ-
ſis Antiſtes expeditus ac regali munifi-
centia donatus Cracouia diſcedens in
Italiam abijt. Eius anni ęſtate Mendlike
res Tartarorum in Taurica Cæſar à No
gaienſibus Tartaris, qui trans Tanaim
per vaſtos Scythiæ campos Nomadum
more latè vagantur, cladem tempore
retroacto acceptam vlturus, ingēti com
parato exercitu ſec⁹ paludem Męotim,
Tanaim verſus contendit: Tranſmiſſo-
que laborioſè Tanai, Nogaienſes nil ta
le ſuſpicātes, incautos aggreditur, quos
vno atq; altero certamine victos, clade
maxima affecit, abduxit ſeptuaginta cir
citer millia mulierum ac puerorum ca
ptorum,

Tartari Tauricani Nogaienſes vincunt.

ptorũ, promiſcuæ multitudinis prædã. Sunt ſanè ex Nogaienſibus Tartaris cõplures reperti, qui amiſſarum vxorum ac liberorum dolore, ad hoſtẽ in Tauricam transfugerunt, & per hæc Mengligeres Cæſar factus eſt longè potentior.

Tempeſtas Leopoli. Eodem menſe Iulio, quo hæc victoria Tauricanis Tartaris contigit, Leopoli tanta ſurrexit tempeſtas, cũ fulgure tonitruis ac ingenti cœli fragore, vt cœlũ & terra ruere videretur, & pars vrbis maxima disiectis & confractis tectis deformata ſit. Sub quo tempore Montiũ Salis cauernæ in Velicica, vnius fraude laboratoris ſuccẽſæ, dies plures intus per ſubterraneos ſpecus arſerunt, pleriq; ad extinguẽdum ignem per funẽ demiſſi, fumo & fœtore ſuffocati ſunt. Poſtremò Nicolaus Coſceleci⁎ regni Theſaurarius ac Montium Salis magiſter, conflatum incẽdium periculo & induſtria ſua ægrè extinxit. *Salinarum Vielicenſiũ cõflagratio. Hoc idem eũ tigit anno 15.*

Tartari Tauricani Lituaniam populãtur. In ſequenti autumno Mendligeres Tartarorum in Taurica Cæſar victoria Scythica Nogaienſibus magno prælio victis inflatus, Tartarorum equitum millia quindecim ad Lituaniam vaſtandam immiſit, quam lõgè & latè eſt populatus, Corraſaq; ingẽti præda hominum, armentorum, pecorumq;, vnius diei itinere à Vilna nullo accepto incommodo, eſt reuerſus. Nec hac præda Mendligeres Cæſar contentus, exercitum ſexaginta millium equitum comparauit, & eum Boriſtene ac Tyra amnibus tranſmiſſis, ad Valachiam Moldauiam vaſtandam ſub ſignis miſit: quam longè & latè barbarica feritate atrociſſimè ferro & igne eſt populatus. *Tartari Valachiam vaſtant.* Septuaginta quatuor millia hominum ex Moldauia immaniſſimi Tartari in ſeruitutem perpetuam abduxerunt. Hac ſola clade in ea expeditione affecti, quod Bethikarei Mendligeri Cæſaris filius, omnium copiarum dux, in Tyræ amnis tranſitu cum Tartarorum quatuor millibus & multis captiuis violentis aquarum vorticibus cum natante equo abreptus, demerſus eſt. Ex Moldauis Copacius vir fortis, & magni apud ſuos nominis, Tartaros abeũtes ſecutus, in inſidias lapſus ac vndique à Tartaris circumdatus, cum ſeptingẽtis Valachis fortibus viris victus concidit: trecenti qui acceptæ cladi ſuperfuerant per medios erumpentes hoſtes, ægrè fuga ſaluati. Miſerabili terræ ſuæ vaſtatione Bogdanus Palatinus conſternatus, Ioannem Moldauiæ theſaurarium cum collega ad Sigiſmundum regem oratores miſit, auxiliares copias contra Scythas Tartaros, ſi rurſus, vt timebat, redirent, implorans. Supplicauit inſuper vt oratoribus ſuis in Moſcouiam ad Baſilium eius gentis principem liber per Lituaniam pateret tranſitus. Vtrumque Moldaui oratores à Sigiſmundo rege obtinuerunt, ſi neceſſitas ingrueret, auxiliaribus pro miſſis copijs, legatiq́ue Moldaui in Moſcouiam tranſire liberè permiſſi. Pars anni extrema erat, & bruma gelaſcere inceperat, cùm nunciatum eſt Fridericum ex ducibus Saxoniæ Pruſſiaci ordinis ſummum Magiſtrum, in Rochlinga arce apud Miſnam fatalem mortem obijſſe. Qui vt iuramentum fidelitatis & obedientiæ quod homagium vocãt, ex Sambia prouincia quam Poloniæ regum beneficio & aſſenſu obtinebat, Ioanni Alberto, inde Alexandro, poſtremò Sigiſmundo Poloniæ regibus non præſtaret, Pruſſia relicta in voluntarium abierat exilium, & ad opes Ducum Saxoniæ fratrum confugerat. Quo tandem vita functo, Pruſſiaci ordinis Commendatores & Cruciferi, ad noui ſummi Magiſtri electionem proceſſerunt, elegeruntq́ue concordibus ſuffragijs Albertum Brandeburgenſem Marchionem Sigiſmundi regis ex ſoro re nepotem, qui poſtea ad oprimatium regni Poloniæ Conuentum venire pollicitus, non venit, euidenti futuri belli indicio. *Albertus Brandeburgicus Magiſter Cruciferorum in Pruſſia, regi Pol. rebellis.* Enimuerò Sigiſmundus rex vbi eum regi iuerſari accepit, infeſtum in eum accepit animum, & tormenta bellica ad Pruſſiacum bellum, quod haud dubiè inſtabat, magno ſumptu præparabat. Interea tẽporis Imbraimus Turcorum Imperatoris legatus ſuperuenit, qui ad regium conſpectum introductus, poſt oblata munera, quod paternum auitumq́ue regnum ſit adeptus, Sigiſmundo regi eſt congratulatus, fauſta & fœlicia omnia, vtq́ue initum regnum ſit illi diuturnum amicè precatus, cupiens cum eo antiquum fœdus, quale patris Cazimiri fratrumq́ue regum tempore ſumma fide obſeruaſſet, inſtaurare, iuramentum initi fœderis, ad annum à Sigiſmundo rege exigens: quale Andreæ Zakrzovuski regio legato, haud multo antea Pazaites Imperator Conſtãtinopoli prior fecerat. Quod Sigiſmundus rex vt debuit præſtitit, firmataque pax eſt ad annum duntaxat cum Turcarum Imperatore: *Imperatori Turcarum induciæ annua data.* Nec longiores inducias Sigiſmundus rex acceptare voluit, ob ſpem generalis in eum hoſtem expeditionis, à qua

magnanimus rex abeſſe nolebat. Et per
1511. hæc annus decimus ſupra milleſimum
ac quingenteſimum tranſiuit, regna-
tionis eius principis quartus. In ſequen
tis anni initio optimatium regni con-
Comitia Petricouiæ. uentus Petricouiæ conſueto more eſt
celebratus, Sigiſmundo rege præſiden-
te: actum comprimis de regni defen-
ſione contra Scythas Tartaros, quo-
rum fœdera vt incerta ob ambiguam
fidem, ita periculoſiſſima eſſent. Decre-
tum frequenti ſenatu Sigiſmundo re-
ge auctore, vt equitum quaterna mil-
lia, qui Podoliæ limites attentius cuſto-
dirent, & Moldauis contra Tartaros o-
pem ferrent, conducerentur, pecunia
in ſtipendium militibus agricolis im-
peraretur, ex laneo groſſi decemocto:
Anno inſequenti duodeni, nobiles in-
opes agros non habentes, & Sculteti e-
ius pecuniæ dimidium conferrent. Op-
pidanis facultatum cuiuſq; æſtimatio
& ſolitum ceruiſię vectigal iniunctum:
Decretũ etiam ne moneta, ꝗ ob nimiã
eius cuſionem ac frequentiam vileſce-
ret, & ob id aureus carior efficiebatur,
amplius non cuderetur. Inſuper vt rex
ipſe Sigiſmundus in Bereſte ad Bugum
amnem ob Tartarici tumultus ſuſpi-
tionem tota æſtate maneret; & occaſio
nem rei bene gerendæ contra eum ho-
ſtem loci opportunitate quæreret. Ve-
nit ad eum Conuentum Anna Maſo-
uiæ Dux, Staniſlai & Ioannis eius gen-
tis ducum tutrix. Illuſtres pupilli ad
conſpectum regium introducti, ora-
tione latino eloquio compoſita regem
ſalutarunt, obtinueruntque egregię in-
dolis adoleſcentes, vt prouinciam Viſ-
nenſem quæ ſupra Nareuiam amnem
iacet, Lituaniſque ac Prutenis cohæ-
ret, perpetuo iure eis tenendam conce-
deret. Eam donationem Sigiſmundus
Rex datis diplomatibus ratificauit. Nec
multo poſteà ſoluto Conuentu Sigiſ-
mundus rex Senatus decreto ſatisfaci-
ens, ex Cracouia die ſecunda Maij mo-
uens Breſte verſus ad orientem æſti-
uum contendit: vbi Gaſtoldum & ple-
roſque alios magnates Lituanos, Mi-
chaëlianæ factionis ſuſpectos, & prop-
terea cuſtoditos, ad Polonorum ac Li-
tuanorum procerum interceſſionem
in gratiam ſuam regiam ſuſcepit, ac li-
VVladiſlaus Rex Vngariæ & Boemiæ VVratiſlauiam profectus. beros ex vinculis dimiſit. Sub quo tem-
pore VVladislaus Vngariæ & Boëmiæ
rex, cum Ludouico filio iam in Vnga-
riæ regem coronato VVratislauiam
conceſſit, eo conſilio, vt à Sleſiæ duci-
bus & vrbibus iuramentum fidelita-
tis & obedientiæ, quod homagium vo-
cant, acceptaret. Ea cauſa inter Vnga-
riæ & Boemiæ regnorum proceres or-
ta diſſenſio, vtriſque Sleſiam ad ſe per-
tinere contendentibus, ſibique id præ-
ſtandæ obedientiæ munus fieri debere
aſtruentibus, Boemi eius terræ proprie-
tate gloriabantur, Vngari in poſſeſſio-
ne eius ſe eſſe pignoris nomine oſten-
debant, vtraque natio magnis niteba-
tur fundamentis. Sileſiani duces & Se-
natus populusque VVratiſlauienſis ve-
riti, ne inter hæc duo armis opibusque
potentia regna funeſtum bellum accen
derent, mediam ingreſſi viam, à iura-
mento fidelitatis & obedientiæ præ-
ſtando hac vice abſtinuerunt. Etſi Sile-
ſiani rebus Boëmicis, de quorum cor-
pore ſe eſſe non ignorabant, magis fa-
uere viderentur. VVladislaus rex ſpe
ſua fruſtratus, & ob id eius prouinciæ
ducibus infenſus, poſtquam hic men-
ſem ſexquialterum irritis contentioni-
bus abſumpſit, VVratiſlauia exceſſit:
cui ciuitati emporium quod ab alijs *VVratiſlauien. emporium.*
principibus dudum ſe obtinuiſſe iacta-
bant, per hos, apud quos in eius Regis
aula omnia tunc erant venalia, magno
labore & impendio nouo regis aſſenſu
inſtaurari obtinuerũt. VVladisla9 rex,
qui in regni Polonię præiudiciũ id fieri
non ignorabat, ab adulatoribus victus,
VVratislauiẽſem ciuitatẽ, tam iniqua
prærogatiua adornauit, permiſitque vt
merces quæ citro vltroque ex Germa-
nia, vel Polonia veherentur, VVratiſ-
lauiæ deponerentur, omnesq; per hæc
aditus Polonis in Germaniam ac Boë-
miam negociandi præcludebantur. Nã
& Marchio Brandeburgenſis Elector
Imperij Francfordiæ apud Oderam a-
mnem, ſimile fecerat emporium. Sigiſ- *Polonis cum*
mundus rex negociatorum ſui regni *VVratiſla-*
querelis impulſus, omnia cum VVra- *uienſibus*
tiſlauienſibus commercia publico edi- *commercia*
cto interdixit, mandauitque, vt ſi Ger- *interdicta.*
mani aut Sleſitæ mercibus Polonicis
indigerent, in regno ea Poloniæ quæ-
rerent. Conſtituitque in regni ſui fini-
bus Sileſiam verſus certis locis pari mo
do emporia: vtque prægrandes boues,
quorum ingens quotannis copia ex Po
lonia in Germaniam abducebatur, cõ-
pellerentur, vectigalque à ſingulis bo-
bus aureus nummus ſolueretur: A-
lijs etiam mercibus alia vectigalia im-
poſita. Incredibile dictu eſt, quàm hoc
Poloni regis edictũ VVratiſlauienſibus
moleſtũ ac intolerandum fuit. Oẽs ex
Polonia in Sileſiam ingreſſus clauſi e-

rant,

rant, cuſtodes etiam adhibiti, ne quid ad eos inueheretur. Tanta propterea VVratiſlauienſes rerum omnium inopia laborarunt, vt mechanicis artificibus inde dilabentibus, vrbs alioquin opulenta inſigni fuerit ſolitudine deformata. VVratiſlauienſes dum emporij ſui prærogatiuam tuentur; quadriennium tot mala tolerarunt: per quod tempus, hoc ſolum incommodi Polonis attuliſſe viſi ſunt, quod Fukarorum ſocietatis monopolio libram piperis, cuius eſus ad edulia condienda toto regno maximus eſt, ad aurei fermè Renenſis valorem deduxerant. Sed huic rei Sigiſmundus prudentiſſimus Rex prouidit, mandauitque nouo ac ſalutari edicto, ſub mercium amiſſione, ne piper ex VVratiſlauia in regnum inueheretur, cum alioquin Armeni omnifaria aromata ex Biſantio Thraciæ Leopolim affatim comportent. Ab altera etiam parte Gedanum nobile regni Poloniæ emporium, ad oſtium Viſlæ amnis ſitum, complures merces ex Anglia & Portugalia aduectas, abundè ſuppeditet vt Polonia & terra Sarmatia abſque exoticis Germanorum mercibus lautè & ſplendide viuere poſſe videretur. Adnixi ſunt VVratiſlauienſes diu multumque VVladiſlai Vngariæ regis ac aliorum principum interceſſione, ſuper ſeuero Poloni regis edicto abrogando. Quòd cùm aſſequi non poſſent, victa eorum eſt pertinacia, & in Poloniam pro conducendis mercibus ire ac vectigalia ſoluere ſunt adacti. Per id tempus inter Pazaitem Turcarum Imperatorem & eius filium Selimbecum, atrox bellum exarſit. Prætextus belli fuit, quod pater poſt deceſſum ſuum iuniori filio regnum aſtruere videbatur, quod vt Selimbecus natu maior impediret, in apertam cum patre hoſtilitatem erupit, primumque Tartarorum auxilio Caphatam vrbem nobile Tauricæ peninſulæ emporium, nec non alia oppida cum portis maris eius Cherſoneſſus patri ademit. Quo facto, cum Mendligero Præcopenſi Cæſare, qui Tauricæ mediterranea obtinebat, filia eius in connubium aſſumpta affinitatem iunxit, Socerique fretus auxiliaribus copijs, Taurica terreſtri itinere egreſſus Boriſtene ac Tyra ſeu Neſtrio amnibus transmiſſis, Album Caſtrum & Kiliam arcem ad Iſtri fluminis ripam ſitam, paternæ ditionis inſperato acceſſu intercepit. Pazaites Imperator Aſiatico bello tunc erat occupatus, & cum Sophi Perſarum rege parum proſperè depugnauit. Tanto magis Selimus in ea rei benè gerendæ occaſione patrem vrgebat; Iſtroque cum omnibus copijs apud Kiliam ſuperato, in Miſiam inferiorem ac Thraciam erupit, oppidaque plurima in ora maris Pontici ſita, partim vi, partim deditione occupauit. Non tulit inſanientis filij faſtum Pazaites; rebus Aſiaticis vtcumque compoſitis, in Græciam rediit, & ex Biſantio cum exercitu mouens, cum Selimo filio collaris ſignis, apud Andrinopolim eſt cōgreſſus: Pazaito patri nec tamen incruenta ceſſit victoria: Selimus victus cum Taurıcani Tartari filio, ægrè fuga ſaluatus. Qui in Tauricam reuerſus nouum ex Turcis ac Tartaris exercitum reparare non deſtitit. Poſtremò Turcarum Satrapæ inter ipſum & patrem pacem compoſuêre: ea lege, vt eum Imperij ſui ſucceſſorem deſignaret. Quod Pazaites pater ob altam filij indolem, & ingentes quos alebat ſpiritus, non ſolum ei præſtitit, ſed etiam viuens ocij cupiditate imperio ceſſit. Nec multò poſtea Pazaites in humanis eſſe deſijt; cuius theſauros Selimus cum Conſtantinopoli regia adeptus, cum Achmate fratre apud Burſam Aſiæ vrbem magno prælio conflixit: Quo victo imperium ſibi ſtabiliuit, Aſiaticis Sattapis, qui à fratre ſtabant ſub iugum miſſis ac deuictis. At Tartarorum in Taurica Cæſar, Selimi generi Turcarum Imperatoris affinitate inflatus filium & nepotem obſides, quos Sigiſmundo regi, in Bereſte agenti ex fœdere mittere debuerat, non miſit, & per hæc hoſtem ſe ei regi declarauit. Enimuerò Sigiſmundus rex, vt damnoſiſſimas & funeſtas Tartarorum excurſiones inhiberet, quiudecim aureorum millia quotannis Tauricano Cæſari, ſi obſides miſiſſet; dono dare deſtinauerat, ita vt eius pecuniæ dimidium Poloni, reſiduum Lituani qui Tartaris ſunt propinquiores, cōferrent: Sed Tartarus iſtius fœderis & promiſſorum oblitus, quadraginta millium equitum exercitum in Moldouiā miſit: cōtra quē Bogdanus Palatinus Valachiæ ſuis ad arma cōcitatis, cū auxiliaribus Polonorū atq; Vngarorū copijs intrepide proceſſit. Sigiſmūdus ſiquidē Poloniç rex quatuor equitū Polonorū millia, armis egregiè inſtructorū Bogdano Palatino in auxiliū tranſmiſerat Staniſlao Lanſcoronio & Tvvorovvski ducibus: ex Vngaria ſex-

VVratiſlauienſium pro mora propter emporiū.

Bellum inter Turcas.

Tartarorum excurſio in Moldauiā.

centi venerant Sclopetarij pedites, equites ſeptingenti. Iam Tyram amnem ſeu Neſtrum Tartarorum copiæ tranſiuerant, Moldauiamque ingreſſi erant, cùm ad eos per trepidos nuncios ex Taurica allatum eſt, Nogaienſes Tartaros Tranſtanaitas Tauricam ſub ſignis ingreſſos: vxores liberos & quicquid fortunarum domi reliquiſſent hoſtiliter diripuiſſe, prædaque expletos, Tauricam cum innumeris captiuis Tanaim verſus ſe recepiſſe. Eo acerbiſſimo nuncio Tartari Precopenſes ſeu Tauricani conſternati amiſſarum vxorum ac liberorum dolore, obmiſſa quam inuaſerant Moldauia, curſu pene præcipiti, Iſthmum Tauricæ repetierunt, & inde ſecus paludem Meoticam Tanaim verſus contenderunt. Quod flumen cùm Nogaienſes Tartaros tranſiuiſſe compererunt, in Tauricam reuerſi abductas vxores ac liberos fruſtra deplorarunt.

Schiſma in electione Pont. Max.

Eius anni æſtate tres ſupremi ordinis Antiſtites Bernardinus ſanctæ Crucis, Guilermus Narbonenſis, & Franciſcus Seuerinus Cardinales Mediolani primùm, quæ vrbs Gallorum tunc erat ditionis, & inde in vrbe Piſana ſchiſma in Eccleſia Catholica nepharijs conuenticulis excitarunt. Iulium eius nominis ſecundum omnium Pontificum poſt Petrum Barione maximum, Maximiliano Romanorum Rege eis fauorem præſtante, ſtolida temeritate deponentes & Antipapam, vt aiunt, creare ſunt adnixi, Ludouico Galliarum Rege conniuente. Sed Iulius prudentiſſimus Pontifex his malis ſalutari conſilio obuiauit. Concilio Romæ ad Lateranum indicto, quo quidem ſchiſmaticos Cardinales omnibus honoribus dignitatibus Eccleſiaſticis, ac etiam rubenti pileo ſpoliauit, anathemate adiuncto, qui eos pro Cardinalibus haberet, teneret ac nominaret.

Galli pulſi Italia & Mediolano.

Quo facto Heluetiorum auxilio, quibus centum aureorum millia ſtipendij nomine tranſmiſit, Gallos ex Mediolano, ac tota Italia inuictus Pontifex expulit, Italiamque Gallorum ſeruitute liberauit.

Bellum inter Lubecen. & Hollandos.

Sub quo tempore diuerſa orbis terrarum parte inter Lubecenſes & Hollandos, bellum cōflatum eſt, mercium ex Gedano Regni Poloniæ emporio euehendorum cauſa, per Selandicum regni Daniæ ſinum. Et cùm Hollandi Fukarorum mercatorum cupro, quod ex Vngaria per Viſlam amnem ratibus demiſſum erat, in Gedano naues circiter ducentas oneraſſent, ſublatiſque velis, Selandiam verſus abirent, Lubecenſes redeuntem Hollandorum claſſem apud Helam, ex inſidiis ſunt adorti, numero nauium longè minore. Certatum eſt in Salo aliquandiu æquo marte. Poſtremò Hollandi à Lubecenſibus, qui naues habebant lōgè maiores ac inſtructiores, nauali prælio ſunt victi. Naues Hollādorum decem octo iniecto igne ſunt exuſtæ, quatuor & viginti demerſæ, ſeptuaginta captæ: aliæ ad Cedanēſem portum refugerunt.

Lubecenſes victores cum claſſe ſua ouantibus ſimiles, Lubecum rediêre, cuprum receptum Maximiliani Cæſaris mandato Fukaris negociatoribus magna ex parte reſtituere ſunt adacti. Sigiſmundus Rex poſteaquam in Breſte ad Bugum amnem Cæſaris Tauricani obſides expectando, æſtatem totam & magnam autumni partem abſumpſiſſet, penultima Octobris Cracouiam rediit, quō ad eum à VVladiſlao Vngariæ Rege eodemque fratre legati venêre, Caſimirus Teſinenſis Dux, & Michaël Hanel, Parochus Budenſis,

Regis Vngariæ Legati venerunt Cracouiam.

qui poſt multos hinc inde tractatus ſuper connubio Sigiſmundi Regis habitos, Barbaram ſpectatiſſimæ formæ virginem, Stephani olim Scepuſienſis Comitis filiam, ei in matrimonium deſponderunt. Dos centum aureorum millia promiſſa.

Barbara Comitis Scepuſien. filia Sigiſmundo regi nupſit.

Nec multo poſtea die ſexta Februarij anno duodecimo humanæ ſalutis, ſupra quindecies centeſimum, Regia ſpōſa ex Treneinio Cracouiā adducta eſt per Heduigim matrē, & Ioannem fratrem, Scepuſienſis Comitem, qui poſtea in Vngaria regnauit. mille quadringentorum equitū, ſplendido comitatu. Venientibus, Sigiſmūdus Rex extra Regiam vrbem, per aliquot millia paſſuum, obuiam proceſſit, ornatiſſimo illuſtrium virorum ac purpuratorum cœtu, qui ad eam nuptiarum celebritatem vndique confluxerant.

1512.

Coronatio Reginæ.

Die tertia ab ingreſſu, noua nupta Reginali diademate eſt coronata. Nuptiæ complures dies multa omnium hilaritate traductæ. Nuptiarum expleta ſolennitate, Heduigis Regiæ ſponſæ mater, & Ioānes Scepuſien. Comes, Reginæ Barbaræ frater, aliiq; Principes viri ac legati, à Sigiſmūdo Regali munificentia donati Cracouia exceſsēre. Ineūte poſtea vere, quatuor & viginti equitū Tartarorū millia, ex Taurica mouentes, Boriſtenē tranſmisēre, & per campeſtria

Tartarorum excurſio in Ruſſiam.

ſtria compoſito agmine procedẽtes, per Volhiniam in terras Ruſſiæ irrupêre. Cumq́; inter Buſco & Olesko caſtra feciſſent, maiorem copiarum partem qua quauerſus ad Orientalem Regni partẽ vaſtandam ex caſtris emisêre. Vaſtata eſt Ruſſia atrociſſimè ferro & igne, terribili hoſtium, vt mos eſt Scythis, excurſu. Mortales multi ſubito interuentu comprehenſi ac ligati ſunt, in perpetuam abducebantur ſeruitutem, hinc lamentabilis captiuorum comploratio, & miſerabilis ciulatus. Ad ſtatutum diem emiſſæ Tartarorum turmæ cum pręda & captiuis in caſtra rediêre. Ad eum Tartaricum tumultum Sigiſmundus Rex nequaquam conſternatus, ad Nicolaum Camenecium omnium copiarũ in Regno Poloniæ Ducem, nec non ad Conſtantinum Oſtrouienſ. Principem & Lituanicarum copiarum ſummum Præfectum literas dedit, Curarent vt ex gente vtraq; exercitum compararent, & cum Tartaris prælium committerent, prædam & captiuos recuperarent. Ipſe Rex mercenarios milites conſcribere, delectum facere, & in hoſtem mittere non neglexit. Aulicorum ſuorum etiã turmas aliquot florentis militiæ tranſmiſit, omnia bellico feruebant apparatu, magna celeritate ne hoſtis cum præda elaberetur. Iam Tartari onuſti pręda propter captiuos, paruis itineribus & ſenſim abibant, cùm eodem fermè tempore quo mercenarij milites à Rege ſubmiſſi ad Nicolaum Camenecium Cracouien. Palatinum, in caſtra venerant, & Conſtantinus Dux cum ſuis Volhinenſibus alijsq́; Lituanicis copijs duob⁹ circiter equitum millibus ſuperuenit: Polonorum exercitus ad quatuor bellatorum millia ſe extendebat. Cum his copijs Regij duces vniuerſi certaminis aleam tentare deſtinarunt, Tartaroſque apud Viſnouecium cõſecuti, aciem ſuorum explicarunt. Nec Tartari, Regij exercitus contempta paucitate, prælium detrectauêre, captiuis præmiſſis, quos gradum addere iuſſerunt. Horinia fluuius Viſnoueciam arcem prærerfluit, paludinoſus admodum, & multis circumquaq; lacunis reſtagnantibus aquis ſcatens, inter quas Tartarorum agmina conſtiterunt, loco admodum paludibus Impedito. Quæ res commiſſo prælio maximo Polonis ad victoriam fuit adiumento, dum hoſtiles turmę cœno inter currente alter alteri opem ferre nõ poſſet. Atrox tamen fuit certamen: cadebãt vtrinq; plurimi, tam dubio certamine, vt Volhinenſes alioquin bellicoſi, Tartarorum multitudine prægrauante, ſenſim cedere ac pedem referre cœperint. Cedentibus occurrebat Conſtantinus dux, prælium repetere verbis & verberibus hortabatur. Nicolaus Camenecius Polonicarum copiarum Dux, poſteaquam Volhinenſes cedere ac ſiniſtrum Lituanorum cornu pręgrauari animaduertit, tunc ſigno pugnæ Polonis propoſito, eos in hoſtem immittit. Non tulêre fortium Polonorum impetum Tartari, quos iam penè victores ſtupenda audacia, multa cæde diſiecerũt. Intercurrẽtes paludes magno Polonis ad victoriã fuêre auxilio. Tartari profligatis rebus apertè fugere cœperunt. Ex fugientibus cæſi multi, captiui oẽs cum præda recuperati. Maxima hoſtilis exercitus pars in prælio & poſtea in fuga concidit. Contigit hæc omni æuo memorabilis apud Viſnouecium victoria Sigiſmũdi Regis auſpicijs in die S. Vitalis Martyris. Qui ſanct⁹ maiori poſtea veneratione à Polonis cultus eſt, tanq̃ hic diuus, vt pium eſt credere, ad victoriã nonnihil contuliſſet. Ad nũcium proſperæ pugnæ Sigiſmūdus Rex exhilaratus, gratias Deo Opt. Max. agẽs, omnibus templis laudes decantari mandauit, aliaq́; publicę lætitiæ ſigna edidit.

Tartari apud Viſnouecium profligati in feſto S. Vitalis.

Ante initũ prælium, cũ Tartari per Leopolien. Belſenſem, & Lublinenſem Satrapias effuſi diſcurrerẽt ꝑdasq́; agerẽt, ſexies cũ eis Poloni particularibus ꝓlijs ſemꝑ victores ſunt cõgreſſi, magno futuræ victoriæ indicio. Ex Regio exercitu, Illuſtres viri Poloni, quorũ ſtrenua virt⁹ In ea Viſhouecen. pugna enituit, fuerũt, Nicola⁹ Cameneci⁹ Cracouiẽ. Palatin⁹; omniũ copiarũ dux, Ioãnes Odrouaſius de Sprova, Otto de Chodecio, Podoliæ Palatinus, Staniſlaus frater eius, Regni Poloniæ Marſalcus, Leopoliẽ. Præfect⁹; Martinus de Camenecio, Ioannes amor Tarnouius, Petrus & Staniſlaus Kmita de Viſnicze, Ioannes & Nicolaus Pilecij; Staniſlaus Lãskoronius, Ioãnes Suitcionius, Iacobus Sencignouius, & plures alij, ſingulari fortitudine & bellica laude inſignes viri, quos digniſſimos eſſe cẽſui; quorũ memoria literarũ monumentis ad poſteros progetur. Ex Lituanis ac Ruſſis Conſtãtinus Oſtrouiẽ. Dux, bellator ſui tẽporis famigeratiſſim⁹, Andreas de Sbaraſio, & Michaël Viſnoueci⁹ fortiſſimi duces. In eo cõflictu, etſi cõplures fuẽre cõſauciati, nõ vltra tamen centũ (mirabile dictu) ſunt deſiderari. Secundum eam de Tartaris victoriam Mendlikeri, Tartarorum in Taurica Cæſar, fœda ſuorum ſtrage conſternatus, extemplo Legatos miſit, fœdus anno exacto ictu-

Tartarorum Cæſar pacem petit à Sigiſmundo.

te-

renouari poſtulans, nuncianſq; ſe Dialaldin Soltan ex fratre nepotem pro obſide Vilnā Lituanorū Metropolim miſiſſe, amicus amicis, inimicus Sigiſmūdi Regis inimicis omni tempore futurus, & vt id ratum foret, quindecim aureorum millia ſibi in ſtipendiū quotannis dari petijt. Legatis Tartarorum reſponſum, Sigiſmundum Regem, poſtulata Mendligeri Cæſaris, q rupto fœdere Regnum Poloniæ hoſtiliter vaſtaſſet, proximo Conuentu ad Regni ſui Senatum referre velle. Quid illic fuerit conſtitutum, per p: oprium nuncium Regē Cæſari ſignificaturum. Obſidis Dialaldini Soltani ad ſe acceſſum ſibi gratum fore, curaturumq; vt lautitijs præbitis neceſſarijs omnibus prouideatur. Sed Dialaldinus proxima bruma febribus conflictat⁹, vita deceſſit. Nec Sigiſmūdus Rex barbaro ac infido hoſti ſtipendium vllū dare voluit, quo accepto, æquè damna ingentia, & hoſtiles incurſus, ruptis fœderibus facere conſueuiſſet. Satiusq; viſum erat, eam pecuniam in mercenariorum militū ſtipendium erogari, qua hoſtis Tartarus equis armiſq; inſtrui ac opulentior fieri poſſet: Ea etiam ratione, ne Sigiſmundus Rex data ei pecunia vectigalis barbaro hoſti eſſe videretur, cū Turcorum Imperator hoſtis alioquin potentior ex vicinitate per Valachiam Regno immineret, quæreretq; pari modo Tartarici ſtipēdij, ſi illud ſolueretur, exēplo, regnum Poloniæ ſibi facere ſtipendiarium: quod Sigiſmundus excelſi atq; inuicti animi Rex, conſtanter ſemper eſt auerſatus. Satis conſtat, quicquid cū eo Tartaro Tauricano, apud quē nulla vnq̄ religio, nulla fides fuit, de amicitia & pace conſtitutum fuit, nihil per eū obſeruatum fuiſſe. Vtiliorq; ſemper Polonis ac Lituanis fuerit, validis in eorū finibus locatis præſidijs, certa cū Tartaris hoſtilitas, quā dubia ac incerta pax, maximè in ea caſtellorum frequentia, quæ paſſim tota Ruſſia ac Podolia conſtruūtur, tuta agreſtium hominū pecorum armentorumq; receptacula. Per id tempus Sigiſmundus Rex cæpta Cracouienſis arcis ædificia, Italis ad hoc architectis adhibitis, ſummo ſtudio nec minori ſumptu cōtinuauit, cum æde ſacra Staniſlai martyris, quę à Rupella cognominatur, locū martyrij eius ſancti. Ad cui⁹ tumulum in templo arcis auguſtiſſimo tabulas argenteas cum imaginibus fuſorio opere affabrè factis, pōdere opere ac precio ſpectādis dedicauit, votūq; bello Valachico emiſſum profuſa liberalitate exſoluit, cū cruce aurea vaſtę magnitudinis, vnionib⁹ ac lapidibus præcioſis diſtincta, præter veſtes ſacras ac alia donaria ei templo Regia munificentia illata. Et hæc tūc fuerunt eius Regis opera pietatis, qui eo quoq; anno Petricouięſis turris iecit fundamenta, cœptumq; laborē latericia materia anno ſeptimo cōſummauit, ac etiā aquea foſſa ingyrū circunducta, in arcis modū cō muniuit. Eius anni æſtate Maximilian⁹ Romanorum Rex, Sigiſmūdi Regis offenſus connubio, quod cū Barbara Sceputien. haud multò antea contraxerat, hoſtilia in eum Regem moliri cœpit, identidem in Germanię Principū cōuentibus contra eū queſtus, ꝙ Pruſſiam Marianorū olim militum poſſeſſionem obtineret, conſiliaq; mouendi belli ac eius terræ recuperandę agitabat: quæ poſteaquam ob inteſtina Germanorū odia ad effectū deduci eo tempore non poſſent, ethnicos Principes, ac ſemotas barbarorum gentes cōtra Polonos ac Lituanos per Legatos ſollicitauit. Primumq; cum Baſilio Magno Moſcouitarū in Sarmatia Aſiatica Duce, quem potentia & opibus præſtare non ignorabat, amicitiā & ſocietatem iunxit, fœduſq; percuſſit. Baſilius Maximiliani Cæſaris nepharia ſocietate animatus, ſexaginta milliū equitum exercitum cōparauit, violatoq; fœdere, quod cū Sigiſmundo Rege ſanctiſſimè ictum, & per quadriennium tētum habebat, à Ripheis montibus & aris Alexandri Magni, vbi nunc Smolensko arx ſita eſt, Lituanis, & Sigiſmundo Regi bellum intulit, Michaëlem Glinski, qui ex Lituania ad eum transfugerat, hoſtē patrię ſuę infeſtiſſimum, omnium copiarū Ducem conſtituit. Qui tā numeroſo inſtructus exercitu acceptoq; imperio, nihil moratus, apud Nebrium ac Suſam amnes Lituanorū res inqetare cepit: vrebat, vaſtabatq; immaniter omnia. Tandem Smolensko arcē validā in cliuo Riphei mōtis ſitam obſidione cinxit, ac etiam oppugnauit: quam cū ob Sigiſmundi Regis pręſidium expugnare non poſſet, alia atq; alia loca Moſcouitarū ditioni ſubijcere tentauit. Cōplura oppida & pagos ſine munitione in aperto paſſim iacentes diripuit & incendit, graſſatuſq; eſt circum Nebrium amnē impunè aliquandiu, nemine ob inſperatum bellū reſiſtente, Lituanis induciarum fiducia ocium agentibus, & ad bellum inopinatū imparatiſſimis. Nec multo poſtea Michaël Glinski dux cum omnibus copijs in hiberna conceſſit. Anno eodē Pazaites Turcorum Imperator ſenio confectus Selimo filio, quē haud multo antea

in

Stipendium Tartaris negatum.

Arx Cracouienſis magno ſumptu ædificatur.

Eccleſia in Rupella reſtaurata & ornata.

Imagines argenteæ ad ſepulchrum S. Staniſlai in eccleſia Cathedrali.

Crux aurea miræ magnitudinis in Eccleſia Cathe. Crac.

Turris in modum arcis Petricouiæ ædificata.

Maximilianus Sigiſmūdo infenſus.

Moſcus rupto fœdere bellum infert Lituanis.

Glinſcius Lituaniam vaſtat.

Smolenſcum obſeſſum.

Baiazetes Selimo filio imperio ceſſit.

in Thracia cruento prælio profligauerat, Imperio ſponte ceſſit, & in Hamandatam vrbem, in qua natus atque alitus fuit, ocij cupiditate ſe contulit, vbi non multò poſtea fatalem mortẽ obijt. Selimus paternam ſedem, cum imperio verno tempore adeptus, cum Achmate iuniore fratre, in Aſia pro imperio decertauit. Victus Achmates in Armeniam maiorem ad Zophi Perſarum Regem profugit, cuius filiæ connubium nactus, Soceri auxilio, Turcorum rebus diu multumq́ue infeſtus fuit, Selimo fratre paternum ſolium tenente: à quò Laskovvski Polonus puer quondam à Turcis captus, & in Machometi impietatem circunciſus, ad Sigiſmundum Regem Orator venit.

Imperatoris Turcarum legatio ad regem.

Eius legationis ſumma fuit, vt diceret Selimũ Turcici Imperij habenas adeptum eſſe, velle cũ eo & regno Poloniæ, tale inire fœdus, talẽ pacem, amicitiam & ſocietatem contrahere, qualem progenitores eorum inter ſe coluêre: optauitq́; Sigiſmundo Regi omnia proſpera, & victoriam contra Regni ſui hoſtes. Sigiſmundus Rex de paterno Imperio adepto, ampliſſimis verbis Selimo Imperatori eſt congratulatus, fœdus, amicitiam, & ſocietatem vltrò oblatam ſuſcepit, viciſſim illi fœlicia omnia, & optatos ex hoſtibus triumphos precatus, Legatum inde Regia munificentia donatum expediuit.

Turcæ Croatiã vaſtant.

Sub quo tẽpore Turcæ in Croatiam hoſtiliter irruperunt, & quina hominum millia in ſeruitutem abduxerunt. Menſe poſtea Auguſto Croatiam repetierunt, & apud Sauum amnem Sagrabiamq́; magna damna fecerunt. Supra vicena hominum millia ſubito ac inſperato ingreſſu captiuarunt, & abduxerunt.

Peſtis in Podolia.

Ea æſtate Podolia fœda peſtilentia laborauit. Complures mercenarij milites, qui Regni limites à Turcis & Tartaris tuebantur, ea lue periêre, à qua aliæ Regni partes immunes fuerunt. At Sigiſmundus Rex Podoliæ defenſioni cõſulturus, Regni ſui optimatibus Conuentum Petricouiæ indixit,

Comitia Petricouiæ.

& ad eum in autumno petrexit: quo ex ſententia abſoluto, Poſnaniam cum Regina Barbara eſt profectus, vbi poſtea Martio menſe regia cõiux filiam enixa eſt, quæ à ſacro fonte Heduigis tulit nomen, & per hæc annus tredecimus ſupra milleſimum & quingenteſimum,

1513.

qui erat Regni Sigiſmundi ſeptimus incepit. In quo Ioannes Laski Metropolita Gneſnen.

Ad Concilium Lateran. oratores à Rege Pol. miſſi.

ad Lateran. Concilium, quod Iulius eius nominis ſecundus Ro. Pontifex Regibus & Antiſtitibus Catholicis indixerat, Sigiſmundi Regis nomine cũ Staniſlao Oſtrorogo Collega Orator eſt profectus, ſed priuſquam Romam perueniſſent Iulius Pontifex rebus humanis exceſſit: in cuius locum Leo eius nominis X. ſupremi ordinis Antiſtitũ ſuffragijs eſt ſuffectus, cui Sigiſmundi Regis Oratores publico conſiſtorio obedientiam præſtitêre.

Ioannis Laſki oratio ad Collegium Cardinaliũ.

Ioannes Laski vir facundiæ ſingularis, luculẽtam habuit orationem, in qua tot piorum calamitatibus, tot cladibus, à barbaris gentibus ſuſceptis, longa ſerie enarraris, complurimis lachrymas exciuit, oſtenditq́; alios Chriſtianos Reges ac Principes, nimijs opibus laſciuientes pro gloria duntaxat & finibus cum vicinis decertare; Polonos verò & Sigiſmũdum Regem, pro vita, pro libertate, ac totius Chriſtianitatis ſalute, contra Scythicas ac alias barbaras gentes excubare ac decertare inceſſanter, cùm ei Regi Turci Tartari Moſcouitæ ac Valachi, irrequietis excurſionibus, maximiſque exercitibus negocium faceſſerent. Vidi ego pleroſque ſupremi ordinis Antiſtites Cardinales, qui altius ſpirabant, collachrymari, Thomam præcipuè Strigonien. Cardinalem, qui ea potiſſimum cauſa, ex Vngaria trecentorum equitum comitatu Romam venerat, vt Romanum Pontificem ſacrumq́ue Senatum, ad bellum contra Turcas ſuſcipiendum impelleret: quod Iulio Pontifici, cuius tempore Romam venerat, poſt Perrum Barione omnium Pontificum maximo, ac tot bellis exercitatiſſimo; haud dubiè perſuaſerat, ſi inteſtina Principum Chriſtianorum odia & immatura mors non obſtitiſſent.

Inter oratores contro-uerſia.

In eo poſtea Lateranenſi Concilio, quod tot Antiſtitum concurſu Romæ celebratũ eſt, magnum certamen exarſit inter Maximiliani & Sigiſmundi Regis oratores. Contendebant illi, vt Sigiſmũdus Rex terram Pruſſiæ Marianis militibus reſtitueret, & ad id Sigiſmundum Regẽ & Polonos compelli multa inſtãtia poſtulabant. Quam impetitionem præter omnium ſpem exortam, Ioannes à Laſko Merropolita Gneſnẽ. Orator Regius; non minus opportunis, quàm veris rationibus, dum iura Regni verbis & ſcriptis copiosè explicaret, me iuuante diſcuſſit, & per hoc omnem inquietudinẽ ſuſtulit. Cognouit quippe iuſtiſſimus & ſapientiſſimus Pontifex Leo decimus Sacerq́ue Senatus, Sigiſmundum Regem & Polonos terram Pruſſiæ trans Viſſam amnem in Sarmatia ſitam, vbi olim Gytones & Phynni erant, clatum

ac

ac ſolidum ius habere, Cruciferiſque Pruſſiæ qui in ſolo alieno, tot oppida tot arces extruxerant, ad eam prouinciam nihil iuris competijſſe vnquam nec competere, perpetuò illis propterea, etſi indignanribus Germanis, impoſito ſilentio. Sigiſmundo Rege Poſnaniæ agente, Helena Moſcouitica, Alexandri olim Poloniæ Regis coniunx, in Bratiſlauia fatali morte abſumpta eſt. Nec multo poſtea, Vilnenſ. arx, quę per Sigiſmundum Regem inſtaurata & nouis ſtructuris adornata fuit, fortuito incendio conflagrauit, futurotum bellorum, quæ poſtea cum Moſcouitis magno atmorum motu exarſerant, prodigioſo indicio. Sub quo tempore Baſilius Magnus Moſcouitatum dux, Maximilianum Romanorum Regem pro Regia Corona & inſignibus regalibus, nimia ambitione per Legatos ſollicitauit, à quo etiam auxilia tanquam ab amico & ſocio fœderato contra Sigiſmundum Poloniæ Regem flagitauit; Slainicio nobili Miſnenſi, qui Michaëlem Glinski perduellionem in Moſcouiam profugum ſecutus erat, ad Germaniæ Principes ad bellum concitandos ſubmiſſo, vnà cum quodam Cracouięſi Negociatore natione Bohemo, cognomēto Lata, qui pro exploratore captus, & Cracouiam miſſus, quæſtioniq; adhibitus, capitali affectus eſt ſupplicio. His futuri belli tumoribus Sigiſmūdus Rex permotus, menſis Iunij diebus, Regni Poloniç optimatibus apud Radom Cōuentum indixit, frequentiq́ue Senatu regni ſui rebus compoſitis, cum Tartarorum in Taurica Cæſare, promiſſo ei ſtipendio, fœdus percuſſit, eumq́ue ſibi ad bellum contra Moſchos ſuſcipiendum ſocium aſciuit, quo diuino propemodum conſilio duplex commodum eſt aſſecutus, tum quod valida Tattarorum auxilia contra hoſtem præpotentem ſibi comparauit, tum quod ab eiſdem Tartatis hoſtibus antea infeſtiſſimis Regni ſui limites ſecuros effecit. Pace co modo & trāquillitate Regno parta, conatus omnes ad belli Moſcouitici conſilia conuertit. Primumq́ue Mendligeri Tauricano Tartatorum Cæſari ſtipendium antea per Legatos promiſſum miſit, eumq́ue ad bellum Moſcouitis inferendum magnis muneribus impulit. Enimuero Baſilius Moſchorum Dux, Lituaniæ limites à Boriſtene ad prima veris ſigna hoſtiliter infeſtare cœperat, Michaële Glinski auctore, quē omnium copiarum Ducem conſtituerat. Qui poſt dāna multa illata, pleraq;

Arx Vilnenſis conflagrauit.

Moſcus Coronam & inſignia regni à Maximiliano petit.

munita loca fruſtra oppugnauit, à quibus cum ignominia, & Moſcorum cruenta cæde eſt repulſus. Per id tempus Laurentius Myſkovvski vir bellicis artibus & militari diſciplina præſtans, priuatis & eis quidem intollerandis iniurijs adactus, ob certos patrimonij ſui aquæductus ſibi violenter ademptos, Ioannem Zatorienſem Ducem; ſupplicanti iniuriamq; deprecanti ferociter reſpondentem, gladio per medias ſcapulas adacto tranſegit, manusq; Satellitū ſe ſequentium, equi celeritate & viarū compendijs eluſit. Ioannes Dux letali vulnere affectus, antequā ſui accurrerent, ex equo moribundus defluxit. Zatorienſis inde Ducatus Regni Poloniæ finibus inſertus, liberis nullis qui ſuccederent extantibus, ad Sigiſmundum Rēgem, cuius nunc dum hæc proderem, pacifica fruitur poſſeſſione, eſt deuolutus. Laurentius Myſkovvski ob patratam cædem, Sigiſmundi Regis incurrēs indignationem, non prius veniam obtinuit, quàm multis eiſq́ue præclaris in Moſcos editis facinoribus, omniū commendatione & iudicio, gratiam Regiā conſequi meruit. Eadem æſtate Baſilius Moſcouitarum Dux maiori quàm vnquam antea belli apparatu ingentem contrahit exercitum. Supra octuaginta bellatorum equitum millia in eius Caſtris cenſa ſunt, præter lixas & Calōnes. Maximilianus Romanorum & Germaniæ Rex Bombārdarum Magiſtros Italos ac Germanos magno ſtipendio conductos, per Pomeraniam, Pruſſiam & Liuoniam Baſilio Duci, terra & mari ſubmiſit. Hi tormenta bellica vetuſtate inutilia aut confracta refecerunt. Noua & quidem plurima ex ære fuderunt: Trecenta fuiſſe perhibentur. Baſilius Dux eo bellico apparatu, his Italis ac Germanis tormentorum bellicorum Magiſtris, tantis deniq; copijs inſtructus ad Smolēsko Lituanorum arcē omniū validiſſimam, ac penè inexpugnabilē, quæ in cliuo Riphei montis & Nebrij amnis ripa ſita eſt, caſtra fecit, arcēq; obſidione cinctam, omni tormentorum genere pertinaciſſimè oppugnauit. Miſerat Sigiſmundus Rex ad eius arcis præſidium pedites Polonos quingentos, Ioanne Spargaldo duce, viro rei militaris perito & manu prompto, & iam ad Orſam amnemq; Nebrium peruenerat, cùm nunciatum eſt arcem Smolensko iam obſideri ac oppugnati à Moſcouitis, ad quam Spargaldus, Regij agminis Dux, omnibus ab hoſte itineribus inſeſſis, penetrare non potuit, magno

Ioānes Dux Zatorienſis à Laurentio Myſkovvſki interfectus.

Zatorienſis Ducatus Regno incorporatus.

Maximilianus Moſco miſit auxilia.

Smolenſcum à Moſcis obſeſſum.

tertæ

terrę Lituanię infortunio; Conſeruaturus arcem obſeſſam haud dubiè, ſi tempeſtiuiore acceſſu hoſtē præueniſſet. Erat intus ſatis validum Sigiſmūdi Regis præſidium, quod ab initio conſtanter repugnabat, & magna virtute arcē tuebatur, vt Baſilius Dux loci captura deſperata, obſidionem ſolueret, Lituaniamq́ue circa Nebrium & Bereſinam amnem, quem pleriq; Boriſtenem credidêre, & Nebrio inferius cōmiſcetur, emiſſo in omnes partes equitatu longè & latè vrere ac vaſtare ceperit. Qua populatione, ingentem hominum armentorum pecorumq́ue vim corraſit, ac in Moſcouiam cū parte equitatus trāſmiſit. Baſilius Dux & omnis eius exercitus eo terribili excurſu multiplici præda expletus, ad Smolenskò rurſus cum omnibus copijs redijt, irerumq́ue arctiore aliquanto obſidione cingit, ac multo bombardarum fragore concutit: vano tamen ac irrito conatu, ob validum intus Sigiſmundi Regis præſidium. Baſilius Dux tœdio longæ obſidionis affectus, cum ſuis purpuratis ac copiarum ducibus, conſilium abeundi inijt; arce nō expugnata. Inſtabat Michaël Glinſki, ne bellum tanto armorum apparatu, & tanto impendio cœptum deſereret, ſed obſidionem continuaret. Quæ tandem protracta fuit, & Smolensko arx aliquoties oppugnata. Quæ cū nulla vi expugnari poſſet, Michaël Glinſki, vt erat acris ingenij vir & vafer, ad ſuos dolos conuerſus, primorum arcis & inde Centurionum, qui in prælidiò erant, ſpe pacis iniecta colloquium expetijt, quod cùm prioris fortunæ fauore impetraſſet, corū animos qui aliqua in arce pollebant auctoritate, vt arcem dederēt ſollicitare, incolis libertatem, præſidiarijs militibus Præfecturas, & opes immenſas polliceri cœpit. In quo cùm vna & altera vice repulſam habuiſſet, poſtremò præſidij præfectos primùm, inde decuriones ac lòci incolas, Roxanici generis ac ritus homines, qui in fide cum Moſcis conueniunt, maximis promiſſis ad deditionem perpulit.

Smolenſcum per deditionē captum. Itaque arx Smolensko eo modo prodita, à Sigiſmundo Poloniæ Rege & Lituanis eſt alienata, anno centeſimo, poſteaquam ab Alexandro Vitoldo terræ Lituaniæ fuit adiecta. Baſilius Moſcouitarum Dux Smolensko arce eo modo extremis Menſis Iulij diebus potitus voti compos, portis patefactis in eā eſt ingreſſus. Vbi cœleſti primùm numine adorato, quicquid auri, argenti, ac pretioſę ſupellectilis, in priuatorum domibus & in templis erat, fide violata nefariè compilauit, ac in Moſquam Metropolim (valido in Smolensko relicto præſidio) ſecum auexit. Nec vlterius eo anno contra Sigiſmundum regem & Lituanos molitus eſt quicquā. Ad triſtem amiſſæ Smolenſciæ nuncium, Sigiſmundus Rex conſternatus, Radomienſi in regno Poloniæ ſoluto Conuentu, Menſe Septembri, cum Regina Barbara in Lituaniā ſe proripuit. Primumq́ue in Mielnik, demùm p Grodno Vilnam Lituanorum Metropolim tranſiuit. Quò magni ducatus Lituanię Proceribus conuocatis, frequenti Senatu de bello Moſcouitis inferendo & arce Smolensko recuperanda, conſilia agitare cœpit, pecuniam in ſtipendium militibus, agreſtibus & oppidanis imperauit. Tota bruma in exigenda & congerenda pecunia abſumpta. Eo Lituanico Conuentu, magno omnium conſenſu bellum in Moſcouitas eſt decretū. Dena millia equitum Polonorum armis egregiè inſtructorum, duo inſuper peditum millia Sigiſmundus Rex, ſtipendio inauctorauit. Lituanorum erāt ingentes equitum copiæ leuioris more gentis armaturæ. Campeſtres aderant bombardæ. His copijs & eo belli apparatu, ſegetibus ad maturitatem accedētibus, Sigiſmundus Rex ex Vilna Metropoli in hoſtem mouit. Haud multo ante exitum, Iacobus cognomento Piſo à Romano Pontifice ad Sigiſmundum legatus venerat, flagitās, vt armis depoſitis, pacem cum Baſilio magnò Moſcouitarum Duce componeret, armaq́; & potentiam ſuam in immaniſſimos Turcos verteret, paratum ſe ire ad Baſilium Ducem Pontificis nomine; & eum ad ineundam pacē hortari. *Legatio pōt. max. ad regem.* Ad hæc Sigiſmundus Rex reſpondit: Nihil vnquam ſibi antiquius fuiſſe maiorum ſuorum more, quam Romani Pontificis arbitrio & voluntati obſequi, & pacem ſe cū Baſilio Duce per Legatos tentaturū fuiſſe, ſi bellū nondū accenſum; & res integra fuiſſet, iā ſibi retrocedere, aut pacē petere non licere, ne hoſtis pauore ſe id facere exiſtimaret: nec illi tutum putare, bello iam ardente in Moſcouiam ire, aut hominem adire ſchiſmaticum. Iacobus verò Piſo Pōtificius legatus, Baſilij barbari hominis horrēs perfidiā, vlterius progredi minimè eſt auſus, donatusq́ue à Rege Romam redijt. At Baſilius Magnꝰ Moſcouiæ Dux poſteaquam cognouit Sigiſmundum Regem & Lituanos ingens, ſi vnquam antea, bellum moliri, & ipſe cum omni *Moſcorum dux Smolēſ. cum venit*

 prin-

principatus ſui potētia Smolensko verſus contendit, veritus ne vi aut proditione aliqua eam arcem, pro qua tantum laboraſſet, amitteret, prior ipſe ad Smolenskum peruenit. Inde omnem exercitum ad depopulandam Lituaniam miſit, ad Bereſinam vſque amnem, quem Imperij ſui terminum à meridie eſſe aſtruebat. Nec multò poſtea Sigiſmūdus Rex ad Bereſinam amnem Bor. ſouiumque oppidum cum omnibus copijs applicuit, cuius aduētu Moſcouitici Duces conſternati, ad Orſam Nebriumque amnem retro abiêre. Rexq; Bereſina per ocium tranſmiſſo, ex omni exercitu militari facto delectu, triginta circiter equitum peditumq; millia florentis militiæ in hoſtem miſit. Ipſe apud Boriſouiū in ripa Bereſinæ vlteriore, curuum circumactu, nec non vallo & foſſa cum reliduo copiarum caſtra ſua cōmuniuit, eo potiſſimùm conſilio, vt ſi commiſſo prælio Moſcouitis victoria ceſſiſſet, Polonis Lituanisque in Caſtra Regia tutus ex fuga daretur receptus, & Rex ipſe cū recētibus agminibus, ſtructaque acie hoſtem exciperet, nouoq; ac inſperato certamine implicaret, & per hæc victoriā, ſi eam adepti eſſent, ex eorum manibus eriperet; ex octuaginta ſiquidem equitum bellatorum millibus Moſcouitarum conſtabat exercitus: Qua copiarum magnitudine fretus Baſilius Magnus Dux, Regia agmina longè minora nō ferro ſuperari, ſed flagellis ſuorum in Moſquā pecudum more propelli poſſe per contemptū & ſcommata iactitabat. Interea temporis VVladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ Rex tātas belli turbas ex Michaëlis Glinski ad Moſcouitas tranſfugio euenire perpendens, tantum egit per ſecretos internuncios citro vltroq; miſſos, vt Michaëlem Glinski Sigiſmūdo Regi, eidemque fratri recōciliaret, ſpe illi certa reditus in patriam, priorisque fortunæ cum gratia Regia recuperandæ promiſſa. In hoc V Vladiſla9 Rex pro Sigiſmundo fratre fidem obſtringebat ſuā, ampliſſimis pollicitationibus adiectis. Michaël Glinski rurſus qui Lituaniæ patriæ viſendæ deſiderio ardebat, Smolensko & plures alias Moſcouiticæ ditionis arces Sigiſmundo Regi ſe daturum offerebat, tanta tunc apud Baſilium Principem Lituanus transfuga auctoritate pollebat. Fide in id vtrinque data & accepta, V Vladiſlai Regis literæ cum fide publica ad Michaëlem Glinski ſcriptę & interceptę, omnia per

Moſcorū exercitus.

VVladiſlai Regis conat' pro reconciliando regi Glinſcio interuentu reditus.

Glinſcius ferò ſapit.

uenerunt, Trepka nuncius, qui illas ſub ſpecie transfugæ ferebat, in poteſtatem redactus ac quæſtioni adhibitus, per tormenta omnia patefecit, Michaël Glinſki pro proditore in vincula coniectus, & ad Moſquā Metropolim additis compedibus ſub cuſtodia miſſus, aſperā multis annis pertulit captiuitatem. Creditum etiam tū fuit, quoſdam Lituaniæ Proceres, qui MichaëliGlinski in patriam reditum, ac gratiam Regiam inuidebant, Baſilio duci clam ſignificaſſe, & vt rebus ſuis caueret admonuiſſe. Sed vtcunque, ingens ſecretum detectum eſt, magno Michaëlis Glinski, & tertæ Lituanię infortunio. Poloni interea ac Lituani à Boriſouio ex caſtris Regijs egreſſi, per Odruſios campos ad Orſam arcem Regiam & Nebrium amnem, cū omnibus copijs peruenêre. Ad conſpectum Regij agminis Moſcouitæ, qui in altera Nebrij amnis ripa conſtiterant, mille circiter paſſus à flumine rettoceſſerunt, Polonos ac Lituanos ad tranſeundum flumen, alioquin minimè vadabile inuitantes, ſperantes facilius eos ita ſuperari, & ſi vincerentur difficilius fugere poſſe. Baſilius Dux in Smolenſko tunc erat, quatuor & viginti ab Orſa milliaribus, qui poſtquam in comparatione exiguas eſſe Sigiſmundi Regis copias per exploratores cognouit, ad tantam euectus eſt inſolētiam, vt cum exercitus ſui copiarum ducibus egerit, parta victoria, quam quiſque Lituaniæ partē petere deberet: quid de Sigiſmundo Rege, quid de captiuis, quid de Vilna fieri vellet: ſcōmata inſuper per contēptum iaciebat, mādabatq; ferrum in Polonos ac Lituanos ne ſtringerēt, ſed per Boriſtenem liberè eos tranare permitterent, flagelliſque vno agmine veluti pecora ad ſe propellerent. Poloni ac Lituani citra Nebrium amnem duplicibus caſtris quieſcebāt, corpora curabant, arma expediebant, & ſe ad aleam vniuerſi certaminis præparabant. Polonis Ioannes Suuirciovvki pręerat, Lituanis Cōſtantinus Oſtrouien. Dux, viri in rebellica peritiſſimi. Vterq; communicato conſilio peditibus iniungit, ripas fluminis ponte ſublicio iungerēt, bombardaſque & peditatum omnem in partem alteram traijcerent. Quod cū illi ſtrenuè & ſummo ſtudio feciſſent, illuceſcente iam die, equitatus omnis ſtupenda audacia & fortitudine turmarim in alteram ripam trāſnatauit, Moſcouitis, vt fidem dederant, ex induſtria quieſcentibus: Poſteaquam in altera Ne-

Glinſcius in vincula coniectus miſerè perijt.

Lituanorū Procerum inuidia.

Moſcorum arrogātia.

Nebr[illegible]) ſeu Boriſtenis fluminis parte vtraque conſtitit acies tantus erat, tot æncarum tubarum clangor, tãtus timpanorum ſtrepitus, vt cœlum & terra ruere viderentur. Polonus dux equites octingentos ex agmine extremo abſtraxit, & eos à longe in hoſtium latus ex nemore adequitare, prelio que accenſo terribili ſublato clamore in eos impetum facere, ac terrorem incutere iuſſit. Poloni cum Ioanne Suuirciouuski, ſuatum copiarum duce dextrum tenuêre latus, Lituani cum Conſtantino Oſtrouienſi ſiniſtrum: pedites equitum ordinibus erant inſerti, vt alteri alteris auxilio forent: tertia fer me diei hora acies ordinatæ, cumque aliquãdiu inſtructæ ſtetiſſent, ſigno pugnæ propoſito, priores Poloni pugnam iniuêre. Concutſum eſt ingentibus animis. Cadebant vtrinque plurimi. Poloni impreſſione facta nunc impellebant hoſtem, nũc vbi prægrauabantur refugiebant, ac rurſus reſumpto animo hoſtem aggrediebantur. Ancipiti marte aliquandiu certatum. Conſtantinus quoque dux Lituanos in hoſtem immiſit. Miſerabilis morientium erat facies nunc his nunc illis cadentibus, ſumma vi pro victoria vtrinque adnixum. Caſu accidit, is ſiquidem erat loci ſitus leniter accliuis, vt globi regiarũ bombardarum extrema Moſcouitarum agmina contingerẽt, ac atrociter perimerẽt. Quæ res Polonis ac Lituanis ad victoriam maximo fuit adiumento. Poſtremi ſiquidem ex Moſchis clade ſua conſternati, turbatis ordinibus trepidare & primùm fugere cœperunt, ſole iam ad veſperam inclinante. Hinc in medijs quoque agminibus orta trepidatio & pauor, primis Moſcouitarum agminibus adhuc pugnantibus, & quid à tergo ageretur ignaris. Quoad octingenti equites Poloni, qui in nemore ſe abdiderant in latus pugnantium Moſcouitarum, magno tumultu cum horriſono tubarum clangore & reboantibus timpanis impetum fecêre. Victa tunc eſt hoſtium pertinacia, Moſcouitæ apertè fugere cœperunt. In fuga cæſi complurimi, ad paludem vnam per quam fugam intenderant precipuè, vbi alij in alios precipiti curſu ruentes, in cœno hærebant, & poſt fœdam colluctationem miſerè peribant. Duo & triginta Moſcouitarum millia eo prælio cæſa feruntur: Alij ad quadraginta millia numerum auxere. Satis conſtat tanta in Moſcouitis cędem fuiſſe editam, vt riui ſanguinis in Boriſtenem defluxerint. Boriſtenesq; humano cruore tinctus, impurus aliquandiu fluxerit. Capti ex illuſtribus viris, qui ducum nomine cenſebantur decem, alij paulo inferiores ordinis ſatrapæ & purpurati quatuordecim, promiſcuæ fortunæ nobilium duo millia, & ex gregarijs militibus totidem. Signa militaria capta plurima. Ex regio exercitu paulo plus quadringenti deſiderati, etſi complures ſaucij eſſent. Caſtra Moſcouitarum omni opulentia plena, direpta. Contigit hæc omni æuo memorabilis victoria apud Orſam arcem & Boriſtenem amnem haud procul ab aris Alexandri magni, die Natali ſacratiſſimæ virginis Deiparæ, anno quartodecimo, ſupra quindecies centeſimum, regni Sigiſmundi octauo. Baſilius dux aduerſę pugnę nuncio accepto, iactantiæ ac inſolentiæ ſuæ immemor, ex Smolensko ſe proripiens curſuque continuato fugienti ſimilis non prius conſtitit, quàm ad Moſquam peruenit, vnde collectos ex fuga milites, eadem qua venerat celeritate, ad Smolensko remiſit, iuſſitque eam arcẽ valido pręſidio firmari ac totis viribus tueri, ſperans Polonos ac Lituanos lętitia partę victorię exultãtes, eius arcis occupationem in ſumma rei bene gerendæ occaſione, prout euenit, neglexiſſe. Et poterat tunc Smolenſcia arx fortiſſima facile recuperari, ſi ſtatim à conflictu pauca equitum millia ex eo delectu eò miſſa fuiſſent. verùm Baſilij duci fœlicitate accidit, vt Poloni ac Lituani viciſſe contenti, quieſcerent, lætisque conuiuijs ac compotationibus more ſuo indulgerent, alij vulnera curarent, equos alij labore magni certaminis exhauſtos reficerent, propterea plures dies in loco conflictus ſunt abſumpti: Nec prius Smolensko verſus victricia caſtra ſunt mota, quàm à rege, qui apud Bereſinam, quadraginta retro milliaribus aberat, omnium copiarum duces regijs acceptis literis ea promouere ſunt iuſſi, indignabaturque magnanimus rex, Præfectorũ incuſata ſegnicie, quod non e veſtigio ſecundum victoriam ad Smolensko, pro qua arce tantum cruoris fuerat effuſum, contendiſſent, ratus quod euenerat eam arcem, tanto temporis ſpacio valido rurſus præſidio firmatam eſſe, & cùm vincere ſciuiſſent, victoria vti neſciuerint. Et per hæc facile liquet, Sigiſmundum regem quod ea arx non fuerit tunc recuperata, in nihilo fuiſſe culpabilem.

Moſchi apud Orſam profligati.

Moſchorum occiſorum & captiuorum apud Orſam numerus.

1514. Victoria de Moſchis quo die contigit.

Smolenſcia poterat de. occaſio neglecta.

Enimuerò vt lætiſſimum inclitæ victoriæ nuncium accepit, poſt laudes Deo optimo maximo ob conceſſam victoriam decantatas, extemplò ex caſtris ſuis, quæ apud Boriſſouium fecerat, equitum delectorum quatuor millia ad victorem exercitum, & inde ad Smolenskum continuatis itineribus ire mādauit. Quibus ad Orſam venientibus, tunc primum regij duces vno à victoria menſe Smolenskum verſus caſtra mouerunt, quam arcem validiſſimo rurſus præſidio firmatam offenderunt, cumque potiundæ eius ſpes nulla appareret, & iam bruma gelida inſtaret, omnibus circum Smolensko longe & latè peruaſtatis, ſoluto exercitu in hiberna conceſſére. Sigiſmundus rex poſt recentem ex Boriſſouio ad Smolensko expeditum exercitum Vilnam verſus ſe recepit. Hic deinde pro præſtita victoria cœleſti numini gratiæ actæ, laudes decantatæ ac ſupplicationibus ad omnia templa ſolenni cerimonia factæ. Et vt hæc omni æuo memorabilis victoria omnibus Principibus ac gentibus teſtata eſſet, ad Leonem eius nominis decimum Romanorum Pontificem, nec non alios reges ac principes Chriſtianos & barbaros literas cum læto partę victoriæ nuncio tranſmiſit. Captiuos etiam quatuordecim Moſcouitas prolixa barba & canicie inſignes habituq; Sarmatico conſpicuos, per Nicolaum Volski, Ieroſolimitanum militem, qui interfuit Orſenſi prælio miſit. Quos Maximilianus Cæſar, per cuius terras Romam ducebantur, in Baſilij Moſcouiæ ducis fœderati ſui gratiam vi accepit, & per ſinum Sarmaticum ex Lubeco in Moſcouiā remiſit. Nicolaus Volſki (qui proceſſu temporis reginæ Bonæ beneficijs ad magnas opes peruenit) captiuis Moſcouitis in ipſo fermè Italiæ ingreſſu per Cæſarem ſpoliatus, Romam contendit, & de indigna captiuorum ademptione coram Pontifice contra Maximilianum Cæſarem eſt queſtus. Quam rem Pontifex indignè tulit, & Maximiliani Cæſaris inurbanitati aſcripſit. Iam antea per celeriorem nuncium Romanorum Pontifex a Sigiſmūdo rege conceſſæ à Deo victoriæ literas acceperat, quibus belli totius ſeriem, hoſtilium copiarum magnitudinem, ac cruentam cædem deſcripſit. Ioannes Laski Gneſnenſis Metropolita Sigiſmūdi regis apud ſedem Apoſtolicam oratori literas reddidit. Quibus Pontifex perlectis, quod Sigiſmundus rex Moſcouitas Schiſmaticos magno prælio viciſſet in multam lætitiam effuſus, extemplò ſupplicationes indixit, & in tēplo Petri Barionæ auguſtiſſimo, ipſo Pontifice & ſacro Cardinalium collegio, totque Antiſtitibus ac regum oratoribus præſentibus, rem diuinam mul ta ſacrorum ceremonia fieri ac Miſſam decantari fecit, cœleſtique numini ob præſtitam victoriam gratiæ publicæ actæ. Diuinis peractis, Camillus Porcius Romanus Orator ſui temporis eloquētiſſimus, in laudem Sigiſmundi Poloniæ regis, & memorabilis victoriæ, omnibus ſtupentibus, ac res geſtas eius regis admirātibus ampliſſimis verbis perorauit. Sigiſmundus rex cum Barbara regina Vilnæ erat, quo ad eum tot ſigna militaria Moſcouitis erepta, tot hoſtium exuuiæ, tot denique captiui ſunt adducti, quos ferreis compedibus conſtrictos, diligentius cuſtodiri fecit, ac per arces Lituaniæ diſtribuit, illuſtres viros Vilnæ tenuit, pro quorum liberatione Baſilius Dux ad extremum vitæ nihil egit, maximaque eorum pars tetro carcere & pedore contabuit. Baſilius Smolenskum arcem retinuiſſe contentus, per Oratores pacem a Sigiſmundo rege impetrauit, fœduſq; quinquennale cum eo percuſſit eoque finito, aliquoties repetijt, ſanctiſſimeque cuſtodiuit. Nec vnquam poſtea (finibus ſuis contentus, cladiſque ſuæ ſibi conſcius) Sigiſmūdum Regem armis laceſſere eſt auſus. Cum Tartaris aſſidua illi bella fuēre, fineſque ſuos ampliſſimos ſtrenuè eſt tutatus. Eo anno quo cum Moſcouitis fœliciter eſt depugnatum, Vngaria periculoſiſſimo ruſticorum & ſeruili bello conflictata eſt. Thomas Strigonienſium Metropolita legatus Cardinalis Roma egreſſus, a Leone eius nominis decimo Romano Pontifice, crucem ſacræ militiæ ſignum contra immaniſſimos Turcos, qui rebus Vngaris plus nimio infeſti erant, impetrauit. Quam in Vngariā veniens Pontificia ſuffultus poteſtate, publicauit. Ad ſacræ militiæ nouitatem, mirum quàm citò ex vario plebeiorum hominum genere conflatus exercitus coaluit. Ruſtici relictis agris, Sacerdotes, Monachi, & infimæ ſortis quique ſeruilis conditionis, contemptis dominis, arma ſumsēre. Supra ſexaginta hominum millia breui in vnum coiere. Qui Turcico bello obmiſſo, Georgium Gakel Tranſyluanum hominem facinoroſiſſimum, ſed laboribus militiæ mu-

Moſchi captiui Pont. max. miſſi per Maximilianum Cæſ. intercepti.

Ducis Moſchorum cū rege induciæ.

Bellum ruſticum in Vngaria.

Georgius Gakel [illegible] *Pozatid.*

multis anteà bellis exercitarum, ſibi Regem creant. Georgius Regij tituli appellatione inflatus, Laurentium ſacerdotem, & Michaëlem Monachum apoſtatam, ſocios ſceleratos ſibi in com militium aſciuit; cum quibus partitis copijs, in Regni Vngariæ Optimates, Satrapas ac nobiles conſpirat, in poteſtatem redactos, crudeliter obtruncat, alios palis Infigit, & vario mortis genere afficit. Matronas ac virgines ad ſtupra rapit. Tranſyluania egreſſus ad Cenadium & Temeſuuarum cum parte copiarum contendit; Laurentium ſacerdotem Varadinum verſus, Michaëlem apoſtatam ad Peſtum mittit. Seruili bello & quidem funeſto afficit Vngaria, Sacra & prophana ſine diſcrimine violata: In nobiles & plebei generis homines cædes euagata: Cruore humano madebant omnia. Supra ſexcenti Nobiles Vngari eo tumultu deſiderati, quorum poſſeſſiones & fortunas ſcelerata manus hoſtiliter diripuit, Tẽplorum gazam compilauit, Sacra prophanis miſcuit; Omnia ſibi nepharia hominum colluuies licere putauit. Ea peccandi licentia efferata prædonum manus indies affluebat, eorumque exercitus augebatur. Georgius dux latronum complures arces partim vi, partim deditione in ſuam redegit poteſtatem. Cenadienſem Epiſcopum, in quadam arce arcta obſidione aliquandiu fatigatum, expugnauit, captumque præacuto palo infixit. Quæ res non ſolum Regni Vngariæ Antiſtites & Satrapas, ſed Regem ipſum VVladiſlaum terruit, adeò vt de Buda relinquenda conſilia agitarit: quam haud dubiè deſeruiſſet; ni Chriſtopherus Sidlouecius Palatinus Cracouienſis Sigiſmundi Regis & fratris Orator, eum à tam improbo ac meticuloſo conſilio, magnanimis opportuniſque perſuaſionibus auertiſſet. Conuocatoque Budam Antiſtitum ac Procerum Regni conuentu, eâ qua præditus fuit eloquentia, obtinuit, vt Ioannes Trencinius Scepuſienſis Comes, Palatinus, Tranſyluaniæ exercitum conſcriberet, & cum eo Georgium Gakel nepharij cœtus tyrannum verius quàm regem, infeſtis ſignis aggrederetur, futurum aſſeuerans, vt eo victo, aliæ latronum copiæ, quæ diuerſis ſæuiebant locis paruo negotio debellarentur, aut pauore dilaberẽtur.

Chriſtophorus Sidlouecius palatinus Cra.

Rê ita ſalubriter cõſtituta, Ioannes Scepuſiẽſium Comes, Barbaræ Reginæ Poloniæ frater, cũ iuſto ſatis exercitu, cuius pars longè maxima & mercenarijs Polonorumq; conſtabat militibus, Danubio & inde Tibiſco fluminibus tranſmiſſis, contra Georgiũ Gakel ſub ſignis duxit, quem apud Temeſuuarum adeptus, ſtructa acie, conſertoque prælio, non incruenta eum pugna ſuperauit, ac etiam in poteſtatem redegit. Eo modo Georgius captus ſuorum dentibus mordicus eſt laceratus, quem Ioannes Comes in altam ſed arctam foſſam ad vmbilicum impoſuit, caputque eius ferrea ignitaque corona præcinxit, poſtremò multis tormentis ac verberibus affectum quadrapartiri fecit. Sciſſum quadrifariam corpus, ad diuerſa loca Laurentio & Michaëli apoſtatæ ſocijs tranſmiſit. Ioannes Comes re proſperè geſta, Varadinum cum victore exercitu eſt profectus, vbi eum Laurentio ſacerdote congreſſus, pari fœlicitate ſuſis fugatiſque eius copiis, ipſoque in prælio occiſo, eum Vngariæ tractum infando latrocinio liberauit: Conuerſis inde ſignis, tranſmiſſoque rurſus Tibiſco, ruſticorum reliquias, quas apud Agriam ac Peſtum offendit, non ſine labore ſuſtulit. Vngarico tumultu ſedato, Ioannes Trencinius victor, ſoluto exercitu, ad VVladiſlaum Regem Budam ouanti ſimilis eſt regreſſus, cui ob rem bene geſtam, à ſuo rege gratiæ ſunt actæ. Nec minus Chriſtophoro Sidlouecio, Sigiſmundi Poloniæ Regis legato, qui VVladiſlaum regem conſternatum, fugamque molientem Budæ retinuit, cuius etiam perſuaſione & impulſu arma in Georgium Gakel mota erant, ab omnibus pro ſeruatore Vngariæ ſummis laudibus ferebatur. Miſſus erat Chriſtophorus Sidlouecius ad VVladiſlaum Vngariæ & Bohemiæ regem, vt de pace ageret, inter ipſum & Maximilianum Romanorum Regem; cuius Orator Cuſpinianus, ea quoque cauſa Budam venerat. Quæ res quoniam maior erat, quàm vt per Oratores confici poſſet, placuit, vt reges fratres cum Cæſare Budæ aut Poſonij conuenirent, oratoreſque ad ſuum quemque regem, quò eorum explorarent voluntatem & eis id perſuaderent, remiſſi, Cuſpinianus ad Cæſarem, Chriſtophorus ad Sigiſmũdum. Longius huic iter, eo quod Sigiſmundus Rex in Lituania erat: qui haud grauatè ſibi perſuaderi eſt paſſus vt cum Maximiliano Cæſare, & VVladiſlao fratre Vngariæ & Bohemiæ Rege conueniret, nec multo poſtea ea cauſa Vilna Cracouiam redijt.

Georgij Gakel pœna & interitum.

Conſultatio Regum de cõgreſſu cum Maximiliano Cæs.

rediјt.

rediJt: Vbi ea, quæ ad profectionem, & tantorum Regum conuentum erant neceſſaria, per ocium præparauit. Enim uerò ex tam celebri cum regibus congreſſu prudens Rex multa VVladiſlao fratri commoda, Regno denique ſuo prouenire poſſe ſagaciter proſpexit, quæ vix bellis periculoſiſſimis & multa humani ſanguinis profuſione parari potuiſſent. Addebat tantæ rei calcaria Chriſtophorus Sidlouecius, vir ad Regum natus ſeruitia, maximè quæ ad pacem, amicitiam, & Regum ſocietatem firmandam attinebant, inter quos veteres intercedebant ſimultates ob regna & prouincias ſibi inuicem præreptas, illatasque, vt ipſi credi volebant, iniurias, ſuis quiſque rationibus nitebatur. Inter Auſtriæ domum illuſtrem, cuius tunc Maximilianus Cæſar erat longè princeps, & Caſimiriadem familiam, quæ in Sarmatia, Pannonia, ac Germania latè imperitabat, magna odia exarſerant, ob regni Vngariæ & Bohemiæ ſibi ereptam poſſeſſionem. Albertus ſiquidem Romanorum Vngariæ & Bohemiæ Rex, Auſtriacus Princeps, ea Regna aliquanto tempore tenuit, poſt cuius deceſſum, qui Ladiſlaum poſthumum regnorum ſucceſſorem deſignauerat, VVladiſlaus Iagelloniades Caſimiri Regis frater, qui contra Turcos pugnando, aduerſo apud Varnam prælio occubuit, Regni Procerum ſuffragijs & vocatione Vngariam inuaſerat, & iterum poſt Matthiæ Vngariæ Regis mortem VVladiſlaus Caſimiriades eius nominis Sigiſmundi Poloniæ Regis germanus, pari Regni Vngariæ magnatum conſenſu & poſtulatione id regnum ex Auſtriæ Principum manibus excuſſit. Hinc aſpera inter familias præpotentes odij & diſſidij fomenta, quæ poſteà repetitis bellis & multo humano cruore reſperſa fuerũt. Acceſſit ad exaggerãdam Maximiliani Romanorum Regis inuidiam contra Sigiſmundum Regem, Barbaræ Reginæ connubium Stephani Scepuſienſis Comitis filiæ, Auſtriacæ domus hoſtis ſemper infeſtiſſima, à quo potiſſimum tempore Maximilianus Sigiſmundo Regi ex confeſſo hoſtis eius rebus longè infeſtior eſſe cœpit, hoſtesque ei vndequaque etiam barbaros & ſchiſmaticos nepharia conſpiratione ac ſocietate quæſiuit, ac bellicis terroribus concuſſit. Vetus etiam erat inuidia & ſimultas inter Polonos & Germanos, quorum caput erat Maximilianus Cæſar, ob Pomeraniæ & Pruſſiæ terras, quas Teuthones Cruciferi, idemq; aduenæ in Sarmatia ſibi vendicabant, Polonosq; earum terrarum poſſeſſione expungebant, pro quibus Prouincijs in ora maris Sarmatici ſitis Poloni cum Germanis maxima ac periculoſiſſima longo tempore bella geſsêre, ſtetitque vt debuit victoria à Polonis, iuſtã belli cauſam fouentibus. Marianis militibus eiſdemque Cruciferis ex tota Pomerania & Pruſſia armis & virtute bellica porrò eiectis, poſteaquã ab amiſſa Ptolemaide Syriæ vrbe eas terras per trecentos circiter annos tenuiſſent, quos poſtremò Maximilianus tutandos ſuſcepit, Polonosque Reges pro Pruſſiæ reſtitutione ſubinde inquietauit. Quod cum bona gratia aſſequi non poſſet, Polonis regibus ius ſuum conſtanter, ac magna virtute tuentibus, res ad vim & arma ſpectabat, Maximilianusq; Moſcouitas, Tartaros, Valachos, ac Turcos ſemotas ac præferoces gentes, frequentibus legationibus contra Sigiſmundũ Poloniæ Regem concitabat; quarum gentium bellis, rex diu multumque eſt exercitatus. Nec deerãt Germanorum minaciſſimæ belli denunciationes, Maximiliano auctore & impulſore, qui Fredericum ex Ducibus Saxoniæ, & inde Albertum Brandeburgenſem vltimos in Pruſſia Magiſtros ad rebellionem animauit, & ne debitum fidelitatis & obedientiæ ex priorum Magiſtrorum ordinis formula præſtarent, præpediebat. Imminebat propterea acre ac pernicioſum bellum; quod vt pactis aut conditione aliqua tolleretur, Sigiſmũdus Rex cum Maximiliano Cæſare cõgredi voluit, & ad hoc vires omnes & conſilia nullis parcendo ſumptibus intendit, cùm prudentem conſilio prius omnia experiri quàm armis deceat. Nec Maximilianus victorioſi ac præpotentis regis congreſſum declinabat. Videbat ſiquidem ab Oriente Sole, Scythas, Tartaros, ac Moldauos fœderatos ſuos, per Polonos cruentis aliquot conflictibus attritos eſſe, & anno exacto Baſilium Magnum Moſcouitarum Ducem, in quo ſpem maximam collocabat, per Sigiſmundum Regem magno prælio victum, pacem magis quam bellum quærere. In Germanis verò Principibus, qui mutuis certabant odijs, parum ineſſe ſpei. Opes etiam & potentiam VVladiſlai Vngariæ & Bohemiæ Regis horrebat. Quo factum eſt, vt cùm armis & vi non poſſet, affinitate horum

Odij & ſimultatum cauſa inter eos & reges.

duorum regum fratrum amicitiam, eorum ſocietatem & fœdus nanciſceretur, Turcicam animo voluẽs expeditionem, ſi res Gallicas ac Italicas, quæ ipſum plus nimio premebant, componi contigiſſet. Animis itaque harum Regum & Maximiliani Cæſaris ad amicabilem congreſſum præparatis, Sigiſmũdus Rex prout per Legatos citro vltroque miſſos conſtitutum erat, Cracouia die quinta Martij Poſonium verſus monit, trium millium equitum diuerſarum gẽtium ornatiſſimo comitatu. Enim verò præter Aulæ ſuæ ſplendidum eqniratum, aduenerunr ex Eiruanis, Prutenis, Maſſagetis ac Roxanis cõplures Proceres ac purpurati, diuerſò ſed ſplendido corporis cultu, Regium comitatum honeſtaturi, alij admiratione tracti pulchri ſpectaculi, rarique tot regum conuentus. Sigiſmundus Rex per Sileſiæ ac Morauiæ extremam orã iter ingreſſus, ad Tornauam applicuit. Sub quo fermè tempore VVladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ Rex ex Buda mouens cum Ludouico & Anna liberis Poſonium (vulgus Præſburgum vocat) peruenit. Oppidum in ripa Danubij Auſtriæ, Vngariæ & Morauiæ finibus ſitum, & tunc locum Regum congreſſui deputatum. Quò non multo poſtea Sigiſmundus Rex cum ſuo ſplendido ac numeroſo equitatu acceſſit, à VVladiſlao Rege eodemq; fratre tot annis antea non viſo, multa comitate ac hilaritate exceptus, qui etiam medijs amplexibus ac ſalutationibus, prę gaudio conſpecti fratris, vbertim eſt illachrymatus. Complures hic dies conſultationibus, de regnorum ſuorum commodo abſumpti. Maximiliani Cæſaris Legatis aduentum eius in longum trahentibus, vel quia ille ad tantos Reges excipiendos alijs diſtrictus negociis imparatus erat; vel quia Vngaris, alienum regnum ingreſſurus, non ſatis fidebat; vel quia omnia per Legatos citrò vltroque miſſos prius componi volebat, quã ad Regum conſpectũ perueniſſet. Sed quæcunq; fuit cauſa tardiſſimi Cæſaris acceſſus, non poſtrema hæc fuit, quod Auguſtæ Vindelicorum procul aberat. Inde Matthiam Gurcenſem, Sancti Angeli Cardinalẽ Legatum, qui Poſoninm iret, Regesq; ſuo nomine inuiſeret, ac ſalutaret, inſuper aduentus ſui tarditatem excuſaret, deſignauit. Qui Viennã ſecũdo Danubio delatus, Oratores ſuo nomine Poſonium ad Reges præmiſit, Marquardum de Stryn Ioannem Moraxum, Cuſpinianum, & Volfgangũ Hamerlum, qui aduentũ ſuum Regibus ſignificarent. Quos Cardinalis haud multo poſtea eſt ſecutus, Laurẽtio Santero Vicedomino Auſtriæ, & Gabriele Vogtio Collegis comitatus. Habitus eſt Matthiæ ſupremi ordinis Antiſtiti, à tribus Regibus, VVladiſlao, Sigiſmũdo, & Ludouico, vt par fuit honor maximus. Actũ poſtea ſecretis conſilijs de regũ amicitia, ſocietate ac vnione, nec non affinitate inter eos ineũda, quo facilius adueniente Cæſare omnia firmari poſſent. Quibus ritè compoſitis Gurcenſis Cardinalis à Regibus muneribus expletus, die Aprilis 12. ex Poſonio retro abijt. Vt Viennam applicuit, Guilelmum Rogẽdorfium, & Laurentium Sanrerũ Vicedominũ Auſtriæ Conſiliarios ad Cæſarem tranſmiſit. Quatuor dierũ ſpatio tã longũ iter, mira celeritate Auguſtã Vindelicorũ confecêre. Sub quo tempore duo inſperati & acerbi caſus acciderũt. Bartholomæus Munſterbergen. Dux, à Maximiliano Cæſare ſecũdo Danubio ad Reges vectus, in vaſtę arboris truncũ vndis tectũ impegit, nauigioq; dehiſcẽte ſubmerſus eſt. Nec multò poſt Gurcẽſis Cardinalis ex Poſonio digreſſum, maxima Poſonienſis ciuitatis pars incendio cõflagrauit, cũ VVladiſlai ac Ludouici Vngariæ ac Boëmiæ regũ diuerſorio. Sigiſmundi; Regis ampla domus in qua hoſpitatus eſt, Aulicorũ Polonorum ſtupenda audacia, & virtute, flamma horrenda ſæuiente ſtrenuiſſimè defenſa. Alteram vrbis partẽ Ciues, Polonorũ exemplo animati, ſeruauêre. Eam Poſonij ex incendio deformitatem effeciſſe arbitror, propter hoſpitiorum in tanto, tot diuerſarum nationum cõfluxu incommoditatem, vt hic Regum cũ Cæſare conuentus Viennam poſtea ſit tranſlatus. Legati interea à Cardinali Gurcenſi Auguſtam ad Maximilianũ miſſi rediêre, cum plena cum Regibus amicitiæ & affinitatis ineundæ inſtructione. Qua Gurcenſis accepta nihil moratus, die Maij vndecima Vienna ſecundo Danubio Poſonium ad Reges nauigauit. Pergratus fuit eius ad Reges acceſſus: Conſilia dies aliquot habita, conditionesque tam initi fœderis quàm connubij regum, duorumque Cardinalium Strigonienſis & Gurcenſis manibus ſubſcriptæ, ſolenni cerimonia publicatæ. Sub hoc tempore triſte nuncium ſuperuenit, Ioannem Trencinium Scepuſienſem Comitem ac Tranſyluaniæ Palatinum, Turcorum fines cum Vngarorum exercitu ingreſſum, ab immaniſſimis Tur-

cis

Sigiſmundus Rex Poſonium profectus.

Regum Pol. & Vngariæ, Poſonij congreſſus.

Maximiliani cunctatio.

Orator ad Reges à Cæſare miſſus.

Dux Munſterbergen. in Danubio ſubmerſus.

Poſonij pars magna incendio abſumpta.

Poſonien. Conuentus Viennam tranſlatus.

Palatinus Tranſylua-niæ à Turcis profligatus.

cis prælio ſuperatum ac caſtris exutum eſſe, quæ nouitas non ſolùm Vngariæ ac Poloniæ Reges mœrore affecit, ſed & Barbaram Poloniæ Reginam, quæ amantiſſimi fratris infortunio plus nimio angebatur. Gurcenſis Cardinalis rebus Cæſaris Poſonij apud Reges ex ſententia compoſitis, Vienna egreſſus, terreſtri itinere Auguſtam Vindelicorum ad Cæſarem tranſiuit, quem diu multumq́ue tergiuerſantem ac deliberantem, an cum Vngariæ ac Poloniæ Regibus conuenire deberet, poſtquam Cardinalis eorum Regum comitatem ac fidem longis ſermonibus commendaſſet, magno tandem labore ad iter Viennam verſus ineundum atque accelerandum, Cæſarem impulit. Secuti erant ex Poſonio Cardinalem Auguſtam vſque Oratores Vngariæ ac Poloniæ Regum, qui Cæſarem eorum nomine inuiſerent, & ad amicabilem congreſſum inuitarent, Hieronymus Balbus Italus, Bratiſlaus Sneiovvski Bohemus, Nicolaus Cœculus Vngarus, &

Petrus Cmita.

Petrus Cmita de Viſnice Polonus: Hic multos olim annos in Curia Cæſaris Maximiliani verſatus, ei Principi ob ſingularem virtutem, morum præſtantiam, ac generis nobilitatem, ſummè charus fuit, quem Maximilianus cum collega Vngaro Poſonium cum humaniſſimis ad Reges litteris nec non certiſſimo aduentus ſui nuntio remiſit.

Maximilianus Cæſar Viennam venit.

Quos haud multo poſtea ſecutus, tandem die menſis Iulij decima Viennam applicuit. Reges qui Poſonij erant, aduentu Cæſaris Viennam cognito, extemplò legatos viros gentis ſuæ primarios expediuerunt, qui tantum Principem Regum Reginulæq; nomine exciperẽt: à VVladiſlao Vngariæ Rege Georgius Quinqueecclesienſis Antiſtes, Ladiſlaus Sternbergius Bohemus, eius Regni Cancellarius, Moyſes de Buſlai Aulæ Regiæ Præfectus. A Sigiſmundo Poloniæ Rege Ioãnes Liubrâski, Lucas de Gorka maioris Poloniæ Præfectus, & Chriſtophor⁹ Sidlouecius Regni Poloniæ Cancellarius. Georgius Antiſtes legationis Princeps, ad Cæſarem conuenientia tempori verba fecit, Cæſaris nomine Petrus Mota Hiſpanus eleganti breuitate reſpondit. Vngariæ ac Poloniæ Rêgum legati à Cæſare dimiſſi, ad Reges Poſonium rediêre. In ſequenti die Maximilianus quoque Oratores miſit, qui Reges ipſius nomine exciperent. Ad VVladiſlaum & Ludouicum Reges Chriſtophorũ Metropolitam Bremenſem, Caſimirum Branburgenſem Marchionẽ, Vilelmum Rogendotfium, & Cuſpinianum. Ad Sigiſmundũ Regem Guilelmum Bauariæ Ducem, ſuum ex ſorore nepotem, Chriſtophorum Labacenſem Epiſcopum, Balthaſarem Præpoſitum Valkirchenſem, & Moraxem Bohemum. Hi omnes Cæſaris nomine, Reges Viennam ſummo ſtudio euocabant. Poſtremò conueniendi locus ad Piram in Vngariæ & Auſtriæ finibus deſignatus, certa adiecta die, qua veniente Reges ex Poſonio mouentes, Sigiſmundus in Hamburgo, VVladiſlaus cum Ludouico & Anna libetis in Brugko pernoctarunt. Poſtero die, ſole altius leuato, ornatiſſimo ac numeroſo equitum Comitatu Cæſari obuiam proceſsêre: Qui poſtea aliquandiu expectatus, eodem die, quæ fuit menſis Iulij quintadecima ſuperuenit, Comitatu equitum & peditum, calibæis toracibus ſplendido ac decoro: pulchrum ſanè ſpectaculum in tanta gentium rituumq́ue varietate. Germani armis ac bellico apparatu facilè omnes vicêre: Contra Poloni, Vngari, ac Bohemi, equorum numero, nec non veſtium precio ac ſplendore Germanos ſuperabant. Poloni præcipuè ac Lituani, quos Sagula Sebellina ac aurei grauis ponderis torques exornabant. Fuêre in Sigiſmundi Comitatu, Poloni, Lituani, Pruteni; Roxani, Maſſagetæ, Turci, Tartari ac Moſcouitæ, more ſuæ quiſque gentis ſerico ac variegato amictu conſpicui. Cæterùm in tanto agmine diuerſarum linguarum, vnus animus, vna omnibus mens fuit. Sigiſmundus itaque prior, nec multo poſtea VVladiſlaus Rex; poſtremò Maximilianus Cæſar, ad vetuſtam Pirum locum campeſtrem congreſſui deſignatum acceſsêre.

Maximiliani cum Regibus congreſſus.

Maximilianus poſt mutuas hilaresq; cum VVladiſlao Rege conſultationes, poſtremò Sigiſmundum Regem arctis amplexibus & multa comitate excepit, verba illa ſubiungens: Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Ad hæc Sigiſmundus Rex latino eloquio Reſpondit. Sereniſſime Cæſar, vtinam hic Conuentus noſter ſit fœlix & fauſtus nobis, ſubditis noſtris, & toti Reipublicæ Chriſtianæ. Regum expleta ſalutatione paruo inde interuallo, Regnorum magnates Proceres ac purpurati, illuſtres viri, poſt mutuos amplexus iunxêre dextras. Per Cardinalem inde Gurcenſem Cæſar

pro

Cæſar Reges Viennam inuitat. pro maiore hoſpitiorum commoditate Viennam, ædificiorum amplitudine & pulchritudine celebrem, intrare [illegible]r. Rem ab initio magnates [illegible] ſpectam habuêre, ne Regibus & ipſis in vrbe alioquin munitiſſima inſidiæ ſtruerentur, ob regnorum veteres, quæ olim maximæ intercurrebant, ſimultates. Conſultatum propterea eſt, inter ipſos & Polonos, qui potiſſimum ſequerētur. Sigiſmundus Rex ſententiam rogatus, vt eſt prudentia & animi magnitudine ſingulari, nunquam ſe in fide & virtute Maximiliani Cæſaris hæſitaſſe dixit. *Regis Polon. conſtans animus* Se Regno ſuo egreſſum, vt tanti Principis conſpectu & colloquio frueretur, iturum ſe quo ille iuberet intrepidè, ducturum ſe VVladislaum fratrem & eius liberos, reducturosq; incolumes, in id vadem ſe pro fide Cæſaris ponere: Se nihil vlterius moraturum, qui velint ſe ſequerentur. Ea vox ad Cæſarem perlata, optimi Regis commendata fide & conſtantia, daturum ſe operam dixit, ne Polonum Regem initæ amicitiæ & congreſſus ſui vnquam pœniteret. VVladislaus Rex cum ſuis Vngaris & Bohemis, Sigiſmundi Regis animoſa & conſtanti ſententia cognita; ab omnibus, vt poſtero die Viennam eatur, eſt aſſenſum. Conuentu eius diei ſoluto, Reges ex campo in nouiſſimi nocturni diuerſoria rediêre. Craſtina veniente luce VVladislaus, Sigiſmundus & Ludouicus Reges rurſus cum Maximiliano Cæſare patenti campo conuenêre, iterque Viennam rurſus eceptum. *Reges Viennam ingreſſi.* Dies menſis Iulij erat ſextadecima cùm Reges ducente Cæſare Viennam ſunt ingreſſi, quibus diuini pene honores ſunt exhibiti, omnium ordinum frequentia eis obuiam procedente. Maximilianus poſteaquam tantos hoſpites mira celebritate & ſummis honoribus excepiſſet, non minore etiam munificentia comitate & hoſpitalitate fouit.

Quarta ab ingreſſu die, Reges cum ſuis Conſiliarijs, à Cæſare in arcem Viennenſem ſunt accerſiti. Cumque hic triumRegnorum ampliſſimus Senatus conſediſſet, Maximilianus Cæſar, longa & eleganti oratione aduentus ſui tarditatem humaniſſimè primùm verbis excuſauit, demum quæ ad communem pacem, futuramque attineret affinitatem, poſtremo de expeditione contra immaniſſimos Turcos copiosè diſſeruit, aſtruens ab annis vicenis nunquam maiorem ſibi ſanctæ expeditionis occaſionem oblatam fuiſſe, ac nunc in vicinorum ac præpotentum Regum congreſſu, quam dudum ad effectum deduxiſſet, ni Caroli & inde Ludouici Galliarum Regum bellis fuiſſet retractus, ac impeditus, daturum deinceps operam, vt hæc diu deſiderata necminus pia quàm neceſſaria expeditio, alijs Chriſtianis Principibus iuuantibus terra & mari inchoetur. Thomas Strigonienſis Cardinalis, quæ ad rem erant, Cæſari Regum nomine reſpondit. Gurcenſis inde Cardinalis plura & tempori accommodata verba fecit, totusque hic dies ſalutaribus conſilijs abſumptus. Die poſtera Iulij viceſima ſecunda, qui erat Diuæ Magdalenæ ſacer, Cæſar cum Regibus nec non Legato Pontificio, multorumque Regum ac Principum Oratoribus, turbaq; purpuratorum innumera, in templum Diui Stephani auguſtiſſimum conceſsêre, vbi diuinis multa ſacrorum ceremonia peractis, Maximilianus Imperiali amictu & maieſtate adornatus, in theatrum ad hoc erectum, auro & oloſerico vndiq; conſtratum cum Regibus & Principibus viris conſcendit, vbi Annam VVladislai Vngariæ Regis filiam ſibi vel ex nepotibus duobus, alteri per Thomam Strigonienſem Antiſtitem Cardinalem ritè deſpondit, eamque corona capiti eius impoſita Reginam appellauit. *Annæ VVladislai Regis Vngar. [illegible] deſponſatio.* Viciſſim Ludouico Vngariæ Regi Mariam neptem ex Philippo Hiſpaniarum Rege prognatam, matrimonio conſunxit, dotis hinc indefacta compenſatio, Regnaque eo onere liberata. *Maria Ludouico regi Vngariæ nupſit.* Creati hic aliquot à Regibus milites: impartitaque à Cardinali legato ſacra benedictione conuiuijs haſtiludijs, Torneamentis, & alijs militaribus ludicris complures dies multa hilaritate & magnificentia ſunt abſumpti. Muneribus inde Reges inter ſe certarunt ampliſſimis, quibus etiam trium Regnorum Proceres ſunt expleti, eorum Regum munificentia. In quo Sigiſmundi Poloniæ Regis profuſæ liberalitas maieſtas ſupra omnes enituit. *Sigiſmundi regis liberalitas.* Abacum ipſe ex aureis argenteiſque vaſis, tam opulentum ſplendidum ac numeroſum habuit, vt in eius conſpectu & admiratione externæ nationes obſtupeſcerent: omniumque iudicio Maximilianum Cæſarem, & VVladiſlaum Vngariæ & Bohemiæ Regem opibus & theſaurorum magnitudine Polonus Rex ſuperaſſe

peraſſe cenſeretur. Die inde viceſima octaua Iulij amicitia ſocietas & fœdus Maximiliani Cæſaris cum Vngariæ, Poloniæ ac Bohemiæ Regibus, ſecretioribus non expreſſis, per Cuſpinianum Cæſareum ſecretarium eſt promulgatum. Pridiè inde Calendas Augusti ex Vienna ad nouam ciuitatem itum eſt, vbi venationibus ſilueſtrium ferarum animi recreandi gratia Reges indulsêre. Subinde conſultationibus ſecretioribus nonnihil temporis abſumptum. Tandem tot præpotentium Regum abſoluto Conuentu, Maximilianus Cæſar Regibus valedixit, VVladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ Rex cum Ludouico filio Regnorum eius conſorte, propinquiore itinere Budam ſeſe recepit, Sigiſmundus Rex die Auguſti tertia cum procerum ac purpuratorum ſuorum ſplendido ac ornatiſſimo diuerſarum nationum equitatu Viennam rediit, vbi, quoniam Pons illic ſublicius ſubita Danubij inundatione ruptus erat, ad ſextam diem eſt moratus. Nepteque ex fratre Anna, quæ poſtea Ferdinandi Regis connubium ſortita eſt, nec non Maria Ludouici Regis nepotis ſponſa valedictis, per Morauiam in Regnum ſuum reuerſus eſt. Fuêre in eo Auſtriaco regum Conuentu, ex Germanis Poſonis, Vngaris, Bohemis, Lituanis ac Prutenis viri illuſtres ac purpurati plurimi, qui partim officij cauſa, alij vt tam celebri tot regum cum Romanorum Imperatore Conuentui intereſſent, Sigiſmundum Regem ornatiſſimo ac numeroſo equitatu ſunt comitati. Satis conſtat Maximilianum Cæſarem Sigiſmundi Regis amicitiam & ſocietatem iam inde ex fide coluiſſe, Comprimiſque Baſilio Principi Moſcouitarũ Magno Duci, fœdus cum eo antea ictum remiſiſſe, cum belli & aſperæ hoſtilitatis denũciatiõe, ſi res Sigiſmũdi regis aliquando hoſtiliter infeſtaret. Dediſſe etiam operam, vt Pruſſiaci ordinis Magiſter, fidelitatis & obedientiæ iuramentum Sigiſmundo Regi & Regno Poloniæ debitum, iuxta perpetui fœderis formulam præſtaret: auxiliares in eum armatorum copias pollicitus, ſi ille tergiuerſari cœpiſſet. Sigiſmundus Rex viciſſim ad expeditionem Turcicam Polonicum equitatum fœderato Cæſari promiſit: quæ expeditio tam pia quam neceſſaria, vt aliquando terra & mari inchoaretur, & ex ſententia perficeretur, Sigiſmundus

Regum ex Vienna diſceſſus.

Cæſaris cum Sigiſmundo amicitia.

Rex in gratiam Cæſaris Regnique ſui ſecuritatem Romanum Pontificem aliosque Principes Chriſtianos ſolicitare non deſtitit. Et quoniam Veneti ea tempeſtate in Mari Ionio & Ægeo claſſibus potentes eſſe cenſebantur, vt Turcorum tyrannus vtrinque terra & mari vrgeretur, Senatusque Venetus ad tam præclaram & omni æuo memorabilem expeditionem impelleretur, Sigiſmundus Rex Matthiam Drzeuicium VVladiſlauienſis Epiſcopum, nec non Raphaëlem Leſczinski Conſiliarios, ac Ioannem Dantiſcum Secretarium Poetamque Laureatum ad Venetos legauit: qui inde redeuntes nullo certo accepto reſponſo, nihil præter verba ab eis retulerũt, vel quia certam pacem quàm incertum bellum prudens Senatus habere maluit, aut quia Maximiliani Cæſaris opes, ad Turcorum euertendum imperium minus potentes eſſe cognouit. Accedebant Chriſtianorum Principum inteſtina diſſidia, tumultuantisque Italiæ bella, quam maximè pacatam eſſe oportebat, vt bellum Turcis terra & mari inferretur. Ioannes Dantiſcus apud Maximilianum Cæſarem longo poſtea tempore, Sigiſmundi Regis Oratorem geſſit, expeditionemque Turcicam, cuius Polonus Rex cupidiſſimus, fruſtra vrgebat. Sed hæc aliquanto poſtea. Secundum Sigiſmundi Regis ad Poſonium Conuentumq; Regum exitum, Tartari Taurici Menſe Martio Podoliam hoſtiliter inuaſerunt. Duo eorum millia ad Trebovvlian peruenerunt, vbi Ioannes Tvvorovvski cum quadringentis circiter erat equitibus. Mercenarij alij milites, qui ad terræ Podoliæ præſidium conſcripti erant, nondum conuenerant. Ioannes Tvvorovvski Regiarum copiarum Dux, vir bellicis artibus eximius, cum ſuorum equitum paucitate Tartaros in Trebovvla oppidum cùm furore irruentes, magna audacia repulit, & pro ponte diem integrum cum eis decertauit. Tartari cùm præualere non poſſent, multis ex ſuis amiſſis, retro abiêre. Ioannes inde Tvvorovvski ex ſuo Buçiacio maiori auctus equitatu, cum ſeptingentis militibus ad Medziboſium vſq; Tartaros eſt inſecutus, qui vbi Polonos à tergo adeſſe perſenſêre, in tres diuiſi turmas, relicta Podolia Boriſtenem verſus in pacatũ abiêre. Media inde æſtate Mendlikeres Tartarorũ in Taurica Cæſar poſteaquã Podoliam, iuſſo exercitu

Ioannes Dantiſcus Epiſcopus Varmien.

Tartarorum in Podoliam excurſio.

va-

validò,quẽ firmatam ſenſit præſidio, ad Sigiſmundum Regem Oratores miſit, fœdus & amicitiam inſtaurari poſtulans. Hi legati Cracouiam venientes redeuntem ex Viennenſi Regum Conuentu Sigiſmundum aliquandiu expectarunt. Sub eo Regum Conuentu, Nicolaus Camenecius Palatinus & Præfectus Cracouienſis, vir bellicis artibus præſtantiſſimus, faralem mortem obijt, cuius ductu, (fuerat ſiquidem à Sigiſmundo Rege omnium copiarum Dux declaratus) Valachia Moldauica, longè & latè vaſtata eſt: Moldauis copiam pugnæ facientibus, magno prælio ſuperatis, perpaucis ex ſuis deſideratis, plures viuos cœpit, eosq́; ad Sigiſmundum Regem victor perduxit. Haud multò poſtea ſequentibus annis Tartaros, Volhiniam & Roxiam fœdis incendijs ac populationibus vaſtantes, expletosque præda redeuntes, apud Viſnouecium & Horiniam flumen aſſecutus, memorabili certamine profligauit. Cæſa & capta hoſtium millia circiter viginti, miſerabilis captiuorum turba & præda omnis recuperata. Defuncti Camenecij Cracouienſem præfecturam; Nicolaus Coſcelecius Regni Poloniæ Theſaurarius, necnon Chriſtophorus Sidlouecius apud Sigiſmũdum Regem magnis ſtudijs ambiebant. Vicit Chriſtophorus Maximiliani Cæſaris interceſſione, qui non Cracouienſem ſolùm Præfecturam, ſed Palatinatum etiam Cracouienſem eſt aſſecutus, ſingulari Sigiſmundi Regis gratia & prærogatiua, vt cum Palatinatu Cracouien. (contra Regni Conſtitutiones) ſummus etiam Regni Poloniæ eſſet Cancellarius. Andreas Coſcelecius in Cracouienſi Præfectura ob prælatum ſibi competitorem cruciatu animi & mœrore contabeſcere cœpit, nec multo poſtea Cracouiam Vienna reuectus, morte filij, qui illi vnicus erat nunciata, in humanis eſſe deſijt. Sigiſmundus Rex die ſexta Auguſti Vienna egreſſus magnis itineribus in regnum properabat, cœlo tunc nubrifero, & itinere aſſiduis pluuijs fœdo. Quem in eundo & redeundo Staniſlaus Turzo, Olomucenſis Epiſcopus, lauticijs præbitis liberali hoſpitio accepit. Olomucenſes etiam Ciues tantum regem multa officiorum frequentia æquè ac proprium accepêre. Confectoq́; per Morauiam itinere die Auguſti decima nona, Cracouiam eſt regreſſus, vbi Reginam Barbaram ex puerperio malè affectam reperit, quæ nulla medicorum ope cõualeſcere potuit: poſtremò menſe Octobri fatalem mortem obijt, magno poſt ſe omnium relicto deſiderio. Sanè Sigiſmundo Regi amantiſſimæ coniugis mors fuit acerbiſſima, vt longo poſt tempore ad eius mentionem à lachrymis temperare non potuerit. Elatum eſt funus eius reginæ multa exequiarum pompa ac multis cærimonijs: Sepulta eſt in templi maioris Sacello nouo, quod Sigiſmundus Rex, Italorum artificum opera Regali ſumptu ac magnificentia erexit. Moriens duas filias ſuperſtites reliquit, quarum iunior immatura morte non multo poſtea ſublata eſt: Heduigis Ioachimo Marchioni Brandeburgenſis Electori Imperij in matrimonium collocata. Sed hoc multo poſtea. Regina Barbara funerata Ioannes Laski Gneſnenſis Archiepiſcopus & Primas, ex vrbe Roma redijt, in qua biennium moratus eſt, & Lateranenſi Concilio interfuit. Attulit ſecum prærogatiuam Legationis perpetuæ, ſibi & ſucceſſoribus Archiepiſcopis per Leonem eius nominis decimum Romanorum Pontificem conceſſam. Sigiſmundus Rex amantiſſima orbatus vxore, rebus regni ſui compoſitis, ſorore Frederico Legnicenſi Duci deſponſa ac etiam tranſmiſſa, die ſexta Nouembris, Cracouia egreſſus ad Breſte Lituanicum contendit, vbi aliquandiu moratus, cum Lituanis Proceribus de bello æſtate ventura Moſchouitis inſerendo, vel potius continuando conſultauit. Enimuerò etſi Baſilius Moſcouitarum magnus Dux anno exacto apud Orſam ingenti prælio victus, ac caſtris exutus eſſet, exercitum tamen reparabat, & vltionem ſpirabat, Maximiliani Cæſaris & Germanorũ fretus promiſſionibus, earum rerũ ignarus, ob locorũ diſtantiã, quæ in Viennenſi Regum Conuẽtu acta erant. Et erat Orator Cæſaris apud Baſiliũ, dudum ante conuẽtum regum in Moſcouiam miſſus, qui Baſilium ad bellum Sigiſmundo Regi & Lituanis inſerendum concitabat: Cuius reuocãdi gratia, & vt Baſilio Principi diuerſum ſuaderet, ad pacemq́; cum Rege ineundam hortaretur, Maximilianus alterum Oratorem Balthaſarem Ederũ in Moſcouiam miſit. Qui pro exploratore in carcerem coniectus, & per menſem detentus, poſtea tamen dimiſſus, re infecta ad Cæſarem redijt.

Interea temporis Sigiſmundus Rex conſilio Cæſaris à bello abſtinuit, ratus Baſiliũ Ducẽ ab eo & Germanis deſtitutum, aduerſiq́; prælij memorem, vltro pacem

Nicolai Camenecij Palatini & Capitanei Crac. obitus & laus.

Horinia.

Chriſtophorus Szydlouecius Palatinus Crac. &c.

Andreæ Coſcelecij obitus.

Staniſlaus Turzo Epiſcopus Olomucenſis.

Barbaræ reginæ mors.

Sacellum Regium Crac.

Ioannes Laski Archiepiſcopus Gneſnen.

Rex Lituaniam profectus.

Orator Cæſaris à Moſcouis in vincula coniectus.

pacem aut inducias petiturū. Sub quo tempore Vladiſlaus Caſimiriades Vngariæ & Bohemiæ Rex, Ludouico filio in vtroque regno iam pro rege ſuſcepto ac coronato, fatalem diem obijt.

Vladiſlai Vngariæ & Boemiæ regis mors.

Rex multa clementia & quietis moribus prǽditus, ad pacem potius quàm ad bella natus, manſuetum eius ingenium effecit, vt cum Turcorum regibus pacē omni tempore coluerit, Regnumq́ue Vngariæ alioquin turbatiſſimum ac factioſum, ſingulari ſua prudentia in veſtigio ſuo incolumem conſeruauerit. Ludouicus Rex Sigiſmundi Regis ex fratre nepos octauū tūc agebat annum, & erat tenerioris ętatis, q̄ vt in ea magnatum ſuorum Vngariæ & Bohemiæ æmulatione & diſcordia, regnorum paternorum gubernationi ſufficere poſſet. Propterea Sigiſmundus patruus de rebus illius ſollicitus, ad Maximilianū Cæſarem Oratores miſit, vt regis pupilli rebus auxilio & conſilio foret, nec eum in regnis paternis periclitari pateretur: quod Cæſar, etſi Italicis bellis diſtineretur, ſumma fide ſedulò egit. Profecti ſunt ex Polonia ad regni Vngarię Optimates legati, ſummi viri Ioānes Laſki Gneſnenſis Archiepiſcopus, & Chriſtophorus Sidloueci Cracouiēſis Palatinus; qui Ludouici Regis reb. in Vngaria ex ſentētia firmatis domum rediêre.

Oratores in Vngariā & Boemiam miſsi.

Miſſus & ad Proceres regni Bohemiæ, Andreas Tencinius Lublinenſis Palatinus, vir ſingularis ingenij, magno honore à Bohemis ſuſcept. & habitus. Qui Maximiliani Cęſaris legatis fruſtra aliquandiu expectatis, Ludouici Regis negocijs in eo regno ex ſententia compoſitis, in Poloniam redijt.

Andreas Tēcinius, palatinus Lublinenſis.

Sigiſmūdus Rex Vngaricis & Bohemicis rebus per legatos in bono ordine poſitis, bello Moſcouitano inſtaurādo imminebat. Mendligerique Tartarorum in Taurica Cęſari promiſſum miſit ſtipendium, ea lege, vt nouo (vere, ad primam graminum creſcentiam Baſilio Moſcouitarum Principi bellum inferret, Moſcouiamq́ue ferro & igne vaſtatet. Tartarus ſe id ex fœdere facturum pollicebatur. Paxq́; & ſecuritas eo anno Regno Poloniæ & Lituanis à Tartaris ſperabatur. Cùm Mendligeres Tartarus, exercitu triginta millium equitum comparato, obmiſſa Moſcouia, fideq́ue datą violata, exercitum tranſmiſſo Boriſtene per ſyluam Nigram ad Podoliam Roxiamq́ue vaſtandam immiſit. Quatuor erant in eo exercitu Tartarorum Reguli, quos Cæſareolos vocant, arcto ſanguinis vinculo Mendligeri Cæſari iuncti. Qui apud Buſko in Peucinis caſtrametati, quarta cōpiarum parte pro caſtrorum cuſtodia apud ſe relicta, reſiduum exercitus in turmas diuiſerūt, & ad terras Roxiæ vaſtandas ex caſtris quaquauerſus emiſerunt, reditu eis ad certam diem cum prǽda & captiuis imperato.

Tartarorum in Podoliam & Ruſsiam irruptio.

Emiſſi Tartari, quibus nihil truculētius, nihil celerius eſſe poteſt, nobiliſſimas Roxię prouincias, ferro & incēdijs crudeliſſimè p̄uaſtarūt, lato omnia fumabant incendio, hinc cędes, pauor, fuga, trepidatio vndequaq́;: Quæ calamitas ad Regni vſq́; Vngariæ limitem penettauit. Villęq́; Vngarici regni pleræque à barbaro hoſte direptę ac incenſæ ſunt. Sed longè atrocius Roxia cum Leopolienſi, Belſenſi, & Lublinenſi Satrapijs ad Viſlam vſq́; amnem, qui Germaniam à Sarmatia diſterminat ſunt populatæ: Innumeta oppida & villæ exuſtæ: Præda ingens corraſa, hominū armentorum pecorumq́ue quę ad Buſko, vbi caſtra erant prætoria compulſa, vaſtam camporum replebat planiciem. Satis conſtat pletasq́; ingenuas matronas cum nobilibus puellis in carpentis panno tectis fugam molientibus interceptas, & ad ſtupra libidinemq́; barbarorum explēdam in iiſdem cum quibus captæ erant curribus trans Boriſtenem in Tauricam au ectas.

Tartarorum crudelitas.

Non tulêre tantam hoſtium crudelitatem Martinus Camenecius Podoliæ Palatin., nec non Ioānes Tuuorouuski & Staniſlaus Lanſcorunski, cum his quas in tam ſubito ac inſperato tumultu congregare poterant copijs, Tartaros equiſtes octingentos diſcurſantes, & ex locis diuerſis p̄das agētes, ſtrenuè aggreſſi, apud Trebouuliam cruento prælio ceciderunt; iterum apud Podhaice, quingentos ad internecionem trucidarunt. Alios Poloni Duces alijs locis peremerunt, multa præda ex victis cæſiſque hoſtibus recuperata. Trahebant aliquot Tartarorum alę, magnam captiuorum multitudinem, tam virorum quàm fœminarū, tam Nobilium quàm agreſtium, qui vbi Polonorum agmina in ſe cum fremitu aduentare, nec ſe euadere poſſe conſpexerunt, In captiuos ſæuire, ac eos miſcrabiliter obtruncare cœperunt, magnamq́ue eorum partem, antequā concurſum eſt, contrucidarunt. Ceciderūt eo concurſu ex Tartaris plurimi, & cōplures captiui, qui ſupererant liberati. Sed hę clades in tanta hoſtium multitudine parum erant ſenſibiles. Nicolaus Firlei generalis regiarum copiarū dux, duo equitū millia ſub ſignis habebat, ſed

Nicolaus Firlei.

ſed cùm hoſti viribus eſſet longè impar, Tartaros à Busko motis caſtris abeuntes ad Viſnouecium vſq; à longè ſecutus, re nulla memorabili geſta, Tartarisq; cum præda abire permiſſis, ſigna retrò vertit. Tartari Scythæ paruo accepto incōmodo, cum ingēti præda & quinquaginta circiter Chriſtianorū captiuorū millibus menſe Auguſto in Tauricā redierūt. Sunt qui cētum mortalium millia tunc in ſeruitutem à Tartaris abducta aſtruant, præter decrepitæ ætatis homines & pueros, qui abeuntem hoſtem ſequi nō poterant, in quos Tartari immaniſſimi, veluti in vilia pecora ferro deſæuierunt, iterq; quo abibant humanis cadaueribus conſtrauerunt. Sigiſmundus Rex apud Sudinos tunc erat trans Chronium amnem Vilnæ in Lituania, nec ob loci nimiam diſtantiam tantis malis ſuccurrere potuit, & hoſtis Tartarus reditum accelerauit, in quorum primo in Roxiam ingreſſu vigilantiſſimus Rex Regni ſui Proceres ac caſtellorum Præfectos, per literas & nuncios ſollicitare non deſtitit, vt arma in hoſtem ſumerent, & periclitanti Reipublicæ ſuccurrerēt: ſed ſurdæ erant Magnatum aures. Solus Chriſtophorus Sidlouecius Præfectus & Palatinus Cracouien. cum Nicolao fratre Regni Theſaurario, & pleriſque nobilib⁹ arma corripuerat, & ad Sēdomiriam profectus, poſteaquam Tartaros abijſſe, nec eos ſe aſſequi poſſe cognouit, dimiſſis quas adunauerat copijs, Cracouiam redijt. Sigiſmundus Rex accepti damni & iniuriæ impatiens, ad Mendligerē Cæſarem nuncios in Tauricam miſit, qui eū rupti fœderis & perfidiæ apertè arguerent. Qui ea fœderati Regis exprobratione ſugillatus, in natos ac nepotes parū obſequentes ac rebelles dolo barbarico culpam reiecit, pollicitus pro recepto ſtipēdio & ex fœdere miſſurum exercitum in Moſcouiam, & datæ fidei ſatisfacturum. Exemploq; eadem æſtate, vt ſunt Scythæ ad aggredienda bella paratiſſimi ac expediti, ad deuaſtādam ac populandā Moſcouiam ingentem miſit exercitū. Qui ad Occam vſq; amnem, qui in Volgam ſe exonerat, progreſſus, magnam Moſcouię partem ferro & igne atrociſſimè populatus, præda ingens & captiui innumeri abducti. Anno virginei partus ſexto decimo ſupra quindecies centeſimum, Regni Sigiſmundi decimo, cum Turcis quoq; bellari eſt cœptum, præſidiariorum militum culpa, qui in finibus Podoliæ excubabāt. Paſcebant Turcæ citra Tiræ amnis oſtium multarum ouium greges, vt ſunt paſcua Podoliæ latiſſima & copioſa, in hos Poloni milites Præſlao Lanſcorunski Duce impetum fecerunt, Turcorumq; paſtoribus improuiſo acceſſu disiectis & pleriſque cæſis, multarum ouium greges abegerunt. Hæc præda magnorum poſtea bellorū cū Turcis cauſa fuit. Turci iniuriā acceptā vlturi, hi q in Mōcaſtro ſeu Albocaſtro pro pſidio erant, ſumptis repētè armis Vidouo lacū, in quē Tiras ſeu Neſtrius amnis ſe exonerat, traiecerūt, Polonosq; cū pda ouiū abeuntes aſſecuti, cū eis manus conſeruerūt. Fuit aliquandiu anceps certamen, his pro parta præda, illis pro illata iniuria, & damno certantibus. Victi poſtea ac fugari ſunt Turci. Poloni egregiè vicerunt. Annis poſtea ſequēribus in Podoliam ac Volhiniam Turci ſepties irruperunt, hisq; prouincijs ferociſſimis incurſibus peruaſtatis, magna damna intulerunt, multosq; mortales paruo aut nullo accepto incōmodo in ſeruitutē abduxerunt. Moldauis ac Tartaris Turcos identidē iuuātibus. Sed hæc aliquanto poſtea. Baſilius Moſcouitarū Dux, poſteaquā Tartaros maxima damna in Moſcouia feciſſe cōpertū habuit, & iā cum præda & innumera captiuorū turba retro abire per exploratores cognouit, exercitu, quē ante Tartarorū in Moſcouiā ingreſſum ad vaſtandā Lituaniam miſerat, reuocato, eum, alijs etiam adiunctis copijs, ad inſequēdos Tartaros miſit. Graues pda Tartari Tauricā verſus redibāt, & iā haud procul à fontibus Tanais erāt, cū præter ſpē ingētes Moſcouitarū copiæ infeſtis ſignis aduētare cōſpectæ ſunt. Tartari, in quorū caſtris octuaginta equitū millia cēſa ſūt, aduentu hoſtiū nihil exterriti, captiuis cū parte copiarū in Tauricā præmiſſis, ipſi ad pugnā ſeſe expediebant. Structæ ſtabār vtrinq; acies, hinc Tartarorū, inde Moſcouitarū paribus fermè animis & viribus. Parua mora interiecta, ſigno pugnæ propoſito, cōcurſum eſt acri ac cruento certamine, tā his quā illis p victoria adnitētibus. Horis aliquot ancipiti plio pugnatū. Quo cōflictu lōgè ferociores Tartari apparuêre. Victa poſtremò eſt Moſcouitarū pertinacia, qui ab immaniſſimis Tartaris disiecti fuſi, ac fugari, caſtris etiam exuti ſunt. Cecidêre eo cōflictu Moſcouitarum viginti millia. Tartari victores hoſtilibus aucti exuuijs & captiuis, in Tauricam ouantibus ſimiles ſunt reuerſi. Vbi præda omni depoſita factoque militari de-

Captiuorum numerus, & præda ingens per Tartaros abducta.

Tartarorum dolus.

Tartari Moſcouiam populantur.

Occa fluuius

1516.

Polonorum cum Turcis belli occaſio.

Turcorum excurſio in Podoliam ac Volyniam.

Moſci victi a Tartaris.

Tartarorum excurſio in Podoliam.

delectu, & inutilibus aut ſaucijs domi relictis, Taurica rurſus egreſſi Boriſtenem nando, & per hæc laborioſo tranſitu tranſmiſerunt, & apud Syluam Nigram caſtra fecerunt. De quo Sigiſmūdus Rex per exploratores factus certior, poſteaquam Tartaros flumen tranſiuiſſe cognouit, veritus ne ex loci vicinitate Podoliam aut Lituaniam inuaderent, copiarum præfectis, qui in Prouinciarum limitibus excubabant, imperat, vt ad Tartarorum excipiendum impetum parati eſſent. In Polonia tumultu Tartarico nunciato, Chriſtophorus Sidlouecius Craconienſis Palatinus quorundam Magnatum & Procerum Regni in Miclecio facto Conuentu, ordinauit, vt generali nobilitatis obmiſſa expeditione, quæ Regni incolis damnoſa, infructuoſa & ſemper ſera eſſe conſueuerat, ad eas copias quę in Podolia erant, mercenarij equites mille conſcriberentur, & eis iungerentur. Conſtantinus etiam Oſtrouienſis Dux totam Volhiniam mandato Regio ad arma concitauerat, paratus caſtris Polonicis auxiliares copias connectere. His belli præparamentis Tartari fama cognitis, fortunam ſuam, quæ eo anno ipſis ſemper fuit proſpera, prægrauare non ſunt auſi, & quia eorum aruſpices, qui ex corde ruſſi hominis captiui futura prænunciant, magnam eis cladem, ſi vlterius progrederentur, renunciauerunt, mutato repente conſilio, copias omnes, ſuperato rurſus Boriſtene, in Tauricam & hyberna reduxere. At Baſilius Magnus Moſcouitarum Dux, etſi per Sigiſmundum Regē apud Orſam ante biēnium magno prælio victus erat, & eo anno à Tartaris apud fontes Tanais maxima ſuorū clade eſſet ſuperatus, feroces tamē alebat ſpiritus, & ad fractas vires reparandas inſtaurandumq; exercitum ſe accingebat. Apud Lituanos verò, etſi tunc ocium agitabant, nec bello à Moſcouitis premerentur, ſuſpicio tamē belli ab eo hoſte, anxios & ſollicitos tenebat. Apud Samogetas ſeu potius Maſſagetas, qui poſt Chronium ſinum & amnem ſedes habent, per id tempus eſt tumultuatum, Alberto Pruſſiacæ militiæ Magiſtro, in eam gētem expeditionem parante: Sed motus hic breui reſedit, eius gentis præfecto, qui in Plotela arce moratur, armis celeriter correptis, ad propulſandam iniuriam pręparato. Et hęc tūc fuēre Alberti Pruſſicæ militiæ Magiſtri in Sigiſmundum regem auunculū hoſtilis infeſtiq; animi nihil obſcura primordia.

Alberti Magiſtri Cruciferorū Pruſ... cum Rege Polon. bellū ...

In Maſouia tumultus.

In Maſouia quoq; apud Villam amnem tumultuatū eſt, Maſouijs Annæ duc[illegible], quæ Staniſlai & Ioannis filiorum & eius gentis ducum tutelā gerebat, gubernationē faſtidiētibus, Staniſlaumq; ducē qui iā annorū erat ſexdecim, & gubernationi aptus videbatur, armis a matre repoſcēribus. Sed Anna Salevvski aulici ſui vſa cōſilio, tutelam pertinaciter continuabat, per hoc Maſouitarū creſcente inuidia, arma in eam corripuerūt, & in Makovva arce cum filijs ducibus aliquandiu obſederunt, ac etiā oppugnarunt: parūq; abfuit, quin Staniſlaus dux natu maior ex arce proſpectans, ſagittæ ictu per errorē fuerit interēptus. Sed motus hic, Ioāne de Lasko Gneſnenſi archiepiſcopo mediāte, fuit compoſitus, omni controuerſia ad Varſauiēſis nobilitatis cōuentum reiecta. Qui in irritum recidiſſet, ni regni Polonię optimates ex Petricouienſi Conuentu Staniſlaum Oſtrogū Caliſſien. Caſtellanum cū palatino Rauen. in Maſouiā miſiſſent, qui inualeſcētes eius gentis motus componerent, ac Staniſlaum ducē Maſouiæ præficerent. Sed cum fruſtra omnia tētaſſent, ob hoc quod Anna dux nec gubernīū aſſuctum dimittere, nec ducē hæte dē ſubditis dare vellet, ad arma recurſū eſt. Adacta eſt poſtremò Anna multis laceſſita iniurijs, Staniſlao duci liberā Maſouiæ gubernationē permittere. Quod Sigiſmundus rex, in cuius ille regno ſ[illegible]erat, aſſenſu ſuo ratū fecit, & p hæc tumultus Maſouiticus conquieuit. Per id tempus Leo eius nominis X. Romanus pōtifex ſumma qua pollebat in terra poteſtate, Iubilęi gratiam ad certum tempus regno Poloniæ conceſſit: pecuniæ inde congeſtæ dimidia pars contra barbaros hoſtes Sigiſmundo regi, reſiduum pro Cameneciæ arcis in Terangetis munitionem, nec non pro Gneſnenſis eccleſiæ inſtauratione ceſſit.

Iubilæus regno Polon. conceſſus.

Cæſar Sigiſmundo Regi ſecundas nuptias ſuadet.

Barbara Sigiſmūdi regis cōiuge & regina fatali neceſſitate abſumpta, Maximilianus Cæſar ob amicitiam quā cū Polonię rege ex Viēnenſi cōuentu contractam habebat, de noua ei ſpōſa & nouo cōnubio curare ac pſuadere cœpit, duasq; Sigiſmūdo regi virgines illuſtribus locis natas, & formæ elegantia præſtantes procabatur, vt ex eis vnā, q̄ moribus & forma magis cōplaceret in connubium exciperet. Sigiſmundus Rex ex VVladiſlai fratris Vngariæ & Boemiæ regis, & poſtea ex dilectæ cōiugis, obitu animum gerebat mœſtiſſimum: inſuper niſi cum Baſilio Moſcouitarū ma-

magno duce debellaſſet aut pacem cõpoſuiſſet, ab omni connubio animum gerebat porrò alienum. Quod Baſilium ducem attinebat, Maximilianus Cæſar prioris fœderis & amicitiæ fiducia pacem conficiẽdam recepit, per Sigiſmundum Herberſtenum præſectum Saduinenſem, virum ſolertia ſingulari: qui etſi legatus in Moſcouiam deſignatus erat, aduerſa tamen præuentus valetudine, & quia Petrus Mraxius collega vita deceſſerat, legationis commiſſæ munus protrahere eſt adactus. Interea temporis apud Pruſſos, qui Poloni regis parent imperio, & ad Viſlæ amnis oſtia iacent; inter nobilitatem & Gedanenſes ſuborta contentione tumultuatum eſt, quod diſſidium breui reſedit, Matthiæ Dreuicij VVladiſlauien. epiſcopi induſtria & opera, qui ea cauſa in eam prouinciam à Sigiſmundo rege legatus ierat. Spes quietis eo anno erat, anni tempore iam in brumam vergente, cũ Tartari Tauricani Boriſtene tranſmiſſo, copijs quadriſariam diuiſis, Podoliam inuadunt, Chmelnicenſem, Medziboſenſem, Sincouien. & Camenecen. præfecturas vno tempore ferociter incurrũt, vaſtant, populantur. Erat tunc in Podolia mercenariorum militum equitatus nõ contemnendus ex Mielecen. conuentu conſcriptus. Cum his copijs & Podolica nobilitate quorum res agebatur, Staniſlaus Lanskoronius Camenecenſis præfectus in apertũ ſub ſignis egreſſus, Tartaros quoſuis obuios cruenta cæde diſiecit, prædaq; omni exuit; ad Busko vſq; in Peucinis quidam excurrerunt, ad internecionẽ fermè ſunt cæſi, quidam inſigniores qui copias ductarunt capti, & ad Sigiſmundum regem Vilnam in ſignum victoriæ tranſmiſſi. In his conflictibus Romanus Volhinenſis, vir fortis, Conſtantini Oſtrouienſis ducis nepos, dum fugientes Tartaros auidius inſequitur, letali ſagittæ ictu concidit. Aliquanto fœlicius Paulus Pharurci decertauit, qui Tartaros apud Medziboſium quadringentos nocturno prælio confecit. Diuerſo loco apud Sinkouium Iacobus Sẽcigniouius vir bellica laude p̃clarus, mille equites Tartarorũ, poſt anceps cruentumq; certamẽ fudit fugauitq;. Et hæc tunc per Sigiſmundi regis præfectos ſub bruma menſe Decembri in Podolia ſunt proſperè geſta, ſub exitu anni ſexti decimi ſupra quingẽteſimum milleſimum: Qui annus nõ ſolum Europæis tumultibus, ſed etiam bello Syriaco ac Aegyptiaco fuit inſignis. Enimuerò Sultanus Aegypti, qui in

Sigiſmūdus Herberſtenius orator aliquoties ad Moſcum miſſus.

Tumultus in Pruſſia.

Tartarorum excurſio in Podoliam.

Tartari proſligati.

Iacobus Sentigniouius.

Syria & Arabia latè imperabat, opibuſq; amplitudine terrarũ & potentia magno Turcorum Cæſari nihilo eſſet inferior Tauro monte qui Liciam à Syria diſterminat tranſcenſo, Turcorum res per præfectos infeſtare cœpit, & in ciuitatem eorum Anagoram primis mẽſis Iunij diebus aliquandiu oppugnatã deditione occupauit. Quæ res Selimũ Turcorum Cæſarem adeò permouit, vt de Syria cũ Hieroſolyma terra ſancta Aegypto & Arabia Sultano Aegypti & Mamaluchis eripienda conſilia agitare cœperit: cõtractiſq; ingentibus copijs quas terra Græcia cum Macedonia ac Thracia, Nemon vltra Helleſpontum & Propõtidem Aſia minor cũ Bitinia, Cappadocia, Armenia, Pamphilia, ac Lycia affatim ſubminiſtrabant, Conſtãtinopoli Iulio menſe egreſſus, Anagorã ciuitatẽ Mamaluchis inde pulſis, primo acceſſu recuperauit. Inde Taurum mõtem trãſgreſſus, cũ omnib⁹ copijs ex terribili bellico apparatu Gelbotio Sultani in primo in Syriam ingreſſu ciuitatẽ, & mox Antiochiã mẽſe Septemb. expugnauit. Sultanus Aegypti rerũ ſuarũ motus periculo, totis imperij ſui viribus in vnũ contractis, Alkayro Aegypti regia egreſſus, apud Alepũ quõdam Epiphania dictũ, Selimo Turcorũ Imperatori occurrit. Aderant Sultano triginta equitũ millia Mamaluchorũ virorũ fortium, qui duplo maiores Turcorũ copias antea ſuperare cõſueuerant; aderat & alia innumera ſed imbellis multitudo ex Aegypto, Syria & Arabia euocata. Selimo imperatori ſupra cẽtum erant hominũ millia equitum & peditũ, armis egregiè inſtructorum, præter lixas & calones, quotũ par fermè erat numerus: cum hac trecẽtæ bombardæ & alia tormenta bellica; inſuper currus mille, & Camelorũ millia quaterdecem. Concurſum eſt die Octobris octaua longo ac pertinaciſſimo conflictu, nunc his nũc illis fortuna arridente, & iam Mamaluchi nimia equorum agilitate & ſtupenda audacia Turcos prægrauabant, propeq; erat vt vincerent, cum Selimus extremo vſus præſidio, trecentas vno impetu bombardas in Mamaluchos exonerari fecit. Tunc verſa repẽtè fortuna, Sultano Aegypti medio prælij ardore interempto, Turcorũ res ſuperior eſſe cœpit: fuſi fugatique ſunt amiſſo rege Mamaluchi. Quo cõflictu multa hominũ millia ex vtraq; acie cecidiſſe ferũtur. Turcus victor Alepũ deditione occupauit, vbi triduum mãſit. Motis inde caſtris Selimus ad Damaſcũ Syriæ vrbem famigeratam cum

Bellum inter Turcas & Sultanum.

exercitu peruenit. Quam primo acceſſu cœpit. Hic loci amœnitate delectatus dies viginti abſumpſit. Inde mouēs, Libanum montem tranſcendit, odorifera cupreſſorum ſylua adornatum, ex quo monte Iordanis fontes ſcaturiunt, & tria maria ſeu verius lacus efficiunt, vltimo in Aſphaltidem lacum decurſu, Iudæam, poſtea Palæſtinam. Turcus ingreſſus Hieroſolymam & terram ſanctam cum oppidis triginta, menſis Nouembris diebus vltimis, populis ſeſe dedentibus ſuæ ſubiecit poteſtati. Hic Selimus Hieroſolymæ nonnihil immoratus, ſepulchrum Chriſti regis inuiſit ſacrorumq́; cæremonias Chriſtiano ritu videre & audire voluit. Murum, quo ſepulchrum dominicum à Mamaluchis claudebatur, demoliri fecit, Chriſticolisq́; illud adeundi facultatem liberam conceſſit. Eius ſacri templi religioſis diui Franciſci de obſeruantia Aſprorum viginti millia (ſic illi nummum argenteum vocant) dono dedit, & ex vrbis Dauidicæ vectigalibus duo aureorum millia annui prouentus eis aſſignauit. Quo id ſpiritu Selimus fecerit, incertum. Qui Iudæa Palæſtina ſuæ ditionis facta, ad Arabiam occupandam properauit, iterq́; arenoſum & per hæc ſtante vēto nō ſecus ac in mari periculoſiſſimū emēſus, montē Synai ſepulchrūq́; Catherinæ virginis & martyris inuiſit, apertoque Sarcophago corpus eius conſpexit: vbi eius loci religioſos pari ac in Hieruſalem munificentia eſt proſecutus. Quatuor aureorum millibus eis dono datis. Motis à Synai monte caſtris Selimus Turcorum imperator, Erithræum ſeu rubrum mare habens in ſiniſtra, Occidentem ſolem verſus in AEgyptum atq; Alcairum ſedem regiam ſigna vertit. Mamaluchi rege ſuo Sultano infœlici Alepienſi conflictu amiſſo, ex fuga qui ſupererāt collecti, in Alcairo, quem ex ſuis cōmilitonibus virtute credebant præſtantiſſimum, nouum Sultanum regemque declarant. Qui AEgypti regnum omnium ſuffragijs adeptus, quantum maximum potuit congregat exercitum, auxilia vndique equitum & peditum cōtrahit. Poſtquam ad tantum bellum omnia præparata vidit, cum omnibus copijs in apertum egreſſus, Selimo Turco appropinquanti obuiam progreditur: nec Selimus pugnam detrectauit. Concurſum eſt ingētibus animis & viribus, hinc Mamaluchis pro vita & libertate, inde Turcis pro gloria certantibus. Protractum eſt prælium à meridiè ad veſperum ſequentis diei. Cecidêre vtrinq; plurimi. Integræ copiæ feſſis ſuccedebant. Victa poſtremò eſt Mamaluchorum virtus & pertinacia. Cecidêre eo cruentiſſimo conflictu ex AEgyptijs octuaginta quatuor millia hominum: ex Turcis victoribus millia triginta ſex. Sultanus AEgypti in poteſtatem redactus, iuſſu Selimi in ſublimi furca ſuſpendio necatus; caſtraq́; omni opulentia plena à Turcis capta & direpta ſunt. Secūdum eam victoriam Aegyptus tota cum Alcairo in Selimi Turcorum Imperatoris venit poteſtatem & regnum Mamaluchorū, in monte Sina & Arabia ceſſauit, die Februarij decima octaua, poſteaquam Selimus in Alcairum vrbem toto terrarum orbe maximam ac populoſiſſimā ad ripam Nili fluminis ſitam, eſt ingreſſus. Ex qua vrbe tria hominum millia cum vxoribus & liberis Conſtantinopolim tranſtulit, & loca eius vrbis vacua Aegyptiorum incolatu repleuit. Manſit Selimus in Alcairo aliquandiu. Rebus poſtea eius prouinciæ compoſitis, validisq́; præſidijs cū præfectis, quos Baſſas vocant, in Alexādria, Damiata, & alijs opportunis locis relictis, copiarum parte Biſantiū nauibus remiſſa, ipſe pedeſtri itinere per Syriā & vrbes maritimas Tauro monte ſuperato, in Aſiam minorem & inde in Propōtidem Thraciam redijt. Vixdum Selimus Imperator ſoluto exercitu Conſtantinopolim redierat, cum illi nunciatum eſt, Perſarum & Armeniæ maioris regem dena Turcorum millia in finibus Capadociæ trucidaſſe, excurſionesq́; in Armeniam minorem ac Natoliam facere. Contra quem Selimus exercitum miſit nō contemnēdum, cui Baſſam Natoliæ ſeu Aſiæ minoris præfecit, mandauitq́;, vt imperij ſui fines tueretur, Turcorumq́; arma ad Euphratē vſq; promoueret. Hic Turcorum res inſerere placuit: vt demonſtrarem, quàm præpotentem hoſtē Poloniæ regnum ab oriente ſole, & Iſtri Tyræq; amnium oſtijs habeat, cuius tūc potētia Polonis Vngarisq́; ac toti Chriſtianitati maximè formidoloſa eſſe cœpit. Cùm Aegyptum, Siriam, & Arabiam, opulentas atq; ampliſſimas prouincias & regna imperio ſuo adieciſſet, finesq́; ſuos ad Aethiopas vſq;, mare rubrum, ſinū Perſicum, & Cataractas Nili protuliſſet. Dum hæc in Aſia geruntur, in Sarmatia tumultuari eſt cœptum. Enimuerò Lituani & Moſcouitæ ab intercepta Smolensko arce infeſtiſſimis inter ſe odijs certabant. Tumultuatum eſt ſæpius in finibus citra & vltra Boriſte- 1517. Bellum Moſcouiticum.

ſte-

ſtenem. Maximilianus Cæſar vt pax inter Sigiſmundum regem & Baſiliũ Moſcouitarum magnum ducem componeretur, per Legatos citrò vltroq; miſſos eſt adnixus. Sed dum Moſcouitæ Smolenskum arcem reſtituere renuũt, ad arma eſt recurſum. Enimuerò Sigiſmundus Rex, vbi Baſilium ducem ad ęquas pacis conditiones non poſſet deducere, ingenti comparato exercitu ex Lituanis, Roxanis, Maſagetis, nec non ex mercenarijs Poloniæ militibus tam cataphractis equitibus quàm peditib⁹, extremis menſis Iulij diebus, Vilna mouens, viceſimis caſtris cum terribili belli apparatu ad Poloczko peruenit (Iacet arx hæc ad Turunti ſeu Dvvinæ amnis ripam, qua in Pleſcouiam ac magnam Nouogrodiam itur) eo conſilio, vt eas vrbes & prouincias totius Septentrionis opulentiſſimas, quæ olim Caſimiro patri & Lituanis erant vectigales, ad obſequium, Moſcouitis inde eiectis, retraheret. Vicenos Sigiſmundus Rex dies, dum conuenientes copias præſtolatur, in Polocko abſumpſit: Quæ poſteaquã conuenêre, Sigiſmundus rex Polonorum copijs Ioannem Svirczevvski præfecit, Lituanorum verò Conſtãtinum Oſtrouien. ducem, virum rei bellicę peritiſſimum, eosq; Pleſcouiã verſus ſub ſignis ire iuſſit. Ipſe Vilnam verſus ſe recepit, illic moræ expeditionis euentum præſtolaturus. Regia agmina equitum & peditum Moſcouiam ingreſſa, eam terram longè & latè populata ſunt. Sæuitum in Moſcouitas atrociter ferro & igne, complura oppida & villæ direptæ & incenſæ, agreſtium fuga, pauor, & trepidatio tumultum augebant. Regiorum equitum turmæ quæ ad Pleſcouiam vſque ferociter excurrerunt, haud procul ab ea vrbe ſigna retro vertêre: præda ingens inde relata cum multis captiuis. In reditu apud Opocicam bellum hæſit: tentata eſt eius arcis expugnatio, quæ validiſſimo Moſcouitarum nec non vicinorum Liuonitarum firmata erat præſidio. Oppugnata eſt Opocica arx oppugnatione difficili ac periculoſa, quæ præter hoc quod eam amnis circumfluit efficitq; munitiorem, in eminenti colle ſita eſt, ex materia lignea fabrefacta, quales arces in tota fermè Sarmatia plurimæ ſunt, aduerſus tormẽta bellica propè inexpugnabiles, ob ſtagna & paludes circumiacẽtes, quę hoſtes ab acceſſu arcẽt. Mœnia inſuper etſi lignea, quia tamen plerunque terra ſunt referta, bombardarum globis ſunt impetuia, primo aſpectu arx Opocica expugnabilis videbatur: quo factum eſt, vt Poloni milites per contemptum nullis factis præparamentis, quibus hoſtiles bombardarum globi excipi, militesq; tutò arcem adire & mœnia ſubire potuiſſent, curſim & ſine ordine ab vna parte arcem ſunt aggreſſi. Moſcouitæ & Liuonij primò quieti ſtabant, & nulla defenſionis ſigna oſtenderunt: At vbi ſe oppugnari compluresque mœnia ſubiſſe conſpexêre, tunc tanta bombardarum vis in oppugnantes exonerata, vt plurimi breui temporis ſpatio occubuerint. Adhæc Moſcouitæ in ſubeuntes milites truncos magni ponderis à contignatione penſiles abrumpebant, qui temerè ex alto prouoluti, milites miſerè obterebant, alios ad imum collis ſupinos deuoluebant. Eo truncorũ demiſſorum ſtratagemate multi ſunt periclitati: alij cruribus brachijsq; perfractis inutiles ad pugnam reddebantur, et ſi qui ad ſummum collis ſub ipſa mœnia euaſerant, à præſidiarijs arcis militibus harpagonibusq; correpti in ſublime trahebantur obtruncatiq; ac in fruſta conciſi per partes extra arcem eijciebantur. Inordinata oppugnatio effecit, vt Ioannes Svvierczovvski mercenariorum militum dux, ſigno receptui dato non ſine acceptæ cladis ignominia, ſuos à temeraria oppugnatione reuocare ſit adactus. Et erat in arce validiſſimum præſidium bombardarumque vis ingens, quibus vel contra potentiſſimum exercitum Moſcouitæ ſe tueri potuiſſent. Regiarum copiarum duces oppugnatione vlterius non tentata, quia annus iam in brumam vergebat, cum præda quam ex Vielicoluki nec non Turopecenſi ac Pleſcouienſi ſatrapiis congeſſerant, ad Poloczko cùm omnibus copijs ſeſe receperunt. Satis cõſtat in Ioannem Svvierczovvski mercenarium militum ducem arcis Opociæ non expugnatæ aut temerè oppugnatę culpam reiectam fuiſſe, cùm diſciplinæ militaris oblitus, multa obmiſerit, quæ in oppugnationibus fieri cõſueuiſſent: Vir alioquin bellica laude præclarus magnanimus & manu promptus, ni ei ſubindè temulentia obfuiſſet, qui ante triennium Orſenſi contra Moſcouitas prælio inſignem victoriæ laudẽ reportauerat. Incidit hæc memorabilis Sigiſmundi Regis Pleſcouiam verſus expeditio ac magnæ partis Moſcouiæ depopulatio in annum decimum ſeptimum humanæ ſalutis ſupra quindecies centeſimum, regni verò Sigiſmundi vndecimum. Quo anno ſub ini-

Poloni Moſcouiam vaſtant.

Polotia.

Clades Polonorum & Lituanorum apud Opoſcam.

Perniciosi belli negligentia et ſecuritas.

Ebrietas multos perdit.

1517.

Tartarorum excurſio in Volyniam.

initium brumæ Tartari Tauricani Volhiniam ac Belſenſem ſatrapiam ingreſſi fœdè eas terras ſunt populati, expletique præda, nullo accepto incommodo in Tauricam ſe recepêre. Interea temporis Sigiſmundus rex rebus Lituanicis compoſitis finibusq; ſuis valido præſidio firmatis, Cracouiam die Ianuarij
1518. prima anni inſequētis ingreſſus: vbi regni primoribus ad ſe aduocatis Cōuentum celebrauit, & multa in eo ſalutaria conſtituit, pecuniamq; agrorum colonis & oppidanis vectigalia in ſtipendium militibus qui fines Podoliæ tuerentur imperauit. Sub quo tempore Bona

Bona Sphorcia Sigiſmundo Regi deſponſata.

Barenſis ex illuſtribus Sphorciadum atque regum Aragonum familijs ortum trahens, virgo ætatis florentis & formæ elegantiſſimæ, corporis animiq; dotibus atq; omni virtutum genere adornata, Sigiſmundo Poloniæ regi per legatos ad hoc ſpecialiter deputatos, in vrbe Neapoli eſt deſponſata menſe Decembri, diui Nicolai Epiſcopi patroni Barenſis die, Maximiliano Cæſare cooperante, quæ poſtea ad prima veris ſigna per matrem ducem Bareſem ad portum Manfredoniæ ex Neapoli deducta, Proſpero columna duce per Adriaticum pelagus ad flumen oppidum Forolulij peruenit: vbi ex maris iactatione aliquandiu quieſcenti, Hippolitus Cardinalis Ferrarienſis eius conſanguineus ei occurrit, & eam per Carinthiā, Stiriam, Auſtriam & Morauiam honeſtiſſimo comitatu in Poloniam vſq; deduxit. Iunxit etiam ſe in itinere virgini Bonæ veniēti Caſimirus Marchio Brandeburgen. Sigiſmundi regis ex ſorore nepos, centum armatorum equitum turma inſtructus. Bonæ finibus regni appropinquanti rex nuncios obuiam miſit ſummos regni viros, qui eam exciperent, ac Cracouiam deducerent, ipſe rex extra vrbis mœnia per duo millia paſſuum proceſſit, à Staniſlao & Ioanne ducibus Maſouiæ illuſtribus adoleſcentibus, necnon innumera eaq; ornatiſſima procerum ac purpuratorum turba comitatus. Expectauit Rex aliquādiu in cāpo in papilione ad hoc præparato. Deſcendentem ex equo Bonam Ioannes Laski Gneſnenſis Archiepiſcopus, legatus natus, & regni Poloniæ primas decenti oratiuncula primùm excepit. Rex ipſe poſtea ex tentorio paſſus aliquot per pannum rubrum progreſſus, dextra ac ſuauiſſimo amplexu eam accepit ac ſalutauit; Principibus inde viris, qui cum regia ſponſa venerant, dextram porrexit. Sub eo tempore ante vrbis mœnia in ſignum lætitiæ bombardæ reboabant. Expleta ſalutatione equi conſcenſi, iterq; vrbem verſus cœptum. Iam portam ingreſſuri erant, cū armati equites nobiliſſimi regni adoleſcentes haſtis concurrerunt, pulchrūq; venientibus ſpectaculum exhibuerūt. Sub occaſum tandem ſolis in arcē ventū erat: cùm Petrus Tomicius Præmiſlienſis Epiſcopus, regni Vicecancellarius in templum arcis auguſtiſſimum Bonam deſcendentem prælatorum & Canonicorum eius templi nomine luculenta oratione excepit. Hinc cœleſti numine patrioq; ſancto adorato, ad contiguum regale palaciū pedibus itum. Vbi Bona poſt ſummos ei in primo aduentu exhibitos honores, triduū, dum nuptiarum celebritas præparatur, inter matronas & virgines quieuit. Dominica tandem veniēte die, inter ſacrorum ceremonias in reginam Poloniæ, ſacro *Bona regina coronata.*
chriſmate humeros inuncta ac coronata eſt per Ioannem Laski Gneſnenſem archiepiſcopum, antiſtitibus multis aſtantibus, nec non regum ac principum Legatis ad honeſtandas nuptias miſſis, purpuratorum deniq; ex diuerſis gentibus & nationibus turba. His cerimonijs in templo ritè expletis, conuiuari cœptum eſt, multa hilaritate. Exemptaque fame epulis, quædam edita ſpectacula, quæ animos oculosq; ſpectantium explebant. Saltabant ſubindè puellæ, & feſtas ducebant choreas, omnia deniq; alacri perſtrepebant lætitia: tam gratus omnibus Bonæ reginæ aduentus in regnum fuerat. Sequenti à coronatione die, regia ſponſa in regium thalamum pannis aureis vndique exornatum eſt introducta: continuataque plures dies conuiuia, hilaritates, choreæ, militaria ludicra, & alia ſpectacula. Victoribus Sigiſmundus Rex condigna præmia diſtribuit; Caſimiro Marchioni Brandeburgenſi præſertim, qui in militari torneamento equeſtrique certamine armatus inſignem fortitudinis & audaciæ laudem cum palma victoriæ retulit. Secundum eum Ioannes Tarlo Polonus equeſtris ordinis vir, regius prægustator, qui cum Caſimiro principe repetitis viribus haſta concurrit, & armatum ex equo fortiter deturbauit.

Hæc meritò reginæ Bonæ Barenſi & Sphorciadæ fœlicitati aſcribi poſſunt, quæ tam ſublime præpotentis regis connubium (abſit verbo inuidia) ſortita eſt. Nuptiarum expleta celebritate, Hippolitus Ferrarienſis Cardinalis, nec non Proſper Columna, potens

in Italia princeps, qui poſtea cõtra Franciſcum Galliarum regem Caroli imperatoris omnium copiarum dux apud Alpes fuerat, regalibus expleti muneribus, regiam fenſêre munificentiam. Parem fermè liberalitatem principes alij viri, qui præſentia ſua regales nuptias honeſtauerunt, nec non regum ac principum legati ſunt experti. Præter ampliſſima dona, omnibus pro viatico multi aurei ſnut nnmerati, vt neminē pœnituerit regiam Sigiſmūdi regis conſpexiſſe. Nuptiarum celebritate peracta, Andreas Tencinius palatinus Lublinenſis & Ioannes Carnkouius præpoſitus Scarbimirienſis, ad Ludouicum Vngariæ & Boemiæ regem eiuſque regni proceres à Sigiſmundo rege legati iêre. Reſque Vngaricas diſſidijs eius regni magnatum laborantes, compoſuêre. Eadem fermè cauſa ad Maximilianum Cæſarem oratores miſſi, Eraſmus Virellius Plocenſis epiſcopus, & Raphael Leſcinius. Hic rebus apud Cæſarem Isburgo ex ſententia confectis, in Poloniam redijt. Eraſmus epiſcopus Romam abijt. Sub eorum oratorũ ex Craconia exitu, ex Lituania eſt nunciatnm, apud Polocicam arcem cum Moſcouiticis proſperè eſſe depugnatum, per Gaſtoldum & Ioannem Boratinski Polonici equitatus ducem. Septem equitum millia Moſcouitarum apud Polocicam caſtra metati ſunt, eiuſque arcis vi vel proditione expugnatione territatunt. Bina erant equitum regiorum millia, inter quos quingenti erant Poloni equites cataphracti, ab altera Duinæ amnis arx obſeſſa iacebat, ad quam Lituanis Poloniſque, cùm Duina nuſquam vadabilis eſſet perdifficilis erat tranſitus. Accidit vt Ioanne Boratinski ripam fluminis adequitante, vadumque diligentius & auidè diſquirente, adoleſcens quiſpiam eximio vectus equo auguſtiore forma & amictu candido ei apparuit: Hac, hac, inquit, exclamans; me ſequimini. His dictis, ſubditis equo calcaribus, in flumen inſiluit, vadoque oſtenſo, ad ripā alteram ſtupentibus omnibus euaſit, poſteaq; diſparuit. Eo Boratinski dux conſpecto miracnlo, ipſe & omnis equitatus oſtenſo vado, nullo accepto incommodo tutò trãſiuit. Qui vadum monſtrauit, beatus Cazimirus Sigiſmundi regis frater creditus eſt fuiſſe. Hodie quod ſatis conſtat, Lituani eius diui ſingulari gloriantur patrocinio, cùm ſtupendis clareat miraculis. Sed quicunq; ille fuit, qui per Duinam amnem vadum monſtrauit, certè eius

Oratores ad regē Vngar. miſſi.

Eraſmus Ciołek.

Moſcouitæ apud Polocicā profligati per Ioan. Boratinski.

Miraculum.

B. Cazimir' Vilnæ miraculis claret.

conſilium ſecuti regiarum copiarum duces, ea parte exercitum omnem traduxerunt, compoſitoque agmine procedentes, in Moſcouitas, nil tale ſuſpicantes, magno impetu irruerũt: qui primo tumultu arma corripere & ſe defendere parabāt, ſed cùm Lituanos Polonoſque ferociter inſtare, & ex ſuis ob truncari plurimos conſpexerunt, in fugam præcipites ruebant. Sed & in fuga cæſi ſunt plurimi, capti etiam aliqui, & Sigiſmundo regi in ſignum præclaræ victoriæ miſſi. Caſtra hoſtium direpta & arx Polocica obſidione liberata. Eius victoriæ laus, Ioanni Boratinski viro forti & rei bellicæ peritiſſimo, non immeritò eſt adſcripta. Quē poſtea Sigiſmundus rex ad ſe venientem ob rem bene geſtam, militari donatione & debito honore eſt proſecutus. Menſe inde Auguſto Tauricani Tartari Boriſtene & inde Tyra amnibus ſuperatis magno impetu in Moldauiam irruperũt. Quindecim erant equitum millia, qui magnam Moldauiæ partem atrociter ferro & igne ſunt populati. Multa hominum millia in poteſtatem redacta in ſeruitutem abducebãtur, cùm Bogdanus Moldauiæ palatinus, tribus millibus equitū Polonorum, qui in contigua Podoliā limites regni cuſtodiebant, ad ſe in auxilium accerſitis, Moldauiſque ad arma concitatis, Tartaris iam cum præda abire parantibus à tergo cum valido exercitu affuit. Nec Tartari conſpecto hoſte, multitudine ſua freti, detrectauêre certamen. Structa vtrinq; acie concurſum eſt; Tartaris pro præda, Moldauis & Polonis pro vaſtatæ terræ vindicta fortiter dimicantibus. Ceſſit poſtremò victoria Moldauis Poloniſque: fuſi fugatique, ac omni præda exuti Tartari. Hæc victoria Sigiſmundo regi & reginæ Bonæ nunciata, communibus hoſtibus ſuperatis & cæſis, incredibilem eis lætitiam attulit, & pro præſtita de Scythis hoſtibus victoria, Deo optimo maximo gratiæ actæ. Menſe poſtea Octobri victi exercitus reliquię, equis in campis Botiſtenicis rēfectis, in Volhiniam incurſionē fecerũt, ex quibus octingentos Cõſtantinus Dux profligauit, Euſtapheus verò Cercaſienſis præfectus trecentos. Et hic annus, qui fuit decimus ſupra milleſimum quingenteſimū humanæ ſalntis, reginæ Bonæ fauſto connubio, nec non tot ex diuerſis locis nũciatis victorijs, ſatis lætus fuit. In cuius parte poſtrema Sigiſmundus rex ad Lituanorum conuentum, quem eius gentis proceribus in Berzeſtc indixerat, eſt

Tartari à Moldauis & Polonis profligati.

1510.

profectus, Regina Bona Cracouiæ grauida relicta, quæ postea ſequentis anni initio ſub Sigiſmundi ex Lituania reditu, in die Priſcæ virginis filiam primam edidit, quæ à ſacro fonte Iſabellæ nomē tulit. Haud multò poſtea Sigiſmundus rex Petricouiam tranſiuit, Conuentumque regni Poloniæ magnatum celebrauit. Conſtitutum hîc, vt ex vectigalibus oppidorum & agrorum colonis, pecunia conferretur in trium millium mercenariorum militum ſtipendium, qui contra Tartaricos tumultus Podoliæ fines tuerentur, & vbi ingrueret neceſſitas, omnis nobilitas ad reſiſtendum hoſti parata eſſet, armaque ſumeret. Adiunctum vt miles mercenarius palatino Moldauiæ contra Scythas Tartaros opem ferret, mutuoque ſibi auxilia rentur: hoc in fœdere cum Moldauis ritè poſitum erat. Sigiſmūdus rebus regni ſui ita compoſitis, Petricouienſi ſoluto conuentu, Cracouiam rediјt. Nec multò poſtea nunciatum eſt, Maximilianum Romanum imperatorem fatalem mortē obijſſe. Actum inde eſt apud Germanos, apud quos ius eſt imperatoris eligendi, quem potiſſimùm in locū demortui Cæſaris eſſent ſuffecturi. Comitia propterea Francfordiæ ad Menum Electoribus imperij ſeptē ſunt indicta, ad quæ Ludouicus Vngariæ & Boemiæ rex ratione regni Boemiæ legatos deſtinauit. Miſit & Sigiſmundus rex ſuos, qui ſe tutorem nepotis adoleſcentis eſſe prætendebat, Mathiam Dreuicium VVladiſlauienſem epiſcopum, & Raphaëlem Leſczinski Conſiliarios, qui iura adoleſcentis regis tuerentur. Franciſcus Galliarum rex imperij titulum ſummè ambiebat: miſſisque ad ſingulos Electores nuncijs, magnis pollicitationibus eos corrumpere tentauit: & erant nōnulli qui ei aſtipularentur. Vicêre tamen hi, qui Carolum Hiſpaniarum regem, Maximiliani Cæſaris ex Philippo filio nepotem, Romanorum regem declararunt extremis menſis Iunij diebus: ad quos Vngariæ: Boemiæ & Poloniæ regum legati ſuffragijs ſuis acceſsêre, electioq́; vnanimis & concors Caroli optimi principis facta eſt. Sub quo tempore Baſilius Moſcouitarum dux cum Tauricano Tartarorum Cæſare magnis miſſis muneribus egit, vt ad Roxiam regni Poloniæ prouinciā deuaſtandam exercitum mitteret, ipſe diuerſa parte à Nebrio Bereſina & Duina amnibus Lituaniam inuadere promittens. In id Tartarus cum Baſilio, magnis ab eo acceptis muneribus, fœdus percuſſit; moxq́; ex omnibus copijs quadraginta millium equitum exercitum delegit, cumque tranſmiſſo Boriſtene ad regnū Poloniæ vaſtandū miſit. Qui per Volhiniam menſe Iulio Roxiam ingreſſis, Bugum amnem tranſmiſerunt, inde latè quaqua verſus effuſi cædibus & incendijs omnia miſcētes, Lublinenſem, Belſenſem, & Leopolienſem Satrapias atrociſſimè peruaſtarunt: ad Viſlam vſque amnem terror & excurſio barbarorum penetrauit, cum pauore fuga & trepidatione agreſtium, qui rebus omnibus ademptis, in manus hoſtium & aſperrimam ſeruitutem inciderunt, pellebātur innumeri mortales vt pecora, multis in ſimul colligatis, quo ſingulis impeditior fuga eſſet. Erant in Podolia equitum mercenariorum tria millia Polonorum, quos Conſtantinus Oſtrouienſis dux per Nuncios & literas ſollicitauit, ad Bugum amnem propius accederent ex conſilio, vt ſuorum Volhinenſium iunctis copijs redeuntē cum præda hoſtem loco aliquo opportuno aggrederentur. Placuit Conſtantini ducis magni conſilium. Adpropetauit Polonicus exercitus, ſolem occidentem verſus, etſi viribus & numero longè impar Scythico. Accurrerant nuncij regij cū mandato regio, vt iunctis cum Conſtantino duce copijs, ad aleam vniuerſi certaminis ſe accingerent, Tartaroſque præda impeditos ſtrenuè inuaderent. Nec multò poſtea Polonorum agmina cum Volhinenſium mille circiter equitibus & Conſtantino Oſtrouienſi apud Bugum amnem & Sokalum arcem conuenêre, redeuntem hic hoſtem aggreſſuri. Cùm ecce Tartari orientem verſus procedenres, omnibus copijs captiuis cum cetera armentorū præda adunatis, aduentare cœperunt, tanta multitudine, vt immenſam camporum planiciem locuſtarum inſtar replerent. Iamq́; aduerſi exercitus tam propè erant, vt amnis Bogus duntaxat & buſta oppidi Sokalenſis, quod Tartari in primo ingreſſu exuſſerant, vtramque aciem dirimerent. Conſtantinus dux tantis hoſtium agminibus conſpectis, in tali camporum planicie in qua li Tartari Sagittarij ex equis inſtabili pugna prępollere conſueuerunt, de victoria ſubdubitare cœpit: Polonos propterea ductores hortatus eſt, vt ad quempiam alium locum paludibus coanguſtatum & impeditiorem, qui eorum iuuaret paucitatem, & Tartari ſuas tam latè copias extendere non poſſent, caſtra retro transferrent: aut ſi id non placeret, videa-

Iſabella nata.

Comitia Petricouienſia.

Maximiliani Cæſaris mors.

Caroli V. Cæſaris electio.

Tartari Podoliam vaſtant. 1519.

Polonorum clades apud Socalum.

Conſtantini ſalubre conſiliū relictū.

videaturq́; In veſtigio aut vincendum fortiter, aut moriẽdum audacter fore, ipſi à tranſitu Bugi amnis hoſtiumque inuaſione abſtinerent, ſed Tartaris potius in ea fluminis parte, in qua conſiſterent expectata, dimidiam Scythicarũ copiarum partem flumen tranſire liberè paterentur, fore vt primis Tartarorum agminibus prelio victis, altera pars pauore conſternata, facili negotio opprimeretur. Talia Conſtantinus dux, vir rei bellicę experientiſſimus, ſalubriter concionabatur. Nonnulli ex Polonis ductoribus laudare, caſtraq́; tranſferenda aut cum dimidia Tartarorum parte confligendum cenſebant, plerique nobiles, rei militaris parum periti, quibus feruidius erat ingenium, & ob id omnis moræ erant impatientes, ea obaudire, contemnere, probra etiam pauoris & trepidationis Conſtantino duci viro fortiſſimo obiectare, victorię gloriam Polonis in eorum terra inuidere. In Volhiniam ſuum bellum eum transferre velle, contumaciter & proterue reſpondebant. Conſtantinus dux ea primò patienter ferre, poſtremò cõpoſitis manibus orare, pugnam in ſequentem diem differant, cùm hic dies (erat autem martis) exitialis ſibi ſemper omnibus prælijs & funeſtus antea extitiſſet, paululum morę orare, in hoc ſaltem ſibi obtemperarent: regij exercitus paucitatem; qui ſe ad quina hominum millia vix extenderet, rurſus hoſtilis exercitus magnitudinem, qui equitum eſſet millium quadraginta, oſtentabat; auxiliares etiam copias luce craſtina affuturas. Expectabantur ſiquidem ſexcenti equites Moldaui, viri fortes & bello exercitati. Inſuper Ioannes Tuurovuski cum quingentis ex Podolia equitibus, bellis Tartaricis aſſuetis, pluresq́ue alij regni proceres, qui ad conflictũ accelerabant: auxiliares etiam Lituanorum copias, quæ in horas venturæ ſperabantur, prȩſtolari cenſebat Conſtantinus. Sed cùm temerariam iuuentutem ſalutaria ſua monita nihil permouerent, probraq́ue etiam & conuitia in eum iacerent, pauoremq́ue exprobrarent, tũc ille ira ſuccenſus, bellatorem equum, cognomento leporem, pernicitate inſignem, ſibi dari poſtulauit: quo conſcẽſo, inter ſuos milites aliquandiu cunctabundus ſtetit. Cùm prima Polonorum agmina, pugnæ ſigno non expectato, Bugum amnẽ tranſire cœperunt: Tartaris ſtructa acie ſtantibus, & ad congreſſum intentis arcubus ardentibus. Erat in ſiniſtra fluminis ripa, in qua Tauricę ſtabant acies, oppidum à Tartaris incendio abſumptum: ſingulę fermè domus cellaria & ſubterrancos ſpecus habebant: oppidi exuſti area à longè proſpectantibus plana ac ſolida videbatur, cùm alij ſemitecti, alij vaſtis hiatibus paterent. Tartari vltrà buſta oppidi, & poſt ſuburbij ſepimenta incendio illęſa, ſecuri ſtabant, Polonosque tumultuariè, & ſine ordine trãſeuntes, expectabant. Qui in aream exuſti oppidi delati, ignari & imprudentes in cæcos ſpecus latentes & foueas cũ equis præcipites ruebant. Alij qui tranſiuerant, inter ſepimenta delati, à Tartaris, ſagittis quas crebræ grandinis inſtar in Polonos emittebant, equos viroſque æquè conſauciabant & perimebant: Poloni verò ſepimentis præpeditibus nec manus cum eis cõſerere, nec lanceis eos cõringere poſſent. Quo periculo viſo Conſtantinus dux, dum laborantibus Poloniš opem ferre vult, vado in loco paulo inferiori reperto, per illud Volhinenſium copias traducit, pugnamque acerrimam ciet, Polonorum etiam copiæ per æqua & iniqua multo ſuorum periculo, in apertum euaſerãt; & cum hoſtibus manus conſerre cœperunt. Conſertum eſt cum Tartaris prælium acre: cadebant hinc & inde plurimi: ſed ex Tartaris, quorum corpora armis minus tecta erant, longè plures. Verùm cædes hæc præ eorum multitudine parum ſenſibilis erat: Marte adhuc ancipiti, magnum Polonis acceſſit incommodum. Puluis in agro culto equorum vngulis excitatus, tanta denſitate, vt proſpectu ſublato, alter alterum non poſſet dignoſcere: & à Tartarorum agminibus ſenſim circumdabantur in medioque cædebantur. Protactum eſt aliquandiu prælium, Conſtantino duce diſcurſante, & æquè Polonos ac Volhinenſes ad prælium animante, quorum poſtremò virtus victa eſt: Conſtantinus dux, & Martinus Camenecius palatinus Podoliæ, nec non Staniſlaus Haliczki regni Poloniæ Marſchalcus, Leopolienſis præfectus; ſupremi regiarũ copiarum duces, vbi Tartaros præualere, ſuotumque aciem in apertam fugam inclinatam conſpexerunt, & ipſi prȩlio exceſsêre, & ad meliora patriæ tempora ſeſe conſeruauêre. Cecidére ex Tartaris victorib⁹ eo prælio quaterna millia. Ex Polonis ac Volhinenſibus mille ducenti: quam cladem paucorum temeritate, qui Conſtantini ducis conſilio ac iuſſis obſtrepebant, accidiſſe ſatis conſtat: hi tamen in primo congreſſu

Clades temeritate iuuenum confecta.

for-

fortiſſimè pugnantes mortem occubuêre: fugientium complures in arcē propinquam Sokalenſem tutum habuêre receptum. Rex ad famam aduerſi prælij apud Sokalum, veritus nè hoſtes vlterius intra regnum progrederentur, maioraque damna facerent, minoris Poloniæ nobilitatem ad arma concitauit. Ipſe Cracouia egreſſus Sendomiriam contendit, vt hoſti occurreret, regnumq́ue vrere ac vaſtare non permitteret. Sed Tartari multis inſignibus ac fortibus viris in cōflictu amiſſis, ſuæ ſibi cladis conſcij, nihil vltra moliti, cum præda quam rapuerant & captiuis, ſigna retrò verterunt, & per Volhiniam Boriſtenem verſus in Tauricā eodem quo venerunt itinere redierūt. Et hunc exitum habuit infœlix Sokalenſis conflictus; qui incidit in diem menſis Auguſti ſecundam, anno ſalutiferi partus, decimo nono ſupra milleſimum ac quingenteſimum, ſub Saturno & Iouis ſtellarum tetragono. Sigiſmundus poſteaquam Tartaros abijſſe, nec eos aſſequi poſſe per exploratores cognouit, paucos Sendomiriæ dies moratus, Cracouiam redijt: cùm ex Lituania allatum eſt, Moſcouitarum millia quinquaginta, magnam Lituaniæ partem depopulatos eſſe: & duodenis à Vilna milliaribus ſigna retrò vertiſſe. At Sigiſmundi regis præfecti Lituaniæq́ue proceres ac purpurati valido ſatis comparato exercitu, abeuntes cum præda Moſcouitas aſſecuti, cum eis manus conſeruerunt, multisq́ue poſtremi agminis ex hoſtibus cæſis, magnam raptæ prędæ partem ex manibus eorum excuſſerunt. Hoc nuntium Sigiſmundum regem & Bonam reginam incredibili gaudio affecit: publiceq́ue ad omnes aras & templa Cracouiæ Deo Opt. Max. gratię laudesq́; decantatæ. Autumnale iam tempus anni erat, pacisq́; & quietis ſpes bona ab omnibus circumquaque vicinis, cùm ab ora maris ex Gedano allatum eſt, bellum Pruſſicum Albertum Marchionem Brandeburgenſem Pruſſiacæ militiæ ſummum Magiſtrum in Sigiſmundum regem & regnum Poloniæ moliri, tormenta bellica præparare, milites conſcribere, vrbes etiam & oppida Pruſſiæ ad defectionem ſollicitare: auxiliares copias equitum & peditū cum tormentis bellicis nec non magnis ad diruenda mœnia bombardis ex Germania expectare. Proinde de Gedano emporio totius Pruſſiæ opulentiſſimo, ne motu aliquo populari hoſtis eo potiretur, eſſe periculum: Talia

Moſcouitæ Lituaniam populantur.

Moſchorum clades.

Belli Pruſſicum cum Cruciferis.

Senatus Gedanenſis ad regem per oratores nunciauit & perſcripſit, orauitq́ue vt imminenti periculo opportunè & maturè occurrat, ni velit terrā Pruſſię cum ora maris; multo ſuorum ſanguine acquiſitam, regnoq́; Poloniæ cū tot egregijs vrbibus, portubus & caſtellis adiectam, perditum iri. Tot vndique bellis eo anno exorientibus, regnumq́ue Poloniæ, ac magnum ducatum Lituaniæ hoſtibus veluti ex compoſito inuadentibus, magnanimus rex generoſum animum nequaquam deiecit: Quinimo quæ ad bellum Prutenicum opportuna eſſe videbantur, magno ſtudio comparabat. Haud multò poſtea Bona regina, quæ iam vterum ex prole maſcula geſtare cœperat, Cracouiæ relicta, ipſe die Nouembris quintadecima in Pruſſiam profectus, Calendis Decembris Torunium applicuit, vrbem ædificiorum pulchritudine ſpectabilē & munitam. Quo poſtea regni proceres & nuntij terrarum iuſſu regio conuenêre, ſimul & terræ Pruſſiæ magnates, ciuitatumq́ue inſigniorum legati: celebriq́; conuentu, in Albertum Pruſſiacę militiæ Magiſtrum & inuiſum ordinem Cruciferorum, bellum omniū ordinum ſuffragijs eſt decretum. Qui poſtquam bellum armaque in ſe per Sigiſmundum regem Poloniæ expediri cognouit, Fabiano Varmienſi epiſcopo, qui ob vicinitatem iniuriæ obnoxius fuerat, & regiarum erat partium, ſe ex confeſſo hoſtem denutiat, & mox Brunsbergam munitiſſimum eius antiſtitis oppidum ad ſinum maris, quem Habum accolæ vocant, ſitum, inperato ac ſubito ingreſſu & per fraudē intercipit, plateaque principali ac prætorio occupato, oppidanos in verba ſua iurare coegit: locumque ita interceptum equitum & peditum præſidio firmauit. Amiſſæ Brunsbergæ culpa, in antiſtitem Fabianum, qui poſt hoſtilitatis denunciationem oppidum præſidijs militaribus firmare & cautè cuſtodire debuerat, eſt reiecta. Bello in Pruſſia accenſo, per Sigiſmundum regem in comparando exercitu eſt acceleratum: placuit mercenario milite rem geri & in ſtipendium militibus in duplices fertones ex agrorum colonis per nuncios terrarū aſſenſum. Dena equitum peditumq́ue millia extemplò conſcripta, & in hoſtem ante feſta natalitia ſub ſignis miſſa, Nicolao Firleio Palatino tum Sendomirienſis omnium copiarum duce conſtituto. Qui ex Torunio in hoſticū egreſſus, Cruciferici ordinis terras popula-

Regis in Pruſſiam aduentus.

Brunsberga per Cruciferos intercepta.

Nicolaus Firleius ſupremus copiarū dux.

Nicolaus terras Cruciferorum populatur, & multas ciuitates & arces expugnat. pulabatur:Oppida munira & arces ple-
raſque partim vi, partim deditionẽ ce-
pit; primumque Olſtinum minus, Ila-
uam, Dumbrouuno, Schõbergam, Mo-
rangum, Lubemelam, Lipſtadium, Sal-
feldium, Prauſmarcnm, & alia pleraq;
Magiſtri ordinis, & epiſcopi Pomeſani-
enſis, vallo foſſis & mœnibus muratis,
munira loca, perpetuę victorię curſu in
ſuam redegit poteſtatem, Ianuario &
1520. Februatio menſibus. Anno viceſimo
humanæ ſalntis ſupra quingenteſimũ
ac milleſimum: quo toto anno in Pruſ-
ſia variante fortuna eſt belligeratum.
Nuncij Pontificis max. ad Regem. Per id tempus, Leo Romanus põtifex,
ad famam accenſi in Pruſſia belli, pri-
mò Zachariam epiſcopum, poſtea Io-
annem de Medicis conſanguineum ſu-
um, linguæ Polonicæ peritiſſimum, ad
Sigiſmundum regem nũtios miſit, qui
inter regem & Albertum ordinis ma-
giſtrum pacem componerent, armaq;
ex eorum manibns excuterẽt. Rex, Ro-
mani Pontificis arbitrio iuſtitiam ſu-
am ad terram Pruſſiæ ſe ſubmiſſurum
dixit, optauitque, vt perpetuæ, pacis ac
ſubiectionis formula poſt cruentiſſimã
bella obſeruaretur, Magiſterque ordi-
nis iuramentum fidelitatis & obedien-
tiæ præſtaret. Nicolaus Firlei tot oppi-
dis & caſtellis incredibili celeritate in
poteſtatem redactis, ac militari præſi-
Hollandia obſeſſa. dio firmatis, ad Hollandiam oppidum
& arcem ei iunctam magnis itineribus
contendit, vt Albertum incautum op-
primeret: cognouerat ſiquidem per ex-
ploratores, eum cum trecentis equiti-
bus iſtic veniſſe. Sed Albertus vt Polona
agmina aduentare perſenſit, Hollan-
dia valido præſidio firmara, noctu fuga
ſe ſubtraxit, dncisque conatus eluſit:
Qui nihilominus oppidum & arcem
arcta obſidione cinxit, & aliquoties va-
lidè oppngnauit, cumque eius loci ex-
pugnationem fruſtra tentaſſet; ne hic
vni loco aſſidendo tempus tereret, ma-
xima exercitus parte in Hollandiæ ob-
ſidione relicta, cum tribus equitum de-
lectorum millibus ad ſummi ordinis
Magiſtri terras depopulandas tranſi-
uit: quas ingreſſus atrociter longè & la-
tè omnia peruaſtauit, prædaque ingen-
ti parta ad Hollandica caſtra hoſte nuſ-
quã viſo redijt: vbi præda depoſita iuſſu
regio ad Quidziniæ vrbis & arcis à Viſ-
Quidzinũ expugnatum. la flumine haud procul ſitæ; expugna-
tionem cum parte copiatum conten-
dit, quò Sigiſmundus rex tormenta bel
lica, & bombardas raræ magnitudinis
tranſmiſit. Quibus Quidzininm cum
Eccleſia cathedrali Pomeſanienſium
trium dierum ſpatio, intentiſſimis fer-
reorum globorum ictibus magna ſanè
vi eſt expugnatum. Tantæ violentiæ e-
rant bõbardæ, vt duos & amplius mu-
ros ferrei globi penetrauerint muroſ-
que horrendè diruerint. Adactuſque
eſt Pomeſanienſis epiſcopus prælatiq; *Epiſcopus*
& Canonici deditionem facere. Qui *Pomeſanien.*
Torunium ad Sigiſmundum regem *cũ epiſcolo,*
ſupplices venientes, ſe & ſua omnia re- *Regi ſe dedidit.*
gię ſubmiſerunt poteſtati, iuramentum
quę fidelitatis & obedientię pręſtiterũt.
Erant plerique Germaniæ principes,
qui partim ſanguinis, partim amicitiæ
vinculo Alberto ſum[illegible]o ordinis Ma-
giſtro obſtricti erant, eumque auxilio-
rum promiſſorum ſpe alebant: quæ an-
tequam mitterent, ſtatuerunt ad Sigiſ-
mundum regem Oratores mittere, qui
cum eo de pace agerent: ſinguli ſingu-
los oratores miſerunt: octo erant nu-
mero. Qui Torunium venientes hone- *Principum*
ſto comitatu, hoſpitaliter ac benigne, *Germanorũ*
à rege ſunt accepti. Introducti in Sena- *oratores ad regem.*
tum regium, cũm pacis cõditiones gra-
ues admodum & parum Polonis ęquas
attuliſſent, poſt multos cum rege con-
greſſus, re infecta ex Torunio in Germa
niam ad ſuos principes redière; qui om-
ni pacis ſpe abiecta, milites conſcribere,
copiaſq; equeſtres & pedeſtres qui ter-
ra & mari in Pruſſiam mitterentur, cõ-
parare cœpernnt. Sub quo tempore Ia-
cobus Sencignouius centum equites
totidemque pedites Germanos apud *Clades Germanorum apud Proſmarcum.*
Pruſmarcum pro[illegible]gauit: captiuoſque
duodenos nobiles viros in ſignum vi-
ctoriæ ad Sigiſmundum regem Toru-
nium miſit. Diuerſa Pruſſiæ parte Sta-
niſlaus dux Maſouiæ in gratiam Sigiſ-
mundi regis mille equites Germanos;
totidemque pedites apud Piſſuam inſig
ni prælio ſuperauit, eamque cum Ly-
cha & Lecio arcibus in finibus Maſouię
ſitis expugnauit. Alio loco in Pruſſiæ
finibus Nydburgum oppidum & arcẽ,
Cryski cum Maſouijs aliquãdiu obſeſ-
ſum in ſnam redegit poteſtatem, & re-
gio præſidio firmauit. At Nicolaus Fir-
lei regiarum copiarum dux, Quidzinio
cum arce, militari præſidio firmatis, cũ
bombardis quibus eam vrbem cum ar-
ce expugnauerat, ad Hollandiã e[illegible] pro-
fectus. Hic quoque Poloniſcatum bom-
bardarum vi, muri Hollandiæ diruti ac
in terram ſtrati ſunt, oppidum cum
arce expugnatum, vltima die Aprilis in
regiam venit poteſtatem. Hollandia ex *Hollandia capta.*
pugnata ac Polonorum pręſidio firma-
ta, regiarum copiatum dux ad Brũsber-
gam oppidum ſitu & arte munitiſſimũ
quod

quod ordinis Magiſter fraude intercepterat, duxit, cui' loci expugnatione deſperata, Paſſeria flumine cum omnibus copijs tranſmiſſo, ad Heligebeilam caſtra tranſtulit, quod oppidum cum arce primo acceſſu expugnauit. Iacobus Sencignouius ad agrum Brunsbergenſem vaſtandum cum equitatu non contemnendo à tergo relictus, cum Germanis qui ex Brunsberga, Germanica inſtructi phalange, in eum eruperunt, collatis ſignis depugnauit, ſexcentosque ex eis interfecit aut cæpit. Ab Heligebeila ad Brandeburgum arcem caſtra promota; quam pari bombardarũ violentia, & Sigiſmundi regis fœlicitate Poloni expugnauerunt, ac præſidio valido firmauerunt. Haud multò antea, Legnicienſis dux & Georgius Marchio Brandeburgẽſium Magiſtri ordinis frater, Torunium venêre, ad tentandum, ſi fortè pacem componere poſſent; qui à Sigiſmundo rege comiter ac benignè habiti; quia tamen pacis cõditiones attulerant parum honeſtas, ex Torunia re infecta abiêre. Magiſter tandem ordinis tot vna ſupra aliam cladibus conſternatus: & quia in propinquo regius erat exercitus, veritus ne ad Kinsbergam Sambiæ oppugnandam venirent, arma parũ feliciter mota pertœſus, de deditione conſilia agitare cœpit: deteſtabatur quorũdam Principum Germaniæ ignauiam & mendacia, quorũ impulſu & vanis promiſſis, magni regis potentiam in ſe concitauerit: tot munita oppida, tot arces amiſerit, nec qua vi ea recuperare valeat, ærario ſuo iam exhauſto, perſpicere; legationem duplicẽ Romani pontificis in ſui fauorẽ apud iratum regem nihil valuiſſe, minus Germaniæ principum Oratores, & nonnullos duces, qui pro ſua parte nihil proficere, nec à bello indignantem regem & Polonos abſtrahere potuerunt. Ipſe omnibus fermè præter Sambiam & Hinderlandiã ſpoliatus, quid aliud ſupereſt, niſi vt his quoq; prouincijs exutus, ex terris inops & vagus vitã agat morte aſperiorẽ. His & alijs Albertus ſummus ordinis Magiſter permotus, ad Sigiſmundũ regem humilimas ac pene ſupplices literas dedit: omnia quę imperaret ſe facturum pollicitus, certis adiectis conditionibus, de quibus non niſi præſens cũ præſẽte rege tractare vellet. Orauit præterea, vt ſibi ſub fide publica Toruniũ in aulam regiam tutus pateret acceſſus, ad hæc ſalui cõductus literæ vt ſibi mitterentur flagitauit. Eam Alberti Pruſſiacæ militiæ Magiſtri petitionem Sigiſmundus rex haud aſpernandam ratus, totum negotium ad Senatum regium reiecit: vbi res hæc varijs ſententijs agitata eſt. Placuit poſtremo ſaluum conductum ſub fide publica mitti; certis adiectis capitibus, quibus adueniente eo Torunium, fidelitatis & obedientiæ iuramentum Sigiſmundo regi & regno Poloniæ facere eſſet aſtrictus: ſecus facienti, fides publica expiraſſe cenſeretur, & ipſe pro hoſte haberetur. Hæc ſanè ſalubriter fuêre conſtituta, ſi iiſdem literis ſaluus conductus & conditiones adſcriptę à Magiſtro ordinis miſſę fuiſſent. Qui poſtea Toruniũ veniens, ſuppreſſis articulis, ſolis fidei publicæ literis ſalutem & libertatem ſuam tuebatur. Sed hæc aliquanto poſtea. Dum Torunij in Senatu regio de ſaluo conductu & articulis mittendis variè diſceptatur, Nicolaus Firlei regiarum copiarum dux, Brandeburga arce præſidio firmata, ad Regium montem ſiue Kœnixbergam in Sambia, quæ ſedes ordinis Magiſtri eſt principalis, caſtra tranſtulit, & ea ad Prægolam amnem metatus eſt. Dum bombardæ & tormenta bellica aduerſus vrbem principalem expediuntur, ſalui conductus literæ à Sigiſmundo rege, Alberto ordinis Magiſtro opportunè ſunt allatæ: quibus ille receptis, ac in caſtra Polonica tranſmiſſis, cum Nicolao Firlei colloquium expetit, & poſtea ſub fidẽ publica in Polonica caſtra deſcendit: vbi cum Polonorum præfectis tam comiter ac benignè egit, vt omnia iam pro Sigiſmundo rege & Polonis velle facere videretur: teſtatus iterum ſe Torunium: profecturum, vt omni hoſtilitate depoſita, regię gratiæ ſeſe inſinuaret: ſitque ei & regno Poloniæ omni tempore obediens & fidelis. Nicolaus Firlei ſtudium hominis commendari, hortari vt clementiſſimum regem quàmprimum adeat, futurum vt id ſit ipſius magno commodo: & honoris incremento: In Kœnixbergam inde regreſſus dnm ad longũ iter ſe accingit, Anna Sigiſmundi regis iunior filia, quam ex Barbara Vngarica ſuſceperat, vita deceſſit, cuius obitum Sigiſmundus pater acerbiſſime tulit. Nec multò poſtea Ioãnes Lubranski Poſnanienſis epiſcopus fatalem mortẽ obijt, cui Petrus Tomicius Præmiſlienſis antiſtes regni Vicecancellarius regio & Romani pontificis aſſenſu in dignitate eſt ſurrogatus. Sub quo tempore Carolus Romanorum rex, extremis menſis Maij diebus, ex Hiſpania regnoq; Galliciæ ſoluens, Oceano vectus, Aquitaniam-

Brandeburgum expugnatum.

Dux Legnicenſis & Marchio Brandeburgenſis ad regem venerunt.

Albert' Magiſter Cruciferorum deditionem meditatur.

Kœnixberga à Polonis obſeſſa.

Caroli V in Brabantia aduentus.

nlamq; prætervectus, in Dobram Angliæ ciuitatem appulit: vbi ex iactatione maris aliquandiu quieuit: tandem proſpero flante vento in Brabantiam applicuit. Acceſſus Cæſaris ad Belgas, Franciſco Galliarũ regi ſuſpitionis nõnihil attulit. Enimuerò horrebat eius principis potẽtiam, qui tot regna in bellicoſa Hiſpania opulenta ac feroci Germania obtineret. Pro magno itaq; habuit negotio cum Henrico Angliæ rege perpetuum inire fœdus, amicitiamque & ſocietatem, cuius fretus auxilijs, aduerſus ſuſpectam Caroli potentiam firmior eſſet, aut ſaltem à Cæſaris eum amicitia & ſocietate abſtraheret. Obtinuit tandem per Oratores cltrò vltroq; miſſos, vt poſt Caroli Cæſaris ex Dobra Angliæ portu digreſſum, Henricus Angliæ Rex ad Caleſium oppidum, quod hic Rex vnicũ in continenri habet Galliæ, nauibus applicuerit, vbi in Ardet & Grines propinquis oppidis Galliæ & Angliæ reges cum eorum conlugibus die Iunij ſeptima conuenerunt. Incredibile dictu eſt, qua comitate & fide duorum opulentiſſimorum in Chriſtianitate regum hic congreſſus eſt celebratus. Iunctum eſt poſtremò inter eos fœdus perpetunm, amlcitia & ſocietas, nominatim aduerſus Carolum Roman. regem, cuius potẽtia vicinis regibus & populis nõ immeritò ſotmidoloſa fuit. Sub quo tempore Albertus Pruſſiaci ordinis Magiſter, toties à Polonis victus, tot amiſſis vrbibus & caſtellis, animo fractus, motaq; pertæſus arma, ad Sigiſmundum Poloniæ regem ſupplex Toruniam venit, cum quo aliquoties congreſſus, cũ ſaluo exeunte cõductu vlterius tergiuerſari nõ poſſet, ad hoc deuẽtum erat, vt fide interpoſita craſtina interueniẽte die, ex formula fœderis perpetui iuramentũ fidelitatis & obedientiæ pręſtare ſit pollicit: & feciſſet haud dubiè, ni aduerſo fato quodam, eadẽ veſpera quidã ordinis Cõmendator ex Regiomõte, præter omniũ ſpem ſuper neniſſet, qui nũciauit, ex Lubicenſi portu, qnatuor millia Germanorum peditũ Memelam Sambiæ appuliſſe, & iam Kenixbergã ſiue Regiomontẽ veniſſe: magna ptæterea allatũ copiarum ſpe, equitũ & peditũ, qui ex Germania terreſtri venirent itinere, Magiſtrum ordinis ſua ſpõte belli ardentẽ deſiderio, impleuit. Quo factum eſt, vt Magiſter fide heſterna die Sigiſmundo regi data violata, ſub diluculo cõmeatum à rege petierit, & ſe ad iter accingere cœpit. Sigiſmundus rex qui ob datam fidem, iuſtã

Galliæ & Angliæ regum cõgreſſus.

Albertus Pruſſiæ magiſter ad regem Toruniã venit.

Germanorũ auxilia Magiſtro Cruciferorum miſſa.

retinendi eius cauſam habebat, inconſtantiam hominis auerſatus, vndecima ab ea qua venerat die, per cõtemptum abire permiſit; Præfectum etiam Opocenſem, qui eum in Sambiam tutò cõnduceret, adiũxit, & ita ſperata pax, quæ die præcedenti concluſa fuerat, in nihilum recidit, omniaq; rurſus ad arma ſpectare cœperunt. Albertus in Sambiã ad Regiummontem reuerſus, Germanico lancearioıum inſtructus peditatu, hoſtilia moliri cœpit, exercitum ex oppidanis atq; agreſtibus auxit, naues aliquot militibus onuſtas, per ſinũ Varmienſem ad Brunſbergam miſit, cum quibus Gedanenſium naues, numero ſuperiores concurrerunt, victasq; magna ex parte trucidarũt, naues aliquot depreſſerunt, alias cœperunt cum captiuis ſexaginta. In caſtris regijs quæ à Regiomonte nondum mota erant, per copiarum regiarum duces conſultatum, quid potiſſimum pacis ſpe abiecta ſequerẽtur, qua parte Cruciferi premendi eſſent. In quo inter regios duces diuerſis certatum eſt ſententijs, alijs cenſentibus in Sambiam vno impetu traijciendum, hoſtibusq; pugnæ copiam faciendum. Alij ad Prægolę amnis ſuperiora caſtra transferenda exiſtimabãt. Bartẽſteinũ atq; Hynderlandiã verſus, vbi plurima Marianorũ militũ oppida expugnari ac in poteſtatẽ redigi poſsẽt, fieriq; poſſet, vt breuibus actis per Allã & Prægolã flumina pontibus, haud difficilis illi in terram Sambiam fieret trãſitus, Magiſtrumq; ordinis ad aleam vniuerſi certaminis compellerent. Com pluribus tertio loco viſum; vt Sambia & Hynderlandia obmiſſa, Brunſbergã vallo foſſis & muri ſpiſſitudine munitiſſimum oppidum, qua Paſſeria amnis in ſinũ Varmienſem erumpit, primum potiretur ac oppugnaretur. Hæ ſententiæ ad Senatum regium reiectæ, iniquo terræ Pruſſiæ fato, qno bellum in longũ trahebatur, deterior electa eſt. Iuſſusq; Nicolaus Firlei regiarum copiarum dux ad Brunſbergam caſtra transferre, eumq; locũ alioquin in expugnabilem obſidere, ac oppugnare, hac vna perſuaſione, qua Gedanenſes facilẽ exercitui commeatum per aquas ſubuehere poſſent; nec inexpugnabilis loci difficultas, longæ obſidionis tœdium, immenſaq; pecuniæ in milites profuſio cũ alijs incommodis ſunt animaduerſa. Nicolaus Firlei regis ſenatusque acceptis mandatis, vt Brunſbergam aggrederetur, circa caſtrorum motum à Regiomonte, magnam equitatus par-

Brunsberga à Polonis obſeſſa.

tem ad Hinderlandiam vaſtandam mi
ſit. Ingens armentorum pecorumque
multitudo ad caſtra regia Brunſbergã
compulſa, abundantem commeatus
copiam militibus præbuit. Redeunte à
Regiomonte exercitu, Brandebnrga
arx rebus omnibus ſpoliata magna ex
parte diruta relicta eſt à Polonis. Caſtris
ante Brunſbergam poſitis, tormẽta bel-
lica in eius vrbis mœnia & turrim præ-
torij excelſam exonerari cœpta: eius
turris pars ſuperior crebris globorum
ictibus deiecta. Mœnibus parum alla-
tum incommodi, ob muri ſpiſſitudinẽ,
propugnabaturq; vrbs acerrimè à vali-
do, quod intus erat Magiſtri ordinis
pręſidio, & à ſinu maris, cui vrbs ab vna
parte incubat, liber Crucifericis nauib9
patebat acceſſus. Quo factum eſt, vt per
has difficultates oppugnatio in lõgum
traheretur, & immenſa pecuniæ vis in
mercenarios milites profunderetur.
Diuerſa Pruſſiæ parte centum equites
Cruciferi ex Nydburgo Maſouiam po-
pulabundi exiuerant, qui à Maſouijs
circumuenti, præter commendatorem
vnum, qui equi celeritate auectus effu-
gerat, ad internecionẽ cæſi omnes. Sub
quo tempore in regni parte orientali,

Tartari Podoliam vaſtant.

duo Tartarorum millia in Podoliam
irruperunt, vaſtaruntq; atrociter: quos
iam abire parantes Trzebinski regij e-
quitatus centurio vir fortis & diſcipli-
næ militaris peritus, cum quingentis
Polonis ac ducentis Volhinenſibus ag-
greſſus, egregiè vicit, magnaque ex par-
te cęcidit, & præda omni exutos procul
fugauit. Iacobus Struſius magnæ indo-
lis atque audaciæ adoleſcens, dum fu-
gientes Tartaros auidius inſequitur,
hos & illos cędit ac obtruncat, à ſuis lõ-
gius auectus, à Tartaris circumuentus,
eſt interemptus. Hæc victoria & ſi non
incruenta Tornniam allata, magna Si-
giſmundum regem affecit lætitia, qui
vt Prutenico bello totus incumberet,
omneſq; vires ſuas in vnum contrahe-
ret, conſtituit cum alijs vicinis gẽtibus
bella pace aut inducijs ſuſpendere. Et
opportunè Baſilius Magnus Moſcoui-
tarum dux Oratores miſit, qui pacem à
Sigiſmundo rege, captiuorumque, qui
Vilnæ cuſtodiebantur, reſtitutionem
depoſcerẽt. Sigiſmundus Rex per Lega
tos ſuos reſponſum Baſilio duci ſedatu
rum eſt pollicitus: Nec multò poſteà Po
locenſem palatinum in Moſcouiam le
gatum miſit, qui reſponſum referens di
xit, nec pacem, nec captiuorum reſtitu-
tionem vllam fieri poſſe, niſi Smolenſ-
ko arce prius reſtituta. Tali à legato re-
gio Baſilius Magnns accepto reſponſo,
poſtquã tergiuerſati cœpiſſet, nec Smo
lenskum reſtituere vellet, legatus regi-
us re infecta in Lituaniam redijt, & per
hæc cũ Moſcouitis nec pax erat, nec cer
tum bellũ. Inter tãtas bellorum procel-
las Sigiſmundus rex iucundiſſimũ acce
pit nuncium, reginã Bonam filium, qui
à ſacro fonte paternum tulit nomẽ, pe-
periſſe. Incredibile dictu quanta res hęc
lætitia omnes affecit, cùm iam Dei beni
gnitate quod vnum ad ſummam Sigiſ.
mundi regis fœlicitatẽ deerat, regij pro
prijq; ſanguinis ſucceſſorem nactus eſ-
ſet, & iam inde maiori animo cœptum
bellum pertractare cœpit, Ioannemq;
Svvierciovvski qui ante ſexenniũ Mo-
ſcouitas apud Orſam trans Boriſtenem
magno prælio ſuperauit, ad caſtra quæ
apud Brunſbergã hærebant miſit, colle
gamq; Nicolao Firleio, æquato ei impe
rio adiunxit, vrbsq; alioquin munitiſſi
ma, maiore ſtudio & apparatu oppug-
nabatur, q̃ non minore diligẽtia ac per
tinacia ab ordinis Magiſtro & Crucife-
ris propugnabatur. Eo tempore à Ludo
uico Vngariæ & Boëmiæ rege Lauren-
tius epiſcopus & Trepka Polonus lega-
ti venêre. Venit & Helias Murſa à Tau-
ricano Cæſare orator. Albertus ordinis
Magiſter receptis, vt ſuperius memora
tum eſt, Germanicis per mare auxilijs,
cum eis in apertũ erupit, & ad Helſper-
gam Varmienſis epiſcopi ſedem, oppi-
dum validum & arcem munitiſſimam
oppugnãdam contendit, quam vbi fir-
miorem reperit, quàm vt eam expugna
re facilè poſſet, incẽſo ſuburbio & agris
vicinis peruaſtatis, cũ omnibus copijs
& bombardis ad Reſſel oppidũ & arcẽ
expugnandã eſt profectus, vbi validiſſi
mũ erat p̃ſidium, mille octingẽtorũ Po
lonorũ equitũ, cui Iacobus Sẽcignoui9
vir diſciplinæ militaris perit9, & manu
prõptus præerat. Eius quoq; oppidi po-
tiũdi ſpe magiſter ordinis deſtitut9, Ra-
ſtẽburgã verſus ſigna vertere iuſſit. Iaco
bus Sencignouius ex Reſſel in apertũ e-
greſſus, extremũ abeuntium agmẽ car-
pere cœpit. Sexcẽtos cataphractos equi
tes, calibeis toracibus Germanorũ mo-
re armatos adeptus, cum eis longo tem
pore decertauit, trecentiſq; ex eis inter-
fectis aut captis, alios in fugam vertit.
Ad eius cladis nuncium Albertus ordi
nis magiſter cõſternatus, cũ reſiduis e-
quitum peditumq; copijs fugienti ſimi
lis Raſtemburgã ſeſe recepit. Pari fœli-
citate cũ Crucifero Liuonienſium e-
quitatu apud Battenſteinũ eſt decerta-
tũ, hic etiã Poloni egregiè vicerũt, qua-
dra-

Sigiſmũdus Auguſtus natus die prima Auguſti 1520.

Helſperga à Magiſtro oppugnatur.

draginta ex eis interſectis & aliquot captis. Hic Iacobus Broſouecius Polonus miles, ſtaturæ admodum puſillæ cum Germano caraphracto equite, in eius comparatione giganreæ ſtaturæ congreſſus, eum egregiè vicit ac ſponſione fidei obſtrinxit, Toruniamq́; ad regem capriuum deduxit. Res fuit admiratione digna, quando ille puſillus vaſtę ſtaturæ militem ad conſpectum regium pertraheret, Germano milite pudore ſuffuſo, quod à gnano verius, quàm viro fuerit ſuperarus. Albertus ordinis Magiſter, poſteaquam Helſpergam & Reſſellam fruſtra tentaſſet, Melſacum oppidum nocturna ac inſperata oppugnatione cæpit. Eranr illic duo regij magiſtri equitũ Laurẽrius Myſcovvſki &   qui vbi oppidum mœnibus multa bombardarum vi collapſis, ſe tueri non poſſe conſpexêre, in arcem, quæ parum munira erat, refugerunt. Quo factum vt defenſione deſperata obleſſi deditionem facere ſint coacti, conditione adiecta, rebus & perſonis ſaluis. Fides dediris ſeruata, tuto in pacatum abiêre. Ad Vormitam inde ordinis Magiſter caſtra tranſtulit, oppidum multo maius munitius ac opulentius. Erat hic   Radvvankovvski magiſter equitum cum Polonorum præſidio, qui primo hoſtium acceſſu oppidum egregiè tutatus eſt. Verùm Albertus ordinis Magiſter poſteaquã vi proficere nihil potuit, ad artes ſuas conuerſus, præſidij præfectum primò ad colloquium euocauit, promiſſisq́ue ampliſſimis effecit, vt ei oppidum proderet ſit pollicitus. Obſtabant nefario homini primò Decuriones Poloni, inde oppidani, mulieribus argenrea veſtium ſuorum ornamenta ad bombardarum globulos & defenſionem offerentibus. Corruprus pecunia Radvvankovvski, poſtremò portam Magiſtro ordinis patefecit: amiſſumq́; eſt oppidum, ad res ordinis infeſtandas apprimè opportunum. Hæc menſe Auguſto geſta: plures eius dies coruſcationibus, tonitruis, & aſſiduis imbribus fœdi fuêre, quo factum eſt, vt Viſla amnis nimio aquarum auctu inundauerit, damnaq́; accolis non modica fecerit. Menſe inſequenri Poloni cum ducentis Cruciferis Bartenſteino egreſſis decertarunt, ex quibus partem longè maiorem trucidarunt, alios in fugam verterunt. Sub quo tempore Selimus Turcorum imperator, qui Syriam cum Aegypto & Arabia anre quadriennium Turcorum imperio adiecit, in Biſantio diem vitæ clauſit extremum: cui Solimanus filius in imperio ſucceſſit. Tauricanus quoq; Tartarus Tanaim cum ingentibus copijs tranſgreſſus, Nogaienſes Tartaros Nomadum more in Scythia latè paſcẽtes, victos ſuæ ſubiecit poteſtati, ſupra quadraginta hominum millia ex ea gẽte in Tauricam & ad inferiora Boriſtenis tranſtulit, qui ei poſtea in bellis, aucta eius plus nimio potentia magno vſui fuêre. Dimidium erat Septembris cum rumores de valido Germanorum exercitu, qui in auxiliũ Cruciferis contra Sigiſmũdum Poloniæ regẽ in Pruſſiam veniret, ſpargi cœpit. Res ab initio non credita, ob ſimiles vanos rumores, qui antea non ſemel iactati ſunt: quoad exploratores regij rem certam attulerunt. Conſultatum eſt in ſenatu regio, quid potiſſimum facere expediret, vt vtrinq; hoſtibus reſiſteretur, hinc Alberto ordinis magiſtro & Cruciferis, inde nouo exercitui ex Germania infeſtis ſignis per Marchiã venienti: placuit, magiſtro ordinis & Cruciferis nobilitatẽ Prutenicam & mercenarium militẽ obijcere, arcesq́; & oppida Varmienſis eccleſiæ tueri: cõtra Germanos verò, qui per Marchiam inſtructa phalange equiratu catafracto, multis tormentis bellicis & terribili belli apparatu veniebãt, viſum maiorem Polonicæ nobilitatis partem ad bellum cõcitari, alios ad Roxiæ Podoliæq́; fines tuendos cõtra Tartaros conuerti. Nobilitati Polonicæ ad Vangrouecium oppidum, vnius diei a Poſnania itinere locus cõueniendi datus. Sigiſmundus Rex expeditione generali per literas nobilitati imperata, ipſe ex Torunio mouens, quarta die; quæ fuit Octobris quinta, Vangrouecium prior venit. Sexta eius menſis, Germanicus exercitus apud Francfordiam Oderam amnem tranſmiſit. Interea temporis, dum Polona nobilitas ſegniter conuenit, Legnicenſis dux ad Sigiſmundum regem Vangrouecium venit; ad tractandum de pace, aut verius explorandum ſi oblatas Torunij condiriones Rex ſuſcipere vellet: ſed Sigiſmundus Rex à prima ſententia, & primo reſponſo Torunij dato, nihil immutauit, oſtendens vanis Germanorum minis ſe nihil terreri, vireſq́ue & potentiam ſuam ad longè maiorem hoſtium vim excipiendam ſufficere. Iam magna nobilitaris pars ad Vangrouecium conuenerat, cùm à Sigiſmundo Schonbergo omnium copiarum duce Vangrouecium literæ ſunt allatæ, quibus regi & regno Po-

Iacobus Broſouecius militem Germanum capit.

Melſacum captum à Magiſtro.

Vormita ciuitas epiſcopi Varmienſis per proditionem Radvvanconij capta.

Selimus perijt.

Tauricanus Tartarorum imperator Nogaienſes Tartaros ſuæ ſubijcit poteſtati.

Germanorũ auxilia magiſtro Cruciferorũ miſſa.

loniæ bellum indicebatur. Eam belli denunciationem Sigiſmundus Rex, & proceres qui aſtabant per contemptum riſu excepêre. Germani ab Oderæ rranſitu rertijs caſtris ad Medzirecium arcem, quæ in finibus regni eſt, peruenête, quam obſidione cinctam, ac biduo quadraginta maioribus bombardis oppugnatam, quoniam exiguo firmara erat præſidio, magna vi proſtratis muris expugnarunt. Suſpicio erat ne ea arce expugnara, Germani Poſnaniam verſus caſtra promouerent. Ob hoc Sigiſmundus Rex mille delectos pedites Sclopetarios, qui vrbi præſidio eſſent, eueſtigio miſit; paratus ipſe cum omnibus copijs ſi eò hoſtis rectà contendiſſet, ad Poſnaniam Vartamq́ue amnē propius accedere. Germani regni Poloniç fines ingreſſi à Polonis irrequietis irruptionib⁹ turbabātur, perimebātur, & captiuabantur, quibus Poloni ſubitis ac inſperatis incurſibus infeſtiſſimi erant, equorum ſiquidem agilitate præpollebant, nec hoſtem quieſcere patiebantur. Præſlaus Lanſcorunius & Andreas Tencinius milites Hieroſolymitani, viri ſtupenda audacia præſtantes, cum aliquot equitum turmis, Germanos ſiue pabulantes, ſiue aquantes, ſiue iter ingredientes cum cruenta cæde hoſtiliter infeſtarunt, & in ſuæ fortitudinis atque audaciæ teſtimonium, captiuos Germanos Sigiſmundo regi plurimos miſerunt. His tumultuarijs prælijs Germani attriti, Poſnaniam accedere non auſi, à Medzirecio, flexo in ſiniſtram itinere, ponte, qui mandato regio deiectus erat inſtaurato, Vartam amnem cum omnibus copijs apud Squirzinam tranſiuêre, & per hæc regni Poloniæ finibus relictis, per nouam Marchiam iter Pruſſiam verſus continuarunt. Limitem Pruſſiæ apud Tuciniam & Valcian arces ingreſſi, extemplò à Polonico equitatu prælio excepti ſunt, primoq́ue congreſſu octuaginta pedites Germani interfecti, triginta capti. Quo prælio Præſlai Lanſcorunij virtus eſt commendata, qui aliquoties per medias hoſtium catervas, poſt eorum cædem & vulnera, ſcuto duntaxat tectus, illæſus euaſit. Alio loco Ioannes Zaremba palatinus Caliſſienſis centum quinquaginta equites cataphractos & pedites ſexaginta Germanos trucidauit, captiuoſque Sigiſmundo regi miſit. Eo congreſſu & alijs, Nicolai Ruſocij caſtellani Biechouienſis, militaris audaciæ & fortitudinis virtus refulſit. Poloni proſperis vſi ſucceſſibus, Germanis tumultuarijs prælijs aliquoties victis ac cæſis, in oppidum cui à Lapide cognomen eſt, reficiendorum equorum gratia conceſsêre. Maxima noctis pars læris compotationibus extracta, reſiduum noctis quieti datum, cùm in aurora nunciatum eſt, Germanos propinquum nemus iam egreſſos propè adeſſe. Tunc primùm ad arma & equos Poloni recurrerunt, tumultu & trepidatione omnia agi. Vix equos aſcenderant, cum ecce equitatus Germanicus, terribili armorum ſtrepitu aduolat. Cum quibus Poloni, etſi numero impares & imparati, congreſſi, poſt anceps aliquandiu certamen, in pacatum conceſsêre, impedimentis & equis fermè centum amiſſis. Oppidum Germani diripuêre. Ad famam Germanici exercitus venientis Albertus ordinis Magiſter, diuerſa parte ſex millium peditum & ſeptingentorum equitum exercitu comparato, ex Kynſperga mouens, rurſus ad Helſpergam Varmienſis Epiſcopi vrbem & arcem principalem oppugnandam pergit, plantatiſq́ue noctu tormentis bellicis, magnam muri partem in terram ſtrauit, eo conſilio vt luce veniente, vrbem totis viribus aggrederetur. Fuiſſet Albertus magiſter haud dubiè voti compos, vrbemq́ue expugnaſſet, ni Iacobus Sencignouius regiarum copiarum dux nō multò antea cum mille equitibus Polonis adueniſſet. Qui vbi murum oppidi vallo hiatu ſtratum vidit, nullis factis repagulis in muri deiecti longo foramine bombardas ex aduerſo diſpoſuit, ipſe cum fortibus Polonis armis egregiè inſtructis, retro tormenta bellica, ad certamen paratus ſtabat, miſſo ad Albertum ordinis Magiſtrum caduceatore, vt oppugnationem aggredi non moraretur. Albertus Poloni ducis exterritus audacia, ſuorumq́ue militum, ſi vrbem oppugnare pergeret, apertum intuitus exitium, nihil vlterius mouere auſus, tertia ab ea qua venerat die Raſtemburgum verſus contendit. Sigiſmundus Rex tanto hoſtilium armorum ſtrepitu vndique circumſceptus poſtea quàm Germanicum exercitum fines Pruſſiæ ingreſſum, & à Sluchouia validiſſima arce haud procul abeſſe cognouit, veritus ne Germani Viſla amne tranſmiſſo cum Alberto ordinis Magiſtro caſtra iungerent, aut ne Gedanum opulentiſ-

Medzirecia arx à Germanis capta.

Praslaus Lanſcorunius.

Ioannes Zaremba.

Kamien oppidum, à Germanis direptum.

Helſperga oppugnatur.

ſi-

ſimum totius Pruſſiæ emporium, aliquo aduerſo caſu periclitaretur, ſtatuit cum omnibus copijs ad Viſlã amnẽ Gedanumq; propius accedere, & ex Vangrouecio die Nouembris ſecunda mouens, ad Bidgoſtiam properauit, hic inito cum magnatibus ac purpuratis ſuis conſilio, Ioannem Zarembam palatinum Caliſſienſem cum mille equitibus Polonis Gedanum miſit, & non multo antea Storcium aulicum ſuum virum fortem, & diſciplinæ militaris peritum, cum Polonico peditatu Gedanum præmiſerat, Ioanni Coſcelecio Mariemburgenſi præfecto in mandatis dat, vt qua parte Germani Viſlam amnem tranſire molirentur, ea occurreret, & à tranſitu fluminis hoſtes arceret, Germani ad Sluchouiam arcem venientes, loci munitione ex regio præſidio deterriti, ne tentare quidem oppugnationem ſunt auſi, Choinicia oppido, nullo firmato præſidio, incolis Germanis vltrò ſe dedentibus, facilè potiti, pleraque alia oppida cum Kyſſavva & Stargarda quæ in itinere & parum munita erant, in ſuam redegere poteſtatem: dediti commeatum exercitui ſubmiſére. Ad Derſauiam inde oppidum ventum, quod in ripa Viſlæ amnis iacet, eo quoque in poteſtatem redacto Germani contractis vndique nauigijs, flumen tranſmittere parabant. In aduerſa ripa, Ioannes Coſcelecius, Mariemburgenſis præfectus cũ non contemnenda Polonorum manu, bombardas aduerſus Germanos locauerat, eorumque nauigia ad traijciendum parata, ſulphureis bombardarum globis inceſſebat, poſtremò à ripa in qua conſiſtebant, ſubmouit; qui vbi ſe flumen tranſire non poſſe animaduerterunt, Sigiſmundum etiam regem cum quadraginta millibus equitum bellatorum Bidgoſtiam veniſſe ac prope adeſſe per exploratores cognouère, mutato repentè conſilio, Gedanum verſus ſigna verterunt: caſtriſque ante vrbem poſitis Sigiſmundus Schonbergius Germanicarum copiarũ dux, per nũcios ad Proconſulem vrbis miſſos tentauit, ſi fortè vrbem alioquin munitam per deditionem aſſequi poſſet, ſed cùm nihil pacati ex Gedano reſponderetur, minari ille & tormenta bellica aduerſus vrbis mœnia expedire cœpit. Ciues & regij duces qui intra mœnia erant nihil his exterriti, ex aduerſo quæ ad defenſionem neceſſaria videbantur, opportuna præparare non ceſſabant. Subinde Polonus equitatus vrbe patefacta porta egreſſus Germanos aggrediebatur, caſtraque eorum pauore & trepidatione replebat, cœſiſque & obtruncatis, in poteſtatem etiam redactis aliquibus, victor ad vrbem cum captiuis remeabat, pulchrum que ciuibus ſpectaculum exhibebat.

Gedanum à Germanis obſeſſum.

At Sigiſmundus rex Gedani nobiliſſimæ vrbis motus periculo, facto ex omni exercitu delectu, ſeptem bellatorum equitum millia dato ſtipendio conſcripſit, & eos duce Nicolao Firleio palatino Sendomirienſi ad hoſtes Germanos perſequendos, oppidaque deperdita recuperanda miſit. Regius dux cum expedito equitatu contra Germanos profectus Stargardam & Derſauiam primo acceſſu recuperauit: ad famam eius aduentus Schonbergius & alij Germanicarum copiarum duces, rati omnem regiam potentiam aduentare, conſternati, veritique ne à regio equitatu vndique circumuenti in medio cæderentur, motis repente caſtris multiſque impedimentis relictis, Pomeraniam verſus ſecus littus maris, fugientibus ſimiles, abire cœperunt. Ioannes Zaremba Polonici equitatus qui intra Gedanum erat dux, poſteaquam Germanos motis caſtris abire conſpexit, facta ex vrbe eruptione, extremum hoſtium agmen carpere, trucidare ac captiuare non deſtitit. Affuit haud multo poſtea Nicolaus Firleius regij equitatus maiorumque copiarum dux, partem equitatus Pomeraniam verſus, ad hoſtes inſequendos miſit, Ipſe cum reſidua exercitus parte ad Choiniciam & reliqua oppida intercepta recuperanda eſt profectus. Illi qui ad inſequendos Germanos ſunt miſſi, abeuntes aſſecuti, in extremum agmen ferociter inuecti ſexcentos primo congreſſu, altero noningentos trucidarunt. Quo certamine centum quadraginta equites cataphracti in poteſtatem ſunt redacti, alios ad Lembergam vſq; ducis Pomeraniæ limitem per cædes & vulnera Poloni inſecuti, vt totum illud iter à Gedano ad Lembergam Germanicis ſtratum cadaueribus fœteret. Diuerſa tertæ parte Nicolaus Firleius ad Choinicam veniens, in eo loco recuperando nonnihil habuit difficultatis, ob trecentorum peditum præſidium, quod Sigiſmundus Schonbergius illis reliquerat, poſtremò præſidij præfecto ad colloquium euocato, minis & inde promiſſis oneratum ad deditionem perpulit, & ita Choinicia in regiam tur

Nicolaus Firleius Germanos perſequitur & fugat.

Germanorum militum diſceſſus fugæ ſimilis.

Nicolaus Firleius Choiniciam per deditionem capit.

ſus redijt poteſtatem, Sigiſmundi regis fœlicitate & Nicolai Firlei virtute & induſtria. Hic Germanici exercitus militarem diſciplinam ac modeſtiam commendare non immeritò poſſumus. Si quid em ij in omni per terras regias profectione, villis & hominibus agreſtibus innocui fuêre. Nihil eis per vim abſtulerunt, imò commeatum iuſta æſtimatione coëmerunt, Virginum etiam ac matronarum pudicitiam tutam reddiderunt, qua moderatione & virtute effecerunt, vt agreſtes omni depoſito pauore, neceſſaria victualia, eis ſponte deferrent, venaliaque iuſto precio exponerent. Noſtri verò ad eadem quæ hoſtis pertranſierat loca venientes, non ea vſi ſunt modeſtia. In terra regia veluti in hoſtico villas diripuerunt, & vim agreſtibus, diſciplinę militaris immemores, intulerunt. Sigiſmundus rex poſteaquam Germanos à Gedano Pomeraniam verſus abijſſe cognonit, ſoluto exercitu, in Breſte Cuiauiæ abijt, quò ad eũ Soracynski Morauus, qui in Pruſſia in caſtris regijs cum aliquot centenis equitum peditumq́; ſtipendio inauctoratus militauit, commeatus petendi cauſa venit, acceptoq́; debito ſtipendio, in Morauiam cum militibus ſuis receſſit. Venerunt & alij complures magiſtri equitũ & Centutiones in Breſte, quos omnes Sigiſmundus Rex ad proſequendum bellum in Pruſſiam remiſit. Enimuerò Albertus Pruſtiacæ militiæ magiſter in ptimo Germanorum in Pruſſiam aduentu Sigiſmundo rege in Vangrouecio exercitum congregante, ne rebus ſuis deeſſe videretur, Helſpergam aggreſſus, Fabianum Varmienſem epiſcopum, qui in ea arce ſe clauſerat, ſumma vi rurſus oppugnauit. Aderat hic Iacobus Sēcignieuius cum Polonorum manu non contemnenda, antiſtiti præſidio, quem pari virtute ac conſtanria vt prius defendit. Sub eo rempote quo magiſter ordinis Helſpergam oppugnauit, Alexander Ilouius magnæ fortitudinis & audaciæ vir cum ducentis equitibus Polonis viris fortibus per apertũ campum diſcurrens, magiſtro ordinis & Cruciferis infeſta omnia [illegible]didit, carpenta quæcunque obuia in quibus commeatus ad caſtra Crucifeerica vehebatur, intercepit & exuſſit, ita vt in caſtris ordinis fames ſentiretur. Cum Cruciferis aliquoties congreſſus eos egregiè vicit, & plus ducentos diuerſis locis interfecit, coactusq́; eſt Albert⁹ ordinis magiſter cœptam Elſpergæ ſoluere obſidionem, quo inde motis caſtris abeunte, Iacobus Sencignoulus ex oppido egreſſus, & abeuntem magiſtrũ cum ſuo equitatu inſecutus, extremum eius agmē ad Raſtemburgum vſq; carpere ac cum cruenta cæde infeſtare non deſtitit, magiſterq́; ordinis per longum tempus poſtea nihil mouere ſit au us. Sigiſmundo rege ex Bidgoſtia ad Breſte veniente, Albertus magiſter Helſpergam epiſcopi Varmien. oppidum tertio repetijt, & eam ſi vnquam antea multa vi per biduum pertinaciſſimè oppugnauit, Iacobus verò Sencigniouius non minore quàm prius virtute ac conſtantia obſeſſum antiſtitem tertiò eſt tutat⁹. Coactusq́; eſt ordinis magiſter oppugnationem toties repetitam cum ignominla & damno deſerere. Qui ad alia loca expugnanda conuerſus, Neumarkum & pleraque alia loca fraude & proditione intercepit, vſque ad Sigiſmundi Regis in Toruniam reditum, quo tempore in Kynſpergam Sambiæ cum omnibus copijs ſe recepit, vbi lætos Carniſpriuij dies egit, & concubinæ ſuæ nuptias celebrauit. Sub quo tempore Iacobus Sencignouins cum aliquot equitum Polonotum turmis Alexandro Ilovvski ſocio, circum Fridlandiam, Getdan, & Velau, vbi Alla & Prægola amnes confluunt, Cruciferorum terras ferociſſimo procurſu longè & latè eſt popnlatus: In Sebutgk ducentos pedites Germanos adeptus; ad internecionem cecidit. Supra centum quinquaginta villas ea excurſione incēdio abſumpſit, multaq́; onuſtus prę da Helſpergam victor redijt. Nec hic multum moratus, in apertum denuò egreſſus Paſſenheimam oppidum per deditionem accepit. Apud Gutſtadiã inde cum Cruciferis depugnauit, victosq́; ſeptuaginta ex eis trucidauit, quatuordecē præſtantiores cœpit. At Albertus ordinis magiſter Polonicis præualētibus armis, cladibus vna ſupra aliam cōſternatus, ad ſuos dolos & ſtratagemata cōuerſus, menſe Martio in apertũ iterum erupit, eo conſilio, vt Elbingam vrbem munitiſſimam fraude interciperet, miſſisq́; ſecreto & ſilēti agmine duobus millibus peditũ, ſub obſcura interlunij nocte, eos in tugurijs ac horteis ſuburbij deliteſcete fecit, ac in inſidijs collocauit, mãdauitq́;, vt dũ ignari ciues veniēte luce portas aperirēt, ex inſidijs erũperent, portã occuparent, ac tbē nil tale metuentē inuaderenr. Die illuceſcente portaq́; vrbis de more aperta, Germani pedites ex inſidijs coorti, duas priores turres extemplò inuadũt, & occupant, à

Germanorũ humanitas.

Polonorum militum crudelitas erga ſuos.

Elbinga à Magiſtro dolo oppugnata.

tertia,

tertia,ετατe ferrea demiſſa excluſi, concutſu populi ægrè deſenſa, per horas ferme ſeptem in porta eſt depugnatũ, poſtremo tormentis bellicis, ſaxis & alijs mi‹ſ›ſilibus, Magiſter ordinis & ſui pedites, magno labore & multa cæde extra portam ſunt eiecti, vrbsque pro Sigiſmundo rege ciuium eximia fide ſeruata. Et poterat munitiſſima alioquin Pruſſiæ ciuitas, ex tribus principalibus vna, ſi occupata fuiſſet, rebus Prutenicis in componenda pace multum afferre difficultatis. Magiſter ordinis poſteaquam à ſpe potiundę Elbingę decidit fractus animo ad pacem aut inducias cum rege Polono ineundas flecti cœpit. Enimuerò Sigiſmundo rege ex Breſte Cuiauiæ Torunium ad bellum in Pruſſia proſequendum reuerſo, altera die Legnicienſis Dux de pace tractaturus ad eum venit, nec multo poſteà Georgius Marchio Brandeburgenſis, Alberti ordinis Magiſtri eadem cauſa ſuperuenit, de pace inter Principes conuenire non po‹tu›it, induciæ duntaxat ad quadrienniũ pactæ, arcibus & oppidis hinc inde captis reſtitutis, vt interea temporis de pace in longum tempus duratura commodius tractari poſſit; & per hæc bellum maximum ac periculoſiſſimum, per Polonos ac Germanos in Pruſſia accenſum, quanno ſeſquialtero variante fortuna durauit, extinctũ eſt, extremis Menſis Martij diebus, Anno humanæ ſalutis, viceſimo primo, ſupra quindecies Centeſimum, Regni Sigiſmundi Regis quintodecimo, qui rebus Pruſſiæ compoſitis ad Calendas Maias Cracouiam rediјt. Sub quo tempore Tartari ex Taurica egreſſi (quina eorum erant millia) trãſmiſſo Boriſtene Moſir oppidum, quod ad Przepeciũ amnem iacet, diripuerunt, ſpoliatumque fortunis omnibus, incolis abductis aut trucidatis exuſſerunt. Inde impetu auerſi, magnam Lituaniæ partem inter Slucico & Pinsko fœdè ſunt populati; tandem cum multis captiuis Chriſtiani nominis, multaque alia armentorum pecorumque præda in Tauricam nullo accepto incõmodo redierunt. Machmetkeri Tartarorũ in Taurica Cæſar, Nogaienſium ſeu Triſtãnaitarum Tartarorum, quos non multo antea ſuæ ſubiecerat poteſtati, auctus exercitu, cũ omnibus copijs ac terribili belli apparatu, Tanai ac Volga ſeu Rha fluminibus tranſmiſſis, Caſanam Tartarorum in Scithia Metropolim; quæ tunc Baſilij Magni Moſcouitarum Ducis parebat imperio, ſuæ ſubiecit poteſtati, Tartaroſque Caſanenſes ſibi vectigales fecit.

Induciæ inter Regem & Magiſtrũ Cruciferorũ.

Pax inter Regem & Cruciferos.

1521.

Tartari Lituaniam vaſtant.

Cæſar Tauricanus Caſanã Moſchis eripuit.

Indignabatur Baſilius Magnus Moſcouitarum Dux, Caſanam vrbem cũ gente valida, ſibi ereptam eſſe, ingentemq; exercitum comparauerat, ad iniuriam vindicandam, & amiſſam Prouinciam recuperandam. Quod cùm Machmetketi Cęſar Tauricanus comperit, Baſilio Magno Duci ex confeſſo hoſtis factus, cum exercitu octuaginta millium equitum, magnoque belli apparatu in Moſcouiam irrupit, Okamque amnem qui in Volgam ſe exonerat, trãſgreſſus, Regionem antea omnibus bellis intactam, & per hoc frequẽti hominum incolatu populoſam, incredibili celeritate peruaſtauit, & ante Moſquam Metropolim, per duo milliaria Germanica, in conſpectu Baſilij caſtra fecit; expectans aliquandiu, ſi Baſilius magnus Dux, qui etiam ingẽtem comparaſſe exercitum, & vires omnes ſuas in locum vnum cõtraxiſſe ferebatur, copiam pugnandi faceret. Sed Baſilio pugnam detrectante, Machmetkeri Tartarus hoſti pauoris expreſſa cõfeſſione, præda expletus, hominumque innumera cinctus multitudine, in Tauricam rediјt. Ferunt ſupra trecenta hominum millia captiuorũ, ex Moſcouia tunc abducta fuiſſe, ſenibus & pueris, qui per ætatem immaniſſimum hoſtem ſequi non poterant, crudeliter peremptis; eã captiuorum turbã Turci mercatores in Caphata vrbe Tauricæ mercati trans Pontũ in terras ſuas auexêre, Seruiſque Moſcouitis Cappadociam Bithiniã, Aſiam minorem atque Thraciã repleuêre. Selimianus Turcorũ Cæſar, (ſic illi Reges ſuos vocãt) Selimo patri in lato imperio ſuccedẽs, vt ab egregio aliquo facinore, maiorũ ſuorum exemplo, Regni ſui adminiſtrationem inchoaret, ne cum gente ſua alioquin feroce & belli appetentiſſima ocio mareſceret, Vngaris qui tunc Pannoniam inferiorem obtinebant, genti bellicoſ‹æ› & quæ Turcorum arma tot annis antea exercitauit, bellũ intulit, & ex Conſtantinopoli cum omni imperij ſui potentia, ac terribili belli apparatu Menſe Maio egreſſus, Monte Hemo, cum omnibus copijs tranſceſo, in Raſciam ſeu Miſiam ſuperiorẽ peruenit, eo conſilio vt Nanderalba, quæ arx omnium validiſſima ad Saui & Danubi‹j› iacet confluentes, Vngaris erepta ac expu‹g›nata, Sauum amnem imperij ſui limitem faceret, quod tanto glorioſius ſibi fore putabat, quanto alij Turcorum Imperatores, turpius ab ea arce reiecti, & cruentis cladibus affecti ſũt.

Tartari Moſchouiã vaſtant.

Moſchorum captiuorum ingens numerus.

Solimanni in Vngariã expeditio.

Primis itaque menſis Iulij diebus, ante Nandetalbam caſtra metatus, eam arcem terra & aquis, ne quid ad obſeſſos ſubſidij aut commeatus peruenire poſſit, vndique obſidere cœpit. Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ Rex, ad famam tam periculoſiſſimi belli conſternatus, Vngaris generalẽ belli expeditionem edixit, auxilia vndique contrahit; a Sigiſmundo patruo, Poloniæ Rege, per Oratores ac ſupplices literas opem implorat. Ex Regni Vngariæ ruina, quæ Poloniæ Regno pericula euenire poſſent, propinqui veluti incendij vicinitate oſtendit. Tam acerba Nepotis regis legatione, Sigiſmundus Rex permotus, exercitum extẽplò conſcribi fecit. Mercenariorum militum, ſena equitum peditumque millia fuiſſe feruntur: quibus Ioannem Comitem Tarnouienſem virum fortem, & diſciplinæ militaris peritiſſimum, præfecit, ipſumque magno inauctoratum ſtipendio illarum copiarum Ducem conſtituit. Nec multò poſtea, commeatu ac tormentis bellicis inſtructo, per Carpatum Montem in Vngariam ire iuſſit. Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ Rex ſextumdecimum tũc ætatis agens annum, Vngaris ad inferiora Danubij conuenire iuſſis, die Menſis Iulij decimaſeptima contra immaniſſimos Turcos ex Buda mouit, vireſq; ſuas in vnum contrahere cœpit. At Solimanus Turcorum Tyrannus, ad famam hoſtilis exercitus, Nanderalbam multo validi⁹ oppugnare eſt adortus. Erat turris in arce vaſtæ magnitudinis ſublimior cæteris, ex qua præſidiarij Vngarorum milites, arcem fortiter & conſtanter propugnabant, quæ primùm ſulphuratis bombardarum globis maxima ex parte diruta ac deiecta eſt. Alteram turrim Solimanus ſuffodi: cauernamque ſubterraneam ſulphureis puluetibus repleri fecit, quo ſuccẽſo terraque vehementer concuſſa, maior turris pars, ingenti fragore ac ruina corruit. Opponere Vngari repagula, & pro viribus reſiſtere contendebant. Oppugnarunt Turci arcẽ pertinaciſſimè, quam Vngari maiore aliquanto conatu tuebantur, quamuis multi bombardarum globis caderent. Apud Turcos abundãte multitudine feſſis integri ſuccedebant, præliumque redintegrabant. Victa poſtremò eſt Vngarorum virtus & conſtantia. Qui vbi arcem amplius ſe non poſſe tueri viderent, tũ primum de deditione agere cœperunt. Amiſſa eſt Nanderalbenſis arx Regni Vngariæ antemurale, die 29. Menſis Auguſti. Eodem quoque tempore arx Sabacenſis quinque inde leucis diſtans, in ripa Saui amnis ſita expugnata eſt. Solimanus ea expeditione Sauũ amnem ab ea parte imperij ſui limitem feciſſe cõtentus, non vltra progredi voluit, cùm ob non contemnendum Vngarorum exercitũ, tum ob auxiliares Polonorũ, ac Sigiſmundi Regis copias, quæ ad Danubiũ vſque & Futacum oppidum progreſſæ erant, ſpeciemque exercitus duplo maioris præ ſe ferebant. Solimanus Turcus turribus ac propugnaculis in Nanderalba magna celeritate refectis, validiſſimo illic relicto præſidio motis caſtris, eodem quo venerat itinere retrò in Thraciam abijt. Ioannes quoq; Tarnouiẽſis Polonicarum copiarum Dux, poſtquam in aduerſa Peteruaradinenſis arcis ripa ad traijciendum Danubium paratus, eum Polonico exercitu aliquandiu ſediſſet, vbi Solimanum Imperatorem Nanderalba expugnata abijſſe cognouit, & ipſe motis caſtris, ad Ludouicum Regem ſalutandi eius gratia profectus, poſtea re nulla memorabili geſta in Regnum Poloniæ redijt. At Sigiſmundus Rex de Tartarorum anniuerſarijs fermè excurſionibus, impendentibusque periculis ac damnis ſollicitus, pro magno habuit negocio, Conuentum Optimatibus Regni Petricouiæ de more indicere, & de anni venturi defenſione conſultare. Sed quia Bidgoſtienſi Conuentu vniuerſæ Regni nobilitati indulgentiſſimus Rex Sigiſmundus conceſſerat, vt generalẽ Senatus Polonici Conuentum, particulares nobilitatis in ſingulis ſatrapijs præcederent, hos primùm Conuentus Sigiſmundus Rex, miſſis ad omnes Palatinatus Regni ſui literis, fieri certis locis mandauit. Poſnanienſis ac Caliſſienſis Palatinatus nobiles cũ ſuis ex Senatorio ordine Optimatib⁹, in Sroda Oppido conuenerunt. Hic circa nunciorũ ad generalem Regni Conuentum electionem, cum plena vel limitata poteſtate, magna ſuborta eſt difficultas, ſtudijſque nobiles certarunt diuerſis, tam, vt in vulgo, contentioſè, vt penè ad arma ſit deuentum; Conuentuſque Sredenſis paucorum proteruia in nihilũ recidit: coactuſq; eſt Sigiſmundus Rex, ne regni defenſio per hęc præpediretur, nouo miſſo mandato & literis conuentũ in Sroda inſtituere. In quo poſt multas altercationes, tandem nuncios qui in pecuniarum ſubſidium pro mercenarijs conducendis militibus conſentirent, elegerunt, ea lege adiecta, ſi nunciorum

Nandoralba capta.

Ioannes Comes Tarnouienſis in Vngariam cũ mercenarijs militibus cõtra Turcas miſſus.

Comitia Petricouiæ. 1522.

Polonia Maiorũ nobiliũ diſſenſio in electione Nũciorum.

ciorum aliarum Satrapiarum maiori parti ita viſum foret, cum quibus mutuam habere intelligentiam ſunt iuſſi. In alijs Palatinatibus nuncij terrarum electi ſunt, magna concordia; & cum omnimoda facultáte. Qui Petricouiam venientes, frequenti Regni ſenatu, Rege præſidente conſultatum eſt, de Regni contra barbaros hoſtes defenſione, & præcipuè Tartaros qui Tauricam incolebant, qui excurſionibus aſſiduis æſtate veniente, tranſmiſſo Boriſtene Podoliam Roxiamque Orientales Regni Poloniꝫ Prouincias atrociter vaſtabãt. Sed quia generalis nobilium Regni bellica expeditio, qui Regẽ ad quæuis bella primo impendio ſequi, & fines Regni tueri tenentur, contra Tartarum hoſtem, qui celerrimo curſu & recurſu exercitus ſtatariæ pugnæ aſſuetos eludere conſueuit, infructuoſa immo damnoſa videbatur, Optimatibus Regni magis expedire viſum eſt, vt pecunia pro mercenario milite conducendo, ex agrorum Colonis & Ciuitatibus conferretur. Cui Senatus Regni ſententiæ nuncij terrarum refragari cœperũt, certas ſibi à Rege Sigiſmundo prærogatiuas prius concedi præoptãtes, quibus eorum immunitates augerentur. Compoſitisque inter ſeſe, ac poſtea prolatis multis articulis, aliquot dierum ſeſſionibus in Senatu res agitata ac diſcuſſa eſt, Sigiſmundo Rege & Senatu ad res honeſtas, alijs reiectis, conſenriẽre. Quo facto, nuncij terrarum cõcordibus ſuffragijs & nemine diſcrepante, in pecuniæ pro mercenario milite collationẽ per agrorum Colonos & Oppidanos fiendam conſenſerunt. Quatuor millia equitum conſcribi, ac in Podoliam ad prima Veris ſigna mitti placuit. Sigiſmundus Regni ſui defenſione, eo modo conſtituta, Iudicijs dies aliquot præſedit, abſolutoque Conuentu, in Magnum Lituaniæ Ducatum eſt profectus, eius quoque prouinciæ neceſſitatibus & periculis prouiſurus. Sub quo tempore Leo Romanus Pontifex, eius appellationis decimus, fatalem diẽ obijt, in cuius locum Cardinalis Flandrenſis, qui Carolo Hiſpaniarum Rege abſente Hiſpanias gubernabat, Cardinalium ſuffragijs in demortui Pontificis locum abſens eſt ſuffectus; & Adrianus Sextus appellatus. Qui ex Hiſpania Romam Cæſaris claſſe deuectus vltima Auguſti in Romanum Pontificem eſt coronatus. Secundum eam pontificis Adriani Coronationem, Eraſmus Vitellius de Cracouia, Epiſcopus Plocenſis, qui apud Sedem Apoſtolicam magnificum Sigiſmundi Regis Oratorẽ geſſit, morbo peſtilentico, qui tunc vrbem Romã inuaſerat, rebus humanis eſt exemptus, vir ſanè doctrina, moribus & multiplici virturum laude adornatus, cùm ob ingenij dexteritatem, ad Alexandrum & Iulium Romanos Pontifices, ab Alexandro Poloniæ Rege, bis legationis munus antea obijſſet. Eodem tempore Solimannus Turcorum Rex, Imperij ſui anno tertio Rodum inſulam & vrbem terribili belli apparatu eſt aggreſſus. Menſibus quatuor ciuitatem alioquin munitiſſimam totis viribus oppugnauit. Tentauit Solimanus ſubterraneis vrbem cuniculis ingredi, ſed cũ id non ſuccederet Rodianis militibus vbique occurſantibus, & periculis ſeſe obiectãtibus, fortiſſimeque decertantibus, foſſam prçaltam, terra replere cœpit, factóque ad mœnia vrbis aggere cùm propẽ eſſet, vt vi capi poſſet Magiſter ordinis Rodianæ militiæ deditionem facere maluit, quàm tot piorum indignam cædem, & nobiliſſimæ vrbis excidium intueri, quç die Stephani Prothomartyris amiſſa eſt. In quã Solimanus ingreſſus, fidem datam deditis ſeruauit. Magiſtro ordinis cum ſuis commendatoribus & omni militia, cum reliquijs ſanctorum & rebus quæ aſportari poterant liberè dimiſſo, præter tormenta bellica, quorum vis ingẽs in Rodo capta fuit, anno ſalutis humanæ, viceſimo ſecundo ſupra milleſimum ac quingenteſimum. 1522. Quo anno menſe Octobri, Baſilius Moſcouitarum Magnus Dux, Vilnam ad Sigiſmundum Regem legatos miſit, induciasque quinquennales ab eo rege impetrauit. Sub quo tempore Chriſtiernus Daniæ ſiue Daciæ Rex, qui Caroli Imperatoris ſororem matrimonio iunctam habuit, & ex ea prolem maſculam ſuſcepit, à Danis & Suedis ob tyrannidẽ eſt regno pulſus. Crudelis ſanè tyrannus, qui inter alia facta impia in Stohol ma Regia Regni Suetiæ; Optimates quinquaginta ad epulas inuitatos, potu ciboq; refertos, demum in poteſtatem redactos, inter quos tres erant primarij regni Suetiæ Antiſtites, abſciſſa gladio ceruice obtruncauit; ob eam tyrannidẽ populari tumultu, in exilium actus, ac Regnis Daniç, Suetiç, Noruegiç eſt ſpoliatus. Ad Regnum Daniæ eo modo vacãs Fredericus Dux Alſaciæ per magnates publico conſilio accerſitus, Regio diademate in Cobena Regia eſt exornatus. Suetiæ ampliſſimum Regnum Sigiſmundo Poloniæ Regi, per eius Re-

gni

Expeditio generalis dãnoſa.

Nunciorũ terreſtriũ tergiuerſatio.

Leo põtifex max obijt.

Eraſmus Citelius Epiſcopus Placen. Romæ moritur.

Rodus capta.

Moſchus petit inducias.

Chriſtiernus rex Daniæ regno pulſ.

Sigiſmũdus regnum Suetiæ repudiauit.

gni Proceres ac purpuratos legaroſque
Torunium miſſos, eſt oblatum. Quod
ipſe ob nimiam trans Sarmaticum mare
diſtantiam acceptare renuit, etſi Suedi
præfectum Regium cum mille peditibus
Polonis eorum ſtipendio ſoluendis,
ſibi duntaxat depoſcerent. Regem
inde ſibi Suedi elegerunt, qui gubernatoris
nomine antea regnū adminiſtrauit,
Guſtauusque eſt appellatus. Vterque
Rex tam hic quàm Daniæ Luteranam
ſpurciciam eſt complexus. Sed maiore
aliquāto impietate Guſtau[9] Rex,
qui Catholicos Antiſtites, regno Suetiæ
expulit. Ioannes Lincopenſis Epiſcopus
ſolum vertens, Gedani multos
annos moram traxit: Vpſalenſis Merropolita
Guſtaui Regis impietatem deteſtatus,
Romam conceſſerat. Anni ſe-
1523. quētis initio, qui erat viceſimus tertius
ſupra quindecies centeſimū, Sigiſmundus
Rex cum Baſilio magno Moſcouitarum
Duce in Vilna metropoli, pace
ad quinquennium compoſita, ex Lituania
in regnum rediit. Nec multò poſtea
Baſilij Moſcouitarum Ducis legati tres,
quingentorū equitum comitatu Craconiam
venerunt, qui iuſiurandum pactarum
in Vilna metropoli induciarū
à Sigiſmundo Rege exegerunt, quod ille
Dux coram Regijs legatis ex fœdere
pri[9] præſtiterat. Legati Moſcouitę lauticijs
præbitis apud munificum Regem
comiter ſunt habiti, & donis ampliſſimis
expleti, voti compotes ad Baſiliū
præpotentem Aquilonis Ducem abierunt.
Menſis Maius Sigiſmundo Regi
præter ægritudinem, qua eſt conflictatus,
etiam erat periculoſus. Quippe accenſis
prima noctis hora funalibus in
ſupremo arcis cubiculo, in eū poſt vitream
ſtantem feneſtram, ex bombarda
manuali eſt ſagittatū. Globus ſulphureo
puluere excuſſus, in interiore cubiculi
hæſit parte. Auctor tanti facinoris
diligenter, etiā præmio propoſito, quæſitus
reperiri non poterat, etſi in quoſdam
fuerit ſuſpicio. Haud multò poſtea
incendium Cracouiæ eſt conflatū,
quinquaginta circiter domus ignis violentia
conflagrarūt. Per id tēpus Machmetkeri
Tartarorum in Taurica Cæſar,
ad prima veris ſigna mouēs ex Taurica
cum omni ſua potentia, ſecus paludem
Meoticam procedens Tanaim
amnem, qui Europam ab Aſia diſterminat,
cum omni exercitu tranſmiſit, eo
conſilio vt Scythas Tartaros inter Tanaim
& Volgam ſeu Rha flumina, ad
Hircanum vſque pelagus latè tendentes,
ſuæ ſubigeret poteſtati: illi verò vbi

Oratores Moſchorum Cracouiā veniunt.

Aten ſclopeto impetitus.

Cracouiæ incendium.

Tauricani Cæſaris in Tartaros expeditio.

hoſtem fines ſuos ingreſſurum perſenſêre,
ad Volgæ fluminis Oſtia, quæ in
Caſpium pelagus erumpunt, ſenſim retrocedēres,
ac pauorem ſimulantes, eū
ad interiora Scythiæ pertraxêre, vbi coadunatis
viribus, compoſitoque agmine
Machmetkero Cæſari occurrunt.
Nec Tauricani Tartari pugnam detrectauêre
equitatu Scythico Partorum
more ſagittario ex equis res agebatur.
Concurſum eſt magnis vtrinque animis,
tanto ſagittarum emiſſarum turbine,
vt præ denſitate ſolem obtenebrare
viderentur. Certatum eſt marte ancipiti,
diu multumque. Poſtremò Tauricani
Tartari cruento prælio victi, ſuccubuête,
fuſi fugatique ſunt. Machmetkeri
Cæſar medio certaminis ardore dum
hic & inde diſcurſat, hoſtilis ſagittæ ictu
concidit, & ex equo moribūdus defluxit.
Media fugientium trepidatione,
Oſtaphęus Sigiſmundi Regis apud Circaſios
in Amadocis præfectus ad Ripā
Boriſtenis, qui ante annum aduerſo
prælio à Tautoſcitis captus erat, ex Taurica
Peninſula profugit, & in Circaſios
rediit. Sub quo tempore, media fermè
æſtate, Turci immaniſſimi Vngariam
vaſtare aggreſſi, Seuetinum arcē apud
Dacas ſiue Mulctanos validam, in finiſtra
Iſtri Ripa ſitam expugnarunt, loco
ad res terræ Tranſyluaniæ & Vngariæ
infeſtandas opportuno. At in Taurica
Cherſoneſſo, ſede Cæſarea ex cæde
Machmetkeri vacante, Sedetkeri frater
Solimani Turcorū Imperatoris aſſenſu,
eam eſt adeptus. Qui ſumma rerum
apud Tauriſcithas potitus, e veſtigio ad
Sigiſmundum Regem legatos miſit,
fœdus, amicitiam & ſocietatem flagitādo.
Vltra hæc, cōtra quoſuis hoſtes Scithica
pollicitus auxilia, futurus amicus
amico, inimicus inimico. Maiora etiā
amicitiæ officia quàm Machmetkeri
frater præſtare fuerit ſolitus, offerens.
Legati Tartati, à Sigiſmundo Rege hoſpitaliter
accepti atque habiti, donis etiam
expleti ac expediti, gratum initi
fœderis & amicitiæ reſponſum Tauricano
Cęſari retulerunt, etſi Tartari parum
ſincera fide amicitias colere conſueuerint.
Turci quoque ea æſtate non
quieuerant, qui non ſolùm rebus Vngaricis,
ſed etiā Polonicis infeſti erant.
Enimuerò quaterna eorum millia Bialogrodēſibus
Tartaris ſibi in auxilium
aſcitis, Podoliam inuaſerunt, ac latè
prędati ſunt. Craſſilouiam arcem expugnare
adnixi, ab ea cū multa cæde ſunt
reiecti. In reditu Rohatinum oppidum
oppugnare aggreſſi, illud tandem ob

Machmetkeri interfectus.

Turca Seuerinum arcē in Vngaria expugnarūt.

Cæſaris Tartarorum cū rege pax.

Tartari perfidi.

Turca Podoliam inuadunt.

Robatinum à Turcis expugnatum.

Turcum captiuum non redditum expugnarũt. Oppidani poſteaquam mœnia lignea perfracta viderunt, ad templum, quod in arcis modum communitũ eſt, ſe receperunt, illicq́; ſeſe tutati ſunt. Turci verò incenſo oppido nullo accepto incommodo abierunt. Vulgatum erat per Iacobum Sencignouium, qui mille armatorum equitum Dux erat, eos Turcos profligari potuiſſe, ſi ſub eo tempore, quo ex equis deſcenderant, oppidumq́ue oppugnarunt, ipſos à tergo aggreſſus fuiſſet. Ipſe copiarum paucitati diffiſus, haud procul inde qui etus ſtetit, nec quicquam mouere eſt auſus. At in Sirmio Panuoniæ inter Sauam & Drauam Turci inſignem ab Vngaris cladẽ accepêre; duodena millia ex eis cecidiſſe feruntur. Eo anno circa autumni equinoctium Adrianus eius nominis Sextus Romanus Pontifex, dum minus quàm duos ſediſſet annos, in humanis eſſe deſijt. Cui ſupremi ordinis Antiſtitum ſuffragijs Cardinalis de Medices natione Tuſcus, qui Clementis ſcprimi ſibi nomẽn aſſumpſit, in Pontificatu eſt ſurrogatus, cuius adminiſtratio ob Romam per Hiſpanos ac Germanos nepharie direptam, fuit patum fœlix. Carolum tamẽ Hiſpaniarum ac Germaniæ Regem Bononiæ in Imperatorem coronauit, cuius auxiliari exercitu Florentiam perdomuit, multosq́ue aduerſæ factionis ciues in exilium egit. Statum liberæ alioquin ciuitatis mutauit, Alexandro de Medices nepote, duce eius vrbis creato, cui vt ſtatus eius firmior, ac ſtabilior eſſet, filiam Caroli Cæſaris ex concubina ſuſceptã, matrimonio copulauit, qui in libera antea ciuitate arce munitiſſima exædificata, eius vrbis libertatẽ porrò peſſundedit. Anni ſequentis initio, qui fuit viceſimus quartus, ſupra milleſimum ac quingenteſimum virginei partus, Bonæ Reginæ Poloniç mater, Dux Barẽſis vita deceſſit, vel hoc ſolo fœlix, quod filiam Bonã in florentiſſimo ſtatu moriens reliquit. Vacantem eius deceſſu Barenſem Ducatum in Italia, vicerex Neapolitanus inuaſit, præſidiumq́; arci Barenſi impoſuit. Sed Bona Regina, ad quã hic Ducat⁹ ex matris obitu deuolutus erat, eueſtigio ad Carolũ Imperatorẽ regem Neapolitanũ Oratorẽ miſit, Staniſlaum Borek Canonicum Cracouienſem, qui in Hiſpaniam honeſto equitum comitatu profectus, ſingulari induſtria & fide Barenſis Ducatus reſtitutionem pro Bona regina & liberis eius à Cæſare obtinuit, eo ducatu à Cęſare in feudum recepto, obedientiaq́; pręſtita Regis & Reginæ nomine, Bonaq́; Regina liberam per hęc ſui ducatus adminiſtrationem recepit. Orauit præterea Carolum Imperatorem Sigiſmundi Regis nomine Staniſlaus Borek legatus, vt cũ Regibus chriſtianis pace com poſita, in Turcos immaniſſimos, qui Vngariæ & Poloniæ Regna armis prægrauarent, vires & opes ſuas conuerteret, Ludouicumq́ue Vngariæ Regem, qui in aperto ac ꝓximo eſſet periculo, non defereret. Oratori Polono bona ſuppetiarum ſpes data, ſi Galli quieſcerent, nec Italiam, quam ipſe in ſuam recepiſſet protectionẽ, armis infeſtarent. Per id tempus ab ora Sinus Sarmatici diuerſorum Regum ac Principum ad Sigiſmundum Regem Oratores venerunt. Affuerunt Daciæ & Sueciæ Regũ, nec non Pomeraniæ ac Mechelburgæ Ducum legati, fœdus & amicitiam depoſcentes. Initum eſt fœdus cum Frederico Daciæ ſiue Daniæ Rege. Nec nõ cum Goſtauo Sueciæ. Inſuper cum Pomeraniæ ac Mechelburgæ ducib⁹; quod Sigiſmundus Rex eò fecit libentius, vt Gedanenſes ſui ſubditi, per maria Aquilonis liberius cum ſuis mercibus nauigarent, merceſq́ue Anglicas & Luſitanas in Regnum Poloniæ adueherent; & ſunt Gedanenſes ob nauium magnitudinem ad longinquas obeundas nauigationes apprimè induſtrij. Eo anno menſe Martio Viſtula amnis ob exuberantem pluuię deſcenſum niuiumq́ue ſubitam reſolutionem, nimio auctu excreuit: menſis verò Aprilis, noni Cracouiẽſis Antiſtitis declaratiõe fuit inſignis. Petrus Tomicius Regni Poloniæ Vicecãcellarius ex Poſnanienſi Epiſcopatu, ad Cracouienſem eſt tranſlatus, Sigiſmundi regis nominatione & Capituli eccleſię Cracouienſis electione: quam Romanus Pontifex aſſenſu ſuo ratam fecit. Sub ſolſtitio inde æſtiuo Ludouici Vngarię, & Bohemiæ Regis Orator Cracouiam venit. Petijt edictum, quo Poloni negociatores VVratiſlauiam merces conuehere, aut mercaturam exercere vetabantur, Regis ſui nomine relaxari: Enimuerò VVratiſlauienſes in Germaniæ & Poloniæ finibus ſiti, merces quæ citro vltroque con uehebantur, apud ſe veluti in emporio deponi faciebant, nec eas vlterius prouchi permittebant, eo reſpectu vt rerũ pretium arbitrio ſuo augerent vel deprimerent. Sigiſmundus Rex ſuorum querelis permotus, ſeueriſſimo edicto omnia cum VVratiſlauienſibus commertia

Turcarũ clades in Vngaria.

Adrianus pont. max. obijt.

Roma capta ſub Adriano.

1524.

Mater Bonæ Reginæ è viuis exceſſit.

Barenſis ducatus Bonæ Reginæ reſtitutus.

Diuerſorum Principũ Oratores ad Sigiſmundum miſsi.

Gedanenſiũ induſtria.

Viſtula inundatio.

Petrus Tomicius Epiſc. Cracouienſis.

Orator Regis Vngariæ ad regem venit.

VVratiſlauienſe emporium ſublatum.

mertia ſuis ſubditis interdixit, quòd
VVratiſlauienſibus tam fuit graue, ac
damnoſum, vt eorum ciuitas artifici-
bus ob rerum omnium penuriam diſ-
fugiẽtibus, ad deformem ſolitudinem
fuerit redacta. Sigiſmundus tamẽ Rex
Ludouici Regis, eiuſdemque ex fratre
Nepotis precibus victus edictum rela-
xauit, permiſitque ſuis Regnicolis, vt
mercatores citrò vltroque veteri more
commeare, & negotiationes cũ VVra-
tiſlauienſibus exercere liberè poſſent.
Obtinuit etiam Ludouicus Rex à Sigiſ-
mundo patruo, vt ad res Bohemicas, ob
inteſtina odia tumultuantes compo-
nendas, ex purpuratis ſuis quempiam
legatum Pragam Bohemorum Regiã
mitteret. Miſſus eſt Andreas Tencinius
Palatinus Cracouienſis: qui Pragam
veniens, re illic proſperè & ex ſententia
confecta, paceque inter Bohemiæ Pro-
ceres compoſita, magnam inſignis pru-
dentiæ laudem inde retulit. Ea æſtate
Podolia ac Roxia orientales Regni Po-
loniæ Prouinciæ Turcico primũ & in- *Turcæ & Tartari Podoliam vaſtãt.*
de Tartarico tumultu agitarę ſunt. Tur
ci ac Bulgari Iſtro ac Tyra amnib. tranſ-
miſſis (tredecim circiter equitum erant
millia) Podoliam hoſtiliter ingreſſi tu-
multu ac trepidatione omnia replerũt.
Sinkouium oppidum ſubito & inſpera-
to interuentu ingreſſi, direptum incen-
dio abſumpſerunt; arcem contiguam
Staniſlai Ochoionuſij fruſtra oppugna-
runt, egregiè defenſa eſt, Turciq; eum
multa cæde inde reiecti, per Podoliam
demum ac Roxiam effuſi, tranſgreſſi-
que Leopolim ferro & igne eas terras
populati ſunt, ad Comarno vſque fu-
ror eorum proceſſit, vnde retrocedere
cœperũt. Pugnatum eſt cum eis aliquo
ties per Præfectos regios tumultuarijs
prælijs. Quibus congreſſibus Ioãnes Co
mes Tarnouien. inſignẽ fortitudinis &
audaciæ laudem retulit: perieruntque
ex Turcis diuerſis locis, & conflictibus
tria circiter millia. Et poterant quorũ-
dam ſententia hæ Turcorum copiæ ad
internecionem profligari, ſi Nicolaus
Firlei regiarum copiarum Dux, vt cau-
tè ita animosè cum abeuntibus congre
di voluiſſet, apud Seretum amnem pre-
cipuè, quem ob reſtagnantes aquas &
paludes Turci laborioſè tranſmiſerũt:
Sed dum plus nimio paucitati ſuorum
diffiſus cunctatur, hoſtis elapſus eſt.
Quingẽti Turcorum Tyram ſeu Neſtri-
um amnem tranſgreſſi, Pokuce Tran-
ſtiranam Regni Poloniæ Prouinciam
peruaſtarunt. Qui dum per propinquã
Moldauiã breuiore itinere ad Iſtri am-
nis Oſtia tranſire parant, Moldaui ha-
bitu & armis Polonicis inſtructi, abeun- *Turcæ à Moldauis & Polonis proſtrati.*
tes à tergo ferociter aggreſſi, prędа om-
ni exutos ad internecionem cęciderũt.
Alia Turcorum agmina per Podoliam
ad Tyræ amnis oſtia & Moncaſtrũ ſeu
Bialogrodum peruenẽre, quos equita-
tus Polonus inſectatus, extrema exerci-
tus carpebat, cum cæde & captiuitate
multorum. Sanè ad Sigiſmundum Re-
gem longus captiuorum ordo eſt per-
ductus: Omnes ferreis compedibus cõ-
ſtricti, laboribus ſunt deputati. Iam ti-
mor Turcici belli ceſſauerat, cùm eccè
Tartarorum quadraginta millia tranſ-
miſſo Boriſtene, maiore longè tumul-
tu & periculo Volhiniam Roxiamque *Tartari Podoliam Volhiniam & Ruſſiam vaſtant.*
inuaſerunt, & penes ſuburbium Leo-
polis maximis agminibus tranſeuntes,
apud Moſciſca caſtra fecerunt: hic Aſ-
lam Sultanus Tauricani Cæſaris frater
patruelis, cum parte copiarum ſubſe-
dit. Triginta equitũ millia per turmas
diuiſa, & inde quaquauerſus ſparſa in
terras Regias immiſit. Tartari penitio-
ra Regni Poloniæ ingreſſi, ferociſſimo
procurſu longè lateque Roxiam ſunt
populati: pauor, fuga & trepidatio vbi-
que. Oppidorum & villarum incendia
latè collucebant. Innumeri mortales
celerrimo ac inſperato incurſu oppreſſi
captique, in ſeruitutem morte aſperio-
rem abducti. Plurimi in ampla nemora
ſe abdiderant, quos hoſtis Tartarus vn-
dique circũuentos, indagine veluti con
quiſitos, inde extrahebat, qui excelſas
arbores conſcenderant, inter frondes
deliteſcẽtes ſeruati. In vaſto apud Proch
nicum oppidum nemore, innumera a-
greſtium hominum capta multitudo.
Arx etiam Prochnicenſis per barbaros *Prochnicum defenſum.*
oppugnata, ſed aliquanto pertinacius
defenſa eſt. Ceciderunt hic ex Tartaris
in ea oppugnatione tormentis bellicis,
citciter ſeptuaginta. Occiſorum cada-
uera in horreum pertracta, ſuccenſo
horreo igne exuſta. Quos ſulphurei bõ
bardarũ globi paulo ab arce remotius
peremerunt, in lato campo ſparſim ia-
cebant, inter quos duæ Scythicæ mulie- *Scythicæ mulieres inter cadauera Tartarorum repertæ.*
res exangues, virili habitu & truculen-
tia capiteque raſæ repertæ, quæ cum vi-
ris Amaſonum more equeſtres bellige
rarunt. Pari clade apud Czurilonis ar-
cem Tartari affecti, hic quoque agreſti-
um hominum falcibus multi trucidati,
ac ab arce aquæ circumfluę præſidio re-
iecti. Ad famam tam horrendæ terræ
Roxiæ vaſtationis Sigiſmũdus Rex mi-
nimè conſternatus, Chriſtophorum &
Nicolaum Sidlouecios, nec non de Ro-
gouo,

gouo, Pręfectum Opocinenſem Odrouanſiæ familiæ Proceres, ad nobilitatē ad arma concitandam Sandomiriam verſus præmiſit, Edictoque mandauit, vt nobilitas Orientalis Poloniæ, quam minorem vocant, armata Sandomiriam conueniret: Oppidani certum peditum numerum ſub ſignis mitterent. Ipſe Rex nihil morat⁹ Cracouia ſe proripuit, eo reſpectu vt armata militia equitum & peditum citius conueniret, Scythasque Tartaros tam latè vagantes, aduentus ſui fama, qua nihil eſt celerius, exterreret. Nec opinione ſua prudens Rex falſus eſt. Tartari ſiquidem poſteaquam Sigiſmundū Regem, omnem Aulæ ſuæ equitatum præmiſiſſe, nobilitatem ad arma concitare, ipſumque ex Cracouia mouiſſe cognouerunt, non vltra progredi & excurrere auſi, cum rapta præda retrò abire cœperunt Moſciſca verſus, vbi Oſlam Sultani caſtra poſita erant. In reditu præfecti atque Aulici Regij pleriſque locis cum hoſte tumultuarijs prælijs ſunt congreſſi, multosque diſpalatos præda ex eorum manibus excuſſa peremerunt. Interea temporis Sigiſmundus Rex paucos dies Sandomitiæ moratus, dum equeſtres pedeſtresque copiæ conueniunt, Leopolim verſus contendit. Cuius aduentu Aſlam Sultanus & Tartari conſternati, à Moſciſca oppido caſtris repentè motis retrò abierunt. Quos Rex cum exercitu non contemnendo inſecutus, die Septembris tredecima Leopolim peruenit, cùm nunciatum eſt Aſlam Sultanum & Tartaros fugientibus ſimiles magnis itineribus abire, ita vt Regiæ copiæ eos aſſequi nequaquam valeant. Incredibile dictu eſt, quanto dolore Sigiſmundus, qui fremens frendensque in hoſtem ferebatur, eo nuncio fuerit affectus, horrebat miſerabilem Regni ſui vaſtationem, & contigit eum per recentia exuſtarum villarum & oppidorum veſtigia locaque adhuc fumantia tranſire. Qui poſtquam Tartaros deſerta Podoliæ ingreſſos, nec eos aſſequi poſſe accepit, Leopoli aliquandin ſubſedit. Nec multo poſtea ſoluto exercitu die ſecunda menſis Nouembris Cracouiam redijt, prouiſurus, ne talia poſtea damna truculentiſſimi Tartari inferre poſſint, quod ſumma prudentia & ingenij dexteritate vigilantiſſimus Rex eſt aſſecutus, longoque poſtea tempore cum ea Scythica gente pax erat, ita vt Roxia ac Podolia

Nobilitas ad arma concitata.

Rex Leopolim profect⁹.

Clades à Tartaris accepta.

Rex Crac. redijt.

Tartarorum excurſionibus ſemideſertæ Prouinciæ, frequentiore hominum incolatu, Caſtellis & munitionibus multis locis exedificatis, rurſus refloruerint, vectigaliaque ſolita Regio theſauro prouenerint. Sub quo tempore Genua maritima vrbs & Mediolanum populoſiſſima Italiæ ciuitas, per Franciſcum Galllarum Regem, qui Alpes cum potentiſſimo exercitu tranſiuerat, ſunt occupatæ, Chriſtianitaſque ſi vnquam antea magnis agitabatur odijs & inteſtinis arſit bellis, Carolo Romanorum, Germaniæ, Hiſpaniæ ac Siciliæ Rege eius conatibus eunte obuiam. Quibus tumultibus Sigiſmundus Rex permotus, pro ſummo habuit negotio Ludouicum Vngariæ & Bohemiæ Regem, Regnique Vngariæ Proceres hortari ac orare, vt depoſitis cum Turcorum Cæſare ſimultatibus cum eo pacem componerent, quam ille opibus ſuis contentus vltrò offerret. Enimuerò Regni Vngariæ Magnates ad eam conſilij inopiam, ne dicam dementiam, deuenerant, vt Solimanum potentiſſimum Græciæ, Aſiæ, Syriæ, Aegypti atque Arabiæ Imperatorem, pauore, Ludouico & Vngaris, miſſis Legatis, inducias offerre exiſtimarent; & gloriabantur Vngari Turcum ab eis pacem mendicare. Addita ſtolida iactātiæ cōtumelia, Solimani Imperatoris legatis aurib⁹ naribusque per contemptum & ludibrium præciſis, & cum ea deformitate domum remiſſis, quæ res poſtea maximis cladibus & ruina Vngariæ expiata eſt. Hæc omnia cùm Sigiſmundus Rex diuina ſua ſolertia præuideret, Andream Cricium Præmiſlienſem Epiſcopum, necnon Vitnynski Caſtellanum Plocenſem, Oratores in Vngariam miſit, orando, obteſtando, tam Ludouicum Regem, quàm eius Proceres ac purpuratos, vt quam Turcus vltro offerret pacem non contemnerent, ſed eam cupidè amplecterentur, maxima inde pericula ſubſequi poſſe ſi ſecus feciſſent, in hac præſertim tumultuantis Chriſtianitatis perturbatione. Se Tartaricis bellis implicitum eis opem ferre non poſſe, vires & potentiam Turcorum Cæſaris ſe probè noſſe, quæ ſi Vngaricis viribus conferantur, illæ longè maiores & immenſæ eſſent, quæ abſque inſtructiſſima piorum claſſe, & maritimis ſubſidijs inuictæ forent. Ludouicus Vngariæ Rex etſi patrui Regis moni-

Genua & Mediolanū à Gallis intercepta.

Vngarorum arrogantia & contemptus hoſtis potentiſſimi.

Oratores miſſi in Vngariam.

ta pro Apollinis haberet oraculo, pacemque cum Turcis vt VVladislaus pater colere ſummè peroptabat, mens tamen ſuorum Procerum, ſatis Vngaricas res ad ruinam trahentibus, diuerſa erat, palam iactantibus, iuuentutem & militiam Vngaricam, ocio ac pace marceſcere, quæ exercitio indigeat: plus ſemper Turcos ſimulata pace eis nocuiſſe, quàm aperto Marte & bello. Adducebant Matthiæ Regis tempora, qui aſſiduo bellorum exercitio, cum vtroque Orientis & Occidentis Imperatore, ac Senatu Veneto Regnum Vngariæ ſatis clarum opulentum ac victorioſum effecerit.

Turcarum aſtus.

Accedebant ad eas perſuaſiones Romani Pontificis, nec non Venetorum Legati, qui Turcum ab Vngaris bello premi cupiebant, vt interea temporis Italia alieno periculo quieſceret, & dabant Romanorum Pontifex & Veneti Ludouico Vngariæ Regi, pleraque aureorum millia in ſtipendium Vngaris contra Turcum belligerantibus, quam pecuniam nonnulli primores, qui ſumma in regno Vngariæ auctoritate pollebant, inter ſe aliquando diuidebant, & milites ſtipendio fraudabant. Sæpiusque contigit vt limites Regni Vngariæ, decedentibus militibus abſque omni eſſent præſidio, arcesque per Turcos interciperentur. Agnoſcebant ſua mala, propinquamque ſui Regni ruinam Vngari, & tamen Sigiſmundi Poloniæ Regis opportunas ac ſalutares admonitiones ſpreuêre, adeò priuata commoda & ambitio, mentes eorum occupauerant. Solimanus Imperator, poſtquam Vngaros pacem oblatam ſpreuiſſe, legatosque ſuos contumelia & vulnerum deformitate affectos eſſe cognouit, de bello Vngaris inferendo, & Nanderalba arce expugnanda conſilia agitare cœpit: ſibi perſuadens, ſi arce tam valida potiretur, reſiduum Vngariæ facili negocio occupari poſſe.

Vngarorum auaritia regni ruina.

Interea Sigiſmundi Regis Legati, à Ludouico & Senatu Vngarico fœdere cum Turcis nullo confecto ſunt expediti, ac in Poloniam remiſſi, cum ecce Albertus Pruſſiacæ militiæ Magiſter Budam ad Ludouicum Vngariæ Regem ſuperuenit, eo prætextu, vt pro eo, apud Sigiſmundum Patruum Poloniæ Regem intercederet, quadriennales inducias, quæ Torunij pactæ erant, ad longius tempus prororogari. Qui in Senatum Vngaricum Ludouico Rege præſidente admiſſus, nec Rex, nec aliquis ex magnatibus per contemptum ei aſſurrexit, Cum ille compoſita oratione Ludouicum Regem pro interceſſione & induciarum prorogatione ſuppliciter deprecaretur. Tantum abfuit vt id ei Ludouicus Rex præſtare voluerit, vt etiam prolixo ſermone hominem hortatus ſit, iure perpetui fœderis & prædeceſſorum ſuorum exemplo, ad obedientiam & fidem Sigiſmundo Regi & regno Poloniæ præſtandam. Hic Alberti Pruſſiacæ militiæ Magiſtri contemptus, apud Ludouicum Regem & Senatum Vngaricum effecit, vt ille omni vlteriorum induciarum ſpe poſthabita: abiecta, quam in candida veſte geſtabat nigricante cruce, Lutherana ſuſcepta hæreſi, deditionem Sigiſmundo Regi & Regno Poloniæ facere, ſuæque fidei cum omnibus ſubditis ſe committere deſtinauerit, quod poſtea anni inſequentis primo vere, vt inferius explicabitur, præſtitit.

Albertus Magiſter Cruciferorum in Vngariam ad regem profectus, nihil obtinuit.

Sub eo tempore Stephani Palatini Moldauiæ Oratores ad Sigiſmundum Regem venêre, fidem, obſeruantiam, fœdera & inſcriptiones à maioribus ſuis factas, cum Regibus & Regno Poloniæ, Palatinum obſeruare velle ex fide profitentes. Orarunt inſuper, vt pro bono pacis limitaneis caſtellorum præfectis mandaretur, latrocinia prohiberent, & pro illatis iniurijs iuſtitiam ad ſe recurrentibus adminiſtrarent. Petierunt etiam vt Palatini Moldauiæ Legatis ad Baſilium Magnum Moſcouiæ Ducem per terras Regias, & Lituaniam liber pateret tranſitus.

Palatini Moldauiæ legati ad regem veniunt.

Palatini Legatis ad primas legationis partes benignè reſponſum: hortari iuſſus in officio permaneret, & inſcriptiones cum Regno Poloniæ dudum initas maiorum ſuorum exemplo diligenter ſeruaret. Quod iuſtitiæ adminiſtrationem attineret, Sigiſmundo Regi nihil eſſe optabilius, quàm vt Moldaui cum Prouincialibus Podoliç pacatè agerent, daturumque operam, vt illarum terrarum Præfecti cum Moldauis amica fœderata gente, pacem obſeruent. Poſtremum, vt Oratores Moldaui in

Regium reſponſum legatis datum.

Moſcouiam ire & redire liberè valeant; Sigiſmundus Rex concedere noluit, cùm hæc res ſuſpecta eſſet, ne gentes ritus Græcanici, diuerſæque à Polonis & Lituanis ſectæ, hoſtilia molirentur: mutuaque facta conſpiratione, terras Regias à diuerſis hinc & inde partibus inuaderent. In hunc modum Valachiæ Moldauiæ legati ſunt expediti, & per hæc annus quartus & viceſimus ſupra milleſimum ac quingenteſimum tranſiuit. Inſequentis anni initio, Baruini Pomeraniæ Ducis Regij ex ſorore nepotis Orator superuenit, Regemque Sigiſmundum ad principis ſui nuptias inuitauit. Petijt inſuper maternam dotem Baruino Duci extradi, & quia cum Ioachimo Marchione Brandeburgenſi Electore Imperij, pro finibus, vt aſſolet, bellum moliretur, Polonum equitatum & auxiliares copias ſibi præſtari poſtulauit. Huic quoque legationi benignè reſponſum, ita vt Orator contentus abiret. Miſitque Sigiſmundus Rex ad Baruinum Pomeraniæ Ducem legatum, qui conſanguinei Principis nuptias honeſtaret, auxiliorumque ſpe cùm opus foret impleret. Per id tempus Gedani tumultus exortus eſt, die viceſima ſecunda Ianuarij durauitque per diem totam ſequentem. Maxima Regiæ ciuitatis pars ſtolida ac nepharia impietate Lutheranam hæreſim ſuſcepit. Senatus per biduum furori populari reſtitit. Poſtremò victus inſanæ ceſſit multitudini, ac in ordinem ſeſe redegit. Lutherani, eorum potentia præualente, viliſſimos de plebe in Senatum legerunt, Scribamque ciuitatis Proconſulem crearunt. Templa inde & Cœnobia omnia prophanata, ſacraq; ſupellectili, quæ ex gemmis auro & argento multa ac precioſa erat, ſpoliata. Enimuerò ad tantam Gedanenſes dementiam deuenerant, vt patinis & calicibus ſacris in prophanis menſis & cœnis priuatorum per contemptum vterentur, Sacraque omnia illis eſſent ludibrio. Literas inde ad Sigiſmundum Poloniæ Regem Principem ſuum ſcripſere, de fidei & regiminis ciuitatis mutatione. Orarunt ſuppliciter, ne huic rei contrauenirer, quæ totius populi conſenſu facta eſſet, cùm nihil propterea ſuæ Maieſtati deperiret de vectigalibus, aut ſolita in ipſum & Regni Poloniæ fide & obſeruantia: populum vniuerſum digitis ſurſum leuatis ſuæ Maieſtati & Regno Poloniæ cum nouo magiſtratu iuraſſe, tumultum ſedatum, ac ſtatum ciuitatis compoſitum eſſe. Eius ſententiæ literæ in Senatu Regni & Conuentu Petricouienſi lectæ, multorum animos, qui altius ſapiebant perculerunt, verebanturq; ne Regia ciuitas, & opulentum ſinus Sarmatici emporium, à Regno alienaretur, aut aliquo aduerſo caſu periclitaretur: Reſque Prutenicæ ad bellum rutſus ſpectare videbantur, quadriennalibus etiam inducijs cum Magiſtro ordinis exeuntibus. Summaque opus erat prudentia ad ſurgentes Pruſſiæ motus ſedandos: qui poſtea diuina regis prudentia & incredibili fœlicitate ſunt ſedati. Enimuerò Henricus Legnicenſis Dux, & Georgius Marchio Brandeburgenſis Alberti ordinis Magiſtri frater germanus, vterque nephariam Lutheri hæreſiarchæ ſectam complexus, ſollicitate non deſtiterunt, vt ordinis Magiſter Sigiſmundo Regi reconciliaretur, eique iuramentum fidelitatis & obedientiæ, quod Omagium vocant, præſtaret: & cùm eſſent hi Principes ſacræ religioni ac veteri pietati hoſtes infeſtiſſimi, Alberto Pruſſiacæ militiæ Magiſtro perſuaſerunt, vt religionis depoſito habitu, Lutheranam blaſphemiam profiteretur, & ex Magiſtro ordinis prophanus Dux in Pruſſia per Sigiſmundum Regem crearetur, ea lege, vt virilis ſexus libeti, ex legitimo matrimonio ſuſcepti, in Kynſpetgenſi Ducatu & terra Sambia ſuccederent, quibus non extantibus, Caſimirus & Georgius Alberti Ducis fratres in eo Ducatu per Regem Poloniæ ſurrogarentur. Quibus decedentibus ad Regem & Regnum Poloniæ feudali iure Ducatus Pruſſiæ in toto deuolueretur: & cùm hæ pacis conditiones, Alberto ordinis Magiſtro non diſplicerent, immò eas cupidè amplecteretur, Sigiſmundus Rex ob bonum pacis eas etiam aſſenſu ſuo ratas fecit. Verebatur ſiquidem ne in ea Lutheranæ ſectæ perfidia Gedanum & reſiduum Pruſſiæ ad Magiſtrum ordinis deficeret, ex quo bella in Pruſſia, ſi vnquam antea, oriri maxima potuiſſent. His ità concluſis Albertus Pruſſiacæ militiæ Magiſter vltimus, Cruciferico abiecto habitu, ſub finem menſis Martij multorum equitum comitatu, ad Sigiſmundum Regem Cracouiam venit, vbi paucis diebus, quieti dati, die decima Aprilis, ante Prætorium ſublimi ſolio ad hoc erecto, auro ac oloſeri-

1525. Baruini ducis Pomeraniæ legatio.

Gedanen tumultus ex hæreſi Lutherana.

Gedanen. religionem mutarunt, templa prophanarunt, &c.

Albertus ex Magiſtro ord. Cruciferorum, Lutheranus factus, & in Pruſſia dux creatus.

co adornato, Sigiſmundus Rex Regali diademate atque habitu conſpicuus Albertum Marchionem Brandeburgenſem, olim Pruſſiacæ militiæ Magiſtrum, titulo Magiſterij abrogato, hoc ipſum genibus flexum orantem Ducẽ Kinſpergenſem in Pruſſia creauit, eique inſignia ducalia, & vexillum Aquilæ candidæ, cum aurea in collo corona conceſſit, & de eo Ducatu torque aureo grauis ponderis inueſtiuit. Ipſe rurſus Albertus, nouellus in Pruſſia Dux, iuramentum fidelitatis & perpetuæ ſubiectionis Sigiſmundo Regi ſucceſſoribus ſuis ac Regno Poloniç, quod fœlix fauſtumque foret, ſolenni ceremonia præſtitit, & ſe ſuosque ſucceſſores in fide ac poteſtate Regum Poloniæ futuros æternis temporibus aſtrinxit. Et per hoc non exigua oræ maritimæ pars cum ſinu Curonienſi, quas terras olim Githones atque Phinni incolebant trans Viſtulam ad Chronium amnem, hodie Memel ſeu Nemen vocatur, inſignis ad regnum Poloniæ facta eſt acceſſio, limitumque Regni prorogatio; & quod priores Poloni Reges ac principes periculoſiſſimis bellis trecentorum annorum ſpatio conſequi non potuerant, vt inuiſos Cruciferos ex terris ſuis exploderẽt, hoc Sigiſmundus Rex armis primùm, inde admirabili ſua prudentia & fœlicitate eſt conſecutus; titulumque ſuum Regium totius Pruſſiæ titulo condecorauit. Gedanenſes noui ducis in Pruſſia creati, præſtitique per eum Sigiſmundo regi Omagij conſternati, pro magno habuerunt negotio primarios ex nouis ſenatoribus viros ad Sigiſmundum Regem tranſmittere: factumque mutatæ reipublicæ ac orthodoxæ fidei poſtergatæ excuſare. Quos Cracouiam venientes, Sigiſmundus Rex diſſimulata ad tempus ira, ne deſperatione acti, res nouas molirentur, benigno & tempori conuenienti dato reſponſo; expediuit. Qui bus domum redeuntibus, Priores Senatores Gedanenſes, qui nuper Lutheranico tumultu exauctorati, ac in ordinem redacti erant, triginta circiter inſignes viri Cracouiam venerunt: vrbisq́; Gedanenſis miſerabilem caſum ciuiumque ſuorum inſaniam coram Sigiſmundo Rege & Bona regina profuſis verbis deplorarunt. Orarunt, ciuitati in ruinam inclinatæ ſuccurrerent: quod fieri vix poſſet aliter, niſi vt Rex ipſe Gedanum veniat, ſtatumque miſeræ ciuitatis reformet. Senatores omnes veteres ciues opulentiores; magnam denique plebis partem Regiæ Maieſtatis partium futuros, alios etiam qui ſeducti eſſent acceſſuros, vt de nepharijs ac ſceleratis condignum ſumat ſupplicium, Gedanumque inſigne regni Poloniæ emporium ad longinquas & peregrinas merces conuehendas opportunum ad ſtatum optimum reſtituat. In hunc fermè modum, vrbis ſuæ calamitates deplorantibus, bono animo eſſe iuſſi ſunt: Spe illis per vtrumque principem data, regni Poloniæ rebus compoſitis Regi ijn Gedanum aduentus. Irent, & attentè prouiderent, ne vrbs interea temporis maiore aliquo afficiatur detrimento. Cum his ornatiſſimi Senatores ſunt expediti. Eo anno die vndecima Februarij ſub Petrikouienſi conuentu ſecunda, tertia & quarta diei hora, quinque Soles in cœlo obſeruati ſunt, bini circa verum ſolem inter ortum & meridiem, alij duo longo interuallo Septentrionem inter & occaſum. Res prodigij loco habita, portenditque rerum Vngaricarum mutationem: nec non tot bellorum tumultus, ac tot gentium ac regũ motus: vt euentus poſtremò demonſtrauit. Enimuerò Franciſcus Galliarum Rex eodem menſe die Februarij viceſima quarta, ab Hiſpanico & Germanico Cæſaris Caroli exercitu, apud Ticinum ſiue Papiam nocturno prælio eſt ſuperatus; ac etiam in poteſtatem redactus, nec multo poſtea claſſe Cæſaris ex Genua in Barcinonem Hiſpaniæ deuectus, vbi aliquandiu acerbiſſimam perferens captiuitatem, duobus filijs datis obſidibus, libertati eſt reſtitutus, ac in Galliam remiſſus. Nec multo poſtea immenſa auri vi Cæſari appenſa, ſororeque eius in matrimonium accepta, certo inſuper icto fœdere, natos recuperauit, multoſque annos ſuæ ſibi cladis conſcius quieuit. Clemens verò Romanus Pontifex celebri tot bellorum ac victoriarum fama Sigiſmundi Poloniæ Regis contra Turcas, Tartaros, Moldauos & Moſcouitas aliaſque vicinas gentes permotus, ſacratum enſem vagina argentea inauratum, quo in bellis contra barbaras gentes vteretur, cum ſacrato pileo gemmis ac vnionibus ornatiſſimo tranſmiſit. Rem ſanè magno ac bellicoſo principe dignam. Legatum Pontificium qui id munus attulit, Sigiſmundus Rex ampliſſimis expletum donis in Italiam remiſit, Pontificique

Albertus dux iurat in verba Regis.

Rex Dominus totius Pruſſiæ appellatus.

Gedanenſiũ legatio ad regem de mutatione religionis.

Senatores Catholici ad regem veniunt.

Prodigium.

Rex Galliæ captus.

Nuncius Apoſtolicus ad Regem venit.

Ro-

Romano pro munere miſſo, pet eundem legatum & literas gratias egit. Pet id tempus in Taurica peninſula intet Præcopenſes Tartaros tumultuatum eſt.

Tumultus apud Tartaros.

Satketi ſiquidem Tartarorum in Taurica Cæſar, quem Turcorum imperator eis præfecerat, & ex aula ſua atque Biſantio eis miſetat, quia ex Turcorum conſuetudine mitiores mores prę ſe fette videtetnt, minusque quàm Tartaris innatum ſit, feritatis haberet, & per hæc parum eſſet bellicoſus, ſede Cæſatea ab eis eſt deturbatus. Quo ex Taurica Conſtantinopolim ad Turcorum imperatorem abeunte, Tartati Oſlam Sultanum, fratrem Satketi patruelem, virum fortem ac multis bellis & periculis exercitatum ſibi Cæſarem delegernnt: quam dignitatem ea ipſe lege ſuſcepit, ſi eam Turcorum Cæſar aſſenſu ſuo ratam feciſſet. Tutci ſiquidem littoralia fetmè omnia Tauticæ & portus obtinent, ad orientem & meridiem expoſita, cum vrbe Caphata Colonia olim Genuenſium, & ita Turcorum potentia Oſlam Sultano & Tautoſcythis etat formidabilis, & Solimano Cæſari Tnrcorum Oſlam Sultani virtus & ferocia erat ſuſpecta, qui earum in Taurica tutbarum, diſſidijque Tartarici, apud quem eo nomine accuſatus erat, potiſſimum credebar eſſe auctorem. Itaque infeſto in eum erat animo, Satkeroq; in Taurica olim Cæſari Sedetkei ium fratrē ſucceſſorem deſignat, eumq; Tartaris Tauricanis præeſſe voluit.

Oslam Sultani legatio ad regem.

Quod cùm Oſlā Sultanus ex amicorum literis accepit, nec Solimanum imperatorem placari poſſe intellexit, cuius potentiam plus nimio hotrebat, ad Sigiſmundum Poloniæ regem Oratores miſit, ſupplicando, vt ſi Turcorum Cæſar ei vim infetre molitetur, liceret ſibi in campis regijs Boriſteni adiacentibus caſtra metari, cum equitum millibus bellarorū ſeptuaginta, qui ſibi cōtra hoſtes quoſcunque magno vſui eſſe poſſent. Regemque Sigiſmundum patris nomine dignabatur, orans vt eum filij loco haberet, in ſuamque ptotectionem ſuſciperet.

Responsum regis.

Legati tale tulère reſponſum: Sigiſmundum Regem Oſlam Sultanum Cæſatem filij loco habere, eique omnia proſpera optare. Turcotum Cæſarem dignitati eius non aſtipulari, moleſto ferro animo. Si quid aduerſi ei contingeret vt atmis Turcotum ptægrauaretur, permiſſurum ſe, vt in campis Boriſteni contiguis tutum habeat receptum, opibus etiam ſuis & commeatu eum pto viribus iuuatutum. Cum tali reſponſo Tartarorum legati in Tauricam redeuntes, gtatum Oſlam Sulrano retulerunr reſponſum. Accidit eo tempote, vt iniquo rerum Chriſtianarum fato, inter Carolum Romanorum Imperarorem & Franciſcum Galliarum regem, nonæ ſubortæ ſint ſimultates. Enimuerò Caroli Cæſaris potentia alijs Chriſtianis principibus formidoloſa erat, fœdusque Inter eos initum eſt, vt alter alteri foret auxilio, ſi Carolus in eorum quempiam arma mouiſſet. Id fœdus in autumni initio Lugduni ſupra Rodanum in Gallia eſt publicatum. Socij fœderis initi, fuetunt Clemens Romanorum Pontifex, necnon Galliæ, Angliæ, Portugalliæ, Vngatiæ & Scotiæ Reges. Acceſsêre huic fœderi Veneti, Suitenſes, & Dux Sabaudiæ.

Rex Polonus fœdus contra Cæsarem initum detestatur.

Quod fœdus Sigiſmundus Rex eſt deteſtatus, cùm videtet Rempublicam Chriſtianam in duas veluti factiones ſciſſam eſſe: & tunc maximè, cùm Tutcorum potentiæ operæprecium erat ire obuiam. Quam temporum calamitatem non ſolùm familiaribus colloquijs prudentiſſimus Rex, ſed litetis etiam ad Cæſarem datis eſt inſectatus: ob quod meritum Catolus Imperator Sigiſmundum Poloniæ Regem, vt de Chriſtiana republica bene merititm, ſingulari obſeruantia & affectu eſt proſecutus, eumque ſibi perpetuo fœdere iunxit; ac ſocium aurei velleris declarauit,

Aureum vellus a Carolo Sigismundo regi missum.

Torque aureo gemmis ac vnionibus ornatiſſimo, cum aurei velleris inſigni ei dono tranſmiſſo. Hæc Romani Imperatoris munificentia Sigiſmundo Regi pergrata fuit, torquemque aurei velletis in gratiam Cæſaris ſubindè geſtare conſueuit. Et per hoc annus viceſimus quintus ſuper milleſimum ac quingenteſimum exiuit.

1526.

Alterius anni initio Sigiſmundus Rex Regni procerum conuentu Petricouiæ abſoluto, promiſſo ſuo, quo Gedanum ſe itutum obſtrinxerat, ſatisfacere volens,

Rex Gedanum profectus.

ob Lutheranam hæreſim abolendam, nephariosq; homines puniendos, paucos poſt conuentum dies Craconiæ immoratus, Bona regina & ſuauiſſimis liberis valedictis, die decimanona Februarij, Ptuſſiam verſus eſt egreſſus. Toruniumprimùm pulchram ac munitam ciuitatem, vbi Viſtulam amnem ſublicio ponte rranſiuit, inde Marieburgenſem arcem toto orbe tertatum ampliſſimam ac munitiſſimam puenit. Luthetanæ factionis Gedanen

ſes ciues ſuæ ſibi impietatis ac erroris conſcij, Sigiſmũdi Poloniæ Regis Principis ſui aduentu in Pruſſiam cognito, vehementer trepidare cœperunt. Secretis inde conuenticulis conſultabãt, Expediretne rebus eorum, Regem in ciuitatem accipere, necne: In quo varijs diſſidebant ſententijs. Qui altius ſapiebant, exiſtimarunt non eſſe quicquam in re tanti momenti temerè agendum.

Gedanenſiũ conſultatio de rege in vrbem intromittendo.

Prudens conſilium Catholicorum, in perniciem Lutheranorum.

Enimuerò Gedanenſes à primo rerum primordio Regno Poloniæ & eius principibus ſemper fuiſſe fideles: Nunc Sigiſmundum Regem optimum ac clementiſſimum principem, cui omnes iuramento fidelitatis & obedientiæ obſtricti eſſent, in ciuitatem ſuam non accipere, impium profectò ac nepharium eſſet, à cuius progenitoribus tot immortalia accepiſſent beneficia: tot ab eis haberent prærogatiuas, tot diplomata, quæ omnia ſubita ac nepharia defectio ne irrita redderentur. Et vt cætera omittantur, nónne ipſi hanc ciuitatem à Cruciferica ſeruitute crudeliſſimis tyrannis liberarũt, magna ſanguinis profuſione diuturniſq; ac periculoſiſſimis bellis? Magnæ eſſet ingratitudinis hæc non meminiſſe. Adde ciuitatem Gedanenſem abſq; regno Poloniæ nequaquam conſiſtere poſſe, vnde tot merces variæ: Inſuper annona & omne genus commeatus per Viſtulam fluuium affatim aduehatur, quo non ſolùm vrbem hanc, ſed complura tranſmarina regna annonæ difficultate ſubleuent, rerumq; omnium copia impleant: lignea etiam materia ad naues fabricandas & alia nauium ornamenta inde prouenire, ſine quibus ciuitas hæc ſtare nequaquam poteſt. Meminerint etiam Sigiſmundum Regem arces munitiſſimas cum validis præſidijs à terra obtinere, ex quibus infeſta omnia eis redderentur, bellumq; geri cum Polonis perpetuum oporteret: Quæ res quàm pernicioſa eſſet, & breui temporis ſpatio magno faſtidio futura, facilè conijcere quiſque poteſt. Portumq; maris cum turri ſpeculatoria, quæ à mœnibus aliquali diſtat interuallo; & per hæc commertia nautica nobis adimi poſſe: quo facto quid reſtaret amplius, niſi vt ab hoſtibus vndique circumſepti, omnium rerum preſſi penuria, cum vxoribus & liberis fame teterrimo mortis genere, contabeſcamus. Expedit itaq; vt Sigiſmundum Regem cum felicis in has oras aduentus congratulatione ad nos miſſis legatis inuitemus, & ad vrbem hanc venientem exquiſitiſſimis honoribus excipiamus. Inter tales aut his nõ abſimiles Gedanẽſium diſceptationes, hoc inter eos conuenit, vt Sigiſmundo Regi omnia obſequij ac fidelitatis officia alacriter exhiberent: Venientem intra mœnia pacatè acciperent cum ſuis aulicis ac omni Regio comitatu, qui vix tam numeroſus eſſe poteſt, vt populoſæ alioquin ciuitati vim inferre valeat: Et vt neceſſitate ingruente, tria inuicẽ cohærentia Gedani oppida ſibi inuicem opem ferre poſſent, eſſentq; hic & inde peruia, placuit valuas portarũ deponi, tormentaq; bellica per muros & propugnacula diſponi, vt ab omni vi & iniuria tuti eſſe poſſent.

Decretum de ſuſcipiendo in vrbem Rege.

Sigiſmundus Rex Mariemburgi erat à Gedano leucis ſeptem diſtante: eorum quæ in Gedano agebãtur ab his qui Regijs partibus fauebant, impietatemq; Luthera nam abhorrebant, non ignarus. Erat Gedani Philippus Biſſouius, magnarum opum & ingenij præſtantis vir: cuius progenitores partium ſemper erant regiarum, bellorum maximè temporibus, tunc cùm contra Cruciſericum ordinem tot annis eſt belligeratum. Qui vt furentes ciues in officio contineret, & à ruina conſeruaret, cũ impijs Lutheranis ſe ſentire adſimulauit, eo reſpectu vt Regem de omnibus redderet certiorem, & quid faciendum foret edoceret. Ex ipſius itaque ſecretiſſimis nuntijs & literis cùm Sigiſmundum Regem eorũ, quæ in Gedano agebantur, nihil lateret, placuit ante ſuum ex Mariemburgo motum tres primarios gẽtis ſuæ à conſilio viros Gedanum præmittere, Chriſtopherum Szidloucecium Caſtellanum Cracouienſem, Andream Tencinium Palatinum Cracouienſem, nec non Lucam de Gorka Caſtellanum Poſnanienſem maioris Poloniæ ſummum præfectum.

Philippus Biſſouius Conſul Gedanen. Regi fidelis.

Senatores Gedanum præmiſſi.

Hi Gedanum venientes, multa officiorum frequentia & ciuium humanitate ſunt excepti. Qui in Senatum introducti, longis ſermonibus omnem irati Regis ſuſpicionem blandioribus verbis exemerunt, ita vt Gedanenſes nihil magis optarent, quàm Regem ipſum, qui tam clemẽtiſſimus eſſet, intueri. Extemploq́ue Oratores Ciuitatis nomine expedi uerunt, qui regio aduentui congratularentur, & eum maiorum exemplo Gedanum inuitarent. Legationis princeps Ioannes erat Szolcius, Lutheranę ſectę primarius & acerrimus propugnator: qui vt ad Regem mitteretur Philippus Biſſouius erat auctor: ſimul & Sigiſmundo regi ſignificauit, Ioannem Szolcium & al-

Ioan. Scholtzius Lutheranus turbator Gedanensium primarius.

& alios ciuitatis legatos benignè ac comiter exciperet. Eadem Regni magnates, qui Gedanum præmiſſi erant, Regi inſinuarunt. Ob hæc legatos Marieburgum ingreſſos Sigiſmundus Rex, multa comitate & alacritate accepit. Cum Ioanne Solcio potiſſimùm ſæpe familiariter etiam præter dignitatem Regiā collocutus: vt ipſum nihil in Lutheranos mouere, & abſq; Ioannis Solcij cōſilio nil prorſus agere velle appareret. Legati poſt felicis aduentus congratulationem, quam Senatus populiq; Gedanenſis nomine explicarunt, poſtremò Regem ad ſe Gedanū ſummis precibus inuitauerunt. Ad quod cùm Sigiſmundus Rex facile annuiſſet, Oratores ea qua acceperat hilaritate, donatos expediuit, mandauitque neceſſaria pro aduentu ſuo præparare: nec multò poſtea Sigiſmundus Rex Mariemburgo egreſſus, Viſtulam amnem apud Derſauam nauigio tranſmiſit: inde compoſito aulicorum ſuorū agmine proceſſit, quorum aliquot erant millia. Vbi Gedano appropinquauit, magna populi multitudo ad milliaris Germanici ſpacium cum coniugibus ac liberis ſpectaculi & officij gratia obuiam exiuit, & incredibili fauore ac lætitia ſummisq; honoribus venientem Regem accepit aſpexitque. Gedanum Sigiſmundus ingreſſus poſteaquam omnia tria oppida domusque ſingulæ Polonis refertæ eſſent: potentiorque cum parte ſuæ factionis ipſe Rex eſſe videretur, Senatoribus mandauit, vt portarum valuæ, quæ nuper erant depoſitę, rurſus reponerentur, portarumque claues ſibi repræſentarentur. Præterea iuſſit, vt tormēta bellica, quæ per mœnia vrbis & turres erāt diſpoſita, ad armamentarium ciuitatis conueherentur, pacem ſe eis attuliſſe, nec hoſtem vllum reformidare eos debere aſtruens. Sed cùm nihil horum feciſſent, Rex diſſimulata ad tempus ira, Palatinos, Caſtellanos Prutenos, ac magnam nobilitatis partem ad ſe accerſiuit. Aduenit etiam præter omnium opinionem ſalutandi Regis gratia Barninus Pomeraniæ dux ex ſorore nepos, cum armato trecentorum equitum comitatu. Superuenit & Albertus Kynſpergenſis in Pruſſia dux; ex altera ſorore nepos, eadem cauſa auunculum Regem inuiſendi gratia. Ingens præterea erat aulæ Regiæ ac Procerum Regni Poloniæ frequentia, vt non immeritò Gedanenſib⁹ terrori eſſent. Lutherani tamen in ſua perſtabant proteruia: publicè in templis nephariam hæreſim concionari; Sacris vti reprobatis; multaque impiè ac contumaciter faciebāt. Sigiſmundus Rex tantum ſcelus non vltra ferendum ratus, artium Mechanicarum magiſtros in amplū, quod Geldam vocant, diuerſoriū conuocari iuſſit. Qui cùm frequētes cōueniſſent, Petrū Knytam de Viſnice, maiorē Regni ſui Marſalcum, in aula Maximiliani Cęſaris annos complures verſatum, & ob id linguæ germanicæ peritum, ad eos miſit. Qui in publicum diuerſoriū veniens, ſcipione, quē manu geſtabat, ſilentio imperato, ab eis quæſiuit: An iuramenti fidelitatem & obedientiæ Sigiſmundo Regi & Regno Poloniæ præſtiti memores eſſent: & an in officio perſtare, Maieſtatisque Regiæ mandatis obedire vellent? Ad quod cū alacri omnes voce annuiſſent, iuſſit vt qui partium eſſent Regiarum, in latus dextrum concederent. Cùm id pars longè maxima incunctanter feciſſet, alij qui ambiguę erant fidei, cùm tergiuerſari cœpiſſent, & ipſi præ pudore, ne apertè rebellaſſe viderentur, in dextrum latus pedibus tranſiuēre. Quorū fide Regni Marſalcus collaudata iuramentum fidelitatis & obedientiæ de nouo ab eis exegit. Vniuerſi digitis duobus in ſublime leuatis, iuramento ſacroſancto ſe obſtrinxerunt. Quo facto, Sigiſmundus Rex iam inde de ſtatu ciuitatis reformādo; Senatu vetere & orthodoxa fide reſtituenda cōſultare cœpit. Omnia Philippi Biſſouij fideliſſimi ciuis agebantur conſilio: primumq; nouis Lutheranæ impietatis Senatoribus exauctoratis, veterem de catholica fide benemeritum reſtituit. Qui ciuitatis ſtatu iuſſu Regio reformato, nouo ac ſubito Regiæ maieſtatis mandato, Ioannem Solcium, & alios circiter ſeptuaginta ciues Lutheranę hęreſis, ac tumultus auctores in poteſtatem redactos comprehenderunt, ac in carceres detruſerunt. Ioannes Solcius de obiectis criminibus, expurgare ſe volens, petijt vt ad Regiā præſentiam adduceretur, quod cùm à Rege impetraſſet, plura ad obiecta crimina expurganda, ſuamq; innocentiam comprobandam adduxit, ciuium aſtante multitudine. Coram quibus Philippus Biſſouius ab eo quæſiuit, cur ſacras ædes aureis argenteisque vaſis ſpoliaſſet, & cur conſcenſo ſuggeſto primus ipſe Lutheranā hæreſim in principali templo concionari auſus fuiſſet? furcam, rotam, & gladium ante vrbis prætorium erexiſſet? Ioannes Solcius cùm tergiuerſari cœpiſſet, & tādem ciuium aſtā-

Legatio Gedanenſiū ad regem.

Regis Gedanū ingreſſus.

Barninus Pomeraniæ Dux Gdanū venit.

Gedanenſiū Lutheranorū pertinacia & regis contemptus.

A communitate Gdanen. iuſiurandū exactum.

Authores tumultus Gedanen. & mutationis religionis cōprehenſi, capite pleſi, alij in exiliū miſſi.

tium iuſſu ea ſe feciſſe aſtrueret, & illi conſtanter negaſſent, ſuoque cum periculo talia feciſſe reſpondiſſent, his verbis confuſus, à ciuibus deſtitutus, conticuit: apertiſſimo patrati delicti argumento. Ita ciuium ſuorum teſtimonio ſceleris conuictus, iuſſu Regio in carcerem reduci eſt iuſſus. Nec multò poſtea cum tredecim ſuæ impietatis ſocijs Lutheranis, qui maximè fuerunt culpabiles, gladio eſt percuſſus: alij in exiliũ acti, patrati ſacrilegij ac ſcelerum pœnas meritas dedêre. Sigiſmundus Rex ſumpto de Lutheranis ciuibus condigno ſupplicio, Gedanenſis vrbis ſtatum ex arbitrio ſuo compoſuit, vaſa aurea & argentea, ſacra præterea indumenta, ſeueriſſimo edicto comportari mandauit: quæ cũ ex fide vno die collata fuiſſent; ſacris ædibus omnia reſtituit, & rem ſacram catholicæ & Apoſtolicæ eccleſię ritu fieri iuſſit, Catholicis ſacerdotibus ad loca ſua & ſacerdotia reſtitutis. Portum inde qui in ora maris eſt ad Viſtulæ amnis occidentale oſtium, Sigiſmundus Rex inuiſit. Hic turris excelſa eſt, vno ferme à mœnibus germanico diſtãs milliario, in cuius ſummitate lucerna noctu ſemper ardens conſpicitur, quæ nautas per fretum vagantes ad deſideratum portum deducit. Hic Sigiſmundus magno conſcenſo nauigio, per ſinum Sarmaticum voluptatis cauſa, mare ſuæ ſubiectum poteſtati ſulcare voluit, vt terræ illius & maris dominum ſe eſſe demonſtraret: Alexandri Macedonis exemplo, qui in expeditione Perſica diuerſa orbis terrarum parte mare Indicum velificauit. Manſit itaq; Rex Gedani tribus cum dimidio menſibus, omniũ rerum abundantiam ciuibus ſibi & aulicis Polonis affatim exhibentibus, & feſtos dies in tanti Regis præſentia agitantibus. Hic quoque res memoratu digna accidit. Enim verò Sigiſmundus Rex Georgio Stolpenſi in Pomeraniæ Duci, ex ſorore nepoti, Leumbergam Bitouium & pleraque alia loca in ora maris Sarmatici ſita, in feudum cõceſſit, ea lege vt ipſum Sigiſmundum (& alios Poloniæ Reges ſucceſſores) pro domino recognoſceret, Regnoque Poloniæ in proſperis & aduerſis cum auxiliaribus copijs omni tempore præſto eſſet: cum hoc ipſe in fidem Regiam conceſſit, & ſe ſuoſque ſucceſſores ſacratiſſimo iureiurando obſtrinxit. Nec multò poſtea Georgius Dux occidentem verſus abijt, Albertus verò Kynſpergenſis in Pruſſia Dux, ex altera ſorore nepos ad orientem. Sigiſmundo Rege Gedani ſedente, Ioannes Varſſouienſis in Maſouia Dux ſuorum fraude veneno interijt. Ducatus Maſouiæ ad Sigiſmundum Regem iure feudi eſt deuolutus, Maſouiamque totam titulis ſuis, fortunatus Rex adiunxit, cùm non multò antea ſublatis Cruciferis totius Pruſſiæ adiunxiſſet, & per hoc Regnum Poloniæ magna temporum ſuorum fœlicitate inſigniter ampliauit. Qui Lutherana hæreſi ex Gedano Regni ſui ciuitate diuina ſua prudentia & pietate exploſa, iuramento fidelitatis & obedientiæ à Senatu & populo Gedanenſi accepto, ſuis etiam in ea vrbe auctis vectigalib⁹, die viceſima quarta Iulij inde abijt, magno ſui & ſuorum iſtic relicto deſiderio: Tam gratus Gedanenſibus clementiſſimi Regis & Polonorum ad ſe fuit acceſſus. Sigiſmundus poſteaquam Mariemburgam, & pleraque alia inſignia Pruſſiæ loca peragraſſet, die Auguſti menſis viceſima quinta Varſouiam Maſouiæ vrbem eius gentis principalem intrauit. Comprimis Ioannem defunctum Ducem, quem ſui proceres ad Regium aduentum inſepultum conſeruauerant, funerali pompa & exequiarum magnificentia ſepeliri mandauit, Ducatuſque ac terræ Maſouiæ ad ſe & Regnum Poloniæ legitimè deuolutæ, poſſeſſionem omnimodam accepit: præfectis præſidijſque militaribus in locis principalibus pro arbitrio ſuo conſtitutis. Quamuis magnates Maſouitici Ducibus ſeruire aſſueti, ducem quempiam, quem ipſe dare voluiſſet, ſibi depoſcerent. Sed cùm id abſque Regni Poloniæ pręiudicio impetrare non poſſent, iuris Polonici facti ſunt. Iuramento fidelitatis & obedientiæ Sigiſmundo Poloniæ Regi & Regibus ſucceſſoribus præſtito, eius terræ primores, Regni Poloniæ Senatui ac conſilio adiuncti adſcriptique ſunt, longo veluti quadringentorum circiter annorum poſtliminio, ab eo tempore, quo poſt diui Staniſlai martyris indignam cædem Regnum Poloniæ quadrifariam ſciſſum erat; quod nunc Dei benignitate vnitum, ac magna ex parte redintegratũ exiſtit. Eius anni æſtas non ſolùm hac ducatus Maſouiæ ad Regnum Poloniæ inſigni acceſſione, ſed etiam Solimani Turcorum Imperatoris in Vngariam expeditione, fuit memorabilis. Enimuerò cùm exploratum haberet Vngaros, poſt amiſſam ante quinquennium Nanderalbam, nihilo factos eſſe humiliores, nec pacem, quam vltro eis aliquãdo obtuliſ-

Portus Gedanenſis.

Pomeraniæ duces feudales regi Poloniæ.

Ioãnes Dux Maſouiæ veneno interijt.

Ducatus Maſouiæ ad regnum Poloniæ peruenit.

Turcarum expeditio in Vngariam.

tuliſſet, expetere, imò minas & vltionẽ ſpirare, vniuerſa Grecia, Aſia & Armenia minore, Syria, Arabia, & Aegypto ad arma concitatis, exercitum trecentorum circiter millium bellatorũ comparauit, cum quo ad Miſiam veniens ſuperiorem, apud Nanderalbam ſeu Tauratum caſtra metatus, Sauum amnem cum omnibus copijs per ocium tranſmiſit, Sirmiumq́ue Regni Vngariç prouinciam terribili belli apparatu ingreſſus, longè & latè omnia vaſtare, populari, oppida & arces expugnare cœpit. Peteruaradinum validam apud Danubium arcem, in qua non multò antea Storcium Sigiſmundi Regis aulicum virum fortem, cum valida Polonorum cohorte, Vngari fraude neci dederunt, primo acceſſu intercepit: Mox & Vilacum, oppidum, Beati Capiſtrani tumulo clarum. Et cùm Sirmium Solimanus ditionis ſuæ feciſſet, Drauam amnem cum omni exercitu trãſiuit, caſtrisq́ue apud Mohacium oppidum in ripa Danubij poſitis, bombardisq́ue triplici ordine plantatis, Ludouicum Vngariæ & Bohemiæ Regem, & omnem Vngarorum potentiã ibi expectauit: Sigiſmundo Regi infenſus, quod circa Nanderalbæ expugnationem ante quinquennium, auxiliares Polonorum copias Ioanne Amor Tarnouienſe Comite Duce, Ludouico nepoti in auxilium miſiſſet. Veritusq́ue ne eam quoque expeditionem ſuam impediret, exercitumq́ue vt prius in Vngariã mitteret, Tauricanum Tartarorum Cæſarem ſubornauit, vt ſub eo tempore, quo ipſe Vngariam bello premeret, ipſe regnum Poloniæ infeſtis ſignis inuaderet, eo conſilio, vt Sigiſmundus rerum ſuarum motus periculo, ab auxilio Ludouico Regi nepoti & Vngaris ferendo temperaret.

Tartari Lituaniã & Poloniam vaſtant.

Tartari Turcorũ imperatoris mandato obtemperantes, nihil morati Boriſteuem tranſmiſerunt, Lituaniæque primùm, inde Regni Poloniæ fines ingreſſi Volhinenſem Belſenſem ac Lublinenſem Satrapias atrociter peruaſtarunt. Sigiſmundus Rex in Pruſſia tunc erat, nec ob nimiam locorum diſtantiam, his malis ire potuit obuiam, & auxiliares copias, quas in Vngariam contra Solimanum Turcorum tirannum mittere deſtinauerat, ad Regni ſui limites tuendos in Roxiam ac Podoliam mittere eſt coactus. At Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ Rex Polonorum deſtitutus auxilijs, poſteaquam Solimanũ Imperatorem potentiſſimum hoſtem cum ingentibus copijs Vngariæ fines tranſcendiſſe, Sauam Drauamq́; amnes tranſiuiſſe per exploratores cognouit, Vngaros in tãto Regni ſui periculo ad arma cõcitauit, auxiliares vndiq; copias cõquiſiuit. Bellico omnia perſtrepebãt apparatu. Venerunt à Ferdinãdo Archiduce Auſtriæ, cuius ſoror Maria Ludouico Regi connubio iuncta erat, in auxilium tria Germanorum peditũ millia. Tranſiuit & ex Polonia Sigiſmundi Regis permiſſu, certus equitum peditumq́ue numerus Gnoienſki Duce viro forti & rei militaris perito, qui inter Polonos Duces in metandis caſtris prçcipuus habebatur.

Ludouicus Rex in bellũ contra Turcas profectus.

Qui cùm Budam perueniſſet, Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ Rex aduerſo fato Buda egreſſus, contra Solimanum Turcorum Cæſarem dextra Danubij ripa eſt profectus viribus longè imparibus. In Tolma nõnihil ſubſedit, quoad aliæ Vngarorum copiæ conuenirẽt.

Ioannes Comes Scepuſienſis.

Ioannes Trencinius Scepuſienſis Comes plures dies per nũcios & literas eius impetum eſt remoratus, aduentus ſui ſpe, cum Tranſiluanis ac Cæculis denum millium bellatorum exercitu. Qui ſiue tam citò, vt erat pollicitus, venire non potuit, ſiue id dolo, vt in his tumultibus Regi inſidias strueret, fecit, vt plerique opinati ſunt, Ludouicus Rex, quod ſatis conſtat, co non expectato, aleam vniuerſi certaminis experiri decreuit, & contra potentiſſimum hoſtem profectus, compoſito agmine iuuenili adoleſcentiæ ardore in hoſtem ferebatur. Diſplicebat Gnoienski Polonicarum copiarum Duci tam acceleratus cum Solimano Imperarore congreſſus: Ioannẽ etiam Scepuſienſem comitem bellis Turcorum aſſuetum, & non contemnendas veteranorum militum copias ductantem, expectandum cenſebat. Ludouico inſuper Regi & Vngaris ſuadere non deſtitit, ne cum Turcis in eo loco, quem ſibi ad pugnam apprimè idoneum per ocium delegerunt, concurreret, ſed pauore potius ſimulato, hoſtem intra Regni ſui penitiora pertraherent, & per rei bene gerendæ occaſionem hoſtem immaniſſimum inuaderent, quo facto Turcorum tantæ multitudini omnia deteriora futura forent, Vngaris verò commodiora, quibus vix triginta bellatorum adeſſent millia, quos trecentis Turcorum millibus opponere, aliquo ſtratagemate non adiuncto, nequaquã tutum foret.

Bellũ atrox cum Turcis.

Surdæ erant Vngarorum aures, qui ſaluberrimo Poloni Ducis cõſilio obſtrepebant, & ad conſerendas cum hoſte manus accelerabant, in quẽ ſtru-

ſtructa acie progreſſi ſunt. Solimanus imperator ad primum Vngaricorũ peditum acceſſum, bombardas exonerari fecit, tam crebris ictibus, vt cœlum & tetra præ ſtrepitu ruere videretur: Porrò clade pedites tanta affecti ſunt, vt pauci admodum ſuperfuerint, nullique poſtea vſui in pugna fuerint. Equitatus ſubſecutus cum Turcis magno impetu concurrit, tanto hic ardore certatum, tantus cruor fuſus, vt riui ſanguinis in Danubium fluxiſſe ferantur. Vngari primis Turcorum agminibus ſuperatis, ad Solimani Imperatoris ſtationem & Ianiceros pedites peruenerunt, hic quoque ingens cædes edita, vbi in Solimani conſpectu res ageretur. Cadebant vtrinque plurimi, tanta Solimanni Imperatoris rerum ſuarũ deſperatione, vt equum pernicitate inſignem, fugæ quàm pugnæ apriorem ſibi dari popoſcerit, & quod in deſperato prælio fieri cõſueuit, bombardas in Vngaros & ſuos Turcos, qua parte confertiſſimi certabant, exonerari fecit, quæ res Vngarorum animos primũ fregit, vbi ex ſuis plurimos cadere cõſpexerunt. Turci etſi complures eadem tormentorum vi occumberent, clades tamen eorum abundante multitudine minus ſenſibilis erat, mutataq; repentè fortuna, Vngari retrocedere cœperunt, maximè poſtquam caſtra Vngarica à tergo ardere conſpexerunt: Turcorum ſiquidem turmæ aliquot conſerto iam prælio flexo in ſiniſtram itinere, Vngarorum caſtra ſemiuacua inuaſerunt, cœſiſque laxis & calonibus direpta incenderunt. *Caſtra Vngarorũ incenſa.* Quæ res magno Turcis ad victoriam fuit adiumento, Vngaris exiſtimantibus, extrema ſuorum agmina eſſe profligata. Ludouicus Rex inter triarios in poſtremo ſtabat agmine, Qui vbi ſuorum aciem in aperram inclinari fugam conſpexit, nec vlla reſtituendæ pugnæ ſpes reſtabat, & ipſe ſaluti fuga conſulere cœpit. Vngari duplici itinere fugam intenderant: Ad ſiniſtram quidam montana verſus via etſi longiore, ſecuriore tamen; alij ad dexteram ſecus Danubium, quo itinere creſcens Danubius teſtagnantibus aquis paludem effecerat, in quam complures Vngari fuga delati, hærentibus in limo equis periclitati ſunt. Hos Ludouicus Rex locorum ignarus ſecutus, *Ludouicus Regis interitus.* à cuſtodibus quibus Regij corporis cura commiſſa erat deſtitutus, armis calibæis oneratus, pari infortunio concidit, & alta palude equo excuſſus eſt demerſus, vnà cum Trepka aulico Polono, fideliſſimo fugæ comite, qui dum Regem cum equo colluctantem, & armis grauem iuuare contendit, & ipſe limo hauſtus perijt, Regemque extremo eius caſu deſerere noluit. Vngarorum inde fugientium & Turcorum inſequentium agmina, equorum vngulis Regem exanguem profundius in limũ depreſſerunt: quo factum eſt, vt Ludouici Regis cadauer diligentiſſimè quæſitum, magno poſtea labore ſit repertum, Vngaris ignorantibus quo loco perierit. Satis conſtat Solimanum Imperatorem, triſtem adoleſcentis Regis caſum indoluiſſe, cùm eum non latuerit, ſuorũ diſcordia, ne dicam perfidia, ipſum periclitatum eſſe. In eo infœlici apud Mohacium prælio, ſeptem opulentiores Regni Vngariæ Antiſtites occubuêre, Strigonienſis & Clocenſis Metropolitæ, nec non Agrienſis, Varadienſis, Quinqueeccleſienſis, Iaurienſis, & Sagrabienſis Epiſcopi. *Epiſcopi Vngariæ in bello perierũt.* Colocenſis Metropolita, qui ſacram religionem profeſſus cucullam induerat, poſtea ad eã dignitatem peruenerat, vt omnium ſecundum Regem copiarum Dux eſſet. *Monachus ſummus dux exercitus Vngariæ.* Ad eam virorum fortium inopiam Regnum Vngariæ peruenerat, vt cucullatum fraterculum potentiſſimo Turcorum Imperatori, dum alios duces nõn haberent, opponere cogerentur. Cecidêre eo Mohacenſi conflictu plerique illuſtres viri; & inter eos Ioannis Scepuſienſis Comitis frater germanus, qui poſtea cum Ferdinando Rege pro Regno Vngariæ rot annos contendit: perijt & Gnoienſki Polonus. Corpus eius capite truncum, inter occiſorum cadauera repertum, cum mos ſit Turcis, virorum fortium capita, ad oſtentationem victoriæ, haſtis præfigere, & ea ante ſigna deferre. Solimanus Imperator victoria inclita potitus, ſecus Danubium Budam verſus, cum omni exercitu tranſiuit, eam vrbem pauore ab incolis deſertam Turci ingreſſi, iniuſſu, vt fertur, Solimani direptam, incendio abſumpſerunt. Arx Budenſis, Sigiſmundi Imperatoris & Mathiæ Regis magnificum opus, octingentorum Germanorũ præſidio tenebatur: *Imperator Turcorum Budam ingreſſus.* hi ad primum Solimani Turci acceſſum, accepta fide arcem dedidêre, quam Solimanus ingreſſus, egregias ſtructuras & moles murorum ingentes, cum ſtupore eſt admiratus. Fragilitatis inde rerum humanarum memor, ſeueriſſimo inhibuit edicto, ne Turci in tecta ſæuirent innocua, ſeruauitque barbarus hoſtis arcem omnium pulcherrimam, vetuſtam tot ptæpotentium

Germani à Turcis interfecti.

tium Vngariæ Regum ſedem. Germani pedites, qui fide publica à Turcis recepta arcem Budenſem, nulla adacti vi dediderunt; poſtquam Auſtriam verſus aliquãtum progreſſi fuiſſent, à Turcis ad internecionem ſunt cæſi, tam atroci feritate, vt ne nũcius quidem tantę cladis ſupereſſet. Solimanus Turcorũ Imperator Budæ paucos dies moratus, ponte ex cõtextis nauibus per Danubiũ facto, per eum copias oẽs traiecit, & ſiniſtra Danubij parte latè vaſtando atq; vrendo omnia, ad Nanderalbam compoſito agmine peruenit. Enimuero vlteriorem Danubij ripam, ſuſpectam Turcus habebat; ne Poloni, Germani & Boëmi terga abeuntium inuaderent, & fama ſparſa erat, eas gentes magnos in Turcos comparaſſe exercitus. Solimanus poſteaquam tranſmiſſo nauibus Iſtro in Nanderalba reſedit, Peteruaradino & pleriſque alijs in Sirmio arcibus præſidio firmatis, Monte Hemo rurſus ſuperato, Cõſtantinopolim redijt. Contigit hæc infœlix Vngarorum cum Turcis pugna die Auguſti viceſima nona, qua die arx Nanderalbenſis ante quinquennium eſt intercepta, vt hic dies Ludouico Regi & Vngaris non immeritò fatalis fuiſſe videatur. Vngari Ludouici Regis corpore in reſtagnantis Danubij palude reperto, illud die nona Nouembris in Alba Regali ad Vngariæ Regum ſepulchra, multa exequiarum ceremonia tumularunt. Inſequenti die Ioannes Trencinius Scepuſienſis comes in Regem Vngariæ ſe eligi procurauit, poſteroque die, qui diuo Martino ſacer erat, regali diademate eſt inſignitus: quæ accelerata corouatio, magnorum poſtea bellorum cauſa fuit.

Ioannes Comes Scepuſienſis Rex Vngariæ coronatur.

Hæc dum in Vngaria geruntur, Rex Sigiſmũdus Pruſſiacis & Moſcouiticis rebus compoſitis, die ſecunda

1527. Octobris Cracouiam redijt. Anni ſequentis initio Tartarorum ſex & viginti millia per flumina & paludes, glacie cõcretas in Lituaniã irrupere, & a Pinſcum vſque penetrauere, locaque alijs bellis intacta ob paludes circumfluas, tunc vero gelu & glacie peruias, vaſtauêre, & damna ingentia fecere; prædam magnam abducebant cum multis captiuis, perueneran tque in Amadocas & Camiouiam, cum Conſtantinus Oſtrouienſis Dux cum valido exercitu abeuntes aſſecutus, in incautos & nihil hoſtile metuentes, diluculo antequam equos aſcendiſſent, impetum fecit, qui cum pedibus ſtantes multo ſagittarum imbre ſeſe aliquandiu defendiſſent, equitum Lituanorum ac Volhinenſium violentia ſunt diſiecti ac profligati: cædes ingens edita, ex eo potiſſimum, quod ad equos ſuos, qui in herboſis pratis haud procul inde pabulabantur, peruenire nõ potuerunt, pauci admodum euaſêre: capti ſeptingenti. Captiuorum Chriſtianorum, qui in Tauricam abducebãtur, quadraginta millia liberata. Hæc inclita victoria vulgata, incredibili omnes lętitia affecit: Cõſtantinus dux ſummis in cœlum laudibus ferebatur, qui non multò poſtea Cracouiam ad Sigiſmundum Regem veniens exquiſitiſſimis honoribus & multa officiorum frequentia ab eo eſt exceptus. Vrbem & arcem ingredienti, ſigna militaria ex hoſte capta, captiuis Tartarorum præeuntibus, prælata ſunt. Quem Sigiſmundus Rex ob rem bene geſtã actis gratijs collaudauit, & ampliſſimis muneribus ditauit. Annusque nouus Lituanæ genti & Polonis tam fuit lætus.

Tartari Lituaniam populantur.

A Conſtantino Duce profligati.

Nam & Baſilij magni Moſcouitarum Ducis Legati, quadringentorum equitum comitatu ad Sigiſmundum Regem pacem petituri venerut: qui voti compotes facti, cum ſex annorum inducijs in Moſcouiam ſunt remiſſi.

Induciæ ſex annorum cum Moſcho.

Tunc etiam Ferdinandus Archidux Auſtriæ Pragæ die viceſima quarta Februarij in Regem Bohemiæ eſt coronat⁹.

Ferdinãdus Rex Bohemiæ coronatur.

Nec multo poſtea Sigiſmũdus Rex dignitates Regni ſui vacantes diſtribuit, Andreas Cricius ex Raphaëlis Leſcynski deceſſu Plocenſem Epiſcopatũ eſt adeptus: cui in Præmiſlienſem Ioãnes Carnkouuski ſucceſſit, Chriſtophor⁹ Sydlouecius Caſtellaniã Cracouienſem, primam in regno ſecundum Regem dignitatem, Ioannes vero comes Tarnouienſis Palatinatum Roxiæ, ſunt aſſecuti.

Dignitates à Rege diſtributæ.

Per id tẽpus Italia bellorum tumultibus eſt agitata, Clemẽte Romano Pontifice, Franciſco Galliarũ Rege, & Venetis fœderatis, Caroli Imperatoris partes in Italia infeſtantibus.

Tumultus Italici.

Erat Carolo Romanorum Hiſpanarũ Siciliæ & Neapolis Regi validus apud Mediolanum exercitus quadraginta millia bellatorũ Hiſpanorũ Germanorumque copiarum. Dux Borbonius Cæſarianarum copiarũ Dux erat, qui cũ Gallos Venetosq; magnis cladibus affeciſſet, eorũque opes in Italia attriuiſſet, dũ ęrarij inopia nõ haberet, quo tanto exercitui ſtipendium perſolueret, ad diripiendam Romam [illegible], ſimul vt Clementẽ Pontificem, qui diuerſarum erat partiu, vlciſceretur. Habuit Rom. Pont. ſatis validum viginti millium armatorũ exercitũ, cuius timore cũ dux Borbonius ex

Roma capta & direpta.

Lombardia moueret nō auderet Vicerex Neapolitanus vt Pontificem circūueniret, Romam veniens, cum Pontifice Cæſaris nomine de pace, fraude & dolo, tranſegit, & veluti ad retinendum in veſtigio exercitum ad exercitum in Lombardiam ſe iturum adſimulauit: Clemens Pontifex nihil fraudis ſuſpicatus, exercitum omnem, quem habebat florentem, dimiſit, copiarumque Duces exauctorauit. Quod vbi Dux Borbonius comperit, motis ex Lombardia caſtris Romam verſus per Etruriam contendit, quod iter tanta celeritate confecit, vt Pontifex nec exercitum conſcribere, nec rebus ſuis periclitantibus conſulere potuerit. Borbonius admoto ad mœnia Romana exercitu, eoq; circum palatium Pontificis circumducto, vrbem Leoninam, qua parte captu facilis erat, oppugnare eſt adortus. Conſcripſerat Pontifex in ea trepidatione quatuor millia armatorum, qui primum atque alterum hoſtis impetum repreſsêre. Quo certamine Dux Borbonius ictu tormenti letaliter ſaucius, moribundus concidit, Hiſpani Martani, Germanique Lutherani, nouis ſibi ductoribus creatis, maiore multo pertinacia Burgū oppugnare ſunt aggreſſi, perfractaque violenter porta, in Burgum irrupêre: hic mercenarij Pontificis milites cæſi fugatique ſunt. Pontifex ipſe cum quatuordecem ſupremi ordinis Antiſtitibus, Cardinalibus, & trecentorum Heluetiorum peditum præſidio, in molem Adriani, quæ arx ſancti Angeli vocatur, ſe recepit. Vrbs inde Leonina & palatium Pontificium, die ſexta Maij barbarica feritate direptum ac ſpoliatum eſt, Moles Adriani obſidione cincta. At Romani in tanto rerum diſcrimine Clementis Papæ odio quieuêre, ſperantes ſi nihil mouiſſent, nihil eis incommodi Cæſaris Romani exercitum allaturum: ſed opinione ſua longè falſi ſunt. Enimuerò Hiſpani Germanique per Tranſtiberinam Regionem, & pontem Sixti Romæ inſinuati, domorum portas effringere, obuiam quemque interficere aut capere, vrbem que hoſtiliter ſpoliare cœperunt, tunc fuga pauor & trepidatio per omnes vrbis Regiones, pleriſque locis Romani facto globo, inuicemque cohortati, hoſtes aggreſſi cū multa cæde diſiecti ſunt, in armatos ac reſiſtentes ſæuitum multum, dederuntq; Romani meritas perfidiæ ſuę pœnas, quod Pōtifici laboranti & eorum opem imploranti, ſuppetias nullas ferre voluerunt: & forſan hoſtium inſanum impetum ac furorem reprimere potuiſſent. Ab ædibus ſacris edicto temperatum eſt, templiſque homines multi ſeruati: Captiuis data facultas ſeſe redimendi. Vis ingens auri & argenti corraſa, ex vrbe alioquin opulenta. Clemens Pontifex poſteaquā aliquanto tempore obſidionem tolerasſet, & famem cum ſuis ſentire cœpiſſet, commeatusq; inopia premeretur, Pōtificis habitu venerabilis, ſubſequentibus ordine Cardinalibus ex arce deſcendit. Ad conſpectum Pontificiæ maieſtatis, inſperata mutatio facta eſt, furor ille hoſtilis ſubirò reſedit, Clementemque genibus flexis venerari cœperunt, qui data fide ſe deinceps partes Cęſaris, Gallis, Venetiſque relictis, ſecuturum, trecentiſque aureorum millibus retenti per duces eorū ſtipendij eis promiſſis, & in hoc obſidibus datis Hiſpani Germanique Roma exceſsêre. Carolus Cęſar, qui procul hinc in Hiſpania agebat, ad famam direptæ vrbis & obſeſſi Pontificis, illachrimaſſe fertur, ſuorumque Ducum impietatem deteſtatus, eos cum Romano Pontifice ex arbitrio eius componere, ab eo veniam ſupplicīter orare, & ex vrbe Roma faceſſere mādauit, atrociſſima ſupplicia ſi ſecus feciſſent ductoribus comminatus. Et hūc exitum habuit bellum Romæ Pontifici per Hiſpanos Germanoſque inſcio Carolo Cæſare (vt vulgata fama eſt) illatum: quam iniuriam & ignominiam Clementi Pontifici inuſtam Cæſar Carolus in Italiam veniens, & Bononię, ad pedes Pontificis ſtratus, multis poſtea officijs reſarciuit, veniamque ſupplex impetrauit. Ea æſtate Leopolis tota incendio conflagrauit. Sub quo tempore Franciſcus Galliarum Rex, ad Sigiſmūdum Poloniæ Regem Oratores miſit, flagitauitque vt Ioanni Vngariæ Regi contra Ferdinandum Bohemiæ Regem Caroli Cæſaris fratrem auxilio eſſet, parteſque eius tueretur, queſtusq; eſt contra Carolum Romanorum & Hiſpaniarum Regem, quod cùm contra Turcos infideles maiorum more pugnare deberet, bellis inteſtinis totam Chriſtianitatem inuolueret, & treceta aureorum millia pro filijs obſidibus accipere recuſaret. Sigiſmundus Rex Oratoribus condolere ſe vicē. Chriſtianorum dixit, ob quorū inteſtina odia maxima Europę pars periclitaretur, ſe bella Chriſtianorū ſēper abhorruiſſe, nec tumultibus Vngaricis ſe miſcere velle apertè eſtatus eſt, neutralē ſe fore pollicitus, daturum tamen operam per lega

Caroli Cæſ. pietas.

Leopolis incendio abſumpta.

Regis Galliarum legatio ad Sigiſmundum.

tos

tos, vt inter diſſidentes Reges pacē componat; hortatus viciſſim Franciſcum Galliarum Regem, vt cum Carolo Cæſare in gratiam rediret, iunctiſque viribus Turcum immaniſſimum terra & mari inuaderet, Græciamque cum Regia vrbe Conſtantinopoli ab indigna ſeruitute liberaret, cùm hæc gloria Turci ex Græcia pellendi, occidētis Regibus, quib⁹ maiores eſſent opes, ſit reſeruata. Cum his legati comiter ac hoſpitaliter lauticijs præbitis tractati, ac poſtremò donati expediti ſunt. Autum no inde ſequenti Ferdinādus Bohemiæ Rex cum exercitu Vngariam ingreſſus, Buda potitus, die decima Nouembris in Alba Regali in Regem Vngariæ eſt coronatus. Ioannes Rex Buda amiſſa trans Tibiſcum amnem in Tranſiluaniam ſe recepit, illicque exercitum quo ſe tueretur congregare cœpit, & ad Sigiſmundum Poloniæ Regem, Conuentum Regni generalem Petrikouiæ celebrantem Oratorem miſit Archiepiſcopum Colocenſem, Frāciſcanæ obſeruantiæ religioſum, qui in ſenatum Regium introductus, auxiliares copias contra Ferdinandum Bohemię Regem profuſis verbis implorauit, eius Regis ambitionem incuſans, & Regni Vngariæ pericula oſtendens, Regni etiam Poloniæ ex vicinitate, ſi Vngariam ruere contingeret, teſtatus. Si Polonorum auxilia obtinere non poſſet, Ioannem Regem ad Solimani Turci opes ſe refugium habiturum, eumque in dignitatis ſuæ protectorem recepturum. Legato Ioannis Regis per Sigiſmundum Regē reſponſum, Se Chriſtianorū bellis miſcere nolle, qui internecinum cum Scythis Tartaris bellum gerat. Neutralem ſe fore pollicitus, datu rumque operam Oratoribus ad Ferdinandum Regem miſſis, vt pax inter eos ex bono & æquo componi poſſet. Cum eo reſponſo Colocenſis Metropolita ad Ioannem Regem ſuum abijt. Qui Sigiſmundi Regis auxilijs deſperatis, ex Vngaris & Polonis mercenarijs militibus, exercitum comparauit, & contra Germanos profectus die ſexta Martij anni ſequentis, apud Tibiſcum amnem cum eis manus conſeruit. Victuſque ac caſtris exutus, in Poloniam profugit, primumque in Camenecium apud Croſno arcem validam ſe recepit, vbi à Martino Palatino Podoliæ hoſpitaliter ac benignè eſt habitus. Tarnouiam inde ad Ioannem Comitem tranſiuit: vbi in exilio maximam anni partem abſumpſit, à comite multa humanitate ac profuſa liberali-

Ferdinādus rex Vngariæ coronatur.

Ioannis Regis Vngariæ orator ad Sigiſmundū miſſus.

Ioannes rex victus in Poloniā venit.

tate tractatus. Ioanne Rege in Polonia agente, Ferdinandus Rex miſſo exercitu Trencinium & reliquas Scepuſij arces Ioannis Regis hæreditarias, quæ validis præſidijs firmatæ erant, expugnauit, Caſſouia, inde Leucionia, Bardeiouia ac reſidua Vngariæ parte ad orientē cum Tranſiluania, partim vi, partim de ditione eſt potitus, Ioanneſque Regno excidit. Italia quoque ea æſtate bellicis tumultibus agitata eſt. Galli terra & mari Neapolim aggreſſi, vrbem aliquandiu obſederunt. Vicerex Neapolitanus claſſe cum Gallis congreſſus, pleriſque illuſtrib⁹ viris amiſſis aut captis, victus interfectusq; eſt. Sederunt Galli apud Neapolim irrito incepto à menſe Aprili ad Auguſtum, quo menſe de Lotreco Gallicarum copiarum Duce vita functo, fortuna Gallorum repentè mutata eſt. Carolus ſiquidem Romanorum & Hiſpaniarum Rex inſtructiſſima claſſe in Italiam miſſa, Genuam primo acceſſu, Gallis inde pulſis, recuperauit: Galli Neapolitanam obſidionem ſoluentes acie victi, in Auerſam ciuitatem ſunt compulſi, vbi fame preſſi, deditionem facere ſunt coacti: & per hæc terribilis Gallorum in Regnum Neapolitanum aduentus in nihilum recidit. Per id quoque tempus, Turci Carinthiam atrociter vaſtarunt, prædamque magnam abegerūt. Ex quibus Veneti ſexcentos in auxilium ſibi aſciuerunt contra Germanos, quos tunc rebus eorum infeſtos habebant. In Podolia æſtatis initium ſatis lætum fuit: Iaſlouecius enim & Iſcricius Regiarum copiarum duces apud Camenecium mille equires Tartaros profligarunt. Ciuitas tunc Cracouienſis à porta noua ad ædem Stephani Protomartyris incēdio conflagrauit. Ignis mœnia vrbis flāte vento tranſcendit, Clepardiamque cum ſuburbijs eadem Vulcani violentia ſolo æquauit. Eo incendio centū circiter Regis bōbardæ, quæ inter muros adſeruabantur liquefactæ ac confractę ſunt; ſed non multo poſtea Germanorum artificum opera refectæ, non paruo Sigiſmundi Regis impendio. In Vngaria Germanorum impotentem dominationem plurimi horrebant: hinc quidam Regni Vngariæ Proceres, in Germanos, quos ſummè oderant factā conſpiratione, Ioannem Regem ex Polonia euocarunt: qui octauo exilij ſui menſe, in Vngariam rediens magnam aduentu ſuo rerum ſecit mutationem; & Regni Vngariæ in duas veluti ſciſſi partes miſerabilis fuit ſtatus & con-

Galli Neapolitanum regnum manadant.

Turcæ Carinthiam vaſtant.

Tartari à Polonis profligati.

Cracouia & Clepardia flagrant. 1527.

ditio, & quod longè fuit miſerabilius, Ioannes Rex Vngariam Turcorum tyrãno fecit vectigalem, ea lege vt ipſum à Ferdinandi Regis & Germanorum tueretur potentia. Quæ res poſtea Solimannum Turcorum imperatorem ad bellum Ferdinando Regi inferendum, Auſtriam inuadendam, Viennamque oppugnandam impulit, non tam in Ioannis Regis gratiam, vt pleríque credidêre, ſed verius quia Caroli Cæſaris & Ferdinandi Regis potentia Turcis formidabilis eſſe videretur, qui omnia malebant, quàm vt Ferdinandus Vngariæ & Bohemiæ Rex pacificam regni Vngariæ poſſeſſionem obtineret, hoſtemque præpotentem ſibi finitimum haberent. Non ignari, ſi Carolus Occidentis Imperator mari, & Ferdinandus à Pannonia & Miſia terra, eos aggrederetur, Græciam quam ipſi ditione tenerent, & omne orientis imperium periclitari poſſe. Extrema anni huius parte menſe Nouembri, Præſlaus Lanskorunius Chmelnicenſis, Oſtapheus Circaſienſis, nec non alij duo Vinnicenſis & Braſlauienſis in Podolia Præfecti, belli inita ſocietate, milleque ac ducentis equitibus Polonis Roxaniſque in vnũ cõtractis, ad ponti Euxini littus & Ociakouiam arcem, quæ in ipſa Boriſtenis in pontum iacet eruptione, ſub ſignis contendere. Ea arx in Tauricanorum Tartarorum erat poteſtate, cùm antea Polonorum Regum quondam fuiſſet, huc Poloni ac Roxani Duces delati, ter cum Tartaris congreſſi, terque victores, triginta millia pecorum & quingentos equos inde abegêre. Et per hæc annus viceſimus octauus ſupra milleſimum ac quingenteſimum finem habet. Alterius anni initio, Regni procerum Conuentus Petricouiæ eſt tentus, Sigiſmundo Rege præſidente. Hic primùm Maſouiæ Conſiliarij ac Magnates in conſilio Regio ſedere, & de Regni commodis conſultare cœperunt. Poſt multas cum nuncijs terrarum Regni difficultates ac tractatus, Senatus tandem decreuit, vt pro Orientalis Regni parte defenſione contra Turcos, Tartaros ac Moldauos, Sigiſmundi Regis ex conſeſſo hoſtes, pecuniaria contributio villarum colonis ac oppidanis imperaretur, & ad hoc Maſouiæ incolæ, qui longo veluti poſtliminio ad Regnum redijſſent, vninſque iam cum Polonis iuris eſſent, ſtringerentur, pro collata pecunia miles mercenarius conſcriberetur, Podoliamque ac Roxiam ab omni hoſtili iniuria tueretur. Adiunctum inſuper, vt Roxana ac Podolica nobilitas, equis armiſque egregiè inſtructa omni tempore parata eſſet ad Tartarorum eruptiones ac impetus excipiendos, mercenarijſque militibus opem ferendam. Sigiſmundus Rex Petricouienſi abſoluto Conuentu, Cracouiam rediens, ad iter Lituanicum ſeſe accingere cœpit. Profectuſque eſt extremis Menſis Aprilis diebus, Regina Bona, Sigiſmundo Rege iuniore, & Iſabella liberis ſecum receptis. Pauci poſt Regium diſceſſum dies interceſsêre, cũ Haliczki Capitaneus Leopolienſis, & Regni maior Marſchalcus in humanis eſſe deſijt. Cui Petrus Kmyta de Viſnicze Scepuſienſis & Præmiſlienſis Præfectus in officio eſt ſurrogatus. Sigiſmundus Rex Vilnam veniens, intenſiſſimis febris ardoribus laborare cœpit, adeò vt de vita ſubdubitaretur: breui tamen medicorum ope conualuit. Qua æſtate mille equites Poloni, qui in finibus Podoliæ excubabant, ocij pertæſi, pontum Euxinum verſus & oſtia Boriſtenis ſub ſignis ſunt profecti, eo conſilio vt arcem Ociakouiam, quam Tartari Tauricani præſidio obtinebãt, expugnarẽt, expugnatam porro excinderent ac euerterent, ne Tartari circa Boriſtenem vllum amplius haberent receptaculum, Tartaroſq; Scythas vltra aquas Boriſtenicas reijcerent. Magno accidit infortunio, vt Oſlam Sultanus Tartarus, qui in campis Cercaſijs, citra Boriſtenem Tauricani Cæſaris fratris patruelis inſidias fugiens, Sigiſmundi Regis permiſſu manere conſueuerat, tunc ante triduum ad Ociakouiam Regij agminis aduentus pacem cum hoſte fratre compoſuerit, arxque Ociakouia ex fœdere ei ceſſerit, eoq; ſe cum ſuis Tartaris receperit. Poloni ac Roxani Duces, qui Oſlam Soltanum Principem Sigiſmundo regi amicum & fœderatum in nullo offendere volebant, pacis inter fratres Tartaros factæ ignari, trecentos Oſlam Soltani, Tartaros in campo repertos ac vndique circumductos trucidarunt, totidemque aut plures alio loco oppreſſerunt. His primis ſucceſſibus Poloni animati, ad arcem Ociakouiam rectà contenderunt, primumque tria circiter equorum millia, qui in campo, & herboſis paſcuis liberè vagabantur, Tartaris ademerunt. Oſlã Sultanus ad eum tumultũ excitus, poſteaquam Polona agmina adeſſe & hoſtilia moliri per exploratores cognouit, ad earum copiarum Ducem Iaſlouecium caduceatorem miſit, qui diceret,

Vngariam Ioannes rex Turcis fecit vectigalem.

Ambitio Turca.

Ociacouia Polonica diruta olim.

1529.

Comitia Petricouia.

Maſouiorũ cum regno vnio.

Polonorũ excurſio ad Ociakouiam infelix.

ret, Oſlam Sultanum hic adeſſe, Sigiſmundo Poloniæ Regi amicum & fœderatum Principem; mirari cùm ipſe Regias Prouincias cōtra alios Scythas Tartaros ſumma fide ſit tutat⁹, ipſi malum pro bono reddant, complures ex ſuis trucidaſſent, equosque, quos ad Regium ſeruitium aleret, intercepiſſent: Orare equos reſtituant, ne permittãt, vt ex amico & fœderato Regio fidelisſimo contra Tartaros hoſtes auxiliatore, infeſtiſſimus ipſe hoſtis Polonis eſſe, & iniuriam ſuam armis vlciſci cogatur; hortari tum vt ipſe ſecum ad colloquium veniat, vt de iniuria & damnis illatis ex bono & æquo cum eo componat. Ad eum nuncium Iaſlouecius Dux conſternatus, quia non ignorabat Oſlam Sultanum Regium eſſe fœderatum, & ſæpius contra alios Scythas pro Sigiſmundo Rege infeſta arma ſumpſiſſe ac depugnaſſe, illatæ cladis pœnitentia duci cœpit, Regiam veritus indignationem, ſi amicum Tartarum & auxiliatorem, contra eum laceſſiſſet, magno Regni, & aliatum Prouinciarum incommodo. Caduceatori Oſlam Sultani reſponſum: Quicquid Poloni ac Roxani fecerunt, ſi quam Oſlam Sultano amico & fœderato Principi, & ſuis iniuriam aut damnum intuliſſent, per ignorantiam eos feciſſe, exiſtimantes Oslam Sultanum hinc procul abeſſe, eosque quos in cāpis reperiſſent Tartaros, non ipſius, ſed Tauricani fuiſſe Cæſaris, Sigiſmundi regis ex confeſſo hoſtis. Quicquid tamen per errorem accidit ignoſcere velit. Equos quos ademiſſent & omnia ablara, in gratiã Oslam Sultani Principis vltro reſtituere, permiſſumque vt Tartari venirent, equosque ſuos recognoſcerent ac abducerent. Oſlam Sultanus pacifico reſponſo exhilaratus, e veſtigio qui equos Scythicos appellerent miſit. Iaſlouecium ſpe ineundæ amicitiæ & ſocietatis oblatæ ad ſe in Ociakouiam inuitauit, vt mutua inuicem inita reconciliatione amicitiam & fœdera renouarent, cùm à Tartaris quibus ablatos equos vltro reſtituerint, nihil hoſtile eis timendum foret, & in id eis fidem ſuam obſtringeret. Complures ex alijs Polonis Roxanisque ductoribus rem ſuſpectam habuerunt, nec Oſlam Sultani verbis blandioribus confidere voluerunt. Iaſlouecius nihil fraudis ſuſpicatus, ad Oſlam Sultanum in Ociakouiam arcem tranſiuit. Ad quē cùm veniſſet, & in eius eſſet poteſtate, Tartari conſcenſis repentè equis, in noſtros hoſtiliter irruerunt, atque in gyrum circumuentos, Scythicis ſagittis inceſſere cœperunt. Stetêre aliquamdiu Poloni Roxanique immobiles, ſcutis duntaxat à ſagittarum imbre ſe protegentes. Accurrit inde Oſlam Sultanus Scythica ſuccinctus pharetra, cœptum prælium dirimere volens, per medium que volitans aciem, geſtu & clamore amicitiam præ ſe ferebat, duosq; aut tres Tartaros, Polonos pertinacius vrgentes ac ſagittis ſæuientes intenſo arcu & ſagittis peremit, fide id bona fecerit, an amicitiam ſimulauerit, non habeo dicere. Satis conſtat, Oſlam Sultanum poſteaquam ſuos viſus eſt poſſe non retinere, ad partem ſeceſſiſſe, Tartariq; Polonos vndique aggreſſi, ſagittis conficere cœperant. Noſtri qui ſine Duce erant, ignari quid agerent, vix tentato prælio, in fugã per vaſtos campos ſeſe proripuêre. Erant cum Polonis aliquot Roxanorum turmæ, qui Polonis ad certamen accinctis porrò derelictis, primi fugere cœperunt: Poloni inde Roxanorum auxilio deſtituti, & ipſi ſaluti fuga conſuluêre. Fugientes Tartari inſecuti in fuga complures peremerũt; alios viuos ceperunt, qui poſtea multo auro redempti, in regnum poſtliminio redierunt. Staniſlaus Pileczki magnæ virtutis adoleſcens, vbi omnia ad fugã inclinata conſpexit, deploratis rebus laxatis habenis equi celeritate captiuitatem euaſit. Hieronymus Latalski poſteaquam fortiter cum Tartaris aliquandiu decertaſſet, turpe fugere ratus, ab omnibus deſtitutus, ac a Tartaris vndique circumuentus, in eorum poteſtatem venit: Vbi poſtquam aliquandiu detentus ſeruiuiſſet, a Ioanne fratre Poſnanienſi Antiſtite, viro eximiæ virtutis, multo auro eſt redemptus. Secundum eam pugnam, Oſlam Sultanus Princeps, vt oſtenderet eam Polonorum cladem ſe inuito ac reluctante accidiſſe, Iaſlouecium, qui ante congreſſum ſub fide publica ad eum deſcenderat, liberum dimiſit. Satis conſtat, in eum cladis acceptæ culpam eſſe reiectam, quod equos Tartaris reſtituerit, & quod relicto exercitu, barbari hoſtis fidei ſe cōmiſerit, & ad eum tranſiuerit. Qui ſi apud ſuos remanſiſſet, potuiſſent Poloni egregiè vincere, etſi numero inferiores, equis tamen, armis & virtute longe ſuperiores: poterantque omnem hoſtilem iniuriam egregiè propulſare. Clades hæc

Iaſlouecius à Tartaris circumuentus.

Poloni à Tartaris circumuenti & trucidati.

Iaſlouecius dimiſſus.

hæc in ponti Euxini littore apud Oſtium Boriſthenis die tertia Auguſti contigit; qua die quoque ad Bugum amnem & Sokalum arcem eſt aliquot retro annis cum Tartaris eſt infœliciter per Polonos depugnatum. Eius anni æſtate Carolus Romanorum & Hiſpaniarũ Rex ex Barcinona Tarraconenſi portu & vrbe ſoluens in Italiam claſſe deuectus, die Auguſti duodecima, Genuam Liguriæ applicuit.

Turcarũ Imperator Vngariam & Auſtriam vaſtat.

Eodem tempore & veluti ex compoſito Solimanus Turcorum Imperator, cum omni Regnorum ſuorum potentia, terribili belli apparatu, in Vngariam venit Enimuerò poſteaquam accepit Ioannem Regem, quem in fidem ac protectionem ſuam acceperat, anno exacto, Buda amiſſa Regno Vngariæ excidiſſe, & Ferdinandum Caroli Cæſaris fratrem, Vngaria vniuerſa potitum eſſe, ſtatuit Ioannem Regem nedum ad Regnum reſtituere; ſed etiam Auſtriam vaſtare, & Viennam eius Prouinciæ Metropolim expugnare. Vngariam itaq; cum ducentis millibus bellatorum ingreſſus, Germanos primùm Buda expulit, Ioannique

Ioannes Rex Vngariæ à Cæſare Turcarum conſtituitur.

Regi eam tenendam dedit, qui ad Turci conſpectum per medias Turcorum acies perductus, immaniſſimum tyrannum ſuppliciter eſt veneratus: Solimanus verò Regem eum appellauit, ſibique vectigalem fecit. Turcus Buda potitus, ad Viennam Auſtriç duxit, eamque vrbem valido Germanorum

Vienna obſidio.

præſidio firmatam, ſub autumni çquinoctio terra & aquis arcta obſidione cinxit. Qua parte Danubius Viennam præterlabitur, Turcorum claſſis omnia compleuit. Ponte ſublicio, ne qui à Morauia commeatus in obſeſſam vrbem inferri poſſent, incẽdio abſumpto, à terra Turcorum ſtationibus & tentorijs omnia plena erant. Viennam quindecim Germanorũ millia, quos Ferdinandus Boemiæ rex eius belli timore ante Solimani acceſſum opportunè præmiſerat, tuebantur. Quicquid muri interdiu tormentis bellicis Turci proſtrauerant, hoc Germani per noctem trabibus & repagulis opplebant, poſtea aliquot Turcorum millia per contemptum per ſtrati muri ruinas in vrbem intrare permiſerunt, coſque veluti pecora ad ſacietatem ceciderunt. Turci ſuorum clade conſternati, pedem retraxerunt, & ab ingreſſu temperarunt. Solimanus ea hic accepta ignominia, motis caſtris ſolutaque obſidione Budam verſus cum omnibus copijs abire cœpit, poſtquã menſem integrum & dies aliquot Viennæ aſſediſſet. In Buda, dum pons ex contextis nauibus per Danubium paratur, aliquandiu manſit, per quem copias omnes, die menſis Octobris vltima, ad ſiniſtram Danubij partem traduxit. In ea quoque regni Vngariæ parte ſuæ expeditionis veſtigia imprimere voluit, tranſmiſſoque rurſus Danubio apud Nanderalbam continuatis itineribus per Hemum montem in Thraciam & Conſtantinopolim redijt. Annus hic non ſolùm ea Turcorum expeditione inſignis, ſed etiam Sigiſmundi adoleſcentis ſublimatione fuit memorabilis, quem Lituani proceres, die Octobris decima octaua patri regi ſuc-

Sigiſmundus Auguſtus magnus dux Lituaniæ creatur.

ceſſorem ſolenni ac ſolita cærimonia deſignarunt, Bona regina matre præſente ac ſpectante. Sigiſmundus inde rex ex Lituania in regnum Poloniæ redijt, optimatiumque regni Conuentum Petricouiæ tenuit, vbi pari fœlicitate & Senatus regni fauore, Sigiſmundus adoleſcens in regno Poloniæ patri ſucceſſor, quod fœlix fauſtumque foret, die Octobris decima octaua eſt declaratus. Eo etiam Conuentu defenſio contra barbaros hoſtes inſtituta, pecuniaque pro mercenario milite conducendo villarum colonis & oppidanis imperata.

Sigiſmundus Auguſtus rex Poloniæ declaratur.

Anni ſequentis initio, qui fuit triceſimus ſupra quindecies centeſimum humanæ ſalutis, Sigiſmundus rex conuentu Petricouienſi ex ſententia abſoluto Cracouiam redijt. Sub quo tempore Caci Ioannes Ferdinandarum copiarum dux, tredecim regni Poloniæ in Scepuſio ciuitates hoſtiliter vexare, ac Sigiſmundi regis ſubditos taxare cœpit, Nedeciam arcem oppugnauit, pagos contiguos diripuit: quam iniuriam etſi Sigiſmundus rex armis vindicare potuiſſet, maluit miſſis ad Ferdinandum Boemiæ regem literis Caci Ioannis inſolentiam compeſcere, ne ex parua ſcintilla magnum aliquod conflaretur belli incendium.

1530.

Scepuſiũ vaſtatum.

Sigiſmundo rege Cracouiæ ſedente antiſtites ac magnates regni Poloniæ ad eum conuenerunt, ad feſtam Sigiſmundi regis iunioris coronationem, qui die Februarij viceſima per Ioannem à Lasko Gneſnenſem metropolitam multa ſacrorum cærimõnia ſacro chryſmate humeros inunctus, nec non Regalibus induuijs ac diademate eſt inſignitus.

Sigiſmundus Auguſtus coronatur.

Hic

Pont. max. & Caroli Cæſaris cõgreſſus.

Hic quoque menſis Clementis Romanorum Pontificis, nec non Caroli Romanorum, Hiſpaniarum, Neapolis ac Siciliæ Regis in ciuitate Bononia congreſſu fuit inſignis, qui die viceſima quinta in Regem Longobardorum coronatus, & Romanorum Imperator eſt appellatus. Inde innctis inter ſe fœderibus, & pace toti Italiæ reddita, diuerſi abiêre; Pontifex Maximus Romam, Cæſar verò Auguſtam Vindelicorum, vbi Conuentum principum & omnium ordinum Imperij in diem octauam Aprilis indixerat, propter componendum diſſidium religionis longe periculoſiſſimum, & ad conſultandum quomodo occurrendum eſſet potentiæ Turcarum.

Vide Pauli Iouij & Laurentij Surij hiſtoriam

Eo tempore à Clemente Pontifice Maximo ad Regem Breve eſt allatum, quo eum hortabatur, vt ad generale Concilium, vbicunque illud celebrari contingeret, legatos mitteret, ob Lutheranam hæreſim extinguendam, qua Germania plus nimis laborabat. Venit etiam a Solimano Turcarum Imperatore Orator Kerdei, natione Polonus, qui aliquando in Podolia fuerat à Turcis captus, & circuncidi ſe paſſus, in mores ac ſectam Machometanam abierat. Hic Solimani Imperarotis nomine Sigiſmundo Rege ſalutato literas reddidit, fœderum & amicitiæ plenas. Sub eo tempore Ioannes à Lasko Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui ſecundum Regem in conſilio primum locum obtinuit, vita deceſſit, vir conſilij & eloquentiæ non vulgaris, qui ab adoleſcentia, in Cancellaria regia plurimum verſatus, regni inde Cancellarius factus, Metropoliticam ſedem ob ſua merita & virtutem Sigiſmundi Regis beneficio eſt adeptus. Lateranenſi Concilio Romæ interfuit, & legationis perpetuæ decus à Leone Pontifice eius nominis decimo pro Eccleſia Gneſnenſi obtinuit. Cuius ex fratre nepos Hieronymus Laski palatinus Siradienſis magnis motibus vtramque Pannoniam agitauit. Ioanni Laski archiepiſcopo defuncto Matthias Drzevicius ex epiſcopatu VVladiſlauienſi ſucceſſit, VVladiſlauienſem epiſcopatum Ioannes Carnkovvski, Præmiſlienſem Ioannes Choienski eſt aſſecutus: quas regias nominationes Clemens Romanus Pontifex aſſenſu ſuo confirmauit. Non multo poſtea Cometes die prima Auguſti in cœlo apparere cœpit, quo duce, mille ducenti equites Poloni Tyrum ſeu Neſtrum amnem tranſeuntes, Moldauos, qui in Pokuce pro præſidio erant, aggreſſi, poſteaquam duodecies diuerſis locis cum hoſtibus decertaſſent, iis victis, fuſis ac fugatis, Pokuce prouinciam ad Regnum Poloniæ retraxerunt. Poſt eam victoriam Ioannes Tarnouius omnium copiarum Dux cum exercitu Pokuce ingreſſus, haud procul à Gvvoſdecia arce cum ſex millibus Valachorum conflixit, & eos poſt cruentam cædẽ egregiè ſuperauit, Gvvoſdeciamque arcem, eiectis inde Moldauis recuperauit, ac Polonorum præſidio firmauit. Paucos hic Ioannes Tarnovius dies immoratus retro abire cœperat, cum nũciatum eſt Petrum palatinum Moldauiæ cum ingenti duorum & viginti millium exercitu tormentisque bellicis, magna celeritate aduentare, & iam fines regni ingreſſum, haud procul inde caſtra metatum eſſe. Polono duci quatuor duntaxat erant hominum millia equitum & peditum, quæ copiæ in comparatione hoſtilis exercitus admodum erant exiguæ, cenſebantque plurimi vt hoſte non expectato bombardisque regijs relictis accelerato gradu Tyram amnem, & Haliciam verſus abirent, hoſtemque cum fremitu in ſe venientem eo modo eluderent. At Tarnovius ingentis, animi vir qui ad nullius vnquam hoſtis conſpectum territus fuit, præceps abeundi conſilium deteſtatus: Abſit, inquit, vt tormenta regia fidei meæ concredita ego deſerere debeam, hic à me in veſtigio, vel ſi cum omni ſua potentia palatinus Moldauiæ veniat, hoſtis expugnandus vincendusque, aut fortiter moriendum erit. Ea voce Poloni animati ad conflictum alacres ſe præparabant. Caſtra inde cum muniri ſunt cœpta partim vallo & foſſa, partim currnum circumductione, pedites Sclopetarij præ curribus diſpoſiti erant. Equites grauis & leuis armaturæ in medio ſtabant: Ioannes Tarnouius ordines obequitare ac incredibili alacritate, tãquam iam viciſſet, Polonos adhortari non ceſſauit, cum Petrus Moldauiæ palatinus terribili belli apparatu & cum ingentibus copijs appropinquare cœpit, caſtraque ſua ex aduerſo collocauit, bombardas circiter quinquaginta longo ordine plan-

Legatio Turcica.

Ioãnes Laski archiepiſcop' moritur.

Ioãnes Carnkovvski epiſcopus VVladiſlauienſis.

Cometes.

Moldaui fuſi & ex Pocucia pulſi.

Pokucia prouincia recuperata.

Bellum Valachicum, & rerum clades apud Obertinum.

tauit, cui nulla maior cura inerat, quàm ne Poloni copiarum ſuarum magnitudine conſternati, fuga elaberentur, propterea copias omnes ſuas per turmas diuiſas in Polonicorum caſtrorum circuitu conſiſtere iuſſit. Caſtra inde oppugnari cœpta, & bombardæ horrendo ſono reboabant, ictibus magna ex parte irritis. Horis circiter quinque caſtra Polonica ſunt oppugnata, maiore multo Moldauorum clade, quàm Polonorum, apud quos peritiores erant bombardarum magiſtri, certioreque ictu Moldauos proſternebant. Pedites etiam Sclopetarij præ curribus innumeros perimebant, vt ſubinde Moldaui retrocedere ſint coacti, & ardor eorum langueſceret. Quo conſpecto Tarnouius Dux, porta vna equitatum Polonum in hoſtem emiſit. Non minori animo Polonos in ſe irruentes Moldaui excepêre. Accenſa pugna certatum eſt acriter, hinc & inde plurimis cadentibus. Tarnouius laborantibus ſubſidia ſubmittere, ducemque egregium & militem ſubinde fortiſſimum ſe demonſtrabat. Stetit pugna per ſeſquialteram fermè horam ancipiti fortuna & æquo Marte: cùm Tarnouius vltimò connixus, vniuerſas copias in hoſtem immiſit, quem bombardæ, altera caſtrorum porta patefacta, certiſſimo ictu magna ſtrage feriebant. Non tulêre ferociſſimum Polonorum impetum Moldaui, ſenſim primò retrocedere, & inde præcipiti ac aperto curſu fugere cœperunt. Polonus victor fugientes inſequi ac trucidare non ceſſauit: Cædes in fuga ingens edita. Palatinus in colle edito ſtabat, euentum pugnæ expectando: at vbi ſuorum ſiſtere aciem non poſſe animaduertit, mutato equo & ipſe ſaluti fuga conſuluit. Parum etiam abſuit (tanto ardore eum Poloni inſequebantur) quin in eorum veniret poteſtatem, equus in luto hæſerat. Elapſus tamen eſt, adiutus: à ſuis & pernicitate equi auectus. Moldauorum caſtra capta ac direpta ſunt, bombardæ omnes in Poloni Ducis venêre poteſtatem.

Moldaui victi.

Contigit hæc inclyta Polonis victoria de Moldauis apud Obertinum vicum die vigeſimo ſecundo Auguſti. Cometa, nocte quæ præceſſerat, ſplendidius ſolito fulgente, qui inde altera à victoria die diſparuit, vt credibile ſit, eam ſtellam victoriam Polonis cum hoſtium pernicie & terrore, Pokuciæque recuperationem portendiſſe. Sigiſmundus Rex lætiſſimo adeptæ victoriæ nuncio accepto, gratias Deo Optimo Maximo omnibus templis fieri laudesque decantari fecit, Oratoremque Iacobum VVilamovvski ad Solimanum Turcorum Imperatorem miſit, qui ei ſe ingentes VValachorum copias profligaſſe, & terram Pokuce recuperaſſe nunciaret. Orauit præterea vt Palatino Moldauiæ, cùm ſuus eſſet vectigalis, imperaret, Regnum Poloniæ ne infeſtaret, ſed ſuis finibus contentus eſſet. Ea legatione Solimanus accepta, Sigiſmundo Regi de inclyta victoria eſt congratulatus, admiratus, quod paruæ Polonorum copiæ, ingentem VValachorum exercitum profligaſſent. Nuncium inde ad Moldauiæ Palatinum miſit, vt cum Sigiſmundo pacem coleret, & Regni Poloniæ fines non infeſtaret, arma & exitium comminatus, ſi ſecus feciſſet. Poſt Moldauorum cladem apud Obertinum acceptam Polonorumque victoriam, Ioannes Tarnouius omnium copiarum Dux, commeatus Polonici parte in Pokuce pro præſidio relicta, ipſe cum reſiduo exercitu Leopolim pertexit, nec multo pòſt ad Sigiſmundum Regem profectus, Cracouiam eſt ingreſſus. Signa militaria necnon tormenta bellica, ex hoſte capta, inſuper captiuos Moldauos, nobilitate inſigniores, longo ordine & militari pompa præ ſe agens. Venientem Sigiſmundus Rex, vt decuit, multa officiorum frequentia excepit, & pro re in Moldauos bene geſta, gratias egit: Tota ea dies multa omnium lætitia traducta. Die ſequenti pro re in Moldauos proſperè geſta, in templo arcis auguſtiſſimo gratiæ Deo Optimo Maximo actæ: diuiniſque multa ceremonia peractis, tria præcipua vexilla militaria Palatini Moldauiæ & gentis VValachiæ ad Stanislai martyris tumulum ſunt præfixa. Et quia Palatinus Moldauiæ agnatam ferociam, poſt acceptam cladem præ ſe ferre videretur, bellumque reparare nunciaretur, mandatum equitum Magiſtris, qui in Pokuce pro præſidio relicti erant, vt Moldauiam ſub ſignis ingreſſi incurſionibus infeſtarent, ferroque & igne depopularentur. Poloni Moldauiam in-

Legatio Regia ad Imperatorem Turcarum.

Vexilla militaria præcipua in eccleſiâ Cathedrali appenſa, hactenus viſuntur.

Moldauia à Polonis vaſtata.

ingreſſi magnam inde prædam abegerunt. Cumque id aliquoties proſperè feciſſent, vnus Equitum Magiſter cum vna ala equitum eſt periclitatus, inſidijsque dum cum præda retro abiret circumuentus, in hoſtium venit poteſtatem. Alij Magiſtri Equitum in acceptæ cladis vltionem, repetitis incurſionibus Moldauiam atrociter vaſtarunt: Magna Moldauis damna intulerunt, & per hoc bello exitiali Moldauia ardebat. Ioannes Vngariæ Rex, eius gentis infœlicitati compaſſus, Staſtilium Epiſcopum Albenſem ſeu Tranſyluaniæ ad Palatinum Moldauiæ miſit, eumque, vt à Sigiſmundo Rege pacem peteret, eſt exhortatus. Qui belli parum feliciter moti pertæſus, cum Ioannis Regis Oratore conſtituit, vt miſſis ad Sigiſmundum Oratoribus, anni vnius inducias à ſua Maieſtate expeteret, tormentaque bellica aduerſo prælio capta repoſceret, facilius ita de pace conuenire poſſe aſtruens. Ioannes Rex Palatini Moldauiæ deſiderio ac etiam periculis conſulens, Franciſcum Præpoſitum Albenſem, virum ſingulari prudentia, opibus & auctoritate inſignem, ad Sigiſmundum Regem tranſmiſit: is per Moldauiam iter faciens, Petrum Palatinum ad inducias à Sigiſmundo Rege petendas, & vt Oratores ad hoc ſuos mitteret, Regis Vngariæ nomine iterum eſt exhortatus. Ad quod Petrus Palatinus aſſenſum præbuit, literasque quibus tormenta bello capta ſibi reſtitui, & inducias annales depoſcebat, ad Sigiſmundum Regem dedit. Franciſcus Præpoſitus Tranſyluaniæ Sociauia Moldauorum Metropoli egreſſus per Pokuce iter faciens Cracouiam peruenit. Qui ad Sigiſmundi Regis conſpectum introductus, Ioannis Vngariæ Regis, Petri Palatini Moldauiæ, & Ioannis Statilij Epiſcopi Tranſyluaniæ literas reddidit, induciasque pro Moldauis continua oratione poſtulauit.

Rex Vngariæ ad Regē Polon. & ad Valachum Legatos mittit.

Deſunt nonnulla de 1531.
Anno.

quamuis Regni Vngariæ Proceres improbo ac inſano cõſilio nobiliſſimum adoleſcentem, in vitæ diſcrimen adduxerint, quibus potiſſimum ob inteſtina diſſidia opulenti Regni ruinæ culpa impingitur. Sigiſmundus Rex non ſolùm à Turcis, ſed etiam à Tartaris Tauroſcythis ferociſſima gẽte, & quæ rapto viuere conſueuit, pacem habuit, non illorum voluntate, ſed Solimani Turci imperio: quibus mandauerat, ne Sigiſmundi terras armis infeſtarent. Etſi latrocinijs Scytharum Podolia ac Volynia nonnunquam fuit obnoxia: qui tamen damna non admodum magna facere potuerunt, & à regio præſidio facilè repellebantur, cùm non magnis exercitibus, ſed paruis furtiuisque excurſionibus res gereretur.

Anni noui initio, qui fuit humanæ ſalutis triceſimus ſecundus ſupra quindecies centeſimum, mille equites Poloni ex Pocuce Moldauiam ſub ſignis ingreſſi, dum hoſtilem terram vrerent vaſtarentque, ſubito & inſperato à Valachis apud Tiraſoucce profligati ſunt: Ducenti circiter ex eis perempti & capti ſunt, alij fuga ſaluati. Eodem tempore Oſlam Soltanus Tauricani Cæſaris frater, ab Hircano pelago & oſtijs Volgæ ſeu Rha fluminis, tranſmiſſo Tanai, in Tauricam cum non contemnendis Orientalium Tartarorum auxilijs venit, cõmiſſoque cum Tauroſcythis prælio victus, ac caſtris exutus, ad Circaſſiam arcem, quæ in dextra Boriſthenis iacet ripa, ad Oſtaphæum Sigiſmundi Regis in Amadocis præfectum ſe recepit, miſſisque ad Sigiſmundum Regem Oraroribus impetrauit, vt ei in oris Boriſthenis cum aliquot equitum aliis tutò manere liceret. Et vt eum Rex in poſterum obſtrictum maiore haberet beneficio, munera ei tranſmiſit: tanta eius barbari Principis gratitudine, vt deinceps patrem eum appellaret, magnisque expeditionibus poſtea contra Moſchouitas iuuerit. Sigiſmundus Rex Petricouienſi abſoluto Conuentu, Cracouiam redijt. Superuenit poſtea ad eum præfectus Syliſtriæ Turcus ab Ludouico Gritti Legatus, nuncians Solimanum Imperatorem rem Moldauicam componendam ei commiſiſſe: hortatus regem, vt ex Regni Proceribus aliquot certo tempore ad fines Moldauiæ mitteret: idem mandato Cæſaris Petrum Moldauiæ Palatinum facturum aſtruens. Sigiſmundus Rex cùm ſe id facturum recepiſſet, legatum non indonatum expediuit. Venêre à diuerſa regni parte duorum Principum Oratores, Ioachimi Marchionis Bran-

1532.

Poloni à Moldauis profligati.

Syliſtriæ Baſſa ad regem venit.

deburgenſis, nec non Barnini Ducis Stetinenſis, queſtum de latrocinijs, quæ ex arce Tucinia eorum prouincijs inferebantur. Sigiſmundus eius loci domino accerſito, cùm ille multis inuidiæ argumentis ſe impeti oſtendiſſet, ſacratiſſimo iureiurando innocentiam ſuam purgauit, & deinceps ſe curaturum obſtrinxit, vt latrones aliundè venientes inſectaretur, & cum vicinis conſanguineisque Principibus pacem cōleret. Per id tempus Nicolaus Sidlouecius Caſtellanus Sandomirienſis & Regni Poloniæ Theſaurarius fatali morte abſumptus eſt: vir ob ſingularem fidem, & heroicas virtutes Sigiſmundo Regi apprimè gratus, cui in quæſturæ officio Sbigneus Spitko de Tarnovv pari indole, gratia & fide eſt ſuffectus. Ad prima inde Veris ſigna graminumque creſcentiam Sadkereius Tartarorum in Taurica Cherſoneſo Cæſar indignatus, Oſlam Sultanum fratrem, hoſtem ſibi infeſtiſſimum, quem non multo antea acie victum ex Taurica fugauerat, apud Cercaſiam in ora Boriſthenis arcem, regis permiſſu caſtra metatum eſſe, commeatuque & veſtimentis ab Oſtaphæo & alijs præfectis Regijs iuuari, mille quingentis Turcis peditibus & bombardis quinquaginta à Solimano Imperatore in auxilium acceptis, ex Taurica cum omni ſua potentia egreſſus, copijs omnibus per Boriſthenem apud Tavaniæ traiectum tranſmiſſis, Cercaſſiam arcem, quæ in ripa Boriſthenis iacet, adortus eſt, eamque arcta obſidione cinxit, planitiisque ex aduerſo tormentis bellicis, validiſſimè continuatis ictibus, Turcorum in hoc vſus miniſterio, oppugnauit. Oſlam Sultanus poſteaquam Sadkereium Cæſarem eundemque patruum ſuum aduentare cognouit, caſtris repentè motis, tranſmiſſo ad alteram partem Boriſthene, in Moſchorum finibus euentum rei expectauit. Arcem Circaſſiam Oſtaphæus Regius præfectus pertinaciter oppugnatam, validius aliquanto defendit, eius arcis ſubutbia ante hoſtis aduentum demolitus, ne incenſa, arcem ex lignea alioquin materia conſtructam, in periculum ex propinquitate adduceret. Tauricanus Cæſar poſteaquam arcem ſtrenuè à regio præſidio defenſam ſe expugnare non poſſe animaduertit, pulueres etiam bombardarum deficerent, & Turci pedites cum multis Tartaris multa ſtrage cæſi occubuiſſent, Oſtaphæum arcis præfectum ad colloquium ſub fide publica euocauit. Qui cùm barbaro hoſti non fideret, obſides ad ſe in arcem mitti primarios tres Tartaricos ſatrapas flagitauit. Quod cùm impetraſſet, acceptis obſidibus, ac cuſtodiri iuſſis, ipſe aliquot hydromellis vaſis ſecum receptis, ad Sadkerei Tartari caſtra deſcendit, vbi poſt mutuas conſultationes ac colloquia, amicitiam & ſocietatem cum eo iunxit, menſæque Cæſaris adhibitus, multa hilaritate & Lituanicis hydromellis compotatione, pacem inter ſe firmauère, poſtquam diebus tredecim Tauricanus Cæſar validæ alioquin arcis expugnationem fruſtra tentaſſet. Qui motis inde caſtris in Tauricam nulla rememorabili geſta rediit. Miſère inde Oratores vterque Tartarorum Princeps, tam Sadkereius quàm Oſlam Sultanus, ad Sigiſmundum Regem, hic amicus, ille hoſtis. Cum Cæſare ſecuta reconciliatione pax firmata: Oſlam Soltano, qui extorris eſſet, & in campis Boriſthenicis rerum omnium indigus vagabatur, miſſa munera. At longè maior ea æſtate fuit expeditio Solimanni Turcorum Imperatoris in Pannoniam ſuperiorem & Auſtriam. Ipſe ſiquidem Ioannem Vngariæ Regem, quem ſibi ſub annuo tributo vectigalem fecerat, in ſuam ſuſceperat protectionem, & eum per Ferdinandum Bohemiæ Regem armis moleſtari indignabatur. Quæ res tanto ei erat ſuſpectior, quod Carolum Romanorum Imperatorem ex Hiſpania in Germaniam veniſſe acceperat. Solimanus itaque ingenti, quanto nunquam antea, comparato exercitu, ſolenni facto more ſuæ gentis ſacrificio, matreque valedicta, terribili belli apparatu die decimo ſeptimo Maij ex Conſtantinopoli mouit. Claſſem aduerſo Danubio cum commeatu & tormentis bellicis Nandoralbam verſus præcedere iuſſit. Ipſe cum omnibus copijs equitum & peditum Hemo monte ſuperato, in plana Miſiæ ſuperioris deſcendit, ac ad Saui & Danubij confluentes peruenit. Hic in Nandoralba per exploratores cognouit, Carolum Romanorum Imperatorem & Ferdinandum Regem omnium Ger-

Nicolai Sidlouecij obit.

Tauricanus Cæſar Cercaſiam obſidet, ſed fruſtra.

Turcorum expeditio in Vngariam & Auſtriam.

Germaniæ Principum Auguſtæ Vindelicorum Conuentum agere, eo conſilio, vt eos contra Turcos armaret. Quo nuncio Solimanus conſternatus, inops conſilij, triduo cum primarijs Turcorum ſatrapis conſultauit, quid ſe facere maximè expediret: redeundum ne in Thraciam, an bellum cœptum proſequendum. Horrebat ſiquidem Cæſaris Caroli potentiam, quem Hiſpaniam, Belgas in Gallia, Germaniam ac Italiam cum Sicilia, Sardinia ac Corſica, bellicoſiſſimas gentes obtinere non ignorabat. Horrebat ſtupendam in bellis felicitatem, qui non multo antea Franciſcum opulentum Gallorum Regem apud Ticinum ſeu Papiam victum in poteſtatem redegiſſet: Clementem Pontificem maximum vrbe Roma direpta in Caſtro Sancti Angeli, etſi ſe abſente & inſcio, obſediſſet, pluraque alia terra & mari feciſſet Imperatore Romano digna: quæ eum à bello Chriſtianis inferendo deterrebant. Ex aduerſo ſuſcepti belli apparatus inuicti cum exercitus magnitudine animabant, pudorque ne per ignauiam & pauorem bellum cœptum deſeruiſſe videretur. Poſt longam tandem conſultationem hæc ſtetit ſententia, vt Carinthia, Styria atque Auſtria peruaſtata, bellum duntaxat Germanis oſtenderet, non inferret, à Viennæ oppugnatione abſtineret. His ita rite ordinatis, inter Sauum & Drauum iter cum omnibus copijs ingreſſus, ferro & igne crudeliſſimè omnia eſt depopulatus. Ardebat ea Regni Vngariæ pars exitiali bello. Senſit tantam belli tempeſtatem Carinthia & Styria. A Gracio inde dextrorſum flexo itinere in Auſtriam ingreſſus, tredecim à Vienna Germanicis miliaribus, caſtra vallo & foſſa communiuit, eo reſpectu, vt gloriæ ſuæ ſatisfaceret, & hoſti, quem imparatum per exploratores cognouerat, copiam pugnandi feciſſe & expectaſſe videretur. Et ne tempus fruſtra tereret, Gyncium propinquum caſtris oppidum in ripa piſcoſi lacus ſitum, & ob id ab ea parte munitum, pertinaciſſimè oppugnauit. Septingenti intus erant præſidiatij milites Germani, & tormentorum bellicorum affluentem copiam habebant, quibus oppidum ſtrenuè defenderunt cum cruenta Turcorum ſtrage. Adactique ſunt Turci, cladis ſuæ ſibi conſcij, obſidionem ſoluere. Oppugnata ſunt & alia pleraque oppida per Turcos, ſed irrito incœpto. Carolus Imperator poſteaquã Solimanum cum omni ſua potentia Styriam ingreſſum cognouit, Auſtriamque ferociſſimis excurſibus vrere ac populari, totis viribus adnixus eſt, vt cum eo manus conſereret, vniuerſam Germaniam cum Bohemia ac Morauia ad arma concitauit. Ex Hiſpanis atque Italis triginta millia bellatorum cum Antonio de Leua ſagaciſſimo belli Duce, cuius conſilio Galliarum Regem apud Ticinum victum in poteſtatem redegerat, acceſſiuit. Ex Gallia Belgica, Flandria ac Brabantia armatiſſimum equitatum euocauit. Ex Polonia tria circiter millia equitum voluntariorum florentis militiæ, vt prælio omni æuo memorabili intereſſent, vltro aduenerant. Locus conueniendi omnibus in ſiniſtra Danubij ripa apud Viennam datus. Carolus Cæſar cum Ferdinando fratre ex Auguſta ſecundo Danubio Ratiſbonam deſcendit. Hic nonnihil Brabantinorum grauis armaturæ equitatus, robur exercitus, vtrumque Principem eſt remoratus. Qui cùm tandem aliquandiu expectati veniſſent, Chriſtiani Reges Carolus & Ferdinandus ex Ratiſbona ſoluerunt, & Viennam verſus, quo omnes iam ex Italia, Germania, & Bohemia conuenerant copiæ, contenderunt. Solimanus Turcorum Cæſar poſteaquam tanto belli apparatu, & ducentis circiter millibus hominum ſe peti per exploratores accepit, quamuis ipſe exercitum duplo maiorem habuiſſe perhiberetur, & Septembet menſis ſiccus admodum & ſerenus eſſet, nulla adactus neceſſitate, poſteaquam menſem integrum conflictum expectaſſet, & vnius diei itinere Carolum & Ferdinandum Reges à Vienna abeſſe cognouiſſet, mutato repentè conſilio, ſigno profectioni propoſito, caſtris motis, retro Vngariam verſus abire cœpit, Budamque veniens, triduum ibi dum pons ex contextis nauigijs per Danubium paratur eſt immoratus: vbi copias omnes traduxit, & altera Danubii ripa diſceſſum maturauit. Ante caſtrorum motum ex Auſtria Solimani Cęſaris, duodecim Turcorum equitum millia ad Auſtriã vaſtandam exiuerant. Hi cũ præter omnium expectationem ob mota caſtra ſe deſtitutos à ſuis cognouerunt, cum præda & captiuis reditum accelerabant. Quos Poloni cum Vngaris ac leuioris ar-

Caroli Caeſ. potentia & felicitas.

Gyncium à Turcis oppugnatum.

Carolus Imper. cum Ferdinando Turcarum Caeſare abeuntem ire contendit.

Polonorum voluntariorum auxilia.

Turcarum Caeſar ex Auſtria Conſtantinopolim regreſſus.

In Auſtria Turcæ profligati à Polonis.

armaturæ Germanis conſecuti, cōmiſſo prælio cruento certamine, penè ad internecionem ceciderunt. Satis conſtat nouem Turcorum millia in eo congreſſu occubuiſſe. Poloni magnam ſtupendæ audaciæ & virtutis bellicæ laudem hinc retulerunt, qui tanto ardore ſolutis habenis in Turcos primi ſunt inuecti, vt præ violentiſſimo haſtarum fragore primum eorum impetum ſuſtinere non potuerint, moxque terga dare cœperint. In fuga cædes ingens ædita; circa montis cuiuſdam anguſtias occiſi plurimi. Quo die Cometes ſub ſigno Leonis in cœlo apparere cœpit, & fulſit diebus 50. Inclytæ victoriæ laus Polonis ceſſit. Carolus Imperator & Ferdinandus Bohemiæ Rex poſt Solimani Cæſaris diſceſſum, Viennam die vigeſimo tertio Septembris ingreſſi, poſteaquam hoſtem abijſſe cognouerunt, quod cùm immaniſſimo hoſte & omni Turcorum potentia pugna omni æuo memorabili congredi non dabatur, incredibili dolore ſunt conflictati. Paucos Viennæ dies Carolus Imperator immoratus, ſoluto exercitu, Poloniſq;, qui extrema Turcorum agmina profligaſſent ampliſſimè donatis, in Italiam primùm, & inde ex portu Genuenſi in Hiſpaniā claſſe eſt deuectus. Et huuc exitum habuit duorum præpotentium Orientis atque Occidentis Imperatorum in Pannoniam ſuperiorem ſiue Auſtriam aduentus, magna alterius partis ruina, ſi poſt congreſſum vni eorum victoria contigiſſet. Satis conſtat Solimannum Cæſarem de victoria deſperaſſe, qui in prima Caſtrorum in Auſtria poſitione, ne ſoboles eius periclitaretur, Muſtapham filium, quem in ſpem regni alebat, retro in Thraciam remiſit. Et Conſtantinopoli rumor incerto auctore ſparſus erat, omnem Turcorum potentiam aduerſo prælio concidiſſe, Solimanumque Cæſarem trucidatum eſſe. Eſtque in vrbe Conſtantinopoli non ſine Græcorum periculo trepidatum, quos Turci, qui illic in præſidio relicti erant, tumultuantes ad vnum omnes occidere conſtituerant, ſi acerbum hoc interfecti Cæſaris nuncium verificatum fuiſſet. Sub eo tempore, quo Solimanus Auſtriam pernicioſo bello premebat, Andreas de Auria Genuenſis, Cæſareæ claſſis præfectus, Epiri littora adnauigans, infeſta omnia Turcis reddidit. Valonam vi captam diripuit, tormenta bellica plurima inde auexit, nauesque in portu repertas corrupit. Inde impetu auctus in Poloponeſum nauigauit, parique feliciter Coronam, munitum Græcorum oppidum expugnauit, præſidioque Hiſpanorum impoſito longè munitiorem effecit. Nec his contentus, alia pleraque Turcorum in Peloponeſo loca ferro & igne vaſtauit, oppida direpta incendit, onuſtusque præda anno iam in brumam vergente, cum victrice claſſe in Italiam redijt, milites per hiberna diſtribuit, Cometesque in cœlo fulgere deſijt. Solimano Turcorum Imperatore ab Auſtriaca expeditione redeunte, Sigiſmundus Rex Oratorem ad ad eum miſit Petrum Opalenski Caſtellanum Landenſem, qui Conſtantinopoli Cæſarem adeptus, inducias ab eo ad vitam Principis vtriuſque & eorum filiorum Sigiſmundi iunioris, ac Muſtaphæ obtinuit: & vt Legatus ad Petrum Palatinum Moldauiæ mitteretur, cum his mandatis, ne Regni Poloniæ fines armis infeſtaret, effecit, Satkerique Tartaro, quem Solimanus Tauricanum Cæſarem deſignauerat, ibidem in Curia Solimani præſenti iniunctum, vt cum Sigiſmundo rege pacem, amicitiam & ſocietatem coleret, eumque bello non laceſſeret. Solimanus verò à Sigiſmundo Rege nihil aliud exegit, quàm ne hoſtes eius occultè vel apertè armis iuuaret: ipſe verò Sigiſmundum contra quoſuis hoſtes armis iuuare pollicitus eſt. Petrus Opalenski rebus omnibus ex ſententia apud Solimanum confectis, ad Sigiſmundum Regem incolumis redijt. Sub anni exitu Orator Baſilij Moſcouitarum Ducis ſuperuenit. Queſtus eſt Moſcouitis à Lituanis, qui in finibus eſſent, iniurias inferri, orauit vt fœdus inuiolatum ſeruaretur, negociatoribuſq; tam Lituanis, quàm Moſcouitis liber ac ſecurus vtrobique pateret tranſitus. Ad hæc Sigiſmundus Rex comiter & benignè reſpondit, aſtruens maiores Lituanis à Moſcouitis iniurias eſſe illatas, & quoſdam mercatores Lituanos eſſe ſpoliatos, voluitque vt per Baſilium principem eius rei diligens inquiſitio fieret, reſque ablatæ reſtituerentur, conſtituitq; vt certis anni temporibus proceres Principis vtriuſq; in finibus conuenirent, qui de damnis & iniurijs vtrinque illatis iuſtitiam adminiſtrarent, fœduſque ſumma fide inuiolatum ſeruaretur. Cum his Baſilij Principis Legatus expeditus, ac etiam donatus, retro in Moſcouiam abijt. Venerunt quo-

Petrus Opalenski ad Caſ. Turcarum miſſus.

Legatio Moſcouitica.

Andreas de Auria Cæſareæ claſſis præfectus.

Oſlam Solta ni ad regem legatio.

quoque ab Oſlam Soltano Tauricano
nuper ſalutato Cæſare ad Sigiſmun-
dum Regem legati, quem Tarrari poſt
Sadkeri Cæſaris ex Taurca fugam Cæ-
ſarem appellarant. Oſlã Solranus Tau-
ricæ imperio potitus, de noua præter
ſpem adepta dignitate Sigiſmundum
Regem reddebat certiorem, fœdus, a-
micitiam & ſocietatem, auxilia etiam
contra hoſtes quoſcunque pollicens.
Orauit tamẽ vt munera prioribus Tau-
ricæ Cæſaribus dari conſueta ei mitte-
ret, quibus inter Vlanos & Murſas gen-
tis ſuæ proceres diſtributis, eos in offi-
cio, ne Polonis ac Lituanis damna in-
ferrent, continere poſſet. Sigiſmundus
Rex de ſede Cæſarea Tattarorumque
principatu adepto Oſlam Soltano am-
pliſſimis verbis gratulatus, cum eo fœ-
dus & amiciriam iunxit, de promiſſis
auxilijs gratias egit, munera etiam ali-
qua (maiora poſtea pollicitus) miſit. Cũ
his Oſlam Soltani Cæſaris legati expe-

Chriſtophe-ri Szydlouie cij mors & laudes.

diti ſunt. Sub quo tempore Chriſtophe
rus Sidlouecius Caſtellanus Cracouiẽ-
ſis & Regni Poloniæ Cancellarius, ali-
quor continuatis funeribus, amiſſis li-
beris, fatalem mortem obijt; vir magni
conſilij, nec minoris virtutis, qui a pue-
ritia Sigiſmundi Principis inſiſtens fa-
mulitio, talem ſe in tenui adhuc ſortu-
na eius principis geſſit, vt aulæ ſuæ gu-
bernium ei in Magiſtrum Curiæ crea-
to, committeret. Sigiſmundo poſtea re-
ge Poloniæ creato, per omnes dignita-
tum gradus ad ſummam ſecundum
Regem dignitatem inter Regni Proce-
res peruenir, eaque ornatus dignitate,
& antea multas legationes, ad Maximi-
lianum Cæſarem alioſq; Reges & prin-
cipes obiuit, in quibus talem ſe exhi-
buit, vt non immeritò à tot regibus, tã
Chriſtianis, quàm Ethnicis amaretur,
opibus etiam augeretur, à Maximilia-
no Cæſare præcipuè, à quo octuagin-
ta aureorum millia ſucceſſiuè dono ſe
ſe recepiſſe ſæpius eſt teſtatus. Nec mi-
nora à VVladiſlo Vngariæ rege mune-
ra accepit, à quo Satorienſis Dux, datis
adhoc diplomatibus, eſt creatus. Gallia
rum atque Angliæ regibus tam gratus,
vt frequenres ab eis literas ſummæ ami
citiæ plenas receperit. Cum Imbraimo
Baſſa, qui apud Turcorum Imperatorẽ
primum gratiæ locum obtinebat, tanta
illi fuit amicitia, muneribus citro vltro
que miſſis & acceptis, & ſocietas, vt tũc
& longo poſtea tempore à Turcis reg-
num Poloniæ pacem habuerit, eiuſque
opera & induſtria Podolia ac Ruſſia,
poſt tot Turcorum Tartarorũ ac Vala-
chorum, hoſtiles infeſtationes, in florẽ-
tem ſtatum ſit reſtituta: Solimano Im-
peratore & Imbraimo Baſſa auctorita-
te ſua & iuſſu eas gentes ab aſſuetis ex-
curſionibus refrenante. Et cùm Chriſto
pherus Sidlouecius talis eſſet, apud Si-
giſmundum regem primum gratiæ lo-
cum obrinuit, cuius ille ſæpius nixus cõ
ſilio domi foriſque bello & pace pro-
ſperos ſucceſſus habuit, & cùm ad ſupre
mam ſecundum Regem in regno dig-
nitatem elatus fuiſſet, ad magnas etiã
opes peruenit. In hoc ſolo parum felix,
quod nullos virilis ſexus liberos ſuper-
ſtites reliquit, fortunæque eius omnes
per fæmellas in alienas familias tranſi-
uerunt. Acceſſit ad perennis memoriæ
eius cumulum, quod Opatouiam maio-
rem, Samboriam, & Lucouiam oppi-
da cum arce Chmielouia (loca antea im
munita, & Tarrarorum excurſionibus
obnoxia) vallo, foſſa, mœnibus, ac pro-
pugnaculis communiuit, Remque pu-
blicam per hoc auxit. Moriturus teſta-
mentum cõdidit, & ſe Opatouiæ, quod
oppidum à Lubuſſenſi Epiſcopo mul-
tis aureorum millibus mercatus erat;
humari iuſſit. Anni ſequẽtis initio, qui 1533.
erat triceſimus tertius ſupra milleſimũ

Comitia Pe-tricouia tur bulenta, pro pter Nuncio rum terre-ſtrium diſ-cordiam

& quingenteſimum, Sigiſmundus Rex
Procerum Regni Conuentum Petrico-
uiç celebrauit, non ſine magna æmula-
tione & diſturbio, Nuntijs terrarum in
ter ſe parum conuenienribus, & à Re-
gio conſilio ac magnatibus diuerſis ab-
euntibus. Occidentales ſiquidem Polo-
ni, qui maiores vocantur, tumultu pau-
corum temeritate in Sroda excitato, nũ
cios nullos ad Petricouienſem Cõuen-
tum miſerunr, & Sandomirienſis, Cuia-
uienſis, & Lencicienſis terrarum nun-
cij, abſque his nullam ſe habere pote-
ſtatem aſtruebant, & in hoc pertina-
citer hærebant. Nouem alij Palatina-
tus Regio conſilio & optimatibus ac-
ceſsêre, ea lege, vt Petricouienſis Con-
uentus concluſio, quæ Senatus conſul-
to pecuniarum pro Regni defenſione
contributionem decreuerar, ad Corci-
nenſem & Colenſem Conuentus reij-
ceretur. Eam rem etſi peſſimi exem-
pli & inſolitam, (quia maioris Con-
uentus decreta per minora Conuen-
ticula retractari debebant) Regium
conſilium aſſentiri eſt coactum, eò
reſpectu, nè regni limites ab Oriente
Sole eo anno omni militari deſtitu-
ti præſidio, Tartarorum & Valacho-
rum excurſionibus eſſent obnoxij.

Omnes

Omnes tandem Palatinatus in Corczin & Colo miſſis nuncijs, Petricouienſis Cõuentus decretum, quo pecunia pro Regni defenſione conferri mandabatur, approbarunt, pecuniaque in Regium ærarium ab omnibus conferri cœpta, etiam in Poſnanienſi & Caliſſieſi ſatrapijs, finibus Germanorum contiguis. Qui quamuis ad Conuentum Nũcios nullos miſiſſent, Regijs tamen diplomatibus, & maioris partis regni conſilio ac decretis vel inuiti obtemperare ſunt adacti. Quod & prioribus annis, vna aut altera vice, cùm Principi ſuo contumaces eſſe viderẽtur, cõtigit: hac vt puto ratione, quod à Scytharum infeſtationibus & bellorum periculis quã longiſſimè abeſſent, ignari vnius membri detruncationem, ad totius corporis ſenſum pertinere. In eo Petricouienſi Conuentu Oſlam Sultani Tartarorum Cæſaris legati in Regio Senatu auditi, fœdus & amicitiã nec non auxilia Scythica Sigiſmundo Regi contra quoſcũque hoſtes offerentes. Munera inſuper Tauroſcytharum Cæſaribus dari conſueta flagitabant, aſtruentes Oſlam Soltaman amicum & fœderatum Principem Murſas & Vlanos ſuos in obſequio, quin regnum Poloniæ, ac Magnũ Lituaniæ Ducatum excurſionibus inſeſtarent, aliter, niſi profuſa liberalitate retinere non poſſe. Venerat cum Tartarorum Oratoribus Oſtaphæus Circaſſienſis apud Boriſthenẽ Præfectus, Tartarorum ac Moſcouitarum bellis ſami geratiſſimus, qui non multò anteà Circaſſiam arcem à Sadhereio Tauroſcytharum Cæſare difficilem perpeſſus obſidionem, ſtrenuè tutatus fuit. Attulerat ſecum in Senatum Regium exantlati laboris & periculi clarum teſtimonium, bombardarum vaſtæ magnitudinis lapideos globos, quibus à Tartaris ac Turcis in Circaſſia arce oppugnatus fuit, irrito tamen hoſtium conatu. Qua virtute magnam ſibi laudem, nec minorem fauorem apud omnes comparauit. Rex ipſe Sigiſmundus, nec non Regni Antiſtites ac proceres certatim pecuniarium ipſi ſubſidium & munera obtulerunt. In Senatum Regium acceritus, rogatusque ſententiam, quibus modis, quo conſilio Tartari & aliæ Scytharum gentes ab aſſuetis incurſionib⁹ ac damnis arceri poſſent, cùm in eam ſententiam plurima ſolerter dixiſſet, id poſtremò ſuaſit, vt nauigijs cõparatis inferiora Boriſthenis duorum milliũ duntaxat peditum preſidio, ac quadringentis equitibus, qui commeatu peditesproniderent, firmarentur: poſſe hac parua manu & exiguo ſtipendio ingentes Tartarorum copias, qui nando periculoſiſsimè Boriſthenem tranſmittere ſoleant, à tranſitu arceri. Eſſe præterea frequentiſſimas toto Boriſthene inſulas, vndique præruptis ſaxis inacceſſibiles, quarum aliquæ in arcis modũ, vno ad illas præparato aditu, cõmuniri poſſent, quarum aliquæ tantæ eſſent magnitudinis, vt in eis non modò arces, ſed oppida & vici locari poſſent; loca ad Scytharum excurſiones inhibendas apprimè opportuna. Hoc Oſtaphęi conſilium cùm vniuerſi in Senatu magno aſſenſu comprobarent, atque ita fieri peroptarent, viderũt id abſque mutuò cum Lituanis proceribus congreſſu, ac cõnſilio, qui illam Boriſthenis partem ditione tenerent, ad effectum deduci nõ poſſe. Ad hoc poſtremò decurſum, vt optimates Poloni cum Lituanæ gentis Proceribus cùm ſub vno eſſent principe, aliquando in finibus conuenirẽt, & de frenando Boriſthene, Tartariſq; à tranſitu arcendis inuicem conſultarẽt. Oſtaphęo fortiſſimo viro Sigiſmundus Rex Cricioniam vel Propuiſcum & Cecerſcum arces trans Boriſthenem ob virtutem præfecturæ nomine tenendas dedit. Introductus poſtea in Senatum Solimani Turcorum Imperatoris Legatus Kierdei cognomine; qui cùm Sigiſmundum Regem principis ſui nomine ſalutaſſet, proſperaque omnia tãquam fratri ac vicino ſuo illi precatus eſſet, retulit Solimanum Cæſarem exacta æſtate cum ingenti exercitu in Pannonias ingreſſum fuiſſe, hoſtem ſuum Ferdinandum Boemię regem in media Auſtria quęſiuiſſe, copiam ei pugnandi feciſſe, aduentum eius & inanes Germanorum minas diu multumq; expectaſſe, quicquid Sauum & Drauum interiaceret, hoſtiliter populatum eſſe, & cùm hoſtes nuſquam comparerent, Styriã; Carniola, Carinthia atq; Auſtria Prouincijs ferro & igne atrociſſimè peruaſtatis, captiuis etiam circiter centum millium in poteſtatem redactis, Turcico exercitu hoſtili præda ditatõ; in Thraciam incolumem redijſſe. Sigiſmundus verò Rex, quod Solimanus Cæſar in hoſtem ſuum proſpera vſus eſſet expeditione, incolumiſque cum omnibus copijs in Thraciam rediert, tanquam fratri & vicino ſuo eſt congratulatus, precatus illi omne bonum, & felicem ſucceſſum in dominijs ſuis. Legatus lauticijs prębitis cõmiter ac benignè habitus, poſtremò non fine muneri-

Tartarorum Cæſaris legatio ad comitia.

Oſtaphæus Dux exercitus contra Tartaros.

Ratio, quo modo occurri poſſit excurſionibus Tartarorum.

Turcarū orator ad regem venit.

neribus expeditus. Oſlam Soltani etiam Tauricani Cæſaris Oratores pari comitate habiti, & promiſſis muneribus expediti ſunt. Et per hæc Sigiſmundus Rex magna ſua prudentia & felicitate cum potentiſſimis barbarorum Regibus pacem & amicitiam regno ſuo cõciliabat, ratus eo modo regnum ſuum in florentiſſimo ſtatu facilius cõſeruari poſſe, quàm bello & armis, quæ non niſi magna vrgente neceſſitate mouenda cenſebat. Sigiſmundus Rex Petricouienſi abſoluto Conuentu Cracouiam rediit: quò ad eum à Palatino Multanorum, qui Valachiam Tranſalpinam moderatur Orator venit, pacem, amicitiam & perpetuum fœdus cum Sigiſmundo Rege petens: nulla alia re, quàm ſingulari eius regis virtute, prudentia & fama, qua cæteros Reges anteibat, permotus, quamuis regni Poloniæ finibus nuſquam cohæreret, imò Moldaui, Cæculi, atque Vngari magno terrarum ſpacio eum à Polonia diſiungerent. Multani ſiquidem Dacis contigui ſuperiora Iſtri tenent, Moldani ad Pontum vſque inferiora; etſi Turci Kyliam & Caſtrum cognomento Album, arces ad Iſtri & Tyræ amnium Oſtia ſitas eis ademerunt. Verno tempore octingenti circiter Tatari ingreſſi Podoliam, omni militari præſidio deſtitutam, circa Sincouiam populati ſunt. Quos cum præda redeuntes Palatinus Kiouienſis aggreſſus, centum propemodum ex eis trucidauit, & prædæ partem ademit. Sub quo tempore Fredericus Daniæ ſiue Cimbrorum Rex, poſteaquam Criſtiernum tyrannum, quem regno eiecerat, in poteſtatem redegiſſet, ac Holſacijs cuſtodiendum tradidiſſet, die octaua Aprilis vita deceſſit, eximiæ ſanè virtutis rex, ſi ſe & Cimbrorum regnum Lutherana hęreſi magna impietate nõ infeciſſet: Quo inſano delirio, ne dicam furore, ampliſſimum etiam trans ſinum Sarmaticum Suetiæ regnum laborauit, tot Antiſtibus regno pulſis. Ad eum vſq; terrarum angulum ſub Arcto ſitum, fœda & pernicioſa hæc labes penetrauit. Diuerſa terrarum parte in Peloponeſo circa Coronem per Hiſpanos & Turcos bis claſſe decertatum eſt. Andrea de Auria Cæſarianæ claſſis Præfecto duce, Hiſpani victores Turcos magnis cladibus terra & aquis affecêre, totoque Ionio atque Aegeo mari infeſta omnia Turcis reddidêre. Ea æſtate circa æſtiuum Solſticium Sigiſmundus Rex Cracouia egreſſus cum Bona Regina, nec non Sigiſmundo ac Iſabella liberis in Lituaniam tranſiuit. Nec multò poſtea Cometes cum oblonga cauda ſub polo arctico & ſydere tauri fulgere cœpit, qui Septentrionalibus populis mala multa, vt euentus docuit, nec non Baſilij magni Moſcorum Ducis mortem portendit: inſuper prodigioſas inundationes, quæ duabus ſucceſſiuè ęſtatibus regnum Poloniæ afflixerunt. Sigiſmũdus Rex Vilnam ornatiſſimo ac quatuor equitum millium numeroſo ingreſſus comitatu, incredibili eius gentis Procerum cõcurſu & lætitia eſt exceptus. Cum quibus frequenti Senatu conſilio inito ad Baſilium magnum Moſcouitarum Ducem nuncios miſit, qui Smolensko arcem repeterent, pacemque ei, arce reſtituta offerrent. Nuncij Regij Moſquam Metropolim, quæ ad flumen eiuſdem nominis ſita eſt, ingreſſi, ac ad Baſilium Ducem introducti, poſteaquam mandata regia expoſuiſſent, Baſilius Smolenſco arcem nequaquam ſe redditurum palam profeſſus, pacem alijs conditionibus ſe initurum non abnuebat. Et quia Smolenſco arx nõ reddebatur, legati Regij nihil vltra conari, in Lituaniam, omni ſpe pacis abiecta, rediêre, Spectabatque res ad arma. Conuentus etiam habiti, de pecunia pro millitibus mercenarijs conferẽda, decretumque vt ſinguli agricolæ ſingulis annis per triẽnium groſſos duodenos conferrent. Sub quo tempore Oſlam Soltanus Tartarus cum exercitu triginta millium equitum Taurica egreſſus, Moſcouiam atrociter peruaſtauit. Occurrit Tartaris Moſcouitarum exercitus pari ferme numero. Signis collatis apud Ocam amnem 15. à Moſqua Metropoli milliaribus depugnatum eſt: Moſcouitæ poſt cruentum certamen fuſi & fugati ſunt: Oſlam Soltano inclita ceſſit victoria, qui exuuijs hoſtium expletus, cum multiplici præda victorem exercitum in Tauricam reduxit, & ad Sigiſmũdum Regem Oratores miſit, qui ei de hoſtilis terræ vaſtatione ac victoria ex hoſte communi nunciarent. De qua ei Sigiſmundus Rex promiſſis muneribus eſt congratulatus, contentus, quod Baſilius Dux Tartarico bello diſtraheretur, ſperans eo modo Lituaniam à bello quieturam. Legatis Oſlam Soltani Tartari expeditis, quia Sigiſmundus Rex promiſſa munera aliquanto ſerius mittebat, indignatus barbarus, cum ingenti exercitu Regnum Poloniæ & Lituaniam hoſtiliter inuadere deſtinauerat, Tauricaque egreſſus apud Boriſthenẽ

Palatini Tranſalpinenſis Orator ad regẽ.

Tartari Podoliam populantur.

Dania & Suetia hæreſi Lutherana infecta.

Rex Vilnam profectus.

Cometes.

Rex Smolẽſcum repetit à Moſcho.

Contributio in milites.

Tartari Moſ. autem populantur.

Tartaris munera à Rege miſſa.

in tranſmittendis copijs nonnihil remoratus eſt. Quatuor diebus totidemque noctibus apud Tauanie exercitus omnis nando,& ob id laborioſè per altum latumque alioquin flumen tranſmiſit, cũ opportunè Sigiſmundi Regis legari cum muneribus, ad dena aureorum millia æſtimata, ſuperuenêre: Quibus barbarus placatus paulo altius Boriſthenem rurſus cum omnibus copijs traiecit,& Moſcouiam verſus ſub ſignis contẽdit: quam ferro & igni in gratiam Sigiſmundi Regis eſt populatus. Dũ in Sarmatia apud fõtes Tanais eo modo belligeratum eſt, in Peloponeſo Turci terra & mari Coronem Græcorum oppidum, ſed tunc Hiſpanorum præſidio munitum, obſidione cinxerunt. Oppugnata eſt Corona aliquoties pertinaciter, obſidio in longum extracta, adeò vt præſidiarij milites fame adacti, equis & calceamẽtorum ſoleis vitam producere cogerentur, parumque abfuit quin Hiſpani rerum omnium inopia adacti, deditionem facerẽt, tolerabant tamẽ ſubſidij ſpe omnem defectum. Triginta Turcorum millia à terra totidemque à portu maris oppidum premebant, Hiſpanis & Græcis omnibus periculis fortiter occurſantibus. Andreas de Auria Genuenſis Cæſarianæ claſſis Præfectus, munitiſſimi oppidi, ad Turcorum res infeſtandas apprimè opportuno loco ſiti, motus periculo, ad Coronẽ cum inſtructa claſſe profectus, die que 8. Auguſti cum Turcorum claſſe manus conſeruit. Qua victa ac diſiecta, portum Coronenſem ingreſſus terreſtres Turcorum copias pari felicitate fudit fugauitque, tormenta bellica recepit, ac caſtra diripuit. Ea victoria Cæſarianus dux potitus, cõmeatum vrbi neceſſarium intulit,& quatuor Peloponeſi oppida in poteſtatem redacta diripuit & incendit, victricemque claſſem in Siciliam in hiberna remiſit. Tam proſperè eo anno in Græcia cum Turcis depugnatum eſt. In Italia Clemens Romanus Pontifex ex Vrbe ſecundo Tyberi ad Oſtiam deuectus, triginta circiter triremium claſſe Andrea de Auria comitante in Liguriam primùm, inde in Maſſiliam Galliæ penetrauit. Vbi cum Franciſco Galliarũ rege congreſſus, ab eo Rege diuinis pene honoribus Maſſiliæ eſt exceptus, ac etiam tractatus vnà cum ſupremi ordinis antiſtitibus Cardinalibus, quos omnes munificentiſſimus Rex, nedum ampliſſimis donis, ſed etiam annuis in Regno ſuo prouentibus adornauit. In eo congreſſu Romanus Pontifex filio eius regis ſecundogenito, neptim ſuam Tuſcam genere matrimonio copulauit, ac ei Ducatum Vrbini dotis nomine aſſignauit: Quem cùm Iulij ſecundi olim Pontificis ex fratre nepos ditiõe teneret, magnorum bellorum cauſam res hęc haud dubiè præbuiſſet, cùm Carolus Imperator, tã Ferrariæ quàm Vrbini duces fœderatos ſuos armis tueri propoſuiſſet. Sed opportunè anno nondum lapſo Clemẽs Romanus Pontifex in humanis eſſe deſijt, Italiamque magnis motibus morte ſua liberauit. At in Sarmatia Aſiarica ſupra Tanaim Baſilius Moſcouitarum dux aduerſa valetudine aliquandiu cõflictatus, circa Brumæ initium fatalem mortem obijt, filio quadrienni teſtamen to ſucceſſore relicto, tribus ei gubernatoribus, quibus maximè fidebat, relictis, inter quos erat Michaël Glinski Lituanus, quem ex longo carcere liberatum nepte eius ſibi matrimonio copulata (ex qua filium ſuſceperat) ad magnas opes extulerat. Georgius & Andreas Ioannis pueri Magni Ducis Moſcouiæ patrui, quia res nouas moliri,& ad faſtigiũ ducatus aſpirare videbantur, Georgius in poteſtatẽ redactus per gubernatores cuſtodiri eſt paſſus: Andreas fuga elapſus, com parato exercitu, & gubernatoribus factus formidabilis, pueri curam aliquandiu geſſit. Georgioq; fratre ex carcere liberato, ac in ordinẽ redacto, Michaëlem Glinski vnum ex pueri ducis Tutoribus ob excellens ingenium, animumque inquietum, & per hæc ſuſpectum, captum ac ferreis catenis cõſtrictum in Carcerẽ coniecit. Moſcouia inde varijs agitata eſt motibus, eius principatus magnatibus inuicem diſſidentibus, & ſummam rerum ad ſe trahẽtibus. Sed hęc aliquãto poſtea. Eius anni hyems in Sarmatico climate fuit gelu ſatis conſtans, magnarum niuium & frigoris intolerãdi; qua exacta Haliczki Cracouiẽſis Palatinus, Leopolienſis Prefectus in humanis eſſe deſijt. Cui Staniſlaus Odrouanſius magnæ ſpei ac indolis adoleſcens, Caſtellanus Leopolienſis per Sigiſmundum Regẽ in præfectura eſt ſuffectus. Sub vernali inde equinoctio anni milleſimi quingenteſimi trigeſimi quarti, ſupra milleſimum quingenteſimum Ioannes 1534. Tarnouius Palatinus Ruſſiæ, Regni Poloniæ ſummus copiarum Dux, non ignarus, Scythas Tartaros rapto viuere aſſuetos,& hoſtes Regni pene anniuerſarios nequaquam quieturos, veritus ne ad prima veris ſigna & graminum ſucceſcentiam Podolia aliquid à ferociſſimo hoſte pateretur detrimẽti, placuit ei occurrere periculo. Et ex Gorlicino mo-

Corona à Turcis oppugnata, & ab Andrea Auria defenſa.

Baſilij Moſcouitarum ducis mortem.

Clementis Pont. max. cum Rege Galliæ congreſſus.

Ioannis Tarnouij vigilantia.

monens, cum numeroſo equitatu in Podoliam ad Bugum amnem Chmelnicumque tranſiuit: auxerunt equitatum eius, Ruſſiæ ac Podoliæ præclari belli duces & bellicoſi adoleſcentes, quos omnes apud ſe multa liberalitate & ſumptu profuſo fouit, magnis etiam proſequutus eſt donarijs. In Chmelnico exiſtens oppidum arcemque inſtaurauit, ac munitiorem reddidit. Aduentus Tarnouij in Podoliam effecit, vt eius terrore agricolæ liberius terram colerent, & frequentiore incolatu replerent: Tartarorum etiam Præcopenſium metus ſola nominis eius fama oppreſſus, nihilque incommodi ab ea gente, alioquin ferociſſima tota ea æſtate Podolia eſt perpeſſa; quamuis Tarnouius ex Chmelnico verno adhuc tempore domum rediens, tota æſtate illinc abfuerit. Tartarorum aliarumque efferatarum gentium metu multæ arces in Ruſſia ac Podolia ſunt conſtructæ. Trebouulam Andreas Tencinius Cracouienſis Caſtellanus magno ſumptu ac incredibili celeritate inſtaurauit. Medicam arcem ſtagno alto circumfluam Petrus Cmitha Regni Marſchalcus, loci commoditate allectus, à fundamentis erexit. Prochnicia arx ampliore vallo in gyrum ducto, foſſa, propugnaculis, & aquis reſtagnantibus, exmurata longè munitior reddita. Petrus quoque Vapouuski Radothonienſis, Denouiam terræ Sanocenſis oppidum apud Sanum amnem ſitum, eo anno die ſexta Maij vallo & foſſa communire cœpit: locum ad arcendos barbaros apprimè opportunũ & tutum, multorum hominum ſi hoſtis regnum inuaderet receptaculum. Diuerſa orbis terrarum parte in Peloponeſo ſiue Morea.

Arces in Podolia conſtructæ & munitæ.

Deeſt vnum folium.

in Lituanorum alter venit poteſtatem. Ad Starodubum hinc victor exercitus proceſſit, oppidum ſatis amplum primo impetu captum, direptum ac incenſum eſt: Arx ob validum intus præſidium expugnari non potuit. Ad Radohoſciam inde arcem caſtra promota: hic quoque cum Seuerienſis arcis præfecto feliciter depugnatum eſt, mille ex hoſtibus profligati. Radohoſcium oppidum direptum atque incenſum, arx quoque expugnata, ac ſolo æquata: Præfectus arcis cum coniuge ac liberis in Lituanorum venit poteſtatem. Rebus hic ex ſententia fluentibus, omnes Lituanorum copiæ bifariam diuiſæ; Pars vna Palatino Kiouienſi Duce Cernihouium verſus proceſſit, altera ad Riphæos montes & Smolensko: vbi eum hoſtibus aliquoties paruis certaminibus proſpere eſt pugnatum. Oppidum Smolensko Lituani exuſſerunt, Arcis Smolnenſis oppugnatio, quæ in altera Boriſthenis ripa iacet, quia validiſſimum intus erat præſidium, tentata non eſt; & quia Bruma appetebat, Lituanorum exercitus ſolutus, in hiberna conceſſit; Moſcouitæ transfugæ, inter quos duo erant duces illuſtres viri, Vilnam ad Regem deducti, benignè ac comiter ab eo ſuſcepti ſunt, munera illis ampliſſima data, poſſeſſiones etiam pro tantorum virorum conditione attributæ, ſecretioribus etiam ij adhibiti ſunt conſilijs. Vix dum Lituani domũ redierant, cùm mille equites Moſcouitæ Lituanorum fines ingreſſi, Polocko & VVitepsko oppida, quę apud Duinam amnem arceſque eius nominis ſita ſunt, inſperato acceſſu, incendio abſumpſerunt, villiſque aliquot exuſtis retro abierunt. Autumni initio Clemens eius nominis ſeptimus Romanorum pontifex fatalem mortem obijt. Cui Alexander Farneſius ſupremi ordinis antiſtes vir eximiæ virtutis & doctrinæ Cardinalium ſuffragijs in Petri Barione ſede eſt ſuffectus, & Paulus appellatus. Qui inde à ſua in Pontificem creatione, nihil aliud egit, quam vt Chriſtianos Reges ac Principes ad concordiam reduceret, & contra immaniſſimos Turcos armaret. Sat conſtat pro paranda ac ornanda claſſe Andreæ Doria, Cæſareæ claſſis præfecto, octuaginta aureorum millia nouum Pontificem dediſſe, viginti inſuper pro miſiſſe. Tribus vno tempore locis naues fabricatæ, Barchinonę in Hiſpania, Genuæ, & Neapoli in Italia: Hiſpanis etiam (quod, antea per Hiſpaniarum Reges edicto vetitum erat) conceſſum, vt omnibus partibus maris liberè naues conſtruerentur. Quod ideo factum puto, vt in Hiſpanis militibus in Italiam, & inde in Aphricam aut Græciam tranſportandis nullus nauium eſſet defectus. Vngari ea æſtate quieti operam dabant, verùm Autumnus bellorum tumultibus eos agitare cœpit, Ludouico Griti Venetiarũm Ducis filio cum quinque Turcorum millibus ex Thracia in Tranſyluaniam cum Hieronymo Laski Palatino Siradienſi ſuperuenien-

Starodubum oppidum exuſtum.

Radohoſcium incenſum.

Clemens pontifex maximus moritur, ſucceſſit Paulus 3.

Ludouicus Griti Vngariam turbat.

Hieronymus Laski.

niente. Queſtus eſt Hieronymus Laſki apud Solimanum Turcorum Imperatorem contra Ioannem Vngariæ Regem, quod ſtipendium debitum ei non exolueret, obtinueratque eo nomine apud Solimanum nuncium & literas, quo is contentus redderetur, Ioannes Rex hominem ex hauſti ærarij inopia ducebat, partem ei concedebat; Eratque Laſki ea cauſa infenſi animi, conſiliaque agitabat, quibus ex eius ſtipendio ſeſe extricaret, ac in Poloniam patriam ſuam rediret. Griti Dux Regni Vngariæ gubernatorem ac quæſtorem ab initio ſe gerebat, ad eumque faſtum peruenerat, vt ſubinde Ioanne Rege in arce Budenſi ad cubiculum eius familiariter veniente, ei aſſurgere de more non dignaretur. Conceſſerat poſtea Griti ad Curiam Solimani Imperatoris, vbi fermè per biennium abfuit. Tunc in Tranſyluaniam veniens, gubernatoris nomine Emericum Cibacum Antiſtitem Varadienſem electum, quem conatibus ſuis maximè aduerſari cognouerat, ad ſe accerſiuit, venientem cum mille, ac quingentis equitibus, per Batianum Vngarum ſub ſpecie amicitiæ in tentorium illius admiſſum, nihil tale ſuſpicantem per proditionem obtruncari fecit, Hieronymumque Laſki ad occupandum Varadinum miſit. Ad indignam tanti hominis necem vniuerſa Tranſyluania tumultuari cœpit, armaque in Gritum corripuit, ac eum in Megeſ ciuitate obſidione cinxit. Euocato in auxilium Petro Palatino Moldauiæ, qui octodecim Valachorum millibus ob reſiduum odium, quod in Gritum gerebat, ob Palatinatum Moldauiæ affectatum, ac à Solimano Imperatore, vt fama ferebat, impetratum, in Tranſyluaniam venit, & apud Megeſium caſtra fecit.

Eius tumultus fama Ioannes Rex conſternatus, Hieronymum Laſki Palatinum Sitadienſem, qui apud Varadinum hærebat, ſiue quod vitæ eius conſultum volebat, ne cum Grito duce periclitaretur, ſiue quia Emerici Cibaci necis conſcium eſſe ſuſpicabatur, ſub ſpecie conſilij ad ſe accerſiuit. Qui Regis dicto obtemperans, cum trecentis equitibus Budam venit, multa ab eo Rege comitate exceptus, cum eo dies aliquot mutuis colloquijs ac conſilijs contriuit, & in Tranſyluaniam redire permiſit, qui cum equitatu ſuo Danubio tranſmiſſo, poſteaquam aliquantum itineris feciſſet, per Iaroczki aulicum Polonum eum reuocauit, hortatus hominem, vt relicto equitatu, pauco comitatu ad ſe Budam rediret. Paruit ille regio mandato, arcemque Budenſem ingreſſus eſt. Appatitores ad hoc ſubordinati, eum in poteſtatem redactum ad cuſtodiam traxerunt, ac in quodam honeſto cubiculo, coquo ac altero familiari Polono ei relicto, concluſerunt. Cùm Laſki quæreretur ſe innocentem ea affici ignominia, cùm Emerici Cibaci mortis omnino expers eſſet, & cùm cauſam captiuitatis ſuæ quæreret, Ioannis Satellites, qui cuſtodiæ præerant, Ioannem Regem ſalutis eius cauſa in eo Vngarico tumultu, & bono reſpectu feciſſe aſtruebant: Ioannes Rex Hieronymo Laſki Palatino eo modo concluſo, Buda egreſſus Varadinum conceſſit, ad motus Vngarorum vt præ ſe ferre videbatur opprimendos. Vngari interea cum Petro Palatino Moldauiæ Megeſium obſidebant, ex qua vrbe Turci ſubindè erumpebant, & obſidentes perimebant. Extracta eſt aliquandiu obſidio, cùm Batianus, qui fraude Emericum Cibacum peremerat, patratæ cædis venia ab Vngaris obſidentibus impetrata, de Grito ac Turcis prodendis cum oppidanis agitare cœpit, cuius conſilio templum quod in arcis modum communitum erat, occupant. Griti à Batiano & oppidanis deſtitutus, in arcem recurrit. Turci mœnia oppidi tuebantur. Qui cùm inedia & aſſiduis vigilijs deficerent, Vngari qui obſidebant & hi qui intra vrbem erant, ex compoſito Turcos aggreſſi, eoſque in medio cædere cœperunt. Griti Dux diuerſa oppidi parte in apertum erupit, ſperans fuga ſeſe ſaluare poſſe, & abiens in Moldauorum ſtationem duobus fugæ comitibus incidit, in poteſtatem ab eis redactus, ac precioſiſſimis rebus, quas circa ſe habebat ſpoliatus, vinctuſque ad Mailatum Vngaricarum copiarum ducem tranſmiſſus eſt.

Hieronymus Laſki in cuſtodia detentus.

Receptum ille excarnificare cœpit, poſtera veniente luce, manè brachia, in meridie pedes, veſpere caput ei

Griti interfectus.

ei amputari fecit; & hunc exitum habuit Griti ducis in Vngariam aduẽtus. Credidêre eum quidam Vngariæ Regnum affectaſſe, & ea cauſa primarios viros quoſdam, qui conſilio eius maximè obſtare videbantur, obtruncare voluiſſe. Ioannes Rex Varadini erat, legatisque ex Tranſyluania ad ſe venientibus adnixus eſt ſummoperè, vt armis depoſitis pacatè omnes agerent, Oratoribus qui necem Griti ducis apud Solimanum Cæſarem excuſarent, deſignatis, ac etiam miſſis. Turcorum Cæſar in Alepo ſeu Epiphania Syriæ tunc erat, bellumq; contra Sophi Perſarum Regem agebat. Qui Imbraimo Baſſa apud Euphratem cum exercitu relicto Ipſe Biſantiũ rediJt, prouiſurus ne à Carolo Imperatore, qui ingẽtem claſſem parare ferebatur, Turcorũ res aliquid acciperent detrimenti. Sedebat in arce Budenſi Hieronymus Laski Siradien. Palatinus captiuus, ob aduerſam valetudinem corpore & animo malè affectus. Ioannes verò Rex tumultu Tranſyluanico compoſito Varadini erat, cũ Andreas Tencinius Caſtellanus Cracouienſis ab Hieroſolymitana per terram peregrinatione opportunè Budam aduenit, ſummaq; cura egit, vt ad Hieronymi Laski colloquium admitteretur. Cumque Budenſis arcis Præfectus id ei negaret, Varadinum ad Regem tranſiuit, & veluti ex compoſito Ioannes Tarnouius Palatinus Ruſſiæ eadem Hieronymi Laski liberandi cauſa ex Polonia aduenit. Effecerunt hi ſatrapæ apud Ioannem Regem vt Laski Palatinus libertati ſit reſtitutus, incolumis, Ioanne Rege teſtante, ſe non alia cauſa eum captiuaſſe, quàm ne vnà cum Grito duce, quem ipſi ſingulari amicitia iunctũ non ignorabant, ſi eum iuuare contendiſſet, periclitatus fuiſſet, in hocq; cùm eſſet extra omnem cædis noxam Emerici Cibaci, ſaluti eius ita conſultum eſſe voluit. Venit inde Laski ex Buda Varadinum ad Ioannem Regem, à quo aliquot aureorum millibus donatus, Debrecinum etiam oppidum ab eo tenendum accepit. Quo Laski cum Andrea Tencinio & Ioanne Tarnouio illuſtribus viris profectus, cùm eius oppidi Conſules pecuniam ei conferre recuſarent, Regiaq; iuſſa contemnerent, ſeptem ex oppidi primoribus in poteſtatem redactos, Keſmarcum verſus abduci iuſſit, præmiſſo cum eis Andrea Tencinio. Ipſe cum Ioanne Tarnouio & quingentorum equitum Polonorũ turma, ruſticorum impetum, qui captiuos Conſules liberare contendebant, à tergo ſuſtinebat, ac magna virtute etiã cum ſtrage eorum repellebat. Nec prius ruſtici eos inſequi deſtiterunt, quàm ad Tibiſcum amnem ventum ſit, quo Poloni ſatrapæ tranſmiſſo, paucis ex ſuis amiſſis, pacato inde itinere Keſmarcum cum captiuis incolumes peruenêre, in Poloniamque voti compotes rediêre. Eius anni autumno circa dimidium Octobris Tartari Taurica egreſſi tranſmiſſo apud Tanaue Boriſthene Podoliam vaſtare deſtinauerant: Decem erant equitum millia. Iamq; erant in limite Podoliæ, cùm ex captiuis cognouerunt, validum eſſe in Podolia Polonorum præſidium & copias non contemnendas: Captiui ex induſtria numerum militum verbis augebant florentis militiæ, cùm tria dũtaxat eſſent millia mercenariorum militum. Copiarum magnitudine, quas fama, & captiui maiores ſparſerant, Tartari conſternati; impetu auerſi in dextram flexêre iter, Volhiniamque terribili incurſione ingreſſi, eam terram atrociſſimè vaſtarunt, Zaſlauienſis arcis ſuburbiũ expugnarunt, ac diripuerunt. Clades tanto maior erat Volhinenſium, quod præter ſpem & ſub hyemis initio ea hoſtium irruptio facta eſt. Tartari ferro & igni in Volhinia, ob nulla intus præſidia, liberè & atrociter debacchati, nullo accepto incommodo, cum præda & quindecim millibus captiuorum retro
abiêre. Anno inſequẽti, qui erat trigeſi- 1535.
mus quintus, ſupra quingenteſimum & milleſimũ, bello longè maximo Lituania concuſſa eſt. Moſchouitæ, qui ab aquilone Lituaniæ adhærent; *Moſchi vaſtant Lituaniam.*
intoleranda hyeme & niue præalta nequaquam eos deterrente, fluminibus ac paludibus glacie concretis, Lituaniam tripartito agmine ingreſſi pro temporis qualitate damna ingentia intulerunt, terribiliores ij qui à Pleſcouia & Polocko irruptionem fecerunt Braſlauiam trãſgreſſi, octodecim à Vilna Metropoli Germanicis miliaribus duntaxat abfuêre: Rectaque ad Vilnam contendiſſent, ni Sigiſmundi Regis præſentia eos à tam audaci conſilio auertiſſet. Rex ipſe ſiquidem in eo inſperato tumultu Lituanis ad arma concitatis, eos hoſtibus occurrere iuſſit, ſeptem millibus equitum in eo tumultu contra Moſchos expeditis. Alij Proceres prout per partes accurrebant, Regias copias adaugebant. Milites quidem Regij poſteaquam hoſtem fines ſuos attigiſſe cognouerunt, & ipſi ſoluto exer-

citu retroceſsêre, vltionem pro æſtate ventura ſpirantes. Quæ vt proſperius ac maiori hoſtium terrore ſuccederet, ſeptem circiter Polonorum millia equitum & peditum ex Polonia ſtipendio accerſiuêre: Regni etiam Poloniæ Senatus mille miſit equites, pedites mille, quibus Præfectus eſt Andreas de Gorka Caliſsienſis Caſtellanus. Ioannes autem Tarnouius Palatinus Ruſſiæ omnium Polonicarum copiarum ducatum ſuſcepit, & per hoc omnia bellico feruebant apparatu.

Hactenus Vapouius.

MARTINI CROMERI
AD REGEM, PROCERES, EQVITESQVE POLONOS, IN COMITIIS VARSHAVIENSIBVS CONGREGATOS, Epiſtola.

REM virtute veſtra dignã, & moribus maiorum veſtrorum cõſentaneã facitis REX inclyte, & vos Proceres Equiteſque Poloni, quòd vobis religionem Dei Opt. Max. cuius ope regnũ hoc ſeptum barbaris gentibus tam diu ſtat incolume, in primis curæ eſſe oſtenditis. Qua in re quantũ extiterit ſemper ſtudium maiorum veſtrorũ dicerem, ſi vos ignorare exiſtimarem. Ex eo quidem tẽpore, quo ij Chriſto Ieſu Deo & ſeruatori noſtro populariter nomina dedêre, eiuſq; ſanctiſſimas leges atque cæremonias à multis alijs populis longè antè ſuſceptas, & eius ipſius numine per continuam multorum ſeculorum ſucceſſionem ab ipſis vſque Apoſtolorum temporibus conſeruatas, ſibiq; ad extremum, cùm Deo placuit, non tam ſcriptis, quam viuis vocibus quaſi per manus traditas ſuſcepêre: ex eo inquã, tempore dimoueri ſe ab ijs nunquam paſſi ſunt. Quarum alias quaſdam gentes minùs tenaces fuiſſe non ignoramus. Quò verò cæteris quoque hominibus teſtatius facerent illi ipſi maiores noſtri, omnia pro retinẽda ac defendẽda, quam ſemel ſuſcepiſſent, religione ſe facere & pati paratos eſſe, ſtringere ij gladios, quibus præcingebantur, cùm Euangelium quæ lex Chriſti eſt, publicè in templis legi inciperet, ſoliti eſſe memorãtur. Nec id ſignis & verbis profitebantur magis, quam re præſtabant. Vltrò enim & alacres arma ſumebant contra barbaras gentes, ſicubi eas, quãuis longè à ſe, nomini Chriſtiano graues & infeſtas imminêre ſenſerant. Itaque & cum Pruſſis atq; Lituanis & conſanguineis ſuis Pomeranis olim, priuſquam eæ gentes Chriſto nomina dedêre, multa geſſerunt bella, non tam de imperio, quàm de religione: & regnante apud ſe Vuladiſlao Iagellone, cũ Vitoudo Lituanorum duce in intimam Tartariam expeditionem ſuſceperunt. Et verò eodem Iagellone & filijs eius Vuladiſlao & Cazimiro regnantibus, non modò in Valachiam, & ad Brailouiam Danubiumque, verùm etiam in Thraciam vſq; armati contra Turcas penetrarunt, vt Valachis, Raſcijs, Bulgaris atque Græcis laborantibus ſubuenirent. Quid igitur? An vos degeneraſtis ab hac virtute maiorum veſtrorum? Minimè verò. Nam vt mittam recentiores quaſdam expeditiones in Vngariã & Auſtriam, regnante nuper optimi & benigniſſimi huius regis patre diuo Sigiſmundo, à vobis eodem ſtudio & voluntate ſuſceptas, iſtud certè ſtudium veſtrum, quo ſanctiſſima Chriſti inſtituta, infelici hac noſtra atq; etiam ſuperiori ætate cupidorum & ambirioſorũ hominum partim incuria, partim improbo ſtudio vel contaminata, vel ſuppreſſa vindicare cupitis, (Neq; enim cũ ijs ſentio, qui vel odio, vel inuidia, vel ambitione cuiuſquam, & potentiæ autoritatiſque contentione hæc agi ſuſpicantur:) iſtud igitur ſtudium veſtrum eò maioris eſt pietatis, quò magis pernicioſa ſunt religionibus praua & impia dogmata, quàm arma: proptereà quòd hæc quidem corpus modò petunt, in animum, in quo ſita eſt religio, nihil iuris habent: illa verò rectas de Deo deque cultu ac ceremonijs eius opiniones, quæ Reſpub. quoq; maximè conſeruant, rollunt ex animis, & pro ijs barbaricam quandam feritatem ingene-

nerant:qua fit, vt relaxatis ſemel audaciæ ac temeritatis habenis, ſibi quiſque placeat, alterum non modò contemnat damnetque, verùm etiam pro inimico & hoſte ducat. Atq; hinc exiſtunt feralia inter homines diſſidia, quæ florentiſſimas etiam Reſpubl. peſſundant penitùs, & euertunt lõgè faciliùs, quàm arma hoſtilia. Quod & pluribus verbis, & non obſcuris exemplis demonſtrari poſſet, niſi eſſet luce meridiana clarius. Iam verò ſicut vtilius, ita difficilius eſt radicatas in animis multorum opiniones, peſtilentes præſertim, eradicare, quàm hoſtem non modò ab alienis, verùm etiam à ſuis finibus arcére. Eſt igitur ſi non ſuperior, certè par pietas iſta veſtra pietati maiorum veſtrorum. Videte modò etiam atq; etiam, ne cui falſo pietatis prætextu imponatur, neu quis pro vera religione, peſtem religionis & Reipublicæ, ſuperſtitionem vel impietatem aſſerendam & vindicandã ſuſcipiat. Quod quidem iudicium, tot ac tam diuerſis & inter ſe pugnantibus de religione opinionibus, longè eſt difficillimum. Fallit enim (vt rectè inquit ſapiens quidam) vitium ſpecie virtutis & vmbra, ita vt plurimi, cùm ad religionis dogmata & inſtituta diſceptanda ventum eſt, errare, non pauci ſcientes volenteſq; falſa pro veris affirmare, & ad augendas vel ſtabiliendas opes ſuas, tegendasúe turpes cupiditates & flagitiá ſua ſanctiſſimo religionis nomine apud imperitam multitudinem facilè abuti poſſint. Vt enim naturâ omnium hominum quamuis ferorum & barbarorum mẽtibus quidam de diuino numine, eiusque cultu ſenſus inſitus eſt; ita certam & abſolutam eius cognitionem aſſequi ex per ſe ipſæ nequeũt. Idque intelligens Deus opt. max. ipſe cælitùs certiſſimam ſui notitiam cultumque primùm quidem angelorum miniſterio, vel ſecretiore quadam piorum & ſibi charorum hominum inſpiratione: deinde verò per filium ſuum ſapientia, bonitate, & poteſtate ſibi parem in vno ferè populo informauit: Ad extremum vero per diſcipulos eius, eorumque ſucceſſores, non modò pietate & integritate vitæ conſpicuos, verùm etiam mirabilium, & vires humanas excedentium operũ patratores per omnes gentes atque ætates, totumque orbem terrarum, nequicquam aduerſantibus impijs dæmonibus, mirabiliter eam diffudit & propagauit. Et ſedulò quidem conati ſunt inuidi dæmones cùm ipſi per ſe, tum per ſatellites & adminiſtros ſuos tyrãnos errorumq; magiſtros, vel delêre penitùs ex animis hominum illam ipſam notitiam cultumque Dei, vel deprauare: ſæpeque ij conatus permiſſu & arcano quodam conſilio Dei nonnullum ſucceſſum habuêre. Nam & ipſe Satanas, transformans ſe in angelum lucis, vt inquit D. Paulus, ſæpe multos in impias & abſurdas de Deo opiniones induxit, vel cultũ eius ad ſe traduxit, neſandisúe ritibus & cæremonijs polluit, & miniſtri eius falſi Prophetæ, & magiſtri mendaces ſub ſpecie miniſtrorum iuſtitiæ & veritatis fallentes, multos ſeduxerunt, partim derogando fidem veræ ac diuinitùs proditæ doctrinæ: partim nouis ac domi ſuæ natis interpretationibus eam deprauãdo, & ſua dæmonumúe commenta pro ipſiſſimo DEI verbo venditando. Itaque & in Hebræo populo fuerunt olim, qui dicerent: Hæc dicit Dominus, cùm ille eos non mitteret, & in Chriſtiano ipſa, *Ezech. 13.* quæ mentiri non poteſt, Veritas prædixit, multos in ſuo nomine venturos eſſe, dicturosque: Ego ſum Chriſtus: aut, *Mat. 24.* Ecce hîc, vel illic eſt Chriſtus: & mul- *Marc. 13.* tos ab eis ſeductum iri. Quod quidem re ipſa etiam impletum eſſe nemini dubium eſt. Iam inde enim à temporibus Apoſtolorum fuêre inter Chriſtianos Hymenæus, Alexander, Menander, Ebion, Cherintus, ac deinde alij poſt alios magiſtri mẽdaces, ſegregantes ſemetipſos, introducentes ſectas perditionis, & ſpeciem quidem pietatis habentes; virtutem autem eius abnegantes. Ne modò quidem deſunt cùm alibi, tũ apud nos eiuſcemodi peſtes: habentq; ſuos ſatellites tyrannicos, homines mẽte corruptos, qui cæteros minis, mulctis, ac ſupplicijs vel inuitos à vera pietate in errorem ſecum abſtrahunt, nonnulli quidem arbitrantes obſequium ſe præſtare Deo, complures verò idem duntaxat ſimulantes, ſed ſuum interim negotium agentes veriùs, quàm Dei. Quod quidem non tenui quadam coniectura, ſed ipſa rei euidẽtia probari poteſt. Sed ego ita nunc agam, vt quaſi in re dubia à qua parte ſtet veritas & pietas ſuum cuique de omnibus iudicium ſaluum relinquam. Certè non idẽ omnes nunc ſentiunt de doctrina, inſtitutis & ritibus religionis. Non conuenit, vt ſcitis, multis magniſque de rebus inter eos qui ſe Euangelicos vocãt, & qui Papiſtæ appellantur. Inter eos autem, qui volunt eſſe medij, & ipſi ab vtriſque diſſentiunt, & in vtriſque multa damnant. Quid verò iſti ipſi Euangeli-

ci, quemadmodum videri volunt, verbi Dei ſiue illuſtratores, ſiue vindices? Idemne omnes ſentiunt? Minimè gentium. Alioqui vnde quæſo nota ſunt nobis tam diuerſa nomina, quibus illi inter ſe diſtinguuntur, vt alij quidem dici velint Proteſtantes vel Auguſtanæ confeſſionis, alij Tigurinæ, ſiue Geneuenſis, quos etiā Zuinglianos & Caluinianos & Sacramentarios appellant: alij Picardi, Anabaptiſtæ alij vocitētur? Vnde autem eſt, quòd quidam quaſi faſtidientes iam hæc vulgaria, partim Oſiādri, partim Serueti doctrina & nomine gloriātur? Mitto Ruſſos, ſiue Bulgaros, & Boëmos Calixtinos: qui quàm valdè diſſentiant ab ijs, quos iam enumeraui, non dico modò, certè ipſi ſeſe ab omnibus ſegregant, & penes ſe ſolos veram & incorruptam religionē vigére contendunt: a cæteris autem ferè improbantur. Sunt & alij prætereà, ni fallor, neque cum ſuperioribus, neque inter ſe ipſi de rebus non parui momēti conſentiētes, ſed nobis adhuc minùs cogniti. Eromnes quidē hi verbo Dei ſe niti pre ſe ferunt & aſſeuerant, ſed nō eodem id modo omnes intelligunt, aut interpretantur: Verùm ſua quiſque vel à ſe excogitata, vel vndelibet arrepta opinione impenſiùs delectatus, alterius ſenſum vix, ac ne vix quidem fortaſſe cognitum, non tam ſuperciliosè, quàm hoſtiliter damnat. Atque hinc ſanè exiſtunt vulgo neglectus & profanationes cultus diuini, cum diuini nominis contumelia coniunctæ, exultantibus & inſultantib⁹ nobis atque religioni Chriſtianæ, quaſi falſæ vel incertæ duntaxat, Iudæis & Mahometanis. Hinc offenſiones mutuæ & irritationes animorum, non ſolùm inter ciues, & eiuſdem linguæ eiuſdemque iuris homines, verùm etiam inter cognatos & neceſſarios, citò in extremum florentiſſimi huius regni exitium, quod ipſi vos non obſcurè cernitis, erupturæ, niſi celeriter Deus opt. max. & tua, Rex clementiſſime, ac veſtra pariter Proceres Equiteſque ſapientia ſalutarem opem attulerit. Quid igitur facto opus eſt? Vos quidem id rectè ſapienti conſilio veſtro expedietis: dicam tamen & ego quod ſentio: & dicā verè, & ex animo, pro mea in communem patriam fide & officio: vos quęſo & benignè ac diligenter attendite. Si de legibus & inſtitutis Reipub. veſtræ hæc eſſet controuerſia, rationibus & argumentis non cuilibet, ſed ijs modò, qui in hac Repub. multùm diuq; verſati ſunt, inter ipſos contendendum ac diſceptādum eſſe cēſerem authore Platone clariſſimo philoſopho, quænam eſſet recta, & moribus maiorum virorum conſentanea, & vobis, liberis poſteriſq; veſtris ac toti Reip. ſalutaris ſententia: eamque cùm veſtris omnium iudicijs & aſſenſu publico eſſet comprobata, grauibus pœnis à vobis ſanciendam eſſe iudicarem. Quòd ſi quis communi placito veſtro temerè aduerſaretur, intelligitis opinor, quæ ibi veſtræ, quæ magiſtratuum eſſent partes. Quin ſi ego, aut quiſpiam alius videri vellet indulgētior, meritò metuere deberet, ne laxanda diſciplina publica ad perniciem Reipub. hoc eius conſilium ſpectare aliquatenus exiſtimaretur, néue pro populari præuaricator, pro leni legum patriæque hoſtis iudicaretur. Quamobrem quia penes vos eſt omne legum & inſtitutorum ad hanc Rempub. pertinentium arbitrium, vos quæ huic regno vtilia & ſalutaria eſſe iudicatis, prouidere, in commune conſulere & ſtatuere conuenit: me meique ſimiles non modò priuatos homines, verùm etiam magiſtratus publicos, capeſſere iuſſa ac decreta veſtra, nō meo, priuatiúe cuiuſquam vel paucorū commodo & arbitrio mutare, aut indulgenter præterire decet, ne ſi publicè quidem vtile id fore videretur: propterea quòd nunquam tantum boni Reipublicæ conciliari poteſt vnius alicuius paucorumúe ſalute, quantum conflatur mali, ſi principis & populi maieſtas imminuatur, legumq; authoritas ac diſciplina publica labefactetur & elangueſcat. Etenim vtilitas indulgentiæ etiamſi in plures redūdet, ad vnum quidem tempus pertinet, exemplum verò pręuaricationis non modò ad multos homines, ſed ad omnes leges, & omne tempus. Itaque de Zaleuco, Lycurgo, L. Bruto, Mālio Torquato, & alijs quibuſdam Græcis, Latinis atque barbaris legumlatoribus, aut alioqui principibus & ſapientibus viris cum ſempiterna eorum laude memoratur, quod ij diſciplinam publicam partim chariſſimorum liberorum ſuorum cædibus, partim etiam membrorum ſuorum mutilatione exilioque ſuo ſanxerunt, pluris facientes ſtabilimentum legum, quo Rerum pub. ſalus cōtinetur, quàm ea, quæ mortales in hac vita ducunt chariſſima. Sed quorſum hæc tam longè repetita? Nempè vt intelligatis, quod tamen per vos ipſi probè intelligitis, quę veſtræ omnium, quæue priuati alicuius vel paucorū eſſent partes, ſi de ijs rebus eſſet controuerſia, quæ peculiariter ad Rempub. veſtrā perti-

pertinent. Quid igitur, cùm de religione eiuſque ritibus ac cæremonijs diſceptatur, idemne exiſtimandum eſt? Equidem ſi his de rebus, ſicut de illis ſuperioribus, placita vniuſcuiuſque populi propria eſſe debere, aut omninò poſſe arbitrarer, idem de his, quod de illis, vobis faciendum eſſe cēſerem. Sed alia longè eſt religionis, alia Reipublicę ratio. Hæc ſua eſt cuique genti, illa multis, atque adeò toti terrarum orbi communis. Illa ab hominibus cōſtituitur, hominumque iudicio diuerſis pro ratione temporum legibus & inſtitutis temperatur: hæc verò diuinitùs conſtituta certas habet leges & immobiles, quas nulli neque homini, neque populo, ac ne omnibus quidem ſimul abrogare, antiquare aut mutare licet. Quod ſi quis conetur modò meritò impius & ſacrilegus habeatur. An non faciunt hoc igitur Pontifices & Epiſcopi, dicet aliquis? Negant illi, tu ais. Quis igitur controuerſiam hanc dirimet? Verbum Dei, inquies. Rectè ſanè. Vnde autem id petes? Cœlitus? At procul cœlum abeſt. Reuelationem oſtende ſi potes, verùm ita, vt nobis certum ſit, eam diuinam eſſe. Ab authore Chriſto? At is iampridem inter mortales loqui deſijt. Et ſcriptis propheticis, Euangelicis, & Apoſtolicis? Non malè, quamuis non è ſolis fortaſſe, ſed mitto id modò. Cæterùm ſcriptorum illorum genuinus ſenſus & interpretatio, de qua eſt omnis ferè controuerſia, penes quem erit? Non penes Epiſcopos quidem, inquies. Cur obſecro magis penes te, tuiq; ſimiles? At penes hos omnes. Vnde id probas? Videris habere aliquid e ſacris ſcripturis. Sed in eaſdem ſalebras noſtra relabetur ſermocinatio. Negabo enim ego eum eſſe, quem tu vis, illarum ſcripturarum ſenſum. Negas tu viciſſim verum eſſe in ſenſu earum percipiendo difficultatem. Cur igitur non conuenit inter nos? Cur nō olim inter Arrium & Athanaſium, Eunomium & Baſilium, Iouinianum & Hieronymum, Donatiſtas & Auguſtinum? Cur autem ſcribit Petrus de Pauli epiſtolis, quod in ijs ſunt quædā difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, in ſuam ipſorum perditionem? Sed mitto diſputatorem. Ad te R EX & vos proceres, Equitesque ſapientiſſimi redeo. Nullæne igitur veſtræ inſunt partes in componendo religionis diſſidio? Sunt profectò, & magnæ quidem. Sed tamen non arbitrandi & ſtatuendi, quid ſequi quemque oporteat, ac ne illud quidem, quæ ſit de quaq; re congruentior verbo Dei ſententia. De quibus duobus illud quidem iam dixi, nec vos aliter exiſtimatis, ne omnium quidem populorum, nedum vnius alicuius eſſe: hoc verò cuiuſnam ſit, nōdum dico. Sed vt ſit vniuerſi cœtus Chriſtiani, quod quidam contendunt, vos certè, quamuis non viles animæ, vt quidam fortaſſis externi putant, nec in anguſtiſſimo & obſcuriſſimo angulo terræ poſiti, ſoli tamen Germanis, Vngaris, Boemis, Gallis, Anglis, Scotis, Hiſpanis, Gręcis, Armenis, Moſchis, Indis, Aethiopibus, & fortaſsè multis alijs nationibus & populis Chriſtianis præiudicare in eo non poteſtis, vt vel hic, vel in nationali, quod ita vocant, Concilio ſtatuatis, hoc eſſe conſentaneum verbo Dei, hoc non eſſe. Quota enim pars Chriſtianorum nos Poloni ſumus? Addam etiam Pruſſos, Lithuanos, Ruſſoſque, ſi lubet. Alioqui iure illi populi, quos dudum enumeraui, vobiſcum expoſtularent, ſicut Diuus Paulus Apoſtolus cum Corinthijs: An à vobis verbum Dei pro ceſſit, aut in vos ſolos peruenit? 1. Cor. 14 Taceo cæteram fratrum veſtrorum Equitum honeſtiſſimorum, qui hinc abſunt, multitudinem. Mitto mulieres, mitto etiam opificum turbam, & omnino oppidanos & aratores & paſtores veſtros: qui licet nullam huius Reipublicæ partem capeſſant, cæterùm quod ad religionem attinet, ſciunt in Chriſto Gal. 3 Ieſu non eſſe Iudæum, neque Græcum, non ſeruum, neque liberum, non maſculum neq; fœminam, ſed omnes nos vnum eſſe. 1. Cor. 1. Nec vos ignoratis, ſtulta mundi elegiſſe Deum, vt confunderet ſapientes: infirma, vt confunderet fortia: ignobilia & contemptibilia, & eā quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt, deſtrueret. Ne his quidē igitur prędiudicare hac in parte debetis, etiamſi poſſetis. Quod ſi facere pergitis, cur non itidē veſtro exēplo Srodenſis vel Proſſouienſis, aut ſi mauultis, totius Maſouiæ generalis conuentus (quos honoris cauſa nomino) vobis vniuerſis ac totius Regni comitijs in conſtituēda Repub. præiudicet, legesq; condat, quibus cuncti teneamini? aut à ſuis & veſtris maioribus, quamlibet rudibus & rerum impetitis, vt iſti nouatores dictitant, condiras, arbitratu ſuo mutet vel interpretetur? Aut ſi numerum ſpectatis, cur non oppidani & agricolæ veſtri ex vniuerſo Regno coëuntes idipſum faciant?

Quales

Quales quidem fructus, proh dolor, iſtud, quod à nonnullis iactatur, Euangelium noſtra memoria non nuſquam germinauit. An hîc ſatis eſt multos eſſe, & non imperitos legum & rerum humanarum, addo & nobiles, ſi deſit publica & legitima authoritas? quam quidem vos neque penes Senatum cum Rege, neq; penes vniuerſum maiorum vel minorum Polonorum conuentum, etiam cum Palatinis ac cæteris magiſtratibus, extra locum ac tempus comitiorum eſſe vultis: Cur autem non modò à terreſtribus iudicijs, verũ etiam à colloquijs ad te Rex & ad comitia fiunt prouocationes? Vt enim priuatos prætercam, inter quos nõ deſunt iuris & iuſtitiæ conſulti, an non habent iudices & Palatini, quique his aſſident magiſtratus leges & conſtitutiones Regni? an eas non legunt? an non intelligunt? An, obſecro, facilior eſt & cuilibet magis obuia rerum cœleſtium, ſacrorumque myſteriorum, quæ verbo Dei continentur, ac mentium, nedum ſenſuum humanorum captum excedunt, intelligentia, quàm de iure villagiorum, vt verbis ſtatuti veſtri vtar, ſcultetorum, Golotarum, fugitiui cmetonis, ac cæterarum omnium legum veſtrarum cognitio? aut magis cuiuſquam refert in his, quàm in illis falli & errare? At id quidem vel lippis, quod aiunt, ac tonſoribus notum eſt, hîc exiguum quiddam agelli vel fortunarum, vel iuris perſonalis, vel denique vitam hanc fluxam & momentaneam, illic animarum æternam ſalutem & beatitudinem periclitari: hæc non tam cogitatione, quàm ſenſu cuiuſuis percipi, illa ſi humana aut angelica mente comprehendi potuiſſent, non fuiſſe neceſſe Deum hominis naturam aſſumere, doctoremque veræ iuſtitiæ, quæ religione cultuque Dei maximè continetur, nobis fieri. Ac nihil ille quidem vſquam ſcriptum reliquit: verbis modò enarrauit, quæ voluit, idque partim promiſcuæ multitudini, partim delectis à ſe Apoſtolis: quibus ait ſolis datum eſſe noſſe myſteria regni Dei. Et tamen nec ij omnia (ne dicam nihil, quod certè alicubi Euangeliſta quidam dicere non veretur) tunc intellexerunt, donec ipſemet eis aperuit ſenſum, ac Spiritu ſancto eos impleuit. Quo magiſtro illi demum & intellexerunt omnia, & cæteris hominibus partim viua voce, partim literis prodiderunt. Sed ita vtrunq; fecerunt, vt ad eorum dicta ſcriptaque penitus percipienda eodem nihilominus interprete Spiritu ſancto nobis quoque opus ſit: niſi fortè non dico vnius ex iis Diui Petri ſcriptis, ſed communis omnium illorum iuxtà ac noſtrûm præceptoris verbis fidem non habemus. At enim putamus, inquietis, quòd & nos ſpiritum Dei habeamus. Sit ita ſanè: Verùm is, cùm & ipſe ſit Deus, non eſt diſſenſionis, ſed pacis Deus. Contemnere autem aliorum iudicia, in re præſertim communi, & ad omnes ex æquo pertinente, non pacis eſt, verum diſſenſionis: quæ ex Deo non eſt, ſed ex Diabolo, & inter opera carnis, quorum author & effector eſt diabolus, à diuo Paulo nominatur. Quid autem fiet, ſi ijſdem de rebus diuerſum à vobis apud ſe ſtatuant vicini veſtri Germani? quod quidem non ſemel his paucis annis fecerunt, cùm à vobis & ab alijs populis, tum à ſe ipſi diuerſa ſtatuentes. Quid ſi Galli aut Hiſpani idem faciant? Quid ſi vniuerſi Chriſtiani populi? Scilicet præponderabunt veſtra omnium illorum iudicijs, aut deſinet eſſe verbum DEI, quod vobis fuit anteà. Verùm enimuerò, inquiunt quidam, non erit hæc nobis cum quoquam cauſa diſſidij. Nam ſi quid ab vniuerſo Chriſtianorum cœtu in commune ſtatuetur poſteà, illud ſequemur potiùs, repudiata priore noſtra ſententia: interim autem dum id fit, ſuo quiſque, nos etiam noſtro ſenſu abundemus, & aliquid hominum deſiderijs indulgeamus, quò eos in cæteris concordes in officio contineamus. Præclarè verò & ſapienter. At quàm multa fuerint hac vna in re peccata? Primum omnium (ignoſcite quæſo in libera Republica libere in medium conſulenti) arrogantia, ne dicam temeritas, in ſtatuendo ijs de rebus, quæ ſi non alieni, certè non ſolius veſtri officij ſunt, & iampridem maturo longè pluriũ iudicio cõſtitutæ ſunt, & non veſtro tantùm aut vnius alicuius & alterius populi, ſed multorum, ne dicam omnium, publico & longo vſu approbatæ. Deinde vel pertinacia in retinendo contra ſententiam aliarum gentium, vel certè leuitas in mutando, quod ſemel placuerit. Poſtremò fruſtratio eius, quem præ vobis fertis, euentus conſilij veſtri, atque adeò longè diuerſus & contrarius exitus. Quæ enim beneuolentia aut concordia poteſt eſſe inter eos, qui non de leui aliqua re, ſed de maximis, quamuis liberè & ſine vllo metu diſſentire ſe arbitrantur? Religio eſt enim,

Marginal notes: Luc. 8. Luc. 18. Luc. 24. 2 Petri 1. Ioan. 14. 1 Cor. 7. 1 Cor. 14. Gal. 5.

enim,quę animos hominum nō ſolùm cum DEO, ſed inter ipſos etiam inprimis conſociat & religat. Quæ vbi non eadem eſt, diſſociat ea maximè diſſidentium voluntates & ſtudia, tantùm abeſt, vt conſociet. Poſſem hic diſertus eſſe, ſi illuſtrare hoc exemplis cùm veteribus, tum recentioribus vellem. Demōſtratem ſanè ex huiuſmodi diſſenſionibus, non dico de ſumma religionis, verùm de vno aliquo aut altero eius capite, nec eo quidem grauiſſimo, aut euidentiſſimo, pernicioſa diſſidia & capitalia odia cum inter diuerſas gentes, tum inter eiuſdem linguæ, Reipublicę, ciuitatis, familiæ, domusque: homines ſæpè extitiſſe, & vix multo ſanguine, multorumque, ne dicam vniuerſorum, interitu reſtincta eſſe. Commemorarem ea tempora, quibus furor Arianotum in Aegypto & Oriente, Manichæorum atque Donatiſtarum in Africa, Monothelitharum & Iconomachorum in Græcia, Nouatianorum iiſdem, & alijs in locis, Ruſticorū nuper authoribus Luthero, Munzero, Carolſtadio & Zuinglio, in Germania graſſatus eſt. Adderem de Ruſſis nonnihil. Sed non eſt neceſſe diutius his immorari. Nolite autem putare ſtatim ſedaturos vos eſſe inquieta ingenia; ſi quid eis paululum conceſſeritis aut indulſeritis, accendetis magis: nec ea modò, quæ iam tumultuantur, ſed quę adhuc quieſcunt etiam: nec modò vt quæ iam concupierunt obtineant, ſed quæ præterea videbuntur, quoties libebit, ſi non impetrabunt, vt fruſtrà aduerſantibus vobis extorqueant. Quis enim ſtatuet modum laxatæ ſemel licentiæ? Cur autem non contendant, aut cur non ipſi ſibi ſumant quicquid collibuerit, recenti exemplo inuitati, cùm vos ipſis quædam nullo exemplo conceſſeritis? Quæ enim gens, quæ natio, Chriſtiana duntaxat, rectéque de religione ſentiens, vnquam ſibi ſumpſit dogmatum & rituum Eccleſiaſticorum commutandorum arbitrium? Sumpſêre quodam tempore nonnullæ infectæ prauis opinionibus, eodem ſiue prætextu, ſiue conſilio, pacandorū videlicet animorum, componendarūque diſſentionum inter homines. Nec tamen id ſine Epiſcoporum authoritate, quam in religionis negocio plurimùm valere intelligebāt, nec iſti Euangelici hodiè diffitētur. Quale fuit, cum propter ὁμοούσιον hoc eſt, conſubſtantiale, ſicut vetterunt Latini theologi, totus ferè tumultuaretur orbis terrarū, malebant nonnulli principes & populi authoribus Epiſcopis pro homouſio homœouſion, hoc eſt, æquiſubſtantiale, vt ita dicam, contentioſis hominibus concedere, quàm de vno, (vt videbatur) verbo non magis verbis quàm armis digladiari: Aut cùm Boëmi Huſſo incentore efferati, diuina & humana omnia ſurſum ac deorſum miſcerent, vſurparunt ij quidem vulgò, adſtipulante Rocheſana Pſeudarchiepiſcopo ſuo, ſacrum calicem, quod inuſitatum fuerat ſuperioribus aliquot ſeculis, & indulſerunt eis, qui Baſileæ ad Concilium congregati erant Epiſcopi, cum Boëmi in eo acquieturi, in cæteriſque concordes & in officio futuri eſſe viderentur. Quid igitur? Conquieuerūntne tunc ea indulgētia motus illi vel apud Boëmos, vel apud Grecos? Imò efferbuerunt magis, exultantibus nouatoribus, ſe aliquid quaſi iniuſtè à maioribus ſuppreſſum aut inter uerſum, vi veritatis expreſſiſſe, & in cæteris etiam inſtitutis maiore deinceps confidentia damnantibus Eccleſiam Catholicam, quę ſe ipſa iam in quibuſdam damnaſſe videretur. Nam qui modus vel hæreſeon, vel turbatum ac tumultuum poſteà fuit apud vtroſque: Nonne Eunomiani, Aëriani, Macedoniani, Luciferiani, Neſtoriani, Græciam totumq; Orientem poſtea miſerè exercuêre: Nonne Thaboritarum & Orphanorum, & Picardorum & Adamitarum, & neſcio quorum non monſtrorum furor apud Boëmos poſteà magis exatſit, ita vt ne calicis quidem communio quenquam ab eorum iniurijs, cædibus atq; direptionibus, aut regnum aut ædium publicarum & ſacrarum, arcium, oppidorumque vaſtationibus & incendijs vindicaret? Hodieque Boëmi (de iis dico, qui ſe à veteris Eccleſiæ ſocietate & inſtitutis præciderunt) calicem quidem mordicus retinēt, cęterum de pręiudicatis opinionibus nihil remittunt, ac ne ea quidem pręſtant, quę receperant: & quanquam ſui ipſis viribus confecti, torpent magis quàm quieſcunt, non idem tamen omnes ſentiunt: & qui diſſident opinionibus, odijs quoque implacabilibus inter ſe nihilominùs certant. Quid autem aliud nobis quoque expectandum eſt, ſi quid nouarum rerum cupidis indulgendum eſſe duxeritis? Quid autem eis indulgebitis? Calicem? At quàm multi negant eo ſanguinem Chriſti

ſti contineri?quàm multi (horreo dicere) calicem dæmoniorum eum eſſe autumant, noſq;, qui verum ex eo Chriſti Dei & hominis ſanguinem potari profitemur, non ſolùm ſtultitiæ aut inſaniæ, ſed idololatriæ prorſus damnare nõ verentur?Sacra vernacula?At quàm mulri ſunt, qui hæc quoq; contemnũt, imò execrantur, & id magis contendunt, vt nulla ſint omninò ſacra? Vxores ſacerdotibus? At illi partim tollunt ſacerdotium, ſeq; omnes vnà cum mulierculis & pueris ex æquo ſacerdotes eſſe aſſeuerant: partim referre ſua negant, cœlibeſne ſint, an mariti ſacerdotes. Ecquid Germani Principes cũ Chriſtianiſſimo Imperatore Carolo eiuſdẽ modi indulgentia, quod Interim vulgò vocant, in Germania profecerunt? Ecquid acceptarunt id, quibus dabatur? Ecquid in cæteris conquieuerunt? Cur autem ſi iſta vos quibuſdam indulgeris, non eodem exemplo Stancarianis etiam promiſcua, quamuis leui de cauſa, diuortia, & noua, quoties collibuerit, prioribus ſolutis matrimonia; Oſiãdrinis derogationem meriti ſacroſancti ſanguinis Chriſti; Caluinianis & Sacramentarijs ſacramenti eius, quod eſt omnium pręcipuum & ſaluberrimum, ſanctiſſimi, inquam, corporis & ſanguinis Chriſti profanationem: Seruetianis maieſtatis atq; diuinitatis Chriſti filij Dei & Spiritus ſancti vel negationem vel imminutionem, & neque vos, neq; maiores veſtros, neque vllos prorſus populos iam inde ab Apoſtolorum temporibus Chriſtianos fuiſſe, quibuſdam alijs incarnari, vt ita dicam, verbi Dei negationem; Picardis & Anabaptiſtis non modò itationem Baptiſmi, ſed & omnium ciuilium magiſtratuum ſublationem; Lutheranis libertatem humani arbitrij tollentibus, omnium ſcelerum impunitatem & legum ſolutionem: cur, inquam, his quoque hæc omnia, & ſi qua prætereà contendunt vel deinceps contendent, pacis & concordiæ publicæ conſeruandæ cauſa non concedatis?Exhorruiſtis horum commemoratione: nec iniuria profectò. Nam quæ maior impietas, aut quæ præſentior peſtis Rerumpub. excogitari potuit?Et tamen nihil hic fingo. Contendunt, hæc illi vt quæ maxime & facilius eſt licentiæ principium, quàm exitum inuenire. Cur autem vos magis in his, quàm in calice, vxore ſacerdotis, & ſacris vernaculis religioſi ſitis, & maiorum inſtitutis receptiſq; antiquitùs moribus præiudicare vereamini? Certè his quoq; dogmatibus, non minùs quàm illis, authoritas verbi Dei prætexitur. Quàm verè, non dico modò: illud dico, Si vos huiuſmodi controuerſiarum diſceptatores, & arbitros eorum inſtitutorum, quæ ad religionem pertinent, ſemel conſtitueritis, non defuturos eſſe, qui iſta quoq; recta eſſe, & verbo Dei conſentanea ſubtiliter concluſis ratiunculis, adductiſq; ac detortis ſcripturæ ſacræ teſtimonijs, vel inuitis vobis extorqueant. Quod tunc ibi chaos, quæ eſſet Babylonica Reipub. veſtræ facies, veſtro, quod omen auertat Deus, & liberorum veſtrorum ſanguine expianda? An putatis, quæ plus triginta annis Germaniam tam miſerè diuexans nefanda & impia & inter ſe pugnãtia dogmata, omnia ſimul extitiſſe? Erratis, ſi ita exiſtimatis. A reprehendendo abuſu pontificiarum indulgentiarum orſus eſt Lutherus, cùm ei pinguis illa offa promulgandarum earum prærepta eſſet. Non tollebat initiò, imò aſſerebat etiam receptum antiquitùs numerum & virtutem ſacramentorum, vſum & efficaciã ſacrificij Chriſtiani, merita bonorum operum, authoritatem Epiſcoporum & Pontificis maximi, purgatorium, curam & preces pro mortuis: Boëmos propter hæc ſublata, & propter vulgarum vſum calicis reprehendebat: Vxores non dabat ſacerdotibus & monachis, quamuis impurum eorum cœlibatum exagitaret. Quæ in ſcriptis eius deprehendere cuiq; licet. Aliquanto poſteriùs contentione & aura populari elatus, non hæc modò, ſed multa alia Eccleſiæ & Apoſtolorum, ne dicã Chriſti ipſius inſtituta labefactauit. Quæ vbi viderunt eum ſecundo populo facere Carolſtadius, Munzerus & Zuinglius, maiora auſi ſtuduerunt eum impietate ſuperare, & ſectatores eius pro religioſulis & Papiſticæ hypocryſeos vel ſuperſtitionis non exortibus damnarũt. Poſteà nullus fuit in ea natione, neque eſt etiamnunc impietatis, contentionum, tumultuum, bellorumq; ciuiliũ modus & finis. Quid in Boëmia ſuperiori ſeculo? Statimne initiò ſeſe omnis effudit impietas, & portentoſa illa ſectarum varietas, quæ quamuis coërcita poſteà legum ſeueritate, adhuc tamẽ multis in locis cernitur? Modica fuerunt, & in ſpeciem æqua & pia Huſſi initia, ab indignitate quadam & odio ſacerdotũ indignorum eo nomine honoreq; profecta. Non mutabat is ſacrorum ritus, non dabat vxores ſacerdotibus: ne calicem quidem vnquam porrexit popu-

le,

lo, qui nunc tantopetè expetitur. Poſteriùs infinita illa malorum lerna, & multiceps hæreſeon hydra magno impetu cum ſumma rerum priuatarum atque publicarum perturbarione inuaſit in Boëmiam, eamq́; gentem aliquandiù miſerè diuexauit. Quid igitur, inquiet aliquis? Damnas ne tu vſum ſacti calicis in populo? Ego verò neque ſacerdotum coniugia, neque ſacra vernacula. Sed nego veſtrum eſſe his de rebus ſtatuere, maiorumq́ue inſtituta mutare. Cuiúſnam igitur? Dicetem ſacerdotum, niſi metuerem inuidiam, domoq́ue allata quorundam præiudicia: Et magnos certè, atqne, vt ita dicam, irrefragabiles haberem ſententiæ huius adſtipulatores, vel authores potiùs, non

Mala. 2. Deut. 17. Mat. 15.

modò Malachiam & Moſen, & alios prophetas Dei, vetùm etiam ipſum Dei filium & magiſtrum noſtrum Chriſtū Ieſum, eiuſque ſententiæ petitos inprimis atque tenaces Apoſtolos, non

Act. 15.

vnum & alrerum, ſed ſimul vniuerſos, perpetuumq́ue ſuperiorum omnium ſeculorum couſenſum, &, ſi his adiungere fas eſt, iſtotum ipſorum, quos nūc nouos veteris ſcilicet religionis magiſtros multi ſequuntur, indubitatam ſententiam: qui & ipſi de ſacrarum ſcripturarum ſenſu, totoq́ue religionis negotio ſacerdotum ſiue Epiſcoporum, quos ipſi miniſtros verbi vocant, proprium eſſe volunt iudicium. Sed mitto nuuc ſacerdotes. Si totius Eccleſiæ id eſt, vt volunt quidam, certè non vnius alicuius duorumúe otdinum, ſed omnium (quod ipſi quoque fateri videntur, neceſſe quidem habent, ſi ipſi ſibi conſtare volunt) non ordinum modò, & ſexuum, & ætatum, verùm etiam populotum. At enim priuſquam omnes, qui Chriſtiano cenſentur nomine, populi coëant, & has controuerſias definiant, nos diſſenſionibus inteſtinis peribimus, inquiunt. Meliora, quæſo, ominare. Itáne amice ex tuo ingenio Deum metiris: Itáne facilem & expeditam tationem ſubueniendi populo ſuo, quem precioſo chariſſimi filij ſui ſanguine ſibi acquiſiuit, excogitare eum non po-

Mat. 28.

tuiſſe, aut noluiſſe arbitratis: Quin ipſe eius filius, ipſiſſima ei⁹ dextera & ſapiētia, omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi ſecum ſuis fore promiſit, ne quis modò ipſe ſeſe ab eo ſubtra-

Ioan. 14. & 17.

hat. Subtrahit autem, quiſquis pacem teſtamento eius relictam non ſeruat, rumpitq́; mutuam cum cæteris hominibus concordiam & beneuolentiam, quod ille ſuotum ſymbolum eſſe voluit. Quis autem id facit? Iine, qui magiſtratibus à Deo conſtitutis obſecundant, & recepros à Chriſtianis maioribus ſuis multorumq́ue populorum & ſeculorum conſenſu & vſu approbatos mores & inſtituta tuentut, an qui ea priuata authoritate, ne dicam temeritate ſua conuellunt, & multa nouate ſtudent? Hi certè dicere de illis ſuperioribus rectè non poſſunt illud, quod eſt apud Ioannem in Epiſtola: E nobis prodierunt. Illi verò de his non hoc ſolùm, ſed etiam quæ ſequuntur: Sed non

1 Ioan. 2.

fuerunt è nobis. Nam ſi fuiſſent è nobis omnes, manſiſſent vtique nobiſcum. Certè his demum triginta vel quadraginta annis in Germania Lutherus, Zuinglius, Munzerus & quidam alij ſegregarunt ſeſe, damnato antiquiſſimo Chriſtiani orbis conſenſu, à quo priùs non diſſenſerant. Vultis igitur redintegrare inter diſſidentes concordiam? Nolite qualeſcunque (nihil enim nunc refert) ſed veteres tamen dominos in gratiam, nolo dicete inuaſórum, ſed litigatorum ſeu petitorum de poſſeſſione depellere. Reponite potiùs per vim eiectos, aut retinentes adhuc poſſeſſionem defendite, vel tantiſper duntaxat, dum de re tota ab ijs, ad quorum iudicium ea ſpectat, legitimè cognoſcitur, ſi iuſti & æqui amantes, ſi pacis & concordiæ ſtudioſi, ac non partium fautores videri vultis. Alioqui ſi cuiuſquam iſtorum agrum aut villam violentior quiſpiam vindicare velet, nihil prohibebit, quò minus in eo quodcunq; ipſe ediderit foro cauſa diſceptetur, ſiue adeò amoto ſine diſceptatione iuris priore domino, concordiæ retinendæ cauſa ille alter in poſſeſſionem rei controuerſæ mittatur, ac tum demum eiectus per quæuis fora de proprietate litigare iubeatur. At hîc ſtatim iſti vociferarentur, Indignum facinus, leges moresque violari: vel pereat mundus, dummodò fiat iuſtitia, cœlumq́ue terrę miſcerent. Cur igitur magis æqui ſunt in re ſua quiſq;, quā in aliena? in propria, quàm in communi? in ptiuata, quàm in publica? & vt ne dicam in humana, quàm in diuina; certè in minoris momenti atq; precij, quàm in ea, qua ſalus omnium & ſingulorū, & publica tranquillitas continetur? Cur autem tu Rex ſapientiſſime, voſq́; grauiſſimi Senatores, & Equites honeſtiſſimi iſtorum cōtentione eò vos impelli patimini, vt iuris cū omnib⁹ ordinibus & populis Chriſtianis vobis

com-

communis diſceptationem inter diſſidentes, nullo more, nullo probato exẽplo, nullo denique operæprecio ſoli vſurpetis? Vel non cognita etiam cauſa, ipſos in alienam per multas gentes, multaq; ſecula conſentientis Eccleſiæ poſſeſſionem immittatis? Cur hîc non valent leges concordiæ charitatiſq; Chriſtianæ, ſi fortè indignum cuiquam videtur teneri legibus Conciliorum & Canonibus Eccleſiaſticis? Cur non interdictum illud, quod valet in priuatis cauſis apud omnes gentes, quę non prorſus experres ſunt humanitatis, *vti poßidetis, ita poßideatis?* Hæ veſtræ ſunt partes in cõponendo hoc religionis diſſidio, hoc veſtrum officium. Hîc, hîc vos, inquã, Proceres & Equites vnà cum Rege mitiſſimo maiorum veſtrorum virtutem & pietatem imitamini, eosq; non adæquare modò, ſed etiã ſuperare contẽdite. Quid igitur ij fecerunt in ſimili cauſa? Ante centum annos, cùm tumultuaretur ſectarũ & religionis diſſidio Boëmia, ſicut nũc tumultuatur Germania, multumq; opus haberent ac vterentur etiam Boemorum armis & auxilijs maiores veſtri contra vim & potentiã Teutonum Crucigerorum, regnũ hoc & Lituaniam diuexantiũ, cumq; multi noſtrates nobiliores etiam & potentiores, eorum conſuetudine (vt fit) deprauati, eadẽ dogmata profiterentur, & propugnare in hoc regno conarẽtur, diſputatumne eſt in comitijs de controuerſis dogmatibus & ritibus? Nequaquam. Efflagitatúmne nationale, quod vocant, concilium? Ne id quidem. Indultúmne quicquam nouatũ rerum cupidis? Multo minùs. Imò ne Regnum quidem, ab illis ipſis Boëmis vltrò oblatum, acceptum eſt, nõ aliam ob cauſam, q̃ propter diuerſam religionem, quamuis id non tam vtilitas publica ſuaderet, quàm neceſſitas propemodum exigeret. Imò etiam bellum eis denunciatum eſt, ni reſipiſcerent, & ad Eccleſiæ Catholicæ ſocietatem redirent. Et aduerſus Boëmos quidem ita tunc ſe geſsêre maiores veſtri. Quid aduerſus ciues & indigenas? Leniorésne fuêre? Imò verò conuentu inſtituto, & cũctis Regni ordinibus adhibitis, ſummo conſenſu obſtrinxerũt ij ſuam quiſq; fidem & honorẽ: *Si quis indigena Regni huius, habens in ipſo regno bona, hæreticales errores,* (agnoſcite confœderationis verba) *facere aut promouere vellet.* De quibus autem hæreſibus & erroribus id intelligẽdum eſt? Nempe de ijs, qui tunc regnante VVladiſlao Iagello-

Polonorum priorum confœderatio explicatur.

nis filio è Boemia importabantur. Præfatur enim lex: *cõſideratis nonnullis diſordinationibus, quæ in ipſo regno Poloniæ ſuboriri cœperant.* Conſtat autem ex hiſtoria illius temporis, nullas alias, nec aliundè tunc ſubortas fuiſſe, quàm à quibuſdam non obſcuris hominibus, Boëmica labe infectis. Excluditne autem lex quempiam hominem aut ordinem vllo priuilegio? Imò diſertè addit: *cuiuſcunq; ſtatus, gradus, conditionis, & præeminentiæ fuerint:* Adiungit etiam, *ſiue ſpirituales, ſiue ſeculares.* Quid igitur, ſi quis tale quid auſit? Negant ſe ei auxilio, conſilio, vel fauore patrocinari velle. Et hoc quidem (adduntq;) *etiamſi ſanguine, affinitate, & quacunque propinquitate forent nobis aut alicui noſtrum connexi.* Sed prouehuntur etiam longiùs: *nec pro eis loqui volumus aliquod verbum,* inquiunt. Ac ne hoc quidem ſatis eſt. Sed, *in eorum deſtructionem conſurgere, eosq; & quemlibet talem punire* ſe velle promittunt *abſque dolo & fraude.* O pietatem illius temporis, ô diſciplinam, ô conſenſum & conſtantiam maiorum veſtrorum Proceres & Equites. Addam etiam, ô ſapientiam. Intelligebant illi fundamentum eſſe rerum publicarum religionem, qua non dico euerſa aut mutata, ſed labefacta duntaxat aut in dubium reuocata, concidere illas neceſſe eſſet. Itaque nullo reſpectu priuatarum neceſſitudinũ, nullo metu vel potentiæ cuiuſquam vel diſſidiorum, grauiſſimis pœnis, & ſuis ipſi fide & honore, (quibus homini ingenuo nihil eſt antiquius,) religionis maieſtatem ſanciebant, & extirpare naſcens malum vel cum chariſſimorum ſuorum periculo malebant, quàm indulgentia ſua alere. Quid igitur? Eadémne nunc à vobis ſeueritas exigitur? Non peccaret opinor, ſi quis diceret: Moribus antiquis ſtat res Polona, viriſque, vosq; ad maiorum veſtrorum leges & inſtituta ſeruanda hortaretur, quorum vos perquam obſeruantes eſſe ſubinde in alijs longè leuioribus cauſis oſtenditis. Et cauſa quidem iuſtior etiam eſt vobis conſeruandi ac defendendi placita maiorum veſtrorum, tanto conſenſu ac diligentia ſancita, quàm illis ſanciendi fuit, indulgendi verò iuſtior illis fuit. Neque enim tantam impietatem tulêre illa tempora, ad quantam nunc prouehuntur nonnulli, ita vt non multum à Iudaica ac Turcica abeſſe videantur. Sed fuerit illa ſeueritas illorum temporũ, & priſcæ grauitatis, aut ſi quis mauult ſimplicitatis. Non

omnia

omnia omnibus temporibus, locis, hominibusq; conueniunt. Sint ſanè nunc iniquiota tempora, quàm tunc fuêre, cùm non modò domi nobiles & factioſi homines turbas ciebant, ſed foris etiam Germania penè omnis à Crucigeris Pruſſienſibus concitata grauis huic regno imminebat, Boëmique, vel indulgendo ad ſocietatem belli inuitãdi, vel aduerſando iritandi maioribus veſtris erant. Habebant illi tunc arma in manibus, valebant viribus reique militaris peritia, grauiter Sileſios, Morauos, Auſtrios, Bauaros, Turingos & Saxones vicinos, atque etiam Vngaros infeſtabant, & in finibus ferè huius regni caſtra habebant. Sed maior ſanè habeatur huius temporis noſtri ratio, quàm illius tunc habenda fuit. Indulgeatur & hic, vt in multis, hominum licentię, vel ſi mauultis, alicuius ordinis libertati atq; prærogatiuis, quas tamen non intelligo quomodo à legib⁹ ſeparari poſſimus. Remittatur aliquid de ſeueritate legis illius, non Regia vel vnius alicuius ordinis conſtitutione, ſed omniũ confœderatione conditæ, & fide ac honore omnium ſancitæ, dummodò ne penitus ea laxatis licentiæ frænis antiquetur, aut contraria lege abrogetur. Quãnã aũt indulgentia tẽperari ea debeat, tibi id Rex clementiſſime vnà cũ his cogitandum & æſtimandum relinquam. Ego Deum huius Regni protectorem & conſeruatorem precabor, vt eam vobis mentem inſpiret, qua cõſilia veſtra primùm ad ipſius laudẽ & gloriam, deinde ad Regni huius & Reip. ſalurem, poſtremò cùm ad ordinis equeſtris amplitudinem, tum ad omnium incolumitatem & mutuam inter ipſos atq; etiã cum cæteris Chriſtianis populis & nationibus concordiam vel ſtabllendam, vel redintegrandam dirigantur. Quod ſi fiet, tunc demum vobis, liberisq; & poſteris veſtris rectè conſulètis, & non modò veræ & conſtantis pietatis ac ſapientiæ, verùm etiam ſeruatæ patriæ laudẽ ac decus immortale apud omnes gẽtes vobis comparabitis, & ad longam poſteritatem tranſmittetis. Sin aliter vobis videbitur, ferẽdum fortaſſe nobis erit id quicquid erit: ſed vos cauete etiã atq; etiã primùm, ne & domi ꝓ cnocordia maiorẽ diſcordiam propīrotis, & foris cæterarũ Chriſtianorum gentium volũtates & ſtudia, imò & auxilia, ſi quando res poſtularit, à vobis alienetis: deinde ne breui quibus minimè ſperatis aut expectatis, colla ſubdatis, & qui nũc veſtri ferè ordinis Epiſcopos atq; ſacerdotes, religionis cultusq; diuini quales quales moderatores, dedignamini, profligatiſſimorum neſcio quorum Ziſcarum, atq; adeò ex infima fæce vulgi fabrorum, ſutorum, & cotiariorum arbitrio non tantùm in religione, verùm etiam in Repub. leges duras & intolerabiles vobis imponi ſentiatis. Quod in Boëmia quondam, & in Germania nuper, & aliàs alibi ex eiuſcemodi initijs & indulgentia ſiue conniuentia magiſtratuum vſu veniſſe conſtat. Ad extremum, ne iſthæc nouandi & mutandi dogmata & inſtituta Eccleſiaſtica licentia, ſicut olim in Græcia, & vereor ne mox apud quoſdam vicinos noſtros, in barbaricam & Mahometicam impietatem, aut fœdam ſeruitutem deſinat. Sed me terra dehiſcat potiùs, quàm aliquid eiuſmodi vobis liberisq; veſtris & ampliſſimo huic regno ac Reipub. vnquam eueniat.

FINIS.

PHILIPPI CALLIMACHI DE REBVS GESTIS A VVLADISLAO POLONORVM ATQVE HVNGARORVM REGE

LIBRI TRES.

PHILIPPI CALLIMACHI VITÆ BREVIS DESCRIPTIO.

PHILIPPVS CALLIMACHVS *ortus dicitur Sangeminiano, nobili Etruriæ oppido, quod à Deſiderio condità, qui vltimus Langobardorum regum in Italia regnauit, olim in Senenſium, tum in Florentinorũ ditione erat. Quæ cauſſa nonnullis fuit, vt eum Florentinum appellarent; dignum certè habitum, quem, propter ſummam eruditionem, & politiorum litterarum elegantiam, adeo nobilis patria ſibi ciuem adoptaret. Is inter multos, quos claros litterarum fama Pij Secundi pontificatus Romam exciuit, celebri tum academiæ Romæ, cuius erat princeps Pomponius Lætus, vir in eloquentiæ ſtudijs illuſtris nominis, ſeſe addixit, & quidem ijs auſpicijs, vt breui carus omnibus; apud pontificem, ingeniorum æſtimatorem acerrimum, præcipuo in honore fuerit. In cuius demortui locum, Paullus Secundus ſuffectus, parum æquus ſtudioſis hominibus ingenuarum artium, magnum eorum numerum ex vrbe eiecit, cùm Pij pontificis memoriæ infenſus, inſigni ærarij iactura quereretur, otioſos, & inertes homines aliquorum induſtria nulla in re vſui reipublicæ eſſet. Auxit Paulli odium in eum ordinem, ſiue à vero orta fama, ſiue temere ſuſcepta ſuſpicio, illuſtres adoleſcentes ingenij gloria, qui Romanæ academiæ nomina dediſſent, auctore Callimacho, in eum coniuraſſe, communicatis conſilijs cum Pomponio Læto, Baptiſta Platina, alijs, quos tum litterarum decus, atque eloquentiæ fama commendabat. E quibus, iam inde ab initio pontificatus, auſus Platina ſuſcipere communem cauſſam, litteras ad illum dederat querelarum plenas, quarum hæc erat ſumma: Quando Romano pontifici per imperij poteſtatem licuiſſet, doctiſſimos homines, atque innocentiſſimos, indicta cauſſa, damnare, cogere in ordinem, multare ſtipendijs, ex ea vrbe pellere, in qua ſedes, & domicilium Chriſtiani imperij eſſet: non debere illum ferre iniquo animo, ſi pulſi, per ſummam iniuriam, de auctore iniuriæ, id quod permitterent diuina omnia, atque humana iura, quererentur. Adituros ſe Chriſtianos reges, liberas ciuitates, nationes exteras omnes, qua colerentur Chriſti nomen, omnium fidem imploraturos, vt, indicto patrum concilio, ad quos legitimè congregatos eſſet iuſta à pontifice prouocatio, reddere cauſſam, honeſtiſſimis hominibus iniuſtæ ignominiæ, atque illatæ iniuriæ cogeretur. Neque hanc ſcribendi libertatem Platina impunè tulit. Nam in carcerem iuſſu pontificis coniectus, & compedibus vinctus, iuſſus eſt cauſſam dicere, dato miniſtris negotio, vt de eo tormentis quæreretur. Atque hanc ille ærumnam, ſe per quattuor menſes tuliſſe ait, ſæuiſſima hyeme, cùm excelſa turri incluſo, & ventis omnibus expoſita, ne ignis quidem facultas daretur, quo vi frigoris membra rigentia foueret. Veriſimile quidem eſt, homines ſuopte ingenio acerrimos, &, vt impotentes contumeliæ,*

liæ, ſi iuſto dolori vlciſcendo pares, quem contumeliæ memoria alebat, de adhortandis regibus ad cogendum concilium cogitaſſe: id quod tum coram oratione præſtare, tum ſcriptis facile eruditis hominibus, & diſertis licebat. Itaque & Pomponius Lætus Venetijs retractus, quò ſe receperat, pontificis offenſionem veritus, &, cum Platina iam ſemel defuncto vitæ diſcrimine, adoleſcentes permulti, quos tormentis ſubiectos, magnitudine cruciatuum tortores idem fatigaſſe ait; in his Auguſtinum Campanum, quem vnicum Italiæ decus appellat, & adoleſcentem optimum, cùm vim cruciatus non ferret, mortuum eſſe dum torqueretur, affirmat. Ergo Callimachus ſiue conſcius conſilij, periculum facere ſuæ conſtantiæ in tormentis non auderet; ſiue falſo inſimulatus, calumniam etiam ſibi timendam ſtatueret, apud eum, qui idem calumniæ auctor, & iudex eſſet futurus; meliore conſilio de medio diſcedens, ad Caſimirum regem in Poloniam confugit, minus pontifici æquum, quod in regni Bohemici petitione, Matthiæ Vngarorum regi, aduerſus VVladislaum filium competitorem, fauebat. Ita moderator adoleſcentiæ liberis datus, ſic ſe geſſit medius inter parentem, & liberos, vt, regi facilè ſuam grauitatem; liberis moderationem, atque indulgentiam probaret, Ioanni Alberto in primis, apud quem, poſt patris mortem, potitum regno, hoſpes, non maiorum nobilitate, non ſua, non titulis, non vllis geſtis honoribus commendatus, ad ſummam potentiam eſt euectus. De quo quidem quid ſcriptum reliquerit auctor grauiſsimus Martinus Cromerus, libro XXX. rerum Polonicarum ſubijcere libet. Obijt, inquit, etiam eodem anno (hoc eſt CCCC. XCVI. Kalendas Nouembris) Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Thuſcus, orator, & poëta non inelegans, & acri ingenio præditus, verſatus aliquamdiu in miniſterio Pij Secundi pontificis maximi. Deinde verò, cùm ſucceſſor Pij Paulus Secundus, Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios viros eruditos amicos Callimachi, ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſsiſſet: Callimachus, Caſimiro adhuc regnante, in Poloniam profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cùm autem in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet; plurimum, apud eum gratia, & conſilio valuit, vſque adeo, vt cùm Ioannes Albertus rex factus eſſet Callimachi arbitrio magiſtratus, & honores mandarentur, & res pelræque omnes publicæ, & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem ſibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquamdiu, quodam tempore, cùm is legationem, regis nomine, apud Venetos, & Pontificem maximum obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit. Sed rurſus, eo reuerſo, non tam reſedit, quàm diſsimulata eſt, quoad ille vixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia, decretaque eius vendere ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt. Et ita ſanè hoc fit, vt ij, qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam, & obtrectationes hominum vitare poſsint: quibus nonnunquam perculſi è ſummo gradu in imum decidunt. Neque enim facere poſſunt, quin multos offendant, dum quibuſdam prodeſſe ſtudent. Et illos autem, quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præſertim, ſi vel externi ſint, vel genere opibuſúe inferiores, vel auari deni}que. Hæc Cromerus: cui magis fides habenda eſt, quàm Iouio, qui temere credita, temere edit hauſta è fæce vulgi: Apud veterem amicum Vilnæ occultatum ſeniexſulem fato ceſſiſſe, ita vt, morte celata, ſine funere, arefactus tepore clibani in armario ſeruaretur. Sed Iouius non eſt audiendus: cuius vna cura fuit, multa ſcribere; quàm rectè, atque ex grauis ſcriptoris fide ſcriberet, aut perexigua, aut nulla. Scripſit Callimachus amorum librum vnum; Ladislai Iagellonis Vngariæ & Poloniæ regis

res geſtas; Attilam; ad Innocentium Octauum Epiſtolam de Polonorum regum laudibus; De Tartarorum moribus librum vnum; & alia nonnulla, quæ eius ingenij, atque eruditionis monumenta apud poſteros inſigni cum eius nominis laude vigebunt. Conditus eſt Cracouiæ in Trinitatis æde æreo ſepulchro, quod virtutis, ingenij, eruditionis ergò, mortuo exſtruendũ Ioannes Albertus rex magnificè curauit, hoc, quod infra legitur, carmine inciſo.

Hic iacet, heû, patria procul à regione ſepultus
Progenitus Thuſco ſanguine Callimachus.
Quem fatum varijs aduerſum erroribus egit,
Inuictum his tandem conſtituitq́ locis.
Illius at poſtquam virtutem regia ſenſit,
Vidit florentem Sarmatis ora virum.
Qui memor hoſpitij tam mitis, contulit iſti
Conſilijs regno commoda multa ſuis.
Quod ſentit præſens, & poſtera ſentiet ætas:
Cuius iudicium ſanctius eſſe ſolet.
Plura quoq; aggreſſum, & quædam maiora parantem,
Haud opportuno tempore, mors rapuit.

IANI VITALIS.

Ænea Callimachi, quæ circumplectitur oſſa,
Depoſiti meritis nobilis vrna ſui:
Ænea ſit quamuis, multo eſt pretioſior auro
Etruſci felix hoſpita Callimachi.
Ipſi etiam, Italia, tantum decus, auſpice, adepti,
Ad ſacra conueniunt buſta Boriſthenides:
Exſultantq́ mero, & choreis, referuntq́ viciſſim;
Dedicat hæc Criſpo Sarmatis ora ſuo.

PHILIP-

PHILIPPI CALLIMACHI IN LIBROS TRES, DE REBVS GESTIS A VVLADISLAO POLONORVM ATQVE HVNGARORVM REGE, AD CASIMIRVM REGEM

Præfatiò.

PETRVM DEB NINO, VVladiſlauienſem epiſcopū, deus naſci, Rex inuictiſſime, in regno tuo voluit: non ſolùm vt eſſet in his, quæ ad rem diuinam attinent, quoddam priſcæ ſanctitatis ſpecimen, veræq́ue religioſorum pontificū imago: ſed etiam, vt habetes in humanis conſiliarium, prudentia, fide, çonſtantia, grauitate antiqua præditum. Is aliquando, cum D. Caſimiro filio tuo (qui aut omnino nunquam naſci, aut perpetuus eſſe debuit) ſermonem quom haberet de rebus à maioribus tuis, magno animo, excellenterq́; geſtis, deſcendiſſetq́ue tandem in mentionem VVladiſlai illuſtriſſimi fratris tui, quem ſibi Hungari præfecerant, poſt regis Alberti mortem, & ſimul multa repeterent, de varietate ſortunæ, actionumq́, & conſiliorum, quibus Hungariam tenuit, vſque ad pugnam illam cum Turcis, poſt quam in terris minimè comparuit; viſa eſt ambobus res digniſſima, quæ literis mandaretur: vtpote, quæ legentium animos pręcipua quadam voluptate explere poſſet, propter ancipites, variæq́ue memorabiles euentus rerum ac temporum in bellis, quæ mira illic caſuum viciſſitudine, aut extrahi, aut confici contigit. Quandoquidem per id tempus, viribus ſuis Hungaria, non ſecum rātummodo per ciuilem diſſenſionem ſæpe conflixit, ſed in externos quoque, ſtudio religionis noſtræ, arma ſub VVladiſlao mouens, fœlicitate pugnādi adeò cæterorū Chriſtianorum, ad Turci nomen fractos, deiectoſq́ue iampridem animos erexit, vt pauci admodum in tota Europa tunc fuerint, qui ad Chriſtianæ rei ac nominis defenſionem, vel momenti, vel conſilij aliquid non attulerint. Petierunt igitur à me id negocij aſſumi, & literarum lucem adhiberi dictis, factiſque per ſe quidem ſplendidis, & magnificis, ſed quæ obliuio paulo poſt obſcuratura foret, ſi ſcriptorum monumentis non illuſtrarentur. Itaque ego, qui ſcirem, meum eſſe, conſiderare, non quantum poſſim, ſed quantum debeam ſtudij, operæ, facultatiſq́ue conferre, te, ac tuis omni veneratione, ac laudum genere celebrandis; &, ſi fieri poſſit, conſecrandis, interq́ue immortales, ac beatos referendis, quippe qui, vltra etiam, quàm impudentis votum optare auderet, me adeo extuleris, atque ornaueris, vt ne locum quidem tibi, aut domi, aut foris, augēdi mei aliquem reliqueris: id, quod in tuam, tuorumq́ue laudem, ac gloriam petebatur, pro virili mea, me facturum recepi. Nolui enim, quom referendi aliquando tibi gratiam, facultatem minimè ſperare poſſem, videri etiam voluntatem defuiſſe. Licet igitur intelligerem, plus mihi imponi, quàm quod aptiſſimè ferrem, quoniam in alterutro peccandum erat, ſubire ineruditi ingenij, quàm ingrati animi notam malui. Nam, etſi ſcribendo illuſtriſſimi fratris tui ſublimia facta, verbis minimè æqua vero (quom virtutis etiam inſœlices exitus, laude non careant) non dubito futuros, quos grati animi mei voluntas moueat, vt quare ſcripſerim, potiùs; quàm quomodo, conſiderent. Tu quoque, qui me in re iſta videas plus auſum, quàm præſtare poſſe ſperarem, minimè dubitare debes, non mihi, ſed fortunæ meæ, aſcribendum eſſe, quicquid eſt, quod in tuam, tuorumque gratiam non efficio. Cæterum, priuſquam explicandorum ſeriem aggredior, quom regionum; de quibus habenda eſt mentio, tempus, pleraque nomina commutarit, quo facilius, vbi, & à quibus nationibus, quidq́ue geſtum ſit, intelligatur, maximè ad rem pertinere putaui, earum terrarum ſitus, vetereſq́ue appellationes, quantum diligentia, & coniectura conſequi potui, nominibus, quibus hodie nuncupantur, accommodate. Vltimi Europæ ad orientem, ac ſeptentrionem anguli, quem Sarmatiam dixêre, meridionale latus, quantum eſt inter Thyram, Axiacumq́; amnes, ad Euxinum mare porrectum, & pleriſque in locis, maximè circa littus Ponti, etiam vltra Axiacum, Podolia nunc appellatur. Inde Ruſſia eſt vſque ad

Boryſthenem : cuius vtramque ripam, vbique ſurſum ad caput ipſius obtinet: deiude inter orientem, ac ſeptemtrionem conuerſa, ſupra Tanais ortum, ad Riphæos montes porrigitur. A quibus altera demum fronte in Sarmaticum Oceanum vltra Cherſinicũ ad Furſtam fluuium; altera verò in Aſiam ad Hyperboreos, Hippofagosq́; Sarmatas procurrit. Quicquid verò, velut à tergo Ruſſiæ, inter ipſam Tanaimque, & Mæotidem remanet, Tartari tenent. Lituania verò, interiora Sarmatiæ ad Venedicos, Bondinosq́; montes obtinens, qua meridiem, atque orientem ſpectat, Ruſſiæ obtenditur. Eius autem ſeptemtrionalia, Liuonia excipit, ac Pruſſia, & Pomerania. Quæ Regiones à Bondinis, Alanisq́; montibus, reliqua Sarmatiæ occupant vbique ad oceani littus. Ab occidente verò ad Lituaniam, iungitur Maſouia, circa ripas Iſtulæ fluminis; qui ab ea parte terminus eſt Sarmatiæ. At ſuperiora Iſtulæ ad fontem, tum campos, inter montes, qui Sarmatici dicuntur, atque ortum Iſtulæ interiectos, præterea montes ipſos Sarmaticos, Poloni tenent: quorum regio in finibus vtriuſque poſita, tantundem fere in Germaniam, quantum in Sarmatiam protenditur, per ea loca, quæ Ombrones, Saboci, Sidones, & Visburgi, ab initio incolebãt. Cæterùm qua Germaniam incurrit, coniungitur Sleſiæ: quam ſubinde Morauiam à tergo, occidentem verſus excipit. Sleſiam verò, & Morauiam Quadi olim, & Marcomanni tenuêre ſub rege Morobando, à quo Morauiam mutatis, abiectisque quibuſdam literis, dictam crediderim. His duabus regionibus, Boëmia ad aquilonem inter montes, qui Sudetæ dicti, & Siluam Semanam adiacet, Hungaria verò, quæ Pannonia dicebatur, non vbique, vt olim, Danubium habet ad ſeptemtrionem, ſed, ſuperato flumine, hinc in Germaniam, illinc in Iazigas Metanaſtas ſe extendit, verſus Carpathium montem, ſub quo Scepuſium à Polonia procurrens, in fines Hungariæ deſinit. Reliqua verò, Iazigum Metanaſtarum; & adiacentia Tibiſco amni, Hungari Tranſiluaniam vocant: cui adiuncta eſt montana Valachia, inter Danubium & Carpathum, quæ à Maioribus Dacia vocabatur. Huic velut à tergo, ad occidentem appoſita eſt Boſſina, quam Raſcia, & Seruia contingunt, illis in locis cum ea ſitæ, quibus ſuperior Moëſia, & Dardania olim cõtinebatur. At Bulgaria inferioris Moëſiæ partem, & vtrumque latus Hemi montis, iugaq́; ipſa obtinet, vſque ad Triballos, in quos Boſſinæ orientale latus deſinit. Altera verò Valachia, cui Moldauiæ nomen eſt, à flumine hoc tempore apud antiquos inferioris Moëſiæ pars fuit: protenditur autem inter Danubium, & Thyram, ab Ieraſſo amne montanæ Valachiæ termino, vſque ad Euxinum. Harum autem regionum fines omnes, nationesque, eas incolentes, atque vrbium ſitus deſcribere ſuperſedi. Non quia longum fuiſſet, & laborioſum; ſed quia ad hiſtoriæ inſtitutum ſatis quæ dicta ſunt, ſufficere putaui: eo tantummodo adiecto, Cracouiam ſcilicet ſedem regiam in Polonia, Budam in Hungaria, Vilnam verò in Lituania metropolim eſſe, ac principis domicilium.

P. CALLIMACHI DE REBVS A VVLADISLAO REGE POLONORVM, ATQVE HVNGARORVM GESTIS

LIBER PRIMVS.

SIGISMVNDVS rex Hungariæ, qui vltro ad imperium acitus, Bohemos quoque ſibi poſtea ſubiecerat, tãta moderatione annos ſupra quinquaginta regnauit, vt quom ſine virili prole tandem mortem obijſſet, Hũgári nemini ſubeſſe maluerint, quã duci Auſtriæ Alberto, cui iampridem Sigiſmundus vnícam filiam ſuã matrimonio coniunxerat. Videbatur leniri poſſe deſiderium mitis, & ſancti regis, ſi eius filiam apud ſe regnare intuerẽtur. Quæ perſuaſio ſubinde etiam pene profuit illius nepoti nondum nato. Nam quom Albertus quoque haud multò poſt delatum ad ſe regnum, grauida vxore, vita exceſſiſſet: optimates Hungariæ frequentes vnà cum oratoribus Deſpoti Raſciæ, ac Ciliæ comite ad reginã Budæ agitantem conuenere, cœptumque eſt agi de regni ſtatu conſtituendo. Et primo quidem nihil exaudiebatur, præter voces felicem fauſtumque partum reginæ ominantium, aſſerentiumq; minimè prius de nouo rege referendum, quàm illa peperiſſet: deberi id Sigiſmundi recentibus meritis, qui paterna in omnes charitate, regnũ tenuiſſet: non tentandam temerè fortunam externis regibus experiendis; quõ domi iam forſan affuturus eſſet, qui aui ſui eos æquabilitate gubernaret. Valuiſſetq; publicus fauor, & gratiſſima omnibus Sigiſmundi memoria, ſi Ioannes Huniadianus ante omnes prioris, ſuæq; ætatis magnos viros, rerum militarium ciuiliumque artium peritia memorabilis, vrgentium periculorum non admonuiſſet, propter Sinderouiam oppidum cum vniuerſa pene Raſcia, iã tum à Turcis occupatum, ſublatumque veluti murum, quo illis obiecto, Hungaria ſatis tutà videbatur. Ea vox quaſi frænum à mortui gratificatione curã omnium in præſentes neceſſitates cõuertit. Cœpitque ipſorum animis obuerſari regni orbitas, & Turcorum indies maiores vires, iterque ad ſe planè illis patefactũ. Præterea in partu reginæ, etiam vt votis omnium correſpondiſſet, dum puer coaleſceret, parum momenti fore cõnſtabat, ad regni curam, & tutelam, quom interim virorũ animi muliebre tegimen aſpernarentur, propter imbecillitatem plerumque illi inſitam ſexui, etſi curatores poſtremo aſſignarentur, intelligebant regium faſtum, regiasque cupiditates in paulo ante paribus conditione, vel perferre, vel explere duriſſimum fore. Sed & regina non mediocriter animo ſollicita, haud ſatis conſtituebat ſecum, quidnam maximè in deliberatione tam ancipiti eſſet expetẽdum; quom aut filio, ſi naſceretur, regnum abrogãdum, aut Turcis prodendum appareret. Sed neque exploratum habebat marem naſciturum, vel tam beniuola in ſe, ac ſuos Hungarorũ ſtudia, etiãſi difficultas aliqua ingruiſſet, ad extremum permanſura. Diuerſis igitur diuerſa probantibus, nihil æquè ab omnibus laudabatur, quàm ſi VVladiſlaus rex Poloniæ paulò ante puberem ætatem ingreſſus, cuiuſque indoles, ac virtus velut humanum modum ſupergreſſa, iam tum magno famæ conſenſu celebris erat, viduam reginam vxorem duceret, gentis vtriuſq; rerum ſummæ præfuturus: id vnicum columen aduerſus domi foriſq; imminentes turbas; ſi ea affinitate Polonorum robur innictum rei Hungariæ iungeretur. Sed nihil æquè VVladiſlai aſſenſum remoratorum apparebat, quam naſcendorum ſibi liberorũ incerta ſucceſſio, propter ventrem, quem regina ferebat. Atque ideò, non aduerſante illa, in id conſenſum, ſi puer naſceretur, vt Auſtriæ ac Boemiæ præeſſet. Liberi autem noui regis, ſi qui procrearentur, in Hungaria regnarent. Eaque conditione regnum, & coniugium perferri ad VVladiſlaum placuit. Ita tamen, vt non prius de liberorum ſucceſſione quicquam diceretur, quàm ex diuerſo eius rei mentio illata foret. Deſignati ad id munus omnium cõſenſu epiſcopus Segnienſis, Ma-

rhieo Talaucius, Emericus Marcellus, Ioannes Perenus, Ladiſlaus Palancius. Quibus Ctacouiam venientibus VVladiſlaus, ad mille paſſus, obuiā miſit fratrem ſuum Caſimirum, à quo mutua gratulatione ſuſcepti, atque in ciuitatem inducti ſunt. Poſtridiè verò in curiam acciti, ita ad regem verba feciſſe traduntur: Si vicinitas, & rerum variæ occaſiones, ac tempora non coninnxiſſet regnum noſtrum cum tuo multis fœderibus officijsq́ue mutuis: virtus tamen, & fœlicitas tua, rex inclite, nobis digniſſima viſa foret, quæ, dubijs rebus noſtris, imploraretur. Quom enim cordi non fuerit deo optimo maximo, Albertum apud nos regnare, in cuius electione ſecuti eramus, non quod expediret, ſed quod à graris animis recens, atque eadē acceptiſſima omnibus Sigiſmundi memoria expoſcebat: quod facturi prius fuerāt, ſi, ſaluo officio, licuiſſet, te, qui rex noſter ſis, vniuerſi, quorū intereſt, vnanimi ſententia elegerunt. Omittimus illa proſequi, quod indoles tua verè regia, quod maiorum tuorum decora illos pellexerint, vt crederent, te vnum ampliſſimis duobus regnis vtiliter præeſſe poſſe. Coniuncta eſt vtriuſque gentis fortuna, & proſpera omnia vtriſque ſemper fuiſſe animaduertimus, niſi quom mala quæpiam ratio conſilia, & res alterius ab altera ſeparauit. Sic olim Gothi, ſic Vandali, aliæq́ue gentes pene ignoti terrarum tractus, ſic poſtea Tartari per Poloniam in Hungariam primò, deinde in alias etiam regiones irrupêre: ſic, niſi eandem mentem tibi ad ſuſcipiendum regnū, quàm noſtris ad deferendum deus dederit, prope eſt, quod ominari animus horret, vt Turci, patefacta ſibi Hungaria, in vos inde bellum, vaſtitatemq́ue conuertant. Dum pro Raſcia, & Bulgaria, quæ duo ſepimenta regni noſtri erant lētius paulo, quàm expediret, arma nuper induimus, in diſcrimen rerum noſtrarum venimus, & bellum, quod ab alienis finibus propulſare oportuit, in noſtris cogimur ſuſtinere. Si nihil vltra peteretur, quàm vt ſuccurreres diſcrimini noſtro, vtique præſtaret aliena defendere, quàm pati ſua in periculum rapi. Nunc, quando non ſola rutela, ſed ius, & arbitrium opulentiſſimi regni ad te defertur, quid eſt, quod maximoperè à te deliberandū ſit, debeas ne, cū tam ingenti & glorioſa mercede eām dimicationem etiam, geminatis viribus, ſuſcipere, cui noſtris copijs, noſtrisq́ue armis ſemper pares fuiſſe nos ſcias? Periculum eſt (arbitramur) ne ſemiermē, & ex fuga pugnantem hoſtem; quem, ſine vllis externis auxilijs, prope contempſimus, ſi tu paululum cum tuis anniteris, finibus noſtris non ſubmoueas. Nomē, Herculè, tuum, ſine vllis armis, ad id ſuffecerit, vel, ſi moliendа vis erit, haud difficili conatu regni vtriuſq; rem perpetuo ſtabilieris. Neque ideo, quod vltrò expeteris, reliqua omnia deſperata à nobis putes. In maximo multorum ambitu, te iudicio, non neceſſitate prætulimus, qui ſcires æquè, atque illi, regnum adminiſtrare. Sed commodius forſan tueri nos, iunctis vtriuſque regni viribus, poſſes, & inprimis deberes, propter communia vtriuſque diſcrimina. Silemus fœlicitatis cumulum, qui exinde maieſtati tuæ accedet. Quantum veræ gloriæ, & in præſens, & ad poſteros conciliauerit tibi, tam incliti regni public⁹ de virtute tua cōſenſus? Quāta laude effereris, quod tam benignè de te ſentientes, gratiſſima volūtate in fidem ſuſceperis? Quod deus omen auertat, ſi repudiati in diſcrimē raperemur (omittimus, quod eadem fortuna res tuas manet) non ſolùm vicinum, ac ſocium regnum in periculo deſtituiſſe diceretis, verùm etiam euertiſſe columen, ac propugnaculum Chriſtiani nominis. Cuius maieſtas, viribus, armisq́ue noſtris ſtetit hactenus, ſtaturamq́ue confidimus. Sed & fortunam dicunt volubilem deam, nec facile poſtea comprehendi, ſi ſemel oblata contemnitur. Non libet gloriari de benignitate cœli, & terræ, quam regno noſtro natura indulſit: neque vicinitas, neque magnitudo rerum geſtarum illius, eam te ignorare permittit. Singula illic ſunt eiuſmodi, vt magnis periculis, etiam bello expeti debeant, nedum ſponte oblata ſuſcipi. Atque, vt intelligas quàm ſimul omnia conſentiūt ad fœlicitatem tuam: idipſum, quod nos petimus, regina, in qua aliquid momenti in contrarium videri potuit, etiam vnà nobiſcum petit, pignusq́ue, & ſtabilimentum tam ſalubris vtrique gēti incepti, matrimonium ſuum offert. Ea eſt ipſius nobilitas, & fortuna, vt magnopere probari abs te poſſit; forma verò, & ętas non contemni. Sed neque, in tanta deliberatione, audienda eſt mentio de rebus tam caducis, & momentàneis. Neq; voluptatis gratia initur matrimonium, maximè inter reges, à quibus nihil aliud quęri ſolet in vxore, quā dignitas, vt quàm illuſtres ſucceſſores relinquant; &, ſi altius attenditur, propterea

tereai quod tegna non niſi vnum capiunt, Ilarum coniugia maxime ſunt expetenda à regibus, quę minus fœcunditatis videntur habituta. Tu modò illa, quę alij pet ferrū, atque ignes aſſequenda non dubitarent, vltrò ad te delata non ſpernas, nec velis eſſe, aut dici minus fœlix, quàm deus, atque homines velint. Dum hæc agetentur, peterentur que ab Hungatis, adetant & Turci oratores, quos iampridē miſſos deprehenderat in via mors Alberti, qua ſeu verè incomperta, ſeu, ad tentādum, diſſimulata, petegerant mandata. Offerebat per eam legationem Amoratus Turcorum imperatot militem, ac pecuniam VVladiſlao ad gerendum bellum contra Albertum in Boëmia, quæ, mortuo Sigiſmundo, in duas factiones abierat. Et vnà quidem Caſimiro VVladiſlai fratri tegnum deferebat: altera, proptet vxoriam ſucceſſionem, Albertum ſequebatur. Cæterùm fœdus in id ſanciri petebat: vt, redacta vniuerſa Boëmia in poteſtatem Caſimiri, VVladiſlaus ab amicitia & fœdere Hungarorū abſtineret. Iraque quom, defuncto Alberto, res integra non eſſet, oratores, pet varias ſimulationes, Cracouiæ retinebantur, in expectationem, quò Hungarica, poſt regis mortem, inclinaret. Eos, quod ex vultu facile notare potuit, vbi, per interpretem, quæ poſtulata erant cognoüêre, ingens mœror cepit, & ſubita cō-ſternatio animorum. Sed neq; eodem ſenſu à Polonis omnibus accipi, prius oculi, & facies, motusque diuerſi, deinde etiam verba indicauête: quò eſſent, qui dicerent, nihil ptæterquam bellum offerri ab Hungaris. Poſt cætetos omnes fruſtra implotatos, ad ſciri. Minimè id onus aſſumendum, quod omnes alij ferri poſſe deſperaſſent. Sed & malę rationis eſſe, regem ſuum dimittere, vt peregre regnaret. Omnia futura in regno turbarum plena, & ſeditionum, ſi ſine rege agitandum foret. Neminem vnquam cenſuiſſe, aut nauem ſine rectore, aut exercitū ſine duce eſſe oportere, aut vnum quempiam duabus nauibus, duobusúe exetcitibus vtiliter, commodeque ptæeſſe poſſe. Non eſſe exploratum homini quid indies accidere valear. Infinita pene, quæ, abſente rege, tegnum petturbare queant. Procellū tam improbotum licētiam in infinitum; bonis verò pręſidia, & tutelam defuturam. Sed, vt cæreta tolerati poſſent, perpetuum bellum domi gerendū cū Tattaris: certè nullo modo ſiue rege, aut ſuſtineri, aut propulſari poſſe.

Quorum ſententiam VVladiſlaus, cuius iuuenilis animus abhortebat ab eo matrimonio, quod cum tegno adeundum erat, quom regina iam grandæua eſſet, facile ſequebatur, alijs multis in contrarium nitentibus, inprimiſque Oſtrorogeo, Dobrogoſtio, & Ciſonenſi Ioanne, cum Gregorio Sanoceo. Hi diuitias viresq; regni, quod offetebatur, extollendo, Turcorum verò tes deprimendo, magno animo conditionem ſuſcipiendam affirmabant. Quæ de regis abſentia dicerentur; nihil ad rem attinere. Iamptidem aſſuefactos homines etiam ſine eo agitare, quom ſæpe in Lituaniam ſe tecipere ſolitus eſſet, vici nioremque eſſe Budam Craconiæ, quā Vilnam. De his, quæ timeri ſperatiue poſſēt, facile eſſe iā tū volente rege, ſtatuere. Quod, ſi quid inopinatum caſus afferret, regem fututum in propinquo. Coniūcta inter ſe eſſe regna, ita vt non quaſi duobus, ſed tārum vni regno rex eſſet præfuturus. Et eo magis fore in vtroque venerabilem, quo vtriſque nuicem, cuique alterius vis notior eſſet, & auctoritas: contra furtiuas Tartarorum incurſiones, ſatis ſuperque indigenas Podoliæ, ac Ruſſiæ ſufficete. Quod ſi iuſtum bellum inſettetur, multo faciliùs fore, vtriuſque regni vitibus illud propulſare. Non eſſe tantæ glorię occaſionem omittendam, vt rex Poloniæ etiam in Hungaria regnare diceretur, & vnus præ cæteris principibus viſus; qui tantum regnum rite regere, ac tueri poſſet. Nullam conditionem repudiandam, nullum periculum non ſubeundum pro tam ingenti laude. Non inſetti id bellum Hungariæ, in quo tā-tūmodo libertas foret amittenda quā-quam quid non audendum, ſubeundumque pto libertate?) ſed agi, vt degenerarent omnes à moribus inſtitutiſq; maiorum: templa, & ſacra omnia prophanarentur: ſepulchra parentum dirui, & oſſa diſſipari, coniuges vero ſororesque, & liberos aut ad ſeruitutem, aut ad libidinem rapi intuerentur. Longè praſtate, tantam immanitatem ſubmouere in alienis finibus, quàm in ſuis poſtea ſuſtinete. Nullam vnquam ætatem tacituram immortalem gloriam, quam adipiſcerentur, ſi tam calamitoſam neceſſitatem à ceruicib⁹ regni, inprimis incliti, ſed & vicini, & fœderati, & quod non, niſi per ſummum ſcelus, deſeri poſſet, propulſaſſent. Ad hæc, ſolam famam eo inter ſe vinculo coniunctarum virium, duarum inuictarum nationum, ſatis futuram ad Turcum, Tatta-

Tartarumque intra fines ſuos continendos. Etiam deducta eò res erat, vt, nemine aduerſante, VVladiſlaus conditionem ſuſciperet, quom renũciatum eſt, reginam poſtumum, ex Alberto peperiſſe. Itaque quom videretur VVladiſlaus fruſtra vxorem ducturus, ſi filij eius ad regni ſucceſſionem prouenire non poſſent: ex integro tota res cœpta eſt repudiari. Sed vbi oratores Hungari, explicatis omnibus, quæ apud ſuos conſtituta erant etiam de filio, ſi naſci contingeret, hanc quoq; difficultatem amouerunt: rurſus expugnatus eſt regis animus, vt ad gloriam, & amplitudinem tantarum rerum ſe potiùs erigeret, quàm deprimi pateretur à breui voluptate; quàm ex viridiore vxoris alterius ætate conſequi poſſe arbitraretur. Decreta igitur dies ſolennis, & templum auguſtius in arce Cracouienſi, vbi reſponderetur Hungaris. Ibi quom frequentiſſimi, ex omni ordine, ad ſpectaculum conueniſſent: vniuerſique regni proceres in ſuggeſtu ad id præparato cõſiderent: cõuerſus ad oratores VVladiſlaus, vbi protulit ea, quæ pro loco, & tempore, ad grati animi teſtimonium, propter præſens in ſe beneficium viſa ſunt attinere: quod bene verteret vtrique genti, quibus conditionibus ad ſe delata erant, ius, & tutelam Hungarici regni ſuſcipere profeſſus eſt: quantumque humana ope fieri poſſet, daturum ſe operam dixit, ne tam benigni de ſe iudicij Hungaros pœniteret. Ipſorum iam eſſe, curare, vt quæ ſuorum nomine ſpopondiſſent, rata permanerent: ſe in tempore promiſſis ſuis affuturum. Sub hanc vocem ſecutæ acclamationes, fœlicia omnia vtrique genti ominantium, & in publica gratulatione laudes deo, & grates actæ omnibus in templis. Turcis ſubinde reſponſum, rerum mutationem, quę mortem Alberti ſubſecuta eſſet, eorum legationem irritam reddidiſſe. Cæterùm quando & in Hungaria VVladiſlaus erat regnaturus, factam exinde maiorem occaſionem fœderis amicitiæque ineundæ, ſi modò ea res cordi fieret Amorato, etſi finibus ſuis contentus, pacis cõſilia cõplecti vellet. Hungari, reſponſo accepto, conſtituêre inter ſe illico, vt alij apud VVladiſlaum remanerent, qui eius in Hungariam profectionem ſtimularent: alij ad reginam optimatesque perferrent ea, quæ acta erant, & decreta in Polonia. Manſêre epiſcopus Segnienſis, & Ladislaus: cæteri gratulabundi retro iter ad reginam cõuertêre. Viſum eſt VVladislao mittere cum illis etiam legatos ſuos, qui tam reginę, quã optimatibus publicè, ac priuatim gratias agerent, tempusque aduentus ſui illuc nuntiarent. Decreti igitur, ac miſſi ad eam rem obeundam, Sandiuogius Oſtrorogeus, & Ioannes Cogneccpolenſis ſcriba regius. Cæterùm feſtinantibus Hungaris, vt quæ ad nutum ſuorum fœliciter tranſacta putabant, nuntiando omnes gaudio opplerent: Poloni in via ſubſtitêre, paulatimque ſubſequebãtur. Interea regina, ſeu quia deſperaſſet marem parere, quom tantarum rerum in ſpem natum intueretur, crudele nimiũ, & immane videbatur, ſi, veluti propter noui mariti charitatem, ſacratiſſimorum affectuum oblita, mater à debita ſucceſſione regni filium excluſiſſet: ſeu abducta perſuaſionibus quorumdam, qui rei Polonę malè affecti erant, præſertimque comitis Cilię, qui tutorem ſe poſtumi fore, ac ſummam rerum obtẽturum credebat, ſententiam mutauerat. Atque ideò redeuntes ad ſe oratores ſuos in vincula cõiecit: moxq; voluntatem ſuam immutatam peruulgauit. Ea res, prout cuiuſque animus ad hanc, vel illam perſuaſionem acclinatus, accipiebatur; nonnullis indigniſſimè ferentibus, tam ſalutare vtrique regno inceptum, vel vnius mulieris inconſtantia, vel comitis Ciliæ cupiditate, in irritum verti: & reginæ, ſi perſuadendo adduci nequiret, vt conuentis ſtaret, afferendam vim cẽſentibus. Apparebat enim ſpem profligandi externum bellum, in id recidiſſe, vt ſi VVladiſlaus perſequi perſeueraret euocationem ſuam, regnum domeſticis ſeditionibus lacerare oporteret: futuros namque, qui omnia extrema paterentur, & facerẽt, priusquam publicam, & communem conſenſu datam VVladiſlao fidem violarent: & qui ſpe melioris fortunæ, ſi res tumultuarentur, in contrarium agerent, reginæque aſſiſterent. Multi etiam diuinitus eam mentem reginæ datam interpretabantur, quaſi deo eam regnorum inter ſe veluti cõfuſionem improbante. In qua vt inficiari nequirent, quædam ineſſe commoda, ſubmouendo bello, quod à Turco immineret: maieſtas tamen, & nomen rei Hungaricæ interitura eſſet, actionumque omnium gloria domi, atq; foris ad Polonos peruentura. Neminem vnum exinde crediturum, ab Hungaris peregrinum regem alia ratione accitum, niſi, quod ſine Polonis, ſubſiſtere deſperaſſent. VVladiſlaum quo-

que

que propenſione affectum erga ſuos futurum. Satis experiendo compertum, prioribus temporibus, Hungariam ad retinendam dignitatem ſuam, externa ope non indigere. Deniq; deum ipſum in partu regiæ planè indicaſſe, quem regem vellet apud eos eſſe. Hæc & plura eiuſmodi iactabantur non vulgo ſolùm, verùm etiam in concilijs optimatum. Sed & ciuitates nonnullę, imprimiſque Caſſouia, Bardeiouium, Lubolia, Cremniza, & ceteræ finibus Poloniæ obiectæ, iam tum, in tanta voluntatum varietate, imminentium certaminum diſcrimina intuentes, vt otioſi rei euentum expectarent, comportatis intra mœnia ea, quę vſui fore credebant ſeu ferendæ obſidioni, ſeu vi propulſandæ, ſi ingruiſſet, foſſas, muros, propugnacula impigrè reficiebant, ac firmabant. Quæ, vt agebantur, vulgò ad legatos Polonos delata, vt retro in patriam iter verterent adegerunt. Et quom ab regina impenſius reuocarentur, non auſi ſunt ſe illius fidei committere. Quod ſi feciſſent, fama tenuit, potuiſſe facilè omnia in integrum, re tunc recenti, per ipſos reſtitui. Non ſolùm verò reginæ voluntas immutata, ſed cædes etiam Sigiſmundi ducis, ſub idem tempus, in Lituania commiſſa, ſecutæque illam diuerſæ ibidem factiones, & fames, qua, deperditis frugibus, propter æſtatis intemperiem, eouſque laborabatur, vt promiſcuè cum pecoribus, non humanis cibis, ſed arborum, cānarumque radicibus, mortales veſci cogerentur, hiems præterea inuſitatè, conſtanterque rigens vſque ad perniciem iumentorum hominumque, ad extremum lues, qua inſolitis alimentis fluida labefactataque corpora vulgo extabeſcebant, poterant VVladiſlaum à tranſcendendo in Hungariam retinere, ſi modò fatales neceſſitates euitabiles eſſent. Itaque ram multis aduerſis pene inuitum retinentibus, ille nihilo ſegnius ad tranſitum equos, arma, militemque præparabat, indicto conuentu Sandeciam, in quo referretur ſtatueretùrque tam de rebus domeſticis conſtituēdis, quàm de ordine perſequendi ſuſceptam profectionē. Præceſſerant VVladiſlaum ad locum conuentui deſtinatum mater eius regina Sophia, duxque Maſouiæ Boleſlaus, &, præter paucos, qui regem ſequebantur, vniuerſi etiam regni proceres, & Lituanorum legatio. Itaque vbi rex cum fratre ſuo Caſimiro aduenit, Lituani priùs auditi: qui principatum ſuum, poſt cædem Sigiſmundi, in tumultu eſſe dicebant, & diuerſis factionibus laborare: optimatibus VVladiſlaum pro principe habendum cenſentibus, multitudine verò ad Michaëlem Sigiſmundi filium inclinante. Sed & Suidrigalem, qui & ipſe ex principum erat progenie, nonnulla oppida occupaſſe, Ruthenorumq; primores, ſpe nouarum rerum, quotidie ad illum congregari. Præterea ducis Maſouiæ copias Droicinum expugnaſſe: atque ideo, niſi ſubito ſuccurreretur, prope eſſe, vt factionibus inteſtinis Lituanorum res, ac nomen interiret. De quibus quom ſententiæ rogarentur, complures erant, qui Hungariam omittendam ſuaderent, amplexandamque conſulendi rebus ſuis domi occaſionem oblatam, per inconſtantiam reginæ. Satisfactum eſſe fœderatæ, ac vicinæ nationi, tutelā ipſius, quō id efflagitaret, ſuſcipiendo: nunc, quando per illam ſtaret, quo minus conuenta perficerentur, temerarium videri, ſi, neglectis opportunitatibus ſuis, cum periculo alienos, etiam inuitos ſeruare aggrederentur. Tunc demum ſniſſe glorioſum Polonis in Hungariam proficiſci, quom contra Turcos aduocabātur: nunc inteſtinis ciuilibusque certaminib⁹ immiſceri, calamitoſum, & turpe fore. Dimittendos eſſe ad ſuos legatos Hungaros. Si ſenſiſſent illi operæ pretium fore, coniungi communis regis vinculo, & ſocietate cum Polonis, inituros quomodo, id, ſine controuerſia, fieret: culpam non ſeruatæ in præſens fidei penes ipſos remanſuram: interim rem Lituanam ſtabiliendam. Quorum ſententiā laudabat in primis regina, tum quod ęgrè filium à ſe diuelli, ac peregre regnatum ire patiebatur: tum quod oriunda, ortaque ex Ruſſia, magnopere angebatur, patriam ſuam mutuis ſeditionibus, propter Lituaniæ motus, periclitari. VVladiſlaum quoque, & Caſimirum ſollicitos habebat res Lituana: vtpote, paternus, & auitus principatus. Sed & dux Boleſlaus, cuius intererat, regem non abeſſe à regno, propter ſuſceptam a ſe contra Lituanos actionem, quam iure decidi cupiebat, multa in eādem ſententiam diſſeruit. Gregorius verò cum Ioanne Ciſonenſi, & Creſlao Goſlubiano cæteriſque, qui iam tum à principio, conditionem ſuſcipiendam perſuaſerant, dicere, Hungaros, aut audiri non oportuiſſe, aut pacta implenda. Non propter illos tantummodo conditionem ſuſceptam, ſed quia commune periculum

propulſandum, atq; eò conſtantius in incepto perſiſtendum cenſuiſſent, quo illi iam diſcordes inter ſe, propiores eſſent, vt alieno ſubderētur imperio. Tutius multò fuiſſe, concordes ſimul eos, quàm in ſeditione deſtituere. Si viderēt Polonos in incepto perſeuerantes, depoſituros ſimultates, redituroſque in fidem omnes. Reginam quoque ceſſuram viribus, vbi eas adeſſe ſenſiſſet. Si res omitteretur, ſeditionibus inteſtinis perituros, aut ad alium quempiam ſe conuerſuros, cuius poſtea vel potentia timēda, vel imbecillitas maiori & ſumptu & diſcrimine fouenda eſſet. Nihil ſatius, quàm, etiam per bellum, ad inſti tutum peruenire. Si tunc demùm abſtineretur, & cupidè ſuſcepiſſe & timidè deſtituiſſe apparituros. Ad Lituaniam pacādam, Caſimirum cum exiguis copijs mitti poſſe: ſed & Lituanos moderatius ſe habituros, intelligentes, VVladiſlaum etiā in Hungaria regnare. Ad hæc, Hungarorum legati, parum momenti in regina ad reſiſtendum vniuerſorum voluntati aſſerebant: paucosq; illi affuturos, & eoſdem ſine auctoritate, aut gratia. Eos autem, quos penes, rei totius arbitrium eſſet, ſatis intelligere, nihil poſſe vtilius vtrique regno & inprimis ſuo inueniri. Non paſſuros ad nutum vnius mulieris ſummam libertatis ſalutiſque ſuæ periclitari: abunde prius deliberaſſe ſtatuiſſeque quod optimum videretur. Sed & reginam facile aut ſalubrioribus conſilijs, aur vi expugnari poſſe, reducique in ſententiam rectam: proſequerentur modò Poloni ea, quæ cum ſumma ratione inchoaſſent. Decretum itaque ſecundum Gregorij ſententiam, vt progrederetur in Hūgariam VVladiſlaus, Caſimirus vero cum certo numero copiarum in Lituaniam proficiſceretur: adiunctis ei primarijs viris, Derſlao Rithuiano Iaſtrembeccio, & palatino Lublinenſi. Cū Boleſlao autē Maſouiæ duce inducias ſeruari placuit, quamdiu à regno Poloniæ rex abeſſet. Eaq; decreta, ac cætera, quæ dicta ſunt, de neceſſitate, & commodis ſuſceptę profectionis, pro reſpōſo data ſunt Lituanis oratoribus. Deſignati ſubinde, qui, abſente rege, veluti vicarij in locis oppotunis præeſſent, ac ius dicerent. In pretura quidem Cracouiana Ioānes Ciſonenſis, in Poſnanienſi Petrus de Bnino, in Podolia Theodoricus Buciaſcanus. VVladiſlaus vero, vbi ſatis conſtituta prouiſaque reliqua apparuēre, dimiſſis ceteris ad munera ſibi commiſſa, cum illis, quos delegerat ad conſtitutam expeditionem progreditur. Matrem, ac fratrem ſuum Caſimirum biduo ſe proficiſcentem proſecutos, tertia die ab ſe dimiſit, admonito prius fratre, qua ratione, qui buſúe artibus, cum Lituanis agitare oporteret. Eduxit verò ſecum, præter militarem multitudinem, viros magnos, & magnis præfecturis honoratos, quos cōſiliorum actionumque omnium ſocios adiutoreſque haberet: inprimis Andream, & Ioannem Tencinenſes, Dobrogoſtium, & Sandiuogium Oſtrorogeos, duos Ioannes Tarnouios, Vincentium. ac Scidouam Sciamatulcos, Lucam Gorcenſem, Nicolaum Laſſouianum, & Gregorium Sanoceum. Is poſtea viginuquinque annos præfuit metropoli Leopolienſi: ſed tunc maxime ingenio florens & doctrina, videbatur ad omnia gerenda ſuadendaque facile idoneus, & de quo rex plurima ſibi polliceri poſſet: ad quæ accedebat cum decora corporis proceritate, præcipua quædam animi ſanctitas, & religio: in quibus adeo eminebat, vt nemo regi Deum propitiaturus facilius crederetur: eaque eſt illi inprimis cura delegata. Cæterùm vt diuina per hunc rex procuraturum ritè ſe credebat, ita prælijs cōſerendis haud minus momenti fore putans in viribus Leſconis Bobricij, cuius robur & audacia maximo conſenſu vulgo laudabatur; ipſum quoque inter præcipuos educendum delegit. Fuit autem Leſco auus diuæ Fauniæ carminibus noſtris celebris: ſi qua tamen ex illis gloria eſſe poteſt. Inter progrediendum autem quotidie cateruatim confluebant ad regem alij multi, ex Polonia, impigri, & magni viri, partim cupiditate oſtentandæ virtutis in tam nobili expeditione, partim, ne velut ignaui repudiati viderentur. Cæterum volente vnoquoque armis, equis, & reliquo apparatu eminere: incredibile memoratu eſt, quàm inſignis erat exercitus rerū omnium excellētia, quom ſere miles quiſque, egregij ducis ſpeciem præ ſe ferret. Fama etiam, vt in magnis conatibus vſu venit, omnia augebat: copiaſque, & apparatum bellicum vix tolerabilem reginæ, ad quam Dionyſius archiepiſcopus, Ladiſlauſque Gara Banus, & plerique alij defecerant, nuntiabat. Quæ quom edicto iuſſiſſet, arceri VVladiſlaum omnibus munitis in Hūgaria locis: vbi receptum audiuit Cheſmāreum, ſollicita, vt fit, in re trepida, cogitationes in partes omnes cœpit

agitare.

agitare. Cæterùm ſeu deſperans, poſt adeò ingentem belli molem excitam, pacis, aut fœderis audiendam mentionem, ſeu non inueniens apud ſe conditiones, quæ vtrinque honeſtè ſuſcipi poſſent: ad ſuſtinendam vim cum ſuis, animum conuertit. Inprimisq́; quom haud ignoraret, ſuſceptas vulgò perſuaſiones cærimoniasque aliquas, in rebus non leue momentum habere, ſedandis, concitandisúe populorum animis: Viſegradum, vbi præerat Ladiſlaus Gata, properè contendit: coronam, qua vetuſta religione, ac more, Hungariç reges initiantur in poteſtatem ſuam redactura: ne ſi eius VVladiſlaus potiretur, veluti rex legitimus, populos ad ſe conuerteret. Itaque, non aduerſante præfecto, penetrale, in quo ſanctiſſimè aſſeruabatur, quom effregiſſet: illam tantummodo extulit, relictis cæteris induuijs, quæ ad ritum cærimoniamq́ue coronandorum regum pariter adhiberi cōſueuère: nec mora, cum omnibus, qui palam ſibi, ac poſtumo fauebant, Comarum ſe recepit. Alij verò, quos aut nouatum rerum ſtudium, aut per legatos data fides VVladiſlao, aut timor, ne bello cogerentur, ſollicitos habebat, quanto quiſque poterat comitatu, quotidie ad illum confluebant. In eaque feſtinatione pleraque hoſtilia commiſſa ſunt, diuerſis in locis contra illos, qui reginæ affuturi videbantur. Inprimisq́ue Simon Roſgonius Agrienſis epiſcopus quom cōperiſſet Eperieſſi non vigiliarum ordinem, non ſtationes iuſtas ſeruari, ſed ſecurè, ac ſolutè agitari, per occaſionem, noctu id oppidum intercepit: quò ſubinde firmato munitionibus, ac præſidio, Cheſmarcum venit. Ibi Polonorum animi, quos, propter reginæ motus, demiſſos labeſactatosq́ue conſtabat, rurſus erecti ſunt, & confirmati: quom viderent conueniſſe ad ſe magnam partem ex primoribus Hungarorum, quorum auctoritatem cæteros ſecuturos, aut, ſi qui aduerſarentur minimo negotio cogi poſſe apparebat. Itaque alacres, renouata ſpe facilè, ac celeriter incepti perficiendi, alteram Lituanorum legationem, quæ illuc vſque, ad auertendū in Lituaniam VVladiſlaum, ſollicita aduenerat, dimiſere retrò ad Caſimirum, cui Lituanicæ rei cura delegata eſſet. Etſi plerique, quos non minus diſcrimina, & progrediendi difficultas, quàm ea, quæ nuntiabantur à Lituanis, mouebant, cum Ioanne Tencinenſi, vel illinc regredi in Poloniam ſuaderent. Sed, ne id fieret, annitentibus Ioanne Iaroſlauienſi, & Gregorio Sanoceo, tenuit pudor, famæque verecundia. Conſtitutum itaque, vt, præpoſito cum valido præſidio ad cuſtodiam Cheſmarchi Nicolao Pereno, Budam verſus progrederentur, vtriuſque regni copijs ſimul coniunctis. Inter proficiſcendum lente (vt par erat tanto exercitui) viſum eſt mittere, qui regni caput Budam præoccuparet, ne regina, ſi muniendi ſe illic facultas ſpatiumq́ue daretur, conatus VVladiſlai, ac ſuorum ſubinde, aut retardaret, aut irritos redderet. Datum eſt id negotium Agrienſi epiſcopo, & cum eo miſſi Vincentius Sciamatulcus, Andreas Tencinenſis, & Leſco Bobritius. Eos, vbi aduenêre, populus in vrbem vltro admiſit, ducendisque munitionum operibus, manu, & cætero omni ſtudio frequens affuit: quom interim præfectus arcis Laurentius Hendreuera deliberabundus, neque aduerſando, neque obſequendo his, quę fiebant, videretur in eam partem inclinaturus, ex qua minus perturbationis in regno crederet excitari. Veniebat ex parte altera Fredericus comes Ciliæ cum quingentis equitibus, miſſus & ipſe ab regina eodem conſilio præoccupandæ Budæ. Qui vbi à Polonis eam teneri cognouit: nihil vltra tentandum ratus, demiſſo animo, ſtatim retro abijt Comarum. Augebantur ſemper copiæ VVladiſlai, accurrentibus ad eum in itinere Hungaris. Cæterùm quom perueniſſet Eperieſſum, diemq́ue vnam ad quietem indulſiſſet exercitui: ſecretarius quem chariſſimum habuit, dum in fluuiolo ignobili præpropere opitulari pergit accipitri, cum anate periclitanti, ſubmerſus eſt: & prodigioſæ magnitudinis grando, cum ingenti procella, & fragore cœli decidit. Quibus non nihil conſternati ſunt animi in Polonis, minimè referentibus, vel id ad fortunæ caſus, vel hoc ad aëris intemperiem, ſed vtrumque velut in prodigium auertentibus, & prout cuiuſque vel mens erat, vel religio diuerſis in diuerſum interpretantibus. Regina verò, vbi ad Polonos Budam defeciſſe intellexit, & VVladiſlaum, qui Agriam iam attigiſſet, hilari conſenſu illic à populo expectari: ad cæteras ciuitates in officio retinendas, feſtinato itinere, Albam regalem ſe contulit, cui præerat tunc partium ſuarum

fautor Nicolaus Friſtatski. Ibiq́ue ſuadentibus, qui illam ſequebantur, filium ſuum iam trimeſtrem, in templo conſueto, regio titulo, & corona ſolenniter inſignitum auguſtiorem, & veluti ſacroſanctum populis ciuitatibuſq́ue Hungariæ reddidit, putans futuros plures, qui veri ac legitimi domini partes ſequerentur, quàm qui contaminare ſe vellent nota defectionis. Affuêre coronationi eiuſmodi, ex illis, qui paulo antè VVladiſlaum accerſendũ cenſuerant, archiepiſcopus Strigonienſis, Iaurinenſiſq́ue epiſcopus Benedictus, tum Ciliæ comes, Nicolaus Friſtatſki, Stephanus Roſgonius, & plerique alij: omneſq́ue mox cum regina contulêre ſe Iaurinum. Res ipſa tum etiam auctores magnopere Polonos conturbauit. Sed eò ventum erat, vnde regredi, niſi, re perfecta, turpitudo non patiebatur. Itaque mouens ab Agria VVladiſlaus per commoda interualla tãdem Budam peruenit. Quom appropinquaret, factus eſt ei obuiam præfectus arcis Laurentius Hendreuera cum liberis duobus, & populus effuſus, quom ipſe, inſtructis copijs, ne quid ſubeſſet inſidiarum, ingrederetur. Poſt mutuam gratulationem, viſum eſt, ea die ab ingreſſu vrbis abſtinere, placuitq́ue ſubſiſtere ad Peſtum. Interim regina, per nuntios maria monteſq́ue pollicendo Hendreueræ, enixè conabatur perſuadere, vt in fide, atque officio maneret: parumq́ue abfuit, quin impetraret, magis in gratiam memoriæ Sigiſmundi, quàm ſponſione ditiſſimarum conditionum, quas proponebat: præualuit tamen in animo bene inſtituto ea ſententia, quæ tutior videbatur ad ſtabiliendum naufragans regnum. Itaque ille VVladiſlaum, & ſuos liberaliter in arcem admiſit. pro quo beneficio VVladiſlaus, vt præfecturam, in qua erat continuaret edixit, ſatis confidens, manſurum ipſum conſtantiſſimè in ea parte, ad quam, patriæ incolumitate ſuadente, non impetu animi, ſed iudicio acceſſerat. Super omnia inſigne fuit ſpectaculum, quom Budam VVladiſlaus ingrederetur: nam præter magnificentiam ornamentorum nauium, quibus cum inſtructo exercitu per Danubiũ tranſuectus eſt, maximè eminebant vbique ſtudia procerum regni vtriuſque, certantium inter ſe officij ſedulitate, ad inducendum ipſum quàm maximè fieri poterat ſolenni, ac omni genere ornatus inſtructiſſima pompa. Sed & milites cum ducibus ſuis, qui præmiſſi huc fuerant armati obuiam prodierant. Præterea ſacerdotes cum ſacris, & religioſo apparatu, populiq́ue promiſcuè omnis ordinis turba innumerabilis. Procedebat ergo militibus ſtipatus inter voces gratulantium, fœlicemq́ue, & fauſtum regi ſibiq́ue ac regno ingreſſum eiuſmodi exoptantium: ſubſequebantur proceres regni vtriuſque, pro dignitate, ac meritis, vt quiſque eminebat ita ordine antecedentes. Vbi ad templum auguſtius peruentum, laudes, grateſq́ue Deo immortali actæ. Subinde in regiam perducto VVladiſlao, populus quidem gratulationem ſuam in multam noctem produxit, varijs diſcurſibus per ciuitatem cum cantu tripudijsq́ue, & hilari ſaltatione. Proceres verò, cùm crederent ſuſcepti negocij partem maximam tranſegiſſe, recepta Buda, quieti ſe dedêre, mox conſultaturi quibus tãdem rationibus reliqua ſine contentione, vel mora perfici poſſent. Vbi Budam teneri a VVladiſlao vulgatum eſt, non ſolùm qui apertè partibus ipſius fauebant, ſed multi etiam alij, qui ad id temporis diſſimulauerant, fidem, atq; obſequium pollicentes cum gratulatione ad eum confluxêre, inprimiſq́ue Mathico Talaucius, ijſdem diebus cura, atque opera tonſoris ſui elapſus cuſtodia, in qua reginæ iuſſu aſſeruabatur, tum Nicolaus Friſtatski, Stephanus Roſgonius, Ioannes maior Perenus, &, in quo plurimum in vtranq; partem momenti, Ioannes Huniadianus, præterea epiſcopi Veſprimienſis, Quinqueeccleſienſis, Tranſiluanẽſis, Nitrienſis, Sirmienſis, Vaccienſis, Varadienſiſq́ue, & Colocenſis archiepiſcopus: pauciq; iam, præter Caſſouiam, reliquaſq́ue ciuitates, quæ cum illa in euentum à principio ſe communierant, in regno toto ſupererant, quæ non profiterentur, ſe in fide VVladiſlai eſſe; ac fore. Venit & à rege Boſſinæ legatio, apparatu, viriſq́ue inſignis: quæ, repetito gentis ſuæ primordio, eoſdem, cum Polonis, auctores generis, & communem linguam ſuam Boſſinenſes habere quom dixiſſet, &, ob eam linguæ, atque originum veluti cognationem, regem ſuum magnopere

pere gaudere, propterea quod cœptis VVladiſlai, fœlicitatem adeſſe vulgabatur: multa diſſeruit de commodis, quibus ſe mutuo, propter cognationem, vicinitatemque releuare poſſent, ac deberent, communicatis viribus, & conſilijs, aduerſus imminentem Turcorum crudeliſſimam tyrannidem: fœdus præterea, & amicitiam ſanctiſſimè cultam, ſeruatamque inter Boſſinæ, & Hungariæ, ad id locorum, reges, vel iniri, vel renouari poſtulauit. Quibus benignè reſponſum, incrementa, ſucceſſusque VVladiſlai merito regi placere, tum propter eam, quam repetiſſent linguæ, atque originum coniunctionem, tum quia vtriuſque pene tantundem intereſſet, vt quàm celerrimè pacata omni Hungaria, contra communes hoſtes, integris viribus expeditio ſuſciperetur. Gratiæ ſubinde actæ, quod in tempore affuturum ſe contra Turcos communicando actiones, & conſilia rex vltrò polliceretur: & vt ſic animatus ad extremum perſeueraret adhortationes adhibitæ. Fœdus denique inter reges, & regna confirmatum. Aduenerant etiam oratores Deſpoti, cuius demiſſior gratulatio fuit, vt par erat. Quippe quod è principatu ſuo per Turcos eiectus, priorum Hungariæ regum munificentia alebatur: qui caſum tanti viri miſerati, collocauerant eum in finibus regni aſſignatis illi nô nullorum oppidorum vectigalibus, & iuriſdictione, quibus haud indecorè, præſentis fortunæ ſtatum ferret, & præteritæ deſiderium leniret. Itaque ante omnia oratores eius, magno verborum ambitu commemoratis prope eiſdem, quæ Boſſinenſis de cognatione originum, ac linguæ cum Polonis, purgauêre Deſpoti factum, quod per nuntios id munus eſſet aggreſſus, quod obire ipſum oportuerat: ſed accinctum iam itineri Turcos auertiſſe, ne coram veniret. Cæterùm ambigere ipſum, ſpei ne ſuæ, quæ, poſt ademptum ſibi principatum, abductoſque in ſeruitutem liberos, tum primùm reuiuiſcere incipiebat, an fœlicitati VVladiſlai prius, magiſque gratulandum foret: acceſſiſſe quidem acceſſurumque indies benignitate dei ad gloriam, dignitatemque VVladiſlai multum, quom nihilominus in ſumma gloria ſummaque dignitate exiſteret: ſibi omnibus patrijs, & auitis ornamentis ſpoliato, nec ſolùm principatu, & patria, ſed domo, ac lare eiecto, exorri, indigo, alienaque viuenti miſericordia, tum primùm oriri lucem aliquam, non ſolùm melioris conditionis, ſed priſtinæ etiam dignitatis, & fortunæ recuperandæ. Id fœlicitatem inceptorum polliceri, tum geminatas vires duarum inuictarum nationum, quarum neutri vlla, præter alteram, diſciplina militari, & alacritate pugnandi par foret in terris. Obuerſari iam tum oculis ſuis fugam formidinemque conuerſas in Turcos, agrumque illorum igne, ferro, vaſtitate uſcſtum, ſe vero ad maiorum ſuorum ſedem reſtitutum. Atque ideò vltra omnem humanam lætitiam gaudere ſibi, VVladiſlao autem gratulari, qui tam magnarum actionum gloria non modò præſentis anni reges, ſed vetuſtos omnes eſſet ſuperaturus. Si priſtina fortuna adeſſet, oblaturum fuiſſe ſe comitem, atque adiutorem: nunc quando integrum non eſſet ſibi, maiora polliceri, voluntarium regis ad omnia periculoſa, & difficilia obeunda miniſtrum ſe offerre, ac dedere. Mouit tum VVladiſlaum tum cæteros & fortuna viri, & tam ſubmiſſa oratio. Itaque reſponſum legaris, vt Deſpotem bono animo eſſe iuberent: ſatis multas affuturas occaſiones ad mutuam, præſentemque gratulationem. Interim cum ratione ab eo factum, quod loca, in quibus regi gratulari poſſet, ab hoſtili incurſu tuenda ſibi in tempore putauiſſet. Perſeueraret modò ſtrenuè: VVladiſlaum primoque tempore annixurum, vt expectationem ſpemque de ſe conceptam adimpleret. Interea Strigonienſis archiepiſcopus, & Ladiſlaus Gara, qui coronandi poſtumi inprimis auctores, adiutoreſque fuerant, ſeu, deſperatis reginæ rebus, propter ſucceſſus VVladiſlai, ſeu rati per tranſitionem ſuam, quam reliquos dignitate inferiores ſecuturos credi par erat, reginæ animos infringi, & ad concordiam conuerti poſſe, cœperunt cum VVladiſlao clam per internuntios agere, vt impune ad eum tranſire liceret; acceptaque in id fide, Budam properabant. VVladiſlaus verò

qui ſciret, magnam eſſe talium virorum, apud populares ſuos, auctoritatem, multumq́ue huc, vel illuc mouere animos vulgarium pariter, & nobilium poſſe: vbi appropinquaſſe ciuitati percepit, obuiam progreſſus, benignè complexos bene de ſe ſperare iuſſit.

Die inſequenti qnom ex compoſito, vtriuſque gentis primores quàm magnificentiſſimo apparatu ad Regem conueniſſent: miſſi ſunt, qui illos in curiam inducerent: vbi archiepiſcopum in hanc ſententiam locutū tradunt. Intelligo, rex inclite, purgandum eſſe, quod, in rebus fere omnium maximis, conſilium ter variaſſe videmur. Primùm, quom te, qui apud nos regnares, accerſendum cenſuimus; deinde, quom reginam filium ſuum coronantem contra te ſumus ſecuti: nouiſſimè, quando, illius partibus omiſſis, nunc ad te reuertimur: vt verendum ſit ne aut ſpernendi à te velut imbecillitate animorum laborantes, aut cum ſuſpicione accipiendi, ceu parum fideles his, ad quos inclinauerimus exiſtimemur. Non enim ſentētiam, fidemúe mutando toties, velut in contrarium acti ſumus: ſed quom ageretur de conſeruando augendoq́ue regno noſtro, idq́ue, quantum maguitudo rei poſtulat, nos ſollicitos haberet, ſeu nimia cupiditate, ſeu humana ignoratione, quod optimum foret non ſatis conſtituebamus. Atque ideo nunc hoc, nunc illud approbantes, minimè mutato propoſito, ad id, quod efficaciſſimum videbatur confugimus, non ſtudio partium, ſed charitate patriæ; cuius ſalutem dignitatemq́ue periclitari intuebamur: neque enim, vt de me fatear, quod de alijs etiam ſentio, quom à nobis accitus es regnatum, ideo tantum conſenſi, quod, ob virtutem tuam, maiorumq́ue tuorum gloriam, digniſſimus videreris. Inuitabant ea quidem, vt conſentirem: verùm non de ornando, augendoue te conſultatio erat: ſed quom, poſt mortem Alberti, regnum noſtrum in orbitate velut prædæ Turcis expoſitum appareret: Inuictum regni tui robur in primis occurrebat, quod, per vicinitatem, & fœdera nobis coniunctum velle deberet, per amplitudinem autem facilè poſſet nos tueri, & conſeruare: videbatur & tua, tuorumq́ue intereſſe, vt quæ nobis imminebant pericula propulſarentur. Atque ideo freti viribus, & amplitudine regni tui, quom de fide dubitare non poſſemus, quando in rebus veſtris idem exitus, quem in noſtris pateremini, foret à vobis expectandus: vnanimi conſenſu ad te confugimus, rati fore, vt in ditione, & tutela tua, res noſtræ domi, foriſque maximè florerent. Poſtquam vero Regina ſeu mala ratione, ſeu malo fato percita cœpit à communibus conſilijs reſilire (quamquam & ego, & qui illam mecum ſecuti intelligebamus, ad publicas neceſſitates parum momenti illinc eſſe) acceſſimus tamen: tum quia nefarium apparebat, Reginam noſtram, & eandem Sigiſmundi Regis noſtri filiam deſerere, prius quam patriæ periclitatio nos cogeret, tum, vt in viam rectam (ſi fieri poſſet) reuocaretur, & tu defectionem noſtram veritus, tantiſper deliberabundus ſubſiſteres, dum iniretur ratio ſedandi ciuiles diſcordias, quas celer aduentus tuus, tumultuante adhuc Regina, videbatur excitaturus. Cruciabamur enim auimo, intuentes exarſurum bellum inteſtinum, euocatione tua, per quam externum extinguere volueramus. Atque ideo omnia prius experiri certi, quam patriam ſuo ſe gladio conficientem intueri, tam diu in parte altera perſeuerauimus, quoad ratio officij erga Reginam, & gratiſſima noſtris animis memoria Sigiſmundi, charitati patriæ non conceſſit. Vbi verò ambitione Reginam elatiorem vidimus, quàm quæ adduci poſſet, vt periculis ſuorum parceret, & in illis anguſtijs eſſemus, vt aut patriæ, aut officij iacturam facere oporteret; maluimus boni ciues, quàm officioſi clientes dici, &, relicta illa, quæ, niſi per ſummas omnium noſtrorum calamitates, nec Regnum aſſequi, nec adeptum tueri poſſet, rurſus ad te conuerſi ſumus, in cuius auctoritate pacem domeſticam, in armis verò foris victoriam intuemur. Idem patriæ ſalutis ſtudium, quod ad te vocandum, quod ad ſecedendum pauliſper ad Reginam nos compulit, nunc ad te reducit. Debet probari abs te tam propenſa, conſtanſq́ue in patriam fides noſtra, quom intelligas, propter illam,

nos

nos etiam famæ ſubiiſſe diſcrimen. Maluiſſemus quidem vt prima conſilia noſtra proceſſiſſent, & vt ſic apud nos regnaſſes, vt officioſi erga Reginam, eiuſdemque parentis memoriam immortalem manſiſſemus, & vt quieti inter nos, tua, tuorumque auctoritate accedente, non ſolum finibus noſtris hoſtem ſubmouere, verùm etiam agrum illi ſuum infeſtum reddere potuiſſemus. Nunc quando vtrumque aſſequi non licuit, incolumitatem patriæ cum fœlicitate tua ſequentes petimus, vt quemadmodum verecundiæ noſtræ indulgeri debet, quod aliquamdiu cum Regina fuimus, præſertim vt reconciliaretur tibi, ita nobis fraudi non ſit, quod ab ea quieta conſilia contemnente, ſalus, & pax regni nos abſtraxit. In futuro quales experieris non habeto.

VVladiſlaus contra minimè daturum fuiſſe fidem, vt ſe accederent, niſi bonos forteſque viros iudicaſſet. Satis ſcire tranquillitatem patriæ vnicuique chariſſimam eſſe debere, ſed ante omnes illis, qui ab ea in ſummis ornamentis, ſummaque dignitate eſſent collocati. Quæ egiſſent omnia ſic accipere, tanquam pro pace, ac firmamento Regni geſta eſſent, non contra ſe: neque enim quicquam commiſiſſe, propter quod hoſtilem animum aduerſus ſe gerere deberent: nihil propterea ſibi iraſci vellent, quod, relicto florentiſſimo Regno ſuo, & omiſſa cura pacandæ Lituaniæ, in qua, propter cędem principis perpetratam, bellum exardeſceret, vires animumque ſuum conuerterat ad tutelam ſtabilimentumque Regni eorum. Quod ad Reginam attineret, minimè reprehendi poſſe, ſi ad extremum voluntati illius publicam ſalutem prætuliſſent: neq; enim regibus fidem obligari euertendis regnis, ſed conſeruandis. Hortari vt adeſſent animis, ac viribus ad cætera, quæ ſupereſſent expedienda. Breui affuturam tranquillitatem illam, quam optaſſent, modo ipſi factis, & conſilijs opportunis orationi ſuæ fidem facerent. Regina, quamuis, vbi ſuorum fidem labefactari vidit, & ad VVladiſlai fœlicitatem deficere, malè eſſet animo affecta, tamen, diſſimulata muliebri trepidatione, ne, ſi quantum metuebat, indicaſſet, reliqui in deſperationem adducerentur, Ciliæ comitem ad ſe vocauit, communicatoque cum eo conſilio, nuntios cum literis Caſſouiam, & ad cæteras ciuitates, quæ VVladiſlaum, aut ſuos, ſub ipſum belli initium, excluſerant, circummiſit, iubens vt eſſent bono animo: properè affutura auxilia, quibus tueri ipſæ commodè ſe poſſent, & VVladiſlaus toto Regno excluderetur. Moxque conductitium militem ex Boëmia acciuit, &, conſentiente in id Epiſcopò, Iaurinum diligentiſſimè communiuit: collocatiſque illic copijs ſuis, velut in loco opportuno incurſionibus faciendis aduerſus VVladiſlaum, & ſuos, cum filio tranſtulit ſe Poſonium. Id vbi à Polonis compertum, miſit VVladiſlaus ex gente vtraq; numeroſum exercitum ad Iaurinum obſidendum, ducibus Huniadiano, & Sandiuogeo Oſtrorogeo. Fortè ita euenit, vt comes Ciliæ, qui illuc acceſſerat, inſpecturus, an ſatis omnia firma munitaque eſſent, & an conſtantes, conſentienteſque inter ſe, perſeuerarent omnes tuendis Reginæ partibus, cœptus ſit cum alijs, qui illic erant, obſideri, ſuperuenientibus qui à VVladiſlao miſſi fuerant. At ille, vt erat vir acri, & elato ingenio, ante omnia, confirmatis ſuorum animis tolerandæ obſidioni, factaque ſpe affuturi propere ſubſidij ex Auſtria, & Boëmia, ne cui deeſſet occaſioni retinendæ Reginæ in ſententia, ſi fortè, propter efficaces conatus VVladiſlai animus eius demitti cœpiſſet: quom videret, ſe cum ſuis imparem apertæ eruptioni: conſtituit clam euadere Poſonium. Cum paucis igitur ſilentio noctis profectus, per hoſtium ſtationes, moxque Rauo ſuperato, in inſulam, quam non procul Danubius circumplectitur, quam occultiſſimè ſe tranſtulit, ratus illinc commodè ſe elapſurum ad Regiuam. Qua re ab hoſtium ſpeculatoribus comperta, miſſi ſunt illico cum Leſcone Bobritio, impigri, & expediti aliquot milites, qui inſequerentur, comprehenderentque fugientem. Senſit & comes patefactam fugam ſuam, & ſequi à tergo hoſtes. Itaque diffidens euadendi celeritati, latendo illos fallere inſtituit. Edixit ergo ſuis vt ab inſequentibus, ſe facilè capi paterentur, ſubindeque à domino ſuo, qui in

oppido remanſiſſet, miſſos ſe cum
mandatis ad Reginam profiterentur:
nec mora, in ſiluam, qua profundiſ-
ſima erat, ipſe ſe immiſit. Captis è
familiaribus nonnullis, quom ſingu-
lorum aſſeuerario in vnum congru-
ens ferè perſuaderet: inquiſitio à Po-
lonis propemodum omittebatur.
Tum Saniſcia quidam haud rei mili-
taris rudis, eos callido commento, at-
que argutia increpuit, tanquam deſer-
rores domini ſui: qui per impruden-
tiam minimè noſcitātium eum, haud
procul in ſilua foret interſectus. Ad
eam vocem bene ſimulatum men-
dacium aperuêre humani affectus. Ita-
que inſtaurata diligentius inquiſitio-
ne, luſtratiſque hinc inde omnibus la-
tebris, randem à Leſcone ipſo comes
inuentus eſt & captus, moxque cum in
genti militum gaudio ad exercitum,
ſubindeque ad VVladiſlaum Budam
perductus eſt. Quom exhiberetut in
conſpectum, non ſolùm vtriuſque
generis principes conuenerant, ſed pro-
miſcua etiam omnium ordinum mul
titudo, partim miſerantium præſen-
tem viri conditionem, memoria pri-
ſtinæ dignitatis, partim aſſeuerantium
vere iuſtum humanarum rerum in-
ſpectorem Deum eſſe, qui debitas ab
eo perfidiæ pœnas expetiſſet. Ille ni-
hil purgans, oblitusque inſitæ inge-
nio ferociæ, ſubmiſſa, & effracta ni-
mium voce, ac geſtu veniam preca-
tus eſt. VVladiſlaus autem minimè du
rò vultu ſupplicem alleuans: Maluiſ-
ſem, inquit, vt fides tua te amicum
huc adduxiſſet, quàm, fœlicitas mea
captiuum: idque factum foret procul-
dubiò, ſi ambitio, expugnata animi
tui fide, & conſtantia, non extorſiſ-
ſet, vt debi a mihi principatus, vica-
rium te potius, quàm ſocium eſſe vel-
les. Nunc quādo fortunam meam po-
tius quàm beneuolentiam experiri, &
vana ſpe, beneficij in me tui gratiam
corrumpere placuit, impugnando iu-
dicium, quod de me feceras, quom
vnanimi omnium conſenſu electus
ſum, qui apud vos regnarem: placi-
de feres, ſi ego viciſſim erga te ma-
gis factorum tuorum præſentium,
quàm electionis, à qua, nulla mea cul-
pa, defeciſti memor eſſe cogor. Mox-
que in cuſtodiam tradi iuſſit.
Poſtridiè VVladiſlaus ſeu periclitan-
tis ciuili tumultu Lituaniæ diſcrimen
ſollicitum haberet, ſeu patrij Regni
deſide um male ferret, ſeu abhorrens
ab immanit te inteſtini belli, quod
gerendum illic vi deba , ſeu cupidus
deuuo coramque experiri qua tan-
dem mente Hungari erga ſe forent:
conuocatis in arcem omnibus, quo-
rum auctoritas aut publicè, aut pri-
uatim eminebat, huiuſcemodi ora-
tionem habuit: Satis intell gebam,
quom me apud vos regnatum voca-
retis, non mihi ſed neceſſitatibus ve-
ſtris id tribui: ſed neque id oratores
ad me miſſi diſſimulauerunt, & ple-
rique ingenuè ſubindè profeſſi eſtis.
Quom tamen benignitate Dei, m io-
rumque meorum virtute, longè late-
que haberem, vbi fœliciter regnarem:
ſtabiliendi res veſtras curam ſuſcepe-
ram, magis, ne fidem meam in peri-
culo ſuo implorantibus vicinis, fœ-
derarisque deeſſem, quàm quod am-
plitudini meæ neceſſarium putarem.
Sed & quieta omnia domi, conſenti-
entesque inter ſe voluntates veſtras
nuntiabatis: quicquid verò laboris,
ac periculi bellicis actionibus exhau-
riendum eſſet, ab eo hoſte immine-
re, cuius impetus frangere, ac retun-
dere longe pulcherrimum, & glorio-
ſum foret apud omnes populos, & na-
tiones quæ religionem noſtram pro-
fiteantur: quæ (ſine inuidia loqui li-
ceat) multo ſecus ſe habent: quippe
quod ex vobis multos inter vos video
diſſidentes, & longè maior dimicatio
domi propoſita apparet, quàm time-
ri ſotis potuerit. Itaque diſtrahitur ſæ-
pe animus in diuerſum, quom vel de-
ſiſtendum ab incepto, vel præbendum
me ducem in ea acie, quæ propemo-
dum ad parricidium ſit armata, con-
ſidero. Cæterùm ex veſtra ſimul, &
mea re magis eſſe videtur abſtinere,
quàm, per inteſtinum bellum, ad pro-
poſitam mihi per vos ſpem perueni-
re. Occurrit enim iam nunc animo
totius belli ſpecies: video vos gentem
vnam non, vt multæ aliæ, ex conue-
narum multitudine caſu congrega-
tam, ſed vnius linguæ ſtirpiſque, ac
propemodum familiæ. Circumſpici-
re vos ſingulos, & vniuerſos: adeo e-
ſtis inter vos iuncti ſanguine, & affini-
tatibus, vt verius domus vna, quàm
natio dici poſſitis. Nemo ex vobis v-
nus violari poteſt, quin eius iniuria
pene ad omnes pertineat, atque in il-
lum ipſum, qui intulerit, per quen-
dam

dam veluti circuitum cognationem redeat. Hanc vnitatem coniunctionemque ſanguinis inter vos, quam vobis ſemper profuiſſe, mihi verò imprimis profuturam externo bello ſubmouendo exiſtimabam, diſtrahi in diuerſum violariſque mutuo, non aliud mihi quidem videtur, quàm naturam ipſam, & quidquid in ea venerabile ſanctumque eſt, euertere. Dubius eſt, vt aiunt, euentus belli: ſed blandiamur vobis, & ſuccubituros armis noſtris aduerſarios concedamus. Poſt fratrum parentumque, ac cæterorum propinquorum exhauſtum ſanguinem, reſtat, vt ſi Turcus laceſſierit, aduerſus illum vos producam, ante omnia, inteſtinis cladibus debilitatos, ſed & pleroſque cognati, aut propinqui cuiuſque cæde imbutos. Quam ſpem victoriæ mihi proponiris tam nefariè cruentum agmen, & ſuorum ſtrage, ac vulneribus conſceleratum educenti? Deus meliora velit: non ætas, non fortuna mea eſt, vt per tam abominandam dimicationem properandum mihi cenſeam ad ſpem maioris amplitudinis: nec tempus, nec virtus, aut animus deeruntgerendis honeſtioribus bellis. Nunc antequam mutuis ſceleribus coinquinetis manus; dum integræ adhuc regni vires, & animi, nondum cruentatis armis, inter ſe conciliari poſſunt vel ad retinendam ſimul priſtinam dignitatem, vel ad patronum concordi voto deligendum; tum grato erga vos animo meo digniſſimum, tum rebus meis veſtriſque, conducere arbitror, vt ego, propter quem, tumultuari cœpiſtis, retro iter flectam. Facile, vbi ego abfuero, in gratiam mutuo redieritis, &, quod in magnis diſcriminibus aliàs ſæpe feciſtis, minimè difficulter rationem inieritis publicæ ſalutis expediendæ. Quod ſi ad me rurſus confugiendum cenſueritis, tam primæ, quam ſecundæ euocationis veſtræ memor, enitar, vt in ceſſione hac mea, nihil aliud à me quæſitum intelligatis, quàm ſalutis veſtræ remedium. Interim aſſequar, vt haud perperi potuiſſe dicar, in gratiam meam periclitari fœderatum, ac bene de me meritum regnum, & rem Lituanam ſic conſtituam, vt multo libetius, ſi opportunum duxeritis, incolumitatis veſtræ curam denuo ſubire poſſim. Verba VVladiſlai cum ſumma laude modeſtatiſſimi animi accepta, pleriſque etiam lachrymas excuſsère. Quom verò, vt liberius conſultarent, e conſpectu abiturus aſſurgeret: voces vndique auditæ aſſeuerantium, neminem magis intereſſe oportere: quandoquidem eo vſque afficeretur rebus ipſorum, vt amplitudinis, & gloriæ ſuæ videretur oblitus. Vel ex eo digniſſimum eſſe, quem regem apud ſe vellent, quod ſalutem regni anteferret cupiditati regnandi. Non tantum ſperaſſe, quando elegerant. Nunc veram in eo fidem regiamq; virtutem experti, non commiſſuros, vt prudentiores in eligendo, quàm conſtantes in conſeruando ſibi rege ſui ſe dicerentur. Etiam rurſus VVladiſlaus aſſederat, cùm cæteris haud ſanè ciuiliter, neque in conſultantium morem ſtudia ſua efferentibus ſilentium fecit exaudita vox Huniadiani. Ille peregrini regis euocationem contra imminentia diſcrimina, velut in neceſſitatem reiciens; ne prius, quàm poſtumus coaleſceret, aut externo bello, aut domeſticis ſeditionibus regnum ſuccumberet: quicquid in eo eligendo, actum d[illegible]ctumve eſſet, conſilia tempori accommodando, deliberatè factum: ſi quid, contra, ab aliquo tentatum; aut humano errori, aut ſuperuacuæ fidei erga regiam ſtirpem aſcrib[illegible]ndum prius aſſeuerauit. Tum ſatis ſe ſcire, inquit, ſuprà muliebrem ſexum, conſtantem reginam eſſe: verum haud facilè deſciſcere ex toto à naturalibus affectibus. Nata ſibi, præter ſpem, virili prole, indulgendum, vt matri, ſi pro filio ſollicita foret: ſi quæ ſaluberrima ſibi; ac regno eſſent non proſpiceret, tolerandum in fœmina. Non alios ad eam conueniſſe, quam quibus tanti incepti vtilitas, nondum ſatis intellecta foret: quos publicæ opportunitatis ratio ad VVladiſlaum congregaſſet, exploratam iam virtutem eius in fide retenturam. Eoſque etiam ipſos, licet haud ſanè multos, errore iudicandi, aut officio erga reginam in diuerſum abſtractos, plurimorum cōſenſum reuocaturum: facileque, vbi noui regis tam ſingularis animi corporiſque dotes vulgarentur, ſeſe illi dedituros. Longè ma[illegible]ima d[illegible]ficilioraque tranſacta. Teneri iam Budam ſedem regiam: tum comitem Ciliæ, cuius vnius ſpe maximè regina elata ad tumultuandum foret, fœlicitate publica

lica in poteſtatem datum. Reliqua ſine armis, ſine cæde, ac ſanguine in ditionem ventura: non futuros qui vim potius, quàm clementiam regis vellent experiri, præſertim; quod longè impares viribus, nedum victoriæ, ſed ue tuendi quidem ſe, ſpem concipere poſſent. Non facturum regem ex inſtituto grati animi, ſi adeo de ſe benemeritos, in eo tumultu deſtitueret. Præſertim quod longè plus periculi, ex diſceſſu ſuo immineret. Nam & reginæ partes quoſdam pertinacius ſubinde defenſuros, & quos rario publicæ ſalutis ab illa abduxiſſet, acrius in propoſito permanſuros. Facilè Turco fore, mutuis ſeditionibus occupatos, & à defenſore deſtitutos aggredi, & expugnare. Sed vt cum regina in gratiam omnes rediiſſent: ſine duce, ſine capite, tam grauis belli impetum minimè laturos. Fieri poſſe, vt aut tædio, aut pudore muliebris dominatus, ſe ad alium quempiam conuerterent, in cuius poteſtatem veniſſe Hungariæ regnum, Poloni poſtmodum grauiter ferrent. Sed neque honeſtum regi apud ſuos, alienoſue talem reditum fore. Nemini veriſimile appariturum, ob aliam cauſam tam inclitum regnum omiſſum, niſi quod aut regere, aut tueri poſſe deſperaſſet. Rogare per ſalutem vtriuſque gentis, & regni, vt in propoſito perſeueraret, & bene initum ſolium vtriuſque nationis conſtanter expediret. Omnia breui, & quieta ſibi, & libera fore. Qui adeſſent ſcire ſatis paratos iam tum præſentem ipſum denuo regem dicere, ac conſtituere, & iureiurando fidem, atque obſequium deſpondere. Non altius verba, quàm auctor in animum deſcenderant VVladiſlai, propter inſitam eminentemque in viro animi indolem. Sed & ſubſecutæ vniuerſorum acclamationes, flagitantium, ne ſe in tam diſcriminoſa conditione defereret, & cum dicto, vnanimi conſenſu committunt, dedunt que ſe, ac ſua omnia illius fidei & auctoritati, decernuntque ipſum regem iterum, & cooptant. Nec mora, cœpta eſt eius coronandi conſultatio. Sed occurrebat difficultas vetuſtæ conſuetudinis, & ad id temporis religioſè obſeruatæ, quod ſacra, ad eam rem, corona in poteſtate reginæ erat. Nec placebat committere, vt videretur, ad eiuſmodi ſolenne, in qualibet corona tantundem momenti ineſſe. Itaque quom neque ſpes foret, perſuaderi, aut cogi ſubirò reginam poſſe; nec vellent cærimoniam coronandorum regum vulgari per nouas coronas: ad illam, quæ maximè propria ſacræ apparebat, confugere: conſtituuntque, pro temporis, ac rerum neceſſitate, vti ad eam rem corona, qua ſancti Stephani primi Hungariæ regis caput exornatum religioſiſſimè ſeruatur, ceu veræ virtutis exemplar, atque incitamentum poſt ipſum regnaturis. In ea diſceptatione multa probra iactata in Ladiſlaum Garam, cuius maximè permiſſu regina coronam ſacram interceperat, ægreque à vulneribus, & cæde temperatum, intercedente rege, propter fidem accedendi ſe liberè obligatam: captus tamen eſt & cuſtodiæ traditus. Cumque rex deprecaretur, & fortunæ ſe, quàm fidei iacturam facere ſatius diceret, vix, poſt triduum, vt liberaretur impetrauit. Amotus eſt tamen præfectura Viſegradi, ſubrogatusque in eius locum Vincentius Sciamatuleus. Reginam interea, quom ſe orbatam conſilio, actioneſque ſuas magna ex parte debilitatas videret, capto abductoque in cuſtodiam comite Ciliæ, & labante iam ſuorum fide, poſt defectionem Strigonienſis, id quod minimè in tanta muliere ſuſpicandum arbitror, ſunt qui inſimulent ad fraudem animum adieciſſe, propoſitaque ingenti mercede, ſi facinus tranſigeret, adegiſſe quendam ex ſuis, quem ſibi imprimis fidum credebat, vt Budam ſe conferret, & VVladiſlaum quoquomodo veneno extingui curaret. Sed cupiditas eadem, quæ leue ingenium ad partes ſuſcipiendi facinoris adegerat, compulit etiam, vt rem VVladiſlao aperiret, ſpe cumulatioris remunerationis, quàm foret pretium, quod pro ſcelere contempſiſſe videri volebat. Id ſeu non crediderit, ſeu credere diſſimulauerit, ne, ſi veneno in ſe graſſatam reginam affirmaſſet, ſpem omnem reconciliationis in poſterum excluderet, VVladiſlaus hominem execratus tanquam ſceleſtum, & falſa indicantem è conſpectu ſuo abire iuſſit. Verùm primores procerum, vbi nefas, quod attulerat agnouêre, per omnes cruciatus excarnificandum, robuſtiſſimorumque deinde equorum caudis alligandum, diſtrahendumque in partes quatuor tradidêre, iuſtiſſimas ab eo pœnas exigentes, ſiue vera, ſiue falſa detuliſſet. Itum deinde Albam Regalem, vt VVladiſlaus coronaretur.

Quò perlata iam erat, ex Viſegrado arcula, in qua cuſtodiuntur ornamenta ad cærimoniam coronationis religioſa. Quibus in medium prolatis, adiecta eſt, prout conuentum ſtatutumque erat, ſancti Stephani corona. Proditum memoriæ eſt, quòm primùm Hungaria regni nomen accepit, ſacram coronam induuiasque initiandis regibus, religioſas ſancto Stephano primo regi à Romano Pontifice cælitus monito deſtinatas, ſeruatasque deinde ſolemni cuſtodia, veluti fauſtum auſpicium futuris regibus, eadem qua ille regni fœlicitate coronandis. Ordinem verò rituumque initiandi illic reges talem vetuſto more ſeruari: Sacrificante, qui in Hungaria ſummus eſt pontificum, circũſiſtentibusque omnibus, ad quos regis pertinet nominatio, in templo, quod auguſtius eſt, in Alba Regali ad altare ſiſtitur, qui eſt rex futurus. Statimque à canonicis exuitur, deinde pontifex precationes ſolennes præit, quibus regno regique, cuius caput dextra tenet, Deum propitiet, veniamque, & pacem impetret, vt publicè, ac priuatim ſibi, oppidis, vicis, ciuitatibus, populis, nationibus fauſtè, ac fœliciter ineat, geratq; regnum, facultates, fructusq; multiplicet, fines, & imperiũ propaget, auctoritatem denique, & glo riam augeat. Tum manus eius, dorſumque arcano oleo perungit, & mox veſtiri iubet. Ornato deinde ſacris induuijs, crucem inprimis tradit, per quam ſignificari volunt; ius apoſtolicæ legationis in deſignandis epiſcopis ab ipſo initio regibus Hungariæ permiſſum ab Romano Pontifice. Deinde ſceptrum, pomumque aureum, & vexillum regia inſignia exhibet, & vniuſcuiuſque inter tradendum ſacris verbis interpretationem proſecutus, tandem prolatis in medium regni legibus, inſtitutisque, exigit, vt in verba ipſorum iuret. Ille vbi in quæ concepit pontifex verba iurauit, illico coronatus, ſuggeſtum ad id præparatum conſcendit, & pleroſque in equeſtrem ordinem cooptat, vt intelligatur regnum ab armis auſpicari, nihilque prius, maiuſue apud reges eſſe oportere, quàm rationem incrementumque militaris diſciplinæ: cætera ornare, illam tueri, & augere imperia. In eodem apparatu poſtea procedit ad templum diuis Petro, & Paulo conſecratum: ibi in tribunal ſe recipit, & con trouerſias aliquot audit, & decidit, vt ſecundum rem militarem, iuſtitiam, præ omnibus, colendam & ſciat, & doceat. Tandem ſublatus in equum poſtquam ciuitatem luſtrauerit, progreditur extra portam ad diui Martini ædem, turrimque illic altiſſimam conſcendit, &, quàm maximè poteſt, protenſo extra turrim brachio, ad quatuor mundi partes nudatum enſem porrigit, quaſi vndique regnum tutaturus, aut certè illius fines, & ditionem propagaturus. Vbi vero in ciuitatem redijt; ſolennia conuiuia celebrantur, ſtrepuntque publica gratulatione viæ, ac domus omnes. Quibus omnibus, vbi archiepiſcopus VVladiſlaum de more coronauit, ritè, atque ordine ſeruatis, poſtridiè, ex vniuerſorum, qui conuenerant ſententia, conſtitutum, vt corona ſancti Stephani cum ſacris induuijs reconderetur, aſſeruareturque ad futuros reges initiandos, ſi non contingeret recuperari ſacram. Abrogata deinde poſtumi coronatio, &, ne quis eum pro rege duceret, edictum. Agrienſi epiſcopo, cuius, vſque ad inuidiam, auctoritas, apud VVladiſlaum, eminebat, nouum ſigillum regni commiſſum, & in qua fraus, errorùe committi poſſet, veteris ſigilli fides exauctorata: pronuntiatumque ad populum, ne literis vllis præterquam nouo ſigillo ſignatis crederetur: præterea, vt omnes immunitates, priuilegiaque à prioribus regibus conceſſa, eiuſdem ſigilli fide confirmarentur: multorum, qui de regno, aut de rege benemeriti, dignitas, & conditio adaucta: cæteris ſpes facta, modò ſe dignos exhiberent, in quos liberalitatem ſuam rex exerceret. Paulo poſt, quom haud magni diſcriminis negotium ſupereſſet, pacandis reliquijs tumultus ab regina concitati: ſatisque, ſine externa ope, virium affuturum conſtaret: plurimi Polonorum cum bona regis venia retro in patriam abiêre. Regina verò, cognita VVladiſlai coronatione, multis, diriſque imprecationibus Hungaros execrata, quod in re ſimili longè diſpares ſê Polonis exhibuiſſent. Ab illis namque impuberem regem, cum ſumma fide educatum, nec ſolum intra paternum regnum cultum ſanctiſſimè, verùm etiam cum ſuarum rerum diſcrimine, ſtrenuè productum ad poſſidendum aliena: ipſos verò legitimum dominum paulo antè ab ſe coronatũ, Alberti regis filium, & eundem Sigiſmun di nepotem, per ſummum ſcelus, paterno, & auito regno exturbare, peregrî

numque apud ſe, præter ius, faſq; regnaturum admittere. Et quia vitium plus haberent, pro libidine ſua, tum fœminæ ſibi, tum infanti regi, quos, cum maiorum meritis & ſexum, & ætatem tutari oportuit, inſultare, oblitos vindicem Deum longè magis, quàm ipſos poſſe, ac pollere, ſubmiſſiſq; deinde, qui clam circumeũdo ciuitates, quoad fieri poſſet, populorum in fide manentium animos confirmarent, conſiliumq; ſuum illis aperirent, in Auſtriam commigrauit, & Friderico imperatori paruulum filium, ſacramq; Hungariæ coronam commendauit. Qui, vtpote patruelis, curam poſtumi, & coronam haud grauatim ſuſcepit. Ipſa deinde freta nonnullarũ vrbium conſtantia, & fide, non deſtitit procerum quoque voluntates clandeſtinis nũtijs ad ſe acclinare; cum auſtralibus verò, ac Boëmis congregandi exercitum conſilia inire; vt quoquomodo VVladiſlaus ex Hungariç regno exturbaretur. Interea Turcus, per occaſionem inteſtini belli, Hungariam facilè ab ſe occupari poſſe ratus, Belgradũ oppugnare adoritur, & quom parum vno, atque altero impetu profeciſſet, obſidendo in poteſtatem redigere volebar. Id oppidum inter Danubium Sauumq́ue, vbi commiſcentur, ſic eſt ſitum in cliuo, vt ab vtroque amne inferiora eius abluantur: ſiquidem qua Eurum ſpectat in ripam vſque latè proneque deuexum, deſinit in Danubium; qua Auſtrum excipit Sauus allabitur: reliqua ipſius per cliuum extenſa, muro, & foſſa velut diuiduntur à continenti. Itaque, fabricatis nauibus, quibus, in vtroq; flumine, adhibita cuſtodia, tam ſubſidia, quàm commeatus arcerẽtur, interciperenturq;, Turcus caſtra ex diuerſo ſic metatus eſt, vt nemo omnino ab obſeſſis emitti, induciúe poſſet: ſibi verò, quoties libuiſſet, murum aggredi, attentare facultas foret. Nec ſubinde deſtitit aut opplere foſſas, aut machinis quaſſare muros; coædificatis etiam ligneis turribus è regione propugnaculorum arcis, ad defenſores è muro exturbandos: quom interim ſui quoque inopia commeatuum afficerentur, neque appareret diuturnam moram obſidionis toleraturos: quandoquidem paſſim in exercitu exaudiebantur querelæ fame extabeſcentium; ſolumque id, ne iam tum oppugnatio intermitteretur, retinebat, quod deſperato ſuorum auxilio, propter intrinſeca certamina, quibus regnum agitabatur, minimè credibile erat, oppidanos diutius ſe defenſuros. Præfectus iam pridem cum valido illic præſidio erat Ioannes Vranus vir audax, & rei bellicæ peritus: quippe qui Florentia ortus, Tuſco ingenio Hungaricam ferociam adiunxerat: & conſtabat, ſtrenuè oppidum defendi vndique. Sed quom veluti de porta regni, ea in oppugnatione agi oẽs ſentirent: VVladiſlaus, quom cenſuiſſet Turci conatus retundendos: dum copias colligeret, inſtrueretque memor expetitæ paulo antè ab ſe amicitię, oblatiq; ſibi ſponte in rebus ſuis difficilibus auxilij, ante omnia per legatos de diſſoluenda obſidione agendum putauit. Miſſi igitur Dobrogoſtius Oſtorogeus, & Lucas Gorcenſis, qui, renouata memoria legationis vltrò Cracouiam miſſæ petitum fœdus, atque amicitiam, cum aſſeueratione ſubmittendæ opis ad Boemiam expugnandam, ſi ex vſu ſuo Polonus eſſe cenſuiſſet: profiterentur, meritum adeo benignæ in ſe voluntatis tam altè in animum VVladiſlai deſcendiſſe, vt bellum, quod inferebatur non prius armis propulſare voluiſſet, quàm viciſſim pacis, & beneuolentiæ mutuæ conſilia proponeret. Itaque ſi Turcus abſtinere vellet ab infeſtãda Hungaria, quæ, Deo, atque hominibus volentibus, iam VVladiſlai facta eſſet, facile fore, vt de fœdere conuenirent: in quo incundo ſeruandoq; daturum VVladiſlaum operam, ne pacis ſtudio, aut officiorum commutatione inferior deprehenderetur: qui ſi arma mallet, & vires experiri, annixurum, ne illis etiam quoquomodo ſe vinci contingeret. Turcus vbi ea audiuit, legatos, quaſi ſubducerentur ab omni occaſione iniuriæ inter tot armatos infeſtoſq;, & commodius, dum deliberaretur, habitarẽt, Sinderouiam perduci commiſit, certus ſecum omnia prius experiri, & tentare, quàm illis reſponderet. Itaq; deditionis ſpem prius aggrediens, captatis colloquijs maiore; quam aliquando ambitu, ad defectionem ſollicitare cœpit: ſed & literæ ingentia defectionis præmia continentes ſagittis illigatæ à militib⁹, paſſim ſupra murum in oppidum excutiebãtur. Verum, vbi nihil pacati ab vllo reſpondebatur, aduocata concione: Pax, inquit, cuius ab hoſte mentio illata eſt, detur, nec ne licet in me ſitum intelligam, placet tamen & ſententiam veſtram, milites, cognoſcere, quandoquidem id bellum gerimus, in quo cum fœlicitate humana, cuius ego principatum apud vos teneo, periclitatur etiam religio, ſanctitasq;, quarum tutela, & cura ex æquo ad

omnes

omnes pertinet: quippe quod, vt multum fortuna viuendo differimus, ſic eandem, poſt obitum omnes beatitudinem ſperamus. Itaq; velim cuncta, quæ dixero, ſic à vobis accipi, vt quæ, non à mea, ſed ab vniuerſorum publica opportunitare proficiſcũtur. Nam, quod ad me priuatim attinet, tantum in Aſia, tantum in Europa poſſideo, vt, quod abominor dicere, pars altera minimè pudendum Regnum videri queat: conſeruandisque meis plus curę, quàm operę ſubigendis alienis, fortunam meam fortaſſe inſumere decet. veſtrum magis eſt, videre, an ſua cuique ſufficiant, & quàm rata ea diuturnaque ſentiatis: præter id, quod, cum humanis ſortunis, ſacra, & diuina omnia ſunt à vobis aliquando omittenda, ſi vltrò nunc arma depoſuerimus. Petit enim hoſtis à bello abſiſti, & tum demũ de pace conueniendum cenſet. Omitto indignitatem, quod obſidentibus, armatisq;, obſeſſi, & inermes; fortibus, & exercitatis, imbelles, ac deſides pacem pollicentur. Omitto quantũ laboris moliendam obſidione, conſtruendisq; operibus, quantum deducendis, fabricandisque nauibus ſit exhauſtũ: quę omnia hoſtis, quaſi vinctos nos, incluſosq; iam teneat, deſeri iubet. Bulgaria omnis, & Raſciæ pars maior armis noſtris iam pridem paret. In Seruia etiam pleraq; ditionis noſtræ fecimus. Quæ omnia vel retinenda ſunt, vel vnà cum illis cætera quoque in Europa poſſeſſa relinquenda. Quicunq; (quod plauè etiam hoſtis intelligit) habuerit in poteſtate oppidũ, quod obſidemus, habet non ſolum veluti qnoddam pignus, & ſtabilimentum rerum ſuarum, ſed arcem etiam, & munimentum efficaciſſimum alienis ſubigendis. Sciſſum eſt inter ſe nunc regnũ, laboratq; domeſticis ſeditionibus: nec tantum virium adiecit res Polona illi cõiuncta, quantum detrahunt inteſtinæ factiones. Hac pacis mentione, facultas tempusq; illis ſedandis quæritur: vt nos, integris geminatisq; ſubinde viribus aggrediantur: ſi, re infecta, obſidionem diſſoluemus, facilè nectendo cauſas, tamdiu de pace non conſentieut, quoad certaminibus domeſticis, aut VVladiſlai fœlicitas, aut Hungarorum voluntas, & ratio ſanior finem imponet. Quas fœderis conditiones demum inter ſe conciliati, & contra nos armati exigent, quando nunc, mutuis diſcordijs periclitantes, & armis noſtris penè oppreſſi, tanquam acie viciſſent, oppugnationem prius omitti, quàm de pace àgi æquum cenſent? Aures nunc obtundunt ſuperbæ petitiones de reſtituẽdis Bulgaria, & Raſcia: tum de cæterarum regionum vrbibus, labore, ac periculo noſtro expugnatis. Quod ſi facere noluerimus, bellum, quod aduerſus diſcordãtes inter ſe, mutuisq; certaminibus occupatos, per occaſionem noſtram nunc gerimus, inferent nobis non ſolùm vnanimes tunc Hungari, ſed adiecti etiam illis Poloni. Quod etiam ſi, pacis ſtudio, tam pudendas, & miſeras reſtituendorum omnium, quæ repetent conditiones ſuſcipere poſſemus: nunquid contentum ſuis Deſpotum quieturũ poſtea putamus? cuius animus (certum habeo) elatus coniũctione inter ſe viriũ duorũ adeo præpotentium regnorum, non ſolùm recuperandis amiſſis imminet, ſed, quicquid vbiq; in Europa noſtrum eſt, iam nunc ſpirat. Non prius ſibi ſatisfactum putabit, quàm, adducto cõtra nos Hũgarorum Polonorumq; impetu eandem, ferro, atque igne ſæuiente, in agro noſtro vaſtitatem intueatur, quam à nobis in ſuum illatam prius vidit. Quod ſi belli fortuna (omen auertat Deus, ſed tamen fieri poteſt) conſilijs eius affuerit, præter omnia fœda, & indigna, quæ ab irato victore timeri debent; pium, ſanctumq; apud eos eſt, dira infandaque in gẽtem noſtram exercere, niſi à ſacris religionibusq; nobis à maioribus noſtris traditis deſciſcamus, in nouos incredibilesq; ritus degenerando: neq; vllo ſacrificij genere, aut obſequio Deum conciliare ſibi facilius, efficaciusq; arbitrantur, quàm ſi templa, quæ colimus, diruant, & profanent: ſi ſacroſanctis arcanis; & cærimonijs illudant; ſi numinibus, & ſacerdotibus noſtris inſultent. Atq; vt omnem rabiem; qua in nos, & noſtra ſacra graſſantur deprehendatis, inter ſanctos referunt omnes, qui nobiſcum pugnando trucidantur. Non eſt, milites; quod per vanã ſpem pacis expectemus; dum colligit vndiq; vires, dum ſe armat is hoſtis, qui non prædam, aut humanã laudem, ſed immortalitatem ipſam pręmium victoriæ ponit. Longè plus laboris exhauſtum eſt, quàm ſuperſit. Foueas tumultuario opete oppleuimus, & propugnacula ereximus, quæ muro imminent: cuius etiam partem machinæ ſolo æquauêre: vt ſemicaptum iam oppidum eſſe videatis. Et id ſanè oppidũ, per quod noſtra omnia tuta, pacataque nobis reddantur, hoſtibus verò ſua infeſta, prędæque, ac populationibus noſtris expoſita remaneant. Si parumper annitimini, ſi fœlicitatis virtutisque veſtræ

memores, cogitabitis, delubra, ſacra, religiones, cæteraque diuina, & humana fundare vobis, quando cras hoſtilis muri fundamenta demoliemini, vicimus, milites, non in præſens modò, ſed in perpetuum. Quod ſi nihil aliud, quàm certiſſimam rerum noſtrarum ſecuritatem hoc certamen eſſet nobis pariturum: ſatis dignum præmium eſſet, pro quo pericula omnia ſubire alacriter, mortemque etiam ipſam fortiter laceſſere deberemus. Sed vt victoria hæc, noſtra omnia, velut ſepto quodam, & muro nobis munit, ſic hoſtilia ad prædam patefacit, ac denudat. Hactenus cum natura luctati ſumus, in confragoſis præruptiſque Bulgariæ & Raſciæ montibus: fames, ſitis, labor, deſperatio vincenda fuit: vicimus, non alia mercede illecti, quàm vt beatæ Hungariæ opulentiam aliquando attingeremus. Hinc iam militiæ noſtræ præmia, hinc gloria initur. Ad portas peruentum eſt; quibus patefactis, non ſaxa inacceſſa, non inuiæ ſolitudines emetiendæ nobis, ſed per loca, natura ipſa, & humano cultu longè amœniſſima ingrediemur. Hominum iumentorumque omnis generis alimenta paſſim, non ad neceſſitatem, ſed ad luxuriam, cum vbertate ſoli temperies cœli, aquarumque abundantia ſuppeditat. Quicquid alibi operoſa cura vix educat illic ſponte ſua fert terræ benignitas: vt credi poſſit, naturam colendi agri cæteris regionibus exemplum daturam, præcipuo quodam cultu Hungariam excoluiſſe. Sed neq; vſquam liberaliorem indulgendis diuitijs fuiſſe conſtat. Aurum enim, quod alij mortales rariſſimis in locis laborioſiſſimè effodiunt, Hungari, velut quoddam virgulti genus, etiam pullulans decerpunt. Veſtrũ eſt, milites, an ad ea omnia perpetuum vobis aditum cras aperire, an hoſtibus, ad veſtra patefactum relinquere velitis. Memineritis ſubeundo murum, omnem beatiſſimæ fortunæ opulentiam ſine alio munimento, ſine præſidio, ſine cuſtode, poſt illum, vobis ad prædam expoſitam; à tergo verò eſſe liberos, coniuges, lares veſtros, delubraque, & religiones, ſimul & victoriarum veſtrarum præmia. Quibus, niſi oppidum tranſcendatis, ira, & libido, quantum victoribus licet, per omnia dira, & nefanda mox ſit inſultatura: ego, prout vos pugnantes videro, quam mentem vel ad imperandum vel ad ſeruiendum habeatis, ſimul quid ſuperbiſſimis legatorum poſtulatis reſpondendum ſit, intelligam. Vos interim curate corpora, &, quæ ex vſu ſint, cum armis expedite, vt ſimul cum luce cras murum aggrediamur. Digreſſi milites à concione, non ſecus, ac ſi, cum victoria, propoſitam quoque eis prædam iam tenerent, alacres epulati, quod noctis ſuperfuit, vt ad certamen vegetiores aſſurgerent, quieti dedêre. Vbi illuxit, ad murum producti, malleolos, crateſque æquando itineri, per foſſas, ligno, ac ceſpite coniecto, iampridem tumultuariè oppleras, nec minus ſcalas, & vectes, cæterumque exſcindendarum vrbium apparatum ferẽtes procedebant, quòm interim qui ex turribus ligneis pugnabant, haud quaquam defenſores in muro conſiſtere permitterent, & crebris ſagittis hoſtem impetendo, propè ocioſum acceſſum ſuis exhiberent. Quod haud ſanè omninò ægrè ferebant oppidani. Certi enim fore, vt Turcus vim experiretur, ſi deditionis ſpes non ſuccederet, dum ille ad defectionem allicit, ipſi partes oppidi ad flumina porrectas contra naualem impetum, hominibus propugnaculiſque, & machinis ignem, aut lapides excutientibus, tacitè firmauerant. Ex parte verò altera quantum muri tormentorum vis aperuerat; rudere ſimul, & gleba ſtrenuè propè ad iuſtam altitudinem coædificauerant. Et, per noctis ſilentium, pice, oleo, ſulfure, incendiarioque puluere, quantum copia fuit, ligna imbuerant: quæ temerè in foſſas prouoluta erant. Tunc cætera omnia, quæ aut res, aut cogitatio ſubiecit adminicula defenſionis, prouiderãt parauerantq́;, nec in armis modò, & miſſilibus, ſed in obſequijs quoq; & patendi ſtudio. Itaq; quò eo incautius, quo licentius Turci ad murum properantes conſtitiſſent in cratibus, quibus iter ſubſtrauerant: coorti repentè è muro oppidani faculas, aliumque multipliciter paratum miſſilem ignem contorquendo, terrorem ingẽtem prius, mox haud minorem ſtragem intulêre. Excitato pluribus in locis incendio, & vno veluti momento, per omnẽ quam calcabant materiam ſic propagato, vt neque in eodem veſtigio impunè perſeuerandi, neq; progrediendi neque regrediendi facultas eſſet: tætra ibi luctatio formidoq́;. Nam turres etiam ignem conceperant, trepidabaturque in caſtris, in quæ fumum flammamq́; conuoluebat aura, quam matutinis temporibus flumina exhalant. Quæ res ab incendio oppidum immunè ſeruauit. Ruptis igitur cõturbatiſq́; ordinibus, quiſque ſaluti ſuæ expediendæ intentus circumſpectare vndique, arma abijcere;

& quæ

& qua propius liberiusque effugium in tanto malo apparebat, excurſate. Sed ignis tam ſuo, quàm auræ impetu temere, per materiam incēdio præparatam, volitans, aut fugientes, perſtrictis in curſu neruis, retinebat, aut exitum, per quē effugere properabant, præueniendo occupabat. Sed & quibuſdam fumus proſpectum ad fugam, quibuſdam conturbatio etiam mentem abſtulerat. Abſumebanturque paſſim ab igne, quaſi ſubitum nouæ rei diſcrimen immobiles reddidiſſet. Pauci ex vltimis ordinibus, & iidem ambuſti, debilitatique in caſtra refugêre. Cæteros ingenti numerō conſumpſit incendium, cum reliquo totius oppugnationis apparatu. Neque verò à nauibus fœlicius pugnatum: quarum nonnullas vis lapidum tormentis emiſſa diſſipauit, nonnullas ignis implicuit, reliquas ferè aut remigum gubernatorumque conſternatio, aut conatus recipientium ſe, à periclitantibus ad integras naues, quàm longiſſimè ab oppido naufragas exegit. Ea clade perculſus Turcus, quaſi non ope, aut conſilio humano, ſed ab numine aliquo ſuis inflicta eſſet, graſſanteque etiam fame ſupra quàm ſine tumultu, atque adeo ſeditione in exercitu ferri iam ſpes eſſet, obſidionem diſſoluere conſtituit: Sed & fama erat, exercitum ſatis validum congregatum iam a rege ad Segēdinum, accurſurumque propediem. Tamen ne animandis hoſtibus ſignum aliquod trepidationis oſtenderet, legatos in caſtra reuocatos minimè benignè allocutus eſt, aſſeuerans, ſe tum demum pacis mentionem auditurum, ſi VVladiſlaus ceſſiſſet ea particula Raſciæ, quā tenebat, & Belgradum ſibi, velut obſidem pignusque fœderis vacuum tradidiſſet. Abſceſſurum ſe tum quidem ab obſidione, vt conſultandi ſpatiū VVladiſlao exhiberet. Suadere, vt mallet ea conditione in amicitiam recipi, quàm negando pauca, quæ poſtulabantur, de ſumma vtriſq; regni diſceptare. Petere ſe ea, quæ iure belli ſibi deberentur; priuſquam VVladiſlaus foret in Hungariam accitus. Nō potuiſſe Hungaros, quod ipſi non habebant, ius in alium trāsfundere. Si VVladiſlaus perſeueraret malle de alienis contendere, quàm ſua, quietè poſſidere, affuturum ſe in tēpore, & ſecum vnà inſpectorem vindicemq; iuſtitiæ Deum. Ea denuntiatione, tum etiam, quia domi haud quaquā otium ab regina fore apparebat, rex adactus eſt mittere in Poloniam, nuntiatū, quo in ſtatu res Hungarica eſſet, & quæ belli moles à Turco immineret, petitūque vt miles, & pecunia in ſtipendium mitteretur. Decretus eſt ad eam legatiōnem Sanoceus, cuius eloquentia nō minus, quam rei neceſſitas perſuadebat, facilè poſſe poſtulata impetrari. Polonorum primores ſub aduentum ipſius cōuenerant Corcinum: quos ita allocutus perhibetur: Referre vobis, quæ in Hungaria fœliciter tranſacta ſunt, & quàm non longè abſumus, vt, difficilibus omnibus ſuperatis, noſtra ocioſè, aliena verò vtiliter, ac tutè poſſideamus, intelligo eſſe hominis, qui ſit oblitus, quanta animi magnitudine, etiam per omnia diſcrimina, regnum illud obtinendum cenſueritis, ſimul putantis apud animū veſtrum plus conſequendæ dignitatis commoditatem poſſe, quàm gloriam. Nunc quando adhuc inſonant auribus meis magnifica decreta veſtra, nullius vel laboris, vel periculi habendam rationem; non modò fortunis, ſed ſanguine etiam, ac vita, adiuncta rebus veſtris Hungariæ laudem paciſcendam: non dicam propè eſſe, vt regis veſtri virtus, & fœlicitas voti compotes vos fecerit: Eperieſſum interceptum, & Budam caput regni obtineri, tum comitem Ciliæ; à quo omnes actiones conſiliaque reginæ in primis pendebant, captum, vinctumque ſub cuſtodia eſſe; à Deſpoto autem, & rege Boſſinæ legationes adueniſſe perentes amicitiam, & obſequium pollicentes; præterea omnes pene Hungaros optimates fortunæ regiæ ſe dedidiſſe imperata facturos; archiepiſcopumque, & cæteros, qui in primo tumultu Reginam ſecuti, rurſus ad nos defeciſſe, & mox eorum omnium, quorum maximè intereſt, conſenſu, cum ſolenni cærimonia illic quoque regem noſtrum coronatum, iam eo vſque formidabilem omnibus, vt ad primam eius denuntiationem Turcus ab obſidendo Belgrado diſceſſerit; reginam vero, deſperatis iampridem rebus, trepidē cum filio in Auſtriam profugiſſe, relicto modico præſidio Iaurini, & ipſum à noſtris obſideri: paucu las denique alias ciuitates, quæ ſe in euentum muniuēre, magis veſtrum, quàm Reginæ nutum reſpicere, & iam minimo conatu illic debellari poſſe. Iſta & alij proſperæ fortunæ ſucceſſus iactentur apud illos, quibus non decus, non gloria, ſed cupiditas bellum ſuſcipere perſuaſerit. At vobiſcum ſic agam. Peruulgata eſt non in Europa ſolùm, verùm etiam in Aſia fama ſuſceptæ à vobis conditionis, conſeruandi tuendique Hun-

gariæ Regnum; & tam illi, qui inceptis veſtris fauent, quàm qui aduerſantur, ſuſpenſo animo ſunt in euentum. Vident omnes qui religionem noſtram profitentur, in manu veſtra ſitum eſſe, ſtabiliaturne in perpetuum, an paulò poſt intereat Chriſtianum nomẽ. Contra fore ſentiunt profani, vt eorum ſuperſtitio aliquando deleatur, ipſi verò Europa omnino exterminentur, ſi tanta conſtantia ſuſcepto negotio affueritis, quanta animi magnitudine ſuſcepiſtis. Nolite committere, vt aut hi timuiſſe, aut illi ſperaſſe fruſtra videantur. Quom ſententiam de ijs, quæ Rex poſtulat dicetis, cogitabitis, vos eſſe velut in theatro humani generis. Innumerabiles populos, infinitas nationes vos circumſtare, expectantes, quam fortunam, quam conditionem ſibi, liberis, coniugibus, parentibus, rebuſque charis alijs, tum aris, templis, religionibus, & ſacris ab hodierna die repromittant. Cogitabitis à decreto, quod feceritis, non Hungariæ ſtatum, ſed totius penè terrarum orbis pendere: prout hoc, vel illud decernetis, ita, his aut illis regionibus, & gentibus diuina, omnia, & humana rata, eſſe permanſura. Licuerit fortaſſe vobis recuſare, quom poſtularemini. Nunc haud liberum eſt, non perpeti, & facere omnia extrema, priuſquam ingenti animo ſuſceptam tantarum rerum curam deſeratis. Antequam in Hungariam Regem veſtrum mitteretis, conſentiens ipſa inter ſe ſuis viribus, ſuis opibus multos annos, veluti murus, ab alijs Chriſtianis Regnis, Turcorum impetum ſubmouit. In eius vicem vos ſucceſſiſtis, & cum ipſius tuendæ negotio, Chriſtianæ quoque Reipublicæ tuitionem ſubijſtis. Pedem referre neque fas eſt, neque expedit, quando eò peruentum eſt, vt cum Hungaria etiam vniuerſa res Chriſtiana aut prodenda ſit, aut conſeruanda. Non vacat referre, quàm multi pro dignitate patriæ vel augenda, vel retinenda vltrò ſe morti obtulêre: quàm multi etiam, vnius à ſe ſeruati ciuis gloriam, quàm vitam maluerunt. Quod ſi pro vnius aut ciuitatis maieſtate, aut ciuis ſalute, bene impenditur vita, eſtque id glorioſiſſimum: quanto comparanda eſt laus, qua vos omnis mortalitas efferat neceſſe eſt, non vna ciuitate, ſed multis regionibus, ac Regnis, non ciue, ſed innumerabilibus gentibus, ac nationibus conſeruatis? Longè, vt ſentio, minus præmium vobis proponebatis, quõ de mittendo illuc Rege ageretur. Et tamen, quom difficilia multa domi foriſque obijcerentur, maluiſtis cum omni periculo, eam, quam tunc videbatis gloriam quærere, quàm tutò neceſſitatibus veſtris incumbere. Quod ſi tantum ſperaſſetis; exiguum, mehercule, tam immortalis gloriæ pretium viſum foret, non ſua cuiuſque ſalus, ſed cum fortunis omnibus, liberorum quoque, ac parentum vel vita, vel libertas. Sed, Deo propitio, non capitis, non libertatis à vobis ſubeunda dimicatio. Paucis militibus, & haud magno ſtipendio, tam diuinam laudem conſequi poteſtis, modò Regem veſtrum iuueritis. Id ab eo expetitur, non fortunæ ſuæ, non virium, non gratiæ, non auctoritatis eorum, qui ſe ſequuntur diffidentia, ſed, vt, ſine ciuili ſanguine, aut cæde poteſtati ſuæ illic ſe tradat quicquid hominum ciuitatumve magis adhuc deliberat, quàm repugnat. Intelligit quàm immortale odium inteſtina bella ſequatur; quantum vel virium, vel conſilij domeſticæ factiones, vbi gladium cruentauerint, detrahant ad externas actiones. Videt, ſe ſola fama ſubſidiorum veſtrorum poſſe, illic debellare, & mauult beneficijs veſtris integram iam nunc Hungariam debere, quàm paulò poſt armis ſuis dilaceratam poſſidere. Sed neque in re veſtra eſt, regnum illud ſic ſubigi, vt viribus prius ſuis conficiatur. Laceſſitus eſt Turcus denuntiatione Regis, & ſic ab obſidione diſceſſit, vt qui mox, multiplicatis viribus, & numero copiarum, ſit affuturus. Si aut tum etiam diſcordans, aut iam tum mutuis ſeditionibus confectum Regnum inuenerit: maiori conatu repellatis oportebit, quàm opus ſit nunc in poteſtatem redigere ciuitates paucas, quæ de ſe inter Reginam, regemque deliberantes, propiores ſunt, vt illius res profligatas deſerant, quam vt huius fœlicitati aduerſentur. Præſertim, quod earum validiores, finibus veſtris obiectæ, & illinc à rege, hinc à vobis propè circumſeſſæ fiduciam defenſionis habere nõ poſſunt. Quod ſi integris membris ſuis, ac viribus regnum id obtinemus: præterquam quod, vobis ſecuris ocioſiſq;, vt ſemper antea, & Turci impetus refringi, & res Chriſtiana defendi poterit; licebit, coniunctis viribus, id quod Chriſtianum nomen ab initio huius expeditionis ſibi de nobis polliceri cœpit; vltrò bellum inferre, & diræ gentis nefandam ſuperſtitionem non ſolùm Europa exterminare, verùm etiam in Aſiam perſequi, ac de-

delere. Proponite nunc vobis, ex parte altera, Regnum celeberrimum, ac ditiſſimum, non ſolùm vicinum vobis,& fœderatum,ſed tutelam etiam,& munimentum veſtrum:addite in vos ipſius recentiſſimum beneficium, quod regi veſtro ſponte ſe ſubiecerit:coniungite cum illo Italiam, Galliam, Hiſpaniam,Germaniam, Græciam, reliquaſque omnes prouincias Chriſtiani nominis: cogitate vobiſcum, quot in illis nationes ſint,quot populi, ciuitates, vrbes, quæ publica, quæ priuata ornamenta, quot delubra, quot ſacra, quot ſacerdotia, quæ ciuitatum mœnia, quæ priuatorum ædificia, quàm multi principes, ac Reges maximi, quàm innumerabiles, illuſtresque virorum, ac fœminarum ordines, quæ omnia cum rege veſtro periclitentur: ex parte altera ſint non multæ copiæ militum, & mediocres pecuniæ veſtræ, quas Rex à vobis poſtulet, vt ſuam,& eorum, quæ dixi omnium ſalutem libertatemque expediat: nónne malletis, ſine ſpe aliqua, milites, ac pecunias tales perire, quàm tot, tamque inſignes res, atque homines in diſcrimine verſari? Quod ſi non ad periculum, aut iacturam expetuntur, ſed ad ſocietatem partæ iam victoriæ, laudiſque tantæ, quanta debetur tot regionum gentiumque, ac ciuitatum ſeruatoribus: non videretur ex grauitate, ac ſapientia veſtra, nunc tandem propè partam gloriam omittere, pro qua aſſequenda, neceſſitatum veſtrarum obliti, aliena tuenda vobis ſuſcepiſtis. Atque ideo in decernendo, iterum, atque iterum cogitate, velitiſne, non ſolum vos,& veſtra, ſed vniuerſam quoq; rem Chriſtianam in tuto collocare, ſtipendio, ac ſupplemento exercitus minimè multo, reſpectu magnitudinis gloriæ; qua immortaliter celebrabimini, conſeruata, cum Regno de vobis benemerito, vniuerſa Europa, &, quæ in ea ſunt, humanis diuiniſque rebus; an per ignauiam,& auaritiam, diſcedendo ab expectatione de vobis excitata, cum rege noſtro, ſocios,& fœderatos in periculo ſuo nunc deſtituere,& mox, tanquã publici Chriſtiani nominis deſertores, ab omnibus alijs deſpecti, ac derelicti, à vobis verò proditi, ac deſperati cum potentiſſimo hoſte vitæ,& libertatis veſtræ dimicationem ſubire. Vbi ille obticuit, mittenda eſſe auxilia omnes quidem pari aſſeueratione cenſuerunt: ſed quo numero, aut pecunia, aut miles mitteretur, ea fuit diſceptatio. Erant enim qui vniuerſas Regni vires in expeditionem decernerent, &, pacata Hungaria, ſtatim contra Turcum prodeundum dicerent, dum trepidus adhuc imparatuſque hæſitaret, exercitu a Belgrado, velut è naufragio ingentis tempeſtatis, reducto. Cæteri negantes oportere Regnum vacuum dimitti, propter Tartaros, & tumultuãtem Lituaniam, milites, & pecuniam decernebant, ſed numero minime eodem. Nam qui plurimum duodecim, qui minimum, duo millia ſubmittenda dicebant. Decretum tandem, vt his, qui ſponte vellent, ſine fraude eſſet ad regem priuatim proficiſci, &, vt publicitus quinque millia militum, cum annuo ſtipendio, mitterentur. Eum numerum ſatis tunc Regi ad pacandam Hungariam fore: facileque augeri poſſe, ſi alia neceſſitas ingruiſſet; ſe verò, haud quaquam exinde Regni viribus exhauſtis, non ſecuros ſolum ab externis interim certaminibus, verùm etiam paratos in omnes occaſiones fore.

PHILIPPI CALLIMACHI DE REBVS GESTIS A VVLADISLAO POLONORVM ATQVE HVNGARORVM REGE

LIBER SECVNDVS.

DVM hæc apud Hungaros Polonoſque aguntur, regina interim, Caſſouïano, reliquiſq; populis, qui vrbes ſuas ab initio inteſtinę diſſenſionis communiuerant in euentum, perſuaſerat, vt præſidia ſua contra VVladiſlaum admitterent: nec minus, modò ſuppliciter rogando, modò maxima quæque pollicendo, principum Hungarorum animos aggreſſa, interdum etiam iurgando, quod immemores priſtini

decoris, quo dudum apud patrem, mox apud ſe, & maritum ſuum refulſiſſent, vni Agrienſi epiſcopo a VVladiſlao poſt haberi paterentur, quaſi aut nobilitas, aut rectè facta illius tanti eſſent, pellexerat, vt archiepiſcopus, & Ladiſlaus Gara cum pleriſque alijs, rurſus ad ſe deficerent. Itaque, communicatis conſilijs, vt eodem tempore VVladiſlaum, quem ſuos in patriam dimiſiſſe ſciebāt, diuerſis locis anceps trepidatio circumſiſteret, in id conueniunt, vt regina, copijs, quas ex Auſtria Morauiaque, & Boemia exciuerat, deſtinatis ad Caſſouiam, illiusq; appendices vrbes firmandas, exercendaſque illinc populationes in eos, qui VVladiſlaum ſequebantur, adauctoque præſidio Iaurini, ipſa ſe Strigonium reciperet; Ladiſlaus autem, adiunctis ſibi, quotcunque ad deficiendum allicere potuiſſet, ex parte altera bellum excitaret, &, ſi fortuna cœpto ſuo affuiſſet, ſe ad Iaurinum cum reginæ copijs coniungeret, vt Budam ſimul aut expugnarent, aut obſiderent. Impigre omnia, vt conuenerat, tranſacta. Et bello quidē, quod per Boëmos, Auſtraleſque conductitios, ex Caſſouia geri volebant, præfectus eſt Ioannes Iiſcra acerrimi vir ingenij, ducumq; illius temporis, militaribus artibus, & robore virium facilè princeps, raptor, largitor, &, vt bello optimus, ita in pace haud aſpernandus. Reliquum autem, quod fuit copiarum, regina Strigonij ſe continens Iaurinum ſubmiſit. Ladiſlaus igitur apud ſuos criminando, indignandoq;, quod gratia, quæ vniuerſis debebatur, vni tantum Agrienſi epiſcopo referretur; ad defectionem Hungaros incitabat. Non illius tantum modò opibus, & auctoritate accitum coronatumque VVladiſlaum eſſe; pluſq; in id valuiſſe gratiam, & auctoritatem plerorumq; aliorum, qui nobilitate, ac fortunis, multiſq; priuatis, ac publicis ornamentis longè ante illum eminerent. Si ad Agrienſis nutum ſpectandum, ſi ab illius voluntate dependendum, fruſtra peregrinum regem accerſitum. Potuiſſe ſine ſumptu, ſine tanta molitione, domi vltrò ad eum ſummam rerum deferri. Quid enim tutum in poſtumo, niſi curatorum, inter pares, diſpar licentia, & auctoritas? Quā ſi vtiq; tolerare oporteret, multo eſſe officioſius, id fieri in gratiam auitæ patriſque poſtumi, quàm, pro augenda nobilitandaq; re Polona. Sed & plura eiuſmodi ad inuidiam regis, Agrienſiſq; ſæpe, ac multum vulgo iactando, attraxit ad defectionem ſecū pene vniuerſam eam regni partem, quę Dalmatia continetur, tanto populorū cōſenſu, vt paucis diebus propè iuſtum exercitum in armis habuerit. VVladiſlaum tot vndique ſimul oborta diſcrimina minimè ſanè, pro rerum difficultate, conturbauêre, ſed conſilio ſingula dimetiens, dum ex Polonia pecunia, mileſque adueniret, dum vires contraheret, quibus in omnes partes hoſti par occurreret; inſtituit motus, in quibus minus periculi apparebat, in præſens artibus eludere, viresque illuc conuertere vnde maius diſcrimen (ſi negligeretur) aſſore ſentiebat. Itaq; belli, quod à Caſſouia oſtendebatur, quia confici quom voluiſſet, admotis ex parte altera Polonis in arbitrio ſuo ſitum credebat, interea ſuſtinendi curā Ioanni Pereno præfecto Cheſmarchi delegauit, aſſignato ei milite, qui in opportuna præſidia diſtribueretur. Ipſe, ne cui, dū abeſſet, nouandarum rerum occaſionem daret, propter copias reginæ, quæ in propinquo erant, ſimul vt ad omnes ſuorum opportunitates, velut in medio intentus eſſet, Budæ ſe cōtinuit. Aduerſus autē Ladiſlaū, in cuius conatu propè coërcēdo, antequā aut dux imperio, aut tumultuaria turba militaribus obſequijs aſſueſceret, rerū omniū ſummam planè verti conſtabat, miſit Huniadianum: quem, præter ſingularem peritiam rerum bellicarum, manu etiam ſtrenuum, ac ſermone promptum ſciebat, ad eaq; accedere naturalē quandam dexteritatem conciliandis animis hominum, populorumq; ſtudijs promerendis; vt de concordia potius ageret, auctorq; illis fieret, ſi forte, citra ferri diſcrimen, cum ſuis Ladiſlaus ab inſtituto ſe retrahi permitteret. Cæterùm vt, ſi parum perſuadendo proficeret, vires adhibere poſſet, adiunxit illi Nicolaum Fri[illegible]tski, & ad milites, qui ſub vtroq; militabant, adiecit curiales ſuos, & quicquid copiarum, Iaurinum; ad id locorum, magis infeſtauerat, quā obſediſſet. Profectus Huniadianus non ſecus, ac ſi omnia infeſta circa eſſent, compoſito agmine, itineribuſq; exploratis ingrediebatur, edicto ſuis propoſito, quamdiu ab aduerſa parte ſpes tota reconciliationis non excluderetur, quiſque præda populationibuſq; abſtinendo, ſedulò operam daret, vt beneficio ad concordiam, potius, quàm vi ad certamen, gentis ſuæ homines prouocaret. Non amplius iam quinq; millibus paſſuum aberat ab oppido Batta, quo Ladiſlaus ſe cum ſuis receperat. Tum

vero

verò impenſius circumiens, vniuerſos, & ſingulos monendo, hortandoq́;, dextra, læuaque, nec minus a fronte, & à tergo aciem firmauit, ne quid per occaſionem ex ductu committeretur, quod pacis conſilia in irritum verteret. Tandem haud amplius, quàm mille paſſus ab hoſte ſe muniuit idoneo loco, vnde caſtra oppoſita minimè conſpici poſſent, veritus ne humanorum affectuū lubrica vis, proſpectu ſuæ gentis, militum animos remolliret. Miſit deinde, qui, accepta, dataque fide, Ladiſlaum ad colloquium inuitarent, deſignato loco, in quo pariter conuenirēt. Ea poſtulatio negligenter audita, ſuperbeq́; reſponſum: Eo ventum eſſe, vbi gladio, non lingua eſſet decertandum. Satis intellectum, antequam arma inducerent, quid ſibi, quid regno expediret. Si nihil vltra ſibi quam ſe, ſuosque alloquendos deſtinaret: inanem laborem regē ſumpſiſſe. Ea, prout referebantur, productis ad concionem nuntijs, Huniadianus recitari fecit. Et ſubinde intulit: Maluiſſe ſe laudem promereri reconciliatarum voluntatum publicæ ſaluti, quàm reportare victoriam de hominibus ad interitum patriæ obſtinatis. Nūc quando non facinoris, ad quod accincti ſtarent, conſcientia, non periclitantis patriæ diſcrimine, non Dei, non hominum verecundia commouerentur: ſtringendum eſſe gladium, & ſalutem patriæ ferro expediendam, non aduerſus ſuæ gentis homines, ſed contra immanes parricidas. Nec enim corpora, veſtitum, ora, habitum, ſuos ab hoſte ſecernere, ſed mentes, conſilia, facta, dicta: quæ omnia in illis non hoſtilia modo, ſed etiā parricidalia eſſent. Ac proinde cauerent, vbi ad manum veniſſent, ne hebetarentur animi, & pugnādi ardor refrigeſceret aſpectu patrij habitus, atque naturalis in hominibus equiſque. Veſtem enim non ſolummodo, & arma Hungarica apud illos eſſe: cætera minimè à ſæuiſſimo hoſte diſtare: ſed & plerumq; animis æquioribus aduerſus externos impetus prodeundum. Iuſtas belli cauſas multas ſubeſſe poſſe, & eorum, qui pro imperio, & gloria decertarent, cupiditates longē tolerabiliores. Agi enim tunc non de interitu, ſed de maieſtate populorum. Illos non ſolum, ſine vlla cauſa, ſed contra etiam fidem, & iuſiurandum ſuum, non ad augendam dignitatem, ſed ad exterminandum funditus, ac delendum nomen gentis ſuæ, arma ſumpſiſſe. Quanto igitur odio ſtringendum ferrum putarent aduerſus eos, qui temeritatem paucorum ſecuti, nō oppugnatum, ſed euerſum chariſſimam patriam, per cupiditatem, atque ambitionem venirēt, tanto ipſi in aciem prodirent. Eripiendam ex vltimo diſcrimine patriam, indicandumque ſceleratis hominibus, Deum perfidię vltorem eſſe, fidem denique publicè ac priuatim VVladiſlao datam pro ſalute regni, perfidorū ſanguine ſtabiliendam. Haud magni conatus eam rem fore: tumultuariam, ac ſemiermem turbam ex diuturno ſtare non illam ducibus, nō ordinibus aſſuetam, nec quicquam aliud in prælium afferentem, quàm malè cauſæ conſcientiam. Si interrogarentur, quid armis peterent, non habituros quid reſponderent. Eadem qua proſilijſſent temeritate, ad primum ſtatim congreſſum, fugam omnes molituros. Productis ſubinde copijs, inſtructisque in hoſtem aciem direxit. Nec Ladiſlaus certamen detrectauit, ſed eadem ferocia, qua pridem legatis reſponderat, caſtris egreſſus ſequentes ſe ſuos, vt quisque primum ſe offerebat, ita in ordinem collocabat, magis temerè tumultuario more, quàm ex inſtituto militari. Itaq; armorum quidem genus par vtrinque erat, ordo verò, & diſciplina longè diſpar. In altera enim acie omnia inſtructa, prouiſaque non ad pugnam modò, ſed ad ſubitos etiam fo[illegible] a tera nulla ferè [illegible] is diſciplinæ. Cæterum ho[illegible], illis conſcientia ſtimulante, magno vtrinque ardore concurſum, & à principio quidem aliquandiu ancipiti fortuna pugnatum: accurrentibus vbique ducibus, ſuoſque, per omnia ſpei metusque extrema, cohortantibus. Sed quom, ferm[illegible] ordinibus, recentes feſſis, integri ſaucijs ab Huniadiano vbique ſubſtituerentur, Ladiſlaiani, aliquandiu [illegible] certamine, quom, ſine intermiſſione pugnarent, vulneribus, & laſſitudine confecti tandem referre pedem ſenſim cœpere. Quod animaduertens Huniadianus, Nicolao, quem ad fortuitos caſus in ſubſidijs locauerat, ſignum dedit, & totis viribus adortus iam tum nutantem aciem, vt pote collectorum temere, nec caſtra, nec ducem ſatis noſcentium, quibusque tam ignotum vincendi decus, quàm fugiendi flagitium eſſet, in fugam vertit. Multi & in prælio, & in fuga ceſſi. Inter quos plerique auctoritate, atque opibus inſignes: ſed nec pauciores, aut inter fugiendum, aut in caſtris capti. Ladiſlaus vero multis in lo-

çis effuſam ſuorũ fugam cohibere fruſtra conatus, tandem cum paucis elapſus, quom magis quæ vitanda eſſent, quàm quibus fideret, animo ſuccurrerent, nullibi prius ſe credere auſus eſt, quàm Strigonium ad Reginam, magnis obliquiſque itineribus peruenit. Huniadianus verò à re bene geſta, retro qua venerat, ad VVladiſlaum cũ captiuis, & præda rediit. Ille captiuos haud ſanè duriter increpitos, fideique, & iuriſiurandi admonitos, præterea cognationis, quæ, propter communia vetuſtæ originis primordia, inter Polonos Croatięque, & Dalmatię cultores eſſet, quaſi contra ſanguinem ſuum arma ſumpſiſſent, in cuſtodiam tradi iuſſit. Deinde ad laudes, & munera quibus Huniadianum, Nicolaumque affecit, dignitatem etiam adiecit, declarato vtroque Tranſiluaniæ duce. Cæterùm quia in Huniadiano maior eminebat indoles ad res bellicas, ea poriſſimum oppida, quæ Turcis obiecta erant illi commiſit, & copiatum, quantum res tunc ſinebant, aſſignauit; vt non ſolùm ſua defendere, ſed per occaſionem etiam, fines hoſtium tranſcendere, atque operæpretium facere poſſet: quod poſtea ſæpiſſimè fecit. Et Turcis quidem magnum de ſe terrorẽ incuſſit, apud ſuos verò ingentem ſpem excitauit. Multa tum prudenter tum fœliciter à VVladiſlao conſtituta: virum quidem ad id negotium diuinitùs delegiſſe, euentus tãdem indicauit, vt eſſet, qui rem Chriſtianam prolapſuram ſuſtineret. Poſt paucos dies captiui omnes liberaliter dimiſſi, plerique etiam viatico aliiſque rebus neceſſariis adiuti: qui grato animo fidelem ſubinde operam regi, multis gerendis rebus præſtitêre. Quomque pollicerentur, ex ea parte, ad quam acie debellatum fuerat, reconciliaturos ſe VVladiſlao quoſcunque victoria non attraxiſſet: miſſi ſunt cum primoribus eorum Nicolaus Laſſouianus, & Sanoecus, vt ciuitates vnà circuirent, & populorum animos à regina auertendo ad VVladiſlaum traducerent. Breui ferè omnibus perſuaſum, non alia re magis, quàm repetitione communium inter ſe primordiorum, atque ſanguinis. Nec ſolùm fides, ſed pecunia etiam imperrata in ſtipendium militibus, quos, ad reprimendos conatus Iſcræ, conducẽdos apparebat. Non enim æquè fœliciter ex parte illa res gerebatur à Ioanne Pereno: quippe quod Iſcra, per occaſionem, magnas plerumq; prædas abigebat, Scepuſienſemque agrum ferro, & igne prope ad vaſtitatem mulctauerat: nonnulla præterea oppida interceperat, & diripuerat. Inter quæ Eperieſſum, Scaruſcium, Cliſtichium, quod aliquãdiu obſeſſum, per cuniculos tandem expugnarat. Id oppidum in monte ſitum, velut ſpecula, Caſſouiæ imminet. Erplerę que illinc clades, ad id locorum, illatę Iſcranis, dum aut prædatum proficiſcerentur, aut prædas abducentes Caſſouiam ſe reciperent. Non deerat tum opportunitatibus ſuorum Ioannes Perenus: &, aut per inſidias, hoſtium carpebat copias, aut in aperto illis occurrens, & leuia certamina committens, pro varietate locorum, & fortunæ interdum victor, interdum etiam victus abibat: nec ſegnius, aut infrequentius, quam Iſcra hoſtilem agrum prædatũ incurrebat. Cæterùm quom omnia nequicquam expertus aceret, de recuperandis amiſſis oppidis, nullibi fortuna affuit, circumactusque eſt integer annus irritis conatibus. Regina autem, vbi omnes preces adhortationesque conſumpſerat ſuadendo Ladiſlao, vt arma rurſus induceret, quia non eſſet viri, non ſæpius fortunam aggredi, &, fruſtrata ſpe ſemel, ſtatim animos ſubmittere (nullibi enim ſæpius euentum variari, quam in bello, vbi minima quæq; dictu, maxima momenta excitare ſolerent) tandem agebat, vt inſtaurando exercitu pecunias ſibi crederet. Sed, neque illis impetratis, Iaurinum ad ſuos perrexit: nec multò poſt, quom renuntiaretur, Boëmos de præficiendo, ſibi rege agitare: vt in fide poſtumi, ac ſua eos retineret, in Auſtriam commigrauit. Quo quom eam Ladiſlaus ſequeretur: à Friderico captus eſt, habitusque in cuſtodia, donec petentibus id impenſius Hungaris, tex eum redemit, quanti Fridericus æſtimauit. Interea ſubſidia ex Polonia petita à VVladiſlao, numero, & apparatu inſigni aduenerant. Itaque principio inſequentis anni, licet annona grauiter laboraretur, hiemsque perniciosè rigeret: tamẽ quia feſtinabat animus ad pacandum regnum vndiq;, VVladiſlaus Caſſouiam verſus, Buda mouit. Cui cũ multò inferior multitudine ac robore copiarum Iſcra eſſet, nullibi auſus occurrere, intra muros ſe continebat. Itaque oppidis, quæ priori anno vel defecerant, vel intercepta fuerant, haud difficili conatu in poteſtatem redactis, inſtituerat rex proficiſci expugnatum Caſſouiam, cæteraſque ſubinde vrbes, quæ præſidiis reginæ tenebantur: vt, ſi quid poſtea innouaretur à Turco, pari-

bus

bus illi viribus poſſet occurrere. Sed veriti Hungari, ne locorum propinquitas præberet regi occaſionem tranſcendendi in Poloniam, vulgata fama, reginam de pace cogitare, quaſi remeratium fore, bello ea quærere, quæ per concordiam faciliùs conſequi poſſent, vt Budam reuerteretur perſuaſêre, dimiſſa illic copiarum parte ad belli reliquias perſequendas. Ab initio, quom vulgaretur regia expeditio, timuerat Fridericus, ne, expugnatis vndique reginæ præſidijs, & recepta in ditionem omni Hũgaria, bellum mox in Auſtriam à rege transferretur, propter ſacram coronã, quam apud ſe depoſitam à regina ſeruabat: ferturque de illa reſtituenda ſecum agitaſſe: ſed quom audiſſet poſtea dimitti exercitum, remque non per regẽ, ſed per vicarios gerendam, ad Caſſouiam: recreatus eiuſmodi cogitatione ſuperſedit. Simul & regina demiſſos animos extulit rurſus: &, quom antea pacis mentionem vtique non aſpernaretur: ſuperbè reſpondit optimatum nuntijs, qui de cõcordia tractaturi ad illam perrexerant. Sed & peſtis, quæ in regno graſſabatur, præſertim Budæ, vbi eius mali vis adeò ſæuiebat, contactu, & curatione ægrorum vulgante morbos, vt quotidiana tãtùm funera oculis, deſperatio verò, & mors, omnium animis obuerſaretur, faciebat illi ſpem, tantiſper fore otium à bellicis rebus, dum cõmode præparare poſſet ea, quæ eſſe vſui ad partium ſuarum vires inſtaurandas, arbitrabatur. VVladiſlaus tamen, vbi à regina pacem ſperni percepit, nihilo ſegnius edixit, vt Caſſouia oppugnaretur. Inde Ioannem cui à Galero cognomen fuit, cum non exigua peditum, atque equitum manu miſit, vt ſe coniungeret cum præfecto Cheſmarchi, &, communicatis viribus, & conſilijs, Iſcram ſubinde, quocunq; ſe recepiſſet aut exturbarẽt, aut obſiderent. Iſcra verò quõ ciuitates, quæ à regina ſtabant, regia vectigalia volentes iampridem illi penderent, & percuteretur moneta Cremnicę ſub titulo, & nomine poſtumi: nouas copias ex Boëmia conductas veteribus ſuis adiecerat: non tamen regio exercitui adeò par erat, vt, ſi occurrendum eſſet, viribus fideret: ſed in omnes occaſiones Caſſouię intentus expectabat, quò ſe potiſſimũ regij conuerterent. Inclinata itaque illuc belli mole, ſumma vi vtrinque & oppugnabatur, & defendebatur. Et ab initio quidem eruptiones crebræ fiebant ab Iſcranis, committebanturque leues pugnæ, in quibus ex vtraque parte multi cadebant. Sed non tam facilè oppidanis, quàm regijs erat, interfectorum ſupplementa ſubſtituere. Itaque quom numerus apud eos in dies minueretur, appareretque, haud ſatis virium tuendis mœnijs, in vltimo diſcrimine, affuturum: raró admodũ, & non, niſi magna ſuadente occaſione, Iſcra cum ſuis erumpebat. Ad expugnandam igitur vrbem neceſſitatibus humanis regij animum adiecêre: ductiſque operibus, & munitionibus circum firmatis, incluſos pene ocioſi obſidebant. Maior erat intus hominũ numerus, quàm pro annonæ copia. Itaq; congeſtis in publicum omnibus, quæ apta eſui forent, præfecti ſunt duo ex præſidiarijs, & duo item ciues, qui cibaria in ſingula capita, quantum ſuſtentandæ naturæ ſatis videbatur, quotidie expenderent: contrahebaturque menſuræ modus in dies, quo plus temporis, & minus alimentorum ſupereſſe apparebat, donec, cogente fame, nec ab immundis quidem animalibus abſtinebatur. Intolerabile ſuapte natura malum etiam deſperatio augebat, quod non occurrebat, vnde affuturam opem aliquam ſibi pollicerentur. Itaq; quom manaſſet rumor, oppidanos de vrbe dedenda agitare: varia erant præſidiariorum conſilia, idque tantummodo remorabatur fugam, quod impeditior apparebat, quàm vt tutò poſſent euadere. Quæ quom ignorarẽtur ab regijs, diuturnę obſidionis tædio affectis, vrgente iam hieme, ſine commeatu elabi ab exercitu cœptum eſt, & in ipſius victoriæ aditu obſidio paulatim diſſoluebatur: præterquam quod alia Boëmorum præſidia, quæ ijs in ciuitatibus erant, quæ reginæ partibus fauebant, crebris incurſionibus omnia circumuicina infeſtabant, vt regios ab obſidione ad tuendos ſuos auerterent. Nuntiabaturq;, Cheſmarchum oppidum non ſolùm parum ſtrenuè defendi ab illorum incurſionibus, verùm etiam defectionis ſpectare conſilia. Itaque quom regius dux videret, etiam iniuſſu ſuo, militem elapſurum, vt ſaltem in fide Cheſmarchum retineret, diſſoluta ad Caſſouiã obſidione, illuc properè mouit. Sed id quoq; irritum fuit. Nam pridie quàm eò perueniſſet: Boëmi admiſſi per proditionem, oppidum occupauerant. Cęterùm etſi præſidij præfectus Nicolaus Perenus in primo tumultu, cum pleriſque ex ſuis trepidè effugerat; tamen retinentibus, qui manſerant, præſidiarijs nonnullas turres, quõ appareret, ſi affuiſſet

fuiſſet auxilium, facilè poſſe oppidum recuperari, fortè ita euenit, vt Podolinum peruenirent nouæ copiæ, quæ à Polonis regi ſubmittebantur, ducibus Laurentius Zaremba, & Nicolao Scora, qui quô ab regijs per internũtios ad Cheſmarchũ implorarentur, neq; dubia res videretur, quin excludere Boemos illinc poſſent: petitam tamen ab ſe opem negarũt, ſeu timentes iter ſubinde ſuum impeditius reddere, ſi Boëmos prouocaſſent; ſeu quia prius quàm ad regem, quò miſſi erãt, perueniſſent, minimè æquum cenſebant, vllo ſe bellico negotio implicare. Itaque, peritione ſuorum cõtempta, neminem laceſſentes, inuicemque ipſi ab omnibus inuiolati, Budã peruenêre. Capto Cheſmarcho, bellum ab ea parte conuerſum eſt Podolinum, vbi regij præſidij præfectus erat Nicolaus Comorocenſis, & vtrinque, per omnes conatus arteſque bellicas, res gerebatur: ex parte verò altera regina vbi victoriæ ſuorum famam accepit, diſſolutamque ad Caſſouiam obſidionẽ, & ipſa elata ad Preſburgum mouit, quæ ciuitas in fide ipſius perſeuerabat, & ſi VVladiſlai præſidium teneret arcem, præfecto Stephano Roſgonio: quem ſubito obſidere cœpit, fauentibus ciuibus expugnationemque adiuuantibus. Sed quom neque æquum videretur in ſuos prædas exercere, neque, ſi id factum foret, pro ciuili, ac militari multitudine, ſuffectu rum commeatum appareret: populatores in Tarnouienſem agrum immittebat. Indeque prædæ omnis generis ad quotidianum vſum neceſſariæ aduehebantur, ſimul vt commodè Presburgi alerentur omnes, ſimul vt Tarnouienſes ſuarum rerum cladibus coacti, ab rege deficerent. Quæ omnia Roſgonius, per occaſionem elapſus, & Budã profectus regi expoſuit: ſimulque indicauit quo in diſcrimine res foret, niſi ſubitò frumentum mileſque, & apparatus reliquus, aut propulſandæ, aut ſuſtinendæ obſidioni neceſſarius, in arcem immitterentur. Eum ſecuro animo rex eſſe iuſſit, omnia in tempore affutura: ipſe quàm ocìſſimè ad præſidium reuerteretur. Nec mora, Andream Tencineuſem, cum valida Polonorũ Hungarorumque manu, Tarnouiam miſit, qui ſimul ſuos ab incurſionibus hoſtilibus tuerentur, ſimul Preſburgenſem agrum viciſſim populationibus infeſtum redderent, & obſeſſis per occaſionem opem neceſſariam inferrent. Ille impigrè mandata exequutus, frumento, ac milite cum machinis, miſſilibuſque varij generis in arcem ſubmiſſis, illius potiundæ ſpem omnem reginæ videbatur ademiſſe. Sed & crebris populationibus, quicquid erat agri Preſburgenſis adeo mulctauit, vt propius obſeſſos, quàm obſidentes viderentur. Crebra, inter arcendas populationes, vtrinque certamina ferebantur, cadebantque ex vtraque parte multi: donec actos in inſidias hoſtes Andreas tam ingenti clade afflixit, vt parum abfuerit, quin vrbs quoque, per tumultum, inter perſequendam victoriam, ab ipſo caperetur. Ea ſtrages aduerſarijs finem excurrendi fecit. Foſſa itaque, & muro ſubinde ſe tuentes, oppugnandæ arcis conſilia de integro per omnes artes, machinationesque quotidie ſolertius agitabãt. Sub anni finem ægerrimè omnino nutriebantur, neceſſitasque, & deſperatio, prope intolerabili impetu rem geri cogebant. Igitur coædificatis turribus ambulatorijs, omni genere miſſilium, regios à defenſione prohibebant, & muro, quem crebris tormentorum ictibus, dienoctuque, impetebant, locis aliquot detruncato, ac diruto, nitebantur ſumma vi aut per ruinas, aut, admotis ſcalis, partem aliquam arcis occupare. Nec ad extremũ regij tam acres in ſe conatus ſuſtinuiſſent, niſi, audito ſuorum periculo, in ipſo rigore hiemis Rex Buda accurriſſet, cum egregia vtriusque gentis manu. Eius aduentu, & ſuorum animi erecti, & regina adeo conſternata, vt, copiarum parte illic relicta, clam cum cæteris Viennam ſe receperit. Rex, immiſſo in arcem ſubſidio, tentauit vrbem, ſi fortè in poteſtatem redigere poſſet. Tãdem, quò diu continuata obſidio intus & extra omnia cõſumpſiſſet, appareret que in difficiliori anni tempeſtate non minus diſcriminis à cœli, & terræ rigo re, quam ab hoſte affuturũ: tumultuario opere inſtaurauit, quicquid munitionum hoſtis circa arcem labefactauerat, moxque Budam tedijt. Eodem tempore Poloni, voluntaria manus, nulloque ſtipendio publico adiuta, duce Petro Odrouanſano, in Hungariam tranſcenſuri, arcebantur à Boëmis, qui anguſtias in montium iugis occupa uerant. Itaque illi die frigidiſſima, tum lenta, ſed iugi pluuia caliginoſa, atque, ob id, minime ſuſpecta, præmiſſis impigris, robuſtisque quibusque iuuenibus, a quibus reſiſtentes, ſi qui fortè affuiſſent, obtruncarentur, per ſolutas Boëmorũ cuſtodias, nemine omnino aduerſante,

uerſante, ſaltum ſuperauêre. Mox quō adorti eſſent expugnare Capuſcanum, quod oppidum non longè ſitum eſt à Bardeiouio, accerſente eos rege, ſtatim, vt par erat, omiſſo incepto, Budam ſe receperunt, non ſine laude atque admiratione Hungarorum, & quod multi, & quod opulenter inſtructi, ſed inprimis, quod indefeſſi opitulando regi ſuo viderentur. VVladiſlaus vbi omnes, & ſingulos, pro cuiusque dignitate, ac meritis laudādo bene de ſe ſperare iuſſit, Caſſouiam miſit oppugnatum. Ex quo oppido frequentes, & magnæ clades in ea regione quotidie inferebātur perſeuerantibus in fide regijs. Poloni commiſſum ſibi negotium breui abſoluerunt, &, vt cæteris qui in præſidijs erant trepidatio incuteretur, Boëmos qui in manus venerant ad vnum omnes trucidauêre. Interea nūtiatur, Tartàros prædabundos in Podoliam incurſuros. Itaque Ladiſlaus, qui, poſt reginæ fugam, ſatis ab ea parte omnia tuta arbitrabatur, bellum verò, quod Iſcra inferebat, ab regionis Indigenis ſtrennè propulſari videbat: ne defenſoribus vacuam barbarorum incurſus Poloniam inueniret, Odrouāſanum cum ſuis rerro in patriam dimiſit. Quibus, honoris gratia, deducendis ad regni fines nōnullos proceres Hungaros adiecit. Quō itaq; Agriam perueniſſent, liberaliterque ab Epiſcopo accepti, licētius, quàm ratio temporis, & vicini hoſtis ſolertia patiebatur conuiuijs hilaritatique indulgerent, ſeu quia numero, ac viribus fidentes periculum contemnebant, ſeu quia ſecundis rebus negligentia familiarior eſt, quàm aduerſis: Teleſus, qui per id tempus præſidio Caſſouiæ præerat, ratus bene gerendę rei ſibi oblatam occaſionem, cúm manu expedita profectus contentiſſimo gradu, per ſilentium noctis, illuc ſe recepit. Quomq; omnes cuſtodias, velut media pacè, ſolutas inueniſſet: ab ea parte, qua facilius, ac tutius rem agi poſſe arbitrabatur, murum nullo vſquam obſiſtente tranſcendit, excitatoque, ad terrorem, nonnullis in locis incendio, canentibus ſignis, &, velut in capta vrbe, clamore ſublato, inermes ſopitosque adoritur. Et primo ſtatim impetu domos cōplures, & Polonorum fere omnes currus tumultuariè diripit. Cumque hoſtes inter clamorem, cædem, populationem, ignem, trepidi, ac ſemiſomnes vix arma expedirent: cum ingenti præda cæterarum rerum, ſed & iumentorum, atque hominum retro abijt. Hungari verò, ac Poloni tandē ſomno, & trepidatione diſcuſſa, quom ſimul armati cōueniſſent, nec difficile videretur, fugientem hoſtem aſſequi, & abactam prædam recuperare: curſu effuſiſſimo, ægrè, propter impedimenta, & laſſitudinem properātes, inſequuntur. Itaque prius multò, quā inclinare ſol cœperat in occaſum, quom inſtans à tergo exaudiretur hominum ſimul, & equorum fremitus: Teleſus, qui ſuos nocturni itineris celeritate, ac labore fatigatos ſciret, tum præda onuſtos, atque impeditos, deſperata fuga, ad vires ſe cōuertit, & in quo, propterea quod Leopolienſis Palatinus erat, plurimum reponebat, ſeu redimi cogeretur, ſeu permutatio captiuorum fieri aliquandò contingeret, Petrum Odrouanſanum, quem cum alijs multis captum abducebat, familiari cuidam ſuo Solomæ nuncupato, cuius fidem ſatis, vt arbitrabatur, cognitā perſpectamq; habebat in propinquum oppidum perducendum, cuſtodiendūque commiſit. Nec mora, vltima experienda percipiens, impedimentis in viam præmiſſis, ſuos monet, qui à tergo inſtarēt, tumultuariam manū eſſe, inermes, incōpoſitos & adhuc præteritæ noctis inopinato pauore fluctuantes, ac trepidos: nonnullos etiam ſaucios debilitatosq;, qui cùm ad tuendos ſe domi vires, atque ánimi defuiſſent, temerè poſtea proſiliendó, arma cepiſſent: quaſi facilius foret in aperto campo res ſuas pugnando recuperare, quā fuiſſet clauſas intra vrbem parietibus tueri. Quicquid aut periculi fuerit, aut laboris iam eſſet exhauſtum, & celeriter eundo, & inopinantes inuadendo: prædā eſſe in manibus, quam vtique multò faciliùs foret inter pares vires defendere, quàm fuiſſet rapere: ſed & multos ex hoſtibus tener vinctos, & eoſdē magis ſtrenuos, quos nō ſomnus, nō metus, non ſubitarius tumultus à cōſerenda manu auertiſſet: qui ſupereſſent, vino adhuc ſomnoq; graues, aut vulneribus afflictos eſſe, regendisq; tantummodo equis vix ſatis aut animorum, aut virium habere: qui, etiam ſi paria eſſent cætera, inter tam diſpari cauſa pugnantes, fortiores eſſe debere, qui ſine ſpe veniæ de vita dimicarent, quàm illi, quos modicæ abactæ prædæ dolor armauiſſet. Meminiſſent eorum, quæ in ſuæ gentis præſidiarios, paucis ante diebus, ad Caſſouiam fœdè, ac crudeliter commiſſa fuiſſent: anniterenturque pugnando acriter, virorum fortium exitu, vitam relinquere potius, quàm capi per ig-

nauiam,

nauiū, & trepidationem paterentur veluti pecora per ludibrium poſtea trucidarentur: quò maiori impetu in hoſtē ferrentur, eò minori diſcrimine partam prædam retenturos, multoque incolumiores abituros. Superuenerant iam hoſtes: itaque conuerſus in eos Boëmus, magnis animis, ac viribus imperum, quo in ſe ferebantur, excipit, propulſatque tam acriter, vt neque in equis, neque in hominibus præteriti laboris laſſitudo appareret. Suggerebat vires cùm veniæ deſperatio, tum retinendæ prædæ cupiditas. Polonos autem & Hungaros non iactura ſolùm rerum ſuarum, ſed verecundia etiam ſtimulabat: turpiter ſe deprehenſos putantes, & à paucioribus, inter vinum ſomnumq́; rebus ſuis exutos: vnicamque eſſe illius abolendæ maculæ rationem, ſi vincerent. Pugnatum igitur aliquandiu ancipiti Marte. Cumq́; vtrinque multi, & vulnerarentur, & caderent: tandem laſſitudo peruicit vt Teleſiani loco cederent, in fugamque verterentur. In qua multi trucidati, multi equorum pedibus obtriti, præda omnis recuperata, Teleſus autem cum pleriſque Auſtralibus Boëmisque viuus in poteſtatem venit, ductusque eſt Agriam, & cuſtodię tradit⁹. At Soloma ſuorum fortunæ ignarus, & commiſſi ſibi Odrouanſani cura ſollicitus; vt quàm celerrimè ſe in tutum reciperet Nicolai Zuderis, quæ proxima erat, arcem petijt. Is paulò antè ad reginam defecerat. Itaque putans oblatam ſibi occaſionem reconciliandi ſe VVladiſlao, cuius auctoritati, & opibus, poſt reginę in Auſtriam commigrationem videbat plurimùm acceſſiſſe: captiuum, quem, propter generis nobilitatem, auctoritatemque inter ſuos non iniuria magni faciendum putabat, paulò poſt Budam perduxit ad regem, atque eo munere, defectionis veniam impetrauit. In tam præcipiti, & diuerſa fortunæ commutatione, nox, caſus, trepidatio, impetus, multa tulit aut inuſitato genere mortis, aut rapiendi, obſiſtendique conatu variè memorabilia. Inter quę, id vt maximè literis prodendum, ita etiam maximè miſerabile. Ex media forte populi forma, & iuuenta florens Agrienſis, ſuæ conditionis, atque ætatis iuuenculam perditè amabat, mutuoque, fœlici forte, amabatur. Cõſueuerat verò, obſeruatis occaſionibus, ſe ad eam noctu recipere, deſideriumque ſuum non tam fructu amoris ſatiare, quàm nouis ſemper alimentis augere. Quom itaq; direptio ciuitatis, apud amores ſuos ipſum deprehendiſſet: ratus forſan, diſcurrentium ad prædam, atque cædem, tumultū eſſe ebriorū, propterea quod largius, quàm ſobrios deceret, eos, pridie vino indulgere viderat, non ſtatim ad primum clamorem exilijt. Deinde quom non ſolùm clamor, & ſtrepitus armatorum augeretur, ſed mulierum quoque eiulatio, puerorumque vndique ploratus maior, quàm pro compotantium rixa, & iurgio diſcriminis, & mali grauioris trepidationem incuteret: quo euocabat conturbatio, propere re ſe voluit: ſed, retinente amica, & ne recta properaret admonente, ne ſi domeſticos quoque alios idem tumultus exciuiſſet, caſu in eorum aliquem ageretur, per feneſtram in veſtibulum domus ſe dimiſit. Quem vt foras emitteret, illa ex diuerſo per ſcalas propere ſubſecuta, oſtium reſerauit, quom ſupetueniſſent iam hoſtes ex parte altera; mox fores demoliti irrupturi. Egredientem igitur armati, gladijs vulneribusq́; excipiunt, eò etiam acrius, quod ipſe cum ferro iampridem per cęcam trepidationem diſtricto proſilierat: non tamen ſtatim concidit, & ſi multis magnisque vulneribus petitus: ſed acriter ſe defendens duos prius obtruncauit. Ibi mulier dolore, ac deſperatione plus quàm viriliter elata, cùm nollet amanti ſuo ſuperuiuere, viribus quantas amor, iraque & deſperatio dabat, vni ex militibus, qui exanime corpus circumſtabant, gladium extorſit, furioſeque inſultans, antequam cohiberi poſſet; pleroſque vulnerauit, viris ex diuerſo turpe ducentibus, ſi ferro cum fœmina decertarent. Tandem comprehenſa, vbi ferociæ, qua concita debacchabatur; ſtimulum indicauit, gladio, quem vltura amantem arripuerat, pectus ſuum transfodit, & vt ſuper cadauer vita ſibi carius occumberet, in partem, in qua iacebat ſe præcipitem dedit, tanta militarium animorum admiratione, vt; cęteris commilitonibus cum præda diſcedentibus, illi, quos ad eam domum fortuna congregauerat, vacui, & mirabundi pene in manibus hoſtium remanſerint. Similem ac Teleſus caſum perpeſſi ſunt eiſdem diebus Caica, & Comorocenſis: quorum ille Broſouiciam, hic Podolinum pręſidio tenebat. Nā quom explorando comperiſſent oppidum Eperieſſum negligenter aſſeruari, vacuumq́; eſſe defenſoribus: eductis ſecum ex præſidiarijs, quibus præerant, fortibus expeditisque quibusque militibus, quàm

quàm occultiſſimè, ſilētio noctis illuc
ſe receperunt, ſcaliſque muro admo-
tis, velut in ſuas munitiones, nemine
repugnante, in oppidum penetrauêre.
Nec mora, vbi clamor primùm, deinde
cędes non tam excitaſſet hoſtem, quàm
ſenſibus alienatū, nec ad arma diſcur-
rere nec prouidere quicquam fineret:
quaſi per otium, & licētiam, omnis ge-
neris præda ſuos onerauêre. Fortè die
præcedenti quinquaginta Boëmi pro-
fecturi ad Iſcram copias cōgregantem,
vt Richnouam obſideret, ſubſtiterant
Eperieſſi. Ab his, vt fit in re trepida, dū
ſaluti quiſque ſuæ non, quo debet, ſed
quo maximè poteſt modo cōſulit, tur-
ris, quę egregiè munita erat, dum Polo-
ni oppidum diripiunt, occupata ſtre-
nuè defendebatur. Itaque quom eius
expugnatio difficilis appareret, timerēt
que Poloni Iſcram, qui in propinquo
erat, cum exercitu ſuis accurſurū, nec
ſuffecturos ſe putarent tuendo oppido,
quod non totum haberent in poteſta-
te: contenti præda retro, qua venerant
abiêre. Non ſegnius, quàm cogitauerāt,
Iſcra, vbi ad eum ſuorum clades perla-
ta, præparato inſtructoque iampridem
milite, illuc accurrit, ex improuiſo, vt
aſſolet, victores oppreſſurus, ſolutis ne-
gligentia animis, ob rei bene geſtæ hila
ritatem. Cæterùm cognita feſtinatione,
qua retro prædam agebant, breui à ter-
go eos aſſecutus, non ſolùm quia ſupe-
rior copiarum numero, ſed etiam quia
recentes ducebat, atque integros, faci-
le omnes fudit fugauitque. Nec oblu-
ctatio, cædeſue fuit. Nam feſſi, ac prędæ
onere laborantes Poloni vix primum
clamorem hoſtis ſuſtinuêre. Capti Ca-
ica, & Comorocenſis cum paucis alijs,
quos ſubita fuga eripere ab hoſtiū ma-
nibus minimè potuit. Iſcra verò, vt e-
rat dux belli acer, victoriam perſecu-
tus, ad Broſouiciam caſtra mouit. Cap-
to enim à ſe præſidij illius præfecto, ſu-
bitæ deditionis ſpem non fruſtra conce
perat: ſed quom inueniſſet oppidanos
ad ſe tuendum paratiores, quàm credi-
derat: cum ſuis abiturus, re minimè tē-
tata, apparebat. Verùm caſu, aut hnma-
na fraude in altera arce (nam illic duæ
ſunt) incendium exortum, cōpulit de-
fenſores ad alteram confugere: moxq;
ne quid tale in ea quoq; contingeret,
imperium hoſtis penè vltro ſuſcepêre.
Quo ex euentu viſum eſt, fortunā iuſta
lance partis vtriuſque gaudiū, & mœro
rem adæquare eodē tempore voluiſſe.
Poloni deinde nouum præſidiū ſubmi-
ſêre Podolinū, & Luboliam. Iſcra verò
ab ea victoria Richnouam oppugnatū
profectus, ex omnibus ciuitatibus, quæ
poſtrmo fauebant, exciuit auxilia: &
quō Poloni repugnarent, mœniaq; acri
ter defenderent: obſidione expugnatu-
rus circumfudit exercitum, muroſque,
tormentis, & machinis admotis quaſſa-
re cœpit, ac diruere. Sed quicquid inter
din ſolo ęquabatur, noctu operę tumul
tuario inſtaurabant obſeſſi: diſtractaq;
in menſes aliquot oppugnatio. Tandē
quō vrgerent humanę neceſſitates non
minus, quàm hoſtis, nec quicquam ali-
ud neceſſariam deditionem remorare-
tur, quàm quod Agrienſis epiſcopus af-
futurus cū auxilio ferebatur, ceſſante
illo diutius, quàm aut fames iā, aut acer
rima oppugnatio ferri poſſet, pacti, vt
cum armis rebusq; alijs ſuis incolumes
abirent, vacuam arcem tradidêre. Fides
Polonis ſeruata. Poſt quorum deditio-
nē illico Agrienſis cum exercitu ſuper-
uenit, & non procul ab Iſcra caſtra cō-
muniuit, quaſi mox totis viribus decer-
taturus. Sed licet per occaſionem, vter-
que alter alterius copias plerumq; car-
peret, deſcendere tamen in certamen
totis viribus, & ſigna conferre non au-
debat. Nam & Iſcra fœlicitatē aliquot
annorum vnius diei fortunæ commit-
tere nolebat; & Agrienſis haud qua-
quā ſuis fidēs, quod maiori ex parte e-
rat tumultuaria manus, & militaris diſ-
ciplinę rudis, tutius credebatur, cūctan-
do in locis iampridē vaſtatis, diuturna
obſidione redigere hoſtem ad inopiam
rerum omniū, quàm vires experiri. Ita-
que quom neque lentius, neque tardius
quàm ſperauerat Agrienſis, Iſcra, & ſui
penuria alimentorū premi inciperent,
futurumq; planè conſtaret, vt aut nul-
lo modo, aut ſine ſummo diſcrimine
perſeuerare in eo loco haud poſſent:
nulla inſigni pugna commiſſa, redière
Caſſouiam. Nec multo poſt cœptū eſt
inter Iſcrā, & Agrienſem agi de concor
di, multique hinc inde variatis prius
conditionibus, tantundem coniuncta
Iſcræ, per matrimonium, epiſcopi nep-
te, nō ſolùm pax, ſed affinitas etiam in-
ter eos inita eſt. Id bonane fide factum
fuerit, vulgò addubitatum: tum quod
reginæ, vt oportuit, approbatio ſubin-
de non acceſſit, tum quod relaxandis
vtrinque captiuis fidem Boëmi viola-
uêre. Cęteris enim ad ſuos dimiſſis, Cai-
cam, & Comorocenſem, de quorū et-
iam libertate trāſactum in pace fuerat,
retinuêre. Sed & poſt concordiā, Iſcra
intercepit oppidum, quod in Scepuſio
à ſocero ſuo tenebatur, prædaſq;, & cap-

 tiuos

tiuos ex illis, qui regi fauebãt, per occaſiones, atq; inſidias abigere perſeuerauit. Diſceptabatur, per id tempus, de ſacrorum ſummo antiſtite à Chriſtianis. Et erant qui Eugeniũ in Italia à Collegio cardinalium electũ, & qui Fœlicem in Germania, quem Baſilienſe conciliũ deſignauerat, pro ſummo pontifice cõprobarent ſequerenturq́;. Multi etiam principes regesq́;, & natiões, inter quas Hungari, & Poloni tam ancipitis controuerſiæ finẽ expectantes, ſententiam ſuam diſſimulabant, cærimonias interim, ritusq́;, quales à maioribus ſuis acceperant, religione obeundis ſacris continuando. Quom itaq; non ſolùm eos, qui ex diuerſo ſtabãt, ſed etiam, qui ambigua deliberatione ſuſpenſi, & ſtudia ſua occultantes neutrum alteri præferebant, tam Fœlix, quàm Eugenius diuerſis artibus ſollicitaret, ſibiq́; cõciliare niteretur: ab vtroq; legatio diuerſa, eodem tẽpore, venit ad regem. Et Fœlix quidem fretus vinculo ſanguinis, quo Tridentinus epiſcopus Alexãder à ducibus Maſouię oriũdus, VVladiſlao cõiunctus erat, illum iampridem à ſe cardinalem deſignatum potiſſimè idoneum duxerat, cui partes ſuas cõmitteret: vt ſi parũ cauſa valuiſſet, propter propinquitatem ſaltem, non aſpernaretur. Ab Eugenio aũt venerat Iulianus Cæſarinus etiam cardinalis. Et hic quidẽ vrbem Romam, non ſolùm diuinitùs electum locum, ſed Petri, & Pauli aliorumq́; innumerabilium religionis fundatorum ſanguine cõſecratum, in quo crearetur pręſideretq́; maxim⁹ pontificum, ſacroſanctum cardinalium Collegium, legitimam iugemq́; ſucceſſionẽ, tum de more habitam & ab alijs, quorũ res eſſet, electionem, pręterea totius Italiæ conſenſum, & Gręcorum iudicium volũtatemq́; pro Eugenio allegabat: nihil aliud ex parte altera eſſe dicens, pręter tumultum perditorum quorundã, quos, fortunis ſuis profligatis, abiectaq́; Dei, atq; hominum verecũdia, ſpes nouarum rerum, ſine auctoritate, ſine ordine, ſine cauſa, velut ad nundinandũ ſacra congregaſſet. Ille autem ex diuerſo: non locum, ſed puritatem animorũ vitæq́; ſanctimoniam pertinere ad religionem dicebat. Non referre vbi eſſet, diceretur úe ſummus pontifex, ſed quis, & à quibus. Nimis in arcto circumſcribi columen Chriſtianæ profeſſionis, ſi eius caput non niſi Roma, & creare poſſit, & capere. Quid futurum ſi ea vrbs poſſideatur à barbaris, vt aliâs cõtigit, aut omnino deleatur? Si fortuna loci ad rem, quæ tota in animis eſt, momentum aliquod habere poſſet, Hieroſolyma ſanctiori multò quàm Petri, & Pauli ſanguine conſecrata. Illic religionis noſtræ veriſſimum caput, immortalitatis noſtræ omnia myſteria cõſtituiſſe, illic ſummi ſacerdotij prima ſucceſſionis initia & tradita, & ſuſcepta: non humano aliquo caſu (vt in Petro factũ, & Paulo: quorũ hic tanquam reus Romam perductus, ille Simonis magicis vanitatibus attractus) ſed voluntate electioneq́; diuina. Quod ad cardinales attineret; non animaduertendos ex titulo, & nomine, quæ laſciuientis fortunæ fauor etiam immeritò cuiq; conferre poſſe. Eos, etiam ſi vrbem Romam nunquam viderint, nunquã titulo cardinalis inſigniti ſint, tamen veros eſſe apud deum religionis noſtræ cardines, & fundamenta, quorum doctrina, vita, mores, actiones deniq; omnes cum religione conſentiant. Nihil intereſſe, qua quis ſit fortuna, & dignitate: deũ enim, non quæ extra hominem ſint, verùm animos ipſos intueri, atq; expendere, deque his, quæ ad ſacra pertinent, non fortunati, ſed optimi cuiuſq; iudicium cõprobare. Sed neq; multum conſuetam cærimoniam eligendi in vrbe, aut poſſeſſione Romanæ ſedis, ad veram diuini vicariatus ſucceſſionem attinere: vbicumq; bonorum cœtus conueniſſet, diuini ſpiritus ſenſum adeſſe intelligi debere, & quę dicta, acta conſtitutaq́; illic eſſent, vt ab eodem ſpiritu manãtia accipienda. Præter quàm quod temerarium, etiam periculoſum eſſe, perpaucorum obſtinatis animis, quos nihil aliud, quàm mala cõſcientia cõtumaces redderet, publico Chriſtianæ reipublicę concilio non adhærere. Non dubitare aut Eugenium, aut qui illum ſequerentur, vel de ſua, vel de concilij auctoritate, ſed intelligere, non poſſe, ſe & in religione eminere, & ab ea animo, & vita maximè abhorrere. Si pro religione modò ſolliciti eſſent: nequaquam aduerſaturos concilio: cuius non alius finis eſſet, quàm religionis ſanctitatem, dignitatemq́; conſeruare, & augere. Verè ſanctos põtifices, qui ad id locorum eccleſiæ pręfuiſſent, nunquam tantam rationem habituros fuiſſe de concilijs, niſi intellexiſſent, id quod ad omnes ex ęquo pertineret, omniũ iudicio, & conſenſu moderandum, longeq́; altius poſſe proſpici ea, quæ veriſſima ſalutariaque eſſent in rebus diuinis, ab vniuerſali Chriſtianorum iudicio, quàm à paucis Romanis ſacerdotibus, aut metropolis

polis eiuſdem epiſcopis. Hinc non minus fere, quàm quatuor euangeliſtis tributũ ſempet, & tribui ab eccleſia quatuor concilijs, Nicęno ſcilicet, Cõſtantinopolitano, Epheſino, & Chalcedonenſi: in quibus, præter alia multa, diuinitus ad decus amplitudinemq́; religionis conſtituta, confutatæ eſſent, & exploſæ hæreſes nefariæ, ac pernicioſiſſimę, quib⁹ profeſſionis noſtræ vera fundamenta ſubuertebantur: ſi quidẽ Nicęę Arrij, Conſtantinopoli Macedonij, Epheſi Neſtorij, Chalcedone Eutychis, impietatiſ conuictę damnatęque. Reliquorum quoque conciliorum ſubinde omnia decreta ſuũ ſemper pondus ſuã maieſtatem tenuiſſe. Nõ poſtulare, qui præſiderẽt Baſileæ, vt de vniuerſorum ſalute, deq́; ſingulis emẽdãdis, vel inprimo, vel in quocunque alio modo religionis noſtræ, ſibi crederetur, ꝙ temerarium eſſet, atq; improbum, ſed ad diſceptationem iudiciumq́; illorum, omnes, quorum intereſſet, aduocare. Quibus ſæpe iactatis vtrinque, & à rege, ac ſuis auditis, in horum altero ſummo pontifice agnoſcẽdo, neutri legatorum eſt aſſenſum. Cæterùm, quia Iulianus, ad ea, quæ ad rem diuinam ſpectabant adiecerat, inteſtina certamina, quib⁹ arx, & præſidium Chriſtiani nominis Hungaria vaſtabatur, malè habere Eugenium, cæterosq́; qui rem chriſtianam ſaluam vellent, ſuaſeratq́; deponenda arma per concordiam, cuius æquas conditiones inuẽturum ſe ſperaret, ſi, cum bona vtriuſq; partis venia, tẽtare licuiſſet: vbi planum factum eſt ei; nihil omiſſum à rege eſſe, quod ad pacem facere videri poſſet, multasq́; legationes de compoſitione fruſtra ad reginam commeaſſe: conceſſum eſt, vt, quãtum in ea re poſſet, experiretur. Ille poſtquam regis animum à quietis conſilijs minimè abhorrentem vidit: profectus ad reginam, quom de vtilitate pacis, deq́ue incommodis belli, diſcriminibusq́; diſſeruiſſet ea, quæ putauit ad id quod intendebat pertinere: ſexus illam cõditioniſq́ue ſuæ admonuit, & quàm facilè, & temere populorum ſtudia cum ſortuna mutarentur. Nõ eſſe eius, quę pauloante experta ſoret, quid paucorum tumultus poſſet contra penè vniuerſorũ conſenſum, in eo bello perſeuerare, in quo viribus multò, & facultatibus eſſet inferior. Stare ex parte altera omnem vim Polonorum, & cum illis maiorem partem ex Hungaris: quorum opes, & auctoritas in regno emineret: hominum, & armorum, iumentorumq́ue ſatis eſſe reparando exercitui, ſi quid aduerſi cõtigiſſet: partibus autem eius adeſſe paucos, præter militem conductitium, cuius fides nõ ex animi ſtudio, ſed ex pretio penderet. Præterquã quod inita affinitas inter Iſcrã, & Agrienſem meritò ei ſuſpecta eſſe poſſet, ea quoq; quæ ſatis ei firma, & apparata viderẽtur, in vnius ꝑlij fortuna pẽdere: vixq́; ſperare poſſe reparaturã ſe rurſus ad pugnã vires, ſi ſemel acie vinceretur. Vt ſperaret victurũ poſtumũ diutiſſimè: conſiderare oportere, ꝗ innumerabilibus caſibus humana vita ſubiaceret, & quo minus roboris in ea ætate eſſet aduerſus malam valetudinem, & morborum vim, eò facilius extingui ſolere. Magisq́; timendũ; quàm ſubinde ſibi, quàm adultis iã duabus filiabus ſuis fortunam ſponderet: quom etiam quos ſpes, & gratificatio poſtumi tunc in fide retineret, orbitas regni eſſet in contrarium auerſura. Satius multò, præcauere, ne, ſi præmatura fata filiũ regno ſubduxiſſent, filiæ quoque excluderentur: cùm danda opera eſſet, vt ſaltem altera, matris veluti loco, regnaret. Inter marem & fœminam quoad parentes, nihil intereſſe, præter ſexum. In VVladiſlao eſſe illa omnia, per quæ (quoniam filiæ vtique aliquando cõiugandæ) meritò ab ea gener eſſet expetendus. Temporis verò, & rerum conditionem vtroſq; ad affinitatem nõ ſolùm inuitare, verùm etiam quadam veluti neceſſitate mouere. Ad extremũ meminiſſe debere viri, patriſq́; ſui, quibus, pręter diuinos honores, cętera omnia cum ſumma fide tribuiſſet ea gens; quæ periclitatura erat, niſi ad pacem animum adiecisſet. Indulgendum fortaſſe aliquãdo viris, vt, pro tuenda, aut augenda dignitate vnius, populorum multorum ſalutem in diſcrimẽ ne adducerent: muliebris certè verecundiæ non eſſe, opportunitati, ac ſaluti tot de ſe bene meritarum ciuitatum, & populorum, præferre incertas ſpes vnius infantuli. Famam homini extimeſcendã, ſed & dei immortalis vltionẽ, ſi per eã ſtaret, quo min⁹ à nefario bello, & Chriſtianis rebus maximè perículoſo abſiſteretur. Ad ea, regina, ſatis ſe ſuas hoſtiſq́ue ſacultates noſſe, inquit, & quantũ vel vires, vel fortuna poſſet in bello nõ ignorare. Cæterùm minus flagitioſum, dolendumq́; eſſe, reſiſtendo exturbari, quàm per ignauiam, & vanum metum, regno excedere. Iuſtã eſſe cauſam ſuã, neque abſuturũ vindicem iuſtitiæ deũ. Filium verò incolumem eſſe, ac, Deo propitio, fore. Quod ſi malũ fatum cõ-

tra ſpem quicquam afferret: nouam rē noua conſilia præbituram. Hungarorū quidem merita in ſe, ac ſuos ingētia eſſe: ſed quò maiora eſſent, eò magis ſibi annitendum, ne cogerenrur in ditionem ipſis inuiſam degenerare: ſi tamen ſine cæde, & ſanguine id fieri poſſet, nihil eſſe quod mallet. Sub hæc verba Iulianus, collaudato reginæ animo, & qđ muliebriter bellū non expaueſceret, ſi neceſſariò gerendum foret, & quod concordiam, ſi modò æqua offerretur, non aſpernaretur, de pacificationis forma cœpit cum ipſa agitare. Cæterùm, multis vtrinque conditionibus in medium adductis prius, ac repudiatis, quom maternū animum æquè adulta filiarum ætas, atq; infantis cura ſollicitū haberet; tandem eò adacta eſt regina, vt conſentiret has ſimul leges, & ſtabilimenta concordię ad VVladiſlaū perferri. Ante omnia vti alteram filiā ipſe, alteram Caſimirus, qui tum Lituaniæ præerat, vxorem duceret. Et Caſimiro quidē deſpondere ſe, dotis nomine, centū, & viginti millia aureorum, VVladiſlao verò ducenta millia in terra Sleſia, ceſſuramq; iam tū illi poſſeſſionē, reſeruato ſibi redemptionis iure, quandocumq; cōmodum fuiſſet. Quod aūt ad Hūgariam attineret, VVladiſlaus mox ſeſe regio titulo abdicaret; ꝓcurationem, & tutelam, vſq; ad integrā poſtumi ætatem retineret: vbi ille adoleuiſſet, procurationem dimitteret. Quod ſi intra pubertatē, aut quādocunque poſtea ſine liberis poſtumū decedere cōtingeret: cū regio titulo, ius quoq;, & arbitriū regni ad VVladiſlaum reuerteretur. Cæterùm cōpenſandis impendijs ea in expeditione factis, terra Scepuſienſis ꝑpetuo iure addiceretur Polonię regno: Hungari verò ſua ſponte, ac bona fide antiquarent quamcunq; actionem, & ius, ꝙ aut in Podolia, aut in Valachia habere ſe crederēt. Accepiſſet VVladiſlaus ſine dubio conditiones tam ſibi, q̃ regno ſuo commodas. Et erant ex Hungaris multi, qui aut externū bellum timentes, aut inteſtinū execrantes, nō fortiter ſententiam reginæ impugnabant. Quō tamē agi appareret de facultatibꝰ, atq; amplitudine regni: placuit aut per nuntios aut ꝑ literas ſeorſum quoq; procerum, qui præſentes non erant, voluntates exquiri. A quibus, vt fit, pro cuiuſque ingenio, allatæ ſunt literæ non ſolū ſentētia variæ, ſed omnino etiā diuerſæ: quom eſſent, qui iniquiores quoq; conditiones domi ꝑferendas cenſerent, dū modò foris tuti eſſent: & qui nullā omnino concordiam habendam dicerent, niſi quam arma conſtituiſſent. Itaq; quò magis aut timidè nimiū aut periculosè alij cenſebāt, eò, poſtq̃ cognita eſt ſententia Huniadiani, maiori aſſēſu omnium accepta eſt, quom nihil in vtramuis partem affectatum cōtineret. Scribebat enim, videri ſibi, propter imminens à Turco negotium, neq; repudiendā pacem temere, neq; tamen amplexandam cupidè, & ſi natura ſua, pax ſemper bello ſit anteferenda, neq; omnino, aliā ob cauſā gerātur bella, q̃ vt pace frui liceat. Concordiæ tanrummodo conditiones rectè animaduertendas: & ſi iniquæ offerrentur, cōmodiores exigendas. Quæ ſi impetrarentur, nihil ſatius, q̃ inuicem domi in gratiam redire, &, depoſitis inteſtinis armis, pugnare foris. Sin verò regina perſeueraret inire id fœdus, in quo, ſui ſuorumq; habita ratione, mēbra regni non ſolum ad tēpus poſſidenda exteris traderet, verùm etiā à corpore ſuo ꝑpetuo alienaret, omni ope reſiſtendū cenſere. Non animum, non vires deſuturas ad extorquēdam æquā pacē, minori etiam ſumptu, quàm foret impendendum ꝓ concordia, quę tunc offerebatur. Itaq; Iulianus rurſus ad reginā ꝓfectus, pauca quædā in prioribus cōditionibus commutata retulit. Sed quom neq; illa Hungari probarent, modò hac modò illa cautione variata, vltro citroq; multotiēs fruſtra commeauit. Tandē verò, vt, ꝙ vltimum erat experiretur, vtrinq; impetrauit, vt Iulianū VVladiſlaus ad reginam proficiſceretur, ſi fortè præſentia, & mutuū colloquium, ad concordiā inter eos eſſet efficacius, q̃ alienæ perſuaſiones. Poſtquam conuenēre, poſt mutuam admirationem, quō in alterius ætate tam tenera, procurationi, & tutelæ ampliſſimorū regnorum par indoles emineret; alteram verò, p̄ter ætatem iam grauem, animi magnitudo in periculis, maximisq; quibusq; actionibus explicādis venerabilē redderet: primi congreſſus, vt par erat, q̃relas purgationesq; mutuas habuēre, aſſeuerantibus vtriſq; ex diuerſo, cōtra ius faſq; ſe ab altero violari, armaq; à ſe ſumpta neceſſariò, non ſua ſpōte. Tandē quom dies aliquot, de cōcordia colloquendo, cōſumpſiſſent: ſic diſceſsēre, vt conciliatos appareret, idq; propter ditiſſima munera, quibꝰ ſe mutuo benigniſſimè ſunt diſcedendo proſecuti. Qua tamen conditione arma deponenda eſſent, non eſt vulgatum. Id planè conſtitit, reginam paulo poſt Budam vēturam. Quod cùm feciſſet, emiſſo prius Ciliæ Comite è cuſtodia, in qua fere ab initio belli ſeruatus fuerat, pax

firmata

firmata eſt, & expreſſa. De cuius inenďæ ratione dum diſceptaretur, VVladiſlai virtus, ac dexteritas in agendo mirè ſibi conciliauerat reginę animũ, manauitq; rumor datę in id mutuo fidei, VVladiſlaum liberè in Hungaria regnaturum, ſi modò aut p̄cario impetraret, aut armis extorqueret ſacrã Hungariæ coronã, & poſtumũ à Friderico Cæſare, q, poſt Alberti mortẽ, fretus reginæ viduitate, infantis patrimonio in Auſtria aburi ferebatur. Cæterùm regina, vbi laurinũ redijt, leuiter ægrotare cœpit, ac triduo poſt, torminibus interijt, nõ ſine veneni ſuſpicione, propter moriẽdi celeritatẽ. Sed vt de veneno addubitatum: ita, quãtum exterioribus ſignis licuit deprehendere, id maximè cõpertum, VVladiſlaũ ſcilicet ægerrimo animo mortẽ eius tuliſſe, frequẽterq; aſſeueraſſe, ſublato velut obſide, ac ſtabilimẽto pacis, Boëmis rerũ nouarũ cupidis, nõ defuturas cauſas machinãdi cõtra fœdus, vt bellũ inſtauraretur. Nec ſec⁹ accidit: paulo enim poſt, cum oppidis ſimul omnibus, q̃ pręſidijs eorum tenebantur, ad Cæſarẽ deſecère, ruſuſq;, non ex inſidijs, ſed vi aperta cœperũt regijs partibus inſultare. Eodem tẽpore apparatu, & numero hominum inſignis legatio venirà Turco, magis, vt fama tenuit, exploratum, quis ſtatus eſſet rerũ in Hungaria, propter inteſtinum bellũ, de cuius euentu maximè ſollicitus erat, q̃, quod crederet ea, quæ poſtulabat impetrare. Quandoquidem Huniadianus, cui, cohibendarũ populationum Turci, curã commiſſam fuiſſe diximus, non ſolùm incurrentis impetũ ſæpe ſubmouerat, ſed fœlicitate etiã, & virtute ſua fretus, in agrũ hoſtilẽ popula bũdus ipſe irrumpẽs, occurrẽtibus Turcis ſibi, haud ſanè ignobiles clades intulerat; & fortuna ſapienter vtendo, paulatim extorſerat, vt non tã vincere, q̃ vinci ſe poſſe ſentirent. Itaq; quom fere eiſdem verbis, quibus ad Belgradum legati regij dimiſſi, tunc etiã offerretur fœdus, eiuſq; velut obſes poſtularetur aut Belgradum, aut annuũ tributum: ſuperueniente nuntio ab Huniadiano, q aſſerebat, per eos dies cũ Turcis bis fœliciter pugnatum, multoſq; in prœlio captos, plures in fuga trucidatos; inter quos cecidiſsẽt duces duo maximè inſignes: pręterea ſigna militaria pleraq; illis adẽpta, & cum victoria, ingẽtem quoq; prędam à militibus reportatã: haud ſanè mitiùs reſpõſum eſt, quam inflata legatio exigebat. Inquit enim rex, relaturũ ſe de his, quæ peteb̃atur, ad Huniadianum, & ſecũdum fortunã, quę aut illi, aut Turcis proximis dieb⁹ fauiſſet, per legatos ſuo ad poſtulata reſponſurum. Cæterùm quom poſt reginæ mortẽ, regni omnes proceres in fidem VVladiſlai rediјſſent, nihilque hoſtile iam in regno ſupereſſe videretur, præter Caſſouiam cum appẽdicibus; & illinc quoq; affinitas inter Iſcram, & Agrienſem inita renouandæ cõcordiæ ſpem faceret, videreturq; Cæſar, ad quem factio illa defecerat, etiam vt cætera parum eſſent apud eum efficacia, tamen, propter quietis ingenio eius inſitum ſtudium, omnino pacem bello prælaturus: Iulianus ratus commodum tempus ſuadendæ cõtra Turcos expeditionis, & publicè apud regẽ, & priuatim apud primores regni cœpit eam rem agere. Et VVladiſlaũ quidẽ admonebat ſpei, quã ſibi p̄poſuiſſent oẽs Chriſtiani principes, vbi eũ accitũ eſſe, vt in Hungaria regnaret, intellexiſſent, fœlix fauſtũque id Chriſtiano nomini viſum iri. Pro fœlicitate ipſius vota ſolẽnia ab omnib⁹ nuncupata. Quod pacatum regnũ prope totum iam poſſideret, nõ minus precationibus aliorũ Chriſtianorũ, quàm ſuis armis effectum. Dãdam eſſe operã, vt tam ingenti de ſe expectationi reſpõderet. Expeti id etiam à religione, quam profiteretur, ſed nec minus à neceſſitate regni p̄ſentis ſtatus, & illorum, quos in fidem ſuſceperat, ſecuritate. Non poſſe ab ſe negligi eam expeditionem, aut ſalua fide præſtita Hungaris, aut incolumi non ſolum Hũgaria, ſed etiam Polonia; cuius ſalus ab Hungariæ ſalute dependeret. Vindicandam indignitatẽ poſtulati ab ſe tributi in tanta regni ſui fœlicitate; indicandumq;, prope negligenter, ad id locorũ, rem geſtam, quid ũe intereſſet inter expeditionem, q̃ tantummodo regis auſpicijs, & illam, quę non auſpicijs ſolùm, ſed ductu etiam regio ſuſciperetur. De victoria dubitare nõ ſinere res fœliciter ab Huniadiano geſtas cũ parua manu, ſi cum ijs copijs conſerretur, quas ipſe eſſet educturus. Apud Hũgaros verò proceres, aſſerebat, diuinitus contigiſſe, vt VVladiſlao regnum committerent. Eam mentẽ, coniungendi inter ſe vires duorum potentiſſimorũ regnorum Deum eis dediſſe, vt imperium fineſq; ſuos nõ ſolùm tuerẽtur, verùmetiam Helleſpontum, & Aegeum vſque mare propagarent. Non prætermitterẽt opportunitatẽ, cui etiam fatum, & fortuna fauiſſet, illata per reginę obitũ veluti neceſſitate, imponendi finem ſeditionibus inteſtinis. Ad fœlicitatẽ publicã expediendam, non in præſens modò, ſed etiam in perpetuũ, nihil eis deeſſe poſſe,

prætet rectā mentem. Non deeſſent ipſi
occaſioni ſuæ; quādo reliqua omnia ad
victoriam,ratio,fortuna,fatum abundè
accōmodaſſent. Accedebāt ad hæc pre-
ces miſerabiles,& lacrymæ Deſpoti:qui
non ſolùm ad regem orando adibat,ſed
quoſq; etiam ſortis mediocris ſupplex
prenſabat,rogabatq́; flēdo,vt non omit-
teretur tempus, & facultas vlciſcēdi ca-
lamitates Chriſtianis inflictas, & plera-
que omni cruciatus genere fœda ſup-
plicia,de alijs multis ꝑ ſummam crude-
litatem à Turco ſumpta. Hinc indignan
do, filiorū ſuorum erutos oculos, neſa-
rieque abſciſſa pudibunda, ſupra quàm
humanæ aures pati poſſent, miſerabili-
ter deflebat. Ad extremum regi ſimul,
& purpuratis alijs, memorādo q̃ fœlix,
potensq; paulo ante imperio liberis, &
cæteris benignæ fortunæ blandimentis
viſus eſſet, qui nunc aliena miſericordia
aleretur, obteſtabatur, ne ſe, ne filios, ne
Chriſtianum nomen inultū fineret. Ad
Hungariæ fines tempeſtatem iam perue
niſſe. Potius alienę calamitatis vindices
ſe præbere vellent,q̃ expectare,dum ſua
quoq; ſimul cum ipſis eodē naufragio
obruerentur. Non tamē aut huius iuſtæ
preces,aut Iuliani prudentes aſſeueratio
nes vltra valuêre,q̃ vt, qui aberant,pro-
ceres, de ea re Budam accirētur. Ibi ma-
iori ambitu maiorique aſſeueratione o-
mnia hęc repetita,atq; etiam aucta,quō
ad ſuperiora hortamēta Iulianus adijce
ret,multorū quoq; aliorū Chriſtianorū
principum auxilia in tempore affutura.
Conſtitutum igitur omnium miro con-
ſenſu, vt veris ſtatim initio, rex q̃ maxi-
mè fieri poſſet, numeroſum, inſtructum
que exercitum educeret, moueretq́; in
Bulgariam. Interim verò cū Cæſare aut
de pace, aut de fœdere tranſigi placuit,
& vt, ad publicam Chriſtianorum om-
nium cauſam vel aduocaretur ipſe, vel
auxilia ab eo expeterentur. Legationes
præterea decretæ,quæ non ſolùm Polo-
nos,ſociā cōiunctamq́; iam gentem, ſed
Prutenos etiam,& Valachos adirent,at-
que ad eam expeditionem hortarentur.
Cæſar inducias dedit in biennium. Quo
verò minus in expeditionem Chriſtia-
nis rebꝰ adeo neceſſariā nec venire ipſe,
nec ſubſidium mittere poſſet, Boëmiæ
rumultuariē ſtatum in excuſationē ad-
duxit. Magiſter quoq; Pruſſiæ, cauſatus
vaſtitatem, qua, proximis temporibus,
continua bella eā ꝓuinciam afflixiſſent,
nihil tale, quale petebatur ab ſe ſperan-
dum renūciauit. A Polonis, & Valachis
miſſæ ſunt cum ſemeſtri ſtipendio equi
tum peditumq́; auxiliares copiæ. Quas
ingens armatorum multitudo ſubſecu-
ta,quibus domos,coniuges, liberos, pa-
triam cæteraq́; humanæ vitæ aut præſi-
dia, aut ornamenta ꝓpter eiuſmodi mi-
litiam relinquere non conſiliū, aut ſti-
pendium publicum , ſed priuata in Deū
pietas,& ſtudium Chriſtiani nominis ſi-
mul tuendi, ſimul propagandi perſuaſe
rat. Quod genꝰ militum ,cruce ſignatū,
ex alijs quoq; nationibus, ad famam re-
ligioſæ expeditionis ingēti numero cō-
fluxit. Igitur, præmiſſis ſupplicibus pre-
cationibus, rebusq́; diuinis dies aliquot
per omnia ſana ſolenni ritu, & cerimo-
nia pactis, circiter Kalendas Maias rex
Buda mouit,tranſmiſſoq́; Danubium e-
xercitu , paruis itineribꝰ ingrediebatur,
ſuos, qui nōdum conueniſſent, expecta-
bundꝰ. Superato deinde Tibiſco rurſus
ad Danubium ſe conuertit, copiasq́; ad
Salſum lapidem traiecit in Bulgariam.
Mox rectà progreſſus eſt Sophiā oppug-
natum. Quo in loco Deſpotus cum ſuis
regio exercitui ſe coniunxit. Vrbs ea na-
turali ſitu haud ſanè egregiè munita eſt.
Sed Regis ſubitus aduētus etiam impro
uiſam deprehenderat. Itaq; breui tem-
pore, nec difficili conatu capta. Cæterū
quia plus operæ ſeruanda ea, inſumen-
dum,quàm capienda inſumptum appa
rebat, direptā prius à militibus, rex ſuc-
cendi iuſſit. Pari ſubinde fœlicitate quō
pleraque ignobiliora oppida expugnaſ-
ſet, diripuiſſetq́; : non procul à Morana
fluuio caſtra poſuit, in loco, qui, vt non
rectè collis, ita nec planicies queat appel
lari, ſed mediꝰ inter vtrūq;, quantū a col
le ſubmittitur, tantū à planitie turgeſcit.
Illinc miſſi equites quingēti ſimul præ-
datum trans flumen, ſimul ſpeculatum,
qua tutius, & minori cum vexatione ꝓ-
gredi exercitus poſſet. Illi, exoriente ſo-
le profecti, ſub meridiem in ſpecularo-
riam Turcorum manum inuecti, qua-
tuor quorum cepiſſent , cognoſcunt duo
millia hoſtium per proximam ſiluā ad-
uentare. Itaq; impares ſe pugnæ intelli-
gentes, qua propius ad flumen iter arbi
trabantur, in ſugam ſe vertunt. Nec mo-
ra, Turci viſi à tergo trepidationē ſimul,
& fugandi ſtudium auxêre. Erat inter
refugiētes & fluuium, collis editior, ex
cuius vertice, quorum pateat longè lateq́;
proſpectus in Ciſinoranam regionem,
allabentis tamē fluminis alueus nō ap-
paret, viſu ſupra vallē, ſeu per extenſam
planitiem, lōgiſſimè in oppoſitos tumu
los procurrente. Itaq; quorum refugiētes
ad flumen regij per collem tranſcendiſ-
ſent, & propter altitudinē præruptę ripę
in citeriorē partē ad ſuos euadere poſſe
de-

deſperarēt: pars quidem in aquam, ſtratis equorum tenus ſe immiſerat: reliqui verò in extremo margine fluminis ſubſtiterāt, animo, quo ſunt illi, q, ſine alicuius, aut defenſionis, aut effugij ſpe, mox ab hoſte immaniſſimo trucidati expectāt. Nec vanus forſan eorū met⁹ fuiſſet: ſed rex venatū magno cū numero armatorū caſu cis flumen profectus, Turcorū oculis tūc maximè in ſummitatē aduerſi collis pueniētiū quō occurreret, inſidiarū metū illis incuſſit: quō & lōgius diſtare, & maior appareret multitudo, quā ꝓ modo eorū, quibus à tergo inſtitiſſent. Quæ res fecit, vt curſum paulisper cohiberēt. At rex vbi hoſtes adeſſe perpēdit, à venatione in pugnæ ſtudiū cōuerſus, ingēti alacritate ſuos ad flumē dirigit. Nec procul aberat, quō qui illic medij inter hoſtē, ripāq; inſuperabilē creditā, derelicti à ſe, ac deſperati, iā tum mortis maximā partē in corpus admiſerāt, cōſpectu ſuorū velut ad cælitus demiſſam opē recreati, animos ſimul, & clamorē extulēre, verſiq; per accliuū retro cōmiſſæ fugę pudore ſtimulante, ad montē magno conatu ferebantur. Interim verò rex quoq; cū ſuis ad ripā puenerat, &, ſine delectu placidioris deſcēſus, per abrupta, & ꝑcipitia omnia ad flumē proſiliebat, tā cęca omniū feſtinatione, vt multi vorticibus impliciti, ab aquæ violētia ſecundo amne agerētur, multi etiā, inter luctādum, ab equis excuſſi, armorū pōdere peſſundāte, ſubitò in aliorū conſpectu ſubmergerētur. Sed Turci redeūtes cōtra ſe Chriſtianos minimè expectauêre, nec pugna fuit, ſed viciſſim fuga, & trepidatio. Progreſſus erat deinde rex trās flumē duorū dierum iter, præmiſſis ſpeculatoribus, ꝑ quos numeru hoſtium cōſiliaq;, & incepta exploraret. Ex his duo trepidè renuntiauêre, Turcos nō lōgè cum valida manu in inſidijs occaſionē intercipiendi regis captare. Qua re audita VVladiſlaus, ſtatim, habito ex omni multitudine delectu, cum decē millibus armatorū Huniadianum miſit, vt per ſilentiū noctis, nihil tale opinātes hoſtes adoriretur. Ille à meridiè ad primā vigiliā ſpeculatores ſubſecutus, vbi Turcos haud ꝓcul eſſe cōperit, quō luna pernox eſſet, ad ea loca, per q̄ maximè fuga patere illis poterat, agmē tacitè circūduxit, &, clamore ſublato, torpētes, ſopitosq;, vtpote, quos nulla cogitatio affuturi certaminis teneret, adoritur. Primoq; ſtatim impetu, tātum terrorē vulgò incuſſit, vt fugā magis, q̄ arma pro ſe quiſq; ſpectare inciperet. Sed vbi ad effugium pręcluſas vias oēs percepêre, velut in vltimo diſcrimine, per trepidationē alienatis ſenſibus, equorū fræna ægrè, atq; arma expediebāt. Quō ex parte altera Huniadian⁹ ſuos adhortaretur, vt inermē adhuc hoſtē, ſomnoq;, & inopinato pauore fluctuantē inuaderent, ac cæderent. Frequentes iampridem victoriæ, nomen viri apud Turcos non ſolùm celebre, verùm etiam formidabile reddiderant. Itaq; à principio quidem, quom haud quaquam ſtrenuè à trepidantibus, hoſtemq; ignorantibus reſiſteretur: tumultus, & cęca cōflictatio verius, quàm pugna fuit: deinde, vbi Huniadianum adeſſe percepêre, ſuosq; vbique ab obuijs ꝓſterni, integrosq; cū ſaucijs, ſemianimes cum vegetis, & recentibus varia, fœdaq; pereuntium imagine volutati: vt quemq; nox, & timor præcipites agebat, per loca inuia, vepribusq;, ac virgultis implicita euadere tentātes, facilè inſtans victor conſequebatur, maiorq; lōgè cædes, quàm, pro numero eorum, qui vicerūt, cōmiſſa eſt. Siquidem ad triginta millia Turcorū ea nocte cæſa dicuntur, & ſupra quatuor millia capta cum nouē ſignis militaribus: adeo improuiſus hoſtiū impetus iādudum vinci aſſuetis, oēm ſenſum abſtulerat, nec patiebatur aut multitudinē ſuorum, aut fugantium cædētiumq; ſe paucitatem ſentire. Sed & caſtra multa præda referta in manus victoris venêre: quibus direptis, incenſisq;, Huniadianus, haud ſatis magna ſuorum facta iactura, cum non minori laude eorum, à quibus expectabatur, q̄ ſuo gaudio ad regē redijt. Fuit (fortè inter captiuos) Mamacus ſacerdos doctrina, & religione apud ſuos clarus. A quo ſuper his, quæ in religioſa Muſormanorum hiſtoria vulgò feruntur aut improba, aut obſcena quō multa Sanoccus (vt erat morum rituumq; peregrinorum veſtigator curioſus) exquireret; ille nec ſortis ſuæ, nec profeſſionis oblitus nō licere, inquit, de ſecta ſua vinctū diſputare. Cæterùm Sanoceo inſtāte, vt vel fateretur, vel purgaret religioni ſuæ obiectas * laudes, propriumq; id eſſe munus ſacerdotis aſſeuerante, ille præfatus, Turcos quoq; homines, eſſe ab eiſdemq; principijs, q̄ mortales alij ſua profiterentur, corpus ſimul, atq; animū ducere, ſubintulit, quoniam in his, quæ percipiuntur tractanturq; ſenſibus, cum reliquo humano genere cōſentirēt, maximè veriſimile eſſe, in illis quoq;, quæ aut opinio aut intellectus ſuggereret, ſine probabilibus rationibus minimè ſe habere. Poſt eam victoriam pleraque Bulgarorum oppida ſimul odio Muſormanicæ impietatis, ſimul ſtudio Chriſtianæ pro-

ſeſſionis pellecta, tum etiam linguæ cō-
mercio, & quod eadē cum Polonis pri-
mordia generis haberent, eiectis Turco-
rū præſidijs, ad regē deſecêre. Nonnulla
etiā, in ipſa trepidatione, expugnata, par
tim per regios milites, partim per Polo-
nos cruce ſignatos, q ductu Iuliani mul-
ta egregia facinora quotidiè edebant. Et
iā cum victoria peruentū erat ſub ipſum
Thraciæ aditū. Cæterùm licet multum
bello q̄ſitum videretur, nō minus amiſ-
ſum credebant in militū vexatione, qua
toto itinere cōflictati illuc peruenerant.
Quō enim propè à fonte Ciabri amnis, q
à Mœſis olim Triballos diſterminabat,
Bulgaria ꝑ dorſum Aemi montis in vul
turnū, aquilonemq́; porrigatur: à meri-
diè in Thraciā declinat, à ſeptētrione ve
rò in Danubiū deuexa, inferioris partem
Mœſiæ occupat. Itaq; media eius regio-
nis inuiæ rupes, & ꝑrupta ſaxa tenēt. De-
cliuiora aūt, etſi qua in planitiē proten-
duntur, profundis ferè ſiluis vaſtisq́; ſoli
tudinibus occupātur. Ideo ager haud ſa-
nè egregiè frugū fertilis, ſed neq; alendo
pecori ſatis fœcūdus. Ac proinde, ad cæ-
tera mala, quibus itinerū difficultas, in
ipſo iā hiemis initio, exercitū mulctaue-
rat, magna hominū iumentorumq́; vis
rigore intolerabili, aut laſſitudine ab-
ſumpta: cōmeatus etiā inopia maximè
vrgebat. Et licet pecunia ſuppeteret abū-
de, nō erat vnde frumenta coëmerētur,
ex eoq́; ad famē deſperatio quoq; acce-
debat. Nec quicq̄ aliud, victū iam malis
ſuis exercitu, ne diſſolueretur, retinebat
quàm crebræ Huniadiani adhortatio-
nes, cuius aſſeueratio, quò peritior earū
regionū rerumq́; habebatur, eò veluti ſo
lidiori ſpe ab omnibus accipiebatur. Ille
quidquid malorū exhauſtū erat, frigus,
famē, laſſitudinē, deſperationē repeten-
da, rurſusq́; perpetienda dicere ſi regre-
diendū foret, tāto hominū iumentorūq́;
vexatione maiori, quāto magis regionis
naturalē vaſtitatem bellum etiā exhau-
xerat. Longè plus ſolitudinis, difficulta-
tumq; à tergo relictum, q emetiendū ſu-
pereſſet, ſi progredi ꝑſeuerarent: multo
etiā altiora montiū iuga ſuperata, quàm
per q̄ in Thraciā tranſcendendū. Stare e-
os in limine horrei fœlicioris iā agri, bi-
duoq; peruenturos nō ad amœniora ſo-
lum loca, ſed rerū etiam omniū feracio-
ra. In quibus præterq̄ quod reficiēdo ex-
ercitui abunde omnia ſuperſutura eſſēt,
tantū etiam prædę paſſim expoſitū, quan
tum referre faſtidirent. Vnicū, atq; eun-
dē vltimū laborē inſtare. Subinde nō bel
lum fore, ſed populationē. Meminiſsēt,
qua alacritate, ꝑ inacceſſas cotes, & ſal-
tus inuios, etiā inuita natura, paulò ante
properaſſent. Qua virtute nihil actū fo-
ret, ſi victoriā non proſequerētur. Cęſos
quidē ab ſe ad ſatietatē hoſtes, ſed facilè
inſtauraturos exercitum; veriuſq́; irrita
tos, q̄ victos dici poſſe. Rurſus occupatu-
ros ea, q̄ ipſi deſeruiſſent oppida, & à pa-
tria, penatibusq́;, & laribus poſtea ꝓpul-
ſandum iterū bellum, quod in agru ho-
ſtilē vincendo cōuertiſſent. Incertū eſſe,
an eadē fœlicitate arma ſemper ſirme-
rent. Dum Deus, ac fortuna cœptis faue-
rent, nō temerè omittendā debellandi
Europā opportunitatē; vt omitteret, q̄
flagitioſum ijs eſſet futurū, ſi fœlicitati
ſuæ, atq; occaſioni deſuiſſe viderentur,
Deum ijs etiam iratū fore. Hæc, & plura
eiuſmodi ſæpè vulgò, & in concionibus
iactata ab Huniadiano, interdū etiam à
Deſpoto, cuius vnica ſpes erat rerū ſua-
rum iterū potiūdi, ſi bellum nō intermit
teretur, ſuccumbētes aduerſis nō ſolùm
militū animos, ſed ducum etiā ſæpe fir-
mauerāt. Quomq́; illi audirentur, vide-
batur vnuſquiſq; extrema quæq; tolera-
turus, ſed, premēte ſubinde fame, cæte-
riſq́; tēporis, ac locorum difficultatibus,
rurſus in priſtinam deſperationē recide
bāt, viciſſentq; humanæ neceſſitates (vt
cōtigit ſæpè) verecundiā, niſi aduētus ho
ſtium renuntiatus, ne temere dilaberen-
tur, cohibuiſſet, magis ne diſſipatis, ac di
ſperſis ꝑ loca incognita trucidari cōtin-
geret, q̄ ſpe in tantis malis hoſtibus inſul
tātibus reſiſtēdi. Sed iuuabat etiā vtcūq;
cum ſuis vitæ virtutiſq́; ſupremū opus
obire. Itaq; vbi mox affuturū hoſtē cog-
nouêre, lætari pro ſe quiſq;, & gratias im
mortali Deo agere, propter oblatā occa-
ſionē honeſtè in prȩlio, atq; in acie cadē-
di. Pauloantè, non mortē, ſed genus ip-
ſum mortis grauiſſimū fuiſſe, quō, velu-
ti enectis beſtijs fame, in deſerto eſſet ex-
tabeſcendū. Tantoq́; ardore animorum
arma vbiq; in caſtris expediebātur, vt fa-
cilè intellectu foret, eos, ſine ordine, ſine
imperio, ſi appropinquaſſet hoſtis, erup-
turos. Interea Huniadianꝰ, q cum paucis
montē ſubierat, refert, hoſtes ſumma iu-
ga inſediſſe, vt q non acie dimicaturi ve-
niſſent, ſed regē tantūmodo trāſitu pro-
hibituri. Poſuiſſe enim illic caſtra, lapi-
deſq́;, & ligna cōportando, tumultuario
opere aditum ad ſe vndiq; communiſſe.
Nec feſellerat eum cōiectura. Namq; v-
bi Amoratus ſuorum cladē acceperat,
veritus, id quod futurū fuit, ne bellū in
Thraciā, & Macedoniā trāsferretur, niſi
propere miſiſſet, qui arcerent: acceitis ad
ſe copijs, quas in Aſia habebat, cum re-
liquijs paulò ante profligati exercitus
eas

eas coniũxerat, eo conſilio, vt per nullã
occaſionẽ fortunæ ſe cõmittẽdo, inſeſſis
montiũ anguſtijs, tranſitu arcẽdo VVla
diſlaum ſub montibus retineret. Satis
ſuperq; hiemẽ, famemq́;, & cętera mala,
quib⁹ hoſtes vexari cõſtabat, cõtra illos
pugnatura. Sed quẽ conſilij ſui exequen
di principẽ fecerat, Phrigiæ p̃fectus Ca-
rambus vir manu, & ingenio promptus,
quõ, ex loco edito, animaduerteret tu-
multuãtes regios in exercitu, & pleroſq;
diuerſis in locis non legitimo imperio,
ſed perturbatè, ac temerè ad pugnã erũ-
pentes, alacriusq́;, q̃ par erat, propter lo-
ci iniquitatẽ, p accliuũ niti: ſimul ſe con
temni impatiẽs, ſimul, & loco, & nume-
ro militũ ſuperior, victoriã in manibus
ſe habere ratus, quaſi rei bene geſtæ de-
cus, p̃uaricationis culpã diluturа mox
eſſet, etiã contra id, quod in mãdatis ac-
ceperat pugnare cõſtituit. Itaq;, explica-
tis ordinib⁹, ſigna in hoſtẽ deferri iuſſit.
Id vbi rex animaduertit, ad ſuos, quos
magis honeſtæ mortis, quã victoriæ ſpes
temerè ad montem agebat, cõuerſus, ad
uocatisq́; Huniadiano, ac Deſpoto, & cæ
teris primoribus. Deus inquit, Deus ad-
eſt fauetq́;. Ille hoſtibus, quõ inſidentes
mõtis fauces, p otiũ ſatiare poſſent ocu-
los interitu noſtrorũ, fame malisq́; alijs
paſſim pereuntiũ, mentẽ illic manendi
abſtulit, & nũc præcipites in eos agit, qui
ſic armati proſiliêre, vt certamini ſuper-
eſſe nolint. Rapiam⁹ occaſionẽ, animiſ-
que, & alacritate, q̃ noſtri, vt honeſtè oc
cũbant, extulêre, vtamur ad victoriam.
Ad quam nihil efficacius eſſe ſolet, quã
ſi ſine metu mortis pugnatur. Quo ma-
iori deſperatione in hoſtẽ feretur quiſq;
eò violentius cadet, ac proſternet obui-
os. Et dũ mori nõ recuſat, victor euadet.
Nec mora, producturus ipſe cũ Deſpoto
& Iuliano reliquos in aciẽ, Huniadianũ
miſit, qui temerè ſparſos colligeret, &
quantũ res ſubita properãtiumq́; ad vlti
mũ diſcrimen non ardor, ſed propemo-
dũ rabies ſineret, p̃uideret, nec cæca eo-
rũ temeritas plus hoſti ad victoriã con-
ferret, q̃ ipſius aut virtus, aut fœlicitas. Il
le properè incõpoſitæ multitudinis pri-
mos aſſecut⁹, vt quemq; pleniori gradu
ad montem feſtinare intuebatur, admo
nendo ne cæco impetu veluti paratũ iu-
gulũ hoſtibus offerret, (cuiq; enim nõ in
ſua morte, ſed in hoſtiũ cæde laborũ pe-
riculorumq́; omniũ terminũ poſitũ) ro
gabat vt ſe in acie locari paterentur, etſi,
tanq̃ victurus nollet, ſaltẽ in vltionẽ ſuę
quiſq; mortis, acriter pugnare induce-
rent animũ, nõ temerè, quod pecudum
eſſet, ſed vt viros fortes deceret, atque ex
militari diſciplina. Pertinere ad futurã
famã, ne incruẽtam de ſe victoriã hoſti
permitterẽt. Hæc cũ diceret, ſimul ordi-
ni, qualem caſus, & tumultus p̃ſtare po-
terat quemq; applicabat, ſimul benignè
retro agebat in proximã tumulis plani-
tiẽ, ex qua placidi⁹ colles accliues haud
difficillimũ ad ſe aditũ præbituri vide-
bãtur. Quõ interim rex quoq; cũ cæteris
copijs accurriſſet, & Turci nihilo ſegni⁹
ex ſuperiori loco decurrentes, eò iã per-
ueniſſent, vt miſſilib⁹ ex interuallo præ-
liũ committerẽt. Quorũ eò minus vani
ictus intercidebant, quò denſius regiorũ
agmen ardentiorìq́; ſtudio ad excipien-
dũ hoſtis impetũ ſurſum nitebatur. Mul
ti priusq̃ cominus cõgrederẽtur, vulne-
rati. Sed vbi ad manũ ventum, & gladijs
res agi cœpta eſt, ante alios Poloni deſpe
ratione, atq; ira occæcatis animis, inua-
dũt hoſtẽ, & proſternũt, tã obſtinato im-
petu vt locis aliquot minimè ſuſtineri
poſſet. Cœpitq́; aduerſa acies, cõturbatis
ordinibus, nutare. Sed accurrens ad om-
nia diſcrimina Carambus, & pleroſq; ex
ſuis gladio, & vulneribus, alios voce, &
maledictis increpitãs, quod ab laſſitudi-
ne, inedia, frigoribusq́; enectis, p inanẽ
trepidationẽ vinci ſe paterẽtur: certamẽ
redintegrauit ordinesq́; reſtituit, identi-
demq́;, vbi acrius pugnari animaduerte-
bat, circũ clamitans, Cæcũ ſcilicet deſpe-
ratione hoſtẽ ſponte in vulnera agi: tela
tantũmodo intẽdenda, ipſum ſe ſua ſpõ-
te iugulaturũ: per oẽs militis ducisq́; op-
timi conatus, tã periculoſæ ſibi pugnæ e-
uentũ diſtrahebat. Quõ interea multi v-
trinq; aut caderẽt ſubitò, aut tã grauiter
vulnerarẽtur, vt delapſis in terram vires
minimè ad cõſurgendũ ſuppeterẽt, con-
culcãtibusq́; equorũ pedibus, quanto lẽ-
tius tanto miſerabilius interiret. Sed ma
ximè inſigni, atq; horribili aſpectu pate-
bant vulnera equorũ per Polonos cruce
ſignatos inflicta. Erat ferè pedeſtre agmẽ
lãceasq́; geſtabat, in eo modo à venato-
rijs diſtãtes, quod non punctim ſolũ, ſed
cæſim etiã, ferro p̃lato, & oblõgo, infeſtè
vtroq; modo feriebãt. Itaq; illi inter eq-
tes excurſantes p loca modicis virgultis
implicita, nõ tantũ latera equorum mu
cronibus aperiebant, ſed crura plerunq;
tota à corporib⁹ detruncãtes, ceruicesq́;
altiſſimis vulneribus incidentes magna
ex parte ad pedeſtre p̃liũ Turcos redege-
rãt. Qui eo genere pugnãdi tãto facilius
ſuperabantur, cedebantq́; ſenſim retro,
quanto equeſtribus aſſueti inſultibus pe
ditũ laborẽ minus ferre cõſueuêre. Cęte
rũ vbi equus, quo Carãbus vehebatur, p
ventrẽ lancea trãſuerberatus, dolore ſæ-

niens inter hoſtes equitem profudit in
caput,vulgarũq́; eſt ,ducem aut cæſum,
aut certè captum eſſe:multitudo ad mõ
tem conuerſa , quod reliquum præſidij
erat,fugæ ſe cõmiſit,inſequentibus Chri
ſtianis,& fugiẽtium terga paſſim cæden-
tibus,tãto ardore animorum,vt ad ſum
ma vſq; iuga , per omnia aſpera , atq; in-
uia euaſuri viderentur. Sed quom plus
negocij ab locorum iniquitate, quàm
ab hoſtibus futurum appareret, & iam
dies in noctem inclinaret,quo tempore
etiam in planis æquiſq́; locis errabunda
obluctãtium veſtigia periclitantur: rex
prohibens vlterius inſuperabilibus vim
afferri,ſignum receptui ſuis dedit.Ex ad
uerſa autem acie,qui cędem effugerant,
pauore, ac feſtinatione amentes, per ſa-
xa præcipitia rupesq́; abruptas,proiectis
armis, & manibus cotes innataq́ue illis
virgulta prehenſantes,ægrè nitebantur,
euadebantq́; ad ſuos,qui munitiones,ca
ſtraq́; verticibus impoſita ſeruabant.In-
ter pugnandum Carambus,alijq́ue viri
multi genere,ac factis inſignes capti.Plu
res tamen cæſi in fuga. Itaq; amiſſo du-
ce, & roboris penè quantum fuerat in
exercitu,quom appareret,Turcos mini-
mè toleraturos impetum, ſi ad eos inſe-
ſtum agmen ire pergeret : poſtero die
rex ſub aditum , quem inſederãt hoſtes,
caſtra poſuit.Exulcerat ſuorum animos
pugna proſpera , nec minus ſtimulabat
cupiditas tranſcendẽdi in loca commo-
da leuandis malis, quibus miſerè afflige
bantur.Exindeq́; aut victorię,aut neceſ-
ſitati nihil imperuium arbitrati, contra
ardua quæq; per accliuium obluctaban-
tur. Nec ſegnius ab hoſte deſuper periti,
miſſilibus penè obruebantur. Videns
itaq; rex naturæ difficultatem obiectam
ſuis,& quod ſuo ingenti , hoſtium verò
nullo diſcrimine ad montis verticem
peruenire conabantur, temerè effuſum
agmen in caſtra reducturus,properabat.
Moxq́; præter quàm quod ſatis in ea ex-
peditione actum credebat,animatis ſuis
vincere,& vinci deſuetis,hiemi locorũ-
q́ue aſperitati cedere inſtituerat. Cæte-
rùm Huniadianus obſtinatus cũcta pri-
us experiri,quàm deſiſtere à proſequen-
da victoria,quom animaduertiſſet, ob-
liqua mõtis nuda vepribus , & ad aſcen-
ſum clementer accliuia: illac euadere in
ſummum iugum poſſe arbitratus, ſuos
circumegit.Prominebat in abruptũ ver-
rex editiſſimus,& Turcis,aſcendentium
ſub ſe mõtem aſpectum adimebat. Eoq́;
non facilè ſolùm , ſed etiam tutò miles
ingrediebatur. Quod vbi rex percepit,
mutata ſententia,ſubſequi Huniadianũ
cœpit cũ reliquis copijs.Peruenerat iam
prima militum manus in iugum æquè
editum,atq; id quod inſederant Turci.
Sed in immenſum hians ſaxum progre-
di vlterius non ſinebat. Quò quom Hu-
niadianus quoq; aſcendiſſet, videretq́ue
hiatum,propter magnitudinem,neq; tu
multuaria materia impleri poſſe,neque
põte coniungi , quom haud plus ſtadijs
duobus ab hoſte diſtaret:ſubmiſit impi-
gram expeditamq́; militum manum oc-
cupaturam recto itinere aditum in mõ-
tem,ſi Turcos paululum ſubmoueri cõ-
tingeret:cõſeſtimq́; , obuerſis firmatiſq́;
in illos machinis , haud mediocris ma-
gnitudinis lapides contorquebat. Quo-
rum præter conſternationem,quam in-
ſuetus horrendusq́; fragor animis incu-
tiebat, vis improuiſa minimeq́; tolerabi
lis, propter lapidum magnitudinẽ mul-
tos in principio obtriuit : parũq́; abfuit,
quin nouæ fœdæq́; ſtragis ſubito terro-
re , & clade perculſi , oẽs locum deſere-
rent:quippe quod vnius lapidis impetu,
cõplures ſæpè diuerſo genere mortis ab
ſumi intuerentur. Nec mali illius cui-
tandi alia , præterquã fugæ ratio ſuccur-
rebat.Sed Alibecus,poſt captum Caram
bum militari cõſenſu dux à ſuis creatus,
admonens eam peſtẽ vitatu facilem , ſi,
fragore audito,poſt eminentes cotes il-
lico procũberent,non modò ab incepta
iam fuga eos retinuit, verùm etiã ad reſi
ſtendum animauit.Quõ itaq; ſemel,atq;
iterum emiſſa in ſe tormentis ſaxa fœli-
citer eluſiſſent: intrepidè inde arcebant
deturbabantq́; regios,qui aditum occu-
pare conabãtur. Quod vbi VVladiſlaus
animaduertit, veluti, ſecuris hoſtibus,
abſiſtentium ſuorũ eminus conatus oẽs
non hominibus ſed locis expugnãdis ir-
ritos fore iam crederet,deſperata comi-
nus congrediẽdi facultate , quom rigor
hiemis,&,ob quã,tranſcendendorũ mõ
tium ſpes maximè pellexerat, commea-
tuum inopia premeret,vltra quàm ſuſti
neri iam poſſet:retro agendi copias rur-
ſus conſilia cœpit agitare. At Deſpotus,
cui omnia ęquiora toleratuq́; minus du
ra apparebant,quàm belli eius intermiſ-
ſio,per quod fortunã dignitatemq́; pri-
ſtinam recuperaturũ ſe credebat : igno-
minioſum fore aſſeuerabat,ſi,capto du-
ce,debilitatoq́; hoſtium exercitu,q victi
iam non armis,ſed, vt pauidæ feræ,coti-
bus,ac ſpeluncis ſe tegerent,terga verte-
rent. Eadem illos cum rerum omnium
penuria,tum aëris intemperie,qua & re
gij laborare, moxq́; humanis neceſſita-
tibus ceſſuros,ſi paululum perſeuerare-
tur. Non committendum, vt fluentia

luxu

luxu Aſiana corpora, tolerandis difficultatibus ſuperaſſe viderentur Germanorum, Hungarorumq́; iam tum ab infantia, cœli, terræq́; rigoribus duratos artus. Daturum ſe pecuniæ, quantum foret opus, frumentis coëmendis, quorum copia circum omnia loca abundarent. Iulianus quoq; haud fermè his diſſimilia iactando, ab inſtituto regem auertere conabatur: ſed fame, ac frigore extabeſcentibus hominibus, iumētisq́;, quō paterentur vulgò grauiora vtriq;, quàm quæ ancipitis ſpei conſolatione leniri poſſent: peruicit in deſperatis animis neceſſitas (vt fit) honeſti rationem, &, conuerſo agmine, in planitiem deſcendere. Mox collectis impedimentis, præmiſſiſque, retro qua venerant ſubſequebantur. Turci verò vbi vinci ſe poſſe, hoſtē deſperaſſe percepêre, læti ſecum, & inflati noua ſpe, iuga montium deſeruêre, ſubſequendoq; abeuntes crebris à tergo impreſſionibus vexabant. Et licet non magnas, frequentes tamen clades inferebant. Sed plerumq; accipiebant. Conuerſis enim in eos expeditiſſimis quibuſque manumq; conſerentibus, multi ex illis cædebantur. Et ſi regiorum quoq; impetus plerumq; fruſtrabatur, refugiētibus ſtatim Turcis, qui mox conglobati rurſus infeſti aderāt. Quandoquidem multa præda impedimentiſq; grauis exercitus, minimè properare poterat. Silua eſt denſa non tam frequenti, & procera arbore, quàm ramoſa, & ad radicem fruticante, præterea implicita vndique ſinuoſis quibuſdam, & ſtagnanti cœno voraginoſis anfractibus: quales obſoleti fluuiorum meatus, vbi aut humana arte, aut vi naturæ curſum aqua immutauit: eamq; ob rem ferè tota imperuia, &, ſicubi tranſitum præbet, anguſta eſt admodum via, & frequentibus commiſſa ponticulis. Ad eam ventum quom eſſet: præmiſſa cum ſarcinis leui armatura, in poſtremo agmine, quod veluti murus, antecedentium terga protegerent, haſtatos equites collocarunt, progrediebanturq́; ad iter. At Turci, quotidiana inſultandi cōſuetudine ſuperuenientes, quō magna pars equitatus in ſiluā progreſſa foret, impetum faciunt in vltimos, quorum clamor præcedentes ſubitò ad ſe conuertit. Et vt quemq; ſuccurrendi ſuis ſtudium, & feſtinatio inconſulta rapiebat, ita extra viam egit in loca cœnoſa, & paluſtria. Ex quibus diu luctati in pedesq́; recepti, ægerrimè, quom ſe, atque equos expedirent, propterea quod vliginoſa terra, hominum iumētorumque veſtigia altiſſimè in ſe recipiens difficilius remittebat: datum eſt Turcis ſpatium capiendi ex poſtremis equites circiter octuaginta. Sed cœno tandem regij, atque vligine expliciti, refugienteſque aſſecuti, ſuos liberauêre, nec minus ſexaginta ſupra centum ex hoſtibus captos iugulauêre illico, reliquis fuſis fugatiſque. Multoque difficilior eis cum natura loci luctatio fuerat, quàm fuit poſtea pugna in patentibus campis, cum hoſte commiſſa. Cæterùm quom & fames quotidiè grauius vrgeret, & tam frequens Turcorum inſultus, ad cętera mala, per laſſitudinem tandem penè ad internecionem exercitum mulctaturus appareret: placuit comportari ſimul, ſuccendiq; quicquid erat inter ſarcinas, quod exercitui magis tunc oneri eſſet, quàm vſui poſtea futurum, tum iumenta debilia, aut ſuperuacua interfici, & arma, quæ aut ex defunctis militibus, aut ex præda ſupererant, terræ infodi. Quibus diligenter peractis, exercitus ſubindè, velut ex purgatione redundantium rerum, nouum quendam vigorem cùm accepiſſet, maioribus itineribus, quàm vt otioſè inſultando inſequi Turcus poſſet, ad Belgradum ſe recepit. Ibique, diebus aliquot militi ad quietem datis, rex, vnde mouerat, Budam contendit. Vbi poſtquam cognitum eſt, eum ciuitati appropinquare, præcedentibus in ſacro ornatu, & ſolemni cærimonia ſacerdotibus, ingenti numero, populus omnis generis promiſcuè effuſus cum gratulatione reducem ſalutauit excepitque. Ingrediebatur ipſe pedes ex voto, templum prius, quàm regiam aditurus. Præibant verò captiui Inſignes, cum Carambo: tum militaria ſigna hoſtibus adempta, cum parte prædæ, quæ ſupererat, præferebantur, ſubſequentibus militibus, ante omnes, Polonis crūce ſignatis, laudesque, & nomen regis militari alacritate in cœlum ferentibus. Ipſum vnum eſſe, qui regias artes, virtuteſque non noſſet ſolùm, verùm etiam impleret: Cęteros per ignauiam, & ſocordiam ætatem agere in domeſtico luxu, prodita, ac deſerta re Chriſtiana. Quæ tum primùm caput attollere incipiens, breui ad priſtinum decus amplitudinemq; eſſet peruentura. Sed & iuxta regium decus, Huniadiani nomen celebre apud multitudinem audiebatur. Cuius maximè ingenio, ac virtute in rebus bellicis victoriam adeptam credebant. Cæterùm multo inſignius futurum fuit ſpectaculum, ſi neceſſitas expediendi exercitum, magnam pompæ partem non ademiſſet, rebus multis vltrò concrematis

tis in itinere, alijs ſub terram relictis. Poſtquam verò laudes grateſq; ob rem bene geſtam, Deo actę, ſigna tholis ſuffixa, & repetitis egregiè ſactis, dictiſq; cuiuſq; ex ducibus, pro meritis ſinguli præmio affecti: mox, vt eorum virtus ad poſteros quoque teſtatior redderetur, inſignia cuiuſque cum titulis, in conſpectiore parte templi, ditiſſima, diligentique pictura effigiata.

PHILIPPI CALLIMACHI DE REBVS GESTIS A VVLADISLAO POLONORVM ATQVE HVNGARORVM REGE

LIBER TERTIVS.

VVLGATVS reditus, ac victoria VVladiſlai omnium ferè Chriſtianorum Principum legatos ſe exciuit: ſed inprimis frequentes cõuenêre ab vniuerſa Italia, quam ea tantummodo fiducia tenebat, minimè ſe vexatum iri à Turcis, ſi eos Poloni, & Hungari aut ſubijcerent ſibi, aut certè non abſiſtendo à bello iugiter oppugnarent. Vno omnes ore, ac conſenſu, affuiſſe Deum affuturumque aſſeuerabant pio, & iuſto bello, &, quæ ad id locorum geſta eranr efferentes, ad reliqua exequenda exhortabantur, ſed ante alios, Pontiſex maximus Eugenius, Venetiq;, & Genuenſes cum Philippo Burgundionum duce. Hi ad laudes partæ victoriæ, adhortationesq́, nouæ expeditionis inſtaurandæ, adijciebant etiam pollicitationes ſubſidiorum, ſeq́; ingentem claſſem in Helleſpontum miſſuros ſpondebant, per quam Turci ex Aſia tranſmittere, ſeq́ue cum Europæis coniungere prohiberentur. Qua ratione facillimum foret in Europa debellare: in qua pauci admodum ſupereſſent hoſtes, & hi trepidi, ac perculſi, & non niſi vinci aſſueti. Modò paululum rex anniti vellet, exterminari omnino tota Europa impiam execrandamq; Muſurmanorum ſuperſtitionem poſſe, re Chriſtiana in perpetuum aucta, & ſtabilita. Ioannem etiam Palæologum Græcorum imperatorem, cuius ſortunam maieſtatemq́ue Turci non modò labeſecerant, ſed penè etiã euerterant, ſucceſſus VVladiſlai extulerant in ſpem rei dignitatiſq́ue ſuæ in integrum reſtituendæ. Miſſiq́ue ſunt etiam ab ipſo oratores, qui præfati ea, quæ facere viſa ſunt ad tanti euẽtus gratulationem, diuina humanis cõmiſcendo, religioſa aſſeueratione nunciauerunt, viſum eſſe à pleriſq; Conſtantinopoli, ante portam, quæ in Macedoniam fert, equeſtrem iuuenem candida veſte ornatum, per ſpeciem letitiæ, hac illac excurſare, eadem hora, vt poſtea compertum fuerat, qua res à Chriſtianis contra Carambum proſperè gerebatur, moxq́; euanuiſſe. Id viſum omnium animos primò ſollicitos habuiſſe, ſubinde, cognita regis victoria, illius nuntiũ vulgò exiſtimatum. Cęterùm prudentiores, & quos aut vitæ ſanctimonia, aut profundæ alicuius diſciplinæ cognitio peritos futurorum reddidiſſet, non tam credere VVladiſlai ſucceſſum diuinitus Græcis nuntiatum, quàm eos admonitos temporis, & occaſionis ſuæ: Turcorum in Europa rem penè profligatam; in Aſia etiam fluctuare, molientibus res nouas circum adiacentibus Tetrarchis. Ideoq́ue non cunctandum vlterius, ſed trepidos ſuaq́; imbecillitate, ac vi aliena laborantes ſubitò opprimendos. Qua perſuaſione eotum Imperator excitus, cum ſuis quidem armatus ex parte altera eſſet affuturus, ſi modò regi cordi eſſet primo quoque tempore eam victoriam proſequi, quam, Deo duce, atque auctore, vel exinde adeptum eſſe conſtabat, quod diuinis etiam nnntijs fuiſſet peruulgata. Accedebar ad hæc ſupplex Deſpoti ambitus, & quotidianæ preces obteſtationeſq; cum lacrymis, tum inſtans Iuliani adhortatio voceſq́ue aſſiduæ multoq́ue iam efficatiores apud animos, p timæ expeditionis ſucceſſu elatos. Quibus ne magno animo rex ſubitò aſſentiretur, res Polona continuit. Venerat enim eodem quoque tempore legatio à Polonis gratulatum & ipſa quidẽ regiæ ſœlicitati. Cæterùm tentari iterũ fortunam non prius oportere admonebat, quàm cum proceribus Polonis, vel in finibus regni conſilio inito, prius rex expediret, qua ratione rebus domi conſti-

ſtitutis,ac firmatis,externum bellum regni ſui ſecurus proſequeretur. Non videri rationi conſentaneum, ſollicitum eſſe quenquam de rebus alienis, antequam ſua in tuto collocaſſet. Recenſebat deinde,in qua deformitate Polonia eſſet,quid licentiæ vbique inſoleſceret, quis in priuatis cupiditatibus ardor,quę in publicis opportunitatibus negligentia. Ex his nactos occaſionem Tartaros, magnam Ruſſiæ,ac Podoliæ partem depopulatos. Sed & præterquam quod priuatæ procerum ſimultates ad vulnera, & cædes iam peruenerant; à finitimis per latrocinia tanquam iuſto bello etiam prædas abigi, in primisq; à Boleſlao duce Opoliæ. Ad ea vulgari, Caſimirũ ex Lituania bellum Maſouiæ propediem illaturum. Quibus malis ſuccubiturum omninò regnum, niſi ſubitò ſuccurreretur,affirmabant. Quæ regis animum eò mouebant magis, quò verius dici nuntiariq; ſciebat. Tamen ne regni vnius priuata neceſſitas, publicæ omnium Chriſtianorum rei apud mentem ſuam pręponderare appareret: prius collaudato ſingulorum, quorum legationes aderant in ſe officio, ac beniuolentia, nec minus pietate in religionem, ac Deum immortalem, cæteros omnes oratores ſic ab ſe dimiſit, vt qui ſperare poſſent facturum ipſum poſtulata. Polonis verò dixit conuocaturum ſe illico Budam Hungarorum optimates, daturumq; enixè operam, conſtitutis omnibus, quæ ad pacem bellumq; eius anni attinere viderentur, vt mox ea, quæ ipſi petierant exequeretur. Conſtituta ſubindè Hungaris conueniendi die, vt ſi communi iterum conſenſu educenda cenſeretur in Turcos expeditio, ſtabilior quies domi relinqui poſſet, data fide, abſoluto conuentu, ad ſua quemq; inuiolatum remiſſum iri, Lictam etiam, magiſtratusq; ciuitatum, quæ ab illo dependebant, placuit per literas acceſſiri, licet, aduerſante Iuliano, qui præſentibus Boëmis, nihil, quod quidem ad religionem pertineret, ritè tranſigi poſſe arbitrabatur. Sed confirmauerat regem in ſententia Franco Banus, dicens, non eſſe eius temporis, quærere, quid ſentirent, vellentve Boëmi de cærimonijs inſtitutisq; Chriſtianæ profeſſionis, deque Romani pontificis, aut ritibus, aut præceptionibus in ſacris tradendis ſuſcipiendisq;. Aliam eſſe eorum cauſam, quibus ſatis eſſet verbotenus de religione diſceptare: aliam verò eorum, quorum cum religione ſimul vita, & libertas periclitaretur, & manu non lingua tueri ſe cogerentur. Si quid in Boëmorũ mentibus foret aut à ſacra Chriſti hiſtoria, aut ab eiuſdem myſterijs alienum, non defuturos poſtea emendandi occaſiones, & tempora illis, quorum intereſſet. Interea nihil ſatius in adeo ingenti non eius tãtum regni, ſed totius quoq; Chriſtiani nominis opportunitate, quàm vti opera quorũcunq;, & in primis Boëmorum, qui & ad manum eſſent, & in priori expeditione (quo ad tuendam religionem pertineret) non ſolùm pij, ſed etiã conſtantes cogniti eſſent. Nec totidē Polonos cruce ſignatos ex reliquis omnibus Chriſtianis nationibus accurriſſe, quot ex vnica, & haud ſanè numeroſa ipſorum gente. Ad extremum adhiberētur, nec ne ad eiuſmodi conſultationē, magis quàm alterius cuiuſquam, intereſſe eorũ, qui illos erant vocaturi. Quandoquidem eo blandimento illecti, maiorumq; gerendorum gloria incitati, ſi nihil aliud, ſaltem domeſticam ſecuritatem pręſtare poſſent; ſpreti, pręterquam quod certi hoſtes, etiã irati in regni gremio eſſent remanſuri. Igitur poſtquam omnes conuenerant, dies aliquot extracti extinguendo inteſtino bello. Verum vbi nulla iniri ratio potuit eius extorrendo abolendi, conſenſum eſt in biennales inducias. Quibus durantibus, captiuos vtrinq; dimitti placuit, ea conditione, vt, indutijs exactis, reuerterentur in vincula, & cuſtodiam, ſi de pace interim non conueniret. Lætis ſubindè omnibus, quod, datis acceptisq; indutijs, domi nihil, quod inter ſuos magnoperè timeri poſſet, relictum videbatur: propoſita eſt belli externi cõſultatio, & pleriſq; alijs; ſed Deſpoto, & Iuliano in primis inſtantibus, publiceq;, ac priuatim aſſerētibus pręparati, affuturaq; in tempore auxilia à Pontifice maximo, cæterisq; principibus Chriſtianis, facilè, recenti adhuc victoria elatis, fidentibusq; animis, perſuaſum, vt redintegrandam expeditionem cenſerent. Apparebat enim, accedentibus terra mariq; tot potentiſſimorum principum nationumq; auxilijs, facillimè deleri poſſe eum hoſtem, quem paulò antè, præter haud ſanè multos Polonos cruce ſignatos, nemine omnino opitulante, ſuis tantummodo armis, ac viribus fudiſſent, fugaſſentq;. In eum itaque ſumptum, decretum eſt extra ordinarium tributum, ſubitò ab indigenis exigendum, quæſtoresq; ad id deſignati: bellici autem apparatus tota cura Huniadiano delegata. Sed & nuntij decreti, qui ea, quæ apud Hungaros, & VVladiſlaum conſtituta erant, ad quos

maximè oportebat, principes, nationesq́ue perſerrẽt. Venerat Budam ad eum conuentum Pancratius Sãctonicolaus, partium quidẽ VVladiſlai aſſertor, ſed qui oẽm regionem, quæ à prætetfluente Vago abluitur, latrocinio infeſtam tenebat. In quem quia domeſticam quietem turbare videbatur, publicum plus odium valuit, quàm liberi conuẽtus reuerentia. Captus enim eſt à multitudine tumultuoſius id efflagitante, præcipiteq́; impetu in vincula coniectus, & ſubitatium de ijs, qui ſceleris participes erant, ſumptum eſt ſupplicium. Nec temperatũ foret ab Iſcra, in tam præpropero ardore animorum contra publicæ fidei ſanctitatem: niſi VVladiſlaus, vbi multitudinem vehementius concitatam vidit, quàm vt monendo hortandoq́;, verecundia æqui boniq́; cohibere poſſet; nonnullos Polonos cõfeſtim ſubmiſiſſet, qui, pet poſticum eductum, mutatis veſtimentis, laurinum perduxêre. Quo facto rex ab Iſcra poſtea nunquam nominatus eſt, ſine reuerentia, & præfatione honoris, cùm vindicem ſuum, ſeruatoremq́; appellaret. Rebus igitur ſic adminiſtratis in Hũgaria, VVladiſlaus ad fluctuãtem paterni regni ſtatum, & molitionem Caſimiri in Maſouios, animũ conuetterat, volebatq́;, dum tributa exigerentur, dum gerendo bello vſui futura pararentur, tranſcendere in Poloniam, factiones inteſtinas illic quoq; ſedatutus, conſultaturusq́;, quo pacto licentia latrocinantium ex Sleſia, & Lituanicus motus ſupprimeretur. Sed & magnoperè geſtiebat, ſecum, poſt tot tãtasque res fœliciter geſtas, ſeſe matri, ac ſuis oſtentare. Cæterùm, præter id quod apparebat, Polonos omnia facturos, vt non dimitterent ab ſe regem, niſi quæ ad pacem ſitam facere crederent rectè prius conſtitutis: Hungari etiam veriti, ne aut iuuenilis animus, dulcedine quietis in patetno regno remolliretur, aut à matte cæterisq́; neceſſarijs auerteretur à periculis in bello Turcico ſubeundis: Deſpotum, & Iulianum, tanq̃ duas machinas ad eam cogitationem expugnandam, regemq́; in Hungaria retinẽdum admouêre. Illi ſatis ſuperq́;, ad id per ſe prompti, nec minus ab alijs ſtimulati, hortando, rogandoq́; peruicerunt, vt Polonis rex in præſens per legatos excuſaret neceſſitatem, ac magnitudinem ſuſcepti negotij: à quo ſine inſigni nota ignominiæ, proditis illis, quos ad belli ſocietatem exciuerat, ſine ſummo etiam periculo abeſſe non poſſet: cùm quidem Turcus cognitis quæ à Chriſtianis parabantur ingentem congregaſſet exercitum, impeciturus vltrò Hungariã, niſi ſua defendendi neceſſitas ei prius obijceretur. Quibus adiectum eſt etiam negotium impetrandi, ptopter nouam expeditionem, auxilia, nec à Polonis ſolùm, verùm etiam à Prutenis, à quibus prætetquam quod, ex profeſſione ſua, deberentur, apparebat etiam eò inſtins peti, quò à priore bello otioſius abſtinuiſſent. Cæterùm vti ea poſtulatio irrita apud Prutenos fuit, ita dilatus regis aduentus magno malo Polonis ſtetit. Quom enim vniuerſorum animi erecti in expeditionem illius, quieta ſecũ, & ciuilia agitare cœpiſſent. vbi intellectum eſt regem minimè affuturum, illico veluti certam impunitatem, & licentiam nacti, ſeſe ad conſuetas artes conuertêre. Et præter id quod mutuis ſimultatibus, multa inter ſe fœda committebant, facilè etiam exterorum tolerabant. Sed & finitimi, eãdem ob cauſam, impunè latrocinabantur: captique ſunt, & rebus ſuis exuti ab illis, multi negotiatores homines honeſtiſſimi. Prædæ etiam ex agris propemodum licentius, quàm ſi bellum indictum eſſet, abactæ. Sed ante omnes inſignis fuit rapina ducis Opolienſis, interceptis per inſidias quàm plurimis negotiatoribus Cracouienſibus, dum Vratiſlauiam ad nundinas proficiſcetentur: quam iniuriam, cùm publico ſumptu, ac viribus vindicanda cenſeretur, placuit tamen prius ad regem perferri. Ille, ne quid, ſe abſente, vi tentaretur edixit, ſed vt iure res repeterentur, ſeq́; opportunè, ſi minus reſtituerentur, affuturum ſpopondit. Dum ea cum Polonis agerentur, ſatisq́; ad bellum prouiſa, & conſtituta eſſent omnia in Hũgaria: viſũ eſt denuò ſignificare Conſtantinopolitano imperatori, vt ſe cum ſuis præpararet moturus ex parte altera, vbi VVladiſlaus ad Thraciæ Macedoniæq́; fines cum exercitu perueniſſet. Nec minus admonere etiam fidei, ac temporis pontificem maximum deſiſtebat, cæterosq́;, qui paulò antè obſidendi Helleſponti vltrò negotium curamq́; ſuſceperanr. Itaq; illi nihil diſſimulantes, congregata, inſtructaq́ue ad Caietam ſeptuaginta triremium claſſe, iuſſerunt illico Franciſcum Albertum catdinalem Florentinum nauigare in Helleſpontum, obſeſſisq́; illic littoribus opportunis, obſiſtere, ne quid ſubſidiorũ à Turco ex Aſia poſſet accerſiri. Ad quam rem ſummo ſtudio maturandã, præter VVladiſlao datam fidem, & religionis curam, q̃ principes interos facie-

faciebat: fama, qua vulgabatur, Caramaniæ regem cum validiſſimo exercitu in Pontum & Bithyniam, Turcos oppugnatum venire, etiam promptiores fecit. Quom viderentur omnia, veluti quodam diuino nutu, ad id præparari, vt ſuperſtitio impia, & fœda peſſundaretur. percuſſerat & Turci animum moles inſtantis à Caramano belli, cui ſuſtinendo imparem ſe fore ſciebat, niſi integer illuc ſe conuerteret; & videbat, diſpertitis viribus eodem tempore Polonis, atq; Hūgaris terra, Italis verò etiam mari eſſe occurrendum: quom nihil ignoraret eorum, quæ contra ſe ſummo conſenſu, ſummoq; conatu ab vtraq; gente parabantur. Et proximo etiam bello, cū magna ſuorum clade, VVladiſlai vires, ac fœlicitatem expertus, eò timebat magis, quo intelligebat certiora, & validiora ſubſidia illi affutura. Igitur, ne copias ſuas diſtrahere in diuerſum, & propemodum, ſine ſpe reſiſtendi, ſeparatim eas ſummis diſcriminibus obijcere cogeretur: ratus cæterorum animos facilè poſſe ad pacem inclinare, ſi Deſpoto prius perſuaderetur, nuntios ad eum clam ſubmiſit, qui veluti de Carambi redemptione agentes, per occaſionem proponerent illi, cum libertate filiorū, priſtinæ fortunæ decus, atq; amplitudinem, ſi æquabilis concordiæ cum rege ineundi auctor ipſe fieri vellet. Ille ſe dolo, atq; aſtu à perfido hoſte tētari primùm ratus, oratorum verba diffidenter audiebat. Cæterùm vbi inſtando agendoq; vt crederetur extorſêre, cœpitque illius animus ab incerta ſpe victoriæ ad præſentem certamq; principatus ſui poſſeſſionem conuerti, quom non ignoraret, filios interim fœdo in carcere cathenis vinctos, & iampridem crudeliter oculis mulctatos, ludibrijs quibuſq; eſſē expoſitos, & vltra quàm paternus animus pati poſſet, diutius indignis, atq; acerbis modis iactatos per opprobrium, & calamitatem in ſorde, ac ſqualore vexari, eaq; res non minus, q̄ euerſa ſtatus ſui fortuna ſollicitum haberet: rem, prout offerebatur, ad Huniadianum pertulit. Qui, & ſi priſtinæ fœlicitati viribusq; fidebat, ad eaq; auxiliares etiam copias terra mariq; acceſſuras ſciebat; tamen cùm inteſtinum bellum in Hungaria non extinctum, ſed dilatum, Fridericumq; in propinquo diuitijs, & auctoritate præpotentem hoſtem videret: reputans quàm varij, inopinatique caſus in bello dominentur, ne, ſi quid aduerſi mala fortuna obieciſſet, VVladiſlaū ſubindè facili negotio regno eijci cōtingeret: illatā à Turco pacis mentionē haud quaq̄ aſpernandā cenſuit, præſertimq; etiam, quod Deſpotus, per concordiā, penè plura aſſequenda proponebat, q̄ poſſet bellū etiam fœliciſſimū repromittere. Sed antè omnia, quibus tandē conditionibus, re vera, pacē firmare vellet, à Turco exquirēdum putauit. Quomq; nuntiata ſibi per Deſpotū tam de redimēdo Carambo, q̄ de reſtituendis ijs, quæ bello repetebantur, vera eſſe comperiſſet: tranſegit ante omnia de pretio captiui: p quo quinquaginta aureorum millibus acceptis, nihil interim prætermittendo ex his, quæ ad acerrimi belli motum præparanda fuerāt, mouet regē, vt quam maxime fieri poſſet numeroſo inſtructoq; exercitu, Idibus Iunijs, ad Segedinu moueret. Ibi legatos Turci petentes pacē affuturos. Offerri quidē vltro cōditiones haud incōmodas tempori, & rebus regni: cæterū vim paratā in cōſpectu multo meliores extorturam. Sollicitus adhuc ſecum VVladiſlaus de ſtatu Poloniæ periclitāre, mentionē pacis lætus audiuit, haud ignarus, facilè fore, vt ijs viribus, quas ad externū bellum cōparauerat, domi vtriuſq; regni ſui res in perpetuū ſtabiliret, ſublatis omninò, aut eiectis iniuriarū ſeditionumq; principibus. Sed & cæteri omnes, poſt tot annorum nō intermiſſum bellū, ceſſationē quietemq; aliquā à Turcis deſiderabāt. Venit itaq; rex cū ſuis, præſtituta die, in Segedinum, quo Deſpotus Huniadianuſq; anteceſſerant cum Turcis oratoribus. Quorum princeps Græcæ nationis homo, ſed Muſurmanorū ſectam profeſſus, vbi in cōſpectum regis venêre, ita verba fecit. Si, cōmiſſo inter nos belli diſcrimine, rex inclite, nūc demum ad petendā pacem veniretur: videri forſan poſſet Amoratus imperator noſter, viribus ſuis diffidere: ſed quom multò ante, quieta conſilia propoſuerit tibi, quàm manum cōſerendi aliquando tecum cogitatio quæpiam ſubiſſet, inq; meliori fortuna ſua iam tum egerit apud te de amicitia ineunda: non debes exiſtimare, noua potius aliqua neceſſitate nūc permotum, quàm conſilio eodem, quod à principio ſibi perſuaſit, te fœderis, ac pacis mentione prouocandum. Neque enim ſemeſtri victoria tua credere oportet; fractos abiectoſq; eſſe animos noſtros, continua fœlicitate iam tot annos, ſupra omne fortunæ diſcrimen, elatos. Quos etiam ſi nihil aliud erigeret firmaretque, vtique vidiſſe, nos toties à vobis effuſiſſimè fugatos, victoſq;, repa-

rare ſubitò copias, victoribuſq; vltrò inſultare, ſatis efficax exemplum foret, ne, mediocri clade accepta, & quæ tota ducum noſtrorum temeritati queat imputari, de fortuna viribuſq; noſtris ſubitò deſperaremus. Atq; ideo non tanquam aut neceſſitati, aut deſperationi cedentes nos audiendos putes, ſed vt qui minimè contrà alienam fœlicitatem tendentes, modum terminumque noſtræ conſtituimus. Quomq; gloriam partæ nuper abs te victoriæ, præſentiſq; apparatus magnitudinem oculis, atq; animo metiris, quantum vtriq; credere oporteat, tibi documento nos ſimus, toties prius victores, eiſdemq;, quibus tu modò humanæ fœlicitatis blandimentis inflati. Nullius magis intereſt, caſibus ſe ſubtrahere, quàm cuius fœlicia initia nondum ſortem alteram ſunt experta. Paulo antè, vix pubeſcente ætate, quom paterno regno adminiſtrando minimè ſatis par credi poſſes, accitus es ad alterum pariter regendum, præterquam quod, magnitudine ſua, fortiori ætati intolerabile, externis bellis, ciuilibuſq; factionibus etiam implicitum. Magno animo ſuſceptæ à te cōditioni adeo ſucceſſus affuit, vt, bello domi ſtatim penè extincto, arma in nos conuerteris, &, quorum nomen prius vix ſuſtinebatur, facilè poſſe vinci docueris. Quo benignius auſus tuos fortuna confirmauit, eo, ne deſtituat, præcauendum eſt magis. Præſertim, quod non qui plurima, ſed qui quàm gratiſſima, & firmiſſima quæque poſſidet, iure fœlix appellatur. Porrò quid tibi gratius eſſe poteſt, aut debet quàm paternum regnum? Quid firmius, quàm adiecta illi, cum pace noſtra, Hungaria? Sed blandiaris cœptis tuis, & quantumuis de ſucceſſu ſtabilitateq; fortunæ tibi pollicearis: nempè vt Deſpotum in ſedem ſuam reſtitueres, celeberrima duo tua regna in diſcrimen ſeruitutis adduxeris, haud ſanè æqua laborum periculorumque mercede illectus. Quod ſi id quod tanta belli mole quæritur, minimè tanti eſt, vt tā magno diſcrimine peti debeat, quantum ſentimus, non minus tua, quàm noſtra intereſt, videre, ne de alienis ſolliciti noſtra labefactemus. Concordiæ, ac pacis, multæ vtrinq; dici, accipiqne honeſtæ conditiones poſſunt: belli vnicus futurus exitus, euerſio ſcilicet patriæ, diuinarumque, & humanarum rerum omnium, apud eos qui victi fuerint. Si præteritorum meminiſſe placet, habemus & nos quid arma nobis, & vires polliceantur. Cæterùm cedere caſibus, quàm obluctari humanæ imbecillitati magis conuenire cenſemus: tuum eſt, reputare cum tuis, malitis ne capere exemplum inſtabilitatis fortunæ, ex rebus noſtris, an in veſtris eam experiri. Inclinati in eam ſententiam iamdudum animi facilè permoti ſunt, vt de pace ageretur. Diſceptatio maior fuit in conditionibus approbandis, agente Turco de reſeruanda ſibi Bulgaria, fodiniſq; argenti, cum pleriſq; oppidis in Seruia: VVladiſlao legitimis dominis ſingula reſtitui volente. Tandem in id conuentum, vt Bulgaria tantummodo in ditione Turci remaneret: cætera omnia quomodocunque occupata ab eo, iis reſtituerentur quorum iuris fuerant ante bellum: captiui, qui ſupererant, vtrinq; ſoluerentur, inprimiſq; Deſpoti filij. Dies deinde conſtituta, in qua oppida ciuitateſque, prout pactum erat, traderentur, paxq; in decennium concluſa, non aduerſante etiam Iuliano, non tam, quod non ex animo rem improbaret, quàm quia aut non ſuccurrebat quid ſpei proponeret tot tantiſque vtilitatibus compenſandis, ſi in præſens negligerentur, aut, quia in tam̄ conſtanti conſenſu omnium, clauſas mentes admittendæ rationi intuebatur, expectabatque ad monendi tempus opportunius: ſed miſerè interim animo cruciabatur, reputans, ſuis maximè factum adhortationibus, vt Veneti, Burgunduſq;, & pontifex maximus claſſem ad Helleſpontum mitterent: ſeq; exinde aut vanitatis, aut perfidiæ ab illis arguendum videbat, ſi pax, vt conuenerat, ſeruaretur. Ceterùm quàm grata ea pax Hungaris fuerit, memoria veterum cladium, ſanguiniſq; effuſi recuperandis illis, quæ vltrò tunc reſtituebātur, vel exinde licebit æſtimare, quod eius, vt videbatur auctori Huniadiano, virtutis & honoris ergo data ſunt oppida, & loca omnia, quæ alendo in Hungaria Deſpoto fuerant prius aſſignata. Et quom Turci peterēt, vt in confirmandis pacis conditionibus, prolata in medium ſacra euchariſtia rex iuraret: haud quaq̄ ſecus fortiter contra tendebaut, ne ſi id iurandi genus deprecarentur, ſuſpicari poſſet parum ſincero animo trāſactum de concordia: cuius adeo vehementi ſtudio tenebantur, vt vitarent etiam ſuſpitiones ſingulas, quibus perturbari poſſe apparebat. Sed Gregorius Sanoceus, vbi regis quoque animum à tam improbo facto haud omnino abhorrentem vidit; religioſo veluti furore percitus, Deus, inquit, Deus tam execrabile ſcelus auertat, vt qui paulò antè contra

tra impios pugnantes, omnia triſtia, difficiliaque perpeſſi ſumus, dum vinceremus: nunc rurſus pro religione armati, & propemodum victoriam manu tenentes, ſacroſanctum diuini myſterij arcanum ſub profanorum oculis ſpōte proferamus. Quid prima, quid hac ſecunda expeditione à nobis petitum? quid adeo ingentem belli molem ex tam diuerſis inter ſe regionibus Italia, Burgundia, Thracia euocare, quid denuò arma induere, quid hucuſque progredi oportuit, ſi ſacra noſtra prodenda erāt? minori noſtro facinore per ignauiam domi inermes ſedendo, pati potuimus illa profanari, quàm nūc ſimus armati prodituri. Pudeat nos gratulationum quibus nuper victores accepti; pudeat laudum, quibus, vt Chriſtianæ rei ſeruatores propè in cœlum modò elati ſumus; pudeat denique obnoxios adeo nefarijs cogitationibus, nos dignos haberi; aut in quibus totius Europæ reges, & principes ſpes ſuas collocauerint, aut ꝓ quibus innumerabiles populi, & nationes, omnibus in templis ad Deum ſupplices manus tendant, pro victoria noſtra vota nuncupando. Quanto ſanctius priſci Romani, qui, capta à Gallis vrbe, ne ſacra ſua conſpici poſſent, terræ infodere? Nos victores, noſtra vltrò impijs prodere cogitamus, committemuſque, vt religioſius ab illis inanes quædam diuinorum perſuaſiones ſeruatæ dicantur, quàm à nobis ſacroſanctum immortalitatis noſtræ pignus, ac myſterium; & publicè nos eo facinore contaminabimus, quod ſi vnus quiſpiam ſacrilega audacia perpetrarer, ſeueriſſimè vindicaremus. Omitto quantum piaculi apud Deum contrahemus, qui non modò ab ipſius cauſa defecerimus, ſed ipſum etiam teſtem, ac pignus defectionis noſtræ impijs exhibuerim⁹: quid de nobis hoſtes ſentire poterunt, videntes nos tanti pacem æſtimaſſe, vt nō minus ſacrilege iurauerimus, quàm ipſi impudenter poſtulauerint: Sed, vt hæc, pacis vtilitas leuiora videri faciat; omnia, quæ aut in noſtra, aut aliorum ſecta, religioſa altius clara ſunt, quàm quę humanis ſenſibus attingi queant, cærimoniarum velamento, ſanctoq; arcano mortaliū animis infunduntur. Quæ ſi nuda in medium protrahantur, quia nullo humanæ rationis argumento ſubſiſtunt; & temerè aſſeuerari, & impudenter peti, vt credantur, apparet. Audiuere duuum hoſtes, Deum à nobis præſentem coli, aſſeruarique in ſacrariorū penetralibus: & quia ignorant, quo id pacto contingat, quom de eo cogitant, nihil ſimile his, quæ terrena, & momentanea cognoſcunt, ſed quicquid extra mortalitatis ſortem poſitum putant, mentibus eorum occurrit, & id, quod quale ſit neſciunt, tantæ noſtræ de eo aſſeuerationi par figurant. Nos hanc ipſorum perſuaſionem, patefactis arcanis noſtris, corrumpemus, elataſque ad diuina, & cœleſtia de ſacris noſtris mentes, ad caduca, & terrena reuocabimus, ſpecie panis in cōſpectum exhibita, qua verum corpus Chriſti contineri, vt nos quidem ſcienter credamus, efficit diuina inſtitutio, gratiaq; in qua nati ſum⁹. Quibus illi orbati quom res per ſe fidē non faciat, reſtat vt nos irrideant, veluti minimè poſſibilia credamus. Nolite per Deum committere, vt aboleatur ſacer ille horror, quo ipſorum animi perſtringuntur in bello, quom ſecum reputant, inituros ſe prælium contra nos, qui bus adeo propitius ſit Deus, vt propemodum videndus nobis coram pariter inter nos verſetur. Quantum de noſtra deque religionis noſtræ maieſtate hoc facto minuetur, tantum creſcet apud illos audacia, crediturōs ſubinde, vt ipſis qui dem videbatur, ex ſpecie, quam intuebuntur, nos non modò in veri Dei notione non eſſe, ſed nec in alterius cuiuſpiam. Multis modis ſtabilitari conuentorum caueri poteſt (quamuis ad fidei pignus, regium verbum ſatis eſſe deberet) aliæque inter priuatos cautiones, aliæ inter principes exhibentur Ad extremum, relicturum ſe profanata caſtra aſſerebat, ſi eo modo rex iurare pergeret. Itaq; quom videtetur tam verè, quā è religionis æquè ipſorum, quos alloquebatur vſu, & maieſtate dixiſſe: conſtitutum eſt, in confirmanda pace vt quiſque proferret in medium ſacram hiſtoriam ſuam, quod Euangelium noſtri, Alcoranum illi vocant: quibus vbi ſuæ quiſq; dextram admouit, religiosè iuratum eſt, conuenta ſeruata iri & ſancta, atq, inuiolata permanſura. Hoc maximè modo, datis, acceptiſq; pacis conditionibus, quō Turci digreſſi eſſent pro miſſa impleturi: venit à Franciſco cardinali nuntius cum literis, in quibus continebatur, Turcum aduerſus Caramanum cum ingēti copiarum numero traieciſſe in Aſiā, inermiaq;, & vacua, quæ poſſideret omnia cis Helleſpontum reliquiſſe. Ab ſe verò cum claſſe, litoribus vbique occupatis, iam rum ademptam hoſti facultatem reportandi exercitum in Europam. Non prætermittendam tantam occaſionem, propè ſine armis,

aut certamine aliquo exterminandi, propellendique ad origines ſuas diram gentem, excerandamque ſuperſtitionem. Meminiſſet rex fidei ſponſionisq́; principibus Chriſtianis factæ, &, quàm maximè fieri poſſet, properaret ſuos in promiſſam expeditionē educere, quando fœderati quoque principes, quod ſuum erat, auxilia præmiſiſſent. Ad ea, ſimilibus penè aſſeuerationibus ab Græco quoq́, per literas ſignificata, addebatur etiā, clatū ſe ſpe belli maiori conatu à rege, vt pollicit⁹ erat, renouādi, quom tentaretur à Turco de fœdere, non ſolū repudiaſſe cōditionē, verùm etiā hoſtilia cōtra vltrò intuliſſe, & in armis eſſe cu[illegible] ſuis, vt regi ſub ipſum mōtium deſcenſum, vel occurreret, vel alibi expectaret, ſi id magis ex vſu fore videretur. Inſtandum, agendumq́ue, dum diſtractus ille multiplici bello tam diuerſis in locis mari terraq́ue ſuis adeſſe non poſſet, dum nuper cæſus, fuſus, fugatuſq́ue nondum ſatis animum vireſq́; collegiſſet, & proximis cladibus afflictus, nedum impetum, ſed nec nomen quidem regium laturus videretur. Omnia per dolum fraudemq́; ab oratore Turco in fœdere tranſacta. Non committēdum, vt glorioſa initia, vecordi negligentia fœdarentur, ſed rapiendam opportunitatem delendæ ignominiæ, religioni noſtræ inuſtæ. Non vno, atq; altero oppido, ſed multis regionibus Chriſtiani nominis partim direptis, partim ab execranda gente ſub ditionem ſuam miſſis, Turcū adeo feſtinato itinere per Helleſpontum copias traieciſſe: vt verius dici poſſet, fugiſſe bellum, quod à tergo affore ſciebat, quā profectum ad propulſandum id, quod ex Aſia nuntiabatur. Ad extremū rogabat, ne, veluti ſub cultro, & prædæ relinqueretur crudeliſſimo hoſti, qui proculdubio exercitum reportaturus eſſet in Europam, vbi aduentus VVladiſlai metum depoſuiſſet. Non aliundè magis id diſcrimen, ſibi imminere, quàm è regijs pollicitationibus & fide data, cui credidiſſet. Recitatis vtriuſq; literis in regis, ac procerū conſpectu, quidam ſubitò quaſi lāguor omnium animos occupauit, memoria corū, quæ de ſe ſperare principes Chriſtianos iuſſiſſent. Cœpitq́ue regis, aliorumq́ue velut oculis obuerſari ſpecies gratulationum, quibus tot regum populorumq́;, veluti publico conſenſu, paulò ante, tanquā Chriſtiani nominis ſeruatores excepti fuiſſent, & pudebat, pigebatq́;, ob præſentem vtilitatem, perpetuum decus, veluti cōtempſiſſe: ſecuturamq́; exinde ignominiam intuebantur, & vt meminerant, obligatam ab ſe fidem Græcis, Latinisq́;, ſic ab vtriſque implorata auxilia præſto eſſe audiebāt. Quæ, niſi per ſummum ſcelus, in diſcrimine relinquere, quo ipſi pellexiſſent, non poterant. Quibus adeo contrario affectu omnium ferè mentes diſtrahebātur, vt qui paulò ante pacem vltrò elegiſſent, bellum malle appareret. Et videbatur etiam quædam quaſi opportunitas, & cauſa concordiæ repudiandæ, quādoquidem Turcus ad conſtitutam diem neque captiuos omnes ſoluerat, nec dum oppidis ciuitatibusq́;, quibus oportuit ex fœdere ceſſerat. Itaq; Iulianus apud tam ſuſpenſos animos, deſideriumq́; inter, & pœnitentiam initæ concordiæ fluctuantes, occaſionem agēdæ rei adeſſe ratus, quom multis, magnisq́; actionibus antea expertus eſſet, Sanocēſem perſuadendi vi, & facultate velut habere hominum mentes in poteſtate, conatus eſt ſibi illum adiungere in negotio pacis improbandæ, ſuadendiq́; inſtaurandum bellum. Quod quom ab eo minimè impetraret, propterea quod ille Deſpoti Huniadianiq́; ſententiā probans, nec temerè dandam fidem hoſti, & datam minimè violandam contēdebat: conuerſus ipſe ad circumſtantes, A fœdere, inquit, de quo cum Turcis trāſactum videtur, quamquam inane irritumq́ue, fore, ſpero mallem abſtinuiſſemus. Non quod ius, religionemve illius aliquam (ſi bellum proſequemur) violatā intelligi oporteat, ſed quia dandis, accipiendisq́ue conditionibus, bonam partem temporis proſequendæ expeditioni aptiſſimi fruſtra conſumpſimus. Contradixiſſem iam tum ab initio; ſed acclinatiores animos veſtros ad concordiam vidi, quàm, vt credere poſſem, oratione mea ad rem gerendam erigi. Præterea ſciebam, hæc omnia, quæ vobis hodie nuntiata ſunt, de facilitate debellandi in Europa, Turcis implicitis detentisq́; bello Aſiatico, fore vti paulò poſt nuntiarētur: maluiq́; expectare donec ea crederetis alijs, q̄ intēpeſtiuè prædicendo, cōmittere, vt fingi à me, & per vanam ſpem iactari arbitraremini. Nūc quando, vt volui, aſſeueratio victoriæ veſtræ ad vos aliundè, q̄ à me peruenit, & ita eſſe, vt ſcribitur, non minus, quàm optabam, credere vos indicat, incepti pœnitentia: nō gerēdum ne ſit bellum, quod oēs neceſſarium intelligitis, ſi cū decoris prius partis, ſalutē libertatemq́; veſtram retinere vultis, ſed liceat nec ne geri, poſt qualemcunq; hanc vtrinq;

fœ-

fœderis tranſactionem, explicādum, à me ſentio. Video enim pleroſq; inanibus fidei, ac fœderis nominibus ſuſpenſos, intra ſe non tam quid facere velint, quàm qnod æquū ſit deliberantes: quaſi verba quædam inconſulta per ſpem metumque mutuo iactata, nomen ſanctitatemque fœderis obrineant: quom id demum iure ſit fœdus, quod ab illis, quorum res eſt, initum, non verborum ſponſio, ſed conuentorum expleta fides confirmauerit. Huic neq; paciſcentium affuit auctoritas, neq; pactorum ſubinde acceſſit executio: ſed nomē tantū fœderis, & cærimonia temere iactata ſunt: quæ nō prius ſancta ſunt, quàm promiſſa vtrinque, cum fide abſoluantur. Atq;, vt incipiam ab eo quod ſpōſionis caput eſſe videretur, tādiu forſan liberum regi fuerat de fœderibus, & pace cum Turcis agere, quoad incliti huius regni viribus, & fœlicitate bellū geſſit; quoad nulla externa ope adiutus, priuato ſui regni diſcrimine, ac ſumptu publicā Chriſtianæ rei ſalutem maieſtatemque tutatus eſt: vbi verò cum alijs quoque Chriſtianis principibus conſilia totamq; gerendi huius belli rationem communicare placuit: eorundē conſenſu bellum intermitti oportuit, quorum opibus auſpicijsq; geri ſuſceptum oportebat. Sed vt res tota, non ſecus, atque ante adiunctam ſibi aliorum principum manum, regis tantummodo fuiſſet: nedum fœdus cum eiuſmodi hominū genere, ſed nullius omnino rei commercium inire licuit, & initum non tenet iniuſſu pōtificis maximi. Huc adde ſuſceptas ab hoſte conditiones minimè expletas eſſe: ex qua re, etiam ſi nihil aliud, omnia, quæ dicta factaúe dicuntur, inania redderentur. Tamen quia cōuentorum fides, quę ab illis fruſtrata eſt, minimè cōfirmauit ſanctitatem religionemque fœderis: intelligendum eſt, ab ſponſione ſua, ſi qua ea fuit: nō ſolùm abſolutum regem, verùm etiam, per dolum, & ſimulationem propoſita; transactaque eſſe ſingula, ab oratoribus, qui pacem petitum ad nos venêre. An ſi hoſtis initurus fuiſſet, id fœdus, quod ſtabile, & ratum vellet; ſi eiuſmodi poſtulatio, & ſponſio fraude omnino vacua futura erat; non habuit, quem de pace acturum mitteret alium, quàm hominē lingua, genere, moribus, & denique, præter ſimulatam religionem, tota vitę ratione ab ipſo alienum, qui nihil verè, religioſè & ſanctè à Turcis promittere, neq;, ex diuerſo, ſtipulari poſſet, cæterùm, cuius pacta promiſſaque omnia, ſi ex vſu videretur, ſine verecundia reijci, atque improbari liberum foret? Sed & pudebat eum tam ſupplicis actionis ſimulationē explicare per hominem ſuæ gētis, cauitque verecundiæ, ne quid ſubmiſsè, ne quid infra vulgatā animi viriumque ſuarum magnitudinem ageretur à ſuis: & noluit regem gloriari poſſe ſupplicantem Turcum ſibi aliquando audiuiſſe. Præterea, quom tota actione multa ſimulanda forent, non alterius artibus facilius decipi nos poſſe arbitratus eſt, quàm ei⁹, qui nobiſcum de religione pauloante ſenſiſſet. Vt quæ per ſe non ſatis fidem facerent, religionis velamēto inuoluta in animum noſtrum deſcenderēt. Cæterùm ſi quæ placuiſſent impetrata forent, cogitauit ſe pactis ſtaturum; ſin minus, ſimulatione concordiæ ſe id ſaltē commodum percepturum, vt ad gerendum bellum poſſet ſibi interim cōſulere. Quæ ita eſſe iudicat fruſtratus terminus eorum omnium, quæ per fœdus ab ipſo fieri oportebat. Scio Deſpoti, ſed in primis Huniadi aui, tantam eſſe rerum hoſtilium peritiam, tantum experimentum, vt nefas ſit dicere, non omnia ſic ſe habere, vt ſit eis perſuaſum. Sed illum, cupiditatem ſimul liberandorum filiorum, ſimul recipiēdi amiſſum decus, & fortunas; hunc verò diffidentiā auxilij à ſocijs belli affuturi, adegiſſe crediderim, vt non tam acriter, quàm poterant, animum intenderent, & blandis pollicitis diſſimulatam fraudem ſtatim non deprehenderent. Cæterùm non debet cuiuſquam gratia, aut auctoritas apud animum veſtrum plus valere, quàm veritas: quom intelligatis, tali fœdere neminem teneri, vel quod ſine auctoritate ictum, vel quod p fraudē ab hoſte, minimè impletis conditionibus, ſit diſſolutū. Sed vt omnia legitimè à rege, nihil inſidioſè ab hoſte actum conſtaret: meminiſſe fidei debetis, quam Chriſtianis vocatis, admiſſiſque in partem belli, paulo prius quàm Turcis obſtrinxiſſe vos conſtat. Et quō deliberatio veſtra ijs anguſtijs incluſa ſit, vt data fides minimè poſſit vtrinque ſubſiſtere, ſintque alterutri deſerendi: neminem dubitare conuenit, quin eò quiſque potius vobis ſit ſeruandus, quò arctiore coniunctione vos contingit. Porrò quid vobis cum hoc genere hoſtium conuenit, à quibus profeſſione, moribus, totiusque vitæ inſtituto, ac ratione diſtatis? Quid cum Chriſtianis non coniunctiſſimum eſt? Atque, vt omittamus cōmunia immortalitatis initia, fana, ſacrificia, ſepulchra eadem, tunc cærimonias, & ſacrorum ritus, quibus a-

nimi veſtri multò arctiori neceſſitudi-
ne inter ſe coniuncti ſunt, quàm ſi natu-
ra ipſa, iiſdem parentibus orta corpora
coniunxiſſet: nonne qui paulo ante in
Helleſpōtum claſſem ſuam misêre pro
ſalute, pro gloria veſtra, cōmunicando
vobiſcum vires, ſuſcipiendoque belli v-
nà gerendi negotium, indiſſolubili om-
nino vinculo vos ſibi deuinxêre, quod-
que niſi per æternam labem, atque infa-
miam ingratorum animorum, violare
non poſſitis? Atque ideo (quom ex parte
altera ij ſint, qui ad humana diuinaque
omnia, quæ vobiſcum habent commu-
nia, addidêre recētiſſimum beneficium
ſubmiſſorum vobis auxiliorum, qui-
que, vt nulla noua ſpōſio intercedat, tot
humanis diuinisque propinquitatibus
vos contingunt, vt ſine inexpiabili ſcele
re deſeri nequeant; ex altera verò ho-
ſtis immanis, perfidus, qui non per bellū
tantummodo à vobis diſcrepat, ſed reli-
giones alias cultusque diuinos profeſ-
ſus, omnia quæ vobis ſacra ſunt, veluti
profana contemnat, &, ſi poſſit, violet,
cuiq; nec dari fides potuit, abſq; nefario
crimine, nec, poſtquā data creditur, po-
teſt ſine grauiori culpa ſeruari (non de-
bet eſſe magna deliberatio, cum hoc ne,
an cum illis conuenta ſint exequenda.
Si perſeueratur in ſuſcepta concordia,
prætetquàm quod eluſi eſtis, fruſtratis
ex parte altera conditionibus, contami-
nati inexpiabili facinore, amiſſaq; glo-
ria priore bello parta, ſub quotidiana
bonorum omnium exercitatione infa-
mem vitam agetis: ſin verò, quod per ſe
etiam vanum irritumque eſt, repudia-
to impio fœdere, bene de vobis meritis
aderitis eo in diſcrimine, in quod p vos
adductos non ignoratis: ad ſecuritatem,
qua ſubinde veſtra poſſidebitis, cū im-
mortali glotia, non modò ea, de quibus
in concordia mentio eſt, ſed cætera om-
nia, quæ à dira gente poſſidentur, in Eu-
ropa recuperabitis. De cuius rei facilita-
te dicerem, niſi perpenderem, ſatis per
literas ſuas perſuaſiſſe vobis Græcū im-
peratorem, & Franciſcum cardinalem:
quorum auctoritas in eo tanto grauior
ſit oportet, quanto propinquiores ſunt
hosti, & indicant ex re præſenti. Sed &
maior trepidatio hoſtis, quàm vt ſatis
ab ipſius oratore diſſimularetur, ſupra
omnem orationem, ſtimulare vos de-
bet ad occaſionem veſtram capeſſendā.
Quam ſi prętermittetis, cogemini tandē
poſtea deſpecti, ac deſtituti ab omnibus
(dubiū dedecore, an periculo maiore)
intra fines veſtros eam dimicationem
ſubire, cui vos impares eſſe, implorādo
externa auxilia iampridē profitemini.
Ad hęc, multa de iure pontificio, deque
illius poteſtate, ac vi præſatus, ſubdidit
tandem, pontificis ſe maximi auctorita-
te id fœdus, qualecunq; eſſet, reſcindere
& abrogare, regemque, & cæteros, quo-
rum intererat, à iuramento, & ſpōſione,
quam Turcis fecerant abſoluere. Adeo
à paucis Iuliani oratio non eſt probata,
vt ex cōcione tota exaudiretur fremitus
depoſcentiū bellū, aſſerentiumq;, ſuccur
rendū eſſe iis, quos in belli ſocietatem at
traxiſſent: quādo non aliam ob cauſam
periclitarentur, q quod armati concur-
rerāt ad propulſanda pericula, propter
quæ Hūgari ſimul, & Poloni paulo an-
te coacti fuerant, ipſos implorare. Fortu
narum omnium potius, ac vitæ iacturā
faciendā, quàm fidei fidelibus obligatæ.
Pertinere id nō ad famam ſolùm, ſpem-
que de ſe apud cæteros Chriſtianos ex-
citatam, ſed ad conſeruationem etiam,
& tutelam rerum ſuarum. Et vt nihil a-
liud ſtimularet, ſatius pro religione ho-
neſtè occumbere, quàm, deſerta illa, &
prodita, Deoq;, & hominibus violatis in
fenſisque, indecoram vitam extrahere.
Decreta itaque fœderis, ac pacis abroga-
tio, & vt cum Chriſtianis aliis ſuſcepta
expeditio continuaretur. Cui ſententiæ
nec Deſpotus quidē, aut Huniadianus
tandem fortiter obſiſtebant; ille inuita-
tus facilitate, quæ in debellando appare
bat, hic regia ſpōſione pellectus: quom
VVladiſlaus promiſiſſet ei Bulgariæ re-
gnum poſt victoriam, & literas, quibus
id continebatur, etiam quorunda pro-
cerum ſubſcriptione firmatas ei in fidē
dediſſet. Decretum igitur, quod erat cō-
tra pacem, promulgatum, Frāciſco car-
dinali ad claſſem miſſum, ſimulq; Græ-
co imperatori, & principibus cæteris, ad
quos initi cum Turco fœderis iampri-
dē fama peruaſerat. Raro aliâs Poloni
tam lætum nuncium acceperant, quàm
vbi intellexerunt, regem de pace cum
Turco tranſegiſſe. Nam quom Caſimi-
rus, indicto Maſouiis bello, totis Litua-
norum viribus Droicinū oppugnaret,
Maſouiique, iunctis pene caſtris, ex di-
uerſo in armis ſtarent: non tam virium
inter vtroſq; diſcrimē apparebat, quàm
ſuſpicio erat, ſi committi prœlium con-
tingeret, magnam partem copiarum
Caſimiri defecturam ad Michaëlem, Si-
giſmūdi ducis paulo ante interfecti fili-
um, qui apud Boleſlaū inter Maſouios
militabat. Ingens ſpes animos ipſorum
ceperat, regē ab ea pacificatione in Polo
niam ſubitò, id quod maxime cupiebāt,
profecturum. Anxii enim inter Boleſla-
um

um Caſimirumq́; de euentu, ſperabant, interuentum regis id bellum diremptu- rum,& ab armis partes vtrinq; abſceſſu- ras. Quò enim tam Lituani, quàm Ma- ſouij ſub tutela regis agitarent: Polonis, neutros vinci expediebat.Itaq; vbi diſſo lutum fœdus accepêre: iterùm conſter- nati animo, vt conſilium caperent, ad Petricouiam conuenêre. Ibi VVladiſla- uienſis epiſcopus, & Ioãnes Pilſanus de- ſignati oratores in Hungariam:qui præ- monitum regem pactionis, ac fidei etiã hoſti ſeruandæ, ſuadendo agendoq́; a- nimarẽt, ad paternum regnum reuiſen- dũ,in quo multa,eo abſente, eſſent per- turbata,ſed inprimis, ad ſedandum bel- lum, quo à Lituanis Maſouia premeba- tur. Præſenſerat VVladiſlaus Caſimiri motum, & futurum conuentum Polo- norum; atq; ideo,nequid exinde nuntia retur ſibi, quod parum conduceret re- bus,quas parabat, vtq; ſui cordi ſe ei eſſe intelligeret,miſit illico in Poloniã Ioan nem Gruſcinenſem,qui diceret, regem nullomodo,ſalua famæ verecũdia, poſ- ſe ſuſceptam denuo expeditionẽ inter- mittere,ſtatimque moturum Segedino. Cogi neceſſario illis adeſſe, quos,in bel- lum,implorando,attraxiſſet. Cæterùm; excitis,paratisq; tot maximorum princi pum auxilijs, victoriam paratam eſſe de ea gente, quam ſuperiore anno, paucis admodum Polonis cruce ſignatis adiu- rus, fudiſſet, fugaſſetque, & quam, niſi hiemis montiumq́; aſperitas niuibus, ac ſpeluncis abditam, victoriæ ſuæ ſubtra- xiſſet,omnino ſubegiſſet. Inter redeun- dum, quod, propitio Deo,breui futurũ eſſet, conuerſurum ſe iter in Poloniam. Interim viderent ipſi,ne quid detrimen ti regnum caperet, inprimisq́; Boleſlao duci adeſſent, contra Lituanorum co- natus. Ea ſignificatio, quia præter ſpem venerat, gratiſſima Polonis fuit, perfe- ctque,vti rex videretur eſſe tam ſollici- tus de quiete, & ſtatu regni, quàm ipſi volebant. Sed intercepta eſt exinde cau- ſa mittendæ in Hungariam legationis, atque ideo ſingula, quæ regi domi, fo- risq́; ex vſu fore credebant,per epiſtolas ſignificauêre. Interea(licet minimè ſer- uata die) Turcus loca omnia, de quibus in fœdere cauebatur, præſidijs ſuis eua- cuata inſtis dominis reſtituerat, ſolutis etiã magno numero captiuis, dimiſſisq́; cum Deſpoti filijs. VVladiſlaus autem, licet æger animo, quaſi euentum præſa- giret, ſtimulãte Iuliano, vndecimo Ka- lendas Octobris,vt conſtitutum fuerat, mouit Segedino, ſed copijs aliquanto paucioribus, quàm anno ſuperiore. Nã & Volonum minor numerus accurre- rat, propter vulgatum fœdus cum Tur- cis,& multi etiam,inter agẽdum de con cordia,dimiſſi Poloni,& Valachi, quos futura pax parum neceſſarios reddi- tura videbatur. Vbi ad Orſauam perue- tum, pridie Nonas Nouembres, Danu- bium cũ ſuis traiecit, expoſitoq́; in Bul- garia exercitu, primò ad Florentinum, deinde ad Bidinũ progreſſus, licet vn- diq; circa iter oppida pleraque arcesq́;, Turcorum præſidijs tenerentur;non ad prædam milites diſcurrere, nõ hoſtibus inſultare, non bellicæ quicquam cladis inferre agris patiebatur.Conſtituerat e- nim,minimè tempus,aut vires ſuas præ- conſumere expugnãdis munitionibus, ferendisq́; certaminibus, prius quã con- iungeret ſe cũ naualibus copijs ad Hel- leſpontum.Atque ideo ne in planis & a- pertis locis,vel inuitus pugnare cogere- tur:quom duæ ad Gallipolim viæ ducc- rent,altera per extremam Thraciæ orã, qua Macedoniæ coniungitur, campe- ſtris, & breuior inter Rhodopem, ac Bi- ſtoniam paludem: qua ſi progredi vo- luiſſet, curr⁹ relinquere oportebat, pro- pter viæ difficultatem in Aemum recta tranſcendendo;altera verò,per inferio- ra Bulgariæ, prius ad ſolis ortum, dein- de prope Pontum ad meridiẽ per Thra- ciam,vt obliqua, ita lõgior, ſed per quã (licet montanam in plerisq; locis, & ſa- lebroſam) currus tamẽ haud ægerrimè euaderent: maluit illac exercitum cir- cumagere, quàm ſe nudare curruũ mu nimentis: quibus ſeptus contra hoſtiles impetus, ſe ac ſuos facile tueri poterat, & quàm maximè integris copijs Galli- polim peruenire.Conuerſus itaq; in Põ- tum inter Danubiũ atq; Aemum haud magnis, ſed cõtinuis itineribus ad inſti- tutũ feſtinabat. Vbi verò ventum eſt ad Nicopolim Bulgarorum metropolim, cuius vrbis pars altera à Danubio ablui- tur, altera in collem erecta eſt:quia fa- ma erat,totius regionis diuitias illuc cõ- portatas,miles cohiberi nõ potuit,quin per ſuburbana diſcurrẽs ad prædam,et- iam in ipſas portas faceret impreſſionẽ; Quicquid ædificiorum circumadiace- bat direptum incenſumque. Quom ve- rò portæ,ac mœnia ſtrenuè defenderen tur : à proſequenda oppugnatione iuſ- ſum eſt abſtineri. Cæterum quia, quan- tum fert regio, vberes circum campi, & colles, videbãtur affatim neceſſaria ſup- peditaturi,reficiendis militibus,iumen- tisq́;, biduum triduumue illic perſeue- rare placuit.In eo loco percenſenti ſuos regi,& veluti totius belli apparatum re- cognoſ-

cognoſcenti, dum miles non tam ſe reficit, quã ſtudioſè præparat omnia, quæ opportuna fore credebat, ad viam & natura ſua magis difficilem, propter anguſtias ſalebroſiores; &, propter frequentiam præſidiorum hoſtilium in oppidis, caſtelliſque vndique imminentibus multo maioris diſcriminis, occurrit, nunquam ſine pręfatione magni, & fortiſſimi imperatoris nominandus, VVladiſlaus Dracula Valachiæ, quam Montanam vocant, princeps. Qui quom iã pridem pacem à Turco accepiſſet, factũ ſuum in neceſſitatem reiecit: quod haud numeroſiſſimè gentis princeps, nullaque externa ope adiutus, bellum Chriſtianis ſimul omnib⁹ intolerabile, ſuſtinuiſſet, magnitudine animi, & virtute ſuorum, diutius quàm ſperari de tam imparibus viribus poſſet; plusq; ab ſe interim hominum amiſſum, quàm agris ſuis frequentandis colendiſque ſupereſſet, quom euentus quotidie admoneret, contra hoſtium multitudinem, paucorum ſuorum virtutem magis admirandam eſſe, quàm efficacem. Tandẽ eò peruentum ſuiſſe, non vt in ſeruitutem venire oporteret, quæ forſan tolerabilis, modo æqua ſit, & contigiſſet antea multis, magniſque populis, & nationibus, ſed vt cum patria, & laribus familiaribus, cũ altrice terra, & cœlo relinquenda eſſent ſacra, religiones, aræ, degenerandumque in obſcenos mores, rituſque impiatum ſuperſtitionum, niſi conditionem accepiſſet, per quam, citra profanationem diuinorum humanorumque omnium, reliquias ſuorum ſeruaret in occaſionem dignam, in qua tanta virtus periclitaretur. Ad hæc cum eorum, qui regem ſequebantur paucitatem animaduertiſſet: rogare obteſtarique cœpit, vt retro iter verteret: ſe malis ſuis ſatis ſuperque doctum, quanta eſſet Turci potentia: qui ad venationem propemodum, plures ſeruos producere ſolitus eſſet, quàm illic ad bellum armati conueniſſent. Abſtinendum omnino à tam audaci, periculoſoq; incepto, communicandaque cõſilia, & rationes, quo pacto res ęquis viribus geri poſſet. Interea nihil ſalubtius, quàm in occaſionem meliorem eas copias conſeruare. Quæ etiam ſi ſufficerent bello, quod tunc cũ hoſtibus eſſet gerendũ, cæteraq; omnia votis reſponderent: tamẽ eo tẽpore productæ, inſtãtis hiemis tempeſtati, & malis omnino eſſent ſuccubituræ. Audiebantur ea, tanquam Dracula non ex animi ſententia loqueretur, propter fœdus, quod illi cum Turcis erat. Tamen, re ipſa per ſe fidem faciente, moti ſunt complures: nec tantum ſuſpicio ſimulatæ ab illo orationis, quantum rei veritas vrgebat. Cæterum, rapiente regem fato ad deſtinatum propinquumq; iam finem, Iulianoq; ad ſuperioris anni fortunam, identidem iactante, Nuſquam ſtringendum fore gladium, vacua omnia defenſoribus reperturos: Amorarũ cum ſuis trans Helleſpontum vix Caramani impetum ſuſtinere: neque poſſe, etiã vt ocioſus à bello eſſet, propter Venetorum, Burgundiq;, & pontificis claſſem, ſuppetias ſuis ferre; Gręcum preterea, cum nõ mediocribus copijs, ſub ipſis montibus occurſurum: Draculæ quidẽ officium, ac ſermonem magno aſſenſu omnes commendabant, veluti benignæ in ſe voluntatis teſtimonium: nec mirũ de eorum victoria deſperare, ignorantem, quo apparatu, quibusque auxilijs freti pergerent ire ad bellum. Cæterùm nullo modo, ea ſibi vt diceret, in mentem venturum fuiſſe, ſi ſciuiſſet, quanta claſſis, quantisq; Italorum, Burgundionumque copijs inſtructa, quàm multi etiam equites, pediteſque Græcorum in armis eos pręſtolarentur. Non regem, non ſuos adeo inconſideratæ audaciæ eſſe, vt bellum, quod conficere nõ poſſent, vltrò inſerrent: bono eſſet animo. Quantum ab vires attineret, ſatis prouiſa eſſe omnia, & præparata: fœlicitatem, Deum ipſum, cuius cauſa ageretur, & præbuiſſe antea, & in poſterum prębiturum. Conuerſus itaque rurſus ad regem Dracula: Quando, inquit, aut fortuna, quæ audentem magna quæque, nuſquã hactenus te decepit, aut ſpes alienę opis, quam ratam velim, aut occulta fatorũ neceſſitas in diuerſum te trahit à ſententia mea: conſilium tuum, quod ratione immutare non potui, quantum tempus, & improuiſa res ſinit, virib⁹ adiuuabo: & cum dicto quatuor millia equitum, duce filio ſuo, copijs regijs adiecit, orãs, obteſtansque immotralem Deum, vt quicquid rex cæterique de belli totius ſucceſſu animis ſuis promitterent, fœliciſſimo euentu confirmaret. Ad extremum dimiſſurus regẽ, duos ex ſuis impigerrimos iuuenes, regioniſque, & viarum peritiſſimos, duoſque item equos inuſitatæ admirandæque pernicitatis in conſpectum dedit, & vix lacrymis tẽperans: Habes, inquit, quo confugias, ſi caſus aliquis malaue ſors (quod abominor dicere) viribus te diffidere coegerit. Malim equidem fore, vt fruſtra dederim, ſi vota, & preces meæ non vanæ erunt. Verùm ſi neceſſitas vti coegerit,

ſaluberri-

ſaluberrimum mnnus experieris. Vtile ſanè conſilium Dracula attulerat, ſi tam fideliter āuditum, ſeruatumq́ue fuiſſet, quàm dabatur. Vulgatum eſt poſtea, virum ingentis ſpiritus, natumq; ad bellicas actiones, vbi apparatum Burgundi, Italorumq́; percepit, variè, ac multum ſecum agitaſſe, inter pœnitentiam fidei Turco per fœdus datæ, & religionem eius violandæ, propter euentum, & futuram hominum famam, ſiue ad tam gloriòſam expeditionem cum VVladiſlao progrederetur, ſiue remaneret: plusq́ue omnino valiturum fuiſſe apud militare ingenium belli decus, quàm laudē ſeruatæ fidei: ſed ſuapte natura ominibus, diuinationibusq́; quibuſcunq; obnoxium, muliebre vaticinium retinuit. Pridie enim quàm in regia caſtra peruenerat, Phecuſa mulier Bulgara, ſenio quidem confecta, ſed cognitione futurorū multis experimentis clara, ad vicū Sullonum de exitu, & fine belli ab ipſo interrogata prædixerat: Regem haud fœlici euentu pugnaturum, plusq́ue momenti contra eum hoſtem profligati exercitus reliquias habituras: foreq́; ſubinde, vt res fœlicius gererentur. Atque ideo in ſe, ac ſuos vaticiniū deriuare volens, proſperioribusq́; actionibus ſupereſſe, periculo, quod in præſens nuntiabatur fertur, ſe ſubtraxiſſe: filium verò quom à ſe dimitteret, magnopere monuiſſe, ne fortunæ obluctaretur temere in acie, ſi res Chriſtiana inclinaret. Conuertit deinde VVladiſlaus ſe in Thraciā, ingentemq́; multitudinem fluuialium ſcapharum in Pamiſo amne comperrā incēdit. Oritur autem Pamiſus in monte Aemo, & inter Meſſembriam, Odeſſumq́; Euxino illabitur. Creditum verò eiuſmodi nauigia, infeſtandę Hungarię gratia, illic à Turcis pręparata, vt demiſſa in Pontum, per occaſionem tranquilli maris iuxta litus ſurſum agerentur in Danubium: cuius maximè meridionale oſtiū haud plus triginta millibus paſſuum diſtat ab Odeſſo. Ab eo incendio, qua placidiorem aſcenſum Aemus ad ſe dabat, erecturus agmen, quia via vtique anguſta, & confragoſa, diuiſit copias, vt contra improuiſos hoſtium incurſus firmior eſſet, & paratior. Huniadiano igitur cum auxiliaribus Valachis, & tribus Hūgarorum millibus præmiſſo, ſequebatur ipſe magno interuallo cū cruce ſignatis, reliquaq́; multitudine: nam currus in medio agi placuerat, tam præcedentis, quàm ſubſequentis agminis præſidio tutos. Inter progrediendū, ne quid à tergo relinqueretur, quod muniri in locis adeo anguſtis poſſet, nonnulla oppida hinc inde direpta, & prope funditus diruta: vici complures incendio deleti: graſſatumq́ue eſt à militibus per ſummam licentiam etiam in ſacra Bulgarorum, Græcorumq́ue, quorum templa, veluti profana, manu, ferro, igne, cæteroq́ue omnium ſcelerum inſtrumento, violabant. Id verò impium (vt certè erat) viſum VVladiſlao. Edixit itaq; vulgo inquiri, ac reſtitui deſiderantibus, quicquid religione inuiolatum eſſe oportuerat; nullius magis, quàm ipſorum intereſſe aſſeuerans, abſtinere manus à ſacris, pro quibus arma ſumpſiſſent. Multum quidem in armis reponēdum eſſe, ſed in Deo plurimum. Qui poſtmodum in bello non modò opem non laturus eſſet contaminatis ſacrilegio, ſed etiam pro templis, pro aris, pro ſacris ſuis contra ſtaturus, niſi à tam execrabili rapina abſtinuiſſent. Dimiſſi exinde nōnulli ex captiuis Turcis cum literis in quibus ſpondebatur omnibus, qui ex præſidijs ſuis elaberentur, liberū fore, aut ſtipendia facere apud regem, aut abire quo mallent. Cuius ſponſionis fides eſt integerrimè ſeruata, quom multa loca in deditionem veniſsēt, quæ acerrimè prius defendebantur: timentibus Turcis, qui in illis erant, aut iniquā ſeruitutem, aut mortem cum cruciatu. Qui tum Sumium, ac Peſechium tenebant in rupibus paulo editioribus, freti naturali locorum munitione, maluēre experiri quid ſe tuendo poſſent, quā ſe fidei hoſtium credere. Contra quos, quia, propter opportunitatem ſitus, apparebat poſſe ab hoſte facile reditum præcludi, ſi caſus aliquis neceſſariò illac redire cogiſſet: viſum eſt omnibus, vim oppugnando experiri. Itaque non ſine multorum clade, quom difficultas nitendi ſurſum, longè plus negocij, quàm hoſtis armato militi exhiberet, vtrumque oppidum expugnatum. In ea victoria multorum induſtria, multorum opera claruit, ſed in primis Tarnouij Ioannis, & Leſconis Bobricij: quorum ille, dum portas refringit, duo vulnera accepit, hic Peſechij murum primus aſcendit, & multis alijs aſcendendi opportunitatem præbuit. Ferunt ad quinq; millia ex hoſtibus illic interijſſe, quorum magnam partem, dum præda diriperetur gladius abſumpſit. Cæteri ad terrorem aliorum, è rupibus, per quas ſe tutos putabant, præcipites acti. Dum hæc à rege agerentur, afferuntur Frāciſci cardinalis literæ, nuntiantes Amoratum, aut eluſis arte, aut corruptis pretio ſpecula-

Edictum regis de templis non prophanandis.

Nota.

culatoribus, qui litora ſeruabant, infra Gallipolim, qua fauces Helleſponti arctiſſimæ ſunt, ingẽti multitudine militẽ reportaſſe in Europam, & coniunxiſſe cũ ſuis, qui non ptocul ab Iſthmo Thracij Cherrhoneſi haud ſanè memorabili numero pauloante ſe congregauerant. Qua re cognita, regis deliberationem immutari oportuit: præſertim quod plurimi ex ſuis hortabantur regredi, aut ſaltem in tuto alicubi ſubſiſtere, donec certus uumerus hoſtlum, & quò ſe primũ conuerterent intelligeretur. Tamen à Peſechio, vbi facilè per montana munire tuerique ſe poterat, rex in planum deſcendit, adeo eſt ineuitabile quicquid id eſt, quod fatum appellatur. Deinde obliquam in Rhodopem vallem biduo emẽſus, ad Pontum rurſus ſiniſtrorſum ſub Aemum declinauit, decimiſque caſtris Cauarnam aſſecutus in deditionem accepit. Turci enim qui illic fuerant in præſidio, auditis, quæ per eos dies ad Peſechium, ac Sumium geſta erãt, aduentum regis minimè expectauerãt. Eodemque modo Macropolis, Callacrium, Galata, Varna, & pleraque alia circum litus oppida deſerta ab hoſtibus, recepta ſunt, & Chriſtianorum firmata ptæſidijs. Aemus initium capit ferè à Meſſembria, perpetuoque dorſo ad Macedoniam, & ſuperiorem Mœſiam porrectus, diuerſis in locis ab vtroque latere, velnt cubitos, genuaque modicè extendit. Et primò quidem non admodum longè ab origine ſua in dextram reflexus, atque in Pontum recurrens, paulatim in minora iuga decreſcit, donec per colles modicè tumentes, tandemq; euanidos, deſiuat in planitiem. In eo tractu, pro natura loci, plurimæ quidem ſunt valles, agreſtes partim, & infœcundæ, partim pecoribus hominibuſque alendis & natura fertiles, & accolarum diligentia more ſuo conſitæ, ac ſubactæ. Earum nonnullæ vndique intra colles clauſæ, aliæ ad mare conuerſæ litoribus excipiuntur. Sed inprimis illa, quæ Varnæ adiacet, humana cura, &, quantum fert regio, naturali ſitu amœna eſt, & ſpectabilis. Varna verò ipſa in ſinu anguſto, & haud ſanè profundo admittendis ſerendiſque nauigijs grauioribus, poſita eſt ad litus inter duo promontoria. In quorum altero Galata, in altero Macropolis ſita, Litoralia omnia circa oppidum, vineta, frugiferæque aliæ arbores tenent. Interiora vallis ad dextram modicis, infrequẽtibuſque vicis agreſtes tum habitant, tum colunt. In ſiniſtra, qua eminet Galata, paluſtris eſt ſub collibus lacuna, quæ ad occaſum, in alteram vſque vallem, reſtagnanti vnda protenditur. Inuitante igitur non tam loci opportunitate, propterea quod aquatio lignatioque, & cetera neceſſaria in promptu militi erant; quàm valetudine regis, cuius in ſiniſtro crure, qua femori committitur, enatus furunculus inflammationem doloremque maiorem, quàm pro magnitudine tumoris, excitaſſet: viſum eſt illic ſubſiſtere, adhibitiſque fomentis, expectare, donec id vlceris in pus verteret, atq; exiret; quo ſumendis tractandiſque equo atmis ſubinde rex foret expeditior, ſi quid violentum in itinere caſus attuliſſet. Interea Turci ab Iſthmo Hadrianopolim profecti, qua hoſtis aduentare nuntiabatur, citato agmine obuiam prodeunt, & ſeptimo tandem die, haud amplius quatuor millibus paſſuum à caſtris regijs conſedêre. Quorum aduentum & ſpeculatores nũtiabant, & nocturni ignes, quamuis collium interuentu proſpectui eriperentur. Tamen ſereno cœlo, cùm luna à coitu modici luminis adhuc eſſet, nox ſic ea ex parte inalbeſcebat, vt non propinquitas modò, ſed etiam multitudo ipſorum indicaretur. Duplicatæ igitur vigiliæ, nocturnæque ſtationes toto exercitu, edictumque vt arma expedirentur. Vbi autem lux appetere viſa eſt, Huniadianus, Iulianuſque, & Deſpotus cum cæteris, quorum aut conſilium, aut auctoritas requirebatur, frequentes ad regem coeunt, cœptaque eſt conſultatio ſuper futuro certamine. Iuliano muniri caſtra intra currus placebat, diſpoſitis circum machmis, tormentiſque, quorum aut fragor terreret, aut impetus arceret hoſtẽ, ſi munitionibus inſultare voluiſſet. Nihil prius in aperto aggrediendum, quàm præcognitæ, prætentatæque eſſent hoſtium vires: veriſimile videri maritimas copias, quarum nullus iam vſus in claſſe eſſet, ſecuturas à tergo Turcos, daturaſque operam vt aut cõiungerent ſe ſuis, aut diſtraherent hoſtem, ex patte altera laceſſendo. In eoque omne momentum rationemque vincendi reponebat. Quam ſententiam Franco Banus, Agrienſiſque epiſcopus, & plerique alij ex Hungaris, & Polonis ſequebantur, rege non tam probante, quam non reprehendente dimicationis moram: quom lenito interim dolore, quo fortè eo die grauius quàm vnquam alias premebatur, ſperaret fore, vt ſuis integer adeſſe poſſet. Huniadianus verò, & Deſpotus præpoſterum

id dicebant: includi enim vallo, non eſſe inferentium vltrò bellum, ſed vltimum perfugium eorum,qui eſſent acie victi. Quod conſilium,ſi rogaretur, hoſtem aliud daturum,quam vt,poſitis armis,obſidendos ſe traderent? Omnium rerum(ſed inprimis bellotum) exitum, à principio auſpicari: prout primus congreſſus foret, ita toto bello aut audaciam, aut formidinem hos, vel illos in aciem afferre. Atque ideo nullum trepidationis ſignum aut ſuis, aut hoſtibus indicandum eſſe. In celeritate tranſigendæ rei ſalutem conſiſtere: agendo, audendoq; id genus hoſtium terreri, non artibus. Quid futurum,ſi clauſos munitionibus Turci circumſtetiſſent, neque pugnandi copiam facerent, quom tolerandæ illic obſidioni nihil omninò foret præparatum? Nam quod de naualibus copijs diceretur, ridiculũ omninò eſſe. Quo enim gentium viſum, auditumve aliquando, mediterranea bella, claſſiarijs peditibus geri, quorum non alius vſus in terra eſſe poſſet,quàm equitum in mari. Quibusque ſuas artes, ſuamque eſſe diſciplinam; eaque in re valere quoſque plurimum, ad quam ſtudium exercitationemque adhibuiſſent. Quod ſi etiam,contra Inſtitutum,& certum ſuum munus, de claſſe deſcenderent: præter quàm quod vix poſſent,niſi per longum tempus,tam longum terræ ſpatium pedibus emetiti: ad terreſtre certamen, contra equites in peditatu, eodemque naualibus armis inſtructo, paruum omninò, aut potius nullum vſum fore: atque ideo & ſerum, & vanum eſſe, quicquid è claſſe ſubſidij ſperaretur. In qua ſi quid momẽti eſſe poſſet terreſtribus pugnis committendis; totum impenſum in id oportuiſſe, vt poſtquam hoſtis in Europam transfretaret,ſaltem circa litora retineretur, dũ rex eò perueniſſet. Omiſſa inani ſpe,prodeundum in aciem contra eundem illum hoſtem, quem ad ſatietatem ſuperiore anno fugaſſent concidiſſentque: qui trepidus confuſusque animo inceptaret omnia,& in nullo perſiſteret; ſed modò in Aſiam, modò in Europam ſe transferens, remerè ad minimum quemque famæ ſtrepitum, per ſollicitudinẽ, & terrotem ſe circumferret. Non quàm multi ex diuerſo eſſent referre, ſed quo animo,& audacia. Quantumlibet innumerabiles, in prœlium nihil aliud allaturos, quàm qui victi eſſent conſcientiam,& formidinem. Non aſſueſaciendos milites tuendis ſe vallo, & curribus, quæ diffidentium armis præſidia ſint, quorumque vt nullus vſus eueniat, in primis adeo ſit expetendum, tunc quando integrum ſit aut vi atque armis hoſtem inuadere, aut imbellis multitudinis more, ſeptis, ac munitionibus ſe includere. Flagitioſiſſimum fore, viros fortes plus in curribus, & vallo, quàm in armis ad ſe tuendum præſidij poſitum credidiſſe. Intelligebat Huniadianus vltimi rem diſcriminis eſſe, quam ſuadebat: ſed maioris animi viro, quàm vt ferre poſſet obſeſſorum tædia moraſque, dum vinceret, quom eò ventum appareret, vt neque progredi, neque regredi, niſi victores poſſent, promptiſſimam ad victotiam viam aggredi placebat, militemque tum proximi anni fœlicitate, tum rebus per eos dies proſperè geſtis alacrem, antequam caſus aliquis animos, ſpemque ipſius refringeret, quàm celerrimè ad pugnam producere geſtiebat. Sed etiam vt vim hoſtium non ſuſtinuiſſent: integrum fore videbatur, quid vallo, & curribus tuendo ſe poſſent, experiri. Mouerat cunctos Deſpoti,& Huniadiani ſententia, rexque ipſe, ſupra dolorem iuueniliter elato animo, nullam pugnandi moram vltra laturus videbatur, quom trepidè ſpeculatores nuntiant, amati hoſtes, atque ad inuadenda caſtra animis præparari. Itaq; dato Huniadiano inſtruendi aciẽ negotio, cæteri ad ſuos quiſq; ordines aduolãt. Ille ante omnia circumſpectis locis, per quæ aut apertè inſultare, aut clàm erumpere adueniens hoſtis poſſet; ne quid diſcriminis oboriretur per inſidias a tergo: ex valle, in quam refundi lacunam diximus, inter colles, & paluſtria, fauces, per quas erumpendum erat ſic pręcluſit, curribus retroactis, vt facilè ad eos receptus foret à loco pugnæ deſtinato; à tergo autẽ minimè vlla vis timeri poſſet, obſtructo aditu,& conuerſis illuc machinis, tormẽtisq;, aut terrendis hoſtibus, auertẽdisq; eminus, aut obterẽdis, ſi cominus inſultarent. Deinde aciebus ordinandis, mediã vallem regi tuendã cum curialibus Polonis atq; Hũgaris aſſignauit. Penes lacũ, ad paludẽ; vnde minus timoris erat, tũ quia palus ꝑ ſe imperuia, tũ quia prærupti montes deſuper impenderẽt, quinq; tantũ vexilla Hungarorũ collocauit. Dextrũ verò latus, qua Varna caſtris obiecta erat, reliquo robore exercitus firmandũ ratus, cũ, propter acceſſum, qui inter litus paludẽq; patet, quicquid laboris, ac diſcriminis futurũ erat, venturũ inde appareret, vexillum magnum Hũgarorum, ducibus Franco Bano, Agrienſique Epiſco-

ſcopo illic potiſſimum ſtatuit, Deſpotumque cum ſuis, & Iulianum cum crucesignatis, illorum ordinibus inſeruit. Nec procul à tergo penes currus, & munitiones, veluti ſubſidiariam aciem conſtituit vexillum diui Ladiſlai ſub Varadienſi epiſcopo, adiecto ei Leſcone Bobricio, cum parua manu Polonorum: ſibi autem cum Valachis nullum certum locum deſignauit, vt minimè turbatis ordinibus, quocunque res, & periculum vocaret, accurreret, & nullum deſtinatum locum tuendo, omnia tueretur. Amoratus autem cum peditibus, reliquoque equitatu ſubſequens, præmiſerat expeditiſſimorum equitum circiter ſex millia, qui à principio minimè ſe apertis locis committentes, hoſtium vires magis inſpicerēt, quàm tentarent. Oſtendêre itaque ſe illi primùm ad dextram in collibus, vnde totum exercitū, ordinemq; facilè æſtimare poſſent. Cæterùm ſeu pugnæ auidi, ſeu Chriſtianorum paucitate contempta, ex internallo ſagittis hoſtem irritabant. Sed quom Franco Agrienſisque ſuos continerent, ne fracto per accliuum primo impetu, languidi ad hoſtem in collem peruenirent: Turci timorē id rati, paulatim deſcendere in æqua, inq; ipſos ordines impreſſionem facere cœperunt. Tum Frāco id verò minimè ferendum præfatus, hoſtes ſcilicet qui, paucis ante diebus, ſuppliciter pacem petendo, ad decertandum ferro, nullum eſſe in ſe momentum confeſſi forent, quique ſuperiori anno toties ex acie fugiſſent, & ſcopulorum inuijs latebris veluti precariam vitam deberent, vltrò victoribus inſultare: ſignum dedit ſuis identidem iactans, vt virtutis fœlicitatisque ſuæ memores in aciem prodirent. Non ſuſtinuit irruentes Turcus, retroq; per accliuum collem verſus, celeritate equorum ſe vulneribus eripiebat. Superuenit interim reliqua equitatus multitudo, cuius pars in deſinentē iam vallem ſe recipit, pars inuecta in regios ſubeuntes cliuum deturbat eos, agitque in præceps. Illi rurſus in plano congregati aciem reſtituunt, pugnandoque acriter, quantum hoſtium ex collibus in æqua deſcenderat per vallem ipſam, in fugam vertunt, atque inſequuntur. Itaq; Varadienſis non tam militarium artium, quàm ſacrorū peritus, quom videret terga dari à Turcis: relicta iampridem ſtatione ſua, cum magna militum manu, veluti ad partam victoriam accurrit, fugientibuſque inſtando temerè, vnà cum Deſpoto, & Agrienſi peruenerat ad confertiſſimum agmen in poſtremam partem vallis, vnde à multitudine reiecti in ſiniſtram, Deſpotus quidem ad ordines ſuorum, qui pauci adhuc ſtabant, ſe tranſtulit; Varadienſis autem eadem locorum inſcitia, qua acies turbauerat, per paludem ad montes euaſurum ſe ratus, in aquam ſe immiſit, fœdaque equi, ac ſua luctatione diu prius in cœno vexatus, tandem ſummerſus eſt. Agrienſis ad lacunam circumuectus Galatam petere inſtituerat, mox tamen mutato cōſilio, ad ſuos in pugnam redijt, nec poſtea vſquam comparuit. Proceſſerat vincēdo Turcus iam ad diui Ladiſlai vexillum. Nam Deſpotus cum Franco, & Iuliano, ſuperabundante hoſtium multitudine, à collibus, vltra quàm ferri poſſet, cum ſuis retro ad munitiones ceſſerant. Ibi diu ancipiti Marte pugnatum. Sed vbi Leſco, qui audendo hortandoque certamen extraxerat, multis vulneribus confoſſus moribundus ex equo cecidit, haud dubiè res Turcorum ſuperior habebatur: nec iam milites tantū, ſed currus etiam oppugnabantur. Quorum nonnullos impetu primo euerſos vt diripi rex vidit, cū Huniadiano properè illuc contendit, ne, quod aduerſæ pugnæ vnicum præſidium ſuis futurum erat, ab hoſte præriperetur. Eius aduentu fortuna ſubitò mutata eſt. Verſi enim in fugam Turci vltra duo millia paſſuum cæſi fugatique ſunt, tantus erat ardor inſequentis à tergo regis. Qui, reuocante impenſius Huniadiano, tandem, omiſſis fugientibus, rurſus Iuliano, & Franco laborantibus auxilio accurrit. Redintegrauerant enim prœlium Turci, ex tota illuc valle conuerſi. Superuentu regis acrius iterum certamen vtrinque exortum, variaque adhortatio: hinc, ſacra, religiones, aræ, templa, victoriæ cum decoris prius partis, fœdæque hoſtium fugæ, gratulationes præterea, & laudes à tot principibus nationibuſque adeptæ, ad extremum Chriſtianæ rei ſpes ab eius diei fortuna pendentes iactabantur: illinc non tam imperij, quàm etiam nominis Turcici finis, niſi vincerent, oſtendebatur. Aſiam, & mare illi obiectum ab hoſtibus teneri. Quæ in Europa ad id locorum habuiſſent, in euentu eius pugnæ periclitari. Non fore, quo reuerterentur victi. Quacunque declinaſſent, mortem cruciatumque iampridem præparatum incurſuros. Ad neceſſitatem pugnandi accedere, quod non tantùm viribus, & numero, ſed cauſa etiam ſuperiores eſſent. Nam

con-

contra ius fasque, ſe, per ſpeciem pacis laceſſitos. Inſiſterent acriter: Deum fœderis teſtem, formidinem fugamque, & cędem in pacis fideique violatores conuerſurum. Cæterùm non ſegnioribus animis viribusque pugnantibus militibus, quàm duces adhortabantur, magna vtrinque cædes edebatur. Sed ingens Turcorum numerus ſuorum ſtragem ſentiri non ſinebat, ſtetitque diu anceps prœlium: tandem ab illis fuga incepta multo cruentior fuiſſet, ſi non à cæde ad prædam Chriſtianos auertiſſēt, cameli onerarij caſu eis oblati, qua hoſtibus inſtabant: vbi equi etiam odore aſpectuq; inſuetorum animalium conſternati haud facilè ſeſſoris arbitrio ſe dirigī patiebantur. Huniadianum in diuerſum fortuna ſuorū abſtulerat. Namque vndique intentus, & laborantibus vbique propere accurrens, ad mediam vallem proceſſerat, vbi ſiniſtra acies impreſſionem hoſtis vix ſuſtinebat. Cæterùm reſtituto illic prœlio, de rege ſollicitus, cuius iuuenilis animus periculo ſæ audaciæ ſuſpitionem faciebat, inuenit eum ad Ianizaros pedeſtre militum genus penetraſſe, ibique pugnantem ſubſtitiſſe. Magna vis nō hominum modò, ſed equorum etiam ceciderat. Alijs gladio confoſſis, alijs detruncatis cruribus ad terram prouolutis. Nec iam ſolum, ſed cadauerum ſtrages pugnando calcabatur, adeoque concitatis animis inſtabant, vrgebantque viciſſim, vt rabies, non ſtudium vincendi videretur. Perrupit tamen VVladiſlaus aduerſam aciem, ablatusque inter hoſtes longè à ſuis, creditus eſt iam tum aut cæſus, aut captus. Itaque haud multo poſt quam Turci terga iam verterent: Chriſtiani quoque, ex diuerſo, veluti, rege amiſſo, fugæ ſe committunt: atq; eodem tempore pars vtraque cedere inceperat, adeo fortuna ſua cuique erat ignota, in tam varia frequentique victoriæ inclinatione. Sed vbi Ianizari Chriſtianorum motum animaduertêre, ſiſtunt ipſi pedem pugnamque inſtaurant. Huniadianus autem, qui videret trepidatione, ac formidine in ſuos conuerſa, vbique ordines turbatos, fœdeque à multis aciem deſeri: concitato equo, per conferriſſimos hoſtes ad regem peruenit, patefactaque ſuorum fuga, & pauore, vt retro ſe ageret obteſtabatur, minimè de rerū ſumma deſperandum dicens, quippe adeo raros in acie perijſſe, vt iactura vix apparitura foret, ſi prius quàm ſuperſtites fugiendo diſſiparentur, ad munitiones, & currus ſe cum illis reciperet. In vita ipſius non modò regna, quibus prę erat, ſed vniuerſam quoq; Europā Chriſtianumq; nomē periclitari. Quò interea nihilominus acriter ille in hoſtē ferretur, cædē, & fugam, quacunq; ſe verteret, ingentem faciendo, equus ingenti in latus vulnere accepto, præcipitē per armum dextrum effudit. Nec mora ſuperuenientibus Ianizaris, telorum multitudine non tam confoſſus eſt, quā obrutus. Subſtitit pauliſper Huniadianus, corpus regiū (ſi fieri poſſet) recuperaturus. Sed quō, reliquis effuſiſſimè diffugientibus, paucos admodū Valachos, qui remāſerant, tam multorū impetum ſecū minimè laturos intelligeret: vbi vnū, atque alterū conatū fruſtrari vidit, haud quaquā nefas ducens ſupereſſe aliquem poſt regis interitū, qui acceptam cladē vlciſci poſſet, ignominiamq; eā delere, ad ſuos retro ſe recepit. Indeq;, quō poſt fugam iampridē à Deſpoto initam, Iulianus, deſperatis omnino rebus, cedendū ſuaderet: ſub ipſum crepuſculum, per montes in vaſtā ſiluam ſe recepit. Multique alij, quos nulla prius aut trepidatio, aut fuga ſuorū à pugna auerterat, ſubſecuti ſunt illū ad deſerta & montes: inter quos Frāco & Iulianus. Toties eo in prælio & fugere, & fugare vtrinq; cōtigit, vt victoria tandē non ſit à victoribus intellecta. Nam Turci, quorū fugā rex à primo cōgreſſu fuerat inſecutus, trepidationē in ciuitates circūtulerant, quaſi debellato exercitu, victor hoſtis ad eas oppugnādas, ſtatim copias foret admoturus. Et qui pugnare ad noctē vſq; perſeuerauerāt, haud ſe vſquequaq; viciſſe credētes, incertiq; quò ſe Chriſtiani recepiſſēt dum ſilentium, quod erat intra currus, inſidias credunt, biduo à direptione prędæ abſtinuêre. In tota pugna regis virtus inprimis enituit, vtpote in vltimo mortalium operum, quod eſſet obiturus. Omnia tum conſtantis ducis, tum fortiſſimi militis munera impleuit, occurſando pauentibus, retinendo cedentes, atque, vbi plurimum laboraretur, ſpem aliquam ſemper afferendo, conſilio, manu, voce, tam hoſti inſignis, quā ſuis conſpicuus. Mortis eius ſigna præceſſerunt. Dum armaretur, delapſa manu armigeri galea, & equi, cùm incenſuro admouebatur, fera inſolitaq; obluctatio. Præterea, inſtructis iam aciebus, inter expectandum hoſtis aduentum, ſereno tranquilloque cœlo, atrox ſubitò ventorum vis oborta pleraque vexilla regiumque inprimis dilacerauit, ab haſtaque detraxit, & mox conquieuit. Et paulò poſt dimiſſum conuē-

rum, in quo decreta in Turcos ſecunda expeditio, cùm qui conuenerāt ſe quiſque ad ſe præparandos digreſſi eſſent: mota eſt adeo vehementer terra, vt nō priuatim tantum ædificiorum partes, vt aſſolet, deiecerit, ſed pleraq; oppida penè tota, in prodigium vſq;, ad ſolū excuſſerit, fluuiorum etiam quorundam curſus, alucosq; commutauerit, tenueritq; fama vulgò, propter ſubſecutam frugū caritatem, vel ſemina, vel agros exinde degeneraſſe. Quot ex vtraq; acie ceciderint, haud facilè numerus iniri potuit. Nam per vallem, perq; omnes colles circum, multiplex, & varia fuga magis, quàm cædes fuit. Multi in lacunam, & paludem delapſi, merſiq;, multi latè in ſiluis vepribusq; occiſi. Turci, regio corpore inuento, modicæ altitudinis columnam, quæ hodie quoq; viſitur, cum inſcriptione rei geſtæ in eodē loco ſtatuerunt. Hungari verò, & qui cum illis deſerta petierant, præter Valachos, locorum inſcitia ægrè ad Danubium peruenêre. Si quos tamen fortuna illuc egit, fame, vigilia, ſiti, frigore, laſſitudine cæteriſq; malis adeo prius afflixit, vt ſæpè doluerint, quod non hoſti potius iugulandos ſe præbuiſſent. Errantes per ſolitudinem aut inedia diſſoluit, aut ad terras hoſtiles perlatos ſeruitus excepit, maiorq; multo fuit erroris clades, quàm pugnæ aduerſæ. Iuliano inter fugiendum vis illata, ſeu prædæ cupiditate, ſeu quia vulgò quaſi auctor patronusque perfidiæ inuiſus erat. Id conſtat, ſaucium ſeminudumq; in deuio ſaltu exhalantem animam, ab Sanoceo obequitante inſpectum, admonitumq;, id quod euentus tandem planum feciſſet, non fuiſſe Deo cordi, ea, quæ contra fœdus, & iuſiurandum, more magis argutorū hominū, quàm ex æquo, & bono diſputaſſet, cum execratione relictum. Huniadianus, ſuperato Danubio, cum paucis citatiſſimo itinere in Hungariam properauit, ne rei malè geſtæ fama ſeditionem tumultumve aliquem domi excitaret, aut Friderico, & Boëmis, nouandarum rerum in orbitate regni, occaſionem ſimul, & conſilium ſuggereret.

STANISLAI KARNKOVII EPISCOPI VVLADISLAVIENSIS AD REVERENDISSIMVM DOMINVM MARTINVM CROMERVM COADIVTOREM, ET

deſignatum Epiſcopum Varmienſem, de modo & ordine electionis noui Regis apud Varſouiam habita 1573.

Epiſtola.

REVERENDISSIME Domine. Cogitāti mihi, & vetera memoria repetenti, ex omnibus beneficijs Regno à Deo Opt. datis & conceſſis, nullum nec ad gloriam illuſtrius, nec ad vtilitatem maius, nec ad perfectionem pulcherrimi operis magis abſolutum, nobis & Regno huic cōtigiſſe videtur, quàm quòd eius gratia negotium electionis promouente, conſenſu omniū Sereniſſimum Principem Henricum, fratrem Chriſtianiſſimi Regis Galliarum, Andium Ducem, in Regem noſtrum elegerimus. Verè enim iudicando, nemo mortalium facilè credēbat, vt tot nationes, lingua, moribus, legibus, ſtudijs, voluntatibus, religionibus, inter ſe diſſidentes in vnum, eumq; externum, terra mariq; diſiunctiſſimum cōuenirent. Ex tam enim Senatorum & equeſtris ordinis conuentu frequentiſſimo, iam tum cum in ſuffragia itum eſſet, vix quarta pars aliò voluntates ſuas contulerat, ita vt nulli iam dubium foret, eum & non alium quenquam nobis regnaturum fuiſſe. In quo eligendo quoniam ceſſarunt omnia impedimenra & difficultates, rediitque in ſumma licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obſequium: à domino factum credimus, & eſt mirabile in oculis omnium. Quo magis tam inuſitatam & inauditam clementiam ſilentio præterire nos minimè oportet: quinimò omnes immenſas Deo Optimo gratias agere decet, qui non ſolùm nos Regnūque hoc ab interitu & opprobrio vindicauit, ſed etiam ſalutem Reipub. noſtræ, libertatemq; Regni, qua præ cæteris gentibus gloriamur, ſartam, tectam repræſentauit. Vt igitur tale & tantum be-

beneficium in animis & memoria hominum non ſolùm vigeat, ſed etiam ad poſteros tranſmittatur, eiſq; exemplum ad imitandum prodatur, confeci Commentarium interregni quem Do. veſtrę Reuerendiſſimę mitto: & ab ea (quę primas, vt olim Saluſtius in Romana, ſic illa in hiſtoria noſtra, ſumma cum laude nominis per vniuerſum orbem obtinet) maiorem in modum peto, vt eum colophonem hiſtoriæ addat. Et inicia quidem, progreſſus, quid quoquo loco actum ſit, ex eo ipſo commentario deprehendes, cæterùm de ratione conſiliorum & progreſſu electionis, nonnulla Reuerendiſſimæ P. Veſtræ ſcribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria à directoribus prouidēda eſſe exiſtimo. Primum vt ij qui eligunt, ſine vllo metu, eligendi poteſtate vtantur. Deinde, vt recto iudicio, ordine debito, & modo legitimo. Poſtremò, quod eſt omnium maximum, vt cum ſummo timore domini ad electionem accedāt. Ea omnia in electione Regis noſtri, ſumma fide, cura, & diligētia à Senatorib⁹ prouiſa & facta eſſe reperies. Principio enim confinia Regni præſidijs firmanda: deinde pacem domeſticam, conſtitutis iudicijs extraordinarijs aſtringendam decreuerunt. Poſtremò, modum & rationem eligēdi Regis tam popularem adinuenerunt, à qua nullus eques excluſus, nullus circumuētus eſſe videretur. Diem & locum comitiorum, habito de more & lege inter ſe conſilio edixerūt. Sed quia omnes vnū oppidum capere nō poterat, de mādato Senatus per officiales Regni ſingulis Palatinatibus opida & pagi adiacentes pro diuerſorijs diſtributi ſunt. Ad communia verò conſilia capienda deſignatus eſt ager prope Ciuitatem pace publica ſacratus. Erat campus latè patens, in quo extenſum erat tentorium ingentis amplitudinis; circumquaque ambiebant tentoria Palatinatuum ſiue terrarum. Cōuenit frequentiſſimus Senatus, & numeroſiſſim⁹ equitum exercitus. Poſtquam igitur externorum Principum in maiori tentorio auditę ſunt legationes, & ab vniuerſis conclamatum eſſet, vt declarante & proponente Archiepiſcopo Gneſnenſi, velut Primate Regni ad eligendum Regem procederetur, factū eſt, vt decernēte eo ex ſentētia Senatus, vnuſquiſq; ſe ad tentoriū terræ ſiue Palatinatus ſui iuxta præſcriptū reciperet. Iuêre quoq; Epiſcopi & Senatores: ac quem quiſque locum de more & conſuetudine in terris & Palatinatibus viuente Rege habebat, eundem tum defuncto obtinebat. Hymno itaque ad inuocādam ſpiritus ſancti gratiam in ſingulis Palatinatibus decātato: videret Paternitas veſtra Reuerēdiſſima mirifica hominum ſtudia in Henricum Regis Galliarum fratrem propendentia: videret alios lachrimas fundere, & vota pro eo Deo nuncupare, alios haſtas lilijs inſignire: audiret diuerſis in locis voces poſtulantium eum reſonare: alios ita in ſuffragia ruere, vt actum eſſe putarent de Republica, niſi is eligeretur. Tantus inerat animis ardor, cum incredibili cupiditate coniunctus, tanta vis amoris mentes hominū accenderat. Poſtquam igitur Senatores cum ijs qui erant ab equeſtri ordine ad audiendas legationes deputati, poſtulata & capita earundem retulerunt: equites ſuo quiſque loco ſententiam liberè, nullo eos impediente, aut ſermonem interrumpente, à maximo vſque ad minimum, cum cauſarum etiam explicatione, dixerunt: præeuntibus & informantibus Senatoribus, à quibus conciliabantur ſentētiæ, & ad minimum numerus candidatorum redigebatur. Tādem finitis ſententijs, nomen candidati & nomina equitum, ac numerus ſuffragiorum in ſcripturam redigebatur, & ſigillis eorum, quò cum maiore fide Senatui exhiberetur, obſignabatur. Manebat tamen cuique poteſtas mutandi ſententiam. Relatę ſunt deinde ſcripturæ ſigillis obſignatæ ad maius tentorium in conſeſſum Senatus: lecta & recitata ſunt nomina candidatorum, itemque numerus & nomina ſuffragatorū vniuſcuiuſque. Si numerus ſuffragiorum ſpectetur, vicit Henricus omnes, & adeò quidem vicit, vt cæteri omnes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maximè cauendum eſſe videatur, vt non ferrum, non aurum, non acclamatio, ſed recta ratio, publica vtilitas, & perſuaſio locum habeat: res deducta eſt ad iudicium & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum eſſe reor ad amplificandam & eo magis illuſtrandam Regis electi laudem & gloriam: quò manifeſtè conſtaret, eum non caſu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate, vel fauore: Sed interpoſita autoritate & iudicio grauiſſimo, Regem eſſe creatum. Cùm multum diuque deliberaret Senatus, quæ ratio eſſet ineunda examinis, nulla melior viſa

ea, qua Græci & Romani olim, ac vt audio, nunc Veneri in deliberarionibus grauiſſimis tam actionum publicarum, quàm cauſarum forenſium vtuntur. Editi ſunt Aduocati, ſingulis candidatis Senatores tres, (ex quorum numero ego quoque eram) qui eorum partes, ſeruato cuique ſuo honore, tutati ſunt. Res acta eſt eisdem iudicibus quibus & teſtibus. Non erat illud certamen adulationis, ſed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumento, cauſa cum cauſa. Expendebantur rationes honeſtatis, commodorum, incommodorum', & periculorum. Nihil ibi intentatum relictum eſt, quod ad hoc negocium ſpectare quoquomodo videretur. Rigidum ſanè & acre examen, ſed nobis ac Reipublicæ noſtræ neceſſarium, quo libertas, ſalus, & ſecuritas Reipublicæ Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præſtantes, & omni genere laudis conſpicui ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant ſuæ cauſæ fautores. Quamuis autem ij virtuti ſuæ conſiderent, ſed vt ne cenſura de abſentibus haberetur, & quòd imperaturus omnibus nō ſolùm ex noſtris, ſed ex omnibus eligendus eſſe videretur, vltrò & ſponte ſua ante incæptum examen ſuffragiorum prærogatiua ſeſe abdicarunt. Porrò poſt conflictum rationum & argumentorum, ex his qui Henrico ſuffragabantur, nemo: qui verò alijs candidatis, pleriq; de ſententia ſua deceſſerunt, & ſuffragia ſua in electum tranſtulerunt. Qui autem ex his tenatiores ſui propoſiti erant, (vide ſingulare exemplum fraternæ charitatis) cùm aſſurrexiſſet Senatus, precesque & authoritatem interpoſuiſſet, factum eſt, vt ij fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis ſentētijs ſuis, Gallorum Regis fratri adſtipularentur. Sic illa die concordia, Regis noſtri virtute, noſtro conſilio quæſita eſt. Poſt talem conſenſum poſtulatum eſt ab Archiepiſcopo, vt electum de more renunciaret Regem: ad quod is paratus erat. Sed quia ea die ſol vergebat ad occaſum, ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus alijs, renunciatio in diem perendinum dilata eſt. Actum eſt id pridie Pentecoſtes, interceſſerunt dies ſacri Pentecoſtes, quibus tuba euangelij per vniuerſum mundum intonuit. Stuporis ſanè & admirationis res plena eſt: quis enim vnquam audiuit & legit prorogari non ſolùm in dies aliquot, ſed in horam conſenſum electionis, cùm vnum punctum & momentum temporis magnam conuerſionem animorum afferre ſoleat? Sed voluit Deus Optimus Maximus prædeſtinationis ſuæ immutabilem voluntatem hac conſtantia voluntatis noſtræ clareſcere. Die Lunæ ſequenti nihil de voluntate & ardore animi imminutum: quamobrem nulla interpoſita mora, cum de alijs inter nos non conueniret, de Henrico in Regem renunciando nihil controuerſiæ erat. Itaque Reuerendiſſimus Dominus Archiepiſcopus & electo Regi & Reipublicæ, totique Chtiſtiano orbi fauſta præfatus, Henricum Andium Ducem ſolenni ritu Regem renunciauit. Quam renunciationem quæ & quales acclamationes, egregiæ voluntatis ſignificatrices ſubſecutæ ſint, res eſt ita nota, vt non indigeat longiori ſermone. Totus ille campus reſonabat gratiarum actionibus, clāgore & ſonitu tubarum; omnes priuatim & publicè, domi & foris vehementer lætati, fauſta & fœlicia Regi ſuo ex animo precabantur. Eadem die acciti ſunt Gallici oratores, ad tractandum de conditionibus oblatis: quæ licet luculentes eſſe viderentur, non tamen tantæ, vt prius de ijs verbum faceremus, quàm in perſonam Regis conuentum fuiſſet. Ex quo apparet, noſtros in Rege eligendo non ſpectaſſe commoda quæ offerebantur, ſed ſolam virtutem, non quid daret aut ſecum afferret, ſed qualis Princeps futurus eſſet. Conuentum de conditionibus. Die demum quarto, de more & conſuetudine, Marſchalci Regni renunciatum in conſilio à Primate, de omnium ſententia Regem publicarunt cum promulgatione edictorum per vniuerſum Regnum. Quantum iterum ea die lætati ſumus, quantas Deo patri omnium miſericordiarum, & publicè, magnoque ad templum concurſu, & priuatim per omnes domos gratias egimus, omnes norunt qui adfuerunt. Decebat nimirum, vt vltima primis reſponderent, vt hoc negocium deſineret in gratiarum actione, cùm initium cœpiſſet ab inuocatione ſpiritus ſancti. Flere magis libet præ gaudio quàm dicere, cogitanti mihi de ardenti deuotione noſtrorum. Multi Senatorij & equeſtris ordinis viri, antiquo more, ſacramento corporis & ſanguinis Domini ſe procurarunt, multi cōdonatis offenſionibus & iniurijs ſuis Reipublicæ, in gratiam redierunt. Hic

ego

ego Reuerendiſſimæ Paternitati veſtræ mirabilem & inuſitatam,ac planè diuinam electionis huius rationem, quantum verbis conſequi potero,oſtendam. Si Deus ſpecie viſibili in terras delatus, ab hominibus dignè excipiendus eſſet, rem neceſſariam omnes iudicarent, vt præparentur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter ſe diſſidentes, pax priuatim & publicè coleretur, ſacerdos & omnis clerus oraret, turba infantum ac multitudinis ieiunijs ſe affligeret, Duces populi & reliqui ſacramentis ſe procurarent, quo caſtis mentibus,veſtiti charitatis luce,iuſtitiæ margaritis ornati, nitidi honeſtate, Deũ dignè exciperent. Simili certè ratione & ſtudio ad electionem Regis à nobis proceſſum eſt: hac mira varietate virtutum repurgati ad eligendum Regem acceſſimus, vaſa noſtra ſordibus vitiorum exhauſimus, offenſas mutuas & odia depoſuimus, ſacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idoneos, vt ipſi ex nobis faceremus electionem, eoque cupiebamus aliquo ſigno doceri de voluntate Dei, qui ſumma hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter diſpenſare, à quo ſolo proficiſcitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudiuit Dominus preces noſtras, & voluntatem ſuam nobis declarauit, primùm excitando foris famam nominis electi noſtri, deinde amorem illius nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege agi cœptum eſt, eo ipſo temporis puncto & momento, tot nationes, lingua, moribus, & locis inter ſe diſiunctiſſimæ in vnius perſonam voluntates ſuas contulerunt. Quid? poteratne diuinæ voluntatis certius edi teſtimonium,quàm quòd vno & eodem tempore corda & voluntates hominum in vnum conuerteret? Non erat hæc res humani conſilij, ſed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repentè ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum.

Libeat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clementiam. Duo mala maximè omnium poſt mortem Regis metuebamus, bella ab hoſtibus, ac motus domeſticos inter ciues. Corrupta enim morum & artis militaris diſciplina, contumacia & dedignatio parendi in eorum locum ſucceſſerat. Suſtulerant ergo tum animos hoſtes, nec iam nobiſcum de ſua libertate, ſed de noſtra ſeruitute certabant. At nunc melius quàm ſperabamus gratia Dei omnia eueniſſe videmus. Rediit terror & metus hoſtibus, obedientia, obſequium noſtris Moſchus ſe tenet: Valachus pacem petit: Turca nuſquam aliàs legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quàm nunc, miſit. Quid mirer magis? prudentiamne, fidem, curam, diligentiam Senatus: an verò obſequium & moderationem equeſtris ordinis? Statim enim audita morte Principis, quaſi conſpiratione facta, Conuentibus actis in Palatinatibus quique ſuis, conſtitutis extraordinarijs iudicijs, vt ne qua vis aut cædes fieret, pacem domeſticam firmarunt, & finibus Regni milite ſtipendiario, qui arte militari & viribus pollerent, proſpexerunt: quorum plerique amore patriæ voluntariè militarunt: alij verò qui Ingenio & conſilio præſtarent,ad Comitia Regni profecti ſunt: quorum tanta reuerentia erga Senatum enituit, vt in eligendo Rege nullum conſilium ſeparatim, nec per ſubmiſſas aliquas perſonas agerent, ſed communia conſilia haberent. Adde, quod ad electionem procedere noluerint, niſi declarante id ex Senatus ſententia Archiepiſcopo tanquam Primate Regni, cui propriè competit, conſilij ordinem & proceſſum electionis proponere. Conſtabat Marſchalcis ſuum officium: nam præter ius rogandi ſententias, mandanre Senatu diſtribuebant hoſpicia, & pacis publicæ cuſtodes erant. Quæ quidem ita ſanctè ab omnibus culta eſt, vt ante & poſt edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cædes, nullum iurgium commiſſum eſſe diceretur. Libet hic commemorare inſigne factum duorum equitum, qui antiquas inter ſe inimicitias gerebant, cùm alter alterum in campo patenti conſpexiſſet, paucis id animaduertentibus, ſtrictis gladijs ad ſe concurrerunt. Et cùm iam manus conſerturi eſſent, ſubſtitit vterque, tali ſermone ad ſe vſi: Niſi me reuocaſſet temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora feciſſet. His dictis vterque nullo accepto vel inflicto vulnere receſſit. Videt Reuerendiſſima Paternitas Veſtra in ipſo calore iracundiæ magnam moderationem animorum. Conſtabat etiam in eo actu cuique ſua libertas, nam vniuſcuiuſque nomen & ſuffra-

fideret. Ac mea quidem ſentētia, ſi quis diligentius rem inſpexerit, reperiet, nihil plus momenti ad expediēdum hoc negocium attuliſſe, quàm quòd mitigatis affectibus, reſecatis ſuſpicionibus, vacui præiudicatis, ſine dolo & fraude, purè, cum timore domini ad eum actum acceſſimus, ac veluti turbata aqua oculus nihil videre, poſtquam lutum reſederit omnia penetrare poteſt, ita nos ſummotis ſuſpicionibus veritatem tanquam lucem aſpeximus.

Hæc eſt vera & ſimplex rei geſtæ narratio, hæc conſiliorum ratio. Hic actus, mea quidem ſententia, æterna memoria digniſſimus eſt, quo nihil illuſtrius, nihil vtilius, nihil pulchriꝰ & perfectius eſſe poteſt. Nihil in eo abſuit, quod adeſſe debuit. Abſuit metus, & quælibet vis, abſuit confuſio, abſuit dolus & fraus: adfuit libertas ſuffragiorum, adfuit deliberatio & iudicium rectum, adfuit ardens ſtudium & ſumma concordia, adfuit pietas & deuotio. Magnum nos certè fructum cum incredibili gaudio in theatro totius orbis cœpimus libertatis noſtræ, cùm eum optimum ex optimis Chriſtiani orbis Principibus Regem & moderatorem Reipub. noſtræ elegimꝰ. Alijs populis Reges edir ſucceſſio, caſus, fortuna, ſors: nobis eum cōſilium ſanū, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas, opus verè ſpiritus ſancti, electam gēmam totius Chriſtiani orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hic ſanguinis coniunctio, non vicinitas, nō fœdera, non officiorū ratio valuit. Non quæſinimus etiam Regem domi, & in gremio gentis nationiſque noſtræ: hic nobis optimus & coniunctiſſimus, qui optimus Reip. noſtræ præ cœteris vtiliſſimus eſſe videbatur. Quod Henrico Andium Duci meritò contigit. Quis enim eo eſt ſplēdore familiæ clarior, nobilitate virtutum præſtantior, vſu & experientia rerum exercitatior? qui maiora ætate ſua magnarum virtutum edidit ſpecimina. Regnum Galliæ vicaria poteſtate Chriſtianiſſimi Regis Galliarum fratris, fœliciſsime adminiſtrauit, rebelles fortiſſimè pugnans vicit, pacem publicam cōſtabiliuit: diſciplinam rei militaris reſtituit. In quo modeſtia, iuſtitia, pietas, & omnis chorus virtutum ſedem & domicilium fixiſſe perhibetur. Cumque habeamus hos ſponſores & fideiuſſores, atque adeò pignora, ſperamus diuina freti benignitate bene cœpta ad optatum exitum deductū, & omnia noſtra atque illius conſilia actioneſque cœlitus gubernatum iri. Nihil iam reſtare videtur, niſi vt Deus Opt. ſaluum & incolumem ad nos deducat. Ego certè pro aduentu illius, quemadmodum ipſe orare non deſiſto, ita clerus per diœceſim meam iuxta formulam à Paternitate V. Reuerendiſſima conſcriptam continuè orat: & confido in domino, eum fore Ducem itineris, qui author fuit honoris.

Hæc prolixius quàm inſtitueram Paternitati V. Reuerendiſſimæ ſcripſi, & eidē fortaſsè moleſtus fui, quòd cum Paternitatem Veſtram Reuerendiſſimā patriæ ac Reipub. cognouerim amantiſſimam, nota eidem omnia conſilia noſtra eſſe volui, vt à me haberet veritatem hiſtoriæ. Ego enim omnibus his interfui, & ſtatim poſt mortem Regis ad Reuerendiſſimum Do. Archiepiſcopum Primatem Regni, tāquam ad moderatorem harum actionum accurri, eumque pręſens conſilio & opera iuui. Maioremq; in modum Reuerendiſſimam P. veſtram rogo, vt in eo actu poſteris tranſmittendo elaborandum ſibi omnino putet. Quo nomine nos omnes, tota Polonia, & poſteritas Reuerendiſſimę P. V. plurimum debere profitebimur. Datum VVladiſlauiæ

21. Septembris 1573.

STANISLAI KARNKOVII EPISCOPI VVLADISLAVIENSIS, AD HENRICVM VALESIVM POLONIARVM REGEM DESIGNATVM PANEGYRICVS.

SI aut res ipſa id deſideraret, aut verò per rationes regni publicas licitum nobis id fuiſſet, Sereniſſime Rex, profectò nihil libentius hoc tempore feciſſet tum Senatus ipſe ampliſſimus, tũ Equeſter ordo vniuerſus, quàm, vt frequentes admodum hunc in locum, honoris tui gtatulationisq; cauſa, confluerent, & lætitiam, quam ex hoc fœlici tuo ad ſe aduẽtu capiunt, præſentes pro ſe quiſq; teſtarentur. Verùm quoniam & rei quidem ipſi aliter ſatisfieri poſſe videbatur, & præſens ſtatus temporum Reipub. noſtræ, rantum concurſum in hoc loco, quantus ex omnium ordinũ hominumq; conuentu futurus erat, nõ ferebat: idcirco nos vice omnium ablegati ſumus, qui his partibus apud te pro omnibus defungeremur. Quod ſanè, pro eo ac debemus, facimus, teque Regem à nobis prius expetitum, mox electum, nunc verò randem ad nos fœlicibus auſpicijs aduentantem, omnium nomine, ſumma cum veneratione excipimus, & exceptum optimis omnibus ominibus proſequimur, aduentumque hunc tuum verè & ex animo, cùm tibi, tùm reipub. noſtræ gratulamur. At quãta quæſo alacritate animorum? Equidẽ ſi nos ſpectas, quos coràm intueris, tanta alacritate, quantam maximam capere animi noſtri poſſunt: ſin eos, à quibus tibi obuiam prodire iuſſi ſumus, profectò nulla eſt tãta dicendi copia, quæ incredibilia illorum erga te ſtudia verbis cõſequi, nulla tãta ingenij vbertas, quæ immenſam illam lætitiæ vim, quam ex omnibus tuis tebus bonis capiunt, ſatis comprehẽdere poſſe videatur. In quo campum mehercule illum Varſouienſem, qui electioni tuæ dicatus fuit & conſecratus, appellamus: qui quidem donec præterlabentis Viſtulæ fluctibus alluetur, teſtis erit locupletiſſimus egregiæ noſtræ erga te familiamq; tuam regiam voluntaris. Appellamus etiam in eo cùm vniuerſum illud electionis tẽpus, quod conſiliorum actionumq; noſtrarum ad tuam gloriã deſtinatarũ fuit conſcium, tnm verò inprimis fauſtam illam, & in omnem poſteritatem Gallici Poloniciqne nominis memorãdam diem, qua te, concordibus admodum omnium non ſolùm ordinum, ſed etiam hominum ſuffragijs, Regem noſtrũ renunciauimus: quæ quidem dies teſtis eſt eritq; in perpetuum, noſtræ nõ modò de tua virtute, induſtria, ſapientia, felicitate, præclariſſimæ opinionis: verùm etiam de rebus tuis proſperis & ad voluntatem fluentibus ſingularis gratulationis. Etenim cùm primùm in ipſo electionis noſtræ initio, ſanctũ Dei Spiritum ſolenni hymno ſupplices de more venerati eſſemus, vidiſſes confeſtim, alios præ gaudio & iam tum erga te ſtudio ſingulari, lachrymas fundere, ac pro te Deo Opt. & Max. vota nũcupare, alios haſtas ſuas lilijs tuis cadẽtibus inſignire: audiſſes verò deinde alios extra ſuffragia, ſuis vocibus ruum nomen aſſiduè ingeminantes: alios autem in media ferendorum ſuffragiorum religione, ita nomini deuotos & addictos tuo, vt, niſi tu Rex noſter eligereris, actũ eſſe propemodũ putarenr de repub. ipſa vniuerſa. Quid dicam te Rege electo & renunciato? Muta medius fidius ipſa & inanima, cãpi, ſyluæ, prata, nemora, agri, fluuij, ripæ, laudes tuas, permiſto tũ hominum applauſu, tum aulum concentu, tum equorum hinnitu, perſonare quodammodo videbantut. Atque hæc quidem, etiam tum abſente te, & Rupellana obſidione ita in Gallia occupato, vt in illo ſtrepitu armorum, vix Poloniæ noſtræ meminiſſe poſſes, apud nos ſic fiebant: quid nũc cenſes, cùm te, opem, ſalutem, præſidiũ, &, vt vno verbo dicam, Regem noſtrum, ſaluum & incolumem, ad regnũ tibi diuinitus decretum, & à nobis delatum aduenisſe, cæteri paſſim omnes andiunt, nos verò, quos hic publico nomine coràm adeſſe vides, etiam præſentes intuemur? Equidem vt guſtum iam nũc aliquem habere poſſis eius lætitiæ, qua omnes regni ordines, ſacri, profani, ſummi, medij, infimi, ex aduentu iſto tuo proſpero & ſalutari perfunduntur, recenſebo tibi breuiter totius electionis noſtrę rationem.

Sio

Sic enim te ipſum, & paulo antè diuinitus ad inclyti huius regni gubernacula, ſumma noſtra volūtate electum ac vocatum eſſe intelliges, & nunc aduentantem, ſingulari cum ſtudio excipi à nobis & regno inuitari perſpicies & cognoſces.

Ac mihi quidem tribus potiſſimum temporibus eluxiſſe videntur in hac electione ſingularia tum Dei Opt. Max. de te iudicia, tū gentis quoq; ac nationis noſtræ erga te ſtudia. Nam & renuntiationem ipſam electionis, anteceſſerunt nonnulla eiuſmodi, quæ iam tum noſtrorum hominum erga te ſtudia nū ob ſcurè præ ſe ferre videbantur: & deinde, tam in renūtiatione ipſa electionis, quā poſt renuntiationē etiam ipſam, ea conſecuta ſunt, quæ maximo tibi argumento eſſe debeant ardentiſſimæ noſtræ erga te voluntatis. Quæ tu ſanè hoc loco dum breuiter cognoſcis, debebis profectò & honorem quidem Domino Deo debitum tribuere, & nos quoq; eiuſmodi noſtro merito, pro ſingulari tua humanitate adamare.

Nam cū reſpublica noſtra tribus maximè hominum ordinibus cōtineatur, Regia poteſtate, quæ imperat, Equeſtri ordine, qui paret, & Senatorio, inter hos interiecto, qui conſulit: profectò exempto ex rebus humanis Rege Sigiſmūdo Auguſto, ita vt nullus tum alius nobis ſupereſſet Rex, ſiue natura factus, quod eſt prorſus à legibus & moribus noſtris alienum, ſiue electione noſtra deſignatus: conſtabat in vniuerſum, omnem regendę & adminiſtrandę reipub. rationē ad Senatum & ad patres neceſſariò rediiſſe, vtpote quorum ætas, dignitas, cōditio, alteri⁹ illius in repub. alioqui honeſtiſſimi ordinis ętatē, dignitatem, conditionem, ſine dubio antecellat. Cumque adeò inter patres ipſos, magna quædam & præcipua excellentia ac præſtantia ſingularis, Archiepiſcopis Gneſnenſib. legibus ac moribus regni noſtri ſit attributa: qui & Rege ipſo viuo primas partes ſecundum eum in regno obtinēt, & eo vita functo, omnia publica conſilia moderantur more maiorum: hoc quidem in omnes partes tutius, quòd, cùm inter eccleſiaſticos homines, quibus perſona regia rectè imponi non poteſt, cenſeantur, à ſuſpicione regni affectati prorſus ſint remoti. Inde factum eſt, vt redacta ſanè repub. rege mortuo in Senatus poteſtatem, vt diximus, confeſtim data ſit à nobis opera, vt conuentus Senatorum, cùm alibi, tum Louicij inprimis ſeptimo ferè poſt regis obitum die, & deinde aliquanto pòſt Varſouiæ, per nos haberentur. Quibus quidem vtriſque in conuentibus cùm Archiepiſcopus ipſe non ſolùm intereſſet, verùm etiā, vti oportuit, pręeſſet, prouiſum eſt diligenter præter cætera quæ ad futuri regis electionem pertinebant, vt modus quoque & ratio inueſtigaretur, atque etiam de ſententia omnium præſcriberetur, tum regni finium milite firmandorum, tum iudiciorum deniq; domi conſtituēdorum per tempus interregni. Vt ita duo firmamenta duobus illis malis opponerentur, quæ tum temporis regno ipſi maximè impendere, & maximū periculum creare poſſe videbantur. Nā & mores profectò ipſi impunitate ſuperiorum temporum corrupti, licentiam magnam in populo generauerant, quæ neceſſariò videbatur eſſe rigore iudiciorum aſtringenda: & deſuetudo præterea rei militaris in animis noſtris, quos non mediocriter ocio illo diuturno elanguiſſe, hoſtes ipſi perſuaſum habebant, facile, per hanc occaſionem regis mortui, incurſiones, eorum in hoc regnum poruit excitare: quæ ſanè, niſi terrore armorum & præſidiorum noſtrorum oppoſito, rectè reprimi non potuerunt. Itaque duabus his rebus perfecimus, Rex, vt per totum hoc Interregni tempus, quod fuit, vt ſcis, pluſquam annuum, regnum ipſum primò integrum, nec quicquam ex eo ſtatu, in quo à mortiente rege relictum fuit, per hoſtes externos diminutum, deinde verò nullis nouis difficultatibus domeſticis implicatum, per Dei gratiam cōſeruauerimus. Quę res ſi fortè olim non vſque adeo ad te pertinuit, cum tu necdum Rex noſter creatus eſſes, nec inter competitores regni noſtri ſolus numerarêre, nunc planè diuinitus tota ceſſit in beneficiū tuum: cùm regnum ipſum per Dei gratiam inis incolume, & nullis recèns excitatis difficultatibus impeditū. Sed quid poſtea factum eſt? Dicā, vt iam propius res ipſas tuas contēplari incipias. Quę.n. hactenus dicta ſunt, ea magis ad cōſtituendas interregni rationes, ante noui regis electionē q̃ ad electionē ipſam vidētur pertinuiſſe. Cęterū cōſtituto iam ex S.C. die & loco eiuſmodi electionis, cōſtituto autem ad Varſouiam in campo Camionenſi, ad diem Aprilis quintam, conuentum eſt magno Senatorum & infinito Equitum numero: qui quidem conuentus eiuſmodi, omnium intuentium oculis, delectus cuiuſpiam frequētiſſimi, vel potius centuriatorum Romanorum comitiorum ſpeciem re-

præ-

præſētare videbatur. Vbi exauditis ante omnia, in maximo tabernaculo, quod de induſtria cōmunibus omnium Palatinatuum negocijs militariter poſitum ac præparatum fuit, externis legationibus, quæ ſanè nec paucæ numero, nec dignitate mediocres erant: à plerisque enim ſummis orbis terrarum principibus & monarchis miſſæ & ablegatæ fuerūt: poſteaquam à Nobilitate ad electionem conclamatum, & ab Archiepiſcopo Gneſnēſi, qui ſemper habitus eſt princeps & os Senatus, decretum ac pronunciatum eſſet, vt in ſingulorum Palatinatuum tentoria, quæ maximo illi tabernaculo vicina, circumcircà fixa fortè ac locata erant, veluti in tribus quaſdam & claſſes diſcederetur: tū repetitis ſummatim capitibus ſingularum legationū externarum in ſingulis Palatinatibus, propter eos, qui exponēdis illis aut adeſſe ipſi tam frequenti numero, aut verò, etiam cùm adeſſent, exaudire fortè eas non potuerunt: & repetitis quidem per Senatores ipſos, ac eos præterea, quos Nobilitas ipſa ex ſe, ad exaudiendas & ſibi referendas legationes eiuſmodi, iam antea deſignarat, itum eſt in ſuffragia. In quibus ferendis (libenter enim ea perſequimur, quæ ad demonſtrandam ſingularem huius iſtius electionis noſtræ cautionem videntur pertinere) ea moderatiōe vſi ſumus, vt neque quiſquam noſtrûm ſuffragio excludi, neque idem ex aduerſo libertate ſua abuti videretur. Dixit enim qui voluit, & quod voluit, & quādiu voluit, Senatoribus tamē præeuntibus, & varietatē ſententiarū conciliantibus, & candidatorū numerum ad minimū, quo ad eius fieri potuit, redigentibus, & deniq; nomina tum cādidatorum tum ſuffragatorum in ſcriptum referentibus, & ſigillis præterea cuiuſque obſignantibus: ſic tamē, vt mutandæ ſuæ cuique ſententiæ poteſtas ad extremum remaneret. Quid tum poſtea? O ſingularem & planè diuinam ſortem tuam. Referuntur tabellæ ſuffragiorum ſcriptæ & obſignatæ, in maximum illud tabernaculum, & in conſpectum Senatus vniuerſi. Leguntur & recitantur nomina tam candidatorum, quàm ſuffragatorum. Ecce autem primam honoris tui prerogatiuā. Vincis enim, Henrice, iam tum quoq; & ſuperas ſuffragiorum numero competitores omnes: & vincis quidem ſic, vt, ſi numero ſolo ſtandum eſſet, tu reliquos omnes, illo iam ipſo tēpore, longo poſt te interuallo relinqueres, & ipſe ſine mora Rex euaderes. Verum id quoq; ad maiorem laudis & gloriæ tuæ materiam ac ſegetem, aliquantiſper dilatum fuit. Nā cum Deo inprimis Optimo & Max. qui tui capitis tuique honoris ſingularem curam gerit, deinde nobis etiam ipſis, qui te Regem habituri eramus, parum viſum eſſet, te numero ſolo ſuffragiorum Regem deſignari, niſi etiam ponderibus ipſis & momentis ſuffragiorū à nobis deſignarère, inſtituta eſt altera quoque Regis eligendi ratio, à moribus planè aliarum cum veterum tum recentium bene ordinatarū Rerumpublicarum minimè aliena, vt nimirum ſui cuique cādidato veluti patroni & aduocati ex Senatoribus cōſtituerentur, viri non magis auctoritate quàm prudentia & eloquentia inſignes, qui cauſam candidati cuiusque ita cum omni verborum honore tuerentur, vt acerbitati quidem verborū in alienum candidatum parceretur, momēta autem honeſtatis, vtilitatis, & aliarū rerum ac rationum omniū, quæ in hominum deliberationibus verſari conſueuerunt, diligētiſſimè excuterentur. Vt ad eum iam modum non tam fauor cum fauore, aut ſtudium cum ſtudio, quàm res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione, argumentum cum argumento, ex propinquo confligere videretur. Seuerum & graue diſceptandi genus, addo etiam fortaſſis rigidum: ſed quo rigidius, hoc & noſtris ſanè rebus conducibilius, & tibi, Rex, qui hoc etiā contentionis genere ſuperior, Deo fauente, euaſiſti, honorificentius. Quid enim factum eſt? Principio, noſtratium plerique, viri & claritate familiarum præſtantes, & meritis in Rempub. inſignes, qui inter competitores, fauore nōnullorum ex Equeſtri ordine erant nominati, vltro ſe eo fauore abdicarunt: vel quòd iam tunc tibi ac dignitati tuæ excellenti, volentes concederent, vel quòd omninò videri nollent, ſuo ſe ſiue iuſſu, ſiue conatu, ſiue adeò voluntate, inter competitores regiæ dignitatis fuiſſe nominatos. Deinde illorum quoque magna pars, qui alijs candidatis (vti accidere neceſſe fuit, in tam ampla & libera republica) ſtudere non obſcurè videbantur, exaudita illa ac perpenſa conflictione rationum, non inuiti de priore ſententia ſua deceſſerunt, & in te ſuffragia contulerunt. Ita cùm cæteri quidem ſententias ſuas deſererent, tui autem ſuffragatores in ſententia permanerent, factum eſt, vt ſicut prius numero, ita tunc pondere quoque ſuffragiorum, reliquos omnes competitores anteires,

veites,& re ipſa Rex iam propemodum fieres. Reſtabant enim pauci partium contrariarũ:quibus cùm odioſa illa ac permoleſta cauſarum conflictione iterum pugnare, cùm ex mutuo amore eſſe non videretur,neq; ſuadendo quicquam amplius proficeretur,gratia & rogando in partes ſunt pertracti. Dederunt enim hoc precibus & auctoritati Senatus,qui id ab eis aſſurgens poſtulauit, dederunt modeſtiæ ſuæ, dederunt denique communi concordiæ, vt in te non inuiti quoq; ipſi conſentirent. Ita iam ex eo tempore Rex noſter electus & deſignatus es,& regnum,quod antea, partim diſpoſitis per confinia præſidijs integrum,partim conſtitutis per Palatinatus iudicijs expeditum conſeruabatur, in incertum tum adhuc quidem, quem regnare velit hera, quemúe ferat fors,id tibi deinde potiſſimum decretũ à nobis,& quaſi diuinitus adiudicatum eſt,ſumma cnm noſtri erga te amoris, ſumma etiam cum diuinæ beneuolentiæ teſtificatione. Quid enim ſiue à nobis,ſiue à Deo etiam ipſo immortali, in hac mortali vita tua illuſtrius ad tuam laudem excogitari potuit, quàm te vnum,ex tot gratioſiſſimis ac potentiſſimis competitoribus, tanta varietate & copia ſuffragiorum bis, concorditer, non ab vna aliqua prouinciarum, ſed ab omnibus prouincijs,nec à prouincijs tantùm, verum etiam à ſingulis propemodum hominibus (quæ res non tantum effectu eſt admirabilis, ſed etiam ratione ipſa) tanti & tam latè patentis regni dominum,ac regem denique noſtrum eſſe deſignatum? Quæ cum ita ſe habeant, eritne adhuc obſecro quiſpiam,qui ea,quæ in hac tam exquiſita electionis ratione, tam accntatè & tam diligenter geſta ſunt,aut ad temeritatem fortunæ referat,aut,quod etiam multò faciat impudentius,vel fraudi alicui occultæ, vel deniq; apertæ ipſi vi tribuenda exiſtimet? Quid habet, quæſo,fortuna cõmune cum ſuffragio libero? quid rei eſt temeritati cũ ratione? quid fraudi cum conſilio?quid vi cum precibus? Quod ſi quid etiam eſſet,agè referat mihi ſaltem quiſq; oculos pauliſper ad illas tum noſtras inter nos acres admodum & nimium ſeueras in hoc genere inquiſitiones. Deus bone quid prætermiſſum eſt ad inueſtigandas, ſi quæ eſſent,latebras talium conſiliorum?quid in ijs non quæſitum? quid non productum in medium? quid non excuſſum ab omnibus? quid non ad faſtidium vſq; examinatum ac expenſum eſt? & tamen nihil repertum eſt eiuſmodi; quod non modò rem,ſed ſuſpicionem ſaltem aliquam veriſimilem venditi cuiquam aut promiſſi, aut etiam vi expreſsi ſuffragij habere videretur. Atque hæc ſunt quidem primi temporis, noſtræ erga te obſeruantiæ, & diuinæ denique beneuolentiæ non obſcura argumenta.

Sequitur tempus alterum,in quo ſingularia noſtra erga te ſtudia, & multo etiam magis diuina ipſa beneficia eluxerunt. Eſt autem tempus renunciationis ipſius:quam ego ſane breuiter ſic exponam. Electio & deſignatio tua, de qua modò loquuti ſumus,in diem eam incidit,quæ fuit pridie Pentecoſtes,diei ſolenniſſimæ & apud Chriſtianos omnes religioſiſſimę.Incidit autem in tempus veſpertinum. Nihil vetabat amplius, quominus iam ita non modò electus ac deſignatus, ſed etiam omnibus rationibus euictus,& ab reliquis omnibus competitoribus ſolus defenſus ac vindicatus, Rex eueſtigiò ꝓmulgarère & renunciarère: & certè,vt id ita fieret, multa ſimul non ſolum deſiderare,ſed etiam poſcere ac contendere videbantur. Quid igitur obſtitit, quominus fieret? Num tribuum fortaſsè fauor repentè commutatus? Minimè. Fremebant enim vno ore omnes,& renunciationem tui ſumma cum contentione flagitabant. Num igitur aduerſariorum competitorum potentia? Nequaquam. Hi enim aut nulli iam tum fuerant, aut omnem profectò contentionem abiecerant. Num igitur Archiepiſcopi Primaris, cuius illud renunciandi munus fuit proprium atque legitimum, aut alienus, aut alioqui minus promptus animus? Ne id quidem. Is enim non modò ad promulgandum & renunciãdum ex officio ſuo, ſed etiam ex ſingulari ſtudio, ad refutandum, ſi quis fortè moram afferat, paratũ ſe eſſe oſtendebat. Quid igitur? Equidem nihil planè eiuſmodi, quod iuſta aliqua ex cauſa rem impedire potuiſſe videretur:illud potius,quod non ſolum impedire aut morari nõ debebat, ſed etiam; quod maximè mirum eſt,tanto magis vrgere rem & accelerare debebat: Sol occaſus & ſerum ipſum diei: cum videlicet homines non ſolum publica, ſed etiam priuata ſua, nec ſolum iam facta & finita, verum etiam inchoata & imperfecta,ad exitum tanto celeriorem ſtudent deducere. Sed nimirum ominis neſcio cuius leuiſſimi metus ob oculos verſabatur hominibus

tui ſtudioſis, ne eſſet deinde, qui te, vt eſt his noſtris temporibus admodum dicax ſæculum, ex caligine & tenebris erutum, & obſcurum neſcio quem in hanc lucem regni ſubitò protractum Regem eſſe conuiciari poſſit. Res igitur dilata eſt in diem perendinum. Si aut exemplum quæras, aut rem ad rationem reuoces, nihil alienius: ſin exitum ſpectes, nihil admirabilius. Quæ enim ratio reperiri poteſt, cur certa iam res, & omnibus ſuis numeris abſoluta & confecta à calce denuò ad carceres reuocari, & infinitis rurſus caſibus, ac nouis rerum conuerſionibus fieri debuerit obnoxia? aut verò quàm multa tãdem, ex omni omnium annalium memoria exempla proferas, differendæ, non dico in diem, ſed vel in horam ſaltem eiuſmodi promulgationis: vbi præſertim electio ipſa omnibus in rebus rectè atque ordine geſta & adminiſtrata fuerit? Et tamen, quod aliàs non ferè ſolet euenire, id, cùm de tuo honore ageretur, euenit, promulgatio ipſa & renunciatio electionis perfectæ tuæ, vt in diem perendinum differretur. Quid igitur? Num quis nos caſus aduerſus interpellauit? num quæ vel leuiſſima ſaltem conuerſio remorata eſt diuinam ſiue electionem, ſiue adeò renunciationem tuam? Minimè id quidem. Nam cùm deinde, vno pòſt interiecto die, ad comitia intermiſſa rediiſſemus, etſi alijs quibuſdam de rebus controuerſiæ non deeſſent, de te tamen Rege cõtrouerſia nulla prorſus extitit. O diuinam in rebus mortalium curam & prouidentiam immutabilem & æternam. O diuini & ſingularis fauoris erga te ſpecimen diuinum & admirabile. O inſigne teſtimonium ad perpetuitatem, eos qui Deo fidunt, in medijs etiam rerum motibus & concuſſionibus, eluſum non iri. Itaq; ſanè nulla interpoſita mora, Gneſnenſis Archiepiſcopus iure & prærogatiua ſua, QVOD TIBIQVE, NOBISQVE, REIQVE PVBLICAE NOSTRAE, GALLICOQVE ET POLONICO NOMINI, TOTIQVE ADEO ORBI CHRISTIANO, BONVM, FAVSTVM, FELIXQVE SIT, præfatus cùm eſſet, te Regem noſtrum verbis ſolennibus de more renunciauit. Quem ipſum deinde aliquot diebus interiectis Marſalci regni ſequuti ſunt: qui more & conſuetudine maiorum, renunciatum per tribus publicarunt. O fauſtos ac felices dies illos. O lætas noſtras acclamationes. O gratiſſimas tum Deo immortali ſupplicationes noſtras, cùm renunciatione per Archiepiſcopum facta, e veſtigiò inde moti, magno concurſu ex campo in Vrbem facto, templum vrbis primarium certatim adiuiſſemus, & eidem illi præpotenti Deo, cui olim ſuffragia ituri ſanctè ac religioſe ſupplicaueramus, gratias de te tuo nomine ſupplices atque gaudio lachrymabundi egiſſemus. Nunc quoque Sereniſſime Rex, apud te hæc mihi memoranti, vis ingens lachrymarum prorumpere ex oculis videtur, monumentum gaudij lætitiæq; noſtræ & ſupplicis ac gratæ noſtræ erga diuinam maieſtatem voluntatis. Quo quidem in loco tu quoq; ipſe, maximè vellem, vt intimis in præcordijs conciperes gratiarum actionem tuam reddas nobiſcum Deo Opt. & immortali: qui tibi in hoc quaſi ſecundo actu electionis tuæ, manifeſtiſſimis indicijs præſentem admodum ſui numinis vim declarauit, & noſtram quoque ſingularem erga te deuotionem nutu ſuo approbauit, eamque tibi in perpetuum commendauit. Omnibus enim lætitijs profectò tum inceſſimus, & Henricum Regem iterumq; iterùq; nominari, dici, cieri, promulgari iuſſimus. Iuuabat vſque Henricum, iuuabat Galliam, iuuabat denique lilia iterari: & Henricum ipſum quaſi oculis, Galliam auribus, lilia deniq; ipſa naribus quodammodo noſtris admoueri. Cùm interea temporis acceſſuntur tui oratores ad conſtituendum nobiſcum de propoſitis olim nomine tuo conditionibus. Vt hoc etiam tibi maximo argumento eſſe queat, non tam conditiones vllas, aut vlla promiſſa tua tuorumùe, ſpectata fuiſſe à nobis in te eligẽdo, quàm virtutem modò & induſtriam ipſam tuam, quæ ſunt veræ tuæ, vnicè à nobis in te adamatæ dotes: illud, inquam, tibi maximo argumento eſſe debeat, cùm audias, prius te & electum, & deſignatum, & renunciatum à nobis fuiſſe Regem, quàm de conditionibus ipſis electionis, deſignationis, renunciationis tuæ, cum tuis oratoribus per nos tranſigeretur.

Reſtat actus veluti tertius & poſtremus, eorum quæ hãc iſtam glorioſam, & ad omnem poſteritatem memorandam renunciationem tuã fuerunt conſecuta. In quibus quidem recenſendis hoc erimus etiam breuiores, quòd & oratio ſanè ipſa ad exitum iam properat, & res ipſę, quas cõmemoraturi eramus, tibi quoq; ipſi non multò minus quam nobis,

nobis, notæ ſunt & perſpectæ. Etenim cum iam diutius gaudium lætitiamq; noſtram, quàm cō[illegible] non magis tui q̃ noſtri honoris acceſſione capiebamus, con[illegible] quàm in animis noſtris non poſſemus, duo e veſtigio fecimus: vnũ, quòd eius rei nuncium ſubitò ad te, per literas & celeres admodũ tabellarios, varijs itineribus miſimus: alterũ, quod ſtatim poſt, oratores quoq; ipſos ac legatos noſtros, ex primoribus Senatorij & Equeſtris ordinis delectos, inuitandi ac poſtulandi tui cauſa, publico nomine, cum decreto electionis factæ, ex Polonia in Gallias vſq; ablegauimus. Quorũ vtrumq; quale fuerit, nõ neceſſe habeo apud te dicere. Nam & literæ ipſæ noſtræ, quod ſcimus, in manus tuas peruenerunt, & oratores quoq; noſtri tecum hic reduces compârent: iactati illi quidem, vnà cùm literis, per varios caſus, per tot diſcrimina rerum, vt ait poeta: ſed cum & noſtræ quidem erga te ſingularis obſeruantiæ tanta vis fuit, vt nihilominus in illa variorum caſuum diſcrimina, mittendos eſſe tot & tantos viros, taleſq; & einſmodi literas arbitraremur: & ſi[illegible]ul hãc noſtram erga te obſeruantiam illud diuinæ gratiæ ac beneuolentiæ manifeſtum indicium eſt conſecutum, vt non ſolum literæ ipſæ redditæ tibi fuerint, ſed etiam ipſum XIII. Legatorum noſtrorũ collegium, inter tot externas, &, cùm ſpatijs ipſis terrarum à nobis diſiunctas, tum verò lingua etiam ac moribus abhorrentes nationes, in tãtis maris & terrarum interuallis, vniuerſum propemodum vltro citroq; ſaluum atq; incolume commeare, & legationem conficere, & ad nos deinde redire potuerit.

Quæ quidẽ, Rex, omnia cùm ita ſint, debes profectò, quod toties dicimus, tũ officia ſtudiaq; hæc noſtra, tum multò etiam magis diuinas illas gratiæ & beneuolentiæ erga te ſignificationes, gratiſſima viciſſim tua beneuolentia proſequi, & ita planè, vt & ea, quãtum maximè potes, ſarta & tecta conſerues, quæ ſunt Dei immortalis, qui te ſua propemodũ cœlitus demiſſa voce, ex medijs tot periculis ereptum, & ad hunc regium honorem acccerſitum, ſuis etiam manibus, in regio ipſo ſolio iam iam collocabit: & rurſus, vt quæ noſtra ſunt, ex nobis, qui ſingularia Dei ipſius de honore tuo decreta atque iudicia, votis etiam ac ſtudijs noſtris libentes atque volentes proſecuti ſumus, virtute tua conſicias ac repræſentes. Et cùm vna iuſtitia duæ eæ res, quas dixi, vberrimè contineantur, iuſtitiam aſſiduè præ oculis habeas, ei[illegible]que ſemper actiones tuas, in tribuendo tum Deo quod Dei eſt, tum nobis quod noſtrum eſt, moderêre. Quid eſt autem quod Deo debeas? illud equidem, vt arbitror, vt, cum is vno eodemque tempore non magis in Gallia ſalutis tuæ, quàm honoris in Polonia, paternam curam geſſerit, neque minus potẽter ibi te à periculis defenderit, quam hic ad dignitatem regiam prouexerit, & ames eum tu quidem, vt patrem, & metuas vt dominum. Quæ vtraq; ſi ita coniunxeris, vt & priuatim ipſe, quod tamen enixiſſime facere te audiuimus, caſte eum & religioſe ſemper colueris, & publice honorem ipſius nauiter vbiq; tutatus fueris, tum & ij ſi illi abunde quod ſuum eſt reddideris, & [illegible] præterea ac ſedem tuã regiam [illegible] maneris. Nobis autem, qui ſecundum Deum honorem tuũ honore regio auximus, quiq; te nobis Regem ac dominũ præfecimus, quidnã eſt quod [illegible] debeas? Equidem id opinor, quod nos præcipue à te expectamus. Quid eſt autem quod tantoperè expectemus, niſi [illegible] id, quod dudum etiam in te eligẽdo ſecuti fuimus? Quid eſt igitur quod ſecuti fuimus? Num vt regem haberemus longa ſerie atauos reges numerantem? atqui alij etiam æquè clari nõ deerant nobis aliũde. Num vt eum haberemus, qui acceſſionem nouã alicuius [illegible] regno noſtro adiungeret? atqui poſſeſſionum abunde nobis eſt: & earum ſane acceſſiones per ſe non faciunt [illegible] beatum. Num igitur vt haberemus, qui cæteros omnes orbis Chriſtiani reges ac principes, vigore ætatis, formæ [illegible]cipatu, diuitiarum copijs, & reliquis id genus naturæ atque fortunæ blandimentis anteiret? Multò minus: [illegible] enim ea ſunt propriè regia. Quid igitur potiſſimum ſpectauimus? Nihil [illegible] aliud, quam idem illud, cuius ipſius gratia, pro ſalute incolumitateque tua, obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, tum hucuſque ad Deum, magna cum animi noſtri [illegible] [illegible]dimus, tum deinceps etiam, quoad vixeris, ſemper fundemus: vt videlicet tuis auſpicijs quietam & tranquillam vitam degamus in omni pietate & honeſtate: [illegible] altero ſecuritas ab externis hoſtibus [illegible]netur, vt tranquille ſcilicet & ſine eorum metu viuamus: altero, vt viuamus ſcilicet pie & honeſtè, ſecuritas contineatur à domeſticis inimicis. Quæ duo quò ſunt difficiliora, hoc magis

nobis dux eiuſmodi & auctor opus fuit, de quo hæc rectè ſpetari, & à quo etiam certò expectari poſſe viderentur. Non vereor, ne quis hæc tui aut excitandi, quod minimè eſt opus, aut multò etiam minus, quod fieri non poteſt, deterrendi cauſa, à nobis dici exiſtimet. Quis enim aut deterrere queat pectus tuum generoſiſſimum, & ad omnes labores ac pericula pro Republica excipienda natum? aut verò excitare neceſſe habeat viuidam virtutem tuam, & ad omnem laudem & gloriam à natura ferè ipſa procreatam? Nihil hic oratoriè agimus: id quod res eſt loquimur, & quæ tui muneris ſunt, ea tibi quàm breuiſſimè ob oculos ponimus. Quæ ipſa tu præſtabis ſanè non difficulter nobis, vbi voles: hoc facilius autem nobis quàm alijs, quòd ei genti imperaturus es, quæ regum ac principum ſuorum dicto audiens, quæque præſcripto rectæ rationis & virtutis ita natura addicta eſt, vt huius quidem ſtudio ipſo & ardore, facilè in omni officio contineatur, illorum autem reuerentia & amore, libentius & efficacius quàm pœnis aut imperio vllo ſeueriore, in omne honeſtum inducatur. Aderit tibi ad hæc & ſuſcipienda, & gerenda, & perficienda, aderit inquam, non ſolùm corporibus, ſed etiam multò magis animis, Senatus ipſe, numero frequens, promptus ſtudio, auctoritate verò & gratia ita pollens, vt propter gratiam, nomen fratrum maiorum, propter auctoritatem verò nomen patrum & cuſtodum Reipublicæ, communi omnium appellatione meruerit. Quos tu ſi in propria ordinis ipſorum auctoritate & gratia conſeruaueris, habebis profectò, qui conatus omnes tuos pro Republica ſalutares, ſtudio, conſilijs, conatibus denique ſuis proſequentur: vel, quoniam illi in hoc corpore Reipub. ſub te capite, cordis locum obtinent, vitam proculdubiò omnibus tuis in republica honeſtis inſtitutis affatim largientur. Aderit etiam non minùs libenter quàm diligēter Equeſter ordo ipſe, qui in corpore hoc reipub. manuum tuarum inſtar habet: cuius tu quidem ordinis ſi vires inſpicias, vnicum regni tui robur atq; firmamentum, ſin ſplendorem & libertatem, inſigne eiuſdem decus & ornamētum iure appellaueris: vtroq; autem nomine theſaurum rectiſſimè dixeris, ac opes regni tui incomparabiles atq; inexhauſtas. Et alterius ſanè ordinis prudentia atq; conſilio nunquam à recto aberrabis, alterius ſtudio & obedientia, domi eris amabilis, foris admirabilis: vtrorumq; autem virtute & concordia, vbique omnia quæ voles facillimè conſequêre. Tunc autem, quæſo, adoleſcens, regnum Galliæ, fraternum potius quàm tuum, difficillimis temporibus, vnius propemodum tua virtute, ita adminiſtrare potuiſti, vt tumultus ibi maximos compreſſiſſe, regiam maieſtatem vindicaſſe, populos illos æquo iure continuiſſe, diſciplinam veterem reduxiſſe, pacem & ocium deſideratū regno reſtituiſſe perhibeare: & dubitabis nunc iam factus maturior, ac rebus illis gerendis etiam exercitatior, in tuo ipſius regno, minimè deſperatis, & certè non peſſimis temporibus, auctore Senatu, adiutore Equeſtri ordine, ea te poſſe in animis Polonorum obſequentiſſimis, & ad omnem ductum rectæ rationis admodum morigeris, imprimere, quorum veſtigia admodum illuſtria in Gallorum non ſolùm mentibus, ſed etiam vrbibus, ſingulari tua virtute poſuiſti? Equidem, quod verè dicendum eſt, tum demum Gallicis illis tuis rebus geſtis plenam fidem conciliaueris, cùm illarum ſimilitudinē in hoc quoq; tuo Polonico imperio ad viuum expreſſeris ac repræſentaueris. Tum demum te ratione potius & conſilio quàm caſu & fortuna, res illas geſſiſſe homines ſibi perſuadebunt, cùm eiuſdemmodi res tuas geſtas hic apud nos intuebuntur. Tum demum nos fructum electionis tuæ exoptatum conſecutos eſſe fatebuntur, cùm res noſtras tua virtute in meliorem ſtatum eſſe adductas non poterunt inficiari. Qua profectò in re ſi & officio tuo, Rex, & expectationi omnium noſtrum ſatisfeceris, tum & apud nos quidem eum tibi amorem conciliabis, vt libenti animo non ſolùm fortunas & facultates noſtras, iubente te exponere, ſed etiam pectora & latera noſtra hoſtibus pro te opponere, & vitam denique ac ſanguinem noſtrum pro vita & ſanguine tuo profundere parati futuri ſimus: & foris præterea apud vicinas omnes & externas gentes atque nationes, Rex eris per Dei gratiam clarus, honoratus, potens, inuictus.

Atque nos ea quidem ſpe freti, vti te antea expetiuimus, deinde elegimus, mox renunciauimus, tum promulgauimus, denique per literas & oratores ac Legatos noſtros ex Gallia ad hoc regnum inuitauimus ac poſtulauimus, ita nunc iam præſentem & intra regni no-

ſtri

ſtri fines conſtitutum, omni non ſolùm verborum honore, ſed etiam animorũ cultu & veneratione, iterum atq; iterũ ſalutamus, tibiq́; hunc primum in hoc regnum ingreſſum bene atq; ſeliciter euenire cupimus, teq́; adeò vti magnum quendam angelum, ad regimen & cuſtodiam populi Dei c œlitus demiſſum, excipimus, atq; tibi iam nunc non ſolùm honorem regium exhibemus, ſed etiam ipſa regni inſignia regiæ inaugurationis propria, promptiſſimis animis deſpondemus, omniumq́; ordinum & ſtatuum ſtudia atque officia, totumq́ue adeò regnum ipſum, cum omnibus eius prouincijs, ad te deferimus, & tibi etiam atque etiam commendamus, vtq́ue nos omnes, exemplo anteceſſorum tuorum regum noſtrorum, gratia atque beneuolẽtia tua proſequaris, rogamus.

I tua Rex quò te virtus vocat, i pede fauſto.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de Sancto, & de Syon tueatur te. Intellectum tibi det, & Inſtruat te in via qua gradiaris, & firmet ſuper te oculos ſuos. Teneat manu dexteram tuam, & deducat te in voluntate ſua.

IN FVNERE D. SIGISMVNDI AVGVSTI POLONIÆ REGIS, MAGNI DVCIS LITHVANIAE, &c. ORATIO

REVERENDISSIMI DOMINI IOANNIS DEMETRII SOLICOVII ARCHIEPISCOPI LEOPOLIENSIS, TVNC AVTEM EIVSDEM REGIS POLONIAE SECRETARII.

VELLEM Deus immortalis, eam mentẽ, eum animum alijs, q me conſilio, ingenio, ſapientia abundantiores ſunt dediſſet, patres ampliſſimi, & nobiles fortiſſimi, vt quemadmodum me his rebus antecellunt, ita etiã hoc dicendi munus, in hoc REGIS noſtri mortui SIGISMVNDI AVGVSTI funere & parentalijs, aſſumpſiſſent. At quocunq; oculos & animum aduerto, luctus quidem & lachrymarum plena omnia, ſed & plena ſilentij intueor. Video veſtem atram, video lachrymas, audio gemitus & ſuſpiria, cerno regalis funeris pompam: cæterùm, quòd in tanta ingeniorum & doctrinæ vbertate, in tanta copia lectiſſimorum & clariſſimorum hominum, in tanta fruge laudis & virtutum omnium, ad dicendum ſurrexerit nemo, non immeritò mirum videri debet. Ac ne res hæc tota, cùm ab ijs, qui dicendi principes ſunt, videatur omiſſa: & à nobis, qui primas in ea facultate nobis non vẽdicamus deſeratur: Prodeo in conſpectum veſtrum, is quem videtis, etſi iuuenis ætate, & non tanta quanta alij eruditione, is tamen, cuius in Republica fidẽ & non iuuenilia merita (abſit dicto inuidia) cognoſcitis: prodeo inquam, non audacia vlla vel temeritate, ſed veſtra humanitate fretus, & vt clientem erga dominum decuit, vera pietate ductus, apud vos, de Rege mortuo verba facturus. Cui quãtum hoc facultatis adimit, quòd cliens illius, tantum addit libertatis, quòd fidelis eius patriæ ciuis. Quæſo autem, vt ad ea quæ dicturus ſum, benignos animos, ac attentas aures, pro veſtra humanitate adferatis. De Rege benemerito dicam: res ipſas dicam: & ſtatum Reipublicæ illius temporis oſtendam: non eo quidem ſplendore & apparatu verborum, quem fortaſse à me expectetis: ſed eo animo, qui huic rei & tẽpori conuenit: cæteris, ſi qui fortè poſt me dicturi ſunt, & orationis elegãtiam, dicendi laudem relinquens.

Magna ſunt & illuſtria merita, præclaræ & ſingulares virtutes, Regis noſtri Sigiſmundi Auguſti, patres ampliſſimi, ac Equites clariſſimi: quæ eo maiores & clariores ſunt, quo in maiorem iniquitatem ac difficilia Reipublicæ tempora inciderunt. Tranquillo mari ignauiſſimus quiſq; nauem gubernare poteſt: ſed in graui tempeſtate, non niſi prudentiſſimus & peritiſſimus nauclerus adhibetur. Quis enim & qualis iſte fuit Rex? nũ

Tyrannus? num crudelis & impatiens?
num ignauus? num præceps & temera-
rius? num rapax? abſit. Ergo Rex mitiſſi-
mus, patientiſſimus, moderatus, vigilãs,
ſapiens & iuſtus: & pluſquàm vellem
clemens & liberalis. At in qua tandem
fuit Republica? num in illa fælici, florẽ-
ti & beata, extra omnes caſus & huma-
nam ſortem poſita: & quam vel inuitã
oẽs fælicitates & gratiæ amplexæ ſint:
quamq; nullum genus calamitatis do-
mi foriſúe attigerit? Minimè. An rur-
ſum nulla penitus: quæ neq; legibus fun
data, neq; otdine diſtincta, neq; vllis iu-
ſtitiæ præſidijs munita, neq; virtute ac
robore militum ſepta, ſed iam conuul-
ſa, euerſa, ac proſtrata ſit: & cuius ordi-
nis ac diſciplinæ veſtigium nullum ex-
tet amplius? ne hoc quidẽ profectò. Er-
go præclaris quidem legibus, & ſingula-
ri moderatione inſtituta, ſumma con-
ſtantia conſeruata, maxima virtũte de-
fenſa: ſed veluti neceſſitate quadam eò
iam adducta, vt inter tot hoſtes, tot vul-
nera, tot morbos & corruptelas, toto eã
corpore regnante hoc Rege nutare, ac
ruinam minari videremus. In quibus
malis & periculis, quòd nulla eam per-
nicies, nulla calamitas tanta, quæ in fo-
ribus eſſe videbatur, afflixerit: magnum
Regis noſtri meritum, magnam laudẽ
eſſe mox perſpicietis.

Nemo eſt ita in Polonia hoſpes, q ne-
ſciat, quàm ea grauibus, quàm rapacib⁹
hoſtibus vndiq; ſit circumſepta. Incum
TVRCAE. bit Turca ab vna parte, qui inuictæ po-
tentiæ ſuæ brachijs totam ferè Europã
circumplectitur. Qui nobis tantò eſt gra
uior, quantò propinquior: & qui iã pro-
pediem, non iam pactis aut fœderibus,
quæ tam potenti & auaro hoſti parum
firma ſunt retinendæ pacis vincula, ſed
ſanguine ac pectoribus noſtris erit ab in
greſſu finium Sarmaticorum prohiben
dus. Quis huius vulpeculæ fraudes, elu-
dere ingenio, conſilio intercapere, cele-
ritate præuenire? quis huius ferociſſimi
vrſi violentiam, virtute comprimere,
cõſtantia peruincere, robore poſſit pro-
TATARI. ſternere? Iam verò Scythas ſeu Tataros,
& morum barbarie, & naturæ ſetitate
infame genus hominum, & nobis ob aſ-
ſiduos incurſus & populationes ferè do
meſticum, quis non tygres potius quàm
homines, pãtheras quàm vicinos, lupos
quàm ſocios, harpiyas quàm ſeruos eſſe
dixerit? Quibus cùm nec leges imperẽt:
nec pudor aut pietas vlla moderetur:
non illis ſint domus, non vrbes, non a-
griculturæ, non artes vllæ bonæ quibus
victum quærant, præter efferam illam
vicina inuolandi, rapiendi, fædandi cõ-
ſuetudinem, & infidum militandi mo-
rem: cùm interdum nobis ſua præſidia
glorioſè profiteantur: interdum verò,
& ſępius fines noſtros ingreſſi, rapinis &
flamma pagos noſtros depopulentur,
quid tutum aut integrum nobis ab illis
eſſe poteſt? Cum Moldauis & Valachis VALACHI.
quàm ſit conſtans amicitia, quàm firma
pax, nolo dicere. Vos ipſi, qua ſorte,
quo loco illæ Prouinciæ ſint cogitare
poteſtis. Hoc tacere nullo modo poſsũ:
duobus aut tribus iam locis Turcas vi-
cinos vobis eſſe, in Vngaria Moldania
& Valachia. Quæ quidẽ Valachia, quo-
ties memoria noſtra mutarit dominos:
quàm varium aduerſus nos animũ ha-
buerit, vt vetera taceam, declarant abũ-
dè recentia. Quid Moſchũ, an nõ ipſa fe MOSCHUS.
ritate magis ferum hoſtẽ, & non niſi co-
actũ, viribusq; noſtris cõpreſſum, tyran
num arma deponere ſolitũ experimur?
cum quo bellorũ noſtrorũ fama ita lon
gè & latè deuagatur, vt ferè oẽs angulos
orbis impleuerit. Hoſtis quidem maio-
rib⁹ noſtris vilis & abiectus ſemper: ſed
iam eò ſuperbiæ & inſolẽtiæ peruenit:
vt hoc regnum iam pridẽ ſpe & animo
deuorarit: ac imperium orientis & occi
dentis ſibi deberi propemodũ autumet.
Natura me infantem, nunc propè elin-
guem dolor reddit: ſi quàm horridum,
quàm fœdum genus illud hominum, a-
pud Germanos amicos noſtros, ante
paucos annos habitum ſit: quàm dete-
ſtandum nomen, quàm plena immani-
tatis vox Moſchus ſemper ei genti viſa
ſit, intelligeretis. Nunc autem, quæ ami-
citia: quæ ſocietas cum eo colatur, quæ
fœdera ſanciantur: ſi compertum habe
retis, fieri non poſſet, quin hac tanta an-
tiqui nominis & famæ veſtræ iactura ve
hementer doleretis. Minor eſt Poloſci
iactura: minor Ozeriſcorum: hoc vete-
ris famæ & fortitudinis, veſtræ antiquæ
gloriæ, damnum eſt inæſtimabile. Quid
autem mare ipſum Sarmaticum, cuius MARIS
proprietas ad neminem profectò aliũ, iactura.
quàm ad nos pertinet: an non nudatur
noſtris, occupatur alienis armis & præ-
ſidijs? Rex ille, qui ob illas maris angu-
ſtias, quas poſſidet totius maris domina
tum ſibi vendicat, cuius maiores opẽ &
auxilia regum noſtrorũ cùm imploraſ-
ſent, non ſemel ea ſibi ſubmiſſa libera-
liſſimè ſenſerunt: ita lenitate noſtra ab-
utitur, vt præterq̃ quòd inconſultis fœ-
deratis leges maritimis negociationi-
bus imponat, ac curſus maritimos quã-
do lubet impediat: ſed etiã armata claſſe
è mari ſuo euectus, quod ipſius littorib⁹
& in-

& inſulis terminatur, mare noſtrum totum nauigationibus infeſtum reddat: & è portubus noſtris ſpeculatores noſtros aliquoties apprehenderit, ac eos crudeliſſimis ſupplicijs affecerit: & negociatores noſtros quamplurimos nauibus & mercibus exuerit. Nihil odioſè dico, res certa & plana, proponi mitius non poteſt.

SVECIA. An & Sueciæ Rex Ericus potuit hoc tempore nobiſcum quieſcere? cùm Liuonia vbique opem & auxilium imploraret: ac nemo fere Chriſtianorũ Principum eſſet, qui à Moſcho duro illo tẽpore eam vindicare, aut ſaltim ei ſubuenire vellet: aut etiam fortaſſe poſſet: poſtremò diui Ferdinandi Imp. prudentiſſimi conſilio, ad Regem hunc noſtrũ ſupplex, cuius paulò ante offenſam cæſo legato incurrerat, confugit. Quam Rex noſter, ægrè quidem, quum non in acquiſitione nouarum prouinciarum, ſed recta & ſapienti gubernatione, fœlicitatem regni collocatam eſſe arbitraretur, & rectè, victus tamen & miſeria vicinorum, & ipſa neceſſitate ſpõte ſibi in manus oblata, eam tuendã ſuſcepit. Rex Sueciæ Ericus vbi hoc animaduertit, ad prædas etiam agendas animum adiecit: & aliquot vrbes portubus ac emporijs inſignes ſubitò occupauit. Non ſum adeò rerum ignarus, vt neſciã, quo conſilio, qua fiducia, ille Rex qui nunc captiuus detinetur, Liuoniam iam Regi noſtro addictã, infeſtis armis ingreſſus ſit, non vt eam à Moſcho tueretur; ſed regi noſtro eriperet, & defenſionẽ eius ab immani illo hoſte interturbaret.

GERMANIA. Quid Germania? quæ etſi ita firmam & diuturnam beneuolentiam nobiſcũ ſemper coluit: ac gentes hę duę Polonica & Germanica ob eam propinquitatem ac neceſſitudines commercia, & negociationes, amicitia mutua nihil antiquius habuerunt: tamen illic non defuerunt interdum qui ſanctiſſimum illud ius amicitię, & mutuam pacem, prętextu Pruſſiæ, quæ ſemper omni iure noſtra eſt, ſollicitationibus ſuis conuellere voluerint. Sed Imperatorum iam indeà Maximiliani primi tempore, prudentia fuit tanta: vt conatus eiuſmodi ſemper reprimere, ac ad moderationẽ reuocare, quàm indulgendo alienis affectibus, Rempublicam Chriſtianam funeſto bello implicare maluerint.

Hi ſunt hoſtes: hæc pericula: inter quę nunc Polonia noſtra, prudentia Regis noſtri Auguſti, ſalua & incolumis permanſit.

Sed ne quis dicat: veterem hanc querelam eſſe: hoſtes antiquos: vſitata pericula, cum quibus nobis res fuerit ſęper. Huic ego reſponſum eſſe velim: vetera quidem eſſe: verùm tempora iam eſſe eiuſmodi: vt alium fecerint rerum iſtarum omnium ſtatum, & diſparem conditionem, & cauſam noſtram deteriorem, quàm fuerit vnquàm aliorum Regum tempore.

Nam vt à Turcis incipiam: ſub alijs Regibus noſtris ſomnium erat imperium Turcicum, & tanquam alterius orbis fabula: tanta adhuc terrarum ſpacia, gentem illam ferociſſimam à noſtris finibus diſterminabant. Nunc ita Turca propinquus nobis eſt: ita ceruici noſtræ impendet: vt ad nos venienti non totum triduum, ſit ſumendum. Et ſicut in corpore humano, vbi cancer morbus aliquot membrum occupat, nullo non tempore in vlteriora penetrat, & reliquas partes continuè irrependo inficit: ita Turcica potentia, & infinita illa regna poſſidendi auiditas, nullo tempore quieſcit: quin, vrbes, arces, oppida, prouincias & regna ſenſim ſemper progrediendo, nunquàm verò retrocedendo, inuadat, occupet, ac opprimat. An non videtis, quãtis viribus, quanto impetu ſe iam in Vngariam, & Valachiam infuderit? quantas copias vtrobiq; reliquerit, & quantam opportunitatem reliquã Europã, nos autẽ inprimis, inuadendi habeat? Cuius rei non leuia ſunt initia. Iam enim vtrinque inuaſiones, furta, ſpolia, rapinæ, mercatorum cædes perpetrantur. Meminiſtis, quid elapſo biennio apud Kiouiam euenerit: & quid ſperandũ erat, niſi facinus paucorum ſanguine vindicatum fuiſſet. Non primum illud eſt, nec vltimum factum: plura talia pariet propinquitas: quę fortaſſe erunt fax, & ſeminarium proximi & triſtiſſimi belli.

Videte & Tataros ipſos. Olim vbi Ruſſiam ipſis accolam, bellicoſiſſimi illi Boleſlai armis ſuis domuiſſent, ac ſuis ditionibus adiecissent: Tatarorum vires continuis bellis ita acciſæ fuerunt: vt iam eorum reliquijs vltra pontum Euxinum ac Mæotidem paludem migrandum eſſet. Sed aliorum Regum ocio ac indulgentia: ita vires ſuas illi redintegrarunt: vt & numero & multitudine hominum breui in noſtras etiam prouincias redundarent. Quamobrem in obſcuris illis finibus, ita cum noſtris hominibus viuunt: ita ſecum fœderati ſunt quodammodo: ſecum mercantur: ſecum prædas agunt: vt plus fere nobis ſit interdum periculi a noſtris, quàm ab

hoſtibus. Mitto vetera, proxima dico. Ante biennium, aut paulò plus, & hoc meminiſtis: cùm Tatari Moſchouiam depopulati, opima præda onuſti redirent: & tantum impedimentorum haberent, vt omni confligendi commoditate viderentur eſſe deſtituri: poterantque facilè ab exercitu noſtro, qui tum cũ duce ſuo Georgio Iazlouiecio Ruſſiæ Palatino, viro in re militari præſtanti, non procul aberat, opprimi: & tam captiua illa imbellis multitudo liberari, quàm Polocenſes opes oblatæ reſarciri. Finitimi proditores, aliò Tataros præmonitione ſua auerterunt, eoſque inſtanti prælio & cladi ſuæ, noſtræ verò victoriæ ſubduxerunt. Tam cæca eſt in hominibus breuis lucri cupiditas, vt ſe eius cauſa perpetuæ ſeruituti addicant: ac ſeipſos volentes ac viuentes eant perditũ. Cæterùm olim Tatari, nihil quod allegarent habebant, nunc fœdera quædam & promiſſa, literis & ſigillis firmata, oſtentant: ita quod beneuolentia quondam obtinebant, nunc quaſi iure quodam ſibi deberi exiſtimant, & extorquent.

Geor. Iazlouuiczki Palatinus Ruſſiæ.

Iam & Moſchi ipſius, videte, quàm diſpar ſit ratio. Olim omnes vicinæ nobis gentes, vt barbarum exoſi, indignũ ſua amicitia eſſe ducebant: nunc paſſim clarum & celebre nomen habet. Olim cum ſolo Moſcho res gerebãtur: nunc cum pluribus, qui in illam barbari hominis ſocietatem deſcendunt. Olim ſola terra belligerandum erat: nũc toto etiam mari vigilandum, ne ſubſidia illi mittantur, armiſque & bellico apparatu inſtruatur: homines nauigationum periti, ex inferiore Germania, Britãnia, Gallia ad eum confluant. Quãtum enim ei virium bello terreſtri adimebatur: tantum è veſtigio maritima nauigatiõe reſtituebatur. Olim præterea vos omnes eum, coniunctis viribus & animis perſecuti eſtis: & ſuperbum ac impotentem eius dominatum, ac intolerabilem faſtum faſtidiebatis: nunc ob Regis noſtri ſterilitatem, & ſtudia quorundam in Moſchum, tot occultis periculis, tot latrociniis, tot proditionibus regnum patebat. Quid? an nõ & maris ipſius conditio nunc eſt quàm antea longè diuerſiſſima? Num antea portus veſtros præternauigare? num leges, fœdera maritima, & iura gentium omnium violare auſus erat quiſquam? Olim Moſchi cum Lituanis & Liuonibus, illi nobiſcum, nos cum Germanis, illi cum Flandris, Brabantis, Britannis, Gallis, omnium nationum antiqua conſuetudine, commercia exercuimus: & vicinã negociandi ſocietatem retinuimus, ac coluimus. At nunc nulla iuris gẽtium, nulla moris diutiſſimè ſeruari, nullo periculorum ac incommodorum metu, ſocij & fœderati noſtri ducuntur: vt & portus antiquos, ſtationeſque vſitatas, nauigando præteruolare, & deſertis ac proditis ſocijs & vicinis, cum hoſtibus nouas pactiones contra ſocios facere æterno etiam ſuo damno & calamitate, nihil vereantur. Ita, vt & pudoris, famę, fidei, & ſalutis publicæ, & ſuimet planè, præ hac infœlici cupiditate, obliti eſſe videantur. Vt neque nobis quiſquam hoc vitio vertere debeat, quòd & nos in hac conuerſarum ſocietatum fortuna noua fœdera & pacta cum remotiſſimis Gallis, ſalutis noſtræ cauſa, inire cogamur. Non ſumus facti autores: ſed alienum exemplum ſumus ſecuti.

Nonne cum Dania, Suecia & Noruegia, Scandia illa priſcis appellata, olim propè à ducentis annis nobis & fœdera & amicitia firma & conſtans intercedebat: tam eo tempore cùm regna illa vni parerent, quàm cùm diuerſos Reges haberent? Ita eſt certè. At iam non ita pridem adeò & amicitiæ, & fœderũ ratio perturbata fuit tota: vt cum Dano fœdera ſancienda, cum Sueco bellum gerendum fuerit: & rurſum, qui fœderatus erat, plus damni ſocio quàm hoſtis dederit: qui hoſtis regno exciderit & amicum nobis regem poſt ſe reliquerit.

An & Germania ipſa non eſt nunc diuerſæ conditionis quàm olim? Nunc eſt ſecura, tranquilla, quieta: à ciuilibus enim bellis, quibus per tot annos, propter infœlices de religione controuerſias diſtinebatur, & domeſticis armis receſſit. Atque vtinã diu ac ex animo non ſolùm à patriæ parricidio quieſcat; verùm etiam cauſas ipſas, ac fomitem talium diſſidiorum è viſceribus euellat, pro Dei gloria, ac ſalute totius Reipublicæ Chriſtianæ optandum eſſet. Nunc ergò potentior, atque vtinam nobis non magis infeſtior ſit. Multæ fuerunt priſcis Regibus noſtris in Germania affinitates: multæ neceſſitudines, ad Sigiſmundum vſq; Regem: nunc ea vincula obliuione leneſcunt: neglectu corrumpuntur: & ipſa vetuſtate corruunt. Vnde etſi facilè aliqua pernicies, inuidia quorũdam, in Republica noſtra, ob illã quam ſuperius dixi cauſã, exoriri poterat: ita tamen prudentiſſimorum Principum moderatione retinebatur, vt nullũ incommodum, nullam perturbationem in Republica videremus.

Hæc

Hæc ſunt vulnera, hæc pericula, hæ ruinæ, inter quas Rempublicam noſtram, Rex iſte noſter, cui has exequias adornamus, fartam & tectam conſeruauit: & incolumem, mortuus reliquit. Singularis prudentiæ, eximiæ dexteritatis, ac fœlicitatis maximæ fuit profectò: in tam difficilibus rebus Reipublicæ, in tantis procellis & tempeſtatibus & in tot occaſionibus occaſus patriæ, ita moderari rempublicam, ita tueri, conſeruare ac relinquere: vt neq; Turcarum torrētis more ſæuiens poteſtas, neq; Tartaricarum cohortium rapacitas, neque impetus Moſchouitici neq; Valachiæ caſus & mutationes, neque Regum maritimorum partim tuta ſocietas, ac fatales conuerſiones, neq; in Germania quorūdam machinationes, noſtram Rempublicam ego regnante, aliquo inſigni damno, vel detrimento affecerint.

Oſtendi, patres ampliſſimi, & fortiſſimi Equites, in quantis fluctibus & turbine rerum ac temporum, Rex noſter, reipublicæ ſalutē conſeruarit: ac quàm in tranquillo ſtatu nos omnes, vnà cum ea, moriens reliquerit.

Morbi Reip. Venio ad morbos, vlcera, peſtes, venena & planè funera reipublicæ. In quibus, non hoc mirandum eſt, quòd aliqua oculis noſtris ingrata conſpiciamus: Sed hoc potius, quòd nō funditus euerſam, & collapſam rempublicā intueamur. Concordia eſt mater omnis fœlicitatis reipublicæ. Hæc à finibus depellit hoſtem: auget opibus regnū, ornamentis illuſtrat, præſidijs firmat. Cū autem duæ ſint res, quæ mutuam concordiam ciuium inter ſe retinent & tuentur: Religio, & Iuſtitia: videte obſecrò per immortalem Deū quę ſit apud nos eius vtriuſq; ratio. Nulla fuit vnquā tam gens barbara, nulla tam natio ferox: quæ non Deorum aliqua religione moueretur: & quæ ſtatus ſui ſtabilitatē, non religionis integritate cōtineri putaret. Quam ſi aliquam retinere voluit, cōcordibus eam ſtatisque ritibus & cæremonijs firmandam putauit: vt eam rem, quæ vnita animos hominum vnire & conciliare, varia verò & inconſtās eoſdem diſtrahere, ac ciuilis ſocietatis vincula perrumpere ſoleat. *Religio.* Quòd ſi nationes barbaræ phanaticorum numinum cultrices hoc agunt: multò magis nos certiſſima veri Dei cognitione illuſtratos, deceret: vt in ea re, quę nobis nō opinione, ſed vera certitudine cōtigit, minus diſſenſionum, minus varietatis eſſet: procul enim dubio veram illam animorum concordiam generis humani, conſeruatricem & firmiſſimum Reipublicæ munimentum cōſeruaremus, & tueremur. At iam nulla de re inter nòs maiores controuerſiæ ſunt, quàm de religione: & in qua re maximam cōiunctionem & concordiam fieri expediebat: in ea diſſenſionum & diſcordiarum ſeges & infinita. Vidimus ruinas, & clades alienas: vidimus excidia: ob vnā tantum, aut alteram ea de re excitatam opinionem. Apud nos tot ſunt opiniones, tot ſententiæ, tot etiam ſcandala, & tanta diſparitas: vt de vera illa concordia, & animorum, quos vna religio conciliare debebat, coniunctione, iam pridē deſperatum eſſe oporteat. Qua ſublata, quid ſaluum, quid ſtabile, quid diuturnum in Republica poterit eſſe? Licet autem aliqua remedia concordię exteriori adhibere velitis: fieri tamē vix poteſt, vt hæc, tam atrocia ſcelera, hęc blaſphemiæ & ſcandala, à quibus commemorandis, etiam viri boni mens meritò abhorret, à Deo impunita prętereantur. Quod regnum, quæ prouincia eſt, quæ ciuitas adeò fœlix, vt in apoſtaſia & Iulianiſmo diu perſiſtere potuerit, *Iulianiſmus.* quin prius omnia gloriæ & ſtabilitatis ſuæ ornamenta turpiſſimè amiſerit: poſtea verò & ipſa funditus euerſa corruerit?

Iam autem iuſtitiā, quæ mihi è priore videtur pendere, *Iuſtitia.* & cuius trāſgreſſio omnem ſtatum Reipublicæ conturbat & cōfundit, qualis apud nos ſit, & quam rectè fungatur munere ſuo, vos ipſi videtis. Vnde enim tāta licentia? vnde tāta morum corruptio in totam Rempublicam emanauit: ac eā tanquā peſte teterrima infecit? Quid aliud omnem Reipublicæ ordinem, harmoniam, & concentum perturbauit: quàm quòd tota diſtributiua: & commutatiua Iuſtitia, visque eius tota, e finibus noſtris, quaſi in exilium quoddam pulſa, ac eiecta eſſe videtur? Hinc enim mota ſuis locis officia, hinc virtutum ſtudia proiecta: cū quod virtute debuit, id paretur pecunia. Inde quòd ſinguli ſuas ſtationes deſerunt, & in alienas functiones violēter inuadunt: alij ad ſe omnem principatum Reipublicæ ac iura officiorum pertrahunt. Inde quòd in Republica nihil ſanum nihil certum: non rectum conſilium, non ratio: ſed vis quædam cæca, furor ac impetus, ſtultitiæ miniſter, omnia peruertit ac proſternit. Inde quòd tota conſilia publica, & comitia non alio medius fidius fine terminantur, quam vt quiſque ſecum domum a-

liquid

liquid auferat, & auctior, potentior, atque ſuis admirabilior redeat. Quid eſt hoc? ſciuntné, quid inde Reipublicæ detrahant? ſciuntné quid debeant? ſciuntné grande hoc ſacrilegium nō tantum peculatum eſſe, ita agere cum Republica? Quod ærarium exhauſtum: quod Reſpublica neceſſarijs deſtituta, nec ab hoſtilibus armis vindicari, nec ſtatū & dignitatem Regis tueri, nec officiorum integritatem, è quibus iura dicuntur conſeruare, nec fines regni defendere, nec arces ac earum mœnia labentia reſtaurare, nec oppida reficere, neq; militem alere, neque legatos peregrè cum dignitate fouere, neq; vlla publica munera, quantum expedit, implere poſſit. Ecce fructus perturbatæ ac ferè ſublatæ Iuſtitiæ, proceres. videamus reliqua. Vbi nunc eſt illa moderatio? vbi frugalitas? vbi illa magnanimitas? vbi armorum vſus? vbi reliquæ virtutes, quæ gētis Polonæ imperium, ita longè & latè propagarunt? vbi illa laudis & gloriæ cupiditas? vbi timor ille ignominiæ? vbi contemptus mortis & periculorum? vbi eſt illa publica, & quaſi propria gētis noſtræ honeſtas, fundamentum libertatis noſtræ? omnia hæc immani vitiorum colluuie cōmutata habemus. Succeſſit enim luxus, ignauia, gloriæ cōtemptus, puſillanimitas, & alia deterrima vitia: quæ maximum dedecus genti noſtræ inurunt, & ſtatum Reipublicæ conuellunt. Magnum vlcus eſt in Republica, veritatis contemptus: at propter ambitionis & auaritiæ ſtudium, adulationum ſtudia creſcunt: quibus innocentum & piorum regum ac principū non ſolùm aures, ſed etiam animi, tanquam peſtifero quodam veneno inficiuntur. vt veritatem audire deſueſcant, & rectæ rationis lumen, ac ſolidum de rebus iudicium amittant. Maxima peſtis eſt auaritia, & honorum immoderata cupiditas. Quid enim eſt tam ſancto iure vallatum: quid tanta religione munitum, quo non penetret auaritia: quod non perturbet & cōtaminet ambitio? Ingēs paralyſis Reipublicæ, quod impunè facultates eius diripiantur, ac in priuatorū domos conuerſæ deliqueſcant. Maxima corruptela, cū quod virtuti debetur, tribuitur ignauiæ: cumq; publica flagitia non ſolùm non vindicantur, ſed etiam ſæpe ampliſſimis honoribus, & præmijs afficiuntur. Ac vt in corpore humano, cum non ea eſt temperamenti ratio, quæ in ſanis corporibus ſolet eſſe, ſed humorum quædam diſconuenientia exoritur: ita vt noxij, oppreſſis ſalutaribus dominentur, hominem de ſalute periclitari oportet. Ita cum officia publica, non ſemper publico virtutis teſtimonio, dignis & optimis viris, ſed precio & prauis artib⁹ ſæpius ad homines ignauos, & Reipublicæ gerendæ imperitos, ignarosque negotiorum deferuntur: digni verò, ac virtute præſtantes viri opprimuntur, & honorum aditu prohibentur: plerumq; compagem, & connexionem Reipublicæ diſſolui, ac labaſcere neceſſe eſt. Et vt magis de ægroti ſalute dubitatur, cum is non ſolùm omnem medicinam reſpuit, ſed etiam ſalutaria medici præcepta & conſilia abominatur: ita cum in Republica non ſolùm non audiuntur vtilia cōſilia, ſed etiam ſuccenſetur iis, qui vera patriæ charitate, publica vitia, & morbos Reipublicæ reprehendunt: quæ etſi in omnium conſpectu verſantur, tamē ab iis, à quibus minimè oporteat, excuſantur & proteguntur: ſalutem vniuerſam Reipublicæ deſperari oportet.

Honeſtas fundamentum libertatis publicæ.

His morbis hactenus Reſpublica laborabat, hoc veneno ac peſte infecta lāguebat. Mors erat proxima: ruina certiſſima: niſi & ſummi Dei beneficio, qui expectat à nobis omnibus aliam mentem, alios mores, & Regis noſtri in omni ſæculorum memoria celebrāda prudentia, & animi moderatione ſeruati fuiſſemus.

Oſtendi maximum hoc & generale Regis noſtri meritum: oſtendi prudentiam: oſtendi fœlicitatem, qui in tantis fluctibus, in tam nouis, ac inſolitis tempeſtatibus, tanquam rector nauis prudentiſſimus, Rempublicam noſtram, in tot externa, tot domeſtica mala, veluti ſcopulos & ſalebroſa vada illiſā, ita gubernauit: ita rexit: ita accommodauit: vt ſaluam & incolumem in tutiſſimo portu reliquerit. Ceſſet iam inuidia: deſiſtat ingratitudo: quæ non omniū ſed quorundam fuit: qui ſi ipſi boni fuiſſent, Regem optimum habuiſſent.

De cuius quidem Regis genere, natali, vita, moribus, geſtis, & virtutibus ſingularibus, tēpus eſt, vt iam dicamus: vt cognoſci ab omnibus & perſpici poſſit, quæ ſint illæ artes, quæ virtutes, quibus has res tantas, tamque Reipublicæ noſtræ ſalutares, confecerit: quod quidem quàm breuiſſime faciemus. Adulari nolo mortuo, cui non ſum adulatus viuo: vera dicam omnia: neque ſi qua ſunt vitia prorſus tacebo: vt ex iis in poſterum alij ſua corrigant.

Natus eſt Sigiſmundus Auguſtus patre

Parentes Sigiſmundi Auguſti.

patre Sigiſmundo: auo Caſimiro Iagellonis filio:& BOna SFortia Duce, quondam MEdiolani, poſt autem BAri ac Roſſani domina, ex ſanguine Regum Arragoniæ, Ioannis SFortiæ optimi & clariſſimi Principis filia: celeberrimis toto orbe familijs. Quis enim eſt, qui neſciat:aut quæ tam remota regio, quæ de virtutibus, moderatione, iuſtitia, & fœlicitate principũ domus Iagelloniæ non audierit? Fuerunt Iagellones, vt apud exteras nationes ſemper, moribus, comitate, beneficentia, & ob bella contra barbaros fœliciter geſta laudatiſſimi: ita apud ſuos, propter ſingularem clementiam, iuſtitiam, & ſapientiam, & ob Lithuaniæ prouinciam latiſſimè patentem & bellicoſam, regno adiunctam, in ſũmma veneratione, charitate & beneuolentia habiti. Tale enim eorũ fuit imperiũ, vt non tantùm apud ſuos, ſed etiam apud externos eorum nomẽ & memoria, omni laudis commendatione vigeret. Non commemorabo fœlicitatem illã Poloniæ, Proceres, quæ tamẽ non magis eſt Poloniæ, quàm totius Reipublicæ Chriſtianæ: cùm poſt acerrima & continua bella Iagello Lituanorum Princeps, & idolorum cultum religione Chriſti ſuſcepta, & morum feritatem, admiranda humanitate aſcita commutauit: ac hoc vtrunque in totam illam prouinciam propagauit: & eam quæ paulò ante, tot tam crebris & vehemẽtibus populationibus ab armis Poloniam reſpirare non ſinebat, virgine Regiæ ſtyrpis cõiugio ſuo copulata, non ſolùm amicam, ſociam, ſed etiam perpetuis vinculis beneuolentiæ nobis aſtrictam effecit. Nihil hic dicã de Cruciferis Pruſſiæ: qui cùm determinatis ſundis & finibus ſeſe non continerent, ſed noſtros fines reuellẽdo, in regnum totum vires ſuas infundere vellent: æternum memorabili prælio ab eo ſuperati, victi, ac totæ vires eorum fractæ in dies langueſcere ceperunt. Nihil dicã de alijs beneficijs, quibus rem Polonam auxit & locupletauit. Quid filij eius Caſimiri, paruané extãt merita? Cuius filij Ioannes Albertus, & Alexander, etſi nonnulla bella parum proſperè cum hoſtibus geſſerunt: tamen Sigiſmundus eorũ frater, huius, de quo nũc agimus, pater, infœlices caſus eorum, ſua dexteritate, & fœlicitate ita vindicauit: vt & præteritas clades egregiè vlciſceretur, & tot victorijs, ac triumphis, non ſolùm earum memoriam deleuerit: ſed nomẽ etiam Polonum, tot & tãtis trophæis illuſtrauerit: ac ipſam Poloniam, tenuem, exhauſtãm, ac tot malis vexatam, florentem opibus, viris & armis potentem, claram, fœlicem, & beatam reddiderit. Quę cùm ſint vobis quã mihi penè notiora: cùm ea, quę ego fortaſſis audierim tantum, aut etiam legerim: vos oculis ipſis videritis, & magnã partem gerendis illis non ſine gloria veſtra interfueritis: non eſt me neceſſe in his diutius immorari.

Sigiſmundus Caſimiriades.

Bona Sfortia.

SFOrtiarum, & Regum Arragoniæ familia, quàm ſit non ſolùm tota Italia, ſed etiam toto orbe clariſſima, nemo ſanè vel maxima inuidia præditus, inficiari poteſt: Loquitur hoc regnum Neapolitanum: loquitur Mediolanum: loquuntur tot, & tantæ cum tot Imperatoribus, Regibus, ac Principibus neceſſitudines, & affinitates. Quæ etſi ad nos pertinent: magis tamen ea, quæ ad honorem, vſum, ac vtilitatẽ noſtram fortuna ipſa tranſtulit. Cum Bona Principe, Franciſci SForriæ, & Iſabellæ Ducis Mediolaneſis fœminæ prudentiſſimæ filia, matre Sigiſmundi Auguſti Regis noſtri, quantum gloriç, ſplendoris ac celebritatis nomini Polono acceſſerit: quis niſi expers iudicij, ac rerum imperitus negare poſſit? Si percenſere vellẽ ſingula: ſcio ac ſentio mihi cũ multis, grauem diſceptationem eſſe propoſitã: ijs præſertim, quibus cũ nihil ſit quod agant, tantum eſt otij, ſemper vt aliena negotia curent. Dicam tamen quod res eſt. Auxit Bona bonis Poloniã: ornauit ingenijs: excitauit induſtria. Poſt cuius aduentum in Poloniam, nomen Polonum etſi antea ſatis clarum fuit: tamen deinceps apud eas gentes, quæ propter ingeniorum laudem, ac artium ſtudia & induſtriam, toto orbe principem locum obtinent, ita inclaruit: ita celebre extitit: vt cum illis ipſis certare poſſet: ac illis, omnibus veræ laudis & ornamentis, nihilo concedere ab omnibus cognoſceretur. Paruumné hoc beneficium eſt, quòd virtutes illæ, gentis noſtræ, præſtantiſſimæ quidem & pulcherrimæ, quos ignorauit orbis, inuidia vicinorum preſſit: faſtus hoſtium contẽpſit: quas domi diuites vt inutiles negligebãt: egẽtes vt difficiles nõ aſſequebantur ita vt vigere ceperunt: vt & toto orbe celebrentur: & vicinis charæ, & hoſtibus terribiles exiſtant: à diuitibus colantur: ab egentibus ſumma contentione apprehendantur. Inferte oculos in arces, in oppida, prædia, in opes Poloniæ: omnia hæc cura, & induſtria Reginæ Bonæ conſtiterunt: aucta, reſtaurata & confirmata ſunt. Omnia certè præclara

clara in fœmina illa prudentiſſima fuerunt: magnanimitas, ſedulitas, vigilantia, conſtantia, liberalitas, publici ordinis & decoris amor, vſq; ad extremum illū eius ex Polonia diſceſſum. Sed nemo tam beatus vixit, qui non aliquādo lapſus fuerit.

Natiuitas. His tam claris parentibus natus eſt Sigiſmundus Auguſtus, anno redempti orbis 1520. Cal. Auguſti: quæ dies auguſto nomini eius auſpitium non ambitioſum dederat. Natus Cracouiæ, in his ſummo Ioue dignis palatijs: maximo gaudio, & lętitia Polonorum, cùm pòſt Iſabellam poſtea Hungariæ Reginam, maſculam prolem, propter ſumma & eximia in Rempublicam patris merita, ceu ad ſucceſſionem regni, iam fauore & animis hominum quodāmodo deſignatam, viderent.

Educatio. Naturam talibus ortam parentibns, excepit diligens illa quidem, accurata & liberalis, & quam de vnico, in tanta regni ſpe, regio filio fieri expediebat ingenua, ſed nonnihil amantior & indulgentior materna educatio: quæ puerū illum ad lentitudinem, & grauitatem natura inclinatum, in mollicie & teneritudine quadam confirmauit. Tam cæcus & imprudens ſolet eſſe parētum, præſertim matrum, in liberos amor, tā impotens charitas: vt cùm illis omnia fœlicia euenire cupiant, nimia indulgētia teneram eorum ætatem corrumpant, emolliant, & in reliqua vita effœtam & imbecillam reddant. Et plerunque fit, vt ea de cauſa et ſe, & liberos ſuos, in miſeras animi moleſtias & anguſtias, quas poſtea vtrique dolenter ferunt, conijciant. Nihil profectò miſerius his hominibus poteſt eſſe, quorū corpora, in pueritia mulieres in iuuētute animum adulatores emolliūt. Quod ſi in omni ſtatu hominum indecens & Reipublicæ pernitioſum eſt: tum maximè in Rege, in quem omnium oculi coniecti ſunt: ad cuius vitam & mores, velut vnicum exemplar: ſe omnes cōponunt, accommodant: & de cuius perſona vniuerſi regni ſalus, dignitas, & omnis fortuna dependet. Nō erat hoc vitium Regis noſtri, ſed eorū qui eius educandi munus & curam aſſumpſerant. Tantus erat certè Polonorum erga Sigiſmundnm patrem amor, tantū ſtudium: vt cum ſperarent filium paternarum virtutum certiſſimum fore imitatorem, inſtitutionis eius non nimis arcti & ſeueri obſeruatores eſſent. Quæ quidem virtutes poſtea tantæ in eo emicuerunt: vt blandiorem illam educationem in eo perfregerint: quam & ille ipſe in matura iam ętate, cùm ſe valetudine infirma, & proinde minus quàm ipſe volebat laborum patiente, præditum eſſe ſentiret, non ſine lachrimis apud quoſdam accuſabat.

Indoles. Poſteaquam autem ad eam ætatē peruenit, qua poterat puer iuuenisque videri: ſumma virtutis & probitatis indoles in vultu eius elucebat: in oculis & ore, incredibilis humanitas & modeſtia fulgebat: adeò, vt in elegāti illo corpore, omnium virtutum, & gratiarum ſedem, à Deo immortali fixam eſſe diceres.

Pietas. Pietatem, vt ab ea incipiam, quæ eſt regum ornamentum, & à qua cætera omnia, quę rectè & laudabiliter geri ſolent, ſumunt originem ac incrementū, pietatem inquam, à parente ipſo, Chriſtianę legis, & diuini cultus diligentiſſimo obſeruatore edoctus eſt. Sacra ſemper audienti, & oranti adſtitit: & omnium cæremoniarum ordinem, & rationem ita memoriæ mandauit, vt ſi quid in publicis adorationibus obmiſſum vel erratum eſſet, ab eo notari, & reprehendi non ſemel animaduerteremus. *Coronatio.* Tulit autem hunc pueritis ſuæ pietatis primum fructnm, & eum quidem non vulgarem: quòd parente ipſius pro eo rogante, & fidem meritaq; ſua in Rempublicam commemorante: viuo patre, puer nouennis ſine magna difficultate Regio diademate inſignitus eſt. Etſi non deſuerunt aliqui, qui recto in patriam ſtudio, metuentes ne ea coronatio tam iuuenis Regis, ſuperſtite patre, aliquam occaſionem factionib⁹ ac diuiſioni regni præberet: rem eā, in maturiorem eius ætatem differri volebant. Obtinuit tamē ſententia prior, & puer regium diadema conſecutus eſt

Præceptores. Præceptores habuit viros, vt audio, eruditos, Italos, quos ad eius inſtitutionem mater adhibuerat: à quibus linguam latinam & Italicam didicit. A Petro verò Opalēſcio curię ſuæ pfecto, huius *Opalēſki curiæ Magiſter.* Andreæ Opalēſcij præſtantis viri curiæ Regiæ Mareſchalci patruo, germanicam. *Studia.* Profectò in litterarum ſtudijs, & liberalibus ſcientijs, in illa cœleſtis penè ingenij & memoriæ fœlicitate, paucis annis ita profecit: vt omnium maiorū hac in re gloriam facile ſuperarit. Poſt *Elizabeth vxor 1.* annum vigeſimum & tertium, Elizabetam Imperatoris Ferdinandi, tunc Regis Rom. ſiliā & ſumma pietate, & ſingulari morum probitate ac elegantia, & præſtantia formæ nobiliſſimam virginem, vxorem duxit. Nec multum

poſt

poſt Lituaniæ proceres, cùm patrem Sigiſmundum & ſenio & curis confectum, ac proinde laborum ac profectio num moleſtias diutius non ferentem perſpicerent, ab eo impetrarunt, vt filio, iam ad eam ætatem prouecto, & in quo tanta prudentia, & rerum gerendarum tanta dexteritas, tantumq́; ſtudium eluceret: & qui tanti Principis filiam matrimonio ſuo iam copulauerit, Lituaniæ poſſeſſionem concederet. Conuerſi iam omnium oculi in eum ſpectabāt: & omnes in magnam longæ fœlicitatis & diuturnę letitię ſpem erecti fuerunt: ſed vix biennium tulerunt inuida fata, cū Elizabetam apud omnes homines, ob ſingularem modeſtiā ac humanitatem, maximaſque illas ac penè diuinas animi ac corporis dotes, in maxima veneratione & honore habitam, publico omnium luctu, & acerbiſſimo dolore è medio ſuſtulerit. Lenierat tempus dolorem amiſſæ lectiſſimæ vxoris Regi noſtro: lenierant curæ cauſæ iudiciorum & alia negotia Reipublicæ, quæ in Lituania per ſeipſū obibat, & adminiſtrabat. Sed, quod in tam lubrica ætate vſu venire ſolet: dum genio, voluptatibus, venationi, alijſque oblectamentis illius ætatis aliquid indulgeret: Barbarę Radziv vilæ, cum elegantia formæ, tum morum eius ſuauitate captus & delinitus eſt: quam ardentius cùm amaret, & coniugio ſibi copulauit: & poſtea Cracouiæ mortuo patre regia corona inſigniuit. Quæſo ignoſcite patres: dicendum enim eſt, quod in ore & oculis omnium erat. Si tum rex deliquit: vt fortaſſe aliquibus videtur: quare nō vna ac eadem fuit ſententia Senatus? cur non eadem voluntas? Quæ ſi fuiſſet, ſine dubio ille & authoritati veſtræ, & concordi conſilio ceſſiſſet. Multas & magnas patitur ætas iuuenilis inſidias: multas peccandi occaſiones habet: multæ & variæ ſunt voluptatum illecebræ: præſertim apud eos, qui ſunt claro loco nati: in magnis opibus educati: in ſummis delicijs enutriti: & qui ſe in illa ſumma potentia ferè exemptos eſſe legibus arbitrantur. Quæ tanto magis in eam ætatem ſæuiunt: cùm vel nemo eſt, qui conſilio, qui authoritate, qui diſciplina furorem illum adoleſcentiæ, & immanem illam rabiem libidinis comprimat & coerceat: vel multò magis, cùm non deſint, qui blandimentis ſuis accendant & augeant. Nihil hic cū iniuria veſtra, clariſſimi Radziuili, dictum eſſe volo. Magna fuerūt

Mors Elizabethæ.

Barbara Radzivvila vxor 2.

maiorum veſtrorum erga cōmunem hanc rempublicam noſtram merita: magna iam & veſtra, magnæ virtutes veſtrę, ſummum cōſilium, ſumma prudentia. Etſi enim vos ſanguinis veſtri charitas afficit: magis tamen Reipublicæ vos debere, maiore cognatione patriæ deuinctos eſſe vos ſemper oſtendiſtis. Sed nō diuturna ſiue voluptas, ſiue dolor ille fuit veſter. Barbara enim eodē anno, quo regiam coronam acceperat, ex hac vita exceſſit. Cuiꝰ funere Vilnam deducto & procurato: Rex in Poloniam reuerſus, vt iura, cauſas & vrbes Pruſſiæ cognoſceret, eam iori peragrauit: ciuitatum priuilegia confirmauit, & noua contulit. Vbi qualem ei honorē habuerint, illi duo præſtanti ſapientia ſenes, Duces: alter Barnimus Pomeraniæ, alter Albertus Marchio Brandeburgenſis, Pruſſię Ducalis Princeps, qui ad eum Gedani conuenerant, vos ipſi meminiſtis. Albertus ipſe, & obſequio ſuo, & hoſpitalitate, qua eū in ditionibus ſuis acceperat, ita ſe erga eū geſſit: vt non tanquam dominum, ſed patrē ac numen aliquod veneraretur, ac cęteris, honorandi & colēdi Regis, illuſtre exemplum oſtenderit. Oſtendit hoc in omni vita ſua, ac filio, Alberto Friderico, ſumma probitate & virtute iuueni, fidei amoris & obſeruātię ſuę erga, non tantum Sigiſmundum Auguſtū, ſed etiam quemuis alium Regem Polonum, documentum reliquit. Eodem anno, cum regem proceres ſine vxore nollēt eſſe, actum eſt cum Ferdinando iā Imperatore deſignato, de altera filia Catharina fœmina ſanctiſſima & laudatiſſima, vidua Duce Mantuæ: miſſum & ad Pontificem, vt coniugium illud alterius ſororis, Apoſtolica diſpenſatione, ratum fore iuberet. Inter priuatos homines affinitates, eorū tantùm proprię vtilitatis, & ciuilis ſocietatis cauſa, inter paucos ineuntur. Inter Reges autē ac ſummos Principes in nuptijs & neceſſitudinibus, nō tam eorum propria, quàm totius Reipublicæ vtilitas, & publica orbis terrarum ſalus quæritur. Quæ Cracouiam cùm anno ſequenti, poſt cum annum, qui fuit & graui peſtilentia & caritate annonæ notatus, a fratre Ferdinando Archiduce Auſtrię adducta eſſet: & nuptiæ ſumma lætitia, & ſumptibus, in tot principū externorum ac procerum regni præſentia confecę: nō parua erat ſpes ſobolis futuræ. Sed aliter viſum eſt Deo, neq; enim non ſolum vlla ſoboles ex ea ſuſcepta, ſed etiā coniugium ipſum alio, quàm expedie-

Barbaræ mors.

Barnimus Dux Pomeraniæ.

Albertus Marchio Brādeburgen. in Pruſſia Dux.

Catarina vxor 3.

bat fine, maximè regni totius dolore, ac moleſtia, terminatum fuit. Seu enim offenſione quapiam, ſiue alia de cauſa, ſoli Deo ac Principibus ipſis nota, aliquot annos vbi coniunctiſſimè ſecū vixiſſent: ita ſeparati deinde ab inuicem fuerunt: vt poſtea Catharina à Maximiliano fratre Imperatore moderatiſſimo reuocaretur: Archiepiſcopo Gneſnenſi Iacobo Vchanio, in omni fortuna Reipub. vigilante ſenatore, ac toto ſenatu, vt meminiſtis, apud Regē, ne id fieri permitteret, ſummoperè ſed incaſſum laborante. Nō paruū hoc fuit vulnus Reipublicæ: ſed non niſi communi totius regni delicto tribuendum. Sed nolo refricare hæc vulnera: nec annales hic vllos recito. Inſtitutum meum eſt, hoc tantum oſtendere, quanta fœlicitas Regis illius fuerit: quanta authoritas apud exteros Principes: vt in tātis occaſionibus perturbandæ Reipublicæ, nulla nos calamitas, nullū infortunium attigerit. Nā, vt hoc quod res eſt dicā: hos errores muliebres in illo Rege optimo, ſeu potius quædam fata, vt excuſare ac defendere nec ſcio, nec poſſum: cū in Rege præſertim caſtitas propter honeſtatis publicæ exemplum, ſit etiam virtus pulcherrima: ita in tanta ſegete clariſſimarū virtutum ipſius, tantorū meritorum, quæ iam oſtēdi, & adhuc oſtēdam, & tantæ laudis vberrima copia: non tanti hæc facio, quæ in fortiſſimos ac ſapientiſſimos etiam cadere ſolent: & quæ hominis vitia non Regis ſunt: vt ijs magnitudinē beneficiorum illius, quæ in hanc Rempub. contulit, deleti ac obliterari, ſine ſumma ingratitudinis nota, poſſe exiſtimē. Bonorum enim eſt virorum, vitia non laudare, & beneficiorum memoriā non extinguere: improborum verò, vno errato alieno, omnes hominis virtutes obterere. Cogitate illos Hercules, Samſonas, Dauidas, Salomones: cogitate & cæteros fortiſſimos & optimos Principes: & Regi defuncto ſuos næuos cōdonate. Beatus ille putandus eſt, qui minimis vrgetur. Nemo enim ita vixit inſons, vt non grauiſſimè impegerit. Nemo eſt noſtrū: nemo ex infima etiam plebe: qui, ſi remoto affectu, ſe ac ſua facta introſpiciat, & in illa Platonica trutina expēdat: plus in ſe errorū, quā integritatis, plus vituperio, quàm laude dignū inueniat. Sed ita ſumus in alienis Lynces, in noſtris talpæ: nec videmus manticæ quid à tergo ſit: præſertim in Regū actis, & moribus, in quibus minima etiā quæq; propter altitudinem dignitatis, & fortunæ ſplendorem, facilius conſpiciuntur, quàm in alijs grauiſſima etiam flagitia. Ait enim verè Satyricus.

Catarina diſceſſio.

Maximilianus Imp. moderatiſſimus.

Iacobi Vchanij Archiepiſcopi ſtudiū.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet: quantò maior, qui peccat habetur.

Et maiore audacia reprehendūtur, cū vt Rex apum caret aculeo, ita Reges ſola ſe maieſtate tuentur. Miſerrima certè Regū eſt conditio, ſi attendamus negocij difficultatē: prouinciæ magnitudinē: oneris grauitatē: vigilantiæ neceſſitatē. Quod ſi pro tantis ſuis ærumnis, pro tantis laboribus, ingratitudinē & conuitia reportant, & omniū maledictis, ac reprehenſioni obiecti ſunt: nullū genus vitæ magis afflictū, miſerum, magisq; ſeruum inuenias, vt nō immeritò quidā conqueratur: cùm, ô nobilem, inquit, magis & ſpecioſum, quā fœlicem pannū: & alius quidam, ô diadema caput adurens: ô palliū ſpinis refertum. Et profectò, ſi in rege noſtro, iſti illepidi correctores, & vigilantiā, & ſollicitudinē, & ſtudiū, tot comitiorū moleſtias, tot expeditiones bellicas, tantos ſumpt⁹ effuſos, tantos labores exhauſtos conſiderēt, minus otij haberent, tā diligenter in ea, quæ forte humanitus illi acciderunt, animaduertendi.

An paruum hoc illius eſt beneficiū? an parua fœlicitas? ea Reipub. tranquillitas, hoc otium, ea pax, quod domi, in tanta varietate opinionū de religione in pace viximus: cum ea de cauſa, cęterę pręſtantiſſimę ꝓuincię, & regna florentiſſima, ciuilibus bellis deflagrarint: & parricidialibus armis, templa, domos, cubicula, thalamos cruētarint: vrbes euerterint: poſtremò, libertatē omnem pleriſq; in locis amiſerint. Nos ita coniunctè, ita placidè & ſuauiter inter nos viximus: vt ea res maximè in hoc interregno noſtro, orbi terrarum miraculo fuerit. Quo Rege, minora dāna regno, ab hoſtibus noſtris illata ſunt: Quo Rege, plus regno adiunctum eſt? Nihil eſt Liuonia: quæ ſe ſine ferro, & ſanguine, cùm ob cæſum legatū, & Archiepiſcopum Rigenſem, Vilhelmū Marchionē Brand. ac Chriſtophorū Ducē Mechelburgenſem in vincula coniectū: bellū, ac exercitus regios in conſpectu haberet: ſupplex ad pedes Regis mitiſſimi abiecit? Liuonia illa tāta, non ꝓuincia, ſed regnū: tot vrbibus potens, tot portubus commoda, tot arcibus munita: quę etiamnū florem priſtinum ac opes ſuas retinuiſſet: neq; partes eius nobiliſſimę, hoſti barbariſſimo & crudeliſſimo, cui ſimile monſtrū nullæ hiſtoriæ vnquam ꝓdiderunt, ceſſiſſent: ſi Ferdinandi pijſſimi

Beneficia Regis.

Pax domeſtica.

Liuonia victa.

ſsmi Imperatoris interceſſiões, ac Principum Romani Imperij preces, Regem placidiſſimum, ne intra fines illius prouinciæ exercitus ſuos ire pateretur, ab inſtituto nõ reuocaſſent. Eorum enim legati, magiſtrũ Liuoniæ, Vilhelmum Firſtembergiũ oblatas conditiones ſuſcipere, potius quàm arma experiri, iuſſerũt. Qui eas ſuſcepit: iureiurãdo confirmauit: Archiepiſcopũ Rigenſem, cũ Duce Mechelburgico liberè dimiſit: atque ea ratione Regem placauit: ab eoq; veniã impetrauit: ita, vt noſtri exercit⁹, quos tunc maximos, & inſtructiſſimos habuimus, domũ ſine ſanguine Liuoniæ reducerẽtur. Qui tamen magiſter, cùm vires Moſchi ſe ferre poſſe exiſtimatet, ita infeliciter eas expertus eſt, vt hoſtis in Liuoniam à Rege intactã ſummis viribus ingreſſus, magnã eius partem deuaſtarit: & Derpatenſe vrbe occupata Epiſcopũ exturbarit.

Se Regi Polon. ſubiecit.

Tũc enim Liuonia in anguſtum redacta: permiſſu Imperatoris pleno iure ſeſe Regiæ poteſtati ſubiecit: quã vt is tuendã ſuſcepit, nihil à Moſcho detrimẽti paſſa eſt amplius: præter Firſtembergium, qui ſe & Fclinũ arcem, in qua ſe imprudẽtius incluſerat, tyrãno dedidit. Et tnm iam Rex noſter iure ſuo vſus, cernens Liuoniæ ſtatnm immutatum eſſe, teligionẽ Catholicã profligatã, ac ordinẽ abiectũ (quæ res tantæ direptioni & calamitati cauſsã ſine dubio præbuit) vt eius vires ſparſas, ad neruum aliquẽ colligeret,

Gottardus creatur Dux Curlãd. & Semigalliæ.

Ioãnes Chodkevvicz adminiſtrator Liuoniæ.

Gottardum Ketlerum, quod pater Alberto Brãdeburgico in Pruſſia fecerat, Curlãdiæ, & Semigalliæ Ducẽ creauit: & poſtea Ioanni Chodkeuicio viro tã belli artibus, ac ſcientia militari, quàm multlplici eruditione, ac rerũ experientia inſigni, Liuoniæ adminiſtrationem commiſit. Nihil eſt illa fœlicitas, & gloria, tã incruentæ victoriæ: qua permotæ omnes ciuitates Anſiatici fœderis,

Ciuitates Anſæ Regi ſe ſubdere volunt.

Regi, ex illa expeditione reuerſo, ſui protectionem, & ius defenſionis, & auſpitij, per legatos ſuos permittebant? Quid obſtitit? aut quis tantam acceſſionem Polonico nomini ſpontè oblatam, è manibus eripuit? Quid? conſilia. Aut enim nulla fuerunt: aut mala. Cùm enim negotium ad regni comitia dilatum eſſet, quod celeritate indigebat, in irritum & ventos abijt. Nolite accuſare Regem, proceres. Nihil eſt facilius, quàm in Reges erratorum noſtrorum teijcere culpam: cùm ita inſtitutam Rempublicam habeamus, vt quanto plures ſunt, qui de ea, vnà cum Rege conſulant, tanto minus obnoxium culpæ Regem eſſe oporteat: cùm non abſoluta poteſtate nobis imperet; ſed ex conſilijs & authoritate Senatus dependeat. Dependeret autem ſemper, ſi concordes ac conſtantes ſententias eius eſſe cognoſceret. Cõſtantia patres, conſtantia ac fide opus eſt: fide inquam maxima, quam genibus in terram abiectis in ampliſſimo Comitiorum regni theatro Deo, & Reipublicę iuratis. Quę ſi tanta eſſet, quantum iureiurando recipitis, non ita laboraremus: quamuis hæc non ad omnes. Sed redeo ad alia merita Regis noſtri. An paruum illud meritum? quod acciſas opes, & vectigalia Reipublicę, authoritate quidem veſtra, & ordinis equeſtris flagitationibus recuperarit: quod de ſuis prouentibus, magnam partem in vſum defenſionis publicæ deciderit atq; donarit? In qua re, in Senatu hoc veſtro ampliſſimo, Vchanius hic Archiepiſcopus, ad curas ferè perpetuas natus Senator, in ordine verò equeſtri Hieronimus Oſſolinius, publicæ & ſuæ libertatis cuſtos; & aſſertor animoſus, nunc Caſtellanus Sandomirienſis, multum operę, & laboris poſuerunt. Cuius rei apud Ioannem Borucouium, Præpoſitum Lancicienſem, Regium Secretarium, virum integræ fidei, & ſingularis probitatis acta, & volumina in quibus elaborauit, extant.

Exequutiõ ſtatuti Alexandrini.

Iac. Vchan. Archiepiſcopus.

Hieron. Oſſolinius Caſtellan. Sandomir.

Ioannes Borukovvius.

Quæ recuperatio, etſi nonnullis permoleſta accidit: tamen, niſi morbus ille rerum publicarum ambitio, eam rurſum eluxet, & labefactet: multum profectò incommodi è Republica ſuſtuliſſe videtur. Primùm Regios reditus, qui perpetuis donationibus, & fundorum diſtributionibus diſtracti, & exhauſti fuerũt: collegit. Deinde, viam multis ad benemerendum de Republica aperuit: hoc enim reddidit Regibus, quo virtutem hominum ad Reipublicæ ſtudia excitarent & prouocarent: quod tum fieri nõ poterat, cùm vniuerſę opes, & patrimonia tota Reipublicæ in paucorum domos coactæ, & concluſæ iure hæreditario fuerũt. Vnde virtutis officia negligebãtur: & Reſpublica, nec militẽ in finibus: nec domi viros litteratos, habebat, cũ parentes, tã amplas reipub. poſſeſſiones, ad otiũ, luxum, & libidinẽ, filijs priuato nomine, poſſidẽdas relinquerent. Vnde nec functiones publicæ illis officijs adiunctæ, cũ ab vno tot, & tanta, ac tã diuerſis locis tenerẽtur, rectè adimpleri poterãt. In ordinẽ iam ſuũ ea omnia, cura, ſtudio, & vigilantia Regis noſtri redactã ſunt: dummodò ne nouis cuniculis ea pertur-

perturbet auarities iſtorum, qui nō intelligunt, in hoc ſemel ab eo cōſtituto ordine ſalutem, & dignitatē totius Reipublicæ, & fortunarum priuatarū ſtabilitatem ſitam eſſe. Non ſua cauſa, fecit hoc Rex ille. Nam quid in noſtra Republica ſua cauſa Rex facere velit: in qua, nihil propriū, nihil à publico ſtatu ſeiunctum habeat: ſed & ſua & ſeipſum Reipublicę debeat? Sed fecit hoc veſtrę omniū vtilitatis, & veſtri cōmodi cauſa: in quorū gratiam nō ſolùm ingenij, & induſtriæ, ſed etiam ſalutis ſuæ vires vniuerſas, tot comitijs, tot profectionibus effudit.

Vnio Lituanorum cum regno.

Venio ad Lituaniam, quam & ſi ſemper nobis amicā, & fœdere antiquæ amicitiæ, & communium vinculorū integra fide perſiſtĕrem habuimus: tamē arctioribꝰ multo vinculis nobis deuinxit, & in vnum regni, ac Reipub. corpus vniuit. Quo quidē in negotio, quantum difficultatis fuerit: & quàm ſollicitè de ea re conficienda, tam apud patrē Sigiſmundum, quàm apud eius filium Sigiſmundum Auguſtum, nuntij ordinis equeſtris, nullis ferè nō comitijs laborarint, & contenderint, vos ipſi meminiſtis. Fecit itaq; ille, quod bonum Regem decuit, ac verū patrem patriæ: qui vniuerſam eius ſalutē, & fœlicitatē hac vna re niti perſpiciebat: & quā, niſi eo fine terminaſſet, quem videmus, fortaſſe in hoc interregno res nō ita tranquillas, nec animos ita ad concordiam propenſos habuiſſemus. Quibus incōmodis ille prudentiſſimè occurrit: & aſſiduis profectionibus, curis, laboribꝰ, admonitionibus, precibus, imò & liberalitate ſua maxima, erga quamplurimos, rem eam; tanta & ſua laude, quàm vnus ferè omnium regum propriā ſuam iure ducere poteſt, & noſtra fœlicitate confecit, concluſit, ac ſempiternis fœderum & beneuolentiæ vinculis ratam, firmam, ac perpetuam fecit. Ita vt Polonam & Lituanam gentem, iam vnum populum, vna comitia, vnum ſenatum, vna conſilia, vnam Rempublicam, & vtrāq; fortunam communem, magno decore & ornamento vtriuſq; nationis, magno præſidio ſtabilitatis ſuæ, habentē, agnoſcas. Magnum hoc beneficium eſt, quod ea copulatione viriū, ac opum & cōſiliorū communione ſalutem ac immortalitatem Reipublicę comparauerit ac reliquerit, vtq́ue nos maiore beneficio obſtringeret, qcquid iuris in Lituaniā, à maioribus ſuis habebat, hoc totum ſibi ipſi ademit: & vtriq; nationi donauit.

Vnio Pruſſorum.

Iam Pruſſos, qui propria quædam cōſilia, & priuatos terrarum ſuarum conuentus ſuis temporibus conceſſos habebant: quia periculum Reipublicæ aliquod creari poſſe, inde aliquādo metuebat, ſi quid ſeparatum à corpore regni habere viderentur, maioris firmitatis cauſa, ijſdē vnionis nexibus, ad vnū regni ſtatum aggregauit. Quæ vtraq; vnio, ſi prioribus Regibus viſa eſt difficilior, Regis noſtri fœlicitatem & prudētiam: ſin autem eam illi noluerunt, bonitatē, & verè Regium in Republica animū huius noſtri apertiſſimè declarat. Sed nō deſunt, qui non pari gratitudine ea merita proſequuntur: & quod, cùm nō haberent, ardenter expetiuerūt, hoc adepti nō tāti facere videntur. Cùm Liuonia abeſſet, deſiderarunt: cū adeſt, oneroſam ſibi eſſe querūtur. Recuperationem, quā vos executionem vocatis, maximis votis requirebāt: nūc aūt tantū non execrātur. Vnionem optabant: nunc perfectā colere videntur remiſſius. Quorum ego inſtabili ſententia nihil moueor. Maius eſt totius Reipub. iudiciū, maior authoritas. Ingratitudo paucorū, quę cū paſſim bonis omnibus inſidietur, etiā in præclarè geſtis Regis noſtri qui potuit eſſe otioſa: Quę vt nō debuit eū deterrere à benefaciendo: ita neq; nunc memoriam beneficiorum eius abolere poterit reprehendendo. Regium eſt, cum rectè feceris malè audire.

Ducalis Pruſsia pacata.

Iam quantum illud eſt, quòd Pruſſia Ducalis, cùm ſub Alberto Seniore domeſticis diſſenſionibus æſtuaret: ac externi Principes, præſertim qui minus debebant, conſpiratione cū nouis quibuſdam hominibus Principi ſeni adhęrentibus facta, primùm arces aliquot, deinde totam Pruſſiā ſpecie tutelæ iunioris Ducis occupare vellent: ac iam hoc nomine, & Pruſſia armis plena eſſet, & grauiſſima rerum omnium perturbatio in oculis verſaretur: Cardinali Varmiēſi Staniſlao Hoſio, viro, & vitæ integritate, & doctrinæ laude clariſſimo, authore & hortatore: eam, Rex noſter prudentiſſimus, ſuis cōſilijs ita pacauit, & tranquillitati reſtituit: vt & Alberti Principis Senioris extremam illam ætatem, ab inſtanti moleſtia vindicauerit, & iuniorem ab imminenti exitio liberauerit. Cùm enim te Ioannes Sluzeui, Palatine Breſtenſis, cum Petro Zborouio, tunc Caſtellano Biecenſi, nunc verò Palatino Sandomirienſi, Ioanne Koſtka Gedanēſi Caſtellano, & Nicolao Firleo à Dambrouica, nunc

Staniſlaus Hoſius, Car. Varmienſis.

Cōmiſſarij in Pruſsiam. Petrus à Zborovv. Ioannes à Sluzevva. Ioannes Koſtka.

Nicolaus Firlei.

nunc Caſtellano Viſlicienſi, viros prudentes & magnanimos,eo ſua & totius regni authoritate cum ſumma poteſtate & imperio delegaſſet:vos ſumma prudentia veſtra, & cauſas excitati illius periculi,quæ antea latebant,inquiſitione veſtra diligenti eruiſtis: & authores turbulentos, cubiculares conſiliarios, delegatorum à vobis iudicum ſententia, publicæ condemnatiſtis: & commune periculum, ac incendium, trium ſanguine, duorum proſcriptione,reſtinxiſtis. Cuius tam eximij,ac memorabilis facti veſtri gloriam, publico veſtro in Senatu teſtimonio,pro veſtra humanitate mecum communicaſtis: cum eò à Rege, antequam vos ſumma autoritate veniretis, ad remotandum illud tum primum emergens malum, voſq; in illo diſcrimine expectandos, ſtatusq; Pruſſiæ animandos miſiſſem. Quo nomine vobis Reſpublica plurimum debet: & non deerunt fortaſſe, qui actum illũ memorabilem nõ parua nominis veſtri commendatione,ad poſteritatem tranſmittant.

Commiſſarij Gedanum miſsi.

Huc pertinet, vt in Pruſſia regali(etſi tota regalis eſt: ſed ita nunc eam appellare libet,vt differat ab ea parte,quæ Duci eſt ſubiecta)in vrbe Gedano actus ille celeberrimus Staniſlai Carncouij Epiſcopi VVladiſlauiæ, cum Ioanne Sieracouio Palatino Lãcicienſi, Ioãne Koſtka, Nicolao Firleio,Simone Subſcio,Staniſlao Vyſocio regni Senatorib⁹,cuius vos certè nunq̃ obliuiſci debẽtis.Cùm enim, populus ciuitatis Gedanẽſis,dominatum paucorũ in vrbe illa, regiam ſibi poteſtatem vendicantium non ferens, crebras ad Regem querelas deferret:ac onera,iniuriasque publicas & priuatas Regi oſtenderet, quæ ſtatum ciuitatis illius non mediocriter perturbarant: Epiſcopus prudentiſſimus cum collegis egregiam nõ ſolum ciuitati illi, ſed etiam toti Reipublicæ operam nauauit. Cognitis enim illius perturbationis cauſis,& nimiam illam quorũdam poteſtatem in ordinem redegit: & ius Regium à ciuili diſcreuit: & poteſtatem Regis & regni, a quibuſdam obſcuratam erexit : & libertatem populi vindicauit ,& commoda regni auxit:& quicquid controuerſiarum in vrbe fuit, placidè ſopiuit:ac ne quid ad fœlicem ciuitatis ſtatum deſiderari poſſet, vendicati dominatus, ac onerum publicorum authoribus,vt coram Rege cauſam dicerẽt, diem dixit. Quo nomine illi cum collegis à Rege, & ordinibus regni publicæ actæ ſunt gratiæ:& decreto comitiorum publico acta confirmata: & ijs, qui cauſam dixerant, poſtea ſupplicibus venia data. Ac Ferberus quidem & Cleſeldus cùm ſpopondiſſet Ciuitatem vniuerſam tranſactionem ſuſcepturam, Ioannem Sluzeuium Palatinũ Breſtenſem, cum Caſtellano Gdanenſi , Staniſlao Sandiuogio Czarncouio, Regni Referendario, & Caſpare Geſcauio Abbate Oliuenſi, eo miſſum fuiſſe meminiſtis: in quibus recitandis tantò breuior eſſe volui , quanto ea accuratius deſcripta, ac typis publicis edita, omnes in manibus habetis: atque vtinam ita habeatis, vt ea quæ ſalubriter cœpta ſunt, ad ſuum finem adducatis: & rerum earum fructum vberrimum capiatis.

Sta Carncouski Epiſcopus VVladiſlau. Ioa. Sieracouius Pal. Lancic. Ioa Koſtka. Caſtella. Gedanen. Nic Firlei Caſt. Viſlicienſis. Stan. Vyſocyki Caſt Biechovv.

Belli fortuna.

Quod ſi autem & belli fortunam in Rege noſtro expendatis, eam ſemper illi fauentem fuiſſe memoria tenetis. Reuocate vobis in memoriam pugnas illas,& victorias memorabiles,quę etiam iã poëmatis & ſcriptis celebrantur,Neuſenſem & Vlenſem:in quarum prima,duce Floriano Zebrzidouio,Caſtellano Lublinenſi, per delegatos Ioannem Leſnouolium, Staniſtaum Zamoſcium , Iacobum Secignioulum, Ioannem Zborouium, & multos alios, Moſchicos exercitus quadraginta & amplius millium, mille & quingenti noſtri Equites ſuſtinuerunt:ac vim eorum,cæſis aliquot millibus,paucis ſuis deſideratis,repreſſerunt.In altera quin que & viginti millia armatorum Moſchorum,quæ dicebatur acies ferrea, duce Nicolao Radziuilo Palatino Vilnẽſi viro præſtanti & Ioanne Chodkeuicio Capitaneo Samogitiæ , Kotecio, Tiskouicio,maximo conflictu cęſa,fugata, diſperſa,cum ſumma laude virtutis Sarmaticæ fuerunt. Reuocate prælium illud ad Boriſtenem cum Tataris,& fortaſſe non vnum,duce Nicolao Sieniauio Palatino Ruſſiæ, partamque toties victoriam. In quibus reprimendis, quanta ſemper Sieniauiorum virtus,quorum nunc duos, nimirum Hieronimum Sieniauium Caſtellanũ Camenecenſem,& Nicolaum cohortium tegiarum multoties pręfectum(vt nũc fratres eorum taceam magnæ ſpei iuuenes) viros ſtrenuos ,& præclarè de Repub. noſtra meritos intuemur:quãta felicitas fuerit, hoc me etiam tacẽte vos ipſi agnoſcitis. Quid Albertus Laſki Palatinus Siradienſis:vir animi magnitudine, & artibus militiæ præſtantiſſimus?quid,inquam, cũ ſæpe aliàs,tum apud Oczakouiam egerit? vbi non ſolùm

Nic. Radzuilus Pal. Vilu.

Ad Boriſtenem.

Nic. Sieniavvski Pala Ruſſia.

Hier. Sieniavvski Caſt Camenecen.

Alb Laski Pal. Siradienſis.

qui inter ſe facta pace, Regis noſtri res, quæ à nobis proponebantur, poſthabitas in ambiguo ad extremum reliquerunt: licet nobis reclamantibus & proteſtantibus. In qua re illud ſingularis eius animi moderationis præclarũ eſt indicium, quod eam concordiam, etiam aliquo ſuo incommodo cõfectam, quàm ſua propria cauſa interturbatã eſſe maluerit. Pauci ſunt admodũ, ô proceres, qui eam charitatem toti Reipublicæ, eam fidem præſtent, quæ fuit in Rege noſtro. Sua tantum cæteri quærunt: & cum alijs perniciem moliuntur: ſeipſos tandem, maximo infortunio obijciunt.

Petrus à Zborovv legatus in Turciam.

Turcarum certè Imperator Selimus, à patre Solimanno, qui cum Rege noſtro conſtanter pacẽ coluit, in imperio relictus, tanti fecit ſemper Regem noſtrum iam inde ab imperij primordio, cùm Petrus à Zborovv, tũ Caſtellanus Voinicen. nunc Palatinus Sandomirię, vir magnanimus, ampliſſima illa legatione Turcica, fœderum confirmandorum cauſa functus eſt: vt & iniurias non paucas, quæ in finibus vltrò citroq; incidebant, & diſſimularet ſemper, & nunquam alia ratione, quàm literis & accuſatione vindicaret: & ne quid hoſtile in finibus à ſuis ſubditis, pperraretur, Baſſis ſuis ſeriò ediceret. Quærite ex his qui nunc ibi in Turcia fuerunt, cùm Rex noſter mortuus eſſet: quàm doluerit Imperator, & Baſſæ, morte illius quanta cum laude prudẽtiam eius commemorarint: ac orbis terrarum quaſſationẽ, tumultum, & inſignem fore mutationem morte eius ſperauerint. Vnde apparet quàm præclarè, non ſolùm Chriſtiani Principes, ſed etiam barbari de eius virtutibus, ſapientia, conſilijs & moderatione ſenſerint.

Moſchouia à Turcis defenſa.

Sed non tantùm in amicos beneficus erat: benefecit & hoſtibus: & non tantũ ſingularẽ bonitatem, ſed & ſummã prudentiam in eo declarauit. Cùm enim ante triennium Turcarum Imperator, ab eò per Podolienſes campos tranſitũ ſuis exercitibus in Moſchouiam, terrã ſuam hoſtilem, per Imbraimbecũ Straſſum peteret: hoc ita denegauit: vt ſi ducendos eò vellet ſuos exercitus, hoc nõ per ſuos fines faceret. Sciebat enim Rex noſter, ſi id prohiberet, in Moſchouiam Turcicos exercitus peruenire, aut omninò nõ poſſe, aut ęgerrimè, & maximo ſuo incommodo poſſe. Atq; ea de cauſa Andream Taranouium in Turciam allegauit: qui hoc ab Imperatore contenderet. Fecit Imperator: & cùm, ne fines noſtri Regis attingeret, per Aſiã in Aſtrachanum longis itineribus circunduci exercitus mandaret, ac Taranouiũ ideò illis pręſentem adeſſe vellet: victus & aquę inopia, & locorũ incommoditate ad triginta millia Turcarum cum equis, per campos illos amiſit: quorum aliqua pars fame, morbis, & peſtilentia confecta, rebus pœnitus infectis reuerſa eſt. Ita tum Regis noſtri bonitas, non ſolum Moſchum hæreditarium hoſtẽ, cùm poſſet, alienis armis reprimere noluit: ſed etiam à bello illo imminenti, & viribus Turcicis, eum propemodũ ſua prudentia ſubduxit.

Andreas Taranouius.

Transfugæ.

Korupski.

Teſtantur eius bonitatem, & clementiã, & iſti plurimi ex Moſchouia & Tataria transfugæ. Inter quos Dux Korupski facile primas habet, qui cùm olim Moſchicos exercitus duxiſſet: ab immanis, & feri Tyranni crudelitate ad moderatum, clemens, & iuſtum placidiſſimi Regis imperium confugit: & præclaras poſſeſſiones ab eo adeptus, fidei ſuæ non vile ſpecimen exhibuit. Taceo Volodimirum, virum ſtrenuum, & nõ ſolum animo, ſed & corporis eximio robore præſtantem: taceo reliquos, quos omnes ad ſe Regis noſtri bonitas nõ ſecus, quàm Magnes ferrũ pertraxit. Sed in his nolo diutius immorari. Si quid verò ad laudẽ, & fœlicitatẽ eius & hoc facere exiſtimatis, vti plurimum facere meritò exiſtimare debetis: ſub nullo vnquam Rege tanta copia doctiſſimorum virorum, in Polonia, & Lituania extitit, quàm ſub hoc. Videte Holium, Cromerum, Orichouium, Socolouiũ, Rotundum, Patricium, Kochanonium, VVarſzouicios, Pouodouios, Herburtum, Zamoſcium, Ioannem Leſniouium, Iacobum Gorſcium, Staniſlaũ Ilouium, Franciſcum Maſlouium, Petrum Koſtka, Iacobum Ponetouium, Lyſacouium, Coſſobucium, Pudlouium, Goſlicium, Lucam Gornicium, & reliquos innumerabiles, quos breuitatis cauſa prætereo, doctiſſimos & ornatiſſimos viros: tot Theologos, Iureconſultos, Philoſophos, Oratores, Poetas, Medicos, Aſtrologos, Muſicos. quorum ingẽnij monumenta pulcherrima vel iam extant, vel adhuc ſperantur. Hæc certè ornamenta Reipublicæ ſunt præſtantiſſima: quæ hoc Rege floruerunt, & adhuc florent.

Mores & virtutes.

Iam ſi mores, ſi proprias virtutes excellentes in Rege noſtro animo reuoluatis: multis ſuperioribus Regibus ingenio, ſapientia, iudicio præſtantiorem, & ad honeſtatẽ, grauitatem, tẽperantiam,

æquitatem,miſericordiam, omnes deniq; virtutes,magnum hominem & excelſum à natura ipſa habuiſtis. Fuit in *Humanitas & modeſtia.* eo tanta modeſtia & humanitas:vt non tantum domeſticis,ſed etiam exteris admirationi fuerit:affectuum ſumma cõpoſitio,& maximus in ſumma illa poteſtate,rerum omnium modus.

In querimonijs hominum audiẽdis, hunc morem ſeruabat: quod omnibus etiam infimæ conditionis hominibus ad ſe parere aditum volebat: qui ne cibum quidem ſumẽti pepercêre vnquã. Quos tamen ille nec abigi,nec remoueri paſſus eſt:ſed eorum querelas patienter audijt, & libellos ſupplices ad eos quorum erat officium remittebat. Tardior tamẽ earum rerum expeditio,laudes eius non mediocriter,quod ſanè dolendum eſt,imminuebat. In iudicando fuit grauis,& ſeuerus:alloquio blandus *Bonæ ſpei nutritor.* & placidus. Nemo ab eo diſceſſit, quin magna ſigna lætitiæ præ ſe ferret. Ita enim,omnibus ſatisfacere volebat: & talem ſpei ſementem in animis omnium iaciebat: vt multi ab eo digreſſi, non ſpem,ſed rem ipſam manibus compreſ*Conniuentia vigilantia.*ſam tenere viderentur. Licet autem fuerit conniuentia maxima: tamen & vigilantia tanta,quæ cum priore certaret.

Obſeruabamus autem & hoc in eo: *Rectè & malè facta.* quòd de rectè factis libenter audiebat, & gaudebat: flagitijs aũt offendebatur, *Medela verbalis.* ſed ipſe medelam non adhibebat,ꝙ publicas turbationes plus æquo pertimeſceret. At quis non pertimeſceret? an nõ vidimus eum ſtatum Reipub. quod inſtantibus procellis & fluctibus obruentibus nauem, omnes clamabãt:Rex volebat, nemo autem fuit, qui ſuppetias ferret. Conſilia ipſa tota Reipub. noſtrę quid fuerunt, quàm exclamationes, & lamenta continua? omnes clamabant, perimus: nemo ſalutem dare volebat: vt hoc dici verè potuerit, ita actũ fuiſſe cum Repub. vt cum lumine:quod extinguatur neceſſe eſt, cùm omnes lychnũ emungũt, nemo verò infundit oleum. Fit autem plerunq;,vt ignorantes, cùm velint ſeruare lumen,emũgendo extinguant. Sed in noſtra Repub. cùm id conſilijs humanis vix effici potuiſſe videatur, ipſe Deus clementer & damna auertit,& lumen, id eſt, pacem Reipublicæ, melioribus,vt ſpero,occaſionibus conſeruauit.

Comitas. Facundia. Erat comis & facundus,non eloquẽtia quidem illa elaborata,& quæ magis oratorum,quàm Regum ſolet eſſe: ſed viua illa, graui, matura,& verè Regia, quæ non verba auribus, ſed res ipſas oculis proponere videbatur. Magnã autem gratiam conciliabat orationi, vox illa clara & articulata: in qua propria vocum ac pronuntiationis expreſſio apparebat. Sæpe in dicenda ſententia,qua omnium ſententias concludebat,expectationem omnium ſuperauit: & cum omnes applaudentes ac ceu pedibus in ſua verba euntes videret,tãta modeſtia vtebatur, vt iterum ea de re Senatum dicere ſententiam iuberet.

Muſicæ harmonię,concentus,ac mo *Muſica.* dulationũ,iudex erat peritiſſimus. Vnde ipſam ingenij bonitatem, cognoſcere poſſitis. Tota quidẽ orbis machina, numeris,harmonia,cõcentu & proportione conſtat:neq; vel in Repub. vel in vilis hominum actionibus,decenter ac honeſtè quicquam geri poteſt,quod nõ ſit mira quadam numerorum connexione & elegantia compoſitum. Adeò, vt mihi humanitate carere videantur eiuſmodi concẽtuum ac numerorum imperiti:& non ſolũ ad functiones publicas minus idonei,ſed etiam a ſocietate hominum ſæpenumerò alieniſſimi.

Linguas norat, latinam, ita vt eam *Linguæ.* non ſolùm intelligeret,verum etiam & genus dicendi,ac põdera verborum a- *Val. Dembicinſcius, Regni Cancellarius.* cutiſſimè perſpiceret. Teſtis es mihi Valentine Dembinſci Regni Cancellarie, mi patrone:teſtis Petre Myſcoui,Pręſul *Petr. Miſcouius, Epiſco. Piocrnſi.* doctiſſime:teſtis Ioannes Herburte Caſtellane Sanocenſis, Ioannes Zamoſci, *Ioa. Herburtus.* & cæteri,qui ad ſtudium latinæ linguæ, & aliarum præclariſſimarum artiũ ſci- *Ioan. Zamoſcius.* entiam adiunxiſtis. Quęrat qui volet ex hoc Andrea Patricio Nidecio viro præ *And. eas Patricius.* clara eruditione,& Tullianæ eloquentiæ excellenti,qui tẽporibus eius in Cancellaria regni complures annos pro Secretario externatũ expeditionum magna fide & dexteritate eſt verſatus: intelliget,quantus ille & quàm propemodum curioſus,cùm verborum obſeruator,tum ſententiarum cenſor, ac iudex mirificus in oratione latina extiterit. In qua quidem ſi quid affectatum, ſi putidum,ſi tumidum,ſi inane reperiebat,id confeſtim natura ipſa reſpuebat: cõtra aũt,ſi putum,ſi ſimplex,ſi temperatum animaduertebat, id vnicè amplectebatur:neceſſariorum vltrò ſubmonẽs,decentia laudans, omnia autem audiendo (nam legebat non æquè libẽter) non ſolùm intelligẽs,ſed etiam limatiſſimo ſuo iudicio, tanquam ponderibus examinans. Atq; hæc quidem in latina, cæterum populares illas, Italicam, Germanicam, Slauonicas linguas oẽs, in ijsq; adeò,vt ne hoc etiam taceam, noſtram

in

in primis Polonicam ita calluit, vt neſcias, cùm loquentem audires, cuiatem eſſe potiſſimum exiſtimes.

Geometria. Geometricam, opticam, rerum ponderationes, numeros, propoitiones, diuiſiones, precia, architectutam tormentariam ita calluit, ac ſi in toia vita nulli alteri ſtudio vacaſſet. Acies inſtruendi, collocandi, currus ordinandi, ducendi exercitus, & omnium artiū & neceſſitatum belli ita gnarus, ita peritus, vt ij, qui in re bellica non mediocriter verſati ſunt, hoc de eo ſumma cum admitatione prædicarint.

Naturæ obſeruationes. In naturæ opificio, & naturis animaliū plurima obſeruauit: quæ multi philoſophorum non attigerunt: & multa refutauit, quæ alij ſcribendo pro rebus certis tradiderunt.

Tempeſtatū etem. Tempeſtates futuras, & aëris affectiones, ex vſu & propria experientia mirandū in modū obſeruabat.

Mechanicæ artes. In omnibꝰ mechanicis artibus vocabula, nomenclaturas, proprietates ita tenebat, vt vix vllū artificium eſſet, de quo non egregiè diſſerere, ac quæ ad artē neceſſaria ſint, exactè tenere & commemorare poſſet.

Liberalitas. Liberalis certè ita fuit, ac ferè formatus ad benefaciendum, vt plurimos locupletando, ipſe & fiſcum exhauſerit: & nunq̄ magnas diuitias habuerit: & ære alieno non paruo inuolutus ſit. Auariciæ radicem profectò non ſolùm habuit nullam, ſed etiam ſæpe de ſuo decedebat: & ſua neglıgētius habebat. Oſtendūt hoc cū pleraq; alia, tū Ducatus ipſius Barēſis in regno Neapolitano hæreditas, in qua repetenda, totos decē & ſeptem annos laborabat: quæ vno anno, quantū intelligo, recuperari potuiſſet.

Frugalitas. Frugalitatem in veſtitu, cibis, & cultu corporis in priuata ſua vita qualem ſeruauerit, vos ipſi vidiſtis: à ſplendore certè ſuperiorum noſttorum Regum tantum abfuit, vt à mediocris ſortis hominum parſimonia non multū diſtare videretur. In publicis alioquin tractandis ſplēdidus fuit & magnificus. Luxū certè gentis noſtræ, & molliciē, non ſolùm reprehendebat ſæpe, ſed etiam leges aliquas veſtiarias, & cibarias ſanciri cupiebat. Sed nos & in eo liberi eſſe maluimꝰ.

Perſcrutator animorum. Ferunt: qui multis præeſt, niſi multorum humores cognoſcat, in multis eū hallucinari oportere. Rex noſter, ita cognoſcebat omnes: ita naturam, mores, ſtudia, & propemodum cogitationes ipſas omnium in vultu tanquam in ſpeculo aſpiciebat: vt nihil ferè eſſet, quod illum latere potuerit. Quòd vt certum eſt, ita rurſum facies & vultus ipſius erat viua animi eius imago. De quo hoc dici poterat: ſępe tacens vultus verba loquentis habet.

Cunctatio. Cunctationem nimiam in eo quidā reprehendere ſolebant. Fuit quidē cunctator: ſed ego dū in ea cogitatione diutius verſor, ſæpe hoc mihi ante oculos ponere, idq; libēter crebris ſermonibus ſoleo vſurpare: eam fuiſſe rerum noſtrarum, & temporum illorū cōditionem, vt eiuſmodi ingenium, quali eum præditum eſſe cognoſcebamus, vix aliter, ſine ſalutis publicæ detrimento ſe gerere potuiſſe videretur.

Patientia. Quid de patientia dicam? quæ nō tantum ſuis, ſed etiā orbi terrarum fuit admirationi. Paſſus eſt ſibi vera dici: Vitia Reipublicæ ſcriptis & orationibus perſtringi ferebat, neq; cuiuſquam in ea re libertate offendi videbatur. Meretur hic laudē maximam Stanislaus Carncouius Epiſcopus & Sénator Reipub. noſtræ digniſſimus: qui vltimis comitijs ante mortem Regis nonnullis ſenatoribus adſtantibus, & illius verba repetentibus, non Regis quidem malignitatem quæ in eo nulla fuit, ſed potius lenitatē, qua quidam abuſi temere ſeſe in Reip. munia ingerentes, & Reipub. maieſtatē labefactarāt, & ordinem rerum in multis peruerterant, & Regis ipſius dignitatem eleuarant, animo excelſo ac imperterrito ita reprehendit: vt eum, qui adeſſent Sbigneo illi Oleſnicio, acerrimo principum ſuæ ætatis monitori comparare non dubitarent. *Stanislaus Carncouius Epiſcopus VVlad.* Et profectò, Senatores clariſſimi, ea demum eſt officij veſtri ratio, hoc munus in Republica veſtrum: nec ſpe cōmodorum, aut praua ambitione in dicēda ſentētia blandiri: neq; metu à recto & honeſto deterreri.

Sed non tantum vera dici, quantumuis acerba, Rex noſter paſſus eſt: paſſus & falſa: ſuſtinuit contumelias. Verùm eas non ſibi vindicandas ſumebat, ſed tempori refutandas relinquebat. Qui vſq; adeo obliuiſcebatur iniuriarum, & ita diligebat inimicos: vt eos, à quibus offenderetur, breui, maximis beneficijs ornaret. Fuit hæc quodammodo propria eius vindicta, quod hoſtes beneficijs ſuis obrutos ac oppreſſos vellet eſſe. Quod ſi quando vltionem ex aliquo ſibi ſumendam eſſe putaret: non vlterius ferè progrediebatur, quam vt is qui offendiſſet, intelligeret, ſe offendiſſe, néque tamen cuiquam dixit ſe offenſum eſſe. Vt autem non facilè offendebatur, ita ipſe in eo maximè laborabat, ne quenquam offenderet. Atque ea de cauſa multorum ſtultitiam perpeſſus

eſt,

eſt,arrogantiam pertulit, moroſitatem exorbuit: & cùm aliorum ſæpè, tum & miniſtrorum interdum,quorum culpa boni Reges damnum, & malam exiſtimationem ſibi ſæpenumerò arceſſunt. In quorum moribus rolerandis,ita erat patiens,vt potius mallet ab illis iniuria affici,quàm illis officere.Dixit quidam, quod virtutis opus?cùm poſſis nolle nocere,optarem in hac re,nõ ita benignus fuiſſet:vlciſcẽdis enim malis,bonis plurimum profuiſſet.

Nulla re magis dolebat: qnàm quòd ius omnibus dicere ſemper nõ poterar. Audiebat quidem quãtum poterat cauſas,& cognoſcebat:iuſteq; & prudenter iudicabat: vidiſtis iudicium,agnoſcebatis prudentiam ſummam: vidiſtis in eo legum patriarũ exactam ſcientiam: ſed valetudo imbecilla à ſedentarijs laboribus abhorrebat, & horas conſilijs commodiores,valetudinis curatio requirebat.

Viduæ. Pupilli.

Viduæ profectò & pupilli ſempiternam eius iuſtitiæ, clementiæ & miſericordiæ memoriã retinebũt. Is enim effecit, vt leges illæ, de ſolido iure vxoris cum viro, & de rationibus à tutoribus pupillo poſtquam ad maturam ætatem peruenerit,reddendis,ferrentur ac ſancirentur.

Vir bonæ famæ.

Is & legem illam,qua de homicidio commiſſo,vir bonæ famæ iureiurando vereribus noſtris legibus euadebat,abrogauit:& ſcrutinium,ſeu inquiſitionem iuratoriam in Palatinatu fieri ſanxit.Atq; vtinam tandem,ô mei Sauromatæ,nõ humanis,ſed diuinis pœnis hæc tam nefanda homicidia vindicetis.

Vidit hocRex noſter: & correctũ eſſe plenè voluit. Vidit & alia pleraq;, in quibus emendatione fuit opus.Sed runcandi ſunt ſenſim, non violenter euellendi errores publici:quale ferè erat ſtudium, qualis animus Regis noſtri: qui omnia in Reipublicæ negotijs manſuerè,moderatè,cautè,pedetentimq́ue agebat. Vt autem prudens nauclerus, non ſemper eò dirigit nauem, quò curſum inſtituit: ſed quò præſens tempeſtas illi concedit:ita prudentes in Republica viri,ſemper idem ſpectant, non ſemper idem agunt & dicunt:& vela conſiliorũ ſuorum,ad flatum temporum, & occaſionum componunt,& moderantur.

Succeſſor.

Tantum verò etiam ſua perſona Reipub.ſatisfacere volebat, vt etiam ſe viuo, liberam de ſucceſſore deſignando dicendi ſententiã, omnibus eſſe voluerit:non alio certè cõſilio, quàm vt eam ſalutem, & pacem, cuius ipſe in noſtra Repub.dux fuit,& autor: quaſi per manus ſucceſſori ſuo tuendam, & conſeruandam traderet. Sed vt alia nõ pauca, etiam hoc eius inſtitutum, non ſolùm rum non ſucceſſit,ſed etiam in meliorẽ ſtatum nunc conuerſum eſt.

Corporis lineamenta.

Corporis eius lineamenta,& illã ſingularẽ vultus, oculorũ, & oris ſuauitatẽ,corporis ipſius,brachiorũ,& manuũ decentem habitũ,ac proportionẽ,teneritudini tamẽ cuidã magis obnoxiam, nolo hic oratione mea perſequi.Decentia omnia,& placida in eo fuerũt.

Pudicitia.

Pudicitia externa tanta:vt nullũ verbum obſcænũ aut turpe, nec in cubiculo quidẽ pœnitiori,ex ore eius auditũ ſit vnq̃: & ſemper cauebat,ne ſe inducẽdo,aut exuendo, aliqua nudatione dehoneſtaret.

Indefeſſus etiam ſuo incommodo.

Vno hoc nimius fuit & immoderatus: quod ſibi parcebat nunq̃:non nox cutis ſoluta:nõ dies à laboribus liber:nõ menſa aliqua moleſtia vacabat. Sæpenumero aliqui pẽdebant ab aure:qui veſparũ fungerentur officio. Adeò verum hoc fuit in Rege noſtro,ꝙ quidam dixit:aſinorum multò meliorẽ eſſe conditionẽ, q̃ Regum:quibus parcitur cibũ ſumentibus:atRegibus ne tum quidem.Cuius rei,& ſi Rex noſter neminẽ propter modeſtiã admonuit: tamen priuatim ſæpè conqueſtus eſt:eò ſe redactũ eſſe,vt nulla in re agnoſcat ſeRegem eſſe,niſi in ſola reuerentia ſubditorũ.Et quò grauior ætas accedebat,eò magis laboribus defatigabatur:& nõ ſolùm regni, ſed vitæ etiã pertęſus,multa remittebar.Solebatq́ue dicere,niſi alia ratione ſibi conſuleret:tãquam vectoricio equo,ſub ipſis oneribus ſibi moriendũ eſſe. Ideoq; ſæpè & ſollicitè ea de re cogitabat,quo pacto ſe à regni gerẽdi moleſtijs retraheret:& alteri tradens lampada,regno ſe abdicaret: ac exemplo Caroli V. Imperatoris fœliciſſimi mũdo relicto,Deo, & ſibi viuẽs priuata cõditione vitã terminaret.

Religio.

Ad finẽ orationis rem præcipuã ſeruaui,quã fortaſsè iam dudũ à me expectabatis:hanc nimirũ,q̃ religionẽ & retinuerit ſemper, & in qua ex hac vita diſceſſerit. Religionẽ itaq;, qua ab ineũte ætate imbutus erat,Catholicã, & ne qd dubitarepoſſitis Romanã,tenuit, coluit & obſeruauit.Etſi in hoc rerũ turbine& totius orbis miſerãda tẽpeſtate,q̃ & noſtrã patriã nõ mediocriter affecit, nõ erat valdè mirandum,ſi & ipſe aliquid eiuſmodi in animũ admiſiſſet. Tamẽ cũ aduerſæ partis diſſidentes,& in dies nouas ac mutabiles ſententias,noſtrã verò conſtantem concordiam, in eorũ dogmatibus ſummam omniũ rerum licentiam, in noſtra aũt religione maiorẽ pudoris,& diſciplinæ rationẽ, ibi perniciẽ

ac

ac euerſionem regnorum, ac rerum publicarum, hic pacem & ſalutem Reip. contineri perſpiceret: in ea fide, quam à maioribꝰ ſuis Poloniæ Regibus, per manus traditam naſcens acceperat, toto vitæ ſuæ tempore ad extremum ſpiritum permanſit: quod & in ipſa morte declarauit. Non enim niſi ſacris Chriſtianè procuratus, & peractis omnibus, quæ fideles ſolent, & debent, obijt. Oſtendit & teſtamento ſuo, quanta erga Deum pietate fuerit: quali animo & amore in Rēpub. & nos oēs. Cum enim omnia ſibi à Deo data fuiſſe agnoſceret, animā, corpus, regnum & officium ſuum: hęc omnia, quibus competebat, reddidit. Animam Deo, à quo eam habebat, & quam infirmitate humana multoties peccatis obnoxiam ſe feciſſe faſſus eſt, per filium Dei cōmendauit, & teſtamento legauit, ac eius miſericordiæ permiſit: corpus è terra natum, terræ & cineri reddi mandauit: officium ſuum Reipub. reddidit. Sororibus verò ſuis tribus, quarum primam Sophiam Henrico Duci Braunſuicenſi: Catharinam Ioanni Duci Finlandiæ, nūc Regi Suecię, in matrimonium collocauerat: & Annæ, quam virginem moriens reliquit, id quod illarū eſſe ducebat, aſſignauit. Præclariſſima aūt monilia tria, nempè, vnionē, pacem, & charitatē, nobis omnibus reliquit. Quo dono nihil carius, nihil præſtantius, nō ſolùm ab homine relinqui, ſed etiā à Deo opt. Max. generi hominum dari potuit. Quid nobis reliquit? nū res vanas: nū ea, quæ fortuna rotat, quæ ſunt fluxa, caduca, & inſtabilia, & quorum memoria cū ſonitu ipſo deperire ſolet? non certè. In his profectò monilibus nobiliſſimi Sarmatæ, reliquit nobis ſalutē, quid ſalute melius? reliquit gloriā, quid gloria p̃ſtabilius? reliquit libertatē, quid libertate dulcius? quid noſtræ gēti glorioſius? Reliquit nō ſolum integritatem Reipub. ſed etiam ſtabilitatem fortunarum noſtrarū, decoris, & honeſtatis noſtræ ſempiternū incrementum. Quid eo clarius? quid maius? quid vtilius? verba me certè deficiūt, quibus magnitudinem eius beneficij dicendo explicare poſſim. Ac ne vel ambitione, vel imprudentia, vel caſu aliquo ea vincula inter nos vnquā violemus, addidit iuſiurādum, quo nos per immortalem Deum obſtrinxit: vt vnionem hanc, pacem hanc, & charitatem hanc, nobis ab eo relictam, tanquā ſummum excelſi Dei donarium, ſanctiſſimè colamus & tueamur. Hoc eodem teſtamento, vobis Senatores, & curam interregni commendauit: vobis Conſiliarijs, veſtram fidem implorando, ſororem ſuam Annam, iam omnibus amicis, & conſanguineis in hac repub. orbam, quam quanti ſemper fecerit, & viuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua hoc ipſo teſtamento abundè declarauit: eam, inquam, ac fortunas eius, veſtræ fidei, veſtro patrocinio, tanq̃ patribus & tutoribꝰ, reliquit & cōmendauit. Et ſic, vbi & Deo & hominibus ſatisfecit: poſtq̃ cum patre quadraginta tribus, poſt patrē verò viginti quatuor annis imperaſſet: poſt longū & diuturnū morbū, viribus omnibus exhauſtus, Franciſco Craſinio, Epiſcopo Cracouienſi, cū & officij illius ac debiti extremi, & vltimę ordinationis, admonēte, & ſacris eū procurante, Kniſini, vt ſcitis, die 7. Iulij, anno ſuperiore, ex huius vitæ calamitatibus, ad æternā beatitudinem, ac domum illam propriam, è qua p̃clariſſimos illos ſpiritꝰ, & virtutes pulcherrimas traxerat, nobis ſpectantibus, & complorantibus emigrauit: cœloq; conſedit: vbi æterna fœlicitate & præmijs, pro adminiſtrato hoc regno, ac Repub. in pace, & tranquillitate relicta, fruetur in ſempiternum.

Sophia Dux Braunſuicenſis. Catharina Regina Sueciæ. Anna Virgo ſorores. Vnio. Pax Charitas.

Cura Interregni.

Franciſcus Craſinsko Epiſcopus Cracouien.

Mors.

Habetis genus, vitam, mores, beneficia, in Rempub. ſingularia merita, Sigiſmudi Auguſti, Regis noſtri pientiſſimi, Patres optimi, ac Equites clariſſimi: quę vigebunt memoria ſæculorū omnium, quæ poſteritas alet, quæ ipſa æternitas ſemper intuebitur, quo promiſerā ordine, vobis ob oculos poſita. Audiuiſtis, & in qua Repub. quam is languidā, ægrā, tot cuneis hoſtiū obiectā, tot morbis ac corruptelis domi ſcatentem, ac vi ſua quodāmodo nutantē, ita prudentia ſua rexit: ingenio gubernauit: vigilantia tenuit: authoritate geſſit: patientia moderatus eſt: vt eius rei fructus etiā hoc interregno retulerimꝰ maximos, & vberrimos. Quid enim cauſæ obſecro eſt? cū anni continui aliquot, fame, graui peſtilentia, & varijs detrimentis Sarmatiam vexaſſent: cum propter quorundā infinitā cupiditatē, & repentinā quandam publici ordinis cōturbationem, ac proborū indignitatē, extrema quædā pernicies, ac euerſio rerum indies metueretur: cum in acerbiſſima odia & factiones, tam potentes quàm tenuiores, morbo quodam & peccato communi Reip. diſcerperentur: cum Valachia, nouam mutationem & vulnus accepiſſet: cum Turcarū potentiſſimæ copiæ in finibus eſſent: ꝙ in hoc tanto diſcrimine Reip. illo mortuo, nulla nos calamitas attigit: nulla perturbatio afflixit. Domi

Interregni tranquillit.

ita

ita amanter, ita placidè, & dulci quadã cõſenſione omnia conſtituta ſunt, quæ in inrerregno pacem, & eius æquabilita tem tetinerent: & diſſidijs Reipub. occurrerent: & hoſtium conatus, ſi non frangerent, quod ſine capite difficile videbatur, at ſaltem frenarent: & motarẽtur. Nihil ſunt illæ diſſenſiones primæ prouinciarũ, & diuerſæ ſententiæ: quas ego magis ex ambitione illa ſalutari & neceſſaria, iuuandi Rempub. apud eos præſertim, qui ſuæ virtuti & dexteritati confidebant, quàm praua illa & pernicioſa, quæ eſt Reipub. peſtis, profecta eſſe exiſtimabam. Agitatione enim illa conſiliorum, conuentuum, & ſententiarum, ita res componebantur, conferebantur, & ad quandam moderationem reuocatæ fuerunt: vt & ſenſus, ſtudia, ac voluntates omnium, ad pacem & ſalutem patriæ congruerent: & Rex clariſſimus, & præſtãtiſſimis dotibus ornatus, concordibus omnium prouinciarum ſententijs electus: & finis interregno exoptatiſſimus impoſitus ſit. Cuius quidẽ rei, prima laus eſt, penes Regem noſtrũ mortuum: quòd ita tranquillũ & beatũ regnum, ita prudentes rectores & naucleros, ita pacis & concordię ſtudioſam nobilitatem reliquerit. Proxima veſtra, prudentiſſimi Senatores: qui à priuatis inimicitijs, & odijs domeſticis recedendo, & tanquam in ara Iouis poſitorij ea relinquendo: veſtris ſapiẽtibus iudicijs, in eum portum Remp. adduxiſtis. Non poſtrema & veſtra omnium gloria, nobiles conſtantiſſimi: qui etſi à libertate veſtra non receſſiſtis: tamen Senatus au roritatem ita ſeruaſtis incolumem: vt eam ſequendo, nauem hãc in qua oẽs nauigabamus, ex his procellis, quæ imminebant, etiperetis: ac res torius Reip. ad eum finem, quem oculis videmus, & quo nobis meliorem optare non potuimus, adduceretis.

Rex electus.

Nunc hoc vnum reſtat: quandoquidem oratio noſtra iam finem habet, ac id quod voluimus, dicendo, noſtra quidem ſententia, vtinam & fauore veſtro, aſſequuti ſumus: vt Deo immortali gratias agamus: quòd hoc regnum, tot, tam feris & barbaris hoſtibus circumdatũ, & tot rapinis obiectum, prouidẽtia ſua diuina, ita ex alto regat, & tueatur: Regesq́; nobis, tam fœlices, pios, iuſtos, clementes, domiq́; & foris, ſummam fortitudinis, prudentiæ, & moderationis laudem habentes, largitus ſit hactenus, ex hac clariſſima Iagellonum familia, quę in SIGISMVNDO AVGVSTO finem accepit: & cuius familiæ adhuc ANNAM Principem, virginem ſanctiſſimam, vt reliquũ in regno hoc ſurculum agnoſcimus. Cui quidem virgini, parem hanc gratiã referre debemus: quod maiores eius, quòd proauus, quod auus, quòd pater, quòd frater, hãc Rempublicam, & ſaluam retinuerunt: & innumeris beneficijs ornarunt: amplificarunt: illuſtrarunt: & quæ ipſa tot annos, pro vobis & Repub. in Deo immortali placando occupata fuit: & quæ vltra fraterna beneficia, etiam proprio nomine, fide, & fauore ſuo erga Rempublicam, animos veſtros perpetuo beneuolentię & gratitudinis debito, tã fratri ſuo mortuo, quã ſibijpſi deuinxit. Deprecemurque ab ipſo optimo, maximo Deo, vt & Regem hunc, quem ſola virtutum illius fama elegimus: quemq́; Deus, veluti exerta è cœlo manu, nobis in eo loco, quo minimè ſperabamus, oſtendit ac exhibuit: & cuius electio, tam proſperè perfecta, minuere nobis dolorem amiſſi Regis debet, ſeruet: & gubernet: nosq́; vnà cum eo, & Republica noſtra, totius Europæ propugnaculo, & laudis eius domicilio, fœlices, & beatos reddere perpetuis temporibus velit.

DIXI.

IN OBITVM SIGISMVNDI AVGVSTI Poloniæ Regis carmen Iacobi Heliæ Galli.

SI Mars iura ſuo violat legesq́; tumultu,
Nec dici quiſquam Rex ſine lege poteſt:
Si ſæuas acies odit chorus ille ſororum,
Qui ſolus Regem condere iura docet:
Si dantur populis diuino numine Reges,
Vt pacem ſalua relligione colant:
Quis neget Auguſtum perfunctum munere Regis,
Regis, quem ſuperum numina ſancta regunt?
Crimina qui belli fugit clariſſimus armis,
Contentusq́; ſui finibus imperij:
Qui muſas coluit, pacemq́;, & priſca deorum
Sacra pius tenuit funeris vſq; diem.

PROBI, ET GALLIAE AC POLONIÆ AMANTIS VIRI, AD GALLOS ET SARMATAS ORATIO.

SI quod vnquam fuit tēpus, fortiſſimi Galli & Sarmatæ, quo ego & pietati erga vos meæ, & rebus pernecesſarijs veſtris ſatisfacere debui: nūc illud profectò eſt, cùm Rex veſter communis Henricus Francus Valeſius, primùm ex Andium Duce Rex Sarmatiæ creatus, mox & Galliæ Rex hæreditate factus, ita ſubitò è Sarmatia in Galliam exceſſit. Qua re cùm veſtrûm alteri nimis animum deſpondiſſe, alteri nō mediocriter ſuſtuliſſe videamini: putaui me hoc debere & gloriæ Dei, ne, cùm is princeps diuino munere ac prouidētia vobis contigit, ſi quid ea ex re vobis periculi aliqua imprudentia veſtra acciderit Deo imputetis: putaui & nationibus deberi veſtris, quibus ſum deditiſſimus: putaui conſcientiæ & virtuti meæ; vt vobis animi mei ſententiam aperirem. Verebar enim, ne ſi è diuerſitate conſiliorum, in contraria ſtudia incumbatis, regna hæc quibus continemini, in his acerbitatibus, quibus abundāt, grauioribus adhuc malis inuoluatis: è quibus aut nunquam aut ſerò & maximo negotio veſtro, vos extricare poteritis. Non quod conſilijs meis, qui vtrique & prudentia & iudicio polletis, opus habeatis, ſed quia tam impotens amor in Rempub. & vos meus eſt, volui etiam mihi aliquid ſumere, vt illi qui malè valentibus, etiam ignari artis medicæ, quæ poſſunt ſolatia adſerunt: & ſæpè euenit vt maximi morbi, & nullis pharmacis curabiles, oluſculis curentur. Quod vt ne ingratum vobis ſit, ſed vt æquo animo ea auſcultare velitis, magnoperè peto. Hoc enim vobis vtriſque demonſtrabo, Regem hunc nō exitio ſed ſaluti & gloriæ veſtræ, à Deo datum eſſe: ac ideò his gradibus duci, vt & ille clariſſimus eſſet, & vos ex eo maiora ornamenta & vtilitates perciperetis; cùm iam his regnis imperet, quæ ita inter ſe coniuncta, mutuò maxima emolumenta capere poſſunt. Sed has res tantas, cùm plerique non ita conſideratis, in duos maximos errores vtrique impegiſtis: Galli quidem, quòd hunc principem, in maxima gloria, in ſummis opibus, & in omnibus vitæ cum voluptate degendæ commoditatibus, in proxima ſpe ſucceſſionis Regni Galliæ, ad Sarmatiam inconſideratè animum adieciſſe exiſtimatis: hoc eſt, regnum adeò remotum, tantoperè oneroſum, & ex quo nihil commodi, ſed laborum & ſolicitudinis plurimum ad eum redundet. Inde fit, vt qui illius è Gallia in Poloniæ regnum abitionis autores fuerunt, ijs grauiter ſuccenſeatis; quod eorum cauſa Franciæ ſalutem lubrico loco fuiſſe poſitam arbitremini. Sarmatæ verò, quòd vobiſcum malè actum eſſe exiſtimatis, quòd Regem eum elegeritis, qui Regnum ſummo ſtudio prius expetitum, & incredibili veſtra beneuolentia eiuſq; maxima gloria, ad ſe delatum, breui ſpreuerit, ac illud tanti apud ſe non eſſe, vel hoc ſuo diſceſſu oſtenderit, imò in pericula coniecerit. Vnde nunc omnes accuſatis, qui eius principis laudes vobis primi aperuerunt, & ignaram, vt aitis, multitudinem in ſua ſuffragia pellexerunt. Quos duos maximos non totius vtriuſq; nationis errores, (non deſunt enim vtrimq; qui rem non affectu ſed ratione vti eſt conſiderant) ſed plurimorum vtriuſq; gentis refutare, atq; animos in contrarium nitentes ad ſaluberrima conſilia, reuocare, in animum induxi.

Ac primùm quidem vobiſcum, ô Galli, agam: Ad quorum ſermones refutandos, vel conſtantia Regis ipſius mihi ſufficere poſſet: qui non tantùm apud Sarmatas, verùm etiam externos Principes ac populos, & regni illius amplitudinem & nobilitatem, & hominū bonitatem ac fidē prædicauit, & curę ſibi ſore, ne illud derelinquat, ſed retineat, ac de illo bene mereatur, declarauit. Sed ne me ita debilem eſſe exiſtimetis, vt me neceſſario teſtimonio & autoritate principis fulcire velim: non implorabo eius teſtimonium, non allegabo conſtantiam. Sed quæram à vobis, vnde hoc intellexiſtis, ei regnum illud nō ita charum eſſe, vt Sarmatæ cupiunt, & vt etiam fortaſſe merentur? An is vobis dixit? Dixiſſe eum dicere non poteſtis. Nam aliud ex eo audiunt ij, quibus cū

de Republica agere conſueuit. Nihil au
tem repugnans eum conſueſſe dicere
conſtat apud omnes, neque ſolùm ami
cos, ſed etiam hoſtes. Ex vobis igitur ha
betis. Quod ſi certum eſt, aut hoc certò
ſcitis: aut opinamini. Scire nõ poteſtis:
vnde enim ſciretis, ſi is, vnde hoc vos
exhaurire oportebat, in animo id ſuo
habuit nunquam. Opinamini igitur.
ſed cùm opiniones opinionibus refu-
tentur, vt venti ventis, & nebulæ nubi-
bus, non eſt neceſſe vllis argumentis.
Aut aliqui rem eam finxerunt, & fictã
vobis communicarunt. Figmenta, vt
ſunt per ſe inhoneſta, & plerumq; præ-
ſertim in rebus magnis periculoſa, ita
tempore ipſo refutantur, & tanquam
nix radijs ſolis, ita veritate deliqueſ-
cunt. Itaque neque cum figmentis con-
fligam. Sed tamen vnum telum adhuc
expediam. Si certum eſt, Regnum hoc
Regi minus charum eſſe. Si antequam
illud haberet, quare ambiuit? Si dum
illud ingreſſus eſſet, quare nõ cõtẽpſit,
ſed ſumma alacritate diadema poſtula
uit? Si poſteaq̃ ex eo profectus eſt, quare
nihil curę, nihil laboris omittit: vt il-
lud retineat? Quid appeteret nõ igno-
rauit, qđ ſperauit inuenit: qđ aſſequu-
tus eſt non deſerit. Tribus temporibus,
id eſt, omnibus rebus euinco, huic prin
cipi regnum Sarmatiæ chariſſimũ eſſe,
neque ei dolere, ſed eo magnopere læ-
tari, quòd eius regni Rex effectus ſit:
in cuius adeptione maxima gloria cir-
cũfluxit: non ea ſolùm de cauſa, quod
de eo cum maximis principibus certa-
rit: ſed etiam quod ipſum eo conatu
dignum fuerit. Nam ſi eos ſpectetis,
qui ambiuerunt, de ijs nihil paruum
cogitare poteſtis. Quid enim ijs ma-
ius orbis habet? Quibus ſi tanti erat
Sarmatia, vt in conſpectu orbis terra-
rum, de ea certando, exiſtimationis ſuę
periculum facere non dubitarint: quid
eſt, quod vobis non ſatisfaciat? Magni
principes res magnas appetunt. An &
illi Satmatiæ ſtatum ignorabant? vt
vos ignoraſſe dicitis, & ignorare vos
adhuc certũ eſt? aut igitur perinde im-
prudentes fuerunt, quòd rem ſibi prius
ignotam, & quàm reipſa eſt opinione
maiorem appetiuerint: aut in Sarma-
tia adipiſcenda, maximã gloriam (quæ
dos eſt principum) collocabant. Poten-
tia autem cùm ſit mater glorię: Quî Sar
matia minùs potens ſit, cuius fines à
Carpato monte vſque ad mare Goti-
cum, & à mari Balthico vſque ad pon-
tum Euxinum porriguntur? quæ tot
millia nobiliu in aciem producat, quot
nullum aliud Regnum, nullus prin-
ceps? cuius ea vires ſunt, vt etiamſi tot
acerrimis populis vndique circumfu-
ſa ſit, cum quibus nunquam aut rarò
extra bellum eſt: tamen ſuos fines vn-
diquaque longè & latè extenderit, non
compreſſerit? At vrbes ſunt ligneæ, &
paucæ mœnibus & muris firmatæ. An
neſcitis eſſe leones intra ligneos crates?
in petra erinaceos? Scythas ſine domi-
bus, quis vnquam domuit? quis ſuæ
poteſtati ſubiecit? Sarmatas, nec anti-
qui illi domitores orbis laceſſendos
ſibi eſſe putauerunt. Ergone antehac
Sarmatę potentes & terribiles, cùm ad-
huc illis res anguſta domi eſſet, & vna
prouincia continerentur: ac mucro gla
dij in manu fines regni eſſent: nunc im-
potentiores erunt, cùm, Polonijs dua-
bus, ampla Lituania, Maſoula bellico-
ſa, Ruſſia fertilis, Pruſſia diues, Podolia
opima, Volinia ferox, Kiouia, ferax,
Liuonia portuoſa acceſſit? Quorũ vos
in Satmatiã hæc omnia cõplectente ni
hil vidiſtis: niſi autem trium dierum
ſæculo omnia per videre potuiſtis. Sed
audio quid dicatis: neque enim finge-
re quicquam volo. Autum non habet
Polonia, vino caret, frigida & horrida
eſt, nullas dilitias præbet? Aurum qui-
dem domi non effodit, vt & Gailia,
neque fodinas præter plumbum, argen
tum, ſalem laſurum, & ferri ac ſulphu-
ris mineras habet. Sed ſi fertile ſolùm,
ſi frumenti maximam vbertatem, ſi li-
na, canabes, ceram, ſebum, reſinam, ci-
nerem, picem, trabes, ligna, pelles, ſi bo
ues, equos, armenta, maxima copia, nõ
ſolùm ipſa habeat, ſed etiam cæteris
nationibus ad ſe terra marique com-
meantibus ſuppeditet ac ſufficiat? quo-
modo aurum non habeat, ſi aurum
habentibus imperat? quî vino careat?
ſplendida non ſit? atque vtinam minus
ſit, quàm eſt, & minor ſit in apparatu
equorum, pilentorum, rhedarum, ve-
ſtium, ciborum, potus, aromatum, ſer-
uorum, luxus & ſuperfluitas, non ino-
pem ſed opulentiſſimam eſſe Sarmati-
am conſtaret. At Rex fortaſſe, in abun-
dantia omnium & rerum, & hominũ,
vnicus eſt indigens? An ea non habet,
quæ priores Reges habuerunt? At ſunt
dilapidata. At ſunt etiam leges, quæ eã
reuocant. Quòd ſi non tanti ſunt pro-
uentus, quanti alibi, cogitare debetis
in tanta vbertate & vilitate omnium
non opus eſſe vt tantos habeat, quan-
tos alibi. omnia enim ferè domi naſcũ-
tur, quibus non tantùm vita ſed etiam
Maieſtas indiget, præter ſerica & illecẽ
brasi

bras: quibus facili• humana vita caret, quàm his pręſidijs, ſine quibus conſiſtere nequit. Et ſi prudentes, non eos diuites, qui multa poſſideant, ſed qui minimis indigeant eſſe cenſent: Sarmatia, quod alienis non valde indigeat, neque ægrè carere poſſit, quàm ſit opulenta vel hoc oſtendit. Sufficiunt itaque illi ſuæ opes: ſuffecerunt prioribus regibus, Boleſlais, Audaci, Criuouſto, Lo-ſtico, Caſimiris, Sigiſmundis, & multis ante eos: qui non tantùm ſuis opibus domi natis bella geſſerunt, & ſuā hanc Spartam conſeruârunt & ornârunt: ſed etiam plurimis extra Sarmatiam præſidio fuerunt? Vnde tot ſumptus & domi & foris? vnde tantæ ſtipatorum & aulicorum cateruæ, tanta equorum ſtabula, ſi nullæ eſſent Sarmatiæ opes? At ſi nunc exacto hoc interregno, & rege conſtituto, non omnia ſuo in flore vidiſti, quomodo tam ſubitò omnia ad hos numeros reuocari potuerunt, poſt vacationem Regiæ ſedis integro biennio, præſertim in eo regno, in eo populo, qui ſe liberum eſſe agnoſcit, & non niſi iudicio, legum & comitiorum decretis aſtringitur? Itaque ſi ad comitia ventum fuiſſet: Omnes capitanei, Quæſtores, redemptores vectigalium, montium magiſtri, publicani, ac quorumuis prouētuum regiorum administratores conferendā de more pecuniam, decreto comitiorum vocati veniſſent. Quod ſi factum fuiſſet, iam vos neque de hac regni tenuitate, neq; de regio ſtatu ita queri oportuiſſet? Cōſeruauit ſenatus regi regnum, conſeruauit & omnia quæ ſunt in regno. Maior erat in interregno ſalutis omnium cura, quę ſtatim periclitari poterat, quā prouentuum, qui perire non poterant, & quorum in ſeruando ab omni parte regno plurimum abſceſſit. Quod cùm integrum & non lacerum inuenit Rex, non magnopere iactura biennalium prouentuum afficitur, qui in rebus ſuis eius cauſa, magnam iacturam nihili fecit. Sed quàm ineptè regem defendatis, (at quæ eius defenſio, qui ipſe defendi nolit?) quòd illi regno tenuitatē, quod onus & difficultatem obijciatis: iam videte: Gloriam enim eius non mediocriter obſcuratis. Nam ſi tenue regnum eſt, aliud quàm opes in eo quæſiuit? Si onerosum, in ſubterfugiēdo eo inertiæ ſuſpitio, in appetendo fortitudinis & magni animi argumētum patet? Si difficile? minor eſſet eius gloria eo deterreri, quod Sarmatici Reges, & prudenter rexerunt, & ſtrenuè geſſerūt, & huc-uſque incolume conſeruarunt. Quod ſi is, ad beatiſſimum & opulētiſſimum regnum aſpiraſſet: quod ſummis voluptatibus afflueret, nullos hoſtes haberet, & ita ab omni parte beatum eſſet, vt ipſum à ſeipſo quodammodo ſine vlla Regis cura & cogitatione regeretur: quid ex eo gloriæ, quid laudis habuiſſet? quid tam vulgare, tam minus admiratione dignum, quàm ocij, quàm voluptatum appetentem eſſe? Fugiunt hæc magni animi, & excelſa pectora: ſequuntur inertes, & humo defixi homunciones. Itaque ſi non vidit tantas opes quantas fortaſſe alibi: vidit profectò eſſe pulchrū, eius populi regnatorem eſſe, quē tot hoſtiles exercitus circumhaberent, qui non tantùm Sarmatiæ, ſed etiā toti Europæ inhiant: ei populo imperare, qui in campis, frigore, niuibus, ſæpe ac pene aſſiduè, nō de ſua tantùm causa, ſed etiam totius propè orbis Chriſtiani, cum crudeliſſima barbarie armis decernat. Qui liber ſit, liberè & non ſeruiliter viuat: ſola honeſtate vinciatur, verbi ſponſionem inſtar vinculi duriſſimi habeat, ſolius amore virtutis omnia agat, quæ cæteri multi pœnis & metu adacti. Si non vidit tantas delicias, at principe digniores delicias eſſe duxit, magis armis quā ludis, hinnitu equorū quàm molliſſimis cantibus, & curſu confligentium copiarū, quàm ludicris ſaltationibus delectari. Si hoc inquam quæſiuit, hoc expetijt, hoc deſiderauit, vti nihil aliud cum Polonorum Rex eſſe voluit: quis hoc nō laudet? quis eum è vulgo huius ſæculi principum non ſegreget? nō eum magnis illis heroibus & orbis domitoribus exæquet? non eius indolem ac virtutes, nunc raras, omni poſteritati commendet? Et hoc quidem vos ſi in eo reprehenditis, ſi eum imprudēter cura Sarmatici regni implicatum eſſe dicitis, rē omnium præſtantiſſimam, nempè, veram gloriam illi inuidetis. Et eſtis ſimiles illis parentibus, qui cùm ſuis liberis omnia fœlicia optent: vt omni moleſtia vacent, ocioſos eſſe volunt. ſed ca re ita illis officiunt, vt deinceps omnē eorum vitam, omnibus moleſtijs & difficultatibus exponant. An in labore & actionibus virtutum, non omnis beatæ vitæ ratio collocanda eſt? An hoc laudes clariſſimi eius principis, non magis illuſtrat? quòd in laboris & curarum campum ſe eduxerit: quòd non minùs ille tale regnum, in quo virtutes ſuæ elucescere poſſent, expetijt, quàm Sarmatia talem Regem: qui in ea antiquam

bellicæ virtutis laudem excitaret: & mores ocio & inertia fluxos, ad veterem diſciplinam reuocaret? Quæ res vtraque ſanè, maxima prouidentia diuina, & fortunæ, ſi fortuna eſt, fauore incredibili inſtructa eſſe & cōparata planiſſimè videtur. Nam & Henricus dotibus & virtutibus ſuis accommodum regnum Sarmatiam; & Sarmatia Henricum ſibi aptiſſimum, & maximè idoneum Regem inuenit. IAM ſi hęc maximo diuino conſilio facta cōiunctio, vobis ingrata eſt: ſi eam reprehenditis: an non regij nominis clariſſimo ſplendori denſam nebulam offunditis? An enim eius nomen, etſi ſatis antea clarũ, tamen ea electione Sarmatica, nō magis percrebuit? nonné omnium ore ferri cepit? non eius virtutes, quaſi perruptis domeſticæ laudis aggeribus, tanquã deriuatione gratiſſimi alicuius fontis, in totum orbem dimanârunt? An cùm ob egregias animi & corporis dotes, & bellicas virtutes, quouis regno dignus haberetur, non prima Sarmatia in eius complexus irruit? non prima ei ſceptrũ & diadema detulit? An is errauit, cùm Regnum tam amplum, & tam viris quàm equis potens, ita rerum bello geſtarum laudibus percelebre deſiderauit: cùm nominis ſui fama Riphæos montes attigit, & vtrumque ſolis cardinem impleuit? cùm à nullis moleſtijs abhorrere, nullos labores defugere, qui eſſent cum laude & dignitate coniuncti, voluit? cùm ſe clariſſimo magnorũ regum ſanguine ortũ eſſe declarauit? cùm hoc petijt: quod ſi viuo patre ſuo Henrico illo ſecundo, magno & ſtrenuo principe, quem Gallię mors immatura inuidit, petijſſet: hoc proculdubio à geſtiente & præ gaudio lachrymante patre audiuiſſet: quod quondam Alexander Macedo à patre Philippo. Quære alia regna fili, nō te tua Macedonia, tua hæc Gallia capit? Num hoc ei inuidetis, quod prius quàm regnaret, digniſſimus regno declaratus eſt? An nihil debebitis Sarmatiæ, quòd Gallum principem multis alijs præpoſuerit? quem à vobis euocatum, ad remotiſſimum regnum venientem, Germania omnis venerata ſit? quòd eũ Italia & tot clariſſimi populi cognouerint, & maxima laude veſtra, humeris ſuis penè vobis attulerint? quòd ipſa inquam Sarmatia quem Ducem acceperat, duorum potentiſſimorum regnorum Regẽ vobis reddiderit? quòd ipſe tot prouincias perluſtrarit? quòd tot amicos ſibi & vobis, quot homines obuios habuit, comparauerit? quòd nomen veſtrũ cladibus veſtris, ac ea dolenda calamitate domeſtica, non mediocriter inquinatũ, à probris vindicârit: ac omnibus palàm fecerit, vobis ne in extrema quidẽ ſorte veſtra, virtutes ac principes laudatiſſimos deeſſe? quod amici veſtri mirantur, id vos contẽnetis? quod timent hoſtes, id negligetis? quod vobis felix & fauſtũ ac in omnẽ ęternitatem memorandũ accidit, id vos moleſtè feretis? Prudẽter itaque Rex veſter fecit, quod regnũ illud expetiuit, & fœliciſſimus putãdus, quòd illud aſſecutus eſt. Quã eius prudentiã ſuſpicere, magnanimitatẽ mirari, fœlicitatem amare: Sarmatiã verò tãquam honoris veſtri renouatricẽ ac vindicẽ diligere, & magnifacere meritò debetis. E qua ſi eum periculum veſtrum, ſi grauis fortuna Gallię, & nihil aliud ad vos euocauit: quomodo & Regẽ non plurimum amare, & de Poloniæ ſtatu ſolicitinon eſſe, ac ne quid eam ob rem detrimẽti capiat, curare debeatis? IAM verò ad vos & Sarmatæ venio. Sed quibus verbis vobiſcum agam? quomodo vos compellẽ, vnde petam argumenta cauſæ neceſſaria? Ego verò cum veſtrũ dolorem hac abitione Regis excitatũ conſidero: condolẽdum perturbationi veſtrę: cùm veſtras querelas de eius diſceſſu ita audio, vt eum à vobis vnquam electum eſſe vos pœniteat: atq; ideò in eius laudum præcones tanquam fatales reipubl. ciues, omnia ferè tela vndique conijciantur: ſuccurrendũ imbecillitati iudicij veſtri, ac vobis hanc nebulam ex animis dimouendam eſſe putaui. Etenim ſi ita diſceſſu Regio querimini, vt & electioni eius ſuccẽſeatis: duas res omniũ præclariſſimas conſequutos eſſe vos, non ſolùm iniquo, ſed etiam ingrato animo fertis: Salutem nimirũ ipſam, & libertatem. Quę quidem vtraq; tãto maiore beneficio diuino vobis cõſtitit, quãto maius erat periculũ, ne vel ſalutem tuendo de libertate, vel libertatẽ de ſalute periclitaremini. Quid? non meminiſtis, in quantis reip. difficultatibus, omni ex parte, hoc interregnũ vos occupauerit? in quanta rerum omniũ trepidatione, & incertitudine, vos diſtinuerit? Quid vobis tum ſalutẽ peperit de qua à multis deſperatum erat? cõcordia. Quid concordiam? periculorũ externorum propinquitas & gloria, quã ex ſtudijs pręclariſſimorum regni competitorum animis præcipiebatis? Itaque eius concordiæ præclaris fundamentis iactis, & mutuis offenſionibus patriæ condonatis, inter ſpem candi-

dato-

datorum ac illis cohærentium,& ſalutem vobis comparaſtis : & libertatem eligendi conſeruaſtis: & principem eũ, quem maximè ei vtrique tuendæ idoneum eſſe iudicaſtis, Regem vobis delegiſtis. atque eo pacto, Rempublicam veſtram, ad ſuum portum, in quo placidè conquieſceret, fœliciter adduxiſtis: ac vobis veſtroq; nomini ſummã gloriam conciliaſtis: ac in veſtræ prudentiæ admirationem,omnes orbis terrarum populos conuertiſtis. In quo actu maximo & clariſſimo, hęc duo pręcipuè ſpectauiſtis: qualem Regem eligeretis, & quomodo eligeretis. Ac modum vos optimum inueniſtis: Regem optatiſſimum elegiſtis. Quomodo? non enim pauci, ſed omnes: non armis, ſed rationibus: non potentia aliquorum, ſed omnium ſpontaneo & beneuolo aſſenſu: non coactis aut extortis ſuffragijs, ſed ſeruata cuique ſua libertate eum elegiſtis. Qui etiamſi non omni ex parte perfectiſſimus quali opus habere tis, fuiſſet: tamen vel ea re diuinus apud vos habendus eſſet, quia tam ſalutaris, vt ſine vllo ſanguine ac tumultu vobis obtigerit. Quòd ſi autem & talem elegiſtis; qualem optare magis quàm ſperare poteratis, quid eſt, quòd vobis mutuò indignemini? Cuius electio luculentius gloriam veſtram illuſtrare, & quod domi veluti compreſſum manibus tot ſæculis tenebatis, nimirum, libertatis veſtræ prærogatiuam, id omnibus populis & nationibus amicis & hoſtibus clarius demonſtrare potuit, quàm cùm eum eligeretis; quem vix à vobis eligi poſſe omnes ſperabant. elegiſtis remotum: at pericula erant proxima: elegiſtis ignotum, at vos veram virtutem non oculis metiendam eſſe putauiſtis: elegiſtis peregrinum: elegiſtis talem, à quo magis tarda, quàm ab alijs præſidia. Quid ita verò? nempe ſic vos gloriam veſtram, ſic libertatem veſtram charam habuiſtis, vt remotum vicinis, ignotum notis, peregrinum veſtris præpoſueritis: & tam alienis præſidijs vos non indigere, quàm vim hoſtilem non extimeſcere oſtenderitis. Et conſilium verò Dei, in his quale fuerit, attendite. Rege vobis opus erat, qui veſtræ libertatis non oppreſſor ſed conſeruator & auctor eſſet. at quis eam minùs opprimere poteſt; magis tueri & augere debet eo, qui ita remotus eſt, vt ſe vobis imperare poſſe, nonniſi volentibus vobis videat? Rege opus erat, qui veſtram laudem, otio ſepultam, rebus gerendis & armis excitaret: quis eo ad eam rem aptior, quàm qui in caſtris educatus, inter arma verſatus, ac totum adoleſcentię ſuę florem in bello, contriuerit? Rege opus erat, qui ad regnandum apud vos, non animum cupiditate accenſum, ſed ſtudio veræ gloriæ ardentem adferret. Quid is verò aliud ad vos attulit? quid aliud ſpectauit, quàm gloriam, cùm Sarmaticas oras Gallicis præpoſuit? cùm nihil non veſtra cauſa reliquit? Rege opus erat, qui non ſua apud vos, ſed veſtra apud ſe quæreret: & non tam ſua quàm veſtra cauſa apud vos regnare vellet. quis eo vtilior, qui non veſtra rapere, ſed ſua vobiſcum communicare decreuit? Rege tali, qui omnia pericula contemneret, dum ſua regna tueretur. Rege tali, qui non mortem, ſed ignominiam ſolam metueret. Rege tali, qui ſapiẽs, qui iuſtus, qui clemens eſſet: qui religione nihil ſanctius, pietate nihil charius, virtute nihil amabilius haberet. Qui non armorũ præſidijs, ſed beneuolentia ſubditorum cingi & muniri didiciſſet. Quæ quidem omnia, ſi vobis cum eo contigerunt, ſi ſalui eſtis, ſi libertatem ſartam & tectam retinetis, ſi in eo eligendo, in eo vocando, adducẽdo, excipiendo, ſumma gloria cumulati eſtis, ac vos multis gentibus fælicio res eſſe declaraſtis: quid cauſæ eſt, cur de eo electo conqueramini? cur eius electionem prius diuinam, nunc funeſtam vobis & Reipublicæ veſtræ arbitremini? cur eum antehac à vobis omnibus electum eſſe dicebatis, nũc à quibuſdam? cur cùm voſipſi eum videretis, ac in eius oculis & vultu, veluti in ſpeculo clariſſimo, omnes virtutes ac probitatem notaretis, diuinitus vobis eſſe oblatum & datũ affirmauiſtis: nũc vobis ab alijs impoſitum eſſe confirmatis? ineptum eſt omninò ac puerile; ſi quid ex animi ſententia ſucceſſerit; eius laudem ſibi ducere propriam: ſi quid malè ceciderit, eius rei culpam in alios transferre. Sed quid etiam hic malè cecidit? Quod enim in regno Galliæ fratri mortuo ſucceſſit, num hoc humanis cõſilijs imputatis? num quid technarum hic eſt? quid in eo culpæ, ſi eum & Deus & ſors, etiam & tabulis publicis ante declarata, patrij regni regem eſſe voluit? Sed iam dicetis, & opinor: non tam id vos queri, quod is rex à vobis ſit electus, ſed quòd à vobis difficili & alieno reipublicæ tempore diſceſſerit, vobis in incerto relictis, in tãta animorum inter vos offenſione, inter tot hoſtes, tot pericula: nullis cum ex-

traneis fœderibus vel conſtitutis vel renouatis. Vnde in republica incredibiles tempeſtates exoriri, eamque vt nauem è tranquillo portu abreptam, turbulentis & ſeditionum, & armorum externorum fluctibus obruere poterunt. Ad quam ego querimoniam veſtram facilè reſpondebo, & hoc vobis oſtendam: cum hoc tempore à vobis nulla nec veſtra nec ſua indignitate, & nullo veſtro incommodo diſceſſiſſe: cùm non diſcedere ſine ſumma ignominia & iactura ſua & veſtra non potuiſſet. Quæro enim à vobis ô nobiliſſimi Sarmatę, num iam Regni Gallię fortuna communis vobis nõ eſt? num fratres, amici & confœderati non eſtis? rege iam vno ac eodẽ, magis quàm cùm duorum fratrũ ſubditi eſſetis? At iam veſtram quietem & fœlicitatem conſiderate, quòd vos domi auream pacem habetis: foris nemo vos laceſſit: aut ſi quis eſt qui hoc audeat, nemo impunè laceſſit. Regni verò Galliæ quæ fortuna eſt? Quintumdecimum iam annum ciuili incendio ardet, & ita æſtuat flammis furentibus, vt niſi rex ad eam eo ſilentio accurriſſet, aut ſaltem à vobis excurriſſet, iam vltimum dicere, ac funeſto gemitu Maronianum illud lamentari potuiſſet: Fuimus Troës, fuit Ilium: fuimus Galli, fuit Francia. Si enim quid Gallia in flore ſuo fuerit cognitum habetis, ſi opes illius, ſi maieſtatem, ſi humanitatem, ſi cultum, ſi elegantiam vnquam vidiſtis: aut ſi è monumentis veterum, quid Gallia à duobus millibus annorum fuerit, didiciſtis: et ſi nunc qui ſtatus illius ſit, quæ ſors, quæ ruinæ, quę vaſtitas paucorum annorum furoribus comparata, videtis: & in media Gallia Galliam ipſam requiritis: fieri nequaquã poteſt, quin vehementer commoueamini: ac ipſam præſenti calamitate ſubleuatam eſſe velitis. O Francia flos Europæ nobilis, ingeniorum mater, ſchola bonarum artium, alumna humanitatis, vbi nunc eſt tua gloria? Tua antehac arma barbaris & crudelibus nationibus terrori fuerunt: tum illis frena imponebas: tu è tyrannide Chriſtiani nominis hoſtiũ regna & prouincias ampliſſimas recuperaueras. Tu nulli deeſſe occaſioni, vt omnibꝰ adeſſes, vnquã volebas. Quæ regio in terris tuorũ non plena laborum? nõ plena meritorum? vbi nũc eſt ſalus tua? Quis nũc tua fata ſine lachrymis intueri, quæ nemo ſine lachrymis audire poteſt? Etſi enim omnis belli ratio miſeranda eſt, tamẽ multo miſerabilior eſt, quæ domi ac inter ſuos eſt: cũ non tantùm vitę & fortunarum, ſed etiam iuris, legum, ſanctimoniæ & humanitatis omnis certitudo debilitatur: ac fundamenta ſocietatis humanæ conuelluntur: quibus conuulſis & euerſis, quid ſalui in republica eſſe poterit? quid, cur viuere non pigeat ac tædeat? Hæc omnia in Gallia propè iam ſpectanda fuerant, præſertim abſente eo, qui regni hæres, & iure & beneuolentia fratris tanquam non neſcij mortis proximæ, erat deſignatus. Quibus extremis malis, cùm Princeps veſter ſola celeritate ſubuenire ſe poſſe intelligeret, maluit vos ad tempus relinquere, quam intempeſtiua deliberatione, patrium regnum, in vnica ſua ſpe requieſcens amittere. Quod niſi feciſſet, non ſolùm de regno ſuo ampliſſimo periclitari, ſed etiam multis Chriſtianis regnis: quæ de fortuna regni Galliæ pendent, plurimum detrimenti inferre potuiſſet. Poterat autem & apud vos ſempiternam inertis principis notam obtinere, ſi regnum orbis Chriſtiani ſummum, ſibi proprium, hæreditarium, patrium, auitum, tam fœdè amiſiſſet: & periculum vobis eſſe poterat in eius eſſe poteſtate, qui ſua propria ſibi cõſeruare & tueri neſciuiſſet. Quod cùm ille fecit, cum à vobis receſſit, cùm tot prouincias ſecurus tranſijt, cùm tam maturè & opportunè peruenit, vt manum ſalutarem labenti ſuo regno ſubiecerit, non meritò de ſe dicet, veni, vidi, vici? à quibus aberam, eos ſeruaui: quos reliqui, non dereliqui? Quòd ſi hoc nullo veſtro incommodo, aut ſaltem breui admodũ & non periculoſo fecit: quis hoc eius factum meritò reprehendet? quis tam impatiens, vt eius abſentiam exitialem Reipublicæ veſtræ dicere iure poſſit? Quod autem duo hæc mala Rerumpublicarum diſcordiam domeſticam & pericula externa attinet: etſi ea in tam fœlici & beata Republica veſtra, non ita vobis grauia, non ita infeſta fuerũt; vt virtute veſtra non ſemper ea compreſſeritis: num tamen ijs & ille nunc non occurrit? an vos ſine lege & ordine reliquit? & vos, vt impatientius quidam perhibetis, prædæ hoſtium obiecit? Nequaquam. Cũ enim à vobis recederet, an non illuſtria documenta præclaræ erga vos voluntatis ſuæ reliquit? cùm cauſas profectionis ſuæ tam neceſſariæ ſcripto relicto expoſuit? cũ vos ad charitatem patriæ, & concordiam mutuam exhortatus eſt? cùm vos

fidei

fidei veſtræ ſibi & patriæ debitæ, & quã ſemper inuiolatam conſeruaſtis, admonuit, ac vt in ea perſeueretis, vos obteſtatus eſt? cùm vos ad iuſtitiam colẽdam, & iudicia exercenda excitauit? cùm ſe vos non eſſe relicturum, ſed ad vos reuerſurum, operã alteri regno, pollicitus eſt? cùm ſe veſtræ beneuolentiæ erga ſe perpetuò memorẽ fore declarauit? cùm ſe muneris ac officij ſui rationes tenere confirmauit? cùm hoc denuò tot epiſtolis repetijt? cùm hoſtes veſtros nulla interpoſita mora, ne quid detrimenti regnum ſuum, patria verò veſtra, ſuo diſceſſu caperet, admonuit? cùm & omnes amicos reges, ac principes, vt nõ veſtro tantùm, ſed ſuo nomine vobis magis deuincti & beneuoli eſſent, compellauit? cum ſe veſtra ac reipublicæ veſtræ cauſa, nullis laboribus nec ſumptibus parſurum eſſe recepit? Quæ omnia, ſi iam reipſa cognoſcitis: ſi res veſtræ deteriore loco nõ ſunt: ſi hoſtes ſe continent: ſi amici, quorum animi immutari poterant, fauent: ſi nemo vos oppugnat: cur tantopere de eius diſceſſu queri, ac animis turbari debeatis? At de iuſtitio fortaſſe res eſt, quod fora iudiciorum ſilent. quis illud confecit? quis hoc malum reipublicæ creauit? non rex profectò, ſed diſſentientes veſtræ ſententiæ. pleriſq; enim in locis iudicia detrectaſtis, donec prius ea, quæ requirebatis vobis concederentur, inuitis & reclamantibus alijs. Quæ res tot vos difficultatibus implicauit, & tot moleſtias vobis pepetit, vt earum pertæſi non tantũ Regem accuſetis, ſed etiam ſenatum perſequamini, & cæteros omnes affligatis. Ac ſi credibile eſt, omnia facta infecta reddere velle, & alium animis Regem propè concipere videamini. Quod ſi verum eſt, vt ego falſiſſimum eſſe cuperem, quid aliud quæritis, quàm ruinam & exitium veſtrum? quod vultis in naufragiũ, è quo ſalua naue & mercibus tantũ enataſtis præcipitari? Quid rex fecit, quod non factũ eſſe oportuit? quid nõ fecit, quod in hoc tam breui tẽpore præſertim debuit? Confirmationem, aitis, non dedit. Quib⁹ daret, diſcordibuſné, alijs nouã, alijs veterem, alijs neutram poſcẽtibus? certe ſi hoc tum feciſſet, peſtem immiſiſſet, & luctuoſiſſima diſcordiæ ſeminainter vos ieciſſet. Maluit hoc cõcordiç veſtræ dare, veſtro amori mutuo, & tempori fœliciori. In qua expectatione veſtra, an eum iniuratum vidiſtis? an non omnia iura & libertates veſtras vobis fore ſaluas toties declarantem, audiuiſtis? quid adhuc reſtabat? Peccata veſtra, ô Sarmatæ, peccata, vos & Rẽpub. veſtrã vexant. Hi, impuritate, & diuturnæ paci & longo ocio veſtro, quod ſublatis externis periculis, ad muliebrẽ altercationẽ ciues incitare ſolet, ſi non omnia ex animo cadere videantur; nõ regi beneuolo, Regi benigno, Regi diuinitùs electo: & qui ſuã hanc Sarmatiã tanti apud ſe facit, vt precioſũ aliquod ad immortalitatem conſequendã deorum immortalium donarium. Et non immeritò. Quis enim nunc eſt clarior Hẽrico? cui debet? Poloniæ: q̃ nũc viciſſim regio illuſtrior Polonia? cui debet? Henrico. Suſpitant nũc cætera regna, vel quadã infœlicitate cõmuni, vel quadã iniuſtitia pub. oppreſſa, cùm de Polonia audiũt: & beatã ac fęlicem eã aiunt, ſeipſa deplorant. O Sarmatæ, Sarmatæ, ô fortunatos bona ſi ſua noſſent agricolas: (ut ait poëta) ô vos fœlices, ſi veſtra bona, veſtram libertatem cognoſcitis. Quid vobis deeſt ea incolumi? quod tantum commodum quod vobis non accedere, vel incommodũ quod euenire, aut ſi euenerit, vobis vehemẽter officere poſſit? Summum hoc priuilegiũ eſt, immortalis hæreditas, quã vos perpetuã vobis efficietis, ſi ea vtamini non abutamini, ne in vobis verum ſit quòd dicitur, Libertas libertate perit. ſi iuſtitiam colatis, æqualitatem conſeruetis, cõcordiam mutuam inter vos retineatis, atque ea agatis, quæ non aliquibus ſed omnibus expediant: & ſi nũc huius tam clarè & ſplendidè electi Regis retinendi non relinquendi ſaluberrima cõſilia retineatis. Ita veſtri maiores Regibus ſuis fecerunt: ita & vos hucuſque feciſtis, ſummo libertatum emolumento. Quòd ſi ipſi liberi eſtis: ſinite vt & amici veſtri, ex ſeruitute bellorum ciuilium emergant: ſi ſalui eſtis, non inuidete illis ſalutem: agnoſcant hoc non inuitis ſed volẽtibus vobis ſibi cõtigiſſe quod iam contingere videtis. Debere ſe vobis ſentiãt, non inuidia vobiſcum certent, gratias vobis agant, non vos auerſentur. Hæc res efficiet, vt viciſſim ipſis fauentibus & annuentibus, & Regem veſtrum habeatis, & habeatis vtilem, res veſtras amantem, veſtrarum libertatum & commodorum ſtudioſum. Hoc modo, non tantum vos Regi & Regem vobis, ſed etiã vos vobiſipſis, & tam patriam vobis, q̃ vos patriæ, cũ ſumma prudentiæ & moderationis veſtræ laude conſeruabitis. Hæc eſt ratio, hęc via, q̃ vos vobis, nõ tãtùm vtilẽ, ſed etiam neceſſariã & ſalutarẽ, ſi mihi ob-

temperaueritis, experiemini. Finem faciam, ſi hoc addidero: quis iam dubitare poſſit, vos in eo Rege eligendo non erraſſe: cùm iam eundem ad Franciæ gubernacula à Deo collocatum eſſe videatis? adeò vt poſſim dicere, iudicium veſtrum in eo eligẽdo, iudicio Dei paulò poſt approbatum eſſe.

Sed iam ad vos coniunctim, ô nobiliſſimi Galli & Sarmatæ noſtra oratio redit. Iam vtriq; animaduertitis, maximo errore vos vtrinq; implicari, ſi de eo principe, eiuſq; electione, aliud q̃ res ipſa poſtulat, quàm Dei conſiliũ, quàm neceſſitas rerũ, ſtatuere velitis. Ac iam ſatis cõuictam eſſe veſtrarum rationũ imbecillitatem, mea quidem ſententia conſtat. Reliquum eſt, vt vos moneam & horter, vt vos ita componatis, veſtros animos ita comparetis, vt ea ex re, id eſt, ram electione Sarmatica, quàm regni Galliæ ad ipſum deuolutione: nõ dedecus ſed gloriam, non dolorem ſed voluptatem, non detrimentum ſed vtilitatem capiatis. Quod ita facietis, ſi vos Galli Sarmaticam electionem ad vos pertinere; vos Sarmatæ Gallici regni hæreditatem regi veſtro oblatam, vobis non incommodam ſed fructuoſam & vtilem fore ſtatuatis. Electio quidem Sarmatica, qua is princeps à populis illis rex depoſtus & rennnciatus eſt, vtriſque perhonorifica, vtriſq; glorioſa accidit. vobis quidem Gallis, quod nec, vt ante oſtendi, in bellorum ciuilium miſeranda calamitate ac ſuprema fortuna veſtra egregij vobis principes deſint, quib⁹ ſceptra & regna dignè deferri poſſint. Vobis Sarmatis, quod eum regẽ vobis creaueritis, in quo nihil præter veſtram libertatem, ac virtutem illius ſpectaueritis: idq́ue ea cõcordia, vt omnes: ea prudentia, vt ſine tumultu: ea magnanimitate, vt eam ob rem omnia pericula contempſeritis. Quæ res tanta quidem eſt, vt etiam ſi in ea aliqua conuerſio (vt ſunt res humanæ) quod abſit, eueniret: abunde magnos fructus ex ea retuleritis, quòd hucuſq; ſalui permanſiſtis: & omnibus terrarum ac ætatum omnium hominibus teſtatum reliquiſtis vos ſolos propemodum eſſe populos, quibus nemo imperet, niſi quem vos ipſi imperare velitis. Secuta fuit hæc electio rationem, ſequuta conſiliũ Dei, quid vultis amplius? Secuta proportionem quandam & harmoniam orbis terrarum. Cùm enim omnes nationes proximæ, propter ſecundæ ſimilitudinem neſcio quo pacto à ſe diſſideant: remotiores verò, & veluti per tertiam à ſe diſtantes maiore ſui beneuolentia ducantur: ea vos tertia & dulcedò illius, non ad diſſonantiã ſed conſonantiam, non ad diſſidium ſed ad amorem mutuum coniunxit, & copulauit. Quæ harmonia non nunc primùm reperta, ſed antiqua eſt. Cum qua enim natione vos Sarmatæ libentius verſamini, quàm cum Gallis? quò & literarum & morum cauſa plures commeatis, quàm in Galliam? vnde plures reges, ſi externa videatis, habuiſtis, quàm è Gallia? Iam enim hunc, non tertium, vt putatis vtrique, ex Gallia regem, ſed quartum habetis. Habuiſtis Caſimirũ, ex vmbra Cluniacenſis monaſterij eductum. Habuiſtis VVladiſlaum quendam Album Poloniæ Ducem, qui cùm ad regnum Poloniæ veniret, vocatus è monaſterio Dijonis Metropolis Burgundiæ, in itinere Argentinæ animam exhalauit, & Dijonem relatus eſt. Quod etſi veſtri annales taceant vel neſciant: tamen Dijoni illuſtre eius ſepulti monumentum extat. Habuiſtis Ludouicum anctorem libertatum veſtrarum ex Vngaria, è Ducibus Andegauenſibus deſcendentem. Habetis hunc Henricum, atque vtinam vobis Ludouico tantò vtiliorem, quantò potentiorem. At ſi & conditionem horum regnorum, cum amicis pariter & hoſtibus cõſideretis: eòſdem hoſtes, eoſdem amicos vtrique habetis. Quodq́ue Turcas attinet, an cum his ita fortiter & ſtrenuè à veſtris maioribus dimicatum non eſt, vt vos Galli pulcerrimas prouincias eis ademeritis: vos Sarmatæ cum eis fortiter pugnando, Reges aliquot amiſeritis? & prouinciæ autem retineri, & clades nulla accipi poterat, ſi fides in his fuiſſet, in quibus maximè oportebat. Quas res, ſi ſeorſum geſſiſtis, an nũc non commodius, non fœlicius, & non maiori orbis Chriſtiani emolumento, gerere poteritis, cùm vnum Principem vnum, Regem vtrique habeatis? & ſi in cæteris ea conſtantia, ea fides, quæ ad eam belluam edomandam frangendamq́ue adferenda eſt, fuerit? Videtis quæ ruina toti inſtet Europæ, atque adeò Reipublicæ Chriſtianæ. quod exitium, qui occaſus. Veniunt rerum metæ & temporum, quibus eas barbarorum vires ad ſummum auctas ac euectas, his tam nouis, raris & inuſitatis ſocietatibus Deus euerſurus videtur eſſe. O vtinam has res tantas, cæteri principes ſerio ac verè cogitarent, & bella, quæ inter ſe ſua & veſtra omnium iactura ſerunt, aliò concordes

tranſ-

transferrent: citò finem harum orbis Chriſtiani calamitatum videremus. Iā verò ſi huius coniunctionis veſtræ mutuæ difficultatem perhorreſcitis, quòd longo vos terrarum ſpatio diſſiti eſtis, neque hoc ad cauſam facit. Interfuerunt maioribus veſtris, ô Galli, inter prouincias veſtras in Aſia, & veſtram hanc Galliam, maxima maris & terrarum interualla. Interfuit Carolo Quinto Imperatori, Gallia hæc veſtra, terra tum hoſtilis, inter Germaniam & Hiſpaniam: neque tamen vtrique defuit. Interiacet nunc vos Germania non hoſtis, ſed amica, & tam Galliæ quàm Poloniæ, multis vinculis & modis obligata. Habetis Reges amicos; mare Occidentale & Orientale commune: ſunt communia commercia: erunt vnæ ac copulatæ vires: quis contra vos arma ſumere audebit? quis vobis obſiſtet? quis veſtram ſocietatem violabit? quæ non commoda ex iſta amicitia & vnitate veſtra, hac cognatione veſtra (quæ enim maior eſſe poterit, quàm vnius regis eſſe populos) ſperare poſſitis?

Quæ cùm ita ſint, ô Galli & Sarmatæ fortiſſimi, vos hortor & moneo, vt hāc fœlicitatem maximam, tanquam materiam ſalutis & gloriæ veſtræ ſempiternæ, vobis ſponte diuinitus oblatam, ambabus manibus amplectamini, & mutuis officijs & ſtudijs, mutua beneuolentia veſtra, vobis & poſteris veſtris conſeruetis. Abigite à vobis iſta prodigia & portenta Reipub. qui hanc amicitiam & vnitatem veſtram, rumoribus, fabulis, malè feriatis ſcriptis labefactare & diuellere conantur: relinquite ignauis iſta, qui ſcribendo & pingendo bella & res magnas gerant. vos totis animis ad veram virtutem & gloriam incumbite. Regem talem habetis: talem vobis Sarmatis fortuna prouidit: vobis Gallis natura edidit: vt omnia vobis de eo, quæ de optimo, fortiſſimo, & conſtantiſſimo principe polliceri iure & poſſitis & debeatis. non deerit vtriſque vobis: modò vos ipſi vobis ne deſitis: ac pulcerrimum hunc tam virtutū quàm fortunæ eius curſum, ne impediatis. Ea eſt iuſtitia ac æquitate inſtructus, vt quid vtriſque vobis debeat, probè agnoſcat, ea fortitudine & animi conſtantia firmatus: vt eas habenas rectè moderaturus, & oneri regendi vtriuſque regni ſatisfacturus eſſe videatur. Ea prudentia pollens, vt omnibus ætatis ſuæ principibus hāc laudem præripuerit: maturiorem aût aſſequutus ſit. Eo iudicio ac moderatione animi, vt omnia in eo tēperata, omnia placida, & tranquilla: nihil aût violentum, nihil temerarium, quod eius ætatis vitium ſolet eſſe, videatis. Adeò vt & ſciat, & poſſit, & velit, tam ſaluti præſidia, q̄ honori veſtro ornamēta comparare, omnibus his, quæcunq; à ſuis quiſq; proprijs regibus laudatiſſimis expectare poſſitis. Sic viſum eſt Deo, vt Hēricus Francus Valeſius ex Andium Duce Rex Sarmatiæ ſeu Poloniæ crearetur: ex Rege Sarmatiæ, Francorū Rex vtriuſq; nationis veſtræ, ſumma gloria fieret. vtrūq; nunq̄ euenit: vtrūq; orbis ſtuper vniuerſus. Cedit & ipſa inuidia fatis. Hæc vobis vt ſunt, magna eſſe debent: hæc tanti, vt pro hac gloria Regis veſtri & veſtra, pro his vinculis & neceſſitudine, tuenda & conſeruanda, nullos non labores ſuſcipere debeatis. An quod alijs, nullis armis, nullis opibus, vnquam aſſequi datum eſt, vos ſolo numine diuûm aſſecutos eſſe non gaudebitis? Quæ ſi chara eſſe deberent, etiam ſanguine & maximo labore parta & retenta: quomodo non cara eſſe debent ita ſponte oblata? vnicus hic labor veſter, hæc vnica cura vobis eſſe debet: vt ne eos audiatis, qui vobis eam amicitiam inuident, & vt vos mutuorum odiorum venenis inficiant, multa dicunt & ſcribunt. Polonis luxum, faſtum, barbatiem: Gallis inſolentiam, leuitatem, temeritatem obijcientes. Non hæc Polonis Galli, non Gallis Poloni obijciunt, ſed homines malitioſi & petulantes, & qui cùm tranquillis rebus humi ſerpant in Reipub. incendijs ſuas fortunas venantur. Sunt araneæ non apes: hæ enim mella ſtipant ex quibuſlibet & herbis: illæ & ex ſalutaribus hauriant venena. Sunt fuci furaces, qui dulcia cōcordiæ mella diripiunt, & nō congregationem, ſed diſperſionē quærunt. Obſeruant probi, prudentes, & in Reſpub. benefici homines non vitia, ſed virtutes; nō quod reprehendant, ſed quod laudent, atq; ad publicam ſalutem conferant. Obſeruant in Gallis, acres & generoſos animos, liberos, humanos, obſequentes. In Polonis, candorem, veritatem, ſimplicitatem, magnanimitatē, aperta & fraudis neſcia pectora. Qui mores alij facilius coaleſcunt, quàm eorū qui ita a natura formati ac educti ſunt. At ſi in eorum motibus quid à vetere integritate deflexum & aberratū eſt: id non malignitati naturæ vtriuſq; gentis; quæ nulla eſt, adſcribunt: ſed in alterā bello huic ciuili: quod ſecum non tantùm fortunarum iacturam, ſed etiam morum trahere ſolet: in altera lon-

gæ & diuturnæ paci, in qua militaris diſciplina obſoleuit,& vigor ille natu tę animorũ obtorpuit. Quantũ enim Gallis humaniſſimis,bellum hoc funeſtiſſimũ, mutuæ diffidẽtiæ & ferociæ ingeſſit:tantũ Sarmatis antea tẽperatis,fortib⁹ & ingenuis,licẽtię,temeritatis,& morum diſſolutionis,ocium conflauit: vt verè dici poſſit, Galliam nimio bello, Poloniam nimio ocio,vtroq; malo domeſtico, dilapſam eſſe. Neque hæc res diuerſa facit,quòd Gallica nobilitas, nonniſi Regis & Principum obſequijs ſeſe addicit: Polona verò pubes, nõ ſolùm in Regis & procerum, ſed etiã potentiorum noblium familia eſſe gaudet. Hoc enim vtile eſt Gallis propter eas gentes, inter quas ſiti ſunt, & cum quibus aſſiduò verſantur:hoc & ſtatus Reipublicæ requirit, & mores antiqui. Sarmatis verò, propter celeritatem & multitudinem vicinarum & barbararum nationum,cum quibus inexpectatum bellum geri ſolet,magis ſalubre & neceſſariũ eſt gregatim verſari: & cùm milites omnes ſint,ac ſemper in armis, honeſtum ſibi ducunt in clariorum domibus tanquam ſcholis virtutum educari. & conſulitur autẽ hoc modo concordiæ & charitati mutuæ. Vnde Polonia inſtar magnę cognationis eſt,quam Plato ille diuinus ſi viueret,vnicam cęterarum rerumpublicarum vt florentiſſimam & fœliciſſimam calculo ſuo probaret. Iam neq; hoc cõtrarios mores arguit, (in quo iocari liceat) quòd Galli domi naſcente vino, moderatiores: Sarmatæ alieno vtentes, largiores ſiunt:facit hoc cœli natura,fert vtrorum que neceſſitas: illi enim cùm aëre paſcantur calidiore, refrigerandi: hi cùm gelidiore,tepefaciẽdi ſunt. Sunt & alia, ſed eiuſmodi vt non maximã diſparitatem nationum veſtrarum faciant. Neque autem vitia veſtra, quæ tantùm liuor obſeruat,ſed virtutes & mores perfectiores confero. Illæ ſunt veræ, naturales,& certiſſimę ſimilitudines veſtrę, quòd vtrique generoſi eſtis, vtrique contumeliæ & iniuriæ impatientes; vtrique mortis contemptores: vtrique dedecus per mortem & vulnera fugientes: vtique laudis amantes: vtrique non mœnibus vrbium, ſed pagis, prædijs, & arcibus veſtris continemini: vtrique non mercatores ſed milites: vtrique equitatu præſtantiſſimi: etſi Poloni equitatu, Galli peditatu vos mutuò vincitis: vtrique libertatum veſtrarum propugnatores acerrimi: vtrique magis ingenua virtute, quàm legũ ſeueritate: minus metu quàm beneuolẽtia in officio pmanetis: vtriq; humanitatis cultores. Apud vtroſq; præ ceteris in orbe nationib⁹, Regũ aulę, ſplẽdore, numero & multitudine nobiliũ frequẽtiſſimæ & celeberrimæ ſunt. Apud vtroſque ſui reges, & diuino propè cultu coluntur, & tanquam patres amantur. Neque res eſt, quod ignari dicunt, in Gallia reges pro libidine imperare, in Polonia ſeruos eſſe: vtrobique enim Regum ſors, ius & poteſtas eadem eſt. Nam, etſi in Gallia naſcuntur: tamen non quod eis libet, ſed quod iura dictant, ſibi ſumere ſolent. Etſi in Polonia eliguntur: tamen eorum autoritas & maieſtas, non tam eſt legibus circumſcripta, quàm ſepta & munita: vt tantò magis colantur, quantò magis à poteſtatis abſolutæ ſuſpicione abeſſe videantnr. Hinc ſunt apud vos Gallos Parlamenta, Conſiliarij magni & ſanctioris conſilij, quod priuatum dicitis. Apud vos Polonos Senatores Eccleſiaſtici & Sæculares, Officiales Regni, Curiarum & Terreſtres: vtrobique ad Reges colendos, iuſtitiam procurandam, ordinem politicum, libertatem, & ſalutem publicam conſeruandam conſtituti. Hę ſunt verę, hæ genuinæ ſimilitudines, quas in vobis ac moribus veſtris, homines non excordes, non malitioſi contuentur: è quibus de aptitudine eius coniunctionis veſtræ ac fœlicitate, ſapienter iudicant ac decernũt. Quæ quidem coniunctio veſtra, ſi non nunc tantùm cœpit, ſed & ante multos annos fuit inter vos; cùm vos Galli cũ Sarmatis & Slauis, plurima orbis regna occuparetis (vt hoc vetuſtiſſimi quidam annales tradunt) & inter vos partiremini: Cui valdè mirum eſſe debeat, ſi denuò ad ſtudia & amicitiam antiquam, ad ſocietatem veterem colendam reuerramini, præſertim & Dei nutu,& conſilio (nam quid ſine eo in hoc tanto actu geſtum eſt?) a ordine & reuolutione rerum vos ad eam reuocante: ac eam inter vos ſtabiliente firmis fundamentis. Neque autem fieri vllo modò poſſe, ô Galli, putetis: quin ſi poſt eum regis veſtri è Sarmatia ad vos aduentum, hîc conſiſtendum, atque ab amicitia & cõiunctione mutua veſtra, hoc iam ſine recedendum, ſocioſque ita in incerto deſerendos vobis eſſe exiſtimetis: non leui iniuria voſmetipſos ac nomen veſtrum afficiatis, & varijs incommodis res veſtras inuoluatis. Neque vos Sarmatæ aliud ſperetis: ſi ea tã fatali profectione Regis veſtri & ab ſen-

ſentia non perpetua ſed temporanea, ita offendi veliris: vt nec ſtatum alterius fœderati vobis regni adeò afflicti & in ruinam procumbentis, cui neceſſariè hoc tali aduentu ſubuentum eſt, attendatis: nec admonitiones ac poſtulata regis paterna, non ſurda aure prætereatis. Verendum enim, ne non ſolùm regem, ſed etiam Dei ipſius qui vos actenus tuetur, gratiam, & conſilium, quod humanis conſilijs ſapientius eſt, à vobis excludentes, vos & rempublicam veſtram in ſummas difficultates & miſerias deturbetis. Portus qualis qualis eſt, quem tenetis, melior & tutior eſt quàm is quem ignoratis: & quo quærendo, in omnes tempeſtates incurrendum eſſet. Præſtat vel ægram ducere vitam, & ſperare meliora cum hoc quàm cum alio ſubitò extingui & interire.

Quod ne vtrique faciatis: ſed voluntati diuinæ, ac moderatiſſimis conſilijs veſtris innixi, non tantùm res veſtras proprias, ſed etiam communes: cùm iam alterutrorum vtrorumque propriæ ſint: procuretis & componatis, ratione nõ affectu, cõſilio nõ cupiditate: per vos ipſos vos rogo, moneo & obteſtor, per veſtram ſalutem & famam nominis veſtri, per charitatem liberorum & ſanguinis veſtri, per fidem veſtram, quam Deo, Regi, patriæ, & vobis ipſis debetis. Hoc nunc a vobis, Gallia & Polonia, tanquam à liberis ſuis matres lachrymabundæ, petunt & contendunt. Hic enim iam eſt terminus: hæc periodus: vt aut de his omnibus breui in ſempiternum periclitemini: aut ea omnia, & vos ipſos vobis & Reipub. Chriſtianæ, perpetuò conſeruetis.

REI-

R
ST

S.

tes
tem
in ſ
cul
mu
&
ver
tat
in
ria
qu
qu
ti
tu
n
à
i
m
b
t
a
b
i
ſe
c
ſ
ſe
g

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM LIBRI SEX.

SIGISMVNDO BATTORI DE SOMLIO, PRINCIPI TRANSYLVANIAE,

REINOLDVS HEIDENSTEINIVS.

HISTORIAM *ſuis legibus ſcribere, Sigiſmunde Princeps Illuſtriſſime, & maiorem vtilitatem communi hominum vitæ affert, quàm cuiuſquam oratione explicari poteſt; & maius quiddam eſſe videtur, quàm non modò ab eo expectari debeat, qui inter continua negocia in aula verſetur; verùm etiam quàm vulgò homines opinantur. Quæ enim in re ſingulis ætatibus plurimi homines doctiſſimi, ac non modò doctrina atq; ingenio, verùm ocio etiam abundantes elaborarint, quod tamen pauciſſimi in ea præſtiterint; quis non ſummam difficultatem in cauſa eſſe dicat? ſed tamen hiſtoriarum non vnum idemq; genus eſt: diuerſitas in ſola tractandi ratione, ac orationis ornatu poſita videtur; ab eadem autem re difficultas omnis eſſe. cæteris enim rebus omnibus ferè inter ſe conueniunt; hac ſola ſummus hiſtoricus à mediocri, ſeu, vt rectius dicam, hiſtoricus à narratore differt. Nam & res dignas cognitione hominum quælibet hiſtoria ſcribere ſe profitetur; & eas ad veritatem quàm maximè ſcribere exiſtimari vult: eaſdem vero ſententiarum grauitate, & verborum luminibus exornare, ac non modò rebus ipſis, verùm ſententijs etiam & verbis magiſtrum vitæ agere, præclarum quiddam eſt; nec tamen omnis hiſtoriæ proprium. Nam vt de cæteris taceam, ei, quam commētarios vocari iam obtinuit, quæ iuſtæ hiſtoriæ quaſi ſubſeruiens, ea quæ illa exornet, ſimpliciter ac nudè ſcribit; quis neſcit iure ab omnibus propemodum conceſſum iam eſſe, vt etiam ſine vllo orationis ac præceptorum ornatu, quàm veriſſimè ſaltem quæ geſta ſint, narret. Hoc igitur ſcriptionis genere, bellum, quod à patruo tuo Stephano Poloniæ Rege, cum Ioanne magno Moſcouiæ Duce geſtum eſt, à me pertextum, non tam vt ab hiſtorico, quàm à qualicunq; narratore, ad te nunc mitto. Quanquam minimè hic quidem me fugit, huius etiam generis commentariorum propriam quandam eſſe elegantiam ac dignam homine erudito puritatem: quæ niſi maxima difficilimaq; eſſent, minimè, qui princeps in hoc genere eſt, Cæſar tantam laudem conſecutus commentarijs ſuis fuiſſet, vt ne imitatione quidem à quoquam exprimi poſſe iudicentur. Verùm hæc quoq;, quæ ego quidem ipſe in me requiro, ſi quis alius præter ea in commentarijs hiſce requirenda putabit; is vellem perſpiceret, quàm non modò breui tempore, ſed quàm alieno etiam ac impedito, interq; quot aliarum rerum occupationes in aula non ſolùm negocioſiſſima, ſed & quæ nullo certo in loco conſiſtens perpetuis quodammodo profectionibus circumfertur, ſcribendi mihi fuerint. Id certè conſequar, vt quò minus à me ad haſce res ſcribendas ſtudij allatum videbitur; eò libentiùs alij, qui poſſunt, ad eaſdem ornandas ſe conferant. Reliquis duabus rebus, quas hiſtoriæ propoſitas eſſe ſupra oſtendi, rerū grauitatem, ac narrationis veritatem, videor mihi non debere dubitare, cumulatè*

omnibus eos ſatisfacturos. Non enim indignã eius belli cognitionem iudicaturos homines opinor: quod cum eo hoſte geſtum eſt, cuius potentia non vicinis modò nationibus, verùm remotioribus nonnullis formidoloſa iã erat; quemq́; qui etiam non metuebant, antequã victus eſſet, vix tamen vinci poſſe iudicabant Tibi quidẽ Sigiſmunde Illuſtriſsime vel iucundiſsimam futuram certò iam mihi promitto. Accedunt ad bellicas, domeſticæ res: quæ vt tempore ac natura ferè cum bellicis coniunctæ fuerunt; ita à me etiam diſiunctæ non ſunt. Verùm potiſsima ac propria cuiuſcunq; hiſtoriæ laus veritas eſt: de hac nihil neceſſe eſt me dicere. Primùm enim minimè de remotis à memoria noſtra rebus ſcribo, in quibus vel errare facilè poſsim, vel fingere, ſi quid velim, nullius memoria iam refellente: ſed edo hæc ijs cognoſcenda, qui ijs ipſis rebus, de quibus ſcribo, interfuerunt; vt res per huius belli tempus geſtas, ijs, qui ab illis abfuerunt, eorum, à quibus adminiſtratæ ſunt, viuorum & præſentium memoria teſte commendem. qua in re vtrunque fuit, vt & ego facillimè ea à multis, qui ijs interfuerunt, cognoſcere potuerim, à veritate autem vlla in re recedere non potuerim, tot hominum conſcientiã conſtrictus. Accedit huc, vt publicorum actorum, quibus res, quæ hiſce libris compræhenduntur, magnam partem teſtatæ ſunt, pro eo loco, in quo ſum, ſummam facultatem habuerim. Ita quæ ſingula, ſi alicui obtigerint, magnum momentum ad cognoſcendam veritatem attuliſſe ei videantur, ea mihi vniuerſa ferè fuerunt. Habes de re nunc cur ad te potiſsimum eos mittã. Primùm Sigiſmunde Illuſtriſsime, cùm de rebus à patruo tuo clariſsimo Rege geſtis ſcriberem, cui rectius dicare eos deberem quàm tibi, nullum reperiebam: ad quem nimirum nõ modò magna pars gloriæ huius propinquitatis iure, ac quaſi hæreditate pertinere videbatur; verùm quem ad ſimilium rerum gloriam iam incenſum non minori contentione ipſum etiam olim aſpiraturum omnes exſpectarent. Itaq; iam ante mea ſponte tui obſeruantiſsimum, ad hanc tamen voluntatem meam non minus ſumma quoq; de virtute tua exſpectatio me adduxit: qua caue exiſtimes quicquam illuſtrius eſſe Tantum enim in omni optimarum artium genere ſtudium, tantaq; indoles, quanta ea in te eſſe nouimus minimè vel obſcura cuiquam eſſe poſſunt, vel Tranſiluaniæ tantùm finibus ſe tenere. Ab hoc igitur tuarum laudum fonte, vt aliquam meo etiam huic labori laudem hominem illarum ſtudioſiſsimum haurire non moleſtè me feras! ſingularis verò erga te obſeruantiæ meæ qualemcunque hanc ſignificationem vt gratam tibi eſſe patiaris, ita te rogo; vt quamuis pro ſumma tua humanitate tua ſponte id facturum te non dubitem, ego tamen maximi beneficij loco accepturus id ſim.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER PRIMVS.

STEPHANVS Rex, quò confirmata foris cum finitimis omnibus pace ac amicitia, diſſidia ex electiōis ſtudijs inter partes exorta facilius cōponeret, ac in tranquillo ſtatu Remp. collocaret; ad pleroſq; vicinos Principes literas dedit; quibus more inter principes recepto regnum ſibi delarū, ſuamque & in illos beneuolentiam, & cum omnibus pacis ſtudium declarabat. In hiſce ad Ioannem Baſilij filium, magnum Moſcouiæ Ducem, Stephanum Grudſenſcium Polonum, & Leonem Bukouiecium Lituanum cum literis mittit: ſe prouidentia diuina ac ordinum ſtudijs ad regnum aſcitum: id ita gerere inſtituiſſe; vt cum omnibus principibus Christianis pacem & amicitiam coleret: eodem animo erga illum quoq;, vt finitimum & christiani nominis principem eſſe: ſi quæ inter ipſum ac regnum Poloniæ magnumque Ducatum Lituaniæ à maioribus vtriuſque traditæ controuerſiæ intercederent; de ijs ex æquo & bono amicè inter eos agi poſſe. Reſpondit Moſcus: & ſi audierit Maximilianum Imperatorem in Regem electum: quò minus tamen cum ipſo quoque gratia ac amicitia ſibi eſſent, non ſe recuſare: placere ſibi, vt maiores legati more maiorum mitterentur: interim ab iniuria & maleficio vtrinq; abſtineretur. Rex reſponſo hoc accepto, ad domeſticas res componendas, maximeque Gedanenſium motus ſedandos totus conuerſus, Thoruniæ conuentum habet: in eodem legatos etiam in Moſcouiam pacis tractandæ cauſa mittendos ex Senatus authoritate decernit. Fuêre ij Staniſlaus Kriſcius Maſouiæ, Nicolaus Sapicha Minſcenſis Palatini, Theodorus Skuminus Palatij Lituanici quæſtor. Quibus rebus perfectis, diſſenſionibus ac in ijſdem perſeuerantia Gedanenſiū permotus, armiſq; ciuitatem perſequi coactus, primùm copijs illorum vrbe egredi auſis per Ioānem Sborouium aulici militis præfectum, quem ad exercitū cum imperio reliquerat, ad Dirſauiā fuſis, ad vrbem caſtra promouet. Quo tempore Moſcus occupandæ Liuoniæ tum maximè oportunitatem ſe nactū ratus, ad vim atq; arma aſtum adiūgit. Regebatur Liuonia ſub nomine adminiſtratoris à Ioanne Chodkeuicio: in præſidijs pauci Poloni, pleriq; Lituanici nominis præfecti erant. à quibus immoderatius indigenæ habiti, ſimulque non ſatis in illis præſidij contra potentiam Moſcouiticam exiſtimantes, ad res nouas ferè ſpectabant. Non ignarus harum rerum Moſcus miſerat in Liuoniam Magnum Holſatiæ Ducem, quem cùm iam antè ad ſe tranſiſſet, promiſſis, ac affinitate deuinctum tenebat. Rumorem de eo tradit, fore, vt ſi vltro Liuones ſe dedant, ad exemplum Ducis in Pruſſia beneficiario iure Liuoniā regendam ei traderet; vt authoritas ac adminiſtratio omnis penes Magnum; penes ſe nomen collati beneficij ac maieſtas Imperij eſſent. quibus rebus adducti prouinciales, hinc odio ſeu tædio externi imperij, illinc ſpe & nimia cupiditate eiuſdem linguæ ac nationis magiſtratus, ſimul à factioſis quibuſdam ac nouarum rerū cupidis impulſi, præſidia ex arcibus & opidis fere omnibus eijciunt: ipſi Vendam, vbi tum Magnus erat, confluunt: nomen inſigniaq; regia illi circumdant: in eiq; verba eius ſacramento ſe adigunt. Moſcus interim maximo exercitu coacto, in Liuoniam nullo impediente, præſidijs omnibus pulſis, ac pleriſq; arcibus à Magno occupatis penetrat: acceptiſque in deditionem Marienhauſio, Roſittenio, Ludſenio, Duneburgio, Kokenhauſio, Aſcherotum vſq; ſine maleficio, vt initio rerum gerendarum clementiæ fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Aſcherotum magnus vtriuſq; ſexus, ac omnis conditionis hominum, maximè autem matronarum ac virginum, numerus: erat ibidem Landmarſchalcus, vir ætate, & ſummis olim in prouincia ea geſtis honoribus venerabilis. Moſcus omnibus, qui arma ferrent, promiſcuè trucidatis, imbellem ſexum Tartaris conſtuprandum obijcit. Inde Vendam re-

ctà proficiſcitur:qui ibi erant fama tantæ immanitatis perterriti portas clauſerant. Egreſſus pro illis deprecator Magnus, compoſito ad humilitatem habitu, ac genibus illius ſupplex in genua prouolutus adrepens,conuicio ac verbere ab ipſo Duce in os ingeſto excipitur.Cùm tantùm abeſſe ab eo intelligerēt,vt Magni authoritate ſalui eſſe poſſent, vt ne ipſe quidē periculo vacaret, hoſtili fraude circūuentos ſe videntes, ita,metu & deſperatione incenſi,puluerem tormentarium fundamentis ſubdunt; quo ſuccenſo magna vtriuſq; ſexus,omniſq; ætatis & cōditionis hominū multitudo,ac flos ferè eius, quæ reliqua adhuc erat nobilitatis Liuonica, abſumptus fuit. Accepta ita in poteſtatē Venda ac Rumburgo, quod Vendæ imminet, eodē tempore per deditionē potitus iam vniuerſam Liuoniam, Reualia & Riga, pauciſq; circa eas caſtris exceptis,in poteſtate habebat.Parnauiā ſiquidem poſt diſceſſum Henrici interregni eo tempore interceperat: Veiſſenſteinum nobile caſtellū opere ac natura munitiſſimum de Suecis: Naruam verò,Derpatum,Felinum, ac Mariemburgum,aliaq;nonnulla iam multò ante partim de Epiſcopo Derpatenſi, partim de Marianis Liuonicis ceperat; ab iiſq; primùm initijs profectus,cùm continuas deinde impreſſiones in prouinciam faceret, vt in Sigiſmundi Aug. ac regū Poloniæ fidem ac ditionē prouinciales tum ſe conferrent, plurimis detrimentis eos adegerat. Eaq; res, cùm ad ſuperiores controuerſias, quas de Ruſſiæ locis quibuſdam cum Magnis Ducibus Lituaniæ habebat,acceſſiſſet,perpetua deinde inter ipſum ac Reges Poloniæ belli cauſa fuit:quod aliquādo quidem per inducias poſitum, vt plurimū tamen varia fortuna, tam in Liuonia, quàm Lituania geſtum, in hunc vſque Regem tranſmiſſum fuerat. Cæterùm Moſcus abducto ſecum Alexandro Polubenſcio Chodkeuicij legato, cæteriſque præfectis, in Moſcouiam ſe recepit.Ex itinere literas ad Regem dat:quibus vt à Liuonia omninò abſtineat,Regi præſcribit. iiſdem ad Pruſſum quendam Auguſti Cæſaris fratrem,nulli ante hac cognitum,qui Koinicij & Mariēburgi quondam,& in reliqua Pruſſia latè imperitaſſet, genus ſuum referebat, quo ad ipſos Pruſſię fines ius Imperij extenderet. Legati,qui ad tractādas pacis conditiones mittebantur,iter cœptum nihilominus proſequebantur:nouis in itinere mandatis acceptis; vt de iniurijs induciarum oſtentatione factis quererentur:ſatisfactionemq́ue poſtularent. Dum ad Gedanum Rex caſtra facit,exercitum in Liuonia Lituaniaq; per oſtentatam pacem, maximè autem propter difficultates ærarij, quæ initia regni eius exceperant, nullum parauerat: ſub ingruentis tamen hoſtis famam,nobilitatem Lituanicam literis euocauerat,militateq; per ducatum eum imperium Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi,Gregorio Chodkeuicio qui antè illi præfuerat defuncto, tradiderat. Hic non exigua cum voluntarij militis manu, Seelburgum peruenerat. Interim verò & Gedanenſes ad humiliores æquioreſq; conditiones multis malis victi, & maiora timentes deſcendere cœperant:cumq́; electores duo, aliiq; Germaniæ Principes quidam ſuas pro illis preces per legatos interponerent, recepit Rex in fidē ciuitatem; tum verò ad bellum Moſcouiticum,quod iam multò antè animo agitarat, totum ſe conuertit. Ad quod ſuſcipiendum, ſecundùm acceptas iniurias, ac Liuoniæ recuperationem multæ cauſæ illum hortabantur: quarum hæc vel iuſtiſſima, quòd egregio aliquo facinore,non modò de ſui regni hominibus, verùm tot alijs, quibus Imperium Moſcoulticum ſumma cum immanitate coniunctum, vel formidoloſum erat,vel graue,bene mereri; eamq́; ad poſteros nominis ſui famam propagare ſtudebat, ex qua omnes nō modo Regem,ſed dignum etiam regno fuiſſe cognoſcerent. Præterea verò ad maiores res, quas cogitādas ſuſceperat,& de quibus miſſo in vrbem Paulo Saionskouio cū Gregorio XIII. Summo Pontifice cōmunicārat,ſi prius Moſci potētiam fregiſſet, aditum ſe habiturū ſperabat. Hoc animi propoſito, in menſem Ianuarium Varſauiā comitia edixit.Agebatur autem tū annus ſeptuageſim° ſeptimus , ſupra Milleſimū Quingēteſimum.Redijt interim in poteſtatem Duneburgum à Boriſſio Saua, ac Vilhelmo Platero receptum. Hi in omnes occaſiones intenti, cùm cōmeatus inopia laborare præſidiarium militem animaduerterent,per ſpeciem officij ac comitatis militaris eſculentorū, ac poculentorum nonnihil,ac in his vini cremati, quod inopia veri maximo apud Moſcos in honore eſt, vas ei miſerant: de quo cùm ad ebrietatem Moſci bibiſſent,illi, qui id futurum cogitārant, noctu ſcalis admotis, in vallum, quo ſolo caſtrum cinctum eſt, & in ipſum caſtrum euadunt: Moſcos ex ſomno

no & meto vix ſe colligentes deturbãt: caſtro potiuntur. Non multo inde tempore interiecto, Venda etiam huiuſmodi ratione recuperata fuit. Erat ſub Matthia Dembinio ex ruſticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui ſororem Vendæ in Moſcorum poteſtate habebat; per cuius viſendæ ſpeciem & ruſticorum commerciorum libertatem cùm ſæpius Vendã veniſſet, opportunitatem nactus, cerã clauibus opidi impreſſerat, adq́ue einſdem exemplum alias parauerat. rem ita inſtructam ad Dembinium detulit. Cùmq́ue is die conſtituto, quem feſtum Moſci agebãt, ſub opidi portas cum Ioanne Buringio, ac tumultuaria militum manu acceſſiſſet, ab vna parte ſcalas Buringio admouente, ac à Lotfinis ipſis, qui Vendæ erant, concurſu facto, reliquos portis recluſis in opidum immiſit. Dum Varſauiam ad comitia Rex contendit, nuncium in itinere accepit, ab ijs rebus, quas tum agitabat, alienum. Limes regni Polonici & magni Ducatus Lituanici magna ex parte Boryſtenes eſt; qui in Moſcouia ortus modico in occidentem flexu, in meridiem deinde & pontum Euxinum magnam aquarum vim trahens fertur: ſuperior fluminis pars, ad Lituàniam pertinet: ad inferiorem diuerſarum gentium confinia concurrunt: præter Moſcos & Polonicæ ditionis Ruſſos, nonnullæ Turcicæ præfecturæ attingunt: non longo etiam interuallo Valachi ei imminent. In hac tot nationum nec ſatis pacatarum colluuie, non poteſt adhuc quamuis à tot ſæculis pax conſiſtere. Itaque immenſa ibi camporum ſpacia, multi agri inculti, ac deſerti ob latrocinia vel metum iacent. Confluere huc ad prędas ex hoſtico agendas ſolent; cùm ex alijs gentibus, tum Polonis quoque & Lituanis, vt quiſque eſt egentiſſimus, vel rerum capitalium damnatus, quoſq́ue vel fortuna eorum, vel leges in patria eſſe non ſinunt. ſuperioribus tamen temporibus, cùm publicè bellum non eſſet, etiam ex primaria iuuentute quidam loca ea petebant, odio quietis, ac ne ſitu, ac ocio torperent, virtutis exercẽdæ cauſa. Magnam partem in aquis ac flumine piſcatu ac latrocinijs viuunt: hoſtemq́ue vt ex quoque plurimùm prædæ ſperant, ducentes, barbaris tamen, vt maiori inter eos Chriſtianorum numero, ac Tartaris præſertim infeſtiores ſunt, magiſq́ue Poloniæ regibus operam nauant. quòd infimã Poloniæ partẽ, quæ ad flumen pertinet, tenent, à loco Niſouij appellantur; interq́ue reliquos Koſakkos: ita enim communi nomine vocantur omnes tam equites, quàm pedites, qui ad latrocinia in finibus exercẽda, incurſionibusq́ue hoſtiles ditiones vexandas priuato inſtituto, ac voluntaria militia coeunt: hi & numero & virtute plurimũ ferè valent. Inter hos cum vixiſſet aliquandiù Ioannes Podkoua, natione Valachus obſcuro alioquin loco nat⁹; ſed corporis viribus præſtans, & qui ſoleis equorum ferreis manu diſrũpẽdis nomen inueniſſet; partim vitæ ac ſtudiorũ ſimilitudine, partim promiſſis facilè homines ex præda viuentes ad inuadendam vnà ſecum Valachiam, imperiumq́; eius ſibi tradendũ adduxit. Petrum Palatinum Valachię nihil tale expectantem occupant, & prius ſede Imperij exuunt; quàm ille vlla arma imminere ſibi ſuſpicari potuiſſet. Quod cũ Rex intellexiſſet, & præterquàm, quod ſine authoritate ſua alieni fines bello tẽtati eſſent; Petrum, cuius dignitati fauebat, reſtitutum vellet, cùm per Poloniam, tum in Trãſiluaniam ad fratrem Chriſtophorum principem, vt auxilio ſuo Petrum iuuaret, literas miſit. qui cùm alas aliquot equitum & peditum cohortes Stephano Battoreo Andreę fratris filio duce auxilio ei miſiſſet; Podkoua Nimirouam Polonicum opidum recipere ſe coactus in Nicolai Sienauij Caſtellani Kamenecenſis, qui finitimæ in Ruſſia militiæ præerat, poteſtatem venit: ab eoq́ue ad Regem miſſus fuit. Poſtquam ad Comitia ventum fuit, primo die ſolenni ſacro peracto, altero de rep. ſigillatim de Moſci & Tartari iniurijs ad ordines Rex fert: bellumq́ue ne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat. Cum Moſco bellum iuſſum, cum Tartaro in præſens dilatum. Hic ſub diſceſſum Regis Henrici, ſolicita ac in omnia alia intenta Republica fines incurſârat, populationibusq́ue ac rapinis; omniq́ue immanitatis genere vexârat: obſidionis Gedanenſis tempore magna manu facta prædas egerat: illis ipſis comitiorum diebus, fama nuptiarum; quas Conſtantinus Oſtrogię Dux Palatinus Kiouienſis, propinquæ ſuæ faciebat, excitus, in Voliniam excurrerat: Ducemq́ue Oſtrogię obſederat. Pacato tumultu Gedanenſi, exercitum, quem ſub Gedano habuerat, in Ruſſiam rex ad fines tuendos miſerat; iamq́ue aliquot turmæ in Voliniam peruenerant. quarum imperium cùm de Tartarorum excurſione rumor interim allatus

eſſet, Ioanni Sbaraſio Palatino Braſlau[illegible] ordinem tradiderat. Ex ijs quidam non longè Torcino in agmen hoſtium, vt aduentu exercitus nondum cognito, incurioſius prædas agentium inciderant, prçlioque ſubito contracto ſuperiores diſceſſerant. vnde de appropinquantibus copijs certior Tartarus factus, cùm delectos ab exercitu cōtra Sbaraſium miſiſſet, qui ex inſtituto eorū, quid viriū, ac animi hoſtis haberet, explorarent: Iiq; ad Saſlauiam in noſtros incurriſſent; fortiter impetu eorum à noſtris excepto, mox ſe receperant; Tartarusque pactus inter cætera à Duce, vt de amouendis à finibus Niſouijs apud Regem laboraret, quorum latrocinia ſolam bello cauſam obtendebat, receſſerat. in præſens tamen hæc diſſimulari placuit. Ex hoſte enim inope & vago quemnam magnopere fructum expectari? Cùm arma potius Turcica ad ipſius iniurias prouocarentur: qui ſolùm in quo inſiſterēt, ſuum: ipſos fiduciarios poſſeſſores eſſe diceret. Ex Moſco quò maior eius potentiæ fama, eò maiorem gloriam iu præſens, nomen ad poſteros parari: vrbibus ac opibus florentiſſimam olim prouinciam Liuoniam & cùm alijs oportunitatibus; tum maris commodis affluentem victoriæ præmium peti. Ita contra Moſcum ſuſceptum bellum, ſimulque vt in hoſtico exercitus haberetur, ſcitum, priori intra fines continendi militis, ac propulſandi hoſtis ratione domeſticis incommodis, ac ſuperioris ætatis exemplis reſutata. Proxima huic cura de pecunijs fuit. Delecti fuerunt è Senatu primores, qui quanto in bellum milite, quanto in militem ſtipēdio opus eſſet, diſpicerent. ſcitum tributum in ſingula iugera floreni vnius: cereuiſiale item in opidis & vrbibus, quo in ſingulas tonnas duo de vigeſima cuiuſque precij pars exigeretur. Maius id fuit, quàm vllum ante hac quiſquam meminiſſet: conſensēre tamen omnes præterquàm Craconiēſis, Sandomirienſis, & Siradienſis Palatinatuum legati; quòd nulla eius tributi ſciſcendi mandata ſe à ſuis habere dicerent. Noluerat nobilitas vel bellum vel tributum ſciſcere, niſi de iudicijs ſimul, quæ iam Sigiſmundi Auguſti temporibus poſtulare cœperat, in interregnis autem ipſa ſibi ſanxerat, perſeciſſet. Antiquitus à iudicijs municipalibus ad cōuentus Palatinatuum, ad quos quodque municipium pertineret, inde ad Regē in comitia prouocatio erat. Cùm à Sigiſmundo Auguſto propter tenuiorem valetudinem infrequentiùs iudicia haberentur, vt ex ſuo corpore conſtituere ſibi iudices liceret, nobilitas petierat: Reſtitit Auguſtus, dum vixit. vnde illa à Rege id impetrādi ſpe deiecta, tempore interregni priuſquàm in Regem Henricum eligeret, inter alias hāc quoq; de translatione iudiciorum conditionem ei tulerat, isq; acceperat. Poſt diſceſſum igitur Henrici, nobilitas per ſingulos Palatinatus, vt cuique maximè expedire viſum fuerat, ex ſuo ordine, qui cauſas appellationis iudicarent delegerat. qua ex re cùm, quod euenire neceſſe erat, magnam omnium rerum perturbationem cōſequi Rex animaduerteret, in cauſa minimè amplius ſibi integra, pro re nata optimum ratus, ſi ad vnam formulam omnia reuocaret, ſanxit hic; vt non per ſingulos Palatinatus iudicia haberētur; ſed in ſingulis Palatinatibus maioribus bini, minoribus quibuſdam ſinguli è nobilitate quotannis delecti primum à Martini vſque ad Paſcatos Poloniç maioris nobilitati Petricouiæ: minoris deinde à Paſcatos vſque ad meſſem Lublini ius dicerent; itaque omnia priuatarum rerum iudicia penes nobilitatem deinceps eſſent; publica, iuris item Regij atque fiſci iudicia, in eo quo antea ſtatu fuerant, penes Reges manerent. quemadmodum & earum terrarum, quæ ſuis legibus, ac diuerſo à cæteris iure vterentur. Moram huic rei nonnullā afferebat, quod nobilitas à munere iudicandi ſenatorium ordinem excluſum volebat: hi contra tenderent, iniquum eſſe, dignitatem ſuam, quæ commodo ſibi eſſe debebat, in iniuriam ſuam verti; & qui alios in nobilitate, honore anteirent, à communi nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente ſeiungi. obtentum tandem, vt tam ex Senatoribus, quā reliqua nobilitate, pro arbitrio nobilitatis rebus iudicandis præficerentur. Inter Regem quoque & nobilitatem controuerſiç nōnihil fuit, quòd nobilitas regias quoque vrbes rebus à ſe iudicatis teneri vellet, ſuperioribus etiam temporibus quaſdam cauſas earum iudicaſſet. remiſit nobilitas: inuentaque ratio fuit, vt quia iam cauſas aliquas huiuſmodi iudicaſſet, eaſdem in iudicium vocatas denuo in ijſdem comitijs Rex cognoſceret. Cùmque magiſtratus quoque ac præfectos regios ad iuriſdictionem ſuam pertinere nobilitas vellet, quòd cū ij ſere res iudicatas exequerērtur; fruſtra ſibi iudicia tribui-

tribui diceret, ſine vlla in eos, qui res à ſe iudicatas exequerētur, iuriſdictione. aſſenſit Rex, vt quatenus rerū iudicatarum executio à magiſtratibus cæteriſq; officijs peteretur, authoritati iudicum parerent. ſupererat certamen inter eccleſiaſticum & ciuilem ordinem: cum hic eodē, quo reliquam nobilitatem, eccleſiaſticos iure vti vellet: illi iudicia hæc nobilitatis, quæ cū diuerſæ religionis hominib⁹ cōmunicari intelligebāt multis nominibus ſuſpecta ſibi eſſe, obligatiq; ſe illis nolle confirmarent. Oſtendit his Ioannes Samoſcius Cancellarius, non maius periculū eos ſuſcipere, ſi in iuriſdictionē conſentiāt, quàm ſi cū obtemperare ei nolint, pœnis deſerti vadimonij, & contumaciæ coërceri ſe patiantur: quod in Palatinatuum iudicijs eò vſq; factum antea fuerat, vt præter alios Archiepiſcopus in maiorē fere centum quinquaginta millium cō demnaretur: Addidit cōſilium, vt quoties eccleſiaſtica res in iudicium veniret, ad ſex ex nobilitate eccleſiaſtici ordinis toridem, qui pari authoritate de ea cognoſcerent, adiungerentur. quorū ſi pares ſententiæ extitiſſent, ad Regem in comitia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, eum tandem ad modum compoſita fuit. Agitatum in hiſce comitijs & de proſcriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicæ, qui creditarum cæterarumúe priuatarum rerum condemnantur, ijs ſi ſententiæ iudicis non pareant, multa dicitur: quæ ſi ſpreta fuerit, priori triplo maior dicitur: ſi ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona miſſio decernitur; contra quam ſi quis ſe opponat, à præfectis proſcribitur. Quod olim acerrimū cōtra decoctores telū fuerat, luxuria temporum, per eamque multitudo obæratorum labefactauerat. Itaque vulgo contemnebatur, resque magis multorum ſermonibus iactata fuit, quàm noua remedia vlla ei allata. Auditis deinde externorum principum legatis Georgius Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad valetudinarij agnati ſui Alberti Friderici, Alberti Pruſſiæ Ducis filij curam admiſſus fuit, inueſtitura, quam vocant, accepta, ſolenne iuramētum Regi præſtitit. Adfuêre ei in cærimonijs ijs Saxoniæ Electoris, & Virtembergici principū legati. Brandeburgēſis Electoris legati cū principis ſui nomine tanquam ad ſimultaneæ inueſtituræ ius pertinentis vexillū contingerent, nobilitatis nūcij cōtra proteſtati, quòd primis illis inter D. Sigiſmundū & gentem Brandeburgicam conuentionibus ea Marchionum Brandeburgenſium ſtitps feudo comprehenſa non eſſet, quę poſtea priuata authoritate & ordinibus inſcijs acta eſſent, rata ſe non habere oſtendebant. Aderant & Pomeraniæ Ducum legati, principumque ſuorum nomine in Bithouienſem Leoburgenſemque tractum ius maieſtatemq; regni agnoſcebāt, literaſq; inueſtiturę accipiebāt. Legati interea, quos ad Moſcum miſſos ſupra demonſtrauimus in Moſcouiam peruenerant; àque Moſco ſuoipſius ingenio feroci, tum ob rem in Liuonia proſperè geſtam multò etiam ſuperbiore, contumelijs ludibrioque excepti indigniſſimè habebantur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumelioſè ab eo dicta factaque fuêre: cumque ex inſtituto vtriuſque gentis lautia vtrinque legatis, qui miſſi fuerint, prębeātur: emere victum, nec moris ſit, nec ſi velint, in Moſcouia poſſint: nō niſi ſordida ac viliſſima quęque cibaria per ſummā indignitatem ijs miniſtrari iuſſit. In colloquijs deinde cū legati non niſi de inducijs agēdi mandata ſe habere ſignificaſſent, triū annorum inducias ijs dat: literas autem quas legati obſignare debebāt, ſine vlla cōditione purè perſcribi iubet: alias deinde, quas ipſe legatis traderet, ſub ſigno ſuo ſubijcit: in ijs haſce cōditiones adiecerat; vt vniuerſa Liuonia vnà cū Riga & Churlādia, quæ in poteſtate Regis adhuc erant, & quidquid vſq; ad fines Pruſſię pertineret, Rex ſibi cederet: Liuonē nullum præſidium ſuū implorantem, multo minus ciuitatem vllam reciperet, vllaúe ope auxilio ſuo iuuaret. Haſce cùm ex more iureiurādo placita confirmare deberet, amotis ijs, in quas legati ante iurauerant, ſolas profert: iureiurandoque in eas ſe obſtringit: atq; ita nullo amplius de his tractandi loco relicto, ex Moſcouia abire legatos iubet, nouiſque eodem tempore in Liuoniam copijs miſſis acerrimè Vendam oppugnat. quæ ſub exitum comitiorum audita omnium animos ad bellum Moſcouiticum iam conuerſos ira, ac indignatione eò magis accenderunt. Venda tamen à Moſcis fruſtra oppugnata fuit. Nam cum per aliquot dies tormentis vehementer muros verberaſſent, aliquam etiam partem muri diruiſſent; Dembinius ob exiguitatem præſidij vrbi metuens, cohortatus ſuos, vt eam ſecum ingrederentur, cum renere non potuiſſet, quod illi propter inopiam commeatuū & nō exoluta ſti-

pendia minus prompti ad pericula ſuſcipienda eſſent; & quia magna ex parte equites erant, minus etiam virtuti ſuę locum in præſidio fore putarēt; tandem vt propius ſaltem ſecum accederent, ſi fortè excubias & caſtra hoſtium turbare poſſent contendit. quod cùm impetraſſet, noctu ſilenti agmine eos ducens, paulò antè lucem ſub portis vrbis ſiſtit: oſtenditq́; quòd ab hoſtibus iam videri cœpiſſent, à tanta hoſtium multitudine facilè circumueniri poſſe: itaque potius vt viros fortes ac militares deceret, vrbem ingrederentur, virtuteq́; ſua vrbem contra hoſtem, & vrbe ſe tuerentur. ita vrbem ingreſſi eidem ſaluti ac præſidio fuerunt. Muris enim qui diruti ab hoſtibus erant, magna cura ſubitario opere noctu expletis, omnibus in locis fortiſſimè hoſti occurſum fuit. Itaque vere iam imminente Moſci ſoluta obſidione, præmiſſis primùm tormētis diſceſſerunt. quos Alexander Chodkeuicius præfectus Grodnenſis, cuius Ioannes Chodkeuicius patruelis vicaria in adminiſtranda reliqua Liuonia opera vtebatur, quamuis minus commoda valetudine eſſet, contractis tamen vndique ad Seeualdum copijs aliquandiu perſecutus, adipiſci tamen haud potuit. Sub idem ferè tempus Magnus Dux Regis fidem ſecutus à Moſco diſceſſit. Adoleſcens hic ſummo genere natus cùm Churoniæ & Oſiliæ Epiſcopatum in Liuonia teneret, perditis quotundam conſilijs, ac promiſſis Moſci & adoleſcentia adductus, cùm per ætatem ipſe rebus ſuis conſulere nō poſſet, ad Moſcum trāſierat. Ab eo fratris patruelis filia in matrimonium ei tradita, ſpeq́; iniecta fore, vt ſuo beneficio totius Liuoniæ regno potiretur, ad Reualiam obſidendam magno cum exercitu miſſus fuerat. à qua infecta re diſcedere coactus, tempore obſidionis Gedanenſis ijſdem cum promiſſis in Liuoniam, quemadmodum ſupra dictum eſt, remiſſus fuit. vbi territus crudelitate Moſci, quodq́; ademptis ei, quæ tenebat in Liuonia caſtellis ad fines Scythiæ deportare eum in animo haberet, per indiciū cognito, cùm quanto in periculo verſaretur cogitaret: tranſeundi ab eo conſilium cepit: paulatimq́; è poteſtate eius ſe ſubducēs Lempſaliam, inde propius Rigam ac fines regios ſe recepit: Regemq́; per Ducem Churlandiæ crebroſq́; internuncios ac literas, vt in fidem ſe reciperet ſolicitabat. Rex in earum rerum incertitudine, cùm & varia de diſceſſu eius iactarētur, vt neq; an fratri eius Regi Daniæ, cæteriſúe propinquis ipſius conſilium id eius probaretur, aut fortunæ eius curę omninò eſſent perſpectum habere poſſet, de deditione nihil quidem tum cum illo conſtituit: fide tamē publica verſari eum in Liuonia ſe paſſurum oſtendit. Poſteà profecto in Liuoniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnēſi, eidem vt cum Duce Magno, quod in re præſenti è Repub. eſſe perſpexiſſet, ibidem conſtitueret, permiſit. Hic cùm in Churlandiam veniſſet, ad eumq́ue Magnus acceſſiſſet, in fidem illum cum omnibus ditionibus eius regio nomine recepit, inq́; verba regis ſacramento adegit. conditiones deditionis hæ fuerunt; vt quas teneret poſſeſſiones, eo quo alij beneficiarij principes ſua poſſiderent iure, à Rege ei permitterentur: aut pro illis aliæ non deteriori cōditione pro amplitudine generis & familiæ eius aliquo alio in loco darentur. Vbi de euentu legationis Rex certior factus fuit, mittit ſtatim ad Moſcum Georgium Haraburdam, qui non aliter inducijs ijs teneri ſe velle Moſco renūciaret, quàm ſi de Liuonia conditionem, quæ nec à legatis accepta eſſet, remiſiſſet. Moſcus retento Haraburda, legationē interea ad Regem, quæ ad rata habenda pacta induciarum, iuramentoq́ue confirmanda eum adduceret, deſtinat. ac pręcipitante iam æſtate exercitum alium multò priore validiorem, maioriq́; apparatu inſtructum, ad Vendam, quam à noſtris interceptam, ab eoq́; poſtea obſeſſam ſupra oſtendimus, mittit. Prius quàm vlterius progrediar, pauca hoc loco de principum Moſcorum origine, potentia, moribus gentis, totiusq́ue imperij ſtatu præmittere placet. Antiquiſſima Imperij Ruſſici ſedes primùm Nouogardiæ, inde Kiouiæ, poſterioribus verò temporibus priuſquàm Moſcouiam transferretur, Vlodimiriæ etiam fuit: cuius hanc ob cauſam hodie adhuc titulos Moſcouiæ titulis Dux anteponit. Genus principum ad Varagos annales Ruſſici referunt: gentem vt pleræq; priſcæ, nunc obſcuram: ſed tamen quam vltra marinam fuiſſe ijdem annales teſtentùr. Ex ea tres fratres aſcitos primò à Nouogardienſibus, qui Slaui iam tum fuerint receptos, imperium Nouogardiæ condidiſſe, eiq́; Ruricum natu maiorem fratrem præfuiſſe, reliquis duobus alias Ruſſiæ partes Bialoieſetenſem, & Isborienſem obtigiſſe tradunt: Ruricus ex Olga Pleſcouienſi Suentoſlaum deinde filium habuit. Hic

magno

magno cum exercitu in Bulgariam ad Danubiũ vſq; progreſſus, deuictis Bulgaris & Græcis, quibus tum Bulgari parebant, cùm agros & cultum, & copias prouinciæ adamaſſet, ſedem imperij in ea ſibi delegit, Iaropolcho fillo Kiouiã, alteri Olego. Dreulanos adminiſtrãdos reliquit; Nouogardiã Vlodimiro Malci cuiuſdam Lubkani, vt annales habẽt, filio ex ancilla Olgæ Pleſcouienſis ſuſcepto conceſſit. qui cùm à Iaropolcho regno pulſus trans mare fugiſſet, auxilijs maritimis cõparatis reuerſus, cùm quæ primæ obiectæ ei fuerant ditiones, tum Kiouiam deiecto Iaropolcho occupauit, tenuitq́;. Ab hoc omnes deinde principes Ruſſiæ, profecti tradũtur. Nã cùm duodecim filios reliqſſet, diuiſa inter eos omni Ruſſia imperiũ ac domiciliũ imperij Kiouiam maiori natu Suẽtopolcho tradidit. Huic ſine liberis mortuo, duo alij fratres Iaroſlaus, & Iſoſlaus ordine in regno ſucceſſerunt; Poſt eos Vlodimirus Monomachus Vſculodi Vlodimitiæ Ducis filius, cuius hodie adhuc magnum apud Ruſſos nomen eſt, ex eadem ſtirpe potitus imperio fuit. quod interpellatum quidem interim ab Vſculodo Suentoſlai ex Olgo nepote, & Igoro pronepote qui auitum regnum recuperare conatus fuerat, penes Vlodimiri poſteritatem nihilominùs remanſit; ſequentibusq́ue temporibus Andreas Dux Suſdalienſis ab eadem Vlodimiri ſtirpe profectus, fœdere cum vndecim alijs cognatis Ducibus inito, deiecto Miciſlao, qui ex Monomachi poſteris regnum Kiouiæ tenebat, Miciſlaum filium ei impoſuit. hic primus ſedem imperij Volodimitiam, principatumq́ue in Suſdalienſium domum transtulit. quem qui tenebat, etſi imperium in reliquos agnatos Duces non habebat; magni tamen Ducis nomine vtebatur, dignitateq́; ac honore cæteris, qui comiter quaſi maieſtatẽ eius colebant, antecedebat. cumq́ue honoris antea vel ſucceſſione, vel reliquorum omnium ſtudijs vni deſerretur, nonnunquam vi ac armis occuparetur; poſteaquam in Tartari poteſtatem conceſſerunt, ab eo peti cœpit. Imperij autem Tartarici circa annum ab orbe condito VI. M.DCC.XXXII. quemadmodum Ruſſi annos numerant, à nato autem Chriſto ducenteſimo viceſimo quarto, ſupra milleſimum in annalibus eorum mentio fit. quo Tartari contra Cottianem Ducem Polouſciorum cum exercitu progreſſi, Ruſſiam vaſtarunt. cumq́ue Cottian Miciſlaum Romani filium Ducem Siernouienſem ſeu Kiouienſem: vtroque enim nomine in annalibus appellatur: qui filiam eius in matrimonio habebat, & cõplures alios Ruſſicos Duces in auxilium euocaſſet, die xvij. Menſis Iulij ad Kalkã magno prælio eos Tartari ſuperârunt: vndecim Ruſſicos Duces: Heroës, vt annales appellãt, equitum fortè genus quoddam, ad ſeptuaginta interfecerũt: multos captos egerunt: Reuerſi deinde Batti duce tredecimo anno poſt, quadrageſimo quinto nimirũ ſupra VI.M. DCC. ſubiugatis primũ Roſanẽſibus & Vlodimitienſibus, cæterisq́; fere omnibus Ducibus, vniuerſam Ruſſiam ſibi ſubiecerunt: & quãuis non raro deinceps quoque bello cum ijs Ruſſi contenderent; tributariam tamen ſemper ferè inde habuerunt. Ab eo igitur tempore magni etiã Duces à Tartaris Ruſſiæ dari cœperunt. Dabantur autem ferè quemadmodum oſtendimus è Suſdalienſibus. Moſcorum Ducum, atque ipſius adeò ciuitatis ęqualis temporum Batti ac vaſtationis, quæ ab illo Ruſſiæ illata eſt, memoria in annalibus eorum extat. Inter alias enim vrbes Moſcouiam quoque à Batti expugnatam, ibidemq́ue Philippum quendam Palatinum & Vlodimirum Georgij magni Ducis filium captum à Tartaris tradunt. Anno ab orbe condito XII. S. VI. M. DCCC. Andrea Alexandri filio magno Duce mortuo inter Michaëlem Iaroſlai filium Tuerenſem, & Georgium Danielis filium Moſcouiæ Ducem, de principatu magnoq́ue Vlodimiriæ Ducatu contentio fuit: quem cùm vterque à Tartaro peteret, Tartarus primò Michaëlem retento penes ſe Georgio, inde aliquo tempore interiecto XXV. anno ſupra VI. M. DCCC. Georgium regno confirmauit: indeq́ue ad hoc vſque tempus, quamuis aliquando Ruſſi vniuerſi Suſdalienſem iterùm dari ſibi à Tartaro peterent, perpetuò tamen in Moſcouiæ Ducum familia honor is permanſit. ex quibus cùm proauus huius, qui nunc rerum potitur, Baſilius Baſilij filius poſt patrem & patruum Conſtantinum imperaſſet, conſpiratione à Demetrio Georgij filio cognomento Siemacha Duce Seuerienſi, Ioanne Andreæ filio Moſaiſcenſe, Boriſſo Alexandri filio Tuerenſe Ducibus contra eum facta, regno ab ijs exutus, luminibusq́ue à Georgio Seuerienſe orbatus fuit: verùm à Nouogardienſibus adiutus regnum recuperauit, pacateq́; deinde id

obti-

obtinuit. Succeſſit huic Ioannes filius; qui primus eam ad quam nunc exercuerunt, potentiam fundauit. Ducem Tuerenſem, quamuis vxorem ex ea domo haberet, regno pepulit, principatumq́; obtinuit haud multò poſt & Nouogardia magna per fraudem capta, in ſeruitutem eam redegit, & alios principatus tentare cœpit; eoq́; potentiæ peruenit; vt cæteris ducibus metu concedentibus, nemo qui cupiditati eius reſiſtere auderet, reperiretur. Idem Tartatorum iugum primus excuſſit, coniugis Sophiæ Græcæ è Palæologorum genere, quam mortua Tuerenſe ſuper induxerat, ingentis ſpiritus mulieris vocibus impulſus. Haud diſſimili deinde ratione filius eius Baſilius potentiam, cuius pater fundamenta iecerat, in immenſum ferè auxit. Ad ea quæ pater pepererat, Smolenſcēſem Ducatū maximum, ac quicquid Seuerienſis ditionis reliquum erat, adiecit: Kaſanos mari & terra tentauit; principes omnes agnatos ditionibus ſuis exutos, tum Pleſcouienſem ciuitatem maximam in ſeruitutem redegit. Succeſſit ei in imperio hic, qui nunc rerum potitur, Ioannes. qui & ipſe regnum ampliſſimum à patre acceptum, fortuna ac induſtria adiutus multo id fecit amplius. Kaſanenſe & Aſtrakanenſe regna à patre ſummis viribus oppugnata cuniculorū & puluerum maximè; quos cuniculis in vrbium oppugnationibus ſubiecerat, nouo ijs temporibus apud illas gentes artificio adiutus, in ditionem redegit: marique omni Caſpio vna cum ijs in poteſtatem accepto, ad Perſidem ferè imperium protulit: Liuoniæ maximam partem per diſſenſiones Liuonum occupauit: Suecos multis ſæpè cladibus affecit: Polotiam temporibus Sigiſmundi Augusti cepit; cumq́; Selymus Turcarum imperator Tanaim flumen cum Rha flumine maximo, quem Ruſſi Volgam ſua lingua hodie appellant coniungere ſtatuiſſet, vt claſſe ex Ponto Euxino aduerſo Tanai in Rha inuect⁹, Aſtrakanū in oſtio fluminis Rha, quo in mare Caſpiū influit, ſitū, ac per id vniuerſum mare Caſpiū poteſtatis ſuæ faceret, Turcæ quoque victi fama ei quæſita fuit. Nam cùm Selymus à Sigiſmundo Auguſto per Ibraimum Chauſium, qui ex nobili Straſſorum familia in Polonia natus, a pueritia impietate Turcica imbutus, ac maximis deinde præmijs ob ingenij elegantiam affectus fuerat, per ditiones eius tranſitum exercitui poſtulaſſet, is verò à Sigiſmūdo Auguſto negatus ei fuiſſet, Selymus nihilominùs per Tartariam ad perſodiendum ſpacium Iſthmi, quod inter duo hęc flumina anguſtiſſimum eſt, iamq́; Moſcouitico ſolo continetur, exercitum miſit. qui cùm per vaſtiſſimas ſolitudines iuiſſet, Tartaris ipſis inuitis negocium adminiſtrantibus, ac antè viarum incōmodis attritus Moſcis obiectus fuiſſet, nullo operæprecio perfecto diſcedere coactus fuit. Ita repentè collecta potentia non finitimis modò omnibus, ſed remotioribus etiam quibusq; nationibus terrori Moſcus iam erat; eoq́; faſtus in tanta finium, ac rerum geſtarum amplitudine proceſſerat, vt omnes alios principes præ ſe contemneret; nullamque gētem eſſe exiſtimaret, quæ opibus ac potentia contendere ſecum poſſet. Cum ante hac Kneſiorum, Ducum ſcilicet nomine, magni cognomēto, quo eos, qui ipſis parebant, præirent addito, vſi eſſent; Pater huius Baſilius reperito ex interpretibus Slauicis ſacrarum literarum nomine, primus Ciarium, quod Regem eorum lingua ſignificat, appellari ſe voluit: eoq́; à Maximiliano eius nominis primo Imperatore appellatū ſe iactabat. Ad religionem Chriſtianā à Baſilio quodam Archiepiſcopo Conſtantinopolitano nomen Ruſſicū perductum, ſacriſque Chriſtianorum initiatum ipſorum annales, ac Byzantina etiam hiſtoria habet. Itaque vt primo religionis authore Græco, ac frequentib⁹ deinde inter Græcos & Ruſſos per Mæſiam ac Illyrium, quæ à Slauonicis eiuſdemque linguæ gentibus tenebantur, tum Kiouiam, quæ per Boryſtenē cum Ponto Euxino coniungitur, commercijs, cùm literas Græcas tum ritus à Romanæ eccleſiæ inſtitutis diuerſos magna ex parte retinent; vt non pauca tamen ex illis ipſis cùm tempus, tum Metropolitarum ac aliorum Epiſcoporum principi ſuo obſequendi ſtudium deprauarit. Leges quibus vtantur, paucas admodum habent: eamq́; ferè ſolam, vt principis voluntatem pro lege obſeruent. De eo ita illis perſuaſum eſt, Metropolitis maximè opinionē hanc eorum iuuantibus, per Principem tamquam interpretem Deum ſecum coniungi: ac prout de Deo meriti ſint, ita principem vel benignum in ſe vel aſperum eſſe. Itaq; voluntati eius non ſecus ac diuinæ, ſeu turpia, ſeu honeſta, ſeu mala, ſeu bona iubeat omnib⁹ in rebus parendum pro fidei decreto habent: illeq́; vitæ ac necis omniumq́; rerū ſummā in ſuos poteſtatem obtinet. Quod

vt ad

vt ad potentiam comparandam con-
ficiendaq́; bella maximum habet mo-
meutum: vnum omnibus rebus ſum-
ma cum authoritate præeſſe: omnia
imperia ſolùm adminiſtrare: eundem
& conſiliorum dominum, & rerum o-
mnium authorem eſſe: exiguo tempo-
ris ſpacio copias quàm maximas coge-
re poſſe: fortunis ciuium ad potenti-
am ſuam ſtabiliendam pro ſuis vti: &
quemadmodum ijs rebus maximè au-
thoritas ac opes Moſci creuerunt; ita
crudelitas quoque eius ac dominandi
aſperitas vehementer confirmata eſt.
Itaq; cùm infinitos penè varijs cædibus
ſuſtulit: tum maximè Andream fratrē
patruelem, ob nouarum rerum ſuſpici
ones quaſdam cum liberis omnibus
ac vniuerſa familia, vna ſola filiola
quam Duci Magno deinde locauit, re-
licta exquiſitiſſimis cruciatibus neca-
uit: nobilitatem Nouogardienſem am
pliſſimam, quam fratris rebus ſtuduiſ-
ſe ſuſpicatus fuerat, funditus penè ex-
cîdit: popularium quacumque incede-
ret ſæpè magnam ſtragem fecit; cùm vt
turbæ hominum miſerorum gratiam
ac miſericordiam eius implorantes il-
li ſeſe obtuliſſent, à ſatellitibꝰ minutim
eos concidi; vel maximo numero ſub
glaciem, qua magnam partem anni la-
cus ac flumina conſiſtunt, mergi iube
ret. de quo cogitanti eò magis mirum
videri neceſſe eſt, quomodo quæ à cæ-
teris principibus indulgentia ac obſe-
quio in ſuos vix parari ſoleant, in tan-
ta nihilominus immanitate ſingularis
erga eum populorum charitas atque
incredibilis, quæ eorundem in princi-
pes ſuos eſt fides, exiſtere poſſint; ac
non modò ſeditioſè nihil ferè contra
eum ab ijs ſuſcipi, ſed & in præſidijs tuē
dis incredibilem conſtantiam præſta-
ri: paucoſque omninò ab eo transfuge
re: non raros autem repertos hoc ipſo
bello, qui vel maximis pręmijs propo-
ſitis fidem tamen erga principem vel
cum periculo ſuo ijs antepoſuerint.
Huius rei cùm aliæ nonnullæ cauſæ
ſunt, tum maximè præter eam, de qua
ſupra dictum eſt, duplex religionis opi
nio. Nam & omnes, qui in religione ab
ijs diſſentiunt, etiam eos, qui Romanæ
eccleſiæ ritu vtuntur, barbarorum lo-
co habent, ac tamquam peſtem aliquā
deteſtantur; nihilque omninò cum iis
commune habere fas ducunt. ex qua
exiſtimatione illud quoq; profectum
eſt, vt Princeps quoties externos lega-
tos audit, in pelui aq̃ admotā habeat,
qua manus quaſi illorū contagio pol-
lutas ſubitò abluat. Et ſuæ religionis in
ſtitutis eandē, quam Deo, principi ſuo
fidem ſe debere edocti, non minus vel
conſtantiam eorum laudant, vel reli-
ctis corporibus animos in cœlum pro-
tinus emigrare, ac cœleſti beatitudine
frui prædicant, qui fidem erga princi-
pem ſuum ad extremum vſque ſpiri-
tum retinuerint, quàm qui ex diſcipu-
lis ſeruatoris noſtri in ſingulari erga
illum pietate atque fide ad mortē vſ-
que perſtiterunt. Superſtitionē alunt
imperio ſuo principes; dum ad nullas
exteras nationes, niſi ſi quos in legatio-
ne atque ita quidem mittant, vt ſingu-
lis legatis ſingulos cuſtodes ponant,
nec cuiquam remoto cuſtode cum ali-
quo colloqui liceat, quemquam com-
meare: aut exteros etiam promiſcuè
commercia cum ſuis agitare patiun-
tur. Ita fit, vt quaſi perpetuis ignoratiō
nis tenebris oppreſſi aliarum gentium
humanitate non perſpecta nec percep-
ta omninò dulcedine libertatis, præ-
ſentia melioribus, cognita dubijs ante
ponant. Accedit ad hæc metus amorq;
ac cura cuiuſque ſuorum, quę magnos
etiam animos, libertatique aſſuetos fa-
cilè debilitant. Quos enim exercitibus
aut præſidijs præficit; aut vlli omninò
muneri adhibet, eorum coniuges, libe
ros, ꝓpinquos, & quæ chariſſima quiſ-
que habet, obſidum loco ſemper reti-
net: in eoſque omnia cruciatus exem-
pla edit, ſi quis illorum ab eo deſciue-
rit, aut ſi qua res non ad nutum, aut vo
luntatem eius facta ſit. De rebus tamē
creditis, contractibus, alijsúe priuatis
rebus pauca quædam apud ipſos iura
ſcripta ſunt. Pœnarum tria omnino ge
nera ijs nota ſunt. Mortis, cuius infini-
ta fœdaque genera: multarum & fuſti-
uū; quæ tamen in immenſa principis
poteſtate, non minùs frequēter, quem-
admodum dictum eſt, pro libitu eius,
quàm pro merito pleriſque irrogan-
tur: carcerem ad cuſtodiam magis quā
pœnam habent: exilia planè ijs ignota
ſunt. ſenatū, cùm pro libidine omnia
adminiſtret, in ſpeciem magis habet.
Magnam is partem, ex Kneſijs conſtat;
quo nomine Duces, vt oſtenſum eſt,
appellant, primæuorum Ducū à Moſ-
couiæ principibus oppreſſorum poſte-
ritatem, aut quos Princeps pro cuiuſ-
que meritis, aut ſua in quenque gratia
in nomen vel ordinem eum legit. No-
biliores cùm alijs inſignibus à vulgò
diſtinguuntur, tum quod patris nomē
titulis alijs ad exemplum Principis ſoli
præſcribant. magnificum hoc apud il-
illos:

illos:eoque ad æquales, aut inferiores ſolùm vtuntur:ad principem non modò patris nomine vſurpando abſtinēt, ſed ne ſuum quidem niſi propria linguæ eius enunciatione quodammodo corruptum, quo non modò ſeruos eius, ſed quaſi homunciones non homines cum illo comparatos ſe ſignificēt, ponunt. in exercitu paruum tympanū ad ephippia ſinguli item ſuſpenſum gerunt; quo quoties agmen ſiſti vſus eſt, à primo impulſo, ſonoque à proximis excepto & cæteris deinceps tradito, exiguo temporis momento totus exercitus conſiſtit. Metropolites ſenatū non ingreditur: conſilio tamen eius quoque nonnunquam vtitur; aut quo maiorem ſibi apud populares venerationem cōciliet, vti ſaltem ſe ſimulat.

Militiam more cęterarum gentium ex equitatu & peditatu compoſitā habet: equitibus tamen Tartaris Nohaienſibus maximè vtitur: Nulli ſanè rei magis quàm munitionibus fidit. Itaque & oportuniſſimis locis intra lacuum aut fluminū ambitus pleraſq; ſitas habet, præſidijsque, apparatu, commeatuque & omnibus rebus neceſſarijs diligentiùs ferè quàm quiſquam alius princeps eas inſtruit. Ei rei iam ab eo tempore ſtudere cœpiſſe videntur, quo humilibus adhuc rebus eorum non multum viribus contra potentiores vicinos poterant: ſed locorum vt plurimùm oportunitatibus ſeſe tuebantur; iiſdemque intercipiendis creſcebant: poſtea quòd ſemper, quoties prælio cum vicinis maximeq; Polonis decertaſſent, inferiores ſuos diſcedere animaduerterent, nec multum in prælio virtuti ſuorum credere ſe poſſe re ipſa edocti eſſent, neceſſariò retinuiſſe. Caſtella ferè omnia, vt in magna lignationum copia ex materia multis ingentibusque trabibus congeſtis extructa apud ipſos ſunt: quę eadem ceſpite nonnunquam veſtire: omnia autē crebris propugnaculis ac turribus diſtinguere, foſſis præterea, quibus natiuæ deſunt, manu factis, valloq; ac ceruis circumdare ſolent. quæ res efficit, vt non ſolum opus ad ſpeciem inelegans nō ſit, ſed ante hoc bellum, quo pleraque candentium globorum incendijs à Rege expugnata fuerunt, ad defenſionem etiam ruriùs, maioremque quàm lapis oportunitatem habere crederetur; quòd tormentorum ictibus facilius & reſiſtat materia, et ſi quando ijs pateat, non tamen, quod in ſaxo accidere ſolet, magnam muri ſtragem ſecum ferat. quæ tamen ad Liuoniam pertinēt, ex lapide etiam muros habent. Præſidia nobilitati ſingulis annis pro arbitrio indicit. Ex ea deſcriptos perq; munitiones diſtributos non longius anno in vno pręſidio continet. Adiungit his pixidarios ex plebe ſtipendiarium militem. Pręfecturę item annuæ ſunt. Præfectos ternos plerumque deſignat, primum qui præcipuam curam munitionum gerat; cuique nullum omnino in caſum extra munitionem egredi, ne dum pernoctare licet: reliquos duos primo cuſtodes ponit. quorum alteri, ſi id vſus poſtulet, in eamque rem mandata à principe habeant, excurſiones facere, munitionesque excedere permiſſum. Eos ſua lingua ad Polonicorū Palatinorum exemplum, quāuis nec perpetuus is honor ſit, & vnius ſaltem caſtri imperio, eoque inter plures communicato terminetur, Voieuodas tamen quaſi belli Duces appellant. Aurum, argentum, cæteraque metalla naturáne an quærendarum rerum earum inſcitia illorum ijs negarit, non facilè affirmarim: vtuntur ſane omnibus hiſce importatis. è Perſide ſericum, veſtem pictam, gemmas, vnionesque habent: cum Germania alijsque remotioribus occidentis oris arma, tormenta, puluerem tormentarium, argentum etiam atq; aurum ſuis mercibus, pellibus pretioſis, quibus maximè abundant, lino præterea, cera & corio magnam partem permutāt. eius negotiationis Naruam, poſtea quàm in poteſtatem eius peruenerat, poſterioribus temporibus ſedem Moſcus conſtituerat. Angli etiam Noruegiam, Lappiamque ac totum quaſi ſeptentrionē circumuecti per mare glaciale viam ſibi patefecerunt, qua Voloda fluuius ex penitiori Moſcouia ſe effundens, portum D. Nicolai eo in mari efficit. In moribus gentis pręter fidē in principem, laborum, inedię cęterorumque incommodorum, quorum eſt tolerātiſſima, patientiam, mortisque ipſius contemtum probes. homines cęteroquin in libidinem proni ſunt, nec fœminarum ſolùm amoribus dediti, quam ob cauſam & impuberes ferè matrimonia cōtrahunt, ſed & puerorum: ingenio fallaci, adq; dolos ac fraudem praua conſuetudine verſutiſſimo: non minùs tamen ſi qui ad bonas artes prompto futuro, ſi qui ijs imbuat, extiterit. Rex Varſauia digreſſus ad Ruſſicas res componendas Leopolim contendit. Antequàm diſcederet Cracouienſis, Sandomirien

ſis

ſis & Siradienſis Palatinatuum,quos in ſciſcendo tributo à reliquorum omnium conſenſu ſe ſeiunxiſſe ſuprà oſtendimus,conuentus edixerat. In itinere cognoſcit Siradienſem Palatinatū mox aſſenſum: reliquos duos in recuſando tributo perſtare. Subſiſtit hanc ob cauſam Sandomiriæ:eoq; minoris Poloniæ ſenatores omnes euocat.Ex horum ſententia Palatinatuum eorundem denuò communem conuentum Korcini haber. Aſſenſi hic tandem & ij fuerunt,remittente Rege de tributo cereuiſiali,vt vbi duodeuigeſima à regijs, & eccleſiaſticis, viceſima quarta à nobilitatis ſubditis exigeretur. Leopoli Tartaricas legationes Rex audijt: ad eas rogatu Tartari Turcarum Imperator ſuum legatū adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit ijs conditionibus, quibus ſub prioribus regibus eam habuiſſet. attulerat literas à principe ſuo ſcriptas, in quas pacem poſtulabat:in ijs de finibus non nihil adiecerat, & de Niſouijs accuratiùs ſibi cauerat. Rex non receptis literis, iiſdem quibus maiores ſui legibus eam coluiſſent, ſe quoque pacem cum eo obſeruaturum, donatiuaque ab illis dari ſolita daturum verbo reſpondit.Ita per totum Moſcouitici belli tempus pax à Tartaro fuit. Ne verò à Niſouijs quoque per abſentiam ſuam quid turbaretur,exemplo & metu continendos exiſtimans de Podkoua capitis ſupplicium ſumit:Amurathe Turcarum Imperatore vt ſibi dederetur, per legatos depoſcente. Illud autem vt faceret,eò grauiores cauſas habere ſe videbat,quòd Koſakki prioris expeditionis ſucceſſu nondum ab inſtituto deiecti,eiuſdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reductò Petrum Palatinum denuò nō ſine proprio periculo deturbârant. Alexander enim cùm viuus in hoſtium poteſtatē veniſſet, palo ſuffixus: Niſouiorum pars à Turcis intercepta Conſtantinopolim in catenis miſſa fuit. Idem tamen Petrò quoque tamquam per ignauiam ac ſocordiam toties deiectō calamitoſum poſtea fuit. Etenim ſublato è medio Mahomete Baſſa, qui principem inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis, qui in eius locum ſucceſſit, ſtudio de principatu amorus; inque eius locum Iancola quidam è Saxonibus Tranſiluanicis oriundus; ſed qui non modò nationem Valachicam, verùm genus etiam principum Valachiæ ēmentitus fuerat, prouinciæ impoſitus deinde fuit. Compoſitis hunc in modū rebus Ruſſiæ, Craconiam Rex proficiſcitur. Venit eòdem Moſcouitica legatio. eius ætate atque dignitate princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Reliqui, miſſis obuiam qui exciperent, ex more in vrbem atque hoſpitium, inde ad Regem deducti, verbum ſe facturos negarunt, niſi prius Rex aperto capite aſſurgens de valetudine & ſtatu principis ſui percontatus ſe eſſet. Rex cùm præter rei indignitatem non committendum ſibi arbitraretur, vt ad hoſtis barbaro faſtu elati, & qui tantos iam ſpiritus atq; arrogantiam ſibi ſumpſiſſet, vt vix ferri poſſet, ſuperbiam obſequio aliquo ſuo quid adderet: illi verò in ſententia perſtarent; ac potiùs infecta re diſceſſuros ſe confirmarent; permiſit vt inauditi in hoſpitium, inde in Lituaniam lentis agminibus ſe reciperent. Animaduerſum inde fuit, tributum quod in Cōmitijs Varſauienſibus ſancitum fuerat, non modò prædicatione nonnullorum inferius, ſed ipſi bello in cuius vſus ab ordinibus deputatum fuerat,par non fore. Rex quòd nec comitia eo tempore habenda ſibi cenſeret,ne ſi nihil rerum geſſiſſet, inani belli ſimulatione pecuniæ quàm maximæ cogendæ rationes quærere à nonnullis iactaretur; nec priuatos nobilitatis conuentus cogendos; ne illud toties præter inſtituta maiorum vſurpari à ſe nobilitas queri poſſet; cùm iudicia tùm à nobilitate obirentur, per eos interim conuentus,quid de tributo illō pollicerí ſibi poſſet, neceſſariò nobilitati proponendum exiſtimabat; quòd non deeſſent,qui magnitudinem tributi eius in immenſum oratione augerent. Indè ad omnes vicinos principes legatos deſignat; qui & amicorum erga ſe beneuolentiam magis, firmiusque ſibi adiungerent; vel maleuolorum conſilia diſtinerent. Præcipuè cum Auguſtō Saxoniæ ac Ioanne Friderico Brandeburgenſi principibus Electoribus conſilia belli communicat. Hi indignè ferentes barbara crudelitate tandiu in homen Germanicum à Moſco ſæuiri, ad bellum pro Liuonibus ſuſcipiendum, quibus illi tanto terrarum interuallo ab illis oris diſiuncti minus adeſſe poſſent, amicè eum hortabantur. à Brandeburgenſi bellica etiam tormenta quædam dono ei miſſa fuerūt. Ad Turcam vbi legati veniſſent, Mahometes prudentiſſimus trium orientis Imperatorum conſiliarius,& in Regē haud malè animatus,cùm de inſtituto Regis intellexiſſet, fauere ſe conatibus

cius dixit, fauſtaq; ac felicia ei precari: magnam tamen rem ſuſcipi: magnas vires eſſe Moſcouiticas: neq; ſecundũ ſuũ principẽ vllũ in orbe terrarũ potentiorẽ eo principẽ ſe exiſtimare. Dimiſſis legatis ad domeſticarum rerum curam Rex conuerſus fuit. Inſtitutis regni non poſſe prorex creari dicebatur: itaq; ſi quid per ſuam abſentiam in hoſtico accidiſſet, cum primoribus è ſenatu ſe communicaturum pronunciauit. pacem publicã ſeuerè ſanxit; maximè Kracouiæ; ne quod alijs temporibus acciderat, inter diſſentientes de religione tumultus aliquis oriretur. Edixit ſi quis in vrbe opidoue inſolentiùs quid feciſſet, præſertim ſi dubitationem iuris cognitio habitura eſſet, ad ſuum aduentum in cuſtodia haberetur: cùm aliàs ordinaria iuris publici ratione in recentibus criminibus vis vnà cum præfectis, magiſtratus vrbani cognoſcere, interq; eos ſi non conueniat, Rex conſuli ſoleat. Dum Kracouiæ Rex eſt, nuncius partæ à noſtris ad Vendam victoriæ allatus tanquam totius belli omen ſecum attulit. Obſederant eam denuò, quemadmodum ſuprà demonſtrauimus, Moſci longè maioribus quàm antea copijs & quatuor præcipuæ authoritatis Palatinis, Petro Tatouo, Baſilio Voroncio, Petro Choroſcino, Andrea Scholkanouo ad eam miſſis. Dum per aliquot dies fruſtra vrbem oppugnant, noſtris ſui colligendi, & cum Sueciæ militiæ præfecto Georgio Boije conſilia communicandi ſpatium dederunt. Confluũt Stropam, vbi Buringius tum erat, Andreas Sapicha earum, quæ tum in Liuonia erant, copiarum legatus, Matthias Dembinius; ex Liuonibus præter Buringium, Nicolaus Korffius, Platerus, ac alij nonnulli cum equitum aliquot manu. ijs ad Gouiam flumen medio inter Volmatiam & Vendam loco Suecicæ copiæ ſe adiungunt. Indè digreſſi hoſtem inſtructa acie ſub ſignis ad Vendam expectantem adoriuntur. Cùm acerrimè à noſtris pugnaretur, Polonis, Lituanis, ac Suecis ad vlciſcendas hoſtis iniurias: Liuonibus ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter ſe cohortantibus, hoſtium equitatus pellitur, Tattaris maximè in fugam effuſis. ſub noctem Palatini militem ex fuga colligere; caſtriſq; continere cœperunt: hortariq; vt pro inueterata gentis gloria, & ratione ſacramenti militaris extremam potiùs fortunam experirentur, quàm caſtra apparatumq; bellicum à principe ſuo ſidei eorum commiſſum deſererent: verùm augente periculo ac nocte metum, eademq; pudorem ac flagitium tegente, ob eaq; nõ patiente ſe cõtineri multitudine, Palatini duo Petrus Choroſſinus & Andreas Scholkanous, qui equitibus præerant, vnà cum equitatu in fugam ſe eiecerunt: reliqui duo, quibus tormenta cõmiſſa fuerant, ſoli ferè in caſtris relicti inſigniora tormenta bellica amplexi, vt caſtra & inſtrumentum militare, fidemq; erga principem ſuum ad extremum ſpiritum retenta à ſe teſtarentur: itaq; à noſtris poſtridiè ſummo manè caſtra ac munitiones irrumpentibus inuenti, viui in poteſtatem cum caſtris munitionibuſq; ac tormentis ad triginta deuenerunt. Aliud documentum fidei non minùs inſigne, qui onerandis tormentis præerant, pixidarij dederũt: Apud Moſcos hæc adminiſtrandorum tormentorum ratio eſt. tormenta terra defodiunt, ante ea atq; os adeò tubi iuſtę altitudinis foſſam ducunt. in hac qui onerandorum curam habent, deliteſcunt: ad os tubi funis aptatur: hoc cùm implenda ſunt in foſſam deprimuntur, cùm exoneranda rurſum laxantur. Erãt tormenta maximè inſignia vnum lupi: alterum accipitris: virginum duo: totidem falconum imaginibus atq; nomine: quædam præterea Suecco adempta cum eiuſdem inſignibus. Horum qui adminiſtrationi præerant, cùm pleriſq; ſuis interfectis, cæteris dilapſis noſtros tantùm non caſtrorum potitos viderent, cum ſpe tuendorum tormentorũ vitæ ſimul amore abiecto, collo funib⁹, quos à ſummitate tuborum dependere oſtendimus, inſerto, vltrò mortem ſibi conſciuerant. Inſignis ea victoria fuit: hoſtium multi cæſi, capti non pauci fuerunt, exigua omninò noſtrorum iactura. Tormentis, quæ diximus, amiſſis, iiſdem inſignibus & nominibus alia & complura præterea conflari mox Moſcus iuſſit; ad potentiam ſuam oſtendendam pertinere exiſtimans, nihil à fortuna ademptum ſibi videri, quod non breui à facultatibus ſuis inſigni cum acceſſione expleri poſſet. Sub idem tempus Reualienſes opem ac miſericordiam Regis implorantes, vt aliquo numero frumenti ſe iuuaret, à Rege petierunt in maximas anguſtias tot annorum bello ab hoſte redactos: commercijs ferè omnibus excluſos: intra mœnia compulſos ab agricultura longo iam tempore ſe prohiberi. His centum frumenti onera donat. Priuſquam Cracouia Rex diſcederet de Duce exercitui præficien-

ficiendo cum ſenatoribus deliberat; qui cùm oſtenderent, vel in perpetuum munus hoc alicui eum deferre poſſe, vel extra ordinem vnum aut plura bella mandare; pleriſque tamen, vt in id ſaltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracouia Varſauiam diſcedens Nicolaum Mieletium Palatinum Podoliæ, eò ad ſe euocat. Hic cùm paulò ante exceſſum Sigiſmundi Auguſti Bochdanum in Valachiam reduceret, ac præter opinionem à Valachorum Turcarumque maximis copijs circumuentus fuiſſet, exercitum magna cum laude incolumem in Poloniam reduxerat, indeque magnam virtutis & ſcientiæ rei militaris gloriam ſibi pararat. Milecius valetudine, qua tenui vtebatur, & alijs quibuſdam difficultatibus ſe excuſabat: tandem in eam ſaltem expeditionem imperium accepit. Itaq; conſtituto cum eo, quos quotque turmarum præfectos ac centuriones ſcribi vellet, domum vt ſe pararet, Rex eum dimiſit. Indè Grodnam mouit. maxima autem afficiebatur Rex difficultate, quòd & prò magnitudine ſuſcepti belli paucæ omnino pecuniæ ex tributo collectę adhuc erant, & vt maximè integræ conferrentur, minimè tamen tanto bello pares fore videbat. Ijs omnibus rebus quanto poteſt ſtudio occurrit: pecunias partim mutuo ſumit, partim quas in fiſco habebat priuatim ſuas, exponit. Militem paſſim per Poloniam ſcribi iubet: mittit ad fratrem Chriſtophorum Principem Tranſiluaniæ, vt Vngarorum veteranorum cohortes aliquot & alas equitum ſcribat. Chriſtophoro Roſdraſeuio & Erneſto Veiero in Germania militis conquirendi negotium dat. Lituanici proceres, cùm de difficultatibus ijs cum illis communicaret, prout quiſq; opibus maximè valebat, voluntarium militem offerebant; quotque ſinguli adducturi eſſent, edebant. quorum numerus cùm ad decem millium ferè accederet, non parum ea re, atque alacritate Lituanorum recreatus, eò maiori animo ad reliquas res adminiſtrandas aggreſſus fuit: conſtitutiſque ita pro tempore rebus ijs Vilnam acceſſit. Palatinus Vilnenſis, Nicolaus Radiuilus, cui imperium militare in Lituania à Rege traditum antea fuerat, poſt ea etiam abdicata à Ioanne Chodkeuicio Leopoli adminiſtratione Liuoniæ, eiuſdem prouinciæ cura ad tempus demandata, Chriſtophoro filio pocillatori regio, & aulicæ militiæ per Lituaniam præfecto exercitum, qui in Liuonia fuerat, tradiderat. Is cùm ad Derpatum excurſione facta, agrumq; hoſtiũ longè lateq; populatus, Kirempelium per excurſionem cepiſſet, euertiſſetque; ſub hoc tempus ad Regem & patrem Vilnam venit. venientem exercitus emerita ſtipẽdia flagitans ſequutus fuit. Ibidem alia, quæ vſui bello eſſent, apparate Rex inſtituit: tormenta bellica ad modum quendam, quem ipſe vſu atq; experientia accommodatiſſimum cognouerat, fundi iuſſit. Kaunæ pontem fieri imperat; quo in ſequentibus expeditionibus vtatur. Is ex ſingulis nauibus componebatur; quæ deinde tabulatis ita inter ſe coniungebantur, vt quoties opus eſſet, ſeparari; curribusq; ſingulis vnà cum tabulatis impoſitæ, binis iumentorum iugis non incommodè in quemcunq; locum transferri poſſent: ſimul quod neq; copiæ omnes conueniſſent, nec frigora, quæ in regione Trionibus expoſita eo anno vltra ſolitum ad Ioãnis permanſerant, vt nec vllæ herbæ ad id tempus ſe effunderent, receſſiſſent. Lituanicis cauſis, quæ in lõgiorem iam diem prolatæ erant, cognoſcendis operam dedit. Inde Baſilium Lopatinſcium cum literis ad Moſcum mittit: ijs iuſtum bellum illi indicit: cauſas belli haſce denunciat; quòd oſtentatione pacis prouinciam Liuoniam bello ac incẽdio vaſtaſſet: legatos ſuos contumelioſè habitos, ad extremùm duplicibus induciarum literis eluſiſſet: eodẽ tempore nouis in Liuoniam copijs miſſis Vendam oppugnaſſet: ſua legatione, ad priores iniurias nouam contumeliã ac ludibrium adiunxiſſet. Remiſit ſub idem tẽpus Moſcus Haraburdam, quẽ hactenus retinuerat, nullo alio reſponſo, quàm quod paulò pòſt ſuum hominem ad Regem miſſurus eſſet, qui ijs de rebus ageret. Itaq; ſequutus eum mox cum literis quidã fuit. Poſtulabat hic, vt inducias, quæ antè perſcriptæ eſſent, Rex obſeruaret: de Liuonia ſi quid controuerſiæ ſupereſſet, de ea amicè per arbitratores, quos vtrinq; nominaſſent, ſecum conueniret. Negabat Rex, quem admodum iam antè fecerat, poſſe ſe huiuſmodi inducias vlla ratione admittere. Nam de Liuonia quod adijceretur, amicè de ea inter ipſos diſceptari poſſe, fruſtrà & ridiculè adijci: ſemel enim receptis iuramentoque firmatis inducijs, in quibus omni Liuoniæ iure cederet, nihilque amplius petiturum ſe eius profiteretur, ſi poſtmodum de ea ageret, cui dubium eſſe poſſet, contra proprium iuramentum ſe

venturum: & vel eam ipſam ob rem cauſa cadere debere. Quòd ſi in Lituania Ruſſiaque pacem ſibi cum Rege eſſe vellet: in Liuonia armis de iure diſceptari: nouam quidem hanc induciarum rationem ſibi videri: ac etſi intelligeret temporibus Sigiſmundi Auguſti atque interregnorum obtruſas aliquando huiuſmodi ab eo inducias fuiſſe; ſe tamen cùm faciendæ nouæ ſibi ſint nõ niſi iuſtas facere velle: neminem tam barbarum aut imperitum rerum eſſe, qui non videat, ſi conſtitutis melius rebus ſuis per Liuoniam, in Lituania bellum redintegrare velit, per huiuſmodi inducias, quandocunq; illi integrum id futurum, quibus de ceſſione Liuoniæ conditionem adieciſſet; qua bello in Liuonia gerendo à Rege violata, nunquam illi belli in Lituania inſtaurandi cauſa deeſſe poſſet. Nuncio hoc dimiſſo Tartari poſtulata cognita fuerunt. Hic ſub idem tempus ad Regem legatos miſerat, quòd bellum contra Moſcum ſuſcipi intellexiſſet, ex fœdere, quo Regibus Poloniæ operam ſuam cõtra quoſuis hoſtes, vnico Turcarum imperatore excepto nauare tenetur, ab altera parte irruptionem in Moſcouiam facturum ſe oſtendebat: petebat donatiua: Niſouiorum iniurias coërceri poſtulabat. Reſpõſum huic fuit, quòd operam ſuam contra Moſcum polliceretur, facere eum officium ſuum: donatiuum datum iri: Dantur autem aliquot aureorum millia & certus veſtimentorũ numerus: Niſouios colluuiem ex varijs nationibus collectam nec in poteſtate Regis eſſe: atq; ex ipſis Tartaris & Turcis non raros ſeſe illis aggregare: datum nihilominus operam iri, quantum eius fieri poſſit, vt iniuriæ illorum prohibeantur. à bello tamen contra Moſcum contrà quàm promiſerat omninò abfuit, alio contra Perſam, quod à Turcarum imperatore tum gerebatur, auocatus. Aderat & Gottardus Churlandiæ & Semigalliæ Dux, confirmationemq; feudi ſui & inueſtitutam petebat. Eum Rex Diſnæ ſiſtere ſe iuſſit. interim ad ſenatum ea de re retulit. Exercitus inde vt ſub principium menſis Iulij Suirum cõueniret edixit. Venerat iam Vilnam Vngaricus peditatus Chriſtophori Trãſiluaniæ Principis Regis fratris miſſu: eiuſdemque delectus iuſta equitum ala. Polonicum militem Milecius, qui & ipſe ſub idem tempus ad Regem redierat, cùm ſegnius à quæſtoribus ac exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta tardiùs accepta moræ nonnihil à milite interponeretur, vt quàmprimùm ad edictum conueniret, acriter vrgebat.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER SECVNDVS.

VILNA pridie calen. Iulij Rex profect⁹ Suirum indè venit. Ibi Lituanici equitatus partem vidit; qui cùm vniuerſus omnibus rebus eſſet ornatiſſim⁹, tùm maximè, q̃ à gente Radiuila, & Ioanne Kiska ſtructore regio adducebatur. Ibidem de ſumma belli conſtituendum ratus, quas potiſſimum partes cum exercitu peteret, ad conſilium retulit. Lituani omnes ferè Pleſcouiam per Liuoniam eundum arbitrabantur; quòd & propter vrbis amplitudinem atq; nomen dignam iudicarent, quæ etiam maximo cum labore, ac periculo peteretur: & quòd minùs contra vim munita putaretur muri vetuſtate neglecti: nihil vt loco tutiſſimo ac à metu belli remoto in ea prouiſum, non magno labore ac periculo potiturum ea Regem ſperarent. Rex contrà exiſtimabat. Nam cùm vnum id potiſſimùm bello hoc agendum ſibi propoſuiſſet, vt Liuoniam ab hoſte in libertatem vindicaret; intelligebat, ſi in terram Liuoniam bellum tranſtuliſſet, prætèrquam quòd in regione crebris vrbibus & caſtellis munita, eademque tot annos vaſtata propter commeatus inopiam ac frequentes obſidiones, difficiliores tardioresque progreſſus belli futuri eſſent, non modò prouinciam, cuius liberandæ cauſa bellum ſuſcepiſſet, hoſti ac ſuis denuò vaſtandam ſe obiecturum: verùm Lituaniam etiam, quæ ad Boryſtenem pertinet, in ea loca omni vi belli conuerſa, præſidio nudatam hoſtilibus incurſionibus interim ſe expoſiturum. Alia etiam via per hoſticum Pleſcouiam

ſi iret,

ſi iret, contra rationem rei militaris iu-
dicabat, tot hoſtilibus præſidijs à tergo
relictis per infeſta omnia atque inuia
tā longè in hoſticū progredi; vbi nec ſi
quid offenſum eſſet, facilem receptum,
nec è propinquo ſubſidium habiturus
eſſet. Polotia oppugnanda vtrunq; con
ſecuturum ſe præuidebat, vt, cùm ea ad
Dunam flumen poſita eſſet, proximoſ-
que ad Liuoniam & Lituaniam adi-
tus haberet, & ordinem ſeriemque re-
rum gerendarum ſecutus vlteriùs de-
inceps in Moſcouiam promotis armis
ac quaſi circumita Liuonia, omni ab
ea hoſte interclúſo, integra potiretur:
nec ſimul à Lituania longius diſcede-
ret; ac vtrique tam Liuoniæ quàm Li-
tuaniç contra excurſiones hoſtium prę
ſidio eſſet. Accedebat huc, quod cùm
ſecundum Liuoniæ recuperationem
vel maximè animo Rex agitaret, vt Du
næ fluminis nauigationem, qua ſola
portus Rigenſis continetur: quæque &
ad tuendam Liuoniam, excludendum
que ab ea hoſtem magnam opportu-
nitatem, & commerciorum negocio-
rumque exercendorum facultatem in-
ſignem habet, Lituanis Liuonibusque
expediret; id ſi Polotia potiretur, ma-
gna ex parte effecturum ſe videbat: ab
eius præſidio maximam partem Dunæ
infeſtari: indè auxilia commeatusque
Kokenhauſium aliaque in Liuoniç ca-
ſtella ſummitti: excurſiones fieri: Vilnā
Rigamq; mercatura prohiberi. Quod
denique nuperrimè ab hoſte Polotia
capta eſſet, quò recentior in animis ho-
minum cladis eius memoria obuerſa-
retur, eò ex commutatione rerum præ-
ſentiorem lætitiā, maioremq; gloriam
recuperatæ fore. Alij Polotienſem op-
pugnationem difficiliorē prædicabant,
quàm vt initio rerum gerendarum ſuſ-
cipi debere videretur: eſſe eam & loci
natura ac opere muniſſimam: com-
meatu, tormentis, puluere, omnique
bellico apparatu vt arcem firmiſſimam,
& quam primos belli impetus excep-
turam hoſtis non dubitaſſet diligentiſ-
ſimè prouiſam: Pleſcouiam nec ad re-
ſiſtendum vires eas habere, & quò à me
tu belli remotior eſſet, eò omnia in illa
neglectiora. Multum autem in ipſis ini
tijs momenti eſſe, quibus in vtramuis
partem facilè homines impellantur:
plurimumque ad totius belli opinio-
nem, & futurarum rerum ſpem pertine
re ab initio non offendere. Rex nihil
cū exiſtimaret eſſe quod nō virtute ſu-
perari poſſet; quò maiores difficultates
propoſitas intelligebat, eò & bene geſta
re ad cætera belli perſequenda alacrio
res omnes futuros confidebat: et ſi quæ
incidiſſent difficultates, longè tamen
minoribus ijs, omnibus à tergo pacatis,
& domeſticis opibus propinquis, ſe oc-
curſurum. quibus de cauſis cùm prius
conſilium omittendum non exiſtima-
ret, intelligeretque famam ſuſceptę ex-
peditionis longè lateq; ad diuerſas nati-
ones perlatam; exercitum præterea ex
varijs gentibus collectum haberet; ac
verò non bellum modò, ſed cauſam et-
iam belli omnibus probatam vellet, e-
dictum, latinè prius ſcriptum, inq; Po-
lonicam, Vngaricam & Germanicam
linguas tranſlatum, quòd ex ijs ferè gen
tibus exercitus cōſtabat, proponit; quo
Moſci in ſe iniurias, quibusque cauſis
permotus bellum aduerſus eum ſuſci-
peret commemorat. quod diuerſis in
locis typis deinde editum vulgo ex-
tat. Præmittere indè aliquem cum par-
te copiarum placuit, qui ex inſtituto
rei militaris, quòad reliquus exercitus
ſubſequeretur, hoſtem compulſum
intra muros contineret, viamque reli-
quo agmini patefaceret: quòd autem
præcipua auctoritas ac vis imperij pe-
nes Polonicum Ducem in caſtris eſſet:
nequedum omnes copię Polonicę con-
ueniſſent; retento ad exercitum Mile-
cio, Radiuilum cum filio Chriſtopho-
ro ac Lituanicis copijs quibusdam Po-
lotiam præmiſit. cum eodem Gaſpa-
rem Bekeſium cum equitatu Vngari-
co & cohortibus aliquot ire iuſſit. Sui-
ro deinde Diſnam mouit: ea agminis
ratione, vt cū imminerent viæ à dextra
Kraſna, Suſa, Turoulia hoſtilia præſi-
dia ab ea parte Milecius cū exercitu Po
lonico: in primò agmine Ioanne Sba-
raſio ire iuſſo, tenderet: Rex lęua iter fa
ceret. In itinere aliorū Lituanorū pro-
cerū Stephani Sbaraſij maximè Trocen
ſis, Nicolai Dorohoſtaiſcij Polotienſis
Palatinorū, Georgij itē Senouicij Caſtel
lani Polotienſis, quorundamq; priuato
rū elegantiſſime ornatæ copiæ Regem
aſſecuræ, cēſę ab eo fuerunt. Fuerāt per
aliquot dies continuos profuſæ pluuię:
eæ tantam grauioris belli inſtrumen-
ti, ac tormentorum præcipuè ducen-
dorum difficultatem attulerant, vt iu-
menta quibus in proprijs curribus Rex
vtebatur, remittere neceſſe haberet,
quo celeriùs promouerentur. quæ res
initio expeditionis oblata illorum, qui
Pleſcouiam tam longo itinere eun-
dum cenſuiſſent, opinionem vel ta-
citè refutabat. Diſnæ equitem ac mi-
litem Polonicum, qui tum ferè omnis

conuenerat Milecius elegantiſſimè in ſpeciem inſtructum, & in turmas cohorteſque diſtributum ſub ſignis decurrentem Regi oſtendit. Equites thorace & galea ferrea tecti, præterque haſtam, acinace, veruto, ac binis ſcloppetis ad ephippia aptis omnes armati erant; ita vt decurrentes non minorem quàm ipſi pedites, quorum propria arma ſcloppeti ſunt, fragorem ederent. Eodem quæ nondum conuenerant, Lituanicæ copiæ venerunt: in his Ioannis Chodkeuicij Caſtellani Vilnenſis, qui grauiſſimo morbo tum tenebatur, quo non multis diebus pòſt extinctus eſt, nongenti lectiſſimi equites: Ioannis item Chlebouicij Caſtellani Minſcenſis & aliorum. venit ſub idem tempus cum Chriſtophoro Roſdraſeuio; & Erneſto Veiero Germanus etiam miles; cuius & ſi publicè ſcribendi facultatẽ non habuiſſent, ac raptim ſaltẽ nomina dantes quoſdam adduxiſſent; erant tamen ij & animo omnibus pares: & genere armorum atque vſu rei militaris reliquis non multò inferiores. Erant omninò vniuerſæ copiæ cùm genere & numero hominũ, tum exercitatione armorum eæ, vt Milecius pro ratione ſuſcepti belli aptius ferè compoſitum, meliuſque inſtructum exercitum eum confirmare non dubitaret, quàm quenquam alium vidiſſet eorum, in quibus vel imperitandi, vel domi, ac foris parendi ſtipendia feciſſet; ac ab vna aliqua parte vel equitatu vel peditatu plerunq; laboratu animaduertiſſet. Cenſis copijs Churlandiæ Duci, quem Diſnam dilatũ ſuprà oſtendimus, poſſeſſio Churlãdiæ Semigalliæq; Ducatus ſolenni more confirmata, ipſeq; in clientelam & fidem receptus fuit. Conſulti de eo ſenatores Lituani, quorum magna pars aderat, & qui ex Polonicis præſentes erant, omnes vt correctis conditionibus, quæ cum Sigiſmundo Auguſto Rege pro eius temporis ratione non ſatis cõmode tractatæ exiſtimabantur, res finiretur, cenſebant. In eandem ſententiã à maioris Poloniç, Ruſſiç item, Pruſſiç, ac Maſouiæ ſenatoribus abſentibus per literas reſponſum fuerat. Minoris Poloniæ ſenatores plerique, qui tum fortè Lublini iudiciorũ cauſa conuenerant, quòd eo tempore appellationum iudicia, de quibus ſupra dictum eſt, prima tum ibi habebantur, in comitia rẽ differendam cenſuerãt; veriti, vt videbatur, ne in Polonorum ſenatorũ paucitate contra Lituanos iuri in eum Ducatũ regni ſatis caueretur. ſed & indignum Regi videbatur, diutius eum ducere, cuius poſt ſemel datam fidem nunquam dubium animũ: ſemper eximium ſtudiũ, obſeruantiamq; erga ſe perſpexiſſet: neque principis hoſtibus finitimi in illo Liuoniæ ſtatu ius, ſuumq; beneficium in ſuſpenſo relinquere ſatis tutum arbitrabatur. Itaq; perfecta res ijs potiſſimùm conditionibus fuit, vt illo fidem obſequiumque ſuum Regi pollicente, iuſque iurandum in verba Regis præſtante, quo nulli⁹ alterius quàm Regũ Poloniæ maieſtatem ſe culturum profiteretur: Rex e contra patrocinium ac tutelam eius contra omnes illi reciperet. de iuriſdictione, quã in ſuos habet, vt ad conuentum Liuoniæ, quem ſi reliquam Liuoniam Rex adiungeret, inſtituturus in ea eſſet, prouocatio ab eo eſſet, cautum fuit. Tendenti ad caſtra Milecius obuiam miſit, qui intra tentorium eius illum deducerẽt: apud quem aliquantiſper dum vocatur, moratus, inde ad tribunal adductus, ſignis militarib⁹ ac vniuerſo exercitu circumfuſo, ſolenne iuſiurandum Cãcellario Regni in verba ei præeunte Regi præſtitit. Hoſtis interim Pleſcouiam cum exercitu progreſſus partem copiarũ in Liuoniam præmiſerat. Hæ Duna flumine ad Kokenhauſium, quo vt ſupra oſtendimus, potitus fuerat, raptim tranſmiſſo, ac centũ quinquaginta circiter Ducis Churlãdiæ equitibus, qui cis Dunã in ſtatione erant, repentina excurſione reiectis; Seelburgenſeq; Ducis Churlandiæ, ac Birſenſi Chriſtophori Radiuili agro vaſtato properè trans Dunam ſe receperunt. exercitum qui in Liuonia fuerat, Chriſtophorum Radiuilum Vilnam ſtipendiorum cauſa ſecutum ſuprà demonſtrauimus. Interim Ioannem Taluoſſium Caſtellanum Samogitiæ, cum ijs, quas raptim contrahere poterat, copijs in Liuoniam Rex miſit. Philonem Kmitam, qui Orſæ præerat, ad Boryſtenem, ne quid ex ea parte ab hoſte detrimenti acciperetur curare iuſſit. Iam exercitus cum Palatino Vilnenſi Polotiam præmiſſus Dunam ponte Kaunæ ex nauibus, ea, qua dictum eſt, ratione facto ad Diſnam tranſmiſerat; nihil hoſte contrà ſuſcipiente, quo trãſitu eum prohiberet; vel quòd ex inſtituto diſciplinç Moſcouiticç ſine mãdato principis ex præſidio miles egredi non audeat: vel quod ſuperiorum temporum ſucceſſu elatus, exercitus, qui Suirũ conuenire dicebatur, famam contempſerat. Duna paulùm progreſſũ continuç ſiluæ aliquandiu moratæ fuerunt.

runt. Nam ex quo Polotiam Moſcus ceperat, ſedecim ferè annorum ſpatio, quo in poteſtate eius fuit, eam partem agri, quæ à Duna flumine atque Diſna Polotiam tendentibus prima occurrit, deſertam ac incultam reliquerat; vnde frequentes denſiſſimæque arbores vt in ſolo fertili interea temporis enatæ fuerant. Verùm peditatu Vngarico ſecuribus ſiluas cædere inſtituente, ac celeriter opus perſiciente, exiguo temporis ſpatio difficultates eas ſuperauit. Poloria antiquitus ſuos Duces habuit, ſubque annum à nato Chriſto DCCCC. LXXX. vel vt Ruſſi tempora numerant, à condito mundo CCCCLXXXVIII. S. VI. M. Rochuoldo Duci paruit; qui à Vlodimiro magno ob negatam ei in matrimonium filiam Rochmedam, vt Moſcorum annales habent, bello petitus, vitam pariter cum duobus filijs ac imperio amiſit. Indè in Monarcharum & principum gentis Ruſſicæ poteſtatem conceſſit; quorum extincta ſtirpe ea, quæ in Auſtrali Ruſſia regnabat; Lituanis, vt quædam aliæ ditiones Ruſtiæ ceſſit. Iagellone apud Lituanos primùm, indè apud Polonos regnante, cùm Andreas frater eius Polotiæ dominatum, ſub idèm ferè tempus, quo Iagello Cracouiæ inſignia regni accipiebat, arripuiſſet, copijs aliquibus miſſis recepta mox fuit: continueq; indè in fide Regum Poloniæ, magnorumque Ducū Lituaniæ ad annum LXIII. S. clↄ. Iↄ. permanſit. quo à Ioanne Baſilij filio Moſcouiæ Duce capta expugnataq; fuit. Regio Polotienſis ad centum quinquaginta circiter millia paſſuum in longitudinem, totidem in latitudinem parens cùm vbertate glebæ, tum fluminum atque lacuum copia nulli cedit. Fluuios nauigabiles complures habet, præcipuè Dunam; qui in Moſcouia non procul à Turopecia ortus Rigenſem portum efficit, omniumq; Septentrionis fluminum amœniſſimus ferè ac pulcherrimus eſt. ſecundùm eum Dryſſam, Vſuiatam, è Moſcouia: Diſnam, Vlam è Lituania: à Smolenſco Caſplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumque Lituanicorum & Ruſſicorum caſtellorum is ferè poſitus eſt, vt ad oſtium aliquod humilioris fluminis, quo cum maiori coniungitur, ſita ſint. quæ ita ſita ſunt, quòd maioris fluminis propinquitas pluribus communis eſt, à minoribus fluminibus ferè omnia nomina indita habēt. Hinc Polota non magnus alioquin fluuius arci atque vrbi: vrbs regioni nomen dedit. Antequàm in Moſci poteſtatem veniret, vna arce atque vrbe Polotia & caſtro Ieſeriſcia tota illa regio continebatur; cæteroquin opidis & pagis non infrequens. Polotiæ opes propter ſummam oportunitatem Dunæ fluminis eouſque excreuerant, vt Vilnam caput Lituaniæ diuitijs antecederet. Ieſeriſcia verſus Moſcouiam in lacu, ex quo fluuius Obola oritur, ſita, ab vna ſola parte anguſtiſſimum aditum, & quo vix expedito iter ſit, habet. Poſtquàm à Moſco occupata fuit, vtrinque caſtella aliquot excitata, præſidiaque conſtituta fuerunt. partim agri fluminiſque ac nauigationis vel retinendæ vel turbandæ hoſti cauſa; partim ad excurſiones, quæ vt in dubia vtrinque poſſeſſione frequentes fiebant, prohibendas. A Rege Sigiſmundo Auguſto Diſna ad eiuſdem nominis fluuij ac Dunæ confluentem: Voronecium ad flumen Vſaciam: Lepelium in inſula lacus, qui à Lepelio fluuio efficitur, verſus Lituaniam cōditum fuit. Quoniam aūt ad hunc locum ventum eſt, non alienum videtur, pauca de natura ſituq; eius narrare. Tendunt per eam Lituaniæ partem duo diuerſa flumina: quorum vtrunque nauigabile eſt; ita inter ſe coniuncta, vt non plus millium paſſuum quinque interuallo diſtent; eademque in duo maxima ac longiſſimè diſtantia maria exitum habent. Lepel, de quo diximus, in Vlam fluuium itidem nauigabilem exonerans, cum eo in Dunam indeque ad Rigam in mare Balticum effunditur: alter Bereſina in diuerſam partem raptus cum Boryſtene in pontum Euxinum deinde erumpit; ita vt ſi pacatæ gentes eſſent, in quarum poteſtate fluminum horum curſus ſunt, in tanta eorum propinquitate, tranſportandarumque ex vno in alterum mercium, coniungendorum denique eorundem facultate, Septentrio vniuerſusque Occidens facilimè cum Oriente commercijs iungi poſſet. ſed Dunam Moſci antehac: Boryſtenem ijdem Moſci ac Tartari cæterique de quibus ſuprà dictum eſt, infeſtum nunc faciunt. Cæterùm Sigiſmundus Auguſtus Vlæ quoq; oſtium caſtello munire aggreſſus, Veneto architecto quodam vnà cum operis ab hoſtibus interfecto, non ſine detrimento deiectus fuerat; cumque hoſtis eundem locum munire inſtituiſſet, ac Auguſtus magnis à Radoſouicio ſummiſſis copijs, ac ſumma vi diu fruſtra eum oppugnaſſet, tandem ſequenti æſtate per Romanum

Sanguſconem Palatinum Braſlanien-
ſem, dum Moſcus vetus præſidium no-
ui inducendi cauſa deducit, receperat:
ſuperiorem verò eius partem Lepeli-
que fluminis cum Vla confluentem im
poſito caſtello Ciaſnicia iam antè com
munierat. ſimili ratione Moſcus vltra
Dunam quinque caſtellis exſtructis,
totius oræ eius poſſeſſionem ſibi firma-
uerat. Sokolum in via Pleſcouienſi in
fluminum Dryſſæ & Niſciæ peninſu-
la quadam Lituanicis caſtellis Diſnæ
& Dryſſæ oppoſuerat. Niſcerdam ad
lacum cognominem triginta à Sauo-
locia paſſuum millibus: Sitnum in Lu-
cenſi via ad ſuperiorem Polotæ par-
tem. Koſſianum deinde loco ab Obola
flumine velut circino circunducto: V-
ſuiatam ad fluuium itidem cogno-
minem ac nauigabilem in Dunam ad
Suraſſum ex aduerſo Caſplæ fluminis
influentem: illud contra Vlam; hanc
contra Vitepſcium & Suraſſum excitâ
rat. Cis Dunam Turouliam, ad cogno-
minis amnis caput, quo in Dunam in-
fluit. Suſſam verò ſingulari conſilio Li-
tuaniam verſus in lacu, qui Turouliam
emittit, loco munitiſſimo, aquisque
vndique circundato, agitans iam a-
nimo bellum Lituanicum, Vilnam-
que opinione præcipiens ſedem bello
futuro poſuerat: itaque natura antè
munitiſſimam opere communierat,
omnique apparatus bellici genere in-
ſtruxerat; pauca, vt præſidia inſtructio-
ra eo haberet. His Kraſnam ſuperad-
iunxerat, ſuperiori in loco itidem ad
Lituaniam ſpectante. Koſakki igitur
Lituanici Franciſco Sukoduce ad bel-
li ſuſcepti famam in finibus globo fa-
cto Kraſnam noctu repente ſcalis ad-
motis adorti præſidio munitioni-
busque ac ſatis magna commeatus cō
pia vnà cum caſtello potiuntur. Ab
altera parte Koſſianum vltradunana
arx ſimili euentu repentina excurſio-
ne Koſakkorum capitur & deletur.
Palatinus interim Vilnenſis Polotiam
cum ijs, quas circa ſe habebat, copijs
peruenerat. quas hoſtes conſpicati ſu-
bitò copias ſuas extra munitiones pro-
ductas ſub portis inſtructas oſtendunt;
nullaque iuſta pugnandi facultate da-
ta intra munitiones ſe recipiūt. eques
tamen pugnandi auidus ſub ipſa mœ-
nia in eas prouectus vnum atque alte-
rum haſtis transfixit. Eodem tempore
Vngari & Lituani Sitnum, via quæ
Pleſcouiam ducit, ſubitò Polotia ex-
currentes, vt re improuiſa & repentina
eam incendunt. Cùm Polotiam Rex i-
ret, à læuaque Sokolam caſtrum hoſti-
le haberet, veritus ne maioribus à Pleſ-
couia ſubſidijs ſummiſtis, commeatui
ac ſubuectionibus noſtris incommodi
aliquid ex eo hoſtis afferret, an ad id op
pugnandum ex itinere diuerteret, cum
Milecio deliberabat: verùm poſtea ſæ-
pè maiorum rerum gerendarum opor
tunitatem in minutioribus oppugna-
tionibus conſumi cogitans, ac ad Polo-
tiā caput prouinciæ ꝓperans celeriter
conſilium omiſit: terniſque caſtris,
quemadmodum Milecius cum expe-
dito equite præcurrens ea deſignârat,
Diſna Polotiam peruenit. Dum Poloti-
am exercitus contendit, Moſci Polo-
nos & Lituanos, quos à multis annis in
ſqualore & compedibus habuerant, cū
cruciatu interfectos, adque trabes alli-
gatos ſecundo Duna terrorem venien-
tibus id allaturum rati, obuiam de-
mittunt. Rex Ioanne Samoſcio Can-
cellario & Gaſpare Bekeſio ſolis aſſum
ptis, Milecio interim exercitum cu-
rante priuato cultu, ſubſidijſque con-
tra eruptiones loco oportuno diſpoſi-
tis, vrbem circumuectus ſitum loci cū
ijſdem cognoſcit; ſimulque eodem in
loco, à qua potiſſimum parte oppugna
tio inſtituenda ſit, deliberat. Conſtabat
Polotia duabus arcibus, vna in editio-
ri loco poſita, eademque media: alte-
ra quam ſcloppetariorum ſua lingua
Moſci appellabant: & opido Sapolotta.
A meridie Dunam habet, qui modico
verſus Occidentem flexu, rectà inde Ri
gam tendit, ad eamque mare influit. Po
lotta recto è Septentrione curſu pau-
lùm verſus Orientem ſub arce ſcloppe
tariorum, inde rurſum in ſeptentrio-
nem declinans, radicesque collis, in
quo ſuperior arx poſita eſt, complexus,
eandemque ab opido ſeparans in meri
diem verſus paulò infra eum locum
cum, Duna commiſcetur. Media,
quam diximus, arx in colle altiſſi-
mos deſpectus habente poſita, à meri-
die, vt oſtenſum eſt, Duna flumine: à ſe-
ptentrione & ortu Polotta fluuio opi-
doq; Sapolotta: ab occidente ſole ſclop
petariorum arce, vndiq; monte, cui im
minet prærupto, altiſſimiſque foſſis ac
vallo, quouis ferè artificio factis fir-
mioribus continebatur: muros & pro-
pugnacula ex aliquot inter ſe deuinctis
validiſſimorum roborum ordinibus
firmiſſima habebat. ſcloppetariorum
arx inferiori loco occaſum verſus in
colle tamen modicè accliui poſita ab
oriente breui ponte cum ſuperiori ar-
ce coniungebatur. Opidum cùm olim

cis Polottam ſub colle, quem ſcloppetariorum poſtea arce Moſcus communiuit, fuiſſet; deletum in oppugnatione ab hoſte fuerat. poſtea cùm confirmata iam poſſeſſione propter commerciorum vſum, quorum loco tam oportuno ſumma facultas eſt, reſtaurare id inſtitueret; quòd ab illa parte maximè oportuna oppugnatio ei fuerat; veritus ne indè rurſum noſtris pateret; trans Polottam fluuium atque ſummã arcem in locum inter vtrunq; flumen medium tranſtulerat: vt ſitu eius quaſi triangulari, vnum latus Duna, alterum verſus ſummam arcem Polotta fluuius, tertium foſſæ turreſque tuerentur. Regi dubitandum non videbatur, quin à media eademque ſumma ac muniti ſſima arce ordienda oppugnatio eſſet; ꝑpterea, quòd quicquid in reliquis oppugnandis laboris ac temporis ſumeretur, ſuprema ſalua, nec receptu hoſtibus nec obſidionis ex ea ſuſtinendæ ſpe defutura nulla de cauſa ſumptũ iri appareret: ea verò expugnata occupato loco ſuperiori, eodemque munito, ac in quem omnis commeatus apparatuſque bellicus collatus ab hoſte eſſet, opidum quoq; ac alteram ſcloppetariorum nullo negocio in poteſtatem peruentura. Accedebat huc, quod ab opido difficiliorem deinde arcis oppugnationem tranſitus fluminis Polottæ, qui radices collis, in quo arx poſita erat, complecteretur, facturus videtetur. Bekeſius nihilominus opidum Sapolottam, quod ſecundùm Dunam flumen euntibus primo loco occurrerat, prius tentandum cenſebat; quo expugnato, & ſi in arcẽ deinde hoſtes ſe reciperent: tamen præterquam quod incõmoda obſidionis omnibus in vnum locum cõpulſis ea res auctura eſſet; ſpem præterea illis, noſtris laborem minuturam, animoſque addituram: nec difficiliorem multò, quàm ab ijs partibus futura eſſet, ab opido oppugnationem futuram; cùm flumẽ Polotta, quod impeditam eam facturus videretur, omnibus ferè locis vado vix crurum tenus tranſiri poſſet; atque erat ſanè ea humilitas fluuij id temporis. Regem vt in ſententia perſtaret, Samoſcius cùm primis vrgebat; quod cùm iterum cognoſcendi ſitus cauſa ſolus propius ſub eum locum, in quo opidum antea fuerat, & quem Poſar illi ſua lingua ab incenſo opido tanquam buſtum vocabant, ſuceſſiſſet; longè indè faciliorem aſcenſum, neque foſſarum & collis eam altitudinem, quæ ab alijs partibus erat, eſſe animaduerterat; arcemque ſcloppetariorum in colle ab imo accliui ita poſitã, vt à ſummitate collis, quæ ad exteriorẽ partẽ pertinebat, tanquã gibbus aliquis enatus telorum commodè adijciendorum ijs, qui in arce erant, facultatem prępediret. Dum cum Milecio, & ſenatoribus reliquis amplius deliberare Rex vult, Germanus miles priuato conſilio Polottam tranſgreſſus, locum ab opido auerſum contra ſummã ac ſcloppetariorum arces ad Dunam caſtris capit. Veritus hinc Rex, ne ex ęmulatione nationum diſſidij aliquid oriretur, vt ad opidum, quo loco Bekeſius cum Vngaris conſtiterat, munitiones agerentur, permiſit. Inde regijs caſtris trans Polottam flumen medio inter eum & lacum quendam ſpatio, infra locum, quem à Germanis occupatum diximus, locus deligitur. eoque binis caſtris exercitus à Milecio traductur. Vniuerſorum caſtrorum totiuſq; obſidionis hæc ferè erat facies. ſecundum flumen à Diſna Polottam euntibus verſus opidum Sapolottam ad Dunam flumen primi Vngari conſederãt, loco ad commeatus excipiendos, cùm primis oportuno; quòd inferior fluminis pars pacata erat, omneſque ſubuectiones in eum ferè locum concurrerent, tũ Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus compoſito ibidẽ ſtratus eſſet. Infra Vngaros cis Polottam Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnenſis cũ Chriſtophoro filio, ſubque eorum imperio ſtipendiariæ copiæ Lituanicę, indè diuerſæ voluntariorũ, quicquid reliqui erat ſpatij Polottam vſque diuerſis caſtris compleuerãt. Vltra Polottam inter flumen & lacum quẽdam, quẽadmodum oſtẽdimus, regia caſtra erant. In his ſenatores ac equites Poloni magna ex parte erant: ꝑter hos Nicolaꝰ Chriſtophorus Radiuilus Marſchalcus palatij Lituanici, quique tũ per abſentiam Marſchalci Polonici comitatui vniuerſo regio præerat. Medium caſtrorum locum principia ſenatorumq; tentoria amplexa erant; quorum vt quiſq; poteſtate & honore antecedebat, ita locum Regi proximum ceperat. Hæc cùm terni tentoriorum ordines ambientes binorum vicorum paribus inter ſe ſpatijs diſtantium ſeriem efficerent: bini etiã ad eoſdem aditus portæque relictæ fuerant. totidẽ caſtrorum portę erãt excubijs ſtationibuſq; militum firmatæ. Exteriorẽ caſtrorũ partẽ currus circumiecti, cateniſq; ferreis inter ſe deuincti more gentis Polonicę muniebant. ad quos

in

in maioris impetus aut periculi ex-
pectatione foſſam etiam ducere, ege-
ſtumque aggerem curribus obijcere, at-
que ita munitiſſimi opidi faciem ca-
ſtris circumdare ſolent. Supra regia ca-
ſtra Germani loco, quo antè oſtendi-
mus conſederant. Ad Polotiam exerci-
tu iam exiſtente à Marchione Georgio
Friderico in Pruſſia duce quingenti le-
ctiſſimi pedites ſuperuenêre; qui quem
admodum ipſi voluerāt, inter Germa-
nos loco ijs aſſignato, ijſdem cum Ger-
manis caſtris recepti fuerunt. In eādem
cauſa alij quoq; fuerūt, è Podolia alijſ-
que extremis regni finibus; qui cū pro-
pter locorum longinquitatem matu-
riùs adeſſe non potuiſſent, ad Polotiam
reliquùm exercitum aſſecuti ſunt; in
his è voluntarijs, Conſtantinus Conſtā
tini Oſtrogiæ Ducis filius cum lecta e-
quitum ala; ac alij quidam. Bekeſius in-
terim Sapolottam opidum oppugnare
cœperat, actiſque ad mœnia vineis, tor
mentis iam quatiebat. Moſci deſperata
opidi defenſione, & quòd in omnes ca-
ſus hæc à principe ſuo, qui in præſidijs
ſunt, mandata accipiunt, omnibus re-
bus exportatis opidum incendunt, ac
in ſummam arcem ſe recipiunt. Profe-
runtur munitiones ad arcem flumen-
que Polottam; quod radices montis, in
quo arx poſita eſt, ambire ſuprà oſten-
dimus, magna Vngari militis virtute;
vt eſt ſummi genus laboris ac toleran-
tiæ; cùm per partem opidi opus inſti-
tueretur, ac ſæpè in ſepulchra atq; cloa-
cas, aliaque fœdiſſima quæque incur-
reret. Ita inſtituta oppugnatio erat, vt
Vngari ad dextram ab ea parte, qua o-
pidū fuerat; modico ab his interuallo
Poloni: indè Lituani pedites, quos Ste-
phanus Sbaraſius Palatinus, Euſta-
chius Volouicius Caſtellanus Trocen-
ſes ac, alij quidam voluntarij adduxe-
rant, oppugnarent. medio inter hos lo-
co inferiùs aliquantò non longè à flu-
mine Polottā ducenti lectiſſimi Vnga-
ri pedites à Samoſcio ſcripti excuba-
bant, eo fere poſitu, vt reliquo Poloni-
co & Vngarico peditatu ſuprà eos duo-
bus locis inter ſe oppoſitis collocato,
ducēti hi tanq̃ ſummum angulū trian-
guli tenere viderentur. ab altera arcis
parte trans Polottā, qua ſcloppetario-
rum arci coniungitur, Germani, quos
eo loco conſediſſe dictum eſt, è ſuis ca-
ſtris munitiones verſus arcem agebāt.
Bekeſius primò tormētis quatere arcē
inſtituit; quod vbi minus ſuccederet,
propterea, quia cùm ex materia conſta
rent: potiùs perforarentur aliquibus in
locis muri, quàm ſternerentur; can-
dentes globos iacere cœpit. Genus id
eſt incendiorum in ſuperiorum tempo-
rum diſſenſionibus ciuilibus Vngariæ
à Rege ipſo inſtitutum: cùm ea, quæ ab
alijs ex diuerſis incendiorū nutrimen-
tis excogitata eſſent, magis ad ſpeciem
& terrorem comparata, quàm magnā
ad inflammandum vim habere vide-
ret. Globi igni excocti dum planè eum
imbiberint, ita in tormenta mittuntur,
vt inter eos & puluerem tormentariū,
iuſtum ſpatium arena aut cinere pri-
mùm, indè recenti ac humida herba cō
pleatur, ne puluis ignem ex globis rape
re, ab ijſque inflammari poſſit: itaq; in
aduerſos muros eijciuntur. quæ res qđ
globi lignis impacti diutius lateant,
eandemque ob cauſam non tam facilè,
atque flamma opprimi poſſint, mag-
num ad incendia excitanda vſum ha-
bet: eaque ratione Pharum Gedanen-
ſium Rex exuſſerat. Hic tamen hac et-
iam minus proficiebatur, propterea
quòd cùm altiùs aliquantò iacti eſſent,
eadem ratione muros tantùm perruade
rent: cùm in inferiorem locum ad fun-
damenta murorum, vt hærere poſſent,
adigerentur, in cliuum ferè, qui arcem
ſuſtinebat, quique ita prominebat, vt
aduerſus locus, in quo tormenta regia
erant, & ſi & ipſe non humilis, inferior
illo tamen eſſet, impingebant, ſoloque
accipiebantur. Simul Zephyro vento
per complures dies flante continui ac
effuſiſſimi imbres erant. ex his Polotta
amnis tantum aquarum conceperat,
vt qui antea pedibus non incommodè
tranſiretur, tum ab equite ſine pericu-
lo tranſmitti non poſſet: pontes autem
omnes ferè, qui inter bina caſtra erant,
interrumperet. Vnus tamen ab ini-
tio ſtatim, poſtquàm acceſſum ad Po-
lotiam fuiſſet, à Ioanne Borneniſſa
ad molendinum quoddam exuſtum
ſublicis aliquot ſub aqua repertis; tra-
bibuſque alijs ſuper eas iniectis, inter
munitiones ipſas ac propugnaculum;
quòd oppugnabatur ſubitario opere fa-
ctus perſtiterat. Cùmque per vnum
pontem non ſatis commodè miles ad
oppugnationem iturus videretur, Be-
keſius cymbis aliquot piſcatorijs de-
preſſis nouū in eo pontem effecit. Verū
eo etiā paulò poſt continuis tormento
rum ictibus in eum directis ab hoſtibus
merſo, vnus relinquebatur is, de quo
dictū eſt. quem & pars aliqua molēdini
ab incendio relicta à tormentis hoſti-
lib⁹ tutabatur. Bekeſius igitur cū & tor-
mēta & globos cādentes fruſtra admo-
ueri

ueri animaduerteret, vt quiſq; maximè impiger in ptoximo conſtiterat; præmijs maximis propoſitis, vt facibus ignem muris ſubijcerent, bortatur; perq; pontem ac aduectum collem rectà ad arcem mittit: ijs ex Polonorum Lituanorumque munitionib9 alij mox ſummittuntur. Occurrebat ſingulari militum noſtrorum virtuti omnibus locis eximium hoſtium in defendenda arce ſtudium. In primis magno incommodo noſtros afficiebant ingētis molis trabes in ſuperiore parte muri, cuius latior ambitus, quàm inferioris erat, iam ante in eum caſum ab hoſtibus conſtitutę; quę leui impulſu in noſtros deturbatæ, ac per cliuum prouolutæ magna cum ſtrage, vt quosque arripuerant, ſecum ferebant. tantus verò in reſtinguēdis ignibus omnium ardor erat, vt non ætate confecti, non mulieres, non pueri, vel laborem vel periculum recuſarent; quò minùs & magna copia aquam aliaq; opprimendæ flammæ ſuis ſupportarent, & in ſuccedentes noſtros protruderent. cumq; omnibus ex partibus, directis in arcem ac propugnacula tormentis, à noſtris peterentur; accidit, quod dignum admiratione viſum eſt, vt non pauci extra muros funibus demitti ſe paterentur, aquasque ab alijs ſubminiſtratas ſuperiori ex loco pendentes ad reſtinguendos ignes, qui foris admouebantur, deſunderent: uſque certiſſimis noſtrorum tormentorum ictibus ſublatis, non deeſſent toto illo tempore oppugnationis, qui priorum in contemnendo periculo virtutem imitarentur, inque locum eorū, qui exanimati fuerant, ſuccederent. Inter hæc pluuiæ ac tempeſtates, de quibus dictum eſt, adeò obſeſſis erant ſecundæ, vt vulgus militum carminibus, quibus alias gens ea praua ſuperſtitione dedita exiſtimatur, motas crederet; quæ & incendia morabantur, itaque foſſas omnes compleuerant, ac ſolum inundauerant, vt nuſquam ferè conſiſtendi locus militi daretur. Deſiderati in oppugnatione hac ſunt aliquot viri fortes, ac in ijs Michaël Vadaſius, qui multis in prælijs fortiter verſatus, ac ob virtutem militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarum munitionum cum Staniſlao Penkoſlauio ac alijs præfectis Polonis conſilia communicat, globo traiectus fuit. Non leue tamen hoſtes etiam incommodum acceperunt. cùm quoties ad teſtinguendum incendium conferti vnū in locum concurriſſent, tormentis, quem admodum dictū eſt, in eum directis, crebra in illos eiaculationes fierent; ac nō globis modò frequentes interimerentur, ſed fragmentis etiam lignorum ac trabium, quæ globi ſecum rapiebant; quæque maiorem ferè quàm globi ipſi ſtragem edebant, non pauci opprimerentur. Ad oppugnationis difficultates accedebat ſumma commeatus & ſubuectionum anguſtia: quæ à ſola ferè Diſna, & ab inferiori parte fluminis ſuſtētabantur. Vilnam enim verſus, quæ amplius ducētorum viginti quinque millium paſſuum ſpatio indè diſtat, Poſtouam vſque quæ paribus inter Vilnam & Polotiam ab vtraque interuallis ſita eſt, omnia hoſtis vaſtârat. tū verò propterea etiā minus cōmodè ſubuehi indè poterat, quòd Suſa in poteſtate hoſtiū adhuc erat; cuius in præſidio qui erāt, ſuperioribus diebus Koſakkos Lituanicos, quos Kraſnam intercepiſſe ſupra oſtendimus, ſecuriùs agentes noctu oppreſſerant, caſtrumque incenſum ſolo æquârant: & tum vias ſubuectoresquē noſtros Vilna venientes infeſtabant. A ſuperiore parte fluminis propter Turoulienſe præſidiū nullam etiam inpārtem liberæ frumentationes pabulationesúe erant. Excurrerat cum leuioribus tormentis aliquot eò Franciſcus Sukus, ſpe magis terrore, quàm vi eius potiundæ: ſed Polotia integra ſatis fiduciæ ſpirituumque hoſte habente re infecta diſceſſerat. Ex alijs partibus verſus Pleſcouiam & Lukos per centum ferè millia paſſuum denſiſſimæ ac inuię ſiluę erant. Ad hęc Moſcus, quem cum exercitu ad Pleſcouiam peruenisſe ſuprà demonſtrauimus, cùm obſideri Polotiam intellexiſſet, lectiſſimam totius exercitus partem Boriſſo Seino, & Theodoro Seremetò ducibus ſubſidio obſeſſis miſerat. qui cùm tutò Poloriam in omnes vias noſtris intentis peruenire ſe non poſſe exiſtimarent, Sokolæ ſubſtiterant; ac & ſi Poloriam non accederent, ad Diſnenſem tamen viam excurrebant, frumentatoresq; ac pabulatores noſtros excipiebant. Miſerat initio cōtra eas copias Rex Chriſtophorum Radiuilum cū lectis aliquot equitum alis; ei Ioannes Chleboulcius Caſtellanus Minſcenſis ſe adiunxerat; cùmque hoſtis aut intra munitiones; aut ſuo loco ſe contineret, nec iuſtam pugnandi facultatē daret; noſtri tamē in eos inuecti ſub mœnibus equeſtrē prælium cum ijs fecerunt. quo vtrinq; aliquot cæſis, ac ex noſtris Nicolaò Kamenſcio nobili equite interfecto;

captis

captiuis aliquot Moſcis abductis, ad Regem reuerterunt. quiibi quoq; maioribus copijs rem getendam ratus finem oppugnationis Polotienſis expectandum ſtatuit: in præſentia equitum ſtationibus aliquot contra eas collocatis. Augebantur incōmoda hæc, quòd viæ largiſſimis continuisque imbribus ità corruptæ erant, vt iumenta cùm eluctari è luto non poſſent, pleraque labori immorerentur, omneſq; viæ cadaueribus equorum complerentur. Ita enim ſolum pingue ac per ſe humidum, omniaque adeo aquæ penetrârant, vt ne ſub pellibus quidem in ipſis procerum rentorijs locus, in quo cōſiſti poſſet, relinqueretur. Quibus rebus fiebat, vt cùm vndiq; à commeatu interclusi noſtri eſſent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vaſtitatem caſtrà frequentes ſecuti eſſent, eò vſq; annonaac pabulum potiſsimùm excreſceret, vt quod inauditum antea in Polonia maximè fuerat, ſinguli modij auenæ denis taleris emerentur, qua generoſiores ſaltem equi ſuſtentarentur; re perirenturque ex Polonis & Vngaris, qui mortuorum equorū carnibus veſci non dubitarent. quod per ſe nouum & inſolitum, non tamen tam mirum videbatur; quàm quòd corpora eorū morbo ex ea cauſa tentari non animad uerterentur. In communibus omnium anguſtijs maximè premebātur Germani; non modò quòd inter frequentes vrbes bellū gerere aſſueti min⁹ à neceſſarijs reb⁹ ad eas difficultates parati acceſſerant; ſed quòd eo etiam loco caſtra faciebant, ad quem vltimò commeatus peruéniebat; in frōte Vngaris, inde Lituanis, ab ijs regijs caſtris poſitis. ad quos vt propiùs Diſnam verſus quique horum conſederant, commeatum indè venientem primo loco peruenire neceſſe erat. Pruſſici tamē, qui à Marchione miſſi fuerant, vt in maiori earum regionum neceſſitatumq; peritia cùm curribus, tum commeatū alijſque neceſſarijs rebus optimè à principe ſuo inſtructi erant. In hac omnium rerum difficultate ſumma tamen erat conſtantia Vngari præſertim militis. ante alios Bekeſius, qui alioquin granibus articulorum doloribus, ac ventriculi imbecillitate vehementer conflictabatur, minimè ob hęc animo fract⁹, nunquàm melius ſe valuiſſe iactabat: ſemper apud tormenta eſſe: ibi cibum ſumere: ibi quieſcere: itaque inter pericula ſe verſabat, vt qui proximè circa illum obuerſabantur, ac in his Ioannes Kuroſſius, tā propinquo è loco, vt ſanguine ſuo illum aſpergerent, non pauci interimerentur. Polonicus etiā peditatus & ſi nuper admodùm ſcriptus erat, nihilò ſeciùs tamen animo nec ipſe ſe demittebat. Cùm tantum vndiq; difficultatum circumſtaret, eamque ob cauſam ad conſiliū, quid deinceps facto opus eſſet, Rex retuliſſet, huiuſmodi plereq; ſententiæ dicebātur, vt quod iā antè ſermonibus à pleriſq; agitatum fuerat, corona facta omnibus expartibus vniuerſi exercit⁹ omnib⁹ virib⁹ oppugnatio tētaretur. Id ea de cauſa Rex non probabat, quòd ſi id fruſtra ſuſceptum eſſet, in quo ſummam ſpem omnes pōnerent, vt deinde tanquam omnieâ conſumptâ, præter diſceſſum nihil reliquum haberent, verebatur. Itaque alia priùs omnia tentanda exiſtimabat. Vngarum militē maximis præmijs propoſitis, vt muros denuò ſubeat, excitat: equitem vt quisque maximè manu ſtrenuus erat, vt vnà cum pedite, miſſo equo muros ſuccederet, hortatur: cùm primis eius rationem habēdam docet, ne quemadmodum antea fecerant, priuſquàm vires planè incendia ſumerent, ſe reciperent: ſub muris denique teliſq; hoſtium mortem pro gloria gentis opinioneq; fortitudinis militaris oppetere pręſtare, quàm infectâ re ab oppugnatione diſcedere, contumeliámque hanc accipere. Ita miles magno ardore ſub mœnia arcis tædas, quæque in eos vſus iam antè præparata erant, alia præ ſe ferens ſuccedit. Et cùm tanquam inclinante fortuna pluuię ſub id tempus paulùm quieuiſſent, ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idemq; longè lateq; amplexus, totum eū diem cum extingui non poſſet, populabatur. Erat hic Auguſti viceſimus nonus. Interim cùm incendium excitatum latiſſimè colluceret, vereretúrque Rex, ne ex vicinis locis, maximè autem Sokala, vbi lectiſſimam partem exercitus Pleſcoui am à Moſco coacti conſediſſe ſuprà oſtendimus, hoſtes ipſis ignibus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atque ſuos concurrerēt: ac ex arce ſimul eruptio tentaretur, exercitum vniuerſum caſtris productum, iuſta peditum manu preſidio caſtris relicta, ſub lignis in campo conſtituit. Ipſe aulico equitatu præſidio aſſumpto, quò meli⁹ in omnes partes animo occurreret, Polottam tranſgreditur; quòd & Sokolenſis via illac duceret, & eruptio ſi qua tentaretur; ab illa parte maximè timenda

da eſſet. Territi his rebus Moſci de deditione agitare cœperũt: decemq́; de muris ſe deijcientes ad noſtros transfugiunt. Eos dũ Bekeſius ad Regem mittit, Vngarus miles, vt cæteros à deditione deterreret, ne per eam expugnatæ arcis gloria victoriçque fructu ac omni laborum ſuorum præmio priuaretur, trucidat. Præter cætera enim, cùm arcis tam famoſæ, tùm præcipuè ædis D. Sophiæ, quæ in illa eſt, vetuſtiſſimarum opum, argentearum ſtatuarum, ampliſſimorumq́ue priſcorum Ruſſiæ principum donariorum, quæ in illa fuiſſe dicebantur, fama ingentis prædæ ſpe militum animos compleuerat; qua illi incenſi omnes acerbitates, quò ea potirẽtur, æquiſſimo animo perferebant. Cùm iam adueſperaſceret, magni & laboris & periculi videbatur, in tam præruptum collem per flammas euadere: durabat enim adhuc incendium, nec niſi per id vlla alia via militi in arcẽ patebat; hanc ob cauſam in ſequẽtem diem rem differri placebat. Interim dũ in caſtra Rex ſe reciperet, ex Vngaricis ſtationibus nõnulli inter ſe ipſi cohortati globo facto, per põtem, de quo dictum eſt, in aduerſum collem contendunt, perq́; flammas nondũ reſtinctas ſemiambuſti in arcem euadũt. His Poloni pedites non pauci exẽplo inuitati ſe adiungunt. cõtra eam partem, in qua incendium excitatũ erat, ſubitario opere foſſam Moſci duxerant, per eamq́; minoribus tormẽtis diſpoſitis in omnes caſus ſe cõmuniuerant. à quibus noſtris reiectis, perque flammas indè, quò temerè progreſſi erant, recedere coactis, Moſci hoc ſucceſſu elati, longiùs eos inſecuti ſagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Samoſcij pedites, qui præſidio, vt dictum eſt, ponti erant, per quem in arcem ibatur, repulſos conſpicati, auxilio noſtris accurrunt, Moſcosque ſe recipere cogunt. Rex cùm paulùm verſus caſtra progreſſus fuiſſet, ac interim irruptionem hanc militis conſpexiſſet, ad ferendam munitionibus opem, in Sokolenſem potiſſimũ viam intẽtus, quæ vſui ſint, diſponit. Idem Milecius facit: equoq́; deſcẽdens, ac multos è nobilitate, qui idem fecerant, ſecum trahens, munitionibus tormentiſq́ue præſidio accurrit. Non deerant ſibi eo tempore hoſtes, exq́ue altioribus turribus, præſertim verò mediæ arcis vt longè cæteris altioris, creberrimàs in omnes partes eiaculationes faciebant, ab ijs dum Rex cum Samoſcio fortè colloqueretur, vterque non leue periculum adijt. Nam cùm fortè Samoſcius à colloquio eo equi mutandi cauſa ſe conuertiſſet, ac eques quidã in ipſius locum incautiùs ſe intuliſſet, globo penes ipſum Regem exanimatus concidit. Motũ hunc nox ſuppreſſit, inſignemq́ue ſimul animorum mutationem attulit, vt de maxima ſpe, quam ex diei illius incendio conceperant, in aduerſum caſum deiectorum. querebantur omnes hoſtium animos hoc ſucceſſu auctos, noſtrorum imminutos. indè inter nationes quoq; diſſenſiones oriebantur, cùm Poloni in Vngaros culpã temeritatis conferrẽt, ab ijſq́; initium factum dicerent: & poſtquàm in arcẽ perruptum fuiſſet, nõ ſatis animoſè altera ab altera rẽ geſtam diceret. Has ob res ſequentis diei antemeridiano tempore ſolo ad cõfirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cœpta fuit. Pridie Moſci, quemadmodum oſtenſum eſt, ex propugnaculo, quod conflagrârat, ſe ſubduxerant: cumq́; is poſitus eius eſſet, vt in ſummo duorum coniunctorum laterum, quæ vtrinque quaſi turabatur, angulo collocatum eſſet: Moſci angulo, & quod inter duo proxima oppoſita inter ſe propugnacula, ad quæ ignis nondum peruenerat ſpatij intererat, omni deſerto, propugnacula eadẽ inter ſe coniunxerãt: interim verò ſpatium ad eũdem locum, quẽ antea reliquerant, recipiendum nactos ſe rati, repetere eum cœperãt. Hac re ad Regem delata, qui nullum ſui rurſum ibi communiendi tempus ijs dari volebat, mox militem ſub vallum rurſum ſuccedere, hoſteque deiecto locum occupare iubet. Ita pars ea montis ſubito Vngarorum impetu capitur. ab ea deinde quemadmodum iuſſi erant, ſecundùm proximum latus munitiones proferũt: Petroque Racio nobili equite Vngaro ijs præeunte, propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem inijciunt. ex quo cùm incendium ortum per totam noctem duraret, noſtri maioribus etiam aliquot ſcloppetis, quibus hoſtes infeſtabant à fronte diſpoſitis, eouſque per totam noctem continuo opere foſſas perduxerant, vt ſub auroram ab hoſtium munitionibus non multùm abeſſent, adque inferiorem loci eius angulum, in quem nimirum foſſa ab hoſtibus pridie ducta deſinebat, ferè pertingerent: latera autem hoſtium ita nudarentur, vt ne intra præſidia quidem ſua tutò conſiſtere poſſent. His rebus ab omni defenſionis ſpe hoſtes intercluſi ad deditionis conditionem rede-

unt:mittuntur communi omnium Bo
iarici generis, ac militum nomine le-
gati, qui vitam ijs, qui in arce ſint, pa-
ciſcantur. Impetrant, vt ſingulis cum
veſtimentis, quò quiſque velit ſe reci-
pere poſſet. Epiſcopus, quem Vladi-
cam illi vocant, Cyprianus, & Palati-
ni, qui in arce erant, ſoli deditionem
diſſuaſerant; mortemque ſubire præſta
re, quàm viui in poteſtatem hoſtium
ſe traderent, contendebanr. iamque
antè pulueri tormentario ignem ſubij-
cere, communique incendio arcem
ſeque & omnes, qui in arce eſſent, ab-
ſumere conati, à militibus prohibiti
fuerant: & tum ſententia eorum com-
muni reliquorum omnium metu re-
pudiata, illi tamen in D. Sophiæ ſe con
tulerant, non priùs quàm vi inde ab-
ſtraherentur, deceſſuri. Rex retentis a-
pud ſe legatis, mittit qui Epiſcopum &
Palatinos ad ſe adducerent. Adducti in
faciem procidentes more ſuo Regem
ſalutant; vnus præterea Petrus Volin-
ſcius alterum ex ijs Baſilium Mikolin-
ſcium accuſabat, quòd opera eius ad
principem ſuum delatus, inque vincu-
lis habitus fuiſſet. Rex non cognitionis
tempus hoc eſſe oſtendens Lautentio
Voinæ quæſtorI Lituaniæ, qui curam
eorum haberet, tradi eos iubet. Mittit
inde, qui arcem accipiant, partim Polo
nos partim Vngaros. Altero die cùm
rei diuinæ operam dare ante omnia
Rex vellet, proque obtenta victoria
grates Deo agere, fætore proiectorum
paſſim cadauerum, quæ inſepulta ha-
ctenus Moſci reliquerant, arcem ingre
di prohibitus, Moſcos, qui in arce ad
hoc tempus remanſerant, educi iuſſit.

Ei rei præponuntur, qui ab iniurijs mi-
litis eos defendant. decedentibus du-
plex locus aſſignatus fuit. in alterum,
qui in regis ditionem atque fidem veni
re: in alterum, qui in Moſcouiam re-
dire vellent, concedebant. Vtriſque li-
berum de ſe commodiſque ſuis ſtatuē-
di arbitrium permittebatur. maior
pars reditum in patriam & ad princi-
pem ſuum eligebat; inſigni in vtrun-
que fide ac perſeuerantia; cùm eorum
nemo eſſet, qui non ad certiſſimā mor-
tem, & exquiſitos cruciatus proficiſci
ſe exiſtimaret. Pepercit tamen ijs Moſ-
cus; ſeu quòd extrema neceſſitate ada-
ctos exiſtimaret; ſeu ꝙ aduerſis reb⁹, vt
de animo, ita de crudelitate remiſe-
rat: perque vicina præſidia Lukos, Sa-
uolotiam, Neuelam, Vſuiatam, eos di-
ſtribuit; in quibus deditionis Poloticēſis
ignominiam virtute delerent. Ne à mi-
lite iniuriam acciperent, ſummā Rex
curam adhibuit; itaque accidit, vt cùm
inſpectante Rege ex arce digredientes,
quidam in tanta multitudine facilè la-
titurum ſe ratus, aliquos ſpoliaret,
cum Rex ipſe claua in illum inuectus,
notaret. Ea res tantam illi veneratio-
nem in animis hoſtium faciebat, vt
quò magis clementia atque fides igno-
ta hominibus duriſſima ſeruitute op-
preſſis eſſent, eò magis in illo virtutes
haſce admirarentur. Reperiebantur
per aream arcis diſperſa corpora non-
nullorum militum noſtrorum; quos
illi, quod in tanta victus atque omni-
um rerum inopia euenire neceſſe e-
rat, in ſubiectis arci ſcloppetariorum
hortis herbas, quibus extremam fa-
mem tolerarent, legentes oppreſſerant;
ac intra munitiones ſuas abſtractos im
mani cruciatu lacerârant. Maximè in
Germanorum vnum atque alterum
crudelius, quàm in cæteros ſæuitum
ab illis animaduertebatur. Cruretenus
lebeti impoſitos igni circumiecto fer-
uenti aqua viuos coxerant, manibuſ-
que eorum fune per lacertos traiecto à
tergo reuinctis ventrem totumque cor
pus eorum crebris in longitudinem
per id factis vulneribus ad ſcilli tho-
racis modum fœdiſſimè laniarant.

Fremebatur paſſim hanc ob cauſam à
militibus. Rex tamen fidem ſemel ho-
ſti datam nulla ratione violandam ra-
tus, ijs qui in Moſcouiam redibant, du-
as alas equitum, qui ab iniuria eos tue-
rentur, adiunxit. Poſtridie ſupplicatio-
nes ob rem proſperè geſtam, cùm in
arce eam, quam diximus, ob cauſam
haberi non potuiſſent, in caſtris habitæ
fuerunt. in Poloniam etiam de ijſdem
habendis edicta miſſa. Præda minor ex
pectatione ac fama tam opulentæ arcis
reperta fuit. Repererat in ea Moſcus
auri argentique non modò publici ac
ſacrI, ſed priuati etiam maximam vim;
quam nobilitas mercatoresque Polo-
tienſes ſub periculum oppugnationis
in ędē ad ſummum congeſſerant; ſed
capta vrbe gazam omnem paucis do-
narijs relictis in Moſcouiā ſecum aue-
xerat. Omnis militi conceſſa, minimè
tamen ſpei eius ſatisfecit. Non minori
ferè in pretio, quàm reliqua præda, bi-
bliotheca ibidē inuenta apud homines
literatos habebatur. Erant in ea præter
annalium libros, pleriq; Doctores ec-
cleſiaſtici Græci, ac in ijs Dionyſij Areo
pagitæ de hierarchia cœleſti & eccle-
ſiaſti-

ſiaſtica libri Slauica omnes lingua; quorum pleroſque à Methodio & Conſtantino in eam linguam è Græca traductos ipſorum annales tradunt. In eccleſiaſticis enim inſtitutis à cæteris ferè eiuſdem etiam ritus gentibus hoc vel maximè Moſci differunt; quòd conciones apud populum, quibus is erudiatur à Sacerdotibus nullas haberi patiuntur; ſed quæ à veteribus doctoribus Græcis tradita ſunt, in ſuam linguam hanc ob cauſam traducta, ſtudioſeque conquiſita è ſcripto publicè pronunciant; ſeu quòd homines nullis literis eruditi ſuo ingenio minus confidant; ſeu verò, quod propius vero videtur, ne pro curioſitate ingenij humani noua inueniendi ſtudio ab antiquitate ac veritate recedatur. Apparatus bellici maximè autē pulueris tormentarij tantum reliquū fuit, vt licet per omne id obſidionis tempus magna eius pars abſumpta fuiſſet, nihil tamen adhuc ad longiſſimam quamuis obſidionem tolerandam deſuturum ijs fuiſſe videretur. Cōmeatus etiam atque pabuli ſatis magna copia inuenta ex labore & inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incommodis ſibi quiſque primò proſpicere contēdit, iurgia inter nationes Polonicam & Vngaricam orta eò vſq; proruperunt, vt cuneo facto ſtrictis vtrinque gladijs mutuò in ſe irruituri cōſiſterent. Iam antè miles Polonus circulari: fremere totis caſtris: contemni virtutem ſuam ab Vngaris: eos omnibus ſe anteferre: fructus victoriæ prædāque omnem ſolos interuertere: pro illorum laude & commodis bella ſuſcipi. Inter quas gregarij militis diſſenſiones, ſenatorij etiam ordinis, ducumq; ipſorum offenſiones nonnullæ exiſtebāt. Nam & Milecio cum Palatino Vilnenſi etſi arctiſſima neceſſitudine coniuncti inter ſe eſſent, ex communione muneris alienationis nonnihil intercesſiſſe videbatur: Interque eundem & Samoſcium, & ſi non minor neceſſitudo inter eos intercederet, ne ſatis tamē alter ab altero amaretur, dubitatio ſub orta videbatur; cùm hic ſi quid ad rationem muneris eius ſpectans attingeret, offenſum eum iri exiſtimaret: Milecius pro mutua neceſſitudine non ſatis authoritatem muneris ſui iuuari à Samoſcio arbitraretur. Angebatur maximè animo ea dignitate atque authoritate vir, quòd à Bekeſio alijsque exteris non ſatis maieſtas tāti magiſtratus, cuius in regno hoc ſumma ſemper authoritas fuiſſet, obſeruari putaretur: imperijque militaris maieſtatē in ſe imminutam videri moleſtè ferebat. Acuebantur diſſenſiones hæ à magiſtratuū, qui defuncto Ioanne Chodkeuicio ampliſſimi vacabant, petitoribus; qui vt à quoque vel iuuari vel deſtitui ſe exiſtimabant, ita alios in eum animabant. Militi quò diſſidia inter eum tolleret, ꝙ præda expectationi eius non reſponderat, donariū Rex dedit. Tenebātur adhuc in agro Polotienſi præſidijs hoſtium Sokola, Turoulia, Suſa, aliaque caſtella quędā; quæ niſi prius q̃ indè diſcederet, deieciſſet, pacatam ſe regionē eam obtinere non poſſe Rex intelligebat. Maximè à Sokola & Turoulia timebat: quarum cùm illa à læua ad Pleſcouienſem viam pertineret, & iam antè ſummiſſis indè copijs firmata fuiſſet, ne id poſthac rurſum fieret, maioribusq; copijs indè aliquid tentaretur, verebatur. hanc quòd ad Dunam flumen poſita eſſet, itidem magnam totius eius regionis infeſtandæ oportunitatem habere videbat. Sokolam Milecium mittit. Hic equitatum peditatumque Polonicum, & militem Germanum ſecum ſumit. Turouliam Bekeſium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cùm Martinus Kurcius cum Koſakkorum manu Palatino Vilnenſi operam ſuam detuliſſet, is adiuncto ei Conſtantino Lukomſcio præfecto Vlenſi miſſus eo fuit. Moſci, qui in pręſidio erant, quòd per eos dies tormenta atque ignes ceſſare animaduertiſſent, id quod erat, Polotiam in poteſtate Regis eſſe coniectura exiſtimantes, nequicquam retinentibus eos præfectis per auerſam portam ſe eijciunt, fugaque caſtrum deſerunt. Palatini qui in eo remanſerant, ad Regem adducuntur. Suſſam, quòd omnium eſſet munitiſſima, in eaque Moſcus maximum apparatū belli, commeatusque haberet: & tamen citeriùs Dunam in ſolo Lituanico poſita præſidijs alijs excitis, omnique commeatu intercluſo, vltrò in poteſtatem ventura videretur, in præſentia tētare nō placebat. quibus reb9 perfectis, quæ ad ſtatū prouinciæ ſtabiliendum, diuinarumque rerum curā pertinerent, adminiſtrare Rex inſtituit. Templum arcis & ſi ſatis amplum eſſet, pro captu etiam loci magnificè ex lapide conſtructum, quòd tamen à Græci ritus hominibus teneretur, quorū & magna multitudo eſſet, in eoque ius ac poſſeſſio antiquiſſima videretur, eius formulę Epiſcopo Ruſſico, qui antè iā templi eius titulū Vitepſcię ipſe agēs vſurpabat, per-

miſit; maximè verò quòd eius quoque rei rationem habendam ſibi exiſtimaret, vt cùm longiùs bellum in Moſcouiam proferre in animo haberet, intelligeretq́; quantum ad animos hominum in omnes partes permouēdos religio poſſet, ne religionis amore, ſi eam relinquendam exiſtimarent, à deditionibus abſterrerentur. Ad Romanæ eccleſiæ vſus nouū deſignat. Huic agros & poſſeſſiones, ex ijs quæ maximè vicinæ erant, ampliſſimas addicit: certiſque prouentibus annuis ad perficiendam fabricam ac ſacerdotū vſus, dum ager è vaſtitate ad culturam perduceretur, è portorio interim aſſignatis, Societatis Ieſu ſacerdotes in eo collocat: quorum & pietatem, & in reducendis ab errore hominibus diligentiam probabat; quamque eò magis ne ceſſariam futuram ibi iudicabat; quò maior in hominibus illis ac maximè agreſtibus non modò diuinarum rerum omnium ignotantia, ſed impietas tanta eſſet; vt cùm ad colendos agros hominibus non abundarent, plebs ruſticana moribus ſuis ad proprias vxores, communes alias filijs infantibus duceret; cum his, quò pluribus liberis domum complerent, interim concumbebant, filijſque deinde, poſtquam ad iuſtam ætatem ij peruenïſſent, eas tradebant. foſſas munitionesque ab exercitu inſtitutas Vngarum militem complere iubet. Murorum partem deiectam, quomodò reſtitui velit, arcemque ipſam qua ratione muniri, demonſtrat. Pecuniam, quæque alia vſui ſint ad eam rem deſignat: præfectos conſtituit. Regebatur Polotia antiquitus, quemadmodum & Kiouia à legatis regijs: Palatinorum honore ac dignitate, cùm per vniuerſam Lituaniam non plures quàm duo Palatini, Vilnenſis ac Trocenſis, totidem Caſtellani eſſent, carebat. Poſtea amplificato ſenatu Lituanico, non modò Polotiæ & Kiouiæ ducatus, ſed & Vitepſcia digna viſa eſt, quæ à Palatino adminiſtraretur. Polotiæ Palatinus erat, cùm à Moſco caperetur, Staniſlaus Douoina; qui cū vxore Petronia è domo Radiuilorum in Moſcouiam abductus, cùm per aliquot annos in ſeruitute & compedibus vitam traxiſſet, nō prius indè rediit, quàm ab Sigiſmundo Auguſto, vxore eius in captiuitate mortua, aliquot aureorum millibus redimeretur. Cùm de coniunctione inter Polonos ac Lituanos ſub Sigiſmundo Auguſto conueniſſet, ac quò Lituanicorum ſenatorum numerus Polonicum æquaret, cōplures per Lituaniā Palatini ac Caſtellani creati fuiſſent; quia agri Polotienſis nonnihil in poteſtate adhuc erat, ad Palatinum Caſtellanus etiam adiectus fuit. quo tempore in illa Moſci ex eorum temporum ſucceſſu non in factis modò, verùm dictis, etiam inſolentia id quoque non irridiculè ab eo dictū percrebuit: nihil Auguſtum Regem ex capto Palatino incommodi accepiſſe, qui pro vno quinque iam haberet: decem pro duobus habiturum, ſi ad priorem palatinatum alterum ei auferret. Douoina quòad vixit, titulo ac dignitate Palatini vſus interregni tempore deceſſerat. Cùm in regnum Rex veniſſet, annitentibus Lituanis, ne ſuorum ſenatorum numerus minueretur, Nicolaum Dorohoſtaiſium Palatinum Polotienſem creârat. Eidem Polotiam adminiſtrandam commiſit: Horodnicium quem illi magiſtratum vocant: quique arcis munitionum curā habet, Franciſco Suko tradit. præſidium ex equitatu peditatuque qui quotq; permanere debeāt, deſcribit. Sigiſmundus Auguſtus nobilitati Ducatus Polotienſis, quæ bonis exuta à Moſco fuerat, alijs in locis bona poſſidenda ea lege dederat, vt ſi quando recuperatus ager is ab hoſte foret, ijs rurſum cederent: Rex bonis eorum illis reſtitutis, hæc ad ſexennium nihilominùs, dum ſua ab hoſte vaſtata rurſum excolerent, permiſit. Milecius interim Sokolam cum exercitu, vt dictum eſt, contendens in itinere cùm viarum proximis pluuijs inundatarum, tum commeatus maximis difficultatibus afficiebatur. Tormenta Rex Dunam ſecundo flumine Dryſſam vſque ad cognominis caſtello illi fluminis cum Duna confluctem demiſerat; ab eo loco per Dryſſam Sokolam vſque trahebantur. Cùm ad Sokolam fluuius Dryſſa etiam nonnihil exercitum moraretur; quòd ponte, quē Kaunæ ex nauibus factum ſuprà oſtendimus, alter ad Polotiam exercitus in tranſuehendis commeatibus vteretur, nec alterius tam ſubitò expediendi ratio iniri poſſet, Ioannes Sbaraſius Palatinus Braſlauienſis cum parte equitatus flumen tranat, auerſaque à Sokola parte Pleſcouiam verſus in excubijs cōſidet. ad reliquum exercitum traducendum Nicolaus Vrouecius claro loco natus equitum præfectus operam ſuam Milecio detulit, rateque ex robuſtiſſimis trabibus, ijſque catenis ferreis alijſque firmiſſimis vinculis inter ſe deuinctis ab eo effecta, exercit⁹ trāſductus fuit;

fuit; nihil aliud hoſte moliente, cùm non difficulter tranſitu impeditos prohibere potuiſſet, quàm quòd excubię eorum more ſuo ad terrorem noſtris faciendum obequitantes diuerſarum gẽtium, quæ ſub imperio Moſci ſunt, Kaſanorum, Aſtrakanorum, aliarumque nationum copias ſuo quasque nomine citarent. Propter viarum malignitatem & iumentorum proximis ad Polotiam incommodis amiſſorum inopiam currus miles nullos ſecum deuehere potuerat. Itaque non metatis caſtris, fixis tantùm ſecundùm Dryſſam flumen tentorijs conſedit. Germanicus peditatus ſecũdùm Dryſſam, Polonicus verſus Niſciam foſſas munitionesque, quæ diuerſis locis cœptæ deinde committerentur, ad caſtrum agere inſtituit. Hoſtis, quòd noſtrorum nõ adeò magnum numerum videret, & cùm ſuperioris obſidionis tum itineris incommodis debilitatos: ſuos omnibus rebus integros, ſimulato metu, quẽadmodum ex captiuis poſtea cognitũ fuit, intrà munitiones per noctem ſe continere, curatisque interim corporibus omnibusque rebus ad eruptionem paratis ante lucem eos adoriri in animo habebat. Fortè accidit, vt Dobroſſolouius, qui tormentis à Milecio præpoſitus fuerat, tres globos candentes, quorum ſuprà rationem demonſtrauimus, experiretur. Ex his duo cùm incendium feciſſent, ab hoſtibus ſuppreſſi fuerunt: vnus cùm imo fundamento adhæſiſſet, non animaduerſus haud multò pòſt, quòd muri ex abiete & arida materia facti eſſent, latiſſimũ incendium ſuſtulit. Quod cùm Milecius conſpicatus ſignum tuba, quo ad arma capienda omnes conuocarentur, mox dediſſet, Moſci inopina re turbati, ſimulq; noſtros irrupturos exiſtimantes, cùm reſtinguere incendium non poſſent, ac tantùm repentini periculi obiectum eſſet, diuerſis portis trepidi ſe effundunt. Seremetus cum parte equitatus Pleſcouiam verſus ſe recipiens in Ioannem Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem, qui ab ea parte hoſtem obſeruabat, incidit, viuusq; cum ijs, qui circa illum erant, in poteſtatẽ eius peruenit. Qui ab altera parte cum Boriſſouo Seino ſe eiecerãt, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vlciſcendi tot annorum iniurias, quibus in nomen Germanicum crudeliſſimè Moſcus ſæuiſſet, cuiusq; recens exemplum nuper capta Polotia vidiſſent, omnes in ijsq; Seinum interficiunt. Qui reliqui in arce erant, ſupplices vita rogare cœperunt: ſed irrumpente milite Germanico ac omnes promiſcuè cædente, deſperata ſalute cataractam, quæ ex ſuperiori loco portæ imminebat, demittunt: concluſosq; in arce ad quingentos milites Germanos interficiunt. Interim Roſdraſeuius Germanique quidam ac Poloni impigrè portam effringunt. qua patefacta rum verò pars cæſa fuit, pars rerum omnium deſperatione adducta vltrò in ignem ſe præcipitãs conflagrauit. Magna vbique cędes fit; vt multi, ac pręter cæteros Veierus veteranus præfectus, cùm ſe multis prælijs interfuiſſe dicerent, nuſquam in vllius prælij loco denſiùs ſtrata conſtipataq; inter ſe cadauera ſe vidiſſe confirmare non dubitarent. Multi inter occiſos obeſo corpore erãt: ijs focariæ Germanorũ apertis corporibꝰ ad notas vulnerũ medicationes, ac in his Seino quoq; adipem detraxerunt. Hinc Moſcus epiſtola quadam ſua, de qua infrà dicemus, ad Regem ſcripta, inter alia cùm hoc, tum quòd candentibus globis in oppugnãdo ſe vſus eſſet: alterum tanquam immane crudelitatis facinus, alterum quaſi non virtute atque acie, ſed artificio quodam contra ſe niteretur, Regi exprobrat. Etiam In præda operæpretium factum fuit; argentiq; ſignati apud plerosque Boiarici generis referti loculi reperti, militem ſuperioribus incommodis attritum non refecerunt modò, ſed & locupletârunt. Milecius cum exercitu ad Regẽ reuerſus magnum captiuorum numerum, quorum partem publicè Regi, partem amicis donauit ſecum attulit. Rex pręfectis pleriſq, centurionibusq; ac militibus etiam, quorũ paulò inſignius facinus extitiſſet, cùm præfecturis, quæ tum vacabant, tum alijs militaribus donis ob virtutem donatis, quæ in quæque ſtatiua copiæ ducendæ eſſent, præſcribit. Indè Diſnam proficiſcitur. Hic quod vlteriùs in Moſcouiam proximo anno bellum promouere conſtituerat, tormenta omnia, pręter ea, quæ refectione opus haberent, relinquit. Inde literas ad Moſcum mittit, quibus ipſius inſtituto, quo ille poſt Liuoniam vaſtatam vſus fuerat, de ſucceſſu expeditionis certiorem eum facit. Hæ eo tamen argumento ſcriptę erant; vt non tam ſucceſſu rerum ſecundarum efferri, quàm tot hominum innocentium clade commoueri ſe teſtaretur; eiusque rei cauſam omnem in Moſcum ac illius in ſe iniurias conferret. Dum ad Polotiam Rex erat, legatio

ab Henrico ordinis Teutonici magiſtro cum conuenit. Initio regni cùm huiuſmodi nonnullæ difficultates Regem excepiſſent; quæ quominùs in tēpore bello Liuonico occurreret, prohibituræ cū viderentur; Radinilus Palatinus Vilnenſis, qui tot annos tanto cum ſumptu ac periculo ſine vllo fructu in Liuonia bellum geri videret, Adolphum Holſatiæ Ducem excitârat, qui fiduciario ſeu feudi iure Liuoniam à Rege peteret, defenſurumq; ſe in ea bellum contra Moſcum polliceretur. Huius æmulatione Ioannes Chodkeuicius Caſtellanus Vilnēſis Magiſtro ac ordini militiæ Marianæ Teutonicæ idem oſtētarat; miſſusq; ab eo Ioannes Taubius Liuo illi perſuaſerat, ſi peteret, traductis in ſententiam per largitiones ptimarijs aliquot ſenatoribus, nō magno negotio eum aſſecuturum. Rex primò Vilnam legatis reiectis, in comitijs hiſce de rebus agendum oſtendit: mutui interim mētione extra cōditiones iniecta, quod in bellum hoc princeps eorū conferret: qua de re cùm illi mandata nulla ſe habere dicerēt, ad principē aūt ſuum relaturos ſe recepiſſent, Varſauiæ deinde miſſione flagitata, nulla alia re acta diſceſſerūt. Rex conſcēſo Diſnæ nauigio, ſecundo Duna nō parū fluminis eius amœnitate delectatus Druiam: indè terreſtri itinere p Braſlauiam Lituanicam Vilnam venit. Accedenti Andreas Caligarius legatus Pōtificius tum complures ex nobilitate obuiam profecti fuerunt. Ciuitas Vilnēſis tota in gratulationē effuſa, compoſitaq; oratione illum excipiēs, duobus è locis maximè ante hac ſecuritatē ac negotia ſua interpellata commemorabat; vno à Polotia, altero à Kokenhauſio. illud incommodum benignitate diuina, ac virtute ſua Regē amouiſſe: alterum quoq; vt à ceruicibꝰ ſuis remoueret, ſe illi precari. Inter alios Moſci quoque dediticij obuiam ei progreſſi panē ac ſalem, quibus ſuum principē venerari in more habent, ei offerebant. Moſcus nūcio amiſſæ Polotiæ ac præſidij Sokolēſis cæſi accepto, Pleſcouia in interiorem Moſcouiam ſe recepit; ac re ipſa fortè tum perſpiciēs, vnicum regni robur fortes ac fideles populos eſſe, ex itinere ad eos, qui Suſæ in præſidio erāt, literas ptæter morē eius ſcriptas miſit, eaſq; diuerſis perferendas dedit: Intellexiſſe ſe Polotiam ac Sokolam Dei petmiſſu in hoſtium poteſtatem perueniſſe: qua re cùm vndiq; eis intercluſis non facilè ſubſidio veniri poſſit; hortati vt tormentis præſertim ac puluere reliquoq; belli inſtrumento, quod ſecum deferre non poſſent, corrupto: imaginibus & ſacris, ne à barbaris: eo enim ille numero omnes, qui in religione ab eo diſſident, habet: ludibrio habeantur, in terram defoſſis, quacunq; tuta ratione ſe recipiant; non quòd de fide eorū dubitaret, ſed ne virtutem eorum, quam ad maiora ſuperſtitem eſſe velit, fortunæ ac hoſtium crudelitati obijciat. Peruenerunt hæ literæ ad Milecium, qui de tormentis potiſſimùm ac apparatu bellico ſollicitus, qui ad deditionem hoſtes hortaretur, miſit. Eædem autem cùm in Palatinum Polotienſem etiam incidiſſent, ipſe quoque eò accurrit. Hoſtes pacti, vt ſingulis cū veſtimentis diſcedere ſibi liceret, caſtrū tormentaq;, & quicquid in eo apparatus bellici erat, tradiderūt. quibus rebus perfectis Milecius in tres partes exercitum diſtributum in hiberna deduxit.

Primis Chriſtophorum Niſcicium legatum: alteris Martinum Kaſanouium: tertijs Sigiſmundum Roſnium præfecit. Iam antè Conſtantino Oſtrogiæ Duce excurſionē in ditiones hoſtiles, quæ ad Boryſtenem pertinent parante, Nicolao Seniauio ſtationum Ruſſicarum præfecto, Rex mandàrat, vt cum ijs copijs, quæ in Ruſſiæ finibus ſub imperio eius excubabant, cum illo ſe coniungeret; inque hoſticum à Kiouia tranſgrederetur: verùm Seniauio longinquitate locorum impedito, & adulto iam autumno, non prętermittendum id gerendæ rei tēpus Dux ratus, collectis ex clientibus ſuis, quorum ſatis magnam copiam habet, aliquot millibus hominum, alijſq; ex iuuentute compluribus ſe ei adiungentibus, cum filio Ianuſio & Michaele Viſuoueccio Caſtellano Braſlauienſe Boryſtenem tranſgreſſus fuerat: expeditiſſimiſque quibuſque turmis præmiſſis, ac his longe lateque vagari, & terrorem in omnes partes circumferre iuſſis: ipſe cum reliquis copijs Cernihouiam vſq; excurrerat: quam caſtris metatis magna vi oppugnare aggreſſus, cum præſidio firmo eam teneri, idque & animis & omnibus rebus alijs ad defendendum locum paratum eſſe videret, ſe à peditatu tormentiſque imparatiorem acceſſiſſe: reliquas copias maximis itinerum & tēpeſtatum incommodis afflictas, miſſa obſidione vicina circum loca omnia diripuerat, totaque Seuerienſi ditione vaſtata, ac populationibus ad Starodubam, Radchoſtiam, Pocioponiam vſque per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſſerat. Simili ſucceſſu Ioannes

nes Solomirecius, qui poſt mortem patris extra ordinem Miciſlauienſem prę fecturam adminiſtrabat, Iaroſlauū opidum, pagoſque complures diripuerat. Philo etiam Kmita præfectus Orſanēſis, cui turmæ aliquot equitum aſſignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finitimis è locis cuiuſq; generis hominū manu in ditiones hoſtiles tranſgreſsus, duobuſq; circiter millibꝰ pagorū incenſis, ac ad Smolenſcā populationibus ꝓuectus, ꝑter agri ſolū nihil ijs in locis reliquū fecerat: indeq; magna cū omnis generis ꝑda, nullo detrimento accepto ſuos reduxerat. Rex cùm alijs neceſſarijs de cauſis, maximè verò vt bellū ꝓſequeretur, comitia habenda ſibi intelligeret, eaq; iā ante diē 23. Nouēbris Varſauiā indixiſſet: interim, q̃ ad Lituaniæ ſecuritatē ꝑtinerent, quæq; in oēs caſus contra hoſtiū impreſſiones opponēda iudicabat, cū ſenatoribꝰ Lituaniæ conſtituit. q eorū prȩſidio ꝓuinciȩ domi remaneant, qui comitia obeāt, inter eos cōparat. Vilnæ Radiuilū Palatinū Vilnensē, q cum imperio militari erat, relinquit. ſimul magiſtratus, q vocabant, diſtribuit. Quibꝰ Radiuilos prȩ cȩteris cōplexus ad Epiſcopā Vilnenſem, quæ Georgio Radiuilo deſignata iam antè erat, Palatinatumq; ac imperium ſummū militare, alterū item ꝑtorij militis, quorū illud Nicolaus pater, hoc Chriſtophorus filiꝰ obtinebāt, Chriſtophoro Caſtellanatū Trocenſem, & ſigillū minus adijcit: Nouogrodecensē Palatinatū alteri Palatini filio Nicolao: vtrūque præterea Marſchalchatū, Nicolao Chriſtophoro maiorē, minorē Alberto alterius Nicolai, qui ante hunc Palatinus Vilnēſis fuerat filijs: Caſtellanatū Vilnensē Euſtachio Volouiclo, qui Caſtellanus Trocēſis fuerat vnà cū ſigillo maiori dat: abdicāte ſe eo Palatino Vilnēſi, vt minus ꝙ Volouicius habuerat, filio Chriſtophoro traderetur. Præfecturā Samogitiȩ q̃ ardentibus multorū ſtudijs ambiebatur, Ioāni Kiskȩ cōfert. Vilna inde Grodnā mouet: vbi venationibus, quo vno voluptario labore ex alijs laboribꝰ maximè reficere ſe ſolet, dies aliquot dat. Moritur ibidē Gaſpar Bekeſius, de quo ſuprà dictū eſt, nō minus inimicitijs, quas cū Rege acerrimè olim exercuit, q̃ virtute ſua clarus. Natus hic in Trāſiluania, ac in familia Petrouicij nobilis Baronis educatus, adulta poſtea ætate Ioāni Sigiſmundo Trāſiluaniæ principi adeò gratus extitit, vt cùm ſine hærede decederet, hunc ſucceſſorē deſignare non dubitaret. Cùm Rex populariū ſtudijs, prȩlatus ei fuiſſet, æmulatione inter eos orta, dū ſtatū Tranſiluaniæ turbat, Fugaraſſio atq; alijs caſtellis à Rege exutus ad Maximilianū Imperatorem in Germaniā ſe cōtulerat: vbi copijs aliquot coactis vi deinde ac armis inuadere principatū conatus fuerat. Verùm ꝓfligatus à Rege iterū in Germaniā ſe receperat. Poſtea cùm ad Regnum Poloniæ æmulū aſcitum, iamq; extra omnē inuidiam altiorem in locū virtute conſcendiſſe intellexiſſet, conſcius ſibi magnitudinis animi eius, vnum elegerat: cui & maximè ſe crederet, & à quo cōmoda ornamentaq; omnia expectanda ſibi ſtatueret: ſuamq; illi fidē atq; operam vltrò detulerat. Rexq; non modò omnē erga illū offenſionē ex animo depoſuerat, ſed benignè ſuſceptum, opibus etiā ac dignitate amplificauerat. Moriēs cōiugē & duos impuberes filios Regi ac Samoſcio cōmendauit. Dum hæc geruntur in Polonia, non ijdē omnium ſenſus, varijq; ac diuerſi animorum motus eſſe. Erant non pauci, q cùm ampliſſima quæq; à Rege polliciti ſibi fuiſſent, ac verò in tāta publicarū rerum difficultate nō poſſet vel effuſiſſima Regis liberalitas omniū expectationi ſatisfacere, ꝙ quæ ſperauerant, non cōſequerentur, alieniori ferè animo ab eo erant. Cumq; q libet è nobililitate in electionibus Regū ſuffragiū ferat, magna erat multitudo eorum, qui ꝙ ſuffragio ſuo in adipiſcendo regno Regē ſubleuaſſent, ipſum Regnū debere eum ſibi arbitrabātur: vidēteſq; Radiuilos tot honoribus auctos: Milecio ſummæ authoritatis magiſtratū traditum: ijs Samoſciū neceſſitudine coniunctū: tot honores ac dignitates cōiunctis inter ſe affinitate hominibus congeſtas, angebantur animo, eaque in ſuam perniciē cōparata interpretabantur: & ꝙ beneficio nō afficerētur, iniuriā rati, ſūma in ea rep. facultate, in qua quæ quiſq; ſentit, pari libertate dicere poſſit, omnia ſuſpecta facere, cunctaq; vel ꝑclara facta Regis ſiniſtrè interpretando corrumpere conabātur. Iā ab initio cùm Leopolim Ruſſicarū rerum cauſa proficiſceretur, non deerant, qui collecta gaza à Sigiſmundo Auguſto relicta tȩdio præſentiū in Trāſiluaniā recipere ſe eū in vulgꝰ fingerēt: poſtq̃ Suirū diē exercitui edixiſſe eū intellexiſſēt, nihil horū gerēdi quicq̃ cōtra hoſtē animo ſuſcipi, cuiꝰ potētia maior eſſet, q̃ vt vllius viribꝰ labefactari poſſet: ſed quȩri colorē tributarias pecunias, quas in immenſum oratione tollebant, in-

teruertendi iactabant. Nonnulli altiùs
prouecti Reginæ animum tentare cœ-
perant: oſtendere ſperni ætatem eius à
Rege: diuortium ab eo agitari: miſſum
ea cauſa Petrum Volſcium Epiſcopum
Plocenſem ad ſummum Pontificem:
non minùs eius regnum eſſe, quàm Re
gis, vt quæ & ipſa tanquam vetuſtæ Ia-
gellonicæ ſtirpis ac de regno optimè
meritæ proſapia ijſdem comitijs Regi-
na appellata, ijſdemq́ue regni ſacris i-
nitiata fuerit; quò illa in partes tradu-
cta gratioſum ad vulgus nomen na-
cti, eò maiorem facultatem Rempub.
turbandi, ac conſilia regis impediendi
haberent. Querebantur fere, non ſatis.
fieri conditionibus à Rege, cùm reg-
num ei deſerretur, in Tanſiluania ac-
ceptis: homines aduenticios in honori
bus & præfecturis collocari; Bekeſium
potiſſimũ, cui Landskoronenſem præ-
fecturam Rex contulerat, notantes.
Ad hæc Ducem Churlandiæ non ſuo
loco & tempore deterioribuſq́; è repu-
blica conditionibus quàm antea, poſſeſ
ſioni Ducatus eius confirmatum tra-
ducebant. Quæ cùm pleraque tempus
refutaſſet: maximeq́ue Leopolienſem
profectionem, Suirenſemq́ue expedi-
tionem ſalſiſſimè in inuidiam vocatas
aperuiſſet, literis de comitijs allatis, iur
gia inter nationes Polonicã & Vngaricã
exorta in maius exaggerabãt: externos
homines induci: à quibus contẽni impe
riũ militare: vim ſummi magiſtratus e-
neruari: Iã capta Polotia noua tributa
Regẽ in conuentibus & comitijs petitu
rum: ſed vt omnis Moſcouia in poteſta
tem ditionemq́ue veniret, in tanta am-
plitudine finium, quam tantæ molis
adminiſtrandæ rationem, quam vtili-
tatem fore, cùm interim longè magis
neceſſariam præſtabilioremq́ue reip.
vulnera curationem requirerent? Qui
dam vt tres partes prouentuum capita-
nealium à præfectis exigeret, Auguſta-
næ cuiuſdam conſtitutionis, quam illi
in eam ſentẽtiam interpretabantur, au
thoritate poſtulandum cenſebãt; cùm
ſi id fieret, perpetuò finem tributis id al
laturum dicerent. quæ cùm in vulgus
moueri Rex animaduertiſſet, ac liberi-
ùs omnibus, quàm antea occurrẽdum
arbitraretur, primo, quo agi de rep. po-
terat, comitiorum die Ioannes Samo-
ſcius Cancellarius, accommodata ad
rem præſentem oratione: ſi vllum tem
pus fuiſſet, quo pro maximis in remp.
beneficijs numini diuino gratias age-
rent, id hoc potiſſimum eſſe docet, quo
tam præclaram victoriam ab eo hoſte
adepti ſint, quem propter ſummam
potentiæ, virtutis bellicæ, victarumq́ue
ab eo gentium opinionem, formidaſ-
ſent omnes: nemo vinci potuiſſe ex-
iſtimaſſet. Contigiſſe id tamen ſingu-
lari benignitate diuina: hoſtem non
modò victum: ſed prouincia Polotia,
quę victoriæ huius perpetuũ monumẽ
tum futura ſit, ac ſuperiorũ victoriarũ
eius dignitate ſpoliatum penè eſſe: om-
nes ei⁹ triumphos, quos per tot annos de
Liuonibus & Suecis, quos de Kaſanis
& Aſtrakanis ſubactis, quos de Tarta-
ris, de Turcis deniq; Tanaim & Volgã
iũgere Caſpiumq́; mare in Euxinũ Põ-
tum immittere tentantibus, deq́; tot a-
lijs bellicoſis & barbaris nationibus ha-
buerit, hac victoria ei detractos in hoc
de illo triũpho prælatum iri. Quæ cùm
quãta ſint, inquit, erga nos Dei benefi-
cia intelligamus oẽs, eadem niſi cõſtan
tia ac virtute tueamur, inertia noſtra
fruct⁹ ex ijs ꝑcipiemus nullos, ex quib⁹
ſi rectè benignitate hac diuina vtamur,
maximos ꝑcipere poſſimus. Magnũ eſt,
quodq́; ſuperioribus tẽporibus vix ſpe-
randum nobis videbatur, ampliſſimũ
agrũ ab hoſtibus tot annorũ ſpatio poſ
ſeſſum, & quo maxima ex parte opes
Lituanicę quondã niterentur, receptũ:
hoſtem tot ꝓſperarum rerũ ſucceſſu e-
latũ in ꝑpetuo victoriarũ curſu repreſ-
ſum: auerſa arma eius in vaſtitatem ac
perniciẽ ditionũ harum intẽta. Omnia
hæc niſi reliqua, quæ reſtant, belli eius
perficiamus, vereor, vt non modò vtili
tatis nihil nobis attuliſſe, ſed ne optan-
da quidem tanto cum labore ac ſump-
tu fuiſſe videãtur. Hoſtẽ habemus po-
tentiſſimũ: cui⁹ quę quantæq́; opes ſint,
& nemo ignorat noſtrũ, & tot deuictæ
ab eo nationes teſtãtur. Hunc modera-
téne vel hãc amiſſę ꝓuincię contumeli
am ferre vel quieturũ putamus? Fremit il
le iã, & tamq̃ fera aliqua intra ſepta cõ-
cluſa omnes amiſſa recuperandi, & ac-
ceptas iniurias vlciſcẽdi exitus ac ratio
nes quærit. Demus huic vel cũctatione
noſtra vel pace cum eo facta, colligen-
di ſui, acceptaq́; incommoda ac dome-
ſtica vulnera, atq; inſcitiam eius, quæ
hoc bellum nudauit, ſanandi ſpatium;
quis omnium tam ſecuro eſt animo,
qui non multò maioribus viribus ad
ſarcienda incommoda irruiturum in
nos proſpiciat: quem nec propter po-
tentiam difficultas vlla à bello reuoca-
re: nec in pace propter perfidiam vlla
iuriſiurandi religio retinere poſſit? Se-
rò nimirũ reſiſtendi ei rationes tũ q̃re-
mus, quem iam trepidum & percul-
ſum

ſum ſi non leui momento impellere, facilius certè ſuperare poſſimus. Quod vt non eſſet nobis verendum, illumq́; accepta iniuria vel omninò quieturum, vel nihil ab eo periculi expectãdum nobis eſſe Deus nobis fidem faceret: Quis enim alius tantæ rei idoneus author exiſtat? at nónne tanta gloria bello hoc parta, quæ deinceps de nobis hominũ exiſtimatio futura ſit, cõmonebimur? aut vlla ratione opinionem bello hoc collectam tueri nos poſſe, ſi in tantas res gerendas ingreſſi in medio earum curſu deſtituere eas videamur: quenquam deniq́, futurum exiſtimabimus, qui nõ fortunæ potiùs ſucceſſus hoſce, quàm virtuti tributurus ſit? Sunt enim quæ virtute ac ratione adminiſtrantur, cùm exigua ijs fortuna interueniat, eorum & media primis & exitus vtriſque conſentanei: fortunæ vt cæci ſunt impetus, ita vltima rarò primis reſpondentia.

Quòd ſunt, qui in tanta ditionum amplitudine difficultatem earum adminiſtrandarum verentur, nec expetendum latius imperium putent, quod ſumptu ac labore magno partum, Reipub. viui nulli eſſe poſſit; mirum ſanè videri debet, eo in Rep. animo quenquam eſſe, quo in ſua ſit nemo. Quis enim omninò eſt, qui non decẽ poſſeſſiones, quàm vnam malit? grauiora ſunt onera amplæ rei familiaris: eadẽ maioribus commodis oportunitatibusq́ue penſantur. Reipub. verò noſtræ ego hanc rationẽ eſſe video, vt ſi neruos rerum gerendarum habere, ſi ſtatum hunc ciuitatis tueri velimus, nouum omninò regnum neceſſariò ei adiungendum ſit. Nam cùm ditiones omnes, quę ad eam acceſſerunt, in ciuitatem iiſdem legibus receptæ ſint omnes: nulla in prouinciæ formam redacta: nulla tributaria facta: itaq́ue in pari omnium libertate, onera etiam exæquata ſint inter omnes; ijs ſi leuari volumus, quàm eius rei facultatem habebimus, niſi inſtituto maximorum quorumćumq; imperiorum, nos etiam nouum ei imperium adijciamus in quod tributis vectigalibusq́ue in eo conſtitutis, grauior communium onerum pars deriuari poſſit. Erat Ruſſia antè, cùm primùm armis victa eſſet, tributaria: non parum tum ſubſidio eius ſubleuata Reſpub. fuit: Lituaniæ quoq; magnum Ducatum, cùm antiquis legibus à Regibus Poloniæ regeretur, plurimũ perſe ipſum ad ſubmouendum Moſcũ, Tartarumq́; valuiſſe meminimus: coniuncto eo cum regno, quantum ad publica onera acceſſerit, ſentiendo vnuſquiſq; experitur. Quòd ſi qui inopiam ac familiaris rei anguſtias inertiæ ſuæ prætendendas exiſtimant; ij ſi voluptatibus, luxuriæq́; modũ faciant, ac quos in inanes vel perditas res ſumptus prodigunt, in meliores vſus cõuertant, vel præclariſſimarum quarumcumque rerum gerendarum neceſſarijs adminiculis minimè ſe deſtitui re ipſa perſpicient. Alios, qui domeſticas res conſtituendas arbitrantur, non reprehendo: ſi tamen cogitent ijdem, præterquã quòd inteſtinorum incommodorum ſanatio ſemper poteſtatis eorum futura ſit, oportunitatẽ belli aduerſùs Moſcum, qualem nunc habeamus, non ſemper nos habituros; potiorem etiam ſalutis quàm aliarum rerum curam eſſe debere. Sunt & qui minùs hactenus ſatisfactum ſibi exiſtiment. Habent ij nunc campum cùm virtutis ſuæ illuſtrandæ tum demerendi Regis: proficiſcantur in bellum: operam ſtudiumq́ue ſuum Reipub. præſtent; àq́ue virtutis amantiſſimo Rege ampliſſima quæque expectent: ſi vel ætas, vel valetudo, vel fortuna cuiuſquam id non permittunt, nõ deſunt rationes in rogata etiam ac ciuili vita bonis artibus emergendi: obtrectationibus, ac præpoſteris Remp. turbandi ſtudijs nemo, quæ virtuti, ac bonis artibus debentur, præmia conſecuturũ ſe ſperet. Hac oratione habita, & ſi minimè nuncij dubitabant, quin & bellum & tributũ vlteriùs ſciſcerent; quòd in priuatis conuentibus victoriæ hoc ſucceſſu læta, ac in ſpem futurorum erecta, frequens in eam ſententiam nobilitas inclinârat: tamen vt aliorum de ſe opinioni ſatisfacerent, ex ijs, quæ publicè iactari animaduertiſſent, cùm de alijs quibuſdam tum de conditionibus, quibus non ſatisfactum à Rege diceretur, & de ære præſertim alieno publico diſſoluendo mentionem inferunt. Docebatur, ſi quas antea in regnum pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex præmiſiſſet: quas ſecũ attuliſſet: quas in militem, qui ante aduentum eius meruerat, erogaſſet: in ſedandos motus Gedanenſium: in hoc ipſum denique bellum de priuata ſua inſumpſiſſet, expenderent: ſi quid deinceps facere inſtitueret, conſiderarent, vt nihil nimirum priuatum, nihil à publico ſecretum haberet, verùm omnia ſua, ac vitam ipſam Reipub. impendere non dubitaret, facile conſtiturũ, recténe quid in illo Reſp. deſideraret. Nam quod ad vectigalium quorundã luitionẽ pertineret: ſi priuati cõmodi

ſui

ſui ftuctum aliquem ſequeretur, ſatis perſpici, longè maiori cũ emolumento eius futurum, ſi in eas res, quarum prouentus nõ exiguus ſit, redimẽdas, quàm in bellum pecunias conſerret: verùm ita animo paratum eſſe, vt in præſenti reipub. periculo, priuatum emolumentum publicæ vtilitati ac dignitati poſtponere mallet. De tribus capitanealium prouentuum partibus ab initio cùm propoſuiſſent, reſponſum fuit, nõ contineri id verbis conſtitutionis Sigiſmundi Augusti, nec contrà leges publicas, quibus à verbis conſtitutionum recedere prohiberemur, in eam ſententiam verba trahenda, quæ nobilitatem omnibus virtutum præmijs ſpoliatam in agros atque familiaris rei ſtudia cogeret. Quem enim poſthac fore, niſi ijs præmijs ad virtutem excitetur, qui operam ſuam in bello, in legationibus, in publicis muneribus obeundis reip. pręſtare velit; qui nullis commodis propoſitis, dignitati ornamentisq́ue patriæ ſeruiat? Cùm & de militaris imperij imminutione exterorumq́ue honoribus agitatum fuiſſet, oſtendit Rex, nulla ſe in re magiſtratus eius authoritati derogatum voluiſſe: præfeciſſe ſe Bekeſium Vngaris, non vt ſua authoritate bellicarum rerum quid adminiſtraret: ſed vt Ducis imperio ſubeſſet, interpretisq́ue munere ad militem Vngarum apud ipſum fungeretur: externo milite neceſſitate adductum in bello hoc vſum; quòd regnum hoc vt equitatu non modò comparari cum cæteris regnis poſſet, verùm plerisque ferè præſtaret: ita à peditatu minus inſtructum adhuc eſſet: aliorum exterorum opera in Tranſiluanicis rebus, ac priuatis miniſterijs ſe vti. Multa de hoc genere, vtendúmne opera exterorum eſſet, cùm inter nuncios nobilitatis diſputata, tum à ſenatoribus ipſis multa in eam ſententiam dicta fuerunt, non eſſe improbandum, ſi qui pro aliena rep. periculum ac laborem ſuſcipere, ſanguinemq́ue pro laude ac dignitate eius profundere velint: non eſſe ſapientis, quòd externorum periculo conſequi poſſit, ciuium ſanguine quærere velle: hac ratione maxima imperia primùm coaluiſſe: indeq́ue ad ſummam amplitudinem prouecta eſſe: hoc ipſo in regno multas primarias familias ab exteris profectas eſſe: inter alias clariſſimã Tarnouiorum domũ ad exteros originẽ ſuã referre: alliciendos potiùs, qui ſuam virtutẽ ad reip. dignitatẽ aggregare velint, poſſeq; id cõmodo reip. fieri: modò id proſpiciatur, ne vel legibus vel magiſtratibus à ciuium corpore ſe ſeiungant, ſed ijs vtrisq; vnà cum reliquis ciuibus pareant; vel eò potentiæ excteſcant, vt ciues ipſos opprimere poſſint; vel honores ijs mandentur: ſed illi quidem in priuatis miniſterijs verſentur, publicis honoribus, ac magiſtratibus ſoli ciues præſint; quodq́; in alijs reſpub. obſeruatum ſit, agris ac eius generis commodis virtus eorum interim remuneretur; in honoribus capiendis ciuium præcipua conditio ſit. Silentium indè ea de re fuit: peditem quidem externum nemo erat, qui neceſſarium eſſe negaret. De Churlando oſtenſum, Ducatum eum à Sigiſmundo Auguſto Rege: cùm Liuonia primùm ad regnum ſe adiungeret, longè grauioribus è repub. conditionibus Duci collatum fuiſſe: rectè atque ordine, quòd priorum regum authoritate iam antè affectum fuerit, meliori reip. lege à Rege tranſactum; quod diploma ipſum prolatum teſtaretur; itaque nihil alienum à moribus & exemplis maiorum factũ, quibus omnium temporum receptum fuiſſet, vt quæ à ſuperioribus regibus feuda conſtituta iam eſſent, ea poſteriores, ſi nihil in ijs mutarent vel adijcerent: noua etiam, ſi quæ ipſi adiunxiſſent iniuſſu ordinum ſenatus conſilio adhibito conſerrent. Legationis Epiſcopi Plocenſis cùm in ſenatu mentio facta eſſet, cauſa eius vulgata, quæ iam in prioribus comitijs in ſenatu propoſita fuerat, ſuſpicionem diuortij agitati & ipſam ſuſtulit. Ita nullo repugnante, quod priori anno ſancitum fuerat, in hunc denuò tributum iubetur. Præfecti conſilio inter ſe habito redituum præfecturatum ſuarum alteram quartam, qualis Rauam in ærarium publicum inferretur, vltrò Regi detulerunt; conditione adiecta, ne authoritas perſcriberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Poſtulatũ inter alia à Rege fuerat, vt per legatos bellum gereret, ipſe à periculo armorum abeſſet; quod cùm animi ſui magnitudine indignum Rex iudicaret, oſtenſum præterea fuit, quò plures voluntarij, ſi in cõſpectu regis operã nanaturi eſſent, inuitarentur; ac ad minuendas controuerſias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magiſtratum ęmulatione exiſtere poſſent, præſentiam eius non modò vtilem, ſed penè etiam neceſſariam futuram. Leges in comitijs hiſce cùm alijs de rebus, tũ q̃ ad feuda beneficiariorũ principũ, ad imperiũ militare, pœnaſq́; ſcele-

ſcelerum pertinerent, à delectis ex vtroque ordine conſcriptæ quædam, non tamen perlatæ fuerunt. id ſolùm Niſouiorum in officio continendorum cauſa, literis quibus tributum promulgabatur, adiectum fuit; vt vſq; ad futura comitia extra ordinem animaduerrendi in eos poteſtas Regi eſſet. Conſtitutum ſuperioribus comitijs fuerat, vt qui Reipub. cauſa in bello abeſſent, iudicia interim in illos nulla redderentur; niſi contra quos vel rerum iudicatarũ executio peteretur: vel qui vim feciſſe dicerenrur: aut qui ad certam diem de pecunijs non ſolutis iudicium ſe ſuſcepturos cauiſſent. Exceptiones haſce varijs calumnijs in perniciem reorum nõnulli conuertebant: modò maiorum lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias longiſſimi temporis ſpatio penè intermortuas ſuſcitando. Itaque interpreratio in hiſce comitijs adiecta fuit; eæ vt cauſæ rei iudicatæ atque vis ſolæ exceptæ intelligerenrur, ſi quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximum decennium interpoſitæ eſſent. A comirijs Rex Milecium, qui ab ijs abfuerat, vt ad ſequenrẽ expeditionem ſe paret, operamque in bello eo nauet, per literas hortatur: ille excuſat. Dum Varſauiæ Rex eſt, nunciũ redactæ in poteſtatem Niſcerdæ, de qua ſuprà diximus, accipit. Moſcus cùm primò Poloriam cepiſſet, nobilitatem, atq; ex agris plebem omnem in Moſcouiam deportârat: poſtea inueterara iam agri eius poſſeſſione, ſpatio temporis amorẽ priſtini dominij exuiſſe eos ratus, nonnullos, ac in his Koſſonium quendam non corpore modò, verùm animo etiã vltra agreſtem valente, cum filijs fratribusq; itidem robuſtiſſimis hominibus priſtinis ſedibus reddiderat. Hic ſtatim ac in poteſtatem Regis Polotiã redijſſe intellexiſſet, quomodo cum aliquo munere ad prius imperium redirer, cogitârat. Koſakkis Polotienſibus, quo ſtatu hoſtium res Niſcerdæ eſſent, oſtenderat. cumq; hi eo, quod illis cõſtituerar, tempore, miſſu Palatini Polotienſis Niſcerdam acceſtiſſent, munitionesque, quemadmodũ à Koſſonio acceperant, necdum perfectas reperiſſenr, ſine negotio potiti ea fuerant. Koſſonius nihilominus more ſuo inter Moſcos fortuitum Koſakkorum aduẽtum exiſtimantes, ſine vlla ſuſpicione verſatus, Sauolociam eadem ratione tradere noſtris voluerat. Ijſdem Koſakkis diem, quo ad Sauolociam accedanr, præſcribit; ſeque turrim incenſurum, ac dum ei rei Moſci inrenti ſint, in arcem eos inductu rum conſtituit. Sed re interim detecta cum duobus filijs in conſpectu Sauolociæ palo ſuffixus fuir. Sub idem tempus in Vſuiatæ repentina excutſione opprimendæ ſpem Koſakki adducti fuerunr. Ijs Nicolaus Sebridouius Floriani, qui Caſtellanus Lublinenſis & prætorij exercitus præfect⁹ olim fuerat, filius, cùm hibernorum Virepſcienſium otium ferre non poſſet, ſe adiunxerat, relictoque equite fallendi hoſtis cauſa, per notas ſemitas à Koſakkis ductus eò excurrerat: præſidium cuſtodijs & omnibus rebus firmatum repererunt. Hoſtes nihilominùs ſubito aduentu eorum exrerriti, ſubiectum arci opidum incenderunt.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER TERTIVS.

VARSAVIA Grodnam proficiſcẽti Regi, ac in futuram expeditionem omni iam cura incumbenti duæ potiſſimùm difficultates occurrebant: rei pecuniariæ altera, quæ tardiùs expediebatur: altera delectus. prioris enim expeditionis incommodis afflicti, iumentisque ac inſtrumento omni per tempeſtatum & itineris iniurias priuati, difficultates tam longinquæ militiæ plerique præ oculis habebant, ac ob id pauci omninò nomina dabant. qui etiam ex his minùs à bello abhorrere ſe videri volebant, temporis tamen anguſtia, quo minùs ad id pararẽ ſe poſſent, excludi ſe arbitrabantur. Pecunia vtitut partim priuata ſua, partim à priuatis mutuò ſumpta, quæ ad

cer-

certam deinde diem ſolueretur. De delectu Samoſcius ſibi curæ futurum promiſit. Hic quamuis in togato munere verſaretur; tamen quòd patrem Caſtellanum Chelmenſem Prætoriano exercitui præfuiſſe, reliquos etiam maiores ſuos pleroſq; bellicis rebus clàruiſſe meminiſſet, quò gloriam à maioribus traditam retineret, ac domeſtica hæc ſtudia ipſe quoq; non intermitteret, & ante hac ſemper, & in ſuperiore expeditione militem aluerat; forteſque viros aliquot circa ſe habuerat, & tunc communicata re cum Rege equitem peditemque ſcripturum ſe profeſſus fuit. Re vulgata, magna multorum animis alacritas innata fuit: paſſimque à plurimis nomina data: Ad hos Vngarum militem à fratre Chriſtophoro Tranſiluaniæ principe ſcribi curat. Cùm ante hac peditatu non multùm Polonia vteretur, propterea quòd nobilitas ferè omnis equis merebat; pedeſtrem militiam, quę laboris plus, dignitatis minus haberet, negligeret: atque ita peditatus omnis ex oppidana plebe, ac operis præſertim conſtaret, genere hominum non modò rei militaris imperito, verùm otio etiam opidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem peditatus ſine maximo ſumptu ali non poſſet; ſuperioribus comitijs ratio quædam parandi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum poſſeſſionum aſſcriptitijs viceſimus quiſque in militiam reciperetur; qui ita in militiam veniſſent, ab oneribus operiſque ruſticanis ipſi poſteriq; eorum immunes eſſent. Hoc delectu iam vti viſum fuit, miſſique per agros centuriones præfectiq; paſſim fuerunt, qui robuſtiſſimum quemque ac labori militari ferendo aptiſſimum legerent. Grodnæ ex propinquo iam cõſilia belli agitare Rex inſtituit; ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparanda erant, noua ſuo modo ●lia fundi iubet. Propendebat iam Rex animo in magnorum Lukorum oppugnationẽ; quod tamen quò diutiùs hoſtem celaret, ex inſtituto Ciaſniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cùm id opidum ſecundùm flumen Vlam in capite duarum Lucenſis & Smolenſcenſis viarum ita ſitum ſit, vt paribus ab vtraque vrbe ſpatijs diſtet, ac Lukos quidem indè tendentibus, Vſuiata flumen: Smolenſcam euntibus Kaſpla ſe offerat, ad hoſtem ancipiti cura diſtinendum cùm primis oportunum id videbatur. Suprà demonſtrauimus miſſum à Rege cum literis, qui de euentu obſeſſionis Polotienſis certiorem Moſcum faceret. Humanius hic acceptus ab illo, quàm quiſquam ante eum, menſæ etiam adhibitus, ac bombycina veſte donatus fuit. Eum autem priuſquam dimitteret, à duobus legatis ſuis Ioanne Theodori F. Nouogrodiæ, Mikita Georgij F. Miciſlauienſi ducibus, & Romaniuicio Sacharino ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachiũ Volouicium Caſtellanum tum Trocenſem literas dari iubet: cùm controuerſiæ duorum ſummorum principum eò progreſſæ ſint, vt ſuſcepto bello Poloniæ Rex Polotiam expugnarit: magnus Moſconiæ Dux viciſſim ad vlciſcendã hanc iniuriam toto animo exarſerit; ſe cum reliquis primoribus ad principis ſui pedes ſe proieciſſe: omnibus precibus ab eo petijſſe, ne in ſanguinem Chriſtianum ſæuire velit: ijs illum permotum à bello adhuc ſibi temperare: nunc idem ipſis atque alijs Regis Poloniæ cõſiliarijs apud ſuum Regem contendendum eſſe, vt ad pacẽ ſtabilem cum magno Moſcouiæ Duce conſtituendã eum flectant: in primis ei perſuadeant, vt & ipſe cum milite regrediatur, & militi tam in Lituaniæ quàm Liuonię finibus imperet, ne maleficio aut iniuria vlla Moſcos laceſſat: eadem magnum ſuum Ducem recipere: reuerſurum ad ſedes ſuas, ſuoſque à vi & iniuria vbique cohibiturum: interea vtrinque elaborandum, vt miſſis oratoribus, paceque & concordia conſtituta, depoſitis à principibus armis metu omnes liberentur. In extremo literarum excuſant, quamobrem Baſilius Lopatinſcius, per quem bellum Rex Moſco denũciàrat, adhuc detineatur: operam ſe daturos oſtendunt, vt quàm primùm ad ſedes ſuas vterque reuerſus fuerit, cum mandatis de pace ſine mora ad Regem remittatur. Fecerat hoc Moſcus exemplo Sigiſmundi Auguſti temporibus à Lituanis introducto; qui ſi quando legatos Rex ad Moſcum mittere deſtinaſſet, ad Moſcouiticos proceres literas priùs dabãt, quibus vt à ſuo principe fidei publicæ literas oratoribus, qui venturi eſſent, conficerent, poſtulabant. Re deliberata, in hanc ſententiam ab ſenatoribus, quos diximus Lituanis, reſpondetur: diligenter ſe de pace Regem appellaſſe: illum vt Chriſtianum principem pacem atque concordiam inter vicinos, ac Chriſtiani præſertim nominis principes omnibus rebus potiorem habere: bellũ tamen cùm id maximis illius in ſe iniurijs prouocatus non niſi pacis cauſa ſuſce-

ceperit, tamdiu etiam dum æquæ pacis poteſtas à magno eorum Duce ſibi fiat, gerendum ſibi intelligere: legatos verò, vt quos ad principem eorum mittat cauſam nullam ei videri: potius non committendum ſibi cenſere, vt quos ex ſuis quemadmodum antè fecerit, iniurijs atque ludibrio eius obijciat: ſi ille legatos ad Regem mittat, patienter Regem quæ dicant, auditurum, atque æquo cum reſponſo eos dimiſſurum.

Haud multò pòſt Moſcus ipſe cũ eiuſdem argumẽti literis alium ad Regem nuncium mittit. Dimittitur is cum eodem reſponſo, quod prior à ſenatoribus antè acceperat. Mittit nihilominùs denuò aulicum ſuum Ioannẽ Naſciokinum cum iiſdem poſtulatis; qui cùm & ipſe in eandem ſententiam publicè iam reſponſum accepiſſet, oſtendit poſtea, alia ſe præter ſuperiora mandata habere, quæ priuatim exponat. facta poteſtate commemorat, principem ſuum moueri plurimum clade hominum innocentium chriſtianorum: qua de cauſa & ſi ſciat contra ſuum maiorumque ſuorum morem id à ſe fieri: conſtituiſſe tamen de dignitate ſua publicæ concordię id dimittere, vt de pace ipſe legatos ad Regem mittat: id vnum poſtulare, vt induciæ interim ſint, nec vlteriùs cum exercitu Rex progrediatur: legatos Vilnę expectet; quòd id à maioribus quoque ipſius magnorum Moſcouiæ Ducum honori ſemper datum fuerit, vt non niſi in regni ipſius, aut magni Ducatus Lituaniæ ſede oratores eorũ audirentur. Rex eodẽ omnia illa ptinere intelligens, vt tempus gerendæ rei extraheret, reſpondit: ſi quos legatos mittere velit, dicendi quæ velint, poteſtatẽ libenter ſe ijs facturum, benigneque auditurũ. Quòd certo in loco expectari à ſe legatos velit, nullo id cæterorũ principũ Chriſtianorum exemplo peti. qui quãdocumque vſus ſit, quemcumque in locum legatos mittant: commune vbique eſſe ius legatorum, nec certo loco finiri: poſſe ſe vbicunq; futurus ſit, vel in caſtris ipſis, in quibus inter ſtrepitum armorum, vel maximè legatis opus ſit, adiri. Detecta ſub huius aduentum res fuit, quæ omnium animos vehementer in ſe conuertit. Gregorius Oſcikus claro loco natus & antè iam ſub interregni tempus conſilia cum Moſco agitârat: & tum per literas communicare cum illo non intermittebat. Attulerat ad hunc literas à Moſco Naſciokinus, quas cùm ille per ſpeciẽ pellium, aliorumque mercimoniorũ Moſcouiticorum licitandorum aditu ad Naſciokinũ quæſito accepiſſet: frequẽs præterea eadem cauſa interpoſita, ac ſecreto nonnũquam petito cum eo fuerat. Enunciata hæc res à Mircuio quodam miniſtro Oſcici Martino Ribinio fuit, qui Andreæ Sebridouio Pocillatori regio nomen in militiam dederat. Is rem ad magiſtratus, magiſtratus ad Regem detulit. Mircuius, quòd præſente Rege res accidiſſet, ad Albertum Radiuilum Palatij Marſchalcum, ſtatim vocatus, cuſtodiæ traditus fuit; vltrò indicat, quæ cum Ribinio antea communicârat: eorum omnium Bartholomæũ quendam miniſtrum Oſcici conſcium oſtendit. Rex quatuor ſolis primarijs conſiliarijs adhibitis rem deliberat. Ex ijs Palatinus Vilnenſis prehendendi eius, ſi in vrbe ſit, negotium ſuſcipit. Ille Trociſtum eſſe dicebatur. mittuntur mox eò frequentes aulici, qui comprehenſum retrahant. adducto in Marſchalci ædibus libera cuſtodia circumdatur. Datur alijs negotium, qui diuerſorium ac res eius perquirant. reperiunt in arca quadam alba diuerſorum ſenatorum anulis ſignata, nominibuſque ſcriptura eorum ementita, ſubſcripta: plerorumque item ſigna ſenatorum ad verum expreſſa; quibus ille maioris fidei faciendæ cauſa, quò cũ alijs proceribus conſilia iſta miſcere videretur, apud Moſcum vtebatur. Alij Kouareskum in prædium ipſius duob⁹ à Vilna milliaribus, vbi tum Bartholomæus is erat, miſſi, materiam, malleos, ac cætera cudendæ monetæ inſtrumenta, referunt. Bartholomæus conſilia cũ Moſco illum ſociare, literaſque ab eo accipere, & iam ante interregni tempore bis ad Moſcum miſſitaſſe fatetur. His de rebus cùm ſenatores nonnulli ad eum miſſi eſſent, proditionem negabat ſignis alienis ad contractus ſubijciendos, & priuatum quæſtum in iudicijs ſe vſum fatebatur: monetæ crimen in Iudæum quendam, cuius opera & ſigna illa ſculpta haberet, conferebat. Adductus in iudicium ipſiſque proditionis & rei monetariæ inſtrumentis in iudicio exhibitis, reſpondere iuſſus fuit.

Negabat defenſor eius reſpõdere eum teneri communi nobilitatis iure, quo in quenquam ex nobilitate, niſi legitimè priùs in ius vocatum, quæri vetetur. Cùm variè res hæc à ſenatoribus acciperetur, ac quidam non minuendam exemplo libertatem nobilitatis cẽſerent: apud pleroſque plurimum tempus valuit; vt Rege in belli admini-

ſtratione, ac caſtris ferè verſante, non tam ordinarij quã militaris iuris cognitio videretur. ad hæc eos ſolos præſcriptione hac iuuari poſſe, qui integra fama eſſent, oſtendebatur. quorum ſcelus in tot flagitijs & propria confeſſione manifeſtè teneretur, eos vita ſua priuilegio nobilitatis, ac ipſa adeò nobilitate ſe ipſos indignos feciſſe. Itaq; iuſſus reſpondere, libellum, quem ante in hũc caſum compoſuerat, publicè recitandũ dat. In eo conſilia ſe cum hoſte agitaſſe: eidẽm ſpem per occaſionem Regem interficiendi feciſſe faſſus eò decurtebat, vt egeſtate, ac æris alieni magnitudine impulſum id ſpectaſſe ſe diceret, vt ab hoſte pecuniam aliquam hac ratione emungeret: ſupplexq; veniam petebat. De confeſſo ſupplicium more maiorũ, ac de Iudæo item ſumptum fuit: miniſtris ob indicium vitæ gratia facta. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Poſtouam terreſtri itinere ire iuſſum, ibidem cum tormẽtis, & reliquo grauiore belli inſtrumento nauibus impoſitũ ſecundo flumine Diſnam; indè cũ alijs tormentis, quæ Polotia rediẽs antea ibi reliquerat, per aduerſum Dunam Vitepſciam præmiſit. Vilnę Paulus Vchanſcius, qui ad ſummum Pontificem à Rege miſſus fuerat, ad Regem reuerſus, enſem notis cærimonijs dedicatum à Summo Põtifice Regi obtulit. Profectus indè Vilna, ad Scidutũ villam quinque cis Ciaſniciam millibus paſſuum, octaua circiter Menſis Iulij die peruenit, reliquisq; copijs per vicinos agros ſparſis, ipſe eo, qui demonſtratus eſt, in loco, conſedit. Ibi dum copiæ aliæ, quæ expectabantur, conuenirent, de belli adminiſtrandi ratione, ac quò potiſſimum hac expeditione cum exercitu ſe cõuerteret, ad conſilium retulit. Tres potiſſimæ hac de re diuerſæ ſentẽtiæ erant; cùm alij Pleſcouiã: Smolenſcam alij: tertij Magnos Lukos eundum cenſerẽt. Prima quæ Pleſcouiam, iiſdem quibus antea, cùm ad Polotiam itetur, rationibus ducebat: iiſdem etiã, quibus tum impugnata fuerat: quòd iter in hoſticũ longinquius: quòd terga tot caſtellis hoſtilibus nullo in propinquo præſidio relictis nudarentur: quòd Lituania hoſtibus obijceretur: maximè quòd à Pleſcouienſi via longiùs iam receſſum eſſet; iterùm non tam repudiata quàm in aliud tẽpus dilata fuit. Qui Smolẽſcam eundum cenſebant, loci in primis celebritate, & amplitudine: rerum eo loco geſtarum fama: inſtituto deniq; belli rẹs ablatas repetendi moue bantur; & quòd eo præſidio adiuncto, tota Seueriẽſis ditio longè ampliſſima vna in poteſtatem ventura eſſet. Dicebantur contra hæc ab ijs, qui Lukos petẽdos ſuadebant; à Duna flumine, atq; Linonia, quorum liberandorum cauſa bellum hoc potiſſimùm ſuſceptum eſſet, Smolẽſcam eundo longiſſimè recedi: cùm Liuonia præterea Seuerienſem ditionem nec vrbium frequentia, nec loci atq; maris opportunitatibus, nec vicinarum gentium cultu, comparãdam: Lukos ſitos in præcordio quaſi Moſcouiæ, loco & ad hoſtiles ditiones quaſcũque poſtea petere viſum eſſet, infeſtandas: & ſiue per Smolẽſcam Lituaniam, ſeu per Pleſcouiam Liuoniam ingredi hoſtem volentẽ pari interuallo vno ſolo exercitu ibi collocato prohibendum opportuniſſimo: pares enim ad Smolẽſcam & Pleſcouiam aditus habere: vnde ipſum Ducem magnum huc plerũq; exercitus ſuos cogere ſolere; quòd in omnium circumiacentium ditionũ pari vicinitate eam deinde quæ opportuniſſima ei videretur cõmodiſſimè ex hoc loco inuadere poſſet. Rex, quemadmodum oſtenſum eſt, iam antè in hanc ſententiam inclinabat. quòd autem tanto ante temporis interuallo referendum publicè hac de re non exiſtimârat, ea de cauſa acciderat; quòd ne quâ vel ad hoſtẽ conſilia interim emanarent, aut tempus vel res aliqua noua interueniret, quæ mutandi ei conſilij cauſam adferret, præcauẽdum ſibi intelligebat. Hinc ſtudioſè Ciaſniciam diem ad conueniendum exercitui edixerat; vt ibi & in re præſenti, loco ex quo tam Smolenſcam quàm Lukos commodiſſimè ac parib⁹ fere ſpatijs perueniri poſſet, cum conſilio conſtitueret: & hoſtem quàm poſſet maximè ab hac cogitatione auerteret. quam ob cauſam in literis etiam, quæ ad illum ſcribebantur, præter Liuoniæ ac Polotiæ, Smolenſcæ quoq; titulum, tanquam quæ regij olim iuris fuiſſet, accuratè eximebat; vt dum ab ea parte hoſtis timeret, illam quam Rex potiſſimũ patere ſibi volebat, neglectam relinqueret. Dimiſſo conſilio eo, copijs recenſendis, operam dare Rex cœpit: primoque equitum Polonorum, qui ad Gedanũ, ac Poloniam meruiſſent, atq; proximè in hibernis fuiſſent, turmis vocatis, cũ Rex præter ſuperiorum temporum cõſuetudinem, maiorem quàm ante hac in recenſendo milite diligentiam adhibuiſſet, perq; anguſtum pontem tranſgredientes in proximum collem ſubductus ſingulos ipſe ſpectaſſet; pauciſſimis

tamen

tamen equi adempti fuerunt; cùm vniuerſæ,& militum,equorumq́; & armorum genere eſſent ornatiſſimæ. Poſt haſce quæ tum primùm nono delectu in militiam nomina dederant, productæ fuerunt. Inter eas, quæ à Samoſcio, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, cùm equitum rum peditum copiæ ſcriptæ fuerãt. Erant in iis ſenatorij ordinis nonnulli; alij euocati, qui militiam, cui magnam ætatis partem ſtuduerant, longo iam tempore intermiſſam repetierant: qui exercitus ipſi pro legatis texiſſent: non pauci, qui magiſtratus, præfectu tasque: alij qui officia ac honores in aula gererent: magna verò ptimariæ iuuentutis multitudo. Equitum duplex genus erat, alterum grauioris armaturæ Huſarorũ, ea qua ſupra ad Diſnam vti illos oſtendimus: Koſakkorum alterum leuioris. Hiſce loco Coryti bicubitales ſcloppetos ad humeros aptârat, breuiores ex cinctu ſuſpendendos dederat, acynacē ad latus ſiniſtrum & venabulo ex veteri inſtituto relictis. Peditem maxima ex parte è finitimis Vngariæ locis, nonnullum etiam Varadino remotioribusque locis, aliquem præterea ex Polonis, qui ſuperioribus proximis bellis iam ſtipendia feciſſent, pleroſq; tamen nouo delectu contraxerat. Cumq́; ad famam benignitatis, qua peditatum ex iiſdem locis Vngariæ ſuperiore anno ſtipendiis ſuis ſcriptum ad Polotiam habuerat, ſub idem tempus plures in dies confluerent, ſeparatim his quoq; per Ioannem Thomam Droicuium præfectum Premiſliẽſem neceſſarium ſuum ſtipendia deſcripſit. quæ cùm omnes copiæ cultu etiam à cæteris diuerſo ac habitu armiſq́; atratis in duplici ducis luctu, qui ad vxorẽ Chriſtinam Radiuilam vnica ex ea filiola orbatus fuerat, ab omnibus iis veſte mutata vterentur; fiebat vt hac quoque re præ cæteris conſpicuæ eſſent. Pridiè quàm Ciaſnicla Rex moueret, quòd eum diem legatis, qui Vilnæ apud eum fuerant, ad quem expectaturus illos eſſet, Rex præfinierat; ſumma celeritate nuncius a Moſco venit; nec expectato ſolenni ornatu, qui obeuntibus legationes ex theſauro Moſcouitico præberi ſolet, quòd is cum impedimentis ſubſequeretur, ne dies antè exiret, communi cultu præter morem gentis eius legatione Rege ſalutato literas reddidit. Quando Regem adduci non poſſe intelligeret, vt legatos pacis cauſa ad ſe mittat: ſe de iure moreq; maiorum ſuorũ & ſuo cõcordiæ cauſa diſcedere: Oratores primarios homines ſuos iam mittere: ante quintam aut ſummum ſextam decimã Auguſti diem affore: poſtulare, eos Rex Vilnæ expectet. Nã vt alio loco, quàm in ipſa aut regni aut magni Ducatus Lituaniæ ſede oratores ſui Rẽgem adeãt, recepto ſuperiorum temporum omnium more refutari. Reſponſum, Regem legatos, quos alter ſuperior nuncius q̃ primùm miſſum iri cõfirmaſſet, adhuc expectaſſe: vt Vilnæ audiantur, multis ſibi nominibus integrum non eſſe, longiùs iam Vilna ad exercitus ſuos progreſſo; quibus cum, quod militem ſine magno ſuorum detrimento intra fines ſuos habere non poſſet, quò videretur, moturum; ſi quo tamen loco oratores Moſci ad ſe perueniſſent, quæ dicerent nõ grauatè auditurum. Hoc nnncio tali cum reſponſo dimiſſo, poſtridiè Rex è ſtatiuis, quæ in agro Ciaſnicienſi habebat, Lepelam, indè Vlam caſtella propinqua excurrit: vt in re præſenti munienda né an delenda eſſent, ſtatueret. Exercitum dimenſis antè itineribus Viteſciam mouere iubet; ad eumq́; biduo poſt, in ſecunda à primis ſtatiuis caſtra recurrit. Aliæ eo die à Moſco ad Regem literæ afferuntur, codem penè quo ſuperior proxima epiſtola fuerat, argumento: legatos ſe ſumma cum poteſtate de pace agẽdi mittere: poſtulare, vt pro more maiorum Vilnę audiantur; quòd ſi impetrari non poſſit, tamẽ intra fines vt expectentur. Reſponſum ad hanc etiam epiſtolam fuit: cùm oratores veniſſent, quæ diceret, Regem cogniturum: ſi iuſta atq; æqua attuliſſent, neq; in ipſo belli ardore fidæ iuſtæq́; paci non locũ relictum iri: Interea cum exercitu Regem progreſſurum; ipſe quid ſibi de legatione ſua faciendum eſſet videret: ſe vnum præſtiturum & oratoribus eius, & eorum orationi ſi iuſta foret, quocũque in loco conueniretur, locum apud ſe fore. Adiuncta regiis literis altera ad nũcium, quem Ciaſniciæ apud Regem habuerat, epiſtola à Moſco fuerat: quã cùm reſignandam alij exiſtimarẽt, Rex integram ad hoſtem remiſit. His caſtris ac deinceps pleriſq; proximis cùm Rex de belli adminiſtrandi ratione quotidie ad conſilium referret, & caſtra hoſtilia duo Veliſium ad Dunam flumen, Vſuiata ad amnem cognominem ſita ad Lukos hærenti à tergo in hoſtis poteſtate relinquenda regi non viderentur; eoq; magis, quòd iam antè Dunam omnem poteſtatis ſuæ facere cupiuerat, ante omnia Veliſium, vt rebus omnibus firmius, & ad omnia momenti maioris oppugnandum ratus, Samoſcium cum

iuſta exercitus parte eò mittit. Huic ad copias, quas ab eo ipſo adductas antè expoſitum eſt, alias cùm Polonorum Vngarorumq; equitum ac peditum, tum Germanorum equitum ſcloppetariorum, ac in his Georgium Farensbekium Daniæ Regis Marſchalcùm, qui patriæ Liuoniæ operam nauandi ſtudio cum aliquo equitum ac peditum Germanorum numero ſub idem tempus ad Regem venerat, attribuit. Depoſcebāt eaſdem ſibi partes Lituani. Reſpondebatur ab altera parte, quod nullus eſſet Polonicus Dux, Lituanicum penes Regē manere oportere: quòd ad limitanei militis Ducem pertineret, ita moribus maiorum comparatum eſſe; vt militiæ imperium ſummum penes Ducem exercitus, domi iuriſdictio omnis circa Regem penes Marſchalcum regni eſſet: abſente exercitus Duce partes eius Marſchalcus in caſtris exciperet: Cancellarij munus in conſilijs publicis, iudicijs legationibusq; introducendis, precibus ac meritis ſingulorum ad Regem referendis verſaretur; ad eundem, quoties Marſchalcus abeſſet, eius quoque poteſtas omnis rediret: limitaneæ militiæ præfecti non tale munus eſſe, vt cum illis magiſtratibus cōparari poſſet; quod ab initio priuatim à Ducibus introductum, deinceps etiam commendatione Ducum cōferatur. Diremit controuerſiam; quòd res celeritate opus habebat: qui autem ex Lituanico exercitu ire eò debuerant, nondum aduenissent: Samoſcius non modò copias ſuas inſtructas iam haberet, verùm ab omnibus alijs etiam rebus eſſet paratiſſimus. itinerū enim ac locorum, in quæ iretur, difficultates animo prouidens, cùm fabrorum aliorumq; opificum, qui bello vſui eſſent, ac tormentorum campeſtriū non exiguum numerum adduxerat: tū pulueris tormentarij, commeatus ac pabuli maximam vim comparârat; iamq; antè è Præfectura Kniſlinenſi vnum in locum omnia comportata ſecūdo Memela fluuio Kaunam, atq; indè aduerſo Vilia flumine Michaliſcos: Michaliſcis terreſtri itinere Poſtouam, indè Diſnam, & mox Duna flumine Vitepſciam præmiſerat. Iiſdem temporibus à Themeſvarienſi Baſſa, qui quòd per totam Vngariam, fama belli peruagata erat, & in proximo Vngarorum delectus haberentur, ne aliò quàm fama ferret, id erumperet, ſubueritus fortè fuerat, legati nullis certis cum mandatis ſpeculandi tantùm cauſa ad Regem venerunt.

Vitepſciam Samoſcius cùm veniſſet, biduum ibi commoratus, militem omnē eò contrahit. Interim quæ ad diſciplinam militarem tuendam adq; itineris rationem pertinebant, conſtituit, edictisq; ſanxit. Simul tormenta, quæ à Rege acceperat aduerſo Duna flumine cū reliquo grauiore belli inſtrumēto præmittit. His præſidij cauſa Stephanū Lazarum cum pedite, cui præerat, Vngaro læua ire iubet: tormentorum ac reliqui apparatus bellici Staniſlao Koſtkæ Succamerario Culmenſi cura demandata. Primo agmini Lucam Dſialinum Koualenſem, Brodnicenſemq; præfectum affinem ſuum præficit. Huic Nicolaum Vrouecium, quem primò à patre ſuo diſciplina militari imbutum in proxima expeditione Polotienſi ſub Milecio cū ala equitū militare iuſſerat; nunc quòd non modò in periculis obeundis animi magnitudinem eius, ſed & ad quosuis militares labores tolerandos promptitudinem perſpexiſſet, circa ſe habere inſtituerat, adiūgit. ea itineris ratione præſcripta, vt iuſto interuallo reliquum agmen præcederent. cum reliquo exercitu medius ipſe incedebat: Staniſlao Solkeuio, poſtea Palatino Belſenſe ſibi legato; qui & antea in Podolia ſub Nicolao Seniauio Palatino Ruſſiæ contra Tartaros pro legato exercitus rexerat. Illum Impedimenta ſequebantur. quæ agminis pars maiorem ferè, quàm reliquæ difficultatem habebat; propterea quòd ſi in tāta carrorum & ſeruitiorum multitudine, qua in regionibus vaſtis carere exercitus non poterat, mutuò ea inter ſe implicarentur, vehementer eam rē exercitum morari neceſſe erat. Huic rei ita occurrit, vt vniuerſorum impedimentorum agmē in tres ordines diſtribueret: & quo quæq; turmæ aut cohortes ordine incederent, eodem impedimenta, vt quorumq; eſſent, incedere iuberet: ſingulis carrorum ordinibus à frōte & à tergo iuſta peditum manu præſidio attributa, quod quò diligentius obſeruaretur, nec inter ſe currus implicarentur, cùm procederent Impedimenta, Initio in pacato ad Vitepſciam à ſe facto, indè ordinum ductoribus tradito, per vices binos ſemper inſpicere iubebat. Extremum carrorum ita incedentium agmen ſelectiſſimæ cohortes peditū atq; vltimo loco alæ aliquot equitum claudebant. Matura iam in agris, quà exercitus iter faciebat, frumenta, ac maximè pabulum erat. cùm autem Regem Samoſcius cum reliquo exercitu eadem via ſubſecuturum ſciret, in partes certas vniuerſum agrum eum, per

quem

quē iter erat, deſcripſit; quarum vnam
exercitui, qui cum illo erat metendam
permiſit: reliquas ſequenti alij exercitui
integras ſeruari iuſſit; quæ res diligen-
tiſſimè à milite obſeruata fuit. Regi ea-
dem die, qua Samoſcius mouerat, Vite-
pſciam venienti Lituanicæ copiæ tam
ſtipendiariæ quàm voluntariæ ſe obtu-
lerunt, eo & numero & ornatu, vt ſupe-
rioris anni detrimenta nemo agnoſce-
ret. ſimul Polonicæ copiæ nōnullæ quæ
è longinquioribus regni locis tum pri-
mùm ad exercitum peruenerant, vtri-
uſq; item generis tam volūtariæ quàm
ſtipendiariæ cenſæ fuerunt. Samoſcius
Suraſſum interim, quod extremum re-
giæ ditionis opidum erat, ſubitario ope
re per Kaſplam flumen ponte facto pue
nit. Hic vt tormenta, quæ aduerſo Du-
na tardiùs ſubſequebantur, expectaret,
militemq; ex itinere reficeret, ac de re-
liquo itinere conſilium caperet, diem
vnum ſubſtitit. Veliſium frequētiſſima
olim vrbs fuiſſe, nomenq; à magnitudi-
ne, cuius hodie adhuc indicia amplarū
foſſarum veſtigia quædam ab accolis o-
ſtendūtur, accepiſſe putatur. Sub Litua-
norum imperio per pagos totus ille a-
ger habitabatur; poſtquàm Moſcouiæ
Duces alibi occupatis Regibus Polonię
ditionis ſuæ regionem eam feciſſent, ca-
ſtro etiam Veliſio veteri nomine reten-
to, contra præſidium Vitepſcienſe eum
cōmunierant. ex inſtituto præterea ſuo
cùm ab alijs partibus, tum maximè cis
Dunana, à qua tam Veliſium quàm Vi-
tepſcia, & quod poſtea conditum fuit,
Suraſſum ſita ſunt, quòd eam minimè
patere vellent, inuiarum ſiluarum ob-
iectu impediuerant. More enim ſuo a-
grum hoſti proximum per aliquot mil-
lia paſſuum ſtudioſè incultum ac deſer
tum vt plurimùm Moſci relinquunt:
quò crebrarum arborum, quas in ſolo
vacuo enaſci interim neceſſe eſt, denſiſ-
ſimarumq; ſiluarum tamquam vallum
hoſti obijciant; ita ſe maximè tutos con
tra hoſtiles incurſiones exiſtimantes, ſi
vndique quàm vaſtiſſimas ſolitudines
ſibi circumdederint. Suraſſum tempori
bus Sigiſmundi Auguſti Stephanus Sba-
raſius Palatinus tum Vitepſcienſis, nunc
Trocēſis, veritus ne Vſuiatæ & Kaſplæ,
quibus in Dunā influunt, capita ad con-
iungendam Smolenſcenſem & Lucen-
ſem ditionem munitione aliqua hoſtis
occuparet, quòd ea flumina ita ex ad-
uerſo in Dunam exonerant, vt Vſuiata
Lukos, Kaſpla Smolenſcam pertineat,
præueniendum eum ratus ſubitario o-
pere communierat. Hoc in ipſum quaſi
initium ſiluarum incurrit. Samoſcius
cùm duas omninò vias ſecundùm vtrā-
que Dunæ ripam propoſitas ſibi vide-
ret, intelligeretque ſi vltradunana pro-
grederetur, bis flumen tranſeundum:
pontem alterum ſub Veliſio in conſpe-
ctu quaſi hoſtis faciendum; etſi de alte-
ra quærendo reperiebat, non difficilem
modò tranſitu eſſe; ſed vix ſingulari ho
mini iter per eam eſſe: exercitum poſt
Vitoldum Ducem centum ſexaginta
annis neminem ea duxiſſe; ea tamen ire
conſtituit. In ſiluam ipſe ſe infert: lociſ-
que per quæ patefacienda via erat, per-
luſtratis, ac indè peditum aliquot co-
hortibus immiſſis, partim ſecuribus ſil-
uas cædere, ferroque viam aperire: reli-
quos opere occupatis præſidio ſcloppe-
tis expeditos eſſe, operiſque & excuban-
di vices partiri inter ſe iubet. Erat mag-
ni laboris res, primùm arbores, quæ in
ſolo vbere tot annorum ſpatio in im-
menſum ſe effuderant, exſcindere; eaſ-
dem deinde de via, quæ inſtituebatur,
comportare. Eum alius excipiebat non
multò leuior, cùm præcipitia aut palu-
ſtria loca pleraque eſſent, vel ponte eà
ſternendi, vel cratibus ac virgultis exæ-
quandi. ſingulari tamen militum ac Ni
colai præſertim Vrouecij ſtudio, per vi-
ginti millia paſſuum ea die via patefa-
cta, poſtridiè illac iter exercitus faciens,
ad locum Verſchouinum appellatum,
in quo pagus olim fuerat, totidem à Ve
liſio paſſuum millibus peruenit. Pro-
pinquum Verſchouino locum Vitoldi
pontem etiamnū Koſakki nominãt; ꝙ
fama acceperint, iſthac ponte effecto Vi
toldum aliquando copias duxiſſe; eo-
demque tum etiam per latiſſimam pa-
ludem, paucarum horarum ſpatio cele-
riter ponte effecto, poſtridiè minus e-
menſus, quod montes crebri interiecti
iter morabantur, decem à Veliſio paſſu-
um millibus, ſummo ſilentio conſedit;
nulloque ne pabulandi quidem cauſa
excurrere permiſſo, ſequenti die oppu-
gnandi præſidij conſilium cepit. Obijci-
ebatur hoc loco noua difficultas; quòd
hoſtis, quò is locus caſtro propior erat,
eò diligentius muniendum ratus, inci-
ſis arboribus, iiſque ex aduerſo deiectis
ac inter ſe commiſſis, alijſque inſuper
coaceruatis, per aliquot millium paſſu-
um ſpatium, omni muro firmiore mu-
nitione ſe ſepſerat; ſiluaque quæ ne per
ſpici quidem poſſet, etiam media die no
cturnum aliquem horrorem ingredien
tibus incutiebat. Dat iterum negotium
pediti, vt iter explicet. Eodem die Mi-
kitam & Birullam notos Koſakkorum

Duces, qui excurſione in ditionē Smolenſcenſem ſuperiotibus dieb⁹ facta, ab ea ad exercitū venerant, longo ambitu trans Dunam flumen ad obſidendam viam, quæ ad Lukos pertinet, mittit. Excipitur ab his Kudrauus nobilis Moſcus: qui cùm duobus comitibus egreſſus fuiſſet, vnus eorum à Koſakkis interfectus, alter elapſus fuerat. Ex hoc poſtridie in caſtra perducto quale præſidium Veliſijſit, deque Koſakkorum manu aliqua allatam fuiſſe ad præſidium famam, tantum in propinquo exercitum ignorari cognoſcit, quibus rebus cognitis, relictis in loco cum præſidio certarum turmarum & cohortium omnibus impedimentis, præmiſſiſque peditibus atratis, & Vibranouiana cohorte, ac reliquo peditatu ipſe ad extremum ſiluæ propinquo à Veliſio interuallo ſubitò excurrit; quòd ea loci natura erat, vt ſi hoſtis aduentu eius cognito, aditu prohibere eum voluiſſet, exigua hominum manu intra ſiluam cum pletiſque alijs, tùm eo maximè loco eum morandi ſummam facultatem haberet: ſimul ſi fortè fama aduentus ſui ad hoſtem nondum perlata, per incuſtoditas portas irrumpere, ac repentè præſidium opprimere poſſet. Vix extra ſiluam eo egreſſo, hoſtes tormento exploſo aduentus eius ſignum dant: eodemque momento accolis omnibus in tra munitiones receptis, quicquid circa eas ædificiorum erat, incendunt. Samoſcius militari nihilominùs clamore ſublato, ſubita equitum peditumque excurſione obiri munitiones iuſſit. Eſt Veliſium ſpatio ſatis amplo, turribuſque nouem munitum, ad meridiem atque orientem Duna flumine, à ſeptentrione riuo quodam, qui per lacum in Dunam ibidē infra caſtrum illabitur, ab omnibus partibus, maximè verò ab occidente, altiſſimis foſſis ambitur. Caſtris à ſeptentrione metatis, munitiones à ſuperiori Dunæ parte Vngaros agere iubet; infra eos medio loco Polonos: Vrouecium cum atratis cohortibus ab occidente curare: Vltra Dunam Lukos verſus Koſakkos in excubijs collocat. Perfecto paucis diebus magna celeritate opere, tormentis quatere muros inſtituit. Ea tum noſtrorum tormentorum, quemadmodum ex captiuis & tormentis ipſis fractis cognitum poſtea eſt, felicitas fuit; vt nullus ferè globus mitteretur, quin ex illorum tormentis aliquod corrumperet. Indè ignitos globos Bornemiſſæ, quem Vngarorum munitionibus Samoſcius præfecerat, periclitari placuit: incendioque ex Vngarorum munitionibus excitato, ac mox oppreſſo, idem Vrouecius cùm tentare cœpiſſet, pars pontis interſciſſi, quæ reliqua ad portam caſtelli erat, ab atratis exuſta fuit. ſimul duabus diuerſis è turribus altius fumus tolli conſpiciebatur: re hac animaduerſa hoſtes primùm repentino noſtrorum aduentu, cùm à qua re maximè tutos ſe fore crediderant, tam inuias ſiluas exiguo temporis ſpatio ſuperatas à noſtris intelligentes, nihil deinceps ſibi tutum, nihil noſtris difficile futurum iudicarent: ſimul operis perfecti celeritate, tum verò præſenti periculo territi, deditionem fecerunt. Moſcus Polotienſium præſidiorum expugnatione commotus, ſimilem caſum in alijs caſtellis, quæ Lituaniam verſus ex materia omnia facta erant, veritus; ceſpite muros eorum tegere inſtituerat. qua re, quòd cùm per ceſpitem ſubitario opere non ſatis altè congeſtum ad parietem globi penetraſſent, tanto & firmius hærerent, & reſtinguendi ſui facultatem ferè nullam relinquerent, vel maximè tum lædebatur. Commeatus, pabuli, pulueris tormentarij apparatuſque bellici tantum repertum fuit; vt recreato omnibus rebus his exercitu, quantum præſidio ſatis eſſet, nihilominùs relinqueretur. Rex Suraſſi, quò interim peruenerat, dum in Duna pons componeretur, & de euentu oppugnationis Veliſienſis cognoſceret, ſubſiſtere conſtituerat: nuncio hoc cum præfectis, qui in præſidio fuerant, à Samoſcio accepto, eò lætior, quòd de ea gratulatione, caſtri, quod maximè integrum in poteſtatem ſuam peruenire cupiebat, detrimento nihil fortuna diminuerat, dum pons ex lintribus nota ratione componitur, ad videndum Veliſium excurrit: moxque Suraſſum ſe recipit. ſub idem tempus literæ à Moſco afferuntur, quibus demiſſius, quàm vt non ſimulata ab eo humilitas videretur, ſignificabat, iam ſe legatos de pace cum idoneis mandatis, quibuſque controuerſias minui poſſe exiſtimaret, contra & ſuam & maiorum ſuorum conſuetudinem dimiſiſſe. quia fieri tamen poſſit, vt minus adhuc mentem Regis perſpexerit, ideoque nondum omni ex parte ea Regis ſatisfaciant: petere ſe, vt aut Rex ſuam de his ſententiam planiùs per literas aperiat, aut legatis ſuis id facere permittat: cùm primis autem antequàm legatos audiat, intra fines

nes exercitum reducat, abque omni in ſuos iniuria prohibeat. ſub finem literarum à crudelitate, locorum ſcripturæ ſacræ nonnullorum authoritate, more ſuo ac ſolito maiori laudandæ, quàm obſeruandæ eius ſtudio Regem dehortabatur. Rex in eadem ſimulatione, qua antè vſus fuerat, perſiſtere eum videns, tribus pōtibus vniuerſum exercitum in vlteriorem Dunæ ripam mox traduxit. Poſtridie iter facienti iterum literæ à Moſco redditæ fuerunt: Legatos ſuos maximis itineribus progredi expectaret veniētes, ne tridui moram magno detrimento rebus ſuam futuram cogitaret. Regem nihil de celeritate conſueta remittere cupientem tardabat difficultas viarū; quòd Moſcus, eo, de quo antè diximus, inſtituto à Lukis etiam Lituaniam verſus centum & viginti ferè milliū paſſuum ſpatio denſiſſimas ſiluas aluerat. Itaq; hic quoque ſilueſtria erāt loca, vix ſingulis peruia: propter crebras autem paludes interiectas magna præterea ex parte cœnoſa, per quæ ægre iumenta euaderent. Accedebat huc, quòd à primis omni pabulo, ſi quod fortè erat, conſumpto, apud maiorē exercitus partem magna eius quoque rei inopia laboraretur. Itineris is ordo obſeruabatur, vt in primo agmine Lituani ſub Palatino Vilnenſi Duce & Chriſtophoro filio limitanei militis præfecto proficiſcerentur: Hos Ioannes Sborouius Caſtellanus Gneſnenſis aulici militis præfectus, qui iam rum ad Regem venerat, ſequeretur. Poſt illū Vngaricus tam equitatus quā peditatus incedebat. Hos Rex cùm robore exercitus ſequebatur. Regem Ioannes Sbaraſius Palatinus Braſlauienſis cum equitatu Polonico: Vltimum agmen Nicolaus Seniauius Ruſſicarum copiarum præfect⁹ claudebat. qui quòd pacatis tum Tartaris nihil tumultus ab illis expectaretur, itidem ad Regem ſe contulerat. tormenta aliusque bellicus apparatus omnis vnà cum eo, quem Samoſcius ab oppugnatione Velitienſi ad Regem remiſerat, per Vſuiatam aduerſo flumine trahebantur. Cùm Lituani ferramentis ad ſiluas cædendas ac aperiendam viam idoneis deſtituti tardiùs procederent; Rex delectos ex Vngarico peditatu trecentos ad explicandam celerius cum Lituanis viam præmiſit. à quibus magna celeritate via expedita primùm Lituanorum agmen xviij. Kal. Septemb. ad Vſuiatam peruenit: Rex decem ab ea millibus paſſuū conſedit. Vſuiata in modico colle intra duos lacus ac flumen Vſuiatam ſita, ab occidente Vſmiana lacu, ab oriente altero Vſuiata, à meridie flumine eiuſdem nominis, qui per vtrumq; lacum decurrens ad Suraſſium in Dunam influit, clauditur. Cœperat ad arcem admouere munitiones iuſſu Palatini Vilnenſis cum Lituanis Georgius Sokolinſcius. Huic cùm Vngari ſe adiunxiſſent, atque vna nocte admirando labore ad portam tam propè, vnde telum adijci poſſet, foſſa perducta, continenti ſclopetorum ictu neminem in aduerſa turri conſiſtere paterentur: nomine ſimul & aduentu regio, quem ex latis caſtrorum ſpatijs ab caſtello in omnes ſubiectos campos deſpectum habente cognouerant, territi, qui in præſidio erant, deditionem eodem die fecerunt. Rex ab Vſuiata Lukos verſus tendens principio eadem rurſum viarum aſperitate, perpetuis ſiluis denſiſſimè, quemadmodum antè oſtendimus, inter ſe implicatis, ad hæc ſolo cœnoſo & impeditiſſimo exceptus fuit. Pòſt commodiore aliquanto via vſus fuit, aridiore ac arenoſo penè ſolo. Vbique tamen vt per loca inculta ac deſerta magnam commeatus inopiam exercitus perpetiebatur. Reliquerat Rex ad tormenta, quæ ab Vſuiata terreſtri itinere tardiùs ſubſequebantur, Nicolaum Seniauium cum Ruſſicis copijs: apud haſce eò etiam vehementiùs laboratum fuit, quò eæ propter impedimenta tardiùs incedebant. Subleuatæ tamen deinde aliqua ex parte à priuatis Samoſcij nauibus fuerunt: quas cùm vlteriùs terreſtri itinere trahere ſecum non poſſet, Vſuiatam commeatus ac pabuli plenas dimiſerat. ſub idem tempus Volminſcius à Chriſtophoro Radiuilo Lukos præmiſſus, aliquot ab vrbe millibus cum ſtationibus hoſtiū prælio commiſſo, aliquotq́, captis cęteros in fugam vertit. Samoſcius, quòd pōs, quo aliàs in trāſmittendis fluminibus exercitus vtebatur, penes Regem erat, rate, quali ad Sokalam exercitum traductum oſtendimus, ad Veliſium quas ſecum habebat copias traduxit. Accidebat autem, vt cum Velitio, quemadmodum dictum eſt, naues, quibus commeatus exercitui ſupportabatur, Vſuiatam ab exercitu dimiſiſſet, tyrones plerique, qui nuper nomina in militiam dederant, nec magnum rei militaris vſum habebant, quod ab eo prę́ſidio quo maximè cōfidebant, relinqui ſe videbant, anguſtias itineris ac ſiluarum, per quas duci ſe audiebāt, magnitudinem veriti

animis ferè conciderent, compluresque paſſim diffugerent: in quorum vnum atque alterum deſertorum grauiori pœna conſtituta, reliquos facilè Samoſcius retinuit. Proficiſcebatur via militari, quæ Smolenſca Lukos ducit; vt dextrum latus Regis teneret. qua via cùm Moſcus quoque exercitus ſuos ducere ſoleat, quos quemadmodum ſuptà dictum eſt, Lukis ſemper cogebat: omni ea pontes maximis ac robuſtiſſimis ex trabibus facti erant; quia tamen vetuſtate plerique vitium fecerant, nõ exiguus in illos ipſos tefici endos labor militi impendendus erat. Excubabant ad Lukos & prata Oranenſia Tartatorum Nohaienſium turmæ aliquot; quas Vlanecius è principum Tartarorum genere in Moſcouia natus ductabat. Eas Chilchouus ſub primam oppugnationis famam Veliſium miſerat. Cùm Bobroiedouum quinquaginta à Veliſio paſſuum millibus accepto iam in poteſtatem à Samoſcio caſtro, veniſſent, ac ab agreſtibus, quo loco tes eſſet, cognouiſſent, Toropeciam verſus ſe recipientes, indè agmen noſtrum ex itinere obſeruare inſtituerunt. Scripſerat Rex ad Samoſcium, vt quàm ptimùm cum eo ſe coniungeret: qua de cauſa cùm à Smolenſcenſi via ad læuam Samoſcius iter conuerreret, Tartarus interim, qui iam antea ſemel à ſtonte ad Polonam flumen reiectus fuerat, iterum recutrerat; ſi quos lentiùs inſequentes extremum agmen obſeruando excipere fortè poſſet. Sed præter quàm quòd ea ratione, quemadmodum antè oſtenſum eſt, copiæ incedetent, vt extremum agmen lectiſſimæ cohortes, ac turmæ aliquot equitum claudetent, Koſakkos etiam, quoties eius tei facultas daretur, poſt agmen in inſidijs conſidere Samoſcius iuſſetat: quibus ſi qui veſtigia exercitus legerẽt excipetent. Id cùm fortè ab ijs, qui ſub Vincentio erant, factum fuiſſet, ac in campum quendam è ſiluis aciem agmen noſtrum explicaret, Vlaneciusq; cùm Tartari ſigna conſpicati retro'cedetent, ipſe ante alios progreſſus, vt ſe ſequerentur, ſuos hortaretur, in Koſakkos incidit; ab ijſdẽq; circumuentus captus fuit; reliquos Tartaros fugientes ſiluæ texerunt. Samoſcius cùm ad Oranenſia prata quinque citciter millium paſſuum interuallo à reliquo exercitu conſediſſet, mox ad Regem indè acceſſit. Præmiſſi de exercitu Lituanico à Radiuilo antecutſores Lukos verſus fuerant; qui cùm ad Louaium fluuium progreſſi, itineris duce, qui vadnm illis commonſtraret, deſtituti ad arcem peruenite non potuiſſent, Moſci interim, qui in præſidio etant facultatem nacti Demetrium quendam, qui in Lituania diu verſatus, tum ab exercitu Lukos transfugerat, cum literis ad principem ſuum mittunt: deque aduentu exetcitus, & ꝙ pridie iam copiæ nonnullæ ſub munitionibꝰ ſe oẽſtdiſſent, certiorem eum faciunt. Exetcitu per anguſtias ſiluarum in aperta omni traducto, non patum iam ad ſummam rei profectum, ac quaſi ad vniuerſam Moſcouiam aditus patefactus exiſtimabatur. Conſtabat enim inter omnes, ſi Moſcus ad prohibendum tranſitu exercitum ſe conuertiſſet; pleriſque locis, vel exigua manu nullo negotio eum diſtinere, aque re frumentaria in tam inuijs ſiluis, per quas viginti dierum ſpatio hæſiſſet, interclu ſum incommodo etiam afficere potuiſſe. Rex cùm ad arcem rectà ducere conſtituiſſet, Samoſcium, qui ſitum naturamque loci cognoſceret, præmiſit. Vielkoluki, ac ſi magna prata diceres, ab amplitudine ac ftequentia vrbis, circũiacentis regionis totius amœnitate, atque cultu nomen accepetunt. Arcis in modicum tumulum ſubductæ, qui omnibus ferè ex partibus lacu, altiſſimaq; valle, quæ lacum vndique ambit, continetur, à meridie & oriente, à qua vna ſola parte lacus nõ coit, imam partem Louatus fluuius ambit: anguſta omninò ſemita inter lacus & ſuas ripas relicta, quæ eodem, quo atx ac flumen ipſum, flexu in longitudinem ſinuatur. Vallo tum circumdata erat altiſſimo, quod non modò priuatorum ædificiorum, ſed remplorum ipſorum, quę frequentia in ea ſunt, pinnaculorum conſpectum accedentibus eripiebat.

Ad has munitiones, turtes Germani cuiuſdã artificis opera ſciẽter dimẽſas complures: vnã verò à fronte, qua ab oriente inter lacum ac flumen patet, omnium firmiſſimã ac ampliſſimã adiecerat. Omnes autem ceſpite altiſſimo: maiot quidem hæc viginti duos circiter pedes lato veſtitæ erant. Louatus ſupra Ieſcriſeiam ex lacu quodam deriuatus, à meridie, quemadmodum oſtenſum eſt, arcem perſtringit: inde in ſeptenttionem verſus, relicta arce, vrbeque in duas partes ſciſſa recto cutſu per lacum Ilmenum ſub Nouogardia, priori nomine in Volchouam cõmutato, in ſinũ Finlandicũ ſe exonerat; nauigationiſq; hac opportunitate maximè

mè Lukos locupletauerat. Vrbem amplam atque ab vtraque fluminis ripa latiſſimè arci circumiectam, quãuis mœnibus ac turribus ligneis, foſſis etiam ſatis amplis munitam, quinto antè die, quàm caſtra Rex ei admoueret, inſtituto ſuo omnibus priùs rebus in arcem comportatis præſidiarius miles incenderat. Samoſcius iuſta equitũ peditumque manu ac militaribus aliquot viris aſſumptis in viam, quæ ad Toropeciam atque vlteriorem Moſcouiam pertinet, prouectus, ab ea ad arcem rurſus deflectens Moſcis ſe oſtendit. Hoſtes conſpicati, primò ſuas copias Toropecia venientes rati, extra arcem progreſſi, mox ſignis agnitis ſumma celeritate ſe receperunt. quidam tamen ac in his Farensbekius ſubitò in eos inuecti aliquot aſſecuti interfecerunt. Samoſcius ab omnibus partibus diligenter ſitu loci perluſtrato, ad Regem ſe recepit. Iuſſerat ſequi ſe ab exercitu alios quoſdam, qui diuerſa via excurrentes, ea qua venturus eſſet, ſibi occurrerent, Hos à ſuperiore arcis parte flumẽ trãſgreſſos Moſci conſpicati, inſidias ab ea parte poſuerunt: itaque celeriter eę cohortæ fuerunt, vt Ioannes Bornemiſſa ſummæ inter Vngaros virtutis præfectus, cùm in turba ab irruentibus manus iniectæ ei fuiſſent, equusque loco humido hæreret, veſte relicta recipere ſe coactus fuerit. Moſcus etſi ſuſpicabatur Smolenſcam potius Regem ſe conuerſurum: in hanc tamen quoque partem præ cæteris intentus, ad Toropeciam exercitum Chilchovo Duce contraxerat: qui ſeu Smolenſca ſeu Luki peterentur, quò opus eſſet, ſuppetias ſuis ferret. Mandata his in omnes caſus dederat, vt à prælio omninò abſtinerent: in ſingulos modò, ſi quos ab exercitu digreſſos, aut per agros palantes nanciſci poſſent, intenti eſſent. Ipſis Lukis Kneſium Theodorum Obalenſcium Lichovum cum ſumma authoritate; ſecundũ eum Michaëlem Chaſſinum & Oxachovum præfecerat: quódque ijs ipſis, quos conſtituerat, præfectis non ſatis ſalutem arcis exercituſque crederet, Ioannem Vieechovum primarium cubiculi miniſtrum, qui Lichovum cæteroſque in præſidio: Dementium Ceremiſſam, vt Chilchovum, qui ad exercitum erat, obſeruaret, per eos dies miſerat. Perſpecta loci, quemadmodum dictum eſt, natura, Rex qua à meridie fluuius arcem alluit, cum exercitu pulcherrimè inſtructo ſub ſignis acceſſit: abſque altera parte Samoſcio reliquas copias item latiſſimè expanſas adducẽte, horribilem ſpeciem is vniuerſi exercitus vno tempore accedentis, inque tot acies explicati deſpectus hoſtibus præbebat. Poſtridie legati Moſcouitici, nullis adhuc verſus arcem munitionibus directis, in caſtra venerunt. Hi cùm Smolenſca Suraſſum veniſſent, quod Suraſſo regium imperiũ finiebatur, ijs qui deducendorũ cauſa pro more obuiam illis miſſi fuerant, nolle ſe vlteriùs progredi, nec in Principis ſui ditione mandata ſua exponere ſe poſſe oſtenderant. Cùm illi id in ipſorum poteſtate fore reſpondiſſent: ſe quidem ad Regem redituros: ipſi ſi ad Principem ſuum reuerti vellent, neminem impediturum; tandem, vt ergo vi ſe pertraherent, hortati comites fuerant. riſu excepti, neminemque vllam ijs vim allaturum edocti, ipſi ſibi conſilium caperent, ridiculè ad extremum vi tamen adactos ſe ſequi atteſtati, ſecuti fuerant. Conſilio pridie Calend. Septemb. ijs dato, eadem, quæ ante dixerant, iterarunt: negarunt poſſe ſe vlla de re agere, niſi prius Rex vniuerſum exercitum intra fines reduxiſſet. Rex legatione tam abſurda repudiata, eodem in conſilio Samoſcio, vt quæ cum illo de ordienda oppugnatione communicârat, adminiſtraret, mãdat. Redijt ſub idem tempus in caſtra Drobiſius. Miſſus hic paulò antè à Radiuillo Toropeciam verſus, in turmam equitum à reliquo exercitu digreſſam inciderat, quę cùm paucis excubitoribus aliquot collocatis, quieti ſe dediſſet, tanta celeritate impetum Lituani in excubitores dederunt, vt vnà cum fugientibus ad cæteros quieſcentes delati, priùſquàm ab illis ſentiri aut arma capi poſſent, eos occuparent, nonnullos cæderent: quoſdam caperent: reliquos in fugam conuerterent. Samoſcius millitem, quem penes ſe habebat, primò per amnem non admodum altum, ſed vligine valde impeditum, & ad Louatum reſtagnantem inter crebras hoſtium iaculationes, quæ eò pertingebant; ponte, inde Louatum infra arcem duobus vadis traduxit: adque riuum è regione arcis manantem caſtra more Polonico curribus circumiectis communijt. Ad eas, quas antè habebat, copias reliquum peditatum omnem tam Polonicũ quã Vngaricum Rex illi attribuit. Vngari cùm Ioanne Bornemiſſa & Stephano Carolo, qui Michaëli Vadaſio ſucceſſerat, ſtatim tranſiêre: locóque occidentẽ verſus capto, quo ire ſe iuſſerat ad Samo-

mo-

moſcium miſerūt.Cùm ille exteris prę cæteris indulgendum ratus, ipſi ſibi locum legerēt,ſe permittere oſtenderet: illi rurſum ad eius arbitrium rē reijcerent:ratus eum,quē inſtitiſſent, locum maximè ab illis probari,eundē, vt retinerēt,munitionesq́; ab eo ad arcē agerent,Bornemiſſa tormentariæ rei præpoſito, mandat.Interim,quòd Polonicum quoque peditatum citius ſubſecuturum arbitrabatur,ad inferiorē fluminis partem, qua vrbs antea fuerat,ſubitò nonnullos diſponit,qui foſſas munitionesq́; ab ea quoque parte inſtituerent.Verùm cùm quòd alios viminum ad corbes militares petendorum cauſa dimiſiſſet,impedimenta eo die omnia traducere non potuiſſet,atratos cohortes aliquot præſidio illis relinquere neceſſe habuerat:prętereà reliquus etiam Polonicus peditatus tardauerat:qua re fiebat,vt pauci omninò in opere eſſent; ijq́ue cùm maius nihilominus pro numero ſuo opus ea nocte perfeciſſent,accidit,vt tyrones quidam ex ijs negligētiùs ſub arcē verſarentur,in quos poſtridie Moſci eruptione facta, priuſquam ſubſidium eis ferri potuiſſet, vnum interfecerunt,alterū ceperunt: ſignoq́ue militari,quod lentius ſignifer proferebat,abrepto,in arcem propere ſe receperunt. Haud multò poſt reliquæ cohortes cum impedimentis, vniuerſuſq́ue Polonicus peditatus aduenit: opereq́ue ſumma celeritate pfecto,ſequenti nocte & à Polonis & ab Vngaris tormenta conſtituta fuerunt. Eadem nocte interuallum,quod inter Louatum flumē atque lacum orientē verſus exiguum intercedere diximus, perfodere Samoſcio viſum fuit. quod cùm lacus foſſæ vicem arci præſtaret, ſi deriuatus fuiſſet,multò cōmodiùs per ſiccas foſſas ad oppugnationē iturum militē iudicabat. Peditatui vniuerſo Polonico ac atratis cohortibus Nicolaum Vrouecium perfecerat:præterea verò inter primores quoſdam comparârat, vt cū ipſe ad alia opera abeſſet,eorum aliqui in vices ad munitiones curarēt. Euenerat tum fors ea Petro Kloceuio Caſtellano Sauichoſtenſi:qui vt homo ad militaria munia promptus, dum ipſe ad opus inter frequentes tormētorum ictus,qui continuò ex arce in interòs operi dirigebantur,contendit,globo traiectus interijt.Sub hęc Rex Louatū ipſe tranſgreſſus,vt oppugnationē inſpiceret,quod per tam altum eumq́ue recentē ceſpitem non poſſe penetrare globos videret,ne ijs iaciendis tēpus eximi pateretur, Samoſcium monebat. Itaque in pinnacula,è quibus ſedilia tormētorum,quę per vallum diſpoſita erant,dirigebantur,iaculationibus ab Vngaris conuerſis,incenſa mox ea fuerunt. Etſi autem vlteriùs ignis non progrederetur,quod ſedilibus,quæ diximus, exuſtis,in aggerē mox deſinebat:illi nihilominùs incendium conſpicati, manu ſtatim facta ad vallum ſucceſſerunt:iuſtoq́ue temporis ſpatio ſub eo verſati, cùm tandem hoſtis collecto animo ad repellendos concurreret,illique nihil eorum,quorum cauſa in eum locū progreſſi fuerant, ſuccedere ſibi viderent,ſub noctē ad munitiones ſuas per lacum ſe receperūt. Legati interim qui in caſtris erant,incēdio hoc in metum adducti,iterum admitti ſe petebāt. cui⁹ rei altera die poteſtate ijs facta,quòd ignis iam conquieuerat, illique metu iā liberati videbantur, eadem qua antea ſimulatione vſi primò Churlandiā & Rigam Regi offerebant:his deinde Polotiā adijciebant:tandē pro captiuis Vſuiatam & Ieſeriſciam: ex quibus Ieſeriſcia ſola in poteſtate Moſci tunc erat. multis vltro citroq́; verbis factis ſumma hæc fuit,vt ſpem facerent, poſſe ad æquiores cōditiones pacis cauſa Principē ſuum adduci,ſi tabellarium cum literis hac de re ad illum mittendi poteſtas ſibi fieret: Rexq́ue ipſe non acquieſcere ſe conditionibus à legatis propoſitis per literas ei oſtenderet: interim ab oppugnatione abſtineret. id vt illis permitteretur, ſenatores quidam Lituani perſuadere Regi conabantur. quòd cùm omnia tam diu fruſtra tentari viderentur: omnibus incommodis belli ſe potiſſimum, apud quos ſedes eius eſſet,expoſitos,periculoq́ue proximos cogitarent: ac ſi capta arx eſſet, defendendæ eius onus, quod in tot hoſtilium præſidiorum vicinitate, ſiluatum à Lituania interiectarum magnitudine maximam difficultatem habiturum intelligebant,ad ſe potiſſimum rediturum. Rex etſi ad omnia potiùs deſcendere paratus erat, quàm oppugnationem dimittere: vrgentibus tamē illis,Samoſcium qui ad munitiones tum verſabatur, aſſiduuſq́ue in opere erat,vt de ſtatu oppugnationis,quemadmodū poſtulatum à Lituanis fuerat,ex eo cognoſceret, accerſit. Duob⁹ primarijs ſenatorib⁹ Lituanis adhibitis,quid à legatis petatur oſtēdit: quærunt ex eo ſenatores ij, quid de

ſuc-

ſucceſſu oppugnationis polliceatur: niſi certam ſpem potiundæ arcis affectat, ſatiùs eſſe petentibus iam dari, quod hand multò pòſt difficultatibus ipſis cogentibus maiori cum ignominia tribuendum foret. Reſpondet Samoſcius, vt in re, quemadmodum omnia ſint belli, incerta nihil certi promittere poſſit; ita bene tamen potiùs cùm conſilio atque fortuna Regis, tum virtute militum fretum ſperare: præſens verò oppugnationis tempus eximi pati, quem alium exitum habiturum quàm vt ſi qua nunc expugnandæ eius facultas ſit; ea poſtquàm anni tempore in autumnum iam vergente conſuetæ regionibus ijs tempeſtates, effuſique imbres ingruerint, nulla prorſus relinquatur? Rex quemadmodum antè in animo habebat, inducias dandas non iudicabat: vt ſuum interim negotium vtraque parte, ea qua antè ratione adminiſtrante, literas legati ad Principem ſuũ darent, permiſit: ijs ſuas addidit, quemadmodum petitum à legatis fuerat, quibus diem certam intra quam reſcriberet, illi præfiniebat: ſimul Vngaros vallum ſubire, abſque ima parte eius, cuniculum aperire, huicque puluerem ſubijcere iubet. Itaque ponte ab eo loco, quo anguſtior lacus erat, ſubitario opere ſtrato, reliquoque opere vna nocte perfecto, puluis ſub crepuſculum ſubiectus, ac a meridie demum incenſus, turrim, quæ ab ea parte erat, corripuit; ceſpiteque diſiecto parietem propugnaculi nudauit. quem cùm Vngari mox incendiſſent, Moſci incendium, quod maximum exortum erat, reſtinguere conarentur; nec noſtri à continuis in Moſcos ex omni tormentorum genere iaculationibus, nec illi à conatu reſtinguendi ignis, magno cum incommodo ſuo, priùs ceſſarunt, quàm nox interueniens & noſtris ſcloppetorum vſum eriperet, & illis opprimendæ flammæ ſpatium daret. Ab altera parte munitiones hoſtium, quas per maius, quod demonſtratum eſt, propugnaculum egerant, vineæque, intra quas tormenta cõſtituerant, quàm maxima noſtrorum tormentorum vi de vallo proturbantur: cumque impigrè tormentis res adminiſtraretur, vineæ omnes ferè de vallo deiectæ fuerunt, hoſteſq; ſe ac tormenta ſubduxerunt. Pleriſq; cuniculum indè ad propugnaculum agẽdum exiſtimantibus, Samoſcio ea de cauſa minùs id probabatur, quòd in ſolo humido ac paluſtri, intra flumen atq; lacum medio vix cuniculo locum fore iudicabat. quòd verò propugnaculum id vlterius nõnihil quàm reliquę turres, ita prominere animaduerteret, vt nulla ab alijs propugnaculis tormenta rectis ictibus per frontem eius dirigi poſſe: omneſque qui à lateribus in eam partem acciderẽt, tranſuerſi ferri viderentur, ſi ad eum locum miles ſuccederet, quòd à tormentis lædi non poſſet, vel per ipſum ceſpitem multò faciliore ac commodiore ratione ligonibùs ac turrim viam patefieri poſſe ſibi videri oſtendebat. Itaq; foſſam verſus propugnaculum duci iubet. quam rem Luca Syrneo cum atratis cohortibus impigrè curante, cùm vlterius progredi vellet, palis quos iuſto ſpatio ante vallum ingentis magnitudinis confertiſſimos in terram defixos obiecerant, prohibitus fuit. Poſtridie vineis ac tormentis hoſtium, quemadmodum dictum eſt, iam antè ſummotis, nõnulli ex noſtris inter ſe cohortati nullo imperio ad propugnaculum excurrentes, ſcalis admotis, vallum ſcandere cœperunt. His à Moſcis partim à fronte deiectis, partim per auerſam portam, quæ ad Louatum ab oriente pertinebat, erũpentibus circumuentis, quidam ex ijs grauiſſimè vulnerati relicti fuerunt. Samoſcius, qui alia tum ad caſtra curabat, cùm de irruptione ea noſtrorum cognouiſſet; ſubitò ad eas munitiones ſe retulit: conſpicatuſque vulneratos, quos diximus, aureis aliquot nummis depromptis, quos vt tyronum animos ad maturandum impigrè opus pręmijs inuitaret, ad tormenta ſemper expoſitos habebat; certam pecuniam ſi qui vulneratos retuliſſent, pronunciat: quibus relatis, vt leui initio ſucceſſum ei quod animo ꝓpoſuerat, periclitaretur, ligone vni dato, pręmioque propoſito, quid fieri velit, oſtendit: interim ſi primo ſucceſſiſſet, qui eum ſequerentur, paratos eſſe, ac ad foſſam inferiorem procurrere, ibique ſe continere & ſignum expectare iubet. Contra eruptiones hoſtium Vibranonium opponit: eũ cum ſcloppetarijs aliquot ſecundùm ripam fluminis propius verſus propugnaculum, atque auerſam portam, per quam erupturi hoſtes erant, ſuccederet. Veierum præterea ex munitionibus diligenter tormenta in erumpentes emittere iubet. Ille, quemadmodum iuſſus erat, accepto ligone, per foſsã intra munitiones noſtras ad palos vſque, quos oſtendim⁹, peruenit: indè ſumma celeritate per crebras hoſtium eiaculationes ad vallũ procurrit, eiq; ſe applicans iam

extra tormentorum hoſtilium ictum, ceſpitem ligone ſcalpere incipit. Hoſtes à diuerſa parte circũueniendi eius cauſa ſe effundunt. His Vibranouius, qui ad ripam fluminis, quemadmodum dictum eſt, cum ſcloppetarijs aliquot collocatus fuerat, à tergo ſe oſtendit; cumque creberrimis præterea tormentorũ ictibus, qui ab omnibus partibus ex munitionibus in eos dirigebantur, peterentur, reiecti fuerunt: Vnus verò ex iis Sabinus Noſſouus ſtrenuus manu inter Moſcos, & qui è præſidio Suſenſi magnis incommodis noſtros affecerat, duobus globis frontem à Vibranouianis perſtrictus, vnoq; à Veiero emiſſo ſub pedibus eius tranſeunte perculſus ad ſtationes à noſtris pertractus fuit. vbi ſe collegiſſet, interrogatus de ſtatu præſidij omnia dicebat, quibus ſpem potiundi eius noſtrorum minueret: non eius generis arcem eſſe, quæ cum ſuperioribus à noſtris expugnatis cõparari poſſet: vallo craſſiſſimo cingi: turres latiſſimo ceſpite protectas nec tormẽtorum ictibus, nec incendijs patere: propugnaculum illud vnum munitiſſimæ arcis inſtar eſſe; ternis ingentis magnitudinis trabum ordinibus ſingula eius latera reuincta: altiſſimo ceſpite veſtitum: ne cuniculis quidem tentari poſſe, cùm propter ſoli paluſtris humiditatem, tũ quòd fundamentum èx firmiſſimis palis, ac ingentibus ſolidisque ſaxis ſubiectum haberet. Hæc Samoſcium omnia magis in ſententia confirmabant. Nam & quòd cuniculo antè aggreſſus eam non fuiſſet, bene cecidiſſe intelligebat: & quò maior lignorum vis vnum in locum congeſta eſſet, eò & citiùs, incendium tolli poſſe, maioresque vires ſumpturum iudicabat. Poſtridiè aliam foſſam ſecundùm flumen, qua Vibranouius antea conſtiterat, duci iubet: ſubſidia in hac contra eruptiones collocat: tormenta item trans flumen contra auerſam portam tranſducit: ſimul magnam materiæ vim comportatam, ſtupa inuolutam, ſulphureque ac pice oblitam, Stanislai Kotkæ opera ad futurum incendium præparat: quibus rebus perfectis ſummo manè, eodem, quo antè modo ligone dato, alterum rurſum immittit: ei mox alios ſummittit; vt creſcente tandem multitudine concurrentium, vnaque cum ea opere, iam triginta circiter hominibus capiendis os in ceſpitem patefieret: ac ad turrim ipſam perueniretur. Fortè eo loco feneſtra olim fuerat, priuſquam terra obtegeretur. per hanc Moſci ſcloppetis noſtros, noſtri item Moſcos mutuò arcebant, ſimulq; excuſſis ignibus, ligna, quæ ſecum attulerant, inferebant: Moſcisque haſtis tandem per feneſtram gerere rem inſtituentibus, eas arreptas illis extorquebant. Samoſcius interim ad alia caſtra paululum ſe receperat; veritusque ne perperam quid adminiſtraretur, ne ſe abſente ignes inferrentur, vetuerat. Poſtquàm admoueri ignem ſenſit, ſtatim accurrit; iamque eò rem progreſſam videns, vt ſtrennuè eam vrgeret, militem hortatus, tædas iam antè eum in vſum præparatas, quàm frequentiſſimas ſubijci iubet. Multorum hic è nobilitate etiam cùm aliorum, tum præcipuè Chriſtophori Roſdraſeuij præfecti Lancicienſis, qui ſub ipſum illati ignis principium, abſente Samoſcio, ad extremam foſſam ac palos procurrens, omniaque pericula magno animo excipiens, promptiſſimè rem adiuuabat, ſingulare ſtudium enituit. Nõ deerant ſibi tanto in periculo Moſci: corijsque madefactis, & quibuſcunque alijs poterant rebus incendio occurrebant. Magna tædarum atque ignium vi toto die continuò in turrim coniecta, nullum tamen adhuc incendium erumpebat. qua de re varijs in conſilio ſententijs dictis, cùm quidam adhuc cuniculos tentandos arbitrarentur, Samoſcius, etſi in ancipitem curam ex diei eius euentu coniectus erat, nondum tamen planè de ſuſcepta incendij ſpe deiectum ſe oſtendebat: poſſe & paruam ſcintillam in magnum incendium tolli: ſuſpicari ſe tantum ignis atque tædarum huiuſmodi lignorum ac aridorũ præſertim ſtreui admotum non ſic abiturum. quòd ſi minùs tamen nunc ſucceſſiſſet, ſequenti nihilominus die denuò ignes inferri inſtiturum: omniaque interim maiori diligentia præparaturum. Ab altera parte Vngari eruptionem, quà ab ipſis aditus in vallum patefactus erat, flagitabãt. Samoſcius, quòd arduus indeque præceps locus erat, ad Regem ſe relaturum oſtendebat: interim in omnem caſum, quis ordo irruptionis ſeruari deberet, ſi tentanda Regi videretur, diſponebat. Moſci interim in tam ancipiti diſcrimine verſari ſe videntes, contra os, per quod Vngaros irrupturos metuebant, crebra tormenta collocabant: ab altera parte incẽdio quibuſcumq; poterant modis contra veniebant. ſed nulla omninò reſtinguendi eius ratio oſtendebatur; quod vt quiſque ad opprimendam flammã turrim ingreſſus fuerat, fœtore atque fumo

ſumo protinus exanimabatur. Cùm quò diutiꝰ ignis ſuppreſſus eſſet, eò maiores vires concepiſſet, de ſecunda vigilia magna flammarum vi per ceſpitem ſubito erumpente incendium ſublatū ædem ſaluatoris, quę proxima propugnaculo erat, corripuit; indeq́ue per pinnacula peruagatū reliqua priuata ędificia populari cœpit. Samoſcius, quòd exercitum hoſtiū in propinquo eſſe ſciebat, excubias alijs nouis de exercitu adiectis mox firmat: præſidia equitum ſupra Vngarorum & Polonorum munitiões diſponit: in medijs caſtris in equis omnes conſiſtere iubet: ad eaſq́ue Staniſlao Solkeuio relicto, ipſe ad Vngarorum munitiones ſe confert. Interim vt & tot hominum vitę parceretur, nec munitiones, tormenta, ac apparatus bellicus reliquus, præda denique militi debita incendio corrumperetur, ad deditionem Moſcos hortabatur. Obſeſſi in extremo tem ſuam verſari videntes, primario ad illum ſacerdote miſſo conditiones nihilominùs, tamquam integris rebus, proponebant. Samoſcius retēto penes ſe ſacerdote, Paulum Iulanum cum Ioanne Chriſtophoro Droiouio ad eos mittit, qni quo loco res eorum ſint doceant, vnamq́ue deditionis conditionem eſſe, vt clemētiæ Regis ſe permittant. Inrer hæc cùm illuxiſſet, ſimul Rex ac plerique ſenatores ex ſuperioribus caſtris acceſſerunt. Confluxit & lixarum ac calonum ad ſpem prędę non exiguus numerus; iamq́; pars per vallum ritebatur. quod cōſpicatus Vngarus miles, fremens expertes laborum ac periculorum oppugnationis ad prædam conuolare: tandemq́ue ab hoſte quoque crudelitatis ac ſæuitiæ pœnas expoſcendas, illiuſq́; etiam ſanguine tot commilitonū mortibus, multorumq́ue ſæuiſſimè ab illo excruciatorum ſupplicijs parentandū dicens: dum inani clementiæ ſtudio iam toties illi parcitum ſit: dimiſſum ad Polotiam, Suſam, Veliſium, Vſuiatam, per alia pręſidia diſtributum: vires eius auctas, crudelitatemq́ue magis confirmatam, in arcem irrumpit: promiſcuè omnes interficit. Idem Polonus miles facit. Miſerat iam antea Samoſcius, qui Palatinos primarioſq́ue pręfectos deducerent. Adducti ab ijs fuerunt præfecti tres, Ioanneſq́; Vieichovus, de quo ſuprà dictum eſt. de eo cum vt homine magna apud Ducem gratia, ſecretorumq́ue omnium conſcio diligentiùs Samoſcius interrogaſſet; ille more Moſcouitico ad ſupplicium & cruciatum ſe quęri exiſtimans, longiùs è conſpectu Samoſcij verſus caſtra productus, conſpicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo in Moſcouia notitia illi interceſſerat, ad eum vitæ deprecandæ cauſa ſe proripuit. Id fugam Vngarus miles interpretatus, ſubito in eum impetu facto, nullo opem ei ferre valente eum inrerfecit. Iam ignis ad fornices, in quibus puluères tormentarij aſſeruabantur, peruenerat. quo periculo oblato pars ſe ſubducebat, nonnulli à præda & cæde nullo periculi metu auocari ſe paſſi in arce remanebant. Inter quæ ſubito ingenti fragore edito, puluis incenſus fuit; magnamq́; cùm vicinorum ędificiorum, tum hominum tam noſtrorum, quàm captorum ſtragem fecit. Eo igne tormenta ſimul, & quicquid in arce armorum erat, quorum ex Liuonicis manubijs magnum numerum eò Moſcus congeſſerat, inſtrumentumq́ue militare, ac reliqua præda omnis partim exuſta, partim corrupta fuit. Ex maioribus tormētis vnum ſolum accipitris Imagine, ac circa id minora nonnulla, quæ loco inferiori dirutis ædificijs contra os, per quod Vngari irrupturi erant, diſpoſuerant, reliqua ignis fecit. Mortuos, quorum paſſim magni acerui iacebant, a lixis ſepeliri: foſſas è quibus oppugnata arx fuerat, à milite ſuppleri Rex iuſſit. Indè arcis reſtaurandæ muniendęq́ue, quòd ſine ea regionem agrumq́ue ab hoſte captum nulla ratione retinere ſe poſſe videret, ſummam curam ſuſcipiendam ſibi intelligebat. Itaque adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerte, ſecundum eam rationem, qua ipſe opus dimenſus erat, in Polonos, Vngaros & Lituanos, æmulatione nationum eò citiùs perfectũ iri exiſtimās, id partitur. Erat, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, exercitus hoſtium ad Toropeciam; qui, quemadmodum iuſſus erat, prælio dimicare in animo non habebat: in ſingulos ſaltem, ſi quos fortè ab exercitu frumentandi, aut pabulandi cauſa digreſſos, excipere poſſet, intētus erat; Regeq́ue obſeſſione ad Lukos occupato, quinquaginta circiter e noſtris ea ratione oppreſſerat. Huic rei cùm obſidione iam finita occurrendum Rex exiſtimaret, primùm Geòrgium Barbeliū Vngarorum equitū alæ præfectum, Polonis aliquot, ac Vngaris equitibus, ſclopetarijſq́; ei attributis, contra hoſtem mittit. poſtea pręſtare ratus, ſi iuſtas copias mitteret, quæ pugnādi poteſtate ab

hoſte facta, occaſione data fortunā tentarent, Ioannem Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem cū delectis ex omni Polonorum, Vngarorum, & Germanorū equitum numero mitrir. Huic mandar, vt aſſumpio Georgio Barbelio, & qui cum illo præceſſerant equitibus, propius ad hoſtem accedat: ac ſi qua rei gerendæ opportunitas detur, præliū cōmittat. Sbaraſſus ſub veſperam caſtris egreſſus per totamque noctem itinere continuato, poſtero die Barbelium aſſequitur: communicatoque cum illo ac Farensbekio conſilio, quem Samoſcius tunc aduerſa valetudine impeditus, cum præcipua iuuentute ex comitatu ſuo miſerat, refectis eo die ex labore iumentis ſub noctem Albertum Kiralium, cum certo equitum Polonorum & Vngarorum numero de ſecunda vigilia præire: eum vnius milliaris interuallo cum ala equitum Barbelium ſequi iubet: cum reliquo agmine mox ipſe ſubſequitur. Kiralius noctu progreſſus in hoſtiū excubias incidit; quas ad pontem, circa quem ſcloppetarij aliquot hoſtium in inſidijs conſederāt, perſecutus: ijs reiectis, quòd intempeſta nocte non vlteriùs progrediendum ſibi ſtatueret, eo loco ſe continuit. Manè Barbelius, ac paulò pòſt reliquus exercitus eum conſequitur. Adiectis alijs nonnullis leuis armaturæ militibus denuò Kiralius præmittitur. Exetcltus interim hoſtiū, delectis ex omni ſuo numero quater mille circiter, qui noſtros inſequentes morarentur, ac demum ipſi quoque ſubſequerentur, Toropeciam verſus, & in Moſcouiam ſe recipiebat. Vltimi cùm de aduentu exercitus noſtri cognouiſſent, territi, continenter & non minus celeriter ipſi quoque eundo faciebant, vt fugæ cōſimilis profectio videretur. Antecedebant exercitum ex nobilitate quadraginta circiter equites, & ad Kiralium iam peruenerant. Hoſtes flumen iam tranſgreſſi erant: instructaque acie, ſi noſtri flumen tranſirent, vt prælio cum illis decertarent, expectare videbantur: mille equitibus cis flumē relictis, qui noſtros diſtinerēt, ac in ſuum locum pertraherent. Hi partim velitando, partim cedendo ad flumen eos pertrahunt. in cuius aduerſa ripa ſcloppetarios lōgo ordine diſpoſuerant. Illis à Staniſlao Sabocio, ac equitibus Germanis, qui ſub illo merebant, deiectis, noſtri tranſmiſſo flumine, reiectiſque hoſtium ſcloppetarijs, à latere in aciem hoſtium inuehuntur. Illi primùm ad reſiſtendum ſe cōparantes, mox alia ſigna ac maiorē exercitum aduenire conſpicati, nè vnum quidem impetum eorum tulerunt: pars Toropeciam fuga petiuit: nonnulli via regia Moſcouiam verſus fugerunt; alij in proximas paludes ſe abdiderunt. Noſtri, etſi nox iam appetebat, per quindecim tamen ferè millia paſſuum vltra Toropeciam hoſtem inſecuti, vltra quingentos in fuga ea conciderunt: ducentiſq; captis, ac in his maximè inſignibus Damiano Ceremeſſino, de quo ſupra dictum eſt, ac Ioanne Naſſokino Offanaſi filio, quem paulò ante diſceſſum Regis Vilnam pro legato ad Regem miſſum fuiſſe oſtenſum eſt, paucis è ſuis deſideratis aut vulneratis ad exercitum redierunt. Toropecienſes præſidiarij cùm propiùs accedere noſtros vidiſſent, rati ad obſidendos ſe venire, more ſuo ſtatim opidum exuſſerant; omnibuſque rebus comportatis in arcem ſe receperant. Interim Philo Kmita Palatinus Smolenſcenſis non exigua leuis armaturæ equitum manu coacta, in agrum Smolenſcenſem excurrerat, ſecundiſque populationibus aliquot inuitatus Smolenſcam longiùs progreſſus fuerat. Sed cum ad decem millium exercitu coacto vehementer eum hoſtis premeret, captiuis, quos circa ſe habebat, interfectis, & leuioribus aliquot tormentis relictis recipere ſe Orſam coactus fuerat. Iam cùm Vſuiatæ Rex eſſet, Nicolaum Dorohoſtaiſcium Palatinum Polorienſem ad Neuelam oppugnandam, miſerat: quod ea via à Lukis regredi conſtituerat; Dorohoſtaiſciuſque ipſe ac pro eo Lituani partes eas depoſcerent. Sita Neuela eſt ſupra Lukos Lituaniam verſus in complexu lacus, ex quo eiuſdem nominis fluuius ſe deriuat, iam antè ſub Sigiſmundo Auguſto Polonorū cum Moſcis pugna nobilitata. Cùm pro numero præſidij non ſatis multi milites, ijque in hoc genere belli nunquam ante hac verſati conueniſſent, ab eaque parte qua lacus caſtrum alluens difficiliorem oppugnationem faciebat, loco minus opportuno obſidere eam inſtituiſſent; hoſtis etiam continentibus iaculationibus & eruptionibus paucitate eorum contempta, acriter ſe defenderet, hucuſq; obſidio ducebatur. Lukis in poteſtatem redactis, primùm ex atraris quingentos eò Rex miſit: haud multò pòſt etiam Ioannem Bornemiſſam cum Vngarorum cohortibus, & maioribus tormentis aliquot: tandem ſolicitus de euentu obſidionis quod

iter,

iter, quemadmodum dictum eſt, facere illàc conſtituerat; Samoſcium cum ijs quas habebat copijs ire eò iuſſit. Hic, cùm aliquot iam millia progreſſus fuiſſet, nuntium redacti in poteſtatem præſidij in itinere accepit. Bornemiſſa. n. poſtq̃ eò veniſſet, ex priori noſtrorũ paucitatis cõtemptione hoſtibus erũpentibus, manu ipſe cum ijs congreſſus, nonnullisq́ue interſectis intra munitiones eos compulerat: Inde magna diligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte qua cum continente cõiungitur, proximè hoſtiũ munitiones maximo militis labore foſſas promouerat: veteres, à Lituano milite propiùs inſtitutas, auxerat. cumq́ue continuo militis labore ad foſſam, quæ à continente caſtrum ambiebat, opus promouiſſet, progreſſu in validas cõtignationes trãſuerſis lignis confibulatas incurrerat; quibus decem pedes in latitudinem ab ima parte ad ſummum vſque ſuperiniecta humo labrũ foſſæ hoſtes munierant; indefeſſoq́ue ſtudio ſecuribus materia tandem amota, tanto ſilentio ad munitiones hoſtium peruenerat; vt nõ priùs ab illis ſentiretur, quàm miles ad incendendum parietem miſſus, mœnibus ignem ſubijceret. Qua re ita hoſtes perculſi fuerunt, vt ſubitò nequicquã reclamantibus pręfectis deditionem facerent: Itaque oppreſſo mox incendio integra in poteſtatem venit. Tormentorum ac reliqui inſtrumenti militaris pro captu caſtelli iuſtus apparatus: pulueris tormentarij præter diligentiam Moſcouiticam prouidendorum præſidiorũ, quod in nullo adhuc euenerat, non plus dimidiato vaſe repertum in eo fuerat. Rex nuncio hoc deditionis accepto iam de diſceſſu ſuo ac de ſtatu Prouinciæ captæ conſtituendo cogitãs, ex itinere Samoſcium reuocat. Duo omninò è propinquo præſidia, Toropecienſe, ac Sauolociẽſe imminebant, quæ vniuerſæ ditionis eius poſſeſſionẽ turbare ei poterant. Plebe præterea ruſticana, vt in nouo imperio infida: Lituaniam verſus maximis ac vaſtiſſimis ſolitudinibus interiectis, Toropecio & Sauolocia infeſtis relictis, præſidium ipſum vndique ab hoſtibus & difficultatibus obſeſſum, ab omnique ſubſidio interclusum nõ ſatis tutò ibi futurum intelligebat. Sauolocia præterquam quòd Lucenſi præſidio maximo incommodo futura erat, cogitanti iam de futuri anni expeditione, neceſſariò etiam occurrebat. in inſula enim lacus, ex quo Velika fluuius ſe deriuans primò Opockam, indè Oſtrouiam, ac deinceps rectà Pleſcouiam, atque infrà eam in lacum Pelbam influit, tanquam in capite viæ Pleſconienſis ſita, Pleſcouiam, quod ſuſcepti belli ſeries poſtulare videbatur, eunti, non exiguam moram obiectura ei videbatur. Quod eò magis præcauendum illi erat, quòd ſi per continuas rurſum ſiluas Polotia Pleſcouiam contendentem hoſtis, quod hactenus omiſiſſet, itinere fortè prohibere inſtitueret, cum locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo verò ſi potitus fuiſſet, nihil Pleſcouiam ferè vſque præter Oſtrouiam futurum intelligeret, quod iter eius morari poſſet. Occurrebat omnibus hiſce rebus cùm oppugnationis difficultas, quæ ſumma proponebatur; quòd Sauolocia maximo lacu vndique circumfuſa, nullos omninò è terra niſi per pontem vnum acceſſus habebat: tum anni tempus ipſum, quod ijs in locis menſe iam Octobri aliàs pluuium eò maiores tempeſtates atque incommoda allaturum exiſtimabatur, quò minùs imbriũ proxima æſtas habuiſſet. Mittit nihilominùs Samoſciũ huiuſmodi cũ mandatis, vt conſiliũ ipſe pro tẽpore capiat: ac potiendæ quidẽ eius ſpe oblata, exercitũ ei admoueat; ab omni ſpe deiectus, itinere ſupra ſe à dextera capto Lituaniã verſus ſe recipiat. Illi aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingentos pedites Vngaros, & alam equitum quam Gabriel Bekeſius Gaſparis defuncti frater ductabat, attribuit. Perfecta interim munitione arcis Lucenſis, cùm Rex conſuetudine ſua ipſe ſemper ad opus eſſet, militeſq́ue, ne quod tempus ab opere intermitterent, hortaretur: eaq́ue tormẽtis, commeatu, ac omnibus ad defenſionem neceſſarijs rebus prouiſa: deſcriptisq́ue qui in præſidio manere debebant, tam equitib⁹, quàm peditibus ternis caſtris Neuelam inde Rex peruenit. Secuti Regem Neuelam fuerunt legati Moſcici, qui excidij Lucenſis ipſi ſpectatores fuerãt, & tum ad literas, quas ſcriptas ſuprà oſtenſum eſt, reſponſa à principe ſuo expectabant. Neuelæ per aliquot dies, vt Sauolocienſis oppugnationis euentum expectaret, Rex ſubſtitit. Interim tabellarij & Regis & legatorum ab obſidione Lucenſi in Moſcouiam miſſi reuertuntur. Qui à Rege miſſus fuerat, longiſſimas literas attulit, in quibus ſuperiorum literarum omnium argumento, more ſuo longa oratione repetito, quia Liuoniam à rege

vniuerſam repeti intelligeret, vt quo à
ſe iure poſſideretur, oſtenderet, à Suen-
toſlao quodam Miciſlai filio, genus ſu-
um deducebat. Eum antequàm facto
baptiſmate Chriſtiana religione initia-
tus fuiſſet, Iurg vocatum: ab eoque Iur-
go Horodum, quam arcem & vrbē ali-
às Derpatum Germani appellarent, cō-
ditam: indè cunctam Liuoniam ad ſe
vnicum Miciſlai eius hæredem longa
ſucceſſione pertinere. Priores Poloniæ
reges fratres appellare ſolitus fuerat:
hunc non niſi vicinum: Inter alias con-
ditiones, quas ad Lukos à legatis eius
propoſitas ſuprà oſtēdimus, fraternum
quoque nomen Regi detulerat. Reſpō-
derat tum Rex, fraternitatem eius ſe
non morari: Liuoniam, pro qua bellū
ſuſceperit, ſolam petere. Iam hiſce lite-
ris fraternam illi neceſſitudinem defe-
rebat, ac etiam eo inuito nomē hoc ad
illum vſurpaturum ſe oſtendebat. ſum
ma hæc erat, vt publicæ cōcordiæ cau-
ſa titulum Liuoniæ cum rege ſe com-
municaturum, quatuor præterea caſtel
lis eius; in quibus Kokenhauſium præ-
cipuum erat, ceſſurum ſe illi demon-
ſtraret, ſi Rex viciſſim Lukos, Veliſium
& Neuelam vetuſtæ ditionis ſuę, nuper
ſibi adempta redderet: ampliora man-
data ſe legatis ſuis perſcripſiſſe. Hi po-
ſtridie ad Regem adducti, cum ſenato-
ribus agendi poteſtatem dari ſibi petie-
runt. ter cum iis congreſſi tribus proxi-
mis diebus, alia ſex ad priora quatuor
caſtella adiecerunt, in quibus Runebur
gum potiſſimum, cætera ignobilia ca-
ſtella erant. Nulla alia mandata dein-
ceps iis proferentibus, re infecta à collo
quio receſſum, permiſſumque illis fuit,
vt in Lituaniam, indè in Poloniam Re-
gem redeuntem ſequerentur; dum no-
ua à Principe ſuo mandata acciperent.
quod ipſis vltrò petentibus eò libenti-
us Rex permiſit, quòd ſibi quoque in-
terim, quis ordinum de futuro bello a-
nimus futurus eſſet, cognoſcendi ſpati-
um dari non moleſtè ferebat. Captis
Lukis & Neuela, Ieſeriſcia, quindecim
à Neuela millib⁹ paſſuum, tanquam ſi-
nu noſtrorum præſidiorum vndique
cincta relinquebatur. Qui in pręſidio e-
rant ab omni defendendi ſui ſpe inter-
cluſos ſe videntes, deditionis ſpem Re-
gi fecerunt. Itaque miſſus eò Radiui-
lus Palatinus Vilnenſis, antequàm Ne-
uela Rex diſcederet, in deditionem eos
accepit. Interim Sauolociam cum exer-
citu Samoſcius peruenit. Totus autem
ille tractus, cùm per apertos ac paten-
tes campos frequentiſſimasque villas
iretur, non medioeri voluptate omnes
affecit. Moſcouitica enim ditio vt fini-
tima, quemadmodum oſtenſum eſt, ſil-
ueſtris pleraque eſt; ita mediterranea
bonitate agri, glebæ vbertate, fluminū
ac lacuum pleriſque in locis opportu-
nitate, villarumque frequentia nulli
cedit. Lucenſis verò ager rebus iis cæte-
ris ferè omnibus etiam præſtat: vnde
dum ad Lukos exercitus erat, in ſum-
ma omnium rerum copia erat. Oppi-
dum Sauolociam, quod ad Pleſcouien-
ſem Lucenſemque viam fuerat, ſub
primum Regis ad Lukos aduentum
præſidiarius miles more ſuo deleuerat;
pontemq; qui ab arce ad opidum per-
tinebat, interciderat. Arx ſita, quem-
admodum antè demonſtratum eſt, in
lacu eſt. qui à Velika fluuio effuſus, ab-
que omnib⁹ partib⁹ latiſſimè reſtagnās,
latiſſimas tamē ab oriente & occaſu a-
quas habet; quòd indè ex alio ſuperiore
lacu flumē erumpens, occaſum verſus
exitum habet. quà anguſtiſſimus eſt,
non minùs trecentos paſſus in latitudi-
nem patet. Samoſcius præmiſſo Chri-
ſtophoro Roſdraſeuio cum aliis aliquot
equitum in Pleſcouienſem viam, alte-
ram quæ ad Neuelam pertinebat, Lu-
cam Dſialinium; ac Nicolaum Vro-
uecium obſidere: ac ſi qui ex Neuela-
nis dediticiis ad præſidium id, quemad-
modum facere ſolebant, adiungere ſe
vellent, id ne faciant, ac in vlteriorem
Moſcouiam ſe recipiant, adigere eos
iubet. Ipſe ab exercitu Sauolociam
præcurrens ambitu capto, abque om-
nibus partibus arce circumita, repe-
rit notum verſus, aliam eodem in
lacu, contra caſtrum inſulam eſſe;
quæ à pleriſque partibus lacu, ab aliis
vliginoſo amne ac natiua foſſa de-
fenderetur: eadem breuiſſimum ad
arcem traiectum eſſe. Itaque cùm ſi eò
exercitum traduceret, vtrumque ſe
conſecuturum intelligeret; vt & con-
tra quasuis vel maximas copias hoſti-
um tutiſſimo loco conſideret: & eo-
dem ex loco maximam oppugnan-
dæ arcis facultatem haberet, quàm
latiſſimè ad maioris exercitus ſpeci-
em hoſti obiiciendam ſignis explica-
tis ſequenti die exercitu omni illum
in locum traducto, caſtra communiit.
Omnibus maximam difficultatem op-
pugnatio habitura videbatur, arce ab
omnibus partibus propter aquas in-
acceſſa, opere præterea munita, anni
tempore incommodiſſimo, quo plu-
niis, frigore, gelu, quæ in propinqua ex-
pectatione iam erant, continuò miles
tranſ-

tranſdetetur: Samoſcius non planè tamen deſperandum putabat. Itaq; quæ ad oppugnationem pertinerent, adminiſtrare cœpit. Erant è regione caſtrorum noſtrorum tria propugnacula ingentis magnitudinis: extrema duo ex maximis robuſtiſſimisq; trabibus contignata: medium minus aliquantò: feneſtris ad tormentorum vſus, quemadmodum & reliquorum laterum propugnacula omnia apta. Hæc quòd non ceſpite veſtita, ſed veteri more argilla incruſtata erant, magnam in ſpem Samoſcium adducebant, fore, vt decuſſa argilla & facillimè, vt materia veteri & arida, nulloque humore nutrita incenderentur: & incenſa propter tantam lignorum ſtruem quàm latiſſimè incendium propagarent. Alebat ſpem eius Saburoui, magna ob virtutem inter Moſcos & apud Ducem authoritate viri, arcisque huius præfecti inſtitutum; qui quòd vel puluerem tormentarium fruſtra conſumi, vel militem fatigari nolebat, ſummo ſilentio, quod non niſi in maximi metus ſignificatione à Moſcis fieri ſoleret, ſe ſuosque intra munitiones continebat. quamuis ſub primum exercitus aduentum decem circiter pabulatoribus noſtris, quos oppreſſerant, minutim conciſis, atque ex arce iis præcipitatis, terrorem aduentanti militi incutere ea immanitate conatus fuerat. Samoſcius ratis interim, quæ contis ad arcem adigeretur, militiq́ue ad oppugnationem tendenti tranſitum præberet, Nicolao Vrouecio iungendæ negotium dat. ſimul munitiones foſſasque à caſtris contra arcem duci iubet. quibus poſtridie magno operæ perfectis, tormenta mox conſtituta fuerunt: rateque interea temporis ex altiore quodam ædificio, quod reliquis incenſis ſolùm hoſtes reliquerant, ab Vrouecio perfecta, primùm tormenta complura, ab ea parte, qua anguſtiſſimus lacus erat diſpoſuit: è quibus rectis à frōte ictibus, propugnacula, de quibus dictū eſt, ferirentur: alia deinde à latere, quo meridiem arx ſpectat; ne & per auerſam portam hoſtes erumpere, noſtrosq; pōtem tranſgreſſos, ac à fronte arcem oppugnantes, circumuenire poſſent; & ſimul, ſi qui in ſuperioribus propugnaculis conſtitiſſent, vt directis ſecundùm latera ictibus tormentorum indè deiicerentur. quibus rebus adminiſtratis, oppugnationem ordiri conſtituit. Erat ab ima arcis radice accliuis verſus eam aſcenſus, quem hoſtes vna altiſſimorum palorum ſepe, biniſque ingentium & acutiſſimorum ceruorum ordinibus, iuſto inter ſingulos ſpatio relicto, obſepſerant. Contra ea hæc Samoſcius comparabat. quia lana deſtituebatur, centonibus ſtragulisque equorum per vniuerſum exercitum conquiſitis, quàm plurimos ex iis ſaccos implet. Docet militem, quia loci natura à maiorum tormentorum vi, quòd ea deorſum mitti non poſſent, ſatis illum defenderet, contra ſcloppetos, poſtquam in aduerſam ripam tranſiiſſet, ſaccos eos ſupra ceruos inijceret; ſub iiſque deliteſcens, foſſas mox ab ea parte ſub arce ageret; ex quibus deinde & hoſtem extra munitiōnes ſuas progreſſum reiiceret, & ignem in propugnacula inferret. His rebus ita conſtitutis, ratis ab eo loco, quo iuſto à caſtris interuallo, inſtituta erat, contra arcem protracta; magnoque militum concurſu certatim in id omnibus incumbentibus, inter crebertimas, quæ ex vtriſque munitionibus fiebant, iaculationes, in aduerſam ripam directa fuit. ſed quòd breuior, quàm vt pertingere eò poſſet, reperiebatur, vtrinque tum ita diſceſſum fuit. Chriſtophori tamen Roſdraſeui, præfecti Lancicienſis, magnæ virtutis & nominis viri caſu non mediocre à noſtris detrimentum acceptum. Hunc dum ratis applicaretur, ad tormenta, quò rectiùs ibi omnia adminiſtrarentur, curare Samoſcius iuſſerat; ille cùm nihilominùs procuraſſet, globo ex hoſtium munitionibus ſuprà dextrum oculum excepto concidit. indè ratis vt corrigatur, à peditibus Polonis retrahitur. quos dum hoſtes continentibus tormentorum ictibus ex arce petunt, qui funem regebant, perculſi eum dimittunt. Id conſpicati tres alij è proximo pedites, cùm tenere illam aliter non poſſent, in ratem inſiliunt; ventoque vehementiore abrepti ad hoſtium munitiones ſecundùm proxima propugnacula deferuntur. Videntes hos Moſci aquis ab exercitu omni ex parte intercluſos, nauigijs pleriſque quæ in arcem omnia ſubduxerant, inſcenſis, magno numero ad eos contendūt. Hi acriter primùm ſcloppetis, indè contis ſe defendunt, compluresque ex hoſtibus deturbant: tādem cùm vndique circumuenirentur, proximis cymbis è quibus hoſtes deiecerant, arreptis, in eas deſiliunt, rateque relicta euadunt.

Interim eodē vêro in aduetſam tipam ratis ferri cœpit. in quā cùm perſequendæ eius finem nondum hoſtis faceret, Samoſcius equitibus aliquot ſummiſſis eam recepit. Rate eodem die refecta cùm ex ſuperioris temporis caſu miles pertetritus, quem antea præmijs ad promouendam eam Samoſcius prouocârat, minùs promptus iam ad miniſteria hæc cum periculo obeunda eſſet, Nicolaum Vrouecium neceſſariū ſuum ratem conſcendere, ſaccoque vno ex ijs, de quibus diximus, ante ſe collocato, dirigere in aduerſam ripam eam iubet. Vrouecius impigrè imperata exequitur: aliquotque gregarijs militibus poſt ſe collocatis, ipſe ab anteriore parte ea ſola, quæ demonſtrata eſt, ratione tectus, creberrimoſque globos obiecto ſacco excipiens, ſtationibus hoſtium, quæ in extrema ripa excubabant, fuga in arcem ſe recipienribus, ad ripam ratem adigit. Miles & inprimis Vngarus cōfertim, quemadmodum iuſſus erat, pontem tranſgreſſus, ſepem à ripa obiectam ſecuribus primùm ſcindebat: mox indè, quò celeri⁹ labore perſungeretur, cùm alieniſſimo anni tempore omnia pericula frigoris ac aëris iniurijs leuiora duceret, facc:s in ceruos nō iniectis, nullis foſſis ductis, aut vlla re earum, quæ imperatæ erāt, administrata, argilla necdum decuſſa, ad ignem propugnaculis admouendum conuertitut. Non obſcuram iam timoris & trepidationis ſignificationem hoſtes dabant. verùm dum hi longo temporis ſpatio ceruos moliuntur; quorum cùm bini eſſent ordines, ſingulorum ordinum denûm ad minus pedum latitudo erat: dum Georgium Suſſium, qui faces ac ignes adferat, trans lacum mittunt: dum alia, quæ ei rei vſui ſint, adminiſtrāt, hoſtes recollectis interim animis, auerſis omnibus portis erumpunt: integris curatiſque corporibus noſtros præ frigore & gelu ad rem gerendam penè inutiles circumueniunt: longiſſimis haſtis, acutoque & falcato ferro armatis, bardeſchos ipſi vocant, breuiore armorum genere, ac frameis ſaltem vtentes propellunt: pars cęditur pars in turba mutuò ſe impellens in lacum præcipitata aquis mergitur. Samoſcius & ſi deliberatum iam habebat, omnes potiùs acerbitates perferre, quàm cœptam oppugnationem dimitteret: dici tamen huius ſucceſſu territos plerorumq; animos ratus, conſilio habito, quid in quoque ad futura pericula animi eſſet, explorare conſtituit. Conſilio eo habito, vix vnus repertus fuit, qui habendam rationem temporis, fortunæque concedendū, à quarum neutra iam ſubleuarentur, cenſeret. à reliquis omnibus vox nulla audita fuit, ſuperioribus ſucceſſibus ſuaque virtute indigna; principioque à Farenſbekio facto, quiduis potiùs perferendum, quàm infecta re ab obſidione diſcederent, omnes ſtatuerunt. Miſit mox Samoſcius Georgium Sibricum cum literis ad Regem: ne incommodo hoc in oppugnatione, nimia militis ꝓperatione accepto permoueatur: ne ab obſidione ſe reuocet: neu ſua cauſa diutiùs Neuelæ ſubſiſtat, rogat; caſtra ſe poſuiſſe ad obſidionem ducendam aptiſſima, cū loci natura ac munitione, tum circumiacentium regionum fertilitate & abundantia: nihil ſibi vel ad maximas quaſque copias hoſtium ſuſtinendas loco tutiſſimo, vel in agro frumentis, pecore, materia, aquis abundante, ad omnium rerum vſum deeſſe poſſe. Hærebat Rex adhuc Neuelæ loco, quòd ſuperioribus ſtationibus & Koſakkorum direptionibus vaſtatus eſſet, quibus ex rebus commeatus ac pabuli inopiam exiſtere neceſſe erat, inprimis incommodo. Sub idem verò tempus, ab aëre etiam contagium quoddam, quod primùm ex Orientis partibus profectum, in Italiam indè ac Galliam, aliaſque regiones perlatum fuerat, vniuerſam quaſi Europam peruagatum Cracouiam quoq; ac Vilnam, atq; indè ad exercitū peruenerat. Erat id nō tam lethali aliqua vi timendum, quàm progreſſu atque celeritate, qua proxima quæque loca complectebatur, admirabile. Primò inferiorem dorſi ſpinam horrore plerumque occupabat: indè in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat, reſoluebat, pectori inprimis graue. quibus tamen intra quartum vel quintum diem non deceſſiſſet, eos in febrim degenerans interimebat. lethale ferè ijs, qui purgantibus medicamentis, aut venę ſectione vtebantur. quod vtraque reſpirationem grauiorem efficiebant: illa quòd humorem omnem à capite in pectus magna vi trahebant: hæc, prætetquàm quòd corpus refrigeraret, debilitaret etiam vires, quibus ad reſpirationem opus eſſet. Nomen vt nouo morbo certum nullum inuentum fuit. Rex ad eas copias, quas antè Samoſcius habebat, nongētos equites Polonos, ac mille

cir-

circiter pedites Vngaros cum Stephano Carolo ei adiecit, moxque Vilnam mouit, Polotiæ eo, de quo dictum eſt, morbo, ipſe etiam tentatus. Samoſcius interim, quæ ad oppugnationem pertinerent, ſummo rurſum ſtudio apparare inſtituit: ratem quamuis ex ſatis magnis trabibus in latitudinem contabulatam, quò latior tamen & expeditior ad arcem acceſſus militi eſſet, duplicari iubet. Nauigia cimbaſque, quò pluribus circumfuſis omnibus ex partibus oppugnatio adminiſtretur, vireſque præſidij quàm maximè diſtrahantur, per vicinas villas ac ſtagna magna diligentia conquirit. Reliquis omnibus nauigijs ſubductis, vnum ſolũ hoſtes reliquerant. Id cùm Monachorum loci eius fuiſſet, ac ad maiorum retiorum vſus comparatum octuaginta ferè hominibus capiẽdis idoneum eſſet, quia tamen vetuſtate vitium fecerat, rimarumque plenum eſſet, neglexerãt: Samoſci⁹ quà patebat partim recentib⁹ corijs bubulis, partim muſco obſtructo, vt commodè nauigari eo poſſet, effecit. Iiſdem temporibus, cùm intellexiſſet, Ioannem Suiſcium Petri F. Palatinum Pleſcouienſem cum exercitu ad Porchoviam cõſidere, Martinum Volſcium veteranum præfectum cum expedito equitatu exploratum eò miſit. Suiſcius, quòd de diſceſſu Regis audiuiſſet, neque per anni hoc tempus alium exercitum expectaret, dimiſſo exercitu Pleſcouiam ſe receperat. Itaque accidit, quod euenire neceſſe erat, vt in nulla periculi expectatione incutioſiùs omnibus agentibus, ac ſine metu commeantibus cõplures Volſcius opprimeret; miſſiſque agreſtibus, quibus parcere à Samoſcio iuſſus erat, nobiles aliquor captiuos ſecum in caſtra adduxit. Rebus ijs, quas diximus ad oppugnationem comparatas, decem omninò diebus perfectis, Samoſcius maiori nauigio, quod refectum ab eo oſtẽdimus; militaribus viris aliquot aſſumptis lacum inuectus, quibus partibus maximè opportuna oppugnatio futura eſſet, accuratiùs cognoſcit. Tormentis tria, quę contra caſtra eſſe diximus, propugnacula, quò & argilla deterſa magis incendio paterent, & materia dilacerata apertis quaſi venis celeriùs ignem raperent, continuò quati iubet. Cùm peditatus propter tempeſtatem etiam iniurias, contra quas minus tectus erat, nec animorum nec virium ſatis habiturus videretur; nobilitas equis miſſis, coniuratione inter ſe facta, ad arcem duci ſe flagitabat. Coniungebant ſe eum his pari ſtudio, qui ſub Farensbekio militabant equites, nobiles nonnulli Germani. Samoſcius in media acie, qui cum facibus ac tædis ad incendenda mœnia expediti eſſent, collocatis, à dextro cornu, contra quod ſuperiùs propugnaculum oppoſitum eſſet, Polonos & Germanos: à ſiniſtro ad alterum propugnaculum Vngaros, qui vtrinque à media parte ignes inferentibus, contra eruptiones præſidio eſſent, conſtituit: Polonis Vrouecium præfecit, illiſque in omnes caſus Andream Orechouium ſubſtituit. Cum Germanis Ottonem Vxkelium Farensbekius miſit. Ratem ab vtroq; latere ſaceis, de quibus oſtenſum eſt, contra transuerſos minorum ſcloppetorum ictus muniri iubet. Ea adducta inter confertiſſimas hoſtium eiaculationes in aduerſam ripam applicatur; tempeſtatéque ſub idem tempus commutata, poſt continentes imbres cum ſerenitate maius pugnandi ſtudium omnibus inceſſit. Iam primi ratem tranſierant: ſimul nauigia milite, tormentis ac facibus inſtructa, omnibus ex partibus prouolabant: interim ex vtriſque munitionibus: magno cum hoſtium detrimento crebrę ex noſtris eiaculationes fiebant. Cùm ſubitò regias literas conclamate hoſtes cœperunt. Samoſcius ſuperioribus diebus propterea, quod cùm Lucenſi expugnationi magna ex parte præfuiſſet, tanquam erudelitatis eius authoris nomen ſuum horrori eſſe hoſtibus intellexiſſet, regio nomine atq; ſigno, quod pro Cancellariatus munere penes illum erat, literas ad obſeſſos hoc argumento dederat. Iuſſiſſe Regem omnì ſtudio Samoſcium in oppugnationem incumbere: quòd ſi tamen vltrò in deditionem venirent, pro clementia ſua conſeruandos ſtatuiſſe, abſque omni iniuria prohibitos velle: quæ quò diligentiùs obſeruentur, cubicularium ſuum ſe mittere. Literas haſce relecerant primò. poſtquàm quid in illis eſſet, edocti fuerant, ad ſua præſidia Regem ſcribere debere reſponderant: hoc non eius iuris eſſe, in quo regiæ literæ reciperentur. Eas literas tum primùm voce, indè præfectis aliquot ſcloppetariorum miſſis flagitabant. Datę illis fuerũt literę fideſq;. Miſit ſimul Samoſcius Ioannẽ Thomã Droievium, pręfectum Prçmiſſienſẽ, qui arcẽ in fidem acciperet, Palatinoſq; ad ſe adduceret. Hic pri-

mò non Palatinos modò, verùm militum etiam magnæ partis animos dubios adhuc reperit: tandem cedentibus timori militibus, Palatini reluctantes ad Samoſciũ adducti fuerũt. Dedititijs fides ſeruata fuit. matronæ præterea aliquot, quæ Lukis captæ fuerant, quòd ne pudicitia earum in tanta itineris longinquitate ac militum multitudine negligentiùs haberetur, verebatur, à Samoſcio condonatæ: mirãtibusque Moſcis, ac vltrò fatentibus, ſe eius ætatis atque formæ matronas noſtris redditurosnon fuiſſe, poſtquàm cauſam, ob quam id à Samoſcio fieret, intellexerunt, tum verò minus etiam mirum videri debere dicebant, ſi in tanta morum diuerſitate, fortuna quoque diſſimilis eſſet. Ita arx & loci natura munitiſſima, & ab omnibus rebus ad defenſionem paratiſſima, anni tempore, continuis imbribus, ac gelu hoſtes iuuante integra recepta fuit. Globorum candentium ne in hac oppugnatione vſus eſſe poſſet, Saburovus excogitârat. Aliarum enim oppugnationum euentu monitus, parietem, quà craſſior erat, interciderat; ac vno ſolo trabum ordine, quibus contextus erat, relicto, interiorem partem eius ſatis lato aggere, quem cratibus continebat, veſtierat. fiebat indè, vt globi per tenuem parietem ſubitò tranſeuntes in aggere hærerent, ibique ſua ſponte tandem ſupprimerentur. Memoria inde Samoſcius tenens Regem proximo anno per ea loca in hoſticum vlteriùs progredi in animo habere, tormenta & grauiorem militaris inſtrumenti partem Sauolociæ deponere conſtituit; Stephanumque Carolum cum Vngarico milite in arcem traducere omnia iuſſit. Hic veteri ponte, quemadmodum oſtẽdimus, ab hoſtibus interrupto: rate, qua in oppugnatione miles vſus fuerat, infirmiore, quàm vt tantæ molis tormenta promoueri per eam poſſent, alterius etiam pontis tam exiguo tempore efficiendi ſumma difficultate propoſita, tormenta firmiſſimis, iiſque pluribus rudentibus apta, quò vno rupto alij ſubſidio eſſent, per lacum ipſum, quà duriſſimum ſolum & maximè argilloſum explorarat, cohortibus aliquot Vngarorum in aduerſa ripa collocatis, in arcem à munitionibus noſtris traduxit. In præſidio Georgium Sibticum cum Vngari militis parte relinquit: Farensbekium cum mille circiter equitibus latiore circuitu capto Opockam verſus proficiſci, conuerſoque ad ſiniſtram per Neſcerdam itinere ad Polotiam rurſum occurrere ſibi iubet. Nam quòd infra ad Velikam amnem ſita ea eſſet, quæ natura fluminis eſſet, cognoſcere: ſi etiam oppugnanda proximo anno foret, ſitum eius eò magis præceptum antè habere cupiebat, quòd eodem in loco ſub Sigiſmundo rege incommodum acceptum memoria teneret. Eadem futuræ expeditionis cura itinera quoque reliqua omnia; flumina, item, ſi quæ nauigabilia eſſent, pleraque vt explorata antè haberet, operam dabat. maximè quòd lacum Vſciam eſſe accepiſſet, ex quo eiuſdem nominis fluuius ſe deriuans in Vſiciam lacum influeret, indeque mutato nomine in Dryſſam lacum effuſus eiuſdem nominis fluuium efficeret, earumque potiſſimum opportunitate Sokolam à Moſco commeatu, aliiſque rebus neceſſarijs prouiſam: diligentiſſimè omnes meatus exituſque eius cognoſcebat. Itinere indè ob imbrium ac frigorum iniurias, ſiluarumq; , per quas ibatur, magnitudinẽ, ac pontium pleriſque in locis inopiam aliquanto incommodiore, lue præſertim de qua dictum eſt, exercitum affligente, vt pacatis tamen circumcirca locis omnibus tutò per Polotiam, Vilnam ad Regem venit. Dum Rex hoc rerum ſucceſſu expeditione Lucenſi perfecta in Lituaniam ſe recipit, Moſcus, quò animi triſtitiã aduerſis rebus collectam diſcuteret, repudiata priore vxore; quod ipſius moribus toties ei licet, quoties libet, iam ſextum tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam induxit; idemque ex proceribus etiam, & conſiliarijs ſuis quoſdam facere coëgit. Delectus eius, quemadmodum ex nobili quadam captiua, quæ ipſa in delectu eo fuerat, cognitum eſt, hæc eſt ratio. Proceres nobileſq; omnes, qui filias aut propinquas nubiles aliqua formæ cõmendatione in poteſtate habeant, edicto propoſito, certo tempore oẽs adducere iubet. Ad diem præparata iam ante eum in vſum domo ſpatioſa & ampla, per ſingula cænacula duodenos lectos habentia totidem puellæ diſtribuuntur. ipſe vno ſene comitatus omnia ordine circumit: vt quodque ingreſſus eſt, ſolio iam antè inſtructo conſidet: puellæ in magno omniũ principi ſuo placendi, ac ad eam fortunam perueniendi ſtudio elegãtiſſimè omnes ornatę, ad genua eius ordi-

ordine ſingulæ aduolutæ, ſudario auro ac vnionibus contexto in genua iniecto diſcedunt. quam ex his maximè probarit, ducit: cæteras vel agris, vel pecunia donatas dimittit. Rex Vilnæ paucis diebus commoratus, Grodnam proficiſcitur. ac iam de futura expeditione cogitans, quòd tardiùs comitia ſibi habenda, tributumque ſi quod in illis ſciſceretur, ſeriùs exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur, priuatas interim rationes mutuæ ſumendę pecuniæ iam tum inibat. Præter Marchionem Georgium Fridericum in Pruſſia Ducem, Auguſtum Saxoniæ, & Ioannem Fridericum Brandeburgenſem principes Electores de mutuo in bellum hoc præſtando appellat. quo facto, duas ſimul res conſecuturum ſe videbat, vt & ſuam erga illos omnibus in rebus fiduciam oſtenderet: & eorum in re aliena ſtudio ordines inuitatos ad perficiendi pro ſuis commodis belli voluntatem eò magis accenderet. Credita ab illis pecunia ad certum diem, exactis que iam comitijs allata, ac vlterius deinde die prolato, ad tempus ſoluta fuit. Interim Koſakki Niſouij cum Ioanne Oriſouio ab altera parte in Moſcouiam Starodubum vſque populationibus progreſſi, omni agro longè lateque vaſtato, opidum ac extimas munitiones arcis quaſdam incenderunt; indeque ad Pociopouam excurſione facta, ab arce repulſi, præda tamen magna acta ſe receperunt. Proficiſcentem Grodna Regem, Rigenſium nuncij ſecuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigiſmundo Auguſto in fidem ijs conditionibus recepta fuerat, quæ ius ac maieſtatem Imperij in eam regij ferè eneruare, magiſque ad ipſius etiam ciuitatis ſplendorem quàm vtilitatem comparatę videbantur. Cùm Rex ijs legibus ſociam eam, quam ſubiectam habere mallet, iam antè ſuperioribus etiam expeditionibus, miſſis legatis, de certis ſubiectionis conditionibus cum Rege egerat: reque Drohicini tandem in hoc itinere tranſacta, miſſus à Rege Ioannes Demetrius Solikouius fuit, qui ciuitatem in fidem acceptam, iureiurando in verba Regis obſtringeret. Cùm primis de portorio conſtituendo actum fuerat. Nã cùm omnis negotiatio Rigēſis Dunæ fluminis nauigatione ferè contineatur, eaque iam magna ex parte ſuperioribus victorijs Regis expedita eſſet: præterque Kokenhauſium, Aſchetotum, Lenouartum, quæ eo tempore in hoſtium poteſtate adhuc erãt, quod morari eam poſſet, nihil reliquum eſſet: ſummæ æquitatis Rex iudicabat, vt quę res tanto publico cum molimento, atque impendio perfecta, ad ciuitatis priuatorumque omnium fortunas maximam acceſſionem factura eſſet, eadem Reipublicę cõmodum aliquod afferret: nec alia conditione commercia eò transferri volebat. Homines prudentes cùm ſine vectigalibus & tributis non poſſe ſubſiſtere Rempublicam intelligerent: rectiſſimè autem in ijs prouincijs ea conſtitui, quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt portorium maritimum omnium mercium conſtitueretur: eiuſque prouentuum duæ partes Regi ſine vlla conditione: tertia ciuitati in portus, ac ſtationum refectionē cederet. Relinquebatur in ambiguo de bonis, quę Archiepiſcopalis quondã iuris fuiſſent. de vallo contra arcem à ciuitate obiecto: ac alijs rebus quibuſdam. earum omnium definitio in regis in illa loca aduentũ reiecta fuit. Dum in Moſcouia cum exercitu Rex erat, Ioannes Tertius eius nominis Sueciæ Rex ad Naruam claſſem miſerat. verùm integris tũ adhuc ab ea parte rebus Moſcouiticis piſcatorijs aliquot ædificijs in litore exuſtis, rē infecta recipere ſe coacta ea fuerat. Interim Varſauiam ad comitia Rex venit. Ordines vt hunc rerum ſucceſſum omnibus modis vrgeant, ac non lætentur modò victoria, ſed ea etiã vtantur hortatur: ſi vniuerſam Moſcouiam, ac ampliſſimum illud regnum vel appetendum vel ſperandum non arbitrentur, cuius tamen maxima ſpes iam illis oſtendatur, eouſq; ſaltem in armis maneant, dũ Liuoniam vniuerſam, quam ab initio iam præmium belli huius ſibi propoſuiſſent, dignam & laborũ ſuorũ mercedem, & ad poſteros virtutis monumentum relaturi adiungant: magnum incommodum in eo eſſe docet; quòd ipſe quotannis ad comitia tributi cauſa obeũda in regnum reuocetur: militē continuis itineribus confici: horũ reſpirandi ſuiq; colligendi ſpatium interim dari: quòdq; tributa tardiùs exigantur, multas rerum gerendarum occaſiones mora hac corrũpi neceſſe eſſe; quibus incommodis quò obuiam eatur, vt biennale tributum ſciſcant, flagitat. Ordines tributũ nõ recuſare, à tēpore, in quod flagitabatur, alieni videbãtur. Priuſq; autem ad vllam aliam rē accederent, capita rerum quarundam, de quibus leges perferri vellent, ſcriptò com-

comprehenſa Regi offerebant; vtque ſancirentur, petebant. ita reſponſum fuit, vt quæ concedi poſſe exiſtimabantur, concederentur: quædam interpretatione lenirentur: pleraq; in aliud tempus conferrentur. Reſponſo eo accepto, dierum aliquot ſpatio interiecto, idem quod antè iam ſcriptum tradiderant, nullis contra regiam declarationem rationibus alijs allatis, denuò tradunt. Rex ex ſenatu aliquot, parique ratione ex nunciorum collegio alijs delectis, vt ijs de rebus vtrinque moderatione adhibita diſpiciant, negotiũ dat: quæ ab his communicatis ſententijs propoſita fuerunt, ſcripto comprehenſa denuò nuntijs traduntur. ij diebus aliquot interpoſitis, idem quod antea ſecerant, prius ſcriptum ſuum rurſus Regi oblatum vrgent. Appetebat interim finis dierum comitialium legibus definitorum. itaq; certis conditionibus res tandẽ conuenit: conſtitutionesq; ijs de rebus promulgatę fuerunt. Tributũ indè primò ſimplex Regi permiſerũt: poſtea Rege partim ijs, quas oſtẽdimus de cauſis, tum ꝙ prætetea militi ſtipendiũ omne nondum ſolutũ eſſet: apud Principes quos diximus, & alios priuatos noua nomina fierent: nouum ad hæc bellum adminiſtrandum eſſet, nulla ratione ſatisfieri eo ſibi poſſe demonſtrãte, duplex ea prius conditione ſciuerunt; vt ſi pax interim cõueniſſet, tributa quoque ceſſarent: deinde ijſdem argumentis à Rege illa refutata, vt collatis rationibus, quicquid ſtipendijs omnibus, ac ære alieno ob bellum hoc conflato, tum ſi quid deinceps in apparatus belli erogatum fuiſſet, exolutis, reliquum ex tributo eo futurum eſſet, in Rauenſe ęrarium inſetretur. Venerant huc, quemadmodum ſuprà demonſtratum eſt, legati Moſcouitici, per vniuerſam Poloniam tãquam in triũpho ducti. Hi nouis mandatis à Principe ſuo acceptis, denuò hîc ad colloquia admiſſi, primùm Neuelenſes conditiones vrgebant; quibus rei tranſigendæ à Lituanis Senatoribus certam ſpem factã ſibi dicebant. quibus cùm alijs rationib⁹ refutatis, tũ quòd maioribus poſtea ſumptibus à Rege factis, Sauolociaque capta non integra amplius res eſſet; tandem more ſuo diu prius licitati eò deſcenderunt, vt & alia, quæ antè obtulerant caſtella Liuoniæ, vrbibus ac caſtris potioribus Felino, Derpato, Mariemburgo, Parnauia, ac Narua, Principi ſuo receptis reliquis omnibus Regi decederẽt. Rex niſi omni Liuonia, hoſtis decederet, alia conditione pacem ſibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc ſententia ordinibus propoſita, publicè quoq; omnibus placuit. Adhibiti colloquio cum Moſcis huic ex nobilitatis nuncijs aliquot fuerunt, quò tergiuerſatione Moſci perſpecta, tota de re ipſi pleniùs collegas ſuos edocere poſſent. Vtriſque in ſententia permanentibus, inſecta re à colloquio receſſum fuit. Rex ita à comitijs diſceſſit, vt biẽnij tributo ab ordinibus ſancito, non priùs pacem ſe facturũ cum hoſte polliceretur, quàm is vniuerſa Liuonia exceſſiſſet. Sub finem comitiorum nuncij nobilitatis per Staniſlaum Priemſciũ, quem à bello reuerſum nobilitas maioris Poloniæ nuncium creârat, & tũ nunciorum illud nobilitatis collegium initio comitiorum Marſchalcum è more prodiderat, rege adito, vt remotis, quibus in ſenatum ingrediendi ius non eſſet, dicendi poteſtas ſibi fieret, petebãt; re impetrata, rogant operam dare Rex velit, vt ea expeditione bellum finiat: ita nobilitatem, maximè familias eius ruſticas, quarum ſalutem ſine ſuarum quiſque fortunarum detrimento negligere non poſſit, tributis exhauſtas, vt maioribus ſerendis pãtes vix ſint futuræ. Reſpondit Rex per Cancellarium; bellum pacis ac publicę vtilitatis cauſa à ſe ſuſceptũ minimè ex inſtituto à ſe ali: hoſtem eò redactum, vt, ſi bellum continuetur, non adeò magno negotio confici poſſit: ſe tamen cõſentientibus ordinum ſtudijs libenter cõceſſurum: quamprimumque ad tradendam ſibi Liuoniam hoſtem adduxerit, impetuque eius repreſſo reipublicæ ocio ac ſecuritati conſuluerit, paci, quæ cum publica dignitate atque vtilitate coniuncta ſit, nullam moram facturum. Publicè indè more maiorum Regi valedicentes, vt de domeſticis etiam rebus, ac inteſtinis incommodis ſanandis cogitationem ſuſcipere velit, rogant: nominatim de Regum eligendorum ſtabili aliqua ratione conſtituenda petunt; vtque ijs de rebus, quàm primùm commodo reipublicæ id facere poſſit, comitia habere velit. quò maius antea diſcrimen reſpublica adierit, cùm partibus in diuerſa ſtudia ſciſſis, in duos Principes Reſpublica diſtracta fuerit, eò nunc, poſtquàm metu hoc liberata ſit, ne idem periculum denuò ſubeat diligẽtiùs prouidendũ ſe docent. Accedêre huc controuerſias, quæ inter ſacrũ & profanũ ordinẽ intercedant; quarum & ipſarum non leuem

tatio-

rationem ſibi ducendam, vtque omnes tandem tollantur, plurimùm Reipub. intereſſe iudicent. Oſtendit Rex per eundem Cancellarium, non minori ſtudio ad domeſticas res rectè conſtituendas, quàm ad perficiendum ex ſententia bellum ſe ferri: & qui bellicarum rerum laudem non aſpernetur, eo maiori tamen domi bene conſtitutæ Reipub. quàm maximè diuturnæ memoriæ relinquendæ ſtudio ſe teneri, quod ſine hac ne ſuperiorem quidem gloriam ſtabilem perpetuamque eſſe poſſe perſpiciat. De interregnorum ratione quoties cogitet, quanto in periculo ſuperioribus temporibus Reſpub. fuerit, quibus electionum ac ambitionum ſtudia ea tamquam fluctus quidam illam exagitarint; cùm nõ minùs hanc, quàm in qua natus ſit, omni ſtudio ſibi amplectendam, eo chariorem etiam habendam intelligat, quò maioribus honoribus atque ornamentis ſuſceptum ſe affecerit, cohorreſcere ſe animo, agnoſcereque non niſi ſingulari benignitate diuina in commodiorem ſtatum eam perueniſſe. Iam vt de certa electionum ratione deliberatio ſuſcipiatur, intelligere ſe: ſi id fiat, quantum & in re ipſa difficultatis futurum: & ſi quod verẽdum videatur, occulta aliqua Reipublicæ vulnera ea nudet, incommodi indè metuendum ſit: ſuam quidem operam atque authoritatem Reipub. ac ordinum voluntati nõ defutura. Idem de concordia inter Eccleſiaſticum & ciuilem ordinem ſeſe iudicare: nihil ea poſſe ſuſcipi vtilius, atque ad Reipub. ſtabilitatem magis neceſſarium: ſed vtramque ad rem conſenſu animiſque ab omni odio & affectione vacuis opus eſſe. Proinde ſibi quidem ſummæ curæ ea fore: hortari autem ipſos quoque vt animos ad deliberationes rerum harum ſedatos, nulliusque alterius rei, quàm patriæ ac publicæ ſalutis & dignitatis ſtudio deditos afferant. Hortatus indè quemadmodum & ſuperioribus temporibus fecerat, vt per abſentiam ſuam otio & tranquillitati publicæ pro ſe quiſq; ſtuderet, ac animo ad quæuis pericula excipienda parato eſſet, fauſta quæque ac felicia, vtque vtriq; tam qui domi mãſuri eſſent, quàm qui in bellum ituri ita rem gererẽt, vt mox læta vtrinque gratulatione, in mutuos complexus ruerent, precatus ijs fuit: ad quam vocem plauſu à circumfuſis excitato, Cancellarius eum ipſum plauſum lætum omen futuri ſucceſſus, ac non diuturni belli Regem accipere iuſſit.

Sub idem comitiorum tempus Sueciæ Rex, quibus partibus hac expeditione bellum orſurus Rex eſſet, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quòd antè ad bellum hoc maximè Sueciæ Rex hortatus ſe fuiſſet, ac mutua neceſſitudine celandum eum cõſilia ſua non ratus, Pleſcouiam ſe eo anno ire in animo habere ei oſtendit: petentique legato eius, vt militem quem in Germania intercipiendæ legationis Moſcouiticæ ad Principes Chriſtianos miſſæ cauſa ſcripturus Sueciæ Rex eſſet, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere ſibi liceret, literas quarum authoritate id facere poſſet, dedit. Iiſdem temporibus Philo Kmira qui Lucenſi præſidio præfectus à Rege fuerat, ne miles otio ac deſidia interim corrumperetur; Chelmam Moſcouiticam, quod caſtrũ ſupra Louatum fluuium ſitum eſt, Martinum Curtium & Gabrielem Holubkonem miſit. qui cùm ex captiuis cognouiſſent, opidum iam ante Moſcos more ſuo incendiſſe; ex eo vnam domum ſub caſtro ad excubias agendas ab hoſte relictam; noctu progreſſi, cùm antequàm illuxiſſet, eò perueniſſent, Curtio domum prætervecto ac à tergo excubijs ſe obijciente, fugaque in caſtrum interclusa omnes concidente, Holubko caſtrum incendit. Ab alia parte Sibricus Sauolocienſis præſidij præfectus homines agri eius omnes ad ſacramentum euocârat. quinque autem antiquitùs territoria ad Sauolociam pertinent. Venerant in his Voronecienſes aduocato, Polonico more ſibi creato. Opidum autem Voronecia eſt ſupra Sauolociam ad Soveam flumen ſitum; propterq; fluminis eius opportunitatem, quod in Velikam flumen, indeque ſub Pleſcouia in lacum Pelbam ac ſinum Finlandicum influit, commercijs ac habitatorum numero amplum olim fuit. Caſtrum quod adiunctum habuerat in tot vicinorum ac munitiſſimorum aliorum copia delertum a Moſcis fuerat. Itaque cum opido nullo opere munito præſidium Sauolocienſe facilè potiturum cogitarent; quo id antè incenderent; maximè autem, quod opidani ad Sacramentum conuenerant; vt ad deterrendos alios omnia cruciatus exempla in eos ederent, copijs aliquot collectis repentina excurſione opprimendi eius cauſa conuenerant. verum re ab aduocato cognita, cùm ille in munere ac metu ſuo non inuigilans certiorem mox Sibricum feciſſet, hic profligatis Moſcis, locũ in quo

caſtrum

caſtrum fuerat, cum Kiralio occupat; præſidioq́; ei impoſito, corbibus militaribus pro tempore communit; agreſtibusq́ue ipſis, quibus loca vicina nota erant, ducentibus, crebras inde ex hoſtico prædas egit. Philo Kmita Chelmenſis excurſionis prouentu inuitatus eodem Sibrico ac vicinis alijs præſidijs ſibi adiunctis, Priſcam Ruſſam quæ ad magnam Nouogardiam ſpectat, excurrit. Magna hoc loco Moſcouiæ Dux ſalinarum vectigalia habet: frequentia item ac ampla commercia ſunt. Opidum magis in ſalinarum ac negotiorum vſus conſtitutum, vtq́; loco à finibus remoto, nullo opere munitum ſine negotio diripuit, repletumq́; militem præda reduxit.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER QVARTVS.

SOLVTIS ad eum, quem ſuperiori libro oſtendimus, modum comitijs, Rex militē, quanto in ſupplementum ad bellum opus erat, Samoſciū quàm celerrimè ſcribere, matureq́; in Lituaniam adducere iubet. Ipſe Grodnam rectà, indè Vilnam proficiſcitur. Interim ad Chriſtophorum fratrē Principem Tranſiluaniæ de nouo equitum ac peditum Vngárorum delectu ſcribit. Germani militis conquirendi Farensbekio per literas negotium datur; qui militis in inferioris Germaniæ bellis exercitati copiam ſe habere poſſe antè oſtēderat. Samoſcius, quò lectiorem peditatum haberet, Vrouecium ala equitum, cui præerat, miſſa, peditem ex ſola nobilitate ſcribere iubet. ſubleuabantur apparatus hi interim, dum tributariæ pecuniæ conferrentur, partim ea pecunia, quam à principib⁹ acceptam ſuprà oſtendimus, quamq́ue præter eam Marchio in Pruſſia Dux ſubſidij loco miſerat; partim propria Regis ipſius, maximè tamen equitum ſtudio, quorū magnum numerum Samoſcius euocârat; eaq́ue ad bellum hoc alacritas erat, vt pleriq́; nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diē nihilominus conuenirent: complures in ipſis caſtris demum ſtipendiorum partem acciperēt. Grodnam iam Rege progreſſo, nūcius cum literis à Moſco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenire pacem poſſe exiſtimet, affore: Interim ne vllum exercitū Rex cogat, néue vlterius progrediatur; poſſe eū & impenſæ & labori parcere. Veniunt legati: colloquium petentibus datur. Re diu more eorum ducta, atq́; vtrinq́; diſputata, eò tandem deſcenderunt, vt Narua, Nevſchloſſio, Derpato, Adſeuio, Nouogrodeco Liuonico, Nevhaus à Germanis dicto, exceptis, reliquam Liuoniam vniuerſam vnà cum ijs locis, quæ antea receperant, Veiſſenſteinio, Felinio, Parnauia, ac alijs omnibus Regi permitterent. Oſtēderat Rex, nullam ſe prius pacis mentionem fieri paſſurum, quàm vniuerſa Liuonia Moſcus ceſſiſſet. Vrgebant legati, vt cùm ſui principis nomine oſtēderetur, quid præſtiturus eſſet, ſibi quoq́; quid de ablatis principi ſuo reſtituēdis animi Rex haberet, demonſtraretur. Repetebant autem vno Polotiēſi agro excepto, qui priſtinæ ditionis regiæ fuerat, reliqua quæ ſuperioribus annis bello capta erant, omnia. Demonſtratum fuit, ita Regem principi eorum illa reſtiturum, ſi præter Veliſium, quod nulla cōditione dimiſſurus Rex eſſet, caſtrum quoq́; Sebeſium quod id penitus intra ditiones regias ſitum eſſet, quò certior ac ſtabilior pax eſſet, vel tradidiſſet Regi, vel demolitus fuiſſet; quod quominùs recuſaret, Regem viciſſim Dryſſam demoliturum; partis ſumptus deinde in bellum facti nomine quadringenta aureorum millia Regi refudiſſet. Impetrarunt legati, vt ad principem ſuum referre ea ſibi liceret; ac vt Regis nomine eadem ad illum ſcriberentur. Sub idem tempus Bochdanus Bilſcius, cuius frater patruelis in amoribus Moſco erat, ſummamq́; apud eum rerum omnium fidem obtinebat, ad Regem trāſijt. Miſerat Moſcus legatos ad Rodolphum Romanorum Imperatorem: ab eo vlterius deinde ad ſummum Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad ſummum Pontificem operam ſuam contra Turcam Chriſtianitati pollicitus, & de Regis in ſe iniurijs queſtus perhibebatur; & vel ſecretò, vt ad

pacem

pacem cum hortaretur, petijſſe: aut ijs tamen querimonijs, vt ſuas partes ſummus Pontifex interponeret, non nolle ſe ſatis oſtendiſſe. In Poloniam frequentibus nuncijs affetebatur: cùm Græcæ ſectæ homines pedes ſummi Pontificis pro more deoſculari diu recuſaſſent, tandem tamen id vt facerent, adductos. ſummus Pontifex Antonium Poſſeuinum, qui vnà in Moſcouiam cum illis iret, ijs adiunxerat.

Hic Moſcis per regias ditiones itinere intercluſo, ideoque per Germaniam Lubecam, vt inde Natuam traijcerent, ſe recipientibus, de legatione ſua per literas certiorem Regem fecit, ac ſi voluntate eius id ſibi liceret, per Poloniam & Lituaniam iturum ſe oſtendit.

Rex non modò illi permiſit: ſed ipſius quoque Moſci legatis idem ſe permittere reſpondit. Hi tamen, ne quid præter præſcriptum principis ſui facerent, Lubecam ſe contulerunt: indeque eodem quo venerant itinere in Moſcouiam ad principē ſuum reuerſi fuerunt.

Iiſdem tēporibus nuncius mortis Chriſtophori Tranſiluaniæ Principis Regis fratris allatus, cùm Regi ipſi non leuē dolorem attulit: tum Moſcum, qui auocato Rege rebus Tranſiluanicis ſui interim colligendi ſpatium ſibi datum iri cogitaret, vt pacem atque eas ipſas conditiones, quas paulò antè ab eo propoſitas fuiſſe oſtendimus, iterum reuocaret, maximè animauit. Verùm Tranſiluanicis rebus ne à cura belli auocaretur, iam antè à Rege prouiſum erat. Cogitans enim vltra incertitudinem rerū humanarum ætatem fratris prouectā: ipſum continuis articulorum doloribus confectum: antequam Varſauiam ad comitia iret, author fratri ac prouincialibus fuerat: vt filium eius Sigiſmundum in omnes caſus Principem deſignarent. Quibus de rebus cùm legati Alexander Kendius, & Vladiſlaus Somborius Varſaulam ad Regem veniſſent, ex eius authoritate, domum poſtea illis reuerſis, communibus ordinum ſtudijs Sigiſmundus in Principem electus fuerat: triſtibus læta Chriſtophoro Principi fortuna temperante, interque duo funera vxoris vnum, ac minoris natu filiæ alterum, principatum Sigiſmundi filij interijciente.

Maximam in pacis ſpem omnium iam propè animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum milliū conditionem, ſi Moſcus eam non accepiſſet, communibus ordinum bellū finiri volentium ſtudijs defuturus Rex fuerat: nec Moſcus, qui vniuerſam quaſi Liuoniam pacis cupiditate dimiſerat, illorum quæ exceperat, caſtrorum cauſa bellū accepturus exiſtimabatur. Itaq; inducias etiam ad certam diem, intra quam denuò Moſcus reſpōderet, Rex ei conceſſerat. Verùm intellectum mox fuit, iam tum legatos, quomodo à propoſitis conditionibus diſcederent, cogitare. Vincentius erat, de quo antè mentionē fecimus, in finibus Moſcouiticis, qui ad Smolenſcam pertinent, ductor Koſakkorum. Hic cùm tranſgreſſis fines legatis ſeſe adiunxiſſet, poſteaque eodē itinere Vilnam cum illis profectus, familiariùs inter eundum ad eos ſeſe applicaſſet, ſolicitare hominē, vt ad principē ſuum transfugeret, cœperunt. Ille conſtanter primò pernegârat: cùm vrgeretur, tandem Vilnæ ad magiſtratum rem detulit: ex eius ſententia ſimulat tranſitionem: quæ quò gratior principi eorū eſſet, nec ſine pretio operæ ad illum veniret, vt aliquas magni momenti literas, quas ad eū deferret, ſibi committerent. poſtulat. Illi polliciti, vt priùs tamē aliquo argumēto fidem eius exploratam haberent, vt in vna priùs re conficienda operam ſuam ſibi nauet, rogant: tempuſque quo profecturus Rex ſit, quaq; iter facturus, exploret. Re ad magiſtratum delata, quò magis fides ei haberetur, iter regis ex fide deſcriptum datum illi fuit. quo à perfuga quaſi pignore fidei accepto, literas ad principem ſuum perferēdas ei tradunt. In ijs vt magno animo ſit, eum hortantur. Nam & paucas omnino à Rege copias cogi: & quod mortuo fratre Tranſiluanicæ res præſentiam eius deſideraturæ ſint, maximè cū Turca ijs imminere dicatur, minùs huic bello eum vacaturum. Per idem verò tempus, & quod Vilnæ Rex ſubſtirit, Pleſcouiam, quam hoc bello petitū iri ſibi perſuaſerat, omnibus rebus Moſcus firmat. muros vetuſtate neglectos magnis operibus reficit: nouas ad priores munitiones adijcit: præſidia ex alijs arcibus omnibus detracta vnū hūc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Succiæ Rex collocata ei in matrimonium filia naturali militiæ præfectum fecerat: extrema quædam Liuoniæ caſtella; quæ ad Oſiliā & maritimam Liuoniam pertinent, occupat. Iam ab initiò cùm primùm in Poloniam Rex veniſſet, Succiæ Rex per oratorem ſuum vehementer Regem ad bellum contrà Moſcum hortatus, fœderis ac ſocieta-

tis contra communem hoſtem mentio
nem intulerat. Miſerat tum ijs de rebus
ad eum Rex Ioannem Herbortum Ca-
ſtellanum Sanocenſem: propoſitæq; ex
vltro citroq; cõditiones fuerant, vt Re-
ualiam quoq; regi traderet; vtq; quæ cis
Naruam flumen eſſent, Poloniæ Regi
cederent; quæ vltra Naruam Sueciæ fi-
nitima verſus oceanum glacialem cõ-
munibus copijs occuparentur, ad Sue-
ciæ Regem pertinerent. cumq; bellum
interim differendum ſibi Rex non iudi
caret; quo tempore Poloniã ibat, denuò
Laurentium Goſlicium Vilna ad Sue-
ciæ Regem miſerat; per quem in armis
iam ſe eſſe ei oſtenderat, & vt ipſe à ſuis
quoq; finibus in Moſcouiam cum exer-
citu irruptionẽ faceret, eum hortatus,
auxiliorum & belli communicandi ra-
tiones quaſdam propoſuerat: ac oſten-
dente rum Rege Sueciæ nolle ſe ſibi præ
ſcribi, quas in partes copias ſuas mitte-
ret, omniaq; occupantis fore: Goſlicius
quemadmodum iuſſus fuerat, Liuonia
tamen vt abſtineret, poſtulârat; cuius
cauſa & maximè bellum Rex ſuſcepiſ-
ſet, & quam optimo iure pertinere ad
ſe ſciret: Regemq; ius in Liuonia Reip.
& ſuum negligere non poſſe prædixe-
rat. Nunc cùm id accederet, vt Liuoniã
ferè omnem per legatos Moſcus ei de-
tuliſſet, quo in ſtatu res eſſent, cùm Sue-
ciæ Regem, tum militiæ præfectum eius
iterum per literas certiorem Rex fecit;
vtq; Liuoniam non hoſtis, ſed ſuam o-
pinione iam præcipientes, omninò ab
ea ſibi temperarẽt, ac alijs potius in par-
tibus, ſi ita eis videretur, bellũ cum ho-
ſte adminiſtrarẽt, poſtulauit. Vilna tor-
mentis ac inſtrumento militari omni
Poſtauam præmiſſo, ipſe Diſnam profe-
ctus fuit. Vbi de exercitu hoſtili ad Smo
lenſcam coacto, eiusq; in Mohilouien-
ſem, & Sclouenſem agrum incurſione
cognouit. Erant in hibernis eorum lo-
corum aliquot equitum turmæ. ex qui-
bus cum Chriſtophori Radiuili, & Mar
tini Kaſanouij turmæ, diuerſis locis in
palantes incidiſſent, ſecundisq; aliquot
prælijs cum copijs ijs conflixiſſent, non
diu in noſtro commoratæ, mox in-
tra ſuos fines ſe receperunt. Rex tamen
nuntio hoc de incurſionibus hoſtis al-
lato, continuò Chriſtophoro Radiui-
lo, qui tum Diſnæ vnà erat, ad eas quas
antea habebat, turmas equitum, alias
Polonorum nonnullas, quæ ijs in locis
ad Boryſthenem in hibernis erant, pe-
ditatusq; ac leuium tormentorum quæ
nauibus Vitepſciam præmitteret, certũ
numerum attribuit. Ei mandat, vt rectà
contra hoſtem tendat: dataque faculta-
te prælium committat. ſi hoſtis iam re-
ceſſerit, capto per Veliſium medio in-
ter Bialam & Toropeciam itinere, ab
ea quoque parte metũ hoſti oſtendat.
Eodem tẽpore Ioannem Thomam Dro
iouium præfectum Præmiſlien. ad Tur
carum Imperatorem miſit. Cauſæ lega-
tionis hæ erant; vt quia fato Chriſtiani-
tatis ſicut reliqua Vngaria, ita Tranſil-
uania quoq; ſtipẽdiaria Turcæ facta eſ-
ſet, vereretur q; Rex ne mortuo fratre
Chriſtophoro noui Principis imperiũ
grauioribus conditionibus Turca pre-
meret; poſtularet, vt quibꝰ priores prin-
cipes legibus principatũ eum renuiſſẽt,
iiſdem huic quoq; eũ permitteret; nec
ſi quid cõtra ea fieret, Regẽ patriæ ſuiſ-
que deeſſe poſſe oſtẽderet. Præterea ve-
rò vt de Ianculæ Valachiæ Palatini iniu
rijs, quas frequentes is regiarum ditio-
num hominibus afferebat, quereretur;
vtq; illo amoto Petrus Prior Palatinus
in priſtinũ dignitatis locum reſtituere-
tur, peteret: Regemq; nec Ianculæ vici-
nitatem æquo animo ferre, nec ſuorum
iniurias, vti nec deberet, neglecturum
profiteretur. Priꝰ legationis caput mox
obtentum, alterum in aliud tempus di-
latum fuit. Sub idem autem tempus in
Tartaris quoq; tumultuatum fuit. Deu
leres Chiereiꝰ, qui nouiſſime apud Tar-
taros imperitârat, plures liberos reli-
querat. ſucceſſerat huic in imperio, qui
nunc rerum apud illos potitur, Maho
metes Chiereius; qui cum præter alios
fratrem haberet ætate proximum Ad-
leum Chiereiũ magni & ipſum animi
& apud populares virtutis opinione, in
terficere eum non auſus, cùm aliàs in-
ſtituto Turcico apud Tartaros etiam
plerumq; eius, qui in principatu ſucce-
dit, ſecuritatis cauſa cæteri principum
liberi è medio tollantur; quò minus ta-
men cupiditati eius loci relinqueret,
Galgam creârat. Is ſummus militiæ præ
fectus eſt, eaque authoritate, vt & viuo
principe proximam ſecundùm eũ po-
teſtatem obtineat; & mortuo in impe-
rio ſuccedat. Adleo à Perſis capto, ac
interfecto, eadem ratione Haliu Chere
ium alterum ab eo fratrem magiſtratu
eo tradito, ſucceſſionis ſpe ſibi deuinxe
rat. Verùm confirmatus poſtea ætate fi-
lij Saditi, amoreq; paterno impulſus, de
iecto fratre, filium eius in locum ſuffe-
cerat; veritusque ne iniuria hac irrita-
tus cum altero minore fratre Salome-
te Chereio contra ſe cõſpiraret; ad par-
ricidij crudelitatem, quã antè ſeu metu
ſeu miſeratione retentus intermiſerat,
redierat,

redierat;priusq́; q̃ illi moliri quidcōtta ſe poſsēt,interficere eos conat⁹ fuerat. Hoc periculi metu ꝑfugere illi coacti, cū diu exagitati in finibus oberratēt, à Koſakkis excepti,adq́; Michaëlem Viſnouecium præſectum Cirkaſſienſem adducti fuerūt:à quo cettior de ijs Rex factus, vt in ſuum reditum retinetentur,iuſſit. Ipſe inſttumento belli grauiore primò per Diſnam in Dunam, indè vltetius per Dryſſam flumen, nauigatione, quemadmodum oſtēdimus,iam antè explorata nauibus præmiſſo; Diſnæque patte aliqua exercitus recenſita Polotiam venit. Ibi dum alijs copijs recenſendis opetam dat, Chriſtophorus Derſſekus, qui petentibus legatis Moſcouiticis, à Rege ad Moſcum miſſus fuerat,cum literis ab eo redit. Longè alio ex argumēto, quàm ſuperiores fuiſſent, ſctiptæ erant. quæ ab initio acta eſſent,multa & longa oratione repetita inuidioſè omnia interpretabatur: quæ per legatos antè Regi obtulerat, irritá rurſum faciebat: maximè quòd Neuelenſibus conditiouibus ſtare Rex noluiſſet:quòd vt Sebeſium demoliretur; bellicique ſumptus nomine pecuniam ab ſe flagitaſſet,exagitabat. quòd non in eodem ſtatu rem eſſe, quo Neuelæ fuerat,ac interim in oppugnanda Sauolocia maiotes ſumptus ſe feciſſe Rex diceret, cuius coactu, aut rogatu Sauolociam cepiſſet, intetrogabat. potuiſſe cū ſuperſedere labore hoc,non ſua voluntate factum, vt eam occuparet: Pecuniam verò quòd flagitaret,ſcire eum, nolle ſe ttibutarium eius eſſe: impenſas autem belli imputare,aut eatum nomine pecuniam poſtulare inauditum inter principes eſſe. Sebeſium ſe puero, dum Sigiſmundus Rex retum in Polonia & Lituania potitetur,conditum, eiuſque perpetuò poſtea, etiam cùm Polotiam in poteſtate Reges Poloniæ haberent, in poſſeſſione ſe fuiſſe: prætetea vt maximè ille Sebeſium, Rex Dryſſam deleret:tamen cùm viſum eſſet, Dryſſam iterum Regem reſtauraturum:denique ſemper aliquid repetturum, quod nouum à ſe poſtularet. Nobilitatis nuncios ad colloquium cū legatis adhibitos criminabatur; idq́; in inuidiam ſuam factum ſerebat. Indignabatur & oratores nullos à rege ad ſe mitti: Itaque ſe quoque nec poit quinquageſimum aut quadrageſimum annum oratores vllos miſſurum confirmabat. Multa de Liuonico iute ſuo aſpetgebat. In Regem autem ipſum acerbiſſimè inuehebatur;modò quòd non regio genere natus eſſet:modò crudelitatem in victos, adipis detracti argumento, de quo ſuprà dictum eſt, vſus:modò in eoſdem indulgentiam,qua ad tranſitionem eos inuitaret, tum quòd globis candentibus inuſitata ratione Sokolam incendiſſet, fraudem ac doloſei exprobando. Rex litetis hiſce acceptis, oſtendit legatis etſi iute gentium hoſtium loco habere eos poſſet, qui pacis petitione ſimulata,ſpeculandi, circumueniendique ſui cauſa ad ſe veniſſent;nolle ſe tamen ob eorum perfidiam à perpetuà manſuetudine atque lenitate ſua recedere; itaque ipſi ad ſuum principem reuerterentur: literis eius per ſuum hominem ſe reſpōſurum. Proficiſcitur cum his Antonius Poſſeuinus; quem à Summo Pontifice ad Moſcum miſſum ſuprà demonſtrauimus. Ei præſectos, qui Veliſij capti fuerant, Rex condonauit. Sauolociam indè, ſiluis vt in pacato nō magna moleſtia ſuperatis, pontibuſque & latioribus vijs iam antè iuſſu regio Sauolocienſium opera munitis, peruenit. Hic & ſi omnium ferè aliorū opinione Pleſcouiam ſine vlla dubitatione hac expeditione eundum tamquam præiudicatum iam videbatur, quò rectiùs tamen in re pręſenti omnia ſtatuerentur, ad conſilium de eo Rex retulit. Valuit plurimū apud omnes ferè cùm vetus perſuaſio, tum ipſa rerū gerendarum ſeries, belliique ſuſcepti ratio, quòd ea vrbe in poteſtatem redacta, Liuoniam ſimul vniuerſam, quæ tum vnica belli cauſa erat, ei acceſſurā inter omnes conueniret. Rex tamen,ac pauci cum eo an non magnam Nouogardiam rectiùs iretur, dubitabant: cuius etiam nobilitatis motus aliqui contra Moſcum audiebantur. ſed periculi plena res videbatur, relinquere à tergo vrbem ampliſſimam, in quam omnes quaſi hoſtiles copiæ conueniſſent: quæ magnam & bene ad Nouogardiā geſta rē ad reliqua perficienda moram: & ſi non tam bello, quàm tēpeſtatibus, contagio, alijsúe incommodis in hoſtico offenſum eſſet, grauem recipiētibus ſe metum allatura eſſet. Deſpatum vnus Veietus eundum cēſebat, cùm eadem ratione; quòd præſidij eius magnā parte ad Pleſcouiæ defenſionem deducta, facilior expugnatio eius futurà videretur: tùm quòd per eam ipſam ad reliquam Liuoniam vniuerſam, quę vnà bello eo petebatur, aditus futurus eſſet. Vicit plurium conſenſus, rerumq́; ipſarum cōtinuus quaſi ordo, qui primò Pleſcouiam obijciebat, eò vt iretur. Et

ſi enim per Louatum flumen, quod à Lukis Nouogardiam tendens magna ex parte in noſtra poteſtate erat, regreſſus exercitui dari videretur; quòd tamen naues omnes ſubtractæ ab hoſtib⁹ eſſent, nec aliarum fabricãdarum tam exiguo temporis ſpatio in prouincia noua & dubia facultas data eſſet: flumen præterea Louatus non per omne anni tempus nauigabile eſſet; hac quoque re non multum iuuari poſſe exercitus videbatur. De caſtellis quæ à lateribus imminebant, diu Rex dubitabat, tentandáne oppugnatio eorum ſibi eſſet, priùsquam Pleſcouiam iret, an in aliud tempus differenda. Ex ijs Kraſnohorodam, cuius oppugnationem Sigiſmundi Auguſti exercitus fruſtrà olim tentauerat, & alterum Vellam Moſcus, quòd teneri ea poſſe diffideret, tormentis priùs apparatuque omni deportato, ſub idem tempus ipſe deleuit. Reliqua erant Sebeſiũ, Opocka, Oſtroua. Sebeſium & ſi ad læuam Dunam verſus à tergo relinquebatur, nauigationemq; fluminis infeſtã reddere poſſe videretur: tamen quòd per ſiluas, locaque magna ex parre inuia, ac difficilia, iter illac eſſet, præſtare viſum fuit, vel in aliud tempus eam differre; vel ſi pax interim coiret, aliam quãdam munitionem ei opponere, quàm nunc maiorum rerũ gerendarum tempus, ſiluis, viarumq; difficultatibus ſuperandis, ac ipſa tandem oppugnatione eximere. Opocka non ita viæ imminere videbatur, vt nõ commodè declinari poſſet: præterea flumẽ Velika ſupra Opockam nondum eius altitudinis erat, vt tormẽta apparatuſque bellicus demitti per eum poſſent; quam commoditatem vel maximè qui d[illegible]n ſpectabant; ac vt nauigabile eſſet, Pleſcou[illegible]ſi tamen oppugnationi mora vlla minimè interponenda videbatur. Accedebat huc, quòd ex propinquis præſidijs Sauolocienſi & Voronecienſi facilè ex[illegible]ſiones eius prohiberi poſſe exiſtimabantur. Interim opportunè accidit, vt ſub idem tempus Koſakki Kraſnohorodam à Moſco deſertam, ſubitario opere cõmunirenr, quò prædis ex hoſtico agendis ſedem in ea collocarenr. Mittit eò Rex mox copias nonnullas cum leuioribus to[illegible]entis aliquot, locumq; militaribus co[illegible]bibus diſpoſitis diligentiùs communiri, Sebeſienſeque; & Opocenſe præſidia di[illegible]ine ri indè iubet. Itaq; Kra[illegible]ohoroda, Sauolocia & Voronecia occuparis, è quibus non difficulter Sebeſienſes, & Opocenſes contineri poſſe viderentur, illis omiſſis, Oſtrouia ſola quæ in ipſam viã Pleſcouienſem incurreret, relinquebatur. Ad Chriſtophorũ Radiuilũ, quem contra hoſtis ad Boryſtenem excurſiones miſſum ſuprà oſtẽdimus, ſub idem tempus Philonem Kmitam etiã, ac Lituanicos Tartaros à Vitoldo quõdam Duce agris in Lituania donatos, Michaële Haraburda illis præfecto ſe coniungere, hoſtemque ancipiti metu diſtinere, mutuiſq; populationibus priores excurſiones ei⁹ vlciſci iubet. literaſque ea de re ad Radiuilum dat. Priùs quam Sauolocia Rex moueret, tabellarium cum litteris ad Moſcum mittit. ijs etſi nec illius criminationes quicquam de dignitate ſua detrahere poſſe ſtatueret: & armatum hoſti maledicere infra animi ſui magnitudinem iudicaret; ne tamen ille è ſilentio Regis, more ſuo maiores ſibi ſpiritus ſumeret, ad priores eius reſpondet. Quæ acta ante id in inuidiam à Moſco vocabantur, vt quæque geſta ſint, oſtendit: conditionibus Neuelenſibus cur ſtare nõ potuerit, demonſtrat: nihil per iniuriam, aut præter morem aliorum principum Chriſtianorum ab illo ſe poſtulaſſe docet: vt Sauolociam oppugnarer, nullius precibus adductum ſe reſpõdet. ſed id vt faceret, pertinacia & iniurijs eius ſe coactum; quæ nec ſe quieſcere, donec armis ius ſuum conſequatur, patiantur: nec ipſum niſi armorum metu admoto animũ ad æquitatẽ aduertere. Quantum in ſe fuerit, ſe feciſſe, vt per Oratores eius aliquoties teſtificatus ei ſit, quò diutius cauſam ducerer, quoq; ad maiores impenſas tergiuerſatione ſua ſe prouocarer, eò grauiores poſtea conditiones ſe ei ferre neceſſe habiturũ. Sumtus in bellum factos & aliorum principum Chriſtianorum more ac exemplo ſe repetijſſe: & nihil æquitati cõuenientiùs eſſe, quàm vt à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriæ cauſa præſtetur. quod quoniam illi graue videretur, ſciret poſthac non de Liuonia, aut belli eius ſumptib⁹, ſed ſumma rerum ſe dimicaturum. Quòd Sebeſiũ puero ſe cõditum diceret; qua maximè ratione ius ſuum oſtendere ſe confideret, ea malam fidem eius maximè detegi. Nam cùm regia Polotienſis ditio ad Dunam flumen ſemper pertinuerit, intraque eam nuper Sebeſium excitatum fuerit, ſatis argumenti eſſe in alieno iniuſtè ædificatũ fuiſſe. An autẽ ad priores cõditiones, nouas ſubinde Rex adiecturus fuerit, ſi priùs ijs cõditionibus, quas Rex tuliſſet, aſſentiendo periclitatus fuiſ-

tus fuiſ-

tus fuiſſet, tum certi aliquid aſſeuerare eum potuiſſe. Nuncios nobilitatis ex ipſius vtilitate ad colloquium cum legatis eius adhibiros ſuiſſe, quò quæ conueniſſenr, maiorem firmitudinem haberent. Quòd Oratores ad eum non mirteret, non eſſe, quod ſe accuſaret; neque enim legem vllam de mittendis oratoribus cuiquam petlatam, præterquàm vel vſus, vel voluntas cuiuſque vnicuique imponeret: omninoque iudicij potiùs quàm neceſſitatis rem eſſe. Quòd facturum ſe negaret, vt nec ipſe poſt quadrageſimum annum vllos ad ſe oratores mitteret, ſacilè ei credi: magnã hanc bono etiã viro ne dùm Tyranno viuendi vſurã eſſe: non miſſurum igitur poſt quinquageſimũ aut quadrageſimum annũ: at miſſurum ſortaſſis citiùs: Regem quidem nihil hàc in re temere ſibi præſcripturũ. Docet & de Liuonico iure. Ad conuitia eius reſpondet, neque ſe eum eſſe qui contumeliã vllam accipere poſſit; nec in Moſcum, cuius rurpitudo & crudelitas omnibus nota ſint, rectè hãc alios inſectandi perſonam cõuenire. Regẽ ſe non tam moleſtè ferre non natum eſſe, quàm gaudere, quòd virture ſua ad regnũ peruenerit: quòd ea ratione ad honorem hunc euocatus ſit, qua ſummus Pontifex à Cardinalib⁹, Imperator qui principem inter Chriſtianos principes dignitatem obrinet, ab Electoribus Germaniæ: qua multi alij reges ac Principes omnibus temporibus à ſui quiſque regni ordinibus. Interim præclarum ſibi ducere priuato loco, nobilib⁹ maioribus ortum, qui rebus Chriſtianis egregiam ſæpè operam nauârint, ampliſſimos honores geſſerint, prouincias adminiſtrârint, magnaque virtutis & pietatis laude floruerint, cùm maiores ſui reges non fuerint, virture tamen ſua regnum ſe adeptũ eſſe; cùm illum, niſi ita, vt eſſet, narus ſuiſſet, mores eius quemuis potiùs alium quã principẽ factuti ſuiſſent: minimèq; illi inuidere, quòd non plurimorũ de eo hominũ iudicium, aut ſpectata virtus eius potiùs, quàm mulieris Glinſcij Sigiſmundi quondam regis proditoris filiæ vterus, Moſcouiæ dominium impoſuiſſet. Crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadaueribus adipe primùm non à ſe profectam: deinde nihil in eo contra pietàtis officium hominumque Chriſtianorum morẽ, qui vt viuis tanto rectiùs conſulerent, ex medicorum diſciplina, vel in minutiſſimas partes mortuos diſſecarent, admiſsũ: ridiculam aũt miſericordiã eſſe ipſius, qui cùm in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura ſe affici præ ſe ferat. Eiuſdem generis eſſe, quòd clementiam & lenitatem erga victos ſuã criminaretur. Non ſatis enim ſibi conſtare, qui modò crudelem, modò nimis lenem quereretur; indignaretutque, quòd non omnes, quos in præſidijs expugnatis Rex cœpiſſet, excruciatos interfeciſſet. Quòd Sokolam inuſitata ratione flammis à ſe deletam, vitio ſibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quàm detegere propriam inſcitiam ſuam; quæ vt omnibus in rebus maxima eſſet, ita militaris rei multa præclara inuenta adhuc eum fugere. Reſpondet & alijs de rebus quàm copioſiſſimè: quæ omnia accuratiùs hîc commemorare, præterquàm quòd epiſtola ipſa in manus hominum peruenit, nõ etiam noſtri inſtituti eſt. Sub finem epiſtolę ad ſingulare certamen eum prouocat: eamque Ruſſicè & Latinè ſcriptam ei tranſmittit. neúe nimis ſibi placeret, quæque aliorum de ſe hominum iudicia eſſent, cognoſceret, libros de immanirate eius paſſim per Germaniam editos vnà ei mirtit. Sauolocia Voroneciam Rex progreſſus militatem diſciplinam prioribus legibus partim emendatis, partim auctis accuratiùs eo loco ſanxit; legesque de ea ſcriptas primùm ſenatoribus, deinde militi, præfectis omnibus diſſerendi de ijs facultate permiſſa publicè propoſuir.

Quibus ab omnibus probatis præfecti militares, vt ducem exercitus crearet, eumque magiſtratũ, qui ſolennis apud maiores in Repub. fuiſſet, teſtitueret, flagitârunt. Rex quòd partito in plures imperio militari, ſuperiori anno nec ſatis diſciplinam caſtrenſem obſeruatam, ſe rebus vel minutiſſimis quibusq; ſatigatum, aliaq; incommoda nonnulla extitiſſe ex eo meminiſſet, vocato priuatim ad ſe Samoſcio, cuius vtilem operam ſuperioribus expeditionibus, multis maximisque rebus ſpectatã habebat, eum ſe magiſttatum hunc creaturum oſtendebat. Samoſcius magnitudinem eius, atq; onus demonſtando, ſeq; ab omnibus rebus, maximè autem muneris huius expectatione impatatum acceſſiſſe oſtendendo, primò vt alij potiùs id traderet; aut ne ſibi ſaltem tantum oneris imponeret, petere, poſtea vehementiùs etiam deprecari cœpit: vbi nihil Rex remitteret, obtemperaturum ſe tandem Deo, & illi ſeu ad gloriam ſeu periculum ſe vocanti recẽ

pit. Priuatim cum Samoſcio re communicata, idem publicè deinde facit; conſilioque conuocato, quid ſuæ ſit ſententiæ, declarat. Re ab omnibus probata, per Andream Sborouium palatij Marſchalcum, qua qui ſuperioribus temporibus imperio militari præfuiſſent, nominatim verò Ioannes Tarnouius maxima poteſtate fuiſſent, generalem exercitus Ducem perpetuum Samoſcium creat. Hic quemadmodum antea fecerat, Ita tum in publico quoq; præter oneris eius magnitudinem, quod per ſe grauiſſimum, maxima etiam cum inuidia coniunctum eſſet; non eo etiam apparatu inſtructũ ſe veniſſe oſtendebat; vt tantum munus ſuſtinere poſſet, qui ſcriptis ijs, quas Rex iuſſiſſet, copijs, eo animo profectus domo eſſet, vt quemadmodum ſuperioribus expeditionib9 feciſſet, partẽ ſaltem aliquam belli ſuſciperet: cui ſumma rerum adminiſtranda eſſet, oportuiſſe eum priùs omnium ad ſummam belli pertinentium rerum cogitationem ſuſcepiſſe: omnia explorata, cognita, parata antè domo attuliſſe: ipſum inſpexiſſe: legatos, miniſtroſque iam antè domi delegiſſe; quos etſi haberet, non haberet tamẽ plures, quã qui copijs tantùm, quas ipſe ſcripſiſſet, ducendis adminiſtrandiſque ſuppeterent. Tandem quemadmodum antea priuatim, ita tum publicè magiſtratum accepit. Conſtitutis rebus ijs, exercitum vniuerſum recenſere Rex inſtituit. Prę cęteris longè ornatiſſimę in luſtratione hac Polonorum equitum turmæ comparebant. cùm longè plures ex ampliſſimis quibuſque familijs, quàm vlla alia ſuperiorum expeditionum ad bellum hoc conueniſſent. inter alios Samoſcius ad priores copias ſuas, quas ſuperiori æſtate a ſe conductas, hieme in Samogitia contra hoſtiles in Liuoniam irruptiones mandato Regis collocârat, aliquot ornatiſſimorum equitum millia adiecerat. omnes hi ad ducis exemplum vt ſuperiori anno atrato habitu vſi fuerant, ita tum cæruleum ſumpſerant. Par his ſuo genere peditatus erat: Vrouecianus præſertim ex ſola nobilitate ſcriptus. Nec multũ de proximi anni ſtudijs & apparatu Lituani quoque remiſerant. Itineris ratione á Rege cum Samoſcio conſtituta, à dextra Lituani iuerunt; ijs aulicus miles, qui ad Gedanũ fuerat, perq; abſentiam Ioannis Sborouij à Chriſtophoro Niſcicio regebatur, attribut9 erat. partẽ copiarũ aliarũ cũ Stanillao Tarnouio clariſſimę familię, ſenatorijq; ordinis viro, quę locũ caſtris deligerent, Oſtrouiã verſus Samoſcius præmiſit cũ eodem Vcierũ & Vrouecium ire iuſſit. Tarnouius, quemadmodũ iuſſus erat, caſtrũ prætervectus in Pleſcouienſi via, qua præſidia in caſtrũ ventura, nuntijq; exituri expectabãtur, conſedit: quæq; ad oppugnationem pertinebant adminiſtrare cœpit. Interim Samoſcius aduenit; caſtraq; ab inferiori parte ad Velikam flumen ponit. biduò pòſt Rex ipſe cõſecutus fuit. Sita Oſtrouia eſt in inſula Velikæ fluminis, qđ; nullos à terra aditus habeat, indè nomen id quod inſulam Slauica lingua ſignificat, accepit. Muros ex lapide ſatis firmos: propugnacula item cõplura habet: vnum præcipuè in ſeptentrionali caſtri angulo, à qua eadẽ parte porta atque aditus in caſtrum eſt. inſignis magnitudinis, adque noſtræ ætatis propugnaculorum formam diligenter dimenſum, eo poſitu, vt duo caſtri latera, vnum quod ad ſeptentrionem, alterum quod ad orientem ſpectat, defendat. Cùm de oppugnatione cum Samoſcio Rex deliberaret, animaduertit, occidentale caſtri latus, ita modico flexu lunatum; vt nulli recta linea ſecundùm id latus tormentorum ictus dirigi poſſent, atque ita nihil ferè ab ea parte à tormentis periculi militi metuendum videretur. Itaque duo propugnacula altera, quæ in meridiem conuerſa erant, tormentis verberare inſtituit; quòd ijs à defenſoribus nudatis, occidentali parte iam antè, vt oſtenſum eſt, innoxia, ſine periculo ad oppugnationem iturus miles videretur. Vngaris orientalis anguli propugnaculum, Polonis occidentale attribuitur; perfectiſque biduo munitionibus, & tormentis intra eas conſtitutis, ex vtriſque muri quati cœpti fuerunt. Ab Vngaris propugnaculo, quod oppugnabant, indè proximo muro continuis tormentorum ictibus verberato, ruinis quibuſdam, quæ tamen præcipitem aditum in caſtrum præberent, pateſactus ab ijs murus fuit. Poloni, curante apud eos tormenta Vciero, in fundamenta propugnaculi, & interiores fornices tormenta conuerterant. cùm quòd ab inferiori parte facilior in arcẽ aditus futurus videretur: tum ne ſuperiore turris parte à ſe occupata quod facere deſtinauerant, vt per feneſtras eius ſcloppetis indè rem gererent, exque interiore caſtri parte hoſtem propellerent, puluere fundamentis ſubiecto circumueniri ab hoſte poſsẽt. Vngari per ruinas, quib9 ab eo-

ab eorum munitionibus murus apertus erat, irrumpere mox conabantur. Repreſſo impetu illorum à Samoſcio, qui militem, quò ad maiores res integrior accederet, ſine cauſa vulnerari nolebat, cùm rurſum ab vtriſq; munitionibus ſumma vi tormēta cōtra muros diſploderentur, magisque murus ruinis aperiretur, hoſtes eodem die deditionem fecerūt. Iam nox appetebat. itaque cùm præſidijs adiunctis vlterius deduci non poſſent, atq; interim ſeparatum in locum è caſtro traducerētur, plebs ruſticana Lucenſis cædis memoria perculſa, ſubitò magna voce vltrò in verba Regis ſe adigit. quo clamore aliquoties repetito, cū vim illis adferri Samoſcius ratus accurriſſet; narrabant iuratos ſe Regi, fidosque poſthac fore; eòque clamorem tam altum ſuſtuliſſe, quò vel ab ipſis Moſcis exaudirentur. Cæteri, in iiſque Naſcokinus præſidij præfectus, eius, quem legatione ad regē functum, poſteaque captū ſuprà oſtendimus, propinquus, dimiſſi fuerūt. Rex antecurſoribus, præmiſſis Pleſcouiam mox ipſe progreſſus fuit. In primo agmine Balthazar Andreæ fratris Regis filius cum Vngaricis, Palatinus Braſlauienſis cum Polonicis aliquot copijs incedebant. Hi vbi ad Cerēcham flumen, quod ab oriente in Velikam influ ir, venerūt, ex Vngaris quidam flumen transgreſſi in tres partes copias ſuas diſtribuerunt. Prima ex iis rectà Pleſcouiam contendit: duæ reliquæ diuerſis locis in inſidijs conſederunt. Ex ijs primi cum hoſtium excubijs congreſſi, mox pedem referre cœperunt: hoſtes quod erat, inſidias veriti, recedentes tamē ſecuti, poſtquàm ſecundi ex inſidijs conſurrexiſſent, nihil amplius veriti, quòd numero vtroſque ſuperarent, effuſe; inſecuti, ad tertios protracti fuerunt: à quibus reliqui in fugam coniecti: tres Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. ex quibus, quantum in vrbe virium eſſet, quid præſidij animique hoſtes haberent, cognitum fuit. Simili euentu Sigiſm. Roſinius, qui cum veteranorum Polonorum copijs, quas Lituanis adiunctas ſuprà oſtendimus, miſſus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, inter quos Rhederus Sileſius voluntarius erat, excurſione ad vrbem facta, captiuos aliquos adduxerūt. Samoſcius ipſe primùm Cerecha flumine, indè Pleſcouia amne tranſito, ſitus cognoſcendi cauſa vrbem circūuectus fuit. accidit hic, vt cum Vroueccio vno aſſumpto, aliiſq; ſubſequi ſe iuſſis, quò accuratiùs ſitum vrbis è propinquiori loco cognoſceret, ſub ipſos quaſi muros contra portam quandam ſucceſſiſſet, conſpicati eum hoſtes, alā equitum contra eum emitterent; eaq; cùm intra teli iactū ad eum acceſſiſſet, Samoſciuſque etſi periculū videret, non tamen ſe cōmoueret, illa etiam inſidias vereretur, iuſtum temporis ſpatiū ex aduerſō neutris ſe cōmouentib' conſtiterūt. Interim qui tardârant accurrentes, impetu in hoſtes facto, in vrbē eos reiecerūt. Rex vbi propius ad vrbem acceſſiſſet, cognoſcendi loci cauſa ipſe quoque cum Samoſcio eam circumijt. Ciuitatis Pleſcouienſis in annalibus Pleſcouienſibus, qui in Polotienſi Bibliotheca inter alios reperti, in manus noſtras peruenerunt, circa annum ab orbe condito VI. M. CCCC XII. antiquiſſimā mentio eſt; quo Thorium filium Rurici principis Ruſſiæ Olgam ex ciuitatē ea in matrimonium accepiſſe, ex quā Suentoſlaus filius natus ei ſit, memorant. Indè varia cum vicinis gentibus bella ei interceſſiſſe narrantur: maximē tamen Ikolos populos, quorum ab eò tempore cum imperio nomen quoquē interijſſe videtur, fœdere cū Nouogatdienſibus inito debellâſſe: cum Sudetibus, qui ea quōdam loca tenuerunt, in quibus Detpatum nunc eſt, & cum Germanis Liuonienſibus prælijs contendērunt; cùm vel à ſuis finibus eos prohiberent, vel intra eorum fines bellum gererent. A Germanis capta etiam vrbs circa annum VI. M. DCC. L. traditur, Ab Alexandro autem filio Iaroſlai ex ſtirpe Monomachi haud multò pòſt in libertatem rurſum vndicata. qui profectus à Barti principe Tartarorū, auxilijsque Tartaricis adiutus cùm prælio Liuonienſes ſuperaſſet, ex pacto deinde vrbem recepit. continentia tamen deinceps quoque bella cum ijſdem ciuitati fuerunt. Illud ſatis apparet, eam & opibus plurimùm olim valuiſſe, & priuſquàm à patre huius Baſilio in ſeruitutem redigeretur, non modò proprijs legibus magiſtratibusque vſam, ſed quod eo in loco magis fortaſſis mirandum fuerit, egregiè etiam ijs tempēratam fuiſſe. cùm primis Poſadniki; quod ſi verbum verbo interpreteris, aſſeſſores ſignificat, ex quibus ſenatus cōſtitutus fuerit, numerantur: In grauiorum rerum deliberationibus, legationibus audiendis, dimittendiſque: fœderibus ſanciendis: eligēdis principibus: pace deniq; ac bello ſuſcipiēdo: legibus ferēdis, populi ſumma authoritas erat:

qui in comitijs, Vlecis ab ijs dictis, quæ ad omnes pertinerent, vniuerſus iubebat: Secundū Poſadnikos nobilitas erat honote ijs proxima: tum verò diuerſarum ſocietarū mercarorum, quorum & magnam multitudinem eo in loco fuiſſe, eorumque, commercijs maximè ciuitatem creuiſſe apparet, pręfecti: qui magiſtratus etiam ius ac authoritatem habuerunt. Ditionem poſſederunt ampliſſimam; ad eamque cùm Magni Luki, & Iſborkum, tum quicquid intra eas eſt, pertinebat. Prouincias haſce per legatos Palatinos ab ipſis dictos regebant. His omnibus magiſtratibus finita cum poteſtate princeps pręerat. Eum ſeu ad vitandas factiones domeſticas, ſeu quòd externo regnum occupare volenti, faciliùs reſtituros ſe exiſtimarent, modò à Ruſſiæ, modo à Lituaniæ magnis Ducibus certis conditionibus, ac vt ſecundùm leges ſuas Ius ſibi dicerent, petebant. A Lituanis Dummunthum, Timotheum nimirum, poſtquàm Chriſtiauus factus eſſet, appellatum circa ànnum VI. M. DCC. LXXIIII. ac poſtea filium eius Dauidem accepiſſe memorantur: poſterioribus etiam temporibus ab Olgerdo filium eius, qui ſacris Chriſtianorum initiari voluerit, Andreaſque dictus ſit. quoſdam præter leges ſibi imperantes ipſi remouebant. Tandem cum Ruſſiæ maguis Ducibus conuenerunt, vt certis deinceps legibus eorum maieſtatem colerent, principesque non niſi ab illis, qui tamen ſecundùm patrias leges ciuitati imperarent, quique nominatim à ciuitate petiti eſſent, acciperent. A Baſilij cæci filio Ioanne, primùm Baſilius Suiſcius legatus, deinde Baſilius filius Pleſcouienſibus & Nouogardienſibus coniunctim princeps datus fuerat. Etenim ſub idem tempus Nouogardienſes ſublugàrat, Pleſcouienſium auxilijs adiutus; quæ illi partim ex fœdere, de quo dictum eſt, partim ęmulatione Nouogatdienſium miſerant. cùm paulò antè à Liuonienſibus bello petiti, à Nouogardienſibus ſpreti atque deſtituti, ab Ioanne adiuti fuiſſent. Atque in eo quidem ſtatu ad annum VII. M. XVIII. ciuitas permanſit. quo à Baſillo Ioannis filio, eius qui nunc rerū potitur, patre libertate ſpoliata fuit. Impoſuerat eis principem Baſilius Ioannem Michaëlis filium Repkam, quem Naidenum poſtea appellârunt: vt qui non petitus, ſed vltrò quodāmodo obtruſus eis eſſet. Contra hūc cùm Nouogardię fortè Baſilius eſſe, miſit ad eum ciuitas legatos, qui querelas quaſdam ad eum deferrenr. Cùm verò & Ioannes Nouogardiam ad Baſilium acceſſiſſet, ipſius hortatu maiorem ſenatorum partem, quò præſentibus ijs controuerſias eorum minueret, euocat: in vincula deinde omnes conijcit: Pleſcouienſibus denuntiat, vt conſilium omne abrogent: campanam inſignis magnitudinis, qua ad comitia obeunda ordines conuocabantur, ad ſe mittant: eaque vt facturos ſciat, alios plures ex omnium ordinum hominibus obſides ſibi dent. Pleſcouienſes partim amore ſuorum inducti, partim ijs rebus præſenti periculo defuncturos ſe exiſtimantes imperata faciunt: Obſides complures alios ad eū mittunt. Quibus acceptis, Pleſcouiam ipſe Dux die menſis Ianuarij viceſimo quarto Oximæ ſacro venit, cui in memoriam rei bene geſtæ templum deinde ibi conſecrauit: primoque in ædem ſaluatoris, inde Trinitatis, in cuius tutelam nominatim ciuitas ſe tradiderat, deſcèndens, Vaſſiani Epiſcopi Columnenſis, qui eò cum illo venerat, captamque tum vrbem pronuntiabat, oratione confirmatus, vrbem diripit: ſenatum omnem, magnamq; nobilitatis partem in vincula conijcit: nouiſque colonijs immiſſis in Moſcouiam ſecum abducit; vt non pauci tum eſſent è nobilitate, qui ne patria mouerentur, religioni ac ſocietati alicui religioſorum fratrum ſe manciparent. Ab eo verò tempore in duriſſima ſeruitute ciuitas permanſit. Vrbs in longitudinem porrecta, qua ad occidētem ſpectat anguſtior, à meridie Velika flumine alluitur. qui eo loco nō modò nomine, ſed tot alijs fluminibus receptis, re ipſa magnus, quinq; infra eum paſſuum millibus in Pelbam lacum influit: à Septentrione Pleſcouiam amnem habet, qui non magno à Nouogardia interuallo ortus, vrbem cui nomen dat mediā ſecans, in Velikam illabitur. Ipſa in tres partes diuiditur, quæ ſingulæ, diuerſis interiectis muris inter ſe ſeparātur. alteram, quæ occidentē ſpectat Sapskouā, tamquam vltra Pleſcouianā appellāt: tertia & media inter has arx eſt, quæ & ipſa in tres partes diuiditur: exteriorē, quæ ad meridiem, atque flumen Velikam pertinet Krſemnouiam: alteram Domantouam: tertiam mediam dictā, non ad arcem, ſed ad vrbem ipſam, cuius quaſi vmbilicum tenet, appellatione relata. Septentrionale latus omnium longiſſimum ad octo millia paſſuū

In lon-

in longitudinem, muto omni ex lapide facto protenditur. Ad eum Moſcus Polotia Lukiſque captis, alium ab interiori parte terra inter binos trabum ordines, quibus ea contineretur, latiſſima interiecta, adiecerat. Propugnacula ab omnibus partibus ex eodem lapidis genere firmiſſima habet. Cumque veteris operis propugnacula non ſatis æqualia inter ſe eſſent, indeq; fieret, quo minùs directis ex vno verſus alterum tormentorum ictibus muruò ſe protegerent, ex angulis eorum parietibus nouis proiectis, iiſdemque altiſſimo ceſpite veſtitis, feneſtriſque per eas diſpoſitis, vt pari inter ſe ſpatio prominerent, effecerat: ad eadē verò propugnacula, quòd partim anguſtiora, partim infirmiora viderentur, quàm vt maxima tormenta, eorumque vim, cū diſploderentur, continere poſſent; turres alias itidem ligneas ex firmiſſimis trabibus magno itidem opere factas opportunis locis ab interiori parte interiecerat, magnaq; maiorum tormentorum vi compleuerat. Loci facies ab omnibus partibus amœniſſima eſt, cùm duorum fluuiorum confluxu, & quà patentibus campis, quà crebris collibus leniter aſſurgētibus, iiſdemque frequenti iunipero veſtitis, quæ à Voronecia vſq; non ſecus ac ſi magna induſtria conſita eſſet, huc excurrens, hortorum ſpeciem loco circumdat: tum maximè monaſteriorum vicinorum frequentia, quæ vltra quadraginta ex lapide omnia elegantiſſimè exſtructa, paſſim per vicinum agrū conſtituta ſunt. Celeberrimum ex iis Svatohorenſe eſt, cùm religione, à quà ſanctum montem locum eum appellant, tum loci munitiōe. In rupe enim duriſſima tribus circiter à Pleſcouia paſſuum millibus ſitum, firmiſſima præterea turri, mœnibuſque ad caſtelli modum munitum eſt. Moſcus cùm, quem admodum antè oſtēſum eſt, Lukis capris ad Pleſcouiam moturum Regem minimè dubitandum ſibi iudicaret, omnibus rebus, quæ ad ſuſtinendam obſeſſionem pertinerent, diligentiſſimè eam inſtruxerat; magnaque copia omnia comportari iuſſerat. Cuius rei vltra ea, quæ antiquitus ad defenſionem vrbis comparata erant, hoc loco eò maiorem facultatem habet, quòd in eum locum per Naruam omnem è Germania aliiſque occidentalibus regionibus bellicum apparatum conuenire neceſſe eſt. Itaque tantus omnium rerum ad bellum pertinentium apparatus in vrbe erat, vt ſuperiori anno Moſcus nec illi loco ſatis fidens maiorum tormentorum partem aliquā in vlteriorē Moſcouiam deportare inſtitueret. quæ cùm grauitate ſua tardius promouerētur, Ilmeno lacu non procul à magna Nouogardia ea obruit. Præerat arci Baſilius, & fratris eius Petri ad Vlam flumen à Nicolao Radiuilo ſub Sigiſmūdo Auguſto cæſi filius Ioannes Suiſcij, è Suſdalienſium Ducum familia oriundi. Andreas Choroſcinus; & Pleſceiovus. quorum Ioānes conſilio, Choroſcinus corporis ac animi robore magnam apud Moſcum authoritatem habebant; indeque etſi ætate Baſilius Ioannem antecederet, ſummam tamen rerum omnium huic commiſerat. Equitum in vrbe vltra ſeptem millia: peditum cum iis, qui ex opidanis militares operas inter milites obibant, ad quinquaginta millia fuiſſe conſtat: Vrbanæ multitudinis totidē. Inter peditatus ductores Koſetſcius cùm animi magnitudine, tum procera corporis ſtatura Duci gratiſſimus, authoritatis ac virtutis præcipuam ferè opinionem habēbat. Koſakki Nicolao Duce in regia ditione Circaſſij nato, ſed qui diu Moſco operam nauārat, hoc conſilio aliquot eò venerant; vt ex inſtituto militiæ ſuæ per agros palantibus exc piendis, prædiſque agendis inſidias ponerent. Ad id enim militiæ genus vſu aſſuefacti, nullis armorum vix contra cœli iniurias veſtium indumentis tecti acinace & haſtili vno, plerique tamen etiam ſcloppetis rem gerentes, ad ſingulos circumſiſtendos, opprimendoſque: itinera, loca, res hoſtiles explorandas: flumina cymbis ac trabibus tranãda: denſiſſimas ſiluas, ac inuia quæque penetranda cùm leuitate armorum, ſitis, famis, ac laborum tolerantia, tum vſu atq; exercitatione plurimùm valent: cæteriſque ferè omnibus præſtant. verùm eos Suiſcius conuluio in vrbē acceptos intra mœnia retinuerat. Rex rebus iis cognitis munitionibuſque vrbis perſpectis; facilè intellexit, non ſine ratione ab initio iam pleriſque eò potiſſimùm eundum contendentibus, aſſenſum ſe non fuiſſe, longeque minora quàm præſens ipſe cognoſceret, de ſtatu vrbis eius atq; munitionib' ſibi renūtiata fuiſſe: ſe nec à peditatu, quem, ſi ſumma vi vrbē oppugnare vellet, triplo maiorem adducendū ſibi fuiſſe intelligebat: nec à puluere tormētario ad oppugnandā vrbē ſatis inſtructū acceſſiſſe videbat. Qui enim Suſç depoſitus fuerat, negligētiā

ignē

igni ab ijs,qni In præſidio erant,habIto, conflagrarat:alterius autem vt præcepta iam opinione pacis nec ab initio ſatis magnam copiam quæſtores parârāt: accedenteque inſigni ſubuectionum difficultate,qua à flumine relinquebātur,vix eum ipſum,quem paratum habebant,aduehere potuerant.Itaque varia animo agitanti præſtare aliquando videbatur, ſi Pleſconia relicta, vel magnam Nouogardiam rectà contenderet , quam nonnulli minus munitam putabant : vel ad vicina caſtella Porchouam & Vdouam ſe conuerteret;ijſque in poteſtarem redactis, obſidione ex ijs vrbem premeret. quorum illud inter Nouogardiam & Pleſcouiam ſitum magnam ad intercludendam à ſubſidijs & commeatu Pleſcouiam facultatē habere putabatur : hoc Iuanogrodenſi arci,quæ portum Naruenſem efficit,imminebat; Priori conſilio cùm ex , quæ antè demonſtratæ ſunt, rationes, & à Pleſcouia metus, tum ipſiusNouogardienſis vrbis fama, quam & ipſam non exiguas ad reſiſtendum vires habituram conſtabat, itineris denique longinquitas, præcipitante iam æſtate,ac tempeſtatum expectatio locum non relinquebanr. Alteram obſidionis rationem,ac viciniorum caſtellorum oppugnationem, præterquā quòd indignam ſuſceptæ expeditionis fama futuram putaret,hoſti etiam animos additu tā iudicabat.Itaq; cùm animi magnitudine,ac virtute militis,qua pleraque alia conſecutus eſſet,eas quoque difficultates ſuperare ſe poſſe non deſperaret , de loco caſtris capiendo diſpicere cœpit. Conſtituerat ab initio à Nouogardienſi via , qua Pleſcouia fluuius in vrbem , indè infra eam in Velikam illabitur,qnòd ad excludēda ab vrbe ſubſidia , ſubuectioneſquè arcendas cum primis opportunum videbatur,caſtra facere. ſed id vt dimitteret conſilium , longitudo lateris eius, quod quemadmodum oſtenſum eſt, ad octo millia paſſuum patet, latiſſimiquè ab ea parte ac patentes circum circa campi faciebant.In quibus cùm ſubſidia equitum nulla tutò collocari poſſe viderentur,nec verò propter continuas hoſtilium tormentorum eiaculationes propius caſtra admoueri; verebatur ne peditatus,qui in opere ac munitionibus futurus eſſet, ſi nullum illi è propinquo ab equitatu ſubſidium ferri poſſet, in tāta equitatus ac peditatus hoſtilis tot locis ſimul erumpētis multitudine,maximè ſi ancipiti prælio ſubſidijs à Nouogardia miſſis, & eruptiòne ex vrbe facta pugnandum ei foret, vndique circumueniretur. Oſtendebat Samoſcius,qui vt nihilominus in ſententia permaneret,Regem hortabatur circa flumen Pleſcouiam ſinus nō nullos ſibi videri,in quibus iuſtæ equitum copiæ ſub tentorijs collocari poſſent: quæ in tempore deinde contra excurſiones hoſtiū auxilium noſtris ferrent: hac ratione caſtris eo loco quàm latiſſimè Nouogardiam verſus explicatis, ab omni ſubſidio & commeatu,ſine frequentibus excubijs,quibus ſi ab altera parte caſtra ponerentur, continuis defatigari militem neceſſe eſſet,multò cōmodiùs obſeſſos intercludi poſſe:accedere,quòd ab ea parte ſolum pene eſſet molle;ab alijs ferè omnibus rupes duriſſimæ id exciperent;quæ & opus moraturæ, cuniculos autem omnino excluſuræ eſſenr. Rex tamen quòd priorem ſalutis, quàm victoriæ rationem habendam iudicaret,ab orientali latere oppugnare vrbem ſtatuit. quo in loco & peditatus,qui in opere futurus eſſet,à ſiniſtra Velika flumine defenderetur:& caſtra proximè munitiones hoſtium promoueri poſſent . quòd ab ea patte frequentes colles exurgentes ab hoſtilium tormentorum ictibus frōtem tutaturi eſſent: angulus præterea, in quem ab ea parte vrbs muris coibat, ipſe etiam maiorem rei bene gerendæ facultatem dare videretur.Itaque trāſgreſſus flumen Cerecham , caſtriſque tum ibi metatis, ijſdem Lituanicás copias, & veteranum Polonum equitem, quos à dextra ire iuſſos diximꝰ, recepit. Eódem Farensbekius Germanicū peditem,cum quo ſub id tempus venerat, adduxit. in quibus etſi erant aliquot, qui in Belgio ſtipendia fecerant, propter tamen & temporis breuitatem, & quòd Lubecenſes minus comes in concedendo delectu ſe præſtiterant, plerique ex vicinioribus etiam Germaniæ locis, ijque tyrones, raptim ſcripti erant.Iiſdem temporib. Bartholomæus Budlerus à Duce Churlandiæ cum aliquo militum numero, qui ſuperioribus expeditionibus cùm alijs in locis bellum Rex adminiſtraret,ad Liuoniæ fines in ſtationibus contra hoſtes fuerant,in caſtra venit: Voluntarij præterea aliquot,cùm ex Pruſſia, inter quos inprimis Fabianus Dhonanus: tum prę ter Rhederum,de quo ſuprà dictū eſt, alij etiam ex externa iuuētute nonnulli fama expeditionis huius exciti. Rex cum vniuerſo exercitu flumen tranſ-

greſ-

greſſus, ſub eos, de quibus dictum eſt, colles, caſtra poſuit. Vngari à ſiniſtra ad Velikam flumen, Lituani à ſuperiore parte ad Porchouienſem viam conſederunt: medio inter hos ſpatio Poloni triplici carrorum ordine circumiecto, ea de qua antè oſtenſum eſt, ratione, ab vtraque riui illhac labentis parte caſtra communiuerunt. qui inter hos & Lituanos tamquam angulus relinquebatur, Germanis attributus fuit. Venit ſub idem tempus in caſtra à Turcarum Imperatore legatus, grauis ætate homo. Hic Tartaros, quos ſuprà profugiſſe oſtendimus, ex fœdere, quo vtrinque perfugæ reddi iuberentur, repetebat. Oſtenſum fuit, quia nondum Rex eos vidiſſet, nec quid dicerent, audiuiſſet, vbi in Poloniam rediſſet, cauſa cognita Principi eius reſponſurum. Etſi minor peditatus erat, quàm pro amplitudine ſuſceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipſo militum ac armorum non contemnendus: equitatus autem, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, ornatior ferè, ac inſtructior, quàm in vlla ante hac expeditione fuiſſet. Itaque per frequentiſſimam caſtrorum partem barbarus ductus, caſtrorum magnitudinē, equitum, quos obuios habebat, ornatum, equorumque præſtantiam, ac vniuerſi exercitus ſpeciem admiratus, faceret Deus inquit, vt iſti principes, Regē ac ſuum Principem deſignans, coniuncti inter ſe animis eſſent; ne orbis quidem terrarum conſenſui eorum reſiſteret. Interim Vngarum militem propius vrbem, vt locum munitionibus dirigendis caperet, progreſſum hoſtes conſpicati, eruptionem mox in eum fecerūt. ſed fortiſſimè ab Vngaris ad portas vſque eos inſequentibus, nonnullis vtrinque deſideratis, in vrbem reiecti fuerunt. Munitiones mox Vngari ab ea parte, qua caſtra habebant, contra Pochrouienſem, quam appellabant, turrim, penes Velikam flumen: Poloni nō longo ab his interuallo contra Suinienſem turrim agere inſtituunt; prius militaribus corbibus locis aliquot iuſto interuallo communitis, equitumque ac peditum ſtationibus in iis collocatis; quæ militi in munitionibus occupato cōtra eruptiones hoſtium, ſi quas fortè facerent, propinquo è loco ſubſidium ferrent. Magno labore eo loco propter ſoli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in ſaxum deſinebat, foſſæ ducebantur. Nihil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur; qui ingentibus ſaxis ſecuribus exciſis, indefeſſo ſtudio opus perfecit; non tam multorum iactura, quam inſigni vnius Petri Kendiiuuenis claro in Vngaria loco nati; qui cùm noctu more ſuo vigilias Moſcis citantibus, ad fremitum eorum procurriſſet, è maiori tormento traiectus, interijt. Cæterùm Vngari, quia ab ipſo flumine nullo ambitu capto breuiore ſpatio rectà verſus vrbem munitiones ſuas dirigebant, perfectis iam foſſis aduerſam turrim quatere cœperant; exiguoque tempore propugnaculo cōuulſo proximi muri partem aliquam ſtrauerant. Polonis magno impedimento erat, quòd ab eo, de quo dictum eſt, loco, longiore interuallo munitiones verſus vrbem inſtitutæ illis erant: latera quæ Vngaris ab vna parte Velika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præſtabant; ne circumuenirentur, vineis & ſubſidijs contra hoſtium impreſſiones munienda: indè perfectis tandem munitionibus, curante apud eos tormenta Veiero, priùs ex pleriſque turribus, ex quibus ab omnibus ferè partibus petebantur, defenſores deijciendi erant: quod deniq; in fundamenta, ac imam partem muri, iis quæ antè demonſtratæ ſunt, cauſis, tormenta cōuertebant, quas ob res cum ab eorū parte tardiùs murus perruptus fuiſſet; Vngari nihilominus, quà ab ipſis murus ſtratus erat, irrumpere conabantur. Samoſcius cùm de eo ad Regem referret, oſtendebat, longè & ad ſecuritatem & ſpem victoriæ certius ſibi videri, ſi dum è Polonorum quoque munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio ſuſtineretur: interim & pluribus locis mœnia verberarentur, ruinæ, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus eſſet, ampliores fierent, qui per eas in vrbem aditus eſſet, cognoſceretur: omnibusque rebus diligenter exploratis, quæ ad oppugnationem pertinerent, antè præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne tempore interpoſito, ſpatiū ſui muniendi, nouaſq; foſſas obiiciendi hoſti daretur: maximè verò, quò minus conſilio huic locus eſſet, difficultas pulueris tormentarij faciebat; vt neceſſariò priùs tētandū aliquid videretur, quàm omni conſūpto vnà cū puluere vrbis ipſi⁹ potiūdæ ſpes decederet. Deſcenditur eò, vt mittantur, qui locū inſpiciant, ac an quà tranſgreſſos foſſæ difficultates ve exceptura eſſent, explorent. Deliguntur ex Germanis quinquaginta circiter; quòd erant inter hos, qui

in

in aliatum vrbium oppugnationibus aſſiduè antea verſati fuerant. Hortatur ſimul Samoſcium Rex, vt quæ ad oppugnationē pertinerēt, adminiſtraret. ne ſi de aditu non incommoda renunciata eſſent, vel minimum temporis ſpatium differretur. Interim Vngaricus Decurio quidam miſſu centurionis ad os, quod ab Vngaris, quemadmodum dictum eſt, in muro patefactum erat, profectus omnia facilia ac aperta renūciat: aditum latum: deſcenſum expeditum: exiguas ab interiori parte foſſas obiectas. Quo tempore cùm è primarijs Senatoribus quidam differri nonnihil adhuc irruptionem ſuaderet, ne inter Polonicam & Vngaricam nationes æmulatio aliqua oriretur, ſi Vngarus prior irrupiſſet; oſtendiſſetque Samoſcius, cur à Polonis aditus tam latè patefieri nondum potuiſſet, is vnamquamq; felem pro ſe venari reſpondit. Samoſcius itaque ad munitiones profectus, Polonis Germanos adiungit; quęque oppugnationi vſui ſint, adminiſtrari iubet. Vngaris Bornemiſſa pręficitur. Rex ſub ipſam fluminis ripam, ad quam Vngarorū munitiones pertinebant, progreſſus, militemque ad irruptionem paratum, paucis, quæ tempus ferebat ad virtutem cohortatus, è propinquo euentū oppugnationis expectare inſtituit. Iam antè autem tormenta aliquot Velikam tranſlata fuerant, abque inferiori parte muri, per quē ad oppugationem iturus miles erat, ita collocata; vt aduerſo muro à fronte deterſo, rectis indè ſecundùm vniuerſum id latus interius ictibus defenſores peterentur. Eques ex inſtituto militari idoneis locis ſupra munitiones, circa vrbem, atque vias, in omnes caſus diſponitur. Non poterat latere hoſtes, quid in caſtris pararetur; quòd in omnes partes latiſſimus ex vrbe deſpectus erat. Itaque ipſi quoq; muros frequentes complebant. Samoſcius primùm ex Polonico poditatu viginti expeditiſſimos delectos per aduerſam foſſam muros ſuccedere, quiſque ab eo loco in vrbem aditus ſit, explorare iubet. Renuncianr illi foſſam ab ea parte, eſſe, ſupraque eam pontem aliquantò depreſſiorem, per quem nō difficulter tamen foſſa ſuperari poſſit. Mittit inde è Germanis quinquaginta eos: mandat his, vt quàm proximè muros ſubeant; ſi ſuperare ruinas poſſint progrediātur, ſignoque quod acceperant, dato, alios, quos quamprimùm ijs ſummiſſur᷒ ſit, expectent; ſi non patere per eas aditum intelligant, ſine ignominia ſe recipiant. Interim ſi illis ſucceſſiſſet, ſignumque quod conuenerat, datum ab ijs fuiſſet, quæ illis ſubſidia ſummittat, diſponit: primò eiuſdem nationis militē, quod qui præmiſſi fuerant, id poſtulàrant: indè Polonum partim equitem, qui Georgio Mniſcio præfecto Sanocenſe, Staniſlao Stadnicio, Procopio Penonſcio, Andrea Orſechouio, ac alijs quibuſdā authoribus, equis miſſis, vltrò operam ſuam detulerat: partim peditem. Primo loco Penonſcium & Orſechouiū cum turmaiibus eorum, qui haſtis rem gererent, locat. Indè Vrouecium cum pixidarijs. Poſt hunc Staniſlaum Stadniciū cum altera equitum turma. Huic rurſum Vibranouium & Syrneum cum ſuis quenque cohortibus in ſubſidijs eſſe iubet. Vltimo & ſeparato loco Georgium Mniſcium cum ijs quos ductabat, equitibus conſtituit; partem ad tormenta munitionesq; retinet. Germani cùm ad foſſam ſucceſſiſſent, Ioannesq; Garonna Gallus progreſſus primus adi tum tentaſſet, graui caſu ab hoſtibus illo deturbato, cæteri cùm anguſtiores ruinas, quàm vt commodè tranſiri per eas poſſet eſſe exiſtimarent, conferti ad foſſam conſtiterunt. Poloni qui à tergo vrgebant, cùm non dari ſibi locum viderent, per medios illos penetrant; hoſtes turri lignea, munitioneque quam tignis in angulo turris, quem cum muro coiens efficiebat, ea de qua ſuprà dictum eſt, ratione contabulauerant, ceſſpiteque veſtiuerāt, deijciunt: in turrim magno ipſi labore euadunt; principeſque Vibranouius ac Syrneus in ſumma turri ſigna figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quòd per id latiorem aditum eſſe viderent, ſigna conuertunt. Præſcriptus ide, qui ſuprà demōſtrat eſt, ordo, & Vngaris fuerat, miſſusq; eius rei cauſa ad eos Franciſcus Veſelinius, primarius cubicularius regius. Verùm apud Germanos primū eo turbato, Vngari quoque, cùm Polonos iam irrumpere cerſerent, ſigno priùs à Rege accepto, per ruinas in turrim euaſerāt; primiq; Thomas Dercenus, & Matthias Kerekeſius ſigna in ea cōſtituerāt. Hos Gabriel Bekeſius arrepto ſigno, equitem, cui præerat, ſecum trahens, ſeeutus fuerat; moxque pluribus alijs ſignis illatis, cùm vlterius indè in vrbē contendere vellenr, foſſa iam antè ab hoſtibus ducta, ligneæque munitiones nonnullę pter opinionem obiectæ impetum eorum tardabant. Hoſtes ab initio noſtrorum in ſubeūdis muris impetu perterriti, ſuos

è pro-

è propugnaculis pulſos, ſigna diuerſis
in locis fixa iam videntes fugam circũ-
ſpectare cœperant. Interim Ioannes Su-
iſcius paſſim equo Saucio volitans, mo
do minis, modò precibus, tandem plo-
ratu & miſericordia: ab altera etiam
parte Epiſcopus vrbis ſacra & ſimula-
cra obtendens, dum in occupandis mu
ris noſtri retinentur, fugam pauorem-
que ſuorum ſiſtunt. Primùm tormen-
tis ac ſaxis petere noſtros cœperunt:
noſtris viciſſim tela in eos adijcienti-
bus, compluribusque vtrinque ſaucijs,
turri, quam à Polonis occupatam ſuprà
oſtendimus, puluerem ſubijciunt; nul-
lamq; in partem milite ſe commouen-
te, binis alijs vicibus id repetũt. Quo tur
ri tandem correpta noſtri ferre ignem
diutiùs non valentes primùm deſcen-
dere: ad extremùm etiam cum ex pro-
pugnaculo Velikano, quod è noſtris
tormentis tam breui tẽpore ſterni non
potuerat, ipſi tranſuerſis hoſtilium tor-
mentorum ictibus ferirentur, recipere
ſe coacti fuerunt. Indè in Vngaros om-
nes conuertuntur; qui cùm eas quas di-
ximus illis obiectas munitiones, ſupera
rè ſe non poſſe intelligerẽt, cum diu ho
ſtium impetum ſuſtinuiſſent, ac nox im
mineret, cæſis omnib⁹ priùs ſublatis mo
re militari ſe receperunt. Deſiderati eo
die ſunt ex nobilitate Polonica vltra
quadraginta: ex Vngaris nõ pauciores,
ac præcipui inter eos nominis Gabriel
Bekeſius. Magnum hoſtes quoque de-
trimentum acceperunt: cæſi complu-
res; in quibus primarij peditum ducto-
res; Nicolausque Cirkaſius præfectus
Koſakkorum: plurimi vulnerati. Itaq;
literis, quas ad præſidium Vdonẽſe de-
derant, quæ exiguo poſtea tempore in-
teriecto interceptæ à noſtris fuerunt;
magnum terrorem oſtendebant; vtq;
ſine mora ijs de rebus princeps certior
fieret, ſubſidiaque ſibi mitterentur, pe-
tebant. Samoſcius militi ob eius diei la-
borem ac aduerſitatem conſulendum
ratus, equitem, qui cũ Georgio Mniſciò
præfectò Sanocenſe in ſubſidijs collò-
catus fuerat, integerque adhuc erat;
quòd conturbato poſtea ordine res ad
eum non perueniſſet, circa tormenta
munitionesque excubare iubet: vniuer
ſo autem peditatui ac munitionibus
Vrouecio in oppugnatiõe cõcuſſo, Sta
niſlaum Penkoſlauium præfecit. Alte-
ro die conſilio habito, ante omnia de
tormentario puluere conquirendo co-
gitari cœptum fuit. Mittitur ad Ducem
Churlandiæ, Rigenſes aliaq; vicina lo-
ca. Exẽpla literarum Pleſcouienſium;
quæ interceptæ fuerant, paſſim deſcri-
benda Samoſcius dat; quibus ſi quis for
tè grauior de aduerſo oppngnationis
exitu rumor in Poloniam perlat⁹ eſſet,
hoſtium incommodo perſpecto is de-
leretur. Proponit eodem tempore Re-
gi, quò minùs caſus aliquis, qui obſidio
nem eos relinqnere cogeret, interueni-
re poſſet, optimum è re nata ſibi videri,
ſi integro, adhuc exercitu caſtella, per
quæ miles diſtributus, longinqua obſi-
dione, ac commeatus inopia premere
vrbem poſſet, aliquot communeantur:
ijs perfectis, quòd voluntari⁹ miles diu
moram laturus non eſſet; commeatus
præterea difficultatem reliquo exerci-
tui aucturus videretur: nec dignitatis
Regis futurum eſſet, vt voluntarijs di-
miſſis imminuto exercitu remaneret,
ipſi in Poloniam, ad comitia obeunda,
ſupplementum ſcribendum excurre-
ret; ſe cum exercitu reliquo ad vrbem
relinqueret. Si hiems expectaretur, vo-
luntarios incommodis obſidionis, at-
que hiemis iniurijs adactos, miſſionem
flagitaturos: reliquum militem nullis
rebus præparatis, commeatu omni con
ſumpto minùs animi & virium habitu-
rum; caſtella verò eo tempore vel mu-
niendi vel exſtruendi nullam rationẽ
fore. Regi cum alijs multis de cauſis,
omnia priùs, quàm ad id cõſilium deſ-
cenderet, tentanda videbantur; maxi-
mè tamen, quòd cùm Poſſeuinus, qui
in Moſcouia erat, de animo erga pa-
cem Moſci ſignificaturum ſe oſtendiſ-
ſet, verendum intelligebat, ne, ſi prinſ-
quàm ille rediret, eorum quid ſuſci-
peretur, hoſtis defendendæ vrbis ſpe
illi aucta, ſi fortè de tradenda ſibi Liuo
nia conſilij quid iam ſuſcepiſſet, id tum
commutaret. Dum hæc geruntur, pul-
uisque ac apparatus bellicus expecta-
tur, cuniculis interim munitiones ho-
ſtium tentare placuit. Bini è Polonorũ
munitionibus verſus foſſam inſtituti;
à rupe dura atq; aſpera excepti perduci
non potuerunt: Vngari per ſummum
ſolum foſſa ducta, eademq; cratibus in-
tectà, vnum eò modò perduxerant. Is
cùm latere hoſtes non poſſet, qui vt mi
nùs eũ vidiſſent, ex eo ipſo tamen quòd
ab oppugnatione tam diu ceſſaretur;
coniecturam de conſilio noſtrorum ca
piebant, alium ſecundùm vniuerſum
id latus in longitudinẽ, ex quo noſtros
obſeruarent, egerant; ac tum eum pul-
uere ſubiecto intercipiebant. Iiſdem tẽ-
poribus ſubſidia è Moſcouia per Vdo-
uam obſeſſis mitti cognitum fuit. quæ
cùm per Pelbam lacum, ac Velikam flu

men nauibus ventura Samoſcius intellexiſſet, primùm nauibus aliquot conquiſitis cõtinuas arbores cuneis ferreis in ſingulas impactis, per eoſq́ue catenis tranſmiſſis, ea qua flumen erat latitudine connectit: alias à ſuperiori parte fluminis, qua venturus hoſtis erat, ſecundùm aduerſam ripã alligat, ita, vt cùm hoſtium naues tranſijſſent, funibus adductæ regreſſum ab ea parte hoſti clauderent: alias ab inferiori parte verſus vrbem ita obijcit, vt cùm eum in locum perueniſſent, irretitis vtrinque nauib⁹, nullam in partem effugium pateret. In naues, quas cõtraxerat, Germanos, qui earum adminiſtrandarum peritiores credebãtur, imponit: Vniuerſæ rei Vroueccium præficit; cum eoque ſecundum vtramque ripam expeditum peditem diſponit. Aduenerant cõmodùm ſub id tempus Albertus Reſaiſcius Caſtellanus Varſauienſis cum centum circiter & quinquaginta: Stephanus Bilaui⁹ cum ſeptingentis equitibus: Nicolaus Korffius & Vilhelmus Platerus cum Liuonibus aliquot equitibus. Eos cùm extra caſtra adhuc verſarentur, Suatohoram verſus conſidere, ac quò tutiores contra hoſtiles incurſiones eſſent, foſſa caſtra communire iubet. Hoſtes nauibus ſilenti nocte progreſſi, cùm in inſidias, ac noſtras naues incidiſſent, ac ne primùm quidem impetum noſtrorum ferre potuiſſent, mox in ripam ſe eijciunt; ibi ante lucem palantes excepti, ducentiq́ue circiter Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. Haud multò pòſt aliud à Derpatenſibus ſubſidium obſeſſis mittitur. Verùm id, cùm appropinquanti maturiùs miles ſe oſtendiſſet, celeriter ſe recepit. Aliquanto deinde tempore interiecto Nicolaus Choſtouus inter peditum ductores ſecundùm Koſcecium pręcipuę apud Ducem authoritatis cum ſeptem millibus ſubſidio obſeſſis venire ab exploratoribus nunciabatur. Itaque Samoſcius, quòd vereretur, ne ſuperioris ſubſidij caſu fama ab hoſtibus cognito, aliò iter auerterent, totum locum eum, qui à caſtris Suatohoram vſq; vltra duo millia patebat, excubijs complecti ſtatuit. Erant militares ante hac excubiæ à caſtris ad flumen Pleſcouiam vſque poſitæ: ab eo verò ad Suatohorenſem viam, quòd maximum interuallum eſſet, ne miles in tot excubias diſtractus nimium defatigaretur, Lituani voluntarij vltrò eam ad rem operam ſuam Regi deferebant. Choſtouus cùm diu in inſula quadam Pelbæ lacus hæſiſſet, ac de priori ſubſidio, quod nauibus aduenerat, intercepto intellexiſſet, in terram exercitu expoſito, noctuq́ue deulo per ſiluas ad ſiniſtram itinere capto, Pleſcouiam contendit. noctu maior militum pars dilabi ab eo cœpit, vt ex ſeptem millibus vix trecẽti penes eum manerent: ipſe vt diffugientes vel vi contineret, extremum agmen cogebat. Itaque cùm ſuperiorum noctium excubijs Lituani fatigati, ſimul quòd interea temporis nõdum hoſtis veniſſet, de diligentia remiſiſſent, præterque morem excubiarum aëris iniurijs coacti ignes excitaſſent, Daniël Iſlenouus, qui in primo agmine incedebat, cum ijs, quæ ſupererant, copijs, euitatis locis ijs, in quibus ignes cernebantur, in vrbem euaſit. Choſtouus, qui in extremo agmine, vt dictum eſt, erat, ac præterquàm quòd totius noctis maximo in ſiſtenda fuga ſuorum labore confectus erat, corporis inſuper mole homo procera ſtatura tardabatur, cùm è ſiluis egreſſum lux oppreſſiſſet, herbis per aliquot horas cæteris dilapſis ſe texit; ibique ab equitibus Andreæ Viſnouecij Palatini Volinienſis, qui tum eius diei excubias excipiebãt, repertus, ac ad Regem adductus fuit. Qui eum deſeruerant, partim cæſi, partim magno numero capti fuerũt. Aliquot dieb⁹ pòſt Theodorus Meſccodouus itidem cum copijs aliquot ſubſidio obſeſſis miſs⁹ fuit. Hic cùm iam ferè excubias Lituanicas ꝑterijſſet, extremũ agmẽ à Gabriele Cirkaſſio deprehenſum fuit: qui cùm impetum in id feciſſet, & clamore ſublato Bilauius quoque cum ſuis accurriſſet, centum circiter & quinquaginta conciſi, ad ſexaginta capti fuerunt; cæteri ad trecentos cum Meſceodouo in vrbẽ penetrarunt. Dum ad Pleſcouiam hæc geruntur, Suecię interim Rex in aliena victoria ſuam prædam facit; eoque quem in Germania ac Gedani, ijs de quibus dictum eſt literis adiutus, militem conquiſiuerat, quemq́ue è ſuis præterea ditionibus contraxerat, per militiæ præfectum ſuum Pontum Gardyanum Naruam occupat. Opidum id ad Velikam flumen ſitum eſt, quod qua Pelbam lacum relinquit, mutato in Naruam nomine, opidoq́ue à ſe appellato triginta circiter infra id paſſuum millibus in mare influit; eo alueo, vt ad vrbem ipſam maximæ onerariæ naues appellant; eædemq́ue vlteriùs Pleſcouiam vſque non incommodè agi poſſent, niſi ſupra lacũ Pleſcouiam verſus viginti circiter cubitos altæ cata-

tæ cataractæ curſum earum intercipe-
rent. Dum in Magiſtrorum ordinis,
priſcorum Liuoniæ Principum pote-
ſtate erat, propterea quòd omnes mer-
ces Moſcouiticæ Derpatum primò de-
uehebãtur, indè per Reualiam aut Par-
nauiam in mare exonerabantur, mi-
nùs vel à cultoribus frequens, vel mu-
nitum erat. Poſtea Ioannes ſuperior in
aduerſa ripa aliam multò munitiorem
è regione illi arcē Iuanogrodũ ab illo,
à Liuonibus Ruſſicã Naruam ad ſuæ,
quam Germanicã appellabant, diſcri-
men dictam, tã propinquo ab ea ſpatio
excitauit, vt cũ veteri Narua ponte con
iungi, abq; vtroque loco telum in alte-
rum adijci poſſet: ex ea cùm Moſcus pro
fectus Liuonica quoq; Narua potitus
fuiſſet, cum Germanicis alijsq; vltrama
rinis & occidentalibus nationibus com
merciorum in ea ſedem collocârat, o-
mniaque eò negotia & merces tranſtu-
lerat. Sub famam expeditionis ad Pleſ-
couiam regiæ, quemadmodum ex alijs
arcibus, ita illa etiam maiorem prę́ſidij
partem ad Pleſcouiam tutandam con-
traxerat. Gardyanus cũ tormentis qua-
tere muros cœpiſſet, ac Moſci, qui in Iua
nogrodenſi præſidio erant, Liuonicæ
Naruæ, cui metuebant, tuendæ ſtudio,
pontem tranſijſſent, tormentaque ple-
raque ſecum traduxiſſent, ac verò ir-
rumpente iam in opidum milite,
territi, retrocedere cœpiſſent, Itali ali-
quot, qui cum Hieronymo Cagnolo
in Suetico exercitu erant, victoriam
ſubitò conclamantes, cumq́ue reliquo
milite ad portas vſque eos inſecuti, ma-
gnum eorum numerum conciderunt.
Hac re, cæteri, qui in arcem euaſerant,
territi; ſimul tormentis, quibus ſe de-
fenderent, quæ paulò antè Naruam
tranſtulerant, deſtituti, exiguitateq́ue
ipſa ſua de defenſione deſperantes, de-
ditionem fecerunt. Eadem præſidiari-
orum conſternatione Iamhorodum
quoque & Koporiam vicina caſtella
in poteſtatem redegit. quibus rebus
perfectis in penitiorem Liuoniam, vt
per reliquas arces, quæ à Moſcis tene-
bantur, arma circumferret, cum exer-
citu regreditur: primoq́ue Veiſenſtei-
nium caſtrum alioquin natura & ope-
re munitiſſimum, in ea Moſcorum tre-
pidatione, præſidij exiguitate, nulla,
dum Pleſcouia obſideretur, auxilij ſpe
in deditionem accepit. Inde Parnauiæ
exercitum admouet. Poſt captam Nar-
uam literas à Principe ſuo ad Regem
mittit, quib⁹ is ad priores Regis literas,
quib⁹ multò antè, vt à Liuonia tãquam
alieni belli præmio abſtineret, amicè
hortatus eum Rex fuerat, circũducto
die reſcribebat; ac ſuum cuiuſque iudi-
cium, quibus in locis bellum cum ho-
ſte gerere, quasq́ue ditiones eius inua-
dere vellet, eſſe debere ſignificabat. Ma
gna ſpes Regem tenuerat, forę, vt æqui-
tate priorum poſtulationum ſuarum
perſpecta, locum eis Sueciæ Rex relin-
queret; non modò quòd Liuoniã vni-
uerſam iam olim in fidem Regum Po-
loniç veniſſe eò minus ignorare Sueciç
Regem ſciebat, quòd ſuperioribus tem
poribus, cùm frater eius Ericus Reuali-
am occuparet, nullo iure id ab eo fieri
proprijs literis ſuis teſtatum feciſſet; ve-
rum etiam, quòd, poſtquàm ipſe maxi-
mo labore ac impenſa ad legatos de pa
ce mittendos, vniuerſam Liuoniam pri
mò cedendam, indè deſerendam penè
hoſtem adegiſſet: ad paratam à ſe victo-
riam Sueciæ Regem acceſſurum expe-
ctandum ſibi non arbitrabatur. Qua-
re etſi iniuria hac non parum commo-
ueretur, in præſens tamen differendam
iudicabat. Iiſdem temporibus à regijs
quoque Præfectis ſimili fortuna caſtra
nonnulla Moſcis in Liuonia adempt-
ta fuerunt: A Duce Magno Kirempe-
ſium occupatum: Fabianum ſubitario
opere munitum: à Byringio Pyrcheli-
um: Thoma Embdano Salium captũ:
A Dembinio Lenouardum & Aſche-
rotum; quæ vtraque Dunæ flumini im-
minebant, peditatu aliquo à Rigenſi-
bus, quibus grauis hoſtilium præſidio-
rum vicinitas erat, accepto, Scotoq́ue
milite, qui ad Regem ibat, retento, ex-
pugnata Iamq́ue Kokenhauſium quo-
que caſtrum munitiſſimum, ab eodem
Dembinio obſeſſum commeatus ino-
pia breui in poteſtatem noſtrorum, per
uenturum videbatur. Supra demon-
ſtrauimus Chriſtophorum Radiuilum
ad vlciſcendas hoſtis in Mohilouen-
ſem & Sclouenſem agrum excurſiones
cum parte exercitus Moſcouiam ver-
ſus miſſum à Rege fuiſſe; eiq́ue Philo-
nem Kmitam ac Haraburdam cum Li-
tuanicis Tartaris coniungere ſe iuſſos.
Kmita cum duobus circiter millibus e-
quitum, Tartarisq́ue, qui ſub Harabur-
dæ ductu erant, Lukis egreſſus, octo cir
citer vltrà Toropeciam millibus ad Nẽ
meſam flumen, ac monaſterium quod-
dam, aduentum Radiuili expectarẽ
inſtituerat. Sub idem autem tẽpus Mo-
ſcouiæ quoque Dux, qui non procul
inde Siariciæ tum erat, cùm de noſtri e-
xercitus aduentu nondũ cognouiſſet;
Michaëlẽ Noſdrouatum, & Petrũ Bo-

ratinſcium cum tribus circiter millibus militum eodem conſilio miſerat, vt metu vndique quàm maximo facto, qui è ſuis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temerè vagantes cùm in pabulatores noſtros incidiſſent, duo ab illis excepti, ac in caſtra adducti, oſtendunt quindecim Indè millibus paſſuum ad Saleſam exercitum conſidêre. Cõtra quem cùm Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bochdanum Ogniſcium ſeptingentis circiter magna ex parte leuis armaturæ equitibus ex diuerſis turmis ei attributis miſiſſet; ducenti circiter præter imperium pugnandi auiditate cum stationibus hoſtium cõgreſſi, ad diuerſos pontes, circa quos ſcloppetarios hoſtes in inſidijs diſpoſuerant, pertracti aliquot ex ſuis amiſerunt: verùm alijs ſubſecutis, ac Gabriele Holubkone ſuis, vt de equis deſcenderent, ſcloppetiſque rem gererẽt, mandante, ſummotis per hos à ponte hoſtibus, noſtri hoſtium equites in fugã effuſos ad quindecim ferè millia paſſuum inſecuti, aliquot ex ijs ceperunt. Radiuilus cùm cognouiſſet ad Reſouam aliam exercitus hoſtilis partem cõſediſſe, verſus eam via impeditiſſima, quà nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progreſſus, triginta à Reſoua paſſuũ millib⁹ ſubſtitit; indè Sukopſciã Iamã, quo nomine locũ in quo diplomata iter faciẽtibus dari ſolẽt, appellãt, ſe cõuertit; ac ad flumẽ Volgã caſtris metatis Halimbekũ cum Tartaris, quos circa ſe habebat per flumen Stariciam verſus contendere, populationeſque ac incendia quàm latiſſimè in hoſtico circumferre iubet. Satis conſtat Moſcouiæ Ducẽ, qui, quemadmodum ſuprà demonſtratum eſt, Stariciæ tum euentum obſidionis Pleſcouienſis expectabat, cùm aduentantem exercitum, fugas agreſtium, ignes paſſim ſublatos ipſe magna ex parte cerneret; ac, quemadmodum ex Poſſeuino, qui tum apud illum erat, cognitum poſtea fuit, nõ vltra ſeptingentos milites circa ſe habebat, ſumma in trepidatione verſatum; delectum ex omni genere hominum promiſcuè habuiſſe, fugamque iam circumſpectaſſe. In præſentia mittit, qui agmẽ noſtrorum ſpeculentur, quamprimùmque de eo ſibi renuncient. Hi cùm ad Okomeciã alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinque milliũ paſſuum interuallo acceſſiſſent, diligenterque à noſtris excubias agi, loco præterea munito eos conſediſſe ex agreſtibus accepiſſent, ad latus conuerſo itinere paludeſque quæ ijs in locis erant, tranſgreſſi, ex Nohaienſibus Tartaris ac pabulatoribus noſtris aliquot oppreſſerunt. Interim Daniel Murſa ex ijs, qui in menſæ miniſterio apud Moſcum verſabantur, ad noſtros tranſit: qui cùm de numero exercitus eadem ferè, quæ antea fama, ac captiuorum ſermonibus acceperant, ac inflatius pleraque prædicaſſet, orationique eius tanti principis inueterata potentiæ fama facilè fidem faceret; etſi memorabilis facinoris, ſi Stariciam proceſſiſsẽt, patrandi ſpes noſtris oſtendebatur: ijs tamen viribus, quibus potentiſsimi principis vitam ac ſalutem ſeptam eſſe credi debebat, minimè pares ſe futuros rati; Dunam indeque Dubnam magnis itineris difficultatibus cõflictati ſe recipiunt. Ex itinere, temerè ab agreſtibus rumore tradito, commeatu Toropeciam laborare, ad eã deflectunt, exercitumque ei admouent. Verùm paucis diebus pòſt cùm falſa de ſtatu præſidij delata ad ſe cognouiſſent, ſe receperunt. Radiuiluſque Chelmam rectà, indè priſcam Ruſſam verſus cõtendit. Collocata ad Opakam contra Nouogardiam Koſakkorum manus aliqua fuerat: quæ partim prædis ex hoſtico agendis hoſtem diſtineret, partim ſubuectiones ſubſidiaque, ſi quæ Nouogardia Pleſcouiam mitterentur, obſeruaret. Hi cùm continuè prædas ex hoſtico agerent, magniſque incommodis hoſtes afficerent, Tartari Moſcouitici, parte eorum negligentiùs agente, parte ex inſtituto ad prædas agendas profecta, repentino aduentu; eos qui in ſtatione relicti erant, oppreſſerant. Tartaris à cæteris reuerſis rurſum deiectis, Moſci alias ſuas duobus locis ad Ruſſam & Miſciagam ſtationes ab Nouogardia noſtris Koſakkis oppoſuerant. contra eos igitur, qui ad Ruſſam erãt, Radiuilus Koſakkos, quos penes ſe habebat, ipſe ſubſequens, præmiſit. Hi hoſtibus fama aduentantis exercitus iam antè territis, ac primo aduentu eorũ in fugam conuerſis Obalinſcium ac Boiarici generis aliquot capiunt. Eo deinde ex loco ad Regẽ & reliquum exercitum Radiuilus reuenit. Iam antè Antonius Poſſeuinus etiam; quem à ſummo Pontifice legatum ad Moſcum iuiſſe ſuprà oſtendimus, cùm mox poſt diſceſsũ à Volga Radiuili dimiſſus fuiſſet, ad Regẽ venerat; turmis aliquot equitũ, quas è Nouogardia de

ad-

aduentu eius certior Rex factus, obuiā illi miſerat, in caſtra deductus. Afferebat hic, Moſcum & ſi in ea & ſua trepidatione, & belli aduerſitate cùm primis pacis cupidus eſſet, nullis tamen alijs conditionibus eam accipere obſtinatū habere, quàm quas iā antè Polotiæ per legatos ſuos propoſuiſſet. Nam quòd hiems, quæ ſæuiſſima ijs in locis frigora adferre ſoleret, inſtaret, militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum ſibi perſuadebat, per hiberna diſtributum iri: Regem ſuperiorum annorum conſuetudine ad comitia obeunda in regnum ſe recepturum: interim vrbem obſidione, ſe metu ſolutū iri, facilèque quamuìs aliam ſuſtinendi belli impetusq́; regij rationem deinceps ſe reperturum confidebat. Rege contrà Poſſeuino oſtendente, nec ſe priùs exercitum ab vrbe deportaturum, q̄ vel vrbe potitus eſſet, vel vniuerſa Liuonia Moſcus deceſſiſſet; hortabatur nihilominùs eum Poſſeuinus, ne omnem tamen ſpem pacis præcideret; locumq́; colloquio conſtitui pateretur, in quem vtrinq; legati conuenirent, ac de pace inter ſe agerent: quod cùm Rex permiſiſſet, literas per expeditum equitem ad Moſcum dat. his eo omninò animo Regem eſſe oſtendit, vt non priùs abſceſſurus, aut vllum belli finem facturus ſit, quàm vniuerſa Liuonia Moſcus excedat. Quare ne nimium ea in re poneret, quòd frigoris ſæuitia coactū abſceſſurum tandem exercitum exiſtimaret; videre ſe obfirmato ad perferēdam eam omnes animo eſſe; tum vt obſidio ſuſtineretur, debere eum tamen tot ſubiectorum ſibi innoxiorum calamitatibus atque miſeria commoueri; qui cùm pro ipſius ſalute nullum periculum ac cruciatum recuſent, ſummæ eum iniquitatis condemnari debere, niſi ipſorum vitam ſuis commodis ac obſtinatione potiorem habeat. Eos autem neque propter frigoris vim in ſiluis iam latere: nec ijs ipſis, quòd paludibus omnibus frigore concretis; peruiæ breui noſtris futuræ eſſent, amplius protegi poſſe: eorumque ijs ipſis diebus, quibus in caſtra veniſſet, magnum numerum partim conciſum, partim captum ſe vidiſſe. Sub id enim aduentus eius tempus, ſubſidia, quæ cum Meſceodovo venerant, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, excepta fuerant. Proinde ipſe ſibi conſilium caperet: ſe quidem, vt ſeriò tandem animū ad pacem applicaret, authorem ei eſſe; egiſſeq́; hanc ob cauſam cū Rege, vt ne omnem tamen de pace agendi facultatem tolleret: Impetraſſe, vt legatos eius certum in locū, qui Moſco videretur, accedere, cumq́; ſuis legatis de pace agere ſe paſſurum Rex receperit. Moſcus lireris ijs acceptis ſine mora nunciū vnà cum ſuo tabellario, literisq́; ad Poſſeuinum remittit. Pagum Sapoliam nonaginta paſſuum à Pleſcouia millibus, in diplomatum vſus & ipſum conſtitutum, ad conuentionem deligit, publicæq́; fidei literas, legatis ſuis mitti poſtulat. Mittūtur literæ: locus accipitur. Exercitus interim, qui ad Pleſcouiam erat, maximis cùm hiemis, tum obſidionis diuturnæ incommodis afficiebatur. Itaque cùm & à voluntarijs palam miſſio flagitaretur, conditionesq́; pacis paſſim ſermonibus agitarentur; non deerant, qui remittendum potiùs Moſco de Liuonia aliquid cenſerent, quàm cum exercitus incommodo diutiùs obſidionem ducendam. quod vt ſummi Pontificis authoritate perſuadere Regi conaretur, Poſſeuinum etiam tacitè hortabantur: idque quò cōmodiùs perficeret, cùm ſententias ſenatus de conditionibus dicturus eſſet, eum vocari, præſenteque illo ſententias dici debere cenſebant. Spargebatur in vulgus, Regem vt maximè Liuoniam vniuerſam adiunxiſſet, omnem in Vngaros, vel fratrum ſuorum filios diuiſurum. Itaque ſtipendiarius etiam miles ſermonibus tentabatur; cur pro alienis commodis ſuo cum periculo depugnaret: pro prouincia, ex qua nec ad ipſum, nec ad rempub. fructus vllus peruenturus eſſet, vt alij ditarentur, vitam ſanguinemque ſuum ipſe in diſcrimen adduceret. Reſiſtebat rebus hiſce ſumma conſtantia atq; animi magnitudine Rex: maximè voluntarios obteſtabatur, ne ſuo diſceſſu exploratæ penè victoriæ, aut honeſtæ pacis ſpem corrumperent. Præter Regem Samoſcius omni contentione in id incumbebat. Oſtendebat publicè, ad omnia priùs ſe deſcenſurum, quā infecta re, aut non tali pace, qualem in ſuperioribus comitijs Rex atque nomine Regis ipſe ordinibus promiſiſſet, diſcederet; quòd ſi maximè neceſſe eſſet, eòusq; tamen, dū comitijs habitis noua ab ordinibus mādata acciperet, ſe perſtiturum. Vt Poſſeuinus in ſenatum vocaretur, cōtra morem maiorum eſſe differebat. Virum enim prudentem & inprimis grauē & ſi nihil curioſius in aliena repub. facturum ſciebat; ne tamen vel interrogationibus atque ſtudijs aliorum, vel ſuo pieta-

pietatis atque pacis in eam ſententiam pertraheretur, vt ipſe quoque cum alijs remittendæ Moſco partis Liuoniæ author eſſet, verebatur. quamùis eandem ſententiam ſuam hac etiam ratione apud Poſſeuinũ deinde excuſabat; quòd cùm ex inſtituto reipub. omnium aliorum Principum legati publicè audiantur, ſolius ſummi Pontificis nuncij priuatim Reges conueniant, ne exemplo ſuo Priuilegium minueret, illum ipſum vitaturum fuiſſe, exiſtimaſſet. Cõſilio deinde iis de rebus habito, duæ omninò manendi rationes proponebantur. vt vel ex caſtris atque munitionibus, quemadmodum hactenus factum eſſet, obſidio vrgeretur: vel caſtellis extructis, in ijſque milite collocato, diuturna fame, ac commeatus inopia vrbs premeretur. Vtramque cùm hiemis iniurijs, tum ſoli frigore iam aſtricti duricie, quæ nec militem ſub pellibus diutiùs verſari, nec opus vllum fieri paterentur, omnes ferè refutabant. Lituani priuato etiã ijſdem de rebus conſilio inter ſe habito libellũ Regi offerebant. in quo cùm & ipſi manendi conſilium omne reiecissent, id petebant, vt quò hibernorum incommoda, quæ ſuperioribus annis continua pertulerant, euitarent; in agro Moſcouitico miles haberetur. Interim diem certam Regi præfiniebant; intra quam niſi pax facta eſſet, nulla conditione diutiùs remanere integrum ſibi eſſe oſtendebant. Non poterant latere hæc hoſtem: quòd propter voluntariorum nullo imperio ſe ſuoſque coerceri patientium licentiam ex calonibus, ac eo hominum genere, quotidie aliqui ab hoſtibus excipiebantur: ijſque ipſis diebus Saba quidam cum eius de quo dictum eſt, libelli exemplo ad eos tranſierat. Maxima inter hæc flagrabat inuidia Samoſcius: illum vnum ſententiæ eius eſſe authorem: hominem à pueritia literarum ſtudijs deditum, atque in Italiæ Gymnaſijs verſatum conſilijs atque obſtinatione ſua vniuerſum exercitum perditurum: legatum cum exercitu in hoſtico relicturum: ipſum extra metum periculi ad Comitia pro Cancellariatus ſui munere obeunda in Poloniam rediturum. Etenim iam conuentus nobilitatis Rex edixerat. Per eos quo loco res eſſet, literis nobilitati oſtenderat: neue vel exercitum reducere, vel ipſe ab obſidione comitiorũ habẽdorum cauſa diſcedere cogeretur, vt in ijs conuẽtibus noua tributa, & quæ alia ad perficiendũ bellum neceſſaria eſſent, ſciſceret, hortatus nobilitatem fuerat; in omnes nihilominùs caſus, ſi res non teneretur, literas, quibus comitia indiceret, ſimul miſerat. Augebat Samoſcio inuidiam diſciplinæ militaris tuendæ ſtudium, iam ab eo tempore, quo militem habere cœperat, contraque illos potiſſimum ab eo ſuſceptum, quorum quòd illuſtrior fortuna eſſet, peccata etiam, & peccatorum ad deterrendos alios pœnas illuſtriores eſſe dicebat.

Fremebatur non iam quòd in mulieres, quæ caſtra irrepſerãt, grauiſſimè animaduerti iuſſiſſet: nonnullas capitis ſupplicio affeciſſet; ſed quod aulicum regium, qui in leges militares aliquid commiſiſſet, in vinculis haberet, nec totius exercitus precibus condonare vellet: quòd pueros nobiles, qui licentius in caſtris verſati fuerant, ad palum alligatos publicè ſpectandos præberet: turmæ præfecti vicarium ſuſpendio affeciſſet: ex nobilitate quoſdam propter mũdiciem caſtrorum negligentiùs habitam claua pulſaſſet. Itaque carmina etiam in eum ſpargebantur, quibus ſcholaſtica vita illi exprobrabatur. His ita non mouebatur, vt cùm ſemel licentiæ feneſtra aperta in alios libelli iacerentur, iactataque ea res in ſenatu fuiſſet, oſtenderet, niſi priùs in ſeipſum iniuria ea incurriſſet, quæſtione habita auxilium ſuum minimè denegaturum ijs fuiſſe: iam cùm ab ijſdem ipſe priùs læſus eſſet, verendum ſibi eſſe, ne puſilli animi putaretur, ſi ſub aliena perſona proprias iniurias vlciſci videretur; rectiuſque facturos eos, ſi ſuo exemplo contemnendo potius ea diluerent, quàm vindicando vltrò authoritatem ijs tribuerent. Signa militaria huiuſmodi plerunq; dabat, quibus modò deſidiam, metum, auaritiam domum propetantibus vltrò exprobrando: modò ad perſeuerantiam & conſtãtiam nobili homine dignam eos cohortando à deſidia ad tolerantiam, ſiqui minùs alacres eſſent, binis vt plurimùm verbis reuocaret. Tentârat ſub initiũ motus eius veteranus miles, qui ad Gedanum fuerat, cœtus inter ſe agitare, quò de communi re maximè aũt de ſtipendijs debitis deliberarent. Edixit mox, qui priuatas coitiones feciſſent, contra diſciplinam ac imperiũ militare feciſſe eos iudicaturũ, legeque in eos animaduerſurũ: quòd ſi quid de cõmodis ſuis agendum exiſtimarent, vel ſe appellarent, vel præſente ſe de ijs agerent. Itaque ad tentorium eius conuenerunt. Hic cùm ille anguſtijs

æta-

ærarij demonſtratis, è cōtra quid amor patriæ ac reipublicæ poſtularet, quid conſtantia boni haberet, concionatus fuiſſet: tandem nón legatum ſe ad exercitum relicturum, ſed ipſum toto obſidionis tempore remanſurum pronûciaſſet, vtque idem ipſi facerent, vniuerſos hortatus fuiſſet: initio à Ioanne Sborouio facto, reliqui omnes, quòad ipſe maneret, ſe quoque perſeueraturos promiſerunt. Samoſcij conſilium manendi ſecretò amici improbabant: monebant, videret, quam in ſe rem ſuſciperet, cùm periculi plenā, tum quæ ſi ſecus caderet, magna cum inuidia eius ſuperiorum rerum gloriam ipſius omnem corruptura eſſet. Ijs vnum ille reſpondebat, exiſtimare ſe bonum Imperatorem, eundemque bonum ciuem non ſuæ ſed publicæ dignitati ſtudere debere: ſi re infecta ab obſidione abſcedendum ſit, è re nata commodius futurum, ad ſe peccati eius opinionem recidere, quàm ad regem aut rempub. vniuerſam. Allato iam antè à Duce Chutlandiæ & Rigenſibus puluere; ante Regis diſceſſum denuò oppugnationem tentare viſum fuit. Ab ea parte, qua Poloni antea è munitionibus ſuis muros quaſſauerāt, hoſtes crebra propugnacula lignea obiecerant; eademque foſſis communiuerant. Itáque in ſuperiorem aliquantò partem ad dextram munitionibus tranſlatis, indè rurſum tormentis muros percutiebant. Sed eo quoque loco nouū propugnaculū, tormenta verò adeò grandia hoſtes oppoſuerant, vt, cùm quoddam ſeptuaginta, alterum octuaginta pondo globos iacularentur, trium aggere repletarū corbium militarium, vt ex ordine poſitæ erant, ſeriem, vno ictu penetrarent. Vngari quòd aditum in turrim, quæ ad Velikam flumē, & munitiones eorum pertinebat, ſatis latum patefecerant, modò ipſi per ruinas eas hoſtes propellebant, modò ab illis pellebantur. Conuerſi etiam ad muros ea ex parte à Velika flumine dolabris & ſecuribus ſubruendos fuerunt. à quib' cùm primùm aqua piceque feruenti, alijſque ignibus in eos effuſis, auertere eos conati hoſtes fuiſſent, Vngari nihilominus eò proceſſiſſent, vt parte muri inferiori egeſta, ſuperiore tanquàm teſtudine tegerentur, lædique amplius ab illis, quæ in eos mittebantur, non poſſent, hoſtes ligna iuſtæ craſſitudinis, ferreis aculeis vndique horrentia catenis ferreis ad prælongam ſudē aptata ex vrbe ſupra muros, ad quos Vngarus ſubruendos conſtiterat, ita vibrabant, vt ex ea iactatione verbere ſubtus detorto tanquam flagello, qui in opere erant, verberarentur, magniſque incommodis afficerentur. nec tamen Vngarus remiſit, quòad maiorem eius muri partē ſtrauiſſet. ad extremùm, quòd ab ea quoque parte noua propugnacula cōtra turrim hoſtes collocârant, foſſaſque duxerant, oppugnationis conſilium omninò dimiſſum fuit. Erat triginta circiter à Pleſcouia paſſuum millibus via, qua in Liuoniam & Rigā itur, imminēs monaſterium Pezzura à Moſcis, quaſi ſepulchretum dictum, Diuæ virginis, cuius eo in loco ex arbore enatam effigiem repertam colunt, religione, ſanctitatiſque ac miraculorū quorundam fama clariſſimum; ob eamque plurimis ac ampliſſimis prouentibus, de Nouogroda Liuonica agris nonnullis detractis, eique aſſignatis à Moſcouiæ Duce ditatum. Huic Moſci præſidium impoſuerant. Magno id incommodo in ea vicinitate noſtris erat. Nā & pabulatores noſtros frequentiſſimè excipiebat: itinera infeſtabat; eoq; ipſo tempore impedimēta à nonnullis præmiſſa, tum mercatores quoſdā Rigēſes excuſſerat. Ad quos damna ea pertinebant, quorum non erant pauci, maximè verò, qui impedimēta ſua præmiſſuri illac erāt, vt id poteſtatis ſuę faceret, à Rege contendebant. Proponebatur ab altera parte, milite ex oppugnationis tam diuturnæ, ac irritæ laboribus nondum recreato, nouam vllam tentari non ſatis tutò poſſe. Rex multorū continuis precibus victus, Farensbekium eò mittit. Huic mandat, vt ſitu loci cognito, quid ſui conſilij ſit, certiorem ſe faciat; ſi non magno negotio potiturū ſe eo exiſtimaret, militem tormentaq; illi ſummiſſurum; ſi difficiliorem, quā vt eo tempore ſuſcipi deberet, expugnationem futurā iudicaret, integra re ad ſe rediret. Farensbekius paucis cum equitibus eò profectus, in itinere in hoſtium equites lōgè plures qui Pezzura contra pabulatores noſtros egreſſi, ſub id tempus redibant, incidit. quorum alijs cæſis, cæteris profligatis, prelij huius prouentu inuitatus, & ꝙ nec foſſa adeò magna, nec propugnaculis aut ſitu magnopere munitū cerneret, viq; homo militaris bene de ſucceſſu oppugnationis ſperaret, oppugnationē ſuſcipit. Mittit illi Rex Germanum militem cū tormentis aliquot maiorib'. qui cum actis priùs munitionib' muri partem aliquā ſtrauiſſet, per ruinas irrumpere conaba-

tur. iamq; Vilhelmꝰ Ketlerꝰ Ducis Churlãdię fratris filius, Gaſpar & Reinoldus Tiſenhauſij, ac alij quidã in turrim proximam euaſerant; atque in imam eius partem per ſcalas ſe demittebant. Iis ab inſequentibus fractis, ac per ruinas etiam, cùm propter anguſtias earum, tũ quòd hoſtes omnes conſerti contra eas ſe obuerterant, nulla irrumpendi facultate militi relicta, qui in ima turri remanſerant, ab hoſtibus capiuntur.

Mittit iterum Rex ad eas, quas antè miſerat copias Germanorum, Bornemiſſam cum quingẽtis Vngaris peditibus, & maioribus tormentis aliquot: Polonicum militem ad caſtra Samoſcius omnem retinuit. Vngari cùm ab eadem parte, à qua Germani oppugnabant, inferiori tamen loco læuam verſus muros quatere cœpiſſent, iamq́ue aliquam muri partem diruiſſent, Thomas Solandius manu aliqua calonum & Koſakkorum Polonorum facta auerſam à Germanorum & Vngarorum munitionibus turrim, vt hoſtem diſtineret, ſcalis admotis ſcandere cœpit. ijs iam repulſis cum Germani per ruinas muri, iterum irrumpere tentaſſent, omni hoſtium multitudine in eos conuerſa, reijciuntur. Eodem ſucceſſu cum donec Germani ſe recepiſſent, ceſſaſſent, ab Vngaris quoque irruptio tentata fuit; hoſtibus rem miraculo, noſtris incantationibus & magicis artibus tribuentibus. verùm animaduerti hic potuit, non minùs ſæpè in leuioribus munitionibus negligentia, quàm in firmiſſimis difficultatibus offendi: quòd in his magnitudo periculi; ac ex eo natus metus virtutem militum plerumque acuit: in illis exiguitas rei contentionem animi ac curam vt plurimùm remittit. Non dubitandum enim aliqui exiſtimabant, ſi coniunctis viribus, ac vno tempore incubitum in oppugnationem fuiſſet, non adeò magno negotio expugnari potuiſſe: Interim dum ſinguli per ſe, primùm Germani, inde Vngari ſucceſſiſſent, & hoſti in vnum locum vires omnes ſuas conuertendi facultatem datam: & noſtrorum impetum imminutum. Recipientibus ſe noſtris Scoti milites, qui haud multò antè ad Regem venerant, opportunis locis ſubſidio collocati, ſi qui è muris telis aut ſcloppetis noſtros petebãt, certiſſimis ictibus conficiebant. Antequam diſcederet Rex, legatos, qui de pace cum Moſcis agerent, Ianuſium Sbataſium Palatinum Braſlauienſem ab regno Poloniæ, Albertum Radiuilum, Palatij Lituanici Marſchalcum à magno Lituaniæ Ducatu deſignat. His Michaëlem Haraburdam hominem ingenioſum, & Moſcouiticarum rerum cùm primis peritum, more maiorum, ſcribam adiungit. Cùm de conditionibus, in quas pacem fieri placeret, ageretur; vrgebant proceres Lituanici, vt magni Luki, qui proximo anno capti ab hoſte erant, quò facilius pax conueniret, hoſti redderentur. Oſtendebat Samoſcius, etſi quantum ad Lituaniam tutandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate, omniumq́ue rerum copia abundans ager haberet, animaduerteret: quò minùs tamen id fieret, non vſque adeò ſe repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla in comitijs mentio facta eſſet, qua recuperandę Liuonię obſtrictus ordinibus eſſet: moleſtè tamen ſe ferre, ante tempus hæc nullo cum fructu, non nullo autem, ne ad hoſtes efferrentur, periculo iactari. Itaque Rex priuatim re cum Samoſcio communicata, paciſq́ue conſtituẽdæ arbitrio ei permiſſo, cùm quid ab eo fieri vellet, quid cùm in regnum venturus eſſet, ipſe procuraturus eſſet, oſtendiſſet, optimæ ſpei & fiduciæ plenus diſceſſit. reliqui ferè omnes ex præteritis obſidionis incõmodis, ac imminentis hiemis difficultatibus de reliquę obſidionis euentu iudicantes, ſimulq; imminuti ac attriti exercitus opprimẽdi tempus nullum hoſtem prætermiſſurum cogitantes, nõ ſecus ac ſi extremũ, quos relinquerent, viſuri eſſent, periculum eorum miſerabantur. vt non deeſſent ex primarijs ſenatoribus, qui Regi Balthaſarem, Andreæ fratris ſui filium cum Vngaro milite in caſtris relinquẽri, ne id faceret, perſuadere conarentur. Cùm Rege vniuerſus comitatus aulicꝰ ac voluntarij ferè omnes proficiſcebantur. itinere igitur per Oſtrouam & Kraſnohorodam capto, indè Ludſenium, & Roſittenium, quę hoſtilibus pręſidijs adhuc tenebantur, ſine impedimento prætergreſſus fuit. ſequebantur reliqua agmina properantiùs, omnibus ad Dunam flumen præuertere annitentibus. Itaq́ue & ſi ſubſidia contra eruptiones à Radiuillo diſpoſita fuiſſent; ijs tamen dilabentibus, aliquot noſtrorum carri abrepti à præſidiarijs Moſcis fuerunt. Tranſmiſſo indè ob nauigiorum inopiam non ſine difficultate ad Duneburgum Duna flumine Vilnam Rex venit. In caſtris Polonicus miles ſtipẽdiarius omnis cum Samoſcio remanſit;

tam is qui ab initio cum eo ad Pleſcouiam acceſſerat, quàm quem à Stariciénſi excurſione cum Radiuilo reuerſum receperat. Lituani cum Martino Curtio legato ſexcenti; qui ab eadem excurſione in caſtra venerant: & quò ab eius incommodis ſe reficerent, vt in vicinis pagis Porchouam verſus collocarentur; à ductoribus impetrauerant. E voluntarijs Poloni aliqui non multi tamen remanſerunt.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER QVINTVS.

SAMOSCIVS profecto è caſtris Rege diſciplinam inprimis militarē, quam aliàs magna cura tuebatur, quò inter tot difficultates in hoſtico omnia diligentius circumſpicienda ſibi videbat, eò accuratiori ſtudio ſanxit. Ex præfectis, qui ætàte, ordine, ac vſu rei militaris cæteros antecedebant, ad quos de ſecretioribus quibuſque, ac grauioribus rebus referret, ſex delegit. Senatorij ordinis Staniſlaum Tarnouium Radomienſem: Stephanum Grudſinſcium Naklenſem Caſtellanos: Ex alijs Erneſtum Veierum, Martinum Kaſanouium, Ioannē Leſnouolſcium, Sigiſmundum Roſnium: cæteris in rebus omnes ad conſiliū adhibebat. Interim quemadmodum Rex cum illo conſtituerat, eam in rem omni ſtudio incumbebat, vt ſi pax cum hoſte non cōueniſſet, ad obſidionē quàm diutiſſimè continuandam fameque ac omniū rerum inopià ad deditionem vrbem adigendam inſtructa omnia ac parata haberet. De huius autem rei ſucceſſu non dubitandum ſibi exiſtimabat. quòd quantùm in vrbe virium, apparatus bellici, commeatus ac rei frumentariæ eſſet, ex Suturma ſcriba Suiſcij: qui in excurſione quadā vnà cum fratre captus fuerat: ſeu quemadmodum ipſe, poſtquàm in poteſtatem noſtrorum perueniſſet, præ ſe ferebat, trāſfugerat, exactè cognitum habebat: ſubductiſque rationibus, ſi omnes ad importādos in vrbem commeatus ac ſubſidia aditus præcluſiſſet, non multùm vltra mēſem Maium ſuſtineri obſidionem poſſe reperiebat. Itaque ſic ſe comparabat, vt vel ex iiſdē ſtatiuis, quemadmodum eò vſque factum fuerat, obſidione vrbem premeret; aut ſi hiemis ſęuitia, ac cōmeatus, qui antè omnis ferè ab exercitu cōſumtus fuerat, anguſtià; quò minùs id facere poſſet, prohiberetur, recreato interim prædis ex hoſticò agēdis milite, Pezzuræ peditatum omnem, ac tormentorum partem admoueret: quam ob cauſam & quæ antè cō miſſa fuerant, tormenta non deduxerat: eaque occupata ſimili ratione Porchouam ac Vdouam vicina caſtella oppugnaret: præſidijsque ijs impoſitis hoſtes intra mœnia compulſos contineret. ſi plus difficultatis oppugnationem eorum, quàm vt tentandam putaret, habituram perſpexiſſet, ligneis caſtellis ex vicinarum villarum ædificijs conſtructis, opportuniſſimas quaſque vias, maximè verò, quæ à Vdoua, Porchoua, & Pleſcouia ad Nouogardiam pertinent, occupare. cumque parte exercitus ipſe Nouogardiam verſus in Prebuſio Simeonis ſupra Ilmenum lacum ſub tectis cōſiſtere: partem dum glacie concretus lacus eſſet, in priſca Ruſſa, & Oſtaskoua continere: iiſq; ex locis omnibus tam Pleſcouiam, quàm Nouogardiam premere, latiſſimeque ſupra Nouogardiam verſus Tueram & Moſcouiam vaſtitatem circumferre cogitabat. Ità tamen, vt quoad liceret, primam rationem atque Pleſcouiam quàm diutiſſimè retineret: nec niſi hiemis aut cōmeatus difficultatib⁹ adactus ab ea moueret. Militem, quem circa Suatohoram ſupra Pleſcouiā ad Vdouenſe iter obſidendum loco opportuniſſimo collocatum antè oſtenſum eſt, minimè interim dimouendum arbitratus, ne tamen repentinà impreſſiō ne opprimi ab hoſtibus poſſet, maiorē peditatum, ac minora tormēta aliquot Staniſlaumque Penkoſlauium ei adiungit. Si hoſtis incurſionem in eos faciat, die vexillum militare, quo propoſito quàm primùm ad opem ijs ferendam accurri poſſit: nocte ignē tollere eos iubet. Simul ne diſceſſu regio metū

om-

omni liberatum ſe hoſtis putaret, in omnes rei gerendæ occaſiones intentus erat. Quæ cogitans ex ſuperiorũ temporum pabulatorum licentia, qui partito in duos imperio militari, magna præterea voluntariorum parte nullam imperij neceſſitatem recipiente, ſine metu vel imperij vel hoſtis vagabantur, nec rarò ſub ipſos muros ſuccedebant, accidere poſſe facultatem rei gerendæ ratus: die D. Nicolao ſacro, qui vel maximè à Moſcis obſeruatur, idoneis locis milite in inſidijs collocato, carros aliquot propinquo à mœnibus ſpatio agi iubet. verùm diei religione quamuis obiectam prædam hoſtibus ſpernentibus id idem altero die fieri imperat. Conſederant partitis inſidijs in vicinarum foſſarum, quæ imbrium caſu factæ erant, vna Vngari equites; in altera Staniſlaus Solkeuius adoleſcens, & Ioannes Kretkouius Prijemſcianæ turmæ legatus cum Polonis. Hoſtes ad primum prædæ aſpectum mox erũpunt: protracti in locũ inſidiarum ab Vngaris celeriter cõſurgentibus profligantur. Poloni, qui remotiori ab ijs loco erant, propterque præruptum per oppoſitos colles aſcenſum, ambitum capere cogebantur, confligendi cum hoſte facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in effuſiorem fugam præcipitant; coniunctimque cum Vngaris ad mœnia vſque inſequuntur. Et ſi qui primo loco conſederãt Vngari, lectiſſimi equites, eſſent, ac in his Petrus Bathoreus, Georgius Sibricus, ac Ioannes Kallaius, omneſque generoſiſſimis equis Thracicis veherentur: Moſcouiticorum tamen equorum, quamuis ij magnam partem parui ac deformes ſunt; pernicitatem, aſſequi vix potuerunt. primo tamen impetu triginta circiter interſecti ac duodecim Boiarici generis, in ijsq; maximè ſtrenuus, ac militaribus facinoribus aliquot notus Petr⁹ Koltouiſcius, capti fuerũt. Incommodo hoc accepto Suiſcius auerſa porta maioribus aliquot tormentis magno labore, ad imas muri & propugnaculorum feneſtras demiſſis, locoque opportuno non procul à foſſis vrbis magna ſcloppetariorum manu occultata, ſubinde viginti circiter equites, qui noſtros cis flumen Pleſcouiam in ſtationibus poſitos laceſſerent, atque in inſidias pertraherẽt, emittebat. verùm cùm excurſione hoſtium nunciata Samoſcius ipſe cum tribus turmis equitum flumen tranſijſſet, quique in inſidijs conſiderant, ad primum vnius equitis cõſpectum, quem propius ad locum inſidiarum accedere Samoſcius iuſſerat, ſcloppetos ad vnum omnes in caſſum exploſerunt, ſola ferè vrbis ꝓpinquitas, & foſſa equiti obiecta quò minus conciderentur, hoſtes texit. Dum hæc ad vrbem geruntur, aduenerunt interim legati à Moſco ad colloquium miſſi Demetrius P. Filius Ilecius, Romanus B. filius Olphirionis: proque ſcriba illis adiunctus Nicolaus Baſſorekus. Iis Poſſeuino cum præſidio Polonico vltra Porchouam obuiam profecto, ac mox noſtris quoque legatis ſubſecutis, paulò pòſt initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Sueciæ Rege fœdere comprehendendo propoſitum fuit.

Etſi enim prææreptarum arcium iniuriæ non parùm animum Regis alienaſſent: quòd tamen ſuperioribus comitijs Annæ Reginæ precibus adductus, quæ ſororis ſuæ Sueciæ Reginæ amore, ac aſſiduis literis victa genua Regis amplexa, ne ſine Sueco pacem faceret, orârat, daturum ſe operam vt pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat; ac Poſſeuinus quoque homo inter principes Chriſtianos pacis conciliandæ cupidiſſimus, hoc idem ſummo ſtudio cõtendebat; vt actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Qua in re dũ hæretur, Bochdanus quidam omnium legationis eius arcanorũ conſcius à legatis Moſcouiticis ad Palatinum Braſtauienſem transfugit; ab eoque ad Samoſcium ſtatim mittitur. ab eo hæc legatos mandata habere Samoſcius cognoſcit: Si Regem exercitumq; à Pleſcouia diſceſſiſſe intelligerent, quacumque cauſſa interpoſita colloquium tollerẽt: ſi obſidionem obſtinatè continuari ſentirent, ſine fraude de pace agerent: Eam autem hoc ad extremum concluderent, vt ſi Rex Lukos aliaq; ſuperioribus annis cœpiſſet, præter Veliſium ac vniuerſum Ducatum Polotienſem, quæ Regi concedebar, ſibi redderet, vniuerſa Liuonia ei decederent. Legati cùm Regem quidem diſceſſiſſe, obſidionem nihilominùs vrgeri animaduerterent, acceſſerãt ad conditiones aliquas pacis: ſed cùm ob ſæuiſſimas hiemis iniurias, commeatuſque omni vicino agro vaſtato anguſtias ſubinde incommodum aliquem rumorem de exercitu expectarent, varias interim moras interponebant; deque leuiſſimis quibusq; reb⁹ ad principem miſſitabant. ſcripſerat ex itinere ad Samoſciũ Poſſeuinus, oſtẽdiſſe ſibi legatos,

tos.

tos, magna cupiditate Moſcum alicu ius vel exiguç ſaltem portionis agri Liuonici ad titulum Liuoniæ vſurpandum retinendæ teneri. Samoſcius Nouocaſtrum, Sereneſcum, Nouogrodecum, deſerta nec magni fructus caſtella ea conditione relicturū ſe illi reſcripſerat, vt penes Regem Luki, Sauolocia, Neuela remanerēt. Cùm illi de Lukis nulla ſe mandata habere renuntiaſſent, ſine Lukis ne palmum quidem terræ in Liuonia ſe ei permiſſurum oſtendit. Interim Samoſcius cùm copias quaſdam, quę Pleſcouienſibus ſubſidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuiſſet; Spitkonem Iordanum virum ſtrenuum, cuius cùm aliâs, tum in pugna Derſauienſi præclara opera extitit, turmis aliquot equitum ei attributis eò miſit. Hic ſtationibus hoſtium, quæ nō procul à muris ſe oſtenderant, cum trepidatione intra mœnia compulſis vrbi ipſi, omnique vicino agro magnum terrorem intulit. Eundem opportunò deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago conſidere iuſſit; cùm ad ſubuectiones ſubſidiaque ſi quæ Pleſcouienſibus ab hoſte ſummitterentur, prohibenda; tum ad pabulationes laxiores noſtris faciendas: maximè autem metum vndique hoſtibus oſtentandum. Supra eum verò Koſakki, quos ad Opakam collocatos fuiſſe antè oſtenſum eſt, ad Saionskouium vltra Ruſſam à Samoſcio deinde tranſlati omnia infeſta reddiderant. Iamque antè eandem ob cauſam ex Kobilogradenſi etiam caſtello, quod adſtricto glacie lacu Pelba, qui ad Pleſcouiam, Derpatum, & Kobilogradum pertinet, ex Derpatenſibus præſidiarijs aliqui inſederant, Simonem Charlenſcium deijcere præſidium iuſſerat; indeque ad Prebuſium ſupra Pluſſam flumen, quà lacu concreto iter ex Derpato, & Vdoua verſus Nouogardiam erat, eum collocârat. vnde deinde vlterius populationes ꝑſereban tur. quibus rebus fiebat, vt quod ab initio ſibi propoſuerat, nec ipſe Pleſcouia propter commeatus difficultates auocaretur; quòd in omnes ferè partes liberè pabulari noſtri poſſent: & populationibus, quà ſupra priſcam Ruſſam ac Nouogardiam verſus Tueram, qua ad Volchodam flumen, ac Lahodam lacum longè lateque factis, cùm opportuniſſimis vijs occupatis vndique grauiſſimè hoſtes premerentur, indies metus eis augeretur. Miſerat ad Samoſcium Iordanus duos nobiles Moſcos repentina excurſione oppreſſos. Ex ijs de Ioānis maioris natu principis filij morte cognitum fuit. Hunc cùm pater opum ſuarum magnitudinem ac theſauros iactaſſet: ille verò ijs Regis theſauros virtutem ac animi fortitudinem prætuliſſet; quibus etſi illis, quibus pater abundaret, inferior eſſet, nihilominùs ditiones eius igni ferroque vaſtaret, magnaque parte regni eum exuiſſet: vel vt quidam dicerent, cùm obſtinaciùs à patre exercitum, quo cum regio exercitu dimicaret, flagitaſſet; iratus verò illi pater, ſcipionem in caput impegiſſet, non multò pòſt, ſiue ictus, ſiue animi doloris vi, in paroxyſmos epilepticos, atque inde in febrim incidiſſe, ex eaque deinde extinctum narrabant. quæ res ſupra reliquas fortunæ aduerſitates eò maiorem dolorem Moſco attulit; quòd hic etſi imperio patris priori vxori, cum qua optimè illi conueniebat, nuncio remiſſo, aliam duxerat, ſine liberis tamen deceſſerat: alter vero filius Theodorus iunior natu, mentis vitio ad regnum atque omnes adeò res inutilis cenſeretur. Ab altera parte Suiſcius, quòd immenſam frigoris vim cerneret, febresque paſſim ex ea in caſtris vulgari è transfugis intelligeret: propter vehementiam enim hiemis, quò minùs aliqui tranſirent, fieri non poterat; ad ſeruatæ vrbis famam quomodo, caſtrorum captorum, ac deleti exercitus gloriam adijceret, quærebat. Erat tertia fere pars caſtrorum morbis implicita; cùm vt quiſque frigoris ea immenſi prope aſperitate correptus eſſet: quod qui effugeret, nemo erat: febri etiam ſtatim corriperetur: ita tamen vt pauci omninò ex ea morerentur. Non minus autem Samoſcius, cùm in tanta aëris inclementia, cum hoſte potius, quàm cum frigoris iniurijs conflictari militem cupere cerneret, prælio dimicandi facultatem ſibi dari expetebat. Eiusque rei, vt extra muros atque munitiones hoſtem pertraheret, cum varias rationes quęreret, omnia conſilia eius vehementer frigoris, quam diximus ſæuitia impediebat. Tanta autem eius vis erat, vt vbi quis extra tabernaculū vix pedem protuliſſet, omnibus ferè mēbris, ijs potiſſimùm quæ maximè aëri patebāt, naribus, auribus, atq; facie, gelu aſtrictis emoreretur; quodq; de Moſcouitici cœli natura cum miraculo nonnulli prodiderunt, eiuſmodi in ijs locis frigora eſſe, vt aquæ caſu ipſo dū funduntur, cōgelētur, id experiendo multi cognoue-

tint,

rint. Maximè autem quod neceſſe erat
euenire, excubiæ ſæuitia hac frigoris
vexabantur; raræque omnino obiban-
tur, ex quibus non plures plerumque
aliqua corporis parte mutilata refer-
rentur. Memorabilis cum primis ex
turma Sigiſmundi Roſnij nobilis equi
tis caſus fuit; cui cùm vtrumque crus
planè iam frigore emortuum eſſet, iſ-
que in febrim inde ac mentis aliena-
tionem incidiſſet, interim verò médi-
cus, ferro crura reſecaſſet, vbi ad ſe re-
dijt, non ſecus ac ſi partem aliquam or-
natus requireret, de pedibus amiſſis in-
terrogare cœpit. Alius quidam ludi-
cro penè euentu, maximum tamen &
ipſe periculum adijt. relictus à Baſilio
Surannicio in primis excubijs non pro
cul à foſſis vrbis concubia nocte fue-
rat. cumque frigore planè obriguiſſet,
atque equus vti fieri ſolet ex frigore ſu-
bito grauius ſe concuſſiſſet, is qui nec e-
quum, nec ſe in equo planè iā enectus
continere poſſet, de equo decidit: pede-
que ferramentis, quæ ab ephippio de-
pendent, retēto, ſub ipſas portas equo
incitato magna voce alienam opem,
cùm ipſe explicare ſe non poſſet, implo
rās, pertrahitur. Mittit mox Samòſcius
qui eum eripiant; quod ſi ſine periculo
facere non poſſint, ne ipſi temerè peri-
culum adeant, mandat. Hoſtes qui in
muro conſtiterant, fraudem ſubeſſe ra-
ti vltrò irridebant; ſatiſque iam frau-
dum ac dolorum eſſe, nec ea ratione
amplius ſe capi poſſe exprobrabāt. Ita
Incolumis hic à noſtris recipitur. Id au
tem tum tempus anni erat, quo inten-
ſiſſima ijs in locis frigora eſſe, vulgari
ſermone Moſcorum oſtenditur; qui Ni
colai & Chriſti frigora appellant, cùm
maxima deſignare volunt. Moſcouia
autem omni ſub ipſis ferè trionibus po
ſita, nullo ferè loco, niſi ijs fortè, quæ
ad glaciale mare pertinent, quàm in
Pleſcouienſi agro vehementiora frigo
ra exiſtere ſolēt. Itaq; & animalia plera-
que omnis generis, quæ cæteris in locis
nigro aut fuſco colore ſunt, vt corui cū
primis, noctuæ, gallinæ ſiluestres; vrſi,
lupi, lepores, aliaque eius generis, ſeu
cœli natura, ſeu frigoris vi, candida hic
eſſe vulgò animaduerſum eſt: Noctiū
verò eam longitudinem eſſe, vt cùm lō
giſſimæ ſunt, diei non quinque omni-
no horarum ſpatium ſit. Magna tamē
in omnibus hiſce incommodis toleran
dis militum conſtantia erat: Samoſcius
etiam, quantùm eius fieri poterat, ra-
tione ac diligentia ea ſubleuabat. Excu
bias quaternis vicibus permutabat: ea-
rum ternas per alios obibat. ſub crepuſ
culum autem ac primum diluculum,
per Stanislaum Vlodekonem affinem
ſuum, quē Sbaraſio Palatino Braſlaui-
enſe ad colloquium cum Moſcis miſ-
ſo, ſibi legârat; quòd eo tempore erup-
tiones hoſtium maximè expectandæ e-
rant. Quò pauciores autem frigoris in-
commodis afficerentur, pro ſuperiorū
temporum cōſuetudine paucos admo
dum, qui non tam eruptionibus hoſti-
um reſiſterent; quàm de aduentu eorū
certiores cæteros facerent, in ſtationi-
bus & excubijs collocabat. Etenim iam
antè toto eo tempore, ex quo exercitus
vrbi admotus fuerat, morem hunc Sa-
moſcius obſeruârat; vt vel diligentiſſi-
mè excubijs diſpoſitis, in ipſis nihilomi
nùs caſtris contra repentinas eruptio-
nes ſubſidia parata haberet: alboq; cir-
cum caſtra miſſo per vices ſemper ali-
quot eam ad rem deſcriberet. Hinc et-
ſi, quod in obſidionibus fieri ſolet,
non rarò eruptio tentata eſſet, ſæpiuſ-
que ſe hoſtis oſtenderet; nulla tamen
vnquam in caſtris trepidatio orta, aut
vnquam omnino ad arma, niſi ſemel
fortè mox à diſceſſu regio, cùm ad a-
cuendam militis diligentiam ex indu-
ſtria tumultum Samoſcius auxiſſet, cō-
clamatum fuit. Ii enim, ad quos cuiuſ-
que temporis vices pertinebant, cum
conſcenſis equis hoſti obuiam progreſ
ſi fuiſſent, cæteris prope ignaris eum re
ijciebant. Tum verò eò accuratiùs ob-
ſeruandum id ſibi exiſtimabat; quò pro
pter frigoris ſæuitiam, ne ea miles affli-
geretur, pauciores excubitores pone-
bat; cum vt maximè firmiores poſuiſ-
ſet, aëris tamen iniurijs ad rem geren-
dam pene inutiles futuros cerneret. Ita
que in ipſis interim tabernaculis, quæ
partim è vicinarum villarum ædifi-
cijs, partim cauernis in terra effoſis, cra
tibuſque ac palea intectis, contra cœli
incommoda ex tēpore ſui quiſq; vſus
cauſa parârat, more ſtationū per vices
ſemper aliquot excubare, equoſq; quos
ſtatim inſcenderent, atq; arma expedi-
ta habere iubebat: qui eruptione ali-
qua nunciata recentes, ac ab iniurijs aë
ris illæſi, conſcenſis mox equis hoſti
occurrerent. qua re & ſecuritati caſtro-
rum & militis quieti, atque commodis
maximè conſulebatur. Stationum igi-
tur ea exteriorum infrequentia, ac nu-
mero adeò earum ex transfugis à Sui-
ſcio cognito, caſtrorum oppugnando-
rū, ſtationibus priùs repentina eruptio
ne oppreſſis, conſiliū cœpit. hunc in v-
ſum ſeptingentos circiter equos; quos
obſi-

obſidionis incommoda reliquos fecerant, conquirit; ad eoſque promtiſſimũ quenque reſcribit. Binæ contra vrbem à caſtris ſtationes erant; vna vltra Velikam flumen, quæ Pezzurenſem viam obſeruabat; altera cis flumen ſupra caſtra. Ex altera parte, qui ad Svarohorã erant curabant. Suiſcius trecentos circiter equites delectos vltra Velikam contra eos, qui ad Pezzurenſem, vt oſtenſum eſt, viam, in ſtationibus erant, eo conſilio, quemadmodum ex captiuis poſtea cognitum eſt, mittit, quòd illis occupatis, ſi quod futurum præuidebat, qui à ſuperiori caſtrorum parte cuſtodias agebant, ſtatione ſua relicta flumen glacie concretum ad ferẽdam ſuis opem tranſirent, caſtra nudatum iri, ſibique nullo obſiſtente repentina eruptione ea inuadendi locum futurum cogitabat. Obuenerant diei eius ſtationes Sborouianæ turmę. quę cùm trecentis equitibus conſtaret Thomas Orinſcius cum quadraginta circiter eorum vltra Velikam flumen poſitus erat; cum cæteris Laurentius Scarbecus turmæ legatus ſupra caſtra cis Pleſcouiam flumen excubabat. Iam antè autem ea in vniuerſum cuſtodijs omnibus mandata Samoſcius dederat; vt erumpenti hoſti nulla pugnandi copia facta ambitu capto, verſus caſtra ſtatim ſe reciperent; non modò quò ſubſidium illis propinquiori è loco faciliùs ferri poſſet, verùm hoſtis etiam longiùs ab vrbe ad pugnandi neceſſitatem pertraheretur. Id igitur cùm Orinſcius feciſſet, Suiſcius peditatus partem ſtatim vrbe emittit; qui quòd locus is omnis conuallibus interſeptus eſſet, valle quadam occupata receptuque intercluſo vehementer ſcloppetis eos premebat. Interim Samoſcius Scarbecum, qui quemadmodum oſtenſum eſt, in ſuperioribus ſtationibus erat, flumen mox tranſire, impetumque in hoſtes dare iubet: ſimulque ipſe equo cõſcenſo, ijs qui in ſubſidijs, de quibus antè dictum eſt, conſederant, vt ſe ſequantur, imperat. Scarbeco promtiſſimè flumen tranſgreſſo, Suiſcius vbi primùm ſtationibus nudata caſtra animaduertit, mox reliquum peditatum ac equitatum omnem diuerſis portis ad caſtra oppugnanda mittit. Interim qui ex inſtituto, quemadmodum oſtenſum eſt, in tabernaculis excubabãt, ſequiq; à Samoſcio iuſſi fuerant, ad certamen iã ſe expedierãt: primiq; Vngari, qui eã ad Velikam flumen caſtrorum partem tenebant; inde Ioannes Kretkouius; cum turma Staniſlai Prijemſcij: Sarnacius cum Hieronymi Goſtomſcij, quarum legati erant; poſt hos alij tanta celeritate procurrerunt, vt eodem quaſi in veſtigio, vno conflictu, atque impetu trecenti circiter ex hoſtibus caderent; caperentur vltra ſexaginta: magna verò eorum pars vulneraretur. Suiſcius qui è proximo muro euentum eruptionis expectabat, cædem hãc & fugam ſuorum cernens, reuocatos intra vrbem mox recepit. Deſiderati & ex noſtris prælio eo aliquot fuerunt, cùm valle ab hoſtibus occupata circumuentis auxilium ferri ab alijs non potuiſſet. Piontkouius nobilis eques captus, ac ab hoſtibus abductus fuit. Orinſcius cùm diu fortiter hoſtes ſuſtinuiſſet, globo è ſuperiori loco per humerũ & inteſtina traiecto, perijt. Petrus Grudſeſcius cùm per hoſtes manu viam ſibi patefeciſſet, adque noſtros iam & ipſa penè caſtra in tutum penetraſſet, è muro tormenti cuiuſdam maioris ictu interemptus fuit. Ex Vngaris equitibus Franciſcus Kobor & Barrabas Balog viri militares ceciderunt. Quod niſi ſubſidij iis, qui cum Orinſcio circumueniebantur ferendi cauſa, celeriùs à caſtris progrediendum noſtris fuiſſet, facilè vniuerſas copias hoſtium ad ipſa caſtra pertrahi, iiſque deletis debellari ferè tum potuiſſe, minimè dubitandũ videbatur. Erat is quartus menſis Ianuarij dies. ſub noctem Samoſcius, quòd maximè omnes Moſcos cupidiſſimos ſuorum humandorum ſciret, Nicolaum Vroueci uni in loco prælij excubare, ac ſi fortè hoſtibus ad tollenda corpora egreſſis, gerendæ rei facultas accideret in omnes occaſiones intentum eſſe iubet. Ea nocte nullam in partem ſe commouerunt. Altera Martino Leſnouolſcio nonæ virtutis præfecto negotium dat; qui cùm quibuſdam vrbe egreſſis, ac proxima, quæ ad eam iacebant, cadauera ſubtrahere incipientibus vnà cum altero equite ſe oſtendiſſet, celeriter in vrbem refugerunt; ſemperque poſtea intra mœnia ſe continuerunt. Samoſcius rei gerendæ nullum amplius locum futurum, quodque pietati ac humanitati deberi arbitrabatur, vltrò hoſti offerendum ratus, ad obſeſſos mittit: poteſtatẽ ſe illis mortuorum facere; ac vel per militem conferri corpora, ac tradi ijs iuſſurum, aut ſi ipſi per ſe tollere ea velint, fide publica integrum id illis futurũ oſtendit. qui in muris erant; laudibus hanc eius pietatem Chriſtianique animi ſenſum magnopere extolle-

Zzz bant;

bant; req; cum Suiſcio communicata, vt ſequenti die circa meridiem ad ſe redeat, quo ea de re conſtitui poſſet, rogabant. Ad tempus Staniſlaus Solkeuitus adoleſcens ſingulari ingenio prędi-tus, Melchior Sauiſſa ſtabuli Samoſcij præfectus, alijque nobiles iuuenes Thracicis generoſiſſimis equis vecti ſplendidiſſimeque omnes ornati iniuſſi vnà proficiſcuntur. Agnoſcit ex transfugis Solkeuium quidam: oſtendit hoſtibus, præterquàm, quòd propinqua cognatione Samoſcium contingeret, multorum etiam ſecretorum cōſcium eſſe. ſolebat enim Samoſcius, quòd præter ætatem, eximiam in eo indolem ac ingenium perſpiceret, in ſecretioribus rebus ad Regem referendis ipſius plerumque opera vti. Hac re Moſci inducti, mutato conſilio, ac pietatis in defunctos officio, præſenti quod oſtendebatur, commodo poſthabito, verbis rem extrahunt: interim maiores ſclopperos complures, & quingentos circiter ſclopperarios in muro clam diſponunt. Solkeuius cùm variè rem duci animaduerteret, vt tandem ſe explicent, eos hortatur: continuò vnus è ſclopperarijs coortus ſcloppeto in Sauiſſam irruens, irrito tamen propter armorum firmitudinem ictu eum ferit: ſimul cæteri ſclopperos omnes vno tempote diſplodunt. Solkeuius, quique cum eo erant, conuerſis equis celeriter ſe recipiunt. eos è muris alijs mox ſcloppetis, & quo longius prouecti eſſent, eò maioribus indè tormentis hoſtes perſequuntur. incolumes nihilominus in caſtra noſtri redierunt: quòd tantum globorum nimbum euaſiſſent, omnibus mirantibus. Iam antè Ioannes Oſtromecius, qui ad tormenta cum alijs curabat, huiuſmodi rem ad Samoſcium detulerat. In arca ferrea duodecim tubos ſcloppetarios, quò citius rumperētur, ex induſtria tenuatos, ordine diſpoſuerat: eoſdēque ſubtiliſſimo puluere ac arcam ipſam implerat. in medio eam ſcloppeti partem, quæ rota atque incumbente ſilice ignem ad puluerem incendendum elicit, tenſam paratamque conſtituerat. arca ea in ligneam ciſtam impoſita, fibulam, quæ attracta rotam luxare, ignēque excitare ſolet, duabus chordis, vna ad inferiorem ligneæ ciſtæ fundum, altera ad ipſum ferreæ ciſtæ operculū alligarat: ea ratione, vt ſiue ferream arcā ex lignea quis eximeret, ſeu ipſius ferreæ tectum moliretur, neceſſario vtraque re puluis inflammaretur, tubiſque atque arca ferrea fracta aſtantes percellerentur. Hanc ſi ita ad Suiſcium miſiſſet, minimè ſibi obtemperaturum, quin eam excuteret, ſeque ipſe in fraudem induceret, exiſtimabat. Noluerat tum Samoſcius permittere, vt huiuſmodi artibus contra hoſtem res gereretur. Iam publica fide ab illo prius violata, Solkeuioque ac alijs omnibus qui in conſilio Samoſcio aderant, vrgentibus, vt eius in ſe perfidiam ea ratione vlciſci ſibi liceret, Oſtromecio rem totam permiſit. Hic captiuum hominem idoneum nactus, per aliquot dies benignè habitum, tamquam magni ſecreti conſcium facturus iuramento adigit, fidemq; eius ſibi obſtringit. Fingit Ioannem Mollerum quendā ſe eſſe: cum Farenſbekio quondam apud Principem Moſcorum militaſſe: poſtea etiam illo ad Regem ſe conferente, authoritatem ei⁹ ſecutum: ac & ſi aliquo apud Regem loco eſſet, priſtinam tamen Moſcorum principis in ſe indulgentiam requirere: eamque ob cauſam interfecto priùs imperatore exercitus, cùm pro artificio ſuo rei tormentariæ remotis arbitris cōmunicaturus cum eo eſſet, ad illum rurſum tranſire in animo habere. Interim ciſtam eam, vt ad Suiſcium perferat rogare: in eā pretioſiſſimas quaſque ſuas ac alias magni momenti res ſe conieciſſe: breui ipſum opera priùs ea, de qua dixiſſet, principi Moſcorum nauata ſubſecuturum: magni autem ſua intereſſe, ne priuſquàm ipſe veniat, ciſta reſignetur. In eandem ſententiā ad Suiſcium literas perferendas illi dat. Moſcus duplici lætitia elatus, quòd & libertatē recuperaturus, & tam gratum nuncium ad Suiſcium perlaturus eſſet, perque excubias ab Oſtromecio traductus ad Suiſcium peruenit. qui cùm eo tempore alijs rebus occuparetur, cæteros qui ad conſilium tum fortè conuenerant, nullo ad cognoſcendum ſibi ſpatio ſumpto, aperire ſtatim ciſtam iubet. concurrunt complures rei nouitate, atque innata hominibus curioſitate ducti. Ferociſſimus omnium Andreas Choroſtinus alter Palatinus, & æmulus Suiſcij, quēadmodum poſtea cùm ex Alexandro qui pace facta ad Pleſcouienſes à legatis miſſus fuit, de quo infra dicetur, tū pace facta ab aliis multis compertum eſt, pede in ciſtam ligneam impoſito, ferream manu ſua ipſe extrahere nititur. Interim fibula conuulſa, pulueroque inflammato, arca ferrea ac tubis diſiectis, non modò aſtantes omnes diſ-

ſipan-

ſipantur,verùm tecti etiam pars aliqua vi ignis ac fractorum ferramentorum conuellitur. præ cæteris maximè inſignes, Andreas de quo dictum eſt Choroſtinus, & Koſeciusperière. Erat & de Suiſcio ſuſpicio, cùm ex ægritudine per continuos aliquot dies copiam ſui non feciſſet: maximè autem apud noſtros opinio hæc confirmabatur; quòd cùm aſſiduè antea in muro verſati, perque ſtationes volitare ſolitus fuiſſet, nunquam poſtea ſe oſtenderet. Verùm hac de re contumelioſæ poſtea literæ ſcriptæ à Suiſcio ad Samoſcium fuerunt: ab iiſq; ad ſingularis certaminis prouocationem deſcenſum inde fuit. Verùm Samoſcio conſtituto die cum demonſtraris antè inſignibus in deſignatum locum progreſſo hoſtis non prodijt. Diſputabatur nihilominùs interim, quemadmodum ſuprà oſtendimus, ab vtraque parte de conditionibus pacis. De Suecię Rege ab initio iam Moſci reſponderant, non recuſare principem ſuum, quò minus pacem cum illo faciat, verùm debere eum more maiorum ad Nouogardiæ Palatinum mittere, qui de conditionibus pacis acturus cum illo eſſet: præter exempla inſtitutaque maiorum nihil omninò faciendum ſibi eſſe. qua de ſententia cùm deduci non poſſent, inde ad ſummam Liuoniæ, cæterarumque arcium vtrinque reddendarum conditionem ventum fuit. Plurimum de hac controuerſiæ fuit, cùm prouinciam, quam nouem & viginti annorum bello, multoque ſanguine ſuo vix peperiſſent, ac in qua multi Ruſſici generis nati eſſent: plurimi etiam domicilijs conſtitutis inueteraſſent, non minùs ægrè quàm fide Moſcouitico ſolo ipſo ageretur, relinquerent. Ad extremum de Derpato arq; Nouogrodeko Liuonica, cum reliquis vrbibus, atque caſtellis ferè omnibus ceſſiſſent, vehementer reſiſtebant; quòd in illam religionem ſuam iam inuectam, Epiſcopumque in ea à ſe conſtitutum: hanc Diuæ virgini matri Pezzurenſi ſacram dicerent. Tandem cùm præter expectationem ſuam, minùs ad volũtatem ipſorum ad Pleſcouiã res fluere; ac ne ſummam quidè cùm aliarum rerum ferè omnium tum frigoris difficultatem ab obſidione noſtros reuocare: iamque maxima hiemis parte exacta mitiora tempora inſtare intelligerent: maximè autem Poſſeuinus, qui quòminus ſuſpecta fides ſua apud Moſcos eſſet, cum illis diuerſabatur, ne vllo cum fructu in re tam pia tantùm elaboraſſet, ſumma apud vtramque partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti vt vaſa ſacra Derpato ac Nouogrodeko tollere ſibi liceret, nec Epiſcopus ſacerdò resùe eorum contumelia afficerentur, vniuerſa Liuonia, quam in ſua poteſtate princeps eorum haberet, deceſſerũt: regis nomine è contra Lukis, Sauolocia, Neuela, aliiſque caſtellis nonnullis, quæ ſuperioribus annis ab hoſte cepiſſet, Veliſio ac Polotienſi agro omni recepto, illis ceſſum fuit. De Narua aliiſque caſtellis quæ à Sueco occupata erant, diu diſceptatum fuit; cùm noſtri Moſcorum tergiuerſatione, in poteſtatem Sueci veniſſe ea dicerent: Moſci nihil ad ſe præſtationem eorum pertinere contenderent; quæ nec antè à ſe inter arces Liuonicas, quas Regi obtuliſſent, nominata fuiſſent: nec nunc tenerentur. Tandem cùm in eo hæreretur, ita controuerſia ſuſpenſa, vt iuri ſuò in Naruam reliquasq; arces, quæ à Sueco tenerentur, minimè Regem defuturum legati teſtatum facerent; Veiſenſteinio autè, quod iam antè Regi Moſcus obtuliſſet, diſertè legati eius decederent, de captiuis deinde actum fuit. Cùm Moſci vtrinque captiuos ſine pretio reddi vellent: Regis nomine, quòd ex Moſcis primarios homines complures, illi ex regijs captiuũ inſignẽ nullum ferè haberent, Sauolocia, Neuela, ac Sebeſium, ac extremo loco Sebeſium prò captiuis poſceretur; Moſcus verò non tantã hominum quantam poſſeſſionũ rationem habendam ſibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigendum in pacem à ſe mutuò ſacramentum legatos vtrinque miſſuri eſſent; tota hæc res dilata fuit. De tormentis ac apparatu bellico, quæ in præſidijs eſſent, ita conuenit; vt relictis, quæ cùm quæque caperentur in arcibus fuiſſent, quæ vtrinque illata eſſent, ſecum quiſque deferret. Iis igitur conditionibus decennalis pax perfecta fuit: Cùm nec Moſcum in eo amiſſarum prouinciarum dolore opportunioribus temporibus per motus aliquos interregni aut alias occaſiones oblata recuperandi ſpes deſeretet: & Rex tanta clade atque vaſtitate Moſcouiæ illata, quæ tam paucorum annorum ſpatio reſarciri nullo modo poſſet, ſi Prouincia Liuonia omnibus interim neceſſarijs rebus à ſe firmata bellum Moſcus redintegrare vellet, maiores res gerendi facultatem ſibi non præcidi non moleſtè ferret. Legati iuramento ſtatim eas firma-

runt; de principum iuramento, vt maiores legati exigendi ſacramenti cauſa primùm à Rege ad Moſcũ, indeà Moſco ad Regem mitterentur, conſtitutum fuit. In literis fœderis conſcribendis, per aliquot etiam dies controuerſum fuit. quod Moſci ab initio vniuerſæ Ruſſiæ Ciariũ: poſtea cùm de eo iam deceſſiſſent, ſecundũ Moſcouiæ & Vlodimiriæ alioſq; cõplures titulos Aſtrakanenſium tamẽ & Kaſanenſium Tartarorum Ciarium, principem ſuũ appellari volebant; noſtri præter morem maiorum nihil ſe illi tributuros contenderent. Iam paulò antè autem Parnauiam, quæ à Suecis obſidebatur, cõmeatus inopia vehementer laborare, ac vix quatuor ſeptimanarum ſpatio tolerare Moſcos poſſe, per Thomam Embdanum, alioſque quorum diligentia in cognoſcendis rebus hiſce vtebatur, Samoſcius cognouerat. à Ioanne Sborouio præterea, qui maximis vadimonijs, neceſſatijsque ſuis ac familiæ ſuæ negotijs coactus in Poloniam redierat, certior factus fuerat, ad res nouas Liuones ſolicitari, tumoreſque ſpargi, Regem ſi Liuoniam recepiſſet, inter Vngaros vniuerſam diſtributurum. Quod cùm ij fieri non poſſe, niſi ipſi omnes ſedibus ſnis euerterentur, perſpicerent, non parum ea re multorum animos commoueri neceſſe erat. Proponebantur eodem tempore Sueci nomine edicta, quibus ſuorum cuiq; bonorum, & quas priſtinis temporibus, maiores cuiuſq; beneficiario iure tenuiſſent, poſſeſſionum reſtitutio promittebatur; adque poſſeſſionem bonorum adeundam, ad quos ea pertinerent, inuitabantur. Inter alios Byringius, qui aliquot caſtella regia in poteſtate habebat, vt ex Moſcis Parnauia decedentibus cognitũ poſtea fuit, literas ad Moſcos dederat; quibus ſi diutiùs ſuſtinere obſidionem non poſſent, vt Sueciæ potiùs quàm Poloniæ Regi eam dederẽt, hortatus eos fuerat. In hoc igitur Liuoniæ amittendæ diſcrimine, etſi vel vi tandem, ſi ſubſidia ſibi à Rege quemadmodum cum eo conſtituerat, ſummiſſa fuiſſent: aut ſaltem Menſe Iunio, vltrà quem obſeſſos nõ toleraturos, perſpectum habebat, fame atque commeatus inopia in poteſtatem Pleſcouiam venturam Samoſcius non deſperabat: ad pacem tamen animum tandem aduertendum ſibi iudicabat. Venerat ſub idem tempus in caſtra à Suecis miſſu præfecti Naruenſis mercator quidam; qui de iniurijs, quas finibus ſuis à milite noſtro, qui ſupra Vdouam in Prebuſio collocatus erat, illatas dicebãt, quereretur. cui cùm præter opinionẽ Suecorum benignius reſponſum fuiſſet, venit poſtea ad Samoſciũ à Ponto Gardiano Laurentius Cagnolus Italus; cuius in Narua occupanda maximè inſignis opera extiterat: honorificeiſq; verbis pro Rege Samoſcio ſalutato, ac literis ad Regem à Ponto ſcriptis illi redditis, vt ad legatos Moſcouiticos ipſius voluntate proficiſci ſibi liceret, petebat. Samoſcius etſi quæ in Liuonia agerentur, non ignorabat: comitatis tamẽ ſuæ apud exterum hominem, rationem ſibi habendam ratus, in præſentia humanè ad poſtulata ipſius reſpondit: non potuiſſe in mentem venire Regi, cùm præſertim tandiu in caſtris fuiſſet, nec quiſquam à Sueciæ Rege ad ſe veniſſet, deinceps legatum vllum miſſum iri: atque ita nec Regem vlla hac de re mandata ſibi reliquiſſe; nec ſe ſine Regis mandato, ac voluntate quicquam ei permittere poſſe: literas vel per tabellarium ad Regem miſſurum: aut ſi ipſe ad eum ire vellet, præſidium ſe ei adiuncturum. Cagnolus reſponſo hoc accepto, tabellarioque cum literis relicto ad Pontum ſe recepit. Eum, tabellario ad Regem è caſtris nondum profecto, perfectæ pacis nuntius in Liuoniã cõſecutus fuit. Iamq; Alexander q de pace facta Pleſcouienſibus renũciaret, à legatis Moſcouiticis Sapolia miſſus ad Samoſcium peruenerat. quem cùm ad prandium Samoſcius inuitaret, maximi beneficij loco habiturum ſe reſpondit, ſi ad vrbem quàm primũ aditus ſibi permitteretur. Nam dum ipſe epulaturus ibi eſſet, obſeſſos interim ſanguinem bibituros: his enim verbis vtebatur: pranſurum ſe apud eum, vbi lęto pacis nuntio ſuis impertito, reuerſus ad eum fuiſſet. Samoſcius præſidio ei adiũcto, ad vrbem perduci iuſſit. Cũ ſub Pochrouienſem turrim, quæ ad Velikam flumen pertinens ab Vngaris tormentis, quemadmodum oſtenſum eſt, quaſſata erat, ſucceſſiſſet, ac quis eſſet oſtendiſſet, tanta eorum, qui in muris conſtiterant, lætitia, atq; gratulatio extitit, vt ſubitò ſublimem raptum in muros extollerent; nullaque vel ſuorum vel noſtrorum circumfuſorum verecundia prohiberi ſe paterentur, quò minus ad pedes eius proiecti eos oſcularentur, Archangelumque ac pacis nuntium lætis acclamationibus appellarent. ad noſtros deinde cõuerſi fratres eos appellabant; vtque ſine metu

pro-

ptopiùs iam ad ſe accederent, libereque vagarentur, inuitabant. Altero dle idem Alexander cum alijs nonnullis ex nobilitate ad Samoſcium in caſtra redit: quia pax iam conueniſſer, vt lignatio ſibi libera permittatur, ipſe verò quam primùm exercitum deducat, perunt. Reſpondit Samoſcius, etſi de pace tranſactum eſſet, literas tamen in quibus conditiones pacis perſcriptæ eſſenr, nondum ad ſe allatas: mulrò minus qui præſidia traderent, à principe eorum veniſſe. conuiuio deinceps eos excepit. Quòd cùm lautiſſimè inſtructum fuiſſer, qui maxima apud noſtros commeatus inopia laborari ſibi perſuaſerant, omnium non modò neceſſariarum rerum, verùm plurimarum quas nunquam ipſi cognouiſſent, apparatum eò magis admirati fuerunt. Etenim Samoſcius quemadmodum ſuperiori anno fecerat, ita iam initio etiam expeditionis huius, præter puluerem tormentarium, quo pediratus, quē conſcripſerat, vtererur, apparatumque bellicnm, commeatus quoque maximam copiam, nonnullam etiam elegantioris victus, externorum hominū excipiendorum cauſa contraxerar: partemque eius, quam Gedani & Rigæ comparârat, à Duce Churlandiæ, ciuitateque Rigenſi iumenris conquiſitis, ſupra Kokenhauſium, quod tum in hoſtium poteſtate adhuc erat, expoſuerat; indeque aduerſo flumine Diſnam, ac vlterius Sauolociam nauibus deuexerat: aliam carris deportârat. In eo verò prandio cùm ciſtæ quoque ad Suiſciū miſſæ mentio facta fuiſſer, cùm de Choroſtino, ea quæ ſuprà demōſtrauimus, Alexander præ ſe ferebat; tum niſi pax interim conueniſſet, ne ingenio à noſtris ſuperati viderentur, viciſſim ſe illis trecēra aurea poma obiecturos fuiſſe dicebat. Id ſatis apparebat, nullam ferè rem ægriùs eos ferre: iamque antè priuſquàm pacis conditiones conueniſſenr, Vngaris propiùs ad muros ſuccedentibus, ſæpiuſque ciſtam illis exprobrantibus, adeò eo commoueri ſe teſtabantur; vt cùm ijdem in flumine glacie adſtricto ciſtam aliquando illis obieciſſent, crebris tormenrorum ictibus doloris ac iracundiæ ſuæ flammas in eam eiacularentur. eodem autem modo frequentiùs deinde ad Samoſcium ventitabant; à quo cùm ſemper benignè habiti fuiſſenr, ac verò captiuorum quorundam permutādorum cauſa in Procopium Penonſcium turmæ præfectum conuiuium tum fortè incidiſſent; qui antea commeatus ac rei frumentariæ difficultate coactum, vltro Samoſcium exercitum reducturum exiſtimârant; vt non modò Imperatorem ipſum, verùm exercitum vniuerſum in maxima copia verſari videbant; ſequenti die Theodorum Meſceodouum alioſque frequentes ad Samoſcium mittunt; vt pace facta exercitum tandem abducat, obſidioneque vrbem liberet, petunt; quod niſi intra triduum faciat, nolle ſe pace teneri oſtendunt. Reſpondir Samoſcius, exiſtimare, ſe pace iam facta non ex animo hæc ab illis dici; quam non ingratam illis accidiſſe, gratiorem quidem, quàm generi hominum ex ſtipendijs viuenti ſciret: exercirum cùm commodum fururum eſſet, ſe abducturum. Interim Palatinus Braſlauienſis ipſe in caſtra venit; nec alia conditione pacē conuenire poruiſſe, quàm vr nulla mora interpoſita exercit⁹ reduceretur, docuit. reddendarum quoque arcium eas conditiones placuiſſe, vr aulici ab vtroque principe ad arces quę reſtituēdę eſſent, quàm primùm mitterenrur; qui vbi aduenifſent, ruſticorum ac agti poſſeſſio ſtatim traderetur. Interim ab ijs, qui poſſeſſionem adirent iumenta decedentibus ad tes ſuas deportandas præberentur; quæ ſi præbita eſſent, tum octauo ab aduentu aulicorum die, præſidio ipſo quoque decederetur. ſi quæ ex vilioribus rebus deportari commodè non poſſent, eæ conſignatæ interim deponerenrur, ac primo inde tempore ijs quorum eſſent reſtituerentur. Videbat Samoſcius magnam hiſce in rebus difficultatem. Nam cùm in regione continuis bellis vaſtara, magnam iumentorum paucitatem exiſtere neceſſe eſſet, in Moſcorum ferè poteſtate fore intelligebat, pro ſuo arbitrio reſtitutionem extrahere. Vr tamen quid animi haberent, periclitaretur, ac fiduciam ſimul ſuam ijs oſtenderet, Oſtrouiam antèquam dies reddendæ eius veniſſer, rradi illis iuſſit; ac licet ea ſola in re cùm recipiendæ reliquæ Liuoniæ, rum pacis ſtabilitatem omnem poſitam intelligeret, vt obſidionis ac exercitus metu in fide Moſcos contineret: ne tamen à ſe violati iuriſiurandi legatorum initium profectum iactare poſſent, reuocatis omnibus ex partibus pabulatoribus, peditatum omnem cum tormētis, ac grauiore belli inſtrumento, Nouogrodekum verſus, quo in caſtello deponere ea cogitabat, octo dierū itinere antecedere ſe iubet. Inde di-

uerſas alias turmas ad recipiendas arces Liuonicas ſigillatim præmittit. eas agmen quod ægris præſidio erat, ſequebatur: poſt id impedimenta agebantur. Ipſe cum reliquo exercitu die vj. menſis Februarij Pleſcouia mouit. ſpectabāt tranſgredientes copias, partim ex muris atque propugnaculis vrbis, partim è ripis fluminis alijsque eminentioribus locis frequentes Moſci. maximè vltimam hanc exercitus partem admirabantur; quæ cū ad viginti quatuor millia equitum accedere videretur, magis tamen ferè ſplendore, ornatuque, atque equorum præſtantia quàm numero ac multitudine eos in ſe conuertebat: ita pleriſque integris, vt nihil vel parum omninò ex hiemis ac diuturnæ obſidionis incommodis deceſſiſſe illis videretur. Hoc ordine ad Seskelium Interim aliosque vicinos pagos ſupra Derpatum eo conſilio exercitum traducit; quòd eo ex loco & in Moſcouiam, ſi pacis conditionibus à Moſcis non ſatisfieret, facilem ſe receptum habiturum, & in Parnauiam intentum ſe eſſe poſſe iudicabat; ac ſi Sueciæ copiæ, quēadmodum ijs denunciàrat, ab ea non deceſſiſſent, extempore & re ipſa conſilium capere. Etenim iam antè, mox à facta pace Ioannem Leſnouolſcium aliquot cum turmis equitum miſerat; qui vrbi ac arci præeſſet; Gardianoque ſi obſidionem nondum ſoluiſſet, vt ab ea tanquàm regij iam iuris vrbe abſtineret, denunciaret. Moſci etſi Oſtrouam iam recepiſſent: dies etiam, qua Nouogrodekum ſe reddituros conſtituerant, lapſus eſſet: ex induſtria tamen moras interponebant. ſeu quòd in exercitū, ſi fortè dilaberetur, intenti eſſent; ſeu quò è remotioribus præſidijs ad extremas oras, finesque ipſos Moſcouiæ omnes ſui interim conuenirent, tutoque res ſuas deportare poſſent; ne ſi primis recedentibus vltimi, qui Kokenhauſij, Parnauię, ac in lōginquioribus alijs locis erant, tardarēt, iniurijs ac vexationibus noſtrorum paterent. Quam moram maximo ſuo atque exercitus cum incommodo fieri Samoſcius videns, Vrouecium iam antè cum tormentis Nouogrodekum verſus a ſe pręmiſſum aditū in caſtrum quærere iubet. Hic cùm aditum aliquē amicitię ad præfectum ſibi feciſſet, familiariter deinde commeare ad eum cœperat. Itaque aliquantò poſt Samoſcius ipſe, qui interim aduenerat, cum Palatino Braſlauienſi, ac ſexaginta circiter militib⁹ ſigillatim ſequentibus, rogariq; ex more portitori, centurionem venire noſtris reſpōdentibus, caſtrum ingreditur. Venerat ſub id tempus Petrus Volkouiſcius. Hic cū Palatinum Braſlauienſem ex colloquio ad Sapoliam, cui ipſe etiam Volkouiſcius interfuerat, agnouiſſet, incuſaſſetq; pręfectum; quod cùm centurionem ſe recepiſſe diceret, Palatinum recepiſſet: reſpondit Palatinus, non ſe modo verùm Samoſcium ipſum adeſſe. Qua re turbatum eum Samoſcius videns; tu quidem inquit caſtrum hoc iam principi tuo perdideras, niſi ex conditionibus pacis vltrò id tradere deberes: nullumque ea in re dolum à ſe quęſitum, ſed vt caſtrum quod principis ſui eſſet, videret, ingreſſum ſe oſtendit: vtque decederet, hortari hominem cœpit. Illo iumentorum inopiam incuſante, ex ijs equis qui tormenta trahebant, certum numerum ei dat; quibus ſubleuatus rebusque omnibus exportatis, caſtro tradito exceſſit. Eſt Nouogrodekum amplitudine quidem nō magnum, ſed cùm vicinitate Moſcouiæ clarum, tum ob eam ipſam opere, maximè autem triplici muro, crebriſque turribus ac vno inſigni propugnaculo diligenter munitum. Inde Seskelum rectà Samoſcius venit. vbi cùm per aliquot dies ſubſtitiſſet, dum an Derpatum Sigiſmundo Roſnio, quem ad accipiendam vrbem pro legato miſerat, redditum à Moſcis eſſet, cognoſceret; poſteaquàm ne iumentis quidem acceptis, quę in magna iumentorum inopia à Duce Magno ac alijs conquiſita non paruo numero Samoſcius eo miſerat, decedere Moſcos intelligeret, Derpatum ipſe contendit: inque proximum ad vrbem Monaſterium diuertit. Inde Nicolaum Sebridouium, & Staniſlaum Solkeuium filium ad præfectum mittit; vt mox ſe recipiat, vrbēque ac arcem vt conuentum erat, tradat, poſtulat; quod niſi intra tertiūdiem faciat, continuò ſe exercitum in Moſcouiam reducturum oſtendit. Aduenerat iam a Moſco Baſilius Halouinus, ex primarijs aulicis ipſius. Hic gemitū ducens meminiſſe ſe eius tēporis dicebat, quo Moſcis etiam ferocibus eſſe licuiſſet: moræ tamen cauſam eſſe, quòd à iumentis atque carris nondum ſatis paratus eſſet: Itàque, vt ad tridui ſpatium vnum ſolum diem adijci pateretur petebat. Cùm ex proprijs iumentis ducenta circiter Samoſcius illi adiecisset, Derpatum quoque XXIIII. Menſis Februarij die recepit. Viceſimū nonum iam annum Derpatum Mo-

ſcus

ſcus tenuerat. Itaq; vt ab ea, in qua geniti magnam partem eſſent, vel adoleuiſſent, maximo cum dolore atque lachrymis plerique diuellebantur. Inprimis fœminæ ad ſuorum partim maritorum, partim liberorum, parentum, ac propinquorum ſepulturas concurſantes nænias ſuas more ſuo decantabant. Eſt enim omnis gens Moſcouitica, ſi quæquàm alia in ſepulchrorum ac mortuorũ cultu cum primis ſuperſtitioſa. Diuerſum autem hac in re ab aliarum gentium inſtitutis hoc maximè habent, vt non ſtatim mortuos ſepeliant, ſed per annum vnum loculis conditos in fornicato aliquo cœnaculo aſſeruent; ac exacto demũ anno multis cum lachrymis ac planctu terra cõdant. Fuit Derpatum ampliſſima olim Liuoniæ vrbs; quod vel hodie adhuc publicorum priuatorumq́ue ædificiorum cultus indicat. Agrum etiam Liuonia Derpatenſi meliorem feracioremque nullũ habet. Priusquàm Germani in Liuoniam immigrãtes religionem Chriſtianam, linguamq́ue ſuam ea in loca inſerrent à Sudetibus gente barbara omnis is tractus à mari ſuprà Pelbam lacum Pleſcouiam vſque tenebatur: qua cum Ruſſis frequentia bella interceſſiſſe Moſcorum annales narrant. Poſtquàm à Chriſtianis ora ea coli cœpit, Epiſcopis vſque ad Hermannum Veſſelium paruit. Hũc cùm poſt captam Naruam ac Neuhauſium vnà cum Derpato in deditionem Moſcus accepiſſet, poſtea contra fidem datã in Moſcouiam deportàrat; non minori in viuum Epiſcopum perfidia, quàm odio in mortuos vſus; quorum nimirũ ibidem paulò pòſt & cadauera è templo ſepulchriſque eiecit. Vrbs aliquandiu deinde à Liuonib⁹ & Moſcis æquo iure habitata fuit: aliquanto tempore interiecto cùm Liuones iniurijs Moſcorum coacti in necem eorum cõſpiraſſent, Liuonibus vt maiori Moſcorũ numero non difficulter ab ijs ſuperatis, ac pleriſque interemptis, cæteris in Moſcouiam deportatis, Moſcos ſolos deinde incolas habuit. Iam ante Nouogrodcko diſcedentes Moſci ignẽ fundamentis ſubiecerant; qui mox à noſtris deprehẽſus, ſuppreſſusq́; fuit. Derpati, quòd præcipua ædificia duo ſunt; arcis alterum, in quo prius Epiſcopus, poſtquàm in Moſci poteſtatem venerat, Vladica habitabat: alterum ad principis vſus factum; quod Dux ipſe priuatis aliquot primarijs domibus occupatis, moreq́; ſuo exornatis pro ſe exſtruxerat; cùm exiſtimarent, in arcẽ Samoſcium diuerſurum: eorum enim moribus capitale eſt, in principis ædib⁹ quenquam habitandi cauſa eſſe: arci diuerſis in locis pulueres ſubiecerant; quorum aliqui intra viginti quatuor horarum ſpatiũ, partim intra quadraginta octo abſumptibus funiculis incẽſi poſt illorum digreſſum tollerentur. Samoſcius cùm in principis domũ rectà diuertiſſet, ruſticorũ quorundam, qui in purganda arce occupati erant, nece periculum redemptum fuit. Hoſti nihilominùs diligentiſſimè fides conſeruata fuit: ac nõ modò in nullos, qui reliqui è Moſcis in Liuonia erãt, hanc ob cauſam vindicatum; verùm cùm puer etiam quidam Pleſcheoui Derpatenſis Palatini propinquus, non tam interceptus à noſtris, quàm more puerorũ pueriles quaſdam voluptates ſectatus vltro ad eos ſe contuliſſet, vehementerq́; ea re Pleſcheouius perturbaretur, magna diligentia cõquiſitum reddi eum iuſſit. Haud alia verò ratione reliquæ etiam pleræque arces à cęteris pręfectis receptæ fuerunt; Moſcis initio, priusquàm de Derpato reddito ijs conſtaret, dexteritate potiùs atque ingenio noſtrorum ex ijs deiectis, quàm decedentibus Derpato recepto ad regios quoque præfectos, qui Sauolociæ, Lukis, ac alijs caſtellis Moſcouiticis præerant, vt Moſcis ea traderent, literæ datæ fuerunt. Ad hanc enim diem nullius à noſtris quoque poſſeſſio præterquam Oſtrouiæ tradita Moſcis fuerat; tum autem ex fide omnes redditæ. Interim Gardianus quoque poſtquàm Leſnouolſcius, quæ ſuprà oſtendimus, à Samoſcio ei denunciaſſet, finibus obiter pro arbitrio ei demonſtratis, obſidioneq́ue ſoluta exercitum Parnauia abduxerat; eque campis contractum per præſidia diſtribuerat. Eodem autem tempore de Veiſſenſteinio quoque Erneſtum Veierum, & Michaelem Konarſcium ad eum Samoſcius miſit; qui Veiſſenſteinium à Moſco Regi ceſſum oſtenderent, ac an poſſeſſionem eius impediturus eſſet, quęrerẽt. Reſpondit ijs Regem ſuum ipſum legatos ad Poloniæ Regẽ de cõtrouerſijs hiſce miſſurum. Atque hic quidẽ exitus belli fuit, minori animo à Moſco geſti, q̃ quo vel in prioribus quibuſdam vſus fuerat, vel id ipſum ſuſceperat; priſtinaq́ue eius potẽtiæ fama requirebat. Præterquám enim ꝙ in ſiluis fluminibuſq́; ſuperãdis exercitum impeditũ, cùm facillimè id facere poſſet, priusquàm in aperta Mo-

ſcouiæ ac viſcera regni eius penetraret, tranſitu prohibere ne conatus quidem omninò ſit; nullam etiam iuſtis viribus pugnãdi poteſtatem vnquam ab eo factam non paucis mirum viſum eſt. Id ea né de cauſa fecerit, quòd legatorum miſſionibus ſuis rei gerendæ tempus eximere ſe poſſe, ac inanibus interim ſumptibus vires Regis minutum iri ſibi perſuaſiſſet; an quòd ſuperiorũ temporum fortuna edoctus, parum in acie ſuis ſe committere poſſe ſtatueret: ſeu etiam quod ſolet facere Deus, vt quos pro ſcelere eorum punire velit, iis conſilium prius, ac animum eripiat, ipſum quoque perpetuus crudelitatis comes & vindex metus nihil in rebus ſuis ratione prouidere, aut fortiter ſuſcipere ſiuerit nõ affirmarim. Hoc ſatis cõſtat, & ab initio, facillimo momento inter ſiluarum paludumq́; ac fluminum eas difficultates, Regis, exercitusque impetum vehementer reprimi potuiſſe: ac ſi in ſummum diſcrimẽ rem adduxiſſet, haud ferè maiorem cladem accipi ab eo potuiſſe, quàm dum de ſumma rerũ ſolicitus, certamenque omne defugiens dinerſis in locis ſingulos ſuos à multitudine exercitus circumuentos noſtris obijcit, accepta ab eo eſt. Omni enim Moſcouia à Boryſthene ſupra Starodubam ac Radohoſtiam ad Cernihouam vſque: à Duna deinde flumine, quà Staticiam vſque, quà ſupra Nouogatdiam ad Lahodam vſque lacum longè, lateque vaſtata, tot præſidiis expugnatis, multis in deditionem acceptis, trecenta circiter millia hominum interiiſſe: ad quadraginta capta conſtat; vt aliquot vicibus inſtaurari bellum tanto hominum numero potuiſſe videatur. puerorum quidem quanta multitudo capta ſit, ex eo coniici poteſt, quòd priuatus ex nobilitate nullus fere ſit, qui non vnum atque alterum: multi qui plures in ſeruitute habeant. quod quidem incommodum ſpecie, quàm ſuperius, minus re ipſa maius eſt. Iuuentute enim è quibuſdam prouinciis maximè autem Lucenſi, Sauolocienſi, Pleſcouienſi, ac Nouogardienſi omni ferè ſublata, quæ nunc ab adultioribus coluntur, mox ſobole omni deficiente vltrò deſertum ferè irĩ apparet. Opida ac caſtella, quæ ipſe in poteſtate habebat, vltima hac pactione ad octodecim dimiſit; Derpatum nimirum, Felinum, Laiſium, Mariemburgum, Kokenhauſium, Parnauiam, Volmariam, Rumburgum, Haſſelum, Nouogrodekum, Marienhauſium, Ludſenum, Roſlittenum, Trikatum, Berſonum, Landeſcum, Seſuegium. Veiſſenſteinij autem cùm id à Sueco teneretur, ius atque repetitionem: quæ verò bello antè capta à Rege tenebantur, numero non pauciora, Polotiam, ac in eodem Ducatu Suſſam, Sokolam, Kraſnam, Vſuiatam, Sirnam, Ieſeriſciam, Kolianum, Neſcerdam: ſupra Vitepſciã, antiquioris poſſeſſionis Moſcicæ Veliſium, cuius ad centum viginti millia paſſuum ager paret: in Liuonia Vendam, Lenouartum, Duneburgum, Pirkelium, Saliũ, Kirempeſium, Elſenum, Fabianũ; cùm ipſe ex iis, quæ à Rege armis parta poſſidebantur, Lukos, Sauolociam, Oſtrouam, Neuelam, Chelmam, tum ab ipſomet deleta caſtella, Kraſnam, Kraſnohorodum, Voronecium, Veliã ſola reciperet. Quibus tamen in omnibus detrimentis nullum fortaſſis maius cẽſeri debeat, quàm quod portubus cunctis Balthici maris amiſſis, à Boryſthenis autem nauigatione iam antè Turcarum armis excluſus, à mari ferè omni præterquàm glaciali importuoſiſſimo ac periculoſiſſimo, atque aliarum ferè nationum occidentalium, ac meridionalium commerciis in penitiorẽ Moſcouiam tamquam relegatus; compedeſque quò minus liberè vagari poſſit, iniectæ ei videantur.

REINOLDI HEIDENSTEINII SECR. REGII, DE BELLO MOSCOVITICO COMMENTARIORVM

LIBER SEXTVS.

PACATO EVM AD modũ, quem ſuperiore libro demõſtrauimus, Moſco, nihil prius Rex habuit, q vt prouinciç conſtituendç cauſa, ipſe in Liuoniam Rigam vſq; procederet. Quã cùm XII. Menſis Martij die ingreſſus fuiſſet, poſtridie Samoſcius ad eũ venit. Iã antè aũt alij etiam ſenatores Polonici aliquot, ac Lituanici ſa-

ci ſatis frequentes comitati eò Regem fuerant. Ad eos Ducem Churlandiæ ac ex nobilitate Liuonica quàm frequentiſſimos literis Rex euocat; quæque ad prouinciæ eius ſtatum pertinere videbantur, cum omnibus ijs communicatis, vt ſcripto ſententiam ſuam explicarent, hortatus eos fuit. Erant, de quibus deliberabatur, capita hæc potiſſima: de templis cultuque diuino Inſtaurando: de Epiſcopo reſtituendo: prouincia ordinis iudiciorumque cauſa in partes certas diuidenda: magiſtratibus ac ærario publico conſtituendo. de quibus cùm quid quisque ſentiret, oſtendiſſet, Rex etſi non ignoraret, à maioribus ſuis etiam ſine ordinum authoritate prouincias ab ijs partas priuato conſilio conſtitutas: quò tamen gratius beneficium ſuum eſſet, ſi cùm omnes operam ſtudiumque ſuum ad eam prouinciam recuperandam contuliſſent, ex omnium conſilio certa eius formula deſcriberetur, in comitia totam rem diſtulit: legatos tãtùm partim ex comitatu ſuo, partim ex nobilitate Liuonica deſignauit; qui prouinciam vniuerſam inſpicerent: agros redituſque eorum omnes, ac iura deſcriberent, omnibuſq; ijs de rebus ad ſe referrẽt; quò rectius deinceps in comitijs ſtatui de ijs poſſet. Poſſeſſionum autem omnium quatuor genera facienda iudicabar. quorum primum eſſet, quod ad publicam ſecuritatem pertinetet, finitimarum arcium; quæque ad illas, vt ex proprijs prouentibus muniri, omnibus neceſſarijs ad defenſionem rebus ornari, retinerique poſſent, adijciendæ eſſent: earum alterum, quibus tum Epiſcopatus cultuſque diuinus, tùm ærarium publicum ſtabiliretur: tertium earum eſſe debete ſtatuebar, quæ priuatis certo iure deberentur, aut cum ijſdem, ſi hæreditariæ poſſeſſiones eorum reipub. cauſa reſtitui ijs non poſſent, permutarentur: Extremum quibus bene meriti & quorum præ cæteris in hoc bello opera eminuiſſet, virtutis cauſa donarentur. Inde militibus magiſtratus præfecturæque quæ vacabanr collatæ. quibuſdam ſtipendia aſſignata fuerunt. In toto autem hoc bello id à Rege obſeruatum fuerat, vt ſi qui in eo perijſſent, qui publicas poſſeſſiones iure aliquo tenerent, eaſdem liberis eorum quamùis infantibus, partim etiam puellis confirmaret. multis etiam ex plebe cùm ſuperioribus expeditionibus, tum maximè hac ob præclara facinora aliqua nobilitatis ius datum fuit: qui cùm plerique à Samoſcio in inſigniorũ communionem recipi ſe peterenr, viris fortibus non inuitus tribuit, vt cùm ipſi antè virtute ſua nobilitate dignos ſe feciſſent, à ſe gentis ſuæ Inſignibus non indigni iudicarentur: ijſque aliqua re auctis, vel minutis, aut aliquantùm immutatis, qui id à ſe petijſſent, pleroſque donauit. Quibus ita conſtitutis cum Rigenſibus de ijs rebus, quas in aduentum Regis reiectas ſupra oſtendimus, actum fuit. Occupârat ciuitas à morte Archiepiſcopi Vilhelmi, cùm ſedis ac templi Archiepiſcopalis poſſeſſionem; tum omnia quæ ad id pertinerent, iura ac prouentus: adque Auguſtanæ confeſſionis formulam omnia templa reuocàrat. De hoc capite ita conuenit, vt D. Iacobi, & quæ proxima ad illam eſt, D. Mariæ Magdalenæ ædes ad catholicæ religionis vſus cum omnibus, quæ antiquitus ad eas aliquo iure ſpectaſſent, prouentibus redirent: penes ciuitatem curia, quæ Archiepiſcopi fuiſſet, prope muros vrbis ſita vnà cum domibus canonicorum, ac areis deſertis, quæ ante id collatæ non eſſenr, permanerent: cùm verò cenſus aliqui annui percipi olim publicè ijs ex locis ſoliti fuiſſent, vt eorum nomine certam pecuniam annuam D. Iacobi ædi eiuſdemq; ſacerdotibus ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem ciuitas obiecerat, aſſenſum à Rege fuit, vt eo quo nunc eſſet loco maneret: cumque ſe quoque ab omnibus partibus arcem vallo circumdaturum oſtendiſſet, id ſolùm adiectum fuit, vt ad eius modũ, quo arcem muniturus eſſer, vrbis quoque vallum æquaretur: ab eademque arcis parte in muro vrbis porta aperiretur. Inter Churlandiæ etiam Ducem, ac ciuitatem de nauigatione, ac portorio controuerſia erat, cùm ille per fluuium, qui ex ditione eius infra Rigam in Dunam illabitur vſum portus Rigenſis, merciumque exportandarũ ius ac immunitatem ſibi defenderet: ciuitas negaret. Eos vt inter ſe componerent, hortatus Rex fuit; quod, ſi conuenire non poſſet, in comitijs cogniturum de ea ſe oſtendit. Venerat Rigam & Magnus Dux. Hic eius quam poſſidebat, Liuoniæ partis confirmationẽ petebat: adq; homagium accipiendũ, ac iuramentum præſtandum ſe offerebat. Oſtenſũ huic, more maiorũ non niſi in comitijs id fieri poſſe. Vltimo loco nobili-

bilitas deſideria ſua ad Regem detulit.
Quæ cùm ad vniuerſæ prouinciæ ſta-
tum pertinerent, reſponſum & huic fu
it, humanitatē ipſam poſtulate, vt cùm
ordines regni tantum laboris, atq; ſum
tus in prouincia ea liberanda ſuſce-
piſſent, ne ſine eorum authoritate ijs
de rebus ſtatueretur. Angebatur potiſſi
mùm animo Rex, ne cū Moſcus, qui in
finibus Liuoniæ ex præſidijs Liuoni-
cis, quæ deduxerat, non contemnen
das copias coactas habebat, Naruam ijs
oppugnaturus diceretur; ſi minùs for-
te paratus tum Suecus eſſet, minuſque
ad reſiſtendum virium haberet, vtriq;
eam perderet. Itaque mox Petrum Viſ-
gerdum Lituanum cum literis ad Mo-
ſcum mittit; oſtendit, accepiſſe ſe ex le-
gatis ſuis, quos Sapoliæ habuerit, pa-
cem inter eos, atque ipſius legatos cer-
tis conditionibus conueniſſe: eam ſe ra
tam habere: cùm autem arces Liuoni-
cas, quæ à Sueco tenerentur in condi-
tionibus præteritas intelligeret, ſi à Mo
ſco oppugnarentur, ius ſuum ac reipu-
blicæ, quod ſemper excepiſſet, neglige-
re ſe non poſſe: id ſe pro ſua fide ac reli-
gione diſſimulare non debuiſſe: hortra-
ri ne fortè ea res pacem turbet, vt dum
maiores legati, qui pacem vtrinque fir-
maturi ſint, ac ſi quid dubitationis in
conditionibus adhuc ſit, de eo cum il-
lo conuenturi, ad eum perueniant, o-
mnem vim ab illis abſtineat. Conſti-
tuerat ijſdem de rebus Regina ad ſoro-
rem Sueciæ Reginam, per Chriſto-
phorum Varſauicium literas dare.

Cùm tardaret, Rex qui in ea, cùm vo-
luntatis Moſci, tum aliarum rerum
incertitudine nullam moram interpo-
ni volebat, non dubitandum ſibi exiſti
mabat, quin Dominicum Alamanni-
um Culinæ præfectum, quàm primùm
ad Suecum mitteret: præ cæteris ido-
neum ad legationem hanc ratus, quòd
ab eo iam tempore, quo primùm de
matrimonio inter Regem Sueciæ Du-
cem tum Finlandiæ & Reginam Ca-
tharinam per Ioannem Baptiſtā Then-
cinium potiſtimùm actum fuerat, Ala-
mannius, qui in familia Thēcinij tum
fuiſſet, omnium rerum conſcius & ſe-
queſter fuiſſet: indeq; tam Regi quàm
Reginæ notus eſſet: Reginæ etiā; apud
quam potiſſimum negotia hæc prop-
ter ſummam cum regno Poloniæ ne-
ceſſitudinem, & quod non parum a-
pud maritum poſſe exiſtimabatur, a-
genda videbantur, non ingratus puta-
retur. Summa legationis erat, vt repe-
titis ijs, quæ ab initio belli vtrinque in-
terceſſiſſent, tertij anni bellum nullam
aliam ferè ob rem, quàm ſolam Nar-
uam ac vt communi pace Suecus com
prehenderetur, à Rege ſuſceptū oſten-
deret: reliquam enim Liuoniam ferè
omnem legatione Vilnam ad Regem
miſſa iam antè Moſcum ceſſiſſe: eò ma-
gis contra opinionem Regis accidiſſe,
quod dum ad Pleſcouiam cum exer-
citu Rex eſſet: quò iturum ſe pro mu-
tua neceſſitudine amicè antè ei aperuiſ
ſet: hoſtemque ab omni auxilij ſuis in
Liuonia ferendi facultate excluſiſſet,
cùm ab alijs potiùs partibus in Moſco-
uiā illum irrupturum expectaſſet, non
modò Naruam, ac vicina caſtella, præ-
ſidiario milite, quem Pleſcouiam, ex
præſidijs omnibus hoſtis contraxerat,
nudata, commeatuque ac omni ſpe au-
xilij deſtituta: ſed Veiſſenſteinium quo
que, quod iam hoſtis ceſſione Regis
eſſe ſciuiſſet, diſſimulatis literis regijs,
ac ijs ferè copijs, quas Gedani magna
ex parte miniſtri eius conquiſiuerant,
occupaſſet: Parnauiam obſediſſet: po-
tuiſſe Regem, ſi id tentaturum eum
præſciuiſſet, & ſumtu & labore eius
anni belli ſuperſedere: iam verò &
curſum rerum præclarè contra Moſ-
cum geri cœptarum, & obſidionem
Pleſcouienſem, cuius cùm grauiorem
partem iam ſuperaſſet, facilè reli-
quam etiam ſuperaturus fuiſſet, inter-
rumpere, ac ſine ipſo etiam pacem fa-
cere neceſſe habuiſſe: ne dum pro eius
commodis laboraret, maius in Liuo-
nia incommodum, de qua ſola bel-
lum tum erat ab eo acciperet. pro qui-
bus iniurijs omnibus vt Regi reique
publicæ ſatisfaceret, poſtulare iuſſus
fuit. Secretò mandatum ei fuit, vt
cùm hæreditaris Sigiſmundi Augu-
ſti: pecuniarum ei creditarum: dotis
ab eodem promiſſæ, nec dum nume-
ratæ, aliarumque rerum quarundam
petitionem Suecus relaturus exiſtima-
retur, oſtenderet quidem, aliam ea-
rum rerum petendarum rationem eſ-
ſe, certumque de ijs ius, ac morem iu-
diciorum antiquiſſima regni conſue-
tudine receptū: aliam iniuriarum, qui-
bus ab illo Rex affectus eſſet: quæque
cum ijs rebus nihil commune haberēt:
ſi tamen ita animatum videret, vt de
Reualia quoque ac omni iure Liuo-
nico ſimul decidere paratus eſſet; do-
tis & mutui, quod peteret, ſolutionem
ſine vlla exceptione ei promitteret: reli
quarum controuerſiarum diſceptatio-
nem

nem communibus arbitris Regem per miſſurum: vt communi etiam pace cōprehenderetur, apud Moſcum elaboraturum oſtenderet. quòd ſi ne ijs quidem conditionibus permoueri ſe pateretur; vel pacem cum Moſco certam opera Regis ei fore, vel mille equites in bellum Moſcouiticum, ſumptu ſuo regem ei præſtiturum reciperet: ex eorum nimirum genere, qui beneficijs Sigiſmundi Auguſti ornati, haud inuiti in militiam eam conuenturi eſſent, idque pro libertate gentis Polonicæ ſalua pace publica ſuo arbitratu facere poſſent: ſtipendio autem ac ſumptu Regis tandiu futuri apud eum eſſent; quò ad eadem pace, quam cum Rege haberet, ipſum quoq; Moſcus comprehenderet. quòd ſi eo tempore de Liuonia, quam teneret, vniuerſa tranſigere Suecus alienum exiſtimaret; docere iuſſus fuit, nō recuſaturum Regem, quo minùs communium amicorum interuentu quicquid inter eos eſſet cōtrouerſiæ, componi pateretur: ſi quid etiā debere illi videretur, præſtaret; modò de Narua interim in omnes caſus vtriq; ſatis proſpiceretur: ne dum ipſi inter ſe de ea diſceptarent à Moſco occuparetur. Id ea ratione commodiſſimè fieri poſſe, ſi Regis præſidium in eam immitteret. Cùm enim Moſcus propter pacem, quæ cum Rege ei eſſet, ſi præſidium regium Narua receptum fuiſſet, oppugnare eam non poſſet, nō modò Naruæ, ſed aliorum etiam præſidiorum ſuorum Liuonicorum, quibus Narua obiecta eſſet, ſecuritati ſine incommodo ac moleſtia ſua eum conſulturum: ſimulque omnibus copijs ſuis coniunctis, ad defendendam Finlandiam longè futurum paratiorem; ſi nec arces controuerſæ contra vim hoſtilem defendendæ ei eſſent, nec copiæ in diuerſa præſidia diſtrahendæ. Interim de arbitris inter ſe conuenturos: & vel mutuum controuerſias omnes eorum interuentu iri; vel ſi tolli eæ non poſſent, Regem Naruam illi redditurum, aliasque iuris ſui perſequendi rationes initurum. ne verò fraudi ei eſſet, quòd propter commune periculum, Naruam ſibi tradidiſſet, idoneè in eum caſum ei cauturum. Profecto iam Alamānio, Varſauicius cum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic Rex eadem ferè quæ Alamannio data fuerant, ad Sueciæ Regem mandata. Iuſſit autem, vt ſi priorem legatum aliquid conſtituiſſe intellexiſſet, non expoſita legatione ſe reciperet: ſi infecta re dimiſſum comperiſſet; oſtenderet, quòd maiores legati eo ipſo tempore in Moſcouiam à Rege mitterentur: comitia etiam breui indicturus Rex eſſet; ſummam illum, & vt pace à Moſco comprehēderetur, & de alijs rebus ſuis cum ordinibus agendi facultatem habiturum: hanc cauſam fuiſſe Regi, vt etſi iam antè ijſdem de rebus legatum ad eum miſiſſet: tamen & Reginæ coniugis ſuæ precibus, & mutua neceſſitudine adductus, denuò ſe ad illum mitteret: hancque explicandarum omnium harum controuerſiarum opportunitatem ei ſignificaret. In conditionibus nihil, quemadmodum oſtenſum eſt, mutatū fuit. Antequàm Riga Rex diſcederet, maiores legatos; de quibus dictum eſt, in Moſcouiā deſignauit, Ioannem Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem, Nicolaum Taluoſium Caſtellanum Samogitiæ, Michaëlem Haraburdam. Mandata hæc ijs data fuerunt, vt iuramento in pacē à Moſco exacto, de Sueciæ præterea Rège eadem pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac alijs caſtellis Liuonicis, quæ à Sueco tenerentur, ſi tentaturus ea Moſcus eſſet, quemadmodum per literas Rex iam oſtendiſſet, non defuturum ijs Regem, vel etiam pacem, ſi id fieret, ratam habiturum teſtificarentur. De captiuis quia antè Moſcus poſtulàrat, vt vtrinque pariter captiui redderentur, non parem vtriuſque captiuorum rationem eſſe oſtenderēt; cum in Regis poteſtate præcipui ipſius ductores eſſent; ille ex Regijs inſigniorem nullum: ex nobilitate paucos: reliquos ex promiſcua plebe haberet. Itaque vt vel Sauolociā ac Neuelam, aut alterutram ſaltem earū Regi pro illis permitteret, poſtularēt: cum antè integrioribus adhuc reb⁹ ſuis pro paucioribus captiuis Vſuiatam ac Ieſeriſciam obtuliſſet, quarum hæc nondū tum in poteſtatem Regis veniſſet; vel cùm ipſe antè Sigiſmūdi Auguſti tēporibus certa pretia in ſingula capita exigere ſolitus fuiſſet, eodē exemplo ſuos nūc redimeret. Reuenit ſub idem tempus Rigam à Moſco ad Regē Poſſeuinus, multis incommodis & ærumnis peregrinatione ea perfunctus. Laboràrat hic potiſſimùm apud Moſcum de diſſenſione, qua à Romana Eccleſia; ſicut cęteri orientales plerique ita Moſcus quoq; diſſidet tollenda: adq; eccleſiæ cōmunionem eodē reducendo: tū

pro

pro ſuo in rempub. Chriſtianam ſtudio fœderis contra Tartarum cum Rege ſanciendi vltrò mentionem intulerat; quidquę animi Moſcus de coniungendo contra barbaros bello haberet, explorârat. De extremo hoc oſtenderat Moſcus, pacem iam cum Tartaro ſe feciſſe. Venêre vnà cum Poſſeuino legati, ad Summum Pontificem ac Rudolphum Rom. Imper. à Moſco miſſi: alter item quem Cõſtantinopolim cũ muneribus, quib⁹ cædem filij expiaret, ad patriarcham Conſtantinopolitanũ ablegârat. Vtriſque literæ commeatus publici datæ fuerunt. Remiſit iiſdem etiam ferè temporibus ad Regem Matthiam Preuoſtium; qui cum literis, quibus ipſius Rex reſpondebat, de quibus ſuprà dictum eſt, Sauolocia ad eum miſſus fuerat: & mercatores, quos per tempus belli retinuerat. Ad literas paucis reſpondit; intelligere ſe, eas in medio ardore belli ad ſe datas, aſperiùs aliquantò ſcriptas eſſe: iam cùm pax atque amicitia vtrinque reſtituta ſint, ad eas, quas bellum tum nonnihil exaſperârit, pacis tempore reſpondere neceſſe ſibi non arbitrari; quòd eum etiam, qui literas attuliſſet, tandiu retinuerit, cùm propter bellum armis viæ omnes obſeſſæ fuerint, fieri aliter à ſe non potuiſſe. Dimiſſis legatis, quos ad deſcribendã prouinciam deſignatos ſuprà oſtendimus, Vilnam Rex profectus fuit. Ibi legationem Tartaricam audijt, quæ à Mahomete Chiereio Tauricanorum Tartarorum principe haud multò antè venerat. Petebat donatiua: de Koſakkorum iniurijs & vexationibus querebatur; quæ quidem etſi extiterãt non infrequentes: augebantur tamen ex induſtria à Tartaro; quò domeſtici metus, ac vicini periculi ſimulatione longinquam Perſicam militiam effugeret, in quam à Turcarum principe ſub idem tempus euocabatur. Reſponſum à Rege fuit, donatiua more maiorum datum iri; iiſdemque quibus antea fuiſſet, legibus, pacem cum illo futuram. De Koſakkis idem etiam, quod antè aliquoties oſtenſum; manum hominum ex diuerſarum gentium colluuie coactam, vagam, ac nullis certis ſedibus conſiſtentem, nullius etiam in poteſtate eſſe: vt tamen quantùm fieri eius poſſet, ab iniurijs & infeſtatione prohiberentur, ſedulò ac cum fide operã datum iri. Inſolentiùs id à barbaris acceptũ fuit, reſponſoque audito, princeps legationis in ipſo quaſi diſceſſu publicè teſtificatus eſt, vt omnia fierẽt, niſi tamẽ Koſakki in officio continerẽtur, pacem ſe non ſeruaturos. Iam antè minoris Poloniæ, ac Ruſſiæ nobilitas, legatis miſſis, de tributo in ſuis conuentibus à ſe decreto certiorem Regem fecerat. Hoc verò tempore priùſquam Vilna Rex diſcederet à maioris quoq; Poloniæ, Maſoniticæ item, ac Podlaſſicæ nobilitatis legatis aditus, de ſimili tributo in illis quoque conuentibus ſancito cognoſcit. Gratiæ vtriſq; actæ, deque animo in rempublicam Regis optimè ſperare iuſſi fuerunt; cuius conſtituendæ ac Liuoniæ ſimul, quam cõmuni omnium cõſilio, ac ope partam, communi etiam ordinum iudicio Rex reſeruaſſet, ordinandæ cauſa intra eum ipſum annum comitia Regem habiturum in reſponſo vltimis hiſce dato adiectum fuit. Quibus de cauſis, quibuſq; cum mãdatis tum ad Moſcum Viſgerdus Lituanus, tum ad Sueciæ Regem Alamannius à Rege miſſus fuerit, ſuprà oſtendimus. Moſcus literis Regis, quibus, vt à Narua cæteriſque Liuonicis præſidijs abſtineret, hortatus eũ Rex fuerat, ſtatim aſſenſus fuit. Apud Suecum ingrata legatio fuit: nec multum in Regina etiam ad mitigandum animum eius præſidij fuit; cùm præterquàm quòd iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obſepſerat, de iniurijs, quibus ob non præſtitam dotem hæreditatemque fraternam, ac non comprehenſum pace maritum affectã ſe exiſtimabat, vltro quereretur. Itaq; cùm ea Alamannius indè renunciaret, ex quibus iſtas quoq; res vltra ſuperiores iniurias magis exaſperatas appareret, Rex, qui Vilna Grodnã iam venerat, ſenatoribus pleriſque eò euocatis, ex illorum ſententia comitia eò maturiùs indicenda ſtatuit; in quibus de Sueci etiam iniurijs ad ordines referret. Interim in Liuoniam ad magiſtratus & præfectos, quo loco res eſſent perſcriptum; vtque viderent, ne per negligentiam detrimenti quid acciperetur, moniti fuerunt; cum Lituanis actum, vt ſi quis præter opinionem in vicina Liuonia mot⁹ accidiſſet, ſuppetias ferrent: cum Duce item Pruſſiæ; vt finitimo & ipſo Liuoniæ principe per Reinoldum Heidẽſteinium eadem communicata fuerunt. cumque maiores legati ad Moſcum miſſi, quibus mãdata de pace Sueciæ Regi apud Moſcum conficienda, data ſuprà oſtendimus, in itinere iam eſſent; ne vllam eius rei mentionem facerent, & ipſum rem ſuam agere permitterent, per celerem

rem tabellarium ſignificatum iis fuit. Grodna ſub mēſem Auguſtum Varſauiam Rex proceſſit. eo Varſauicius quoque è Suecia eodem, quo Alamannius, legationis exitu ad eum venit. Ibidem verò dum comitiorum diem expectat, Iancola Valachiæ palatinus in poteſtatem eius venit. Hic, quemadmodū ſuprà demonſtratum eſt, è Saxonibus Tranſiluanicis, loco humili & obſcuro ortus, Valachiæ principum genus ementitus fuerat; Achmetis autem Baſſæ opera prouinciæ eius principatum nactus, cùm ab initio ſtatim, quo animo erga Regem futurus eſſet, oſtenderat; pręterq́ue deceſſorum ſuorum morem nullos vnquam legatos ad Regem miſerat; tum poſtea varijs iniurijs Regem, hominesq́ue eius affecerat: literas regias ad Turcarum Imperatorem aliquoties interceperat: reſignârat: reſignatas remiſerat: Regem ſenatumq́ue regni omnibus modis in odium ac inuidiam adducere conatus fuerat: in finitimas aliquor villas nobiliū latrocinijs, ferro, ac incendijs graſſatus fuerat: homines regios, qui rerum ſuarum repetendarum, iurisq́ue obtinendi cauſa ad illum veniſſent, pulſatos in carcerem coniecerat. quibus iniurijs cum Rex permotus, quemadmodum antè oſtendimus, Turcarum Imperatorem de ijs appellaſſet; vtq́ue illum à Valachia, à finibus moleſtiam hanc amoueret, ex dignitate alioquin ſua conſiliū capturus, póſtulaſſet, res dilata fuerat. Hoc tempore in aulam Turcicam ſucceſſore ei ſummiſſo euocatus, compilata prouincia, omnibusq; rebus conuaſatis, ac manu aliqua hominum facta in Cęſareę ditionis Vngariam tranſfugere conſtituerat. quà rectà tranſeundum illi erat, à Trāſiluanis obſeſſas vias exiſtimabat. itáque cùm ambitu capto per Pokutiam Polonicæ ditionis prouinciam perrumpere conaretur, atque ab ea parte Nicolaus Iaſlouecius præfectus Sniatinenſis, alijq; nonnulli ex ditionibus regijs fama fugę eius exciti eum perſequerētur, ab ijs captus Leopolimq́ue perductus fuit. Scripſit mox Rex ad Nicolaum Seniauium, qui finitimæ militiæ in Ruſſia præerat, ac Nicolaum Herbortum pręfectum Leopolienſem, vt iure gentium ſupplicium de eo ſumerent: bona publicauit: miſitq́; quęſtorem Palatij Hiacynthum Mloſtcuium, qui in publicum ea redigeret; vxori & liberis alimenta annua conſtituit. Appetijt interim tempus comitiorum. Ea in ante tertium Menſis Octobris Rex indixerat. Nam cùm in aduentum tantùm maiorum legatorum, quemadmodum Rex poſtulârat, oppugnandæ Naruę impetum ſuum repreſſurum ſe Moſcus promiſiſſet, ne ſi maiores legati idem tenere non potuiſſent, ad conſilium pro tempore capiendum imparatior eſſet, non committendum ſibi arbitrabatur, quin primo quoque tempore ad ordines de eo referret. Pręterea verò prouincia Liuonia magiſtratibus, ac legibus fundanda, pręſidijs, commeatu, inſtrumento omni bellico, alijsq́ue contra repentinos caſus ad defenſionem neceſſarijs rebus prouidenda erat: munitiones collapſæ inſtaurandæ: nouæ inſtituendæ; quæ & in regione partim continuo tot annorum bello vaſtata, partim ab hoſte ita tradita, vt quæ armis ab inuitis exprimuntur, tradi ſolent, omnia deerant: & Rex ex omnium ordinum ſententia quemadmodum ſuprà oſtendimus, conſtituenda ſibi exiſtimabat. Adhæc nonnihil Tartari etiam, de qua ſuprà dictum eſt, bellum denuntiantis oratio cum commouerat. Ad quam cùm crebri etiam rumores ex Ruſſia de tumultu allati acceſſiſſent, ita vt in procinctu iam Tartari eſſe nuntiarentur, iam antè quidē viginti duas turmas equitum, qui ad Pleſcouiam ſtipendia fecerant, ad Seniauiū præfectum militiæ Ruſſicę præmittere Samoſcium iuſſerat. Vt verò in pręſentia arma ab illis non ſumerentur: quia tamen facili momento impelli eos videret, vt in ditiones ſuas tranſirent, dignitatis nihilominus ſuæ eſſe ſtatuebat, vt pro fama rerū à ſe geſtarū ea conſilia ſuſciperet, quib⁹ illos ſuis quoque reb⁹ timere faceret, remq́; publicam nō modò ab incurſionibus eorum, ſed metu omni vaſtationum in perpetuum liberaret; rationesq́ue quibus id ſalua pace Turcica fieri poſſet, proponere, de ijsq; cum ordinibus agere in animo habebat. Stipendia præterea militi ſoluenda erant. Etſi enim in cōuentibus particularibus tributum hanc in rem decretū fuerat: longè minus tamen ex illo redigebatur, quam in ea ipſa, ac alia debita nonnulla ſufficeret; resq́; per ſe opinione minor, exactorum præterea quorundam ſeu negligentia, ſeu culpa, quòd vel minus quàm deberent, vel tardius ea inferrent, minui dicebatur. de quib⁹ & ipſis vt cognoſceretur, neceſſario ad ordines referendū exiſtimabat. Decreta inter regnorum ac electionum ratione ſtabiliēda, etſi quid publico nomine ſuperioribus comitijs à ſe poſtulatum

fuiſſet,& ipſe recepiſſet,memoria teneret: hoc tamen tempore, quo ſuperiorum interregnorum vulneribus nondum planè cicatrix obducta eſſet, ad eas res accedere,quæ ſine eorum vulnerum attrectatu agitari non poſſent, intempeſtiuum ei videbatur. Etſi autem idem maioribus quoq; ſenatoribus pleriſque, cùm pro more per literas prius ſententias eos rogaſſet, videretur: quòd tamen prioribus comitijs enixè id à ſe nuntijs nobilitatis petentibus, relaturũ ſe de eo recepiſſet, non poſſe ſe iam à priori promiſſione ſua recedere exiſtimabat. eademq; cùm de concordia etiam inter ſacrum & profanum ordinẽ tentanda ſententia ipſius fuiſſet, vt ab eius temporis ratione alienam tractationem eam exiſtimaret; iiſdem quas oſtendimus, de cauſis, id tamen caput etiam ferendum ad ordines ſuſcepit. Addidit his, ſi quid iudiciorum rationi deeſſe videretur, aut quam illa emendationem deſiderarent, operam ſuam hic quoque in re reipublicæ non defuturam. quæ quia magis, vt ordinũ ſtudijs, ac ſuæ in eos voluntati ſatisfaceret, adiecerat, ſummam deliberationum omnium, ad ea quæ priori loco recenſuimus, capita referebat. Hæc poſtquàm primo ad ſenatores, inde ad conuentus nobilitatis, qui in ſingulis Palatinatibus ante comitia ex more haberi ſolent, delata fuerant; non eodem ab omnibus animo accepta fuerunt; iidemq; ferè animorum motus, ac hominum ſermones renati, quos in ſuperioribus comitijs nonnullis extitiſſe oſtendimus. Alij quòd ſuffragio ſuo in electione Regem ſubleuaſſent, cùm regnum ipſum eum ſibi debere exiſtimarent, minus vel ſe expectatione ſua, vel quæ ipſi concupiſſent, alios contecutos dolebant. Non pauci ad hos diuerſarum partium ſupererant, qui in ſuperiorum interregnorum cõtentione victos ſe meminiſſent. Quidam qui in concionibus, ac conuentibus nobilitatis plurimùm hactenus potuerant: nomen gratiamque in vulgus ac opes inde parauerant, omnia præmia in milites conferri muſſitabant: ijs artibus, quibus ipſi plurimùm pollebant, nullum ampliùs locum relinqui moleſtè ferebant. Vniuerſæ verò nobilitatis animi, vt qua quiſque re maximè permouebatur, ita variè afficiebantur. Alij non id agi iactabant, vt de modo aliquo electionis tractaretur, ſed vt ſucceſſor priuato conſilio imponeretur; interim cum regio imperio alienæ potentiç vicarius ac adiutor cõſtitueretur, Samoſcium notantes: huc deuinctos beneficijs milites ſpectare: retentos in pace ex iiſdem non paucos à Samoſcio, vt oppreſſa per metum nobilitate per vim ac arma regnum occuparetur. Diuerſum de religione ſentientibus libertatis eius imminutio, circumſcriptionisque metus obijci. Iudiciorum emendatione non correctionem aliquam à Rege quæri, à nonnullis diſputabatur; ſed quò cùm in vniuerſum ea ſuſtuliſſet, ad ſe denuo ea transferret: omniaque ſecus omninò accipiebantur; ita vt alia eiuſdem rogationis capita, quæ regijs opponerentur, detorto ad metum iniiciendũ ſenſu in vulgus à quibuſdam ederentur: erumpente nonnihil inter hæc inuidia etiam in Samoſcium. Publicè quidem plerique honores Vngaris collatos exagitabant; Lãdskoronam ferè deſignantes, quam vidua Gaſparis Bekellij marito, qui in caſtris ad Polotiam ob virtutem iure nobilitatis Polonicæ donatus fuerat, ac fratre eius Gabriele, qui in irruptione Pleſcouienſi perierat, amiſſis, vnà cum orbis liberis tenebat; & ſub id tempus Franciſco Veſſelinio nupſerat. Interim non deerant, qui Regi, ſi de ſucceſſore agi vellet, operam ſuam vltrò deferrent; cumque Rex, etſi ita de Republica ſe meritum ſciret, vt non minùs, quàm aliorum Regum, ſuæ quoque familiæ ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienum, ſtudiaq; ordinum vltrò potiùs expectanda ſibi exiſtimaret; ſpretos ſe rati, ac aliorum opera cõficii id poſſe Regem ſperare, eò magis incendebantur. Nobilitas etſi quid maximis Regis in ſe ac Rẽ publicam beneficijs deberet, agnoſcebat: libertatis tamen aliarumq; chariſſimarum quarumcunque rerum metu iniecto hæſitare; cunctantiusque agere: omnia denique ſuſpecta habere. His igitur animis cùm in comitia ventum eſſet, Samoſcius pro munere Cancellarij verba nomine Regis faciens orſus à voto, quod cùm ex ſuperioribꝰ comitijs diſcederetur, ipſi feciſſent, quoque vt ſaluus atque incolumis ab expeditione ea Rex ad ſe rediret, ac ipſi lætis animis in mutuos amplexus ruerent, optarãt; quod à Deo contenderant, ita cumulatè ijs præſtitum oſtendit, vt non modò incolumem ſaluo exercitu, ſed re etiã bene geſta, immortaliq; gloria parta, re uerſum ex hoſtico Regem viderent: quòd in ipſorũ poteſtate totũ fuiſſet, vt

mutuis gratulationibus,ac fraterna be-
neuolentia ſe exciperent, certorum ho
minum maleuolentia impeditum ait.
quorum opera Id factum ſit, non arbi-
trari nunc ſibi inquirēdum : videre au-
tem iam Petilios in Republica quoſ-
dam exiſtere:optandum ne mox Cati-
linæ etiam aliqui exiſterent. quæ præ-
fatus,domeſticarum rerum nihil aliud
hiſce comitijs proponendum ſibi Re-
gem ſtatuiſſe docet, quàm quæ ipſi non
modò viuente adhuc Sigiſmundo Au-
guſto,ac ſuperioribus comitijs Andre-
iouienſibus,vt ferrentur,ſanxiſſent:ſed
poſtea etiam cùm ſæpe aliàs , tum in
proximis comitijs efflagitaſſent: Itáque
illorum precibus Regem adductum
de modo liberæ ac ordinatæ electio-
nis referre. Cùm de ratione certa eligē-
dorum Regum ſtatuere eos debere di-
ceret,non id dicere, vt de relinquendo
iure electionis,ac patrimonio hoc liber
tatis, quo nihil à maioribus eorum re-
linqui ijs potuerit præſtantius , cogi-
tarent:ſed quomodo eam, quàm maxi-
mè integram conſeruarent, & in perpe
tuum munirent. quę cogitatio num ne
ceſſariò ab illis ſuſcipi debeat, non alio
rum exemplis confirmandum ſibi e-
xiſtimare : eos ipſos, ſi ſuperiorum in-
terregnorum actiones, ac grauiſſimum
diſcrimen , in quòd reſpublica addu-
cta tum fuerit, ſecum perpendant, æſti-
maturos : nullam hîc Regis rem agi,
ſed propriam ipſorum : optare tamen
ſe,ne huic ſuo tempori deſint, ſuperio-
rumque annorum benignitate diuina,
qua mirabiliter Rempublicam conſer-
uatam intelligant, ad futurorum poti⁹
conſiliorum ſpem ſe erigant , quàm ad
ſecuritatem ac negligentiam abutan-
tur. Quòd ſi artibus quorundā in ſuſpi-
cionem mentes eorum adductę,quem-
admodum ægri ſalutares cibos,ita ipſæ
ſana conſilia concoquere non poſſint;
totum in ipſorum poteſtate futurum;
ſeu ſtatuere quid hac de re velint , ſeu
omninò eam relinquere. Eandem de al
tero capite , concordia inter ordines
faciēda, quod ſecundo loco proponen
dum Rex iudicaſſet,ſententiam eius eſ-
ſe. Optimè ipſos meminiſſe , quo ſtu-
dio & in Andreiouienſi conuentu , vt
deinceps de eo referretur, egiſſent, &
quantopere poſtea idem à Rege con-
tendiſſent. In communi omnium ferè
regnorum , ac horum temporum fato
nos pręcipua tamē fortuna vſos, vt con
cordiam ciuilem egregiè hucuſque tu-
tati ſimus: hāc hiſce rebus ferè retineri,
vt ab iniurijs & contumelia vtrinque
abſtineatur : iure ac cauſa cognita non
vi aut extra ordinē quid ſtatuatur : ma-
ximè verò,vt quod cuiuſque eſt, omni-
bus tribuatur : Id autem tam ab bona,
quàm ab honores etiam ac prærogati-
uas pertinere:hac vna re iuſtitiam perfi
ci: Iuſtitiam fundamentum eſſe Reipu-
blicę & qua illa contineatur cōcordiæ.
Nemini dubium eſſe,quin duobus hiſ-
ce ordinib⁹ eccleſiaſtico & ciuili reſpu-
blica hæc potiſſimùm ſubſiſtat. Proin-
de ipſi,quorum res ageretur, viderent,
ſuſcipiendamné an relinquendam hu-
ius rei deliberationem exiſtimarent. Iu
dicijs num quid deeſſet, omnium opti-
mè ipſos,qui in ijs verſarentur, iudica-
re poſſe : non poſſe ſanè diſſimulari , ita
breui tēpore calumnias in ijs creuiſſe,
vt nō pauci grauioribus ſtudijs relictis,
totos ſe cauſidicis ac captionibus ex-
cogitandis, quibus alios irretirent , da-
re dicantur. Regem operam ſuam , ſi
qua in re emendatione opus habeant,
ijs detuliſſe:qua , ſi placeret, vterentur:
inuitis Regem eam non obtruſurum.
Ingreſſus deinde in orationem de Liuo
nia,ſtatuque omni eius demonſtrato ,
quidque cum Moſco hactenus de locis,
quæ à Sueco tenerentur, actum eſſet,cō
memoratiſque Sueci iniurijs eò potiſ-
ſimum incumbit, vt quo nullum in ea
vicinum inueteraſcere patiantur , ijs
perſuadeat : omnem ſocietatem impe-
rij infidam :in prouincia nuper parta ,
dum animi hominum adhuc dubij ,
nondum legibus ac inſtitutis coalue-
rint,periculi plenam : neminē pruden-
tem in nouam prouinciam eiuſdem
præſertim cum indigenis linguæ ac na-
tionis vicinum admiſiſſe;aut qui admi
ſerit , non eum ſtatim pœnituiſſe. Inde
de Tartari minis Koſakkorumque,qui
ſubinde bellum Reipublicę conflarent,
iniurijs refert. Fuiſſe ſuperioribus comi
tijs rogationem latam , qua extraordi-
naria iuriſdictio ad certum tantùm tē-
pus permiſſa Regi fuerit: aut illos in of-
ficio continendos,aut de bello cū Tar-
taris ſuſcipiendo cogitandum . Extre-
mum de ſtipendijs militum fuit. Scitū
quidem ſuperioribus conuentibus tri-
butum;id num in ſtipendium, ac nomi
na apud exteros Principes facta diſſol-
uenda: in defenſionem Liuoniæ : bellū
Tartaricum ſufficeret: per quos item
ſtetiſſet, vt tardi⁹ minùs quàm deberet,
illatū ſit ,ipſi inquirerent: in erogā-
do quidem & fidem,& diligentiā ſum-
mam reperturos : Ita milites meritos
ait,vt ante omnia ipſis cōſulere debeāt,
qui pro gloria ac dignitate nominis

Polonici nō modò cum ferociſſimo hoſte, vrbeq́; omnibus rebus munitiſſima, ſed in regione trionibus expoſita, cum ſæuiſſima hieme, cum aëris cœlique iniurijs ac natura ferè ipſa ab omnibus rebus imparati, ac ſeminudi ferè propugnatint: Nihil hîc ſe de Liuonia dicturum prouincia olim florenriſſima, ac nunc etiam omnibns opportunitatibus abundante per ipſorum conſtantiam parta. quantum apud exteros nomen ipſorum virtus omnibus pepererit, eos ipſos teſtes eſſe poſſe, qui quæ poſt diſceſſum Henrici, cùm Tartari metu ac trepidatione omnia complerent, authoritas eorum apud exteros fuerit meminiſſent; & quæ nunc de virtute eorum exiſtimatio omnium ſit, intelligerent; poſtquàm potentiſſimo hoſte ſuperato, amiſſas aliqnot prouincias recuperârint, nouas adiunxerint. Nec tamē pluris hæc à ſe fieri, qnàm quem ijs ipſis parandis ſimul reſpub. acquiſiuiſſet, plurimorum fortium virorum inæſtimabilem theſaurum; qui ita iam & animis parati, & in armis exercitati ſint, vt nullum tantum periculum exiſtere poſſit, quod non promptiſſimo animo pro repub. ſuſcepturi ij ſint: Horum ſpem ne deſtituerent, qui ne dignitatem nominis Polonici iacere paterentur, fortunas omnes ſuas, ſanguinem vitamq́ue ipſam profundere non dubitârint: denique non alienis hominibus beneficium præſtituros, ſed neceſſarijs, fratribusq́ue quæ virtuti ac labotibus eorum deberentur, ſtipendia perſoluturos. Hæc eſſe de quibus referendum Rex exiſtimaſſet; viderent nunc ipſi, num cum ijs, quæ alieno nomine in vulgus à nonnullis ſparſa eſſent, conuenirent. Con uerſus deinde ad Regem, optare ſe, inquit, vt pro tantis eius rebus geſtis, vel ea gratia ei referretur, quæ in bene morata, ac grata ciuitate pro multò minoribus non Regi, ac tam amanti reipub. Regi, ſed cuicūque exercitus Duci referri ſoleret: non egere tamen animi magnitudinem eius conſolatione ſua: plus enim in illa præſidij ad quoſcunque fortunæ impetus, ac maleuolorum iniurias perferendas eſſe, quàm in illis ad eam frangendam virium: Non eſſe dubitandum has ipſas quorumdam hominum iniurias illuſtraturas magis laudem atque nomen ipſius: Quem enim, qui ipſius res geſtas olim cognoſceret, non magis, quòd in totà quibuſdam obiectis difficultatibus, tantsa resgerere potuiſſet, quàm quòd omnino eas geſſiſſet, admiraturum? eſſe animi magnitudinis eius, ne iniurijs quidē abſterreri ſe pati, quò minꝰ quemadmodū perpetuò feciſſet, porrò bene de repub. mereri pergeret. Milites allocutus, non debere eos exiſtimare oſtendit, tam ingrati animi notā, tantamq́ue iniuriam in tam fortibus ac bonis ciuibus hærere poſſe: Vltimo loco nuntios hortatus fuit, vt cùm primis publicæ dignitati, atque vtilitati ſtuderent. Optare ſe inqnit, adeſſe alios, integros ac bonos etiam ciues, quorum magna præter ipſos multitudo eſſet, qui domi liberis ſuis educandis ac domeſticæ rei operam darent: facilè ſe ijs perſuaſurum, nihil vt reipublicæ commodis potiùs haberent: eorum omniū partes illos ſuſcepiſſe, tantoq́ue magis in omnes res intentos eſſe oportere, quibus reliqui, qui domi remanſiſſent, nō ſuam modò ac ſuorum, verùm, reipub. etiam ſalutem commiſiſſent. Peracta rogatione, ſententiæ à Senatoribus dici cœptæ fuerunt. vt de ratione electionis, cæteriſque, quæ propoſita fuerant, perferretur, omnes ferè ſtatuêre; duobus tantùm exceptis, quorum alter, nullis hominnm conſilijs à Deo regna mandari; alter, non poſſe vlla è repub. ac ne oportere quidem ambitum excludi cenſebant. In nuntiorum nobilitatis concilio principiò Cancellarij oratio exagitata fuit; maximè vero, quòd iam Petilios nonnullos eſſe dixiſſet, videndum ne mox etiam Catilinæ exiſterent. Cùm contrà ab alijs oſtenderetur, non vniuerſum ordinem, ſed certos homines, ac ne homines quidem ſed vitia notata; à quibꝰ qui abeſſe ſe intelligeret, orationem quoque eam ad ſe nō pertinere ſciret, res diſcuſſa fuit. Negotium inde Suēto ſlao Orſelſcio datum, qui totius nobilitatis nomine pro bene geſta repub. gratias Regi ageret; deq́ue ſermonibus, qui contra dignitatē eius à nonnullis habiti, aut in vulgus ſparſi dicerētur, ei ſatisfaceret. qui cùm in huiuſmodi orationē ingreſſus fuiſſet, vt in authores eorum Regem inqnirere ac cognita cauſa animaduertere debere diceret, aduerſo quorūdam collegarum murmure, ac mox conuitio penè exceptus fuit. De re ipſa, maximè de electionis forma certa conſtituenda variæ inter eos ſententiæ fuerūt; quibuſdā omninò ferri de eo oportere negantibus, quòd in re, quā maximè libertas contineretur, quoties aliquid fieret, quò minùs latè ea, quàm antea, pateret, libertas ipſa ſemper minueretur, anguſtioribusque quàm antea fuiſ-

ſet

ſet, finibus circumſcriberetur: alij contrà, ita maximè libertatem electionis ſtabiliri diſputabant, ſi fraudes atque ambitus legibus excluderentur: præterea tamquam affecta iam re, ac contracta ſuperioribus comitijs trãctatione, inprimis Andreiouienſis fœderis religione obiecta eam vrgebant: plerique ſuſcipi quidem eam, non finiri tamen volebant: vt quæ de ea dicerentur, ad ſuos referrent, quò rectiùs ſequentibus deinceps comitijs ex vniuerſæ nobilitatis ſententia ſtatui de ea poſſet. Dum inter eos diſputationibus hiſce tempus extrahitur, interim primis octo comitiorum diebus, quibus capitalium rerum cauſæ noua lege iudicantur, elapſis, ad aliarum cauſarum cognitionem Rex acceſſit. Adeunt eum nuntij: oſtendunt multos contra leges in regiam euocari: vt ex ſenatu nonnullis negotium Rex det, qui cum alijs ex ſuo corpore, quos ipſi ijs adiuncturi ſint, de euocationibus cognoſcãt, quæque in ea cauſa ſint, vt aboleri debeant, aboleantur, legitimis ratis manentibus, petunt. Reſpondit Rex eſſe magiſtratus, ad quorum curam hæc pertineant, qui ſi muneri ſuo deeſſe doceantur, non recuſare ſe, quò minus eò, vt alios illis adiungat, deſcendat: iterim quemadmodum cœperat, porrò cognitionibus operam dare pergit. Prima Staniſlai Ciarnkouij cauſa ob non relata in theſaurum inſtrumenta quædam cauſæ Brunſuicenſis, quæ à Sigiſmũdo Augnſto in Germaniam miſſus accepe rat, in iudicium adducta fuit. Collocata in matrimoniũ fuerat Henrico Duci Brũſuicenſi à Sigiſmundo Auguſto Sophia ſoror eius, deq; reb⁹ dotalibus in euentum nõ ſuſceptorũ liberorũ reſtituendis pro more ſtipulatio interpoſita. Soluto morte Henrici paulò antè exceſſum Sigiſmundi Auguſti ſine liberis matrimonio, miſſus ad ſororem ab Auguſto Carnkouius fuit, qui res iſthic inſpiceret, conſilioque viduam iuuaret. quam in rem cùm inſtrumenta pactorum dotalium tradita ei fuiſſent, penes ſe ea retinuerat. Obijt haud multò pòſt Sigiſmundus Auguſtus: creatus fuit Rex Henricus: idẽ mox ex Regno exceſſit. Mortua interim Sophia, ſorores Anna Poloniæ, & Catharina Sueciæ Reginæ, ſucceſſione hæreditatem petere cœperant. Cùm aliquot annos à Iulio Duce Brunſuicenſi ducerentur, animaduerſum poſtea fuit, non in ea cauſa hæreditatem eam eſſe, vt ſucceſſorio iure peti deberet, ſed ad Reges Poloniæ, remq; publ. pactis, ac interpoſita ſtipulatione pertinere: miſſusque iuris eius perſequendi cauſa ad Ducem Iulium, Laurentius Goſlicius Decanus Plocenſis, cùm monumenta ea, quemadmodum iuſſus erat, tradere ei Ciarnkouius noluiſſet, nihilq; præter pauca quædã exempla, quæ ex tabulario Varſauienſi exceperat, proferre Goſlicius potuiſſet, in eo ferè fuerat, vt non ſatis petitionem ſuam probare poſſe videretur. Itaque cùm iam non modo de re, ſed exiſtimatione etiam publica ageretur; eò acriùs illa à Ciarnkouio primũ per literas, indè petente Samoſcio per Stephanum Grudinſcium Caſtellanũ Naklenſem ſpeciatim eam ob cauſam ad eum allegatum repetita fuerunt. Cùm lenitate ſua nihil profici Rex videret, per procuratorem fiſci in ius vocari eum iuſſit. Hæc igitur dum agitur, haud multò pòſt altera eiuſdem cauſa in cognitionem venit. Ea res ita ſe habet. Ciarnkouius hic nobili ac claro loco natus, plurimùm in nobilitatis conuentibus, apudque nobilitatem vniuerſam gratia ac authoritate poterat. à Sigiſmundo Auguſto ad Referendarij munus prouectus ſub exceſſum eius Plocenſem Præfecturam acceperat; ac quamuis Anſelmus Goſtomſcius Palatinus Ranenſis perpetuas controuerſias de ea cum illo haberet, poſſeſſionem tamen eius retinuerat. Poſt diſceſſum Henrici, Stephano Rege in regnum iam ingreſſo, ac pleriſque ad Regis authoritatem ſe adiungentibus, diuerſarum partium legatione ſuſcepta, ad Maximilianum Imperatorẽ in Germaniam iuerat: Cùm Cracouiam Rex veniſſet, inſtarentq; apud eum ordines, vt in vnum atque alterum, quotũ inſignior ac præcipua pertinacia eſſet, exemplum ſtatueret, præfectura Plocenſis Staniſlao Kriſcio Palatino Maſouiæ collata fuit. Comitijs poſtea Thoruniũ à Rege indictis, cùm in ijs cognitionibus operam dare Rex neceſſe haberet, more autem maiorum ita comparatum ſit, vt ſecundùm Cancellarios referendarij munere in ijs Reges vtãtur, Ciarnkouiuſque nondum rediiſſet, Nicolaio Firleio, qui & ipſe Cæſarianarum partium fuerat, vnà cum Caſtellanatu Becenſi referendariatum Rex cõtulit. Aliquãto tẽpore interiecto, reuocatus ab amicis, maximè fratre Alberto, qui Maiori Poloniæ Præfectus tum erat, literis Regis ab eodẽ ad fratrẽ impetratis, in Poloniã Ciarnkouius rediit: benigneq; à Rege acceptus optimè de

Regis erga ſe animo ſperare iuſſus fuit: eiuſque quam feciſſet, iacturæ, à largiore liberalitate Regis cum acceſſione compenſationem expectare. Interim Roma ad Regem ſcribitur, coadiutoriæ Archiepiſcopatus Gneſnenſis cōfirmationem, quam certo iure ſibi vindicaret, inſcio Rege, exteris nōnullis principibus ſequeſtris, à ſummo Pontifice eum petere. Accedebat huc, vt dum ad Polotiam Rex eſſet, in conuentu Lublinenſi, qui primus tum Iudiciorum appellationis à nobilitate habebatur, nouas res à quibuſdam tentatas, præcipuūque earum authorē Ciarnkovium fuiſſe, certiſſimis indicijs ad Regem deferretur. quæ res non mediocriter rurſum animum Regis illi immutauerat. Mortuo interim Iacobo Vchanſcio Archiepiſcopo, Staniſlaum Karnkouiū Epiſcopum tum Cuiauienſem, à quo inauguratus Rex fuerat, vt promiſſo ſuo in augurationis tempore ordinibus à ſe facto ſatisfaceret, in Illius locum Rex nominauit. Etenim cùm in diſſenſione electionis Vchanſcius, eiuſque exemplum ſecuti cæteri Epiſcopi ꝑter Cuiauienſem omnes ferè diuerſas partes ſecuti fuiſſent: ille ad inaugurationem etiam vocatus parere noluiſſet: itaque à Karnkouio coronatus Rex fuiſſet: perijt ab eo nobilitas, vt deiecto Vchāſcio Karnkovium in locum eius proueheret. Reſpondit Rex, ſi diſſenſionis Vchāſcij cauſa id peteret, malle ſe, quod conſecuturum ſe non diffideret, lenitate eum adiungere: ſi alterius ornādi, poſt mortem Vchanſcij, quæ homini ætate decrepita non longè abeſſe poſſet, rectius illis præſtiturum, quod nunc incommodiori tempore repræſentari vellēt. Ciarnkovius interim Sninum poſſeſſionem Archiepiſcopalem tenebat: eamque cùm dimittere nollet, in ius ab Archiepiſcopo ad Regem vocatus fuit comparere iuſſus, reſpondere primùm nolebat. dictum fuit, oſtenderet, quo iure in poſſeſſione eſſet: nam ſi coadiutoriam ipſam ſibi vindicaret, nemini dubium eſſe, quin de iure regio Regis ſolius cognitio eſſet: ſi priuato titulo bona ea occupata poſſideret, ad tribunalia terreſtria, quæ de rebus ſoli ordinariè cognoſcerent, remiſſum iri: perijt interim procurator eius diem ad monumenta producenda, quam qui petit, iure, quo vtimur peremptorium terminū propria ſubmiſſione ac ſponte ſua præfinire ſibi putatur. Ad diem non integrum eſſe ſibi illa iam proferre excipit: quòd Romæ ea ſint, copiamque exhibendorum non habeat. Inter hæc nuntij rurſus Regem adeunt: rogant vt euocationes omnes in regiam, exemplo Sigiſmundi Auguſti, qui citationes omnes, quę in cauſis fiſci editę fuerāt, vno decreto ſuſtuliſſet, inducat. Poſtulatum, docerent, quæ ex eſſent: nolle Regem contra leges cuiquam negotium fieri: neque etiam æquum eſſe, ſine cauſa iudicium quenquam ſubterfugere: quòd ſi vrgerent, quod antè ipſi petijſſent: permittere Regem, vt ex ſenatu & ipſorum collegio conuenirent, qui legitimas ab illegitimis euocationibus diſcernerent. Illi nihil ad hæc reſpondent: ſecretum ſaltem cum ſenatu petunt. Poteſtate à Rege facta, idem in ſenatu faciunt: poſtulant, vt quemadmodum dignitate reliquam nobilitatem præirent, ita in adducendo ad æquitatem Rege, tuendoque iure nobilitatis principes cæteris antecederent. Reſpōſum, oſtenderent, quos contra ius euocatos, aut qua omnino in re Ius nobilitatis minutum putarent: ſi quid contra leges ſuſceptum probarent, non defuturum ſenatum muneri ſuo. Qui verba faciebat, publicam cauſam ſe agere: debere ſingulos, qua in re priuatim iniuriam ſibi fieri exiſtimarent, pronuntiare dicebat. Procedit in medium Carnkouius: ſe contra leges in regiam pertractum ait. Oſtenſum, quod ad primam cauſam pertineret, nō poſſe eam vlla ratione ſeiungi à Republica: reperi instrumenta ab illo fidei eius commiſſa: quibus debitum Reipublicæ doceretur: repeti eo iure, quo quiuis priuatus erga eos, qui in miniſterium ſe illi tradidiſſent, vteretur: qui æquo iure libertatis cum alia nobilitate vti vellet, cui moleſta hæc in regiam euocatio videretur, poſſe eum intra modum vitæ priuatæ ſe continere: domi viuere: abeſſe à miniſterijs regijs: quibus qui ſe illigaſſet, indignum eſſe eum poſtulare, ne rationem quidem eorum, quæ vltrò ſuſceperit, reddat. deterioríque cōditione in publica re Regem eſſe, quàm quemlibet priuatum in ſua: qua tamen de re cōſtitutio Sigiſmundi primi eſſet, cuius ſentētia eò pertineret: repudiari deniq; totum à publica vtilitate. quæ ſi in rebus, quæ moram nullam patiātur, non priùs reſpublica ius ſuum conſequi poſſit, quàm longo temporis interuallo comitia habeantur, ſæpè maximum periculū aditura ſit. Alteram maluiſſe ſenatum ad comitia euocatam fuiſſe: iam verò poſtquàm procurator eius diē ad monumenta petierit, vltrò

ipſum

ipſum omnem ſibi præſcriptionem Iudicij vitandi præcidiſſe. Ad hæc ille, ad ordines prouocaſſe ſe, cùm ad monumenta prouocârit: hæc ſe viua monumenra Reipublicæ exiſtimare. ad ſenatum deinde redeunt: vt à ſingulis ſe præſenribus ſententiæ dicantur, petunt. Dictæ huiuſmodi ſententiæ ferè omnes fuerunt; non rectè facete, qui conſtitutionem Sigiſmundi Auguſti de cauſis fiſci ad regias cauſas omnes traherent: eſſe conſtitutionem, qua actiones, quæ ad perſonam principis: ad maieſtatem imperij: ius denique ac poſſeſſiones regias pertinerent, diſerte à cauſis fiſci, ac vectigalium interuerſorum diſcernerentur: videndum quæ eæ ſint, ac num omninò fieri poſſit, vt promiſcuè omnes Rex tollat; cū hac ratione non modò ſuum ac reipublicę, ſed aliorum quoque ius, in cauſis quæ ad delationem quorumdam ſuſceptæ ad eotundem vtilitatem pertinerent, quod in ipſius poteſtate non eſſet, voluntatibus petenrium iſta condonaturus eſſet. Nūtij in ſuo propoſito, nihilominùs perſiſtebant; perque complures dies diſputatione hac extracta frequenter in concilio ſuo tumultuabantur. Demonſtrabat ijs Rex, quamquàm iniquum eſſet, ne diſcerni quidem inter legitimas ac illegitimas euocationes eos velle; videre præterea etiā ſe nulla eos hac de re agendi à ſuis mandata accepiſſe: permittere tamen, vt ad ſuos referrent; quò in proximis conuentibus certi aliquid ſtatui de eo poſſet: interim rem integram ſe ijs ſeruaturum, neq; vllas alias cauſas, pręter Ciarnkouianas duas, quę in iudicium adductę iam eſſent, cogniturum. Erant qui ab Archiepiſcopo ob templorum ſacrorumque violationem euocati fuerunt; qui eò vehementiùs ſibi metuebant, quòd rumor per dies eos ſparſus fuerat, conſtituiſſe Regem ſeueriſſimè ius de ijs dicere; opinionemque eam Rex auxerat, quòd dum in venatione non procul à poſſeſſionibus Atchiepiſcopi eſſet, Louicium ab Archiepiſcopo inuitatus ad eū acceſſerat, familiatiterq; per aliquot dies cum illo fuerat. non pauci etiam alijs ex cauſis euocati cùm nuntios, quo faciliùs iudicio ſe ſubducerent, creari ſe paſſi fuiſſent, omnia etiam tentanda ſibi ſtatuerant; quò antequàm periculum cauſæ dictionis ad ſe perueniret, ſub Ciarnkouij perſona iudicio omnes eriperētur. Itàque etſi liberabantur metu eo, cùm præter Ciarnkouianas cauſas, nullas alias iudicaturum ſe Rex oſtēderet; quia tamē ſemel ita in cauſam ingreſſi fuiſſent, vt exiſtimationis de ſe aliorū cauſa nō temere recipere ſe poſſent, ne hac quidem ratione ab inſtituto ſuo deduci ſe patiebantur. Alij ſermonibus eorum permoti, vt in metu grauiſſimarum rerum, in quibus libertas agi prætenderetur, tempus aliquod interponi, dum certiùs de eo cognoſci poſſet, non moleſtè ferebant. quidam cùm in re nihil periculi eſſe inrelligerent opinionē metuebāt; ne tāquam authores libertatis deſtituiſſent, in vulgus traducerentur. Fiebat hinc, vt qui omninò iſta improbabant, cùm ab alijs impugnarentur, ab alijs non iuuarentur, in tanta diuerſa ſentientium multitudine ipſi nihil poſſent. Latę nihilominùs ſententiæ contra Ciarnkouium fuerunt. prima iam multò antè, qua monumēta reſtituere iuſſus fuit, in qua cauſa ne ab ipſis quidē nuntijs magnopere cōtendebatur. Altera cauſa cū variè adhuc duceretur, ad id nonnullis decurrendū videbatur; quòd poſt diſceſſum Henrici coadiutoriam impetraſſe diceretur; eique rei fidē faceret, quod alteri⁹ Poſnanienſis Epiſcopatus nominationē à diſceſſu Henrici in illum collatā, Regi ipſe exhibere nō dubitârat. quare cùm Varſauienſi fœdere, qui ab abſente Henrico quicquam petijſſet, contra rempublicam facturum eum iudicatum eſſet, conuentionis eius vi vrgendum cenſebant. Rex vltimo comitiorum die decretum tulit: coadiutoriam ſuſtulit; de poſſeſſione, quæ ab illo tenebatur, cognitionem ad ordinaria nobilitatis iudicia, in quibus quo iure eas poſſideret, doceret, remiſit. Hunc ad modum ſtato comitiorum tempore extracto, ingenti cum omnium dolore, Samoſcio præſertim omnes obteſtante, Liuoniæ ſaltem Ruſſiæque curam ſuſciperent, ne vel illam magno labore, ac ſanguine ſuo partam omni ope nunc deſtitutam rurſum amitterēt; vel hanc Barbaris diripiendam proderent; Conſtantino etiam Oſtrogiæ Duce, Palatino Kiouienſi recentiſſimos quoſque nuntios de Tartarorum expeditione proferente, nihil tamen actum fuit. Appellatus per eos dies frequentèr à Lituanis Rex fuit, vt Liuoniam Lituanicæ formulæ ſaceret. Vbi nec in ſenatu, nec in concilio nuntiorum magnopere à quoquam illis contradicebatur: in hoc potiùs nō deeſſent, qui quò Lituanis adiutorib⁹ faciliùs, quod contendebāt, à Rege extorquerent, nō inuiti deceſſuri illis de ea viderētur; Surrexit Samoſcius,

reliquosque intuitus ſuo ſuorumque commilitonum periculis Liuoniã hoſti ercptam dixit; de quo ſi qui ambigerent, ad Moſcum ipſum ſe prouocare: nõ dubitare, ſe vel hoſtis ipſius profeſſione id euincere: ea igitur ne à regno ſeiungeretur, ſi à nemine contradiceretur, ſe tamen pro omnibus interceſſurum. Venerant ad comitia Legati Moſcouitici, vt iuramentum in pacem à Rege acciperent; quemadmodum regij iam antè ipſorum Principem iureiurando obſtrinxerant. Præſtitum id à Rege maxima omnium ordinum corona fuit, ara in comitio ad id conſtituta, Archiepiſcopoque, poſtquàm tabulæ fœderis à ſcribis lectę fuiſſent, in verba ei ptæeunte. Præter iuramenti exactionem, vt de captiuis vtrinque permutãdis agerent, mandatum habebãt. quod cùm tenere non potuiſſent, vt in locum certum captiui comportarentur, redimendiq; eos poteſtas, quorum eſſent, fieret, impetrârunt. Referebant nonnihil & de finibus controuerſiæ ex eo potiſſimùm ortæ, quòd de Veliſienſi agro, ne à Polonicis ordinibus à quorum copijs captus erat, vindicaretur, in Sapolienſi fœdere à Lituanicis ſcribis adiectum fuerat; vt, quemadmodum olim is ad Palatinatum Vitepſcienſem pertinuiſſet, ita poſthac pertineret: Moſciq́ue ab eo tempore, quo in poteſtatem eorum Veliſium veniſſet, magnam partem Toropecienſis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit vt vtrinque legati ad fines regendos mitterentur. De caſtellis Liuonicis, quæ Suecus occupârat, iam antè per Boiaros Moſcouiticos cum legatis, quos á Rege in Moſcouiam miſſos dictum eſt, conuenerat, vt per totum pacis tempus à cis Naruanis Moſcus, ab vltra Naruanis Rex vtrinque abſtinerent. Excepti indè conuiuio fuerunt more maiorũ, ſplendidiſſimeq́ue habiti; hominibus elegantioris cultus ferè rudibus cùm epularum magnificentiam, tùm apparatus varietatem; multò magis tamẽ Regem ipſum admirantibus. In tam inſigni publicarum rerum perturbatione, ſeu potiùs negligentia præ cæteris tamen militum conditio maximè miſerabilis videbatur. Plerique enim non modò tanquam ad paratum ſtipendium, cuius ſpes facta illis erat, ſed ad magnam honorum, vt bene geſta re agrorumque ſpem, ij præſertim, qui nobilitate ob virtutem donati, præſidia etiam iſta, quibus nobilitatem tuerentur, ac alia præmia ſperauerant, omnium rerum egentes, ac nudi alieniſſimo anni tempore eò venerant; vt non pauci è nobilioribus etiam ad Pleſcouiam occubuiſſe ſe malle dicerent, quàm ad tantam egeſtatem, atque omnium rerum difficultatem redigi. Iiſdem autem temporibus Ioannes Suiſcius etiam, quem in defenſione Pleſcouiæ egregiam operam nauaſſe ſuprà oſtẽdimus, à cõſpectu principis ſui abiectus in luctu ac ægritudine erat. ſed militum difficultatibus conquiſita vndique pecunia, cùm ab alijs deſtitutam ferè Rempublicam à ſe tamen deſerendam Rex non exiſtimaret, quòad eius fieri potuit, occurſum fuit; agenteq́ue cum ijs Samoſcio tanta animorum alacritas innata ijs fuit, vt non modò diem ſolutionis ad Penthecoſtes proferri paterentur, ſed dummodò certo aliquo loco collocarentur, ex quo commeatus ſibi ſuppeterent, ſi interim Tartari irruptionem facerent, etiam ſine ſtipendio, quocunque ducturus eos Samoſcius eſſet, ituros ſe pollicerentur. Solutis comitijs cùm iam nuntij diſceſſiſſent, Rex cum ſenatu Liuoniæ etiam, quantam potuit, curam impendit; initioq; à diuinarum rerum cura facto, quòd plerique in Prouincia ea Epiſcopatus temporum ac bellorum iniuria ſuppreſſi eſſent, Vendam, quam potiſſimum ad accipiendam nouam ſedem Epiſcopi idoneã iudicabat opidis, caſtellisque aliquot ac poſſeſſionibus ad eam adiectis, Epiſcopatui attribuit; àque S. Pontifice, vt Epiſcopatũ authoritate ſua ibi fundaret, petijt. Prouincialibus etiam iura certa, ac forma prouincię, vt aliquam tamen ſui curam habitam cernerent, pro tempore deſcripta fuerũt. Venerant à nobilitate legati Varſauiam: alij præterea frequẽtes priuati ſuarum quiſque poſſeſſionum, è quibus ſe, vel maiores ſuos à Moſcis deiectos dicerent, recuperandarum cauſa. Summa publicorum poſtulatorum erat, vt pacta inter Sigiſ. Auguſt. ac prouinciæ eius ordines, quo tempore ſe in poteſtatem illius dediſſent, conuenta, rata Rex haberet. Eorum hæc ferè erant capita; vt non niſi Germanicæ gentis in prouincia ea magiſtratus eſſent: Poſſeſſiones quas tũ ſinguli haberent, aut poſtea conſecuti fuiſſent, quo vnquam optimo iure poſſediſsẽt, poſſiderent: Iura ac Priuilegia ſingulorum integra conſeruarentur. Addiderunt ad hæc ipſi, vt iudiciorum certa ratio conſtitueretur: ne caſtella demoliri, quemadmodum Rigæ à Rege imperatum ijs fuerat, cogerentur: vt

in captinis ſuis recuperandis à rege iuuarentur. Reſponſum fuit: quòd ad vetera à Sigiſm. Auguſt. conceſſa ijs Priuilegia pertineret, tenere eos memoria, quid ab eo tempore, quamque varia intercesſiſſent: quid etiam huius temporis eſſet, pro ſua prudentia perſpicere: debere eos ſe credere iudicio Regis, qui cùm ſaluris eorum author fuiſſet, ornamẽtorum, ac commodorum prouinciæ eius non minorem curam ſe habere oſtenſurus eſſet. Sigillatim verò, quòd præcipuæ anthoritatis in illa Pronincia magiſtratum Germanicæ gentis peterent, cùm ab honore eo ex prouincialib⁹, ſi qui ad eum idonei futuri eſſent, neminem excluſum Rex vellet; eò futurũ acerbius, ſi ipſi propriæ ſalutis libertatiſque authores à dignitate tã præclaræ victoriæ remotos vellent: daturum operã Regem, vt eum Prouinciæ præficeret, qui ex æquitate, ipſorumque iure ac legibus omnia adminiſtraret: tum verò in prouinciali publico cõſilio conſtituendo, iudicijs, cæteriſque officijs præſidũ, Succamerariorum, & reliquorum præcipuam vetuſtæ quoq; nobilitatis Liuonicę in Prouincia ea rationem habitum iri. Inter iura ac priuatas ſingulorum poſſeſſiones id diſcrimen factum: vt, quæ à ſuperioribus Liuoniæ Principibus, legitimiſq; eius magiſtratibus vſque ad Guilhelmũ Marchionem Brandeburgenſem Archiepiſcopum Rigẽſem profecta eſſent, iure ipſo rata haberentur: quæ à poſterioribus collata eſſent, quòd ea tẽpora indè conſecuta fuiſſent, quibus multa nõ ordine fierent, prouinciaq; nullo ferè certo Imperio teneretur, de ijs Regem ex publicis Prouinciæ commodis, cuius vt opibus ac neruis contra omnes caſus muniretur, præcipua ratio habenda ei eſſet; & cuiuſque meritis; genere deniq; ipſo poſſeſſionum ſtaturum; ad eaque cognoſcenda primo quoque tempore conuentum Prouincialibus edicturum, in quo ſua quiſque Iura exhiberet. Cùm autem ſuperiori tempeſtate amiſiſſe pleriq; Priuilegia ſua dicerentur; eos quos, & à quibus, quoq; tẽpore, & ſententia literas habuiſſent, aperire debere, eaq; omnia ſuo idoneorumque teſtium iuramento comprobare. Iudiciorum forma ijs, de quibus ſuprà oſtenſum eſt conſtitutionibus deſcripta, tradita illis fuit. Caſtellorum demolitionem hoc potiſſimum conſilio Rex imperârat, ne vires Prouinciæ, quemadmodum ſuperiotibus temporibus factum fuerat, diſtraherentur; eãdemque ob cauſam, ex ſuis quoque nõ pauca deiecturum ſe edixerat. Idẽ hic ijs reſponſum fuit, non debere eos detrectare, in re qua publicam potiſſimũ prouinciæ ſalutem Rex ſpectaret, quò minus eius exemplum imitarentur. In captiuos redimendos certus Boiarici generis numerus promiſſus ijs fuit. Magnus Dux cum difficultatibus quibuſdam ſuis, quemadmodum Rigæ à Rege monitus fuerat, ipſe comitia obire non potuiſſet, legatos miſerat: per quos eadem ferè quæ Rigæ, propoſuit. quæ cùm ſine præſentia eius explicari non poſſent, ad ſequentia comitia neceſſariò dilatus fuit. Quibus rebus cõfectis, crebris nuntijs de apparatu Tartarorũ Varſauiam allatis, Varſauia Craconiam Rex proficiſcitur. venientem Legatio à Tartaro adijt: quæ, niſi continuò conditiones quas ferebat Rex acciperet, ijſque ſatisfaceret, bellum denuntiabat. Ad eam Sinan Baſſa literas adiunxerat; quibus Turcam etiam iniurias Tartari non neglecturum oſtendebat. Iam antè autem, quemadmodum oſtenſum eſt, inſtam equitatus partem in Ruſſiam Samoſcius præmiſerat: ad eam quàm poteſt maximũ numerum militum adijcit: quos addictos adhuc habebat, omnes contrahit: nouos ſuis ſtipendijs alios conſcribit: ex nobilitate nominatim fortiſſimum quemquè euocat: Præter eos Conſtantinus Oſtrogiæ Dux ſuas copias, quas non contemnendas è clientibus ſuis coactas habebat, promptiſſimè Reipublicæ offerebat. Itaque in Ruſſiam Samoſcium contra Tartaros Cracouia Rex mittit.

CHRISTOPHORI VARSEVICII IN OBITVM STEPHANI I. REGIS POLONIAE, ORATIO.

VIxit Stephanus Rex: atque vtinam & viuere diutius potuiſſet. Magna enim hominum iactura eſt; ſed regum bonorũ maxima. Quò me vertam? Quæ hoc loco verba faciam? Tali quippè rege laudando, cui deeſſe poſſet oratio? ſed præ dolore vox & omnia me deficiunt. Cui ego parere non cupio, ac ne debeo quidem: ne, ſi priuato dolori ceſſero, ingratus ſim, erga regem eum, cui nulla alia referri gratia amplius poteſt, nec vlla non debet. Qua tamen in re ſic moderabor orationi meæ; vt nec veram laudẽ ei detraxiſſe, neque falſam videat affixiſſe. Vos interim oro, vt aura benignitatis veſtræ è portu in altũ euehatis, hoc lene & demiſſum genus meũ dicendi.

Natus eſt Stephanus Rex anno Chriſti ſupra mille quingentos, tertio & trigeſimo, V. calen. Octobris, ſub Ioanne rege Hungariæ, Stephano Batthoreo Palatino Tranſyluaniæ patre, Catharina Thelegdia matre, auis & parẽtibus clariſſimis; vtpotè cuius aui frater germanus, Matthia in Hungaria regnãte, ſexaginta Turcarũ millia, quæ in Tranſyluaniam irruperant, in campo vulgò dicto Panis, vna die ꝓfligauit. Fratres habuit germanos duos, Andream & Chriſtophorum; hunc Palatinum Tranſyluaniæ à ſe factum, illum Iſabellę reginæ Hungariæ ſupremum palatij præfectum: quibus cum circa patrimonij partitionẽ coniunctiſſimè vixit, & hoc turbine ac tempeſtate Hungariæ, in Sòlio tanquã in quodam ſacrario, religionẽ catholicam ſartam tectamque conſeruauit. Optimarũ artium & humanitatis ſtudia, domi primũ attigit, & in ijs tantos profectus fecit; vt maximam virtutis & ingenij ſui expectationem apud omnes excitaret. Demùm à domeſtica diſciplina ad aulam Ferdinandi Romanorum & Hungarorũ Regis profectus eſt, quem honoris ergò patrem patriæ ſæpius appellabat. Qua in aula, ob ingenij elegantiam quanti fuerit, vel illud in multis argumento eſt; quòd Catharinæ Ferdinandi filiæ, quæ primùm duci Mantuæ, poſtea Sigiſmundo Auguſto noſtro regi nupſerat, Mantuam ad maritum deducendæ honoris gratia adiũgeretur. Magnꝰ eſt enim honos in principum verſari comitatu; ſed idem ille magnis viris etiam decoratur. Itaq; vidit ea occaſione orbis terræ decus, & reginam prouinciarũ Italiã in ipſo flore iuuẽtutis. Nec expers erat omni ex parte tam Italici quàm Germanici ſermonis. Morum aũt & conſuetudinum externarum ita gnarus; vt ijs de rebꝰ eum loquentem qui audiret, nemo non vehementer miraretur. Etenim cùm literis & lectione, tum verò vſu & tractatione rerum, prudẽtia cõparatur. Erat ille haud dubiè in literis ita verſatus; latinè vt ſcribere & loqui eleganter ſatis poſſet. Sed accedebat vſus rerum gerendarum multò præſtantior, vt tot populorum moribus & vrbibus viſendis, tot principum aulis perluſtrãdis, tanquam ijs qui in ſole ambulant accidit; omnia eius dicta & facta alijs audiendis & obſeruandis, non potuerint non colorari. Neque enim hoc loco poſſum prætetire, quod ex ipſius ore aliquando audiui: Veniſſe eum cum Ferdinando ſuo rege ad Auguſtana comitia, quæ Carolus V. Cæſar à Saxonico bello reuerſus prima habuerat; & captum Ioannẽ Fridericum Electorem ſecum adduxerat: & tum quidem Cęſarem ſuam ei dexteram in comitatu Ferdinandi porrexiſſe: demùm & reginam Mariam ſororẽ Cæſaris, cum alijs proceribus Hungaris, ſolenne epulum prębuiſſe; quę natura & conſuetudo reginæ illius fuerat, externos, maximè Hũgaros, apud quos aliquando regnauerat, honorandi.

Quæ ego iccirco commemoro; vt ſummis cum viris & principibus verſatum fuiſſe, eum ſciamus: & qualis quantuſque ſemper habitus fuerit, agnoſcamus. Pauci enim reges ſunt docti: pauciores apud exteros verſati: pauciſſimi vtroque exornati. Iam verò ab his, & eiuſmodi (vt ita loquar) artibus & partibus Stephanus progreſſus, per omnes omnium honorum gradus, quò tandem peruenerit, videamus. Ludouico rege à Turcis ad Mohaciũ interfecto, duobus regibꝰ Ioanne & Ferdinãdo ſimul

mul electis,ciuili bello exatſit Hunga-
ria.In hoc bellũ nondum quidẽ co na-
to ortum,diu tamẽ, variaq́; fortuna &
temporibus geſtum , ac denlq; Ioanne
& Ferdinando mortuis coutinuatum,
patriç tempeſtate delatus Rex,talem ſe
præſtitit,vt quarumcunq; tandem par-
tium eſſet,hoſtib⁹ terrori,ſuis verò ad-
mirationi vbique euaderet. Quod ta-
men præter ætatem , & præter conſue-
tudinem,nec opinanti eueniſſe , nemo
dubitabit.Eſt enim virtutis vbique ma
gna inuidia, ſed inter ſuos maxima.
Quo etiam fiebat,vt cùm germani fra-
tres tres Somlij coniunctiſſimè(vt dixl)
viuerent,& vnam ac orthodoxam re-
ligionem vnanimes amplecterentur:
Mariani milites,ab æmulis dicerentur.
Quas nihilominus ipſorum voces,ma-
gno animo Rex contempſit,& mox in-
uidiã virtute ſuperauit.Fuit enim(vt a-
lia eius induſtriæ &virtutis ſigna taceã)
fuit in Hungaria primus: qui cùm mul
ta alia,tum etiam candentes globos,mi
rum , & alijs longè præſentius incen-
diorum genus contra hoſtes inueniſ-
ſet.Quæ res,tantum ei nomen & belli-
cæ induſtriç attulit exiſtimationem;
vt à Ioanne Tranſyluaniç principe, bre
ui pòſt Varadino prçficeretur,& copias
eius ducaret,& ſummo deniq; in ho-
nore ab omnibus haberetur.Quo loco
ſi quis fortè miretur,conatibus & con-
ſilijs eius exitum non ſemper reſpon-
diſſe,is meminiſſe debet,magnorum vi
rorũ geſtas res,iniquè euẽtis põderari:
ac vt valetudinẽ ijs chariorem eſſe,qui
morbo graui & diuturno oppreſſi,à li-
mine mortis reuerſi ſunt,q̃ ijs,qui opti
mè ſemper & æquabiliter valuerunt;
ſic & homines non ſolùm triumphis,
ſed & offenſionib⁹ belli ſecura recorda
tione ſecũ reperendis, aliquãdo magis
recreantur.Fuit quidem Stephanus no
ſter terra iactatus,& alto (quod aiunt):
variã & inſtabilẽ fortunam diu expert⁹
eſt,multa aduerſa tulit,multa pericula
adijt, ſæpè manus cũ hoſte conſeruit :à
Nattendio in pugna quadã capt⁹,& cõ-
pedibus iniectis malè eſt habitus:ad Ha
dadu contra germanicas & hungaricas
Cæſaris copias infeliciter pugnauit, &
vulnera penè lethalia aliquot accepit:
qua ipſa die,aut Stephanum in acie ca-
ſurũ, aut eo ſuperato malo,magnum
aliquãdo principẽ futurum,quidã eius
familiariũ fortè prædixerat.Quid mul-
ta?vicit & victus eſt:fortunatus fuit:ad
uerſos etiã caſus aliquos habuit: comi-
nus gladio, haſta eminus depugnauit:
flauit & reflauit ei aura, vel nonnunq̃:
quo ipſo eſt eritq́; ſemper admirabilis:
virtutẽ eius poſteritas alet, fouebunt li
teræ:& nec edax ętas,neque vlla vnquã
inobſcurabit obliuio.Tãta enim eſt vir
tutis vis , tantaq́ue ſpecies: vt vel ho-
ſtes virtutis ipſi in admirationem vir-
tutis rapiantur. Quid ? tantumnè,in-
quies,militaribus ſtudijs Stephanus de
ditus fuit ? Imò verò & legationibus
functus eſt honorificis, & fidem indu-
ſtriamq́ue ſuã patriæ probauit. Ac pri-
mùm quidem ad Ferdinandũ & Maxi-
milianum Cęſares, demùm ad ſolũ Ma
ximilianũ legatus fuit: in qua ipſa lega
tione , obturbatas ſe abſente conditio-
nes pacis,iuſſu Cęſaris Viẽnç captus, &
vltra bienniũ ſub cuſtodia eſt detẽtus.
Gaſparum Bekeſchiũ eius rei authorẽ
tradunt fuiſſe:cui cùm Stephani virtus
formidoloſa eſſe cœpiſſet,vt à Tranſyl
uaniã ęmulũ longius remoueret,aut et
iam prius amoueret : qua authoritate
apud Tranſyluanũ fuerat, Batthoreo
legationẽ imponi curauit,& mox prin-
cipis ſui arma in Cæſarem vertit : vt q̃
accidit legato nihil eorum cõſcio peri
culum crearetur . Eſt enim proprium
inuidię,eos circũuenire arte,quos non
poſſit virtute ſuperare.Illa tamen detẽ-
tio,tantũ abeſt, vt maculam aliquã Ste
phano inureret: vt etiã optandũ ei fue-
rit detineri,dummodò cum virtutis &
fidei ſuæ teſtimonio, in priſtinam liber
tatem poneretur.Totum quidem illud
detentionis ſuæ tempus optimis tranſ-
miſit ſtudijs,& tùm antiquitatis monu-
mentis,tùm in aula Cæſaris ſummis vi
ris & externis legatis cognoſcendis : in-
ter quos etiam erat vnus Franciſcus
Craſſinius,qui Sigiſmundi Auguſti Re
gis Poloniæ apud Cæſarem tum ora-
tor,tandem verò Epiſcopus Cracouien-
ſis factus, pro Stephano in libertatẽ aſ-
ſerendo, magnopere laborauit. Mortu
us eſt tandem Ioannes Tranſyluanus,
Sigiſmundi Auguſti regis noſtri ſoro-
ris fili⁹,cuius morte ad nouã noui prin-
cipis in Tranſyluania electionem , eſt
peruentum. Erat tùm Spiræ in comitijs
Bekeſchius apud Cæſarem legatus,quẽ
Tranſyluanus ſucceſſorem ſibi deſig-
nare, & ille ad eius principatum iam
pridem aſpirare, multorumq́; gratiam
& fauores ſibi aucupari non dubitaue-
rat. Quapropter non temere difficulta-
tis aliquid , ab æmulo habiturus viſus
eſt Batthoreus,cùm ſubitò eius virtus;
non ſecus ac flamma quædam fulgere
cœpit: & in adeundo principatu multis
paſſibus Bekeſchium ſuperauit . eſt e-
nim virtus & inuidia fumo & flammę
ſimi-

ſimillima:& ſicut ab inuidia ſeu quodã
fumo virtus initio obſcuratur: ſic dig-
nitate auctus elucet tandem is, cui vir-
tutis ergò meritò illa cõfertur. Electus
eſt igitur Stephanus, nõ eblanditis: ſed
enucleatis ſuffragijs: non alicuius ope
aut patrocinio: ſed virtute & ingenio
ſuo admirando. Atque hîc tamen non
ceſſauit Bekeſchius: ſed vel eo etiã Bat-
thoreo magis minari, ac nouas & per-
nitioſas res, audacter in eum moliti ve
hementius cœpit. Quibus ille de conſi-
lijs certior factus, præuenire quàm prę-
ueniri potius ratus, arcem Bekeſchij Fo
garaſſum intercepit: eoq; ipſo vix fuga
elapſo, omnem illũ Tranſyluaniæ mo-
tum, cõpeſcuit. Naſcẽtes enim domi ſe
ditiones, aut repentè opprimendæ, aut
quouis alio conſilio ſunt potius auer-
tendæ. Bonis exutus fugatuſque Beke-
ſchius, conrulit ſe ad Maximilianũ Cæ-
ſarem, quẽ diu multumq; ſollicitatum,
eò tandem perduxit: vt ex pręſidijs Hũ-
garicis militum manus ei daretur: qua
Tranſyluaniã repetere, & eius domina
tu tandem aliquando poſſet potiri. Sed
neque tùm conatibus eius fortuna aſpi
rauit: victus eſt graui & aduerſo prelio:
ac primùm quidem in Poloniam, mox
in Hungariam Cæſarianę ditionis, ſe re
cepit, auxilijs omnibus vndequaq; de-
ſperatis. Iam tum Batthoreus rerũ ſua-
rum ſecurus, & animo ac exiſtimatio-
ne auctus, non ſolùm de Tranſyluania
retinenda: ſed de acquirenda quoque
Polonia cogitabat. Qua etiam de cau-
ſa pro comitijs electionis, legatos ſuos
in Poloniam miſit, regiam dignitatem
ab ordinibus regni poſtulatum. Vidiſ-
ſes rem mirami: cum, Cæſare Maximi-
liano per Archiepiſcopum Gneſnen-
ſem primùm renunciato, frequens fre-
menſq; nobilitas, Annam Iagelloniã,
& eius maritum Stephanum Batthore-
um regem nominauit. Qui principiò
quidem Cæſaris legato Tiffenbachio à
regno ſuſcipiendo eũ dehortante pau-
lò hæſit: ſed mox ſuorum animos cele-
ritate aduentus confirmauit. Venit e-
nim in Poloniã tùm, & cũ Anna Iagel-
lonia matrimoniũ iniuit, diademaque
regni accepit. Cũ Maximilianus Cæſar
ordinibus imperij Ratiſponæ comitia
indixiſſet, & rotus in eo eſſet, ne imperij
auxilijs nudarus adeundæ Polonię ſpe
fruſtraretur. Quæ vtriuſque conſilia a-
deò plurimi mirabantur, ea vt diuini-
tus proficiſci non dubitãter affirmarẽt.
Sic enim (vt dixi) Maximiliano celebrã
ti comitia mors obrepſit, quæ occulta
quadam fatorum via hoc regnum trã-
quillauit. Sub idem ferè tempus ſua et-
iam Polonica habuit Rex comitia To-
runij: & morte Cęſaris Maximiliani au
dita ex incerto certum ſibi regnum fe-
ciſſe iam videbatur: cùm ſubitò Geda-
nenſis erupit tumultus, nouitate rei a-
trox, motu grauis, inclinatione tempo
rum formidandus. Hunc tamẽ Stepha-
nus Rex ita pacauit, vt primũ quidem
prælio Derſauienſi Gedanẽſes fregerit,
demum & aliquot menſium obſidio-
ne preſſerit: ac tandem interponẽtibus
pro ijs ſe aliquot præcipuis Germaniæ
ducib9, ad officiũ reuocauerit. Quo eo-
dem ferè aut paulò ſuperiori tempore
Bidgoſtiam literis publicæ fidei nõ im-
petratis, ad regẽ Bekeſchius ſupplex ve
nit, & non modò culpæ veniã, ſed ege-
ſtati etiam ſuę luculentum inuenit per
fugium. Tanta enim clementia rex er-
ga eum fuerat, & tantũ ei cõfidebat: vt
aliquoties ſomno graui oppreſſus, ſolũ
Bekeſchium in penetralibus ędium cir
ca ſe verſari pximè pateretur. Quæ ta-
men ſpes & de Bekeſchio concepta o-
pinio minimè regẽ fefellit: magnam ve
rò manſuetudinis laudem eidem attu-
lit ad memoriam poſteritatis ſempiter
nam. ſed ad propoſitum reuertamur.
Bellum Gdanenſe ſecuta ſunt Varſaui
enſia comitia, in quibus maxima poſt
hominum memoriam pecunia impe-
rata, bellum eſt decretum contra Ioan
nẽ Baſilij filiũ, magnum Moſchorũ du
cem: cuius cum diu multumq; aliàs, tũ
verò hoc Stephano regnante in Liuo-
nia nobilitata eſt crudelitas. Quem ille
ita domuit, vt quemadmodũ ſua auda-
cia, vicinorũ ignauia paulò ante creuiſ
ſe: ſic Stephani regis virtute, noſtrorũ
verò fortitudine, animo, & viribus cõ-
cidiſſe videatur. Erãt præterea ſuperio-
ri interregni tempore, ſine certo ordi-
ne ac ratione, a nobilitate vſurpata quę
dã iudicia, quib9 publicæ quieti & tran-
quillitati cauebatur. Itaque in ijſdẽ illis
Varſauiẽſib9 comitijs, ea iudicia denuò
rex firmauit: & prudẽtia ſua certiſq; le-
gibus definiuit. Quo, haud ſcio, ſi quid
aut nobilitati beneficio gratius, aut no
minis ſui fama ad poſteritatẽ tranſmit-
tenda, facere potuiſſet illũſtrius. Nihil
enim iuſtitia eſt populare magis, q̃ pau-
lò ante ſperatu quã obtentu facilior vi
debatur. Peractis Varſouiæ comitijs, &
Gregorio Friderico Marchiõe Brãden-
burgẽſi in Pruſſia duce, more, & inſtitu
to maiorum, in fidem & clientelã reg-
ni publicè & ſolenni cum cæremonia
accepto, in Ruſſiam ſeſe contulit: in cu
ius metropoli, Podkouam hominẽ Va-

lachum

lachum & obſcurũ, ſpecie quadã militiæ, libertate & domicilio regni abutẽtem, pacemq; publicam perturbãtem, capite truncari imperauit. Leopoli, cũ maximarũ rerum cura & cogitatione diſtentus, integram penè æſtatẽ tranſegiſſet, Cracouiam eſt profectus: vbi magni Moſchouiæ ducis tumidos, & ſibi præfidentes, audiuit legatos, cum moderationis animi ſui gloria, & admiratione omnium ſingulari. Qui quidem animi tumor, tanto magis in Moſcho, & eius legatis eſt notabilis, quanto recentior erat victoria, de numeroſo eius exercitu parta: qui Vendam oppugnans, à regijs copijs cum Sueticis coniunctis, grauiſſimè fuit profligatus. Dimiſſis Moſchi legatis, & externorum militum conſcribendorum ergò, certis turmatum præfectis in vicinas regiones ablegatis, tandem in Lituaniam profecturus, venit rex Varſauiam: atque ibi menſis vnius ſpatio moratus, mox regina cõiuge valere iuſſa, in eam ipſam diſceſſit Lituaniam, quam, ex quo in Poloniam venerat, nondum attigerat; toto illo tempore agitans animo bellum, quod pro ſalute & dignitate Reipub. contra immanem & hæreditarium harum prouinciarum hoſtem, adminiſtratum cupiebat. Deum immortalem, quanta tum in aduentu eius in Lituaniam lætitia, quanta gratulatio, quantus fuit concurſus, quantum non dicam ordinum ſed hominũ inter ſe certamen, in eo ac tali rege ad bellum omni ratione iuuando atque promouendo. Præſtat enim ducis virtus & ſcientia vnius, magnis inconditis exercitibus. Hanc igitur Lituaniam Rex aduentu ſuo, non tàm recreauit, quàm auxit; non tàm paſſibus, quàm victorijs perluſtrauit. Primùm autem Polociam, à Moſcho Lituanis aliquando ademptam, aggreſſus eſt: ac vna & eadem expeditione Socolam, Suſſam, Kozianam, Nieſcerdam, Kraſuam, Vſuiatam, hoſtiles arces & munitiones in poteſtatem ſuam redegit: Magna hæc & penè admirabilis vnius expeditionis erat victoria, autumno Cracouiæ ſuſcepta, hyeme in Lituania apparata, extrema & tempeſtuoſa æſtate in agro Polocienſi confecta & terminata. Nam & in expugnatione Socolæ, hoſtilium copiarum duces, Seremetus & alij ſunt capti, & aliquot Moſchorum millia cæſa ad internecionem, nobiles quidam Palatini capti, Polocia ingens tormentarij puluetis & commeatus omnis generis vis ablata: totus denique ille Polocenſis tractus, à quo non iam Lituaniæ, ſed Vilnç ipſi imminebat periculum, eſt recuperatus. Itaque reuerſus tandem eſt Vilnam cum triumpho Rex, & mox Grodnam, ac inde ad conuentũ habendũ Varſauiam, in viam ſe dedit: cùm Grodnç Gaſparũ Bekeſchiũ, graui antea morbo, & demùm vigilijs apud Polociam confectũ, non ſine dolore amiſiſſet. Iã verò Varſauienſib. comitijs ad gerendum & cõtinuandum bellum pecunijs imperatis, multorumque exterorum principum legatis auditis, in Lituaniam Rex rurſus ſe recepit. Variè tum Moſchus cum eo agere, & extrahendi temporis ergò non tàm oratores quàm exploratores ſuos ſolebat ad eum allegare. Quibus tamen artibus, & Moſchi pollicitationibus circumueniri ſe non paſſus, adulto iam in Lituania vere, & virentibus campis, exercitum duxit ipſe in expeditionem: vbi cùm per inuia & immenſa terrarũ ſpatia iter fieret, pro ſe quiſque ſentiebat aliquid incommodi; ipſe ſaltẽ rex omnes omnium rerum temporumq; iniurias, patientiſſimè perferebat. Caſſnikos quidem vt peruenit, habita deliberatio eſt, vtrũ Vielicolucos an Smolenſcum placeret proficiſci: quæ hoſtiles vrbes ſeu muniriones, pari interuallo diſtare videbantur. Tandem verò vincente omnium ſententia, Vielicolucos eſt itum. qui paucorum dierum oppugnatione Moſchicis legatis inſpectantibus, capti & in poteſtatem regiã ſunt redacti, hominum millibus aliquot, qui obſtinatiùs ſe defenderant interfectis, magis furore Martis, quàm ira victoris. Quanquam violata à Moſchis fide, & nauata contra ſe eorum opera, quos captis munitionibus incolumes dimittebat, non poterat non vehementiùs commoueri. Ingrati enim id efficiunt, vt gratiis etiam, fons perennis benignitatis exareſcat. Captis demùm Vielicolucis, Neuelia, Zauolocia, & vniuerſus Vielicolucenſis ager in regiam peruenit poteſtatẽ. Lituania, poſt multos annos Vieliſio eſt aucta. De ſuperbo deniq; hoſte, ea eſt parta victoria quæ omniũ regum & populorum ora in nos conuertit, & huius regni gloriã penè intermortuam excitauit. Erat antè illud Vielicolucenſe bellum mortuus regi frater Chriſtophorus Trãſyluaniæ princeps: poſt cuius mortẽ Sigiſmũdo eius filio impuberi, Amurates Turcarum Imperator, tributum dimidio maius imponere conabatur. ſed regis noſtri eius patrui authoritas, tãta apud

Bbbb Tur-

Turcam fuerat; vt æquiorem ſe tandē ei præſtaret, & nihil infeſti in Tranſyluania moliretur. Qui etiam breui poſt idē Ianiculā Valachię regulum, ob iniurias quas vicinæ nobilitati intulerat, in Regis gratiam principatu ſpoliauit. Quo demum in Poloniam profugo, ac Leopoli capite truncato, Rex omnem Valachi prædam apud ſe retinuit, & aliquot Turcæ minaces legationes ad ſe miſſas, eam prædam repetentes, dignitati ſuæ poſthabuit. Imò verò & Teinia à Kozakis deleta, & aliquot caſtellis, in confinio contra Tartaros opportunè erectis, teſtatus eſt, quantùm expedit Reipub. præſtantem animo regem, & bellandi gloria clarum, huic imperio præſidere. Etenim fortitudine regia, rerumque à nobis geſtarum fama, aliæ quoque gentes & nationes, vt vel ſuſpiciant, vel contemnant nos, facilè commouentur. Iam ergo Vielicolucis & alijs locis præſidijs firmatis, noua quadam cōtagione morbi omnes tùm peruadente, per immenſam Neuelienſem ſyluam, ſuperatuque difficillimā, in Lituaniam Rex contendit: & quoniam Varſauiæ indixerat comitia, ad ea celebranda ſine mora properauit. Erat tum non nemo, qui à bello ceſſandum, & hoſtem pacis conditiones vltrò petentem, caſtigatum, miſſum faciēdum, dictitabat. Verùm ille magno & excelſo animo, hæc conſilia reijciens, aut Liuoniam regno reſtituere, aut cum perfido & inſidioſo hoſte, vel quouis tandem exitu, bellum voluit terminare. Eſt enim infida cum hoſte pax, nō pax, ſed pactio maioris bellicæ tempeſtatis. Aggreſſus eſt ergo contra Moſchum, & perſecutus bellum tertium, ordinū ſumma conſenſione decretum, voluntate erga Rempub. iuſtum principiò, paululùm dubium, exitu tandem & victoria glorioſum. Progreſſus eſt magno ad Pleſcouiam cum exercitu: Oſtrouiam, quæ illi oppugnanda prima ſe obtulerat, cepit: nec mora, & Pleſcouiam ipſam irruptione perrenrauit. Dices, non omnium optimè id ei ceſſiſſe: & oppugnationem illam, non ſuo modo, ordine, loco, tempore inſtitutam & perfectam extitiſſe. Dicas ſanè quod velis: illud certè non neganeris, in re & arte bellica, multos multa opinari; cùm verò ad rem eſt ventum, nec quod ſciunt poſſe, nec quod poſſunt velle perficere. Magnorū artificum opera expoſita eſſe inuidiæ, non deeſſe vbique Phormiones: & facilius notare aliquem vitia etiā minima, quàm ſummorum hominum virtutem, virtute exęquare. Nos quidem belli ipſius fructum & exitum videamus, qui talis eſt, vt Liuonia prouincia, pro qua occupāda tàm diu multumq; Moſchus laborauit, tātos ſumptus fecit, tantū ſanguinis ſuorum hoſtiumque fudit, eo nobis accederet; ille verò totus animo & viribus frangeretur. Memini ego hunc ipſum regem in caſtris ad Pleſcouiam (quem vtinam in cælo beatum ſic poſſim aſpicere) memini, inquam, dicentem mihi, cùm in Sueciam legatum miſſurus prius in locum tractandæ paci cum Moſcho deſtinatum me allegaret, decreuiſſe ſe, vt extrema pati, quàm vt in fraudem Reipub. vel tantillum in Liuonia terræ, in qua Moſchus veſtigium faceret, ei relinqueretur. Perfectum igitur eſt, ſumma Dei Opt. Max. benignitate, cura & authoritate ſacroſanctę ſedis, auſpicijs regis, fortitudine ducis, legatorum induſtria, inuicti exercitus tollerantia & perſeuerantia; vt vniuerſa, quæ Moſcho parebat Liuonia, noſtræ fieret poteſtatis. Quā parta, geminatam legationem ad regē Sueciæ affinem ſuum, mittere placuit, qua, quod adhuc reliqui in Liuonia erat, certis conditionibus ſibi ab affine concedi Rex poſtulabat: & demùm his ita geſtis, ad conſtituendam Rempub. totum ſe conuertit. Erat ab eo ſuperioribus conuentibus poſtulatum, vt de modo & ordine electionis certi aliquid conſtitueret. Omnium quippè comitiorum magnus eſt æſtus; ſed electionis maximus. Itaq; à bello victor reuerſus, indixit Varſauiæ totius regni cōuentū & in ordinū deliberationē poſuit id, ꝙ certa forma & ratione electionis præſcribenda, ad ſalutem & dignitatem Reipub. inprimis ſpectare iudicauit. Sed latêre hic aliquid nonnulli ſuſpicabantur: infectiſq; rebus, tàm ex illis, quàm ex proximè præteritis comitijs diſceſſum eſt; exemplo, vt mea quidem fert opinio, non ſatis ad poſteritatem commendato. Sunt enim, parui animi, & inopiæ conſilij, friuolæ ſuſpiciones argumentum: magno autem animo & multiplici conſilio Reſpu. gubernatur. Spe ſua fruſtratus Rex, clauum nihilominus non abiecit, ad quem diuino nutu & poteſtate erat poſitus; ſed eo etiam magis, quo pacto fidem & operam ſuam, laboranti Reipub. probare poſſet, nulli vnquam rei & tempori indormiuit. Mahmetes primùm, deinde Aſchlan Cherei Tartarorum Chani eius regno imminebant: hos perterruit,

ruit,& ad mittendam legationem ade-
git:Podoliam cotum armis obnoxiam
pacatiorem cultioremq́; reddidit. Ma-
gnus Moſchorū dux eſt mortuus. Mox
Haraburdam in Moſchouiam miſit,&
gentis illius conſilia penitio taque om-
nia ſcire, & perueſtigare contendit;ad
mittendam denique ad ſe legationem
Moſchouiam excitauit: nouas & per-
nitioſas res moliti Riga cœpit: hanc
primùm literis, pòſt & militibus ſuis
ſic exterruit; vt per Curlādiæ ducē ſup-
plex veniam petere,& Grodnam ad Re
gem legationem mittere , non dubita-
ret. Multæ in Lituania & Liuonia arces
muniendæ erant: quoâd melius potu-
it,muniuit, & præſidio commeatuq́ue
confirmauit. Salinæ nō ita multum pe-
cuniarum cùm in regnum veniſſet in
ærarium importabant: has ferè dimi-
dio auxit. Gedanenſes, Rigenſes, ad pē-
dendum portorium adduci poterant
nunquam, hos adduxit. Vectigalia re-
gni acciſa fuerant: hæc Marienburgen-
ſi, Grodnenſi, Derpatenſi, Samborien-
ſique œconomia , tot prædijs & præ-
fecturis ei adiunctis locupletauit. Ve-
nationes, quibus Lituania claret, immi
nutæ videbantur: has circa Grodnam
ita excoluit; vt toto orbe terrarum, plu
rimarum & diuerſiſſimarum ferarum
venatus nuſquam ſit maior & copio-
ſior. Poſtremò, dimiſſis Grodna Mo-
ſchouiæ oratoribus, qui ad eum ſplēdi-
do & frequenti aduenerant comitatu,
in eam curam totus incubuit, vt ſuo tē-
pore & loco haberētur comitia: in qui-
bus quàm multa, honeſta, vtilia, neceſ-
ſaria decerni volebat, legationes eius,
per omnia omnium regni prouincia-
rum municipia ſparſę & dimiſſę teſtan
tur. Iam quid ego de virtutib⁹ eius mul
tis & maximis loquar ? Quid pietatem
in Deum, charitatem in patriam, bene
neficentiam in omnes proferam? Quid
iuſtitiam, quid fortitudinem, quid mā-
ſuetudinem, quid temperantiam eius
cōmemorem? Maiora hæc ſunt, quàm
vt non dicam mea, quæ minùs quàm
mediocris eſt; ſed eloquentiſſimi etiam
cuiuſq; viri par eſſe poſſit iis oratio. In-
fer oculos in omnes regni hui⁹ partes:
Cracouiæ, Vilnæ, Lublini, Polociæ,
Claudiopoli Societatis Ieſu templa &
Gymnaſia, ab eo partim fundata, par-
tim locupletata intuêre. Epiſcopatum
Vendenſem in Liuonia denuò inſtau-
ratum, in Tranſyluania deſignatum a-
nimo alium cōſidera: caſtiſſimam Dei
Opt. Max. propagatam religionem,
multas erectas aras ac ſacraria, tot de-
nique atque tanta alia prę́ſtita aſpicias,
quibus non adumbrata , ſed clariſſima
extant veſtigia, præſtantis eius animi,
& ardētiſſimæ pietatis. Amor verò er-
ga hanc Remp. quantus in hoc rege
fuerit, commodisq́ue & ornamentis
ipſius omnibus quomodo proſpexerit,
ac denique ſi vita ſuppetijſſet proſpice-
re magis quo pacto voluerit ; docent
hæc magnifica templa & ædificia publi
ca ab eo erecta: Domus verè regia Gro-
dnæ exſtructa: eccleſia ædificari cœpta:
Lobſouia nouis ædificijs aucta : Xeno-
dochiū Varſauię cōditū, & emptis poſ-
ſeſſionib⁹ ditatum. Arx denique Vara-
dinen. totius Tranſyluaniæ propugna-
culum, magna eius cura & ſumptu mu
nita facit teſtatū. De liberalitate & be-
neficentia eius non loquar, cum diffici
le ſit, eos, quos beneficijs affecit, percen
ſere omnes, poſt ponere alijs alios inde-
corum videatur. Tantùm illud, & qui-
dem vere libereq́ue dicam: nullum vn
quā poſt conditū hoc imperium, Regē
fuiſſe, qui paratis ſeu numeratis pecu-
nijs dandis, maiori liberalitate & bene-
ficentia erga ſuos vteretur. Iuſtitia fuit
tāta, vt vita priùs ꝙ̃ recta ſententia dece
deret: nec vllius meritorū aut conditio
nis rationē in iudicio haberet: nec deni
que publicorū munerū aut dignitatū,
mercatū vllum inſtitueret. Eſt.n. omnis
mercatura vilis, ſed dignitatum viliſ-
ſima: à qua ille ita abhorruit, ita ius di-
xit, ita iuſtitiā coluit; vt nō ſecus quàm
Salomon alter in iudicio præſideret.
Teſtes ſunt iſtę lachrymę & ſuſpiria po
puli: teſtis ſquallor & mœror regni vni
uerſi: teſtes bonorum omnium voces,
qui non dominum ſed parentem, non
Regem, ſed libertatis ſuæ vindicem &
patronum amiſiſſe ſe profitētur. Age,
quanta manſuetudine, & fortitudine
pariter fuerit, videamus: quas ille virtu
tes, quodāmodo inter ſe diſiunctas, diu
turno rerū vſu & prudentia cōiuganit.
Fuit. n. ſi quis vnꝗ̃ fortiſſimus, ſiue in
adeūdo hoc regno eius animū conſide
res, ſiue tot pericula adita , tot vitæ in-
cōmoda, tot maledicta, magno animo
ab eo lata intueare ; & tamen viciſſim
tā clemēs & māſuetus fuerat; vt non ma
gis fortitudo ipſius in acie hoſtes ter-
ruiſſe, ꝙ̃ manſuetudo victorū animos
in amorē rapuiſſe videatur. Quo etiam
eſt factū, vt ſi vixiſſet diuti⁹, Moſchoni-
tico imperio auctū eū forè plurimi au-
gurētur. Quā verè neſcio: Illud quidem
nō dubitāter affirmabo, magnā virtu-
tis & benignitatis ipſius vel apud ho-
ſtes famam fuiſſe: eo verò ſalutati⁹ acci

dere nihil Reipub. potuiſſe: Coniunctæ enim vires creſcunt, diſtractæ pereunt. Reſtat, vt de temperantia, frugalitate, & ſobrietate ipſius, pauca adhuc verba faciam. Quāquam hoc frugalitatis nomine, præpotentes & magnanimos reges, laudare ſcio nō ſolere. Fuit ergo in victu, veſtitu, venereis, omnibusq́; alijs voluptatibus, quibus potentiores diffluere ſolent, continens, & moderatus. Fuit omnibus comis: aditu & allocutione facilis: intelligentia ſagax: lingua ad reſpondendū promptus: fuit & obtrectatoribus adulatoribusq́; infeſtus; eum, qui aliquem apud eum accuſaſſet, cùm expediebat, celare non eſt ſolitus; idem fidei quæ ſilentio debebatur, cuſtos eximius: ita denique virtutibus omnibus cumulatus; vt non iam præceptionibus, ſed inſtituto vitæ; nō hortatu, ſed exemplo ſuo, multos à luxu parſimonia, ab impuritate morum continentia, ab omni vitiorum genere & turpitudine, decore & honeſtate auocare niteretur. Quo, quantum quidem effecerit, iudicent alij, mihi ſatis fuerit digitum ad fontem (quod aiunt) intendiſſe: & qualem & quantū in hac Repub. Stephanꝰ ſe præſtiterit Regem oſtendiſſe. Eſt ſanè factu incredibile, ea quæ tot ſeculis delapſa fluxerunt, paucorum annorum ſpatio, vincere vnū potuiſſe. Licet tot tantoſq́; capite plexos, tot infamia ab eo notatos liceat numerare. Multis voluiſſe ſat eſt, lampas (quod aiunt) quæ tradetur, mortuorum ſtudia & inſtituta faciliùs illuſtrabit. Sed age, progrediamur, & quàm multæ & nobiles eius etiam ſententiæ, quàm multa plena reconditæ ſapientię atque doctrinæ, videamus. Solebat ille crebris vſurpare id ſermonibus: Qualis quiſque princeps in vita fuiſſet, ſupremam eius diem nō obſcurè demonſtrare. Multos ſibi ſepulchra condere, & centum millibus paſſuum ab eis mori atque tumulari. Homines, ſi vel indies ab alijs fraudarentur, cum hominibus, & non cum brutis animantibus, viuere oportere. Pugnæ locum in campo aliter eligi, aliter in ædium penetralibus cogitatione deſignari. Multos de principum conſilijs iudicium ferre, ſed non peræquè eſſe conſcios cauſarum. Polonos, ſi Hungaris ſapientiores regibus eligendis non fuerint, nec futuros eſſe feliciores: multa & magna alia dicta & ſapienter eius conſulta lubens prætereo, ne longa eorum enumeratione ſim moleſtus. Iam quanta dignitate oris & actionis, quanta habitudine corporis, quanta & quàm admirabili militari facundia præditus fuerit, quæ denique & quanta animi & corporis ornamenta omnia habuerit, longum eſſet percenſere. Quare, ſi olim Gaditanꝰ quidam, Titi Liuij fama commotus, ab vltimis terris viſum eum Romam venit, ſimulq́ue ac vidiſſet diſceſſit; quot & quantos putamus venturos ad hūc Regem fuiſſe, ſi quis & quantus fuerat penitiùs eum cognouiſſent? Omnia namque in eo concurrebant ſimul, virtus, ſapientia, potentia, vſus & tractatio rerum, cognitio linguarum, literæ, cura, cogitatio, & omnes denique artes, tàm belli, quàm pacis. Quid igitur dicat aliquis? nihilne erit, quod in eo quoque reprehendas? nihil nobis relinquas in vita, moribuſq́ue eius notandum; quo à rebus ſe indignis rȩgum etiam alij fortaſſe abſterreātur? Eſt enim magiſtra morum & frænū improbitatis hiſtoria: cuius cùm iſtę laudationes, quæ in clarorum virorum morte aut funere fiunt, magnam partem occupare ſoleant; qd obſtat, quominùs ijs, quæ laudanda erant, enarratis, vitia etiam moleſte breuiterq́ue notentur, ne ſolis laudationibus mendoſa ſit oratio? Quo nomine rerum Romanarū ſcriptor, neſcio quis, Romanos ſuos reprehendit. Itaque ſic dico, ſic pronuncio, ſic me intelligi volo, quòd aliqua etiam, quæ in Stephano reprehendi poterant, tandem vobis relinquo: & regem hominem eſſe fateor: ea lege & caligine ſeculi natum & verſatum; vt hanc ſarcinā corporis depoſuiſſe, quàm hominem totum exuere potuiſſe priùs non videatur: Sed illud viciſſim cōtendo, per omnem vitam dediſſe illum operam, vt quàm minimis pauciſſimiſq́ue vitijs laboraret. Etenim cū ſine vitijs viuere non poſſumus: expedit vt eo minora pauciorαq́; habeamus. Fuerit ſanè, quàm regem fortaſſe decuiſſet, in iram pronior: an cùm recollegiſſet ſe, mox nō fuit ſedatus & moderatus? Diſſimulare, quod prudentiæ eſt, nūquam voluit: at & ſimulare, quod malignitatis habetur, ne cupiuit quidem. Domeſticis multis multa credidit: & conſilia ſua aliqua, quàm par erat, citiùs in vulgus manâſſe intellexit. Fuit perſuaſu facilior: fuit & obſtinatior aliquādo. Fuit valetudinis negligens, & vitæ prodigus ſuæ; quod pericula tot ab eo adita, tot ſuperata teſtantur mala. Fuit plus, quàm regium videbatur, diligēs ac experiens paterſamiliâs. Interim etiā ęs alienum nobis diſſoluendū nō reliquit: & ea

& ea quæ accepit, non tantùm ſarta te-
ctaq; eum conſeruauiſſe, ſed etiam am-
plificauiſſe, quis ignorat? Multa & ma-
gna tributa à nobis exegit:multa & ma-
gna viciſſim ijs perſecit. Vrbes, & ædifi-
cia ampla vitabat:minora oppida & ru
ra frequentabat. Promiſſorum erat te-
nax;ſed & in promiſſis cunctator eſt no
tatus. Magnarum rerum fuit admoni-
tus; ſed & in magnis lapſus eſt vel non-
nunquam. Ingratus erga aliquos eſt di-
ctus:non eſt, quod laudē, ſi verè;pecto-
ris mei anguſtiæ non capiunt,ſi temerè.
Illud quidem dico, vt ingrati animi ma
gnum eſt vitium;ſic non commemora-
ri ſed exprobrari videtur beneficium,
quòd, quò maius difficiliusque relatu
ſit; eò pro gratia odium ſæpius retulerit.
Religioſus videri potiùs quàm eſſe, pu-
tabatur; vel ab hoc extremo eius actu vi-
tæ, ſumpto argumento ſuſpicari: intel-
lectus imbecillitatis & hominum eſt vi
tium; certò ſcire & cognoſcere, opera
ſunt diuinitatis. Illud ego quæro, num
ſatis non fuerit, cùm tua omnia omni-
bus probare non poſſis, bonis ſaltem ſi
probaueris?& quiſquam dubitabit, hæc
leuiora vitia penſâſſe eum virtutibus
etiam ſingularibus, omnes anteactæ vi-
tæ ſordes, pietâte & caſtimonia eluiſſe;
dediſſe non adumbrata, ſed oppreſſa ſi-
gna ſuæ religionis atq; virtutis; rerum
poſtremò geſtarū ſplendore & magni-
tudine (vt ita loquar) ſuos in corpore
nęuos obſcuraſſe?ita vt & Regē fuiſſe, &
multa regia eū in ſe habuiſſe, nemo ne-
gauerit: & cùm virtutibus proprijs, tùm
vitijs etiam alienis magnum & admira
bilem principem tota Europa extitiſſe.
Niſi fortè, vt dictū eſt, in hoc extremo
quaſi actu vitæ, in eo aliquis aliquid de-
ſideret: diſſimilem quodammodo ſui
dicat fuiſſe, & tantùm itineris ardui, tan
tùm longinquæ profectionis ſine ſacro
comite, ſine cæleſti viatico, conficere e-
um voluiſſe: Cui ego ſic reſpondeo, ne
id profectò ſi diutiùs vixiſſet prętermit
tere eū voluiſſe: Cui ego ſic reſpondeo,
ne id profectò ſi diutiùs vixiſſet præter-
mittere eum voluiſſe. Iam quidem tū
cùm mors inſtabat, cùm membra geli-
da erāt, omnia cùm difficilis anhelitus
occuparat præcordia, vix aliquid aliud
præſtare eū potuiſſe:ſed illud certè mi-
randum in eo videbatur, quod paucis
ante mortem diebus ſic chriſtianè eſt
philoſophatus, verbaque ad ſenatorem
quēdam proferre ea non dubitauit: Li-
ceat me, inquit, affari te verbis illis: An-
nos tres & quinquaginta exegi: qui, quà
les ſint, ſcio; quales futuri ſint, ignoro.

Enimverò dubiū eſſe poteſt, quàm hoc
piè & religioſè dixerit:quā porrò præ-
ceps & lubricus iſte ſit agonis locus:
quàm denique omnia in homine plena
ſpei & cōfidentię videantur. Floret hîc;
marceſcit illic:totū ſe confert huc; mox
trāſit illuc:ſperat & exſpirat ſortis quā-
libet Imperator. Noſter quidē Stepha-
nus, ità vitam egit; vt in contemnenda
morte ſapiens videri vellet: Mortē cer-
tè ipſam obliuioni non traderet, ſpiri-
tum ſuum pro Rep. vilem duceret; ſed
ſalutis ęternę iacturam ne faceret, ſedu
lò procuraret: venationibus multū tem
poris daret; ſed & cultum diuinū quoad
eius fieri maximè poterat, nunquā ne-
gligeret; ac de breui & incerto exitu vi-
tæ, dies noctesque cogitaret. In hoc, in-
quam, cùm totus eſſet, à venationibus
Grodnam reuerſus, ex magnis illarum
regionum frigoribus, repētinos horro-
res ſentire cœpit; & domi aliquandiu
præter morem conquieuit. Mox verò
aduentante dominico die, continere ſe
non potuit, quominùs in templo, ſacro
& concioni publicæ intereſſet. Vnde de
mùm, pręgrauante morbo, corpore va-
ſto & repleto, mēbris omnibus iā antè
debilitatis, ægritudine animi & corpo-
ris aucta, extinctus eſt Idibus Decem-
bris. Nos in hoc ſquallore & gemitu,
in his miſerijs, in hac interregni reli-
quit tēpeſtate; vt, cuius antea virtute in-
tercludi hoſtium audacia, cuius occupa-
tione otiū, labore quies, induſtria com-
moda & ornamenta noſtra contineri;
hæc eadem omnia eius interitu, & colla-
pſa & proſtrata videantur. Quæ, cū ita
ſint, ſi Boleſlao Chabri Rege olim mor-
tuo, vniuerſa Polonia, totum annum in
tánto luctu & ſquallore fuit, vt, ne cōui
uia vlla, neq; choreæ celebrarētur, neq;
cultioribus veſtibus nobilium virorū
aut fœminarum quiſquam vteretur;
nos tandem in huius & tanti regis mor
te, quid faciemus? quas voces edemus?
quo dolore & gemitu, mortuum proſe
quemur? Amiſimus ſapientem regem:
iuſtum iudicem: fortem, & ſtrenuum
bellatorem. Perdidimus decus & ſplen
dorem patriæ, præſidium ſtabilitatis, or
namentum dignitatis noſtræ. Hic de-
mùm rex, non modò nobis præfuit; ve-
rumetiam profuit; non ſolùm nos re-
xit: ſed & texit: non ſolùm ſeruauit: ve-
rùmetiam beauit: non modò nobis de-
traxit calamitatē: ſed & auxit cum impe
rio dignitatem. Quò abijſti pater? Quò
raptus es gubernator? Quis te nobis ab-
ſtulit præſidem & vindicem liberta-
tis? Siccine cæteris animantibus vitâ

erit longiſſima, hominibus breuiſſima? Viuent annos alij Neſtoreos: tu in medio felicitatis curſu, in media rerum gerendarũ via nos deſeres? Gaudium luctus, mœror gratulationes, gemitus laudationes noſtras includet: hem, quàm fallaces ſpes, & inanes hominum ſunt cogitationes! Tu hoſtium noſtrorum terror: tu amplificandorum commodorum & ornamentorum author: tu noui imperij conditor eſſe debuiſti. Tu verò in ſquallore & gemitu; tu orbatos ope, conſilio, & authoritate deſtitutos tua nos reliquiſti: tu in beatiſſimarum mentium conciliũ; tu in illum plenum ſyderum & illuſtrem locum, longè à nobis diſceſſiſti. Nos iactamur his interregni fluctibus: nos tot & tãtis ſcopulis expoſiti ſumus: nos tanquam ſine nauclero nauis in alto fluitamus. Tibi præter hoc mortale corpus deceſſit nihil: expers es malorum omnium: pro hac caduca & fragili vita (ſi vita & non mors potiùs eſt dicenda) cumularis beatitudine ſempiterna. Nos quidẽ, quam iam tibi gratiã aliam referamus, non habemus; quàm beneficijs tuis erga nos memori mente colendis, & meritis virtutibuſque tuis prædicandis. Si omnibus, quibus cum vixeras placuiſti; debuiſti: ſi id non præſtitiſti: neque omninò potuiſti. Tua in Hungaria adoleuit pueritia: in Germania & Italia exercuit ſe adoleſcentia: virtus illuſtrata eſt in Polonia. Rerum abs te ſplendorem & magnitudinẽ totus terrarum orbis eſt admiratus. Hauſiſti inde ab ineunte ætate, diuinarum humanarumque rerum cognitionem omnium: verſatus es in varijs muneribꝰ & aulis principum: functus es legationibꝰ ampliſſimis: idem ſemper fuiſti tẽporibus duriſſimis: adijſti pericula plurima, & maxima: nõ in vmbra, & otio; ſed ſemper in acie & certamine es verſatus. Hoſtes dominandi libidine inflammatos, potẽtia feros, vicinitate infeſtos, fama rerum geſtarum formidabiles alijs, domuiſti. Expertus eſt tua arma rebellis ſubiectus: grauiter ſenſit Moſchus: Turca timuit: Scytha perhorruit. Ampla in patria munera induſtria, honorificas legationes fide & diligentia, Tranſyluaniam fortitudine, Poloniam conſilio, omnia honoris inſignia virtute es conſecutus. Aucta eſt per te Polonia, & Vielifio Lituania, recuperata Liuonia, pacata Podolia, Mehmete & Aſchlan Cherei Tartarorum Chanis perterritis, Podkoua, & Iancula Valachis caſtigatis, Amuratis Turcæ minaciſſimis legationibus contemptis, omnium Regum, principum, & populorum nationumque ora in te ſunt conuerſa. Plena denique & referta ſunt cũcta, magnificentiæ, bonitatis & religionis tuæ: tot tantaq; tẽpla, xenodochia, arces, ædificia erexiſti. In victoria, quæ ſuperba & inſolens eſt, teipſum viciſti: Rex bello clarus, pace iuſtus, conſilio grauis, animo inuictꝰ extitiſti. Sed finis ſit: bonorum enim regum exaggerãda morte, mortis eſt Reip. quaſi initiũ: q̃ cũm immortalis eſſe debeat, nefas eſt in vnius mortalis vita, poſitã eam eſſe opinari. Te ego Deus Opt. Max. Regũ & regnorum authorem omniũ, te, inquã, imploro & obteſtor: vt quemadmodũ hũc Stephanũ regem, per oẽs omnium honorũ gradus, ad regium faſtigium euexeras, tot bonis auxeras, tot & tã præſtantibus victorijs illuſtrâras; ita ei defuncto, noxarum veniam, huic regno florentiſſimo Europæ propugnaculo, illibatæ domicilio libertatis, concordiam, regem denique pium, iuſtum, fortem, prudentem, beneficum, quàmprimum nobis largiaris.

(∴)

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM HVIVS OPERIS.

A.

AAron Gallus primus abbas Tinecenſis 53.a. quando Archiepiſcopus Cracouienſis factus 32.b.53.a.
Abas ſiue Ouon rex Vngarorum 53.a. à ſuis interſectus ibid.
Abbatias ſine aſſenſu regio non accipi in Polon. 366.b
Abimelech rex 27.a
Aborigines cur Itali dici voluerint 2.a
Abraam Pinceroa 135.a
Abraam Sbanſcius factioſus 314.b hæreticorum fautor 321.b. eius interitus ibid.
Abraamus Palatinus Plocẽſis 238.a
Abſolutio Henrico Barbaro à iureiurando impetrata 157.b
Academia in Polonia per Cazimirum regem Cazimiriæ inchoata 247.a. per VVladiſlaum Iagellonem Cracouiæ conſummata 258.a
Achilles de Graſſis epiſcop. Modenenſis legatus Pontificis 544.a Cardinalis ibid.b
Achmates Pazaitis Turcorum Imp. filius ad Zophi Perſarum regem profugit 551.a. eius filiã ducit ib.
Acta inter Polonos & Boemos 260.b
De Actuarijs ſiue notarijs terreſtribus 298 a
Adalbertus Caſtellanus antiquæ VVladiſlauiæ 124.a
Adalbertus epiſcop. Magdeburgenſis Slauis ab Ottone Imp. miſſus 31.b. eius brachium Boleſlaus I. Ottoni Imp. dat 36.b. Romæ vbi depoſitum ibid. corpus Gneſnã tranſlatum ib.a. propter Boemorum merum occultatum 49.a. iter in Pruſſiam 36.a. res geſtæ, cædes ibid. iter in Vngariam & Poloniam ibid. reliquiæ è latebris erutæ 86.b
Adam Conarius epiſcop. Poſnanienſis 491.b
Adamus Conarſcius epiſcop. Poſnanienſ. pacem inter Ioannem Sigiſm. & Ferdinand. imperat. componit 714.a
Adiuratio ſtulta 374.a
Adleida Andreæ Vngarorum regis filia 63.a
Adleida Cazimiri filia 117.b
Adleida Henrici V. imperat. ſoror nubit Boleſlao III. principi Polon. 80.a
Adleida Leſci ſoror quando mortua 130 a
Adleida Miecislai Boleſlai III. filij vxor tertia 102.b
Adleida Miecislai ſoror 33.a
Adleus Chierceius Deuleris Tartarorum principis filius 704.b. Galga à fratre ceratus ibid. à Perſis captus & interſectus ibid.
Adolphus Cæſar 181.b
Adolphus Holſatiæ Dux iure feudi Liuoniã à Stephano Polon. rege petit 762.a
Adrianopolim ſedem ſuam vnde & quando tranſtulit Turcarum princeps 283.b
Adrianus VI. Papa creatur 585.a. moritur 587.a
Aduncati domus Cracouiæ 192.a
AEgeum mare a Turcis infeſtatum 446.a
AEgidius abbas Boleſlai III. turclaris 88.b. eius monaſterium & ſepulchrum 63.b
AEgidius Cardinalis epiſcopis in Polonia creandis præeſt 33.a
AEgidius Mutinẽſis epiſcopus 117.a
AEgyptiorum origo 2.a
AEmus fluuius 684.a
AEneas Syluius ſiue Pius II. papa 363.b. cur Polonis iniquior 37.b. eius de Czecho & Lecho ſententia 14.a. error 37.b.157.a
AEſtus & ſiccitas in Polonia 412.b
Africa per Gothos & Vandalos vexata 3.a
Agathia Ruſſa Conradi Maſouiæ ducis vxor 134.b. eiꝰ contumelia in cadauer Ioãnis Ciaplæ 141.b
Agathocles Siculorum tyrãnus preſtinæ fortunæ memor 22.b
Agnes Henrici III. mater 36.a
Agraria ſiue iugeralis contributio quando noua decreta 260.a
Alanus ſecundus, primus ex Aſia in Europam profectus 2.a. quot & quos filios habuerit ibid.
Alba regia à Maximiliano Cæſare capta 437.a. Vngarorum regum ſepultura celebris 433.a
Albę Ruſſiæ magna pars amiſſa cui imputanda 466.b.a Moſchis ſubacta 430.a b
Albania à Turcis vaſtata 428.b. eius munitiones 330.a. incolas quando Turcæ profligauerint 328.a
Albertus aduocatus cuius defectionis author 192.a
Albertus Auſtriæ archidux rex Vngariæ 633 a. pacificatio cum Crucigeris quatenꝰ ei permiſſa 366.a
Albertus Auſtriæ Dux, rex Vngarorum & Boemorum creatus 310.a. quando & à quibus cæſar appellatus 320.a. cur ei Morauiam Sigiſmundus cæſar donauerit 290.b. cum eo quale fœdus iecerit Cazimirus III. 375.b
Albertus Auſtriæ Marchio cum Boleſtao III. confligit, & in fugã vertitur 88.b & ſeq.
Albertus Bauarus cur regnum Boemiæ oblatum repudiauerit 325.a
Albertus Brandeburgẽſis Marchio dux Pruſſiæ 320.a. 396.b. 524.b. ſummus magiſter Crucigerorũ creatur 545.b. Regi Polon. rebellis ibid. quanti Sigiſmũdum Auguſtum fecerit 709.b. bellum in Sigiſmundum I. molitur 566.a 574.a Fabiano Varmienſi epiſcopo bellum indicit ibid. b. victus deditionem meditatur 576.a. literas ad Sigiſmundum dat ibid. ad eum veniendi ſalui conductus literas impetrat ibid. ſupplex ad eum venit, ſed auctus nouis copijs poſtridie ſpe pacis ſublata redintegrat bellum 577.a b. ad Ludouicum Vngariæ regem profectus, fruſtra petit, vt pro eo intercedat apud Sigiſmundum pro pace 590.b hinc ſententia mutandę religionis ibid. fit Lutheranus, habitum exuit, & quibuſnam conditionibus cum Sigiſmundo paciſcitur 591.b. fit dux Kinsbergenſis 592.a. eius gemina victoria de Mathiæ regis exercitu 427.b
Albertus Cæſar 185.b. à quo & quando interfectus 186.b. eius laus 321.a. mors qualis 322.a
Albertus Ceſſinenſium Dux in Sileſia 27.b
Albertus Coſcelecius palatinus Breſtenſis 405.b
Albertus Cracouienſis epiſcopus cancellarius Poloniæ 285 a. eius odium ibid. b
Albertus Crantius Hiſtoricus 3. a eius error 31.a
Albertus Gorſcius contra Crucigeros miſſus 374.a
Albertus Iaſtrembecius Gneſnenſis archiepiſcopus 291.b. per ambitionem epiſcopus Cracouienſis factus 280.b. ægrè epiſcopatum retinet 282.b. eius cãdor 312.b mors 318.a
Albertus Laski palatinus Siradienſis 713.b
Albertus Miſnenſis marchio à Boemis fugatus 407.a
Albertus Narbuthus Lituanus Kiouienſis epiſcopus 413.a
Albertus Rigenſis archiepiſcopus 132.a
Albertus Rudolphi Imp. filius quãdo Auſtriæ, Styriæ &c. dux appellatus 170.b
Albertus Sendomirienſis Palatinus à Tartaris occiſus 209.b
Albertus Stempocius à quibus cæſus 143.b
Albis fluuius 14.a. 66.a. ei præfecta impoſita 24.b
Albus Poloniæ Dux Diuioni ſepultus 728.b
Alratrum vrbs à Turcis ſubacta 568.b
Aldemburgum Holſatię vrbs à quibus condita 103.b. eius Ducum origo 46.b
Alemannus Germanorum rex 2.a
Alexander Cazimiri III F. magnus Dux Lituanorum 438.a Polonorum rex renunciatus 449.a coronatus 450.a paralyſi affectꝰ 454.a. eius iuramentum 449.b. pacta cũ Bogdano Valacho 455.b. de funere contentio 457.b. effigies, liberalitas, prodigalitas ibi.
Alexander Iaroſlai filius Pleſcouiã in libertatem vindicat 799.b. Lituanienſes vincit ibid.
Alexandri Magni bellum fabuloſũ cũ Polonis 21.a. eius legati excoriati remiſſi ibid. pictorũ & ſculptorum delectus 460.a
Alexander Medices fit dux Florentiæ 587.a
Alexander III. Pontifex Maximus 109.b. eius fuga ad Venetos ibid. IV. 158.b. V. 264.a. VI. 432.b
Alexander Tridentinus epiſc. legatus ad Polonos 662.a
Alexander Valachiæ Palatinus quan-

quando & vbi in verba regis Polon. iurauerit 283.b.345.a. quomodo extinctus 304.b
Alexander Vigundus veneno ſublatus 250.b.251.a
Alexādra Iagellonis regis ſoror cui nupſerit 247.b
Alexij Conſtantinopolitani Imperatoris fuga 121.b
Alexius Emmanuelis filius extinctus 109.b
Alfonſus Calabriæ princeps 432.b
Alfonſus II. Neapolitanorum & Arragonum rex 467.a
Algardus Comes Hoenſteinenſis 250.a
Alla fluuius 487.a
Alleoburgum Pruſſiæ oppidum 272.a
Alleſteinum arx 487.a. quando à Polonis captum 283.a
Almus Colomanni frater Vngar. rex a Polonis reductus 73.b 75.a
Allnius de Sternberk Boemus interitus 210.a
Alucus à Cracouia Bochniam ductus 217.b
Amantium exemplum inſigne 660.a.b.& ſeq.
Ambitio peſtis rerumpub. 18.b. quātum malum 602.a
Amedeus Allobrox à Concilio Baſilienſi Pontifex maximus creatus 324.b
Amedeus Vngariæ palatinus 185.a
Amurathes primus Turcarum Dux 51.a
Amurathes primus Turcarum Dux 228.a
Amurathes Turcarum rex quando Vngaros vexare cœperit 320.b. quibus conditionibus Vladiſl. Polon. regi fœd⁹ obtulit 635.a. ſuos in Europam reportat 664.a. eius ſuperba ad VVladiſlaum III. legatio 327.b. clades ad Belgradum ibid. mors 338.b. et quibus conditionibus inducias decem annorum conceſſerit Vladiſlaus III. 330.a
Anaſtaſia Vvſeuolodimiri Halicienſium principis filia vxor Boleſlai Criſpi 102.a. quando mortua 103.a
Andreas Aurea vaſtat Epirum 610.a. inde Peloponeſum ibid.
Andreas Belæ Vngarorum regis filius qua fraude Haliciam occupauerit 114.b
Andreas Boiaius Poſnanienſis epiſcopus Sbanſinum arcem armis adortus 321.b. moritur 428.b
Andreas Brochocius 274.b. ei⁹ laus & pietas 290.b. victoria de Neſſouienſibus præſidiarijs ibid.
Andreas Caligarius legatus Pontificis 762.a
Andreas Caaimirus VVladiſlai Iagellonis filius natus 294.b. eius fatum ab aſtrologo prædictum ibid.
Andreas Cedrouicius proditor à Crucigeris pecunia corruptus 190.b
Andreas Choroſtinius Palatinus Moſcus 818.a eius interitus ibid.
Andreas Cōſtantinopolitanus theologus legatus ad Polon. principes 296.b
Andreæ Coſeleccij obitus 363.a
Andreas Gryphius Scholaſticus, Plocenſis epiſcopus factus 140.a
Andreas Iagellonis frater 246.a. quas pœnas temeritatis dederit ibid. quomodo dimiſſus 251.b
Andreas Kiouienſis arcis præfectus 86.a
Andreas Ladiſlai Calui F. in Poloniam profugus 46.b. exulans in Ruſſia reuocatur, & rex Vngariæ fit 53.a. Chriſtianiſmum reuocat ibid.b. Belam fratrem ab exilio reuocat, & regnum cum eo partitur 54.b. eius fuga & mors 56.a
Andreas Laſcaris præpoſitus Vladiſlauienſis 279.a. Poſnanienſis epiſcopus electus vix aſſcoſus eſt 282.b
Andreæ Maſnuij equitis facinus audax 197.a
Andreas Odrnoaaaus Palatinus Ruſſiæ 357.a. eius impotentia 385.b. ei tutela Valachiæ mandata 341.a
Andreas Olgerdi filius 242.b
Andreas Opporouius Varmienſis epiſcop. deſignatus 408.b
Andreas Patricius 716.b
Andreas Poſnanienſis epiſcopus 184.b
Andreas Roſa archiepiſcopus Gneſnenſis 451.a
Andreæ Raſpirenſis caſtellani timiditas 190.b
Andreas Sairadouius Camenecenſis caſtellanus 235.b
Andreas Taranouius legatus in Turciam 715.a
S. Andreæ templum extra Cracouiam contra Tartaros defenſum 144.a
Andreas Tencioenſis Tarnouiam cum exercitu miſſus 658.a. Presburgenſem agrum vaſtat ibid.b
Andreas Tencinius de ſtupro reginæ inſimulatus 262.a. Vniuienſis caſtellanus 274.a. eius conſilium de ſoluenda obſidione Marieburgi ibidem. charitas in patriam 301.b. crudelis cædes, eiuſque cauſſa 369.a. de cæde iudicium regium 370.b
Andreas Tencinius Lublinenſis Palatinus 364.a. Legatus ad Boemos ibid.
Andreas Vaſſilo epiſcopus Vilnenſis in Lituania 247.a
Andreas Venetus Vngarorum rex 185.b
Andronienſe monaſterium à quibus conditum 98.b. eius tributa 99.a. à quo communitum 138.b
Andronicus Emanueli necato filio Alexio ſuccedit 109.b
Angelos ſanctiſſimas mentes dici 270.a
Anglia quando Romano Pontifici vectigalis facta 122.a
Anglorum cum Gallis belli origo 115.b. in Moſcouiam nauigationes 744.b
Animi bona & appellatio 468.b
Animorum habitudines vitamque exprimere difficile 460.a.b
Anna Baſilij & Conſtantini Imperatorum ſoror 34.b
Anna à Boleſlao Maſouiorum duce repudiata 425.b
Anna Cazimiri II. filia cui nupta 223.b
Anna Cazimiri II. regis vxor luſibus & muſicis dedita 207.a
Anna Cazimiri III. filia Bogu ſlao Pomeraniæ duci nupta 457.a 462.a
Anna Conradi ducis Maſouiæ filia 27.b
Anna Henrici Pij vxor 146.a
Anna Iagellonis vxor quando mortua 284.a
Anna Maſouiæ dux 546.a. à Maſouijs in arce Maknuua obſeſſa 566.b. eius gubernationem Maſouij faſtidiunt ibid. filio Staniſlao concedit ibi.
Anna Mechelburgenſis ducis filia 539.b
Anna Sigiſmundi Auguſti ſoror 718.a. b. & ſequent. eius obitus 576.b
Anna VVladiſlai regis Vngar. & Boem. filia, vxor Ferdinandi. 462.a. eius deſponſatio 561.b
Annonæ caritas in Polonia 85.b. 365.b. 398.a. 401.b. 402.a
Anonymus hiſtoricus 14.a
Anſiaticæ ciuitates ſe Sigiſmundo Auguſto ſubdere volunt 711.a
Antæ populi Slauinorum conſanguinei 4.b. Vinidæ appellati 11.a. eorum ſitus ibidem b. vita 6.b
Antonij Sabellici de Slauorum diuiſione locus 15.a.b. error multiplex 395.b
Antoninus Bonfinius Vngaricæ hiſtoriæ ſcriptor 3.a. 53.b. 328.b vide etiam B.
Antonius Zenus legatus Pontificius cur in Poloniam miſſus 249.b. eius integritas ibid. a
Antonius Poſſeuin⁹ Legatus à ſummo Pontifice ad Moſcos 795.a. è Polonia ad Moſcos profectus ibid. b. ad Stephanum regem reuertitur 808.b. & ſeq. literis Moſcos ad pacem hortatur 809.a.b. cur in Senatum Polonicum non admiſſus ibidem & ſequent. quæ cum Moſco egerit 828.a
Apelles pictor 460.a
Apoſtoli 30.a eorum Diuiſionis feſtum in Polonia celebre 271.a
Apoſtolica ſedes quamdiu vacauerit 164.a
Appiani Alexandrini Illyricus quid tractat 4.a
Apulia à Turcis vaſtata 432.a
Aqua à Pruſſis culta 42.b
Aqua mulſa Ruſſorum & Podoliorum potus 434.b
Aquila alba Polonorum principum inſigne 17.b. 266.b
Aquilæ quatuor defendunt proiectum cadauer Staniſlai epiſcopi 61.b
Arabum origo 2.a
Arcadum migratio 3.b
Armenia à Turcis ſubacta 40.b
Armeni in Podoliæ & Ruſſiæ oppidis 500.b
Arnoldus comes 135.a
Arnoldus Culmenſis epiſcopus 349.b

349.b
Arnolphus Imperator Occidentis 31. a. contra Morauos pugnat 28.b
Arte & dolo quando vtendum in bellis 201 b
Arteſia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411.b
Aſarmoth quę dicatur à Moſe 17.a
Athrorum Moſcis deditum 735. a. b. Moſcorum in eam crudelitas ibid.
Aſcolia Giuiæ Tranſyluanoru ducis filia Geiſæ vxor 33 b
Aſia minor à Perſis vaſtata 409. b in Aſiam quando Turcæ imperium protulerint 40.b
Aſſentatio quale malum 477. b. aſſentatoribus optimum apud principem locum eſſe 131.a
Athenienſes αὐτοχθονες dicti 2.a
Autarıatı Dalmatiæ populi 4.a
Auaritia quantum malum 706.a
Auguſtiniani monachi in Poloniam ducuntur 101 a
Auguſtinus Campanus 609. a. tormentis ſubiectus interijt ibidem.
Auinio vrbs cur Rom. Pontifici donata 210.b
Aulæ Principum quibus rebus referta 82.a
Aurei nobiles ſiue duplices ex Marieburgo arce exportati 274.a
Aurum in fame vile 328.b
Auſtria ab Aba infeſtata 53. a. ab Andrea Vngarorum rege ibid. b. à Mathia & Vngaris 411. b. 431. b. 435. a. à Tartaris 146. a. à Turcis 604. a. à Maximiliano imperatore recuperata ib. b. quando in ditione Boemorum venit 145. b. eius ducum & archiducum origo 170. b. Inter Auſtriæ domum & Cazimiriadem familiam odia ob Vngariam & Boemiam 356.a

B.

BAbēberga Frāconiæ vrbs 80 a
Bacchiborum 24.a
Baiazetes Mahometis filius Turcarum imperator 280. a. à Selimo F. pulſus & extinctus 451. a. à Tamerlano captus, & in caueam circumiectus 240. a. bellum infert Moldauis 43. b. cur ad Polonos de pace miſerit 445. b. 446. a. pacem petit à Sigiſmundo I. 469.b
Balduinus Cracouienſis epiſcopus 74.b
Balduinus Gallorum Imperator 151. b. Conſtantinopoli pulſus 161.a
Balduinus de Noris Marſalcus Cypri 366.b
Balga Pruſſorum arx à Crucigeris extructa 148.b
Balgenburgum Pruſſiæ cui donauerit rex Polonorum 292.a
Balthaſar Ederus Legatus Maximiliani Cæſaris ad Moſcum in vincula coniectus 569.a
Bambergenſis epiſcopa 111.b
Baptiſta Cameracenſis epiſcopus legatus pontificis ad Cazimirum III. 337.a
Baptiſta Cigalla legatus Cæſaris ad Vitoudum, captus 396.b
Barbaræ Antiochenæ nomen celebre apud Chriſtianos 149.a
Barbara Cazimiri III. fil. cui nupta 440.a. 462.a
Barbara Radzivvila vxor 2. Sigiſmundi Auguſti 719. a. eius mors & ſepultura ibid b
Barbara Scepuſienſ. Comitis filia vxor Sigiſmundi I. 508. b. Cracouiam venit ibid. coronatur ibidem. Heduigim filiam enixa 551. a. fœmina religioſiſſima 467. a. eius mors 513. b ob mortem dolor Sigiſmundi ibidem. filiæ ibidem. ſepultura ibid.
Barbara Sigiſmundi Imperat. vxor 319. a. vbi capta ibidem. qua occaſione Sendomirienſi præfectura à V Vladiſlao III. donata 320. a. eius nequitia & libido ibid.
Bardum à Prædiſlao Boemorum duce captum & incenſum 68 b
Bacladus amnis clade Turcarum clarus 418.b
Barenſis ducatus Bonæ Sphortiæ reſtituitur 487 a.b
Barlorū oppidum Moldauiæ 440.a
Barnimus Caſſubiorum & Slauorum dux oppugnauit Sacrocium 152. a. eius in Sileſiam excurſio 145.b
Baroini Pomeraniæ Ducis nuptiæ 501.a
Barta Succāmerarius 135.a
Bartſa ſiue Bardeouia 277.a
Battēſteinum Crucigeris deditum 162.a
Bartholomæus Budlerus à Churlandiæ duce cum copijs ad Pleſcouiam venit 802.b
Bartholomæi Chotecij conat° 234. b. latrocinium 231.b
Bartholomæus Coſminius 239. a. turbator ibid. à rege proſcriptus 246.b
Bartholomæus Munſterburgenſis dux in Danubio miſerè ſubmerſus 519.b
Bartholomæus Veiſſemburgius pręfectus Breſtenſis 220 b
Bartholomæus Vvlodicus Sulimeus 187.b
Barum in Podolia conditum 140.a Romanum antea dictum ibid.
Baſco annalium ſcriptor 142.b
Baſilicæ primæ in Polonia quando & à quo fundatæ 32. b
Baſilienſe Concilium 206. a. Eugenio pontificatum abrogat 310. b. ab eodem Ferrariam fruſtra reuocatum ibid. & 308. b. eius oratores ad regem Iagellonem 308. b. diſſidium cum Pontifice Eugenio ibid.
Baſiliſcus Danielis Ruſſorum regis frater 160.b
Baſiliſcus ſiue Valiſcus Iaropelcum captum quanto pretio redemerit 90.b
Baſilius Ioannis Zemiſcæ filius Imperator Græcorum 31 a
Baſilius Magnus Moſcouiæ dux Baſilij filius Vitoudi gener 243. a. regno exutus, luminibuſque orbatus 741. b. Nouogardienſium opere regnum recuperat ibid.
Baſilius Magnus Moſcouiæ Dux Ioannis filius 555. a. 742. a. quomodo Moſcorum principatum inuaſerit 456. a. Czarum id eſt regem ſe appellat 742. b. coronam & inſignia regni à Maximiliano Cæſare petit 552. a. Pleſcouiam qua arte ceperit 543. a. b. 742. a. 800. a. eam diripit ibid. b. Sigiſmundo I. Polon. regi bellum indicit 535. a. pacem à Sigiſmundo oblatam ſuſcipit 538. a. Inducias quinquennales cum eo icit 556. b. Lituanis inpro fœdere bellum infert 550. b. Smolenſcum obſidet 551. b. ingreditur 553. a. in Moſcouiam reuertitur ibid. b. Smolenſkum cum exercitu redit ibid. in Moſcouiam fugit 466. a. 555. b. eius arrogantia 554. a. b. bella cum Tartaris 556. b. exercitus contra Sigiſmundum quàm magnus 542. b fœdus cum Tartaris 572. a. b. mors 614. b. 41 bombardarum artifices à Maximiliano Cæſ. miſſi ibid.
Baſilius Premiſlienſium dux ad expeditionem Ruſſicam cum Boleſlao Poloniæ rege profectus 86.a
Baſilius Roſciſlai filius Ruſſorum dux 62. a. Poloniæ fines populatus ibid.
Baſilius Viſſegradenſis caſtellanus 255.b
Baſſa Aſiaticus à Vvladiſlao III. interfectus 332.a
Battus Tartarorum Imperator 149. a Batti via vode dicta ibidem. Vngaria cum finitimis prouincijs ab eo triennio vaſtata ibidem b
Bauaria ab Aba infeſtata 53.a
Bauarorum funera ex Polonia domum remiſſa 37.b
Bauolus pagus 211. a. ad eum templum corporis Chriſti qua occaſione conſtructum ibid.
Bazaradus Tranſalpinenſium Valachorum palatinus 199.a
Beatrix altera Mathiæ regis vxor 423. a. eius fauor erga V Vladiſlaum Boemiæ regem 435. b. eī nubere capetit ibid.
Bela Ladiſlai Calui F. in Poloniam fugit 46. b. Miecislai Polonorum regis gener & Pomeraniæ dux 47. a. cauſas apud Boleſlaum II. Poloniæ regem 50. a. reuocatus à fratre Andrea in Vngariam ibid. b. rurſum in Poloniam cum vxore & liberis fugit ibid. à Polonis reductus 50. b. primus eius nominis Vngariæ rex ibidem. eius mors 58. a. filij duces Vngariæ vocantur ibidem. eorum fuga in Poloniam ibid.
Bela II. cæcus Vngariæ rex 88 b
Bela III. Stephani regis frater Vngariæ rex 107. a. eius expeditio in Polonos 115.b
Bela IV. Vngariæ rex 149. a. Auſtrijs bellum infert 146. a. a Morauis fugatus ibid. à Tartaris in Dalmatiam 143.b
Belgradum à Turco oppugnatum 648. a. 650. a. ad deditionem ſolli-

 citat-

citatam ibid. b. egregiè contra Turcas defenſum 65.b Turcorum ad id clades ibid. & ſequen. eius ab obſidióe diſceſſum 65. a. ſitus 648.a
Bellum famelicum 283.a
Belli gerendi ratio commoda Boleſlai Polonorum ducis contra Henricum Cæſarem 77.b
Belſum munitio Ruſſorum Litua ois deditum 212. a. Izroſlao VVladimirienſium duci 86.a. à Ludouico Vngarorum & Polonorum rege obſeſſum, quomodo deditum 228. b. Georgio Ruſſorum duci redditum ibid. eius conflagratio 412.b
Belſenſis prouincia a Cazimiro II. ſubacta 211. b. in verba regis Poloniæ iurat 372. a. eius officiales 509. b. de ea & Plocenſi diſſone iudicium 375.a
Benaſſus Boleſtæ frater 106.b. eius interitus 107.a
bendinum oppidum cauſtum 336. b. à Cazimiro II. munitum 220. b. eius arx munita 220.b
Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam 52.b
Benedictus Benedictenſis monachus trucidatus 106.b
Benedictus Macrinus 281.b
Benedictus monachus ab Vngaris cæſus 35.a
Benedictus VII. Papa cur diadema regiam Miecißlao Polonorum duci negarit 35.a
Benedictus IX. Papa 32.b. 50.a
Benedictus XIII. cur à papatu reiectus 264.a
Beneficentiæ remuneratio 27.a
Berda fluuius 164.a. 275.a. 487.b
Berezina fluuius 485.b
Berlinus nouus marſalcus Crucigerorum 142.b
D. Bernardini cœnobium Cracouiæ conditum 347.a
Bernardinus Vilcicus archiepiſcopus Leopolienſis 451.a
Bernardus Boleſlai Calui F. Legnicæ dux, quando obierit 177.a
Bernardus Clareuallēſis abbas 87. b. 99. b. Ciſtercienſiū monachorum conditor 99.a
Bernardus Oppolienſis dux 282. b. eius fœdus cum VVladiſlao III. & Cazimiro fratre 319 b.
Bernardus Præſicius Sileſius 464. b. eius victoria apud Cameneciam ibid.
Bernardus Suidnicienſis dux Boleſlai filius 284.a
Bernardus Sumbergius captus 352. a. eius periculum 361.b
Bernardus Vapouius Polonicæ hiſtoriæ ſcriptor 16.b. Canonicus Cracouienſis, ſecretarius Sigiſmundi I. 532.a. Cubicularius Iulij II. Papæ 542 b
Bernenſis pax inter Vngaros & Boemos irrita 427 a
De Beroſi teſtimonio iudicium 7.a b
Bertholdus Carinthiæ dux, & marchio Morauiæ 129.a. eius filia Henrici Barbati vxor ibid.
Berualdum caſtellum regi datum 318.b. diruptum 425 a
Beſſarabia 317.a à Turcis ſubacta 434. a. 481. a. ob id Polonorum pauor 420.a
Beſtia oppidum vaſtatum 432 a
Betbikarei Mendligeri Cæſaris filius in Tyra demerſus 545 b
Biala fluuius 186.a
Biale lacus 488. a. lzuanies fuſcos reddit ibid.
Bialogradum Pomeraniæ oppidum a Boleſlao III. Poloniæ rege expugnatum 73.b. eius incolæ feroces ibid.
Bialogrodum Beſſarabiæ arx 317.a. à Turcis capugnata 420 a
Bietenſe oppidum ex quo tempore in Polonorum poteſtate 192. a. eius nobilitas contra Vngaros in præſidio relicta 265 a
Bielani oppidum obſeſſum 367.a 368.b
Bielogradum Nandor alba, & Alba Græca, olim Taurunum dictum 327.b. à Turcis fruſtra obſeſſum & oppugnatum 327.a
bielſcius Moſchus transfuga 475.a
Bielſcum Maſouiis ereptum 325.b
bieca arx & oppidum 87.a. ab Vngaris capta 186.b
Biſcupiee villa Vernesl epiſcopi 104.b
biſons fera 489. a. eius venatio 489.b
biſſouiſuerderum à Polonis captum 283 a
bithomienſis dux quando paruerit regi Boemorum 194.b
bithynia a Turcis ſubacta 40.b
bitouium Georgio Stolpenſi Pomeraniæ duci à Sigiſmundo I. in feudum qua lege conceſſum 596.a
blondi de Slauis locus 5 a
bludus Palatinus Ruſſus 39.b
bnimum arx incenſa à quo refecta 137. b
bobrouunici Crucigeris dediti 263 a
bochdanus Bilſcius ad Polonos à Moſcis tranſit 792.b
bochna alim pagus 154. a. quando exuſta 336.b
bochnenſes ſalinæ quando inuentæ 154 a
boconienſis ſylua in Vngaria 56.a
boemia tnſeſtata vndique 407. a. ab Andrea Vngarorum rege 53. b. ab impiis concionatoribus 432. a. à Myſnenſibus 258. a. à Polonis 37. a. 75. b. à Tartaris 146.a. Romano imperio obnoxia 411.b. eius motus 110 a 264. a. 396. b. Rex ſeptimus elector 36 a. ſtatus varius 406.a.b
boemi Diui Adalberti Martyris reliquias ſe habere iactitant 49. a. Chriſtiani quando & ſub quo facti 31. a. Hæretici 461. a. ad ſacrorum communionem in Polonia admiſſi 306 a. Polonis præfecti 185 b. iiſdem rebelles facti 45. b. qui & vnde appellati 13.b. 14. a. nomen habent à Ducibus 16. b. quando ita appellari cœperint 14 a. vnde venerint, an è Croatia 15. a. è Ruſſia profecti 14. b. Sigiſmundo Imperatori & Germanis finitimis graues 242. b. Slauorum populi 1. b. tributarij Cæſaribus 29. a. 53. b. victi a Boleſlao ſecundo 58. b. à Boleſlao III. 80. b. 82. b. à Cazimiro magno 250 a. a Conrado Albo Olſnicenſium duce 302. b. ab Hērico Imperatore 52. b.
Boemorum diſſidium in creando rege 325. a. 406. b. 409. a. Ducum genus 20. a. propago 32. a. excurſio in Poloniam 48. b. & ſequent. 55. a. 71. b. 180. a. 392. b. in Sileſiam 55. a. 68. b. 89. a b. fuga 55 a. 82. b. fœdus cum Polonis 92. b hæreſes ex vno calicis vſu ortæ 623. b. incommoda ea diſſidio religionis 317 a. Priſcorum mores 35. b. Procerum conſilia contra Georgium regem 396. b. regnum à quibus conditum 2. a. regum ſtirps quando defecerit 186. b. ſacrilegia 49 a. ſeceſſio ex pugna 270 b. 135 qua lege ſub vtraque ſpecie Eucharistia conceſſa in Concilio Baſilienſi 117. a. eos Chriſtianos fuiſſe ante Henricum Bauarum Imperatorem 48 b. Gallos fuiſſe 9.b
bogarodiza Pæan D. Adalberti 267 a
Bogdanus Alexandri filius Valachiæ Palatinus 339. a b. quæ pacta cum Polonis bellum ei inferentibus fecerit ibid. a quo & quomodo interfectus 341. b. eius fraus 339 b
bogdanus Stephani filius Valachiæ palatinus 452. a. luſcus eſt ibid. Pocuce ſubigit 455. a. victus in verba regis Polon. iurare cogitur 465 a. res nouas contra Polonos molitur 534. b. Podoliam Ruſſiamq; vaſtat. 540. a. Cameneciam, Haliciam & Leopolim obſidet ibid in Moldauiam reuertitur ibid. in ſyluis ob metum Polonorū latet 541. a Tartaris quomodo reſiſtit 547. b. eius victoria à Tartaris 571. b. ei quibus conditionibus pax à Sigiſmundo I. conceſſa 552. a
bogorij nobiles 117.b
boguſalus Pomeraniæ Dux 423.b
boguſalus præpoſitus in vincula coniectus 158.b
bogumilus Poſnanienſis palatinus 148 a
bogus fluuius 379.b 487.a
boguslai Stetinenſium Ducis cum ſponſa filia aducitur Cracouiā 218.a
boguslaus Pomeranorum Stolpenſium Dux cum ſuis iurat in verba regis Polonorum 272.a
boguslaus Varciſlai filius gente Gryphius Pomeraniæ dux 110 b. 111. a. à Danis victus in Polonorū clientelam ſe dat ibid.
boguſſa Gdani præfectus 187. b. cū præſidiarijs captus à Crucigeris 188.a
boij Gallorum populi 19.b
boleslauecia arx a quo & vbi condita 169.b. ſeptem annis obſeſſa 254.a
boleslauice oppidum captum 165 a
boleslaus altus ſiue procerus VVratiſlauienſium dux 103 b. 112 b. Cazimirum patruum ad expeditionem Ruſſicam ſequitur 116. b. quando mortuus 122 b. eius virtus

rus 104.a

Boleſlaus I. eius nominis Boemiæ Dux Venceſlao fratre interfecto Ottoni I. Cæſari rebellat 29.a.32. a.quomodo in Ottonis poteſtatem venerit 29.a

Boleſlaus II. eius nominis Boleſlai filius Boemiæ Dux 32.b. Pius dictus 34 b. eius bellum fabuloſum cum Polonis 34.b

Boleſlaus III. eius nominis, Pij filius Boemiæ Dux 34.b.excæcatus 37.a. eius ingenium ibidem

Boleſlaus Boleſlai Boemorum ducis filius 32 b

Boleſlaus Boleſlai Suidnicienſis filius Sambicenſium dux 184.a

Boleſlaus Bregenſis, quo authore fratri bellum intulerit 194.b.quibus filios oppignerauerit 195.b. cur bellum fecerit Conrado Oleſnicenſium duci 194 a. eius prodigalitas ibid.b

Boleſlaus Caluus Henrici Pij filius 151 b. princeps factus quos magiſtratus conſtituerit 142.a. cur ſuis exoſus 142.a. mente captus 143.a. cur excommunicatus 158 b. a fratre captus & dimiſſus 151 a.159 a. quomodo ſecundo captus & elapſus 153. b. quo animo pertulerit eiectionem ſui è maiore Polonia 148.a.eius cum Præmislo Spuratoris filio affinitas ibi.dominandi libido 151 b. fuga 169 a. impium facinus in Eccleſiaſticos 158. b. in fratrem Henricum ingratitudo & ſeditio 154.a b. ſecundæ nuptiæ 168. a. obitus & liberi relicti 170. b

Boleſlaus Cazimiri I. filius 51 b. 53.b. viperæ morſu extinctus 117.b

Boleſlaus Ceſſinenſis dux 282 b.pacem cum Polonis facit 315.b

Boleſlaus Conradi Ducis filius 139 a.quando mortuus 141.a

Boleſlaus Criſpus Boleſlai III. filius quo anno natus 88 a.Polonorum princeps 99.a. in Cæſaris caſtra veniens bellum ſuſtulit 100. b.poſtulata filiorum fratris refutat 106.a. quando mortuus & vbi ſepultus 107. a. eius benignitas 99.a. principatus 94.a.vxor 101.a.filij 101. b. reſponſum ad legationem Conradi Cæſaris 99.b

Boleſlaus Dipoldi Morauiæ Marchionis filius 144 b.à Tartaris in pugna occiſus 145.a

Boleſlaus Henrici V. VVratiſlauienſis ducis filius 181. b. eius auaritia & prodigalitas quarum rerum cauſiæ 193.b.194.a. victoria 191.a

Boleſlaus Leſci III. filius 81.b

Boleſlaus Maſouij Conradi filij crudelitas 138.a.mors, vxor & liberi 192.b

Boleſlaus Maſoniorum Dux rex à Polonis creatus 314. b. eius bellum cum Lituanis 330.b. obitus & liberi 354.a

Boleſlaus Maſonius Roſſorũ Dux 309.a.veneno extinctus ibid.b

Boleſlaus Miecislai ſenis filius, in prælio occiſus 119.a

Boleſlaus I.eius nominis Polonorum Rex 35.b. Miecislai Polon. principis filius 32.a. quando natus ibid. Chrobry cur dictus 35. b.40.a quando, a quo & cur rex appellatus 36.b. qua munificentia Ottonem Ruffum III. Imperatorem acceperit ibid. Corpus D. Adalberti à Pruſſis redemit 36.a. cum Volodimiro Ruſſiæ duce pacem fecit 37. a. Saxonibus bellum infert 41.a. quibus finibus Poloniam terminauit 56 b.Kiouiæ hyemare ſtatuit 39.b. eius bellum cum Boemis 37.a. columnæ in Boryſthene 39.b. 40.a.in Sala 41.b. ad Oſſam 43. a. comitas erga omnes 44.a.corporis habitudo 45.a.dictum præclarum 44.b.expeditio in Ruſſos 39.a.fœdera cum Ottone III. renouata 80.a. liberalitas 44. b. mors,ſepultura & ætas 45.a.oratio ad milites 46.a. ad proceres ante mortem 45.a. religio 44.a. ſtudia in pace 43. b victoria de Ruſſis 43.b. virtutes,& metus in Polonos 35.a.vxor Iuditha 33.a. de eo & Miecislao falſa narratio refellitur 45.b.arces ab eo munitæ 44.b

Boleſlaus II. eius nominis Polonorum Rex Cazimiri I.filius 54. a. Boemos fugientes fruſtra perſequitur 55.b. Kiouiæ hybernat 57 b. Præmiſliam Ruſſorum oppidum captum militibus in prædam dat 58. a.honorificè ab Vngaris dimiſſus ibid. b victor Ruſſorum delitijs diffluit 59.b. cognomentum audacis & liberalis habet 62.b.qua arte deuicerit Pruſſos 55.b.58 .a. quam vxorem duxerit, & quàm diu ab Vngarico bello quieuerit ibid.b. eius indoles 54 a de Vngaris, Germanis & Boemis victoria 56.a. b. De Ruſſis cruenta 59.a.liberalitas in milites 57.a. ad milites oratio 56.b. erga deuictos Kiouienſes clementia 59. b. ſæuitia in ſuos,& ſcelera 60.a.crudelitas in mulieres ibid.adulterium ib. receptus è Ruſſia fugæ ſimilis ibid.peruicacia ibid. b. fuga in Vngariam cum filio 61 b. ſatellites in cæde D. Stániſlai epiſcopi,qui,& quomodo puniti ibid. et bellorum ſeminarium qui 54. a.diuini deuotò regnum abrogatur à Gregorio VII. Pontifice maximo 61. b.cum quid mouerit ad reducendum Belam in Vngariam 56.a.de eius interitu opiniones quædam 62.a

Boleſlaus III. eius nominis Polonorum Rex 71.a. Criuouſtus dictus ibid. vnde id cognomen acceperit 99.b. obitum it Boemis in Poloniam incurſiones 71. a.quando & per quem cum Sbigneo fratre in gratiam redierit ibid. b.Boemiam inuadit 75 b. Henrici V. Cæſaris ſororem Adleidam vxorem ducit 80. a. ad Henricum profectus pacem petit ibid.à primoribus temeritatis obiurgatus, quid reſpõdit 72.a veniam dat Snemopelcô & Naclenſibus 85.a.in Vngariã ducit exercitum 89.a.Babenbergã ad Lotharium Cæſarem proficiſcitur 91.a.cũ Boemis recõciliatur eius ibid. bellũ cũ Boemis 75 b.80 a.82.a.89.b.cũ Pomeranis 76. a. clementia in Bialogradenſes 73.b. in malè meren tem fratrem 74.b. cohortatio ad Polonos ante prælium cum Henrico V. ineundum 79.a. cõuentus cum Boemiæ rege 83. a. credulitas 92. a.donarium templo Gneſnenſi oblatum 88.b. excelſus animus 92. b. expeditio in Boemiam 80. b. 82. a in Daniam 86. b.in Pomeranos 72 a in Ruſſos 85.a.91.b.in Vngariam 88.b. cum Boemis fœdus 92.b cum Colomanno Vngarorum rege 75.a.in patriã amor, mores,vxor 71 a b. peregrinatio in Narbonenſem prouinciã ad D. Ægidium 88. b. in Vngariam ad D.Stephani ſepulchrum ibi. Gneſnam ad S. Adalberti reliquias ibid pœnitentia & pœna ob interfectum fratrem ibid.a. religionis ſtudium 88. a.variet atium,mors,anni vitæ & regni, figura,ingenium,ſtudia,93.a.b. In venatione periculum & fortitudo 72.b. victoriæ 92. b. de Boemis 80.b.de Henrico V.Cæſare 79.b.de Pomeranis & Pruſſis 81. b. victus in prælio cum Germanis 79. a. in prælio Ruſſico 92.b.et quid acciderit in reductione Iaroslai Halicienſiũ Ducis 92.a. inter eum & Henricum V.imp. pax. & affinitas 80.a

Boleſlaus Oppolienſis dux mercatores Polonos diripuit 329.b. Polonis bellum indixit 343.a. eius fœdus cum VVladislao III. & Cazimiro 349. b. mors 192.b

Boleſlaus Pius VVladislai Sputatoris filius Caliſſicenſium dux 141.a quando obierit 169. b.eius bellum contra Cazimirum Siradienſem ducem 159.b. contra Brandeburgenſem Marchionem 165.a b.tranſactio cum Ziemomyslo 164. a. victoria & audacia 159.b

Boleſlaus Plocenſis dux ad principatum vocatus 178. b. cur deſeruerit ibid.

Boleſlaus Pudicus Leſci albi filius quo anno natus 129.a. Polonorum princeps 145 b.a Vvladislao adoptatus 137.a.vnde Pudicus dictus 141. a. quando ad principatum reuocatus 146. b. quo dolo a Conrado captus,& elapſus 137. b. 138.a. quomodo principatum recuperauerit 147. a. tructſus quomodo à ſuis exceptus ib. vbi à Conrado victus & fugatus 150. b. eius affinitas cum Bela Vngariæ rege 141. a. auxilia ad Nacli obſidionem 157 b.contra Cazimirum 160.a conuentus cum rege Boemorum 166 b. expeditio in Iazyges populos 162.a.in Oppolienſem & Raiborienſem oram 162 b.fuga 143.b. in Vngariam 160 b.mors,ſepultura, ætas 169 b.170 a.prauitas in iudicijs 166. b.ſtudia

b. ſtudia in pace 151. a. de tutela & principatus adminiſtratione controuerſia 135. b. victoria de Conrado 147. b. de defectoribus 167. a. de Iazygibus 162. a. in victos ſaucios moderatio 147. b
Boleslaus Sambiccenſiũ ſeu Monſterbergenſium Dux 184. a
Boleslai Suidnicienſiũ Ducis Cracouiam aduentus 217. b. immanitas 181. a b. obitus & filij 184. a.
Boleſlaus VVladislai I. filius baltheo militari donatus 70. b. in Boemiam profectus, quàm honorifice tractatus fuerit ibid a b per D. Ægidium impetratus 63. b. eius generoſa indoles 66. a
Boleslaus VVladiſlai II. filius 103. b. eius & Sbigner conſpiratio contra Sceechum 69. a b.
Boleſlaus VVratiſlai minoris filius 32. a. quomodo fratre interempto dominatum redintegrauerit ibid.
Boleſla caſtellanus Vianenſis 106. b. parricida viuus exuritur 307. b. eius familia 106. b
Bombardas quis, quando, & vbi inuenerit 230 b
Bona Sphortia Barenſis Mediolanenſis ducis filia 467. a. ex Aragonum familia orta 570 a. vxor Sigiſmundi I. Polon. regis 467. a 707. a et deſponſata 570 a. ab eo quomodo excepta ibid. in Poloniam qua pompa deducta ibid Cracouiam venit ibid. b. coronata ibid. Iſabellam filiam parit 572. a Sigiſmundum Auguſtum 575. b. ob eum natum Polonorum lætitia ibid. eius fides & obſequium 467 b. laus 707. b. & ſ. q. mater obit 587. a. nuptiarum celebritas 570 b. et Parenſis ducatus, hæreditarius a Carolo V. redditus 587 a b.
Bonfinius Vngaricarum rerũ ſcriptor 41. b
Bonus campus 144 b
Bonorum partitio 461 a
Borbonius Caroli V. imperatoris copiarum Dux 599. b. ea Lombardia Romam profectus 600. a. eam obſidet ibi. tormento in mœnibus interfectus ibid. eius milites vrbem capiunt & diripiunt ibid.
Borcoutorum Pomeranorum latrocinia 230 a
Borcnm Sileſiæ oppidum Lubuſſenſi epiſcopo donatum 139. a b
Boriſſus & Glebus ſancti apud Ruſſos 39. a
Boriſſus Olgerdi filius 240. b. 241 b
Boriſlus VVladimiri filius quando Roſtomenſis Dux factus 39 a
Boriuoius Boemorum Dux Chriſtianus 31. a primus Chriſtianiſmum fundat in Boemia 32. a
Boriuoius Henrici Barbati nepos 137 b. eius impotentia, iniuriæ & cædes 140. a
Boriuoij Serinnij latrocinia 366. a
Boriuoius VVratiſlai filius Boemorum Dux 71. b à Boleslao Criuouſto in Boemiam reductus 80. a. à Cæſare captus ibid. rerum fugit fratrem VVladiſlaum 84. a. exul apud Boleſlaum III. 85 b
Boruſci populi 42. a
Boryſtenes fluuius 578. b. 585. a. 586. b. 593. a. 737 a b. eius ſitus ibi. qui populi ad eum habitant ibid. in pontum Euxinum fluit 742 b
Boſna quando a Tartaris vaſtata 143. b. a Turcis ſubacta 379. b. à Mathia rege Vngarorum recepta 385. a b. Vngaris a Turcis erepta 283. b
Boſnenſes Slauorum populi 1. b. quando & a quibus Chriſtianiſmum acceperint 31. a. eorum regnum a quibus conditum a. a
Boſſinæ regis legatio ad VVladislaum Polon. & Vngariæ regem 640. b. et quid reſponſum 641 a. fœdus cum eodem ibid.
Boſſinenſes populi a Polonis procreati 640. b. cum iis eiuſdem linguæ ibid.
Bothus Germanorum Dux contra Polonos 56 a
Bozenta Cracouienſis epiſcop. 211. b
Bozenta Scligius Gneſnenſis archiepiſcopus 232. b. eius iuſta pœna 238 b
Bozentinum arx & oppidum 219 a
Brabantia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411. b
Brabantinus equitatus duce Carolo Imperatore & Ferdinando contra Turcas 609. b
Branda Cardinalis Placentinus 292. a b
Brandeburgenſis Marchia vnde dicta 24 b. quomodo ad Burgrabios Nurenbergenſes peruenerit 288. b. eius ditio vnde exorta 46 b. eam a quo emerit Carolus Imperator 225. a. eius marchiones ſunt Electores Imperij 36. b. ſunt gentiles Columnenſium 292. a b. Vide Marchia.
Brandeburgum arx expugnata 576. a. rebus omnibus ſpoliata ſemidiruta à Polo. relicta 578. a
Brandeburgum Pruſſiæ vrbs 272. b. cur & quando condita 157. a. capta a Germanis 29 b
Brathianum à Crucigeris proditione captum 357. a. Pruſſiæ arx 272. a
Bratiſlauia arx incenſa 307. b. inſtaurata 444. a rege Polon. data 316. a oppidum incenſum 179 b
Braunsbergenſes quem cœtus Polonis receperint 370 a.
Brega oppidum 184 a. Bregenſis nobilitatis fœdus cum VVladislao III. & Caſimiro fratre 319. b
Brema vrbs vnde dicta, quando, vbi & a quibus condita 18. a. 24 a
Brena Boleslai Boemorum ducis vxor 32. a b
Breſcenſe monaſterium à quo, & vbi conditum 142 b
Breſnicenſem arcem quis muniuerit 220. b
Breſle Cuiauiæ oppidum 582 a. obſeſſum 203. b 219 b. à rege Polõ. captũ 248. b. eius arcis ſitus 212. a. Prouincia ſubacta 211. b territorium a Lituanis vaſtatum 180 b. eo quæ Sigiſmundus I. egerit 521. a
Breſtenſis palatinus ſenator regni eſt 505. b. etiam caſtellanus ibid.
Britannia per Saxones vexata a. b
Brodnicæ obſeſſio 283 a 170 b. redemptio 427. a. ea quando potiti Crucigeri 371. b
Broſouecius miles Polonus gnanus Germanum giganteæ ſtaturæ capit 579 a
Broſtecum ab Vngaris incenſum 413 b
Broaouicia altera incenſa, altera dedita 326 b. ab Iſcra obſeſſa, fortiterque defenſa 661. a
Brunsberga vrbs 492. b. quando condita 157 a. à Crucigeris intercepta 574. b. a Polonis obſeſſa 577. a b. tormentis fruſtra quaſſata 578. a. maxima diligentia & pertinacia à Crucigeris defenſa ibid. b. ad eam naues militibus onuſtæ ab Alberto Cruciferorũ magiſtro miſſæ 577. b. Patres ſocietatis Ieſu in ea 492. b
Brunſuicum oppidum 45 a
Buconecia arx caſtellum latronum 373. a. Mathias rex ea potitus 412. b
Bucouina ſylua 442. b
Bucum oppidum 236. a
Buda regia Vngarorum vrbs 58. b. a Boleslao III. petita 89 a. in eius poteſtatem redacta 323. b. a VVladiſlao Boemorum rege occupata 435. b. a Turcis direpta & incenſa 598. b. eius arx à quibus conſtructa ibid. Solimanno Turcarum imperatori a Germanorum præſidio dedita ibid. eam ingreſſus eius diuinitionem admiratur ibid.
Bugus fluuius 40 a. 41 a 212. a. 305. a 486 b. ad eum infeliciter pugnatum a Polonis 604. a
Bulgaria a Tartaris vaſtata 143. b. in VVladislai III. poteſtatem redacta 328. a. eius ſitus 668 a
Bulgari Sarmatiæ populi 8. b. Slauorum populi 1. b. 455 b. primi ex Slauis Chriſtiani quando facti 31. a. Podoliam cum Turcis vaſtant 588. a. Sinkouium oppidum direptum incendunt ibid. a Turcis profligati 228. a. a VVlodimiro Iaropolci filio ſubacti 34. a. ad VVladislaum Polonorum & Vngariæ regem deficiunt 667. b. & ſequen. à Ludouico rege ad officium redacti 233. b. a Suentoſlao Ruteri ex Olga Pleſcouienſi filio victi 741. a. eorum bella in Thracia cum Imperatoribus 23 b. regnum à quibus conditum 2 b. ſedes 9 b. apud Bulgaros qualis germanicæ linguæ vſus 7. a
Burculabus 339. b
Burgrabij qui 255. a
Burgundia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411. b. Burgundiones Vandalos eſſe 6b.
Buſcenſe monaſteriũ 144. b. vbi conditum 127. b
Buſcenſis præfectura in Belſenſi ſatrapia eſt 510. b
Buthauus Olgerdi filius 242. b
Bydgoſtia arx Boleſtao Caliſſienſi tradita 164. a. a Crucigeris proditione capta 263. a. à Polonis recepta ibid. b. quomodo in poteſtatem regis Poloniæ vene-

venerit 225 b. Pomeranis ducibus conceſſa 249 a. quis eam muniuit 210 b. eius traſtum cur pro Ruſſia dederit VVladiſlao Oppolienſi Lodoicus 249 a

Bydgoſtienſis caſtellanus quo ordine eſt in Senatu 506 a

Byſantium 570 a. vide Conſtantinopolim.

Bythin caſtellum à quibus oppugnatum 241 a

Bythomia arx vbi condita 153 b. à Cæſare infeliciter oppugnata 72 b. à Polonis cauſta 102 a. Ioanni Alberto conceſſa 436 b. in Mieciſlai ſenis poteſtate manet 122 b. eius metalla cur euanuerint 219 a

Bythouia arx Pomeraniæ 111. b. 481 a. Pruſſiæ vrbs 272 a. cui donata ibid. Stolpenſium duci reddita 195 b. Crucigeris dedita 367 a

Bzura flumen 181.b

C.

CAcicenſe monaſterium à quo & quibus conditum 150 a

Cacybæus portus in ditione Polonorum 28 b

Caduceatores Crucigerorũ 268.b

Cæculi à Stephano Valachiæ palatino ſubacti 418 b. eorum auxilium contra Turcas Ludouicus Hungariæ rex non expectauit 577 b

Caſa, olim Theodoſia Genuenſium colonia, quando a Turcis capta 419.b

Caica Dux Broſouiciæ præfectus 660. b. Eperieſſum nocte tenuit & capit ibid cum præda recedit 661 a ab Iſcra victus & captus ibidem vinculis pace facta detentus ibid.b.

Calamiroſi in bona eccleſiaſtica immiſſi 305 a

Calicis vſus Boemis à Concilio Baſileenſi conceſſus 317 a quid mali pepetit apud Boemos 623 b. non concedendus ibid.

Caliſſia Henrico VVratiſlauienſium duci tradita 174 b. a Lituanis incenſa 187. a. VVladiſlao Spitatori dedita 193 a. contra Crucigeros defenſa 200 a. a Cazimiro II. munita 220 b. à Ziemouito Maſouiorum duce obſeſſa 238. b. à Choteccio tentata 135 b. eius ſitus 200 a. collegium à quo conditum 121. b. monaſterium 220. b. regio à Cazimiro vexata 160. a. a Crucigeris 199 b. ſynodus 209 b

Caliſſienſis palatinus quo ordine ſit in Senatu 505 b. caſtellanus ibid.

Caliſſienſis ſatrapia 482 a. eius officiales 590 a

Calixtus III. papa 354 a

Calũniæ pœna 541 b. calumniatores coerciti 229 a

Caluus mons 40.b

Camelorum odor equis intolerabilis 331.b

Camenecia arx in Sileſia 68. b. Polonis à Boemorum duce donata 70. b. à quibus redempta & munita 381.b quãdo capta 248. b. eius epiſcopa 32. b. 228. b. diœceſis olim Polonorum 46. b. ei remiſſa penſio nummi S. Petri ibid.

Camenecia vrbs 492. a. à Valachis obſeſſa 540. a. in eam Ioannes Vngariæ Rex à Ferdinando victus fugit 601. a. apud eam Tartari à Polonis profligati ibidem b.

Cameneccenſis caſtellanus ſenator regni Poloniæ 505 b. etiam epiſcopus ibid.a

Camenenſis caſtellanus ſenator regni Poloniæ 505 b. epiſcopus olim fuit ibid. nũc in Pomeraniæ ducum poteſtate eſt ibid.

Cameniaa riuus 112.a

Cameneum arcem quis condiderit 224.b

Camenum Pomeraniæ vrbs à Danis capta 111. a. deditur Boleſlao III. 73. b. quo dolo intercepta 228 b

Camerarij in Polonia qui 509 a. eorum officium ibid.

Camillus Porcius Romanus orator 556. b. in laudem Sigiſmundi I. Polon. regis perorat ibid.

Camiona fluuius 143 a

Cancellarius Magnus regni Poloniæ 506 a. eius officium 507 b

Canciuga oppidum 444 a

Caninus campus vnde & cur dictus 70 b

Caoiouia oppidum 481 b. 509 a

Canonici apud Polonos 32 b

Canonici ſepulchri Chriſti per quẽ in Poloniam deducti 101 a

Canum in Lituanos ſæuitia 172 b

Caphata Tauricæ vrbs 583 b. Genuenſium olim Colonia fuit 591 a. Turcorum imperio paret ibid.

B. Capiſtranus 597 a Vilacum oppidum eius tumulo clarum ibidem

Capitanei duo in Polonia an ad Senatum pertineant 506 a. vnus generalis dicitur alter campeſtris 508 a eorum officia ibid.

Cappadocia quando à Turcis ſubacta 40. b. ſeruis Moſcouiticis repleta 583 a

Capteæ feræ in Polonia 480 a

Carambæus Aſiæ præfectus Turcarum dux, contra VVladislai III. exercitum 328. a. 669. a. captus 324. a. 670 a

Cardinalis dignitas qualis 338. b.

Cardinales Polonr 324. a. 386. b. 418.b

de Cardinalatu conſtitutio comitialis 340.b

Carinthia Craci expeditionem experta 19. b. a Turcis vaſtata 413. a. 414. a 428. a. 601. b

Cariſtenium arx Boemiæ à Coributho fruſtra obſeſſa 69 b

Carmanorum rex à Mahomete Turcarum principe ſubactus 344 b

Carni Slauorum populi 4 b

Carniola a Turcis vaſtata 423.a

Carniſprivium quid 218. a. 323 a. ab Alberto Crucigerorũ magiſtro celebratum 482 b

Carniſſinum arx Maſſouiæ capta & recepta 384.b

Carnouienſis dominatus Ioanni Alberto conceſſus 436 b

Carolſtadius hæreticus in Germania 623. a

Carolus Burgundionum dux 401. a 411. a. quando ab Heluetijs interfectus ibid.b

Carolus Caroli Magni filius nothus 21.b

Carolus Crucigerorum magiſter 191.a

Carolus Danorum Rex exul 350.a

Carolus Gallus Siculorum rex 185 b

Carolus Ludouici regis Francorum frater 101.b

Caroli Magni bellum in Pannonia, & cum Polonis 23. a. b

Carolus Morauiæ Marchio quando Imperator & rex Boemorum deſignatus 210 b. quomodo à principibus & ſponſa exceptus ſit 218 a. eius aduentus Cracouiam ibid. nuptiæ, vxor ibid. inimicitiæ cum Ludouico rege Vngariæ 217 b

Carolus Neapolitanus rex quando ad regnum Vngariæ vocatus 234 b. quomodo interfectus ibid.

Carolus V. Imperator 570 b. eligitur 572 a. Bononiæ in regem Lombardorum coronatus 605 a Franciſci Gallorum regis conatibus obuiam it 580 b. fœdus cum Sigiſmundo I. Polon. rege init 592 b. eidem aureum vellus mittit ibid. Gallos Italia pellit 602 b. Genuam ijs pulſis recuperat ibid quo animo Romam a ſuis captam tulit 600. b. ad Pontificis Maximi pedes ſtratus ibid. Auguſtam Vindelicorum ad conuentum profectus 604 a eius in Belgium aduentus Gallo ſuſpectus 577 a. cũ Clemente Pontifice maximo congreſſus Bononiæ 605. a. maternum genus 467 a. contra eum bellum à Sigiſmundo I. diſſuaſum 469 b. contra eum fœdus Franciſci Gallorum regis cum Henrico Angliæ 577 a. plurimorũ Chriſtianorum principum 593 b

Carolus Vngarorum rex ſucceſſor Cazimiri II. regis Poloniæ quando deſignatus 206 b. eius periculum 198 b. tertiæ nuptiæ 193 b. mors 208.b

Carpathus mons 8. b. 584. a

Carthuſij monachi Crucigerorum rerum ſtudioſi 170.a

Caſana Tartarorum in Scythia Metropolis 583 a. Baſilij Magni Moſcouitarum ducis imperio paret ibid. a Machmeikero Cæſare occupatur ib. magnus Moſcouiæ dux ad eam recuperandã exercitum comparat ibid. b

Caſpar Noſtiuicius Sileſius 371. b. eius fuga 374. b

Caſpium mare 128. b. 586. b

Caſſanus Tartarus 361 a

Caſſouia à Ferdinando Vngariæ rege expugnata 601 b ab Elyſabethæ reginæ partibus eſt 664 a cum VVladiſlao bellũ gerit ibid. a b ab eo oppugnata, & ab Iſcrauis acriter defenſa 657 a b

INDEX.

Caſſouiæ fames 657.b. obſidio 435. b. 657.b

Caſſubia 482.a. quibus filijs Leſci III. obtigerit 24.a. Caſſubica expeditio 66.b. caſſubicum bellum 73.b. caſſubicarum vrbiū deditio ibid. & ſeq.

Caſſubij Slauorum populi 1.b. ſub Pomeranis comprehenſi 64.a. Santocam arcem obſident 70. a. Vſce arcem intercipiont 75.b. eorum regnum à quibus conditum 2.b. 158 bellum à Ziemouito Piaſti filio illatum 28.b

Caſtor fera 489.a

Catalani Hiſpani 11.a

Cataphracti Germanorum 20~.b

Catharina Ferdinandi Imperatoris filia vxor III. Sigiſmundi Auguſti 709.b. Cracouiam deducitur ibid. a viro ſeparata, & à fratre Maximiliano Imp. reuocata 710.a

Catharinus Zenus Perſarum regis legatus ad Polonos 414 b

Catuna oppidum 249.b. quomodo & quando à Crucigeris obſeſſum 250.b.

Cazimiria Poloniæ maioris vrbs 40.b. Lubuſſenſi Epiſcopo donata 139.b. à Cazimiro II. munita 220.b. ab eodem vbi condita 411.a. eius conflagratio 451.b. in ea canonici regulares à quo inſtituti 313.a b. Caſimirienſes cur à Sigiſmundo I. puniti 472.b

Cazimirum oppidum à quibus direptum 241.a

Cazimirus Boleſlai III. filius naſcitur 85.b. moritur 88.b

Cazimirus Boleſlai III. filius 93.a. exors hæreditatis paternæ manet ibid. Maſouiam & Cuiauiā Leſco approbante ſibi ſubiicit 114.b quæ monaſteria condidit 117.b. quando natus 93.a. Princeps Polonorum 109.b. & ſeq. ad principatum reluctans vocatur 109 b. præocipatum recuperat 116.a. Ruſſos latrocinantes reprimit 115.a. à Senatu reprehenditur ob reductionem Miecislai ſenis 121.b. Sendomirienſium Dux creatus 105.b. eius ætas 117.b. anni regni ibid. clementia 10 defectores victos 161.a. indulgentia erga Ioannem Conarium 109.a. laus ibi. lenitas & manſuetudo 113.b. liberi 117 b. mores 117 a. mors ibid. oratio ad milites 113.a. pietas 117.a. pietas erga fratrem Miecislaum ſenem 121.b. reſponſum eis qui principatum ſibi deferebant datum 106.a. ſtudia 112.a. 117.a. victoria de Ruſſis 112.b. vxor 105.b

Cazimirus Cazimiri III. filius ſanctus 462.a. miraculis claret ibid. 572.a. eius mors & caſtitas 431.b. & ſeq.

Cazimiri Cazimiri III filij in Vngariam profectio 407.b. receptus ex Vngaria 408.a. verecundia 409.a

Cazimirus Cazimiri Cuiauienſis filius Lencicienſium dux 183.b. quo prælio cæſus 181.b

Cazimirus Conradi filius 139.a. 151.a. Cuiauiæ & Lenciciæ Dux 149.a. 155.b. a filijs Siradia & Lencicia pulſus 160.a. quando mortuus 163.b. eius expeditio in Landenſe territorium 152.a. filij 163. b. ſcelera 159.a. vxor 139.a

Cazimiri Gneuucouienſis liberi 225.b

Cazimirus I. Miecislai regis filius 45.b. pro Benedictinis monachis ſibi mittendis legationem mittit Cluniacum 52.b. Carolus mutato nomine dictus Cluniacri in monaſterio ab Oratoribus Polonis inuenitur 50.a. vbi primus eius nominis rex Poloniæ coronatus 51.a. Henrico imperatori auxilia contra Vngaros miſit 53.b. Mariam Iaroſlai Ruſſorum ducis ſororem vxorem accipit 51.a. Monachus quando, vbi, & cuius ordinis factus 48.a. Poloniæ inſtaurator pacificus 53.b. a quo in Saxoniam miſſus 48.a. ſeptennis ad literas aſſuefactus 45.b. eius bellum in Maſſouienſes 51.a. cohortatio ad milites 52.a. comitas 50.a. coronatio propter ætatem dilata 47 a. effigies 54.a. fuga in Vngariam 48.a. labor in prælio 52.a. liberi ea Dobrogneua 53.b. modeſtia erga oratores Polonos 50.a. mors 54.a. oratio ad Polonos 50.b. pietas ibid. reditus in Poloniam 50. a. ſepultura 54.a. Viſum in ſomnis, eiuſque interpretatio 52.a. ei Boleslaus filius natus 31.a cū regni pœnitet 52.a

Cazimirus II. cognomine Magnus Rex Polonorum creatus 214.a. diris deuotus 212.a. vnde Magni cognomen adeptus 220 a. quem ſibi ſucceſſorem deſignauit 206.b. eius ætas 220.a. caſus grauis 219.b. effigies & ſtatura 221.b. expeditio in Ruſſiam 206.b. in Sileſiam 208.b. flagitia & ſcelus in presbyterum 218 b. fœdus cum Lituanis ducibus 206.b. cum Ludouico Vngarorum rege contra Carolum Imperatorem 219.a. leges 211.a. libidines 208.a. mors 220.a. pacta cum Boemorum rege 205. b. cum Ziemouito Maſouiorum duce 214.a. pœnitentia & abſolutio 217.a. profectio in Pruſſiam 219.a. in Vngariam 205.a. 208 a. ſtudia 206.b. teſtamentum 220.a. tranſactio cum Crucigeris 208.b. de Ruſſia cū Vngaris 211.b. in Teuthonas indulgentia 214.b. virtutes & præclara facta 220.a. victa 231 a. arces ab eo munitæ 217.b 220.b

Cazimirus III. VVladislai Iagellonis filius ad Boemicum bellum incitatus 395.a. à Boemis ad regnum vocatus 319.a. quando rex Poloniæ coronatus 336. a Lituaniæ præfectus a fratre VVladislao III. Poloniæ rege 323.a. Lituanorum & Ruſſorum inſidijs peritus 315.a. à Lituanis magnus dux Lituaniæ creatus 325.b. Paulo II. papæ cur minus æquus 624.a. Poloniam quantum neglexerit 336.b. Polonis quas cōditiones præſcripſit ante ſuſceptionem regni 335.b. Polonorum regnum quomodo ſuſcipit 336.a. puerorum clamoribus exagitatus 369.b. à Sbigneo Cardinali & ſenatu cur grauiter obiurgatus 345.b. à Sēdiuoio Gneſnenſi Canonico 332.b. eius altercatio cum legato pontificio ob Iacobum Senneuium 376.a. caſtrorum incendium 417.b. Cautio 343. b. comitatus ad conuentum Opauienſem 412.a. Conſilium de Valachicis rebus 433.a. conuentus cum Crucigerorum magiſtro 343.a. cum Georgio Boemorum rege 372.b. ad coronationem quæ omninoſa acciderint 336.a donationes cum Gedanenſibus mutuæ 400.b. 405.a. egeſtas 409.a. excuſatio quod non præſtaret promiſſa 343.b. expeditio in Pruſſiam quo tributo redempta 380. b. filij & filiæ 461.b inter filios fœdus 445.a. fœdus cum Baiazete Turcarum Imperatore 435.a. cum Friderico Imperatore 405.a. fortitudo 352.a. Induciæ cum Moſcis 417 a. Indulgentia erga vxorem 418.a. iuſiurandum Polonis datum 346.b. mors 437.b. nuptiæ cum Elizabetha Alberti Cæſaris filia 347.a. pacta cum Georgio Boemorum rege 372.b. pax cum eodem 365.b. pœnitentia ob non ſuſceptum regnum 335.a. poſtulata a Nicolao V. papa 336.a. b. querela de minoribus Polonis ad maiorum conuentum 342.a. b reſponſum ad legationes Pontificis & Imperatoris 351.a. ſoror 422. b. ſubſidium Friderico Imperatori contra Mathiam miſſum 425 a. tranſactio cum Conrado Oleſnicenſium duce 358. a. cum militibus de emeritis ſtipendijs 369.a. tergiuerſatio in ſuſcipiendo Poloniæ regno 335.b. ei quando regnum Poloniæ oblatum 334 a. cur ſacris interdictum 427 a. ad eum quas legationes pontificis & principum excitauerint Crucigeri 366.a ſub eo cenſuum octaua pars ab Eccleſiaſtico & equeſtri ordinibus exacta 365.a

Cazimirus Leſci III filius 24.a

Cazimiri Maſouij ducis obitus 336.a

Cazimiri Oppolienſis ducis mors, & filij eiecti 139.a. crudelitas in fratrem 141.a

Cazimirus Plocenſis epiſcopus homo nihili 408 b

Cazimirus Ratibor ienſium dux 175.a. b. cur bello petitus ab Henrico Probo ibid.

Cazimirus Stetinenſium Pomeranorum dux vbi captus 270. a. 271 a. quomodo & vbi interfectus a27 a. eius fœdus cum Iagellone 310.b. ſupplicatio coram Crucigeris 189 b

Cazimirus VVladislai Iagellonis regis alter filius quando natus & mortuus 291.b

Cazi-

Caſimirus VVladiſlai Loctici filius [illegible] quando ortus ibid. à patre Poloniæ præfectus 199 a. eius fuga ibid.b. vxor Lituana 190 b
Cecerioum à Polonis expugnatum & incenſum 431 b 432.b
Cechanouia oppidū Maſouiæ 190. b. à Lituanis captum & direptum 500 b
Cechocinum quis epiſcopo VVladiſlauienſi ademerit 197.b
Cercaſſi muniuio 232.a
Cerequicia oppidum 156 a
Ceres ſiue Marzana Polonorum dea 30.b
Cerocnom arx à Ruſſis oppugnata 33 b. capta ibid.
Ceſſinenſis dux regi Boemorum paret 194.b
Ceſſinom vrbs 24.a
Cetbegus iudex 145.a
Chalinus pagus 87 a
Chelma Moſconitica incēſa 501.b
Chelma oppidum 492.a
Chelma Ruſſorum arx 58 b. quando à Polonis recepta 218 b. 2.8. b. conflagrata 412 b
Chelmum ſiue Culma Pruſſię vrbs 272 a. Chelmenſis epiſcopa à quo inſtituta 313.a. prouincia à Caſimiro Magno rege ſubacta 211.b
Chemiſcus amnis 42.a
Cherſoneſus Cimbrica 41.a
Cherſoneſus Taurica 580.b
Cherubim Poſnanienſis Epiſcopus 11. b
Cheſmarcum à Boemis occupatū 657.b
Childibius præfectus 4.b
Chlumecium Boemiæ oppidum 87.b
Chmelicum pagus 743.b
Choinicia à Crucigeris capta 190 a. à Germanis 581 a. ad eam recuperandam Nicolaus Firleius cū Polonis profectus ibid b. deditione ab eodem recuperata ibi. à Polonis obſeſſa 309. a. b. 591. b. iis dedita 593. b. ad eam res geſtæ 351.b. prælium 352.a. clades à Cruciferis accepta Polonis eius ibid. a b.
Choinicicenſes impunitate donati 593 b.
Chorenus Ruſſorum Auſtralium princeps 28 a
Chorſus Ruſſorum deus 31.a
Choſſoo ſiue Ernsberga præſidio munita à Polonis 517.b
Choſtek 24 b
Chriſtiani ritus in moriente 476.b
Chriſtianorum expeditio in Pruſſiam 150. b. in Syriam 115. b in Turcas 574. b & ſeq. res in Aſia geſtæ 122 a.
Chriſtianorum regum & principū inter ſe fœdus contra Carolum V. Imperatorem. 595.b
Chriſtianus Ciſtercienſis monachus primus Culmenſium epiſcopus conſtituitur 131.a
Chriſtiburgum arx Crucigerorum 152.a. quando Crucigeris erepta 172.a
Chriſtiernus Danorum rex 410 b. regno pellitur 585. b. eius crudelitas ibid.
Chriſtophorus Kerſdorfius Sileſius captus 271.a
Chriſtophorus Radiuilus cum exercitu cōtra Moſcos miſſus 594. a b. eius res geſtæ 607. b. & ſeq.
Chriſtophorus Roſdraſcuis præfectus Lancicienſis 609.a
Chriſtophorus Saffranecius capite plexus ob latrocinium 412.a
Chriſtophorus Sidlouecius 550. b. legatus ad VVladiſlaum Vngariæ, & Boemiæ regem 557. a. cur ad eum miſſus ibid. b. Palatinus Cracouiæ, & ſummus cancellarius regni Poloniæ 565 a. cum aliis proceribus ad concitandā ad arma nobilitatem Sandomiriam miſſus 589. a. eius mors & laudes 611.a
Chriſtophori Tranſiluaniæ Principis Stephani Poloniæ regis fratris obitus 791 a. 841.b
Chrobeſſum arx 50 a
Chronius amnis hodie Meniel ſeu Nemen dictus. 592.a
Ciapconis ducis in Boemos acerbitas 509 b
Ciarnicouum in Boleslai III. poteſtatem redactum 74 a
Ciaslaus Cracouienſis epiſcopus ſine authoritate pontificis maximi factus 72.a
Cibina fluuius 52.a
Cichoorum a Caſimiro II. munitum 220.b
Cidlina fluuius 80.b
Ciechi Polonorum conſanguinei 19 b. Slauorum populi 1.b
Ciechus & Lechus fratres 16 b. quādo in Boemiæ & Poloniæ oras venerint 17 a. eorum peregrinatio vnde, quare & quò, & quando facta ibid. principatus 16. b. eos longè poſt Diluuium fuiſſe 14.b
Cienſtochouienſe monaſterium 404.a. vbi conditum 454 a. quorum populorum peregrinationibus celebratum & ditatum 102. b ab hæreticis Boemis direptum ibid. 392.b.
Cieslaus Domiuicanus pro Polonis contra Tartaros quomodo orauerit 144.b
Cieſſimirus Leſci III. filius 23.b
Cimbarca Ziemouiti Maſouiorū ducis filius quam vxorem duxerit 279.b. 294.a
Cioſtenum arx ab aulico comitatu Iagellonis expugnata 298.b
Circaſſi [illegible] meridiem profecti 10.a. eorum præfectus nomine Sigiſmundi I. Oſtophæus 586.b
Ciſcum arx 137.b
Citrucnſecnſe monaſteriom 200.a
Citruenum deditur Iaroslao 80 a
Ciſa tributum 460.b
Ciſta puluere infecta Pleſcouienſibus a Polonis miſſa 818.a.b
Ciſtercienſes monachi à quo conditi 99 a. 139 quis Oliuenſe monaſterium condiderit 111.a
Ciuitatum ſex iudicium 215.a
Cizouius cur à Cracouienſi præfectura amotus 501.a
Clauus ſacer VVladislao Iagelloni a pōtifice maximo dono miſſus 292.b
Clericum quando exuſſerint Crucigeri 199.b
Clemens Clementouius Cracouienſis caſtellanus 141.a
Clemens Cracouienſis palatinus 160.b Glogouienſis 145.b
Clemens II. Papa 50 b
Clemens III. 115. b. 149. a
Clemens IIII. 101 a
Clemens V. 191 b. eius literæ de facinoribus Crucigerorum ibid.
Clemens VII. 519 a. Cardinalis de Medices natione Tuſcus in Papam creatus ib. fœdus cum Frācisco Gallorum rege & aliis chriſtianis Principibus contra Carolum V. [illegible] 595. b. obſidetur à cæſarianis 600. b. neptem ſuam dat ſecundo genito regis Galliarū in vxorem 614. a. ſacratum enſem inauratum, pileumque gemmis diſtinctum Sigiſmundo I. Poloniæ regi mittit 592.b
Clementis Kiouienſis epiſcopi mors 413.a
Clemens Maſcoronius Caſtellanus Vislicienſis mendacij damnatus 262.a
Clemens Pelcinicius à quibus trucidatus 141.b
Clemens de Ruſcia palatinus Cracouienſis 166.a
Clementia arx Crucigeris erepta 178.a
Cleparienſe oppidum, templum & ſacrum canonicorum collegiū à quo conditum 117 a. eius incēdium 601 b
Cliecndorfia arx 184.a
Clitſchium oppidum 656.b
Clobuſcum oppidum direptum & incenſum 360.b
Cloſcum oppidum Poloniæ 37. a. exuritur 82.a. à quo Rex Boemorum emerit 194. b ei traditū 169 a. Sileſiis redditum 176. b. eius ager à quibus vaſtatus 51.b
Caipouia a Crucigeris diu obſeſſa 334 b. eius deditio 335.a
cobcoa vrbs Daniæ regia 485. a. in ea Fridericus Alſatiæ dux diademate exornatus ibid.
cœleſtinus III. Papa 120.a
cœnobium D. Marci conditū 170.a
colacice ab Vngaris incenſum 413.b
colberga Pomeraniæ oppidum 58 a b. à Boleslao III. oppugnatur 72. a. ei ſe dedit 73.b
colenſem arcem quis muniuerit 220.b
collecta ſeu contributio ad inſtaurationem templi Cracouienſis 187.b
colloquia generalia in papilionibus habita 80.b
Colocenſis Archiepiſcopus Franciſcanæ obſeruantiæ religioſus Ioannis Vngariæ regis Legatus ad Sigiſmundum I. Polon. regē 601.a
Colocēſis Metropolita copiarum Ludouici Vngariæ regis dux cōtra Turcas 596 b. monachus ibid. eius interitus ibid.
Colomannus dux Geiſæ filius, Stephani Vngarorum regis frater 86 a. Vngarorum rex 73 b. ao à Cracouienſi epiſcopo coronatus 117 b. Haliciæ coronatur ibid. Halicia reiicitur ibid. cam ſecu-

recuperat 128 a. à Ruſſis cum vxore captus quamdiu detentus ibid. eius colloquium cum Boleſlao III. 75 a. vxor Salomea Leſci ſoror 127 b
Colomeia Valachiæ palatino conceſſa 317 b
Colonienſis Archiepiſcopus Elector Imperij 36 b. Colonienſes in quæ monaſteria Polonica ſuſcepti 124 a
Comes Palatinus Rheni Elector Imperij 36 a
Cometes 128 b. 329 b. 358 a. 401 a. 408 b. 447 a. 605 a. 610 a. 613 b
Comitia Germanorum Francofordiæ ad Mœnum 572 a. Lituanorum in Berzeſtc 571 b. Breſtiæ 366 b. 381 b. Lublini 337 a. Parſouiæ 34 b. 241 a Polonorum Brzeſtenſia 256 a. Breſte in Cuiauia 268 b. Budæ 221 a. Chencinenſia 199 a. Colo 36 b. 388 a. Corcinia 60 a. 311 b. 318 b. 321 a. 356 b. 372 b. 380 b. 386 a. 420 a. 745 a. Cracouiæ 93 b. 118 a. 219 a. 308 b. 340 b. 397 a. 534 a. 515 b. 570 a. Cruſuiciæ 20 b. Gneſnæ 18 b. 44 b. 229 b. Grodlenſia 281 a. Lenciciæ 11 a. 262 b. 287 a. Lublini 337 a. 451 b. 454 b. Miloſlauiæ 234 a. Nyſſæ 410 a. Parſouiæ 305 b. 340 b. 341 a. 345 a. Petricouiæ 320 a. 330 b. 336 b. 338 b. 340 b. 346 a. 350 b. 355 b. 359 a. 361 a. 362 b. 363 b. 375 a. 376 b. 381 b. 384 a. 388 b. 395 a. 401 b. 405 b. 411 a. 415 b. 422 b. 423 b. 426 a. 428 a. 448 a. b. 533 a. 539 b. 543 b. 546 a. 551 a. 572 a. 681 a. Radomſcenſia 234 a. 240 b. Sandeciæ 241 a. 637 a. Scarbimiriæ 246 b. b. in Scepuſio 232 b. Sendomiriæ 129 a. 301 b. & ſeq. 308 b. 368 b. Siradiæ 236 b. 237 b. 238 a. 305 b. 333 b. 343 a. 421 a. Toruniæ 735 a. 840 b. Varſauiæ 736 b. 737 b. 763 a. 789 b. 829 b. & ſeq. 840 b. 842 a. b. Vartæ 292 a. 301 b. Viſliciæ 234 a. 413 b. Vngarorum Budæ 227 a. 327 b. 329 b. 633 a. 673 a. b. & ſeq. Nyſſæ 410 a. Comitia particularia in Polonia in quibus oppidis fiunt 521 a. generalia vbi ibid. b. quomodo fiunt ibid. vetuſta 520 b. in Pruſſia quomodo fiunt 523 b. comitiorum locus in Polon. 522 a. comitialia iudicia ibid.
Comitia nouem dierum inuſitata olim 346 b. quadraginta dierum 404 a
Commeatus ab eccleſiaſticis in Polonia regi negatus 246 b
Commendatores Crucigerorum ſunt conſiliarij regis Polonorum 394 a
Commentum ſapiens Mieciſlao ſeni oblatum 108 a
De Commiſſarijs quid conſtituerit Iagello rex 298 a
Comoronius ad defectionē à Mathia rege ſolicitatus 423 b. 424 b. bonis exutus Craſnoſtauiam ægrè impetrat à Caſimiro III. Poloniæ rege 423 a
Conari arx quando diruta 258 b
Conath dux Iazigum vbi interfectus 162 a
Concordiæ effectus 705 a
Coninum a Caſimiro II. munitum 220 b. eius conflagratio 412 b
Coniugum continentium exemplum Boleſlaus Pudicus & Cunegundis vxor 141 a
Conſcientia infatigabilis ſceleratorum carnifex 62 a
Conſiliarij regis Poloniæ duodecim conſtituti 43 b
Conſilium caſtrenſe 267 a. improbum Caſimiro VVladiſlai Iagellonis filio datum 335 b. ſalubre in rebus turbatis 51 a
Conſilij ſenilis & iuuenilis exemplum 149 b
Conradus Albus Cozlenſis dux 282 b
Cōradus Bœmorum dux 65 b. 66 a eius mors ibid.
Conradus Brandeburgenſis Marchio 163 a. 165 b. eius bellum cū Boleſlao Caliſienſi de Santoco arce 163 a 164 a b
Conradus Caſimiri I. filius 117 b
Conradus Celner magiſter crucifcrorum Pruſſienſium 246 a
Conradus Conradi filius 145 b
Conradus Criſpus Henrici Barbati filius 129 a. eius bellum cum fratre de principatu ibid. interitus ibid. b
Conradus Friderici Imperatoris filius Cæſar appellatus 151 b
Conradus Glogouienſium dux quomodo inſidiatus Henrico Legnicenſi 181 a. eius filij 184 a. obitus ibid.
Conradus Henrici Pij filius 151 b. quomodo portionem patrimonij ſui repetiuerit 153 b
Conradus Landisbergius dux 135 a
Conradus Laſcohogus Glogouienſis & Croſnenſis dux 203 b. VVladiſlai II. filius ibid.
Conradus Leſci Albi frater bis victus ab Henrico Barbato 136 a. eius bellum ciuile cum eodem de principatu ibidem. nequitia 120 b
Conradus Lubuſſenſis epiſcopus 128 a
Conradus Maſouiæ Cirnenſis dux 176 a. a Leſco Nigro victus ibid. b. eius obitus 181 b
Conradus Maſouiorum dux 33 a. anathemate ictus 150 b. Boleſlao Pudico bellum infert 137. b. 151 a. cœdis abſolutus à Pontifice maximo 142 b. Cracouienſes à ſe alienat 146 b. à Cracouia rebus infectis diſcedit 138 b. principatum inuadit 146 b. Scodomirienſem terram vexare tentat 141 a. eius filij 151 a. fuga 147 b. obitus 151 a. pacta cum Teuthonibus fratribus 134 a. b. pœnitentia 141 b. vxor 134 b
Conradus Maſouiorum dux iurat in verba regis Poloniæ 440 b. eius mors & liberi 451 b liberorum de hæreditate tranſactio cum rege Polon. ibid.
Conradus Maſouiorum Varſauienſium dux 375 a
Conradus Morauiæ marchio captus & excæcatus 56 a
Conradus Nemeius Sileſius 290 a
Conradus Niger Oleſſnicenſium dux 191 a. 238 b. 255 a. 258 a b. 302 b. vbi captus 207 a. 271 a
Conradus Sueuus Imperator 37 a. quando electus 45 a. Poloniam bello aggreſſus cur ſtatim receſſerit 49 a b. eius mors ibid.
Conradus Sueuorum dux 87 b. Cæſar 93 a. b. per Poloniam in Aſiā iter faciens, quomodo a Boleſlao Criſpo acceptus 100 a. eius bellum contra Lotharium Cæſarem 87 b. obitus 101 b
Conradus Stiriaueſium dux, cur archiepiſcopum Salisburgenſem repudiauerit 184 a. b. à fratre captus ibidem. eius mors ibidem.
Conradus Valenrodus Pruſſienſium magiſter 249 b
Conſtantia Przemiſli filia 158 b
Conſtantia Sicula Henrici Imperatoris vxor 122 a
Conſtantienſe concilium 282 a b. ei controuerſiæ Pruſſicæ diſceptatio permiſſa 283 a
Conſtantinopolis à Gallis & Venetis capta 121 b. a Turcis 344 b
Conſtantinopolitanum Imperium per quem, & quando Græcis reſtitutum 161 a
Conſtantinus Ioannis Zemiſcæ filius Imperator Græcorum 31 a. Slaui ſub eo chriſtiani facti ibid.
Conſtantinus Oſtrogiæ dux 70 a b. eius in hoſtiles ditiones excurſiones ibid.
Conſtantinus Oſtrogius dux 454 a. eius reditus 450 b
Conſtantinus Oſtrouienſis dux 537 b. 570 b. feliciter pugnat contra Tartaros 573 a b. eius conſilium ſalubre reiectum 572 b. egregia victoria 590 a
Conſtantinus Ruſſorum dux a Polonis captus Leſco Albo traditur 128 b
Conſtitutio contra fautores hæreticorum; & eos qui armis ſuum ius perſequi volunt 318 b
Conſilium contra Turcam 225 a. eam à pontifice maximo regi Polonorum concedi cur negauerit Polonicus clerus 289 a
Conuentus Polonorum cum Crucigeris itrius 316 b 543 b & ſeq. Slonſci 282 a. cæteros inuenies in proprijs locis.
Copanicia arx à quo munita 152 a
Copeſtinum vlcus 434 b
Copinum arx Culmenſis 131 b
Copreuuicenſe à quo & quibus conditum 157 b. à Tartaris direptum 142 b. 143 a
Copriuunum, ſiue Engelsberga Pruſſiæ vrbs 27 a
Corcinum Noua ciuitas 238 a Corcinenſe monaſterium quis condiderit 220 b. templum ibidem Corcinenſis arx à Ruſſis incenſa 185 a. a Caſimiro Magno munita 220 b
Coributhus Olgerdi filius 242 b. cum vxore & liberis à Vitoudo captus 251 b qua occaſione ad Boemorum regnū vocatus 292 b. quando & cum quibus ad regem Iagellonem venerit 302 a in Bœmiam à Vitoudo miſſus 289 b. eius

b. eius acta apud Boemos 292. a. interitus 310 b. minæ contra epiſcopum 302 b. eum quis ex Boemia reuocauit 291.b. 292.a
Coſigello Olgerdi filius 241. b. captus & occiſus 249 b
Corinthus vrbs Græciæ à Mahomete Turcarum Imperatore capta 365.a
Cornelius centurio 272
Coronam Peloponeſi vrbem occupat Andreas Aurea 610. b. à Turcis oppugnatam idem defendit 614. a. Turcæ quando Venetis ademerint 446 a
Cnronouia oppidum 275.a ad eam prælium inter Crucigeros & Polonos quoties intermiſſum & receptum ibid b
Conradinus Friderici Imperatoris nepos occiſus 161 a
Corſunum vrbs Poori quib⁹ à VVlodimiro erepta 34.a
Coſarorum gens tributaria facta Iaroslao 41.a
Coſcenum vicus 54.a
Coſciolenſe monaſterium Benedictinorum à quo conditum 114 a
Coſminum cur confiſcatum 215 b
Coſmus Boemus 2.b
Coſſelinum Pomeraniæ vrbs deditur Boleslao III. 74 a
Coſtenum oppidum 415.a. quomodo in Polonorum poteſtatē redactum 264.a
Coſtrinum à Crucigeris incenſum 19?.b
Coſicius proditionis damnatus 359.b
Couale arx à Crucigeris incenſa 197.a
Couale Pruſſiæ oppidum 272.a
Coualouia ſiue Schonſee à rege Polon obſeſſa 291.a.
Cozle oppidum exuſtum & inſtauratum 74.a. Ioanni Alberto conceſſum 436. b
Crzuchouia Ioanni Alberto conceſſa 436.b
Cracouia vrbs 491. a. Archiepiſcopum cui & quando habere deſierit 55. b. an in Boemorum ditione fuerit 38. a. in Boemorum poteſtatem quomodo venit 1?. a. in Boleslai III. iuniorum filiorum poteſtatem redacta 98.b. à Boleſlao VVladiſlai I. filio occupata 70. a. à quo & vbi condita 10.b.a. Conradi duce obſeſſa 151.a. in Henrici VVratiſlauienſis poteſtatē redit 179.a. incenſa 87. b. 144. a. 160.b. 262.a. 321.b. 354.a. 372. a. b. 386.a. 436.b. 437. b 439. a. 585.a. 601. b. in Leſci Nigri fide quando manſit 176. a. Præmiſlo ſeruata 179. b. à Tartaris direpta 145. a. tentata 122. b. Teuthonico iure quando vti cœperit 170. a. à VVladiſlao Loctico rege recuperata 186.b. 192. a. eius academia 491. b Archiepiſcopus primus 12. b. arx 491.a. à Caſimiro II munita 220. b. firmata 531. a. à Sigiſmundo I. reædificata 550. a. per quem defenſa 166. b. eius Burgrabii 511. a. incendium 187. a. 147. a. obſidio 147. a. Baſilica 31. b. à Boleſlao III. exornata 88. a. eius ærarium conſumptum cœleſti igne 129. b. argentum Caſimiro III. negatum 356. b. incendium 140. a. prærogatiuæ 170. a. 225. a. 272. a. ei decimæ & ſupellex à Vincentio epiſcopo donantur 159. b. de epiſcopalis 140. a. 167. b. epiſcopus Archiepiſcopus primò fuit 32. b. ei metropolitica dignitas reddita, nec retenta 140. a. laus 19. b. & ſeq. munitio 144. b. obſidio 310. a. priuilegium 514. b. regimen cur & quando Teuthonibus commiſſum 176. b. ſitus 25. a. tumultus contra ſenatum 322. a. Cracouiæ canonicatus viginti à Boleſlao III. additi 88. a. Cracouienſis caſtellanus Palatino prælatus 84. a eius prærogatiua 507. a. diœceſeon fines 224. b. ditio principatui addicta 106. a. Nobilitatis conſpiratio in Conradum ducem 130. a. motus contra Boleſtaum Criſpum 106. a. ora à militibus infeſtata 412. b. principatus per quem Miecislao ſeni tertiò redditus 123. b. Satrapia 482. a. eius officiales 509. a. præfecti priuilegium 510. a. ſalinæ 481. a. ſenatus cur ab epiſcopo multatus 347. b ſuccamerarius 509. a. tractus quando à VVladislao Loctico vaſtatus 180 a
Cracouienſes quot capitali pœna mulctati 371. a. 381. b. à VVladislao Loctico ob defectionem puniti 192. a. quomodo Caſimirum principem electum exceperint 110. a. mercatores direpti à Duce Teſcenſi 144. a. nuncij cur niſi ſub fide regis ad comitia venire voluerint 164. b. proceres à Cōrado capti, & quomodo elapſi 146. b. & ſeq. eorum in Miecislaum ſenem conſpiratio 122. b. Cracouienſium canonicorum cultus 368. a. Conſulum creatio 514. b. conſtantia & fides erga Leſcum Nigrum 176. a. b. defectio a VVladislao Loctico rege 192. a
Cracus Lechitarum dux 14.6. b. quis, cuius, & quo tempore fuerit regnum Polonorum adeptus 19. a. an idem apud Boemos regnauerit 20 a. eius expeditio in Carinthiam 19. b. obitus & monumentum 20.a
Craina 482.a
Cratouice pagus in Cuiauienſi tractu 186 b
Craſcus pagus 106 b
Cremenecia VVladislao III. regi tradita 316.a
Crempae mons 136.a
Crepicienſem arcem quis muniuerit 220.b
Cretlaus Curoſuancius Luſci præfectus 447. b. epiſcopus VVladislauienſis 440. b. & ſeq.
Cretlaus Scurcouius 236 b
Creſſouiā 211.b
Creuenſis parœcia in Lituania quādo conſtituta 247.a
Crinice lacus 488.a
Criſtiburgum Polonis traditum 393.b
Criſtina Miecislai vxor à Boleslao II. rapta 60.a
Criſtina VVladislai II. vxor quibus verbis maritum contra fratres incitat 94. b. eius ingenium & mores 94. a. b. oratio in Senatu 95. a. obitus 103.b
Criſtinus Caſtellanus 176.a
Criſtinus Cozeglouius quomodo vltus Sileſios, & Gliuiciam ceperit 315.b
Criſtinus Deus à Pruſſis inuocatus 131.a
Criſtini eremitæ corpus Olomucenſibus conceſſum 49.a
Criſtinus Leopolienſis archiepiſcopus 217.a
Criſtinus Oſtrouius 202.b. caſtellanus Sendomirienſis 254.a
Criſtinus Plocenſis palatini authoritas apud exteros 191. a. magnus Maſouiæ palatinus ibid. qua iniuria affectus a Cōrado Leſci fratre 111.a
Criue ſacrorum antiſtes apud Pruſſos 42. b
Criſanouicenſe monaſteriū à quo conditum 170.a
Croatæ ſiue Carnati Slauorum populi 1.b. quando & à quib⁹ Chriſtianiſmum acceperint 21. à VVlodimiro Iaropolci filio ſubacti 34.a eorum regnum à quibus cōditum 2. a. eos quis ad officium redegit 233.b
Croatia a Tartaris vaſtata 142. b. à Turcis 451 a ſine armis in VVladislai III. poteſtatem redacta 325.a
Crobia Poſnanienſi epiſcopo donata 157.b
Crocouccia arx Boemiæ 20.a
Crocus Boemorum rex ibid.
Croſna a Polonis alienata 165 a. Brādeburgenſi Marchioni oppignerata 169. a. redempta ab Henrico VVratislauienſi 168.b. 169.a. a Caſimiro I. munita 220 b Ioanni Alberto conceſſa 436. b defenſa 41?.b
Croſnenſium ad Conradum à Boleſlao Caluo defectio 153 a b
Cruciburgum à Polonis captum 383.a
Crucigeri 144. b. anathemate deuoti 493. b 206. a. belli quàm pacis cupidiores 266 b copias nouas ex Germania accipiunt 579. b nō deſunt ſibi 348. b. fœderati cum Lituanis 347. a. hoſtes Polonorum & Lituanorum 296. b Lituanis bellum inferunt 249. b. in Polonorum regis fide & clientela 394. a. 410. eius verba iurant 461. b ab eo pacem petunt 391 a à Polonico bello deterriti 424. b. Polonorum caſtra oppugnātes, fortiter repelluntur 387. b. cum Pomeranis pacem faciunt 152. b è Pruſſia a Sigiſmūdo I. electi 470. a. contra Pruſſos miſſi 131. a. à Pruſſis obſeſſi 349. b. vaſtant Cuiauiam 203. b. 304. b. Lituaniam 249. b. Varmiam 389. b. Vngariam 284. b. victi in Adamo Vilcanouio 343. b. à Gedanenſibus 381. a ab Hērico Stolpenſiū duce 387. a. à Maſouijs 325. a. à Polonis 197. a. 202. b 269. b. 276 a. 277. b. 304. b. 362. a. 367. a. 381. a. a Pruſſis 132. b. 162. a. à Scotignouio 378 b. à Sucz-

à Suentopelco 149.b.victoria vti neſcij 353.a.cum eum arces à Viroudo exuſtæ 248.a.artes 366.a.bellum cum Lituanis 229.b. in Polonos 426.b. 577.b. cæſorum & captorum numerus 270.a 277.b.caſtra capta 269.b.clades apud Culbergam 382.b.apud Fridelandiam 355.a.apud Neſſouiam 373.b.apud Nezamyſtum lacum 200.a.apud Paſſenheimũ 365.a.apud Reſlam 389.b.apud Scampe 378 a.apud Sipelbeinum 368.b.apud Vurmitam 378.a. conatus 307.b.congreſſus cum Polonis & poſtulata 543 b.copiæ dilapſę 366.b.385.a.copiæ Polonis ductæ 270.a. crudelitas aut. a b 263.a.in Polonos 189.b.expeditio in Lituaniam 209 b 246.a 252.b in Poloniam 198.a 199.a b.facinora 191.b.ferocia 268.a.fœdus cum Marchionibus 189.a.iniuriæ in Eccleſiaſticos, & eorũ bona 192.b.in ſuos epiſcopos 184.b in Polonos 282.a.militaria ſignã in baſilica Cracouienſi viſuntur 279.a pacta cum Boguſla de defendendo Gdano 188.a. cum Leſco Cuiauię duce 188.b.cum mercenariis militibus 353.a Prælium cum Polonis,Lituanis, & Tartaris 268.b & ſeq. res aduerſæ apud Choiniciam 393.a.in Pomerania 348.b.proſperæ 370.a.in Pomerania 386.b 387.a.geſtæ in Pruſſia 548.b.ſocietas cum Boemis & Saxonibus 196.a.vicinitas cur Polonis ſuſpecta 182.b.victoria de Suętopelco 194.a.iis quæ donata 534.b & ſeq inter eos & Polonos induciæ 198.b.pax Torunię conſtituta 393.b.inter eos & Suentopelcum 149 b.cos promiſſis non ſtetiſſe 201.b.non ſatisfeciſſe decreto Cæſaris 287.a.pactis conuentis cum Polonis non ſtetiſſe a 25.b & ſeq.ab iis quæ oppida incenſa in Cuiauia & Dobrinn 304.b.cum iis cõuentus irritus factus apud Racianzum 315.b.cum iis bella geſta a Polonis ſub Sigiſmũdo I.465.a.b de iis in Tenedum inſulam transferendis tractatum 365.a

Crucis militia contra Turcas 382.a quando cõcitata per orbem 264.a.cui Iagellonı regi negata à Põtifice 279.a

S. Crucis monaſterium 434.a

S. Crucis parœcia Cracouię à quo condita 130.a

S. Crucis templum & ſacerdotes VVratiſlauiæ à quo inſtituti 175.b

Crudelitatis exemplum in Henrico V. VVratiſlauienſi exhibitum 181 a

Crupſcius eques Polonus 416.b

Cruſuicia dirępta, & in ſolitudinẽ redacta 68.a.eius arx regia eſt 25.a.arcis conditor, ſitus ibi. quis eã muniuit 220.b.Cruſuicienſis epiſcopa VVladiſlauiam tranſlata 82.b 107.b.territorium arce diruta cui redditum 165.a

Cuiauia 482.b.a barbaris vexata 181.b.a Leſco Albo Conrado fratri conceſſa 129 a.a Leſco Cazimiro principi adſcribitur 114.b.a Mieciſlao ſene dolo ſubacta 121.a.à Ziemouito Maſouiæ 238.a.à maioribus Polonis infeſtata 159.b.à Suentopelco 149.b.à Crucigeris 203.b.Polonis adiudicata 206.a Sbigneo conceſſa 71.a.eius lacus 481.a.Cuiauienſis nobilitas in q̃ præſidia diſtributa 275.a.ora à Lituanis quãdo vaſtata 169.a Cuiauienſium ducum propago 225.b Cuiauienſibus quæ immunitas promiſſa 298.a

Culma ſiue Chelmnum arx 148.b.à Crucigeris redempta 427.a. ipſis prodita 360.a.Pruſſis erepta 135.a

Culma vrbs 492.a.eius ius ibid Culmenſis baſilica 32 b. dotio Polonis adiudicata 206.a.reddita 393 b.epiſcopa quando condita 32.b 33.a.Gneſnenſi metropoli ſubiecta 394 a. in ſtatum priſtinum reſtituta 397.a.eius bona & reditus 131.b.epiſcopus à quibus Rigenſi archiepiſcopo ſubiectus 182.a.ora à Lituanis vaſtata 169.a. palatini in Pruſſia eminentia 393.b. tract⁹ à Polonis ſub VVladiſlao Locticо vaſtatus 197.a.a Pruſſis 104.b à Suentopelco 152.a.à Conrado duce ſceptus Chriſtianiſmum accipit 131 a b.à Pruſſis in poteſtatem redactus 131.b.Boleſlao Criſpo quando obrigit 94.a.Polonicæ ditionis eſt 42.b.Teuthonibus fratribus qua ratione conceſſus 134.b 148.b

Cultus Dei externus 476.a

Cunegundis Vngarorum regis filia quando nupſit Boleſlao Pudico 241.a

Cuni ſiue Hunni Polouucij 54.a b 63.b.quis eos ad veram religionẽ perduxit 233.a

Cuniglianum Venetorum oppidũ 425.a

Cunilia Ziemouiti Maſouienſiũ ducis filia 294.a

Cunnouienſe territorium quãdo afflictum 150.b

Cupa cognatus Stephani Vngarorum regis 45.a

Curenouicum oppidum 267.b 272.a

Curlandiæ dux 481.b

Curouienſes fidei nõ tenaces 278.a

Curſus publici cur inſtituti 44.b

Cyprianus Polotiæ epiſcopus 718.a ad regem Stephanum adductus ibid. eius fides in ſuum principẽ ibid.

Cyrillus & Methodius Apoſtoli Slauorum 81.a

D

Dalemburgum quis condiderit 24.a

Daleſſicenſis parœcia à quo condita 130.a

Dalmatæ quando,& à quibus Chriſtianiſmum acceperint 91.a. Slauonice loquuntur 15.a.Dalmatarum regnum à quibus conditum 2.b

Dalmatia quando Slauonia dici cœperit 3.a.Romanis erepta à Slauis 5 a.Venetis 233.b.Vngaris à Venetis 280.b. Romanis eſt eis Iſtrum 4.b.à Roxanis ſubacta 8.a.dalmaticæ vrbes vetuſtæ 4.a

Dambrouuca Boema Mieciſlai vxor 32.a.eius filia ibid.eius mors 33.b.parentes 32.a

Dambrouucium ſiue Gilgenburgũ oppidum à Polonis direptum & incenſum 268.a

Damborij ſeuitia 392.a

Danaſter fluuius 11.a

Dania regio 12.a. Romanis erepta à Slauis 1 a. à Traiano Imperatore ſubacta 216 a.eius deſcriptio 86.b 215.b 216.a. fœdus cum Polonis 285.b. pars tributaria facta Polonis 18.a

Dani à Polonis bello petiti & victi 18.a

Daniel Romani ducis filius 128.a qua occaſione rex Ruſſorum factus 160.b 161 a.eius mors 162.b

Dantiſcum ſiue Gdanum vrbs Pomeraniæ citerioris 110 b.quando condita 19.b. totius orbis emporium ibid.vide Gdanum.

Daporra mala a quibus propagata in Polonia 123.a

Dardani Dalmatiæ populi 4.a

Dauid Gartinenſis præfectus à quo interfectus 197.a

Dauid Olechus Peseaſlauienſiũ Ruſſorum dux 70.b

Dauid Turca profugus in Poloniã venit 340.b & ſeq.

Decima decimarum regi Polonorũ à Papa conceſſa 213.a decima impetrata eccleſiaſticis a Põtifice maximo 115.b.regi negata 446.b. decimæ epiſcopis attributæ in Polonia 32 b.à crucigeris ſuppreſſæ 192.b.manipulares in pecuniarias in VVratiſlauienſi diœceſi mutatæ 159.a.decimarum conuectio & venditio 215.a. de decimis Pomeranicis tranſactio 198.a

Delatorum exitus 141.b

Delminium Dalmatarum vrbs 4.a

Dembouecia ab Vngaris incenſa 413.b

Demetrius Moſchorũ princeps 455.b & ſeq.

Demetrius Strigonienſis archiepiſcopus 239.a

Derpatum quomodo in Moſcouũ poteſtatem venerit 823.a. quamdiu Moſci tenuerunt ibi.b & ſeq. quàm ægrè ab ea diuelluntur 823.a. Polonis pace facta redditũ 822 b.eius deſcriptio 823 a. fertilitas ibid.incolæ ibid. arci puluerem à Moſcis ſubiectæ 823.b

Derſauia à Germanis capta 381 a.recuperata ibid.b.Cazimiro III.dedita 359 a.Crucigeris 190.a 353.a incenſa 300.b.derſauienſe territorium Cazimiro III. donatum 401.a

Derslaus Gluuinius occiſus 439 b

Derslaus Ruhniarius factioſus 314.a. eius ſeditio 318 b

Deruancia fluuius 42.b 134.a eius traiectus 198 b

Derzanzina epiſcopo Cracouienſi donata 174.a

Derzanſnenſis parœcia à quo condita 130.a

Deſiderius vltimus Langobardorũ rex 628 a

Deſpotus è principatu à Turcis eiectus 641.a.ad pacem cum ijs faciendam inclinatus 675 a.eius miſerabiles preces ad VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem 666.a

Deuletes Chiercius Tartarorũ princeps

eeps 224.b. eius liberi ibid.
Deus ſcelerum vltor 97.a
Dij Lituanorum 245.a. Polonorũ & Slauorum 306 b. & ſeq. Pruſſorum 42. b. deorum ſimulacra diſiecta 33.a
Dionyſij Areopagitæ de hierarchia Eccleſiaſtica libri Slauica lingua inuecti 758.b. & ſeq.
Dipoldus Kikericius miles 269.b
Dipoldus Morauiæ marchio 137.b
Dituuonia ſiue Luſacia quibus Leſci III. filijs obtigit 24.a
Ditrichus marſalcus Crucigerorũ 149.a
Dlubnenſe monaſterium à quo cõditum 130.a
Dlubnia flumen 21.a.132.a
Dlugoſedlum pagus 168.b
Dlugoſſi hiſtorici incuria 111.a. perplexitas 139.b. eius domus direpta 308.a
Dobeslaus Oleſnicius 266.a
Dobeslaus Puchala 277.b
Dobeſſus de adulterio Criſtinæ ſuſpectus 95.a
Dobrinum Crucigeris donatũ 134.b. traditum 197.b quanto precio oppigneratum 254.a. quando vero dederit rex Poemorum 197.b.a. Crucigeris vaſtatum 263.a a Lituanis 181.a 195.b.a Polonis 2.a. b.a Pruthis captum & incenſum 177.a. eius dominatum Leſcus Albus Conrado fratri concedit 130.b. eo VVladislaus Locticus potitus 196.a. pro eo quanta pecunia Crucigeris numerata 261.a. Dobrinenſis ditio Polonis adiudicata 206.a. mons præſidio firmatus 185.b. nobilitas in quæ præſidia diſtributa 275.a. tractus 142.a. quando Boleslao Criſpo obtigit 94.a cum cur Ludouicus pro Ruſſia dederit VVladislao Oppolienſi 229.a. dobrinenſes Crucigeris vectigales 367.a. ab tis ſuis 339.b. immunitas iis promiſſa 298.a
Dobrogneua Cazimiri I. vxor 51.a. ſchiſmate abdicato coronatur ibid. VVladislai I. mater 64.a. moritur ibid.
Dobrogoſtius Poſnanienſis epiſcopus ad Pontif. max. miſſus 242.a. Gneſnenſis Archiepi. fit 248.b. electo Ludouico rex obſtitit 232.b
Dobrogoſtius Poſnanienſis palatinus occiſus 133.a
Dobrogoſtius Samotulius Nalencius 191.a. voluntarie militat 275.a
Doigerius Vilnenſis palatinus captus 301.a
Domaratus Pirſchnicius præfectus maioris Polon. 228. a. a Siduuia profligatus 236.a. eius expeditio contra Bartholomæũ Choiecciũ latronẽ 231.b. odiũ apud Polon. 233.a.& 240 quas munitiones obtinuit ibid b.
Dominicani cur Prædicatores dicti 130.a.a Dominicani Calagurritano orti ibi quando floruerunt ibid. Cracouiã per quem inducti ibi. Kiouiam & Halictã coloniãs deducunt ibi. eorũ in Brefte monaſterium à quo conditum 124.a
Dominicus Alemannius Cuiauiæ præfectus legatus ad Sueciæ regem 810.a
Donaiecius fluuius 35.a.186.a.486.a
Dooina arx 81.a
Dopſice oppidum 360.a
Dougonis Keiſtuti filius 242.b
Draconis ſpecus Cracouiæ 20.a
Dracula Tranſalpinenſis palatinus a Ioanne Huniade cum filio captus & interfectus 335.b.336.a
Dragomira vxor VVratislai impia 32.a
Drabinum arx à Polonis recuperata 361.a.a Pomeranis occupata 105.b. capta & recepta 191.a
Draua flumen 184.a
Drauſen lacus 482.b
Drauus fluuius 428.a
Drenum arx 64.b à Præmislo quomodo recepta 166.a qua lege regi dedita 258.a. diruta 163.a refecta a quib. intercepta 164.b Drenoi Comites ſe regi Polonorum dedunt 219.a
Dreuantia fluuius 487.b
Drogoſtius Chrobrius Volborium intercepit 259.b
Drohicinum arx incenſa 222.a
Drohicinum oppidum 142.b. ereptum a Maſouijs 115.b. drohicinẽſis ora a Cazimiro princ. p. recuperata 112.b. nactus quibus conditionibus Ioanni Maſouiorum duci donatus 350.a
Druuanza fluuios 217.b
Druainiorum familia 61.b
Duchia ab Vngaris incenſa 411.b
Duellũ Sileſij & Polo equitũ 275.b
Dulepij a VVlodimiro Iaropolci filio ſubacti 34.a
Dunatouia deſenſa 416.a
Duneburgum Liuoniæ oppidum 259 b. in poteſtatem Polonorum cedit 710.b. & ſeq.
Duninus vbi & quam grauiter vulneratus 374.b
Dupinum arx à quo condita 169.b
Dyrrhachium vrbs Venetorum à Turcis capta 438.b

E.

EBerhardus Crucigerorum generalis magiſter 291.b
Eberhardi Virceburgenſis epiſcopi fuga 276.b
Eccleſia veritatis columna & fundamentũ 476.a. ei Chriſtus præſto eſt 625.a qui ſe ab ea ſeparãt ibi & b. Eccleſiaſtica bona a proceribus vexata 112.a.360.a b. immunitas Cracouienſis diœceſis 213.a immunitas quanta à lagellone rege conceſſa 247. a b. ſupellex a Crucigeris conflata 353.a. vaſa a Polonis conflata 155.a. Eccleſiaſticę contributionis ſumma 446 b. eccleſiaſtici ordinis aduerſarij extincti 316.a benignitas erga Cazimirum III regem 429.a. contributio 375. a. cũ equeſtri Cracouienſis diœceſis ordine cõtrouerſiæ, quando & cur ortæ, quomodoq; compoſitæ 215.b. exemptio à iuriſdictione iudicũ laicorum quando conſtituta 1.0 b. immunitas 4.4 b. prærogatiuæ regio decreto confirmatæ 463.a
Edeſſa Meſopotamiæ vrbs expugnata 90.a
Ediga Tartarorum dux 284.a.285.b
Eduardus Danorum rex 137.a
Educationis bonæ vtilitas 462.b. prauæ mala 708.a diuerſæ diuerſi fructus 32.a
Eginhartus de Slauorum attributione, in vita Caroli 24. b. eius locus ex vita Caroli Magni 23.a
Ekenbergus arcis Donini præfectus 81.a
Elbinga 492.b Epiſcopo Varmienſi paret 527.a. hæretica labe infecta epiſcopi iuriſdictioni ſe ſubtrahit ibid. Pruſſiæ vrbs 272.a. Polonis tradita 292. b. à Crucigeris retenta 148. b. ipſi eam fruſtra occupare tentant 582.b. Elbingẽſes cum Polonis Sambiam populati 368. b. eorum ſtudium erga Polonos 272.a
Electores Romani Imperij 36.b
Elias Valachiæ palatinus iurat in verba regis Polonorum 310. b. quando in verba VVladislai III. iurauit 317 a. eius conditio 311. a. eius fuga 316.b
Elyzabetha Boguslai filia Caroli Imperatoris vxor quarta 218.a
Elyzabethæ Cazimiri III. vxoris ſtudium erga Ioannem Albertum F. 438 a. mors & pietas 454.b
Elyzabetha Ferdinandi Imperatoris filia Sigiſmundi Auguſti I. vxor 467.b. 701. b. eius laus 467. b. mors 700.a
Elyzabetha Ludouici Vngariæ & Poloniæ regis mater quando in Poloniam venerit 222. b. quomodo commiſſam Poloniæ gubernationẽ adminiſtrauerit 224. a. muſicis & choreis dedita 227 b. eius mors 230.b. reditus in Poloniam 227.a
Elyzabetha Ludouici vxor II. a. quo interfecta 244.a eius miſer interitus 234.b. oratores ibid.a
Elyzabetha Pileeia VVladislai Iagellonis vxor III. 284. a. cui infenſa Alberto Cracouienſi epiſcopo 287.a. eius mortem omnibus præter regem fuiſſe gratã ib.
Elyzabetha Vngariæ regina arcem VVladislaum Poloniæ & Vngariæ regem ex Vngaria iubet 641. b. Coronam Vngariæ pro filio capit 639 a. Albam regiam ſe cõfert ibid. b. ad VVladislaum veneno catinuẽgdum aliquem ſubornat 646.b. Vngaros execratur 647.b in Auſtriam commigrat, Fridericoque Imperatori filium commendat 642.a. Vngarorum principum animos ad ſe allicit 651.a b & ſeq. in Auſtriã rurſum ſe confert 656.b. Presburgum venit, arcemq; eius oppugnat 648. a. Viennam ſe recipit ibid. b. eius conatus contra VVladislaũ 648. a. iocoſtantia 636. b. conditiones pacis VVladis. oblatæ 664. a. obitus 327.a.665 a
Elyzabetha VVladislai Locticij filia cui nupſerit 194.b
Emanuel Cõſtantinopolitanus Imperator 100.b occidentale imperium ambit 107 a. captus a Turcis & mortuus 109.b
Emericus Agriēſis epiſcop. 329.a
Emericus Bebecus Ruſſiæ præfectus ibid.
Emericus Stephani Vngariæ regis filius in diuos relatus 48.a
Emericus Vngarorum rex 111.a
Enikas Maſouiorum dux 306.a
Enicus Friderici filius captus 141.b
Epcteſiũ a Polõ. incenſũ 326.b. ab iis captũ flammisq; relictũ 660.b

Epiſcopi electio in Polonia abroga ta 253.a eius culpa penes pontifices maximos 377.b. libera electio apud Cracouienſes 127.a
Epiſcopi quales olim fuerint 377.a. eorum confirmatio ab Archiepiſcopo 107.b. dignitas & authoritas 377.a electiones liberæ 376.b. ſubditi immunes à Poradlne vectigali 225.a.
Equorū lues 309.b. curſus de principatu 22.a.b
Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis 457.b
Eraſmus Stella 4.a.a
Eremitæ ſex martyres in Polonia 40.b. ipſorum necis cauſſa ibid. tugurria non arſiſſe ibid. interfectorum pœna & pœnitentia ibi. quinque corpora Pragam à Boemis aſportata 49.a
Erenfridus comes Palat. Rheni 36.b
Ericus Daniæ, Sueciæ & Noruegiæ rex 285.b. regno Polo grauis 702.a. vrbes aliquot Liuoniæ occupat 703.a. in vincula a ſuis coniectus 714.b
Ericus Stetinenſium Pomeranorū dux, quæ oppida Crucigeris dederit 367.a. eius perfidia 374.b
Ermanaricus Gothorum rex. 10.a.b
Ermeland, Varmia 156.b
Erminius ſiue Varmienſis conuentus quando Chriſtianiſmum receperit 152.b
Euboea quando à Turcis ſubacta 466.b
Euchariſtia inuenta in Poſnanienſibus pratis 259.a. Turcis non oſtendenda 677.a b
Eudoxia Ruſſa Izaslai filia Mieciſlai Boleslai II. filij vxor 63.a
Eudoxia VVſeuolodimiri Haliciẽnſium principis filia nubit Mieciſlao Boleſlai III filio 101.a
Euſcinia Ziemouiti Maſouij filia cui nupſit 294.a
Euſemia Præmiſti filia 158.b
Eugenius III Papa 100 a
Euſtachius Daſcouitius in gratiam receptus 538.a
Eutropius 216 a
Exigeris Tartarorum ducis amicitia cum Caſimiro III. 353.b. 388.a. conſilium ibid.

F.

FAbianus Maulus 395 b
Falckenbergenſium dux cur ſe Boemo ſubdiderit 195 b
Fames in Polonia 103 a. 130 b. 146. b. 171.a. 191.a. 192.b. 217.b. 323.a
Fedco Neſuiſſenſis dux captus tradit ſe in clientelam VVladiſlai III 316.a
Fedco dux Oſtrogius Polonos vexat 307.b. 308.a
Feliciani cuiuſdam crudelis impetus in regem Vngarorum 195 b.
Felix papa Nicolao V. pontificatu ceſſit 336.b
Ferdinandus Auſtriæ archidux in regem Boemiæ coronatur 599 b rex Vngariæ 601.a
Ferdinandus Cęſar & rex Romanorum 462 a. eius liberi ibid.
Ferrariam cur reuocauerit conciliū Baſilienſe Eugenius papa 320.b
Fidei & religionis negotia quibus diiudicanda 6:5 a
Filiorū 52. partus prodigioſus 197 b
Finni populi 453.b
Firſtenſteinum 418.a
Fiſhauſum oppidum Pruſſiæ 36 a
Flagellantes ſeſe ſecta 212.b
Flandria quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411.b
Florentiam domat Carolus Cæſar, & libertatē reip. eripit 587.a
Florentinum concilium 327.a
Floriani martyris reliquiæ per quē Cracouiam apportatæ 117.a
Florianus Morſcius 219.a. legatus ad Ludouicum regem 222.b
Florianus Sharz eques 203 a
Fogelſang caſtellum à Teuthonib. Crucigeris exciſum 135.b
Fortuna bellorum domina 469 a
Foroiuliana Venetorum ditio a Sigiſmundo infeſtata 279.b. à Turcis 425.a b
Franci Galli dicti 11.a. Teuthonum populi 24 b. Francorum orientalium regnum 19.b
Franciſcani monachi archiepiſcopi interdictum contemnunt 175.a. iis quis & quando cœnobium Cracouiæ condidit 142 b
Franciſcus Craſſinius Cracouienſis epiſcopus 832 b
Franciſcus Galliæ rex Imperatoriā Maieſtatem ambit 572.a. fœdus cum præcipuis Chriſtiani orbis principibus init. 593.b. cum Henrico Angliæ rege 577 a. Genuam & Mediolanum occupat 589.b. capitur ab Hiſpanis 592 b
S. Franciſci feſtum quando apud Polonos celebrari cœperit. 541.b
Frankoſteinū cur & quando Suidnicenſi duci donatum 181. a. à quo emerit rex Boemorum 194.b
Francofordia ad Oderam 196.b
Fratres ſiue acephalus exercitus 411 b. Auſtria quomodo eiecti 412. a. calce ſalis & farinæ immixta ex noctu ibid.
Fraumberga ab obſidione Crucigerorum liberata 373.a
Freiſtadia ſeu Vvſchouua 415. a. à Germanis condita 214.b
Fricius Sileſius præfectus maioris Poloniæ 185. b
Fricius Rauocchius Auſtrios 373 b. cæſus 374.b
Fricius Reptius Sileſius 267.b
Fridericus Alberti Brandeburgenſis Marchionis filius gener Caſimiri III. 428.b
Fridericus Auſtriæ dux 150 a. 151 a. Cæſar 192.b
Fridericus Barbaroſſa Cæſar 103.b. cur multum laborarit pro reſtitutione VVladiſlai II. filiorū 103 b. 104.a. eius acta 109. b expeditio in Aſiam 115.b. in Italiam 101. a. in Poloniam 102 a. conſultatio de reducēdo exercitu ex Polonia ibid. b. mors 115 b
Friderici Brādeburgenſis marchionis affinitas cum VVladiſlao Iagellone 288.b ingenua promiſſa regi facta 289 a
Fridericus Brandeburgenſis marchio 451 a. fauet Crucigeris 358.a
Fridericus Caziminri III filius Cardinalis 462 .a. archiep. & epiſc. Cracouienſis 438.b. 462.a quando natus 399. a. Polon. gubernator 450. a. eius mors, effigies & mores 451.a
Fridericus Drabarenſis epiſcopus eiectus 184.b
Fridericus II Cæſar 122.a. vnde rex Hieroſolymorum dictus 135. b. Henrici filius tumultus Cæſar renunciatus 122. a. eius diploma Crucigeris datum 134.b. expeditio in Syriam 135. b. ipſi imperiū in Concilio Lugdunenſi abrogatum 153 b
Fridericus Holſatiæ dux Daniæ rex fit 585 b. moritur 613 a.
Fridericus III. Cæſar 324 b. bis Romæ coronatus 344.a. in noua ciuitate obſeſſus ibid. cur regnum pariter & adminiſtrationē Boemiæ recuſauerit 325.a. eius arbitrium inter Pruſſos & Crucigeros 346.b mater q 294. a cū cur Pruſſi iudice recuſauerint 347 b
Fridericus imperator obſidione liberatus à Georgio Boemorum rege 362.b quamdiu a Viennenſibus ciuibus obſeſſus 376.a Mathiæ regi Vngariæ reconciliatus 390.a. eius bellum contra perduelles ſuos 422 a b. conſilia contra Cazimirum III. & Polonos 403. a. conuentus cum Carolo Burgūdiæ duce 411.b. cum Mathia rege d ſidium 404 b. fœdus cum Cazimiro III. 405. a. mors 439 a. inter eum & Mathiam regem pax conſtituta 425 b
Fridericus Pruſſiæ ordinalis magiſter 452.a. detrectat iuſiurandum 446.a
Friderici Saxoniæ ducis magiſtri Crucigerorum obitus 545.b
Fridericus Lubuſcenſis epiſc. 404 a
Fridericus VVladiſlai Boemorum regis filius Sobeslaum victum principatu eiecit 110.a
Fridlandia Polonis dedita 369. b. à præſidiariis incenſa 382. b. eam cui donauerit rex Poloniæ 272.a
Fridlandenſes qua fraude regium præſidium contrucidarint 370 a. quādo Cazimiro III. dedit 392 a
Friſij Teuthonum populi 24 b
Friſtatum ab Vngaris incenſum 413.b
Fulco Cracouienſis epiſcopus 116. a 117.b. quem ſucceſſorem Cazimiro dederit 118.a. quando mortuus 127 a
Fulco Gneſnenſis archiepiſcopus 150 b. eius acta contra Boleslaū Caluum 158.b. 159.a
Fuldenſis abbas 103 b
Funizol teloniū apud Pruſſos ſublatum 350.b

G.

GAbriel Veronenſis Franciſcanus inquiſitor hæreſeon 397 a
Galardus Tirulēſis præpoſitus 206 a.
Galatiæ & Lodomiriæ regnum cui ſibi vendicent Vngari 1:3 a
Galeatius Mediolanenſiū dux 2:5 b
Galli ad meridie profecti 16 a. 19 b. quando Neapolitano regno & Mediolani dominatu potiti 446 b. Neapolitanū regnū inuadunt 601 b Neapolim fruſtra obſident ibid. Genuam occupant 589. b. quando Conſtantinopoli pulſi 101. a. Italia & Mediolano 548 a. rotum ni go 2 a. mors 729 b
Gallia per Francos & Gothos vexata 2. b. Gallia Ciſalpina dicitur nunc Longobardia 101. a. eius motus & calamitas 726. a.

Taus

laus ibid. cum Polonia conſonantia & harmonia 728. b. 710. a b. diſſonantia ibid.
Gallus anonymus Polonicarum rerum ſcriptor 45 a.
Gambriuius Germanorum rex 2. a
Gaſpar Bekeſius 762 a victus a Stephano rege 840 a ſupplex eidem ibid. b. eius fuga ad Maximilianũ Cæſarem ibid. a. mors & res geſtæ 763 a b
Gaſpar Pomeſaniẽſis epiſco. 349 b
Gaſtoudus Lituanus 342. a. 357. b a Polonis capius 303. b. turbator Lituaniæ 353. b. eius potentia & authoritas 325 a
Gaudentius Gneſnenſis archiepiſcopus 36. a. eius corpus pro Adalberti corpore a Boemis aſportatum Pragam 49 a
Gaudetius Lubuſſenſis epiſco. 122. b
Gdanum Pruſſiæ vrbs 272. a 402 a. à quo munita 182 b. à quibus recepta 183. a. Crucigeris prodita 180 b propeprodita 180 b. 381. a Brãdeburgenſi marchioni in pignus data 105 b. Stephano regi rebellat 735. a b. pſiſe dedit 736. b. eius arx a quibus expugnata 185. b. in Crucigerorum poteſtatem redacta ibid. a b. arcis deſcriſio quomodo Crucigeris Pruſſicenſibus mandata 188. a tradinæ 189 b. palatinus Pomeraniæ præfecto ſubiectus 110 b. ſeditio 421 b 422 a 567 a. 711 a à Sigiſmundi Augusti comiſſarijs pacata ibi. a Sigiſmundo I 470. a. à Stephano rege 840 b. ab Vdalrico Cetuóca 37. b. territorium a Crucigeris venatũ 385. a Cazimiro III. donatum 401. a. eiq́ Iagello rex donauerit 272 a b. eã Germani obſident 581. a
Gdanenſes quid Cazimiro III. regi debrant 350. b à Polonis ad Crucigeros ſe inclinant 274 b 277 a. cogitatæ defectionis in muiati 400 b. Marchionibus ſ 187 b. Sarmbiã vaſtant 372. a b incommodo à Sumbergio affecti 367 a ſeditioſi a Sigiſmundo I. puniti 472. b 171. a Lutheranã ſectam alluminũt, templa diripiuot &c. 591. a. Lutherani primò deinde Catholici ad Sigiſmundũ I. legationem mittunt 592 a. Lutherani capiũtur, & capite plectuntur 596. b Catholicam religionẽ recipere coguntur 595 b eorum in nauigando induſtria 587 b. munificentia in Cazimirũ III 359 a 400 b naues a Crucigeris captæ 356 b. ſed ius publici 359. b. ſtudium in Polonos & regẽ 362 a. erectioni aduenıente Sigiſmondo I. 594. a
Gedeon Gryphius epiſc. Craco 99. a rex a 1. b. 112. b. eius liberior oratio ad Miceiſlaũ ſenẽ 108 a b.
Gedeon Plocenſis epiſcopus 131. b
Gedimnus 242. a. Lituanorũ magnus dux 19. a eius filij 242 a
Geiſa Belæ Vngariæ regis filius ad Boleſlaum II Polono. regem cur fugerit 58 a Vngarorum rex Auſtrios vicit 96 b
Geiſa ſiue Ieſſe Vngarorũ princeps quando Chriſtianus factus 33. a b
Gelaſius II. pontifex electus 83. a
Gelda quid Crucigeris 393. b
Geldria quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411. b
Gembice oppidum direptum 238 b
Genſericus vnde dictus 6. b
Genuũ in Dalmatia & Illyrico mutatarũ argumentũ 4 b migrationes 3 a b origines obſcuræ quomodo antiquitatem affectent 1. b. a a. ſtudium in conſcribendis rebus geſtis aliorum 3 b
Georgius Belſenſium dux 218. b
Georgius Boemorum rex à Vienneſibus profligatus 176 a. hæreſi infectus 164 b. inuiſus Morauis, Sileſijs & Luſacijs ibid. quando a Cazimiro III liberis ſuis mercede cœpit 395 a. eius bellũ in rebelles 396 b. cum Cazimiro III. conuentus & pacta Glogouiæ 17. b. filij quando duces Munſterbergenſium in Sileſia creati 376 a inconſtantia 406 b. mors ibid. res m quando 405. a. reſponſum oratoribus Polonis datum 198. a
Georgius Brandeburgenſium marchio 576. a. ad Sigiſmundum I. Torunium venit ibid.
Georgius Brutim Lituanus 197. b
Georgius Danibrouius Slochniiæ præfectus 191 a
Georgius Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad Alberti Friderici Pruſſiæ ducis curam admiſſus 719. a 840. b. inueſtitus Pruſſiæ dux 719 a. eius aux. a Stephano regi miſſa ad Poloc 735 a
Georgius Gakel Tranſyluanus dux ruſticorum in Vngaria 550 b ab ijs rex creatus 550 a. eius crudelitas in optimates & Satrapas Vngariæ ibid. in epiſcopum Cenadienſem ibid. capinæ ibid pœna & interitus ibid. b
Georgius Harabuida legatus ad Moſcum 740. b. à Moſco detentus ibid. remiſſus 747 b
Georgius Iazlovvieczki Ruſſiæ palatinus 7 4 a
Georgij Kerdeij acta contra Ruſſos 309 a
Georgius Oſtrogreoſium dux Ruſſus 357 b
Georgius Podiebradius 350 a. Boemiæ gubernator 356 a rex 358. b. quomodo dominatũ apud Boemos arripuerit 325. a
Georgius Radiuilus 465 b
Georgius Ruſſorum dux à Polonis capius traditur Leſco Albo 128. b
Georgij Ruſſorum dux quomodo ſe, Belſuinq; dediderit Ludouico regi 228. b
Georgius Sroſtas Moraiius latro in Polonia 356 a
Georg. Zuderes Ruſſię pfectus 229. a
Gerardus præpoſitus 135. a
Gerardus Ruſſorum epiſcop. 155 b
Gerardus Vvladislauienſis epiſ. 191 a b
Gerlicia oppidum a quo oppignoratum 153 a
Gerlıca Græcus proditor Conſtantinopolis 344. b
Germani Boemia per quem eiecti 29. a. eorum & aurum 1 a facti 79 b quomodo Poloniæ incolæ facti 214 b. qui nulla via ad 1 a ccm Burcſem Turcia deſiderãt perfide occiduntur 599 a. ſoluta obſidione Glogouiæ quo ſ rece perint 78. b diſ patres familias quãm Poloni 214 b. 215. a olim humanis hoſtijs deos placarunt 201. b. à Boleſlao I I. victi 58. a. eorum auxilia contra Polonos ibid. bellum cum Polonis ob Pomerania & Pruſſiam 558. b. cum Sclauis 28 a clades apud Pruſmarcum 171. b. duces capti 56 a. mitium humanitas 582. a. origo 2. a. de ſubacta Polonia iactantia 46 a prælium cum Polonis 79 a. cũ ijs ſimultatis cauſa quæ 558. a b. principes ab Henrico V. abieciati 83. a. pacem inter Polonos & Crucigeros inſiciunt 383. b. reges & progenitores qui 2. a
Germania Poloniæ grauis 703. a. 704 b. quando in excidium Polonorum conſpirauit 570. a. eius bellum ciuile 71. a. motus 83. a 131 b ſedati ab Imperatore 160. b Germanicæ linguæ vſus apud Boemos & Polonos 7. a. apud Pruſſos 42. a
Gertrudim Belæ cæci filiam Miecislaus Boleslai III. filius vxorẽ duci. 101 a
Gertrudis Henrici Barbati filia 139. a
Gertrudim Leopoldi Marchionis Auſtriæ filia Vvladislao Boleslai III. nupſiſſe ao verũ 85. a
Gerualis martyris dies, & ara Cracouiæ 156. b
Gibellinorum factiones 151. b
Gilauia Cazimiro III. dedita 359. a. Crucigeris 360 a
Gildericus vnde dictus a b
Giula Tranſyluanorum dux 31. b
Gladium diſtringendi mos in Polonia ſub recitatione Euãgelij 35. a
Gladios duos cur miſerit regi Poloniæ Crucigerorũ magiſter 268. b
Glebus & Boriſlus ſancti apud Ruſſos 19 a
Gliuicenſis dux captus à Mathia rege 418 a
Glognuia qua fraude à Boemorum rege in poteſtatem redacta 194 b. a Cæſare oppugnata, & a Polonis defenſa 77 a a Polonis exuſta 102. a. Glogouienſe ſacerdotum collegium a quo inſtitutum 184 a Glogouienſis ducatus Boleslao Caluo conceſſus 156 b. Ioanni Alberto 436 b. Sigiſmundo I 462. b. eius diuiſio 191 a
Glogouienſium dux cur ſe Boemo ſubdiderit 193. b fides & conſtantia 77. a induciæ quinque dierũ cum Cæſare ibid. legatio ad Boleſlaum III. pro auxilio ibid. obſides palijs alligati obuertuntur ad mœnia ibid.
Glouuna fluuius 98. a
Goaſdo Polonice oidus 17 b
Gneſna vrbs condita ibi. à Boemis inceſa 49 a. Cazimiro principi ennce atro b. a Crucigeris exuſta 199 b. ab Henrico Barbato oppugnata 140. b à VVladislao Laſconogo obſeſſa 136 b. Gneſnam ex Cruſuicia regia translata quãdo & à quo 27 b. ex Cracou a 25. a Gneſnenſe tẽplũ hoſtiũ ſpolijs ornatũ 40. a Gneſnenſis Archidiaconus captus & abductus à Pomeranis 74. b. ab illdẽ dimiſſus ibi. Archiepiſ. legatus natus 506. b. 516. a primas 507 a. qua occaſione Canonicus Plocenſis factus 241 b. eius iuriſdictio 516. a. officium 507. a. prærogatiua 522. a. 695. a.

695.a.696.a. ci monetæ cudendæ & renandi ius conceſſum 137.a. qui epiſcopi pareant 516.a. à Lcopolienſi ad ipſum prouocarui ibid. baſilica 12.b. de cœlo tacta 354.a. eius dedicatio 68.b. diœceſis fines 224.b. domus ſacerdotum decepta 439.b. eccleſiæ immunitas & prerogatiua 137.a
Gneua arx quando condita 173.a
Gneua Pruſſiæ vrbs 275.a Gneuenſe territorium Crucigeris a quo donatum 173.a
Gneuomirus Ciarnicoui dominus 74.a Chriſtianus factus à Boleſlao III. è ſacro ſonte ſuſcipitur ibid. fuſte capite commuonio interficitur 76.b
Gneuoſſius Daleuitius infamia notatus 248.a. eius opes vnde 244.b
Gneuum à Polonis obſeſſum 380.b. per deditionem ab ijs receptum 382.a b. eius deditio 353.a
Gneucouia arx oppugnata à Crucigeris 203.b. incenſa à VVladiſlao Albo 216.a. cam rex Poloniæ quanti à VVladiſlao Albo emerit 225.b. Gneuucouienſis conuentus cum Crucigeris 460.b.
Goleſſia arx defenſa 418.b
Golubergа 129.b. Golubergenſiũ metallorum foſſores 144.b
Golubum Pruſſiæ oppidum & arces duæ 152.a.275.a.290.a. Crucigeris proditum 367.a. à quo receptum 375.a
Gonianaum oppidum à Lituanis interceptum 345.b
Gnplus lacus 68.a.488.a
Gora Ioanni Alberto cõceſſa 436.b
Goncia caſtellum Maximiliano imperatori ceptum 539.a
Goſlicia a Germanis condita 214.b
Gorzouum a Polonis expugnatum & incenſum 116.a. duci Celſinẽſium oppignoratum 255.a
Goſdouia familia 126.a
Goſlaus Plocẽſis epiſcop. 131.a.182.a
Goſtinenſis conuentus fidem regis Poloniæ ſecutus 372.a
Goſtinium à Conrado quando ſur reptum 176.b
Goſtininum à Boemis oppugnatũ 185.a b. quando à Ziemouito Maſouiorum duce occupatũ 222.a
Gotardus Cancellarius 335.a
Gotardus Curlandiæ & Semigalliæ dux creatus 711.a. inueſtituram à rege Stephano petit 748.b in clientelã ab eo ſuſceptus 750.a. eius iuſiurandum ibid. de eo Polonorum conſultatio ibid.
Gotardus Radlinios dux à Polonis militibus creatus 367.a
Gothi in Sarmatia 12.a. ad meridiẽ profecti 16.a. in Polonia 54.a b
Gouorcus Chrobranius 314.a
Gouoricius exul a Boemico exilio reuocatus 121.a b
Gouoricius Rauita contra Sileſios pugnat 119.b captus ibi.
Gouoricij Sendomirienſis palatini pietas in principem ſuum 124.b
Grabinu Pruſſiæ vrbs 272.a
Grabouecia a Polonis recepta 228.b
Grabouia oppidum 326.b
Gradorenſis tractus Sobeſlao conceſſus 83.a
Gradiſcũ obſidione liberatũ 405.a
Graduum preces in Cracouienſi diœceſi 53.a
Græci quando cum Latinis coniuncti 101.a. eorum ad concilium aduentus 320.b
Græcium ſiue Grez arx 66.a.71.b
Grambina a quibus cæſus 143.b
Granata quando a Saracenis ſubacta 122.a
Gregorius Barioslauiƒins à Moſco captus 545.a
Gregorij Magni ad epiſcopos Iſtriæ de S auis epiſtola 5.a
Gregorius Oſeikns proditor 769.a b & ſeq. proditione detecta captus ibid ſupplicio affectus 770.a
Gregorius Sanoccus 618.b
Gregorius Sanoccus archiepiſcop. Leopolienſis 420.a quãdo mortuus 425.b
Gregorius ſuccancellarius 125.a
Gregorius V Papa 36.b. VII. quid in Polonos & regem Boleſlaum II. ſtatuit 61.b. IX. 142.b. XI 228.a. quando Auinione Romã migrauit ibid. XII. cur à papatu reiectus 264.a
Greifcolleinum oppidum quomodo à Polonis alienatum 165.a quando ab Henrico VVratiſlauienſi redemptum 168.b
Griffina Leſci Nigri vxor 162.a
Grimala Oleſnicius Coſtrinenſis caſtellanus 235.b
Grimalij & Nalencij reconciliati 246.a b.
Grimiſlaua Iacoslai Ruſſorum ducis filia, vxor Leſci Albi 129.a
Grodecum arx Pruſtorum 55.b
Grodecum oppidum Ruſſiæ 312.b
Grodlum oppidum à Polonis obſeſſum 303.a. receptum 328.b
Grodnum quãdo obſederint Poloni 248.b
Grona vrbs à Germanis capta 29.a
Groſſi lati ſiue Pragenſes, quale numiſma 189.a.503.b
Grotcouia oppidum 184.a
Grothecium arx Sileſiæ conſtructa, & Polon. principi dedita 161.b
Grothus Ceſlaicus Rauæ præfectus 376.a
Grotus Slupecius latronum princeps 258.b
Grodentum arx Culmenſis tractus 171.b
Grudentum Pruſſiæ oppidum 272.a quãdo Crucigeris ereptũ 172.a
Grunſoaldum pagus 268.a
Gruſiniorum diſſidium 413.a
Gryffonum familia equeſtris 81.a. 98.b
Gryphina Leſci Nigri vxor cur Boemorum duci Venceslao Sendomirienſem principatum donauerit 179.b. eam qui in Boemiam duxerint 180.a
Guida flumen 133.a
Gualto epiſcopus Beluacenſis legatus Pontificis maximi in Poloniam venit 72.a
Guelforum factiones in Italia 151.b
Guilielmus Germanorum dux contra Polonos 56.a
Guilelmus Hollandiæ comes Cæſar quando electus 151.b
Guilelmus Mutinenſis epiſcopus legatus Apoſtolicus ad Pruſſos quando & cur miſſus 148.b
Guilelmi Petri Dunini patris authoritas apud regem Daniæ 86.b
Guilelmus Siciliæ rex 115.b
Guntherus Epiſcop. Plocenſis 134.b
Guſtauus fit rex Sueciæ 586.a. Lutheranus regno catholicos epiſcopos pellit ibid.
Gutteſtadia a Polonis capta 283.a
Gyncium fruſtra obſidet Solymannus 609.a

H.

HAbdanci nobiles 117.b. vnde dicti 78.b
Habela fluuius 83.b
Habus lacus 42.b.368.b.487.b. duplex eſt ibid.
Hæretici omnes verbo Dei vti volunt 620.a. Cracouia cur Cazimiriam à rege eiecti 508.b. eorum licentia non quieſcit 623.b. eorũ cauſa a ſacris ceſſatum Cracouiæ 302.b. illis nihil in religione mutanda concedendum 651.a. hæreſum noſtri temporis abſurditates 624.a
Hagecius 66.a. eius error de Miecislao 24.b nugæ 156.a
Hainenſis parœcia in Lituania quãdo conſtituta 247.a
Hainonia VVratiſlauienſibus adẽpta 195.a
Halicia obſeſſa 115.a. ab Vngaris & & Polonis capta 128.a. a Polonis Romano tributa 150.b. incẽſa 540.a. eius archiepiſcopa per quem Leopolim tranſlata 228.b. 479.a. arx a Bogdano obſeſſa & defenſa 540.a b. Eliæ Valacho a VVladiſlao III. rege conceſſa 317.b. à quo munita 420.b. principatus Romano duci conceſſus 120.b. ſitus 92.a. Haliciam coloniæ Dominicanorum deductæ 110.a. Halicienſes Romano duci iurant 121.a. eorum bellum ſub Cazimiro principe 113.a. clades 92.b. deditio 113.b
Halius Chererus Deuleus Tartarorum principis filius 794.b. Galga creatus ibi à præfectura deiectus ibid. fugit 795.a. à Koſakkis captus ibid.
Hameiſteinum Pruſſiæ vrbs 272.a. cui donata ibid. Hameiſteinenſes Cazimiro III. dediti 392.a
Hanco molitor quam proditionẽ molitus ſit 226.b
Hannonia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411.b
Hanſcheus filius nothus Mathiæ regis 435.b. à VVladiſlao Boemiæ rege victus 437.a
Hanulo præfectus Vilnenſis 241.b.
Haſenmerus Auſtrius 326.a
Hebræorum origo 2.a
Heccardus canonicus à quo in vincula coniectus 158.b
Heduuigis Bertholdi ducis Carinthiæ filia, vxor Henrici Barbati 129.a maritum liberat, & pacem inter cognatos facit 136.a b quantum res humanas deſpexerit 140.b. quando mortua 148.a in diuos relata ibid. eius conſtantia, & gratiarum actio ad mortem Henrici Pij filij 146.a. ſanctimonia 129.b
Heduigis Cazimiri II. filia cui nupſerit 223.b
Heduigis II. vxor Cazimiri II quãdo mor-

do mortua 215.b
Heduigis Cazimiri III. filia 380.b. Georgio Bauarorum duci nubit 420.b.462.a
Heduigis Ludouici filia, regina Poloniæ 461.a.eius aduentus in Poloniam 241.b.coronatio, mores & forma ib. amor in Villhelmum Auſtrium 244.a b animum quid alienum fecerit à nuptijs Iagellonis ibid.pia munificentia 247.a. pietas 246. b. vaticinium in Crucigeros 255.b.mors & laudes 256.b.
Heduigis Sigiſmundi I.ex Barbara filia cui nupſit 457.b 561.b
Heduigis VVladiſlai Iagellonis regis filia quando mortua 305.b
Heduigis Vladislai Locti vxoris in monaſterium diſceſſus 255.a
Heilsberga oppidum 492. b. fruſtra obſeſſa à Crucigeris 578.b. ſecundo 580.b.tertio 582.a
Helena Cazimiri principis vxor Leſci Albi mater quibus artibus a Miecislao ſene decepta 123.a.eius pro filijs ſolicitudo 122.b. qua conditione imperium ei cõmiſſum 118.b
Helena Moſca Alexandri regis Poloniæ vxor 447. a cur non coronata 450.a.eius obitus 352.a
Helena Roſciſlai Præmislienſium principis filia, altera vxor Boleſlai Criſpi 102.a
Helena Suëtopelci filia, vxor Vladislai Sputatoris 132.b
Helena VVſeuolodi Belſenſium ducis filia 105.b
Heligebeila oppidum 578.b. expugnatur 576.a
Helmericus Crucigerorum magiſter 161.a
Helmoldi presbyteri Chronicõ 31.b
Heluctiorum incrementa 221.b
Henrichouienſe monaſterium a quo conditum 129.b
Henricus Anglorum rex regno pellitur a filio 107.a
Henricus Auſtriorum dux ab Vngaris & Germanis victus 96.b
Henricus Barbatus Boleslai proceri filius 122.b. cur Barbatus dictus 140.b. a quo ad interuertendum principatum cõcitatus fuerit 132.a. principatum obtinet 120.a. a Conrado captus 136.a. a quo protectus & ſeruatus 134.a. quando & vbi mortuus 140. b. VVratislauienſium dux quomodo principatum inter filios diuiſerit 129.a.eius acta in rutela Boleslai Pudici 130.a bellum ciuile cum Conrado de principatu 136.a. cũ Heduige vxore continentia 140. b.expeditio in Cracouienſem principatũ 133 a. in minoré Polon. 138.a.in maiorem contra Vladislaum Sputatoré 140.b. inter cũ & Leſcum Album pax conſtituta 132.b
Henrici Bauarorum ducis querela de Polonis 100.a
Hẽricus Boemus aſtrologus 204.b
Henrici Boleslai Calui F. fortitudo 169.a
Henricus Boleslai III. filius naſcitur 88.b. ad Hieroſolymitanam militiam proficiſcitur 161.a
Henricus Boleslai Suidnicienſis F. Iauorienſium dux 184.a
Hẽricus Camenecius occiſus 430.b
Henricus Carinthiæ dux quando princeps Boemorum renunciatus 180.b
Henricus Crucigerorum magiſter 188.b.eius reſpõſum ad Vladislai Locti expoſtulationẽ 189.b
Henricus Danorum rex à fratre Abele occiſus 56.b. eius theſaurũ quis receperit ibid.
Henricus Francus Valeſius Andiũ dux in regem Poloniæ electus 688.a. 710.a.quando 690.a.697.b.vbi 694.a.695.b.rex renunciatur 690.b.697.b. quanta lætitia in Poloniam veniens exceptus 694.a.b. è Polonia in Galliam excedit 721.a.726.b.rex Galliæ factus ibidem.eius in Poloniæ regem electio 693.b.& ſeq.710.a b.& ſeq. an rite facta 692. b. 697.a.diuinum eſt beneficium 691.a.in electione Polonorum concordia 688.a. 689.b. 691.b. 694.b.696.a b.698.a.725.a.in ea duorum equitum factum inſigne 691.b.c.b.cum electum Polonorum lætitia 690. b. 694.b. 698.a b.renunciatio in diem ſequentem cur dilata 697.b. & ſeq.renunciationis verba 698.a. laus 693.a b. 699.b.& ſeq.721.b. 724.a. 722.a.ipſi quàm charum regnum Poloniæ fuerit 722.a. de diſceſſu immerito Polonos queri 727.a.Gallorum & Sarmatarum de eo querelæ 722.a b. Gallorum refutantur 721.b.& ſeq.Sarmatarum 724. b & ſeq. legati ad eum in Poloniam deducendi miſſi 699.a. qui honor ad eum è regno Poloniæ 722.a b.724.a quid ab eo electo Poloni petunt, quidq; illis debeat 699.b.& ſeq. eo non meliorem potuiſſe Polonos eligere probatur 715.a.b
Henricus Georgij Podiebradij F. dux Coalenſium 414.b
Henricus Glogouienſium dux 230.a.eius interitus & filij 191.a
Henricus Gneſnenſis archiepiſcopus 121.b.eius opera 130.b
Hẽricus Hẽrici Barbati filius 129.a
Henricus Henrici Pij filius 151.b
Henricus Henrici V. VVratislauienſis ducis filius 181.b
Henricus Heſſorum Lantgrauius 208.a
Henricus I. Bauarus Imperator 29.a.17.a.41.a.b.an Polonos debellauerit ibid.
Henricus II. Imperator Conrado patri in imperio ſuccedit 49.b. cur bellum in Polonos ſuſcipere decreuit 51.a. ſuſceptum per Cazimirum auerſum ibid.eius animus benignus erga Cazimirum 50.b bella in Vngaros irrita 51.a b.expeditiones in Boemiam 52.b
Henricus III Imperator 56.a. puer imperium init ibid.
Henricus IIII. Imperator captus 75.a.Salomonem in Vngariã reducit 58.a.Boemorum ducem regem appellat, & ei Poloniã attribuit 65.b.eius bellũ cũ Boleslao Criuouſto 139.b. cum Henrico V. imperatore 71.a. cum Rudolpho Sueuorum duce 71.a
Henricus V. imperator quãdo bellum cõtra Vngaros geſſerit 75.a.eius arrogantia 78.a.cum Germanis & Boemis expeditio in Poloniam 76.b. in Vngaros 78.a. fuga 79.b. ſæuitia in Polonos 77.a. inter eum & Boleſlaum III. Poloniæ regem pax & affinitas 80.a
Henricus VI. Friderici filius Imperator 122.a
Henricus VII. Imperator 186.b. 191.b.veneno in Euchariſtia extinctus 192.b
Henricus Ketlicius malus conſultor Miecislai ſenis 107.b.in exilium miſſus 116.b
Henricus Lantgrauius Thuringię, Cæſar quando electus 151 b. eius interitus ad Vlmam ibid.
Hẽricus Legnicienſis dux quomodo VVratiſlauia potitus 179.b
Hẽricus Munſterbergẽſis ad quid a Mathia coactus 435.a
Henricus Pius 139.b. Henrici Barbati filius 141.a. Gneſna potitus ibid.eius filij 151.b. fortis pugna contra Tartaros 144. b. & ſeq. exercitus contra eos ibid. fuga & cędes 144.a b.cadauer quo argumento inter occiſos inuentum 146 a. caput haſtæ à Tartaris infixum 145.b
Henricus Plauenius commendator Elbingenſium 381 a. Succenſis 266.a. Crucigerorum Magiſter iurat in verba Cazimiri III. regis 404.a. cur magiſtratu amotus, & in carcerem coniectus 282.a. Marieburgum præſidio firmat 271.a.eius ad Iagellonem regem oratio 272.b. reſponſum magnanimum 273.b
Henricus Probus VVratiſlauienſis dux III. 165.b.ad dolos factus 174.b. Probus nomine, non re 171.b. dolo a Boleſlao patruo captus 168.b.eius deteſtabile facinus in Epiſcopi & eccleſiæ Vratiſlauienſis bona 175.a. item factio cum Thoma epiſcopo ibid. b
Hẽricus Ratiſponẽſis epiſcop 418.a
Henricus Richtembergius Crucigerorum magiſter iurat in verba regis Poloniæ 405.b.eius fides ſuſpecta 421.b.
Henricus Saxonum dux 150 a. cur dominatu pulſus ibid.
Henricus Sẽdomirienſis dux à Pruſſis interfectus 105.b
Henricus Sileſiæ dux 131.b
Henricus Stolpenſium Pomeranorum dux Cazimiri III. regis fœderatus Crucigeros profligat 387.a.eius perfidia 392.b
Henricus V. VVratiſlauienſium dux quomodo Cracouia & principatu potitus 178.b. 179.a. dolo captus cuſtodia aſſeruatus 181 a.eius mors & liberi ib b.
Henricus VI. VVratiſlauienſium dux 194.a
Henricus Zeganenſis dux 191.a
Henricus Ziemouiti Maſouij filius Plocenſis & Lencicienſis præpoſitus quomodo factus 230.b. Plocenſis epiſcopus deſignatus 250. b. qua vxore ducta vene-

veneno ſublatus 251.a
Hertaboldus palatinus Poſnanienſis captus 159.b
Hercinius ſaltus 73.a
Hermannus Ciliæ comes 264.b
Hermannus Contractus 46.b
Hermannus Elbingenſis commendator 20c.a
Hermanni Liuonienſium Crucigerorum magiſtri callidum conſilium 273.b
Hermannus de Salza primus magiſter Teuthonum in Pruſſia 134.b
Hermannus Veſſelius Derpati epiſcopus 823.a.à Moſcis in Moſcouiam deportatus ibi.
Hermiogi epiſcopi Camenenſis clades apud Colbergam 382.b
Hermion Germanorum rex 2.a
Herneſtus Auſtriorum dux quando Cracouiam venit 279.a.b
Heſter Iudæa concubina Caſimiri II. 221.a
Hibernia quando Romano pontifici vectigalis facta 122.a
Hicinum Germanos condidiſſe 214.b
Hieraſtus, qui & Prutus, fluuius 215.b
Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus legatus Pontificis maximi in Poloniam 365.a. eius ingenium & fides 390.a
Hieronymus Laski fit à Gitio epiſcopus Varadinus 616.a
Hieronymus Pragenſis 264.a. cur exuſtus 282.b
Hieroſolyma à Turcis quando capta 40.b. à Saracenis 115.a. à Sultano Cæſari reddita 135.b
Hieroſolymitani fratres hoſpitalarij 124.a
Hiltenſeimom oppidum à Polonis vaſtatum 41.a
Hippolitus Ferrarienſis cardinalis 570.a. Bonam Sigiſmundi I. vxorem in Poloniam deducit ibidem
Hippolitus Gneſnenſis archiepiſcopus 45.b
Hirundines in Polonia quomodo ſe hyeme cuſtodiunt 490.a
Hiſpania per Gothos & Vandalos vexata 2.b. & ſeq.
Hiſpanorum origo 2.a
Hiſtorias ſcribendi difficultas 731.a. eius diuerſitas ibid. eius laus veritas 734.a. commentarij Hiſtoriæ genus 733.a
Hiſtria quando à Turcis vexata 410.b
Hoenſteinum à Polonis captum 271.b. 283.a
Hoenſteinum magnum quando à Boemo interceptum 382.b
Holandia Pruſſiæ vrbs 272.a. à Crucigeris capta 381.a. à Polonis recuperata ibid. Vitoudo donata 272.a. à Polonis obſeſſa & capta 575.a.b.
Hollandia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411.b
Hollandorum cum Lubecenſibus nauale bellum 548.a. naues captæ, incenſæ, & demerſæ 548.b
Holophagus monſtrum à Craco extinctum 20.a
Holſatiæ comitum origo 46.b
Homicidij pœna in Polonia aucta 413.b
Hominum mentes quàm ſint mutabiles 353.a
Honeſtas fundamentum libertatis publicæ 706.a.
Honoldus Italus epiſcopus 107.b
Hutniſperg arx 194.a
Horuatus Banus Croatiæ 234.b
Hoſpitalarij fratres de Saxia 130.a
Hoſpitale ab Iuone epiſcopo Cracouiæ conditum ibid.
Hoſpitale Poſnanienſe à quo conditum 124.a
Hoſtaſius Odrouanſiorum comes 192.a
Hoſtiuitos Boemorum dux 32.a
Humeriens vnde dictus 6.b
Hunni ſiue Cunan Polouucij 54.a b. verſus meridiem profecti 16.a. eorum origo 2.a
Huſancaſſani Perſarum regis bella contra Turcas 409.b. eius promiſſa Caſimiro III. facta 414.b
Hus Boemis quid 264.a
Huſſus vbi condemnatus & exuſtus 282.b. eius fauor apud Boemos vnde 264.a b Huſſitæ ſectæ initium & incrementum ibid.
Hydruntum captum à Turcis 432.a. à Chriſtianis recuperatum ibidem b.
Hyemes aſperæ in Polonia 33.b. 218.b. 325. a. calida in Lituania 281.a

I.

IAciens ſiue Iacinctus monachus quando mortuus 158.b. in diuos relactus ibi.
Iacobellus & Petrus Myſnenſis propagatores hæreſis in Boemia 264.b
Iacobus Broſouecius nanus vincit gigantem Germanum 579.a
Iacobus Cobilenius de ſtupro reginæ inſimulatus 262.a
Iacobus Corskouius auditor palatij Apoſtolici, epiſcopus Ploceſis fit 251.a
Iacobus Dembenius dux exercitus regij 306.b præfectus Cracouienſis 392.b
Iacobus Leodienſis archidiaconus Legatus Papæ in Poloniam miſſus 152 b
Iacobus Piſo legatus Papę Sigiſmundum I. ad pacem cum Moſco faciendam hortatur 552.b. Romã redit ibid.
Iacobus Ratborij filius caſtellanꝰ Sendomirienſis 143.b
Iacobus Sencignouius Tartaros fugat 567.a. Germanos apud Pruſmarcum profligat 575.b. Heiberg am iuctui 580.b. eius de Germanis victoria 576 a
Iacobus Sennenius ad Papam orator miſſus 365.a. cui a rege proſcriptus 367.b. ceſſit epiſcop. 376 b. Gneſnenſis archiepiſcopus 413.a
Iacobi Sidloueeij regni theſaurarij obitus 543.b
Iacobus Siruſius cæditur 378.a
Iacobus Suinca quomodo & quando Gneſnenſis archiepiſcopus factus 175.a. eius diræ in Henricum Probum ibid.
Iacobus Suincius Caſtellanus Zarnouienſis 202.b
Iacobus Vchanſcius Gneſnenſis archiepiſcopus 834.a. Stephanum regem coronare non vult ibid.
Iacobus Znenenſis, archiepiſcopus Gneſnenſis 84.b. VVladiſlaum II. diris deuouet 97.a. quando mortuus 100.a
Iacobus Zuder præfectus 326.b
D. Iacobo dicatum monaſterium Frãciſcanis quis cõdiderit Vratislauiæ 146.a
Iacubouius Roſcus vbi interfectus 270.b
Iadera Dalmatarum vrbs 4.a
Iagellonicæ domus laus 707.a Iagellonica ſtirps 461.a
Iancola Saxo Tranſiluanicus Valachiæ palatinus 745.a. 829.a. à Polonis captus & ſupplicio affectus 829.a. 842.a. eius fuga 829.a. in Stephanum regem & Polonos iniuriæ ibid.
Ianicus VVratislauienſis Epiſcopus 98.b. Gneſnenſis archiepiſcopus 99.a. 100.a
Ianislaus Sulimæus Gneſnenſis archiepiſcopus 187.a
Ianizeri phalanx Turcica quando lingua Slauica vti cęperint 379.b
Ianus Cypriorum Hieroſolymorum & Armeniorum rex 306.b
Ianuſſius Cracouienſis palatinus 141.a
Iapeti genealogia 2.a
Iarandus Znenæ præfectus 240.a
Iarmericus Syuardi filius obſidis loco ſeruatus 18.a
Iaromirus Boleſlai Boemorum ducis filius à fratre excæcatur 37.b
Iaromirus Prædiſlai Bormię ducis filius 54.b. epiſcopus Pragenſis fit 55.b in Poloniam fugit ibid. à. exul apud Boleslaum II. 54.a
Iaromirus VVlodimiri filius Roſtouij dux 39.a
Iaropolcus Izaslai filius Viſſegradenſibus præfectus 55.b
Iaropolcus Kiouienſium dux cur fratri Olgo bellum intulerit 34.a. à VVlodimiro F. interfectus ibid.
Iaropolcus VVlodimiri filius Kiouienſium princeps auctor defectionis Ruſſicæ 89. b. captus & poſt annum redemptus 90.b. eius oratio 89.b
Iaroslaus Bogorius Gneſnenſis archiepiſcopus 208.a 221.a.b vbi aulas archiepiſcopales conſtruxit 224.b. quomodo archiepiſcopam ornauerit ibidem. cæcus ſe archiepiſcopa abdicat ibid. eius magnanimitas ibid. mors ibid. cum non rite factum archiepiſcopum ibid.
Iaroſlaus Boleſlai Alti filius 119.b
Iaroſlaus Henrici Barbati filius Vratislauienſis epiſcopus 121.a
Iaroslaus Halicienſium dux principatu eiectus ad Polonos fugit 91 b. & ſeq.
Iaroſlaus Iaropolci filius 70.b
Iaroslaus Nouogrodenſis dux quãdo factus 39.a. bellum renouans ſuperatur ibid b
Iaroslaus Ruſſorum dux 45.b. à Meſciſlao fratre ſuperatꝰ & principatu exutus 48.a è pugna fugit ibid.

ibid. b. quomodo Ruſſiæ principatum inter quinque filios partitus fuit 54. a. eius bellum cõtra Boleſlaum I. regẽ Poloniæ 43. b. expeditio in Kiouienſem principatum ibid. a. in Poloniã 48. b. fœdus & affinitas cum Cazimiro I. rege, & Polonis 51. a

Iaroslaus Ruſſorum dux à Polonis captus traditur Leſco Albo 128. b

Iaroslaus Vvlodimirienſium Ruſſorum Dux in Poloniam cum vxore & liberis fugit 84. b. exul apud Boleſlaum III. affinem 85. b. in prælio cum Kiouienſibus ſauciatus moritur 86. a

Iaſoſlauia incenſa 444 b

Iaroſlauienſes Ruſſorum populi 9. a

Iaroſſinum pagus 550. b

Iaſcus Cmitha 226. b. interfectus 227. b

Iaſenecia arx capta & incenſa 310. a

Iaſenij receptus ex Vngaria qualis 409. a

Iaſtouecius ab Oslam Sultano per fidẽ deceptus 605. a

Iaslum ab Vngaris incenſum 413. b

Iaſtrembeciorum familia 61. b

Iauaous Iapeti filius 2. a

Iauoria Sridnicienſi duci donata 131 a

Laurinum communitum & à Vvladislao obſeſſum 643. b

Iauunutius Gedimini filius 242. a. vbi à fratre captus ibid.

Iaxa Gryphius eques 101. a. conſpirationis in Boleſlaum Criſpum author 106. a

Iaxas Serborum ſeu Vinidarum Dux 96. b

Iazyges Metanaſtæ 147. b. populi Pruſſiæ 41. b. quinam fuerint 147. b. a Boleſlao Pudico quando victi & prope deleti 162. a. à Polonis profligati 52. a. à Vvlodimiro ſubacti 34. a. eorum origo 31. b. quindecim millia cæſa 52. a. excuſſio in Poloniã 150. b. reliquiæ a quo Chriſtianam religionem accipere coactę 162 a. quando penitus deletæ 172. b

Ibraimus Chauſius legatus Turcicus ad Sigiſmundum I. Poloniæ regem 742. a

Iedinouuladez monarcha dictus apud Ruſſos 45 b

Iedlinæ comitia 297 b

Ieiunij Quadrageſimę à Polonis temerati pœna 65. b. moderata remiſſio Polonis data 152. b

Ielicorũ familia vnde orta ſit 203. a

Ieſeniſcia arx Polonis dedita 784. a. eius ſitus 751. b

Ieſus Chriſtus quomodo tenebras diſpulerit 30. a

Iglauia à Georgio Boemorum rege obſeſſa 362. b

Ignis à Pruſſis cultus 42. a ſacer in Lituania quando & à quo extinctus 246. b

Igorus ſiue Gregorius Iaroslai monarchæ filius Boleslao II. ſe dedit 52. b

Igorus Rorici filius 28. a 33 b

Illyricum Romanis cis Iſtrum 4. b. Romanis ereptum à Slauis 1. b

Illyrij quando & à quibus Chriſtianiſmum acceperint 11. a

Imaus mons 128. b

ImbraimusTurcorum imperatoris legatus 545 b

Ilouum vrbs 24. b

ImbramusCiulicus vbi interfectus 270. b

Imperator Romanus quomodo eligendus 36. b. & ſeq. eius electioni quid acceſſerit ſub Conrado Sueuo imperatore ibid. a

Imperium Occidentis ad Francos tranſlatum 23. a quamdiu vacauerit ante Carolum magnum ibid. b. eius diademata 37 a. electores qui, quando, & à quo inſtituti 36. b

Impietatis gradus 30 a

Impiorum proſperitas 475. b

Ina flumen 183 a

Incendiarijs præmia à Crucigeris propoſita 304. b

Induciæ inter Crucigeros & Polonos 204. a. 205. a 239. a. 263. b. 283. b. 287. b. 310. a 311 a 315. b. 362. a. 418. a. 583. a. à Crucigeris violatæ 363. a. inter Polonos & Boemos 414 a. inter Polonos & Vngaros 409. b. 411 a 414. a. 421. a. Inter Boemos & Georgium regem ſuum 398. a. Inter Mathiã & Caſimirum III. 429. b. damnoſæ ſunt 303. b

Infans exanimis cum ſerpente viuo dorſum cadaueris depaſcente natus 419. b. infantis vaticinium 368. a

Ingenia hominum quæ inſatiabilia 132. a

Innocentius II. Papa Roma pulſus 88. a. III 122. a. 127. a. IIII. 150. a. quæ egerit contra Fridericũ Imperatorem 151. b

Inounladislauia Cuiauiæ oppidũ 141. a. quando a Crucigeris occupatum 203. b. quomodo à VVladislao Albo captum 225. b. & ſeq. eius obſidio 226. a. ſatrapiæ officiales 509. a

Interdictum Cracouiæ 157. b. propter Boemos hæreticos 306. a. interdicti Polonis dari relaxatio 63 a. interdictorũ ratio 61. a

Interregnum primum in Poloniã 26. b. poſt Miecislai regis mortẽ 47. a poſt VVladislai III. 338. a. poſt Leſci Nigri 178. a

Inuidia in principum aulis regnat 131. a principibus bonis comes 123. a. clariores perſequitur 629 a

Innudatio aquarum in Polonia 84. b 110. b 155. b. 323. a. ſanguinis in Sileſia 165. a

Ioachimus Brandeburgenſis Marchio elector Romani Imperij 467 b

Ioannæ Neopolitanæ reginæ ſcelera & libido 210. b

Ioannes Albertus Caſimiri III. filius natus 365. b Rex Polonorũ 438. a. vnde claruerit 425. a eius caſtra tumor inceſtus tumultu implet 441. b. conſilium ad expeditionem Valachicam 441. b expeditio in Vngariam 425. b. fœdus cum fratre VVladislao Boemiæ rege 438. b 439. a. fortitudo & fuga 436. b. indoles 438. a. induciæ cum Stephano Valacho 442 a. ingenium 439. a 448 b. libido & nocturnum periculum 444. a. mors & mores 448. b. tyrannicum dictum 441 a

Ioannes Baſenus Pruſſiæ gubernator conſtitutus 350. b

Ioannes Baſilij filius Moſcorum dux Nouogardiam capit 742 a. Tartarorum iugũ excuſſit 742 a. eius excurſiones in Ruſſiam Albam 430 a. b. res geſtæ ibid. b. mors 455. b

Ioannes Baſilius Moſcorum dux qua arte Liuoniam inuaſit 735 b. & ſeq. ex Liuonia in Moſcouiam ſe recipit 738 a Legati Polonorum quomodo ab ipſo habiti 739 b. Vendam oppugnanat ibid. Vnde ſuum genus ſe ducere iactat 784 a. vxore repudiata alterãm ducit 788 b. operam Chriſtianitati contra Turcas offert 792 b in Stephanum Poloniæ regem inuehitur 795 a. b. eius cædes & homicidia 743 a. crudelitas ibid. literæ ad Stephanum Poloniæ regẽ 736 a. 769 a. 771 b. 774 b. 775 a. 783 b. & ſeq. 795 a. ad Lituaniæ proceres 768 b. ad præſidium Suſæ 762 a. b. mater quæ 797 a. poſtulata à Stephano rege ſuperba 745 b. potentia 743 a. res geſtæ, victoriæ, & regni propagationes 741 a. reſponſum ad Stephani regis literas 735 a. trepidatio Staritiæ 808 a. b. et Liuonia ſe re tota ſubdita 736 a. arces ab eo conditæ 751 b. & ſeq. Polonis pace facta conceſſæ 824. b

Ioannes Biberſteinus comes 191. a

Ioannes Boemorum rex 193 a. cur diuis deuotus 195 b. Crucigeris in auxilium venit 197 b. eius expeditio in Lituaniam 209 b. vaſtrum ingenium 194 b. & ſeq. mors 210 b

Ioannes Boratinius 466 b

Ioannes Boratinskus Poloniæ equitatus dux contra Moſcos 571 a. eius victoria à Moſcis ibid. b

Ioannes Brandeburgenſis marchio 153 a. eius in Pomeraniam expeditio 187. b

Ioannes Brezius procancellarius regni 367 b. de proditione ſuſpectus 362 a

IoannesBrnglouius præfectus Bydgoſtienſis 278 a. eius victoria de Crucigeris 266 a

Ioannes Cæcus cur bellum intulerit Polonis 209 b. & ſeq.

Ioannes Camenecius 464. b

Ioannes Caliſſienſis caſtellanus 166. a

Ioannes Capiſtranus Franciſcanus quando in Poloniã venerit 347 a. eius victoria de Turcis 348 a. mors ibid.

Ioannes Carncouius cognomento Polacus 434 a

Ioannes Chanadienſis epiſcopus 234. a

Ioannes Chodkeuicius adminiſtrator Liuoniæ conſtitutus 711. a

Ioannes Choinius Cracouienſis epiſcopus, & Cancellarius Poloniæ 78. b

Ioannes Ciapla ſcholaſticus Plocẽſis Cſiſtino palatino infenſus 212 a. à Conradi ſuſpenſus 141. b

Ioannes Ciſles eques Boemus 77.b
Ioannes Colda quomodo Zialdouiam recuperauerit 354.a
Ioannes Conarius Cracouienſis epiſcopus 451.a
Ioannes Conarius eques palma Cazimirum in faciem percutit 109.a
Ioannes Coſcelecius Marieburgi præfectus 365.a
Ioannes Coſtka Sendomirienſis palatinus 25.a 27.b. Marieburgenſis præfectus 327.a
Ioannes Cropidlo VVladislauienſis epiſcopus 219. b. quodnam regis arcanum prodiderit 281.a. quomodo archiepiſcopatu à rege excluſus VVladislauienſem epiſcopatum amiſerit 248.a b.
Ioannes Czarneouuski quid rex Iagello mandauerit 298.b
Ioannes Daotiſcus epiſcopus Varmienſis 479.b. 562.b
Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus Polonus 2. b. regiorum liberorum præceptor 399 b. archiepiſcopatu Leopolienſis quãdo obierit 431 b
Ioannes Dobroslaus magiſter 135 a
Ioannes & Paulus martyres ſub Iuliano 27.a
Ioannes Falcembergius cur in carcerem coniectus 284.b
Ioannes Finlandiæ dux rex Sueciæ 714 b eius vxor 719. a. intereũ & Daniæ regem per Sigiſmundum Auguſtum pax conſtituta 714 b
Ioannes Franciſcanus monachus legatus pontificius 217 b
Ioannes Fridericus Brandeburgenſis marchio Stephanum Poloniæ regem ad bellum Moſcouiticum hortatur 745. b. ei tormenta bellica dono mittit ibid.
Ioannes Galeatius Sphortia Mediolanenſium dux 467 a
Ioannes Gamratus 515 b.
Ioannes Gels Sileſius prædo 340.b. 341 b.
Ioannes Gerbiſſus Poſnanienſis epiſcopus 182.a
Ioannes Gneſnenſis archiepiſcopus 166 a. eius in Cracouienſes interdictum ibid.
Ioannis Gneſnenſis archiepiſcopi mors & mores 232 a. bona eius direpta ibid.
Ioannes Grotus epiſcopus Cracouienſis 197. a. 206. a. quo anno mortuus 211 a
Ioannes Gruſcinius epiſcopus Cracouienſis 376. b. VVladislauienſis 367 b. archiepiſcopus Gneſnenſis 385. b. eius mors & vita 412.b
Ioannes Gryphius ignominia notatus 131.a
Ioannes Huniades 613. a. contra Ladislaum miſſus quæ egerit 654. b. & ſeq. prorex Vngariæ factus 115 b. 317. b. a Deſpote Raſciæ captus 336 b. cum Iſcra quorum opere reconciliatus ibid. ab Iſcra victus 342 a Turcos inopinantes adoritur 667 a. ad pacem cum Turcis faciendam inclinatus 675. a b in Vngariam fugiens tenetur 658 b Tranſyluaniæ dux declaratus 656 a. eius fuga 687.b genus, honores & res geſtæ 325.a prælium cum Ladislao 655 b. de certamine cũ Turcis ſententia 685 a res magnæ in Vngaria geſtæ 335.b victoriæ de Turcis 327.b. 358 a 665.a. 667.b. mors 358 a.
Ioannes Huſſ. 264. a. vide Huſſ.
Ioannes Ioannis Moſcouiæ ducis filius 815. b. eius mors & oriorta cauſſa ibid. patris ob mortem dolor ibid.
Ioannes Iſcra Boemus 324 b. pacis ſequeſter inter Polonos & Crucigeros 361. a. Boemorum auſtralium dux 654 a. Scepuſienſem agrum vaſtat 656. a b. aliquot oppida capit ibid. Caſſouiæ obſeſſus quæ egerit 657 a. Polonos fundit fugatque 661. a. Broſouiciam obſidet, capitque ibid. Richnouam capit ibid. b. ad expeditionem Turcicam ſtrenue à Vvladislao euocandus diſputatur 673 a b. ſere ab Vngaris captus VVladislai regis opera euadit 674.a. eius pax & affinitas cum Agrienſi epiſcopo 661. b. eam non ſeruat ibid. res geſtæ contra Polonos 326.a
Ioannes Iuani filius 145.b. eius fortitudo contra barbaros ibid.
Ioannes Laſcus Poloniæ cancellarius 451.a
Ioannes Laski Gneſnenſis archiepiſcopus ad concilium Lateranenſe legatus 551. a. Roma redit 563 b. legatus perpetuus à Leone X. pontifice maximo creatus ibi. eius oratio ad collegium Cardinalium 551 b
Ioannes Lauſanenſis epiſcopus 283 a
Ioãnes Lincopenſis epiſcopus Gdani moritur 586.a
Ioannes Lozia epiſcopus 183.b
Ioannes Lubinenſis dux 282.b
Ioannis Lubranski Poſnanienſis epiſcopi obitus 576 b
Ioannes Lucemburgenſis comes quando Boemorum rex creatus 186.b
Ioannes Luteeus Brezius procancellarius regni 376. b. epiſcopus Cracouienſis 383.b
Ioannes Maſouiorum dux ad regnum Polonicum aſpirat 438 a. à Crucigeris captus 260. b. obit. 439 b
Ioannes Melſtinius Cazimiri III. mandatum contemnit 368 a. Caſtellanus Cracouienſis moderator Cazimiri II. regis 205.a
Ioannes Merignola Florentinus archiepiſcopus a.b
Ioannes Muſcata Cracouienſis epiſcopus 183. a. 186. a. cur captus 192 a
Ioannes Naſciokinus legatus Moſci ad Stephanum 769 a
Ioannes Odrouanzus Leopolienſis archiepiſcopus 317 b
Ioannes Oleſſnicius 250.a. eius acta contra Vitouldum & Crucigeros ibid.b
Ioannes Olgemundi F. dux. Kiouienſium 252 a
Ioannes Opolienſium Sileſiorum ducis fœdus cum VVladislao III. & Caſimiro fratre 219.b
Ioannes Oſtrumecius 818.a. eius induſtria in facienda ciſta puluere inſecta ibid. & b.
Ioannis Oſtrouicij virtus in pugna Coronouienſi 275 b
Ioannes Palæologus Græcorum imperator 310. b 672.a. VVladislaum Poloniæ & Vngariæ regem ad bellum Turcis inferendum hortatur 678. a. eius legatio gratulatoria ad eundẽ 329 a
Ioannes Picoianſcus Goeſneoſis archidiaconus adulterij & homicidij reus 389.a. quomodo punitus ibid.
Ioannes Plocenſis abbas 335 a
Ioannes Podkoua Valachiam inuadit 737 b. captus ad Stephanũ regem miſſus ibid. à rege ſupplicio affectus 745.a
Ioannes Przerembius Gneſnenſis archiepiſcopus 451.a
Ioannes Radlicius medicus, epiſcopus Cracouienſis 232.a
Ioannes Ratiborienſis dux 282.b
Ioannes Reſlouius Cracouienſis epiſcopus 408.b. Corcinenſis præfectus captus 396 a
Ioannes Rigenſis archiepiſcopus à Crucigeris in vincula coniectus 184.b
Ioannes Riuitanius dux Polonicarum copiarum in Sileſios 416 b
Ioannes Rogala latronum princeps 238.b
Ioannes Romea VVratislauienſis epiſcopus 182.a
Ioannes Ruſſus dux Ciartorienſis 325.a
Ioãnes Saffranecius Vuladislauienſis epiſcopus 294.a
Ioannes Samoſcius Polonos ad bellum Moſcouiticum hortatur 764 b. & ſeq. ad Velitium oppugnandum miſſus 771 b. & ſeq. Vuepſciam venit 772 a. à Vitepſcia ad Suraſlum profectus 772.b. exercitum ad profectionem quomodo inſtituit. ibid. per ſyluas ad Veliſium venit 773. b. generalis exercitus dux creatus 797. b & ſeq. munus illud tenuit ibid & ſeq. Pleſcouiam ſpeculandi gratia circumit 799 a b. inuidia flagrat 810. a b. calumnias contemnit ibid. militum motus componit ibid. & ſeq. ſuorum humandorum poteſtatem Pleſcouienſibus cõcedit 817. b. Moſcos nobiliores conuiuio excipit 821. a. contra Tartaros miſſus 817 b. eius lautitiam & victus copiam Moſci admirantur 821 a. militaris diſciplina 810. b. 813 a. periculum 799. b. ſedulitas in ſuperando frigore 816 a b ipſi Derpati inſidiæ à Moſcis ſtructæ 821 b
Ioannis Sbaraſij Braſlauienſis palatini de Moſcis victoria 782 a b
Ioannes Scalius 389.a
Ioannes Scieeocioius Odrouãtius 265 a præfectus Lublinẽſis 350 a
Ioannes Scultzius Lutheranæ ſectæ Gdani anteſignanus 594. b. capitur, & capite plectitur 596.a
Ioannes Seyetus Doliuius 275.b
Ioannes Scampinius eques Polonus legatus ad Pontificem maximũ 397.b
Ioannes Scodomirienſis palatinus 171.a. 174.a.

171.a.174.a.176.a
Ioannes Sigiſmundus Vngariæ rex 714.a eius mors ibid.b.pax inter eũ & Ferdinandum Imperatorẽ ibid.a
Ioannes Smiritius Boemus 260.b
Ioannes Sncolus veneno extinctus 274.b. eius liberi regijs impedijs educati ibid.
Ioannes Siancus 395.b
Ioannes Sprouius Gneſnenſis archiepiſcopus electus 345.a
Ioannes Sunauienſis Dux 191.a
Ioannes Straſſus cur in carcerẽ coniectus 294. b. factioſus contra VVladiſlaum III. 314.b
Ioannes Strelcius cancellarius Poloniæ 222.b. Cracouienſis decanus 220.a
Ioannes Suchyuilcus Gneſnenſis archiepiſcopus 224.b
Ioannes Sueciæ rex III. eius nominis ad Naruam claſſem mittit 789.b
Ioannes Suirzouius 466.a
Ioannes Suſcius ſuns fugitores ſiſtit 663.a
Ioannes Tarnouius, Sendomirienſis caſtellanus 240. b. Cracouienſis palatinus 294. b. eius auctoritas 287.b. integritas & conſtantia 297.b ſententia in ambitionem Vitoudi 296.a
Ioannes Tarnouius comes in Vngariam contra Turcas mittitur 554.a. eius laus 27.b. in defendenda Podolia vigilantia 613.b. & ſeq.
Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis 339.a. captus 143.a. eius oratio in comitijs Siradienſibus habita 237.a
Ioannes Thomas Droiouius Præmiſlienſis præfectus legatus ad Turcam 794.b. cauſæ legationis ibid.
Ioannes Tiſcous magiſter Crucigerorum 440.b
Ioannes Trencinius Scepuſienſis comes palatinus Tranſyluaniæ contra Georgium Gakel turbatorem Vngariæ miſſus 557.a. eum profligat ibid. b. a Turcis profligatus 560.a. ſe regem Vngariæ facit 599.a. vincitur a Ferdinando Imperatore, & in Poloniam fugit 601.a. Vngariam facit Turcis vectigalem 602.a. à Turcis reſtituitur 604.a eius intempeſtiua ad regnum ambitio 470.a erga eum quomodo ſe gesſerit Sigiſmundus I. ibid.
Ioannis Turzonis vita, & obitus 539.b
Ioannes Vapouius 450.b
Ioannes Varſauienſis dux Ziemouiti Maſouij F. 230.b. quando mortuus 297.a
Ioannes Venetus punitus ob iniuſtum iudicium 246.b
Ioannes Viclefus Anglus 264.b
Ioannes Vranus Belgradi præfectus 648.b
Ioannis VVlodici Sulimæi patientia 320.a
Ioannes XIII. Papa 33.a. XXIII. 278.b
Ioannes Zabrzoſinski interfectus 556.a
Ioannes Zaicczius Boemorum Catholicorum princeps 402.a. Caſimiri III. liberorum fautor ibid.b
Ioannes Zapolæus Ruſſiæ præfectus 229.a
Ioannes Zaremba 380.a. dux exercitus 369.b.465.b
Ioannes Zatorienſis dux à Laurentio Myſknvvski interfectus 352.b
Ioannes Zimiſces Græcorum Imperator 31.a
Ioannes Zuuierczouuski Polonicis copijs præfectus 569.a. eius negligentia in oppugnanda Opoſca 569.b. temulentia ibid.
Iocus perniciosus 96.a
Iodocus Morauiæ marchio cur regi Polonorum infenſus 265.a
Iolenta Boleslai Pij Caliſſienſis ducis vxor 170.a
Ionium mare à Turcis infeſtatum 446.a
Iornandes Alanus de rebus Geticis ſcripſit 3.a. quando Hiſtoriam ſuam conſcripſit 15.a
Ioſephus patriarcha Conſtantinopolitanus 320.b
Iracundiam & libidinem domare difficile 62.b
Iſabella regina Vngariæ 463.b. Sigiſmundi I. filia 467.b
Iſaſlaus VVlodimiri filius Poluſi ſiue Poloſci dux 39.a
Iſidorus Ruſſus Kiouienſis & totius Ruſſiæ metropolites 327.a. cardinalis cur a Ruſſis pulſus 344.b. legatus à Pont. maximo ad Imperatorem Conſtantinopolitanum miſſus ibid.
Iſilza arx & oppidum 143.a
Iſter & Danubius idem 4.b
Iſtiuarta amnis 224.b
Iſtria quando Slauonia dici cœpit 4.a Romanis erepta a Slauis 1.b
Italia à Cymbris, Gothis, Vandalis, & Langobardis vexata 3.a a Federico Imperatore 107.a 151.a b. à Slauis 1.a. eius motus 83.a. 218.b.418.b 446.a b tyranni 210.b
Itali cur Aborigenes dicti 2.a. Vngaris anteponi 33.a. Mathiæ regi ſubſidium mittunt 423.a
Iubilæus annus 446. a quando & per quem Romæ inſtitutus 184.b. qua ratione Polonis a Nicolao V. Papa conceſſus 341.b eius pecuniæ diſpenſandæ ratio ibi. pecuniæ ſumma 446.b.
Iudæi in Polonia 50c.b. ob facinus aliquod in Italia, Germania, & Gallia trucidati 212.a. Cracouię 262.a. à quibus Cracouię direpti 182.a. a Ludouico rege proſcripti 231.b. eorum bona direpta a ciuice ſignatis nummis 447.a domicilium Cracouia Caſimiriam translatum 419.a.b. prærogatiuæ in Polonia vnde ſint 221.a
Iudex iniuſtus quomodo punitus 226.b
Iuditha Boleslai III filia 75.a
Iuditha Conradi Maſouij filia 1..a
Iuditha Prædislai Boemiæ ducis vxor 54.b
Iuditha Vngarorum principis filia 51.a
Iuditha VVratislai Boemorum ducis filia, VVladislai I. vxor 63.a eius mors 64.a
Iulianus Cæſarinus auditor Cameræ Apoſtolicæ 393.a. legatus Pontificis maximi pacem inter VVladiſlaum & Elizabetham Vngariæ reginam tentat 663.a b. VVladiſlaum ad bellum contra Turcas hortatur 665.b. & ſequen. 682.b. etiam Vngaros 678.b.& ſeq. fœdus cum Turcis initum reſcindit 680.b. ſaucius ſeminudusque à Sanoceo relictus 688.b. eius interitus ibid.& 332.b. ſententia de certamine cum Turcis 684.b. vis ei inter fugiendum illata 688.b
Iulianus Imperator martyrio affecit Ioannem & Paulum 27.a
Iulinum Pomeraniæ oppidum 88.a. Polonorum colonia 24.a. à Danis captum 111.a
Iulius II. Papa ad bellum Turcicũ Sigiſmundum I. hortatur 542.a. Concilium cur Romæ indixit 548.a. eius zelus in debellando Turco 542.b. obitus & res geſtæ 543.a
Iuncum quando Venetis ademerint Turcæ 446.a
Iuo Sauli filius Cracouienſis epiſcopus 129.b. profectus Romam ad papam 137.b.140.a. eius beneficentia in egenos 130.b. morbus & mors 140.a.
Iurgenburgum exuſtum 248.a
Iuſiurandi morem barbarum apud Polonos quis ſuſtulit 211.a
Iuſtitia qualis virtus 472.a. ea ſublata quæ mala 705.b. & ſeq.
Iutha Ottonis Ruſſi Imperatoris filia a quo rapta 37.b
Iuuencim in acie conſpectum pro Polonis pugnaſſe 52.a
Iuoentus 709.a b
Izaſlaus Iaroſlai filius princeps Kiouienſium 54.a. a quibus Kiouia eiectus ſecundum Ruſſorũ annales ibid.b. in Poloniam fugit ibid a Boleſlao II. reſtitutus 57.a ab eodem ſummæ rerum in Ruſſia præpoſitus 59.b. Ruſſorũ dux 97.a. Poloſco occupato præficit filium Meſciſlaum 57.b. eius gratitudo erga Polonicum exercitum 57.b. reſponſio ad legationem fratrum ibid.

K.

KAidaous Tartarorũ dux 143.b
Keſtutus Gedimini filius quomodo Vilna potitus 242.a. captus, & in carcere necatus 248.a. eius liberi 242.b. inter eum & Olgeidum fratrem præclarum certamen 242.a
Kelcenſe oppidum, & collegium à Gedeone epiſcopo Cracouienſi cõditum 107.b. territorium quãdo auctum 150.b
Kemlicius quomodo pugnam contra Ruſſos inſtaurarit 308.a
Kempnum arx à latrunculis capta 356.a
Keſgello Samagitiæ præfect⁹ 282.a
Keueſſum oppidũ Vngariæ 324.b
Kilia vrbs 422.a
Kiouia vrbs Ruſſorum metropolis à quo condita 22.a. Ruſſici imperij ſedes ibid. quando ſplẽdorem ſuum amiſerit 284.a obſeſſa

ſeſſa 86.a. oppugnata 59.b. cui dedita ibidem 6&57 b. cui à Vitoudo tradita 252.a Stopolco reſtituta 59.b a Polonis militibus direpta ibi. Græcorum cō mercijs corrupta 59. b. eius ſitus planus ibid. illecebræ 57.b in eam quãdo Dominicani monachi colonias duxerunt 190.a. Kiouienſis epiſcopa à quo inſtituta 313. a. metropolites in Ruſſia 9 a principatus à Iaroſlao occupatur 41.a quando in formã prouinciæ redactus 406.a
Kiouienſes quorum opem implorauerint 57. a. eorum iniuria in Polon. milites 39.b motus 406.a
Kius Ruſſorum Auſtralium princeps 24.a
Knes quid Slauis 431.a
Kokenhauſium obſeſſum 807 b
Koriatus Gedimini filius 242.a
Kornpki dux Moſcorum transfuga ad Polonos 715.b
Koſakki qui 717.b. Petrum Valachiæ palatinum ex Valachia deturbant 745. a. eorum militiæ munia 801 b. Tartarorum de iis querelæ ad Stephanum Poloniæ regem 828.a
Koſliaoum à Koſakkis captũ 752.a
Koalcroghi familia quę 201.a
Kraſna à Koſakkis capta 752. a. à Moſcis rurſum intercepta 755.b
Kraſnohoroda arx à Moſcis deleta 796.a. à Kaſakkis rurſum communita ibid.
Krioços venit VVladiſlaus Iagello rex 311.b
Kunegundis Boleslai Pudici vxoris mors, caſtitas, religio, &c. 180. b. vide C.
Kylia vrbs à Turcis capta 432 b
Kynixberga arx, à quibus, & vbi cōdita 557 a
Kynixberga Pruſſiæ vrbs a72. a. 492 b cui donata 272 a. ad Crucigeros deficit 354 a ſedes magiſtri ordinis Teuthonici 576. b à Polonis obſeſſa ibi.
Kyſſaria Germanis dedita 581.a

L.

LAbencia familia vnde nomen habet 87.a
Labor 723 b
Lachus ſiue Lechus Polonorum cōditor 14 b. Vide Lechus.
Lacicus Crauarius Morauiæ præfectus 282.b
Lacius Moſcus transfuga ad Polonos 475.a
Lactis equini vſus apud Tartaros 410 b
Ladislaus Boemorum regis tutor 37 b
Ladislaus Caluus Vngarorum dux 46 b
Ladiſlaus Gara ad VVladislaũ Poloniæ & Vngariæ regem deficit 641 b fide publica ad eum Budam venit 322.b. captus ob coronam ab Elyzabetha regina interceptam 646. b. Viſſegradi præfectura amotus 646. b. rurſus ad reginam ſe confert 324.b 654 a. ad defectionem Vngarum ſollicitat 254.a. Agrienſem epiſcopum criminando Dalmatiã totam ad ſe allicit ibid. b. quid legato Huniadiani reſpondit 655.a. cum ſuis ab Huniadiano victus ibid. b. & 324.b ad reginã fugit 656 a. à Friderico Imperatore captus, 324.b 656 b. a Vrladiſlao rege redemptus ibid. eius periculum 324.a
Ladislaus Geiſæ frater Vngariæ rex 62.a. 122.a. an Polonis ſub VVladiſlao I. bellum intulerit incertũ 63 b
Ladislaus Huniadis filius cur capite plexus 358 a
Ladislaus Hunnus Vngarorum rex 158. a eius nequitia, improbitas, & interitus 173 a
Ladislaus Neapolitanus rex quomodo ab Vngaris ad regnum vocatus receſſerit a38.a b
Ladiſlaus poſthumus Alberti F. 322 b 323 b 325. a in regem Vngariæ coronatur 642.a qui coronationi interfuére ibid. eius coronatio abrogata 647 a
Lampertus Belæ Vngarorum regis F Cracouiam fugit 58 a
Lampertus Cracouienſis archiepiſcopus cur ad Pontificem maximom miſſus 35.a
Lampertus Cracouienſis epiſcopus Stanislao ſuccedit ibid b. 63 a
Lampertus Saffnaburgenſis ſcriptor 41 b. 40. b. 120 a. eius error 31 b. 62 b
Lampertus Zula 32. b. Cracouienſis epiſcopus 45 b. 140 a
Lancaſter Henrici Anglorum regis F. 249 b
Landa & Pacoſſum Boleſlao Pio quomodo reddita 166.a
Landenſe monaſterium 124.a quãdo captum 152.a. & 159.a
Landenſe territorium à quo infeſtatum 152.a
Landisberga oppidum 309 a
Landishuta in Polonia 184 a. à Germanis condita 214.b. quando amiſſa & recuperata 210 b
Landiſcoronenſem arcem quis muniuit 220.b
Lãgobardi verſus meridiem profecti 56.a
Langobardia à Friderico Imperatore vexata 107.b
Languinus Olgerdi F. 242.b
Lanſeum pagus 275 b
Lapi populi 415 b
Lapſicenſe templum quis condiderit 2.. b
Laskovvski Polonus orator Selimi Turcorum imperatoris ad Sigiſmundum I. 551 a
Laſſinum fruſtra à Polonis obſeſſum 355.b
Lateranenſe Concilium 551. b. in eo controuerſia inter Maximiliani Imperatoris & Sigiſmundi I. Poloniæ regis oratores 55..b
Latini quando Græcis coniuncti 161.a
Latinus Vrſinus Cardinalis legatus Pontificis in Poloniam 292.b
Latrocinia in Polonia 336. b. 364 b. 371. a. ob non ſoluta ſtipendia militibus 385.a b. in Polonos mercatores 340.b
Latronum caſtella direpta 361 a
Latrunculi Polonorum à Cazimiro I. puniti 83.b
Laudandi cauſſa iuſta 460. b
Laurentius Hedrcuarius palatinus Vngariæ 324 a
Laurentius Hendreuera arcis Budenſis præfectus 610.b
Laurentius Myskovvski Zatorienſem ducem interficit 552 b. in gratiam recipitur ibid.
Laurentius Vratiſlauienſis epiſcopus roſarum odore extinctus 119 b
Lechitæ Poloni dicti 14 b. Lechitarum cum Gallis & Alexandro Magno bella ibid.
Lechus I. & Czechus fratres 17 a. quãdo in Boemiæ & Poloniæ oras venerint ibid eorum peregrinatio, vnde, quare, quo, & quãdo facta ibid. poſteri quamdiu regnauerint 15 a. principatu 17 a. res geſtæ 18 a. ſtudia in imperio conſtituendo ibid eos lõge poſt Diluuium fuiſſe 14 b
Lechus II. Craci minor filius quomodo principatum arripuerit 20 a. quando obierit 22 b. eius parricidium & pœna 21. a. b
Lechus Popiel. iunioris filius 25 b
Lecnum oppidum à Domaratianis incenſum 219 b
Legatio Baſileenſis concilij ad Albertum Imperatorẽ 320 b ad Vladiſlaum Iagellonem ibid. Boemorum ad Carolum Magnum 23 a. ad Cazimirum III. Poloniæ regem 370 b 297 a. 397 a. 402 a. 403 b. ad VVladiſlaum Iagellonem 278 b. 288 a. 306 a. Bugdani Valachiæ palatini ad Alexandrum Poloniæ regem 455 a. ad Sigiſmundum I. 542 a. Boleſlai & Sbignei fratrum ad patrem VVladiſlaum 69 b. Boleſlai III. ad Henricum V. imperatorem 78 a ad VVladiſlaum Boemorum principem 82 a. Boſſinæ regis ad VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem 640 b. Cazimiri III. Polonorum regis ad Boemos 407 b. ad Brandeburgenſem marchionem 401 a. ad Fridericum Imperatorẽ 405 a. 411 a b. ad Georgium Boemiæ regem 365 b. 370 b. 405 a b. ad Ladiſlaum Vngariæ & Boemię regem 344 a 350 a. ad Mahometem Turcarum Imperatorem 419 a. ad Mathiam regem Vngariæ 427 a b. 428 a. ad Moldauiæ palatinum 337 b. 341 a 420 a. ad Florenſem conuentum 37 a a ad Polonos 134 b ad Pontificem maximum 262 a. 336 a. 349 a b. 197 b. 405 b. 427 a ad eius legatum 179 a. Conradi Cæſaris ad Polonos 99 b Conſtantinopolitani Imperatoris ad regem Poloniæ pro frumentario ſubſidio 283 b. Crucigerorũ ad Polonos 262 b. 303 a ad Pontificem maximum 194 b. Cypri regis ad VVladiſlaum Iagellonẽ 306 b. Daciæ regis ad Sigiſmundũ I. 543 b Deſpoti ad VVladiſlaum Polonorũ & Vngariæ regẽ 648 a. Exulũ Polonorũ ad Magnum Vratiſlauienſiũ præfectum 67 a. Friderici Barbaroſſæ imperatoris ad Polonos 102 a. Friderici Brãdeburgenſis Marchionis ad Caſi-

Cazimirum III. Poloniæ regem 349 a. 370 b. Friderici III. imperatoris ad Cazimirum III. 338 b. 351 a. 423 b. Georgij Boemorum regis ad Cazimirum III. 362 a. 396 a. 399 a. Germanorum ad Sigiſmundum I. 575 b. Huſancaſſani Perſarum regis ad Polonos 409 b. 414 b. Ioannis Alberti Poloniæ regis ad Crucigerorum magiſtrum 448 b. ad Moldaniæ palatinum 452 b. Ioannis Palæologi Græcorum Imperatoris ad VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem 672 a. Lituanorum ad Cazimirum III. 357 a. ad Polonos 432 a. 445 a. 449 a. ad Vngaros 543 b. & ſeq. ad VVladiſlaum Polonorum & Vngarorum regem 627 a b. Lotharij Cæſaris ad Boleſlaum III de bello Boemico 91 a. Ludouici Bauarorū ducis ad Cazimirum III. 418 a. Mathiæ Vngarorum regis ad Cazimirum III. 416 b. 418 a. 429 b. Maximiliani Imperatoris ad Sigiſmundum I. 543 a. 520 b. ad VVladiſlaum Vngariæ & Boemiæ regem ibid. a Miſnenſium marchionis ad Polonos 416 b. Moſcorum ad Polonos 610 b. ad Pontificem maximum 792 b. 818 a ad Rudolphum Imperatorem 792 b. 828 a. ad Sigiſmundum I. 558 b ad Stephanum Polonorum regem 745 b. 747 b. 771 a 777 b. 784 a. 792 a 811 a. Pauli Ruſdorfij Crucigerorum magiſtri ad Polonos 269 a. Polonorum ad Albertum Cæſarem VVratiſlauiam 321 a ad Alexandrum Poloniæ regē 449 b. ad Annam Mechelburgenſis ducis filiam 539 b. ad Baſileenſe concilium 312 a. ad Boemos 397 b. 399 b 403 a. 423 b. ad Carolū Magnum Aquiſgranum 23 b. ad Cazimirum Iagellonis filium pro ſuſcipiendo regno 335 b ad Cazimirum III. regem 358 a. ad Cazimirum principem 49 b. & ſeq. ad Cōſtantienſe Concilium 283 b. ad Crucigeros 262 b. ad Elizabetham reginam 524 b. ad Fridericum Imperatorē 423 b. ad Ludouicum regem 219 b. ad Opauienſem conuentū 411 a ad Pontificem maximum 112 b. 163 a 324 b ad principes exteros 404 a ad Pruſſos 364 b 397 b. 399 b ad Sigiſmundū I. Polonum ad defendū ipſi regnū 345 a b. ad Sigiſmundum Imperatorem 287 b. 288 a b. 515 a b ad Solimannum Turcarum Imperatorem 610 b. ad Stephanum Valachiæ palatinum 199 b. ad Suitrigellonem 302 a. ad Vitoudum 296 b ad Vngaros 409 b. ad VVladiſlaum Iagellonē 244 a. ad VVladiſlaum Polonorum & Vngariæ regem 272 b 681 a. ad VVladiſlaum Vngariæ & Boemiæ regem 514 b. 541 b. 544 b. Pomeraniæ ducum ad Stephanum Poloniæ regem 730 b Pontificis maximi ad Albertum Cæſarem 320 b. ad Cazimirum III 357 a 397 a 414 b 408 a. 429 b. ad Ioannem Albertum Poloniæ regem 446 b. ad Ludouicum Vngariæ & Poloniæ regem 228 a. ad Polonos 72 a. 120 a. ad Sigiſmundum I. 542 a. 544 a 553 b. 575 a. ad Vitoudum 296 b. ad VVladiſlaum Iagellonem 283 a 296 b. 320 b. ad VVladiſlaum Polonorum & Vngariæ regem 662 a. Pruſſorum ad Cazimirum III. 371 a 386 a. 388 a 389 a. 390 a. ad Polonos 362 b. Rudolphi Legati Pontificij ad Cazimirum III. 401 b. Sigiſmundi I. ad Boemos 564 a. ad Francfordienſia comitia 572 a. ad Ludouicum Vngariæ & Boemiæ regem 571 a. ad Maximiliani Imperatorem 560 a. 571 a. ad Pontificem maximum 551 a b. 556 a. ad Venetos 562 b. ad Vitoudum 298 b. ad Vngaros 564 a. Sigiſmundi Imperatoris & Vngariæ regis ad Crucigeros 265 b ad VVladiſlaum Iagellonem 279 b. 285 b. 290 a ad VVladiſlaum III. regem 316 b. Slauorū ad Carolum Magnum Aquiſgranum 23 b. Solimanni Turcarum Imperatoris ad Polonos 610 a Stephani Poloniæ regis ad Moſcos 735 a. 740 b 817 b. ad Sueciæ regem 826 a. ad Turcas 794 b. Stephani Valachi ad Cazimirum III 419 a. ad Ioannem Albertum Poloniæ regem 441 b ad Mahometem Turcarū Imperatorem 419 a. ad Polonos pro auxilio contra Turcas 422 a. Tartarorum ad Cazimirum III 370 b. 402 a. 416 b. ad Polonos 448 a. 612 a. ad Stephanum Poloniæ regem 745 a. 748 a. 808 a. ad VVladiſlaum Iagellonem 280 b. Tauricanorum Tartarorum ad Alexandrum Poloniæ regem & Lituanos 454 a. Themiſuarienſis Baſſæ ad Stephanum Poloniæ regē 772 a Tranſalpinenſis palatini ad Sigiſmundum I. 613 a. Turcarum ad Cazimirum III. 426 b. ad Ioannem Albertum 439 a. ad Sigiſmundum I. 545 b 551 a. ad Stephanum Poloniæ regem 803 a ad VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem 322 b. 625 a. 665 a 675 b. Valachica ad Polonos 448 a. Venetorum ad Alexandrum Poloniæ regem 450 a ad Ioannem Albertum 438 b. ad Perſas & Moſcos 414 b Vngarorum ad Polonos 204 a. ad Siradienſia comitia 237 a b. ad VVladiſlaum III. Polonorum regem 634 a. VVladiſlai Boemiæ regis ad Polonos 415 b. VVladiſlai Iagellonis ad Ioannem Albertum 125 a ad Polonos 24 b. ad Pontificem maximum de Vitoudo non coronando 297 b ad Vitoudum 208 b VVladiſlai I. ad Pontificem maximum 6 a. VVladiſlai Poloniæ & Vngariæ regis ad Polonos 651 b. ad Turcas 648 b. ad Vngaros 656 b. VVladiſlai Vngariæ & Boemiæ regis ad Maximilianū Imperatorem 560 a ad Sigiſmundum I. 542 a 548 a. VVlodi & Stoſlai Ruſſorum ducū ad Izaslaum 574

Legati Cæſaris ad Vitoudum cur vacui retroceſſerint 299 a. Cardinales duorum pontificum qui de re ad VVladiſlaum III. miſſi 326 b. & ſeq. Elizabethæ reginæ ad Polonos 224 a. Polonorum ad conuentum cum Vngaris 403 a. in Narbonenſem prouinciam 63 b. Romam profecti 50 a. eorum ſupplicatio apud Henricum Imperatorem pro duobus diadematis ibid. b. Pontificij cur Cazimiro III. & Polonis ſuſpecti 356 a. Vngarorum ad VVladiſlaum III. regem Poloniæ 322 a. reuocati è Polonia ibid. b.

Leges ſub Sigiſmundo I. rege 466 b. 468 b. malæ ab Henrico Barbato abrogatæ 139 a

Legnicia arx contra Tartaros defenſa 145 b

Legnicienſis dominatus quomodo in clientelam regis Boemorū venerit 195 b

Legnicienſes æs alienum ducis ſui exoluunt ibid.

Lelouia oppidum 151 a. à quo iterum receptum 159 a. à VVladiſlao Lokticō in poteſtatem redactum 186 a. eius arx munita 159 a. 220 b. in poteſtatem Boleslai Pudici redacta 151 a

Lemberga à Germanis condita 214 b

Lembergenſes ſe redimere volunt ne Crucigeris dedantur 372 a

Lemburgum vrbs Pomeraniæ 171 b. alia Pruſſiæ 372 a 481 a. quia eam Crucigeris dediderint 367 a. Stolpenſium duci reddita 393 b

Lencicia quando exuſta 181 b. per quem Zirmouito Maſouio dedita 238 a. eius arx à quibus munita 160 a. 220 b. cui tradita 170 a. quando à Crucigeris incenſa 199 b. baſilica cum vicinis domibus conflagrat 412 b. incendium 172 a. monaſteriū à quo cōditum 120 b. ſatrapia 48 b. eius officiales 509 a. Synodus epiſcoporum in 112 a. 193 a tractus à Lituanis quando vaſtatus 169 a. 181 b. Sbigneo conceſſus 71 a eius princeps VVladiſlaus II. 94 a

Lencicienſium pax cum Plocenſibus 177 a

Lencouice pagus cur præpoſito Miechouienſi ademptus 192 a

Leo Boemorum dux à Carolo Caroli magni filio Notho interfectus 23 a

Leo Danielis Ruſſorum regis filius 162 a Ruſſorum dux 166 b 171 a

Leo X. Papa 551 b. eius lætitia & gratiarum actione ob victoriam Sigiſmundi I. de Moſcis partam 556 b eius mors 585 a

Leodium Inferioris Germaniæ à quo correptum 401 b

Leopolis Ruſſiæ vrbs 491 b. à quo condita & dicta 171 b. a Bogdano obſeſſa & defenſa 540 b. a Cazimiro II. Polonorum rege capta & incenſa 207 b quomodo & a quo munita 212 a. eius archiepiſcopatus vacatio 425 b. archie-

chiepiſcopo qui epiſcopi parêt 516 a. arx a quo munita 420 b.
Leſcus Albus Cazimiri filius 117.b. cum Helena matre principatū Poloniæ primo adipiſcitur 118. a b. ſecundo 122.b & ſeq. tertiò 127 a. pacis ſtudia amplexus 129 a quo ætatis ſuæ anno vxorem duxit 129 a. vbi interſectus à Suetopelco 134 a. vbi ſepultus, & quamdiu regnauit ibid. eius curatores qui 118 b. indoles 120 b. iuſtitia & animi magnitudo 124 b liberi 129 a. ſub eo quæ in Polonia contigêre 129 a
Leſcus Bobricius 638 b. in bello Turcico quod virtutis ſpecimen edidit 331 a
Leſcos Boleſlai Criſpi filius 103 a
Leſcus I. Poloniæ princeps 22 a. Premislus dictus ibid.
Leſcus II. ibid. homo obſcurus fortuito principatum adeptus ib. b. priſtinæ fortunæ ſemper memor ibid. ſobrietatis ſtudioſus ibid. certamina militaria inſtituit ibid. eius ſtudia in pace & bello ibid. mors ibid.
Leſcus III. Leſci II filius Poloniæ princeps 23 a. quomodo ſe geſſerit ibid. Popielum ſucceſſorem ſibi deſignat ibid. b. filios illegitimos ſacramento ad parendum Popielo adſtringit ibid. quam regionem illis decernat ibid. & ſeq. eius filij ibid. obitus 25.a
Leſcus IV. Ziemouiti filius Polonorum princeps 28 b. eius conſiliarij ignaui 29 a. imperiū moderatum ibid. mors ibid.b
Leſcus Lechitarum dux 14.b
Leſcus Maſouienſis dux 112 b. vbi mortuus, & à quo ſepultus 114 b. eius pœnitentia de admiſſo Mieciſlao Senc procuratore 114.a
Leſcus Niger Cazimiri Cuiauienſis ducis filius 160 a. princeps Polonorum 171 a. cur Teuthonico cultu vſus 176 b. quando hæres à Boleſlao Pudico nuncupatus 166 b. eius bellum in Henricum Probum cur ſuſceptum 171 b. in defectores benignitas 173 a. oratio ad milites ibid. b. ſomnium 172 a. inſignis victoria de Lituanis & Iazygibus ibid. b. mors 178.a
Leſcus quidam Procerum competitor Poloniæ principatus 22 a. curſu equorum de principatu victor, deprehenſa fraude trucidatur ibid. eius dolus & vafrum conſilium ibid.
Leſcus Ziemomyſli filius Gdanum quando occupauit 183.b
Leſtic etymon 22.a
Letaua arx 173.a
Leuenta Ladiſlai Calui filius in Poloniam fugit 46.b. Andreæ fratri regnum Vngarorum concedit 53.a
Lex Rhodia de mercibus naufragio electis 191 a.
Libertatis recuperandæ occaſio à Iatopelco Ruſſorum principibus propoſita 89.b
Libidinem & iracundiam domare difficile 62.b
Liblium ſiue Leuocia oppidū 439.a
Libon Romanorum dux 42.b
Liburni Dalmatiæ populi 4.a
Libuſſa Craci filia regnum adepta 20.a
Lida arx 456.b
Ligæ Smalcaldicæ clades 469 b
Limburgum quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 421.b
Liponm oppidum Crucigeri vaſtarunt 263 a
Liſontius amnis 425.b
Liſſorum ſiue VVlpiorum familia 116.a
Literæ teſtibus ligatæ 265 a
Litoldus Conradi filius Olomucenſis dominus 83 a
Lituania quando Poloniæ adiuncta 245.b. vndique vexata & vaſtata 259.b 263.b. a Crucigeris 217.a. 251. b. à mercenarijs militibus 447 b. à Moſcis ibid. a b. à Pruſſis & Liuonijs 247.b. à Smolenſciorum duce 246.a. à Tartaris 454 b. a Vitoudo 247 b à Zauolgenſibus 409 b. eius diuiſio inter filios Gedimini 242. a. motus 534.b. 637.b. 452.b. paterciæ primæ 147 a
Lituani damnum à Crucigeris paſſi 227.b. vbi ſe, vxores, liberos & cæt. cremarunt 206 b. imbelles quomodo facti 431. a. ignominia notati 557.a. inſcij induciarū tria oppida Roſſiæ incendunt 263.b ſupplices regi Alexandro & reiecti 451 b rerum nouarum ſtudioſi 357. b. Tartaros in Ruſſiam immittunt 343.b. Cuiauiā vaſtant 180.b. Maſouiam 177.a. 197 a. 208.a. 240. a. Sendomirienſem tractum 212.b. quæ vectigalia Ruſſis pendere coacti 126. b. bis à Leſco Nigro victi 174 a. à Maſouijs 206.b. a Moſcis 447 b. à Polonis in Belſenſi tractu 303 b. eorum aducntus ad Ioannem Albertum regem 445. b. baluea 42.b. baptizatio & veſtitus 247 a. bellum contra Boleſlaum Maſouium 329 a. cum Maſouijs 3...b. 680. b. clades in Chelmenſi territorio 304. a. apud Cremeneciam ibid. collegium Pragæ 257 a. conatus 381. b. coniunctio cum Polonis vtriſq, vtilis 449.a. 712 a. Conſilium de retinendo Cazimiro 334. a. conſilium cum Polonis ad expeditionem Turcicam 419 a. conſultatio 173.b. conuentus cum Crucigeris 284. a. b apud Grodlum 281. a. cum Polonis initus 384. a b. apud Vilnā 246. b. conuerſio ad Chriſtum 461. a. crudelitas 196. b. 266. b. domandorum difficultas 196.a duces quando iurauerint in verba regis & reginæ 245. b. ducū diſſenſio 247. b. exercitus quibus incommodis in Moſcouia affectus 261 b. excurſio in Caliſſienſem & Siradienſem tractum 189. a. in Crucigerorum ditiones 184 b. in Lublinenſem orā 167 a in Marchiam 197. a. in Maſouiā 155.b. 156.b. 206 b in Moſcorum ditiones 326 a. in Poloniam 150. a b. 155.b. 206.b. 222.a. 227.b. in maiorem 187 a in Pruſſiam 156.b. in Sendomiriam 173.
a impia facinora 267 a fides dubia erga dominos ſuos 364. a. fœdus cum Polonis quando renouarum 449 a. fuga ex caſtris 337.b. fuga in pugna Crucigerica 269 a in accepta & iterum abiecta religione inconſtantia 155.b. induciæ cum Moſcis 431. a. mercatores à Crucigeris interfecti 262.b. militum crudelitas 266.b. oratores ad Polonos 296 b. cum Polonis pacta 307 a. vbi renouata 320.b. pax cu Moſcis 447. b. peccata in Polonos 364.a poſtulata a Cazimiro III. rege 368 b. a Polonis 337 a aria ab ijsdem de reddendis quibuſdam ditionibus ibid. b. quomodo à Polonis refutata 141 a. præda ex Lencicienſi ora 181. b. promiſſa cum Suitrigellone, Vladislao Iagelloni regi data 303 a. purpurati aliquot Michaelis Glinski factionis capti 539.a ſigna 268.a ſtirps & propago 242. a. ſtrages 249. b. ſuperſtitiones & dij 245. a. vulgus quali pane vtatur 249 a. ijs quot arces & caſtella ademerint Moſci 455. b. fides publica negata 342.a. quas prærogatiuas & leges rex Poloniæ dederit 281 a. eos quomodo VVladislaus Iagello rex in Suitrigellonem ducem concitauerit 307.a
Lituinouia exuſta 416.a
Liuonia 480 b a Lituanis quo duce vaſtata 309 a. a Moſcis quomodo capta 715 b. Sigiſmundi Auguſti Poloniæ regis opem implorat 703.a. 710.b. ei ſe ſubijcit 711.a. de eius arcibus a Sueco occupatis Stephani regis cum Sueco controuerſia 826.b. & ſeq. obtinuitis poſtulata à Stephano rege 836.b. de poſſeſſionibus cō ſtituno 825 a 817 a de ſtatu conſtituendo Rigæ ſiue curatus 825 a
Liuones populi vnde dicti, & vbi conſederint 47. a. per quem ad Chriſtianiſmum adducti 126 b. a Cazimiro III. Poloniæ rege pacem petunt 406.a
Lituaniam quando infeſtarint 406 a. Polonorum præſidia eijciūt 785.b. ad res nouas ſollicitantur 820.a. eorum clades in Samagitia 388 b. claſſis à præſidiarijs profligata 381 a
Liuonienſes Crucigeri à Samagiis profligati 315 b
Liuonienſes milites Chriſti contra Pruſſos euocati, ab ijſdem deleti 132 a
Liuonienſis magiſter quando Pruſſienſibus in auxilium venit 273 b
Locuſtæ in Polonia 205. a. 209.a. 420 b
Lodomeriæ regnum cur Vngari ſibi vendicent 128.a
Loricæ veterum Polonorum magni ponderis fuere 56.a
Lotharius Cæſar 87. a. b 89. a. eius mors & ſucceſſor in Imperio 93.b
Lothariorum ſiue Lotoringorum duces Mieciſlai Senis generi 110.a
Louarius fluuius 776.b. 796.a
Louicia arx à quo condita 224 b.

archie-

archiepiſcopo Gneſnēſi donata 141 b. Louicienſe territorium a Lituanis quando vaſtatum 161. b. Louicienſes reditus 224 b
Lubaciuuienſem arcem quis munit 220.b
Lubartus Gedimini Lituanorum ducis F. 207.a.242.a.
Lubartus Olgerdi filius ib b
Lubartus Ruſſorum dux vbi captus & elapſus 212.b. quando ditione ſua ejectus 218.a
Lubauiæ defectio ad Crucigeros 363.a. Lubauienſis tractus a Conrado duce receptus 13 a
Lubeca 24 a. eius Reſpublica vnde creuerit 46 b
Lubecenſes arbitri pacis inter Polonos & Crucigeros 381. a. eorum de Hollandis victoria 548 b
Lubeacenſe monaſterium à quibus poſſeſſum 52 b
Lubeneoſe monaſterium à quo cōſtructum 78 b
Lubenſe monaſterium 122.b. ad Odram fluuium 124 a
Lubenſum oppidum ad Odrā 52.b
Lubicenſis moleſtina 29. a
Lubincaſe monaſterium ad Variā fluuium 124 a
Lublinecis in tractu Oppolienſi eſt 254.b Spitconi donata ibid. duci Celiniraſium oppignerata 255.a
Lublinum vrbs 491 b. à Caſimiro II. muniū 220.b. a Turcis quādo interceptum & rurſus munitum 160 a. eius arx a Lituanis incenſa 155 b. a Tartaris 142 b. à Polonis recuperata 185 b. & ſeq. à Caſimiro II. munita 220 b. incendium 336.b. obſidio per Romanum ducem facta 125 b. ora latrocinijs per eundem infeſtata ibid. quando à Tartaris vaſtata 177 a. templum cur condiderit Leſkus Niger 171 b. Lublinenſis palatinus quando inſtitutus 415 b. ſatrapia 482 b. eius officiales 509 b. natus quo authore auelli nequiuerit a Baſilica Cracouienſi 313 a Lublinenſe monaſterium à Iagellone rege conditum 313 a
Lubouuliæ conflagratio 41 b
Lubus arx a Cæſare capta, & archiepiſcopo Magdeburgeſi donata 75 a. Lubuſlenſis diœceſis olim Polonorum 46 b. 129 b. epiſcopa 32. b
Lubuſtenſe territorium 164 b. quādo Brandeburgenſibus oppignetatum in Saxonum poteſtatem venit 153.a
Lucardis Viaidarum ducis filia cui nupſerit 167 b. a quibus iugulata 171.b
Lucemburgum quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411 b
Lucenſis arx quomodo à Polonis obſeſſa 303 b. diœceſis à quo cōdita 161 a. plebs ruſtica in verba regis Poloniæ iurat 799 a. principatus 32. a
Lucenſium priuilegium à rege datum 307.b
Lucius III. Papa 117.a
Lucomlia arx à Crucigeris capta 246 a. à Lituanis rec.pta ibid.
Luctus publicus Polonorum propter Boleſlaum I. regem 45.a
Ludi priſci in Polonia 50.b
Ludouicus Galliarum rex 519 a
Ludouicus Gritti Venetorum ducis filius Vngariam vaſtat 615 b. eius facinus indignum 616 a. miſer interitus ib. b
Ludouicus Pius Imperator Caroli Magni filius 26.b
Ludouicus Vngarorum & Polonorum rex 222 a. cum Carolo Imperatore in gratiam redit 224 b. & ſeq. Craconiam profectus 218 a. quomodo & quando Muldauiam Tranſalpinam recaperauit 224 a. quibus conditionibus Poloniæ rex deſignatus 231 b. quando Cracouiæ coronatus 222 a. cur ſolium in Gneſnenſi Baſilica ſibi paratum aſcendere noluerit ibid. b. rerum Polonicarum negligens ibidem a. ſermones hominum de ſe captauit 233 b. eius cunctatio 232 b. profuſa donatio Oppolienſium duci facta 225 b. effigies 233 a b. expeditio in Italiam cur ſuſcepta 210 b. 232 b. mores 232 a. b. mors ibid. priuilegium quibus de rebus datum 213 b regnorum anni 233 a. b. res geſtæ ibid cum duce Pomeranorum tranſactio 233 a. vxor ſecunda quæ 235 b
Ludouicus VVladiſlai Vngariæ & Boemiæ regis filius bimulus in regem Vngariæ & Boemiæ coronatus 401 b 519 a. octo annos natus regnum init 564 a. bonum conſilium Sigiſmundi I. patrui ſui negligit 409 a b. exercitum contra Turcas conſcribit 584 a. cum Solomāno Turcarum Imperatore pugnat, & in fuga ſubmergitur 598 a
Lugdunenſe concilium quando & cur collectum 151 b. 175 a. Lugdunenſis eccleſiæ ritus in VVratiſlauienſem baſilicam inductus 100.b
Luitpradi de Ruſſorum rege locus 13.b
Luitici ſeu Vilſi à Conrado Cæſare vectigales facti 46 b
Luki magni arx 768 a. à Stephano rege bello petita 775 b. ab eodem obſeſſa 777 a. b. oppugnata 778 a. b. 779 a. incēſa ib. & 780 b. acriter defenſa ib. vi capta 781 a 841 b. reſtaurata 781 a. munita 783 b. vide Vielicoluki.
Lunchuni vrbs maritima 19.a
Luneburgum vnde dictum 24 a
Lupus Gnzembius Plocenſis epiſcopus 107 a. 112.b
Luſatia in Polonorū ditione 129.b
Luſacij Slauorum populi 1 b
Luſcum Ruſſorum arx & oppidū à Boleslao II. fruſtra oppugnatum 58 b. ſex menſibus obſeſſum quibus conditionibus eidem deditum ibid. a quo incenſum 303 b. a Lituanis quando occupatum 342 a. à Polonis quando ſubactum 218 b. Polonici iuris eſt 137 a. Sigiſmūdo Lituanorum duci traditum 318 a. à Suitrigellone rurſus intercaptum 321 a. VVladiſlao III.
quādo redditum 318 a. eius præfectus Polonus eſt 247.b
Luterberga oppidum Crucigerorum 267. a
Lutherus magiſter Crucigerorum 294 a
Lutheranæ hæreſis ex paruis initijs paulatim creuit 624 a.b
Lutici in Henricum V. VVratiſlauienſem dominum ſuum infideliter 181. a
Luſtrandi impius Ruſſorum ritus 304 a
Lyſecenſe monaſterium 40. b. à Lituanis direptum 222 a. a Tartaris Poloniam vaſtantibus eur iaractum 177.b
Lyſecius mons ſiue caluus 40.b
Lyſippus ſculptor 460. a

M.

MAcedonia à Raxanis vexata 20 b. a Slauis ea cam ab alijs regionibus qui mōtes ſeparat 318 a
Macedonum cum Illyricis & Dalmatis bellum 4 a
Machinæ Polonorū à Nackenſibus accenſæ 83.a
Machmetkeri vide Tauricanus cæſar.
Machildis Ottonis III. Imperatoris ſoror 30 b
Mæotis ora 5 b
Magdeburgum oppidum 45 a
Magdeburgum vrbs ſiue Mezibozus a quo condita 24 a à Polonis vaſtata 41. a
Magiſtratus apud Gdanenſes à plebe mutati 357 b. & ſeq. magiſtratus & honores non ſupprimendos eſſe vbi cautum 225 a. ad magiſtratus & honores apud Polonos externos non eſſe admittendos ibid. Magiſtratuu u peccata 108.a
Magnopolenſes duces vnde originem habuerint 4. b
Magnus Comes Maſuuiæ præfectus 8 b
Magnus Holſatiæ dux 735 b. pollicitis lactatus a Moſco ibid. Moſco ſupplex 736. a. à Moſco ad Stephanum Poloniæ regem ſe transfert 740 a quibus conditionibus a rege ſuſceptus ibid. b eius vita & res geſtæ ibid.
Magnus Nicolai Danorum regis filius 18 b
Magnus VVratislauienſis præfectus 67 a. præfectura amotus 68.a
Maguntiæ VVratislaus I. rex Boemorum appellatus 65.b
Mahometes Cbireius Tartarorum Princeps 794 b
Mahometes Turcarum Imperator 338. b. quando Corinthum, Lemnum & Mitylenem ceperit 365. a. eius fuga 358. a. 419 a de Moſcouitarum potentia iudicium 740 a. res geſtæ contra Græcos 344. b. reſponſum ad legationem Caſimiri III. regis Poloniæ 422. a. mors 432.b
Mahometes Turcarū princeps 285. b. quando mortuus 286. a

Maiores ſequendos eſſe 626 b. & ſeq.
Maleſium caſtellum 544.a
Mamacus ſacerdos Turcicus ab Huniadiano captus 667 b. quæ de ſua religione dixit ibid.
Mamalucorum cum Turcis bellũ 587 b. & ſeq. clades ibid. & 568 b. quando eorum regnum eueſum uit 568 b
Manfredus Friderici Imperatoris nothus a quo occiſus 102.a
Mannus Germanorum rex 2.a
Manſionarij ſacerdotes in templo Louicienſi quis inſtituit 267.a eorum in baſilica Cracouienſi collegium quis inſtituit 23..
Manſus ſiue laneus quid 19. b
Mantuæ concilium ſub Pio II. 38..a
Marca Polonica 324 b
Marchia noua vnde conſtituta 183 b. Caſſubiæ pars antiquitus fuit 342 a. quanti à VVladiſlao Iagellone rege oppignerata 259 b. a Polonis ſubacta 309 a. tum quando Fridericus Brandeburgenſis marchio occupauit 349 a. in eam excurſio Polonorum 166 a. expeditio VVladiſlai Locticı regis cum Lituanis 193 b
Marchio Germanis Margrauius 139 b
Marcomanni qui Germani fuerint 19. b
Marcus Gryphius Cracouienſis palatinus 132. a
Marcus Veoetus legatus Pontificis ad Polonos 409.b
Margarita Viboslai Comitis vxor triginta ſex pueros vno partu edidit 165 b
Maria Caroli Burgundi filia, Maximiliani Imperatoris vxor 411 b
Maria Iaroſlai ſoror Cazimiro I. nubit 51 a. appellatur Dobrogneua ibid.
Maria Ludouici Vngariæ regis filia cui nupſit 252 a. regio diademate ab Vngaris coronata 234 b. a quo capta & reddita ibid. quando obiit 253. a
Maria Philippi Hiſpaniarum regis filia Ludouico regi Vngariæ nupſit 561 b
maria Valachiæ Palatina quando & cur opem Cazimiri implorauit 341. a
S. mariæ monaſterium Carmelitis mendicantibus Cracouiæ quis condidit 253 a
S. mariæ templum Cracouiæ 13c a
marieburgũ 492 b. Cazimiro III. deditum 359 a. Polonis 560 b. à Polonis obſeſſum 361 b 366 b. captum 271 b. eius arx quomodo obſeſſa a VVladiſlao Iagellone rege 271 b. obſidio ſoluta 274 a b. præfectus 526 b. proditio à Crucigeris quomodo inſtructa 559 b Marieburgo quando præfecti Ioannes Coſiclecius & Fědora Lubiſlouius 265 a ad Marieburgum res geſtæ Polonici & Pruſſici exercitus 311 a. quod incommodum Poloni ac ceperint 272 b. quæ ſtrages hominum & equorum acciderit 361.b
mariaeuerderum Crucigeris à Pruſſis quando ereptum 172.a
marquardus Salsbachius ſupplicio affectus à Vitoudo 271.a
marſalci Crucigerorum prudentia 352.b
marſalci Poloni comitatus 260.b
marſus Germanorum rex 2.a
martinus Bariſca iuſſu Cazimiri II. demerſus 211.b
Martinus Brzenius quomodo Gneſnam defenderit 387 a
martinus Coga ſeditioſus 357.b
martinus Cromerus inter Daniæ & Sueciæ regem pacem facit 714 b. orator ad Ferdinandum Imperatorem 463 b. eius ad Sigiſmundum Auguſtum ſub perſona Sigiſmundi I. oratio 477 b. ſtemmata & inſignia 495 a
martinus Crucigerorum magiſter vix adductus, iurat in verba regis Poloniæ 410.a
martinus Cruſalcienſis ſignifer 150.a
martinus Cuiauienſis palatinus à quo captus 159.b
martinus dapifer 135 a
martinus Gallus 82.b
martinus Gneſnenſis Archiepiſcopus 70 a. vbi latuerit propter vim Pomeranorum 74 b. quando mortuus 84.b
martinus IIII papa 175 a. V. 282 a. eius ſtudium de liberando VVladiſlao Iagellone in Lituania detento 301. b
martinus Truchſeſſus Crucigerorum magiſter 424.b
martinus Vurocimouicius Cracouienſis vexillifer 263. a
maris alea incerta 189.a
martyrum dies Sendomiriæ vnde celebrari cœperit 161.a
marzana ſiue Ceres Polonorum dea 30 b eiuſdem ſimulachrorũ demerſio 33.a
maſlaus Maſouiæ tyrannus 48 b. à Cazimiro I. victus 51 a. fugit ad Pruſſos ibid. ad bellum cum Cazimiro gerendum illos incitat ibid. exercitum apud eos reparat ibid. a. b. ab iis in crucem actus 52 a
maſouia 481 b. vnde dicta 48 b. à Leſco Albo Conrado fratri conceſſa 159 a. cum Poloniæ regno redintegrata & vnita 52 a. 213 b. 467 a. 596 b 602 a. a Maslao recepta 51 b. Sbigneo conceſſa 75 a a Lituanis vaſtata 163 a. 169 a. 193. b. 218. b. a Pruſſis 104. b. 155. a. 156. b. 181 b. à Sigiſmundo I. rege 233. a. ab Vngaris & Polonis 239 b. à VVladiſlai Loctici exercitu 196 b. Cirnenſis quomodo à Leſco Nigro vaſtata 177. a quo autore à Siradienſibus ibid. b Plocenſis quomodo in Boemorum poteſtatem venerit 197. b. Maſouiæ diuiſio 214 a. inter filios Ziemouiti ducis 293. b & ſeq. officiales 509 b. poſſeſſio Cazimiro principi à Leſco adſcribitur 114. b. princeps Boleſlaus Criſpus 94. a. de ſucceſſione quæ controuerſia orta 371. b. quæ territoria Cazimiro III. adiudicata 401. b tumultus 566. a in ea Culmenſe ius viget 509. a. de ea pacta Cazimiri III. cum Georgio Boemorum rege 365 b. tranſactio Ioannis Alberti Polonorum regis 439. b. Maſouienſe bellum 51.a
maſouij Vaſalli Polonorum 206. b. in verba Polonorum regis iurant 213. b. 214. b. 293. b. ad rebellionem ſollicitati 424. a. a Sochaczouia repulſi 428. a. à Ruſſis victi 161. b. eorum cum Sileſijs bellum infauſtum 209 b. clades a Crucigeris apud Cechanouiã accepta 381. b. diſceſſus è caſtris & e Pruſſia 273. b. ditiones quando incommodorum belli expertes fuerint 305. a. ducum cum Sileſijs affinitas 136 b coniugia diſparia 425. b. controuerſia cum epiſcopis de loco iuxta regem 514. b. & ſeq 335. a. genealogia 214. a poſtulata 381. b. equites a Valachia cœſi 441. b. in Ruſſiam excurſio 176. b. poſtulata à Cazimiro III. 377. b. preces apud eum & Lituanos iniquæ 349. b. prouocationes in iudiciis 520 a. iis contra Lituanos auxilia Polonorum decreta 80. b. cum iis tractatus 405. b. tranſactio Alexandri regis 451.b
maſſagetarũ ſedes 566 a. mores ib.
de matrimonio diſparium religione, quam legem tulerit VVladiſlaus Iagello rex 247.a
mathæus caſtellanus de Racianz 115.a
mathæi Cracouienſis epiſcopi ingluuies 107.b
mathæus Siradienſis Palatinus quo in prælio occubuit 178 a
mathias Borcouicius Poſnanienſis palatinus latro 215.a
mathias Drewicius Præmislienſis epiſcopus 451 b
mathias Drzewigius Gneſnenſis archiepiſcopus 605. a
mathias Golancicius VVladiſlauienſis epiſcopus 197.b. 211 b
mathias Gurcenſis Sancti Angeli Cardinalis, legatus à Maximiliano Caſare ad Sigiſmundum I. & VVladiſlaum Vngariæ & Boemiæ reges 559 a ei qui honor à regibus exhibitus ibid.
mathias Huniadis filius captus 358. a rex Vngarorum creatus & redemptus ibid. quomodo æmulos ſibi conciliauerit 380. a. quibus militibus contra Turcas vſus ſit ibid. a Boemis orthodoxis in regẽ ſuſceptus 398. b. rex Boemorum renunciatus 402. a. pacta conuẽta non ſeruat 412. a. quomodo inducias violauit 418 a. Auſtriã fere ſubegit 425. a quantũ literatos coluerit 423. a. podagricus 431. b. eius acerbitas 418 a. affinitas cum Georgio Podiebradio Boemorum rege 358. b. animus generoſus 417. a. hoſtilis in Cazimirum III. & Polonos 423. b. bellum contra fratres Acephalos 412. b. conatus 410. a b. congreſſus cũ Georgio Boemorũ rege 402. a cũ Vvladislao Boemorũ rege Olomuciæ 429 a. b. conſilia contra

tra Polonos 403 a. doli 414 a. exercitus in Boemia 410 a. e Sileſia fugatus 414 a. bis a Brandeburgenſi marchione fuſus, & aditu in Pruſſiam prohibitus 427 b. fuſus fugatuſque 416 b. expeditio in Moldauiam 398 b. fœdus cum Crucigeris 423 b. cum Friderico Imperatore ibid cum Georgio Podiebradio 338 b. iactantia 419 a. 423 a. induciæ cum Georgio Boemorum rege 402 a. ingenium 404 b. inquietudo 433 a. mors ibid. res geſtæ in Auſtria ibid. res aduerſæ 403 a. res apud Boemos quæ infecerint 406 b. reſponſum legato Caſimiri III. datum 427 a. b. tyrannis & ſuſpecta fides 474 a. vanitas 418 a. ei cui noluerit filiam ſuam dare Elizabetha Poloniæ regina ibid contra cum ſocietas Polonorum & Boemorum regum ibid.

Mathias Logophetus cancellarius Moldauiæ captus 541 b

Mathias Miechouienſis hiſtoricus Polonus 2. b

Mathias Schimnam iureconſultus proditor Gdanenſis 380 b. & ſe.

Mathias Taluncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus 372. b

Mathias Vanſothus Caliſſienſis Palatinus 271. a

Mathiæ Vilnenſis epiſcopi mors 345 a

D. Mauricij lancea eſt Cracouiæ 36. b

Maurus Cracouienſis epiſcopus quando mortuus 84. a

Maximilianus Auſtriæ dux 376. a

Maximilianus Imperator ad accipiendam coronam in Italiam proficiſcitur 539 a. inducias à Venetis petit ibid. Sigiſmundo I. Poloniæ regi cur inſenſus 550 b. Moſcum cum eodem fœdus init contra Sigiſmundū init ibid. & 558 b. Viennam venit 560 a. Sigiſmundo regi ſecundas nuptias ſuadet 566 b. à VVladiſlao Boemiæ rege victus 437 a. eius bellum cū Heluetijs 446 a. cum Ruperto Palatino Rheni 452 a. cum Sigiſmundo I. Poloniæ & VVladiſlao Vngariæ & Boemiæ regibus congreſſus Viennæ 560 b. poſt congreſſum amicitia cū Sigiſmūdo 562 a. eius mors 572 a. inter eum & Sigiſmundū odij & ſimultatum cauſſæ 558 a. b

Maximilianus imperator rex Poloniæ renunciatus 840 a. eius obitus ibid.

Mechelburgum oppidum 24 a. a Polonis vaſtatum ibid.

Mechelburgēſium ducū origo 46. b

Mediolanum euerſum 103 b. à Gallis occupatū 465 b. 580 b. Mediolani Imperatores ferro coronati 37 a. Mediolanenſis belli inter Germanos & Venetos initium 452 a. Mediolanenſis eques a Boleſlao Procero proſtratus & victus 104. a

Medirecia arx à Pomeranis intercepta 66 b. à Polonis recepta ibid. in poteſtatem Mathiæ Vngariæ regis redacta 417 b. Boleſlao Caluo reddita 152 a. munita 164 b. 220 b. oppidum a Brandeburgenſibus incenſum ibi.

Mednicenſis epiſcopa in Samagitia quando inſtituta 281 b

Mednicenſis parœcia quando conſtituta 247. a

Mednici exuſti 250 b

Medziboženſis præfectura à Tartaris vaſtata 567 a

Medzirecium arx à Germanis capta 580. a

Meinardus Boemiæ gubernator 355. a b

Melnicum quis eripuerit Maſouijs 325 b

apud Melnum lacum quæ conditiones pacis cōſcriptæ ſint 291 a b

Melſacum oppidum a Polonis interceptum 389 a. b. à Crucigeris occupatum 579 a

Memela fluuius 4. b

Mendocus Lituanorum dux 150 b

Mengligeres Tartarorum Tauricanorum Cæſar 402 a. 420 a. 450 a. 544 b. pacem à Sigiſmundo I. petit 549 b

Mercatorum tabernæ in circo Cracouienſi cuius opus ſint 220. b

Mercatoribus externis cur domicilijs interdictum in Polonia 440. b

Mercaturæ apud Pruſſos libertas 350. b

Mergēburgum à quo exuſti 248 a

Meſciſlaus Chrobrus Ruſſorum dux eijcit Colomannum Halicia 127 b

Meſciſlaus Izaslai filius Ruſſorum dux 52 a. Kiouiam occupat ib.

Meſciſlaus Ruſſorum dux 45 b. cum Iaroſlao fratre principatū partitur 42. a

Meſciſlaus Ruſſorum dux in Halicienſium principatur reſtitutus, in clientela Polonorum ſe fore promittit 113 b. cur à ſuis veneno ſublatus 114. b

Meſciſlaus VVlodimiri filius Torocani dux 29 a

Meſciugus Pomeranorum dux 179 b. Sneniopeles filius 149 b. 164 a

Meſciugus quæſtor & gener Mieciſlai ſenis 111-a

Meſſis præmatura 447. a

Meſtoua oppidum 415 b

Meſtouicoſe monaſterium quis condiderit 130 a

Metallorum decimas quis Cracouienſi epiſcopo donarit 178 a

Metanaſti populi Vngariæ 51. b

Methodius epiſcopus propagator Chriſtianæ religionis apud Slauos 28. b

Methonam quando Turcæ Venetis ademerint 445. a

Metropolites Kiouiæ conſtitutus 31. b

Metropolicæ ſedis vacatio 187. a

Meuenſis commendatoris conſilium 266. b

Michael Buciacius Podoliæ præfectus à Tartaris interfectus 320 a. cius factum 301. b

Michael Ciattorienſis dux 379. b

Michael Cocbmeiſter, nouæ Marchiæ præfectus 262 b. vbi captus & aſſeruatus 276 a. quando ſummum apud Crucigeros magiſtratum geſſit 282. a

Michael Cuiauienſis epiſcopus 135. a

Michael Glinſcius Lituaniæ ducatum affectat 534 b. ſe purgare apud Sigiſmundum I. regem nititur ibid. ad VVladiſlaum Vngariæ & Boemiæ regem Budam profectus 535 a ad Moſcum deficit ibid. b. ducatum Lituaniæ inuadit 536 a. aliquot oppida capit ibid. fugit ibid. b. dux exercitus a Moſco conſtitutus Lituaniam vaſtat 550 b. pollicetur Smolenſcum per deditionem capit 551 a. Sigiſmundo per VVladislaum Vngariæ & Boemiæ regem reconciliatus 534 a. Smolenſcum Sigiſmundo tradere cogitat ibid. in vincula coniectus miſerè perijt 554 b. cognatio eius in Moſcouiam adducta 558. a

Michael Sigiſmundi Magni ducis Lituaniæ filius 316 b. a quo patrimonio ſpoliatus 325 b. eius à Caſimiro III. repulſa 336 b. exilium 337 b. apud Moſcos interitus 342. a

Michael Vadaſius Vngarorum præfectus ad Polotiam globo traiectus 755. a

Michalouienſis ditio Polonis adiudicata 266 a. 393 b. eam quomodo adepti Crucigeri 188 b.

Michalouienſis ora Pruſſiæ nomine accepta 42 b

de Michalouienſibus decimis tranſactio 192 b

Micislaus Andreæ Suſdalienſis ducis filius VVlodimiriæ ſede imperij ponit 741 a. magnus dux primus vocatus ibid.

Miechouienſe cœnobium 101. a

Miecislaus Boleſlai II. filius ex Vngaria reuocatus quando, & per quos extinctus 63. a

Miecis'aus Caſimiri Oppolienſium & Ratiborienſium ducis filius ſine liberis obit 139 a

Miecislaus I. Poloniæ princeps 28 b. & ſe. Ziemomyſli fili' 29 b. 32 a. Mieſco, Miecick, Mieſka, & Meſco etiam dictus 29 b. cæcus natus, miraculo viſum accepit ibid quomodo educatus ib. vxores ſeptem duxit 32 a. quomodo regnarit ibid. quamdiu regnauerit, & cum quibus bellum geſſerit 33 b. quando Chriſtianus factus 32 b. diadema regium a Pontifice maximo petit 35 a. eius cura religionis propagādæ 32 b. etymologia 29 b in Boemos expeditio 34 b. regni & vitæ finis & ſepultura 35 a. quid de eo cæco nato prædixerint arioli 29. b

Miecislaus II. Polonorum rex 45 a. Boleſlai I filius ibid. ſucceſſor à patre deſignatus ibid. iudicia et mandantur ibid. quando & vbi coronatus ibid. b. expeditionem facit in Ruſſos ibid. ex Ruſſia rediens cur Poloniæ regiones obiuerit ibid. amentia correptus 47 b. captus à Boemia & exectus ibid. quando mortuus ibi. vbi ſepultus ib. eius vicia ibid. a. b. eius vxor dominatū ad ſe transfert ibid. a. bellum cum Boe-

Boemis, bellique occaſio 145.b

Micciſlaus III. Poloniæ princeps 107.b.122 a 123 b. Boleſlai III. filius 88.b. quando natus ibid. Senex cur dictus ibid. & 107.b. ineundo principatu mores mutat ibi. aſpere & impotenter dominatur ibid. & ſeq. Caliſtienſium princeps 94 a. a Gedeone Cracouienſi epiſcopo, correptus, contumax fit 108 a.b. a principatu deiectus 109.b. quamdiu principatum obtinuit ibid. recuperare eum conatur 110 a. e maiore Polonia (quam ſibi retinuerat) ab Ottone filio etiam eiectus ibid. Ratiboriæ exulat 111 b. Pomeranorum ope Poloniam recuperat ibid. & ſeq. filium Ottonem in gratiam recipit 112 a. Maſouia & Cuiauia potitur 113 b. & ſeq. hæres & tutor à Leſco eorum domino ſcribitur ibid. quomodo ſe in ſuſcepta Leſci curatione geſſerit ibid. Maſouiam & Cuiauiam amittit ibid. b. à minoribus Poloniæ ad principatum reuocatur 116 a. Cracouiam ingreditur, aditu arcis prohibetur ibid. quas arces principatu recuperato condidit ibid. principatu rurſum deiectus, ibid. iterum ad principatum aſpirat 118 b. Sileſiorum duces ad principatum ſollicitat ibid & ſeq. vulneratus in prælio 119 a. Cuiauiam rurſum in poteſtatem ſubigit 121 a. iterum princeps ibid. qua calliditate principatum recuperauit ibid. u. b blandam & callidam legationem ad Helenam Leſci matrem mittit ibid. quod iuſiurandum cum proceribus ipſi dedit ibid. iuſiurandum & promiſſa ipſi facta cur non ſeruauit 1. 2 a. a proceribus odio habitus ibid b. principatu tertiò deiectus 122 a. ad eum rurſum aſpirat ibid. blanditijs & dolis Helenã decipit ibid. tertio princeps pactorum immemor 123 b quo ætatis ſuæ anno mortuus, & vbi ſepultus ibid. quæ templa & monaſteria condidit 124 a. eius filij ibid.

Miecislaus Oppolienſium & Ratiborienſium dux 118 a. 119 b. 144 b. VVladiſlai II. filius 103 b. gener Conradi Maſouiæ ducis 151 a. quod monaſterium condidit 129 b. vbi & quando obierit 151 a. eius fuga 143 a. ſtrages in Tartaris edita 144 a

Mieſcã Coſliſco dux à muribus abſumptus 139 a

Mieſco Cazimiri I. filius, quando mortuus 51.b

Micairze, z arx 66.b

Mikul archidiaconus 135.a

Militia Polonica 481.a

Milicia arx quomodo à Boemis intercepta 105.b

Miliiandi ratio iuſta 584 a. qualis Polonis præſcripta à Boleſlao I. 44.a

Milites Boemi in Baſilicam Gneſnenſem irrumpentes extinate perculſi 49 a. milites ex vniuerſo orbe Chriſtiano côtra Turcas collecti 71 a. milites mercenarij externi an Polonis vtiles ſint 265 b. militum latrocinia 460 a. ſub VVladiſlao Loctico licêtia 184 b Militis gregarij præclarum facinus erga Boleſlaum III. 91.b

Mindacus Lituaniæ rex creatus 155 b. a quo interfectus 161.b

Miniſtris ſacrorum vis illata à Polonis 48.b

Miraculum 27 a. 29 b. 36 a. 49 a. 144 b. 155 a. 211 a. 222 b. 571.a

Mircius tranſalpinenſis palatinus fœderatus Polonia 253.b

Miſica Licicauicorum Slauorum dux 34.b

Mislouice oppidum 366.a

Miſna oppidum incenſum 41.a

Miſnenſe fœdus cum rege Polonorum 250.a

Miſnenſis Marchio 138.b

Mnata Boemorum dux 31.a

Mocia fluuius 134 a

Modeſtia a quibus hominibus plus impetretur, quam violentia exprimatur 471.b

Modocæ populi Sarmatiæ Aſiaticæ 8.b

Modœciæ Imperatores palea coronati 97.a

Modragora arce quando Mathias rex potitus 412.b

Mœſia ſeu Myſia à Slauis Romanis erepta 1 a. a Roxanis ſubacta 8.b

Mogila pagus 21.a

Mogileſe monaſterium à quo & vbi conditũ 130 a. a quo conſummatum 220 b. eius incendium 336.a

Mogilnenſe monaſterium à Boleſlao II. conſtructum & diruum 62 a direptum 133.a

Moguntinenſis archiepiſcopus Imperij elector 30.b

Moldauia vnde dicta 632 b. Valachia dicta 216 a. a Polonis vaſtata 452 a. 541 a. 607 b. à Turcia 432 b Vide Valachia.

Moldaui feri & indomiti 442 b. vectigales regi Polonorum 319 b. fuſi fugatique 340 a. Polonorum exercitum infeſtant 443 a. ex Pocucia pulſi 605 b. eorum ad Vngaros defectio 441 a. Vide Valachi.

Monachæ cuiuſdam memorabile facinus 190.b

Monachus ſupremus Vngarici exercitus côtra Turcas dux 598.b

Monarchia quando clangueerit in Polonia 135.a

Moneta, & eius ius apud Pruſſos 350 b. leuiata in Polonia ſub Cazimiro III. 364 b monetæ cudendæ ius quibus epiſcopis côceſſum a VVladislao Sputaiorer 172 a. monetæ probandæ magiſter quando apud Polonos deſignatõ 326 b de moneta conſtitutiones Iagellonis regis 298.a

Moniuidus Lituanus læſæ maieſtatis damnatus 311.b

Moniuidus Lituanus regias partẽ tuetur 357.b

Monſterbergenſis ducis fuga 276.b

Monſtra ſiue portenta 432 b.

Monſtrum humana figura, collo & auribus leporinis &c. natum ibid.

Monſtrum vituli Caliſſiæ natum 165.a

Montes Macedonici 328.a

Môtiuidus ſiue Moniuidus Gedimini filius 241.a

Morangum arx à Crucigeris obſeſſa 368.b

Morangum oppidum quando a Polonis occupatum 471 b. eius deditio 276.b

Moraqua fluuius 308.a

Morana flumen 325.a

Morauia Boemis qua conditione conceſſa 52 b. Ottoni & Conrado fratribus a VVratiſlao 55 a. Boemiæ iuncta 66 a. per quem Polonis erepta 45 b. quando in Mathiæ Vngarorum regis poteſtatem venit 350 b. vndique vaſtata 26 b. a Boleslao III. 71 b. à Miecislao rege 45 b. & ſeq à Polonis 89 a ab Vngaris 258 a. eius magna pars quando à Polonis ſubacta 55 a. marchiones 55 a. Marchionis expeditio cum alijs chriſtianis in Pruſſiam 156 b. Morauicæ nobilitatis primores pichenſi 54 a expeditionis ſub Boleslao Pudico cauſſa 155 b. & ſeq.

Morani Slauorum populi 1 b. vnde nomen habeant 16 b. à Polonis pulſi 24 b. quando & ſub quo duce Germaniam aſflixerint 28 b. quando & cum quo rege chriſtiani facti ibid. & 31 a. Polonorum regi tributarij 58 b. & ſeq. eorum regnum à quibus conditum 2 a a quibus populis diſceptum, & quem finem fecerit 28.b

Morbus incognitus per orbem vniuerſum 786 b & ſeq.

Mores principe digni qui 22.b

Morimundenſe Burgundiæ monaſterium 94.a

Mos diſtringẽdi gladium apud Polonos ſub recitatione Euangelij 55.a

Moſcheni populi 8 b. & ſeq.

Moſci Ruſſorum populi 8 b. 201 b. vnde & quando ita appellari cœperint 9 a. Cel his finitim 18 b. & ſeq. conciones ad populum non habent 759 a. ſuorum humãdorum cupidiſſimi 817 b. inducias a Polonis impetrant 585 b. Lituaniam vaſtant 535 a. 554 a. 574 a. 617 b. Liuoniam inuadunt 711 a. munitionibus maxime fidunt 744 a. pacem à Polonis fruſtra petunt 578 a. Poloniæ regno graues 702 b. 704 a. Polonos & Lituanos cum præda recedentes inſequuntur 532 b principem ſuum quanti faciant 742 b. cur tam fideles 743 a b. in ſepulchrorum & mortuorum cultu ſuperſtitioſi 822 a. Tartarorum tributarij & ſerui 430 b. iugum ſub quo principe excuſſerunt 455 b. victi a Polonis 261 b. 465 b. apud Orſam 466 a. 556 a ad Polotum 571 a. b. a Tartaris 465 b, eorum belli gerendi ratio 744 a.

744.a. bellum cum Cazimiro III. 4.1 a. bello cum Stephano geſto quot millia interierint 8:4 a. quot millia capta ibid. aliquot captiui Pontifici maximo miſſi per Maximilianũ imperatorem intercepti 556 a. caſtella 744 a. clades 574 a. conciones quæ & quales 749 a. crudelitatis exemplum ibid. n. 752 b. cum Tartaris excurſiones in Lituaniam 326 a. 555 b 554 a. ſeritas 702 b. fodinę 744 a. fuga 537 a. b. Ioannes dux quando amicitiam & ſocietatem cum rege Polono iunxit 445 b. Legati pedes pontificis maximi oſculantur 791 a. Legatorum abſurda poſtulata 777 b. leges 742 b. libido 744 b. mercatora ibid Metropolites in Ruſſia 9 a. nobiles 743 b. & ſeq. origo 740 b. & ſeq. Pœnarum genera 743 b. præfecturæ 744 b. prælium cum Tartaris 565 b. in Orſenſi prælio occiſorum & captiuorum numerus 555 a. principatus hæreditarius 455 b. principes dominatum totius Ruſſiæ ſibi arrogant 9 a Princeps cui exteros legatos audiens manus abluit 743 a. Lituano duci genero ſuo bellum infert 447 a. erga eum charitas, fides, & conſtantia 743 a. 746 b. 758 a. religio 74: b. Senat⁹ 791 b. ſepeliendi ritus 8:3 a. tormentorum adminiſtrandorum apud eos ratio 746 b velitatio inter eos & Polonos ibid. Voieuodæ qui 744.b
Moſcouia à Tártaris expugnata 741 b. à Polonis & Lituanis vaſtata 577. b. à Turcico Cæſare 583 b. eius clades bello pro Liuonibus geſto accepta 8.4 a b. frigus 815 b. vbertas 784.b
Moſes precibus profligauit Amalechitas 81. a
Moſgaua flumen 819.a
Moſina arx 852 a
Moſinum Vogauæ arx 58. b
Moſqua arx 9.a
Moſqua Moſcorum regia 466 a. incenſa 539.a
Motus domeſtici à Cazimiro principe compoſiti 112.b
Mozaiſcenſes Ruſſorum populi 9. a
Mucha Ruſſiam infeſtat 437 a.b. captus & extinctus ibid. b
de Mulctis conſtitutio 298.a
Muliebris improbitas & conſilium atrox 25 b. & ſeq. ſtultitiæ exemplum 277 a.b
Muliani Valachi qui 216 b
Muncatium arx in Vngaria 45: b
Munera honoraria in Principis Polonorum cellam delata 96 a. Munera ſapientum mentes excæcant 104.b
Munitiones Eccleſiaſticæ apud Pruſſos quamdiu nobilitati cõceſſæ 350.a
Matium depaſtioni quis ſibi ſuiſque deuouerit 25 a
Murzæ apud Tartaros qui 341.b
Muſianus lacus, qui & Myſianus 8.a
Muſlina Vngaris dedita 41:.b
Mutina ex Rauitis ortus 75 b. cum duobus filijs & alijs Rauitis ſupplicio affectus ibid. ei ſumma rerum Boemicarum commiſſa ibid

N.

NAclum Pomeraniæ arx à Crucigeris incenſa 108 a. à Polonis obſeſſa 63 a. ſi a. ijs dedita 81 b. & ſeq. oppugnata & capta 85 a. à Suenropelco intercepta 148 a. per quos recepta, & Præmiſlo reddita 149 a.b. a quo munita 220 b. eius opportunus ſitus 65.a
Naclum noua arx è regione à Præmiſlo condita, à Suenropelco fruſtra oppugnata 157 b 158.a
Nacleoſe territorium Crucigeris tributarium, quando à Polonis vaſtatum 369.b
Naclenſes machinas Polonorum incendunt 85 a. eorum obſeſſorum in bellis gerendis induſtria ibid.
Nactagious conuentus in Pruſſia quando Chriſtianiſmum recepit 152.b
Naleucij capti & dimiſſi 153 b. cum Grimalijs reconciliati 246 a. Præmiſli regis interfectores 183.a
Namyſlonicoſium deditionem cur repudiauerit Cazimirus III. 363 b. pietas & fortitudo ibid.
Nancerus Cracouienſis epiſcopus 187 a. cur VVratiſlauia exceſſit 195 b. è Cracouienſi epiſcopa ad VVratiſlauienſem trãſit 197 a. eius obitus 208.a
Napiuonum familia 215 a
Narimuodus Gedimini filius 242.a
Narimundus Olgerdi filius ibidem. b
Narimundi Iagellonis regis fratris miſerandus interitus 250.a
Naron Dalmatiæ fluuius 4 a
Narua flumen 206 b. 487 a. venenoſis caret ibid.
Narua oppidum 806 b. Suecis deditum 807 a. eius mercimonia, ibid. munitiones ibid. ſitus 806 b. de eo Stephanus Poloniæ rex ſollicitus 8:6 a. de eo cum Sueciæ rege agit 827.a
Narzas pecũo Pruſſis remiſſa 350.b
Nauaozum à quo exuſtum 248.a
Naues Polonicæ à Crucigeris cum frumento interceptæ 262.a
Naufragæ merces quomodo à Pruſſis tractari debuerint 350.b
Nauoius Tenczinius 217.a
Naunornicus Ruſſus quando & vbi proſtratus 87.a
Neapolitanum regnum quis & quando Gallis addixit 161 a. Ioannæ reginæ quo autore Ludouicus reſtituit 210 b. & ſeq. eo quando Galli potiti 446 b
Necitalca oppidum à Polonis captum 351.b
Necla Viſſegradenſium dux 12.a
Neimarcum oppidum cum templo incenſum 143 a
Neitichum oppidum 360 a
Nemcium arx in Sileſia à quo conſtructa & ſubacta 101 b
Nemcium oppidum 184 a
Neorencinenſis parœcia 247 a
Nemen & Chronem ſiue Chronca fluuius 42 b. eius fontes 456.a
Nemo ſine crimine viuit 710.a
Nepolomicenſem arcem quis muniuit 220 b
Nepolomicenſe templum quis condidit ibid.
Nepolomiciæ comitia 264 b. 288 a. b. 305 b. 310 b.
Nepreſt quid Pruſſis 200 a
Neringa Penínſula 386 a. Polonis tradita 393.b
Neſco mons à Maſonijs expugnatus ibid.
Neſtuſſium arx à quo condita 169 b
Neſſouia arx Crucigeris fratribus donata 135 a. quo tranſlata 373 b. præſidio firmata 104 b. eius præſidiarij à Brococio ſuli 291.a
Neſter fluuius 456. b
Netupa flumen 263 b
Neuaza fluuius 261 a
Neuela arx 782 b. à Polonis obſeſſa ibid. dedita 783 a. præda in ea reperta quanta ibid.
Nezamiſlus Præmiſli filius patris ſucceſſor in principatu Boemico 32.a
Nia ſiue Pluto Polonorum deus 30 b. eius templum Gneſnæ 31 a
Nicephorus Imperator a Bulgaris interfectus in Mœſia 24.b
Nicolai Blazouij Præmiſlienſis epiſcopi mors 418.a b
Nicolaus Bogoria Zauicoſtenſis caſtellanus 236 b
Nicolaus Caliſſienſis Palatinus quo modo & à quo captus 159.b
Nicolaus Camenecius 464 b. Cracouienſis Palatinus capitaneus generalis in Valachiam cum exercitu miſſus 540 b. quæ in ea expeditione egit 541 a. b. in Poloniam cum præda reuertitur ibid. eius memorabilis victoria de Valachis ibid. obitus & laus 562 a
Nicolai Chodecij virtus & res geſtæ 437. b
Nicolaus Choſtouus in ſubſidium Pleſcouiæ miſſus 806 a. captus ibid. b
Nicolaus Comorouenſis præfectus Podolini 658.a
Nicolaus Coſcielecius regni theſaurarius ſalinas incenſas extinguit 545.a
Nicolaus Coſſutonius Gneſnenſis præpoſitus 224.a
Nicolaus Conficlus 315 a
Nicolaus Cracouienſis palatinus 113 a. contra Roſſos mittitur 115 b. Fulconis epiſcopi frater 118 a. conſtituit exercitum contra Miecíſlaum Senem 119 a. Cracouia recuperata Leſcum Album cum matre in principatum reſtituit 122 b. ob ex Miecíſlai conatuum 123 a. Miecíſlao Cracouienſem principatum tradit ibid. b obit 126 b

C 3 eius

eius familia, & pium facinus erga Cazimirum 116 a. implacabilis iracundia 114 b
Nicolaus Cranſtouius de ſtupro reginæ inſimulatus 262 a. Præmiſlieoſis epiſcopus 318 a
Nicolai Curnicij Poſnanienſis epiſcopi miſer obitus 212 a
Nicolaus Corouius Gneſnenſis archiepiſcopus 259 a. gubernator Poloniæ conſtitutus 265 b. eius facultates à fratribus direptæ 279 a. mors ibid. reſponſum animoſius quam cōſideratius 262 b
Nicolaus Cutenius Goſtini præfectus 376 a
Nicolaus Danorum rex 88 a
Nicolaus Dorohoſtaiſius Polotienſis palatinus 760 b
Nicolai Dreuicij charitas in patriam 301 a
Nicolaus Firleius de Dambrouicza gente Leōpardus 435 a. Palatinus Sendomirienſis 45 b. regni Poloniæ referendarius 532 b. ſupremus exercituum capitaneus 536 a. 574 b. & ſeq. terras Cruciferōrum populatur, & multas ciuitates & arces expugnat 575 a. Hollandiam oppidum obſidet ibid. capit ibid. b. Hebigebeilam & Brandeburgum capit 576 a. Kœnixbergam obſidet ibid. b. Braunsbergam 577 b. Germanos fugat à Gdano 581 b.
Nicolaus Francus Sceechouienſis abbas 138 a
Nicolaus Friſtacius ſiue Vilacbius 224 b
Nicolaus Gara Vngariæ palatinus 234 b
Nicolai Gneſnenſis archiepiſcopi authoritas in concilio Conſtantienſi 284 b
Nicolaus Gnoinius à ſenatu Cracouienſi ſupplicio affectus 357 b
Nicolaus Henrichouius ſecretarius Henrici Barbati 129 b
Nicolaus I. Papa 11 a. V. legatio ad Cazimirum III. 337 a
Nicolaus Kelbaſſa 269 a
Nicolaus Laſocius electus, non cōfirmatus Poſnanienſis epiſcopus 311 b. quomodo VVladiſlauienſis epiſcopus factus poſſeſſione excluſus ſit 338 a. eius laus ibid. tenacitas 331 a
Nicolaus Maioricenſis epiſcopus pontificius legatus in Poloniam 228 a. belli incenſor 427 a
Nicolaus Michalouius dux Polonici exercitus contra Crucigeros 309 a
Nicolaus Mieletius Podoliæ palatinus dux exercitus cōſtitutus 747 a. eius cum Samoſcio diſſidium 749 a. virtus in reducendo exercitu e Valachia 747 a
Nicolaus Moſcorouius cum exercitu in Lituaniam miſſus 247 b
Nicolaus Myſcouius 463 a
Nicolaus Opauienſis dux minoris Poloniæ præfectus 185 b
Nicolai Oppolienſium ducis fœdus cum VVladiſlao III. & Cazimiro fratre 319 b
Nicolai Petri Macedonis filij res geſtæ contra Turcas 283 b
Nicolaus Pienanſcus Vitouic' Cracouienſis præfectus 361 a
Nicolaus Poſnanienſis epiſcopus captus 232 b
Nicolaus Radiuilus palatinus Vilnenſis cum quibuſdam copijs Poloniam præmiſſus 749 b. Dunam traijcit 750 b. propter ſyluas remoratus ibid. & ſeq. Poloniam peruenit 752 a. orator ad Ferdinandum Imperatorē 463 b.
Nicolaus Sābienſis epiſcopus 349 b
Nicolaus Samorula Poſnanienſis archidiaconus quando interfectus 191 a
Nicolaus Senauius 464 b. 466 b. 474 b
Nicolaus Stroſbergus vicarius archiepiſcopi 246 b
Nicolaus Synouez Staticonius 276 a
Nicolaus Tramba procancellarius 270 b. Leopolienſis & Gneſnenſis archiepiſcopus quādo factus 279 a. eius conſilia de Marieburgi obſidione 274 a. b
Nicolaus Tungenus Varmienſem epiſcopatum inuadit 410 a. à Cazimiro III. in gratiam receptus 429 a. eius conatus 415 b
Nicolaus Turſcius presbyter à Senatu Cracouienſi necatus 357 b
Nicolaus Veiſenbachius Bauarus 382 b
Nicolaus Vitonius à quibus cæſus 143 b
Nicolaus Volski Ieroſolymitanus miles 556 a
Nicolaus Zembocius comes 60 a
Nicolaus Zialinius 385 b
Nicopolis Bulgariç metropolis 331 a. 681 b
Nida amnis 91 b. 101 a. 488 b
Nidburgum Pruſſiæ vrbs cui donatum ibid. à rege Crucigeris redditum 401 a. à rege Polono captum 282 b. à Crucigeris receptum 275 a
Niemen Polonis quid 344 b
Nieper fluuius 485 b
Ninos primus Aſſyriorum rex 2 a
Niſcerda à Koſakkis capta 767 a. b
Niſouij populi 737 b. eorum in Moſcouiam excurſio 789 a
Nix ingens in Polonia 205 a. nix & gelu poſt medium Maium 218 b
Nobiles Poloniæ quando & quas ob cauſſas capi, & ſupplicio affici poſſint 298 a
Nobilitas Polona bellum detrectat 363 a. eius contentio 416 a. b. in Eccleſiaſticum ordinem fremitus 315 a. in Cazimirum III. 369 b. licentia 413 b. & ſeq. onera ſub Boleſlao Pudico 167 a. ſtudium erga Sigiſmundum I. 472 a. ſubditorū immunitas ſub VVladiſlao Iagellone rege confirmata 298 a. iis quæ prærogatiuæ à ſacerdotibus conceſſæ 316 a
Nogaicuſes Tartari 453 b
Nogaius Tartarorum dux 160 a
Nogatus fluuius 271 b
Nomina vrbium diuerſa à veteribus 4 a
Norembergenſibus mercatoribus cur domicilijs in Polonia interdictum 340 b
Normanni verſus meridiem profecti 16 a. eorum in Syria res à quibus inclinatæ 99 a
Noſ' dux à quo vict' & capt' 309 a
Noteſſius ſinoius 183 a. 486 b
Nouogardiæ imperium à quibus conditum 740 b
Nouogrodekum à quibus inceſſum 250 b. qua induſtria à Samoſcio pace facta de Moſcis recepta 822 a. b. quam munita ibid.
Nouogrodum magnum Lituanorum duci tributarium 430 b. à Moſcis captum ibid. quomodo in Moſcorum poteſtatem venit 466 a. Nouogrodi archiepiſcopus cōſtitutus 31 b Nouogrodēſis prędę magnitudo 430 b. principatus à Iaroſlao receptus 43 a. Nouogrodenſes Ruſſorum populi 9 a. quando pacem à Vitoudo redemerint 295 a
Nouum Pruſſiæ oppidum 272 a. quādo à Crucigeris captum 190 a. à Polonis, & incenſum 297 a. ad Crucigeros deficit 361 b. à Polonis obſeſſum 384 a. iis deditum 381 a
Numus S. Petri cur à Polonis Papę ſoluendus 50 a. eius penſio 46 b
Nuncij terreſtres in Comitijs 399 b. & ſeq. 521 a. eorum poteſtas 399 b. poteſtatis cauſſæ & periculum 400 a
Nurduuuladus Tartarorum princeps 395 b. & ſeq.
Nyſſa fluuius 68 b. 83 a
Nyſſa vrbs epiſcopæ VVratiſlauienſi donata 123 a. ab Henrico Probo iniquè occupata 175 a. ibi ca conuentus Vngarorum, Polonorum & Boemorum 410 a pacta ibid.

O.

OBlecomum arx 180 a
Obolcenſis parœcia in Lituania quando conſtituta 347 a
Oborniki oppidum 236 a
Obſeruantes Franciſcani monachi 347 a
Obſidentium patientia 249 a
Obtrectatoris mendacis pœna apud Polonos 248 a
Occa fluuius 261 b
Oceecenſem arcem quis muniuit 220 b
apud Ociacouiam Polonorum clades 466 b
Odalanouia quomodo regi quæſita 231 b. quando in regis poteſtatem venit 246 b
Odra fluuius 13 a. 54 a. 66 a. 485 b
Odrouanxus ſubditicius 443 a
Odruſcenſes duces Vitoudo ſubditi 252 a
Oecumenicum diluuium 14 a
Oſca ſiue Agathia Præmiſli filia 158 b
Oſca quæ & Agathia Ziemoniti Maſouiorum ducis filia 294 a
Officialis quis dicatur 381 a
Olaua fluuius 54 a
Olſcum arx 303 b. quando à Polonis ſubactum 218 b. eius obſidio 307 b
Oleſnicia oppidum 156 a
Oleſnicenſium dux cur ſe ſubdiderit Boemo 195 b
Oleſnum quanti Ceſſineoſium duci oppigneratum 255 a
Olga ſiue Helena Chriſtiana quando &

do & vbi facta 31.b.34.a
Olgerdus Gedimini filius 242.a. princeps ſeu Magnus dux Lituaniæ ibi.b.& 207. b. eius amicitia & fœdus cum Kejſtuto 242. b. vxor & liberi ibid.
Olgus Igoet tutor 28. a. morſu extinctus ibid.
Olgus Rezanenſis dux 262.a
Olgus Sioalai F.legitimus 34.a. Peteaslauicenſium dux a fratre Iacopolco peremptus ibi.
Oliucoſe monaſterium à Samborio quibus monachis conditum 111.a.187.b.incenſum 310.a
Olle ſponte naſcentes prope Stemũ oppidum 485.b
Olobocenſe monaſterium 137 a
Olobocum a maioribus Polonis quando recuperatum 174 b
Olomucenſis epiſcopi expeditio cũ aliis Chriſtianis in Pruſſiã 156 b
Olomucenſis tractus in Morauia Sobeslao conceſſus 83 a
Olſtinum quam cito à rege expugnatum 334 a
Omen infauſtum 97.b.146.a.274.b 331.b
Onager fera 489 a
Onoldus VVladislauienſis epiſcopus 112.b
Oparouia oppidum Lubuſſeoſi epiſc. à quo donatum 119. a. in eo conuenticulum factioſorum iouenum 314.a
Oparoueciuin oppidum 35.a
Oparouicum à quo conditũ 224 b
Opauia à Miecislao VVladislai II. filio amicæ donata 103.b. quando a Boemis occupata 156.a. quo modo Boemo quæſita 179 b. Opauienſis conuentus Polonorum, Boemorum & Vngarorum 418. a. dominatus Ioanni Albeno conceſſus 430.b. Sigiſmundo I. 462. b. tractus cur à Boleslao Pudico vexatus 156.a
Opiſſo Abbas Meſſanenſis legatus pontificis maximi in Poloniam 150.a 155 b
Opocica arx à Polonis fruſtra oppugnata 369 a b. eius ſitus & munitio ibid. Polonorum & Lituanorum ad eam clades ibid.
Opocinũ 211.b. à Caximiro II. munitum 220.b. eius arx à quo munita ibid. templum à quo conditum ibid.
Oporouia arx 145 a
Oppida munita à Casimiro II. 217. b. 220. b. eorum conflagratio 412.b.413.
Oppidani in Polonia cuius conſtitutione immunes facti ſunt à raſtrali penſione 298.a
Oppolicoſis dux quando Boemo regi paruit 294 b. principatus Boemorum principi addictus 178. a. tractus a rege Polonorũ vaſtatus 254.b
Oppolienſes fuſi apud Clobuſcum 417.b
Oratio ad Gallos & Sarmatas 721 a. b & ſeq. Alexandri Epiſcopi Tridentini pro Felice papa 602.a b. Chriſtophori Verſeuicii in obitum Stephani regis 818.a b &ſeq. Deſpoti legatorum ad VVladislaum Poloniæ & Vngariæ regẽ 641. a b. Elyzabethæ Vngariæ reginæ ad Iulianum Cæſarinũ 663. b. &ſeq. Gregorij Sanocei ad VVladislaum Polonorum & Vngarorum regem, ac Vngaros 876. b. & ſequent. Huniadiani 845.b ad milites 655. a. 668. a b. 685.a. Ioannis Demetrij in mortem Sigiſmundi Auguſti 701. a b & ſeq. Ioannis Samoſcij pro Stephano rege 764 a b. & ſeq. 10 comitija Varſauienſibus 810. b. & ſeq. Iuliani Cæſarini pro Eugenio papa 662. a. ad Elyzabetham Vngariæ reginam 663. a b. ad VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regẽ pro bello Turcico 665. b. ad Vngaros ibid. & ſeq 678.b. & ſeq. Sanocei legati ad Polonos 651 b. & ſeq. Stanislai Karnkouij ad Henricum Valeſium 695.a b. Strigonienſis archiepiſcopi ad VVladiſlaum Polon. & Vngariæ regem 642. a b. Teleſi Caſſouiæ præfecti ad milites 659.b.& ſeq. Turcorum Imperatoris ad ſuos 843 b. & ſeq. Turcorum Legatorum ad VVladiſlaũ Polon. & Vng. regem 675. b. & ſeq. Vngarorum ad Vuladiſlaũ Polon. regem 634. a. Vuladiſlai Draculæ Valachiæ principis ad Vuladislaum Polon & Vng. 682. b. Vuladislai Iagellonis ad Boemos hæreticos 302. a b. Vuladiſlai Poloniæ & Vngariæ regis ad Ciliæ comitem 644 a. ad milites 669. a. ad Vngaros 644.b
Orda quid apud Tartaros 255.b
Ordo militiæ Chriſti in Lituania 126 b. quid in pallio geſtet 132 a
Ordinum profani & eccleſiaſtici diſſidia, & eorum cauſſæ 316.a
Orphani Boemorum hæreticorum duces dicti 302.a
Orſa expugnata 451. b. ad eam memorabilis de Moſcis victoria 466.a
Orſmauia arx à quo intercepta 161.b
Oſiecum caſtellum incenſum & ſeruatum 389.b
Oſlam Sultanus eiecto Satkero petitur io Tauricanum Cæſarem 593 a. Moſcouiam populatur, & Poloniæ minatur 613. b. eius legatio ad Sigiſmundum I. ibid. perfidum in Polonos factum 503 a b.
Oſna a Danis capta 181.a
Oſſa amnis 42.a.48.a.104.a. Poloniam à Pruſſia dirimit 56.a
Oſſmianenſe collegium 308 b
Oſtaphæus 464 b. a Sigiſmundo I. honoratus 474.b. eius laus 612.a
Oſtcotum 442.a. de monachi & regis in cælum pugna 270.a
Oſterroda Pruſſiæ vrbs 272. a. cui donata ibid. a Crucigeris recepta 275.a
Oſtreſſouicanſem arcem quis muniuit 220.b
Oſtenrogum caſtellum 236 a
Oſtrouia arx 34.a. à Polonis obſeſſa 798.b. quàm munita ibid. tormentis oppugnata ibid. dedita 799. a. 842. a. pace facta Moſcia reddita 821.b. de eius oppugnatione deliberatio 798 b ſitus ibi.
Oſucncimum prope è latronibus captum 369. a. eius arx fruſtra tentata à Ioanne duce 146. b. ducis pacta cum Polonis ibid. duces in regis Poloniæ fide & clientela 315 b. principatus quando redierit in poteſtatem regis Polonorum 346 a. territorium Sileſiæ additum per Cazimirum principem 312.b
Otas Leſci III. filius 23 b
Othmachouia arx 175.a
Ottocarus ſiue Præmiſlus Venceſlai Luſci regis Boemorum filius 155.b. quando Auſtria potitus ib. quando regnare cœpit apud Boemos 156 a. II. eius nominis Boemorum rex quo in prælio occiſus 170.b. eius expeditio in Pruſſiam 156.a
Otto Bauariæ dux 185 b. cur Cracouiam venit 218.a. eius auxilia cõtra Boemos 402 a
Otto Brunadorfius commendator magnus 201.a
Otto Burgundiæ dux 115.b
Otto Cazimiri I. filius quando mortuus 53.b
Otto Friderici Imperatoris filius à Venetis captus 109 b
Otto I. Imperator Henrici filius 41.a.
Otto Longus Brandeburgenſis marchio 153 a. 164 a b. 169. b. eius auxilia contra Polonos Boemis miſſa 180.a
Otto Lutebergius Crucigerorum dux 199.a
Otto Miecislai Senis filius 112. b. 124. a. patris ditiones occupat 110 a. patri reconciliatur 112.a
Otto Morauorum dux 73 a Morauiæ marchio 83. a. Boemis dux datus 78. a. eius bellum cum Sobeslao Boemorum duce 87. b. cũ Vuladislao de Boemiæ principatu contentio 80.a
Otto Pilecius Sendomirienſis palatinus 211. b. prefectus maioris Poloniæ contra leges 224.a
Otto Poſnanienſis dux 182.b
Otto Prædislai Boemiæ ducis filius 54.b
Otto Ruffus III. eius nominis Imperator Germanus 62. b. in Poloniam profectus 36. a. Romam redit ibid b. mors 37 a
Otto Saxonum dux 122.b
Otto Seecarouicius proditor 212.b
Ottomanus Turcarum rex I. 185.a
Ouanſcenſe monaſterium quis condidit 158.b
Ouo ſiue Abas Vngarorum rex 53.a

P.

PAbianicenſis comitatus Cracouienſi Eccleſiæ donatus 64.a
Pacificatio inter cognatos duces 106.a
Pacoslaus Sẽdomirienſis palatinus 142. b. cur capite plexus 181.a
Pacoſſum oppidum à quo captum 159. b. Boleſlao Pio redditum 160.a
Pacta publicè conuenta inter regẽ Poloniæ & Marchionem Brandeburgenſem 289. a. Pactorum inter Polonos & Lituanos renouatio & declaratio 445. a b.
Palatinatus ſiue Satrapiæ 44 a

Palatini duodecim apud Polonos 18 b. in ambitionem verſi, quid fecerint ibid. quando ſecundo imperium Polonorum habuerint 21 a. eorum dignitas 19.a
Palatini cuiuſdam fuga in prælio Roſſico 92 b. eius roteritus ibid.
Palha quid 77.a
Paluci regio à Crucigeris infeſtata 373.a
Pamiſus fluuius 683.a
Pancratius Sanctoicolans Vngariæ turbátor 674 a. captus in comitijs ibid.
Panis fluuius 46.b
Panis Lituanicus 249.a
Pannones a Polonis pulſi 21 b. eorum regnum a quibus conditum 2.a
Panonia per quos vexata 3 a. à Roxanis ſubacta & habitata 11 b. Romanis à Slauis erepta 1 a. eius incolæ 3.a
Panthera fera 489.a
Papouia à Crucigeris intercepta 361 a. incenſa ac diruta ibid b
Paradiſi monaſterium 142.b
Parochi Gdanenſis laus 274 a
Parnauia a Suecis obſeſſa 820.a
Paſchalis pontifex maximus cum Cardinalib' capt' a Cæſare 83.a
Paſſaria fluuius 487.a
Paſſenheimum oppidum cladi Crucigerorum clarum 365 a a Polonis occupatum 582.b
Patricius Keiſtuti filius 242.b
Pauli Apoſtoli parœciam apud Sedomiriam quis condidit 130.b
Paulus Camenecēſis epiſcopus 301 a. eius mors 345.a
Paulus Cracouienſis epiſcopus 176 a. ab Ottone & Zegota iuuenibus captus, & Siradiam aſportatus 166 a. dimiſſus ibid a b. iterum a ſatellitibus Leſci captus 174 a. a Sileſijs 179 b diuinitus quomodo admonitus 187 a. b. eius conatus improbi, & ſeditio contra principem 100 b. vita & improbitas ibid a. mors & homicidium 180.b
Paulus & Ioannes martyres ſub Iuliano 272.a
Paulus Grzicius Plocenſis epiſcopus a quo confirmatus 321 b. gubernator Maſouiæ 356 a. quando obijt 380.b
Paolus Grabouius Chelmenſis epiſcopus moritur 428.b
Paulus II. Papa 385 b. 428 a. doctis parum æquus ibid. qui in eum coniuraſſe dicuntur ibid.
Paulus III. fit Papa 615.b
Paulus Iaſenius Belſenſis & Chelmenſis præfectus 403 b. quo dolo à Crucigeris captus 388 a. dux exercitus in Boemiam 407 a. eius audacia 374.a
Paulus Iouius taxatur 629 a. eius error 432.b
Paulus Poſnanienſis epiſcopus captus 140.a
Paulus Pruſſienſium Crucigerorū magiſter 291 a
Paulus Ruſdorfius Crucigerorum magiſter 299.a
Paulus Spiemirius Lencicienſis palatinus 197 b
Paulus Varmienſis epiſcopus pacis arbiter inter Polonos & Crucigeros 387 a. quando in partes regias conceſſerit 388.b
Paulus VVladimirius Cracouienſis canonicus 289.b
Pax inter Fridericum Imperatorem & Henricum iniqua 169 a. inter Fridericum Imperatorem & Mathiā regē Vngariæ 409 b. inter Ludouicū Vngariæ regem et Carolū imperatore 217 b. inter Poloniæ duces 138 b. & ſeq. inter Polonos & Crucigeros 205 a. 392 b. 583 a. ea quibus ingrata fuit 395 a. infecta 261 a. eius conditiones a Polonis Crucigeris propoſitæ 266 a. deſiderium apud Ruſſos 378 b. inter Polonos & Moſcos 812 a. & ſeq. legati Polonorum ad eam componendam miſſi qui ibid. Moſcorum 814 b. de Sueciæ rege fœdere comprehendendo agitur 814 b. conditiones à Moſco propoſitæ ibid quæ arces & qua conditione in Liuonia Moſco conceſſæ 815 a. de Derpato & Nouogrod. ko controuerſia 819 a. de Narua aliiſque arcibus a Succo occupatis 819 b. de captiuis ibid. de tormentis & apparatu bellico ibid. pax decennalis conſtituta ibid. de literis fœderis controuerſia 820 a. legati Polonorum ad iuramentum accipiendum in Moſcouiā miſſi 827 b. eorū mandata de arcibus a Succo occupatis ibi. de captiuis ibi. legati Moſcōrū ad Stephanū ad iuramētum accipiendum 836 a. Stephani regis iuramentum ibid. de caſtellis Liuonicis à Succo occupatis tractatus 836.a
Pax inter Polonos & Vngaros 410 a. inter Solomonem & Belæ filios 58 a
Pazaites cum filio Selimbico bellum gerit & cur 547 a. Selimo filio imperio ceſſit 550 b. eius obitus 547 b. 551. b
Pecinigi populi 34 a. eorum memoria extincta 39 b
In pecudibus quibuſdam vigor ſenſuum 468.b
Pecunia quando Polonis adhuc incognita 18 a. pecuniæ exactæ à Iagellone ſumma 460.a
Pelca præpoſitus Curelouiēſis qua fraude occiſus 231.b
Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis 823.a
Pelerna in Mathiæ Vngarorum regis poteſtatem redacta 414.b
Pelcinicia à Polonis occupata 395.b
Pelciſca eccleſiæ Cracouienſis arx a VVladislao Loctico occupata 186.a
Pelopōnes' à Turcis infeſtata 446.a
Pelpineoſe monaſterium a quibus direptum 309 b
Peregrini Veiſemburgij pium pro principe ſuo facinus 134.a
Peregrinus Vengleſſinios maioris Poloniæ præfectus 238 b. ei' factio 239.b
Perfidiæ pœna in VVratiſlauienſibus oſtenſa 195 a
Pericula Poloniæ impendentia ſub initium regni Vvladislai III. 325.a
Permij populi 455.b
Perſarum cum Tuſcis bellum 451 a. 534 a. origo 2 a. reges à Caſlano originem & nomen habent 161.a
Peſcoua ſcala eius à rege Petro Saffraneccio donata 228.b
Peſtis Budæ 657.a. in Podolia 551 a. in Polonia 130.b. 185.b. 202 a. 218 b. 235.b. 301 b. 310 b. 323 a. 341 b. 344 a. 358 b. 397 b. 431 b. 437 b. 440 b. in Vngaria 358 b
Peta Tartarorum dux 143.a
Petraſius Malocha Curauiæ præfectus 228 a
Petraſſius Turſcius 222.a
Petrauinus pagus a Staniſlao Epiſcopo Cracouienſi emptus 60.b
Petrellum arx à VVladislao III. expugnata 331 a
Petricouia à Caſimiro II. munita 220.b. eius turris a Sigiſmundo I. ædificata 550.b
Petricouienſe monaſterium à quo conditum ibid.
Petricus eques Polonus monachus quomodo, cur, & a quo ſeſe ictus fuit 61 a
S. Petri Cathedra quamdiu vacauerit tempore VVladiſlai Locti et Polonorum regis 193 a. num' in Sileſia 195 b eius ratio quomodo mutata ibid. idem cur Polonis ſoluendus 50.a
Petrus Alexandri Senioris nothus Bogdanum Valachum interficit 348 b dominatum Valachiæ inuadit ibid.
Petrus Arragonenſis 172.a
Petrus de Bnino VVladiſlauienſis epiſcopus 631 a
Petrus Caposnus legatus papæ in Poloniam miſſus 120.a
Petrus Cirucnenſis eccleſiæ prior 135.a
Petrus Cmitha qua occaſione Lenciciæ præfectus factus 227.b. Maximiliano Imperatori charus 560 a. maior marſalcus regni Poloniæ 418.b. 602.b
Petrus Comorouius ſeptem arcibus a Mathia rege ſpoliatur 414 b. eius liberalitas erga Cazimirū iuniorem 409.a
Petrus Cracouienſis palatinus 171 a. eius contra Ruſſos prælio 162.b
Petrus de Crempa 180.b
Petrus Cypriorum rex quomodo & cur Cracouiam aductus 218.a
Petrus Danus 96 a. eius opes ibid. b. calamitas, & mors ibid. de eo miraculum ibi.
Petrus Duninus 88.b. quot templa in Polonia extruxerit 87.a eius poſteri ibid.
Petrus Duninus 370.a. dux exercitus in Vngariam 407 b. Marieburgenſis præfectus 426.a b.
Petrus Ercleus 302.a
Petrus Falcouius 211.a
Petrus Geruaſius 260.a
Petrus Gneſnenſis archiepiſcopus 117.b
Petri Gunicii fortitudo 415 a
Petri Kendij Vngari obitus 803.b
Petrus Kuza 145.b
Petrus Lubuſſenſis Epiſcopus 219 a. cum eo tranſactio Cazimiri II. 219.a

Pe-

Petrus magiſter 135.a
Petrus Miczuuccius 275.a
Petrus Moldauiæ palatinus quando iurauit in verba regis Polonorum 357.a
Petrus Myſnenſis Germanus 264.b
Petrus Odrouanianus cum voluntaria manu in Vngariam venit 642.b ob Tartarorum incurſiones in Poloniam remiſſus 659.a. quæ ipſi Agriæ acciderunt 659.a. captus à Teleſu ibid. b. & 356.b Budam remiſſus 660.a
Petrus Opalenius 463.a. orator ad Solimannum ibid.b
Petr' Opalēski magiſter curiæ 708.b
Petrus Pomeraniæ Cācellarius proditor a quibus captus & dimiſſus 157.b
Petrus Prochnicius captus 465.a
Petrus Ritercius eques 361.b
Petrus Safranecius 228.b. 315.b. Podoliæ præfectus 261.a. dux exercitus contra Crucigeros 276.a. de latrocinijs ſuſpectus 339.a. à Crucigeris redemptus 319.a. eius bellum cum Sileſijs 344.a. pacta ibid.
Petrus Samorulius dux 361.b. 369.b. cur maioribus Polonis inuiſus ibid.
Petrus Stephani Voieuodæ Valachorum filius 316.b. palatinus Valachiæ 347.b
Petrus Tomicius Præmiſlienſis antiſtes, regni Poloniæ vicecancellarius, Poſnanienſis epiſcopus 376.b
Petrus Valachiæ Palatinus victus 465.a
Petrus Valachus capite plex' 448.b
Petrus Viſſus 343.a. 364.a. quomodo ad Poſnanienſem epiſcopatum detruſus 380.b. eius obitus 382.a
Petrus Vngarorum rex 53.a. excæcatus ibid. b. à quo reſtitutus ibid. a. eius mors ibid.b
Petri VVloſtonicij conſilium de defectione Ruſſorum 90.a.b. facinus audax cum Iaropelko defectionis Ruſſicæ authore ib.b
Petrus à Zborovv legatus in Turciam 715.a
Pezzara monaſterium 811.b. præſidium ei à Moſcis impoſitum Polonis Pleſcouiam obſidentibus graue ibid. Iaſenſbikius ad id oppugnandũ miſſus ibid oppugnatum 812.a
Phecuſa mulier Bulgara de infelici eventu VVladiſlai Poloniæ & Vngariæ regis vaticinata 68.a
Philippus Biſſonius Sigiſmundo I. fidelis 592.b
Philippi Burgundionum ducis legatio ad Cazimirum III. regem 341.b
Philippus Callimachus Italus Hiſtoricus 2.b. 428.b. 431.b. 440.a.b. Roma in Poloniam fugit 629.a. moderator liberorum Cazimiri regis ibid. Ioanni Alberto charus ib. quæ ſcripſit ib. & ſeq. vbi ſepultus 630.a. quare ſuam hiſtoriam ſcripſit 631.a b. eius epitaphia 640.a. vita & res geſtæ 440.a b. 628.a. quid de eo ſcripſit Martinus Cromerus 629.a. quid Paulus Iouius ibid.
Philippus Firmanus epiſcopus legatus papæ in Poloniam & Vngariam 173.a
Philippus Gallorum rex 115.b
Philippi Macedonum regis dictum ad Alexandrum filium 724.a
Philippus Maria Mediolanenſium dux 457.b
Philippus Sueuorum dux pro Cæſare ſe gerit 122.a
Philo Kmita præfectus Orſanenſis 763.a. eius excurſiones ad Smolenskam ibid. & 781.b
Phocæſium migratio 3.b
Piaſtus Cruſuiciæ oppidanus qua occaſione princeps Polonorum electus 26.b & ſeq. quouſq; propagauerit poſteritatem ſuam 27.b. eius genua & conditio 26.b. principis iam facti beneficentia 27.a. dignitas apud ſubditos ibi. a.b ætas & mors ibid b
Picturæ facilitas 460.a
Piecziari ſpecus apud Kiouiam 252.a
Piecinigorum fuga 57.a
Pienina arx, & ei' ſitus 144.a. 177.b
Pieta locus quabs 162.b
Pietas 474.a
Pilcia amnis 117.b
Pilſna a quibus Germanis condita 214.b. ab Vngaris incenſa 411.b
Pincenſes ſaltus in Polonia 427.a
Pinciouia arx 367.b
Pinum Culmenſis arx 131.b
Piorunus Ruſſorum deus 31.a
Pipinus Caroli magni proauus quando Francis orientalibus imperauit 19.b
Pipo Florentinus comes Themeſſienſis 283.b
Piratæ combuſti 309.b
Piſanum Concilium in Hetruria 262.b & ſeq.
Piſanorum claſſes cur in Aſiā miſſæ 115.b
Piſcaria Pruſſiæ vrbs 27.a
Piſcatorum fraus in Lituanos 219.a
Piſſia flumen in Maſouia 375.a
Pius II. Pontifex maximus 628.a. Germanis æquior quam Polonis 365.a. eius mors 384.b
Platina 628.a. Paulo II. papa in carcerem coniectus 629.a. eius ad Paulum papam literæ 628.a
Plauenius Boemus 351.b
Plauenius Crucigerorum magiſter à Melſaco & Holandia repulſus 384.b. eius reſponſum magnanimum 273.b. et quale reſponſum à rege Polonorum datum 273.a
Plebeiorum rex cur dictus Cazimirus II. 215.a
Pleſcouia vrbs quàm amœna 801.a.a Germanis capta 799.b. Ruſſiæ ducibus ſe ſubdit 800.a. à Moſcis in ſeruitutem quomodo redacta ibid. a b 543.a. ab his munita 793.b. 801.a.b quam munita ibid a. a Polonis obſeſſa 799.a.b; 803.b tormentis oppugnata 803.b fruſtra oppugnata 811.a b. eiuad ſcriptio 799.b. & ſeq. acta in clementia & ſitgus quam magnum 811.b. & ſeq. noctium longitudo 810.a. politia & incolæ 799.b. & ſeq. præſidium Moſcorum 811.b. princeps quis 800.a. Senatus in Moſcouiam abductus ibid. b ſitus ibid de ea obſidenda Polonorum conſultatio 795.b. 801.b. & ſeq an primò oppugnanda 748.a b. cur non ibi. b. de caſtris ad eam ponendis 802.b. caſtra ad eam 803.a. cuniculi ad eam ducti 805.b. excubiæ ad eam 806.a. exercitus Polonorum ad eam incommoda 809.b. miſſionem flagitat ibid. & ſeq. febri correptus 809.b. in eā irruptio irrita 804.a b. & ſeq. ſubſidia ei miſſa a Polon. capta 805.b. & ſeq ab obſidione pace facta diſceſſum 822.a
Pleſcouienſium res geſtæ 799.b. & ſeq. inſidiæ in Polonos 814.a. irruptio in caſtra 817.a b. ob pacem factam lætitia 820.b. iis inſidiæ à Polonis ſtructæ 814.a
Plocenſe oppidum à Polonis incēſum 196.b. eius arx a Lituanis incenſa 152.b. inſtaurata 101.b. munita 220.b. baſilica 32.b. igni abſumpta, quamdiu caruerit epiſcopo 111.a. canonici 159.a. collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo 408.b. decreti ſacris interdictum quando & cur 141.b. ditio quomodo in regis Polonorum poteſtatem venerit 214.b. 439.b de ea iudicium 194.a. Epiſcopæ iniuria 231.b. epiſcopi cū Culmenſi tranſactio 164.a. monaſterium ſub quo principe cōditum 117.b. ſatrapiæ officiales 560.b.
Plocenſes quo authore à rege Poloniæ alienati 172.a. eorum pax cū Lenciciēſibus 177.a
Plochearcem quis Cracouienſi epiſcopo donauit 180.a
Plochum arx Culmenſis 331.b
Plodeca 101.b
Plomykouius virtute infamiam deleuit 269.a
Ploniny ſylua Valachorum 216.b
Ploſcum oppidum Maſouiæ caput incenſum 111.a. 150.b a Marchione Miſnenſi interceptum 158.b a VVladiſlao Loctico 179.a. à Conrado recuperatum 158.b. a Cazimiro II. munitum 214.a. 220.b. a Sbigneo obſeſſum 72.a. à Ziemouito Maſouio occupatum 221.a. à Boemis oppugnatum 183.b. eius arx a quibus incenſa 197.a
Plouuce pagus Crucigerorum clade nobilis 201.a
Pobedſca quando à Crucigeris exuſta 195.b
Pochniſcel quid 31.a
Pochuiſt Polonorum deus ibid.
Pocuce a Moldauis intercepta 451.b. a Polonis recepta 452.a. à Valacho ſubacta 455.a
Pocucienſis tractus Palatino Valachiæ oppigneratus 278.b
Podolia 43.b. quando contra Lituanos munita 47.a. a Polonis recepta 309.b. Poloniæ iuris eſt 337.a. in poteſtatem Polonorū regis quomodo redacta 201.a. Spitconi Melſtinio donata ſ ú oppignerata 246.a. Suitrigelloni cui attributa 249.b. 301.a. à Ruſsis vexata 402.b. a Tartaria Zauolgenſibus 403.b. 416.a. à Turcis 432.b quomodo in Vitoudi poteſtatem venit 252.a. Vitoudo à Polonorum rege cōceſſa a 278.b. non à Vitoudo ſed à Cazimi-

Cazimiro Magno rege ſubacta 352 b. eius officiales 509 b. de ca Lituanorum cum Polonis pacta 307 a. in ea lacus ſalis 485 a

Podolij quomodo a Tartaris profligati 320 a. eorum facinus præclarum 301 a. potus 434 b. ſtudia in Polonos 381 b. Podolica nobilitas quando cum Polonis exæquata 331 5. a

Pogeſanus cõuentus in Pruſſia quãdo Chriſtianus factus 152. b

Pokucia recuperata 605 b

Poleſſie ſeu Podleſie, ſiue Podlaſſe quid 147 a 482 b

Poleſſienſis terra à Maſouijs deuaſtata 167. b

Poleſſia ſeptentrionalis Polonia dicta 48 b

Poleſtiani Pruſſi 116 b

Polocenſium deditio 246. a

Polonia quamdiu ſui generis reges & principes habuit 221 a. regio mediterranea 47 a. in regiones duodecim diuiſa 18 b. ab Andrea Vngarorũ rege vaſtata 53 b. à Boleſlao Boemorum duce 37 a. a Mathiæ Vngariæ regis copiis 417 b. a Germanis 26 b. a Ruſſis 87 a. a Sileſijs 343 a. a Tartaris 346 a. ab Vngaris 415 a. VVratiſlao I. Boemorum regi ab Henrico IIII. Imperatore attributa 65. b

Poloniæ animalia domeſtica 490 a. aquarum mira natura 488 b. arces 493 a. aues 490 a. aulici equites 512 a. Camerarij 509 a. balnea 493 b. Cancellarij & vicecancellarij officia 507 b. & ſeq. capitanei ſeu duces exercitus duo 508 a. eorum officia ibid. caſtellani officium & nomen 507 a. caſtellani ibid eorum ordo & numerus 505 b. & ſeq. conſilij conuocandi ratio 506 b. damna quæ ob abſentiã regis 229 a. dignitatij 507 a. diuiſio 24 a 61 b. 71 a 93 a. 94 a. felicitas ob Henricum Valeſium Francũ regem electum 729 b. ferarũ copia 489 a. fines a Boleſlao I. poſiti 56 b. quãdo & a quibus acciſi 24 b. acciſi & prolati 480 b. priſci qui ib. a. fluuij nauigabiles 485 b. & ſeq. fruges 484 b. cum Gallia conſonãtia 728 b. 730 a. diſſonantia ibid. gelu 484 b. hypocauſta 491 b. iudex caſtrenſis 510 a. limites qui 482 a. lingua & loquela qualis 490 b. & ſeq. magiſtratus pertinentes ad conſilium publicum 506 a. magiſtratus terreſtres 508 b. eorum officia quæ ibid. Mareſchalci regni officia 507 b. mareſchalci curiæ officium 512 a. marmor 485 b. mercimonia 501 b. metalla 485 a. monaſteria 493 a. montes 484 a. motus 26 b. 48 a. 222 a. 239 a. b. 673 a 674 b. nomen vnde 14 b. notarius caſtrenſis 510 b. notarius theſauri 511 b. numorũ varia genera 501 a. opes in Lituaniã exportatæ 364 b. palatini officiũ 507 a. Palatini 505 b. eorũ ordo & numer9 ibi. de palatinis & caſtellanis lex 507 a. pagi 493 a. pars à Germania ſubacta 46 a. piſcationes & varia piſcium genera 488 a. b. piſcinæ ibi. a. podiiodæ 512 b. pomaria 484 b. præfecti a Ludouico rege conſtituti 229 a. præfecti ſiue capitanei 509 b. & ſeq. eorũ officium 510 a. præfecti tenutarij ib b. & ſeq eorum officium ibid. præfecturæ 510 b. earum adminiſtratio & reditus 511 a. de præfecturis leges 510 a. referendarij 506 b 518 b. eorum officium 512 a. reges ex Gallia orti 728 b. reginæ comitatus 512 b. coronatio 503 a. officiales 512 b. & ſeq. regnum Vitoudo à VVladiſlao Iagellone oblatũ 296 b. & ſeq. eius origo 32 b. 502 a. amiſſio & reſumptio 502 a. officiales 507 a. ſymbola 508 a. reip libertas 471 b. Rex Poloniã primo obtinet, & quare 503 b. & ſeq. arbiter controuerſiarum inter Eccleſiaſticum & equeſtrem ordinem 522 a. eius coronatio ibid. a. electio ibid. libera eſt 502 a. impenſæ 504 b. iuſiurãdum 503 a. metalla 504 a poteſtas 502 a. b. poteſtatis fines 520 b. reditũ quarta pars ad vſum belli conceſſa 524 a. ſatellites ſeu ſtipatores 512 b. teloneia 504 a. b. vectigalia 503 b. eorum immi-nutio 504 a. priſcorum nomina 503 b. eorum alienationes interdictæ 504 b. ſacrifici 512 a. ſal natores 511 a. ſalinæ 485 a. ſal quale 485 a. Satrapiæ & partes 482 a. ſcriba caſtrenſis 511 b. ſecretarij 506 b. eorum officia 511 b. ſenatores ſeu conſiliarij 505 a. eorum diuiſio 506 a. numer9 505 a. 506 a. 529 a. b. & ſeq. officia communia 506 a. Senatus conſtãtia ad Sbignei orationem contra regem habitam 312 b conſultatio de Vngarorum regno oblato 322 a decretum de iuuandis Maſouijs contra Lituanos 330 b. libertas 95 a. ſuffragia de nouo rege 334 b ſitus 1 a. Geographicus qualis 481 a. figura, longitudo, latitudo & amplitudo ibid. ſolum quale 484 a. ſuccamerarij officium 509 a. 512 a. ſuccinũ 485 b. ſyluæ 484 a. b. telonæ & tributorum exactores 511 a. thermæ 488 b. theſaurarij regni officium 508 a. theſaurarij curiæ 512 a. vbertas 484 a. vicecapitaneus 510 a. vineæ, cæteríque fructus 484 b. vitreolum 485 a. vrbes præcipuæ 491 a b. & ſeq. vrbes quales 493 a

Poloniæ iubilæus à Papa conceſſus 566 b. finitimi populi 481 a. ſacris & regio nomine à Papa interdictum 61 b. ſalus inſperata offertur 86 b

Poloniam quindecim epiſcopos habuiſſe, falſum eſt 62 b

In Poloniam quando Benedictini monachi inducti 52. b

In Polonia abbatum electio 514 a. bellum non indicitur ſine comitijs 523 a. belli gerendi leges ibi. ratio 522 b. milites mercenarij 523 b. militum tam equitum quam peditum ſtipendia ibi. a. pœna non militantium 522 b. militiæ immunitatem qui habent ibid. bellica iuriſdictio 518 a. caſtrenſe iudicium 517 a. Eccleſiaſticus ordo 500 b. liber eſt ibid quam contributionem penſitat 514 a. eius diſtinctio 501 a honores, magiſtratus & dignatio 513 a. iudices 516 a. iudicia 515 b fori cauſſæ quæ 516 a. executio rerum iudicatarum ibid. oppida non ſubſunt iuriſdictioni regiæ 519 b. à tributis immunitas 524 a. epiſcoporum electio 513 b. nominatio ibid. reditus 515 a. equeſtrium magiſtratuum creandorum ratio 514 b Germanicæ linguæ vſus 490 b. halecum copia 488 b. hæreſis 499 b. & ſeq. quæ importantur & exportantur 501 b. iudicium ſex ciuitatum 520 a homicidij eiuſque pœna ibid b. iuratum 519 b. Magdeburgenſe 520 a iuris ſupremi Teuthonici ibid. Iudicia 515 b. commiſſaria 517 a. conſulum 519 b. magiſtrorum contuberniorum 519 b. præfectorum ſeu capitaneorum 517 a regia ibid. b eorum cauſſæ ibid. termini ibid. citatio poſt curiam ibi. ruſticana 519 b. ſcabinorum ibid ſculteciorum 520 a. terreſtria 516 b. eorum cauſſæ 517 a. loca 516 b. præco ſeu miniſterialis 519 a. rerum iudicatarum executio ibid. Iudiciorum appellationes ſeu prouocationes 518 a. de ijs vbi cognoſcatur ibid. b. comperendinationes ibid a. dilatio 518 b. latinæ linguæ vſus 490 b. Magiſtratus & honores perpetui 514 b. Magiſtratuum creandorum ratio 513 b. reditus 515 a moneta quando cudi cœpit 501 a. nationes variæ 491 a. Nobiles qui & quales 497 a. Nobilium prehenſio quando licita 519 a. familiæ & gentes vnde appellatæ 497 a. b. earum cognomina vnde & qualia 497 b. fœminarum comitatus 498 b. famuli & pediſſequæ ibid. ſtudia ibid. iuuenum & adoleſcentum famulitia 499 a. Nobilitas æqualis eſt 497 a. à quo, & quomodo conſeratur 497 a. ad bellum quomodo vocatur 522 b. Nobilitatis amiſſio 497 a. in bello officium 523 a. confœderatio contra turbulentos & hæreticorum fautores 298 a. b fremitus apud Choiniciam 311 a. habitandi & viuendi ratio 408 b. inſignia 497 b. & ſeq. inuidia in Secechum vnde concepta 66 b. oppida non ſubſunt iuriſdictioni regiæ 519 b. prærogatiuæ 496 b. ſtudia 499 a. oppidanorum in bello munia 523 a. iudicia 519 b. eorũ executio 250 a. Plebs 499 a 513 b plebeij qui dicantur 499 b. a nonnullis honoribus Eccleſiaſticis arcentur 500 b. Plebis iudicia 519 b. magiſtratus & officiales 511 b. magiſtratuum creatio 514 b. ſacerdotiorũ collatio ibi. a reditus 515 a. ſcultetus ſiue aduocatus hæreditarius ibid. tributa ſiue exactiones 523 b. qui ab ijs immunes ibid.

Polonia maior 482 a. eius defectio

ctio ad Henricum Barbatū 117 b diuiſio inter VVladiſlai Sputatoris filios 15. a. 156 a. lacus 485 a. motus 140. a. 238 b. 241. a

Polonia minor 484. a. eius motus 137 b

Poloni qui 14. b quando ita appellari cœperint ibid & ſeq. vnde venerint 15. a. quando in eas oras quas incolunt venerint ibi. a. b vnde dicti 16. b Boemorum conſuetudine non corrupti 310 b. contra Boemos hæreticos quomodo ſe geſſerint 626. a. quam ampla hoſtium caſtra ad Puſcum ceperunt & diripuerunt 374. b. Cazimirum principem reducunt quomodo acceperint 50. b. Chriſtiani quando facti 32 a. ante Henricum Bauarū Imperatorem fuerunt 41. b. cū Conrado Cæſare voluntarij in Aſiam profecti 109. a. Crucifignati contra Pruſſos miſſi 151. a. in Crucigerorum ordinem quatenus recipiendi 394. a. a Crucigeris læſi 291. a. b. externo homini non parent 2. 9. b. Friderico Barbaroſſæ quomodo reſtiterint 102. a. à Græca obſidione cur dilapſi 159. a. Haliciani quibus conditionibus Romano dederint 120. b iuſiurandi Mariæ & Sigiſmundo regi dati religione ſoluti 235. a. b. ex Kiouia in patriam clam rege cur ſe receperint 00 a. Lachi à quibus dicti 17 a latinæ linguæ ſtudioſiſſimi 494. a. Lengiab Vngaris dicuntur 16 b. maris fortuna n feliciter tentarunt 1. a. ante Mauritium Imperatorem fuerunt 12. b. monarchiam amplexi 19 a. 50. a. quando non & cur 13. b. ſomamatum expugnandam quando adhuc imperiti 197 a. contra Nouogrodienſes qui cum Vitoudo expeditione fecer n. 495. a. occidentales a Germanis debellati 29. a. Polaci & Polani dicti 480. b. quando ſua populati 444 b. cum quibus populis commercia habent 502 a b. Romano imperio nunquam tributarij fuerunt 46. a. cum Romanis Imperatoribus quæ bella geſſerunt 43. a. Sarmaticum mare quando amiſerunt 70. b. Slaui ſeu Slauini dicti 1. a. 480 a. ob Seccchi acerbitatem ſolum verterunt 66 b & ſeq. rebus ſecundis ſecuri 189. b. a Rixa regina deſpicatui habita 47 b. Maſouiam vaſtant 196. b. Morauiam 71. b. Moſcouiam 569 a Pruſſiā 266. a 316 ab Iſtra 326. b. a Moldauis 607 b. a Pomeranis 138 a. 130 b. a Tartaris 14 2. a 115 a. 429 b. a Valachis 216. b & ſeq. victoria vti neſcij 271. a. in Vngarorum regis verba quando iurauerunt 211. b. VVladiſlai Iagellonis regis alterutrum filium 1. b regē deſignant 298. a VVladiſlai I L. conſilium de violandis pactis Turcicis improbant 330. a

Polonorum per ſeptem annos abſentium vxores quomodo ſe domi geſſerint. 60. a. Agreſtium onera & ſeruitus 499. b. alacritas ad arma capienda 7. a. armatura leuior 56. a. auxilia Cæſari ad Italicum bellum miſſa 102. b Coomanno contra Ruſſos 127. b. Valachis contra Turcas 434. a. VVladiſlao III. regi in Vngariam 325. b. bellum ciuile a Miecislao Seuerorum 129. a. 215. a. cum Germanis ſub Conrado Cæſare belli gerendi ratio 100. b. cū Turcis belli occaſio 505 a. b. captiuorum a Turcis eximia virtus 314 b. caſtra a Pomeranis incenſa 65. b. cereuiſia 494. a. ciuitas 471. b. 494 a. clades apud Bucuinam ſyluam 442 b apud Chmelnicum 141 b. apud Chotniciam 367. a. apud Nouum 183 b. apud Sokalū 572. b. & ſeq. compotationes & æquales hauſtus 196. a. conatus contra regem Cazimirum III. 342. a concordia 69. a b. confœderatio contra hæreticos facta explicatur 6. 6. a. b. conſiliū VVladiſlao III. datum 3 9. a. conſtantia in religione catholica tuenda 618. a. b. conſtitutiones 733. a. b. conſultatio de Cazimiro principe reuocando 49. b. de iniquiſſimo decreto Cæſaris 287. a. de oratione Plauenij Crucigerorum magiſtri ad regem ibid de Valachia in Prouinciæ formam redigenda 3. 9. b. d. ſubſidio VVladiſlao Poloniæ & Vngariæ regi mittendo 051. b contemptus 47. a. controuerſiæ de iudicijs 738 a. b. & ſeq. conuentus cū Boemis Bythomiæ 265 b. cum Crucigeris 191. a. b 311. a 378. b cum Lituanis 281. a 326 a. cum Vngaris apud Keſmarcum 291 b. ad Nouam villam 278 b conuiuia 495. b. copiæ nouæ in Vngariam ad VVladiſlaū Vngarorum & Polonorum regem miſſæ 058. a b. & ſeq. ex Vngaria à Boemis arcentur 658 b. corporum habitudo 494. a. Crucesignatorum virtus 669. b. cum Germanis conflictandi cupido 79. a. cura rei familiaris 496. b. a VVladiſlao I L. defectio 93. b. dij falſi 30 b. diſciplina militaris ſoluta 416. a. diſſidium in creando rege 418. a ditiones a Ruſſis infeſtatæ 34. b. doctrinæ ſtudia 495 a. b. educatio 494 a. b. elegantia 466. b. & ſeq. equitum immunitas & libertas 2. 5. a. apud Vngarorum regem factum laude dignum 265. b. exercitus Kiouiæ delicijs diffluit 59 b ad expeditionem Moldauicam miſſus 441. b. eius iætitia quod ad mare peruenisſet 310 b. expeditio in Boemiam 37. b. & ſeq 319 a. in Crucigeros 163. a. in Culmenſem tractum 204. a in Marchiam 166. a. in Pruſſiam 105 a 351. a. 355. a. 361 a. in Sileſiā 204 a. in Tartariam 602 b. & ſeq. fœdus cū Boemis 97. b. cum Lituanis 192 b. cum Stephano Valachen 199 b cum Vngaris 267. a. 237. b. fortuna in Pruſſia quomodo mutata 273. b. fremitus contra Cazimirum III 342. a. contra Cazimirum principem 113 a. fuga 145. a. 332. a. habitādi ratio 49 a hoſpitalitas 494 a. humanitas erga externos 47. b erga regem ſuum 345 b. induciæ cum Alberto Cæſare 321 a. cum Boemis 91 a. 167. a cum Crucigeris 263. b. 284 b. 285. b. cum Turcis 419. a. 448 a cum Vngaris 110. a ingenia 494. a. interfectorum a Tartaris numerus 115. b. cum Vngaris iurgium quale 2. 8. huius antiquitas 44. a. lans 495. b. 723. b legati ad Cazimirum III 342 a leges 504. b & ſeq. licentia 335 a. 408 a luxus 496 a. medo ſiue aqua mulſa 494. a. mercatores malè a Baſilio Moſcorum duce tractati 519. a. merita io familiā Iagellonicā 364. a. militaris rei ſtudium 495 b. militum in ſuos crudelitas 581. a. mores 449. a. 759. b. & ſeq. antiqui 35 a. vnde corrupti 730. a. nobiliores qui ad Chotniciam cæſi & capti 352. a. b qui ad bellum Tartarorum nomina dedērunt 230 a. qui cum VVladiſlao Poloniæ & Vngariæ rege in Vngariam profecti 638. b. nomen quando Turcis formidabile 41 a nominis etymon 480 a duplex 16. b. obſequium erga principes ſuos 47. b. Kiouiæ infelix oppugnatio 59 a. oratores ad Ludouicum regem cur miſſi 220. b. ordines & ſtatus hominum 496 b. origo 480. a pacificatio cum Boemis 53 b. cum Ruſſis 128 b. cum Vngaris 117 a. pacta cum Boemia 205. b. cum Sileſijs 315. b. cum Vngaris 278. b pauor ob captam Caffam à Turcis 381. b. peregrinationes 494 b. pietas 267. a. b 499 b. poſtulata a Cazimiro III 336. b. 146 a. præda ex Boemia aucta 75. b. prælium cum Germanis 79. a. con Moſcis 551. a cum Ruſſis 92. a b. 368. a. cum Tartaris 134 b. & ſeq. præſidia a Ruſſis oppugnata 45. b primorum Caſlouiani profectio 312. b. principum inſigne 17. b. procerum confœderatio 146. b regnum à quibus cōditum 2. a b. quamdiu vacauit 182. a. religio 30. b 499 b reſponſum ad Imperatoris legationem 103 a. adhortatoriū poſtulata 17 a rituus ſacri 30. b. in Pomeranos ſæuitia 76. b. de rege creando variæ ſententiæ 448 b. & ſeq. ſigna quot contra Crucigeros eduta 268 a. ſplendor 172. b. ſtrages 332. b 373. a. ſtudium erga regem Iagellonem 301. b ſtudia quæ 44 a. 494 b. tranſactio cū Crucigerorum militibus 355. b. veſtitus 491. b victoria de Crucigeris 266 a. 374. a b. 389 b de Moſcis 556. 2 748 a. b. de Surrbergio 360. a. de Tartaris geminata ductu Ioannis Alberti 434. b. de Turcis ad Sauum fluuium 180. a victus ratio 491 b. vrbanorū & agreſtium diſcrimen 499 b

Poloniis quæ onera à Pontifice maximo iniuncta 50. a b. tonſura in morem monachorum impoſita ibid.

apud Polonos Chriſtianiſmi occaſio 32. a

Pole-

Poloni maiores cur ſe Henrico Glogouienſi, non VVladislao Loctico ſubiecerunt 186.b. quo authore à Leſco Nigro ad Conradum Maſouium defecerunt 176 a. à minoribus profligari 119 a quando expeditionē in Pruſſiam decreuerunt, quam minores negarunt 363 a. in Pruſſia militant, & tributum ſciſcunt 386 a quo authore regnum VVladislao III. decreuerunt 313 b. quando in fidem VVladislai Loctici venerunt 191 a. eorum conſpiratio contra omnes homines excepto rege 213 b. in proprios agros crudelitas 351 b. expeditio in Cutauiam cur ſuſcepta 159 b in Pruſſiā 359 a. 360 a licentia 303 a ſtudium in patriam 292 a

Poloni minores cur & quando expeditionem in Ruſſos ſuſceperunt 185 b. cur ægrè tandem aſſenſerunt maioribus de creando rege VVladislao III. Iagellonis filio 114 a. eorum conſpiratio in Boleſlaum Pudicū principem 166 b. conuentus Corcini 324 b. alius ad cohibenda latrocinia 339 a. defectio ad VVladiſlaum Oppolienſium ducem 167 a. expeditio contra latrones Suchorouios 360 b. fremitus in regem Cazimirū III. 424 b. ad maiores legatio 236 b. ſtudia in Cazimirum Iagellonis filium 335 a

Poloſcum Viſſelai propugnaculū 57 b. quando à Lituanis receptum 246 a. eius ſeditio quomodo placata 246 a

Polotia quàm munita 749 a. quibus primū paruit, & à quibus antiquitus regebatur 751 a. 760 a. in Polonorum poteſtatē quomodo deuenit 751 a. à Moſcis capta ibid. a Stephano rege an antea alias arces oppugnanda 749 a. ab eo cum exercitu penita ibi. b. obſeſſa 752 b. oppugnata 754 a. b. & ſeq incenſa, ſed incendium acriter reſtinctum 755 a. ruſum incenſa 756 a 757 b. ei dedita 758 a. eius deſcriptio 758 a. b. 759 b. ſitus 569 a. 749 a. 751 a. b. 752 b. templum D. Sophiæ ſacratum 757 a ei obſeſſæ ſubſidium à Moſco miſſum Sokolæ ſubſtitit 755 b. flumij ipſam alluētes 751 a. b. ad eam caſtrorū Polonorum ſitus 753 b & ſeq. Polonorum commeatus penuria 755 b. & ſeq Vngarorum virtus 756 a. in eam globi candentes miſſi 754 a. Polonorum & Vngarorum irruptio ictus 757 a. præſidium Moſcorum ex ea deductum, & à Moſco per vicina caſtella diſtributum 758 a. præſidij crudelitas in Polonos quos in obſidione ceperāt 758 b. bellicus apparatus in ea à Polonis inuentus 759 a. bibliotheca inuēta 758 b. & ſeq præda inuenta ibid. propter prædam Polonorū & Vngarorum iurgia 759 a. Caſtellanus & Palatinus in ea conſtituti 760 a b. religio reſque diuinæ conſtitutæ 759 b. & ſeq. Patres ſocietatis Ieſu in ea 760 a

Polouocij 483 b. vnde dicti 54 b. 128 b. Poliouocij etiam vocati ibid. Ruſſiam vaſtant 54 a b. bello a Tartaris petiti, & victi 128 b. eorum auxilia Ruſſis contra Polonos iuncta ib. a

Poltouia a Lituanis direpta 196 a. 206 b. ab ijſdem incenſa 218 b.

Poltouienſe collegium quando inſtitutum 580 b

Pomerania Crucigeris à Ioanne rege Boemorum donata 197 b ab ijs ſubacta 190 b. quibus Leſci III. filijs obtigit 24 a. Marchionibus à quo prodita 187 b. Polonicæ ditionis eſt 115 a. Polonis à quibus iudicibus adiudicata 206 a. 151 tradita 393 b Præmislo maioris Poloniæ duci a quo donata 179 b. Pruſſiæ nomine cenſetur 42 b vallata vndique 165 b. a Crucigeris 152 b. à Polonis 73 a 77 a. 309 b. à Scarbimiro militum magiſtro 72 b. eius deſcriptio 110 b. & ſeq. duces quādo ſua donarint Crucigeris 173 a. regi Poloniæ feudales & vaſalli 111 a. b 481 a. 596 a. Polonis obnoxij 404 a. quādo in fidem VVladiſlai Iagellonis regis venerunt 249 a eorum filias Mieciſlai ſenis filijs nupſiſſe 110 b. fœdus cum Cazimiro II. rege 209 a. origo 46 b. fines mutati 511 a. b. præfecti à Cazimiro dati ibid. a. à VVladiſlao Loctico 187 a. præfectus à Leſco Albo conſtitutus 129 a. vectigal ibid vrbium deditio 73 b. eam quanto precio Crucigeri à Marchionibus Brandeburgenſibus emerint 191 b. in eam expeditio Polonorum 64 a. b. 65. a. 66 b. 72 b. 73 b 76 a. 85 a. 84 b

Pomerania citerior à Polonis ſubacta chriſtianiſmum tertiò recepit & conſeruat 85 b eius metropolis Dantiſcum 110 b. duces, eorumque origo 110 b. & ſeq.

Pomerania vlterior 111 a. amiſſa & à Suentopelco recepta 157 a. eius duces 110. b

Pomerani à Chriſtianiſmo quamdiu alieni 74 a. Chriſtianam religionē quādo acceperint 74 b. ad nouandas res proclines 68 a. à Polonis ſubacti 29 a. Santocum obſident 70 a. Santocum adorti repelluntur 68 b. Slanorum populi 1. b. Poloniam vaſtant 49 b. victi & profligati à Boleſlao adoleſcente 70 a b. 76 a. 81 b. à Crucigeris 150 a. à Magno comite Maſouiæ præfecto 80 b. à Polonis 47 a. 369 b. Vſce arcem quomodo intercepetūt 75 b. VVladislao I. ſe ſubdunt 64 b. quando & vbi in verba VVladislai Loctici iurauerunt 187 a. eorum in Boleslaum III. inter venandum impetus 72 b. caſtra à Polonis expugnata 81 b. exercitus 80 b. in Maſouiam excurſio ibid. munitiones quomodo tractarit VVladiſlaus I. 64 b. in Polonica caſtra irruptio 64 b. & ſeq. à Polonis defectio ibid. rebellio ibid. ſacrilegium quomodo punitum 74 b. ſub VVladislao I deditio 65 b. in bellum a Ziemouito Piaſti filio illatum 28 b. quantum a Crucigeris tributum & cur impoſitum 158 a

Pomerani Stolpenſes à Sigiſmundo I in clientelam accepti 467 a

Pomeranus quiſpiam a duabus mulieribus captus 81. a

Pomeſanienſes epiſcopi in Pruſſia 148 b

Pomeſanienſis epiſcopa quando Crucigeris relicta 394. a

Pomeſanus Pruſſorum conuentus quando Chriſtianam religionem acceperit 152 b

Pomorzani deſenſt 416 a

Pompo magiſter Teuthonicorum in Pruſſia 142 b. 144 b. vbi occiſus 145 b

Pomponius Lætus 628 a 629. b

Ponecíam arcem à Sileſijs incenſam, qui Poloni inſtaurauerint 230 a

Pontus Gardianus Gallus Sueciæ militiæ præfectus 792 b. caſtella aliquot Liuoniæ capit ibid. Naruam occupat 805 b. a Parnauia pace facta diſcedit 8. 3 b. Veiſenſteinium ei deditum 807 a

Popiehus I. Leſci III. filius 23 b. ſucceſſor in Poloniæ principatu à patre deſignatus ibid. Poloniæ principis 25 a. morum depaſtione ſe & ſuos deuonere ſolitus ibid. eius ignauia ibid. ingeniū ibid. obitus ibid.

Popielus II. I. filius impubes principatum init ibid Chuſtek cur vulgo dictus ibid. b. Patruos & proceres veneno extinxit 26 a. cum vxore, & liberis miſerè à muribus abſumptus perijt ibid. eius iurores 25 a. iuuenilia ſtudia ibid. b. luxus nimius ibid. vxor quæ ibid. auaritia & tyrannis ibid. parricidium 26. a

Popielus Popieli II. filius 25. b

Populi aliquando in vna regione diuerſi 10 b. & ſeq.

Populi Septentrionales vrbibus carent 39 a

Poradlne fine raſtrale vectigal in Polonia 503 b. quomodo imminutum 255. a. qui ab eo immunes 504. a

Porſus amnis 45. b

Portenſe monaſterium 123. a

Portcuta in Polonia 164 b 168 a

Poſnania vrbs 491 b. à Boemis direpta 48 b. à VVladislao II. obſeſſa 97 a. VVladislao Spitatori dedita 153 a. eius arx à quo munita 220 b. baſilica 32 b. de cælo tacta 224 a. eccleſiæ immunitas 337 a. de epiſcopalis 294 a. epiſcopi interdictum 184 b. ei monetæ cudendæ, & venandi ius à quo conceſſum 127 a ſatrapia 482 a. ſatrapiæ officiales 509 a. præfectus maioris Poloniæ generalis capitaneus eſt 510 a. præfecti officia quæ ibid.

Poſnanienſes quo authore Henrici ducis præſidium receperint 191 a. eorum pœna ibid.

Poſonium incenſum 559 b. eius arx obſidione liberata 326 a in ea Sigiſmundi I. & VVladislai Vngarorum & Boemorum regum con-

conuentus 559 a. cur Viennam tranſlatus ibid.b
Poſuiſdus VVlodimiri filius Volyniæ dux 39 a
Prabutha oppidum à Polonis captum 283.355.b
Prædboria oppidum 219 b. eius arx a quo munita 220 b
Prædbotius Bicaius 227 b
Prædicatorea monachi vnde dicti 130 a
Prædiſlaua per vim ſtuprata 39.b
Prædislaus Goluchouius præfectura maioris Poloniæ mot⁹ 224.a
Prædiſlaus Lanſcoronius 404. b. 405 b
Prædiſlaus Pogorelecius VVratiſlauienſis epiſcopus 203 a
Prædiſla⁹ Vdelrici Boemiæ ducis filius 37 b. 45 b princeps Boemorum factus meridionalem & occidentalem Poloniam deuaſtat 48 b Romam cur & à quo poſtulatus 49 a. Henrico Imperatori tributarius fuit 52 a. b. ei⁹ filii 54 b & ſeq.
Prædiſlaus VVratiſlai I. fili⁹ ex Vngaria reuocatus Boemorũ princeps fit 65 b. & ſeq. Poloniam infeſtat 66 a. eius excurſionis in Poloniam falſus rumor 68 b. odium in Polonos 67. a
Prægola flumen 354. b
Præfectorum regiorum iniuriæ in viduas & pauperes 304. a
Prælių crudele & anceps inter Boleſlaum I. & Iaroſlaum Ruſſum 41 b. inter Boleſlaum II. & Ruſſos 59 a. 179 a. inter patrem & filium 68 a. inter Polonos & Pomeranos 65 a. inter Turcas & Vngaros 598 a.
Præmenia arx maioris Poloniæ 152 a. expugnata 152 a
Præmiſlia vrbs 491 b. & ſeq. à Ruſſis capta 55 b. obſeſſa & capta in prædam militibus datur 58 a in cenſa 444 b. eius ſitus 57 b. tractus à Boleſlao rege bello petitus ibid.
Præmiſlienſis arx corona obſeſſa deditur Boleſlao II. 58 a. à quo munita 220 b. epiſcopa in Ruſſia 228 b. ei⁹ vacatio 418 b ora à Caſimiro principe recuperata 112.b
Præmiſlus Boemorum princeps 20 a. 52 a ruſticus ad principatũ vocatus 20 a. eius vxor & filius 32 a
Præmisl⁹ Cõradi fili⁹ occiſus 150 a
Præmislus Glogouienſis dux 191. a veneno ſublatus 194. b
Præmislus Leſci III filius 23.b
Præmislus Opauienſium dux 255.a
Præmislus ſeu Ottocarus Boemorum rex 122 a. à quo imperatore regium diadema acceptum, Boemis reliquit ibid. quando obijt 116.b
Præmislus Poloniæ maioris dux Crucigeris quãdo in auxilium venit 149 a. per quem in gratiã cum fratre rediji 150 a. Sileſiam infeſtat ibid. eius in bello religio ibid b. eius mors & virtutũ laudes 158 a. hberti ibid.b.
Præmislos Poloniæ maioris dux Præmisli filius poſthumus natus 158 b. quibus ſucceſſionibus fortunatus 179 b. vbi & quando rex Polonorum creatus 182 a inſidiis Brandeburgenſiũ marchionum ſublatus 182 b. eius ingenium ibid. a. mors miſerabilis 183 a. opes 182 a. ſtudia ibid b Bacchanalia ab eo celebrata ib.
Præmislus Polonorũ princeps Leſcus I. dict⁹ 22 a. ex aurifice princeps factus 22 a b. eius ſtratagema in Alexandri Magni copias ibid. de rebus geſtis nihil conſtat 22.a
Præmislus Poſnanienſium dux 153 b idem Caliſſienſium 153 b. qua occaſione Rudenſe territorium receperit 154 a. vbi captus 169 a. eius legatio ad Henricum & Boleslaum Caluum 153 b. nuptiæ 167 b. tyrocinium 166.a
Præmisl⁹ Toſcentiũ dux à Sbignea Cardinale repreſſus 340 a. ei⁹ exortio in Poloniam 343 b. & ſe.
Præmislus Venceslai Boemorum principis filius 181 a. patrem regno pellit ibid.
Præmislus Vladislai Spatarotis filius 141.a
Præmõſtratenſis ſectæ puellę 117.b
Præmonſtratenſes monachi quando extiterint 87 a.
Præmõſtratenſiũ virginũ monaſteriam à quo & vbi conditũ 101.a
Præslai Lanſcorunij laus 580.a
Præuerſcum incenſum 444.b
Praga quando & à quo expugnata 34 b. & ſ. q. regi Polono dedita 37 a. à Boriuoio capta 80 b. eius tumultus 519 b. Pragenſis academia quando inſtituta 217 a. archiepiſcopi ius 210 a. epiſcopi cũ alijs Chriſtianis expeditio in Pruſſiam 156 b alicra in Poloniã 180.a
Pragenſes Sigiſmundo Cæſari repugnant 286 a. eorũ potentia ib.
Prandnicus fluuius 22 a. 116.a
Prandocinenſe templum à quo monitum 138 b
Preces Graduũ in Cracouienſi diœceſi inſtitutæ 51 a
Precum piarum efficacia 163 a
Predipelcus Poſnanienſis palatinus 166.a
Pregla fluuius 157 a
Preiſmarcum quando Polonis deditum 271.b
Preiſmarcenſium defectio ad Crucigeros 359 a
Prendota Cracouienſis epiſcopus cuius iuramenti author 147.a
Prendota Galca 210 a
Prendota Lubeſſouius dux exercitus 259 a. Mariebuigi pfectus 365 a. eius virtus 350 b
Presburgenſis arx obſeſſa 055 a
Pribiſlaus Boemus a.b
Pribislaus Leſci III. filius 23.b
Principatus multorum pernicioſus reipublicæ 93.a
Principatum Polonorum obſcurus iuuenis currẽdo adipiſcitur 22.b
Principis Polon. officium 99 b. iudicia 129 a reditus 18 a. vide plura Poloniæ & Polonorum.
Principes alienis oculis & auribus ſcanunt 377.b
Principũ aulæ quales olim, & quales nunc ibid.a
Principum peccata maiora quã priuatorum 60. a. b.
Prinum oppidum à Polonis alienarum 165 a. ab Henrico VVratiſlauienſi redemptum 163.b
Pripetius fluuius 487 a
Priſca Ruſſia deſcripta 792.b
Priſlouienſis arx munita 220.b
Priuilegia Polonis a Cazimiro III. confirmata 405.b
Proceruni Polonorum indulgentia in ſuos propinquos 1?9.a
Procopi⁹ Cracouienſis epiſcop⁹ 14? b
Prodigia in Polonia 107 b. & ſ. q. 169 b. 224 b. 375 a. 437 b.
Proditio principibus grata, proditoris odioſi 91. b
Proditio quomodo à Polonis retutata 274 a. eius merces iuſta 244 a. præmium 91.b
Proditores in Polonico exercitu 303 b. quomodo habiti a Mathia rege 412 b. eorum bona confiſcata 213 a. pœna 213.b
Promona vrbs 4 a
Proſna amnis 335 a
Proſper Columna Caroli V. Imperatoris copiarum dux cõtra Frãciſcum Galliarum regem 571.a
Protaſij martyris dies ſacra Cracouiæ 120.b
Proſſius Olomucenſis epiſcopus 398 a. ei quid a Cazimiro III. reſponſum ibid.b
Prouiſores quando & cur in Polonia inſtituti 315 a. cur abrogati 318 b. 320. b
Prouocatio Teuthonum ad Magdeburgeſe tribunal abrogata 315 a
Prudentia 405 b
Pruſſia 484 a à quibus olim habitata 11 a in Epiſcopas diſtincta 148 b. & ſeq. Ladiſlao regi dedita 349 b. Marchionibus in feudum conceſſa 571 a. Polonis adiuncta 401 b quando fere omnis in deditionem a rege Polonorum accepta 271 b. & ſeq. in Sigiſmundi I. clientelam accepta 467 a. a Crucigeris vaſtata 138 a. a Cuiauijs & Maſouiis 107 b. à Polonis 382 b
Pruſſiæ arces cur Polonis, oũ Pruſſis a rege Polonorum commiſſæ 351 a. conſiliarij ſedecim quando conſtituti 150 a. diuiſio vetus 475 a. epiſcopi abiecto cultu Crucigerico in Cazimiri III regis verba iurant 349 b fines 42 b. fluuij 487 a. gubernator ſublatus 293 b. lacus 487 a. motus 410 a. 421 a. nobilitatis ſtudium ac fœdus erga Polonos 424 a. oppida a rege Polonorum capta 285 a. ſitus 42 b vnio cum regno Poloniæ 712 b vrbes & oppida 271 b. 291 a. 483 a. b. & ſeq. earum ſtudium erga Cazimirum III. regem 352 b erga Polonos 424.a
In Pruſſiam expeditio & bellũ Boleſlai Criſpi 104 a. Boleſlai I. 42 b. & ſ. Boleſlai III. 90 b 83 a. b. 84 b Cazimiri III 420 b. Cazimiri principis 118 b. Vladislai Iagellonis 270 a. 282 b. 108 b. & ſeq. Vladislai Lokticí 197 a. legati cum exercitu miſſi a Polonis 421 b. & ſeq.
In Pruſſia Chriſtianæ religionis doctores a Polonis conſtituti 43 a. quales & quando vermes venenoſi extiterint 197 a
De Pruſſia quomodo conuenerit inter Sigiſmundum & Iagellonem reges 509 b

Pruſſia ducalis 480 b. 483 a. 524 b. à quib. habitatur 483 a. 524 b. feudalis facta Polonis 524 b. eius duces vaſalli regis Poloniæ 481 a. 524 b. motus 712 b. in eam commiſſarij a Sigiſmundo Auguſto miſſi cur parant 712 b. & ſeq.

Pruſſia regia 483 a eius acciſa tributum 528 b. belli gerendi ratio 529 b. ciuitatum magiſtratus & præfecti 527 b. & ſ. conſiliarij ad Senatum Poloniæ regni pertinent 526 b. eccleſiaſticus ordo 525 b. epiſcopi 526 a. iudicia 528 a b. leges 524 b. magiſtratus 526 b. magiſtratuum conferendorum ius ad quem pertinet 527 b. nobilitas 525 b. Palatini & officiales 526 b. plebs 525 b. portus 528 b. & ſeq. præfecturæ 527 a. reſpublica 524 b. ſatrapiæ 483 a. ſenatus 525 b. & ſeq. vectigalia [illegible] a ibid. a. in ea ius 524 b. & ſeq. Culmenſe, Lubecenſe, Magdeburgenſe, & Saxonicum ibid. regiæ conſtitutiones ibid. liberi qui vocantur 529 b. malecontenta in ea 520 a

Pruſſi D. Adalbertum conſodiunt 36 a. in Alexandri regis verba iurant 452 a Boruſſi dicti 4. a. Casimiro I. ſe tributarios faciunt 52 a Caſimiri III. opem contra Crucigeros implorant 345 b quas diruunt munitiones ſque ſuas ei ſubdiderunt 347 a. ab eodem qua occaſione in fidem acceptiſ 348 b. in eius verba iurant 359 a. 36 b Chriſtianiſmum quomodo ſuſceperint, & rurſus abiecerint 10, a. ad concentum à Legato pontificio cur non admiſſi 73 b. Crucigeris quas munitiones & quando eripuerint 1[illegible] a ab excommunicatione a Pio II papa abſoluti 365 a. Frid [illegible] Imperatorem inter ſe & Crucigeros cur iudicem recuſauerint 347 b qua lingua vtantur 42 a. in uniuerſalibus olim cauſe 42 a ad res nouas ſpectant 42 a. Pruſſi qui & unde [illegible] a. Poloni pro iuſtis dominis agnoſcunt 345 a. a Magiſtro Crucigerorum puniti 387 b. quã regione incolunt 42 a. apud Suecos male accepti 202 b. tributarij Polonis facti 43 a tributum in bello annos quando ſoluerint 40 b victi à Boleslao II. 56 a. à Boleslao III. 81 b à Caſimiro I 52 a à Maſuuiis 150 b. à Vladislao I. 94 b. a VVladislao Iagellone : 82 a. VVladislao II. ſe ſubdunt 84 b. 65 b. eidem rebelles 84 b

Pruſſorum balnea 41 b à Boleſlao Criſpo & Polonis deſ[illegible] 104 b a Chriſtiana religione & Crucigeris 148 b. ciuitates primariæ arces ſuas diruunt 192 a. comitia Grudenti 350 a commercia 5 b. compoſitiones ibid. confœderatio inter ſe contra Crucigeros 327 b. conſilium fidele 276 a conuentus & regiones quot & quando à Crucigeris ſubacti Chriſtianiſmum receperunt 15 b. de Crucigeris querelæ 347 b. deliciæ 42 b. dij ibid. excurſio in Maſouiam & Culmenſem tractum 80 b. 141 a. 150 b. in Poloniam 51 b. 55 b. 56 a. in Pomeraniam 31 b. exequiæ 42 b. legati a latrunculis capti 347 b. linguæ quomodo latina vocabula admixta 42 a. quindecim millia cæſa 52 a. mores antiqui 42 b. origo ibid. a. prærogatiuæ & priuilegia 350 a. b religio 500 a. ſtudium erga regem Poloniæ 274 a. 371 b. erga Polonos 356 b victoria de Polonis 55 a b. victus 42 b. vnio cum Polonis 350 a b vires a quibus fractæ 141 a. viuendi ratio 5:5 b

Pruſſis beſtiæ pro Dijs habitæ 42 b aues ibid. quale ijs tributum decretum 35[illegible] a

apud Pruſſos exteri ab honorib. excluduntur 350 b

De Pruſſis in tutelam recipiendis varia ſenatus Polonici ſententiæ 348 b

Pruſſi Poleſſiani cur bello à Caſimiro petiti 1[illegible] b. quibus conditionibus pacem ab eo acceperint ibid.

Prutus fluuius 443 b

Pſalteriſtarum collegium in baſilica Cracouienſi quis inſtituit 255 a

Pſkouenſis Ruſſorum populi 9 a

Pſola fluuius 2[illegible] b

Ptaſco Boemiæ gubernator 325 a. eius iote titus 3[illegible] a

Puellarum Polonicarum à Tartaris captarum numerus 177 b

Puer decennis natus, & quãdiu a partu locutus 168 a

Pueri triginta ſex vno partu editi 104 b

Pulin arx obſeſſa à Crucigeris 2[illegible] b

Puſ um oppidum à Crucigeris interceptum 327 a. à Gdanenſibus per deditionem acceptum 384 a

Puſcẽſe territorium Caſimiro III. donatum 401 a

Puteborgum arx 150 a

Pyſdrenſis arx 2[illegible] b

Pyſdri a Caſimiro II munitis ibid a Crucigeris capti & incenſi 199 b

Q.

Quadrageſimæ ieiunium temeratum 65 b

Quecinſtenum direptũ 238 b

Quidzinum expugnatum 575 a. b. Pomeſanienſi epiſcopo paret ibid.

R.

Raba fluuius 176 b

Rachelinus ſextus Cracouienſis epiſcopus 51 a

Rachesburgum oppidum 431 b

Racianzii arx munita 221 b. à Crucigeris captum 198 a. triplex eſt 157 b Pomeraniæ ſtorenſium ibi captum 1[illegible] a

Raroucia palus Turcarum clade inſignis 418 b

Rudaua fluuius 151 a

Rad[illegible] vicus Phryſingenſis de rebus Friderici Imperatoris 105 a

Radzouie à Polonis cremata 198 a

Radzinum incenſum 444 b

Radinum oppidum a Polonis receptum, & incenſum 27[illegible] b

Radinum arx Culmenſis 148 b. per deditionem accepta a Polonis 274 b. a Crucigeris obſeſſa, ſed non expugnata 276 b

Rad[illegible] bona epiſcopo reſtituta 213 a

Radogoſtia à Polonis capta 403 b

Radumia a Caſimiro II. munita 2[illegible] b

Radomſcis quando & quæ comitia de nouo rege creando habita 214 a

Radoſlice oppidum 278 a

Radeſlaus Polonus Cracouienſis epiſcopus 84 a. 88 a 99 a

Raduio Valachus captus 4[illegible] b. eius bellum cum Stephano Moldauo 4[illegible] a

Rads[illegible] proditor 372 a

Raphael Leſcinius ſtauius Leopolienſis præfectus 401 b

Raphael Leſcinius legatus Imperatoris ad Polonos 4[illegible] b

Rapſtinum arx Spiteoni Melſtinio adempta 3[illegible] a

Raſcia quando à Tartaris vaſtata 142 b. a Turcis afflicta 3[illegible] b. ſub acta ab iiſdẽ 338 a. 633 a. eius munitiones 330 a

Raſciani Slauorum populi 1 b. eorum dubia fides 18 a

Raſcij a quibus & quando Chriſtianiſmum acceperint 11 a

Raſia dux ex [illegible] 28 a

Raſtenburgum a Crucigeris obſeſſum 368 b

Raſtialis vectigalis moderatio ex agris Eccleſiaſticis 229 b

Ra[illegible]num bis [illegible] captum & incenſum 30[illegible] a

Rauborra flumen 144 a

Rauborra ab Olomucenſi epiſcopo incenſa 154 b

Rauboriæ à quo collegium ſacerdotum inſtitutum 175 b

Rauboriorum ducum pax cum Polonis 935 b

Rauborius Suentopelci filius 164 a

Raua à Ziemouito Maſouio occupata 22 a. à eius arx munita 2[illegible] ſatrapia 48 b. ſatrapiæ officiales 5[illegible] 9 b

Rauia gens Polonis ſemper amica 7[illegible] b

Rauitæ Boemorum familia 272 eorum ex ſedibus in Boemia, & in Poloniam migratio ibid.

Recenum oppidum ab Henrico V. Imperatore receptum 7[illegible] b

Reded. Caſarorum dux a Iaroſlao interfectus 4[illegible] a

Regis peragrato regno [illegible] 44 b

Reges inclyti 164 a externi in Polonia quando fuerunt 2[illegible] b

Regum miſericordia eundem 710 b. 718 b

Reginaldus Heſticenſis epiſcopus 1[illegible] a

Regius mons 157 a. vide Kynixberga

Regni felicitas ex cultu Dei 7[illegible] a

Regna plura non bene ab vno adminiſtrari [illegible] b

Reichembachum cur Suidnicenſi duci

duci donatum 181.a
Religio 705 a.b. animos hominum cum Deo, & inter ſeipſos, religat 623 a. eius contemptus non negligendus principibus 104 b. controuerſia ad quos ſpectat 621 a. ad regendas reſpublicas efficacia 27 b. incrementa apud Polonos 33 a. propagandæ cura ibid. propagatio 619 a. vi expreſſæ instabilis fides 104 b. eam oppugnans dæmones, & eorum ſatellites hæretici 619 a. & ſeq. ea omnes mouentur 705 a.b. ea ſublata quæ mala ibi.b
Religiones falſæ quando & quomodo inceperint, & earum gradus 30.a
Remea aduocat⁹ Suẽtopelci 149.b
Renenſe concilium 100.a
Repicha Piaſti vxor 20.b
Rerum nouarum qui ſoleãt eſſe cupidi 166.b
Rerumpublicarum adminiſtratio ad quos ſpectat 620 a. diſciplinæ obſeruantia ſtabilitur ibi.
Reſſellam fruſtra tentant Cruciferi 578.b
Reſtes ternæ 554.b
Reualienſes alimenta à Stephano rege petunt 746 b. quæ ijs donata ibid.
Reuſina palus 149.b
Rezanenſes populi 9.a
Rezania vaſtata 252 a. 261 b. & ſeq.
Rha siue Volga flumen 128 b
Rhoanum a Turcis captum 586.b
Ribnicenſis dux captus 418.a
Ribnicienſe monaſterium quibus & a quo conditum 129.b
Ricardus Anglorum rex 115.b
Richnoua ab Iſcra obſeſſa tandem dedita 661.b
Riga archiepiſcopo erepta, & Crucigeris tradita 191 b. de eius arce conſtitutio 825 b. de archiepiſcopi poſſeſſionibus ibid. de portorio 789 a. b. de religione 825 b.
Rigenſes ſe Polonorum regi ſubdunt 789 a. b. res nouas contra Stephanum moliuntur 843 a. dominii ibi eorum controuerſia cũ duce Churlandiæ de nauigatione & portorio 825.b
Ripinum oppidum vaſtatum 203 a
Riſemberga à Crucigeris munita 135 b
Rithigerus Teuthonum dux Vendæ coniugium ambit 20 b. eius miſere interitus 21. a
Rithuanij oratio ad Cazimirũ III. 301 b. 419.b
Rixa Erenfridi Palatini Rheni filia Miecislao Polonorum regi deſponſa 50 b. cum marito coronatur 45 b. regnum quomodo adminiſtrauit 47 a. in Saxoniã fugit 48 a. implacabilis in Polonos oratores 50.a
Rixa Præmiſli Poloniæ regis filia 183 a
Robertus Gneſnenſis archiepiſcopus 90.a
Robertus Palatinus Rheni Cæſar 258 a. eius mors 264 b
Rochezana pſeudarchiepiſcop⁹ 358 b. Georgio regi formidabilis 398 a
Rochiciana Boema Cazimiri I I. pellex 221.a
Rochnoldus Pulotię dux 751 a. eius mors ibid.
Rodus à Turcis capitur 585 b. quando à Rodo ijdem reiecti 432 a
Rogerius Normannus vtriuſq. Siciliæ primus rex 88.a
Rogouia Pruſſis erepta 135 b
Rogoanum Poloniæ oppidũ 182.b
Rogoanum Pruſſiæ oppidum 135 b. 272.a
Roma à Borbonio & Cæſarianis capta 600 a.b. à Ladislao Neapolitano rege 279 b
Romani a Barbaris euerſi 3. b eorũ Imperium à Slauis vaſtatum 5 b. Imperij electores 36 b. cũ Illyricis & Dalmatis bellum 4 a. origo ad Martem refertur 5 a. in Pruſſiam aduentus 42 a b. reſpublica tribunitijs furoribus euerſa 400.a
Romanus Ruſſorum dux 160 b
Romanus Volhinenſis 567 a. eius mors ibid.
Romanus VVladimirienſium dux 113 a. cum Ruſſicis copijs in auxilium Leſci Albi venit 119 a. grauiter vulneratus ibid. in Leſci verba iurat 121 a. Haliciam ambit 120 b eius in Polonos excurſiones & latrocinia 125 b. 126 a. minæ, fuga, & interitus 125 b. & ſeq. ſomnium 128 b. in Halicienſes tyrannis & ſuperbia 125.a
Romoue vrbs 42.b
Romualdus abbas Camaldulenſis 40 b. 45.a
Ropelce oppidum 162.b
Roſcislaus Dauidis Ruſſorum ducis filius 128 a
Roſciſla⁹ Meſciſlai ducis filius ibi.
Roſcislaus Slauorum dux quando & a quibus Chriſtianiſmum acceperit 31.a
Roſcislaus Volodori filius, Ruſſorum dux 87.b
Roſẽberga à Germanis cõdita 214.b
Roſpra a Cazimiro Conradi filio vexata 151. a
Roſtocum vrbs 24.a
Rouum caſtellum à Tartaris captum 543.a
Roxani populi 16.a
Roxolani populi ibi.
Rubicouo lacus 267.b
Rublus 256.b
Ruch arx 131.b
Rudenſe ſeu Velunenſe territorium à Præmiſlao receptum 154.b
Rudolphus Cæſar cur Boemis bellum intulerit 168.a.b
Rudolphus Lauantinenſis epiſcopus legatus Apoſtolicus in Poloniam 390 a. 393 a. qua ratione conſiliarius regius Poloniæ factus 344 b. VVratislauienſis epiſcopus factus 399 b. eius integritas & laus 374.b
Rudolphus Sueuorum dux Imperator electus 75.a
Rugia, quæ nunc Myſnia, quibus Leſci III filijs obtigit 24.a
Rugianorũ ducũ filiæ Miecislai Senis filijs nuptæ 110 b. origo 46.b
Rumbondus Lituaniæ marſalcus vbi à Polonis captus 303 b. læſæ maieſtatis damnatus 311.b
Rumor celer 308 a.b
Ruticus Varaij frater Ruſſorũ ſeptentrionaliũ princeps fact⁹ 28.a
Ruſinonia ob latrocinium ſuſpendio necata 433 b
Roſtaus comes quem hęredem cõſtituerit 117.b
Ruſſa Vngariæ regina Andreæ regis vxor 54.b
Ruſſia Lituanis ab Vngaris præfectis prodita 335 a. ab iiſdem occupata 207 a. à Polonis ſubacta ibid. b. iiſdem vectigalis facta 59 b. ab ijs vaſtata 171 b. etiam à Tartaris 411 a. 416 a. 422 b. 451 b. Vngaris a Ludouico Vngarorum & Polonorum rege attributa, & cur 229.a
Ruſſię dominium Iaroslao donatum 51 a. epiſcopæ quando conditæ 228 b munitiones quæ ab Heduige regina receptæ 249 b. nobilitas quando cum Polonis exæquata 315 a. officiales 309 a. pars recuperata a Polonis 112 b. quæ pars iiſdem adiũcta 245 b. quantia Ziemouito Iuniori Muſouiorũ duci donata 254 a. pręfecturæ quãta ſtipe ab ipſis Ruſſis collata redemptæ 385 b. & ſe. principatus inter duodecim filios VVladimiri diuiſio 39 a. 101 tium 27 b ſalinæ 485 a. trepidatio 57 a. vbertas & opulẽtia ib.b
In Ruſſiam expeditio & bellum Boleſlai Criſpi 110 a. Boleslai I 39 a. Boleslai II 56 b. 58 b Boleslai III. 80 a. 91 b. Boleslai Pudici 162 b. Cazimiri I. 114 b. Cazimiri II 211 b. 212 b. 218 b. Ludouici Vngariæ & Poloniæ regis 228 a. Miecislai regis 45.b
De Ruſſia quomodo conuenerit inter Vngaros & Polonos 279 b
Ruſſia Auſtralis quando à Polonis defecit 207. a
Ruſſia Rubra 483 b. eius diuiſio ib.
Ruſſi vnde dicti 42 a. a Boleslao III. quomodo habiti 80 a. Caſ. nſiũ auxiliares qua de cauſſa à Lituanis & Volynijs deleti 379 b. Chriſtiani quãdo facti 31 a. 742 b. Eccleſiæ orientalis ritus obſeruant 31 b. 742 b. a Latinis in quib⁹ diſcrepent 500 b in libertatẽ quãdo ſe aſſeruerint 64 a. magis, ſagis & incantationibus dediti 113 a 504 a. a Moſcis ſubacti 430 b. Polonis iure & priuilegijs à quo & quãdo exæquati 208 a. 298 a. ab ijs qua occaſiõe ſubacti 90 a. 520 a. 128 a. cum ijs pacem faciũt 128 b. religionis tenaces 127 b. Roxani etiam dicti 8 b. Slauorum populi 1 b. quomodo pronunciẽt 134 b. Tartaris ſubditi facti 748 a. ijs tributarij ibid. & 128 b. & ſe. ab ijs læſi 177 b. vaſtãt Poloniam 34 b 48 b. 62 b. Sendomirienſem agrum 183 a. victi a Boleslao I. 39 b. à Boleslao VVladislai I. filio 70 b. a Leſco Albo 120 b. à Polonis 40 a. 85 b 162 b. 171 b. 183 b. 308 a. à Polouucijs 54 b. 63 b. à Turcis 128 b. 741 b. a VVladislao Iagellone rege cõtra Turcas Cęſari in auxilium miſſi 295 b. ab eodem contumaces coerciti ibid. VVladislao II. opem negant 99.a
Ruſſorum annales 5 b. annalium fides de rebus geſtis Polonorũ 54 b. Auſtralium principes 28 a. bella ciuilia 39 a. bellum eum Græcis 28 a. à Iaroslao contra

Polonos motum 43 a. b. à Romano contra eoſdem 125 b. captiuorum ingens multitudo 444 n. caſtra direpta 98 a. caſtrenſis negligentia 97 b. clades 326 b. à Polonis defectio 89 b. ab iiſdem ad Lituanos 212 a. n Suitrigellone ad Sigiſmundum Lituaniæ ducem 316 b. dij 31 a. dolus in Sendomiricoſis arcis præfectum 120 b duces qui & quot capti 128 a b. ducum inteſtinum diſſidium 87 b. 157 a epiſcopi 505 a epiſcopus Catholicus 155 b. excurſio in Maſouiam 176 b in Poloniam 70 b. 87 a. 162 b. 171 a. 182 a. expeditio in Tarcas 422 b. frans in Polonos 92 a. fuga 57 a. hiſtoria 40 a. Imperij origo 8. b 740 b. & ſeq. ſedes 28 a. 740 b. ſucceſſus 741 a. ingenia fluxa & infida 90 a. leuitas 59 a. lingua apud Lituanos 42 a. munitiones ex qua materia conſtructæ 98 b. à Moſcia ſubactæ 447 b. nomen 9 b. onera 315 a. perfidia & penuria 161 b. populi qui, quando, & quomodo Moſcorum nomen adepti 9 a. potus 434 b. prælium cum Polonis 92 a. cũ Tartaris 360 b. principum ſtirps 31 b. regnum à quibus conditum 11 a. religio 50 a. ſæuitia 304 a ſchiſma 30 à. ſtudia erga Suitrigellonem 300 b. venationes 264 b victoria de Polonis & Vngaris 128 a. vices 90. a

Ruſſis quorum interceſſione pax data 86. a

apud Ruſſos qualis Germanicæ linguæ vſus 7. a

Ruſſus Lechi frater vel nepos 14 a

Ruſſus Plauius 201. a

Ruſticorum tumultus in Polonia 48. b

Rutheni Galliæ Aquitanicæ populi 8. b

Rutheni Slauorum populi 8 b. vide Ruſſi.

Ryphæi populi 42. a

S.

Sabacenſis arx Vngariæ à Turcis capta 584 b

Sabell' Sulenoæ præfectus 164 b

Sabinus Noſſonus Moſcus captus 780 à

Sacerdotes in Polonia nobilitati quas prærogatiuas conceſſerint 318. a

Sacerdotum Cracouienſium bona iuſſu Cazimiri III. direpta, ipſique Cracouia pulſi 368 a à collegio quàm iniquum iuſiurandum extorſerit Cazimirus ibi. Gneſnenſium domus direptæ 239 b. gratitudo erga Polonos 391 b. purpuratorum collegium 83 a. redituum inæqualis æſtimatio 385. b

Sacerdotibus honos habitus 44 a. quando vxores ademptæ 120 a. 110. b

Sachmates Tartarorum Zauolgenſium princeps 448 a. fugit 450 a. è fuga retractus 454 b. in Poloniam ductus 453 a. carcere damnatus ab Alexandro rege 458 a. eius in dicendo libertas 458. a

Sacra Slauico ſermone Cracouiæ inſtituta 253. a

Sacris interdictum ob hæreticos 403. a

Sacrificium ſolenne apud Lituanos 245. a

Sacrificulorum apud Boemos impotens dominatus 317. a

Sacrilegij pœna 74. b

Sadachmetis Tartarorũ ducis fortuna proſpera & aduerſa 343. b

Sala fluuius Turingos à Sorabis diuidit 24 b. ei præſidia impoſita ib.

Salcfeldum Rixæ emptum 48 a

Salinæ in faucibus Carpathi 424 b. decimæ de ſalinis Cracouienſi epiſcopo donatæ 183 a. è ſalinis quale ſtipendium iniuſſu regio numeratum 360. b

Salsburgenſis archiepiſc. 151. b

Salomea Boleſlai Pudici ſoror Halicienſis regina mortua 183. b

Salomea Leſci Albi filia quo anno nata 129. a

Salomea Leſci Albi ſoror, Colomani regis vxor 128. a

Salomea Præmiſli Poſnanienſium & Caliſſienſiũ ducis, ſoror Conradi Henrici Barbati filij vxor 153. b

Salon Dalmatarum vrbs 4. a

Samagitæ populi 42 a. Crucigerorum dominatum detectant 261 a. quando falſos deos abdicarint 281 b. quibus inſidijs Liuones circumuenerint 388. b

Samagitia quomodo & quãdo ad fidem Chriſtianam conuerſa 281 b. Crucigeris à quo conceſſa 261 a. 281 a. ab ijs vaſtata 227 b. ab ijs quomodo à Vitoudo recepta 262 b. Poloniæ adiuncta 245 b.

Sambia regio à Polonis & Elbingenſibus infeſtata 368. b

Sambienſis epiſcopa in Pruſſia 148 b. epiſcopi à rege ad Crucigeros defectio 351 a. terra à quibus ſubacta, & ad religionem Chriſtianam acta 157 a

Samborius Suentopelci Pomeraniæ ducis frater 150. a

Samborius Suentopelci filius 164. a

Samborius Zitæ filius Pomeraniæ præficitur 110. b

Samoſcius vide Ioannes

Samotuli oppidum 235 b. à quibus direptum 241. a

Sandecia oppidum 144 a. à quo & vbi conditum 186 a. in ea factũ collegium a quo inſtitutũ 354. a

Sandecenſe monaſterium 170 a 177 b. quando conditum 265. a

Sandetbrius Turcis quis 338 a

Sangeminianum à quo conditum 628. a

Sanguine quando pluit 165. a

Sanocum a Cazimiro II. munitum 220 b. quando & cur a Barnimo Caſſubiorum duce oppugnatũ 152 a. maiori Poloniæ adiunctũ ibid.

Santocium Boleſlao Caluo redditum ibid. dirutum 183 a. ab Ottone Brandeburgenſi inſtauratum 164 b. quando Polonis ereptum 222 a. eius comites ſe regi Polonorum tradunt 219 a. præpoſituram quis Poſnanienſi eccleſiæ detraxit 183. a

Sanos fluuius 57 b 486 a. b

Saraceni 99 a. eorum origo 2. a

Sardica, alias Sophia 328. a

Sarkium arx 216. a

Sarmatia Aſiatica Babylone propior quam Europea 7 b

Sarmatiæ deſcriptio 631 b. & ſeq. fines 7 b latitudo 722 a. b. laus ibid. montes 424 b. opulentia ibid. & 721. a

Sarmatæ non ſunt Germani 7 b. nõ ex Tuiſcone progeniti ibid. eorum origo ibid.

Satkerus Tauricanus Cæſar à ſuis profligatus 593. a

Sauolocia a Koſakkis tentata 707 b obſeſſa 784 b. & ſeq. quã munitã 785 a. fruſtra primò oppugnata ibid. b. ſecundò 788 a. tertiò 787 a b dedita ibid. & ſe. cur eaodem ibus globis non oppugnata 788 a. eius ſitus 784 b de obſidione conſultatio 783 a b. tormenta bellica in ea depoſita 788 a præſidium in ea relictum ibi.

Saus ſiue Sauus Dalmatiæ fluuius 4. a

Saxonia à Polonis vaſtata 41 a. eius dux Imperij Electos 16 a. quam oram Boleſlaus I. Poloniæ rex recuperauit 41 a

Saxones Teuthonum populi 24 b. Henrico V. Cæſari rebellant 83 a. Poloniæ oras ſub quibus Imperatoribus occuparunt 41 a victi & profligati a Boemis 87 a. b. à Polonis in Gdano arce 105 b. eorum duces Miecislai Senis generi 110 a. funera ex Polonia domum remiſſa 77. b

Sbaaſinum Boleſlao Caluo redditum 152 a. à Præmislo quando recuperatum 154. a

Sbaraſſum captum 416. a

Sbigneus Brezius dux copiarũ Polonicarum contra Moſcos 261 b

Sbigneus Leſci III. filius 23. b

Sbigneus Oleſnicius captus 227 a. redemptus ibid.

Sbigneus Oleſſnicius Cracouienſis epiſcopus 291 b. Cardinalis in Concilio Baſileenſi à quibus deſignat' 324 a b hæreticis quomodo reſtiterit 302 b. iuuenum cõſilia quomodo diſſipauit 314 a cum Spitcone Melſtinio in gratiam redit 318 b. Toſcenſem ducem quomodo repreſſit 340 a. eius animus periculi contemnẽs 306 b. cũ Archiepiſcopo contentio & cur orta 338 b. diſceſſus è comitijs 339 a fides erga regẽ 269 b. 299 b. grauitas dicendi contra regem 342 b integritas 297 b. libertas dicendi 305 a b. 343 a. oratio ad VVladiſlaum Iagellonem ſibi propter Boemos hæreticos iratum 306 a. b. periculum apud Kueſſum Vngariæ 324 b. ſententiã ſratris in Vitoudum 295 b. & ſeq. mors & laudes 353. b

Sbignei Oleſnicij Gneſnenſis archiepiſcopi obitus 438 b

Sbigneus VVladiſlai I. filius oo- ihus 63 b monachus factus dux caulum Polonorum ſit 67 a cũ ijs VVratiſlauiam occupat ibi. b. cum patre prælium init 68 a. Cruſuiciam fugit ibidem. captus

tus in patris poteſtatem venit ibid. in gratiam receptus, & Boleſlao fratri exæquatus ibid. b. in Sbigneum cum fratre conſpirat 69 a. coram cum eodem à patre petit 69 b. fratri Boleſlao III. iam principi facto exitium molitur 71 b. per quem cum eodem in gratiam rediit 73 b. rurſum offendit 74 a. per quos iterum eidem reconciliatus ibid. b exilio multatus in Boemiam abit 76 a. b. a Polonis inter Pomeranos captus ibid. a. fratris clementiam implorat 74 b. eius cum fratre diſſidium 68 b. doli aduerſus fœdus cum fratre initum ibid. [illegible] ab exilio rediens 73 b perfidia in fratrem 75 a. [illegible] ad Henricum V. imperatorem contra Polonos 76 b. de theſauro cum fratre contentio 74 a. cædes & mors [illegible]

Sbiſlaua Suatopolci Kiouienſium principis filia Boleſlao III. nubit 71 b quando mortua 77 b.
Scala oppidum [illegible] a
Scala Prægineníis arx 158 a. per quẽ Conrado Maſouiorum duci dedita 156 b
Scalenſe monaſterium quo tranſlatum [illegible] b
Scampe oppidum [illegible] a
Scania Polonis conceſſa 18. a
Scarbicus Comes, legatus Boleſlai III. ad Imperatorem 76 a. quomodo Cæſaris iactantiam notauit ibid. b
Scarbimirus Cracouienſis palatinus Magiſter militiæ ſub Boleſlao III. 81. b. contra Pomeranos miſſus feliciter pugnat 72 b. oculo priuatus ibid. quo ingenio fuit 84 a. propter arrogantiam excœcatus ibid.
Scarbimirienſe templum conditum 138 b. eius præpoſitura 211 b.
Scardona Dalmatarum vrbs [illegible]
Scauina à Cazimiro II. munita 220. b
Scenauia Ioanni Alberto conceſſa 416. b
Scepuſium 482 b. Polonorum regi oppignoratū 281 a. Sbigneo epiſcopo commendatum 323 a eius territorium 75 a. Auſtriaci vaſtant 604 b
Schiſma in Eccleſia 232 b. 238 b. 336 b. 554 a. 602 a
Scholæ ſacerdotū ſeminaria 17 a
Sciborius Baſenus 395 b
Sciborius Chelmius 160 a. præfect⁹ Mariburgenſis 367 a
Sciborius Goraicius Plocenſis epiſcopus 380 b
Sciborius Polonos Danubium armatus tranat 255 b. eius erga Sigiſmundum Vngariæ regem fides 259 a. b
Scibocios Touaciouius Morauos Boemorum dux 392 b
Scitecus Ruſſorum Auſtraliū princeps 28 a
Sciriciēnſe monaſterium quando conditum 142 b
Sciricienſis nobilitas in præſidio contra Vngaros relicta 265. a. b
Scitmiaa Bulgariæ ducatus 3[illegible] a

Sclaui qui apud Italos 13 b
Scorditii Dalmatiæ populi 4 a
Scordiſci Gallorum populi 19 b
ſcrinoenſis comitatus Petro Duorno donatus 80 b
ſcripinius per ebrietatem Zlotoriam amittit 220 a
ſcrobotonum pagus 163 b
ſcubelæ Boemi victoria de Crucigeris 355. a
ſculteti immunes à caſtrali penſione 298 a
ſcuta duo ad Bialogradenſis cura Boleſlao III. miſſa 72 b
ſcythe verſus meridiem profecti 15 a. Scythæ mulieres in bello viris ſe iungunt 544 b. Scytharum appellatio 7 b. Scythica impietas ab Vngaris reſumpta 55 a
ſcythinum Pruſſiæ oppidum 272 a. Ziemouito donatum ibid.
ſdeoco Sternbergius Pragēſis Burgrabius 390 b
ſecechonia arx à quo condita 220 b. eius templum 40 b. territorium à Barbaris deuaſtatum 150. b
ſecechus Cracouienſis palatin⁹ 40 b. 64 b. contra Boemos in Morauiam miſſus 66 a. in Ruſſiam exulatum abit 70 a quam acerbam in Sbigneum dixit ſententiam 75 a. eius inuidia, opes, ingenium 69 a. nomen Polonis & Vratiſlauienſibus exoſum 67 a. potentia, acerbitas, & occaſio rerum nouandarum 66 b. apud Vladiſlaū I. gratia 69 b & ſ.
ſedeiketi Tauricanus Cæſar 586 b. 591 a. pacem petit, & impetrat a Polonis 585. b
ſegedinum 329. b
ſegeſta Dalmatarum vrbs 4 a
ſeguta dapifer 154 a
ſelandia quando ad Auſtriacam familiam peruenerit 411 b
ſelimus Paiazitis Turcarum Imperatoris filius 547 a Anagoram recuperat 557 b. Antiochiam expugnat ibid. Alepum capit ibid. Damaſcum ibid. Caphatam vrbem 547 a Mendigerii Præcopenſium Tartarorum Caſanis filiam vxorem ducit ibid victus à patre ibid. b. Hieroſolymam, & terram ſanctam ſibi ſubiicit 568 a. Sepulchrum Chriſti inuiſit ibid. Chriſtianis id adeundi facultatem dat ibi. ſepulchrum D Catherinæ adit ibid. Alcairū ingreditur ibid. b. eius bellum cum Achmate fratre 547 b. 551 a. cū patre 547 a. cum Perſis 568 b. cum Sultano Aegypti 567 a. liberalitas in monachos Sepulchri dominici 568 a in monachos Sinai montis ibid. mors 599 a. potentia 568 b. prælium cum Sultano Aegypti 567 b 568 a b. de eodem victoria 567 b
ſemeſtris inſaniis vaticinium 108 a
ſenatus conſultū 240 b. conſultatio de regno Vitoudi 295 b. & ſ. electio quādo in Palatinū trāſlata 192 a regni factū inſigne 262 a b. in Senatu proditio exorta 297 a
ſenen dux occiſus 303 a
ſendiuinius eques 140 b
ſendiuoius Goſnenſis Canonicus 342 b
ſcadiuoius Ioannis Poſnanienſis Palatini filius Caliſſienſis arcis præfectus 154 b
ſcadiuoius Oſtrorogus 275 a
ſendiuoius Sbiſlauius 275 a
ſendiuoius Sabinius 224 a. 226 a. 228 b. 230 b. eius celeritas ibid.
ſendiuoius Viſius Pomeraniam infeſtat 230. a
ſendiuoius Ziddiuia 407 b
ſendemiria à Boleſlao occupata 70 a. 158 a a Cazimiro munita 220 b. a Tartaris expugnata 148 b. incenſa 160 b. eius ager à Lituanis vaſtatus 212 b. à Ruſſis 183 a arx munita 220 b. à Tartaris incēſa 160 b. fertilitas 219 b. monaſteriū 130 a. nobilitas qd cōtra Romanum ducem egerit 126 b. Conrado Maſouiæ quando ſe dederit 150 b. præfecturæ priuilegiū 420 a. 512 a præfectus qua fraude a Tartaris cum ſua nobilitate occiſus 160 b. ſatrapiæ officiales 509 a. tractus vaſtatus a Tartaris 147 b. 152 a
ſendomiricaſium à Leſco Nigro defectio 172 b. ſtrages a Tartaris facta 160. b
ſenio aliquid condonādum 474 a
ſenſuum vigor in pecudibus 468 b
ſepinenſis tractus quo pacto regi & regno Polonico reſtitutus 117 b
ſepoitum vicus 441 b
ſepnum palus 15 a
à ſeptentrione ad meridiē populos plerunque migraſſe 11 a
ſeptentrionales prouinciæ Romanis a Slauis ereptæ 3 a
ſcibia quibus Leſci III. filijs ceſſit 340. quando a Turcis afflicta 320 b.
ſecrbi Sarmatiæ populi 8 b. Slaui ſunt 8 b. 9 b quando & a quibus Chriſtianiſmum acceperunt 38 a. a Turcis profligati 224 a quo ad officium redacti 233 b. eo ū fides 1 b. 9. b
ſerethus fluuius 283 b. ad com Polonorum clades 464 b
ſerpentes à Lituanis culti 245 a à Pruſſis 42 b
ſeruitutis incōmoda 69 b
ſeueri Pragenſis epiſcopi ad diripienda templa impium conſilium 49 a
ſeuera oppidum 199 a. à duce Teſcenſi infeſtatum 240 a. eius ditio a Michaele occupata, & a Cāzimiro III. recuperata 318 b. dominatum quanti & à quo emerit Sbigneus Cardinalis 317 a
ſeuerienſium deditio 447 b. ad Moſcos defectio 436 a
ſeuerinum oppidum 224 a
ſeueritas 47[illegible] b
ſiuoloſſum à Polonis receptum 258. b
Sfortiarum familiæ laus 707 b
ſgorelecia, tribus Leſci III. filijs cedit 24 b. Brandeburgenſis marchia dicitur ibid.
Shadecum a Crucigeris receſſum 260 a
ſibiri populi 455. b
ſicilia - Gallo ad Hiſpanum defectio 372 a
ſiculæ veſperæ ibid.
ſiculum regnum Gallis addictum 101 a
Sidloua oppidum [illegible] b

Siſſidus Crucigerorum magiſter 291 a. eius improbitas 190 a. interitus ibid b

Sigericus 6.b

Sigiſmundus Auguſtus Sigiſmundi I. filius animorum perſcrutator 717 a. inter Daniæ & Sueciæ reges pacē facit 714 b. Geometer eſt 717 a. indefeſſus etiā ſuo incommodo 718 b. latinæ linguæ peritus 715 b quas linguas nouit ibid Tirnaniæ Magnus Dux creatus 604 b 709 a Lituanos cum Polonis vniuit 712 a Liuoniam tuendam ſuſcipit 705 a. eam quando ſubegit 710 b Moſcouiam a Turcis quomodo defendit 715 a b. Muſicus eſt 716 b. naturæ tempeſtatumque obſeruator 717 a quando & vbi natus 708 a. Poloniæ rex factus 604 b. quæ Polonis pro teſtamēto reliquit 719 a puer decem annorum coronatus 467 b in Pruſſiam ex Lituania profectus quo honore exceptus 709 b. Pruſſiā ducalem pacauit 71. b Pruſſos cum Polonis vniuit ibid. quam religionem coluit 718 b. & ſeq. bonæ Spei nutritor 716 a viduarū & pupillorū protector 718 a

Sigiſmundi Auguſti belli fortuna 711 b & ſeq. comitas 716 a conniuentia ibid. coronatio 708 b. corporis lineamenta 718 b. cunctatio 717 b. educatio indulgentior 708 a. epitaphium 720 b. facundia 716 a. frugalitas 717 a. humanitas 716 a. indoles 708 b. laus 701 b & ſeq. 704 a liberalitas 717 a modeſtia 716 a. mora 715 b. mors 719 a. ob mortem Polonorum luctus 701 a. parentes 707 a. patientia 717 b. pietas 708 b. præceptores ibid b. pudicitia 718 b. religio ibid. in Rempublicam beneficia 710 b. & ſeq. ſororea 719 a. ſtudia 708 b. teſtamentum 719 a. in transfugas beneuolentia 715 b. victoriæ 711 b. & ſeq. virtutes 715 b. vitiū 710 a vxor I 708 b II 709 a III ibid. b

Sigiſmundum Auguſtum quanti Albertus Marchio Brandeburgenſis Pruſſiæ dux fecerit 709 b. quanti Turcarum Imperator 715 a quā: i ſummi monarchæ 714 a

Sub Sigiſmundo Auguſto pax domeſtica 710 b. quæ pericula foris imminebant 702 a. & ſeq. qualis Reip ſtatus 702 a. 705 a. b. viri docti & excellentes 715. b

Sigiſmundus Caroli imperatoris filius 215 a. 232 a. Boemorum rex quando appellari cœpit 217 a. Brandeburgenſis marchio 225 a 232 b. Cæſar quando creatus 264 b. Cracouiam ex Vngaria quando & cur venit 256 a. Cracouia à quo exclusus 214 a Crucigeris cur fauerit 264 b & ſeq. In Galliam cur & quando profectus 284 b Imperator quando & quomodo factus 308 b. Ludouici regis Poloniæ ſucceſſor deſignatus 232 b. in Polonia exercitum cur duci iuſſit 277 a. in Poloniam venit 232 b. 253 a. Polonis quomodo bellum indixit 267 b. inter Polonos & Crucigeros arbitriū quomodo ſibi ſumpſit 280 a. a Polonis cur contemptus 233 b. ſocius etiam ingratus 234 b. vaſtat Cuiauiam 239 b victus a Turcis vix fuga elapſus 255 a ad Viſlicienſia comitia cū quibus venit 234 a. Vngaria cur exceſſit ibid. b Vngarorum regnum quando adeptus ibid. ab Vngaria ſua capitur 258 a. Vladiſlai III. tutelam expetiuit 311 b. eius bellum cum Turcis 280 a. 295 a. cum Venetis 279 b. in pacanda Boemia ſtudium 317 a. calliditas 280 a. 285 a. conatus 289 b. & ſeq. congreſſus cum rege Poloniæ 281 a. 291 b. 295 b. copiæ vbi à Polonis profligatæ 277 b. decretum ex compromiſſo 286 b. doli & artes 265 a. fuga 286 b. iracundia præceps 287 a. maledicentia 294 b. & ſeq mora 318 b. offenſæ, apud Polonos 234 a. pacta cum Vitoudo 295 b. cum VVladiſlao Iagellone 279 b. 280 a et Maria Ludouici Poloniæ regia filia deſponſata 225 a

Sigiſmundus Coributus Keiſtuti filius 242 b. 263 b

Sigiſmūdus Danorū rex 217 b & ſe.

Sigiſmundus Heiberſtenius Maximiliani Cæſaris legatus ad Moſcum 567 a

Sigiſmundus I. Poloniæ rex 78 b. abſtemius eſt 471 b. æger Leopoli decumbit 540 b. Barbaram Scepuſienſis Comitis filiam vxorē ducit 548 b. Bonæ Sforciæ vxori cur plurimum indulſit 467 b. Cazimiri III. filius 395 a. quomodo coronatus 533 b. & ſeq. Cracouię quomodo exceptus ibid Cracouiam redit 542 a. 548 b. 563 a. 570 b cunctator eſt 470 b. Gdanum profectus 593 b. de Gdanenſibus Lutheranis ſupplicium ſumit, & catholicam religionem reſtaurat 595 b. & ſeq. Glogouiæ & Opauiæ dux 445 b. Lituaniæ dux declaratus 533 a in Lituaniam profectus 535 a 553 b. 560 b in Moſcouiticum bellū incumbit 551 a 553 b. Moſcis quomodo pacē obtulit 538 a. pacē cū ijs facit 528 b. quando natus 395 a. 598 b. pacis tempore quæ egit 466 b. pacem inter Vngaros & Turcas ſuadet 469 a. 589 b. Petricouię comitia celebrat, & quæ in ijs egit 546 a. Petricouiam Vilna ſe confert 539 b. pileum & ſacratum enſem a Papa accipit 593 b. Poloniæ rex electus 533 a. Poſonium profectus 559 a. regna quæ oblata, & cur repudiauit 469 a. ex Sileſia latrocinia ſuſtulit 445 b. Sueciæ regnum oblatum recuſat 585 b. Tartaris cur ſtipendium negat 550 a. Taurlcanos Tartaros contra Moſcum ſubornat 535 a tormento petitur, ſed fruſtra 586 a. Turunium profectus 574 b. Turcis cur tantum inducias annuas concedit 545 b. cum ijs inducias ad ſuam & filij mortem vſque facit 610 b. ad Valachiæ bellum ſe præparat 540 a. Valachos cum exercitu inſequitur ibi. b. vellus aureum à Carolo V. accipit 593 b. Vilnā ingreditur 538 b. in Vngariam ad VVladiſlaum fratrē profectus 444 b. Sigiſmundi I. adoleſcentia 462 b ærarium obtinuit 474 b. ætas 477 a. amicitia cum maximis regibus & Pontificibus Romanis 463 b. cum Carolo V. Imperatore ibid. a. cum Ferdinando Cæſare ibid. b. cum Maximiliano Imp. ibid. a cum Solimanno Turcarum Imp. ib. b. Animus conſtans 470 b. 563 a. bella 464 a. bellum cum Alberto Pruſſiacæ militiæ magiſtro 574 b. & ſeq. beneficentia 474 b. apud Boemos fauor & gratia 462 b. clementia in Crucigeros, & victos Germanos milites 47. a. b. in Gdanenſes ibid. cū clariſſimis principibus comparatio 464 a. congreſſus cum Maximiliano Imp. 461 a. 561 a. b. cum fratre VVladiſlao Vngarorum & Boemorum rege 459 a 531 a b. coniugia 467 a. b. conſilia quinta 320 a. conſilium extremum Polonis datum 477 b. conſultatio de bello Turcico 544 b corporis bona ingēnia 468 a diligentia circa fratrem Ioannem A b. tium Poloniæ regem 443 b. Eccleſiaſticorum inſtitutorum obſeruātia 473 a educata 471 b. educatio 462 a. b. 478 a. epitaphia 479 a exercitus cōtra Moſcos eductus quam magnus 526 b expeditio contra Moſcos 536 a. b 551 b. contra Tartaros Ruſſiam populantes 549 a. felicitas 468 a. fides & ſinceritas in promiſſis & fœderibus 472 b. in fide & religione catholica cōſtantia 467 a. fiducia 471 a. fœdus cum Selymo Turca. Imp. 531 a. fortitudo 470 b. in funere oratio Martini Cromeri 460 a. & ſeq. in honoribus & magiſtratibus diſtribuendis iudicium 470 a b. indoles 438 a in iure, legib & ſententijs dicendis dexteritas & æquitas 356 a 474 a. iniuriarum obliuio 471 a. labor 472 a. laus a virtutibus & bonis animi 468 b & ſeq. lenitas 471 b. liberalitas 561 b liberi ex vtraq, vxore 467 b. libidines moderatæ 471 b linguarum peritia 462 a. b. literarum ſacrarū pi⁹ vſus ibi. modeſtia 471 b. nobilitas 468 a. opes & theſauri 467 a. 561 b. oratio ad Polonos 477 a ad Sigiſmundum Auguſtum filium ibid b pacis ſtudia 466 b & ſeq. pietas 475 a. prælium cum Tartaris 549 a. apud Polonos gratia 463 a. pudicitia 471 b. 472 a. religio 475 a. reſponſum orationib⁹ Papæ datum 542 b ſedulitas in templis 475 b. ſenium 47. b. & ſ. q Sigiſmundi Auguſti filij pathetica commendatio 477 a ſobrietas 471 b. temperantia ibid. a tolerantia ibid. verecundia ibid b victoriæ 464 a. victoria de Moſcis 466 a. de Tartaris apud Viſnouicium 565 b. apud Vngaros gratia 462 b. virtutes 466 b. 477 a b. in ſpeculum principibus propoſitæ ibid. vxores 467 a b

Sigiſmundum I. Barbari reuiciti 463 b

465 b. inter eum & Maximilianum Imp. odij & ſimultatum cauſſæ 558 a.b. arces ab eo inſtauratæ 400 b. eo regnante quas clades Poloni acceperunt ibid.
Sigiſmundi Roſnij caſus 818 a. cruſa ei reſecata ibid.
Sigiſmundus Rothus Sileſius Cæſaris legatus ad Vitoudum, captiua 298 b. eius interitus 316.b
Sigiſmundus Vitoudi frater, Dux Lituanis à quo præfectus 307 a. ijs inuiſus 311 b. ab ijs interfectus 325 a. 637. a
Signa militaria Crucigerorum in baſilica Cracouienſi appenſa 279 a
Sileſia à latrocinijs purgata 472 b. in Polonorum ditione eſt 38 a. 52 b. 481 b. vaſtata à Boemis 48 b. 89 a.b. 94 a à Polonis 526 a à Præmiſlao Poloniæ maioris duce 150 a b. à Tartaris 143 a. Vladiſlao II. exuli attribuitur 102.b
Sileſiæ à Boemis interuerſæ cauſſæ 193 b. diuiſio inter fratres 194 a. inter filios Henrici Pij 157 b. inter filios VVladiſlai II. 103 b. dominatus aliquot Ioanni Alberto conceſſi à fratre 430 b. duces 113 a. ducum origo 103 b. eius fines & nomen vnde ibid.
In Sileſiã excurſio Boleſlai III. 74 a. expeditio Boleſlai Pudici 107 b. Caſimiri III. 415.b
Sileſij Slauorum populi 1. b. in Mathiam Vngariæ regem propenſi 415 b. quando Poloniam latrocinijs vexare cœperunt 319 a. 343 b. & ſeq. in Polonos malè animati 592 b. Poſnania a Polonis eiecti 191 a. à Tartaris fugati 145 a
Sileſiorum auxilia contra Polonos 270 a. duces cur ſe ſubdiderint Boemis regi 195 b. in Boleſlaum Criſpũm concitantur 105 b ducum affinitas cum Maſouijs 150 b. bella inteſtina 152 b. 168 b. & ſeq 193 b per Cazimirum principem ſublata 112 b. pacta cum VVladiſlao III. & Cazimiro 319 b. pax cum maioribus Polonis 352 a. cum ijs induciæ Iagellonis 250 a. militum acerbitas 191 a. offenſæ mutuæ cum Polonis quomodo cõpoſitæ 333 a in Poloniam crebræ excurſiones 321 a prouocationes 518 a. de Polonis victoria 119 b
Simon Agrienſis epiſcopus 326.b
Simon Kiouienſium dux 357 b
Simon Lipnicienſis 431 b
Simonis Plocenſis epiſcopi pietas, & precatio pro Polonis pugnantibus 81.a
Simon Roſgonius Agrienſis epiſcopus 619 a. Eperieſſi oppidum intercepit ibid. ad Budam occupandam miſſus ibid. b. eius auctoritas apud VVladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem 647 b. ei nouum regni Vngariæ ſigillum commiſſum ibid.
Simulachrorum demerſio 31. a
Simultatum ſedator quis 475 b
Senapolis a Perſis capta 409.b
Sineus Ruſſorum Septentrionalium princeps 27. b
Sipelbenũ à Crucigeris obſeſſum 368 b. cui donauerit rex in Pruſſia 272 a
Siradia à Boleſlao VVladiſlai I. filio occupata 70 a à Cazimiro vexata 151 a. à quo & cui præcepta 159 a exuſta 180 b. 200 a. 336 b. eius arx munita 220 b. Satrapia 482 b. Satrapiæ officiales 509 a. tractus vaſtatus 180 b. 200. a
Siradienſes fuſi, & præda exuti à Maſouijs 178. a
Sirmium à Turcis vaſtatur 597. a
Sinum incenſum 752. a
Sixtus IV. Papa 468. a
Skirgello Kiouiæ dux 252 a. eius mors ibid.
Skirgello Olgerdi filius 242 b. Lituaniæ præfectus ibid.
Slauecus Hubouius proditor 354 a
Slaui 4 b. vnde prodierunt 5 a. vnde dicti 13 a.b. quæ loca antiquitus tenuerunt 2 a.b. quo tẽpore eas, quas nunc tenent, ſedes occuparunt 15 a. Benedictini ſectæ monachi Praga Cracouiam acciti 253 a. Chriſtiani quando facti 4 a. vnde in Dalmatiam & Illyricum progreſſi 4 b. 15 a Dalmatiam & Illyricũ ſub Phoca Imperatore quomodo ſubegerunt 5 a. quam Germaniæ partem olim inuaſerunt 10 a. idololatriã diutius retinuerunt 30 b. a literis alieni 5 b. quando eas acceperunt 4 a citra Panim fluuiũ habitauerunt 40 b. in Pannonia regnauerunt 15 b. Romanis quas regiones eripuerint 12 a in Vandaliã vnde aduenerint 11 a. Vandali exiſtimati 2 b. 11 a. Vandalis ſucceſſerũt 12 a. Vendi & Vindæ appellati a b. 11. a
Slauorum auxilia contra Polonos cõſanguineos 270 a. deditio 10 Saxonia 411 a. dij falſi 30 b. ingeniũ 4 a. lingua ab alijs omnibus diuerſa 7 a. eius vſus in Germania 25 a. in ſacris 31 a. apud Valachos 216 a. nomen quandiu ignotum fuerit 14 a. nomina varia 410 a. origo à Iapeto Noe filio repetita 2. b. Ruſſis accepta referenda 11. b. de origine tres opiniones 2 a. b. populi 1 a. b. quouſq; ſe extendant ibid. regnum à quibus conditum 2 b. religiones 30 b. reliquiæ apud Saxones 11 b. ſedes 12. b
Slauus Leſcus III. auxilio venit 23 b. bellum à Ziemouito Piaſti filio illatum 28. b
Slauos non eſſe Dalmatas aut Illyricos 4 a. non eſſe Germanos 7 a. Sarmatas eſſe 8 a. Sclauos perperam dici 13 b. non à Tuiſcone ortos eſſe 7 a. non eſſe Vandalos 5.b
Slauini vnde dicti 13 a. quãdo Iſtrũ tranſgreſſi 4 b. Spori vnde à Græcis dicti 6 b. Vinidæ appellati 5 a
Slauinorum in Illyricos crudelis expeditio 4 b. ſitus 8 a. vita 6. a.b
Slauonia 4 b. à Slauis, non contra dicta 13 a à Turcis infeſtata 404 a. in VVladiſlai III. poteſtatem ſine armis redacta 325 a
Slauonica Marchia à Turcis vexata 410. b
Slauucouia à quibus incenſa 356. a
Slezaci Polonis quid 303.b
Slochonia qua fraude intercepta 391 a. a Polonis recuperata ibi. b. eius periculum 378 a
Slonenſes Pruſſiæ populi Maſlao dant exercitum 51. b
Slupcia quando a Crucigeris incenſa 399. b
Slupia oppidum 265 b
Slupum villa 452
Smalcaldenſe fœdus 469. b
Smideronia quando à Turcis obſeſſa 320 b
Smigrodum oppidum ab Vngaris captum 411 a
Smogoronienſis baſilica 32 b. eccleſia a quo conſtituta 30 a. epiſcopa Vratislauiam tranſlata 52. b
Smolenſcum arx 770 a. a Moſcis obſeſſa 550 b. 552 b. & ſeq. oppugnata 450 b acriter à Polonis defenſa 555 a quomodo in Moſcorum poteſtatẽ venit 466 a. 553 a. an a Stephano rege oppugnanda conſultatur 770 a. b. eius ager a Moſcis vaſtatus 447 a. duces Vitoudo ſubditi quomodo facti 252 a. obſidio ſoluta 553 a. potiundæ occaſio a Polonis neglecta 555 b. principatus inter quos diuiſus 64 b. ei ſubſidium miſſum ad eam penetrare non poteſt 550 b. 552 b
Smolenſcij quando à Vitoudo ſubacti 259 b. item a Lituanis & Polonis 246. a
Smolenſciorum plebs à Cazimiro Lituaniæ duce cohibetur 325 b. victus 269. a
Sniatinum arx 235 a
Sobeslaus Boemorum princeps 92 b. captus & elapſus 82 a qua occaſione Princeps factus 87 b. crudelis in ſuos ibid. fœderis immemor Polonorum fines inuadit 94 a. febri Pragis extinguitur ibid.
Sobeslaus Leſci III filius 25 b.
Sobeslaus Sobeslai filius dux Boemis ab Imperatore datus 107 a. gener Miecislai Senis 110 a. à quo principatu eiectus ibid.
Snbora arx 181 b
Sochaciouia arx à quibus incenſa 177 a. in poteſtatem Polonorum regis quomodo venit 427 a. a Ziemouito Maſouio quando occupata 222. a
Sochaciouia oppidum 181 b
Sociauia Moldauiæ metropolis fruſtra obſeſſa & oppugnata à Polonis 441.b
Socolnici oppidum 211 b
Sokola arx 759 b. copijs Moſcorum firmata ibid. Milecius ad eam obſidẽdam miſſus ibid. ad eam venit 760 b. glebis candentibus incenſa 761 a. præſidium ex ea fugit ib. vi capta ibid. 841 a. in ea cædes ibid. præda in ea inuenta ibid. b
Sol Pruſſorum deus 42 b
Sola fluuius 375 a
Solecenſe templum à quo conditũ 220. b
Solecenſis arx munita ibi.
Solecia ſylua 169. b
Soles quinq; in Polonia viſi 592 b

Solimannus Turcarum fit Imperator 579 b. Nandoralbam capit 584 a. eius in Vngariam expeditio 583.b
Solomon Andreæ Vngarorum regis filius 54 b a patre in Germaniam miſſus 56 a. ab Henrico III. Imperatore in Vngariam reductus 58 a. propter Belæ filios in tutum ſe recipit ibid. b in Vngaria regnat ibid.
Soltani Tartaris quid 456.a
Sophia Cazimiri III. filia Friderico Brandeburgenſi Marchioni deſponſata 428.b & ſeq. et nupta 462.a
ſophia Erici Stetinenſium ducis vxor, quomodo maritum cum rege Cazimiro III. reconciliauit 369 b
ſophia Henrici III. Imperatoris ſoror, vidua nubit VVladiſlao I. 64.a
ſophia Sigiſmundi Auguſti ſoror 813.a cui nupta ibid. de eius hæreditate controuerſia ibid. & ſeq.
ſophia Iagellonis vxor qua celebritate, & quando coronata 292 a. in eius pudicitiam inquiſitio 294 a. de eius adulterio rei ibid. purgatio ibid. b. morbus, mors, mores, & munificentia in cultum diuinum 370.a
ſophia vrbs capta 328 a. 666.b. incenſa ibid.
ſophi Perſarum maiorisque Armeniæ rex 584 a. eius victoriæ de Sultano Ægypti & Bayſeto Turcarum Imperatore ibid.
ſorabi populi 9.b. iidem cum Slauis 24.b
ſorſtenenſis arx mouita 220.b
ſpectra 65.a.b.169 b.485.a
ſpicigneuus Leſci III. filius 32.a
ſpicimirum arx a Cazimiro Conradi filio vexata 151.a
ſpicimirus Leſci III. filius 23 b
ſpicimirus vicus a Pomeranis direptus 74.b
ſpiritus Sancti prodochium Cracouiæ à quo conditum 130.a
ſpiteo Iordanus contra Moſcos ad Nouogardiam miſſus 815 a. quæ egerit ibid.
ſpiteo Melſtinius Cracouienſis palatinus 236 b. 238.a eius mors præclara 856.b
ſpiteo Melſtinius factioſus 314 a. Corciuenſia comitia quo dolo turbauit 321 a. Sbigneo epiſcopo cur infenſus 321 b. Vſſenenſe caſtellum ipſi eripit 318 a b. perduellionis damnatus & interfectus 321 a
ſpitigneuus Borziuoij filius 32 a
ſpitigneuus Prædiſlai Boemiæ ducis filius 55 a. eius dominatum adepti acerbitas ibid.
ſponſio turpis 412.b
ſprotauia Ioanni Alberto conceſſa 435.b
ſremum vrx iocenſa à quo refecta 137 b. à quo & quomodo recepta 140.b
ſrenaiorum familia 61.b
ſroda quando à Crucigeris exuſta 199 b
ſrodienſe monaſterium tranſlatum 154.b
ſtaniſlaus Borgius 463.a
ſtaniſlaus Carncouius Gneſnenſis archiepiſcopus 434.a
ſtaniſlaus Charbinouius Sulimæus 275.a
ſtaniſlaus Ciarnkouius 833. a. Plocenſis præfectus ibid. b. in iudicium a Stephano rege vocatus 833 b. legatus ad Maximilianum Imperatorem ibid. in gratiam à Stephano receptus ibid. ab archiepiſcopo Gneſnenſi in ius vocatus 834.a
D. ſtaniſlaus Cracouienſis epiſcopus Sczepanouius familia 60.b. Boleſlaum II. obiurgat ibid. ipſi odioſus ibid. ipſum diris deuouet 61 a. ab eo trucidatur ibid. a b. cur in ius vocatus ibid. mortuum reſuſcitat & cur 61.a. quando inter Diuos relatus 154.b. eius corpus diſſectum ac diſſectũ coaluit 61.b. ab aquilis defenſum ibid. miracula 155.a templum Cracouiæ, eiuſque ornamenta 550 a. b. ei quis dies Maij dicatus ibid. quanta celebritate peractus ibid. cum Polonis contra Crucigeros dimicantibus adfuiſſe 270.a
ſtaniſlaus Dominus Poloniæ palatinus in Moſcouiam captiuus abductus, à Sigiſmundo Auguſto redemptus 760 a. de eo Moſci iocus ibid. b
ſtaniſlaus & Franciſcus Craſinij fratres 141.b
ſtaniſlaus Hoſius Cardinalis Varmienſis epiſcopus 62 a. 134 b. 492 b. 712 b.
ſtaniſlaus Karnkouius VVladiſlauienſis epiſcopus 525.a. commiſſarius Gdanũ miſſus 713.a. Gdanum pacat ibid. Henricum Valeſium regem ad defenſionem regni hortatur 700. a. b. & ſeq. Sigiſmundum Auguſtum reprehendit 717 b. eius epiſtola de Henrici regis electione 688. a. Panegyricus ad eundem 694. a. b & ſeq.
ſtaniſlaus Lanſcoronius 464.b
ſtaniſlaus Laſcus 463.a
ſtaniſlaus Maſouiæ dux 566 b. Germanos profligat 575.b vrbes aliquot ab iis capit ibid. eius periculum 566.b
ſtaniſlaus Odrouanzus Ruſſiæ palatinus 27.b
ſtaniſlaus Poſnanienſis epiſcopus cur Abraamo Sbaſcio ceſſit 321 b
ſtaniſlaus Solkeuius 818 a. eius ad Pleſcouiam periculum ibid.
ſtaniſlaus Tarnouius verſus Oſtrouiam cum copiis miſſus 798 a.b
ſtaniſlaus Tasko Olomucenſis epiſcopus 563a. eius hoſpitalitas erga Sigiſmundum I. ibid.
ſtaniſlai Vantropæ religio 368.a
ſtaniſlaus VVlodimiri filius Smolenſci dux 39.a
ſtargarta Crucigeris quomodo proditum 370.a
ſtargradum Holſatiæ vrbs 24.a 101.b
ſtargradum Pomeraniæ à Polonis obſeſſum 387.a iis deditum 391 b. à Crucigeris redemptum 417 a
ſtarodubum euerſum 465.b
ſtationes vrbanum & præpoſiturã monaſteriorum in Polonia 564. a. oneroſæ ſub Cazimiro III. 364 b
ſtauiſſinum à Cazimiro II. munitum 220 b. a Lituanis incenſum 187.a
ſtauũ a Crucigeris incenſum 200 a
ſtephanus Agrienſis epiſcopus 234.a
ſtephanus Battor I. Poloniæ rex 840 a. Catharinam Ferdinandi Romanorum regis filiam Mantuã ad maritum deducit 838 a b. Cracouiam reuertitur 745. b. 841 a. enſe ſacrato à ſummo pontifice donatus 770 a exercitum vndique conſcribi curat 747 a 797. a 841. a recenſet 750. a. 770. b & ſeq. 798.a. ad Ferdinandi regis aulam ſe confert 838 a. cum eodem ad Auguſtana comitia venit ibid. b. Gdanenſium motus ſedat 743.a b. 756 b. 840 b. globorum candentium incendium inuenit 839.a. Grodnam profectus 762 a. 841 b. 789 a. in iram pronior 744 b. legatos qui cum Moſcis de pace agerent deſignat 812 a. Leopolim Varſauia profectus 744 b 840 b. in Lituaniam venit 841 a qua lætitia exceptus ibid. ad Lukos ab Vſuiata venit 775 b & ſeq. Marianus miles vocatus 839 a. Moſcouiticum bellum cur ſuſcepit 736 b. Moſcis indicit 747 a eius cauſæ ibid. ibid ſocius obiit 767. a b & ſeq. Moſcorum ducem ad ſingulare certamen prouocat 797 b. cum Moſcis de pace agit 715 a. quando natus 838. a. Neuelam venit, ibique manet 783 b. quæ & quot oppida pace facta a Moſcis recepit 814 b. pecuniam mutuam ſumit 789 a. ad Pleſcouiã cum exercitu profectus 790 a. Poloniæ rex electus 840 a. Poloniam cum exercitu petit 749 b. ad eam venit 752 b. de ea oppugnanda deliberat ibid. & ſeq. Rigam venit 824 b. ſalinas, vectigalia, & venationes auget 843 a. Suirum Vilna venit 748 a. cũ Tartaris pacem facit 745 a. tormenta bellica fundi curat 747 b. Tranſyluaniæ princeps electus 840 a. tributum ſanxit 738 a. bello gerendo non eſt par 745 b Vuradino præfectus 839 a. Varſauiam ad comitia venit 789 b. 842 a. comitia habet, quæque in iis acta 737 b. 789. b & ſeq. 840 b & ſeq. 842 a in iis Polonorum poſtulata 790 b Viennæ captus 839 b. Vilnam venit 762 a 812 b. 841 b. qua gratulatione exceptus 762 a ad Vſuiatam profectus 775 a. vulneratus 839 a
ſtephani Poloniæ regis cum Bekeſio res geſtæ 840 a. conſtitutiones in comitiis Varſauienſibus 763.b & ſeq. conſultatio de bello Moſcouitico 748. a b. 770. a. edictum cur contra Moſcos bellum ſuſceperit 749 b. educatio & inſtitutio 838 a exercitus contra Moſcos educti elegantia 750 a ordo ad Vſuiatam profiſciſcentis 775 a. expeditio prima in

in Moſcos 841.a. fides erga cos ſingularis 758.b. fortitudo 843.b. fortuna varia 839.a. fratres 838.a de iudicijs conſtitutio 758.a.b. iuſtitia 843.b laus 839.b.844.a.b. 845.b. legationes quas ipſe obiuit 839.b. quas ad vicinos principes miſit 745.b. liberalitas 843.b. literæ ad vicinos principes 735.a. ad Moſcum ibi. & 761.b. manſuetudo 843.b. mors 845.a b. anteactæ vitæ diſſimilis ibid. parentes 838.a. periculum ad Poloniam 757.a. pietas in Deum & res diuinas 843.a. erga Polonam remp. amor 843.b. ad Polonos hortationes 791.a. 842.a. pugna infelix contra Germanos & Vngaros ad Hadadum 839.a. purgatio de querelis Polonorum 766.a b. reſponſum Moſco inducias ſeruandas petenti datum 747.b. & ſeq. ad Moſci literas 796.b. & ſeq. ſententiæ & egregia dicta 844.a. cum Sueciæ rege de bello Moſcis inferendo conditiones 794.a. controuerſia de arcibus Liuoniæ à Sueco occupatis 820.a. b & ſeq. temperantia 844 a. virtutes 843.a. vita 844.b & ſeq. vxor 840.a
Stephano regi Carolus V. Imperator manum præbet 836.b. pacis conditiones à Moſcis propoſitæ 792.b
Ad Stephanum regem mortuum Chriſtophori Varſeuicij apoſtrophe 846.a.b
De Stephano rege familiaris cuiuſdam vaticinium 839.a. Polonorum querelæ 763.b. & ſeq. 810.a. b. & ſeq. Turcarum legati iudicium 802.a
Stephani Boſnenſium regis miſer interitus 379.b
Stephanus Colomanni regis filius quam vxorem duxit 75.a
Stephanus Cracouienſis palatinus 109.a
Stephanus Deſpotes Raſciæ & Albaniæ quàm miſerè à Turcis pulſus 329.b
ſtephanus Gneſnenſis Archiepiſcopus 49.a
ſtephanus Miecislai Senis filius 102.b
ſtephanus Slauoniæ & Dalmatiæ dux 211.b
ſtephanus Stephani Valachorum Voieuodę filius ad Cazimirum II. fugit 426 b
ſtephanus Valachorum Voieuoda 416 a.b. eius liberi ibi. mors ibid. poſt mortem q̃ acciderint 416.a b
ſtephanus Valachorum Voieuoda in Polonorum regis verba iurat 327.b. 376 b. 402.a. 410.a. 433.b. contra Polonos ab Vngaris incitatus 412.a. eius animi moderatio in victoria 418.b. & ſeq conatus 401.b. crudelitas 403.b. 405.a fides dubia 376.b. legatio ad VVladislaum III. Polon. regem 317 b. mors 442.a. cum Polonis & Lituanis fœdus 403.a b. cum Polonis pacta conuenta 318.a. res geſtæ 452.a contra Tranſalpinenſes & Turcas 423 b. reſponſum ad legationem Ioannis Alberti 441.a. in Tranſyluaniam proſperæ excurſiones 401.a. victoria de Mathia Vngarorum rege 399.a. de Tranſalpinis 429.b. de Turcis 418.b
ſtephanus Virbenius cum Andrea filio vbi & à quibus occiſus 145.b
ſtephanus Vngariæ rex I. eius nominis princeps diadema à Papa impetrat 35.a. quando, & à quo Chriſtianiſmo initiatus 33.b. moritur 48 a. in diuos relatus ibid.
ſtephanus Vngariæ rex II. Colomanni filius cur in Poloniã exercitum duxit 84.a. nuptijs VVladislai Polon. ducis cum Criſtina Henrici Imp. filia interfuit 85.b. eius bellum cum Conſtantinopolitano Imperatore 87.b
ſtephanus Vngariæ rex III. Geiſæ filius quo anno obijt 109.a
ſtephanus Vngariæ rex IV. Boemis bellum facit 166.b
ſtiborius Moſcicius 258.a
ſtinauia à Polonis diruta 269.a
ſtinauienſis dux cur ſe Boemo ſubdiderit 195.b
ſtipendium equeſtre ingens apud Pruſſos 350 a. de ſtipendio nobilitati ſoluendo cautio 311.a
ſtolpenſium ducum legatio ad Cazimirum III. 390.b
ſtopolcus Michael Izaslai filius Kiouienſium princeps apud Ruſſos 71.b. Nouogrodenſibus præfectus 59.b. etiam Polocenſibus ibid. & 57.b
ſtopolcus VVlodimiri filius Turouiæ dux 39 a. eius fuga in Poloniam ibid. fugiẽtis in itinere interitus 43.a
ſtoslaus Cernechouienſium dux 54.b
ſtoslaus Iori filius Ruſſorum dux 34.a
ſtoslaus VVlodimiri filius Dereuorum dux 39.a
ſtoslai & VVſeuolodi Ruſſorum ducum legatio ad Izaslaum fratrem. 57.a
ſtradomiæ cõflagratio 412.b. 559.b
ſtragis inter Polonos & Tartaros magnitudo 145.b
ſtratagemá Alexandri Magni copijs in Polonia editum 21.a
ſtregomum Suidnicienſi duci donatum 181.a
ſtrelce arx quando condita 166 a. a quibus capta & incenſa ibid.
ſtrelinum Suidnicienſium duci donatum 181.a
ſtremech ſylua 141.a
ſtremeniorum familia 61.b
ſtrigonienſis archiepiſcopi à VVladislao III. defectio 324.b
ſtrininati parricidium, dominatus, & interitus 161 b. & ſeq.
ſtropcouia Vngaris reddita 411.a
ſtroza vectigal 44.b
ſtruſſi fratres interfecti 451.a
ſtuma Pruſſiæ arx & vrbs à Crucigeris recepta 292.a. 296.b. Cazimiro III. dedita 351.a. Polonis tradita 391.b
ſtumenſium defectio 361 a
ſtuotzonagaci lacus 487.b
ſtyli cæci 22.a
ſtyria à Turcis vaſtata 413.a. 423.a
ſtyrus fluuius 303.a
ſuanouum vrbs 242.a
ſuarno Ruſſorum dux 161.b
ſuatana VVladislai Boemorũ principis mater 82.a
ſuatoborus Suatoplugi filius Morauorum rex monachus factus 28.b
ſuatoborus Pomeranorũ dux 240.a
ſuatohorcoſe monaſterium 81.a
ſuatopelcus Ottonis Morauorum ducis filius, Boemorũ princeps cum Henrico V Imperatore cõtra Vngaros proficiſcitur 75.b. Polonorum victoriæ cum Boemis obiectus 77.b. dolo interfectus ibid. eius expeditio in Polonos 73.a
ſuatopolcus Slauorum dux quando & a quibus Chriſtianiſmum acceperit 31.a
ſuatoplogus Marothi filius 15.b
ſuatoplugus Slauorum rex 31.a. Morauorum ductor contra Germanos 28.b
ſubbaſſæ milites Turcici 413.a
ſubſidium ad bellum cur Eccleſiaſtici regi negarint 2.8.a
ſubuectio oppidis à Boleslao I. inuecta 44.b
ſuccamerarij in Pruſſia Senat᷒ pars 401 a.
ad Suchodolam pagum prælium commiſſum 147.b
ſudislaus Vulodimiri filius Pleſcouiæ dux 39.a
ſucbodinum Ioanni Alberto conceſſum 436.b
ſucborouiorum latrocinia 360.a
ſuece arx vbi a Suentopelco condita 150 a. quam grauiter à Crucigeris obſeſſa & oppugnata 190 a. ijs dedita ibid. b. ab ijs intercepta 367.a. à Polonis & Gdanenſibus recepta 370.a
ſuece Pruſſiæ oppidum 293.a
ſuecenſis palatinus Pomeraniæ præfecto parere iuſſus 110.b
ſueciorum regnum à quibus conditum 2.b
ſuentochna Boleslai II. ſoror nubit VVratislao 55.b
ſuentochna Cazimiri I filia 53.b
ſuentopelcus ex Gryphonum familia ortus Pomeranicis vrbibus a Boleslao III. præfectus 81 b. & ſeq.
ſuentopelcus Meſciugi filius Pomeraniæ a Leſco principe præficitur 110 b. 112. 119 a. à Pruſſis bello præfectus 143.b. eius ambitio 113 b. bellum contra Crucigeros Pruſſienſes 148.b. defectio a Leſco principe 133 b. inſidiæ in Leſcum Album & Henricum Barbatum ibid.
ſuentopelcus Morauorum dux cũ Polonis confligit 71.b
ſuentopelcus Nacli præfectus Boleslao III. rebellis 84.b. ei ſe dedit, & iterum rebellat 85 a. ab eodem incarceratus perit ibid. b
ſuentopelcus Pomeraniæ citerioris dux Culmenſem & Cuiauiã infeſtat 149 b. Naclum intercipit 157.a. quando ſe pro Pomeraniæ duce geſſit 154.a. bis à Crucigeris victus 152 a. b. eius liberi 164.a. liberorum diſſidium 165 b. obitus

tus 164 a. pax cum Crucigeris 152 b. cum Præmislo 158 a. præceptum de Crucigeris filijs datum 164 a de ijs victoria 149 b
ſuentoſlaua Boleſlao III. naſcitur 73 b
ſuentoſlaus Iaroſlai monarchæ filius 54 b
ſuentoſlaus Meſciſlai filius Ruſſorum dux à Polonis captus 128 a
ſuentoſlaus coniurationis in Boleslaum Criſpum auctor 106 a
ſuentoſlaus Ruriei ex Olga filius Bulgaros & Græcos deuicit 741 a. in Bulgaria ſedem imperij poſuit ibid.
ſucones populi 455 b
ſueſta Ruſſus quantum amatus à Cazimiro Iagellonis filio 335 a
ſuetoslai Smoleſciorum ducis in Lituaniam expeditio 246 a
ſueuus Germanorum rex 2 a
ſuiduua victus & fugatus à Virbena Smogulcijo 236 a
ſuidnicienſes ſoli in fide Polonorũ permanent 195 b. eorum duci cur bellum intulerint Boemi 210 b
ſuiocæ fortitudo 416 a
ſuinigrodum munitio 252 a
ſuitadt monachi mors 35 a b
ſuitchleneccia Ioanni Alberto conceſſa 436 b
ſuitenſium ſocietatis incrementa 221 b
ſuitrigello Olgerdi filius 242 b. quã ra ioſolcoria Lituanorum principarum arripuerit 30n b è Pruſſia reuocatus 259 b. Moſcis contra Vitnudum adeſt 261 b. à regio exercitu quo duce fuſus & fugatus 308 b. cum Liuonienſibus Crucigeris à Polonis Lituaniſque victus 312 b. pacem petit 304 a. cum Sigiſmundo Lituanorum duce cur non potuerit in gratiam reduci 318 a. legatum regium violat 303 a. quando obijt 342 b eius expeditio in Lituaniam 307 a. fœdus cum Crucigeris 303 a. fuga ibi b. 307 a impotentia animi 500 b. ad Pruſſos tranſitio 251 a. reſponſum ferox ad legationem Polonorum 302 a. cum quomodo Crucigeris commendauerit Iagello rex 305 a. cum eo induciæ regis 304 b
ſulconis ad Boleslaum Pudicum fuga 147 a
ſulentia arx à quo, vbi & quãdo cõdita 164 b à Boleslao Caliſſienſi expugnata ibid.
ſuleouienſe monaſterium à quo, vbi, & quibus monachis extructum 117 b
ſuliſlaus VVlodimiri Cracouienſis palatini frater 144 b. Sendomirienſis caſtellanus 128 a. à quibus cæſus 145 b
ſultanus AEgypti & Syriæ cũ Turcis bellum gerit 567 a. Anagorã capit ibid. eius mors ibid. b
ſultanus ex pacto Hieroſolyma Friderico Imperatori reddit 135 b
ſumbergius ſupplicio à Crucigeris affectus 271 b. eius pactum cum Cazimiro III. 382 b
ſumenum arx à Vuladislao III. expugnata 331 a
ſupplicij ſumendi mos apud Lituanos 267 b
ſuraſſum Stephanus Sbaraſius Vitepſcienſis palatinus munit 773 a
ſuſdali Ruſſorum populi 9 a
ſuſſa arx cur a Polonis non obſeſſa 759 b. Polonis dedita 762 b
ſuſu itonum exitus 841 b
ſydlouia arx munita 220 b
ſynodi ſacerdotum 522 a. b. vbi fiãt in Polonia ibid. b
in Syriam quando Turcæ imperiũ penetrauerint 40 b
ſyrsonia oppidum 156 a
ſyuardus Danorum rex à Viſſimiro victus 18 a. Viſſimiro rebellat ibid. b

T.

TAbernæ mercatorum in circo Cracouienſi cuius opus 220 b
Tamerlanes Tartarorum princeps maximus 256 b. eius mors ibi.
Tanais fluuius 8 b
Tannebticum pagus 268 a
Tarnouia in Culmenſi ditione 138 b. Tarnouiæ collegium ſacerdotum inſtitutum 259 a
Tarnouij comitis laus 463 a
Tartari fugiendo pugnant 145 a. in Lituania quando collocati 259 b à Lituanis quomodo accepti 338 a. à Lituanis contra Polonos exciti 416 a. magica arte multũ vtuntur 145 a. quam malicioſi 877 b. natandi periti 144 a in Podolia 500 b. Poloniç graues 702 a. 703 b. Ruſſos inuadunt, & ſuperant 741 a. b. in Sarmatia 128 b. Scythiæ populi 128 b. à Suitrigellone euocati ipſius ditionẽ inuadunt 311 b. in templis ſuis quid habeant 500 b. vaſtant Belſenſem tractum 340 a Lituaniã 583 a 599 a. Moſcouiam 704 a. Podoliam 213 a. 284 a. 320 a. 326 a. b. 339 a 337 b & ſeq. 343 a b 360 b 446 b. 450 b. 578 a. 588 b. 613 a. Poloniam 343 a. 346 a. 160 a. b. 877 a. b. 209 a b. 446 b. Ruſſiam 213 a. 284 a 326 a b. 337 b. & ſeq. 343 a b. 360 b. 427 b. 434 a. 446 b. 450 b. Sendomiriam 181 b. Vngariam 176 b. victi à Lituanis 252 a 457 a. 532 b. 599 a. in Podolia 434 b. 578 a. 588 b. à Polonis 162 b. à Ruſsis 345 a. à Sigiſmundo I. 464 a. à Stephano Valachiæ Palatino 311 a. 403 b. à Valachis 422 a. à Viroudo pacem petunt 286 a. VVladislai Locticj vires quando debilitarunt 181 b
Tartarorum augutia 566 a. auxilia Polonia iuncta contra Crucigeros 282 b. bellum ciuile 543 b. 448 a. 543 a. 544 b. & ſeq. captiui quomodo elapſi 143 a. Chriſtianorum in Aſia res geſtæ 161 a. clades ad Horiuiam flumen 563 a. crudelitas 366 b. 564 b. equi natandi periti 144 a. excurſio in Lituaniam 236 b. 518 b, in Moldauiam 547 b. 571 b. in Morauiam 145 b. in Podoliam 562 b. 564 a. b. 566 a. 567 a. 572 b. in Poloniam 737 b. & ſeq. in Ruſsiam 256 b. 548 b. 564 a b. in Volyniã 570 a 571 b. 737 b. & ſeq tubiurau dum 448 a. legati à Ruſsis trucidantur 128 b. libido 160 b. motus 794 b. origo 741 a. è Polonia præda abducta 177 b. cum Polonis prælium ad Legniciam 144 b. & ſeq. in eos ſtratagema 145 a. Polonucijs deuictis ſedes 128 b. potus lac equinum 430 b. principes quomodo adorentur 160 b. pugnandi mos 143 b. ex Ruſſia præda & captiuorum abductorum numerus 565 a. ſagittæ loricas, thoraces & galeas penetrant 145 a. vaſtationes 564 b victoria de Lituania & Polonia 256 b. de Moſcis 565 b. vires 702 a. 701 b. ab VVratiſlauienſi arce diſceſſus fugæ ſimilis 144 a
Tartaris à Sigiſmundo I. ſapienter ſtipendium datum 470 a
Tartari Nogaienſes exercitum Polonorum ex inſidijs tentant 776 a. Tauricam populantur 548 a
Tartari Tauricani contra Moſcos à Sigiſmundo I. ſubornati 535 a. Nogaienſes inuadunt 541 a. 544 b & ſeq vaſtant Lituaniam 545 a. Moſcouiam 535 a. 565 a Valachiam 545 a. victi à Moldauis 571 b. à Nogaicoſſibus 448 a. 543 a. à Polonis 567 a. 571 b. apud Viſnoneccium 549 b eorum fœdus cum Cazimiro III. 396 a. mortis 593 a. princeps cum fratribus à Turcis captus 419 b principis legatio Cazimiro III. fœdus & amicitiam deſerens 402 a. victoria de Nogaienſibus 544 b. & ſe.
Tartari Zauolgenſes in Lituaniam, Podoliam, & Valachiam excurrunt 403 b. eorum defectio à ſuo principe 450 a. legatio ad regem Poloniæ 44.. b
Tarzecoſe, quod nunc Bozenteẽſe, territorium afflictum 150 b
Taſſa Viſſemburgius Cuiauię præfectus 185 b
Tauricanus Tartarus Cazanam Moſco adimit 583 a. Cercaſsiam fruſtra obſidet 608 a. Nogarẽſes ſibi ſubijcit 579 b. Scythas inuadit 586 a b. victus ibid.
Taurisci Gallorum populi 19 b
Telephus Boemorũ dux 326 b. 660 a. Caſſouiæ præfectus Agriam inuadit 659 a ſe cum præda recipit ibid. a b. Poloni & Vngari cũ inſecuti 659 b. prælium cum ijs init 660 a. victus & captus ibid. & 326 b
Telonium annuum quando inſtitutum 365 a. vetus & nouũ 504 b qui ab ijs immunes. ibid.
Tempeſtas Leopoli 545 a. ingens in Maio 454 a
Templarij in Poloniam deducti 10r a deleti 191 b
Templum Corporis Chriſti Cazimiriæ 211 a. Poſnaniæ 191 b
Templi S. Franciſci tectum fulmine ictum conflagrauit, & imago Crucifixi in medio eiuſdẽ templi bis comminuta eſt 421 b
Templa quę condiderit Cazimirus II. rex 213 b 220 b. exornata à Sigiſmundo I. 466 b. templis quan-

quando vis illata 48 b
Terponum Dalmatarum vrbs 4.a
Terræmotus inſolens in Polonia 47 a.159 a. & vicinis locis 121 b. per Vngariam, Boemiam & Poloniam 368.a
Teuthon Germanorum rex 2.a
Teuthones Ciſtercienſes monachi, quæ monaſteria acceperint in Polonia 124.a
Teuthones Vngaris antepoſiti 53 a. eorum authoritas & fauor apud Rixam Poloniæ reginam 47 b. auxilia Crucigeris contra Pomeranos miſſa 150 a bellum per Kiligerum Polonis indictum 20 b. aliud 74 a. fœdus cum Venda 21 a. ſtrages a VVladiſlao Loctico rege accepta 202.b
Teuthonici ſupremi iudicij inſtitutio Cracouiæ 214.a
Teuthonicorũ S. Mariæ ordo 194.a
Theodoricus Aldenburgius Crucigerorum marſalcus 162.a 199.a
Theodoricus Betoenſis dux 150.b
Theodoricus Buciacios captus & liberatus 311 b. Podoliæ præfectus 356 b. eius acta contra Tartaros 358.a
Theodoricus Margoninius 235.b
Theodoricus Miloenſis Marchio 165.a
Theodorus Cedro Cracouienſis palatinus 141 b. eius ad Boleſlaum Pudicum fuga 147.a
Theodorus Meteeodouus Pleſcouiæ in auxilium miſſus 508.b
Theodorus Seuerienſis dux in verba regis Polonorum iurat 251 b
Theophilus Miudaci conſobrinus 152 a
Theſaurus quantus Leopoli inuentus 207.b
Thomas Calſcius vbi interfectus 255.b
Thomæ Cantuarienſis archiepiſcopi cædes 107 a
Thomas Piotricouicius a Tartaris trucidatus 145.b
Thomæ de Plaza Viſlicienſis Canonici epiſtola ad lectorem 552.a
Thomas Polonorum dux contra Crucigeros 383 b
Thomas Poſnanienſis Caſtellanus 148.a.153.b
Thomas Strempinius Cracouienſis epiſcopus 174 a. eius factum 333 a. mors & teſtamentum 369.b
Thomas Strigonienſis cardinalis 551 b. ſacram militiam contra Turcas in Vngaria publicat 556 a ex ea publicatione bellum ruſticũ ortum ibid & ſeq.
Thomas Venglesſinius Sendomirienſis caſtellanus 261.a
Thomas VVratiſlauienſis epiſcopus in vincula coniectus 151 b. quomodo iram Henrici Probi hoſtis fregerit 175.b
Thomiſlaus Nalencius pincerna 141.b
Thomiſlaus Poſnanienſis palatinus 191.a
Thomiſlaus Viſſota cur, & à quo captus 237.a
Thracia à Roxanis vexata 12 a. a Slauis 1 a Thraciæ vetera monomẽta 231 a Thracum origo 2.a
Thouernices Ruſſorũ populi 9.a
Tibiſcus fluuius 51 b. 56.a
Ticocinum oppidum à Lituanis interceptum 145.b
Tifen Crucigerorum magiſter Leopoli moritur 442.a
Tilemanous Sleehthus legatus pontificius 408.a
Timor dei ſapientiæ principium 470.b
Tinecenſe monaſterium à quibus poſſeſſum 53.a
Tinecenſis arx à quo condita 144 a. à Boleſlao Pudico recuperata ib.
Tineciæ arcis ſitus 52.b
Tirnauia à Boemis infeſtata 405.a
Tirolenſis comitatus cedit Maximiliano Imperatori 435.b
Tobias Pragenſis epiſcopus 150.a
Tolchemita oppidum Polonis traditur 393.b
Tonſura primæ comæ 26 b
Topororum vires 220.b
Toropecia incenſa 580.b
Torunia Pruſſiæ vrbs & arx 148 b. 272 a. 492 a prope prodita 374 b. prope à Crucigeris capta 384 b. contra obſidionem Crucigerorum defenſa 277 a. Toruncnſiũ ad Crucigeros defectio ibid. motus a Gdancoſibus compreſſus 357 a. oues a Crucigeris captæ 386.b
Toſcum Ioanni Alberto cõceſſum 436.b
Toriulus Keſtuti filius 242 b. eius interitus 256.a
Tranſalpina Valachia quomodo in Turcarum poteſtatem venerit 418 b. à Ioanne Huniade vaſtata 444 b. à Stephano Valacho 425.b eam Ludouicus Vngariæ & Poloniæ rex quando recuperauit 224.a
Tranſalpini Valachi qui 216 b. eos quis ad officium redegit 215.b
Tranſuolgani cum Vitnudo contra Crucigeros profecti 266.a
Tranſyluania a Tartaris vaſtata 176 b. a Turcis 431.a
Tranſyluanienſes a rege Mathia obſolitati 199 a. cur non in clientelam ſuſcepti à Cazimiro III. 214.a
Trapezuntinum imperium 370.b
Trapezus à Perſis capta 449.b
Trebeſiouum vrbs 242
Trebnicia oppidum 156 a. monaſterio Trebnicienſi dicatum 119 b
Trebnicienſe monaſterium vbi, & à quo conditum ibid. eius prouentus, & monachæ ibid.
Treboulienſem arcem quis muniuit 270.b
Tremeſnenſe monaſterium 96 a. 133.b
Treuerenſis Archiepiſcopus elector 36.b
Triballi Dalmatiæ populi 4.a
Tribunicij furores quomodo Romanam remp. euerterint 400.b
Tributum in Polonia ſcrum 136 b. 369 b. 384 a. 402 a. 414 a. archiepiſcopo Louiciæ nomine remiſſum 376.a
S. Trinitatis monaſterium Cracouiæ Dominicanis conceſſum 110.a
S. Trinitatis templum à Ruſſis violandum, per Cazimirum conſeruatũ 116.b
Triumuiri quando in Polonia 231.a
Trocenſis arx à duce Cſartoricenſi occupata 240.a
Troci à Crucigeris incenſi 249.b
Troianorum migratio 3.b
Troianus Poſnanienſis præpoſitus 219.b
Troidemus Lituanorum dux 181.b
Truhor Ruſſorum princeps factus 17.b
Tucholia arx à Crucigeris obſeſſa 274 b. qua fraude iis dedita 276.a
Tucholia Pruſſiæ oppidum 272.a
Tugumirus dux proditor 29 a. eius proditio 41.a
Tuiſcon 2 a. Germanorum omniũ conditor 7 a. eius imperij quouſque ſe extenderit 3.a
Tumigrala proditionis damnatus 306 a. eius proditio 300 b
Tuugeni res aduerſæ in Pruſſia 432.a
Turcæ verſus meridiem profecti 16 a. à Chriſtianis vndique ti- mentes ad Deſpotum de pace mittunt 67, a Euboeam ſubigunt 400 b. Græciam inuadunt 224 a. a lancearie quomodo repulſi 408 b. 419 a. pacem petunt a Ioanne Alberto 449 a. a VVladiſlao III. 329 b. Vngaris offerunt 389 b. pace ſimulata plus quam bello nocent 500 a. Poloniæ regno graues 4. 2 a. 503 b. à Sabacia obſidione reiecti 417 b. Scythica gens 40 b. 99 a à Stephano Moldauiæ fatigati 444 a. vaſtant Auſtriam 604 a. 618 b. Croatiam 419 a. 551 a. Podoliam 586 b. 588 a. Ruſſiã 444 b. Seruiam 404 a Vngariam 404 b. 416 b. 603 a. 618 b victi, fugati & profligati 327 b. 328 a 338 b. a Perſis 443 a. in Podolia 383 a. a Polonis 465 a à Ruſſis 444 b. in Tranſyluania 380 b. ab Vngaris 378 a. 450 b. 527 a. Vngaros profligant 429 a. ad VVladiſlaum Polonorum & Vng. regem e Thracia accendũ montes inſident 644 b. & ſeq ei obuiam profecti 654 b cum recuperantem inſequuntur 671 a.
Turcarum bellum ciuile 432 b. 447 a bella varia 443 b. cum Venetis 446 a clades 483 b. 315 F. in Auſtria 610 a b apud Barladum amnem 418 b apud Naudor Albani 428 a. in Valachia 428 a. in Vngaria 587 a. claſſis a Chriſtianis diſiecta 444 b. eius naufragium 422 a. dirio ab Vngaris vaſtata 450 b. excurſiones 408 a. 41 b. in Carinthiam 425 a. in Podoliam & Volyniam 525 b. in Valachiam 422 a. in Vngariam 597 a. expeditio in Moſcũ 715 a b. exercitus contra VVladiſlaum III. ductus 321 b. Imperatoris reſponſum legatis VVladiſlai regis datum 651 a impe rium quam late extenſum 469 a imperij ſedes quando Conſtãtinopolim tranſlata 244 b. incrementa 40 b. induciæ cum Polonis per quem firmatæ 440 b. perfidia 499 a. potentia 68. a. prælium anceps & victoria non

incruenta 687 b. res geſtæ contra Græcos 344 b. timor poſt vi toriam 312.b
Turcis bellum communi regum conſilio & ope inferendum 469 b quo euentu bellum fecerit Sigiſmundus Cæſar 295 a. cur tantum annuas inducias dederit Sigiſmundus I. 469 b
Turingi Teutonum populi 24.b
Turingus curator Zbiſlai 32.a
Turnum profundum Culmenſis arx 131.b
Turoulia arx 759 b. eius ſitus ibid. Martinus Kuterus ad eam obſidendam miſſus ibid. hoſtes ex ea fugiunt inq; Polonorum poteſtatem veniunt ibid.
Turſcum pagus 143.a
Tuſtanenſis arx munita 220.b
Tutelæ finiendæ legitimum tempus apud Polonos 320.b
Tyras qui & Neſter fluuius 216.a
Tyriorum commigratio 3.b
Tyſciouum Pruſſiæ vrbs 189 b. 172 a. Derſauia etiam dicta ibid.

V.

VAca amnis 255.b
Valachia 481 a. in clientela eſt Polonorum 247 b. 481 a. à Tartaris Zauolgenſibus infeſtata 403 b. à Turcis 357 a. 418 b. eius diuiſio inter duces fratres 317 a. de dominatu contentio 398 b duces Voieuodæ dicuntur 216 b 481 a. palatini qui in verba regis Poloniæ iurauerint 259 a. 261 a. 283 b. 337 b. patres 481 a ſitus 432 b. de ea quomodo conuenerit inter Vngariæ & Poloniæ reges 279.b & ſeq.
Valachi Cæſari contra Turcas in auxilium miſſi 293 b. clientes Polonorum 461 b. Polonorum exercitum trucidantem inuadunt 541 b. qui nobiliores capti ibid. Poloniæ regno graues 702 b. Ruſſiam populati 444 a. Turcis tributarij facti 457 a. cura Sigiſmundo I. rege non ſubiugati 479 a. victi 304 b. 349 a. 443 b. 455 a. b. 548 b. eorum auxilia ad bellum Pruſſicũ regi Polono miſſa 390 b. lingua, mores, origo, religio, ſtudia, 216 a b tributum VVladiſlao III. datum 317 b victoria de Perſis 290 b ijs Polonica auxilia à Caſimiro III. miſſa 413 b. de ijs principũ contentio 495 b. Valachici motus 337 b. Valachicum bellum 216 b. 405 a b. 605 a. ſub Caſimiro III. 329 b. ſub Ioanne Alberto 440.b
Valcia à maioribus Polonis obſeſſa 366 b. à Crucigeris intercepta ibid. a incenſa ibid.
Valentinus Cusborius Cracouienſis canonicus 62.a
Valerus VVratiſlanienſis epiſcopus 100.a
Vambrezinam olim ſedes Epiſcopi Culmenſis 290.a
Vanchoſeenſe monaſterium à quo conditum 117.b
cum Vancono Plocenſium ducis vxore pacta 834.b
Vanda Polonorum regina 6.a
Vandalus Alani II. filius maximus 2.a. Germanorum rex ibid. vnde deduxerit originem 3. a eius libe ri quæ regna condiderint 2.b
Vandalus, qui & Viſtula, fluuius 6.a
Vandali à Procopio Vandili dicti 6 a. vnde & quò progreſſi ibi. verſus meridiem profecti ibid. Iuſtiniani armis deleti 10 b. corũ epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem 6. b. impetus in Francos ibid. a ſedes 5 b. migratio in Pannoniam 10 a. è Pannonia ib. quæ regios eorum ſedes occuparit 12.b. eos eſſe Germanos 6 b Gothorum gentem ibi. ſemper ſub regibus fuiſſe ibid. Vandalicorũ regum nomina à Germanis ſũpta ibid.
Vangroueccenſe monaſteriũ Teuthonibus attributum 124.a
Vapenna mons 360.a
Vapſcum arx Culmenſo 131.b
Varatorum fuga 57 a. memoria extincta 39.b
Vaciſlaus Caſſubiorum dux 159 b
Vareiſlaus Gniazrouicius cum alijs infamia notatus 283.a
Vareiſlaus Pomeraniæ dux Chriſtianus 511.a
Vareiſlaus Suentopelci filius 164.a
Varmia 483 a. eius collegium abſente epiſcopo iurat in verba regis Polonorum 349 b. diœceſeos ius & prærogatiua 527 a. quæ in diœceſi annumerantur ibid. epiſcopa 549 a. AEneæ Syluio negata 37 b. de ea controuerſia 397 b. epiſcopus 526 a. nulli niſi ſummo pontifici paret 526 a ſupplex regi Polonorum 283 a. epiſcopi deſignatio & confirmatio 527 b. iuramentum 526 a. expeditio cum alijs Chriſtianis in Pruſſiam 156 b. & ſeq. lacus 487 b. prælatorum & Canonicorum creatio 527.b
Varmienſium libertas 528.b
Varna vrbs, quæ & Dionyſiopolis 331 b
Varſauia vrbs 491 a. in ea quis collegium ſacerdotum inſtituerit 260.b
Varſius Cracouienſis caſtellanus 171 a. 176 a
Varta fluuius 17 a. 98 a. 152 a 486.b
Varta à Crucigeris incenſa 200.a
Vaſco VVladiſlai Boemorũ principis conſiliarius 82 a. vaſtatæ Boemię culpam in Munam reijcit 75 b. à Sobeſlao interfectus 82 a. ei ſumma Boemicarum rerum commiſſa 75 b
Vauelnicia à Caſimiro II. munita 220.b
Vauclus collis ad Viſtulam 19 b
Vdalricus Boemiæ dux Miecislao regi tributum negat 45.b
Vdalricus Cieruonca Boemus 358 a. à quo in carcerem coniectus 375 a
Vdalricus Conradi filius Olomucenſis dominus 81.a
Vdalricus Eiſenhouenus commendator magnus Crucigerorum 382.b
Vedelius cum Polonis infeſtat Pomeraniam 290.a
Vedroſſus fluuius 447.b
Veiadus comes Crucigeris obſes datus 149.b
Veiſenſteinium Suecis deditũ 867.a
Velegradum Suatoplagi domicilium 91.a
Velenam munitũ 220 b. à Boleſlai III. exercitu oppugnatum 76.a
Velika fluuius 806.b
Velinum Pomeranię vrbs Boleſlao III. dedita 71.b
Veliſca à Caſimiro II. munita 220 b. conflagrata 410.b
Veliſium arx 771 a. quando condita 773 a. eius deſcriptio ibid ſitus 774 a. ad oppugnationem Samoſcius miſſus 771 b. & ſeq. de oppugnatione controuerſia 772 a obſidio 774 a. deditio ibid. b. præda in ea reperta ibid.
Velunum à Caſimiro II. munitum 220 b. eius ora à Sileſijs vexata 341 b. terra Henrico Probo data 172.a
Velunenſes à VVratiſlauienſibus vexati 326.a
Velzani canili 250.b
Venandi ius quibus epiſcopis in Polonia conceſſum à VVladiſlao Sputatore 137.a
Venationes ſolius principis in Polonia fuerunt 107.b
Venceslaus Boemorum pius dux à fratre necatur 20.a
Venceslaus Caroli Imperatoris filius Cæſar & rex Boemorũ 229 b. voluptatibus deditus 260 b. eius arbitrium iniquum inter Polonos & Crucigeros 263 b. 265 a. auaritia 284 a. fortuna varia 260 b. mors 286.a
Venceslaus Duninus Boemus 271.a
Venceslaus Grodecius 481.a
Venceslaus Hagecus Boemus hiſtoricus 6 b 14.b
Venceslaus Luſcus Boemorum rex 155 b quando mortuus 156.a
Venceslaus Opauienſis dux 282.b
Venceslaus Oſuencimenſium dux 318 b
Venceslaus Ottocari filius Boemorum rex 179 b. quoto ætatis ſuæ anno rex factus 170 b. cum Iuditha vxore coronatus 184 b. à Polonis quoque rex expetitus ibid. quando & vbi rex Polonorum coronatus 185 a. Rixam Præmisli regis filiam vxorem ducit ibid. eius in Poloniam cum marchione Brandeburgẽſi expeditio 180 a.b
Venceslaus Præmisli filius Boemorum rex 190.b
Venceslaus Ratiborienſiũ dux 319 b pacem cum Polonis facit 335.b
Venceslaus Ribnicenſiũ dux 414.b
Venceslaus Venceslai filius Boemorum rex in Poloniam excurrit 180 b. eius obitus ibi.
Venceslaus VVratislai minoris filius 30.a b
Venceslaus VVratislauienſis epiſcopus 255.a
Venceslaus Zeganenſis dux 282.b
Venceslauum Pruſſiæ vrbs 272.a
Venda arx quomodo in Moſcorũ poteſtatem venit 7 6 b. à Polonis recuperata 737 a. à Moſcis oppugnata 739 b. à Dembaro defenſa ibid. & ſeq. rurſum à Moſcis obſeſſa

ſeſſa 746 a. eius clades 736 a. ad cam Polonorum de Moſcis victoria 745 a. b. tormenta bellica Moſcorum ad eam capta ibid. b. in ea epiſcopi ſedes a Stephano Polon rege conſtituta 836 b
Venda Craci filia principatu à Polonis accipit 20 b. ſe in Viſtulam proijcerat a. vbi ſepulta ibid. eius animus virilis & mors ibid. etymologia 20 b. tumulus 130. a
Vendali falſa etymologia Vandalorum 6. a
Venedi an Germani 10 a. b. an Vandali ibid. a Gothis victi ibid.
Venedicus ſinus Balthicus vnde dictus a. b
Venedicæ vrbes 24 a. earum nomina 6. b
Veneti quanti redemerint pacem à Turcis 428. b
Venetorum bellum cum Vngaris & Græcis de Dalmatia 107 a. 119 b. belli origo cum Piſanis ib. & ſe. copiæ à Turcis profligatæ 425 a. b. claſſis in Aſiam miſſæ 215 b. legati Polonos contra Sigiſmundum incitant 279 b. pax cum Turcis 446. a
Vengrouia Maſouijs à quo erepta 330 b
Veprus amnis 301 b
Verbum Dei apud quos eſt 621. a
Verinci Germani dignitas ac magnificentia 218. a
Verla vrbs 24. a
Vernerus Plocenſis epiſcopus Boleſlæ fraude occiſus 106 b. ad ei' ſepulchrum miracula facta 107 a
Verneri Tetingen Elbingẽſis commendatoris ferocia 226 b
Veronica Præmiſli filia 158. b
Verſouicij ſeu Rauitæ Boemorum familia 37 a. 33. b
Veſtfali Teuthonum populi 24. b
Veteris montis monaſterium 124. a
Vexillom regium quomodo à Polonis recuperatum 209 a
Vexilla quæ & quot Polonorũ capta à Valachis 217. a
Vgra fluuius 261. b
Viatici populi à Vlodimiro ſubacti 34. a
Vicinus malus 103 a
Victorinus Georgij Boemiæ regis filius dua à Mathia dimiſſus 410 a
Vidaua amnis 156 a
Vielicienſium ſalinarum cõflagratio 545. a
Vielicoluki ara 768 a. an oppugnãda conſultatio Polonorum 770 b. ab iis exercitu petita 775 b. & ſeq. obſeſſa 777 a. b caſtrorum ad eam ſitus 778. a. oppugnata ibid a. b. & 779 a. incenſa ibid. & 780 b. 781 a. an defendenda conſultatio 778 b. & ſeq. quãm munita 780 a Polonorum in eã irruptio irrita 779 b acriter defenſa 780 b vi capta 781 a. 841 b. cædes in ea 781 a. præda omnis cõbuſta ibid b reſtaurata ibid. munita 783 b. eius deſcriptio 777 a. præfecti ibid. ſitus 768 a. 776 b. & ſeq.
Vienaua gens 142. b
Vienna Auſtriæ vrbs à Mathia rege capta 435 a. a Maximiliano Imperatore recuperata ib. b. à Mathia fruſtra obſeſſa 425 a. à Turcis 604 a. in ea Maximiliani Cæſaris, Sigiſmundi I. Poloniæ, & Vvladiſlai Vngariæ & Boemiæ regum congreſſus 561 a. b. & ſe.
Vierus Vleruſloui dominus captus 326. a
Vieruſlouum oppidum incenſum ibid.
Vigmanous dux 56. b
Vigri ſyluæ 284. b
Vigundus Olgerdi filius 242 b
Vilcicus Naboronius ſubiudex Cracouienſis 223 a
Vilcomiria inceoſa 250. b
Vilhelmus Auſtriæ dux 242 a. Cracouiam venit 244 a. cur arcis ingreſſu excluſus ibid.
Vilhelmos Ciliæ comes 223. b
Vilhelmus Miſnẽſis marchio 259. a
Vilhelmus Miſnenſium & Turingorum dux 392 b
Vilhelmus Saxoniæ dux 558 b
Vilia fluuius 249. b
Villebrandus Magdeburgenſis archiepiſcopus 129. b
Viliſaaum Culmenſis arx 231. b
Vilna à Crucigeris oppugnata 252 b à Keiſtuto intercepta 243 a. muro à quo cincta 454 b. eius arx incenſa 249 b. 552 a. fortiter à Polonis defenſa 249 b. epiſcopatus quando condita 247 a Palatini iuſiurandum VVladiſlao III. datum 318. a
Vilſi ſeu Luitici Conrado Imperatori vectigales facti 46. b
Vimarus Burgrabius obſes Crucigeris datus 149 b
Vincentius Cadlubens Cracouienſis epiſcopus 127 a. an cum Colomanno rege Haliciæ eiectus ib. b. epiſcopatu ſe abdicat 129. b
Vincentius Cothus Gneſnenſis cuſtos 301 b
Vincentius Dembenius Gneſnenſis archiepiſcopus 330 b. 318. a
Vincentius Gneſnenſis decanus 189 b
Vincentius Granouius maioris Poloniæ præfectus 263 a. quomodo ſe in familiam Leliuiorum inſeruerit 284. a
Vincentius hiſtoricus 140 b. eius fabuloſa narratio de Leſco III. 23. b
Vincentius Kelbaſſa Culmenſis & Pomeſanienſis deſignatus epiſcopus 394 b eius obitus 428 a. b
Vincentius Kempius Poſnanienſis palatinus 235 a
Vincentius Koſakkorum ductor ad Moſcum miſſus 791 b
D. Vincentij monaſterium à Vratiſlauienſibus demolitum 87 b
Vincentius Prærembius Vladiſlauienſis epiſcopus 451 a
Vincentius Samtulius quomodo cum rege in gratiã redierit 200 b. priſtino honori reſtitutus 203 a. eius ad Crucigeros fuga 199 a. proditio 201 b. cædes 203 a
Vincentius Starogrodenſis caſtellanus 198. a
Vindæ Slauorum reliquiæ 1. b. vnde 10 b. quando, & à quib' Chriſtianiſmum accipere coacti 41 a. qua occaſione ſocios Romani Imperij ſe fecerint 48 a. Vindarum à Polonis defectio ibi. ſpontanea deditio 40. a
Vindicæ Glioianorum præfecti virtus contra Tartaros 328. a. b
Vincta Polonorum colonia 24. a
Vinidæ an ijdem cum Vandalis 10 a. b
Virbenta Smoguletius 235. b
Virbina caſtellum in Saxoniæ finibus 46. b
Viri magni contumeliæ impatientes 129. b
Virtus & eius partes 468 b. Virtutis præmium 92. b
Viſlaus Leſci III. filius 23. b
Viſlaus gente Zabauius Cracouienſis epiſcopus 140 a
Viſlicia oppidum 91 b. à Caſimiro II munitum 220 b. à Boemis captum 180 a. iis ruſus ereptum 186 a ab Vugaio præfecto proditum, à Ruſſis direptum & incenſum 91 b. à Vvladiſlao I octo receptum 180 a. eius territorium Caſimiri filijs ademptum 123. b
Viſloca fluuius 87 b
Viſmaria à quo & vbi condita 24 a
Viſnenſis prouincia quibus à Sigiſmundo I. conceſſa 540. a
Viſſegradum arx munita 220 b. à Britiuoio capta 37 a
Viſſegradum Cuianienſe oppidum captum 85 a. a Crucigeris expugnatum 149 a. incẽſum 198 a. à Ziemouito occupatum 122 a. eius principatus 32 a. præfectura cui mandata 314 a
Viſſeslaua Boleslai II. vxor 50. b
Viſſeslaus Polocenſium dux incarceratus, à quo liberatus 54 a. Kiouienſis dux conſtituitur ib. b
Viſſeslai Ruſſorum ducis fuga 57. a
Viſſimiria, quę nũc Viſmaria, vrbs, quando & à quo cõdita 18 a. b
Viſſimirus Leſci III filius 23 b
Viſſimirus Polonorum dux contra Danos 18. a
Viſtula fluuius 486 a. à Vandalo nomen ſortitus 2 a. 42 b. 134 a. eius inundatio 420 a flumina cum influentia 486 a vrbes, arces & oppida ad eam ſita ibid.
Vitenes magnus Lituanorum dux 242 a
Vitepſcum quomodo Olgerdo obuenerit ibid. à Vitoudo receptum 251 b. eius ſeditio quomodo ſedata 247 a
Vithenen Lituanorum dux 180 b. 181. b
Vitichindus hiſtoricus Saxo 1. b
Vitoudus Keiſtuti filius 242 b 465 a. Boemiæ regnum oblatum repudiat 288 a in cuſtodia aſſeruatus quomodo per coniugẽ ſuam liberatus ſit 243 a in Lituaniam regi reconciliatus redit 247 b. & ſeq Lituanorum magnus dux creatus 251 a. in verbã regis Polonorum cum vxore iurat ibid. a b. Crucigeros quã clade affecit ibid cur ſe in ſyluã ſubdiderit 263 b. ad Sigiſmũdum in Vngariã a rege miſſus 264 b, quę dona regi dedit 84 a. in Senatum Polonicum admiſſus 295 b. repulſam paſſus 296 a. Vilnã qua calliditate oppugnauit 250 b
Vitoudi ætas 297 a. authoritas a-

pud Polonos ibid. conatus 298 a. conſilium malum 278 a. callidum in Iagellonem regem 299 a. cōſilijs eius Iagello nixus 295 a. ad coronationē in Lituaniæ regē qui ab ipſo inuitati 299. a. ad Crucigeros altera tranſitio 248 a. diſceſſus ex caſtris 273 b. 283 a. effigies 300 b. excurſio in Lituaniam 250 a expeditio in Pſcouenſes Ruſſos 293 b. in Tartaros 255 b. exercitus contra Crucigeros regi iunctus 266 a. fœdus cum vtriſq; Crucigeris 297 b. fuga in Maſouiā 247 b. in Pruſſiā 243 a. 247 b. in Tartarico bello 256 b. ad Grodni obſidionē cum Crucigeris aduentus 248 b. importunitas 293 a. in Lituaniam reditus 251 a. morbus 299 a. mores 300 b. mors ibid. reſpō ſum ad Cæſaris legationem 290 b. ad Polonicam 298 b. ad oblatum Polonicum regnum 297 a. ad Sbigneum Oleſnicium allegatio 299 b. temeritas 293 a. vxor altera quæ 284. b

Vitoudo cur draco à Cæſare miſſus 297. a

Vitouienſe monaſteriū 117 b. a Tartaris direptum 144. b

Vitreolum 485 a. b

Vitulus biceps Cracouiæ natus 444. b

Vitulus duabus caninis capitibus Caliſiæ natus 165 a

Vitus Caſtellanus de Plonek 135 a

Vitus Lituanorum epiſcopus 155. b

Vitus Ploccēſis epiſcopus 117 b. legatus ad Romanum Ruſſorum ducem 125. b

Viena a Crucigeris exuſta 181. b

Vla arx 714 a. Muſco erepta ibid.

Vlani apud Tartaros qui 343. b

Vldericus Boemiæ dux Polono regi tributarius 37 a

Vlricus Cieruonca à Cazimiro III. rege honoratus 359. a

Vlricus Ciliæ comes à Ioanne Huniade ad deditionem coactus 335 b. ad occupandam Budam miſſus 639 b. Iaurini obſeſſus 643 b. clam fugiens captus ibid. & ſeq. ad VVladislaum Budam perductus 644 a. veniam petit ibid. in cuſtodiam traditus ibi.

Vlrici Gdanenſis commendatoris fuga ad Poloniæ regem 282. a

Vlricus Iuningus Crucigerorum Pruſſienſium magiſter 262. a

Vncouia arx à quo condita 224 b. à Crucigeris incēſa 200 a. à quo intercepta & cui reddita 231 b. Vncouienſe collegium 224 b. Vncouienſis Synodus cur & à quo congregata 228. a

Vngaria bello ruſtico conflictata 556 b. & ſeq. liberata per Ioannem Scepuſienſium comitē 557 b. à quo rege perdita 459 b. à fratribus Acephalis vaſtata 412 a. b ab Auſtrijs 151 a. à Tartaris 143 a. b. à Turcis 404 a. 408 b. 420 b. 423 a. 586 b. 604. a

Vngariæ ducatus 54 b. fines quando Poloni vaſtauerint 277 b. opulentia 650 a. regni principium 35 a. regum coronandi ritus 647. a

Vngari Andream Ladiſlai Calui filium ab exilio reuocatum regem creant 53 a Chriſtianiſmū reuocant ibid. b. Chriſtianorū principum auxilia ad expeditionem Turcicam fruſtra implorant 328 a. Haliciam interuertunt 314 b. ex ea à Polonis eiecti 315 a. quando tota exciderint 328 a. à Mathia rege defectionē meditantur 426 a. Pannoniam quando occuparunt 21 b. cur noluerint cum rege ſuo arma contra Polonos ſumere 277 a. Ruſſiæ dominatu quando ſe abdicarint 116 b. 128 a. è Sarmatia Aſiatica venerunt 21 b. Solimanni legatis nares & aures præſcindunt 589 b. vaſtant Germaniam 28 b. Morauiam ibid. Scepuſienſem tractum 384 b. victi & profligati à Stephano Valacho 419 a. a Turcis 338 a. Vuladiſlao III. Polonorum regi quibus conditionibus regnum obtulerunt 322 a. 613 b.

Vngarorum auaritia 590 a. auxiliarij quomodo à Boleſlao III. habiti 80 a. bella fabuloſa 46 a. b. bellum cum Venetis de Dalmatia 115 b. cædes quanta Cracouiæ facta 227 b. quanta in Valachia 399 a. à Chriſtianiſmo defectio 53 a. b. conſultatio de nouo rege creādo 635 a. b. & ſe. de expeditione Turcica 673 b. diſſidium in creatione regis 425 b. 632 b. & ſeq. excurſio in Lituaniam 209 b. in Poloniam 239 a. equites ignominia notati 380 a. expeditio in Turcas 538 a. fides fluxa 324 b. 407 b. hiſtoria 39 a. de Ruſſorum principis reſtitutione 86 b. ira in proditorē 324 a. latrunculi à Polonis profligati 414 b. mos renunciandi regis 324 a. oratores ab Elyzabetha Alberti Cæſaris vidua capti 322 b. origo 2 b. prælium cum Turcis 431 a. 687 a. b. procerum animi à Mathia rege alienati 406 b. à Mathia defectio ad Cazimirum Cazimiri III. filium 407 b. côncotus cū Polonis apud Keſmarcum 291 b. fœdus cum iiſdē 207 a. 257 a. 259 a. rapinæ 223 b. 227 b. regis cum Polonis pacta ſecretò tacita 279 a. reſponſum ad orationem Vuladiſlai III. Budæ 324 a. res 53 a. ſententia varia de pace inter Vuladiſlaum III. & Elyzabetham conſtituenda 464 a. b. violentia 223 b. 227 b. virtus contra Turcas 432. b

Vngaris bellum cum Turcis quàm gratum 680 b. pax cum iiſdem quàm accepta 676. b

Vngaris & Polonis eundem eſſe regem cur non expediat 449. a

Vngarus quidam perfugam ad Boleſlaum III. ſe ſimulans Viſliciēſis præfectus fit 91. a

Voiecchus Pragenſis epiſcopus ſanctus 35. b

Voidatus Keiſtuti filius 242. b

Voidilo quomodo ex humili fortuna euectus 24 a b. eius exitus 243. a

Voieuodæ ſiue Palatini duodecim à Polonis eliguntur 18. b

Voiſalcus Mindaci filius Lituanorum dux à quo interfectus 162. a

Voislaus Boleslai pueri principis pædagogus 68 a. Vuratislanienſibus præficitur ibid. præfectura amotus 69. a

Voislaus Pomeraniæ præfectus 183. b

Volboria arx intercepta 239. b

Volcomirienſis paræcia 247. a

Volcouiſcos quomodo inuaſerint Crucigeri 263. b

Volcū arcem quis inſtaurauit 346. b

Voldemari Brandeburgenſis marchionis in Pomeraniam expeditio 187. b

Volga fluuius 403 b. Rha etiam dicitur ibid.

Volodimir⁹ Nouogrodenſiū Ruſſorum dux 70. b

Volodimirus Rurici ducis filius 328 a

Volodimirus Suenioslai ſiue Stoſlai filius 31 a. Ruſſorum dux ibi. à Polonis captus, traditur Leſco Albo 328. b

Volodimirus Volodori filius 86 a. quando principatum Kiouienſium adeptus 84 b

Volodor Præmislienſium dux 85. b. captus quanto pretio ſe redemerit ibid. contra fœdus Poloniā inuadit 87 a. à Polonis profligatus Haliciam fugit ib. eius obitus ibid. b

Vologoſtum vrbs 24. a

Volynia Ruſſorum regio in Boleslai II poteſtatem venit 58 b. à Cazimiro II. ſubacta 211 b. cui ab eodem tradita 218 b. in Lituanorum poteſtatem redacta 233 a. à Tartaris infeſtata 439. b

de Volynia, Lituanorum cum Polonis pacta 307 a. b. Vuladislai III. cum Sigiſmundo Lituano 318. a

Vormatia à Crucigeris per proditionem occupata 579. a

Voroaccia oppidum munitū 792 a eius ſitus 791. b

Vorſcla amnis 256. b

Vrbanus IV. Papa 162. a

Vrbanus VI. Papa 239 b

Vriel Gorcanus Poſnanienſis epiſcopus 428. b

Vrſorum in Polonia venatio 490. a

Vrus ſiue thurus fera 489 a

Vſce arx à Vuladislao Sputatore intercepta 133 a. eius obſidio ibid. Vſcenſe territorium 241. a

Vſio piſcis magnus in Danabio 317. b

Vſuenſia bona quādo epiſcopo reſtituta 213 a

Vſniata arx Polonis dedita 775 b. eius ſitus ibid. a

Vualdampi quid 393 b

Vuauurincienſem paræciam quis condiderit 130. a

Vucielcia familia 306 a

Vueta fluuius 226 b

Vuladica epiſcopus apud Ruſſos 126. a. b

Vuladimiria Ruſſorum arx 58 b. Iaroſlao deditur ibid. à Lituanis per deditionem recepta 222 a. à Polonis ſubacta 218 b. incēſa 103 a. mu-

a. muro latericio cincta 218 b
VVladimirienſis epiſcopa in Ruſſia 228. b
Vvladimirienſes Ruſſorum populi 9. a
Vvladimirus à patre Izaſlao Smolenſcijs præficitur 59 b
Vvladiſlauia vrbs 492 a. eius arx munita 221 b à Crucigeris incenſa 197 b. Baſilica a quo & quando noua condita 221 b. collegium ius ſuum in villa Viſſio donat Crucigeris fratribus 134 b. & ſeq. epiſcopa 107 b. epiſcopus 556 a. etiam Pomeraniæ riuulum habet ibid. Pruſſiæ gubernator 426 a. 358 a. eius officialis 556. a
Vvladiſlaus Albus Cazimiri filius monachus vnde ad regnum à Polonia accerſitus 225 b. quibus incommodis obſidentes ſe, ex arce Zlotoria affecerit 226 b
Vvladiſlaus Belæ Vngarorum regis filius Cracouiam fugit 58 a
VVladiſlaus Boemiæ princeps 80 b. principatum occupat 78 a eius cũ Sobeslao fratre iurgia & prælium 85. b
Vvladiſla⁹ Boemiæ princeps Vvladiſlai regis filius 94 a. 99 a. cum Cæſare ad expeditionem Aſiaticam profectus 100 a. rex fact⁹ 103. a
Vvladiſlaus Boemiæ & Vngariæ rex 461 b. Cazimiri IIJ. fili⁹ 357 b. Boemiæ rex deſignatus 402 b 407 a. quanto comitatu ad regnum ſuſcipiendum profectus ib. a Friderico Imperatore inueſtitus 424 b a Cazimiro patre exhæredatus 437 b. Bogdano pacẽ à Sigiſmundo I. impetrat 541 a. iuramẽtum fidelitatis a Sileſiæ ducibus petit ibid eius conuentus cum Ioanne Alberto fratre apud Lublium 439 a. fœdus & pacta ibid. egeſtas 411 a. exercitus contra Mathiam Vngariæ regem 417 a. eius mors & laudes 564 a. ei quæ conditiones cũ regno à Boemis oblatæ 402 b. cur ſacris interdictum 427. a
Vvladiſlai Damoborij improbitas & cædes 396 a
Vvladiſlaus Dracula Valachię princeps ad Vvladiſlaum Poloniæ & Vngariæ regem venit 682 a. fœdus cum Turcia cur fecerit ib. à bello Turcico Vvladiſlaum abhortatur ibid. quæ munera Vvladiſlao dedit ibid. b. eum ad bellum Turcicum inclinatum quæ retardarunt 683. a
Vvladiſlai Gneſnenſis archiepiſcopi è comitijs diſceſſus 318 b. cum Sbigneo Cardinali contẽtio de loco ibid. de nuptiali ceremonia Cazimiri III. 347 a. mora 345. a
Vvladiſlaus Henrici Pij filius 151. b
Vvladiſlaus Henrici Vratiſlauienſium ducis filius 181 b. Legnicienſis dux 194 a. quoties à fratre captus ibid. eius latrocinia ibid.
Vvladiſlaus I. Poloniæ princeps Boleſlai II. regis frater, Cazimiri I. filius 62 a b. Hermannus dictus ibid. cur ſe regem noluerit appellari ibid. princeps & hæres regni Poloniæ dici vult 63 a. Miecislaum fratris filium reuocat ibid. quando natus 52 a. die aſſumptionis Mariæ cur pugnare noluerit 64 b. cum Sbigneo Notho confligit, eumque vincit 68 a. eius expeditio in Pomeranos 64 a. b. 65 b. in Pruſſos ibid. contra exules Polonos 67 b. in Maſouiam diſceſſus 68 b. mors 71. a
Vvladiſlaus II. Poloniæ princeps Boleſlai III. cognomento Criuouſti filius 93 a. b. 94 a. quando nat⁹ 72 a. Sileſiæ princeps 94 a. tributum fratribus imperat, & poſſeſſiones ipſorum vi inuadit 95 b. cum Ruſſis fratres ſuis ditionibus propellit 97 a. vincitur & fugatur a fratribus 98 a. principatu pulſus in Germaniam fugit ibid b. exul quos principes in ſui reſtitutionem ſollicitauit 99 a. Poloniæ fines infeſtat 101 b. quãdo mortuus, & vbi ſepultus 103 b. eius ætas ib. ambitio 94 a. filij 103 b ad Fridericũ Barbaroſſã pro reductione ſupplicatio 101 b. & ſe. nuptiæ cum Criſtina Henrici Imperatoris filia 85 b. oratio in ſenatu 94 b. ei quæ regiones obtigerint ibi. a. ſumma rerum permiſſa ibid.
Vvladiſlaus III. Poloniæ princeps Miecislai Senis filius Laſconogus dictus 124 a. 125 a. Magnus appellatus ibid. abſens princeps creatur ibid. tutor VVladislai Sputatoris ib. a quo victus 133 a. vbi & quando mortuus & ſepultus 137 a. eius æquitas & modeſtia 123 a. fuga Ratiboriã 136 b. principatu non modeſtia 127. a
Vvladiſlaus I. Poloniæ rex Cazimiri Cuiauienſis & Lenecienſis ducis fili⁹, Locticus dictus 183 b 186 b. amoribus deditus, & excommunicatus 184 b. Boemos e maiore Polonia quomodo fugarit 203 a. Breſtenſium dux 163 b. Siradienſem dominatum quomodo occupauit 178 b. qua cauſa Poloniæ principatum bello petierit 179 a. princeps renunciatus, & rurſum Cracouia pulſus ibid. Cracouienſem tractum qua occaſione infeſtauit 181 b. quo iure Lencicienſem dominatum adeptus ſit ibid. quando rex deſignatus 181 b. regnum amiſſum qua occaſione recepit 186 a. quando iterũ adeptus ib. b. quando cũ vxore coronat⁹ 193 b. eius auxiliorũ acies in Crucigeros miſſa 202 a. bellum contra Henricum Glogouienſem 187 a. difficultates & conſultatio 195 b. & ſeq. expeditio in Brandeburgenſem marchiã 196 b in Pruſſiam 198 a. in Sileſiam 184 a. expoſtulatio cum Crucigeris 188 b. fuga & peregrinatio 185 a. incuria & ignauia 184 a. ad milites oratio 201 a. potentia & rei militaris peritia 183 b. victoria de Sileſijs 179 a. virtutes & mors 204. b
Vvladiſlaus II. Poloniæ rex Iagello dictus 245 a. b. Olgerdi filius 242 b. ex acie cur excedit 268 b. quæ beneficia priorum regum confirmauit, & quæ noua Polonis eſt largitus 297 b. & ſeq Boemiæ regnum oblatum cur repudiauit 288 a. e Boemia centuriones & rei militaris peritũ quando acciuit 265 b. de captiuorum redemptione quid ſtatuit 298 a. nouo diademate quando coronatus 245 b. vbi crura fregit 293 a. rei diuinę ante alia opera ſemper vacare ſolitus 268 a ab epiſcopo cur & quomodo veniam petijt 281 a. Euangeliſtæ & catechiſtæ officio functus 246 b. quomodo in febrim inciderit 312 b. a Friderico marchione Brandeburgẽſi cur alienatus 292 a. vbi & quando fulmine exanimatus 285 b. Lituaniæ princeps deſignat⁹ 242 b. in Lituaniam quo comitatu cum regina profectus 246 b. obiurgatus a conſiliarijs 246 b. à Gneſnenſi archiepiſcopo & Sbigneo Cracouienſi epiſcopo ob largitionem eccleſiaſticorum bonorum 305 a. b. à Senatu 296 a Poloniæ regnum cur relinquere cogitauit 257 a. cur ſub mortẽ Vitoudi Polonos præſentes ablegauit 300 a. Plocenſibus cur bellũ intulerit 243 a. Sbigneo Cracouienſi epiſcopo cur iratus 306 a. Vilnam & Trocos qua arte recuperauit 243 a. Vngariæ regnũ inuadere conatus 253. b. VVladiſlai nomen baptizatus accepit 245 b. Vvladiſlaus filius infans vt rex deſignaretur quãtum laborauit 293 a eum regẽ & ſucceſſorem vbi & quando deſignauit 305 a. b. eius auxilia Cæſari contra Boemos hæreticos miſſa 292 b. bellum contra Suitrigellonem fratrem 303 a. cum Vvladislao Oppolienſi duce 253 b. & ſeq. beneficentia in calamitoſos 305 a. clementia perfuſi à muliercula ſordibus culinæ 260 a. congreſſus cum Sigiſmundo Cæſare 285 a. 291 b. cum Venceſlao Cæſare & Boemorũ rege apud Vratislauiam 260 b. Cracouiam aduentus 244 b. credulitas & candor 285 a. 461 a. cum Crucigeris tranſactio 278 a. cultus corporis 313 b. effigies ibid. ciymion 401 a. exercitus cõtra Crucigeros expeditio in Lituaniam 248 b. 250 a. 264 b. extrema 313 a. filij 461 b. filiorum educatio quibus commiſſa 301 b. fœdus contra Keiſtutum 241 b. contra Sigiſmundum Cæſarem 278 b. cum Venceslao Cæſare & rege Boemorum 254 b cum Friderico Brandeburgẽſi marchiõe affinitas 288 b. humanitas 270 b. erga captiuos 276 a. ieiunia 313 a. largitio in Pruſſia 272 a. laus 707 a. lenitas 313 a. liberalitas ſiue prodigalitas ibid. mandata ad Cæſarem 286 b. matrimonij cũ Hedwigi conditiones 243 b. morbus in Vngaria vnde acciderit 280 b. mors 313 a. monitã ad reginam & Polonos proceres 243 b. munitionum negligentia 313. a.

312 a. obſides & fideiuſſores reginæ dati 245 b. oratio ad Deum pia 266 b. pacta cum Crucigeris Pruſſienſibus 260 a. cum Friderico marchione Brandeburgenſi 259 a. cum Vitoudo & Lituanis renouata 244 b. 257 b. pax cum Crucigeris Pruſſienſibus 280 a. cum Sigiſmundo Cæſare 291 b. pietas 270 b. profectio in Lituaniam 278 a. in maiorem Poloniam cum regina 246 a. Torunia 260 a. in Ruſſia 278 a. religio ante bellum Pruſſicum 266 a. in religione propaganda ſtudium 461 a. res geſtæ ib. 707 a. contra Turcas 283 b. reſponſum oratoribus Baſileenſis concilij datum 208 b. Crucigerorū caduceatorib' 268 b. ad indictum a Sigiſmūdo bellum 270 b. erga Sigiſmundū Vngariæ regem ludum 259 a. ſtatuta de damnorum ſolutione 297 b & ſeq. de Eccleſiarum immunitate ibid. de honorum & magiſtratuum collatione ibid. ſuperſtitiones 313 a venandi ſtudium ibid. victus ibid. vita 312 a. cum Vitoudo reconciliatio 244 b. vxor I. 245 b. II. 257 b. III. 284 a. IV. 289 b. cum Ziemouito tranſactio 254. a
Vvladiſlao II. Iagelloni inſidiæ a Crucigeris intentæ 284 b. quis & quomodo mortē prędixer 310 b. cui à Vngariæ abſente Sigiſmundo quis commendauit 283 b. de eo aſtrologicū vaticiniū 294. b
Vvladiſlaus III. Poloniæ & Vngariæ rex Iagellonis filius 313 a b. 558 a. Budam veniens qua pompa exceptus 640 a. b. 671 b. è Bulgaria cum ſuis reuertitur ibid. a. Elyzabethæ reginæ mortem cur ægre tulit 665 a. ſutunculo laborat 684 b à Ianizaris confoſſus vbi interijt 328 b. 461 b. 558 a. 687 b quando natus 292 b. ad Nicopolim venit 681 b. ad pacem cum Turcis faciendam inclinatus 675 b. decennalem cum ijs facit 676 b. peſtem quàm fortiter contempſit 326 a. Poloniæ rex quando coronatus 314 b. in Poloniam ex Vngaria proficiſci cogitat 674 a. Presburgum Budam accurrit 638 b. Segedinū profectus 675 b. Sophiā vrbem capit 666 b. Sumium ac Peſcebinum expugnat 683 b. Thraciæ montes à Turcis occupatos oppugnat 670 a. b. ad Turcicum bellum ſubſidia vndique petit 666 a. ad id à Chriſtianis incitatus 672 a. b. 677 b. & ſeq. ad id propenſus 678 b. Turcarum aliquot oppida capit 684 a ſcaphas incendit 683 a. ad Varnam caſtra ponit 684 a b. venando ſuos à periculo mortis liberat 667 a. ad Vngariç regnum accerſitus 324 a. 634 a. cur ab eo abhorret 635 b. cur ſuſcepit 636 a. & id deſerturum ſimulas 644 b. & ſeq. Albæ Regiæ coronatur 247 a. b. eius acies ad Varnam contra Turcas 331 b. audacia contra eoſdem ibidem. clementia in proditorem quendam 324 a congreſſus cum Elyzabetha Vngariæ regina Iaurini 664 b. cū Polonis conſultatio de bello Crucigeris inferendo 255 b. de prælio cum Turcis 684 b. de coronatione conſultatio 646 b. controuerſia 314 b. in ea quæ turbæ excitatæ 314 b. edictum de templis non violandis 683 b. effigies 333 a b. expeditio contra Iſtram 656 b. in Sileſiam 319 b. in Turcas 330 b. & ſeq 666 b 681 a. b. exercitus exiguus 310 b. exercitus in Bulgaria fames & penuria 328 b. 668. a in violandis templis licentia 683 b. fides 324 a fortuna diuerſa in Vngaria 326 a. induciæ cum Ladiſlai Poſthumi parte 329 b. iuſiurā dum Polonis datum 320 b. laus 634 a. b 687 b. liberalitas profuſa 326 b. mandata ad Polonos 330 b. mores 333 a. b. mors 332 a. mortis ſigna 687 b. & ſeq pacta cum Crucigeris 317 b. cum Vngaris de oblato regno 322 b. pax cum Crucigeris 317 b. cum Elyzabetha Vngariæ regina 327 a. 664 b. & ſeq. prælium cum Turcis 669 b. 683 b. 686 a. b. & ſeq. reſponſum ad orationem Strigonienſis archiepiſcopi 643 a. ſtudia 333 a. b. ad Turcicum bellum apparatus 673 b. victoria de Turcis 670 a. virtus contra Turcas 331 b. in Vngariam profectio 323 b. 638 b. Vngariæ regni nouum ſigillum 647 b. ei in Vngariam iter parant omnia aduerſa 323 a. 237 a. cur Vngariæ regnum ſuſcipiendum 634 a. b. & ſeq. 235 b. 638 a. cur non 635 a. 637 b. ad eum Chriſtianorum principum gratulationes 329 a. 672 a. b. Vngarorum ad eū defectio 639 a. b. 640 b. 641 b. ab eo gubernatores in Polonia conſtituti qui 323. a
Vvladiſlaus Leſci III. filius 23 b
Vvladiſlaus Oporouius Gneſnenſis archiepiſcopus 338. a
Vvladiſlaus Oppolienſis dux 154 a. 155 b. quale iuramentum Ludouico Poloniæ & Vngariæ regi dederit 223 b Ruſſiæ dux appellatus 229 a. Poloniæ gubernator qua occaſione factus ibid ad regnum aſpirat 236 b. regi Iagelloni recōciliatus 254 b. eius aduētus Cracouiā 218 a. in regias ditiones latrocinia 254 b. ei quid Ludouicus rex donauit 223. b
Vvladiſlai Plocenſis ducis mors & liberi 356. a
Vvladiſlaus Salisburgenſis archiepiſcopus 163. b
Vvladiſlaus Sputator Ottonis Miecislai Senis filij filius 124 a. quando & cur Caliſſiam arcem interceptit 132 b. quando maiorē Poloniam occupauit 133 a. quod monaſterium cōdidit 137 a quomodo Sremenſem arcem recepit 140 b. eius corpus vbi ſepultum 141 a. exilium in Vngaria 132 b. filij 141 a. 148 a. capti & elapſi fuga 136. b
VVladus Tranſalpinæ palatinus quando in clientelam regis Polonorum venit 255 a quid cum Vvladiſlao III. egit 331. a
VVlai arx 358. b
Vvlaſtiſlaus Boemorum dux 32. a
Vulgus nouitatis auidum 95. b
Vvlodicus Sernnius prædo 340. b
Vvlodimirus Haliciēſium dux 113 a. à Bela Vngariæ rege captus 114 b. elapſus principatum Halicienſem recepit ibid. a Cazimiro reſtituitur 115 a. quo anno mortuus 120. b
Vvlodimiri Cracouienſis palatini in Tartaros expeditio 143. a
Vvlodimir' Stoſlai nothus Nouogrodenſium dux fit 34 a. Ruſſorum dux ibid. & 33 b. Ruſſiā duodecim filijs ſuis diſtribuit 39 a. eius bella cum Piecinigis 34 a. filiæ loco obſidum retentæ 39 b. res geſtæ & vxor 34. a. b
Vvratiſlauia Sileſiorum vrbs 52 b. direpta & inceſa 48 b. 144 a. ac 8 a. 217 b munita, & Teuthonico iure donata 153 a trimeſtrem obſidionem ſuſtinet ibid. a Vvladiſlai I. filijs ſubacta 69 a. eius baſilica 54 a baſilicæ ruius 100 b. conuentus poſtulata à principe, & excuſatio de receptis exulibus 67 b. dominatus per quem regi Polonorum deditus, & ab eo redditus 195 a donatio quomodo ab epiſcopo refutata 176 a. eccleſia à quo conſtituta 38 a. emporium 546 b. quando ſublatum 587 b. epiſcopię vacatio 228 a. epiſcopus contra Pruſſos miſſus 131 b. in vincula coniectus 158 b. epiſcopi bona qua violentia ab Henrico Probo vſurpata 175 a b. cum Cracouienſi epiſcopo de loco contentio 139 b. principatus quando Boemorum principi dicatus 178 a. ſitus 79 a. ſynodus cur conuocata 152 b. tractus à Sobeſlao Boemo vaſtatur 89 a. eam Polonis à Prædiſlao redditam falſum 53 b. iter ad eam Polonis mercatoribus cur clauſum 340 b. ea qua fraude Boemorum rex potitus 195. b
Vvratislauienſes epiſcopo ſupplices 208 a. monaſterium S. Vincentij demoliti 87 a. à Vvladislao I. veniam petunt, & impetrant 68 a. iuramentum fidelitatis VVladislao Vngarorum & Boemorū regi cur non dant 546 b. clades apud Francheſteinum 396 b. contumaciam quomodo coercuerit Vvladislaus Locticus 184 a. deditio quare à Cazimiro III. repudiata 363 b. pietas & fortitudo ibid. penuria propter emporium 547 a. cum ijs commercia cur Polonis interdicta 546. a
Vvratislaus Boriuoij filius Boemorum dux 32. a
Vvratislaus Leſci III. filius 23. b
Vvratislaus Prædislai Boemi filius cur in Vngariā fugit 55 a. à fratre Spitigneo reuocatus, & Boemiæ princeps factus ibid. Sileſiam vaſtat ibid. Boleslai II. ſororem vxorem ducit ibid. b. Vngaris auxilio contra Polonos venit 56 a. capitur ib. 1. Boemorum rex à quo & vbi appellatus 65 b. eius pax cum Boleslao II. 55. b
Vvrociriſſum pagus 136. a
Vvionci oppidum 235 b. 236. a

VVſchoua à Polonis capta 208 b. incenſa & deleta 415 a. eius territorium à Glogouicenſibus ducibus vaſtatum 219 a

VVſcborius Cracouienſis palatinus, magiſter militiæ 92. a

VVſcborius Sendomirienſis palatinus 96. a

VVſuolodimirus Halicienſium dux 97 a

VVſeuolodus Belſenſiũ dux 113. a

VVſeuolodus Iaroslai monarchæ filius Pereaslauiæ dux 54. a

VVſeuolodus Ruſſorum dux contra Boleſlaum bellum parat 59 a. eius ad milites cohortatio ibid.

VVſeuolodus VVlodimiri filius VVlodimiriæ dux 39. a

Vxorum ſuaſiones apud viros efficaces 95. b

X.

XAnſnieccſia bona Tinecenſi monaſterio dicata 64 a

Xianſum oppidum cur incenderit Ziemouitus 238 a. quando exuſtum 136. b

Xyna oppidum 158. a

Z.

ZAgiæ Boemi cædes 210. a

Zagoſce pagus ad Nidã amnem 101. a

Zanir arx a quo & vbi cõdita 150 a

Zaotira vicus 391 b. eius præſidium à quibus expugnatum 393. a

Zanirum Crucigeris ereptũ 172. a

Zarembæ interfectores Præmiſli regis 183. a

Zarnouecia 69 b. 208. b

Zarnouius Boemus quanta & cur infamia notatus 270. b

Zarnauicia Pomeraniæ arx à Crucigeris intercepta 149. a

Zaſcirnicus Ruſſus quando interfectus 87. a

Zaslauicoſis dominatus cui conceſſus 242. b

Zatecenſis tractus Sobeſlao à fratre VVladislao attributus 82. a

Zatoria oppidũ quomodo à Derſlao Rithuianio interceptũ 318. b

Zatorienſis ditio quando recuperata 467 a. ducatus regno Poloniæ incorporatus 552. b

Zauichoſtum oppidum ad Viſtulã prælio notum 125 b. à Boleſlao Pudico receptum 138 a. incenſum 142 b. eius arx à quo munita 220. b

Zauichoſtenſe monaſterium à quo conditum 160 a. quando & per quos direptum ibid.

Zauiſſa Cracouienſis epiſcopus 231 a. eius mors pudenda ib. b & ſe.

Zauiſſius Niger vbi & cur à Boemis captus 288 b. eius mors 295 a

Zauolgenſes Tartari à Tauricanis profligati 450 a. vide Tartari.

Zbilaus VVlaſtislai filius à quo necatus 32. a

Zdislaus Gneſnenſis archiepiſcopus 112. b

Zebrace mons 360. a

Zeganenſis dux cur ſe Boemo ſubdiderit 195 b. pacem a Cazimiro II. petit 209 a

Zeganenſis dux occiſus 352 a

Zeganenſis dux Polonis bellum infert 415 a. vbi ambuſtus ib b

Zegora Morauicius Cracouienſis palatinus 174 a. 176 a. 202. b

Zegota Toporius 146. b

Zelislaus Polonorum dux in expeditione Morauica 71 b. pro amiſſa in bello dextera, aurea manu à Boleslao III. donatur 72. a

Zelonagora Ioanni Alberto conceſſa 416. b

Zementa à quibus cæſus 142. b

Zialdouia Ruſſiæ vrbs 272 a. à Crucigeris recepta 275 a. 354 a. à Maſouijs capta 383 b. Ziemouito donata 272. a

Ziemianus Leſci III. filius 23. b

Ziemomyslus Cazimiri Cuiauienſis ducis filius 160 a. VVladislauienſiũ dux 164 a. eius mors 178. a

Ziemomyslus Leſci III. filius 23. b

Ziemomyslus Leſci IV. filius Polonorum princeps 29 b. quamdiu regnauit 30 a. eius virtutes 29. b

Ziemouitus Cazimiri Cuiauienſiũ ducis filius Dobrinenſiũ dux 123 b

Ziemouitus Conradi Maſouiorum ducis 129 a. 151 a. Maſouiorũ dux 155 b. à fratre cum vxore captus ibid. & 159 a. à quo & vbi interfectus 161 b. eius auxilia ad obſidionem Nacli 157 b. contra Cazimirum fratrem 160 a

Ziemouitus Maſouiorum Cirnenſium dux 205 a. 218 a. à Cazimiro II. condemnatus 221 a. Cazimiro mortuo quas munitiones occupauit 222 a. à Iaroslao archiepiſcopo cur diris deuotus 224 a. vxorem cur occiderit 230 b. eius mors & liberi ib. mores ib.

Ziemouitus Maſouiorum dux ad Poloniæ regnum adſpirat 235 a. cur Cracouiam non intromiſſus 238 a. Cuiauiam in ſuam poteſtatem redigit ibid. vbi rex Polonorum renunciatus ibid. VVladislao Iagelloni reconciliatus 293 a. eius mors, & liberi ib. b. cum eo Heduigis reginæ pacta 244. a

Ziemouitus Maſouiorum dux iunior quam vxorem duxit 247 b

Ziemouitus Maſouiorum Plocenſium dux veneno ſublatus 371. b

Ziemouitus Piaſti filius a Pruſſis ſua recuperat 28 b. quãdo & vbi mortuus ibid. eius virtutes heroicæ ibid. a

Ziemouitus Ziemouiti filius Plocẽſis dux 230 b. eius in archiepiſcopalia bona iniuria 232. a

Zieuana ſiue zieuonia, id eſt, Diana Polonorum dea 30 b. eius ſimulachrorum demerſio 33. a

Zindramus Maſouicius dux belli delectus 267 a. eius conſiliarij ibid.

Zira Leſci Boleslai Criſpi filij curator 113. b

Zirgonum oppidum Polonis deditum 271 b. ab iis captum 283. a

Ziroslaus VVratislauienſis epiſcopus 68 a 112. b

Ziſcæ cæci Boemorum hæreticorũ ducis immanitas 302. a

Zitnum oppidum 254. a

Zluccia arx deſtructa 225. a

Zlopum fruſtra oppugnatum 230. a

Zlotoria arx à VVladislao Albo capta 226 a. Crucigeris dedita 263 a. à quo munita 220. b

Znena oppidum 238 b. quomodo intercurſum ibid. ab archiepiſcopo recuperatum 240 a. à Crucigeris exuſtum 199 b. 332. b

Zuerinecenſe cœnobium 101. a

Zulana inſula 486 a

Zuuina oppidum & arx Liuoniæ quando à Vitoudo capta & incenſa 259. b

Zythauia à quo oppignorata 153. a

FINIS.